Sect 16
No 47

tenda: nō enim resultat interdictū vñ vi quia nō ꝓponūt se vi expulsos vnde si etiam arguerētur factum certe persone z agereꝰ contra illum non competeret interdictū vnō vi: quia non ꝓponitur id qō est de forma z substātia illius interdicti vt in. l. i. in ꝓn. vñ vi. Jtē illud interdictū vñ vi ē p sōale: qz vba ꝓtoris dicūt vñ vi tu vi illū deieciſti cū. n. oriatur ex malo ñ legitimū possessorē q malꝫ ꝛ cōmisit vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. cū ate. malꝫ enim suos tenēt auctores non alios qui nō deliquerūt vt. C. de penis. l. sancimus. Jtem non ꝓponitur tale quid per qō habeat locum. c. sepe de reſtꝫ. spo. qz illud. c. intendit hoc qꝫ vbi deficit interdictū vñ vi res tamen cum vicio peruenit ad alium: ille ad quē peruenit cum vicio teneatur condictione ex illo cāone secus si peruenit sine vicio vt ibi plene nō. ꝛ ex de iudi. c. qz. v. Jtꝫ qz nō habet locū ꝓdictō ex. c. reintegranda: qz illud. c. requirit spoliationem in ꝓn. vꝫ qꝫ quis fuerit spoliatus vt ibi pz dicit enim reintegranda sūt omnia spoliato. Jtem requirit in successore vicium quod successerit in illo vicio vt nō. in dicto. c. quia. v. Sed hic non ꝓponitur aliquod vicium fuiſſe a principio in possessione euadenda: nec in ꝓcessu in ea que per conuentum consequenda: ergo libellus non ꝓcedit vt. ff. de dolo. l. item exigit ꝛ. ff. quod metus cā. l. si cū exceptione. §. in hac ꝛ. l. ii. ff. de triticaria ꝛ. C. de agri. ꝛ cē. l. si coloni: potest ergo dici petitionem tuam incompetētez cognoscimus ꝛ ineptā. vt ex de iudi. c. examinata: nec etiaꝫ habeat locuꝫ condictio. l. conquerebatur. C. vnde vi qz illa constitutio requirit alia que hic intentata non sunt vt ibi patet ꝛ nō. ff. quod metus causa. l. erat.

¶ Sequitur videre de secundo puncto pone qꝫ esset intētata spoliatio facta ab vno: nunc autem possidet quidā alius non habens causam a spoliatore: nec ab aliquo q successerit in vicium: nunquid iſte tenetur ꝓdictiōe ex canone sepe: vel ex canone reintegranda. dico qꝫ non quia habet cām ab auctore actoris: ꝛ ita est in ꝓposito quia hꝫ cām a dña clemondina que fuit filia ꝛ legataria hectoris rectarii per quā quidem cām excludit quodlibet possessorium agētis vt. ff. ad trebel. l. filiā fratribus ꝛ nō. C. de edcō diui adri. tol. l. edicto: nam dicta domina clemondina habebat hipothecam ex testō paterno vt. C. cōia de le. l. i. ꝛ. ii. ꝛ cessa actione personali ceditur hipothecaria vt. C. de actꝫ. ꝛ obli. l. si in solutꝫ: ꝛ ex quo ipse cessionarius est in possessione debet in ea tueri: quia cui datur petitio multo fortius datur retentio vt. ff. de superficiebus. l. i. §. quod ait ꝛ. ff. ō regu. iuꝫ. l. inuitus. §. cui damus: ꝛ hic aduerte qꝫ istud ius defensionis est probatū in iudicio ꝛ liquidum quo casu in quolibet possessorio obstat exceptio dolo facis ex quo est liquidatū ꝛ maxime i possessorio qō intentatur ex dicto. c. sepe ꝛc. reintegranda: quia illa capitula fundantur super equitate: sed nulla equitas est pro agente: ex quo defensio rei est liquida ꝫ probantur in dicto. c. sepe a contrario sensu in ratione līe ꝛ est expresse co. ti. c. i. ꝛ nō. ff. de iudi. in. l. si de ui. ꝛ per Jnno. de filiis presbi. constitutus. ¶ Dnō non obstat statutꝫ quo cauetur qꝫ post depositam querimoniam si qua iura reus acquisiuit non prosit ei talis acquisitio: quia illud debet intelligi nisi acquisiuerit iura ab aduersario vel eius auctore: certum est enim qꝫ actor potest cedere reo iura sua lite pendente. Jtē ille qui prētēdit causam ab actore: sed ita est in ꝓposito quia cessionarius ꝓtēdit cāꝫ a legataria ꝛ legataria ꝓtēdit cāꝫ a pre ꝛ ab hīde: qz adeūdo hīditatꝫ ꝓfirmauit legatꝫ: ꝛ qi ꝯxit cū legataria ita qꝫ omnes censentur vna ꝛ eadem persona vt. ff. de verbo. obli. supu. ista. §. i. ꝛ ibi per Bar. notabiliter nimirum igitur si heres repellitur quia contra factum suum venire non potest nec contra pactꝫ factꝫ defuncti vt. C. de seruo pigno. dato. l. si creditoribus: ꝛ. ff. de euictꝫ. l. fundum meū ꝛ vt dixi superius sic esset in edicto diui. adri. ꝛ in quolibet possessorio. Jtem certum est qꝫ quis querit facto agentꝫ lite pendente ꝓdest sibi presertim ad defensionem siue sit factum suum immediate: siue mediante suo actore vt. ff. ō cōdi. furti. l. siue manifestus. §. tam diu ꝛ. l. si seruus in principio ad predicta etiam facit optime. ff. de euictꝫ. l. si rez in principio ꝛ. C. mandati. l. per diuersas. §. exceptis ꝛ. ff. de condi. indebi. l. sub condictione. Jtez facit ad predicta: qz in pari causa bone fidei melior est condictio possessoris: nā hoc ipso qꝫ presentialiter possidet plus iuꝫ habet eo qui nō possidet vt. ff. vti possi. l. i. in fi. ꝛ nō. C. quibus non ob. longi tempo. prescriptꝫ. l. hereditatꝫ. ꝛ ideo concludo reuꝫ absoluendum ꝫm ea que ꝓponuntur.

Ego Baldus.

¶ Assecuratio facta per dominum delinquenti qꝫ possit venire libere ꝛc. qualiter interpretetur ꝛ ad que delicta se extendat ꝛ si mixtim loquatur de delinquente ꝛ condēnato an intelligatur de delinquente tantum: ꝛ de condemnato tantum.

Consilium. cccxlvi.

¶ In christi nomine ¶ Dōitur qꝫ quidam nicho demus habet saluum conductum sub hac forma: nos ꝛc. nicodemo de francorūbus ciui nostro alexandrino presentium tenore plenum ꝛ liberum saluum ꝯductum ꝛ fiduciam concedimus: qꝫ de quibuscunqꝫ partibus fuerit ad nos uenire possit ibiqꝫ super nostro territorio stare ire ꝛ redire libere tute ꝛ impune: non obstantibus aliquibus per ipsum hinc retro contra nos nostrūqꝫ statum ꝛ honorē factis dictis vel commissis que sibi possint quouis mō inpingi ꝛ si obstātibus aliquo banno dato occasione homicidij vel alia condēnatione de ipso facta quauis occasione vel quouis crimine mandantes quibuscunqꝫ officialibus ꝛ subditis nostris quatenus has nostras obseruent ꝛ faciant inuiolabiliter obseruari. datꝫ. ꝛc. ¶ Dodo dictus Nicodemus commisit aliquod malefactum: vꝫ furtum ꝛ violationem nemorum de quo non fuit cognitꝫ nec condēnatus. Queritur an dicta securitas sibi prosit: ꝛ videtur qꝫ non: quia dicta securitas habet duas clausulas: siue partes: ꝛ non plures: prima enim pars loquitur de non obstantibus contra statum ꝛ honorem domini factis: que verba intelliguntur qñ principalit esset factum cōtra statum ꝛ honorem domini: sed maleficia de quibus ꝗritur ñ fit hutusmodi: secūda pars loquitur de maleficiis de quibus est facta condēnatio vel datum bannum ꝛ prouisio facta in vnum casum non comprehendit alium. presertim contrarium in facto vt. ff. de libe. ꝛ posthu. l. commodissime ꝛ. ff. de seruitutꝫ vrba predio. l. si domus: preterea id quod verbum non sonat cezte nec sentit ꝛ hoc qꝛ virtus sermonis non porrigit se ad illud vt. C. de transac. l. si de certa. Jtem banna ꝛ condēnationes poterant esse note principi sed occulta delicta non erant nota: ꝛ iō nō vꝫ dispēsatꝫ supicertꝫ: vt. ff. ō pactꝫ l. tres fres ꝛ. ff. ō trāsac. l. cū acql. Jtē ista gratia ē quedā dispēsatio q ñ porrigitur ad ō fectus suppressos ar. de lega. ii. l. omnia. Jtem casus expimens vnam inhabilitatem non continet aliam inhabilitatem vnde si ¶ Papa dicit qꝫ possit quis ad ordines promoueri non obstante defectu natalium non tamen poterit promoueri si habet defectum etatis quia casus ommissus in dispensatione habetur pro ommisso: ꝛ redditur dispensatio nulla tanquā surreptitia vt in. c. i. de filiis presbite. li. vi. ꝛ in. c. susceptum de rescriptis eo. li. Jtem ista clausula nō obstantꝫ videtur declarare intentionē rescribentis ꝛ restringere eam solum ad casus expressos: presertim cū videatur esse de substantia vt nō. in. l. fi. C. sen. restitu. nō posse in ꝯtū videtur quia dicta scriptura tres habet partes ꝛa ibi ñ obstantibus aliqbus tertia ibi ꝛ si obstātibus.

41 r
18.8

cū ꝓdictione alienetur.i.vsquequo nō alienabitur.naz tūc facta alienatione de facto res incidit in ꝓmissuz ſm formā pacti:vt elegāter legitur z nō.ff.de acq.poſſ.l.qui abſenti §.ſi quis. Jn iſto aūt ꝯtu nō apparet retentio poſſeſſiōis nec apparet q̄ aliqua ꝓdictio fuerit appoſita dñio z cū ſit ſpāle in pacto legis ꝓmiſſorie z adiectionis in dié q̄ ipo iure dñium reſoluatur:ſequitur q̄ in alijs ꝯctibus ſecus eſt q̄ ſine traditione dñium nō tranſfertur:vt ſubtil'r legitur z no.in.l.i.in magna glo.ff.de donatj.porro de pena nō eſt dubium q̄ peti pōt z ꝓmiſſa eſt etiam ſi nō intereſſet: q̄ ſit ꝯ verba z mentē ꝯctus z expreſſe nō tacite venitur ꝯ vt.ff.de arbitj.l.aduerſus z.ff.de vbo.obli.l.ij.§.ſi. z.l. ſtipulatio iſta.§.alteri. ¶ Secūdus paſſus ē iſte:tres erāt q̄ poterāt inter ſe vendere.a.b.c.contigit q̄.a.vendidit.b. Jtē.c.vēdidit.b. ¶Modo iſte.b.ꝓmiſſus vēdidit.d.ꝓhibito. Queritur vtrum.a.z.c.poſſint petere penā.a.b. naz cū.a.z.c.nullū ius retinuerint facto eoꝝ deſinit intereſſe: ḡ non ꝓmittitur ſtipulatio pene:q̄ regula ē iſta q̄ qſi facto creditoris deſinit intereſſe imputet ſibi vt.ff.de ꝓdictj.fur.l. ſiue manifeſtus.§.tāditu.ſolutio ſi.b.vēdidiſſet ptem.a.z p tem.c.nō incederet in penaz ſed vendendo ptem ſuam ꝓ hibito incidit in penam iſtud ponitur quaſi ad litteram.ff. de lega.iij.l.pater.§.quindecim libertis. ¶ Tertus paſſus eſt q̄ ille qui ꝓmutauit fuit ꝓpulſus ad ꝓmutandum z erat ita cuſtoditus a gentibus armoꝝ q̄ nō poterat aliud facere ſine periculo vite. ¶Modo queritur quid iuris. ¶Reſpondeo nō valet i effectu q̄ inuitus ꝓmutationē fecit vt.C. de tranſactj.l.interpoſitas z.l.ſi quis maior a ꝯrio ſenſu z plene legitur z no.ff.qō me.cā.l.qi carcēm:z.ff.ō t. ſta.l. qui a latronibus:nec incidit in penaz vt.l.nouiſſime.ff.qō falſo tuto.auctore:nec ē neceſſaria penitētia vbi interuenit violentia dūmodo poſtea ſpōte ſua nō cōfirmauerit ꝯctuz vt.ff.de ꝓdi.ob turpē cām.l.ſi ob turpē:z ibi nō.z.l.ij.C. qd metus cā:ſed ſi ipreſſione z.l.i.C.ſi quacūq; p̄cdi.poteſta.ſi vō ꝓmutatio z traditio vel quaſi eſſet ſponte fcā vel interueniſſet ſtipulatio nō haberet locū pnia:vt.C.de rerū ꝓmuta.l.ex placito:nā ſi interuenit tradiō vl' quaſi fuit trāſlatum dñium nec hz locū pnia:ſi altera ps obſeruauerit ꝯctum:ſed ſi nollet obſeruare ꝯctū:tūc refert:aut fuit ſcā permutatio nudo pacto:z haberet locū pnia cā non ſecuta :q̄ ꝓmutatio eſt ꝯctus innoiatus:aut interuenit hinc inde ſtipulatio:z nō hz locum penitentia:z in ꝯctibus innoiatis non hz locuz penitentia vt ſubtil'r legitur z nō.in.l.vlti.ff.de ꝓdi.ob cām z.l.ſi pecuniā eo.ti.in p̄in.z.C. de actj.z obli. l.ſicut.z.ff.de pactj.l.iuriſgentiū.§.i.q̄ aūt ſtipulatio ſit ꝯctus noiatus apparet p hanc regulā:q̄ ſine aliquo rei interuentu parit actōem:ſed ꝯctus innoiatus nō parit actionem niſi rei interuentu:vbi rei interuentus ponitur p finali cā:vt C.de rerū ꝓmuta.l.ex placito:vbi textus tradit hāc doctrinam:vnū tñ eſt ſciendū q̄ in ꝯctibus innoiatis ſi interuenit iuramētū nō hz locū pnia vt.C.de tranſactj.ſi quis maior z eſt glo.pua de hoc in dcā.l.ſi pecuniā. ¶ Quartus paſſus ē iſte nobilis qui ꝓmutauerat caſtrū feudale ſine ꝓmiſſione dñi timens ne ꝓ hoc perdidiſſet ius ſuū: fecit denuo ſe inueſtiri a dño feudi. ¶Dō q̄ritur qd iuris: ¶Reſpō deo ſi nō tradiderat non eſt dubiū:q̄ niſi vaſſallus tradat ſola venditōe vel ꝓmutatione vbali nō amittit feudū vt. ff. de vbo.ſigni.l.alienatiōis vbum z ibi p ☞. Si aūt tradidiſſet:tūc diſtingue aut dñs ex certa ſcia inueſtiuit denuo z valet inueſtitura: aut p errorē z nō vz vt.ff.de ꝓdi.ob cām l.ij.§.ſubtilius z.C.de donatj.l.nec ignorās. ¶ Quintus paſſus ē:ſi ille qui ꝓmutauit z cōſtituit ſe poſſidere p ꝓmutante ſecum;nec dixit p̄cario poſſidere: ſed ſimpl'r poſſidere vnū poſſit.poſtea alij vēdere z dicendū eſt q̄ nō.q̄ p hoc verba trāſtulit oē ius ſuum z poſſeſſionē ciuilē:z forte etiam nāle :q̄ plus eſt dicē p te poſſideo q̄ꝫ p̄cario poſſideo.ff.de acq.poſ.l.qō meo:z ē glo.ſingularis.ff.ō pactj.l.ab emptōe. ¶ Sextus paſſus ē peruenerunt ad quēdā magnificum z illuſtrem.ſ.dñz xpoforum z fratrē ci nētes de alijs eoꝝ ꝓſortibus;z ab ipo magnifico habuerūt quedā pacta z ab eo receperūt inueſtituras caſtroꝝ ſuoꝝz de feudo note ciuitatj aſſenſus:qui magnificus dictā ciuitatē cum omnibus iuribus in dotez dedit illuſtri filie ſue;accidit poſtea q̄ q̄ dictus dñs xpoforus fuit a ſuis cōſortibus inuaſus:ipſe recepit p vim duo eoꝝ caſtra:ō q bus petitur inueſtitura ex pactj habitis cū dicto magnifico Queritur nūquid de dictis caſtris vi inuaſis poſſit inueſtitura fieri: ¶Rñdeo ea q̄ ſunt per violentiam vſurpata inueſtiri nō poſſunt:vt.C.vnde vi.l.auctoritate:niſi illa vſurpatio fuiſſet licita z facta auctoritate ſuperioris:vt in.l.i.§.ſi. ō mulite vaſallo qui ꝓtumax:z quicquid ſeruatur contra vnū ſeruatur ecōtra cōtra alium vt.C.de reſcin.vendi.l.ratas. ¶ De vno queritur nūquid a lege ſi quis in tantam excuſetur quis ꝓpter licentiam ſibi datam a ſuperiore dño feudi:z dicendum eſt q̄ ſi illa licentia fuit rite data z cū cauſe cognitione z in caſu veritatis:q̄ aliter nō poterat ſibi cōſuli niſi armata manu ceſſat vt in.§.ſi.c.i.de mulite vaſallo qui contu.eſt:al' non valz licentia:vt.ff.de regulis iuris.l. nō ex ſingulis z incidit in penam.l. memineruntC. vſi vi. ¶ Vltimo queritur quidam nobiles agunt inter ſe de diuerſis caſtris per viam conuentionis:z recōuentōnis coram domino gubernatore aſt. qui dominus gubernator vteroꝝ parti mandauit q̄ deponēt in ſequeſtrum caſtrum qō tenebat ad hoc ne eſſet poſtea impedimentū in executione rei iudicate: z a dicto ꝓcepto neutra pars appellauit quinimo vna pars depoſuit altera nō nūquid illa pars que non depoſuit debeat audiri ſi petit ꝓcedi in cauſa:z dicēdum eſt q̄ nō tribus rationibus:prima quia cōtumax repellitur a limine iudicij vt.C.de iudi.l.ſancimus. Secūda q ia inter litigatores debet ſeruari equalitas vt. C. de fructj z litj expenſis.l.ſi.z. C.de ꝓximis ſacro.ſcri.l.in ſacris. Tertia quia in cauſa conuentionis z reconuētōis qō ex ordine facit vnus ſtatim debet facere alter:nec debet cogi vnus quin cogatur alter vt legitur z nō.ff. de iudicijs.l. qui ꝓior appellat.

¶ Ego Baldus de peruſio.

¶ Juriſdictio per ꝓuilegiuz augetur z minuitur z eſt poteſtas de publico introducta cum neceſſitate iuriſdicendi.z ideo magiſtratus debet audire querelas debitas. Et pactum factuz q̄ ſuperior nō poſſit reddere ius ſubditis ſuis non valet. Jtem ſi ¶Marchiones vel aliqui dñi nolūt reddere iura ſubditis ad quos habeant recurſum ipſi ſubditi. Jtē qd poſſit dñs vel ¶Marchio ſuis ſubditis iubere.

Conſilium.cccxxxix.

¶ In chriſti nomine ¶Magnificus dominus nānus ¶Marchio cene vendidit nō nulla caſtra villas z homines ciuitati aſten ꝓ precio centum milium librarum : z deinde per alium inſtrumentum recepit a dicta ciuitate aſt in feuduz dicta caſtra villas z homines z iuriſdictōes:p;omiſitq; ſolemniter fidelitatem z inē cetera fuit appoſitum vnum pactum q̄ ſi aliqua perſona agere vellet contra dictum dominum nānum;vel eius deſcendentes q̄ dictus dominus ¶nānus vel eius ſucceſſores non poſſunt ſeu debeant vllo modo compelli vel cōſtringi per poteſtatem officium vel per aliquem capitaneū ſeu rectorem predicte ciuitatis aſt.z q̄ non teneatur ſtare iuri ſeu reſpondere de iure in ciuitate aſt in aliqua cauſa ciuili vel criminali:modo contingit q̄ aliqui ¶Marchiones de ſucceſſoribus predicti domini ¶nāni multa cōmittunt ꝯ iuſticiam in ꝑſonas: z bona hominum dictoꝝ caſtroꝝ z villarum de quibus ipſi volunt habere recurſum ad gubernatorem aſt:dicti ¶Marchiones dicunt q̄ hoc facere non poſſunt ꝓpter dictum pactuz. ¶Modo queritur qd iuris:z videtur q̄ dictum pactum ſit ſeruanduz:primo per regulam generalem quia aūt ꝓtor pacta ſeruāda: z quia

absoluī a petitõe dictorũ nobiliũ q̄tũ:ẽ respectu iudictõ nis territorij poderij districtus gabiani de quo ⁊ in quo dicebatur esse loca de q̄bus agitur:saluo iñ iuī ipsius partis agẽtis vȝ predictorũ de gabiano quo ad dominium ⁊ possessionẽ rerũ de q̄bus agitur:⁊ ita fuit lata sñia. ℚ Nõ q̄ritur an dictũ ꝓsiliũ valeat de iuī: an vo sit ex forma cõmissionis:⁊ qd iuī de sñia supponẽte dictũ ꝓsiliũ ꝑ fũdamẽto:hoc ẽt presuppositio q̄ dcã sentẽtia fuit lata a iudice delegato:⁊ qd iuī si eẽt ordinarius. Et q̄ꝫ dictũ cõsiliũ posset infringi de iure:dicit enim q̄ ideo reus dȝ absolui:q̄ nõ pbatũ:tres enim sũt casus aut actor nihil pbat:⁊ tũc reus dȝ absolui:vt in.l.q accusare:⁊.l. actor: aut vtraq̄ ps equaliter pbat.ſ.actor ꝓ⁊ reus ꝯ:⁊ tũc aut loquimur in petitorio aut loq̄mur in possessorio:primo casu reus absoluitur:quoniã ꝑ ipso facit possio:vt instituꝫ de inst dictꝫ.§.cõmodũ:aut loq̄mur in possessorio vel quasi possessorio ⁊ vtraq̄ ps pbat de possione:⁊ quasi:⁊ equaliter pbat:⁊ tũc aut pbatões sunt aduersatiue q̄ vnusq̄sq̄ ꝓbat q̄ solus possedit:⁊ idem nisi possio actoris sit de iuī cõi.⁊ possio ⁊ quasi possessio rei sit ꝯ ius cõe: q̄ tũc esset ferẽda sñia ꝓ actore pp iuris adminiculũ vel eꝯ ꝓ reo si reus haberet iuris adminiculũ:⁊ non actor:vt ex de cã poss.cũ eccl'ia:⁊ in.c.ad decimas ō resti.ſpo.li.vi. Si vo pbões nõ sunt aduersatiue:⁊ hoc põt eẽ dupl'r:vel in rebus corporalibus:⁊ tũc iudex dȝ ⁊ põt ferre sñiaȝ ꝑ quali bet ꝑ parte:dicẽdo q̄ vterq̄ possidet ꝑ indiuiso:q̄ in possidẽdo faciũt sibi ptes ꝑ ꝯcursum:vt.ff.de acq.poſſ.l.iij.§. ex ꝯrio:⁊ hãc opionem tenet bar.aut in rebus incorporalibus:puta in iurisdictõe q̄ põt cõpetẽ pluribus insolidũ vel in seruitute ⁊ filiibus:vt in.l.ſi.ff.vti poſſi.⁊ tunc iudex ſi dȝ pnunciare ꝑ quolibet ꝑ parte. Sed ꝓ quolibet pmiscue dicẽdo vti pmiscue possedistis ita pmiscue possidete: vbi vna ps nõ pbat melius quã altera:nã ſi pbaret meliꝰ actor quã reus vel eꝯ ꝓ eo esset pnunciandus:vt.C. de edic.diui.adri.tol.l.ſi.§.i. Alij dicunt q̄ iudex posset gratificare ſm cõsciẽtiã suã:hoc dicit glo.nõbil'.ff.de re iud'.l. duo iudices dati:cũ igit ſm acta que vidi nobiles ⁊ cõites de gabiano melius pbauerint tã de possessione antiqua quã de cõtinuata:⁊ noua ꝑ eis debuit fieri sñia vt ex de pbatꝫ.c.lȝ tamẽ: q̄ aũt testes eorũ sint fidedigniores apparet:q̄ lȝ boies de vniuersitate aliq̄n admittãtur in cã vniuersitatis q̄ tñ nõ est verũ ſi ꝓmodũ cãe distribuitur inter singulos:q̄ nõ sũt idonei in re ꝑpria vel cõi ea rõe q̄ ſapit ꝑpietatẽ cõmodi:sicut nec socius in cã societatis:tamẽ q̄n admittuntur:admittũtur cũ qualitate affectionis:vnde meliores testes sunt illi qui nec re nec affectiõe sunt ptices cãe:⁊ ita ẽ in ꝓposito vt.ff.de testi.l. ob carmẽ:⁊ etiaȝ ipſi cõsulẽtes dicũt q̄ minor fides ẽ adhibẽda.quapp de necessitate sequitur q̄ ſi maior fides ẽ adhibẽda testibus actoris q̄ rei debuit ferri cõsilium ꝓ actore nõ ꝑ reo:⁊ ō hoc nõ possuȝ nõ admirari:tamẽ pp reuerentiã tantorum q̄ cõsuluerũt nõ ꝑsequor vltra. Sed sequitur aliud an dictũ cõsiliuȝ valuerit:nã ſi nõ valuit iterato debuit cã cõmitti aliis consultoribus qui forte melius examinabunt acta: vt ff.ō iureiuī.l.q per salutẽ ⁊.l.ſi vt ꝓponis.C.quõ ⁊ q̄n iudex:dico aũt firmiter q̄ dictũ cõsiliũ fuit ipso iure nullus:q̄ ꝓeter ⁊ ꝯ formã cõmissionis: nã sicut apparet cõmissio fuit scã vt de omnibus simul cõsuleretur: ita q̄ de vno non posset esse aliqua. Sed ipſi nõ ꝓsuluerũt sup possessorio iurisdictõis nec sup possessorio vel petitorio rerũ corporalium imo reseruauerũt lite sup predictis vt in.l.cũ fundũ.§. ſi.ff.de vi ⁊ vi arma.⁊.ff.de ꝓdictꝫ.inde.l. eleganter.§.ſi post:vñ nõ valuit ꝓsiliũ: q̄ consultor assimilatur arbitro q̄ nõ põt diuidere iudiciũ suũ:vt.ff.de arbi.l.qui tamẽ ad hoc.ff.famil'.herciſ.l.in hoc iudicio ⁊.C.de iudi.l.nulli.ſi mil'r de sñia dicendus est q̄ venit ꝓsecutiue ad ꝓsiliuȝ vel saltem debet per appellatẽm rescindi q̄ fuit lata ex ꝓsilio irrito sic ex nulla cã ⁊ ꝑ cõsequens ẽ irrita vt.C.ō ap

pella.in.l.i. Ego Baldus.

℣ Pactũ factũ in diuisione q̄ vnus nõ possit emere aliq̄d de pte alterius an valeat:⁊ ſi valet an possit pmutare: ⁊ ſi ꝯ factũ fuerit huic pacto qd iuī an ꝯctus sit nullus.an validus.teneatur tamẽ ad interesse ꝯfaciẽs. Itẽ an ille q̄ per vim vel p timorẽ ꝯfacit pacto:an teneatur ad penã.

Consilium.cccxxxvij.

℣ In christi nomine Amen. ℣ Magnifici viri diui marchionis ceue venerũt ad diuisionẽ nõ nullorũ castrorũ suorum:vȝ ꝓ medietate ꝑ diuiſo: que obuenit patruo:⁊ ꝑ alia medietate que obuenit duobus eius nepotibus ex altero fratre premortuo:hoc pacto q̄ aliqua dcã rũ ptium nõ possit acquirẽ aliq̄d in pte alterius ⁊ ita sibi inuicẽ ꝑ se ⁊ suos heredes promiserũt ⁊ iuramento firmauerũt. ℚ Modo ꝓtingit q̄ vnus ō vna pte pmutauit quoddã castrũ ⁊ ptem castri ad se ptinentẽ cũ altera pte nõ cõsentiente altero suo ꝓcure ille cõsors qui nõ ꝓsensit ⁊ in cuius iniuriã ⁊ dãnum scã est dcã pmutatio:dicit dictã pmutationem nõ valẽ:⁊ q̄ alia ps nõ potuit acq̄rere aliquã ptẽ ꝑ indiuiſo in dcõ castro ⁊ eius ꝓiudiciũ. Quaeritur virũ in dicto castro ꝑ indiuiſo vel alijs locis acq̄rere potuerit:⁊ dicendũ ẽ breuiter q̄ ꝑ dictũ pactũ nõ potuit impediri acq̄sitio dñij: q̄ nõ põt q̄s pacisci nec sibi acq̄rere liceat:nec etiã valȝ pactũ de nõ alienãdo nisi intersit pacisceꝫtis:⁊ tũc bene valet alienatio:ſȝ agitur ad interesse vt.C.de ꝓdic.ob cãm.l.ea lege ⁊.ff.de vbo.ob.l.ſi ita quis.§.ea.l.⁊.ff.de pactꝫ.l.nemo ⁊.C.de pactꝫ inter emptorẽ.l.ſi.⁊.ff.de vbo.obli.l. q̄ rome.§.cohẽdes:⁊ nõ.in.l.ſi.ff.de ꝓdi.ob cãm.põt autẽ interesse forte q̄ ille q̄ acq̄siuit est bõ rixosus ita q̄ interesse cũ eo cõionem nõ habere.vel ẽ homo iniuriosus cuȝ quo oporet tota die venire ad rixas:nã expedit tales ꝓsortes nõ habere:vt.ff.de seruitutꝫ vrba.prędio.l.in re cõi.C.qñ ⁊ q̄bus quarta ps debetur.l.ij.naȝ cõio ꝓ indiuiſo solet excitare discordias:vt.ff.de leg.ij.l.cũ pater.§. Et q̄ nemo inuitus cogitur ad cõem vt.ff. de ꝓdi.inde.l.eleganter §.Si cenũ:hoc aũt interesse estimabitur hoc mõ vȝ q̄ꝫ interesset nobiliũ eiusdẽ ꝓdictõis nõ habere talẽ ꝓsortem cõmunionis.vt ff.ꝑ socio.l.ſi cõuenerũt ⁊.l.idem ẽ ⁊.C.ō sẽ. que ꝑ eo.l.vnica.§.In alijs:imo certe q̄dam sũt quos nõ expedit habeẽ vicinos ꝓximates:nã q̄ꝑ eos minus res valet ⁊ minus emit ⁊ venditur:vt. ff.de ꝯtrahẽ.emp.l.quid tñ: ⁊ alienatio valet sed debetur interesse: ꝓ quo interesse ẽ ipsa res obligata:nã in obligatõe veniunt oia bona ꝑntia ⁊ futura vt.C.que res pigno.obli.poſ.l.ſi. Itẽ ꝓ pactꝫ ⁊ precio vidimus rẽ obligari vel quasi vt.ff.de actꝫ.empti.l. iulianus.§.offerri ⁊ hoc dico de isto ꝑpio pũcto. Alij igitur q̄ nõ alienauerũt nec ꝓuenerunt possunt agẽ ad interesse:vt.ff.de le.ij.l.cuȝ pater.§.libertis.sed si omnes ꝓuenissent nullus posset agẽ:vt.C.ō fideicõ.l.quotiẽs. ℚ Modo põt dubitari q̄s veniat ꝯ:virũ acq̄rens ⁊ de isto nõ est dubiũ:q̄ verba loquũtur:an ẽt transferens ⁊ vi q̄ vterq̄ veniat ꝯ:q̄ ꝓhibito aliquo ne emat videtur ꝓhiberi vendi tori ne vẽdat vt in.l.i. C. de cupressis ex loco dãnensi li. xi. Tutius ẽ tenẽ q̄ solus acceptor:q̄ verba ꝓhibitionis ei ũ directa sunt:vt.C. ne fideiussores dotiũ dentur in.l.ij. ℣ Secũdo ꝓponitur q̄ inter eos q̄ poterãt inter se vẽdere ⁊ alienare vicissim fuit scã q̄dam alia diuisio cũ pacto q̄ nulla ps possit alienare nisi de ꝓsensu aliarũ duarum partium:⁊ ſi ꝯtiẽt q̄ ex nũc ꝓout ex tũc dicta alienatio siue ꝯctus sit nulla:⁊ nullius valoris ⁊ ꝑ nõ facto:⁊ nõ facta beatur:⁊ q̄ ps sic alienata applicetur ⁊ fiat aliorũ predictorum dñorum ipso iure.saluo q̄ ſi aliqua dictarũ ptiuȝ quando esset in possessione vellet vẽdere iura sua.alij pũ hoc facere possit ⁊ teneatur ad idẽ tanti precij ⁊ fuit apposita pena q̄n qȝ mil'ũ f.orũ.ſi qs ꝯueniret. ℣ Hic primũ quaeritur virũ ꝑ pactum possit ãnullari ꝓ ⁊ contra:⁊ dicendum est q̄ non nisi quis renuerit sibi possessionem vel transtulerit dñiũ

ABBATIS PANORMITANI,

SECVNDA INTERPRETATIONVM IN SECVNDVM DECRET. LI-

brũ Pars, virorũ doctiſ. accurato ſanè & vigili ſtudio, fideq; ſyncerrima nuperrimè recognita, ab excellentiſsimiſq; Calchographicę peritię artificib. & operis ſtudioſiſsimè & fideliſsimè excuſſa: in qua fic ab vtriſq; inſudatum eſt: vt quæ hactenus Typis vulgò mandata fuerint, ſiue ad literam ipſam, ſiue ad eiuſdẽ obſeruationẽ ſuppletionẽq; pertinerẽt, eorũ prorſus omiſſum quicq; videri non poſsit.

ACCESSERVNT QVOQVE SVMMOPERE VTILES

ac neceſsariæ locorũ Mehercle citra numerũ, miſerè corruptorũ, & in tàm egregio opere indignè ac perperàm etiãnũ citatorũ, hoc Aſteriſco præciſæ reſtitutiões. Quarũ beneficio ſumma ſecuritate quiuis in hoc altiſsimo Pontificiæ diſciplinæ Pelago citra naufragiũ enatare queat.*

Sequatur, modo non anteuortat, coclea.

LVGDVNI ad candentis Salamandræ inſigne in vico Mercenario apud Senetonios Fratres.

CVM PRIVILEGIO.

Anno 1547

Rubricarum Tomi huius Sillabus.

De Fide instrumentorum.fo.116.
Iureiurando.fo.155.
Præsumptionibus.fo.140.
Probationibus.fo.2.
Testibus & attestationibus.fo.42.
Testibus cogendis.fo.110.

ABBATIS PANORMITANI IN SECVNDVM DECRET.

Librũ interpretationũ multò luculentiſsimarũ pars Secunda doctiſsi. virorum obſeruationibus illuſtrata,&à numero nõ dicẽdis fœdiſsimorũ erratorum monſtris erepta atq; vindicata.

De probationibus *Rubri.*

✣ *SVMMARIVM.* ✣

Probatio eſt rei dubiæ per argumenta oſtenſio.

1 *Probatio eſt proba actio.*

3 *Confeſsio non eſt probatio: ſed probationis releuatio.*

a HAEc Rubrica ſatis continuata fuit ſuperius in p̃cedenti rubrica[a]: ſed magis ſpecificè põt ſic continuari. Supra in p̃cedẽri titu. viſum eſt de cõfeſſionibus p̃ quas aduerſarius releuaſ ab onere ꝓbãdi: verũtamẽ quia parte negãte habet aſſeuerãs probare vj.q.vlti. accuſator. meritò ſubijcit de proba. & prẽmittit primò genus vt poſteà facilius[b] deſcẽdat ad ſpecies: ſic etiã fecit cõpilator ffor̃u. &. C. ¶ Hîc Io.an. ſuper rubri. formauit duas q̃ones & duas oppoſitiões: & q̃a ſatis vtiles ſunt ad illuminandũ intellectũ inuẽtũ ideõ annectã. Priò nãque quẽrit qd ſit probatio? Scdõ vñ dicatur.

1 ¶ † Ad primũ rñdeſ ſcdm Azo. & Accur. C. eo. ſuper rubri. qd eſt rei dubię per argumẽta oſtẽſio. Gof. hãc diffinitionẽ impugnat: quia ex ea ſequit ꝙ probatio nõ fiat teſtib⁹ & inſtrumẽtis cũ ſimplr dicaſ in diffinitiõe per argumẽta. &c. nã argu. nõ cõprehẽdit in ſe teſtes vel inſtrumẽta. ſed ſola iueſtigatiõe inuenit veritatẽ. vñ dicit argumẽtũ quaſi argutè inuẽtũ: vt dicit tex. in. c. forus. de ver. ſig. Ipſe verò Gof. diffinit ſic ꝙ ꝓbatio eſt rei dubię p̃ teſtes vel ĩſtrumẽta & plerũq; p̃ indicia & p̃ſumptiones oſtẽſio. & dicit plerũq;: qa in omni cã ſufficiũt indicia & p̃ſumptiões vt in crimialib⁹[c] niſi eſſent euidẽtiſſimę. vt dicã ĩ. c. tertio loco j̃. e. ſed Hoſ. dicit ꝙ nõ eſt hęc ſufficiẽs cũ & multis alijs modis fiat ꝓbatio q̃ nõ cõtinẽtur in diffinitiõe Gof. de qb⁹ remittit ad ſuũ. e. ti. §. fi. re-

a ¶ Rubrica. Super iſta rubrica vide Cy. & Bal. in rubrica. C. eo.

b ¶ Facilius. Super hoc vide glo. in rubr. de reg. iur. lib. vj.

c ¶ Criminalibus. vide do. Ant. in. c. afferte. de prẽſump.

d ✣ SEBA. SAPI. ¶ De arbitrarijs vide cumulata per Fel. in. c. ſi qñ. co. viñ. ſ. de reſcr vbi ponit qñ in his q̃ ſunt poſitiui iuris ſufficiat pro ratione volũtas.

e ¶ Confeſſio. Pro hoc eſt tex. in. c. cũ cã. ij. reſpõ. de rap. vbi probatio & cõfeſſio ponunt vt diuerſa dũ tex. dicit vel ꝓbatiõib⁹ viri vel ex mulieris cõfeſſione: vide glo. in. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi cũ de hære. in ver. ꝓbatum eſt in. fi. ff. de iureiur. & dicit hic. d. Abb. qd ſi ſtatutũ dicit ꝙ nõ admittaſ ꝓbatio ꝙ nihilominus admitteret cõfeſſio. An aũt appellatiõe cõuicti cõtineaſ cõfeſſus. gl. facit ꝙ ſic relata ad textũ. ĩ. c. cum ad ſedẽ. in ver. teſtiũ. de reſti. ſpol. Sed ĩ cõtrariũ facit tex. in. c. nos in quẽ. q̃. ñ. q. ſ. & indubitãter in ſtatutis cum ſint ſtricti iuris nõ cõtineſ. vt not. do. Abb. in. c. vnico. vltra medium. de ſcruti. ſed ꝓbato qd cõfeſſio ſit ꝓbatio Alle. tex. opti. ĩ. l. in fi. de interro. act. ibi. ſed tãtũ mõ ad ꝓbatiões & adde hic ꝙ licet dicamus qd cõfeſ. de credulitate æque p̃iudicet ſicut cõfeſſio de veritate vt eſt gl. ſin. ĩ. c. ex literis. de iureiur. tñ talis reſpõſio de credulita. nõ eſt ꝓ priè cõfeſſio ſed ꝓbationis releuatio vt no. voluit Bal. ĩ l. ñ. §. qd obſeruari C. de iura. cal. quẽ refert & ſeqt eius ſcholaris Pe. de ancha. in. c. j. cir. fi. de iur. cal. li. vj. Erqd cõfeſſio nõ ſit probatio ſed ꝓbationis releuatio tenet. d. Ant. in. c. licet cãm de proba. ĩ fi. col. & ĩ. c. ſi ſacerdos. in. j. col. vj. & de offi. ordi. & ĩ. c. in p̃ſentia. in. ñ. co. de renũ. & Pau. de caſt. in. c. j. de quo vide per Pe. de an. in. c. j. de cõfeſ. lib. vj. vbi eſt optimus tex. in. ñ. q. & iſtud idẽ qd dicit. d. Anto. hic Alle. & ſeq

d ſ. de arbitrarijs[d] de quibus non poteſt reddi ratio. l. omnium. ff. de legit. ¶ De tertio ſcilicet ꝙ hîc concludit in aliquibus omnẽ ſpeciem probãdi: & ſic non ita poterat æquè adaptari ad aliquam ſpeciem. patet exemplum in. c. j. infrà eo. vbi dicitur quod reus nõ cogit ꝓbare de iure actoris ſeu ſua iura exhibere. ad idẽ infrà eo. ex lr̃is. vbi dicit ꝙ in cõi iudicio probãt actor & reus. Itẽ quod dubia probatio non releuat probantẽ. infrà eo. in pręſentia. & multis alijs de quibus in nigro.

3 ¶ † Secũda oppoſitio eſt quod malè ſit in rubri. ſituata cũ eñ cõfeſſio ſit probationis ſpecies. d. c. cũ ad ſedẽ. de reſti. ſpol. ex quo volebat tractare & p̃mittere prius genus debuit illã rubricã de cõfeſſis poſtponere huic. Solue lo.an. ꝙ cõfeſſio[e] propriè loquẽdo nõ eſt probatio

e ſ. de ſcẽdo. ſ. de p̃tinẽtibus ad rubri. ſequẽtes patet j̃. e. c. ij. vbi dicit ꝙ q̃ per inſtrumẽtũ probauit ſeu p̃ teſtes nõ cogit iurare. ad idẽ. c. tertio loco j̃. eo. vbi dicit ꝙ proba. teſtiũ illo caſu p̃ferẽt probatiõi per inſtrumentũ. & ſic de alijs q̃ cõgruè poterãt adaptari rubricis ſequẽti. Sed dices tu: quare hęc nõ reſeruauit ibi? Reſpondeo qa æquè poterãt hîc ſicut ibi adaptari: fuit ergo de arbitrarijs[d] de quibus non poteſt reddi ratio. l. omnium. ff. de legit. ¶ De tertio ſcilicet ꝙ hîc concludit in aliquibus omnẽ ſpeciem probãdi: & ſic non ita poterat æquè adaptari ad aliquam ſpeciem. patet exemplum in. c. j. infrà eo. vbi dicitur quod reus nõ cogit ꝓbare de iure actoris ſeu ſua iura exhibere. ad idẽ infrà eo. ex lr̃is. vbi dicit ꝙ in cõi iudicio probãt actor & reus. Itẽ quod dubia probatio non releuat probantẽ. infrà eo. in pręſentia. & multis alijs de quibus in nigro.

3 ¶ † Secũda oppoſitio eſt quod malè ſit in rubri. ſituata cũ eñ cõfeſſio ſit probationis ſpecies. d. c. cũ ad ſedẽ. de reſti. ſpol. ex quo volebat tractare & p̃mittere prius genus debuit illã rubricã de cõfeſſis poſtponere huic. Solue lo.an. ꝙ cõfeſſio[e] propriè loquẽdo nõ eſt probatio

tur Lu.ro.ĩ repe.l.admonẽdi.in.xxvij̃.co.ff.de iureiu.Et vide Arc.vj.q.vt ĩ.§. accuſator cir.prĩ.vbi dicit qđ cõfeſ.nõ eſt vera ꝓba.licet quo ad p̃iudiciũ cõfitẽtis&ita dicit ſe tenere& Cõpo.in.d.c.bonę.de ele.Sed tu vide Bar.ĩ.l.triti.cir.me.ff.de ver. ob.vbi dicit qđ cõfeſ.nõ eſt noua diſpoſitio ſed ꝓbatio.Itẽ attẽde qđ idẽ qđ dicit.d,Ant.hic dicit Bal.inrub.C. de ꝓba.ſed Saly.ibi ꝑ multa motiua tenet cõtra cõem opi.qđ cõfeſſio ſit ꝓbatio cuius opinio ſuſtẽ a tari põt ꝑ tex.ĩ.d. j.§.fi.ff.de ĩterro. act.& in.l.fi.§.licẽ tia.ĩ ver.approba re vel per tormẽta ſeruorũ &c.C. de iur.delibe.An aũt iuramẽtũ dicatur eſſe probatio.Sal. b in.d.rub.dicit qđ ſic per tex.in.l.ſed & ſi poſſeſſori.§. fi.ver.pinde.ff.de iureiu.ſed ille tex. nõ ꝓbat per verbũ perinde:qđ eſt not. ſimilitudinis. ſed pro eo alle.opti.text.in.d.l.fi.§. 1 licẽtia.ſed ad iſtam q.vide oĩno quod 2 nota.dixit Nico. 3 de mat.& ibi Bal. 4 cõtra eũ.l.fi.& in 5 auth.ibi poſita.C. ſi cer.pet.& quod cõfeſſio ſit proba 6 tio eſt tex.cũ glo. in ver.probatio.ĩ 7 auth.ſi quis in ali- 8 quo.C.de eden.& cũ dicto.d.Anto.

ſed probationis releuatio [a]. quod bene not.propter ſta tuta facientia mentionẽ de probatione in materia odio ſa:vt nõ cõcludant cõfeſſionẽ,facit.l.cũ.qui.ff. de iureiur.&.c.j.de cõfeſ.lib.vj.vbi purã ſimplicem negatiuã deduco in poſitione,quã tamen probare nõ poſſum: vt ibi dicit.cõgruẽter ergo præmiſit de cõfeſſione per quã releuatur aduerſarius ab onere probãdi:poſteà ſubmittit de probatione in genere vt facilius pateret materia ſpecierũ. [b] Ego clarius dico ſic,quòd quia ad probationem nõ peruenitur niſi in defectũ cõfeſſionis: qa in confeſſum nullę ſunt partes iudicis niſi in cõdemnando l.j.ff.de confeſ.ij.q.j.nos in quẽquã:meritò prius pręmiſ ſit de confeſſione:qua habita non curatur de alia probatione.

☞ *SVMMARIVM.* ☜

1 *Princeps obligatur ſaltem naturaliter ex contractu inito cũ ſubdito.*
2 *Imperator poteſt conueniri à ſubdito ſuo coram papa.*
3 *Imperator habet imperium à papa.*
4 *Papa habet poteſtatem in temporalibus habitu.*
5 *Princeps non recognoſcens ſuperiorem poteſt eſſe iudex in cauſa ſua.*
6 *Appellatur ad papam à ſuperiore non recognoſcente ſuperiorem.*
7 *Inſtrumenta cõmunia ratione proprietatis ſunt edenda.28.*
8 *Inſtrumenta communia ex natura negotij vt ſunt ſcripta ab exercentẽ aliquod officium:ſunt edenda.*
9 *Vſurarij tenentur edere inſtrumenta etiã in ſecreto confecta.*
10 *Notarius tenetur edere inſtrumenta cõmunia propter materiam quæ in eis continetur.*
11 *Inſtrumenta originalia & cõmunia inter partes ratione materiæ quæ in eis cõtinetur, ſunt edenda.*
12 *Inſtrumenta non originalia ſed exemplata pecunia partis non ſunt edenda.*
13 *Inſtrumenta propria petentis debẽt edi: & poßunt vẽdicari.*
14 *Actor tenetur edere reo ad exceptionem fundandam.*
15 *Reus tenetur edere actori, ſi eſt vſurus etiam ad coadiuuandã intentionem actoris & ad replicationem fundandam.*
16 *Reus non tenetur edere actori ad intẽtionẽ fundandam.*
17 *Actor ad fundandam intentionem ſuam põt compellere reum ad reſpondendum poſitionibus.*
18 *Reus tenetur edere fiſco ad eius iutentionem fundandam ſed non in cauſis criminalibus.*
19 *Reus in matrimonio & in alijs cauſis fauorabilibus tenetur edere actori ad intentionem fundandam.*
20 *Reus tenetur edere actori ad fundandam intentionem vbi argueretur peccatum ſi non ederetur.*
21 *Iudex ex officio tenetur compellere reum ad edendum actori ex magna cauſa:puta ſi originalia ſunt deperdita.*
22 *Tertius an compellatur edere.*
23 *Copia excommunicationis factæ in curia epiſcopali debet dari ei cuius intereſt .24.*
25 *Editio quo iure petatur.*
26 *Inſtrumenta quando debeant edi.*
27 *Inſtrumenta integraliter ſunt edenda à perſona publica ratione intereſſe petentis.*
29 *Inſtrumenta integraliter ſunt edenda vt falcitas redarguatur circa diem & conſulẽ: ſecus circa cõtenta in inſtrumentis.*
30 *Editio inſtrumenti debet fieri ſine die & conſule: niſi editio nihil prodeßet ſine die & conſule.*
31 *Copiam partis neceßariæ inſtrumenti ſufficit dare.*
32 *Originale oſtenditur iudici vt videat: ſufficit tamen quod copia remaneat in iudicio.*
33 *Nomen papæ & imperatoris apponitur in inſtrumẽtis hodie.*
34 *Editio ſtatutorum qualiter fiat.*

hic cõcordat Paul.de ca.in.l.publica.ff.depoſi.& allega.Io.an.hic & in.d.c.bonę.ibi hinc eſt qđ putãt.de ele.Dicit tũ Inn.in.c.cũ cõtingat.de offi.dele.ſuper gl.in ver.in digeat.quod illud dicitur verè apparere quod conſtat per confeſſionem.

¶ Adde tu an cõfeſſio dicaĩ probatio Alex.cõſi.xxxv.li.ij̃. & an ſtatutũ loquẽs de confeſſo habeat locũ in cõuicto vide Fulg.cõſi.cxxiij̃.vbi vide iura quę hoc loco non allegantur.And.Barba.

Anto.Franciſ. ¶ Circa hoc an cõfeſſio ſit probatio dicas abſq; dubio verũ eſſe ꝙ propriè loquendo nõ eſt ꝓbatio ſed potius releuatio ab onere probãdi vt plenè ꝑ Io.and.in.c.bonæ.de elect.in nouella,& in rubr.de ꝓba.& habeĩ in.c.accuſator. vj.q.vlt.& vide Bal.in.c.j.in.§.ſacramentũ.de cõſue.re.feu.in vſi.feu. & Bal.in rubrica ff.de proba.& per do.Alex.in.l.eũ qui.in fi.prin.ff.de iureiur.& in.l.publica.in.§.j. ff.depo.& vide oĩno Bald.in rubri.C.de proba.in.ij̃.col.vbi dixit qđ probatio per cõfeſſionẽ etiã iuratã nõ dicit probatio ſed potius releuatio ab onere probandi. de quo vide per Pau.de ca.in conſi.ſuo.clxxiij̃.& ideò in ſtatutis quæ debẽt propriè intelligi.vt in.l.iij̃.§.hæc verba.ff.de nego.geſt.& in.l.j.§.ſi is qui nauẽ.ff.de exercitor.appellatione probationis nõ veniret cõfeſſio.quod eſt not.

a ☞ SEBA.SAPI. ¶ Releuatio.vide Alex.in cõſi.xxxv.inci.viſa ſcriptura.colũ.j. in.j.vol.d.Bar.ſoci.in rub.ff.de cõfeſ.vbi tenet qđ cõfeſſio ſit ꝓpriè ꝓbatio vide de hoc arti.d.Iaſ.in.l.cũ te.C.de tranſact.

b ¶ Specierũ.aduerte cõdẽnatio debet ſeq confeſſionẽ.qũ cõfeſſio eſt facta poſt datũ libellũ & in crimialib⁹ nõ habeĩ qs ꝓ cõdẽnato niſi ſequaĩ ſnĩa. ita notanter dicit Bar.in.l.j.C.de cõfeſ.& Bar.in.l.pinde.ff.ad.l.Aql.hinc dat cõſiliũ ne qs ex cõfeſſione cõdẽneĩ pri⁹ q̃ cõtra iꝑm deĩ libell⁹ licet cõfiteaĩ & q̃uis ex ꝑcepto nõ irrogeĩ infamia.l.qd ergo.§.q̃tũ ob. hoc.ff.de his q not.infa.Intellige de infamia iuris.Infamia verò facti benè irrogaĩ:vt ſentit glo.in .d.§.quantũ.hinc banniti nõ ſunt infames in famia iuris,vt voluit Bal.in.d.§.quãtũ.tñ ſunt infames de facto.& an appellatiõe cõ dẽnatorũ in ſtatutis veniãt illi q cõfeſſi ſunt poſt datũ libellũ Bar.in.d.l.j.C. de confeſ.tenet ꝙ nõ:& multũ mandat hoc tenendũ menti.Ber.de force.

Anto.Franciſ. ¶ Ad hoc adde qđ ille dicit cõdẽnatus cõtra quẽ eſt lata ſnĩa q̃ ſit valida nõ aũt ꝑ ſnĩam inualidã.l.iij̃.in.§.cõdẽnatũ.& ibi ꝑ Bar.ff.de re iud.& idẽ Bart. in.l.nõ putauit.§.nõ q̃uis.ff.de cõtrab.nec etiã venit ille q eſt cõdẽnatus per cõtumaciã:vt per Bal.in.l.trãſigere.C.de trãſa.& ꝑ Pau.de ca.in cõſ.cxcvj.& iõ nimirũ ſi tales cõfeſſi ẽt poſt libellũ datũ nõ veniũt appellatio.cõdẽnatorũ in ſtatutis q̃ debent propriè intelligi:vt in proxi.apo.dictum.eſt.

c ¶ No.ad hæc dicta notã.illud ꝙ vult Bal.in.l.ij̃.C.de ſer.&aqua.vbi voluit qđ licet de⁹ oĩa ſubiecerit principib⁹ nõ tñ ſubiecit cõtract⁹.recõde ẽt in theſauro memoriæ id qđ vult Alex.in cõſ.xxxvij̃.& Bal.in ꝓludij̃s feudorũ ꝙ princeps trãsfert dñiũ ſine traditione ꝙ no.ad limitationẽ regulæ legis traditionib⁹.C.de pac.& not.& ſigna.Et ꝙ oẽs cõtractus celebrati cũ principe ſunt bonęfidei vt voluit Bald.in titu. de pace conſtan.in verbo ſupra vo.& hoc not.Ber.de force.

d ☞ SEBA.SAPI. ¶ Principẽ.qđ imò pacta & cõtractus principis nõ ligent ſuc-

¶ *CAP. 1.*

EX epiſtolæ. Reus actori ſua propria inſtrumẽta edere non tenetur. ſic cõmuniter ſummaĩ. infra tamẽ multipliciter limitatur. In prima parte ponit petitio. In ſecũda ipſius repulſio.ibi. *ſed ad hoc.* ¶ Caſus literalis.Inter Iuſtinianum principẽ & anteceſſores Tancredi regis quædã pacta facta fuerunt in quib⁹ cõtinebatur, quòd anteceſſores ipſius Tancredi & ipſe quædã obſequia debebãt imperatori in quorũ poſſeſſione erat imperator. iſte rex Tãcredus ignorabat illa pacta vñ petijt à dño papa Grego.vt ſcriberet imperatori vt ipſe requireret pacta illa in cathofilatio ſuo & faceret inde copiã:vt per hoc colligeret,qd deberet facere imperatori,& qd imperator ſibi ſeruire deberet.Super hoc rñdet papa regi Tancredo dicẽs ꝙ illud facere nõ põt:quia nulli dicendũ eſt ea quæ cõtra te ſunt,apud te debes requirere documenta & in mediũ proferre.Ber. ¶ †No. [c] primò ſing.ex iſto 1 tex.principẽ [d] obligari ſaltem naturaliter ex contractu c inito cũ ſubdito:adeò etiã quod ſucceſſor tenetur ad illius obſeruantiã, ſi cõtractus eſt initus noĩe dignitatis. d quod tenet Cy.in.l.dignavox.C.de legi.& Io.and.& cõmuniter ſequentes hîc facit.l.Cæſar.ff.de publi.pro hoc facit quia obligatio eſt de iure naturali cui etiã princeps ſubijcitur cũ non poſſit tollere ea quæ ſunt iuris naturalis vel diuini.ad hoc qđ no.Inn.in.c.quæ in eccleſiarũ de conſti.vbi hoc no.ſentit.ad idem cle,paſtoralis.de re iudicata .Idem dico in pa. & maximè vt aſtringatur diſpoſitioni iuris diuini.ad hoc quod dixi poſt Ioã.and.

in cap.

ceſſorẽ tenet Bal. in.l.j. colũ.iĩj.ff.de cõſtit.princi. aſſignat rationẽ quia nõ habent ab eo cãm & qa ius non trãſit ad ſucceſſorem ſed de nouo creatur per electionẽ quod qualiter poſſit procedere vide ibi Iaſ. col.iĩj. verſi. vltra quatuor modos & vide etiã Oldra.in conſi.xciiĩj.incip. eleganter ad finẽ.

in.c.ſignificaſti.s̃.de fo.cõ.facit qđ no.gl.in.c. nõ eſt de voto.& in.c.q̃to de iureiur. & per
a Inn.in.c.cũ inter.P.de renũ.[a] ¶ †No.ij.non
b minus ſingulariter.[b] cõueniri imperatorem poſſe pro tali obligatione naturali & ſubiecto corã papa.& dico q̃ poterit conueniri. Primò ratione peccati.de iud.c.nouit.& tũc p̃ denũtiationẽ euãgelicã vel iudicialẽ:vt ibi. Secũdò põt intelligi vt adeaĩ directa via vt papa tanq̃ ſuperior reddat ius manu regia ſi cut olim fiebat anteq̃ eſsẽt introductę actiones.l.ij.in prin.ff.de ori.iur.& q̃no.Inn.ĩ.d.c. quæ in eccl̃iarũ.de cõſt.¶ †Et hoc p̃cedit te
3 nẽdo cõem opi.maxiè canoni.q̃impator im
4 mediatè habet imperiũ à papa.¶ †Ita qđ circa papã tãq̃ vnicũ vicariũ dei ſit poteſtas tẽporaliũ habitu:quã poteſtatẽ exercet in gra uibus negotijs & vbi daĩ defectus iudicũ.ad hoc q̃ no.in.d.c.nouit.& ibi dixi p̃ Inn.in.c. licet exſuſcepto.de fo.cõ.licet aliud ſẽtiat gl. in.c.qm̃.x.diſt.ſed tene primũ.Et p̃ hoc limita no.p legiſtas.in.l.vna.C.ne quis in ſua cã.
5 ¶ †Et qđ dixi in.c.cũ veniſſent.de iud.vt nõ recognoſcẽs ſupiorẽ poſſit eſſe iudex in cauſa ſua.pro quo facit.l. p̃ximè.ff.de his q̃ in teſta.delẽ.& l.& hoc tyberius.de hęr.inſti . gl. iũcto text.in.c.guilifarius.xxiij.q.iiij.Et hęc procedũt qn̄ ſupior agit cõtra ſubiectũ.ſed ſi ſubiectus agit cõtra dn̄m põt eũ cõuenire corã ſummo põtifice per ſupradicta. Et primũ etiã limita per no.& per ſing.dictũ Hoſ.
6 in.c.cũ Ioãnes.de fide inſtr. ¶ †Vbi dicit qđ à ſuperiore nõ recognoſcente ſuperiorẽ.põt ap.ad pa.Hęc oĩa defẽdi põt p̃ ea q̃dixi ĩ.d.c. nouit.&.d.c.licet ex ſuſcepto.¶ No.ibi ĩ me diũ &c.qđ iudiciũ dicit mediũ hoc ideò qa eſt mediũ inter actorẽ & reũ.ad idẽ.C.de iu. nulli.&ita exponit Io.an.hîc & bene.Ex quo clarius colligitur quod.s̃.dixi de principe cõ ueniẽdo coram papa iudicialiter. Aliquãdo mediũ capit pro hac vita,qa tenet mediũ inter paradiſum & infernũ tenẽdo opi.eorum q̃ dicũt qđ infernus eſt ſub terra.xxiij. q. iiij. hæc aũt vita.alia non colligo:qa veniũt ĩfrà examinãda. ¶ Glo.j.quęrit qđ ſit cathofilatium,& rn̄det vt in ea patet. & dic q̃ dicit à charta & filiaze. quod eſt idẽ quod ſeruare quaſi locus vbi ſeruãĩ chartę.alibi habeĩ gazofilatiũ & dicit à gaza q̃ eſt idẽ qđ diuitiæ & filiaze quaſi loc[9] vbi reponunt diuitię.vt eſt tex.iuncta glo.in.c.ij.xc.diſt. ¶ Oppo.& videĩ q̃ qs teneaĩ edere inſtrumẽtũ cõtra ſe. & nũc intro materiã.c.vt patet in.l.fin.C.de edẽ.&.l.j.§.edẽda.ff.e.&j̃.de fi.inſtr.c.G.perpetuus.Gl.ij.metus cõtrarij exponit,q̃ nulli eſt dicendũ.ſ.reo:quaſi ſentiat gl.q̃ licet reus nõ teneaĩ edere ſua inſtrumẽta actori actor tn̄ teneĩ edere reo.vnde intelligit q̃ imperator hîc erat reus quaſi ſecus ſi fuiſſet actor nihil ad hoc gl.alle.ſed tex.eſt not.ſecũdũ cõmunẽ literã quã cõiter ſequiĩ Bart.in.l.fi.de edendo.præalle.& ita tenet Ala.& Ioã.and. hîc.& j̃.dicã rõnẽ diuerſitatis . Excipit ẽt iſta gl.alios caſus:vt habeĩ ĩea.& in gl.fi.ſed p̃ hęc d.gl.nõ habeĩ plenè materia huius.c.lati[9] hîc attingũt doc.canoniſtę & legiſtę maxiè Bar. in.l.fi.&.l.j.C.de edẽ.&.l.j.§. editiones.ff.eo. Sed clarè colligẽdo oĩa faciam tria mẽbra. Quãdoq̃ emi inſtrumẽta ſũt cõia. Qn̄q̃ pro
7 pria ipſius petẽtis.Qn̄q̃ propria ipſi[9] à quo petunt.¶ †Prĩo caſu aduertendũ q̃ pn̄t dici cõia multifariè. Aut ſunt cõia quo ad p̃prietatẽ ipſorũ inſtrorũ:vt qa ſunt cohęredes:& ſunt cõia hæreditaria.l.cęterę.§.fi.&.l.ſi quæ ſunt.ff.fami.erc.ſeu eis pariter donata vel legata:vel cõi pecunia empta:vel alio mõ:ita q̃ ſunt cõia vtriuſq̃ quo ad proprietatẽ:& tũc indubiè p̃nt ex cã peti,vt edanĩ: vt.d.le.&.c. G.perpetuus.de fi.inſtru.&.l.j.ff.eo.cũ ſimi.
8 ¶ †Qn̄q̃ dicunt cõia ex natura negotij:vt quia ſunt geſta ab exercẽte aliquod offm̃,vel aliquã artẽ:& ex cõſuetudine tenebat librũ: vbi ſcribebat oĩa negotia officij.& illa teneĩ edere.l.quędã.ff.de edẽ.&.l.j.C.e.ſecũdũvnũ intellectũ quẽ ponit Iac.bu.& ſequiĩ Bart.in l.quędã.ff.eo.vbi etiã per eũ.quaſivideaĩ hoc
c eis mandatũ[c] vt ſcripturã cõficiãt . Idẽ dicit
d ibi Bar.in vſurario.[d] per qđ videĩ reprobare gloſ.in cle.vna.§.cæterũ.de vſu.quæ dicit, q̃ ibi ponit caſus ſpãlis.Sed certè nõ bene reprobat,vt ſatis colligit ex illo tex.Vn̄ dicerẽ q̃ quædã ſunt perſonæ quę ex neceſſitate officij cõficiunt libros:vt tutor,curator, procurator,& ſimiles:& iſti teneĩ edere qa rõne officij videĩ eis mãdatũ.d.l.quędã.Quędã ſunt perſonę q̃ exercẽt aliquã artẽ:nqu tn̄ adſtringunĩ ad libros faciẽdos.& tũc aut ex cõſuetudine faciũt,ſeu edũt libros in publico: & idẽ quia rõne cõſuetudinis videĩ eis mandatũ.& hoc caſu procedit dictũ Iac. & Bart.
9 ¶ †Aut nõ habẽt libros in publico:ſed in ſe creto in domib[9] ad ipſorũ inſtructionẽ dũtaxat:ſicut faciũt iſti vſurarij exercẽtes vſurã nõ palã cũ altari,ſeu bancha parata:& tũc regulariter iſti nõ cõpellunĩ:qa ſunt inſtrumẽta propria:vt j̃.dicã in vlti.mẽbro. Ceſſat emi illa rõ q̃ videaĩ eis mãdatũ ex cõſuetudine.Et hoc caſu procedat ſpãlitas in vſurario
10 de quo in.d.cle.vnica.iuncta gl.¶ †Qn̄q̃ dicunĩ inſtra cõia propter materiã in eis cõtentam:charta tn̄ nõ eſt cõis,nec ex ſe,nec ex natura negotij.& iſta aũt ſunt penes notarium qui cõficit:aut penes partẽ.Primo caſu teneĩ
e notarius[e] edere ſatisfacto ſibi de ſua merce de quia ad hoc teneĩ rõne officij:vt.s̃.dixi.ad hoc in.c.qm̃ cõtra.de proba.&.l.ſi quis ex ar
11 gẽtarijs.§.pertinere.ff.de edẽd. ¶ †Aut ſunt penes partẽ aduerſam.& tũc aut ſunt originalia.& teneĩ edere:quia illa ſunt cõia.d.c.
12 qm̃.&.d.c.G.perpetuus.¶ †Aut exemplata ex pecunia partis:& tũc iſta p̃nt dici propria e reſpectu proprietatis chartæ :& de his dicã j̃.in vlti.mẽbro,vbi tractabo de inſtrumẽtis
13 proprijs ipſius à quo petunt.¶ †Secũdo mẽbro principali,qn̄ ſunt propria ipſius petẽtis & tũc in dubio debẽt edi:poſſunt emi tãquã propria vẽdicari ſeu agi ad exibendũ.l.fi.C.
14 ad exhi.no.in.l.vna.C.de cõdi.ex leg.¶ †Tertio & vl.mẽbro principali qn̄ ſunt p̃pria ipſius à quo petunt:aduerte,aut petunt ex parte rei ab ipõ actore ad exceptionẽ fundandã & cõiter teneĩ,q̃ debet fieri editio.per.l.fin. C.eo.& ar.in.l.diſſolutæ.C.de cõdi. ex lege. &.l.qui tabulas.ff.de fur.facit.c.accedẽs.ij.s̃. vt lit.nõ cõt.Ratio quia rei ſunt fauorabiles Item reus ſtimulatur & nõ poteſt venire paratus ſicut actor qui appenſatè venit. Item actor impugnat.re[9] ſe defendit.Itẽ qa inſtra

a ¶Ad dicta Inno. vide Bal.in.l.fi.C. de præci. impera. offeran.
¶Adde Ro.conſ. cccxciĩj.Bar.

b ¶Vide.d.Anton. in.c.j.in.fi.colũ. & quod ibi not. de conſti.

c ¶Eis mandatum. Adde illud ſequẽs conſi.xcĩj.

d ¶In vſurario.Ad de q̃ tunc eſt neceſſe,q̃ aĩ pronũtietur vſurarius vt voluit Roma.cõſi. ccxxvj.Ber.
¶Adde q̃ diſpoſitio.d.cle.j. habet locum quando de vſuris agit. vt eſt tex. expreſſus ibi & no. Car. in.iĩj. no.& extẽdit idẽ qđ voluit gl.ibid. in ver.cenſura,Cõtra facit qđ voluit Franci.areti.in cõſi.clviĩj.incipio ſẽ & ſubtiliter.vbi determinat q̃ diſpoſitio.c. quãquã de vſur.nõ habeat locũ in iudęis . qđ eſt etiã contra id qđ voluit Laurẽ. de rodul.de florẽ. ĩ.c.cõſuluit.de vſuris.in.q.cxlvj.vbi diſponit q̃ determinatio capit.qa fruſtra. de vſuris. habet locum in Iudęis.& dic.cle.j.habet ẽt locũ in his qui carius vẽdunt merces ſub credẽtia qui ſunt etiam vſurarn̄ iuxta no. in.c.in ciuitate. in verſi.debitores.de vſur.& in.c. nauiganti.eo.ti.Bar.de force.

e ¶Teneĩ notari[9]. Adde vt per Federi.conſi.cclx.& Ro.con . lxxviĩj. Barba.

ſunt cõiter penes actorẽ q habet pinguiꝰ ius
15 iõ reo facilius ſubueniť qđ no. ¶ † Aut petũ
tur ex parte actoris:&tũc aut reꝰ eſt illisvſu
rꝰ& teneť edere:vt.l.j.§.edẽda.ff.de edẽ. ſaltẽ
illã partẽ,qua vtiť:vt i.c.cõtingit.de fi inſtr.
&.c.cũ ꝓſonę.de priui.li.vj. Aut nõ eſt vſu-
rus:& tũc aut petit actor ad intẽtionẽ ſuam
fundatã coadiuuandã& tũc teneť edere.Exẽ
plum . Ego peto à te fundum Sempronia
num,quem mihi vendidiſti.Fundaui inten-
tionem meam , quòd mihi vendidiſti.nunc
eſt cõtentio inquantũm ille fundus extendi
tur certè quo ad adiuuandam intentionem
meam probatam cogitur reus edere ſua in-
ſtrumenta:cum non petam principaliter ad
impugnandum.argumen.in.l. qui concubi-
nam.§.cum ita. ff.de legat. iij. Et hoc tenet
Bart.in dicta.l.fin.&.d.l.j.C.de eden.aliâs in
l.quędam.& ita tenent noſtri Moderni hîc.
Aut petit actor à reo ad replicationem ſuã
fundãdam:vt ſuprà dixi,& idem.Sicut enim
actor tenetur edere reo ad exceptionem pro
bandam:vt ſupra dixi.& ſic reus actori ad
replicationem ſuam fundandam.cum repli-
catio ſit quædam exceptio exceptionis.l.ij.
ff.de exceptio.Not.in.c.à nobis.de exceptio.
& argumen.opti.ad dictum principale in.d.
l.fina.C.de edend.vbi hoc communiter te-
netur,per doctores & tenent noſtri Moder-
16 ni hîc.¶ † Aut petit actor [a] ad intentionem
a ſuam probandam, & regulariter non tene-
tur reus edere:vt hîc.&.l.qui accuſare. C.de
edend.Debet enim venire paratus , & non
quærere inſtrumenta de domo aduerſarij.
7 ¶ † Licet ſecus ſit in confeſſione:cum poſ-
ſit ea petere à reo faciendo poſitiones.Ra-
tio autem diuerſitatis nota.per Ioan.andrę.
in capitulo primo.de confeſſis.libro ſexto.
Nam reſpectu confeſſionis partis non po-
tuit venire paratus: cum non ſit in pote-
ſtate ſua.ſed reſpectu inſtrumenti ſic: cum
potuerit à principio ſibi præcauere: & ideò
ſibi imputandum eſt , ſi non fuit diligens:
cum vigilantibus & non dormientibus iu-
ra ſubueniunt.de præſcript.capitu. vigilan-
18 ti. ¶ † Fallit in fiſco,cui licet actori tenetur
reus edere propria inſtrumenta ad intentio-
nem ſuam fundandam: vt.l.ne quiſquam.
ff.de edendo . & hoc in ciuili. In criminali
verò non cogitur priuata perſona edere
contra ſe etiam fiſco: quia valde durum eſ-
ſet in cauſa criminali exigere probationes
de domo rei:iſte eſt notabi.text. ſecundum
vnam lecturam quam approbat & ſequitur
Barto. in.l.ij.§. Diuus.ff.de iure fiſci . & de
editione à fiſco , vel contra eum fienda : di-
ſtingue , vt legi. & nota in.l.in fraudem.§.
neque.&.§. præcedenti.& in .l.ij. præallega.
19 ff.eodem . ¶ † Et per hoc arguit Ioan.an-
b dræ.idem eſſe in cauſa matrimoniali [b] ſu-
per quo remittit ad not.per eum in addit.
Specul.in titulo de inſtrumento. edit.§. vi-
dendum .verſiculo ex præmiſſis.in fine, vbi
refert hoc fuiſſe diſputando terminatum
videlicet quod ſi ego contraxi cum illa quæ
dicitur habere alium virũ, & prouoco eam
ad diuortium,poſſum petere vt exhibeat in-
ſtrumenta primi contractus vel inſtrumẽta
dotalia,quæ ſcitur habere: vel veriſimiliter
præſumitur : quia ſi hoc eſt ſpeciale in fiſco fortius idem erit
in cauſa matrimoniali vbi ſunt multa ſpecialia & maximè cum
vertatur in ea periculum animæ:quod bene not.& credo quod
etiam poſſit excipi cauſa eccleſiæ quę non minus eſt priuilegia-
ta quã fiſcus vt in ſimili not. docto.in.c.fina.de iudi.&.c.vene-
rabilis.eo.titu.&.c.j.de reſti.in integrum.Idem poſſet dici ſecun
c dũ. d.Ant.in dotibus [c] in alimentis:in legatis ad pias cãs:in eccle.
in hoſpitalibꝰ &in alij fauorabilibus:ſalẽ vbi nõ adeſt copia pro
20 bãdi. ¶ † Idem ſecundum eumvbi manifeſtè arguitur peccatum
in retentione inſtrumenti & aliqua fides poteſt fieri de retentio
ne inſtrumenti vt tunc ſaltem poſſit agi per viam denuntiatio-
nis euangelicæ. ¶ Ego puto hęc procedere quando non poteſt
haberi copia probandi. Si autem eſt præſens notarius habens
originale non video bonam cauſam violandi regulas iuris , &
extendendi ita priuilegium contra capitu.ſanè.de priuileg. Ceſ-
ſat enim tunc ratio peccati cum poſſit de facili ab eo copia ha-
21 beri.& omnia procedunt ad petitionem partis. ¶ † Sed nunquid
d iudex [d] ex officio ſuo poſſit eum ad hoc compellere?Inno. vide
tur hîc dicere ꝙ ſic, ſi magna æquitas eum mouet, vt puta quia
originalia ſunt deperdita. Dicit tamen poſtmodũ quod reum nõ
cogeret edere propria inſtrumẽta niſi ex magna cauſa:ſi videť li-
mitare dictũ prędecedens:puto ꝙ de mente Inn.fuerit quòd ſi ori
ginalia communia ſunt deperdita & exempla ſunt penes reũ:licet
illa ſint ſua quia proprijs pecunijs redemit:nihilominus quia con
tenta in eis ſunt cõmunia:iudex ex officio ſuo compellet ad edi-
tionem quod ſatis placet argumẽ.l.j.C.de edendo.in fine . Sed ſi
ſunt propriè ipſius rei,etiam quo ad contenta:licet in aliquo poſ
ſit actor fundare intẽtionem ſuam:tunc enim niſi ex cauſa magna
iudex nõ faciet exhiberi.pro quo facit quod notant domi.de Ro
ta deciſio.ccviij.vbi hoc videntur tenere licet ſint varij in ſe.vi-
dentur tamen concludere quod ſupra dixi:quia licet pars non ar
e ctetur edere parti iudex tamen ex officio ſuo [e] facit illa exhiberi
vt ex eis colligat iuſtitiã qđ etiamvideť placere.domi.Anton.qui
f dicit magnam cauſam fore ſi alteri parti perijſſet copia [f] pro-
bandi maximè ſi nulla culpa potuiſſet imputari.& allega. Specu.
in dicto.§.videndum.verſicu.ex præmiſſis . vbi inuenies ſatis de
hac materia:ibi Specul.videtur in hoc tenere dictum Innocent.
hîc . ¶ Ego multum dubito an hoc dictum ſit verum .primò
per iſtum textum vbi iſte reus nullam habebat probationem. &
maximè excuſabatur ex antiquitate facti cum fuiſſent illa pacta
inita inter prædeceſſores ſuos :& tamen papa negauit officium
impartiri . Item iura ciuilia videntur hoc ſimpliciter denegare.
l.qui accuſare. C .de edend.cum ſimilibus. Nec procedit id quod
dicitur de iudicis officio: quia non oportet impartiri officium
ſuum ad commodum priuatum:vt not.Innocen.in capit.ad no-
ſtram.ij.de iureiurand.facit.l.iiij.§.hoc autem iudicium.de dam
no infecto.Item iſta iura redderentur quaſi inutilia cum nunq̃
petantur à reo niſi quando non poſſunt haberi aliunde:fateor ta
men quòd vbi ſubeſt cauſa , in qua exuberaret iudicis officium
poſſet procedere illud dictum:vt in ſimili not.eſt in ca.cum no-
bis.in fin.de elect.& in.c.oblatę.&.c.conſtitutus.de appella.&.d.
.§.hoc autem iudicium. ¶ In cauſa autem priuata nõ video,quòd
hoc poſſet practicari etiam per viam denuntiationis Euangeli-
cæ : cum ex quo ignoratur tenor inſtrumenti , non poſſit deti-
nens conuinci de notorio peccato : & quòd teneatur contra cõ-
ſcientiam:quod requiritur in hac via procedendi: iuxta not. per
Innocentium.in cap.nouit.de iudic.de quo tamen dicendum:vt
ibi not.vnde Barto.de hoc caſu non videtur aliquid cogitaſſe in
22 locis præalle.& hoc bene no. ¶ † Hæc tamen procedunt qñ agi
tur inter ipſas partes.Si aũt litigio vertente inter duos petitur ex
cauſa inſtrumentum conſiſtens penes tertium,non contra eum:
licet vt fidem in aliquo faciat inter litigantes:tunc fieri debet edi
tio:quia ceſſat ratio huius ca.Sicut enim quis dicit teſtimonium
l.ſi qñ.C.de teſt.&j.de teſt.per totũ.ita & inſtrumẽtũ edere.Fal-
lit in fiſco contra quẽ nõ eduñ inſtrumẽta à tertio:niſi ſint pro
pria ipſius petentis.l.in fraudem.§.neq̃.ff.de iure fiſ.& hoc tenet
do.Ant.hîc.Pro hoc facit:quia vt dixi ceſſat hîc ratio cõſtitutio
nis cum non dicať ſibi vt edat contra ſe.De quo tamen ſatis po-
teſt dubitari, ex quo ipſe non mandauit tacitè , vel expreſſe
illa confici:

a ¶ Vide oĩno do. me.d.Ant.de imo. in.l.fi.C.de edẽdo. vbi ad hãc regulã tradidit.xviij.fal-lent.

SEBA.SAPI.

b ¶ Matrimoniali. vide Bar,nouellũ in trac.de dote.in nona parte.in. xj. ſpeciali.& o.in.l.j. ff.fol.ma.&in auť. ſi ſimiliter. char-ta.v.in quinto ſpe cia.C.ad leg.falci.

c ¶ Ad idẽ vide Lu do.in auth.ſimili-ter.in ver.priuile. piæ cauſæ circa iu dicia.C.ad leg.fal.

SEBA.SAPIA.

d ¶ Nunqd iudex. Vide Ro.in titu. de ꝓba, deci.v.in nouis.Ant.de bu. in.c.cũ à nobis.co. fi.& in.c.cũ nuntiꝰ colũ.fin.j.de teſti. cũ alle.per Alex. in.l.fi. C.de eden.

e ¶ Et hæc opi.do. deRo.mihi placet pro qua allẽ.text. ſecundũ vnã lect. in.l.j.C.de edẽ.vbi tex.dicit ex cã ad iudicis officiũ per tinere, & nõ dicit de magna, nec de parua.

f ¶ De hoc minimè dubitandũ ꝑ tex. in.l.ſi qs ex argen tarijs.§.fi.de eden. &.l.veluti.in prĩ. vbi caſus.ff.eodem titu.Sed iunge hic qđ.j.prox.iiij.col. ſcribam.

¶ Adde qđ Rom. cõſil.š. alle. ſequiť do.de Ro.&.d.An to.hic.&ꝙ probať iurameto qđ alicui pereat copia pro bationis.

illa confici: vt.l.si quis ex argentarijs §. pertinere. ff. de eden. & sentit Bar. in l. quædã. ff. eod. vt subijciam in se. di. seu. q. Nec ob. quod dicitur de testimonio: quia ad te stificandum quis compelli potest per rationem, quã suprà tetigi in confessione. sed in editione instrumẽti cessat ista ratio: cũ sit quid sibi imputetur quare sibi à prin cipio non prouidetur. ¶ Itẽ aduerte, quia reperio hoc dictum d. Ant. originaliter posuisse glo. in l. in fraudẽ §. neq; prę alleg. ff. de iure fis. & sensisse Bar. in l. j. §. editio- nes. ff. de edẽ. vbi no. dicit se putare indistinctè, q; omnis
a ille cuius interest, [a] potest petere: vt fiat sibi copia ac to- rum publicorum. per tex. in d. l. is apud quẽ. C. de eden. quæ generaliter loquitur. & per l. in fraudẽ §. neq; præ- alle. vbi ponitur speciale: quod contra fiscũ nõ eduntur à tertio sed contra quemlibet alium sic. ¶ Et per hoc in
23 fert ibi Bar. †Quòd si aliquis est excõmunicatus in cu- ria episcopi ad mei petitionẽ: quod copia illius excõmu nicationis debet dari ei, cuius interest: q̃a respectu alte- rius probat. argu. l. ex ea. ff. de postu. & quod ibi no. ita simpliciter transit ibi Bart. Sed certè nimis generaliter fuit ibi locutus. & aliter videtur hoc limitare in l. ij. §. diuus. ff. de iure fisc. & in §. neq; prę alle. vnde dico, q; cõ- tra hoc dictum Bart. & Ant. videtur text. in l. quædã. in fi. & in l. si quis §. pertinere. ff. de eden. vbi clarè patet, q; ille, qui nõ mandauit per se, vel per aliũ: nec succedit in ius mandantis instrumenta confici: nõ potest petere edi tionem. & glo. in d. §. neq;. cũ qua transit ibi Bar. intelli- gens finaliter per illũ text. q; tertius potest, si vult edere contra alium: sed nõ compellitur, si nõ vult. Sed in fisco est speciale: quia etiã tertius, si nõ vult, non potest edere contra fiscum: vt ibi dicitur. Itẽ fiscus nõ tenetur edere tertiò. & si vult edere, debet recipere cautionem, de qua ibi: vt non vtatur illis contra fiscũ. & in his notatur spe cialitas in fisco: vt voluit ibi glo. & Barto. post eam.
24 ¶ †Verumtamen Bar. in d. l. ij. §. diuus. videtur limitare dictum suum generale in d. l. j. §. editiones. dicit enim ibi quòd à quocunq; officiali possunt peti à quolibet de po pulo acta, quę sunt continentia damnationem bãna, in- famiam, excõmunicationẽ, & similia: quę afficiunt per- sonam: quia ista faciunt fidem quo ad omnes. argu. in. d. l. ex ea. & sic videtur sentire. secus in alijs actibus. Itẽ ad- huc in illis afficiẽtibus personam dubito: an illud dictũ sit verum, cũ nullibi probetur: & in contrarium faciunt iura superius prę alleg. fortè tamen iudex ex officio suo poterit facere: vt no. in. d. l. ij. secundũ vnum intellectũ. Nec ob. quod faciunt fidem quo ad omnes: quia in mul tis alijs actibus ciuilibus faciunt fidem quo ad nõ man- dantes: & tamen illi non possunt petere, nec tertius cõ- pellitur, nisi velit: vt nota. glo. in d. §. neq;. A Equitatẽ ta men habet ex iudicis officio, si postulet, & acta sint pu- blicata: sed inter alios confecta, sed de instrumentis con fectis non in iudicio, sed iure priuatorum: fortè iudex non posset officium suum impartiri. argu. in. d. l. quędã. in fi. & d. §. pertinere. & hoc singulariter no. In primo ca su duntaxat procedit generalitas illius. l. is apud quem.
25 ¶ †Quæro nunc suprà visum est, an & quando possit. peti editio instrumentorum: nunc quæro, quo iure pe-
b ti debeat? [b] Respondeo. Inno. Ioã. an. post eum tangunt hîc aliqua, sed imperfectè. Sed tu distingue notabilius post Barto. in l. quædam. ff. de eden. Aut enim prætendit quis interesse ratione proprietatis: & petit actione ad exhibendum. l. iij. §. sciendum. ff. ad exhib. dico etiam quòd poterit agi rei vẽdicatione, quæ datur ratione do minij: vt no. glo. in l. dissolutæ. C. de condi. ex lege. Si au tem dicit instrumentum esse suum pro parte: tunc agit fami. ercis. ff. fami. ercis. l. si quæ sunt. hoc dictum intelli go quando dicit esse suum pro parte actione commu- nis hæreditatis: quia tunc datur illa actio fami. ercis. & ita loquitur illa. l. si quæ sunt. sed si esset cõmune instru- mentum alio modo: tunc daretur alia actio secundum naturam communitatis. ¶ Quandoq; petitur ratione alterius interesse, q̃ proprietatis: & tunc si quędem sunt instrumenta pertinentia ad contractus, & ad actus inter viuos: distinguendum est, q; aut sunt confecta ex neces- sitate alicuius contractus, vel quasi contractus prędecẽ- tis: & agitur actione descendente ex eo contractu, vel quasi. Exemplum: ego ago contra tutorẽ, vt edat libros tutelæ: certè agam actio ne tutelæ. Ago contra procura torem, & agã actione mandati: & sic de simi. de quo leg. & no. in l. quędam. prę alle. & in l. j. §. officio. ff. de tutel. & rati. distra. Si verò talis contractus non præcesserit: & tunc aut ille, qui illa instrumenta, vel rationes habet: cõ- fecit me mandãte tacitè, vel expressè ex natura alicuius officij: & cogitur mihi edere ex edicto de edendo: vt. l. prætor. in princip. & l. si quis ex argentarijs §. pertinere. ff. eo. facit cle. j. de vsu. secundum vnum intellectum. in- telligendo, quòd non ponat casum specialem: vt. s̃. dixi. Aut hîc non cõfecit me mandante: sed alio modo apud eum sunt. & tunc si quidẽ per alium, me mandante, fue- runt confecta: ita quòd ad me pertinent: & possum pe- tere, quod mihi edantur vtili actione in factum. d. l. quę dam §. nihil &. §. is autem. versi. quòd si dolo. Si verò me mandante confecta non fuerunt: sed in eis aliqua mea vtilitas continetur: & tunc aut hoc quis petit ab extra- neo: ita quòd non à parte, cum qua litigat, sibi edi: & nõ potest petere. d. l. si quis ex argentarijs §. pertinere. Fallit in fisco secundum Barto. in d. l. iij. ff. eo. & no. quia per hoc apertè sentit contra illud dictum. d. Ant. de quo in prędecenti di. in fine. vt à tertio non possit peti: licet in testimonium tertius vocari possit. ¶ Aut hæc petunt inuicem actor & reus: & tunc distingue vt. s̃. dixi. Aut ad intentionem fundandam & coadiuuandam: aut exce ptionem & replicationem probandam. & dic, vt. s̃. Si ve rò sunt instrumenta pertinentia ad vltimas voluntates: tunc petuntur per interdictum de tabu. exhibẽ. vel per edictum quemad. test. aper. vt no. glo. in l. quędã. ¶ Sed oppo. contra prædicta: videtur enim, quòd nunq̃ peta- tur editio per titu. de eden. quia ego non possum petere
b editionem: nisi mandauerim instrumentum confici per me, vel per alium: seu successerim loco illius, vt. d. l. quæ dam. & d. §. pertinere. ergo semper agetur actione man-
c dati: quia vbi adest illa actio, cessat actio per edictum de edendo: vt. d. l. quędam. Sol. vt nota. in d. l. quædam. per Ni. Mat. But. & Barto. mandatum semper est gratuitũ. l. j. §. fi. ff. man. & ideò si rationes conficiuntur ab eo, qui spontè susce pit mandatum, habet locum actio manda- ti: vt in procuratore. licet si conficiantur ab argentario, & hodiè à notario: quia isti faciũt ex necessitate officij: non datur actio mandati: vt. s̃. dictum est, sed per edictũ
26 de edendo. ¶ †Suprà visum est, an & quando & quali- ter, seu qua actione instrumenta debeant edi: nunc quæ ro quo tempore instrumenta sunt in iudicio producen da? Innocen. hîc dicit, quòd aut actor facit de instrumen to mentionem in libello, aut non. Primo casu debet edi
c ante lit. contesta. [c] Exemplum: ego peto centũ, quæ mihi debes ex tali instrumento. &c. si enim hoc casu nõ fieret editio ante lit. contest. non posset reus deliberare, an ve lit cedere, vel contendere. argu. C. de edendo. authen. si quis in aliquo. & in. c. ij. de fi. instru. Dicit tamen, quòd si non habet illud instrumentum in pręsenti, procede- retur ad vlteriora, licet non exhibeatur. Secundo casu, quando non facit mentionem in libello, non cogitur edere: nisi vtatur eo de quo in Spec. de instru. edi. §. nunc dicamus. versi. quid si quis. Barto. limitat dictum in l. si legatum. ff. de eden. per illum text. & latius. in l. edita. C. de eden. vbi dicit, quòd quandoq; in libello fit mentio de aliquo instrumento, nõ per modum limitationis: sed per modum cuiusdam assertionis probationis. Exem-

a ¶ Cuius interest. Adde quod voluit Ro. cõsilio. xxiiij: Bernar. SEBASAPI.

a ¶ Cuius interest. Vide Bal. in l. præ cipimus. §. in his. C. de ap. vbi dicit, quòd notarij de- bent dare copiam actorum partibus & si negant: cogi possunt. Et idẽ di cit Bald. in l. ij. col. ij. C. vt lite pen. Et hoc etiã procedit in criminalibus: qa debet dari copia inquisitionis & ar ticulorũ secũdum Alexand. in consi. lxxv. in. j. volu. & Bart. Vero. in cõsi. lxvj. inci. decreuit. & And. Sicul. in cõ sil. xlvij. col. j. in. j. volu.

b ¶ Debeat. Adde Federi. alleg. consi. cclxx. Bar.

c ¶ Ante litẽ conte. Adde Fede. consil. cxj. Alexan. consi. iij. lib. ij.

plum:dicit actor,ꝙ Titius vendidit mihi talē rem pro tanto prætio:& ꝙ de hoc rogatus eſt talis notarius,vel quod de hoc apparet publicū inſtrumentum manu talis notarij:& tunc cū reus poſſet deliberare ex illo libello abſq; eo,ꝙ videat inſtrumentū:cū non fiat mētio de inſtrumento ad limitandū contenta in libello:ſed ſolū:vt oſtendat quod cōtenta in illo libello probare pōt:nō eſt neceſſe,ꝙ in principio fiat editio.& hoc caſu nō procedit dictum Inn. ¶ Quādoq; fit mentio in libello de inſtrumento limitatiuè:vt quia declarat & limitat libellū. Exemplum,dico in libello,ꝙ Titius vendidit mihi fundum pro tanto pretio,prout apparet in inſtrumēto cōfecto manu talis notarij: & tunc aut reus veriſimiliter non eſt informatus de illo inſtrumento:quia ad eū non pertinet,& debet ei fieri copia ante lit.conte.quia aliās deliberare non poſſet,& in tali caſu procedit dictū Inn. Si verò eſt tale inſtrumentū,de quo veriſimiliter reus eſt inſtructus.exemplū: petit legatarius legatū ab hærede,prout cōtinetur in tali inſtrumēto:& tunc nō debet fieri copia:quia apud hęredē pręſumitur eſſe inſtructus de petito: vt probatur in.l.ij.ff.eod.Nec ob.l.poſtq̄.§.ſi dies.ff.vt leg.no.ca.vbi etiā hæredi inſtrumentū editur: quia fatendum eſt,ꝙ reſpectu probationis fiendæ producitur inſtrumentū,etiā cū agitur cōtra hæredem:ſed non producitur reſpectu deliberationis. Ad hoc enim, vt obtineat condēnationē,oportet ꝙ fundet intentionem ſuā. ¶ Ego putarē,ꝙ etiam in primo caſu , cū ſimpliciter fit mentio de inſtrumēto & libello, debeat fieri editio ante lit.cōte.ſi eſt tale inſtrumentū[a],de quo reus veriſimiliter nō eſt informatus:vt,quia dixit,ꝙ fuit cōtractum cū defuncto,cuius reus fuit hæres.argu.op.in d.l.ſi legatum.& ſic credo Inn.intellexiſſe. ¶ Sed aduerte,quia hæc dicta procedunt in inſtrumentis, quibus actor eſt vſurus:ſed quęſtio noſtra,vt bene ſit proportionabilis materiæ cap.procedit,vbi petitur generaliter in ſtrumentū edi.quare dico,ꝙ ſi petuntur propria inſtrumenta,vel communia,poſſunt peti quandocūq; etiam ante iudicium,ſeu citationē fiendam,vt ſic actor poſsit deliberare,an debeat litē mouere.arg.d.l.ſi quę ſunt.ff. fami.erci.Si verò petuntur aliena:tūc reus,vel actor poterit petere tempore condecenti.nā actor eo caſu, quo petere pōt auditur:vt puto etiā ante iudicium.exemplū in fiſco.nam poterit narrare,ꝙ intēdit mouere litē contra talem ratione iuris,ſuper quo ipſe habet inſtrumentum.vnde vt poſsit bene venire inſtructus , petit illum compelli ad edendū.ar.in.l.fi.C.de eden.& hoc intelligēdo,ꝙ hîc iſte fuiſſet admiſſus,ſi fuiſſet priuilegiatus, vt fiſcus.In reo verò ad fundandā ſuā intentionē,credo ꝙ poterit petere poſt receptum libellum.In actore verò non priuilegiato,petit quo ad coadiuuandā intentionē ſuam:& poterit petere poſtq̄ fundauit intētionē ſuam. Si ad replicandum,tunc poſtq̄ reus excepit:quia aliās recte non poſſet reſpondere exceptioni ipſius rei.omnia enim debent ſuis temporibus cōuenire.argu.in.l.nimis properè.C.de excep.rei iudic.&.xxiij.q.iiij.c.ſi eccleſia.

27 ¶ † Vltimò vt plenè habeatur huius cap.materia,quæro de vna quæſtione,quā gl.noſtræ in multis locis,attingunt,& minus perfectè examinant:quia ſuprà viſum eſt de tribus principaliter.Primò,an & quando debet fieri editio inſtrumētorum.Secundò quo iure petatur.Tertio,quo tēpore debeant exhiberi:nunc congruēter[b] reſtat videre,de quarto:videlicet quomodo debeant edi: an integraliter,vel ſolū illa pars , de qua eſt quæſtio:& an totum cū die & conſule.De hac quæſtione eſt gl.ſatis plena & bona in.l.j.§.editiones.ff.de eden.& per Bar. poſt eam.Et clarè proſequendo diſtingue ſic:ꝙ aut peto editionē à perſona publica ratiōe mei intereſſe:quia me mandante confecit,vel ſucceſsi ei,qui mandauit: & tunc integraliter debet edi.ad hoc.l.quædam in fi.&.l. ſi quis ex argentarijs.ff.de eden.Et hoc dico,ꝙ acta iudicialia debent vtriq; parti integraliter exhiberi:cū principaliter cuiuſlibet interſit:tum,qa ſunt cōmunia:tum, quia integraliter ſunt exhabēda corā iudice appellationis.l.is apud quem.C.de eden.quod tenet glo.& Bar.in d.§.editiones.& optimè facit.c.quoniā cōtra.de probat.

28 ¶ † Aut peto ab alio:& tūc ſi peto inſtrumēta cōmunia debent integraliter exhiberi.arg.in.l.ſi quæ cū.l.pręce. ff.fami.erciſ.& tenet gl.in.d.§.editiones Bar.ibi limitat. quando ſunt communia reſpectu proprietatis: vt puta, quia ſunt de hæreditate cōmuni.Si autē eſſent cōmunia reſpectu vtilitatis tantū,ſeu cōtenti:vt puta inſtrumentum emptionis & venditionis factę inter te & me,cum pecunia mea redemi illud à notario:tūc enim non dicit cōmune,vt teneatur edere cū die & cōſule.alleg.Innoc. Hoc tamē Inn.nō tangit hîc ſpecificè:ſed tantū dicit,ꝙ iſte qui ſua pecunia redemit,nō tenetur edere tanq̄ cōmune:quod dictū ſatis placet.Dic ergo de tali inſtrumento ſicut de alieno:vt ſtatim ſubijciā. ¶ Quādoq; peto inſtrumēta mea propria:& tunc in dubio debēt intelligi edi:quia poſſum illa vendicare,ſeu agere ad exhibendū:& nō tantū,vt detur copia: vt no.in.l.diſſolutæ.C.de cōdi.ex le.&.l.fi.C.ad exhibe.&.ſ.dixi.quādoq; peto inſtrumentū alienum:& tūc cōſyderanda eſt cauſa petendi. Aut enim peto:vt quia illud volo redarguere de falſo:aut,vt deliberē:an faciat pro producēte:aut ad intentionem meā fundendā:aut ad coadiuuandā,aut ex

29 ceptionem,vel replicationē probandā. ¶ † Primo caſu cū volo illud redarguere de falſo,debet edi integraliter cum die & cōſule.l.optimā.C. de cōtrahen.& cōmittē. ſtipu.quod procedit ſecundū gl.præalle.quādo volo redarguere de falſo circa diem & conſulem : ſecus ſi circa contenta in inſtrumēto.tūc enim ſuperfluè edētur dies & conſul.nā ex editione diei & conſulis,poſſet admiſtrari materia fabricandi falſum aliud inſtrumentū ſimulando illud fuiſſe prius editum.vt dicit text.in.d.§.editiones.& ideò dicit ibi gl.ꝙ petens editionē debet interrogari ſolēniter,circa quam partē vult inſtrumētum redarguere de falſo.& dicit Spec.in.§.videndū.ver.faciēda eſt.in tit.de inſtru.edi.ꝙ iudex poterit exigere iuramentum à parte.quod credit inſtrumētum poſſe redargui de falſo circa diē & conſulē.& etiā innuit,ꝙ debet ſubſcribere ſe ad pœnam talionis anteq̄ fiat ſibi editio.facit.l.fi.C.de fi.inſtru.approbat Bart.in.d.§.editiones.

30 ¶ † Secundo caſu principali,quando petitur editio : vt deliberet an faciat pro producēte debet fieri ſine die &

c conſule:[c] vt in.d.§.editiones.& fiet tantū in illo capitulo ſuper quo eſt quæſtio:licet debeat coram iudice integraliter legi,ne fortè in fine corrigat: vt limitet præcedentia:vt probatur in.c.cùm perſonæ.de priuileg.libr. vj.& in.c.contigit.de fi.inſtru.putat tamen Barto.in.d. §.editiones.quòd ſi non poteſt deliberare , niſi edātur dies & conſul:puta vnus creditor agit contra alium hypothecaria,vnde vult informari de anterioritate obligationis:& ſic oportet quòd ſciat diē inſtrumēti: quòd debet tunc edi cum die & conſule:ſed ne detur ſibi materia fabricandi aliud prælato die:tūc dicat prius diem obligationis ſuæ & poſteà petat copiam ab aduerſario. quod ſatis placet.argu.in.d.l.j.§.rationes. ff.de eden.Idē dic in omnibus ſequētibus caſibus.vt ibi eſt fienda editio alicuius inſtrumenti : quod quando ſit ſupra dixi, ſiat ſine die & conſule.d.§.editiones. Niſi talis eſſet materia inſtrumenti quòd nihil prodeſſet habere copiam ſine die per ſupraſcripta.In effectu omnia prædicta ſic breuiter concludo,quòd editio alieni inſtrumenti, vbi fienda eſt ſolū,neceſſariò fit reſpectu partis , de qua eſt controuerſia.vt dicto.c.cum perſonę.&.c. contingit.& ſit ſine die & cōſule:niſi circa diē & conſulē velit aduerſarius illud redarguere de falſo:vel niſi inſtrumēti copia nihil ſibi

SEBA.SAPI.

a ¶ Tale inſtrumentum.Notandū tamen,ꝙ vbi fit editio ante litē conteſtatam, opus eſt ꝙ adhuc producatur illud inſtrumentū editum poſt lit.cōteſtatā:ſi ſuper eo actor vult ſumere probationes.Ita tenet Fede. de ſe. in conſi. clx.incip.caſus talis.Alex.in.l. ſæpe.col.xxv. verſic.idē circa ſextū. ff.de re iudic.& in conſi.vij.incip.viſo.col.pe.in.fi.vol. prima enim editio fit ad deliberandū: ſecunda fit ad probandum.

b ¶ De hoc vide Imo.in.d.clem.j.in x.col.de vſur.

SEBA.SAPI.

c ¶ Et conſule. Vide Bal.in.l.fi.C.de præcibus Impera. offerē. & ī.l.fi. .§.fi. ff. quēadmo. teſta. aperi.& Angel.in cōſi.cxiij.incip.ſuper facto p̄dicto.

nihil sibi prodesset sine die confecti instrumenti:& consule. ¶ † Ad duo tamẽ aduerte. Primò, ꝙ vbi petitur editio alieni instrumẽti, nõ est necesse originale tradere: nisi ad perlegendũ corã iudice: sed sufficit dare copiam partis necessarię: vt.d.c.cũ personæ.&.c.cõtingit. ¶ † Idẽ videt si qs illo vtitur, vt sufficiat oñdere iudici ad videndũ & perlegẽdũ ne sit falsum vel in fine se corrigat. sed posteà sufficit relinquere copiam in iudicio: & est hoc cautũ ne perdãt originalia. Ad hoc illud c.cũ personę. qđ no. Cy. in.l. sancim⁹. C. de diuer. rescri. & Ino. in.c.cũ in iure. de of. dele. in fi. ¶ † Secũdò etiã scias, ꝙ hodie nõ apponit in instrumẽto nomẽ cõsulis, [a] sed apponebatur olim: cũ roma regeret per cõsules: sed sufficit hodie apponere nomẽ papæ & imperatoris: vt dicit glo. no. in.c. quoties. j. q. vij. Et not. illã gl. inquantũ dicit de noĩe papæ. nam in aut. vt prępo. nomẽ Imperat. solũ dicit de Imperatore: sed de hoc dic, vt no. in ꝓœ. huius compi. Sed sicut olim fiebat editio noĩs consulis: ita & hodie fiet editio istorũ principum, q succedunt loco illorũ consulum. Et hæc no. bene tu canonista: maximè, quia habes hãc materiam plenè & clarè discussam. ¶ † Qualiter autẽ debeat fieri editio statuti, [b] an debeat produci totũ volumen an solũ vnum capitulũ, vel pars capituli, sup quo est quæstio: dic vt not. Barto. super rubri. de noui oper. nuntia. & omnino per eum, in.l. omnes populi. in vlti. colũ. ff. de iusti. & iur. vbi in effectu vult quòd si allegat statutum alterius ciuitatis, seu loci: & tunc etiam si sit publicum debet produci saltem illud statutũ: nõ aũt totũ volumẽ. Aut allegat statutũ illius loci: & tũc si est publicè notũ: qa incorporatũ in volumĩe statutorũ: & nõ est necesse ꝓducere: qa ius loci est notũ. Aut nõ est in volumĩe: puta est reformatio facta ad ius q̃ probabiliter põt ignorari: & debet produci: quòd satis placet. Et facit ad hanc dist. quod ipse not. in.l. cũ prolatis. ff. de re iud. &.c. sæpe. de appel. in prin. iuncto. c. pastoralis. cum ibi no. de fide instru.

a ¶ Nomẽ consulis. Adde latè An. cõs. clxxviij. Ber.

b ¶ De hoc ꝙ do. Ant. ĩ. c. cõtingit. de fid. instr. vbi latè ꝓ eũ & ꝙ Bar. & Bal. in. d. l. in ciuile. de le. vbi elegãter dicit Bal. qđ ista qõ de ꝓductiõe statutũ, non habet locũ, nisi qñ allegat statutũ alteri⁹ ciuitatis qa non est necesse ꝓducere statutũ, vbi litigat: qa quilibet tenet scire. & vide Ioã. de lig. in repe. c. cũ dilectus in vl. col. de cõsue. vbi elegãter examĩat hũc passum. Et adde hoc ꝙ no. Bar. in.l. ꝑscriptione, circa ver. no. ij. ꝙ licet cir. C. si cõtra ius, vel vti. pu. Et an statuta vel reformatiões ciuitatis ĩ qua litigãt, sint edẽda in iudicio: vide Ia. but. in l. ij. C. q̃ sit ꝛõ. cõsu. ad quẽ ĩ hac qõne se remittit Ang. in l. cũ prolatis. in fi. ff. de re iudi. & ad de hic ꝙ no. doct. in.c.j. cir. prin. de ver. sig. lib. vj. & vide Domi. in.c.j. ĩ. j. col. in ver. itẽ no. ar. x. dis. & in.c. si romanorũ. cir. prĩci. ij. col. xix. dist.

¶ CAP. II.

SIcut consuetudo.[c] ¶ Actor q plenè probauit nõ debet cõpelli iurare vel ad idẽ sic. Non valet cõsuetudo vltra ꝓbationẽ plenã exigẽs iuramentũ. Ego ad intellectũ summo sic. Nõ valet cõsuetudo exigẽs sine cã rõnabili vltra plenã probationẽ iuramentũ, seu aliqd aliud. Prìò narrat cõsuetudinẽ, q̃ secũdò ĩprobat ibi. *nos cũ tunc demum.* ¶ Casus literalis. Cõsuetudo est in quadã terra, ꝙ si aliqs intẽtionẽ suã fundauerit testibus vel instrumẽtis: nihilomin⁹ deferebat ei sacramẽtũ: qđ si p̃stare nollet, fides ꝓbationibus suis nõ habebat. Dicit papa, ꝙ ad hmõi iuramẽtũ recurrẽdũ est tũc demũ, cũ alię legitimę ꝓbatiões deesse noscunt. vñ talem cõsuetudinẽ reprobat. Ber. ¶ No. primò, ꝙ qs dicit fundare intẽtionẽ suã, cũ probat id qđ intẽdit. ¶ No. ij. ꝙ iuramentũ qñ ꝙ appellat sacramentũ: nõ tamẽ intelligas, ꝙ sit de septẽ sacramentis ecclesiæ, de quibus ꝑ gl. in.c. veniẽs. de trãslatio. sed dicit sacramentũ largè quasi sacræ rei signum. ¶ Not. non valere cõsuetudinẽ irrationabilem, pręsertim cõtra ius diuinũ, etiam inquãtũ cõcernit prę iudiciũ hominis. ¶ † Vltimò not. vnã licitã cãm recusandi iuramentũ iudiciale. s. quãdo pars plenè probauit. Idem est si actor [d] nil probauit. & iuramentũ defert reo. Põt enim licitè illud recusare. vt no. in.c. fi. de iureiu. qa sicut actore plenè probãte debet re⁹ cõdẽnari: ita eo prorsus deficiẽte, debet re⁹ absolui. d. c. fi. &. l. q accusare. C. de edẽ. sed actore semiplenè [e] probãte, seu p̃sumptionẽ habẽte locus est delationi iuramẽti: vt in.c. fi. p̃al. Et sic intellige, & distingue hũc tex. Põt etiam colligi qđ ad papã pertinet tollere cõsuetudinẽ irrõnabilẽ laicorũ maxĩè, qñ deuiat à iure diuino, & est peccati nutritiua. ad hoc. c. ex pte. de cõsue. ¶ Nũc iurãdo intellectũ. c. op. Nã cõsuetudo derogat legi & canoni. l. de quibus. ff. de legi. &.c. fi. de cõsue. ergo ista cõsuetudo debebat valere hĩc. Sol. gl. fi. ꝙ cõtrariũ procedit, vbi cõsuetudo est rõnabilis: sed hĩc obuiabat rõni. Et ex gl. p̃t colligi tres irrõnabilitates cõsuetudinis huius.c. primò, qa erat cõtra ordinẽ iudiciorũ: & nõ declarat ĩ quo fortè in hoc qa actore probãte re⁹ absq̃ alio debet cõdẽnari: qa ĩ ore duorũ &c. Et testes & instrã parem vim obtinẽt. c. cũ Ioannes. de fi. instr. sed cõsuetudo hĩc habebat oppositũ. ¶ Secũdò videbatur hęc cõsuetudo introducta per errorem: fortè enim putabant iuramentum indistinctè deferẽdum. & hoc errore ducti introduxerũt cõsuetudinẽ: ideò extirpendam. l. qđ verò. ff. de leg. Not. plenè in c. fina. de consue. ¶ Tertiò, quia ex quo semel erat iuratum de cal. nõ erat amplius iurandũ. C. de iuramẽ. cal. auth. hoc sacramẽtũ. Hæc vltima rõ nõ valet: quia ista sunt diuersa iuramẽta. Nã primũ est de calũnia & secũdum erat de veritate dicẽda: & hæc iuramenta bene p̃nt in eadẽ cã cõcurrere: vt est tex. in c. j. de iura. cal. lib. vj. Item hæc cõcurrũt quotidiè, vbi nõ est plenè probatũ. Io. an. reddit tres bonas rõnes reprobãdi. ¶ Prima qa erat

c ¶ Pro intellectu huius decret. vide omnino quantũ scribit Ro. in repe. l. admonendi. ĩ vl. col. ver. itẽ an valeat cõsuetudo. de iureiuran. Item vide quod singulariter per istũ tex. dicit Bal. hic. Item limita istũ tex. vt p Domi. in.c. j. vers. consuetudinẽ. de iura. cal.

d ¶ Si actor. vide Spe. qui idẽ tenet in titu. de iura. de lat. §. j. latè Abba. in.c.p. col. ij. versi. circa p̃dicta quęritur. j. de iureiur.

e ¶ Semiplenè. Ad de quando dicat semiplenè probatum vt possit deferri iuramentum, Alex. consi. xxij. lib. j.

SEBA. SAPI.

SVMMARIVM.

1 *Reus potest licitè recusare iuramentũ sibi delatũ actore non probante.*
2 *Consuetudo introducẽs superflua remedia, tãquã irrationabilis, nõ valet.*
3 *Consuetudo exigens sine causa iuramentum seu aliquid vltra plenam probationẽ nõ valet: sed cum causa sic.*
4 *Consuetudo facit validam probationem, alias invalidam.*
5 *Consuetudo valet principe etiam ignorante.*
6 *Consuetudo rationabilis derogat legi non habenti clausulam derogatoriam.*
7 *Casus, in quibus vni creditur.*
8 *Consuetudo damnata per legẽ, ex noua causa vel ex veteri non detecta, potest induci iterum.*
9 *Statutum, quòd valeat testamentum cũ duobus testibus, valet.*
10 *Consuetudo pactum, vel lex restringens facultatem probandi ad certam speciem probationis non valet, & talis consuetudo nõ excludit in totum aliam probationem.* 11.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ↷SEBA.SAPI. ¶ Eſſe falſum. Contrariũ ſentit Arct. in cõſi. xxiij. incip. in præſenti conſultatione. cir. fi. vbi dicit, quòd conſuetudo quæ eſt cõtra ius poſitiuũ in dubio p̃ſumit rõnabilis. & hoc ꝓcedit ſine dubio in cõſuetudine tãti tpis, cuius initij̃ memoria non exiſtit: vt p Gemi. & Car. Alex. in. c. fruſtrà. viij̃. diſtinct.. & p Abb. in conſi. vij̃. in. ij̃. vol.

b ¶ Vide. d. Ant. in c. dilecti. in. iij̃. co. ver. itẽ no. q̃ ſtatutum. de iudi. & de ſtatuto addẽte ſolennitatẽ iuri cõi vide Ang. in conſ. lxxxvj. & qđ ipe Ang. no. in conſi. cxxvij̃.

↷SEBA.SAPI.

c ¶ Conſuetudo. Vide Bal. in cõſi. cccliij̃. inci. in pũcto iuris cõis. in. iij̃. vol. Ang. in cõſi. cxxvj. inci. teſtamenti factio.

¶ Adde q̃ hoc dictum Io. an. refert etiã do. Ant. in. c. fi. de cõſue. ĩ repe. ĩ. xvj. co. & de hoc vide latè p Bart. in l. cũctos populos. in. viij̃. co. C. de ſũ. trini. & p Bal. in. l. fi. C. de teſt. & per Bal. & Ang. ĩ. l. iij̃. ff. de teſta. & vide Bal. in. l.. ſi nõ ſpãli. in. ij̃. col. ver. itẽ not. in hac. l. C. de teſta. vbi dicit q̃ 3 valet cõſuetudo vt fiat teſtamentũ ſine ſolẽnitate iuris vn de dicit, q̃ valet cõſuetudo q̃ eſt Venetij̃s: vt fiat te 4 ſtamẽtũ corã ſolo ſacerdote. & adde hic Bald. d. l. fi. C. de teſta. verſi. qd ſi ſtatutũ dicit q̃ ĩ teſta. &c. vbi dicit q̃ poſſit fieri teſtm̃: cũ duobus teſtib⁹ idẽ erit in dona. cãmor. Itẽ hic adde Bal. in. l. nõ poſſũt C. de leg. vbi dicit q̃ ſtatutũ diſpoẽs q̃ valeat teſtamentũ cũ duobus teſtibus: intelligaſ etiã nõ rogatis. Et idẽ dicit Pau. de ca. in auth. qđ ſine. C. de teſt. alle. Bal. in. d. l nõ poſſunt. rec⁹ dicit Pau. de ca. ſi ſtatutũ diceret q̃ valeret teſtamẽtũ cũ quatuor, vel q̃nq̃ teſtibus: qa tũc debent eſſe rogati & eſt rõ: qa prĩo caſu ſtatu. reducit ad ius gentiũ, quo nõ requirit q̃ teſtes ſint rogati. Alio verò caſu nõ, ſed dicit q̃ tãtũ cõtra dictũ Bal. facit tex. cum

cõtra naturalẽ rõnẽ quę nõ admittit ſupflua Deus eñ & natura nihil faciũt fruſtra: & ſuperfluis remedijs nõ eſt vtendũ. l. hęc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt leg. not. ca. Et in hoc not. iſtũ tex. † q̃ cõſuetudo introducẽs ſuperflua remedia cã non ſubſiſtẽte legitima, nõ valet tanq̃ rationabilis. Quod eñ rõne caret extirpendũ eſt: vt dicit tex. in. c. corepi. lxviij. diſtin. & fortior eſt rõ, q̃ cõſuetudo. viij. diſ. c. veritate. ¶ Scda rõ, qa erat cõtra ius ſcriptũ vt patet ex p̃cedentibus. ¶ Tertia rõ, qa erat cõtra ius diuinũ, ſecundũ qđ nõ iuraſ, niſi ex cã. ſic cõſuetudo cõuerſa reprobaſ. ſ. vt facta plena ꝓbatiõe reus debeat abſolui ſi iurauit. J. eo. ad noſtrã. Et per iſtã decre. videſ probari ſecũdũ Io. an. nõ valere cõſuetudinẽ neceſſariò ad probationẽ requirentẽ tres teſtes. ſi eñ nõ valet cõſuetudo, quæ ad plenã probationẽ duorũ teſtiũ addit neceſſariò iuramẽtũ partis. ergo nõ valet q̃ addit neceſſariò tertiũ teſtẽ. ¶ Aduerte quia ſcdm hoc extendimus terminos huius. c. ad aliã ſpeciẽ ꝓbationis: vt nõ valeat cõſuetudo exigẽs ſuperfluã probationẽ. Hĩc examinabo tria: prĩò nũq̃d valeat cõſuetudo exigẽs ſupfluã probationẽ. Secundò nũq̃d valeret detrahẽs legitimę ꝓbationi. Tertiò q̃d ſi reſtringit facultatẽ probandi, poſtulãs certã ſpeciẽ: puta inſtrumentorũ dũtaxat vel teſtiũ. ¶ † Ad primũ Io. an. ſentit, vt. ſ. dixi, cõſuetudinẽ non valere. Pro hoc iſte tex. inducẽdo, vt ſuprà. ſed ipſemet Io. an. apertiſsimè ſentit oppoſitum in addi. Specu. in tit. de inſtru. edi. §. cõpẽdioſè. verſi. ſed nũquid. moueſ. ¶ † Quia ſicut conſuetudo inualidam probationem facit validam vt probatur in. c. cũ dilectus. de fi. inſtru. ſic ecõtra validã inualidã facere põt. Ad hoc. c. cùm olim. de cle. cõiug. cũ ibi no. Oppoſitorũ eñ eadem eſt rõ. de iniur. c. intellecto. Do. Ant. dicit ſe putare, q̃ ſi cõſuetudo cã nõ ſubſiſtente, addit probationẽ iuramẽtalẽ plenè ꝓbationi, vel aliam probationem probationi, nõ valet: vt hĩc. ſed cã ſubſiſtente valet. Si eſt dubium de exiſtentia legitimæ cauſę ſubdiſtinguit: q̃ aut ex eo, q̃ nõ admittitur legitima probatio per teſtes, vel inſtrumẽta contingit alium ditari cũ iactura alterius, & nõ valet conſuetudo, ſaltem de canonica æquitate. Si autem ex hoc non contingit alium ditari cum iactura alterius, valet conſuetudo. & nihil ad hoc membrum allegat. Et certè puto vltimum eſſe falſum[a]: quia ex quo conſuetudo iſta eſt contra ius præſumitur prĩa frõte irrationabilis. vnde oportet quòd ſtãs pro ea, probet rationabilitatem: aliâs ſuccũbit: vt in. c. iij. de eo. qui mit. in poſ. cauſa rei ſer. & not. in. c. fi. de conſue. Ad hoc enim, vt conſuetudo præiudicet iuri debet eſſe rationabilis in. c. fi. de cõſue. Et ſic oportet, q̃ probetur illa qualitas rationabilitatis. & dubia probatio non releuat probantẽ, in. c. in præſentia. de proba. Gaſ. de cal. & do. Card. poſt eũ dicunt q̃ conſuetudo nõ põt indifferẽter exigere iuramentum: vel aliquid aliud vltra

gl. in. l. diu⁹. de mi. tex. ibi lex priuilegiat militẽ: vt poſſit teſtari cũ duobus teſtibus tantũmodo: & tñ debẽt eſſe rogari. Adde tu, q̃ dicta Io. an. quo ad primũ fuerũt originaliter Old. cõſil. cv. vbi tenet q̃ quo ad optinendũ beneficiũ legitimatis ſecũdũ ius cõtra conſuetudinẽ loci, in quo debet decidi qõ, dicitur illegitim⁹, vel nõ bene legitimatus. Et an valeat

plenam probationem: quia & lex hoc facere nõ poſſet: cũ eſſet ex toto tollere ius diuinũ. non aũt interpretari. c. contra not. in. c. fi. de conſue. ſed in aliquibus cauſis hoc poſſet introducere conſuetudo, ſicut & lex. vt videmus in teſtamentis. de teſta. c. cum eſſes. C. de teſta. l. ſi vnus. ij. q. iiij. c. præſul. No. glo. in. c. licet de teſti. Vnde dicũt q̃ hĩc nõ valuit: qa indifferenter in omni cauſa exigebat iuramẽtum vltra plenam probationẽ. Et hãc opi. fui ſæpe ſecutus: ſed tunc cogitaui diutius, & viſa fuit mihi hęc theorica falſa. ¶ Primò quia hæc cõſuetudo non erat vniuerſalis per totũ orbem: ſed loqualis. vnde nõ eſſet tollere ius diuinũ inducẽdo conſuetudinẽ: vel ſtatutũ in certo loco: vt probatio duorũ teſtium nõ ſit ſufficiens: ſed quod pręſtareſ iuramẽtum vel aliquid aliud vltra: puta tertius teſtis. Remanet eñ ius diuinũ. in ſe validũ, & obſeruãdũ vbi cã violẽdi, vel interp̃tandi nõ ſubeſt. Quid eñ ſi cer. loco hoĩes ſint ita deprauati vt facilimè corrũpanſ duo teſtes: dicem⁹ ne q̃ nõ valeret cõſuetudo vel ſtatu. exigens firmiorem probationẽ? certè nemo ſanę mẽtis diceret: cũ & ipſe Deus hoc faceret caſu ad ueniente. Sicut eñ in teſtamẽtis illud fuit immutatum: qa ſæpe falſitas fuit detecta in numero durũ teſtiũ. Eodẽ mõ dicendũ in oĩb⁹ cauſis alicuius loci, vbi falſitas in tali probatione indifferẽter perpetrareſ: qa eadẽ rõ, q̃ eſt de p̃te quo ad partẽ debet eẽ de toto quo ad totũ. ff. de rei vẽ. l. q̃ de tota. c. paſtor. §. ſed cũ totũ. ff. de of. dele. Et q̃ fortiꝰ ẽ idẽ putarẽ de vniuerſo orbe, ſi ad hanc fraudẽ cõmittendã hoĩes ſic eẽnt deprauati: cũ illa regu. iuris diui. In ore duorũ vel triũ &c. nõ ſit p̃ceptũ morale: ita, vt ex trãſgreſſione incurraſ mortale p̃ctm̃: ſed iudiciale fundatũ ſup̃ certa rõne: qua deficiẽte: qa veritas nõ reperiſ nũc in duobus: ſatis mutari põt iuris diſpoſitio. Ad hoc tex. op. in ar. in. l. ſi hoĩem. ff. mã. & q̃no. Inn. ĩ. c. qđ ſup̃ his. de voto. & l. ex facto. ff. de vul. & pu. ſed vbi cã rõnabilis hoc ſtatuẽdi, vel cõſuetudinẽ ĩducẽdi nõ ſubſiſteret ſatis puto nõ valere cõſuetudinẽ ſeu ſtatũ: nec in toto, nec in parte. & hoc, caſu intelligo iſtũ tex. Hĩc eñ nõ apparet de rõnabilitate cõſuetudinis: vl̃ aliqua allegabaſ meritò ex rõnib⁹ p̃dictis poſt gl. veniebat reprobãda. Facit qđ no. Inn. in. c. plerique. in fi. de ĩmu. ec. &. c. q̃ in eccleſiarũ. de cõſti. p legiſtas in. l. fi. C. ſi cõtra ius vel vti. pu. &. iiij. di. c. erit aũt lex. ¶ Et ex p̃dictis ĩferſ ad id qđ dixi in tertio ſũmario[b] q̃ non valet cõſuetudo, vel ſtatutũ exigẽs ſine cã iuramẽtũ, ſeu aliquid aliud vltra plenã probationẽ. ſecus aũt cã legitima vel rõnabili ſubſiſtẽte. ¶ Venio nũc ad ſcdm an valeat ſtatutũ, vel cõſuetudo detrahẽs legitimę ꝓbetioni: vt puta: vt ſteſ dicto vniꝰ teſtis vel inſtrumẽto alicuiꝰ priuati: vl̃ qd fiſe. Io. an. ĩ addi. Spe. in loco p̃al. ſentit q̃ ſic: vt ſatis colligitur ex dictis ſuis. ſ. recitatis. vt videſ ꝓbari ĩ c. dilectus. de fide inſtr. Diſputat etiã in loco p̃alleg. Io. an. an cõſuetudo[c] poſſit facere, vt valeat

conſuetudo Venetorum, q̃ qs poſſit reſtari corãduobus teſtibus: ſimiliter fuerunt verba Old. cõſi. ccxlviij̃. & vide Bal. cõſil. cclxiij̃. ij̃. lib. Et an teſtes debeant eſſe rogati, vide Ro. cõ cccvj. vbi ĩter alia, allegando Lapum tenet q̃ in teſtamẽto ad pias cauſas, debent eſſe rogati & quo ad primò dicta vide Matth. no. ſuis. fo. iij̃.

Anto. Franciſ.

¶ An valeat conſuetudo Venetorũ, q̃ teſtamẽtum factum corã duobus teſtibus valeat: & an tales teſtes debeãt eſſe rogati primò dico q̃ conſuetudo populi dicitur eſſe ius ciuile: vt per Bal. latè in. l. certum. in. iij̃. co. C. vnde cogna. & per nouiſſimos in repe. l. de quib⁹ in. xlvij̃. colũ. ff. de legi. Et qñ cõſuetudo eſt tanti temporis, q̃ nõ ſit memoria in cõtrariũ illa habet vim priuilegij̃ principis. l. ij̃, §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æſti. & eſt glo. in. c. ſuper quibuſdam. in. §. pręterea inver. memoria. de verb. ſigni. & habetur in. c. hoc q̃ppe. iij̃. q. vj. & in. c. cõqueſtus. viij̃. q. iij̃. & in ca. mos antiquus. lxv. di. & no. Bal. in. c. j. ĩ. ij̃. col. quæ ſint regalia. ĩ vſibus feudorum. & in. l. ſi ſolennib⁹ C. de fide inſtru. & in. l. iij̃. in. ij̃. col. ĩ fi. C. de nau. fœn. ſed clarũ eſt, q̃ ſi princeps vellet tollere vel mouere ſolennitates teſtium, & alias, q̃ ſunt introdnctæ de iure poſitiuo, & reducere nos ad ius diuinũ q̃ illud facere poſſet: quia eſt ſupra ius poſitiuum: vt vulgaribus iurib⁹ ergo per talem cõſuetudinem tã diu obſeruatam indu

citur priuilegiũ contra ius diuinũ:prout etiã voluit Inn.in.c.j.in gl.j.in fi.de aposta.hæc enim cõsuetudo tamdiu obseruata & priuilegiatiua reducit nos ad ius diuinum,seu ius gentiũ;vt in ore duorũ, vel trium stet omne verbũ.vt in.c.cũ esses.de testa.& in.c.in omni negotio.de testib⁹. Et hæc consuetudo seruari debet etiã in castris & villis,ipsi ciuitati subiectis: vt per Bart. in.l.ex ea.ĩ fi.prin. ff. de postu.vbi se remittit ad plenè a no.per eũ in.l.cunctos populos. de summa trinitate. etiam hîc alle.licet enim sit verũ,q̃ cõsuetudo iuri cõmuni contraria nõ sit seruãda:vt p Bart. in.l.oẽs.C.de decur.lib.x.& plenè no.in.l.ĩj.C.quę sit longa cõsuetudo. tamen illud est verum, & procedit: nisi talis consuetudo sit rationabilis legitima & prędscripta,prout videtur esse ita secundum gl.in.c.cũ causa.de re iud.& plenè per Alex.post alios in l.de quibus. p̃alle. & in specie de ista consuetudine testandi corã duob⁹ testibus habet per eundẽ Alexã.post Bal.& doct.in.l.si non speciali.& in l.fi.circa mediũ.& ibi per Pau.de ca. C.de testa.& habetur per Bart.in.l.si arrogator.in fi.de adopt.& in.l.prima.in. vĩj.q. C. de summa trinitate.& ibi etiã per nouissimos latè,vbi concluditur talẽ consuetudinẽ valere. quod tene menti.

a ¶ Cõsuetudini.Et idem dicit Bar.no. in repeti.l.de quibus.in.ĩj. col. vbi cunq̃ consuetudo inducitur cõtra authoritatẽ superioris.quod est in lege expresse derogans consuetudini non põt induci cõsuetudo sine consensu Principis.& ita propriè est in casu hic posito de testamento. Et q̃ in consuetudine requiratur exp̃ssus Principis consensus:qñ lex derogat cõsuetudini tenet Do.xj.dist.in summa.circa finẽ allegando Io.an.in.d. §.cõpendiose.ver. sed nunquid.de instru.edi. Adde qđ si lex ciuilis vel sta

valeat testamentũ cũ duobus testibus. Et in hac quæstione cõcludit,q̃ nõ:quia lex expresse in hoc derogat consuetudini a secundũ eũ per.l.fi.C.de testa.nisi cõsuetudo sit inducta de consensu principis.& sic etiã videtur hîc transire do.Ant.memor,vt arbitror eorum quæ tangit Barto.in.l.cunctos populos.C.de sum.tri.in ver.iij.quæro.¶ † Vbi Bar.recita ta hac sententia Iac.de Are.determinat contrarium concludẽs,q̃ statutũ & consuetudo valeant etiã principe ignoráte.mouetur primò per hoc simile.ad hoc,vt testamentũ factum prosit requiritur publicatio.C.de test. l.publicati.& ff.quemadmodum testa.ape.l. sed si quis ex signatoribus.& ibi not.Sed illa solennitas publicãdi potest per statutũ & cõsuetudinẽ minui & immutari: vt.l.ij.C.quẽadmo.testa.ape.ergo &c.¶ Mouetur secũdò hac ratione:quia põt inter liberos cum duobus testibus disponere:vt.l.hac cõsultissima. §.ex imperfecto.C.de testa.&.l.fi.C.fa.ercis. Ita debet patria posse disponere in subditos: cùm eius potestas ęquiparetur potestati patris.l.veluti.ff.de iust.& iur.¶ Tertiò moue tur,quia nõ reperitur prohibitũ tale statutũ facere:ergo videtur permissum.l.omnes populi.ff.de iusti.& iur.Ad.l.fin. C.de testa.respondet,q̃ ibi consuetudo prędicta limitatur,non autẽ futura prohibetur.Et ita ibi videtur Cy.sentire secundũ eum.& in.l.dudũ, de contrahen.emptio.vult dicere,q̃ Imperator ibi non prohibet hanc consuetudinẽ induci:sed limitat consuetudinem inductam per prius:vt procedat in terris, vbi peritorum copia non adest.Nõ ob.aliud motiuum super quo se fundabat Iac.de Are.q̃ talis cõsuetudo est temeraria: quia imò secundum Bar.est vtilis & bona & fauorabilis inducta, tàm fauore testantis,sicut iura statuũt in militantibus,q̃ etiam ratione eorũ,quibus relinquitur.sicut iura faciunt inter liberos,etiã ratione testium:nẽ à suis negotijs auocarentur.d.l.sed si quis ex signatoribus.quemad.testa.aper.Quid dicendũ.certè.l.fi.multũ prima fronte facit pro opi.Iac.de Are.& Io.an. quod ibi reprobatur cõsuetudo ista.Et si nõ apertè,saltem optimè facit in ar.cũ consuetudinem ibi inductã approbat:non tamẽ per omnia.nã respectu testium limitat:vt saltem interueniant quinq̃ testes,si nõ reperiuntur in locis cõmuniter viri literati:vt in illis.pro hoc tex.ibi,in ver.ita tamen.iuncta glo.ergo damnat ibi consuetudinem,quæ est cõtenta minori numero.¶ † Concludo totam materiam sic.q̃ aut consuetudo,aut statutum detrahit legi,respectu probationis legitimę,nõ habenti clausulam derogatoriam ad consuetudinem.Aut illa lex cui derogatur, habet clausulam talem derogatoriam.Primo casu, aut non subest causa rationabilis:& nõ valet. de consue.c.ij.&.l.ij.C.quę sit longa consue. iiij.dis.c.erit autem lex nisi fortè in leuibus. ar.in.l.j.ff.de ven.inspi.in fi.& sentit Iaco.de Are.& Io.an.ni loco præalle.quod not.Aut

6

tutũ disponat aliquem actũ non posse probari,nisi per quatuor testes, vel quinq̃:si iuramentũ fuerit interpositũ super illo actu: poterit iuramentum ipsum super tali actu interpositũ maxime coram iudice eccle siastico,per duos testes probari,siue iuramentũ fuerit implicite,siue explicite præstitũ in illo actu.Et an ipsius iuramẽtũ per duos testes probari poterit corã iudice ecclesiastico saltẽ prædicta oĩa valde singu.decidit Imo.in repeti. c.cũ contingat. in xxviĩj.char. de iureiur.in.j.col.illius chartæ.

¶ Adde, an cõsensus principis requiratur in consuetudine Alex.consil. j.vj.li.& consil.ccxxvĩj.ĩĩj.lib, Anto.Francis.

¶ Tu dicas, q̃ in inducẽda cõsuetudine requirit⁹ maior,vel minor exp̃ssus cõsẽsus superioris, vel populi: non recognoscentis superiorem. vt per Inn.in.c.j.in.j. col.in fi.de consuetu.& per Bal.in.l. de quibus.ff.de legi.& per Bar.in.l. omnes populi. in ĩj.col.ff.de iustitia & iure.& per Floria. in.l. vẽditor.in §.si constat.ff.commu.prædi.& habetur per Io.an.in.c. fi.de censi. li.vj.& vide.d.Abb. in.c. fi.in ver.quarto requiritur.post glo. ibi de consue.& in c.cũ officĩj.iiĩj.col. de præscrip.in quibus locis plene traditur de materia.

SEBA.SAPI.

b ¶ Quando lex. Quòd consuetudo non valeat contra legem derogãtem cõsuetudini tenet Bar.in.l.de quib⁹. in.ix. &.x. oppo. vbi do.Ias.de legi, cũ multis allegatis per Alexan.in.l.si mihi & tibi.§.fi.ff. de lega.j.& in.l.si non speciali.C. de testa.Alex.in cõsi. cxcv.incip.viso testamẽto.in.iĩj. vol. & in disputatione sua inci.Sigismundus,col. viĩj.sed limita quinq̃ modis.vt elegãter tradit p̃ceptor meus. d.Rochus Curtius in fi.col.lxxxvj.§. de cõsuetu.

8 subest euidens necessitas,vel vtilitas: & tunc valet.nam præsumendũ est,q̃ etiã princeps hoc statuisset propter necessitatem,vel vtilitatem subiectorũ.ar.in.l.ex facto.ff.de vulg. & pup.facit optimè prędalle.c.cùm dilectus. Nec hoc est contra ius diuinũ:in ore duorũ, vel trium.&c. quia illa regula procedit:nisi ex causa aliud inducatur.Sicut enim ex causa requiri possunt plures,& ita etiam numerus 7 illorum minui.¶ † Ad hoc,quod no.gl.in.c. super.de testib.vbi notantur aliqui casus,in quibus statur dicto vnius.& per Inno.super rub.de consecra.ecc.vel alta.& per glo.in.c. licet vniuersis.de testib.& xxx.casus ponit Spe.eo.tit.§.restat.ver.hoc tamen fallit. Vide gl.& Ioã.an.in.c.omnis vtriusq̃.de pœ.& re. & allego alium tex.singu.in materia secundũ intellectum Inn.quẽ ponit in.d.c.nuper.vide licet.xj.q.j.c.quicunq̃.vbi Imperator statuit vt in causis vertentibus in ciuili prętorio, crederetur testimonio solius episcopi, adeò vt alia pars non audiatur in contrariũ.habes ergo illum tex.sing.in numero testium,& respectu instrumentorũ habes aliũ text.sing.in d.c.cũ dilectus.Ad prędicta vide tex.expressum secundũ lec.Hosti.in.c.j.de ap.vbi de cõsuetudine creditur testibus deponentibus de credulitate & fama loci,ideò ibi copulatiuè tex.mandat inquiri veritatem per testes idoneos,& famam loci.& vide quod ibi dicam.

b ¶ Secundo mẽbro principali,quãdo lex b habet clausulã derogatoriam ad cõsuetudinem. Ia.sentit apertè,& Io.an.post eũ in addi.præalle.quod cõsuetudo nõ potest induci contra talem legẽ.Idẽ sentit Bar.in.l.de quibus.ff.de legi.& in l.omnes populi.præalle.Et pro hac opi.adduco hanc rationẽ:lex semper loquit. C.de hęre.l.Arriani.ergo semper lex reprobat consuetudinem:& per cõsequẽs de nouo induci nõ potest.Hoc idem sentit Pau.& Io. de lig.in clemẽ.si vna.de reb.ecc.non alie.sed ego allego ibi tex.cõiuncta gl.fi.in ver.cõsuetudine.de elect.cle.statutum.vbi apertè probatur,q̃ consuetudo semel damnata per legẽ potest iterũ induci.¶ † Sed reducendo ad cõ 8 cordiam prędictas opin.dicerem,q̃ ex causa noua verisimiliter non cogitata p̃ legẽ dãnantem consuetudinem:vel ex antiqua , tunc nõ detecta:quæ tunc si fuisset,verisimiliter princeps non damnasset consuetudinem : potest consuetudo semel damnata induci de nouo.argu.opti.in.l.si hominem.ff.mã.& quod ibi no.Barto.Vbi ex tali causa noua procurator generalis inhibet speciali , ne procedat ad iniunctum sibi mãdatum.Ad idem quod no.Bald.in.l.omnes populi.ff.de iusti.& iure.facit optimè.c.nõ debet.de consan.& affi. Nõ enim debet reprehensibile reputari,si secundũ veritatẽ temporũ statuta mutẽtur humana.Item mens seu ratio legis est ipsa lex, non autem verba.C.de legi.l.non dubium. & in regula fin.de regulis iuris libro sexto & ibi per Dyn.sed inspecta ratione legis,nõ est verum dicere,quòd ista constitutio damne-

a ☙SEBA.SAPI. ¶An valeat.vide Oldra.in conſilio.ccxlviij.incipien.præſuppoſita cõſuetudine.in.ij.quæſtio.Io.de Imo.in.l.iij.ff.de teſta.Alexan.in.l.ſi non ſpeciali.C.de teſta.Angel.in conſilio.ccxxxiij. incipiẽ.in cauſa.prædicta col.& in conſil.allegato paulò ſuprà,vbi etiã allegaui Bald.conſulentem.

☙SEBA.SAPI.

b ¶Cõſuetudo.Vide de hac quæſtione Alexã.in cõſil.xxxvj.incipiẽ.viſo proceſſu.ĩ principio.in.v.volu.& in conſi.l.incip.in cauſa & lite.col.j. eo.volu.And.ſicu. in conſil. xix. in.j. volumi.

c ¶Cõſuetudo ſeu. Adde, quòd vbi ex ſtatuto non admittitur probatio contra inſtrumentum,tamẽ admittetur probatio per quinq; teſtes.hoc fuit no.dictũ Cy. in.l. optimam. C. de cõtrahen.& cõmit.ſtip.quem refert & ſequitur Abba.in.c.cum Ioannes.circa me.de fi. de inſtru.pro quo ipſe allega.text.in l.teſtium.C. de teſtib.ſed circa quæſtionem hìc tactã, per do.Anto.vide glo.ſin ver.antẽ.in ca.cum medicinalis.de ſenten.excõmu.libro ſexto & vide Bal.in.l.quoties.§.fi.ff.de proba.& quod quando cõtra inſtrumẽ tum nõ poteſt admitti probatio, niſi per aliud inſtrumentum:tamen cõtra præſumptionẽ,quæ reſultat ex inſtrumento admittetur probatio per teſtes.Ita dicit glo.in.l.iuris gentium.§.quod ferè.in ver.approbet.ff.de pactis.& Barto.in.l.j.ff.de apo. pub.lib.xj.& in.l.ſciendum.in.iij.colũ.ff.de verbo.obliga.& Barto.in.l. generaliter.in.ij.col.C,de non nu.pe.Sed contra iſtud dictum facit:quia idem deberemus iudicare de eo,quod præſumptiuè ſurgit ex inſtrumẽto:quod iudicamus de eo,quod expreſſè continetur in inſtrumento.nã dicit no.Bar.in.l.ad probationem.C.de proba.q; ſi ſtatutum dicit,q; inſtrumentum guarentigiatũ habet executionẽ paratam,nõ ſolũ quod expreſſè continetur in inſtrumẽto,habebit executionem paratã: ſed etiã illud quod tacitè ex præſumptione ſumpta ex inſtrumento.Et ita dicit ſe conſuluiſſe:& dicit quod fuit primũ conſiliũ,quod tradidit vnq; ad requiſitionem iudicis de hoc dubitantis,Et idẽ dicit.d.Anto.in.c.cum olim.in vlti.no.de cenſi.Sed contrariũ dicit.d.Anto.in prooe.Grego.in xij.col.pro iſta etiam parte facit,q; acceſſorium naturam principalis ſequitur:vt regu.acceſſorium.li.vj.cũ ſimi.Itẽ not.multos caſus,in quibus reprobari põt teſtamentũ per teſtes,quãdo de iure cõi,vel ſtatuto,vel alio modo inſtrumentũ nõ admittitur pro bono:niſi per aliud inſtrumẽtum,vide elegantiſsimè per.d.Ant.in.d.c.cum Ioannes.in.x.col.ver.ad primũ.de fide inſtru.vbi ponit ſingularia verba,quę omnia vide.Et adde huc,quod ſi dicit ſtatutũ,quod à certa quãtitate vltra non poſsit probari debitum per teſtes:tamẽ ſi producitur inſtrumentũ,& teſtes ſimul ſe inuicem coadiuuãt bene admittuntur teſtes.& ita dicunt Iaco.Bu.& Bal.in.l.certi condictio.§.quoniã.ff.ſi cer.pe.& ſequitur Pau.de ca.in.d. §.quoniã.circa prin.vbi vide Bar.& ponit exemplũ,ſi quis vellet probare promiſsionem per publicũ inſtrumentũ de cõſeruãdo indẽnem,& per teſtes vellet probare quantitatẽ dãni,q; licet quantitas dãni excederet quantitatẽ taxatã à ſtatuto,nihilominus admittitur propter cõuictionem inſtrumẽti.Et pro iſto dicto bene facit ſing.dictũ.d.Ant.in.d. c.ſeries.de teſti.& an poſsit quis renũtiare facultati probãdi per teſtes, ita q; non poſsit probare,niſi per inſtrumentũ:dic,q; non:ſed.d.Anto. in.c.ſi diligenti.in.vj.col.in ver.per hoc dicunt.de foro cõpeten.qui ad hoc alle.gl.in authẽ.vt ma.debi.§.quia verò.colla.vij.& idẽ concludũt Bal.& Ang.in.l.pactum inter hæredem.ff.de pac.Et adde.hìc,quod no. do.Ant.poſt Inn.& Hoſtiẽ.in.c.ſignificauit.in vlti.col.j.de teſti.vbi dicũt,q; quãdo examinãtur teſtes ad perpetuã rei memoriã ſufficit,quod adhibeantur teſtes,per quos poſteà probabitur examinatio,& ſequitur ibi dominus Abb. & tamẽ tex.illius. c.ſignificauit.vult quod de dictis teſtium examinatorum ad perpetuã rei memoriam conficiatur publicum inſtrumentum. Et adde hìc duos caſus,in quibus contra inſtrumentum nõ admittitur probatio per teſtes, quos enumerat Io. and.in ſua ſumma,de teſtib.in ver. quid ſi teſtes ſint diuerſi.in fi.

¶Adde hìc Ang. in.l.j.§.pueritiam. ff.de poſtu.vbi dicit, q; ſi ex forma ſtatuti cõtra inſtrumentũ,non poteſt admitti probatio: niſi per aliud inſtrumentũ allegãs ſe habere ꝓbationes paratas per teſtes nõ poteſt petere ſe remitti ad curiam epiſcopi, ratione denegatiõis iuſtitiæ per iudicẽ laicum: quia nõ denegat iuſtitiam ex quo ſtatutum ita diſponit.

¶Adde hìc ſingulare dictum Bal.in l.iij.ff. de vſur. in apoſtil.& etiam vide Bart.in.d.§.quoniam.vbi dici,q; ſi ex ſtatuto ſolutio nõ poteſt probari,niſi per ſcripturam ſufficiat probare ſolutionẽ legitima probatione iuris:& ſine alia ſcriptura:quia præſumptio iuris eſt genus probationis:& eſt iuris ſcripti.Itẽ adde hìc,q; illud nõ poteſt probari,niſi per ſcripturam.Poteſt tamẽ certificari & coadiuuari per teſtes:ita dicit do. Anto.in.c.auditis.de reſti.in integrum.in.iij.colum.ver.no.vj.dicens de hoc eſſe ibi caſum,qui alibi non reperitur.Item adde huc quod not.do. Anto.in.c.ſicut.poſt glo.in vlt.col.de re iudi.Item adde,quòd ſi ex forma ſtatuti cõtra inſtrumentum confeſsionatum,non debet admitti probatio per teſtes:tamen ſi producuntur teſtes parte præſente & tacente, valet probatio.ſecus ſi pars contra ſtaret.Ita determinat Bald.in.l.certi conditio.§.quoniam.in fi.ff.ſi certum petatur.Item adde adde,q; quando contra inſtrumentum non admittitur probatio:niſi per ſcripturam: illud intelligitur,quando quis vult probare contra tenorem inſtrumenti:ſed ſi vellet probare contra ſolennitatẽ inſtrumẽti,admitteretur probatio per teſtes,ſecundum Bar.in.l.iuris gentium.§.quod ferè.in fi.poſt gl.ff.de pac.Item quid ſi ſtatutum dicit,q; debitum à.c.libris ſupra, non poſsit probari,niſi per inſtrumẽtum & debitum principale,erat de.xc. & vſura & intereſſe eſt de.l.verbi gratia:an debeat fieri cumulatio tanq; vnius debiti excedentis ſummam centum:& per conſequens non poſsit probari,niſi per inſtrumentum.videtur dicendum,quòd ſic per tex. optimum in.l.ſi plures.in fi.ff.de pac.ſed in cõtrarium facit tex.in.l.eos. in princi.de vſuris.Et hoc expreſſè & in terminis tenuit Bart.in dicto. §.quoniam.poſt Iaco.But.ibi.Non ob.tex.in.l.ſi plures.in fi.quia dico quod loquitur in materia fauorabili,in qua bene fit coaceruatio ſortis vſurarum ſeu intereſſe.& facit.l.fin.C.qui bo.ce.poſ.Nos autem loquimur in ſtatuto odioſo,in quo probationis facultas anguſtatur contra l.quoniam.C.de hęred.meritò non debet fieri coaceruatio ad impediendum probationem per teſtes pro hoc.l.fi idem cum eo.in principio & quod ibi not.Barto.ff.de in riſdi.omniũ iudi.text.in.l.ſancimus. §.penul.C.de noua.& quod dixi de vſuris, vel intereſſe, idem dico,ſi eſſet debitum quod creuiſſet per inficiationem. Et ad hoc allego id

ci quinq;

9 a tur per legem antiquam:quia non eſt illa,ſed alia.ex quo non iuducitur noua ratione tunc non conſyderata.Si verò induceretur ex antiqua ratione,ſeu noua tunc veriſimiliter cogitata,non poteſt de nouo induci.& hoc caſu procedat contraria opi.& hoc quo ad ſecundum. ¶ †Nunc infero,quo ad aliam ſpecialem quęſtionem,an valeat [a] conſuetudo, vel ſtatutum diſponens,vt valeat teſtamentum coram duobus teſtibus. Si enim tenemus.l.fina.C.de teſta.non habere tacitè, vel expreſſè clauſulam derogatoriam ad contrariam conſuetudinem:vt voluit Bartol.tunc indubiè valebit per prædicta. Aut tenemus contrarium,vt ſentit Ioannes andræas poſt Iaco.de Areti.quod videtur prima fronte verius per ea,quę ſuprà dixi:& tunc dicendum quòd ex noua cauſa tunc non exiſtente, poterit induci.Pone in illuſtri ciuitate Venetiarum,vbi ſubeſt hoc ſtatutum, fortè inductum,quòd non eſt memoria, quòd falſitas aliquando fuerit commmiſſa circa teſtamenta in numero teſtium: & quòd graue erat ſemper habere ſeptem teſtes:cùm homines intendant ſuis mercimonijs.& fortè ex defectu teſtiũ multa teſtamenta deficiebant.nam certè ipſe princeps ex his cauſis reuocaſſet ſtatutum ſuum:cùm non ſubſit cauſa recedendi ab illa regula iuris diuini: In ore duorum,vel trium.&c.& quia ex obſeruantia legis,annullatur ſine cauſa voluntas legitima defuncti.contra.l.j.C.de ſacroſan.eccle.facit ad prędicta.d.c.non debet.de conſangui. & affi.& hęc bene no.quia non legi alibi ita diſcuſſè. ¶ †Venio nunc ad tertium: nunquid

10

b valet conſuetudo [b] reſtringens facultatẽ probandi ad certam ſpeciem probationis & de hac quæſtione vide Specu.in titu.de proba.§. fina.verſicu.ſed pone,quòd in inſtrumento, vbi tractat quid in pacto, nunquid valeat.& tacitè in ſtatuto ponit varias opi.& tandem

11 videtur reſidere cum Vberto de bo. † Vt pactum, lex, & conſuetudo valeant ex cauſa: ita tamen,quòd vbi requiretur probatio inſtrumenti,non ex toto excludatur probatio teſtium, ſed ſit arbitrariũ ex qualitate teſtiũ productorum, vtrum admitteretur: quod placet hìc do.Anto.maximè de ęquitate canonica:ne contingat contra iuſtitiam alterũ cum aliena iactura ditari.mihi ſatis hoc placet cauſa ſubſiſtente,vt prędixi:cùm videam quòd in multis caſibus iura requirant ſcripturam.de quibus per gloſ.in.c.j.de cenſi.libro ſexto.In illis tamen caſibus,non requiritur ſcriptura ad ſubſtãtiam probationis: ſed ad eſſentiam,& validitatem actus.Vnde ſcias quòd vbi ad validitatẽ actus requiritur ſcriptura,ſi illa interuenit in actu & poſteà fuit perdita,poteſt probari tenor per duos teſtes:vt eſt text.no.in.l.teſtium.C.de teſtib.& ibi per Cy.& in.c.ſicut j.de re iudic.iuncto.c. fina.de re iudica.libro ſexto ſed magis ad propoſitum noſtrum facit præallega. l. teſtium.vbi in certo caſu exigit probationem per inſtrumentum:ſed loco inſtrumenti deficientis requiritur probatio,per quinq; teſtes idoneos:eſt text. valde ſingula. iudicio meo,per quem dico in q noſtra quod, tale

c ſtatutum,vel conſuetudo, ſeu [c] pactũ valet: ſed in defectum inſtrumenti,debent produ-

vide de hac q̃ſtõ. in.2. defin vbi com. n 12 ponit multas ſolenn ad istam q̃ſt

ci quinq; teſtes: vt in.d.c ſicut.Et limito illud dictum Spe.nã duo indiſtinctè videtur ſufficere propter rationem ſtatuti:& hæc bene no.Et ſecundũ prædicta limito gl.in authen.vt ſine prohibitione ma.in ver.ſenatuſcon.quæ videtur velle ſimpliciter tale pactum non valere.

Additio.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Exceſſus modicus in probationibus actoris, non facit quin reus non debeat abſolui.*
2 *Canonicus habet ſimplicem vſumfructum præbendarum.*
3 *Præbendarius concurrens cum procuratore eccleſiæ eſt præfe rendus.*
4 *Canonicus, cui aſſignatur fundus, vt inde viuat ex conſuetudine, vel ſtatuto eſt legitimus adminiſtrator: alias non.*
5 *Canonicus, cui aſſignatur fundus, vt inde viuat contra alium canonicum poteſt agere.*
6 *Præbendarius habet legitimam adminiſtrationẽ, ſicut alius rector eccleſiæ.*
7 *Præbendarius non poteſt obligare præbendam vltra tempus vitæ ſuæ.*
8 *Relictum canonico non acquiritur eccleſiæ.*
9 *Actor & reus iurãt de calumnia in iudicio finiũ regundorũ.*
10 *Actor & reus tenetur probare de iure ſuo in iudicio finium regundorum.*
11 *Iudex & notarius poteſt quis eſſe in cauſis modicis.*
12 *Vnus fungitur vice duorum, vel plurium, niſi impediatur impotẽtia facti, vel iuris, vel propter ſuſpicionem affectionis.*
13 *Exterminatores, quibus pœnis ſubijciantur.*
14 *Pœna quando applicetur fiſco: & quando parti.*

¶ CAP. III.

EX literis. ¶ In communi iudicio probant actor & reus: &ſi pariter probãt, reus abſoluit: niſi fauorabilẽ cauſam foueat actor.h.d.Communis diuiſio ſecũda ibi: *ad quod* [a].¶ Cauſus literalis. Eps bononienſis & Archidiaconus eius cõfines habebãt prębẽdas in villis, ſiue terris, quas ipſi habebant prætextu terminorũ, ſeu cõfiniũ inter eos orta eſt controuerſia: dicebat eps Archidiaconũ fines antiquos egreſſum: & occupaſſe partẽ fundi ſui. Archidiaconus in contrariũ afferebat ſe partẽ eandẽ ſpatio quadraginta annorũ inconcuſſè poſſediſſe. Quærit cui incumbat probatio, vtrũ poſſeſſori, aut petitori? Reſpondet papa, ꝙ iudiciũ finium regundorũ tale eſt, vt in eo vtraq; perſona vices habeat duorũ, actoris videlicet & rei. Vnde hinc inde teſtes produci poſſunt ad fidẽ faciendam iudici: & illos admittat, qui melius probauerit. Et ſi teſtes vtriuſq; partis æquales fuerintt, eſtes poſſeſſoris præualebũt: qa promptiora ſunt iura ad ſoluendũ, q̃ ad condemnandũ, præter q̃ in cauſa liberali: in qua ſi teſtes æquales fuerint, pro libertate ſentẽtiabitur. In fi. reſpondet tacitæ q̃ſtioni, quare debet probare poſſeſſor: & ipſemet reſpõdet, iure cautũ eſt probationẽ aliquando dari poſſeſſori: quia q̃ obijcit præſcriptionẽ, & eam habuerit, obtinebit: ſed nemo eã obijcit, niſi qui poſſidet.Ber.¶ Not.j.ꝙ prębẽda cõſiſtit in tẽporalitate.Solent eñ aſsignari aliqua temporalia loco prębẽdę.Quã doq; tñ cõſtituitur ex quodã iure ſpirituali, cui eſt annexa præbenda.de quo vide bo.tex.in.c.dilecto.de prębẽ. & vide omnino per Inn.in.c.maioribus.eo.ti.& dic, vt vtrobiq; no.¶ No.ſecũdò canonicos eccleſiæ eiuſdem poſſe inuicem litigare ſuper iuribus ſuarũ præbendarũ abſq; alio mandato eccleſiæ.Nunquid eodẽ modo poſſunt agere cõtra extraneos? dicã j.ſuper gl.¶ No.tertiò,
b ꝙ canonicus [b] quilibet dicit poſſidere ſuã præbendã.& largè põt dicere præbendã eſſe ſuã ratione iuris, qđ habet in ea: ſicut beneficiatus põt dicere de beneficio ſibi collato.Et probatur hoc vltimũ, in.c.ſi tibi abſenti.de
1 præben.di.vj.¶ No.ar.ꝙ fines præbendarũ præſcribuntur ſpatio.xl.annorũ, ſicut alia bona eccleſiaſtica.¶ No.ꝙ iudiciũ finium regundorũ.ſ.qđ datur inter contẽdentes de finibus, competit etiã altero poſsidẽte tantũ, qui dicitur occupaſſe & corrupiſſe terminos.Quãdoq; datur inter duos prætẽdentes ſe pariter poſsidere vſq; ad certum terminũ: de quo etiã infra.¶ Not.ꝙ quandoq; quis ſuſtinet vices duorũ.Simile in.c.cũ olim.de re iud. & multas cõcordãtias, quas not.videbis cũ gl.vbi dicet.¶ No.ibi: *ad fidem ſibi faciendã.* & ibi ad cognitionem iudicis.&c.ꝙ fides & probatio eſt iudici facienda: non ergo valet, ſi fit notario vel alteri ad hoc de teſti.in noſtra.&.ff.eo.tit, quinquaginta.in fi.¶ No.ibi: *quos præcellere intellexerit.* &c.arbitrarium eſſe productis teſtibus ex vtraq; parte, quorũ depoſitiones præualeãt. nõ enim ſimpliciter cõſyderatur numer⁹, ſed multa: de quibus in.c.in noſtra j.de teſti.in.l.iij.ff.eo.No.magnũ eſſe commodũ poſſeſsionis, etiã cũ contẽditur de proprietate rei: ꝙ data paritate probationis actoris & rei, abſoluitur poſſeſſor: & hoc, quia præſumptio eſt pro eo, qui poſsidet.concor.regula, cũ iura partiũ ſunt obſcura.de reg.iur.lib.vj.& in.c.inter dilectos.de fide inſtru.¶ † Et
1 no.ꝙ reus non debet abſolui, ſi in aliquo datur exceſſus in probatione actoris.Hoc tñ non credo procedere indiſtinctè.pro hoc alleg.gl.ſing.in capi.clerici.lxxxj.diſt. quæ dicit, ꝙ ſi duo teſtes clerici dicũt me cõmiſiſſe fornicationem, vel aliud delictũ certa die: & duo alij teſtes laici dicunt oppoſitum: ꝙ tota die illa fui cum eis: ita ꝙ non potuiſſem committere, quin ipſi vidiſſent: ꝙ ego, a qui ſum reus, debeo abſolui: & tñ clerici, qui ſtant pro accuſatore ſunt idoneiores: & ſic videtur, ꝙ modicus exceſſus in teſtibus actoris, non tollit reo priuilegium. qđ bene not.¶ Et not.illud, ꝙ promptiora ſunt iura ad abſoluendũ, q̃ ad condẽnandũ: quod ſic debẽt facere iudices.vide tex.opti.ſemper mẽti tenendũ.xxvj.q.vlti.c. allegant.qui dicit inter cætera melius eſſe propter miſericordiã rationẽ reddere, q̃ propter crudelitatem.vbi enim paterfami.largus eſt: diſpenſator nõ debet eſſe tenax.Si Deus benignus, ad quid ſacerdos eius auſterus vult apparere? & eſt tex.ſancti Io.Chryſoſto.& ita ſemper ſolemus cõſulere nouitijs, qui vadũt per officia.
¶ No.vlti.ꝙ poſſeſſori non incumbit regulariter onus probandi.nõ enim tenet poſſeſsionẽ reddere, niſi probanti de iure ſuo.de rei ven.l.fi.& aliquidj dicã.¶ Op. & videtur, ꝙ canonici non poſſunt inuicem litigare de præbendis: quia nõ ſunt clericorũ, ſed eccleſiæ.Gl.nihil ad hoc allegat.ſed ego allego ad hoc text.no.ponentem originem præbendarũ.xij.q.j.c.res.cũ.c.ſeq.vbi dicitur ꝙ licet bona eccleſiarũ fuerint diuiſa per præbendas: nõ tamen canonici ea poſſunt poſsidere, vt propria: ſed vt procurationem quandã quatenus ex eis neceſſaria ſibi adminiſtrent.ſi quæ verò ſuperſunt in cõmunes vſus eccleſiæ expendẽt.& facit ſingu.tex.ille cõtra gl.in.c.præſenti.de offi.ordi.li.vj.quæ dicit, ꝙ iſti canonici adminiſtrationem nõ habentes faciunt fructus ſuos. qđ tamen largiſsimè proſequor in repetitione.c.cũ eſſes.de teſta. & facit illa gl.c.præſenti.pro his, quę dixi, ꝙ canonicus non poſsit agere ſine mandato eccleſiæ: cũ non haberet adminiſtrationem bonorũ prębẽdæ: ſed ipſa eccleſia videtur habere.Ad idẽ capi.requiſiſti.in fin.&.c.relatũ.ij. de teſta.in fi.Et patet, ꝙ canonicus non videtur habere ſucceſſorem in prębẽda: ſed omnia deuoluuntur ad eccleſiam, cuius ſunt bona.Pro hoc vide bo.gl.in.c.quod ſicut.de electio.in ver.conſentire.& quod ibi no.Habes nunc contrarium, quod ſentit glo.iſta prima multũ fortificatum.Ad quod glo.iſta reſpondet, quòd licet non habeant proprietatem, tamen habent vſumfructum in illis: ratione cuius agere poſſunt.l.iiij.§ finium.ff.fin.re-
2 gun.¶ † No.iſtam gl.quæ ſentit canonicos habere non quod no.Bar.in.d.l.ıtẽ veniunt. §. cũ prędiximus.de peti.hære.Item adde omnino, quod ſcribit Bar.in.l.Iul.verum debitorem.in vñ.col.ff.de condi. indebi. vbi ponit no.dictum in materia.Et adde quãdo p̃ſumptio contra excipientẽ: qa exceptio non eſt veriſimilis, tũc excipiens grauat̃ grauiori onere probãdi, cũ ſit plena ꝓbatio exceptionis. Ad hoc eſt caſus no.in.c.quia veriſimile.de præſump. & idem clarius dicit.d.Ant.in. c. ſuper hoc, in.xiij.colum.de renũtia. qđ nota ad materiam huius Decret. ſup quo etiã vide do. Ant.poſt Hoſtiẽ. & doc.in.d.c.quia veriſimile.de præſumptio.
¶ Ad qđ, iſte tex. quotidie allega. ꝙ in dubio iudicandum eſt pro reo: quod eſt verũ. & ſi teſtes actoris aliquãtò ſunt digniores teſtibus rei: vt puta. teſtes actoris ſunt clerici: teſtes rei ſunt laici.
¶ Adde quod eſt gl.ſing.in.c.clerici. lxxxj.diſ. & dixit Bal.in.l.cum magiſtratus.in fi.C. quã do prouo. ꝙ quando probationes ſunt pares: iudex adhærere põt, cui parti vult: dũmodò cauſam adhęſionis ſcribi faciat in actis. Quod intelligo verũ, quando iudicare vellet ꝓ actore: aliâs ſecus; quia tũc nõ recedit tur à regulis iuris communis.

✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Quod canonicus. Vide, d.Abb. in.c.pro illorũ. in prin.j.de præben. vbi dicit, ꝙ libellus valet, in quo canonicus dicit præbendam eſſe ſuam vel eam poſsidere. & idem nota, in.c. quia.ñ.in.iij. no.ſ. de iudi.

nudum vſum tantũ,ſed vſumfructũ,de quo remitto ad pleniſsimè per me tractata.in.d.cũ eſſes.& aliquid not. in.c.fin.de pec.cle.ſed quo ad principalẽ quęſtionẽ dicit Io.an.gl.veram,qñ canonici inter ſe agunt:ita,qđ nil de perire[a] pŏt eccleſiæ.q.d.nõ intereſt;vt poſsideat ille canonicus,vel iſte:qa quiſq; habet noĩe eccleſiæ.Si verò vellent agere cõtra extraneũ,neceſſariũ eſſet procuratorium eccleſiæ,cui poſſet aliquid deperire.ſ.ſi ſuccumberet canonicus.Inno.verò in prin.gl.ſuæ intelligit canonicos poſſe agere & conueniri pro præbẽdis ſuis,quando ex cõſuetudine,vel conſtitutione,vel ab ep̃o,vel ab alio iudice ordinario poteſtatẽ receperũt adminiſtrandi,& hanc reputãt legis adminiſtrationẽ.C.de iur.calũ. l.ij.§.ij,nã qui habet generalẽ adminiſtrationẽ à domino rem in iudicio deducere pŏt.ff.de pac.l.nã & nocere,ſecundũ Inn.¶ Aduerte:qa aliud videtur poſteà ſentire Inn.in alia gl.ſua vbi ſentit hanc opi.videlicet, ꝙ ille canonicus non poteſt aliquo modo agere: nõ interdicto vti poſsidetis:quia alius occupauerat:vt dicitur hîc in tex.& ſic perdiderat poſſeſsionẽ.nec interdicto vnde vi:quia non fuerat ſpoliatus.Sed fortè à principio ſine violentia partẽ prębẽdę iſtius occupauerat:nec rei ven. cũ proprietas non eſſet ſua,ſed eccleſiæ.Nec noĩe eccleſię agere poterat:cũ ipſa poſsideret æqualiter oẽs præbendas.Hæc etiã videtur ratio ſufficiẽs ſcđm eũ,quare nec ſuperiorib⁹ interdictis iſte egit p̃ſuppoſito,qđ cõpeterent:vt noj.de teſt.c.relatũ.ij,in princ.vbi patet,quòd ipſa eccleſia dicitur habere bona prębendarũ: vt.s̃.dixi. Inno.ſol.hoc modo.Et aduerte modũ ſoluẽdi:qa videt recedere à primo dicto.s̃.p̃eũ poſito.Dicit em̃ ſub dubio fortè,poſſe dici canonicũ poſſe agere noĩe prębendæ ſuę,ſicut ſolus Abbas agit noĩe ſuę dignitatis:cũ habeat bona diſcreta à conuentu ſuo:de quo in.c.edoceri. de reſcrip.& expedit agere[b] noĩe prębẽdæ ſuę ſecundũ eum,qñ agit cõtra canonicos,vel laicos:quia noĩe eccleſiæ ſe poſsidere dicũt,vel ius habere.Cõtra alios autem extraneos,qui non nittunt iure eccleſię, melius videtur agendũ noĩe eccleſię.Dicit tñ,ꝙ ſi noĩe eccleſię vult agere,oporteat,ꝙ habeat procuratorium canonicorũ : vel prępoſiti,quorum noĩe agit.Et ſi diceres,qũo agit noĩe prębendę:cũ prębẽda nihil habeat,vel poſsideat†.Reſpõdet Inn.ꝙ imò prębẽda pŏt habere iura ſua & poſſeſsiones,ſicut ep̃atus, abbatia,hoſpitale : vel quęcunq; alia domus,vel dignitas,vel adminiſtratio:adeò ſecũdũ eum,ꝙ ſi cõcurret procurator eccleſiæ & ipſe prębendarius,videt ꝙ ipſe p̃bendarius pręferẽdus eſt in agendo:iuxta no.de reſti.ſpo.c.olim cãm.Hæc ſunt verba Inoc.per q̃ videt innuere plura.Primò,ꝙ præbendarius pŏt agere abſq; alia conſuetudine,vel cõſtitutione pro iuribus prębẽdæ ſuę noĩe ipſius prębendę:ſic quilibet adminiſtrator etiã contra extraneũ:licet tũc ſit melius, vt agat noĩe eccleſiæ:nõ tñ dicit hoc eſſe neceſſariũ: qđ eſt contra id,qđ dixit.s̃.ſecũdũ eũ:& contra illã opi.Io. an.ſuper iſta glo.¶ Secũdò ſentit,qđ procurator gñalis eccleſię pŏt agere pro iuribus p̃bẽdarũ.¶ Tertiò,ꝙ prębẽdarius habeat legitimã adminiſtrationẽ ſuper iurib⁹ p̃bẽdæ:ſicut alius in dignitate cõſtitutus,qđ no.nã videtur cõtra cõiter no.in.c.fi.ne pręla.vi.ſuas.doc.noſtri ſequentes trãſeunt multum ſicco pede recitãdo hęc dicta doc.aliter nõ ponderãdo:nec ad cõcordiam reducẽdo: quinimo ſparſim hęc dicta recitando. ¶ † Ego,meliori iudicio ſemper ſaluo,puto hoc nouum attentari poſſe: vt dicamus,ꝙ aut fundus aliquis,ſeu aliqua tẽporalitas aſsignatur canonico,loco prębẽdę: vt inde viuat:ita ꝙ nõ cõſtituitur,vt ſit beneficiũ perpetuũ:nec aliter vnitur canoniæ:vt ſic efficiatur vnũ ius ſpirituale cũ illa.iuxta ea,quæ habent̃ in.c.dilecto.de prębẽ.Sed aſsignatur tantũ,vt inde viuat:ſicut fit qñq; in eccleſijs collegiatis,in qbus licet oĩa bona ſint cõia,tñ cauſa murmurationis euitãdæ aſsignat̃ cuilibet certũ qđ,vnde viuat.iuxta no.per Inn.in.c.inſinuãte.qui cle.vel vouen.& per Io.an.in regula,nõ eſt obligatoriũ.de re.iu.li.vj.in mercu.& tũc procedat primũ dictũ Inno.& illud Io.an.qui ſimul iungẽdo,dico hoc caſu ſic:ꝙ ſi ex conſuetudine, vel ſtatuto,vel aliter habuerit iſte canonicus ſuper tali fundo legitimã adminiſtrationem,poterit agere & cõueniri,ſicut quilibet habẽs adminiſtrationem à iure: vt voluit Inn.qđ bene no.in.c.fi.ne p̃la.vi.ſuas. ¶ † Aut nõ fuit cõſecutus legitimã poteſtatẽ adminiſtrandi : & tũc procedit dictũ Io.an.vt adinuicem poſsint agere:qa nil deperit eccleſiæ:ſed aduerſus extraneum:nõ videt eum habuiſſe hoc caſu illũ fundum precariò,& remãſiſſe in poſſeſsione eccleſiæ,ſicut cætera bona.Pro hoc bo.tex. in.c.clerici.xvj.q. iij.&.c.poſſeſsiones.ea.cã.q.j. Et hoc caſu rectè dicitur canonicũ nõ habere adminiſtrationẽ prębẽdę ſuę:& ꝙ aliud eſt in locatione,quã talis canonicus facit tàm reſpectu ſucceſſoris,q̃ in alio adminiſtratore eccleſiaſtico:puta Abbate,rectore eccleſiæ & ſi.vt no.in.d.c.fi.ne pręla.vj.ſuas.Aut ex bonis eccleſiæ ſunt conſtitutæ prębẽdę perpetuæ, ita ꝙ ſunt ſolidæ p̃bẽdę datę in beneficiũ firmũ,maximè ſi vniunt̃ canonicatibus,ſicut in pleriſq; eccleſijs fit: & tunc procedit aliud dictũ Inn,vt dicamus quãlibet p̃bendã habere iura ſua, etiã ſicut alia dignitas,ſeu adminiſtratio. ¶ † Et ꝙ præbendarius habeat legitimã adminiſtrationẽ,& facultatẽ agendi & defendẽdi,ſicut alius Rector eccleſiaſticus.nõ enim apparet ratio,quare iſte nõ debeat habere adminiſtrationem præbẽdę ſuę,ex quo beneficiũ perpetuũ,& legitimè,& perpetuò cõſtitutũ,ſicut quilibet alius habens beneficiũ:vt ſing.ſentit hîc Inn.in.ij.gl.Et opp.ad hoc facit iſte tex.& hęc ſing.no.ſunt:maximè ad materiam illius.c.fi.ne p̃la.vi.ſuas.licet doc.ibi ſimpliciter penè oẽs dicãt canonicũ non habere adminiſtrationẽ bonorũ prębendę.Sed ego limito per ſupradicta ,nec aliâs hoc cogitaui:ſed nouiſsimè in mente accidit.& p hoc reduco ad cõcor.dicta Inn.& ſaluo dictum Ioã.an.& limito dicta doc.in.d.c.fi.Et pro hoc vltimo facit.cap.res eccle.xij.q.j.iuncto.c.vlt.cũ glo.in ver.procurationem. Vel ſaluando dictũ Inn.& Ioã.an.hîc & in.d.c.fi.ne p̃la.vi.ſuas.pŏt ſic dici,ꝙ canonicus habẽs diſtinctã prębendam,pŏt agere & cõueniri pro iuribus prębẽdæ:& q̃tũ ad hoc dicitur habere legitimã adminiſtrationẽ : vt hîc in tex.& per Inn.¶ † Sed nõ dicit habere adminiſtrationem ſimiliter:vt poſsit obligare locãdo,vel cõtrahendo ipſam prębendã,ſeu bona ipſius vltra tp̃s vitę ſuę ſicut pŏt laicus pręlatus,ſeu rector,q̃ habet legitimã adminiſtrationem:vt voluit Inn.in.d.c.fi.& Io.an.poſt eum & cõiter alij doc.ibi.Et pŏt eſſe ratio diuerſitatis: qa prębenda datur canonico tanq̃ vſufructuario,ſeu vſuario. Datur em̃ principaliter,vt inde viuat:nõ vt procuratori,ſeu adminiſtratori:vt probat̃.xij.q.j.d.c.res cũ.c.ſeq. ideò tanq̃ vſufructuarius,vel vſuarius,non pŏt rẽ vltra ipſius vitã iure ſuo locare:vt in.l.ſi qs domũ.ff.loc.finit̃ em̃ tale ius morte.inſti.de vſufru.§ finitur.Ita accidit in canonico.nã propriè nõ dicit̃ habere ſucceſſorẽ:niſi in prębenda,ſeu canonia:[c] ſed in alijs iuribus ſuccedit capitulum,ad qđ pertinet proprietas præbẽdæ,& ius canoniæ.Sic intelligas.c.relatũ.ij.de teſta.& gl no.in.c.quod ſicut.de ele.in ver.cõſentire.in fi.q̃ vult ſucceſſorẽ prælati poſſe agere de contemptu prædeceſſoris:quia ſucceſsit in honore & onere:non ſic in ſucceſſore canonici.& latius vide ibi per Imo.& ſecundũ prædicta intellige gl.in.c.pręſenti.de offi.or.li.vj.q̃ vult canonicũ dici ſimpliciter & p̃ſonaliter beneficiatũ.Dicit̃ p̃ſonaliter: qa propriè nõ habet ſucceſſorẽ:ſed capitulũ ad qđ ptinet proprietas,ſuccedit:ſed nõ canonicus, niſi reſpectu p̃bẽdę,vt p̃dixi.& ꝙ illa gl.intelligat̃ de canonico,patet ex iurib⁹,q̃ allegat:& qa ſic vident̃ eã itelligere tã Hoſt. q̃ Io.an.

SEBA.SAPI.

b ¶ Deperire. Idem tenet Card.in cõſi. cxxxj.inci.videndum eſt.colũ.j. ei Lapus alleg.li.incipiẽ.dicebatur in effectu.col.ij. in fi.

b ¶ Agere. De hoc vide per Specu.in tit.de actore.§.j.in vlr.col.ver.canonicus autem regularis.& vide qđ nõ. do. Ant. in.c.edoceri.in.v.col.de reſcri.& Lapũ alleg. lj.vbi latè.

SEBA.SAPI.

c ¶ Canonia. Quod canonicus propriè non dicit̃ habere ſucceſſorem.ponit Feli.in.c.quoniam Abbas.ſi.de offic. delega.Bar.in.l.bonorum.ff.rẽ ra.ha. Ange.in conſi.ccxlv.inci.qa omne bonũ.colũ.x. Pet. de Anch.in regula priuilegium. char. vlti.ver.ſed iuxta prędicta quęro.de regu.iur.

¶ Nunc quæro qualiter. Adde q̄ in his iudicijs duplicibus procura. co gitur præstare duplicē cautionē scilicet de rato & iudicato soluendo. tex. est in. l. si defunctus. in fin. ff. de procur.

Anto. Francis. ¶ Circa istā materiam cautionis de rato p procuratorē præstandæ: vide quæ habentur in. l. nō solū. in. §. si status. ff. de procu. & per Bal. in. l. obser uare. in. §. proficisci. ff. de off. procō. & leg. & dicit Bar to. in. d. l. nō solū. in. §. est & alius. q̄ in causa restitutionis in integrum debet præstari cautio de rato, & de iudicato soluēdo. Et eodem modo debet præstari in iudicijs duplicib⁹ in cā status: & vbi tutor accusat de suspecto: & in iudicio rei vēdicationis, & in spiritualibus in quibus omnibus debet p̄stari duplex cautio se cūdū do. Cardi. in cle. j. in. x. q. de procur. & adde & si cautio rati nō fuit petita añ lit. cōte. nō p̄t peti post, neq̄ debet p̄stari nisi ab eo. qui iter cessit post litē cōtestatā: vt in. l. Pōponi⁹. in. §. rati. ff. de procur. & per Bart. in. l. ñ. in fin. C. de cōsor. eiusdē litis. Et addeq̄ cautio rati prēstita in prima causa p̄t peti & debet præstari attamen in cā appellationis: vt per Bart. in. l. ñ. C. de procu.

b ¶ Iudiciū. Adde quod in simili. q. no. gloss. magna & ibi do. Anto. in. c. quoniam Abbas. de offic. delegati. Adde huc Imol. in. l. huiusmodi. §. fin. de leg. j. vbidicit q̄ q̄n est dubiū sup

a quā Io. and. qui fuerunt autores illi⁹ dicti in c. relatū. prēal. in ver. moriētis. &. c. requisisti eo. ti. & sentit Io. an. in. c. ij. de deci. & in regula nemo p̄t. lib. vj. in mercur. & idē videtur velle gl. ordi. in. c. p̄tifices. xij. q. iij. ¶ † Quę 8 dicit qd si aliquid reliquit canonico à propin quo vel extraneo nō acq̄rit eccl'ię. p. d. c. reqsisti. in fi. vbi dicit qd relictū factū clerico non habenti administrationē nō acq̄rit ecclesiæ: & sic vult qd canonicus nō haberet administrationē. s. vt p̄latus. ¶ † Nūc q̄ro qualiter hīc vtraq̄ persona sustinet vices duorū. Rn̄ det gl. ij. qa hoc iudiciū fini. regū. est duplex cū qlibet sit actor & re⁹: & hinc est qd qlibet debet p̄stare duplex iuramē. cal. & c. vt in glo. fatet tn̄ quod ille sit principalis q prīò ad iu diciū b puocauit. ¶ Aduerte ad declarationē tex. & gl. qd in hoc iudicio finiū regū. iō quilibet dicit actor & reus: qa qlibet agit & cōuenit vt termini antiq⁹ positiv' de nouo ab eo q habuit ptātē terminādi obseruent. ff. fi. reg. l. ij. in fi. & l. eos. iō qlibet iurat de calū. vt actor & reus. s. qd nō calūnioscè agit nec calūnioscè excipit: & sic prēstabit iuramētū vnū sub duplici forma: vt ī gl. ltē scias quod hoc iudiciū q̄nq̄ dat iter duos quorū vterq̄ cōtēdit possidere & pprietatē terminorum habere & hoc casu practica procedēdi colligit ex. l. iij. iūcta gl. C. finiū regū. Nā prīó iudex cognoscet de possessione. secūdò de proprietate: tertiò mittet agrimēsorē ad mēsurā dū vbi quilibet prętēdit certa iugera seu mē suras terræ. quartò per suā sniam statuet terminos: habet em̄ iudex in hoc iudicio ptātē statuendi terminos de nouo: sed euidētioribus signis statui p̄nt vt euitent scādala etiam tollēdo de fundo alteri⁹ & faciēdo sibi pecuniā refundi ab alia parte: vt est text. no. insti. de off. iu. in fi. & dic vt ibi & in casu p̄dicto q̄n qlibet p̄tēdit se possidere vsq̄ ad certos terminos rectè procedit hoc iudicium finiū 10 regundorū. ¶ † Quia quilibet debet probare de possessiōe & iure suo: & in hoc differt hoc iudiciū commune ab alijs: quia in alijs

q̄n est certū: ius est dubiū. & de hoc dicit gl. sing. in. l. j. C. vti pos. Anto. Francisc. ¶ Circa istud quādo sit recurrendū ad iudicium sortis: dicas quòd sors dicit iudicatio diuinæ volūtati in ambiguitate humana: vt in. c. sors nō est. xxvj. q. ñ. & ibi glo. quæ dicit q̄ sors ideò est prohibita: nō quia sit in se mala: sed ne propter assiduitatē quis trahat ad idolatriam. Et adde, q̄ sortis iudicio locus est, & est permissum tale iudiciū etiam si fiat sors per taxillos. l. si duobus. & ibi per Bart. & Alexā. post Bald. C. cōmunia dele. & per Bar. in. l. si duo. ff. vti pos. vbi dicit qd est iudiciū fortunæ: & fieri p̄t sine peccato, maximè in diuisionibus faciēdis inter habentes bona contumacia puta inter fratres, aut alios. Et adde qd tale iudiciū sortis, in casibus permissis, nō patitur appellationē: vt per Bal. in. d. l. si duobus. in. j. col. C. cōia dele. Adde tn̄ qd aliquæ sunt sortes licitę & aliquę illicitę: de quibus vide bo. gl. summæ. xxvj. q. ñ. & ideò dicas q̄ iudiciū sortiū qd fit p incātationes, vel diuinatiōes est phibitum nec fit sine peccato, de quo in. c. j. & ij. de sortile. vbi habet, q̄ sit pœna talis sortilegij: & habet in. l. null⁹. C. de malefi. & mathema. & vide plenè in c. fi. de sortile. & per gl. in. l. itinere. ff. de ser. ru. prædio.

c ¶ In secūda parte. Et vide Spec. in tit. de le. §. vidimus ver. illud. & ī. ti. de assef. §. fi. ver. vlti. no. Et in hac materia vide tex. quos tn̄ nō alleg. gl. licet sint quotidiani. in. c. cū ad nostram. de insti. & in. c. p nostras. de iurepa. & in. c. debitum. de bap. Et quando quis habet duo officia, ad qu, consueuerint duo deputari, debet habere ambo salaria, secūdū Bal. in. l. binos. C. de aduo. di. iudic. & l. qui duos. ff. de cōdi. & demō. p text. in. §. illud. in auth. vt iudi. sine quoquo suff. Et in ista materia, an qs possit sustinere vices pluriū personarū, vide bo text. in. l. si plures. ff. de pac. & in l. licet in popularibus. §. si plures. ff. de procur. est verū, q̄ in ista materia non est multū insistendū: qa est via Brocardica: qd patet gl. ista dicit: prima regula causalis est. quia qn̄. gl. vtitur isto verbo, illa semper materia est Brocardica. & adde hīc quod no. d. Anto. in. c. cū nup. & ibi latè nota. de censi.

¶ Adde tu, q̄ vbi qs habet duo officia, q̄ debeat habere duo salaria, eundem Bal. cōsil. cclxiij. & an qs possit esse iudex & tabellio: & an quis possit esse de duobus collegijs. Et vnum singulare vide per Ro. sin. suis. fo. vñ. & ibidem vide, an collegiū possit cōstituere procuratorem superiorē, & ipse superior authorari possit. & dicit Bal. consi. cxlviij. ij. li. qd prælatus p̄t sibi ipsi mutuare. & an notarius possit esse testis de actis corā se. vide Fulgosi. cō. sil. clxiij. & an pater possit authorari filio volenti donare patri: vide Ro. cōsil. ccccxñ. Alex. cōsil. xcvij. j. lib. vbi multa notabilia ponit in hac materia. Barto. Anto. Francis.

¶ An quis possit fungi vice duarū personarū fungendo forsan duplici officio: dicas regulariter, quod nō: vt in. l. hac parte. & ibi gl. & Bald. C. de prę. fac. scri. lib. xij. & in. l. j. de præpo. agen. in rebus. co. li. & habetur in. l. si consu. ff. de adop. & per Spec. in tit. de iur. calū. in. §. iij. ver. qcqd si aliqd. Quod tn̄ intellige verū, nisi qa posset vtriq̄ officio deseruire & ambo essent compatibilia scdm Bar. in. d. l. j. & habet p Bart. in. j. cōsti. codicis. in. §. ideoq̄. imo. ex cā posset qs triplici officio fungi. l. fi. & ibi Bart. C. de excu. arti. li. x. & habetur p Spe. in tit. de iura. cal. in. §. iij. ver. qd si aliqd. & in ti. de censi. in. §. ñ. & adde qd si vnus eligit ad plura officia cōpatibilia debet habere duo salaria sicut gerit duo officia ita Bal. in. l. binos, in fi. C. de aduo, diuer. iu. & per eūdē in. c. j. in vlti. col. de feu. guar. in vsi. feu. & habet per Pau. de ca. in. l. si eadē. de offi. assessor. & vide Ang. in auth. & determina. sit numerus clericorū. & in. §. illud. in auth. vt iud. sine quoquo suf. p apostillantē hic alle. vbi dicit qd deputatus ad duo officia debet tenere familiā pro vtroq̄ officio & debet stare ad duos syndicatus. & aliās consului apud ciuitatē pistorij qd cū quidā testator ordinasset qd in ea ciuitate legerētur duę lectiones vna ordinariè in mane & alia sero & statuisset salariū pro vnaquaq̄ lectione & fuisset deputatus ad legendum vtranq̄ lectionē quidam excellēs doc. & dubitaretur an deberet habere vtrunq̄ salariū cōsului quod sic existēs ferrarię cui cōsilio se subscripserunt clarissimi & excellentissimi do. Ioā. maria. riminaldus ferrariensis & Bulgarinus de bulgarinis seneñ. qui ambo legebāt ordinariā de mane in iure ciuili. & vide ad propositū bonū tex. in. c. si qs iusto. in. §. porro

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

de elect.lib.vj. vbi habetur quod qs 11 põt habere duas voces in electione vnam nomine proprio & aliã tanq̃ procurator alteri⁹ est tñ verũ q̃ talia votanõ põt diuidere qa qua ratione 1.& qua cõsciẽtia vnũ eligit debet aliũ eligere & eodẽ mõ põt qs esse delegatus & subdelegatus ac delega.nõ tñ põtdiuersas ferre sñias: vt ī c.super qõnũ.in.§. si vero.de offi.del. & habẽt in.c. sicut nõ sñũ.xlvj.dist. Ant.Fransci.

¶ Quę dicat causa brocardica seu via brocardica. dicas qđ qñ sunt iura in vtrãq̃ partẽ diuersa q̃ cũ difficultate& vix põt cõcordari tũc dicitur esse brocardica.ad qđ vide .d. Car.in cle.ij. in.§. ab olim.de sepul.

a

✠ SEBASAPI.

a ¶ In notario. An quis possit esse iudex et notarius.vide per Deciũ ī cõsi.xlij.in,iij.co.versi.descendo ad septimũ.& an quis possit habere plures dignitates tangit Bal. C.de nouo codi.cõfir. §.i. & an quis possit fungi duplici officio ponit Roma.ī cõsilio .xxv. inci. viso facto Lapus allega.xcix.incip. commune florentię.Bal.in.l. si consul.ff.de adoptio.

b ¶ Et sic. Hoc tamẽ intellige & limita vt p do. Anī.c.cũ cõtingat.de rescri.ī,iij,co. ver. ad primũ oppo. cle.& Inn.in.c.cùm ànobis.de testi. videtur probari in.c.quoniã contra.de proba.¶ † Fallit in causis modicis in quibus nulla requirit scriptura.cùm enim illis credatur aliâs verbo iudicis fortius scripturę ipsius:vt not. Bart. in authen.nisi breuiores.C.de sen.exper. rest. & in.d.l.nemo.C.de assess.quod sing.not. pro istis vicarijs castrorũ qui etiam scribunt acta vt in istis modicis scripturis eorum credatur etiam si aliâs non sint notarij.In iurisdictione voluntaria potest quis sustinere vices plurium : dummodo exercitiũ vnius actus non præstet impedimentũ exercitio alterius:quo casu appello officia incompatibilia.argu.opti.in.d.l.nemo.&.l.quisquis.& in.l.j.ff.de colle.illi exemplum primi dicti in lege si consul, ff.de adop.vbi dicitur quod si filiusfa.est præses potest semetipsum apud seipsum emancipare vel in adoptionem dare.exẽplum etiã in.l.vna.ff.de offici.consul.vbi consul potest apud seipsum manumittere seruum suum.& sic repręsentat personam domini & personã consulis.ad idem.c.postulasti.& quod ibi no. de concess.præben. Pone aliud exemplum bonũ in notario[a] qui si aliâs est iudex põt scribere vt notarius & authoritatem præstare tanquàm iudex in istis voluntarijs.sic ītellige gl. not.in lege iubemus.C.de sacrosan.eccles.& ibi per Bart.exemplum secundi,quando non sunt cõpatibilia:vt eẽ de duob⁹ collegijs:quorum exercitia mutuò se impediunt vt quia est de collegio vnius artis:vt no.Inn. in.c.dilecta.de excess.præla.plenius per Bart.in.l.fi. ff.decol.illi.secus si non se mutuò impediunt vt ga est de collegio disciplinatorũ & de collegio vnius artis.hinc est quod non potest qs habere duo beneficia curata.in.c. de multa. de præben.& olim etiã non poterat esse pluralitas in beneficijs simplicibus:quia quodlibet exigebat residenãti.de cleri.non resi.c. cõquerente.& impossibile erat residere ī diuersis beneficijs:vt not.in.c.non potest. de præben.lib.sexto.& ex se patet.& multa alia exẽpla potes colligere ex iuribus hîc allegatis in gl.& per gl.in.d.lege nemo. vide glo.in.d.l.si consul.quæ ponit vltimam theoricam huius

12 gl.¶ † Vel do aliam doctrinam breuiorem q̃ tàm in iudicio q̃ extra potest quis sustinere vices duorum:nisi impediatur, aut propter inopiam facti:quia non sufficit de facto exercitium vtriusq̃.l.nemo & de pręben.quia in tantum.&.c.de mult.&.l.j.ff.de colle.illi.aut propter impotentiam iuris.exemplum in iudice non valente iudicare in facto suo: ita qđ non potest esse iudex & actor cũ non possit sibijpsi impetrare.arg.l.penult.ff.de ar.C. ne quis in sua causa.l.vnica.nec est testis & iudex cùm non posset seipsum examinare : & sic in similibus.quando q̃ imponitur propter prę-sumptionem seu suspicionem affectionis amicitię vel inimicię:vnde non potest esse iudex vel aduocatus & procurator & testis.ij.q.vlt. statuendum.de testi.c.fi.libr.vj.cum simi. Ex prędictis potest colligi quę sunt officia cõpatibilia vel incompatibilia & per consequens an & quando quis potest sustinere vices pluriũ.alię gl. sunt faciles.¶ † Extra gl.quęro.de

13 pœna turbantium fines.Ioan.an.post Hostiẽ. dicit q̃ in hoc nõ est pœna arbitraria:sed splẽdidiores personæ si euulsexit terminos relegantnr: humiliores verò castigantur & ad opus biennio dentur:sed & si criminaliter agatur ex.l.agraria.pœna quinquaginta aureorum est statuta:& si seruus sit pœna est capitalis.ff.de ter.amo.l.j.ij.&.iij. & cũ hac breui distinctione transit hîc do.Ant.sed certè hęc distinctio nõ est perfecta cùm iura variè loquantur in hac materia . quare tu latius distinguè post Cy.in.l.j.C.de accu.Aut enim quis amouit terminos ignoranter aut scienter:si ignorãter:vt quia credebat alios lapides furari:& tunc amouens terminos potest peti vt verberibus cedat. leg.ij.in fi.ff.de ter.amo.& nihilominus secundum eum tenet furti:quia diuersi sunt effectus delinquendi.pro hoc bo.tex.in.l. si stuprum.ff.de iniur.Si scienter aut amouit gratia occupandi confines & punitur temporaliter.relegatur enim habita consideratione ętatis:vt dicta lege secunda aut amouit non gratia occupandi cõfines: & tunc refert, aut facit gratia obstruendorum confinium finaliũ quęstionum:& sic vt prętaret materiam litium & punitur corporaliter:vt dicta lege vlti.in fine.Si verò amouit nec gratia obscurã di:nec gratia occupandi : & tunc punitur pecunialiter. vt dicta .l. prima in princi.secundum Cyn.de quo etiam videas per glo.in dicta.l. agraria.¶ Sed aduerte quia Cyn.non videtur facere differentiam inter spendidas personas & humiles: quam tamen sentiũt Ioan.And.Hostien.& Bar.in dicta lege secunda & satis hanc differẽtiam videtur ibi innuere ille tex.Item secundum illam opi. Cyn.l. secunda solùm prouideret in splendidis personis:& nihil de humilibus : & sic fuisset iurisconsultus diminutus.Item feciſſet contra illas regulas iuris:cùm communiter à nobilioribus verbera aliena sunt.xxiiij.quæstione prima capitu.qui contra ecclesiæ pacem cũ ibi no.secundum Cyn.intellectum etiam nobiles punirentnr verberibus si animo obfuscandi;terminos corrupissent.Vnde ego cla rè expediendo prosequor tria membra.aut quis corrumpit termi nos occupando:aut causa obfuscandarum finalium quæstionum: aut nec causa occupandi:nec causa obfuscãdi.Primo casu si est persona splendida,relegatur ad tempus habito respectu an sit iuuenis an senex,secundum quod distinguitur:in.l.secunda in princi.ff.de ter.amo.si verò est persona humilis castigatur & ad opus biennio datur:vt in ea.l.in fi.Secundo casu quando causa obfuscãdi est plę ctãdus pena secundũ qualitatẽ personę & facti & violẽtię:vt. l .fi. in fi.ff.eo.Tertio casu quando nec causa occupandi:nec causa ofuscandi:tũc subdistingue.Aut dolo malo hoc fecit:& punitur pœna quinquaginta aureorũ:vt.d.l.agraria.Aut per ignorãtiam seu fortuitò:vt quia nõ credebat cõfinia corrũpere & verberibus ceditur.vt.d.l.ij.sed intelligo hoc vltimũ in humilib⁹:quia de eis tã tũ loquit in illa lege in secunda parte:non aũt põt finis referri etiã ad splẽdidas personas:quia cũ ille non puniãtur pœna verberũ cũ fecerint animo occupandi aliena cõfinia,fortius nõ debẽt tali pœna puniri cùm hoc fecerint ignoranter:in eis ergo erit pœna arbitraria.ar.in.d.l.ij.in prin.& mitior imponitnr pœna q̃ quãdo sciẽter fecerũt:vt patet ex illa.l.ij.in.ij.parte ipsi⁹.& per hoc habes in

14 tellectũ omnium legum illius tit.de ter.anno. ¶ † Cui autem applicabitur illa pœna pecuniaria de qua in.d.l.agraria.dic quod accusatori.& vult ibi text.& est secundum Bar.ibi speciale.aliâs aũt vbi ius producit accusationem pœna applicatur fisco:sed vbi producit actionem applicatur parti.si autem impersonaliter loquitur

b in dubio videtur producere accusationem [b] : & sic applicatur fisco nisi in aliquo istorum membrorum aliud specificè iure disponatur.hęc sunt verba nota.Bart.in.d.l.agraria.quę lati⁹ retuli sub rubr.de iud.& hęc valent ad multa.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Iuramento nõ creditur si ex aduerso cõtrarium probatur.*
2 *Virginitas qualiter probetur.*
3 *Iudex qui de per se nõ põt instrui de causa vel potest sed honestas non patitur,debet recurrere ad iudicium peritorum.*
4 *Peritis in arte statur sine iuramento.12.*
5 *Periti debent plures adhiberi in causa ardua & in loco in quo non reperitur nisi vnus.*
6 *Vnus peritus sufficit in paruo præiudicio: & vbi non exigitur magna industria.*

Vnus peritus

a ☞SEBA.SAPI.¶Quid vbi.Vide Alex.in.l.qui bona. §.quidamni.ff.de damno infec.& in.l.ñ.§.si absens.ff.si ex noxa.cau.aga.& in consil.cxiiij.incip.in causa & lite.col.j.in quarto volu.

b ¶ Probatur contrarium. Tu pondera quia hic loquitur de probatione quę oculis cõspicitur quo casu fuit doctrina Azo.C.ad legem aquil.vide Bal.in.l.contra negantem.C. ad legẽ aquil.& vide quæ remisi ad Bald. in l.j.C. de iura.calũ. vnde Ange.& plenius Ioan.de Innocen.in.l.qui bona. §.qui damni.ff. de dam.infect.
Andrę. Barba.

ZACHARIAS.

c ¶In vers.vnde.Ad de quod illam gl. Alexand.de imol. in.l. item apud labeonem.§. si quis virginem.ff. de iur. dicit esse singula,ad hoc quod virginitas p aspectionem linteaminum sanguinolentorum probatur.
Antonius. Franci.
¶Quomodo probetur virginitas vide per Alexandr. in.l. item apud labeonem.in.§.si qs virginem.ff. de iuri. & vide domi. Card.in clemen. j. in.xv. quæstio. de consangui. & affini.& in. c. fraternitatis. de eo qui cogno. consanguin. vxor.sue.vbi dicit quod mulier cognita carnaliter q̃ est arcta debet censeri virgo nisi reperiatur prẽgnãs. a de arctitudine habetur in ca. fraternitatis.de frigidis. & maleficia.&hoc quia secundũ eum semen transfusum extra claustra pudoris. postea rein trauit claustra vt dixit fuisse in Frãcia cõpertum. memini audiuisse me à quodam clarissimo præceptore meo in canonibus domino Anto rosello dum allegaret illam glos. in ca.hæc imago quod quando mulier ĩcipit pati mẽstrua ex caliditate sanguinis qui emititur ex menstruo corroditur pellicula quæ est in vase mulieris ita quod cum maxima difficultate potest cognosci an sit virgo. dixit tamen Bal. in leg.si quis.in.§.nondum.ff.de pe.quod pupilla stupra non potest perdere virginitatem sed adulta sic irrecuperabiliter &talis virginitas corrupta non potest restitui quod etiam voluit Sal.in.l.vnica.C.de rap.vir.& ideo violator virginis nondũ muturè secundũ Bal.in.l.si quis nõ dicã rapere.in vlt.col.de epis.& cler.debet decapitari tñ tex.in.d.§.qui nõdũ.

Vnus peritus sufficit in re magnæ industriæ : sed parui præiudicij.
Doctores quot requirãtur in approbatiõe scholaris.
Doctores præsentantes posunt computari in numero qui requiritur ad doctorandũ scholarẽ.
Peritus in arte est eligendus per iudicem.
Sẽtentia lata per dicta petitorũ vel sapientis nõ re tractatur per peritores affirmantes contrariũ.
Doctores examinantes & præsentantes scholarẽ debent iurare.
Sex requiruntur ad magisteriam dignitatem.
Doctoratus est dignitas.
Mulier potest intrare religionem inuito marito, si matrimonium non est consummatum.

¶ CAP. IIII.

DRoposuisti. In virginitate probãda attestatio matronarum assertioni viri præfertur. Vel summa sic.Nõ creditur marito asserenti etiã cũ iuramanto vxorem cognouisse,sivxor per matronas attestãtes per ipsius corporis aspectũ probat cõtrarium.Cõis diuisio:secunda ibi.*videtur*. ¶ Casus literalis.Inter.O.virũ.&.S.mulierem corã delegatis iudicibus matrimonij qõ vertebatur coram quibus mulier proponebat se nec à viro cognita: nec potuisse cognosci,ꝙ tam ꝓprio iuramento,q̃ iuramento.vij. mulierum probauit quę per aspectũ corporis eã esse virginem asseuerant:viro per suum iuramentum in contrariũ asserente,quęritur cui sit potius fides adhibẽda. Respõdetur quod iuramento puellę & testimoniis illarũ septẽ mulierũ est potius credendũ.B.† ¶ No.j.ex 1
tex.iuncta gl.iij.cũ iuribus allegatis in ea. & maximè.c.continebatur. de despon.impu. ꝙ vbi[a] ex aliqua disponẽ statur iuramento alicuius illi non creditur si ex aduerso ꝓbatur contrariũ[b].qđ no.sing.pro statutis quæ q̃nq̃ disponunt credendum iuramẽto officialis in aliqua re. ꝓcedunt tantũ nisi ex aduerso ꝓbetur legitimè contrarium. hoc apertissimè ꝓbatur hîc iuncto.c.cõtinebatur. & rõ quia iuramentum vnus nõ est integra ꝓbatioj.de testi.licet vniuersis.l. iurisiurãdi.C.e.ti.merito si offertur ex aduerso ꝓbatio integra debet admitti & prævalere probationi minus integrę.ar.in.l.admonẽdi.ff.de iureiur.& qđ no.in.c.fi.eo.tit.qđ sentit Gas.de cal.in.c. cõtinebatur.præal.¶ † No.bo.tex.ad instruendum qualiter sit ꝓbanda virginitas & qualiter testes habeant super virginitate deponere. ꝓbatur enim per matronas seu mulieres in hoc instructas q̃ deponunt eã virginẽ: qa eam viderunt & inspexerunt in locis vbi deprehẽditur virginitas.concor.c. cãm matri- 2
monij j.eo.nec est necesse quod magis specifice reddant causam scientiæ.& vide ad materiam duas gl.no.in.c.hæc imago.alias.c.satis. c
xxxiij.qõ.v.in ver.vnde.[c]& seq.quarum prima instituit partẽ puellę ad docendũ se fuisse prima nocte virginem, si maritus dicit eam ¶
nõreperisse virginẽ , videlicet per aspectum linteaminũ sanguinolentorum.Alia verò gl. docet partem mariti ad probandum eam nõ fuisse virginem faciendo probationem contrariam.scilicet,quod linteamina primę noctis non sint sanguinolenta. & hæc remedia fuerunt inuenta in veteri testamento & hoc propter defectum probationũ in tali re secreta.aliâs autem satis dicerentur vilia & fallacia:tamẽ vt dicit Archi.in.d.ca.hæc imago mulier cognita milies de facili scit inuenire
3 remedia cõtraria.¶ † Vltimo iste tex.inducitur ad duo.primo ꝙ vbi probanda est res,in qua iudex non est instructus,nec instrui põt siue quia huius rei inexpertus est : siue quia honestas non patitur, recurrendũ est ad iudicium peritorum in illa arte:& secundum illorum testimonium iudex profert sententiam. si enim dubitatur de virginitate recurritur ad matronas in hoc instructas: vt hic.&.c.causam j.eo.&.l.j.ff.de ven.inspi.vbi habetur quando dubitatur an mulier sit prẽgnans . si dubitatur an vulnus sit letale aut mortale recurritur ad iudicium medicorũ: vt in.c.significasti.ij. de homic. *Si de peritia* scholaris recurritur ad suum doctorũ. l. nemini.C.de aduo.diuer.iud.vide tex.cũ gl. in c.j.xij.q.j.fi de finibus ad agrimensorem j. de præscri.quia iudicante.l.iij.C.fi.reg.& sic de
4 simi.¶ † Inducitur secũdo iste tex.quod istis peritis in arte sine iuramento credit. ad hoc põderat Io.an.ver.testimonio.positũ in lite- f
ra.sunt eñ testimonia sine iuramẽto ꝓlata.de coha.cle.& mulierũ. tua. de quo tñ remittit ad noj.de frigi.fraternitatis. ¶ Nũc discutiamus vtrũq̃ dictũ : qa materia est pulchra & quotidiana.Et primò circa primũ dictũ quæ d
ro[d] nunqd sufficiat attestatio vnius periti in e
arte illa:an sufficiãt plures.&videt ꝙplures[e] vt hic & in.c.significasti.de homi.p̃all.vbi in plurali dicit peritorũ iudicio medicorũ:&sic reqrunt plures.iiij.q.iij.§.vbi numer9.ad idẽ c.cãm matrimonij j.e.& de frig.fraternitatis cum fi.facit illud generale,dictũ vnius dictũ nullius in.c.licet vniuersis.de testi.&.l.iurisiurandi.C.eo.in contrariũ facit.c.quia indicante.de p̃scrip. ibi: *agrimensoris diffinitione &c.* &.l.iij.C.fi.reg.Bar.hoc tractat in.l. j. in prĩ. ff.de ven.inspi.& in.j.constitutione fforũ.& in vtroq̃ loco cõcludit quod si in eodẽ loco
f reperiuntur plures [f] debent plures adhiberi:

dicit quod debet poni in exilium nisi concordando dicas quod si venerit in fortiam iudicis debet decapitari:alias debet poni in exilium & hoc modo vtrunq; dictum poterit substantari.

d ☞SEBA. SAPI. ¶Quæro vide late per Alexandrum.in consil. xxxv.incipien.priuata scriptura.in penul.& vlti. col.in primo volu. & in cõsilio xlviij. incipiẽ.in causa equi empti. colum. penul.in secundo volu.& Ro.in consil. xx.incipi.viso pũcto.columna. ij.

¶ Quod plures. tu pondera : quia loquuntur de vno quando non reperitur alius in loco quod debeat mitti extra locum dico fore falsum& adduco.l.fin.C. de admini. tuto. in argumentum vbi loquitur de tutore qui debet mittere frumentum extra locum licet ibi plꝰ valeat. nam data peritia vnius ad quid opus est recurrere ad plures extra locum: quia ita iudicabit vnius bene peritus sicut multi.vt leg. scire oportet,§.fina. ff. de excu.tuto. Item pondera quia domin.Car. hic dicit quos ideo loquitur hic de septem matronis quia factum erat arduum: ergo idem erit in arduis aliis & sic dictũ domini Abbatis fuit domini. Cardin. Andræ. Barba.

f ¶ Reperiuntur. plures. Ad hoc facit quod nota. Bart.in le.j.§.fi.de verbor.obl.in fin. princi. vbi dicunt quod iudex latinus in examinatione teutonici si non habeat notarium interpretem debent adhiberi duo interpretes &si ibi non possit reperiri nisi vnus ille solus sufficit.facit qđ notat Bartolus in l.si in rixa. in fin. ff.de fica.vbi illud quod dicitur de vulnere debere stari dicto medicorũ est verum vbi sunt plures medici: sed si non est nisi vnus solus eius dicto stabitur.aduerte tamen quod licet qs asserat se peritum in arte ex hoc si aliud appareat non præsumitur peritus in arte secundum Bald.in.c.j.ver.si instrumentum.in ti.de na. feu.,ꝓ quo no.gl.in.c.si forte.de elec.lib.vj.& vide Ange.in.l.iiij.in prin. ff. de dam.infec.vbi dicit quod si statutum vult quod debeat adhiberi iudiciũ medicorum an de vulnere sit remansura cicatrix si sit notorium quod sit remansura non debet adhiberi iudicium medicorum.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

¶ Mitti ꝑ vicinis. an debeat mitti ꝑ doctoribus extra locum, ſi nō ſunt in numero ſufficienti. vide tex. in l. ſi quis. vbi dicit ſeptem iudicantibus: qa ego dubito, an illi ſeptē deberent eſſe concordes ad doctorādū nemo hic enucleauit: de hoc ego dubito, per text. vbi dicit ſeptem iudicantibus: quaſi velit dicere debere eſſe cōcordes. Sed Oldra. dicit, ꝙ ſi quatuor dicunt doctorandū inſufficientem: & tres doctores deponūt contra: ſtatur illis quatuor. voluit Nicola. de Neap. in .l.j. in princi. ff. de ven. inſpi. vide quæ ibi remiſi. ergo ſic ſentit, ꝙ maior pars ſufficiat. cogita.

Andr. Barba.

b ¶ Dubitaui. Tu pondera, qa ſi debet approbari à ſeptē, vt dicta. l. ſi quis. videntur excludi p̄ſentātes, q nō approbāt, ſed deponunt illū ſufficiētem ante, quā examineť: & ſic videnť illum approbaſſe. ergo nō debēt intereſſe examinationi. Andr. Barba.

c ¶ Computari. Ad de pro hoc, quod voluit idē Abba. conſil. xxv. ñ. lib.

d ¶ Inter eos diſcordia. Inter peritos in arte, quibus magis creditur. vide Bal. in. c. j. in prin. v. co. in ti. q mod. ſeu. amit. & ꝑ Bal. in procœ. fforū. in princ. per Roma. in. l. j. §. fi. in. iñ. co. de verb. ob. vbi allegat ad hoc gloſ. ſing. in. c. vt veterum. ix. diſt. Item, an iſti periti in arte cōpellantur arbitrari, ſi nolunt, ſicut teſtes: vide per do. Ant. in. c. cū dilectus. el pi colo. de purg. cano. Itē quòd magis ſit credendum teſti perito in arte, quā aliīs tenet Spe. in eo. titu. de proba. §. j. in vlti.

aliâs ſufficit vnus: alleg. tex. in auť. de nō alie. §. qd autē. col. ij. ver. neq; & eſt ille tex. multum no. hoc dictū optimè probans. Item ſequitur. d. Anto. hîc. ¶ † Ego potius inueſtigādę veritatis cauſa q̄ reprehēdēdi ſeu emendādi fic. qd aut in re multū ardua exquiritur iudicium peritorū: puta vbi agitur de vita hominis, an vulnus fuerit mortale vel nō: & tunc licet in loco nō reperiatur, niſi vnus nihilominus mitteretur pro alijs vicinis ſeu exiſtentibus in loco vicino, cū ī iſtis arduiſsimis debeāt eſſe probationes luce clariores: & maximè in hoc caſu vbi periti deponunt de credulitate & nō de certa ſcientia: vt infra dicā. pro hoc dictum. c. ſignificaſti. videmus enim in ſimili qd ſi in depoſitione clerici non ſunt in prouincia eṕi ſufficienti numero, vocantur de locis vicinis: vt not. iij. q. viij. ſuggero. facit. c. fi. lxv. diſt. Itē videmus in ſimili quod pro teſtibus in ſufficienti numero recipiendis remittitur ad loca remota. de fideiuſ. cōſtitutus. & l. ſi quando. C. de teſt. Et idē forte eiſdē rationibus & iuribus poſſet dici quādo agitur de graui præiudicio in dānū alterius & iſti periti habēt deponere tanq̄ teſtes: quia in tantū debent eſſe numero plures inquātū non deponunt de certa ſcientia ſed de credulitate & ęſtimatione. ad. c. prætereà. de teſti. & c. præſul. ſecundū vnū intellectū. ij. q. iiij. Nec ob. mihi. d. §. qd aūt. ſuper quo ſe fundat Bar. qa in caſu illo periti nō veniūt ad teſtificandū vt teſtes in cōtentioſo iudicio in præiudiciū alterius: ſed potius vt boni inſtructores ad cōſeruandū indēnitatem eccleſiæ, vñ & ſine eis illud fieri pōt ſicut hodie fit: quia nō obſeruatur illa ſolennitas cū eccleſia alienat directū vel vtile dominiū: vt no. in. c. j. de

6 reb⁹ eccle. nō alie. lib. vj. ¶ † Aut non agit de graui præiudicio: & tūc imminet explicāda res facilis in qua non exigit magna induſtria: nec venit tanq̄ teſtis ad deponendū in pręiudiciū alterius & puto vnū ſufficere etiā ſi in loco reperiant plures: & ſic intelligo. qa. c. in dicāte j. de p̄ſcrip. cū ſi. ¶ † Aut eſt res magis

7 grauis q̄ nō ita de facili percipitur per vnum & veniūt periti tanq̄ inſtructiores: & tūc adhærerē illi tex. & dicto Bar. vt adhibeant plures, ſi poſsint haberi: alś ſufficiat vnus. ¶ † Et

8 hoc adduco ad q̄ſtionē quotidianā in approbatione ſcholaris examinādi, requirunt ſeptē docto. ad minus: vt not. in. l. magiſtros. C. de profeſ. & medi. li. x. no. Io. an. in. c. de cele. miſ. q habēt deponere tanq̄ periti ī arte illa de ſufficientia ſcholaris apud cancellariū ſtudij: vt ſentit Bar. in dicto loco ſcilicet in procœmio fforū. ¶ Quid ſi in loco ſtudij nō reperiunt ſeptē in illa facultate: vt ſæpe vidi accidere in facultate artiſtarū & medicorum: nūquid ſufficiunt præſentes: & ſaltem vnus ſufficiat: vidi in practica ad maiorē cautelā mitti pro

a vicinis. [a] Nam iſta quęſtio pōt habere duo capita. ¶ Primò nūquid illi ſeptem requirant, tanq̄ maior pars illius collegij decurionum, ſeu doctorum, qui ſolebant eſſe. xij. an requirantur præcisè ſeptem tanq̄ ſingulares. Nam primo caſu ſufficeret vn⁹: cùm iura collegij poſsint reſidere in vno ſolo, ſi alij deficerent. l. ſicut. ff. qd cuiuſq; vni. no. in. c. gratū. de poſtula. Præla. Si vt teſtes ſingulares, haberet locum quæſtio noſtra. & ſecundum illam theoricā Bar. deberet ſufficere etiam vnus, ſi non reperiuntur plures in loco: cuius contrariū ſentit ipſe in. l. magiſtros. C. de profeſ. & medi. lib. x. ¶ Credo, ꝙ iſte ſeptem doc. requirā tur, vt ſingulares, & non vt maior pars collegij: quod opti. videtur probare text. in. l. ſi quis. C. eod. vbi dicitur, ꝙ debent conuenire ad probationem ſeptem de his, qui reperiun

• tur in collegio. qd etiam ſentit Bar. in. d. l. magiſtros. vbi dicit, ꝙ ciuitas Peruſina, ſeu illud ſtudium habet ex priuilegio Romani pontificis, vt ſufficiant quatuor doc. Non enim eſſet neceſſarium priuilegium, ſi ſufficeret maior pars collegij. & etiā credo, ꝙ propter arduitatem negotij, non ſufficiant minus ſeptem. licet in loco non ſint tot, vt videntur innuere illa iura. & ſentit Barto. in. d. l. magiſtros. & facit quod dixi ſuprà in quæſtione principali. Mittatur ergo pro vicinis, ſi tot non reperiātur in loco vt in ſimilibus fit de

b quibus ſuprà. Et ſæpe etiam dubitaui, [b] nunquid doc. præſentantes poſſint computari in numero ſeptem. & videtur quod ſic. per. l. nemini. C. de aduo. diuer. iudic. vbi doctor atteſtatur de peritia ſcholaris. ad idem tex. cum glo. xij. q. j. c. j. Contrarium ſentit Bar. in. d. l. magiſtros, vbi dicit, ꝙ promouendus ad gradum doctoratus, debet prius præſentari: & doctores præſentantes debent iurare de ſufficientia, per. d. l. nemini. ¶ Secundò debet à doctoribus examinari & approbari. ¶ Tertiò debet interuenire authoritas ſuperioris: vt. d. l. magiſtros. & in clemen. ij. de magiſt.

9 ¶ † Ego crederem poſſe ſubſtineri maximè neceſſitate inſtante eos poſſe in numero ſe-

c ptem computari [c], ex quo ſunt de illo collegio doctorum: per. l. ſi quis. præalleg. C. de ꝑfeſ. & medi. lib. x. vbi tex. ſolùm requirit, vt approbetur à ſeptem illorū, qui reperiuntur in collegio. & vt dixi nemo pōt magis reddere ſufficiēs teſtimoniū de doctrina ſcholaris, quā doctor proprius, qui ſatis approbat eum p̄ſentandū: & poſteà in actu ipſo. Non ob. d. l. nemini. Loquit em̄ in alio caſu, qn̄ qs ſcilicet ſurrogatur in loco aduocati deficiētis: tunc examinabit nō à collegio, ſed ab alio magiſtratu: & doctor ſu⁹ deponebat pri⁹ de ſufficientia. In practica tn̄ ſeruatur, ꝙ p̄ſentā tes nō dētvoces. Sed ſatis credo, poſſe de iure ſubſtineri, quod proximè dixi, maximè ad cō plendum numerū ſeptem requiſitorū. vide ad omnia p̄dicta de omnibus iſtis peritis, & etiam de doctore circa diſcipulum per Spec. eo. tit §. fi. verſi. hoc quoq; notandū. vbi inter cętera dicit, ꝙ ſemper credendū eſt magis peritis. Ad hoc. c. ī noſtra. de teſtibus. per quem tex. dico, quòd nō debet attendi ad nu

d merum peritorum data inter eos diſcordia [d] ſed potius ad peritiam: cùm ſuper ea fundetur ipſorum teſtimonium: & debent eſſe iſti periti bonæ opinionis, & fide digni & experti in illa arte. ad hoc bon. textus in ca. final. de frigi. & malefici. & non attendatur ad numerum: ſed potius ad peritiam. optimè. facit textus. in leg. prima verſicul. ſed neque. C. de veter. iure enucleā. & quod notat

10 Ioan. Andr. in cap. j. de conſtitu. ¶ † Secundò circa hoc quæritur, per quem eligentur iſti peri-

col. ver. hoc quoq; non eſt de medico. vbi ēt ponit de cā pſore, q Romę per cuſſit ſcholarē cū falcaſtro. & vide Bal. in. l. ſi in rixa. ff. ad leg. Iuli. de ſi ca. Item adde, ꝙ iudex qñcūq; p̄t ex offō ſuo etiā parte nō petēte corrigere dictū deponentiū de peritia. Ita no. ſing. Bar. ī. l. arbitro. ante me. ff. q ſatiſd a. cogā. Item adde, ꝙ ēt appellatiōe medici venit medic⁹ nō doctoratus, ſeu nō grauat⁹ ſecundū Bart. in. l. ſciendū. §. deinde. de edil. edic. quod bñ not. ad ſtatuta volentia ſtari dicto medicorū. Sed ſi ſtatutū dicit, ꝙ debeat ſtari dicto peritorū ſi non ſit ibi, niſi vnus perit⁹: eius dicto ſtabitur. Et ꝓhoc dicto facit qd no. Bal. in la. j. C. vnde vir & vxor. vbi dixit, ꝙ ſtatuto, ꝙ mulier nō poſſit cōtrahere ſine cōſenſu duorū ꝓpinquorū: ſi mulier nō habet, niſi vnū ꝓpinquum ille ſolus adhibeť. Sed cōtrariū dicit do. Abb. in. c. quoties. j. ti. j. dicēs, ꝙ cū illo propinquo adhibeť vnus vicinus. & alle. ad hoc Bar. in. l. j. de leg. j. Pro cui⁹ dicto vide Bal. ī. l. in cōiunctione. C. de nup. tex. & ibi Bal. in. c. j. in ti. de cōtro. in ueſt. & ď. q. hîc formata ꝑ do. An. viď ꝑ Bal. in. l. in bonorū. ff. de bo. poſ. & ꝑ Bal. ī. l. iuris ignorantia. C. q admit. & in terminis elegāter per Ro. in. l. j. §. fi. in. iñ. colū. de verbo. obli.

¶ Adde tu Alex. conſil. xv. primo libr. & ibi vide, an medicus debeat eſſe doctor: & an appellatione medicorū veniant obſtetrices: & an pręſumatur pro teſte dicente ſe peritum. vide Franciſ. Aret. conſi. l.

a SEBA.SAPI. ¶Isti periti. Vide allegata per Alexandr.in.l.de die.in prin.ff.qui satisd.cog.in.l.iusiurandum & ad pecunias.§.qui iusiurandum.ff.de iureiuran.

b SEBA.SAPI.¶Dubium.Vide allegata per Alexan.in.l.ab hostibus.§.si vir.ff.sol.matrimonio. Ioan.de Ana.in. c. significasti. colum. v. j.de homici. Alex. ĩ cõsi.cxlix.incip. a in cã equi. col.fi.ĩ ij.volumi. Alb. in procœ. fforũ. colũ. penultima,&ĩ prima constit.C. col. iiij. Do.Iason.i repeti. l. admonẽdi. colũ.xviij. ver. ex supradictis omnibus.ff.de iureiurã. vbi etiam latè per d.Franc. Curtium Roma.in consilio. ccxxviij.incip. p 11 plena discussione. b ad finem.

c ¶ Omnis sentẽtia. Adde qđ not. do. Ant.ĩ.c.fi. de iure iurã.in vltima col. & in. c. cùm venerabilis.in fine.j.de excep.vbi dicit,q̃ snĩa lata prętextu ꝓbatiõis nõ oĩno integræ, retractať superuenientibus legitimisprobationibus in cõtrariũ. Et ideo dic, qđ si ꝓ ꝓbationes vniꝰ testis:cũ delatione iuramenti in supplemẽtum fuerat lata sententia,si superueniũt legitimæ ꝓbationes in contrarium,etiam per c testes retractabiť sententia:vbi omnino vide. qa multa addidi ad ꝓpositum facientia.Et pro hac opinio. facit tex.in ca. si qui adulterij. C. de adul. vbi est casus, q̃ sententia lata p̃ textu prẽsumptionis retractatur superueniente cõtraria vehementiori præsumptione.& e quod sententia lata per probatiões de credulitate non transeat in rem iudicatam:tenet Ro.in repeti.l.admonendi.in.vij.col. ver. vnde si lata. de iureiurã. Et audiui allegari dictum Ioan.and.in.c. significasti. de homi. quòd sententia medicorum declarãtium vtrum de illo vulnere sit remãsura cicatrix,non transit in rem iudicatam.& illud ponit Specu.in titu. de homi.§.j.ver.sed pone.Et idem dicit Bal.in.l.si ab hostibus.§.j.ff.solu.matri.& Flo.in.l.si dominus seruum.cum.l.seq.ad finem.ff. ad legem Aqui.& Ro.in repeti.l.admonendi.in.vij.col.de iureiuran.versi.vij.si lata.Idẽ dicit Ange.in.l.quod si nolit.§.si mancipium.ff.de ędil.ædic.Pro quo vide quod not.Bal.in addi.Spec.in tit.de confes.& in.l.si quis testibus.C.de testi. ad hoc vt dictum testis deponentis de peritia valeat, velut medici deponentis: an vulnus sit mortale: vel an sit remansura cicatrix,est necesse,q̃ dicat:q̃ diligenter facta inquisitione dicit, quod vulnus non est mortale.Et ideò cautum est,quod notarius scribat: quod talis medicus facta diligenti inquisitione taliter deponit: Ita not.determinat Bar.in.l.semel.per illum tex.C.de re mili. ¶ An autem testes deponentes necessariò teneantur reddere causam dicti sui:vide per do.Anto. Innoc.in.d.c.cùm causam.el.j.

Adde dominum præpositum in.c.fraternitatis.proximè alleg. vbi latè, an sententia possit dicto peritorum retractari.Et quòd sententia lata secundum consilium sapientis possit retractari,tenet Roma.consil.ccxxviij,secutus dom.Anto.hic.& Ioan.And.vbi aliud notabile verbum. vi de Bert.

Anto. Francis.

¶ An sententia lata ex dicto peritorum possit retractari.Primò dicas, q̃ quando causa est commissa cõsilio sapiẽtis, seu periti: illa potest per iudicẽ finiri & expediri etiam consilio non expectato,secundum Bar. & Ange. in. l. ad prin.ff.deappel.& habetur per Bald. in. l. ex illo.C.eo. Et adde, q̃ dicta peritorum faciũt præsumptionẽ ꝓ snĩa ferenda: licet nõ necessitetur iudex ad sentẽtiandũ:vt no.ĩ.c.sicut. de reiud.Et adde, q̃ tales periti non debẽt iurare de veritate:sed qđ non deponent de gratia,vel odio, in. §. ꝓtereà.ibiq̃ ꝓ glo. insti. de rerum diui.Est verũ,q̃ si factum potest perfectè sciri, vt mensura agrorum per agri mensorem,vel quid simile: debent iurati deponere. De quo etiã perBald.in.l.constitutione,ff. in. §. omnem.Et quãdo periti dissentiunt inter se debet stari peritioribus secũdumBaldum in.d. procœ.ff.per.l.Diui.de iurepatro.& habetur per Alexand.in.l.j.in.§.fi. de verb. obli.& p eundem in. l. si in rixa. ad finem. ff. deSicarijs, & in.l. iuris ignorantia. C.qui admit. & tenementi, q̃ periti

peritorum,cũ in hoc iura nõ distingant:imò pariter omnes repellunt: vt in iuribus præalleg.etiam vbi apertè pars vult probare falsitatẽ,quod plus est.Nam p̃textu veræ falsitatis non retractatur sententia iam lata, nisi ꝓbaretur indirectè, vel adiiceretur articulus corruptus:vt sic non sit articulus directè cõtrarius:vt patet ex no.per gl.in dicta cle.ij.& per Io.an.& alios in.c.licet j.eo.& sic tollitur illud simile Guydo de suza. & primũ motiuum. Itẽ ex alio tollitur apertius. Iura enim allega.per eum loquũtur cùm verè & apertè probatur falsitas: sed in casu nostro hoc cessat:cùm etiã secunda probatio per peritiores etiã fundetur super p̃sumptione & credulitate: & possibile est, q̃ licet isti sint peritiores nihilominus primi potuerunt dicere melius f veritatẽ: f vt est tex.valde no.in.d.l.§. sed neque ex multitudine.C.de vete.iu.enu. vbi dicitur,q̃ sæpe sententia vnius forsan,& deterioris plures & meliores in aliqua parte superare potest:quare ergo debet retractari prima sentẽtia,quæ põt esse iustissima:maximè cùm fuerit silentio partiũ confirmata. de re iudica.c.quod ad consultationẽ.Et per hanc rationẽ patet,q̃ æquitas non patitur illam retractari:maximè ne ꝓcessus sit in infinitum: cũ posteà possint adhuc alij peritiores adduci:& sic iterùm retractaretur secũda snĩa. qđ est ridiculum dicere.ar.c.ij.de rescrip. lib.vj. Et per hoc etiã tollo aliud motiuum.d. Anto.de.l.admonendi.&.c.ij.de purg. vulg. Illa enim iura ponũt casum singulariss imũ:& loquuntur,quãdo prima sententia fuit lata per ꝓbationes non integras, & à iure reprobatas:vt.d.c.ij.vel ad iuramentum parti delatũ per iudicẽ.quo casu si posteà apparet probatio integra & plena, retractatur. quod certè cessat in casu nostro: cum secunda probatio non sit plena & integra. & cũ peritiores etiã deponant de credulitate, sicut primi: vt suprà dixi. vnde ille casus non debet extẽdi ad casum non habentẽ consimilem rationẽ: vt no.in si.per Ioan.an.in.c.ij.vt lit.pen. lib. vj. vbi voluit, quod etiã ex identitate rationis non debet extendi casus, qui valde innititur æquitati contra alias regulas iuris. Item.d. l. admonẽdi.loquitur in instrumentis nouiter repertis contra iuramentum præstitum per

malè iudicantes tenẽtur de dolo & leuissima culpa,de quo per do. Abb. in.c.quia iudicante.in vltima colum.de præscriptio.

d ¶ Non vera. Tu pondera pro communi opi. casum sing. quem ad hanc materiam adduxi multis iam annis:iam sunt anni.xxvj.quibus dixi do. Abb.errorem.& allego.l.Diui fratres.ff.de iurepa.vbi est casus formalis. & adduxi.l.si qui adulterij.C.de adulte.Et dicebat charissimus compater meus,do.Simon consiculus meus,vir doctissimus:q̃ nisi fuissem ego, opi.do.Abb.hodiè esset communis;sed confunditur per. d.l. Diui fratres.tene benemenți. Andræ.Barba.

e ¶ Testes adduci. Tu pondera:quia isti non sunt verè testes:sed sunt periti deponentes de peritia: vnde non est timor subornationis: quia oportet,q̃ ꝓ viã disputationis demõstretur veritas:& sic nõ præsumitur subornatio:qa ita statur,quatenus rõne demõstrabili moueatur.Andræ.Barb.

f ¶ Melius veritatem. Tu põdera,qa ex quo secũdi sunt peritiores, præsumitur,quòd verius dicant.argu. in. c.in nostra.de testibus. Item non est verisimile,q̃ vnꝰ iunior & indoctior præsumatur scire melꝰ,q̃ doctor.

argu.l.vnicuiq;.C.de proxi.sacro.scri.lib.xij. Licet Deus magis aperiat, tamen præsumitur,nisi videatur.Andræ.Barb.

a ¶ An periti in arte debeant iurare: vide Bal.in procem.fforum.in.xj.col. ver.certaui.vbi dicit,ꝙ si deponunt,vt testes:debẽt iurare:secus si deponunt,vt æstimatores.Ad quod vide omnino do.Anto. in.c.veniens.el.j. j.titu.).in.ij. col.& vide omnino remis.Ro.in.l.j.§. fi. ff.de verb. obliga. in. ij. colum. De hoc etiam ꝑ Bald. in.l. veniens. circa finem.C.de aduo. di.iudi.&.l. cõparationes.C.de fide a instru.&per Ang. b in. §. quid autem in auth.de non ali. text.meliorè de iure.in auth. de nau. vsuris prope princi.col.vj.quem Nico. de Nea. in.l.j. §.de ven.inspi.allega. vbi omnino etiam vide Barto. & per Angel.in.l. vacantia.C.de bo. vac.lib.x.Item, ꝙ omnis qui habet deponere de peritia deponat de credulitate. vide Bartol. in tracta. de teste.in.v. columna. ver.testis dixit ali • qua vera esse:quia creditur. &c. pro quo est text. in dicta.l.j.in princi.& ibi Barto. de ven, inspicien.& in.l.semel. C. de re mili. lib.xij. & facit qđ no.Bal.in.l.solam. in. ij. colũ. in ver. quid si testis reddit causam. de testibus. & idẽ dicit Ro. in.l.j.§. fin. in 12 princi. ij. colũ.de verbo.obliga.Sed Ange.in.l.si vacantia.in.j.char.C. de bo.vac.libr. x. dicit, quòd doctor 13 deponens de peritia discipuli ad doctoratum debet iurare de veritate. Sed secus dicit esse in medico deponente,an sit remansura cicatrix, vel in obstrice deponente, an mulier sit prægnans,quia sufficit,ꝙ illi iurẽt de credulitate.

¶ Adde in hac materia videndũ Ro. consil. xx.ŝ. etiam allegato.

partẽ .;& sic ibi apparet clarè de contrario: nec est timor subornationis testium: quæ omnia cessant in casu nostro.Omnia hęc militant etiam in sentẽtia lata ad consiliũ sapiẽtis: & ideò idẽ dicendũ in ea. & hæc bñ not. quia puto verissima.¶ Venio nunc ad secundum principale , quod fuit:an istis peritis in arte[a]credatur sine iuramento? [b]Ratio dubitandi est:quia non deponunt de eo,qđ percipitur sensu corporeo:sed iudicio intellectus secundũ peritiam artis eorũ.vnde cùm possint errare de facili ꝓbirent periurium, si iurarent.argumen.l.Marcellus.§.j.ff.rerũ amo. Et propter hoc sunt opi.inter glossatores iuris ciuilis & sequaces:de quo per gl. in.l.j. ff. de ven.inspi.&.l.iurisiurandi.C.de testi. vbi not.quod non debet iurare.Sed contrarium no.in.l.comparationes.C.de fid.instrumẽ.& videtur expressum in.l.hac edictali.C. de secum.nu.& in authen.de non alie §. quod autẽ.videtur text.cũ glo.ij.in.c.fraternitatis.de fri.& malefi.Ioan.an.post Hostien.in.d.c.fraternitatis.videtur distinguere inter iuramẽtum de veritate:& hoc non præstant per rõnem præalle. & iuramentum de credulitate: & hoc præstãt.& sic intelligantur iura cõtraria.Idem Bar.in procẽ.fforum. & opti. facit tex.in.l.nemini.C.de aduo.diuer.iudi.vbi doctor attestatur iureiurando de peritia discipuli. Mihi hoc placet: & in dubio credo, ꝙ debeant iurare.& arbitror, ꝙ iurabunt sicut deponentes super consanguinitate,quæ non percipitur sensu corporeo.de quo est bonus tex.in.c.quoties j.de testi.Et forma erit,ꝙ nõ priuato odio,neque amicitia..&c. & ꝙ id qđ deponunt, perceperunt secundum peritiam artis eorũ:& credunt ita esse vt colligitur ex d.c.quoties.& facit quod ibi dicam.¶ †Ex prædictis põt colligi, an & qualiter debeant iurare doc.apud Cancellarium studij,quãdo examinauerunt scholarem promouendum. Sentit enim Bartol.in dicto loco, ꝙ debent iurare de credulitate.¶ †No.ergo,ꝙ doc.examinantes debent iurare.& idem de præsentantibus.Pro hoc bo.tex.in.d.l.nemini.&credo,ꝙ iurabunt secundum formam,quã præmisi.¶ Et aduerte,quod ante doctoratũ ter debet approbari . Primò à præsentantibus. Secundò in examine priuato à doctoribus collegij. Tertiò in publicato, quando doctoratur:quia vt pro aliquo rectè præsumatur, ter debet in exercitio alicuius actus approbari : sicut in simili legitur de Athletis.l.vna C.de Athle. libr. x. & ibi de hoc per Bartol. Quod not.contra illos,qui per vnicum examen consequuntur priuatim licentiam publicam.Et idem Archi. in. c. de quibusdam. xxxvij.distin.vbi etiam per illam legem vnũ dicit,ꝙ qui approbatur à doctoribus corruptis,non gaudet priuilegio doctoratus.¶ Itẽ no.ꝙ nõ solũ propter defectum scientiæ,sed etiã morũ põt scholaris reprobari:vt ꝓbatur in.l.magistros.C.de ꝓfes.& medi.lib.x. & ibi 14 per Bar.¶ †Et sex requirunt ad promouendum ad magisteriã dignitatẽ. Primò peritia docendi.Secũdò facundia dicẽdi. Tertiò subtilitas interpretandi. Quartò copia dicendi, seu dictorum.Et hæc colligũtur ex.l. vna.C. de profes.qui in vrb. Cõstanti.li.xij. Quintò b annorum excellentia:vt.d.l.magistros. Sextò virtus fortitudinis:vt sciat resistere aduersus vim fortunæ: vt.l. reddatur.C. de profes. & me.& ibi Bar.& ideò pauci dignè attingunt dignitatẽ doctoratus:vt dicit Bar.post Cyn. 15 in.l.oẽs populi.ff.de iusti.& iu.¶ †Et dixi di c gnitatẽ:qa doctorat9 dignitas est[c]:vt est pulcher tex.secundũ vnũ intellectũ in.c. q̃to. de magi.Sentit Bar.in.l.fi.C.de Iudæ.& in.l.oẽs C.de decu.lib.x.vide per eũdem in procemi. fforũ.licet aliud sentiat in.l. ex eo.ff. de mili. test.Nisi legerit per.xx.an.d.l.vnica. de ꝓfes. qui in vr.Constã.li.xij.Sed dic cõcordando, ꝙ eoipso,qđ incipit legere,assumit quãdã dignitatẽ:cũ habeat iurisdi.vt in auf.habita.C. ne fil.pro pat.Sed post cõtinuationẽ lecturę per.xx.an.adipiscitur maiorẽ dignitatẽ:vt.d. l.vna.Sed hęc vl.ratio concludit in doctore legẽte:sed in nõ legẽte posset dubitari.Bart. tñ in.d.l.oẽs.sentit,ꝙ idem:dũ ibi dixit,& in d.l.fi.C.de Iu.ꝙ Iudęi nõ possunt doctorari: qa doctoratus est dignitas.Et posset dici,ꝙ licet nõ legat,cõsequit tñ potestatẽ legẽdi per doctoratũ,&efficit magister saltẽ habitu.Et hoc inferere volui propter Canonistas,q nõ habẽt alibi hãc materiã pulchrã & quotidianam.¶ Vltimò hîc quęro ꝓ declaratiõe tex. quare hîc ponderaꝝ,seu capitulatur ex parte mulieris,ꝙ nõ fuerit cognita:nec â viro potuisse cognosci? Sol.vt sentit.j.glo.fortè agebatur ad dissolutionẽ matrimonij propter impotentiã mariti:quo casu non sufficit, ꝙ vxor non fuisset cognita,sed etiã qđ non potuerit cognosci:non tñ hoc solum sufficit ad dissolutionem matrimonij sed dic,vt leg. & not.in.c.laudabilem. & in.c.fin. & in .c.j. de 16 fri.& male.¶ †Secundò potest intelligi ꝙ ꝙ hæc põderaꝝ ad effectũ.c.is qui.&.c.fi. de spon.an sponsalia transiuissent in matrimoniũ ꝓ carnis copulã. Vel tertio,qa fortè mulier volebat intrare religionẽ,qđ ei licebat inuito marito,si matrimoniũ nõ erat consummatũ:vt in.c.ex publico.de conuer.cõiu. sed tunc superfluè ponderatur, quod non poterat cognosci.d.c.ex publico.

b ☙ SEBA.SAPI. ¶ Iuramẽto. Vide Ange. in.l.comparationes.in.iiij. no.C.de fide instrumẽ.vbi concludit,ꝙ saltem debent iurare de credulitate. Aduerte tamen,ꝙ si dicunt falsum,non excusantur à falso testimonio secundum Bal.in.l.data opera.colũ.xiiij.C.qui accusa.non possunt. Bald.tamen hîc vult,ꝙ statutum puniens falsum testem non comprehendat medicum, vel obstetricẽ. refert Iaso.in rubrica.ff. de iura. calum.iij. versic. suprascriptam regulam.

b ¶ Sine iuramẽto. Not. an debeant iurare. vide, quæ dixi hîc in recollectis. Et pondera vnum,qđ videtur nouũ,ꝙ propter multa hîc nõ interuenit iuramẽtum matronarum. Primum, qa erãt multę:qa.vij.quo casu præsumit,ꝙ verũ dicãt: vt.l.fi.C. de fideic. Secũdò, qa interuenit iuramẽtum vxoris. & sic non interuenit dũ taxat testimoniũ illarũ,necdoc.nec glos.intendunt ꝙ iurent, quando interuenerũt tot matronæ, vel iuramẽtũ partis : quo casu,vt hîcdicit Bal. datis iuramentis contrarijs,præfertur illud,quod est roboratũ testib9. Andrę.Barba.

☙ SEBA. SAPI.

c ¶ Dignitas est. vt de Alex.in consil. xxvij. inci. ĩ causa & lite.in fin. in.ij. vol.Andr.Sicu.in cõsi.lvij.co. viij.in ij.vol.

ZACHARIAS.

c ¶ Dignitas est. Adde tu plenè ꝓ Iac.Rebuffi.ĩ.l.curiales. nu.1. & ibi ĩ apostilis Celsi.C. de decu. lib.x. & ibi qualis sit dignitas Bar. & Alex. ĩ j. cõsti. fforũ & in l.ex eo tẽpore.ff. de test.mi. Cal.in cle.j. &.ij. de magistr. Alexã.oĩno cõsi.l.xciiij.volu.j. quibus. Adde qđ not. in apostil. ad istum in.c. clerici. nu.3.in ver. sit dignitas.ŝ. de iudicijs.

☙ SVMMARIVM.

1 *Alienatio rei ecclesiæ probatur etiam per scripturam priuatam sigillo episcopi signatam.*
2 *Clerici ecclesiæ possũt testificari in facto ecclesiæ, etiam in eius fauorem.*
3 *Reus potest vti pluribus defensionibus.*
4 *Negatiua coarctata ad certas personas potest per indirectum probari.*
5 *Collegiati in facto collegij admittuntur in testes.*
6 *Papa potest conuinci de crimine per duos testes.*
7 *Iudiciũ accipitur pro plena probatione,pro violẽta præscriptione, & pro notabili signo maleficij.*

Reus

8 *Reus condemnatur in iudicijs indubitatis:ex dubitatis verò torquetur.*
9 *Iudicia indubitata,quæ sint.*
10 *Maleficium est notorium,si malefactor deprehenditur in ipso delicto, vel in actu propinquo.*
11 *Iudex inducitur per quatuor gradus ad fidem,& ad credulitatem.*

¶ *CAP. V.*

TErtio loco. Probatio testium præfertur instrumento,si communiter summatur. Sed hæc summatio parum vtilitatis affert,per.c.cũ Ioã.de fi.instru. vbi hoc latius discutitur:vnde ego summo aliter,& sic. Singulares de vniuersitate possunt ad commodum vniuersitatis reprobare instrumentũ falsò cõfectum nomine vniuersitatis. Primò ponitur quæstio.Secundò rñsio.ibi:*sed quoniã*. ¶ Casus literalis. Quidam canonicus regularis sub nomine capituli sui, fecit quandam alienationem quarundam rerum immobiliũ ecclesiæ cuidam amico suo:& instrumentum alienationis signauit sigillo capituli, per qd instrumentũ ille amicus dicebat in iudicio intentionem fundatã. Procurator monasterij asserebat instrumentum illud de consensu capituli non fuisse confectum,& adulterinũ,vel furtiuum fuisse sigillũ.&ad hoc probandũ induxit fratres illius vniuersitatis in testes:qui iurati dixerunt ꝙ quoties de hoc inter fratres mentio erat,consilium totius conuentus & vox fuit vnanimis,ꝙ nolebãt alienationẽ illarũ rerum,sed illas integras seruare volebãt. Sed cõtra hæc pars aduersa nihil probauit.quæritur cui ꝓbationi sit stãdũ.Respõdetur,ꝙ secundũ assertionẽ testium est iudicandũ.Ber..

1 ¶ †No.j.ꝙ alienatio rei ecclesię etiã immobilis,põt probari etiã per scripturam priuatã sigillo ecclesiæ sigillatã. Nam hîc non interuenit scriptura publica:aliãs ipsa sola fecisset etiam fidem sine sigillo:vt no.per Inno.in.c.inter dilectos.de fide instr.Nec ex hoc toto cõprehendi potest.& pro hoc dicto facit.c.ij. de fide instru. & cle.j.de procur.&.d.c.inter dilectos.No.ij. ꝙ vbi factũ affirma
a tiuum est coarctatũ[a] ad certas personas,etiam collegialiter potest negatiua ꝓbari per illas personas singulariter deponentes:dũmodo non sint singulares in dictis suis:aliãs obstaret.c. cum dilectus de ele.de quo aliquidj. ¶ †No.ꝙ clerici ecclesiæ possunt testificari in facto ecclesiæ & ipsius fauorẽ,etiã deponendo super facto,
2 vel non facto ab eis colligialiter:qd est bene not. ¶ †Not.ꝙ sigil-
3 b lum[b] appositũ,qñꝙ est adulterinum:quãdoꝙ furtiuum. Et dicitur adulterinum secũdũ Io.an.quãdo est aliud sigillum simile.Furtiuum verò dicitur, quãdo est verũ sigillum furtiuè appositum: vt quia sine cõsensu cõuentus.¶ Et no.ꝙ valet hoc casu exceptio
c alternatiuè[c] facta:tum,quia in qualibet parte alternatiuę,cõcluditur mens excipientis.de rescrip.c.ex parte.j.& qd ibi no. Tũ,quia reus põt diuersis exceptionibus vti.de quo in regula,nullus pluribus.de regu.iur.in.vj.Tum,quia redditur excipiens incertus ex facto aduersarij,iuxta no.per Inno.in.c.constitutus.de rest.in integ. & facit.l.quæ de tota.§.incertæ.ff.de rei vendi.¶ No.vlti.exquisitum & singularem modũ probandi falsitatem instrumenti cõfecti nomine alicuius collegij:vt illi de collegio deponant,ꝙ collegium nunquã voluit cõsentire, quando illius mentio habebatur. Et sic debent se fundare super facto collegij:non autem super facto eorum,dicẽdo:ego nõ cõsensi:nec ego:&c. quia sic essent singulares in testimoniis suis,& non facerent plenam fidem. de elec.
4 cum dilectus.de testib.tam literisj.c. licet. cum simi. ¶ †Contra hoc & contra text.opp. Isti enim de ecclesia satagebant probare negatiuam quæ est improbabilis: scilicet ꝙ non consenserant : de elec.c.bonæ.in.l.j.ergo debebant succũbere:vt ibi:in.c.cum ecclesia.de causa poss.& proprie.Sol.dicit glo.j.ꝙ directè probari non potest:vt in contrario:sed indirectè sic.de testi. ex tenore.l. optimam.C.de contrahen.& consti.& ita indirectè ꝓbabant hîc.Inn. primò tenet ꝙ indirectè probatur hæc,post dicit,ꝙ hîc non probatur negatiua:sed tantùm præsumptiones pro negatiua, quibus statur:nisi probetur contrarium.Et probabiliter potest dici secũdum eum,ꝙ vbicunꝙ agitur de falsitate instrumenti per eos,qui inscripti sunt,vel nõ inscripti in instrumento,ꝓbatur,vel improbatur fides instrumẽtij.de fi,instr.c.cum Io.C.de fal.l.vbi.Io.an.di 5
cit,ꝙ si isti fratres cõcordarẽt de die & loco cõtractus,possunt directè ꝓbare negatiuã per ea,ꝙ no.in.d.c.bonę.Aduerte,an negatiua possit directè, vel indirectè ꝓbari non est materia nostra:sed plenè no.in.d.c.bonę. Item generaliter qualiter reprobetur instrũm per testes inscriptos,vel nõ inscriptos :plenè dicitur in.c.cũ Ioan.de fi.instr. & aliquidj. dicetur.hîc aũt solum tractamus de ꝓbatione instrumẽti cõfecti nomine collegij, singulis de collegio deponẽtibus collegiũ non cõsensisse in forma,de qua in text. Quo casu dixit hîc Inn.vt.s.dixi,negatiuã hîc nõ ꝓbari: sed tantũ p̃sumptiones ꝓ negatiua. Gl. verò dicit,ꝙ ꝓbatur negatiua indirectè. & cum his duabus solutionib⁹ trãseunt hîc cõiter doc. Cõtra solutionẽ,seu intellectũ Inn. facit: qa per p̃sumptiones nõ debet recedi à ꝓbatione perfecta:cũ tandiu standũ sit instrumẽto,donec probet cõtrariũ.l.precib⁹.C.de prob. & c.cũ Ioannes.p̃alle.Cũ enim versẽ in dubiũ, nunqd instrumentũ per claras ꝓbationes reprobari possit:vt hîc.in gl.magna.&no.in.c. cũ Ioãnes.Fortius ergo per p̃sumptiones nõ debet euacuari fides instrumenti.Cõtra solutiones aũt seu lec.glo.facit qa isti solũ deponebant,ꝙ quoties de hoc inter fratres aliqua erat mẽtio: cõsilium totius cõuentus fuit in cõtrariũ. &c. Hæc eñ ꝓbatio non cõcludit directè,nec indirectè: quia instrumẽtũ istud nõ emanauit à capitulo:cũ potuerit capitulũ congregari insciis illis testibus, & cõsentire. Oportet enim ad hoc,vt ꝓbatio negatiuè valeat:vt necessariò concludat rẽ aliter se habere nõ posse:vt.d.c.bonæ.in ver.singulares & super ea.Itẽ ibi testes non deponebãt cõtradictionẽ capituli interuenisse die & loco cõtentis in instrumẽto:ergo nõ debet reprobari istrumentũ:vt in.c.cũ Ioãnes.Et fortè propter has rõnes fuit motus Inn. hîc ad dicendũ, ꝙ negatiua nõ probat etiã indirectè hîc: sed per p̃sumptiones negatiuæ tantum.& ex his remanet intellectus huius capituli dubi⁹. Ego pono intellectũ clarissimũ,ꝙ hîc omnes fratres ecclesiæ fuerunt producti in testes,ꝙ dicebant aliãs cõsensisse illi alienationi:vt pa c
tet ex illa indefinita:cunꝙ fratres &c.vel saltẽ maior pars:sine qbus capitulũ nõ poterat validè congregari.x.q.ij.c. hoc ea enim.§. ius porrectũ.qui dicebant quod cũ inter fratres hîc erat mentio omnes contradicebant:&sic deponebant de facto collegij:nec poterat eis insciis congregari capitulum.ergo satis indirectè probatur negatiua cùm esset coarctata ad certas personas,quæ deponebãt in cõtrarium.Et secundum hunc intellectum potest saluari opi.glo.*Si autem minor pars capituli* depositisset,certè nõ ꝓbassent: cũ sine minori parte potuisset eis insciis cõgregari capitulum alio tempore & consentire.&ita esset interpretandum.argu.c.cum tu.de testi.&.c. cum Ioannes. Nisi restrinxissent se ad locum & diem cõtractus: vt tota illa die fuerunt in loco,vbi contractus dicebatur celebratus:ꝙ non potuisset congregari capitulum & consentire, quin ipsi vidissent: tunc satis saltem indirectè probassent negatiuam:iuxta no. in d.c.bonæ.Ex his potes sumere bonam & totam practicam reprobandi instrumentũ confectum nomine collegij. ¶ †Glo.ij.in prin. est facilis. Deinde sentit oppositionẽ, ꝙ isti fratres ecclesię:cùm essent affecti ad augmẽ-

ZACHARIAS.

a ¶ Vbi factũ negatiuũ est coarctatũ: adde tu de hoc plenè per Bar.in.l.j.& ibi & Ia.Rebuf.C. de can.fru.vr. Ro. li.xñ.&in.l.j.C.de seq.tab.ang.in aũt. de hæret. & fal. §. hinc nobis.ĩ fi.col. j.& Alex.in.l.j.co. vñ.ff. fi cer. pe. & oĩnop eũ cõsi.xlij. vol.üñ.

SEBA.SAPI.

b ¶ Sigillũ. nũquid credatur sigillo:vide Feli. in.c.quod sup,col.ij.ver.ĩ gl. in verbo ignota.j. de fide instr. vide Alex.in.l. quæ dotis.in fi.ff.solu.ma. ange.in.l. cõsentaneum.colũ. pe. C. qũo & qñ iudex.

ZACHARIAS.

c ¶ Alternatiuè facta.Ita no.Card.in clem.sæpe.§. j.qõ. viij.dever.sig.Bal. l.si quidẽ. C.de exce.Archi.c. qualiter.el.ij.j. de acc.

a ↪SEBA.SAPI. ¶ Sentit. Et ita firmat Alex. in cõſi. lxviij. inci. viſo & diſcuſſo. ver. nec ob. ī. ij. vo. & in cõſi. cxxxvj. inci. in cã. col. v. eo. vol.

b ¶ Indicia. Quid ſit indiciũ. & quis ſit effectus indiciorum vide Bal. ī. l. ſiue poſſidetis. C. de ꝓba. & adde hîc, quæ ſcribit do. Ant. in. c. fi. vij. colũ. de iureiur. & vide oĩno de hoc, q̃ per plures q̃nes ſcribit Saly. in. l. fi. in vlti. chart. de qõ. per quot autẽ teſtes ꝓbetur indicium: vide per Inno. in. c. ſi cut. el primo. de ſimo. & quod ibi latè notaui poſt eũ. ¶ Adde quid ſit indiciũ. Tancr. in trac. malefi. in tit. de qõ. & quale debeat eſſe indicium ad torturã Alexã. cõſi. j. iij. lib. & per quot teſtes probetur indicium vide Cep. conſi. xl. Anto. Franciſ. ¶ Circa iſtam materiã indiciorũ, qa longa & terribilis eſt: quale eſt quomodo intelligitur indicium: & q̃ ſint indicia ſufficientia ad torturam: & qd, & quantũ ꝓbent: vide ī. l. item apud Labeonem. in. §. prætor ait. ff. de in iur. & in. l. ij̃. in. §. meritò. ff. ne qd in lo. pub. & per Bal. ī. l. ſi duo patroni. & ibi per Alexan. de iureiurã. & in. l. milites. C. de. q. ; & per Alexan. poſt Bar. ī. l. maritus. ff. de qõ. & in. l. de minore. in. §. tormenta. eo. titu. & in. l. j. C. quorũ. ap. non reci. & habetur ꝓ glo. & docto. in. l. quiſquis. C. ad legem Iul. ma. Et tene menti, q̃ nulla indicia ſufficiunt ad torturam cleri ri: niſi ſit de crimine diffamatus: vt not. dom. Anton. quem cęteri ſequũtur in. c. j. depo. & habetur per Alex. in. l. fin. ff. de quæſtio. vbi etiã dicit poſt Bal. in. l. ĩciuilẽ. C. de fur. q̃ſi res furtiua repiat apd aliquam perſonam non grauem eſt in dicium ſufficiens: quod etiam voluit Bal. & Innoc. in. l. fin. ff. de hære. inſt. Et tene mẽti, q̃ iudex ẽt vigore arbitrij ſibi cõceſſi, nõ poteſt ſine indiciis aliquem torquere. Ita Paul. de Elea. in. c. grauis. in vlti. col. de depo. & no. Alex. in. l. filiusfa. ff. de do. Adde, q̃ indicium eſt triplex, ſcilicet ſimplex, augens, & indubitatum: vt per Io. an. in addi. Spe. in tit. de no. cri. §. vt autem. & per Bar. in. l. fi. ff. de quæſtio.

c ¶ Torturam. An autem fama ſit ſufficiens indicium ad torturam, vide hîc do. Anto. in. c. veniens. el. j. in. v. col. j. tit. proxi.

¶ Adde Ro. conſi. vij̃. Barto. conſi. incipien. an famæ cum dicto ſyndici. Anto. Franciſ. ¶ Vtrum fama faciat ſufficiens indicium ad torturam, dicas regulariter, q̃ nõ: niſi ſit iũcta cũ alijs indicijs: vt per Bar. & Alexã. in l. de minore. in. §. tormẽta. & in. l. fi. & in. l. j. §. itẽ Cornelio. & ibi ꝓ Alex.

tũ eccleſiæ, nõ debebãt admitti ad teſtimonium. ar. in. c. tàm literis. de teſti. Sol. q̃ hîc admittunt ꝓpter defectũ teſtium: qa natura negotij erat talis, q̃ per extrinſecos probari nõ poterat: cum ad capitulũ extranei nõ cõſueuerunt admitti. de teſt. veniens. l. ij. in fin. vbi bonus tex. Multa poſſunt ex hac glo. colligi. ¶ Primò, q̃ actus capitulares poſſunt ꝓbari per illos de collegio: etiã ſi aliquatenus reddant ſuſpecti: quia propter defectũ teſtiũ ſurgentẽ ex natura rei admittunt teſtes, nõ omnino integri. Ad hoc dictum. c. veniens. vide bo. gl. in. c. cũ dilectus. de ele. & qd not. ꝓ Inn. & alios in. c. ij. de arbi. ¶ Secundò colligitur, q̃ ſingulares de collegio nõ admittuntur in teſtes, in fauorẽ collegij: niſi in defectũ aliorum teſtiũ. & pro hoc facit. c. & ſi Chriſtus. a in fi. de iniureiu. & ſentit[a] Spe. in tit. de teſte. §. j. ver. ſed nunquid. Cõtrariũ ſentiũt doc. in c. & ſi Chriſtus. qd videt veri⁹, per. c. inſuper. & c. cũ nuntius j̃. de teſti. & dic pleniſſimè, vt ibi dicã. ¶ Oppo. & videt, q̃ teſtes hîc nõ debeant q̃ualere inſtrumẽto: cùm parẽ vim habeant teſtes & inſtrumẽta in litibus exercẽdis. C. de fi. inſtr. & c. cũ Ioã. eo. titu. & par in parẽ nõ habet imperiũ. de ele. c. innotuit. & leg. ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebellia. ¶ Glo. vlti. circa hoc multum inſtat allegando pro & contra. Secundò concludit tria. Primum, quando teſtes præualent inſtrumẽto, vel econtrà. Secundò quales debeant eſſe teſtes ad hoc, vt præualeant inſtrumento. Tertiò quot teſtes requirantur: ponens in fin. aliquos caſus, in quibus non admittitur probatio contra inſtrumentum. & ex his gl. ſatis eſt clara. ¶ Gof. in. c. cum à nobis j̃. de teſtib. vt hîc refert. Ioan. And. dicit iudicem debere conſyderare qualitatem tabellionis j̃. de præſcript. c. ad audientiam. & conditionem teſtium. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. & ſecundum hoc alterum alteri præferri. ſcilicet inſtrumẽtum vel teſtes. Si verò omnia ſint æqualia, & ſint probationes obſcuræ, abſoluet reum. ſ. eod. c. ex literis. cum ſi. & vide de hac materia gloſ. pleniorem. iiij. q. iij. d. c. ſi teſtes. Ego hanc materiam pleniſſimè examinabo in. c. cùm Ioannes. vbi melius cadit, & communiter examinatur. ¶ Vltimum tamen dictum Gof. q̃ data paritate inter conditionem notarij & teſtium, abſoluatur reus non placet. quia ex quo teſtes ſunt idonei, ſicut notarius, debent duo teſtes viua voce deponentes præualere dicto notarij: quia dicta probatio teſtium eſt vera & naturalis, & iuri diuino conſona: In ore duorum. &c. Iſta verò probatio, quæ fit per inſtrumentum, eſt extraordinaria & artificialis, & quodammodo miraculoſa: vt credat pelli animalis mortui, alijs non loquẽtibus: vt no. per Inn. in. c. cum. P. & c. cum Ioãnes. de fide inſtr. vbi plenius tangam. ¶ Vlti. no. bene vnum incidenter tantum in glo. q̃ indicia b habẽt ęqualem vim cum teſtibus & inſtrumentis. alle. bonũ tex. in. l. indicia. C. de rei ven. Contra hoc facit, quia teſtes & inſtrumenta faciunt plenã probationem, etiam in criminalibus. de quo per Ioan. and. in reg. ſemel malus. de reg. iur. lib. vj. in mercu. vbi tractat, an crimen poſsit probari per inſtrumentum. vide etiam per Cy. in. l. ſciant. C. de proba. & per Barto. in. l. in ſenatus. ff. ad Tur. ¶ † Et per duos teſtes 6 poteſt etiam papa cõuinci de crimine: vt eſt glo. fing. ij. q. iiij. c. prẽſul. Sed indicium non ſufficit ad conuincendum: licet quãdoq̃ ſufficiat ad torturam. c Nam & vnus teſtis facit c indicium: vt no. glo. in. l. iij. C. ad le. Iul. maie. & in. c. fin. de iureiuran. plenè de indicijs per Bar. in. l. fi. ff. de quẽſtio. & ibi text. q̃ indicia non ſufficiunt ad conuincendũ, ſed ad tortu 7 ram: quid dicemus. ¶ † Aduerte: nam indicia in lata ſignificatione poſſunt ſumi pro plena probatione: & dicuntur tunc ab indicando: quia indicant aliquid factũ, vel non factũ eſſe. Iudex enim vbi factũ non eſt notoriũ per manens, nõ poteſt adduci ad veram ſcientiã alicuius facti: ſed adducitur ad credulitatem ex probationibus. vnde reſpectu iudicis, cui nõ cõſtat: an ſic fuerint facta omnia poſſunt dici indicia. & ſic vno modo poteſt intelligi illa. l. indicia. ¶ Secũdo modo poteſt intelligi vt capiantur ibi indicia pro ꝓſumptionibus iuris tantum: ſiue iuris & de iure: vel præſumptionibus violentis, quæ ſufficiunt ad ferendam ſnĩam diffinitiuã. de preſum. afferte. Et ſic videt ibi intelligere Cyn. Iſtæ enim præſumptiones æquiualẽt teſtibus, & inſtrumẽtis: & poſſunt dici indicia largo modo: quia preſumptiuè indicãt factũ. de quo quęritur. ¶ Quandoq̃ & tertiò indicia ſumunt in ſtricta & propria ſignificatione: & tũc ſumuntur ꝓ aliquo notabili ſigno maleficij: vel alterius rei ad veritatẽ habẽdã. & dicunt etiã ab indicãdo. l. ſolẽt. ff. de ꝓſcri. ver. nõ q̃ plenè indicẽt, ſed q̃dãt ſignũ & viã ad plenã veritatẽ habendã. Et de iſtis indicijs ſic ꝓpriè ſumptis, intelligi debẽt iura, q̃ dicũt indicia nõ ſuffice 8 re ad cõuicẽdũ. ¶ † Et de his vide aliqua bõa dicta, q̃ ponit Io. an. in addi. Spe. in ti. de ꝓba. §. fi. ver. xiii. q̃ poſt quẽdã Tho. de Piperata, dicit, q̃ indiciũ orit ex his, q̃ vrgere debẽt iudicis animũ ad credẽdũ maleficiũ: vel rem aliquã, de qua agit eueniſſe: ſaltẽ ea credulitate, 9 q̃ eũ moueat ad torturã. Et dicit, q̃ effect⁹ d indicij eſt, vt ex indubitatis indicijs, puniat reus: ex dubitatis torqueatur. ¶ † De primis ponit exemplum d, cùm de camera e habente e vnũ aditum & regreſſum greditur aliquis pallidus cum gladio ſanguinolẽto: & ibi inpoſt glo. ff. de qõ. & Alex. in. l. ij̃. in fin. quod eſt verũ: niſi ſit vehemens. vt ī. l. ij̃. ī. §. eiuſdẽ ff. de teſti. & ꝓ Io. and. ī. c. ſi quis. de purga. cano. & per Bar. in cõſi. inci. d. Paci. de Burgo. & per Bald. in. c. j. §. iniuria. in. vij. col. de pace iur. fir. in vſi. feu. vbi etiã dicit teſtes etiã viles debere admitti cõtra vehemẽter infamatũ: vt voluit Inn. in. cũ. I. & A. de re iudic. & per Alexã. in. l. fi. ff. de q̃ſtio. Et iſtud vltimũ intellige verum, ſi fama vehemens habet originẽ à iuſta ſuſpitione, nõ alĩs, ſecũdũ Sal. in. l. ea qdẽ. in vlti. co. C. de accu. Et adde, q̃ fama vehemẽs dicit ex arbitrio iudicis ſecũdũ Bart. in cõſi. preal. & ꝓ Saly. in l. fi. C. de q̃ſtio. Et adde, q̃ bõa fama elidit indiciũ cauſatũ à mala fama: vt per Bal. in. l. fi. ī vl. co. C. de prob. & per Alexã. in. l. fi. ff. de qõ. in. ij. & vl. col. vbi dicunt, q̃ non ſolũ elidit indiciũ ſumptum ex mala fama, ſed elidit vnũ indiciũ quodcunq̃ ſit: qa tale indiciũ tunc non ſufficeret ad torturã cõtra perſonam honeſtam & grauem ſed contravilẽ fic. qd etiã tenet Ange. ī. l. milites. C. de qõ. & vide ꝓ Ang. Are. in trac. male. in gl. in ver. fama publica p̃cedẽte. & ibi per apoſtillãtes.

↪SEBA.SAPI. d ¶ Exemplũ. Hoc etiã exẽplũ tradit Bal. ī. l. neq̃ natales. C. de ꝓba. & dicit Bar. in. l. ij. ff. de fur. q̃ tale homicidiũ eſt manifeſtũ: cũ quo tranſit

Alex. ī cõſi. xiiij. ĩci. põderatis. col. j. vol. iij̃. Nunqd aũt tale indiciũ ſit potẽs: vt qs condẽnet capitaliter, vide Gand. in trac. malefi. ſub rũ. de p̃ſum. & indubitatis indicijs. Pau. de ca. in cõſi. ccxcix. incip. viſa inquiſitione. col. iij. ī. ij. parte Barto. Vero. in conſi. vj. inci. veritas primi dubij. col. iij.

e ¶ Iſtud idem dicit Bal. in. l. neq̃ natales. in fi. j. col. C. de proba. vbi etiam

uenitur

dicit,ꝙ ſi reperiatur ſcholaris in camera cum puella:non præſumitur ꝙ dicerent pater noſter. Et vide omnino Bal.in.l.ſciant cuncti.C.de ꝓba.ĩ ij.col.&vide oĩno Petr.de ancha.in regula ſemel malus.in.vj.char.in ver. ex quib⁹ videtur.lib.vj.& adde Imo.in.l.fi.de hæré.inſti.& vide in trac. de alluuio.ſuper ver.quoquo momento temporis.& vide omnino Bald. in.l.C.de hære. inſtituen.

¶ Adde, an ex indubitatis indiciis, quis poſſit dãnari Ro.cõſilio. cccclj. Pau.deca.xcvij.in antiqs.Cepo.cõſi. xxvij.&.xxxviij. Anto. Franciſ.

¶ Indicia indubitata ſufficiunt etiã ad condẽnationẽ. vt ſi ſit inuẽtus ali quis vulnerat⁹ vel occiſus ĩ domo: & furit qs viſus exire de ea domo cũ gladio ſanguinolẽto.de quib⁹ indiciis indubitatis habẽ in.c.afferte. de præſum.& ꝓ Bar.ĩ l.ij.ff.de fur:& per Spe.in tit.de ꝓba. in.§.iij.in ver.xiij. & ibi per Io.an.in ad di.&per Imo.in fi.ff.de hære.inſti. & per Bal.in.l.ſciant cũcti.C.de ꝓba.& in.l.quicũqꝫ C.de ſer.fugi.dicit tamẽ Bal.in.l. neqꝫ natales.C.de ꝓba. & in.l.fi.eo.titu.ꝙ iudex facit litẽ ſuã ſi iudicat ſecundũ indicia indubitata & Pau.de ca.in cõſil. cxcvj. indicia ĩdubitata ſufficiũt ad condẽnãndũ in pœnã pecuniariã: non autẽ in pœnã mortis.In crimine autẽ adulterij poteſt qs ex præſumptionib⁹ condẽnari,per.l.ſi qui adulteri. C. de adulte. de quo etiã ꝓBar. in.l.fi.ff.de offi.ꝓcon.& lega.& per domi.Abb.ĩ.c.tertio loco. de ꝑſum. & ꝓ Gandi.ĩ trac. malefi.ĩ rub. de indiciis & præſum. vbi dicit plura eſſe indubitata indicia.&vide ꝓAlex. ĩ.l.abſentem.ff. de pœ. vbi dicit iudicem corporaliter puniri,ſi condemnat aliquẽ ex præſumptionibus. qđ intendo ad pœnã mortis:alias autem non, per ſupradicta.

a ¶ Indicia indubitata ſufficiunt etiã ad condẽnationẽ. vt ſi ſit inuẽtus ali quis vulnerat⁹ vel occiſus ĩ domo: & furit qs viſus exire de ea domo cũ gladio ſanguinolẽto.de quib⁹ indiciis indubitatis habẽ in.c.afferte. de præſum.& ꝓ Bar.ĩ l.ij.ff.de fur:& per Spe.in tit.de ꝓba. in.§.iij.in ver.xiij. & ibi per Io.an.in ad di.&per Imo.in fi.ff.de hære.inſti. & per Bal.in.l.ſciant cũcti.C.de ꝓba.& in.l.quicũqꝫ C.de ſer.fugi.dicit tamẽ Bal.in.l. neqꝫ natales.C.de ꝓba. & in.l.fi.eo.titu.ꝙ iudex facit litẽ ſuã ſi iudicat ſecundũ indicia indubitata & Pau.de ca.in cõſil. cxcvj. indicia ĩdubitata ſufficiũt ad condẽnãndũ in pœnã pecuniariã: non autẽ in pœnã mortis.In crimine autẽ adulterij poteſt qs ex præſumptionib⁹ condẽnari,per.l.ſi qui adulteri. C. de adulte. de quo etiã ꝓBar. in.l.fi.ff.de offi.ꝓcon.& lega.& per domi.Abb.ĩ.c.tertio loco. de ꝑſum. & ꝓ Gandi.ĩ trac. malefi.ĩ rub. de indiciis & præſum. vbi dicit plura eſſe indubitata indicia.&vide ꝓAlex. ĩ.l.abſentem.ff. de pœ. vbi dicit iudicem corporaliter puniri,ſi condemnat aliquẽ ex præſumptionibus. qđ intendo ad pœnã mortis:alias autem non, per ſupradicta.

uenitur hõ mortu⁹:& de his intelligit.l.ſciãt C.de ꝓba.vbi per indicia põt quis conuinci de crimine.Palliditas enim & trepidatio eſt vnũ indicium.arg.ff. de qõ.l.de minore §.pe. Delatio gladij põt dici aliud indiciũ, qđ lex prẽſumit ad malũ. C.vt ar.vſus.l.vna.li.xj.& in authen.de armis.col.vj. Sanguinolẽtia gladij,eſt aliud indiciũ,ex quo capitur cõiectura:ſicut & aliâs. ff. de donat.inter vi. & vx.l. vtrũ. ¶ Sed quia talia indicia ſunt veriſſima: ponebat dictus Tho.aliud exemplũ magis leue.Occiſus eſt Titius in vinea,vel fundo:nec ſunt teſtes,ꝙ Seius occiderit: aſſerunt bñ de inimicitia,[a] & vibratione gladij cõtra illum. & quod viderunt eũ effugientẽ de loco illo, vbi maleficiũ fuit cõmiſſum. Idẽ de voce & fama,ꝙ occidit. Hæc quatuor ſecundũ eum bene probabunt titiũ per ſeium occiſum.& ſic intelligit.d.l.ſciant.&.l.iij.§.vlt. ff.de teſt. Ponit etiã aliud exemplũ ſub eodẽ themate: Non ſunt teſtes,ꝙ titium occidi fecit Seius. ſed probatur ꝙ ipſe ſeius erat inimicus titij: &ꝙ tẽpore occiſionis erat in loco.Item,ꝙ receptauit occidentẽ. & ꝙ occidẽs erat familiaris & domeſtic⁹ ei⁹, ꝓbatur fama.Itẽ ꝙ ſeius iactauit ſe,ꝙ faceret eum occidi: ꝙ erat homo ad id potẽs,& ꝙ inter eos offenſa prẽceſſerat.& de his etiã dicit poſſe intelligi. s. d.l. ſciant. ¶ † Sed ego addo vnũ notabile dictũ Bar.in.l.fur.ff.de fur. vbi nõ videntur requirere tanta indicia,ſeu ꝑſumptiones: ſicut dicit Tho.& Ioã.an. Imò dicit,ꝙ vbi quis deprehenditur in ipſo delicto, ſeu aliquo actu ꝓpinquo ad ipſum delictũ:tunc tale maleficium efficitur notorium,per.d.l.fur.Ex quo infert, ꝙ ſi aliquis viſus eſt fugere cum gladio euaginato, & ibi reperitur aliquis mortuus:ex hoc eſt homicidium manifeſtum, ꝙ ipſe fecit.Idem dicit, ſi quis deprehẽditur in domo alicuius, vbi pulchra mulier eſt.hoc enim facit indicium ad hoc adulterium manifeſtum.Et ita dicit debere intelligi.l. capite quinto.ff.de adul.Hoc vltimum [b] mihi nõ placet:qa iſte eſt actus ꝓpinquus adulterio: qa fortè intrauerat neſciente muliere:vt ſæpe repertũ eſt.Sed procederet hoc dictũ,qñ reperiretur cũ muliere ĩ actib⁹ venereis: puta oſculãdo,vel confabulando in loco ſecreto.& ita videtur velle glo.& idem Bart.in.d. l.capite quinto. Et ſic limito etiã dicta Tho. & Io.an. ¶ De ſecundis indiciis.ſcilicet dubitatis,quæ ſolũ ſufficiunt ad torturam,remittit ibi Io. an. ad no.per eum poſt dictũ Tho. in ti.de no.cri.§.vt aũt.& ſe.& ibi inter cætera dicit,ꝙ argumentum,præſumptio,& ſuſpitio,ſint indicia alleg.no.l.ij. C.de fal:& in l.abſentẽ.ff.de pœ.& in.l.j §.fin.ff.de qõ.cum multis ſi. Ego de his vltimis indiciis & an,& quando ſufficiant ad torturam, & quando ſufficiat vnum indicium: & an requirantur plura:& quę indicia ſint ſufficientia:& an ſufficiat,ꝙ probentur per vnum teſtem remitto ad no.per Bar.in.d.l.fi.ff.de qõ.Nõ eſt eñ verũ,qđ prẽſupponit dictus Tho.quodlibet

a ¶ Inimicitia.Quid autem ſi quis fuerit minatus Titio mortẽ,& Titius poſt paucos dies reperitur mortuus:an ex hoc præſumatur ille Titium occidiſſe:vide Bal.in.l.metum.C.qđ metus ca.&.d.Abb.in recollectis.in c.literas.de præſcrip.vbi etiam ponit aliam ſimilem quæſtionem.
¶ Adde Cepol.conſi.xxix.Bal.conſi.lxx.vbi dicit:ſæpe minus faciunt homines,ꝙ magna minantur.

indicium ſufficere ad torturã:vt no.per Bar. in.d.l.fi. Pondera tamen ꝙ dictus Tho. dicit ꝑſumptionẽ eſſe indiciũ. & per indicia quis põt cõuinci de grauiſſimo crimine,ſi ſunt vrgẽtiſſima. Et ſic ſecundũ hũc intellectũ poſſet intelligi.d.l.indicia.& iſta gl.in ꝓpriis indiciis.Sed mihi plus placet,qđ ꝑdixi:ꝙ illa nõ ſunt ꝓpriè indicia, ſed magis ꝑſumptiones violẽtæ & vrgẽtiſſimæ, q̃ habẽt iudicis animũ inducere ad credulitatẽ. & ſic improprè ponitur ver. indicia.in.d.l.indicia. &.in. d.l. ſciãt.No.tñ dictũ Tho.& Io.an.qđ ſatis poſſet ſuſtineri. Nec eſt curandũ de vocabulis, ex quo idẽ reſultat effectus. Nã vt dicit Inn. in.c. quia veriſimile. de ꝑſum. diſputatio de
11 vocabulis eſt pertinacib⁹ relinquẽda. ¶ † Et vide Bar.in.l. admonẽdi. qui vtiť aliis vocabulis. Dicit eñ, ꝙ per tres,vel quatuor gradus,iudex adducitur ad credulitatẽ &fidem. Primò eñ cũ cã introducitur per actorẽ: & negatio ſequitur per reũ: iudex adducitur in dubitationẽ: qa non ꝑſumit adhuc, nec pro actore,nec pro reo.Secũdò ex aliquo leui indicio,vel argumẽto inducit̃ ad ſuſpitionẽ:& hæc appellat̃ ſuſpitio. Tertiò ſi argumenta inſurgunt fortiora,incipit opinari & appellatur opinio:nec tñ ſufficit ad fidẽ & credulitatẽ:ſed parũ deficit.Quartò ſi aliqua adhuc magis exigũtur in cã,adducitur ad credulitatem &fidem:ita ꝙ iudex poterit ferre ſnĩam. ¶ Dic ergo,ꝙ in iure habemus multa vocabula:vt indiciũ,argumentũ,ſuſpicio,& prẽſumptio: & alia appellat̃ leuis, alia vehemẽs, alia ꝓbabilis,alia violenta &c.de quib⁹ in.c. literas.& in.c.quãtoj. de ꝑſum. Itẽ habemus opi.credulitatẽ ſcientiã & fidem. nec poſſumus de omnibus illis ꝑdictis dare certã doctrinã:ſed iudex habet ex arbitrio ſuo examinare,an ſint talia,q̃ inducere debeant animũ ſuũ ad torturã:vel ſemiplenã,vel plenã ꝓbationẽ.& ideò dicit̃ in.l.iij.ff.de teſti.§.eius. ꝙ nullo modo diffiniri poſſunt,q̃ ſufficiãt ad probationẽ: ſed iudex ex ſuo ingenio debet hoc ex multis arbitrari.& vide ibi tex. pulcherrimũ.ad idẽ.c.ex literis.s.eo.& in.c.cui noſtra. &.c.prætereà j.de teſti.cũ ſi.Et extendi me in prædictis vltra,q̃ fortè materia ſubiecta patiatur: ſed non ſunt hæc aliena à titulo noſtro:& aperiunt intellectum ad infinita iura, & hæc ſufficiant hîc.&c.

Antonius Franciſ. ¶ Si quis reperit mortu⁹, an ꝑſumatur occiſus ab eo, q̃ de ꝓximo eſt minat⁹ ſibi mortem. Dicas, ꝙ hmõi minæ abſq; dubio faciunt indiciũ cõtra minãtẽ ex qualitate perſonæ minantis. Ita Saly. poſt Cy.ĩ.l.j. C. ſi quis Imperatori maledi.qđ eſt verum,ſi minãs cõſuenit minas executioni mã dare:ſit ꝓ Spe. ĩti. de ꝑſumpt.in.§.ij. ver.ſed pone,ꝙ minat̃.Et an minæ inducãt iuſtũ metũ: dicas, ꝙ ſi fiant à tyranno,aut à pſona veriſimiliter timeda: vel à ꝓſona potẽte & cõſueta mala facere, inducũt iuſtũ metũ. alʒ ſec⁹:vt per Bar. in l.iij.ff.ex quib. ca. mato.&.in.l.metũ hic alle.ff. qđ met⁹ cã.Et abſq; dubio inducũt iuſtũ metũ ad petendã cautionẽ de nõ offendẽdo.Ita Bald.& Ang.in.l.ſed & ſi ſuſcẽperit.l.§. j. ff. de iud.&ꝓ Gul.de cu.& Bar.in.l. illicitas.§.ne potẽtiores. ff. de offic. ꝑſi. &.in.l.famoſi.ff.ad le. Iul.maie. & tene mẽti notab. dictũ Bald.in.l. j. C. quando licet ſe ſine iudicẽ vindicare.vbi dicit,ꝙ minans mortẽ alicui põt impunè occidi ab ipſo, cui minatur ipſo actu minandi.

SEBA. SAPI.

b ¶ Hoc vltimum. Vide Auguſti. de Arimi. in addi. ad Ange. de maleficiis. in verbo che mehai adulterato lamia dona. colũ. xj.vbi etiam plura per Ange.

SVMMARIVM.

1 *Verba de futuro inducunt ſpõſalia de futuro: niſi verba de futuro ſint executiua matrimonij:quo caſu inducũtur ſpõſalia,vel mr̃ioniũ de ꝑſenti.*
2 *Allegans impedimentum,poteſt eſſe teſtis,vbi nõ vertitur intereſſe ſuum.*
3 *Ius quod procedit limitatiuè ad regulas iuris, põt extendi data paritate rationis.*
4 *Publicatio proceſſus tunc impedit, ne admittãtur amplius teſtes:quando ſententia poteſt tranſire in rem iudicatam:aliâs ſecus.*
5 *Sententia tranſit in rem iudicatam,quando vitiũ ſententiæ eſt per partes remiſſibile: ſecus ſi nõ.*
6 *Sententia non tranſit in rem iudicatam, vbicũque*

veritate non detecta imminet peccatum.

7 *Publicatio non impedit, quominus aly teſtes producantur.*

¶ *CAP. VII.*

IVrauit. ¶ Io.and. ſummat hanc Decre. dupliciter ſecũdũ glo. primò ſic. ¶ Etiã in cauſa matrimoniali publicatis atteſtationib⁹ ſuper eo. art. teſtes produci nõ poſſunt. Et reſpicit hęc ſummatio ſecũdũ eum verſi. *partibus publicatam.* ¶ Secundò ſummat ſic. ¶ Contra dicta pluriũ teſtiũ vnic⁹ teſtis admitti nõ valet. & hæc ſummatio colligit ibi. *quidam alius &c.* & ĩ antiqua Decre. Sed mihi hæ ſummationes non placẽt. Prima enim eſt cõtra. c. cũm in tua j. de teſt. & cõtra id, qđ ipſemet Io. an. tenet in c. ſeries. eo. tit. Secũda de indubitato: ideò ſequẽdo verũ intellectũ ſummo ſic. ¶ Vbi agit de matrimonio cõtra hẽdo ꝓbato impedimẽto, & publicatis atteſtationibus, alij teſtes ſup defectu impedimẽti admittẽdi nõ ſunt. h. d. no. Cõis diuiſio. Secunda ibi: *quia verò.* ¶ Caſus literalis. Quidã iurauit, ꝙ quãdã acciperet in vxorẽ: quã cũ vellet traducere, iuramentis ſecũdũ morẽ in iudicio legitimo exhibitis: alij ꝓbauerunt illos quinto gradu cõſanguinitatis adinuicem attinere: teſtibus à partibus publicatis, quidã alius volebat ꝓbare, ꝙ nullo cõſanguinitatis gradu ſe attingũt: q̃rit qd in hoc caſu ſit agẽdũ? Rñdet, ꝙ ſtandũ eſt ꝓbationi priori. B. ¶ † No. quid importẽt hæc verba, q̃ cõiter ſolẽt poni in inſtr̃o. Talis ꝓmiſit ſe ducturũ, ſeu accepturũ talẽ in vxorẽ. Denotãt em̃ ſpõſalia dũtaxat de futuro. hoc em̃ denotãt verba hęc ſequentia ibi: *cũ vellet traducere. &c.* quaſi primò cõtraxerat per verba de futuro: nũc volebat cõtrahere per verba de p̃ſenti.[a] Aduerte, qa ſi illud verbũ traducere, denotat factũ idẽ, ꝙ de facto volebat ad domũ traducere, tanq̃ vxorẽ: tũc notabile iſtud non colligeret ex tex. eſt tn̄ verũ ĩ ſe: qa ex quo verba ſonant in futurũ: vt ꝓmitto me ducturũ, vel accepturũ, vel deſpõſaturũ: vel ꝙ accipiam: vel per verba ſimilia ſemper contrahuntur duntaxat ſponſalia de futuro: ſecus ſi verba ſunt de pręſenti. vt accipio te in meã vxorẽ: vel duco te. vel per ſimilia verba. Hæc probant clariſsimè ĩ. c. ficut ex literis. & c. peĩ. de ſpõ. Et idẽ dic, vbi ſonãt verba in futurũ: ſed ſunt executiua matrimonij: qa tũc tacitè pręſupponũt matrimoniũ de pręſenti. Exẽplũ: ſi dico promitto, ꝙ tenebo te pro legitima cõiuge. vel promitto illũ in virũ habiturũ, vel ſimiliaverba executiua matrimonij. Tũc eũ tacitè contrahit matrimoniũ de p̃nti. tex. eſt no. in. c. ex parte. de ſpõ. Et eſt ratio: quia qui vult cõſequẽs vult & antecedens. & not. in. c. cũ. M. de cõſti. de quo pleni⁹ in. d. c. ex parte. & hęc no. ꝓ inſtrumẽtis nuptialibus: & vide qđ no. Ioã. an. in ſum. ſua de ſpon. ¶ † Not. ij. ꝙ in cauſa matrimoniali allegans impedimẽtũ ad matrimoniũ impediendũ, põt eſſe teſtis. & ſic idẽ põt eſſe denũtiatio & teſtis. Idẽ puto eſſe dicẽdũ ĩ omni caſu, vbi nõ cõparet pro intereſſe ſuo: ſed ad pẽtm̃ impediẽdũ: qa tũc tollit oĩs ſuſpicio falſi. & ſic eſt caſus no. in quo nõ repellit teſtis, tanq̃ ſuſpectus: licet vltroneus & ſpontè ſe obtulerit. Ad hoc. c. in omni negotio. & qđ ibi no. de teſt. ex quo ſatis ꝓbatur & defendit hoc notabile. facit c. prætereà. ij. de ſponſa. ¶ No. ibi: *ſecundũ morẽ. &c.* ꝙ etiã in cã. matrimoniali attẽditur conſuetudo. de hoc dic, vt ple. no. in. j. de ſpon. & loquit hîc de more, ſeu cõſuetudine: q̃ hodiè eſt redacta ad ius cõe: vt in. c. fi. de clãde. deſpõ. & dic, vt ibi. ¶ No. ꝙ olim nõ poterat matrimoniũ cõtrahi in quinto cõſanguinitatis gradu. hodiè verò ꝓhibitio non excedit quartũ conſanguinitatis, vel affinitatis gradũ: vt in. c. non debet. de cõſan. & af. & dic, vt ibi. ¶ No. ꝙ quilibet de populo[b] admittitur ad impedimẽtum matrimoniũ ꝓbando legitimũ impedimentum. de quo in. c. fi. qui ma. acc. poſ. & in. c. videt. eo. tit. ¶ Vltimò no. tu iuuenis, quod dixi in vltimo ſummario: ex quo limitatur illud cõe dictum, ꝙ in cã matrimoniali nõ obſtat publicatio atteſtationũ, quo minus alij teſtes produci poſſint: & quæ ſit ſpecialitatis ratio, ſtatim videbis cum glo. ¶ Op. & videt ꝙ obſtante publicatione atteſtationũ, poſſunt alii teſtes ꝓduci: vt in. c. cum Io. de fi. inſtr. glo. in prin. rñdet, ꝙ ſuper eiſdem articulis, vel directè contrariis recipi non debẽt: vt hîc. & in. d. c. fraternitatis. de teſti. ſed ſuper nouo articulo dependẽte ex priori, recipiuntur. & hoc caſu loquitur cõtrarium. ¶ Sed contra hoc iterũ op. glo. videtur enim, ꝙ ſuper eiſdẽ articulis, ſeu directè contrariis poſſunt teſtes recipi: vt in. c. ſeries j. de teſti. vbi ꝓbata cõſanguinitate & publicatis atteſtationibus recipiuntur teſtes ad eas improbandas. Glo. ponit quatuor ſoluliones. ¶ Prima, ꝙ illa Decre. ſeries. nõ tenet ſecundum Vin. ſed, vt dicit Ioã. an. & bene, Vin. hoc dicit olim, quando illa Decre. non erat in iſta cõpilatione ſed hodiè non poſſet hoc dicere, per id qđ habetur. s. in ꝓœm. reſecatis ſuperfluis. &c. Quare ipſemet Vincenc. poſteà mutauit ſententiã in ſecundo apparatu: & dedit alias ſolu. ad illud. c. ſeries. quas ibi referã, q̃ cõiter non tenentur: ideò non curo hîc referre. ¶ Secunda ſo. gl. eſt, ꝙ cõtrariũ loquitur, quando impedimẽtum eſt probatũ ad ſeparandũ matrimoniũ iam cõtractũ. Tunc em̃ in fauorẽ matrimonij admittuntur teſtes ad probandũ cõtrariũ: quia eſt maximũ periculũ in ſeparando matrimoniũ legitimè contractũ. de teſti. licet ex quadã. in fi. Hîc verò loquitur probato impedimento cõtra ſponſalia de futuro: quo caſu nullum ſubeſt periculũ, ſi non cõtrahat: ideò debet obſeruari regula iuris: quia publicatis atteſtationibus &c. Hoſti. hãc lec. impugnat, qa hæc diuerſitatis rõ inter cõtractũ & contrahendũ, reprobat ſecundũ eum j. de ſpõ. c. ꝓtereà. j. & ij. & j. tit. ꝓxi. c. cũ in tua. Vult fortè allegare illa iura: qa peccatũ imminet, nõ perficiẽdo ſponſalia ſecundũ ꝓmiſſionẽ: maximè vbi iuramentũ interuenit: vt hîc in prin. Cal. ſequit gl. dicẽs eam ꝓcedere ꝓbato impedimẽto: ſecus verò nõ probato impedimẽto: quia tunc admittuntur teſtes publicatis atteſtationibus ad probandũ impedimentũ. Ratio diuerſitatis eſt, qa in primo caſu, nõ ſubeſt periculũ, ſi nõ contrahãt: cũ ſpõſalia poſſint diſſolui pari cõſenſu. de ſpõ. c. ij. Et ideò obſeruantia eſt cõis regula iuris, ꝙ publicatis atteſtationibus. &c. qa ceſſat ratio exceptionis. Sed in ſecundo caſu ſubeſt periculum, ſi cõtraherent ſtãte impedimẽto: ideò debent admitti teſtes, ſicut in matrimonio cõtracto. Et hoc caſu procedit dictũ Hoſt. vt nõ ſit differentia inter cõtractũ & contrahendũ. & ſatis optimè loquit iudicio meo.[c] ¶ † Et ex hoc no. ꝙ vbi vnũ ius[d] venit exceptiuè, ſeu limitatiuè ad cões regulas iuris, fit extẽſio illius ꝓ identitatẽ rõnis. Iura em̃ q̃ admittũt teſtes publicatis atteſtationib⁹, loquunt, cũ agit de mr̃imonio ĩã cõtracto j. de teſt. ſeries. & c. cũ in tua. cũ ſi. nihilomin⁹ extẽdunt[e] ad ſpõſalia, qñ ſubeſt rõ peccati. alle. ad hoc tex. no. q bñ hoc ꝓbat ĩ. c. cũ dilecta. de cõfir. vti. vel inuti. idẽ qđ Cal. ſequit hîc do. Ant. licet eũ nõ noĩet. ¶ † Dic ergo faciẽdo regulã, ꝙ vbicũq; in cã mr̃imoniali ſnĩa trãſit in rẽ iudicatã: vbi ob. publicatio atteſtationũ. ¶ † Et qñ dicat trãſire, vel nõ trãſit ĩ rẽ iudi. colligit ex hac regula. vbicũq; vitiũ ſnĩę eſt ꝓ partes, cõtra quas fert, remiſſibile, ſnĩa trãſit in rẽ iudi. Rõ eſt, qa trãſitus in rẽ iud. cauſatur ex approbatione partiũ. de re iud. qđ ad conſultationẽ. C. quomõ & qñ iu. l. ab eo. ¶ Ad propoſitũ ergo tàm in ſponſalibus, q̃ in matrimonio,[f] ſi vitium ſententiæ eſt remiſſibile per partes, ſnĩa tranſit in rẽ iud. & obſtabit publicatio. Exemplum in ſponſalibus, qñ probatũ eſt impedimentũ. Poſſunt enim partes omni ſnĩa ceſſante diſſoluere ſine aliquo peccato ſponſalia etiam iurata. d. c. ij. Ita & tacitè poterũt ſibi præiudicare patiendo publicationẽ atteſtationum

---

a ¶ De præſenti. Vide Ro. in ſing. cccxxxviij. ĩci. tu ſcis. vbi dicit, ꝙ ſi præceſſerint verba de futuro, induc̃t ſpõſalia: licet ſubſequant verba de p̃ſenti. ſed vide Abb. diſtinguẽtẽ in. c. ex parte. j. de ſponſa.

ZACHARIAS.

b ¶ Quilibet de populo. Adde ꝙ per vnũ teſtẽ põt probari mr̃monij impedimẽtũ: vt no. per Hoſt. in. c. ſup eo. ñ. rñ. j. de teſt. & c. ꝓtereà. el. ñ. j. de ſpõſa. & vtrobiq; eſt bo. tex.

c ¶ Adde ad hoc pulchrã gl. in. l. ſi qs. C. de fur. Item vide doc. in auth. quas actiones. C. de ſacroſan. eccl̃ę. & vide Bar. & Cuma. & do. Barto. ſozinum ſubtilitatũ principẽ in. l. ñ. ff. de lega. j. in. ñ. not. & oĩno vide amplã apoſtillam Alex. ad Barto. in d. l. ſi qs. Ber. forc.

ZACHARIAS.

d ¶ Vnum ius. Vide Alex. ĩ. l. ſi conſtante. in prin. co. vj. ver. itẽ in quãtũ. ff. ſo. ma. Fel. in c. qm̃ frequenter. in prin. col. iñ. ſ. vt lite nõ cõte. Decr. in. c. cũ dilecta. j. de confirma. vtil. vel inuti.

e ¶ Extenduntur. Adde qđ idẽ Abbas conſi. lxv. cõſuluit, ꝙ ſi teſtator diſponat, ꝙ executores matrimonio collocẽt filiam, ꝙ potuerũt illam pſpõſalia collocare.

f ¶ Et videoĩno q̃ ſuper hoc latè ſcribit do. Ant. in ca. fraternitatis. ĩ. xl. colũ. de teſti. & in d. c. ſeries. in peñ. col. eo. tit.

tionum super impediẽdo:vel non appellando à sentẽtia lata cõtra sponsalia.exemplũ in matrimonio,si publica tio attestationum est facta,vel sentẽtia lata pro matrimonio:vt qa ab actore dicebatur contractũ:à reoverò negabat,nullo alio impedimẽto allegato.Nullũ em̃ sub est pc̃m,si nõ admittuntur testes de nouo ad probãdũ ꝙ nõ fuerit cõtractũ:cũ possit reꝰde nouo cõtrahere:& sic potuit sibi tacitè prꝫiudicare.Si verò vitiũ sententię nõ est remissibile per partes:tũc nec sentẽtia trãsit in rẽ iudi.nec obstat publicatio attestationũ.Exemplũ in spõ salibus,si ꝓbatum nõ est impedimentum:vt.s̃. dixi post Cal.Exemplũ in matrimonio idẽ,qđ in sponsalibus: vel probatũ fuit impedimẽtũ,per quod matrimoniũ venit dissoluendũ.Potest em̃ ꝓbare cõtrarium non obstante publicatione,quia nec sententia obstaret hoc casu.quod plus est.de re iudica.c.tenor.c. lator. &.c. consanguinei.

6 ¶ †Cõcludo ergo breuiter hãc materiã,& multas alias cõsimiles:quòd vbicunq; imminęt pc̃m veritate nõ ma
a nifesta:nec sentẽtia trãsit in rẽ iudicatã:[a]nec obstat publicatio attestationũ,quominus alij testes possint ꝓduci super eisdẽ capitulis,vel directè cõtrarijs.De sentẽtia ꝓbatur in.d.c.lator.& ibi hoc expressè tenuit Host.vbi dicã latius,& aliquid in.c.consanguinei.e.ti.Quòd non obstet publicatio,etiã in eadẽ instantia, expressè voluit gl.in.d.c.series.vbi infirmat istũ intellectũ ad hoc capitulũ in gl.fi.¶ Sed aduerte,quia Io.An.in.d.c.series.voluit limitare oĩa p̃dicta.Dicit em̃,ꝙ in hoc est fauor matrimonij:qa cũ in alijs causis nõ liceret ꝓbare falsitatẽ directè priorũ testiũ:quia hoc esset ꝓducere testes sup ar ticulo directè cõtrario.qđ nõ licet:vt in cle.ij.de test.In matrimoniali tn̄ hoc licebit:vt in.d.c.series.& expressiꝰ in.c.cũ in tua.eo.ti.Itẽ in cã matrimoniali super capitulo,super quo deposuerũt testes,si nõ probauerũt,poterũt alij produci publicatiõe nõ obstãte:quod in alijscausis nõ liceret.Et no.sing.hoc vltimũ:quia alibi non probat hoc dictũ in eadẽ instantia:nisi per argumẽta à simili:vt patet ex p̃dictis.Sed omnia p̃dicta limita in eo, qui stat pro matrimonio.Et no.sing.hãc limitationẽ,quam non memini alibi legisse.Sentit em̃ per hoc,ꝙ publicatio nõ ob.in cã matrimoniali:& per cõsequẽs nec sentẽtia trãsit in rẽ iudi.in p̃iudiciũ illiꝰ.s.qui stat pro matrimonio.Secus cõtra eũ qui stat cõtra matrimoniũ.qđ est valde sing.Sed nihil allegat Ioã.an.Cal.in.d.c.series.quẽ seqtur do.An.q tenet idẽ esse in eo, qui staret cõtra matrimoniũ:vt si allegaret aliqđ impedimẽtũ perpetuũ:cũ tũc subsit eadẽ rõ:vt euitet ꝑiculũ animę.Adducit not. in.c.lator.de re iudi.& qa ęquè fauor est dissoluere matrimoniũ cõtra legẽ Dei cõtractũ,sicut legitimũ cõsoli dare.Et hoc dictũ plꝰ mihi placet,q̃ opi.Io.an.quia hęc spãlis prouisio,nõ est fundata super fauore matrimonij sed potiꝰ ꝓpter periculũ aię.Ad hoc no.ꝑ Io.an.& Ho. in.d.c.lator.vbi dicũt istud.c. ꝓcedere,vbivertit̃ periculũ aię.& apertè sentit gl.in.d.c.series.¶ Dico ergo,ꝙ siue stet ꝓ matrimonio,siue cõtra:habẽt p̃dicta locũ. ꝓ primo vide tex.in.c.cãm matrimonij j̃.e. ꝓ secũdo vide tex.iũcta gl.i.c.j.de cõsan.& affi.Adde tn̄ vnã limitationẽ,q̃ credoverisimã:vt publicatis attestationibꝰ admittat̃ stãs ꝓ matrimonio,vel cõtra ad ꝓbãdũ.ꝙ nõ ꝓbauerat aliãs directè cõtrariũ,p̃missa tn̄ aliquali causę cognitiõe.Nõ em̃ indistinctè est audiendꝰ,ne hoc faciat vt corrũpat testes:vel cã vexãdi aduersariũ:vel cã differẽdi negotiũ,seu illudẽdi iudiciũ:qa vbi ꝑiculũ maius vertit̃ ibi cautiꝰ est agendũ.de ele.vbi ꝑiculũ.li.vj. facit.c.j. de iu.cal.li.vj.sed debet examinari,quare istos testes prius nõ ꝓduxerat & quales sunt.& si videt legitimã cãm admittet aliãs secꝰ.Nã in.c.cũ in tua diœcesi.& in.c.series. de testi.habuit legitimam cãm ꝓducẽdi:vt ibi not.Pro hoc facit no.dictũ Inn.in.c.tenor.de re iud.vbi idẽ dicit ideo,qvult admitti post sniam appellatiõe nõ suspẽsa.& sic limitat illa ca.lator.tenor. & consanguinei. Et per hoc habes declarata multa iura, & verificata secũdam hanc lec.glo.¶ Tertiò glo.ponit tertiã solutionẽ,ꝙ in c.series.nõ potuit reus ex articulis productis per partẽ informari super probatiõe contraria: quia posuit articulũ nimis generalem & cõfusum,quòd illi erant cõsanguinei:sed testes deuenerunt ad specialitẽ ponendo. A. &.B.in primo gradu.vnde visis attestationibus fuit instructus super probatione cõtraria: ideò admissus fuit post publicationẽ:quia nõ est sibi imputandum, quare non probauit:sed glo.non persistit in hac solutione,dicens:ꝙ ex quo pars dicit illos esse consanguineos, satis potuit pars probare contrarium. Sed certè glossa malè reprobat hanc solutionem:quia difficilimum & prope impossibile est probare,quòd aliqui nõ sint consanguinei:nisi probatio consanguinitatis restringatur ad certas personas:quia tunc indirectè põt probari contrariũ.Et licet hęc solutio nõ sit necessaria ad.c.series.quia speciale est in matrimo.tn̄ in se est vera,& valde not.& eam tenet Inno.in.c.ex tenorej̃ de testi.vbi latius attingam.¶ Quartò soluit,gl. quòd hîc producebatur vnus testis contra probationẽ pluriũ.Sed hęc solutio est indubitabilis,& de modico seruiret.¶ Extra glo.ponuntur duę aliæ lect.quę nihil valent:ideò, nõ curo recitare.tene secundã lecturam declaratam & suppletam, vt super ea dixi.

a ¶In rem iudicatã. Quando sententia in causa matrimonij̃ transeat in rem iudicatã,vide pau. de ca.cõsil.cclxvj. ZACHARI.

¶Adde,qđvoluit allegare consil.cclxvij̃.qđincip.videtur dicẽdũ non valere. vbi etiã ponit an talis snia faciat filios nascituros.pro quo p istũ ĩ.c.lator.& ibi deo duce post eũ dicemus.j. de re iudic.

✤SVMMARIVM.✤

1 *Ordinarij appellantur Episcopi:& etiam inferiores.*
2 *Excõmunicatus repellitur ab officijs & beneficijs.*
3 *Procurator dicitur habere officiũ.*
4 *Tempus delationis & aßumptionis inspicitur : vt quis sit capax officij.*
5 *Literæ ordinariorum sigillatæ authẽtico sigillo,cũ testium subscriptione,probant indistinctè.*
6 *Literæ ordinariorum sigillatæ sine subscriptione testium,probant in leuibus causis*
7 *Literæ delegatorũ in remißione causæ sibi commißæ probãt: vt superior posßit procedere.*
8 *Literæ delegatorũ,quòd fuerit proceßum sic & sic,nõ probãt.*
9 *Literæ delegatorum sigillatæ authentico sigillo, probant de modico præiudicio.*
10 *Literæ arbitrorum non probant.*
11 *Excõicatus obligat & oligatur: sed exercitium non habet.*
12 *Delegatio facta per cõsulẽ ante ingreßum prouinciæ,nõ valet: sed cõualidatur tempore ingreßus, pro consule in volũtate durante.*
13 *Procurator absoluens ab excõicatione ex tacita volũtate constituentis, potest acceptare iterum procuram.*
14 *Excõicatio,siue tempore constitutionis, siue aßumptionis, siue vtroque, impedit validitatem procurationis.*
15 *Procurator excõicatus repellitur ab exercitio procuræ.*
16 *Reus excõicatus potest esse in iudicio.*
17 *Gesta cum procuratore excõicato,sunt nulla.*
18 *Procurator datus ad substituendum, vel nudus minister, non potest alium substituere.*
19 *Deportatus non admittit potestatem eligendi.*
20 *Excõicatus non potest esse procurator etiã pro consorte.*

¶CAP. VII.

POstcessionem. ¶Per liter. ordinarij ꝓbatur quis excõicatus: nisi cõtrarium doceatur.ita summat Ioã.an. Verũtamẽ hęc summatio nimis generalis est:vt patebit ex infra dicendis:ideò summo sic. ¶ Si per literas ordinarij probatur quis excõicatus à procuratione repellit̃. h.d.Et hæc summatio cõuenit tex.& ti.& nullã patit̃ calũniã.nã.d.An.summat aliter; & eius summatio nec cõgruit tit.nec attingit principalẽ materiã ca.dicit em̃ sic,

Procurator excõmunicatus tẽpore aſſumptionis mandati,ab agẽdo iudicialiter repellitur.Hęc ſummatio potiuscongrueret ti.de ſen.excõ.vel ti.de iudi.cũ nullã mẽtionẽ faciat de probatione:maximè quę fit per literas,ſuper quarũ effectu pendet principaliter prolixa & ſubtilis materia huius cap.& ideò tenet p̃cedentem. Diuiditur cõpendioſè in duas partes.In prima ponit repulſionis cãm:in ſecũda repulſionẽ.ibi:*ipſum*.¶ Caſus literalis. Aliquis dũ erat excõmunicatus erat cõſtitutus procurator,in quadã cã:ille cõparuit in iudicio : obiectũ fuit ei, quòd nõ erat admittẽdus,cũ eo tẽpore, quo datus erat procurator,excõicatus erat,& hoc probatũ fuit per literas ordinarij ſui:quia literis ordinarij ſtãdũ eſt,donec ꝓbetur cõtrariũ.dominus Pa.ipſum tãq̃ procuratorẽ nõ admiſit.Ber.¶ †Not.ibi:*iudicis ordinarij*.quòd nõ ſolũ literę Epiſcoporũ faciũt fidẽ,maximè in ſentẽtia excõicatiõis:vt in.c.curię.xj.q.iij.& in.c.j.de treu.& pa. ſed etiã literæ cuiuſlibet ordinarij:vt hîc. Hoc em̃ verbũ ordinarius:nõ ſolũ cõprehẽdit Epiſcopos, qui ſunt generales ordinarij.de offi.or.cũ Epiſcopus.lib.vj.&.c.j.eo. ti. ſed etiã inferiores & ſpãles ordinarios:vt eſt tex. iuncta gl.in.c.ordinarij.de offi.or.li.vj.facit.c.cũ ab eccleſiarũ. eo.ti.quòd ſentiũt hîc cõiter doc.ꝙ eſt not.pro diſpoſitiõibus faciẽtib⁹ mẽtionẽ de ordinarijs.¶ Et no.ex hoc & ex tex.ꝙ quilibet habẽs ordinariã ptãtem, põt dici iudex.Ex quo infero,ꝙ poterit ſuã iuriſdictionẽ iudiciali ter,ſeu in figura iudicii exercere.& ad hoc,ꝙ no.in.d.c. cũ ab eccleſiarũ.dixi plenè in.c.cũ cõtingat.de foro cõpe.¶ No.de ver.*ſtandum*.ꝙ licet cõiter ponatur,vt differat ab eo,qui ſedet:hîc tñ & in multis alijs locisponitur pro fide adhibẽda,quaſi nõ ſit vltra quærẽdũ,ſeu procedẽdũ:ſed illis ſtãdũ & quieſcendũ.Aliqñ aliter ponit,vt in.c.intelleximus.de iudi.cũ ſi.¶ Not. ꝙ plena probatio põt reprobari.cõcor.c.tertio loco.s̃.eo.&.c.cũ Io. de fi. inſtru.&.l.cũ p̃cibus.C.de proba.vide qđ no.gl.in.c. ferrũ.l.di.& qđ no.in.c.is,quij.de ſpõ.¶ †No. ꝙ excõmunicatio repellit excõicatũ,nedũ à bñficiorũ eccleſiaſtico rũ adeptiõẽj.de cle.excõ.mini.c.poſtulaſtis.leg.& no. in c.cũ bonę.de æta.& qua.Itẽ ab honorabili offõ & publico ĩ.c.decernim⁹.de ſen.excõ.li.vj.Sed etiã ab offõvili& oneroſo:vt eſt offm̃ ꝓcuratoris,ad qđ etiã infames ſaltẽ de iure ciuili ꝓmouẽtur.inſti.de excep.in fi.Dixi plenè in.c.Imperatorũ.de iuramẽto calũ.& hoc in odium ſui: quia poſſet eſſe ſibi vtile.Item,vt facilius reſipiſcat,& vt euitetur aliorũ periculũ in cõione:vt in.c.pia.de excep. li.vj.¶ Et bñ no.ex iſto tex.quia excõicatio exiſtens tpe aſſumptiõis mãdati,nedũ repellit ab exercitio ꝓcuratio nis:ſed etiã reddit eũ incapacẽ, vt nulla poteſtas etiã habitu trãſeat in eũdẽ:ſicut in ſimili impedit acquiſitionẽ bñficij eccleſiaſtici & aliorũ officiorũ publicorũ dictis iurib⁹ ſtatim alle.Et not.ex hoc & text.quòd ꝓcurator dicit̃ habere offm̃. & largo mõ quodlibet miniſteriũ, ꝙ neceſſariò eſt explicãdũ,põt dici offm̃:vt ꝓbat̃ ĩ .c.cũ in cũctis.§.inferiora.de ele.iũcto.c.j.de cõſue.li.vj. Et dicit Tulli⁹ offm̃ eſſe,qđ natura,aut legibus neceſſe eſt adimplere.& dicit̃ ſecũdũ Io.Cal.ab efficiẽdo,[a]quaſi efficium ſed ꝓpter ſermonis decorẽ,mutata eſt litera e in o. Vel dic,ꝙ dicit̃ offm̃ ab officiẽdo,per cõtrariũ:qa offm̃ nemini debet officere,ſeu eſſe dãnoſum.de ele.c.cũ nõ deceat.li.vj.facit.xiiij.q.v.c.deniq̃.Sicut luc⁹ dicit̃ à luceo ꝙ cõtrariũ.& hoc no.ꝓpter ſtatuta faciẽtia mẽtionẽ de habẽtib⁹offm̃.¶ Vltimò no.ibi: *aſſumpſit*.&c. ꝙ ad hoc ꝙ alicui offm̃ validè acq̃rat̃,req̃rit̃ capacitas [b]ꝓſonę nedũ tpe dilatiõis,ſed etiã tpe aſſumptiõis:qa eo tpe ius ſibi acq̃rit̃ ĩ re.de p̃bẽ.c.ſi tibi abſenti.Pro hoc bon⁹ tex. in ſimili.ĩ.§.in extraneis.inſti.de hęre.qua.dif.ſi ergo tpe collatiõis ſeu delatiõis bñficij ſeu officij qs eſt habilis:ſed tẽpore acceptatiõis eſt inhabilis,nihil ſibi acq̃rit̃:vt hîc. Itẽ ecõtra,vt in.c.ſi eo tpe.de reſcrip.li.vj.&j.ſuper glo. fi.aliquid dicã.hęc ſufficiant pro notabilib⁹. ¶ †Venio nũc ad apparatũ:& ſcias qđ hoc cõiter habet materiã ꝓlixã & difficilem: nitar abreuiare & declarare quãtum potero.& principaliter diuiditur in duas partes.In prima tractatur de fide adhibenda literis iudicũ tã ordinariorũ,quã delegatorũ & arbitrorũ,qui ſunt quaſi iudices.l.j.ff.de arbi.& iſta pars expedietur cũ gloſ.j.Secũda pars tractat de effectu excõicationis circa procuratiõis offm̃.& iſta expeditur cũ gloſ.ij. ¶ Venio ad primã partẽ,& quęro:quia hîc adhibetur fides literis ordinariorũ in probãda excõicatione:nunquid iſtud ſit regulare in alijs actibus probandis.gl.j. alle.primò,ꝙ ſic.Secũdò nititur probare cõtrariũ.Tertiò ponit tres opi. Ego vltra glo.ponã ſex.& ſic erũt.ix.opi.adijciã pro.x. qđ mihi breuiſsimè videbitur.&quoniã materia ſatis difficilima eſt,& malè per text. declarata : recitabo ſupradictas opi. vt quiſq̃ ſtudioſus,cui ingenij talẽtũ Deus cõtulit poſsit melius veritatem diſcernere:& primò expediã in iudicib⁹ ordinarijs motiua ad vtrãq̃ partem patent ex glo.& opij̃.recitandis:& incipiendo ab opi.gloſ.¶ Prima [c]fuit opi.Hug.dicentis,qđ ſemper ſtatur ſcripturę ſigillo Epi ſigillatę:quia vicẽ habet publicati inſtrumenti,per iura in prin.gl.alleg.Hãc opi.ſecutus eſt Hoſt. & multi alij dicentes,qđ literis [d]Epiſco. & aliorũ ordinariorũ creditur ſigillatis eorũ ſigillis. Et pro hoc iſtud. c. &j̃.de fid. inſtr.c.ij.& alia iura hîc alleg.in princ.gl.& in c.pej̃.de pur.cano.& dicit Hoſti. mirandũ de tenentib⁹ cõtrariũ . Nã ſi offm̃ tabellionis cõceſſum foret vili & abiectæ perſonę,facit ſcripturã authẽticã:multò forti⁹ offm̃ Epiſc.dignitatis & ordinis:cũ in ſua conſecratiõe ſolenniter profiteatur & iuret ſe canones ſeruaturũ: ſicut ergo creditur inſtrumẽto tabellionis cũ teſtiũ ſubſcriptiõe:ſic & fortius credendũ eſt literis Epiſc. cũ ſigillo:cum fides Epiſ.videatur prępõderare fidei tabellionis.de fide.inſtr.c.pe.& vlt. facit & quaſdã alias perſuaſiones ad.c.qm̃j̃.e. ꝙ videtur ſuę cõcluſioni obſtare. Rñdet,ꝙ loquitur qñ literæ nõ apparent ſigillo Epi.ſigillatę:ſed ipſe viua voce dicit,ꝙ ita proceſſit:vel loquitur ſecũdũ eũdem,qñ iudex hoc extẽdit in chartulario manu publica,ſeu per duos viros idoneos nõ cõfecto: ſed hîc loquitur,qñ apparẽt literę ſigillatę.¶ Nec ob.ſecundũ eũ aliud motiuũ,ꝙ dignior eſt viua vox:cui non creditur,etiã ſi eſſet Epi.vt in.c.placuit.&.c.ſi tm̃.vj.q. ij.quia illud eſt verũ,qñ cõtrariũ probat̃ per pluresj̃.de teſti.cũ à nobis.Vel dicit rñdẽ dũ per not.s̃.eo.c.iij.loco q.d.qđ nõ ſemper viua vox eſt dignior:vt ibi not.Nã videmus,ꝙ voci viuę tabellionis nõ creditur: & tñ iſtru. ipſius ſic:ita nec viuę voci Epi,ſed ipſius literisſigillatis ſic.Sed hęc opi.quę habet,qđ indifferenter credatur literis epi & aliorũ iudicum ſigillatis, cõmuniter reprobat̃ per docto. notantes diuerſitatẽ inter ſcripturã publica manu confectã,& literas ſigillo epi ſigillatas. Nam vt dicit Ioan.And.ſi inſtrumẽtum falſum ſcribatur ſub nomine notarij hoc facilè per cõparationem literarum deprehendi poterit. Sed ſi verũ, ſigillũ furtiuè ſubtractũ falſis literis apponatur,deficiet probatio. Vnde cùm facilè poſsit à cancellario forſan dormiente ſurripi ſigillum:à notario verò impoſsibile eſt ſurripi actum ſcribendi.Salua pace Hoſt.videtur notanda differentia inter notarium & Epiſco.ſeu aliũ ordinarium. Item ſecũdum Ioã.Cal.officium tabelliõis eſt ſcribere.Non ergo mirũ,ſi ſuæ ſcripturæ credit̃.Non ſic iudicis:quia offi. iudicis non eſt inuentum:vt ſcribat:licet quãdoq̃ ſcripturæ authoritatem præſtetj̃.de fi.inſtr.c.penu.& vlti. Nec ſequitur,pręſtat authoritatẽ:ergo ſuę ſcripturę eſt fides adhibenda.Iſta em̃ ſunt diuerſa aliquid facere,et facto authoritatẽ pręſtare. In proprio facto quis non poteſt autho. præſtare.in cle. ſi vna.de reb.eccle.non alie. l.j .ff.de autho.pręſtã. & tñ põt noĩe ꝓprio cõtrahere. & ſic actum

ã ¶Ab efficiendo. Adde qđ añ Cald. ita dixit ſan.Ambro.in aureo libello ſuo offic.lib.j.c. iij.in fin.vbi dicit, qñqdẽ offm̃ ab efficiendo dictũ putam⁹, quaſi efficiũ ſed propter decorẽ ſermouis vna ĩmutata litera offm̃ nũcupari:vel certè vt ea agas,quę nul liofficiant,ſed proſint omnibus.

b ¶Capacitas. vide Bald.in rubr.C.de cõdi.obturpẽcãm circa fin. vbi dicit, qđ ſi bãnitus non põt eſſe de prioribus,ſi tpe imburſationis ſit bãnit⁹ aliquis,licettpe extractionis fuerit rebãnitusnõ tñ poterit eſſe de priorib⁹ de quo etiã Bar.in l.vſufructus in fin. ff.de ſtipu.ſeruo.

c ¶Prima. vide tñ Ange.in,l.conſentaneũ.co.pen.ĩ gl, in ver. cõmonefacto.C.qũo & quã. iu.vbi dicit, ꝙ ex ſolo ſigillo abſq̃ aliqua ſubſcriptura arguit̃ & ꝓbat̃. volũtas ei⁹ cuius eſt ſigillũ, & ſubñcit quod creditur nũtio veniẽti cũ ſigillo ſolo:&hoc procedit ad p̃iudiciũ illius cuius eſt ſigillũ:alias ſigillo ſimpliciter non eſt ſtãdũ vt per Fely.in.c.qđ ſup.j.de fi. inſtrn. col.ñ.

d ¶De hoc an credatur literis epiſ. videgl.ĩ ver.maximè.& ibi aliqd ꝓ Cy. & Bal, in,l. iñ.C.de epiſco.& cle.& ꝓ Ia. bu. & Bald.poſt Gul, in l.ſi qua. C.de epi. & cle.& in. l.ſi ꝓcuratorẽ.ff.de ꝓcu.& in. l, ſi publicanus.§. j.ff.de pu.& in . l.j . §.ſi quis neget quem ad.te.ap.per Bal. in.l.j.ad fin. C.de proc.& in. c . j.in ver. ſigillo.de pa.

a

b

2

3

& ſic actū facere. Ad Dec.pe.de purg.cano. quā allegat Hoſt.rñdet Cal.ꝙ ibi nō dicit,ꝙ illi relationi ſtet ſuper illis,quę in ea cōtinētur.ſed nō apparebat de contrario: vnde pro illis pręſumebat̄ j.e.c.qm̄.Itē ibi ſtatur relatio ni cōtra ꝓducētē:& loquit̄ de delegatis:de quib⁹ eſt dicēdū:vt j. ſubijcient̄.Ex quib⁹ apparebit intellectus huius cap.& Decre.cū à nobis j.ti. ꝓxi.quam Hoſti.& multi alij adducunt ad illam opi. ꝓbandā,facit potius cōtra ex ponēdo,ſeu intelligēdo illū verſi.nec ſcriptu.vt ibi intelligit Inn.vel exponēdo dictionē niſi:pro q̄uis: vt quidā ibi exponunt:vt ibi gloſſ. & ſuper ea.Vel aliter poteſt intelligi in caſibus ſpūalibus,in quibus literę iudicū faciunt fidē,de quibus j.Et iſta rñſio melior eſt: & procedit ſine impropriatione aliqua.de quo dicetur pleni⁹ in d.c.cū à nobis.Decre.ij.de fi.inſtr.etiā facit potius cōtra ſi rectè intelligat̄.Nā tex.ibi tacitè loquit̄ de ſigillatis literis habētibus ſubſcriptionē,ſeu inſcriptionē teſtium: licet teſtes ſint mortui.Alia iura de quibus hîc in princ. gl.loquuntur in caſibus ſpecialibus.de quibus dicetur j. in.ix.&.x.op.&hoc quo ad primā opi.¶ Secūda fuit opinio quorundā ſecundū gl.tenentiū ferè oppoſitū primę opi.ſ.ꝙ chartę.ſeu inſtrumēto quantūcunq; ſigillato,nō credat̄,niſi ſit redactū in publicā formā.in aut. vt nulli iudi.§.& hoc verò.& in.l.in donationibus.C.de dona.Niſi ſaltē duobus concurrentibus.ſ.ꝙ habeat ſubſcriptionē teſtiū:& ꝙ ibi deſit vſus tabellio⁹is.ar.xvj.q.iij.c.placuit. §.hęc de præſcr.verſ.is aūt.Et hāc opi.tenuit Ber.Hiſp. adducebat.l.iiij.§.finautē.C.de arb.Fallit.ſecūdū eū ſi literæ eſſent redactæ in actis per tabellionē.d.l.in donationibus j.de fi.inſtr.c.inter.Vel ſi habeat teſtiū ſubſcriptionem.xvj.q.iij.dic.verſ.is autē.&.l.vt perfectius.C.de anna.excep.Vin.etiā ſecutus fuit hanc opi.excipiebat tamē tres caſus.ſ.cū literæ epiſcopi habent ſigillū capituli.per c.ſtatuimus.xix.q.iij.de elect.c.cū inter.vel quando apparent ſigilla pluriū epiſcoporū.de cle.pe.c.j.vel cū ordinarius delegat cauſam per ſuas literas: quia iudiciū redditur in inuitū.l.inter ſtipulantem.§.j.ff.de verb.obl. Hæc opi.mihi non placet,nec video eam approbari à docto. videtur enim mihi,quod ſit contra iſtum tex.& text.c.j. de treu.& pa.&.xj.q.iij.c.curiæ.vbi creditur literis ſoli⁹ ordinarij:nec aliquid dicitur de ſubſcriptione teſtium ſeu ſigillo capituli:vel defectu tabellionis ad idem.c.j.de ſen.excom.lib.vj.&.c.ad probandum.de re iud.quæ oīa probant de ſen.excom.mulctaq; alia iura reperiūtur ſuper alijs actibus:vt.xviij.diſt.c.j.&.c.ſi Epiſc.&xix.q.ij.c. j.ij.&.iij.& de tempo.ord.nec epiſcopi.cū multis ſimil. Item exceptiones Vin.ſunt nimis generales:vt indifferēter credatur literis ſigillatis epiſcopi & capituli ſeu plurium prælatorū:cū hoc nullibi caueatur excepta authoritate Papę.de proba.cle.literis.& iura alle.per eū loquūtur ī caſib⁹ ſpālib⁹:vt j. dicet̄.¶ Tertia eſt opi.gl. noſtrę diſtinguētisinter iudicialia&extraiudicialia:vtprīo caſu
a non credatur ſigillo Epiſcopi, [a] ſeu aliorum iudicum: niſi habeat teſtiū ſubſcriptionē,per.c.qm̄ j. eo. Secundo caſu credatur,præſertim in ſnīa excommunicationis: vt hîc.& in iuri.præalle.in gloſſ.vſq; ad fin. Et hæc fuit opi.Io.& vide glo.in.d.c.curæ.Hanc opin.tenuit Inno. hîc videtur tamen in primo diſcrepare in iudicialibus. ſentit enim per.c.quoniam. j.eo.quòd in eis non credatur literis iudicis,etiam cum ſubſcriptione teſtium. ſed oportet,ꝙ acta ſint deſcripta per notarium,vel duos viros idoneos:per.d.c.qm̄.Poſteà in alia glo.videtur recedere in totum iudicio meo ab hac opi.gloſſ.maximè in
4 extraiudicialibus.Dicit enim ſuper ver.per literas.quoſ
c dam tenere,quòd hodiè non crederetur iſtis literis, de quibus in text.intantùm,vt quis videtur in iudicio tanquā excōicatus:per.d.c.qm̄.Nec eſt cōtra.d. c.curæ. xj. q.iij.qa ibi ſecūdū eū nō dicitur,quòd videt̄ per tales literas in iudicio,ſed in eccleſia tātū:qa nō eſt hoc ius p̄iu
diciale.ſed ſalutiferū &medicinale:dūmodò nō contem nat.ij.q.j c.multi.Per qđ ſentit,ꝙ ſi Epiſc. mādat excō. à ſe in iudicio vitari:literis ſuis nō parebitur:ſed oportet qđ aliter doceatur de excōmunicatiōe:ſecus ſi mandet eū vitari extra iudiciū.Et hoc videtur ſentire per rō nē ſuā,ꝙ literis Epi.etiā de geſtis per ſe extra iudicium, nō creditur in graue pręiudiciū alteri⁹.¶ Alij vt hîc refert Io.And.circa articulum excōicationis ponunt aliā limitationē:videlicet,ꝙ literæ Epi.probant excō.oppoſitam in vim dilatorię,ſed non in vim peremptorię.huius diuerſitatis rō ē: qa min⁹afficit,ſeu lędit prīo mō opoſita q̄ ſcđo.Nā mō arctat̄ excipiēs ad ꝓbādū j.octo dies.Scđo verò caſu debet dari tempus lōgius:vt no.in.c. pia.de exce.li.vj.facit qđ leg.& no.in cle.vna.de except. Io.And.non videtur hoc placere:ſed potius eſſet diſtinguēdū ſcđm eū in forma literę:vt ſi ſit purè teſtimonia les ei nō ſtetur:vt qñ Epi. ad petitionē partis ſcribit ei, qđ excōicauit talem.Si verò ſit promulgatoria ſnīæ:tūc ei ſtetur.Ad primū facit qđ not.iij.q.ix.c.teſt.Hæc opi. tertia nō videtur vera,vt indiſtinctè credatur in extraiudicialibus.corruit em̄ ex ratiōibus.ſ.alleg.contra primā opi.Graue em̄ eſſet dicere,ꝙ Epiſco.per ſuas literas ſigillo ſuo ſigill.poſſet nocere cuicūq; ſcribēdo:vt vult & facit apertè in contrariū illud.c.ij.de fid.inſtr.intelligendo,vt ſ.Item apertè facit in cōtrariū mens in.c qm̄. j.eo.Licet em̄ illud loquatur in iudicialibus,idēvidetur in extraiudicialibus,in quib⁹ poſſet q̄ñq; imminere maius periculū.quā in iudicialibus:ergo idem dicendū.Ad hoc quod not.Io.An.in.c.diſpendia.de reſcrip.lib.vj.in nouel.& quia in iudicio quaſi cōtrahitur.l.iij.§.idē ſcribit.de pec.Si ergo in quaſi cōtractibus nō credit̄ literis Epiſc.ſeu cuiuſlibet iudicis:vt.d.c. qm̄.ſecundū verū & cōmunē intellectū.Ergo multò minus in veris cōtractibus,in quibus minus exuberat poteſtas iudicis. Et not. hanc rationē:quia nemo tangit, ꝙ meminerim. & ſatis
b vrget primā & iſtam tertiā opini.Quid aūt dicendū reſpectu excōicationis:an,probet̄ per literas [b] qualeſcūq; & qualitercunq; opponatur,infra dicā. ¶ Quarta opi. ponitur hîc per Goſ.& Pet. dicentes per iura alle.in.ij. parte glo.ꝙ Epiſco.aliquid contētioſè dicenti,& cōſtituenti ſe partem,nō creditur.Si aūt aliquid ſcribit iure ordinario:tunc creditur ſibi,vt iudici.de eo,ꝙ fit corā eo,vel per eum:vt in.d. ca.curæ.Hęc opm̄. corruit per c.qm̄ j.eod.& per ſupradicta.Itē ipſemet Goſ.in. q.xiiij. vt hîc refert Ioan.An.tenuit id,quod hęc glo.qđ etiam videtur tenere Spe.in titu.de proba.§.fi.verſ.x.ibi em̄ refert.curiā tenere nō credi ſigillo Epī:niſi ſit authēticum de fi.inſtru.c.ij.de ſenten.excō.cum medicinalis.lib.vj. & de fid.inſtr.c.cum dilectus.& hîc.vñ dicit ſigilla Epi. & officialium ſuorum,& præcipuè Abbatū exemptorum, & notariorum iuriſdictionē habentium fidem fa a
cere etiā in negotijs alienis.Inferiorem verò, nō niſi in eis,quæ ſunt ſuæ iuriſdictionis & dicit hoc placere Innocen.de fin.inſtru.c.j.&.ij.Not.bene hanc opinionem iuncta opinio Hoſtien.in practica.Sunt enim viri magnæ authoritatis:ſed profecto hæc non videntur indi- b
ſtinctè vera per rationes ſuperius tactas & infra tangendas.Nec eſt verū,quod Innocen.hoc ſimpliciter tenuit vt ipſe allega.imò, vt patet ex dictis ſuis in.c.de fin. inſtru.poſuit in hoc tres opinio. quas etiam hîc recitauit Ioan.And.& ſtatim per ordinem dicam,ſicut ſuprà policitus fui.¶ †Quinta opi.ponitur per Inno.in.d.c.j.vt colligitur ex prin.magnæ glo.qđ litera dicitur authentica,qñ habet ſigillum authenticum [c] cum ſubſcriptiōe teſtium:niſi in leuibus,in quibus creditur ſine ſubſcriptione teſtium:cùm non ſint multum pręiudicialia.xj. q.iij.c.curę.lxxj.diſtin.&.lxxij.per totum. xcviij.diſtin. c.j.&.ij.arg.xcvij.diſtin.c.nobiliſsimus.Sed Hoſt.ibi dicit,ꝙ aliqua ex eis ſunt præiudicialia multū & in aliq⁹

cōſtāt.per Ioā.an. in addi.Spe.in tit. de inſtru. edic. §. nunc videndūver. ſed ſupplementū in addit. magna.& facit qđ not. Bart. in.l.quoties.in fin. cū ſi.ff.ſolu.ma.Itē adde hūc text.cum glo.in.c. ad probā dū.in ver.per Metropolitam literas de re iudi.Itē vide de hoc p Bal.in.l. exēplo impe.q.C. de prob.& in rub. C.de fi.inſtr.in.vl. char. Itē adde omnino hoc ꝙ not.d. poſt Io.an.in.c.ſeculares.de foro cō pe.lib.vj.& Bal.in extrauag.de pace Conſtantiæ.in fi. prin. Ad quē autē de collegioſpectet facultas ſigillandi not.Io.and. Abb. anti.in.c.inter dilectos.de fi.inſtr. & Bal.ī.c.j. circa prī. de contro. inue.Et an credatur ſigillo legati de latere,vide Spec.in.titu.de leg.§.ſupereſt, Et an ſigillum Epi.faciat fidē: vid Old. cōſi.clxxxiij.&ſe. & vide do.Ant.in c.ñ.circa fin.de fi. inſtr. Et de articulo hic poſito per do.Ant.vide oīno per Do.poſt Archid.in.c.vt circa. §.j.&.ñ.col.ver.& exiſto īfert de ele. in.vj.vbi etiā ponit,quid de literis aliorū prelatorū. ¶ Adde,an credatur literis ordinarij,Cald.conſil.iij. de fi.inſtru.& in literis inferiorū per Lapum allega.vij. ¶ Sigillo epī. Adde de hoc dicendū vt no.in apoſt. ad iſtum in,c.in p̄ſentia.nu.5.in ver.p̄latorum.ſ.de renun. ¶ Probet̄ per literas. Vide car,in clemen.j.q.x. de except.& quod poſui in apoſt.ad iſtū in.c. prudentiam. nu.11,in ver: per literam.ſ.de offi. de lega.

✠SEBA.SAPI,

c ¶ Sigillum authēticū.Quia in leui-

bus ſigillo ſtetur, tenet Specula. in tit. de remiſſionibus. §. vtilever. ſed nunquid remiſsio Bal. in l. pacta noniſsima. co. fi. C. de pactis.

ex eis requirunt plura ſigilla. de cle. peregri. c. j Sed hæc opi. Inno. iudicio meo multũ eſt propinqua æquitati & veritati: vt j. latius dicã. ¶ Sexta opin. ponitur per eundẽ Inno. in loco ſtatim alleg. in medio illius gl. vbi dicit, ꝙ an credatur literis Abbatis, vel Archidiaconi, vel aliorum Prelatorũ de his, quæ extra iudicium fiunt: & quã tum eis credatur. i. vſq; ad quam ſummam & inter quas gentes: totum relinquit cõſuetudini. Nam & conſuetudo tales ſcripturas publicatas facit de fid. inſtr. cum dilectus. C. de eman. libe. l. j. & ix. q. iij. c. conqueſtus. Nec ob. ſecundũ eũ hoc. c. curæ. & c. j. de treu. & pace, quia pñt dici ſpecialia in ſententia excõicationis propter participationis periculum. de rap. c. j. aliâs. ij. aliâs cõſtat, ꝙ epo vel alteri dicenti talem ſententiam dedi: vel citaui: non creditur niſi aliter probetur j. eo. quoniam. No. bene, qa ſentit. c. qm̃. habere locum vniuerſaliter ceſſante conſuetudine. Hęc opi. quatenus videtur ſe fundare ſuper conſuetudine, vt aliter literę non probent, poſſet procedere in multum præiudicialibus. ſecus videtur in leuibus. & ſic concordabit cum præce. opi. aliâs nõ eſſet vera: cùm in multis leuibus credatur literis Prelatorum ceſſante conſuetudine: vt. s̃. dixi, & latius infra. ¶ Septima opin. colligitur ex dictis Inn. in fi. illius gl. præallega. vbi dicit, ꝙ creditur literis cuiuſlibet Prelati de his, quę rõne ſui officij facere debet vel poteſt Archiepiſcopo vocanti ſuffraganeos ad concilĩ, vel ad alium ſuffraganeũ conſecrãdũ. xviij. diſt. c. ſi Epiſcopus. lxv. diſ. c. nõ debet. vel in ſubſidiũ extraneos, quos etiã vocat ſimpliciter Epiſc. viij. q. j. c. pontifices. vel qñ capitulũ vocat canonicos. de elect. c. cũ inter vniuerſas. & in capi. ſtatuimus. xix. q. iij. & c. curę. præalle. & lxxij. diſt. per totã. Itẽ creditur qñq; ſecũdũ eũdẽ, licet ad officiũ ſcribentis nõ ſpectet: vt in literis teſtimonialibus de ordinibus, vel moribus alicui⁹ de cle. pereg. c. j. Item in procuratore ad impetrandũ & cõtradicẽdũ conſtituto: & in omnibus alijs vbi nullum vel modicũ prejudiciũ alij generat. Nam in prędictis casibus, & ſi nõ cõſtet ſigillũ eorũ eſſe, qui ſcribũt, vel etiã ſi homines modicę authoritatis ſcribãt creditur eis ſecũdũ Inn. in pręall. c. j. de fi. inſtr. ¶ Aduerte, quia per fi. gl. ſuę põt reſtringi id, qd̃. s̃. dixi in prin. hui⁹ opi. vt intelligat hęc opi. in his, quæ ſunt modici ꝓiudicij, & non in alijs licet ſpectet ad officium ſuũ: & tunc concordabit cum prima opi. & limitabit eã, & nõ notabit de tanta diuerſitate. Attamen ipſemet Inn. in c. ij. de fi. inſtr. in medio primæ columnæ videt multũ à prædictis diſcrepare dicens: ꝙ ſigillis inferiorũ prælatorũ ab epo nõ creditur niſi hoc habeat cõſuetudo. d. c. cũ dilectus. de fide inſtru. niſi fortè habeant iuriſdictionẽ: quia tũc in his, quæ ſunt ſuæ iuriſdictiõis inſtra cuiuſlibet iudicis ordinarij, vel delegati reputarẽtur authẽ. ar. j. de teſt. c. cũ à nobis. Hæc opi. poſſet ſaluari, & reduci ad p̃cedẽtia intelligẽdo, qñ inſtra habẽt teſtiũ ſubſcriptionẽ: vel in casibus ſpecialibus, in qbus procedit. c. cũ à nobis. ſuper quo ſe fundãt, aliâs Inn. redargueret de cõtrarietate: de qua eũ no. Hoſ. reducẽs hæc ad opi. ſuã, de qua ſatis in prima dictũ fuit. ¶ Octauã opi. poſuit Archi. in c. vt circa. de elec. li. vj. & vj. q. ij. placuit. ꝙ litera Epi nõ probabat, niſi habeat ſubſcriptionẽ: vel niſi hoc habeat cõſuetudo. Ad hãc opi. vr̃ hîc accedere Io. an. q dicit, ꝙ requirit ſubſcriptio teſtiũ. & vr̃ velle, ꝙ ſubſcriptio debeat fieri manu ipſorũ teſtiũ ſubſcribẽtiũ: qa aliàs p ſubſcriptionẽ nõ eſſet plenè pui ſum fraudib⁹: cũ poſſet apponẽs furtiuũ ſigillũ ſubſcribere, ſeu inſcribere teſtes nũc mortuos, tpe datæ ipſius ſcripturę viuos: & ſic nõ poſſet reprobari. ad hoc, qd̃ no. in c. tenore. de teſt. ¶ Noua opi. eſt Io. Cal. hîc q dicit ſe credere lr̃is epi, vel cuiuſuis ordinarij, etiã ſigillatis, ſi nõ habẽt teſtiũ ſubſcriptionẽ nõ credit: ſed ſi ſigillũ eſt auth. & habet teſtiũ ſubſcriptionẽ bñ credit. & hoc p. c. ij. de fi. inſtr. inductũ: vt. s̃. per rõnes alle. p hac parte. ¶ Fallit qd̃ dictum eſt nõ credi, ſecũdũ eũ in quibuſdam caſib⁹. Primò in leuibus, & nõ prejudicialibus: vt cũ ſcribitur de moribus & ordinibus clericorũ, & hmõi: de quibus ſuprà in dubio tñ, an ſint leuia, vel ne deſcernat iudex diſcretus ſecundũ eũ, & non is cuius ſunt literę: quia eſſet ſuſpectus facit j. tit. j. c. pretereà. & c. in noſtra. ¶ Itẽ fallit ſecundò in excõicatiõe. vt hîc, & ſimilibus. & hoc in literis promulgatorijs. ¶ Quid aũt in teſtimo. multũ inſtat Cal. tandẽ in fi. videt tenere generaliter, qd̃ nõ probant ſalua cõſuetu. & ſaluis leuibus, & nõ præiudi. ¶ Tertiò fallit cõtra producentẽ, vel ſigilla concedẽtẽ j. de ſol. c. ſi quorũdã. ff. de poſi. l. Publia. j. q. vij. c. quoties. de proc. cle. j. ¶ Quartus caſus cũ hoc habet loci cõ ſue. d. c. cũ dilectus. de fi. inſtr. aliâs dicit tenendũ literas quorũcunq; ordinariorũ, nõ probare ſine teſtiũ ſubſcr. Et in hoc põdera tex. c. ij. de fi. inſtr. vbi tex. voluit prouidere nõ ſolũ locis, vbi eſt vſus tabellionũ: vt per eos conficiãtur inſtr̃a, ſed cũ teſtiũ ſubſcriptiõe: ſed etiã locis, vbi nõ eſt tabellionũ vſus, vt apponatur ſigillũ authenticũ: tñ cũ teſtiũ ſubſcriptione. Item pondera. c. qm̃ j. eo. vbi duo viri idonei equiparantur fidei tabellionis cuius ſcriptura ſufficeret quo ad acta ſine teſtiũ ſubſcriptione: vt ibi not. quaſi velit dicere Cal. qd̃ iudici noluit credere: ſed in defectũ notarij, voluit habere duos viros idoneos & tacitè videtur velle, qd̃ cũ ſubſcriptione duorũ teſtium credetur ſcripturæ iudicis ſigillatę ꝙ etiam not. in d. c. qm̃. & ſatis placet mihi per. d. c. ij. & p d. c. quoniã. in fi. ¶ Aduerte, quòd hęc opi. Cal. reſpectu regulæ videtur incedere cũ opi. Arch. nec loquitur clarè, an requirat ſubſcriptio facta manu teſtiũ: ſicut voluit Ioan. And. an verò ſufficiat inſcriptio facta per ſubſcribentẽ literas, ſeu inſtr. quãq; do. Ant. hîc dicat Ioan. Cald. tenere, qd̃ ſufficiat inſcriptio, per. c. ij. de fi. inſtr. & c. j. de procu. Sed ego video, qd̃ Ioã. Cal. hoc apertè dicat, imò potius poſſet innui contrariũ ex verbis ſuis: cũ vtatur ver. ſubſcriptione. Ipſe tñ domi. Ant. videtur tranſire cũ illa opi. vt ſufficiat inſcriptio, & idem domi. Card. ¶ Ante, quã annectã, quid ſentiã in hac materia, præmittam vnã deciſionem Rotæ ſatis vtilem in practica: licet ex toto non placeat: vt j. dicã. Et quia multa dicta poſſunt ex ea colligi, inſerã propria verba ipſius Collectoris. Fuit em̃ dubitatum inter eos, vtrũ credatur literis Epiſco. ſolo ſuo ſigillo ſigillatis ſine tabelliõe & teſtibus, ſuper reſignatiõe ex cauſa permutationis facta in manibus ſuis, & per ipſum admiſſa, & collatione ſubiecta. ¶ Et licet in hoc dubio poſſent fieri multa argumenta, & allegari pro & cõtra, de quibus in iſto. c. tñ attenta generali cõſue. totius orbis, qua reputatur ſigillum Epiſcop. authenticũ[a] quam etiam ſeruat palatium Apoſtolicũ, cum his, quæ ſpectãt ad ipſius offm̃, & quę inter ſuos ſubditos extra cãm ei⁹ propriã, fidẽ facit dũ mõ nõ procedat, vt iudex: qa tũc ſecus: vt in. c. qm̃ contra j. eod. & c. cũ à nobis j. de teſti. Fuit per omnes dños terminatũ & cõcluſum, ꝙ in caſu prędicto, literę Epiſ. faciãt plenã fidẽ, dũmõ prædicta oĩa in ſua litera cõtẽta corã eo: & per eũ vno & eodẽ tpe facta & cõpleta exiſtãt: aliâs nõ facerent fidẽ: niſi de vltimo actu ſuo, vel ptiũ prout no. per Inno. in ca. qm̃. præal. Ratio prędictæ cõcluſionis patet p ſupradicta. qa oĩa & ſingula prędictę ſa ſpectãt ad off. ſuũ. & inter ſubditos ſuos extraiud. per eum expediuntur. de renun. c. admonet. de re. permu. c. quæſitũ. & c. j. e. tit. lib. vj. Pro qua cõcluſione faciũt ex preſſè no. per Inn. & Hoſt. in c. j. & ij. de fid. inſtr. & per Hoſti. hîc. Nõ ob. ſtylus palatij, quo cauet. qd̃ nõ credit literis epi cõtra Apoſt. impetrantẽ, in quib⁹ eps diceret ſe primò cõtuliſſe bñficiũ quã Pa. ſeu executor. Hoc em̃ cõtingit: nõ ꝙ ſigillũ ei⁹ non ſit authenticum: quia imò eſt vt p̃dictũ eſt: ſed propter fraudẽ: quæ timetur qa ſæpe, imò frequenter accidit, qd̃ epi, vel eorũ cãcellarij

contra

✠ SEBA. SAPI.

a ¶ Authenticũ. Qd̃ valeat cõſuetudo, ꝙ credat ſigillo, tenet Gemi. in. c. q̃uis. col. iij̃. de ꝓcu. in. vj. Cuius memi nit ꝓceptorme⁹. d. Rochus Curti⁹ in c. fi. col. xxiij̃. ver. ex premiſſo notabili. s̃. de conſu.

a

contra Apostolicos impetrantes anticipant datas: & qa fraus & dolus nemini debent patrocinari.& vt malitijs obuietur.de rescrip.c.sedens.&.c.ex tenore.ff.de rei vẽ. l.in fundo.Et est istud in palatio Apostolico inuẽtũ, in quo etiã seruaꝛ,ꝙ literis Epis.in cã propria fides nullatenus adhibeaꝛ.C.ne quis in sua causa.in rubro &nigro.& iiij.q.iiij.c.nullus.Sed in hoc casu videlicet vltimę collationis factę per Epm cõtra Apostolicũ impetrantẽ quo dammodò eps videꝛ facere testimoniũ in causa propria vt ipse collationem suã propriã factã in personã fratris nepotis,vel cõsanguinei,aut familiaris collationi Apostolicę factæ alteri personę sibi extraneę perferret. Et ita solebat semper dicere in cõcilijs reuerendissimus pater do.de Fosonato sanctę Ro.eccle.Cardinalis dũ erat in rota.Prætereà etiã posset assignari alia rõ diuersitatis,quare in primo casu creditur literis Episcopi, & nõ in secundo:quia in primo casu non potest fieri collatio alteri quàm permutanti,per cle.vnam de re.permu. Et sic quodammodò illa collatio est necessaria:quia de necessitate iuris non potest fieri alteri.In secundo verò casu.est locus gratificationi.& potest conferri,cui vult:vt leg.& no.de prẽb.c.relatũ.&.c.tibi,qui.de rescri.lib. vj. Sed prẽlati modernis temporibus plus sequentes carnalitatis affectũ,quàm iudiciũ rationis,sæpe ex inordinata affectione promouent suos.de prẽben.ca.graue.& machinantur omnes fraudes,quas possunt cõtra Apostolicos impetrantes.de renun.c.ij.li.vj.de concess.prẽbẽ.c.j. eo.lib.Hæc sunt verba illius decisionis,quæ est in ordine.xxij.in qua videntur velle domini,quod etiam in prę iudicialibus creditur literis Episcopi sine subscriptione in spectantibus ad officium suum.& in hoc vidẽtur accedere ad septimã.opi.suprà recitatã & deuiare ab opi. Archid.& Io.An.& Cal.de quibus nullã faciũt mentionem.& multa alia possunt colligi ex dictis ipsorum,quę infra statim ponderabo.Ego verò licet inter tantos & tales docto.non deberem calamum apponere:tamen vt non captiuem intellectum:& vt maiorem viam posteris ad veritatem inueniendam præbeam:ponam pro decima opi.vnam conclusionem respectu prolixitatis materiæ non longam,sed compendiosam.xj.comprehẽdentem,quæ talis est.¶ †Literis [a] episcopi,seu alteri[9] ordinarij,authentico sigillo sigillatis & testium subscriptorum manu propria roboratis creditur tã in spectantib[9] ad officium sigillantis,q̃ in alienis negotijs:& tàm in leuibus,q̃ arduis siue sint promulgatoriæ,siue dispositiuè siue testimoniales attestantes tamen factum de præsenti secundum datam literarum,siue contineant extraiudicialia,siue iudicialia:sine subscriptione verò non creditur,nisi in casibus.s̃.exceptis per Ioã.Cal.in quibus creditur,etiam si sint testimoniales attestantes factũ de prę terito.sine sigillo verò & subscriptione etiam in prædictis casibus exceptis nõ creditur,si aliâs non constat eas esse ordinarij.Declaro nũc singulas partes huius conclusionis.¶ Primò enim requiro,vt literæ sint sigillatæ sigillo authentico.hoc dico per.c.ij.de fi.instru.&.c.fic canonici.de offi.or. li.vj.cum fi.cessante ergo sigillo literę censeñ omninò priuatę,ex quo non sunt manu tabellionis confectę:& sic nõ facerent fidem.d.cap.ij.de fide instr.l.scripturas.C.qui po.in pig.habean.l.comparationes.C.de fide instru.nisi in leuibus,si constat eas esse ordinarij:vt j.dicam in fi.conclusionis.¶ Secũdo requiro, ꝙ literę sigillatæ sint suscriptæ manu propria ipsorum testium.Moueor primò per motiua Io.an. superius recitata.Itẽ per.c.j.in fi. de procꝫ.secũdũ vnũ intellectum licet quidã adducant illud pro opin. cõtraria. sed certè potius facit ꝓ:cũ faciat mẽtionẽ de subscriptiõe &verbũ subscriptio,cõprehẽdit ꝓpriè secũdũ cõmunẽ vsum loquẽdi subscriptionẽ in fi.factã manu testiũ. vñ dicit subscriptio,quasi subtus scriptio.Item cũ in literis pri-

a ¶ De hoc, an & qñ credatur literis Episcopi vide ple.per Arch.in,c.qualiter, vñ. q.j.& vide Archi,post glo.in.c.curę. xj.q.iñ,& glosſ.in.c.testes.iñ.qõ. ix. Et an sit credendum liter is de credentia:vide per dom.Anto.& Abb.in capit,fraternitatis de clericis non resi.vbi distinguit post Bart.in.l.Lucius.ff.de fideiuſ, an sint literę generales, & eis non est credendum:nec obliga nt scribentem:an sint speciales. & tũc sec[9]. Et de hoc articu.an credatur literis Epi. vide oĩno per.d,deRo.de ci.xñ,secundũ ordinem meũ nouissimũ. & vide Arc. in.d,c. testes. iñ.q. ix.vbi dicit,qd̃ creditur literis Epis. de excõicatione, non in aliis.Et dic, qd̃ de hac materia plenè not.Inno.& Hostien. in.c.j.de fi.instru.Et de isto artic. qñ credatur literis Episc. vide per Archi. vj. q.ñ. c. placuit vbi refert & sequitur dicta Inno,in.d.ca.j. defi.inst.Et in hac materia vide not. dictũ,ꝙ posuit do. post Archi. c.q in aliquo prope finẽ lj.distin.

Ant.Fran.

¶ An literę Episc. sigillatę fidem faciant in extraiudicialibus: vide Bal. vltra hic dicta per Inno.& do.Abb. in.l.eam,quam. in iiij.colũ. de fideicom,Et dicas, ꝙ literis episcopi sigillatis,etiam sine testibus, creditur in concernentib[9] ei[9] offm̃:vt per do.de Ro.in deci.xxñ.in cip. fuit dubitatũ in no.& in decisi. cclviñ.Et an huiusmodi literę episcoporum probẽt in curia seculari. vide Bal.ĩ.l.si quapiam per calũniã. C. de Epis.& cler. & an literæ officialium probent sine testibus:vide Barto.& Ang.in.l.si publicanus.in. §.de rebus.ff.de publi.& vide dom.Abb.in c.cùm à nobis.j.de testib.vbi dicit, ꝙ in concernentibus officium suum ꝓbant. quod videtur esse ex mente glosſ.in.c.j.de fid. instru. Bart. tñ in l.cõgruit.ff.de offic.prę. dicit simpliciter, ꝙ probãt tñ.d.Abb,in.c.cũ à nobis de testi.prę all. dicit,ꝙ literis sigillatis derogatur per duos testes.de quo vide Pau.de cast.in consi.suc.xxxiñ.

b ¶ Et vide omnino dominorũ.de Rota. in decisione. cccxlj.in ordine meo nouissimo:vbi hoc ãpliant.& an credatur literis Episcopi dicentis se instituisse aliquẽ in

uatis requiratur subscriptio ipsorũ testiũ.d.l.scripturas. not.plenè in.c.ij.de fide instr.ergo & in istis:cũ magis attrahãt ad naturã priuatarũ,quã publicarũ: cũ iudex nõ sit persona publica in scribendo.Itẽ facit.c.qm̃ j.eo. vbi tex.in defectu notarij,requirit inscriptionẽ,seu subscriptionẽ duorũ virorũ idoneorũ. Ergo eadẽ rõne idẽ dicendũ in extraiudicialibus:vt non credatur literis Epis. seu ordinarij in prẽiudiciũ alterius,si nõ habeãt ad minus subscriptionẽ duorũ.Pro hoc qd̃.s̃. dixi inducendo illud.c.qm̃.& j.tangã.Moueor nõ minus,imò principaliter per hanc rõnem.voci Epis. nõ creditur in præiudiciũ alterius.vj.q.ij.c.fi tm̃.&.c.placuit.xj. q.iij.c.fi Epis. fortè.&.d.c.qm̃.ergo nec literis suis:cũ is,qui inducitur ad falsum dicendũ nõ minus induci põt ad scribendũ & sigillũ suũ apponẽdũ,& inscribendũ testes,qui nũc mortui sunt tpe datæ literarũ viuos. Oĩa eñ ista pendent à volũtate sua: & pauperi innocenti deficiet probatio negatiuę&fic erit in facultate iudicis desolãdi,&quodam mõ necandi,& spoliãdi oẽs subditos suos, faciendo literas mõ prædicto.qd̃ est cõtra oẽm æquitatẽ:&fi iura diceꝛent,nõ deficit rõ,&aperta mens.d.c.&qm̃.&.c.fi tãtũ &.c.placuit.præalle. Nec ob.illa rõ Inno.idem esse in notario, cuius voci nõ creditur:&tñ eius scripturæ creditur:quia ratio diuersitatis est in prõptu. Nã notarius apposuit testes, per quos poterit cõtrariũ probari:sed Epi.solũ apposuit sigillũ suũ,qd̃ est in facultate sua:nec põt reprobari.Et si diceres, etiã Epis. põt apponere testes,sicut notarius.Respondeo, qd̃ notarius est ad hoc officiũ electus & approbatus.nec est verisimile,ꝙ committat falsum cũ sit persona media.ordinarius verò nõ est ad hoc deputat[9].Itẽ nõ est persona media:cũ plerũq; ꝙ propter multa imminentia capiat odiũ subditorũ actiuè & passiuè.de acc.c.qualiter.el.ij.& sic qñq; vellet vlciſci,qd̃ nõ est permittendũ.Itẽ off.notariorũ est exorbitans, & supernaturaliter scriptura sua facit fidẽ,iuxta not.per Inn.in.c.cum.P.tabellio.de fi. instr. Ergo nõ debet hoc extendi ad ordinarios.Satis est,ꝙ ipsi habeãt officium iudicandi. non enim cum hoc debent habere officiũ attestandi.arg.in.c.forus.de verbo.sig.&. iiij. q. iiij.c.j.nõ ob.c.ij.de fi.instru.vbi tex. facit mentionẽ de inscriptione,& nõ de subscriptione. Dico eñ ꝙ ver. in scripti.largo modo sumitur:nam oẽs inscripti possunt dici subscripti,quasi intus scripti.¶ Tertiò dico in conclusione, ꝙ tales literę faciũt fidẽ tàm in spectantibus ad officiũ suũ, quã in alienis negotijs. Hoc probo per d.capit.ij.de fi.instru.vbi tex.indistinctè loquens æquiparat eas instrumento confecto manu tabellionis. Ad idem.d.c.cũ à nobis. ver.neq;. Pro hoc ponunt dominib de Rota deci.cccij.vbi dicũt,ꝙ etiam in præiudiciũ Apostolici expectantis, faciunt fidem tales literę à testibus:vel notario subscript. Et nota.quòd vtuntur ver.subscriptione.facit pro his, quę dixi in prẽcedenti articulo. ¶ Dixi quartò,ꝙ faciunt fidẽ tàm in leuibus, quàm in arduis.Hoc probant quæ statim dixi in prẽcedẽtibus, qd̃ generaliter loquitur.¶ Dixi quintò,ꝙ probãt siue sint promulgatorię,seu depositiuę.Promulgatoriæ sunt literę,qui aliquid promulgãt seu disponũt. Exemplum in literis promulgãtibus excõmunicationẽ. Itẽ in literis citatorijs,seu sententiam aliquã continen-

beneficio ad præſentationẽ talis patrõi. vide per do. de Ro. deciſio. cccciij.in ordine meo nouiſsima,

a tibus,& ſimi.& hoc probatur hîc & in.c.ij.de dila.& in c.qm̃.in fi.ſecundũ intellectũ quẽ ſtatim dabo ad illud c.& in.d.c.cũ à nobis.&.c.ij.de fi.inſtr. dum gn̄aliter loquuntur. ¶ Dixi ſextò idem,ſi ſint teſtimoniales atteſtãtes tn̄ factũ de preſenti ſecũdũ datã literarũ,[a] dicũtur teſtimoniales:quia atteſtantur aliquid factũ,vel nõ factũ puta,quòd Titius permutauit beneficiũ cum Sempronio:vel ꝙ mutuauit illi decẽ,vel ſimile. Hoc probatur in preſalle.iur.gn̄aliter loquẽtibus.& ſentiũt do. de Ro. deci.cccij.preal.& maximè probatur in.d.c.ij.vbi tales literę inſtrumento publico equiparãtur. ¶ Septimò dicitur in concluſione.ſiue cõtineat iudicialia,ſiue extraiudicialia.Iſtud probatur per.d.c.qm̃ in fi. dum præſupponit,ꝙ circa notariũ,& duos viros idoneos, poſſunt acta probari per legitima documenta:ſed tales literę ſic ſigillatę & ſubſcriptę obtinent vim publici documẽti: d.c.ij.ergo,&c.nõ tn̄ credo ſufficere literas ſigillatas ſine ſubſcriptione teſtium:qđ etiã apertè ſentiunt do. de Ro.in deci.cccij.licet quidã teneant cõtra.Sed primum eſt verius per rõnes,quas. s̃.dixi in ſecunda parte cõcluſionis.&ex mente illius.c.qm̃.dum notat falſam aſſertionem iniqui iudicis:quę ſatis addeſſe põt in literis remota ſubſcriptiõe teſtiũ. ¶ Octauò dicitur,ꝙ ſine ſubſcriptione teſtiũ nõ credatur:hoc probatur per ea,quæ ſuprà dixi in ſecunda parte cõcluſionis. ¶ Nonò dicit, qđ fallit in caſibus ſupra exceptis,per Io.Cal.Nã vt patet in eis,ſubſcriptio teſtiũ in illis nõ requiritur. Nũquid aũt hoc ſit indiſtinctè verũ in ſnĩa excõicatiõis: ſtatim dicã declarata pri⁹ tota cõcluſione.¶ Decimò dicitur in cõcluſione ꝙ in caſibus exceptis creditur ſine ſubſcriptione,etiã ſi ſint literę teſtimoniales de pręterito.Hoc probatur.in.c.curę.xj.q.iij.& ĩ.c.j.de treu.& pac.& de rap. c.j.lxxxij.&.lxxxiij.diſtin.per totũ.in literis de ordinib⁹ quę ſunt de pręterito,vel de bona cõuerſatiõe in prętęritũ & ſimilibus,quæ ſunt modici præiudicij. Vndecimò & vltimo dicit,qđ ſiue ſigillo & ſubſcriptione non credit etiã in caſibus exceptis,niſi aliter conſtet eas eſſe ordinarij.hoc probat̃ per id,ꝙ dixi.s̃.in prima parte cõcluſionis.ſed ſi cõſtat eas eſſe ordinarij propter modicitatẽ pręiudicij creditur.Nã ſigillũ apponitur, vt detur fides,ꝙ ſcriptura ſit ſigillantis.ſi ergo aliter cõſtat,nõ eſt vis quid ex equipollentibus fiat.de teſti.c.licet ex quadã l.certũ.ff.ſi cer.pet. ¶ Sed nũc quęro,[b] nũquid indiſtinctè credatur literis ſigillatis ſine ſubſcriptiõe teſtiũ: vt vidiſtis.s̃.opi.ſuper glo.Io.And.& Io.Cald.videntur acquieſcere illi opi.vt indiſtinctè faciant fidẽ,ſi ſint promulgatorię:ſiue opponat̃ in vim perẽptoriæ: vt puta, quia annullat actũ ea probata:vt quia collatio beneficij facta ea pendente. Siue opponatur in vim dilatorię:ꝙa imponitur ad effectum repellendi actorem in iudicio: ſecus ſi ſint teſtimoniales.Do.Anto.etiam videtur tandem tenere, vt indinſtinctè probent, ſiue tractetur de leui,ſiue de modico pręiudicio.Satis em̃ eſt ꝙ id, quod principaliter cõtinet,nõ eſt inſe magni præiudicij:quia excommunicatio eſt medicinalis:licet aliquo accidenti conſyderato poſſet eſſe magni pręiudicij. Debem⁹ em̃ ſecundũ eum attendere id,quod principaliter ſubmittitur in literis,non quod in conſequentiã venit accidentaliter.l.j.ff.de autho.tu.& hoc in promulgatorijs.In teſtimonialibus autẽ de præterito Inno.tenet, quòd faciant fidem in extraiudicialibus:vt.s̃.dixi do. Anto.dicit,quòd in his,in quibus exigitur qualiſqualis præſumptio,creditur iſtis literis teſtimonialibus:puta, vt vitetur excõicatus extraiud.& ſic procedit opi.Inno.in alijs

6 verò procedit alia opi. ¶ † Ego indiſtinctè tenerem,qđ ſuprà dixi in concluſione:vt ſi tractetur de modico præiudicio,credatur literis ſigillatis ſine ſubſcriptione.aliâs ſecus licet contineant excommunicationem. Pondero enim rationem,quare non creditur ſine ſubſcriptione, quæ militat etiam in excõmunicatione ſi ꝓducitur in facto arduo.Quid em̃ ſi ordinarius volens caſſare electionẽ factã de inimico ſuo,facit produci literas ſuas ꝓmulgatorias excõmunicationis falſò confectas dicemus ne illis fidem eſſe adhibendã,ſi negetur:maximè:ſi cõcludatur irregularitas illius,vt quia dicitur celebraſſe poſt datam illarum literarũ:certè nulla ęquitas hoc patitur. & multum reſiſtit mens illius ca,quoniã.Hoc em̃ capitulũ &.c.curæ.&.c.j.de treu.& pa.& cõſimilia loquuntur in actu modici pręiudicij.& hæc ſufficiant quo ad literas

7 ordinariorũ. ¶ † Venio nũc ad literas delegatorũ,nunquid credatur ipſorũ ſigillis:vide Hoſt.in.c.pe.de pur. ca.& Compo.in.c.capitulũ.de reſcrip.&.c.j.de elec.lib. vj.& maximè.vertitur dubium ſuper remiſſione cauſæ ſibi commiſſę,quam faciunt doct.noſtri:vt Ioã.Cald.& do.Ant.cõiter ſequuntur dictum Gul.in Spe.in ti.de remiſ.§.vtile.ver.ſed nunquid.vbi dicit,quòd ſuper remiſſione facta creditur:vt ſic ſuperior poſſit ꝓcedere ad vl

8 teriora. ¶ † Super proceſſu verò ibi facto:vt qđ ſic, vel ſic fuerit factum non creditur, ſi illud fuerit iudiciale: ſed oportet ꝙ illud conſtet per legitima documenta j.e. c.qm̃.niſi in literis papę diceretur: quicquid autẽ ſuper hoc feceris,nobis per literas tuo ſigillo ſigillatas referas, &c. Tunc em̃ creditur non virtute literarũ,ſed virtute

9 commiſſionis factę.fa.de teſt.c.cũ clamor. ¶ † Si verò fuerit extraiudiciale:puta,quia executus fuit miniſteriũ ſibi cõmiſſum & ſibi creditur:ex quo conſtat de ſigillo ſuo:quia agitur de modico pręiudicio: quia partes põt corã ſuperiore iuſtitiam proſequi:& dicit, ꝙ ſic ſeruat curia.Breuiſſimè dicerẽ,ꝙ in omnibus caſib⁹,in quibus s̃.dixi nõ credi ordinario,multò fortius, nec delegato. ar.in.c.qm̃ j.e.In caſibus,in quibus dixi credi ordinario, dico credẽdũ delegato,ſi habet ſigillũ authẽticũ. & hoc in ſpectantibus ad officium ſuũ.In alijs autẽ cẽſeri debet priuata perſona.ar.in.l.j.ff.de offi.eius cui mã.eſt iur.&

10 de offi.dele.c.ſanè. ¶ † Venio ad literas arbitrorũ, qbus ſecũdũ cõem opi.fides nõ adhibetur,nec habet dubiũ ſecundũ Io. An.quo ad caſum noſtrum:cũ arbiter ex volũtate aditus ex cõpromiſſaria poteſtate excõicare nõ poſſit:vt no.in.c.j.de off.or.Itẽ dicit,quò ad alios caſus per l.ne in arbitris.C.de arbit.Nec mirũ ſecũdũ eũ, cũ etiã infamis poſſit eſſe arbiter.ff.de arbi.l.Pedius.aliâs parui &.iij.q.vij.c.infamis.§.tria.& taliũ literis credere abſurdũ eſſet.Nec obj̃.de teſt.preſentata.quia ibi factũ narratur,quod ſatis placet:quia arbiter non eſt publica perſona,nec gerit officium publicum:ideò idẽ dicẽdũ de eo, ſicut de literis priuatorũ de quorũ literis pleniſſimè dicetur in.c.ij.de fide inſtru. ¶ Quid autem ſi iudices ſunt plures,nunquid eis credatur?dic,vt no.& dicã.in.c. qm̃. j.e.&.c.cũ â nobis j.de teſt.Et qđ de literis Papæ dicẽdũ in cle.vna.de ꝓba.aliquid dico in.c.fin.de ſuc. ab inteſt. ¶ Nũc veniamus ad ſecũdũ paſſum principalẽ hui⁹ cap. videlicet ad effectũ excõicatiõis circa procuratiõis actũ. Et circa hęc gl.fi.colligit duo ex tex.ſatis leuia. Primum qđ tẽpus procurationis factę attendẽdũ eſt.Secũdũ colligit arg.ꝙ excõicatus ad impetrandũ non eſt admittẽdus &c. De hoc vltimo dic,vt hodiè habes in.c.j.de reſcrip. lib.vj.Circa primũ nõ videt̃ gl.ponderaſſe tex.qui põderat tps aſſumptiõis mãdati:nõ autẽ cõſtitutionis: ſed vt materia habeatur ſimul attendẽda ſunt quatuor tempora. ¶ Primũ,quando erat excommunicatus tempore cõſtitutionis,ſed tempore aſſumptionis mandati & exercitij erat abſolutus. ¶ Secũdum econtrà,quando tempore conſtitutionis nõ erat excommunicatus,tempore verò aſſumptionis ſic. ¶ Tertium,quando erat excommunicatus tempore conſtitutionis & tempore aſſumptionis:ſed tempore exercitij erat abſolutus. ¶ Quartum quando vtroqꝫ tempore erat abſolutus.ſed tẽpore exercitij erat excommunicatus. Venio ad primum. Ber. & Io.An.

a ¶ Et an̄ credatur literis Epi in factis beneficiorũ, ſi narrat ſolẽnitatẽ prę ſentationis pręceſſiſſe; vide elegãtiſſimè & copioſè p Ro.in.l.ſciendum de verbo.ob.in.x. qõ.princip.incip. quęro quid ſi conſtat clericum per epiſcopum,

b ¶ Quæro. Vide Bal,in rub.C.de fi de inſtr.co.pe.ver ſi.ſecundũ ſupplementũ, vbi dicit, ꝙ ſi priores Puſini ſigillant ſcripturã in qua cõtract⁹ alicui⁹ cõtineatur nõ ꝓbat̃ cõtractus dicit tn̄,ꝙ creditur hmõi literis.etiam ſine teſtibus de eo, qđ ſpectat ad officium ſigillantis,

a & Io.An.post eũ dicit nõ valere cùm consideremus initium [a] vt in glo.Pro hoc facit:qa capacitas & habilitas requirunt respectu acquisitionis fiendę etiã respectu ipsius dilationis tẽporis,seu cõcessionis:vt in.§.in extraneis.insti.de hære.& quali.& dif.& in. c. dudũ.de elec.& in.c.si eo tempore.de rescrip.lib.vj.&.c. auditis. de elect.cũ multis si.¶ Sed circa hoc pro declaratione huius arti.& totius materię quærit,an excõicatio vitiet ipso iure actũ cõstitutionis:vt sic nihil acquiratꝰ cõstituto: an requiratꝰ exceptio tẽpore excercitij.Inn.sentit hîc ꝙ requiratur exceptio:aliâs tenent omnia gesta sicut tenerẽt cum actore excõicato ante repulsionẽ: vt in.c.pia.de excep.lib.vj.Spe.in tit.de proc.in prin.tenet processum nõ valere cũ excõicato tpe cõstitutionis:licet secus si fuisset excõicatus post.& hoc videt tenere Io.an.do.Ant.cald. & cõiter doc.& iudicio meo de hoc videt hîc casus.Nã hîc nõ dicebat, ꝙ esset excõicatus tũc:sed ꝙ esset excõicatus tẽpore assumptionis officij:quia tunc nõ tenuit procuratoris cõstitutio:& ideò nunc non debet admitti:licet nunc sit absolutus.& sic gesta cũ isto nõ debẽt tenere,sicut nec gesta cũ falso procuratore.de rescri.ex parte Decani.dc procu.c.ex insinuatione.& in.c.in nostra.l. licet. ff.
11 de iudi.cũ si.¶ †Et hæc sing.no.quia multum limitãt no.in.c.veritatis.de do.& contu.Ibi enim cõclusum fuit,ꝙ excõmunicatus
a potest alij obligari & alium sibi obligare:[a]licet exercitiũ actiõis. sit sibi interdictũ tẽpore excõicatiõis.& tamẽ vides hîc, ꝙ licet procurator obligẽt alteri,& aliũ sibi obliget nihilominus nõ tenet actus.& hoc ideò,quia hîc defertur sibi officiũ saltẽ publicũ authoritate.ff.de procu.l.j.cuius nõ videt capax,vt plenius dixi.§.
12 in quodã notabili.¶ †Sed cõtra hoc & cõtra tex.opp.intelligendo ,quòd tpe assumptionis mandati esset absolutus.d.c.licet. de procu.lib.vj.vbi patet,ꝙ si procurator cõstitutus semel dissenserit , nihilominus põt postea cõsentire dño in eadẽ voluntate permanente.Ad idẽ.l.obseruare.§.fi.ff.de offi.procõ.vbi delegatio facta per procõsulẽ ante ingressum prouincię,quę tũc nõ valuit,cõualidatur tẽpore ingressus ipsius procõsule in eadẽ voluntate manente.Ergo idẽ dicẽdũ in casu nostro,quòd licet impedimentum esset tempore cõstitutionis,ex quo nũc erat absolutꝰ tẽpore assumptionis cõstituente in eadẽ voluntate manẽte, debet constitutio cõualidari.Et idẽ erit dicẽdũ,qn erat excõicatus tẽpore cõstitutionis & assumptionis:ex quo nunc est absolutus dño in eadem voluntate manẽte .¶ Vin.Pet.Abb.Io.an.& Spe.de procu.post prin.tenentes primã partẽ,respondent ad contraria,ꝙ in d.c.licet.actus cõstitutionis tenuit à principio :nec defijt valere per dissensum procuratorũ.meritò dño in eadẽ voluntate manẽte cõfirmat.Ad.l.obseruare.rñdent,ꝙ delegatio nõ fuit ibi ex toto nulla:qa procõsul ibi ante ingressum prouincię habebat iurisdictionem saltẽ in habitu vnde potuit illam trãsferre.Ad hoc qđ no.in.c.pastoralis.§.j.de rescrip.per ingressum ergo prouincię assumit exercitium iurisdictionis,& illud delegato participat:si illũ nõ reuocat ex vi præcedentis habitus.Sed in casu nostro actus constitutionis fuit nullus:cùm incapacitas esset tẽpore delationis vel vtroq; tẽpore:scilicet delationis & susceptionis ad iura superius alle.Itẽ dic clarius & melius ad.c.licet.ꝙ ibi voluntas constituentis non fuit erronea: ideò data perseuerantia potuit ille acceptare quandocũq;.ar.eorũ,quæ le.& not.in. c . si tibi absenti . de præben.lib.vj.sed in casu nostro fuit erronea,aut respectu facti: quia credebat illum non excommunicatum : aut respectu iuris: quia putabat excommunicatum posse constitui procuratorem: vnde superueniẽte absolutione constituens videtur perdurare in priore cõsensu erroneo:meritò ex sola noua susceptiõe, nil agit.in.c.j.&.c.proposuit.de cõlu.fer.&no.in.c.j.de eo:qui dux in
13 ma.¶ †Et per no.in dictis iuribus videt inferẽdũ,ꝙ si cõstituẽs nũc certificatus de absolutione perseuerat in sua voluntate,ꝙtũc ex noua voluntate iste põt acceptare de nouo:qđ satis puto verũ etiã sine expresso cõsensu.Licet do.Ant.videt hîc reqrere patiẽtiã & expressum cõsensum post absolutionẽ:sed tũc nullũ esset dubiũ. vñ puto sufficere tacitũ mõ p̃dicto.facit qđ dixit Inn.in.c.ex parte Decani:de rescri.Idẽ Dic, si perseuerãs in cõsensu erroneo ex postfacto ratũ habuit gestũ per istũ noĩe suo : quia quis potest ex postfacto ratificare gesta suo nomine:vt in regula rati.de reg.iu. lib.vj.&.l.licet.C.de proc.&.l.licet.ff.de iu.qđ hîc voluit Io.Cal.
14 ¶ Et ex prædictis nũc patet decisio ad omnia mẽbra prędicta:siue ergo sit excõmunicatus tẽpore cõuentiõis,siue tpe susceptionis: siue vtroq; tẽpore impeditur validitas proc.quia causatur ex cõsensu vtriusq;. data ergo incapacitate in altero non valet.Facit. c.ei cui.de pręben.lib.vj.& d.§.in extraneis.nisi ratificetur ex voluntate cõtinuata modo prędicto.
15 & ita cõiter tenet hîc.¶ †Vltimo mẽbro,qñ tẽpore constitutionis & tẽpore assumptiõis erat nõ ligatus:sed tpe exercitij reperitur ligatus:dicit Ioan.And.& bene,procu.valere: sed quandiu sic ligatus manet,nõ proceditur cũ ipso : sed cũ fuerit absolutus, vtet primo procu.Repellitur ergo hoc casu propter cõmunionis periculũ,sed nõ propter defectum
16 procu.de excep.c.pia.lib.vj.¶ †Sed dubium est nunquid hoc,procedet indistinctè,siue sit pro parte rei,siue pro parte actoris. videtur eñ,qđ excõi.possit esse procu.pro parte rei: cùm ipse reus possit esse in iudicio. de iu .c. intelleximus.Sed cõmuniter tenetur oppositum:vt indistinctè repellatur.quia reus est necessarius:nõ mirũ si admittitur:quinimo secundũ vnã opi.debet tunc respõdere per procuratorẽ.c.d.intelleximus.saltẽ de necessitate,vt ibi.Procurator verò est voluntarius,
17 quo casu cessat rõ.c.intelleximus. ¶ †Sed an necto quæstionẽ notabilẽ, nunquid gesta cũ isto procuratore excõicato sint indistinctè nullavnde si excõicatio superuenit post actũ perfectum cõstitutionis & assumptionis:tũc puto valere gesta antè, quã repellatur per.c. pia.præalle. quia in isto non defuit potestas: sed solũ poterit repelli propter cõmunionis b periculum.Dubiũ verò est eo casu, quo constitutio non valuit impediente excõicatione Ioan.And.sentit hîc post Spec.in loco preal. quod non tenet:& suprà tetigi.Sed Ioan.Cal. hîc aliter distinguit,dicendo ꝙ si erat publicè excõmunicatus,nõ valuit constitutio: nec ea,quę posteà facit.de re iudic.ad probandũ.
b Idem si erat occultũ [b], sed constituẽs sciebat eum excõicatum quantũ ad ea, quę tenderẽt in fauorẽ ipsiꝰ sciẽtis. Si aũt ignorabat,& ille erat occultè exc.tunc tenent gesta ratiõe publici officij.arg.in.d.c.ad probandũ:&.l.Barbarius.ff.de offic.prẽto.& sic dicit se intelligere not.in.c.fi.de procu. Hoc nõ placet hîc do.Ant.quia offi.proc.nõ est publicum, sed priuatum:ideo non debet esse differentia inter publicum & occultum.de dol.& cõtu. c. veritatis.de electio.c.nihil. Allegat pro hoc vltimo expressam theoricam Innocen. in.c. cum dilectus.de consue.& Ioan.Andr.in.c.j. de rescript.libr. vj. Et ideò indistinctè putat domi.Anto. gesta non valere. quod & mihi satis placet.pro hoc allegat bon.tex.cum materia sua in.l.j.ff.quod cum fal.tu. vbi patet, quod gesta cum falso tutore, qui putabatur verus,non habentur rata,nisi iudex à principio aliter decreuerit. quod an procedat in procuratore ibi no.per Bar.¶ Et hîc fin.no. id,quod dicitur de gestis,ratione publici officij valere:procedit in offic. publico authoritate & vtilitate: secus si esset publicum authoritate,& vtilitate priuatum: vt officiũ tutelę,procur.& similiũ:qđ no.Diceres tu,quare valent gesta cũ actore excõm.antè,quã re-

SEB A.SAPI.
a ¶ Initium. Vide. Spec.in tit. de iudice dele. in.§.j.in prin.Et ad hoc,qđ initiũ spectari debeat,vid pulchras quęstiões quas ponit Alberi. de Rosa.in.l.j.colũ.pe.& fi.ff.de orig.iuris. vide etiam ad hæc Bal.ĩ.l.precipim§.fi.C.de appel.& Car.& Imo.in cle. fi.col.pen. de resc.
ZACHARIAS.
b ¶ Et aliũ sibi obliga. Ego salua istius pace , tenerem ꝙ excõmunicatus licet se possit alij obligare:& in hoc cõueniũt oẽs docto.nõ tñ alios possit sibi obligare.vt iste sentit p Spec. in tit. de procu .§. ver. quid si excõi. Ge.in.j.§.j. in prĩ. & ibi in apo. Cel. C.de iurepa, li. vj. & plenis. per Ale. in.l.si quis arbitra. in princ. de verb. oblig.
SEBASAPI.
¶ Occultũ. Nunquid gesta per excõmunicatũ occultũ valeant. tradit Fel.in.c.Rodulph. col.xxx.versi.ad uerte tamen. ŝ.de rescrip.

Panormi. super Prima secundi Decret.

a ZACHARIAS. ¶ Alium substituere. Adde pro hoc quæstio. Bal. in addi. ad Spe. in tit. de procu. ver. j. & Car. in cle. iñ. xvj. q. eod. titu.

a ✠ SEBASAPI. ¶ Substituere. vide Bald. in l. quãuis. in v. q. C. de procur. cũ allegatis per Alex. in l. j. §. item acquirimus. ff. de acquir. pos. vbi latè de hac materia.

b ¶ Et adde, quod not. Bart. in l. institutio talis. in. fi. ff. de condi. insti. vbi ponit, vtrũ valeat constitutio procuratoris: cũ dñs dicit cõstitutio illũ quẽ Titius nominabit: & ille, q̃ habet nominare, est inhabilis.

¶ Adde tu pro opi. Cal. qñ fuit cõstitutus nudus minister: facit qd̃ voluit Ro. cõsi. cccc-ix. Fed. cõs. ccxiñ. Pet. de Anch. cõsi. cciñ. vbi volũt, qd̃ licet executor esse non possit religiosus, tñ possit eligere aliũ executorẽ. Anto. Fran.

¶ Circa hoc de executore dicas primo, q̃ executor debet dari, quisit idoneus. alias põt remoueri. l. fi. & ibi p Bart. C. de spor. & eius loco põt ali⁹ per eũm subrogari: vt per An. in auẽ. de eccl. titu. §. si quis ędificiũ. & Bal. in l. ij. in. §. sed & si quis. C. cõmunia de leg. & vide Bal. in auẽ. hoc amplius. in. iiñ. col. C. de fideicõ. vbi dicit, q̃ executor suspectus põt per sententiam iudicis ecclesiastici remoueri. de quo p Spec. in ti. de instr. ædit. in. §. xiñ. in ver. q̃d si executor. & per domi. Card. in cle. j. ĩ. xxiñ. q. de test.

c De quo vide etiã per Bald. in le. id, quod pauperibus in. xxiñ. qõ. C. de Episcop. & cle. Et adde q̃ electio executoris, non potest cõferri in alienum arbitrum: puta, si detur executor, quem Titius eligerit: vt p Ray. in l. nulli. de Epis. & cleri. & per Bal. in l. id quod pauperibus. versi. vernio ad quartum. eodẽ. titul. & per Ioannem Andræ. & Gem. in c. j. de procu. lib. vj. & in c. si pater de testa. pellatur. c. pia. & non sic cũ procuratore excõicato? rñdeo, q̃ in ipso dño non deest potestas agẽdi: sed poterit repelli propter cõionis periculũ. Si ergo nõ fuit repulsus, tenent gesta: sicut si de facto contraxisset: vt not. in. d. c. veritatis. sed in excõicato, qui fuit cõstitutus procurator, deficit ptãs agẽdi: cũ nõ

18 valuerit cõstitutio: vt dictũ est. ¶ † Sed quæro de quæst. nõ minus dubitabili: nũquid excõic. de fct̃õ cõstitutus procu. cũ ptãte sustituendi, possit validè aliũ sustituere[a]. Io. An. instat hîc, & gl. in cle. religiosus de proc. videt cõcludere, q̃ eo casu, quo cõsti. est nulla ꝓpin capacitatẽ ipsius constituti, nõ põt etiã substituere: vt. d. cle. relig. secus si esset procu. licet propter excõicat. posset repelli ab agẽdo: vt quia fuit excõica. post assumptionẽ mãdati. Ioan. Cal. fatet primũ, qñ simpliciter fuit data ptãs substituendi: secus si fuit deputat⁹

b nudus minister ad eligendũ, siue noãndum[b] aliquẽ. quẽ ex tũc dñs cõstituebat. ar. j. q. si iustus fuerit. quasi sentiat, qd̃ hoc vltimo casu, videatur & sit cõstitus, nõ ab excõica. sed ab

19 ipso dño. ¶ † Pro quo optimè facit. l. cũ pater. §. hęreditatẽ. el. j. ff. de le. ij. vbi per deportationẽ nõ amittit quis potestatẽ eligẽdi, seu nominãdi. sic nec per exc. d. Ant. videtur vel le: q̃ etiã simpliciter datus ad substiendũ possit substituere: quia dare mandatũ ad substituendũ & substituere, expeditur per viã contractus: sed exc. validè contrahit, secundũ cõmunẽ opi. not. in. c. veritatis. pręal. ¶ Sed certà hęc sua opi. mihi nõ placet: quia in iudicio quasi cõtrahimus. l. iij. §. idem scribit. ff. de pe. & tñ nõ valent gesta cũ excõi. procu. cõstituto: vnde credo, q̃ excõicatus non potest cõstituere procurator etiã ad negotia: quia nõ videtur capax officij publici, saltẽ authoritate: vt s̃. dixi: licet ex ratiõe. d. Ant. videatur inferendũ, q̃ posset constitui procur. ad negotia: qd̃ nõ placet. vt s̃. dixi. Nam cõstitut⁹ ad iudicia constituitur ad quasi contrahendũ: & tñ non valet, vt hîc & s̃. dixi. ita & fortius, si ad verè contrahendũ cũ vtroq̃ casu subsit eadẽ ratio

20 ¶ † Vltimò quæro: an excõmunicatus [c] possit esse procurator pro suo cõsorte? Io. And. videt dubitare, qd̃ possit. alleg. cle. religiosus pręal. videtur tamen postea sentire cõtrariũ. & hoc apertius tenet domi. Anto. Mouetur quia consortium litis non supplet inhabilitatem personę quo ad excommunicationem quia hoc casu nulla subest necessitas agendi vel defendendi pro consorte: nisi esset causa indiuidua: quia tũc ex persona sua posset defendere consortem absq̃ aliquo mandato. leg. ij. §. ex his. ff. de verbo. obligatio. secus in religioso, qui potest etiam esse primo casu procurator pro consorte: quia ex quo habet pro se esse in iudicio, non impeditur cõtemplatio, si est pro consorte. Ego allegarem aliã rationem in excommunicato, vt repellatur duplici ratione: prima, quia vt supra dixi in capax est huius officij. & non potest negari quin pro parte consortis assumat negocium & officium procurandi. Item in odiũ sui, vt cũ videat se repelli ab omni actu, citius inducatur ad satisfaciendum, pro quo fuit excommunicatus. ar. c. pia. pręal. Si fui prolixus sum excusandus, propter prolixitatẽ materię quę quotidie est in vsu.

eo. lib. Et adde qd̃ executori dato in testõ mortuo succedit epis. in facultate faciendi, vel alius ab eõ subrogatus: vt per Spe. in ti. de instru. edi. in. §. xiiñ. in ver. si moriẽ. & in ver. sed pone. & in ver. sed qd̃ erit si sunt & ibi per Bal. in addi. & executore impedito exequitur epiſcop⁹: vt ibi per Spe. & Bal. & per Bal. in l. iñ. §. sed & si qs. in. v. col. C. cõi. de le. Et adde q̃ executor nõ põt sibi substitutũ facere, vel dare in offi. suo p no. in. c. Ioãnes. de test. & p Arch. in. c. fi. de testa. lib. vj. vbi dicit q̃ cũ ipse sit datus sub noĩe proprio, nõ admittit substitutus. de quop Io. an. fin. in. c. vt circa de ele. li. vj. & habẽt per Old. in cõsi. xcv. & p Paul. de cast. in cõsi. cxlvj. vbi dicit, q̃ si est executor ad piam cãm & ipe ĩcœperit agere etiã ante lit. cõtest. põt substituere. & vide Bal. in l. nulli. C. de episco. & cler. vbi dixit, q̃ executor nõ põt alteri cõmittere offm̃ suũ, sed solũ suę declaratiõis executionem. Religiosus verò executor dat⁹, põt substituere cum licentia sui superioris, qñ est dat⁹ ad erogandũ certę personæ: alias nõ secũdũ Archi. in. c. iñ. de testa. li. vj. & p do. Car. in cle. iiñ. in fin. de ꝓpc. & vide Io. an. in. c. j. de procu. li. vj. vbi dicit, q̃ executoris electio nõ põt alteri cõmitti. Et ibi pl⁹ dicit, q̃ executor non põt subrogari locoalterius mortui, etiam à testatore. Adde Bal. in l. & in epistola. C. de fidei. & in. d. l. id qd̃ pauperibns. & in, l. executorẽ. in. iñ. col. C. de exec. rei iud. & per eundẽ Bal. in l. j. in. xj. col. & ibi etiã per Bar. in. iñ. col. ff. de lega. iñ. Et an & quando procurator possit substituere aliũ loco suo. vide quæ habentur. n. d. clem. iñ. de proc. & in. c. j. de procu. lib. vj.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Potest quis donare se, & omnia sua bona monasterio: vt efficiatur conuersus, & non monachus.*
2 *Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum facta ecclesiæ valet.*
3 *Alliciens quẽ ad ingressum religionis propter bona sua non debet ex hoc commodum habere.*
4 *Fundanti se super actu, est satis actum probare: licet non probet habilitatem personæ.*
6 *Probatio dubia de per se non releuat probantẽ. §.*
7 *Exceptio, quæ reddit dubiam petitionem actoris, si potest interuenire delictum, eam excludit.*
8 *Exceptio reddens petitionem actoris æquiuocam, eam tollit.*
9 *Probatio in genere non prodest, si quælibet species in genere non consequitur ad effectum, qui proponitur.*
10 *Probatio generalis non declaratur secundum subiectam materiam, vel intentionem proferentis.*
11 *Minor. xxv. an. alienat bona sine curatore & decreto, intrando monasterium.*
12 *Minor no põt alienare in pias causas sine decreto.*
13 *Filius naturalis natus in seruitute in forma matrimonij, excludit substitutum.*
14 *Naturalis excludit substitutum, quando persona instituta non potest habere filium legitimum.*
15 *Conditio si sine filijs &c. in persona, quæ sine peccato non potest habere natura. non intelligitur de naturalibus.*
16 *Conditio, sine filijs decesserit ex sua corpore, in persona illius, qui habere non potest siue peccato, reijcitur.*
17 *Filiorum appellatione veniunt naturales, si expresse, vel tacitè appareat de voluntate testatoris.*
18 *Naturalis non excludit substitutũ, si testator erat honestæ vitæ.*
19 *Spurius non excludit substitutum.*
20 *Adoptiuus non excludit substitutum.*
21 *Naturalis, an excludatur à successione matris per substitutum.*
22 *Statutum, quòd succedat naturalis, non valet.*
23 *Bastardi, an veniant sub statuto puniente illos de familia, vel domo.*
24 *In emphyteosi data alicui & filijs suis, veniunt naturales ex tacita mente contrahentis.*
25 *Naturales non veniunt appellatione filiorum in emphyteosi ecclesiastica.*
26 *Hæredũ appellatione in re transmissibili, veniunt extranei, nisi aliqua iniquitas resultaret.*
27 *Emphyteosis legari põt etiam irrequisito domino.*
28 *Concessio emphyteosis simpliciter facta intelligitur vsque ad tertiam generationem.*
29 *Emphyteosis ecclesiæ extenditur in perpetuum: vbi alienatio valeret.*
30 *Rogatus filius, vel nepos restituere purè, non tenetur restituere, si habeat postea filios.*

c ¶ Excõicatus. De

Bona quæ

hoc vide per Inn. in.d.cle.si religiosus.in vlti.col.

a ¶ Applicatur monasterio.& quãdo legatur monacho cũ hoc q̃ nullũ ius quæratꝫ monasterio:vide Bal.in.l.j.C.de his quę pœnot. & in.l.lucius §.tres hæredes. ff. de pact.And.Bar. Anto.Franciſ.

¶ Quicqd acquirit monachus.dicitur acquirere monasterio siue de cõsensu abbatis acqratsiue simpliciter vt in.c.cũ ad monasterium. de sta. reg.Et iõ dicebat Bar.in.l.si libertus ff.de stipu.ser.q̃ ẽt si monachꝰ de mãdato meo stipulet acquirit monasterio.& Bald.in .l.j. in.§.ñ.C.cõmunia de le.dixit, q̃ monachus recipiẽs aliqd simpliciter videt recipere pro monasterio suo & iõ dicebat Alex.in l.j.in prin.de verbo.obli. & iu.l.j. post Bar.C.de sti. ser.quòd si monachus stipulat acqrit mõastetio sicut seruus acqrit dño & habet per glos. & Bar.in.l.cũ hæredes.in.§.fi.ff.de acqr.pos.& p Inno.ĩ.c.cũ olim. de priui.Et adde qd̃ acqurit monasterio deducto tñ ere alieno secũdũ Ioã. and.in.c.j.de obli. ad ratioci.ĩ nouel. & per Bal.in.c.j.q̃ succe.tene. in vsibus feu.Et iõ dicebat Inn.in.d.c.cũ olim.q̃ monachus põt prodesse & nõ obesse monasterio & idẽ Bal.in.l.seruus.C.de pact.vñ legatum sibi factũ nõ recipit sine licentia abbatis: vt p do. Abb.in.d.c. cũ ad monasteriũ. & ideò sibi relinquatur.cũ hoc qd̃ nihil monasterio quæratꝫ:nõ valebit legatum: vt plenè tradit in.d.c.cũ ad monasteriũ. & iõ dicimus q̃ monasterium agit ad legatũ factũ monacho,etiam si sit le legtaum alimẽto

31 *Bona,quæ subiacẽt restitutioni,non possunt per se dari monasterio.*

32 *Allegans ætatem debet probare.*

33 *Solennitas resultans ex actu probato,tollitur per cõtrariam probationem:nisi in ætate & sana mente præsumpta.*

34 *Probatio ambigua interpretatur contra probãtẽ.*

35 *Iudex potest iterũ ex officio interrogare testes obscuros:secus ad petitionem partis.*

36 *Substitutio expirat per religionis ingressum: nisi substitutus sit locus pius.*

37 *Ecclesia detrahit falcidiam de legato ecclesiæ.*

38 *Priuilegiatus in causa præfertur priuilegiato in genere.*

39 *Priuilegiatus habens potẽtius priuilegiũ,præfertur alteri priuilegiato minus potens habenti.*

40 *Priuilegiatus non vtitur priuilegio contra priuilegiatum paris potentiæ.*

41 *Substitutio non euanescit,si institutus non ingreditur monasterium,sed ipsum instituit.*

42 *Conditio impediens matrimonium carnale, vel spirituale reijcitur.*

43 *Substitutio non euanescit,si institutus sit tamtũ clericus.*

44 *Substitutio nõ euanescit:si institutus efficitur monachus:sed monachatus non tenet.*

45 *Substitutus non excluditur per monachationem factam in fraudem:& fraus probatur per comminationes.46.*

47 *Statutum quòd pœna applicetur hæredibus offensi:habet locũ in professo offenso:vel applicabitur vel filio si erit hæres:vel mõasterio,si erit hæres.*

48 *Substitutus excluditur si institutus sub conditione,si decesserit sine filijs ex suo corpore natis ingrediatur monasterium.*

49 *Volens ingredi monasteriũ põt testari,vt miles.*

50 *Testamentum non rumpitur per ingressum monasterij fratrum minorum.*

51 *Testamentũ rũpitur per ingressum monasterij & traditionem bonorum ex interuallo.*

52 *Testamentum rumpitur per simplicem ingressum monasterij.*

53 *Pater volens ingredi monasteriũ,non põt priuare descendentes,vel ascendentes legitima.*

54 *Prodigus & furiosus tũc non consistentes in furore,possunt testari sine curatore, volentes ingredi monasterium.*

55 *Filius non potest relinquere pro anima sua sine consensu patris.*

56 *Filius per ingressum monasterij perdit medietatem vsusfructus in aduentitijs.*

57 *Pater per ingressum monasterij perdit medietatem vsusfructus.*

58 *Ascendentes & descendentes,qui debẽt aliquid capere,debent expectare mortem ingressi monasterium,quòd potest habere bona. sed si non potest statim debent consequi.*

59 *Legitima debetur filio statim,quòd eius pater est ingressus monasterium.*

60 *Ingressus religionem fratrum minorum,non potest reuocare testamentum.*

61 *Ingressus monasteriũ.quod habet in communi,stando inter liberos põt reuocare:iuter alios verò non.*

62 *Bona ingredientis religionem minorũ,veniũt ad succedentes ab intestato.*

63 *Fratres prædicatores & alij qui nõ sunt adstricti tanta mendicitati possunt capere bona ingredientium.& ea ad victum vendere.*

64 *Bona possessorum in genere generalissimo, sunt sub dispositione episcopi.*

65 *Bona professorum in genere subalterno, sunt totius ordinis.*

66 *Bona professorum in specie applicantur illi monasterio.quod est ingressus:nisi aliud alteri subiaceat.*

67 *Monachus claustralis vnius monasterij,si efficitur prior alteriusmonasterij acqurit prioratui.*

68 *Bona morientis intra annum approbationis,an acquiratur monasterio.*

66 *Feudum non transit in monasterium, si seruitiũ est incertum:aliàs semper transit.*

70 *Empbyteosis transit in ecclesiam per ingressum nisi dominus reuocet.*

71 *Feudum receptum pro se,& filijs ,non transit in monasterium.*

72 *Vsusfructus transit in monacterium ingressum.*

73 *Bona collata ea lege,ne alienari possint,transeũt in monasterium.*

74 *Monasterium habet dominiũ & possessionem bonorum statim,cum quis factus est monachus.*

75 *Monasterium non venit iure hæredis in bona ingressi.*

76 *Bona delata post ingressum,melius capit monasterium quam monachus.*

77 *Hæreditas non adita per monachum transmittitur in monasterium.*

78 *Libellus concipitur contra monasterium non contra monachum.*

78 *Bona collata monasterio:reuocato ingressu an reuocentur à monasterio.*

80 *Quis potest ecclesiæ seculari omnia bona deditare & põt condere testamentum.*

¶ CAP. VIII.

IN præsentia.

¶ Dubia probatio nõ releuat probantẽ.sic summatur cõiter.Ego summo pinguiꝰ euacuãdo & enucleãdo totũ tex.Si rogatus restituere totã hæreditatẽ,eo fine liberis decedente,intret monasteriũ,euanescit fideicõ

a missum:& hęreditas applicat monasterio [a] nec ad inualidandum ingressum sufficit probare minorẽ ætatẽ,tẽpore ingressus,si ex aduerso geminatus probet ingressus.h.d. intelligendo,q̃ fuit hæc substitutio fideicõmissaria:si verò fuit directa:summa sic. ¶ Substitutio facta filio,eo decedẽte sine liberis:euanescit per ingressum monasterij.Et tunc adde id qd̃ est in prio summario ibi:nec ad inualidandũ ingressum &c.vsq̃ ad finẽ.& vterque intellectus est verus in se.Dico tamẽ, q̃ primus intellectus est verior,q̃ hîc fuit substitutio fideicõmissaria:licet do. Ant.hîc dicat q̃ fuit cõpendiosa:& q̃ illud sit verbum

b directũ [b] deuoluerentur &c.Sed pro primo dicto alle.tex.apertũ in.l.hæredibus.§.j.ff.ad Treb.vbi hoc dicit Ray.& idẽ dicit tenere Host.in sum.de testa.ex quo aliquis est institutus:secus si nullo instituto,quis diceret volo,q̃ bona mea deuoluant ad talẽ. & de hoc ibi latius.Diuidit principaliter in tres partes In prima processus narratio. In secunda ibi. *dilectus.* auditoris diffinitio.In tertia ibi.*nos.*

rum:vt per Bar.in l.seruos.ff. de ali. leg.p̃tex.in .l.filiꝰ de cõdi.& demõ. & habet p Bart.in l. cũ hi.in.§.eã. ff. de trãsac.& p Bal. in.c.j. §.psonas.p quos fiat inuesti. invsi.feu.ad quod vide gl.in.c.nõnulli.de rescrip.

b ¶ Quot modis dicant verba directa vel obliqua: vid̃ p Bar.in.l.ñ.cir.princi.C.cõia de leg.& de hoc do.Ant.in ver.no.vnã practicam ib i merè directã.&idẽ videt sentire do. Ant.in.c. Raynutius in. xj. col.de test.dum diciturq̃ dicitur substitutio directa nõ ciuilis, qñ verba substi.sonãt,q̃sub stitutus à se capiat non ex manu alicuius:sed hoc ververbũ deuoluatur hic positũ. videt tale:Sed Bar.in.l. centurio.circ.fi.in ver.septimo dubitat.ff.de vul.& pupil.dicit,q̃ ver.deuoluit,est cõmune verbũ & idẽ tenet Bal.in.l.lucius. in prin.de vul.&pu. & Pet.de anch. in repe.circa prin.& Bald.in.l.iam hoc. de vul.& pup. Et adde hic quòd ista verba sequatur reuertat,vel restituatur:nõ sunt verba merè directa. ita Ang. in.l.j.in fi.ff. de dona.& de isto verbo deuoluatur vide omnino Bar. ĩ.l.ñ.ad fi.ff.de ali. & ciba.lega.Et de istis & similibus verbis, q̃ ponunt in institutionibus an sint directa,vel cõia:vide plenè p Bal.in.l.fi.in pen. col.de sacr.san.ec. & latissimè p Bar. & Moder.in.d.l. centurio.Et in ista materia tene mẽti hanc doctrinã vbi cũq̃ perceptio habet fieri de manibus alicuius. nũq̃ substitutio dicitur directa,sed fideicõ missaria scd̃m Bar. in.l.si quis.in fi.ff. de vsu.leg.Et vtiũ ista verba si filius meꝰ decesserit bona mea dentur &

Domi. de Anto. sequ. & Imol. fi. nũ. 1. notat. est magis comu. con. sẽm Bezoy. fi. nũ. 2. vi. tenent est comune sẽm centurio. de vulga. vi.

diſtribuant inter pauperes Chriſti per tales fideicõmiſſarios meos, intelligatur facta ſubſtitutio directa: vel obliqua: vide per Bart. in d. l. centurio. & ibi latiſſimè per Imol. in. xvij. col. & per Bart. in l. fundi trebatiani. in fin. ff. de vſu, le. & qñ teſtator dicit & ſi Deus faceret aliud de filio meo, volo qđ bona mea perueniãt ad talẽ: an dicatur ſubſtitutio directa vel obliqua. vide per Barto. in l. publia. in prin. ff. de poſi.

¶ Adde quæ verba dicuntur directa, quę cõmunia: quę obliqua. Ful. cõſ. xliij. de verbo mouetur. Roma. cõſili. clix. de verbo puenire, vide Alexandrum cõſilio. xj. tertio libro. & latius ponã vbi cõ gruẽtius tangitur.

SEBA. SAPI.

a ¶ Conſortes. quomodo debeãt formare libellũ conſortes eiuſdẽ litis tradit ſignãter Fulgo. in cõſi. clxxxij ñ. incipien. viſis in vltima colũ. vbi dicitur quod ſi peterẽt primo expreſſis eorum nominibus proprijs deinde adderent clauſulam & quilibet eorũ inſolidũ: non valet libell⁹. quia cõtineret repugnãtiam vt per eum.

SEBA. SAPI.

b ¶ Teſtandi. vide Ang. in cõ. clxxix. inc. viſis prędictis inſtrumẽtis. col. v ij ñ. & in diſputatione. ſua ĩci. in re fulgẽti. co. vj. & Ro. ĩ authẽ. ſimiliter. in ſecundo ſpeciali. ĩ cõtractibus. C. ad l. fal. Maria. ſocin. in trac. oblationũ in ver. libello. & Pe. de anc. ĩ cõſ. cc xxxij. ĩc. de primo dubio.

c ¶ Latius attingã. Adde quod idem Abb. cõſi. iij. alti⁹ exordiũ & vide p eũdẽ cõſi. xlviij.

SEBA. SAPI.

d ¶ Facta. vide Ale. in conſi. cxxxv iij col. v. in. v. vo. vbi allegat Abb. hic et quãdo pluralitas actuum præſumat tradit do. Iaſ. in. ñ. co. C. de bo. poſ. ſecundũ. tab.

e ¶ Adde ꝙ illud, quod dicitur, qđ dubia ꝓbatio nõ releuat probantẽ, eſt verum, quãdo probatio nihil cõcludit: ſed quando neceſſario alterũ diffinitiõis cõfirmatio. Prĩa ſubdiuidit ĩ quatuor. Nã primò ponit actoris petitio. Secunda ibi: *verũ*. reſponſio & reconuẽtio. Tertia ibi, *ad hæc*. actoris replicatio. quarta ibi, *verũ*. rei duplicatio. ¶ Caſus literalis. Inter. G. & B. fratres ex vna parte: & monaſteriũ Caſſen. ex altera vertebatur quæſtio ſuper bonis. Q. A. fratris dictorũ. G. & B. Datus fuit eis qui dã Cardinalis auditor, coram quo dicti fratres proponebãt, quòd cũ. A. frater ipſorum conderet teſtamentũ. M. filiũ ſuũ hæredẽ inſtituit: ei prȩcepit, vt ſi abſq; liberis decederet ad ipſos bona deuoluerentur ipſius, vnde poſtulabat omnia illa ſibi reſtitui, q̃ monaſteriũ ex bonis illis detinebat: & petebat monaſterium ad illud cõpelli: vt de cæterò ipſos ſuper bonis illis nõ moleſtaret. Syndicus verò monaſterij propoſuit ex aduerſo, quòd prædictus. M. ſe & ſua obtulerat monaſterio: vnde petebat omnia, quę de bonis ipſius. M. inuaſerãt reſtitui monaſterio: & ſuper alijs ſilentium imponi. Ad hoc dictorũ fratrum pars replicabat: quòd dictus. M. oblationis ſuę tẽpore fuerat minor annis: & illud fecerat feruore infirmitatis: & poſt cõualeſcentiam, quod fecerat reuocauit: vnde cũ ſine liberis deceſſiſſet ad ipſos erãt bona ipſi⁹ deuoluta. Ad hoc reſpõ. ſyndicus monaſterij ꝙ licet dictus. M. de monaſterio receſsiſſet eidem poſt modũ obtulit ſe & ſua, firmans propriõ iuramento ꝙ vlterius cõtra oblationẽ ſuam, nõ veniret. Vnde cũ idẽ. M. bis obtulerit ſe & ſua bona dicto monaſterio: nec ex aduerſo probet, quod tẽpore vtriuſq; probationis fuerit minor annis: talis probatio monachorũ probationem nõ elidit: quia ſi fuit minor annis tẽpore primæ electionis: tẽpore ſecundę maior potuit extitiſſe. Prętereà verbũ illud, minor annis: duobus modis põt intelligi. Vnde verbũ dubiũ intentioni monaſterij nõ nocẽbat: cũ intra. xxv. annos teneret donatio, maximè iuramẽto firmata: nec intelligẽdus erat dictus. M. decedere ſine liberis, qui monaſteriũ ſibi inſtituerat hęredẽ. His & alijs cõſideratis. H. ſancti Euſtachij diaconus Cardinalis, videſ quòd ſyndicus monaſterij plenè fundauerat intentionẽ ſuã, & ex aduerſo nihil probatũ fuerat de mandato domini Papæ ſententiã promulgauit prædictis. G. & B. ſilentiũ imponens ſuper his, quę à monaſterio poſtulabãt: & cõdemnauit eoſ dẽ ad reſtitutionẽ illorũ, quæ de bonis prędicti. M. occupauerãt. & domi. papa hãc ſententiam cõfirmauit. B. ¶ †Nota. j. quòd cõſortes[a] eiuſdem litis poſſunt ex eodẽ libello reũ cõuenire: & conſequenter totus proceſſus iudiciari⁹ ſimul ſuper vtroq; fundari. ¶ No. ij. ſcdm vnũ intellectũ ꝙ procedit iſte libellus. *Peto oĩa bona quæ tibi obuenerũt ex hæreditate talis*. aliter bona nõ ſpecificando. Hoc ꝓcedit indubiè ſi intelligatur tex. quòd iſti agebant petitione hæreditatis: quia cũ hæc ſit actio vniuerſalis, nõ eſt neceſſe aliquid exprimere: nec in principio, nec in progreſſu iudicij: ſed tantũ executionis tempore. l. iiij. ff. de peti. hære. dixi plenè in. c. ij. de libel. obla. Si aũt intelligatur: quòd agebatur rei ven. & quòd petebant bona illa reſtitui reſpectu dominij: tũc eſſet iſte tex. in hoc valde no. & decideret nota. per Innocẽ. in. c. certificari. de ſepul. vbi hoc diſputat. ¶ Not. tertiò reum poſſet dare in cauſa reconuentionis libellũ directè contrarium libello actoris vide ad materiam. not. per Inno. in. c. ex cõqueſtione. de reſtitutio. ſpolia. & in. c. cũ cõtingat. de officio delegati. ¶ Not. quartò quem poſſe donare ſe & omnia bona ſua monaſterio, per modũ conuerſionis: licet aliter non fiat monachus: & erit iſte conuerſus monaſterij ſecundũ gloſſ. ſingula. in. c. vt lex continentiæ. xxvij. q. j. Item iſte talis eſt magis aſtrictus moneſterio, quã monachus. Senſetur enim quaſi ſeruus monaſterij: adeò quod etiam cauſa maioris religiõis nõ põt inde diſcedere ſecundum illã glo. ſingu-
2 la. Quidam tamen in hoc vltimo contra: vt not. ibi. ¶ †Not. v. ex hoc & ex tex. caſum ſingu. in quo quis poteſt in vita ſe priuare fa
b cultate teſtandi[b] donando ſe & omnia bona ſua loco religioſo: per hoc arguit multũ ſingu. Bar. in l. fi. C. de pac. ꝙ valet donatio omniũ bonorũ facta eccleſiæ præſentiũ & futurorũ: & ſic in fauorẽ eccleſiæ, poſſet ſe priuare facultate teſtãdi: licet non intret religionẽ, quia ſicut põt fauore eccleſiæ dare ſe & oĩa bona ſua, ita & ſua ſine ſe. Et no. ſin. illud dictũ: quia Bart. de illo dicto nullã mentionem facit in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta, ff. de ver. ob. vbi tractat plenè hanc materiã. Poſſet tamẽ illud dictum morderi, quia quando confert etiam ſi videtur tunc mori: per ingreſſum fingatur mortuus. xvj. q. j. c. placuit. l. Deo nobis. C. de epiſ. & cle. ideò non mirũ ſi poteſt donare præſentia & futura, quia etiã ſi expreſſè non donaret: tacitè tamen tranſeunt in monaſteriũ ſi aliter prius non diſponit. xix. q. vlti. quia ingredientibus. & in. c. ſi qua mulier. & in. § nunc autẽ. & in auth. ingreſſi. C. de ſac. ſanc. eccl. Sed hæc ratio ceſſat qñ nõ intrat ipſe monaſterium. Sed pro hoc dicto Bart. quod eſt ſatis pium & fauorabile eccleſijs: ego al leg. glo. quę hoc ſentit in. d. c. vt lex continentię. hanc materiã la-
c tius attingam[c] in. c. fi. de ſucc. ab inte. ¶ †Not. quem licitè oblat
2 tionem ſuam poſſe iuramento firmare: nec ex hoc oritur p̃ſumptio cõtra recipientes tale iuramentum ꝙ hoc fecerũt alliciẽtes eum propter ſua bona temporalia habenda. Hoc dico propter tex. valde ſing. xxij. q. iij. c. conſtituit. vbi dicitur ꝙ ſi religioſi alliciũt aliquẽ ad religionis ingreſſum ꝓpter ſua bona tpalia habẽda nullũ inde cõmodũ cõſeq debẽt. ¶ No. ibi, *cũ cõſtet*. ꝙ act⁹ ĩ du
d bio nõ p̃ſumit geminat⁹: & iõ qa facta[d] nõ p̃ſumũt, niſi ꝓbent. facit. c. cũ in iure. de offi. dele. & probatur in. c. cùm Ioannes. de fid. inſtru. & hoc verum nĩſi ſubſit cauſa vrgens præſumendi: vt eſt not. in. c. cum tu. de teſti. vbi dicetur plenius. ¶ †No. ſing. ex iſto
3 tex. ꝙ fundanti ſe ſuper certo actu ſatis eſt probare bene illum actum fuiſſe geſtum: licet aliter non probet habilitatem perſonę ad illum actum exercendũ. Hîc em̃ ſyndicus monaſterij dũtaxat probauit obtuliſſe ſe & ſua. Et ex hoc præſumitur illũ fuiſſe idoneum reſpectu ętatis: & iudicij ratione, adeò qđ aſſerenti contrarium incumbit onus probandi. & quod plus eſt non ſufficit probare aliquid præſumptiuè cõtra iſtam pręſumptionem: ſed oportet, ꝙ probatio cõcludat neceſſariò: ſicut apparet hîc, ꝙ aduerſus illam præſumptionem, quòd erat idoneus ætatę: non profuit illa probatio generalis: ꝙ erat minor annis, qđ facit ad no. per Inn. in c. innotuit. de eo, qui fur. or. rece. per Bar. in l. ſciendum. ff. de verbo. obl. ¶ No. vlteri⁹ ex hoc & ex tex. quod ſicut probatio ex parte actoris debet concludere neceſſariò: vt eſt tex. no. in l. matrem. C. de proba. ita & exceptio ex parte rei: vt hîc. & concordat. c. auditis. de præſcrip. & poteſt dici vtrunq; dictum probari hîc cùm propter reconuentionis actum ibi fratres carnales eſſent actores & rei: nec ad aliquem effectum ſufficit illa probatio generalis, qđ erat minor annis, imò probata oblatione ex alia parte ſuccubuerunt tàm in cauſa conuentionis, q̃ reconuentionis. quod not.
4 ¶ †Item ex prædictis & ex tex. colligo vnam notabilem limitae tionem ad illud dictum vulgare: dubia probatio [e]nõ releuat. &c.
5 Procedit enim quando probatio eſt dubia in ſe † & ex facto ſuo: ſecus autem ſi offuſcatur ex probatione exceptionis aduerſarij. declaro, hæc probatio facta per iſtos fratres, quod ille oblat⁹ erat minor annis: erat in ſe ſine facto aduerſarij dubia, quia non concludebat

duorum concludit,quorũ alterum ſufficit.tũc releuat:ita dicit do.Ant. in.c.plerũq;.in fi.de reſcriptis.

¶ Adde qđ dictũ teſtis debet de neceſſitate cõcludere.l.non hoc.C.vn de cog.&.c.in prẽſentia.de proba.Et ita hæc duo iura in quadã pulchra q.alle.Bar.per ea decidendo quæſtionem in.l.de minore.§.tormenta. in vj.col.ver. quæro quid ſi teſtis dicat hoc audiui.ff. de queſt.pro hoc optimè facit quodſingu. dicit Bal.in.l. vnica.in.xiij.colũ. C.de cõfeſ.de cuius dicto latè ſcripſit dom.Bart. de bel.poſt Imo.ĩ cle. j.de homic.in.iiij. col.Itẽ adde Bart. ĩ.l.ij.ĩ fi.ff.de duo. reis.vbi dixit, qđ verba dubia teſtis ſemper intelliguntur contra proferentem.de quo dicit ſe plenè dixiſſe in.l.inter ſtipulantẽ.& vide do. An. in.c.cauſam. circa fi.de reſcrip.Et vide qđ no.do. Bar. de bellenzi. poſt do.Ant.in.c. cùm clamor.circa principium.de teſti.& vide etiam domi. de Ro.in antiquis deci.ccxx. quẽ. in ci.item no.alle.In no.hic,q̃ dictũ teſtis interpretatur contra producentem. & idem dicit Ioan.de lign.in.c. a cauſam.de reſcri, & vide bonam gl, in.c. cum clamor. de teſt. Sed cõtra iſtud quod notat glo.in.l.ſtipulatio iſta.§.hi,quoq;.de ver.ob.quæ dicit, 7 quòd verbum teſtis,ſumitur in latiſſima ſignificatione : vt probet pro producente. & vide quod not. in text.in.c. Abb. de verbo. ſignifi. & ad primũ vide Bal.in.d.c.cauſam in princ.vlti. col. de reſcrip.Idẽ dicit Spe.in titu. de ſta.hom.ver.xv.& 8 propter hoc dicit Do. notanter con ſi.xvij.qđ ſi teſtis depoſuit teſtatorem tempore quo fecit teſtamẽtum eſſe inſanum non probat concludens, quia inſanus poteſt intelligi : videlicet de inſania mentis,quo ad intellectum:& de inſania non regulata ratione iuris poſitiui:& alleg.iſtum text.Et pro his faciunt optimè,quæ ſcribit do.Anto.in.c.ex parte.in.ij,col.de reſcrip.Item adde,quòd cùm do.Anton.in dicto.c.plerunq;.concor.do.dom.in.c.j.in vlti.colum.verſi.not.bene.de pactis.in.vj,& do.Anto.in.d.c.ex parte.Ad hoc allegans text.in.c. per tuas.quaſi.ſint legi.

¶ Adde quæ poſui in apoſtil.ad Bar.in impreſsione de tortis.Et an dubia probatio releuet probantem:vide Fulgo.conſilio.xix.&.lxxxix.& clxxxiij. Et an verba teſtis interpretentur contra producentẽ,vide Alexan.conſilio.cx.j.lib.

Anto.Franciſ. ¶ Circa hoc de probatione dubia,an proſit & releuet probantem:dicas regulariter,quòd non:vt hic,& in.l.nec̃ natales.C. de de probat. & in.l. non hoc. C. vnde cog.cũ ſimi. quod intellige tã ex parte actoris,quã rei: vt in.l.matrem.C. de proba.& habetur per gloſſ.in.l. ij.ff.de peti: hære, & in.l.eum actum ff.de nego.geſt.& & in cle.fi.de reb, eccle.non alie. & per Bal. in.l.pe.C de ſent. quæ ſine cer.quanti.profe, & in.l.j.C. de fur. Tamen probatio dubia pot coadiuuari per confeſſionem rei:vt eſt glo. ſin.in.c.j.de reſcripti.lib.vj.Et adde etiam, quòd vno caſu probatio dubia ſufficit:vt ſi dico: quod tu deterioraſti rem eccleſię:& quod rẽ alienaſti,vel deterioraſti: ſi probo alternatiuè,quòd alienaſti vel deterioraſti poſſum obtinere: quia per quem libet illorum actum eccleſia poteſt rẽ petere.&licet probatio non concludat per ſe in vno, *abb. in hoc n.10. sed n.35. dicit comu. Be.* vel in duobus deductis & allegatis nihilominus valet ita nota,dixit Gemi.in.c.j. de pact, in.vj. & habetur per In.in.c.ex parte Abbatiſſę. de priui.& per Bald. poſt Cy.ĩ.l.filiꝰ.§. ſi quis.p illũ tex,ĩ ver.itẽ facit.ff.de libe.& poſt.& habetur p Ale.ĩ.l.j.§.fi. ff.de iti.actuq; pri.

↬SEBA.SAPI.

a ¶ Tpe licito . qũo illud dictũ,pcedat decla. Io.de Ana. & Are.ĩ.c.cũ. dilecti.ĩ ſeptimo no .j. de acc.& Fe.ſeq̃t in c.j.co.iiij. de re iu. Alr declar.idẽ Fe. ĩ.c.audiris.co.xxj.. ver.ob.ij.j.de p̃ſc. & ĩ.c . nonnulli.§.

cludebat neceſſariò intẽtionẽ iſtorũ:ideò meritò nõ profuit eis,ſed negari non põt , quin aliquatenus offuſcauerũt & reddiderũt dubiã probationẽ monaſterij ſuper oblatione facta:cũ poſſibile potuerit eſſe,qđ iſte erat minor annis tẽpore ſecũdę oblationis:& tamẽ hoc nõ ſufficit ad tollendã probationem perfectam monaſterij :quia,vt dixi, illa in ſe erat perfecta:licet aliquatenus offuſcata per probationẽ rei.ſatis eĩ eſt, quòd probationẽ penitus nõ elidit.& ſic probat iſte tex. de ciſionẽ gl.ſingu.in cle.fina.de reſcrip.& concordat.c.auditis.de prẽſcriptio.Tenet Bart. in.l.nõ ſolũ.§.ſed vt probari.ff.de oper. noui nũ.vbi ſing.videt hoc dictũ limitare,vt pro 6 cedat,vbi non præſumitur delictũ.¶ †Si autẽ prẽſumeret delictũ, tenet quòd exceptio reddens probationẽ actoris,ſeu accuſatoris dubiam,eã penit9 excludit.Ponit exẽplũ: ſtatuto eſt impoſita pœna nobili intranti palatiũ:niſi tẽpore concilij generalis. Accuſatur nobilis,quòd de mẽſe maij intrauit palatiũ: & probatur.Reus probat,qđ die.xv.maij fuit factũ conciliũ generale:& ſic ex cauſa permiſſa potuit de mẽſe maij ĩtrare palatiũ. Cõcludit ibi , quòd probatio accuſatoris tollit̃ per hanc exceptionem dubiã:cũ nõ probauerit,quòd illa die,qua intrauit,fuit factũ conciliũ generale.potuit enim eſſe , quòd intrauit prius:vel poſteà:ſed quia ex cõtrario præſumitur delictũ,vt euitetur hoc:debet prẽſumi,quòd intrauit tẽpore licito:[a]qđ eſt valde ſingu.& ponit ad hoc multa exempla:& iura multa allegat.& facit illud:quia in pœnis mitior interpretatio eſt faciẽda.l.penultima.ff. de pœnis.regula.in pœnis.de regu.iur.lib.vj. in cap.cũ tu.de teſti.prẽſumptio enim bonitatis,quæ eſt pro reo.de p̃ſumpt.c.fina . facit p̃ſumi actũ eſſe geſtũ tẽpore licito. ¶ † Ego addo aliam limitationẽ,quod etiã in ciuilibꝰ quieſcente prẽſumptiõe delicti tollit̃ perfecta probatio actoris:ſi rei exceptio reddit illam ęquiuocam.exemplũ ĩ terminis cap. monaſteriũ probauit Titiũ ſempronij obtuliſſe ſe & ſua monaſterio tali tẽpore,reus probat quod illo tempore erãt duo . qui vocabãtur hoc nomine.Certè ex hoc tollet̃ illa probatio actoris:niſi aliter declaretur. argu.l.duo ſunt Titij.ff.de teſta.tuto.& capi.inter dilectos.de fide inſtrumen.& prædicta ſunt bene not.¶ †Nota vlterius aliud bonum dictum quod probatio in genere facta non prodeſt quando quilibet ſpecies generis nõ conſequitur illum effectum ad quem proponitur.Declaro:hîc fuit facta probatio quod oblatus erat minor annis tempore oblatio-

nis.dicit text.hîc hoc non ſufficere cum dupliciter poſſet dici minor annis.& ante.xxv annum.& ante. xiiij. In hoc vltimò intellectu:ſeu in hac vltima ſpecie probatio concludebat : ſed in alia non: quia minor.xxv, maior.xiiij.poteſt religionem intrare de regu.iur.libro.vj.& idem dic in articulando ſeu excipiendo vt rogetur à principio ſpecificare ſic & ſic:non in genere proponere : vt eſt tex.notabilis in capi. pia.de exceptionibus.libro.vj.& ibi nota glo.Si autem à principio fuerit in genere admiſſus ad excipiendum: ſeu probandum debet inſpici poſteà probatio.Si enim eſt generalis non prodeſt vt hîc:ſi autem eſt ſpecialis admittitur . vt not.Innocent.in capi.cęterum.de iudicijs. 9 ¶ †Et ex his & ex text.nota quòd probatio generalis non declaratur ſecundum materiam ſubiectam ſeu intentionem articulantis.Idem dico quando genus eſt ſimpliciter prolatum intelligitur à iure in potiori ſpecie: vt ſi illud genus proferatur à teſtibus non capiatur in illa ſpecie: ſed in nullo habeat releuare probantem:ex quo in alia ſpecie non concludit intentum articulantis:exẽplum:excipio contra actorem quod eſt excommunicatus.& ita generaliter probo excommunicationem per teſtes,certè non releuor.quia poſſibile eſt quod ſit excommunicatio minor:vt.d.c.pia.& in teſtibus non facimus interpretationem illam , ſicut ſi à iure illud verbum proferretur, vel à Iuriſperito. pro hoc text.iuncta gloſſa not.in.l.j.de vſur. 10 ¶ †Vltimò not.ſecundum Ioan.Andræ.hîc b expreſſè, [b] quod minor.xxv. an.bona ſua ſine curatore & decreto alienat intrando tantum monaſterium:ſecus tamen eſſet , ſi non intraret monaſterium.l.ſi quidem.&.l. ſi prędium . C . de prædi.minor. ſine decreto non 11 alienan.& quaſi per totum. ¶ †Etiam ſi vellet alienare in alias pias cauſas.argum .in .l.ij. ff . de polli. quod benè nota. Pro hoc facit, quia ingrediens monaſterium fingitur mori tempore ingreſſus.l.Deo nobis. C. de Epiſcopis.& clericis.&.xvj.q.j.c.placuit .ſed tempore mortis poteſt pubes ſine alia ſolennitate diſponere de rebus ſuis.l. qua ætate .ff. de teſtat . & præſertim ingrediens religionem, a habet liberam.. & integram facultatem diſponendi de rebus ſuis.in authentica. de monaſt.§.illud.xix.quæſtio.vlti.c.ſi qua mulier. &.c.quia ingredientibus . Quę rationes ceſſant in eo,qui vult alienare bona ſua non in- 12 trando religionẽ:ſed ad pias cauſas.¶ †Nũc primò expediam gloſſ.noſtras iuxta morem demum veniam ad gloſſ.Innoc . & aliorum.

ſunt & alĩ.co.vj.ſ.de reſc.aĩr.dec.hec.

¶ Vtrũ minor.xxv.an.ingrediẽs monaſteriũ poſſit trãsferre bona ſua ſine autho.cura.& vide qđ de hoc latè ſcribit Pe.de anc.ĩ repe.c.acceſſoriũ.in.xxx.col.ver.ſed incidẽter.iuxta p̃dicta.de re.iur.in.vj.& de hocvide in terminis p Spe.ĩ ti.de ſta.mo.ver.xlv.& Lap.alle.cvj.cir.me. &c.

¶ Adde an minor ingrediendo religionem poſſit bona ſua alienare:latè And.ſicu.conſi.lx.vide tamen qđ voluit Ro.conſi.xcix.circa finem.

b ↬SEBA.SAPI.¶ Expreſſè.vide latè p Albe.de roſa.in auẽ.ingreſ

ſi.in fi.col. C.de fa.ſan.ec.& Lap. alleg. inci. diſputat primò.

a ¶ Similē gl. vide in.c. Raynaldus.ī ver.deſcendentes. de teſti.& facit gl. no.ī.c.ſtatutū.el.fi. de hære.lib.vj. & vide gl.in cle.j.de bap.hic alle.p Abba. & qđ ibi latè no.ſup abb.& latè per Pet.de Anch. in repe,c. canonū ſtatuta.de cōſti.in vj.princi.q̄ſito.in xxxviij.col. illius quæſiti. Et vltra prædicta adde omnino.Inn. poſt gl. & Bart.in.l.ex facto.§.ſi quis rogatus.ff.ad Tre.alle. in gloſ.vbi ponit melius quā alibi. ¶ Adde an appellatione filiorū veniāt naturales,maximè cum ab eccleſia filij nominātur vide Ange. conſi. xxx.&.xcj.

b ¶ An aūt filius legitimat⁹ excludat ſubſtitutī:vide latè per Inn.in.l. ex facto.in princi. in vij.colū.de vul. & pup.qui tenet, ꝙ non.Et idem dicit tenere Saly.in.l.generaliter.§.fin. de inſtit,& ſubſti.& vide de hoc per do.Ant.in repe.c. per venerabilē.q fil.ſint le.An &qñ fit mētio de filijs legitimis & naturalibus,cōprehendant legitimati:vide Ang.in cōſ.ſuo lxx.Et de illa qō ne,an legitimatus excludat ſubſtitutum:vide p Ang. in.q.ſua incip.nobilis quidā genere.ad quē ī hac.q. ſe remittit Imo.in l.ſiqs poſthumos. in prin.ff.de lib.& poſthu.vbi dicit ꝙ ſi pater ſubſtituat filio ſuo in ſacris ordinibus cōſtituto,ſi deceſſerit ſine liberis, tūc ſpurius nat⁹ ex filio in ſacris,excludit ſubſtitutū: qa de eo cogitaſſe videt pater:cū filius in ſacris nō poſsit, niſi filium ſpuriū procreare,ſed cōtrarium ibi tenet Imol.dicēs ita te-

b

14

15

16

& gloſſ.j.[a] in prin.alle.aliquas cōcordantias. ſecundo format per ordinem.v .q. & ſoluit. Primò enim quærit an ſubſtitutio facta ſi decesſerit ſine liberis euaneſcat per natiuitatē naturalis tantū.gl.reſpōdet ſimpliciter ꝙ ſic per.l.ex facto.§.ſi quis rogatus .ff. ad trebel. cum ſi.hîc alle.Io.and.remittit ad ibi.not.& do.Ant.etiā.ſimpliciter trāſiuit. & certe minus bene expediunt hunc paſſum pro canoniſtis:ideo aduertas:nam gloſ.no.in cle .j. de bap.ſentit contrariū qđ appellatione liberorū non veniunt naturales tantū : vbi agitur de ipſorum cōmodo &honore per.l.cum legitimè.ff.de ſtat.ho.vbi dicitur ꝙ filij ſequuntur matrem non patrem. ad idem .l. quia ſemper.ff. de in ius vo.ſed hāc opi.glo. noſtrę ſequitur glo.in.c.raynaldus.de teſt.in verſi.videtur etiā . vbi dicitur ꝙ ſi adijcitur verbum legitimis: tunc intelligitur de legitimis & naturalibus.ſecus ſi tantum dixit ſine liberis.quid dicendum aduerte quia quæſtio iſta eſt ſatis dubia,vtrū appellatione filiorū ſeu liberorum veniant naturales tātum: ſiue hoc verbum proferatur in vltima voluntate:ſiue inter viuos in contractibus , ſiue in ſtatutis.& eſt materia quotidiana & neceſſaria,maximè canoniſtis:ideò hîc aliquātulum inſtabo vltra alios. ¶ Et primò quantū ad quæſtionem gl.an filius[b] naturalis excludat ſubſtitutum venientem in defectu liberorum:diſtingue poſt Bart.in.l.ex facto.§.ſi quis rogatus.præallega.ꝙ aut talis naturalis

13 eſt natus in ſeruitute,aut nō. ¶ † Prīo caſu ſi eſt natus in figura matrimoniali , excludit ſubſtitutum:aliâs non.alleg. inſti. de cogna. ſer.in princ.& .ff.de lega.ij.lucius.in fi.& l.fi. ff.de iure deli. dicitur autem natus in figura matrimonij quando matrimonium fuit contractum inter ſeruos vel inter liberū & ſeruum inter quos de iure ciuili matrimonium non contrahitur:ſed de iure cano.ſec⁹ eſt vt j.de coni.ſer.per totum. Aduerte tamē quia illa iura alleg.per Barto.apertè non probant principium huius di.nam prima allegatio loquitur de ſucceſſione legitima:an & quando ſeruorum filij ſuccedant patri adepta libertate . Alia verò duo iura non diſtingunt inter naturalem conceptum ex matrimonio : licet nullo:& alium natum ſine vllo matrimonio imò potius videntur loqui in natis ſine vllo matrimonio.vnde plus placet quod ſequitur

14 in ſe.di.& poſt eam dicam. ¶ † Aut non fuit natus in ſeruitute:& tunc aut illa verba ſi de ceſſerit ſine liberis;referuntur ad perſonam quæ non poteſt habere niſi naturales tantū: vt ad furioſum non habētem vxorem : & ſic naturalis excludit ſubſtitutum:quia de eo videtur cogitatum : vt in.l.hæredibus.§.j.ff.ad treb.ſecundum vnum intellectū. ¶ † Aut referuntur ad alium, qui non poteſt ſine peccato habere niſi legitimos,vt ad clericum in ſacris:vt intelligatur de eccleſia: & ſic de filio legitimo tantum : non autem ratione prędicta poteſt intelligi de alijs.hoc eſt not.dictū.

16 Bart.in.d.l.hęredibus . ¶ † Et ſi fuit dictum ſine liberis ex ſuo corpore deſcendentibus . habetur hęc conditio pro non adiecta : quia inuitat metu perditionis bonorum ad illicitum coitum,ſicut non valet illa ,quę induçit

viduitatem,vt ſi non nupſerit.ff.de condi.& demon.l.cū tale.ita no.dicit Bart.in.d.l. hæ-

17 redibus. ¶ † Aut illa verba cōferūtur in perſonā,quę poteſt habere legitimā & naturalem prolem:& tunc ſi poteſt tacitè apparere de voluntate defuncti:quia in aliqua parte teſtamenti fecit mentionem de naturalibus.arg.l.qui filiabus.ff.de leg.j. & naturalis excludit ſubſtitutum.arg.in.d.l.fi.de iure de-

18 ¶ † Aut non pōt ſic apparere ex verbis[c] te

c ſtamenti:& ſi erat ipſe qui rogauit homo poſitus in dignitate,neq; inhoneſtę cōuerſatiōnis,& venerabilis homo:& tunc naturalis nō excludit ſubſtitutum:quia nō eſt veriſimile, quòd talis homo voluerit ſubſtitutum excludi per talem naturalem.arg.in .l. generaliter. in fi.C.de inſtit.& ſubſtit.&.d .§.ſi quis rogatus.aliâs ſi non eſt talis, qui rogauit: ſubſtitutus excludetur per naturalem:vt ibi. hoc verum in filio naturali. ¶ † Secus in ſpurio na-

19 d to ex damnato coitu[d],qui non pōt eſſe vxorius.talis enim nullo caſu excludit ſubſtitutum.arg.in auth.ex cōplexu.C.de inceſt.nu.

20 ¶ † Idem in filijs adoptiuis tantū.in.l.ſi ita. .§.j.ff.de leg.ij.hęc vera,quòd naturalis in di-

21 ctis caſibus non excludit ſubſtitutū. ¶ † Niſi ſubſtitutio fieret fœminę.Ratio : quia matri talis filius ſuccedit,niſi ſit illuſtris.l.ſi qua C.ad Orfi.& inſt.de ſuc.cog.§.vulgo.Et ideò in fœmina non eſt recurrendum ad ſupradicta:ſed indiſtinctè naturalis excluderet ſubſtitutum.Ita dicit Barto.in.d.§.ſi quis rogatus. & pro eo alleg.tex.ſecūdū vnā lect.quam ponit ibi gloſſ.in.d.l.hæredibus .§.j. ff.ad Trebell.ſed Bar.in.d.l. hæredibus hoc reprobat: quia in iſtis principaliter inſpicitur voluntas teſtatoris:vt in.d.§.ſi quis rogatus.ſed non videtur conſonum voluntati teſtatoris:ꝙ in fœmina indiſtinctè ſenſerit,de filijs illegitimis cū magis ſit horridum fœminis,quā maſculis habere filios illegitimos.arg.l.ſi qua illuſtris.pręalleg.& hoc mihi plus placet. ¶ No. tamen ex dicto.illius glo.ar.opp.ꝙ vbi in loco eſt ſtatutum,ꝙ naturales ſuccedāt,ſicut legitimi:ꝙ tunc indiſtinctè naturalis excludet ſubſtitutū:quia propter diſpoſitionem.l.mu e nicipalis . videtur de tali filio cogitatum.

22 ¶ † An autem valeat[e] tale ſtatutum,vide ꝙ

e not.in.d.c.per venerabilem.qui fil.ſint legiti. & per Fede.conſi.cclxxv.vbi tenet,ꝙ nonvaleat:quia dat materiam peccandi.Idem Bar. in.l.teſtamenti factio.ff.de teſt. ¶ Nunc attē de quia ſi bene ponderas omnia prędicta vnà cū iuribus præalleg.fundantur ſuper tacita volūtate teſtatoris,ſeu diſponentis.Et ex his infero vnam no.concluſionem, ꝙ vbicunq; poteſt apparere de tacita voluntate diſponētis,ſiue ex verbis poſitis in diſpoſitione: ſiue quia eadem ratio,in filio legitimo & naturali.ſemper appellatione filij venit filius naturalis tantū,etiam ſi tractetur de pœna : ſiue de commodo:ſiue diſpoſitio ſit in vltima volūtate:ſiue in legibus,ſiue in ſtatutis,vel in alijs contractibus.Hæc probantur ex prædictis, & per not. plenè per Cyn.in.l.quiſquis.C.ad leg.Iul.ma.vbi tractat,an in diſpoſitione illa pœnali includantur filiorū appellatione ſpurij:iunctis not. per eum in.l.quicunq;. C.de ſer.fugi. vbi tractat, an & quando ſtatutum

debeat

nuiſſē etiā Ange. poſt Bar.in.l. hęredibus .§.fina.ff.ad Trebel.ſaluo, niſi iſte ſpurius eſſet legitimatus. Nam dicit ꝙ tunc bene excluderet ſubſtitutum.

¶ Adde, an legitimatus excludat ſubſtitutū:Alexā. cōſi.ij.&.xx.xlxvij.&.xciiij.Et ibi vide, an retineat iura agnationis,de quo etiā p Io. de ana.cōſi.xxviij.& an appellatiōe fratris veniat frater illegitimus: & an tales retineāt iura agnationis:vide p eundē cōſi.lxxxv. & vide qđ voluit Bal.cōſi.cxix.ij.li. Pet.de anch.cōſi. cclxxxvij.Pau.de caſt.conſi.lxxviij.

✤SEBA.SAPI.

b ¶ Filius.vide Ale. in cōſi.vxv.incip. circaprimū dubiū in.j. vol.latius in cōſi.ij.inc.viſis cedicillis.eo.vol.

✤SEBA.SAPI.

c Ex verbis.hoc hoc etiā tenet Alex.in cōſi.xciiij. inci.cōſideratis.col.ij. in primò vol.

✤SEBA.SAPI.

d ¶ Coitu.Idē tenet Areti.inſti.de iure natu.in prin.& Nicol. de vbal.in tract. ſucceſſionū. in.v.char .vide tū Are.in cō.lxvij.in ci.reuocaſ. vbi aliter ſentit.

e ¶ An aūt valeat. an valeat ſtatutū vel conſuetudo,ꝙ ſpurij ſuccedāt patrib.vide Bald.in cōſi.ccxxvj.in. iij. parte.Pau.de caſ. in cōſi.ccxxvij. ſecundū antiquā impreſſionē & Petr. Rauennantem in trac.de cōſuetudi. col.vj.

a ✠SEBA.SAPI.¶In emphyteosi.De emphyteosi,ꝙ nō trāseat ad filios naturales,tenet Io.de Imo.in.l.quod dicitur.col.antepe.ff.de ver. obl.Alex.in consi. xciiij.inci.cōsideratis.in.iij.col.in .j.volu.plenius in cōsi.cxxviij.inci.considerati.col.xij.cū duabus sequenti..eo.volu.& in cōsi.lx.incip.visa legitimatione.col.j.in secundo volu.Pet.de anch.in cō sil.ccccvj.inci . circa primū quæsitū Ro.in cōsi. xxxv. ici.visa facti serie.

b ¶Qui comprehē datur appellatiōe hęredum in substi tutione. Adde, ꝙ licet appellatione hæredum regulater cōtineatur hæ res hæredis: vt est text.in.l.quidam. C.de hære.instī.& in.l. paterfa .ff.de vulg.& pup.&gl. apud canoni.in.c. fi.de sepul.tamen in legato vsusfru-ctus appella. hæredis intelligitur de primo hærede tantū. text.est in l.antiquitas.C. de vsufruct.

¶Et vide perBal. in.l.etiam.ff.solut. mat. Et adde vnū singu. quod dicit Bald.in.l.ex facto ij.de hæred. instit. vbi dicit, quòd si conceditur alicui feudum pro se,& hæredibus . qđ si testator instituit vnum in legitima ille succedet in feudum pro ra-ta legitimæ.& de hoc vide Paul.de cast.in.l . quoties. C.de hære.instit. Et eandēmet quæ stionē ponit Bald. in.l.j.in.xlix.q.de re diui. Et quādo alicui est concessū feudum,vel aliqd aliud pro se & hę redib⁹ ex suo cor pore descendenti-bus.an extēdatur ad descendentes hæredes,qui non descenderunt ex proprio corpore: puta quia sunt ne potes,vel vltерio-res in gradu: vide latè examinatum per Salic.in auth. sed & si quis.C.de secū.nup.Et si cōcessum sit aliqd alicui pro se & posteris:intelligit de de scendentibus ex filijs masculis.nō ex fœminis.Hoc dicit Bar.in.l.j.ff.de iure immu.& facit.c.vbicūq;.de pœ.in.vj.sed si dictū esset ꝓ se & filijs masculis & fœminis:extendit etiā ad fœminas viduas.sec⁹ si essent ma ritatæ scđm Bart.in.l.quoties.de priui.schola.li.xij.Et adde Ang.cōs. clxxxij.vbi ponit vnā qōnem ad propositū:& ibi etiā ponit,an & qñ filius nō hæres succedit in feudo.Et adde Bald.in.l.Gall⁹.§.nūc de lege. quē sequit Imo.ff.de li.& posth.vbi dicit ꝙ si qs recepit emphyteosim ꝓ se & descēdentibus ꝓ virilē sexum.poterit succedere im emphyteo-sim neptis ex filio,licet nō possit succedere nepos ex filia. Et adde hic Bal.in.l.sed si hac.§.liberos.ff.de in ius vo.vbi dicit qđ si sit cōcessum ali cui feudū ꝓ se & liberis suis,filia fœmina succedit in feudo.Et ibi dicit etiā ꝙ fœmina semp succedit in feudo actiuè:puta si succedat dño feudi. De ista qōne vide ētꝙ Inn.in.l.si ita scriptū.ff.de leg.ij.& in.l.qđ dicit.in vl.char.de ver.obl.& ꝓ Bal.in.l.ij.C.de iure empy.sed Imo.in.c.potuit. ī fi.cōmēti de loca.dicit ꝙ si qs stipulet emphyteosim ꝓ se & filijs suis nō succedit filia fœmina.& alle.Arch.in.c .si qs suadēte.xvij.q.iiij. Et adde hic Ang.cōsi.suo. ccxviij.vbi dicit, ꝙ si qs recipit em phyteosim ꝓ se & filijs masculis, & vna fœmina sic re cipiēs, habuit plu res fœminas filias, vitiatur stipulatio quo ad filiā. Nec ob.matriq; inuesti tus de illa nō sen-serit.& ibi dicit ꝙ iuestit⁹ de emphy teosi potest ipsam vni filiorū assigna re alijs exclusis:& si dicit cōcedimus tibi & tuæ soboli:vel tibi & tuæ ꝓgeniei : de quo verbo ꝓgeniei,vi de ꝓ Do.in.c.dñs. in.v.no. lxj.di.vel tibi & tuis poste-ris:qđ importent illa verba etiā de his oībus,& cū ꝓplu rimis alijs hmōi verbis:vide oīno ꝓ Ro.plenè ī.l.j.ff. ad Sil. Et qñ qs re cipit ęphyteosim ꝓ se & filijs suis, vel nepotibus : an succedere debeāt filij vel nepotes nō hæredes:vide per Imo.post Bal.in.l. Caius.in.iij.col.ff. so.ma.& si qs reci pit emphyteosim ꝓ se & filijs & ne potibus:an hoc ca su appellatiōe ne potis cōtineat fili⁹ fratris. vide oīno ꝓ Imo.ī.l.si dotali. ff.so.ma.& de mul tis similib⁹ verbis q̄ apponunt ī cō. cessiōe emphyteo sis,vide plenè per Imo.in.l.ex facto. §.si qs rogat⁹. el.j. ff.ad Treb.& ꝓ.d. Bñdi.Caprā ī re-pe.c.sipr̄.ī pe.cha, de testa.in.vj . Itē de recipiēte in em phyteosim ꝓ se& filijs vid Imo.post Bal.in.l.apud Iul.

23 ¶ †Et in vtroq; loco videas per Bar.an ba stardi dicantur de familia,vel de domo nobi lium:& sic cōprehēdantur sub statuto puniē te certo casu illos de domo,vel familia,nobi lium.Si verō ex prædictis non pōt apparere de tacita volūtate disponētis:& tūc est ma-gis dubium.crederem tamē,quòdvbi agitur de filiorum commodo: ꝙ veniūt naturales ex quadem humanitate & benignitate.argu. opti.ex.l.generaliter-§.j.C.de instit.& substi. vbi tex.opti.ad materiam.Quòd intelligo in naturali nato ex coitu nō incestuoso , seu si-mili.Tales enim non veniēt:quia non debēt dici filij:maximè hoc casu,vbi tractaī de ip-sorum honore & cōmodo.vide bonum tex. in.c.vno.xxxv.q.vij.Si verò tractet de odio maximè pœnali:tūc non intelligerem natu-rales:quia nō apparente ratione dispositiōis seu tacita volūtate disponentis:isti naturales veniunt potius ex quadam benigna interpre tatione,quā ex propria significatione.d.l.ge neraliter.&est bonus tex.in.l.filium.ff.de his q̄ sunt sui,vel alie.iur.quę interp̄tatio cessat in odiosis:& maximè in statutis. de injuri.c. in nostra.l.iij.ff.de neg.gest.& regu. odia.de reg.iur.lib.vj.& vide in materia bo.glo.in.l. filij.ff.de verb.signi. quæ restringit verbum filij:in materia odiosa.& secundū omnia prę dicta distingue,& intellige gloss.hîc.& . ind. 24 cle.vna.de baptis. ¶ †Et per hoc deciditur quæstio,quā ponit hîc Io.and.de emphyteo-si data alicui & filijs suis:an includantur filij naturales.De qua quæstione remitti.ad Spe. in tit.de loca-§.nunc aliqua.ver.lxvij.& ver si.lxxij. vbi omnino videas omnia motiua Spe.pro & cōtrà,nō solū in vltima volunta. sed etiā in cōtractibus inter viuos: vt in ter-minis quæstionis:& tandem Specu.videtur concludere in hac quæstione,sicut suprà cō-clusum existit in vltima volūtate:vt cōiectu remus tacitam voluntatem contrahentium & videtur velle,quòd in fœmina indistinctè venient filij naturales:quia matri succedūt, sicut legitimi de quo tamen dicendum :vt ha bes gl. not.in.l.si qua illustris.præalle . ¶ Et nota hoc quia facit pro conclusione mea su-prà posita:vt in qualibet dispositione ponde remus mentem disponentis.Sed Bart.in di-cto-§.si quis rogatus.videtur hoc reprobare alio respectu:quia pater stipulando non po-tuit quærere filio naturali:cum nō sit in sua potestate:nec etiam mater filię.vide ad hoc qđ plenè no.in.l.quod cūq;.&.l.ꝙ dicitur.ff. de verb.ob.&.l.debitor.in fi.ff.ad Trebellia. ¶ Sed aduerte:quia reperio Bart.apertè sen-sisse cōtrarium.in.d.l.quod dicitur.ff.de ver bo.obli.&.l.debitor.in fi.vbi in proprijs ter minis dicit , ꝙ si mater capit emphyteosim pro se & filijs suis:ꝙ acquiritur filijs ex stipu latione matris.Ratio,quia stipulatur super re ipsius,vel futura ipsius ratione vtilis do-minij:quo casu etiam quilibet extraneus pos set alteri stipulari.l.quoties.C.de do.quę sub modo.Et sic videtur quòd ex prædicta rōne quia naturales non sunt in potestate patris, vel matris:non debuit reprobari dictū Spe.

25 ¶ †Tamen vnum dictum no.ponit Bar.in
a dicto-§.si quis rogatus.quòd in emphyteosi[a] eccleśię nunquam veniunt naturales appel-latione filiorū:quia nō est verisimile,ꝙ eccle sia de talibus senserit:quia de iure diuino & canonico nō possunt haberi sine peccato:qđ singulariter not.quia facit ad multa, quę dis ponuntur cū eccleśia:vel per eccleśiam. De-bes enim scire ꝙ simplex fornicatio,& etiam cōcubinatus est prohibitus de iure diuino & canonico.xxi.q.iiij.c.nemo.&.c. meretri-ces.vide per Io.and.in regula sine culpa.de re gu.iur.in Mercuria.Et hæc omnia benè not. quia plenius hîc quàm alibi habes hunc arti culum declaratum.& doc.nostri trāseūt hîc multū lentè . ¶ Venio nūc ad secundā partē gloss.quę quęrit nunquid in terminis literæ euanescat substitutio,si etiā institutus habue rit filiū sed añ eū decessit.Rn̄det gl.& bene, ꝙ nō:quia satis est si tēpore mortis decessit si ne liberis:vt in iuribus alle.in gl.& hoc clarif simum est.¶ In tertia parte gloss.quærit,qd si fuit dictum,si decesseris sine hęrede , sub-stituo talem qui veniat appellatione [b] hære dis:ad hoc vt euanescat substitutio?Glos. res pondet, quod soli filij intelliguntur.l. ex fa cto.§.vltimo.ff.ad Trebel.Et est ille casus no tabi.in quo appellatione hæredum , soli filij intelliguntur.& fit illa stricta interpretatio vt euitetur absurdum:quia est quasi impossi bile quòd quis possit decedere sine hærede,

b

§.si qs alicui,de leg,j.Qui aūt veniāt appellatione aliorū de cognatiōe: maximè in materia pœnali,vide latè ꝓ Do.in.c.qcūq;.de pœ.in.vj.Item adde.Arch.xvij.q.iiij.in.c.si qs suadēte.in pe.col.vbi dicit,ꝙ si est con cessum priuilegiū mihi.& filijs meis:vel mihi & posteris meis extēdit ad filias fœminas.Et ad materiā adde not.ꝓ Imo.& Moder.in.c.si qs p̄s byterorū.de re.ecc.nō alie,Itē adde ꝙ qñ dico:cōcedo tibi & generi tuo non veniūt bastardi:qa nō dicunt esse de genere secundū Bal.in.l.fi.cir-ca mediū.C,de natu.libe.Itē de p̄dictis vide oīno per.d.Nellū de florē. in tracta.suo de bannitis.in.j.parte.in.ix.q.Itē in feudū cōcessum alicui pro se & filijs masculis.nō intelligit cōcessum fœminis adequatiuè:vide licet deficientibus filijs masculis secundū Bald.in.c.cæterum.in pe.char, de iudi.& ibi etiā dicit sing.ꝙ si contingat tres filias succedere in feudo:

quarum vna moriatur relicto filio masculo.alia moriat sine hærede,incedat masculus,& præfertur tertiæ sorori superuiuenti.
¶ Adde an in emphyteosi cõcessa ꝑ se & filios includant naturales. Alex.cõsi.lxxxviij.&.cxxiij.j.lib.Et an pater possit in feudo,vel emphyteosi ꝓiudicare filio:cũ sunt acquisita ꝑ se & filijs vide Pet.de anch.cõs. cxxiij.&. cccxx. Alex.cõsi.vij.iij.libro.& cũ dicit ex suo corpore,anveniat natus ex filia vide Bal.cõsi.xix. v.lib.& an fœmina succedat ĩ feudo,& qñ videRo. a cõsi.j.&. xxxij.& an appellatiõe nepotis veniat filius fratris vide: vide Fede.col. xxxix.

✠SEBA. SAPI.

a ¶ Feudũ.videAnge.in cõsi. ccl.inc. charissime frater. & in cõsi.cx.inci. sanctissima. Card. in cõsi.liij.inci. ꝙ domina.colũ.fina. Fulgo.in cõsi.ccxvij.incipien.Pe. & do. Abb.in cõsil.iij.incip.Nitar. in.iij.dubio.in secũdo volumi. vbi concludunt,quòd in feudo appellatione hæredis nõ veniunt extranei.

b ¶ Appellatione hęredũ.&ad illud si habeatur loco filij monasteriũ: põdera glo.in.§.ea.l. inquantũ dicit iure suorum. Põdera ꝙa tex.iste hoc nõ ꝓbat:ꝙa pars monasterij istud hic allegat:& verba appositа in allegatiõe partis nõ faciunt ius:vt per Io.an.in.c.dilecto de præbẽ.Nec iudex qui tulit sententiã fundauit se in hoc:sed solũ, ꝙ ꝓbatio ętatis erat dubia vt patet ex litera.istud colligitur hic ex dictis b do.Ane.Ponderа secundũ do.Pe.ꝙa hic erat minor, ꝙ non poterat habere veros filios:ergo nec fictos.vide Io.de imo.in.l.Lucius.ff.de hære.insti.Andr.Barba.

c ¶ No bonã doct. & distinctionẽ, ꝙ cõprehẽdant appellatiõe hæredũ. &de hoc altissimè ꝑ Pau.de cas.in.d. l.Gall⁹.§.ẽt.Et ad de ꝙ licet regulariter appellatiõe hęredis cõtineat hæres hr̃dis tñ siprinceps cõcedit alicui priuilegiũ ꝑ se & hęrede suo,loquendo in singulari nõ in plurali:puta tibi & hęredi tuo:istud priuilegiũ nõ trãsibit,nisi ad primũ hęredẽ.ita singulariter cõcludit Bar.in.l.j.vlti a mediũ.ff.de cõsti. prin.Itẽ de hoc,ꝙ cõtineant appellatiõe hære.vide p.d.Abb.in.c.in quibusdã.sup gl.in ver.ad hęredes.de pœ.Itẽ adde,ꝙ substitutio facta si decesserit sine hæredẽ nõ euanescit ẽt decedente cũ filijs naturalibus: licet appellatione hęredis cõtineant filij ita singula. determiat Io.an.post Iac.de are.in addi. Spe.ĩ ti.de test.§. fi.in additio.mag. ver.est & alia qõ. Itẽ adde ꝙ habẽs filiũ ex filia.nõ dicitur sine liberis: vt ẽst tex.in.l.j.C. de cõ di.inser. Eodem modo ille. ꝙ habet filios sibi nõ hęredes,vt.l.filius familias.§.cũ quis de leg.j.de quo vide oĩno gl.in.l.ex facto. §.fina .ff. ad Trebel.

¶ Adde,an appellatione hæredũ, ꝙ veniãt,Alex.cõsi. lvj.j.li.& latiꝰ vide in tabula cõsiliorũ suorũ:& in.l.Gal. in apo.meis.in impressiõe de tortis.

✠SEBA. SAPI.

c ¶ Distinguit.ꝰ vide Old.in cõsi.xxj.inci. thema tale est. post Pe.de anc.in cõs.cxxj.inci.pro & cõtrà.cũ allegatis ꝙ do.Ias.in.l.ij. char.xx.in. xv.q. C.de iure emphy. vbi ponit,ꝙd si ꝙs stipula.& emphyteosim ꝑ se & hærede suo,vel hæredibus,suis:an intelligat de prĩo hærede.

✠SEBA.SAPI.

d ¶ Extraneo . hanc esse cõem opi.atte statur Alex.in cõs. cxx.inci.sup eo ꝙ quærit.in vl. col. in.j.vol.de quo vide.do,Ias. in.l.iij. col.xxvij.ver.succedue iuxta p̃dicta q̃ro.C.de iure emphy.

e ¶ Vide oĩno Bal. in auth.perpetua. C.de sac.san.eccl. circa prin.

ꝑpriè intelligẽdo ex testamẽto,vel ab intestato . Fatetur tamen gloss.quòd si non habeat filium, sed nepotem ex filio, euanescit substitutio , vt in iuribus allegatis in ea.
¶ Aduerte circa primum dictum. Nam ex prædicta ratione arguit glo.in dicta.l.ex facto.§.fina.quòd si concedo feudum[a],vel prędium emphyteoticharium tibi & hęredibus tuis:quòd videtur de filijs intellectum:aliâs sequeretur dicta absurditas,quòd duraret sine fine etiam in emphyteosi.Idem tenet Specu.in titu.de loca . alʃ de emphyteo.§.nunc aliqua ver.cxiij.si concessio fiat ab ecclesia: vt tunc intelligatur de suis tantùm: & nõ extraneis.per.§.emphyteosim.in authen.de nõ alienan.secus si concesio fit à priuato. Facit gloss.Accur.l.etiam.ff.solu.matrimo. ¶ Sed attende quia reperio Specu.eod.titu.&.§.alleg.versi.vij.tenere,quòd hodie ecclesia potest concedere in perpetuum rem in emphyteosim.& quod.§.emphyteosim.sit correctꝰ per.§.licentiam.in authenti.de aliena.& emphyteo.sed posset responderi:vt dicit hîc Io an.and.qui videtur sequi primum dictum: vt corrigatur ille.§.quo ad tempus & numerum successorum:non autem quo ad qualitatem ipsorum.Declaro hæc pro puris Canonistis.§.emphyteosim.continebat duo.¶ Primò quòd res ecclesiæ nõ possent dari in emphyteosim:nisi in vita accipientis.& duorũ hęredum suorum. ¶ Secundò exigit,quòd isti hæredes sint de suis:vt sic extendatur ad filios,vel filias:& ad nepotes,vel neptes& sic ad descendentes.Superuenit posteà authen. de alie.& emphy.§.licentiam.vbi videtur dari licentia concedendi in perpetuum. Nunc oritur difficultas vtrum corrigat in totum: an verò quo ad tempus & numerum successorum tantũ?Ioan.and.vult quòd non corrigat quo adꝰ qualitatem successorum.q.d.ꝙ concessio potest fieri in hæredem accipientis in perpetuũ:dummodò sint de suis descẽdẽtibus:vt sic id quod disponebat olim qualificando illos duos successores:procedat hodie etiam in vlterioribus . ¶ Vnde hîc sunt examinanda duo.Primò,qui veniant appellatione hæredum ᵇquod gloss.hîc tangit. Secundò inferemus ad decisionem qõnis tacitè an emphiteosis ecclesię transeat ad hæredes extraneos. ¶ Ad primum distinguit ᶜ Barto.in.l.Gallus.§.etiam.ff.de libe.& posthum.quòd quandoque verb. suis hæredibus proferuntur in tempus vitæ illius:cuius hęredes appellant & intelligit de filijs. Non eñ põt ītelligi de extraneis,ꝙa hęreditas nõ est viuentis.l.j.ff.de hęre.vel act.vend.& sic intelligi debet.d.§. Et etiam quandoque illa verba,suis hæredibus,proferuntur in tempus post mortem:& tunc si proferuntur super re sui natura non transmissibili ad hęredes extraneos:& dicendum est idem,vt propter materiam subiectam restringantur verba ad filios.Exemplum in feudo concesso alicui,& suis hęredibus.ad hæc de succeſſ.feu.

cap.j.colũ.x.& no . in dicta.l.ex facto.§.final. & per Dyn.in.l.in conuentionibus.ff.de verborũ obliga.licet aliqui dicant vt not.Cyn.
26 in.l.iberti.C.de operis libe. ¶ †Quandoqꝫ illa verba proferuntur super re sui natura transmissibili ad extraneos hęredes: & tunc aut verba exprimuntur à recipiente , aut à concedente.Primo casu intelliguntur etiam de hæredibus extraneis.l.stipulatio ista.§. si quis.ff.de verbo.obligat.&.l.si pactum.ff.de proba.¶ Secũdo casu,quando proferuntur à concedente:puta à testatore,vel ab aliquo domino : idem vt transeat concessio etiam ad extraneos hęredes.l.in annalibus.C.de lega.&.l.sciendum.de verborum significatio. Hoc verum,nisi aliqua iniquitas resultaret contra mentem testantis:vtin casu huius gl. & hæc not.Per hoc infertur ad decisionem secundę quæstionis.Quid si verba proferantur in contractu emphyteotico:& si proferãtur in re priuati , vel ciuitatis? capiuntur propriè & concernunt etiam extraneos hæredes:quia ex sui natura possunt talium res concedi in emphyteosim perpetuã.l.j.C. de iure emphy.l.j.&.ij.ff.si ager vectigal.vel
27 emphy.pe.¶ †Vnde plus sing.dicit Specu. in.d.versic.cxiij.ꝙⁿ etiam legari potest extra
d neoᵈ domino irrequisito:quia ex quo donatur in vltima voluntate non pertinet ad alienationem:& sic non habet locum.c.fina.de loca,vide tamen Barto.in.l.fina.C.de iu.emphy.& in.l.in conuentionalibus.ff.de verborum obliga.vbi videtur sentire contrarium cum distinctione tamen.Si autem concessio fit ab ecclesia:tũc insurgit dubietas propter dictos.§.emphyteosim.& .§. licentiam.vidistis.s̃,Spec.varium.& opi.Ioan.an.& glos.in d.§.emphyteosim.& in auth.si quas.C.de sacrosanct.eccle.tenet quòd concessio hodie potest fieri in perpetuum.sed illæ gloss.possent reduci ad opin.Io.and.Aliter distinguit Cyn.in dicta authen.si quas.Reperio in hoc Barto.varium.nam in.l. quod dicitur.ff.de verb.obligatio.&.l.si tibi decem .§. si pactus d ff.de pact. videtur velle emphyteosim eccle się non transmissibilem ad extraneos hęredes:sed in dicta authentica si quas . videtur tenere simpliciter quòd illę.§. emphyteosim sit correctus per .§. licentiam . Dicit enim, quòd potest dari in perpetuum,id est quandiu soluetur pensio domi.Ant o. distinguit, quòd si co ncessio fit ex causa necessitatis: vt
e quia res ᵉ est ruinosa, vel vrgent debita ecclesiæ, vel ex causa vtilitatis : quia res est e modici redditus quòd eo tempore permittuntur concessiones in perpetuum.quia in his casibus permittitur alienatio directi dominij:fortius vtilis tantùm. ad hoc de re. ec.non alie.c.ad aures.&.x.quęst.ij.c.ij .§.perpetua.Si autem fit sine causa:vt puta quando ecclesia consueuit talẽ rẽ dare in emphyteosim:puta quòd cessente consuetudine possit concedi perpetuò, quo ad descendentes sed quo ad extraneos non,& hoc casu procedat opin.

a ¶ Adde quòd subtiliter ponit Ang.in.l.qui in aliena.§.j.ff,de acquir. hære. & Imo.ibi in.j.col.& vide Ange.in.l.malè agitur.C. de præscript. xxx.ann.Et adde contra dictũ do.Ant.hic,ꝙ disposítio.d.§.emphyteosim.est approbata de iure cano.per text.in.c.nulli. de rebus eccle.non alienan.vbi papa approbat constitutionem Leoninã,& ꝙ emphyteosis ecclesiæ non transeat in extraneos:tenet Barto. in.l.si tibi.§.si pactus.ff.de pac. per d.§.emphyteosim ex quo not.decidit ibi ad fi. qđ si quis recipiat emphyteosim ab ecclesia pro se & filijs ꝙ ista emphyteosis transibit æqualiter in omnes filios:licet sint instituti exdispari bus partibus in testamento patris,et ibi etiam dicit, ꝙ licet filius repudiauerit hæreditatem paternã:tamẽ succedit ĩ emphyteosi tali. Et adde ꝙ eadẽ rõne dico ꝙ licet filius sit exhæredatus à patre tamen succedit in in tali ẽphyteosi ecclesiastica. Ad prædicta tamen vide qđ plenissimè scribit hic do. Frãc.de are.in.vij. ix.&.x.char.&plenissi.per Bal.in authẽ.si quas ruinas. ij.co.C.de sac.sanct. ecl.Item quando fit cõcessio alicui vsq; ad tertiũ gradum.an nepos, q propter mortẽ patris intrat locũ patris: scdm.l. Gall⁹ dicatur optinere primũ gradũ, vel secundum quo ad effectũ cõcessionis tangit Bal. in.c.j.ĩ cõmoto: in pe.co. de iud. Et vide ẽt circa prædicta latissimè & meli⁹ q; alibi ꝙ nõ põt dari in extraneos:nec in descendẽtes nisi vsq; ad tertiã generationem. Dicit etiã, ꝙ si simpliciter cõceditur ita videt cõcessa:de quo ẽt vide per Bal. in.l.fi.C.de hær.instit.& facit qđ no.Bal.in.c.j,§.fi.de feudo da.in vicẽ.l. com.& in.l.j.circa me.C.de iure emphy.vbi dicit ꝙ præscribẽs emphyteosim ecclesiasticã intelligit præscribere vsq; ad tertiã gnationẽ tantũ, ¶ Adde hic Pet.de anch.cõsi.cxxxiij.& latius vide q̃ posui in.l.etiam. ff.so.mat.in impressione de tortis.

¶ Adde hic qđ not. Azo in sum.de sac.sanct.ec.in fi.vbi dicit ꝙ hodie Abbates cũ suo collegio de cõsuetudine tradũt indistinctè res ecclesiasticas in emphyteosim.

Anto.Francis. ¶ Qui veniũt appellatione filiorũ: siue hoc verbũ ꝓferat in numero plurali, vel singulari: siue simus in materia stricta & odiosa: siue in materia larga & fauorabili:an cõtineant bastardi, spurij, naturales,& alĳs, illegitimè nati:& an veniant adoptiui & legitimi tantũ. Et si in dispositione fit mẽtio de liberis:an veniãt liberi primi grad⁹:vel ẽt vlteriores descẽdentes.& qd in materia feudali, vel in materia emphyteothecaria:an veniãt tã masculi q; fœminæ.dicas ꝙ hęc est materia. in qua oporteret reuocare oẽs iuris canoni.& ciui.libros:ideo qa ẽt apostillatores hic multa dixerũt vt ex ispectiõe appet,paucis ad modũ remissionibus ero cõtẽtus.Prĩò vide Bar.in.l.si qs ita.ff.de testa.tu.& in l.q filiabus.in.§.j.ff.de le.j.& in.l.Gallus.in.§.instituẽs.ff.de li.& posth. & in.l.j.§.sed & si incertũ.ff.de vẽ.inspi.pos.mit.& ĩ.l.liberorũ.ff.dever. sign.& p Alex.in cõs.clxx.in secunda parte.& per Pau.de cas.in.consi. clxxvij. Et vide q̃ habent in.l.filiũ diffinim⁹.de his, q sunt sui vel alie.iu. & vide Bal.in.l.pẽbus.in.ix.col.C.de impu.& alĳs subst. vbi inter reli. qua dixit, ꝙ filiorũ appella.venit nõ tantũ, q est nat⁹ sed et q est in vtero in materia fauorabi.de quo in.l.ij.in.§.fi filius.ff.ad Tertul.& in.l.qui in vtero.ff.de statu ho.& vide Pau.de cast.in cõsi.cccl vj.&.cccv.& in cõsi. lxxvij. vbi tractat de substitutione facta alicui, & vide Alex.in consi. xiiij. in. iij. parte cõsil.& per And. sicu.in cõsi.qđ incipit specialis qđ est post cõs.Alex. in.iij. parte cõsil. vbi etiã ponit, qd si fiat mẽtio de filĳs in cõtractu emphyteothico.& vide Ioã.de Imo. & domi.meũ Ioã.de prato post ipsum in.l.cũ auus .ff. de cõdi.& demõst.Et an veniant spurij vel legitimati. aut alĳs illegitimè nati: vide q̃ habent ꝙ Barto.& vtrumq; Imol.in.l.ex facto §.si qs rogatus .ff. ad Treb,& in.l.generaliter.§.cũante C.de instit.& substi.sub cõdi.fac.& in.l. cũ acutissimi C.de fideicõ.& in authẽ,nisi rogati. C.ad Trebel.&vide quæ habentur in.l.cũ adoptiuũ. C.de decur, lib.x, & in.l.si ita qs.in fine.de legatis secundo.& in.l.adoptiuum.ff.de ĩ ius voc.vbi per Alex, post alios: qui ponit,quid si in lege vel statuto,vel priuilegio,vel cõtractu fiat mentio de filĳs.an veniãt adoptiui:& sic legitimi tantũ : & quid in cõtractu feudali:& an etiam veniãt posthumi: vide Bald.Ange. & Imo.in.l,si qs posthumos.ff.de libe.& posth.& per Spec.in tit.de emphy.in.§.j. in versi. lxxiij. Et quid de fratribus,vel alĳs fratrũ,quãdo fieret mutatio de agnatis:vel de hæredibus.& maximè quãdo esset cõis vsus loquẽdi, ꝙ tales etiã transuersales cõprehẽderentur,& nõ solũ liberi primi gradus:vide q̃ habẽtur in.d.l.liberorũ.vbi per Alex.de ver.signi.& in.l.si filius.& in l.si filium.ad Macedo.& vide etiã p Inn.in.c.si verò.de sent.excõ.vbi ẽt per do.Abb.& alios.& p Alex.in.l.si tibi.in.§.si pactus.ff.de pact.& vide Alexã.in cõsi.cxxvij.vbi ponit nunqd veniant hæredes extranei, quãdo est facta mentio in cõtractibus,& maximè in cõtractu facto ab ecclesia,de quo per glo.& doct,tã antiquos quã modernos,in.l.etiã.ff.sol. mat.Et an veniant nepotes ex filia fœmina: vide Bal.in.l.j,in ver.quæro cum interdũ.in antiqua lect.C.de cõdi,inser.& vide tex.in.c.statutum. de hære.lib.vj.& per Bal.in.l.maximũ vitiũ.C.de libe.præte.& p Ro, in.l.patris,in.iij.col.de in ius voc.vbi dicit ꝙ statutum de compromisso fiendo inter patrẽ & filiũ,intelligitur etiã de filio naturali tantũ.de quo habetur per Bal.in.l.libertinum.C.de inter.matrimo.& hæc sufficiant remissiuè quantũ ad istam materiam.

dat opi.Ioã.an. ¶ †Limita tñ prædicta qđ si cõcessio fieret simpliciter,etiã vbi posset fieri in perpetuum:nõ debet intelligi: nisi ad tertiam[a] generationem per dictum §.emphyteosim.& credo, ꝙ hoc voluit Spe.in.d.ver. cxiij. ne sit sibi contrarius in his quę dixit. ver.vij.prealleg.hęc dicit vera do.Anto.nisi consuetudo ecclesiæ sit,vt locet in perpetuũ etiam quo ad extraneos:quo casu verba intelligentur,vt sonant.¶ Et attende ad vnũ dictũ ipsius in practica.Dicit emĩ,ꝙ si res est pũtiosa nõ aũt ruinosa,vel modici redit⁹ ꝙ nõ est sufficiens causa[b] concedendi in perpetuũ quia potest haberi parum plus dando in emphyteosim quàm locando particulatim: qa maius esset prejudicium alienationis vtilis dominij,quã esset illa modica vtilitas,quæ adijcit vltra solitum:ideò iura ponderant sterilitatem rei:aut magnam vtilitatem reditus. ¶ Ego in hoc dubio aliter sentio:& miror de nostris prædecessoribus ita instantibus super intellectu istarum authenticarũ: cũ dispositio maximè illius §.emphyteosim nullo modo debeat obseruari:cum lex ciuilis specificè disponens super rebus ecclesiæ, præsertim prohibendo vel certam solennitatem dando,etiam in fauorem ecclesiæ,non teneat:cum non habeat potestatem:vt in.c. ecclesia sanctæ Marię.de consti.Not.Io.and. in.c.constitutus.de reli.do.Ioan.cal.in cap.j. de noui operis nuntia.Dico plenè in repetitione.c.ecclesia.prælleg.vide bo.gloss.& Inno.in.c.j.de reb.eccle.non alie.libr.vj. Licet lex principis generaliter disponens debeat obseruari quo ad ecclesias vbi canonibus nõ contradicit:vt.d.ca.j.de noui operis nuntia. secus tamen quando specificè disponit de ecclesia,seu rebus suis:vt facit dicto §.emphyteosim.& §.licentiã.vnde enim habuit Imperator potestatem impediendi alienationem rerum ecclesiasticarum vel postmodum dandi licentiam simpliciter alienandi:& sic po-

28

a

b

29

nendi falcem in messem alienam:contra canouit.supra de iudi.xcvj.distinctio.cap. duo sunt.Hoc etiam expressè sentit Bar.in.l.cunctos populos.C.de summa trinita.in versic. hoc pręmisso.& maximè hoc casu dictę legis non debent obseruari,vbi habemus specialem prouisionem de iure canonico:& respectu solennitatis adhibendæ: vt eleganter dixit Innocent.& gloss.in dicto capi.primo. de reb.eccle.non alienan.lib.vj.In iure enim canonico prohibetur alienatio vtilis dominij & directi:sicut probatur in capi.nulli.de rub.eccle.non alienan. Alienatio verò permittitur specialiter ex quatuor causis, de quibus per gloss.not.xij.quęstione.ij.in summa.vt causa necessitatis,pietatis,vtilitatis,& incommoditatis: vel minoris vtilitatis seruata solennitate:de qua.xij.quæstio.ij.capit. sine exceptione.& capi.placuit.& cap.Abbatibus.de reb. eccle. non alienan.clement.j.& cap.j.eodem titu.lib.vj.cum sequent.¶ †Si ergo ecclesia vult alienare directum vel vtile dominium,respiciet an sit aliqua de causis præmissis:& respectu alienationis vtilis dominij informabit motum animi sui, ex his quæ habentur.x.quęstio.ij.cap.perpetua cum sequenti.cap.& plenè per Specu. in dicto §.vij.& sic concedere in perpetuum,vel ad tempus, prout sibi videbitur. Ad hoc quod not.Archidia.& Ioan.andræ.in capit. secundo.de rebus eccle.non alienan. libr.vj. & bon.text.iunctis not.per Innocen.in cap. ad aures de rebus eccle.non alienã. Si autem concessio fieret simpliciter:vt puta Titio & hæredibus suis : intelligo de omnibus hæredibus etiam extraneis: quia hoc importat natura illorũ verborum l.in annalibus.C.de leg.Et hæc res transmissibilis est in hæredes extraneos,etiam in perpetuum: ex quo prætenditur causa legitima ex qua etiam directũ dominium alienari potest.Non enim apparet causa restringendi. Hoc dico nisi aliud

[a] SEBA.SAPI. ¶ Sufficiens causa.Nota tamen,quód quando fundus est sterilis& datus est in emphyteosim vsq; in tertiã gnationẽ si fundus ille ex opera & artificio emphyteotæ fuit factus melior,trãsit vltra tertiã generationẽ etiã ad hæredes extraneos,Ita dicit Bar.in.l. qcũq;.p illũ tex.C.de omni agro deser.li.xj.sequtur Ro,in repe.rub. de arbi.col. xix.Sed reprobat idẽ Ro.in.l.etiam.in prin.ff.solu.matri.

a SEBA.SAPI. ¶ Fundans. Idem tenet Cald. in cõſi. v. incip. quos habeat probare, in titu. de proba. Imol. in conſi. xxiij. incip. in caſu præmiſſo. Bal. in cõſi. cclxiij. inci. factum tale. circa fi, in prima parte. Alex. in conſi. cxlix. incip. in caſu propoſito. col. pe. in. v. vol.

b ¶ Habet probare. Adde quis debeat ætatem probare & qualiter probetur Bar. cõſi. incip. ſer. Simon. & quid fiendum cũ dubitat an ſit minor per Alex. cõſil. xxj. lib. j. & ſi p ſtatutum inducat certa forma ꝓbãdi ætatem: an alia forma ſit excluſa, per Paul. de caſt. cõſil. cxlj. Et quando quis impugnat contractũ ratione minoris ætatis, ſit ꝓſumptio, ꝙ fuerit habilis. vide Areti. conſi. lxiij. Anto. Franciſ.

¶ Circa probationem ætatis, dicas quod debet probari per eum, in quẽ iudex exaſpectu tranſtulit onus probandi: alias debet ꝓbari p illũ q ſe ĩ maiore vel minore ætate fũdat ſiue agẽdo: ſiue excipiẽdo vt ĩ. l. cũ te minorem. & ibi p Bart. Bald. & doc. C. de proba. & vide Bal. in. l. de ętate. ff. de interro. ac. & in. l. de ætate. ff. de mino. & in. l. j. in fine. ff. de exceptionibus. & in. l. eadem oratione. ff. de fer. vbi Bart. vbique dicit iudicem eſſe adeundũ qui pronũtiet ſup ætatem. & vide Ioan. de imol. in. l. iij. in. §. duæ cauſæ. ff. ad Carbo. Bald. in l. data opera. C. q accuſa. non poſſ. in. xv. col. & vide gloſſ. in. c. preſbyter. lxxviij. diſtin.

expreſſe nõ effecat & per Specul. in *ęſti. auth. ſiqua* in titu. de actio. in *de ſacr. eccleſ. cap.* verſic. quid ergo. *liẽ. ty. q. fin* & & vide pleniſſi. *dominium sue* per Alexan. in. l. *reco tranſferun* de ætate. de mino *ſatione. ſ. ſe offe* ri. Et adde quòd ætas probatur per inſtrumentum matrimonij: non autem per inſtrumẽtum dotis promiſſæ pro matrimonio iam contracto ſed pro contrahẽdo ſic, pręſumtiuè tamen: vt per Bal. in addi. Specu. in titul. de in integr. reſtitu. in verſicu. per inſtrumentũ matrimonij: & vide Baldum in. l. neque natales. in. ij. colum. de probatio. ni. vbi ponit de iſto modo probandi ætatem per inſtrumentum matrimonij. Et adde quod probatur extraordinarijs modis videlicet per priuatas ſcripturas per indicia & per teſtimonia domeſtica vt per Bald. l. ſi minore. de in integ. reſtitu. & per Bald. in. l. ij. C. de his qui veniam æta. imper. & per glo. Bald. & Bart. in. l. ij. in princip. ff. de excu. tut. vbi dicitur quod probatur per ſcripturam natiuitatis facta per patrem quod etiam voluit Bald. in rubri. de fide inſtrumen. in iiij. colum. & de modo probandi ætatem per Spec. in titu. de probatio. in. §. j. in verſi. reſtat. in. §. iij. ver. iiij. v. & penul. & qualiter probetur vide etiã per Pau. de caſtr. in conſil. cxxxviij. & cxxxix. vbi etiã ponit an poſſit probari alieno modo quã modo tradito à ſtatuto & dicitur qđ ſic ſed per modos à iure approbatos & vide Barto. in. l. minor. xxv. anno. ex aſpectu. ff. de mino. poteſt etiam probari per matrẽ licet non plenè ſecundum Barto. in l. etiam de proba. & per eundẽ poſt glo. in. l. ij. ff. de exce. poteſt etiam ꝓbari per nutricem vt in. l. de tute. & ibi per Bald. C. de in integ. reſti. & ꝙ coniunctos. & poteſt probari per compatrem qui baptizauit vt per Bart. in conſi. incipien. in quęſt. vertentie inter. D. Simonem. & etiam per vicinos: & per obſtetrices quę viderant enm naſciturali tempore: & tene menti quod ætas minor non poteſt probari nec allegari ſe maiorẽ ſecundum Paulũ de caſtr. in. d. conſ. cxxxviij. Et adde etiam quòd ſententia lata ſuper ætate inter aliquos nõ facit ius inter omnes ſecundum Barto. in dicta, l. de ætate. in. iij. q. de minori. & vide Bald. in. l. fina. C. de ſuis & legib. & adde etiam quod ætas nõ probata eſt pro

haberet conſuetudo, quæ attendenda eſt: & ſubintelligenda etiam in contractibus. ad hoc bo. text. in. l. quod ſi nolit. §. quia aſsidua. ff. de ędil. edi. & per Barto. in. l. nemo eſt. qui neſciat. ff. de duo. reis. & per Inno. ſuper rubri. de conſue. Et per hoc habes hunc vtilem articulum pleniſſimè declaratũ. ¶ In quarta parte gloſſ. quærit, an rogatus alij reſtituere hæreditatem poſſit aliquid de dicta hæreditate alienare? gloſ. quòd non. C. cõmunia de leg. l. vlti. niſi in caſibus, quę not. in authẽ. ibi poſita, quę incipit, res quæ. Et aduerte, quòd melius diceret glo. qui habentur quã qui nota. quia illi caſus exprimuntur ibi in text. & ſunt duo: videlicet cauſa dotis: & donationis propter nup. & loquitur ibi text. in liberis: & ſic ſecus videt in extraneis. De quo dic vt ibi plenè not. per doct. Poteſt tamen rogatus retinere ſibi quartam partem per Trebe. &c. vt in gloſſ. Si autem eſſet rogatus reſtituere quicquid ſupereſſet de hęreditate: tũc ad minus quartã ſeruabit inſtituto: vt in authenti. contra cũ rogatus. ad Treb. dic tamẽ ꝙ in quatuor caſibus ibi poſitis poſſet aliere etiã quartã partẽ in cauſa dotis, vel donationis propter nup. vel propter alimoniam, vel redemptionem captiuorũ, ſi ſua ſubſtantia nõ ſufficiat. de quo dic vt plenius ibi no.

30 ¶ † Vlti. gloſſ. quærit quid ſi purè rogatus fuit quis reſtituere hæreditatem nulla mẽtione facta de filijs: nũquid teneatur ad reſtitutionem poſt mortem ſuã, ſi habeat filios, vel nepotes ex filio? gloſſ. dicit ꝙ non: ſed euaneſcit ſubſtitutio: vt in iuribus alleg. in ea quæ hoc bene probant. Quod intellige ſecundũ Ioan. and. qn̄ ſubſtiturio eſt facta filio, vel nepoti. q. d. ſecus in extraneo. Et bene loquitur quia hoc caſu loquuntur iura alleg. in gloſſ. Et eſt ratio: quia nõ eſt verisimile teſtatorẽ voluiſſe præferre alienã ſobolẽ ſuæ poſteritati: quę rõ ceſſat cũ ſubſtitutio eſt facta extraneo. ¶ † Quęro iſte conſulit ſe & ſua: nunquid valuiſſet vnum ſine alio? gloſſ. in verb. *ſe. of. ſua obtulit*. dicit quòd non: quia ſua non poterat ſine ſe conferre: cùm ſubiacerent reſtitutioni. Dic melius: & credo quòd fuit de mente gloſſę quòd ſufficiebat dedicare ſe. Nam tunc. per conſequentiam tranſiuiſſent bona in monaſterium. in authen. de ſanctiſſi. epiſco. §. ſed & hoc præſenti. &. C. ad Treb. authen. niſi rogati. Sua autem ſine ſe non poterat donare, ſcilicet quæ ſubiacebant reſtitutioni: alia verò quæ non ſubiacebant reſtitutioni: vt debita pars iure naturæ, & quarta per Trebel. bene potuiſſet ſine ſe donare

32 ętate non impediẽte: vt ſuprà dixi. ¶ † Sed quæro, quomodo monaſterium hoc obtinuit vigore oblationis: cum non probauerat eum tunc fuiſſe maioris ætatis. gloſſ. in ver. *ſecundæ*. reſpondet, quòd iſte præſumitur maior niſi probetur contrarium. Ex quo colligitur quem pręſumi maiorem niſi probetur contrarium. alleg. iura ſua. Hoc dictum gloſſ. communiter reprobatur per Cano. &

legiſtas. Nã dicẽs aliquẽ maiorẽ & principaliter fundãs ſe ſup ętate hoc probare debet. quod no. etiã ſi pręſumeret maior. ff. de mi. l. de æta. & l. mi. xxv. an. & iõ vide gl. meliorẽ ĩ c. presbyter. lxxviij. diſt. gloſſ. & Bart. in. l. de ętate. pręal. & per Spe. in ti. de actore. in princip. & maximè in ver. ſi ergo excipis. ꝓ Cyn. in. l. cũ te. C. de ꝓba. aliquid ꝓ arch. in. c. ſi eo tẽpore. de reſcipt. li. vj. Et breuis cõcluſio eſt,

a hęc: fundans[a] ſe ſuper ętate maiori, vel mino

b ri, habet probare [b] quod eſt ſuæ intentionis cauſa. hoc eſt verum niſi iudex ex aſpectu trãſfundat onus probandi in alium: vt lege minor. xxv. an. ex aſpectu. ff. de min. & iõ iſti patrui ſuccubuerunt: quia fundabant excep. ſuã ſuper minori ætate quã neceſſariõ non probauerunt. Dices tu quare monaſterium obtinuit cũ non probauit maiorem ætatem ſuper qua ſe fundabat? Reſpondeo quia principaliter non fundabat ſe ſuper maiori ætate: ſed ſuper oblatione quam probauerunt: ętas autem allegabatur implicitè ad actum qui ꝓſumit ꝓbatũ actũ ſicut alię ſolẽnitates intrinſecę ꝓſumũt: vt no. l. ſciẽdũ. ff. de ver. obl. per Bar. & ĩ. l. innotuit. de eo q furt. or. rece. ꝓ In.

33 ¶ † Et per hoc habes vnum caſum notabilẽ in quo ætas præſumitur quando ſcilicet venit acceſſoriè ad actum probatum qui ſolũ maioribus conuenit: & adeo præſumitur qđ probatio minoris ætatis eam non excludit niſi neceſſario concludat minorem ętatem: vñ non ſufficit qualiſqualis probatio vt hic ſingul. probatur. & neſcio quod alibi ita bene probetur: & multum limitat no. per Inno. in c. innotuit de eo qui fur. or. rece. vbi dicit ꝙ quando ſolennitas præſumitur ad actum de facili tollitur illa præſumptio per contrariã pręſumptionẽ. ar. in. c. quia veriſimile. de pręſũ. hoc eñ dictũ nõ ꝓcedit ĩ idoneitate ꝓſonæ reſpectu tꝑis & ſanè mẽtis q̃ ꝓſumunt ad actũ: ſed oportet ꝙ defect⁹ plenè ꝓbet: vt hic. rõ ãt p̃dictę cõcluſiõis ẽ qa cũ ętas varietur ſup curſu tꝑis ius nõ ꝓſumit nec ꝓ maiori nec ꝓ minori ętate licet ꝓbet ꝙ olim fuit minor. facit ꝙ no. Io. an. ĩ. c. cũ iter. R. de elec. Sed cõtra illud ꝙ ſtatũ. ſ. ĩ no. tetigi ꝙ ętas idonea ꝓſumit ad actũ ꝓbatũ. multũ ob. vnũ dctm Io. an. ĩ. c. fraternitatis. in. iiij. q. j. de teſt. vbi dicit ꝙ ætas ineſt profeſsioni ſicut pubertas mrimonio. de reg. c. j. de deſpon. imp. c. j. libr. vj. adeo quod probans profeſsionẽ vel mrimoniũ nõ haberet neceſſe ꝓbare ętatẽ vl puber tatẽ, niſi negetur. Et ſic ex hoc vltimò ſentit ꝙ probanda eſt ętas per probãtẽ profeſsionẽ ſi ætas negetur: & ſic ex quo patrui negabant monaſteriũ, debebat ꝓbare, vel debebat ſuccũbere. licet Io. an. nõ allegetiura ꝓ dicto ſuo. Ego allego. c. cũ nobis. de ele. prope fi. vbi inſtãti pro electiõe fuit neceſſe probare ætatẽ legitimam: & quia non potuit probare fuit repulſus. Ad idem. cap. atteſtationes. &. c. fin. de deſpõ. impu. facit in ſimili. l. matrem. C. de probatio. Contrarium eſt difficile: ſed põt rñderi duobus modis. ¶ Prĩò, ꝙ monaſteriũ

erat hîc

posita causa restitutionis.l.fina. & ibi Bartol.C.si minor se maiorẽ dixerit.

a ¶ Quandocunq;. Adde Roma.cõsil. xx.&.ccclix.

SEBA. SAPI.

b ¶ Interrogare. Adde, q; etiã interrogare põt post publicatas attestationes, vt no. Bald.in l.in bonæfidei. C. de rebus creditis. & domi. Abbas in c.fraternitatis.j. de testi.vbi.d. Maria. Soci.in. xij.col, & Bal.ĩ.c.j.§.si enim domino.col.iij.q; sit inuestitura, in vsibus feudorum.

c ¶ Expiret substitutio. Adde Bart. eius consi.j, Areti. consi.liij.

SEBA. SAPI.

d ¶ Ecclesia. Vide Ro.in authen.similiter.in.xl. speciali in vltima voluntate.C.ad leg.falcid. Alexan.in.l.j.§.ad municipum. ff. ad leg. falci.& ĩ.l.marcellus.in prin. col. iiij. vbi etiam Ro. ff.ad Treb.in quibus locis tenent cõtra Abbatem hîc.

e ¶ An priuilegiat⁹. Adde Romã.consi. ccclxix.

a Anto.Francis.

b ¶ An & quando priuilegiatus possit vti priuilegio contra pariter priuilegiatũ: vide quę habẽtur in.c.ad aures.de præscrip.& Bal. in.l. iubemus. in.j.not.C.ad Trebel.& vide Pau.de ca.in cõsi.cccxvij. & Bar.in.l.verum. in.§.item quęritur si minor.ff. de mino.&in.l.j.C.si adu er. fis,& habetur per Alexan.in.l.si apud. ff. de mino. Et conclude, q; si priuilegia sunt omnino paria, conquassentur & confundantur,& vtantur priuilegiati iure cõmuni: vt per Bart.& doct.plenè

erat hîc in possessõie istius professi,seu oblati:ideò omnia debẽt pręsumi legitimè intercessisse:& ex cõtrario p̃sumeremus delictum in recipiẽtibus nõ legitimo tẽpore:secus vbi monasterium directè ageret cõtra oblatum, vel professum,vt ille negaret legitimã ętatẽ: Tunc eñ monasteriũ habaret probare: vt in contrarijs:& tunc multũ restringeret hoc.c. & omnia.s.dicta. ¶ Secũdò põt dici,q; dictũ Io.an.non est verum:nec iura superius alleg. apertè probant contrariũ.nã.c.cũ nobis.nõ dicit,q; alio negante habeat electus probare idoneã ętatẽ:sed q; iudex ex officio suo processit:ꝙa in electione multũ exuberat officiũ iudicis.Et pro hoc optimè facit.c.cum dilectus.eo.titu.ibi in fi.innuit,q; negãti ætatem electi incumbit onus probãdi.& facit.c.j.de elec.li.vj.& quod no.Io.an.in regula infamibus.in mercu.alia iura superius alle.hoc non
34 probãt,si bene ponderẽtur. ¶ † Oppo.videt enim,q; illud ver.dubiũ,q; erat minor annis debebat interpretari in fauorẽ actoris,& cõtra reum.l.si quis intẽtione ambigua.ff.de iudi.cum fi.gl.in ver.verbũ dubium.Respõdet q; hoc contingit religionis fauore: pro qua multa contra iuris regulas cõstituta sunt: vt l.sunt personę.ff.de relig.& sump.fune.Hęc so.nõ est bona:tum:quia ex litera patet,q; sententiãs fundauit se super mero iure:tum, ꝙa propter fauorem religionis non deberemus alij iniustitiã facere.arg.in.c.ex tenore.de fo re cõpe.Ideò glo.transit ad aliã solu.q; verbũ actoris ambiguum,bene est pro eo interpretandum:sed verbũ ambiguum testiũ suorũ, contra eũ & in fauorem rei: vt hîc.Et est ratio,ꝙa qui probat clarè debet probare, aliãs succumbit:vt hîc,& in.c.inter dilectos.de fi. instru.& hæc sol.melior.Declara tñ, vt ple-
35 nè dixi in.c.cũ ad sedem.de resti.spol.¶ † Sed opp.& aliter,quia iudex saltẽ debuit iterum testes interrogare: vt verbũ dubiũ.declarẽt. Gl.ista respõdet,q; iudex bene potuit hoc facere ex officio suo,sed non ad instantiã partis. ¶ No.bene gl.ad duo.Primò,q; iudex potest ex officio suo qñcunq; [a]interrogare [b]etiã testes: vt declarent verba obscurè prolata. Idem no.gl.in.c.per tuas.& in.c.cũ clamor.j. de testi.qd limitat secundũ no.per Inno.in.c. cum Ioannes.de fi.instru.vbi dicã.& hęc no. ad limitationem.c.prętereà.de testib.cogen. ¶ Not.secũdò ex gl.q; ad petitionẽ partis nõ debet iudex iterum examinare testes,qui obscurè deposuerũt:qùia timet verisimiliter de subornatione. Hæc intellige si fuerint prius debitè examinati:aliãs secus,vt leg.& not.in
36 d.c.per tuas.& dic vt ibi. ¶ † Quęro vtrum indistinctè per religionis ingressum expiret
c substitutio [c]facta in defectum liberorũ.glos. fi.dicit,q; aut substituitur persona priuata,& euanescit;quia hoc casu ingressus monasteriũ fingitur habere hęredẽ:vt hîc.& in authẽ.de san.epi.§.sed & hoc pręsenti.Si autẽ substituitur ecclesia,seu locus religiosus, vel iubet expendere in pias causas:tũc nõ expirat substitutio,seu fideicommissum per religionis ingressum.vt ĩ.d.§.sed & hoc p̃senti.vbi hęc distinctio,seu differẽtia ꝓbat & est diuersitatis rõ:qa qd expiret substitutio per religionis in-

gressum,inductũ est contra propriam significationẽ verborũ in fauorẽ piæ causæ:vbi ergo substitutio, seu fideicommissum debet ex pẽdi ĩ piã cãm ,cessat dicta ratio.cũ nõ debeamus impropriare verba in fauorẽ pię cãę,seu religionis in pręiudiciũ alteri⁹ religionis, seu pię cãę.Ad hęc.c.cũ cã.de pręb. Priuilegiat⁹ enim non vtitur priuilegio,seu contra pariter priuilegiatũ:vbi pariter cõcurrit priuilegiũ vtriusq;.vt.d.§.sed & hoc præsenti.& plenè per Bar.in auf.quas actio.C.de san. eccle. ¶ Et per hãc gl.&.d.§.sed & hoc præsenti. cõ suluit quidam solẽnis doc.Franc.de Alberic.
37 † q; licet de legato ecclesię priuatus hęres nõ detrahit falcidiã priuilegio ecclesiæ: vt ĩ auf. similiter. C.ad le.fal.plenè nó.in.c.si pater. de
d testa.lib.vj.secus si [d]ecclesia est hęres:quo casu cõcurrit priuilegiũ cũ priuilegio.& sic cõcessatis priuilegijs vtunt iure cõi.ad hoc.l.assiduis.C.q po.in pig.ha.& hoc satis placet.licet gl.hoc non bene firmauerit,in.c. pontifices.xij.q.iij. ¶ Sed dices tu nonne ecclesia petit restitutionẽ cõtra aliã ecclesiã: de integ.resti.c.auditis.cũ fi.minor cõtra minorem.l. verũ.in fi.ff.de mino.& sic priuilegiatus vtitur priuilegijs cõtra pariter priuilegiatũ? sol.hoc casu nõ est priuilegiat⁹ quilibet respectu cause de qua agit,licet in genere sint pariter priuilegiati. Nam si minor,vel ecclesia lędit:in hoc casu lęsionis,solũ reperitur priuilegiata persona lęsa.Et qm̃ iste articulus est quotidianus subijcio hîc quædam bona dicta Bart.in auf.quas actiones.prælleg.vbi sic distinguit
e cùm quęritur,an priuilegiatus [e]vtatur priuilegio contra pariter priuilegiatum:quòd aut quęritur vtrum priuilegiatus possit vti priuilegio contra priuilegiatum,eo casu,quo ab ipso priuilegiato aduersario suo priuilegiũ consequitur. Et ista propriè non est materia nostra:tractatur in.l.fi.C.de fruc.& lit.expen.
38 ¶ † Quandoq; quilibet est priuilegiatus principaliter:& tunc quandoq; quilibet est priuilegiatus in genere,sed non in ea causa, de qua agitur:sed vnus tantum est ibi priuilegiatus. & tunc vtetur priuilegio suo contra aliũ priuilegiatũ . vt est casus in.l.vti.ff.ex quib.cau. ma.&.c.auditis.Licet eñ vtraq; ecclesia si priuilegiata in genere:tñ in casu,quo agit,est priuilegiata solũ ecclesia læsa,seu cõtra quã prescribit:nõ altera q̃ p̃scribit:seu quę est ĩ lucro
39 Simile in duab⁹ absentibus.d.l.fi. ¶ † Si verò vterq; est priuilegiatus respectu eiusdẽ causę quę agat:& tũc si quidẽ vnus habet priuilegiũ potentius altero,ille præferet.Et potest esse potẽtius:quia ille certat de dãno:alter de lucro : vel qa causæ cõcedẽdi priuilegiũ sunt fauorabiliores:vt.l.verũ.§.fi.cũ.l.seq.ff.de mi
40 no. ¶ † Si verò causæ priuilegiorum sunt pares,vel priuilegia sunt paris potẽtię:& tũc cũ cõcurrũt ambo,pariter admittũtur:vt.l.priuilegia.ff.de priuile.cre.& iter seipsos potior est cõditio possidẽtis.l.fi seruũ.§. sequit.ff.de verbo.obl.& in regula in pari causa.de regu. iur.lib.vj.Et hęc not. per quę potes allegare pro & contra, ad.q.s.decisam. ¶ Not.secundò principaliter ex principio gl. q; monasterium fungitur loco hęredis.Alij dicunt,q; lo
f co [f] filij:vt no.in aut.nisi rogati.C.ad Trebel

in authen.quas actiones.C.de sacro san.ecc.& in auth. habita.C.ne filius pro patre.aliãs debet attendi potentius priuilegiũ, de quo per Alexã.in l.fi apud.ff.de minoribus.

f ¶ Loco. Vide Bal. in authẽ.nisi rogati.C.ad Tre.& ibi etiã dicit,quod licet testator dixerit se velle,q; monasterium nõ posset excludere substitutũ reijcieẽ conditio tanq; turpis. Et adde, q; si testator dixerit,si filius meus decesserit sine liberis, substituo Sempronium; adiecit,volo quod verba testamẽti seruentur de verbo ad verbũ.tunc monasteriũ non habebitur loco filij.Ita dicit hic singulariter Bald.in.iij.col. Et si dixerit etiam testator substituo ei sempronium, si decesserit sine liberis ex se procreatis: tũc monasteriũ non excludit substitutũ.hoc fuit dictũ Abb.antiqui. in.c.Raynutius.de testa.quẽ refert & sequitur Bald. in margarita.Inno.in litera sup ver.substitutio. & idẽ credo,si facta substitutione,per verbum decesserit sine liberis: testator adiecit quòd volebat verba testamenti sui seruari ad literam arg.eorum:quæ in simili ex defensione sententiæ nota. Bald. in.l.fi.in pe. colũ.C.de his, qui fi.dist.Dicit tamẽ, quòd litera dicitur,quæ oculo videtur:non quæ solo intellectu perci

ad Abb. ibi q; aut substituit persona priuata. idem dt s. nº. 40. ibi. Nos. 2. idem Caldezi. consº. 43. nº. de testam. est cõis opi. Barba. consº. 20. col. 1. vol. 1. Alex. Imol. consº. 121. vol. 2. Gualdens. de aut. testand. qº. caut 18. nº. 1. Grat. respons. 111. vol. 2. nº 43. Lz dicat si sme liberis legitimis & naturalibꝫ. nam & tunc excludit substituty. Ang. Perus. consº. 30. nº 3. cõis opi. sm Alex. d. consº. 121. nº. 11. vol. 2. & Carol. Mal. in addit. ibi. nº 3. in litera. A. Sed mo q; admittat substituty monasterio exclusso tz Ioa. Imol. inl. Lucig. 2. de hæred. instituẽ. dixit comu. fulgos. consº. 53. nº 3. est tz cõis Corne. consº. 254. incip. vol 4. & Grat. respons 110. nº 50. vol. 2. tenet ita comu. & respondet ut p Alex. ĩ. nº. 12. & lz dicat sme liberis ex se descendentibꝫ. ut dicit ad Bart. consº. 1. vol. 1. / Nisi uellit testator bona remanere in familia, qi nõ excludit substituty. Deci. consº. 250. col. 2. Cumulatiue Ioa. Lopez [illegible]

pitur. Et vtrum ſi ille, cui facta eſt ſubſtitutio fideicommiſſoria deceſſerit ſine liberis legitimis & naturalibus, intret religionem fratrum minorum ſit locus ſubſtitutioni: vide Ange. in conſi. lxxxviij. & vide etiam Ang. in conſi. xxxviij. & de iſto ar. quando per ingreſſum monaſterij excludatur ſubſtitutus, vide omnino per Inno. poſt Ange. in l. in pupillari, circa finem. ff. de vul. & pupil. & ꝙ monaſterium habeatur loco filij ex proprio corpore nati, tenet Lapus alle. cxxix. de quo vide omnino interminis per Bal. in l. Deo nobis. j. co. de epiſc. & cler. & adde huc Bald. circa fin. in c. j. in col. j. de eo, qui ſibi vel hære. maſc. in vſib. feudo. vbi dicit, ꝙ naſcentes ſiue per maſcul. ſiue p fœminas dicuntur deſcendere ex corpore primi parentis. & de hoc dicit eſſe ibi tex. no. Ad idē vide omnino quæ hîc ſcribit Bal. in l. iij. col. Itē de prædicta. q. videlicet: an monaſterium ſuccedat loco filij ex proprio corpore nati in ſubſtitutione: vide per Ioā. de Lig. in. c. Raynaldus. de teſta. & per Inno. poſt Bart. in d. l. ſi ita quis. §. ſi cui. ff. de lega. ſecundo.

¶ Adde tu quādo monaſterium habeatur loco filij. Fulg. conſi. liij. & quādo etiam loco mariti, & quando euaneſcat ſubſtitutio. Anto. Franciſ.

¶ Circa iſtum paſſum, an & quando monaſterium excludat ſubſtitutū, quādo ſubſtitutio eſt facta p illa verba, ſi inſtitutus deceſſerit ſine filijs, 41 vel liberis: vltra hæc dicta per apoſtillatorē: & vltra ea, q̄ allegata ſunt ī. in apoſt. mag. dicas ꝙ hoc ꝙ monaſterium excludat ſubſtitutum, & habeatur loco filij, eſt fauore piæ cauſæ: non tamen contra mentē teſtātis. imò ex præſumpta eius mente. ſed vbicūq; per verba teſtatoris clam apparet: ꝙ non voluit monaſterium excludere ſubſtitutum: nec voluit illū eſſe lianicam & in authen. ſi qua mulier. C. de ſacroſanctis eccleſijs ſed Bartol. in vtroq; loco tenet contrarium: quia ſequeretur, quòd monachus haberet monaſterium in ſua poteſtate: quod eſt falſum, de electio. c. ſi religioſus. libro. vj. vnde dicit, quòd nulla lex eſt in mundo, vel decre. quæ hoc probet, ad hoc. c. reſpondet in. d. auth. niſi diceres, ꝙ ſolū probat, quòd habetur loco hęredis. ſed certè ſi illa allegatio, quæ ponitur in text. dum facit mentionē de hærede eſſet vera: vt ſentire videtur Bar. tunc bene probaret tex. iſte, quòd habetur loco filij, quia verbum hæredis capitur hîc ſtrictè pro liberis. patet, quia in ſubſtitutione fuit facta mētio duntaxat de liberis: videlicet, ſi ſine liberis. &c. nūc allegabat pro parte monaſterij, quod non dicitur decedere ſine hęrede, qui monaſterium ſibi hæredem inſtituit. & debet exponi ſine hærede. i. ſine liberis. aliâs iſta alleg. non concluderet intentum allegantis, propter verba ſubſtitutionis. Si ergo vis ſaluare dictum Barto, oportet dicere, quòd iſta fuit allegatio partis, quæ nullo iure probatur. nam deciſio huius Decre. ſumitur ex authen. de ſan. epi. §. ſed & hoc præſenti. vbi non dicitur, quòd monaſterium habeatur loco filij, vel hæredis: ſed quod omnes iſtę conditiones, ſi nupſerit: ſi habuerit liberos & ſimiles appoſitę in perſona inſtituti ad faciendum locum ſubſtituto, tolluntur & habentur pro non adiectis, ſi inſtitutus intrauerit monaſterium. Et hoc ideò, ne timore reſtitutionis fiendæ retraheretur à vita cōtemplatiua. & de hoc aliquid infra tangā latius. Hæc enim ſufficiant ad declarandū illud verbum hæredis poſitum in text. & in gl. ¶ No. vlterius ex gl. ſubſtitutionem[a], vel fideicommiſſum nō euaneſcere, ſi reſtitutio eſt fienda loco religioſo, vel eccleſię: vel ad aliā piā cauſam debeat expendi. nā loquitur magis clarè hæc gl. q̄ tex. in. d. §. ſed & hoc præſenti. quod placet hic. d. Ant. quia cū ille. §. ſit exorbitans à iure, ſufficit locum ſubſtitutum eſſe pium licet nō ſit æqualiter pius cū monaſterio, ad quod inſtitutus ingreditur. quod ſatis placet per ſupradicta. ¶ † Ex prædictis deciſam puto quæſtionem quā ponit hîc Ioan. and. nunquid euaneſcit ſubſtitutio, ſi inſtitutus nō ingrediatur monaſterium, ſed ipſum hęredem inſtituit. gl. in authē. niſi rogati. ꝙ non. & idē tenent communiter doc. licet quidam contra quorum opi. eſt æquior ſecundū Hoſti. licet prima ſit cōmunior: ſed tene primam, vt veriorem & ęquiorem. nulla enim ęquitas debet ſurgere ad ſpoliandum alium fauore religionis. arg. xvij. q. iij. c. ſi. hoc enim caſu ceſſat ratio illius. §. ſed & hoc pręſenti. cùm non impediatur vita contemplatiua. Nec debet ille. §. ſic exorbitans in præiudicium aliorum extendi argumen. l. quod verò. ff. de legi.

42 ¶ † Alia etiam quæſtio deciditur per prēmiſſa. quid ſi ſubſtitutio eſt facta de aliquo ſub conditione, ſi non ingrederetur monaſteriū? locó filiorum, nō puto, ꝙ contra voluntatem teſtātis monaſteriū admittatur: quia voluntas teſtatoris ſemper eſt attendēda. & debemus illā in quantum poſſumus ſeruare. l. j. C. de ſacroſan, eccle. Imò dicimus, ꝙ vltimæ voluntati ſemper eſt fauendū & per Bar. & Alex. in. l. cū hi. in prin. ff. de tranſac. & in. l. ſi pars. ff. de inoffi. teſt. & per Io. an. in. c. Ioannes. de teſt. ſed quādo ex verbis teſtatoris, ex quibus dat nobis intelligi eius mēs: vt in. l. labeo. ff. de ſupel. leg. nō debemus ab illa recedere. l. nō aliter ff. de leg. iij. ſi ergo teſtator noluit, ꝙ monaſterium excluderet ſubſtitutum, vel quod ſolum ſubſtitutus excluderetur p filios natos ex proprio corpore ſubſtituti non video quo modo poſsit dici ſalua mēte teſtatoris, ꝙ monaſteriū debeat admitti: qa cum ſimus in caſu certo & claro: non habemus coniecturari ex coniecturis qualis fuerit mens teſtatoris. argu. l. ille. §. cū in verbis. ff. de lega. iij. & l. cōtinuus. §. cū ita. ff. de ver, obli.

communiter tenetur, quòd talis conditio habetur pro non adiecta. Nam ſi conditio indirectè impediens, ſeu retrahens à vita contemplatiua, habetur pro non adiecta: vt hîc, & in. d. §. ſed & hoc præſenti. fortius & iſta, quę directè impedit religionis ingreſſum. Item conditio ſimilis non impedit matrimonium carnale. l. cum tale. ff. de conditio. & demonſtra. l. ij. C. de indi. vi. tol. multominus matrimonium ſpirituale cùm ſit maius bonum. fa
43 cit. c. j. & fin. de condi. appe. ¶ † Quęro vlterius proſequendo hanc gloſſ. fina. quid ſi rogatus reſtituere hæreditatem, vel legatū fiat clericus: nunquid euaneſcit ſubſtitutio? Glo. reſpondet, quòd ſic, duobus tamen interuenientibus: videlicet, quòd perpetuò remaneret in eccleſia, & relictum expendatur in pias cauſas. ¶ Aduerte, quia gloſſ. loquitur nimis generaliter & aliquātulū obſcurè. & contrariū prima fronte videtur determinare ī. in fi. vlti. q. & gl. eſt ſic locuta: qa ſic generaliter de clerico loquitur text. in. d. §. ſed & hoc pręſenti. nec doct. aliter hoc declarant: ideò pro declaratione ſcias, quod text. in. d. §. loquitur de intrante religionem, & de eo, qui fit clericus. Vnde inſurgunt duo intellectus ad illum text. vt ibi not. in gloſſ. ¶ Quidam enim intelligunt, vt loquatur in eo, qui efficitur clericus ſecularis: vt ſic duobus interuenientibus euaneſcat ſubſtitutio. Et pro hoc intellectu facit, vt differat ab eo, qui ingreditur, vt fiat monachus: de quo promiſerat. Alius intellectus eſt, vt loquatur de ingrediente monaſterium: vt ibi ſit monachus & clericus. Et ſic ſit ſenſus, ꝙ ſiue ingrediatur, vt ſit conuerſus monaſterij: ſiue, vt ſit monachus & clericus, ſemper euaneſcit ſubſtitutio: ex quo in eccleſia perpetuò eſt permanſurus: & bona expenduntur in pias cauſas. Et iſte intellectus videtur placere ibi gloſſ. & ſatis mihi placet tanquàm magis conſentaneus illi literæ. Ad quid enim ponderaret, vt perpetuò maneret in eccleſia, ſi efficeretur clericus ſecularis? & facit quod ibi ſubijcitur in gloſſ.
44 fina. ¶ † Inſuper quęro, quid ſi inſtitutus ingreditur monaſterium, ſed monachatus non tenuit? Reſpondet gloſſ. quòd per hoc non euaneſcit ſubſtitutio: oportet enim quod fiat monachus. per hoc dicit Vin. quod ſi moriatur: antequàm teneat monachatus, ſubſtitutio non euaneſcit. Idem ſecundum eum, ſi intrauit: & ante tempus probationis exiuit. Non enim per hoc præiudicatur ſubſti-
45 tuto. argu ī. de regulari. ſtatuimus. ¶ † Sed circa prædicta oritur dubium: quid ſi intrauit & tenuit monachatus: ſed hoc fecit in fraudem ſubſtituti? Abba. dicit ſecundū magiſtrum ſuū, ſubſtitutionem euaneſcere: quia fraus & dolus. &c. de reſcri. c. ſedes. de ſepul. c. in noſtra. & bene facit de teſt. c. officij. & c.
46 requiſiſti. & c. fina. ¶ † Et dicit, ꝙ probatur fraus probādo cōminationes factas per hęredem ipſi ſubſtituto. ar. de renū. c. ij. li. vj. quod

placere videba

SEBA. SAPI.

a ¶ Subſtitutionem. Vide nouam limitationem datā ad iſtud cap. quæ infertur ex hoc dicto, quā ponit domi. Bart. Soci. in repe. l. cū auus. colla. ccxx. & col. lxiij. ver. circa ſecundū. ff. de condi. & demonſtra.

nō

net. Butig h. nº 30. · cons. 30. nº 4. Corne · gati. nº. Paul 3 ſiquis. ſ. d. nº. 1 dixit Bald. ſ. ſolcum ming. nº. 2. col. 2. ff. de · sui. quē in illo dicto Ceſ Gomez ariaſ. 2 Zaur. Beroy h. nº. ſ. d. nº. 18. col. 1. q. cui potuit haberi arrogati.

placere videbatur doc.cõmuniter hîc.Ego allego ad hoc tex.ſin. xx.q.iij.c.fi.vbi inductio facta cauſa bonorũ impedit acquiſitionem bonorũ ipſorũ.Idem & fortius quãdo fit in fraudẽ alterius. ¶ Vltimò gl.hîc quærit,vtrum euaneſcat ſubſtitutio, ſi inſtitutus ſe & ſua dedicauit eccleſiæ ſeculari faciendo ſe oblatum illius eccleſiæ.Gl.tãdem cõcludit,quod nõ,quia nõ debet extẽdi diſpoſitio illius §.ſed & hoc preſenti.ad aliũ caſum.licet quidã ecõtrà. Et no.bene finẽ huius gl.vt diſpoſitio illius §.nõ extẽdatur ad aliũ caſum.& refert hîc Io.an.do.ſuum do.Mar.ſimile tenuiſſe:nec ad alios terminos debet extendi.Ex quo inferebat,ꝙ cum ille §.ponat terminos,quãdo alius eſt conditionẽ apponẽs,& alius in cuius perſonã apponitur:vt puta hæres,vel legatarius: ꝙ ſi mutantur termini,non habeat locũ ille §.puta:quia vnus de ſe loquens dando,vel legãdo apponeret conditionem,ſi deceſſero ſine liberis:tũc enim intelligeretur,de veris liberis:nec eſſet locus illi authen.de quo per Io.an.in Spe.de ſta.mo.ſuper ver.xv.vbi duo ponit motiua Mar.pro dicto præcedẽti.Dicebat enim primò,ꝙ loquens de ſeipſo,videtur intellexiſſe de liberis naturalibus.ergo conditio eſt tenaciter obſeruanda.ff.de adi.leg.l.iij §.conditio.Itẽ ꝙ monaſterium habeatur loco filij,procedit ex quadã fauorabili & ſpeciali interpretatione cõtra propriã ſignificationem vocabuli:ergo non debet extẽdi:quia improprietates ſunt reſtringendæ non trahẽdæ ad cõſequentiã.l.quod verò.ff.de lega.& quod no.in regula,quæ à iure.de reg.iu.li.vj.& in.c.propterea.vbi no.
47 de verb.ſigni. ¶ †Et hæc faciunt ad vnã notabilẽ deciſionẽ Ioã. Paglarenſis.quã ponit Fede.de Señ.cõſi.clxxiiij.vbi dicit,ꝙ ſi ſtatuto[a] loci pœna offendẽtis applicetur hæredibus offenſi: & profeſſus habens filium naturalẽ in ſeculo fuit interfectus: ꝙ pœna applicabitur filio naturali,& non monaſterio: quia monaſteriũ, eſt ciuilis hæres & non naturalis,ſicut filius.& verba ſtatuti debẽt intelligi in caſu vero & naturali propriè: & ſtrictè appellatione hæredis intelligitur de filio.d.l.ex facto §.fi.ff.ad Treb.¶ Sed aduerte,quia idẽ Fede.cõſi.xxxiiij.vbi plenius hunc articulũ diſputat:tenet,ꝙ applicatur monaſterio etiam ſi filium inſtituit hæredem.Mouetur principaliter,qa quicquid acquirit monachus,acquirit monaſterio.xviij.q.j.c.vno.ſed hoc lucrum ſeu pœna prouenit ex iniuria illata monacho:ergo &c. ¶ Secũdo: quia monaſterium eſt iſti hæres ab inteſtato:quia tanꝙ miles cęleſtis militię, poteſt pro parte decedere teſtatus & pro parte inteſtatus.& plenius ibi circa hoc inſtat. ¶ Ego in hoc articulo ſic dicerem:quòd aut inſtituit monaſterium & filiũ hęredes:& tunc lucrũ applicabitur eis proportionibus hæreditarijs.Aut inſtituit filium in totum:& tũc applicabitur filio.ſi verò inſtituit monaſteriũ inſtituto filio in re certa:& tunc applicabitur monaſterio: quia filius ſic inſtitutus in re certa habetur loco legatarij.l.quoties.C.de hęre. inſti.in ſumma.ergo dic,ꝙ applicabitur eiq,ui eſt hęres.i.qui ſuccedit in ius defuncti:quia ille eſt propriè hęres.ff.de verb.ſigni.l. hæredis appellatione.Non ob.motiuũ Fede.ꝙ quicquid acquirit monachus,acquirit monaſterio.&c.Quia fateor, quãdo ipſe directè acquiret:ſed in caſu noſtro ſtatutũ defert hæredi:& inſtitutus per defunctum eſt verus hæres ipſius.Nec obſtat ratio Io. Pagla.quia ſtrictè capiendo filius eſt hæres:quoniã hoc nõ eſt verum:quia lex ex facto.in fi.loquit in caſu ſpeciali:ideò ibi reſtringitur nomen hęredis:vt ſuper prima gl.pleniſsimè dixi,& ſic reduco ad cõcordiam dicta eorũ.Faciunt etiã prędicta ad aliã quæ
48 ſtionem ſatis no. ¶ †Quid ſi teſtator dedit ſubſtitutum ſub conditione,ſi inſtitutus decederet ſine liberis ex ſe legitimè deſcendentibus ſvel ex corpore ſuo naſcẽtibus: nunquid euaneſcit ſubſtitutio per ingreſſum religionis? Hęc quæſtio ſatis pulchra & quotidiana eſt.& idẽ põt dici quãdo teſtator per alia verba continentia naturalitatẽ fecit ſubſtitutionem.doct.ſunt varij in hac opi.nã Iaco.de bel.diſputauit hanc quæſtionẽ:& poſuit in.d.§.ſed & hoc preſenti.& cõcludit ſubſtitutionem dicto modo cõceptã non expirare per ingreſſum religionis:quia teſtator per illa verba elegit naturalitatem:nec relinquit voluntatẽ ſuam interpretationi iuris:ſecus,quãdo locutus fuit generaliter,vt ſi ſine liberis deceſſerit.&c.tunc ſucceſsit iuris interpretatio,quæ ceſſat in caſu certo:quia in incertis non certis opus eſt coniecturis.de regu.
b iur.c.eſtote.In hac opi.[b] accedere videntur Martí.ſimil.& Hoſti.& Io.an.vt no.per eos in.c.Raynaldus.de teſt.contrarium tenuit Bagarotus,dum eſſet Bononię cùm hæc quæſtio eſſet de facto.& Dy.ſequitur.in.l.ſi ita quis §.fi.ff. de leg.ij.& Richardus malũ.& Bar.in aut.niſi rogati.in l.ſi ita quis.præalle.& ſic poſtmodũ elegãter conſulùit in quæſtione facti.¶ Primò per rationem,quã faciebat Dy.expreſsio eorum, quæ tacite inſunt, nihil operatur.ff.de leg.j. l.iij.&.c.ſignificaſti.de elec.Sed hæc verba ex ſuo corpore,vel ex ſe legitime natis inſunt in illis verbis:ſi ſine liberis deceſſerit.ergo nihil operatur expreſsio.Quòd inſint patet etiam quoniam per illa verba:ſi ſine liberis &c.nõ veniunt filij legitimi tantũ: vt.d.l.ſi ita qs §.fi.ergo ſolũ intelligitur de naturalibus: & tamen fauore mouaſterij expirat talis ſubſtitutio per religionis ingreſſum.¶ Secundò mouetur per rationẽ Richar.malum,iſtud fidei commiſſum,ſeu inſtitutio,ſi deceſſerit ſine liberis.&c.reprobatur & pro non ſcripta habetur:non ideò,quia monaſteriũ non haberetur loco filij:ſed quia præbet impedimentum vitæ contẽplatiuę:ſeu retrahit à vita cõtemplatiua eligenda.nam inſtitutus timens, ne bona ſua cogatur reſtituere, ſi decederet ſine liberis,inducitur ad contrahendũ matrimonium;& remouetur à propoſito religionis & caſtitatis.& ideò Imperator tale grauamen voluit habere pro non adiecto.& hoc voluit tex.in.d.§.ſed & hoc præſenti.dum dicit tales conditiones inualidas:& pro nõ ſcriptis.Sed hęc conditio de qua in quæſtione noſtra eſt multò plus contraria vitæ cõtemplatiuæ,caſtitati,& religioni,q̃ illa de qua in d.§.ſed & hoc præſenti.& hic.ergo fortius debet illa haberi pro nõ adiecta.& ita etiam refert & tenet Cy.in.d.auth.niſi rogati.¶ Tertio probat à ſimili:illud quod relinquit cauſa dotis:
c [c]de neceſsitate intelligit pro matrimonio carnali,ſine quo nõ poteſt dici dos:vt l.iij.ff.de iu.do.&.c.& ſi neceſſe.de dona.inter virum & vxo.nam pro introitu monaſterij nõ datur dos.de ſimo.c.non ſatis.&.c.veniens.& tñ illa cõditio,ſeu cauſa remittit in ſtituto:ſeu legatario intrãti monaſteriũ:licet non poſſet dici,ꝙ ciuiliter impleatur:vt.d.§. ſed & hoc preſenti.ergo licet in caſu q̃ſtionis noſtræ non poſsit dici impleta cõditio ciuiliter,ꝙ monaſteriũ dicatur ex ſe natũ: nihilominus ratiõe p̃dicta debẽt bona apud monaſterium remanere.Idẽ debet & põt dici de eo quod relinquit cauſa donationis propter nuptias,vt habet in.d.§.¶ Quartò probat ſic:inter monaſterium & monachũ nõ dicit matrimonium ſpirituale:cũ ſolus Abbas dicatur ſponſus.de elec.c.qa propter.Sed fideicõmiſſum relinquit ſub conditione,ſi nuptias contraxerit.& ille grauatus monaſteriũ ingrediatur,nõ tenet ad fideicõmiſſum : vt.d.§.ſed & hoc præſenti.ergo apparet,ꝙ nõ eſt ideò,ꝙ videatur defeciſſe conditio fideicõmiſſi, ſed ideò ꝙ tale grauamẽ habet pro nõ adiecto & pro non ſcripto:cũ vitæ cõtẽplatiuę cõtrarietur.ergo idẽ dicendum in quęſtione noſtra. ¶ Quintò & vltimò probat iſto modo : ego video,ꝙ ſi aliqd relinquit mulieri cũ onere reſtituẽdi,ſi nupſerit:ꝙ nõ tenet reſtituere,ſi nupſerit.l.quoties.ff.de cõdi.& demon.&.l.

a ¶ Statuto. Et de hoc vide late per Pet.de Anch.in repe.c.canonum. de conſti.in.vj.princ. quaſi.in.xiiij.colũ. illius quęſiti.verſi. procedo vlterius. ☞SEBA.SAPI.

a ¶ Statuto loci.Vide Roma.in ſingu. cccl.incip.ſtatutũ vrbis veteris.Pet. de Anchara.in.c.j. chart.xliiij.verſic. procedo vlterius. ſ.de conſti.faciunt no.ꝑ Bar.& Mod. ĩ.l.iiij.v.chart.ff.de verb.obli. ☞SEBA.SAPI.

b ¶ In hac opin.Iſtã eſſe cõmunẽ opin. atteſtatur Alex.in cõſil.xxxv. incip. ſuper contentis.in iij.volu.& in cõſil. cxxj.inci.viſo the mate.in.ij. volu.tenet Ang.in conſil. lxxx.inci.hęc quęſtio ſubtilis.

c ¶ Dotis.Adde huc ꝙ ſtatutum de lucrãda dote per maritum,nõ habet locum in dote vxoris,quæ de conſenſu mariti ingreſſa eſt monaſteriũ, ſecundũ Lapũ alle. cxxix.in.xj. colũ. & vide gl.in.c.placuit. el. ij. xvj. q.j. quod ibi no.

¶ Adde Petr. de Ancha. cõſil. cclxxviij.
Anto. Franciſ.
¶ An ſtatutũ vel pactũ de lucro dotis, habeat locum vxore ingrediẽte monaſteriũ: dicas, a ꝙ ingreſſus religionis, & mors naturalis videtur æqparari: vt in. l. inſulã. vt ibi per doct. ff. ſolu. matri. & in. l. deo nobis. in prin. C. de epiſ. & cle. & ibi per Bar. & per Alex. in. l. ſi deceſſerit. ff. qui ſatisda. cog. quod eſt verũ in caſibus à iure expreſsis tantummodo: vt not. per nouiſsimos. in. c. ſuſceptũ. de reſcrip. in. vj. & in. c. ſi epiſcop⁹. de ſup. neg. prẽla. & per do. de Rot. deci. ccclxxix. quę incipit fuit dubitatum. Dicas tamẽ in propoſita quæſtione, ꝙ iſtud non habet locũ in ſtatuto de lucro dotis per mortem vxorie, ſi ipa vxor 49 ingrediatur monaſterium, ſecũdum Ioã. an. in. c. ſi. in fi. princi. de dona. inter vi. & vxo. & vide Alexã. in. l. ſi cũ dotem. in princ. in iij. char. ff. ſol. mat. vbi alle. gl. in. c. placuit. hic alle. faciendo ex illa regula, ꝙ vbicunq; mors ciuilis, non inducit eundẽ effectũ, quẽ inducit mors naturalis: vbi etiã ęquiparatur alteri. Et idẽ dicit eſſe in pacto de lucrãdo dotem, ꝙ non habet locũ in morte ciuili: & ſic in ingreſſu monaſterij facto p ipſam mulierẽ, per tex. in. l. ij. de pact. do. quod dicit eſſe menti tenendum.

↬ SEBA. SAPI.

a ¶ Placent. Cõtrariam partẽ defendit Fulg. in conſil. iiij. inci. quoniã. & latè Andr. Sicu. in conſi. xiij. inci. clemẽtiſsimi. in. j. vol.

cum ita legatũ. cũ. l. ſequen. ff. eo, quod tamen limita prout no. in authenti. cui relictũ. C. de indi. vi. tol. ergo multomagis nõ valet iſtud grauamen: de quo in quęſtione noſtra: cũ ſit impedimentum religioni, & vitæ contẽplatiuę: quæ lõge melior eſt, q̃ actiua. & hęc opi. placet. d. Ant. licet nõ alleget conſiliũ. & motiua Bar. quę multum mihi placẽt: a & ipſam veritatẽ cõtinere videnť. pro hac cõcluſione vide bo. tex. in. l. Titię, ſi nõ nupſerit. ff. de cõdi. & demon. vbi dicit, ꝙ ſi teſtator reliquit Titię ducenta ſi nõ nupſerit: & ſi nupſerit reliquit centum: ſi Titia elegerit nuptias, debet habere ducentũ: & tñ nõ impleuit cõditionẽ ſed illa habeť p nõ adiecta: qa retrahit à matrimonio carnali contrahẽdo. Idẽ & fortius ſi à ſpirituali. Et per hoc clariſsimè patet intellectus illius. §. ſed & hoc p̃ſenti. & hui⁹ cap. obtinet ergo hîc monaſteriũ: nõ quia habeať loco filij, vel hęredis: quia fuit illa allegatio partis: vt. ſ̃. dixi: ſed quia habeť pro nõ adiecta, ſi voluit intrare monaſteriũ. Et inferť ad deciſionẽ quæſtionũ. ſ̃. tractatarum & multarum aliarũ ſimiliũ. ¶ Expeditis & ſuppletis gl. ex qbus patuit clariſsimè intellectus huius cap. & multorũ iuriũ ciuiliũ & canonicorũ deſcendã ad aliã nõ minus vtilẽ materiã extrinſecam huius cap. q̃ verſať circa bona ingredientiũ religionẽ cõdito, vel nõ cõdito p eos prius teſtamento. Et primò veniamus ad cauſam teſtamẽti: quia ceſſat cauſa inteſtati, q̃diu hęreditas põt adiri ex teſtamẽto. l. q̃diu. ff. de acqui. hære. & xij. q. v. c. fin. ¶ † Quæro igitur nunq̃d ingrediẽs religionẽ poſsit cõdere teſtamentum de bonis ſuis, & diſponere prout ſibi placuerit. dic, ꝙ ſic. Tex. no. videť xix. qõ. iij. qa ingrediẽtibus. & c. pe. §. nũc autem. Sed melior tex. eſt, & multũ ſing. in auť. de mona. §. illud. vbi dicit, ꝙ ante ingreſſum põt de bonis ſuis diſponere: vt voluerit. Et p iſtũ tex. iuncta. l. j. ff. de mi. teſta. no. dicit Bar. in authen. ſi qua mulier. C. de ſacroſan. ecc. qđ ſicut miles, cui datum eſt priuilegiũ: vt poſſit teſtari qũo voluerit: vt. d. l. j. põt filios pręterire & exhæredare, & ſine legitimo numero teſtiũ teſtari: & põt decedere pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus & ſimilia. ita & volens ingredi monaſteriũ: licet de monaſterio nullã mẽtionẽ fecerit in teſtamẽto, monaſteriũ nõ põt conqueri: qa permiſſum eſt ſibi teſtari, qũo voluerit. Itẽ ſi prętererierit vel exhæredauerit filiũ nõ poterit rumpere teſtamentũ, poterit tñ legitimã petere vigore illius auť. ſi qua mulier. canonizata. xix. q. iij. c. ſi qua. Et idẽ dicendũ in ſimilib⁹ ſolẽnitatib⁹ ſecundũ eũ. Si eñ hoc permittiť militi armata militiæ, qui pugnat pugna corporali: multòmagis debet permitti militi cœleſtis militiæ, qui pugnat pugna mentali & contẽplatiua. Et hæc opi. multũ placet, attẽto maximè prin. illius auť. de mona. & xvj. q. j. c. q verè. & per hęc deciſa remanet qõ, in qua variè ſenſerant gl. & doc. ſequẽtes: an rũpať b teſtamẽtũ prius conditũ per religionis ingreſſum. vñ ſi teſtator reliquiſſet aliq̃d monaſterio iure inſtitutionis: tũc cõiter teneť, ꝙ nõ rumpať teſtamentũ p religionis ingreſſum: vt not. hîc. 50 & auť. ſi qua mulier. ¶ † Si verò nihil eſt relictum & intrauit monaſteriũ fratrũ minorũ: idẽ dicendũ, ꝙ non rumpiť: imò ſicut morte naturali confirmať, de cele. miſ. cũ Marthæ. ita & hîc morte ciuili: qa poſt ingreſſum nõ poſſunt fratres minores diſponere de bonis ingreſsi: vt in. clem. exiui de paradiſo. de verbo. ſigni. hoc tenet Bar. in. d. auť. ſi qua mulier. & in tractatu minoricarũ. iuxta fi. ſequitur hîc d. Ant. Hoc dubium remanet, qñ nil reliquit monaſterio, & intrauit monaſterium, cui poterat bona cõicare. quo caſu multę ſunt opi. quas ſeriatim hîc nõ proſequor: quia hoc. c. eſt materia ſatis prolixa oneratũ. Vnde expediam ſatis ſuccinctè remittẽdo & cõcludendo. Et idẽ faciã in alijs qõnibus, quas infra tractabo. vide ergo de mate. xix. q. vlti. c. ſi qua mulier. vbi contrariæ opi. tractanť: ſicut etiã recitant hîc Inno. & Io. an. & nõ eligunt. Bar. poſt alios prolixè proſequiť in. d. auth. ſi qua mulier. & tãdem cõcludit hoc modo, ꝙ autẽ ille, qui fecit teſtamentũ, cogitauit de ingreſſu: & tunc nõ rumpiť teſtamẽtũ: vt videť caſus in. d. auť. ſi qua mulier. & anth. de mona. §. illud. fruſtra eñ permitteret diſponere, niſi valeret diſpoſitio. Aut fecit teſtamentũ ſimpliciter non cogitãs ingredi monaſterium: & tunc p ingreſſum rumpiť tanq̃ p nouã collationem, ſeu voluntatem. Cũ em oĩa bona ſua dat expreſſè vel tacitè monaſterio: videť reuocare primũ teſtamentum, ſicut primum tollitur per ſcđm: vt in. l. ſancim⁹. C. de teſta. 51 ¶ † Do. Ant. diſtinguit inter expreſſè cõferẽtem bona ſua tpe ingreſſus, nulla tñ mẽtione facta de teſtamento: & tacitè conferẽtẽ: vt in primo caſu diſtinguať, an incõtinẽti poſt teſtamentũ cõditũ bona ſua tradiderit: an ex interuallo. Et primo caſu non videť reuocaſſe: ſed potius cõtuliſſe ad tps vitę ſuæ. nõ em eſt veriſsimile, ꝙ ita incõtinenti voluerit mutare animum ſuũ. ar. l. nõ ad ea. ff. de cõdi. & demon. Secũdo caſu, qñ ex interuallo, tũc præſumendũ eſt voluiſſe mutare: & licet de hoc videatur dubitare: tñ in hoc videť magis per 52 ſiſtere. ¶ † Secundo caſu principali, qñ tacitè contulit: tenet indiſtinctè, ꝙ nõ videať reuocaſſe: qa ex quo aliter expreſſè nõ diſponit videtur velle iſtud teſtamentũ remanere. Et ſubiungit, ꝙ licet monaſteriũ debeat habere portionem: poterit tñ illam cõſequi aliter, q̃ rumpendo teſtamẽtũ: vñ prima diſtinctio. d. Ant. mihi plus placet, q̃ diſtinctio Bar. qa regulariter teſtamentũ nõ tollitur tractu temporis: ſed opus eſt noua diſpoſitione. C. de teſta. l. ſancimus. quę hîc nõ interuenit: nec debemus præſumere opi. mutatã de bapt. c. maiores. & l. eũ. ff. de proba. ¶ Sed inquantũ ſentit. d. Ant. ꝙ monaſterium debet habere portionem ſuã: illud non placet: quia nullo iure probatur: imò potius innuitur contrariũ in d. §. illud. vbi dicitur, ꝙ poteſt de bonis ſuis diſponere prout vult. & quod alijs non confert, remanet penes monaſteriũ. Ad idẽ auth. ſi qua mulier. vbi monaſterium tenetur connumerari in numero filiorum, quando intrauit non diſponendo prius de bonis inter filios. ſecus enim ſi prius ante ingreſſum diſponit. Item monaſterium nõ debet duci ſpe bonorum temporalium ad recipiendum aliquẽ in monachum: aliâs enim eſſet ſimoniacũ, ſi quis pręciſè teneť aliq̃d cõferre monaſterio pro ingreſſu:

b ¶ An rumpatur. Vtrum per ingreſſum monaſterij rũpatur teſtamentũ: de hoc vide late p Imo. in. l. j. de teſta. & per cundẽ in. l. filius à patre. §. j. ff. de lib. & poſth. & pleniſsime & melius, quã alibi per Bal. poſt Bar. in authẽ. ſi qua mulier. in. ij. col. ver. modo veniamus ad quæſtionem. C. de ſac. ſan. eccle.
¶ Adde, an per ingreſſum monaſterij rumpatur teſtamentum. late Ro. conſi. cccxxxvij.
Anto. Franciſ.
¶ Circa hoc, an p ingreſſum monaſterij rumpatur teſtamentũ prius factum: dicas omnino videndũ Saly. & Pau. de ca. in auth̃. ſi qua mulier. hic alle. & Alex. in l. ſi ex cauſa. in. §. papinianus. ff. de mino. & in authẽ. ex cauſa. C. de lib. prẽte. & adde, ꝙ teſtamentum nõ cõfirmatur p ingreſſum monaſterij, vel profeſsionem: ſicut confirmatur morte naturali, iuxta text. in. c. cum Marthæ. de cele. miſ. niſi monaſterium ſit tale, ꝙ habere non poſsit p priũ in cõi: nec in particulari: vt per Bar. in. l. j. in. iij. co. in verſ. quæro dicitur hic. ff. de teſta.

a ¶ Ex dictis. An ingrediens monasterium teneatur relinquere quartam ascendentibus: Et adde quod glo. xix. q. iij. si qua mulier. tenet ꝙ non. Et de hoc vide omnino per Spe. in tit. de sta. mo. & ad materiã huius De cre. vide quasdam quæstiones, quas notaui post do. Abba. in cle. j. circa prĩnci. de religio. domi.
Anto. Francis.

¶ Circa hoc de quarta, seu legitima relinquẽda ascẽdẽtibus per ingredientem monasterium, dicas omnino videndum esse Bal. & Alex. in authen. si qua mulier. a C. de sacrosan. ecc. & in authen. nouissima. C. de inoffic. test. si enim monasterium est loco filij, prout hic dicitur: non videt esse necessarium, ꝙ talis legitima siue quarta relinquat in casu, quo filius testari possit: quia in successionibus prima causa est filiorum: vt insti. de hære. quæ ab intesta. in. §. j. & in authen. de hæred. ab intestato. in. §. j. & ideô super hoc puto multum cogitandum.

✠ SEB A. SAPI.

b ¶ Filij. An & quãdo monasteriũ habeatur loco filij declarat do. Andr. Sicu. in rep. l. cũ acutissimi. C. de fidei. & latissimè Fely. hìc.

c ¶ Religionem. Ad de And. Sicu. cõsi. lx. vbi latè Lapũ alleg. xxvj.

d ¶ Et eripitur. An filius ingrediens monasterium desinat esse in potestate patris, dic ꝙ sic, inquãtum patria potestas esset onerosa monasterio: secus inquantũ esset ei fauorabilis. Ita dicit Bal. post Gul. & Iaco. Butri. in. l. Deo nobis. C. de episco. & cleric. & idem Pau. de ca. in l. sub cõditione. ff. de lib. & posthu. ad hoc optime facit quod no. Bar. in l. itẽ de potestate. ff. de his, qui sunt sui. & Bal. in l. nepotes. ff. eo. tit. & facit etiam ad hoc, quod no. Bal. in l. j. C. de infa. lib. x. & vide in Spe. de statu mo. ver. xij. ad quẽ locum se remittit Spec. in ti. de actore, §. j. ver. lĩ. ꝙ filius, q ingredit monasteriũ definit esse suus: & quod nepos ex eo, tanꝯ suus debet institui: vt succedẽs in locum patris. Quod dictum nõ placet Bald. in authen. si qua mulier. C. de sacrosan. eccle.
Anto. Francis. ¶ An patria potestas soluatur per ingressum monasterij, habetur per Bar. in l. patre furioso. & in l. ij. & ibi per Alexan. ff. de his, qui sunt sui. & per glos. in l. si ex causa. in. §. fina. ff. de mino. vbi etiã per Alex. in eadẽ l. in. §. papinianus. & per Bald. in l. apud hostes. C. de suis & legi. & vide Spe. in tit. de tuto. in. §. iij. in ver. sed quæritur. & per do. Cardi. in cle. eos. in. xj. q. de regu. vbi cõmuniter tenetur, ꝙ sic: qa ingressus religionis liberat ingredientẽ à quocũꝙ peccato. quod videtur esse maius, ꝙ liberare quem à patria potestate. & quòd talis ingressus tollat omnia peccata est gl. in. c. scripturæ. de voto. & in cap. admonere. xxxiij. q. ij. pro quo facit: quia si tẽporalis dignitas, vel consularis, aut senatoria, liberat filiũ à patria potestate, vt in. l. fi. §. necessitate. & ibi per Bald. C. de bo. quæ libe. & in authen. sed episcopalis dignitas. C. de epis. & cle. & in c. per venerabilem qui filij sint legiti. & per Inno. in. c. in decorum. de æta. & quali. eodem modo, & longè magis debemus dicere, ꝙ ingressus religiõis habeat filium liberare à patria potestate. & in dictis locis etiam habes, an si pater ingrediat religionem habens filium in potestate ipse filius liberet à potestate paterna. ¶ Adde tu, an filiussa. possit testari de aduentitijs, etiã ad pias causas, Paulus de castr. consil. ccij. in primò impressis.
Anto. Francis. ¶ Dicas, ꝙ filiussa mi. nõ testatur etiã de consensu patris nisi eligẽdo sibi sepulturam: vt in. l. quæ in potestate. ff. de testa. iuncto c. licet. de sepul. in vj. & habetur in. l. seniũ. C. qui testamenta face. pos. & in. l. fi. in. §. filijs autem. vbi per Bald. ple. C. de bonis, q̃ lib. & habetur per Spec. in titu. de instru. edi. in. §. xij. ver. v. & ver. xv. in prin. & per Bar. in authẽ. in successione. C. de suis & legi. in quibus locis habetur, ꝙ etiam de aduentitijs non testatur.

54 prodigus, vel furiosus possit testari, vel aliter de bonis suis disponere intrãdo religionẽ, c etiam sine authoritate curatoris, si quem habet: cõiter tenetur, ꝙ sic. dummodò tẽpore dispositionis & ingressus non fuerit furiosus. hoc apertè sentit Io. an. hìc, vt dixi in vlt. no. & plenè prosequitur Lap. alleg. xxvj. vbi videas. Fundamentũ huius dicti est, ꝙ ingrediens religionem habet liberã facultatem de rebus suis disponẽdi: vt in. d. §. illud. in aut. de monachis. Itẽ quia in istis spiritualibus non curamus de patris, vel curatoris authoritate: vt in. c. si annum. de iudi. li. vj. & xx. q. ij. c. j. & ij. & no. Ioan. an. in c. ij. de reg ¶ Sed dubitat de filiofa. non dico de persona: quia certũ est, ꝙ potest ingredi monasteriũ inuito patre, ex quo est pubes, & eripitur d per ingressum à patria potestate: vt no. gl. c. j. xx. quæstio. ij. & in. l. si ex causa. §. papinianus. ff. de mino. vbi etiã Bar. & Fede. consil. xxxiiij. Sed dubitatur de bonis: & de hac q̃stione per Cyn. in aut. ingressi. C. de sacrosan. eccle. vbi dicit, ꝙ de bonis castrẽsibus, vel quasi, non est dubiũ: quia filius de illis põt disponere, sicut paterfa. l. pe. C. qui test. face. pos. nec etiam de profectitijs est dubiũ: quia illa sunt patris. Dubium ergo remanet in bonis aduẽtitijs: quia regulariter de illis disponere nõ potest in vita patris: nec etiam de cõsensu patris testari: iuxta ea, quæ leg. & no. in. l. penul. C. qui testa. face. pos. Pe. & Cy. in. d. aut. tenẽt in monasterium hęc bona transire. argu. l. deo nobis. C. de epis. & cle.

55 ¶ † In contrariũ alleg. d. Ant. in c. licet. de sepul. li. vj. vbi filiussfami. non potest etiã de aduentitijs aliqd relinquere pro anima sine cõsensu patris. Ideò videtur ꝙ cũ ista allegatio de qua quæritur trahat originem à principio voluntario, nõ valeat patre nõ consentiente: putat tn ipse, ꝙ patri remaneat vsusfructus illorum bonorũ in vita sua: sed post mortem eius hæc bona trãsibunt ad monasteriũ: quia cuilibet cõceditur de proprio testamenti facto volẽti intrare religionẽ. d. §. illud. ¶ Ego

56 aliter dicerem, † ꝙ aut quæritur de bonis aduenientibus ingresso, aut de bonis, quę prius per ingressum obuenerunt. Primo casu illa indistinctè acquiruntur monasterio: tũ, quia amplius non est filius in potestate patris: vt s. dixi. & sic nõ acquiritur vsusfructus patri: tum, quia clerici & personę religiosę sunt priuilegiatæ super bonis aduẽtitijs: vt habeant plenã ipsorũ administrationẽ: ita ꝙ id, quod est laicis aduentitiũ, clericis reputatur castrẽse, vel quasi e: vt est tex. no. in authẽ. præsbyteros. C. de epis. & cle. & no. in. c. quia nos j. de test. Et hac ratione fortè idem posset dici in bonis acquisitis prius: vt statim per ingressum gaudeat illo priuilegio. in auf. præsbyteros. & sic priuabitur pater vsufru. illorũ bonorum etiam in vita sua. Et est pulchra consyderatio & noua. & intelligo qn̄ filius hoc expressè disposuit: aliâs autem stabo dispositioni aut. si qua mulier. non ob. c. licet. alleg. p d. Ant. quia illud loquitur in laico: sed nos in clerico, seu religioso. Et per hoc etiã decidit quæstio de libris collatis filiofa. per patrẽ qui posteà ingreditur religionẽ. Cy. in. d. authẽ. refert Iac. de Rauen. tenuisse, ꝙ cẽsentur

f quasi castrensia bona. f & sic transirẽt in monasterium secundũ dispositionẽ ingrediẽtis: vt. §. dixi. Petr. hoc admittit in libris collatis magistris artium, vel doctoribus legũ: secus si scholaribus. argu. in l. fin. ff. de inoffic. testa. Hoc idẽ videtur sentire Bart. in l. filiæ. C. fami. ercisc. ꝙ in l. j. § nec castrensæ. ff. de colla. bo. vbi plenè reperies. mouetur enim principaliter, quia quãdiu filiussfa. est in studio, nõ dicitur exercere aliquam professionem militarem, vel quasi: ideò non potest dici habere castrense, vel quasi castrense peculium. Secus si iam erat aduocatus, vel doctor. Et

e ✠ SEB A. SAPI. ¶ Vel quasi. Vide cautelam, quæ ex hoc elicitur; quam ponit. d. Bart. vero. cautela. clvj. ꝙ quando filiussfa. vult testari inuito patre, efficiatur clericus. & sufficit prima tonsura, quã cautelã multũ commendat. d. Iaso, in. l. filiæ licet. col. ij. cir. fi. C. de colla.

f ZACHARIAS. ¶ Castrensia bona. Tu vide de hoc Bald. in authen. ex testamento. col. vj. C. de colla. vbi videtur cũ Pet. sentire & Bar. in alle. l. filiæ cuius. & omnino per Bal. in l. in donatione, colũ. iij. vbi in fi. refert Nico. de Mat. tenere contrariũ & Pau. de ca. consi. clxxxij. de quo plenè per Cardi. in cle. ij. q. vj. de magistr.

a ☞SEBA.SAPI.¶ Alia quæſtio.Vide Spe.in ti.de ſtatu.mo.§.j.que ſtio.xlvij.Abba.in.c.cũ ſumus.j.de regula.Ioan.de Imo.in.l.cũ filio.ff. de lega.j.

b ¶ In ſeculo.pondera ad illud,an poſsit concedi perpetuò,vt tranſeat: quia aliâs dixi,& fortè non malè,in fauorẽ fratrum montis oliueti,ꝙ ſi eccleſia vult,quòd tranſeat, & eſt ſibi vtile:ꝙ tũc tranſibit:quia in fauorẽ eccleſiæ eſt inductum: vt nõ tranſeat:ergo ſequitur, in fauorem tranſibit.facit quod habetur in le.ij.C.de iure emphy.quan doemphyteota nõ ſoluit canonem,ꝙ cadit, ſi dominus vult.facit quod habetur in ſimili in ca.admonet.de renun.Andr.Barba.

☞SEBA.SAPI.

c ¶ Ingrediẽs. vide Petr.de Ancha.in conſi.ccccxlij.incipien.in his dubijs. in. v. dubio . & in conſi.cclxxiij.incipien.pro & contra.& in cõſi.ccccxxxix.inci.ego autem. Alexã.in.l.ſi cum dotẽ.in prin. col.x.ff.ſol.mat.& in conſil.xiij.inci. circa primum dubium.in.ij. colũ.in iij.volu.& in cõſi. cxxxix.incip.viſo themate.in.ij. vol.

d ¶ Mulier.in.v.col. verſ.tanꝫ. & vide gloſ.in ver.mortẽ. in . l. j. ff. de teſta. quę dicit ꝙ p mortem naturalem impletur teſtamẽtum nõ per ciuilem:& vide Bartol.ibi & ibidem per Bal.& Pau.de ca.qui ponunt quæſtionem iſtam in terminis, & vide Bal.in.l.cũ pater. §. hæreditatem.hic alleg.& in d.l.ex facto.& in l.Statius.§. cornelio . de iure fiſci. Cy.Bal.& Saly.in l.deo nobis.de epiſco.& cle.vide latiſsimè per Imol. in.d.l.j.de teſtamẽ.

☞SEBA.SAPI.

e ¶ Alia quæſtio.Vide Angel.Imol.& Are.late.in.l.j. col. xij.ff.de teſtamen. Anto.de But.conſil. lxxx.inci.condidit teſtamentũ.

dic de hoc,vt ibi plenius no.& hæc ſatis placẽt,maximè inſpecto animo paterno,qui videtur donaſſe,non vt liberè diſponat: ſed potius,vt proficiat,& redeat ad proprios lares.

57 ¶ †Sed circa hoc cadit alia quæſtio:[a] ecce.ſ. a vidimus de iſtis bonis aduentitijs,qñ filius intrauit religionẽ:ſed quid ſi pater effectus eſt monachus:nũquid vſuſfructus in vita ipſius intrabit monaſterium: an redibunt bona ad filium remanentẽ in ſeculo?[b] de hoc vide gl. b in authẽ.idem eſt.C.de bo.quæ lib.quæ videtur velle,qd vſuſfructus nõ extinguit viuente patre:ſed nil boni allegat.Bart.ibi dicit,ꝙ pater perdit dimidiam vſuſfru.& ſic ſola dimidia applicabitur monaſterio invita patris. mouetur hac ratione.per ingreſſum monaſterij filius remanẽs in ſeculo liberatur à patria poteſtate.nam cùm ipſe pater efficiatur alterius poteſtatis:nõ põt aliũ habere in poteſtate vt.ff.de adul.l.ſic eueniet.no.etiã Bar.in.l. patri.ff.de adulte.Sed quando patria poteſtas perimitur abſq; facto patris : tunc clarũ eſt, ꝙ vſuſfru.nõ extinguitur,vt plenè no.in.l.ij. C.de bo.ma.quandoq; verò patria poteſtas extinguitur patris facto:& tũc ipſe debet habere medietatem vſuſfructus,& medietatem perdit:vt.l.j.&.l.cùm oportet.§.cũ autem.C. de bo.quæ lib.Sed in caſu noſtro, quãdo pater monachatur,perdit patria poteſtas facto ſuo:ergo videtur,ꝙ perdat dimidiã vſuſfru-
58 ctus.quod not.¶ †Sed quia ſuprà viſum eſt, c ꝙ ingrediẽs[c] monaſteriũ poteſt condere teſtamentum,ita ꝙ ſalua debet eſſe legitima deſcendentium,ſeu aſcendentiũ:nũc quęro, an hęres filij,legatarius,& ſimiles, qui aliqd debent capere ex teſtamento,vel ſine teſtamento:vt deſcendẽtes,ſeu aſcẽdẽtes, debeãt expectare mortem naturalẽ iſtius teſtantis:an verò debeant habere immediatè poſt ingreſſum,facit dubium , quia ingreſſus monaſterium habetur pro mortuo.xvj.q.j.c.placuit. ij.l.deo nobis.C.de epiſ.& cleri.Cy.& Bart. tenent contrariũ in.d.authen.ſi qua mulier.[d] d Bar.autẽ diſtinguit,ꝙ aut quãdoq; iſta mors ciuilis,quæ inducitur per ingreſſum monaſterij habet omnino quo ad bona eundẽ effectum,quem habet mors naturalis:vt puta,ſi quis ingreditur religionẽ fratrũ minorũ,qui non poſſunt aliquid habere nec in particulari,nec in cõi:& tunc hæres habebit omnia in continenti.ar.in pręalle.l.deo nobis.in princ. ſed quãdo talis mors ciuilis non habet omnino eundẽ effectũ , quia ſaltem in cõi illa religio poteſt bona retinere : tũc hæres inſtitutus debet expectare mortẽ naturalem : & ſic per conſequẽs alij legatarij:& interim diſpoſitio teſtatoris erit in ſuſpẽſo,ſeu in pendẽti. ¶ Poterit enim antè mori hæres, q̃ teſtator. ar.in.l.ſtatius.§.fi.ff.de iure fiſ.&.C.de do.inter vir.& vxo.l.res.& idem in alia quæſtione dicit Bar.de filijs:vt demum poſt mortẽ naturalem poſsint petere legitimã, & nõ ante: quia interim ipſe habet poteſtatẽ diuidendi prout vult:prout colligitur ex.d.authenti.ſi qua mulier.Item portio legitima filio nõ debetur,niſi poſt mortem naturalẽ.l.j.§.ſi impuberi.ff.de col.bo.Itẽ eſt poſsibile,ꝙ iſte filius moriatur anteq̃ pater.ergo &c.ff.de iure fiſ.l.ſtatius.§ fi.ſecundum Bar.habebit ergo iſte filius interim alimenta à monaſterio,ſecundũ Cy.& cũ hac opi.tranſit hîc.d. Ant.licet ſpecificè nõ
59 attingat legitimam filiorum.¶ †Mihi ſatis placet cõcluſio prędicta reſpectu hęredũ & legatariorũ.arg.in.l.cùm pater.§.hæreditatem.ff.de leg.ij.vbi per deportationẽ nõ tenetur quis reſtituere, quod debebat in caſu mortis:ita,ꝙ expectatur mors naturalis:cũ illa mors ciuilis non habeat effectum totalẽ mortis naturalis:maximè,quia poſſet contingere,ꝙ illud collegium deſtrueretur: & ſic mẽdicaret in vita ſua:vel quid ſimile poſſet ſibi accidere: ideò ſatis congruum eſt:vt expectetur mors naturalis.Sed reſpectu legitimè filiorum,nõ placet illa opi.per tex.ſin.in.c.cũ ſimus.j.de regula.vbi apertiſsimè probatur,quòd filius in vita patris poteſt legitimã petere:niſi velis diuinare,quòd pater fuerat ibi mortuus. tex.tamen ibi innuit contrarium:vt ibi ſentit Ioã.andr.& clarius do.Pet.de Ancha.&.d.Car.& Bart.& Bald.in authen.ingreſſi.& ſic ſaltem in conditione illius cap.poterit filius petere legitimam poſt confeſsionẽ patris:licet monaſterium ſit capax bonorũ.hoc etiam ſuadet æquitas maxima:ex quo enim pater eũ abijcit à cura ſua ęquiſsimum eſt,vt nõ habeat mendicare alimenta à monaſterio.ad idẽ adduco illã authen.ſi qua mulier.licet Bart.eam adducat pro ſe.ſi enim filius non poſsit petere legitimam in vita patris intrantis monaſterium:ad quid daretur ibi facultas patri diuidendi ſubſtantiam poſt ingreſſum inter liberos:cũ ius eſſet acquiſitum monaſterio retinendi illã legitimam toto tẽpore vitæ patris.ſed quia filij poterãt petere,& debebat pater ante ingreſſum bona diuidere:ideo fit illa ſpecialis gratia:vt poſsit diuidere inter liberos poſt ingreſſum:& quicquid ſit,maximam habet hæc opi.
60 æquitatem.¶ †Et ex his deciditur alia quæſtio,[e] an poſt ingreſ- e ſum monaſterij poſſet reuocari per iſtum monachum teſtamentum anteà conditũ.Pet.& Cy.in.d.authen.ſi qua mulier.ſimpliciter tenet ꝙ ſic.Barto.diſtinguit, vt.ſ.quòd quando fuit ingreſſus monaſterium fratrum minorũ,nullo modo poteſt reuocari:quia ſicut poſt mortem naturalẽ teſtamentum confirmatur irreuocabiliter ex parte teſtatoris:ita per ingreſſum huius religionis.Itẽ, quia fratres minores non poſſunt poſt profeſsionem factam aliquid diſponere de rebus humanis:vt in.d.cle.exiui.de verb.ſigni. quare credidit in eis non habere locũ illam authen.ſi qua mulier. quæ permittit poſt ingreſſum diſponere inter liberos. ¶ Secundo caſu,quando fuit ingreſſus aliam religionem:putat,quòd poteſt ipſe reuocare teſtamentum,donec viuit,& videtur tex.in ſimili ſecundum eum in.l.res vxoris.C.de dona.inter vir.& vxor. & cum hac opi.Barto.tranſit hîc do.Anto.qui ex hoc concludit, quòd licet primum teſtamentum fuerit conditum cum.vij.teſtibus,valebit tamen ſecundum cum duobus,vel tribus de teſta.c. relatum.&.c.cũ eſſes.quia nunc actus ſubijcitur diſpoſitioni iuris canonici.Item,quòd valebit ſimplex reuocatio : licet non ſit elapſum decenniũ:ſicut exigitur in.l.ſancimus.C.de teſt.¶ †Ego
61 inueſtigandę veritatis gratia,tenerẽ cõtrarium,quòd excepto caſu authen.ſi qua mulier.nullo modo poſſet amplius de bonis diſponere,per text.nota.in.d.§.illud.in authen.de mona.qui iudicio meo hoc bene probat.Ibi enim dicitur,quòd volens intrare monaſterium poteſt prius quomodo voluerit diſponere. poſteà verò nullam habet facultatẽ diſponendi: & gratioſè fuit conceſſus caſus authen.ſi qua mulier.quando verò diſponit liberis exiſtentibus:& tunc poſsit inter eos diſponere prout ibi dicitur:non autem datur ſibi facultas diſponendi inter alios.vnde arguendo ex illo tex.per locũ à ſpeciali videt optimè hoc probari,& ſic habemus caſum ſpecificatum,in.d.§.illud.& in authẽ.ſi qua mulier.facit etiam ratio:ne notetur proprietas in eo ſic diſponendo de rebus temporalibus ad libitũ:cũ iam poſt profeſsionẽ ſit mortuus mundo.d.c.placuit.xvj.q.j.& amplius non habet velle,aut nolle. de ele.c.ſi religioſis.li.vj.nec teſtamentũ põt depẽdere à volũtate tertij.l.pe.cũ ibi no.C.qui teſt.face.poſ.&.ff.de hære.inſti.l.illa inſtitutio.&.l.captatorias.& per hoc tollitur,ſi diceretur,ꝙ cũ Abbatis conſenſu hoc facere poſſet.Itẽ adhuc obſtant iura ſuperius allegata.¶ Ex his infero ad deciſionem alterius q̃ſtionis,an poſ-

ſit teſtari

a ¶ Ingressum. Vtrũ ingrediẽs monasteriũ possit testari post ingressum vide etiã per Archi. in.c.pe.§.nũc autẽ.xix.q.iij.vbi ponit, an possit testari intra annũ probationis. Et cõcludit hoc pendere ex futuro euẽtu: quoniam si profitebitur, eius testamentũ nõ valebit, cũ nõ appareat, ꝙ tunc voluit esse monachus: alias secus. & dicit ꝙ si contingat eum mori intra annũ probationis, valebit eius testamẽtũ. & vide do. Ant. ĩ. c. de his. circa fin. de sepul. vbi in alia. q. videtur ponere pro cõstanti, ꝙ ingressus possit testari intra annũ probationis. de quo vide per Do. in. c. nõ solum in. iiij. col. de regu. in. vj. vbi refert Lap. in alleg. Item adde hic. q. quam ponit Lap. allega. xlvij. in fi. & Bald. in authẽ. si qua mulier. in antepe. col. versi. tertiò principaliter quærit. C. de sacrosan. eccl. & ꝙ ingressus monasteriũ possit testari intra annũ probatiõis. tenet Bal. in. l. generali. circa prin. C. de sac. san. eccl. & ad hoc alle. Ioã. an. in not. in. c. beneficiũ. de regu. libr. vj. sed tu vide per Spec. in tit. de statu mo. versi. iij. vbi cõcludit. ꝙ potest testari inter filios: sed nõ inter extraneos, etiam si sint filij naturales. Sed ipsemet Spe. in eo. tit. ver. lv. dicit, ꝙ licet ingressus possit testari inter filios: tamẽ eis non poterit facere substitutionẽ pupillarem: cum eos non habeat in potestate. arg. l. is qui. ff. de vul. & pupil. Itẽ vide Spe. in tit. de sta. moñ. versic. lvij. vbi dicit, quòd sicut monachus nõ potest testari: ita nec potest cõfiteri de dote vxoris suæ: nec cõtrahere. Itẽ ꝙ nouitius potest testari intra annũ tenet Domi. post Ioã. an. in. c. beneficiũ. in. iiij. col. de regu. in. vj. Et qd si ingressus monasteriũ, cui bona sunt acquisita confitetur recepisse certam quantitatẽ noĩe dotis ab vxore, vel se recepisse nomine vsurarũ: quas vult restituĩ? Dic, ꝙ non põt, nisi hoc faciat de consensu Abbatis secundũ Bal. in authẽ. si qua mulier. circa prin. C. de sacr. san. ecc. vbi ad vtrũq; dictũ alleg. Et si pater professus religionẽ instituit filium in dimidia bonorũ, & de alia parte nihil dicit, reliqua pars applicatur monasterio secũdũ Bal. in auth. si qua mulier. in pe. col. ver. q̃ritur: ponamus p illũ tex. ꝙ tene mẽti. qa est pulchra limitatio ad multa iura. ¶ Adde tu, an existens intra annum probationis habeatur pro laico. vel religioso. Pe. de Ancha. consi. xliij. & an ingrediens religionẽ possit testari. vide Lap. alleg. xxvj.

b ¶ Quod bona. Et quod fratres incapaces bonorũ possint capere, vt vẽdant: & ex illis pecunijs in necessarijs sibi prouideãt. tenet pulchrè examinando Archid. in. c. quia ingrediẽtibus. xix. q. iij. & dicit se de hoc dicturum in. c. de viduis. xxvij. q. j. & dicit idem Imo. in. l. apud Iul. §. fi. in fi. ff. de lega. j. allegãdo gl. in. d. c. j. de reli. do. in. vj. Item adde, ꝙ monasterio incapaci bonorũ, potest relinqui pro alimentis. Ita dicit Ang. in. l. si Stichũ. §. stipulatio. ff. de ver. obli. De quo vide per Bar. in. l. si seruos. ff. de ali. & cib. leg. & vide tex. & ibi Bar. in. l. legatum. ff. de capi. dimi. & in l. si metallum. ff. de his, quæ pro nõ scrip. habẽ. Itẽ vide Archi. in. c. de viduis. xxvij. q. j. circa mediũ. vbi dicit. ꝙ quicquid dicant. hodiè talia monasteria incapacia bonorum. volũt habere bona ingredientiũ, nõ vt retineant, sed vt vendãt. sed subiungit Archid. quo iure ista faciunt. generaliter enim præciũ succedit loco rei. vt ff. de vsufru. l. quia qui p̃cio. & de tribu. j. procurator. §. plane. Itẽ adde. ꝙ frater minor est incapax emolumẽti & tituli: vnde si instituitur, est perinde ac si homo mortuus institutus fuisset secundum Bal. in. l. eam quam in. ij. col. & v. colũ. C. de fideicõ. vbi ponit de multiplici incapacitate. Itẽ frater minor non excludit substitutum, secundũ Bal. in. l. cum accutissimi. C. de fideicom. ¶ Adde, an fratres minores sint capaces relictorum, per eundẽ Abb. consi. xlvj. ij. lib. qs succedat fratribus minoribus, vide Roma. consi. ccxcvj. & an ipsi succedere possunt, per eundem consilio. cclxxvij. Quid autẽ de fratrib⁹ sancti Augustini: vide per eundem cõsi. ccxxxv. & Cal. cõsi. x. quid de fratrib⁹ de mõte carmeli. vide Lapum. allega. vj. Anto. Francis.

¶ An bona ingredictis monasteriũ omnino incapax bonorum, applicẽtur monasterio, vel cui: dicas, ꝙ si monasteriũ est capax absq; dubio illi applicentur: vt in authen. ingressi. & ibi plene de materia. C. de sacrosan. eccle. sed si monasterium est omnino incapax: ipsa bona debent vendi, & in necessitatẽ monasterij conuerti: vt per Spe. in tit. de statu. mona. in ver. & ibi per Bal. in addi. & per do. Cardi. in cle. exiui de paradiso. in. §. prouide, in. ij. q. de verb. signi. Vltra autẽ necessaria, & pro indigentia monasterij, applicantur bona venientibus ab intestato. Et ideò dicebat do. Cardi. in. d. cle. exiui. in. §. cũ verò. de verbo. signi. ꝙ bona ingressi religionẽ sancti Francisci, quæ est incapax, & in particulari, & in communi, applicantur venientibus ab intestato: non autem ecclesiæ, vel monasterio, quod ille est ingressus.

c ☞ SEBA. SAPI. ¶ Fratres. Quod fratres minores sint incapaces, tenet Card. in cõsi. cij. incip. super dubijs. in. ij. dubio. Abb. in consi. xxvij. incip. dubium super quo. col. ij. in. j. volu. Roma. in consi. cclxviij. inci. in casu proposito. & in consi. ccxvj. inci. circa declarationem. De mẽdicantibus verò vide Car. in cõsil. lxvj. incip. in dubio præmisso. circa fi. cum allegatis per Alex. in. l. apud Iulianum. §. cõstat. col. iij. ff. de leg. j. Pet. de Ancharano in consilio. lv. incip. Ioan. andr. & Rapha. Cuma. in consilio clix. incip. viso. & Alexandrum in consilio. lxxxij. incip. eximie domine. col. ij. in. j. volu.

a fit testari post ingressum.[a] & certè inter liberos & monasteriũ põt, iuxta auth. si qua mulier. Intellige qñ prius nõ disposuit, vt ibi, aliter autem disponẽdo inter alios nõ potest in forma testamẽti, secundũ Cy. in. d. auth. si qua mulier. Sed ad hoc, vt valeat donatio, poterit consentiente Abbate & capitulo de mobilibus tñ: nã immobilia nõ possunt alienari sine debita solẽnitate. Ego non video, ꝙ ipse amplius tanq̃ ipse possit aliqd disponere de illis reb⁹: cũ iã trãsiuerint ĩ ius monasterij: & nullã ampli⁹ in eis facultatẽ habet: vt apertiſ simè dicit tex. ĩ. d. §. illud. sed noĩe monasterij poterit illas res concedere, quas posset monasteriũ: nec tũc dicit facere ipse, sed monasterium. ¶ Nũc venio ad cãm intestati, & re tractabo etiã aliqua cõia causæ testati. Quæro ergo, si qs ingrediatur monasteriũ prius nõ cõdito testamento, cui applicabunt bona ingressi? Sol. regula est, ꝙ applicantur monasterio suo, si nõ habet descendẽtes, vel ascẽdẽtes: vt in. d. auth. de mona. §. illud. & xix. qõ. vlt. c. qa ingrediẽtibus. & §. nũc autẽ. si aũt habet descẽdẽtes, vel ascẽdẽtes, serua qd legi. & no. in auth. si qua mulier. canonizata, vbi s. vt dixi in p̃cedẽtibus qõnibus. verũtñ in aliquib⁹ remanet dubietas. ¶ Et primò dubitat de bonis ingredientiũ monasteriũ, qbus non licet habere immobilia: sicut sunt minores, p̃dicatores, & similes mendicantes: quo casu variæ sunt opi. Quidã em̃ dicũt, vt referũt Inno. & Io. an. ꝙ immobilia habẽtur pro derelicto: & sic occupãti cõcedunt. ff. pro derelicto. l. j. ij. iij. & alij dicũt: ꝙ debẽt venire ad succedẽtes ab intestato. Tertij dicunt, ꝙ cũ talis non sit tantũ monachus monasterij, qd ingredit, sed etiã ipsius Diœcesani: ꝙ bona ipsius debẽt venire ĩ ipsum Diœcesanũ, ex quo monasteriũ capere nõ põt. arg. xvj. q. j. c. qui verè. & xviij. qõ. j. c. vno. & xxvij. qõ. j. de viduis. el. j. vbi de hoc. de deci. c. qm̃. C. de epi. & cle. l. nulli. §. qd si testator. Alij aliter. & vide Cy. in. l. deo nobis. C. de epi. & cle. Et cũ hodiè isti mendicantes sint exempti, & papa sit eis loco Diœcesani, hęc bona venirẽt ad papã secũdũ hãc opi. & secundũ Gas. de Cal. q tñ dicit: ꝙ Ioã. pa. xxij. in extrauagã. q̃ incipit: ad cõditorẽ. renunciat oĩno: qd sibi reseruauerat Nic. iij. in bonis oblatis, qualitercunq; obueniẽtib⁹ fratribus minoribus. & vide hãc reuocationem p Io. de lig. ĩ trac. minoricarũ. post Bart. vide etiã ad materiã Spe. in ti. de sta. mona. §. j. ver.

62 iij. & in gl. in. c. vnico. de reli. do. l. vj. ¶ † Cõcludo scdm cõem opi. q̃ mihi satis placet breb uibus, quod bona[b] ingrediẽtis religionẽ minorum veniũt ad succedẽtes ab intestato. ipsi

c em̃ fratres[c] nõ possunt capere bona, nisi ꝓut habetur in cle. exiui de paradiso. de ver. sig. & dicendũ vt ibi. Hoc voluit Bart. in tractatu, seu libro minoricarũ. & Fede. consil. xxvj. ad hoc. ff. de his, q pro nõ scri. ha. l. si in metallũ. C. de hęre. insti. l. j. ff. si tab. te. nullę. exta. l. j. ff.

63 de testa. mil. l. neq;. ¶ † Fratres verò prædicatores & alij mẽdicãtes, qui nõ sunt adstricti tantę mẽdicitati, poterũt capere: nõ vt bona immobilia, seu vt iura perpetua sibi retineãt: sed vt vendãt & se alant. Ita seruat glo. in. d. c. vnico. & Cy. in. d. l. deo nobis. & Spe. vbi s. & Fede. de Sen. consil. xij. & xxvj. ¶ Ad vnũ tñ aduerrè, ꝙ licet isti fratres possint capere, vt vendãt: dicit tñ Gas. de cal. se obtinuisse in iudicio, ꝙ ad hæc bona cõsequẽda nõ habeant actionẽ. nõ. em̃ possunt vendicare, cũ nõ possint habere dñiũ rerũ immobiliũ, vt. c. vno. de reli. do. li. vj. sed implorabũt in hoc officiũ iudicis. Item dicit in alijs bonis relictis fratribus istis aliter, quã per religionis ingressum, & etiã minoribus: vt possint capere, vt vendant seu permutẽt: ex quo nõ sunt incapaces propter delictũ: sed propter zelũ Dei. l. apud Iul. in fi. cũ. l. seq. ff. de leg. j. hoc verũ, nisi modus per quẽ relinquit, sit cõtrarius regulæ eorum. exemplũ: si relinquo hęredẽ meũ, vel ali quod hospitale: quod legatis honoraui, oneratum ad dãdũ in perpetuũ fratrib⁹ minoribus, vel p̃dicatoribus centũ. hoc em̃ nõ valet: quia nõ possunt habere annuos redit⁹ in perpetuum: vt in cle. exiui de paradiso. de verb. signifi. ver. cunq; annui reditus. nec possunt petere æstimationẽ propter modũ & voluntatem testatoris. de quo vide latius per Io. de Lig. post Bar. in lib. ij. minoricarũ. in. c. inter-

then. ingressi. & ibi plene de materia. C. de sacrosan. eccle. sed si monasterium est omnino incapax: ipsa bona debent vendi, & in necessitatẽ monasterij conuerti: vt per Spe. in tit. de statu. mona. in ver. & ibi per Bal. in addi. & per do. Cardi. in cle. exiui de paradiso. in. §. prouide, in. ij. q. de verb. signi. Vltra autẽ necessaria, & pro indigentia monasterij, applicantur bona venientibus ab intestato. Et ideò dicebat do. Cardi. in. d. cle. exiui. in. §. cũ verò. de verbo. signi. ꝙ bona ingressi religionẽ sancti Francisci, quæ est incapax, & in particulari, & in communi, applicantur venientibus ab intestato: non autem ecclesiæ, vel monasterio, quod ille est ingressus.

c ☞ SEBA. SAPI. ¶ Fratres. Quod fratres minores sint incapaces, tenet Card. in cõsi. cij. incip. super dubijs. in. ij. dubio. Abb. in consi. xxvij. incip. dubium super quo. col. ij. in. j. volu. Roma. in consi. cclxviij. inci. in casu proposito. & in consi. ccxvj. inci. circa declarationem. De mẽdicantibus verò vide Car. in cõsil. lxvj. incip. in dubio præmisso. circa fi. cum allegatis per Alex. in. l. apud Iulianum. §. cõstat. col. iij. ff. de leg. j. Pet. de Ancharano in consilio. lv. incip. Ioan. andr. & Rapha. Cuma. in consilio clix. incip. viso. & Alexandrum in consilio. lxxxij. incip. eximie domine. col. ij. in. j. volu.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Secundò dubitatur. Pondera, quia videntur duo dubia. Primũ, an poſſit concedi in extraneos. Secundò, an videatur cõceſſum, ſi verba hoc important. vidi dubitari de vxore eo caſu, quo verba cõprehendũt, etiã extraneos. & hoc per. d. §. emphæteoſim. And. Barba.

b ¶ Generaliſſimo. Adde Cal. conſi. xxiij. de reg. vbi etiam de infra dicendis. Et ad quẽ ſpectent de iure commun i bona ingrediẽtis monaſterij vide Lap. all. cxxix. & cui acquirantur bona tranſeuntis ad aliud monaſterium: vide p eũdem alleg. lxij. Anto. Franciſ.

¶ Circa hoc: an applicentur bona ingreſſi monaſterio ſi liberetur ab illo monaſterio, & aliud forſan ingrediatur: iuxta formã c. licet. de reg. vel ſi forſan ſit expulſus à monaſterio: an ſint ſibi bõa reſtituẽda: vide Bal. in addi. Spec. in ti. de ſtatu mona. in ver. iij. & Spec. in verſ. vij. & ver. xxv. vbi dicit Spe. ꝙ bona remanẽt monaſterio à quo eſt expulſus: ſed Bal. in addit. de qua. §. dicit, ꝙ bona ſunt ſibi reſtituenda. tamen vide do. Car. in cle. j. ĩ. §. quia vero. in. iij. quæſtio. c. de ſtatu mona. vbi dicit ꝙ talia bona ſunt applicãda monaſterio, ad quod accedit. vel illi monaſterio, in quo ſi eſt expulſus à primo. petatur p diœceſanũ. & vid Spe. in tit. de ſtatu mo. in. §. ij. verſi. xxiij. & vide per do. Abba. in. c. quanto. de offi. or. & per Car. in. c. ꝙ à te. de cler. coniug.

c ¶ Aliud. Item adde ꝙ frater minor qui eſt incapax: licet efficiatur epiſcopus, vel aliâs capax bonorũ, propter hoc non recuperat bona ab his, qui ſucceſſerũt patri ingreſſo propter ipſius fratris minoris incapacitatem. Ita determinat Bart. in tracta. minori. in. iij. lib. in antepe. q. Pro quo faciunt, quæ latiſſimè ſcripſit poſt. d. Ant. d. Bart. de bellenzi. in, c. quia diligentia. de elec. Et vtrum ſi filius efficitur frater minor: deinde exĳt monaſterium illud, & intrauit monaſterium capax bonorum; an ſuccedere poſſit patri? vide Barto. in. d. tracta. minori. in. iij. libro. in penul. quæſtio. & qd ſi inſtitutus & ſubſtitutus in teſtamento ratione inſtitutionis reperitur capax, & ante euentum inſtitutionis ingreditur monaſterium mendicantium incapax bonorum: tandem tempore euentus ſubſtitutus fortè ex diſpenſatione Apoſtolica eſt Abbas, vel monachus in monaſterio capace bonorum: an poſſit ſuccedere ex ſubſtitutione. Bald. in. l. ex facto. §. final. per illum textum. ff. de vulgari & pupillari. concludit quòd ſic.

¶ Adde quod voluit Ro. cõſi. cclxiij. ſ. alleg. Ang. conſi. xcj. etiam alega. vide Abba. conſi. cxj. j. alleg.

a ¶ Secũdo dubitat[a] de quęſtione no. quid de bonis ingrediẽtis aliquam religionẽ particularem alicuius ordinis habentis patrẽ Abbatem, qui põt & ſolet trãſferre monachos de loco ad locum: ita ꝙ omnia monaſteria illius ordinis ſunt quaſi mẽbra ſub vno capite: nec intrantes particularẽ locũ promittunt ſtare ibi, ſed promittunt ſeruare regulã ſecũdum ſtatuta ordinis. Sicut propriè videt in monachis montis oliueti: ita etiã credo, ꝙ ſeruent iſti alij mendicantes. & ſcias hanc vnionẽ potius procedere ex ſtatutis ordinis confirmatis p pa. q̃ à iure cõmuni, vel ex diſpoſitione regulæ ſancti Benedicti: qa ſecundũ regulam & diſpoſitionẽ iuris cõmunis, quodlibet monaſteriũ recognoſcit caput de per ſe. ſ. Abbatẽ, vel priorẽ & eps eſt ſuperior tanq̃ Diœceſanus. ſic habetur. xviij. q. ij. quaſi per totum. In hac quęſtione conſuluit Gaſ. de Cal. vt hîc refert domi. Anto. qui in effectu dicit quoſdam profeſſos in genere generaliſsimo, b aliquos in genere ſubalterno: quoſdam in

64 ſpecie. ¶ † In genere generaliſsimo dicit profeſſos iſtos, qui profitentur in manibus epiſcopi: vel qui vouerunt ſe ſeruaturos tria ſubſtantialia regulæ. xxvij. diſt. c. quod inter rogaſti. xx. quęſtio. j. quẽ progenitores. xxvij. q. j. c. vidua. cũ ſi. Itẽ is: qui profitetur regulã prędicatorum, vel minorũ ante annũ probationis. de reg. non ſolũ. & c. conſtitutionẽ. li, vj. obligantur em̃ iſti religioni in genere, & non in ſpecie. & de iſtis qualiter obligentur: dic vt no. Inn. in. c. porrectũ. de regul. de bonis autẽ iſtorũ nõ ponit expreſſè hîc. d. Ant. ſed ego credo, ꝙ ſint in diſpoſitione epi, qui eſt eis loco Abbatis. quod ſentit Fede. de Señ.

65 conſil. xx. ¶ † Venio ad ſecundos. ſ. profeſſos in genere ſubalterno: & iſtos vocat illos, de quibus in terminis q̃ſtionis noſtrę. & iſtorũ bona dicit, ꝙ acquiruntur nõ monaſterio recipienti, ſed toti ordini: quia ex quo totus ordo ſentit onus iſtius ingreſsi, naturale eſt vt ſentiat commo dũ. alle. Spe. de ſtatu mo. verſ. xix. & gl. quam dicit fing. xxvij. q. j. de viduis. el. j. in gloſ. ij. quæ dicit bona eſſe in poteſtate & diſpoſitione illius, qui eſt ſuperior in ordine, vt ſic diuidat & diſtribuat prout ſibi videtur. putat tn̄. d. Anto. ꝙ ſi eſſent plura monaſteria ſub vno capite & profeſsio determinaretur ad loca particularia: qa monachi de particulari loco, nunq̃ remouentur, ꝙ tũc bona applicabuntur ad particularẽ locũ: vbi ingreditur. qd ſatis placet: qa ceſſat cauſa prędicta. & eſt cauſa quare bona ingreſsi aggregantur monaſterio, ſecundũ onus monaſterij im

66 minens. xvj. q. vj. de lapſis. ¶ † Bona verò eorum, qui profitent certã regulã in ſpecie: vt ſunt iſti, q̃ profitẽtur regulã, & in certo monaſterio alij non ſuppoſito, modo prędicto applicantur illi monaſterio: & intelliguntur iura cõmunia: vt iſtud cap. & auf. ingreſsi. &

67 auf. ſi qua mulier. cũ ſi. ¶ † Sed in iſtis oritur: dubiũ. Quid ſi monach⁹ clauſtralis vnius monaſterij efficitur prior alterius priorat⁹ reuocabilis tamẽ ad nutũ Abbatis: vel ſuperioris vtrũ hęreditas ſibi delata, vel bona aliunde ſibi obueniẽtia acquirant monaſterio prĩcipali aut prioratui? vide pleniſſimè per Fed. cõſ. xxxiiij. vbi determinat, ꝙ prioratui, ſi bona priorat⁹ ſunt diuiſa à bonis monaſterij. ¶ Ex hoc habes, ꝙ licet bona aduenientia per actum profeſsionis acqrantur monaſterio, vbi ĩgreſſus facit profeſſionẽ: alia tn̄ bona acqrunt dignitati, cui p̃ſidet acquirẽs: vel vbi trãſlatus eſt. licet ſit inde remouibilis ad nutũ ꝙ multum limitat. c. vnũ. xviij. q. j. vide motiua pleniſſimè per Fede. vbi. §. Et ad aliud dubiũ magis forte vtrũ hęreditas acquiratur loco, vbi religioſus erat tẽpore delationis & aditionis: vide pleniſſimè per Fede. cõſi. xxvj. vbi videt cõcludere, ꝙ loco aditionis. & faciũt not. per Archi. in. c. j. xviij. q. j. ſed in contrariũ faciũt no. per Inn. hîc. vbi dicit, ꝙ omnia iura ingreſſi incontinenti applicantur monaſterio, adeò ꝙ ſecundũ quoſdam mortuo monacho ante aditionem poteſt monaſteriũ adire hæreditatem: de quo j. ſubijciam. ¶ Aliud[c] dubiũ not. circa idẽ eſt, quando tẽpore delationis hęreditatis monachus, vel frater erat in monaſterio incapace: vt puta inter minores: ſed tẽpore aditionis erat tranſlatus legitimè ad ordinem ſancti Benedicti. vide Fede. conſilio. xx.

68 ¶ † Item eſt dubium, quid ſi ingrediens monaſteriũ moriatur intra probationis annũ[d]? Cy. & multi alij in authen. ingreſsi. C. de ſacr. ſac. eccle. tenẽt, ꝙ ipſius bona ſpectãt ad monaſteriũ: quia moriendo ibi, videt mori voluiſſe, vt monachus. Itẽ. d. Anto. dicẽs ſe putare, ꝙ illa bona pertineãt ad monaſteriũ ratione vltimæ volũtatis: quia illa bona videt contuliſſe monaſterio, ſi ibi remaneat. Bar. in authen. ſi qua mulier, in fi. dicit, ꝙ pro monaſterio videtur caſus in. c. fi. de ſuc. ab inteſt. dicit tamen hoc relinquẽdũ canoniſtis. certè illud c. fi. hoc non probat. ego dicerẽ ſic: ꝙ aut iſte intrando probationis cauſa[e], expreſſè obna

d ¶ Probationis anno. no. de eo, qui moritur intra annum profeſſionis. vide Raph. in. d. authẽ. ſi qua. vbi tenet contra Iac. Petr. & Cy. vide Io. an. de Imola. in. c. ĩ. de teſta. vbi idẽ ſequitur. vide. d. Petr. in. d. c. ĩ. vbi ſequitur Cy. & in c. cũ cauſam. de ele. & in ſua diſputatione, quã fecit paduæ & in. d. c. ĩ. de teſta. & in conſili. xv. ego tenui cõtrarium per noua motiua in. d. c. ĩ. vide ibi omnino. And. Barba.

Anto. Franciſ.

¶ In hoc caſu de eo. qui moritur intra annum probationis in monaſterio, cui ſint applicanda eius bona. putarem aliter eſſe diſtinguẽdũ, quia ſi certum eſt, ꝙ iſte intrauerit ſimpliciter ex cauſa probationis & morte p̃uentus pendẽte tẽpore probationis, nullã facit profeſsionem: crederem bona applicari venientibus ab inteſtato: ſi nullã fecit diſpoſitionem: qa ex quo erat in monaſterio ad probationem tantũ modò, non poſſumus dicere, ꝙ ante profeſsionem tacitam, vel expreſſam: bona ſint acquiſita monaſterio: q̃ non acquiruntur illi p ſimplicem ingreſſum, ſed p profeſsionem. vt in auth. ingreſsi. & in auth. ſi qua mulier. C. de ſac. ſanc. eccle. ſi verò eſt ingreſſus monaſterium ſimpliciter: non declarato, ꝙ illud fuerit ingreſſus cauſa ſtandi in probatione:

e & hoc caſu q̃uis iura concedant ſibi annũ ad probandũ, vt in. c. licet de reg. tũc ſi moriat ante lapſum anni probationis nulla facta diſpoſitione de bonis ſuis, putarem ꝙ habuerit animum permanendi in religione & per cõſequens. ꝙ bona ex tali ingreſſu, qui videtur eſſe factus animo permanendi in religione applicarentur ipi monaſterio per no. in. d. auf. ingreſſi. ideò puto multum fore cogitandum ſuper hoc.

e ✠ SEBA. SAPI. ¶ Probationis cã. ¶ Cũ Abb. trãſit. d. Bñdictus Capra. in conſi. cxlv. incip. punctus: quidam iuuenis. de quo articulo vide plenè per Andræ. Sicu in. c. ĩ. j. de teſta.

ſua contulit

a ¶ Feudalibus. Vide Bal.in.c.cęterũ.in vlti.col.de iudi. vbi dicit ꝙ in ſucceſsione feud.monaſterium non habetur loco filij.Item vtrum monachꝰ vel canonicus regu.ſuccedat in feudum.vide Io.de lig.in.c.fi.de conſtitu. in vlti.col.& adde ad hoc ſing.dictum quod ponit Bal.in extrauagan.de pace conſt.in ver.libellariæ. in fi.vbi dicit,ꝙ mutus,ſurdus, & furioſus, & ſimiles ſuccedũt in feudo,ſi feudatarij non tenentur p̃ſtare operã, vel ſeruitiũ perſonale:ſed cõmodũ pecuniariũ:puta ſpallã porcelli niſi pactũ vel conſuetudo patriæ aliter diſponeret ꝙ firmat.d. Ant.in.c. cũ apud.circa fi. de ſpõ. & remittit ad naturã feudi.in tit. Ep̃m vel Ab.§.mutꝰ. & eſt vltra eum text.in.c.j.in tit.an mutus vel aliter imperfectus vbi eſt ēt tex. an retineat feudũ paternũ.& circa illud ꝙ dixi de monacho. Adde oĩno gl.in.l. de quibꝰ.ff. de leg. vbi dicit ꝙ ſi de cõſuetudĩe monachus nõ ſuccedit in feudo extẽditur ad canonicũ regularẽ. & de monacho an ſuccedat in feudo vide gl.in.l.j.C. b de legi.Et adde qđ moder.hic tenent ĩ diſtinctè qđ feudũ nõ tranſeat in monaſteriũ:quia ꝑ hoc fieret deterior conditio dñi cũ feudũ nũcꝫ poſsit redire ad dñm ꝓpt̃ mortẽ vaſalli:quia eccleſia nũcꝫ moritur ꝙ fortè contigiſſet ſi transferrent in eccleſia & de qõne hic poſita vide per Bal.in.c, quę in eccleſiarum, de conſti. vbi etiam ponit quid econtra ſi dñs feu. ingrediat̃ monaſterium.Item de iſta. q. in terminis: videlicet an feudũ tranſeat in monaſteriũ vide per Archi.in.c.ſi qua mulier.xix.qõ.ĩ. vbi tenet idem quod no.Inno.hic & per Hoſt.in ſumma de immu.§.inquantum.iiĩ.colum.ver.ſed nec illa immunitas.per Bal.in authent.niſi rogati, C.ad trebel.& latè per eum in ſua repe.l.de quibus.ff.de legibus.Item ad prædicta vide Bal.in.c.j.circa fin.ſi de feudo fuerit controuerſia.
Adde an feudum tranſeat in eccleſiam.Franciſ.de Are.conſi.xiiĩ.Cald.cõſi.iiĩ.de feu.vide etiam Ange.conſi.x: & conſi.cclxxxiĩ.
Anto.Franciſ. ¶ An feudum per ingreſſum monaſterij reuertat̃ ad dñm vel trãſeat in ipm monaſteriũ vide Bal.in.l.q ſe patris.ĩ.x.col.C.vñ libe.& in.c.j.de eo q arma belli.depo.in vſi.feu.vbi tenet ꝙ non trãſit in monaſteriũ.& pro hoc facit:quia feudũ etiã per oĩa reliqui non poteſt.c.j.§.donare.q̃ feuda olim poterant alienari.vbi p Bal.& habet̃.in.c.de cogni.feu. in vſi.feu.vbi per Bar.Cepo.Verñ.in.xxiĩ.diffe.& per Bal.in.c.j.in.vj. col. de pace iuramẽ.firmã.vbi videt̃ eſſe caſus de hoc ꝙ eſt verum ēt de cõſenſu filiorũ vaſalli legãtis ſecũ dũ Bal.in.j.c.ĩ.vj.co.de ꝓhi.feu.alie.p Fed.& idẽ tenet Iac.aluarotus in.c.j.an agna.vel fi.& vide Spe.in tit.de feu.in.§. quoniã.in ver.xix.& per Bal.in auẽ.niſi rogati.C.ad treb.& in.l.ĩ.C.cõia de leg.& p Pau.de caſt.in conſi.cxlj.eſt tñ verũ ꝙ feudũ põt cõcedi monacho & ſi illud cõcedat̃ ei tale feudũ bñ acquirit̃ monaſterio.ĩputat̃ em dño quare ipſũ feudũ monacho cõceſsit:vt no.voluit Bal in.l.cũ oportet.ĩ vl. col.C.de bo,quæ lib.ſciebat enim vel ſcire debebat ꝙ quicquid acquirit monachus,acquirit ipſi monaſterio:vt in authen.ingreſsi.C.de ſac,ſanct. eccle.& in.c.cum ad monaſterium.de ſta.mo,& ad prædicta vide Bart,in l,j.in.ĩ.qõne.C.de le.vbi dixit quod feudum non debetur monacho ſi ingreditur monaſterium poſt inueſtituram acceptam: & per conſequens patet ꝙ non tranſit in monaſterium & ad prædicta vide etiam Alexã. in cõſ.xxx.& .cxxxvj. in prima parte conſiliorum.

diſtin.credo limitandum, & reſtringendum tex.in cap.primo.§.qui clericus.in vſib. feu.ſi de feu.fue.cõtrouer. vbi ſimpliciter dicitur, quòd ſi feudatarius efficitur clericus,vel monachus,amittit feudum.Et miror, quod docto.de illo tex.nullam fecerunt mentionem.

70 ¶ † Quæro quid de [c] emphyteoſi,nunquid b transeat in monaſterium.Ioano.Andr.tenet c quod ſic.argumen.l.peto Luci Titi.§. primo ff.de leg.ſecundo Et licet ſecundum eum, ſit argumen.in contrarium.in authentica de ali. & emphy.§.primo colum.ix.remittit ad Spe. de loca.aliâs de emphy.§.nũc aliqua.ver.cxx. vbi plenè reperies.& in ver.ſequen.Barto.in d.authenti.de ali.& emphy.§.primo vbi dicitur,quòd tranſit in eccleſiam, niſi dominus reuocet.Sed ſi dominus vult poteſt reuocare ſecundum eum.Et idem tenet Specu.in loco prędallega.& ibi dicit Ioan.And.quod de hoc non eſt quęſtio ſecundum Dyn.quia in dicta authenti.eſt caſus. Et hoc dicit verum & æquum,maximè põderatis pactis, quæ ponũt de non alienando in eccleſias,milites,vel potentes.& idem ſentit Spec.eodem.§.ver.cxvj. quia durior efficeretur conditio domini, ſi tranſiret in eccleſiam:quę non ſic de facili p-
71 dit ius ſum. ¶ † Quid autem ſi recipit in feudum pro ſe & filijs :nunquid intrãdo monaſterium tranſeat cum eo? vide ple. in Spec.in .§.prędallegꝫ.verſi.cliij.& ſeq.vbi videtur velle quòd tranſeat in eccleſiam:& quanto tempore re ibi vide.Do.Anto.putat contrarium:quia monaſteriũ non eſt verus filius.& verba contrahentium ſtrictè debent intelligi l. quicqd adſtringendę.ff.de ver.ob. quod ſatis placet, ne contrahentes decipiant̃ fauore religionis.
72 de do.c.per tuas. ¶ † Queritur qđ de vſufru
d ctu [d] exiſtente apud ingredientem : nunquid tranſeat in monaſterium? Io.an.ꝙ ſic:& durabit ſecundum eum in vita ingredientis tantũ inſti.de acqui.per arro.§.vſus etenim & vſuſ fruct.& ſequẽ.de vſufruct.§.finitur.vide hoc per gloſſ.xix.quęſtione vlti.capitu.ſi qua mulier.& idẽ tenet glo.& Specu.de ſtatu mona. ver.xlvj.Idem tenet gl.ĩ auẽ.idẽ eſt.C.de bo. quæ libe.Idem Bart.& alij in authen.ingreſ-

¶ Feudalia. vide latè per Alex.in conſi.x.incipi. viſo inſtrumẽto.in.v.col. Old.in conſi.ccxx iiij.inci.factum tale eſt.

c ¶ Quæro quid de. Et ad iſtam.q. vide Bar.in authen. niſi rogati.C.ad trebel. & quod tranſeat tenet Archi. in auẽ.ſi qua mulier. vltra mediũ.xix.q.iĩ.de quo vide oĩno per Bal.in auẽ.ingreſsi. in.vj.colũ.verſi.qd in emphyteuſi.

d ¶ Vſufructu.quod vſusfructus tranſeat in monaſteriũ per ingreſſum relĩgionis tenet Arch. ĩ.d.c.ſi qua mulier xix.q.iĩ. & an vſuſ fruc.quẽ habet pater in bonis aduentitijs filij finiatur ſi ipſe pater ingrediatur monaſteriũ. vide oĩno per Bald. poſt gl.in authent. ingreſsi.in.vj. colũ. ver.vĩ.quero.C.de ſac.ſan.eccle.vbi dicit ꝙ vſusfru, inſeparabilis non tranſit in monaſterium ſed tranſibit vtilis vſufru,ſeu commoditas.adde ꝙ bona offerentis ſe eccleſiæ ſeculari vel alicuí hoſpitali vel capellæ:non acquirũtur illi loco niſi ſe offerens ea offerat ſecundũ Bal.ĩ auẽ,ingreſsi.in.j.co.ver,iij.op.C.de ſacro ſanct.eccleſi.& ibi in ſeq.col.ver.vlti.opp.Idem dicit de intruſis in monaſterium propter delictum quod bona ſua non acquirantur monaſterio. Et de iſtis quæſtionibus an per ingreſſum monaſterij feudum emphyteoſis ver vſufru.amittatur:habes per gl.Cy,& docto.in auẽ. ingreſsi. C.de ſacro ſanct,eccleſi.Bald.ponit in titu.ſi de feu,fue,contro.c,j,§.qui clericꝰ in fin.& in lege ſi quis presbyter.C.de Epiſco.& cleri.tex.& ibi per Bal. in cap.primo circa princi.de milit,vaſal.qui belli.argumen. depoſuit & quanto tempore retineat feudum monaſterium:quando vaſallus ingreditur monaſterium:vide per Specu.in tit.de loca.§.nunc verò aliqua.verſi cu.lv.ad quem in hac quęſtione ſe remittit Do.in capit.primo de immu. eccle.in.vj.Item ad materiam adde quod de ingreſſu monaſterij non trãſferuntur in monaſterium iura collegij ſecundum Ioan.Andr.in capi. beneficium,de regu.in vj.& ſequitur ibi domi.in quinta.columna. ¶ Adde an emphyteoſis tranſeat in monaſterium. Petrus de Ancha. conſilio. ccccxxj.

d ¶ Anto.Frãci, ¶ An vſuſſructus qui debeat̃ monacho ante ingreſſum monaſterij per ingreſſum finiat̃ vel debeatur monaſterio ex perſona ingreſſi & vſque ad quod tempus.dicas quod trãſit in monaſteriũ & apud monaſterium permanet vſq; ad mortem naturalem ipſius monachi:vt voluit

gl.ĩ auĕ.ingreſſi.& ibi Bar.ĩ fi,col.&Bal.ĩ,vñ.col.C.de ſac.ſanc.ecl.Et idē Bal,ĩ auĕ.excipiĕ.ĩ ver.q̃rit gl.nūq̃d ſit pater.C.de bonis,q̃ li. & ĩ.l.ñ.C. de bonis ma.& ĩ.l.fi.C.de vſu & ha.& ĩ.l.vxori vſumfructū,de vſufru.le ga.& habeĕ ꝑ Spe.ĩ ti.de ſtatu mona.ver,xvñ.& ꝑ Bal.ĩ.c.j.§.q clericꝰ,ad fi.de cōtro.feu.Et q̃d ſi vſusfructus relinquaĕ monacho poſt ingreſſū,an ſibi, vel mōaſterio acq̃raĕ, dicas ꝙ acq̃riĕ monaſterio, & nō monacho. ad vi tā tū ipſiꝰ monachi vt eſt gl. ĩ auĕ,ĩgreſſi.not.gl.magna & no,doc. ĩ.d.c.cū ad monaſteriū. Tenet Bar.ĩ.d,auĕ.ĩgreſſi. ĩ vl,co. & vide Bal. ĩ.l,q̃cq̃d.ĩ.j.q.C.de bo.mĕ.vbi dicit, ꝙ ſi vſusfructꝰ eēt reliĕꝰ monacho cōtē platiōe monaſterñ, ēt mortuo monacho,remaneret penes monaſteriū:ne que finireĕ morte naturali ipſiꝰ mo.

a ¶ Poſſeſsionē . monaſteriū aq̃rit poſſeſsionē bonorū ingreſsi abſq; aliq̃ apprehēſióe. & idē tenet do.Ant.hic, & ĩ.c.ex literis.de cōſue.Hoſt. & Pe. de Anch.ĩ.c.fi.de teſt. de quo ꝑ Arc.ĩ.c.fi qua mulier.poſt gl. ibi.xviñ.q.iñ.p ſpecu.ĩ ti.de ſta.mo.§. j.ver.lxj.&ꝑ bal,& Sali.ĩ,d.auĕ. ingreſſi.ꝑ Bart.ĩ.l.q vniuerſas.§,aut ſi is.& l.cū hęredes.§.fi.vbi ēt.hoc tenet Ro,de acquir.poſſ. & in.l. ſi adoptauero.ff.de preca. & per Ioan. de lig,in.c.cū ſimꝰ, de regu.vbi dicitꝙ monaſterium non poterit agere ĩterdicto recuperādæ: quod pręſupponit poſſeſsionem:quia eam nūq̃ā apprehendit in bonis ingreſsi. & vide Pet. de Anch. in repet. regu,ſine poſſeſsione.in,xxxvñ.colū. & allega.Ioā.And. in hoc.c.præſentia & Bal.in.d, authēt. ingreſsi.in.iñ.colū. verſi.iij.op.

¶ Adde,an monaſterium debeat adire. Alexan.conſil. lxxxviij.ñ.lib.

✠ SEBA. SAPIA.

a ¶ Poſſeſsionem. vide Abba.in conſil. iiñ.incip. ſuccinctè & concluſiuè.col.j. in.j.vo.Alexā.in.l. cum hęredes.ĩ prĩ. ff.de acqui. poſſeſ.

73 ſi.& hoc teneas. ¶ † Quęro q̃d de bonis collatis ĩgrediēti ea lege, vt alienari non poſsint? Io.an.dicit ꝙ tranſeunt in monaſteriū argu. ff.de fun.do.l.j.ff.de leg.iij.l.pater.& in eo,ꝙ legitur & no.de iu.pa.c.ex literis. licet ſit ar. cōtra.ff.de leg.ij.l.peto Luci.Tit.§.fi.cui contrario q̃dam adhærent.Cy. tenet primum in auĕ.ingreſsi.ꝙ ſatis placet:quia hæc eſt alienatio legis,& acceſſoria ad perſonam ingrediētis.facit ꝙ legiĕ & notaĕ in le.ſi ita quis .§.ea le

74 ge.fi.de ver.oblig. ¶ † Sed quæro,quia ſuprà vidimus de bonis , q̃ acquiri pñt monaſterio rōne ingreſſus,tā ex teſtamento,q̃ ab inteſtato:nunc quęro quo iure hæc bona acquirantur monaſterio.Et ſcire debes,ꝙ quæſtio iſta pōt eſſe duplex.Primò rōne bonorū,quę ꝑueniūt tpe ingreſſus. Secundò ratione eorū, quę obueniūt poſt ingreſſum,ratione tamen ipſius ingreſſus:vt hęreditates legitimę vel teſtamentariæ,ſeu donationes, vel ſimilia. De primis ſentit Inn.ꝙ monaſteriū venit iure hęreditario.Dicit enim, ꝙ differentia eſt inter monaſteriū hęredē & aliū : q̃a monaſterium

a habet dñiū & poſſeſsionē[a] oĩm bonorum q̃ cito factus eſt monachus.ar.in.l. ſi adoptauero.ff.de preca . & eſt expreſſum de dñio in.l. ſi.C.de ſacroſan.ec.facit ꝙ le.& no.in.c.ij.de conſue. aliâs autē hæres non fit dñs,quouſq; adierit hęreditatē.quantuncūq; tamen adeat nō intelligiĕ poſsidere ipſa bōa niſi rerū ipſarū hęreditariarū corporalem poſſeſsionē nactus fuerit.l.cū hęredes.ff.de acqui.poſ.quod no.in eo,ꝙ vult monaſteriū incontinenti acquirere nedum dominū,ſed etiā poſſeſsionē bonorū ingredientis religionē.Nec intelligas hoc generale eſſe in omnibus , quorū monaſteriū eſt hæres:quia reſiſterent no.c.ij. de cō ſue.& in.d.l.fi.Sed procedunt in bonis ingreſſi:quia ex quo monaſteriū acquirit poſſeſsionē perſonę ingredientis : per conſequens acquirit poſſeſsionē oĩm,quæ habet ingrediens quia non pōt ille aliquid poſsidere,ex quo trā ſit in ptātem alterius.Sicut dicimus in eo,qui per arrogationē tranſit in poteſtatem alteriꝰ d.l.adoptauero.Et idē vult gl.no.xix.q.vlt.c. ſi qua mulier. Hoc etiam vult Bart.in.d.auĕ. ſi qua mulier. ¶ † Sed diſcrepat à dicto Inno.

75 in hoc , quod ſentit monaſterium ſuccedere iure hęreditario.ꝙ etiam voluit gl.in auĕ. ꝑal le.Dicit em̃ ipſe Bar . ꝙ ex quo monachus viuit,& pōt adhuc cōueniri de geſtis prius, ita ꝙ daĕ libellus cōtra eū.in auĕ,cauſa,quę fit cū monacho.C.de Epiſ.& cle.non poteſt dici,ꝙ habeat iure hæreditario:ſed pertinent ad eccleſiā iure naturalis acquiſitionis. Sicut dicimus de bonis eius,qui arrogat.inſt.de acqui. arrog.per totum.hoc placet.Nec ob.iſte tex. dum dicit:nō dicitur decedere ſine hærede. &c.quia hęc fuit allegatio partis:nec eſt vera vt.s̃.gl.fi.vbi plenè dixi.Item hoc conſydera hîc reſpectu fideicommiſsi,ꝙ veniebat reſtituendum poſt mortem iſtius inſtituti: & tūc ille inſtitutus deceſſerat cū monaſterio, ꝙ faciebat euaneſcere ſubſtitutionem. Prima tñ

b ¶ Vtrū monachus ęquipareĕ ſeruo,vel filioſa. Et adde ꝙ Inn.eū æquiparat ſeruo.ĩ.c.cū olim.el.ñ.de priui.vbi oĩno vide Bar,ĩ.l.j.ĩ.xx.col.ver.q̃ ad decimū.& vlt.C.q admit.Cōcludit,ꝙ monachꝰ ęquiparaĕ ſeruo,vel filioſa. ꝓut vertiĕ vtilitas monaſterij.ēt vide Bar.ĩ.l.j.ff.de ſtipula.ſer.Et q̃d monachus æquipareĕ ſeruo,tenet Paul.de Ca.ĩ.l.j.ff.de iur.delib.allegando Inn.in.d.c.cum olim.circa me.& gld.in.c.nō dicatis. xñ.q.j.ſed Ro.in.l. ęcq̃d.ff.de acq.poſ. dicit, ꝙ æquiparaĕ ſeruo, vel filioſa. ꝓut occurrit vtilitas monaſterñ.Et dicit ꝙ de hoc plenè dixit ĩ ea.l.qui hęres §. neq; filiꝰ. & in.l. is pōt,& in.l,ſeruꝰ. ff.de acqui.hęred.

¶ Adde,an monachus æquiparetur ſeruo:& an ipſo inuito, Abbas poſſit adire hæreditatem.Angel. conſil. xcj.conſi. cxxxiij, Anto.Franciſ.

An monaſteriū æquiparetur ſeruo , vel filioſa . vide Bar,& Imo.in.l.in.§.ſi fructuarius.ff. de ſtip. ſeruo.

ZACHARIAS.

¶ Adibit monaſterium.Tu vide plenè de hac.q. & ſeq. iunctis pręceden. ĩ l.j.qō.x.C.qui admit.ad bo.ſuc.poſ. & Paul.de caſtr.in conſi.j.

Anto.Franciſ.

¶ An monaſteriū poſſit adire hęreditatē delatā monacho,quando monachus non vult , vel nonpōt adire,quia ſit abſens, vel furioſus vide Spec,in tit.de ſta.mo.ĩ ver. ſi hęreditas. & Bal. in.l.j.x.q.C. qui admit.& vide Bar,ĩ.l. j,ĩ.j.in.v. colū.ff.de vul.& pup. & Cy. in.l.ſi.C.de bo.quę libe.& vide Bal.ĩ.l. deo nobis.in.§.hoc etiam,in.ñ.colū.C. de Epi.& cle.& an monaſteriū poſsit adire,vel repudiare hęreditatē delatam monacho eo inuito.Et quid ſi monachus, cui delata eſt hæreditas , moriaĕ, vel fiat Epiſcopus ante aditam,vel repudiatam hęreditatem. quis tunc poſſit adire: vide Bal.ĩ dicta lege prima.in decima quęſtione. C.qui admit.

76 ſolutio ſubtilior & verior eſt. ¶ † De ſecundis bonis,quę obueniunt poſt ingreſſum occaſione ingredientis,dicit Innoc.ꝙ ipſa bona delata monacho,melius capit monaſteriū, q̃ monachus. Not.ſingu.hoc dictū:quia ex hoc ſentit,ꝙ nedum bona exiſtentia tempore ingreſſus,acquiruntur ſtatim monaſterio : ſed etiam omnia iura competentia eidem monacho in ſpe,vel competitura:acquiruntur ipſi monaſterio.Et per hoc ſoluitur quęſtio Ioā. And.qua quæritur, quis adeat hæreditatem monacho delatam ex teſtamento, vel ab inteſtato.Nam ſecundum hoc adibit ipſum monaſterium,& non monachus. ¶ Circa hoc tamen ſunt duæ alię opin.Quidam enim cōpa-

b rant monachum filioſa. [b] qui adit hęreditatē ſibi delatam iuſſu patris: & ſi non vult adire poteſt adire ipſe pater.ff.de acquirē.hęre.l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum,iuncta.l.cum nō ſolum.C.de bonis,quę libe.Alij comparant eū ſeruo.qui poteſt nolle adire & potius pati ſe excoriari:& ſic nihil acquiritur domino: nec ipſe dñs pōt adire.l.cū proponas.C. de hære. inſt.Et q̃d ęquipareĕ filioſam.tenet Bar. in.l. j.col.v.ff.de vulg.& pup. ¶ Tertij dicunt , ꝙ c ſi monachꝰ vult adire,ſed monaſteriū vult repudiare ꝓferĕ monaſt.ſecundum Ia.de Are.ff. de ſucceſ.edi.l.j.§.per ſeruum.hæ omnes intricationes ceſſant ſecundum Io.And.ſi dicamꝰ ſic velle,& nolle monacho deficere:quòd hęc omnia per monaſterium ſint agenda , per q̃d

77 ēt ſolueret hęc quęſtio ſequens. ¶ † Moritur monachꝰ hęreditate ſibi delata nō adita,quo caſu dicit prędictus Iaco.quod hęreditas erat aſcendentium,tranſmiſſa eſt in monaſterium quod habetur loco filij.C.de his , qui ante apertis tabul.lege prima in authenti.de ſanct. Epiſco.§.ſed & hoc præſenti.Si verò erat hæreditas extraneorū : dicit ipſo iure excluſum monaſterium:ſed poterit reſtitui ſicut minor C.de ſacroſanctis eccleſijs lege fina.ff.de acq̃rend.hęredita.cum quidam.de minor.leg.ait prætor.Ioann. Andræas.dicit,& bene : quòd iſta omnia ceſſare videntur, ſi dicamus vt ſupra potius monaſterio, quàm monacho delatam hęreditatem.quod videtur etiam placere hîc domino Anton.& bene facit capitulū penulti.xix.quæſtio. vltima.allega. per Innocen.vbi patet,quòd licet ante ingreſſum potuiſſet quis ſuis demeritis exhęredari, poſt ingreſſum tamen hoc non licet:quaſi monaſterium hoc caſu puniretur.Pro hoc allego etiā hîc in dicto.§.illud.in authenti.de mo. vbi in diſtinctè dicitur , quod poſt ingreſſum non debet aliquo modo iſte habere rerum adminiſtrationē.Et per hoc puto Federi . non bene dicere conſilio.xx.vel.xxvj.vbi dicit quòd ſi tempore delatę hæreditatis , quis erat monachus:& poſteà factus Epiſcopus addit ; q̃d acquirit epiſcopatui , & non monaſterio .

¶ Nam ſecundum prædicta , hæreditas fuit delata non ſibi , ſed monaſterio , & ſic adi-

ç bit monaſterium , [c] & non ipſe. Sed ſecundū aliā opinionē,ꝙ habeatur loco filij,vel ſerui:

tunc ſua

a ✠ SESA.SAPI. ¶ Monasterium,Nunquid in aditione monasterij requiratᵉ cõsensus monachi:vide Fely..in.c.ex rescripto.in.j.col.j.de iureiu. Et nũqd Abbas possit repudiare hæreditatẽ inuito monacho,traditᵉ Bal. in.l.bonorũ,ĩ.v.col,C.q admit.ĩ.l,is,q hæres.§.fi.ff.de acq.hære. Ang.ĩ cõ si.lxxx.& cõsi.xcj.& Ias.ĩ.l,legatũ.ff.de le.j. Et nũqd mortuo monacho-

monasterũ possit adire hereditatẽ: vide Bal.ĩ.l.inde Nerati⁹.ff.ad leg.Aql. Hoc est verum, do nec pmãserit monachus ĩ illo monasterio.Nã si exiret monasteriũ, nõ eẽt amplio⁹ obligatũ creditorib⁹;vt dicit Bar. ĩ.l.adult.§.fin.ff.de adul. Qd ego ĩtelligo qñ monasteriũ monacho exeunti sua bõa restituisset a qd qñ fit plenè habes.in.c.qdᵉ ate.de cle.coniuga.

b ¶ Et adde Bart.ĩ.l. fi.ff.de adop.vbi dicit,q monasterium subĳt oĩa onera ingressi. & ideo dicit Bar.ĩ.l. si qs à liberis.§. itẽ rescriptũ. ff.de lib. ag.quẽ retulit do.Abb.in,c. trãsmissę, sup gl,in ver.qõ mota. q filĳ sint lege. q monasteriũ teneᵉ alere filios ĩgressi:licet cõtrariũ videaᵉ dicere Bar, ĩ tractatu de alimẽtis,ĩ pe.còl.& vide hic p.d.An. q dicit, q monasteriũ teneᵉ soluere debita ĩgrediẽtis pro quãtitate bonorũ q trãstulit ĩ monasteriũ. Itẽ adde hic q no.q in.l, q sernus.in fi.ff. de acq. pos.vbi dicit, qd si monasteriũ apprehendit bona iniustè q̃sita per monachũ poterit monasteriũ conueniri: vt satisfaciat illis à quibus monachus iniustè quęsiuit. Et hoc dicit expressè no. Spec. ĩ tit. de statu mo.§.j.ver.xlviĳ.& ver.l.Itẽ vide q hic no.Bal.ĩ.iĳ.co.ver. sed quid ecce. Et de hoc vide p Imo. ĩ cle.ne ĩ agro. xvj. col,ver.deinde quę rit.de sta.mona.Itẽ vide sanctũ Tho.in iiĳ.sen.dis.xxxviĳ. q.j.ar.iĳ. circa medium.vbi dicit, qd si ingredientes monasteriũ intẽdebãt statim obligari, nõ possunt amplius exire,& monasteriũ tenetur soluere debita sua. Si verò non intẽdebant statim obligari,possunt exire monasterium,& soluere debita sua,de quo vide omnino per do,in,c, præterea.ĩ fi.& Bal.ĩ.l.in arrogatorẽ.p illũ tex. tũc sua decisio esset optima:vt instit.de leg.§. ex diuerso.vbi patet,q seruus hæres institutus non acquirit ei,in cuius potestate erat tẽpore delatę hæreditatis:sed ei,cuius est tempore aditionis.vide tamen motiua Federi.& quod scribit Archidia,in.c.vno.xviij.q.j.vbi ponit,quid si monachus fuit institutus hęres sub conditiõe:& tpe cõditiõis extãtis est trãslatus ad aliũ locũ. ¶ Cõcludo ergo,q oĩa acquiruntᵉ monasterio:& monasterium aget p illis rebus his actionibus,quibus egisset monachus ante ingressum.& pro antea gestis tenebiᵉ monasteriũ [a] inquantum ad ipsum peruenit de bonis [b] ingressi,secundum Inno.& Ioan.And.ff.de adop.l.fi arrogator.& idẽ est vbicunq patrimonium alicuius ad aliquem peruenit.l.ij.C.de impub.& alijs substitutio.

78 ¶ † Et per hoc sentiunt docto.hîc,q libellus concipietur contra monasterium.Legistę verò sentiunt,q contra monachum:vt in dicta authẽ.causa,quæ fit cum monacho.Hęc opi. docto.nostrorum plus placet,q iste amplius inuoluatur in istis.argu.xvj.quæstio.j.c. pla-

79 cuit . & dicto §. illud. ¶ † Vltimò , vt nil ad meteriam subiectam deficiat , potest quæri, quid si non teneat ingressus:vel reuocatur legitimè ex post facto:nunquid reuocẽtur bona tacitè,vel expressè collata? vide per canonistas in.c.quod à te.de cleri.coniuga.p Bar. in authenti.ingressi.C.de sacrosanct. ecclesi.

80 ¶ † Item quid de bonis clericorum tàm ecclesię regularis,quàm secularis? vide glo.no. cùm ibi not. xxvij.quęstione prima,c. vt lex continentiæ.& plenè per Barto.in dicta auᵗ. ingressi.vbi sentit,quod potest quis dare oĩa bona sua ecclesię seculari,cui se dedicat:vt nihil sibi remaneat : nihilominus potest facere testamentum.non tamen in pręiudicium ecclesiæ,sed hæredis:qui poterit si voluerit hę reditatem damnosam adire. Nam hæreditas potest esse sine aliquo corpore:cùm sit nomẽ iuris leg.hæreditas.ff.de petitione hæredita. Et not.quia hoc facit pro his , quę ipse not. in lege fina.C.de pact.& contrarium not.per eum in lege stipulatio hoc modo concepta. ff.de ver.obliga.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Quid sit territorium,honor,& districtus?*
2 *Quod spectat ad aliquem de iure speciali:dicitur illud spectare de iure.*
3 *Idem terminus potest præfigi ad duos actus eodem tempore concurrentes.*
4 *Dilato probatoria dicitur peremptoria.*
5 *Exceptio falsitatis cum corruptione , potest opponi post publicatas attestationes & sententiam.*
6 *Præsumptio leuis , non excludit quem à facultate opponendi peremptoriam,vel quasi.*
7 *Infamis infamia facti, non excluditur à testimonio in causa ciuili.*
8 *Leuis opinio,quæ sit.*
9 *Dictis testiũ,quæ magis cõgruũt iuri cõi,creditur.*
10 *Intrans possessionem alterius , dicitur aut violentiam committere:aut iniustè possidere.*
11 *Copula apppposita tẽpori à quo probatur possessio: denotat cõtinuationẽ possessionis vsque ad tps præfinitum:secus vbi copula non apponitur.*
12 *Probatio euidentissima est:quæ fit per indubitata instrumenta.*
13 *Dominus pro hominibus suis potest agere: quamuis tales homines sint liberi.*
14 *Dominus non potest agere pro furto commisso subditis suis.*
15 *Iudex potest ex officio statuere terminũ:& si non petaᵉ,& nõ statuit,non tenetur in syndicatu.*
19 *Citatio iudicis nõ valet,nisi fiat ad petitiõem ptis.*
27 *Probatio partis dilatione à iudice non data valet.*
18 *Renũtiatio et publicatio attestationũ, nõ excludũt probationem fiendam per instrumentum & allegationes.*
19 *Cõclusio in cã excludit instimentalẽ probationem.*
20 *An sufficiat quòd testis sit iuratus in termino.*
21 *Falsitas potest accusari post sniam & regulariter probatur indirectè,nisi super falsitate sit mota lis in prima instantia.nã tũc requitur appella.*
22 *Probatio falsitatis testium non retractat sententiã quando iudex non fuit secutus eorũ dicta.*
23 *Sententia lata ex falsis allegationibus,vel dolo cõtra absentem,vel contra minorem,vel ecclesiã est nulla.*
24 *Corruptio testium sola sufficit ad retractationem sententiæ.*
25 *Retractatio sententiæ,quæ non tenuit ob falsitatẽ fit officio iudicis,quod durat tringinta annis.*
26 *Retractatio sententiæ ob falsitatem , quæ tenuit & directè fuit petita:fit per in integrum restitutionem.*
27 *Excipiens de falsitate auditur perpetuò.*
28 *Agens contra testem ciuiliter ad interesse,agat intra.xxx.annos.*
29 *Agens criminaliter de falso : auditur intra. xxx. annos de iure ciuili:sed de iure cano. perpetuò.*
30 *Sententia erronea in criminali potest retractari.*
31 *Proponens factum qualificatum,ad vtrunque probandum videtur se adstringere: secus si non est qualificatum .*
32 *Probans factum sine qualitate,nõ probat id quod intendit.23.*
33 *Duo ad quæ non fuisset quis admissus distributiuè, debet vtrunque probare deducens in libello.*
34 *Adstringere potest quis se ad plura probanda in suum præiudicium : non autem in præiudicium publicum.*
35 *Interdictum vti possidetis datur quandoque contra possidentem & molestantem.*
36 *Practica pronũtiãdi super interdicto vti possidetis.*
37 *Quæstio facti non dirimitur sorte.*
38 *Sententia potest ferri contra dominum, & contra administratorẽ, si administrator est generalis.*

ff.de pecul.& plenè per Bal. in.d,auᵗ.ingressi.in.v.col.versi.quęro sextò. C,de sacrosanc.eccles.

¶ Adde,an monasterium teneatur ad debita,Abb.consi.cxj.Et an de malè acquisitis,vel possessis per monachum ipso existente in seculo , & illa transferente in monasterium possit monasterium conueniri. Et an stetur cõfessioni factæ in vltima voluntate p ipsum monachum vel religiosum:vide Ang. cõs.ccxxxiĳ. Anto,Francis.

¶ An monasteriũ teneaᵉ soluere creditoribus monachi vel illis dimittere bona ingressi:vt ei satisfiat. vide Bal.ĩ add.Spe.post Spe. ibi in tit.de sta.mo. in vers, quęritur & vide Cy.in.l. si peculium.ff.de leg,& Inn.de obli.ad Ra, vbi cõcludiᵉ,q sic: q est verum,si se & sua obtulit monasterio,sed si se obtulit,& nõ sua,non teneᵉ.lta Bal, sing,in l.j.C.de hæred. vel ac.vẽ,& in ad.Spe, in ti, de reo. in ver. monachus, an possit.Et vide.d. Car,ĩ cle.iij.in.vj.q.de p cu. Et an teneaᵉ monasteriũ ex contractu,vel delicto Abbatis,vel monachi, vide gl,in.c. cũ delictus.de or. cog.& Inno.in.c, cũ olim. de priui.& Bald.in auᵗ.ingressi.ĩ.vj. q. vbi etiã per Bar.C. de sacrosan.eccl.& ibi concludiᵉ, q sic q ẽt voluit gl.in.d. l.si peculium.ĩ. §.j. de pecu.lega.tamen non teneᵉ monasterium vltra quã habuerit de bonis monachi.Qd etiã voluit Barto.in auᵗ.si qua mulier.C.de sa.san. eccl. & tenet Car.ĩ d.cle.iĳ. & vide eũ dẽ in cle,j.in.§.quia verò.in.vj.q. de sta tu mona.vbi dicit, q monaſ. nõ teneᵉ, nisi sit factum locupletius:vel nisi quatenus sit versum in vtilem monasterĳ, Et adde qd monasterium tenetur ad omnia onera monachorũ , & ad collectas soluendas pro ipsis monachis : vt voluit Bal.in.l. onera.& in.l.fi.ff.de adop.& per Alex.ĩ.l. is , cum quo.de a plu. arcẽ. Et an ut

nasterium teneatur alere filium ingressi inopem,habetur per Dy. & Bar in.l.si quis à liberis.in.§.item rescriptum.in fi.ff.de libe.agnos. & vide per Specu.in tit.qui si.sint legi.in,§.j,versi.quid si intret.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

¶ CAP. IX.

ICet. ¶ In interdicto vti poſsidetis obtinet, q̄ iuſtiorem titulū probat. ita cō muniter ſummatur. *Sed certè* hæc ſummatio eſt nimis gene ralis: & videt requirere tit. in hoc interdicto, cōtra id q̄ habet inſti. de interd. §. retinēdę. iō ſummo ſic. ¶ *Si* actor & reus in interdicto re tinendæ poſſeſsionis. ꝓbāt: obtinet is, qui an tiquiorē poſſeſsionē ꝓbat, titulo maximè iu ſtificatā: vel meliores probationes reſpectu poſſeſsionis adduxit. h. d. not. & probat ſatis hoc ſummariū in verſi. ex præmiſsis. ponde rato verſi. maximè. Diuiditur Decret. iſta in quinq̄ partes. In prima proceſſus deciſa nar ratio. In ſecunda ibi: *porro*. Faueñ. exceptio cō tra teſtes eccleſiæ: & ipſius eccleſiæ rñſio. Pa pæ interlocutio, & interlocutionis rō. In ter tia ibi: *poſt hoc*. Corruptionis & falſitatis no ua exceptio: ipſi⁹ probationis & reprobatio nis cōmiſsio. In quarta ibi: *quāquā*. Teſtes Fa uentinorū impugnat primò probatorios: ſe cūdò reprobatorios. In quīta ibi: *ex præmiſsis*. allegando concludit pro eccleſia. ¶ Caſus li teralis. Inter Archiepm Raueñ. ex vna parte & cōe Fauentiæ ex altera, qō vertebatur ſup iuriſdictione, honore, & deſtrictu, in villa ſā cti Petr. & quibuſdam caſtris & terris alijs, q̄ de iure ad Raueñ. eccleſiā pertinebant. Procu ratores vtriuſq̄ partis propter hoc ad ſe. A po. acceſſerūt, Lite conteſtata ſuper prędictis per procuratores prædictos, & iuramēto ca lūniæ p̄ſtito: qa vtriq̄ pti erat plurimū one roſum teſtes ꝓducere corā Papa. mādauit pa pa Epo Placētino, vt intra tres menſes teſtes reciperet, quos vtraq̄ pars tā ſuper principa li negotio, q̄ in perſonas teſtium duceret pro ducēdos: ſtatuēdoq̄ partibus terminū, ī quo cū atteſtationibus apud ſe. Apo. ſe præſentēt. Tandē partes cū atteſtationibus cōparuerūt corā Papa: atteſtationibus publicatis, ſyndi cus Fauentinorū propoſuit ſe velle in perſo nas teſtium ex parte altera productorū quæ dam obijcere, & probare. Syndicus Archiepi cōtrà rñdit illud fieri nō debere. Papa inter loquēdo decreuit ipſum non audiendū: cùm intra tres menſes: vt in literis dñi Papę man dabat id facere nō curauit. Poſt hoc ſyndicus p̄dictus obiecit in teſtes productos, q̄ corru pti falſa dixiſſent. Papa dicit, q̄ talis exceptio non ſolū ante ſniam, ſed etiā poſt poteſt op poni: q̄uis crederet, q̄ talis exceptio per exco gitatā malitiā ad differēdū negotiū propone ret, eā admiſit: mādās q̄buſdā iudicib⁹, vt te ſtes quos ſuper hac exceptiōe ꝓcurator Fauē tinorū duceret ꝓducēdos reciperēt intra mē ſem. Indulto extūc altero mēſe ꝓcuratori ec cleſiæ Raueñ. j. quē ad reprobationē illorū te ſtes ꝓduceret coram eis: iudices p̄dicti rece ptis teſtib⁹ p̄dictorū atteſtatiōes ad dñm Pa pā remiſerunt, ꝓut receperāt ī mādatis. Poſt hoc dñs Papa examinauit teſtes hincinde ꝓ ductos. Et q̄uis procurator Fauētinorū mul tos teſtes produxerit ſuper negotio principa li vix tamē ex illis ſex tm̄modò remanſerunt: qui quidam ſibimet contradixerūt in ſeriem ſui dicti: & quidā alij ſibi in ſuis teſtimonijs ſingulares. Et alij, qui inducti fuerant ad reprobandum teſtes ec cleſiæ Raueñ. plures reprobantur: quia ſibi inuicem contradicunt. & alij, licet pauci numero, malę famæ ſunt & opinionis. & ex alia cauſa ēt repellunt: quia non probant id, ad q̄ eorū ſyndicus ſe ad ſtrinxit, videlicet q̄ corrupti falſa dixiſſent. Qui & ſi de corruptio ne aliqua videant dixiſſe, de falſitate nihil dicunt. Ex prædictis ap paret euidenter, q̄ eccleſia Raueñ. per teſtes plures, quibus potius lux veritatis aſsiſtit, ſufficienter probauit q̄ à. xl. annis & citra, ſu pradicta loca poſſedit: per quod patet, q̄ ſi Faueñ. à. l. ānis citra: vt teſtes ſui vident deponere, aliqua perceperūt in locis p̄dictis illa in cœperūt recipere ſine iuſto titulo: cū duo inſimul, & eodē mō in ſolidū eādē rē poſsidere nō p̄nt: & Fauētini titulū non oñdūt. *Sed* ex priuilegijs Imperatorū. & Roma. pontificū cōceſsit eccleſię Ra ueñ. colligit manifeſtè poſſeſsionē eccleſiæ in p̄dictis iuſtā fuiſſe. & ita per cōſequens apparet, q̄ Fauentini minus iuſtè & ſine titu lo aliqua in locis prædictis occupauerunt: qa verò ſyndicus eccle ſię Raueñ. petit cōe Fauētiæ à vi turbatiua, ſeu inquietatiua ſuper præmiſsis ꝓhiberi: Papa videns in hoc caſu nō ſic eſſe locū interdi cto, vti poſsidetis, ita poſsideatis: cū probationes eccleſiæ Raueñ. lōgè ſint potiores, & iō ſic interdicto ſuperior cōdēnauit cōe Fa uentiæ ipſi eccleſię ſup iuriſdictiōe, honore, atq̄ diſtrictu, & alijs generaliter pertinētibus ad hoc in locis prędictis, quo ad poſſeſſo riū iudiciū: quo tm̄modo actū eſt ſibi perpetuū ſilētiū imponens: Et prohibens eidem, vt neq̄ per ſe, neq̄ per alios ſuper prædictis pręſumant aliquatenus eccleſiam moleſtare. Ber. ¶ Notabilia no
1 mine & facto poſſunt ex hoc tex. multa colligi. ¶ † Et prīò q̄ ī lo co tēporali poſſunt eccleſię cōpetere tria iura ſeparata: videlicet iu riſdictio, honor, & diſtrictus. Iuriſdictio pōt capi largo modo: vt ſumitur in. l. j. ij. & . iij. ff. de iuriſdi. om. iu. & per gl. in cle. vna de fo ro cōpe. Honor, qa illi de loco vocabāt eccleſiā dñam. & ita, vt do minā honorabāt eā occurrēdo nūtijs ſuis eorūdēq̄ mādatis paren
a do, Diſtrictus[a] idē eſt, q̄ territorii: vt in cle. ne Romani. de elect. Et territoriū dicit à terrendo. l. pupillus §. territoriū. ff. de ver. ſig. ita, q̄ habebat ptātem exercendi iuriſdictionē nedū in incolas lo ci: ſed ēt in oēs delinquētes ibidē. ſ̄. j. diſtrictū, ſeu territoriū. Quali ter aūt eccleſia exerceat iuriſdictionē tēporalē: dic, vt habet in. c. fi.
2 ne cle. vel mo. li. vj. ¶ † No. ij. ibi: *de iure ad ſe ſpectare, &c.* q̄ certū q̄d cōpetēs alicui de iure ſpeciali, pōt dici de iure ſpectare ad eum nec vitiat libellus, ſi illud non cōpetat de iure cōi. q̄ eſt valde not. Facit ſi poteſtas dat alicui à Principe, vel à partibus terminandi ali quā cōtrouerſiā de iure: vt poſsit & debeat, vt cōmiſsarius habere reſpectū ēt ad iura ſpecialia. Debet em̄ illud verbum generaliter in telligi maximè, q̄n materia ſubiecta non ſubiicit diſpoſitioni iuris cōis: vt hīc erat cōcor. bo. tex. in. c. j. vt lit. pe. & . c. iij. de eo, q mit. in poſ. vbi aliq̄d dixi. ēt tetigi ſuper rub. de cōſue. & vide p̄ do. An. in
3 c. quintauallis. de iureiur. in fi. ¶ † No. iij. & ex hoc principio iun
b cta deciſa, q̄ ponit in. c. cū cauſam ī. j. de teſti. q̄ idem terminus[b] pōt à principio præfigi ad producēdū teſtes probatorios & reprobato rios. & ſic eſt in facultate iudicis admittere teſtes ſup principali, ac reprobatorios ſimul. de quo dicā plenè poſt Io. an. in. c. ex parte. de teſt. & no. bene hoc: qa habes caſum, in quo idem terminus poſſet præfigi ad duos actus. Quod procedit, q̄n illi actus poſſunt ſimul cōcurrere in eodē tpe: vt hīc. aliâs ſi ordine ſucceſsiuo eſſent expe diendi: ſecus eſſet. vide gl. no. in cle. ſępe. de ver. ſign. in ver. poſt da
4 tionē. ¶ † No. iiij. ex ver. porro. iuncto. d. c. cū cām. de teſt. q̄ oīs di
c latio probatoria cenſet peremptoria: [c]ita q̄ non apparente impe dimēto: nō debet dari ſcda dilatio. cōcor. l. fi. ff. de fer. & dilatio. cū
5 ibi no. faciūt no. in. c. ij. de dila. vbi bo. gl. ¶ † No. v. q̄ exceptio fal ſitatis teſtiū cū corruptiōe, poteſt opponi & directè probari poſt publicatas atteſtationes. Et hoc ideò, qa videt articulus nouus pro pter atteſtationem corruptionis: de qua prius non fuerat capitula tum. de quo infra & per gloſſ. in clemen. ſecunda de teſti. Et no. be ne, quòd huic exceptioni & probationi non obſt. lapſus triennij præfixi ad probatorios & reprobatorios teſtes producendos: & hoc in odium falſitatis[d], quæ etiam poſt ſententiam poteſt oppo-
6 ni: vt hīc. ¶ † Nota ſexta ibi: *nonnulli crederent. &c.* quē non debere excludi à facultate falſitatē proponendi & ꝓbādi exceptionē per emptoriam, vel quaſi propter leuem pręſumptionem ortam con tra opponentem: ſecus dic, vbi præſumptio de malitia eſſet ve hemēs.

✠ SEBA. SA PIA.
a ¶ Diſtrictus. Vide Fely. ī. c. Rodul. co. x. verſ. diſtrictus. s̄. de reſcri. vbi latè.

✠ SEBA. S A PIA.
b ¶ Idem termin⁹. vi de allegata p Alex. in. l. q̄. circa fi. ff. de re iud.

c ¶ Peremptoria, ad de eundem conſil. lxiiij. lib. ij.

ZACHARIAS.
¶ Adde tu melius per Lanfr. de oria, in. c. quoniam contra. §. dilationes. in prin. ver. omnis au tem dilatio probatoria. j. de ꝓbatio.

hemens.de quo vide no.per Inn.in.c.poſt electionē.de conceſ. prę bē.vbi hoc concludit,& hîc bo.tex.pro eo.In excludēda verò dilatoria,nō excludiť tā vrgens præſumptio propter modicitatē præiudicij:vt ibi no.per eū.facit.c.pia.de except.lib.vj.¶ Not.vij.ibi: *de ſingulis circunſtantijs ſubtiliter: &c.* ꝙetiam parte non dante interrogatoria:iudex poteſt ex officio ſuo teſtes de cauſis & circunſtan
a tijs ſingulis ſubtiliter interrogare.[a] & hoc iō, quia hæc tendunt ad veritatem inueſtigandam & habendā:& ad hoc iudex debet laborare.xxx.q.v.c.iudicantē.&.l.vbicūq;.ff.de interro.acj.de fi.inſt.c. cū Ioan.de teſt.c.cū cauſam.¶ Et no.tu Canoniſta,ꝙ ſubtilitas tēdens ad veritatē eliciendā,cōmendať de iure canonico.cōcor.c. capellanus.de ferijs.& qđ no.in.c.dilecti.de iud.¶ No.viij.hîc multa detrahentia fidei teſtium.¶ Primò ſi cōtradicant ſibijpſis.i. ꝙ qui libet teſtis cōtradicit ſibi:ſecus ſi plures pluribus, etiam ab eadem parte productis.de quo dic vt no.in.c.in noſtraj.de teſt.¶ Secundò ſi ſint ſingulares in dictis ſuisj.de teſ.c.tàm literis.& de electio. cū dilectus.¶ Tertiò ſi ſunt malæ famę.¶ Quartò ſi ſunt leuis opinionis.& de iſtis vide in.c.teſtimoniū.de teſti. &.c.omnibus.ij.
7 q.v.¶ †Et no.ſing.ſecundū vnum intellectū,quòd infamia facti[b]
b non repellit in toto à teſtimonio in cā ciuili: ſed pendet ex iudicis arbitrio,cōſyderata qualitate & q̄titate infamiæ.Et ita pōt intelligi tex. ibi, *nulla vel modica, &c*. Poteſt etiam referri, ver. *nulla.* ad ver. *malæ famæ.* & ver. *modica.* ad ver. *leuis opinionis.* & tunc probaret,ꝙ infamia facti ex toto repellit etiam in ciuili.de quo di
8 cam plenè in.c.teſtimonium.prędalleg.¶ †Leuis opinionis dicunť dupliciter ſecundū Abba.hîc:vel quia quotidiè mentiuntur:licet nullum lædant.Vel dic,quia facilè omnibus omnia credūt: vt no. gl.in.d.c.omnibus.& tene menti,ꝙ talis dicatur leuis opinionis.
¶ Quintò ſi non probant clarè id,ad quod ſunt inducti, ſeu ad qđ ſe adſtrinxit producēs.¶ Sextò ſi ſunt corrupti.¶ Septimò ſi ſunt falſi.vide ad hoc tex.in.c.teſtimoniū,de teſti.¶ No.ix.ibi, *ſe adſtrinxit.* ſecundum verū intellectum:ꝙ proponens duo, quorū vnum venit qualificatiuè ad reliquū:ita quòd eſt vnum dictum qualificatum:videtur ſe in dubio adſtringere ad vtrunq; probandum: nec ſufficit probare alterum:licet illud per ſe aliâs ſufficiat.quod tenet Bar.in.l.Diuus.ff.de re iud.&j. latius dicam.licet ſecus ſit in mandato qualificato:quia diſtribuitur in duo mandata.in. c. cùm dilecti.de dolo & contu.&.l.Celſus.ff.de arbi.& in.c.fi.de reſtitu. ſpo. q̄q̄ poſſet dici,ꝙ ibi tenetur mandatarius ad vtrunq;: ſi vtrunque poteſt explicari:vt in.d.c.fi.& ſic nulla videtur differentia.ſed pars præſumitur poſſe,ex quo ſe adſtrinxit,& imputetur ſibi, ſi nō potuit:ideò dicit Ioan.And.bonum conſilium eſſe:vt in fine articulorum,ſeu capitulorum proteſtetur pars, quòd non adſtringit ſe ad probandum:niſi id,quod neceſſariò ſibi incumbit: & ſic faciūt boni practici quod no.¶ No.x.ex ver. *ex præmiſſis.* quatuor:quorum quodlibet diſtributiuè ſufficit:& fortius ſi concurrūt omnia ſimul ad faciendam alterutram partē obtinere interdicto vti poſſidetis,probata poſſeſsione per vtranq; partem.¶ Primò pluralitas teſtium:vt quia altera pars plures teſtes produxit. facitj. de te-
c ſti.c.in noſtra.¶ Secūdò dictorū qualitas: [c] vt quia ſunt aptiora & veriſimiliora negotio.facit.c.prætereàj.de teſt.&.c.auditis.de prę
9 ſcri.vbi per Inn.¶ †Qui inter cętera notanter dicit,quod data paritate teſtium dicentium contrarium plus creditur illis: quorū dicta conſonant iuri communi.facit.l.iij.ff.de teſt.& vide gl. ſing.in c.j.de præſcript.lib.ſexto.Et quando ſunt aptiora,vel veriſimiliod ra [d] negotia,arbitratur iudex ex varijs conjecturis.ar.illius.l.iij.& c.prætereà.prædalle.¶ Tertiò poſſeſsionis prioritas.& hoc bñ no. Quapropter dicunt hîc doct.& principaliter Innocē. ꝙ ſola probatio anterioris poſſeſsionis ſufficiebat huic eccleſię ad obtinendum in hoc interdicto vti poſſidetis.Facit quod no.Bar.in.l.Celſus.ff.de vſuca.& per Inn.in.c.ſępe.de reſti.ſpol.vbi reperies bona dicta ad hoc.hęc omnia videtur ſequi Bart.in.l.ſi duo.ff.vti poſſi. & ad hoc alleg.iſtum text.& poteſt eſſe ratio,quæ apertè colligiť
10 ex hac litera.¶ †Et no.etiam Io.an.hîc in ver. *temeritate.* videlicet,ex quo enim conſtat aliquem rem aliquā poſsidere, intrās poſſeſsionem illius,dicitur aut violentiam cōmittere,aut iniuſtè poſſidere : niſi probet,ꝙ iuſtè poſsideat.pro hoc.l.cōquerebať .C. vñ vi.& quod no.Inn.hîc,& Bar.in locis prædalleg.quod no. ſingu.in practica.Et licet dicat hîc Io.An.hoc intelligendum de rebus corporalibus,quæ non poſſunt eodem modo à pluribus poſsideri:ſecus in ĩcorporalibus ſecundum eū.adducit not.in.c.j.de iurepa.Ego puto idē eſſe ĩ ĩcorporalibus,quantū ad effectum:vt hîc apertiſsimè probať.¶ Quartò probatio melioris tituli.Ex quo no.ꝙ licet in interdicto vti poſsidetis,non ſit neceſſe probare titulum:vt inſti.de interdi.§. retinendæ. Eſt tamen multum vtilis titulus:quia data paritate probationū,obtinet is, qui meliorem titulum probat:quare teſtes ſui prędferuntur ſuper poſſeſsione tanq̄ deponentes veriſimiliora:ex quo habet titulum cōcurrentem cū
11 dictis eorū:vt hîc no.probatur.¶ †No.xj.& tene menti,ꝙ copula appoſita tempori à quo probatur poſſeſsio,denotat continuationem poſſeſsionis ab illo tempore, vſq; ad tempus
e prędfinitum.ſecus vbi copula [e] non apponitur ꝙa tunc poteſt verificari poſſeſsio ĩ vno momento.Declaro hoc,tex.enim hîc ſecundum doct.& bene:ideò in probatione eccleſiæ apponit copulam &,quòd poſsederat à lx.annis
f & citra: [f] & in probatione communis nullam copulam apponit:ſed dicitur, ꝙ poſſederat à l.annis citra:quia ex parte eccleſiæ fuit proba ta continuatio poſſeſsionis: qđ importat illa copula &,ſed non ſic fuit probatum ex parte communis.Et ideò clara & bona practica eſt vt in articulis ponatur illa dictio &:ad denotandum cōtinuationem . & melior & clarior practica erit,vt articuletur,ꝙ per.lx.annos & per totum illud tempus poſſedit. Quomodo autem probetur continuatio dixi in . c.cū ad ſedem.de reſti.ſpo.per Bart.in.l.Celſus. ff.de vſucap.¶ No.xij.illud generale ad quod quotidiè allegatur hęc litera,quòd duo inſolidū
12 eandem rem ſimul.&c.¶ †No.xiij. ex ver.& ex priuilegijs.ꝙ probatio,quę elicitur ex priuilegijs,ſeu inſtrumentis indubitatis, dicitur euidentiſsima.Facit ad ſtatuta exigentia certo caſu probationē euidētiſsimā, ſeu euidētiſſima documēta:ſicut ĩ ſimili loquiť text.in.c. d pia.de exce.li.vj.quod no.In.ĩ.c.ex.infinuatione.ĩ fi.de ap.& vide tex.no .ĩ.l. licet Impator. ff.de leg.j. vbi poteſt dici euidens , ꝙ eliciť ex conjecturis.¶ No. xiiij.formā libellādi & ꝑ nūtiādi ĩhoc interdicto,vti poſsidetis. Aduerte tamen , ꝙ potuiſſet petere intereſſe moleſtationis de prędterito:vnde dicit hîc Ioan.an. poſt Hoſt.quod imputet ſibi eccleſia inquantum non petijt: ſibi commune condēnari ſuper interdicto , quanti ſua intererat pacificè nō poſſediſſe:quę condemnatio facta fuiſſet ſecundum eos , ſi de hoc fuiſſet actum, & de intereſſe conſtaret.ff.vti poſſ.l.ſi duo.§.fin.qđ no.Et dic formalius,ꝙ tria poſſunt deduci in libello & condēnatione:videlicet, vt deſiſtat à moleſtatiōe de prędſenti:& vt non moleſtet in futurum , & vt condemnetur ad intereſſe pro moleſtatione de prędterito : vt colligitur ex.l.j.ff.vti poſ.& ibi per Bar.& practica erit vt narrat ſe poſsidere,& qualiter:& aduerſarium moleſtare,& qualiter & ĩtereſſe ex hoc illatum & poſteà concludere : vt.s̄.dixi.Et an debeat apponere locum & tempus,& ſi.vide plenè no.in.d.l.j.& ĩ.l.ſi duo.maximè ꝑ Bart.
13 ¶ †Vlti.no.ſecūdū Io.And.dñm pro hoibus
g ſuis quāuis liberis agere poſſe. [g] Nam ex forma ſentētię poteſt colligi, ꝙ fuit petitum,vt

a ¶ Interrogare. Add de ꝙ voluit Alex. conſi.xlj.li.iij.
b ¶ Infamia facti.ad de hoc limitandū, vt per Ro.ſing.ſuis fo.xv. incipi. dubitatio eſt magna.
SEBA . SAPIA.
b ¶ Infamia.vide Alex.in conſi. clñ.incipi.viſo proceſſu. col.iiij.in.v.vol.Io. de Ana , in.c.j.j.de accu.& Alex.in cō ſi.xj.inci . circa primū,in primī.j.vol.
SEBA. SAPIA.
c ¶ Dictorū qualitas. Vide Alex.in conſi.xxvñ.incip.in cā & lite.in fi.in.ñ.vo. &in conſi.lxxxvj. inci.viſis ĩ fi.eo.vo. Pet.de Anch.ĩ cōſi.cclviij̃,incip. in q̄ ſtione presbyteri. circa finē & in con. clxxxix.inci.trib⁹ de cauſis.col.fina.
d ¶ Veriſimiliora.ad de alex,cōſi.lxxxj. li.iiij̃.ꝙ dictū teſtis nō veriſimile eſt ſu ſpectū vide eundē conſi.cij̃.lib.ij̃.
SEBA. SAPIA.
e ¶ Vbi copula.vide Alex. in conſil.cx. inci.viſis,col.iij̃.in j.vol.& ĩ cōſi.cviij̃. incipi. in cā & lite. col.iij̃.in.ij̃.vol . & conſi. cxviij̃.incip. in cā,co.pe.e.vo.& Moder.Taurinen̄, ĩ rep.l.Celſus.char. vlti.ff.de vſucap.
f ¶ Et citra . Adde Alex.cōſ.cviij.li.ij̃.
SEBA. SAPIA.
g ¶ Agere poſſe. vide Bar,in.l.j.§.fi.ff. de iniur. Bal.in.c.j. §.iniuria col.j. ver. quęro ſi iniuria.de pace iura.firmā. & Car.in cle.j.in.ñ.q. de reliqu . & vene ſancto.

a ¶ Nimis generalis. Adde quod dom.de Ro.deci.cccl xxxvij.incip.præpoſitus.dicunt,quòd dominus poteſt tantum agere pro turbatiõe & moleſtatione ſubditi,cum ſua intereſt.

b ¶ Officio. Vtrum iudex poſsit aſsignare terminum ad probandũ parte nõ petente:& idẽ dicit Bar.in.l.j.C.vt quę deſunt aduo.quæ refert & ſeq̃t Paul.de caſt.in.l.j. §.ait ptor.ff. de iure deli.circa prĩ.Et de hoc vide plenèp Ang.ĩ.l.ij.ĩ.j.co.C. de tẽpo.ap.& in.l. debitoribus. circa princ.ff.de re iudi. & q̃ poſsit dari dilatio parti ea ĩuita: vide per Bal.in.c.p̃ terea.in princi. pe. 14 ço.de dila.Et an iudex poſsit ex offo ſuo nõ ſolũ aſsignare primam dilationem,ſed etiã ſecundã & tertiam, parte non petẽte. Bal. in.l.fi.in repor. antiquis.de fer.arguit pro & conrra, ſed non firmat. Anto. Franciſ.

¶ An iudex ex officio poſsit aſsignare terminũ ad probãdum,ẽt ſi nõ petatur.Dicas, q̃ quãdo iudex videt negligentiam partis, poteſt ex officio aſsignare dilationem c & terminũ ad probandum : vt deueniatur ad finẽ litis. ita Bar.no.in.l.j.C. de dila.Ita ẽt.d.ab. in.c. finem litibus. in princ.de dolo& contu.& maximè, quando videret in ſtantiam perire:qa etiam ad ſententiã facit ex officio partes citari. vt per.d. Abb.in .c.pe.in vlti.col.de do.& contu.& per do.Alex. e ĩ.l.iiij.in.§. hoc aũt ff.de dã.infec. Imò iudex põt ex officio compellere teſtes ad iurandũ etiã ſi partes remiſiſſẽt ſibi iuramẽtum.ita Bal.& Alexã. poſt eum in.l.j.ff. de fe. & tenet Spe.in tit. de teſte.in.§.ſequitur.in verſi.& not. Poteſt etiam iudex ex officio etiam partibus non petentibus & prorogare & abbreuiare terminum & dilationẽ ad probandum.vt plenè traditur inc capitu,conſuluit.de officio delega.

homines non moleſtarenť:vt patet in fi. tex. Non enim debet pronuntiare ſuper non petito:imò fatuus eſt ille iudex.l.fi.C. de fideic. li.&.c.licet Hely.de ſimo. Aſſignat Io. Anra tionem primi dicti:quia in moleſtatione hominum intelligitur dominus moleſtari,& interest domini habere ſubditos locupletes. in auf.vt iud.ſine quoquo ſuffr.§.cogitatio.col. ij.Et certè † hæc ratio eſt nimis generalis.[a] a Nam ſecundum hanc rationẽ poſſet agere de furto de eis commiſſo:quod non eſt verũ iuxta no.plenè per Inn.in.c.dilecti.de ap.& per gl.in.c.authoritate.de pri.li.vj. & de materia dic plenè , vt in illis iuribus not. & hîc poterat agi : quia per moleſtationem hominum moleſtabatur eccleſia in poſſeſsione ſua:cum commune volebat in hominibus poſsidere, quæ tunc poſsidebat eccleſia . Et hoc patet ex eo,quia hoc venit in hoc ĩterdicto vti poſſidetis,in quo eccleſia tantũ probauit de iure ſuo.Et hęc bñ no.quia vera ſunt & notabilia & per ea multum bene declaratur iſte text.

15 ¶ † Nunc venio ad gloſ.& prima colligit ex b tex.iudicem ex officio [b] poſſe terminum præfigere productioni teſtium:& ponit multos alios caſus,in quibus iudex ſupplet ex officio ſuo.Et no.ſing.primum dictum gloſ.iuncto tex.Hoc plenè examinat Bar.in.l.j.[c]C.de dila. vbi tandem concludit iudicem hoc poſſe ſi viderit expedire:puta,quia videt partẽ negligentem in producẽdo teſtes nec curare in petenda dilatione.pro hoc allegat.l.properãdum.§.j.C.de iudi.dum dicit,nemo erit tàm audax,vt poſsit iudice inuito litem protelare.Ego puto ſatis iudicem hoc poſſe:vt ſatis probatur hîc iuncto.c.cũ cauſam ĩ.de teſti.q̃ eſt pars iſtius.ſed credo iudicẽ ad hoc non arctari:nec ex hoc poſſe ſyndicari, d [d]ſi nõ fecit: niſi ſit talis cauſa,in qua teneatur ſupplere ex officio.Tunc enim poteſt &debet.Ad hoc allego.tex.in.c.oblatę.de app.ver.ſuperior. Et ideò ſi ſtatutum [e]apponit pœnam iudici non terminanti cauſam intra terminum ſibi præfixum:dico iudicem non incidere in pœnam, ſi non fuit requiſitus à partibus:quia non tenetur impendere officium ſuum ad vtilitatẽ priuatam,niſi requiratur à partibus:vt.l.iiij. §.hoc autem iudicium. ff.de dam.infec.& qđ 16 ibi not.Bar.Quinimò † valet citatio iudicis, niſi fiat ad petitionem partis:vt no.Bart.in.l. ad peremptorium.ff.de iudi.dixi in.c.j.eo.ti. facit quod no.Inn.in.c.ad noſtram.ij.de iure iu.vide gl.no.in.c.fi.de reſcrip. & q̃ not.in.l. expẽſis tenetť reſarcire de ſuo, habet locũ qñ expenſæ fuerũt petitæ à parte,p gl.fi.ibi. ſi.Et adde q̃ ſufficit vnica interpellatio ſecundum Bart.in.l. mora.in prin.ff, de vſu.& in.l, Titia Seio.§.vſuras.ff, de legat.ij̃.& Feli.fer. in.c.ex literis.de conſti.in.ix.col.circa medium. Confirmo dictũ Panor. hic,per aliud bo.ſimile:qa ſtante ſtatuto , q̃ capitane9 teneať ferre ſniam ſecũdũ conſiliũ ſapientis : qa vt pluri mũ ſunt ignari literarũ. intelligiť ſi ps petierit: aliâs ſecus ſecũdũ doc.in.c. ff. de reſcri.& do.An. in.d.c.pe.de iud.& & do.Alex. in conſi.cclxiij̃.incip.viſo proceſſu vtriuſq; cãæ.in vlt.col. Adde,q̃ ſtante ſtatuto,q̃ iudex teneatur remittere cãm ad conſiliũ ſapientis intra certum tẽpus debet intelligi ſi cũ importunitate à parte fuerit petitũ, ſecũdũ Ange. conſi.ccxl. Anto.Franciſ.

¶ Adde qđ iudex negligẽs põt ſyndicari de negligẽtia: licet tũc dicať ſcrupuloſa indagatio.l. ſi ſeruus. in princi. ff.de leg.j. niſi eſſet talis negligentia, q̃ eſſet dolo proxima ſed debet ſyndicari de culpa commiſſa in faciendo.l.mãcipia.C.de ſeruis fugiti.l.j.ff. de off.prę ſid.l.iudices.C . de decur.li.x.& habeť in.c.dñs.xxiij̃.qõ.j. & p do.Car.ĩ cle.j. de fo.cõpe.Et qũo puniať iudex negligẽs in offõ, vide p Ange.in.l. ſi vacantia.C.de bo.vac.li. x.& per Alex . ĩ.l. ſi iudex.ff. de vari. & extraor.cog.

✠ SEBA. SAPIA.

c ¶ Statutũ.Vide Feli.latè in.c.ſi aũt co. iij̃.ſ.de reſcr.& do. Iaſ.in.l. admonẽdi. in lec.in quinto notabili.ff.de iureiur. Et nunquid quod venit expediendũ officio iudicis , arctet iudicem ad illud expediendum vide latè Fely.in.c. exceptionem . col.

17 ſancimus.C.de iud. ¶ † Sed circa hoc quæro, f quid ſi pars probauit dilatione [f] non data?vide Bar.in.l.in crimine.ff.de adult.vbi per illã legem tenet valere probationem. Idem tenet in.l.fi.ff.de fer.Dicit enim,q̃ totum tempus inſtantię cedit probationi fiendæ:niſi iudex aliter ſtatuat dilationem.D.Ant.dicit,q̃ probare poterit vſq; ad concluſionem in cauſa, non poſt.ſ.de procur.c.auditis.&ĵ. de fide in 18 ſtru.cum dilectus. ¶ † Ego dico, q̃ quieſcẽte dilatione iudicis , quidam ſunt termini iuris excluſiui probationis. Nam renũtiatio & publicatio atteſtationum impedunt teſtes ꝓducendos ſuper eiſdem articulis,vel directè cõtrarijs:nõ aũt ſup capitulis nouis ĵ.de teſti.c. cũ cãm.c.cũ veniſſẽt.&c.frnitatis . cũ multis ſimi.Iſti tamẽ duo termini non excludunt ꝓ 19 bationem fiendam per inſtrumẽta. ¶ † Sed illa probatio inſtrumentalis excludit ſolũ per concluſionem in cauſa:vt in.c.cùm dilectus. præall.Illa enim excludit probationes & etiã allegationes conſiſtentes tàm in iure, q̃ in facto:vt ibi no.& in.c.paſtoralis.de cauſa poſſeſsio.& proprieta.per Inn.Ad prædicta vide bonum ſimile:litis conteſtat. eſt terminus excluſiuus omnium dilatoriarum:vt in.c.inter monaſterium.de re iu.C. de exceptio.l.fi. tamen iudex cauſa abbreuiandæ litis poteſt p̃ figere terminum ad omnes dilationes proponendas:vt in.c.paſtoralis infra de exceptio.ita in propoſito ſupraſcripti ſunt termini excluſiui probationũ.Poteſt tamen iudex cauſa abbreuiãdæ litis prefigere terminum certũ pro teſtibus ,ſeu probationibus producendis. ſic etiam videmus in cauſa appellationis.dať eĩ à iure annus,& ex cauſa biennium ad proſequendam & finiẽdam appellatiõem.de appellatio.c.ex ratione.& clemen.ſicut.de appellatio.Sed iudex poteſt præfigere terminum ad proſequendã appellationẽ ſtatuendo breui9 tempus.de appellatio.c.cũ ſit Romana. &. c. 20 perſonas.cũ ſi.&.c.oblatę. ¶ † Vlterius quę- g ritur, [g] nunquid in iſto termino dato ad teſtes probatorios,vel reprobatorios,ſufficiat teſtes fuiſſe iuratos:,licet non ſint examinati in termino , ſed poſt. Vnde terminus poteſt multifariè prefigi.Quãdoq; enim prefigiť ad teſtes producẽdos:quandoq; ad producendũ & faciẽdũ eos examinari :q̃nque ad probãdũ & ad probatũ habendũ,per omne genus ꝓbationis. ¶ Primo caſu ſatis eſt produxiſſe teſtes,& feciſſe eos iurare:qa in defectu tunc dicunť teſtes ꝓduci & recipi.ad hoc.l.ſi quãdo. iij̃.cum ſeq.ĵ..de exceptio.

c ¶ In lege prima,vide quæ dixi in rub.aliâs in capitu,primo de dila.Andrę.Barbat.

d ¶ Poſſe ſyndicari.Not.non poſſe ſyndicari iudicem ex eo,quia non ſuppleuit ex officio ſuo.vide Bart.in.l.conſentaneum.C.quomodo & quando iudex.Spec.in ti.de offi.iud.§.impedit.poſt prin.do.Ant.ĩ.c.ſup hoc de renuntia.Bal.in.l.j.ff.de magi.conue.Andr.Barba.

e ¶ Nota bene hoc dictum. Et adde quod idẽ dicit ipſemet Pa.in.c.pe. in pe.col.ſ.de iud.& Pau.de Caſt.in.l.properãdum.in princ.in.ñ.col. &.d. Alex.in.l.iij̃.C.de iud.ad idem facit,q̃ ſcribit Panor.in.c.fi.in pen . col.ſ. de reſcri.vbi dicit,q̃ id,quod dicitur,q̃ iudex non condemnans partẽ in

f ¶ Et de hoc vide aliquid per do.Anton.in.c.vltra tertiam.in.x.colum.de teſti.& adde Bald.in.l.ij̃.in fin.ff.de teſti.in apoſtillis. vbi dicit,quod datio dilationis probatoriæ non eſt de ordine formali iudiciĵ.& vide Barto,in lege vnius.§.cogniturum.ff.de queſtioni.vbi per illum text.dicit,q̃ valet defenſio ſine termino.Et idem tenet Imo.poſt Ioann.de Lig.in cleſepe.in.xxxvj.colum.ver.vij̃.quæro.de verbo.ſignificat.Et quod valeat probatio ſine dilatione tenet Bal.in lege pridiè.ante finem.ff.de fer. in apoſtil,in duobus locis,& Barto.in extrauagan.ad reprimen.in ver. figura.in penultima columna.

¶ Adde Barto.conſi.xcvij̃.& vide quæ poſui in.d.l.fi.de fer.

g ¶ Vlterius quæritur.Adde videndum.Ro.conſi.ccccl xiij̃.

a ☞ SEBA.SAPIA. ¶ Terminus. Vide Gemi.in.c.j.§.si quis.de excep. in.vj. Abba.in consi.ij.incip.conciliũ.in fi.in.ij.volu. Alex.in consi.xlij. incip.in causa.col.fi.in.iij.volu.

b ¶ Si assignat termin⁹,ad producẽdũ testes,vtrũ sufficiat qđ iurauerint ī termino:& de hoc ꝓ Bar.ī.l.si qñ.C.de testi.& ibi pleni⁹ ꝓ Bal.& ꝓ Bar.ī l.dãni.§.fabini.ff.de dã.infe.& ꝓ Imo.ī cle.j.ī.iij.co.de offi cio deleg.& faciũt tacta hic ꝓ do.An. ad quęstionẽ de te ste, qui est habilis tpe depositiõis,vel ecõtra:qđ tẽpus in spici debeat. de qua quęstione ple nè ꝓ Io.And. in re gula.factũlegitimè in mercu,lib.vj.& in Spec.de teste.§. in.ix.col.ver.quid si testis erat.cui⁹de cisionẽ refert & se quit Arc,ī.c. cõsti tuimus.iij.q.v.& ꝓ Bald.& ꝓ doc.ī.l. ad testiũ.§.cõditio nẽ.ff.de test. ꝓ Bal. in.l.si vero.ff.de mi li.test.& ī.l.antisti us.in prin.ff.de ac qui.hære.& ꝓ An. plenè in suo cõsil. ccxcvj.quod inci. in dei noĩe. &c. in ꝓpposita qõne cõ suluit multũ ele gãter &c.& aliqd per Bald.in.l.iij.in prin.ff. de test. & ibi etiã aliquid & d.Flo.& de.q. hic posita p do. Ant. vide ꝓ Bal.ī.l.ij.C vt lit.pen.& ī rubri.C.si ex falsis ī stru.vbi videt attī gere veritatẽ hui⁹ pass⁹. et vide Bal. Ang. & Imol, ī.l. quib⁹ diebus.ī prī. ff.de condit. & de mon.& Bal. Ang. & Moder.ī.d.l.an tisti⁹.& vide Bal, in apost.ī.l.j.ff. de test.in fi.j.co. vbi dicit,ꝙ quãdo te stis iurauit vno tẽ pore, & depositi alio:sufficit qđ no tari⁹ scribat diẽ iu ramẽti, quãdo te stis depositi intra terminũ assignatũ. Etiã dicit si iuras set ante terminum et depositi set post terminũ.et an si te stis erat bãnitus tẽ pore iuramẽti, & cãcellat⁹ de bãno tẽpore depositio nis,valeat eius dictũ:vide Alber.in iij.parte sta.q. lx x.itẽ vide Bal.ī.l. ij.C.de sa.san.ecc, vbi dicit,ꝙ nõ sõlum dies depositi. C.de test.& c.ij.eo.tit.de quo vide per Spec. in ti.de teste.§.qualiter.ver.debet quoꝙ. vbi de hoc.Et idẽ ibi Ioan.An.in addi.Secũdo ca su tenet Specu.ibi,quòd non sufficit produ xisse,nisi etiam examinati fuissent. quod vi detur sequi Ioã.And.Anch. hîc refert Iaco. But.sensisse qnod etiam hoc casu sufficiat te stes iurasse: cùm non fit in parte examina tio,sed in iudice.Satis ergo est,quod pars fe cit,quod in eo erat.De hoc vide per Archi. in.c.pia.de except.libr.vj.dom.de Rota. po nunt tertiam opin.quæ potest esse concordã tia duarum præcedentium.Dicunt enim suf ficere,ꝙ testes iurauerĩt in termino:& quòd pars adhibuerit aliquam diligentiam: vt in tra terminum examinarentur. & hoc, quia examinatio est quid facti, quæ potest com mitti notario: & sic est in iudice, & non in parte. ¶ Credo indubitanter hanc esse diffe rentiam inter primum casum & secundum: vt primo casu,quando simpliciter fuit datus terminus ad testes producẽdos,sufficiat pro ductio facta coram iudice,etiam si fiat in vl tima die termini:quia satisfactum est termi no.ad hoc quod nota. idem Specul.in titulo de dilatio.§.j.versicul.sed quid si infra. & se. & sic non exigitur petitio:vt examinetur.

¶ Secundo casu oportet,ꝙ testes producan tur ita,vt ante lapsum termini,vel verisimili ter possint examinari intra terminũ:& quòd detur aliqua diligentia per partem: vt exa minentur.aliâs nihil operatur illa statuitio termini ad examinandum.&c. Hoc probo apertissimè per simile: prosequi appellatio nem est in parte:finire verò non solùm de pendet ab ea: sed à iudice. nihilominus da tur parti annus ad prosequendum & finien dum appellationem:vt in cle.sicut.de appel latio. Et intelligitur,vt finiat quantum in ea est:vt in.c.ex insinuatione.de appellatio ni. & not.plenè in.c.ex ratione.eodem. titul. Ita dico in proposito si detur terminus ad producendum & faciendum eos examinari, debet pars vtrunque facere, quantum in ea est:& adhibere diligentiam cum effectu:vt fi at.& producendo ita ante terminum:vt pos sint per iudicem recipi & examinari in ter mino parte instante & postulante: sicut ob seruatur in causa appellationis.facit.l. ij .ff.si quis cautio. & quod not. Innocen. in .c. ex transmissa. de prescriptionibus. & rationes Specul.in pręallegat.versicul. quid si intra.

¶ Tertio casu principali,quando fuit datus terminus a ad probandum: dicit Butriga. in authenti.si dicatur.aliâs si testis.C.de testi. quòd sufficit, quod iurauerit intra terminũ quia dictum testis trahitur ad diem iuramen ti:vt.d.l.si quando. Fingitur enim tunc exa minatus. Sequitur hoc domin. Antoni. & ita dicit tenere Archidiaco.& Ioannem An dræam post eum in.d.c. pia. ¶ Ego crede rem quòd etiam hoc casu requiratur diligen tia ex parte habentis probare: cùm enim ha beat terminum ad probandum,certè ex sola tionis trahit ad diẽ iuramẽti:sed etiam locus depositionis trahitur ad lo cũ iuramẽti.& vide oĩno q̃ latè notauit post do.Anto,do.Bar.de Bel.in cle.j.de offi.deleg.Itẽ vide do.in Do.c.pia.§.ij.co.j.de exce.lib.vj.& in.c. in nomine Domini.in.iij.col.de testa.Et quæ latè scripsit.d.Bar.in suis re collectis.ī.c.j.de ferijs.Adde huc ꝙ illud,quod dicitur sufficere testẽ iura re in termino:licet deponat extra ter minũ:est verũ ī ter mino hominis: se cus est in termino legis:quia ĩtra ipsum debet iurare & deponere. Ita singulariter dicit Bal.in.d.c.ī nomine domini ī pe.co. vbi etiã ponit qñ testis solũ iurauit in termino:an po steà cũ deponit, pars sit iteratò ci tanda. vide oĩno ibi per eũ,si prę figitur termin⁹ ad probãdũ & ꝓ ba tũ habẽdũ nõ suffi cit testes iurasse. n te terminum, nisi deposuerint.& de hoc ꝓ In.ī cle,j. de offi.dele.ī,iij.co.& qñ est solũ ꝑfixus terminus ad pro bãdũ, an sufficiat ꝙ iurauerint ī ter mino vide ꝓ Bal,ī l.j.ī prī. de test. in apo.vbi refert. di stũ,cano.Sed eã nõ videt seq.et qđ nõ sufficiat ie stes iura re ī termino, qñ ẽ præfixus termin⁹ ad ꝓbãdũ, & pro batũ habẽdũ:tenet Bal.ī.l.ij.ī vlti.col. in ver.itẽ facit ad aliud.C.vt lit.pen dẽ.& Ang.expres sẽ ī.l.dãni.§.fabini de dã.infect.de quo vide ẽt ꝓ Bal.ī.l. si qñ.ī prī.ī pe. col. C.de testi.

¶ Adde quo tpe cõsyderet ihabilitas testiũ Alex.cõ. lxxviij.&cxxxiij. li.j.& an valeat di ctũ testis iurati die feriata,vide Alex. cõsi.ccx.lib.ij.

☞ SEBA.SAPIA.

c ¶ Quinto c & vltimo casu,quando datur ad proban dum & probatum habẽdum per omne gen⁹ probationis: sicut hodie in multis locis pra cticatur: dicit dominus Anton.qnod lapsus huius termini habet vim conclusionis in cau sa quo ad probationes facti:non quo ad alle gationes iuris. Vnde putat,quod non exclu dit probationem per confessionem: quia illa non est probatio:sed probatiõis releuatio:vt not.super rubrica.Puto,quod in prędcedenti casu restringitur terminus ad probationem fiendam per testes:non autem debet extendi ad productionem instrumentorum. Cũ eĩ illa habeat à iure terminum limitatum: vide licet conclusionem in causa.de fide instrumẽ torum capitulo.cum dilectus. non debet illa probatio includi: vbi apertè ad hoc termi nus præfixus non fuit: quia non est angu standa probationem copia:nisi exprimantur talia verba,in quibus satis tacitè includatur productio instrumentorum.Pone exemplũ, in cle.sępe.de verbor.signi.videlicet ad pro ducendum omnia acta & munimenta,quib⁹ partes sunt vsurę: vt ibi in tex.& glos.Et no. illam practicam, quæ satis potest obseruari in causis summarijs:vt ibi probatur. In alijs autem vide quod dicam in .c. cùm dilectus. prędalleg sed in hac vltima qõne forma. satis includitur probatio per instrumenta, per illa verba per omne genus probationis &c. Et an per lapsum termini indifferenter exclu datur pars à productione instrumentorum: cùm restringatur beneficium iuris.not. glo. in.d.clem.sæpe.in ver.non obstãte.& dicam

Panor. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Qñ pfigit terminus ad probandũ apertiſsimis documẽtis, an reqrat qđ in termino atteſtationes ſint publicatæ: vide p Pet. de Ancha. in. d. c. pia. de exceptio. li. vj. & p Pau. de ca. in. d. l. ad teſtiũ. §. cõditionẽ. in fi. ff. de teſta. & ibi vide per Imol. & terminus probationis nõ põt progari de conſenſu partiũ, niſi ex noua cã ſecundũ Bal. in. l. peremptorias. circa prin. C. ſen. reſcin. nõ poſſe qui dicit ita tenere Spe. in ti. de ſent. §. nunc videndũ. ver. qđ verò. qa quotidie occurrit de facto. Itẽ adde, q̃ teſtis examinatus, ſeu recept⁹ à iudice poſt terminũ non ꝓbat ſed facit indiciũ, ſecundũ Bart. in. l. ij. circa fi. ff. de appel. rec. quẽ ſequit Bal. in. ij. l. C. de epiſco. audien.

b ¶ An poſt terminũ perẽptoriũ aſsignatũ ad ꝓbãdũ poſſint produci ĩſtrumẽta: vide p Spec. in ti. de dilationib⁹. §. videndũ. ĩ fi. j. col. verſic. qd ſi data. & & ibi ĩmediatè poſt in verſ. qd ſi datus. Ponit q̃ ſi dat⁹ eſt terminus ad ꝓducẽda oĩa inſtrumẽta, q̃bus intẽdit vti in cã, audiat̃ producẽs inſtrumẽta poſt terminũ: de quo ẽt vide in verſic. qd ſi poſt terminũ datũ. Itẽ adde huc Bald. in. l. ꝓperãdum in princ. in. j. col. C. de iud. Itẽ adde, q̃ qñ per ſtatutum poſt certum terminũ excludit̃, nõ poterit iuramentũ deferri, nec etiã pars interrogari ad partis petitionẽ. Ita ſingulariter dicit Nic. Mat. in. l. fi. in authentic. ibi poſita. C. ſi certũ petat̃, licet Bald. ibi contrà. Idẽ adde, q̃ quando quis non fuit admiſſus ad probãdum ĩ termino põt probare poſt terminũ, ẽt ſi ſit cõcluſum ĩ cauſa ita ſin. dicit Ant. in c. tã literis. de teſtibus circa prin. ꝑ gl. in. c. ex conqueſtione. de reſt. ſpo. Item adde huc, q̃ quando à iudice eſt aſsignatus terminus peremptorius ad probãdũ, vel excipiẽdũ nunc̃ per lapſum termini præfixi excludit̃: niſi monitus fuerit bis à iudice: vt probaret, vel excideret. Ita dicit ſing. Ang. ĩ. §. ſi quis autẽ. in pe. col. in auẽ. de hære. & fal. in princ. nouiter dicẽs de hoc ibi eſſe caſum. Ad qđ vide. q̃ no. idẽ Ang. in. §. ſi qs pro redẽptione. ĩ auẽ. de eccle. ti. Itẽ adde huc q̃ no. Do. in. c. frequẽs. §. ſolet. circa princ. de reſti. ſpo. vbi ponit de termino dato ad iudiciũ finiendum. Et adde huc do. de Rot. deci. lxx. ſecundũ ordinẽ meũ nouiſsimũ, vbi dicũt, q̃ ſi præfixus eſt alicui terminus ad recipiendos & examinandos teſtes, ſufficit quòd intra terminũ ſint recepti: & adhibita fuerit aliqualis cognitio de examinãdo latius in dicto capitu. cùm dilectus. Hæc ſuffi ciant quo ad iſtam glo. & multi alij caſus poſſunt addi, ad finem huius gloſſ. in quibus iudex ſupplet ex officio ſtatuendo terminum [a] ſed relinquendum eſt Summiſtis. ¶ Gloſſ. ſecũda in effectu proſequitur quatuor. Primò an indiſtinctè quæſtio falſi poſsit proponi poſt ſententiam. Secundò ibi: *& not.* proſequitur, an ſufficiat ꝓbare teſtes falſum dixiſſe abſque eo, quòd aliquid probetur de corruptione. Tertiò ibi: *ſed nunquid.* an ſufficiat corruptionem probare abſque falſitate. Quartò ibi: *item no.* nunquid ſententia lata per falſos teſtes, vel inſtrumenta falſa, teneat: & ſi teneat, quibus remedijs & ĩtra quã tum terminum [b] poſsit retractari. ¶ † Venio ad primum. Videtur enim, quòd poſt ſententiam non poſsit moueri queſtio falſi. C. ſi ex falſis inſtrumen. lege prima & ſecunda. gl. reſpõdet, quod aut in prma inſtantia fuit mota quæſtio falſi, aut non. Primo caſu non admittitur: ſecundo ſic. & dic latius, vt in princ. gloſſ. Conclude latius ſic: quod aut quæſtio falſi nunquam fuit mota, aut ſic. Primo caſu poteſt poſt ſententiam citra appellatiõem & in cauſa appellationis proponi, dummodò in directè probetur. Directè autem publicatis atteſtationibus probari non poteſt: quia eſſet producere teſtes ſuper articulis contrarijs directè qđ nõ licet: nec in cauſa principali: nec in cauſa appellationis: vt in capitu. fraternitatis. & capitu. cùm veniſſent. cum ſi. de teſti. & clarius in clemen. ſecunda eodem titu. in tex. & gloſſ. principaliter tangit hunc articulum falſitatis. Idem Innocen. hîc, licet non ita ſpecificè loquatur. Hoc verum niſi addatur articulus corruptionis. Vel ſecundum Innocent. quod aliâs dolosè teſtis falſum teſtimonium dixit: puta odio vel amore. C. de falſi. lega. nec exemplum. Nam tunc etiam directè admittitur probatio: quoniam ratione illius additionis videtur nouum capitulum: vt probatur & not. in dicta clemen. ſecunda, vel niſi ſit cauſa priuilegiata. puta cauſa matrimonialis: vel vbi imminet peccatum: vt plenè dixi in capitu. iurauit ſupra eodem. & ſic intellige omnia iura, quę dicunt de falſo poſſe agi etiã poſt ſententiam: licet Legiſtæ in hoc nullam differentiam faciant, ſed ſimpliciter dicunt probationem admitti: vt not. in lege Diuus. ff. de re iudica. & in lege prima. C. ſi ex fal. inſtrumen. ſed minus bene dicunt: vt patet ex prædictis. Si verò quæſtio falſi fuit mota in prima inſtantia, & ea non ob. fuit lata ſententia: & tunc amplius non admittitur lege prĩa. C. ſi ex fal. inſtrumen. Poteſt tamen appellari & peti illam ſententiam corrigi tanquam iniuſtam. Sed oportet, quòd falſitas poſt publicatas atteſtatiões probetur modo prædicto. Et ex hoc habes primam quæſtionem declaratam. ¶ Venio ad ſecundam, an ſufficiat probare ſolùm falſitatem, ad obtinendam retractationem ſententiæ. Glo. iſta ponit opi. contrarias, & inhæret ſecundæ opin. quòd ſufficiat, ſicut ſufficit probare inſtrumentum fuiſſe falſum, cuius vigore lata fuit ſententia [c] l. j. alleg. in gl. Hęc tamen gl. limitat, vt hoc ſufficiat, ſi probetur iudicem fuiſſe ſecutum dicta falſorum teſtium. arg. j. de re iu. cũ. l. & A.

22 ¶ † Conclude latius, quod aut iudex nõ fuit ſecutus dicta falſorum teſtium: vt quia iudex fuit motus ad ſententiam aliunde, quàm ex dictis teſtium. Et tunc clarũ eſt, quòd nõ ſufficit teſtes dixiſſe falſum. d. c. cùm. I. & A. Et ratio, quia non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. c. ij. de tranſla. Epiſco. l. neq̃

23 natales. C. de proba. ¶ † Aut iudex fuit mot⁹ ex dictis teſtium: vt puta, quia dixit in ſententia viſis atteſtationibus. vt no. dicit Spe. in ti. de prob. §. fi. verſi. in ſumma. Aliâs puto ſecus per rationem cap. cauſam quæ. de re iudic. & de renuntia. c. in præſentia. quia non ſemper ad vnã probationis ſpeciem. &c. l. iij. ff. de teſtib. & hoc caſu quando fuit iudex motus ex dictis falſorum teſtium. dic, quòd ſi ſententia fuit lata contra abſentem dolo, [d] & falſis allegationibus partis præſentis: & tunc ſententia eſt nulla. l. ſi prętor. §. Marcellus. ff. de iud. no. Bar. in. l. diuus. ff. de re iudi. Et hoc caſu in dubio ſufficiat probare ſolam falſitatem. puto tamen quòd poſt publicatas atteſtationes: nõ debet admitti ad eam probandam: niſi prout ſ. dixi in primo articulo. aliâs poſſet timeri timor ſubornatiõis teſtiũ: niſi ĩ caſib⁹ ĩ qb⁹ poteſt probari contrarium directè, publicatione non ob. de quib⁹ aliquid ſuprà: & aliquid in. c. ſeries j. de teſti. ¶ Aut fuit lata ſententia contra pręſentem: & tunc ſi contra minorẽ, ſententia eſt nulla fauore minoris ętatis: not. Bar. in. l. Diuus. & l. j. C. ſi ex fal. inſtru. pręal. Et idem dicam in ſententia tali modo lata cõtra eccleſiam, argu. in cap. j. de in integ. reſt. Et no. quod poterit falſitas probari modo prædicto. Si verò contra alium: & tunc ſententia tenet, ſed veniet retractanda: vt j. dicam. ſed oportet, quod probetur: vt ſupra dixi. Et per hoc eſt declaratum aliquantulum vltimũ dubium. ¶ † Venio nunc ad tertiam queſtionẽ [e]

24 e an ſufficiat probare ſolam corruptionem abſque falſitate. Glo. inſtat. finaliter videtur cõeos. Item adde huc q̃ no. Bal. in. §. q autem. in fine. inſti. de exc uſa. tut. ¶ Adde, an poſt terminũ poſsint ꝓduci inſtrumẽta, vide Ro. cõſ. ccxxv. Et an poſt cõcluſum ĩ cã per eũdẽ conſi. clxxvj. & an poſsint ꝓduci pte abſente p eũdẽ cõſi. ccccc viij. Et an inſtrumẽtũ poſsit verbo ꝓduci: & an poſt cõcluſum in cã: vide Ful. conſi. cxxxix. Et q̃ ꝓbari pñt poſt cõcluſum in cã: vide Ro. ſingu. ſuis. fol. v. Et an bis debeat monere iudice, illecui ſtatuit̃ termin⁹ ad agẽdũ: vide Alex. conſi. cxviij. li. j.

↬ S E B A. SA PI.

c ¶ Snĩa. vide Bal. in l. falſã. C. ſi ex fal. inſtru. Moder. in. l. Diuus. ff. de re iud. di. vbi plura de hac materia.

↬ S E S A. SAPIA.

d ¶ Abſentẽ dolo. vide Alex. poſt Imo. latè ĩ. l. q Romæ. §. duo frẽs. co. xxxix. ff. de ver. obli. & in l. ſi is, ad quẽ. co. iij. ff. de acqui. hęredi.

e ¶ Et ad hoc vide bo. gl. ĩ. l. j. C. ſent. reſcĩ. nõ poſ. & glo. in. l. pe. C. ſi ex fal. ĩſtr. hic alle. in gl. q̃ tenent, q̃ ſufficiat ꝓbare ſolũ teſtiũ falſitatẽ. Sed Barto. in auth. q̃ ſemel. C. de ꝓbatio. dicit, quod poſt didicita teſtificata nõ poſſum ꝓbare ſolũ falſitatem teſtiũ directã: niſi vellẽ probare falſitatẽ cũ corruptio- & all. d. cle. ij. de teſti. Et idẽ dicit Bal. in. l. ſi qs teſtib⁹. in ij. colũ. C. de teſt. & ita dicit tenere Canoni. dicit tñ, q̃ qñ opponit̃ falſitas cũ corruptiõe poſt ſẽtẽtiã, oportebit ꝓbare iudicẽ eorũ dictũ ſecutũ: vt. l. ij. C. ſi ex fal. inſtru. & ĩ c. cũ. I. & A. de re iudi. Sed Specu. in titu. de teſte. §. ſatis vtiliter. ĩ. ij. col. ver. iiij. fallit. dicit, q̃ in crimine falſi publicatis atteſtationib⁹ pñt ꝓduci teſtes. Et vide do. An. ĩ. c. fraternitatis. de teſtibus. xliij. co. ſed q̃ publicatis atteſtationib⁹ nõ põt opponi ſola directa falſitas tenet Spec. ĩ tit. de teſte. §. qualiter. ĩ pe. col. ver. ſed opponit̃. Ad id q̃. ſ. dictũ eſt. Et idẽ dicit. d. An. ĩ. c. ſeries. ĩ. ij. col. de teſt. reprobãdo gl. ibi poſitã, & ĩ. c. ex tenore, ĩ fi. ij. col. de telli. Sed tu limita hoc eſſe verũ, niſi articulis fuiſſet ita cõfuse & non ſpecificè poſit⁹: vt pars ſup directa vel cõtraria falſitate ꝓbanda non potuiſſet bñ inſtrui: vt puta generaliter oppoſui cõtra inſtrumẽtũ de falſo, & poſtea probaui: q̃ ille, q̃ dicebat̃ cõfeciſſe inſtrumentũ mortuus erat añ cõfectionẽ inſtrumẽti. certè aduerſari⁹ ẽt ſi ſint publicatæ atteſtatiões poterit ꝓbare. q̃ ille tũc viuebat. Hoc elegãter dicit Io. An. ĩ addi. Spe. in tit. de te. le. §. ſępe. ĩ. j. col. ver. ad falſitatẽ directã. d. An. poſt Ioã. And. ĩ. c. ex

eludere

senore. in vlti. col. verſi. plus dicit. de teſtib. Et adde huc Archi. in .§.ſi quis teſtibus.iiij. q̃.iij. vbi dicit.q̃ reſcinditur ſententia probata falſitate: vt in l.j.&.ij.C. ſi ex fal. inſtr. multò fortiꝰ poterit probari falſitas, licet ſint publicatæ atteſtatiões cũ multominus p̃ſumat ſubornatio anteſnĩam, q̃ poſt q̃ publicatis atteſtatiõibus nõ liceat directò probare ſolam falſitatẽ,ſed ſolum indirectè tenet & firmat Pau.de caſtro.in.l.diuus.ff.de re iudi. ante me.& idẽ dicũt.do.in.c. ſi lĩj.in fine. de hære. in ſexto.

¶ Adde q̃ teſtis,q̃ recipit pecuniam, vt teſtificetur pro aliquo poteſt contra ipſum teſtificari, & poteſt etiã teſtificari pro illo,q̃ dedit pecuniã,dũmodò non ſpecialiter pro ferendo teſtimonio.ita Rom. ſingulis ſuis.fol.ix.

cludere,q̃ ſic,ſi iudex fuit ſecutus dicta corruptorum:aliâs ſecus per illud.c.cum.l.&.A. Finaliter hanc opi.videtur ſequi Bar.in.l.diuus.ſi probetur teſtem fuiſſe corruptum pecunia:vt teſtimonium diceret in hac cauſa licet expreſsè non fuit actum: vt fieret iniuſtũ & falſum teſtimonium:quia ſecundum eum hoc ipſo probatur falſum.lege prima.ff.ad le. cor.de fal.Ioan.An.videtur hîc diſtinguere, quod ante ſententiam ſufficit probare ſolam corruptionem:quia agitur ſolùm ad teſtes repellendos,qui profectò repellendi ſunt: cùm ſint periuri:quia contra iuramentum recepe runt pretium:ſed poſt ſententiam non ſufficit probare nudam corruptionem:quia tunc agitur ad ſententiam retractãdam, non ad teſtes repellendos.Poteſt eſſe ratio,quia non ſequitur, fuit corruptus:ergo dixit falſum.do. Anto.tranſit cum doctrina Barto.do.Car.tenet opin.Ioan.Andr.Dicit enim, quod licet ex corruptela probetur teſtis falſus quo ad hoc,vt puniatur de falſo:vt dicta lege prima ff.de falc.non tamen per hoc ſequitur,quòd dixit falſum : & ex hoc ſolo poſsit retractari ſententia. Fallit ſecundum eum in cauſa matrimoniali:vt in capitul.ſicut.de teſti. ¶ Ego ibi latius dico ſuper intellectu huius capitul. & pono duas opinio. Prima,quòd aut teſtis recepit pecuniam : vt diceret falſum teſtimonium:& ſic promiſit extra iudicium:& tunc cùm p̃ſumptio ſit,quod ſic dixerit.argum. capitu.per tuas j. eodem lege generaliter. de non numerata pecunia &.c. inquiſitionis. in finj.de accu.Debet hoc ꝓbato retractari ſentẽtia:quia ſatis probatur præſumptiuè etiam falſitas.& procedit dictum Bart. ¶ Aut probat ſimpliciter, quod teſtis recepit pecuniã vt teſtificaretur:& tunc procedat opin.Ioan. And.& hęc opinio.eſſet ſatis ęqua, ſaltem ꝓ opi.concordandis.argumen. capitu.cùm tu. de teſtibus.¶ Alia opi. quę mihi videtur verior eſt, vt indiſtinctè ſufficiat probare corruptionem,per tex.ſigu.in dicto capitu.ſicut nec eſt verum , quod ponat caſum ſpecialem in matrimonio & minore: vt quidam ibi volunt.Hoc probo per ſi.huius capitu. cuius ratio, ſuper qua fundatur deciſio,eſt generalis ad omnes cauſas.& ibi ſolùm fundat ſe text. ſuper corruptione dicens , quòd teſtimoniũ iſtorum corruptorũ: cum ſint periuri,nõ eſt aliquatenus admittendum. & dic admittendum ſcilicet cum effectu:vt ſuſtineatur ſentẽtia:cùm ſententia eſſet ibi lata . & ibi dico latius euacuando materiam illius. & quicquid ſit ſatem ęquitas maxima ſuggerit:vt non ſuſtineatur ſententia lata ad dictum corruptorum & periurorum : cùm videam retractari ſententiam latam ad dicta conſpiratorum,q̃ tamen veriſimilius potuerunt dicere veritatẽ: nec ſaltem ſunt periuri . de quibus tamen dicendum vt dicto capitul.cũ.l.&.A. vbi de iſtis conſpiratoribus.Et de hoc quo ad tertiã

a ¶ Et vide ſup hoc latiſsimè ſcripta, ꝑ do. Franci.de Are. poſt do.Abb,in.c. ſicut. in vlti.char.j. de teſti.

25 quæſtionem.¶ †In quarta.q.gl.reſpondet,q̃ ſententia lata per falſos teſtes,ſeu falſa inſtrumenta, bene tenet : ſed eſt retractanda per.l. Diuus.prę̃alleg.Contrarium tñ tenuit gl . in

a ç.cũ venerabilis.de excepti.ſ.quod ſententia[a] non teneat: & ponit gl. hîc aliquos modos retractationis:ſed non loquitur perfectè.Vnde conclude ſic capiendo dicta Io.And.in.d.c.cũ venerabilis.de excep.vbi melius tangit,q̃ hîc & Bar.in præalle.l.Diuus.& primò nunquid teneat:dic,vt colligĩ ex ſupradictis.in.ij. q̃. Qualiterautem retractetur:dic,q̃ in caſibus in quibus ſententia nõ tenuit , poteſt peti retractatio de facto ſicut de facto proceſsit per officium iudicis.& ſic vſq; ad.xl.an. ſi tamen victor fuit conſcius falſitatis:tunc cũm ſit in peccatò,puto q̃ de iure canonico poteſt agi ſemper per viam denuntiationis Euangelicę: quia tenet cũ peccato rẽ. Ad hoc q̃ in ſimili no.Inn.in.c.ad aures.de prę̃ſcrip.& in.c.quia plericq;.de immu.ecc.Licet eñ iſtæ actiones pſonales,vel officiũ iudicis,q̃ daĩ loco actionis,præſcribaĩ regulariter ſpatio.xxx.an .l.ſicut.C.de prę̃ſcrip.xxx.ann.ſecus tamẽ eſt vbi directè agitur de peccato:& ius agendi fundatur ſuper peccato:vt eſt tex.iũcta gl.not.in.c. admonere.xxxiij.q̃ne.ij.&j.aliquid tangam.

26 ¶ †Vbi verò ſententia tenuit,& petitur directè retractatio ex vitio falſitatis:oportet ve-

b nire[b] per beneficium reſtitutionis in inte.vt d.l.Diuus.& ſic intra quadriennium:quia tãto tpe claudunt iſtę reſtitutiones in.c.j.&.ij. de reſt.in integ.& in clemen.vna.e.titu.quod habet locum,non ſolùm in eccleſijs & minoribus:ſed etiam in maioribus:vt lege fin.C.de tempo.in integ.reſti.in caſibus,in quibus maioribus competit beneficium reſtitutionis in c integrum ex iuſta cauſa:vt ibi.Et idẽ eſt , vbi deducitur per viam replicationis ad eundem effectũ:vtquia actor vult intentare actionem prius intentatam , in qua ſuccubuit ex falſis probationibus:reus excipit de re iudicata: actor replicat de vitio falſitatis. Certè ineptè agit, nec admittitur talis replicatio:quia vult infringere ſententiam ſine beneficio reſtitutionis : quod non licet dicta lege Diuus.Hoc tamen limitat notab.Ioannes Andræas in dicto capitu. cùm venerabilis. quando excipitur de re iudicata.contra actorem intentan-

c tem primam [c] actionem , in qua ſuccubuit .

27 ¶ †Secus ſi iſte ſit alius : puta peto electionem tuam caſſari propter crimen , vel defectum:excipis de ſentẽtia abſolutoria: replico de ipſiꝰ nullitate & falſitate. Putat ipſe,quòd procedet replicatio,& erit perpetua,& cõpetat quandocũq; excipiĩ.Et idẽ dicit de duplicatione,vt ſi petis electionem confirmari: excipio de crimine:replicas de abſolutoria:duplico de ipſius nullitate & falſitate : procedet duplicatio etiam ſine temporis præiudicio. Cerum eſt enim ſecundum eum, qđ ego contra quem modo fuit ſententia principaliter formata,non teneor petere reſtitutionem contra illam. Hoc dictum ſeu limitatio ad legem.Diuus.non placet mihi : quia cùm iſta ſit actio popularis conſumitur vno agente. Ad hoc quod not.in capitu.cùm dilectus.de electione in gloſſa penultima quæ eſt nota. Ideò opus eſt petere reſtitutionem niſi in caſibus ibi not.Aut vult quis de falſitate excipere aduerſus petentem executionem ſententiæ :& perpetuò audietur ſecundum communem opinionem in dicta lege querelam.C.de falſi.& per Bartolum in dicta lege. Diuus . & per doctores hîc : & in dicto capit.cùm venerabilis.per.l.purè.ff. de

b ¶ Adde huc gl. in c.dicenti.§.& ſi nõ cognitio. xxv.q.ij. quę dicit q̃ ſententia per falſa inſtrumenta lata eſt ipſo iure nulla.ſed illam gl.ibi re,ꝑbat Arc.

¶ An ipſo iure audiaĩ,an ope reſtitutionis. vide Archi. in.c.ſicut.circa fi.ij. q.j. vbi dicit q̃ qñ ſententia fuit lata ꝑ falſos teſtes,vel inſtrumenta non auditur quis ipſo iure:quia ſnĩa ſic fuit nulla:vt in.l.à diuopio.ff.de re iud.ſed ſolũ auditur petita reſti,in integr.& de hoc vide bo. gl. in.d.c.cum venerabilis.in glo.pen.& ibi latè do. Ant.de exceptio.

dol.except.& lege qui agnitis.ff.de exceptio. Et ſic non eſt opus in modum exceptionis venire per viam reſtitutionis in integrum.quia non petitur hîc retractatio ſententiæ:ſed ſolum ad repulſionem executionis excipitur.

28 ¶ † Aut vult ſuccumbens agere contra teſtem falſum,vel contra producentem.¶ Et ſi vult agere ciuiliter ad intereſſe,aget ītra.xxx. annos abſq; alia ratione:quia hic ītētat actionem in factū ad intereſſe:nec petit principaliter retractationē ſententiæ:poſt verò agere nō pōt:quia tanto tēpore tolluntur actiones perſonales.d.l.ſicut.& ſic intelligitur gl. hîc, & quod no.in.d.l.querela.&.l.Diuꝰ.facit.l.q

29 nomine.ff.de fal.¶ † Aut vult agere crimina liter & audieť intra.xx.ānos:vt.l.q̄rela. prēale.& cū hac diſt.intelligo.d.c.cū venerabilis. Nā ibi ponit falſa allegatio facti ex malè intellectis.no.in.d.l.querela. ¶ Hoc vltimū ꝑcedit de iure ciuili:de iure aūt canonico dubitať,nūquid crimina prēſcribanť tēpore: & dicit hîc Vincē. ꝙ ſecūdū canones actio criminalis nō clauditur tēpore.xxiiij.q.iij.c. ecce.vbi dicit,ꝙ vbicūq; crimina[a] clarueriť punienda ſunt.¶ † Et ex hac ratione dixit Ber.

30 cō[i]. doctor antiquus iudicē etiā poſt cētum annos poſſe reuocare ſuum errorē:quia ſecūdū canones vſq; ad cētū annos,& vltra poſſet accuſari:ergo & erroneā ſentētiam retractare.& ſic volūt iſti,ꝙ ſine prēſcriptiōe tēporis poſſet de iure canonico ſentētia erronea reuocari,& accuſatio criminis inſtitui.q̄ ſing.no.in practica.& facit gl. in prēalleg. c. admonere .iūcto tex.In.tamē hîc refert quoſ dā tenere,ꝙ per directā accuſationē de falſo nūq̄ retractabiť ſententia:ſed punietur falſariꝰ.l.cornelia.de falſis.& clariꝰ hoc ſequiť do. Ant.hîc,dicēs:quod ex quo ſentētia trāſiuit in rē iudicatā,& ſublata eſt facultas petēdi reſtitutionē āplius non audieť.& ſibi imputet, qui reſtitutionē ītra legitimū tēpus nō petijt & per hoc limitat primū dictū,ſeu corrigit: ſecūdū verò dictū limitat dicēs ſe putare, ꝙ inquantū agitur ad pœnā naturalē delicti,ſolet obſeruari diſpoſitio.l.querela.quaſi ſenti at ſecus,vbi agitur ad pœnitentiam. Ad hoc qđ no.in.d.c.admonere . ¶ Ego quo ad primū dictū puto dicēdū , qđ ex quo ſententia eſt talis,ex cuius obſeruantia imminet peccatum ſalte nō remiſſibile per partē:quòd nō audietur quis poſt tēpora legitima,de quibꝰ ſ.arg.c.quod ad cōſultationē j.de re iudi . & eorū,quę no.per Inn.in.c.quia plericq;.de immu.eccle.ſecus autem vbi imminet peccatū, quia tunc ſemper poſſet docto de errore reuocari:vt in.c.lator &.c.cōſanguinei.& qđ in eis noj.de re iud.¶ Quo ad ſecundū de prēſcriptione reſpectu falſitatis accuſandi diſtinguo,an ſint crimina,quæ impediunt ordinis executionē,vel retentionem beneficij,etiam poſt peractam pœnitentiam.& in iſtis nō obſtabit prāſcriptio temporis.deuiamus enim in iſtis accuſationibus à regulis iuris:vt in.c. inquiſitionis.de accuſa.Et ratio in iſtis ſatis eſt euidentiſſima.& in hoc caſu intelligo primam opi.& poteſt procedere glo.in.d .c. admonere.Iſta enim peccata nedum nō alleuiā tur tempore:imò efficiuntur grauiora de cōſuetu.capitu.finali.In alijs verò non ſic impedientibus tolletur directa accuſatio temporis prāfixi à iure ciuili:cùm non reperiamus contrarium de iure canonico.argumen. ca.j. de noui operis nuntiatio.& capitu.authoritate.de conceſs.prēben. libr.ſexto.Sed reſpectu pœnitentię peragendæ ſemper poteſt impeti & ſic poteſt intelligi gloſſ.in dicto capitu.ad monere.ſecūdum alium intellectum.Et quia crimina non debent remanere ſpunita.de collu.dete.capitu.crimina.de ſentent.excommu. capitu.vt famæ.xxv.diſtinct.capitu.qualis.& quod not.capi.ſuper literis.de reſcrip.& per hoc ſit expedita hęc gloſſ.cum materia ſua.

¶ Gloſſ.in ver.*reprobationem*.Not.tres reprobationes poſſe fieri in cauſa.Ioann.Andr. dicit ,quod melius diceret tres probationes.& dic:vt plenè dicetur in capitu. licet dilectus. in prāallega.in gl.¶ Gloſ.in ver.*leuis opi*.quærit quomodo conſtitit , quod iſti teſtes erant leuis opi. Reſpondet, quod potuit conſtare dupliciter,vel per alios teſtes reprobatorios, vel per relationem iudicis,qui examinauit teſtes.habet enim referre quanta fides ſit teſtibus adhibenda.¶ Nota bene ex hac gl.examinatori credendum,ſi in actis redegit teſtes eſſe leuis opi.vt quia fortè hoc deprehendit in actu depoſitionis.Idem Innocent.in capitul. quoniamj.eodem.vbi aliquid dicetur. ¶ Gl. in ver.*ſe adſtrinxit*. op.de capitu.ſignificauit in fin.de appel.de præben.capitu.cum iandudum.cum ſi.in quibus ſufficit probare alterū ex duobus,etiā copulatiuè narratis,ſi quodlibet illorum concludit intentum proponentis.ſed in caſu noſtro ſufficiebat ad teſtes repellendos probare corruptelam , vt falſitatem:vt ſupra dictum eſt.ergo,&c.Glo. reſpō det fatendo quodlibet iſtorum ſufficere de ꝑſe.Quod patet ex verbis tex . dum ponderat, quod iſte ſe adſtrinxit ad vtrunque probandum,quaſi ſuffeciſſet alterum,ſi ſe non adſtrīxiſſet:licet quidam dicant contrarium & minus bene.¶ Ad contrarium ſupra formatum gloſſ.reſpondet, quod hîc ſe adſtrinxit : ideò non ſufficeret alterum probare.ſecus ſi ſe nō adſtrinxiſſet.Ex hoc ſentit glo.quòd expreſſè iſte ſe adſtrinxit.& apertius tenet hîc Hoſti. & ideò ſecundum eum non profuit probatio alterius.allega.ſimile in lege finali.C. de fideiuſſoribus.Aduerte , quia Ioannes Andrę. ſuper textu aliter refert Hoſtienſ. dixiſſe:dixit enim ſecundum eum , quod ſe adſtrinxit eoipſo,quod hæc duo,de quibus in textu ſic connexè propoſuit.Et idem ſecundum Ioannem Andræ.ſi copulatiuè:ſecus ſi diſiunctiuè.remittit ad nota.in capit . inter cęteras.de reſcript.ideò cauti aduocati faciunt proteſtationem in fine articulorum,quod non adſtrīgunt ſe ad aliquam probationem ſuperfluam

31 quam ſuprà recitaui in notabili.¶ † Et Bart. in lege Diuus.ff. de re iudicicata aliter dixit & notabilius iudicio meo : & eum videtur

b hîc ſequi domin.Anton . quòd quandoque[b] ponunur duo copulatiuè , vel diſiunctiuè in eadem oratione,vnum tamen non venit qualificatiuè ad alterum:& tunc non videtur in dubio ſe adſtrinxiſſe ad vtrunque probandum , vt in contrarijs . Quandoque vnum venit qualificatiuè ad alterum : & tunc cùm vnicum ſit factum , licet qualificatum, videť ſe ad vtrunq;

prī.ff.ex qui.cau.ī poſ.ea. vbi cōcludit ꝙ quādo duo ponunť qualificatiuè ē neceſſe vtrūque probare:ſecꝰ ſi proponerentur non qualificatiuè per illū tex.& qđ dixi ponūtur qualificatiuè,in tantū eſt verū,qđ etiāꝰ ſi proteſtareť, ꝙ nó vult ſe adſtrīgere ad non neceſſaria: talis ꝓteſtatio nō iuuat:vt dicit Do. ī.c.ab eo.circa prī ci.de ele.ī.vj.Et de illa clauſula , quæ cōſueuit cōiter apponi in fi.articulorū videlicet nō ſe adſtringēs ad probandū,niſi neceſſaria:vide p.d. Ant. ī repe.c.cū.M.ferr. de cōſti.de qua ēt vide per do.An. ī c.ñ.in pe.co.de reſcripi.& per Bart. in.l.circa.ff.de proba.&.d . Car.in.c. qualiter.el.ñ.de accu.& Sal.ī.l.ī cauſis C. de ap. Et quid opereť in lib.dicta clauſula nō ſe adſtringens &c.vide per.d.Ant.in.c. dilecti.ī fi.ī antepe. co.de iu.& vide ꝙ de iſta appoſitiōe falſitatis, cum corruptione qualificatę poſita ſcribit d.An.hic ī.xxiiij. co.& adde,ꝙ etiā quando illa duo qualificata ponūť nō ſufficit vtrunq; ꝓbare ſcilicet falſitatē & corruptiōnē niſi probē teſtes ad hoc eē corruptos:vt cōtra me deponant:ita notanter determinat bar to,ī.d.l.fulcinius.§ quid autem ſit latitare.circa prin .ff. ex quib.cau.ī poſ. ea.& facit tex .ī.l. heredes palā.§. in teſtamētis.ff.de teſta.qđ no,qa hoc poſſet eſſe valde vtile ī practica ad elidēdas probationes tāq; non concludentes ſed videtur,ꝙ iſta doctri. Bar.in. d .§. quid aūt ſit latitare. nō ſit vera: quia imo dato quod aliquā do corrupti fuiſſent contra aliū:& cōtra aliū falſum

a ¶ Et vide quod de hoc ſcribit domin. Ab.poſt Ioā.an.in c.cū haberet deo q dux . ī matri quod ſing.ſcribit idē do. Abb.in.c. fi . circa prī.de purg, cano. per illū tex.

✠ SEBA. SAPIA.

a ¶ Crimina. Vide Rom,in fin.clxxxx ñ.incipiē.tu ſcis ꝙ crimē falſi.& Bal: ī.l.fi.co.pe.C. qui accu.non poſſunt vbi vult ꝙ in pœnis ſpiritualibꝰ nulla currat prēſcrip.

b ¶ Pro hoc dicto Bar.adduco quod in ſimili no.Bart.ī l.apud labeonē.§. ſed quod adñiciť.ff. de iiur.vbi dicit ꝙ qñ exprimūť duo verba iiurioſa quorū vnū venit qualificatiuè ad aliud nō vr niſi vna iiuria illis compoſita & dat exēplū ī eo qui dicit interfeci ſti hoīem proditoriè.& adde hic oī-no Bal.ī.l.fi.in.iñ, col.verſi. mō ego quæro quid ſi ex falſis inſtrumētis. ff.de re iudi. dum diſtinguit an poñātur duo qualifi catiuè.& vide bar. in auť.at qui ſemel in penul.co, C. de probat.Bal.in.l. ſi quis teſtibus.in.ñ, col.C. de teſtibus vbi ponūt quādo falſitas cum corruptione opponitur poſt didicita teſtificata vel poſt ſententiam an admittatur exceptio,ſuper quo vide do. do.Ant.ī. c. fraternitatis.de teſti.ī. xxxv.col. & adde hic Bar.in.l. denūtiaſſe.§.quid tñ.ff. de adul.& Bal.plenè in.l.j.C.de condi.ī de.cōtra Bart. in.d.l.diuꝰ.& adde hic Bar.in.l.fulcinius.§.cū hoc . circa

a se ad vtrunq; probandum adstrinxisse. [a] sic intelligit hoc.c. &.d.l. Diuus.& hoc satis placet. ¶ Reddo rationem vtriusq; dicti. Nam cùm verba debeamus semper latissimè interpretari in fauorem ꝓponentis: vt.l.si quis intentione dubia.ff.de iu.& quod ibi no.Bar. dixi inc.cùm ad sedem.de resti.spo. Non est verisimile.ꝙ superfluis probationibus vellet quis in dubio onerari.ar.l.hęc stipulatio.§.diuus.ff.vt lega.no.ca.&.c.sicut.s̄.e.& ꝙ ibi dixi.& de renun.c.super hoc.&.l.cũ de indebito.ff.de prob.maximè,cũ sępe in iure copulatiua resoluaꝫ in disiunctiuam: ex quo altera pars sufficit:& econtrà disiunctiua in copulatiuam,quando altera pars non sufficit: vt plenè no.in.c.ex parte.&.c.inter cęteras.de rescrip.&.l.sæpe. de verb. sig. Ita in dubio debemus interpretari istum proposuisse ista duo copulatiuè. Sed in secundo casu aliud est: quia quando vnum venit vt qualitas ad alterum: vnum est factum in effectu licet qualificatum. ¶ †Vnde si probat factum sine qualitate non probat id, qđ proposuit: sed est aliud factum: iuxta no.per Cy.in fi.l.j.&.ij.C. de proba. meritò non obtinet. Sed dices tu, quare non obtinuit hîc cõmune: cùm per testes probauerit corruptionem. & sic per consequens falsitatem? Respondeo, ꝙ testes non plenè probauerunt hîc corruptionem: vt patet ibi, *videantur aliquid dicere, &c.* Vltra glo. dicit hîc Vinc. ꝙ potest probari falsitas per dicta aliorũ testium iã productorum ante publicationẽ, vel per propria dicta ipsorum testium si sibi contradicunt. Et hoc intelligo secundum not.in.c.in nostra.de testi. Vel tertiò secundum eum poterat probari per instrumenta. ¶ No.bene hoc vltimum, ꝙ sicut instrumẽtum potest reprobari per testes in.c.cùm Ioannes.de fide instr.ita & testes possunt reprobari per instrumenta, probando per ea directè contrarium. Sed hoc intelligo ĩspecta qualitate facti, testium,& notariorum: iuxta no.in.c.tertio loco.s̄.eo.& prędalle.c.cũ Ioannes. ¶ No. etiam, ꝙ directa contraria probatio per instrumenta admittitur post publicationem attestationum: vidẽ tit.j.c. series.& quod ibi dicam. Secundò ista glo.sentit tacitè oppositionem, ꝙ non debeat hîc admitti probatio cõtraria publicatis attestationibus: in cle.ij. de testi.cum multis si. Respondet, ꝙ poterit falsitas indirectè probari. Et nota bene hanc gl.pro his, quę.s̄.dixi: ꝙ falsitas directè probari non potest publicatis attestationibus ratione prædicta. Et qñ dicatur indirecta probatio, dic, vt no.in.d.c.series,&.c. ex tenore. de test. Vel secundò secundum gl. poterit probari, ꝙ corrupti fuerunt inde precium recipiendo.& no.bene gl.quia sentit illam opi. Bar. ꝙ corruptus pecunia pręsumitur falsus:& satis ex hoc probatur falsitas.& no.bene propter authoritatem huiꝰ gl. ¶ Vltimò gl. quęrit, quid si ad plenum fuisset probatum alterum istorũ, scilicet corruptela vel falsitas: nunquid iudex feret sententiam contrariã sequendo dictum corruptorum, vel falsorum? Respondet, ꝙ sic in causa priuata. Sibi enim imputandum est, qui ad vtrunq; se obligauit. secus dicit in causa, in qua vertiꝫ fauor publicus: quia tunc iudex supplet ex officio. Et no.fi.gl.pro qua facit glo.in.c.si fortè.de elect.li.vj.& in.c.cupientes.§.cæterum.in ver.excludentes.& in.c. vt circa.in ver.interdi.eo.ti. & li.de ap.constitutus.& in.c.cũ dilectus.in fi.de ele.& quod no.Ioa.An.in regula, infamibus. de regu. iur.li.vj. ¶ Sed contra primum dictum Inn.in.c. cũ olim.de censi. vbi inter cętera dicit, ꝙ dato, quòd quis non posset se fundare ex eo, ꝙ iprobauit, si tamen iudex videt illud facere pro parte, admittit probationem,& sententiam promulgabit pro parte ex quo est probatum. Et huius dicti occasione tenet do.Ant. hîc contra primam partem huius gl. vbi expressè se non adstinxit ad probandũ: & sic saltem ex æquitate iudex moueatur ad ferendam sententiam pro parte. ¶ Mouetur etiam, quia ex probatione facta resultat notorium, in quo supplet iudex sine parte: vt no.in.c.cùm dilectꝰ. de consue.& de postu.Præla.c.bonæ.el.j. Item, ꝙ vbi euidens daꝫ iniquitas, vt sententia feraꝫ cũ damno & iactura alterius, potest pars licet de rigore iuris repellaꝫ ex æquitate incitare officiũ iudicis: vt æquitatem eligat.l.planè.&.l.fi.ff.de peti.hęr. vbi autem se adstrinxisset ad probandum vtrunq;: tunc conuentio ei ob.secundũ eum quia mos ei gerendus fuit.l.circa.ff.de probatio. Et sententia iustificaꝫ ex conuentione partium. ad hoc.c.fin.de cri.sal, Hæc differentia, quã facit domi.Ant.inter expressè & tacitè se obligantem, nõ procedit: quia id quod tacitè inest, habetur regulariter pro expresso: vt in.l.cũ quid.ff.si cer.pet. Et probaꝫ expressè hoc secundũ intellectum & lec.Bar.de quo supra. Item si sufficeret probare falsitatem producto articulo qualificato de corruptione & falsitate: vt sentit do.Ant. iam daretur apertissimè via iludendi iura: quia excluſus à probatione directa falsitatis, non haberet, nisi immiscereꝫ se de corruptione: vt sic admittatur propter nouitatem articuli:& posteà solũ probaret falsitatem: cùm ei sufficeret secundum opi.dom. Ant. Item daretur via & materia corrumpendi testes. Ille enim timor, qui prius imminebat potest timeri nunc, si non fuit probatum nisi solùm falsitas.& si probata fuit solũ corruptio, videtur quòd in fraudem capitulauerit de falsitate: vt sic admitteretur ad probandum corruptionem, ad quã aliâs admitti non debebat, obstante publicatione attestationũ, ex quo prius non præcesserat protestatio iuxta ea, quæ habentur in.c.præsentium j. de testi.& hę consyderationes faciunt etiam cõ
33 tra secundam, seu vltimam partẽ gl. ¶ †Qua propter ego distinguerem sic, quòd aut aliquid fuit deductũ in libello, vel articulo qualificato. Exemplum in text. Vel pone aliud. si dico quòd Titius Sempronium percusit cũ effusione sanguinis: vel quod insultauit eum
b cum armis. [b] aut plura fuerunt deducta, non qualificatiuè: sed copulatiuè pręsertim in eadem oratione. ¶ Primo casu credo, ꝙ nec in causa priuata, nec publica: seu vbi vertiꝫ cõmodum publicum, sufficit probare factum sine qualitate, vel ipsam qualitatem sine facto: quia istud probatum nunc nõ est illud, quod fuit deductũ in libello, vel articulo: sed aliud vt lege denuntiasse. ff. de adulte.& in.c.fin.de resti.spo.& eleganter per Cy.in.l.ij.C. de ꝓbatio.vbi dicit, ꝙ si per accusationem, vel inquisitionẽ fuit processũ cõtra aliquẽ sup insultu cũ armis, vel percussione cũ sanguinis effusione:& solũ fuit ꝓbatus insultus, vel percusio sine armis, nõ debet seq; cõdẽnatio: qa hoc ẽ aliud factũ. Et posset vt credo attẽtari: ꝙ dixisset: hoc idẽ nũc sufficeret ad repellũ eos à testimonio qa cũ testes iurẽt nõ dicere testim̃ ꝓcio: vt est tex.ĩ.c.q̃ties.de test.& gl.ĩ.c.fraternitatis. de tes. Itẽ cũ iurẽt nullã admiscere falsitatẽ: vt est text.ĩ.c.nullã. ij.q.iij.& ĩ.c.cũ dilecti.de accu.seq̃, ꝙ isti testes nõ pñt repelli à testimonio saltẽ: vt periuri: vt ĩ.c.testimoniũ.de test. Sol.dictũ Bar.ĩ.§.q aũt, põt intelligi, qñ qs nõ repellitur: vt simpliciter criminosus sed vt corruptꝰ qui falsum dixit in hac cã cõtra me. Sed si repelleretur simpliciter, vt criminosus periurꝰ non posset repelli, nisi anteà fuisset sentẽtiatum eum fuisse criminosum in illo crimine: vt est tex. iij.q. iij.c.si testes.§.item leg.Iul. Sed ista solutio non militaret iure canonico, quę sufficit ad repellendum à testimonio: ꝙ nunc possit conueniri de crimine, vt est tex. in cap.super eo.el.j.&.c. testimoniũ.de test. Et ideo soluo.aliter & dico ꝙ qñ qs vellet repellere testem: vt simpliciꝫ periurũ, hz necesse opponere crimen à prin. vt in auꝫ.si dicatur. C. de testi.& in.c. præsentiũ.de test. Et istud esset, qñ ꝓbaretur ipsos corruptos falsum dixisse contra aliũ. Sed dictũ Bar. in.d.§.qd aũt intelligiꝫ, qñ qs opponit falsitatẽ cũ corruptione post publicatas attestationes: q̃ casu tunc demũ habeo priuilegiũ: vt possim opponere cã post publicatas attestationes,& post conclusionẽ meã: sed ꝓbẽ specificè, qđ corruptio fuit cõtra me. Cogita tñ bñ, qa ista ẽ noua cõsideratio. sed dico, ꝙ isto casu bñ sufficit ꝓbare corruptionẽ eẽ factã cõtra me specificè. Sed cõtra illũ ĩ cuius locũ succedo, nõ solũ iure hæreditario vel testamẽtario: qa hæres repręsentat pſonã defũcti: vt est tex, ĩ.§.fi.isti.de hęre.qua.dif. vel iure cessionario: qa surrogatꝰ sapit naturã.&c. vt ĩ.c.cũ ecclesia Vul.de ele, sed ẽt alio iuris priuilegio. Ad hoc all.tex.ĩ.l.ij.ff.de ces.bo.& ĩ.l.si vẽtri.§.fi. de priui.credi. ꝙ tene mẽti: quia multũ limitat dictũ Bar.in.§.quid autem, Ant.Franc. ¶ Circa istũ clausulã appositã ĩ libello, nõ me adstringẽs,&c, qđ opeꝫ, dicas: qđ ista clausula omissa facit succũbere istũ, q nõ ꝓbat oĩa simpliciꝫ deducta: qa vr agẽs, seu excipiẽs ad oĩa narrata se adstrigere. l.habebat.& ibi Bar.ff.de ĩsti. Sed si apponaꝫ opaꝫ, vt plura proponẽs, non teneaꝫ oĩa ꝓbare: vt no, Inn.ĩ.c.ex pte.de priui.& no.ĩ.l.scire.ĩ.§.scire.ff.de excu.tu,& ĩ.l.ĩterpositas.C.de trãs.& hr̃ ꝑ Bar.ĩ.l.Diuꝰ.ĩ.j.q.ff.de re iudi, & in.l. ꝓpter lit.exc.tu. Et iõ dicebat Bal. ꝙ qñ qs plura ꝓposuit apposita ista clausula, sufficit vnũ tm̃ ꝓbare. Ita Bald.ĩ.l.fi.ĩ.v.q,C.de edic. diui. Adri.tol.& de hac clausula vide Spe,ĩ ti.de libel.cõcep.ĩ.§.fi.ĩ ver.penul.
a ☞SEBA.SAP. ¶ Adstrixisse.vide no.ꝑ Bar.& alios ĩ.l.nõ solũ.§. sed vt ꝓbari.ff.de ope.no,nũ.Bal.ĩ.l.si qs nõ dicã rapere.co.iij.C.de Epi.& cler. Ro.ĩ cõsi.cliij.ĩci.ĩquisitio.circa prĩ.Alex.iij.ĩci.ĩ cã & lite.co.iiij.ĩ.ij. vo. & ĩ alijs plurib? cõsilijs relatis ꝑ Mar.Sil.ĩ.l.si qs, de qõ.co.xxvj.ver.vltri? añẽ exeã.ff.de qõni. vbi multa accumulat ad ꝓpositũ.& multa ẽt accumulat Fel.in.c.ij.col.xij.ver.restringiꝫ qunq; modis.s̄.de rescrip.
b ¶ Cũ armis. adde Bar.cõ.ĩc, accusatio fuit ĩstituta.ale.cõ.lxxiij.& .cxxj.li.j.
b ☞SEBA,SAP. ¶ Cũ armis, Vide Abb.ĩ.c.examinata.co.iij.s̄.de iudi.& Mar.Soc.ĩ.c.cõqueſt[illegible].ad fi,s̄.de fo.cõpen.Bald.ĩ.l.in causis.s̄.de accusa.

Panormi. super Secunda Secundi Decret.

a ¶ Molestantem. Adde Ancha. consi. lxxv. Alexã. consi. lxxvj. lib. j. & in alijs consilijs: vt tabula demonstrat.

a ☞ SEBA. SAPIA. ¶ Molestantẽ. Vide Ang. Are. in. §. quadrupli. col. antepe. instit. de actio. Alex. in consi. cxxxvj. incip. in cã & lite. col. ij. in. ij. vol. Practi. Pap. in forma libelli turbatæ possessionis. ĩ verbo pñtialiter.

b ¶ Et iõ dixit Bar. in l. q iusſit. ĩ princ. ff. de re iudi. q si sunt duo habentes guerrã, iudex põt præcipere, q vnus non vadat ad domũ alterius: p text. in l. j. §. fi. ff. de off præfe. vr. & vide notabile verbũ Bal. in. l. i. §. quies, in vlti. col. ff. præfe. vrb.

Anto. Francis. ¶ Ad istud dicas, iudex debet semp prouidere, ne ptes veniãt ad arma: qa eius officiũ est partes concordare, si sunt discordes: cõpellẽdo etiã eas ad electionẽ arbitrorũ vt per Bart. in l. de die. ff. q satisf. cog. & in l. obseruandũ. ff. de iud. & per Ale. in l. Athletas, §. itẽ si quis. ff. de his, qui no. infa. & vide gl. in. c. j. de mutuis peti. Et iõ iudex põt partib⁹ ĩhibere, ne accedant ad possessionẽ qñ est suspicio rixæ ĩter ipsas partes. l. æquissimũ & ibi per Alex. ff. de vsufruc. l. fi. ff. de de offi. procu. Cæsa. vide Paul. de ca. in consi. cccxxxvj. & Bart. in l. j. C. de fideicõ. liber.

ZACHARIAS.

c ¶ Sorte quandoq; dirimat. Adde Iac. Rebuf. in. l. ij. nu. 4 & ibi remiss. in apo. Cel. C. qñ & q q̃r. pars. & ibi in quib⁹ permittit iudicium sortis, qñ illi stet. & q in casibus pmissis à tali iudicio, nõ appellet: nec restitutio in integrum detur. Anto. Fran. ¶ Circa hoc de iudicio sortis: dicas. q est iudiciũ fortunæ. l. si duobus. in princ. & ibi Bal. C. cõia deleg. vbi etiã per Alexan. & per Bart. in l. si duo. ff. vti pos. & p istud iudicium multoties etiam inter priuatos fit diuisio: vt per Spec. in tit. de iudi. in. §. iiij. versic. & scias. & de tali iudicio habetur in l. j. C. de his, qui se deferunt. & habetur per glossl. in. c. si testes. iiij. quæstio. iij. & in. c. sors. xxvi. quæsti. ij. & tale iudicium non patitur appellationem, secundum Bal. in dicta lege si duobus. in prima col. & per eundem in lege fina. in princi. C. communia de leg. nisi forsan esset enormis lęsio: quia tunc posset appellari, vt per eundem Bald. in lege maioribus. C. communia vtri. iudic. & in l. ait prętor. in. §. planè. ff. de mino.

etiã in alio processu nõ faciãt fidẽ: illę probationes ẽt super nudo facto: qa testes deposuerũt extra articulũ: & sic nõ iurati. de testi. c. de testibus. & iõ voluit simpliciter hîc tex. qđ ꝓbatio alteri⁹ nõ sufficiat. ¶ Secũdo casu subdistinguo, q aut illa plura in eadem oratione deducta erãt talia, ad quæ fuisset admissus qs à principio ẽt distributiuè, aut nõ: si nõ, tunc puto q nõ sufficiat alterutrius probatio: qa præsumit, q in fraudẽ vtrũq; deduxit: vñ puto, q si publicatis attestationib⁹ qs capitula uerit, q testes fuerũt corrupti, & falsum dixerunt: & postea probauerit solũ falsitatẽ directã hoc nõ sufficit, quia videt in fraudẽ capitulasse de corruptione: vt liceret probare directè falsitatẽ testiũ. vt. s. dixi. & qđ vna via, &c. de procura. c. tuæ. & fraudibus obuiandũ est. de diuor. c. q̃to, facit optimè q leg. & no. in. c. vt circa. de elect. li. vj. ¶ † Aut fuisset ad 34
missus distributiuè: & tunc aut expresè se adstrinxit ad vtrunq; ꝓbãdũ. & procedat dicta gl. quo ad hũc casũ. Nã in cã priuata nõ sufficeret: quia potuit sibi præiudicare. arg. opt. in l. si cõuenerit. de re iud. & de reg. c. ad Apostolicã. sed in cõcernente fauorẽ publicũ non potuit se adstringere in dãnũ ipsi⁹: sed ad exclusionẽ ipsi⁹ proponẽtis sic: vt in fi. glo. & in iurib⁹ q̃. s. allegaui ad corroborationẽ ipsius. Si autẽ se nõ adstrinxit apertè, sufficit alterũ probare, ex quo illud sufficit ad victoriam: vt dixi in princ. gl. & no. has cõsyderationes nouas, quas puto verisimas. ¶ Gl. in ver. *sed quare*. op. in eo, q tex. ponde. at cõe non probasse aliquẽ titulũ. duplici enim ratione non debebat vrgeri ad probandũ titulũ: tum, qa possessor non tenetur regulariter ostendere titulũ suæ possessionis: tũ etiã, qa in hoc ĩter dicto vti possidetis obtinet ille, q nec vi, nec clã, nec p̃cariò possidet tpe li. cõte. ĩst. de ĩter di. §. hodiè. & sic ad obtinendũ sufficit ꝓbare nudã possessionẽ. Gl. ĩstat. finalit mẽs eius est q vbi altera ps ꝓbaret possessionẽ: altera nihil, vl parũ, ꝓcedit cõtrariũ. Sed vbi vraq; ps ꝓbaret poss. & sic iura sunt dubia: debet tũc ꝓbare titulũ: qa p̃sumit, q iura sunt potiora: & dic vt. s. dixi. Host. clari⁹ soluit, q ex eo q Ar. prio possiderat, & titulũ ꝓbauerat, orta erat pręsumptio cõtra Fauentinos, q violenter illam possessionem occupauerant: & ad hãc p̃sumptionẽ tollẽdã vtile erat ꝓbare titulũ. Itẽ requirebat titul⁹ scdm eũ ꝓpter seruitia, q̃ sibi deberi dicebat, ad q̃ non sufficit tps ꝓbare. de cẽsi. c. puenit. De hoc vltio dic plenè, vt ibi no. de prio suprà tetigi ĩ notabilib⁹. ¶ Op. cõtra tex. ĩ eo, q ĩnuit hîc nõ fuisse locũ ĩterdicto vti possidetis. cũ Archiep̃s solus veraciter possideret. & sic ob. l. si duo. ff. vti pos. vbi patet, q hoc interdicto agere põt ille, q possidet cõtra molestãtẽ & cõtra inqetãtẽ gl. magna sentit hîc contrarium. in princ. Sol. q bene locus est ĩter dicto, cùm vnus possidet: aliter inquietat: nec hîc dicitur contrariũ: sed nõ est locus, vt iudex ꝓnuntiet, vti possidetis, ita possidea tis: quia non cadit hoc casu ista pronuntiatio, cùm alter non possi
35 deat. hoc vult iste tex. ¶ † Nota hoc dictum gl. q hoc interdictum non semper datur inter duos, qui contendunt se possidere: sed qñ
a que inter possidentem & molestantem: [a] licet glo. senserit contrarium in. c. cùm dilectus. de causa pos. & proprie. Sed primũ dictum sequuntur communiter doct. ibi, & hîc. & dico hoc probari aper-
36 tissimè per istum tex. ¶ † Sed quęro de practica pronuntiandi, de hoc interdicto vti possideatis. Sol. dic assignando mentem huius glos. magnę, q quandoque vnus probauit se possidere tantum: quandoque vterque sed diuerso modo, & diuerso iure: quandoque eodem modo & eodem iure. ¶ Primo casu pronuntiatur solum pro eo, qui probauit: & practica pronuntiandi est hîc: præcipitur ei, vt desistat à molestatione de pręsenti: & vt non molestet in futurum, & poterit condemnari ad interesse molestationis de prę terito si hoc fuit petitum: vt. s. plenè dixi. ¶ Secundo casu, qñ vterque probat possessionem diuerso iure iudex pronuntiabit ꝓ vtroque. non tamen sic in cõfuso, vti possidetis, &c. sed distingue qualitates possessionum, prout quisque probauit: vt puta: *quia tu probasti te habere possessionem proprietatis ciuilem. Ego pronuntio te ita possidere vti possides*, &c. vt in gl. Et secundum Inn. debet addere in sententia. *Et circa istam possessionem vim tibi fieri prohibeo.* Hoc semp iudex debet addere, cũ de hoc interdicto pronuntiat. C. vti possi. l. vna. secundum eum & bene. Et dicit ibi Cy. q debet addere ad illa verba, *Pronuntio te possidere, vt proprietarium: & liceat tibi facere omnia, quæ spectant ad proprietarium*. & de altero potest dicere *pronuntio te possidere, vt vsufructuarium: & liceat tibi facere omnia quæ spectant ad vsufructuarium*. & sic de similibus. & omnia ista debent simul coniungi ad maiorem dilucidationem rei. ¶ In tertio casu quandoq; vterq; probat eodem iure, & eodem modo possidere. gl. dicit, q si alter melius probauit: puta probando authoritatem possessionis, vel meliorem titulum: vel per meliores testes: ipse solus obtinebit, & pro eo pronuntiabit: vt in prima practica dixi, seu primo modo. & probabit hoc, vt dixi, in no. Si verò probationes per omnia sunt æquales: fertur sententia contra eum, qui in iudicio prouocauit & absoluetur prouocat⁹, qui tenet locũ rei s. eodem. c. ex literis. Si simul ad iudiciũ prouocauerunt: & sic oino sunt paria. ¶ Gl. ponit tres opiniones. Quidam enim dicunt, q iudex debet pronuntiare in confuso: *vti possidetis, ita possideatis*. qđ non placet gl. quia continet impossibilitatem: cùm impossibile sit vtrunq; eandem rem eodem modo possidere. Item dicit, q poneret arma in manibus contendentium, cõtra. l. æquissimũ. ff. de vsufru. Ideò alij & secundi dicunt iudicem debere supersedere: quia in re incerta non deberet certam sententiam ferre. xj. q. iij. c. graue. Et facit ꝓ hac opi. secũdũ Io. An. vt partes tœdio affectę cõponãt ĩter se, vel per communes arbitros. Sed contra hanc opin. facit, quia ex dilatione sententiæ partes cõtendentes insolidum possidere, de fa-
b cili venirent ad arma: & his [b] scandalis iudex debet occurrere. d. l.
37 equissimum. ¶ † Tertia opi. est, vt hęc dubietas sorte dirimatur. l. sed cũ ambo. ff. de iud. & hoc iustius est: & de consuetudine approbat secundum Host. sed Arcur. tenet contrarium. C. vti pos. l. j. qa iudiciũ sortis non habet locum in facto incerto. Idem Bart. in l. si
c duo. præall. quia licet quæstio iuris sorte quandoq; dirimatur [c] d. l. sed cũ ambo. Quæstio autem facti non: vt. l. duo sunt Titij. ff. de testi. tu. Io. an. videt transire cum hac tertia opi. glo. dicens eam debere intelligi: nisi vtraq; partiũ resistat iudicio sortis: tũc enim mutuò se impediunt secundum eum. Adducit no. in. c. fi. de sortile. vñ si vterq; consentiat iudicio sortis: quæstio non videt mihi dubia cùm in hoc partes conuenire possint. ar. l. si cõuenerit. ff. de re iud. Si autem vterq;, vel alter dissentit: placet mihi cõtraria opi. vt nõ recurratur ad sortes: ne iniuria fiat alteri. Ad hoc quod no. sup ru. de spon. duo. sed, vt saluetur hoc casu gl. intelligo eam, vt sorte dirimat quis debeat sustinere partes actoris: cũ ambo simul ad iudiciũ prouocauerũt. Hæc enim est quæstio iuris: vt probat in. d. l. sed cũ ambo. Nõ aũt debet dirimi sorte quis dicat possessor: quia hęc est

quæstio facti

quęstio facti.& sic habes tertiam lectu.& glo. in prima parte declaratam.¶ Extra gl.ponit Vin.quartam practi
a cam,seu opinionem.Poterit enim iudex [a] secundum eũ pronuntiare vtrunq; possidere medietatem pro indiui so:donec de proprietate cõstabit. & q̃q̃ hæc opinio nõ placeret in hoc,quia nõ fuit petititũ.& sic obstat.c.licet Hely.de simo.Bart.tamen in.l.si duo.ff.vti possi. Hanc opinionẽ tenet: licet non alleget hoc dictum Vin.Probat hac ratione: si enim duo sunt fructuarij in fundo: quia cuilibet est vsusfructus relictus insolidum:faciunt sibi partes per concursum:& vterq; erit in possessione pro medietate.l.fi.in prin.ff.vti possi.Idem videmus in duob9 legatarijs,quib9 eadem res insolidum est legata. nam si quilibet probat se possidere: & quod possideat medietatem pro indiuiso:tunc faciant sibi partes p cõcursum .l.planè.ff.de legatis.j.ita in proposito videtur dicendum,q̃ ex quo ostẽdũt titulum æqualem, vel nullum ostendunt:cũ habet saltem titulum à iure gentium quasi occupauerint rem vacantem:iudex pronuntiabit vtrunq; istorũ possidere communiter & pro indiuiso. & hęc satis mihi placet:& sic vterq; obtineat.arg.bonũ hic à contrario.& ad dictum seu impugnationẽ Inn.respondeo,q̃ satis vtraq; pars hoc petijt dum quilibet peteret alium à molestatione compesci.Debet enim alter vtriq; pręcipere, ne alterum molestet: quominus medietatem pro indiuiso possidere liceat. Dicit enim ibi Bart.quod poterit iudex diuidere:si vult. Hoc ego puto verum, si vtraq;, vel altera pars instat: aliâs non debet iudex super non petito tacitè, vel expressè se impedire.ar.in.l.fi.C.de fideicom.liber.&.l.iiij.§. hoc autem iudicium.ff.de dam.infe.¶ Nunc quæro,quia suprà visum est de practica pronuntiandi super hoc interdicto, vti possidetis.pro quibus rebus cõpetit?Respondet hîc gl.q̃ locum habet pro possessione sola retinenda.ff.vti possi.l.j.§.ij.Datur etiam pro iuribus incorporalibus & vsufructu.ff.vti possi.l.vltima.Et dicit Gof.& bene,qđ datur pro iurib9 quasi vti possidetis.& dic,q̃ datur vtile interdictum vti possidetis:sicut in simili de interdicto vnde vi.dicit Inn.in.c.querelam.de elect. & dixi vti le interdictum,quia mens legis congruit:sed non verba de quo plenè notať per Cy.in.l.ex placito. C.de rerum permut.Et datur hoc interdictum etiam possessori: vt in gl.& in tex.Pro rebus verò mobilibus,competit interdictum vtrobi.& expone, vt hîc in gl.quã no.& vide Spe.in'ti.de pe.& pos.§.j.ver.nota tamen.vbi dat consilium in apprehendenda possessione,& priuãdo aduersarium:cũ credit probationes esse,æquales super possessione.¶ Glo.vl.op.contra tex.in eo,q̃ sententia fuit hîc lata contra cõe:cũ tamen syndicus cõitatis fuisset in iudicio,& cũ eo fuisset lis contestata, vt patet in.c.pe.de iura.calum.vbi narratur idem factum: & sic obst.l.j.C. de sen.& inter.om.iud.& no.in.c.querelam.de elect.gl. remittit ad ibi nota.¶ Secundo dicit,q̃ ecclesia nõ multũ curat de hac solennitate.& sic non fit vis an ferať cõtra dominum,an contra procuratorẽ.Idem no.gl. in.c. suscitata. de in inte.resti.Io.an.refert hîc quosdam dicere, quòd commune iniurioseˆ exagerat ista seruitia: & contra iniuriantem debuit sententia ferri.C.de iniur.l. vlt.& cũ hoc transit hîc do.An.¶ Sed certè hoc nõ procedit:quia hîc nõ agebatur actione iniuriarũ,q̃ infamat sed interdicto vti possidetis,quod nõ infamat:sicut nec alia ĩterdicta.l.neq; vnde vi.ff.de vi & vi arma.& sic ces
38 sat ratio.l.fi. ¶ † Dic ergo melius non ponendo in hoc specialitatem in ecclesia,q̃ vbicunq; administrator generalis est in iudicio potest sententia ferri: & in personam procutatoris & in personam domini.&ita fuit hîc & in.d.c.suscitat.vt no.Bar.in.l.stipulatio ista.§. si stipuler.ff.de ver.ob.Secus est vbi simplex procurator interuenit in iudicio.Rõ diuersitatis est:quia in iudicio quasi contrahimus .l.iij.§.idem scribit.ff.de pecu.not.in.c. pia.de except.lib.vj.Sed procurator non habens generalem administrationem directè contrahendo, verba cõcipit in personam suam:& non in personam domini:vt not.in.l.multum interest.C.si quis alte.vel sibi:ideò sententia ferenda est in personam procuratoris, q̃ quasi cõtrahit: sed generalis administrator, vt tutor, procurator,œconomus,seu syndicus,vel accusator, potest etiã contrahendo concipere verba in personam domini: & illi acquirit vtilem actionem:vt.l.eum qui.§.si actori.ff. de const.pe.Sic & in quasi contractu,vt in iudicio,possunt verba concipi in personam domini:vt hîc.Et sic in hoc non notatur diuersitas inter ius canonicum & ius ciuile.& bene no.hanc rationem:quia doct.nostri simpliciter transeunt cũ gl.Et de materia dic, vt plenè no. in.d.c.querelã.vide etiam Bar.in.l.j.C.de sent.& inter. om.¶ Vlti.scias,q̃ Inn.hîc posuit gl.mag.& intricatam referam tamem id,quod est vtilitatis. ¶ Opp.ergo cõtra tex.ex quo enim Archiepiscopus probauit se possidere dicta loca cum omni iurisdictione, honore,& destrictu:& commune probauit de quibusdã seruitijs dũ taxat:debebat sniã ferri ꝑ vtroq;:& sic dicta testiũ erãt ad concordiã reducenda.ar.cũ tuj.de testi.Nã respectu istorum seruitiorũ,quæ cõmune perceperat, cessabant rationes literæ:quia duo eandem rem,&c. Et quia Archiepiscopus melius probauerat: quia istę probationes reflectebantur ad diuersa: & non ad idem.Et possibile est,q̃ aliquis habeat generalem iurisdictionem in loco: & q̃ alter percipiat ibidem aliqua iura.ar. c. cũ olim.de præscript.no.Inno.in.c.cõquerẽte.de offi.ord.Solu.Innocẽ.multum instat:vt.s̃.dixi.Sed vera & clara solu. est q̃ commune prętendebat hîc habere nõ illa seruitia specialia duntaxat,quæ probauerat:sed omnem iurisdictionem,honorem,& districtum:sicut asserebat & prętendebat etiam ecclesia.& ad hoc probandum probauit,q̃ illa seruitia perceperat: & sic istę probationes reflectebantur ad idẽ:meritò succubuit commune, & obtinuit ecclesia:quia probauit melius de iure suo, & duo eandẽ rem eodem modo possidere non possunt:vt in litera.& sic militant rationes hîc allegatę. & satis hic intellectus congruit literę,nec debuit iudicari pro communi quo ad ista seruitia:quia ea non petebat,vt prædixi: nunqd autem obtinuisset,si specificè egisset pro istis seruitijs. Inn.variat,sed Hostien.videtur sentire, q̃ non: quia ex quo ecclesia probauit de antiquiori possessione,generaliter pręsumitur commune illa occupasse violẽter,& illicitè vt in litera.¶ Ego putarem hoc dictum procedere,si hęc seruitia includerentur sub generali iurisdictiõe ecclesiæ.secus si essent alia seruitia:aliâs nõ debita ecclesiæ:tunc enim potuisset commune illorum possessionẽ acquirere,& etiam pręscribere ecclesia etiã inscia: quia non ageretur hoc casu de pręiudicio ecclesię, sed subditorum:vt nota.voluit Innocentius in.c.conquerẽte.p̃al leg.& ibi videas.& hęc sufficiant.

☜ *SVMMARIVM.*

1 *Natus ex adultera præsumitur natus ex legitimo partu, non adultero.*

2 *Natus ex concubina præsumitur natus ex concubinario.*

3 *Bastardus dicitur esse de consanguinitate patris,quo ad impotentiam contrahendi matrimonium.*

4 *Matri asserenti filium non esse natũ ex suo marito, nõ creditur.*

5 *Extraiudiciale dictum & primum præponderat secundo iudiciali,& cum iuramento.*

6 *Neptisappellatione venit filia fratris ex vsu loquendi,qui præfertur propriæ significationi vocabuli.*

7 *Papa nominans aliquem nomine dignitatis scienter,non videtur illum approbare.*

8 *Confessio de filiatione directè facta in iudicio, vel nominato præsente,constituit nominatum in quasi possess. filiationis.*

✣ SEBA. SAPIA.

a ¶ Poterit enim iudex. Vide practi. Papa,in prędallega. forma libelli turbatæ possessionis, in verbo quare cũ p̃dictis col ij, Angel. Are.ĩ.§,quadrupli col.pe,insti. de act, vbi plura ad hanc materiam.

9 *Nominatio & communis reputatio excludunt nomiuantẽ dicẽtem contrarium, etiam cum iuramento.*

10 *Confeſsio prima cum ſolennitatibus excludit confitentem ad dicendum contrarium.*

11 *Teſtis dicens oppoſitum in iudicio eius, quod dixit extra iudicium ſine iuramento, probat.*

¶ CAP. X.

PEr tuas. ¶ Si qui nominẽt aliquẽ filiũ, & ita cõiter reputaſ.non crediſ poſteà alteri eorũ iuranti contrariũ.h.d.Cõmunis diuiſio.Secũda ibi: *quia*. ¶ Caſus literalis. Quidam ciuis Tiburtinus.T.nomine quendam cõcubinã tenuit per ſeptenniũ:nec interim ꝑ lẽ ſuſcepit ex ea:poſtmodũ verò ab ipſo recedẽs ad ipm non poſt multum tempus eſt reuerſa,& in domo ipſius filium peperit,dicens ſe illum ſuſcepiſſe ex eo:ipſe tamẽ dicebat,ꝙ filius eius non fuiſſet:cũ per ſeptenniũ ſtetiſſet cũ eo,nec cõcepiſſet.tandem deuictus inſtantia mulieris filiũ recognouit.Cũ autem dictus filius.R.nomine ad ętatẽ virilem perueniſſet,ſubarrhauit Sophiã neptem ipſius.T.& carnaliter cognouit eandẽ:poſtmodũ mater ipſius cœpit coram multis publicè cõfiteri,iurãs ꝙ.R.filius eius Sophiam nulla cõſanguinitatis linea attinebat,affirmans per idem iuramentum ſe illũ de alio,q̃ de prædicto.T.ſuſcepiſſe.Quærebaſ, an dicto mulieris eſſet ſtandũ:vt ſic idẽ.R. Sophiam valeat habere in vxorem?Reſpondit Pap.ꝙ cũ mulier illa primò aſſeruit ſe dictũ.R.de præfato.T.ſuſcepiſſe : & idẽ.T.ad inſtantiã illius ſuum filium recognouit:& filius illius communiter nominatus fuit,& habitus ab vtroq̃: iuramento illius in contrarium poſtmodum præſtito, non eſt ſtãdũ quia nimis indignum eſt,vt qđ quiſq̃ voce dilucida proteſtatꝰ eſt,in eundem caſum proprio valeat teſtimonio infirmare.vnde per conſequens apparet,ꝙ dictus.R.Sophiam neptem.d.T.cuius prima facie præſumitur conſobrinus,habere non poteſt aliquatenus in vxorem .B. ¶ No.j.ꝙ quẽadmodũ natus ī domo ex vxore præſumitur filius mariti.l.ſi vicinis ſcientibus.C.de nup. ff.de in ius vocan.l.quia ſemper.Quod intellige ſi tempore conceptionis maritus erat præſens:ſecus ſi abſens.l. filiũ.ff. de his,qui ſunt ſui,vel alie.iu.Ita natus ex concubina in domo pręſumiſ filius concubinarij: [a]vt hîc.& vide glo. no.magis claram in.c.Michael.de fil.presby.Et plus probatur hîc,ꝙ etiam præſumiſ filius: licet multo tempore per prius prolem ex ea habere non potuiſſet, & ab eo quandoq̃ diuertiſſet:q̃ not. ¶ † Et pro hoc alle. tex. valde no.in.l.miles.§.defuncto.ff.de adul.vbi probaſ, ꝙ licet probeſ vxorem fuiſſe adulterã tpe cõceptionis filij ex quo etiam illo tempore iacebat cũ marito, pręſumiſ potius filius mariti,quã adulteri fauore filiationis. ¶ † Ita dicerem etiã in concubina:vt licet illo tempore cognoſceręſ ab alio,ex quo etiã iacebat cũ cõcubinario potius pręſumatur filius cõcubinarij, quã alterius:quia fauorabilius & honorabilius hoc eſt filio , quã ꝙ dicaſ vulgò conceptus.ar.in aut.licet.C.de na.li.& inſt.de hęre.quę ab inte.poſt princ.& quod no.in.c.tanta.qui fil. ſint legi.& in.c.niſi de renunt.ergo ita eſt præſumendũ ar.inſti.de iu.perſo.prope finem. & ſatis bene facit hæc litera in ar.ꝙ bene no. ¶ † No.ij.ꝙ Baſtardus dicitur eſſe de conſanguinitate [b]patris, ad impotentiã contrahẽdi matrimonium cũ aliqua de cõſanguinitate patris.Et ſic quo ad prohibitionem cõiugij,nõ intereſt an ſint ꝑducti ex coitu vxorio, an fornicario.ꝙ bene no. Et idẽ per hunc tex.no.gl.ſuper arbore conſanguinitatis.ſic ẽt affinitas contrahiſ per illicitum coitũ:vt in.c. diſcretionẽ.de eo,qui cog.conſan.vxo.ſuę.Et facit ad qõ.an baſtardus ſit de domo,vel familia patris.de quo per Bar. in.l.ſi.C.de ver.ſig.&.l. ꝓnuntiatio.ff.de ver.ſig. ¶ No. iij.ꝙ filiatio probaſ pręſumptiuè:verè autem ſaltem ex parte patris probari non poteſt.l.Lucius.ff.de cõd.& demõ.& ſatis patet ad ſenſum.mater autem certa eſt.l. qa ff.de in ius vocan. ¶ Et nota quomodo probatur filiatio:[c] quia per communem reputationem:& nominationem parentum & aliorum:de quo in.c. tranſmiſſæ.qui fil.ſint legi.& hoc puto verum,quando non poteſt probari de neceſsitate:aliâs autẽ ex quo qui natus eſt in domo mariti ex vxore ſua adeò pręſumitur filiꝰ mariti, vt non admittatur,volens illum dicere ſuum non eſſe filiũ niſi probet ſecum tempore conceptionis filij non concubuiſſe:vel propter abſentiam, vel ifirmitatem,vel q̃d aliud tex.eſt no.in.l.filiũ.ff.de his,q̃ ſunt ſui,vel alie.iur. facit in.l.vicinis ſcientibus.C.de nup.Idem puto in nato ex concubina retenta in domo:vt eſt gloſ.no.in.d.c. Michael.facit gl.iuncto tex.in.l.fi.ff.de prob.Sed qa hęc diuerterat à cõcubinatu:& ſic non fuit ſemper retẽta in domo,ponderatur communis reputatio & tractatus,q in tali caſu debet attẽdi:vt dicit illa gl.no.ī.d.c.Michael.

4 ¶ † Et hęc faciunt ad quæſtionẽ. [d]quã ponũt Legiſtę in d.l.filiũ.&.l.ſi vicinis.vbi referũt fuiſſe quandã Reginã q̃ ſuſceperat filiũ ex quodã militie: ſed cõiter reputabaſ filius Regis,& tanquã filius Regis ſucceſsit ī regno poſt mortẽ Regis.demũ Regina veniens ad mortẽ dixit filio ꝙ non erat filius Regis : quare ad dictum ſolius matris ceſsit regno.An autem tenebaſ ſibi credere:dicunt docto.communiter ibi , ꝙ non. Et de hoc dico caſum hîc &.d.l.filium.&.l.ſi.iuncta gl.ff.de probat.& hoc procederet etiam ſi ambo parentes negarent:vt probatur ī.c. tranſmiſſę.in ſi.iuncta gl.in ver.indicijs.qui fil.ſint legi.

5 ¶ † Not.& tene menti,ꝙ potius ſtatur primo dicto extraiudiciali etiam ſine iuramento , quàm ſecundo iudiciali, [e] etiam cum iuramento:ꝙ ſatis puto indiſtinctè verũ,qn̄ ſecundum dictũ venit ī fauorẽ confitentis: ſeu id pręſumitur appetere,ſicut mulier hîc,vt filius euitaret mortem comminatam:niſi illam puellam,quã prius illicitè cognouerat,duceret ī vxorẽ:vt colligiſ hîc ex antiqua.& ſic loquitur.l.generaliter.C.de non nu.pec. vñ fuit ſumptum illud,ꝙ quiſq̃ ſua dilucida voce.Quid ſi ſecundũ dictũ iuratũ tendit in fauorẽ,vel dãno alteriꝰ: vt eſt ī teſte:profecto eſt pulchra quęſtio:iõ latiꝰ j̃ tãgã.

6 ¶ † Nota,ꝙ appellatione neptis,venit filia fratris [f] . Simile in.c.accedens.de accuſa.& hoc eſt ex cõi vſu loquẽdi.Nã propriè appellatione nepotis,venit filius filij,vel filiæ:vt no dixit tex. ī.l.Iuriſconſultus.§.nepos.ff. de gradi.ſed cõmunis vſus loquẽdi attendendus eſt,etiam ī diſpoſitiõe odioſa:vt no.de nepote.dicit Io.an.in.c.fundamẽta.de ele.li.vj.in nouel. Licet ī cõtrariũ & minus bñ iudicio meo,dixerit Fede.in conſilijs ſuis. Sed pro primo dicto facit ꝙ no.Bar.in.l.oẽs populi.ff.de iuſt.& iure.& Inn.in.c.olim de ver.ſig.& gl.in.c.nõnulli.de reſcr. vt in qualibet diſpoſitiõe etiã ſtatutaria cõis vſus loquẽdi præferatur proprię ſignificatiõi vocabuli. quod no. ¶ Venio nunc ad glo.& op.videſ enim, ꝙ ſola nominatio non faciat eum filium.l.non epiſtolis.& .l.non nudis C.de prob.Sol.gl.j.fatendo contrarium, ꝙ hîc non fuit ſola nominatio,ſed etiam tractatus:vt in litera.Hoſtiẽ. dicit,ꝙ nec tractatus facit quem filiũ,licet inducat pręſumptionẽ pro vl̃ contra filiationem.l.etiam matris.ff. de prob.q̃ fil.ſint legi.c.per tuas.&.c.trãſmiſſę.cũ ſi.Credo,ꝙ nec gl.ſenſerit cõtrarium: licet impropriè fuerit locuta.Dico etiam,ꝙ nominatio & tractatus requirũtur,quãdo filius non fuiſſet natus ex cõcubina, vel vxore domi retenta : aliâs autem ſufficit ſine nominatione & tractatu,quòd fuerit natus in domo:vt not. dicit gl. in.d.c.Michael.per.l.filiũ.ff.de his,qui ſunt ſui vel alie. iu.&.d.l.ſi vicinis ſcientibus.&.ſ.latius dixi . Item ſcias, quòd etiam in nato extra domum ſola nominatio etiã incidenter facta conſtituit quem in quaſi poſſeſsione filiationis

a ¶ Cõcubinarij. Ade Ang.conſi.cxcj. vbi dicit,ꝙ licet naturales ſint in quaſi poſ. filiationis,ſpurij tamen nõ ſunt. ☞ SEBA.SAPIA.

a ¶ Concubinarij. vide Abb.in.c.tranſmiſſæ . qui filij ſint legi.Petr.de Anch. in conſil.cxxvj.incip. videtur prima facie. col.penul.& Capra in conſil.ij. incip.cũ viſo.in ſecundo dubio. Ale. in conſi.clvij. inci. circa primũ . in ſecundo dubio in. v. volumine.

b ¶ De conſanguinitate.Adde Ang.cõſi.xxx. vbi vide q̃t ſunt genera baſtardorum.

c ¶ Filiatio. Adde qualiter probetur filiatio Alex.cõſil. lj.j.li.& . lxxiij. ij. lib.

☞ SEBA. SAPIA.

d ¶ Ad qõnẽ . Vide Alexã.in.l.neq; .ꝑfeſsio.C. de teſt.& in.l.ſi poſthu . §.fi. cũ gl. in verbo probetur.ff.de liber.& poſthum.

e ¶ Quã ſecundo iudiciali. Adde eũdẽ conſi.lij.

☞ SEBA. SAPIA.

f ¶ Fratris,vide Ab. in conſi.lxxix.inc. illud de iure ī.j.ivolu.Ange.Aret.in.§. quarto gradu.inſt. de gradi, corneum in conſi.cxxxix.ī.ci,placet.in . ij.vol. Sozi.in.l.cũ vir,ff. de cond. & demõ.

liationis.donec contrarium probet,quando ſit in actu, qui magis conuenit filio,q̃ extraneo:vt puta,ſi bene veniat filius quẽ volo habere,& tenere res meas.Ita no. dixit Bar.in.l.j.§.Iulianus.aliâs.l.ij.§.j.ff.de liber. agnoſ.ar. l.quidam.ff.de proba.& videtur eum ſequi do. Anto.

7 ¶ †Sed ego non credo hoc dictum procedere per text. not.in cle.ſi ſummus Pontifex.ij.reſponſo. de ſen.excõ. vbi dicitur . ꝙ ſi Papa nominet aliquẽ , ſeu quouis mõ

a tractet titulo alicuius dignitatis,[a]etiam ſcienter, nõ per hoc videtur eũ approbare in illa dignitate . Ad idem. c. ſi Papa.de priuileg.lib.vj.&.l.neq; profeſsio.C.de teſta. maximẽ,quia verba ſupraſcripta ſolent quãdoq; dici ei qui diligitur,vt filius:licet non ſit filius.Et ſic non probat hoc eſſe,quod ad hoc cõtingit abeſſe.de translatio.

8 Epiſco.c.ij.&.l.neq; natales.C.de proba. ¶ †Confeſsio tamẽ de filiatiõe directè facta in iudicio, bene cõſtituit nominatum in poſſeſsione filiationis:vt no.in.§.Iulian⁹. & idem puto in confeſsione extraiudiciali directè facta nominato præſente.arg.l.certum.§.ſi quis abſente.ff.de confeſ.cum materia ſua.& quod no.in.c.fi.ſ.de confeſſ. & facit à contrario.l.non nudis.&.l.non epiſtolis.C.de ꝓba.quę loquunt in confeſsione,ſeu nominatiõe ꝓpter aliud facta.& ſic in verbis enuntiatiuis propter aliud ꝓlatis:ſecus in verbis directè & propter ſe prolatis. argu. in dicto capi.ſi Papa.&.l.ex hac ſcriptura.cum materia ſua.ff.de do.& quod no.in.c.fi.de ſucceſ.ab inteſtato.& hæc no.qa aperiunt multum intellectum huius capitu. ¶ Opponit & videt ꝙ potius debuit hîc iudicari cõtra filiationem,q̃ pro:quia in contrarium concurrebat prima aſſertio paterna,dum volebat iſtum recipere pro filio:nec pręſumendum eſt ſine legitima ratiõe fuiſſe.motum. Item cõcurrebat ſecunda aſſertio materna iurata: & plus debet credi ſecũdo dicto iurato q̃ prĩo ſine iura mẽto.ar.c.de teſtiĵ.de teſti.Gl.ſcda format ĩ effectu iſta contraria.& ſolu.prope fi.quod hîc concurrebat fauor filiationis & communis opin. & nominatio vtriuſq; parentis.Pondera bene glo. quia ſentit, ꝙ vbi ceſſaſſet nominatio & communis opin.potius ſtaretur ſecundo dicto iurato,q̃ primo.Item,quia hîc concurrebat fauor filiationis.Contra hanc rationẽ ſurgit Hoſt.dicens,quod huic proli cũm eſſet legitima:fauor non debetur . vnde aſsignat ipſe duas rationes , quare ſtatur potius primo dicto. ¶ Prima, qa pręſumebat matrem nunc dicere cõtrarium:vt euitaret mortem filij:vt.ſ.dixi.arg.l. iſti quidem.ff.quod metus cauſa. ¶ Secunda ratio,quia primũ dictũ contrarium ſecundo dubitatiõem inducit, & ĩ dubio via tutior eſt eligenda,quæ nõ erat in nõ contrahẽdo.Io.And.dicit,ꝙ ſi hæc litera intelligitur in matrimonio iam contracto:prout magis colligitur ex antiqua.illa ratio Hoſt.non eſt bona:ſed potius contradicit,quaſi tutior via eſſet tunc,vt non diſſolueretur matrimoniũ.ar.c.licet ex quadam.in fi.ĵ.de teſti. & ideò ſimpliciter tenendũ,ꝙ poſuit in ſummario.quaſi velit,ꝙ hic cũ primo dicto concurrebat nominatio & cõis reputatio. & hoc eſt ꝙ voluit gl.hîc in fi. ſic etiam tranſit hîc do. Ant. ¶ †Ego habeo pro indubitato, vt ſecundo dicto non ſit ſtandum:licet iurato:vbi cũ primo concurrit cõmunis reputatio,duabus rationibus. ¶ Prima, quia ex

b nominatione [b] & communi reputatiõe & tractatu plenè probatur filiatio,eo modo,quo ꝓbari poteſt . à qua plena probatione durum eſſet recedere per aſſertionẽ vni⁹, licet iuratam.aliâs enim ſequeretur abſurdum, qđ parẽtes poſſent ad eorũ beneplacitũ filios proprios ab eorum cura,& ſucceſsione repellere negando filiationẽ proprio iuramẽto contra.c.trãſmiſſæ. in fi.qui filij ſint legi.cũ gl.ſua.&.l.fi.iuncta gl.de prob.vbi eſt caſus.&.l. filium.ff.de his,q̃ ſunt ſui,vel alie.iur. ¶ Secũda rõ,quæ ponit hîc in tex.quia nimis iniquum eſſet, ꝙ quiſq; ſua dilucida voce.&c.Ex his habes clariſsimas rationes decidendi in capi.noſtro.Sed dubium eſſet extendendo &

10 ampliando terminos literę. ¶ †Quid ſi cũ primo dicto non cõcurreret cõmunis reputatio,& tractatus : nũqd prævaleret ſecũdum dictum cum iuramento? Ex dicto gl.communis lect.videretur dicẽdum,ꝙ ſic.Ego adhuc dicerem oppoſitum,ſi prima confeſsio emanaſſet cum ſuis ſolennitatibus:& prĩcipaliter propter ſe.quia tunc non debet admitti ad dicendũ contrarium , etiam cum iuramento: vt apertiſsimè probatur hîc,iuncta.l.generaliter.C.de non nu.pe. Iniquum enim nimis eſſet , quod quiſq; ſua dilucida voce confeſſus eſt,&c.vt hîc, & ĩ.d. l.generaliter.&.ſ.aliquid dixi.Et pro iſta opin. facit qđ no.Bar.in.l.eos.ff.de fal.Ad idem.l. vbi repugnantia.ff. de regu.iur.&.c.ſolicitudinem.de appel.&.c . literas de

11 pręſum. ¶ †Et hæc faciunt ad quæſtionẽ,quidam extra iudicium dicit,& aſſeruit certum qui vno modo:demũ productus in teſtem in iudicio dicit oppoſitũ , ſeu alio

c modo:nũqd ſit credendũ ſecundo dicto[c] iurato in iudicio:an primo extraiudiciali fine iuramento?Hæc gl.ĩ fi. videt ſentire,ꝙ potius ſit ſtandum ſecundo cũ iuramẽto.Bar.in.d.l.eos,de fal.apertiſsimè tenet cõtrarium dicẽs,qđ nedũ nõ credit dicto ſecũdo:quinimò poteſt de falſo puniri : per.d.l.eos.ij.reſpon.quæ profecto lex nõ probat:quia loquitur de his,q̃ varia & cõtraria teſtimonia ꝓtulerũt. D.Ant. in.d.c.cũ in tua,de teſt.vbi refert hoc dictũ.Bar.dicit ſe putare ſecũdũ dictũ nõ valere cõtra primũ:maximè ſi primũ trãſiuit in tractatũ.alle.hoc quia ex primo dicto iuncto ſecũdo ſaltem conuincitur mẽdax:& ſic in pctõ.dixit tñ ꝙ per hoc nõ includit falſitas:vt voluit Bar.Poſsibile emm eſt,ꝙ prius dixit mendaciũ,vt cõplaceret partibus.Sed nunc dixit verũ:& nõ oĩs mẽdax punit pœna falſi.l.j.ff.de fal. putat tñ ꝙ ſit ſuſpectus de falſo. ¶ Ego ſimpliciter dicerem ſtandum ſe-

d cũdo dicto,[d]licet aliqualiter ei detrahat ex priori dicto cõtrario.ar.c.prętereà.de teſti.cog.cũ ibi no.ꝓ Inn. Moueor principaliter:quia ad hoc.vt credat teſti, defertur iuramentũ:vt timore iuramenti cogatur dicere veritatẽ.d.c.de teſtiĵ.de teſti.&.iiij.q.iij.c.ſi teſtes.§.itẽ iuſiurãdi,qua propter pręſumẽdũ eſt,ꝙ nũc dixit veritatem & non prius. Vide ſimile in eo,q vnũ dixit ante torturam & cõtrariũ dixit poſt torturam.Stat enim ſecũdo teſtimonio:quia tunc metu torturæ pręſumit dicere veritatẽ:vt in.l.ſi poſtulauerit.§.ſed & ſi negauerit.ff. de adul. Idem no.Bar.in.d.l.eos.ita dicendũ in propoſito cũ iuramentũ ſit qdã tortura ſpũalis:nec debet ꝓſumi immemor ſuæ ſalutis,maximè in hoc vbi non tractat de ſuo dãno,vel cõmodo.j.q.vij.c.ſancimus. ¶ Secũdò de hoc vr̃ bonus tex.in,c.inquiſitionis.ver.aut ẽt.de accuſa.vbi ſi qs dixit ſe inimicũ alicuius extra iudiciũ,credit nihilominus ſibi poſteà teſtificati cõtra illũ in iudicio, ſi ꝓſumat primò dixiſſe in fraudẽ:vt nõ teſtificaret cõtra illũ & ſic mẽdaciũ ſimplex nõ repellit indiſtinctè à teſtimonio.Ita in propoſito pręſumẽdũ eſt,ꝙ primò id dixit,vt partib⁹ morẽ gereret:ſed poſteà timore iuramẽti dixit verũ.& hæc experientia efficax rerũ magiſtra comprobat. ¶ Tertiò vide gl.opti.q̃ hoc ſentit in,c.cũ cãm.quę ĵ.de teſt.& eſt gl.fi.in fi.q̃ dicit plus,ꝙ primũ dictũ cõtrariũ nõ obſ.ſecũdo,ẽt ſi primũ fuit receptũ in forma teſtimonij:dũmodo ex aliqua cã nõ valuerit atteſtatio recepta:puta,quia recepta à iudice non ſuo.ꝙ not.& ꝓ iſta parte cõtra Bar.audiui cõcluſiuè cõſuluiſſe Bald.& incipit cõfilium licet aſſeſſores:& tenuiſſe in.d.l.eos. ac Ang.eum ſecutum.& vide no.in Spec.in tit.de teſte.§.j. ver.quid ſi idem.Puto tamẽ, ſi primũ dictũ fuiſſet iura

d tum,ꝙ non valeret ſecũdum:quia conuincit neceſſariò de periurio ponendo ſe inter duo contraria iuramenta de iureiur.c.tua.& ꝙ ibi no.facit.d.c.lras.de pręſum. & ſic cũ iuramẽto poſſet ſaluari theorica,quã dat ibi Bar. cũ timet de variatiõe teſtiũ:vt prius faciat extraiudiciũ

a ¶ Dignitatis.adde Lap.alle. vij.& qđ cõfeſsio prĩs apud acta cõfitẽtis illũ legitimũ , ꝓbet alijs cõcurrentib⁹, tenet Bal.cõſi.clxxij.ij.li. ☙ SEBA. SAPIA.

b ¶ Ex noĩatiõe, vide Ful.ĩ cõſi.cxxx vij.ĩci,viſis.& Ange.in cõſi. lxxxvij. inci.per deciſionẽ. ĩ fi.& Alex.ĩ conſi. lj.inci,viſo.ĩ.j. vol. & in cõſi. lxxiij,ꝓ totũ ĩ.ij.volu.& in cõſi.xxv.co.j.ĩ,iij. vol.ibi latè quõ ꝓbetur filiatio.

c ¶ Scđo dicto.adde q̃ poſui,ſ. ĩ notabi. & Ro.meli⁹. conſi. ccccv,vbi alle.d.de Ro. declarãdo articulũ de q̃ p Bal.cõſi.xliij.v,li.ꝓ Ang. cõſi,ccxxxiij.Franciſ,de Aret.cõſi.13. ZACHARIAS. ¶ Adde,ꝙ lȝ Bar.ĩ l.eos.ff. de fal.Ant. de Bu.ĩ.c,cũ ĩ tua.ĵ. de te Pe. de Anch. in cle.ij,circa fi.ver. vero ecõuerſo.e.tĩ. & ibi Car.all.ꝓ earũ opin. iſtũ tex.& iſte ĩ,c,ĩquiſitionis. §.iij.j. de acc. tenuerũt, ꝙ ſtet prĩo dicto extraiudiciali ẽt nõ iurato cõtra ſecũdũ iudiciale iuratũ.cõis tñ opi.,eſt in cõtrariũ: q̃ prĩo viſa eſt tenere gl.ĩ.c. cũ cãm.& ibi Ioan. q̃ dicit tenere cõiter Canoniſtas contra Bar.ĵ.de teſt.Bal.& Barb.hic Sali,ĩ auth. ſi teſtes.C. de teſti. Bal.ĩ.l. nullũ.ĩ prĩ. e.ti,& ĩ.c.j.§. ſi em dño,ĩ ti.qd ſit iueſtitu.ĩ ver.ſeu.vbi dicit eẽ caſũ expreſsũ cõtra Bart.Idẽ tȝ cõſi.clxviij.ĩc. licet aſſeſſores eũtes poſt Bar.ſicut cœci. vo. v.Io.de Ana.ĩ alle. c.ĩq̃ſitionis.§.iij.de ac.Ro.ĩ.l.q̃ bona.§. ſi qs ſtipulat⁹. ff.de dã.ĩt,& cõ.ccccv, inci. cũ teſtis extra iudiciũ. & nouiſ.ꝓ Fel.ĩ.c.cũ ĩ tua. vbi refert & ſeq̃t iſtum ĵ.de teſti. ☙ SEBA. SAPIA.

d ¶ Scđo dicto.Hãc eſſe op.magis communẽ atteſtat Ale. ĩ cõſi.lxxiij.ĩcipi. viſo teſtamẽto.col. iij.in.j.vo.& ĩ cõſi. ccxxj.ĩci. viſa fac̃i

narratione.col.v.in ñ.volu. Calcane.in conſi.cxix.inci.qa cauſam, colũ. fi.& Bar.Veron.in conſi.lxj,incipiẽ.ſuper primo dubio, col. fi.vide latè per Ange.de Are.& Ang. de Are.in tra.male fi. inverbo falſario col.iñ, & Feli.in.c. cũ in tua.ñ.de teſt.

a ¶ Poteſt.Adde frãci..Are.cõſ.lxxxiñ.

coram teſtibus confiteri cum iuramento. ¶ Sed prędictis ob.iſte text.&.d.l.generaliter.vbi etiam cum iuramento nõ poteſt quis venire contra confeſsionẽ ſuam. Sed rñdeo,vt.ſ.dixi,ꝙ procedit,quãdo quis confitetur ſeu negat in facto proprio,vel quaſi, ſeu qñ afferit ſcđò id, quod præſumitur appetere:tunc enim ob.ſibi confeſsio ſua:ſecus autem quãdo aſſumitur in facto alieno. durũ enim eſſet,ꝙ ex ſimplici aſſertione poſsit prędudere viam veritatis indagandę.ſimile in tortura:vt.ſ.dixi.& in dicto.c.inquiſitionis.& hoc bene no.quia habes intellectum ad multa.

SVMMARIVM.

1 *Negatiua quæ habet incluſam affirmatiuam, non eſt propriè negatio.*
2 *Negatiua, an poſsit probari.*
3 *Relationi iudicis creditur, vbi datur poteſtas iudici, vel arbitro, vt procedat ſine ſcriptis.*
4 *Acta iudicij debẽt ſtare penes notarium.*
5 *Sententia venit appellatione actorum.*
6 *Tranſgreſsores alicuius conſtitutionis non incurrunt pœnam: ſi finis ad quem tendit conſtitutio, non violatur.*
7 *Extraordinarium iudicium quid ſit.*
8 *Inſtrãta producta in iudicio nõ ſunt de actis, ſed productio ſic.*
9 *Sententia lata in fauorem abſentis non citati, non valet.*
10 *Nuntio publico & iurato creditur.*
11 *Proceſsus contumaciæ punitiuus, vel fundatus ſuper contumacia non valet. & ſi iudex eam ignorat.*
12 *Relatio nuncij poteſt fieri notario, vel iudici, etiam non ſedenti pro tribunali.*
13 *Recuſatio iudicis danda eſt in ſcriptis.*
14 *Recuſatio non venit appellatione exceptionũ ſtrictè, ſed largè ſic.*
15 *Interrogationes & poſitiones quomodo differant.*
16 *Taciturnitas non reſpondentis habetur pro confeſsione.*
17 *Productio inſtri poſtquã eſt concluſum in cauſa, an releuet.*
18 *In foro conſcientiæ tenetur quis ad emendam damni dolo, vel lata culpa dati, ſecus ſi leuiſsima.*
19 *An & quãdo præſumatur prò iudicis ſententia, & proceſsu.*
20 *Solennitas probatur per illum, qui ſtat pro ſolennitate. non per excipientem, vbi ius requirit ſcripturam.*
21 *Iudex ſi dicat in ſententia, per. A. & .B. fuit bene probatum: præſumitur pro eius ſententia, ſi non retulit ſe ad acta.*
22 *Iudex debet ſententiam retractare, conſtito ſibi de iniuſtitia, etiam ſi iniuſtitia fuit detecta per vnum admiſsum de facto ad reſpondendum.*
23 *Snïam, ſi pars pro qua fuit lata, dicit iniuſtã: põt retractari.*
24 *Antiquũ factum quomodo accipiatur.*
25 *Apppellatio non ſuſpendit cenſuram: ſed bene præſumptionẽ ipſius reſpectu iuſtitiæ & proceſsus.*
26 *An præſumatur pro proceſsu iudicis, ſi iudex illum recitauit in ſententia.*
27 *Inſtrumentum non facit fidem, niſi de eo, quod potuit interuenire illo die, quo factum fuit inſtrumentum.*
28 *Præſumitur pro laudo, niſi pendeat reclamatio.*
29 *Iudicibus an ſit credendum.*
30 *Iudex poteſt deputare notarium ad recipiendos teſtes.*
31 *Receptiones teſtium, depoſitiones, & confeſsiones, vbique poſsunt fieri, dummodò fiant de mandato iudicis.*
32 *Quando plures ſunt adhibiti ad ſcribendum: ſufficit quod vnꝰ ſcribat, & alij ſubſcribant.*
33 *Iuramenta teſtium debent ſcribi per notarium.*
34 *Iudex videns teſtes vacillare, debet facere ſcribere in actis, quanta fides ſit eis adhibenda.*
35 *Notarius mandato iudicis debet ſcribere vacillationem.*
36 *An inſtrumenta ſemel producta, & exemplata in iudicio, ſint iterum producenda.*
37 *An poſt litis conteſtationem teneatur iudex docere de ſua iuriſdictione, an procurator de mandato.*
38 *Teſtes & confeſsiones partium veniunt appellatione legitimorum documentorum.*

b ¶ Adde inquantũ ſentit iſte textus.in verſicu. adhibeat.ſ. ꝙiudex habeat eligere notarium: & poſtquam elegerit non poterit eũ mutare vſq; in fi.cauſę Ita dicit Bal.in.l.ñ. C. qũo & quando iud.circa fi.ver.ſed nũquid poſsit. vbi idem dicit de nuncio.& adde Bal. in l.fi.in.ñ.col.ver. q̃ro ſi notarius.C.de re iud.vbi dicit,qđ ſi notarius, qui cœpit ſcribere acta, ſe abſentauit,aliꝰ põt mãdato iudicis redigere ſcripturas ī publicam formam ſecus ſi primus notarius eẽt pñs. arg. l.ſi longius.ff.de iu. Et vide ad iſtam.q. glo.in auẽ.de hære. & fal.§. ſi verò abſunt. q̃ dicit, ꝙ ille notariꝰ, qui cœpit ſcribere acta, debet pficere vſq; ad fin. cãæ. Item adde hic Bal.in lege.j. circa

¶ CAP. XI.

QVoniam contra. ¶ Iſtud c.ẽ valde famoſum. & hoc dicit in ſumma. Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos,qui ſcribant acta iudicij. aliâs ſi quid difficultatis emerſerit per ſuperiorem,punientur: nec crederetur ei ſuper proceſſu,niſi inquantum p acta vel aliâs per legitima documenta conſtabit. Diuiditur in tres partes.In prima ponitur conſtitutionis cauſa. In ſecunda conſtitutio ibi:*ſtatuimus*. In tertia pœna ibi: *iudex autem*. ¶ Caſus literalis.Quia iudices aliquando in prędudicium alterius partis aliqua afferebant iniquè:& litigator veram negatiuam contra aſſertionem iudicis probare non poterat:ne ergo falſitas prędudicet veritati,ſtatuit concilium, vt tàm in ordinario iudicio, q̃ extraordinario,iudex habeat ſemper aut publicam perſonam,ſi poteſt:aut duos idoneos viros,qui fideliter vniuerſa iudicij acta conſcribãt:videlicet citatiões, dilationes,& omnia,quę in litera per ordinem explicantur: de ſignando loca,tempora,& perſonas:& omnia ſic cõſcripta partibus tribuantur:ita quod originalia penes ſcriptores,vel iudices remaneant:& ſi ſuper proceſſu iudicis ordinata fuerit dubitatio,per acta poſsit veritas declarari:ita videlicet,vt ſic honeſtis & diſcretis iudicibus deferatur,quod per improbos & iniquos innocentium iuſtitia non lędatur.Iudex verò,qui conſtitutionẽ iſtam neglexerit obſeruare,ſi propter ipſius negligentiam aliquid difficultatis emerſerit, p ſuperiorem pœna debita caſtigetur:nec pro ipſius prędumetur proceſſu:niſi quatenus in cauſa legitimis conſtiterit documentis. Bern. ¶ Nota ibi.*iniqui iudicis*.Iudicem dici iniquum,cũ malè ſe habet in officio ſuo.& hoc ideò,quia iudex debet vti æquitate.iiij.queſt. iiij.capitu.primo. Vnde ſecundum Ioan.And.falſitas propriè eſt in teſte.qui debet vti veritate.de crimi.fal.capit.primo vndecima quæſtione tertia. capitu.quiſquis.Iniquitas in iudice,qui debet vti æquitate dicto capitulo primo.Quod nota pro forma & practica formandi proceſſum contra teſtem, vel iudicem. ¶ † Nota ſecundò ibi: *veram negationem, &c.* quod negationum quædam eſt vera:quędam non vera.& appellat Hoſtienſi.veram illam. quæ eſt ſimplex & indeterminata.Ioann.Andr. intelligit text. in vera indeterminata.Nam ſi dicatur,quod citatꝰ tali die,& ſic ſit determinata:nihilominus poteſt deficere probatio de cõtrario:& ideò text.hîc dixit,quandoque.quaſi aliquando probari poteſt. ¶ † Ego dico.quòd vera negatiua eſt illa,quæ non habet in ſe incluſam affirmatiuam: ſiue ſit determinata,ſiue non.ſupra de renuntia capit. ſuper hoc.in fin.vbi not.Si enim habet in ſe incluſam affirmatiuam:illa non eſt propriè negatio:vt ſi dico, quod non conſenſi ſpontè.includit eñ, quod per metum conſenſi. Et hoc eſt affirmatiuum:quod directè ꝓbari poteſt. Sed negatiua vera,nunquam directè probari poteſt:vt patet ibi in tex. *nulla ſit directa probatio*. licet aliud ſenſerit & minus bene Ioan.And.in capitu.bonæ.de electio. & dic,vt ibi plenè not.Sed quandoque impoſsibilis eſt probatio:vt quando non eſt reſtricta, ſeu determinata ad certum locum,ſeu ad certas perſonas.Quandoq; ꝓbatur,ſed difficulter:vt quia indirectè:vt quando eſt reſtricta modo prædicto.ideò tex. hîc dicit quandoque. ¶ † Nota tertiò acta ſcribenda tàm in ordinario iudicio,quã extraordinario.& hoc ītellige,niſi ſit cã modica.Tũc eñ nulla ſcriptura req̃rit,nec reſpectu ſñę: nec reſpectu proceſſus, ſed creditꝰ ſimplici informatiõi iudicis:vt eſt tex.no.in auẽ.niſi breuiores.C.de ſen.expe.reci.& ibi p Bart. q̃ hoc tenet expreſsè:&clarius facit tex, in auẽ.

prin.C.de rela.vbi dicit,qđ tabellio cãę cõsensu partiũ & expẽsis vtriusq; partis debet cõstituì.& alleg.no.in auƈ.de triẽ.& semiſ.§.qđ ſępe.ſuper ver.artificij.Ad qđ adde tex.& ibi not.ꝑ Ia.de Bel,in auƈ.de defen. ciui.§.deinde eos.colũ.iñ.iſte tñ tex.hic,& de electione notarij,nõ facit mentionẽ aliquã de partiũ cõsensu:ſed de iudice tm̃. Adde hic Bal.in.l.j. C.de ſpo.vbi dicit

ꝙ ſi vnus notarius cœpit ſcribere acta vni⁹ proceſſus, nõ põt ſcribere alius acta illi⁹ proceſſus: niſi contingat primũ impediri:quia vt dicit Bal.in auƈ. ſed iudex.C.de Epi.& cle.ille notarius,qui cœpit primò ſcribere debet cõplere:etiã ꝙ iudex nõ poſsit poſt quã eligit & amplius mutare notariũ in cauſa : tenet Paul.de Ca.in.l.teſtamẽta.C.de teſt. vbi etiam idem dicit de nuntio allegando.l. in fraudẽ .§.quoties. in ver. manu cõmẽtariensis.ff. de iure fiſci. quã dicit Bal.conſueuiſſe allegare. Sed de primo art. videlicet,an iudex poſſit mutare notarium: vide etiã per Bart.in .l.cum b ſentẽtiã.C.de ſent. & inter.om.iu.&ꝑ Innoc.in.c. cũ ī iure.prope fi. de of. deleg.vbi videtur ſentire, ꝙ ſic.

¶ Adde,an leuib⁹ acta ſcribi debeant vide Ant. de But. cõſi.xxxiij. Alex. conſi.lxj.ñ.lib. Et an notari⁹ q cœpit ſcribere acta debeat perficere : vide Ro.cõſili.cclxxxj. vbi dicit,ꝙ nec de conſenſu partium alius ſubſtitui põt & vide Bal. conſi. cccxxxviij.proxi. alleg.

Ant.Fran.

in auƈ. vt iudi.ſine quoquo ſuffra.§.neceſsita tẽ.ij.colla. Nã ſi ī iſtis modicis creditur relationi nuncij.l.ea quidẽ. C.de accu.no.in.c.cũ parati.de appellatio.fortius creditur ſimplici aſſertiõi iudicis. Facit ad prędicta text.ī.c. ſi quis cũ clerico.xj.q.j.vbi optim⁹ text.iuncta glo.Et vide qđ not.glo.in.c.j.de libel.obla.& qđ ſuper ea dixi Et idẽ dic in criminibus leuibus:vt.l.leuia.ff.de accu.& quod ibi no.in.d. authẽ.niſi.Et pro hoc not.dicit Bar. in.d.authen.niſi breuiores.quòd vbi datur poteſtas arbitro, ſeu iudici, a vt procedat ſine ſcriptis a videntur partes voluiſſe,vt ipſius ſimplici informationi & relatiõi credatur.qđ bene no. pro limitatione eorũ,quæ dixi in.c. poſt ceſſionẽ.ſ.eod.¶ Quæ autẽ dicatur cã leuis: dic hoc arbitrarium reſpectu qualitatis perſona rũ,& cauſæ:vt no.in dicta auƈ.niſi. vlde glo. in.c.fi.de re iudic.lib.vj.& prædicta limitant multũ hunc tex.&vide per do.Ant.in.c.quin tallis.j.de iureiur.in.xxvj.col.vbi limitat hoc dictũ Bar.in actis ordinarijs : ſecus in deciſiuis,ꝙa hoc eſſet valde periculoſum, qñ ex eis dependet deciſio iuſticię.Pro hoc quod ipſe Bar.no.in.l.ſocietatẽ.§.arbitrorũ. ff.pro ſoc. vbi vult,ꝙ per teſtes poſsit probari factũ arbitrorũ:cũ corã eis reqrat̃ ſcriptura. ¶ Not. ibi:*publica perſona.* b &c.ꝙ notarius dicitur publica perſona:& hoc ideò, quia gerit officiũ publicum.Et ideò quadoq; appellatur ſeru⁹ publicus:quia ſeruit publicè excendo officiũ ſuũ.ff rẽ pu.ſal.fo.l.ij.in fi.&.c.ij.de vſuf.li.vj. quãdoq; dicitur ſcriniarius.ſ.de reſcrip.c.ad audientiam.& de hæret.ſi aduerſus. quãdoq; dicitur tabellio j. de fide inſtru.c.penult. Itẽ & notarius.de ſimo.c.j.Itẽ Tabularius.C.qui teſta.face.poſ.l.hac cõſultiſsima.§. ſed quia tabula in.l.j.C.de tab.lib.x.Dicitur etiã Scriba vt ibi no.rub.de diuerſis nomini. & offi. eorum.¶ Et ex prædictis no.ꝙ quãdoq; vnũ& idem habet diuerſa nomina: & hoc propter diuerſos effectus. Dicitur em̃ notarius, quia redigit in nota.ſeruus public⁹: quia ſeruit publicè.&c.Sic limita.l.ſi iidẽ codicilli.C. de codi.vbi videtur innui contrarium. ¶ Not.ibi *aut duos viros idoneos &c.*ꝙ vnus quantũcũq; idoneus non ęquiparatur notario : quia ille eſt approbatus:& gerit offi. publicum. & ſi collige,ꝙ in pertinentibus ad officiũ alicui⁹ plus debet ſibi credi,quã alteri quantũcunq; c idoneo. c Facit.c.ad audiẽtiam.de præſcrip. & vide no.in.c.cũ parati.de appel.Sed duo teſtes bene æquiparantur notario,vt hîc, & in c.cũ Ioannes.de fide inſtru.& in.l.in exercendis.C.de fide inſtru.¶ Nota,ꝙ officium notarij in cã verſatur circa tria dũtaxat. ¶ Primò,vt vniuerſa iudicij acta conſcribat ſecũ dũ iudicis pręceptũ apponendo locũ & tẽp⁹ ſcripturæ.Et ꝙ requiratur iudicis præceptũ ſeu authoritas,facit ibi tex. *iudex ſemper adhibeat.*&c.&j. Aliquid dicã de loco & tẽpore: vide tex.cũ ibi no.in ca.Abbate ſanè.de re iudi.lib.vj.vbi declaratur,quare iſta inſerũtur. ¶ Secundò,vt actorum exempla tradat partibus.¶ Tertiò,vt actorum originalia penes ſe retineat:vt ſi qđ difficultatis poſteà emerſerit ad ipſa habeatur recurſus.¶ †Et ꝑ hoc 4 eſt expedita quęſtio qua quęritur,quid ſi iudex dicat, quòd velit acta remanere penes eum:& notarius velit,ꝙ penes ſe certè pręferendus eſt ſcriptor per iſtã literã.Itẽ quia ſi de ſua ſcriptura dubitaret̃,poſſet ſibi periculum imminere:vnde ſua intereſt,vt penes eũ remaneant.Nec ob.c.fij.e.quia ibi de facto acta remanſerunt penes iudicẽ.& hoc tenet Io.And.hîc.& facit iuramentũ,qđ ipſe notarius pręſtat de quo in.c.ſicut.ne cle.vel mo. Dicit tñ Io.An.ꝙ de facto ſeruatur,ꝙ ſi notarij ſunt officiales eꝑorũ,comitũ, vel rectorum qui ciuitatibus præſunt,coguntur finito ipſorum officio dimittere acta in camera officij,qđ geſſerũt.Et pro hoc more bene facit ſecundũ eũ.c.ad audientiam.de pręſcrip. & qđ le.& no j. eo.cũ cauſam.dicit tñ ęquum talia duplicari:vt penes vtroſq; remaneant. quo ſatis mihi placet:vt ſic conſulatur & officio,qđ geſſerũt,& ipſi notario:&iura varia reducentur ad concordiam.¶ Nota ex prædictis & tex.ꝙ ſi ſuper exemplari d oritur dubitatio,recurrẽdũ eſt ad originalia.¶ †Not. e hic e.xiiij.quę ſunt de actis iudicij:& de exceptiõe vide quod no.Spe.in ti.de dila.§.j.verſ. & gl.dicit,ꝙ ſic,in.l. ꝓlatã.C.de ſen.& interlo.om.iu.Sed cõtrariũ ſentit Inn.in.c.cũ Bertoldus.de re iud.Sed vide oĩno,qđ ibi notaui.ſ.Abb. Et exhis dubitaƈ qđ de captura,an ſit de ꝓceſſu:& ꝙ ſit,eſt tex.in cle. j. cir.fi.de hær.& no.Pet.de Ancha.& Car.in cle.j.de exceſ.prę.la.Sed ego dicerẽ ꝓ nunc,ꝙ illa cle.loquitur de captura,quę fit in criminalibus añ ſnĩam. ſed ſi ꝓ cã ciuili fieret captura poſt ſnĩam,dicerẽ ꝙ cum ipa ſnĩa nõ dicaƈ de ꝓceſſu,multomin⁹ captura, quę habet fieri poſt ſentẽtiã Quid de decre.iudicis:an contineatur appellatione actorũ:vide ꝑBal. in.l.ñ.cir.prin.verſi.ſed an decretũ. C.vt li.pẽ.An auƈ datio libelli.dicaƈ de proceſſu . vide Bar.& Bal.in rub. de in ius vocand. ¶ Quæ auƈ ꝓ priè dicanƈ acta ponit gloſſ.in. l.acta.in prin.ff. de reiudi. An auƈ ex quo inſtrumentũ eſt pro ductũ ī iudicio dicatur eſſe de actis Inn.in.c.cũ in iure in fi.de offi . deleg. dicit,ꝙ inſtrumentum non dicit̃ de actis:ſed bñ ipſa ꝓ ductio . Sed ſubñ cit,ꝙ alĩ aliter tñ dicũt poſt lit.conte. Adde huc Bal. in.l.ij.in fi.C.de appel.vbi dicit,ꝙ nõ exceptio,ſed exceptionis ꝓpoſitio: non inſtrumentũ ſed ipſi⁹ inſtrumẽti ꝓductio,dicuntur de actis.& alle, Inn.in iſto.c. quoniam cõtra.Itẽ ad de huc qđ not.Io. An.in.c.quãuis circa fin.in verſ.actis Inn.de elec.lib.vj. Et ꝙ ſola ꝓductio inſtrumenti nõ fit de actis,tenet Bal. contra Inn.hic,& in.l.ij.de eden.An

autẽ libelli oblatio ſit de actis,vide do.Io.de ana.& per Bald.in rubr.C. eo,& in.l.ꝓſbyteri.C.de epiſ.& cleri.& quid cõtineaƈ appellatione actorum,vide glo.in.l.illud in ver.actor.& qđ ibi Bal,no,C.de ſacroſan.ecc. tex.cum glo.in.l.geſta,C.de re iudi.Et vltra,ſ.alle,an ſnĩa cõtineatur in appellatione actorũ vide Bal.in.l.interrogatã.de li.cau.per Inno.in.c.cõ ſuluit.circa prin.de offi.dele.vbi etiam no.dixit,ꝙ delegatio iuriſdi.non dicit̃ de actis.Et idem dicit archi.& Io.an.in.c.ſi à ſubdelegato.de offi.de le.li.vj.de materia per Spe.in ti.de dila.§.j.ver.ſed pone iudex . & per Bal.in auƈ.clerici circa.iij.col.de epiſ.& cle. ¶ Sed ꝓ parte ꝙ appellatione actorũ cõtineatur ſnĩa facit tex.in.c.cũ ęterni.ver.vt in oĩbus quæ in cauſis &c.& ibi apertè doc.de re iu.lib.vj.& qđ apertè tenet Bart.in.l. is apud quẽ.in fi.C.de edẽ.Itẽ de hoc dixi an libelli obla.ſit ꝓceſſu : vide per Bal.in.l.j.qñ li.prin.da.&.l.j.ff.de inius vo.Itẽ adde ꝙ cõſiliũ ſapientis interpoſitũ in ea dicitur eſſe de actis.ſecundum Iaco.de areti.in tract.ſuo de conſilio ſapientis.circa fi.& prædicta tene menti an ſtatuta annullantia totum proceſſum niſi per notariũ bãchi ſcripta fuerint oĩa acta cãæ.& vtrũ ſententia dicaƈ eſſe de proceſſu:allega.tex.in.c. prudentiam.de offi.dele.in prin.ibi, ꝓcedere in cã ſine calcula &c.& ibi domi. Ant.& tex.in.c.decet.circa fi.de immu.ec.lib,vj.& tex.in cle.j.circa fin. ver.eorũdẽ autẽ.de fo.compe.& ad iſtam.q.pondera tex.in.c.inter mo-

a ✠SEBA.SAPI.¶ Seu iudici. Vide Alexã.in.l.ſciendũ.col.vj.ff.de verb.obli.& Ant.de but.in conſi.xxiiij.incip.quæſtio hęc.col.penul.

b ¶ Publica perſona.Ideò dicit Roma.ſing.fo.ix.quod rogatus põt cogi à ſuperiore.

c ✠SEBA.SPIA.¶ Idoneo. vide Caprã in conſi. lxxvij.inci.cum viſo.& Deci.in conſi.cxx.col.j.cum ſeq.

d ✠SEBA.SAPI.¶ Sup exẽplari.vidBar.in.l.ſẽpr. ꝓculo.ff.de le.ij ī.l. ſi qs argẽ.§.fi.ff.dẽ edẽ. Aal.in.l.publ.q.viij. & ī.l.noſtrã.co.iiij.C.de te.

e ¶ Hic nõ fit mẽtio.de publicatiõe atteſt.tñ dubitaƈ,an illa ſit de ſubſtãtia.

nasterium.de re iur. Et p opi. q snia dicat esse de actis, est tex. ī. l. actorū de re iu. & hoc expresse firmat Bal. in l. ij. cir. prin. C. vt lit. pen. respon deo ad tex. illū: qui videt inuere cōtrariū. de hoc etiam vide hīc p Imo. & Pau. de ca. in. d. l. actorum. Et an appellatione actorū contineatur sen tentia absolutoria ab obseruatione iudicij & dicitur haberi p Inn. in .c. cōsuluit. de offic. dele. & Ang. in. d. l. actorū. dicit hoc haberi per Io. an. in ti. de sen. in addi. Spe. §. species ī princ. & vide Do. Ant. in. c. ab excō municato. in prin. vj. col. de rescrip. vbi dicit, qd̄ stricte sumendo snia non dicit de actis. Et de hoc vide p Bar. in. l. in fraudē. §. neq; instrumēta in fi. post glos. ibi ff. de iu. fis. per Io. An. in. c. in presentia de renū. & per Guy. de suza. in. l. ij. C. de edē. & per Bar. in. c. cùm. I. & A. de re iudica. in princi. ij. col. & de hoc, an appellatione p̄cessus contineatur snia: vide oīno p Dom. post Io. An. in. c. sup. in iiij. col. de ap. libr. vj. & qd̄ de hoc latissimè scripsit in suis recollectis. d. Bart. de Bellē. in. c. fi. cir. prin. de fer. & ad partē negatiuā vide tex. ī. l. pe. C. de sen. quę sine cer. quā. & text. in c. ne aliqui. quem ponderat ibi Do. in vlt. no, de priui le. lib. vj.

¶ Adde, q snia fit de actis. Bal. consi. cccxxxviij. s. alle.

SEBA. SAPI.

a ¶ De actis. An sentētia fit de actis vltra allegata hic p per Fely. vide Bal. in consil. cxxxvij. a in. iij. volu.

SEBA. SAPI.

b ¶ Mortalis. Vide plenè per Felyn. in. c. j. in. xj. co. ver. fallit sextò. de constitutioni. vbi ponit: qn̄ lex humana requirit i actu solēnitatē ad certum finem, an valeat actus, si omissa solēnitate nō cō traueniat illi fini.

SEBA. SAPI.

c ¶ Scripturę. Istud cōmuniter teneri attestant Bal. & Salyce. in. d. l. in donationibus. C. de dona. & examinat Bal. in rub. C. & no. & pondera, q hīc inter acta non fit mētio de sententia: & sic videtur q sententia nō fit de actis, seu p̄cessu iudicij: & sic facit, vt appellatione actorū, aut processus non comprehendatur sententia. Contrariū tenet hīc Io. And. super ver. processu. remittens ad nota. per se in. c. in presentia. de renū. & vide p eundē in addi. Spe. super rub. de sentē. prola. vbi latius disputat cōcludens, q est actus. Ad hunc tex. rn̄det, q hīc intendit tantū prouidere, q acta describant. vnde non erat opus exprimere de sententia: cū de illa iam per prius erat prouisum. ¶ Hęc rn̄sio mihi nō placet: quia licet foret p̄uisum, vt ferret in scriptis. C. de sen. ex peri reci. per totū. ij. qō. j. in primis. de re iudi. c. fi. lib. vj. nō tn̄ erat prouisum vt redigeretur in actis publicis sicut hīc dicitur de actis seu processu: vnde satis erat olim q sententia ferretur in scriptis: licet inde nō fieret publicum instrumentū, vel in actis publicis nō redigeret: vt est casus secūdū cōem & verū intellectū in. c. alberic⁹. de test. Et iō dico, q iste tex. potius probat, q sit de actis: & qd̄ debet redigi in scriptis: sicut alia acta. Ad hoc induco literā ibi, *cōclusiones*. &c. vnde pondera ver. &c. cū sequētibus, quę apertè innuunt, q est snia redigenda in scriptis: cùm illa sequatur post conclusionē. Et idem de appellatione à diffinitiua. Nam suprà tantū sentit de appellationibns ab interlocutoria: quia illud verbū sequitur verbum interlocutiones. Aliâs enim quid operarentur illa verba. &c. quę occurrerent competenti ordine conscribenda: cū post conclusionem nō separent alia acta præter sententiā & appellationē. ad hoc. c. cùm dilectus. de fide instrumen. & quod not. Inn. in. c. pastoralis. de causa possessio. & proprie. Et qd̄ sententia sit de actis, facit. c. cùm æterni. de re iudic. lib. vj. & c. cùm inter. de re iudi. Et optimè in alio facit iste tex. per ar. à maiori. Nam si snia interlocutoria, quæ etiā fert ex actis, debet redigi in scriptis publicis: vt hīc: fortius diffinitiua, quæ est maioris præiudicij. & hoc not. Et hanc opiniōem, quòd sit de actis [a] sequitur etiam Calderi. in cap. cùm dilectus. de causa possess. & proprie. in versi. sententia. Et pro hac dictione &c. facit quod not. in. l. Gallus. §. idem credendum. ff. de libe. & posthum.

¶ † Vltimò hīc no. quòd quādo constitutio continet aliquid non propter se principaliter, sed ad finem alicuius mali euitandi: transgressores non illaqueat ad pœnam, si finis ad quem principaliter tendit constitutio, nō violetur. Et idem puto respectu peccati mortalis: [b] dummodo constitutio non contemnatur. Vide quod pulchrè notat Archidiac. post beatum Thomam in capitu. vtinam. lxxvj. distinctio. Vides enim, quod acta mandantur describi, ne innocens lædatur. vnde si. constitutio ista non seruatur, non punitur iudex, si nulla difficultas ex commissione constitutionis emergat, quasi tunc cesset finis huius constitutionis. facit quod not. Innocent. in cap. quia plerique. de immu. eccles. Et hoc bene not. quia multa sunt statuta p̄sertim in ecclesia, quę non ordinantur principaliter propter se, sed sunt instructiua bonorū, vt p̄cepta indicentia ieiunia, & similia. ¶ Veniam⁹ nūc ad examinationem gl. iuxta morē. Et primò quęritur in gl. j. qua dixit tex. q negatiuè non est directa probatio? Rn̄de, quia indirecta bene potest probari: directa aūt nō. hoc declara prout not. in. d. c. ex tenore. alleg. in glo. Io. an. hīc dicit q etiam directè probari pōt per confessionem aduersarij. de temp. ord. dilectus. de ęta. & quali. c. vlt. de confes. c. j. lib. vj. sed dic melius q per confessionē nō probatur propriè negatiua: quia confessio nō est probatio sed probationis releuatio vt ipsemet. Io. an. voluit. s̄. e. super. rubri. vbi dixi. & sic stat propriè & vniuersaliter iste tex. q nulla est directa p̄batio.

7 ¶ † Quęro secundò qd̄ dicitur iudiciū extraordinarium de quo tex. hīc facit mentionem glo. ij. dat duos intellectus. Primus vt intelligatur de iudicio instituto sine accusatore: vt qn̄ iudex procedit per viā inquisitionis vel denuntiationis. & not. vtrūq; intellectum pro intellectu statutorū. Itē not. & tene menti glo. q processus gestus per viam inquisitionis dicitur extraordinarius: & idem videtur sentire Innoc. in. c. cùm oporteat. de accu. sed cōtrarium not. in. c. dilecto. de senten. excō. lib. vj. quòd sit via ordinaria: vide tu qd̄ dixi. s̄. super rubr. de iu. vel dic & tertiò secundum Vin. & cōmuniter doc. hīc q iudiciū agitatū coram arbitro pōt dici ordinarium cū arbitria sint redacta ab instar iudiciorū. ff. de arbit. l. j. & in scriptis proceditur. C. de arbi. l. pe. nec verbo arbit. creditur. l. ne in arbitris. C. eo. & hoc limita vt. s̄. dixi. & quilibet istorū intellectum saluari pōt: nisi aliud apparet quo ad hoc vltimū de voluntate partiū per supradicta. Vide tn̄ multos casus in quibus acta nō requiruntur per docto. in. c. j. de libel. obla. vbi dixi. Glo. iij. primò colligit quod tabellio ęquiualet duobus testib. qn̄q; tribus: vt in iuribus alleg. in gl. & facit. l. j. iuncta. l. domitius. ff. de test. & l. hac consultissima. C. qui test. fa. pos. dic vt plenè no. in. c. cū Ioannes. de fide instru. &. c. cū à nobis. de test. ¶ Secundò colligit glo. q plus creditur scripturę tabellionis quā scripturæ Epis. dic vt plenè dixi in. c. post cessionē. s̄. eod. ¶ Tertiò op. q scripturę tabellionis nō debet credi sine testiū scriptione in auth. de hęr. & fal. §. sancimus. cuius cōtrarium innuitur hīc. glo. respōdet q contrariū procedit in contractibus sed in iudicijs creditur cir

c ca acta solius tabellionis scripturę: [c] vt hīc vbi de testib⁹ nulla fit mentio. fatetur tn̄ quod tutius est testes adhibere, si haberi possunt. ¶ No. bene hanc glo. & quicquid dicatur satisfacit iste tex. & l. in donationibus. C. de dona. secūdum cōem intellectum quē videtur sequi ibi Bar. adducit ad hoc illā. l. valde not. & idē Gof. & Inno. hīc in. c. post cessionem. s̄. eo. Hosti. dicit hoc verū vbi nō vertitur in dubiū de scriptura notarij: aliâs non creditur. in auth. de inst. cau. & fide. §. si quis igitur. &. §. si verò. ad. l. in donationib⁹ nititur respondere, sed minus bene. Ioan. and. dicit cōmuniter seruari, qd̄ in. c. lit. contest. & interlocutionibus scribuntur testes: in alijs non. apud aliquos verò obseruatur, qd̄ in diffinitiua tātum scribuntur: cū illa sit finis & terminus actorum. ff. de re iud. l. j. & vbi maius periculum vertitur, ibi cautius est agendū. de elec. vbi periculū. lib. vj. Ipse tn̄ Ioan. And. videtur velle, q de iure non requiruntur testes: cū debeat credi scripturę tabellionis: qui testem sine p̄sentia testium examinauit in secreto. Sed Hostiē. dicebat illud speciale, q examinatio debet sic fieri in secreto j. de testibus c. venerabili. Sed ego dico, qd̄ hęc nō est bona responsio: quia bene possunt adhiberi testes: sed ipsi testes non debent examinari simul: vt probatur in. c. vt officiū. de hęre. lib. vj. vbi propter grauitatē facti, iubetur duas religiosas personas adhiberi in examinatione testiū. Et hoc est bonum consilium in qualibet causa: vt testis possit conuinci de falso. Ad hoc quod not. Inno. in. c. Alberi cus j. tit. j. & quod dicam in. c. ficut. eo. tit. & sic arguendo ex. d. c. vt officium. per locum à speciali, satis probatur, quòd in actis iu

8 dicialibus non sit necesse testes adhiberi: tene ergo primū. ¶ † Et aduerte, quia non omnia, quæ scribuntur in actis, probantur per solam scripturam notarij: sed oportet, quòd sint de actis. vnde tenet Lap. sua alleg. lxxxviij. quòd instrumentum probationis, vel delegationis non probatur per solam scripturā tabellionis absq; inscriptione testium: quia ista non sunt acta iudicij secundū eum quod not.

quod no.bene.&videtur eum ſequi.d.Ant.hîc.Ego allego Innoc. in.c.cùm in iure.in fi.de offi.deleg.vbi no.dicit,q̃ ſola productio inſtrumentorum eſt de actis.Et ſic de productione ſcriptura tabellionis facit fidem dũtaxat:& ſic intelligit.Tenorem autem inſtrumenti non probat:niſi aliter ſolenniter fuerit exemplatum. Refert alios tenere contrarium.de hoc vltimo aliquidj̃.In practica tamen cautũ eſt ſeruare conſuetudinem regionis: & vbi de ea non apparet,teſtes debent adhiberi oĩbus actibus præiudicialibus,propter opin.contrarias.& propter not.in.d.l.in donationibus.¶ Glo.in ver.*citationes*.Primò quærit quare citationes ſcribuntur:& ponit aliquos effectus:vt patet in ea:ſed non ponit meliores effectus. Ego dico, quòd citatio eſt fundamentum iudicij.inſtituta de pœnis temerè litigantium in fine. Et omnia quæ fiunt in præiudicium abſentium ſine citatione,non valent:
9 vt capit.omnia.& capitu.caueant.iij.qõ.ix.quinimo.¶ †Et ſententia lata in fauorem abſentis non citati,non valet:& eſt gloſſ. not.in.l.ea,quæ.C.quomodo & quando iud.facit.l.furioſo. cum ibi not.ff.de re iudi Et ideò, vt appareat validitas actus deſcri-
10 buntur citationes.¶ †Sed contra hoc & contra tex.oppo. gloſſ. Nam ſi creditur nuncio citanti fortius debet credi iudici: & ſic non debet eſſe opus ſcribere.Sol.hęc gloſſ.quòd hodiè non creditur etiam nuncio,niſi ſit iuratus.& hoc ſecundum conſuetudinem Longobardorum:ſed authoritate & diſpoſitione huius capitu.non debet credi etiam tali nuncio:ſed oportet,quòd legitimè conſtet,vt hîc in fin. vult. gloſſ. quòd hodiè etiam nuncio non creditur.& hoc etiam tenebat Ioan.vt hîc refert Ioan. And. dicebat hoc tamen ſub dubio fortè:vel ſecundum eundem Ioan. ſaltem quo ad hoc creditur nuncio:vt negans cogatur iurare ſe non citatum.ſ.de reſti.in integ.ex literis.ſed Innocen.& Hoſtiẽ. ſentiunt contrarium dicentes,quòd ius non vetat nuntio credi: ſed iudici.Et ratio diuerſitatis eſt:quia officiũ iudicis non eſt citare:quinimò debet habere notarium,qui ſua geſta conſcribat: ſed officium nuncij eſt citare:non ergo mirum,ſi ſibi creditur. Item graue eſſet etiam partibus,ſi nuncius haberet ducere ſecum notarium in citationis actu. ¶ Aliam rationem inter nuntium & iudicem addit Gofr.dicit enim,quòd frequentius oritur alteratio inter iudicem & partem,quàm inter nũtium & partem: & ideò minus creditur iudici quàm nuntio.Et tranſit Ioã. And.hîc ſuper iſta glo.ſed ſuper tex.refert opin.Hoſt.qui dixit credi nuntio,ſi eſt iuratus,ſicut creditur tabelliõi.ſ.prima facie. Nam ſi negatur citatio,non conuincitur negans per ſolam aſſertionem nũcij.& ideò vtile eſt ſecundum eum,vt teſtes adhibeat in actu citationis.arg.in.c.ſacro.de ſent.excom.& in.c.ex literis.de in integ. reſti.Secundum hoc dicit intelligendum quod not.de app.c.cùm parati.de do.& contu.c.cùm dilecti.Ego remitto te ad not. per Cyn.& alios in.l.ſi quis decurio.C.de fal.& plenè dicam in.c.cùm parati.de appel.Nec placet mihi indiſtinctè hæc opin.vt non poſſit negans citationem cõuinci per nuncium.[a] Ad quid enim nuncius haberet officium publicum.Magis enim debet ſibi credi,qui deponit ſuper pertinentibus ad officium ſuum, & in facto non proprio:quàm parti neganti ad cõmodum proprium argu. hîc, & in capit,ad audientiam.de præſcript.Et licet dicatur nuncius vilis fortunę:tamen ſatis eſt quod fuit approbatus in illo officio. argu.in capit.prætereà.de teſti.cogẽ. vbi bon.text.Dicam latius in dicto.c.cùm parati.Et concludendo aliqua dicta Innocent. ſuper text.quæ faciunt ad materiam huius gloſſ.dico, quòd literis ſigillatis ſigillo iudicis continentibus citationem,etiam ſine ſcriptura tabellionis,debet ſtari:& citatus debet credere ſecundum tamen ea quæ plenè dixi in.c.prætereà.de dilatio.&.c.poſt ceſſionem.ſ.eodem.Et tenet Hoſtien.& Innocen.Idem eſt de literis quibus iudex dat poteſtatem nuncio citandi: quia iſtæ literę non ſunt de actis.¶ Quid ergo debet ſcribere notarius? dicit Innocẽ. &Hoſtien,quòd debet ſcribere citationes ideſt relationes nunciorum citantium,ſeu literas citatorias porrigentium & præſentantium.vel citationes.i.præcepta impoſita nuncijs de citando. Et hoc vltimum communiter non ſeruatur ſecundum Ioan. And. hîc & malè.Vnde,dico non diſiunctiuè vt loquuntur doctor. ſed copulatiuè,quòd debet notarius in actis deſcribere cõmiſſionẽ nuncio factam de citãdo & relationem ipſi? nũcij,qualiter citauit & hoc ſentit Hoſti. Hoc probo ratione: nũcius non debet aliquẽ citare,niſi receperit ſpeciale mandatũ iudicis de citando:nec ſufficit licẽtia generalis,in qua fuit officiũ ſibi cõmiſſum.arg.in.l.fin. C.de exhi.reis.& hoc ibi expreſſè tenebat Bart.licet alleget Inn.in contrariũ hîc .Sed certè poteſt intelligi ita vt nõ ſit contrarius.Et plus dico,q̃ nõ debet iudex citare,niſi ad petitionem partis:aliâs non valet citatio:vt no.idem Bar.in.l.ad peremptoriũ.ff.de iudi.dixi.in.c.j.ſ.de iud.Itẽ per hanc commiſsionẽ,non probatur partẽ fuiſſe citatam.& ſic non includeretur validitas actus. arg.in cle.ij.li.pen.ideò vtile & quaſi neceſſarium eſt,vt notarius ſcribat qualiter iudexad petitionem partis iniunxit nuncio, vt citaret Titium:& qd̃ nuncius reuerſus retulit ſe citaſſe.& in multis locis fit citatio cum ſchedula notarij:& per hoc ſit expdita hęc gl.¶ Gl. in ver. dilatiões.quęrit ad quid ſcribuntur dilationes.reddit tres ratiões.¶ Prima,vt ſciatur quantũ contineat vnaquęq; dilatio,ſi fortè poſteà negaretur.¶ Secunda,vt ſciatur,an fuerit peremptoria,vel non.¶ Nã prima nõ debet eſſe peremptoria, niſi ex cã de dila. c.j. & in hoc gl.dupliciter malè loquit̃.¶ Primò quia.c.j.de dila.loquitur de dilatione citatoria.& tex.hîc loquitur đe dilatiõe deliberatoria,vel probatoria.¶ Itẽ & citatoria põt eſſe peremptoria,etiã ſine cauſa, dũmodò nõ ſit nimis breuis.& ſic loquitur.c.j.de dila.adhoc xxxiij.q.iij.de illi.&.l.cõtumacia.ff.de re iud. Deliberatoria verò, vel probatoria ſemper intelligitur peremptoria ſine qualibet alia cã etiã ſi nõ exprimatur,vt patet.iij.q.iij.c.fin.§. offeratur.&.l.fi.ff.de fer.dixi plenè poſt glo. in.c.ij.de dila.¶ Tertia ratio ſecundũ glo. vt ſciatur, qñ quis poſsit puniri,vt contumax: quia nõ debet quis excõicari,vel miſsionem pati:niſi poſt tertiã citationẽ,vel vnã tm̃ peremptoriã in expẽſis tn̄ factis per alteram partem poterit condẽnari ex contumacia in prima citatione.¶ Not.bene hanc glo.ad plura. primò,q̃ nõ debet miſsio fieri niſi pręcedente trina citatione,vel vna peremptoria.&qd̃ poſteà non requiritur alia citatio in actu miſſionis:ſicut obſeruatur in excõmunicatione: vt in.c.ſacro.de ſen.excom.& in.c.j. de iudi. Hoc etiã voluit gl.in.l.ſi finita.§.Iul.ff.de dã. infec,vbi per Bart. vide qd̃ dixi.in.c. de iudi. &.c.quoniam.§. in alijs,vt lit.non conteſtat. ¶ Secundò nota q̃ ex prima citatione licet non poſsit procedi ad pœnam cõtumacię:poteſt tamẽ procedi ad condemnationem expenſarum,quas fecit pars præſens.Idem not. in.c.querelam.de procur.vbi plenius de hoc. Hoc tamen limita ſecundum ea, quę dixi in c.cum dilecti.de dolo & contu. vbi omnino vide.¶ Tertiò not.ex glo.iudicem non debe

a ¶ Cõuinci per nunciũ.Adde,an credatur nũcio iurato:Pau.de ca, cõſil. cclxxv.Ro.cõſi.ccccxcvj.& ibi an p̃ſumatur cõmiſsio,& an citatio p̃ſumatur facta ad iſtantiã partis:vide per Are.conſi.xxxvj.

ZACHARI. ¶ Addde tu,q̃ nũcio ſoli in concernẽtibus ſuũ oſſm̃ creditur.ita pleni. not. Fel.in.c.j.col. vj.ver. quarta concluſio.ſ.de iudi.inferens,q̃ licet credat nũcio dicenti ſe citaſſe,nõ tn̄ ei, creditur,ſi dicat iudicẽ ſibi cõmiſiſſe. refert Bal.hic.&in his ſolis.C.đ reuo. dona.

Ant.Fran.

¶ Circa hoc dicas q̃ licet ſit credẽdũ nũcio referenti ſe aliquid feciſſe,tn̄ p̃t cõtrariũ probaſecundũ Paul. de ca.in.l.ñ.C.ſi exnoxa.cau.aga.& habetur p̃ Bal. in.l.j.C. de re iu. & in trac. Schiſmatis.in. xñ. col.& vide que habent̃ in.c.cũparati de ap.Et adde q̃iudex põt nõ credere, ſi ſibi cõſtet de cõtrario:puta ſi dicat ſe habuiſſe cõmiſsionẽ de aliquo faciendo à iudice: & iudex dicit non dediſſe talẽ cõmiſſionẽ.Fuit dictum Azo.in ſum.Ad.l. Aquill. qd̃ repetit & ſeqtur Bal. in.l cõtra negãtẽ.e. tit &in.l.j.C.ſi aduer. li.penul.in.l.ſi tutor,in fi.C. in qui. cau.reſtitu.in inte. nõ eſt neceſ.& adde,q̃ nuncius. faciens falſam citationẽ,vel relationẽ,tenetur de falſo: vt per Bar.& Alexã. in.l.qui noĩe.ff. de fal.& in.l.Diuꝰ. ff. de re iudic.& vide Spe,in titu,de exe cep,in ver.ſed quęritur.& tenementi vnũ,qd̃ dicit Bal. in allega. l.ñ.C.de ſportu. q̃ vbicũq; nũcius fecit falſam relationẽ, p̃t velo leuato & ſine proceſſu remoueri ab offiõ & etiã tenetur parti ad intereſſe: vt plenè per Cy. Bal.& Saly .in.l.fi. C.de requi.reis.Et an magis ſit credendum nuncio, quã notario:vide,quę plenè habentur per Cy.& Bald. in.l.ſi quis de curio. C.de fal.

b ¶ SEBA.SAPI. ¶ Per nunciũ. Vide Ang.Aret.in.§.quadrupli. col.v. inſtitut.de actis,& Ro.ĩ cõſ.ccccxcvñ.inc.diligẽter pſcrutatis.co.ñ.Ale. inconſ.lñ.inci.cõſideratis his.in.iñ.vo.& ibi qualis debet eẽ relat.nũcij.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Cõſtet. Adde Ro. a cõſi. ꝓxime alleg. & ibi vide an relatio nũcij ſeſſionẽ indicis requirat.
SEBA. SAPI.
a ¶ Cõſtet. vide Pau. de caſ. in. l. ſiquis poſteà, ℭ. ff. de iu. Bal. in. l. ſed ſi dubiteꝝ. ff. de acqui. poſ. cũ infinitis accumulatis ꝑ Marſilium bonoñ. in. l. patre, vel marito. ver. vlterius ſcias col. ix. cũ duabus ſequentibus. ff. de quęſtioni, vbi refert dicta Fely. hic & multa addit. vide etiã And. Sicu. in conſi. xlvñ. col. xxj. in. j. volu.
SEBA. SAPI.
b ¶ Niſi appelletur. Vide latiſſimè ꝑ Alex. in. l. quia poterat. ff. ad Trebel; & in cõſi. lxxxix. inci. diligenter cõſideratis. in. j. vol. & Peruſi. in. c: cũparati. j. de appel.
c ¶ Poſt recuſationẽ Vide latè Ro. cõſ. ccxx. vbi multas opiniones refert.
d ¶ Differentia eſt. Adde Pau. de Ca. conſil. ccxxviñ. in primò impreſſis.
SEBA. SAPI.
e ¶ Qđ ponẽs. Hanc differẽtiã etiã tradit Bar. in. l. ñ. §. ꝙ obſeruari. C. de iuram. calũ. in. l. j. ff. de interro. actio. No. tñ cautelã, ꝙ ſi interrogationes fiunt poſt litem cõteſtatam ad probãdum & ad deciſionẽ cauſæ, nõ tenet interrogatus rñdere: ſed debet petere, ꝙ actor ponat aſſertiuè. Ita notat do, Abb. in. c. pen. col. v. ver. quartò dicit. ſ. de iu. cal. ſequit. d. Frã. cur. in tract. poſitionũ. in quarto breuiloqo.
f ¶ Officium iudicis. Adde qđ voluit Bald. conſil. cxxxñ. v. lib.

re cõtumacẽ condemnare, niſi prius cõſtet[a] de contumacia. ad hæc. ij. q. vj. ſi quis. ¶ † Et aduerte ad vnum no. dictũ Bar. quod repetit in duobus locis in. l. ſi finita. §. Iul. ff. de dã. infect. & in. l. multũ intereſt. ff. de condi. & demon. vbi dicit, ꝙ etiã præſuppoſita cõtumacia. ſi tñ iudex eã ignoraret, nõ valet proceſſꝰ contumaciæ punitiuus: ſeu fundatus ſuper contumacia: quia ignorat id, qđ eſt cauſa & fundamẽtum ſui proceſſus. Dicit de hoc caſum in. l. hæc aũt. §. j. ff. ex qui. cau. in poſ. ea. & alle. Inn. in. c. cum contingat. de offi. del. vnde dicit ſe reprobaſſe ſemel quendam ꝓceſſum in quo prius erat facta condemnatio contumaciæ: & poſteà erat facta relatio per nuncium de citatione. ideò dicit cautelã eſſe: vt iudex dicat viſis citationibus, relationibus contumaciæ, & toto proceſſu. &c. Et dic ꝙ licet ſit tutũ, nõ tñ credo neceſſarium. Satis enim eſt, ꝙ ex actis pateat contumacia: & ſic conſtat iudicem inſtructum. facit. c. j. de ſen. excõ. & hoc bene no. quia doc. noſtri non pounct.[12] ¶ † Nunquid aũt ſufficiat, ꝙ nunciꝰ retulerit notario? dicit Bar. in præalle. §. Iulia. ꝙ ſic: quia per notarium poteſt fieri fides iudici, ſicut & inſtrumenta poſſunt produci ſoli notario. l. eos. §. ſuper his. C. de app. Ex quo concludit non eſſe neceſſe, ꝙ cõmiſſiones de citando, vel relationes nunciorũ, fiant iudice ſedente pro tribunali. ar. l. ſed interpellatur. ff. de arbit. Et vide quod dixi in. c. ij. de dilat. & quod no. in. l. à procedẽte. C. de dila. qđ bene no. pro intellectu huius. c. ¶ † Gl. ſup ver. *recuſatiões*. colligit, ꝙ iudicis recuſatio danda eſt in ſcriptis. alle. in ar. j. de app. c. ſecundò requiris. dicũt Hoſt. & Io. an. ꝙ in hoc nõ egemus argumẽto: quia eſt expreſſum. C. de iu. l. apertiſſimi. ꝙ recuſatio dãda eſt in ſcriptis. Aduerte: fateor enim, ꝙ dãda eſt recuſatio ĩ ſcriptis, ꝑ. l. apertiſſimi. & l. cũ ſpecialis. C. de iud. & ibi gl. format libellũ recuſationis. & tenet Spe. in tit. de recu. §. fi. ver. reſpondeo. Sed dico, ꝙ hoc nõ colligitur ex iſto text. hîc eñ ſolum pręcipitur, vt acta redigantur in ſcriptis per notarium cauſæ. nihil enim diſponitur de parte: an & quando debeat aliquid facere in ſcriptis. Et regulariter præter ſententiã & recuſationẽ & libellũ, nil dãdũ eſt ꝑ partẽ in ſcriptis. & de libello adhuc ſunt op. vt no. in. c. j. de libel. obla. tenet ẽt Bar. in. d. aut. niſi breuiores. & facit quod ſtatim dicam in ſeq. gl. ¶ Sed quæro ad quid ſcribitur recuſatio? gl. iſta ſecundò reſpondet, ꝙ quo ad effectum iudicandi validitatẽ, & inualiditatẽ ꝓceſſus: quia propoſita recuſatione iudex non debet procedere ſup principali: & ſi ꝓceſſerit caſſabit quicquid facit poſt ap. ¶ Not. & põdera glo. quia ſentit apertiſſimè, ꝙ niſi appelletur, [b] valet proceſſus geſtus poſt propoſitam recuſationem. [c] Idem tenet Innoc. in c. cũ ſpeciali. de app. & ibi dicã, an hoc ſit verum indiſtinctè: meliꝰ enim ibi cadit, q̃ hîc. ¶ Gl. in ver. *exceptiones*. colligit in prin. ꝙ exceptio danda eſt in ſcriptis, & redigẽda eſt ĩ actis. Hoſt. dicit. ꝙ de neceſſitate nõ eſt exceptio porrigenda in ſcriptis: ſed redigenda tãdem in actis per notarium cauſæ. & bene loquitur. declara, vt dixi in gloſſa præcedenti. An antem ſufficiat ſcribere exceptiones & offerre ſcripturã iudici abſq; alia verborũ expreſſione: vide gloſ. in. c. appellatio. de appel. lib. vj quę concludit, ꝙ ſic. & facit ibi tex. in ar. ¶ Sed opp. contra tex. de ſuperfluitate. Nam ſ. præmiſit de recuſatione: nunc iterum ſubmittit de exceptione, cùm recuſatio nõ ſit aliud, quã exceptio. Gl. iſta reſpondet, ꝙ exceptiones propriè ſunt illę, quę proponuntur contra aduerſarium, vel contra reſcriptũ. Recuſatio verò cõtra iudicem: & ſic nulla ſuperfluitas.[14] ¶ † Not. bene gl. ꝙ propriè & ſtrictè recuſatio non comprehenditur ſub ver. exceptiõis. Et ſic videtur, ꝙ in materia odioſa verbum exceptiones, non comprehendit recuſationem: ſed in materia larga & fauorabili ſic. qđ not. propter ſtatuta imponentia pœnam excipienti: vt non extendantur ad recuſantẽ iudicem alia dicta glo. ſunt clara. Et in fi. adde, quod plenè not. in. c. inter monaſterium. de re iud. & in. c. paſtoralis. de excep. ¶ Glo. in ver. *petitiones*. quęrit quare petitiones debent dari in ſcriptis: & reſpõdet vt in ea patet. Sed aduerte tu: quia vt dixi in alijs glo. præcedẽtibus hîc nõ probatur ꝙ petitio ſiue libellus debeat dari in ſcrip. ſed quod debet redigi in ſcriptis per notarium cãę. & hoc videtur ſemper neceſſarium in cauſis etiã quæ expediuntur ſimpliciter & de plano. ſine ſtrepitu & figura iudicij. de quo dic, vt dixi & not. in cle. ſępe. de verb. ſigni. Et generaliter an valeat iudiciũ ſine libelli oblatione dixi in. c. j. de libell. oblatio. ¶ Not. tñ ex rationibus glo. ꝙ non ſolũ intereſt partis libellum offerre: ſed etiã iudicis, qui habet formare ſententiam ſecundũ formam libelli. Ex quo infertur partem non poſſe remittere inuito iudice confectionem libelli. de quo tñ dicendum vt not. in. d. c. j. & in. d. cle. ſępe. ¶ Glo. in ver. *reſponſiones*. quęrit quare reſponſiones redigũtur in ſcriptis. reſpondet vt appareat lit. conteſt. eſſe factam &c. vt in gloſſ. ¶ Quæro quia tex. mandat hîc interrogationes ſcribi de quibus interrogationibus intelligitur? Reſpondet dupliciter. ¶ Primô intelligendo de poſitionibus. quas fecit actor ſuper quibus vult aduerſarij confeſsionem habere vnde exponit interrogationes. i. poſitiones. & ad iſtas poſitiones reus reſpondet aut per verbum credit ſi ſolum fuit iuratum de calumnia. aut per verbum aſſertiuum: puta concedo, ſi fuit iuratum de veritate. Et ex hoc & ex text. gloſſ. colligit differentiem inter rñſionem quæ fit ad libellũ: & illã q̃ fit ad poſitiões. Nã prĩa appellat rñſio ſecũda appellatur confeſsio. vt in litera. ¶ Secundò intelligit gl. text. in interrogationibus propriè ſumptis quę. ſ. fiunt à iudice ex officio ſuo. xxx. q. v. iudicantem. dicit etiã ꝙ pars poteſt interrogare partem & aduocatus etiam & valet reſponſio per iura allegata in ea.[15] ¶ † Not. ex glo. plura. primò ꝙ largo ſumpto vocabulo interrogatio poteſt dici poſitio: ſed propriè & ſtrictè differentia
d eſt [d] inter interrogationem & poſitionem. quod not. propter ſtatuta, & differunt in hoc, quia poſitiones fiunt aſſertiuè: ita quod
e ponens [e] confiteatur in ea contenta. de iure iur. in. c. cùm in poſitionibus. &. c. ij. de teſt. lib. vj. ſed interrogationes fiunt interrogatiuè ita ꝙ interrogans non confitetur: vt dixi in. c. de confeſ. Item poſitiones fiunt à parte. vt in. c. j. de cõfeſ. lib. vj. & in cle. ſępe de verbor. ſignificationibus. Interrogationes verò fiunt à iudice. l. j. ff. de interro. actio. & quod ibi not. Et de his differentijs vide bonam gloſſ. in. d. c. j. de confeſſ. & ex hoc dico limitando iſtam glo. ſi. dum dicit, ꝙ etiam pars & aduocatꝰ poſſunt interrogare. Dic enim, ꝙ licet valeat reſponſio de facto emanata: pars tamen non tenetur ad talẽ interrogationẽ reſpondere: vt no. gl. in. d. l. j. & l. ſine interrogatione. ff. de interro. act. not. gloſſ. in. c. penul. de iura. calum. vbi habes bonam gloſſ. de his interrogationibus, & ibi aliquid dixi. Vide etiam gloſſ. in. c. iudicantem. prę alleg. quæ not. dicit, ꝙ ſi pars vult interrogare, oportet ꝙ prius ponat. ſ. faciendo poſitionem, & ſic confitendo: & ſic ne videatur calumnioſè interrogare: ſed aliud eſt cùm iudex interrogat. Remedium ergo eſt vbi pars nõ vult confiteri, quòd imploret officium iudicis. [f] vt ipſe interroget: vt no. d. l. prima. De materia poſitionũ vide in capi. j. & ij. de confeſſ. libr. vj. & in cle. ſępe. & per Innoc. in. c. dudum. ij. de elect. & per Legiſtas. C. de iur. calumni. l. ij. §. quod obſer. aliquid tetigi in. c. penul. præalleg. Secundò not. ex hac gloſſ. ꝙ reſponſio, quę fit ad libellum, non eſt propriè confeſsio. Nam tex. ponit hîc iſta, vt diuerſa. Quid autẽ releuat confeſsio, ex quo reus conteſtando negauit contenta in libello. not. in. d. cle. ſæpe. ver. &

ver.& quia.in gloſſ.ij.in fi.& vide in Specu.in titu.depo.§.iij.ver
16 ſicu.ſed patronus.¶ †Vltimò inquantùm glo.dicit,quod aduocatus interrogat limita:vt.ſ.Item intellige quando clientulus hoc habet ratũ:vide quod le.& no.in.c.cùm cauſam.de appel.¶ Quę ro,quia text.mandat inſcribi confeſſiones:quid ſi pars noluit reſpondere:ſed tacet?Glo.in ver. *confeßiones.* dicit, quòd debet ſcribi ipa taciturnitas ſcilicet,quòd pars interrogata tacuit.Nam ex hoc habetur pro confitente.ff.de interrog.actio. l. de ætate.§. qui tacuit.&.§.nihil.Item dicit Ioan.Andr. quod ſi negat debet ſcribi negatio:& bene,eadem ratione,qua ſcribitur confeſſio & taciturnitas.Subnectit tamen gloſſ.quod huiuſmodi confeſſiones,quæ fiunt poſt lit.conteſt.poſſunt reuocari,ſi docetur de errore.Et no.quòd gloſſ.loquitur de confeſſionibus factis poſt litem conteſta.de anteà factis nil dicit.Dic tamen plenè de hac materia,vt dixi in ca.fina.de confeſ.¶ Gloſſ.in verſi. *productiones inſtrumentorum.* quærit quare ſcribuntur iſtę productiones,ex quo inſtrumenta reperiuntur in iudicio.Reſpondet,vt ſciatur an fuerunt producta tempore competenti:quia poſt concluſionem in
17 cauſa produci non poſſunt.de fide inſtru.cùm dilectus.¶ †Nota bene glo.quia vult,ꝙ ſi de facto admittatur productio inſtrumẽti poſt concluſionem in cauſa illa non releuat. Contrarium ſentiunt domi.de Rot.deci.v.vbi iudex ſciens concluſionem admiſit aliqua,quæ non debebat admittere.videtur enim tunc reuoca
a re[a] concluſionem.argumen.c.cùm renuntiatur.xxxij.q.j.Admiſſio enim vnius contrariorum,eſt alterius excluſio.facit quod no. glo.in ſimili in.c.j.de elect.libr.vj.Ego puto hoc verum indiſtinctè,vbi cauſa legitima ſuberat:quia tunc poteſt reuocare ſuam interlocutoriam.de appel.c.cùm ceſſante.& facit.c.paſtoralis.in fi. de cau.poſ.& proprie.quã ſatis tacitè reuocauit per actum cõtrarium.arg.c.ex parte.el.j.de appel.&.c.cùm.M.de conſti.Si autem cauſa legitima non ſuberat,adhuc puto idem,ſi aduerſa pars fuit præſens:& non contradixit.arg.l.quod iuſſit.ff.de re iudi. & ſibi imputari poteſt.argu.l.acta.ff.de re iudica.& quod leg.& not. in c.cum cauſam de teſti.in fi.Si autem pars ignorauit,vel ſciuit, & contradicit,ac appellauit non credo ꝙ proficiat admiſſio ſolius iudicis per no.in.d.c.cum ceſſante.& per Inno.in.c.querelam. de elect.& in.c.ſacro.de ſen.excom.& Bar.in.d.l.quod iuſſit.¶ Glo. in ver. *interlocutiones.* quęrit,an per hoc interlocutoria ſit in ſcriptis ferenda.Reſpondet quòd non:quia hîc tantum dicitur,quòd redigatur in actis:non autem quòd feratur in ſcriptis.¶ Nota bene hanc gloſſ.quæ facit pro his,quæ dixi ſupra ſuper glo. *recuſationes.* & rectius loquitur hæc glo.quàm fecerit ibi:& in glo.ſeq. Aliud dicit gloſſ.in diffinitiua.Illa enim ferenda eſt in ſcriptis:nõ tamen diſpoſitione huius cap.vt.ſ.dixi.ſed aliorum iurium.ij.q. j.c.in primis.adde.c.fin.de re iudica.lib.vj.&.l.j.C.de ſen.ex pericu.reci. ¶ Glo.in ver. *appellationes.* & ſeq.ſunt clarę:& no.ex gl. illa in ver. *renuntiationes.* ꝙ per concluſionem in cauſa excluditur via non ſolùm probationibus, ſed etiam allegationibus, quæ conſiſtunt in iure & in facto.vide Innocen.in cap. paſtoralis.de cauſa poſſeſ.& proprie.& gloſſ.in cap.cùm dilectus de fide inſtrumen.¶ Gloſſ.in ver. *loca & tempora.* quęrit de quibus locis & temporibus intelligitur.Tex.reſpondet,quòd de his in quibus hæc acta confecta ſunt: & de loco & tempore inſerendis inſtrumentis,& quare inſerantur:vide text.cum ibi not.in capit. Abbate ſanè.de re iudic.lib.vj.ad finem.& in fin.gloſſ.vide circa hoc quod plenè dixi in capitu.j.ſ.eodem.titu. ¶ In gloſſ.in ver. *negligentiam.*in fin.Not.bene tu iuuenis hanc gloſſ.& etiam in foro animæ hanc pœnam,quæ parti eſt intereſſe, metuere debet quia negligentia, vel dolo ſuo hoc damnum prouenit parti quod ſentiunt hîc docto.vt infra.dicam.& vide latius in cap.calumniam.de pœn.Et idem in aduocato: vide gloſſ.in cap.j.de cõ-
18 feſ.libr.vj.¶ †Vide tamen omnino ſing.dictum Innocent.in ca. ſicut dignum.de homi.circa finem vbi vult,quòd in foro ani-
b mę[b] quis tenetur ad emendam damni,quando fuit in dolo, vel lata culpa:quæ ęquiparatur dolo.l.quod Nerua. ff. depoſi. ſecus ſi fuit in leui, vel leuiſſima culpa. Licet enim tunc poſſet agi ad emendam damni in foro contentioſo leg. Aquiliæ. quæ tendit ad conſeruationem patrimonij:vt.l.in lege Aquil. ff.ad leg. Aquiliam:Secus in foro animę:ſed imponetur pœnitentia iu-

a ¶ Reuocare. Adde Alex.cõſ.lxxxij.lib.&.lxxxviij°iiij.lib.

b ✠ SEBA.SAPI.¶ In foro aĩę vide Roma.in fin.cv.incip. pridie fui interrogatus.Fel.in.d.c.ſicut dignũ.& do.An.Sicu.in re.peti.c.Raynal. cxiij.cũ ſeq.de teſt.vbi tenet contra cõem,ꝙ in vno quis teneatur in foro conſcientię ad dãnũ illatum ex leuiſsima culpa.vide Deci.in.c.j.in ſecunda lec,in,v, co. verſi. quintò adde ſ.de cõſti.& Corſetũ in fin.in ver.forum cõſciẽtiæ,

xta modum culpę.argumen.xv. quæ. j.c. ine briauerunt.quod perpetuô no.& adde gloſſ. fin.in.c.fraternitas.xij.qõ.ij.quę dicit,ꝙ mera pœna non habet locum in foro pœnitentiali.¶ Sed quęro ad declarationem materię huius gloſſ.quid ſi iudex non eſt ſoluendo? Dicit Hoſtienſis ſuper text. quòd alia pœna mulctabitur ad arbitriũ ſuperiorum.allegat. j. de male.c.ij.& de dolo.& contuma.c.finem facit pro dicto huius.c.de multa. verſicul. is quoq;.de præben.& pro dicto Hoſtiẽ. facit hæc litera cum remiſsionibus.ſ.factis.Et credo per verbum caſtigetur, hîc poſitum, ꝙ non ſolũpunietur ad intereſſe partis:ſed etiã arbitrio iudicis, ſecundũ modum culpę. Ad
c hoc bonum tex.in ſimili in cap.ſacro. de ſen. excom.Et idem videtur ſentire hîc Innocen. in verſi.animaduerſione. & allega. inſtitu.de obliga.quæ ex quaſi deli.in princ.¶ Sed quæro, quando iudex dicitur committere hanc negligentiam,vt ſic ſit locus pœnę? Sol.dicit Hoſtienſis quando negligit habere tabellionem:vel duos viros idoneos:vel negligit aduertere quid ſcribatur: & propter hoc aliqd falſum committitur, quòd fortè poſteà reprobatur:& ſic oportet de nouo procedere: & grauatur pars laboribus: & retractatur proceſſus ſecundum eum. ¶ Not.bene hæc dicta Hoſtiẽ.quòd locum habeat pœna etiã ſi non diligenter animaduertit ad id, quod ſcribit notarius.& pro hoc induco literam: ibi:*qui fideliter vniuerſa.&c.* ¶ Gloſ.vltimò in effectu facit duo.Nam primò opponit & duas ſolutiones tradit:vnam in principi. aliã prope finẽ.Secundò principaliter quærit de vna quęſtione,& ſoluit.Secunda ibi,*ſed pone.*
19 ¶ †Oppo.igitur contra text.in fin.in eo, qd
c dicit:*pro iudicis ſententia* [c] *& proceßu.*nõ præſumendum niſi quatenus cõſtat per legitima documenta. quare obſtãt. multa iura ſupra de elect.capit.bonæ.de renun.c.in præſentia cum alleg.in princip.glo.Solu.glo.primò ſecundum Ioan. qui dixit præſumendum pro iuſtitia ſententiæ ſi de ea conſtat: ſcilicet, ꝙ ſit rectè & iuſtè lata ſed non præſumitur de rectitudine proceſſus: ſcilicet,quod ordo iudiciarius fuerit obſeruat°:niſi probetur per legitima documenta: vt hîc. Et idem ſentit gloſſ.in ſententia excommunicationis: & licet in ea ſit ſpeciale,quòd probetur per literas Epiſcopi.ſ.eodem poſt ceſſionem,tamen non præſumitur,quod rectè lata fuit,ſi negetur:ſed oportet, quod per iudicem, vel aduerſarium probetur:ꝙ legitimo modo fuit lata.per capit.ſacro.de ſenten. excommuni. Prædicta procedunt ſecundum Ioan. Andr. niſi acta ſint deperdita:quia tunc ſufficit probare perditionem:vt in capitu.cum olim. de priu.vt probetur proceſſus per teſtes.¶ Alia fuit opinio Innocentij. iiij. & loquitur de commentatore,qui fuit Papa: & fecit lecturã,qua quotidie vtimur:diſtingues inter ſententiam latam præſentibus partibus,vel earum procuratoribus à qua non fuit appella-

c ¶ Sententia.An ꝓſumatur pro ſnĩa: vide oĩno,quę no, ſcribit Inno. in.c. j.circa fi.verſ.item plus dicimus. de cõfir,vti.vel inuti: & per Inn.in. c,cũ in iure.in princip. de offic.dele. Item adde,qđ ſi per inſpectionẽ actorum appareat defectus alicuius ſolennita. iudicialis: talis inſpectio elidit præſumptionẽ,quę viget:quod preſumi debeat pro ſolennitate actorũ text. eſt quẽ ſibi alle.d. Ant.circa prin. in verſi.not.hic aptũ in.c.de li.cõte.Sed tu dicas,ꝙ iõ non preſumitur proea rũ ſolẽnitate: quia ibi nõdũ lata fuerat ſnĩa,quę eſt illa q̃ facit ꝓſumi pro ſolennitate.Itẽ ad de id,ꝙ not.d.Abba.in.c.cum inter. R.ſeniorẽ de elec. in vj.cul. vbi dicit ꝙ nõ preſumendũ pro ſnĩa iudicis, q̃ procedit parte nõ vocata,& eius defenſione nõ admiſſa.Et hoc dicit eſſe ſin. dcm Bal. poſt glo.in.l.fin. C.de legi. Aſumatur ſolẽnitas citationis vide do. Ant.& ꝙ ibi no.in.c.ꝙ ſicut in.v.col.de ele.Itẽ de hoc, an preſumat pro ſnĩa iudicis quo ad ſolennitatẽ proceſſus: vide per Im. in.l. ex hac ſcriptura. ff.de donat.& in.l. iiij.§.condemnatã

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

ff.de reiu.& in.l,ſi cùm nulla eo.tit.Ang.& Imol.in.l.de vnoquoq;.ff.eo. ti.& Bar.in.l.acta.e.ti.& in.l.fi.ff.qñ app.ſit Bal.in.l.j.C.ne li.in vna ea. cau.ter.prouoca.& in.l.emãcipatione.poſt Cy.ibi.C.de fi.inſtru.Bart. in.l.admonendi.verſi.quæro,quid ſi reperiãtur dicta ff.de iureiu. & cũ dicto Barto.in.l.fi.C.de ſent.ex peri.reci.& in.l.ſciendum.circa fin. de ver.ob.in illo arti culo,anſnĩa p̃ſumatur lata cõcor.Bar. & Ang.l.qcũq;.§. fi.ff.de pub.&Bal. in.l.fidei.§.j.ff.de lega.iĩj.&Bal.in.l. ſi is.ff.de teſt.in.l. j.in.fin.co.C.de ſen. ex peri.reci.&Bal. in.l.j.in vlti.charta.C.de fid.inſtru. libr.x.Item de illo articulo,an & qñ conſtat de ſnĩa p̃ ſolennitate p̃ceſſus præſumaĩ: vide latiſſimè & me li⁹,q̃ alibi perRo. in rep.ſua.l.ſciẽdũ ff.de ver.ob.in.xx iĩj.co.ver,ſuccedit poſt p̃dicta.vbi reaſſumit ferè oĩa dicta in hoc paſſu per do.Anto. hic, Item adde q̃ qñ petitur confirmatio ſnĩę non præſumitur pro ſententia:ſed ille qui petit confirmari, tenetur docere de eius validitate.Ita dicit ſing.Inno.in c.j.de cõfir.vti.vel inuti. Et vide qđ ibi no.& tene mẽti,qa eſt ſing.dictũ in materia.Itẽ adde,q̃ qñ ille contra quem allegaĩ ſnĩa negat ſnĩam latã:ſi poſteà p̃babitur ſnĩam latã in pœnã negãtis, non ſolũ p̃ſumitur pro ſnĩa:ſed ẽt pro omni ei⁹ qualitate.Ita ſing.ſentit Bal.in.c.j.circa fi.in tit.qũo teſtes ſunt neceſ.in vſi. feu.& q̃ p̃ſumaĩ pro ſententia etiã quo ad p̃ceſſum, quando tranſiuit in rẽ iudi.eſt optimꝰ tex.in.c.cũ inter.in fi.de re.iud. &vide Io.de Lig. in.c.in pãtia.in fi. de renũ.Et de hoc an p̃ſumi debeat p̃ ſnĩa,& an p̃ iuſtitia vel ſolẽnitate p̃ceſſus vide Inn. i.c.innotuit.de eo, q̃ furt.or.ſuſ.& vide gloſſ.in.c.cum ſpeciali.§. porro. de app.Et de hoc qñ p̃ſumi debeat pro actis proceſſus:& qđ nõ,vide

tum:& illam,quæ non fuit prædicto modo lata:vt primo caſu ex quo conſtat de ſententia,intantum præſumitur pro ea,q̃ ſi aliqua partium vellet ipſam impugnare ratione p̃ceſſus,non debet audiri,ex quo tempore ſentiæ nil dixit,nec apellauit:aliâs ſecus.Hęc opin.non placet groſſ. quia ſi ſententia eſt nulla ex defectu proceſſus,non potuit conualidari ex taciturnitate partium.Hoc dictũ gloſſ.placet Ioan.Andr.dicit tamen ſe putare hoc etiam fuiſſe de mente Inno.vt ipſe eximit in.c.cùm in iure.de offi.deleg.ſcilicet quòd præſentia & taciturnitas operetur:vt tranſferatur onus p̃bandi in tacentem : non autem quòd habeat conualidare ſententiam: vel inducere præſumptionem iuris & de iure.Et ſi dicas,qualiter probetur?dicit, q̃ per acta cauſæ quibus productis,ſi ex eis non apparet lis conteſtata, habetur pro non conteſtata: niſi victor probet contrarium . Ad hoc adducit.c.cùm ad ſedẽ.de reſti.ſpolia.de priuile.cum olim.vult ergo Ioan. And.quod poſt lapſum decendij,præſumitur etiam pro rectitudine proceſſus:ſed nihilominus admittitur probatio in contrarium per aduerſam partem ſuper defectu proceſſus ſubſtantialis.Et intellige in hoc multa,quæ hîc & alibi ſcribuntur:& maximè per do. Ant. qui more ſuo ſolito plurima inculcat.¶ Ego in effectu comprehendendo omnia, & clariſſimè expediendo, facio tria membra. Aut enim à ſententia fuit appellatum:aut non fuit appellatum:ſed ſumus intra terminum appellandi vel ſi fuit appellatum : appellatio eſt nulla, ſeu deſerta. Primo caſu,quando fuit appellatum,& pendet appellatio: breuiter dico, q̃ non præſumitur[a] pro proceſſu: ſed oportet quòd probetur per ſtantem pro ſententia: vt hîc.& in.c.cum inter.in fi.à contrario j̃.de re iudic.Nec etiam præſumitur pro inſtitia ſententiæ:quia ipſa ſententia & ipſius virtus eſt extincta,vel ſuſpenſa per appellationem vt in.c.venientes.de iureiuran.& in. c.paſtoralis.§.præterea.de offic.delega.l. j.§.fin.ff. ad Turpi.&.ff.nil nouari appell. penden.l. vna, §.integer.vnde is, qui habebat probare in prima inſtantia : habebit probare nunc:& probabit producendo prima acta vel alia de nouo:vt in.c.cùm ad ſedem.de reſtitu.ſpolia. in.c.cùm Ioannes.de fid.inſtru.&.l.per hanc. C.de tempo.app.Hæc eſt cõmunis doct. cõcluſio in.c.p̃ſentia de renun.& Inno.& clarius.Io.Cal.hîc:& per Inno.in.d.c.cùm in iure.Et niſi ſententia iuſtificetur ex prioribus actis,vel alijs legitimè fiendis retractabitur talis ſententia per iudicem appellationis : vt in dicto.c.cùm ad ſedem . & vide omnino, quæ dicam in.c.cauſam.de re iudica . & hoc quo ad primũ.¶ In ſecundo membro,ſi non fuit appellatum:ſumus tamen intra terminũ appellandi:cõcludo ſic,q̃ reſpectu rectitudinis p̃ceſſus non p̃ſumiĩ:& iõ ſi citra appellatiõem quis diceret nullam eſſe ſnĩam ex defectu proceſſus ſubſtantialis,nõ præſumereĩ

per Bal.in.l.fi.in vlt.col.ver.quęro nunquid pro actis.C.de re iudic. & plenè etiã p.d.Ant.in.c.cũ ad ſedẽ.in vlt.col.de reſt.ſpo. & per Flo.in l.ab ea parte.circa fin.ff.de proba,vbi inter alia dicit,q̃ licet p̃ſumatur pro ſolennitate intrinſeca iuſtitię,nõ tñ pro extrinſeca.vnde dixit,q̃ nõ p̃ſumitur,q̃ ſnĩa fuerit lata.& adde Bal.in.c.j.in fi.iĩj.col.ver.ſi valeat

pro eo:ſed oportet quod probetur per legitima documenta:vt hîc.Et probatur à contrario in.d.c.cũ inter.in fi.j̃.de re.iud.vbi bo. tex.reſpectu iuſtitię ſententię.credo,q̃ p̃ſumatur.Hoc probo per.c. in p̃ſentia. de renũtia.vbi tex.apertiſsimè ſe fundat ſuper authoritate iudiciali: vt propter officiũ & authoritatẽ iudicis p̃ſumatur,q̃ iuſtè proceſſerit donec probetur contrariũ. Ad idem.c. in noſtra de procu. vbi p̃ſumitur pro iudicibus,maximè literatis & peritis.Nec ob.dicta ſuperius in primo membro:quia ibi fuit appellatum: & ſic fuit extincta,vel ſaltem ſuſpenſa virtus ſententiæ authoritate iuris: vt in iuribus hîc allega. Sed in caſu noſtro,licet poſsit appellari:ſatis tamen eſt,q̃ non ſit appellatum:& ſic non eſt ſuſpenſa virtus ſententiæ authoritatis iudicialis. ¶ Et not.bonum intellectum ad illud.c.in præſentia.Sed dices tu,quare aliud eſt reſpectu proceſſus : vt p̃ eo non præſumaĩ,licet non fuerit appellatum? reſpondeo, q̃ iura reſpectu proceſſus volunt ſcripturã adhiberi:vt hîc & ſic oportet,q̃ fiat probatio per ſcripturam.& de facili hoc poteſt fieri adhibendo notarium , vel
20 duos viros idoneos:vt hîc.¶ † Vide in ſimili not.dictũ Inno.in.c.ſuper his,de accu..ante fi.vbi,quod dicitur,ſi excipitur cõtra aliquẽ qđ non eſt clericus,ipſe ordinatus habet probare:quia iura mandant ſuper hoc literas fieri.ij.q.j.legum.Idẽ not.glo.ij.q.v.in ſum. vide etiã Inno.in.c.innotuit.de eo,qui furt.or. rece.vbi dat hoc pro regula, qđ vbi ius exigit ſcripturam,debet ſolennitas probari per eum, qui ſtat pro ſolennitate,& nõ per excipientẽ.qđ bene not.Ratio,quia eſt præſumptio fraudis ſi ſcriptura non exibetur:ſed reſpectu iuſtitiæ iura non mandant ſic ſcripturas fieri: cùm & impoſsibile eſſet ſcripturam ſemper fieri:quoniam quandoq; ex argumentis:quandoq; ex præſumptionibus iudex fundat motum animi ſui : & ex ſimilibus:vt.l. jij.&.l.ob carmen.ff.de teſti.& vide tex.opti, in.c.cauſam j̃.de re iud.meritò hoc caſu præſumitur pro iudice.& nõ ſic in alio.& not.bene hanc differentiã:quia credo,qđ nemo ſpecificè eam attingit, quòd viderim: & credo eſſeveriſſimam.Et habes rationẽ multorũ iurium:& hoc quo ad ſecundũ articulũ.¶ Venio ad tertiũq̃ ſcilicet nõ fuit appellatũ.&c. Et in hoc ſubdiſtinguo,q̃ quandoq; quis impugnat ſententiam reſpectu iuſtitię: quãdoq; reſpectu proceſſus. primo caſu, aut error cõtra ius ſcriptum eſt expreſſus in ſententia:& non p̃ſumitur pro ea:nec omiſſio appellationis purgat hoc vitium nullitatis:vt in.c.j. j̃.de re iudi.c.cum inter.eo.titu.l.ſi expreſſim ff.de appella.&.l.ij.C.quando prouo.non eſt neceſſ.Hoc intellige quando ſolùm erat expreſſa cauſa contra ius: [b] ſeq⁹ ſi eſſet expreſſa etiam alia non contra ius:licet ſit contra ius litigatoris:tunc ſententia eſt nulla ex hoc capite:vt nota.vult Innocen. in.c.in præſentia. de renun.Et hoc caſu dicendum, ſicut quando nulla

ſnĩa fuerit ſnĩaliter lata p̃ſumitur lata iudice ſedente pro tribunali. Ad de hic qđ not.Bar. & Ange.in.l.fi. C. deſen. ex pic.reci. vlti ponũt vtrũ ſẽtẽtia p̃ſumaĩ lata. ¶ Adde,an pro ſẽtentia p̃ſumatur eundẽ Abb.conſi. lxxxiĩj.Fede.conſ. lix.Ioã.de ana,conſi.l.Ang. cõſil. cxcviĩj.Raph.Cuma. cõſi.lxxv.
Pau.de caſt. conſi. cccxviĩ. in primò impreſſis.Rom.cõſil.cccxxxiiij.Ca. conſi. xviij. Lapũ alleg.xliiij. Alex. conſi.xxij.li.ĩj. Et an omnia p̃ſumãtur ſolenniter acta per frã.de Are.cõ. lxix.

a ↝ SEBA.SAPI. ¶ Non p̃ſumiĩ. Vide Imol.tenentẽ cõtrariũ in. c.in præſentia.per illũ tex.ſ. de renuntia.

b ↝ SEBA. SAPI. Cõtra ius.an & qñ ſnĩa lata cõtra ius ſit nulla:vide Iaſo, poſt Bart. & alios in.l.penul.ff.de iuſti.& iur. Alex.in l. q Romę.§.duo fratres col.xl.ff.de verb.obl.& in.l. ſi is ad quẽ,ff.de acq. hęr.& de ſentẽtia, quæ continet notoriã iuſticiã, q̃ ſit nulla,probat opt. tex.in.l.ſi pars iudicantium.ĩ prin. in verſ.niſi apertè. ff.de inoff.teſt.vbi Ange. declarat qñ dicatur continere notoriã iniuſtitiã. de quo etiam per Peru.latè in.c.dilecto.in.lv.q.verſ. ſecundo aduertę. de appel.

do nulla est cã expssa: de quoj dicã. Qñq talis error cõtra ius nõ estexpssus: sed aliâs cõtinet notoriã iniustitiã: & tũc adhuc puto sententiam esse nullam: nec præsumitur pro sententia: licet intra decendium non fuerit appellatum: vt tenet Innocent. in c. fraternitatis. de frigi. & videtur bo. tex. secundũ vnũ intellectũ in c. inter cæteraj. de re iudi. vbi latius dicam. Quandoq non continet notoriam iniustitiam: sed allegatur error patens ex actis: & in hoc sunt opinio. Nam Cyn. in l. j. C. de erro. cal. indistinctè videtur concludere sententiam nullam: & istum impugnantem admittendum ad probandum talem errorem: quia sententia iustificatur ex actis: cùm ad ea semper sententia referatur. facit. c. cùm ad
21 sedem. de resti. spo. ¶ † Inno. & Hostien. hîc post eum sentiunt oppositum. Dicit enim hîc Innoc. quòd si iudex dicit in sententia per. A. & B. fuit probatum: nihilominus præsumitur pro sententia: licet ex actis nihil appareat per illos probatum. ar. in c. in præsentia. de renũ. & de re iudi. cãm. ff. de re iud. l. cũ prolatis. Nec ob. secundum Hostien. si dicatur errorem fuisse expressum in sententia: quia iste est error contra ius litigatoris: & idem imputandum est, qui intra decendium non appellauit. Nec obst. c. ij. de purga. vulg. quia secundum eum ibi notorium erat sententiam non tenere: tum, quia reus fuerat condemnatus per probationem à iure improbatam: tum, quia fuit repertum publicè contrariũ eius, quod videbatur fuisse probatum: ideò potuit sententia retractari. de app. c. solicitudinem. §. si verò. & not. bene casum illius. c. ij. Sed attende, quia ipse Innocen. sentit contrarium in c. cùm Bertoldus j. de re iudi. vbi dicit sententiam retractandam, etiam citra appellationem, si iudex dicit per. A. & B. fuisse ꝓbatum, vt patet ex actis. postmodum ex inspectione actorum, non reperit per illos probatum. Sed concordo, ꝙ aut iudex non retulit se ad acta, sed simpliciter dicit per. A. & B. fuisse probatum: & procedit dictum Innocen. & Hostien. hîc. Aut retulit se ad acta, puta dicendo sic: per. A. & B. fuit probatum, vt patet ex actis: & tunc procedat illud dictum Innocen. & sic in veritate loquitur ibi. & hoc sentit dominus Ant. hîc, & clarius in c. cùm Bertoldus. de re iudi. Et ad hanc distinctionem esset reducendũ dictum Cy. in d. l. j. & dictum do. de Rota. deci. cccxxxiiij. vbi dicunt sententiam nullam, quando error patet ex actis. Alleg. dictũ Pau. de re iudic. c. pastoralis. in cle. & Archid. de senten. excom. c. romana. lib. vj. Et hanc reddo rationem pro diuersitate casuum. quando enim expressè retulit se ad acta: tunc clarissimè patet de errore iudicis: quia videtur expressum in sententia, quando constat ex actis, ad quæ expressè se retulit: vt patet in simili in l. penult. C. de senten. quæ fine cer. quanti. & quod not. Innocen. in c. fin. de libel. obla. Ergo talis sententia nulla sicut quando iudex errauit in calculo in ipsa sententia: vt dicta l. j. C. de erro. calcu. & l. j. ff. quæ senten. sine appellatio. rescin. sed iñ alio casu quando expressè non retulit se ad acta, non patet necessariò de errore iudicis. Fortè enim aliquid isti testes dixerunt postmodum interrogati per iudicem viua voce argu. c. cùm Ioannes. de fid. instrumen. & licet præsumptio sit in contrarium: tamen alia præsumptio, quæ oritur ex authoritate iudicis, & transitu in rem iudicatam ex taciturnitate partis in non appellando, tanquam fortior elidit illam præsumptionem minus fortem. Et satis est, quòd notoriè & indubitanter nõ constat de errore. Sententia enim facit ius inter partes. l. ingeniũ. ff. de statu homi. & c. cùm inter. de re iudi. facit illud dictum Innocent. in dicto. c. in præsentia. de renuntia. Et hoc nota. Quandoq non allegatur error patens ex actis: sed simpliciter allegatur iniustitia, & petitur acta produci ad probationem, vel aliter: & tunc in dubio obstat isti excep. rei iudica. dicto. c. cùm inter. & l.
22 res iudicata. ff. de regu. iur. ¶ † Sed dubium est, quid si de facto[a]
a fuit admissus ad disputandum de iustitia: vel iniustitia: & constitit de ea tunc. Inno. in c. cùm dilecta. de rescrip. & in c. cùm Bertoldus. de re iudi. tenet iudicem debere illam sententiam retractare: quia de qua re iudex cognouit. & c. l. de qua re. ff. de re iudi. & c. cũ sup. de cau. pos. & ꝓprie. & imputãdũ est parti non opponẽ
23 ti. per prius excep. rei iu. ¶ † Et dicit sing. Inno. in c. quia plerique de immu. eccle. quòd si pars pro qua lata est illa sentẽtia, fatet illã iniustam debet illa retractari. argu. in aut. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. Sed in cõtrarium facit, qđ not. glos. in cle. si appellationẽ. de appel. Non eñ possunt partes renuntiare huic transitui in rem iudicatã, & da re iurisdictionẽ iudici ad quẽ. Do. Anto. hîc concordat, & aut de iniustitia fuit disputatũ corã iudice, qui non poterat adiri: nisi remedio appellationis: & procedit hoc vltimũ, ni si prius pronũtiauerit se iudicẽ. Aut isti sciẽtes & volentes prorogauerunt iusdictionem illius: aut fuit factum corã iudice, qui poterat adiri per viã querelę: & procedet primũ dictũ. Et mihi placet: quia pręsumptio primę sententiæ concluditur per secundã. Nec credo Inno. aliter sensisse. & hoc quo ad primũ membrũ subdistinctionis. ¶ Secundò vero mẽbro, qñ impugnatur snia ex defectu ꝓcessus, aduerte, quinq eñ opñ. prĩcipales reperio. ¶ Primã Ioã. quã videtur gl. hîc sequi: vt nũquã pręsuma fꝓ processu: sed oportet probari per legitima documenta, vt hîc. hãc videtur tenere etiam Specu. in tit. de senten. prola. §. iuxta. versi. sed pone, ꝙ attest. publicatis. ¶ Secunda est opi. Inno. hîc in addi. quã refert hîc glo. vt si fuit lata contra pręsentẽ, & non appellantẽ intra decendium pręsumatur pro processu. & neganti incumbit onus, probandi. & cũ hac opi. videtur transire Ioã. And. hîc. Et hanc opi. repetit Inno. in c. cùm in iure. de off. deleg. licet nõ multũ firmet pedes. Sentit eñ aliã: vtj. subijciã. ¶ Tertia opi. est Host. in c. cum inter. de re iud. quã recitat Ioan. And. ibi. & cum ea simpliciter transit distinguẽs, an sententia sit lata de recenti: & nõ pręsumitur pro processu. An de antiquo:
b & pręsumitur[b] & dicitur factũ antiquũ quo b ad hoc: secundũ Host. si lapsum est biẽnium arg. c. ex ratione. j. de appe. ¶ Quarta est opi. Cõpost. in c. bonę. de elect. quã recitat Ioan. Cal. vt non appellans ãplius nõ audiatur volens snĩam infirmare ex ordine: qa nõ appellando cõfirmauit iudiciũ. l. fi. C. de sentẽ. quæ si. cer. quati. sed quia difficillimũ est omnia acta recensere: iõ hãc reprobauit Cald. per rõnẽ huius gl. si. quia taciturnitas partis nõ valida snĩam nullã. l. si expressim. ff. de ap. Posset tñ saluari secundũ eũ in facto antiquo: licet su
24 per hoc nõ fit ius expressum. ¶ † Et dicitur factum antiquum ante tempus biennij, ꝙ datur ad prosequendã & finiendã appellationẽ c d. c. ex ratiõe. Aut tẽpus. xx. anno. arg. c. cũ venerabilis. de excep. aliâs relinquendũ est arbitrio iudicis. Omissio ergo appellationis solũ trãsfundit onus probandi defectũ in opponẽtẽ. scdm eũ. ¶ Quinta est opi. supradicti Inn. quã posuit in c. bonę. de elec. & sentit in d. c. cùm in iure. & hoc antequã feciſſet additionẽ, vt simpliciter distinguamus, an trãsiuerit
c in rẽ iudi.[c] per lapsum decẽdij: an nõ: vt primo casu pręsumatur pro processu: secundo non. Hanc opi. expressè tenet Spec. in tit. de proba. §. j. versi. sequitur. & in titu. de sentẽ. prola. §. vt autem versic. & no. vbi latius & clarius loquitur, quã in alio loco superius alleg. Hanc opinio. vt non distinguatur, an sit lata contra præsentẽ: vel absentem tenent do. da Rota. deci. ccxcvij. cum limitatiõe tñ, vt procedat quando est lata in præsentem vel absentem verum contumacem: secus dicunt quando est lata in præsumptum, vel fictum contumacem: & tunc non præsumatur. Ratio di

SEBA. SAPI.
a ¶ De facto. Vide Roma. in. consi. clxxxiiij. inci. ampliſime docto. in fine. Aret. in consi. lxxiij. inci. diligenter. col. ij. Alex. in cõs. lxxvij. incip. in cã & lite. col. fi. in. ij. vol. & in. cõsi. ccxij. inci. viso. in prĩ. eo. vol. & in. l. iudex postquã vers. sexto fallit. ff. de re iud. vbi etiã tradit qñ pars confitetur snĩam iniustam. de quo etiã scribit idẽ Alex. in. l. si seruus pluriũ. §. j. ff. de. l. j. ¶ Et præsumitur. Idẽ dicit do. Ant. in. c. cũ intervos. in fi. de re iud. & vide qđ not. do. Ant. in c. veniẽs. el. j. in pe. col. de test. & qbi not. Bal. in. c. j. §. fãcimus, in ti. quo tẽpore miles, iuxta fi. Et adde hic, ꝙ solũ pręsumitur ĩhis quæ ipse exercet per viã cõtentioſę iurisdictiõis.

SEBA. SAPI.
c ¶ In rem iudic. limitãt singulariter ista oĩa, ꝙ pro processu ꝓsumat, & ꝓ snĩa, qñ trãsiuit in rẽ iudicatã: vt non procedant, qñ petit confirmatio sententię corã superiore: vide Feli. referẽtem in. c. cũ venissent. in. j. not. de iudi. s.

a ¶ In ſententijs. Vtrum in ſententijs, quę non tranſeunt in rem iudicatã prę ſumaꝫ pro ꝓceſſu, vt ſunt ſententiæ cẽſuræ, & de hoc vide ꝑ Ro. in. d. l. ſciendũ. in. xxx. col. verſi. qd in ſentẽtijs cẽſurę: ꝙ prę ſumaꝫ ꝓ ſententijs cenſuræ: niſi ſit appellatum tenet do. Ant. in. c. in præſentia. in antepenul. col. de renun. & in ſuo conſi. quod incipit: quæſtio eſt dubia.

b ¶ Viſis. Vtrum ꝓbent verba narratiua, q̃ dicit iudex viſo libello, viſa litis cõteſ, &c. vide gl. ĩ, ver. fundatur. in cle. lr̃is. de ꝓba. Et adde mirabilẽ effectũ. quem habẽt talia verba exp̃ſſa ĩ ſnĩa q̃ ponit do. Ant. ĩ c. licet cauſam. in xvj. co. eo. ti. Et ꝓ illa practica, vt in ſnĩa exprimaꝫ illa verba: viſo libello, & viſa li. cõt. vide gl. ĩ ver. libello. in. l. ij. C. de ſen. ex peri. reci. Et an talia verba ꝓlata in ſnĩa probẽt acta: vide ꝑ Bart. in. l. j. circa mediũ. C. de rela. & de hoc vide per Spe. in tit. de proba. §. videndũ reſtat. ver. ſed pone iudex ĩ ſnĩa. ꝑ Iac. but. in. l. veteris. C. de cõtrahẽ. & cõmi. ſtip. & ꝑ Inn. ĩ. c. cũ in iure. circa medium. alꝫ circa finẽ vlti. glo. de offi. deleg. & vide Bar. ĩ. l. acta, circa fi. prĩ. ff. de reiudic, vbi dicit, qd talis narratio in ſnĩa ꝓbat ſolennitatẽ ꝓceſſꝰ. & all. Inno. in. d. c. cum. in iure. & Spec. in titu. de ſen. ꝓla. & reſtat. verſi. in ſententia. alias ẽ. §. nũc autẽ. verſi. & nota ſecũdũ quoſdã. & dicit q Spe. all. ꝑ caſu, l. fi. C. de rela. Sed tu vide de hoc Ioã. And. in addi. Spe. in ti. de re iu. vbi recitat longiſſimã diſputationẽ Guyd. de ſuza. in hoc paſſu. & Bar to. in aut. ſi qs in aliquo. C. de edẽ. Et adde huc Bald. in. c. j. in fi, iiñ. col. ver. quęro quid ſi valet. in ti. de mil. vaſal. qui cõtu. eſt vbi dicit. qd in aliqua ſentẽtia multum antiqua dicit ꝙ ſi pars fuit citata quòd præſumitur citatio. & ita dicit tenere Inno. in. c. aibericus. de teſt. & de quęſtiõe hic

uerſitatis eſt, quia vera contumacia abſentis ſuppleꝫ Dei & iudicis præſentia. de do. & con to. c. veritatis. de arbi. c. ij. libr. vj. C. de iudi. l. properandum. do. Ant. ſimpliciter ſequitur præcedentem opin. Inno. vt etiam prolata in abſentem contumaciter præſumatur. Et ꝓ hac opin. dicit eſſe caſum in. c. bonæ. el. j. de elect. Nec ob. ſi dicatur, ꝙ ibi erat notorium quia tex. ibi aſſignat duas rationes differentes: & ideò ſufficit alteram adeſſe. inſtitu. de nup. §. affinitatis. & quia hæc præſumptio oritur ex authoritate rei iudi. quæ ita adeſt, quando eſt lata in contumacem, ſicut quãdo in præſentem: vt in. c. ſicut. de re iudic. Et hoc dicit tenendum de rigore. Satis mihi placet illa opi. ſed de ęquitate ſaluando & concordando opin. dicerem ſic: quòd aut ſententia fuit lata in præſentem: & non fuit appellatum intra dicendium: & præſumitur pro proceſſu quantuncunq; de recenti ſit lata. Adduco tex. apertum. iudicio meo in. c. cùm inter. in fin. in ver. ritè j. de re iudi. vbi dicit text. quòd ex quo ſententia tranſiuit in rem iud. omnia præſumuntur ritè geſta non obſtante aſſertione contrariæ partis aduerſæ. Pondera ergo primò illum text. qui ſimpliciter fundat ſe ſuper tranſitu in rem iudica. & non ſuper antiquitate: vt ꝓ ex ſuo capite voluit Hoſtien. ibi. Item pondera verbum ritè: nam denotat ſolennitates iudicij. vt not. in. l. ij. ff. de inofficio. teſta. ſi tamen pars vult probare contrarium admittetur: quia probando nullitatem tollit per conſequens tranſitum in rem iudic. dicto. c. cùm inter. & ca. in noſtra. de procura. & credo eam admittendam ad probandum donec ſit huic actioni agendi de nullitate præſcriptum: quia contrarium reperitur in iure: licet aliter ſentiat Calde. poſt Compoſt. quod non placet. argu. c. ſuper eo. & quod ibi not. de crimine falſi. & eorum quæ not. ibi & dixi in cap. licet. §. eodem. Aut ſententia fuit lata in abſentem: & an de antiquitate & præſumetur pro ea. argu. dicto. c. cùm inter. vbi non diſtinguitur an in abſentem: an in præſentem lata fuerit. Aut eſt lata de recenti. & ęquiſſimum eſſet diſtinguere an fuerit lata in verum contumacem & præſumitur pro ea: aut in fictum ſeu præſumptum: & non præſumitur ex quo incontinenti cùm ſciuit ſententiam eſſe latam contra eum querelauit argu. opti. adduco pro hoc vlti. text. cùm gloſſ. in. l. ab eo. C. quomodo & quando iud. & ſic ſaluo alias opi. An autem præſumatur ſententia lata in abſentem vel præſentẽ: vide Inn. in. c. cùm in iure. de offi. dele. per Spe. in ti. de ſentẽ. prola. §. vt autem. ver. & no. per Io. an. in addit. Specu. in titu. de emp. & venditio. ſuper ſecũda forma. colum. viij. per Federi. conſi. clxiij. ¶ † Prædicta omnia procedunt etiam in ſententijs[a] cenſurę: quam q̃ enim non ſuſpendantur per appellationem vt in capitul. paſtoralis. de appellationi. &. c. is cui. in fin. de ſenten. excom. lib. vj. & ſuper

25 a

poſita per do. Anto. vide in terminis per Bal. & ibi Rapha. in. l. fi. ff. cũ app. ſit. & vide Angel. in. l. ſi preſes. circa prin. C. quomodo & qñ iudex qui videtur concludere, qd verba appoſita in ſententia non probant: ni quatenus ap paret ex actis. vide Ange. in. l. prolatam. C. de ſentent. vbi dicit, qd ſi iudex in ſententia dicat viſis actis: ꝙ illa verba nihil operen

earum prolatione credatur literis ordinarij: ſigillatis: vt in. c. poſt ceſſionẽ. cum ibi not. s̃. eod. Non tñ præſumitur pro iuſtitia earum, nec pro ordine: ſed oportet, ꝙ iuſtificentur per iudicem, vel aduerſarium ad cuius inſtantiã latæ fuerunt arg. in. c. ſacro. de ſent. excõ. not. glo. & Inno. hîc. Et idem Innoc. in. c. bonę. de elect. ex quo ſing. not. qd licet appellatio non ſuſpendat ſententiã cenſurę ſuſpendit tñ ipſius præſumptionem & reſpectu iuſtitiæ & reſpectu proceſſus. Vide alios effectus not. per glo. in. c. ad repri. de offi. ordi. &

26 qd no. ſuper ea. ¶ † Nunc quęro, an in caſib⁹ in quibus non præſumitur pro proceſſu iudicis: maximè tenẽdo alias opi. de quibus s̃. ſaltem probetur proceſſus, ſi iudex illum recitauit in ſententia: vt ſolet fieri: vt puta, quia

b dixit viſis [b] citationibus & reſponſionibus lit. cõteſt. depoſitionibus teſtium. &c. pronũciamus &c. præſumatur pro proceſſu: tenet Inn. quòd non: Imò plus dicit, qd ſi inſtrumẽtum ſententię eſt cõfectum per tabellionem narrãtem ſingula acta interueniſſe: & in fine ſe narrat interfuiſſe, nõ intelligiꝫ loq̃: niſi de his q̃ in eodem loco & die coram ipſo fuerũt acta: & ſic clauſula illa tm̃ ad prolatiõem ſententiæ illa die habita eſt reſtringenda: & reliqua narrata non probantur: facit. c. ſi Papa. de priui. lib. vj. & quod no. de cenſi. cũ olim. ſuper glo. ij. Imò & ſecundum eũ, ſi notarius

c diceret tali die[c] & loco fuit oblatus libellus & lis conteſta. adhuc non probarentur prædicta per illud inſtrumentũ: quia quantũ ad illa videtur tm̃ teſtimoniale. & de materia in Spe. de inſtru. edi. §. reſtat. ad finem. verſic. in

27 ſumma. ¶ † Et ideò not. ſing. hoc dictũ Inn. quia quotide allegatur pro iſtis inſtrumentis multa recitantibus: vt non faciant plenam fidem, niſi reſpectu eorum, quæ potuerunt interuenire die confecti inſtrumenti, de quibus notarius tunc fuit rogatus. pro hoc auf. ſi quis in aliquo document. C. de edendo. & ibi per Barto. vide gloſſ. in cap. Abbate j. de verborum ſignificatio. Sed quantum ad materiam noſtram Hoſtienſis hîc tenet contrarium, ex quo notarius poſuit in inſtrumento, vbi & quando: & coram quibus, & quòd in præſentia ſua fuerunt acta omnia, poſteà in fine ſe ſubſcribens ſe ſingulis interfuiſſe dicat: tale enim inſtrumentum eſt teſtimo

c niale ſecundum eum: nec apparet quarefides ſibi non eſt adhibenda. argum. tranſlato de conſtitutio. ſecus dicit vbi inſtrumentum eſſet ſimplex recitatorium actorum: quia tunc poſſet procedere dictum Innocẽ. ¶ Et nota bene hoc dictum Hoſtien. in practica, quando vis, vt inſtrumentum faciat fidem de aliâs geſtis nunc narratis. licet doctores tranſeant hîc ſimpliciter cum dicto Innocen. ſic limitato. Ego tamen allegat. not. dictum ipſius Innocentij in capitulo cum in iure. propefinem fina. de officio deleg. vbi ſeipſum limitare videtur, vbi dicit. ꝙ ad maiorẽ cautelam faciat iudex omnia acta deſcribi in ſenten

tur, ſi enũtiet impoſſibile propter tẽporis breuitatẽ. Et adde qd̃ no. do minus Anto. in. c. cõquerente. circa prin. verſic. veniamus ad ſentẽtiam de offi. ordi. not. illum tex. Item vid̃ in termino ꝑ Spe. in ti. de inſtrumẽ. edi. §. reſtat in prĩ. vlt. co. vbi cõcludit talia verba iudicis in ſnĩa ꝓlata nõ ꝓbare. Et idẽ dicit Ang. quẽ vide originaliter, in. l. ſciendum. circa mediũ ff. de verborũ obligatio. Sed tu vide plenè & eleganter de hoc per do. Anto. in. c. j. in vlti. co j. de fide inſtru. & per Imol. in. l. iiij. §. cõdẽnatũ. de re iudica. & in. l. ſi cũ nulla. eod. tit. & de hoc vide Lapum all. xliiij. &c.

¶ Adde an ſi in ſẽtentia dicatur viſo libello &c. præſumatur pro ſnĩa. Alex. conſ. xlj. iiij. lib. Anton. Franſc.

¶ An & qñ præſumatur pro actis & pro ſnĩa vide pleniſſimè per Ioan. de Imo. in. l. ſciendũ in repetitiõe. ff. de verbo. obli.

SEBA. SAPI.

c ¶ Tali die. Vide late per Fel. ĩ. c. ſicut col. xvij. verſic. intellige. j. de re iud. Soci. in cõ, cclxvj. inci. in cã. ver. primũ deciditur. ĩ. ij. parte. & in conſil. ccxxxj. inci. cũ in præſenti. in eadẽ ꝑte, & Alexan. in cõſil. vj. in, iiij. volu. & Corneũ in conſil. ccxlv. in conſi. incipien. videtur & do. Franſc. curtiũ in cõſil. lxxvij.

incipiente: super motiuis. vbi etiam ponunt quid in sententia arbitri.

a ¶ Qui scribit. Ad hoc vide Baldum in.l.finali.circa finem.C. de re iudicata.& Barto.in.l.sciendum.de verbo.oblig.& Bald. in .l. non idcirco, C.de iuris & facti ignoran.vbi alle.Inno.hic.& in.c.cum in iure, de officio delega.& vide Bald.in.l.ex his verbis,C.de testa.mi. circa medium, vbi ponit an notarius hodie possit conficere instrumentũ, dicẽdo: ꝙ tu hodie mutuasti mihi, vbi adde Innocen.hic.Item addẽ huc,quod notat do. Anto.in.c. fraternitatis. in vltima col. de testi. Adde huc.d.Ant. in.c.post cessionẽ. a in.xv.co.versi.sex tus casus.s.eo,vbi dicitur,ꝙ non creditur notario attestanti aliquid de præterito,qa non datur ei fides, nisi de his,q̃ sunt edita tẽpore confecti instrumẽti. Adde huc Ange.in.l. hi, qui ad ciuilia. ĩ fi. C.de appe. vbi dicit, ꝙ sñia lata in prẽsent ẽ nõ cõtradicentẽ oĩa enunciata in sñia præsumunt vera: licet tunc interuenire non potuerunt.& ita dicit tenere Inno. in .d.c. quoniam contra.

¶ Adde huc Angel.in.l.Imperatores.ff.de priui.credi.vbi dicit,ꝙ renuntiationi factæ in instrumẽto nũquã statur in præiudiciũ tertĩ quã do enuntiata non potuerunt interuenire tẽpore confecti instrumenti: licet stetur in præ 28 iudiciũ cõtrahentiũ. Et hoc debet esse dictũ Io. and. b in hoc .c. qm̃.sed de hoc vide elegãter p eũdẽ Ange. c in.l.optimã. ĩ pe. col.C.de cõtrahẽ. & commi'. stipu. vt et.ã ad hoc alĩ. Ioã.and.in hoc.c. quoniam contra.& vide Ang.circa mediũ.l.sciendũ.ff.de verb.oblig.& vide latè per Roma.in.d.l.sciẽdum.in.xxxj.col.versic, quo ad tertiũ.Itẽ adde huc qđ no.Bal.in.c.causam.ad fi.de re iudi.& qđ scribit Imo. post Bal.in.l.eo.ff.de test. Et adde quod sing.scribit do.Anto.in.c. cum dilectus.in penulti.charta.de succes.ab inte.& in.c. ea noscitur. & quod ibi no.de his,quæ fi.à præla.Item vide ad hoc, quod multum sing. not.do, Anto.post do.de Rota.in.c.solicite.in.vj.col.& quod ibi not.de restitu, spo.vbi vide pulchra circa verba narratiua.

b ✠ SEBA. SAPI. ¶ Quæritur.vide Alexã.in.l.sciẽdũ.col.v.versicu, item fallit in laudo.ff.de ver.obli.& in consi.cxxix.incip.titulus qõnis. col.v.& fi.in.ñ.vol.Calde.in consi.v.sub ti.de arbi.& Card.in cõsi.ccxl, incip.respondemus ad præmissa.in.ñ.dubio.

c ¶ Arbitri. Vtrum præsumat pro sentẽtijs arbitrorum,vel arbitratorum sicut pro sentẽtijs iudicũ. Et de hoc vide per Roma.ĩ.l. sciẽdũ.in.xxvñ. col.ver,dixit etiã.Ex his inferr ad qõnẽ & in ea.l.pe.col.vbi dixit etiam Lud.post.Ang.ꝙ si apparet,ꝙ arbiter tulit sententiã præsentibus partibus:licet aliter nõ appareat de cõpromisso,tñ præsumit cõpromissum præcessisse.Et ꝙ p̃sumatur ꝑ sñia arbitri,tenet do.Ant.in.c, psentia.in pe.colũ.de renũ.Et idem in sñia arbitrorũ:tenet Bal. in cõclusionibus Spe.in ti.de ap.xv.ꝑ quo est tex.melior de iure:secũdũ do.Car.Imo.& do.Anto.in.c.nisi essent.circa prĩ.de præb.Et ꝙ p̃suma tur pro sententijs arbitrorum:tenet Bal.ĩ.l. vñ si Neruæ.per illũ tex.ff. pro socio. Et ita etiã dicit tenuisse Dy. ĩ illo cõsi. qđ inci.Ptolomeꝰ. & vtrũ præsumat ꝑ iudice in causa appellatiõis : vide p do.Anto. in .c. vt debitus. in.vĩ. co. de app.

¶ Addẽ,an p̃sumat ꝑ sentẽtijs arbitrorum.Ant. de but. cõsil.xxxiiij. Bal. consi.c.v.lib.Pau. de ca.cõsi. lxxiij.ĩ primò impresis.

¶ Pendẽte. Pendẽte reductiõe ad arbitrium boni viri, non præsumit pro laudo dato. Et idem tenet do. Anto.in cõsil.suo qđ inci. q̃stio hic dubia.&c.& in.c. quĩtauallis.in.xlj. col.de iureiu.& in c.in præsentia.in antepe.col.de renun.&facit,quod not,Bal.in.l.Nam postea.in prin.de iureiuran.quod limita,vt per domi. Anto.in.d.c.in p̃sentia. in penulti. col.de renun.Sed contrarium huius videtur determinare Bald.in conclusionibus Spe. in titul. de appel. in.xv.col.

Anto. Francis.

¶ Circa hoc, an pẽdente reductione, p̃sumat ꝑ sñia arbitri.dicas,ꝙ nõ præsumitur: quia sicut appellatio suspendit vires sententiæ, & facit ꝙ pro illa non præsumatur:vt in.l.j,ff.ad turpil. ita & reductio petita suspendit vires sentẽtiæ arbitri.Ita Bar.in.c.j.§.fi.in.j.colũ.quo tempo.miles.in vsi.feudo.& vide eundẽ Bal.in.l.tale pactũ.in.§. qui prouocauit. in repe,ff,de pac.Et per Lanfran.in trac.de arbi.in.vij.parte.in.xx.q.Dicas tñ,ꝙ reductio non impedit executionẽ laudi, si præstatur cautio de restituendo solũ in casu succumbẽtię.Ita sing.voluit Ange.in consi.suo qđ incip.executio laudi impedit.& Bar.in consi.suo,qđ inci. statuto cauetur,ꝙ lauda.& per Lanfrã.in.d.tracta.de arb.in.xxxviij.q.& habetur per do.Cardina.in.c.exposita.de arbi.vbi indistinctè tenet, ꝙ nõ possit peti executio:cùm per ipsam reductionẽ sit suspẽsa sñia: & eius vires:& propterea nullo modo possit peti executio, sicut nec pendente appellatione:vt in tit.C.nil no.ap.pen.

d pendente reclamatione,seu petitione reductionis ad arbitrium boni viri, non præsumitur pro laudo:quia, vel hæc præsumptio surgit ab authoritate rei iudicatæ , quæ hic non adest : vel ex partis præsentia, quæ non videtur consensisse, ex quo nunc reclamat. Et satis mihi placet,vt hoc casu non præsumatur:nec pro iustitia,nec ꝑ processu : quia cessat authoritas iudicialis,super qua se fundat.c.in præsentia.de renun.Nam & infamis potest esse arbiter.l.Pedius.ff.de ar.iij.q.vij. c.infames.versi.cognitores.& vide Barto.in l. societatem.§.arbitrorum. versicu. quæro, quando examinatur.ff. pro so. & facit quod dixit super gloss.ij.

e ¶ In alijs autem gestis extraiudicialiter,nunquid præsumatur solennitas debita.vide Innocen.in.c. innotuit. de eo,qui fur.ord.rece.& Barto.in.l.sciendum. ff.de verbo.obli.

¶ Vlti.pars glos.quærit,an contra hanc scripturam tabellionis, vel duorum virorum admittatur probatio in contrarium.& respondet, quòd sic, & est clara.

¶ Nunc gloss.expeditis expediam aliqua hîc per docto.tacta,quę veniunt ad declaratio- 29 nem materię huius cap. ¶ † Et oppo. primò contra tex. & videtur,quòd iudicibus sit credendum:vt in .c. cum dilectus j.de accusa.& excep.pręla.c.inter dilectos.§.prętereà. & argumen.in.c.ij.de arbitris. &.c. cum dilectus de electionibus. Solu. Innocenti. quòd vni iudici non creditur:vt hîc.Pluribus verò sic vt in contrario.Et sic seruat curia Romana, secundum eum: licet aliqui contradicant. Ex hoc infert Innocẽ. quòd ex quo creditur duobus iudicibus,vel duobus scriptoribus: ergo vni iudici & vni scriptori: & sic duobꝰ credendum est.quod placet Hostien.quia in ore duorum , vel trium &c j. de testi.c, in omni.de testamen.c.cum esses.&.c.relatum. ff. de testi.l.vbi numerus.& ita communiter transeunt doctores hîc. ¶ Sed aduerte tu,ne decipiaris.Nam hęc dicta intelligenda sunt, quando plures iudices assumuntur in testes super gestis coram se : in alieno tamen iudicio non coram se:quia nunquã in eadem

e ¶ Præsumatur. Vtrũ præsumat pro gestis per iudicẽ extraiudicialiter vide Ro.in.d.l.sciẽdum.in.xxxij.col.ver.item expresis.& versi.itẽ qd si cõstat quõ ꝑmotũ.& do.Anto.in.c.innotuit.circa fi.de eo,q fur.or.sus.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

Antonius Frãciſ. ¶ An p̃ſumať ꝓ iudice aliquid extra iudicialiter agẽte, vide Bal.ĩ.l.iubemus.ĩ.§.ſanè.in vl.col.C.de ſacroſan.eccl. & eũdẽ ĩ l.ñ.ff.vbi pu.edu. deb. vbi dicit, ꝙ preſumiť ꝓ facto iudicis, etiã ĩ his, quæ nõ reqrũt figuram iudicij. de quo etiã ꝑ eũdem Bal.in addi. Spe.ĩ ti. de app. in.xvj. col. & ꝑ Alex. de Imo.ĩ.l.ſciẽdũ. in vij.col.ff.de verb. ob.& vide Spe.in tit.de inſtr. edi.§. reſtat.in ver.quid ſi dũ atteſtationẽ. vbi dicit, ꝙ in dubio p̃ſumiť ꝓ quo cũq; publico officiali: & iõ p̃ſumiť etiã ꝓ notario, tã q̃ publica ꝑſona. l.quoties. ĩ pri.ff. de hær.inſti.& de p̃ſumptione, q̃ reſultat ex fctõ iudicis: viđ q̃ habenť ĩ c. ĩ pñtia. de renũ. & ĩ .c. cũ inter. de re iudi.&.c.bonę. de elect. & ꝑ glo. in.c.quoniam cõtra.de proba.

¶ Adde, an preſumať ꝓ his, q̃ fiunt extra iudicialiter: Cald.cõſi.j. de preſum. Alexã.cõſi.j. iij̃.lib.& cõſi.ccij. ñ.libro.

a ¶ Patet. Adde, an iudex poſsit eſſe teſtis in cauſa, in qua iudicauit: & quid de aduocato Areti.conſi.xiij.

b ¶ Teſtium. Adde quod voluit. Bal. conſi.xlj.v.lib.

SEBA. SAPI.

b ¶ Teſtiũ. Vide latè per Alexã.in.l. hac cõſultiſsima. §. ſi qs autẽ.C. de teſt.& Fel.in.c. cũ cauſam.col.fi.j. de teſti. Et ꝙ de ipſa cõmiſsione facta notario per iudicẽ non põt ipſemet notarius eſſe rogatus: tenet Bal.in.l. iuriſiurãdi. verſi. q̃ro vñ teſti. col. vlti.C. de teſti. in l.iudices.ĩ fine.C. de fide inſtr. Abb. in.c. fraternitatis. in fine.j. de cleri. non reſidẽti. Ang. conſi.cxciiij. & in authẽ. vt ſponſa.

cauſa nõ poſſunt eſſe iudices & teſtes.iiij.q. iiij.c.j.de verb.ſigni.forusj̃.ti.proxi.dilecto. Et eadem ratione vnus iudex etiam poterit eſſe teſtis coram alio: licet ſibi ratione ſingularitatis non crederetur.in.c.licetj̃.de teſt.Et hoc ſatis ſentit Io.And.in alia apoſtil. quę eſt in ver.ipſius. Intelligo ergo propriè hanc literam: vt ſi oritur difficultas ſuper proceſſu coram iudice vno: vel pluribus cõiudicibus non ſit ſtandum eorum aſſertioni, etiam ſi vellent iurare ratione prædicta: quia non poſſunt eſſe iudices & teſtes: quia ſequeretur vbi eſſent plures coniudices, non eſſet neceſſariò obſeruanda hęc conſtitutio. quod repugnat menti huius conſtitutionis, & etiam verbis: vt patet in ver. quatenus. &c.ibi: *ſic diſcretis & honeſtis deferatur iudicibus.* Et ſic loquitur in plurali.& ibi: *Per improuidos & iniquos.&c.* Et ſic tollitur conſyderatio Inn. & aliorum, qui ponderabant principium, dum loquitur in ſingulari, Dico etiam, quòd non indifferenter iudices admittũtur in alio iudicio ad teſtificandum de geſtis coram ſe: vel ſi ex facto, vel non facto coram eis laus, vel vituperium eis ſcriberetur: ideò nõ ſunt idonei teſtes ſaltem ad plenam fidem faciendam.argu.c.fina. de teſti.libr.vj, ſolet notari in.c. cum à nobisj̃.de teſta.& in.c.inter dilectos.de fide inſtru.&.c.ij.de arbi. Et ratio patet [a] ad ſenſum. facit optimè quod legitur & no.ij.q.vj.c.ſtatuendum. ¶ Nunc quæro, an iſte notarius, ſeu duo viri idonei poſsint indifferenter ſcribere omnia fienda per partes: vt ſic eis, vel eorum ſcripturis credatur? Inno.dicit, ꝙ non: ſed oportet ꝙ ſcribat ea, quæ fiunt coram iudice, vel coram alio per ipſum ad hoc deputato. Et ſic tranſeunt communiter docto.hîc. Sed ego dico, quòd aliqua leuia ſunt, quæ ipſi ſoli notario fieri poſſunt: & per ipſum intimabuntur iudici: vt relatio nuncij ſuper citatione facta: vel inſtrumentorum productio: & ſimilia. vt not. Barto.in.d.l.ſi finita.§. Iulianus. ff.de dam. infec. ad hoc.l.eos.C.de appella. &. §. dixi. ¶ Ad vnum tamen notabile dictum poſitum hîc per Innocen. aduerte & tene menti pro practica quotidiana. dicit enim, ꝙ iudex poterit ſatis ipſum notarium, vel duos viros idoneos deputare ad vtrumꝙ officium: ſcilicet receptionis teſtium & ſcriptoris: & hoc habet ſecundum eum generalis conſuetudo, quæ optima eſt legum interpres.ff.de lega.l. minimè.&. l.ſi de interpretatione.§. de conſuetu.c.cùm dilectus. dicit etiam, ꝙ receptio teſtium, poſitiones & confeſsiones, vbiꝙ recipiuntur, & ſcribuntur ſiue in præſentia, ſiue in abſentia iudicis. Et dummodò fiant de iudicis mandato inter acta iudicij computẽtur, & valent: quia reputantur facta coram iudice: ex quo ipſius mandato facta ſunt ſecundum eum. Et hoc placet Hoſti. ſecũdum quem ſanum conſilium eſt de authoritate iudicis, ſiue commiſsione per eum facta fides fieri poſsit, non per illum ſolum, cui committur: quia ſibi tanquam in facto proprio, non crederetur. argum. C.de manda. princip.l.j. C.de teſti.l.omnibus.C.de iure fiſci.l.prohibitum.lib.x. ſed conficiatur ſuper hac commiſsione inſtrumentum manu alterius notarij, vel ſigillo authentico ſigillatum ſecundum eum. ¶ Not.bene plura ex prædictis, &
30 non tradas vnquam obliuioni. † Primò, ꝙ notarius cauſæ poteſt deputari ad officium
b receptionis teſtium [b] & ſic vti duplici officio in eadem cauſa. Facit ad nota. per me in c.ex literis.§.eo.vbi vide. Ego tamen conſydero, ꝙ hoc dictum poteſt dupliciter intelligi. Primò deputetur nudus miniſter in receptione teſtium: ita, quòd non efficiatur iudex: vt puta, quia examinatis articulis interrogatorijs, & approbatis perſonis teſtium per iudicem fit commiſsio notario ſuper re- c
ceptione: quo caſu efficitur propriè examinator: nõ autem iudex: nec propriè receptor: vt dicit glo.in cle.vna.de offi.dele. Et hoc nõ dubito poſſe fieri: quia non habet officium contẽtioſum: vt dixi in.d.c.ex literis. Poteſt ſecũdò intelligi, vt cõmiſſarius efficiatur iudex in receptione: vt quia examinare habet capitula: interrogatoria arctare: & compellere, ſeu pũnire teſtes. &c. vt in.d.cle.vna. iuncta glo. Et iſtud credo non poſſe committi notario: vt ſic ſit notarius & delegatus: quia tunc obſtaret mẽs huius.c. & multa alia quæ not. & dixi in.d.c.ex literis. & ſic reſtringerẽ
31 hîc dictum Inn. & aliorum. ¶ † Secundò no. ꝙ receptio teſtiũ poteſt fieri vbiq;: & ſic extra iudicium: & ſic intellige de nuda examinatione. Et idem intellige de poſitionibus & interrogatiõibus & cõfeſsionibus recipiẽdis ſup eis. qđ no.ĩ practica. & vide bonã gl. in.d. cle.vna.de offi.dele. vide.in.c.j.de fer. ¶ Tertiò no.bene iſtud dictũ Hoſt. vt notario nõ credať, ſeu ipſius ſcripturę ſup cõmiſsione ſibi facta. & ſic videť, ꝙ notarius nõ poſsit ſcribere inſtrumẽtũ procurationis, ſi ab aliquo conſtituiť ꝓcurator. facit.c.nobiſsim⁹.xcvij. diſt.cũ ibi not. & in.c.cũ in iure.de offi.dele. An aũt notarius cõſtitutus ꝓcurator poſsit vti inſtrumẽto faciẽte ad cauſam, cõfecto tñ per ipm notariũ: vide Io.An.in reg.cũ quidã vna via.de reg.iur. lib.vj.in mercu. ¶ Circa ꝑſonas iſtorũ duorũ virorũ, qui aſſumũtur loco notarij: quęritur quales debẽt eſſe. Sol. tex.hic dicit, ꝙ debẽt eſſe idonei: & nullã aliã qualitatẽ requirit. Ex hoc tñ verbo inferunt Ioã.and. & Hoſt. ꝙ debẽt eſſe honeſti & bonę famę: de quib⁹ nõ ſit veriſimile, ꝙ aliquã falſitatẽ cõmittant. & ideò requiruntť duo ſecũdũ Hoſt. qa nec iurati ſunt, nec eis hoc publicũ officiũ cũ ſolita ſolẽnitate iniunctũ eſt. ¶ Not. bene hoc dictũ Hoſti. qa vult, ꝙ iſti erũt priuatę ꝑſonę: nec iurabũt in aſſumptione officij. Hîc dicebat Abb. nõ eſſe iure cautum, ꝙ iurẽt: tñ dic cautus eſſe, ꝙ iurẽt. & mihi ſatis placet, ꝙ iurẽt. Et credo quòd licet ex preſsè nõ caueať in iure: tñ ſatis eſt de mẽte iuris: cũ iſti ſint quaſi teſtes. arg.l. Domitius Labeo.ff.de teſta. & optimè facit in ſimili.c. peruenitj̃.de teſt.co. ꝙ dixi ĩ.c. ꝓpoſuiſti.§.e.
32 ¶ † Sed quęro, [c] nunqd iſti duo viri debent
c ambo ſcribere? Gofre. ꝙ ſic. Non enim ſufficit ſecundum eum alterum ſcribere. Sicut in ſimili dicitur de pluribus arbitris. Quòd aut omnes pronunciabunt, aut nullus. ff.de arbi.l.item ſi vnus.§. item ſi plures. de quo in.c. ij.de arbitris.lib.vj. Hoſtien. dicit & melius ſufficere, ſi vnus ſcribat, & alter ſubſcribat, & teſtifice-

largi.§. & hoc inſuper.col.iiij. Ale. in cõſi.ccxij. inci. viſo.col.iij.ĩij.vo.

¶ Sed quęro. Subſcribens ſe ſcripturæ per aliũ factæ præiudicat ſibi, ac ſi per totũ ſcripſiſſet. Ita no. Bart.& Ang.in.l.emptor. §. Lucius.ff.de pac. per illũ text. not. Faciunt quæ not. Alex.in.l. cum antiqtas .C. de teſt. vbi vult, ꝙ idem operetur ſubſcriptio, quantum ſi totam ſcripturam ſcripſiſſet: qa facit pro hoc in .l. hac cõſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſt. ita habet locũ qñ pater ſcripſerit totũ teſtm̃, verum etiã qñ ſubſcripſit: auť. qđ ſine. C. de teſ. & auť. ſi modo. C. fa. erc. Adde nunc ſtante ſtatuto, ꝙ ſcripturæ mercatorũ faciãt plenã fidẽ verificatũ ſtatutũ, ẽt ſcripturis ſubſcriptis à mercatoribus, ita notãter determinat Paul.& Alex.in.l. ſtipulat⁹.§. Chriſogon⁹. ff.de ver.obl. Confert: nã ſi quis negauerit ſubſcriptionẽ eſſe ſuã, incurrit pœnã, auť. contra q̃ ꝓpriã. C. de nõ nu.pec. quẽ admodũ ſi negaſſet totã ſcripturã eſſe ſuã. Ita ibi determinat not. Bal. Et an ille, qui ſubſcripſit dicať totũ ſcripſiſſe ꝓpriè, vel impropriè: põdera tex.ĩ.l.ſi ego. §. dotis. ff. de iur. do. Ber. Forc.

Anto. Frãſciſcus.

¶ Vtrum ſubſcriptio opeť idẽ, qđ operatur tota ſcriptura? dicas, quòd ſubſcriptio obligat ſubſcribẽtẽ: ſicut ſi ſcripſiſſet totam ſcripturã: qñ ſciuit & legit ſcri-

pturã: cui ſe ſubſcribit & nõ aliter l.fi.& ibi Bal. ĩ.l,j. no.C.plus va. qđ agi. & Pau. de ca. plenè no. in cõſil. ſuo. cccliij.inci. de caſu. Sic etiã dicimus, ꝙ ſigillatio obligat ſigillantẽ ſcripturã,quãpri⁹ legit, & illã ſigillat etiã ſine ſubſcriptiõe: ita Bal. poſt gl.in verſ. cũ quis ita in.l.ij.C. de re alie. nõ alie. &vltra ea,quę tradũt doc.ĩ.§.Chryſogon⁹.hîc alle.& in.l.cũ antiqtas.& ſ.alle.vide q̃ hñt.ĩ l.fideiuſſor.in.§. .j.ĩ fi.ff. de pigno. & in.l.Diuus.ĩ.§. item ſenat⁹ .ff. de fal. vbi ẽt p Alex. ſed pleni⁹ p eũ in conſi. clxvij.in,ñ. parte cõſil. Adde tũ,ꝙ ſubſcribẽs in dubio p̃ſumit cõſentire:& ſcienter facere ,niſi ꝓbet cõtrariũ. Ita Bart. in.l.Cumana.ff. đ pig.act.& an ſubſcriptio idẽ operetur, ꝙ tota ſcriptura: vide oĩno per Alex.in cõſil. cxlvij.in.ij.parte. conſi.

SEBA.SAPI.

a ¶ Scriptura.Quòd ſubſcriptio tantũ operetur, quantũ ſcriptura:vid̃ plenè per Moder. in l,ſi ita ſtipulatus. §.Chryſogon⁹.ff. de verb.obl.vide do.Iaſ.in.l. cũ antiqtas.C. de teſti.

ZACHARIAS.

b ¶ Teſtes vacillare. Add̃ ꝙ nõ tm̃ debet ſcribi vacillatio: ſed illi⁹ quã titas, vt noſcatur quãtũ ſit fidei illi teſti adhibẽdũ: de quo &vtrũ poſsit ſe defendere teſtis dũ videt, aut ſcit notariũ vel examinatorẽ ſcribere ei⁹ vacillationem:dic plenè vt no,ĩ apo. ad iſtũ.ſ. in prœ. nu.2.in ver.examinator. & potiſsimũ in apoſt.meis, vbi plenius cæteris examinaui hũc arti.

Anto.Franſcif.

¶ Dicas, ꝙ vacillatio teſtis debet ſcribi per notariũ & teſtificetur coram eo ſic fuiſſe actum.Pro hac parte facit.c.cum ab vno.de re iu.lib.vj. qđ videt tollere arg.Gofr.vbi vnus pronuntiat noĩe ſuo & aliorũ. Et plus dicit hîc Inn. ꝙ nõ ſolũ per vnũ ex ſe ſubſcribere poſſunt: ſed etiã per quẽlibet extraneũ.Ille tn̄ qui propria manu ſe non ſubſcribit,debet per ſigillũ authẽticũ,vel ſubſcriptionẽ,vel alio legitimo modo notũ facere hoc ſua authoritate factũ fuiſſe.arg.d.c.cũ ab vno.& de off.dele. c.ſignificaſti.&.c.paſtoralis.Et ſic ſecundum Inn.q̃libet tabellio chartis per aliũ factis authoritatẽ præſtare põt.in aut.de tabel.colla. iiij.Hoſt.aũt hoc vltimũ reprobat per id qđ legi.& no.in.c.pe.& vlti.de fi.inſtru.Item ex quo iudex elegit induſtriã & fidelitatẽ tabellionis,vel duarũ perſonarũ,nõ videt ꝙ extraneo id cõmittere poſsit ſine iudicis authoritate.Ad hoc.c.fi.§.is aũt.de offi.dele.Sed pro dicto Inn.qđ eſt no.& bene mẽti cõmendandũ,facit ſing.ĩ.c.inter dilectos j̃.de fi. inſtru. vbi videt caſus â cõtrario, iudicio meo. Ibi enim ponderat,ꝙ tota ſcriptura inſtrumẽti erat vni⁹ manus: & ſubſcriptio erat alterius manus.ſed notari⁹ in ſubſcriptione dicebat, ꝙ totũ propria manu ſcripſerat. & hoc erat indiciũ falſitatis:ſed ſec⁹ ſi nõ dixiſſet,ꝙ propria manu ſcripſerat.& ſic innuit,ꝙ per aliũ ſubſcribere põt : dũmodò ipſe ſe ſubſcribat authoritatẽ p̃ſtãdo.& de hoc ibi dicã latius. Itẽ facit pro Inn. qa non qualitas ſcripturæ, ſed fides notarij eſt electa: q̃ ſatis habetur ex ſubſcriptiõe, ex quo atteſtat de p̃dictis fuiſſe rogatũ. ¶ Not. tn̄ ex primo dicto Inno.ꝙ vbi plures notarij ex forma ſtatuti requirun tur ad certũ actum,nõ eſt neceſſe,ꝙ oẽs ſcribãt geſta:ſed ſufficit ſcriptura[a] vnius cũ ſub ſcriptione alteri⁹,ſeu aliorũ : qđ tene menti.

a

33 ¶ †Quęro hîc vlteri⁹:qa dicit hîc, ꝙ debẽt ſcribi teſtiũ depoſitiones:quid de iuramẽtis ipſorũ teſtiũ? Dicit Io.and.ꝙ ſcribi debẽt cũ præcedunt ipſorũ teſtiũ depoſitiones j̃.de teſtib.c.fraternitatis.in fi.Idẽ dic de iuramẽto calũniæ licet tacitè poſsit omitti.in.c.j.de iura.calũ.lib.vj.Et idẽ eadẽ ratione dic de toto proceſſu iudiciali:vt probat in text.ibi:vniuerſa iudicij acta conſcribant.& ibi:nec pro ipſius p̃ſumat proceſſu.&c. & hæc faciũt ad

34 quæſtionẽ notabilẽ.¶ †Quid ſi iudex reperit teſtes vacillare, b ſeu trepidare ita ꝙ fides integra nõ ſit eis adhibenda iudicio iudicis: nunquid nõ debeat redigi in actis? Inno. hîc valde nota.dicit,ꝙ debet is, q̃ teſtes recepit, & dicta acta redegit,ſcribere ſeu ſcribi facere ſecũdũ ſuã ſanã æſtimationẽ, quãta ſit eis fides adhibẽda:arg j̃.ti.j. cũ cauſam q̃. & in.c. conſtitutis.j.&.ij.in.c.conſtitutus.de fideiu. in fin. Et niſi hoc apponatur tale periculum ſecundũ eum poterit accidere:ꝙ quãuis iudex,qui prius fuit in teſtium receptione, & nouit ipſos vacillare:bonã ſententiam ferat contra ipſorũ dicta teſtium: tamen iudex ſuperior,qui per appellationẽ, vel alio modo cognoſcet,feret ſententiam iniuſtam ſecundum dicta teſtium reuocando iuſtam ſentẽtiam:& hoc quia vacillationem ignorabat: & ſic ſibi non poterit imputari. argumentũ de fide inſtrumen. cum Ioã.ad finem. Et ille per cuius negligentiã hoc accidit, etiam in foro animæ poteſt ſibi timere ſecundum Io. and.cùm læſus ſit proxim⁹ ſuus propter culpam ſuam : quia non adhibuit diligentiam, quam in officio ſuo adhibere debuit. Facit j̃. eo.ad finem.de offi. Archi. ea quæ. Et negligentia quæ in proprio facto culpanda eſt,in alieno eſt vituperãda.ff.ſol.matri.l. ſi cõſtante.§.ſi maritus.Et no.benè prędicta:qa ex his infertur,quod niſi ſententia in cauſa appellationis iuſtificetur ex actis,eſt retractãda:nec eſt præſumendum iudicem fuiſſe motum ex aliqua cauſa ad non ſequendum acta & depoſitiones teſtium:contrarium tamen videtur innuere.c.cauſam j̃.de re iudi.& doct.ibi:ſed vide quod ibi dicam . Nam placet mihi hoc dictum Inno.hîc per.c.cùm ad ſedẽ. de reſti. ſpo.& per not.in.c.in p̃ſentia. de renũ. & qđ no.dicit Ioã.an.de reſti.in foro animę.dic vt plenius.ſ.remiſi & dixi. Subiungit etiã circa

c hoc Inno.ꝙ hãc vacillationẽ, c ſeu variationẽ debet receptor teſtis facere deſcribi audiẽte ipo teſte:vt ſic ſitilli cõtradicẽdi facultas.partem autẽ non oportet eſſe præſentẽ ſecundũ eum,nec de eo aliquid ſcire donec proceſſus ſit publicatus:ne propter ipſius contradictionẽ impediat cauſarum proceſſus: nec miran dũ ſecundũ eum,ſi teſtium p̃ſentia requirit: & ipſius cõtradictio audiatur, quaſi ſua intereſt:cùm per hoc ſit puniẽdus:vt j̃.de pœnis. c.ſuper his.&.l.nullum.C.de teſti. Nec obſt. c.cum dilectus.ad fin.de ordi.cog. vbi nulla pœna ingeritur teſti:qa ibi teſtis ex proprio dicto nõ cõuincitur ſicut in caſu noſtro ſed abſens per alios teſtes reprobatur. ¶ Nota bene hoc dictum,ꝙ in caſu .c. cum dilectus. in fi.nulla pœna teſtis punitur : cũ reprobat abſens per alios teſtes.& adduco.c.j.de excep. vbi probatur per verbum ſufficit.& ibi dico latius:& dixi in.d.c.cum dilectus. Nam ex variatione,ſeu vacillatione punitur ſolũ pœna extraordinaria:vt ſentit gloſſ.in.d. c.nullum. & clarius Bar.in.l.infamem.ff.de publi. iudi. Videtur tamen aliquibus,& non malè, ſecũdum Innoc.ꝙ etiam teſte abſente,& penitus ignorante hoc ſcribi poſſit.quod ſatis placet Hoſti, Tum ne per ipſum teſtem ſecreta iudicij reuelent ante atteſtationũ publicationẽ, cõtra.l.vbi.C.de fal.Tũ ne ex hoc rancores, odia,litigia,vel bella oriantur:quę etiam vitanda ſunt.ff.de vſufru.l.ęquiſsimũ.Tum ne ex hoc,qđ occultũ eſt,infamet teſtis.arg.vj. q.j.c.ex merito.&.c.deteriores. Tũ, qa ſolus iudex,& nõ alius habet motum ſui animi informare.ff.de teſt.l.iij.&.l. ob carmen. Hæc dicit vera Io.an.dũmodò nullã pœnã iudex teſti infligat,vel infligere intendat: aliâs ſeruetur, quod dictũ eſt. ¶ Not. bene prędicta

d ad intellectum.l.nullum d.C.de teſt.&.c.j.de excep.Quando aũt debet facere vacillationẽ deſcribi:dicit Inno.ꝙ niſi faciat deſcribi, dũ teſtis teſtimoniũ ſuum profert,poſteà ſcribi nõ faciat:nec credetur in hoc ei. Hoc placet Hoſti.quando ex eo intẽderet teſtes punire: vel quando illud ſcriberetur poſt magnum interuallum:aliâs ſi hoc vult abſcondere ipſi teſti,nihil ſcribet eo præſente:ſed ex quo ille exiuit incontinenti & ante, q̃ alius intromittatur:vel ad alia diuertatur.arg j̃.tit.ij.c.prętereà. ¶ Sed dices tu, ſi prædicta ſunt vera in actis.ad qđ vid̃ Bal.in.l.p̃ſbyteri. in.j.col.C.de epi. & cle.& p Bar. in l.de qõne,in.§.tormẽta.in ver.Et ex hoc dicit Inno.ff. de q̃ſtioni. & in.l. iij.in prin.& in.§. ideoq; .ff. de teſti. Et hoc ĩtellige verũ, ꝙ notarius debet ſcribere talem vacillationẽ de cõmiſsione iudicis: aliàs ſi ex ſe ſcriberet, non probaret vacillatio.ita ſing. voluit Ang. ĩ aut. vt ſpõ. largi.§. & hoc inſuper. ĩ pe. col. vbi etiã dicit, ꝙ debet talẽ vacillationẽ ſcribere vidẽte & intellig̃ẽte ipſo vacillante. & vide Bal. in.l. nullũ.in.ij.colũ.C. de teſti.

SEBA. SAPI.

c ¶ Vacillationem. Vide Ange.Are,ĩ tract,maleficiorũ. in ver. fama publica.ĩ ver.nono q̃ro vbi dicit,ꝙ iudex nõ debet parcere calamo, ꝙ faciat ſcribere oẽs vacillationes. vide Roma.in cõſi.viij.ĩci. viſo facto. circa prin. & Marſi. in ſing.ciij. incip. varietas in teſte.

SEBA.SAPI.

d ¶ Nullũ. Vide ad intellectũ illius.l. nullũ, multa per do.Iaſo, in.l.j.§. q mandatã.colũ.pe. ff. de offi.eius, cui manda.eſt iuriſdi. & per Decium in c. prætereà .ſ. de offi.dele.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Amplius ipſa. An producto inſtrumẽto ſit neceſſe producere inſtrumenta originalia, ex quo fuerũt apud acta ꝓducta & exẽplata: de quo vide per Inno.in.c.cum in iure. circa finem.de offic. dele. & per Bald.in recollectis.in.l.ij.ff.de fi.inſtr.vbi dicit, ꝙ copia redacta ī actis facit fidẽ: vt habuit in factã. Ibi etiã dicit ꝙ inſtrumẽtũ regiſtratũ facit fidẽ abſq; originali. Et adde huc Bald.in.l.ñ.in fi.C.de re iud.vbi dicit, ꝙ ſi vnũ inſtrumẽtũ eſt regiſtratũ in iudicio ꝓ notariũ, ſi poſtea petaꝫ originale ille nõ põt amplius cogi ꝓducere originale: quia illud regiſtratũ dicit authẽticũ. ad qđ vidꝫ Inno.in.c.Alberi. de teſti. & vide ad iſtã.q.tex.ĩ.l.fi.C. de fide inſtr. & ibi Bar. & Bal. & vide hic Bal. & in apo. in .l. fi. de fi.inſtr. vbi dicit, ꝙ ſi vnũ inſtrumẽtũ originale ꝓducit apud acta, illud inſtrumẽtũ nõ debet remanere apud acta ſed regiſtra & originale debet tradi ei, qui ipſum ꝓduxit. Vide ꝓ Bart. in.l.chirographis. ff.de admi.tu. & ꝓ Bar. & Pau.de ca. vbi eſt bonꝰ tex. ĩ l. publicati, C. de teſta. vbi dicit do. Pau. ꝙ ex quo inſtrumẽtũ eſt regiſtratũ in actis, faciet fidẽ abſq; alio originali: imò etiã plus dicit, ꝙ etiam ſi nõ fuiſſet originale regiſtratũ in actis, ſed data copia fuiſſet parti: ſi poſteà perdaꝫ originale, aduerſa ps cogeꝫ reddere illã copiã: vt regiſtreꝫ ī actis, quo facto, illi regiſtrato adhibebiꝫ fides dum tñ exemplata ſint authoritate iudicis, corã quo facta ſint. & vide etiam Bart. in.l.j.§. ſi qs duobꝰ.ff. de ſecũ. tabu. Et de qõne hîc poſita per .d. Anto. vide in terminis ꝓ eundem in.c.j. in.xviij.co. ver. ſcdò fallit. de fi.inſtru. & in eo. c.j. in pe.col.verſi. ad ſecundũ, an adhibeatur. Itẽ adde huc do. de Rota. in antiquis deciſi. cxxiij. Et ꝙ inſtrumentũ regiſtratũ in actis faciat fidẽ abſq; productiõe certè daꝫ ex hoc tãta poteſtas iudici, ꝙ quaſi ſemper poterit ad velle ſuũ iuſtificare, vel cõdẽnare: dicit Hoſti. eſto, ꝙ ſic ſit: tñ hoc facere non poterit ſine graui pœna. de re iudi. c. j. li. vj. Dicit etiã, ꝙ ꝓſumptio eſt pro iudice. de procu. c. in noſtra. de prębẽ. c. nifi. de ꝓſcr. c. ad audiẽtiã. cũ ſi. ¶ † Sed circa hoc quæriꝫ, nũquid tabellio debet ſcribere hãc vacillationẽ, ſi ipſam nõ deprehẽdit. Inno. primò dicit videri, ꝙ non debet hoc in actis ſcribere: niſi ipſe primò bene videat, & cognoſcat, ꝙ vacillet. Refert alios dicere, ꝙ ſolus iudex dicat in receptione teſtis, teſtẽ vacillaſſe: ꝙ ſibi credendũ eſt: & tabellionẽ hoc debere ſcribere ad mãdatũ iudicis, etiã ſi ipſe tabellio, nil de titubatione, vel vacillatione perpẽdat. ¶ Prima ratio eſt, ꝙa tabellio nõ habet authoritatem in teſte recipiẽdo: ſed in ſcribẽdo tantũ. Iudex verò habet authoritatem examinandi etiã & vinculandi ipſos teſtes: ſeu aliter puniendi, ſi ſibi videbiꝫ: vt in iurib9 ꝓcal. & in tormẽtis ponendi. ff. de qõni. ꝓ totũ ĵ. de reg. iur. cũ in cõtemplatione. & in.c.j. de depoſi. ¶ Alia ratio, quia iudex ſuperior eſt: vnde magis tabellio iudici, q̃ ecõtrà credere debet ¶ Tertia ratio melior eſt: quia tabellio circa ſcripturã intẽtus, nõ põt ita percipere titubationẽ, vel variationẽ, faciei ruborẽ, palloreꝫ, vel mutationẽ: ſicut iudex. Licet enim ipe iudex dicꝫet, ſemp tñ põt oculos ad teſtẽ habere: ergo ei magis credẽdũ eſt, q veritatem nouit. qui maio. accu. poſ. c. videꝫ. & facit ſecũdũ Hoſt. qđ no. in ſum. de teſti. §. qs poſſit eſſe teſtis. ſub. §. & cũ cauſa. ver. dabit aũt. Põt tñ tabellio cũ bona cõſciẽtia ſic ſcribere: ſecũdũ Inno. & iudex mihi tabellioni dixit, vt ſcriberẽ, ꝙ teſtis vacillabat: ſed efficacior eſſet ſcriptura, ſi adderet: & ſic mihi videꝫ, ꝙ vacillaret, & hoc ſi ſic habet veritas. Nõ aũt debet hoc dicere, ſi ſibi nõ videꝫ: & dñt quãtum poſſunt, cũ veritate tñ exprimere vacillationẽ. ¶ Et hoc diligẽter no. ĩ practica. Habes em̃ ex p̃dictis quatuor. Primò, an iudex debeat ſcribere vacillationem: & quid ſi non ſcribit? Secũdò, an debet ſcribi ipſo teſte, vel parte audiente. Tertiò, an debeat ſcribere immediatè, vel ex interuallo. Quartò, qd ſi notarius vacillationẽ nõ deprehẽdit, vel ſic: & multa alia bona incidenter. ¶ Quęro vlteriꝰ de qõne quotidiana & notabili: diciꝫ hîc, ꝙ inſtrumẽti editiones debent deſcribi: nunqd ſit opus amplius ipſa[a] originalia parti edere, vel in iudiciũ producere? ¶ Aduerte ad q̃dã verba notabilia Inno. dicit em̃ hîc, ꝙ ex quo producta ſunt inſtrumẽta iudici, vel etiã corã alio de ipſius mãdato, & exẽplata: & tunc nõ agiꝫ ad editionẽ inſtrumẽtorũ ꝓpriorũ: ad q̃ niſi rarò agi nõ põt: ſed agiꝫ ad editionẽ actorũ, ad quæ ſemper agi põt: vt no. ſ. e. c. j. Prima enim inſtrumẽta trãſlata ſunt in acta. Et idẽ eſt ſecũdũ eũ, ſi nõ ſint exemplata: ſed tantũ ſcriptum eſt in actis: talis produxit inſtrumentũ, cuius principiũ eſt tale. & finis talis. Nam ex tũc illud inſtrumẽtũ, vel eius tenor in actis computandus eſt. Et per hoc dicunt quidã ſecundũ eum: ꝙ etiã reſcriptum procurationis & delegationis inſerendũ eſt in actis. Idẽ tñ Inn. fatetur hoc vtile eſſe tutũ: ſed ſi nõ inſeranꝫ poſt lit. cõte. non oportet procuratorẽ probare mãdatũ, ex quo admiſſus fuit vſq; ad li. cõte. ff. de procu. l. pompo. §. ratihabitio. Nec iudex cõmiſſionẽ ſibi factam ꝓbare teneꝫ poſt lit. cõte. Sed poſtmodum Inno. à prędictis recedit dicẽs: vel dic, & melius: ꝙ bene debet probare reſcriptum cõmiſſionis & procurationis exhibitũ in iudicio, & ſcriptũ in actis: ſed nõ tenetur monſtrare ipſa originalia: nec tenorẽ eorũ probare: ſed ſi non ſunt in actis ſcripta, eũ probare oportet. Sicut enim hîc innuiꝫ ſatis expreſsè, ſufficit in actis cõtineri; talis exhibuit reſcriptum Apoſtolicũ & procurationẽ ſuã: nec aliter eſt neceſſe tenorẽ inſeri. Et idẽ dicit de delegationibus & ſublationibus. Hæc ſunt verba Inno. quæ diuido in duas quæſtiones. ¶ Prima, an inſtrumenta ſemel producta & exemplata ſint denuò producenda: an verò ſic ſcripta faciant fidem. ¶ Secunda, an poſt lit. conteſt. teneaꝫ procurator docere de mãdato: vel iudex de ſua iuriſdictione. ¶ † Ad primã vides, qđ voluit Inno. Cõcludit enim ꝙ nõ teneꝫ docere, etiã ſi ad plenũ exemplata non ſunt, ſed in effectu: vt ſi diciꝫ, talis ꝓduxit inſtrumentũ procurationis. &c. Idẽ in effectu voluit Hoſt. hîc: licet multa verba inſerat: ſed adduciꝫ in cõtrariũ ſing. dictũ Inn. in.c.cũ in iure. de offi. dele. in fi. vbi dicit notandũ, ꝙ qñ offerꝫ in iudicio inſtrumentum procurationis, vel aliud ſimile: licet oblatio ſit de actis, nõ tamẽ tenor inſtrumenti: vnde niſi aliâs ſolẽniter publicetur, ſemp oportet oſtendi originale. Et hanc opi. recitat & ſeq videꝫ Spe. de inſtr. edi. §. nunc dicendũ. ver. illud. & de reſcri. p̃ſen. in prĩ. ver. his igitur, & ver. ſed obijcitur. ¶ Cõcordarẽ has opi. hoc modo, ꝙ aut inſtrumẽta non fuerunt lecta parte p̃ſente, nec authoritate & mãdato iudicis exẽplata: ſed ſolꝰ notariꝰ hoc fecit: & tũc ſola ꝓductio de actis eſt, & nõ tenor exẽplatus: tũ, ꝙa tex. hic ſolũ dicit ſcribendas ꝓductiones inſtrumentorũ: tum, quia notarius ſolus nõ põt authẽticare ſcripturas: de quibꝰ ipſe principaliter nõ fuit rogatꝰ: vt in.c. pe. & vlt. de fi. inſtru. Vide bonã gl. & doc. in.c. abbate. de verb. ſig. in ver. fiat fides. facit aut. ſi quis in aliquo documẽto. C. de edẽ. Aut inſtrumẽta fuerũt exhibita parte p̃ſente & iudice p̃legente & examinante: an ſit ſine vitio & mandãte poſtmodũ ea in actis redigi. [b] & habet locũ opi. Inn. hîc ad hoc iura ſuperius alle. ¶ No. tñ ex dicto Inn. & inſup Hoſti. ꝙ licet inſtrumẽta delegatiõis, vel ꝓcurationis nõ ſunt exhibita in iudicio nihilominus ꝓbari poſſunt per originalia: quia illa non ſunt de actis iudicij: quod not. ad prædicta etiam facit. c. cum perſonæ. de priuileg. lib. vj. & c. contingit. de fi. inſtru. ¶ † Venio nunc ad ſecundã quæſtionẽ, an poſt litẽ cõteſta. teneaꝫ pars docere originalis: tenet Bal. & Ang. in. d. auẽ. ſi quis in aliquo. & Bal. in. l. noſtrã, in. iij. col. C. de teſta. & in. l. fi. C. de edi. diui. in. xviij. col. & in. d. c. ij. de fi. inſtr. & Spe. in ti. de reſcri. p̃ſen. §. j. ver. ſed dicitur. & ibi vide omnino Ioã. and. limitantem, vbi vult, ꝙ ad hoc, vt per hãc exemplationem in iudicio factã excludantur à petitione originalis: requirit ꝙ ſit facta citatio aduerſario p̃ſente. Et idẽ tenet Spec. in titu. de inſtru. edi. §. nũc dicam9. ver. peñ. & facit. l. geſta. C. de re iud. Quod intellige verum, etiã ſi poſt regiſtrationẽ appareat originale eſſe abolitũ, vel raſum vt elegãter voluit Bal. in. l. j. ff. ſi tab. teſt. nul. exta. Et idẽ voluit Bald. in l. ſi vnus. in fin. de teſti. & vidꝫ. d. An. in. c. cũ dilectus. §. nos igitur. in vlti. col. ver. puto. de ordi. cog. & vide omnino Bar. in. d. l. publicati.

¶ Adde, an detur fides inſtrumento abſque originali. Pet. de anch. cõſi. xlj. Roma. conſil. clxxiiij.

ZACHARI.

¶ Adde tu de hac qõ. Fel. poſt Inno. & Areti. in. c. cùm in iure. col. pe. ver. inquãtũ docto. di cũt. ſ. de offi. dele. Gemi. ĩ. c. j. in prĩ. & ibi remiſsiuè in apo. Celſi. de elec. li. vj. & pleniſsimè per Lãfran. hic in prin. nu. ij. in ver. attendite. & ibi remiſsiuè in apoſtil. Celſi. ĩ ver. iudex vel procurator.

b ¶ Redigi. Vide Alexã. in auꝫ. ſi qs in aliquo. colũ. iij. verſic. ſeptimò fallit. C. de edẽ. & in conſi. vj. inci. ponderatis. in. iiij. vol.

SEBA. SAPI.

pars docere de ꝓcuratorio:vel iudex de ſua iuriſdictione: vidiſti Inno.hîc ponentẽ duas opi.contrarias.Sed in vltima,vt nõ teneaꝫ poſt lit.cõte.probare,perſeuerare videtur:ſed ipſe Innoc.in.c.innotuit j.de eo q̃ fur.ord.rece.approbare videt primã.[f]Dicit enim ꝙ poſtq̃ pars paruerit iuriſdictioni alicuius vſq; ad lit. conteſt.ſi poſteà opponit de iuriſdictionis defectu ſibi incũbit onus probandi.arg.l.fi.de proba.&.§.rati.Vide tu de hoc bonã glo.modificantem dictũ Inno.in.c.j.de elec.li.vj.in verſi.abſentia.in fi.& remitto te etiã ad ea,quę plenè no.in.l.licet.C.de procu.vbi per gl. & doc.¶ Et inter cæteros Bar.ibi ad plenã indaginem diſtinguit ſic:ꝙ exceptio procuratoria eſt quintuplex. Quãdoq; enim opp. tu non potes eſſe ꝓcurator.Quandoq; oppo. ꝙ ex natura cauſæ non potuit cõſtitui procurator.Quandoq; opp.ꝙ iſte,qui te conſtituit,non potuit conſtituere procuratorem . Quandoq; oppo. contra procuratorem,quòd non cauit Quandoq; oppo. contra procuratorẽ:tu non es procurator.& in hoc vltimo cõſiſtit propriè materia noſtra.¶ Prima exceptio,quæ opponiꝫ ratione perſonę procuratoris:aut perſona eſt talis,q̃ neq; ꝓ ſe, neq; pro alio poteſt eſſe in iudicio:vt ſeruus in cauſis ciuilibus:põt opponi qñcunq;:qa reddit iudiciũ retro nullũ.l.ij.§.j.ff.qui ſatiſ.cog. Credo tamẽ,ꝙ opponẽti ſemper incũbat onus probãdi: qa quilibet preſumitur legitimus.c.j.de preſum.&.l.j.ff.de procu.&.c.j.de teſti. cũ ibi not.Quandoq; põt eſſe in iudicio pro ſe, ſed non pro alio: a vt mulier,miles,minor,& ſimiles:[a]& tunc debet opponi ante lit. cõte.vt.l.ita demũ.C.de procu.& not.in.d.c.in noſtra.eo.ti.¶ Secundò oppo.exceptio de perſona conſtituẽte:de hoc no.in.l.non eo minus.C.eo.tit.¶ Tertiò oppo.ratione cauſæ;vt puta in cauſa criminali,in qua non interuenit procurator.Et dic,vt plenè not. in.c.veniens.de accu.& in.c.veniẽs.de accu.& in.c.j.de iud.lib.vj. & in.l.pe.§.ad crimẽ.ff.de pub.iud. ¶ Quartò oppo. de cautione nõ preſtita:& iſta debet opponi ante lit.cõte.l.Põpo.§.rati.preall. ¶ Quinta eſt exceptio: tu nõ es procurator.& eſt materia noſtra & iſta quãdoq; opp.ab eo,cõtra quem procurator litigauit:qñq; opp.ab ipſo dño,cuius noĩe litigauit procurator. Primo caſu, ſi quidẽ ab initio cõtenditur de mãdato:nec deciditur: ſed propter dubiũ procurationis admittitur cum cautione de rato:& tunc nõ põt hæc exceptio vlterius opponi:niſi opponens incõtinenti hoc probaret:vt.l.inter quos.§.alieno.ff.de dam. infec. Quandoq; diſputatur de mandato.& iudex pronuntiat eũ procuratorẽ legitimũ:& decætero [b] non põt opponi.argu.in.l.ij.C.ſi ex fal. inſtru. & qđ no.in.c.licet.ſ.eo.Idem,ſi inſtrumentum procuratoris fuit in iudicio productũ & approbatũ:vt not.hîc.Innoc.ſed intelligo ego:vt.ſ.dixi.Si verò de hoc nunq̃ fuit cognitũ, nec diſputatum, c vtrũ haberet mandatum,vel nõ:& tũc põt opponi quandocũq; [c] ſecundũ eũ:qa hæc exceptio reddit iudiciũ retro nullũ.de procu. c.in noſtra.Et ſic nõ obſtat retardatio:cùm reddat cõteſta. lit.inualidã.Dicit tamẽ,ꝙ vbicũq; ſupradictũ eſt,ꝙ poſtq̃ eſt determinatũ:quod eſt procurator opponi nõ põt.hoc verũ, niſi opponẽs velit in ſe aſſumere onus probandi iſtã negatiuã,quã poſſet probare probando mãdatũ reuocatũ,vel inſtrumentũ falſum. Et ſic in hoc videtur ſentire:cũ hac vlti.opi.Inn.Et pro hac opi. ego adduco,ꝙ cum ſinguli actus iudiciales ſint diſtincti & ſeparati, & defectus iuriſdictionis,vel procurationis cõcludat quęlibet acta: licet iſte non oppoſuerit,& præiudicauerit ſibi in aliquibus:non tamen ſequitur,ꝙ in omnibus teneatur.& debet ſibi preiudicare. vide doc.in ſimili in.c.nonnulli.de reſcrip.& not.glo.in cle.ſæpe. prope fi.de verb.ſig.in ver.partibus. quam omnino vide. Fateor tamen ꝙ opi.glo.in.d.c.j.de elec.lib.vj.eſt multum æqua,ſed iure non probatur. Vltimo caſu,quãdo opponitur exceptio falſi procuratoris ab ipſo domino,cuiꝰ nomine agitur:dic,ꝙ ſemper hoc poteſt dicere,niſi doceatur de mandato.& pro hoc tex.in.c.in noſtra.de procu. Adde not.per Inno.& alios in.c.ex parte decani.de 38 reſcrip.¶ † Vlti.hîc queritur,quare in fi.dicit,ꝙ non præſumitur pro iudicis proceſſu:niſi quatenus conſtiterit legitimis documentis:quę ſunt ipſa legitima documenta? Sol.Inn,dicens, ꝙ licet ipſa acta non ſcribantur per tabellionem,vel viros duos idoneos:valent tamen,ſi poſſunt probari per confeſsionem partium:vel per teſtes:vel alio modo.Et not. quòd dicit de confeſsione partis.ad hoc alle.tex.ſingu.in.c.fi j.eo.tit.vbi dicam.Hoſtien.ſequitur Inn. quia appellatione documentorũ cõtinent teſtes.ff. de fi.inſtr.l.j.& in.c.peruenit j. titu.ij. Goſ.tñ dicebat,qđ hîc appellabantur legitima documẽta ea,q̃ ſunt cõfecta per tabellionem:vel duos viros idoneos:vtrũq; dictum poteſt coniungi iudicio meo:vt dicamus,ꝙ aſſertioni iudicis nõ eſt ſtandum.Et ad hunc finem emanauit hæc conſtitutio : vt patet in prin.Sed oportet,ꝙ probentur acta per legitima documenta.q̃ ſunt legitima documẽta? dico,ꝙ omnes probationes legitimæ : & ſic ſatisfactum eſt menti huius conſtitutionis. ¶ Et ex hoc deciditur quæſtio,nunquid ſufficiant literæ iudicis ſaltem cum teſtium ſub c ſcriptione:dic,vt plenè dixi in.c.poſt ceſsionem.de proba.fateor tamen licet poſsit fieri probatio,aliâs q̃ per ſcripturam tabellionis, vel duorum virorũ idoneorum: tamẽ iudex non euadit pœnam,ex quo ex ſua negligẽtia oritur difficultas probandi . Et hoc iudicio meo apertiſsimè voluit hæc litera in ver.iudex aũt.iuncto ver.nec pro ipſius preſumaꝫ. &c. quæ venit continuatè ad præcedentia.

☞ ✣ *SVMMARIVM.* ✣

1 *Clerici poſſunt vti in eorum fauorem lege vel conſuetudine laicorum,ſi eſt fauorabilis.*

2 *Princeps non poteſt inducere legem,vel conſuetudinem irrationabilem.*

3 *Negatiua quomodo probetur,quando eſt probata affirmatiua:& quomodo admittatur huiuſmodi probatio.*

4 *Clericus poteſt ſe purgare per duos laicos, etiam ſi contra eum probatum eſt,per duos clericos.*

5 *Teſtes ex parte rei,quando præferantur,licet teſtes actoris,ſeu accuſatoris ſint aliquantulum idoneiores.*

¶ *CAP.* *XII.*

AD noſtram. ¶ *Si* ꝓbari poteſt reum deliquiſſe, eius probatio,ꝙ nõ deliquerit,nõ eſt admittenda. Primò ponit prauã conſuetudinẽ, quã ſecũdò ſeruari prohibeꝫ.ibi:*volentes*. ¶ Caſus literalis.In regno Daciæ lex talis,ſiue cõſuetudo ſeruabaꝫ:ꝙ ſi aliqui de criminibus accuſabanꝫ, q̃ per legitimos teſtes ꝓbari poterãt:cõtra ipſos reputabanꝫ immunes : dũmodò valerẽt ſe purgare. Qñq; verò ſacerdotes & clerici Daciæ huic legi innitebanꝫ.Peruenit hoc ad notitiã dñi Papę:ipſe volẽs,vt hæc mala cõſuetudo, quę eſt cõtraria omni iuri, extirpeꝫ à clero: mandat quatenus in ꝓbatione huiꝰ negatiuę nullꝰ audiaꝫ:dũ tamẽ ex aduerſo poſsit affirmatiua probari.Ber.¶ † Not.j. ſecundũ do. d Ant.arg.pro & cõtra,ꝙ ſtatutũ loci ligat eccleſiaſticas perſonas,etiã inquãtũ cauſa tractatur corã iudice eccleſiaſtico: dũmodò ſit aliâs iuſtum.quaſi ſentiat, ꝙ irrationabilitas iſtius cõſtitutionis,ſeu ſtatuti,fuit cauſa impediẽdi illius effectũ.Sed certè hoc dictũ ſic collectũ non placet:qa eſt de directo contra c.eccleſia ſanctæ Mariæ.de cõſti.intelligẽdo vt ibi dixi:& plenè dixi in.c.quod clericis.de foro cõpe. Vnde vt ſaluetur intellectus à cõ trario ſenſu huius tex.not,aliter:& ſic,quòd lege , ſeu conſuetudine laicorum merè priuilegiatiua, poſſunt clerici vti in ſuum fa- d uorem. [d] dummodò aliâs ſit rationabilis. [e]

a ¶ Et ſimiles. Adde qđ voluit Ro. conſi.ccclxxxiiij.

✣ SEBA.SAPI.

b ¶ Decætero. Vide Alex.ĩ cõſ.lix. inci. viſo ꝓceſſu col.ij.ver. ſecũdo rñdeo,in.ij.vol.& in cõſi.cij. ĩci.viſo ꝓceſſu.col.j.in.v. vol.& in cõſil.lxj. inci.viſo.col.j.eo. volu.v.

c ¶ Qñcũq;. Adde Roma. conſi.cccclxxxiiij. Anto.Franciſcus.

d ¶ Fauorẽ. De ſtatutis laicorũ, an ligẽt clericos:vel clerici aliâs poſsint eis vti : eſt ampla materia:de qua in c. eccleſia ſctẽ Mariæ.hîc alle. & habeꝫ in.l.priuilegia C. de ſacroſan.ec. Adđ tñ,ꝙ ſtatuta fctã ab ĩferioribꝰ nõ valẽt ad limitationẽ,ſeu preiudiciũ iuriſdictionis ſupiorũ: vt ꝑ Bal. in auꝫ.ſed nouo iure. ĩ.ij. colũ.C. de ſer.fug. & habeꝫ ꝑ Bal.in.l. debitori. & ibi ẽt ꝑ Alexã. C. de pact. & per Inn.ĩ.c. veniẽtes. de iureiur. & per Alex.in.l.oẽs populi,ĩ.v. col.ff. de iudi. & vide Inn. in.c.j. de trãſa.vbi dixit, ꝙ põt fieri ſtatuta à laicis, ſi modo cõfirmenꝫ per papã:alꝫ nõ ꝑ d.c.eccleſia ſanctę Mariæ.& adde ẽt ꝙ ſtatutũ etiã cõtra ius canonicũ, põt fieri à populo ſubdito eccleſię Romanæ quo ad tẽporalẽ iuriſdictionẽ: de quo vide ꝑ.d.Abb.in.c. qđ clericis.in vlt. chart,de fo. cõpe. & ꝑ Alex.in cõſi. clxxvj.inci.redẽptoris noĩe inuocato,viſo themate &c. Sed vide plenè de materia in d.c.eccleſia.

✣ SEBA.SAPI.

e ¶ Rationabilis . Ad hoc iſtũ text. alle.do.Abb.in.c. fi.de coha.cler. & mu. vide multa ꝑ do.Andr.Sicu.in repe.rubri.C.qui admit.colũ.vij.

a ¶ Probationes. Et ideò dicit dñs Ant. in c. fi. in xj. colũ, de iureiur. quòd quando probationes ſunt incompaſsibiles, ſemiplena probatio contra plenã probationem, nihil operatur: ſecus ſi eſſent compaſsibiles: cũ poſsit deferri iuramẽtũ in ſupplementum illius ſemiplenæ probationis. & vide hîc do. Ant. & j. hoc eo. c. in finalibus verbis. Et inquantũ do. Ant. hîc in verſ. ꝓ hoc vide Specu. dicit ꝙ oblatio purgatiõis non facit ſile re accuſationẽ, vel inquiſitionẽ, vide plenè gl. & ibi .d. Abb. q clarè tradidit hanc materiam in .c. ex tuarum. de pur. cano.

b ¶ Quòd fines. Addę, ꝙ cõfines probantur per inſtrumẽta, quæ ad aliũ finẽ principaliter ſunt facta. Ita dicit glo. not. in. c. cùm olim. de cenſibus. & in. c. ſi Papa. de priuile. in. vj. quas glo. alleg. do. Ant. in. c. cum dilectus, de ſucceſ. ab inteſ. Aton. Franciſcus. ¶ Circa hoc de ꝓbatione confiniũ: dicas, ꝙ confines antiqui probanẽ per teſtes etiã de auditu. Ita Bal. in l. conuenticulam. in. vij. colũ. C. de epiſ. & cle. Itẽ ꝓbantur ꝓ authores terminorũ, ſi eorum non intereſt, ſecũdũ Bald. vbi. ſ. Itẽ probanẽ per inſtrumenta: vt in. l. celſus. ff. de proba. Probãtur per indicia, & per famã: vt per gloſſ. in. c. cũ cauſam. de proba. vt ꝓ Bal. in l. cũ aliqs, & ibi ẽt per .do. Paul. C. de iu. deli. vbi etiã gl. tãgit. Et de ꝓbatione horũ confiniũ: vide ꝓ Inn. & Ioã. de Imol. in c. veniens. de teſti.

SEBA. SAPI.

b ¶ Quòd fines Quomodo poſsit probari fines diœceſis tradit no. Are. in cõſi. xlij. incip. viſo cõſi. & Alex. poſt Bart. in .l. cũ aliquis. C. de iure deli. vbi plura ad materiam huius Decre. vide etiam per Moder. in .l. j. ff. ſi cer. peta.

Et ſatis colligitur hîc à cõtrario ſenſu. & eſt verum intelligẽdo ſecundũ ea, quę dixi in. d. c. quod clericis. Nã hęc lex, de qua in tex. nõ litigabat ſed erat priuilegiatiua. & hoc tene mẽti ſic intellectũ. ¶ No. ij. tex. ibi: vt hæc peſtis contraria. ꝙ lex contra bonos mores, ſeu peccati nutritiua amittit nomẽ legis & appellatur peſtis. Non eũ habet ſubſtantialia legis cũ lex debeat eſſe rationabilis. &c. iiij. diſtĩ. c. erit aũt lex. Et ideò rectè dixerũt Inn. & Hoſ. ꝙ etiã princeps nõ poſsit inducere hanc legẽ vel talẽ conſuetudinem roborare. xij. diſt. c. illa. de conſue. c. fi. Idẽ Bar. in. l. oẽs populi. ff. de iuſti. & iur. vbi dicit non valere legẽ continentem aliquod inhoneſtum. facit. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legit. ¶ Ex his infertur, ꝙ etiã reſpectu laicorũ nõ valebit hæc lex, ſeu conſuetudo. qđ ſatis innuũt verba literæ. Et ad verbum, à clero: ſupple maximè. Vel hoc dicit: qa fortè à laicis nõ poterat de facto illã euellere: de iure autem poterat ratione peccati: ſecundũ Hoſt. & bene de iud. c. nouit. Et ſecũdũ hoc not. ꝙ cõſuetudinem peccati nutritiuã, etiam inter laicos põt papa tollere: & non mirum: cũ ex huiuſmodi cauſa emendet legẽ ſcriptã, etiã ipſius principis. de pręſcrip. c. fi. cũ ibi no. & per glo. in reg. poſſeſſor. de reg. iur. lib. vj. facit de conſue. c. ad noſtrã. & c. penul. ¶ No. ꝙ purgatio per iuramentum purgandi eſt ſubſidiaria. Nunq̃ enim admittitur, q̃diu probationes[a] legitimè adſunt. ad hoc. c. accedens. de ac. & .c. de ſimo. cum fi. & vide Spec. in tit. de inqui. §. nunc tractemus. ver. ſed quid ſi reus. & ibi in addi. ¶ Quęro, quid intendit litera, dum dicit, ꝙ iſti poterãt ſe quoquo modo purgare &c. reſpondet gl. j. exponendo tex. quoquo modo. i. per viles & ſui ſimiles: quod eſſe non debet ſecundum glo. Debent enim eſſe iſti cõpurgatores bonæ famæ &c. ¶ Ex hac glo. colligitur vna ratio decidendi ad text. ꝙ non valebat iſta lex, ſeu conſuetudo: quia admittebat compurgatores inhoneſtos. ſecus ergo ſi fuiſſent honeſti. Sed contra hunc intellectũ facit litera in ver. mãdamus. quę apertiſsimè innuit, quòd quandiu põt probari affirmatiua, non debet quis admitti volens probare negatiuam. Et hoc etiam apertiſsimè ſentit hîc gl. fi. ¶ † Tu ſic cõclude totã materiam, ꝙ aut apparente probatione ſuper affirmatiua, reus vult negatiuã probare per ipſius iuramentũ, & alio rum cõpurgatorũ iurantiũ ſolũ de credulitate iuxta formã. c. quoties §. porro. de purga. cano. Et non debet admitti: qa iſta nõ eſt ſufficiens probatio, vbi põt cõſtare de veritate per legitimas ꝓbationes. Et iſte eſt caſus prior huius. c. ad idem. c. accedens. de accu. & c. de hoc. de ſimo. & verſi. quoquomodo. ponitur hîc ad maiorem deteſtationẽ huius cõſuetudinis. vnde idem eſſet, ſi per teſtes idoneos iurantes modo prædicto vellet ſe purgare: aut vult probare negatiuã indirectè per teſtes deponentes: non de credulitate, ſed veritate: & debeat admitti. argumẽ. in. c. ex tenore. de teſti. & hîc in gloſſ. fin. in hoc caſu non loquitur iſte text.

4 ¶ † Ad hoc vide glo. not. in. c. clerici. lxxxj. diſtin. quę dicit, quòd ſi duo clerici probant me commiſiſſe fornicationem tali die, & tali loco: poſſum etiam per laicos probare contrarium indirectè. quòd illa die ſemper fui in alio loco: & debeo abſolui: quia non ſum reus. argu. c. ex literis. §. eod. quod not. bene: maximè inquantum dicit de teſtibus laicis, qui non ſunt reſpectu ordinis ęquales

5 clericis. ¶ † Ex quo infero ad vnum fing. ꝙ teſtes ex parte rei præferuntur: licet teſtes actoris, ſeu accuſatoris ſint aliquãtulum idoneiores. Faciũt no. in. c. eccleſia. ij. de elec. & in. c. in noſtra. de teſti. ¶ Quando ꝙ & tertiò non apparent legitimæ probationes ſuper affirmatiua, ſed contra reum eſt vehemens ſuſpicio, vel infamia: ſeu graue ſcandalum. & tunc admittitur & etiam exigitur purgatio per iuramẽtum compurgandi, & aliorum compurgatorum: iuxta formam. d. c. quoties §. porro. de quo ibi. & .c. inter. eo. titu. Vide tamen glo. ij. q. v. preſbyter. & in. c. j. & .ij. de purg. cano. cum ſimi. & hoc voluit tex. hîc à contrario ibi: dum tamen poſsit. &c. debent tamen compurgatores eſſe honeſti. &c. vt in .c. conſtitutus. de purga. cano. ¶ Quæro in quo hæc lex, vel conſuetudo erat iuri contraria? Glo. ij. inſtat & minus bene iudicio meo: quia tantum exemplificat de iure poſitiuo. Ego dico, ꝙ erat contraria iuri diuino, naturali, & poſitiuo. Contrariabatur enim illi regulæ diuinæ. In oreꝫ duorum, vel trium &c. hîc excludebatur iuramentum duorum vel trium per iſtam purgationem. ¶ Secundò erat aduerſa iuri naturali: quia iſte purgandus erat legitimus teſtis in facto ſuo & prævalebat legitimis teſtibus: cui profecto rationaturalis repugnat. Nam vt recitat hîc Hoſtien. hæc cõſuetudo erat in Saxonia, ꝙ ſi fur tenẽs rem furtiuam in vna manu ſub tunica, volebat cum altera manu iurare, ꝙ rem illam non habebat: nec ſciebat vbi eſſet, abſoluebatur: nec audiebatur agẽs petens, vt inſpiceretur, quid habebat in altera manu: & dicebat hanc legẽ ſibi datam à Carolo: & intellexi à pluribus ſcholaribus illius patriæ, quòd etiam hodiè eſt, & viget ibi hęc lex, ſeu conſuetudo. ¶ Erat tertiò contraria iuri poſitiuo: vt in iuribus hîc alleg. in iſta gloſſ. meritò hæc conſuetudo erat impręſcriptibilis: quia contra rationem, & cõtra ius diuinum, cuius tranſgreſsio inducit peccatum: vt in. c. fi. de conſue.

SVMMARIVM.

1 *An credatur libris antiquis, hiſtorijs, Chronicis ſcriptis in lapidibus, vel ſcripturis ex archiuo publico productis.*

2 *Probationes imperfectæ tendentes ad vnum coniunguntur: ſecus ſi tendunt ad diuerſa.*

3 *Spiritualia non poſſunt occupari, licet vacantia: nec nudus poſſeſſor per iudicem poteſt moleſtari, nec poſſeſſionem tenetur tradere alteri, niſi probanti proprietatem.*

¶ CAP. XIII.

CVm cauſam. ¶ Fines diœceſis probantur per libros antiquos, adminicula, teſtes & famam. Communis diuiſio. Secunda ibi: *mandamus.* ¶ Caſus literalis. Cùm inter Colubrien. & Egitanen. epiſcopos quæſtio vertebatur ſuper limitatiõe ſuarum diœceſum: papa commiſit cauſam illam quibuſdam iudicibus, mãdans eiſdem quatenus in negotio ipſo procederent ſecundum diuiſiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius probarẽtur per teſtes & famam: & per alia quæcunq̃ adminicula. ¶ Not. j. ibi: *per libros antiquos &c.* text. valde no. ꝙ iſtis libris antiquis eccleſiarum creditur in probandis finibus diœceſis, vel parochiarũ. Et idem conſimili ratione videtur dicendum in alijs, quę ſunt modici pręiudicij. & dic, vt pleniusj̃. dicam cum glo. j. & nilmirum. Nam hęc probantur per verba enuntiatiua contenta in antiqua ſcriptura authentica: vt eſt

b glo. no. in. c, cùm olim. de cenſi. ¶ Not. ij. ibi; *teſtes*, quòd fines[b] diœceſis poſſunt probari per teſtes. Sed aduerte cùm text. iſte loquatur in facto valde antiquo: vt patet per illa verba, libros antiquos &cæ. & illa, fama &c. videtur intelligendus iſte textus de teſtibus deponentibus de auditu & communi opinione.

Nam facta

a ☞SEBA.SAPI.¶Et fideli.Vide Roma.in cõſi. clxv.inci.liber regiſtri.Pe.de anc.in cõſi.xiiij.inci.primo de iuribus.Corne.Perusi.in conſi. cxlij.inci.videtur.col.iij.

b ¶Ad eccleſiã.Vide Bal.in.l.exemplo.C.de proba.Andr.Barba.

c ¶Lapidũ.Itẽ adde,q̃ corrũpens talia ſcripta in lapidibus tenet̃ lege Iulia peculat⁹. text. eſt ĩ.l. q̃ tabulã.ff. ad le.Iul. pec. Itẽ adde,q̃ valet ꝓbatio per Chronicã. gl.eſt ĩ ver. nõ magis. quã cõiter ſequũtur doc.ibi in c.inter dilectos.de fi.inſtr.& vide gl. in ver. p̃ris tui. in fi.in.c.quanto. de iureiu. q̃ dicit nõ credi ſcriptorib⁹ ſepulchrorũ.&ibi Ioã.an.reuertit̃ ad c.ſanè.hîc alle. qđ videt̃ probare. Et idẽdicit,q̃ille text. nõ loquit̃ aſſertiuè,ſed ſub dubio fortè. Ego rñderẽ, q̃poſito,q̃loquat̃ aſſertiuè ſit ſpeciale in crimine hęreſis:ſicut eſt ſpeciale, qđ in ꝓbanda hæretica prauitate admittunt̃ teſtes ſingulares : vt ſing. voluit Bald. in.l.j.C.qui numetu, & fuit dictum Iac.de are.in.l. teſtiũ.C,de teſti. Et de probatiõe per chronicã:alle. glo. in ver. milleſimo. in.c. poſt appel. §.forma.ñ.q.vj. Et de ſcriptura ĩ marmore, q̃ apertè ꝓbet : adducas qđ no.do. Anto.in.c. j.in iij.colũ.de fid. inſtru.vbi dicit,q̃ inſtrumẽtum põt ſcribi in tabulis ligneis, cereis, marmoreis, vel eburneis. & adde huc glo.in ver.tranſtulit.in.c.venerabilem.de elec. & vide do.Anto. in.c. propoſuiſti. ĩ fi.j. col.de cõſe.eç. vel alta.& ibi etiã clarius per do.Abb. qui refert ad iſtud propoſitũ Innoc. ibi ĩ rub. Et adde huc,quod no.dñs Anto. in.c.ad audientiã. circa prí. de ſpõ. Et an ſnĩa poſsit ſcribi ĩ charta raſa:vide p Bal.ĩ apoſtil.in.l. q̃dã. in fine.ff.de eden,& vide quod no.Ioan.and.& Petrus de ancha.in .c.fi. de re iudicata.in ſexto. vbi dicunt,q̃ ſententia poteſt ſcribi in pariete. Et adde huc gloſſam in verbo ſcriptura.in.c.ſolẽnitates. de conſecra.diſt. j.quæ dicit,quod probatur cõſecratio eccleſiæ:ſi ita inueniatur in libris eccleſiæ,vt etiam in lapide,Item vide gloſſam in.l.in teſtamento.de conditio.& demon.Et quod probetur legitimè per libros antiqnos, vel per ſcripturas antiquas in lapidib⁹,vel columnis ſculptas:vel per libros cenſuales:tenet Specu.in titu.de probationi.§.videndũ.in.iij.col.ver. non . per libros.Item vide Domini.in.c.quãuis.ante finem.xxj.diſtin,vbi dicit,quod in factis antiquis ſtatur libris hiſtoriarum.& alleg.nota.in cap. cum cauſam.Item vide quod de quæſtione hîc poſita not,Barto. in.l.j.ff. de albo ſcriben.Item quando reperiuntur ſcripturæ antiquiſsimæ cõtrariæ,quib⁹ potius ſit ſtandum:vide quod ſingulariter ſcripſi poſt domi. Anto.in.c.tàm literis.de teſti.vide Barto.in.l.vel quę. de reli. & ſum. fu.

Nam facta ſic antiquata,de quorum initio memoria non exiſtit,probantur per tale teſtimonium.de quo plenè per Inno.& Hoſti. in.c.veniens.de verbo.ſigni.li.vj. & per glo. ſi.de præſcrip.c.vlti.lib.vj. Dicunt enim iſti, quòd ſemper viderunt fines huius diœceſis protendi vſq̃ ad talem locum, & nunq̃ audierunt dici contrarium. &c. prout not. in iuribus præalle.Et hoc in terminis noſtris tenet Archid.in.c.inter.xvj.quęſtio.iij. facit.l. hoc iure.§.ductus aquę.ff.de itine.actuq̃ pri. ¶Vlti.not.quòd diuerſę ſpecies probationis,quę per ſe non ſufficiunt, cõiunguntur, & immiſcentur ad faciendã plenã probationẽ:& ſic habet locũ illud vulgatũ : & quę nõ proſunt ſingula,multa iuuãt. & quotidie ad hoc alf.c.iſtud.facit op.l.iij.ff. de teſti.&.iiij. q.iij.c.ſi teſtes.ſed intellige,& limita,vt dicã ſuper glo.ſi.¶ Glo.j.colligit vnũ no.ex text. & poſtmodũ annectit multa ſimilia. Primò colligit,q̃ ſcriptura antiquorũ librorũ facit fidẽ.alle.c.ad audientiã.de præſcri. vbi habet̃ de libro cenſuali.¶ Secundò adiunge alia ſimilia,de quibus in glo.Hoſt.& Ioã.and.in ſi. glo.dicunt,q̃ licet gl.ponat ſpecies plurimas ſcripturarũ:non tamẽ omnes diſtributiuè faciunt plenã fidẽ:ſed illę ſolũmodò quę reſeruatę ſunt ſub cuſtodia publica,& fideli.Alię verò nõ faciunt plenã fidem, licet adminiculent̃. Quid enim ſi reperiat̃ ſcriptũ in aliquo libro eccleſiæ,q̃ domus talis,vel vinea debet ſoluere certũ cenſum:an hoc probet?arbitratur bon⁹ iudex cõſyderatis iurib⁹ p̃dictis. Nã fortè iam ſunt centũ anni,q̃ ſacerdos potuiſſet ſcribere,q̃ tota prouincia, vel parochia erat eccleſiæ.non ergo debet tali ſcripturæ de facili credi ſine alijs adminiculis.arg.c. ſi.de fide inſtr. ¶ No.bene hęc dicta doc.ſed examinemus nunc plenius gl.Primò enim dicit,q̃ ſcriptura antiquorũ librorũ facit fidẽ. Hoſt.& Io. intelligunt hoc procedere in libris reſeruatis in cuſtodia publica & fideli.[a] Et pro hac reſtrictione,op. facit text. in.d.c. ad audiẽtiã.& dicunt ibi doc.q̃ ſatis faciunt fidem ſi reperiunt̃ in camera Cardinalis, vel èpiſcopi.Ego hęc dicta non admitterẽ indiſtinctè. Quid em̃ ſi eꝑs prętendens aliquod caſtrũ per alium detentũ pertinere ad eccleſiam ſuam ſcripſit in libro antiquo eccleſiæ illud caſtrum pertinere ad eccleſiam:[b] & ſuceeſsiuè multis temporibus ille liber fuit detentus in camera epiſcopi.dicemus ne,quòd probabit dominium caſtri cum grauiſsimo pręiudicio poſſeſſoris,cõtra.c.inter dilectos de fide inſtrumento. vbi non creditur antiquiſsimis priuilegijs eccleſiæ,ſi ſigilla cõſumpta ſunt, vel enormẽ fracturam patiuntur.

1 ¶†Dico ergo,q̃ aut agitur de nullius præiudicio:& tunc ſcripturæ librorum non' au-
c thenticorum,vel ſcripturæ lapidum[c] faciũt fidem:quia tunc ſufficiunt probationes non plenè.ita intellige quod not.hîc in gl. & in.c. ſanè.ij.xxiiij.q.ij.& apertè no.Inn. ſup rubr. de conſecra.eccle.vel alta.Pone exemplum:ſi dubitat̃,an eccleſia fuit conſecrata,vel infans baptizatus: vel quid ſimile. Idem puto ſi factum eſt antiquiſsimum:& agitur de modico præiudicio.arg.opt.ex iſto text.& poteſt dici hîc expreſſum.Non enim mandatur hîc de libris repertis ſub cuſtodia publica & fideli:ſed indiſtinctè per libros antiquos.&c. q̃a cùm agatur de modico pręiudicio, nec verſatur intereſſe burſale:non eſt veriſimile, q̃ quis ſcripſerit falſum:vel quòd illa ſcriptura tanto tẽpore fuiſſet tolerata,ſi non cõtinuiſſet veritatem.Modicum autem eſt præiudicium.an habeat iſte epiſcopatus,vel ille.arg. cum apoſtolica. de his, quæ fiunt à prælatis. ¶Quandoq̃ agitur de magno præiudicio & tunc aut eſt talis liber,vel ſcriptura,cui ab antiquis noſtris communiter creditum eſt. vel reperitur in loco,vbi ſolùm reſeruantur ſcripturę authenticę.& tales faciunt plenam fidem:vt eſt tex.no.in.d.c. ad ſententiam. de præſcip.facit.l.cenſus.ff.de proba.no.Barto. in.l.j.ff.ſi cer.peta. Et ex his infero, q̃ iſtis libris hiſtorialibus,ſeu chronicis:quibus à maioribus noſtris fides cõmuniter adhibita eſt, credere debemus.not.Bart.in.d.l.j. vide bo. glo.in.c.inter dilectos.de fide inſtru.in verſi. magis.& in.c.venerabilem.de elect. in verſi. trãſtulit.Hinc etiam eſt, quòd dicta Ariſto. Hipo.& ſimilium fidem faciunt : quia communiter in omnibus ſtudijs recepta ſunt. ad hæc.l.ſeptimo menſe .ff. de ſtat.homi. &.l.ſi pater.ff.de ſolu.not.Bart.in.d.l.j. ¶ Aut eſt talis liber, ſeu ſcriptura, cui communiter à maioribus noſtris creditum non eſt, nec reperitur in loco,vbi ſeruantur ſcripturæ, ſeu authenticæ:& talis ſcriptura, ſeu liber facit
d adminiculum,[d] ſeu pręſumptionem: non autem plenam probationem. Hęc probantur à contrario in .d.c. ad audientiam. & fuit de mente Innoc.in loco pręalle.ſuper rubri. de conſecra. eccleſię vel altaris . Quã ſic intelligo:& vide ad materiam,quod not. glo.in.d. c.ad audientiam.& in.d.c. habeo.xvj. diſtin. ¶ Secundò dicit iſta gloſ.q̃ creditur inſtru-

de antiquis ſimilibus ſcripturis factis in tabulis marmoreis aut alĩs, quid & quantum probẽt: vide plenè p Bart. Bal.Alex.& alios nouiſsimos ſcribẽtes in.l.j.ff. ſi cert. peta.vbi etiam habet̃,quid de Chronicis antiquis. De libris autẽ cenſualibus canonicorũ, vel aliorũ, qui nõ ſunt ſcripti manu publica: vide per glo.& Innoc.in.c. ad audientiam. de præſcrip.& vide Ioan.and.in addi. Spec. in tit. de inſtru. edic.§. nunc dicendum.& per Bald.in rub.C. de fi.inſtr.in penult. colũ. & per Petr. de ancha. in cõſil. ſuo.xij.inci. circa primã dubitationem.vbi arguit ad vtrãq̃ partem : & vide Bald. & Sal. in.l. exemplo.C. de proba. qui dicunt,quòd tales libri cenſuales probant contra ſubditos non contra alios. & vide Bal. in.l.ſi.C.ſine cẽſu. vbi dicit, quòd ſi in libro cenſuali reperitur ſcriptum ſic eſſe conſuetu. per decem annos, non eſt aliud quærendum:& per talem librum probatur conſuetudo. & vide etiam per Specu.in titu.de proba.in.§.iij.in verſi.ix.& vide Floria. in.l.cenſus.ff.de proba.Et an libri fiſcales probent,vide per Bart. in.l.illatæ.vbi etiam per alios.C.de fi.inſtru.

d ☞SEBA.SAPI.¶Adminiculum.Idem tenet Abb.in conſi.lxxiij. incipiente duo.in.l.dubio.in fine in.j.volu.& domi.Anto.de But.in.c.ñ. colũ.iij.verſi.tertius caſus.j.de fi.inſtru.

¶Adde Fely,idem tenẽtem in.l.cenſus.ff.de probationibus.meo tamen iudicio talis probatio plenam fidem non facit.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

¶ Cõiungantur. Adde, an ꝓbationes imperfectę cõiungantur, Rom. cõſilio. vij.&.xcj. Alexã. conſi.xxj. iij.lib.
Antoni⁹ Franciſ. ¶ Dicas circa hoc ꝙ ꝓbatio pfecta, ſiue plena fit ex plurib⁹ ſimul iunctis, ẽt ſi ſint plura indicia: vt per Barto. ſingu. poſt glo.in.l.ij.in prin. i.ij.col.ff.de excu. tuto. Et habeť per gloſ. in.c. cũ cãm. de prob. Et adde etiã, ꝙ ꝓ duas ſemiplenas: puta ꝓ vnũ teſtẽ, & famã eo caſu, quo fama ſemiplene ꝓbat: vel ꝓ vnũ teſtẽ, & per cõfeſsionẽ abſente pte: vidť etiã ꝓ Bart. in.d.l.ij.& in.l. admonẽdi. in x.col.ff. de iureiu. & per eũdẽ in .l.ſi finita. in .§. Iulianus.ff.de dã.infec. & vide gl. in .c.cupiẽtes. de electi.li. vj.in ver.plena. & vide.d.Abb. in.d. c.cũ cãm.i.iij.col. Et adde, ꝙ i cauſis breuib⁹ dicit plena ꝓbatio, ẽt q̃ fit per iuramẽtũ. vidť Barto. in.l. de minore.in.§.tormenta.ff.de quęſtio.& per.d.Ant. i.c. veniẽs.el.j.de teſtib. & ꝓ Bar.& Bal.in auť.niſi breuiores C. de ſentẽ. ex pi. reci.& vide Spec. in ti. de offici. om. iud.i.§.poſtremò. in ver.vj. q̃rendũ.

SEBA. SAPI. ¶ In.d.c. tertio loco. vide Roma. in cõſil.cccxxxiij.ĩcipiẽ.quoad primũ in fi.& do. Iaſo.in repet.l. admonendi. chart.xxiij. in iij.co. cũ ſequẽ.ff. de iureiur. Andr. Sic.i cõſi.vj. col.j. & in cõſi.xxix. in prin. i.j. vol. Ale. in cõſi.cxxvij. in cip. ponderatis. in ij. volu. & conſil. cxlij.co. vol.& in conſi.clxxix.inci. in cauſa. col.iij.e. vol.& cõſ.clxxvj. inci.viſo. col.iij.e. volu.

mẽto producto ex archiuo publico allegat multa iura.& eſt archiuũ, locus in quo reponuntur ſcripturæ publicæ. & facit ꝓ hoc.d. c.j.§.eo.&.c.ad audientiã.prędalleg. ¶ Tertiò dicit gl.ꝙ credit ſcripturæ ſculptæ in aliqua colũna, vel lapide. Intellige hoc, vt dixi, vt in non tendẽtibus in alicuius præiudiciũ faciãt plenã fidẽ. In alijs verò adminiculantur ſecũ dũ qualitatẽ loci, vbi reperit:& ſecundũ quã titatẽ prędiudicij.d.c.ſanè. Plenã autem fidem non faciunt: vt.l.monumentorũ. C. de relig. vbi dicitur, ꝙ ſcripturæ monumentorũ, ſeu ſepulchri, non probant proprietatẽ ipſius.& dic de intellectu huiꝰ legis: vt ibi plenius nota. ¶ Vltimò dicit gl. ꝙ ſcripturæ, quæ olim fiebat in albo p̃toris fides adhibebatur. Erat enim olim locus dealbatus ante oſtiũ prętoris, in quo deſcribebãtur prętoria edicta. & vide de hoc tex. iuncta glo. in verſi. in albo. in cle.j.de iudi. Ex his habes plenè declaratã primam gl. ¶ Gl.ij. colligit, ꝙ per teſtes vtriuſq; parochiæ poſſunt probari fines diœceſis, & per famã: dicit tamẽ ꝙ fama plenè non ꝓbat ſed adminiculatur. ¶ Not. bene gloſ. q̃a vult per famã ſolam finem diœceſis non probari. Arch. in hoc firmat pedes in cap. plures. xvj. q.j.& vide per eũ de materia huius.c.&.c. inter memoratos. xvj.q.iij. Tu dic plenè, an & quando fama plenè, vel ſemiplenè, vel nihil probet: vt no. Bar. in.l. de minore.§. tormẽta. de quęſtio. dicam in.c. veniẽs. el.jj.tit. proxi. ¶ Glo. vlti. colligit, ꝙ adminicula, & ſi non plenè probant, coadiuuant tamẽ plenas probationes, ex quo colligit illud: q̃ nõ proſunt ſingula.&c. ¶ † Sed circa hoc quęro vtrũ hoc ſit verũ indiſtinctè: vt ꝓbationes imperfectę coniungantur[a] ad faciendũ plenã & perfectã probationẽ? videtur, ꝙ non. Videmus enim, quòd teſtes ſingulares nihil probant. in .c. cũ dilect⁹. de elect.&.c. licet.§.e. Et multa imperfecta nõ faciunt vnum perfectũ: vt in .c. quorundã. cũ glo. j. xxiij. diſt. Solu. aut probationes diuiſæ tendunt ad vnũ, aut ad diuerſa. ¶ Primo caſu ſunt cõmiſcibiles:& ſi ſunt ſufficientes ad iudicis animũ inducẽdũ ad plenã credulitatẽ, inducũt etiã ad plenã probationẽ: iuxta ea, quę dixi in.c. tertio loco. §.eo. Et hoc procedit, ſiue iſtæ probationes ſint eiuſdẽ generis: vt in duobus teſtibus, ſiue ſint diuerſi generis: vt vnꝰ teſtis cũ fama, iuxta no. in.c.j.de appella.&.c. veniẽs j.ti. proxi. Et hoc caſu, quo fama facit ſemiplenã probationẽ: qd qñ ſit dicam in prędal.c. veniens. Itẽ in alijs præſumptionibus & adminiculis concurrentibꝰ cũ vno teſte de viſu, vel pluribus de credulitate: vt hîc probatur & etiã in .d.l.iij.ff. de teſti. &.iiij.q.iij.c. ſi teſtes.&.c. cãm quæ. de re iu.& dixi in[b] .d.c.tertio loco. ¶ In ſecũdo caſu, cũ tendunt ad diuerſa: tunc non ſunt commiſcibiles. Exemplũ in pluribus teſtibus ſingularibus. Idẽ videtur, ſi aliqui teſtes depo nunt de mutuo, ſed nõ perfectè: & aliqui de confeſsione mutui, etiã non perfectè: vt non coniungant ad faciendã plenã fidẽ: q̃a mutuũ & confeſsio ſunt diuerſa: neq; tendunt ad faciendum vnũ totũ: cùm ſepe fit vnũ ſine reliquo. Ad hoc quod le.& no. in.l.ij.§.j.ff. de excuſa.tu.l.j.C. quando muli. offi. tute. fun. facit d.c. licet.§.eo. Hęc ſunt de mente Bart. in.l.j. §. idẽ Cornelio. ff. de quęſtio. & l. admonẽdi. ff. de iureiur. & Cal. in.c. veniens. p̃alleg. ¶ Nunc ergo extra glo. opponiť & videtur, ꝙ ad iſta adminicula non ſit recurrendũ in diuiſione diœceſis. ſed defendendus eſt poſſeſſor, donec plenè fuerit probatum de proprietate per contrariam partem .l. fina. C. de probationibus. Nec poſſeſſor debeat arctari ad docendum de titulo ſuæ poſſeſſionis. ij.q.v. in prin. l. cogi. C. de pet. hæredi. &.c. ex literis. §. eod. ¶ Ex dictis Inn. & aliorũ poteſt triplex ſolutio colligi. Primò, ꝙ procedat iſte tex. quãdo non conſtat de firma poſſeſsione alterius aliâs procedit cõtrarium. Pro hoc allego bo. text. cũ ibi notatis in c.j. de reli. do. Secunda ſolu. ꝙ cõtra poſſeſſorem erat hîc vehemẽs præſumptio iniuſtitiæ: cũ ibi nõ probauerit eam habuiſſe à papa, vel ab alio habente in hoc poteſtatẽ: nec præſumptio poterat iuuare: cũ de nouo hæc loca fuiſſent ad fidem conuerſa. & ſic talis poſſeſsio nõ releuat. c. diſt. contra morẽ. ¶ † Et not. hanc ſolutionẽ, ex qua infero, ꝙ ſpũalia iuſtè nõ poſsidenť, eò ꝙ poſsidenť. vñ nudus poſſeſſor põt per iudicẽ moleſtari: vel ſi eſt p̃ſumptio iniuſtitiæ contra eum: niſi doceat de proprietate. facit. c. ordinarij. de offi. ordi. li. vj.& qd not. glo. in regula beneficiũ. de reg. iur. lib. vj. ſecus eſt in alijs rebus prophanis: q̃a in illis iuſtè quis poſsidet: nec tenetur tradere poſſeſsionẽ, niſi probanti proprietatem. d.l.fi. Rationẽ diuerſitatis puto hãc: hæc temporalia vacantia licet fine alicuius iniuria & peccato occupare: q̃a quod in nullius bonis eſt, hoc naturali ratione occupanti conceditur. inſti. de re. diui. §. ferè igitur.&.j. diſtin. c. ius naturale. Præſumitur enim res illius, qui eã poſsidet: niſi ab alio doceatur contrarium. Sed ſpiritualia nõ poſſunt occupari, licet vacantia: ſed debent haberi à vicario Chriſti, vel alio deputato ab eo, ſeu authoritate canonis. Dicit hîc Innoc. in fi. facit qd no. in.c. conquerẽte. de offi. ordi.& qd dixi in.c. olim. el. iij. de reſti. ſpoli. meritò non recurritur ad libros antiquos.&c. ¶ Tertia ſol. ꝙ quilibet epiſcopus hîc occupauerat, inquantũ poterat & conſtabat de occupatione.& ideò papa mandat quæſtionem decidi: vt in textu. ¶ Vltimò opponitur, ꝙ non poterat ex illo eſſe contentio hîc de finibus: quia diœceſes fuerunt limitatæ & etiam prouinciæ longè ante aduentũ Chriſti:& ſecundũ traditionẽ gentium & collationem ſuorũ preſidẽtiũ: apoſtoli poſtmodũ conſtituerunt primates archiepiſcopos & epiſcopos. xcix. diſt. c.j. lxxx. diſt. c.j. xiij. q.j. c.j. ¶ Ex dictis doctorum colligo quatuor ſolutiones. Prima, ꝙ licet apoſtoli ordinauerint in quibus locis eſſent epiſcopi: non tamen diſtinxerunt epiſcopatum fines ſecundũ Inno. vnde ſecũdũ Hoſt. vnus epiſcopus excõicabat, & ſępe alius abſoluebat.& ſic exercebãt omnes iuriſdictionem inſolidũ. facit qd no. in.c. cũ ſit Roma. de ap. licet hęc ſo. ſit vera in ſe, mihi tñ nõ placet quo ad tex. noſtrũ: quia hîc preſupponebatur diuiſio antiquitus facta: cùm de ea mandetur inquiri. ¶ Secũda ſolu. etiã Inn. ꝙ licet apoſtoli aliqua diuiſerint, non tamẽ oĩa. quaſi. d. fortè erãt de illis, quę nondum fuerant diuiſę. ¶ Tertia ſol. ꝙ licet olim fuerit facta diuiſio: tñ proceſſu temporis potuit mutari,& offuſcari. ſępe enim tractu temporis mutatur,&perditur, ſeu ignoratur rei & loci origo. xij.q.ij.c. longinquitate. ff fi. regun. in finalibus.& in c. ex literis. §. eo.& hęc bona & vera. ¶ Quarta ſolu. ad idẽ tendit, & eſt etiã vera.& propter multas varietates, q̃ quotidiè fiunt, potuit inſurgere iſta dubitatio. Nam propter delictũ populi, priuať ciuitas dignitate epãli. xxv.q.ij.c. ita nos. Item ſępe duo epãtus per papã vniuntur:& vna eccleſia ſępe erigitur in cathedralem, & datur ſibi noua diœceſis. Et ex his & multis ſimilibꝰ poteſt oriri cõfuſio limitum, quę debet determinari per ea, quæ habentur hîc. Et ad.c. plures. xvj.q.j.qd videtur aliũ modum prefigere in diffinitione huius quęſtionis, multipliciter reſpondent docto. Placet mihi illa, vt iſta diſpoſitio addatur ad illam:& ſic non ſunt duo remedia ſucceſsiua. Non ſunt hîc alia.

SVMMARIVM.

1 *Mulier nondum à viro cognita, an ſit viro reſtituenda, ceſſante cauſa monachatus.*
2 *Priuilegia virginitatis, quæ ſint.*
3 *Monachi, vel moniales defenduntur per ſyndicum monaſterij.*
4 *An vitiato ingreſſu bona collata monaſterio reuocentur.*

Cauſam

¶ CAP. XIIII.

CAusam. ¶ Possunt reprobari matronę per quas virginitas probatur.h.d.Cõmunis diuisio.Secunda ibi:*mandamus*. ¶ Casus interminis.Quędam puella cõtraxit matrimonium cum quodam iuuene,& traducta ab ipso tandem recessit ab eo,& intrauit monasterium se virginem & monachã asseuerãs.Iuuenis prædictus repetebat eandem dicens,ꝙ eã carnaliter cognouisset.illa econtrà virginem se esse ac monacham asserebat.Mulier propter hęc educta fuit de monasterio.Et induxit quasdam mulieres ad probandum per aspectum corporis virginitatem.Tandem vir volebat reprobare mulieres illas quæ inductæ fuerunt contra ipsum:mulier verò dicebat,ꝙ timebat violẽtiam sibi fieri ab illo.Consultus Pa.super hoc negotio respondẽs mandat quibusdam iudicibus quatenus puellam illam ponant interim in illo monasterio,quod intrauit:vt ibi vsq; ad finem causæ valeat securè morari,recepturi postmodum non solùm probationes viri,quas inducere voluerit contra mulieres illas quas induxit puella ad probandum virginitatem:verũetiã alias probationes hoc negotium contingentes,quas vtraq; pars duxerit producendas:quia dicit canon,ꝙ manus & oculus obstetricum sæpe fallitur.Mandat adhuc,vt honestas matronas,& in hoc prudentes deputare procurent ad inquirendum,vtrum dicta puella virginitatis priuilegio sit munita.Ber.¶ Nota ex prĩcipio ibi:&.G. puellam &c.ꝙ cùm agitur cõtra monachum vel monachã:& reuocatur in dubium de ipsius ingressu,[a] concipiendus est libellus in personam ipsius monachi,& non monasterij:vt hîc probatur apertè.¶ Quid autem vbi non reuocatur in dubium ingressus, sed agitur ratione contractussvel delicti prius initi, vel cõmissi? dic,vt leg.& no.in auth.causa quę fit cũ monacho.de epi.& cleri. & aliquid tetigi.in.c.in præsentia.s.eo.¶ No.ij.ꝙ publicatio attestationũ non impedit in causa matrimoniali productionem nouorum testium,etiam si tendat in præiudiciũ matrimonij spiritualis.Hoc enim fit non tantùm in fauorem matrimonij carnalis quantùm vt euitetur peccatũ imminens in dissolutione legitimi matrimonij.de quo dic,vt plenissimè dixi in.c.iurauit.s.e. ¶ Vel no.sic secundum alium intellectum,quem do ad istum tex.nõ ponendo aliquam specialitatem in matrimonio,quod vbicunq; causa est decidenda per iudicium peritorũ:ita quòd testes non possunt deponerede veritate,sed de credulitate secundũ peritiam artis possunt testes peritiores publicatione priorum non obstan.recipi:quia primi de facili potuerũt decipi.Pro hoc ratio tex.ibi sępe manus fallitur.&c.quod posset procedere,quando recipiũtur vel iudicis officio,vt hîc vel ad partis instantiam,cui nihil possit imputari:quare illos prius non produxit.arg.c.fi.qui matri.accu. pos.& vide omnino,quę dixi in.c.proposuisti.s.eod.¶ No. productos in testes super peritia artis eorum posse tanq; criminosos, & inhonestos reprobari.¶ Et no.ibi: *honestas prouidus & prudentes*. &c.quales debent esse periti in arte,vt eorũ testimoniũ sit in omni parte validũ.Non enim sufficit sola peritia,sed etiam honestas requirit.ad hoc.l.magistros studiorũ.C.de ꝓfes.& medi.li.x. ¶ No.vltimò,ꝙ virginitas dicitur habere priuilegium in prerogatiuam & dignitatem quãdam specialem,quã pauciissimi habẽt cũ vt ait Grego.pauci sine vitio incontinentiæ reperiuntur.l. di. quia sanctitas tua.Multiq; habent corporis integritatem:sed nõ ipsam virtutem virginitatis.Quod declara vt not.in. c. nisi cum pridem.de renun.in glo.in ver.virtutũ flore. & facit quod le.& no.in.c.nec solo.xxxij.q.v.¶ Insuper potest hîc notari vnum bonum dictum,ꝙ in causa,in qua exuberat iudicis officiũ,põt etiam iudex parte non exclusa testes ex officio suo ꝓducere:vt probat tex.ibi,*curetis*.&c.Et sentit. Io.And.hic super isto verbo, *curetis*. & facit qđ habetur.in.c.constitutus.&.c.oblatæ.de appel.& quod not.in.l.iij.§.hoc autem iudicium.de dam.infect.¶ Oppo.& videtur ꝙ hîc ante omnia mulier erat marito restituenda: vt in. c. ex trãsmissa.&.c.ex cõquestione. de resti.spol.Solu.gloss.j.ꝙ hîc ista fatebatur se virginem & monac.vnde si erat virgo:tenuit monachatus :& per consequens non debet restitui.de conuer. coniu. cap.ij.& capitu.ex publico.& pendente isto dubio, non debet

a ✠SEBA.SAPI.¶De ipsius ingressu vide Abba.in.e.venientes.gl. j.de cõuer.cõiu.& in.c.dudũ.j.no.eo.tit.& Bal.in auth.cã.de Episc.& cle.

b ✠SEBA.SAPI. ¶De materia.De materia vide Paul.de ca.in.cõs. cclxxij.incipien.quia per primũ ĩ.ij.dubio.in princi.vbi dicit,ꝙ marit9 non debet audiri,si petit se restitui ad oscula.

1 restitui:ne corrũpatur ab eo.¶ †Not.& pondera gl.quia sentit,ꝙ cessante cã monachatus sit mulier restituenda marito, licet nõdũ ab eo cognita fuerit.Ioan.And. videtur sentire contrariũ per illud.c.ex trãsmissa.quia vt ibi patet,non habetur hoc casu poss. sine copula.& dicit addendũ,quod dicit.in.c.dudũ. de conuer. coniug. & sic simpliciter transit hîc do.Ant.Sed tu dic,quòd si habuit posse.con iugissine copula,fiet restitutio quo ad cętera dempta copula: si timeatur de corruptione, nec possit sufficienter per cautionem prouideri:vt probatur in.c.literas. de restitu. spol. Sed in isto casu nõ fiet:quia allegando ingress. fũ religionis,negat spoliationẽ: & sic cã restitutionem debet finiri quęstio, prout dicitur
b hîc.& de materia [b] vide qđ plenè dixi in. c.ex parte.de resti.spo.¶ Quęro ad quid volebat iste inducere testes contra mulieres prius ductas ad probandum virginitatẽ? Gl.ij. rndet volebat eas repellere à testimonio tanquã criminosas.&c.& not.bene. glos.quales debent esse testes,qui assumũtur rõne peritię . & dixi super tex.vel secundũ Inno.dic,ꝙ fortè volebat eas probare fuisse corruptas. vel volebet cõtra eas inducere alias matronas honestiores,& plures asserentes cõtrariũ: quibus standũ est:vt.c.in nostra.j.tit. proxi. dic etiã, ꝙ si nõ sint plures dũmõ sint peritiores prævalent dictis aliorũ,licet pluriũ.arg.in.d.c.in nostra.& tetigi.in.c.proposuisti.s.eo.¶ Glo. vltima inter cętera colligit argu.ex text.ꝙ in
c cã matrimo. [c] apertis attestatiõibus alij testes recipi possunt.Contra ꝙ opponi.d.c.iurauit s.eo.dic plenè ad cõtrariũ illius.c.vt ibi dixi. & dic hoc esse verisimũ in se volendo ponere specialitatẽ in matrimo.sed aliqui volẽtes hîc ponere aliquã spãlitatẽ:vt Gl.dicunt, qđ hîc loquitur de quadã spãli extra ordinẽ probatione,in qua rõ legis de percuntatiõe attestatiõis:vt aliquid addat,minuatur, vel corrigatur,locũ nõ habet secundũ eũ. vñ dicebat hîc Vin.ꝙ reiteratur probatio hîc,vt euigillet bonũ consyderationis. Itẽ in aspectiõe instrumentorũ.C.de fi.instru.l. vlti. & in aspectione finiũ.ff.finiũ regun.si irruptione.§. ad offm.quasi velint isti dicere, qđ hîc nõ est timor de subornatione:quia nõ habẽt alia facere,nisi diligenter inspicere & referre.Sed certè hęc rõ nõ mihi satisfacit:quia videns se succumbere in cã posset corrũpere testes,vt referãt se diligenter examinasse,& reperisse illã corruptã:vel virginẽ secundũ appetitũ corrũpentis.Dico ergo,ꝙ aut est spãle: vt in gl. Aut procedit,qñ cã deciditur iudicio peritorũ,qui de facili possunt decipi:vt in tex. & super eo dixi.Aut procedit ex officio iudicis: vt.s.dixi in quo cessat subornationis timor: vt not.in.c. venerabili.&.c.cum clamor.j.tit. proxi.Aut loquitur non facta adhuc publicatione aliorũ testium. Nam possunt testes quandoq; reprobari non publicatis eorum dictis:vt.c.licet.s.eo.& not.plenè in.c.ex parte Adæ.de testi. & sic multipliciter . in hoc

c ¶Causa matrimo. Adde hic gl.fi.circa fi,in.c.cũ ad monasteriũ.de sta.mona.&gl.fi.c.j.devoto. Et ad ĩtellectũ huius gl. vide do. Abb. post glos,in c. Rex pacificus. ĩ ñ.j.colũ. in procẽ. Gre.Itẽ dicit Aug. in lib. de virginitate.vt refert beatus Tho.in secunda se cũdędist.xxviij.q. vj.articu.vj.ꝙ nec ꝙ ipa virginitas quia Deo dedicata est virginitas:tenetqa honorar. Itẽ vide iiij.pulchras qõnes de castitate, quas ponitbeatus Thomas, scda scdę. q. viij. in oĩbus articulis illius quęstionis. Item adde, ꝙ status religiosorũ prefertur virginitati: vt dicit beat9 Tho, secũda scdæ qõ.clxxxvj.artic. viij.circa fin. & ita dicit tenereAugu. in lib.de virginitate. pro quo facit text.in.c.ex parte. el.ij.in.fi.de cõuer. cõiu. Item quæ sit cõpetens diffinitio virginitatis ponit sanct9 Tho. in iiij.j. sententi. distin. xxxiiij.arti.j. & in ea.distĩ,ij.qõ. artic.iij.ponitvtrũ virginitas sit maior alijs virtutib9. Itẽ vide. iiij. quęstiones de cõtinentia,quas ponit beatus Tho. in secunda secũdę. q. clxv. in omnibus arti, illius quęstionis.

Anto.Fran. ¶ An status religiosorum prefertur virginitati : dicas, ꝙ sic imò ẽt martyres præferũtur

vide beatum Tho, ſecunda ſecũdę.q.clĩ.arti.iiĩ.vbi etiã ponit qũo virgines ſequũtur agnũ, quocũq; ierit. & vide eundẽ.in.q.clxxxiiĩ.arti, iiĩ. & in.d.q.clij.art.iĩ.vbi ponit qũo ſine ea habeñ certę virtutes, Et an virginitas poſſit per pœnitentiam recuperari, & quo miraculo poteſt recuperari. & vide tex.in.c.ſi Paulus. xxxĩ.q.vbi habetur, ꝙ virgines ſatuę de quibus in euangelio: dicuñ illæ quæ ſeruant virginitatem carne, & non ſpiritu: prudentes verò, quæ ſeruant vtrunq; modum. Et quod ſit præmium virginitatis in cœlo no.in.c.nuptiarũ. xxviĩ.põ.j. & vide glo. in.c. cauſam. de proba quæ dicit, ꝙ habent aureolam, quæ datur etiam martiribus, vide Ioã.and.in c. j.in vlt.gl.de ſumma trini. & in.c.in notuit.de electi. & vide quæ habeñ in.c.incognitus. xxxij.q.j. & de huiuſmodi priuilegijs virginitatis p beatum Thom. in.iiij. & ibi per Richar.diſtin. xlix. & tene menti, ꝙ ſola virginitas replet paradiſum & poteſt animas deo p̃ſentare. & eſt p̃cipium aliarum virtutum. de quo vide glo.in.c. cauſam matrimonij. in ver. priuilegio. & vbi per.d. Ab. in.ñ.col.de ꝓbat. Et adde, ꝙ virgo gaudet priuilegio caſatæ patris. ita Bar.no.in. l. quoties. C. de priuile. ſchola.li.xĩ.

a ¶ Laureolam. Ad dehuc text, & ibi Archid.in.c. & ſi ad tempus. xj.qõ. iij. Item adde ſan. Thom.in.iiij.ſen. diſt.viij.q.j.artic. ij.circa medium. vbi dicit, ꝙ laureola. nõ cuilibet datur, ſed illis tm̃, qui ſunt in ſtatu pfectionis. Item vide infinitas quæſtiones de laureola, quas ponit beatus Tho, in.iiij.ſententiarũ. di.xlviij. q.v.arti.j.ñ.iiĩ.iiij. &.v. vbi ponit ponit vtrũ laureola à fructu ſit aliquod aliud p̃miũ ab eſſẽtiali: & vtrũ laureola differat à fructu. & vtrum fructus debeatur ſoli virtuti cõtinentiæ, & vtrũ. conueniẽter aſsignentur tres fructus tribus continentiæ partibus. & vtrũ ratione virginitatis, debeatur laureola: & vtrũ martyribus, & vtrum Chriſto & vtrum Angelis: & vtrũ etiã corpori: & vtrũ cõueniẽter aſsignentur tres laureolę: & vtrũ vnus laureolam virginitatis de materia excellentiori habeat. Hasomnes queſtiões vide pulchrè examinatas p ſanctũ Tho. in loco. ſ. allega. Ant. Franſ.

¶ Ingreſſu. An vitiatio ingreſſu, vel monacho quo cunq; exeunte de primo monaſterio & trãſeũte ad aliꝺ monaſteriũ: cui applicentur bona. & an illa tranſeant in ſecundũ monaſteriũ. vide quę plenè habentur. in. c. licet. de regu. & in auꝺ. ingreſsi. hic allegat. in auꝺ. ſi qua mulier. eo. tit. & vide per Bart. in. l. ſi cõmunis. in fi. & de ſtipul. ſer. & in. l. j. §. ſi fructuarius. e. ti. per Pau. de caſt. & Alex. in. l. cum fundus. §. j. in fin. ff. ſi cert. pet. & per Bal. in. l. quidã elogio. in. v. col. C. de iure deliꝺ. & vide Ang. in auꝺ. de ep̃, & cle. §. ſi monachus. & p Spec. in ti. de ſtat. reg. in. §. vj. in verſic. xĩ. & xxiiĩ. & ſeq. & vide Bal. in. l. j. C. de inge. & vide dom̃. Cardi. in cle. j. in. §. quia verò de ſtatu mona.

✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Ingreſſu. vide Bal. in. l. j. C. de ingenu. & manu. & i di. auꝺ. ingreſſi. C. pe ſacroſan. eccle. in. v. qõ. vbi videtur contrariari his, quæ dicit do. mbbas hic.

2 poteſt intelligi iſte tex. ¶ † Vlti. gloſ. quærit q̃ ſunt priuilegia virginitatis. & colligit multa: & inter cętera dicit, ꝙ virginitas. eſt ſola, quæ potẽs eſt Deo animas p̃ſentare. in auꝺ. de leno. &c. Nõ intelligas gl. ꝙ aliæ virtutes hoc non poſſint. & ſic quòd verbum ſola: habeat excludere alias virtutes, quia malè diceret per. c. firmiter. §. fi. ſ. de ſumma trin. vbi dicitur, quòd non ſolùm virgines & cõtinẽtes: ſed etiã cõiugati p̃nt virtuoſè viuẽdo vitam ęternã acquirere. Sed intellige ꝙ illa ſola per ſe eſt ſufficiens ſine operib⁹ aliarũ virtutũ. nõ tamẽ intelligas, ꝙ ſit aliâs vitioſus: ſed ꝙ etiam haberet aliâs virtutes, acceſſoriè tñ licet non principaliter. Nam impoſſibile eſt habere vnam virtutem ſine alijs, ita inuicem ſunt alligatæ: vt in dicto. c. niſi cum pridem. cum glo. præalleg. & facit. xxij.q.j.c. cũ renuntiatur. & c. deflectat peccator. de re. iu.

¶ Secundò dicit gloſſ. quòd ſolùm virgines habent laureolam. Dicit hîc Hoſt. quòd etiã martyres & prædicatores habebunt laureolam. [a] vnde dicit ꝙ beatus Ioan. Bapti. habuit triplicem laureolam: fuit virgo: prædicator: & martyr. Ideò dicitur in hymno ipſi⁹. Sexta terdenis. &c. dicit Ioan. Andræ. quòd laureola eſt quidam ſplendor præcipuus, qui prædictis confertur quo ab alijs ſanctis diſtinguntur. & dicitur laureola ab arbore lauro, quæ nunq̃ viriditatem deponit, & olim victores coronabantur ea cum lapide. Eſt eñ hęc laureola corona laudis. Dic etiam ꝙ põt nũcupari aureola: & dicitur ab auro deriuatiuè propter ipſius ſplendorem. ¶ † Vltimò extra gl. quęro qualiter defendet ſe hæc mulier ex quo dicebat ſe monacham. Dicunt Goſ. & Hoſ. ꝙ cũ iſta mulier ſit in poſſeſ. monachatus defendeꝺ lite pendente per ſyndicum monaſterij, & habebit expenſas à monaſterio: cũ non videatur habere proprium de accu. c. ex parte. &. c. olim. & ſi apparebit cognita educetur de monaſterio cum rebus eam ſequentibus: non cum his, quas ſeparatim obtulit. facit ſecundũ Io. An. quod not. de cle. cõiuga quod à te. & in. c. licet. de reg. & ſic etiã tranſit But. & Inn. ¶ † Videntur iſti ergo velle, ꝙ vitiato ingreſſu [b] nõ reuocañ bona collata monaſterio ſeparatim ab ingreſſu, ſed tantùm illa, quæ tranſeunt ad monaſterium acceſſoriè ad perſonam. Tu verò dic melius: licet gloſſ. in auꝺ. ingreſſi. C. de ſacr. ſanct. eccle. & in corpore vnde ſumitur & in auꝺ. de mona. §. illud. ſentiat id quod hîc Goſ. & Hoſt. Bart. tamen aliter. in. d. auꝺ. ingreſſi. Vnde diſtingue poſt eum ſic, ꝙ quando quis obtulit ſe, nec aliquã mentionem fecit de bonis, ita quòd bona tranſeũt acceſſoriè ad perſonam: iuxta not. in auꝺ. ingreſſi. C. de ſac. ſan. eccle. & in. c. in præſentia. ſ. eod. & tunc ſecũdum oẽs vitiato expreſſè, ſcilicet ingreſſu, vitiañ tacitè bonorum tranſitus Q̃ñ ꝙ qs obtulit ſe expreſſè etiã cõtulit ſua: & tũc ſubdiſtingue: aut credebat ingreſſum tenere: aut ſciebat non tenere. Primo caſu bona recuperat licet expreſſè collata: qꝺ probat Bart. primò per. l. ſi pater. & l. nec apud. C. de hære. inſtit. vbi ſi aliquis credit aliquem fratrẽ, vel filium & hac contẽplatione relinquit ſibi bona ſua reperto cõtrario: illa bona auferũtur ab eo, [b] cui fuerãt per errorẽ relicta: & veniũt ad ſuccedentes ab inteſtato. Et de hoc vltimo eſt tex. not. in. d. l. nec apud. idẽ pro primo dicto adduco. l. fi. ff. de hære. inſtit. facit. xvij.q. iiij. in. c. fi. adducit etiã Bar. l. nõ omnis. ff. ſi cert. peta. vbi ſi qs donauit, & tradidit cauſa mortis: donationẽ reuocat conualeſcentia ſuperueniente. Ita in propoſito iſte, qui intrauit religionẽ videtur donaſſe cauſa mortis mũdanę. cũ ſit mortuus mundo. l. Deo nobis. C. de ep. & cle. c. plácuit. xvj.j. cũ ergo nõ ſit mortuus debet poſſe reuocare. ad idẽ. ff. &. C. de ob cauſam da. & cã nõ ſecu. per totũ. Et hanc opi. expreſſè ſentit glo. in. d. c. qꝺ. à te. ¶ Hæc opi. mihi placet q̃ñ ex coniecturis apparet, ꝙ rõne ingreſſus illa bona contulerit: vt puta, quia tẽpore ingreſſus dedit omnia ſua. Non eñ eſt preſumptio, quòd dediſſet oĩa ſua vel maiorem partem ſine ſe. arg. illius. c. fin. xvij. q. iiij. de renunt. c. ſuper hoc. Vel ſimiliter, ſi non dedit omnia, vel maiorẽ partẽ: aliqua ex preſsit ex quibus apparet de tacita intentiõe ſua. arg. l. licet. ff. de leg. j. Vel dedit in ipſo pũcto ingreſſus. Secus aũt vbi ex interuallo aliqua donaſſet: vel alijs coniecturis preſumipoteſt, ꝙ nõ cauſa ingreſſus donauerit: quia per facta donatio nõ reuocatur, in. c. fi. de dona. &. C. de dona. quæ ſub modo fiunt. l. perfecta donatio. ¶ Secundo caſu, q̃ñ ſciebat ingreſſum nõ tenere, nõ reuocat ſecundũ Bart. & bene: quia videtur liberè donaſſe ar. l. cuius p errorẽ. ff. de reg. iur. & l. campanus. ff. de ope. lib. Ceſſat eñ hoc caſu dicta preſumptio, ꝙ fecerit cauſa ingreſſus &c. Nico. Abbas.

3 Vltimò extra gl. quęro qualiter defendet ſe hæc mulier ex quo dicebat ſe monacham. Dicunt Goſ. & Hoſ. ꝙ cũ iſta mulier ſit in poſſeſ. monachatus defendeꝺ lite pendente per ſyndicum monaſterij, & habebit expenſas à monaſterio: cũ non videatur habere proprium de accu. c. ex parte. &. c. olim. & ſi apparebit cognita educetur de monaſterio cum rebus eam ſequentibus: non cum his, quas ſeparatim obtulit. facit ſecundũ Io. An. quod not. de cle. cõiuga quod à te. & in. c. licet. de reg. & ſic etiã tranſit But. & Inn. ¶ † Videntur iſti ergo velle, ꝙ vitiato ingreſſu [b] nõ reuocañ bona collata monaſterio ſeparatim ab ingreſſu, ſed tantùm illa, quæ tranſeunt ad monaſterium acceſſoriè ad perſonam. Tu verò dic melius: licet gloſſ. in auꝺ. ingreſſi. C. de ſacr. ſanct. eccle. & in corpore vnde ſumitur & in auꝺ. de mona. §. illud. ſentiat id quod hîc Goſ. & Hoſt. Bart. tamen aliter. in. d. auꝺ. ingreſſi. Vnde diſtingue poſt eum ſic, ꝙ quando quis obtulit ſe, nec aliquã mentionem fecit de bonis, ita quòd bona tranſeũt acceſſoriè ad perſonam: iuxta not. in auꝺ. ingreſſi. C. de ſac. ſan. eccle. & in. c. in præſentia. ſ. eod. & tunc ſecũdum oẽs vitiato expreſſè, ſcilicet ingreſſu, vitiañ tacitè bonorum tranſitus Q̃ñ ꝙ qs obtulit ſe expreſſè etiã cõtulit ſua: & tũc ſubdiſtingue: aut credebat ingreſſum tenere: aut ſciebat non tenere. Primo caſu bona recuperat

✠ SVMMARIVM.

1 *Acta originalia ſi reperiuntur apud iudicẽ de facto non per hoc fides eorum vacillat.*

2 *Confeßioni partiũ ſtatur: ſi acta ſubſtantialia ſunt deperdita: vel ſi dubitatur, an interuenerint.*

3 *Reſcriptum directũ alicui, vt faciat ſibi exhiberi acta in vna cã: an poßit dici ſurreptitium.*

¶ CAP. XV.

CVm bonæ. ¶ Acta etiam litis ordinatoria facta corã primis iudicibus fidem faciũt coram ſecundis. h. q. de eodẽ facto de arbi. cũ tẽpore propriè nõ diuiditur. Ponit eñ cuiuſdã cõmiſsioni formã bimembrem: & ſecundũ membrũ. ibi. *alioquin*. ¶ Caſus in terminis. Inter Epm̃ ma. burgeñ. ex parte vna, & Abbatem & conuentũ Pigameñ. monaſterij, ſuper ſtatu ipſius monaſterij, & quibuſdã ſpoliationibus contra Abbatẽ factis à prędicto Epiſc. queſtio vertebatur: ſup his cauſa cõmiſſa fuit quibuſdã iudicibus, coram qui

a ¶ Acta,ſubſtantialia. Licet partes non poſſint expreſſè renuntiare ꝙ coram iudice ordinario vel delegato procedatur ſine ſubſtantialibus iudicij,vt no.gl.in.c.fi.de re iudi,lib.vj.& habetur in.c.j.de offi.deleg.&vide Alex.de Imo.in.l.ſi conuenerit.circa prin.ff.de re iudica.tñ ſi dubitetur an iſtę ſolennitates interuenerint in iudicio ſtatur confeſſioni partium qđ fuerint factæ. Caſus eſt ſingularis hic.Et vide qđ ita firmant hic Io. Andr.& do. Ant. & ad idē vide Ab. in recollectis.in.c. cū cauſam.el.j.circa prin.de teſt,ſed cōtra hoc facit: qa qñ quis nō poteſt renuntiare ſolennitati alicui non ſtatur eius confeſſioni,ꝙ ſolennitas illa interceſſerit. vt no.Io.Andr.in c.qm̃ contra.ſup glo,fi.ſ.eo.ti.&ꝑbatur in.l.qui teſtium.ff.de proba. & in.l.cū quis decedens.§.Titia.ff. de lega,iñ.Et ideò dicit Io.An.in addi.Spec.in rubric. de re.eccleſi. non alie,qđ non ſtatur cōfeſſioni prelati, quod ſubſit legitima cauſa alienandi bona eccleſiæ: 1 cū huic ſolennitati renuntiare poſſet prelatus: cum ego ſuper hac difficili contrarietate conferrem: cū 2 dño meo dño Frā. de Aret.ipſe dicebat,ꝙ in caſu huius decre.bene ſtatur cōfeſſioni partium:quia erat preſumptio,ꝙ litis cō a teſtatio & alij actꝰ iudiciales interceſſiſſent,ita circū ſcripta confeſſione partium. Cogita bene,vide tamē ad prędicta quæ ſcribit do.Anton. in.c.cū cauſam. el. j. in antepenulti. col.de teſti.

¶ Adde tu quod b Ro.ſingu. ſuis fo. vj.incipien.tu ſcis ꝙ cōfeſſio dicit ꝙ hęc Decretalis habet tantùm locum in actibus, iudicialibus. vnde quod exemplificatur de Prælato non bene congruit.

✠ SEBA.SAPI.

b ¶ Partium cōfeſſioni. Quod regulariter non ſtetur tenet Bar.in.l.ſciēdum,column.j,ff. de ver.obl.& Bal. in.l.iubemꝰ.C. de iudi.vbi dicit,ꝙ pates non poſſunt diſponere contra formam legis.& not.Ang.in.l.ſed & ſi quis.§.quęſitum.ꝑ.ſi quis cautioni.

c ¶ Per teſtes. Et de inuctione modi probandi per teſtes,,& eius cauſa:vide per beatum Tho.in ſecunda ſecūdę.qō.lxx,articul.ij. Ant.Franſ. ¶ An ſtetur confeſſioni partium de interuentu actorū, dicas, ꝙ acta preſumūtur in dubio interueniſſe:niſi contrariū cōſtet,velex inſpictiōe ipſorū actuū,&proceſſus vt alio modo. Ita Bar.in.l.hi.qui. C. de appel.Imo dixit Bald. in.l. fi.in antepe.co.C.de re iudi.ꝙ acta preſumūtur iuſta & valida,ſicuti etiā preſumit ſnīa: de quo plenè in.l.ſciendū. ff.de verb. obliga. vide Bartol. in.l.illud.ff.de acqui. hęre.& Paul.de ca,in conſi. iij. & an ſtet dicto prelati quod ſubſit legitima cā alienationis rei eccle.dicas ꝙ prelanon pōt alienare res eccl.niſi cū ſolennitatibus de qb9 in.c,nulli.& toto tit.de re.ecc. nō alie .& in.c.ſineexceptione. xij. q.ij. &hodie nō poteſt talis alienatio fieri niſi cū ſolennitate de qua in conſtitutione Pauli ſecū di ſub rubr .de re. ecc.nō alie. & ſi dicerem9 quod prelatus poſſet dicere ſubeſſe legitimam cauſam & ſtaretur ei9 dicto facile poſſet ecc.præiudicare ꝙ nō eſt aliquo pacto dicendū iō puto ſemper hoc eſſe multū cogitandum.

✠ SEBA.SAPI.

c ¶ Per teſtes . vide vnū qñ ex hoc noiter infert.d. Anſiculus in rubr. de fi.inſtru.col.j.in repet.ver.ex quo infero vnū ꝙ tibi videbitur nouum.

d ¶ De teſtibꝰ. Quare,aūt appelleť teſtis & vñ dicatur, & quid ſit eius officiū ponit Archi. in.c.teſt. circa prī cipiū.iñ.q.ix.

rā qbus li. conteſt. facta fuit ,put partes confitebanť:& proceſſum in cā:ſed nō determinauerunt eandē ipſam certis de cauſis ad Papā remittentes.Prætereà papa cauſam eandē cōmiſit iudicibus iſtis mandans eiſdē quatenus acta originalia,quę apud priores iudices remanſerunt debeant inquirere diligenter & ipſa ſi potuerūt inueniri:& ſi qua alia partes duxerint ,ꝓponenda ī ſcriptis redacta ad ſuam preſentiā remittāt.Si verò acta inueniri non poterūt:cùm nō reuocentur in dubium de cōteſtatiōe litis ſuper ſtatu monaſterij, & ſpoliationibꝰ prædictis recipiant probationes partiū de nouo & audiāt,ſi partes voluerīt tractare de cōpoſitione:& quod ſup hoc inuenerint , & cauſam ſufficienter inſtructā ad dominū papam remittāt.Ber. ¶ No.j.ſingulariter iſtū tex.pro cōſuetudine quorūdā iudicum,maximè rectorum & poteſtatū aliquorum locorum,qui finito officio retinēt apud ſe originalia actorū geſtorum,ſeu officij.Contrarium tamen innuit text.in.c. quoniam.ſ.eo.debent enim remanere apud ſcriptores:vt ibi vide omnino,quæ ibi dixi.Ioā. An.ibi intelligit,ꝙ de facto potius,q̄ de iure remanſerunt hîc apud iudices. Et ſecundum hoc collige aliud notabile ſic. ¶ †Nota, ꝙ licet acta originalia cauſæ debeant remanere apud notariū cauſę,tamen ſi reperiantur de facto apud iudicem etiam finita iuriſdictione non per hoc eorum fides vacillat : vt hîc. quod tene menti. ¶ †No.iij.& tene ſemper menti,quod actis perditis,non præſumitur pro conteſtatione litis,vel alijs actis ordinatorijs vel deciſiuis:niſi aliter probētur interueniſſe:puta per teſtes,vel partium confeſſiones.Ex hoc & ex text.not.vnum ſingulare, ꝙ licet acta ſubſtantialia[a] iudicij non depēdeant à partium conſenſu:vt illa poſſint omittere vel nulla ratificare.de lit.conteſt.c.vno. de elec.dudum.el.ij.l.nemo poteſt . cum ibi not.ff.de leg.j.quod not.Inno.in.c.cauſam j. titu.proxi.Si tamen dubitatur, an iſta interuenerint,velperditis actis originalibus , vel alio modo : ſtatur ipſarum partium confeſſioni : vt hic ſingulariter probetur .Et ſic habes caſum ſingularem,in quo ſuper non dependētibus à mera facultate partium, ſtatur ipſarum partium confeſſioni [b] contra.c.ſuper.eod.de eo,qui cogn.conſangui.vxor.ſuę Sed dic hoc contingere:quia tractabatur hîc de modico,vel nullo præiudicio. Nec immi nebat peccatum in altero caſu.acta verò nō ſubſtantialia poſſunt partes communi conſenſu ratificare:vt in.c.cum cauſam.præallegat.& ibi Innocen. Vide tamen vnum exquiſitum modum ratificandi omnia acta etiam nulla.per glo.& Bart.in.l.mutari.ff.de procura.vt ſi dicat actor.Libellum de nouo produco:poſitiones,capitula,teſtium depoſitiones . &c. & reus eodem ordine reſpondeat , quod an ſit verum,aliâs examinaui. ¶ Venio ad gloſſam , & primò colligit,quòd acta originalia debēt ſemper remanere apud iudicē ſiue ſcriptorē,&c. ¶ Not.bene glo.dū loquiť alternatiuè.Sentit eīn qđ.c.qm̃.ſ.eo.ſuppleatur per iſtud:vt ſic non ſolū apud ſcriptores vt ibi ſed etiā apud iudicē: vt hîc , remanere debēt.dic,vt.ſ.dixi & vide in.d.c.qm̃.vbi plenius.Secundò colligit,ꝙ atteſtationes in vno iudicio,receptę fidem faciūt corā alijs. ¶ Ad uerte hoc indiſtinctè verū, ſi inſtantia nō eſt adhuc perempta.quid autē perēpta inſtātia: vide plenè quod dicetur:in.c.cauſam j.ti.j.& per Bar.in.l.cū lite mortua.&.l.cum apud.ff. iudi.ſolui.dicit tñ Hoſtien.hîc probari.qđ in ſtātia litis nō perit curſu triennij: cùm hîc lis fuerit inchoata tempore Cœleſtini.& per Innoc.cōmiſſa,cui poſteà ſucceſsit Honorius, qui nō plus vltra trienniū vixit:& modo erat corā Grego.Tu plenè de hoc vide,quod dixi in.c.penult.ſ.de iud.An autem faciant fidem acta adhuc nō publicata: vide quod dicetur 3 in.c.cauſam. alię gloſſæ ſunt faciles. ¶ †Extra gl.quæro,pone alicui mandatur:vt faciat ſibi exhiberi proceſſum alicuiꝰ cāę:nunquid contra tale reſcriptum poſsit de ſurreptione obijci:puta quòd hoc fuit alteri commiſſum de quo nō eſt facta mentio in ſecundo.Inno. & Hoſti.ꝙ ſic de reſcript.cæterū.niſi per appellationem vel alio modo ad ſuperiorē fuiſſet cauſa deuoluta: quia tunc valet de offic. delega.c.paſtoralis.§.prętereàvel ſi partesfuiſſent abſolute à primo iudice ab obſeruatio. iudicij.C.de iudi.l.properandum.& no. hoc vltimū.vel aliter expiraſſet iuriſdictio primi iudicis.& hęc ſufficiant.Abbas.

De teſtibus & atteſtationib. Rubrica.

¶ Rubricę huius continuatio patet ex continuatione facta in prędcedenti ti.vel magis ſpecificè cōtinuādo ad rubricā proximā præcedentem, continuatur ſic.Supra viſum eſt de probationibus in genere:meritò vt materia magis clareſceret ſubñcit de ſpeciebus probationum,plures em̃ ſunt ipſius ſpecies. Nam quandoc̄ probatur per teſtes[c] c quandoc̄ per inſtrumenta:per præſumptiones: & per iuſiurandum:ideò de his omnibus tractat c in ſequentibus: quia probatio quę fit per teſtes eſt efficatioralñs cum fiat viua voce.j.de fide inſt. cum Io.cum ibi notatis.ideo premittit tractatum de teſtibus & poſteà ſubmittit de alñs ſpeciebus. Sed ꝓ declaratiōe rub.q̄rit quare dicit de teſtibꝰ in plurali cū in.C.&.ff.ſolū fiat mētio in ſingul.Secūdò quare ſubñcit de at teſtationibus cū ſufficiebat dixiſſe de teſtibus[d] ſi- d d cut fit in.C.&.ff. ¶ Ad primū dicit Ioan.An.hoc eſſe de arbitrarñs quæ dependent à principum voluntate de quibus non tenemur rationem reddere.l.non omnium.ff.de legi.no.cl.ſi quando.de recript.vel pōt dici ſecundū eū quod ideò dicit in plurali:quia regulariter in qualibet cauſa duo teſtes requiruntur,j.eod.licet.j.ñ&.c. veniens. cum multis ſimilibus.Primū tñ plꝰ ſoli placet:quod videtur probari per rubricas ſequentes in quibus dicitur in plurali:& tamen non requiruntur plura:vt patet de fide inſtrumen,de præſumptionibus.ſ.de procuratoribus.vbi dicit in plurali,& tamen ſufficit vnus procurator in iudicio.Ego tamen puto quod ideò dixit in plurali,quia in nigro tractat quot teſtes requirantur:qualiter præ

ualeant alijs:qualiter reprobentur.&c,vnde ferè totus tractatus est in plurali. ¶ Ad secũdum quare dixit de attestationibus,remittit Ioan. Andrę, ad not.per eum super rubrica de homici.in secunda obiectione. ¶ Secundò soluit,quòd tractat⁹ attestationum est per se,de quibus tractant specificè aliqua iura:vt in.c.in causis.c.præsentium.c.cũ causam.cum multis similibus.& hoc placet. Tractaturus enim author de testibus & personis eorum & numeri requisitione,ac de ipsorum depositionibus,seu dictis:ne haberet materiam geminandi rubricam, subijcit hîc de attestationibus. ¶ Et not.quod dictum testis appellatur attestatio,quandoq; depositio:dicto,c.cum causam.

☙ SVMMARIVM. ❧

1 *Testis productus à parte sine aliqua citatione tanquã suspectus non potest recusari.*
2 *Actus explicandi à ieiunis.*
3 *Idoneus testis & omni exceptione maior est ille cõtra quem nulla exceptio legitima potest opponi.*
4 *Testis quãdo testificatur an necessario debeat esse ieiunus.*
5 *Concilium, cœtus, & conuentus idem important.*

¶ CAP. I.

PLacuit. ¶ Breue est cõtinẽs tria dicta & communiter non summatur:sed pro iuuenibus summo sic. ¶ Pretio non debẽt testes ad testificandũ induci.hoc primò.Quisq; fidelis ad testificandũ induci potest nisi probet indign⁹, hoc secũdò. Nemo nisi ieiunus testimoniũ dicere põt.hoc tertiò.Et partes patent. ¶ Casus literalis.Per se patet, per illud quod hîc dicitur.Bart. ¶ No.primò ibi:*prætio.&c.* Nihil enim dicit de prece.Ex quo argue secũdũ Host.q; preces interuenire possunt:dummõ cesset corruptio:quo casu loquitur j.e. quoties. ¶ †No.bene hoc dictum,quia licitè rogatur quis vt testimonium perhibeat veritati:ex quo argue,quòd testis productus à parte:sine alia citatione,non potest tanquam se ingerens & suspectus recusari.[a] quia precib⁹ partis producentis potuit induci:vt hîc. Qd̃ bene not.& sic non debet dici se ingerere.& sic reperi concluisse domi.de Rota. decisio. xxxvj.& aliquid subijciã in.c.sequen. ¶ Quare autẽ preces, & non pretium interuenire possunt?dic,q; citius corrumpitur pretio, [b] quàm precib⁹.Citò enim dicit canon, violatur iustitia auro.in.c.pauper.xj.q.iij.In collatione tamen spiritualium etiam preces cessare debent.j.q.j.c.sunt nõnulli.De quo dic, vt legitur,& no.in.c.tuam.de ętate & quali. ¶ No.secũdò,q; edictũ [c] de te.est prohibitoriũ, s.certarũ psonarũ:& pmissoriũ regulæ.Quilibet enim admittitur,nisi expresse reprobetur. ¶ †No.vltimò vnũ actũ,qui explicãdus est à ieiunis.s.act⁹ testificãdi.An hoc fit de necessitate,an de honestate,dicã cum gl.Plures alios actus à ieiuno explicandos:vide per gl. in.c.sacra.de consecra.distinct.j.& vltra illos addit Hostien.hîc vnum.s.prædicare verbum Dei.Honestius em̃ fit à ieiunio. Vide pulchrum text.Hier. in.c.ecclesię Principes.xxxv.dist.Tamen secundũ Ioan.And.seruatur quandoq; contrariũ : quia post prandiũ plerunq; habetur populus melius:& per prędicationẽ tunc factã retrahũtur homines à peccatis:vel saltẽ tunc desistunt,& interrũpuntur: aliâs nullum tempus impedit consiliũ sanæ mentis.C.de transac.l.nõ minorẽ.Saluo quod not.de officio delega.consuluit.§.fi. Dic, quòd istud non fit propter defectũ rationis & sanę mentis contingentem post prandiũ:sed, vt deuotius & sobrius recitetur verbum Dei.Nam tẽpore ieiunij facilius quis cõpungitur & eleuatur ad contemplationẽ Dei:iuxta illud prefationis,quę cantatur in missa tempore quadragesimali . Qui corporali ieiunio vitia comprimis,mentẽ eleuas.&c. ¶ Quis autẽ dicatur ieiunus,vide bo. glo.in.d.c.sacramenta.& not. in.c.si constiterit j.de acc.Et breuiter potest dici ieiunus perfecta digestione etiã sine dormitione. de conse. distin.ij.c.tribus.licet quidã contra respectu dormitionis. ¶ Quęro quid si prętio testes fuerunt inducti?Respõdet glo. ij.testimoniũ nõ valere:quia corrupti sunt. & dic, quòd possunt. accusari de falso.l.j.ff.de fal.no.Bart.in.l.Diuus.ff.de re iudi.vide quod dixi in.c.licet.ĩ.tit.proxi.Et not.quòd alio nõ probato,prę sumitur corruptus.Et intelligo istũ tex.de pecunia nõ recipienda pro actu testificãdi.Debet em̃ dictum testis esse gratuitum.xiiij. q.v.c.nõ sanè.Nam pro expensis fiendis in veniendo,stando &redeũdo:licitè daf pecunia.de quo dic,vt in.c.statutũ.in fi. de resc. lib.vj.&.iiij.q.iiij.c.si testes.§.Item liberi.versi.venturis. ¶ †Vlterius quęritur, quis dicatur idoneus testis:dicit glo .iij. quòd qui libet pręsumitur idoneus,nisi expresse reprobetur.de pręsum.c., fi. ¶ Not.gl.iuncto tex.quòd ille dicitur idoneus testis,qui nulla exceptiõe legitima repelli potest.Talis etiã dicitur oĩ exceptione maior,in.c.j.de consan.& affi.vbi not. ¶ †Itẽ quęro nunquid testis debeat esse necessariò ieiunus.Glo.vt.dicit,qd̃ non.Ad istum tex.respondet,q; loquitur de honestate alle.xxij.q.v.c.honestum Io.And.super tex.dicit,quòd salua glo.posset dici hunc tex.procedere in locis,vbi sunt homines impotentes, vel indiscreti post potum.Contra hoc facit illa dictio vniuersalis negatiua, nullus. &c.Et sic comprehendit oẽs tàm potentes, quã impotẽtes: quapropter nõ esset absurdũ dicere,vt indifferẽter testes examinent ieiuni:quia sunt magis sobrij.Sed propter has opiniões cõtrarias esset standũ consue.quę est optima legum interpres. de cõsuetu. c.cũ dilectus.&.l.fi de interpretatione. ff. de legi.Põt etiã quęri, quid denotet litera ibi conuentui.Io.And.exponit.i.cõcilio.hæc expositio satis probatur ex suprascriptione. ¶ †Not. ex hoc,qd̃ non solũ cõuentus dicitur religiosorũ congregaito [d] sed etiã cõciliũ generale.Dicitur em̃ à conueniendo in vnũ.vnde cœtus,cõuentus,synodus,& cõciliũ,idem importãt.Et de his,& quibusdã alijs:vide bo.tex.in.c.j.xv.distin.¶ Vltimò not. inquantũ tex.hîc videtur repellere infideles.excipere casum.c.contra Christianos. de hære.lib.vj.vbi bo.tex.cum gloss. Abbas.

a ¶ Recusari. Adde Alexan.consi.lxv ij.lib.ij.
b ¶ Pretio. Adde limitandum,vt per Ro.sin.suis,fo. ix,
c ¶ Edictũ.hoc idẽ voluit glossa. in.l. quoniam.C.de hęreti.probatur in.cçũ apud.vbi A b. in primo notabili j.de sponsali.& in .l.mutus,§.cum q̃ritur.ff.de procurato, Contrarium tamẽ tenet.d. Nellus in tract.de teste, in principio.
☙ SESA.SAPI.
d ¶ Cõgregatio.Vide cumulata per Fely .in.c.capitulum sanctæ Crucis.co.j, s̃.de rescr,

☙ SVMMARIVM. ❧

1 *Testis debet adstringi iuramento, vt testificetur pro vtraq; parte.*
2 *Admonitio iudicis habetur pro trina citatione.*
3 *Vna citatio cõiter sufficit in meritis causæ.*
4 *Actus depositionis testium refertur ad tẽpus iuramenti.*
5 *An lex quæ prohibet actum fieri apponendo pœnã, videatur actum etiã annullare.*
6 *Quæ requiruntur ad hoc, vt testes dicantur idonei.*
7 *An semper pars debeat citari ad videndum iurare testes.*
8 *Pars debet citari ad videndũ publicationem testium, quando procedit per inquisitionem.*
9 *Iudex potest facere ad instantiam partis, vt testes examinentur clandestinè, quando timetur potentia aduersarij.*
10 *An valeat receptio testium, si pars citata noluit comparere.*
11 *An receptio testium valeat, si pars citata non potuit comparere legitimè impedita.*
12 *Testes, qui potuissent repelli ab initio, si sint examinati faciunt iudicium.15.*
13 *An quando testator mandat stari dicto vnius informati de voluntate sua, potest*

a ¶ In nomine domini. Vide quod not. do. de Rot. deci. cxxv. ſecundum ordinem meum nouiſſimum. & in eo ordi. deci. clxvij. Et adde quòd in caſu huius decreta, ſufficit vnica citatio ſine peremptorio ſecundum. d. Anton. poſt Ioan. and. in. c. conſuluit in, v. colum. de offi. deleg, Sed Bal. in. l. ſi quando. in. ij. colum. C. de teſt. tenet contrarium, quòd imò exigit peremptoria: quia in teſtibus cõſiſtit tota vis iudicij. Et quod non requiratur peremptoria tenet do. Anto. in c. paſtoralis. ī. vij. col. j. de excep. Et vtrum ſit neceſſe, quod qui citatur ad vidēdũ iurare teſtes, citetur perſonaliter: an ſufficiat citari ad domum vide plenè per do. Anto. in. c. fin. de eo, qui mit. in poſ. in antepenul. colũ. & plenè per Ioan. andr. in reg. iu. præſumitur. lib. vj. in mercu. & per do. Ant. in. c. ſignificauit. in penult. colũ. verſi. vlt. gloſſ. j. eod. tit. & per Bar. in auẽ. ſed ſi quis ab aliquo. in vlti. colũ. C. de teſti. Et adde, quòd quando examinandus eſt teſtis, cui certũ eſt nihil poſſe opponi. non eſt neceſſaria præſentia partis. Iſtud dicit do. Ant. in. c. veniens. el. j. in. iij. col. j. eo. Et quando datus eſt terminus ad ꝓbandum, vtrum ſi pars velit producere probationes intra terminũ, alia pars ſit citãda: vide per Bal. in. l. ſi. in fi. j. col. C. qui admi. vbi dicit, quod ſi probationes producuntur in fine termini aſſignati, non eſt neceſſe citare partem: ſecus ſi producerentur aliâs intra terminum: vt dicit Bart: in. l. ij. ante medium. C. de tempo. ap. Et vide quod de hoc multum latè ſcripſi, poſt do. Abb. in. c. q̃uis. de appel. Sed idem Bal. videt aliter diſtinguere in fin. q. in auẽ. ei qui circa prin. C. de tempo. ap, ſ. an ſit aſſignatus terminus ab homine, & non requiratur citatio: vt. c. ſæpe. de ap. Aut à iure: & tunc requirit. vide tamen eundẽ Bal. in. d. l. ſi quando. C. de teſt. An aũt quando vna pars ſit citanda: dic, ꝙ aut quis producit ad effectũ notificationis: & nõ eſt citanda. Ita dicit Bal. in. d. l. ſi quãdo. in fi. ꝓ tex. in. c. charte, iij. q. ix. Et adde hic Bal. in authen. hodiè. circa prin. C. de iu. calum. vbi dicit, quòd licet ſit citanda pars in examinatione teſtis tamẽ ſi prius teſtis depoſuit, & modo velit declarare dictum ſuum: non erit iterato pars citanda. ¶ Sed an ſit nulla examinatio teſtiũ facta parte nõ citata: dic, ꝙ ſic ſecundum Bar. in auẽ. at qui ſemel. in. v. col. verſi. quæro quid ſi publicatio. C. de probat. Et idẽ dicit dominus Ant. j. eo. c. fraternitatis: in. xxvj. col. ver. idem dicit. Et Adde, ꝙ ſi notarius ſcripſit: & talis teſtis iuratus depoſuit: non tamẽ ex hoc præſumitur partem fuiſſe citatam ad videndũ iurare teſtes. h. d. do. Ant. in. c. fraternitatis. in vlt. char. j. eo, & vide qđ ibi no. ¶ Et de illo articulo, qñ eſt aſſignatus alicui terminus ad probãdũ, an & qñ vult producere probationes, debeat facere citari aduerſarium, vide Bart. in. l. q ante Calendas. ff. de ver. obli. & in ex trauagan. ad repri. in ver. de plano, circa medium, coniuncto eo, qđ ſcribit Bar. in fi. illius ver. Et ad videndum iurare teſtes ꝙ ſufficiat vnica citatio ſine peremptorio: tenet do. Anto. in. c. quoniam frequẽter. §. in alijs. in. iij. col. vt lit. non conteſt. Et adde huc ꝙ teſtis examinatus parte non citata, facit iudicium, ſecundum Barto. in. l. hæreditarias. ff. de crimi. expil. hære. Adde huc caſum, in quo teſtes recipiuntur parte non cita. vide licet in caſu. c. prætereà. el. ij. de ſponſa. ſecũdum vnam lectu. quã refert hìc do. Abb. Et de hoc an ſit neceſſaria citatio ꝑtis, qñ ſtatutũ ꝑfigit terminũ ad producendũ: vide Bal. in. l. j. in fi. de libel. dimi. & Bal. in. l. ſi ea. in fi. C. q accuſ. nõ poſ. & in. l. j. §. fi. ff. de fer. & tex. huius Decret. in noĩe Domini. limita valde mirabiliter, ꝑ er Bal. & Pau. de ca. poſt. Gul. de cu. in. l. ad egregias. ff. de iureiur. quãq; eius dictũ nõ ſi tverũ: quia eſt contra caſum aptũ, in. l. ij. §. ſinaũt vel dignitas. C. de iur. calumn. Item adde ꝙ in tãtũ neceſſaria eſt citatio ad videndũ recipi teſtes, ꝙ ſi Pa. ſimpliciter deleget receptionẽ teſtiũ, videt data ꝑtãs citandi ꝑtes ad videndã receptionẽ teſtiũ. tex. eſt in. c. cõſtitut⁹. & ibi no. d. Ant. in. j. col. j. de appel. Item, ꝙ ſufficiat vnica citatio ſine peremptorio ad videndũ iurare teſtes, firmat Bart. j. l. ſi finita. §. Iulia. circa prin. ff. de dã. infec. & j. l. cõſentaneũ. C. qũo & qñ iu. dicit eñ Guli. de cu. & Bart. in. d. l. ad egregias. qꝙñ mittit ad mulierẽ pro teſtimõio, nõ debet ꝑs citari vt veniat ad videndũ iurare mulierẽ. ſec⁹ diceret, ſi mitteret ad aliã pſonã priuilegiatã: quia tũc debet citari pars vt vadat cũ tabelliõe ad domũ priuilegiatę pſonę: vt videat ipam iurare, per tex. in auẽ. vtli tig. iurẽt. §. ſi verò. Sed vide qđ ſcripſi poſt Do. ī. c. ij. §. j. de iudi. libr. vj. vbi hoc perfectiſſimè declaraui. Itẽ vide Do. in. c. multis. in. ij. not. xliij.

ſua, poteſt ille examinari abſque eo, quòd pars citetur.

14 *Teſtificatio teſtis ſine ipſius citatione valet.*

15 *Articuli, quando admittuntur, pars non eſt citãda, ſed quando producuntur ſic.*

16 *Depoſitio teſtium, an valeat ſi citatus eſt dominus qui non cõparuit: & procurator nõ eſt citatus.*

17 *Perſona procuratoris inſpicitur in his quæ ſpectãt ad ordinẽ litis: in his verò quæ ſpectãt ad perẽptionem litis inſpicitur perſona domini.*

18 *Conſtituti ſunt duo procuratores ita, quòd cõditio vnius præoccupantis, nõ ſit melior: vnus ꝑoccupat, alter producit teſtes: an productio teneat?*

¶ *CAP. II.*

a IN nomine a domini. ¶ Nulla eſt receptio teſtiũ facta cõtra nõ citatũ. Diuiditur in tres partes. Nã primò ponit dictũ. Secũdò ꝓbat per legẽ. Tertiò concludit. Secũda ibi: *ne poſteà*. Tertia ibi: *ecce*. ¶ Caſus literalis. Eꝑs quidã dicebat, ꝙ eo abſente viliſſimi teſtes recepti fuerunt cõtra ipſum. vnde nõ debent ſibi præiudicare: vnde conqueſt⁹ fuit fuit dño Papę. & ipſe reſpondet, ꝙ ſi eſt ita nullius momenti eſſe huiuſmodi teſtes, & iſtud ꝓbat ꝑ legẽ: vbi dicit ne poſteà obijciat teſtibus, ꝙ quę ꝑ vnã partẽ geſta ſunt, oportet vt teſtimonia dent aduerſario à iudice monito, vt veniat, & audiat teſtes. Si verò venire noluerit iuſto ipedimẽto ceſſante, valebũt acſi vtraq; pars ꝑſens fuiſſet. Ex qua lege argumentat Papa aduerſariũ ſemp eẽ admonẽdũ, vt veniat ad audiẽdũ teſtes. & q̃a hoc hîc omiſſum eſt, firmitatẽ non obtinet. Et. c. iſtud loquit de materia illi⁹ decret. ij. q. j. c. in primis. Ber. ¶ No. ex prĩcipio nomem dñi in actiõibus noſtris inuocandũ. concor. xxiij. di. in noĩe dñi. vide pulchrũ tex. in. c. nõ liceat xxvj. q. v. vbi dicit oĩa quęcũq; facitis in verbo, aut in ope, in noĩe dñi noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo. & habentur illa verba orginaliter Actuũ. xvij. & facit. j. q. j. c. cũ Paul⁹. vide aliquas cõcordãtias in Spec. de inſtru. edi. §. ij. in prin. ¶ Not. ij. cauſas decidẽdas & inſtruendas & ordinãdas ſecundũ ius ciuile: ex quo canones nõ obuiãt. vide plenè in. c. j. de no. ope. nun. Et gñraliter, an & qñ valeat lex ciuilis reſpectu eccleſiarũ & perſonarũ eccleſiaſticarũ: dico plenè in repeti. c. quę in eccleſiarum. de conſtit.

1 ¶ † No. iij. ꝙ teſtes b debet eẽ cõmunes, & de
b ponere pro vtraq; parte: & non pro producente tantũ. xiiij. q. v. c. nõ ſanè. & ad hoc iuramento adſtringi debent: vt not. gl. in. c. fra-
2 ternitatis j. e. ¶ † No. ibi: *à iudice, aut defenſore. &c.* ꝙ iudex põt monere & citare partẽ per ſe, & per alium. ſ. defenſorem. i. nũtium. quin imo plus dico, qđ etiã vbi requiritur trina citatio, ſufficit vnica monitio iudicis: quia illa habet vim trinę citationis: vt in. l. ij. C. qũo & quando iudex: & vide glo. in. c cõſuluit de offi. deleg. in ver. terminum. ¶ † Item no. ſufficere vnicam citationẽ ad actũ receptiõis teſtiũ: & cõmuniter in medijs cauſę ſufficit vnica citatio. vide plenè per Inno. & alios in. d. c. cõſuluit. aliquid per eundẽ in. c. ad petitionẽ. de accuſa. ¶ Not. ibi. *ſed etiam ipſo præſente facta fuiſſent &c.* qđ abſens contumaciter habetur pro preſente in ſui preiudicium, & actus eo abſente explicatus perinde valet, acſi eo præſente factus fuiſſet. concor. c. veritatis. de dolo & cõtu. & c. ij. de arbi. lib. vj. ¶ No. ꝙ tẽporaliter impeditus non tenetur venire: nec diſt. vbi per illũ tex. dicit, ꝙ multitudini teſtiũ nõ credit ſine ꝑtis citat. ¶ Adde, an ſufficiat citatio ad domũ: cũ teſtes examinantur ad ęternam rei memoriã Alex. conſi. cciij. lib. ij. & quãdo citatio partis nõ ſit neceſſaria cũ certũ eſt nihil poſſe opponi: vide Ro. cõſi. ccvij. Et an ꝑs citãda ſit denuo: cũ teſtis vult declarare dictũ ſuũ per eũ Ro. cũſi. ccccxxxij. Et an preſumatur iuramẽtũ cùm notarius ſcripſit. T. iuratus depoſuit. vide Alex. conſi. xlij. lib. iij. Inquantũ hic addens reprobat limitationẽ Bal. & Pau. de caſtr. dic, ꝙ fuit reprobatio Rom. ſing. ſuis fo. x. incipien. fuit vnus ex vobis.

Anton. Fran. ¶ An citatio perẽptoria requiratur in teſtibus: dicas ꝙ ad iuramenta teſtiũ, videtur requiri peremptoria citatio, ſed non ad pub. proceſſus, ſecundũ Bal. in. l. qñ. in. iij. col. C. de teſti. ſed Bar. in. l. conſentaneum. in. iij. col. in princ. videtur tenere contrariũ, qđ nõ requiratur citatio cũ peremptorio. Et iſtud credo verius: tñ citatio teſtiũ peremptoria requiritur: nõ ad vim probatiõis: ſed ad mulctãdos teſtes, ſecundum Bal. qui ita ſeipſum declarat. in. d. l. ſi qũ. in ver. venio ad materiã vtilem C. de teſtib. vbi dicit, ꝙ ſemꝑ requirit peremptoria citatio ad mulctandos teſtes & alios citatos. Sine aũt citatione ipſorũ teſtium & partis ad videndũ deferri iuramenta, putarem non valere depoſitionẽ tanquam vi dererur teſtis vltro ſe ingere, & ſponte ad teſtificandũ venit: niſi veniret citatus. & per conſequens redderetur ſuſpectus: vt in. d. l. ſi qñ. C. de teſti. & faciunt quæ habent in materia. l. de vnoquoq;. ff. de iudic. & l. nã ita Diuus. ff. de adoptionibus.

a ☙ SEBA. SAPI. ¶ In nomine Domini. Extende, vt per Abba. in c. ſignificauit in ſecundo notabili. j. eodem. extende etiam ad productionem inſtrumentorũ: vt per Ang. & Alex. & Moder. in. l. properandum §. ſinaũt reus. C. de iudi.

b ☙ SEBA. SAPI. ¶ Quod teſtes. vide Bal. in. l. ij. in. j. col. C. de eden. vbi dicit, qđ ſi teſtis, qui depoſuit: pro vna parte, interrogatus pro alia parte noluit rñdere: tollitur fides ſuo teſtimonio: vide multa cumulata

per.d.Iaſ.in.l.prę ſcriptione.colũ.ij. ij.notabi.C.ſi cõtra ius,vel vti.publi,vide etiã Abb. in.c.cũ dilecti.j. de accuſa.

per aliũ cõparere. Et actus geſtus eo abſente licet citato:perinde quo ad effectũ inualidaꝫ acſi nulla citatio fuiſſet facta. de quo aliqd j. e.in.l.quę ſitũ.ff.de re iudi. ¶ Itẽ no.ibi:& *nõ ex ineuitabili quadã neceßitate &c.* ꝙ quęlibet neceſſitas excuſat.iõ alibi dicit tex.ꝙ leuis febricula,& vetus quartana nõ excuſat.d.l.quę ſitũ.& no.gl.in.c.placuit.xviij.diſ.vide generaliter no.in.c.querelã.de ꝓc. ¶ †No.ibi: *ad audiendos teſtes &c.* iũcta gl.ꝙ teſtis videt recipi & deponere qñ iurat. [a] Actꝰ em̃ depoſitiõis refert ad tẽpus iuramẽti. Ad hoc.l.ſi qñ. C.de teſti.& tetigi i c.licet de ꝓbatio. ¶ †Vltimò no.ꝙ actꝰ geſtus cõtra legẽ eſt nullꝰ.cõcor.x.diſt.c.vides.& regula,quę cõtra ius. de reg.iur.lib.vj.&.l.nõ dubiũ.C.de legi. Et anteq̃ vltra progrediar,qa hoc eſt ſatis vtile canoniſtis:quęro an hoc ſit verũ indiſtinctè:maximè vbi pœna eſt appoſita. Diſtingue,aut diſpoſitio eſt nõ pœnalis aut pœnalis. ¶ Primo caſu actꝰ regulariter eſt nullus:vt hîc,& in iuribꝰ ſuperiꝰ allegatis. Quod intellige qñ lex habet perpetuã cãm prohibitiõis:id eſt ratio prohibẽdi eſt perpetua.ſecus ſi tẽporalis . qd declara:vt no.in.c.tua.de ſpõſa.c.duo.vbi gl. &.x.diſ.d.c.vides. Et eſt bona.gl.declarãs hoc primũ mẽbrũ,qñ diſpoſitio non eſt pœnalis in regula,quę cõtra ius fiũt. pręall.quã omnino vide. Sed difficultas maxima eſt in ſecũdo mẽbro,qñ diſpoſitio eſt pœnalis:in quo varij varia ſenſerũt:vt no.per legiſtas.in. l. non dubiũ.pręalle.vbi plenè.& per Bar.in. l.prętor.in prin.ff.de no.ope.nun. ¶ Quidam em̃ ſimpliciter dixerũt,ꝙ per appoſitionẽ pœnę ſuſtinet actus:quia lex non videtur tunc ſimpliciter prohibere:ſed vltra proceſſit apponendo pœnam. Hoc verum,niſi lex inducat vltra pœnam,etiã actus nullitatẽ, ſicut facit tex.in.l.iubemus.C.de ſacroſan.ecc.& in.c.qa propter.de electi. ¶ Hęc.opi.non videt placere Bar.in.d.l.prętor.alleg.d. l.iubemus . & multa alia iura,quę vltra pœnã inducũt nullitatem actus. [b] Sed certè poſſet rñderi, ꝙ in illis iuribus lex non fuit cõtẽta pœna extrinſeca:ſed etiã voluit inducere nullitatẽ actus. Ipſe tñ Bar.multũ inſtat.in.d.l.prætor . & in effectu vult,ꝙ aut nullitas actus tẽdit in prę iudiciũ faciẽtis contra legem & habebit locũ vtrũq;.ſ.actus nullitas,& pœna appoſita in lege.& hoc in odiũ ipſius,qui voluit actũ gere re cõtra dictã legẽ iubemus. Si verò nullitas actus tẽderet in pręiudiciũ alterius,qui nõ fecit cõtra legẽ:& tũc actus remanet validꝰ , & pœna cõmittit. Iac.de Ra.& multi alij aliter &probabilius diſtinxerũt in.d.l.nõ dubium. Quod aut lex pœnalis eſt ſeparata â lege ſimpliciter prohibẽte:& tũc inducit actus nullitas reſpectu legis pœnalis:aut non reperitur lex ſimpliciter prohibens: ſed ſolum reſpectu pœnæ:& valet actus:quia ex eadẽ diſpoſitione pœnæ generalis,non cõpatitur ſe cũ ſpeciali:vt in.l.ſanctio legum.ff.de pœn. Sed ex diuerſa lege bene cõpatit ſecũdũ eũ . Dñs Bal.dicit,ꝙ qñq; nullitas actus non eſt pœna:vt puta quando lex detrahit poteſtati dãtis,vel adminiſtrantis, vel delictum præſumit:& tunc ſpecialis pœna inſerta in lege:nõ facit actum valere : quia ſua natura prohibetur , & habet nullitatem intrinſecam . Si aũt nullitas propriè loquendo eſt pœna : tunc habet locũ conſyderatio Iacobi & aliorũ. Et hoc inducit ad ſtatutũ, quo cauetur, ꝙ nullus cõtrahat,quin ſoluat gabellam de cõtractu:& ſi nõ ſoluerit gabellam ſoluat cẽtum nomine pœnę. Hoc em̃ caſu, vt patet ex prędictis valet contractus ſecundũ eũ:quia lex vltra procedit imponendo pœnã diuerſam à pœ. nullitatis vt in pręal.l.ſanctio. & hoc mihi ſatis placet. ¶ Et ad primũ membrum diſtinctionis Bal.facit,qd not.gloſ. in cle.de iur.patr.quã vide. Ad ſecundũ & ad dictum Iac.& aliorũ ſatis faciunt iura, quæ vltra pœnam annullãt actũ. Nam ſi induceretur actus nullitas,fruſtra iura illud exprimerent. Ad vnum tñ aduerte,qd limitat vtrũ membrũ: nõ em̃ ſemper ex nõ obſeruantia legis inducitur nullitas ipſo iure: ſed quandoq; pręſtat cãm irritãdi,qñq; ipſo facto irritatur. ¶ Scire em̃ debes,ꝙ qñq; lex iubet aliquã ſolẽnitatẽ adhiberi tpe contractus:& tunc ſi aliter fiat,contractus eſt nullus ipſo iure: vt in.c.ſi ne exceptiõe.xij.q.ij.&.x.q.ij.c.eaem̃.§.hoc ius porrectũ.&.d.l.nõ dubiũ.&.c.auditis.cũ ibi not.de elec.&.C.de teſta.l. hac.cõſultiſſima.circa prin. Quandoq; lex iubet aliquã ſolennitatẽ adhiberi poſt contractũ,vel aliũ actũ perfectũ:tunc ſi illa ſolennitas:nõ interuenit,nõ inducitur actus nullitas ipſo iure:ſed nõ valet in effectu quia debet annullari:niſi aliud expreſſè caueretur in diſpoſitione. Et hoc notabiliter videtur probari in.l.vniuerſa. C.de prę ci.impe.offeren.& ibi per glo.& Bar.pone exemplum.dicit ſtatũ de quolibet contractu ſoluat gabella.x.ſolidorũ pro libra certèſi non ſoluitur contractus remanet validus:licet poſsit annullari.quod procedit etiã ſi lex dicat,aliâs non valeat. Debet em̃ intelligi non valeat,ſcilicet in effectu:vt in.d.l.vniuerſa. ſecus ſi diceret nõ valeat ipſo iure,vel ipſo facto. vide ad hoc gloſ.in regula in
6 pœnis.de re.iur.lib.vj.& hęc not. ¶ †Quæro quia hîc excipiebatur teſtes fuiſſe viliſsimos:quę debent conſyderari de teſtibus ad hoc,vt dicatur idonei. Glo.prima ponit verſus, quos ſic declara. Conditio.i.an ſint ſerui,an liberi. debent em̃ eſſe liberi.iiij.q.iij.c. ſi teſt.§.liberi.ad finẽ. Ibi,*ſexus*.vt ſcilicet ſit maſculus,nõ fœmina. Hoc intellige,vt not.in.c.forus.de verbo.ſigni. ibi:*ætas*. vt ſit maior. xiiij.annorũ,ſi deponit in ciuil. In criminali verò maior vigenti.iiij.q.iij.c.j.&.c.ſi teſtes.verſi.in teſtimoniũ.& vide Spec.eod. tit.§.j.ver.item excipitur,quòd eſt impubes. Ibi: *diſcretio*. vt quis ſit diſcretus & mentis cõpos. ad hoc.iij.q.vij.c.Infamis.§.tria. Ibi: *fama*.vt nõ ſit infamis j.eo.c.teſtimoniũ. Ibi,*fortuna*. Vt nõ ſit pauper.de quo dic,vt no j.eo.c.ſi qui teſtium. Ibi,*fides*. Vt nõ ſit infidelis j.ſ.eo.c.j.cum ibi no. Alij ponunt alios verſus, ſed nõ eſt curandũ:& vide Specu.eo.tit.§.iam de interrogatorijs:verſi. quid ſi vnus. ¶ Opponitur & videtur partem non citandam: vt veniat ad audiẽdum teſtes:cùm debeant deponere in ſecreto j.eo. venerabili. ¶ Glo.in ver.*audire*. Dat duos intellectus. Primus vt audiat teſtes.ſ.iurantes.& iſte eſt bonus intellectus:& credo de mente literę,ꝙ poſt publicationẽ poterit videre atteſtationes. ¶ Secundus intellectus,vt intelligatur quando teſtes recipiuntur in cã publicationis.i.ad æternã memoriam:vt in.c.qm̃.§.ſunt & alij vt lit.non conteſta.ſic dicit intelligendam auth. de teſti.vnde hæc verba,quę ſunt in tex.ſumpta ſunt.& tunc expone ſecundũ glo. ad audiendũ teſtes.i.depoſitiones teſtiũ.Sed certè iſte intellectus in ſe non eſt verus:quia tũc teſtes ſunt examinandi in ſecreto : licet poſteà publicentur ad futuram memoriã . Tene ergo primũ intellectum.dicit tñ Ioã.vt not.ij.q.j.c.in primis.qd quęlibet partium põt intereſſe depoſitioni teſtium: tñ non poterit poſtmodũ ſuper illis capitulis teſtes producere:ſed Bar.Brixi.ibi contra qd videtur verius ſecundum Ioan.An.vt liberius teſtes teſtimoniũ dicãt. Et contra rationem,qua mouebatur Ioan. And.ſcilicet qd pars pręſens melius ſciret interrogare: habemus remedium ſecundũ Ioan.And.vt interrogatoria det in ſcriptis:vt in.c.ij.eod. tit.lib.vj.ſecundũ quę teſtes examinabuntur:vt ibi:& ſic etiã ſeruat generalis conſuetudo:vt not.Accur.C.eo.ſi quando. & Spec. eodem.titul.§.nunc tractandum. in prin. quod ſatis mihi placet:
7 & videtur de mente omnium iurium. ¶ † An autem ſit hoc indiſtinctè verum,vt pars debeat citari ad videndum iurare teſtes: certè regulariter hoc eſt verum:vt hîc.&.l.ſi quando. C.eodem. Excipit dominus Antoniusres tcaſus Primus vbi factum eſt notorium,& iudex ad ſui inſtructionem recepit teſtes. Adducit notata

4 ibi. actꝰ enim depoſitionis. intelligere ſemnitatis in iuditio ſeruanda, quo a cauiſ ſpẽ iuramenti teſtis fuerit habi depoſitionis reddit inhabilis appellat in.c.conſtituimꝰ.3.q.5. Bald.m.c.i.ñ.3. int. neceſſ. ad probat. in feud. ſeꝛ idem, Super eo i thoſi.ſ.eo.folin.m.c.liat, ſ. &.1. Abb. inc. teſtimoneũ. ñ.5.ſ.eo .col.3. hanc dicit comu. opinio. perl. de Carboña. edit. per quem te Bald. 1. anteſt. remouer. debe. &ſ. in feud.ꝙ idẽ conſiderat ſpẽ depoſitionis. ꝙ not.

SEBA.SAPI.
a ¶ Qñ iurat. Quãdo teſtes dicãtnr reci pi,qñ iurant : vide Fely.& Aret.in.c. licet cãm.ſ.de ꝓbatio.vbi exponit tanq; diuerſa recipere & examinare:& idẽ not.Ab. in.c.cũ cãm. ĩ prĩ. in.iiij.notab.j.eo.

SEBA.SAPI.
b ¶ Nullitatẽ actꝰ. Qñ actus contra legem ſit nullus: vide Alex.in cõſi. xxxvij.in.j.col.in j.volu.& Deci . in conſi.xvij.verſi de notario matricula to.Iaſ.in.l.oẽs populi.column. viij. circa medium . ff. de iuſti.& iure.

a ✠SEBA.SAPI. ¶ Tertius caſus. Adde aliũ caſum, qñ teſtes examinandi eſſent omni exceptione maiores & fidedigni, quibus aliqd opponi non poſſit: & quorũ dicto eſſet ſtãdum: hunc caſum ponit Alexãd. in conſi. cxxx. incipien. difficultas huius. circa medium, in. j. col. in. j. volu. Et dicit hoc eſſe de mente Bar. in. l. Theopõpus. ff. de dote prelæga.

b ¶ De crimine. ¶ Caſus in quibus ꝓcedit ad receptionẽ teſtiũ ſine citatiõe partis: ſed hos., & cõplures alios enumeratos vide per Ro. in ſuo ſingu. not. q incipit. regula eſt q ad receptionẽ. vbi omnino vide. & ſic licet iſte text. circa fi. dicat, q ſemper eſt admonẽdus ad ueriſatius: tamen hoc patitur fallentias. Item ad caſus hic poſitos adde, q etiam quando recipiuntur teſtes ex officio, eſt neceſſe vocari partẽ ſecũdũ Ioã. Andr. in addi. Specu., in ti. de teſte. §. nunc tractandũ. in prin. Et dicit, q fuit dictũ Guil. de Suz, in. l. iuriſiurãdi. C. de teſti. Item non eſt neceſſe vocari partem, qñ certũ eſt qd teſti nihil põt opponi. ſecũdũ do. Ant. ĩ. c. veniens, j. in. iij. col. j. eod. Item Adde aliũ caſum in quo non eſt vocanda pars, qñ teſtes ꝓpter potentiã eiꝰ contra quẽ ꝓducunt, non auderẽt deponere. tex. eſt in fin. de hæretic. in. vj. & j. ꝓxi. per Panor. Quod an ſit verum indiſtincte vide plenè per do. Abb. in. c. præterea. ñ. circa fi. de ſpõ. & p do. Ant. in. c. qm frequenter. in. vñ. colũ. vt lit. nõ conte. & qd ibi no. cuius dicta refert & ſequit. d. Abb. itẽ adde aliũ caſum, qñ qs vult probare periculum ſuo cõſocio in mercantia: quia põt recipere, vel examinari facere teſtes, qui interfueruut periculo partis parte non citata: quia fortè eſt multum remota. Hoc dicit Bart. in. l. ñ. C. de naufra. lib. xj. Et adde huc no. dictum Io. an. l. in. c. j. de homi. lib. vj. vbi dicit, q qñ timetur periculum pñt recipi teſtes parte nõ citata, & lit. non cõte. Quod dictum refert, & appellat ſingulare. do. Abb. in. c. cum non ab homine. ante mediũ. de iudi. pro eo allegans tex. in. d. c. fi. de hęre. in. vj. Item adde q quando agitur de probanda conſuetudine introducta à populo eiuſdẽ ciuitatis, poſſunt recipi teſtes parte nõ citata. Ita dicit do. Anto. in repeti. c. fi. in penul. char. in vlt. col. illius chartæ. verſicu. ad primum reducta. de conſuetudine. Item adde, q vbicũq; procederetur inſpecta ęqtate naturali, & iuris gentium, nunq; requirat citatio ad videndum iurare teſtes ſecundum Barto. ſingulariter. in. l. ñ. C. de naufra. libr. xj. ita intelligit text. in. l. ſcire oportet. §. ſufficit. ff. de excu. tuto. Sed in hoc aliter videtur tenere Bart. in. l. filius. ff. de donatio. Et adde quod vbicunq; notata per Inno. in. c. bonæ. j. de ele. Tu intellige hoc ſecundũ notata per eundẽ Inn. in. c. tua. in fi. de cohab. cleri. & mu. & per gl. in. c. ad noſtrã. iij. de iureiu. Secũdus caſus, vbi agitur de informatiõe perſonę, an ſit habilis ad dignitatem adducit not. per Inno. in. d. c. bonæ. Ego allego. Inno. in. c. fi. de tranſla. Præla. in fi. vbi hoc ponit. & intellige hoc qñ procedit extraiudicialiter parte abſente: quo caſu ceſſat diſpoſitio huius cap. ¶ †Terti⁹ caſus[a] 8 a eſt, quando proceditur per viam inquiſitionis: adducit notata in. c. qualiter & quando. §. debet. de accu. Sed ego non credo hoc fuiſſe de mente literæ. Nec puto verũ in ſe: quia iura generaliter exigunt partem aduerſam citandam ad teſtiũ receptionem: nec diſtingunt inter proceſſum inquiſitionis & alium: vt hîc. & in dicta. l. ſi quando. Item ſi in ciuilibus, in quibus non agitur de tanto præiudicio citatur pars, vt nullo modo ſupplantetur fortius debet citari, vbi agitur de crimine:[b] b licet per viam inquiſitiõis. Nam poſſet ingeri pœna corporalis, quæ cenſetur maior qua libet pecuniaria. l. in ſeruorum. ff. de pœnis. Fateor tamen quod text. illius. §. debet. multum facit pro contraria parte in eo, quod dicit, quòd non ſolùm dicta, ſed etiam nomina ipſorum teſtium tradenda ſunt inquiſito. Et ſic videtur, quòd non ſit neceſſaria citatio ad videndum eos iurare. cùm tunc ſit neceſſe, quòd nomina tradantur. & ſic colligit ibi Ioã. And. illud dictum, quòd in cauſa inquiſitionis non eſt neceſſe inquiſitum vocari ad videndum iurare teſtes. fatetur tamẽ, quòd practica eſt in contrarium. ¶ Ego vt dixi, non poſſum mihi perſuadere hoc: cùm nullam rationem diuerſitatis videam. & reperio Bartol. in fine. ff. de quæſtion. in fin. apertè tenere citationem fiendam, etiam ſi prius illi teſtes fuerint recepti in inquiſitione generali: cùm ignorabatur perſona, quæ commiſerat maleficium: iuxta nota. per Incent. in capitu. bonæ. j. de electionibus. Et ſic intellige illud dictum Innocent. [c] ¶ Ad text. c capitu. qualiter. poſſet reſponderi, quòd vltra citationem ad videndum iurare teſtes, requiritur vt nomina tradantur inquiſito. vt ſi perſonæ ſint ſibi incognitę poſſit interrogando de illarum qualitate ſe informare. Poſſet em alia pars promouens inquiſitionẽ, vel iudex procedit ad informandum ſe de abſentia rei, non requiritur citatio ad videndum iurare teſtes. Ita tenet ſingulariter Bartol. in extraua gan. ad reprimendũ, in ver. per edictum, per text. in authẽ. de exhiben. & intro, re. §. ſancimus. Item adde huc alium caſum, quẽ ponit Panor. j, hoc eo. tit. c. j. verſi. ſed quęro, quid ſi pars nõ fuit citata ad videndũ iurare teſtes &c. Itẽ adde, q quãdo partes dederunt licentiam iudici, vt poſſit recipere teſtes in abſentia ipſarũ: nulla requiritur citatio advidendum iurare teſtes: ſecundũ Bal. in. l. ſi quando. in. ñ. colũ. C. de teſtibus. Item adde, quòd vbicunque lex in actu nõ exigit plenã probationẽ, ſed cõtẽtatur ſolis articulis: ibi poſſunt recipi teſtes parte non citata. Ita ſing. dicit Do. poſt Hoſti. in c. ꝓ humani. §. fi. in antepenult. col. de homi. in. vj. & ibi Hoſtiẽ. dicit q vbi ſubeſt periculum, pñt recipi teſtes parte non citata. qd dictum refert & ſequit ibi Do. in. §. fi. in antepenu, col. Pro hoc optimè facit elegans dictũ, qd ponit, d. Ant. in, c. imputari. in prin. pẽ. col. de fidẽ inſtru. ¶ Hoc idẽ eſt de mente Innoc. in. c. cum in tua. in glo. ſuper verſ. de plano, de ſpon. & ibi vide do. Anto. in fi. poſt Innocẽ. & Ioã. An. ĩ. c. j. in. iñ. col. ver. ad ſecũdũ cõtrarium. de poſtul. pla. ẽt hoc vid ꝓ Do. in. c. ſi fortè. in vlt. col. ver. vlti. quęro. de ele. in vj. poſt. d. de Ro. deciſio. cclx. ſcdm ordinẽ nouiſsimũ. Itẽ circa hoc vid bal. ĩ l. cõgruit. ĩ. fi. ff. de of. pñſi. & ĩ. c. j. §. homi. de pa. iur. fir. & facit q no. Bal. ĩ ad di. Spec. ĩ ti. de ĩq. ipſe iudex ex officio ſuo adducere teſtes incognitos: nec eſſet ſatisfactum inquiſito videre eos iurare, niſi nomina ſibi tradantur: vt ſic per traditionem nominum poſsit peruenire ad cognitionem perſonarum. inſti. de leg. §. ſi quis in nomine. Excipio ego à dicta regula caſum notabilem: de quo in cap. fi. de hære. lib. vj. videlicet in caſu hęreſis: cùm timetur potẽtia inquiſiti: tunc em nomina ſubticentur. 9 ¶ †Adde alium caſum, qui põt ſub ſe cõprehendere multos videlicet, quando quis non audet alicui, etiam in ciuilibus mouere qõnẽ propter illius potentiam: quia timet ne interim moriantur teſtes. Poteſt em petere à iudice, vt clãdeſtinè recipiat teſtes ad futuram rei memoriam: vt notanter dicit Hoſti. in. c. quoniam. vt lit. non conteſt. & facit in argu. 10 d. c. fi. ¶ †Quæro, quid ſi pars citata non curat ire ad videndum iurare teſtes. Dicit glo. in ver. noluerit qd nihilominus teſtes recipientur, & valebit depoſitio, acſi præſens fuiſſet. Hoc tamen limitat, ſi lis eſt conteſta. aliãs non: per. c. quoniam. vt lit. non conteſt. Pondera duo ex gloſ. Primò, qd eſt in optione citati, an velit ire, vel non: quia in hoc tractatur de ſuo præiudicio tantum. & de hoc vide tur text. hîc. ¶ Sed tu limita hunc tex. & glo. ſecundũ notabilem tex. in. c. conſtitutus de fideiuſſo. & ibi per glo. Nã quandoq; conſtringitur ad eundem velit nolit: vt ibi. ¶ Secundò limita hanc gloſ. quòd ad validitatem depoſitionis teſtium requiritur li. conte. ſ. niſi c c in caſibus, in quibus poteſt procedi lit. non conte. de quibus legitur & not. in cle. diſpendioſam. de iudic. ¶ †Quæro quid ſi pars ci- 11 tata venire nõ poſſit? Reſpondet gloſ. in ver. *ineuitabili*. q quòd tunc non debet reputari contumax: & depoſitio eo abſente facta, non valet, ſi conſtiterit de impedimento. Ioan. An. hîc dicit, quod talis receptio non eſt ex toto nulla: ex quo pręceſſit citatio. Sed non valet quo ad hoc, quin poſsit abſens in perſonas teſtium obijcere, ſicut potuiſſet ſi fuiſſet præſens. & ſic audietur ſecundum eum vltra caſus Decreta. præſentium ĩ. eo. ſuper quo remittit ſe ad not. per eum ſuper regula, præſumitur. de reg. iuris. libro. vj. in mercu. in fine d quæſtionis. Ibi enim concludit [d] citatum per ſonaliter, qui venire non potuit ad opponendum contra perſonas teſtium reſtituendum tex. quẽ alle. hic. d. Anto. in. c. qualiter. §. debet. de accuſa. non probat, q ad probandũ crimen per viam inquiſitionis poſſint recipi teſtes parte nõ citata: ſed probat q ad probandũ famã, mediante qua poſsit deuẽiri ad inquiſitionẽ, poſſunt recipi teſtes parte nõ citata: vt dicit ille text. in verſi. ne propter ſubreptionem nominum infamandi &c. & ideò dicas, q non eſt verũ, quod hic dicit do. Anto. de inquiſitione. qd etiã improbat hic do. Abb. pro quo contra. d. Ant. hic eſt caſus ſecũdũ do. Fran. de Are. in. l. diuus. §. cum autem. ff. de offi. prę ſi.

d ¶ Concludit. Qñ ille, contra quem abſentem & citatum recepti fuerũt teſtes docet de legitimo impedimento, ſi iudex ignorauerit impedimentum, valet receptio: ſed pars abſens reſtituitur ad opponendũ in perſonas teſtiũ, prout prius potuiſſet opponere: per auẽ. ſi dicat, C. de teſtib⁹. Sed tu tene opinio. do. Abb. hic, qui per iſtum tex. & per pulchras alias ratiões. tenet q n õſolũ reſtituetur ad opponendum contra teſtes ſed ad uerſus totam receptionem.

a ¶ Impedimentū. Et ex hoc qđ dicit hic Abb. & do. Ant. collige notabiliter, ꝙ ſcī a iudicis de īpedimēto legitimo partis, reddit ſnīam nullā nō ſolū diffiniti uā, ſed etiā quēlibet actū ꝓceſſus, ꝓut eſt hic in receptione teſtiū. & ꝙ hoc eſt caſus. in d. c. ſi duob⁹. in fi. quē hīc alleg. do. Abb. & eſt de mēte Bal. in. c. j. in pe nul. col. in ti. de mili. vaſ. q contu. eſt. vbi dicit, ꝙ regulariter ſciētia impedimēti ligat maēnus iudicis. ſed cōtrariū exp̄ſſè vult Barto. in. l. fi. circa prin. n̄. co. ff. de reſti. ī inte. vbi vult, ꝙ ſcientia impedimēti habet ſolū annullare diffinitionē: nō aūt interlocutoriā etiā ſi eēt ī terlocutoria magni præiudicij: vt miſſio in poſſe. ex prīo decreto. ſed credo veriorē eſſe opi. do. Anto. hic. & Abb. per ſuperius dicta.

SEBA. SAPI.

b ¶ Faciat indiciū. adde, ꝙ non ſufficit, ꝙ iudex ipſe recipiat indicia, & examinet teſtes ſup ipſis indicij⁹, ſed eſt neceſſe qđ ad hoc, vt vigore indiciorū receptorū poſſint venire ad tortūrā contra reū. qđ qñ examinat teſtes, faciat citare ip̄m reū: vt ſit p̄ſens à iuramento teſtib⁹ deferendo. Ita declarat Ang. Are. in tracta. maleficio. ī verbo fama publica. charta. n̄. ver. q̄ro qualiter ꝓbet. Etiſtud voluit Alexan. in cōſi. lxv. inci. habita ſup cōtētis. in j. volu. & not. idē Alex. in. l. fi. ī apoſtil. C. de quęſtio. a

ad falcultatem opponēdi in perſonas teſtiū ea, quæ tunc potuiſſet opponere, nō obſtante, quôd non præceſſit proteſtatio, iuxta formā. c. præſentium j̄. eo. Et idem concludit in citato ad domū, qui non comparuit: vt in caſibus, in quib⁹ citatio ad domū ſufficit in receptione teſtium, valeat receptio eo' abſente facta: ſed ipſe allegans citationē ignoraſſe audietur nunc cōtra perſonas teſtium: licet nō ſeruauerit formam ca. pręſentium. ſicut audit fictus contumax appellans. l. ab eo. C. quomodo & quādo. & no. in clemen. vna de dolo & contuma. ſed vbi non ſufficit citatio ad domum, receptio erit nulla, Et an & quādo ſufficiat citatio ad domum in teſtium receptione: vide ibi plenè per Ioā. And. & quod dixi in. c. cauſam. de dolo & contuma. & in. c fi. de eo, qui mit. in poſſ. ¶ Aduerte, ego fateor dictum Ioan. Andr. verum in receptione facta contra fictum contumacem eo caſu', in quo valet receptio in fictum contumacem: quia hęc receptio eſt legitimè facta, & nil ſua det retractationem arg. regulæ factum legitimè. de regu. iuris. lib. vj. Sed in alio caſu quando citatus venire non potuit, & vult probare legitimum impedimentum: credo, ꝙ dictum Ioan. Andr. non ſit indiſtinctè verum: primò per iſtum tex. à contrario, ibi: & non ex ineuitabili quadam neceſſitate. quæ verba apertiſſimè innuūt teſtimonia tūc nō valere, quando venire non potuit ex ineuitabili neceſſitate. ¶ Item & ſecundò nos habem⁹ regulam, ꝙ acta cōtra abſentem, qui venire non potuit, ſunt nulla: ſeu debent retractari docto de impedimento. in. c. cùm Bertold⁹. de re iudi. & l. iiij §. ſi fortè. ff. de dam. īfecto. & c. querelā. de procuratori. ¶ † Tertiò, ꝓbo ſic. Citatio fit ad teſtes recipiēdos: nō ſolùm vt poſſit obijcere in perſonam: cùm ad hoc habeat facultatem vſque ad tempus publicationis: vt in. d. ca. præſentium. ſed vt videat eos iurare, & in debita forma. & ſi op⁹ erit eos repellere ex toto: vt non examinentur iuxta no. in. c. ex parte Adę. & in. c. cùm cauſam j̄. eod. & maximum præiudicium eſt, ſi examinati fuerunt: vbi prius potuiſſent repelli à principio: quia tunc facient tale pręiudicium, licet exceptiones legitimæ probent contra ipſos: vt not. Barto. in. l. maritus. ff. de quæſtionibus. quapropter non videtur ſibi plenè ſatiſfactum, ſi ſolùm admittitur ad facultatem excipiendi: cùm fortè non iurauerint, vel nō in debita forma: nec tenetur credere iudici, nec notario: cū ip̄e debuiſſet eſſe pręſens: vel fortè ex toto eos repuliſſe à principio: vt. s̄. dixi. ¶ Talis ergo receptio damnoſa fortè abſenti, qui venire non potuit, debet valere: vel ſaltem eſt retractanda. vnde dicerem ſic, quòd aut index ſciat impedimentum [a] partis, & ipſo iure non valet receptio: vt. l. quæſitum. ff. de re iudicata. de appellatio. c. ſi duobus. & not. in. c. querelam. de procuratori. Aut ignorabat: & talis receptio eſt retractanda, ſi hoc poſtulauerit aduerſarius: vt nota. in dicto. capitul. querelam & dict. le. quæſitum. ſaltem vbi teſtes poſſunt de nouo examinari. argumentum optimū. in. c. præſentia. & c. cùm cauſam. in fi j̄. eo. facit quod

12

not. Innocen. in. d. c. bonę. j. Bar. in. l. fi. ff. de quęſtioni. & ſic ſalua
13 & diſtingue hanc glo. ¶ † Sed quid ſi pars non fuit citata ad vidē dum iurare teſtes. Reſpondet gloſ. receptionem nō valere: & hoc probatur hîc in prin. & in fi. & excipe caſus ſupra notatos in quibus non requiritur citatio partis. Et adde adhuc aliū caſum quē ponit Bart. in. l. Theopompus. ff. de dote præla. vbi dicit quod ſi teſtator mandauit ſuper aliquibus ſtari dicto alicuius quem dixit informatum de intentione ſua, ille poterit deponere ſuper intentione defuncti abſq; eo quod pars citetur: quia perſona ſua iam eſt approbata à defuncto. & ſic nil p̄ot obijci: nec contra perſonam nec contra dictum, cùm defunctus approbauerit perſonam & voluerit ſtare dicto eius: & ſic pręſentia partis nil operaretur cum non poſſet illum trahere ad contrariā ſententiam nec eius perſonam reprobare: ſecus ſecundum eum in teſte qui habet deponere ſecundum ſenſum propriū. Ego hoc non admitterē, qm̄ citatio fit vt veniat ad videndū iurare teſtes vt hîc & c. conſtitutus. de fideiuſ. cùm ergo iſte habeat iurare ex quo deponit ſuper voluntate defuncti: vt probatur in. d. l. Theop̄p⁹. ergo debet citari pars de cuius pręiudicio agitur. Item licet nō poſſet reprobare perſonā directè, poterit tn̄ reprobari indirectè dicendo hunc non eſſe illum de quo teſtator ſentit arg. in. l. duo ſunt titij. ff. de teſt. tut. item vt dixi non tenetur ſtare verbo iudicis vel notarij ꝙ iurauerit cùm debeat eſſe pręſens: quia pręſentia perſonę facit vt actus iudiciales plurimū valeāt. ¶ † Sed circa prędicta quæro nunquid ſaltē hęc dicta teſtiū parte nō citata receptorū faciāt aliquale indiciū. Bar. poſt gl. in. l. res hęreditarias. ff. de cri. expi. hęre. ꝙ ſic. ſed idem Bar. latius & ſubtilius examinās materiā. l. maritus. ff. de quęſti. vbi generaliter tractat an teſtis examinatus qui
b examinari nō debuit faciat indiciū [b] dicit quo ad caſum noſtrū ꝙ non facit etiā indicium per. l. ſi quando. C. eod. Ego dico hoc hîc probari apertiſsimè: vt patet in prin. c. ibi: *nullius momenti &c.* pōdera eī verbum nullius. quod eſt vniuerſale negatiuum: & verbum momenti. qđ excludit omne indiciū quantumcunq; modicum. & vide de hoc verbo momentum. quod not. in. c. j. de cau.
15 poſſeſſ. & propri. ¶ † Extra glo. quæro nunquid debeant citari teſtes ſicut citatur pars vt aliter non valeat dictum teſtis, niſi prius fuerit citatus. vide per do. de Ro. deciſio. ccclx. vbi concludūt valere ex quo in pręſentia partis & iudicis depoſuit. nō eī pręſumitur ſe ingerere: ſed potius à parte productus. nā vt dicit Spec. ſatis eſt quod iudex aſsignet certum terminum parti ad producedum teſtes. tunc enim pars poteſt intra terminum abſq; alia citatione eos producere: vt ipſe nota. in titul. de teſte. §. qualiter. ver ſicul. iudex. & vide latius in deciſio. pręallegat. pro hoc dicto ego allego capitu. conſtitus. el. ij̄. eod. vbi videtur probari ad idem capitu. licet. de proba. & capitu. cùm cauſam in princi j̄. eodem &
16 facit quod dixi in capitu. proximo. ¶ † Format hîc quęſtionem domi. Anton. quam dicit eſſe dominorum de Rota. vtrum ad articulos dandos vel porrigendos ſit pars citanda: ſed certè domi. de Rot. non ſic loquuntur: ſed dicunt quod iudex admittens articulos parte non vocata non grauat, ſi antè fuit citata ad dicendum contra: & dixit contra: & ſic apertiſsimè ſentiunt quod à principio quando porriguntur in iudicio, pars debet citari cùm poſsit oponere aliquos eſſe impertinentes & non admittendos: & habeat facere ſua interrogatoria ad teſtes examinandos ſuper articulis datis per partem aduerſam: vt in capitulo ſecundo de teſtibus libro ſexto & vide ibi gloſſ. quid ſit articulus. ſed dubium dominorum de Rota eſt, ſi bene ponderetur, quando iudex vidit articulos productos per partem, & audiuit exceptiones aduerſę partis cōtra illos: ſed tunc vult admittere illos nō obſtantibus exceptionibus aduerſę partis puta voluit illos articulos mittere ad partes, vt ſuper illis examinentur teſtes, vel ipſemet iudex vult recipere teſtes ſuper illis articulis & ſic eos vult admittere non obſtantibus exceptionibus aduerſę partis nūquid in hac admiſsione debeat pars citari: & hæc eſt propria ipſorū qō: & videntur ipſi velle quod non. Mouētur quia iſte eſt actus iudicis, nec intereſt à mō partis aduerſæ: ex quo ſemel exceptiōes ſuas dedit: licet ab huiuſmodi admiſsione tanquam iniqua & ſuarum exceptionum repulſione poſſit pars appellare. de appella. dilecto. & c. ex parte. Refert ibi Collector deciſionum Egi. tenuiſſe contrarium

trarium:quia huiusmodi admissio est quædã interlocutoria, ad quam est pars vocanda.de accusa.ad petitionẽ.& ibi per Innoc.& de appel.c.si à iudice.lib.vj.de offi.deleg.c.cum cõtingat.Hæc eñ admissio secundum eum est quædã declaratio pertinentium articulorum: & per consequens admittendorũ. ¶ Sed Collector respondet,ꝙ interlocutoria põt ferri parte absente, etiam non per contumaciã,secundũ Inn.in.c.auditis.de proc.Prætereà secundũ eum,siue per appellationẽ,siue de spãli mandato cã fit in curia:tamen si in curia partes citatæ sunt ad totam cãm,& singulos actus vsq; ad diffinitiuã sniam inclusiuè:& citationes quæ fiunt posteà in curia potius sunt,& fiunt ex quadã vrbanitate.q̃ ex necessitate c.j.de elec.lib.vj.per Inn.in.c.auditis.de procur.de do.& contu.c. fi.d.Ant.putat opi.Egi.veram,nisi p̃cesserit hæc citatio generalis & dicit dictum Inn.s̃.allega.nõ esse verum:vt not.de appel. ex ratione per Hosti.¶ Videte multa sunt tacta.s̃.per do. de Ro. quæ non sunt indistinctè vera Ego dicerẽ, ꝙ citatio bene debet fieri cùm producuntur articuli & exceptiones contra eos audiendæ: vt.s̃.dixi sed in admissione nõ video citationem necessariam:quia eoipso,ꝙ iudex ꝓcedit ad vlteriora,videtur eos admittere: ideò opus est appellare:aliâs tenet actus.licet citatio nõ expresserit. de hoc est tex.in.c.ex parte.j.j̃.de appel.vbi hoc probatur generaliter in qualibet exceptione.Et idem Bar.in.l.à procedente. C.de dila. Nec curo si præcesserit citatio generalis,vel non.Nam ibi citatio generalis tollitur per primam comparitionem.de quo dic, vt dixi in.c.fin.de dila.Nec etiam est verum indistinctè dictum collectoris: dum dicit interlocutoriam posse fieri in absentia partis, per.c.omnia.&.c.caueant.iij.qõ.ix.&.c.j.de causa pos. & proprie.

17 Dic,vt dico in.c.ij.de procu.vbi de hoc. ¶ † Quæro de notabili quæstione & quotidiana.Dicitur hîc partem citandam ad videndum iurare testes. quid si citatus fuit dominus, & non procurator, qui contestatus fuerit litem: nec dominus citatus comparuit?

a Hæc quæstio[c] fuit disputata per Do.Lamber.de Rampo. & refert hic Ioan.and.& Bart.in.l.furioso.ff.de re iudi. & attendæ, quia quæstio habet locum in quolibet articulo, maximè post lit. contest.¶ Et ad partem ꝙ valeat,inducit: quia causa est propriè domini,ad eum spectat damnum & emolumentum.C.de procura.l.qui stipendia.ij.qõ.vj.c.biduum. versicu. palam. Item dominus iurat de calumnia:producit testes:exceptiones opponit. ff.de inoffi. testa.l.si suspecta.facit de procur.c.ij.lib.vj.Item adesse potest causæ suæ.ff.de procurato.leg.Paulus respondit.vide text.de iure canonico.c. secundo.de procur. libr.vj. Item domino soluitur.ff.de solu.l.hoc iure.Item dominus transigit & pacisciturꝫ & iuramentum defert,& non procurator.ff.de proc.l.mandato generali,&.c.qui ad agendum.eod.titu.libr.vj.Item contra dominũ fit executio sententiæ.ff.de procu. l. Plautius. Satis ergo fuit dominum citari.In contrarium facit hæc Decre.&. l. si quando. C. eod.vbi dicitur partem citandam.Procurator autem qui contestatus est litem,facit partem. & est dominus instantiæ in cap. ij. de procura.libro sexto.ergo ipse citandus erat.Item ad quid dominus citaretur, cùm causam ad se assumere non potest inuito

18 procuratore.ff.de procura.l.post litem.& di.c.ij. ¶ † Soluendo

b dicebat actum non valere [b] procuratore non citato: quia in his, quæ pertinent ad litis ordinationem regulariter inspicimus personam procuratoris. Contraria verò procedunt in his, quæ inspiciunt peremptionem litis,vel effectum causæ: in quibus regulariter inspicimus personam domini. Quod diligenter notabis: quia facit ad multa. Et hanc decisionem apertè probat Bar. in.d.l.furioso. allegat ex quo dominus elegit litigare per procuratorem non compellitur comparêre inuitus, nisi ex causa: vt. l. fi. C.de procurat. Item si posset compelli ad comparendum per se frustratorium esset consilium iuris, in leg.furti.§.qui alieno.ff.de his, qui nota.infami. Dicit tamen Bartolus. quòd si spontè dominus comparuit, valebit actus licet procurator non fuerit citatus: quia licet procurator sit dominus instantiæ directò, tamẽ dominus est dominus vtiliter.vnde potest vti iure instantiæ sine aliqua cessione.l.in causæ.in fin.de procura.& sufficit procuratorem non contradicere, secundum eum.l.quæ omnia.ff.eo.¶ Ego puto de hoc vltimo fore casum,maximè iuncta glo.in.c.si quem i.responso.de procu.lib.vj.vbi dicit tex. ꝙ si dominus constituit procuratorẽ simpliciter, & posteà cõparuit per se,videtur eoipso reuocare procuratorẽ nisi aliud fuerit protestatus:vel per coniecturas aliud appareat.Probat ergo tex.ille dominũ posse validè per se cõparere:& tacitè reuocare procuratorẽ.& satis est, vt procurator non contradicat:vt dicit ibi glo. An aũt à principio possit citari procurator, & non dominus vide qd dixi in.c.causam. de do. & cõtu.¶ Vltimò ponit hîc Ioã. and. quæstionem similem prædictæ,quã dicit disputasse dominum suũ in legibus.s.Marsiliũ. In quadam causa dati fuerũt duo procuratores insolidum cum clausula,ꝙ occupantis melior conditio non fieret: quorũ aliter cõtestatus est litẽ:& aliter produxit testes,qui deposuerunt. Quærebatur, an valeret depositio, seu attestationes.Pro parte negatiua inducebat illũ contestantẽ fuisse dñm litis.C.de procu. l,quanuis.& in,c.ij.e,ti.li.vj. neꝙ debet reus cogi cum pluribus litigare.ff.de exer. act.l.j. in fi.&.l.ij. Nec continẽtia causæ debet diui di.de sequestra.pos.& fru.c.j.C.de iud.l.nulli.In contrarium inducebat illã clausulam,ꝙ non sit melior cõditio occupantis.q̃ clausula debet aliquid operari.de procu.c. si duo.lib. vj.Itẽ aduersarius tacẽs consentire videt, & consensu partiũ aliquid iuris relaxatur.Item si iterũ producerent testes,sæpe auocarẽtur à suis negotijs,qd esse non debet.ff. quẽad. test.aper.l.si quis ex signatoribus. Itẽ procurator producens fingitur loco primi.l.filiꝫ.§. j.ff.de cõdi.& demon.nec vtendũ est superfluis productionib⁹.l.hęc stipulatio.§.diuus. ff.vt lega.no.ca.facit.c.Abbate.in fi. de reg. iur.li.vj. Soluebat distinguendo, ꝙ aut dñs vult valere productionẽ,& reus non: tũc si reus fuerit prẽsens valet:alle.l.filiussa.§.veterani.ff.de procu.sec⁹ si erat absens vt in p̃al. l.ij.de exer.Si autẽ ecõtrà reus vult valere,& dñs nõ vult:exauditur reus:qa reus est fauorabilior:& qa dñs apposuit clausulã, ꝙ non esset melior conditio occupantis,Vbi verò ambo concordant valere,& nõ valere:casus est indubitabilis secũdũ eum. & sic secundũ eũ transit Ioã.and. hîc nihil addendo. Vnde vnus casus primò est excludendus tanq̃ indubitabilis:videlicet,quando alter procurator produxit testes, seu aliũ actum fecit eo procuratore,qui præoccupauit negotiũ,impedito vel ꝓsequi nolente: qa tũc alter procurator datus cũ illa clausula potuit reassumere negotium alio substituto ab illo non cõparente:vt clarè ꝓbatur in.d.c. si duo. de procu.li.vj.Casus ergo dubitabilis est, qñ ille qui occupauit non erat impeditus: nec aliter apparebat de voluntate sua,quo casu certum est, ꝙ alter non poterat se impedire de lite illa:vt dicto.c. si duo. ¶ Sed dubiũ nunc est,an actus reddat ipso iure nullus: an verò erat op⁹ prius exceptiõe.Sentit eñ dict⁹ disputãs,ꝙ opus erat exceptiõe.& sic si re⁹ nõ excipit,actus remanet validus.Idẽ sentit do. Anto.Tres eũ videtur causę,quare admitti nõ debet alter.Prima,qa nõ est dñs litis, sed hãc dñs potuit supplere,quasi videat supplesse apponẽdo illã clausulã.¶ Scda,qa negotiũ est p̃occupatũ:adhuc istã potuit supplere dñs. Tertia,qa interest rei, ne ĩ plures aduer-

a ¶ Hæc quæstio. De ista qõne vide per Bal.in.l.si qñ. in penul. col.C.c. in pe.col. ver.vij. quæro.&in.l.j.C. de sent. itẽ ad hoc vide Do.in.c j.§. j.in prin.de ꝓcu. in.vj. Sed de isto arti. vide copiosè & subtilissimè p d.Frã.de Are.hîc. SEBA.SAPI.

b ¶ Actum non valere. Vide.d. Bar. Veronẽ. in caute la,clxv. inci. si tu aduocat⁹ vis cãm vincere. & Barto. in .l. procuratoribus .C. de procu. & in .l.pe.C. si aduer.rem iudica.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Vide quod ibi plenè notaui poſt do. Abb.
b ¶ Item tenet Arc. in c. ipſi Apoſtoli. cir. prin. ñ. q. vij. allegando iſtã glo. & iura. & gl. ñ. q. viij. in ſum. & vide quod notaui in. c. decæterò. j. eo. & etiam vide per Fede. conſi. xxij.
c ¶ Sed tu vide gl. in verb. iure prohibente. in. d. c. ñ. quæ innuit, ꝙ de iure mulier admittatur in cã criminali ciuiliter mota : ſed credo, ꝙ illa gloſſ. videlicet, loquaꝫ de iure ciuili: maximè cũ tex. in. d. ca. ñ. ad quẽ ſe refert illa glo, habeat locum etiam in foro ſeculari: vbi dicit Ioan. an. in nouel. aliter illam glo. nõ poſſe ſaluari. Et de iſto articulo, quando mulier admittaꝫ ad teſtificãdũ, vide ꝑ Imo. in j. qui teſtamẽto. §. mulier. ff. de teſta. & vide qđ latiſſimè ſcripſi poſt. d. Abb. in. c. forus. de ver. ſigni.

¶ Adde, an mulier poſſit eſſe teſtis in criminali Alex. cõſi. xj. lib. j. Cep. conſi. xxxñ. Et qd in teſtamento per eũdẽ cõſi. lxx. li. ñ. Anto. Franciſ.

¶ An & qñ mulier poſſit eſſe teſtis gñaliter : vide glo. inſtit. de teſta. in §. teſtes. Cyn. & doc. ĩ. l. fi. C. de codi. Spe. in tit. de teſte. in §. j. ver. item ꝙ eſt mulier. & ibi Io. an. in addi. do. Anto. & doc. in. c. cũ literis. de teſti. Archi. in. c. ij. de iudi. li. vj. & vide gl. xxxiij. q. vij. in. c. mulierem. Et vide quæ hñr in le. qui teſtõ. §. mulier. ff. de teſt. & in ſpe dicas, ꝙ licet regulariter ĩ teſtõ non poſſit eſſe teſtis: vt. l. j. C. de teſt. tamẽ poteſt eſſe teſtis in teſtamento condito inter filios legitimos & naturales: vt eſt no. gl. ĩ auth. qđ ſine. C. de teſt. Imo voluit Bal. in l. q̃ teſtõ. in §. mulier. & ibi ẽt Bart. ff. de teſta. qđ poterit eſſe etiam teſtis in teſtõ facto inter baſtardos, ꝙ dñt eſſe mẽti tenẽ dũ : põt eſſe teſtis ĩ teſtõ facto in piã cãm, tã de iure ciuili, quã canonico: vt ꝑ gl. in. c. forus de verb. ſig. quam ſarios diſtringaꝫ: & huiuſmodi ſuppletio pẽdet à ptãte rei. Si ergo fuit p̃ſens, non poteſt amplius cõtradicere, ſi abſens poterit cõtradicere. Firmat ergo do. Ant. ſolutionem diſputantis. mihi videꝫ deciſio ſatis dubia. Plus tamen placet p̃dicta ſolutio, q̃ contraria opi. Moueor per illud c. ſi duo. Si enim alter ꝓcurator defineret eſſe ꝓcurator altero p̃occupãte negotiũ, nõ poteſt reaſſumere cãm ſine nouo mãdato altero impedito: quia ſemel extinctũ non reuiuiſceret de cõſe. di. iiij. c. queris. Cùm emi cãm poſſet aſſumere altero nolente, vel impedito ꝓſequi: vt. d. c. ſi duo. ergo clarè colligiꝫ, qđ eſt procurator: licet per exceptionẽ poſſet repelli nõ dato caſu negligentiæ, vel voluntatis. Si ergo nõ fuit exceptũ, valet actus. Simile videmus in milite aliena procurãte cõtra quẽ nõ fuit exceptũ. d. §. veterani. & l. ita demũ. C. de ꝓcu. no. in. c. ĩ noſtra pñtia. e. tit. Itẽ in dño, q̃ poſt lit. cõte. nõ põt ꝓcuratorẽ reuocare: vt le. & no. in. c. ij. e. ti. li. vj. & tñ ſi aſſumit in ſe cãm, & nõ excipiꝫ cõtra eũ cenſeꝫ ꝓcuratorẽ reuocare: & actus cũ eo geſtº tenet. in. c. ſi quẽ. ij. rñſo. e. ti. li. vj.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Laicus etiam fœmina admittitur in teſtem cõtra clericum: quãdo de crimine agitur ciuiliter.*
2 *Mulier nõ admittitur in teſtem de iure canonico: quando de crimine agitur criminaliter.*
3 *Socij criminis, an admittantur in teſtes.*

¶ CAP. III.

QVoniam. ¶ Mulier teſtificaꝫ cõtra clericũ, cũ de crimine agitur. h. d. ¶ Caſus in terminis. Quidã ſacerdos infamatus fuit de quibuſdã mulieribus: nuntiatum fuit hoc dño papæ. Mandat papa defenſori Sardinæ, vt cuncta diligenter inquirat: & mulieres illas cum quibus dicitur deliquiſſe: ſeu alios, qui de hoc aliquid ſcire dicũtur, ad dominũ papã adducat: vt de p̃dictis exceſſibus inquiratur. Ber. ¶ † Not. j. ꝙ licet laicus non admittaꝫ in teſtimoniũ cõtra clericũ, cũ agiꝫ criminaliter: vt j̃. c. decęterò. ſecus tamen vbi agitur ciuiliter, ẽt de crimine: ſiue agatur per viam denuntiationis, ſiue exceptionis, ſiue inquiſitionis: vt hîc, & j̃. c. tã literis. Et no. ꝙ nõ ſolum mares, ſed etiã fœminæ admittuntur, qñ ſic ciuiliter agitur, etiã ſi agitur ad priuationem bñficij: vt. d. c. tàm literis. & c. ex parte Adæ j̃. eo. vbi laici repelluntur: quia erant infames & criminoſi: aliâs ſecus. Idẽ Fed. cõſ. xxiij. vbi vide. ¶ No. ij. ſecundũ do. Ant. iudicem ad ſimplicẽ denuntiationẽ criminis poſſe ex inquiſitione procedere. Hoc dictũ indiſtinctè nõ placet. Nã ad inquirẽdũ nõ debet moueri p̃latus: niſi reſeruata forma. c. qualiter, & qñ. el. ij. de acc. vnde puto, ꝙ hoc. c. ſimpliciter loquẽs ſit reducendũ ad alia iura: vel intellige in denuntiatione euangelica, ſeu canonica: ſed tunc oportet intelligere, ꝙ pręceſſerit monitio, ſecundum no. in. c. nouit. de iudi. ¶ No. iij. Principẽ poſſe aduocare teſtes, cõiter ſequuntur doc. quicqd dixerit. d. Ab. in. c, cũ eſſes. de teſta. Põt ẽt eſſe teſtis in codicillis: dũmõ ſit literata, vt ſe illis ſubſcribat: vt dixit Bal. no. in. l. fi. C. de codi. Et adde ꝙ mulier prægnãs tanquã infirma nõ cogiꝫ teſtificari. ita Bal. & Flo. in. l. inuiti. la. j. ff. de teſt. & habeꝫ in. l. ñ. §. ſi non propter. ff. ſi quis cau. vbi dixit Barto. ꝙ mulier prægnans ex alio, cã ex marito, tenetur cõparere perſonaliter in iudicio: alias nõ: quia ſi vellet teſtificari deberet mitti ad domũ eiº vt iuret & depõat ſicut mitteretur ẽt ſi nõ eſſe pręgnãs: vt in. l. ad egregias ff. de iureiu. & ĩ. c. mulieres. de iud. in vj. Et ad hoc de muliere prægnante, vt non cogatur teſtificari: vide Alexan. in. l. Imperator. ff. de ſtatu ho. qui dicit hoc eſſe notandum pro opinione vulgi, quę ſe habet, ꝙ mulier prægnans non cogitur iurare.

etiam de alia prouincia : vt veniant ad præſentiã ſuam. Quid de inferioribus iudicibus? dicã plenè j̃. cum cãm. Papa tamẽ nõ conſueuit hoc facere: vt. d. c. cũ cãm. Sed cõtra hoc, & cõtra tex. facit. Nã mulieres nõ debẽt cogi perſonaliter venire ad iudiciũ cã teſtimonij dicendi j̃. de iudi. c. ij. li. vj. Sol. duplex ſecundũ doc. Prima, ꝙ hoc ꝓcedebat olim ſecũdũ hæc tẽpora: ſecus hodie de iure nouo: vt. d. c. ij. Secũda ſolutio, vt exponaꝫ mulieres. i. dicta mulierũ. ¶ † Opp. & videꝫ, ꝙ mulier non
2 debet admitti ad teſtificandũ in criminalibº
a vt in. c. mulierẽ. xxxiij. q. v. & c. forus[a]. de ver.
b ſig. Sol. ꝓcedit cõtrariũ[b] ſecũdũ gl. j. cũ agiꝫ de crimine criminaliter, ſecus ſi agiꝫ ciuiliter licet de crimine, vt hîc & in aliis iuribus alle. in gl. vide de hoc gl. in. c. forº. & ĩ. c. ex eo. xv. q. iij. & in ſumma eiuſdẽ qõnis. & per Arc. in d. c. ij. de iu. li. vj. ¶ Cõis cõcluſio eſt, vt de iu
c re[c] ciuili admittaꝫ indiſtinctè: niſi vbi reperitur prohibita. de iure verò canonico regulariter nõ admittaꝫ: cũ agitur criminaliter, vt ĩ cõtrarijs: ſecº ſi ciuiliter ẽt de crimine: vt hîc, & ſimi. Et vide plenius in locis p̃alle. & maximè in Spe. e. ti. §. j. ver. ſi. itẽ, ꝙ eſt mulier. & ibi Io. an. in addi. Spe. recitat Iaco. de Rauen. tenuiſſe, qđ etiã de iure ciuili nõ admittiꝫ mulier in criminali. Nã ſi repelliꝫ in teſtamẽtis: vt. l. qui teſtamento. § mulier. ff. de teſta. fortiº vbi agiꝫ de vita hoîs. Sed Io. an. ibi dicit, ꝙ ſic cõiter practicaꝫ cõtrariũ in foro ciuili: & qđ habet veritatẽ, vbi per maſculos veritas haberi nõ põt. & certè ſatis hoc probat. l. ex eo. ff. de te. canonizata, vbi. ſ. Quid ĩ Hermaphroditis : nunqd admittiꝫ Hermaphroditº his caſibº, quibº repellitur mulierº? dicvt le. & no. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. § Hermaphroditº. & l. q̃ritur. ff. de ſta. ho. ¶ Opp. ꝙ ex alio iſtæ mulieres nõ debẽt admitti: quia erãt participes criminis: vt. c. veniẽs j̃. eo. ſ. de confeſ. ca. j. Soluit gl. ij. ꝙ hîc admittuntur non ad plenam probationẽ[d], ſed ad præſumptionẽ. Dat ſimile in ſeruis. ¶ † Nota. & tene menti hanc
3 lec. ꝙ ſocij criminis,[e] fortius criminoſi, qui
d e fuerunt ſocij admittuntur in teſtes ad facien dam p̃ſumptionem: hoc intelligo verũ, cùm agitur ciuiliter: vt hîc agebatur. Si autem ageretur criminaliter dic, vt dixi in. c. j. ſ. de confeſ. ¶ In criminibus tamen exceptis quãdoque faciunt plenam ꝓbationem: de quo dic, vt plenè not. in. c. in fidei fauorem. de hær. li. vj. & in. j. de teſti. eo. lib. & j̃. de ſimo. per tuas. el. j. Dantur & aliæ lec. extra glo. & ſit ſecunda, ꝙ iſtæ erant emendatæ: quia egerant pœnitentiam ſecundũ Innocen. Sed hoc eſt diuinare. ¶ Tertia eſt ſecundum eum, ꝙ hîc fuerunt admiſſæ cum quæſtionibus, propter infamiam, quæ contra presbyterum & contra eas proceſſerat. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. § itẽ in criminali. verſi. ſi aũt ea. hæc ẽt diuinat. ¶ Quarta lectura, vt exponatur tex. ibi, *cũ quibus pere giſſe*. & c. i. quibus ſcientibus egit. & c. & ſic nõ erãt ſocij criminis. Hæc eſt quædã extorſio. tene ergo primã lecturã, quã etiã ponit Inn. & eſt alius

SEBA. SAPI.
c ¶ De iure. Adde ſingulare dictum Bellẽ. in. c. forus. j̃. de verbo. ſi. vbi dixit, qđ teſtimoniũ fœminarum præfertur teſtimo. virorũ, quãdo fœminæ deponũt in fauorẽ rei: & viri in fauorẽ actoris, per gl. ſing. in. c. clerici lxxxj. diſtin. & nũquid in teſtamento ad pias cauſas mulier poſſit eſſe teſtis: vide Pau. de ca. ĩ. cõſi. cccl xiij. incip. dubiũ. facit Alex. conſi. cv. incip. viſo. in quarto vol. & quid in terris eccleſię, vide Albe. in prima parte ſtatutorum. qõne cxxx. & Alex. cõſi. xciij. incipiẽ. viſo themate. in. ñ. vol. Et qd in teſtõ ruſtici tradit Iaſ. in. l. fin. C. de teſta. vide eundem in. l. hac cõſultiſſima. in princi. C. eo.

SEBA. SAPI.
d ¶ Probationem. Idem tenet Abb. in. c. ſignificaſti. j̃. de adult. & Alex. in conſil. clvij. incip. circa primum dubium, quo quæritur. in. v. volu.

e ¶ Sociis criminis. Adde an ſocius crimĩs poſſit eſſe

& est alijs notabilior.

SVMMARIVM.

1 *Authoritates iuris diuini possunt allegari in decisionibus causarum.*
2 *Duæ admonitiones sufficiunt ad validitatem denuntiationis.*
3 *Pater an sit idoneus testis pro filio.*
4 *An & quando denuntians admittatur in testem.*
5 *Criminosi & infames, an & quando admittantur ad denuntiandum aliorum crimina.*
6 *Princeps potest limitare ius diuinum.*

¶ CAP. IIII.

IN omni. ¶ Is, qui denuntiat per dictum suum & alterius, probat se præmonuisse. Ita summat Io.and.& communiter doc. Sed certè hæc summatio nimis restringit literã: cũ id qđ hîc dicitur de denũtiatione, sit positũ causa exẽpli.& exempla non restringunt dicta: vt in.c.ne cle.vel mona. facit.l.cùm pater in.§.dulcissimis.ff.de lega.ij.& maximè: qa in secunda authoritate hîc posita nulla fit de monitione mentio: ideò summo sic. Vbi agitur ad correctionem de peccato impediendo principalis persona admittitur in testẽ.h.d.Diuiditur. Nã primò ponit dictũ. Secundò illud probat duabus authoritatibus. Prima ibi: *quod patienter.* Secunda ibi: *idem alibi.* ¶ Casus in terminis. In hoc.c.traditur forma, secũdũ quã denũtiare debet aliquis crimen alterius, qui aliũ vult denũtiare. Primò admoneat illũ inter se & ipsum solũ:& habebitur pro vno teste, quãtũ ad probandũ admonitionẽ.& si se nõ corrigat adhibeat vnum secũ: & sic erũt duo testes.& si adhuc se non corrigat, adhibeat duos. & sic erunt tres testes. Et hoc probat authoritate dñi dicẽtis. *Si peccauerit in te frater tuus corripe eũ inter te & ipsum solũ.&c.* vt in ore duorũ, vel triũ testiũ, stet omne verbũ. Et alibi dicit. *Ego sum, qui testimoniũ perhibeo de meipso.* Et testimoniũ perhibet de me pater: qa duorũ testimoniũ verũ est. Bernard. ¶ Nota ex principio iuncta glo. ꝙ generalis locutio restringitur, vbi ex ipsius generalitate resultaret absurditas, seu legũ cõtrarietas. ¶ † Nota secũdò
1 ꝙ in decisionibus causarũ possunt allegari authoritates iuris diui
a ni[a]: imò illud ius prẽferendũ est alijs: cũ nulla lex valeat cõtra ius
2 diuinũ. xxv.q.j.c.sunt quidã. ¶ † Not. tertiò, qđ ad validitatẽ denuntiationis sufficit præcessisse duas monitiones. Vna est quę fit per ipsum monentẽ tantũ. Et sic hæc negatiua non põt probari: nisi per iuramentũ monentis tantum: cũ non adhibeatur alius. vt not. hîc Ioã.and.& in.c.nouit.s̃. de iudi. Secũda fit adhibito vno, vel duobus testibus:& ista si negatur, probatur per ipsum monẽtem & aliũ, seu alios tũc adhibitos: vt hîc. Et hoc tene: licet Host. nitatur probare trinã monitionẽ requiri in denuntiatione euangelica. Prima secundũ eũ per seipsum. Secunda per vnũ adiunctũ. Tertia per duos adiunctos probatur. Et sic prima probatur imperfectè, secunda semiplenè, tertia plenè. Et sic legit literam adhibe vnũ tecũ, in secũda monitione: vel duos, in tertia. Hoc enim dictum Host. nõ placet Io.and. nec cõiter doc. Est eñ lectura extorta & cõtraria alternatiuę, q̃ hîc ponit.& vide q̃ dixi in.c.nouit.de iud. Not. casum, in quo eodẽ facto quis est actor & testis contra c.j.iij.q.iiij.&.c.forus.de ver.sig. ꝙ qñ procẽdat statim super glo.
3 j. dicã. ¶ † Not. aliud speciale, ꝙ pater est idoneus testis in causa filij contra id, qđ habetur. iiij.q.iij.d.c.si testes.§. item idonei. Sed prædicta procedũt, quando agitur ad correctionem, vel ad prohibitionem peccati: vel ad illuminationem fidei: in quibus affectio carnalis cõmuniter nil operatur: ꝙa nõ agitur de commodo principalis personę: nec de incõmodo alteri[9]: imò de ipsius salute. de hoc j. cum glo. ¶ Vltimò not. doc. optimũ modũ conuincendi aliquem. s. per legem propriam: sicut hîc Christus deuicit Iudęos
4 concordat. xlv. dist. qui syncera. ¶ † Oppo. cõtra text. in prin. videtur enim, ꝙ principalis persona non debet computari in numero testium: quia in propria re nemo est testis idoneus. iiij.q.iiij.c. nullus. el. ij. cũ si. Glo. j. metu contrarij dixit text. restringendum ad causam denũtiationis, vbi debet præcedere fraterna monitio ad hoc, vt admittatur quis ad denuntiandum. Et aduerte, quia gl. non aperit vtrum iste denũtiator computetur in numero testiũ, etiam quo ad probandum delictum denuntiatum: an solum quo ad probãdum monitionem pręcessisse. videtur tn̄ potius sentire testis contra socium. Alex. consil. cxxxñ. lib. j. Antonius Francis. ¶ De socio criminis. Dicas primò, ꝙ non põt socium accusare. Et est. & ibi Bar. no. in. l. qui accusare. ff. de accu. in versi. quæro vtrum sint alĩ. & dixit Bal. in. l. sicuti. C. de quæsti. ꝙ si socius præsentat iudici socium non liberatur ipse à pœna: imo nec lucratur præmium statuti. secundũ Bar. in. l. si quis in graui, in. §. si ex stipulatu. ff. ad Sil. & in lidem. in. §. si tibi. in versi. vltimò nota. ff. de condit. ob turp. causam. & maximè si spontè deponit, vel accusat, vel reuelat: secus si ĩterrogaretur per iudicem: vel statutum daret sibi prę mium etiam si sit socius criminis. ꝓ ut commuiter fieri videmus, secundum Ang. in. d. §. si ex stipulatu. Dicas tamẽ, quòd reuelans crimen læsę maiestatis est veniadignus: licet nõ mereatur prẽmiũ. l. quisqs. C. ad leg. Iul. maiest. & vide Bar. in. l. j. in. §. occisorum. vbi etiam per Ang. & Rom. prælleg. & per. d. Abba. in. c. j. in. iĩ. col. de restit. spo. & in. c. j. in. ij. colũ. de offic. delega.

vt cõputet in numero testiũ solũ super denũtiatiõe facta:& hoc clarius sentit hîc Tan. super tex. Ego ex dictis gl.& doc. cõfusè hîc recitatis, tres prĩcipales lec. elicio. Prima, vt iste denũtiator, q̃ dicit principalis persona cõputet in numero testiũ, super denũtiatiõe facta dũtaxat.& hãc sentit gl.& clari[9] Tan. vt dixi. Sed hæc lec. mihi nõ placet: qa cũ nõ verificetur, nisi in vno casu tm̃. s. in ꝓbãda monitione: malè diceret tex. ĩ prin. in oĩ negotio &c. Itẽ, qđ dicit in tex. de monitiõe, dicit cã exempli. qđ patet: ꝙa in alia authoritate, q̃ inducit ad ꝓbandũ gnalitatẽ tex. nihil dicit de monitione: nec ẽt loquit de cã denũtiationis: sed Christ[9] perhibebat testimoniũ de doctrina sua:& sic nõ debet ita amarè text. iste restringi. Secũda lec. ꝙ creditur denũtiãti, etiam super crimine denũtiato: vt habeat in numero testiũ: dũmõ non sit tale crimẽ, in quo per denuntiationẽ sequatur depositio: pone exẽplũ in. c. inquisitionis. in princ j. de accu. Hãc lec. sentit Vin. hîc. quasi velit, ꝙ si agat ad correctionẽ, seu ad pœnitentiã: vel ad peccatũ impediendũ cõputet in numero testiũ. Secus si ad naturalẽ pœnã delicti directè, vel indirectè infligendã. Hãc lect. videt sequi. d. Ant. q̃ dicit idẽ esse, qñ agit ad illuminationẽ fidei. Pro hoc facit secũda authoritas posita ĩ fi. c. hęc lec. est satis vera in se: sed restringit literã ad exẽpla posita ad tex. qđ nõ est fiendũ: qa vt s̃. dixi, ea q̃ dicunt cã exempli, nõ restringũt gnãralem dispositionẽ legis: vt leg.& no. in. c. j. ne cle. vel mo. Nec reddit rõ, quare nõ habeat pro teste: cũ venit indirectè imponenda pœna depositiõis:& qa est tale crimẽ, qđ impedit ordinis executionẽ, ẽt post peractã pœnitentiã: vt. d. c. inq̃sitionis. Tertia lectura, vt intelligat ẽt vbi agitur de crimine probãdo ad effectũ puniendi: sed intelligat in teste synodali. Ad hoc j. tit. proxi. c. p̃tereà. Et hãc lectu. ponit Gof.& simpliciter cũ ea transit Io. an.& d. Ant. videt etiã eã approbare: sed certè hæc lectu. non est vera indistinctè qm̃ istis
b officialib[9] [b], seu testibus synodalib[9] indistinctè nõ credit: vt ꝓbatur in. l. diu[9]. ff. de custo. & exhi. re.& l. ea quidẽ. C. de acc. no. iiij. q. d. c. null[9]. §. aliqñ. Dicã latius in dicto capi. p̃ter eà. vnde licet fortè credat eis, vt iudex possit ꝓcedere ad pœnã in istis minoribus delictis: vt. l. j. §. quoties. ff. de offi. p̃fec. vrb.&. l. leuia. ff. de accu. non tn̄ creditur in delictis grauib[9]: vt no. Bar. ĩ. d. l. diuus,& ẽt rõ naturalis facit: vt isti nõ cõputẽtur in numero testiũ: qa
b veniũt puniẽdi, nisi probẽt denũtiata. d. l. diuus, vñ vt euitarent pœnã de facili deuiarent
c à veritate. Nã videò, qđ aduocat[9], [c] vel ꝓcurator in cã principali, nõ admittit in testẽ in cã appellationis propter affectionẽ, quã habet ad cãm: vt in ca. fi. eo. tit. lib. vj. fortius isti nõ debent cõputari in numero testiũ: cũ ex non probatione timeant pœnã. facit. c. ij. de calũ. Et ad. c. p̃tereà. qđ videtur aliquantulũ obuiare: dic, vt ibi dicã. hæc tn̄ lec. esset vera in minoribns delictis. iuxta not. in. l. diuus. Pone

SEBASAPI.
a ¶ Iuris diuini. Vide glo. in. §. cogitatio. in authent. vt iudic, sine quo. suf frag. & Ioan. and. in. c. certificari. de sepultu. vbi dixi ꝓ illum tex. ꝙ causæ ecclesiasticæ possunt diffiniri ex dictis sanctorũ: imò dixit gl. in cap, de libellis. xx. distin. ꝙ dictum alicuius sancti corroboratum authoritate veteris, vel noui testamenti, præfert decisioni papæ & Imperatoris. de quo ꝓ Iaso. ĩ. l. prima. colũ. antepen. ff. si cer. peta.

b ¶ Officialibus. vide Cep. consil. xl. Alex. cons. xxxiij. lib. iiij.

c ¶ Aduocatus vel procurator. Adde an tales possint esse testes in cã per eos agitata. Roma. consi. ccccxx. Anto. Franc.
¶ Circa hoc de ꝓcuratore & aduocato, an possint cẽ

teſtes contra dominum: dicas, ꝙ nō: ſi eis ſunt manifeſtata iura partis: niſi forſan pars velit, vt per Spe. in tit. de teſti. in. §. j. verſ. quid ſi aduerſarius, imo ſi quis fuit aduocatus in vno articulo cauſæ, non poteſt eſſe aduocatus in eadem cā, in reſiduo cauſæ, contra eandem partē: vt per Spe. in tit. de aduo. in. §. nunc tractemus. in ver. ſed nunquid. & vide Bar. in. l. proxi. in fi. prin. ff. de his quæ in teſt. delen. vbi dixit, ꝙ aduocatus non poteſt compelli reddere conſilium in cauſa in qua fuit aduocatus contra clientē ſuum.

¶ Adde no. Tu replicabis menti, ꝙ vbi teſtificans ex teſtimōio ſuo poſſet aſſequi laudē, vel oprobriū poſſet ei adſcribi, fides ei nō adhibet, dictum eſt elegans Ioā. an. in addi. ad Spe. ī tit. de teſt. §. j. verſ. ſed pone. Et de hac materia vid Bar. in. l. deferre. §. idē decreuerūt. ff. de iure fiſ. Inno. in c. ex literis. de trāſac. & Bar. & Bal. in l. oīb⁹, C. de teſt. & Bal. in. l. dictantib. C. de teſta. & vide apoſt. d. Alexā. ad Bar. in. l. d. deferre §. idē decreuerunt Ber. For.

a ¶ Infames, Adde Petrū. de Anc. cō. ſi. ccxvij.

✤ SEBA. SAPI.

b ¶ Duo teſtes, Sūt tamen multi caſus in quibus duo teſtes nō ſufficiunt: vnum ponit Ang. in. §. quāta. ī auth. qūo opor. epiſ. videlicet ſi ſtatutum loquaī de aliquo exiſtēte malę cōditionis & famę. Nō em̄ ſufficit ꝓbare malam famam per duos teſtes. alium caſum ponit Ro. ī repe. l. ſi verò. §. de viro. in. liij. fallen. ff. ſolu. matri. & Alex. in. l. cū qd. ff, ſi certū pe. videlicet quando agitur de probando excellētiam viri, per quā deroget regulis iuris. Alium caſum ponit Salyce. in. l. teſtium, C. de teſtibus. videlicet quā do agitur de probādo ſolutionem canonis emphyteotici. de quo p Iaſo. in. l. ij. colum. lxxvij. C. de iure

ergo quartam lectu. ſaluando generaliter tex. quantū fieri poteſt: cùm â verbis non ſit recedendū: niſi quatenus de mente conſtat, per. l. non aliter. ff. de leg. iij. & c. fi. de ver. ſi. ſeu reſultat abſonus intellectus: vt procedat in omni negotio: vbi principalis perſona nō eſt reportatura aliquod cōmodum, vel damnum, laudem, vel vituperiū: nec aliqua affectione notatur. Tunc enim nō ſubeſt aliqua ratio, quare non debeat computari in numero teſtium. intelligo tamē, vt non agatur de p̄iudicio alterius, ſaltem graui. & ſic ſaluo dictum Vin. Nā vbi ageretur de graui præiudicio, ſecus eſſet dicendū. Ratio: quia in iſtis grauibus nō eſt recedendū à cōi forma iudiciorū, ſecundū quā idem non debet eſſe accuſator, ſeu actor, & teſtis. iiij. qō. iij. c. j. & c. forus. §. in omni. de ver. ſi. Et rō huiꝰ vltimi eſt, quia p̄ſumptio eſt cōtra illum, qui inſtat: vt graue dānum, ſeu grauis pœna alteri infligatur. ij. q. vij. c. ſi quis. ergo non videtur idoneꝰ teſtis. Ad prædicta facit. c. p̄tereà. ij. &. c. cū in tua de ſpon. cum ſi. Et hoc videtur ſentire. Io. an. in. c. ij. de vſu. lib. vj. ſuper gl. qa magis. in nouella. ¶ Et per cōcludo, ꝙ litera hęc non ſit reſtringenda, quando agitur de ſtricta denuntiatione, in qua oportet monitionem præcedere: ſicut cōiter videntur doct. intelligere: licet diuerſificent in mō, ſeu ſubſtantia probandi: ſed intelligo gn̄raliter: vt p̄dixi. quod ſatis probat vltima authoritas in fin. c. poſita. &. d. c. prætereà. &. c. cùm in tua. vbi tn̄ ageretur purè per viā denuntiationis, poſſet quis eſſe nedum actor & teſtis: vt hîc. ſed etiā iudex, vt ꝓbatur in. c. p̄cipuè. xj. q. iij. & no. Io. an. hîc. Poterit em̄ iudex facere iſtas denūtiationes, & computari in numero teſtium: ſi erit neceſſe: & finaliter procedere: vt. d. c. p̄cipuè. Cum enim nō agatur ad pœnam, ſed ad pœnitentiam ſufficiunt probationes minus ſufficiētes: vt no. gl. ij. q. j. c. multi. vide tn̄ quod dixi in. c. at ſi clerici. de iudi. ſuper gl. j. ¶ Item aduerte hîc: quia litera verificatur nō ſolùm in actore, ſed etiā in reo, quādo ſcilicet deficientibus plenis probationibus ſe purgare debet. Nam tunc computatur ipſe numero teſtiū. ar. c. quoties. de purg. cano. Vnde dicit hîc Hoſt. & poſt eum Io. an. ꝙ prima authoritas huius. c. cōgruè adaptaī denuntianti: ſecunda verò purganti, qui perhibet teſtimonium de ſeipſo. Nam Chriſtus purgauit ſe aduerſus falſas aſſertiones Iudęorum. puto tamē, ꝙ licet dictum ſit in ſe verū nō tamē congruit huic literæ: vbi principaliter diſponitur ſuper actu probandi. Nam reus ſe purgando, propriè nō probat: ſed ſe purgat. ¶ Pone & quintam lecturam magis generalem, ſecundū quam ſaluo magis gn̄ralitatem, ſeu gn̄ralem diſpoſitionē huius cap. videlicet, vt procedat in omni negotio, ſiue agatur per viam denuntiationis, ſiue non: ſiue agatur de præiudicio alterius, ſiue non: ſiue agatur de directa actione, ſiue non: ſiue iudicis officium imploretur, vt deficientibus aliis probationibus deferatur iuramentum principali perſonæ li, id eſt actori habenti pro ſe vnum teſtem: niſi aliud ſuadeat qualitas negotiorum, ſeu perſonarum: vt probatur in. c. fin. de iureiur. iuncta gl. fi. & in. l. in bonæfidei. C. de reb. cre. & iureiu. Nam tunc ipſe cōputatur in numero teſtium: cùm nulla cauſa terminetur dicto vnius teſtis tantùm: vbi tangitur alterius præiudicium: vt in c. licēt vniuerſis. in fi. j. eo. titu. & tunc omnia plana ſunt. In quibus autem cauſis ſit locus delationi iuramenti in ſupplementum probationis dicā plenè in. d. c. fi. ¶ Et per hæc habes expeditam materiam huius. c. intrinſecā & primam partē gl. Nam in ſecunda parte glo. intrat materiam nō congruentem titulo noſtro, quæ ſatis ad plenum fuit expedita in. c. nouit. s̄. de iud. ¶ †Quærit nanque 5
a vtrum infames[a] & criminoſi admittantur ad denuntiandū aliorū crimina. & concludit, quod non. ſed dic, hoc non procedere indiſtinctè: plenè dicendū, vt no. in. d. c. nouit. Dicit tamē hic Hoſti. quod in caſibus, in quibus infamia repellit à denuntiādo: ſi tamē denūtiatus eſt infamatꝰ aliter, q̄ ex dicto illius denūtiatoris, eccleſia inquiret. alleg. de præſum. cū in iuuentute. Et no. quia ſentit, ꝙ infamia orta ex perſona inhabili, non præſtat facultatē inquirēdi. vide qđ dixi. in. c. qualiter & quādo. ij. j. de accuſa. ¶ Gl. ij. quærit, nunquid hæc authoritas, ſi peccauerit in te. &c. extendatur ad oēs vt ſic omnes teneanī denuntiare: vt hîc dicitur. glo. reſpondet, vt patet in ea. Hoſt. aliter. Sed tu dic, vt pleniſſimè dixi in. c. nouit. de iudi. ¶ Vltimò opp. hîc dicitur, ꝙ in ore duorum, vel trium. &c. & ſic ſentit, ꝙ per plures non poſſit fieri probatio. vnde ob. c. licet. de proba. vbi innuitur contrariū. Sol. glo. vlti. metu contrarij, vt arbitror: dicit illam authoritatem exponendam negatiuè ſcilicet in ore duorum, vel trium: & non paucorū. q. d. ꝙ plures poſſunt adhiberi, ſed pauciores nō. & idem dicit in. c. licet vniuerſis j. eo. Ego non credo: ꝙ hæc fuerit mens illius allegatæ authoritatis: ſed ſolùm voluit innuere, ꝙ omnis cauſa poſſet inſtrui per duos, vel tres teſtes: ita ꝙ neceſſariò non exigantur plures: nō tamen negat, quin plures poſſint adhiberi. & hoc propriè volunt iſtæ authoritates poſitæ in litera: & maximè ſecunda. Nam hîc nō dubitatur, ꝙ pauciores duobus, non facerent fidem: ſed Chriſtus voluit oſtendere, ꝙ duo ſufficerent: nec neceſſariò plures requirerētur. ¶ Et ſi diceres: qūo ergo in aliquibus caſibus requirūtur vltra
6 duos: vt plenè no. per gl. in. d. c. licet vniuerſis. †Reſpondet. ꝙ illa fuerunt inducta ex diſpoſitione principis, qui potuit ex cauſa ius diuinū limitare & interpretari: iuxta no. plenè per Inn. in. c. quę in eccleſiarum. de conſti. & per legiſtas, maximè Bar. in. l. fi. C. ſi contra ius vel vti. publi. Sic quandoq; ex cauſa minus ſufficiens ꝓbatio admittitur. iuxta ea, quæ plenè dixi in. c. ſicut. de proba. & caſus in quibus ſufficit vnus teſtis, dicam ſaltē remittendo in. c. nuper j. eo. aliquid tetigi in. d. c. ſicut.

✤ *SVMMARIVM.* ✤

1 *Duo teſtes probant in actibus grauiſſimi præiudicij.*
2 *Conſanguinei præferuntur alijs teſtibus in conſanguinitate probanda.*
3 *Defectus conſanguineorum ex parte patris: ſupplebitur ex parte matris, ſtante ſtatuto. &c.*
4 *Odium priuatum & non publicum, repellit quem à teſtimonio.*
5 *Amicitia carnalis, & non charitatiua, detrahit fidei teſtis.*
6 *Teſtimonium de credulitate valet, vbi credulitas eſt proxima ſenſui, per quem recipitur veritas.*
7 *Teſtimoniū de credulitate admittiī, vbi admittitur teſtimoniū de auditu.*
8 *Confeſſio de credulitate præiudicat confitenti.*
9 *Teſtes aſſignans cauſam ſcientiæ ſufficientem: ſi in fine dicat, quòd credit, an probet.*

¶ *CAP. V.*

QVoties. ¶ Dicit quales eſſe, & qualiter iurare debeant, qui ſuper conſanguinitate deponunt. & duo ſunt dicta. ſecundū ibi, *probatio.* ¶ Caſus literalis. Quando aliqui volunt ſeparari propter conſanguinitatē: cōſanguinitas illa debet ꝓbari p̄ duos, vel p̄ tres teſtes de illa cōſanguinitate: vel ſi cōſanguinei nō ſuperſunt, debet ꝓbari per meliores & antiqores illiꝰ loci, q̄ iurabūt, ꝙ nō odio, vel amore, vel aliquo cōmodo, qđ habuerīt, vel qđ hnt, vel habituri ſunt ad hoc iuramentū accedūt: &
1 ſicut ipſi dicūt rei veritatē accepiſſe à maioribꝰ ſuis: & credere ita
b eſſe. B. ¶ †No. i. qđ ēt ī actibꝰ grauiſſ. p̄iud. duo teſtes [b] faciūt plenam fidē,

emphy. Alios caſus ponunt Mod. in repe. l. admonendi. ff. de iureiuran.

a ¶ Grauiſsima. Adde, ꝙ Rom̃. ſing. ſuis. fol. xxj. dicit, ꝙ ad ſeparationem matrimonij, teſtes debent eſſe rogati per glo. in. c. oſtrates. xxx. q. v.

ZACHARIAS. ¶ Adde quod voluit allegare ſing. Ro. in nu. ccxij. qđ incip. an ad ſolennitatẽ. alle. gl. ſin. in. c. noſtrates per coapoſtillatorẽ meum hic alleg. & ibi bo. tex.

Anto. Franciſ.

¶ De ſeparatiõe matrimonij. dicas quòd de iure canonico matrimonium cõſummatũ non diſſoluit: niſi per mortẽ. c. ij. de tranſla. epiſc. imo ſi eſſet cõtractum cũ frigida & impotẽte ad ꝓcreationẽ, nõ diſſolueretur ꝓpter talẽ impotentiam. Idẽ not. gl. in. c. ſi quis acceperit. xxxiij. q. j. & notat Bald. in. l. mulier. ī. ij, co. C. de ſpõ. dicas tñ ꝙ multa ſunt impedimẽta ꝓpediẽtia mr̃imoniũ cõtrahi, & aliqua ẽt ex qbus cõtractũ dirimit. & ad probanda talia impedimẽta, vel ad dirimendũ cõtractũ vel impediẽdum contrahendũ, non videt requiri rogitus teſtiũ dũmodo teſtes de tali impedimento legitimo deponãt & ſufficientẽ rõnem deducãt; iuxta ea, quę habent in ca. j. & toto ti. de ma. contr. cõtra inter. eccle. & no. ī. c. nõ debet. de cõſan. & affi. & in. c. fraternitatis. de fri. & in c. literas. de reſtit. ſpoliato.

b ¶ Not. ꝙ teſtimoniũ ſenis præfert teſtimonio iuuenis. Et ad idem eſt tex. ī. c. ſed ex quadam. j. eo. & in. c. j. xxxv. q. vj. & gl. in ver. nunc autẽ circa fi. lx. diſtinc. Specu. in tit. de teſte, §. poſtq̃, verſi. porro. Et de hoc vide etiã glo. in. l. cum quidã. in ver. ſic nouũ. ff. ſi cert. peta. Illud autem ſcias, ꝙ Specu. in ti. de teſte. §. nunc tractandũ. ꝓpe fi. dicit, ꝙ in teſtimonio viſus, magis creditur iuueni q̃ ſeni: quia iuuenis perſpicacius videt.

¶ Adde, an ſtante ſtatuto de quo hic: ſi non ſit, niſi vnus: an ſit ſatiſfactũ ſtatuto. Bal. conſi. clxviij. iij. lib.

c ¶ Qui veniant appellatione propinquorũ. Et adde, ꝙ iſte text. probat, ꝙ nõ ſolùm veniunt agnati, ſed etiã cognati, de quo vide per Bald. in repeti. c. ſi pater. de teſta. lib. vj. vbi pro deciſione quæſtionis alleg. tex. in. l. officiales. de epiſc. & cle. & in. l. etiam. C. de accu. & de hoc vide per Petr. de ancha. in conſi. ſuo in quæſtione, quæ vertitur in ciuitate Trigeſti: vt habetur in. l. j. C. vnde vir & vxor.

c ☞ SEBA. SAPI. ¶ Propinquorũ. Qui veniant appellatione ꝓpinquorũ, vide Pet. de ancha. in conſi. cx ciij. inci. quæſtione, q̃ vertitur. vbi dicit, ꝙ veniunt oẽs illi, q̃ veniunt ad ſucceſsionẽ de iure. Refert Andræ. ſicu. in repe. l. cum acutiſsimi, charta. xxiij. C. de fideicom. Qui autem veniant appellatione cõſanguineorum, latè traditur per Bar. & alios. in l. cũ quidam. §. qđ dicitur. ff. de acqui. hęre. vide Bal. in cõſi. cclxix. incip. viſo themate. & cõſi. lxv. incip. filia. in. iij. volu. Nico. de Neapo. inſtitu. de leg. ag. ſucceſ. in prin. vbi ponit pulchrã q̃ſtionẽ. & Fel. in conſi. cxix. inci. proponitur. & in cõſi. clj. inci. ſuppoſito. & qũo accipiat verbũ cõſanguinei: ꝓplatũ à teſte. vide Alex. cõſi. lxxij. incipi. ī cã vertente. in. j. volumine.

¶ Amicitia. vtrum amicus admittatur pro amico ad teſtificandũ. Et de hoc vide Bal. ī. l. eos. C. de teſt. vbi dicit, ꝙ ſola amicitia nõ repellit à teſtimonio & dicit de hoc eſſe caſum expreſſum in. l. ſciendũ. ff. de vſur. ſed glo. tenet cõtrariũ. iij. q. v. in ſum. pro quo facit text. in. §. item teſtiũ fides. iij. q. ij. Sed Ro. in quodã ſuo cõſi. quod incipit oīpotẽtis Dei implorato ſuffragio. diſtinguit, an grauis, an leuis ſit amicitia. & alle. gl. expreſſam in. c. in ſinuante. de off. de le. Adde glo. ij. q. v. c. ij. De inimico autem an repellatur è teſtimonio: vide quæ ple. notaui poſt gloſſam & Abb. in. c. cum oporteat. de accu. Et adde huc Bald. in. l. ſi quis ab hoſtibus. in vltima colum. C. de teſtim. vbi dicit, quòd amicitia nunquam repellit à teſtimonio: niſi per accidens ſcilicet, quando per amicitiam vnius reſultat odioſitas alterius: qa amicitia eſt virtus, odioſitas vitium: & illud odiũ repellit teſtem. Sed ſuper hoc vide bonum text. in l. iij. in princip. ff. de teſtim. & ibi de hoc vide per dom. Flori. vbi dicit, quòd putat, quòd nulla amicitia repellat à teſtimonio: ſed detrahit bene de fide ſecundum quantitatem amicitiæ. Et de hoc vide per Bald. in. l. j. circa fin. de teſtibus. Et ad prædicta facit quod not. dom. Anto. in. c. accedens. el, ij. in princ, vlti. col. vc lit. non conteſt. Item vtrum amicitia ſit ſpecialis virtus: & vtum virtus ſit pars iuſtitiæ. vide per beatum Thom. in. ij. ij. q. ciiij. arti. j. & ij.

¶ Adde, an inimicus occultus poſſit eſſe teſtis. vide Alexã. conſil. cxxx. & quid de amico per eundem conſi. xliij. iiij. lib.

e ☞ SEBA. SAPI. ¶ Credulitate. Vide, quæ latè congerit do. Iaſon. in rubrica. ff. de iureiu. vbi ponit plures caſus, in quibus admittitur teſtimonium de credulitate.

e ¶ Credulitate. Adde, ꝙ in caſibus, in quibus depoſitio de credulitate bene probat, ſnĩa propter eam lata non tranſit in rem iud. hoc no. do. Ant. in. c. ꝓpoſuiſti. de probatio. Et circa hoc adde, qđ ipſe ibi not. & adde ẽt quod not. do. Abb. poſt Ioan. and. in. c. inquiſitionis. §. vlti. j. de accu. Et adde, ꝙ non valet conſuetudo, ꝙ teſtibus deponentibus de credulitate

nam fidẽ, ſeu probationẽ. Patet hoc, vbi agit ad ſeparationẽ matrimonij ꝓpter cõſanguinitatẽ. Nam ſeparatio eſt res grauiſsima: [a] vt in ca. licet ex quadam. in fi. j. e. & in. c. debitũ. §. de biga. Ad hoc vide gl. ſing. in. c. pręſul. ij. q. iiij. quę dicit, duo teſtes ſufficere ad probãdum crimẽ contra Papam. ¶ Et no. ꝙ procedit hoc, etiã vbi nõ põt haberi probatio neceſſariò cõcludẽs, ex natura rei, vt ſufficiant duo teſtes ad probationẽ rei, eo modo quo probari põt: ſicut patet hîc in cõſanguinitate quę directè per teſtes percipi nõ põt: ſed admittitur in parte teſtimoniũ de credulitate: vt hîc. & dicto capitulo licet ex quadã. facit ca. prętereaj. e. ¶ † No. ij. caſum, in quo conſanguinei pręferuntur alijs teſtibus, ſcilicet quando agit de conſanguinitate probanda. Ipſi enim pręſumuntur melius, quã extranei genealogiã propriã ſcire. Ad hoc. c. videt. q ma. ac. poſſunt. ſecus vbi ageret de alio ꝓbãdo: vt in. c. ſuꝑ eoj. e. & in. c. in literis. ¶ Not. iij. ꝙ cæteris paribus, plus creditur [b] ſenioribꝰ. facit. l. ſi chorꝰ. ff. de leg. iij. Quod puto verũ vbi agit de antiquitate probanda: qa antiquitatẽ melioꝰ ꝓſumunt antiqui ſcire. ſecus puto in actu recenti: cũ iuuenes habeãt ſenſus acutiores, & velotiores ad capiendũ. hæc tñ relinquẽda ſunt arbitrio iudicantis, qui ex varijs circunſtantijs alios præfert. arg. l. iij. ff. eo. & in. c. in noſtraj. e. ¶ † Not. ꝙ in defectũ cõſanguineorũ requirunt ſeniores. Quid aũt ſi nõ ſuperſit, niſi vnus cõſanguineus? Dic, ꝙ iſte ꝓducet cũ alio ſeniori. ad hoc tex. ī. l. Stichũ, q meꝰ erit. ff. de leg. j. Et facit ad illã quę ſtionẽ: ſtatuto cauet, ꝙ mulier nõ poſsit cõtrahere, niſi cũ cõſenſu duorũ cõſanguineorũ ex parte pr̃is. & ſi tales nõ ſuperſunt, capiãtur ex parte matris. Cõtingit ꝙ mulier nõ habet, niſi vnũ ex parte patris: nunquid capiet duos ex parte matris: an illũ vnicũ paternũ cũ vno materno? & cõiter concludũt legiſtę, ꝙ debet capere paternos, quatenꝰ habere poteſt, & in defectũ recurrere ad maternos. Idẽ no. Bar. in. d. l. Stichum, qui metus erit. per illum text. & Bal. in. l. in copulandis. C. de nup. ¶ Not. ꝙ conſanguinei dicunt propinqui: & ſic venient appellatione propinquorum. [c] ¶ † Not. ibi priuato odio. &c. ꝙ non omne odiũ repellit à teſtimonio: ſed priuatũ tantũ ſecus ergo in publico. Nã duplex eſt odium, quoddã eſt priuatũ: aliud eſt publicũ. Priuatum eſt ſecundũ Ioã. an. familiare & carnale. Publicũ cum odio habet quis: qa peccator. [d] all. lxxxvj. diſtin. odio. & ſic videt, ꝙ licitè habemus peccatores odio. Et ꝓ hoc illud pſalmiſtę: Odiſti oẽs, q operant iniquitatem: ꝓdes oẽs, qui loquunt mẽdaciũ. Tex. tñ in. d. c. odio. videt innuere cõtrariũ. Dicit eñ odio habeant peccata, & nõ hoĩes: ſed corripiant. ad idẽ. c. duo iſta noĩna. xxiij. qõ. iiij. Sed põt dici, ꝙ nõ ſunt habẽdi odio, vt eis ob hoc noceamus: ſed odiẽdi ſunt ꝓpter peccata eorũ. Hoc tñ ſpectat ad Theologos, & qđ. §. dixi de odio. ¶ † Idẽ dic de amicitia. Eſt eñ duplex: vt dicũt hîc docto. quædã carnalis, q̃ corruptionẽ inducit. & de iſta intelligit iſte tex. ad hoc. c. de parẽtela. xxxv. q. vj. Quædã charitatiua: & hæc nõ impedit teſtẽ. de quo in Spec. eo. tit. in princip. Hoc ꝓbo. Nã ſecundũ legẽ diuinã debemꝰ diligere ꝓximũ, ſicut noſmetipſos. & Chriſtꝰ dixit in Euãgelio. Nemo maiorẽ charitatem habet, vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Nõ debet ergo quis repelli à teſtimonio adimplẽdo legem diuinã. Et propriè charitatiua amicitia eſt, qñ diligimus proximũ, non propter aliquas vtilitates noſtras: nõ propter ſperãda beneficia, vel accepta: non propter affinitatem, ſeu conſanguinitatem: ſed propter hoc tantum qđ eſt naturæ noſtræ particeps & virtuoſus. vide bonũ tex. in. c. charitas. §. proximos. de pœni. di. ij. Idẽ dico, ꝙ amicitia [d] carnalis nõ repellit ex toto, ſed minus credit: vel parũ ſecũdũ qualitatẽ & quantitatẽ amicitię. de quo vide bo. gl. in. c. in literis j. eo. & per Cy. in. l. eos. C. eo. & per Io. an. in Spe. in loco ꝑallega. Adde no. in. c. repellant. de accuſa. & iij. q. v. in ſum. & c. j. & hæc no. & tene mẽti. Et quis dicatur ꝓpriè amicus: vide bo. tex. in. l. latæ culpæ. §. amicos. de verborũ ſignifi. ¶ Vltimò no. caſum, in quo valet teſtimoniũ de credulitate. Ad idẽ. c. licet ex quadã j. eo. & c. literis. de ꝑſum. & plus vident ꝓbare hæc iura: vt nõ ſolũ tale teſtimoniũ de credulitate admittatur ſed etiã ſit neceſſe, vt deponat his caſibus de credulitate. [e] ¶ † Sed q̃ro gñraliter, an & qñ valeat tale teſtimoniũ de credulitate? [e] vide no. tabile dictũ Cy. in. l. teſtium. C. eo. poſt Iac.

plene credatur, eo caſu, quo alias non probaret, ſecundū do. Ant. in c. j. de appel. vide do. Ant. ī. c. ñ. ī. iñ. col. de iur. calū. Itē adde huc qđ no. do. Ant. in. c. cū cām. in. iij. colū. ver. q̄ro an teſtis. j. eo. & vide per Pet. de ancha. in. c. j. ī. ij. col. de iura. calum. lib. vj. Et adde, ꝙ in his, quæ nō poſſunt ſciri, niſi per credulitatem, ſi teſtis dicit ſcio quantum poſſum: vel quantum humana fragilitas noſſe finit: ꝓbat. Tex. eſt quem ibi not. do. Ant. in c. j. de ſcruti. Et de hoc articulo hîc poſito etiā ꝑ do. Anto. vide ꝑ Bar. in tracta. de teſte. ī v. colū. verſi. teſtis dixit aliqua vera eſſe, qa credit. Et adde huc Bal. in l. teſtiū. ī vl. col. ver. itē quærit. C. de teſtib. vbi dicit, ꝙ teſtis deponens de credulitate, ꝓbat: ſi ſit credulitas iūcta ſenſui, & munita ratione. Et ꝙ teſtis deponens de credulitate nō ꝓbet, eſt gl. in. l. diē ꝓferre. §. ſi plures in ver. cōſenſerūt. ff. đ arbi. Et de hoc vide ꝑ Bal. in. l. hæredes palā. in fi. in prin. ff. de teſtamē. & de iſto articulo, vide qđ no. do. Anto. in cap. literis. in ñ. col. de p̄ſum. & in ca. quoſdam. in fi. eodem titu. & vide Ang. in auth. de hære. & fal. §. hinc nobis. in fi. ñ. colū. ver. ſecundò not. vbi dicit, ꝙ teſtes debent teſtificari ſic eſſe, vel non eſſe: non autem de credulitate. Et idē videtur dicere gl. in verſi. & vidiſſe. quæ eſt in. §. ſi verò abſunt. in ea. authē. Item vide do. Anto. in c. cum ad ſedē. in. iij. colum. de reſtit. ſpol. vbi dicit, ꝙ non probat teſtis, qui reſpondet de credulitate in perceptibilibus ſolo ſenſu. Item, an valeat dictum teſtis deponentis de credulitate: vide per Ro. in. l. j. §. fin. in. iiñ. column. de verbo. oblig. quæ allegat multa ex ſuprà allegatis. & vltra ea in. q. v. remittit ad Bald. in. l. ob hæc verba. ff. de his qui no. infa. & in. l. j. ff. de excuſa. tut. & in. l. ſolam. C. de teſtibus. & per Bald. in. l. j. ff. de ven. inſpi. Et dicit, ꝙ poſuit in. l. quid tamen. §. ſi arbiter. ff. de arbitr. Sed tu vide do. Ant. in. c. propoſuiſti in pe. col. de proba. Item vide Paul. de Caſt. poſt. glo. in rubri. in fi. de iureiuran. Et ad id quod dicit hîc. d. Ant. ꝙ ſi teſtis deponit per verbum ſcio, in his, quæ non ſubiiciuntur naturali & ꝓprio ſenſui teſtis, dicitur ſubire anceps periurium. Tu in contrarium vide text. cum glo. & quod ibi no. do. Ant. in. ñ. co. ver. opp. ꝙ non valet. in. c. prætereà. j. eo. tit. & quod ibi latiſſimè notaui. Et limita hoc eleganter per do. Anto. in. c. fin. in. iiij. col. de iutamen. calum.

Adde, an teſtis de credulitate probet ange. conſil. iiij. Franc. are. conſil. cliij. Alex. conſi. lxj. ij. lib. Ro. conſi. xx. Alex. conſil. cxxxiiij. & ccxlviij. Anto. Franciſ. An teſtis de credulitate deponens probet: dicas regulariter, ꝙ non: quia nihil videtur affirmare ita deponendo. vt eſt glo. cōiter approbata in. l. teſtium. C. de teſt. & voluit Inno. in. c. j. & in. c. ad hæc. de teſtibus & ꝓ Alex. late in conſi. vj. in ñ. parte. & in conſi. lxix. & ī cōſi. xcv. in. iiij. parte conſi. & idē Bar. in cōſil. ſuo incipi. Raynutius Petri. & Bal. in. l. fine poſſidetis C. de ꝓba. & Ale. poſt Ro. in rubri ca. ff. de iureiuran. Quod intellige verum, niſi addat verbum firmiter: qa dicat teſtis firmiter credo, quia tūc probat ſecundum Bald. in. l. j. in antiqua lect. C. de fal. ca. adie. leg. Quod dictū refert Lāfrā. in. c. quoniā cōtra in. ver. cōfeſſiones & idem dicas, ſi addatur ver. bñ. Puta ſi dicat bene credo ſecundū Bal. in. l. ſi ſeruus. §. qui qnq;. de leg. j. Et eodem mō ſi addat ratio concludens: puta, qa dicat: credo. qa vidi, vel īterfui: vt ꝑ Bald. in. d. §. qui qnq;. & in. l. fi. ī. ix. col. C. de edic. di. adria. & in. l. ſolam in. v. col. C. de teſt. & in. l. conuenticulam. C. de epiſc. & cle. ī. l. data opera. C. qui acc. nō poſ. & per Alex. in cō ſil. iij. in. iiij. parte conſil. Item dicas hoc verū, niſi teſtis deponat veriſimilia puta: qa dicat, quod credit Titiū cognouiſſe Bertā: qa vidit ſolū cum ſola ī loco ſecreto, ſecundū do. Abb. hîc. Et adde, ꝙ ſi teſtis deponit de peritia artis, etiam ſi deponat per verbum credo, ꝓbat: vt in ca. fraternitatis. de frig. & in. c. propoſuiſti. de probat. & in capit. literis. & in. c. tertio loco. de præſumptio. & in. l. hac edictali. in. §. his illud. C. de ſecundis nup. & in. l. j. ff. de ven. inſpi. & ín. l. ſemel. C. de re mili. li. xij. Quod adeo verum eſt, vt etiā ſi ſtatutum, vel cōſuetudo ſit in cōtrarium: teſtis deponens per verbū credo, extra caſus ſupradictos, nō ꝓbet, ſecundū Hoſt. & do. Anto. in. j. de appel. & tenet Ro. ſingu. ſuis. in ver. teſtis. in ver. quæro.

de Are. cuius ſententiam recitat, & ſequitur Io. an. in addi. Spec. de teſti. §. opponitur. ver. itē ꝙ depoſuit de credulitate. & concluſio eſt hæc, qđ vbi credulitas eſt ꝓxima ſenſui, per quem percipitur veritas, valebit teſtimoniū tale: ſecus ſi remota à tali ſenſu. Exemplum primi: ſi dicit teſtis ſe vidiſſe nudum cum nuda in eodē loco, per quod credit eos adulterium cōmiſiſſe. talis enim teſtis probat: vt in d. c. in literis. & c. prætereà j. eo. Vide aliud ex emplū: teſtis dicit, ꝙ talis puer fuit natus in domo talis. & ex hoc credit, ꝙ ſit filius illius viri, qui inhabitat illam domum. ad hoc. l. ſi vicinis ſciētibus. C. de nup. & l. filiū. ff. de his qui ſunt ſui, vel alie. iur. Exemplum ſecundi: qñ credulitas eſt remota à ſenſu, per quē veritas percipiť: dicit teſtis, ꝙ vidit virum & mulierē confabulantes: & ꝙ ex hoc credat, ꝙ ſe cognoſant carnaliter. vel ꝙ vidit aliquē de ſero cum armis. ex hoc credit, ꝙ interfecit illū, q̄ repertus fuit mortuꝰ de mane. Certè talis teſtis nō probat: qa talis credulitas eſt nimis remota à ſenſu, vel actibus per quos veritas percipitur, ſuper qua deponit. Oportet ergo, ꝙ illa credulitas eliciatur ex actibus ex q̄bus homines cōiter aliquid p̄ſumunt, & veri ſimiliter credunt: ſicut in ſimili no. Bar. in in famia ꝓbanda: vt ad hoc, ꝙ probat requirať, ꝙ ex veriſimilibus cōiecturis p̄cedat: aliās poſſunt dici voces vanæ populli, & vana credulitas: de qua non curatur: vt in. c. Oſius. de ele. No. Bar. in. l. de minore. §. tormenta. ff. de qō. Facit qđ no. Inn. in. c. cùm oporteat. de accu. & credo, ꝙ in his caſibus, in quibus valet teſtimonium de credulitate, ſit etiā neceſſe: vt deponatur de credulitate: quia ex quo nō deponit directè ſuper ipſo facto: ſed ſuper ſtrictis coniecturis, debet adiicere de credulitate. arg. opti. hîc. & in. d. c. licet ex quadam & c. literis. de præſum. & d. c. p̄tereà. & hęc diligenter no. ¶ † Admittiť etiā hoc teſtimoniū de credulitate, vbicūq; admittiť teſtimoniū de auditu: vt hîc, & d. c. licet ex quadam. no. Spe. in d. verſi. itē ꝙ depoſuit de credulitate. & hoc, qa credulitas adiicit ad teſtificationē de auditu. regularitater & nō valet tale teſtimoniū de auditu, vel de credulitate vnde ſic deponēs nō diciť verꝰ teſtis: vt no. gl. ī. l. in ſumma. §. idē Labeo. ff. de aqua. plu. arcē. & ī Spe. vbi. s̄. & videť p̄ tex. ī. c. teſtes. iij. q. ix. & d. l. teſtiū. facit. c. cū cām j. eo. Quod dicatur propriū teſtimoniū de auditu: vide bo. gl. in c. hoc videť. xxij. q. v. ¶ † Quatenus tñ agitur de præiudicio confitentis, æquè præiudicat confeſſio de credulitate, ſicut de veritate, vt dicit gloſſa notabilis in capitu. ex literis. de iureiu. & Cy. in. l. ij §. quod obſeruari. C. de iura. calū. & Spe. in tit. depo. §. vj. ver. hoc tamen. Et ſecundū prædicta limita. Specu. in tit. de teſte. §. iam de interrogatoriis. in fi. vbi dicit, ꝙ iudex non debet etiā de petitionem partis aduerſæ interrogare teſtē in fi. depoſitionis: an credat ea, quæ dicit: ne ſi dixerit, ſic videatur annihilare teſtimoniū ſuum. Et idē recitat Io. an. in. c. inquiſitionis j. de accu. Debet enim intelligi in his, in quibus non valet 9 teſtimonium de credulitate. ¶ † Item etiam in his caſibus, in quibus nō valet tale teſtimo a niū, putat. d. Ant. dictū[a] Spec. ꝓcedere, qñ teſtis prius nullā aſſignauit cām ſciētiæ: vel aſſignauerat ꝓmiſcuā ad ſcire, vel credere. dicendo em ſe credere inficit teſtimoniū ſuū. Secus aūt dicit, ſi priꝰ reddidiſſet ſufficiētē cām ſciētię, ſeu depoſuit ꝑ verba, q̄ ſapiūt certā & verā ſcientiā. Tunc em licet dicat ſe credere, nō inficit dictū ſuū: quia nō eſt veriſimile, qđ incōtinenti voluerit corrigere dictū ſuū. ar. l. nō ad ea. ff. de condi. & demon. Item, qa qui ſcit, pōt credere: vt in. c. cùm olim. de re iud. ¶ Ego puto hoc dictū do. Anto. procedere largo mō capiendo credere: ſed ſtrictè capiēdo ſecundū ſuam veram naturā, ſeu propriū ſignificatum: puto, ꝙ ſuper eodē nō poſſunt cōcurrere ſcire & credere. & qđ in ſic dicente, ſit quędā cōtrarietas. Nā ſciētia in his, q̄ ſunt facti habetur, qñ illam capimus per ꝓprium ſenſum: vt quia vidimus, vel guſtauimus &c. & iſta ſcientia requiritur in teſte: vt in. d. c. teſtes. iij. q. ix. Credulitas verò cauſať ex coniecturis: & ſic ibi nō eſt vera ſcīa: vt no. Bart. in. l. admonēdi. ff. de iureiu. dixi plenè in. c. literas. de iura. cal. Nam credulitas, ſeu fides eſt mediū inter ſcīam & neſcientiā, q̄ ſunt extrema: vt no. in. l. admonēdi. Scire ergo ſe habet ad certum: credere verò ad dubium. facit. c. firmiter credimus. de ſum. tri. & fi. cath. Non poſſunt ergo concurrere in eodem facto: qa ſi credo, excludo verā ſciētiā & certitudinē: & ſic ſi teſtis in fine dicit ſe credere, videtur velle, ꝙ nō habet indubitatā ſciētiam de his, quæ dixit. & hoc eſt fortè, quod voluerunt Specu. & Ioan. an. in locis præallega. Sed quia teſtes rudes non capiunt iſtas ſubtilitates, & ſæpe dicunt ſe credere illud, quod ſciunt: & quia largo modo credere, referri poteſt ad ſcientiam: vt. d. c. cum olim. ſatis poſſet ex quadam æquitate tolerari dictum do. Anto. quòd ſi prius reddiderit veram cām ſciētiæ

7 8

a ¶ Et adde Bal. in apoſtil. in. l. iij. circa princi. dicti. ff. de teſt. vbi, qui deponit de ſcientia, non debet poſteà interrogari de credulitate. & allegatio. Specu. in loco hic allega. per iſtum. & vide eundem Bald. in apoſtil. in. l. j. in fin. ff. eo. vbi dicit, ꝙ ſi teſtis dicit ſe ſcire, poſteà dicit ſe credere: non

non inficia-

non inficiatur primum dictum, si postea dixerit se credere. argu. opti. ex his, quæ leg. & no. in l. stipulatio ista. §. hi, quoq; ff. de ver. ob. per glo. & Bar. vbi verba rusticorũ capiũtur grosso modo: vt dispositio valeat & hoc diligenter not. ¶ Nunc opp. cõtra tex. in
a eo, ꝙ dicit propter cognationẽ propinquitatis.[a] &c. pręsupponit ꝙ fit cognatio sine propinquitate: qđ est impossibile. Glo. j. metu contrarij dicit, ꝙ litera exponit intransitiuè: vt patet in ea. Host. autem exponit cognationẽ, i. coniunctionem. q. d. consanguinitas non est, quod de facili nõ põt esse: nisi sint in primo gradu, vel secundo j. de diuor. c. porro. secundum Ioan. And. ¶ Glo. vltima est facilis. hodiè dicendum super consanguinitate probanda, vt habetur j. eodẽ. c. licet ex quadam. per quod suppletur iste tex. in aliquibus. ¶ Extra gl, opp. videtur enim, ꝙ nedum senes, sed etiã iuuenes admittantur ad testificandum, si aliâs sunt idonei. d. c. licet. & quod not j. tit. proximo. c. j. Doct. fatentur cõtrariũ. & supplẽt ad tex. maximè. & dixit de senibus: quia melius pręsumũtur scire antiquitates: vt. s. dixi. Vel dic, ꝙ si haberi possunt senes, illi sunt producẽdi rõne prędicta: sed in defectũ admittentur iuuenes, sicut admittuntur extranei in defectum cõsanguineorum. & sic plana est litera. Nico. Abb.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi possunt esse procuratores in causis ecclesiarum suarum.*
2 *Clerici & illi de vniuersitate, an & quando possunt esse testes in causis ciuilibus ecclesiarum, vel vniuersitatis.*
3 *Illi de vniuersitate nõ possunt esse testes in fauorem vniuersitatis in causa criminali.*
4 *Illi de vniuersitate possunt esse testes in causa criminali, quæ vertitur contra illos, qui sunt de illa vniuersitate.*
5 *An prælatus vnius ecclesiæ, quæ non habet collegium, sed solus habet administrationem, sit idoneus testis.*
6 *Episcopus, an sit idoneus testis in causa mensæ ecclesiæ, vel in causa totius ecclesiæ.*
7 *Canonicus non est idoneus testis in causa suæ præbendæ.*
8 *Procurator, an & quando possit esse testis in causa, vel negotiatione: quam habet, vel habuit.*
9 *Legatarius, an & quando est idoneus testis in testamento, ex quo habet legatum.*
10 *Venditor an possit esse testis in causa emptoris.*
11 *Proxeneta non est idoneus testis in causa: in qua fuit proxeneta.*
12 *Donator, an sit idoneus testis in causa donatarij.*
13 *Cedens, an sit idoneus testis in causa cessionarij.*
14 *Socius, an sit idoneus testis pro socio.*
15 *Solicitatores & adhærentes causæ, non sunt idonei testes.*
16 *Vasallus nunquid sit idoneus testis pro domino suo.*

¶ CAP. VI.

INsuper. ¶ Prælatus & clerici, qui causam ecclesiæ non procurant, testificari possunt in ea. hoc dicit. Primò ponit dictum, quod posteà determinat, ibi: *dummodò*. ¶ Casus in terminis. Prior & fratres sanctæ Trinitatis, petierunt vtrum liceat producere de fratribus suis in testimonium in causis ecclesiæ suæ. statuit Papa quòd liceat eis hoc facere, dummõ vnus aut duo instituantur ad agendum. & respondendum: quorum testimonium in causis, in quibus instituti sunt, non debet admitti. Bern. ¶ Not. primò ibi, *liceat vobis &c.* iuncta suprascriptione: in qua loquitur priori & fratribus: quòd non solùm clerici ecclesiæ, sed etiam prelatus potest testificari in causa ecclesię suę: dummodò per se non promoueat causam illam: & nil mirum.
b Nam potest esse iudex[b] in causa ecclesię. ij. q. vij. c. si quis erga. & quod ibi not. in. c. cum personę. de priuile. lib. vj. fortius ergo põt esse testis: cum facilius repellatur quis à iudicando, quam à testificando: vt legitur & not. in capitulo cùm. R. de officio delega. Et
1 de hoc etiam infra dicetur. ¶ † Nota secundò, quod etiam religiosi possunt in proprijs personis prosequi causas ecclesiarum, ac instituere procuratores seu syndici ecclesiarum. Facit capi. cum deputati de iudicijs. de honestate tamen deberent instituere alios & se non inuoluere strepitibus iudiciorum. sic intelligo. c. vnum. de

valet eius dictum. & Allega. Io. an. in dicto. c. inquisitionis. vbi vide do. Abba. in. §. quæsiuisti. circa princi,
¶ Adde an testis, q dicit scio, & credo: rectè deponat. Frã. Are. cõsi. xiij.
a Anto. Frã. ¶ Circa hoc de cognatiõe spirituali, an repellat à testimonio. habetur per Bal. in l. parẽtes. C. de testibus. & vide Specu. in titu. de rescrip. præsen. §. rõne aũt. in ver. Sed an pro canonico. vbi dicit, qđ fortior est cognatio spiritualis, q̃ carnalis. Et vide gl. xxvij. q. ij. c. q dormierit. & per Alex. in cõsi. cxliij. & qualiter cõtrahatur cognatio spũalis, & q. modis, & qñ ipediat matrimoniũ cõtrahendũ, vel dirimat cõtractũ, videas Spe. in tit. de cogna. spiri. per totũ. & xxx. q. iij. p totũ. & in tit. j. de cogna. spirituali.

syndico. & vide quod ibi no. No. plures pro curatores posse instituí in eadẽ causa. & qualiter tunc admittẽtur. dic, vt habetur in cap. si duo. de proc. li. vj. ¶ No. ꝙ procurator di-
c citur idoneus[c], dũ cõstituitur ad agendũ & respondendũ. concor. de procu. accedens. & c. constitutis. ¶ Glo. huius cap. sunt multum faciles. nec docto. hîc attingunt materiam capituli: sed melius attingũt. in. c. cùm nũtius j. eodem. Et materia sic sparsa inducit difficultatem: vt. s. in procœmio: quapropter hîc inferam totam materiam multa in variis locis
d sparsa colligendo. ¶ † Quæro igitur[d]. primò nunquid indistinctè clerici possunt testificari in causa ecclesiæ? Iura huius voluminis cõiter videntur disponere, ꝙ sic. qđ probatur hîc, & in. c. cũ nuntius. & in. c. nuper j. eo. & c. & si Christus j. de iureiuran. cum multis similibus. Veruntamẽ. c. super prudẽtia. xiiij. q. ij. videtur hoc restringere ad causas ciuiles: secus in criminalibus. Aliam restrictionem videtur tex. innuere, in. d. c. & si Christ⁹ in fi. vt admittantur in ciuilibus, aliis testib⁹ deficientibus, & non aliter. Itẽ aduerte: quia iura in hoc nõ faciunt differentiam, vtrum sint clerici seculares, vel religiosi: an cõuersi, vt in iuribus superius alleg. pluries: sed indifferenter omnes admittuntur: & hoc quia dãnum, vel lucrũ non pertinet ad eos proprio nomine. & sic non potest dici causa singulorum. ij. q. vj. c. biduũ. ver. palam. Ex qua rõne infertur idem fore dicendũ in omnibus vniuersitatis secularis: vt in cã vniuersitatis ad-
e mittantur singuli de vniuersitate:[e] quia causa nõ est singulorum. Pro hoc. l. intantũ. §. j. ff. de re. diui. & xij. q. ij. c. Episcopus. §. qui manumittitur. Et sentiunt doct. in. d. c. cũ nuntius. Sed bñ prosequẽdo tàm de singulis collegiis ecclesiasticis, q̃ secularibus: distingue, ꝙ aut causa est ciuilis, aut criminalis. ¶ Primo casu dicit Ioan. an. in. d. c. cum nuntius. ꝙ aut quæritur de his, quæ aguntur in capitulo: & tunc singulares de capitulo possunt testificarij. eo. c. veniens. C. de repud. l. consensu. §. penult. Alias secundum eum posset defi cere probatio. & bene facit j. eo. tit. c. vlt. secundum Ioan. an. Hoc membrum intelligerẽ, quando dãnum vel lucrum non venit applicandum ipsis singulis de vniuersitate: ꝓut statim dicam in sequẽti membro: licet aliud senserit Io. an. Non enim videtur rationabile, vt propter inopiam probationũ quis admittatur ad testificandũ ad commodũ consequendũ, vel damnum euitandum: cũ iuris regula videatur in contrarium. C. eo. l. omnibus. canonizata. iiij. q. iij. c. si testes. §. omnib⁹. Põt em̃ hoc casu dici, deficit tibi ꝓbatio, nõ ius. l. duo sunt titij. ff. de testa. tu. & imputetur eis, quare à principio non ꝓduxerunt testes. Nec obstant iura allegata per Io. an. ꝙ licet in defectum ꝓbationũ admittãtur testes non oĩno integri: vt in illis iuribus: nõ tamẽ probant, ꝙ debeãt admitti illi de quorum cõ modo, vel dãno tractatur. Si verò quæritur

b ¶ Esse iudex. Aduerte tñ, ꝙ potest recusari, vt suspectus: vt no. Abb. ĩ c. cũ venissent. §. de iudi.

SEBA. SAPI.

c ¶ Idoneus. Quid autẽ si cõstituaẽ ꝓcurator ad agẽdũ simpliciter, vel ad agendum cum dictione taxatiua: vide cumulata p do. Ia. in. l. actionẽ. C. de procu.

d ¶ Quæro igitur. Adde in hoc vidẽ dũ Alexã. cõsi. xlj. iiij. li. vbi etiã ponit, an testis de aliqua vniuersitate sit idoneus ad ꝓbãdam consuetudinẽ illius artis.

e ¶ De vniuersitate, an in cã vniuersitatis admittanẽ singuli. vide Bald. & Cy. in. l. parentes. C. eo. & ibi no. ad Bal. And. Barb.

SEBA. SAPI.

e ¶ De vniuersitate, an ꝓ vniuersitate vnus de vniuersitate possit esse testis, vide Alexan. in cõsil. xliij. ĩ. vij. colũ. in. ij. vo. & in consi. clxix. in. iij. col. in. j. vol. & latè in consi. lxix. in. ij. col. & in. vij. col. ĩ ij. volu. & in cõsil. cxcv. in. vj. col. in eo. vol. & multa cõgerit Marsilius in l. j. §. seruus municipum. per totũ. ff. de quæstio.

de his, q̃ extra capitulum aguntur: diſtinguit Jo. an. in. d. c. cũ nuntius. ꝙ ſi vtilitas illius negotij obuenit ſingulariter ſingulis de collegio, non admittuntur ſinguli: qa in re ꝓpria &c. §. omnibus. Si verò non ſingulariter, ſed vniuerſo collegio obuenit vtilitas, admittentur. d. l. in tantum. &. §. qui mãnumittitur. p̃ alleg. Et per hoc ſoluitur ſecundum eum, qđ ſæpe quæritur de vniuerſitate terrarum & villarum, quæ litigant de paſcuis, vel de nemoribus, quibus ſingulorum beſtiæ paſcuntur, & ſinguli ligna ſcindunt: vt hoc caſu teſtimonium hominũ de villa non ſit admittendum[a], per præmiſſa. & remittit ad no. in l. parentes. C. eo. tit. ¶ Primum membrũ diſtinctionis non videtur mihi vſquequaq; verum. & per conſequens, nec ſolutio huius vltimæ q̃ſtionis. Licet enim aliqua vtilitas obueniat ſingulis: nihilominus cã eſt vniuerſitatis. & vniuerſitas põt commutare vſum nemoris: vel aliter diſponere de re illa, ſup qua contenditur. Non ergo debent ſinguli indiſtinctè ex toto repelli à teſtimonio propter illam vtilitatem, quæ cõſecutiuè obuenit ſingulis. Do inſtantiam in aliis rebus eccleſiæ, de quibus ſinguli viuunt: & tamen nõ repelluntur à ferendo teſtimonio ſuper illis reb⁹: vt hîc & in. c. cum nuntius j̃. eo. cũ ſi. vide Archidi. xiiij. q. ij. in prin. vbi hoc videtur velle. Vide aliam inſtantiam magis claram, ſi contenditur de validitate teſtamenti, ſeu iuris inſtituti admittũtur legatarij in teſtes: licet ex validitate teſtamenti legata cõſecuturi ſint inſtitu. de teſta. §. legatariis. quia principaliter nõ contenditur de iure eorũ. Simile. ff. de autho. tu. l. j. vbi tutor nõ interponit authoritatem in principaliter ſibi profutura: ſecus ſi in cõſequentiam. & licet in dubium in legatariis: vt j̃. dicam: tamen ipſemet Ioã. an. hoc tenet propter iſtam vtilitatẽ, quæ ſecundariò eis obuenit: ne ex toto repellantur: nec omnimoda fides adhibeatur. Facit qđ no. Archid. poſt Lau. loco. s̃. alle. Idẽ ergo ſaltem dicendum in caſu noſtro: vt propter hanc vtilitatem, quæ ſecundariò obuenit ſingulis de vniuerſitate, non repellantur ex toto à ferẽdo teſtimonio in cauſa vniuerſitatis: ſed minus, q̃ aliis eis credatur habito reſpectu ad qualitatem perſonarum, & quantitatem lucri. ar. c. ſi qõnes. de ſimo. Facit qđ dicam de iudice, qui eſt habiturus aliquod cõmodum: nunquid poſſit cognoſcere in dubio, an ſua ſit iuriſdictio j̃. de appel. c. ad audientiam. vbi vide. ¶ Circa ſecundũ membrum diſtinctionis Io. an. dicit, vt indiſtinctè admittãtur ſinguli de collegio, ſi ipſis de collegio obuenit vtilitas. Dicit Archi. in loco præalleg. quod licet admittantur ſinguli: tamẽ minus eis creditur cùm bona ſint vniuerſitatis ipſorũ. & ſic aliquam vtilitatem cõſequantur. & ſic ſentit poſt Lan. ꝙ iſti non ſunt teſtes integri: & ſic videtur, ꝙ duo nõ facerent plenam probationem. Hoc dictum putat verũ do. Ant. in c. cùm nuntius. quo ad vniuerſitatẽ laicorũ: ſed nõ quo ad eccleſiã; quia res vniuerſitatis plus ſpectant ad ſingulos q̃ res eccleſiæ ad ſingulares clericos de eccle. Pro hoc dicto facit, quia ipſi diſponunt de rebus vniuerſitatis ad libitũ: vt no. in. c. dilecta. de exceſ. Præla. & per Bart. in. l. fi. de colle. illici. nõ ſic poſſunt facere clerici de bonis eccleſiæ: vt. xij. q. ij. c. ſine exceptione. cũ ſi. ¶ Ego putarem hoc dictũ procedere, q̃n per aduerſam partem producerẽtur alij teſtes in cõtrarium: ſed vbi non adſunt, niſi teſtes pro vniuerſitate, ſatis putarem eis plenè credendũ, ſaltem in defectũ aliorum teſtium: dummõ aliâs idonei ſint. Hoc probare videtur tex. in. c. ſuper prudentia. xiiij. q. ij. Quod cap. licet loquitur in clericis, ratio tamẽ eſt generalis, & vendicat ſibi locum etiã in laicis vniuerſitatis ſecularis. ad idem. l. tm̃. §. j. præallegato. Item nõ eſt veriſimile, ꝙ quis velit deierare propter iura vniuerſitatis cõſeruanda: cùm ſoleat negligi, qđ cõmuniter poſſidetur. l. ij. C. q̃n & q. quar. pars debeatur. ¶ An autẽ admittantur iſti de vniuerſitate in defectum duntaxat aliorum: an indifferenter, Spe. eo. tit. §. j. ver. ſed nunquid in cauſa. videtur velle, ꝙ in aliorum defectũ: quia videntur affecti ad cãm. Pro hoc dictum. c. & ſi Chriſtus. in fi. Sed Hoſtiẽ. & communiter doct, ibi ſentiunt oppoſitũ, & ad. c. & ſi Chriſtus. ſupplẽt maximè. Nam iſti de vniuerſitate ſunt melius informati, q̃ forinſeci. & experientia docet, quod ſæpe teſtes dicunt ſe ſcire, & poſtmodum neceſſariò non cõcludunt. Et hoc ſatis mihi placet: cùm iura aliqua hoc permittant indiſtinctè: & maximè facit ratio. d. c. ſuper prudẽtia. Et ad. c. & ſi Chriſtus, do aliam ſolutionẽ magis coloratam, ꝙ ibi illi religioſi habebant conſcientiam iurandi. vnde, vt ſaluarẽt ſuam cõſcientiã, quantũ poſſent, papa ibi indulget eis poteſtatem iurandi aliis deficientibus. & ſatis hæc ſolutio colligitur ex fine illius literæ. & per hoc habes primum principale membrum expeditũ: an in ciuilibus admittantur ſinguli de vniuerſitate ad teſtificandũ. ¶ †Venio ad ſecundum mẽbrum, quid in criminalibus: in quibus dico, ꝙ illi de vniuerſitate non ſunt idonei teſtes in fauorem vniuerſitatis. Caſus eſt apertus in. d. c. ſuper prudentia. & rõnem ponit ibi tex. quia in criminalibus tanquam arduis non debent domeſtici ad probationem admitti: ſecus in ciuilibus, vbi agitur de paruo prẽiudicio. Sicut in ſimili videmus, ꝙ cõſanguineus non repellitur in ciuili: ſed in criminali ſic. vt in. c. j. iuncta gl. iij. q. v. & maximè hoc procedit, q̃n eſt tale crimẽ, ꝓpter qđ ipſa vniuerſitas venit deſtruenda: iuxta no. per Bar. in. l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis. per Inn. & alios in. c. grauẽ. de ſen. excõ. &. c. dilectus. Hęc procedũt, q̃n quæritur, an poſſint teſtificari in fauorem vniuerſitatis. ¶ †Nunquid autẽ poſſunt teſtificari in fauorẽ eorum, qui ſunt pariter de vniuerſitate ipſa: diſtinguit pariter inter criminalia & ciuilia: vt in ciuilibus poſſint. vide bo. gl. in. c. cũ R. de offi. dele. &. iij. q. v. c. accuſatores. &. d. c. ſuper prudẽtia. Credo tamẽ, ꝙ plus vel minus eis credendum ſit ſecundũ quantitatẽ affectionis & familiaritatis, quæ inter eos eſt: iuxta no. per gl. no. in. c. in literis j̃. eo. & in. d. c. accuſatores. & facit quod dicam in ſequẽ. membro. ¶ In criminalibus verò nõ admittuntur ſecundum doc. in, d. c. cum nuntius. & per. d. c. ſuper prudentia. &. c. accuſatores. quia in eis repelluntur domeſtici & familiares, quales ſunt iſti de vniuerſitate inter ſe. & facit. c. repellantur. de accuſa. & vide ꝑ Spe. eo. tit. §. j. verſi. ſed nunquid in cauſa. vbi temperat hoc verũ, niſi in defectum. argu. c. fi j̃. tit. proxi. & in. c. & ſi Chriſtus. in fi. de iureiu. Io. an. in. d. c. cum nuntius. dicit, ꝙ nimis largè locuti ſunt docto. ¶ Sed reſtringenda eſt eorum opinio ad iura, quæ allegãt, q̃n videlicet eſt ita parua vniuerſitas, ꝙ illi de ipſius corpore cadunt in nomen domeſticorum, vel cohabitantium: vt. d. c. ſuper prudentia. &. d. c. repellantur. Quod ſatis placet. hæc procedunt, quando volunt teſtificari contra extraneũ. ſed ſi inter illos de vniuerſitate: tunc admittuntur. quia par affectionis cã omnem ſuſpitionẽ excludit. l. nõ ſolùm. ff. de ritu nup. no. glo. in. d. c. cum. R. &. c. poſtremò. de ap. &. d. c. accuſatores. Hinc dicunt doct. in. d. c. cũ nuntius. quod accuſato p̃lato ab aliquo de vniuerſitate alij de vniuerſitate recipiuntur in teſtes. ar. ij. q. vij. c. lator. & j̃. de accu. ex parte. de ele. c. per inquiſitionem. Non enim ſunt magis domeſtici accuſantes, q̃ accuſati. quod no. ¶ †Sed circa p̃dicta & circa tex. cõtingit dubitari de aliquibus. Et primò, qđ de prælato vniꝰ capellæ, qui nõ habet collegiũ, ſed ſolus habet adminiſtrationem eccleſiæ: nunquid admitti debeat in cã eccleſiæ? Io. an. in addi. Spe. eo. tit. §. j. ver. ſed pone, ꝙ adminiſtrator. videtur ſentire, qđ oino non admittatur. per. c. relatum. ij j̃. de teſta. Aliter illud. c. non inducit, ſed credo, qđ voluit ſic inducere. Ibi enim dicitur, ꝙ vbi eſt congrega-

a ¶ Non ſit admittẽdum. Adde Alex. cõſi. xliij. iiij. li. Ro. conſi. vñ.

b SEBA. SAPI. Admittũtur. vide Maria. Soci. ĩ. c. cũ oporteat. j. de acc. & Fran. de crema, in ſing. lix. incipi, nemo cogitur.

cōgregatio,seu collegiū,bona spectāt ad cō-
gregationē,seu collegiū:vbi tm̄ est vna ꝑsona
ille solus habet disponere de bonis ecclesię:&
videt iste testificari ī facto quodāmō suo: cū
oīa bona spectāt ad mēsam suam.Secus in cō
gregatiōe:qa illud qđ spectat advniuersitatē
nō spectat ad singulos: vt in iuribus p̄alle.&
optimè facit ad p̄dicta cle.ij.de re.eccle. non
alie.iūcto.c.exposuisti. de p̄ben. Et qa dictū
suū placet:reddo aliā rōnem,vbi collegiū cō
stituit syndicū,nemo pōt dici prīcipalis: me
ritò qlibet testificaī, exceptis ꝓcuratoribus
ad illā cām:vt hîc.sed vbi prælatus[a] solus cō
stituit ꝓcuratorē,ipse dicitur principalis:li-
cet procurator agat:vt in.c.j.in fi.s̄.vt lit.nō
cōtest.meritò nō pōt esse testis:ne sit princi-
palis &testis:vt hîc.Itē est affectus ad cām:cū
constituēdo ad illā procuratorē,videtur de-
clarasse motū animi sui.l.p̄tor. ff. de iurisdi.
om.iud. ¶ Et per hæc & ea,q̄ statim subiiciā
in sequēti q̄stione,credo dictū.Io.an.limitā-
dū,qn̄ ipse solus cōstituit ꝓcuratorē.Si autē
ecclesia haberet œconomū gn̄alem cōstitu-
tū authoritate ep̄i,vel ageret ipse ep̄s tanquā
generalis administrator,iuxta no.in.c.fin. de
succes.ab intesta. tunc arbitror istū prælatū,
seu Rectorē capellæ admittēdū: qa cessat rō
statim allegata.Et si diceres.non ꝑ hoc cessat
arg,sumptū ex.d.c.relatū.dico, ꝙ illa sola rō
nō sufficit:vt ex toto repellaī. vide simile in
p̄lato,qui pōt esse iudex in ꝓtinētibus ad ec-
clesiā suā, seu iurisdictionē suā : vt in.c.cum
personæ.in fi.iuncta gl.de priui.lib.vj.Itē bo
na ecclesiæ nō ex toto cedunt mēsæ prælati:
sed & aliis necessariis ecclesiæ &.c.sui paupe
rū:vt ca.pastoralis.de his,q̄ fi.à præla.sine cō
sen.cap.& in.c.fi.xvj.q.j.Quare dico hūc ad-
mittendū,& sibi fidē adhibendā,iuxta quāti
tatem affectionis,quam habet ad cām.Quid
enim si ecclesia habet multa alia bona,& cō-
tentio solùm est de parua vinea:dicemus ne,
ꝙ iste velit deierare: cū sine ea iste percipiat
necessaria ab ecclesia:sed si viuit ex illa vinea
tantū, tūc habeo eum aliquantulū suspectū.
Bonus ergo iudex arbitrabitur.l.iij. ff.eo. &
in.c.in nostraj.eo. tit. ¶ † Ex his infertur ad
q̄stionem,an prelatus ecclesiæ collegiatę ma
ximè episcopus debeat admitti in testē in cā
ecclesiæ suæ.Inn.Hîc instat in episcopo. Ho
stien.eum impugnat dicens eum indistinctè
admittendū.Io.an.hîc reducit ad cōcordiam
hoc mō:ꝙ agente œconomo,vel vice domi-
no episcopi,cām singularē mensæ episcopa-
lis:& per cōsequens singularē,&propriā ep̄i:
verū dicit Inno. vt nō admittatur episcopus
in testē.Si verò agant causam ecclesiæ,vel cō
munē: verum sit,qđ dicit Hosti. & remittit
ad no.per eum post eos in.c.p̄sentium.eo. ti.
lib.vj.Et not bene illa verba Io.an. ꝙ cā mē-
sæ prælati videtur ꝓpria ipsius:vt sic repel-
latur à testimonio.facit. ij. q. vj. c. biduum.
¶ † Ex quo infero,ꝙ canonicus[b] non potest
esse testis in cā præbendæ suæ:cum illa sit de
putata solum ꝓ mēsa sua.Et hoc satis placet,
qn̄ causa est mēsæ prelati:ita ꝙ bona sua sunt
separata à bonis ecclesiæ.¶ Sed dubiū ast,qd
si cā est totius ecclesiæ:dic, ꝙ si p̄latus & ca-
pitulū cōstituerūt simul syndicum ,casus est
clarus,ꝙ prælatus pōt esse testis. tex. est hîc,
iuncta suprascriptione:& tenent communi-
ter doc.in.d.c.p̄sentium.& Archi.xiiij. q. ij.
super prudentia. Si autē solus prelatus con-
stituit:& tunc sunt opi.Inn.in.c.p̄sentium.te
net ꝙ non pōt esse testis:quia ipse est princi-
palis defensor.Hosti.ibi tenet cōtrariū, quia
ꝓcura.cōtestando litē efficitur dn̄s litis.Dic-
tū Inn.sequit Archi.in.c.j.xiiij.qō.ij. & do.
Ant.hîc:& satis placet per id,qđ.s̄. dixi in p̄-
lato capellæ. ¶ † Sed circa prædicta q̄ritur,
quid de eo.qui fuit administrator[c] in ea re,
de qua nūc agit,& desiit nūc esse administra
tor:nunqd possit esse testis? Io. an. tangit in
d.ver.sed pone,ꝙ administrator.& tandē cō
cludit ꝙ pro contraria parte bene pōt aduci:
quia nil repugnat:sed in fauorē illius, ꝓ quo
gessit,dicit si laus, vel vituperiū, vel dānum
pōt sibi adscribi ex assistentia: vel nō assisten
tia actus,ꝓ quo testificatur , nō admittatur:
aliās secus.ar.eorum,q̄ no.in.c.fi.eo.tit.li.vj.
Quod placet hic[d] do.Ant.putat tamē talem
in subsidiū admitti.alle.de elec.c.cū dilectus.
cū gl.sua.de do.& cōtu.cū olim.de proba. c.
tertio loco.cū fi.Vide Bar.in.l. deferre.§.iidē
decreuerūt.ff.de iure fi. vbi gn̄aliter prose-
quitur,an & qn̄ ꝓcurator sit admittendus.&
venit etiā ad declarationē materiæ hui⁹.c.Et
cōcludit sic:ꝙ aut est ꝓcurator ad iudicia:&
nō pōt ꝓduci in testē ēt per aliā partē: qa si-
cut persona principalis nō producit in testē
cōtra se:ita nec ꝓcurator: pōt tm̄ interrogari
super negotio:vt in.c.ij.eo.tit.lib.vj.Aut est
procurator ad negotia , & ꝓducitur in testē
super his,q̄ gessit: & tūc si ex hoc sentiret cō
modū,vel incōmodū:nō debet admitti. Ex-
emplū:volo probare,ꝙ tibi mutuaui.x.& in
duco in testē illum,per quē dico tibi trāsmi
sisse.Nā si iste diceret cōtrarium, ipse rema-
neret obligatus:ideò nō est idone⁹ testis.Aut
nō sentit cōmodū,vel incōmodum:& tūc de
consensu partium admittit :aliās secus.sicut
dicit in ꝓxeneta:vt in auth.de testi.§. qm̄ ve-
rò.allegat gl.quę hoc voluit in.c.fi.e.tit.li.vj.
Mihi in hoc plus placet dictū Io.an.vt inspi-
ciantur termini litis . Si em̄ nullā affectionē
p̄sumit habere,debet admitti etiā inuita alte
ra.parte arg.l.j.ff.eo.Si verò fuit ꝓcucator ī
alia cā:tūc debet admitti in ista: qa nil repu-
gnat &satis ꝓbaī in isto.c.Et vide do.de Ro.
ad materiā nostrā decisio.cxxij. & plus dicit
Inn.per istū tex.ꝙ si duo cōstituunt procura
tores:vnus in aliquib⁹ negotiis,alius in aliis:
vnus poterit esse testis, vbi alius est procura
tor.Itē dicit,ꝙ si cōstitutus ꝓcura.procura-
tionē non recipit,poterit esse testis.arj.eo.c.
dilecto. Idē secundū eū, si cœperit & posteà
renūtiauerit:& dicit hoc ꝓcedere ēt inter lai
cos.Satis est em̄,ꝙ nō reperit prohibitū.ar.l.
j.ff.de testib⁹.Io.an. dicit posse distingui , an
procurator ille reassumere possit cām,iuxta
Decretalē,si duo.de procu.li.vj.& eo casu re
pellaī.An nō possit: & tūc admittaī. Posteà
dicit satis esse,ꝙ nō possit reassumere.Itē li-
cet p̄latus possit reassumere,tn̄ admittit : vt
hîc patet.Et hoc placet: & credo , ꝙ si semel
testificat⁹ est,non possit amplius reassumere
cām:ne reperiatur in eadē cā testis & procu-
rator.vide tn̄ qđ no.Io.an.post Host.in.c. ij.
e.ti.li.vj. ¶ † Ex prædictis infertur ad deci-

a ¶ Vtrum prælat⁹ possit testificari in cā ecclesiæ suæ, in q̄ agitāda cōstituit ꝓcuratorē.Et ad- a de,quod opi. Inn. hic relata perdn̄m Ant.sequtur Spe.in c.de teste. §. iij. vj. co.versi. sed nūqd rector.qđ mihipla cet. An aūt p̄latus possit testificari ī cā sui capituli,vid̄ Bal.ī.l. parētes. in vlt.co.C. de testa. Et de articulo hic posito,vid̄ ꝑ Imo. ī.l.q testō. circa fi. prin.ff. de testi. & ꝙ possit p̄lat⁹ esse testis,tenet Spe.in ti.de ꝓcu. §. rōne quoq; cōstituētis circa princ.ver,itē ꝙ cōstitutus est ab Abbate.de quo vi de ꝑ Pe.de ancha. in. d.c. p̄tium.in prin.in vl.co.de te sti. lib. vj. & ꝑ do. post Pau.in.c. iu- dex ab apostolica. in.fi.j.co. de offic. de leg.li.vj.& ple- niusꝑ do.ī,d.c.p̄- tiū ī prin.iij. col. ¶ Adde,an p̄latus possit esse iudex ī cā eccſiæ suę,Old. cōs.lvij.&Cal.cōs. vj.de iud. Et an re ligiosus possit esse 6 testis in cā sui mo nasterij: vide Ful. consil. cv.

c ✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Quòd canonic⁹ Vide Cal.tit.de iu di.consi.vj. & do. Abb.ī.c. cū venis sent. s̄. de iudi.

c ¶ Administrator. Adde,an ꝓcura.& salariatus possit es se testis Ro. consi. ccccxx. Alex.cōs. lxiiij.Ang.consil. ccxxxiij.Quid de colono &mercena rio,ꝑ Alexā.cōsil. xcj. & qd de admi 7 nistratore etiam ꝑ b Ful.consi.clxxiij.

d ¶ Et istā doctinā magistralē recitat ēt.d.Ant.in.c.ij.in pe.colū.de arb. & in.c. cum à nobis. penulti.col.j. eod.

e ¶ An legatari⁹ ad mittatur ad testifi candū in eā testa- mēti: & de hoc vi de ꝑ gl.&Bal.in.c. in omni.s̄.eo.& vi de text.& glo,j.& ibi Pau.de ca.pla- nissimè in.l.qui te stamēto. ī prin. ff. de testa.& ꝑ gl.ī.l. nullus. ff. de testi. & ibi vid̄ omnino Flo,qui potuit q̄- dā verba singula- ria:& vide pleniss i mè ꝑ Inn.in.d.l. q test.& vide tex.& gl.ī.l.si qs ita scri- pserit.ff. de re.du. & in.l.dictātibus. C.de test.Itē,quā- do ex testificato& sn̄ia immediatè ac quireret ius testifi canti: tunc repelli tur à testificā do:se cus si nō immedia tè,sed mediatè & ī cōsequētiam acq- reret ius. Hāc ele- gantē &magistra- lē doctrinā tradi- dit Bal. ī rubri. de re.diui.in.iij. char. versi.de quīto aūt. Per quā doctrinā reddit rō,quare le gatari⁹ admittatur ad testificandū in testō.ꝑ hāc doctri- nam etiā decidunt multæ q̄stiones ad materiā Decreta- lis nostræ.

¶ Adde Ange. cō si.cclxxiiij.vbi qd de substituto.

a ✠SEBA.SAP. ¶ Legatarius.vide Io. de fa. ī. §. legatarijs. insti. de test. cū multis alleg. p. d. Iaſ. in. l. dictātibus. C. eo. tit. de test. vbi plene de hac materia. & vide pulchrè per. d. Bar. Soci. in. l. ſi quis ita. ff. de rebus dub.

b ¶ An donator poſsit eſſe teſtis pro donatario. & de iſta. q. vide per Sal. in. l. & ſi ad te. in fi. C. ad legem Corne. de fal.

✠SEBA.SAPI.

c ¶ Cedens. Vide col. x. ī. j. vol. & in cōſi. xix. in vl. co. in. iiij. vol. & nunquid creditor poſsit eſſe teſtis in cā debitoris, tradit idē Alexā. conſil. cl. xxj. in. ij. parte & in cōſil. lxix. in j col. & cōſil. lxxviij. in. j. volu.

d ¶ An ſocius admittatur ad teſtificandū p̄ ſocio: & de hoc eſt glo. in. l. qm̄ liberi. C. de teſti. & ibi Bal. & latè p̄ Spec. & ibi Io. an. in addi. in tit. de teſta. §. j. in. iij, col. verſi, ſed nūquid ſocius. Et de hoc vide p̄ Ange. in. l. ſi duo rei. in princ. ff. ſi quis cau. Et vtrū amic⁹ admittat̄ p̄ amico ad teſtificādū: vid̄ d. Anto in. c. quoties. in. ij. col. ſ̄. eo. q̄ ſoci⁹ meus cum quo cōtinuè verſor, nō poſsit teſtificari p̄ me. Probat̄: nam domeſticus me⁹, q̄ ſtat in domo mea, non poteſt pro me teſtificari: vt in cap. in literis. j. e. ſed aſſidua conuerſatio extra domū æquiparat̄ habitationi in domo: vt dicit gl. no. ſecūdū vnū intellectū. Io. and. in. c. ad hæc. de Iudæ. ergo &c. vide de hoc arg. p̄ Spe. in eo. ti. §. j. ſ̄. alle. in. ij. co. ver. nūq̄d ergo ſocius. & per Flo. in. l. nullus. ff. de teſti & p̄ Ioan. and. ī ſua ſumma de teſti. circa prī. ver. itē repellit̄ q̄s à teſtimonio ratione ſocietatis. vbi oīno vide. Et an fideiuſſor poſsit teſtificari p̄ debitore ſup̄ fideiuſsiōe, vide p̄ Spe. in tit. de teſti. §. j. verſi. xxxiij. & ver. quid de fideiuſſore. & per Bal. in. l. null⁹. in poſtil. ff. de teſti. q̄ dicit Cy. tenere, q̄ ſic in. l. dictantibus. C. de teſta. Et de hoc etiā

ſionē multarū quæſtionū. Et primò, nunq̄d a legatarius[a] poſsit eſſe teſtis in cauſa teſtamenti. tex. videt̄ apertiſsim⁹, q̄ ſic, in §. legatarijs. insti. de teſta. Et reddit ibi tex. rationē: q̄a nō iuris ſucceſſores ſunt, ſed rei: ſecūdū glo. ibi, & ſine onere. q. d. q̄ non cōtenditur de iure eorū, ſed de ſubſtātia teſtamēti. & ſic de ipſa hæreditate, q̄ eſt quoddā ius vniuerſale. Dubiū facit, q̄a in cōſequētia ſunt habituri commodū legati: q̄a ſi teſtamētū nō ſubſiſtit, nō debētur regulariter legata: vt le. & no. in. l. eā quā. C. de fideicō. & ſic ratione huius cōmoditatis & affectionis, non deberet admitti. ¶ In contrariū facit: q̄a illi de eccleſia admittunt̄ in cauſis eccleſiæ, licet viuāt de bonis eccleſię: vt hīc ſatis eſt dictū. Itē non debemus attendere ad id, q̄d venit in cōſequentiā: ſed ad id quod principaliter fit. l. j. ff. de aut. tut. Dubiū eſt pulchrū & ſubtile, maximè, q̄a videmus q̄ ſola affectio ad cauſam ſine alia cō moditate repellit, quē à teſtimonio: vt in. c. fi. eo. ti. li. vj. & ij. q. vj. c. ſtatuendū. aliās ſtatutum. facit. c. perſonas j̄. eo. cū ſi. Fortius deberent repelli legatarij, qui ſunt affecti ad cauſam teſtamēti propter cōmoditatē, quā ibi habituri ſunt, & ideò in hoc dubio ſunt opiniones. ¶ Quidā enim dicūt, vt Inn. in. c. iij. ſ̄. eo. eos admittēdos in cauſa teſtamēti: quia non principaliter cōmodū ſentiūt: nec eorū nomine tractatur cauſa. Poteſt enim deberi legatū, licet nō valeat teſtamentū. C. de libe. prēte. aut. ex cauſa. Nec indiſtinctè legatum eſt præſtandū, eſto quod teſtamentū ſit validum. C. ad legem falci. l. iij. & l. irritū. Et hæc opi. eſt veriſsima inquantū in omnē euentū legatū eſt præſtandū: ſed vbi in alterū caſum tantū, nō videtur procedere: quia licet principaliter nō tractetur de eorum cōmodo, tamen afficiuntur ad cauſam propter cōmoditatem, quę eis prouenit acceſſoriè. Specu. in tit. de inſtrumen. edit. §. poſtremò. aliās §. inſtrumentū. ver. quid de legatario. & in tit. de teſte. §. j. verſi. item, q̄ eſt talis. Et poſt multa concludit, q̄ ſi eſt quęſtio inter hæredem & legatariū de legato, non teſtificatur legatarius: quia eſt propria, vel conſimilis cauſa à qua repellitur. dicto. c. perſonas. Si autem eſt quęſtio inter duos, cuius ſit hæreditas tamē pōt eſſe teſtis. Hęc opi. in vltimo mēbro corruit eadem ratione, qua prima. ¶ Tertia fuit opi. d. Simo. Vinc. quā hīc refert Io. and. Dicebat enim legatariū admitti in teſtē, ita tñ q̄ non omnimoda ſibi fides adhibeat̄: quia ſecūdariò cōtingit eū lucrū. Adducebat q̄d habet̄ in aut. de teſtib. §. ſi verò quis dicat odioſum. ¶ Cōtra hāc opi. arguo ſic: oībus teſtibus pōt aliquid relinqui: & nihilominus per eos cōfirmatur, & approbat̄ teſtamētū: vt. l. ſi quis ita ſcripſerit. ff. de reb. dub. ergo fides omnimoda eſt eis adhibēda: aliās nō poſſet probari teſtamentū. arg. l. ſi vnus. C. de teſta. ¶ Quartā opi. ponit hīc Io. an. q̄ ſi in omnē euētū teſtim. ſui debeat̄ legatū, tūc legatari⁹ admittit̄ in teſtē, alias ſi in alterū euētū tñ habeat locū dicta opi. d. Simo. Et facit ſecundū eū ad no. in. l. nullus. ff. e. vbi diſtinguit̄ in vēditore, an teneat̄ de euictione, vel nō. Idē ponit Io. an. in addi. Spe. in. d. ver. item q̄ eſt talis. Primū mēbrum ſuæ diſtinctiōis nō habet dubiū. Cōtra ſecundū facit q̄d. ſ̄. dixi cōtra p̄cedentē opinionē. De materia vide per gl. & Bar. in. l. qui teſtamēto. ff. de teſt. nil tñ noui dicunt nō reducibile ad p̄dicta. & videt̄ Bar. ſentire q̄d. ſ̄. dixi ſecundū Spe. ¶ Quinta eſt opi. Bal. in. l. dictantibus. C. de teſta. vbi dicit, q̄ ſi eſt quæſtio inter hæredē & legatariū: tunc legatarius nō debet eſſe teſtis. Si verò inter hæredē & aliū: tunc pōt eſſe teſtis: dummō proteſtet̄, q̄ nō intendit vt ex hoc aliq̄d cōmodū ſibi applicet̄. ¶ Sed cōtra hoc arguo ſic: licet em̄ proteſtet̄, vt ex hoc nō cōſequatur cōmodum: nihilominus affectus eſt ad cām. vide bo. tex. in. c. perſonas j̄. e. cū ibi notatis. Et ſi teſtamentū corrueret, inſurgeret p̄ſumptio cōtra eum in ſuo legato. Rōne cuius lex permittit appellari: vt. l. à ſnīa. ff. de appel. Breuiter puto, q̄ ſi teſtamentū apparet in ſcriptis, ita q̄ nō capit totaliter eſſentiā à dictis teſtiū: ita admittuntur legatarij ad probationē & cōfirmationē teſtamēti. Ita loquunt̄ propriè iura, quæ admittunt legatarios in teſtes: vt patet inſti. de teſta. ord. in prin. vſq̄ ad illum §. legatariis. & in. d. l. qui teſtamēto. & d. l. dictā tibus. Et rō admiſſionis eſt multiplex. ¶ Primò, quia nō agit̄ principaliter de iure eorū: vt. d. §. legatariis. Secundò, q̄a nō p̄ſumitur de facili corruptio in ſeptē teſtibus. inſtit. in loco p̄alle. ¶ Tertiò, quia habēt ſecum p̄ſumptionē ſcripturæ, maximè publicæ, & ſigillorū: q̄ olim imprimebant̄. Sed vbi deeſt ſcriptura, ita q̄ ſuam eſſentiā capit totale teſtm̄ ex dictis teſtium: tūc puto illorū dicta nō ſufficere: q̄a ſuſpecti ſunt, ſicut notari⁹ eſt ſuſpectus: cū adſcribit ſibi legatū in teſtō. C. de his, qui ſibi in teſta. adſcri. l. ſi quis legatum. ff. de fal. Et hoc intellige, q̄n in alterum euentum tm̄ ſunt habituri legatū. Nam ſi in omnē euentū indiſtinctè poſſunt, eſſe

10 teſtes: cū quęſtio eſt inter alios: q̄a nil tunc ibi repugnat. ¶ † Alia qō eſt in vēditore: nunq̄d poſſit eſſe teſtis in cā emptoris: Inn. ſ̄. c. iij. & glo. in. l. nullus. ff. de teſti. ſentiunt q̄ nō, vbi teneat̄ de euictione: aliās ſecus. do. Ant. putat, q̄ etiā vbi nō tenetur de euictione, nō admittitur: ſeu, dictū ſuum nō eſt integrū, ſi admittat̄: q̄a veriſimile eſt, q̄ affectat tenere id, q̄d egit: ſicut dicitur in proxeneta: vt in authē. de teſti. §. q̄n vero. & no. in. c. i. & fin. eo. titu. lib. vj. de quo in Spec. eo. titu. §. j. ver. q̄d de vēditore. vbi idē ſentit Io. an. & Iac. de Ra. Satis poſſet dicit, q̄ ſibi adhibeat̄ fides ſecundū qualita

11 tē perſonæ & cauſæ. arg. eorū. quæ not. in. c. in literis j̄. eo. ¶ † Iſti enim proxenetæ cōiter ſunt infimi ſtatus, & aliqua lucra conſequunt̄ exvaliditate cōtractus: q̄ oīa ceſſant in perſona omnino integra: maximè in defectū aliorum teſtiū. arg. bo. in. c. cū dilectus.

12 cū gl. ſua. ſ̄. de electi. & j̄. c. prox. & c. fi. ¶ † Ex his infertur ad cōſi-

b milē quęſtionē, quid in donatore. [b] Quidam dicunt, vt hīc refert Io. an. q̄ ſit idoneus teſtis: quia nō teneat̄ de euictione. ff. de dona. l. Ariſto. §. fi. C. de euic. l. ij. quidā cōtra, vt Pla. & Ia. de Are. quia nō eſt idoneus teſtis, cuius intereſſe pōt. ſed iſtius intereſt. q̄d patet: q̄a perſonale pactū tranſmittit̄ in donatariū. ff. de pact. ſi tibi. §. pactū. Itē donas affectat valere, quod agit. Et hæc ratio ſi repellit p̄-

13 xenetam: fortius deberet repellere donatorem. ¶ † Et hac rōne di-

c cunt præfati doc. q̄ cedens, [c] non teſtificatur pro ceſſionario. facit ff. ne vis fi. ei. l. j. §. j. Et ſecundum doc dicit Io. an. inutile eſſe cōſilium, q̄d dat Spe. in tit. de procu. in fi. vbi dicit, q̄ ille, qui non habet ſuper debito ſuo: niſi vnum teſtem, cedat actionē. & cum illo teſtificetur pro ceſſionario. Ego diſtinguerem in vtroq; dubio, prout dixi in præcedenti: vt ſi nullum intereſſe prætendit, fit arbitrarium, quanta ſit fides ei adhibenda, ſecundum qualitatē perſonarum. ar. in. c. & ſi quæſtiones. de ſimo. & eorū quæ no. doc. in. c.

14 cum parati. de appel. ¶ † Dubitatur etiam in ſocio, [d] an poſſit teſ-

d tificari pro ſocio? Inno. in. c. iij. ſ̄. eo. & Ioan. an. hīc diſtingunt, q̄d aut eſt ſocius omniū bonorum, & nō admittit̄: quia eius intereſt. Si autē eſt ſocius reſpectu partis tantum: tunc pōt teſtificari ſuper parte ſocij: quia ex hoc nullum cōmodum ſentit. ff. ſi pars hære. pe. l. j. Quinimò ego dicerem hoc procedere, inquantum habetur reſpectus, an interſit ipſius principaliter, vel ſecundariò: ſed reſpectu dilectionis & affectionis diſtinguerem: vtrum ſit ſocietas talis, quæ faciebat eos ſimul habitare: vel erat maxima familiaritas inter eos: & tunc credatur plus vel minus pro ſocio ſecundum qua-

dum qualitatem amicitię, vel affectionis: vt vtrùm sit causa criminalis, vel ciuilis: vt. s. distinxi in qõne vniuersitatis: vt legi. & no. in
15 c. super prudẽtia. xiiij. q. ij. ¶ †Quæritur vlterius, hîc habetur de procuratore ad causam: vt nõ possit esse testis: quid de solicitatore: quid de adhærente? dic, ꝙ repelluntur: quia oẽs afficiuntur ad cãm j. e. c. fi. li. vj. cum ibi no. & tenent do. de Ro. decisio. ccclxxiij.
16 &. clix. ¶ †Vltimò quærit, quid de vasallo: nũquid admittatur in
a cã domini? quidam, ꝙ nõ: ar. c. accedẽs. [a] vt lit. non contest. de quo in Spe. eo. tit. §. j. ver. sed nũquid vasallus. Io. an. ibi in addi. dicit cõsyderandas qualitates domini & vasalli. Et secundũ hoc qñq; cessabit suspicio: quando q; nõ. Fortè enim dominus est potens: & solet sæuire in eos, qui nõ dicunt rem sibi gratam: & sic de similibus. Multas consimiles qõnes, in quibus versatur affectio testium, vide in Spe. eo. tit. §. j. & per Cy. in. l. eos. C. eo. l. etiam. eo. tit. vers. qd de vxore & marito. Itẽ quid de subditis alicuius domini, vel mercenariis: & sic de similibus: vide aliquid per glo. in. c. in literis j. eo. tit. Quid de amico vide. iij. q. v. c. j. & per Cy. vbi. s. plenè per Spe. in loco præallegato. vbi vide. Quid autem de iudice, aduocato, & notario causæ: dicam in. c. cùm à nobis j. eod.

SVMMARIVM.

1 *Clericus cuius pater administrauit beneficium, vel qui detinet concubinam, iuste priuatur beneficio.*
2 *Laici admittuntur in testes, quãdo contra clericos agitur ciuiliter, vel de crimine ciuiliter.*
3 *Conuictus de periurio in vna causa: probatur periurus in qualibet causa.*
4 *Confirmatio papæ alicuius sententiæ corruit cassata illa sententia.*
5 *Clericus, an & quando possit accusari per laicum patronum parochianũ, vel simpliciter laicum.*
6 *Exceptio tua non interest, est dilatoria.*
7 *Procurator in causa criminali, non potest interuenire: sed ad certum articulum potest interuenire.*
8 *In arbitrio iudicis est, an primò admittat testem: an exceptionem testium: exceptis quatuor casibus.*
9 *An iustificetur appellatio ob reiectam probationem, vel exceptionem: adeò vt non requiratur amplius probatio exceptionis.*
10 *Iustificata appellatione, vel non, per quos iudices venit examinanda?*

¶ *CAP. VII.*

EX parte. ¶ Hæc Decret. reputatur fortis: & est secundum Ioan. an. & dicit, ꝙ quidam glo. in ea transiuerunt, quasi eius dubia non viderent. Aliqui nil glossauerunt in ea: vt Bonaguida. Aretinus. D. Anto. dicit, ꝙ nec ipse Io. an. intellectum Decret. pœnitus dilucidauit: quicquid sit Decretalis hæc habet aliquos notabiles articulos: vt j. patebit: & statim Deo duce videbimus, quis melius attingat dubia Decret. ¶ Et primò scias, quòd Abbas summat sic Decret. Exceptio contra testes est post publicationem dictorum testium proponenda. Ioã. an. dicit hanc summationem falsam. Nam licet probatio possit deferri in illud tempus: propositio tamen exceptionis contra personas nõ: sed debet fieri ante publicationem: vt in capitu. præsentium j. eo. Ipse autem Ioan. an. summat sic. Probatio exceptionis propositæ contra testes differri potest post publicationem attestationum. ¶ Ego multum miror de hac summatione Ioan. an. quæ licet sit vera in se, in nullo summat literam: cùm in summatio de contentis in text. nulla fiat mentio. & admirari non sufficio cùm ipse Io. an. longè & melius aliis solitus sit compendiosè & eleganter summare text. adeò, vt communiter doct. sequentes soleant cum suis summariis transire. Sed nemo potest esse Iob: vt non erret in dictis suis: vt ipsemet Ioan. an. dicit in procœmio nouellæ super Sexto. Domi. Anto. secundum intellectum, qui sibi videtur verus, summat sic, Appellatio quo ad finem exceptionis consequendæ non iustificatur solo exceptionis obiectu, vel probationis oblatione: quo ad finem autem deuoluendi sic. hęc summatio vera est in se. Et melius probatur ex his, quæ leg. & not. in ca. interposita j. de ap. cui melius congruit, q̃ hîc. Nam nil attingit de materia huius tit. nec discutitur hîc principaliter virtus appellationis, sed exceptionis contra testes propositæ. ideò summo sic breuiter. ¶ Si exceptio legitima appposita contra personas testium, non admittitur, licitè appellatur. hoc dicit secundum lec. Ioan. and. quæ hodiè communiter approbatur. vel aliter secũdum lec. quã pono. ¶ Si probatio exceptionis oppositæ contra testem productum, nõ admittitur antè, q̃ dictum testis recipiatur, in casu in quo admitti debuit, licitè appellatur. hoc dicit. Diuiditur Deere. principaliter in duas partes. In prima ponitur q̃rela. In secunda mandatum, ibi: *mandamus*. Prima facit quinq; Prima nanque causam iustificat. Secunda ibi: *miles:* ponit formam impetrati rescripti, vitia notanter exprimendo. Tertia ibi: *tandem*. ponit processum posteà ex eo secutum. Quarta ibi, *nihilominus*. narrat sentẽtiam. Quinta ibi: *quam nunc*. ponit euentum post sententiam. Secunda principalis subdiuiditur in tres. Primò instruit iudices, si narrata per presbyterum sunt vera. Secundò si non sunt vera: ibi: *si verò*. Tertiò ponit clausulam consuetam contra personas testiũ ibi. *testes*. ¶ Casus in terminis. Quidam nomine A. quondam ecclesiam canonicè adeptus: vt dicebat: & eam. xxx. annis & amplius possedit in pace. Tandem quidam miles tacitò, ꝙ esset laicus impetrauit literas contra ipsum ad quosdam iudices: si constaret, quod dict⁹ presbyter filius fuisset illius, qui proximè in eadem ecclesia ministrauit: vel quod publicè haberet focariã, ipsum à prædicta ecclesia remouerent. coram quibus dictus presbyter per procuratorem militis tractus fuit in causam: qui quosdam testes infames & notabiles in testimonium produxit: sacerdos asserebat illos non esse recipiẽdos pro eo, quòd quidam eorum erant latrones & raptores manifesti: dicens se hoc probaturum. Iudices nihilominus talibus testib⁹ receptis post appellationem à dicto presbytero interpositã priuauerunt ipsum prescripta ecclesia: quam quidam filius Dapiferi ipsius militis detinebat occupatam: quo facto presbyter conquestus fuit domino papæ. Vnde mãdat quibusdam iudicimus, quatenus si constiterit eis, ꝙ dictus presbyter non fuerit per testes idoneos spoliatus dicta ecclesia cassata sententia prædictorum iudicum, non obstãtibus etiã literis confirmationis, si quæ super ipsa eccle sia impetratæ fuerant, restituant ecclesiam presbytero præfato: nec eum permittant ex inde molestari. Si verò non sunt vera, quæ sacerdos narrauit, scilicet quòd iudices non processerunt taliter contra ipsum, causam audiant & debito fine decidãt: & testes quos ille. A. nominauerit ad testimonium producendos moneant: vt coram eis testimonium perhibeant veritati. Bern. ¶ Nota ibi: *canonice fuisset adeptus. &c.* quòd sicut libellus in possessorio non alteratur propter narra- a
tionem proprietatis: vt in. c. ex parte. B. de fo. competen. & quod ibi dixi. Ita libellus super reuocatione attentati post appellationẽ. Nam iste narrabat se ecclesiam fuisse canoni cè adeptum ac eam. xxx. an. pacificè possedisse: nec per hoc grauat onere probãdi. ¶ No. ij. & tene menti, ꝙ literę impetratę per laicũ contra clericum: vt priuet beneficio ratione defectus, vel delicti: nõ sunt ipso iure nullæ, ac etiã valebit iudicium inter eos super hoc agitatũ: Nunquid aũt à principio potuissent
1 elidi exceptiõis cõflictu: dicã cũ gl. j. ¶ †No.

vide per Barto. in l. si cui legat. §. fin. de le. j. & ibi etiam de hoc vide ꝑ An. & Imo. q̃ indistincte cõcludunt, qd̃ fideiussor nõ põt esse testis pro pri cipali, secundum Bal. in. l. si quis ita scripserit. ff. de rebus du. vbi etiam dicit, ꝙ Correus possit testificari pro correo. qd̃ tenet Cyn. & Bald. in. l. dictãtib⁹. Itẽ creditor testificat in cã creditoris: vt l. nõ solum. §. q̃rit. ꝑ Ia. bu. ff. de ꝑc. & circa id, qd̃ dixi de correo add̃ qd̃ Bal. in. v. q. in terminis. in. c. j. circa prin. s. e. tenet qd̃ nõ: sed posteà subñcit, ꝙ in cõtrariũ facit. l. creditor. ĩ prin. ff. man. de quo dic dicendũ, vt ꝑ Cyn. in. l. oĩbus. C. de test. & de fideiussore. ẽt vide Flo. in. d. l. dictantibus.

¶ Adde an socius possit esse testis ꝑ socio: fideiussor ꝑ principali. Ange. consi. ccxcv. & qd de vẽdẽte & cessionario, ꝑ eũdẽ cõsi. cclxxiiij. licet Ro. eius contrariũ teneat reprobato Spe. loco hîc allego. eius consi. ccclxxxiij.

ZACHARIAS.

¶ Adde pro prio quęsito, qd̃ ego teneo, ꝙ socię oĩm bonorũ, aut maioris partis non põt esse testis ꝑ socio, maximè si sua interfit: vt no. Lanfran. in Spe. allegc. qm̃ contra. §. testiũ depositiones. nu. 88 ver. an socius & ibi in apostil. Benedi. Va. in eo. ver. s. de proba.

¶ Et ibi vide. do. Abb. & Flo. ĩ. d. l. idonei. ff. e. & per Bal. ĩ. c. ego. N. in vlt. col. de iureiu.

¶ Adde Bal. cõsi. cccxxxix. iij. libr.

SECRETARIA - ALLIANS - BIBLIOTECA

Panormi. super Secunda Secundi Decret.

a ¶ Simplici fornicatione. Adde Alex.consi.lxxxij.lib.j.
b ¶ Laici cõtra clericum. Adde Alex.cõsi.cxvij.ñ.lib.
c ZAC·HARIAS. ¶ Ad priuationem beneficij: qa tũc ciuiliter videt agi, & non criminaliter: per tex.in.c. per literas, j.de ſimo. & in.c.cum.& ibi dixi in apo.in ver.non agitur.ſ.eo.

↷ SEBA.SAPI.

d ¶ Fures. Hãc differẽtiam inter latrones & fures, ponit gl.j.C.depoſi.& in l.cũ duob⁹. §. dãna.ff. ꝓ ſoci. Ang. ĩ.l. ꝓtor. §. aduerſ⁹. ff.de ſepul. vio.

e ¶ Alia cã. Adde Alex.conſ.xiiij.ñ.li.

↷ SEBA.SAPI.

f ¶ Hęc ſnĩa. Hac rõne excõicat⁹ĩ vno loco cõſet excõicatus ꝙbicꝙ: vt tradit Abb.ĩ.c.j.ĩ. iij. no.de treu.& pace. & in.c.ad reprimẽdã.in ſecundo no. ã.de of.or. Hac rõne ꝓcedit qđ not. Bar.& Bal.in.l.j.in vlt.char.C.đ ſum. tri. ꝙ mulier dãnata ad ignẽ, ſi aufugiat vbicꝙ erit ſerua pœnæ & ĩteſtabilis: hac rõne etiã ꝓcedit quod not. Ange.in.l.ex ea.ff. de poſtu. ꝙ exul vnius ciuitatis de famoſo crimĩe nul libi põt exercere patriam poteſtatẽ in filios.

g ¶ Per laicum. adde Old.cõſi. cxlv. & qd de parochiano. vide lap. alleg. xj. Fede.cõſi. ciuj.

h ¶ Exceptio tua nõ intereſt, dilatoria eſt. ideo apponi debet ante lit. conte. Et idẽ dicit Bar.in l. poſthumus. §. ſi quis ex his. de inof.teſt. Et idem dicit.d. Abba.in.c.j. de accu.in prin.& adde, ꝙ de illo.d.c. ſuper his. ſingulariẽ exclamat Imo. in.l.ille à quo. §. ſi de teſtamẽto.ff. de Trebel. ſed de hoc vide Bald.in.l.qui nõ iuſto.ff. de col. de te. qui arguit, ꝙ talis exceptio poſſit opponi poſt litem conte. ſed nõ firmat. Et adde huc Bart.in.l.cum putarem.ff. fa. er. vbi dicit per illũ text. ꝙ hæc exceptio tibi non competit ius agẽdi: nõ põt opponi poſt ſententiã: nec reddit iudicium retro nullum. Itẽ illud, qđ dicit hic glo.& do.Ant.limita multum ſingulariter per Ioã.and.in addi.Spec.in tit.de accuſ.iuxta fi. Idẽ qđ hic gl. videtur velle Bart.in.l.ſi vnus. §. ante omnia.ff.de pac.

i ¶ Clericũ ciuiliter. vide gl.c.illa. de accu.& ibi per do.Abb.And.barb.

duas cauſas ſufficientes etiã diſtributiuè, vt clericus priuetur beneficio ſuo. Prima ſi pater clerici immediatè adminiſtrauit ĩ illo beneficio q̃tumcunq; ſit legitimus: ne videatur notari ſucceſsio in eccleſia Dei. ſecus ſi alia perſona fuit intermedia, & hîc caſus eſt clarus. De quo dicendum, vt in.c. ex trãſmiſſa. de ſi preſby. Secund⁹ caſus notabilis eſt, cùm publicè detinet cõcubinã. facit optimè. xxxij di. c. nullus & .c. præter. & j. de coha. cle. c. veſtra. Quid autẽ ſi occultè detinet, vel cõmittit ſimplicẽ fornicationẽ. vide glo. in.c. maximianus. lxxxj. di. q̃ dicit cõiter tenere clericũ nõ deponẽdum pro ſimplici fornicatione: [a] ſed in contrariũ vide tex. apertũ in.c. à multis. de æta. & quali. & plenè dixi in.c. at ſi clerici. de iu. dic, vt ibi. ¶ † Not. ij. bo. tex. à contrario, ꝙ licet laici non teſtificẽtur cõtra clericũ [b]: cũ agitur criminaliter: vt in.c. decæterò j. eo. ſecus tamẽ eſt, cũ agit de crimine ciuiliter, etiã ſi agat ad priuationẽ beneficij [c]. Facit optimè. c. tàm literis j. eo. & qđ leg. & not. in.c. quĩ. ſ. eo. hîc enim nõ repellunt iſti, quia laici: ſed qa infames & notabiles, id eſt habentes notã criminis. Et ex hoc & ex tex. not. ꝙ infames etiã infamia facti repellunt à teſtimonio. Quod an ꝓcedat indiſtinctè, aliquid tetigi in.c. licet. de proba. Dicã latius in.c. teſtimoniũ j. eo. tit. ¶ Not. ꝙ latrones & raptores differunt à furibus. & dic, ꝙ fures [d] ꝓpriè dicunt, qui furant in occulto & ſine violẽtia in aut. ſed nouo iure. C. de ſer. fug. Latrones, qui in publico ſtãtes in ſtratis publicis. l. capitaliũ. §. famoſos. ff. de pe. Raptores dicunt qui me rapiũt violẽter, ſiue ĩ publico, ſiue in occulto. ff. vi bo. rap. per totũ. vnde oĩs raptor eſt fur: ſed grauius peccat ratione violẽtiæ. vide bo. tex. cum glo. xiiij. q. v. c. pœnale. & inſti. vi bo. rap. in prin. ¶ † No. ibi: *in cauſa alia [e] fuiſſent conuicti de periurio. &c.* ꝙ conuictus de periurio in vna cauſa probatur periurus in qualibet alia: nec admitti debet ampli⁹ ad teſtimoniũ. vide bonum tex. in.c. paruuli. xxij. q. v. faciat. c. teſtimoniũ j. eo. Et pro primo dicto vide Fede.cõſi. xxiij. vbi hoc apertè ſentit Inno. in.c. qualiter & quando. ij. de accuſ. in vlti. colũ. ¶ Et ex hoc habes caſum, in quo acta in vno iudicio faciũt fidem in alio, etiã inter alias perſonas. & hoc ideò contingit: quia hæc ſentẽtia [f] eſt corporis afflictiua: vñ ſequitur ipſum corp⁹, ſicut lepra leproſum. j. q. j. c. citò turpem. vide in fi. l. ingenuum. ff. de ſta. homi. & plenè per Innoc. in.c. cauſam. qui fi. ſint legi. ¶ Not. de verbo adiudico. nã cùm ſcribitur cum. b. idem importat quod priuo, vel aufero. ſi vero ſcribitur cum. d. vt adiudico: importat contrarium intellectũ. de religi. do.c. cùm venerabilis. ¶ Not. ibi: *caſſata ſententia. &c.* ꝙ verbum caſſata, quãdoque refertur ad actum nullum: & verificatur tunc in caſſatione facti. vide bo. tex, cum gl. in.c. accedens. vt lite non conteſt. Hic enim ſententia erat nulla data legitimitate appellationis: vt in.c. 4 non ſolùm. de ap. libr. vj. ¶ † Not. vlti. ꝙ caſſata ſententia corruit etiam confirmatio papę ratione illius ſententiæ emanans. Quod intellige de confirmatione facta in forma communi. de qua in.c. quia diuerſitatem. & ibi gl. de conceſ. præben. Alia concernentia effectum appellationis non colligo: quia ſunt dubia, & infra patebunt in diſcuſſione materiæ. 5 ¶ † Nunc venio ad examinationem materiæ. Et primò quæro, nũquid iſtæ literæ impetratæ per militem contra clericum valuerint ita vt etiam exceptione elidi non potuiſſent. Quod eſt quærere, an clericus poſſit accuſari per laicum [g] de crimine ſaltem ciuiliter ad priuationem beneficij: ex quo ſuam, vel ſuorum iniuriam non proſequitur: & ſic ſumus extra caſum. c. decæterò j. eo. ponit in hoc tres opi. Quidam enim dicunt, ꝙ erant ſurreptitiæ. Ideò in litera ponderatur, ꝙ miles tacuit, quòd eſſet laicus. & ſic vult hæc opi. quòd laicus non poſſit accuſare clericum de crimine etiam ciuiliter, vt priuetur beneficio. Alij concedunt hoc procedere regulariter: ſed in caſu noſtro vbi agebatur de publica fornicatione, dicunt laicum debere admitti. Sicut enim licet laico hoc caſu vitare clericum j. de coha. cle. & mu. veſtra. ita & accuſare. Et ratio iſtorum communiter reprobatur per doc. quia non ſequitur poſſum vitare: ergo accuſare. Cape inſtantiam in excommunicato, qui debet vitare alium excommunicatum, vel concubinarium notorium: & tamen non poteſt illũ accuſare. de exceptio. ca. â nobis. de iu. c. intelleximus. Dicit tamen domi. Anto. dictum eſſe in ſe verum: quia ſi clericus eſt infamatus eò, quod publicum eſt delictum, à laico accuſari põt. allegat glo. capitu. cum. P. de accu. credo domi. Anto. tunc de proximo non vidiſſe glo. in dicto.c. cum. P. Nam illa glo. loquitur in criminibus exceptis: vt ſimoniæ, læſæ maieſtatis, & ſimilium, in quibus admittitur laicus contra clericum infamatum: etiã ſi agit criminaliter: vt not. ibi. & in.c. in primis. ij. q. j. de quo dic, vt plenè nota. in dicto capi. cum. P. & vide bo. glo. ij. qõ. vij. in ſumma. ¶ Tertia opi. quæ placet glo. eſt, quòd regulariter laicus non admittitur ad impetrandum, vel accuſandum: quia ſua non intereſt. Fallit in patrono, vel parochiano: quia eorum intereſt habere bonum Rectorem: vnde ſaltem admittentur ad denuntiandum. xvj. quæſtio. vij. c. filiis. Et ideò hîc ponderatur iſtum tacuiſſe, quòd erat laicus: quia ſua non intererat. vnde ſi à principio fuiſſet exceptum, non fuiſſet admiſſus. ſed nunc non poterat repelli: quia illa 6 exceptio eſt dilatoria. ¶ † Nota bene hoc vltimum dictum glo. h quod hæc exceptio tua non intereſt, eſt dilatoria. [h] & ſic debet opponi tempore dilatoriarum. vide plenè per Innoc. in.c. ſuper his. de accu. vbi idem finaliter concludit. ¶ Not. ij. ex hoc dicto laicum non eſſe omnino incapacem accuſationis clericorum. vnde ſi à principio non repellitur, non poteſt amplius repelli. ¶ Tertio no. quòd literæ ſurreptitiæ impetratæ ad lites etiam reſpectu priuationis fiendæ, non ſunt nullæ ipſo iure: ſed elidibiles per exceptionem. De quo in.c. ad audientiam. de reſcri. ¶ Sed attingendo principalem articulum huius glo. ſciendum, quòd variæ reperiuntur opi. Et primò Damaſius & Phi. poſuerunt hîc iſtam q̃ſtionem an laicus poſſit clericum ciuiliter [i] impetere ſuper crimine. Et quòd poſſit, allegabant hanc Decre. item j. eo. c. tam literis. vbi ad teſtimonium admittuntur: cum de aliqua irregularitate agitur ciuiliter contra clericum. ergo ad agendum admittentur. ¶ Item intereſt eccleſiæ habere plures defenſores: ſicut de re publica dicitur. ff. de no. ope. nun. l. Nam reipublicæ. cui comparatur eccleſia. l. fi. C. de ſa. ſan. ecc. Poterit ergo quilibet contra malum prelatum agere, vt ab adminiſtratione remoueatur. ¶ In contrarium allegabant, vt ad agendum non admittatur, niſi cuius intereſt. quia actio eſt ius proſequendi in iudicio, quod nobis debetur. inſti. de actioni. in prin. Ergo cuius nil intereſt, & cui nil debetur, non admittetur. ff. de var. & extraord. co. l. vlti. Item quæſtio ciuilis de crimine in aliquo habet vim accuſationis: quia per eam perditur beneficium j. de ſimo. c. per tuas. ergo laicus non admittetur. Et ſoluendo dixerunt, quòd non debet admitti. & ad iſtam Decret. reſpondebant, vt ſ. in glo. dictum eſt, quòd hîc non fuit obiectum. & cum dicto ipſorum ſimpliciter tranſit hîc Io. an

gloſſ.in.c.Maximianus.lxxxj.di.generaliter. excludit laicum ab accuſatione clericorum. Et ſub dubio fortè excipit patronum reſpectu criminis dilapidationis:quia tunc ſua intereſt, cùm habeat defendere res eccleſiæ.d.c.filij.gloſſ.in. c. conſtitutum. xvj. qõ. j. dicit patronum laicum poſſe accuſare clericum criminaliter de dilapidatione: cùm ſuam iniuriam tunc dicatur proſequi: ſecus dicit in alio non patrono,per nota. ij. quæſtione. vij.in ſumma. Sed glo.in.d.c.filiis.dicit de patrono & quolibet parochiano: vt poſſint accuſare & denuntiare rectorem,etiam ſi ſit rector eccleſiæ collegiatæ.allegat hoc.c.&.lxiij.diſtin.cap.plebs.vide glo. j.in fi.de accu.qualiter & quando.ij. quæ dicit hominẽ alterius dicæ. vel parochiæ impetrantem inquiſitionem, vel denuntiationem contra clericum non debere audiri: quia non præſumitur bono zelo venire:cùm ſua non intereſt. allegabat hoc. c. in verbo tacito.&c.& idem ibi Gof.& Spec.titu.de inquiſiti.§. j. ver. ſed nunquid extraneus.glo.in.c.venerabili.de offi.dele.loquendo de crimine dilapidationis dicit, ꝙ admittitur quilibet de illa parochia ad denuntiãdum: quia intereſt eorũ,ne eccleſia perueniat ad malum ſtatum.arg.xvj.qõ.j.c.vlt.Et ſic vides,quantum variauerunt gloſſatores in dictis & aliis locis.Gof.in.c.quod Dei timorem.de ſta.regu.generaliter loquens de malo prælato dixit parochianos admittendos ad petendum deſtitutionem prælati: quia eorum intereſt,ne ſub malo prælato patiantur famem & ſitim verbi Dei. viij.q.j.c.audacter.Sed Hoſtien.hoc reſtrinxit ibi ad parochianos patronos. Reliqui autem qui non ſunt patroni. non debent admitti ſecundum eum:quia non debẽt ſe impedire de iſtis,vel aliis ſpiritualibus:vt de ele.Oſius.& in.c.contingit. de arbi. cum ſimi. Fede.de Senis clarè tenuit patronum admittendum ad accuſationem prælati ciuiliter,vt remoueatur à beneficio: vt ponit conſi. ciij. Idem dicit de parochiano: vt poſſit petere illum remoueri propter crimen:vel vt compellatur oſtendere titulum ſuæ promotionis,ſi de ea non conſtat:vt plenè proſequitur conſil.xcviij. Idem dicit in conſi.xxiij.& licet ibi formet quæſtionem in parochiano:videtur tamen cõcludere idem in quolibet laico:quia iſta non eſt propriè accuſatio,ex quo nõ agitur ad depoſitionem: ſed vt remoueatur à beneficio:vt habetur in.d.cap.per tuas. de ſimo. arh.cap.tãm literis j.eo.&.c.quoniam.s.eo. & hîc vide Lap. alleg. xj.vbi tenet patronum,ſeu parochianum poſſe petere: vt rector declaretur priuatus vigore iuris communis, ſeu alicuius diſpoſitionis particularis.Dominus Anto.dicit,quòd ſi agitur de crimine præcedente promotionem quod inducit priuationem ipſo iure,admittetur quilibet de populo: quia eius intereſt, ne anima fratris miſerabiliter decipiatur. Si verò agitur de crimine cõmiſſo poſteà, vel non inducente priuationem ipſo iure:tunc admittuntur tantum parochiani. nihil tamen allegat. ¶ Sed contra primum membrum ſuæ diſtinctionis,vide glo.& doc.in. c. dudũ.ij. de ele.in ver.deceptæ.Ego dicerem ſic:ꝙ aut quæritur,nunquid laicus poſſit accuſare clericum de crimine criminaliter.Et dicendum eſt, quòd non.Fallit cum proſequitur ſuam, vel ſuorum iniuriam:vt in.c.decœtero j.eo. ¶ Item fallit in criminibus exceptis de quibus dic,vt leg.& not.in.d.c.cum.P.de accuſat.&.ij. qõ. vij.

a in ſumma.Aut quæritur,nunquid poſſit[a] excipere contra promouendum?& dico,quòd ſic,ſi eſt parochianus, vel patronus: vide bo.glo.in.c.vt circa.de elect.libr.vj.in verſicu. aliqui.plenius per Innocen.in cap.ſuper his j.de accuſatio. vbi diſcutit nunquid hoc caſu admitti debeat quilibet laicus: & inter cætera ponit vnum notabile dictum, dicens quòd Reges & principes admittuntur ad excipiendum contra promouendum,ſi habent eum veriſimiliter ſuſpectum de proditione terræ,vel conſiliorum ſuorum:quia intereſt eorum.& idem dicendum eſt de quolibet,qui poteſt prætendere ſpeciale intereſſe.Aut quæritur,nunquid poſſit laicus denuntiare,vel accuſare ciuiliter clericum.& reſpectu denuntiandi propter crimen dilapidationis, admitterem quemlibet laicum. iuxta nota.in cap.ſi quis presbyterorum. de rebus.eccle.non alienandis.Verſatur enim in hoc ius publicum, quod conſiſtit in ſacris ſacerdotibus & magiſtratibus.j.dict. ius publicum. De hoc tamen dicendum vt plenè nota. in dict. cap. ſi quis presbyterorum. Aut quæritur reſpectu alterius criminis, vel defectus: & admitterem patronum & parochianos:quia eorũ intereſt habere

a ¶ Quando laicus admittatur ad excipiẽdũ cõtra prælatum:& adde huc ꝙ dato,ꝙ vera eſſet illa quæſtio,ꝙ illi quorum non intereſt, admittant ad excipiendum cõtra prælatum: tñ non admittantur contra eũ ad impediendũ executionẽ ſententiæ:niſi eorũ intereſſet.h.d.An. poſt Inno. in.c.veniens.el.ñ.in.ij.col.ver.op.qđ no.eo.quod dicit ibi do.Abb.not. pro intellectu materiæ. Et adde huc qđ Archi.ĩ.c. qualiter.circa prĩ. vñ. q.j.vbi dicit, ꝙ laici ciues admittuntur ad denuntiandum crimẽ ſui epiſcopi, ſicut & põt petere prælatum. Item adde huc.qđ latiſſimè & diffuſiſſimè ſcribit ſup hoc Do.in.d.capi. vt circa.§.j. de ele. li.vj.Et anlaici admittantur ad excipiendum contra prælatum petentem cõſecrationẽ vide Archi. in.c.q epiſcopus.xxñ.diſtĩ. Item adde huc quod no. Innocẽ. poſt Lapũ in cle. cõſtitutionem. de elec.in.xxviñ,col. Item adde huc,qđ excipiens contra electum in prælatum non repellitur prætextu criminis,vel infamię: &poteſt conſtituere procuratorem: cum actio non ſit popularis:ſed quã ſi popularis:etiam ſi ipſe electus nil petat: nec confirmationem. Ita dicit Imo. in.ca. dudum eccleſia Rhotomagenſis.de ele. in.j.col.Item adde huc glo.in.c. Maximianus. lxxxj. di.glo.in.c.conſtitutũ. xvj. quæſtio j.&in.c.filiis ac nepotibus.xvj.q.vñ. Item vide omnino quod notaui poſt do.Abba.cap. ſuper his. de accuſa. & vide Arch.poſt glo.ij.q.vñ.in ſumma.Item adde huc quod not. Lapus in ſuis alleg.xj. Et oĩno qđ de, q. hic poſita ſcripſit Do. in.c.qui eps.invlt. col.xxiij.diſt. & ĩ. c.illud. in. fine.eadi.& ſubtiliſſimè per,d.Frã.de Are.hîc.Itẽ vide qđ plenè ſcribit d.Anſ, poſt Inn.in capi.cũ Bert.in.vij.colũ,cum duabus ſeq. de reiud, & dom, Abb.in.c,conquerente.iu vlt.no.de cle.non reſiden.

b ⁂ SEBA.SAPI. ¶ Admitti.adde quod licet etiam non poſſit eſſe teſtis contra clericum in cauſa criminali:ſi tamen examinetur, facit indicium contra clericum ad torturam. Ita ſingulariter dicit domi.Abbas. in cap.decœtero.j.eod.& ſequitur Feli.ibi & dict. Alexand. in.l. maritus.ff.de quæſtio.

c ⁂ SEBA.SAPI. ¶ Ciuiliter.vide quæ traduntur latè per Moder. in rubri.s.de iud.vbi traditur,ꝙ ſit iudicium criminale, & quod ciuile,

7 ¶ † Oppo.& videtur,ꝙ per procuratorem nõ potuerit iſte miles cauſam criminalem agere: vt in .c. veniens.de accu.l.pe.§.ad criminalẽ.ff. de publ. iud.Sol.glo.iiij. quòd hîc agebatur ciuiliter ſolùm,vt remoueretur ab eccleſia. ¶ Not.ꝙ

c ciuiliter[c] dicitur agi,licet veniat imponẽda pœna priuationis beneficij. pro hoc videtur tex.in.c.per tuas.de ſimo.Et dicitur pro tãto agi ciuiliter:quia non agitur ad pœnam naturalem delicti: ſcilicet ad depoſitionem ab ordine ad quã eſt inſtituta vera accuſatio:vt c.qualiter & quando. de accu. non tamen eſt cauſa omnino ciuilis:cùm pœna priuationis beneficij,non applicetur priuato.Habet eñ quandam ſpeciem accuſationis: ideò appellatur accuſatio, & non actio. ideò laici non debent admitti: vt.s. dixi. Faciunt not. per Inno.in.d.c.qualiter & quando.in fi. Inn.dat aliam ſo.quòd hic datus erat procurator ad bonũ prælatum.arg.in.c.audacter.&.c.qualis.viij.q.j.&.lxj.di.nullus.benefacit tex.cum glo.lxij.diſtin.c.ij.Si enim admittitur laicus proſequens ſuam,vel ſuorum iniuriam,fortius debet admitti,quando inſtat pro ſalute animæ ſuæ:& ne eccleſia vergat in peiorem ſtatum,maximè cũ parochiani tenẽtur alere Rectorẽ in defectũ.vide bo.glo. in.c. omnis Chriſtianus. de conſe.di.j: & quod not.in.c. j.&:c.de eccle.ædi.Alios autẽ laicos, quorũ ſpecialiter non intereſt non admitterem:tũ, quia cùm hîc agitur ciuiliter,non debent ad

b mitti[b]:niſi quorum ſpecialiter intereſt.ij.q. vj.c.non ſolent.Tũ,quia præſumuntur non bono zelo procedere:cùm laici, clericis opidò ſint infeſti.ij.q.vij.c.laicos.&.c. laici. maximè propter rationes.d.c. laicos. Nec obſt. tex. à contrario j.eo. decæterò. quia dico, ꝙ quatenus proceditur ad priuationem beneficij,habet quãdam ſpeciem accuſationis:cùm ex hoc nullum commodum applicetur accuſanti.Nec ob.iura,quę admittunt laicos hoc caſu ad teſtimonium:quia in teſtibus ceſſant rationes prædictæ:cùm veniãt adſtricti:nec pro intereſſe proprio.&fortè eſſet magis honeſtum dicere,vt etiam patroni, & laici non admittãtur ad accuſandum,ſed ad denũtiandum per ea,quę habẽtur in.d.c.laicos. vt ſentit iſta glo.Hæc procedunt in denuntiatione canonica.ſed in euangelica,quæ ſolũ tendit ad pœnitẽtiam,admitteretur quilibet laicus nõ criminoſus.de quo dicendum,vt plenè no.in.c.nouit.de iudic.&.c. ſi peccauerit. ij.q.j.& per hoc habes hunc articulum plenius expeditum hic,q̃ alibi.

a ¶ In cauſa criminali põt cõſtitui ꝓcurator ad certũ articulũ. Et de hoc vide ꝑ Spe.in ti.de ꝓcu.§.j.in.viij.col.ver.ſed nũquid & media cauſę.& plenè ꝑ Bal.ĩ.l.reos.viij.col.ver.quęro circa iſtã partẽ.C.de accu.& per Bar.in.l.pe.§.ad crimẽ.C.de pub.iud.& latè per Sal.ĩ.d.l.reos.ĩ.xiiij.co. ver.q̃ro an ſaltẽ ad vnũ articulũ.& facit qđ no,Spe.in ti.de le.§.excipi. l.ĩ.col.verſi. qđ ſi certis articulis cãę a nõ reqrit̃,qđ ĩ delegato ſit qualitas de qua ĩ.c.ſtatutũ. §.j.de reſcri.li. vj. Itẽ ad hoc etiã facit qđ no.Inn.ĩ.c. graue.de ꝓb.Itẽ facit qđ no.Io.an.in c.vt iq̃ſitiõis.j.no. ſup ver.ĩterdictũ. & qđ ibi latè poſt eũ notaui, in tex.

¶ Adde an in criminali poſsit procura.cõſtitui.Cal. conſil.iĩj.de accu. de hære.in.vj.

ZACHARI.

¶ Adde cũ dicit̃, ꝙ regulariter ĩ criminalibus cauſis nõ cõparet q̃s per ꝓcuratorẽ,qđ intelligit̃ ante cõclu ſum in cã:q̃a poſt pmittit̃.Itano.Anto.Corſe.ſin. ccxxxiij. ĩ ver. ꝓcurator. alle. caſum. & ſin.in.l. quãuis indubitati .C. ad leg.Iul. de adulte.

b ¶ Vtrũ iudex debeat incontinenti admittere probationẽ criminis obiecti teſti:vel ĩ tp̃s diſputationis reſeruare:qđ eſt no. pro ĩtellectu auct̃. ſi teſtis ꝓductus dicat̃.C.e. & vide Ar.iĩj.q.v. in ſumma ſuper ver.credendũ.vbi ſub dubio fortè dicit, ꝙ illa auct̃.ſi teſt.ꝓd. dicat̃. inquãtũ dicit teſtẽ odioſum nõ recipiẽdũ, ſed reſeruari eius approbationẽ in tp̃s diſputationis : nõ habetlocũ de iure canonico. & dicit ꝙ de hoc not. in iſto.c.ex parte.Itẽ de intellectu dict̃ę authẽ. ſi teſtis ꝓductus dicat̃. vide qđ not. ſcripſit.d. Ant.poſt Io. and. in.c.In noĩe dñi. in vlt.col.ĕ.e.ti.& qđ latè ſcribit.d. Anto.poſt gl.in.c.cũ cãm.in col.j.j.eo.Et ad intellectũ.d.auct̃. ſi teſtis.cũ multis limitationib⁹,vide elegãter & melius,c̃ꝑ aliũ examinatũ per.d. Fran.de are.hîc,cui adde,ꝙ in iudicio,qđ agitat̃ ſummariè non põt obĵci exceptio ĩ perſonã teſtiũ.Ita ſingulariť determinat Abb.antiquus & Ioan.an.in.c.veniens.el.ñ.j.eo.& ſequit̃ ibi.d.Ant.in.vĵ.col.ſed intellige ꝓut ibi dixi.Itẽ ꝑ intellectu.d.authẽticę,ſi teſtis productus dicatur, vide quod not.d.Anto.in.c.præſentium.j.eo.

c ¶ Et hãc opi.Ioan.and, credit hîc in addi.do.Bar.de Bel. eſſe veriorem.

certum articulum[a],non ad totam litẽ: puta ad productionem teſtium, vel videndũ illos iurare:vel videndũ publicationem illorum: vel aliquid ſimile.quod de iure põt fieri,etiã ſi criminaliter agatur.allegat præall.Decret. veniens.&.v.q.iij.c.j.§.reos.Plus mihi placet opi.gl.tũ,quia hîc nõ agebatur criminaliter: tum,quia veniebat hîc imponẽda pœna minor relegatione & exequibilis in abſentem. Dictũ tamen Inn.eſt verum in ſe.& de materia dicẽdũ eſt:vt plenè no,in.d.c.veniẽs. &.§. ad crimẽ.præall. ¶ † Venio ad gl.in ver. *infames*.cũ qua expediam ſecundũ principalẽ articulum huius.c. Pro cuius expeditione op. videtur enim,ꝙ hãc appellationem papa nõ debuit admittere:cùm non eſſet interpoſita ex iuſta cauſa.Exceptio[b] enim cõtra perſonas teſtiũ nõ debet examinari ante receptionem teſtium:ſed debet reſeruari in tẽpus publicationis & diſputationis. Statis enim eſt prius p̃mittere proteſtationẽ:vt in.c.pręſentium.j.eod. Videmus enim,ꝙ ſpeciale eſt,vt admittatur prius , quando habet teſtis cãm criminalem cum parte.in auth.ſi teſtis ꝓductus.C.eo.tit.Item quando malitioſè opponitur exceptio: tunc iudex ad obuiendũ prorogationi litium põt recipere probationes à principio:vt in.c.licet,ſ̃.de ꝓba.Regulariter ergo nõ eſt prius hæc exceptio examinanda. hæc gl.inſtat & inuolutè loquitur dando in effectu tres ſolutiones. ¶ Prima fatendo hãc exceptionem nõ fuiſſe oppoſitam debito tẽpore.ideò valuit hæc exceptio teſtiũ,& ſententia lata quouſq̃ teſtes fuerunt reprobati, appellatione nõ obſt.Sed cõtra hanc ſo.facit ſi appellatio à principio nõ fuit legitima , nõ debet iuſtificari ex obſequenti grauamine: ſcilicet per receptionẽ poſteà factam de indignis teſtibus:vt in.c. dilecto j̃. de ap. & cle. appellãti.eo.tit.Et cũ appellatio ſua eſſet manifeſtè friuola, non debebat amplius audiri etiã appellans:vt in cle. vna. de dolo & contu.& tamen hic auditur presbyter ſuper appellatione ſua.& ideò hæc ſolu . non eſt bona. ¶ Secunda ſol.gl.eſt, ꝙ contrarium eſt regulare & ordinarium:licet aliter de facto cõtigerit.Sed nõ apparet quid gl.velit in hac ſecunda ſol.Poteſt enim intelligi, qđ de facto ſic cõtigit,ſed de iure nõ & fortè voluit intelligere,ꝙ gratioſè iſte fuit auditus: vt ſentit in gl.pe.ſed nõ procedit, q̃a nõ apponitur hîc aliquod verbũ ſapiens gratiã huius intellectus. & intellectus iurium non debẽt trahi ad gratiam intellectus noſtri:vt dicam ſuper glo.Secũdò poteſt gl.intelligi,quòd in facto ſic contigit:quia erat caſus ſpecialis. ſed hoc non colligitur ex tex. ¶ Tertia ſol.eſt ꝙ hæc exceptio fuit oppoſita poſt receptionẽ teſtium.& ſic tẽpore debito,meritò ex reiectione potuit appellari.Hæc ſol.eſt contra tex.ibi, non eſſe recipiendos.&c.& ibi nihilominus iudices talibus receptis, &c. quæ verba ſatis innuunt exceptionem fuiſſe propoſitam ante receptionẽ teſtium:niſi ſoluendo velis dicere,ſecundũ Ioan.an.ꝙ dicta verba tex.concernunt effectum receptionis. Tunc enim videtur recipi quando ad dicta illorum iudex pronuntiat.ad hoc.ſ̃.ꝓxi.c.ex literis.& de renun. c.ſuper hoc.tamen hoc non congruit literæ:cùm immediatè poſtquã miles produxit teſtes , fuit per presbyterum exceptum. ¶ Extra glo.ſ.reperiuntur principaliter quinq̃ opi.Prima Ioan.& Vin.in decret.cum cauſam j̃.eod. vbi tenent per hanc Decret.exceptionis.probationem ſemper à principio admittendam,niſi in caſibus , vbi ius exprimit illam reſeruandam. Inducunt etiam vltra hanc Decre.l.ad probationem.C. de proba. Sed dicit Io.an.ꝙ illa lex poſſet induci in contrarium. Vide illã leg. in effectu dicit quẽ non debere admitti ad probandum,quod probatum nõ releuat.Facit enim pro opi.vt prius admittatur probatio reprobationis: quia facta reprobatione depoſitio nõ releuat: ſed in contrarium facit:quia poterit eſſe , ꝙ iſte teſtis nil diceret: vel per alios,qui non reprobatur,illud idẽ probabitur. ergo non debet admittit prius hæc reprobatio:quia poterit eſſe ꝙ non releuabit.& pro hoc quod j̃.dicetur. ¶ Secunda opi.colligitur ex verbis Inn.quod ſi id quod opponitur eſt publicum & probationes offeruntur recipi debent.Aliâs ſi requirit tẽporis tractũ,ſiue fieri debeat reprobatio per teſtes,ſiue per inſtrumentum,recipiatur teſtis:& reſeruabitur ꝓbatio reprobationis poſt publicationem. & hoc per authen.ſi teſtis productus dicatur.C.eod. ¶ Tertia eſt opi.Hoſti.qui videtur ſentire, ꝙ ſtatim ſit recipienda probatio. & quod dicitur de reſeruatione fienda tẽpore diſputationis poſt publicationẽ,videtur intelligere de publicatione ipſius reprobationis reprobatoriæ.Prius enim debet publicari,q̃ diſputetur j̃.e. c.in cauſis. ¶ Quarta eſt opi.Gul.eo.tit.§.j.ver.ſed quid ſi dicitur. & ſeq.vbi videtur velle,ꝙ ꝓbatio exceptionis ſit differenda, niſi mora periculũ afferat:vt qa teſtes,per quos vult reprobare, ſunt infirmi,vel receſſuri:vel bellũ vel mare intraturi: tunc enim reciperetur dictum illorum. ¶ Io.an.ponit quintã,dicẽs:ꝙ exceptio legitima contra teſtes ſemper à principio eſt recipienda j̃.de eo.c. præſentium.aliâs ad quid tẽpore ꝓductionis citaretur is , contra quẽ producitur:qđ tñ omiſſum vitiat productionẽ.ſ̃.eo. tit. c.ij. & putat,ꝙ iudex nõ recipiendo exceptionẽ , grauat: intantum ꝙ locus eſt appellationi & fortè ſic cõtigit hîc ſecundũ eum:ſed recipere ꝓbationẽ exceptionis ſtatim,vel differe in tẽpus publicationis,dicit eſſe arbitrarium[c].ad hoc j̃.eo.c.cùm cãm.&.ſ̃.titu.j.c. licet.Exceptis duobus caſibus,quos excipit glo.& tertio de excõicatione,cũ opponitur contra teſtẽ, ꝙ eſt excõicatus. Tunc enim ꝓpter periculum cõmunionis:tenet Io. an.probationẽ incontinẽti recipiendã.ar.c.decernimus.de ſen.exc.li.vj.& remittit ad Spe. loco præal. ¶ Adde quartum caſum,ſcilicet, cum opponitur teſti,ꝙ eſt ſeruus.& ille dicit ſe liberũ,nõ admittitur:niſi prius oſtẽdat chartam manumiſſionis:vt in authen.ſi teſtis productus dicatur ſeruilis.C.eo.Et tres caſus ex prædictis ponit gl.j.in.c. cũ cauſam.p̃al.Caſum autẽ ſpecialit.ſcilicet, quando imminet periculũ mortis,de quo.ſ̃.in.iiij.opi.putat Io.an. non eſſe ſpecialem. & ſic non rectè excipi à regula.Nam fatendum eſt,ꝙ propter talem timorem ſtatim recuperetur:ſed per hoc differtur receptio teſtis. contra cuius perſonam excipitur:vnde poterunt eodem tempore recipi.Et iudex in arbitrando &informando motum animi ſui cõſyderabit hîc plura.Primò an id,quod excipitur habeat parem æquitatem cum caſibus ſupra exceptis. ¶ Et ſic not. ex hoc dicto Io.an.ꝙ caſus exceptus extenditur ad alium caſum habentem paritatẽ rationis.Pro quo allego tex.not.in.c.cum dilecta. de cõſtr. vti.vel inuti.vt eſt glo.in.l.j.C.de condi.inde. Item conſyderabitur ſecundum eũ,an ſit publicũ,quod excipitur,& an offerantur probationes:& an p̃ſumptio ſit contra excipientem,ꝙ hoc faciat cauſa differendi:& an teſtibus,qui producuntur ſuper principali immineat periculum mortis:vel cauſa abſentiæ ; cùm venerint de longinquo.Et ſecundum hoc,& alias circunſtantias plurimas arbitrabitur:an expediat primus recipere probatorios,vel reprobatorios,

batorios.& ſi allegat prius recipere probatorios,non poterit excipiens conqueri.Nam parcitur in hoc laboribus ſuis & expenſis. Fortè enim teſtis nil deponit, dicēdo nil ſcire. Vel ſi deponeret, multi alij non reprobabiles idem deponerent. & ſic non expediret: vel non prodeſſet illum reprobaſſe: imo expediret & prodeſſet non reprobaſſe: cum fruſtrà hoc caſu feciſſet expenſas. ¶ Si verò prius recipit reprobatorios, non poteſt excipiens conqueri:licet fortè voluiſſet differre in tempus publicationis: quia ex quo excipit illum teſtem non recipiendum,ſatisfecit iudex deſyderio ſuo ſtatim recipiendo probationē contra illum. & ſi volebat quòd ſtatim reciperetur probatio, non debebat excipere contra teſtem.Et idem dicit ſuper dictis reuolutis in producentē teſtem,contra quē excipitur:vt non habeat cauſam querelæ ſi iudex eligit ipſum teſtem prius recipere:vel reprobationē aduerſarij prius admittere.Nam ſi prius recipit iſtum teſtem,habet producens quod petit.Si autem vult prius recipere reprobationem, poterit hoc eſſe vtile ipſi producēti:quia exceptione probata, nō expediebat illum produxiſſe: imò expediebat non produxiſſe. In dubio verò vbi facti circunſtantiæ non mouent, videtur eligendum ſecundum eum, ꝙ differatur reprobatio tm̄ per ſupradicta: tum, qa adhuc poſſet reprobatio reprobari: & ſic eſt ſuſpicio de longiori tractu j̄.eo.c.licet.Et hoc dicit ſecurè tenendum: quia rationē habet & æquitatem. & contrarias opi. concordat reductas ad caſus diuerſos.Hæc opi.Io.an.eſt ſatis æqua,& communiter tenetur. ¶ Ego tamē adderem,ꝙ vbi iudex rectè non arbitratur in admittendo prius teſtem in principali,vel exceptionē probationis,quod poterit appellari:quia hoc non relinquitur conſcientiæ ſuæ,ſed arbitrio.Ideò ſi non arbitratur tanquam bonus vir, pōt
a appellari:[a]vt in.c.j.de dila.cum ibi no.&per glo.in.c.ſuper his.de accu.& per glo.& Bar.in.l.ſi qua pœna.ff.de ver. ſig. Finge enim ꝙ excipitur in caſu ſimili excepto : dicemus ne iudicem ad libitū poſſe arbitrari contrarium?certè minimè.arg.c.cum dilecta.p̄al. vel finge,ꝙ habet probationes incontinenti paratas contra teſtē: & factum eſt quaſi publicum: nec imminet aliqua circunſtantia in contrarium. ¶ Et ſi dicens,ꝙ etiam his caſibus non habet probabilem cauſam appellandi:quia fortè nil probauit:vt. ſ. dictum eſt,dico hoc non ſatisfacere. Nam ſi releuaret, ꝙ probatio exceptionis prius admitteretur ad quid iura in certis caſibus probationem prius admitterent.Item dico, ꝙ intereſſe poteſt prætendere excipiens,vt teſtes prius non admittantur : quoniam ſi poſt depoſitionem reprobentur : tamen eorum dicta faciunt aliquale
d indicium.l.qui vltimo.in fi.ff.de pœ.Not.Bart.in.l.maritus.ff.de quæſtio.dixi.in.c.ij.ſ.eo.Quare concludo cum Io.an.ꝙ extra quatuor caſus ſupra exceptos,eſt in iudicis arbitrio , an prius admittat teſtem,an probationem exceptionis: ſed ſi non arbitratur, ſicut bonus vir,poterit ab eo appellari.Et ex his infero ad alium intellectum huius Decre.vltra intellectum Io.an.& doc.ꝙ hīc fuerat appellatum:quia recipiebatur ꝓbatio exceptionis:&ꝙ in hoc fuerat iudex malè arbitratus:cum presbyter diceret,ꝙ quidam ex teſtibus eſſent latrones & raptores manifeſti:quidam in alia cauſa fuerant cōuicti de periurio,quod erat quaſi notorium.ar.c. veſtra.&.c.fin.de coha.cle.& ſe hæc dicebat probaturum. Debebat enim iudex prius recipere probationem exceptionis: cum excipe ret de facto publico,& offerret probationes.Et hæc lect.eſt magis literæ amica,quàm lect.Ioan.andr.qui vult, quod hic fuit appellatum:quia exceptio non fuit admiſſa.Nam presbyter nō ſimpliciter excipiebat contra perſonas teſtium iuxta formam. c.preſentiū j̄.e.ſed ēt dicebat illos non recipiēdos:vt in litera.&hoc no.
¶ † Sed cōtra hæc & cōtra text,op,videt enim ꝙ ex quo exceptio legitima fuit appoſita,& eius oblata ꝓbatio: ex ſola reiectiōe fuit iuſtificata appellatio:vt ſic nō ſit neceſſe ꝓbare veritatē exceptionis:vt ꝓbat in.c.interpoſita.§.de ap.Et tertiū nūc attingo difficilem articulum huius cap.gloſſ.in verſi. per teſtes quia aliæ gloſſ. ſunt faciles.Attingat hoc dubium in verſi.prætereà.& ſoluit dupliciter. primò quod contrarium procedit in exceptionibus dilatoriis, per quas non eliditur principale negotium:ſecus in peremptoris,vel quaſi.Nam hæc exceptio contra perſonas teſtium
b eſt peremptoria,[b] ſaltem per obliquum. & ſequentes hanc ſolu. inducebant pro diuerſitate hanc rationem. Si enim peremptoria

a ⁂ SEBA.SAPI. ¶ Appellari.hoc tamen non eſt verum indiſtinctè,vt apparet ex notatis copioſe per Fely.in.c. exceptionem. col. ij. & iij. j. de exce.

b ¶ Vtrū exceptio in perſonas teſtiū,dicatur perēptoria: vide ad hoc do. Ant.in.c.vltra tertiam.in.xiiij.col.j̄.eo.vbi tenet,qeſt quaꝺ perēptoria. & idem dicit in.c. exceptionē. ī.xij. col.ver. qd de exceptiōe.ſed Imo.ī cle. conſtitutionē. in.v.col.de ele. dicit,quod hęc exceptio eſt peremptoria.& vide Lap.al leg. lxxxij.in vlt. col.vbi dicit,ꝙ eſt peremptoria per obliquum.

haberet pro ꝓbata,hoc ipſo,ꝙ iudex ꝓbationē oblatā non admiſit de facili poſſet iudex in fauorē excipiētis perimere ius appellati.& facit quod not.Specu.de app.§.qualiter. ver. ſunt quoque. Sed Ioann.andr.dicit hoc nihil
c eſſe: quia licet peremptoria [c] habeatur pro probata quo ad iuſtificandum appellationem, nō tamen quo ad conſequendum ipſi⁹ effectum. imo quo ad hoc erit neceſſe eam probare. Et idem in dilatoria.& idem dicit tenendum:licet Pet. Abba, & Gul. dixerint illam exceptionem ex probatione repulſam, haberi pro probata,per quam non fit præiudicium intentioni actoris:ſecus ſi per eam fiat præiudicium perpetuum, vel temporale. Sed tene primum dictum Ioann. andr. quem communiter in hoc ſequuntur doct. Et pro hoc adduco hanc rationem:In appellatione ab interlocutoria ſolùm agitur de iniquitate iudicis:vt.d.cap.interpoſita. ergo non debet hoc nocere parti , quæ non fuit c
in culpa.facit regula delictum perſonæ.libr. vj. & iniqua conditio non debet alteri per alium offerri. ¶ Quare autem dicit gloſſ. hanc exceptionem contra teſtes eſſe peremptoriam per obliquum?dic,quòd ideò: quia exceptio peremptoria propriè eſt illa, quæ directè venit ad perimendam actionem , ſeu intentionem aduerſarij. inſtitu.de except.in princ.qualis non eſt iſta,quæ proponitur cō tra perſonas teſtium : ſed quia teſtibus meis reprobatis deficiēte probatione ſuccumbo. in.c.ſæpe.de reſtit.ſpo.&.l.duo ſunt Titij.ff. de teſta. tu. Dicitur peremptoria per obli-
d quum,id eſt indirectè: [d] quia in effectu perimitur intentio mea. Et habes hīc duas gloſſ. conſimiles. vna eſt in capitu. j. de exceptio. alia in capit.de teſtibus j̄.eod.Sed illa dicit,ꝙ eſt peremptoria:ſed intellige indirectè,propriè tamen non eſt dilatoria, nec peremptoria.Dilatoria non eſt:quia non differt iudicium . Item neceſſariò non proponiter , & probatur ante lit. conteſtat. Et in cap. præſentium j̄.eod.Peremptoria propriè non eſt
e ratione prædicta : quia indiſtinctè non admittitur poſt lit.conteſtat.in.c.præſentium. præallegat.& tamen regulariter quælibet peremptoria poteſt proponi & probari poſt lit.conteſtat. vt in cap.fin. ſ.de dolo & contum.vbi dixi:eſt enim anomala.¶ Ex quo infero [e],quòd in diſpoſitione reſtringibili, nō veniat hæc exceptio appellatione peremptoriarum: per ea,quæ not.in cap.in noſtra. de iureiuran. Regulariter tamen magis trahitur ad naturam peremptoriarum & dilatoriarum. vnde ex hoc dicit gloſſ. nota. in capitulo primo de exceptio. quòd hæc exceptio poteſt proponi in cauſa appellationis,ſi prius fuerit omiſſa:ſicut obſeruatur in alijs peremptoris.& ſic limi.prin.huius gloſ, Quod puto verum indiſtinctè,ſi ante publicationem atteſtationū de ea fuit proteſtatū: aliâs non videtur admittēdus in cauſa appellationis: niſi prout dicitur in.d.c. præſentiū

⁂ SEBA.SAPI. ¶ Peremptoria.vide Marſil. Bono. in.l.j.§. diuus Antonius.in fin.ff.de quæſtionibus. vbi allegat ad hoc tex. in.c. licet cauſam. ibi : vide, quia talis exceptio. ſ. de proba.

c ¶ No. magnā reſtrictionē ad.c. interpoſita. in prin. de ap. & idē dicit do.Ant. hīc, & in c.j. ꝓxi. in.x.col. ver.tu dic, &c.j.e. ti. & quod ibi no. Anto.Franciſcus. ¶ An exceptio cōtra perſonas teſtiū,dicat perēptoria: dicas, ꝙ videt eſſe perēptoria,& pōt opponi vſq; ad ſentētiā incluſiuè,non aūt poſt: niſi in cā matrimoniali:vt eſt gloſ.& ibi p.d.Abb.in.c. j.de excep. & pōt etiā oppōi& ꝓbari in cā ap. vt per gl.& doc.ī.c.cū.I. &.A.de re iud. qd tm̄ dicunt oēs eſſe verū, in.d.c. cū.I, &.A. etiam ſi fuit oppoſita in cauſa prīcipali.& iudex proceſsit ad diffinitiuā vigore teſtiū non idoneorū qa in cauſa ap. poterit diſcuti de idoneitate teſtium.vt per do.Abb.in.d. c.cū.I.&.A.

⁂ SEBA.SAPI. d ¶ Indirectè. vide Lap.allegat.lxxxij.ī.ij.col.Anto.de bu.in.c. vltra tertiam. col.iiij.j̄.eo.

⁂ SEBA.SAPI. e ¶ Infero. nūquid diſpō loquens de dilatorijsexceptionibus,vel perēptorijs excludat miſtas. vide Fely. in

c.paſtora. col. iiij. verſi.& dũ dicit.j. de exce.poſt Abb. ibi.col.iiij.ver. ſed circa prædicta.

qa p̃ſumptio eſt cõtra nõ proteſtantẽ.d.c.prę ſentiũ, quę nõ tollitur p appellationẽ.Et per hoc habes primã ſolutionẽ huius glo.nõ eſſe verã. & habes glo.expeditã vſque ad ver.prę tereà. ¶ Inde incipit ſecũda ſolutio, q.d.ca. interpoſita ꝓcedit quãdo iudex poſt reiectã probationẽ oblatã, nõ proceſsit ad ſententiã, ſi aũt ꝓceſsit ad ſententiã, nõ debet retractari: niſi ꝓbet veritas exceptiõis. Ratio,quia ſi fieret retractatio& poſteà nõ probaret veritas, iterum feretur eadem ſententia:vt ergo euitetur circuitus, probari debet prius veritas exceptionis. Hæc ſol.non placet Ioan. And. quia iura loquentia de renuntiatione attentatorum , generaliter loquuntur : quicquid poſt appellationem,&c.de reſcript.c.ſignificante.& capitulo Rodolphus.de iu. c.exhibita.de lib. obla.ca.ij.&.iij.cum ſi. ¶ Secunda ratio impugnantis eſt,quia ratio quare reuocantur attentata,eſt ſuſpentio iuriſdictionis iudicis à quo fuit appellatum. Si ergo defectus iſte vitat proceſſum non apparet ratio, quare nõ debeat vitiare etiam diffinitiuam. ¶ Tertia ratio,licet de diffinitiua deſit caſus expreſsior iſto, tamen de ſententia excommunicationis exiſtunt multi caſus. de offic. dele.c. cùm olim.&.c.cùm contigat. de ſenten.excom.c.per tuas.cum multis ſimilibus. Et tamen maior eſt effectus ſententiæ excõmunicationis,quàm diffinitiuè.quod patet: quia primam non ſuſpendit ſequens appellatio, ſed ſecundam : ſcilicet aliam ſententiam ſic.Ergo concludendum eſt ſecundum eum, ꝙ quicquid factum eſt poſt appellationem iuſtificatam, reuocandum eſt per viam nullitatis,etiam ſi lata ſit diffinitiua.Nil enim excipit,qui omnia dicit.de maior. & obe.ſolitæ.xix.di.c.ſi Romanorum, & hoc ſatis placet,& bene probatur in.c.non ſolum.&.c.ſi à iudice.de ap.lib.vj. Nec ob. motiuum glo. quod erit modici effectus reuocatio:niſi probetur veritas exceptiõis: quia dico licet hoc poſsit contingere, ſatis eſt ꝙ ſatiſſaciat iuri: vt leg.& not. in ſimili in cle. quia regulares. de ſupplen.negl.Prę.Nam & idem eſt reperire,quando ſententia deficit in ſolẽnitatibus. Retractatur enim licet poſteà eadem ſententia ſeruatis ſolennitatibus ferenda ſit : vt. c. vno de lit.conte.c.dudum.de elec.cum ſi.Itẽ eadem ratio eſt in proceſſu : & nihilominus fit retractatio: ergo &c. ¶ Ex prędictis habes duas ſo.ad.c.interpoſita.ambas reprobatas.¶ Tertia ſolutio extra glo.eſt Gof.qui in ver.conſtiterit.dicit, ꝙ non eſt neceſſe probare grauamen, ſed propter oblatam probationem conſtat eoipſo:quia non conſtat cõtrariũ:ſeu eoipſo,ꝙ probat ſe obtuliſſe protiones ad repellẽdũ teſtes,&nõ fuiſſe admiſſum.¶ Quarta ſolutio ponit̃ per eũdẽ,ꝙiſte ſacerdos voluit hmõi probationẽ facere & ad hoc ſe onerare. De iure eñ non tenebat̃ per dictũ.c.interpoſita. ¶ Quinta ſol. ponit̃ per Gul. Nã quãdo iſte preſbyter in vnogra uat̃ in alio releuat̃.grauat̃ in eo, ꝙ nõ ſufficit probare probationes obtuliſſe:releuatur,qa probata veritate vlterius aduerſarius nõ auditur cõtra eum:vt patet in reſponſione papæ.¶ Sexta ſol.ponitur per Phil. ꝙ licet papa ſub cõditione cõmittat, vt presbyter ꝓbet exceptionem ſuam oppoſitam cõtra teſtes : tamẽ iſti ſecundi iudices in omnẽ euentum cognoſcunt de principali. Et hoc voluit tex.ibi:ſi verò aliter.&c.& ſic nullũ contrarium. ¶ Septima ſol.datur per Hoſt.Egi.& Gul. ꝙ presbiter ſe bene dixit probaturum:ſed non obtulit probationes.¶ Octaua lectu.ponitur per Hoſt.ſuper tex.ꝙ hîc presbyter iterũ appellauit à diffinitiua,quã nunc proſequebatur.¶ Nouam ſol.ponit Ioan.an.ꝙ contrarium procedit quando offertur probatio, quam iudex tenebatur recipere:& ſic tempore debito & neceſſitatiuo. Sed hîc iudex non tenebatur probationem recipere, ſed poterat differre in tẽpus publicationis teſtium:vt ſuprà dictum fuit in præcedenti glo.debet ergo iuſtificari appellatio prætextu exceptionis non admiſſæ : & non prætextu oblatæ probationis.¶ Decima ſol.per eundem cõ firmando opi.ſuam,de qua in præcedenti glo. & etiam ſaluando lec.& opi.illorum, qui dicunt ꝙ debuerunt iudices probationes admittere.Dicit enim,quod quanuis quis offerat probationes& exceptiones opponat,ſi tamẽ appellat propter exceptiones nõ admiſſas,& non propter probationes oblatas non receptas,nõ iuſtificabitur ipſius appellatio: quanuis probet ſe obtuliſſe. vnde põt dici ſecundũ eum: qa hîc nõ fuit appellatum propter ꝓbationes oblatas non admiſſas:ſed propter nõ admiſſam exceptionem. Et ideò habet iuſtificare appellationem probando exceptionis veritatem.Et hoc bene notabis:quia multũ limat & reſtringit diſpotionem.c.interpoſita.Et habes practicam appellandi: cum ꝓbata oblatio nõ admittitur.¶ † Sed nunc contra præmiſſos intellectꝰ & eorum quẽlibet oppono, & intro nunc quartũ difficilem articulum huius cap. Aut enim tenetur intellectus , ꝙ ex reiectione oblatæ probationis fuit iuſtificata appellatio : & tunc fruſtra ad effectum reuocandi attentata mandat papa inquiri de veritate excep.cum ex illa appellatione fuerit ſuſpenſa iuriſdictio iudicis.d. cap.interpoſita.Aut non fuit iuſtificata appellatio: & tunc debebat cauſa remitti ad priores iudices exceptione non probata : vt in cap.debitus.de appel.vel melius debebat papa mendare ſententiam confirmari: cum eſſet diffinitiua iam lata, & licuit procedere appellatione exiſtente non legitima: vt in cap.ij.de dolo & contuma.libro ſexto. Cuius contrarium innuitur in verſic. ſi verò. vbi papa mandat cauſam de nouo audiri. Sol. ſuper intellectu illius verſicu.dantur multæ lecturæ. duæ in gloſſ. penul. & plurimæ extra gloſſ.& dimitto nunc glo.præcedentem, quæ congruentius expedietur poſtmodum. ¶ Primò quod illa verba, *ſi verò res aliter ſe haberet.&c.* aduerſentur omnibus præcedentibus ſic, ſcilicet quòd non fuerit lata ſententia:nec iuſtè fuerit conuictus per teſtes non idoneos.Et tunc ad contrarium reſpondetur quod de gratia papa cauſam iterum per iſtos ſecundos iudices examinari . Sed iſte intellectus non placet Ioan. andr. & communiter docto.quia fugiendæ [a] ſunt lecturæ, quæ contra naturam ſua iura deducunt ad gratias.[b] ¶ Secundus intellectus eſt,quòd iſta verba, *ſi vero &c.* ſolùm referantur ad teſtem::vt quia teſtes nõ fuerunt idonei,ſententia tamen lata fuit. Sed hic intellectus non placet gloſſ. quia ſecundum hunc Papa debuiſſet mandare ſententiam confirmari.¶ Tertius intellectus colligitur ex dictis Innoc. vt dicatur, ſi verò aliter.ſcilicet cum non appareat ſententiatum vel ſi non eſſent teſtes malè recepti. Et ſi diceres,ſi teſtes non fuerunt mali,ſententia erat confirmanda,vel cauſa non erat vlterius examinanda. Reſpondet ipſe , quòd primò papa mandat inquiri de malis teſtibus : quia ex illa cauſa fuerat appellatum. & illud ſufficit probare: vt caſſetur ſententia : ſed illa cauſa ceſſante, appellans ad aliam poterat habere recurſum : cum etiam à diffinitiua appellaſſet.de appel.c.conſtitutus.§. fin. vel ex quo ſententia erat ſecuta, appellatio trahitur ad illam : vnde poteſt tunc alias cauſas proſequi,acſi à ſententia appellaſſet ſecundum Abbatem. ¶ Aduerte,quia ex dictis Innoc.& Abba. poſſunt colligi tres diuerſæ & variæ lect.Prima, vt verſi.*ſi verò &c.* intelligatur quando ſententia non fuit lata , tamen teſtes fuerant malè recepti: & tunc mandat audiri cauſam,ſcilicet principalem. ¶ Secundò põt intelligi,quando teſtes fuerant idonei:ſed iſte appellans vult aliã iniquitatem proſequi : & tunc oportet dicere , cauſam audiatis: ſcilicet appellati.& oportet præſupponere, quòd fuerit appellatum à diffinitiua.Sed iſte intellectus nõ valet : quia tũc papa ante omnia

a ¶ Fugiendi ſunt intellectꝰ,q reddunt Dec.gratioſam.& hoc dictũ Io. and. quotidiè allegatur &idẽ dicit.d.Ant. in.c.eã te.ĩ.iiij,col. de reſcrip..

b ¶ Ad gratias.Sed tu põdera:qa ideò fortèvoluit p iſtos ſecũdos cãm decidi: qa erat res grauis p̃iudicij, & ali quod odiũ orieba tur ex illa appella tiõe ideo papa nõ remiſit ad priores iudices: & ſic non fuit gratia. Andræ.Barba.

omnia mãdaſſet reuocari:ſpoliationẽ factã poſt ſnĩam & omnia attentata reuocari:vt in.c.nõ ſolũ.de ap.li.vj.& ca.veniẽtes.de iureiu.qđ etiã videt ſentire Io.an.& facit gl.in ver.*cõſuluerit*. ¶ Tertius intellectꝰ retẽtis eiſdẽ terminis:nõ tamen fuit appellatum à diffinitiua,quo caſu poteſt aliã cauſam proſequi:quia appellatio trahit ad diffinitiuã ex quo ſecuta eſt.Et hunc intellectũ ſentit Abb.poſt Inn.ſed non procedit:quia appellatio ab interlocutoria nõ põt iuſtificari:niſi ex cauſis deductis expreſſè in appellatione:vt in cle.appellanti.de app.Et imputandũ eſt ſibi,quãre nõ appellauit à diffinitiua.Ad hoc vide quod legitur & no.in clem. vna.de do.& contu. ¶ Quartam lec ſentit Inn.hîc in alia gl.vt in ver.ſi verò.audiatur iſte per beneficiũ reſtitutionis in integrum: vt quia ex aliqua cauſa probabili fuit abſens:& ſic iudex excepit teſtes criminoſos contra abſentẽ nõ cõtumacẽ. Sed hæc lectura non eſt vera:quia ſola cauſa appellationis iſte erat abſens:& ſic ea non iuſtificata debuit proceſſus valere. ¶ Ex prędictis habes ſex lec. ¶ Septima lect.eſt Hoſt.qui multa inuoluit:& in effectu vult vt exponaſ tex.ibi : *cauſam audiatis*.i. ſententiam confirmetis,ex quo appellatio nõ iuſtificatur.ſed hæc lect.eſt nimis extorta : vt etiã fatetur Io.an.nõ emꝫ tunc auditur cauſa:ſed confirmaſ ſnĩa. ¶ Octaua lectu.ponitur ꝑ eundem Hoſt.vt ver. *ſi verò*.intelligatur qñ iudices in nullo ꝓceſſerũt poſt appellationẽ:ſed quia detulerunt appellationi,cognitio fuit ab eis abdicata.de ap.c.cũ appellationibus.lib.vj.& licet Ioã.An.dicat hanc lectu. poſſe admitti. Ego dico,ꝙ diuinat.Item oportet intelligere,quod ſolũ intelligatur facta delatio in caſu verſi.*ſi verò*.Si emꝫ intelligatur facta delatio etiã in ver.præcedenti:tunc debuiſſet Papa mandare:vt oĩa à prĩcipio reuocarenꝫ.quia illico fuit ab eis abdicata iuriſdictio. d.c.cùm appellationibus. ¶ Nouam lectu.ponit Phi.vt intelligatur iſte ver.*ſi verò.&c*. quando nõ probat veritatem exceptiõis, tamen iuſtificat appellationem probando quod obtulit: ſed non fuit admiſſus:vt in.d.c.interpoſita.Hãc in effectu tenet do.Ant. vtj.dicã:licet eã ampliet.ſed Io.an.hanc improbat:quia ex quo iuſtificaſ appellatio ex reiectione probationis oblatæ nõ debuit Papa iſtum arctare ad probandum veritatem exceptionis:ſicut facit in verſi.mandamus.Io.an.ponit decimam lect.vt ille ver.ſi verò.non aduerſetur ad ſingulas diſiunctiuas orationis probatiões præcedentis:ſed ſolũ reſpectu ſententię,vt intelligatur quãdo teſtes non idonei fuerũt recepti,ſententia tamẽ non fuit lata: quo caſu cũ iuſtificata eſſet appellatio,debent ſecũdi procedere in cã principali:cũ ſubrogantur loco priorũ iudicũj.de ap. vt debitꝰ. Et ſecũdũ hunc intellectũ ſilet omne cõtrariũ:& adducit in arg. l.ſi is,qui ducenta.§.vtrũ.ff.de reb.du. ¶ Et hũc intellectũ ſentit Inn.in prima lec.prout eam declaraui.Sed do.Ant.hũc intellectũ impugnat:qa ver.*ſi verò*.non aduerſabitur cũ omnibus præcedẽtibus:ſicut deberet facere omnis diſpoſitio aduerſatiua:vnde intelligendo,vt aduerſetur ad præcedentia tàm reſpectu ſentẽtiæ, q̃ reſpectu teſtiũ:intelligit hũc ver.*ſi verò*. qñ ſententia non fuit lata:nec cõſtitit teſtes nõ fuiſſe idoneos.Et ad cõtrariũ ſupra formatũ,ꝙ cã debuit tũ remitti ad priores iudices:rñdet ipe ꝙ appel.à grauamine põt ꝓſeqappel.reſpectu grauaminis tm.Itẽreſpectu iniuſtitiæ tm.Itẽ põt ꝓſeq vtrãq; viã,& reſpectu grauaminis & reſpectu iuſtitię.ſi ꝓſequit reſpectu grauaminis ſatis eſt ꝓbare grauamẽ abſq; eoqđ ꝓbet aliter iiuſtitiã.exẽplũ ĩ eo,q ap. ꝓpter ꝓbationẽ oblatã nõ admiſſam.Satis emꝫ eſt hoc ꝓbare ad iuſtificãdũ appellationẽ reſpectu finis deuoluẽdi negotiũ ad ſuperiorem abſq; eo,ꝙ probet veritatem exceptionis:vt in.d.c.interpoſita.ſi proſequatur appellatioũe reſpectu iniuſtitiæ debęt probare veritatẽ except.ſi proſequit vtrũq;,admittitur ad probandum veritatem exceptionis, vt ſic iuſtificet ex iniuſtitia.Et ſi in hoc[a] deficit,poteſt illam iuſtificare reſpectu grauaminis probando, ſcilicet probationem oblatam fuiſſe reiectam.& ſic accidit hîc ſecundum eum.Iſte enim presbyter narrauit,quòd teſtes fuerunt criminoſi:& quod contra eos excepit, & probationem obtulit, & non fuit admiſſus.Et hæc omnia probare volebat,nõ ſolũ ad finẽ iuſtificandi appellationẽ reſpectu deuolutionis,ſed etiã ad finẽ cõſequẽdi finẽ exceptionis vt in futurum dimitteretur in pace.Ideò papa gerendo ſibi morã primò mãdat inqri de iniuſtitia vtrum teſtes fuerunt criminoſi:quo conſtito mandat vt dimittatur in pace,ex quo deſunt alię probationes vt probatur in verſi.mandamus.ꝙ nõ fuiſſet iſte cõſecutus iuſtificãdo appellationẽ ex ſolo grauamine ſpretę probatiõis. ſed iterũ de cauſa cognoſceretur.Si autẽ iſte deficeret in hac via iniuſtię Papa reddit ad viã grauaminis vt iuſtificata eſt appellatio ſprecta probatiõe oblata qđ ſolũ ſufficit ad deuolutionem cauſę cũ debeant iſti ſecũdi iudices cãm audire,& ſic procedit ver.*ſi verò*.& hanc dicit eſſe verã lect.huiꝰ.c.Sed certè iudicio meo quã quã hæc lectu.videatur prima fronte continere veritatẽ,tñ ex multis puto eã non procedere.Et primò quia oportet pręſuppone-
a re qđ hîc fuerit iuſtificata appellatio ex oblata prob.qđ non puto verũ:quia ad iuſtifican
b dũ appellationẽ[b] ex oblata probatiõe oportet qđ aut interſit realis probatio:vt puta q̃a habebat ſecũ teſtes,vel inſtrumenta ſecundũ opi.Ioan.An.in.d.c.interpoſita. Aut ꝙ dixit
c ſe velle[c] probare incontinẽti intra modicum tps ſecundũ opi.ipſius do.Ant.quã ſentit hîc & in.d.c.interpoſita.& videtur probari.c.literas.de reſti.ſpo.& facit.c.frequẽs.de reſtit. ſpo.li.vj.quorũ neutrũ iterceſsit hîc:ſed iſte iactauit ſe tantũ qđ volebat probare : & idẽ tacitè facit quilibet excipiens.l.j.ff.de excep. vnde nõ obtulit probationẽ realiter:nec obtulit ſe probaturum incontinẽti:& ſic nõ põt dici quod ex hoc iudex eũ grauauit cũ fortè ex iuſta cauſa noluit ſuã exceptionem admittere:& ꝙ ex tali iactatione non reueletur qs ab onere probandi veritatẽ exceptionis. probatur in.c.exhibita. de iudici . & etiam hîc ſi litera iſta bene ponderatur:cùm nullibi Pap. fundet ſe ſuper oblatione probatiõis.vtj.di-
b cam.Secũdò nõ placet hæc lect.quia hîc ver. *ſi verò*. nõ aduerſatur omnibus præcedentibus:ꝙ facit contra impugnationẽ ſuã ad lec. Ioan.And.cũ emꝫ in ver.*mandamus*. nullam faciat mentionẽ de oblatione probationis:nec affrmatiuè nec negatiuènõ debemus hoc intelligere in ver.*ſi verò*. qui venit aduerſatiuè ad prędictę.
c Nam ſecũdum lec.ſuã hîc mutaret caſum.quia loqueretur qñ fundat ſe ſuper probatione oblata:& tñ de hoc nulla fit in tex.mentio.Prętereà & fortius ſi procederet iſte ver.probatione oblata papa mandaſſet.de hocinquiri vtrũ probationẽ obtulerit nõ emꝫ eſt ſtandũ ſimplici aſſertioni partis & tñ Papa ſimpliciter mandat cauſam audiẽdam,ſi res aliter ſe haberet. Vlteriꝰ cõtra hãc lec.facit quod ipſe ponit poſt lec.Goſ.in præcedenti articulo,vbi dicit ꝙ reiectio probationis oblata iuſtificat appellationẽ,niſi offerens voluntarię aſſumat in ſe onus probandi veritatẽ exceptionis,& deficiat in ea probanda:quia tunc apparet iudicẽ eũ non grauaſſe in non admittendo probationẽ non cõcludẽtẽ.& ſic dicit ſe obtinuiſſe in facto qđ eſt valde notandũ,& valde rationabile:quia iſta iuſtificatio procedit ex ſola pręſumptione quę ceſſat apparente veritate in cõtrariũ:vt in.c. veritate manifeſta.viij.di.& licet hęc in iuſtificatione lec.ſuæ dicat do.Ant. ꝙ fortè poterat probare tempore oblatę probationis & nõ nũc:& ſic nõ conſtat clarè iudicẽ eum nõ grauaſſe.dico ꝙ ex quo de hoc nõ fuit prote. ſed voluit nũc probare ſicut &tũc,& deficit;

a ¶ Sola oblatio probationis ſufficit ad ſi.reuocatiõis attẽtatorũ, non ad ſi. iniuſtitię ꝓſequẽdę & grauaminis. & eſt verus & bo. intellectꝰ huiꝰ Decret.qui fuit dom. Anto.& idẽ dicit do.Ant. hic in.xxxxj.col. allegando Ioan.An. in addi. Spe.in tit. de teſte §.qualiter. verſic. ſunt quoq;.& idẽ dicit.d.An.in.d.c. iuterpoſita.in prĩ. vj.col.j. de appel. & Io.Ant.in.c. nõ ſolũ.ſuper ver.verũ.de app.in.vj.in not.& in.c.Roma. §.ꝙ ſi ſuper vlt.gl. de app.lib .vj.

b ¶ Vtrũ ad iuſtificandũ appellatio nẽ requiratur oblatio probatiõis realis,vel ſufficiat verbalis.& de hoc vide per.d.An.in.c. ĩterpoſita.in prĩc. in vlti.col,de app.

c ¶ Et vide ꝙ no. d. Ant.in.c,cum.I.& A.in.vñ,col. de re iud. verſic,querit gl.an ſufficiat &c, & Arc.ñ.q,vj.c.ei qui,§.appellatore.

a ¶ Vide do.de Ro.deci.ccvij,ſecũdũ ordinẽ meũ nouiſ.Et ꝓ intellectu huius decre. Vide Ro.in ſuis no.in litera.P.in dicto.quod incipit,priui legiũ.l.ad perſonas egregias.& in litera.C.in dicto qđ incipit,nõ cõpel lit perſona egregia. Et adde,ꝙ priuilegio.d.l.ad perſonas egregias non poteſt renũciari,ſecundum Cy.in.l.nec honorem.C.de e piſ.& cleri.

b ¶ Adde ꝙ mihi videt,ꝙ tãtipatres dixerũt cõtra caſum maxĩè iuncta ibi gl.in ver. ꝓhibente in. c.mulieres.de iud.ĩ.vj.Et adde qđ dictũ doctoꝝ,ibi ſequit.Do. Abb.in.c.cũ cãm. circa prin.j.e. vbi dicit hoc tenere Io.an.in.d. c.mulieres.Ego verò credere in hoc articulo fore diſtinguendũ:ꝙ aut loqmur in perſonis que,ꝓpter reuerẽtiã nõ coguñt venire ad iudiciũ:vt teſtificetur ĩ criminali.Rõ quia cõcurrẽte reuerẽtia harũ ꝓſonarũ & honore iudicis,ꝙ aliter cogere ret ire ad domum eorũ:cũnõ poſſint delegare:videt ꝓferẽd⁹ honor iudicis.c.vt debit⁹.de ap.Si verò loquimur de perſonis priuilegiatis:vtnõ veniãt ad iudiciũ cã teſtimonñ non rõne exiſtẽtiæ:ſed rõne impotẽtię,vt ſunt infirmi pauperes:vel rõne indecentiæ,ſeu inhoneſtatis euitãdę:vt ſunt mulieres. Et tũc credere dictũ doc.nõ habere locũ ſed habebit locũ tex.in.d. c.mulieres.de iud.li.vj. ratio,quia licet ſimus in cã crimina li tñ ceſſat rõ impotẽtię: vt. ſ.dixi Et hęc mihi videt ęquia opi.ita ad literã dicit do.Bar. de Bellẽ.hic in additio.

c ¶ Vide do.&do. Bar.de Bellẽ.c.mulieres.de iud.li.vj. &Pau.de ca.ĩ.d.l. ad ꝓſonas egregias.

ſatis præſumitur,ꝙ etiã tunc defeciſſet .arg. c.preſentiũ j.eo.&quia ex præſenti preſumit circa preterita.xxxiiij.q.ij.cũ per bellicã.prope.fi.no.gl.in.c.ſcribã.de præſum.Itẽ ſic poſſet dici in qualibet exceptione etiã ſine probationis oblatione:vt qđ fortè tũc tẽpore exceptionis propoſitæ poterat probari veritas ſed nõ nunc,quod eſt falſum.d.c.interpoſita imputet ergo ſibi,qđ voluerit in ſe aſſumere onus probãdi:vbi nõ tenebat.facit qđ le. & no.ĩ.c.j.de reſti.ſpo.¶ Quid ergo dicẽdũ:dico primô,quòd ſatis ꝓbabiliter põt teneri p̃ miſſa opi.Ioã.an.vt totaliter intelligat iuſtificata appellatiõe,probãdo veritatẽ exceptionis.& ver.*ſi verò*.aduerſet tantũ prędecẽtib⁹ reſpectu ſententię.Satis eñ põt dici rẽ aliter ſe habere,ſi nõ eſt per omnia:vt narrabat per iſtũ appellãtem.¶ Ego pono aliũ intellectũ magis clarũ,& literæ cõſentaneũ:vt ver. *mandamus*.intelligat,vt iacet,qñ iuſtificat appellatio probando veritatẽ exceptionis:quia ſic erat neceſſe:ex quo nõ interuenerat oblatio ꝓbatiõis aliquo modorũ p̃dictorũ.d.c.interpoſita,& tũc debẽt oĩa attẽtata reuocari: ac iſte preſbyter dimitti in pace.intellige reſpectu illorũ teſtiũ criminoſorũ:poſteà ſequit ver.ſi verò.in quo Papa mãdauit:ꝙ ſi res aliter ſe haberet,deberẽt iſti cauſam audire, & fine debito terminare quẽ ver.intelligo qua litercũꝙ res ſe habeat aliter.Sed cauſam audient,& terminabũt fine debito: ideſt ſecũdũ diſpoſitionẽ aliorũ iuriũ. Verba eñ generalia reſcripti debent reduci ad terminos iuris. in.c.cauſam.de reſcrip.& quod ibi no. Inno. Facit.c.cũ dilectus.de cõſue.& ſic ſi res aliter ſe habeat,q̃ fuerit narrata,iuſtificata tñ appellatiõe,cãm principalẽ audiẽt&decidẽt. Si verò aliter ſe haberet:qa etiam appellatio non iuſtificatur,cauſam audient,ſcilicet appellationis.Et ſi eſt lata ſententia,non eam confirmabunt: ſi ferenda,remittent partes ad priores iudices ſecũdum diſpoſitionem iuris: vt j.de app.c.vt debitus.& ſic nullũ reſultet cõtrarium. Cùm enim hîc Papa loquatur ad querelam appellantis,nõ eſt verifimile,quod voluerit ius nouum condere. ſed quod fuerit locutus ſecundum iura iam condita, ſeu poſita:& ſic generaliter locutus:quia noluit diſcurrere per ſingulos caſus,in quibus hæc cauſa poterat eſſe ſita: ſed dedit mandatum generale,quod poterat adaptari omni caſui occurrenti:ne haberet materiam iterùm ſcribendi.& vide in ſimili bo.tex.in.c.ex infinuatione.in fi.iuncta gloſſ.in verbo, *audiatis* j. de appellatio.Et hunc puto verum intellectum huius capitu.& ſilet omne contrarium ſecundum quem hoc cap.redditur facilimũ, quod ſolet difficile reputari. & in veritate eſt potius propter varietatem lecturarum quàm propter ſeipſum:& ſic habes duos vltimos articulos huius capitul. clarè expeditos.¶ Nunc venio ad gloſſ.in ver. *moleſtari*. quam ſerioſè omiſi:vt contexeretur melius tota materia præcedens.quę gl.quærit: quia Papa mandat iſtum mitti in poſſeſſionem,& miſſum defendi:nũ quid quilibet delegatus poſsit nõ ſolũ in poſſeſſionẽ mittere,ſed etiã miſſum tueri.Soluit ponẽdo duas opin. Lan.dixit,quòd non poſsit defẽdere miſſum:niſi ei ſpecificè mandetur:vt hîc. Tãcre, dicit,ꝙ ante ſententiã ſemper põt:ſed poſt ſententiam durat ſua poteſtas vſq; ad annum.Rationes ſunt in glo.& vide gl.in.c.ij.vt lit.non conte.in glo.iiij.arg.in.c.j de do,& cõtu.in glo.ij. plenius per doc.& glo.in.c.quęrenti.de off.dele.quorũ nõ nulla ponit.d. Anto.hîc,ſed ego remitto te ad ibi not.Tum, quia materia melius conuenit.d.c.quærenti.tum quia hoc cap. ſatis eſt oneratum in materia ſua.& hic ſit finis.

✠ SVMMARIVM.✠

1 *Articulus receptionis teſtium,an ſit delegabilis in criminali,vel ciuili cã.*
2 *Pars aduerſa debet citari ad videndũ iurare teſtes: in caſibus in quibus mittitur ad domum teſtium.*
3 *Teſtis,ſi commodè ad præſentiam iudicis venire poteſt compellitur venire:ſecus ſi incommodè.*
4 *Iudex,an teneatur mittere ad examinandas egrias perſonas.*
5 *Doctor & præſbyter eſt egregia perſona.*
6 *Clericus productus in teſt.corã laico:debet iura.corã cleri,& deponere.*
7 *Senes,an compellantur ferre teſtimonium:& qui dicantur ſenes?*
8 *Pauper propter paupertatem non repellitur à teſtimonio:& ad eum debet mitti,ſi propter paupertatem verecundatur exire domum.*

¶ CAP. VIII.

a SI qui teſtium. a ¶ Iudex mittere debet examinatorẽ diſcretũ ad teſtes recipiẽdos,qui ad eũ cõmodè venire nõ pñt & non diuidit.¶ Not.j.arg. per locũ à ſpeciali,qđ teſtes regulariter poſſunt compelli vt accedant ad preſentiam iudicis.vide quod dicam plenè j.eodẽ.cũ cauſam.No. ij.quatuor qualitates perſonarũ à communi regula exceptas videlicet valetudinarios,ſcilicet infirmos:ſenes, debiles, & paupere s.Et not.bene,quòd iſti non ſimpliciter excipiuntur:ſed demũ ſi tales ſint,quod ad preſentiã iudicis cõmodè accedere non poſſint.¶ †Not.vlti.quòd articulus receptionis teſtium, eſt delegabilis.vide tex.cũ glo.in cle.vna.de offi.dele.¶ Sed quęro,nũquid b hoc procedat in cauſa criminali.doc.[b] hîc cõiter tenent,quòd nõ ſed tantum in ciuili.facit quod not.de iud.at ſi clerici.in glo.ij.& in.d.cle.vna.dic hoc procedere regulariter:vt in auſ.apud eloquẽtiſsimũ.C.de fide inſtru. Si aũt talis eſt iudex,quẽ non decet ire ad domũ teſtium:& teſtes ita grauãtur,vt non poſſint accedere ad preſentiam iudicis:poterit tũc iudex mitteread eos,licet cauſa ſit criminalis.vide text.cum gloſſ.in.c.mulieres. de iudi. libr.vj. 2 ¶ †Sed quæro,nunquid his caſibus,quibus mittitur ad domũ teſtium,debet pars aduerſa citari: vt vadat ad domũ illorum ad videndũ eos iurare.Bart.in. l.ad perſonas egregias. ff.de iureiur.qđ c ſic,per.l.generaliter. C.eo.quod ſatis placet[c]:quia iura in hoc loquũtur generaliter ſuprà eod.c.ij.& qđ ibi not.dicit tñ ibi vnum notabile dictum poſt Guil. qđ hoc fallit in muliere, quæ poterit in domo deponere parte non citata; quaſi ſit inhoneſtum partẽ ire ad domum mulieris.hoc eſt ſatis æquum. Sed de rigore iuris nõ admitterem.Sicut eñ ad eam mittitur notarius,ſeu alius delegatus:vt in.c.mulieres.prealleg.ita & parti,quia tractatur de prę iudicio ſuo:ideò licitum eſſe debet.¶ Oppo.& videtur quòd nõ ſolũ ad iſtos de quibus in tex.ſed ad alios mitti debet: vt ad alias egregias & honoratas perſonas.dicta.l.perſonas egregias. Sol.gl. j.fatetur contrarium, & ideò ſupple ad literam qđ etiam ad has perſonas mitti debet.Item ſi perſonæ ſunt abſentes habet iudex aliud remedium,vt ſcribat iudici loci quatenus illos recipiat, & atteſtationem remittat de fideiuſſoribus.c,cõſtitutus. cum alijs iuribus allegat.in glo.Aduerte:duo eñ hîc tanguñt.primò qñ teſtes ſunt in loco iudicis:ſed excuſanť,vt nõ veniãt ad iudicis præ 3 ſentiã.ſecũdò qñ ſunt abſentes.¶ †Circa primũ,ſi cõmodè ad p̃ſentiam iudicis, venire nõ poſſunt iudex mittit ad eos:vt hîc,& 4 d.c.mulieres.¶ †Si aũt poſſunt venire,ſed eos nõ decet ꝓp honorem per-

a ¶ Adde q̃ idem dicit Hoſt.in.d.c.ſignificauit.quem ſequitur ibi dom. Ant.Adde huc q̃,ſi auditor ſacri palatij eſt neceſſarius in teſtē ad eū mittit tanq̃ ad egregiā perſonā.Ita dicūt do.de Ro.decl.lxxxviij. ſecundū ordinē meū nouiſ.Et idē dicēdū eſt de aduocato,ſi deſinit exercere aduocationis officium,& no,Bar,in.l.ij.C.de aduo.diuer.iud facit qđ de hoc ſcribit do.Ant.in prooe.Gre. & ibi latè ſcripſit.d.bar. de bel.Itē aduerte qa dictū.d.Ant.& Hoſtien.in.d.c.ſignificauit nō ē verū ſcđm do.Bart. de bel.qui ſimpliciter ſequitur Abbatem hic.

✠SEBA.SAPI.

b ¶ In p̃ſentia iudicis. vide Gemi. in ca.preſentiū.de teſtii.in.vj.Rota. deci.cccl.& domi. Ant.de but.in.c,ſignificauit.de offi. or.nūqd autē egregia perſona,ſi velit ire ad iudicem poſſit:vide Ro.in fin.clxix.incipi,tu ſ audiuiſti.l. ad perſonas egregias,vbi ponit, q̃ egregia perſona poteſt renūtiare priuilegio d.l. ad perſonas egregias,de quo p Alex.ī.l.alia.§.elegāter.ff.ſo.ma.per Moder.ī.l.penul. C.de pactis.

c ¶ Qūo intelligantur ſenes,vide latè per do,Anto.in.c, quoniā frequēter in prī.vt lit. nō cōte.& qđ not. poſt do.Abb,in.c. qđ ſedē,de fri,& mal, Ant.Franciſc.

¶ Quis dicatur ſenex.vide Spe.ī ti. de teſte.§.ij.in ver. ſed quos.in.§. teſtiū cōpulſionem, ī prī.vbi dicit.qđ hi, qui ſunt annorum.lxx.qui excuſanť à tutela dicūtur ſenes.l.ij.ff.de excu,tut.l.j,C.qui ætate ſe excu. lib. x.&.l.fi,eo.ti,itē q̃ ſunt centū annorū ad qđ vide glo, in,l,ij.in verſicu, ſeniū. C.de his q̃ nō imple.ſti.lib.x. Et adde qđ ſenex lxx.annorū nō cōpellitur ad teſtimoniū.l.inuiti. & ibi glo, in verſi.ſenex.ff.de teſti. & iſtud procedit de iure ciuili.ſed de iure cano.ſecus eſt.vt in. c.quiſquis. xj.q.iij,& in.c.j.de crim.falſi.ſed ſi ꝓpter ſeniū nō pñt venire ad iudiciū debet ad eos mitti tabellio,q̃ recipiat depoſitionē ſuā,ſcđm gl.& do.hic & videas.d.de ro,ī dec.cxxxvj.īc.ſenex.ī no.vbi dicūt,qđ ſenex,lxxx. an.nō teneť cōparere corā iudice,niſi ſit robuſtus.& vide Inn.& Io. an. in.c.qm̃ frequēter.vt lit.nō cōte,& Flo.ī.l,in lege.aquil.ſi deletū.ff.ad.l. aql.vbi dicūt,qđ eſt in arbi.iu.qs dicať ſenex ad effectū vt poſſit qs exa minari ad perpetuam rei memoriam ante lite.conteſta. & debet de hoc ſummariè cognoſci.Et probatur ſenectus per aſpectum corporis ſecundum Bar.in.l,j.C.de mendi.va.lib.xi.& per Ang.in auť.de quęſtore.circa fi.vbi dicit,quòd probatur ſeniumex eo,quòd quis ſit canus in capillis & barba.Et adde quòd ſenex pręſumitur habere mentē ſanā & perfecte uerentem:niſi contrariū probetur.l. ſenium.& ibi per Bal.in princip.C. qui teſta,fat.poſſ. vbi dicit, qđ plus valent verba ſenis quā enſis inuenis. Pro quo facit tex. in.c. primo, de renūtia.& vide Bal. in,l.cum antiquoribus.in pe.co. C. de iure de libe.vbi dicit, q̃ ſenior in regno & in gubernatione ſtatus, eſt commodior populis,quā inuenis.

¶ Adde qualiter intelligantur teſt. ſenes. Oldr. conſi. xciij.

¶ Adde huc gloſ. ſing.in ver,ſubſtātiam.in authē. de hęre.& fal. quæ dicit,qđ ille non eſt idoneus teſtis,qui non habet bona tanti valoris,quāti eſt cauſa ſuper qua teſtificatur.Et de hoc an pauper repellatur à teſtimonio: vide per Specul.in tit.de teſte.§.j.in.xxiij.co, ver,item quòd eſt paup.& vide tex. in.l.iij,in princip. & ibi gl. quę inci. no. quod pauper &ibi Floren.ff,eo. Et adde huc Ioan. Andræ.in ſuaſum de teſt.in princip. vbi dicit, quòd qs repellitur à teſtificando propter nimiam paupertatem,ſi de ſuborna tione poteſt haberi ſuſpicio.& vide eleganter per dominum Ftanſc.de Aret. hic.

¶ Adde, an pauper repellatur à teſtimonio Ro.conſilio. cclxxxiij. Alexand. conſil. xv.iij.lib. Anto Fran.

d ¶ Quis dicať pauper ad hoc,vt poſſit repelli à teſtimonio. dicas hoc eſſe in arbitrio iudicis conſyderata qualitate teſtium,& perſonarum,in cauſa interuenientium,& conſyderata magnitudine cauſæ. de quo vide per Roma.& per Lanfran.plenè in.l. ſi conſtante. in princip.ff.ſoluto matrimonio.

d ✠SEBASAPI.¶ Paupertatem,vide Are.in conſi.xiij.incip, viſo diligēter themate.col.x,qué refert do.Iaſ.in.l.ij.in prin,ff.qui ſatiſda.cog, vbi declarat quomō intelligatur pauper in materia teſtium.

à teſtimo.ij.qō.j.c. in primis.&. iiij.qō .iij.c. ſi teſtes.Sol.gloſ.q̃ contrariū procedit in ſuſpectis.Not.bene glo.q̃ pauper aliâs honeſtꝰ non repellitur à teſtificando:imō habet priuilegium,vt ad eum mittatur, ſi verecundatur exire propter nimiā paupertatē[d] &idem quod hęc glo.tenet etiam gl.in.d.c.ſi teſtes.§. teſtium,& vide in Spec.eod.tit.§.j.verſ.item qđ eſt pauper. ¶ Aduerte tñ.quia Tanc.vide tur,hîc intelligere iura,quę repellunt pauperem à teſtificādo in criminali. Et idem dicit in accuſatore,qui repellitur prętextu pauper tatis.ij.q.j.c.in primis.Ego nō video cauſam reſtringendi illa iura.Paupertas em̃ reddit teſtem ſupectum:quia timetur,ne fuerit corruptus ex parte producentis:quę cauſa militat etiam in cauſa ciuili.Puto aūt pauperem admittendum in teſtem:ſed iudex ſecundū qualitatem perſonæ, & qualitatem cauſæ arbitratur quanta fides ſit ſibi adhibenda. Et ſic propriè loquitur pręalleg.§.teſtium. ad idē. l.iij.ff.eo. ¶ Sed Vincen.dat alium intellectū ad literam.dicit em̃ literam poſſe intelligi de producente,cū eſt pauper:ita quòd non poteſt teſtibus venturis expenſas miniſtrare: vt tenetur.iiij.q.iij.§.venturis.& in capitu.ſtatutum.in fin.de reſcri.libr.vj.Nec ipſi tenentur venire expenſis ſuis: meritò mittitur ad eos. hæc tñ lectu.eſt impropria. Et ipſe Vincen. dicit,qđ iudex ordinarius dabit expēſas:quia tenetur pauperibus prouidere:vt in authen. de manda.princ.§.ſit tibi ij.de exceſ.Prela.c .ſi cut vnire. Aliud fortè in delegato,in quo ſatis eſt,quòd nil exigat.de vi.& hone.cle.c.cū ab omni.& vide de hoc,quod not.in.d. c.ſtatutum & quod dixi in.c.olim .ij.de reſtitut. ſpoliato.

✠ SVMMARIVM.✠

1 *Primum dictum teſtis in iudicio.non inficiatur per ſecundum, & extra iudicium.*
2 *Teſtis corruptus, vel falſum dicens, tenetur de periurio: & de omni malo, quod ſequitur ex dicto ſuo.*
3 *Adulterium toties committitur, quoties rieteratur copula.*
4 *Pœnitentia, quæ imponatur pro periurio & peccato mortali.*
5 *Ebrius delinquens qualiter puniatur.*
6 *Vtrum ſententia lata retractetur probata corruptione teſtium.*
7 *Sententia lata ad dicta eorum, qui ſunt periuri, poteſt retractari:licet conſtet ex poſt facto eſſe periuros.*
8 *Diſpoſitio huius.c, habet locum, ſiue ſententia ſit talis,quæ tranſeat in rem iudicatam, ſiue non.*

a ¶ Primo dicto, vide. d. Pet. in cle. ij. de testi. vbi loquit aliter. And. Bar.
b ✠ SEBA. SAPI. ¶ Totius. vide Bal. in l. quicũq; col. ij. C. de seruis fugi. Cardi. in cle. j. ver. si qui. in prima op. de priui. Io. de Ana. in c. in tãtum. vj. col. j. de collusio.
c ✠ SEBA. SAPI. ¶ In ebrietate. vide Ang. de aret. in tracta malefi. ciorũ. in ver. scienter & dolose, colum. iij. vbi latè Ang, ariminen. & latè per Car, Alex, in c. denicq; col. ij. iij. di. & in c. venter, xxxv. dist.

¶ *CAP. IX.*

Sicut nobis. ¶ Corrupti & periuri ad testimonium non debent admitti. ita communiter summãt doc. Sed hęc summatio nil nouũ affert cùm totũ corpus iuris de hoc plenũ sit & maximè in c. testimoniũ. j. eo. & xxij. q. v. c. paruuli. vbi probatur, quòd semel periurus non debet amplius ad iuramẽtum admitti, nisi veniat in suum præiudiciũ. vt in cap. cùm in ecclesijs. de maio. & obedi. Ego verò summo tex. vt ponat casum singularem secundum lec. quam infra teneo & sic retractanda est sententia si constat eam fuisse latam ad dictum corruptorũ. primò ponitur consultatio, secundò distinguẽs respõsio. & secũdum membrum distinctionis ibi: *si verò* . primum ibi: *super duo*. ¶ Casus literalis. Quidam pro pecunia falsum tulerũt testimonium in causa matrimoniali propter illorũ testimonium sentẽtia diuortij lata fuit. postea verò priuatim accesserunt ad iudicẽ asserentes nullam consanguinitatem esse inter eos: & dicebant se corruptos perhibuisse testimonium falsitati. Quęritur vtrum ad dictum istorum debeat sentẽtia reuocari. Respondetur quod si vir & vxor aut alter eorũ ad secunda vota transiuerit, pœnitẽtia debet ĩponi testibus de periurio & adulterio vno, vel pluribus quibus causam dederunt. & diligenter inquirendũ est coram quib⁹ talis corruptio intercessit. Et si tales exhibeantur per quos veritas dicte corruptiõis possit probari: recipiendum est eorum testimoniũ. & sententia est reuocanda. dictum verò prædictorum testiũ cùm periuri sint, non est aliquatenus admittendũ. Ber. ¶ †No. j. quod si testis dixit vnum in iudicio & contrarium eius extra iudicium ſtatur primo dicto[a] nec inficitur primum per secundum contrarium: maximè si per primum sententia lata est : vt hîc apertè probatur. facit. l. generaliter. C. de nõ nu. pe. & c. per tuas. de proba. no. Bartol. in l. eos. ff. de falsis vbi ad hoc allega. istum textũ. ¶ †No. q̃ testis corruptus, seu falsum deponens, non solùm puniendus est de periurio, seu falsitate: sed etiam de omni eo, q̃ ex dispositione sua iniqua processit: quia qui occasionem damni dat. &c. vt in glo. Et vide bo. tex. huic concordantem in c. primè. de custo. Eucha. & glo. in regula imputari. de reg. iu. libr. vj. & distingue, vt ibi. & hoc probatur ibi: *adulterio vno pluribusue*. ¶ Not. iij. ibi: *diligenter inquirendi sunt &c.* q̃ non creditur testi, qui post depositiõem dicit se corruptum fuisse. Allegat enim turpitudinem suam: & ideò meritò non est sibi credendum: vt in. c. j. de confes. cùm simili. ¶ †No. ibi: *adulterio vno pluribusue &c.* quòd toties[b] committit adulteriũ, quoties copula iteratur: licet inter easdem personas, de quibus vide bon. glos. in c. imitare. vj. q. j. quę disputat, nunquid toties agere pœnitentiã debeo de fornicatione quoties cõmitto fornicationem cum eadẽ muliere- & concludit quòd sic. Et bene facit iste tex. ad idẽ vide bo. tex. in. c. ad apostolicę. de re iudic. lib. vj. ver. deierauit. vbi probatur, quòd toties cõmittit quis periurium, quoties venit cõtra iuramentum. & idẽ ibi vide Archi. & idem no. Io. And. & vide in Spec. de sen. prola. §. species aũt versi. sed pone. ¶ †Gl. j. quęrit quantam pœnitẽtiã debet quis agere de periurio. Respondet, quòd septẽ annis per. c. quicũq; vj. q. j. Sed dices tu: hęc eadẽ pœnitentia imponitur pro quolibet peccato mortali: vt. c. hoc ipsum. xxxiii. q. ij. Sed dic, qd̃ sacerdos duriorem pœnitentiam arbitrabitur intra istud septenium, qd̃ iniũgitur pro periurio: quã in alio delicto. Nam pro periurio poterit iniungere ei, vt ieiunet bis in septimana, & tot paueres recipiat: non aũt sic asperè arbitrabitur in alijs minoribus delictis. Et an necesse sit vt pro quolibet peccato mortali agatur pœnitentia septennalis. dic quod sic, nisi presbyter aliter arctet tempus: quod potest, cũ pœnitẽtiæ sint in arbitrio sacerdotis. vide glo. no. in. c. sunt plures. de pœni. distin. iij. facit. c. Deus, quide pœ. & re. & de pœni. dist. j. mensuram. Et multũ potest sacerdos indulgere, etiã de iusta pœnitentia: vt in. c. quem pœnitet. de pœnit. dist. j. Et quid si iniustè arbitretur. vide glo. bo. in. c. mensurã. ¶ Glo. ij. colligit, quòd si aliquid imputatur alicui, omnia sibi imputãtur, quę ex illo sequuntur. ¶ †Oppo. de. c. inebriauerũt. xv. q. j. vbi dicitur, quòd filię Loh inebriauerũt eũ, & se posteà immiscuerunt ei ignoranti quid ageret : quapropter culpandus fuit Loth, non quantum ille incestus sit: sed quantũ illa ebrietas mereretur. Et sic videtur probare ille tex. quòd malũ incestus, nõ imputatur ei, licet peruenerit ex malo ebrietatis. Gloss. hîc solu. q̃ primũ malum non aggrauatur per sequens: sed de vtroq; punitur. ¶ Not. ex hac glo. vnum intellectũ ad illud. c. vt committens
c delictũ in ebrietate[c] licet non crederet delictũ punitur de ebrie-
d tate[d] & de alio delicto commisso. hunc intellectum ponit etiam glo. in. d. c. inebriauerunt. & addit duos alios. ¶ Secundus est, vt puniatur ibi de incestu: sed non tantùm, quantùm meretur, si ex deliberatione processisset. ¶ Tertius intellectus est, quòd nullo modo puniatur de incestu: sed tantũ de ebrietate, quod est venia le peccatum: vt videtur tex. no. in. c. vnum. §. aliâs ea demum. xxv. dist in. Sed de hoc vltimo dic melius: vt not. in. c. clerici. de vi. & ho. cle. & per Archid. xxxv. di. c. sexto die. Et pro secundo intellectu vide bo. tex. in. l. omne delictum. §. qui se vulneraverit. ff. de remili. & l. respiciendum. in fi. de pœni. vbi patet, quod punitur de delicto commisso in ebrietate, sed pœna minuitur. vnde pro homicidio non punitur pœna mortis, quod bene notabis . Et satis hoc potest procedere in omni delicto, in quo verè requiritur dolus, qui excluditur per ebrietatem facit leg j. ff. de sic , Et distingue ad materiam prout notat Bart. in simili. in. l. quod Nerua. ff. depos. & per domi. Anton. in capitu. cognõscentes de constitu. ¶ Vlterius oppo. contra tex. in eo, quod videtur facere differentiam vtrum isti diuisi per sententiam transiuerunt ad secunda vota vel ne: nã indistinctè debet sentẽtia retractari, ex quo constare potest ecclesiam fuisse deceptam. infra de re iudicata. c. tenor. &
6 capitu. consanguinei. ¶ †Gloss. pe . fatetur contrarium, & supplet ad tex. maximè Ioan. And. dicit hoc dictum glo. procedere, si probaretur falsitas priorum testium. sed iste text. loquitur de corruptione tantùm: ideò facit differentiam vtrum transiuerũt ad secunda vota, vel non. Et sequendo & limitando opinio. suam in capitu. licet. s̃. de probatio dicit quod regulariter non sufficit probare corruptionem post sententiam ad effectum retractandi sententiam, quasi per hoc non probetur falsitas. De quo tamen dic, vt plenè dixi in. c. licet. sed in causa matrimoniali, quia sententia non tranſit in rem iudicatam , est distinguendum : vt colligitur ex text. vt si non transiuerint ad alia vota reuocetur sententia: aliâs secus. Et ita putat in qualibet sententia, quæ non habet vigorem rei iudicatæ: vt puta , si ab ea fuit appellatum. cum hac opinio. transit hîc domi. Anto. Sed gloss. istam sequitur domi. Cardi. quia sententia non transit in rem iudicatã: & sic nubendo alijs commiserũt adulterium. Hæc non est sufficiens ratio ad impugnandum dictum Ioan. And. Sed procederet vbi clarè constaret de errore sententiæ: sed per solam corruptionem nõ probatur falsitas secundum opini. Ioan. Andr. in. d. c. licet. ¶ Ego pono tres

Antonius Franc.
d ¶ Circa hoc, quod dicit de ebrio delinquẽte, dicas q̃ ebrietas nimia attenuat delictum, nõ autem in totũ extenuat: sed si est parua ebrietas illa nõ excusat àpœna etiam capitali secũdũ Bal. in. l. data opera, qui accu, nõ pos, & hoc modo puto intelligẽdum Bar. & Alexand, in. d. l. respiciẽdũ. in. §. delinquunt, & Saly. in l. j, de Sica, qui hoc alle. & vide gloss. in. l. fi. in. §. fi, C. de repud. q̃ dicit, q̃ ebrietas est leuis culpa. Quod intelligẽ de parua & nõ cõtinuata. Sed quæ est rara aliâs est peccatũ mortale: vt in. c. vnũ ora, §, aliâs ea demum, xxv. dist. & not. do. Abb. in. c si cõ 1
stite, de accus. licet Cardi. in cle. j. in a
princip. de homi. dixerit esse venia le peccatum, per §. criminis. xxv. dist. sed intelligo quando est parua & rara. Et adde, 2
q̃ ebritas in clerico facit eũ suspendi. & deponi: vt in c, Episcop⁹. xxxv. dist, nisi forsan sit vnica & parua: qa tunc nõ suspenditur, neq; deponitur: vt tenet Spe. in ti. de accusationibus, in. §. ij. in ver. & not. Eo em̃ casu debet à cõmunione summoueri. xxx. dieb⁹ : aut 3
aliter arbitrio Epi b
scopi puniri. c. fi. &. c, ante omnia. xxxv. q. j. Et adde q̃ magna & frequẽtata ebrietas

pono tres intellectus ad hoc cap. Primus, vt sufficiat probare solam corruptionem etiam ad effectum retractandi sententiã: quia præsumptio est, quòd corruptus falsum dixit: iuxta opin. Barto. in l. diuus. ff. de re iudi. dixi in c. licet. præalle. Et hoc videtur probare hæc litera, vbi papa solum mandat inquiri de corruptione: vt patet in ver. si verò. Si autem ex corruptione non præsumeretur falsitas non retractaretur sententia, etiam si ad secunda vota non transissent. Eadem ergo ratio militat in illis transeuntib⁹ ad secunda vota. Et quòd præsumatur falsitas etiam quando transeunt ad secunda vota, patet: quia testibus imponitur pœnitentia de periurio & de adulterio, vno vel pluribus, quibus causam dederunt. & sic præsumatur, quòd dixerunt falsum: aliâs non dicerentur adulterium cõmisisse transeundo ad secunda vota. & quo ad pœnitentiam istam imponendam de adulterio, ponderatur, an transiuerint ad secunda vota. ¶ Secundus intellectus est vt distinguatur vtrum pecunia fuit data, vt diceretur falsum vel vt simpliciter diceretur testimonium. Primo casu sufficit probare solam corruptionem prędicto modo interueniente: secundo nõ. Et pro hoc facit iste text. vbi ponderatur, quòd isti testes dicebãt se corruptos falsum testimonium perhibuisse: & sic posset moderari præcedens lectu. & dictum Barto. plus tamen mihi placet dictum præcedens. ¶ Tertius intellectus, vt reuocetur sententia probando solam corruptionem quaritercunq; sit illa sententia, per rationem positam in fine literæ, dum dicit sententiam reuocandam: quia testimonium illorum, cùm sint periuri, non est aliquatenus admittendum. Pondera ergo, quòd tex. in fi. dum ponit rationẽ decidendi, non fundat se super falsitate vera, vel præsumpta: sed tantùm super periurio, quod ex corruptela processit cùm iurauerunt, quòd non precio. &c. s. eo. c. quoties. & not. j. c.
7 fraternitatis. ¶ † Et no. verbum in fine positum, scilicet: *aliquatenus*. per quod videtur inferre, ꝙ dictum periurorum non debet habere effectum suum, si constat eos esse periuros ante sentẽtiam siue posteà. Hîc enim tractatur sententia: quia constat illos ad quorũ dicta lata fuit sententia, fuisse periuros: quasi sententia lata fuerit per probationes reprobatas. facit qd̃ le. & no. in c. ij. de
8 pur. vul. Et cũ hæc ratio in fine posita sit generalis. † Dicã dispositionẽ huius cap. procedere, siue sententia sit talis, quę transeat in rẽ iudicatã, siue nõ attẽdẽda est rõ quę extẽdit & stringit dictũ ad limites ipsi⁹ rõnis. l. cũ pater. §. dulcissimis. ff. de le. ij. & c. intelligentia. de verbo. signifi. no. Dy. in re. fi. de reg. iur. lib. vj. & Cy. in l. nõ dubiũ. C. de leg. Et hæc lect. multũ mihi placet: ex qua generaliter posset inferri, ꝙ snĩa lata ad dictũ eorũ, qui sunt periuri venit retractãda, licet ex postfacto cõstet eos periuros esse, saltẽ qñ periuriũ fuit cõmissum in eadẽ cã: vt hîc fuit. Ex dictis Inn, colligitur alius intellectus, ꝙ ex sola corruptione possit agi contra separatos: vt reintegretur matrimoniũ per beneficiũ resti. in integ. vel per conditionẽ ex canone. quod dicit procedere etiã si transierint ad secunda vota. Et ad tex. supplet maximè: dicit tamen, ꝙ eo casu ageretur cũ maiori maturitate, seu cũ maiori discutiõe procederetur, q̃ qñ res est integra. ¶ No. hunc intellectum, qui iudicio meo non congruit rationi huius cap. sicut præcedens.

❧ SVMMARIVM. ❧

1 *Simonia committitur in iure patronatus.*
2 *Donatio alicuius rei multo tempore facta: inducit in ecclesia obligationẽ in futurum.*
3 *Parochiani, an & quando debeãt dare quid loco beneficij pro administratione diuinorum ecclesiæ.*
4 *Plena probatio requiritur in crimine simoniæ: etiã quãdo agitur ciuiliter.*
5 *Clericus potest remittere debitum ecclesiæ quando illud concernit vtilitatem remittentis.*
6 *Remittere an sit dare.*
7 *Socius criminis, an & quando admittitur in testem contra socium.*
8 *Fama an & quando faciat plenam, vel semiplenam probationem & quãdo nil probet.*
9 *Statutum quod fama probet intelligitur de fama, quæ traxit originem à quibusdam indicijs quæ mouerunt populum.*

¶ CAP. X.

faceret clericum priuari beneficio, quo etiã deberet priuari si celebraret non facta digestionẽ vt ple. per do. Abb. in. c. si cõstiterit. de accu.

a ¶ Committitur simonia, si datur, vel remittitur aliquid temporale pro iure presentandi in ecclesia. & idem tex. in. c. preterea. el. j. hic allega. ¶ Adde Roma. consi. cccl x viij.

❧ SEBA. SAPI.

VEniens ad nos.

¶ Socius criminis & muneris nõ testificatur etiã in crimine simonię: & vnius testimoniũ nõ sufficit ad cõdẽnationẽ. Primò ponit petitionẽ presbyteri. Secũdò illã exaudit. ibi, *& nos*. ¶ Casus literalis. Obiectũ fuit cuidã p̃s. bytero. L. nomine, ꝙ in ecclesiã Oueñ. canonicè nõ fuit ingressus: quia promisit vnicuiq; parochianorũ suorũ remittere quinq; baril los vini, qui pro bñficio dari cõsueuerũt sacerdoti in ipsa ecclesia deseruiẽti: & ad hoc p̃ bãdũ duo fuerũt testes inducti, qui iurati de posuerũt prædictũ presbyterũ talẽ feciss̃e p̃ misionẽ, quorũ alter cũ dicto presbytero fecit dictã p̃misionẽ. Iudex, qui de cã cognoscebat dictũ presbyterũ absoluit. quo facto presbyter ad Dñm Papã accedẽs prędicta oĩa ei exposuit cũ ipsa snĩa. Papa rescribit eidem iudici cõfirmãs snĩam ipsius: ex eo, ꝙ ille qui eodẽ erat infectus crimine, contra illũ testificari nõ potuit: & nulli de se cõfesso aduersus alium est credendũ. Et dictũ vnius testis non sufficit ad cõdẽnationẽ alicuius. Ber. ¶ Not. j. bo. arg. ex litera, ꝙ parochiani admittuntur ad accusandũ, & testificãdũ cõtra rectorẽ: cũ agitur de crimine ciuiliter. & facit ad no. s. e.
1 c. ex parte. A dę. ¶ † Not. ij. simoniã cõmitti, non solũ cũ pro tẽporali obtinetur ius merè spirituale: vt est institutio vel electio: sed etiã cũ obtinetur ius cõnexũ spiritualibus: vt est prẽsentatio, quã facit parochianis patronus. Isti em̃ parochiani habebãt ius prẽsentandi, & receperũt illã promissionẽ pro prẽsentatione fienda, aliud em̃ ius laici nõ possunt habere. s. de ele. c. massana. &. c. sacrosan. Et ꝙ in
a iure patronatus cõmittatur simonia [a]: vide bo. tex. in. c. preterea. s. de transactio. ¶ Not. iij. quòd simonia cõmittitur nõ solũ dando temporale pro spirituali, sed etiã in remittẽdo debitum temporale. Ex quo infertur ad id, de quo in gloss. ꝙ remittere idẽ est, quod
2 dare. l. quinetiam. ff. de calũ. ¶ † No. ibi: *consueuerat pro beneficio dari &c.* ꝙ parochiani possunt cõpelli ad soluẽdũ, qd̃ dare cõsueuerũt presbytero eorũ. Ex quo notabiliter in-
b ferr̃, ꝙ dõatio [b] alicui⁹ rei multo tpe cõtinuata inducit in ecclesia obligationẽ in futurũ: vt singulis annis sic donẽr̃ more solito. facit optimè. c. ad Apostolicã. de simo. & vide oĩno qd̃ no. in. c. puenit. de cẽ. vbi plenè dico maximè examinãdo dicta Bar. in. l. cũ de in rẽ verso. ff. de vsu. ¶ † Et not. ibi, *pro beneficio. &c.* ꝙ vbi ecclesia nõ habet sufficiẽtẽ dotẽ ad sustẽtationẽ presbyteri licitè dãt parochiani loco bñficij aliqua tẽporalia pro administratione diuinorũ: quinimo ad hoc possunt cõpelli. iuxta no. in. c. omnis Christianus. de consecra. di. j. qd̃ ĩtelligo, qñ sacerdos nescit aľrvitã ducere: aľs sec⁹ ar. c. cleri. victũ. xcj. dist. c. j. de
4 cele. misi. ¶ † No. vl. ꝙ in crimine simo. ẽt cũ agitur ciuiliter requirit̃ plena probatio: vñ non sufficit vnus testis etiam cum præsum-

b ¶ Donatio. Vide Io. Fabri. & Ang. Aret. in. §. patronum. insti. de re. diuisio. vbi ponit de eo, quisolebat quotannis offerre cæreũ capellano, an possit cogi à capellano: & ibi etiã ponunt de collono, qui erat solitus dare par caponũ. de quo multa p Mode. in. l. si certis annis. C. de pac.
¶ Adidẽ est text. in. l. si fundũ. §. Titio. ff. de leg. j. interdũ tñ licitum est remittere & nõ dare: vt not. glo. in. c. statutũ. §. notariũ. in vers. remissione de rescript. in. vj. Sed cũ hoc tex. & gl. cõcor. tex. ĩ. l. si quis delegauerit. ff. de dona. & vide d. Ant. in. c. si quorundã. in si. j. colũ. de sol. Sed de hoc dic per Bar. & maximè ibi Bald. in l. si mulier. & in. l. si quis accepto. ff. de cõd. ob cãm vbi Bal. in hac materia plura bona dicit. & vide Bal. in. l. pactũ dotali. ver. viñ. quæro. C. de colũ. & ꝙ no. d. in. c. mediatores. de testi. lib. vj. in fi. fi. j. col. vbi vide. Et hoc intellige, vt per Bar. in. l. transactio. C. de transact. & pro cõcordia huius gl. est tex. in. l. in ędi. princ. ff. de dona. & ideò, sicut in donatione vltra qngentos aureos req̃ritur insinuatio sic in remissiõe: vt dicit gl. not. in. l. si q̃s obligatiõem. ff. de re iud. quę etiã respondet ad. l. Modestinus. ff. de dona. quę videtur dicere contrariũ. de quo latius per do. in. §. & retro. insti. eo. de dona.

a ¶ Adde q̄ aliud eſt remittere, quàm dare. Nam nos habemus, q̄ in conuentionibus liberatorijs, non requiritur cauſa: ſed in conuentionibus dã di ſecus. Ita cõcludunt Alex. Fulgo. Saly. in. l. creditori tuo. C. de pac. Et ob hoc dicit Ioan. and. in addi. ad Spe. in. §. porro. in pe. col. q̄ ſi liberatoria cõuentio excedat quingentos aureos, non requiratur inſinuatio & ita tenet Sal. in d. l. creditori tuo. cõtrariũ tenet Bal. & Ant. in. l. cõtra iuris. §, fi. in. l. tale pactũ. in. l, ſi vnus. §. pact⁹. ff. de pac. Bar. in. l. modeſtinus. ff. de donatio. Ber. force.

Anton. Franciſ. 5 ¶ An in remiſſione liberatoria excedẽte ſummã qn quaginta aure. requiratur inſinuatio, iuxta formã. l. ſancimus, &. l. ſi qs argẽtũ. C. de dona. Et exiſtimo, veri⁹ eſſe, q̄ requiratur q̄ remittere nihil aliud eſt, nisi dare vel donare. l. peculium. in princip. & ibi Bar. in verſ. item not. ff. de prãi, Et iſtud intelligerẽ verum, quando debitum quod 6 a remittitur, eſt liquidum. alias ſecus ſecũdũ Bal. in l. actione. in. ñ. col. C. de tranſac, & in l. tranſactio. eod. tit, Et videtur eſſe ex mente gloſſ. & do. Pau. de Caſtr. in. l. contra iuris. in princip, & in. l. tale pactum. in prin. ff. de pact. & habeť per Alexã. vbi multa allegat. in. l. ſi mulier. ff. de condi. ob cauſam. Et dicit, q̄ iſto caſu quando remittitur debitũ liquidum abſq; dubio requiritur inſinuatio quod etiã videtur ſentire Alex. in. l. modeſtinus. ff. de donat. Et pro hoc facit, quia hoc caſu remittitur debitũ liquidũ: videntur habere locum rationes inducentes inſinuationem: ſed vt ceſſent fraudes & ſuſpiciones euitentur: & vt videatur, an ea proceſſerit ex mera liberalitate remittentis propter authoritatem iudiciariam interuenientem, iuxta not. in. d. l, ſi quis argentum, quia in tanta ſumma videtur ceſſare præſumptio donationis, iuxta ea quæ traduntur in dicta. l. ſi quis argentum & Pau. de Caſt. in conſi. ciij. & in conſi. lxxxviij. & per Oldrad. in conſil. clxxiij, vbi ponunt cauſas, quare fuit introducta à lege inſinuatio, quæ cauſæ vt dixi, ita videntur habere locum in remiſſione debiti liquidi: ſicut in donatione. vide tamen Bald. in. l, j. C. ſi rec. pro. & in capitu. j. in tit, quid iuris ſi poſt ale. feu. vaſa. illud recu, in vſi. feu. vbi dicit, q̄ vbi remitteret pœna, in tali remiſſione non requiritur inſinuatio. ad qd̄ vide Alex, in, d. l, Modeſtinus. de dona.

ptione, quæ oritur ex dicto alterius, qui fuit delicti particeps: nec datur iuramentum in ſupplementum probationis: cùm cauſa ſit nõ leuis. Ad hoc quod notat gloſſ. in. c. tàm literis j. eo. vbi aliquid tangam in. c. fi. de iureiur. Et q̄ ex dicto de ſe confeſſi oriať aliqua præſumptio: tenet expreſſè hîc Innocenti. quod no. pro his, quæ plenè dixi in. c. j. s̃. de confeſ. ¶ † Sed q̃ro, quid ſi preſbyter feciſſet remiſſionem poſt præſentationem, ſeu electionẽ. Soluti. dicit Io. and. q̄ tunc nõ fuiſſet ſimonia non tamen valuiſſet, niſi ad vitam remittentis. allegat de tranſac. decæterò. & de dona. c. ij. Hoc dico verum, niſi prius conueniſſet: vt reciperetur: & eligeretur: promittens, quòd poſteà faceret remiſſionem de quo vide tex. in. c. Artaldus. viij. q. iij. Et not. dictum. Ioan. And. quòd ſacerdos poteſt aliquod debitum eccleſiæ remittere in vita ſua. Et hoc intelligo, quando concernit illud vtilitatem ipſius remittentis vt quia inde viuere debet: ſecus ſi aliâs vtilitatem ipſius eccleſiæ concerneret. arg. in. c. j. de in integrum reſtitutione. & c. cùm veniſſent. de inſtitu. ¶ † Gloſſ. prima colligit, quod remittere eſt dare. a in contrarium facit. l. fi. ff. quæ in frau. cre. &. l. j. §. cum creditor. quibus modis pign⁹, vt hypotheca ſolu. Solu. Glo. quãdoq; ex eo, quod remittiť nullum commodum parti applicatur: & tũc non dicitur dare: vt puta, ſi remittiť exceptio declinatoria fori: vel ſimilis. facit. l. ſi fideiuſſor. §. quædã. ff. mãd. Nã dare eſt rẽ accipiẽtis facere iſti. de actio. §. ſi itaq;. & hoc caſu nil fit accipiẽtis. Q̃nq; ex remiſſiõe aliqd̄ cõmodũ applicať parti: & tũc ſi illud eſt liq̃dũ idẽ eſt, quod donare: vt hîc. & in iuribus hîc allega. in gloſſ. & viij. quæſtione. iij. c. talia. Si verò illud non eſt liquidum, ſed dubium, poti⁹ dicitur facere, quàm dare, vel donare: vt ſi remittitur dubius euentus litis, ſicut dicitur in tranſactione: vt nota in. l. ſiue apud acta. C. de tranſact. 7 ¶ † Oppon. contra text. & videtur quod cum crimen ſimonię ſit exceptum, de-

co. de præſump. Et an fama cum vno teſte probet: vide per do. Ant. j. e in. c. pręterea. in peñ. col. Et an fama cũ teſtimo. de auditu proprio, vel auditu auditus plenè probet: vide gl. j. & ibi do. An ſuper cã. in. c. tàm literis. j. eo. Et qũo probetur fama ponit Bal. in. l. ſi q̃s patrẽ. ff. ad Maced. Qualiter aũt debeant dicere teſtes deponentes ſuper fama: ponit Bart. & Bal. in. d. l. iij. §. eiuſdẽ. ff. e. Et an p famam probetur quẽ eſſe notarium ponit Spec. in tit. de prob. §. j. verſi. item etiã. quã refert do. Ant. in. c. j. in. iij. co. de fi. inſtrum. Item in hac materia vide duas q̃ones, quas ponit do. Anto. in. c. cũ cauſam. in. iij. col. ver. quęro quid ſi teſtis. j. eod. Adde huc Archie. in. c. ſi teſtes. §. itẽ ſępe. ii. ñ. q. iij. vbi dicit, q̄ ſi agenti opponiť excẽpcatio, nõ poterit probari per famã cũ vno teſte. alleg. c. ſciãtcuncti ñ. q. viij. & Spe. in tit. de not. crimine §. fama eſt. Ego allego pro eo melior rem text. in. c. pia. in verſi. apertiſſimis documentis. de except. in vj. adde huc Bal. in. l. conuẽticulã. C. de Epiſ. & clem. & in auť. quas act. C. de ſacroſan. eccl. quẽ refert. Ro. in. l. ñ. §. idem Labeo. in. ñ. col. ff. de aqua plu. arcen. vbi dicit, q̄ Papa poteſt communi fama probare ſe eſſe dominũ ciuitatum eccleſi. ſed illud non probet aliꝑs inſtrumẽtis: quia fama in factis, quæ excedũt hominum memoriam facit plenam probationem. Et

b ¶ Vtrum fama plenè probet. & vide qd̄ no. d. Ant. in. c. cũ cãm in fi. de ꝓba. & in. c. j. de appel. Et an valeat ſtatutũ Epi, vt p ſolã famã q̃s ꝓbeť vſurarius. vide Pe. de Anch. in repe. c. canonum ſtatuta. de conſti. in tertio princ. quęſito, in, xiij. col. illi⁹ quęſiti, ver, accedat. Et adde qd̄ de iure ſola fama nõ eſt ſufficiens indiciũ ad torturã ſecũdũ Io. an. in addi. Spe. in ti. de proba. §. videdũ, verſi. xiij. quã refert & ſequiť do. Ant. in. c. tertio loco, in. vj. colum. s̃. de proba. Et quid ꝓbet fama, vide p glo. in verſ. confirmet. & ibi Bal. in. l. ñ. §. eiuſdẽ. ff. de teſti. Per quot aũt teſtes ꝓbeť fama: vide p tex. & ibi do. Abb. & qd̄ ibi poſt eum notaui in. c. tertio loco. de præſump. Et an fama cum vno teſte probet: vide per do. Ant. j. e in. c. pręterea. in peñ. col. Et an fama cũ teſtimo. de auditu proprio, vel auditu auditus plenè probet: vide gl. j. & ibi do. An ſuper cã. in. c. tàm literis. j. eo. Et qũo probetur fama ponit Bal. in. l. ſi q̃s patrẽ. ff. ad Maced. Qualiter aũt debeant dicere teſtes deponentes ſuper fama: ponit Bart. & Bal. in. d. l. iij. §. eiuſdẽ. ff. e. Et an p famam probetur quẽ eſſe notarium ponit Spec. in tit. de prob. §. j. verſi. item etiã. quã refert do. Ant. in. c. j. in. iij. co. de fi. inſtrum. Item in hac materia vide duas q̃ones, quas ponit do. Anto. in. c. cũ cauſam. in. iij. col. ver. quęro quid ſi teſtis. j. eod. Adde huc Archie. in. c. ſi teſtes. §. itẽ ſępe. ii. ñ. q. iij. vbi dicit, q̄ ſi agenti opponiť excẽpcatio, nõ poterit probari per famã cũ vno teſte. alleg. c. ſciãtcuncti ñ. q. viij. & Spe. in tit. de not. crimine §. fama eſt. Ego allego pro eo melior rem text. in. c. pia. in verſi. apertiſſimis documentis. de except. in vj. adde huc Bal. in. l. conuẽticulã. C. de Epiſ. & clem. & in auť. quas act. C. de ſacroſan. eccl. quẽ refert. Ro. in. l. ñ. §. idem Labeo. in. ñ. col. ff. de aqua plu. arcen. vbi dicit, q̄ Papa poteſt communi fama probare ſe eſſe dominũ ciuitatum eccleſi. ſed illud non probet aliꝑs inſtrumẽtis: quia fama in factis, quæ excedũt hominum memoriam facit plenam probationem. Et

beant admitti in teſtes, etiam viles & participes criminis: vt in. c. ſi quis Papa. lxxix. diſtin. Reſpondet glo. ij. quòd licet cõtra laicũ admittantur criminoſi in criminibus exceptis contra clericum tñ non admittuntur: niſi clericus ſit vtilis: vt puta infamatus: vt. ij. quęſt. j. c. in primis. De hoc dic, vt plenè no. in. c. cũ P. de accu. Illud tñ. c. ſi quis Papa. nõ ex toto ſoluitur, cùm ibi admittantur ſocij, & de ſe confeſsi indiſtinctè. Nec ponderatur, an illi ſint infamati, vel nõ. Gof. hîc dicit, quod ibi cõcurrebãt duo crimina ſimonię & læſę maieſtatis. Loquitur eñ de illo qui Papa viuente conuenticulas fecit de Papatu. Aliâs licet tales admittantur in crimine læſę maieſtatis nõ tamen in crimine ſimonię. vel ſecundum eum admittitur ſocius accuſans, ſed non teſtis teſtificans. vel ſecundum Philip. iſte non erat de crimine emendatus. Et ideò etiam in excep. repellendus erat à teſtimonio: vt in crimine ſimonię. An & qñ particeps admittatur in teſtem: dic, vt habetur hodiè in. c. j. eo. tit. libr. vj. Et in crimine hæreſis dic, vt habetur in. c. in fidei fauorẽ. de hær. lib. vj. & vide generaliter de teſtibus criminoſis in cap. per tuas. Iſte eñ de quo in litera erat ſocius crimi 8 nis & muneris: ideô fuit repulſus, etiã dũ ciuiliter ageretur: vt habetur. d. c. j. ¶ † Quęro nunquid per vnũ teſtẽ & famã potuiſſet iudex iſtum cõdemnare de hoc crimine? gl. præ dicta alleg. pro & contra. Et tandem concludit, quod licet in ciuilibus ſufficiat vnus teſtis cũ fama: ſecus tamen in criminalibus, in quibus debent eſſe probationes luce clariores. Idem videtur velle Spe. in tit. de no. cri. §. fama. verſi. quid ſi agenti. & vide gloſ. in. c. j. de ap. &. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. itẽ ſæpę. quę volũt famã & vnũ teſtem probare in ciui. d. An. hîc inſtat, & inter cætera ponit duo, q̃ mihi indiſt. nõ placẽt. Primò, qa in his, q̃ ſunt modici q̃iudi. fama plenè probat. Scdò q̄ ī factis anti q̃s excedentibus memoriã hoĩm, q̄ eſt qñ excedit ſpatium centum annorum, fama b

b adde, q̄ fama nõ facit ſemiplenã probationem in iudicio in criminalib⁹ ſecundum Bal. in apoſt. in. d. l, iij. ff. eo. qui dicit ita not. Cy. in fin. C. de q. Item adde, qd̄ not. Do. de Ro. deci. ccxix. ſecundũ ordinem meum no uiſsimũ. Itẽ q̄ fama cũ vno teſte plenè probet. tenet gl. in. c. j. de app. & glo. in ver. poſſeſſionis. in. c. placuit. §. prę ſcriptionũ. xvj. q. iij. Itẽ vide Pet. de Anch. in. c. mediatores. circa fi. pe. col. de teſt. in. vj. vbi dicit, qd̄ per famã cũ vno teſte nõ probatur crimẽ. Itẽ adde, q̄ iudex ſe informat de fama ſine ordine iudiciario, & ſine teſtibus, vt dicit Inn. in. d. c. cũ in tua. in glo. ſua quę eſt ſuper verbo de plano. de ſpon. & ſentit. d. Ant. s̃. c. c. ñ. in vl. col. Item, an fama cũ vno teſte ęquiualeat probationi duorũ teſtiũ: vide do. Abb. poſt Vin. & do. Car. in. c. ñ. de clãde. deſpõ. Itẽ, quã ꝓbationẽ inducat fama, vide Arch. in. c. ſi duo. xxxv. qõ. vj. vbi inter cętera dicit, q̄ licet fama cũ vno teſte probet in ciuili. tñ ſecus eſt in crimi. & ita dicit tenere Spec. in tit. de no. cri. §. fama. Cui adde, q̄ idẽ dicit Arch. in. d. c. ſciant cuncti. ñ. q. viij. & ita dicit tenere Hoſt. hic idem q̄ in cauſa vſurarum, exiſtente fama, defertur iuramentum in ſupplementũ probationis. caſus eſt ſin, ſecũdũ vnã lec. in, c. ex literis. de iureiur. Item qd̄ fama cum vno teſte non probatĩ criminalibus. tenet. Oldra. conſil, ſuõ. cx cñ, vltra mediũ. Itẽ id, quod tetigi ſuprà qualiter debeant deponere teſtes deponentes ſuper fama: vide Bart. in, l. de minore. §. tormenta, ff. de quęſtio, in pe, col. verſi. quęro qualiter probabitur fama in quo. §. melius, quã alibi reaſſumpſit materiam famę, cuius omnia dicta per ordinem ſequitur Saly. in. l. ea quidẽ. in vlti. parte repe. C. de accuſa. Item

plenè pro-

vide do. Ant. in. c. cũ cãm. circa fin. de ꝓba. Et Bal. in. c. suborta. vltra me. de re iudi. Item gl. hic posită singulariter limita: vt per Dom. in. c. j. §. j. in principi. vlti. col. de vsu. in. vj. Itẽ de p̃dicta qõne qualiter debeant deponere testes super fama quã rationẽ debeãt reddere: vide latius per dom. Maria. in repeti. c. qualiter & qñ. in. xxix. q. cũ. xj. seq. xj. q. princi. de accusa. Et ibi etiam vide per eum. xlv. a q. princip. qd probet fama: & quantum de ei⁹ effectu.

¶ Adde an fama probet Rom. consil. vij. Alexã. consil. lxvj. & lxxxiij. iij. libr. & an sit indicium ad torturam: per eum consil. v. Et an cũ vno teste sit sufficiens ad condemnandum: per Bartol. consi. incip. an fama cum dicto syndici. Et an & quã do admittatur ꝓbatio per famam: vide Card. consil. ciij. Et an in ciuilibus probet plenè cum vno teste: vide per eum consi. lxj. & qualiter ꝓbetur fama: vide Alexã. consi. lxx. iij. lib. Fran. Areti. consil. lxxiij. & vide Calde. consi. j. de proba.

SEBA. SAPI.

a ¶ Plenè probet. Vide Matthe. in no. ij. inc. no. quod in iudicijs possessorijs. vbi dicit, ꝙ ex quo in iudicio possessorio tractat de leui præiudicio probatio per famã habet vim plenę ꝓbationis. De quo etiam per do. Iaso. in repe. l. admonẽdi. colum. lxxxiij. ver. dictũ est. ff. de iureiurau. & ibi do. Baptis. de sancto Seuerino. in chart. xviij. ver. nona conclusio. dicit ꝙ etiam istud procedit qñ negotium principale est magnum, sed illud sup quo principaliter agit est parui præiudicij: vt in iudicio super restitutione dotis, quando maritus vergit ad inopiã. Nam licet cã dotis sit magna nõ tñ cognitio, an vergat ad inopiã: vt ibi per eum: & ideò fama plenè ꝓbat, ꝙ vergat ad inopiam.

b ¶ Et ista opi. do. An. vr̃ optimè cõ plenè probet[a] etiam in præiudicialibus. allegat. ff. de proba. l. si arbiter. &. l. in summa. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. & Innocẽ. de verbo. signi. c. veniens. &. c. quid per noua le. ¶ Primum dictum mihi non placet, quando fama non habuit ortum[b] ex probabilib⁹ coniecturis: tunc em̃ potius dicunt vanę voces populi, quę non sunt audiendæ in. c. ij. de elect. &. l. decurionum. C. de pœ. voluit Bar. in. l. de minore. §. torměta. ff. de quæstio. ¶ Secundũ dictum non placet indistinctè. Nam imputandum est parti, quare à principio sibi non prouidit: dicemus ne bonam & sufficiẽtem probatiõem, si per famam probo, quòd iam sunt mille anni, ꝙ domus tua fuit ecclesia cõsecrata? certè non puto, hanc probationem sufficere ad domum tibi auferendam: quia communiter iura volunt: vt fama non inducat plenam probationem: cum sæpe fallax sit. de præsump. cum in iuuentute. Et probationes debent cõcludere necessariò. de proba. c. in præsentia. & facit qd̃ dixi in. c. cũ ad sedẽ. de resti. spo. Nec obstant iura allegata per do. Ant. quia loquuntur, quando est probanda præscriptio tanti tẽporis, cuius initij memoria non existit. vnde dicit no. Innoc. in d. c. quid per nouale. quod illa probatio, quæ fit, quòd memoria non exigat &c. solum habet locum, quãdo in iure exprimitur vt probetur præscriptio tanti temporis, cui⁹ initij non est memoria. Procedit ergo dictũ dom. Ant. in istis casib⁹: nõ aũt generaliter in oĩ facto antiquo. ¶ Et concludo hanc materiam huius glo. post Barto. in. d. §. torměta. Aduerte, veriæ enim reperiuntur opi. Quidam em̃ volebant famam facere plenam fidem: vt no. gloss. in. l. at qui natura. §. cum me. ff. de nego. gest. &. C. de probat. l. iiij. &. l. vbi. C. de iure do. & in. c. cum causam. s̃. de proba. Alibi glo. videtur velle, quòd facit semiplenam probationem: vt no. in. l. iij. ff. de testi. & hîc. &. d. §. item sæpe. &. c. j. de app. &. l. admonendi. ff. de iureiu. &. l. in bonæ fidei. C. eod. Alij videntur dicere, ꝙ fama nullo modo probat, sed probationes iam factas confirmat. Vnde si vtraq; pars plenè ꝓbaret, obtineret illa quæ habet vltra aliam partem famã. d. l. iiij. &. d. §. item sæpe. iiij. q. iij. dũ dicũt cõfirmat. &c. Iõ dicũt, ꝙ fama non probat cum vno teste: cũ solùm confirmat probationẽ iam factã. Sed dictum vnius testis, nõ est probatio: ideò nõ potest cõfirmari. Et hanc opi. tenent Iaco. de Are. & An. de Pis. & Iac. de Bel. idẽ tenuit p̃ terq̃ in causis bræuioribus. ar. authẽ. nisi breuiores. C. de sen. ex peri. reci. Dy. autem in. l. excusantur. in prin. ff. de excu. tuto. & Cyn. in l. fi. C. de testi. & in. l. iiij. C. de prob. tenent, ꝙ glo. hîc: vt in ciuilib⁹ probet cum vno teste: non autem in criminalibus. Cùm autem requirantur probationes luce clariores: vt in iuribus hîc alleg. in gloss. Bart. dicit in. d. § torměta. ꝙ quædam sunt in quibus sufficit famam esse, licet sic in veritate non sit: & tunc sufficit probatio famę: vt. l. Barbari⁹. ff. de of. prę, fundi per textum̃ singu. in. c. si duo. xxxv. qõne. vj. vbi est casus, quòd etiam in gradibus antiquis excedentibus memoriam hominũ, non sufficit probatio per famam. Sed respondeas subtilissimè, vt per do. Franc. de Are. hic in suis recollectis. Et de hoc, an in factis ãtiquis sufficiat probatio per famam: vide textũ in, c. cũ cãm. s̃. tit. j. Bal. in auth. quas actiones circa finem. C. de sacrosan. eccles. & post Imo. in. d. ca. veniens. de verbo. signifi. & Bal. in. l. non ignorat. in. vj. col. C. qui accu. & Bal. in. l. cõparationes. C. de fide inst. & in. l. conuenticula, ĩ vlti. char. post Bar. tbi. C. de. Epi. & cleri. & Bal. in. l. secunda. C. de probatio. & opin. do. Ant. quę est cõis: tenet etiã Ang. in l. at qui natura. §. cũ me absente. ff. de negotijs gest. & do. Ant. in. c. quid per nouale, de verborum sig. de quo vide per Specul. in tit. de probat. §. j. versi. & not. & ꝑ Io. an. in tit. de notorio crimine. §. fama. in prima addi. iuxta finẽ. Et dicit factum̃ antiquũ, ꝙ excedit spatiũ centum, vel quadragĩta anno. sed vide q̃ no. do. Bar. de Bel. in cle. j. de reb. ecc. nõ alie. Et idem in his terminis proprié dicit Inno. in c. veniens in secunda col. de verb. sig. versi. quidã dicũt. Et qñ dicat, quid consuetũ ab antiquo: vide Ange. in l. an in totũ. C. de ędi. priua. Itẽ adde ꝙ illud dicit factũ in proximis dieb⁹ quod ẽ factũ post multos annos. tex. est in. l. qui fundũ in princip. ff. decõ trahend. emptio,

&. l. j. C. de testa. &. l. si arbiter. C. de sen. Adde iij. qõ. vij. c. infamis. §. tria. versi. veruntamẽ. In his em̃ iuribus nõ requiritur veritas: sed sufficit famam subesse. Quãdoq; requiritur veritas, ꝙ ita sit: & quędã tũc sunt in quibus ipsa fama, seu cõis opi. veritatem faciunt, & inducunt: & tunc sufficit probatio famæ: vt. l. Labeo. ff. de supel. leg. &. l. cùm de lanionis. §. asinam. ff. de fun. instru. cum si. Nã ibi sufficit probare per famã, ꝙ aliqua verba habeãt certũ intellectũ ad inferendum, quòd disponẽs ĩtellexit. ¶ Quędam sunt in quibus cõis opi. seu fama nõ inducit: sed ĩducitur ad aliquid probandũ: & tũc siquidẽ probatur fama sim pliciter exvoce populi nõ probata aliqua prę sumptione, ex qua dicta opi. seu fama originẽ traxerit, & non probat: quia tũc magis dicitur vana vox populi, quę nõ est exaudienda. d. l. decurionum. Licet em̃ nõ probet secũdum eũ, tñ adiuuat probationem iam factam d. l. iij. §. eiusdem quoq;. si verò probaf fama: & tunc hoc qd̃ traxerit originẽ ex probabilibus cõiecturis: & tũc dicit Bar. qd̃ in quibusdam casibus facit plenã probationẽ: vt puta in his, quæ sunt modici pręiudici: & sic intelligatur glo. in. d. l. vbi. in qua sufficit probare per famã, qd̃ maritus malè vtitur substantia sua ad effectũ: vt restituat dotẽ. ¶ Itẽ qñq; habet effectũ secũdum eũ, vt transferat onus probandi in aduersarium: vt qñ quis cõi opi. habetur pro libero: vt. l. si mater. C. ne de sta. defunct. & vide qd̃ not. in. c. vno. vt ecc. bñfi. aliter ista fama nõ facit plenã prob. scdm eũ. An aũt semiple. ita ꝙ plenè ꝓbet cũ vnoteste dicit qd̃ debemus consyderare indicia & prę sumptiones ex quibus fama ipsa traxerit originẽ, an multũ vrgeãt: an nõ. Et secundũ hoc arbitrabitur, an fama faciat semiplenã probationẽ, vel nõ: & sic dicit debere intelligi glo. in. d. l. excusantur. ff. de excõ. tu. & in. d. l. iij. §. eiusdem. ¶ † Et ex his infert ad quæstionẽ statutũ disponit, ꝙ in aliquibus casibus sufficiat probare maleficiũ per publicã famam. Dicit em̃ debere intelligi de fama, quę traxit originem ex pluribus causis, quę inducunt populũ ad sic dicendũ, vel credendum, aliâs nõ esset fama, sed magis vana vox[c] populi: de qua non est curandũ: vt. s̃. dixi. Debet em̃ intelligi statutum de fama legitima secundũ eum: quę verba sunt multùm notanda. Et faciunt pro hoc vltimo no. per Inno. in. c. cũ oporteat. de accu. vbi dicit, ꝙ testes deponẽtes super infamia debent reddere causam sufficientem sui testimonij. Non enim sufficit dicere, ꝙ populus habet illum suspectum. Ad materiam vide, quod ponit Ioannes Andreas in additio. Speculatoris. super. §. fama. de crimino. vbi ponit duas opi. contrarias antiquorũ. ¶ Sed ne captiuem intellectum proprium simpliciter referendo aliorum ingenia, subijciam in effectu, quod mihi videtur in hac materia satis difficili. Aut enim fama processit eximinis: & de ea non est curandum: vt in. c. cùm in iuuentute. de prę sump. &. c. licet ex quadam

SEBA. SAPI.

c ¶ Vana vox. Vide

Bald.in conſi.ccxlv,incipien,fama viciniæ.ante finem.in.iij.parte.

a ✠SEBA. SAPI.¶ Alium effectum.Quod in his quæ ſunt difficilis probationis fama plenè probet:tenet Bald.conſi.xxxvij.incipien.caſus talis in vltim.colum.in.j.parte.Roman.in conſil.lxxvj.incipien.in cauſa nobilis viri colum.iij.Pet. de ancha.in conſil.cccxj.incipien.tres domini.colum.ij,

✠SEBA, SAPI.

b ¶In criminalibus.In criminalibus, an fama faciat probationem vide Alexã.in conſil.cxliij.inci.quoniam abundè.in.ij, volumi. Ioan. de Anania.in conſil. lix. incipien. viſa inquiſitione.colũ. penult.Oldra.conſil.cxcij.inci. viſo diligenter.Et plenè de materia vide Angel.Aret. in tracta.maleficiorũ in verbo fama publica,

✠SEBA.SAPI.

c ¶Hoc præmiſſo. Vide ſuper hoc formatam regulam cum ſuis limitationibus per do, Barto.Sozi,in tractatu fallentiarum in.vij. fallentia.& de materia vide per Felyn.in cap.præſentata.j, eodem.

d ¶An & quando acta coram vno iudice faciant fidem coram alio. De quo latè per Bald.in.l.is apud quem in penulti, colum.C.de eden, verſi.quærit gloſ. vtrum,& ibi etiã latè per Bartol, in a v.colum, verſicu. vlterius quærit hicgloſſ. & dom, Anto,in.c, per inquiſitionem.in vlti.colum. de elect. Et adde quæ ſcribit domi, Anton, n ca.cùm cauſam j l.j.in antepenult. col.j.eodem.& ibi eleganter per do. Abb.circa princi. & vide Bald, in.l. fi. circa princip. verſi, modo quæ- b ro.C.de reiudica. vbi ponit, an & quando atteſtationes factę in vno iudicio faciant fidem in alio.& per empta prima inſtantia acta illius inſtantiæ probent in ſecunda.de quo vide per do. Ant. in cap per tuas.in ante penult. col.j.

de teſtib.&.c.qualiter & quando.ij.de accuſ. Aut nõ conſtat,ꝙ proceſſerit ex inimicis: & tunc aut verſatur in his,quę ſunt in aſſiduo & publico.vſu & proficit in duobus. Primò ad declarãdũ vocabulũ dubium:vt in.d.l.Labeo.&.l.cùm de lanionis.§.aſinam.præalle.cũ ſi. Secundò proficit,vt vtilitate publica ſuadente,ex quo non agitur ſpecificè de præiudicio alterius teneam⁹ cõem opi.ꝑ veritate. vt.d.l.Barbarius.& in.d.§.tria. Aut verſatur in alijs:& aut non redditur cauſa rationabilis. vnde proceſſit fama:& non facit aliquem gradũ probatiõis:vt.ſ.dixi poſt Bar.ſed coadiuuat probationem perfectam. Aut redditur cauſa probabilis & probatur:& tunc poſſent eſſe ita ſtricta indicia & cõiecturę:vt etiã plenè probaret in ciuilibus:ſed tũc probatio ſolùm fingitur ex indicijs,& non ex fama.iuxta ea quæ plenè dixi in.c.tertio loco.de proba. Aut non probantur ita indicia ſtricta:& tũc puto,quòd ſi agitur ex contractu,vel rei vendicatione,vel quaſi,ſeu alia actione:fama nõ facit gradũ probatiõis:ſed tm̃ coadiuuat. ita loq̃tur tex.in.d.l.iij.&.d.§.itẽ ſæpe.Et eſt ratio: quia probationes debent concludere neceſſariò:vt in.c.in præſentia.de proba.l.nõ epiſtolis.C.eodem.&.l.actor.&.l.cùm res.eodem.titu.Fama enim ſæpe fallax eſt:vt experientia docet:& de iure etiam diuino requiruntur ad minus duo teſtes: vt ſit plena & concludens probatio;vbi agitur de præiudicio alterius;vt legi.& not.in.c. licet vniuerſis.de teſti.& hoc voluerũt quidam antiqui: vt recitat Ioan.and.in loco præalle.Idem puto,vbi non agitur ex contractu:ſi eſt præiudicij non modici:vt probatur in.c.tàm literis.j.eo.vbi fama & aliqui teſtes ſingulares nõ ſuffecerunt ad effectum caſſandi electionem electi.¶ Si verò agitur ad alium effectum: a tunc probat in his,quæ ſunt modici præiudicij:& quæ de facili plenè probari non poſſunt:vt in probando mortem alterius longe abſentis:vel quod maritus malè vtitur ſubſtantia ſua:vel in probandis finibus diœceſum:vt in.c.cùm cauſam.j.eodem.& in ſimilibus.Hoc verum,niſi in caſibus,in quibus iura exigunt præſcriptionem tanti temporis: de cuius initio non eſt memoria.Tunc enim neceſſe eſt probare per famam,ſeu communem opin.quia aliter impoſſibilis eſſet probatio:vt.ſ.dixi.Et an ſit differentia inter famam & communem opin.vide per Io. an.in d.§.fama.In criminalibus b verò quãdoq̃ prę ſtat materiam inducẽdi purgationem.ij.q.v. preſbyter,ſi à plebe.&.j.de accu.c.accedẽs.cũ ſi.Quandoq̃ dat materiã inquirẽdi:vt de accu.qualiter & quãdo.ij.Qñq̃ ſuſpẽdit ab officio & beneficio,diſtinguendo tamen prout leg.& not.in.c.inter. de purga.can. & per Ioan.And.in.c.j.de accuſa.lib.vj. Quandoq̃ coadiuuat probationes iam factas,ſeu alia ad minicula:vt in.c.prætereà.j.eodem. Sed gradum probationis non facit: quia probationes in criminalibus debẽt eſſe luce meridiana clariores.C.de proba.l.ſciant cũcti.canonizata.iij.q.viij.in.c.Epiphaniũ.v.q.vj.Et probat in.d.c.tàm literis.vbi nõ facit ſemiplenã probationẽ etiã ſi agitur de crimine ciuiliter:fortius ergo ſi agatur criminaliter.& hoc no.Et hîc cadit quæſtio,an probationes diuerſę ſpeciei,debeãt miſceri ad faciendã plenam probationẽ.de qua plenè dixi in.c.cũ cãm de ꝑb.

✠SVMMARIVM.✠

1 *Acta ordinatoria cauſæ nõ perempta inſtantia coram ſurrogato iudice vel iudice appellationis faciũt fidem,ſecus coram alio iudice alterius tribunalis.*

2 *Teſtes recepti in vno iudicio faciũt fidem in alio quamuis non publicati.*

3 *Acta in cauſa proſunt omnibus quibus pro fuiſſet res iudicata illius cauſæ:ſi acta facta ſunt cõtra præſentem ſecus cõtra cõtumacem.*

4 *Acta in vna cauſa contra extraneas perſonas faciunt aliqualem præſumptionem.*

5 *Cõfeſſio facta in vno iudicio ratione publicæ vtilitatis faciuut fidem in alio.*

6 *Acta facta in vna cauſa an faciant fidẽ inter eaſdem perſonas in alia cauſa: quando ſuper eodẽ agitur vel ſuper dependenti à prima cauſa.*

7 *Acta facta in vna cauſa faciunt fidẽ in alia prorſus ſeparata inter eaſdem perſonas.*

8 *Acta litis ordinatoria:perempta inſtantia pereũt ſecus acta reſpicientia litis veritatem.*

9 *Effectus actorum reſpicientium litis ordinationẽ perẽpta iſtãtia durat:niſi renũtiatũ ſitinſtãtiæ.*

¶ CAP. XI.

CAuſam,quæ. ¶ Atteſtationes invno iudicio receptę fidem faciunt in eadem cã, & inter eaſdẽ perſonas corã alio iudice.h.d.& nõ diuiditur.Not.ꝙ acta cõcernentia merita cãę nõ reſtringũtur reſpectu effectus,quo ad perſonam iudicis corã quo acta ſunt,ſed operãtur effectũ ſuũ etiã corã alio iudice.Et idem videtur dicendũ de actis. cõcernentibus ordinationẽ: vt de lit. cõteſt. & ſimilibus probari videt in.c.fi.ſ.de prob. ¶ Sed q̃ro nũqd ſit hocverũ indiſtinctè In. hîc inſtat:& vide gl.in cle.ſæpe.de ver. ſig.latius per Bar.in.l.cũ lite.ff.iudi.ſol.& aliquid in.l.cũ apud.eo.ti.Et vt clarè concludã materiã aduerte prius,ꝙ acta quę fiunt in iudicio ſunt triplicis qualitatis. Quædã em̃ concernunt ordinationem iudicij:vt citatio, libelli oblatio,lit.conteſt.ſatiſdatio,& ſimilia: quæ alio vocabulo appellantur acta iudicij:ſeu iudicij ordinatoria.Quędã concernũt indagationẽ veritatis:vt ſunt atteſtatiões, ſeu depoſitiones teſtiũ, cõfeſsiões, & ſimilia,quę alio vocabulo dicũtur acta litis,ſeu cauſę.quædã concernũt deciſionẽ negotij:vt ſentẽtię quæ feruntur in cauſa. Et hoc vlti. non tractatur i hîc:ſed eſt materia tit.de re iud.&maxîè in.c. c pe.&.c.cũ ſuper.&.cũ inter.eo.tit. ¶ †Hoc d præmiſſo c cũ quęritur,an acta d in vno iudicio faciant

eod.& in.c.fraternitatis.in. xliij.col.verſi.venio ad quartum. Item.adde,ꝙ atteſtationes in generali inquiſitione faciunt fidem in ſpeciali.hoc d.Inno.in bonæ el.j.in glo.ſua.ſuper verbo notoria. de electi. quem refert & ſequitur do. Abb.in.c.graue.de pręben.vbi etiam ad hoc allega. Bar.in.l.fi.ff.de quęſtio. vbi Barto.in fin. concludit contrarium, nec ei cõtradicit Innocẽ, in.d.c. bonæ. quia non loquitur pro ut refert.d, Abba. in.d.c. graue. Sed dicit, quòd teſtes, qui fuerunt examinati in generali inquiſitione iterũ examinabunturin ſpeciali. de quo vide domi.Abba.in c.ad petitiouẽ. in j.col.de acc.Adde Bar.in.l j.§.qui excuſatiõe.ff.de vac, mu. vbi dicit, qđ acta in vna cauſa non proſunt in alia in his,quę curſu temporis mutãtur Adde Bartol. in.l. prætor.§.hoc edicto. ver.quæro vtrũ. & verſi.quid ſi ille.ff.vi bo, rapto.vide Bald. in extrauagã.depace conſtan. in verſic, in cauſis.in per. & vlt.colum.Et vide Bar.in.l. ſi ſuperatus. ff. de pignori. Item vide Barto. in.l. admonẽdi.in xiij. col. verſicul. quęro, quid ſi dicta teſtium. ff. de iureiur. do. Anto. in.c.fi.in,x.colũ.j. de iureiur. Item, an acta facta corã iudice ſeculari faciant fidem, ſi de eo agatur corã iudice eccleſiaſtico. vide per do. Ant. in.c. atſi clerici, in prin.in,vj.colũ.de iudici. Item adde, quod ipſe nota.in ca,ab excommun. in.ij.colum. de reſcrip.Itẽ adde qđ ipſe notauit in ca, ſignificauit.in vlt. col.j.eod.tit. Item de iſta materia, quam ponit hic domi.Anto. vide Bart. in.l de ætate.in antepe. colũ. ff.de minor. Item vide,quę latiſsimè vltra prędicta ſcribit dominus Alexander de Imola poſt docto. in dic. l.is apud quem.C. de eden.ſuper fine gloſ.magnę. Item, an probationes ſuper ętate factę corã iudice laico in cauſa reſtitutionis

faciãt fidẽ coram iudice ecclesiastico in causa matrimoniali. dic, ꝙ sic. secũ dũ Bal. in. l. j. in vlti. col. in apost. ff. de feriꝭ. per tex. in. c. ñ. de excep. li. vj. Itẽ adde hic, ꝙ probationes factæ in tela exceptionis non prosunt in tela officij iudicis. secũdũ do. Ant. in. c. cũ dilectꝰ. §. fi. in. iñ. col. de or. cog. Et de hoc, an acta facta in priori iudicio faciant fidẽ in alio, quando perempta est pœna instãtia. vide ẽt p Bald. in. d. l. gesta. & vide do. Ant. j. eo. in. c. per tuas in antepe. col. Et quando nõ perit instantia, sed fuit ꝓnũtiatũ nulliter, an possit de nouo cum eisdem actis iudicare, vide latè per do. Ant. in c. ĩ literis. in antep. col. de offi. delega. Itẽ adde huc, quod no. do. Anto. ĩ. c. dilectus. in. xj. col. de cap. mo. vbi dicit ꝙ licet perempta instãtia pereant acta litis ordinatoria, tñ non pereunt acta litis decisoria. Ita dicit tenere glo. in. c. penul. de iud. Item quæ actã iudicij ꝓeunt per circundu ctionem edicti: vide per do. An. in. c. cõsuluit. in. ñ. colũ. de offi. de leg. Et ade, ꝙ acta facta inter alios, seu testes inter alios recepti faciunt semiplenã probationẽ, si testes non possunt iterũ examinari: quia fortè sunt mortui. secũ dum Bar. ĩ. l. admonendi. in. x. colum. ver. quæro quid si dicta testium. ff. de iureiur. Sed contra hoc videtur casus ĩ c. inter dilectos. §. a porro. de fi. instru. vbi factum erat antiquũ, & tamẽ tex. dixit, quod nullũ faciũt, ꝓiudicium secundò cõtra hoc videt casus in. l. nã postea, §. fi. ff. de iureiurando. & in. l. sed & si possessor. §. fi. eo. titu. arguendo de iuramẽto ad alias probationes: quia iuramentum habet vim sententiæ & probationis. lege secunda. & lege non erit. §. dato. ff. de iureiurando. Tertiò: quia testes saltem quo ad tertium reperiuntur recepti parte non

cio faciant fidẽ in alio. Distinguè, aut instãtia iudicij non est peremptа, aut sic: puta per lapsum triennij de iure ciuili: vel per absolutionem factam ab obseruatione iudicij propter ineptitudinem libelli: vel propter contumaciã actoris secundum vtrunq; ius. iuxta no. in. c. cõsuluit. de offi. de leg. & c. examinata. de iudi. & in. l. & post edictum. ff. de iudi. Primo casu hæc omnia acta siue sint ordinatoria, siue instructoria causæ fidem faciunt coram iudice surrogato: vt super eis possit procedere sicut prædecessor. Hæc probantur hîc iuncto capitulo finali. de probatio & in. l. mortuo. ff. de iudi. Idem enim videtur iudex. arg. l. proponebatur. ff. de iudicijs & c. innotuit. de elect. & c. ecclesia sanctæ Mariæ. s. vt lite penden. Idem dicendum coram iudice appellationis: vt in. l. is apud quẽ. C. de edẽ. & c. cũ ad sedẽ. de restitutio. spoliat. & c. per tuas j. de ap. cũ ibi notatis. de satisdatiõe verò de iudicato soluendo, vel iudicio sisti: dic, vt plenè leg. & not. in. l. cũ apud. & l. iij. ff. iu. sol. ¶ Sed dubito, quid in iudice alterius tribunalis, vtrũ acta saltem iudicij ordinatoria faciãt fidẽ coram eo: vt super illis possit ferre definitiuam. Et credo, ꝙ licet acta cõcernentia inuestigationem veritatis faciant fidem coram alio tribunali. argu. in. l. cum anteà. C. de arb. c. inter dilectos. de fide instru. secus puto ĩ cõcernentibus ordinationem ipsius iudicij: arg. opti. in. l. iij. in prin. ff. iudi. solui. Item hęc acta ordinatoria restringunt ad ipsum iudicẽ vel surrogatum: vnde in his obseruatur consuetudo cuiusq; fori: vt in. l. iij. §. fi. ff. e. & no. super rubr. de consuetudi. & hoc quo ad primum membrũ, quando instantia non est peremptа. ¶ † Circa hoc tamen dubitatur. Priò quid si depositiones testium non fuerunt publicatę[a] coram iudice recipiente: nunquid faceret fidem coram alio iudice? & hęc qõ etiã cadit in alio membro, qñ instantia est peremptа: vt patet ex infra dicendis. Ia. de Are. in. l. gesta. C. de re iudi. tenet, ꝙ non faciẽt fidem. Et pro hoc facit ille text. dũ requirit, ꝙ sint redacta in publica monumenta: & idem sentit glo. in. l. properandum. C. de iu. & in. c. fin. de proba. super ver. alioquin. Bar. in. d. l. cum lite. tenet, ꝙ faciant fidem, & petetur publicatio ab illo iudice alterius instantię coram quo producuntur. Ad hoc allegat Inno. in. c. Albericus j. eo. & vide per eũ oĩno in. c. cũ in tua diœcesi j. eo. D. Anto. tenet ꝙ est in optione partium, an velint illis fidem adhiberi, an de nouo eosdem testes producere, per. c. cũ causam j. eo. in fi. nisi testes illi essent mortui. arg. c. pñtatą j. eo. ¶ Ego puto, ꝙ corã iudice surrogato, siue sit eiusdẽ tribunalis, siue appellationis in dubio faciet fidem: quia cẽsetur idẽ

2

iudex. d. l. mortuo. & l. proponebat. ff. de iu. & d. l. is quẽ. aliâs sequeret, ꝙ sententia lata sine publicatione testium non posset cõfirmari, per iudicem, ad quẽ nisi de nouo ꝓducerẽtur testes. ꝙ non est dicendum: cũ ad validitatem snię nõ requiritur publicatio attestationum: vt no. Bar. in. l. prolatam. C. de sentẽ. & interlocu. Sed coram alio iudice non surrogato posset dubitari: sed nihilominus credo, ꝙ facient fidem. & sequor in hoc Bar. & Inno. pro hoc bo. tex. in. c. constitutus j. eo. Item facit. c. quoniã contra. de probat. vbi notarius scribit depositiones testium ad perpetuã rei memoriam: non ergo requiritur publicatio ad fidẽ faciẽdã cũ authoritas notarij ꝓstet eis fidẽ, & nõ publicatio: vt patet ĩ. d. c. qm̃ cõtra. Itẽ publicatio nõ fit ad ꝓstãdã fidẽ ipsiꝰ depositiõis: sed vt disputet sup eorũ dictis: vt ĩ c. qualiter & qñ. §. debet j. de accu. & in. c. præsentium j. eo. Non ob. illa lex gesta. quia non requirit publicationem fiendã: scilicet per iudicẽ: sed vt publica manu conscribantur. Nõ obstat. c. cũ causam j. eod. quia non annullant ibi testes ex defectu publicationis: sed potius ex alio defectu: vt ibi not. Inno. & communiter docto. ita ꝙ nullibi apertè probatur opi. contraria. ¶ † Secundò dubitatur circa hoc membrum, & etiam sequens, inter quas personas faciãt fidem hęc acta. Sol. dicit hîc Inn. quem sequitur Bar in. d. l. cũ lite. quod valerent non solum inter easdem personas, inter quas facta sunt: sed etiam inter eorum hęredes: dum tamen ad idem & eodem modo agatur: vt dicto capitu. Albericus. C. de libe. cau. l. iubemus. imò plus videtur secundum eum, ꝙ omnia acta facta respicientia causam, esto ꝙ sententia non sit lata, prosunt non solũ ꝓducentibus, & eorũ hęredibus, sed etiam oĩbus, quibus res iudicata prodesset. Exemplũ: aliquis à quo petebatur fundus, probauit per testes, ꝙ suus erat: postmodum vendidit illũ Petro: certè proderunt attestationes Petro, sicut prodesset ei sententia lata pro vendito re. ff. de excep. rei ꝓiudi. l. si à te. §. j. & §. Iulia. & bñ facit. c. ĩter dilectos. §. nec attestationes. de fide instr. arguendo per locum à speciali. hoc tamen notanter limitat Bar. quãdo testes seu alia gesta sunt contra prędictum. Si autem cõtra absentem contumacem, tunc licet noceat contumacia, non tamen alijs personis, quibꝰ aliâs præiudicasset, si fuisset actum contra ꝑsentem. Sicut dicimus in sententia: vt non noceat illis qbꝰ aliâs nocuisset, si fuisset lata cõtra præsentẽ: quasi tũc videat ꝑ iniuriã suam cõdemnatus ad hoc. l. papi. § meminisse. l. q re pudiãtis. de ĩoff. test. l. ꝑses. C. de pign. facit. c. fi. de ẽp. & vẽ. ¶ † Inter ꝑsonas aũt oĩno extra neas nõ faciũt fidẽ, sed aliqualẽ ꝑsumptionẽ;[b]

quòd licet ibi posset appellare tertiꝰ qui non fuit in iudicio, tamen ei non ꝓiudicabatur qđ innuit tex. dum dicit qđ tertius ille bene erat tutus absque remedio appellationis. In illo tamen articulo. dom. An. in pen. colum. huius. c. causam, simpliciter tenet. quòd acta inter alios facta solũ faciunt aliqualẽ ꝓsumptio. ¶ Adde tu, an acta facta ĩ vno iudicio faciãt fidem ĩ alio. Fulg. cõsi. clxxxiij. & an acta facta per empta instantia faciant fidem in causa appell. per eũdẽ consi. clxxij. & vide Ang. consi. ccxl viij. & an acta facta in causa conuentionis probent in causa reconuentionis, vide Alexã. consil. lxxxij. j. libr. & an acta facta cũ possessore cum possessore naturali: vel ecõtrà vide Fulgosi. consilio cxciiij. & de eo, qđ hic addens in fi. dicit, vide Roma. consil. cccxlij. & an sit vera regula, cui nõ nocet sententia: nec nocẽt acta. vide areri. consilio. lxxxij. & quid de testibus recept. inter alios: vide per eundem consi. clxiiij.

Anto. Francis.

¶ Circa istum passum, an acta facta ĩ vno iudicio faciãt fidem in alio perẽpta instantia inter easdem personas, vel inter diuersas. Adde tantummodo, qa materia est lõga & prolixa, & multa attinguntur hic per apostillantem, & quę habent p Bar. Sal. & Mod. ac etiam nouissi. in l. fin. C. de testi. vbi hæc, & alia multa inuenies.

3

4

a ✠ SEBA. SAPI. ¶ Publicatæ. Quid autẽ si publicatę fuerunt attestationes in vna instantia, an possint produci in alia tendente ad eundem effectum: vide Alexan. in consilio. lxj. incipien. viso processu. in. iñ. colum. in. ñ. volu. & Feli. in. c. fraternitatis. col. vj. j. eo.

b ✠ SEBA. SAPIA. ¶ Pręsumptionẽ. An acta facta contra reum debitorẽ probẽt contra fideiussorẽ, vide Alex. in. l. de vnoquoq; ff. de re iudica.

& in.l.decem.co.v. ff.de verb.obli.& ĩ l.sępe.co.vj.ĩ. fi.in v.no.ff. de re iudic. Aug.Aret.in.§.itẽ si quis in fraudẽ.in sti.de actio.

a ¶ Ad idẽ agitur.ad de Fulg.cõsil.clxv. ZACHARIAS. ¶ Adde qd de factis corã arbitro,an faciãt fidem coram alio in locũ primi defuncti electo. & dic,ꝙ sic. vt p Bal. in.c.pręsentata.j.e. Iac.But. & doct.in l.fi.C.e.ti.not. in.l. pe.C.de arbi. nõ tamen faciũt fidẽ coram iudice:nisi parte volente. ita not. in proxi.alle.fin.& Spe. in tit.de lit,cõtest.§. nunc tangamus.in fi. & in tit. de confess.§. nunc videndum,vers.qd de confessione. Anto.Francis. ¶ De actis factis coram arbitris, an faciant fidem coram iudice, vel alijs arbitris electis in loco primorum arbitrorũ:dicas,ꝙ si sũt in scriptis redacta & publicata,faciũt fidem secũdũ Bart. a in.l.ne in arbitris.ĩ iij.no.& Bal.in.j.colum,ibi decimo no. C.de arbitri.

b ¶ SESA.SAPIA. ¶ Illa differẽtia.vide Bar.in.l.ij.§.j.ff. vi bono.rap.quem refert,sed reprobat Matth.matt.in no. cxcij.incip.not.singulare dictũ Bart.

c ¶ SEBA. SAPIA. ¶ Malæfidei possessor. Vide Abb. in consi.v.incipi.in quęstione quę vertitur in.ij.vol.Ale. in consi,lviij.inc.visa petitione,ĩ,ij,volu,& vide etiam. d. Bart.Vero,in caut. clxxxvij. incipi.q paciscitur.& Fely. in.c.illud. colũ. vj. & scias.de prescri.

vt no.Bar.in.l.à sententia.ff.de appel.& not. in.d.l.si duo patroni.ff.de iureiu.& per Cyn. in.l.is,apud quem.præalleg. ¶ † Aliam limitationem ponit do.Ant.dicens,qd non faciant fidem inter alias personas, quando agitur ad vtilitatem priuatam:secus si ratione publicæ vtilitatis vult iudex moueri ex officio suo ratione confessionis habitę inter priuatas ĩ alio iudicio.Exemplum actore agente contra beneficiatum,& nihil probante,reus spõtè fuit confessus defectum iuris sui:licet non profit confessio:vt sententia feratur pro actore, ex quo nihil ꝓbauit de iure suo:nec, vt reꝰ priuetur:cũ ad hoc non fuerit actum: tamen iudex ex officio suo poterit postmodũ inchoãdo nouã instantiam contra illum procedere virtute confessionis in alio iudicio inter alĩs personas alleg.Specu.de acti.& peti.§.sup peti.& actionibus. vers.sed quid si reus.Ego allego Comp.& Io.an.in.c.mãdatum.de rescr. ¶ Et aduerte,quia idem voluit Innoc.in.d.c. qualiter & quãdo.in fi.in alijs factis actis dũ agereretur ciuiliter de crimine, vt posit iudex postmodum super illis se fundare. quod non placet:quia multa fortè oppositisset contra testes,si credidisset,ꝙ adducerẽtur ad tãtũ præiudicium:secus in cõfessione propria. In illa enim non cadit excusatio:vt no. idem Inn.in.c.per inquisitionem. De ele.& contra illam opi.Innoc.reperi gloss.in.l.si quis ad se fundum.C.ad leg.Iulia.de vi pub.& Bart. in l.ij.ff.vi bono.rapto. ¶ † Item dubitatur, nũ quid inter easdem personas acta faciant fidẽ 6 in alia causa.Inno.hîc,quòd non: dicit enim, ꝙ solùm faciant fidem in alia causa, quando ad idem agitur[a]:vel etiam ad aliud,quod tamen pendet ex principali,quale est si attestatiões sint super matrimonio nõ valebunt ad probandum legitimationem filiorum ĩ. eod. Albericus refert alios dicere,ꝙ valẽt hoc casu vltimo, quo ad præscriptionem tantum, & non quo ad probationem.Barto.in.d.l cũ lite.simpliciter transit cum primò dicto: vt valeant cũ ad idem agitur, tantum sed aliter loquitur.in.l.ij.ff.de vi bono.rapto.vbi dicit ꝙ si probationes sint factæ in ciuili principaliter circa delictum facient fidem in criminali:vt not.gl.in.d.l.si quis ad se fundum.& probatur secundum eum in.l.iij.ff.de test.§.idem Diuꝰ.ibi,*testibus non testimonijs,&c.* Et ratio quia in criminalibus requiruntur probationes luce clariores.Et adde rationem:quam.s. dixi.& intelligit, ꝙ non faciunt fidem.s. plenam tamen adminiculentur secundum eum ar.l.quęro.in fin.ff.de ędi.edic.&.l.capite qn to.ff.de adulte. Aut probationes sunt factæ in causa ciuili super aliquo adminiculo ad crimen:& faciunt fidem in criminali:vt.l.j.&.l. prędes. C.de plagia.Aut probationes sunt facte in criminali & prosunt in ciuili:intelligit tamẽ inter easdem personas.allegat.c.veniẽs. ĩ.e.&.l.is apud quẽ.& ibi no.præalleg.&.l.cũ anteà.in fin.C.de arbit. Idem dicit inter alias personas,quibus præiudicaret sententia:arg. eorum,quæ.s.dixi.Allegat in contrarium.c. veniens ĩ.eo.vbi distinguitur,an agatur ad eũ dem finem: an ad alium. Primo casu faciunt fidem:secundo non ad idem quod not.Inno. in.c.ij.de ord.cog.vbi dicit,quod probationes factę super exceptione non faciunt fidem super actione.Ipse re-
b spondet , quod illa differentia [b]an agatur ad eundem finem: an ad alium sibi non placet in quęstione propositа:sed putat sic dicendũ quod aut probationes fuerunt primò factæ in causa, vbi sufficit summaria probatio:vel fuit facta non seruato iuris ordine:vt ante lit.contesta.super aliqua dilatoria:& tunc non faciunt fidem in alia causa etiam inter easdem personas:& hunc dicit esse casum in d.c.veniens.& sic dicit intelligendum præmissum dictum Innoc. Ibi em̃ ꝓbatiões fuerũt receptę super dilatoria:secus vbi fuerunt receptę seruato ordine iuris:& plenè ad hoc,quod not. Inno.in.c. fina.de ordi.cog.Et hæc sunt bene notanda & placet multum responsio,ad illud capi.veniens.Nam tex.ibi ponderat,quod lit.nõ contesta.fuerant illæ probationes receptæ in alio iudicio. Sed attende,quia Barto.loquitur quando super eodem agitur:licet ad alium finem:vt quia de eo primò fuit actum criminaliter,nunc ciuiliter.Nam ratione connexitatis,seu vnitatis subiecti satis admitti potest:vt probationes in vna instantia faciunt fidem in alia.arg.
7 in.c.j.de cau.pos.& proprieta. ¶ † Sed magis dubium est,nunquid faciat fidem inter easdem personas in alia causa prorsus separata. Et primò videtur,ꝙ non argu.in.c.inter dilectus.§. nec attestationes de fide instrumen.vbi impugnabantur illę attestationes duabus rationibus.Prima,quia inter alias personas. Secunda , quia in alio iudicio recepræ fuerant:non ergo sufficit si inter easdẽ personas agatur & in alio iudicio:sed ad alium finem receptę fuerant. insti.de nupt.§.affinitatis.vbi patet,quòd non sufficit vnã causam cessare.Sed in contrarium facit capitu.cùm olim.de verb.signific. vbi legitur & no.quod acta inducunt notorium. Item instrumentum quandoqꝫ facit fidem super eo , super quo principaliter non fuit confectum.leg.optimam.C.de contrahen.& commit.stipu.& de pręsumpt.c.illud.facit quod not.gloss.ij.in.c.cùm olim.de cen si.& hęc pars tanquam ęquior plus mihi placet.Nõ enim debemus opprimere & angustare veritatem cum his vanis subtilitatibus.ar gu.c.ecce.xxiiij.q.iij.& in.c. Abbate sanè.in fi.de re iudica.libr.vj.
8 ¶ † Venio nunc ad secundum membrum principale , quando est peremptа instantia:in quo dic,ꝙ per instantię peremptionem solum perimuntur acta litis ordinatoria , quæ aliâs appellantur acta iudicij:vt citatio,libelli oblatio,lit.contest.satisdatio, & similia.non autem perimuntur acta causæ tendentia ad veritatis indagationem vt depositio testium:confessio partium,&c. vt probat ex.l.cum lite mortua.prędalle.iuncta.l.cùm anteà.C.de arbi. &.l.iubemus. C.de libera.causa . &.l.fina.de testi.not.in.l.properandum. C.de iudi.& hęc est conclusio.Inno.hîc & Barto.in.d.l.cum lite.& vide gl.in cle.sępe.de verbi.sig.versi.defensiones . Ratio diuersitatis est: quia acta respicientia decisionem causę , non sunt acta iudicij : sed causę, quę non perijt: vt in.c.examinata.de iud.Ideò nec ipsius acta:nec acta iudicij ordinatoria intantùm pereũt, quod nõ valet postmodum sententia super illis lata:quia reperitur lata fine tela iudicij & substantialibus debitis:vt no.glo.in.d.l.properandũ .§.j.in ver.triennij. Nec prodest consensus partium & iudicis, per l.nemo potest.ff de lega.j.&.c.vnicum.de lit.contesta. Acta verò causę perempta instantia faciunt fidem in eodem,vel alio iudicio,
9 secundum quod plenè dixi ĩ membro prędedẽti. ¶ † Sed circa hoc secundum membrum dubitatur,nunquid peremptа instantia peream omninò effectus actorum peremptorum ? Innocẽ.hîc & Bart. in lege cum lite.concludunt,quod horum actorum iudicij duplex est effectus.Quidã est de futuro,vt per ea,& super eis feratur sententia:& ipse perit:vt.s.dixi. Aliud est effectus iam perfectus de præterito ante peremptionem instantię,& iste remanet.Exemplũ
c per lit.contest.quis efficitur malæfidei possessor.[c] l.nemo.C.de acqui.possessio. &.l.certum.de rei ven.perpetuatur actio : vt.l.fi.C. de prescrip.xxx.vel.xl.an.res efficitur litigiosa.C.de lite.aut.litigiosa.& sic de alijs.Talis autem effectus non perimitur peremptа instantia:quia effectus iam est perfectus.Pro hoc.d.l.properandum. & quod ibi not.§.j.licet aliud sentiat gloss.in.l.ij.C.de fru.& lit.expen.Sed primum dictum communiter tenetur,sed vide glos.fina. ĩ.eo.significauerunt.quę videtur sentire oppositum. ¶ Sed põt illa glo.vt saluetur intelligi,quando quis renuntiat instantiæ : & sic loquitur.tunc enim quia videtur diffidere de iure suo tollitur effectus etiã productus:secus tn̄,si perit ex iure,vel iudicis dispositiõe

vt sic potius

a ¶ Et sic facit iste tex. ad not. in, c, at si clerici. §. de adulte. s̃. de iudi, in. q. de eo cui concessum est priuilegium dispensandi cum spurio & incestuoso an possit dispensare cum spurio & incestuoso simul. Anton, Franc. ¶ Circa istam qõnem. an habẽs facultaten dispensandi su per vno defectu, possit dispensari cum patiẽte duplicem defectũ dicas qđ ista quæstio de pendet ab illa, an dispositio facta in casu simplici com prehendat casum mistum: in qua di cidũ est, q̃ si super vtroque simplici emanauit dispositio seu fuit concessa facultas dispensandi: poterit dispensare cum patiẽte vtrunq; defectũ puta quia est cessa facultas dispensandi cũ spurio de per se: & ẽt dispensandi cum incestuoso, si quis patiatur vtrunq; defectum poterit secum dispensare ex quo habet facultatem dispensandi: cum vtroq; simplici comprehendet etiam casum mistum alias secus: vt per Bald. do. Alex. & alios. & ibi dixi alias legẽdo illum textũ, in leg. Titiæ textores. ff. de leg. j, et pro hoc facit: qa priuilegium ipsi? principis concedentis est latissimè interpretãdum: vt in. l. beneficiũ. de constitu. princip. & in. l. nec auus. & ibi per Bal. C. đ emenci. lib. & per Inno, in. c. cum dilecti. de donat. ¶ Adde tu ea, quę scrip sit rom. consil. ccccxcvlj̃. ZACHARI.

b ¶ Non cessat dispositio. Adde tu ple. de hoc per Ia co. Reb, ĩ. l. si quis. la. j̃. & ibi in apo. Celsi. C. de decu. lib. x. Dy. in regu la, decet. in fine. & ibi in apost. fi. de reg. iur. libr. vj. & qđ dixi in apo. ad istũ in. c. post trãslationem. §. cæterũ. nu. xvij̃. in ver. cessat. s̃. de renũ. ☙ SEBA. SAPI.

b ¶ Cessat dispositio vide latè per decium in. c. cũ cessante. eo. j. ver. quarto conclusio fallit. j. de appel.

c ¶ Vtrum clerici possint inter laicos testificari, vide de hoc per Bal. in apost. in. l. iij̃, in. v. col. de testi. Item vide btm̃ Tho. in. ij̃. ij̃. q. lxx. art. j. in fi. vbi dicit secundũ ordinẽ ministri altaris, nõ pñt cõpelli ad ferendum testimo. in cã sanguinis, & vide Spe. in tit. de teste. §. sequit. versic. sed qđ de presbytero. Et do. Anto. in. c. si q̃ testium, s̃. eo. & gl. fi. & ibi. d. Abb. in. d, c. fi. de iur. calũ, Sed cũ clarũ sit q̃ clericus nõ põt testificari cõtra laicũ in cã criminali: vt ĩ d. c. testimonium. xj. q. j. quæro vtrũ possit testificari, p laico in cã crĩali: vi detur q̃ sic: quia si cui laicus prohibetur testificari contra clericũ in causa crĩali: vt in, d. c. de cęterò. cũ fi. j̃. eod. Admittiturtñ pro clerico. in cã crĩali vt est glo. fin. in. c. clerici. lxxxj. di. ergo ita videt ddm in hoc casu. Cõtrariũ credo hac rõne ne clericus pp suũ testimo. faciataccusatorẽ deficere in probatiõe: qa punitur pœna taliõis arg. eius qđ in simili dixit glo. not. in c. aliquãtos. lj. dist. & do. Anto. in, c. j. de postu, Cogita, qa nõ reperio hãc qõnem tactam per aliquẽ. & adde hic Archi. xj̃. q. j. in. c. testimoniũ. vbi dicit: q̃ in ciuil. denũtiatiõe testificaŕ cõtra laicũ: licet iudex cõtra eum ad graviorẽ scĩam p̃cessit non pp hoc clericus erit irregularis. ar. c. Prælatis de homi. lib. vj. an aũt aliquo casu clericus possit testificari cõtra laicũ in cã criminali: vide per do. Anto. in. c. dilectorũ. in vlti. col. j. tit. j. & dicit do. Abb. in. d, c. de cętero. j̃. eo. q̃ tunc admittitur testim. clerici cõtra laicũ, qñ delictũ est commissum in loco, in quo verisimiliter non posset p̃bari p laicos: quia hic cleric9 admittitur in subsidiũ. nisi ex iudicio crĩali committatur pœna sãguinis.

Anto. Fraaf.

¶ An cleric9 testificeť cõtra laicũ in cã crĩali, vel ciuili & ecõtra: dicas, q̃ in cã crĩali non puto clericũ aliquo mõ posse cõpelli cõtra laicũ propt̃ periculũ irregula

ṽt sic potius subueniatur ei, qui est in necessitate constitutus. argumen. c. ab arbitris. de officio delegatorum. libro. vj. Prædicta omnia p̃cedunt, siue acta sint gesta corã ordinario: siue coram delegato: vt in capitul. fin. s̃. de probat. siue coram arbitro: vt. d. l. cum anteà. in arbitris. tamen limita: vt habetur in capitul. præsentata infrà eodem. & l. fina. C. eodem titulo. Et not. bene vnum dictum Hostiens. hîc. sentit enim, quòd acta factum respicientia valent: licet perimatur instantia propter ineptitudinem libelli: & sic valẽt probatiões factæ super libello inepto. Quod intelligo dummodo non subsit aliud vitium & facit hoc dictum, vt valeant acta ad alium finem inter easdem personas: de quo suprà. dixi &c.

✤ SVMMARIVM. ✤

1 *Cessante causa vna de pluribus causis simul consyderatis ad dispositionem aliquam, cessat dispositio: secus si causæ distributiuè consyderentur.*

2 *Clericus inductus in testem pro ecclesia sua ita debet contra ecclesiam testificari sicut pro ecclesia ad quod cõpellitur in defectum aliarum probationum.*

3 *Clericus, an possit cogi testificari in causa secularium, & coram quo iudice debet testificari.*

4 *Monachus & fratres minores, an possint testificari sine licentia superiorum. Et an illorum testimonium sit validum. & à iure approbatum vel reprobatum.*

5 *Episcopus an etiam compellatur ferre testimonium: & an solius Episcopi testimonium suffiziat.*

¶ CAP. XII.

CVm nuntius.

Clerici non sunt à ferendo testimonio in causa ecclesiæ suæ sine rationabili causa repellendi. hoc dicit. ¶ Quæro quæ possit esse rationabilis causa repellendi? dic, quod multiplex est: vt excommunicatio, crimem graue, periurium, infamia. &c. infrà eodem. testimonium. & suprà capitu. ex parte Adæ. cum multis similibus. ¶ † Et nota ex hoc, & ex textu quòd habilitatus [a] ad certum actum respectu vnius causæ, videtur habilitatus solùm respectu illius, & non respectu aliarum pariter impedientium: pro hoc capitul. ex tuarum. de authori. & vsupal. & l. si domus. ff. de seruitu. vrba. prædi. quod notat glos. in capitul. statutum. princip. de rescriptis libro. vj. Sicut cessante vna causa ex pluribus pariter impedientibus, non cessat dispositio: vt in. §. affinitatis. institut. de nuptijs. Secus puto vbi plures causæ distributiuæ non suffiziunt, sed simul consyderatę. tunc enim cessat

b dispositio [b] vna cessante: vt p̃batur iudicio meo, in. c. quoniam frequenter. §. porro iuncto. §. si autẽ, lite non contestata, quod nota.

2 ¶ † Glos. j. facit duo. Primò tractat, an clerici possunt liberè ferre testimonium in causa ecclesiæ, vel vniuersitatis, quam. q. plenissimè tractaui in. c. insuper. s̃. eodem vbi expidiui etiam tacta per doctor. hîc; ideô dic, vt ibi. ¶ Secundò quęritur. nũquid clerici possunt compelli ad petitionem aduersarij ad ferendum testimonium contra ecclesiam. & allegat. pro & contra: finaliter ponit duas opin. Prima, vt non compellantur: sed si velint testificari pro ecclesia debent ferre testimoniũ etiam contra ecclesiam: quia testis debet pro vtraq; parte ferre testimonium: vt nota. in c. fraternitatis j̃. eodem. ¶ Secunda opinio quam sequitur glos. est, vt indistinctè compellantur: quia causa ecclesię non est propriè ipsorum clericorum: & tacere veritatem est peccatum. Innoc. approbat hanc vltim. opi. non existentibus alijs testibus: quia tunc militat ratio glos. & placet Hostien. dummodò non sint isti clerici liberti ecclesiæ: quia isti plus alijs adstringuntur ecclesiæ: vt. s̃. de ser. non ord. eò libentius. & j̃. de succ. ab intesta. c. ij. & de testat. requisisti. in fin. ¶ Satis mihi. placet, quòd si ecclesia producit pro se teneatur etiam testificari contra ecclesiam: quia testis consistit pro vtraq; parte: vt in. c. non sanè. xiiij. q. v. not. glos. in. c. fraternitatis j̃ eodem. Si verò non adducit pro se, aut reperiuntur alij testes, & non compellentur clerici: tum per rationes huius gl. tum etiam per text. optim. in. c. quãquam. xiiij. q. ij. Aut non subsunt alij testes super hoc verisimiliter informati & compellentur: quia in defectum probationum cessat omne priuilegium: vt in. d. c. quãquam. & not. s̃. eodem si qui. & j̃. de testi. cogen. c. j. & per hoc tollitur contrarium. s̃. formatum de filio in glos. Item, vt dicit Ioan. Andræ. illa prohibitio est de filio carnali, & edictum de testibus est prohibitorium. l. j. ff. eodem. Hoc puto verum, nisi sint clerici promouentes illam causam ecclesiæ. Nam sicut non admittuntur in fauorem ecclesiæ: vt in capitu. insuper. s̃. eod. & ita fortius nec contra eam. Non enim debet procurator cogi ad testificãdum contra dominum in eadem causa: licet possit interrogari. Item placet limitatio Hostien. in libertis ecclesiæ: ne de domo ecclesiæ exquirat aduersarius pròbationes suas contra capitu. j. de probatio. &. C. de eden. l. qui accusare.

3 ¶ † Præterea adduco ad quæstionem nun-

c quid in causis priuatorum clerici [c] possint cogi ad testificandum: vide in hac materia tex. not. in capitulo quãquam. xiiij. quęstio. ij. vbi dicitur, quòd in secularibus negotijs. non debent clerici adhiberi in testes in instrumento: nec etiam in iudicio, si transeũdo aliqua viderint, vel audierint: nisi vbi testes laici nõ

ritatis,quã poſſet cleric⁹ facilè incurrere iuxta ea,q̃ habent ĩ.c.ſnĩam ſanguinis.ne cle.vel mo.ſed in cã ciuili puto eũ poſſe admitti ad teſtimoniũ dũmõ teſtificet cũ lnĩa ſui ſuperioris,& iuret ĩ manu ſacerdotis:vt ꝑ Specu.ĩ tit.de teſte.§.j.ver.itẽ excipit,ꝙ eſt monachus.& ꝑ Bal.ĩ.l.j.no.C.de teſti.& ꝑ Albe.de Ro.ĩ aut,ſi teſtis ꝑductus dicat.C.de teſti.& ĩtellige ꝙ iſto caſu cleric⁹,vel debebit examinari ꝑ iudicẽ eccleſiaſti cũ,cui ſubeſt, vel ꝑ ſeculare de cõmiſſione ipſius Epi,ꝑ gl.& Arch.ĩ.c.q̃q̃ xiiij.qõ.ij.vbi dicit Arch.eſse in electi. Epi,an ipſe examinet,vel alteri cõmittat:& puto,ꝙ ſi cõmittit examinatio nẽ iudici ſeculari, ꝙ cautius & honeſtius ſit,ꝙ iuret cleric⁹ in manu alteri⁹ clerici:qacleric⁹ nõ põt iurare de iure cano.in manu iudicis ſecularis & laici vt in.c.j.& ibi per Inn.de iura.calũ,vt voluit ẽt Bart.l.cũ clericis.C. de Epiſ. & cle.& habet per Alex.conſi.lvj.ĩ.ĩj. parte cõſi.dicas tĩ, ꝙ ſi alit veritas haberi põt non cogit clericus teſtificari pro laico:vt voluit Hoſt.ĩ ſum.de teſti. in.§.j. poſt Goff.in ſum. & hĩ per glo. in.c.ſuper eo. de teſtib.ĩ.c.ſuper eo.de teſt.cog.& plene ꝑ Io.de Imo.in.c. dilecto.hoc eo.ti.vbi ẽt dicit, ꝙ Eps cogere teſtificari ĩ de

a reperiuntur[a]. Tunc enim in defectum admittunt,ne malus,vt bonus æſtimet, vt veritas occultet quo caſu eſt prouidẽtia proprij Epiſcopi:vt aut corã ſe & cõpetentibus iudicib⁹ aut aliter honorificè teſtificentur:vt dicit ibi tex. ¶ Sed oritur dubiũ circa illum tex. vtrũ poſsit teſtificari in preſentia iudicis ſecularis corã quo vertit quæſtio,an coram Epiſcopo tantum. Lau.ibi ſentit ꝙ poterit coram iudice ſeculari,per verba illius textus.ibi, *aut aliter,&c.* ¶ Sed contra eum facit.xj.q.j.c.teſtimoniũ.ibi. *niſi in eccleſia, &c.* xxij.qõ.vlti,c. nullus ex eccleſiaſtico.& vide omnino,quę dixi in.c.j.de iuramen.calum.vbi examinaui in tellectum illius.c.nullus.Archie.& Hugo.in d.c.q̃q̃.Dicunt per illum tex.ꝙ eſt in optione Epiſcopi,vtrum ipſe examinet teſtem per ſe,vel alium,& depoſitionem remittat per tabellionem,vel ſub ſuo ſigillo ad iudicem cauſæ:vel faciat examinari per illũ iudicem cauſę.& ita intelligantur verba illius cap. *Vel aliter honorificè teſtificetur,&c.* Iurat enim clericus in manibus alterius cum licentia ſui Epiſcopi:vt in.c.j.de iuramen.calum. & hoc placet,& ſic obſeruatur,quando teſtes ſunt in alieno territorio:vt in.c.cõſtitutus.de fideiuſ. Nullam em̃ poteſtatem poteſt habere iudex laicus in perſonam clerici.de foro compet.c. ij.&.c.vnico.de cleri.coniug.lib.vj.Et quid ſi vacillat,dum deponit coram iudice ſeculari: vide qd̃ dixi in.c.verum.de foro competen. ¶ Sed nunquid valeat depoſitio,ſi ſponte deponit ſine licentia ſui prælati coram iudice ſeculari,vel alio iudice non ſuo?Credo,ꝙ ſic quia hoc nullibi reperitur expreſſè prohibitum ex quo ſpõtè deponit.& ad.c. de iuramẽtũ cal. dic vt ibi dixi. Et pro hoc facit iſte tex.&.c.inſuper.s̃.e.cum multis ſimilibus. vbi

b dicitur,[b]ꝙ clerici poſſunt ferre teſtimonium in cauſa eccleſię ſuæ & nil dicitur de licentia Epiſcopi.& facit quod dicam in ſequenti quæſtione.Item præſuppoſito,quod malè fecerint in non habendo licentiam ab Epiſcopo:non tamen per hoc ſequitur,quod teſtimonium non debeat valere:quia licentia eſt quoddam accidẽtale: non autem de ſubſtantia teſtimonij.& facit.c.j.s̃.eo.&.ff.eo.l.j.& multa prohibentur quę tamen facta tenent.c.rurſus. qui cleri.vel

4 vouen. ¶ †Et per hoc ſoluo quæſtionem: nunquid religioſi poſſit eſſe teſtes.Specu.eo.tit.§.j.ver.item excipitur, ꝙ eſt monachus. & in verſi.quid de monacho.tenet ꝙ ſic.Et idem de fratre minore & conuerſis & ſimilibus religioſis:quia non reperiuntur prohibiti.imò potius permiſsi:vt in.c.nuper j̃.eo.& hîc,& in.c.& ſi Chriſtus.de iureiuran.cum ſimi.Idem not.gloſſ.in authen.de monac.§. cogitandum.& Bald.in authenti.ingreſsi.C.de ſacroſan.eccleſi.& ſentit Specu.quod valeat teſtimonium,etiam ſine licentia Epiſcopi.Ego credo,quòd à prĩcipio debet habere licentiam Prælati:cũ etiam literas non debeãt legere ſine licentia Prelati.xij.qõ.j.c.non dicatis.ſed ſi teſtificati ſunt,valet teſtimonium,per ſupradicta. facit.l.cum pater.§.hereditatem.ff.de lega.ſecundo.Et ſatis eſt,quod non reperitur tale teſtimonium à iure prohibitum ſeu reprobatum.& potius eſt interpretandum: vt res valeat, quàm pereat:in capitu.Abbate.de verbo. ſignifica.&.l.quoties.de verbo.obligat. Allego ad prędicta not.tex.in capitu.veritatis ſupra de dolo & cõtuma.vbi extra cauſam monaſterij etiam in cauſa criminali admiſ ſi fuerunt in teſtes Abbates,Priores Præpoſiti,& alij religioſi nec aliquid ibi dicitur de ſuperioris conſenſu,ſeu licentia:& habes ibi bonũ text.de prelatis inferioribus circa Epiſcopum. & vide quod

5 no.in.c.cùm paſtoralis.in glo.iij.queſtione.vij. ¶ De epiſcopis verò dic,quod quando opus eſt ad eos mitti, debet pro teſtimonio ferendo:tamen non compelluntur dicere teſtimonium ,ſed ſponte poſſunt:vt in lege nec honore.cum authenti.ſequen.quę incipit ſed iudex.Cde Epiſcopiſ.& clerici.cum gloſſ.ſua canonizata. xj.q. prima capitu.teſtimonium.§.nec honore.facit capitu.fina.de iuramẽ.calum.Credo tamen,quod ĩ defectum aliarum probationum poterit etiam Epiſcopus compelli ad ferendum teſtimonium per ſuum tamen ſuperiorem:quia hoc caſu,vt dixi ceſſat omne priuilegium.& facit capi.dilecto infra eodem vbi ob hãc cauſam deponitur iudex à iudicando:vt ferat teſtimonium. & in foro ſeculari teſtimonium ſolius Epiſcopi ſufficit ſecundum ſingulare priuilegium Epiſcopis ab Imperatore tributum,vndecima queſtione prima ſecundum lecturam Innocen.in capitu.nuper infra eodem plenè dixi in capitu.ſicut ſupra de probationibus.

a ✠SEB.SAPI.¶ Reperiunt.vide.d.Ab.ĩ.c.dilatoriũ.j.de reſt.co.& Fe.ĩ.c j.co.ĩj.ver.itẽ ĩquãtũ dicit hic Hoſt,e.ti.vbi ponit,ꝙ priuilegiati,vt nõ teneãt teſtificari,nõ gaudẽt tali priuilegio,qñ veritas aliter haberi nõ põt.

b ¶ Vide oĩno ibi gl.q̃ dicit,ꝙ per hoc nõ vitiat actus,licet clericus nõ petat licẽtiã iurãdi ab Epo.& tenet hic Abba.Sed ĩ cõtrariũ facit,qa qñ ĩactu req̃rit licẽtia, neceſſariò debet præcedere actũ: vt not.domi.Anton. in.c.cum conſuetudinis.cum concor.ibi ſignatis.de conſue,Sed dic,quod fortè iſta eſt leuis cauſa:ideò non vitiat.ar.in lege.j.in fi.ff.de vẽ. inſpici. ¶ Adde tu de veritate eorũ,quę ſcripſi hic Abb.videndũ Franci.de Are. in terminis eius cõſil.clx.in.ix.ar.vbi alle.etiã An.cõſi.allega. ibi Bernar. Anto.Franc.¶ An cleric⁹ debeat hre lnĩam iurãdi & teſtificandi à ſuo ſuperiore:vide Spe.ĩ ti.de teſte.§.j.ver.itẽ excipit.& Bal.ĩ.l.qm̃.ĩ.j.no.C.de teſti.& Alb.Ro.ĩ aut.ſi teſtis ꝑduct⁹ dicat.e.ti.de teſt.& habet ĩ.c. monachi.xvj.q.j.&.c.j.de poſtu.& cõcludit,ꝙ ſi examinat ꝑ iudicẽ eccleſiaſticũ,nõ eſt opus habere licẽtiã:ſed ſi ꝑ ſeculare debet examinari de cõmiſſiõe & cõſenſu Epi:vel ſui ſuperioris cui eſt ſubiect⁹.c.q̃q̃. & ibi ꝑ gl.& Arch.xiiij.q.ĩj.Et dicas,ꝙ eſt ĩ electiõe epi,an ipſe examinet,vel cõmittat examinationẽ laico.Dicas tĩ,ꝙ licet nõ debeat deponere ſine licẽtia ſuperioris:valet tñ teſtimoniũ ẽt ſine illa:vt not.Innoc.& reliq poſt eũ ĩ.c.j. ne cleri.vel mona.& Bar.ĩ aut.de nuptijs.§.j.& ĩ ant.de monachis.ĩ.§.cogitãdũ.& habet ꝑ Lãf.de oria.ĩ.c,qm̃ cõtra,ĩ ver,teſtes.de ꝑ. Adde tñ ꝙ clericus non poteſt iurare in actibus iudicis laici,,vel ſecularis,etiam de calum.vt per Innocen.in.d.c.j.& per Bart.in.l.cum clericis.C.de Epiſco.& cleri,& habetur per Alexã.in conſi.lxvj.in,ĩj.parte conſi.

c ¶ Appareat inhabilis.Adde Alex.conſilio.lxx.j.lib.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Inſtrumentum non infirmatur,ſi poſt reperiatur inhabilitas teſtiũ: & idẽ in ſententia.*

2 *Acta facta in vno iudicio reſpicientia habilitatem,vel inhabilitatem perſonæ ad vnum finem faciunt fidem in alio.*

3 *Condemnatio de iure ciuili repellit teſtem à teſtimonio ferendo:de iure canonico ſufficit,quod poßit conuinci.*

4 *Lex canonizata contrarià canonibus,non eſt ſeruanda.*

¶ CAP. XIII.

Super eo. ¶ Crimen nunc probatum repellit teſtem aliâs de illo crimine nõ damnatum.communis diuiſio,ſecunda ibi:*reſpondemus.* ¶ Caſus literalis. Teſtes recepti ſunt in aliqua cauſa criminali,vel ciuili:& opponuntur eis crimina:vt à teſtimonio repellantur .Queritur quid iuris ſit? Reſpondet Papa,quòd ſi de criminibus illis non ſunt conuicti, vel confeſſi: dummodò inde conuincantur, non ſunt in teſtimonium admittendi.quod dicitur hîc,intellige prout traditur j̃.eodem capit.

1 teſtimonium.Bernar. ¶ †Nota,quòd teſtis quantuncũq̃ toleratus tempore productionis,poteſt prętextu criminis obiecti repelli nõ ſolũ ĩ criminali,ſed ẽt ĩ ciuili:ſecus ſi fuit deſcript⁹ in inſtrumẽto tempore tolerationis.Non enim reprobatur inſtrumentũ ſi

c poſteà appareat inhabilis[c].l.j.C.de teſti.Et idẽ põt dici,qñ ad dictũ teſtium

a ✠SESA.SAPIA.¶Quia quatenus.De sñia,ꝙ quatenus agit de habilitate personę faciat fidē in alio:latè prosequit.d.Alex.in.l.sępe.col.xij. cū pluribus seq.ff.de re iudi.vbi multa circa intellectū.l.ingenuū.ff.de statu homi.& de equiparatione, quā facit domi.Abba. hic de sñia ad cōfessio nē,vide Bar.ī.l.ñ.in fi.C.de edē.vbi vult,ꝙ in omnibus casibus,in quibus sententia facit fidē in alio iudicio : ita &confessio.

b ¶Tu vide ibi glo. ī ver.vinculis . quę per illū tex.dicit,ꝙ etiā criminosus nō dū cōdēnatus repellit à testimonio, & adde Spe. in tit.de teste.§.iij.ī.viij.col. ver.itē opponit,ꝙ est criminosus.Et licet ad hoc,vt testis repellat à testimonio propter crimē sufficiat,ꝙ sit cōdēnatus, vel cōuictus de crimine:vt dicit tex.ī.l.iiij.§.leg.Iu. ff.de testi.tñ ad hoc vt accusator repellatur ab accusatiōe oportet ꝙ sit cōdēnatus de crīe ita dicit gl.fi. & ibi Bar. in.l.q iudicio.ff.de act. & vide glos.in ver.mors. in.l.ij.ff. de pu,iu. Adde ēt ꝙ indignitatē non pōt opponere tertius anteꝯ sñia sit lata super indignitate : sed solus fiscus secūdū Bal. & Imol.ī.l.ex facto.§. fi.ff.de vul.& pup. ꝙ dicūt esse ad hoc gl.sing.ī.l.his consequēter . §.j.ver.p 3 tinere.ff.fami. ercis. ¶Adde tu Alexā. consi. lxxxvij.ñ.li. & quid si appellauit cōdemnatus,an pendente appellatione poterit testificari:vide ꝑ eūdē cō si.xxxvij.iij.lib. Anto. Francis.

¶An testes criminosi admittātur ad testificandū: dicas, ꝙ nisi excipiat de crimine cōtra eṕm 4 admittunt & debet c specificè oppōi de tali crimine : vt per Bar.& Ale.ī.l.iij.in §.lege Iul.ff. de tes. & per Bal . in.l.j.in ij.q.C.de testib . & no.ī.c.iij.de test. li. vj.& est not.gl.ī.c. ipsi Apostol.ñ.qō. vij.& habent ꝑ Inn. in.c.cū Pa.de accu. & ꝑ Bal.ī aut. sīl testis producēs dicat. C.de testi. & plenè tradit ī. c . testimoniū.hoc eo.ti.& intellige ꝙ repellit ēt si sit emēdat⁹ : vt ꝑ testium inhabilium sententia fuit lata,vt non reprobetur: licet posteà offerant probatiōes sup inhabilitate:vt in ca.presentium j.eo.tit. nisi fuerit appellatum. Nam tunc in causa appellationis possunt crimina obijci:vt est glo. no.in.c.j.de excep.super ver.per sententiam. vel si probetur corruptio, seu periuriū secūdum ea,q̄ dixi in.c.sicut.s̄.eo.Quid autem in iudice,nunquid possit repelli prætextu crimi nis,siue sit delegatus,vel ordinarius:vide plenè no.in.c.sciscitatus.s̄.de rescript.& aliquid per Inno.in.c.cū venerabilis.de excep.sed plenius per eūdē in.c.sciscitatus. præall.¶ †No 2 ta quod conuictio,vel confessio facta in vno iudicio quo ad certum finem,facit fidem, in alio iudicio , quatenus agitur de habilitate a personæ.Et est ratio:quia quatenus[a] sententia,vel cōfessio,inficit personam,sequitur eā quocunq; se vertit,sicut infamia & lepra leprosum.j.q.j.citò turpem.& in.l.ingenuum. ff.de statu homi.& vide Fede.consil.xxiij.& plenè per Inn.in .c.causam .qui filij sint legitimi facit capit.testimoniū j. eo. secus quando alia acta,seu confessio non respicit personam: sed priuatā cōmoditatem alterius : tūc non faciunt fidem quo ad alium.l.fi.ff. de interro.act.& in.c.inter dilectos.§.nec attestationes.de fi.instr.&.l.cū quęritur. cū duabus sequ.ff.de excep.rei iudi.¶ Opp.contra text. & videtur non sufficere,quòd aljâs non fuerint conuicti:vel confessi de crimine saltem in ciuili:vt in capi.testimoniū j.eo.Sol.secūdum gl.j.intellige hoc quando perseuerāt in crimine:& distingue in materia prout ibi plenè no.¶ †Oppo.ij.& aliter.videtur enim,ꝙ si perseuerent in crimine non sunt repellendi ex quo hactenus non fuerunt de crimine,nūc obiecto cōdemnati b .ff.eo.l.iij.§.lege Iul.canonizata.iiij.q.iij.c.fi testes.§.item leg. Iul.& facit.l.athletas.§.calūniator.ff.de his qui not. infam.vbi dicitur,ꝙ calumniator notatur in famia : ita demum si calumnię causa damnatus fuit nec sufficit calumniatum fuisse. Sol. glos.ꝙ secundum leges repellitur criminosus ita demū,si fuisset dānatus, vt in contrarijs:secundum canones satis est, ꝙ nunc possit conuinci:vt hîc,& in capit.testimoniū j. eo.¶ †Ex quo not.ꝙ lex canonizata [c] contraria canonibus non est in foro canonico obseruanda:& hoc ideò,quia Gratianus incorporando illam canonibus non potuit prę iudicare canoni cùm ad hoc non habuisset potestatem à Papa iuxta no.in. c.ij.de rescri. Et dicunt hîc Alex.& Vin.de iure canonico nō sufficit omne crimen:sed oportet ad minus, ꝙ sit tale ꝙ à promotione repellat,& tunc cū eo non fuerit dispensatum. Ego hāc materiā respectu vtriusq; iuris plenè prosequar in.c. testū j.eo.dic,vt ibi. ¶ Extra gl. opp.de.c.ex parte Adæ.s̄.e.cum ibi no.vbi patet,ꝙ nō repellūtur testes prętextu criminis obiecti, qn saltem possint recipi eorum vera dicta. Sol. Ioan.Andr.dupliciter.Primò,ꝙ non debent admitti etiam à principio:& sic verbum admitti:stat propriè.Secundò solu.ꝙ nō debēt admitti.ſ.inspecto effectu:sed aduerte,ꝙ prima expositio non soluit contrarium. Sed tu dic,ꝙ hoc verbum admitti potest intelligi ꝑ priè & impropriè reducendo ad materiā ad ea:quæ plenè dixi in.c.ex parte Adæ.argu. in l.non est nouum .&.l.sed & posteriores.ff.de legatis.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Clerici contra laicos non admittuntur in testes,in cā in qua venit imponēda pœna sanguinis.*
2 *Laici non admittuntur in testes in causa criminali contra clericos.*
3 *Laicus admittitur in testem contra clericum: vbi crimē clerici non potest probari:nisi per laicum.*
4 *Laicus admittitur in testem contra clericum, quando eius delictum est notorium.*
5 *Laicus testificans contra clericum in crimine saltē facit indicium.*
6 *Laicus admittitur in testē cōtra clericū , qñ agitur de crimine ciuiliter,& in exceptis criminibus.*
7 *Qui veniant appellatione suorum.*
8 *Iniurā propriam & suorum etiā criminaliter,quis licitè prosequitur etiam de iure canonico.*

¶ *CAP. XIIII.*

d DE cætero.[d] ¶Laicus in crimina li non testificatur contra clericum:accusat tamē pro sua,vel suorum iniuria . Primò ponit regulam à qua.Secundò excipit ibi,*nisi*.& exceptionem determinat ibi: *nec tunc*. ¶ Casus literalis.Quęrebatur vtrum laici recipiendi sint in testimonium,vel ad accusationē contra clericos.Respondet , ꝙ secundū canones non sunt aliquatenus admittendi,nisi suā vel suorū iniuriā prosequantur & tunc ad testimonium non sunt admittendi: sed ad accusa 1 tionem possunt admitti.B.¶ †No.j.vnā regulam,ꝙ vbi agitur de crimine criminaliter non testificantur laici contra clericum.& vide tex.no.iuncta gl.in.c.testimonium.xj. q.j. qui ponunt regulam cōuersam, quod nec admittūt clerici contra laicum,cū criminaliter agit.& allegat ibi gl.istū text.qui tantū facit per casum cōuersum,vt sicut laici non testificantur contra clericos:ita per idētitatē rōnis nec clerici contra laicos,ꝙ nō.& satis benefacit ille tex.Dicit tñ ibi Hug.ꝙ de crimine ecclesiastico poterit clericus,etiam coram iudice seculari accusari & testificari contra laicū alle.vj.q.ij.c.j.¶ Credo ēt,ꝙ in crimine seculari,vbi non ageret ad pœnā sanguinis possit clericus ferre testimoniū contra laicū in defectū testiū:ne malus, vt bonus reputet. arg. opti.in.c.q̄q̄.xiiij.q ij.& illud.c. testimoniū. intelligit glo.in.c.j.lj.dist.qñ agit ad vindictā sanguinis.Nec obstāt prędicta: quia laici excludunt,qñ pręsumunt infesti clericis.ij.qō. vij.laicos.&.c.clericos Quæ rō cessat in clericis cū pręsumant sanctiores,& partes spūales ipsorū laicorū.xj.q.iij.absit.xij.qō.j.c.duo sunt gña.¶ †No.ij.principaliter ꝙ etiā laico 2 prosequente iniuriā propriā cōtra clericū nō pēdet processus de falsitate nō pōt esse testis in alia cā, per not.in.l.j.C. de reis post.li.x.& vide q̄ple.tradunt ꝑ Spe. & ibi per Bal.ī addi.in ti.de teste.ī.§. itē ꝙ est criminos⁹.

✠SEBA.SAPIA.

c ¶Lex canonizata. Vide latè per Feli. in.c.ij.col.vij.versi. leges incertæ .s̄. de rescri.vbi ponit,an leges īsertę ī decretis censeantur approbatę.

d ¶Adde ꝙ ista De cre.habet locū etiā in clerico, qui habet solum primam tonsuram:vt cōtra eum in causa criminali ad accusandū vel ad testificandū nō admittántur laici. Hoc probatur optimè per istum tex.dū dicit clericū iūcto.c. cleros.xxj. distin.& hoc apertè tenet do.in.c.sacerdotes,in qō.vij. & adde hic,ꝙ laic⁹ potest deponere ꝑ clerico in causa criminali.gl. est no.in c.clerici.lxxxj.dis. pro qua facit text. cum glos.xvij. q. ij.in decima.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

4 ✠ SEB.SAPI. ¶ Alias inhabiles. Adde, q̃ imò infames admittunt, vbi aliter veritas haberi nõ poteſt. Exemplum ponit Saly. in. l. ea quidem. in j. col. ver. ad quintã. qõ. C. de accuſ. quando quis iudebat in proſtibulo, & fuit deceptus ob taxillos falſos hoc etiã poterit probari per lenões, & infames perſonas, q̃ dictũ ſequitur Alex. in conſi. lxiij, incip. viſo themate in. j. colum. volu. & Ang. Are. in tracta. maleficiorum ĩ ver verbo, metitore di mal dandi. col. j.

b ¶ Ibi cuius vniuerſę vicinię populus & hoc etiam tenet ibi do. Abb. & idẽ dicit. d. An. in. c. cũ non ab homine. in vij. col. & ibi etiam do. Ab. de iu. Item ſcias, q̃ laici ſũt idonei teſtes ad probã dũ infamiã contra clericum. hoc dicit do. An. poſt Io. an. in. c. tã literis. in vl. col. j. eod. Adde de hoc Spe. in ti. de teſte. §. j. in. xxx. col. verſ. item quod eſt laicus. cum ſe.

c ¶ Optimè facit q̃ no. Bar. ĩ. l. fin. ff. de in lit. iur. vbi vult q̃ quotieſcũq; priuilegiata probatio plenè probat in ciuilibus in criminalib⁹, faciat indicium ſufficiens ad torturam ſed clarũ eſt, q̃ in ciuilibus teſtimoniũ laici contra clericũ plenè probare: ergo, &cę. In contrarium facit, q̃ teſtis, q̃ prohibet̃ examinari propter ei⁹ reuerentiã cõtra quẽ producit̃ examinatus nullum facit in diciũ: vt. l. j. §. diuus el primo & ibi bar. ff. de queſtio. & tenet Bar. n. l. marit⁹ eo. tit. & glo. in tit. C. de q. ſed vna exratiõibus, quare laicus prohibeatur in crimine teſtificari contra clericum eſt propter reuerentiam. vt quia non eſt paris conuerſationis, vel gradus: vt in dicto capi. laicos. ñ. q. vĩ. ergo. &c.

¶ Adde, qualiter intelligatur, quod teſtes minus idonei admittantur propter defectum probationis. Alex. conſi. lxiiij.

d ¶ Et gñaliter. an prohibitus accuſare ſit ꝓhibitus teſtificari, vel ecõtra: vide plenè p gl. iiñ. q. iñ. in ſumma. q̃ eſt magiſtra, Nã videt̃ dicẽdũ, q̃ ſic p tex. ĩ. c. fi. j. e. & ĩ. c. ipſi. Apoſto. &. c. teſtes. ñ. q. vĩ. Sed tu ad hoc vide tex. & gl. ĩ. c. licet, circa fi. de ſimo. facilius tñ ꝓpter crimẽ repellit̃ teſtis à teſtificãdo, cuius accuſator ab accuſando: vt no. gl. fi. & ibi Bar. ĩ. l. q iudicio. ff. de accu. cuius verba ſcripſi. §. c. proxi. Et adde, q̃ ſicut minor. xx. an. repellit̃ à teſtimonio ĩ cã criminali: vt eſt tex. iiñ. q. iñ. c. ſi teſtes. §. itẽ ĩ teſtimoniũ. ita & minor. xx. an. repellit̃ ab excuſando: vt dicit gl. ĩ. l. libellorũ. in ver. pupilli. ff. de acc. & Bar. ĩ. l. q accuſare. eo. ti. ¶ Sed nũqd, ſicut laic⁹. q̃ probet̃ accuſare clericũ admittit̃, ſi ꝓſequat̃ ſuã iniuriã: vt eſt tex. hic, ita clericus, q̃ ꝓhibetur accuſare laicos: vt in. c. ſicut ſacerdotes. ñ. q. vĩ. admittat̃ ſi ſuã, vel ſuorũ iniuriã ꝓſequat̃ dic q̃ nõ gl. eſt ſing. ĩ. c. laicos. ñ. q. vĩ. qđ eſt verũ, niſi ꝓteſtet̃, q̃ nõ intẽdit ad vindictã ſanguinis. ita dicit Io. And. in nouel. in. c. prælatis. ſup ver. querelã. de homi. in. vj.

Anto. Franci. ¶ An clericus poſsit accuſare laicũ de crimine ẽt cũ proteſtatione. q̃ nõ ꝓcedat ad pœnã ſanguinis: vide q̃ plenè habẽt̃ in. c. ſnĩam ſanguinis. ne cle. vel mo. & ĩ. c. repellant̃. & ibi p Io. de Ana. de accu. & videt̃ q̃ magna ſit ſuſpicio: qa ĩter eos videt̃ eſſe inimicitia, & vt plurimum ſolent eſſe adinuicem infeſti: vt ſentit tex. in ver. infeſtationes. in prę alle. capitu. repellantur. dic, vt ibi plenè tradi ſolet.

e ¶ Qui veniãt appellatiõe ſuorũ: ĩ caſu hui⁹ decr. Ad hoc vide gl. j. ĩ. l. ſi fœmina, q̃ eſt. l. pen. C. ad Turp. hic alle. p. d. Ab. q̃ dicit, q̃ illi intelligũtur, de qbus ĩ. d. c ſi teſtes. §. itẽ. le. Iuli. iiñ. q. iij. Et idẽ dicit Bar. ĩ. l. C. q accuſa. non poſ. & Pet. de An. in repe. c. canonum in. vj. prin. q. ĩ. xlvj. col. illi⁹. q. ver. ſolet dubitari. ſ. de cõſ. ꝓ qb⁹ ego allego caſum: nec q̃ ab eis: neque ab aliq̃ Canoniſta põderatũ in. c. de crimine. iũcto. c. de certis. xv. qõ. iij. ſed Bal. ĩ. l. negãda ĩ fi. C. q acc. nõ poſ. dicit, q̃ qñ fit mẽtio de ſuis, intelligitur de ſuis cõiũctis vſque ad quartũ gradũ. Pro q̃ facit. l. ad petitionẽ. C. de aduo. diuer. iu. & aut. Iniam. C. de epiſ. & cle. & gl. ĩ. c. requiſiuiſti. de teſt. & gl. ĩ. c. j. &. xĩ. q. iij. Sed Flo. ĩ. l. lege iu. ff. de teſt. vbi refert But. dicer. q̃ appellatione ſuorũ cõtinẽtur illi, q nõ cogũtur teſtificari vſq̃ ad qrtũ gradũ. &cę. Et q veniãt appellatiõe ſuorũ: vide tex. ĩ. c. fi. de ver. ſign. li. vj. & do. poſt. glo. ĩ. c. ſtudeat, cic. fi. l. diſt. Itẽ adde huc q̃ no. Bar. ĩ. l. fi. ĩ verſ. ſed q dicũtur, extranei ff. de priuat. delict. Que ãt dicãtur ſuę eccleſiæ: vide gl. & do. Ant. ĩ. c. ꝓ illorũ. q̃ ibi no. de p̃b. Qui aũt veniãt appellatiõe ꝓximorũ: vide op tex. ĩ. c. q̃is adulterñ. C. de adul. ita ad literam do. Bart. de bellẽzi. hic. Ego addo circa predicta vnã notabilẽ regulã, q̃ vbicũque ĩ aliqua lege, vel diſpoſitiõe fit mẽtio de ſe, vel de ſua perſona, vel ſimilibus verbis, q̃ talia verba cõprehẽdũt, nedũ perſonã propriã: ſed etiã alios, q̃s circa ſe neceſſariò habet putavxorẽ & filios, & ſimiles, tex. eſt de hoc nota. & fortè quem nunquã audiuiſti alias in. l. iñ. §. ſed quod diximus. ff. de pe. leg. & iſtam regulam didici à do. Iaſo. de Mayno Mediola, preceptore meo, dum Papiæ legeret. l. vt vim. ff. de iuſtitia & iure.

¶ Adde, q veniãt appellatiõe ſuorũ. d. de Ro. dec. ccccl x. de renũ. ĩ nouis. Ant. Făr. ¶ Qui veniãt appellatiõe ſuorũ. Dicas, q̃ ĩ hac materia accuſatiõis, de q̃ hic tractat̃, ſui dicũt̃ parẽtes, patroni, patronę, & eorũ liberti: frater, ſoror, ſocer, vxor, ſocrus, gener, nurus, vitricus, nouerca & priuignus q oẽs dicunt̃ ſui ĩ materia accuſandi vel ꝓſequẽdi iniuriã ſuã, vel ſuorũ, Itẽ ẽt amicus intimus venit appellatiõe ſuorũ: vt ſing. dicit Bald. ĩ. l. ĩ. xxñ. col. C. q ac. nõ pñt, de q̃ vide p Alex. ĩ. l. j. ĩ fi. ff. de pub. iud. & ĩ. l. ñ. ff. de accu. In alia ãt materia, q dicãtur ſui puta ĩ materia ſucceſsiõis: & trãſmiſsionis hæreditatis. Illa nõ adita: vel nõ agnita, dicas, q̃ ſui dicunt̃, q̃ ſunt ĩ ptã te teſtatoris, ſiue ei⁹, de cuius ſucceſsiõe tractat̃: vt inſti. de hęre. qua. & diffe. §. ſui aũt hęredes. &. §. ſed his pmittit ꝓtor. &, ĩ. l. vnica. C. de his, q añ apert. tab. Et gñaliter, q veniãt appellatiõe ſuorũ, vide p Bar. ĩ. l. cũ ſuæ. de leg. iiñ, & ĩ. l. ſi ita. ĩ. §. ea lege. ĩ vlt. co. ff. de ver. obl. vbi ponit q̃d de eccleſia: & vide p Spe. ĩ tit. de acc. ĩ. §. iiñ, ĩ prin. an & qñ deſunt filiñ, appellatiõe ſuorũ veniãt fratres, vel agnati: vide Paul. de caſt. ĩ cõſi. cccl ſ. & vide tex. in cle. cãm. iuncta gl. ĩ. ver. ſuorũ. & ibi p. d. Car. ĩ. j. q. de ele. vbi dicit q̃ ve

admittunt̃, laici ad teſtificãdũ, nec aperit iſte tex. ſi ſint alij teſtes, vel nõ: ſed poti⁹ indiſtinctè vr̃ excludere p illud verbũ aliquaten⁹. &c. Et q̃q̃ doct. alicubi nõ tãgãt, q̃ meminerim.

3 ¶ † Ego tñ ſoleo limitare hoc cap. qñ delictũ de quo cleric⁹ accuſat̃ fuit cõmiſſum ĩ loco, in quo eſt clericorũ copia. Quid em̃ ſi in villa vbi eſſet vn⁹ clericus: certè ĩpoſsibile eſt hoc caſu ꝓbare delictũ: & ſic ĩtelligẽdo hũc tex. ĩdiſtinctè remanebit ĩpunitũ: & dabit̃ clerico materia delinquendi: quare intellige, qđ tunc admittunt̃ laici in defectũ ad teſtimoniũ. Nã

a ex hac cã admittũtur aliâs inhabiles[a] vt ꝓbat̃ ĩ. c. fi. j. ti. proxi. facit. c. veniẽs. in fi. j. e. vide bo. tex. iũcta gl. ĩ ver. & ſi tres. ſ. de elec. cũ dilect⁹ ſaltẽ. qñ ex numero & qualitate teſtiũ non ſit preſumptio, q̃ velint dicere falſum: vt in ſimili dicit tex. ĩ. c. in fidei fauorẽ. de hęre. li. vj. Et vbi nõ põt haberi vera probatio, admittit̃ p̃ſumptiua: vt. ĩ. c. p̃tereà j. e. & in. c. tertio loco. &. c. lr̃is j. de præſump. cũ ſimi. Multũ tñ facit in cõtrariũ. l. proſpexit. ff. q & à quib⁹. Sufficit em̃ ita ſcriptũ eſſe. vj. q. iij. c. ſcitote. ſed rñdeo cũ hęc materia teſtiũ reperiat̃ à iure limitata mõ p̃dicto debemus, & nos in caſu noſtro ſic limitare. ar. l. nõ pñt. ff. de legi. &. c. cũ dilecta. de cõſir. vti. vel inuti. Et ineptum eſt regulam nõ fallere: vbi rõ natutalis ſuadet: vt eſt tex. iũcta gl. in aut. vt ſi prohi. ma. debi. & facit. l. ſcire oportet. §. ſufficit. ff. de excu. tu. vbi tex. arguit ex naturali iuſtitia.

4 ¶ † Scdò limito hoc ca. vt nõ procedat, qñ delictũ clerici dicit̃ notoriũ: vt tũc ẽt laicos admittere ad teſtim̃. tex. adduco. not. in. c. cum dilectis.[b] de purga. can.

b 5 ¶ † Tertiò limito, vt laici regulariter non admittant̃. ſ. ad plenam probationẽ faciẽdã: ſed ad indiciũ faciẽdũ ſic[c] ſaltẽ, vt ſubijciant̃ torturę. ar. in. l. cap. v. cũ ibi no. p Bar. ff. de adul. ibi gl. & ĩ. l. q̃ro. in fi. ff. de ędi. edic. & q̃ no. ĩ. c. j. ſ. de proba. & ſentit Inn. in. c. quoniã. ſ. eod.

c 6 ¶ † Quartã limitationẽ ſentit hîc Hoſt. vt ꝓcedat, qñ agit̃ de crimine crĩaliter: vt dixi: ſecus ſi ciuiliter, per. c. iij. ſ. e. & hoc dic procedere ẽt ſi agat̃ ad priuationẽ bñficij. nã & tũc dr̃ agi ciuiliter, p. c. iij. ſ. e. & ĩ. c. p tuas j. de ſimo. & qa propriè accuſatio tẽdit ad depoſitionẽ ab ordine: vt ĩ. c. qualiter & qñ. ij. de accu. Et pro hac limitatione eſt bo. tex. j. e. tàm ex lr̃is. Itẽ ſi agat̃ per viã inquiſitionis, vel denũtiationis. arg. in. d. c. tàm lr̃is. & qñ. ſ. eo. & ſentit hoc Fed. cõſi. xxiij. & facit, qa his caſib⁹ nõ agit̃ ad pœnã naturalẽ delicti: vt. d. c. qualiter & qñ. Nũqd aũt his caſibus admittant̃ laici ad accuſandũ,

d [d] ſicut ad teſtificandũ: vide q̃ dixi in. c. ex parte Adæ. ſ. e. ¶ Quintã limitationẽ ſentit gl. ij. hîc vt admittant̃ laici ĩ exceptis criminibus: ſed tu reſpectu accuſatiõis clericorũ dic vt plenè no. in. c. cũ. P. de accuſationi. &. ij. q. j. in primis. &. ij. q. vij. in ſum. reſpectu verò teſtimonij, an admittant̃ laici cõtra clericos in exceptis criminib⁹: dic, vt ple. leg. & no. in. c. per tuas. el. j j̃. de ſimo. vide ĩ. c.

7 in fidei fauorẽ. de hęre. li. vj. ¶ † Vlti. hîc quę rit̃, qa tex. admittit hîc laicos ad accuſationẽ clericorũ cũ proſequunt̃ ſuã, vel ſuorũ iniuriã, q̃ cõprehendãtur hic appellatione ſuorũ. Sol. vario mõ exponit̃ per doc. in caſu noſtro nõ reperit̃ hoc à iure determinatũ, & ad alios effectus multifariè exponit̃. Nã ſecũdũ Acc. illi dicũtur ſui, qui de eo teſtificari nõ pñt: vt no. C. ad Tur. l. pe. in fi. & vide per Spe. in tit. de accuſ. §. iij. in prin. Hoſt. dixit illos ſuos, de quibus habet̃. ff. de accu. l. j. &. ij. Goff. intelligit ſuos oẽs illos pro quib⁹ agere, põt quis actione iniuriarum, quaſi iniuria videatur ſibi illata: vt ſerui, filij, vxor. inſti. de iniur. §. patit̃. ff. de iniur. l. Itẽ apud labeonẽ. §. ſponſum. Itẽ ſi quis defendit mortem propinquorũ. l. hi tñ. ff. de accuſ. & ſic intelligit̃. iij. q. xj. c. neganda. Abb. verò dicit hoc poſſe intelligi de oĩbus cõſtitutis ĩ poteſtate, vel nõ dũmõ ſint in primo gradu. alleg. de ſen. excõ. ſi verò. Pe. dicit, q̃ in illis caſibus poterit accuſare, quibus ſine pœna poterit verberare. qui habent̃ in. d. c. ſi verò. Io. an. in addi. Spe. in. d. §. iij. dicit, q̃ omnes ſunt ſui, [e] pro quibus poteſt poſtulari, qui eſt de tertio ordine nõ poſtulatiũ & enumerant̃. ff. de poſtu. l. j. in fi. cũ lege ſeq.

e ¶ Quod putat

niunt ẽt procuratores & factores ad effectũ, vt dicaẽ locus nõ eſſe tutus ꝓpter metũ taliũ perſonarũ.

a ¶ Materiã huiꝰ decre. vide examinatam per Legiſtas in auth. q ſemel.in.iĩ. col.C.de proba. & ſi eſt cõmiſſa alicui examinatio teſtiũ nominatorũ:& ipſe ſemel examinauit nominatos,non poterit iterũ eos examinare.Ita dicit,d. Ant.ĩ.c.licet vndique,in fi.de offi.delega. & ita dicit determinari per gl.& do.ĩ.c,in cauſis.de off.deleg.Itẽ de intellectu huius.c, & vltra tertiam. vide multum latiſsimè per Hoſtiẽ. in ſumma.de dila. §. & q̃bus. circa princip. ver.vide tu tamẽ,ꝙ in ciuilibꝰ & ſeq̃ntibus.Idẽ vide,ꝙ latè ſcribit Lap. alle. lxxxvĩj.ſecũdũ quotã meã : vbi ponit latiſsimè,an diſpoſitio huius Decret. habeat locũ in cauſa matrimoniali.

✠SEBA. SAPI.

b ¶ Quod cãæ. Vide Albe.de Roſa.ĩ prima parte ſtatutorũ queſtio.ix.& Gemi ĩ.c.j.x,diſtĩ. Pet.de Anch.ĩ.c.j.vj.char. ver.his itaq; premiſſis.§.de conſtitutio.

c ¶ Vtrũ ſola renuntiatio ĩ ,cã ĩpediat quartã ꝓductionẽ cũ ſolẽnitate.d.Anto,hic cõcludit,qđ ſic:licet Inn. cõtra. ſed vide Spe.ĩ titu, de teſte.§. qualiter in.iij,colũ.ver.quarta autẽ productio. Et de hoc vide barto.in auẽ. at qui ſe mel.in.iiij. col. ver. circa ſecũdũ.C. de ꝓb. vbi diſtinguit an ante renuntiationẽ:vel concluſionẽ potuit teſtes ꝓducere:tunc nõ admittaẽ. Aut non potuit vel ignorabat ſe poſſe producere: tunc admittetur ad producẽdum cum hac ſolennitate legali.

Quod putat verum exceptis vltimis duobus ibi enumeratis:& enumerantur ibi hę perſonę:parentes,patroni,vel patronę,& eorum liberi:frater,ſoror,ſocer,vxor ,ſocrus, gener, nurus,vitricus,nouerca, priuignus,pupillus, furioſus & fatuus.Mihi placent omnia, præter iſtas tres perſonas vltimas:quia iſti nõ poſſunt dici ſui, ex quo ſibi non attinent : licet
8 aliâs illis ſit miſerendum & fauendum. ¶ † Et not.ex hoc,& ex tex.ꝙ licitè etiam de iure cano.quis proſequitur etiam criminaliter iniuriam propriam & ſuorum.facit.capit. & qui emendat.xlv.diſtinc.& vide quod not.in.c. ſi is qui prẽlatus.xxiij.qõ.iiij.& per docto.in.c. olim.de iniur.& in.c.grauis.de reſti,ſpol.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *An iſtud capitulum debeat intelligi quod vltra tertiã productionem non poſsunt quarto produci teſtes,niſi cum ſolennitate:an vero poſt tertiam dilationem.*

2 *In conceſsione ſecundæ & tertiæ & quartæ dilationis ſeruatur ſolẽnitas capituli,vltra tertiã & debet probare ſe fuiſse impeditũ in alia dilatione.*

3 *Teſtes producti in quarta productione conceſsa ſine ſolennitate probant, ſi non fuit contradictũ vel appellatum.*

4 *Teſtiũ receptio facta poſt concluſionem vale t:ſi ps non opponit.*

¶ CAP. XV.

a, INcauſis.[a] ¶ Legitur principaliter duobus modis ſecũdum lectu ram communem & verbis cõgruentem,hoc dicit. In cauſis eccleſiaſticis & ciuilibus poſſunt fieri tres ꝓductiones teſtium : quarta autem non admittitur abſq; ſolennitate legali. hoc primò. Super dictis teſtium poteſt poſt ipſorum publicationem publicè diſputari.hoc ſecundò. & duo ſunt dicta.ſecũdũ ibi:*& ſuper*. ¶ Nota primò quod cauſarum quædam ſunt eccleſiaſticę:quædam ciuiles.Eccleſiaſticę poſſunt dici dupliciter:vel,quia ſpectant ad eccleſiaſticum forum. Vel ſecundò dicuntur eccleſiaſticę ſpirituales & criminales. Ciuiles autem dicuntur illę,quæ aguntur in foro ſeculari. Itẽ quæ aguntur de rebus temporalibus. & vide bonam gloſſ.& plenam.xj.quæſtione prima. ſumma. ¶ Nota ſecundò quòd regulariter cauſæ eccleſiaſticæ regulantur in iudicio ad inſtar ciuilium.facit per locum à ſpeciali cle. diſpendioſam.de iur.& capitu.primo de iuramento calum.libro ſexto ¶ Nota tertiò ibi: *in legibus &c.* quòd cauſæ [b] etiam eccleſiaſticæ regulantur in iudicio ſecundum leges ciuiles, ex quo non contradicunt canonibus.& ſic tàm in ordinando:quàm in decidẽdo attenditur ius ciuile iuri canonico non cõtrarium Et pro hoc dicto eſt tex.in capitulo primo & ſecundo de noui operis nũntiatio. adeò,quod vbi ius ciuile expreſſè non deponit.poteſt tamen adduci per ſimile:vt notanter probatur in capitulo authoritate Martini.de conceſ.prębend.libro ſexto & loquitur de illa ſolennitate legali,quæ habentur in capitulo vltra tertiam ĵ.eodẽ. & originaliter in authen.eod.tit.§.quia verò. ¶ Vltimò not.qđ licet teſtes recipiantur in ſecreto in cap.venerabili ĵ.eodem de dictis tamen eorum poſteà poteſt publicè diſputari:vt hîc.Simile in electionis ſcrutino,quod fit in ſecreto:poſtmodum tamẽ publicatur,& ſuper eo publicè diſputatur:vt in capi.quia propter.cum ibi no. ſuprà de electio.& hæc potuit eſſe ratio dubitandi.Nam videbatur , quod deberet ſecretè piſputari de dictis,ſicut recipiuntur in ſecreto.Sed alia ratio imminet in receptione, quã in diſputatiõe: quia primo caſu dubitatur de falſitate ſuprà eodem capitu.ij. ſecundo verò
1 nõ. ¶ † Opponi.& videtur,quòd plures ꝓductiones poſsint fieri in cauſa: cum dilatio data ad productionem teſtium cedat commodo debentis producere. Nam dilatione pendente iudicis officium quieſcit. ĵ. de appellatio.capitul.ſignificante.& leg.ſiue pars.C. de dilatio. ¶ Gloſſ.metu contrarij:vt arbitror exponit text.ibi: *productiõem*.id eſt dilationẽ. Et ſic intelligendo de quarta dilatione. vnde intra primam ſecundam & tertiam dilationẽ poteſt quis toties teſtes producere , quoties voluerit: ſed quartam dilationem non habebit,niſi cũ omni ſolennitate.de qua infra eodem capitu.vltra tertiam.& hoc verum ſecũ
c dum glo.niſi obſtet renuntiatio [c] productionis teſtium, vel ſi multitudo teſtium eſt producta:tunc enim nedum quartam non habebit,ſed nec etiã tertiã,nec ſecundam ĵ.eo .c.ſignificauerũt.& c.ſi. cũ veniſſet.cũ ſi.¶ Deinde ponit glo.ſecundum intellectum,vt intelligatur in productione ſecundum ꝙ verbum ſonat , videlicet vt in cauſa non poſsint fieri vltra tres productiones teſtium: niſi cum ſolennitate legali:dicit tamen primũ ſeruari de facto.& illud dicit Ioann.Andrę. tenendum. Hoſti.plus placet iſte ſecundus intellectus:vt tres productiones fiant in vna dilatione. arg, ff.de verbo.ſignificatio.ter enixa.vide ibi litera dicit , quod non dicit dilatiotionem , ſed
d productionem: [d] quę ſunt diuerſa.Tres ergo fient productiones intra vnam dilationem.quarta fiet cum ſolennitate : quinta verò nullo modo fiet. Et dicitur prima , cum quis colligit teſtes ,quos poteſt habere & prę ſentat iudici eos:cũ verò colligit alios & eos prę ſentat,dicitur ſecunda:& ſic de tertia.So- d lent etiã à principio teſtes producẽdi nominari ſecũdũ eũ:qa forſan ei non eſt poſsibile ſic ſimpliciter prę ſentare : ſed productiones poſtmodũ debẽt fieri de noĩatis,& videẽ ſentire Hoſt.ꝙ intra quãlibet dilationẽ poterũt fieri tres productiones teſtiũ.Dñs Ant.apertè non eligit:ſed videẽ ſentire cũ primo intellectu gl.ille tñ intellectus ſi bene iura ponderanẽ,nõ videẽ procedere.Primò,qa nõ in oĩ caſu procederet.Finge enim , quod pars fuit impedita intra primam ſecundam & tertiam dilationem:ita, quod nullos teſtes produxit: dicemus ne,quod non habeat quartam dilationem,niſi cum ſolennitate legali:certè falſũ eſt:quia fruſtà tunc iuraretur,quod non didicerit teſtificata &c.patet ex forma.c.vltra tertiam.prę alleg.Tamen iſta vltima litera ſimpliciter denegat quartã ſine ſolennitate legali ergo nõ debet ĩtelligi ĩ dilatiõe.Itẽ ĩtelligẽdo tex.ĩ dilatiõe.ſequereẽ ꝙ tres dilationes ſim-

¶ Qũo ſumaẽ hoc verbũ ꝓductio, vide plene p.d.An.in c, vltra tertiã.ĩ.iiij. col.ver.venio ad ſedũdũ.q cõcludit cũ gl.& Bar.ĩ auẽ.at q ſemel.C.de ꝓb .& ĩtelligiẽ prout verbum ſonat:ꝙ tamẽ intellige,vt ibi. Et vide gl.j.incip. ĩducię.§.ſpatiũ.ĩ verſi. iudicãtes.& ver. q ſemel.iij.q.iij. & vide Io.And.ĩ ſua ſũ. de teſt.in ver.intra quot dilationes fũt teſtes producendi. & de hoc vide multum latè Archidia. in dicto,§.ſpatium in ſecunda col.vbi videtur tenere, qđ

in caſu huiꝰ decret. tm̃ debeat dari vna dilatio ſub q̃ multę fiãt ꝓductiões ſequędo Phili. Goff. & Hoſti. ĩ hoc.c.ſ3 poſteà refert, quod Tho. ĩ ſuo libello ĩtit. de dila. t3 ꝙ dabũtur plures dilatiões. & de hoc vide ꝓ Bal. ĩ.l.j. ĩ.j.co. C. de dila. vbi dicit ꝙ ſcđm canones ĩtelligũt tot dilationes: ſed ſecũ dũ leges intelliguntur multę productiões ſub vna dilatiõe. & vide gl. mag. verſus fin. in. l. in pecuniariis. ff. de ferĩs.

✠SEBA. SAPI.

a ¶ Fuiſſe. Vide Lapũ alle. lxxxĩ. ĩci. in cã matrimoniali vbi dicit, ꝙ qñ teſtes nõ ſunt examinati, nõ ĩpedit quarta ꝓductio. vide de hac materia. d. Georgiũ natã. ĩ rep. cle. ſæpe de verbo, ſignifica.

b ¶ Vide hic. d. An. ĩ ver. iĩ. ꝙ valet ꝓductio teſtiũ facta publicatis atteſtatiõibus, ſi ps nõ opponit. Et idẽ dicit do. An. j. eo. c. vltra tertiã. ĩ. v. co. ver. ſi aũt vbi limitat hoc dictũ. & ad idẽ eſt gl. ĩ ver. ꝓducere. ĩ cle. ĩ. de teſt. & vide. d. Ant. j. e. c. fraternitatis. ĩ. xxiĩ. colũ. ver. fallit quartò. an aũt valeat ꝓductio teſtium facta poſt terminũ aſſignatũ parte nõ opponẽte vide ꝓ Bar. ĩ. l. ante ſnĩam. circa fi. ff. de appe. & ꝓ Bal. ĩ. l. ĩ. C. de epi. aud. vide ad hoc Imol. ĩ. c. fraternitatis. j. eo. ti. q idẽ dicit, ꝙ do. An. hic & eſt rõ, qa taciturnitas ĩ iudicialibus ꝓ cõſenſu hr̃: vt eſt text. in. l. cum oĩdiꝰ. §. fi. ff. de fideiuſ. tu, & j. c. ĩ. de accu. ĩ. vj. Sed tu cõtra iſtã opi. inſtare potes vrgẽtibꝰ rõnibus, ꝓut tradit hic, d, Frã, de Aret. in ſuis recol. ſed tãdem poſt lõgiſsimã diſputationẽ tenet opi. cõem pro qua adducit tex. in cle. cõſtitutus. ĩ fin. de ele. iuncto. c. vt circa. eodem tit. in. vj. ¶ Adde Alexand. conſil. lxxĩ, iĩ. lib.

pliciter & ſine difficultate poſſent dari, tàm in cauſis eccleſiaſticis, q̃ in ciuilibus: ꝙ etiam eſt falſum: vt patet ex. l. oratione. & l. fin. ff. de fer. & ex notatis in. c. ij. de dila. vbi vide ꝓ gl. & ideò credo tex. intelligendũ prout iacet: & nedum intra vnam dilationẽ, ſicut ſentit Hoſtiẽ. ſed etiã in tota cã non pñt fieri vltra tres productiones teſtiũ: niſi cum illa ſolennitate legali. Et ita propriè loquitur iſte text. nullã faciens mẽtionem de dilatione: habens ergo vnam dilationem, vel plures ex cauſa, nunq̃ admitteret ad quartã productionẽ, niſi cũ illa ſolẽnitate legali. Et eſt ratio, quia ex iterata totjes productione eſt prę̃ſumptio, ꝙ fuerit percũctatus dicta teſtiũ: & quia fortè illi non probabant eſt inductus ad productionẽ aliorum, illos prius ſubornando: ideò exigit iuramentũ huius prę̃ſumptionis purgatiuũ.

¶ Et ex hac ratione infert, ꝙ ſi fecit plures productiones teſtiũ, ſi adhuc non fuerũt examinati, non habebit locum diſpoſitio huius ca. quia ceſſat ratio ſubornationis & dictorũ percunctationis. Idem ſi fuerunt examinati: ſed fecit iſtas productiones in actu cõtinuo, ita quod non potuit ſcire dicta illorum ante productionem, quã nunc vult facere. ar. in. l. cõtinuus actus. ff. de verbo. obli. intelligatur ergo tex. de tribus productiõibus cũ effectu factis. & ita propriè loquitur tex. in auţ. eo. §. quia verò. vndè ſumpta fuit hęc decre. & qñ interuallo facto poſt tres ꝓductiones, & receptionem productorum, vult facere quartã. Quid autem ſi nominauit multos teſtes, non tamen produxit omnes ſimul: ſed facit tres productiones: nunc vult facere quartam? dic quòd nõ admittetur ſine vlla ſolennitate: qa eadẽ eſt ratio, licet ĩ veritate non omnino. & ideò, quia potuit malitiosè plures nominare & figmentis dandus non eſt locus de diuor. c. quantò. Et pro prædicto intellectu facit auţ. at qui ſemel. C. de proba. quę vtitur hoc verbo productione. ſicut facit iſte tex. & ſunt ꝓdicta de mente Bart. in. d. auţ. at qui ſemel. licet nõ moueatur prædictis rationibus. ¶ Ex his habes clarè intellectum huius cap. & eius rationem. Et infero quòd ſi habuit tres dilationes: & ĩpeditus nõ potuit facere, niſi vnã vel duas productiones teſtium: & nunc probãdo impedimentum petit quartam dilationem: quod illa dabitur abſq̃ illa ſolennitate legali, ex quo non fecit tres productiones teſtium. Nam vt dixi, iure cauetur de iſta ſolennitate adhibenda ſolum in quinta productione, & non dilatione: & rationem prædixi.

2 ¶ † Sed quæro, nunquid dabitur iſta quarta productio ſeruata duntaxat ſolennitate illiꝰ c. vltra tertiam? Innoc. dicit, ꝙ non: ſed oportet, quod probet ſe impeditum fuiſſe. [a] & idem dicit in confeſsione ſecundæ & tertiæ: quia licet prima detur ſine grandi cognitione cauſæ: tamen ſecus in ſecunda & tertia. Aduerte hoc dictum Innocen. procedere capiendo productionem pro dilatione: ſed capiendo prout verbum ſonat, ceſſat hęc ſuppletio Inno. Ex quo enim eſt adhuc intra dilationem ſibi conceſſam poteſt facere quartam iurando ſolũmodò prout ibi dicitur. & ex hoc apparet, ꝙ iſte ſecũdus intellectus probabilior eſt, cùm iura canonica & ciuilia non

3 requirant in hac quarta productione, niſi illam ſolennitatem: vt patet hîc, & in. c. ſignificauerunt. & c. vltra tertiam j. eo. & authen. at qui ſemel. prealleg. & tamẽ in conceſsione ſecundę dilationis requirant aliam cauſę cognitionem: vt in. d. l. oratione. & l. fi. & not. in. d. c. ij. de dila. ergo debent intelligi hæc iura de quarta productione, & non de dilatione: cũ ſuper dilationibus ſit ſpecificè ꝓuiſum. arg. in. l. ſanctio legũ. ff. de pœ. dictum tamen Inn. eſt verũ in ſe capitur productio pro dilatione. ¶ † Quæro, quid ſi deſ quarta productio ſine ſolennitate, nunquid valent atteſtationes? Inno. refert opi. Quidam dicunt, ꝙ non: arg. c. ij. ſ. eo. in fi. Secundi dicunt contra, niſi fuerit appellatũ j. eo. ſignificauerunt. Tertij dicunt, qđ licet cõtradicaţ & appelletur, tamen ſine ſolennitate iſta, vel cum cauſa poteſt cõcedere quartam & quintam, niſi ſit concluſum & renuntiatum teſtibus: & dicta ipſorũ alteri parti ſint edita. nec aliter ſeruari debet hęc ſolennitas per. d. §. quia verò. vnde fuit aſſumpta hęc Decre. dicit tamen Inno. quod licet hoc videatur verum: tamen ſecurius eſt iudici nunq̃ dare quartã ſine ſolennitate: & dicunt iſti vltimi, quòd concurrentibus prędictis. ſ. concluſione, renuntiatione, & editione atteſtationum, non dabitur etiam ſecunda ſine hac ſolennitate. Nã eadẽ eſt ratio, ergo &c. de conſt. c. tranſlato. dicit tamen Innocen. ꝙ prædictus §. quia verò. non videtur facere vim in concluſione, vel renuntiatione: ſed ſolùm in editione facta alteri parti: vt tunc ſit ſeruanda illa ſolennitas. ¶ Aduerte. qa Innoc. & alij quos refert ſolum conſyderauerunt illum §. quia verò. ad corticẽ, & non aduerterunt ad iura canonica, quę magis ſpecificè prouident ſuper hac materia & declarant intrinſecam materiã illius §. qa verò. Vñ cõſyderãdũ eſt, qđ ĩ iure maximè nr̃o habemus aliquos terminos in dubio excluſiuos productionis teſtiũ: vt eſt concluſio in cauſa. nã poſt cõcluſionẽ ĩ cã etiam iſtrumẽta produci non poſſunt, fortius nec teſtes: vt probatur in. c. cũ dilectus. de fide inſtrument. nihil enim amplius poteſt produci qnod conſiſtat in iure, vel facto: vt ibi not. & in cap. paſtoralis de cau. poſſ. & proprie. ¶ Ex quo infero quod etiam ſi pars vnam, vel nullam teſtium productionem feciſſet: ex quo tamen permiſit in cauſa concludi, non eſt amplius locus productioni teſtium ẽt cum ſolennitate legali: & ſic malè dixerunt prędicti doc. quos refert Inno. vt. ſ. dixi. Idẽ dico de publicatione atteſtationum facta de conſenſu partium, vel renũtiatione, vt amplius non ſit locus productiõi teſtiũ ſuper eiſdẽ capitulis: vt no. plenè in. c. fraternitatis j. eo. & c. cũ veniſſet. Quando ꝙ verò iſti termini non interuenerunt in cauſa: ſed data fuit dilatio pro teſtibus producendis: & tunc ſi tenes primam lect. dic, ꝙ non debet dari quarta dilatio ſine illa ſolennitate legali quia eſt prę̃ſumptio, ex quo habuerit tot dilatiões & intra eas aliquos produxit teſtes, ꝙ fuerunt eorum dicta percunctata: vt colligiţ ex. c. vltra tertiam j. eo. & idem dic, ſi tenes ſecundã lect. vt hęc prę̃ſumptio oriaţ ex ſępe iterata productione teſtiũ ĩteruallo poſt modum interueniente ante petitionem quartæ productionis, vt ſic nõ admittaţ quarta productio ſine illa ſolennitate legali: nec cuiãdũ eſt, an editio actorum fuit facta alteri parti, vel nõ. de hoc eñ nõ curat ille tex. nec ſuper hoc ſe fundat. c. ſignificauerunt. & c. vltra tertiã j. e. ſed ſolũ ex ſępe iterata ꝓductiõe. Et ad §. qa verò. dic, vt ibi factũ narraţ: ſic eñ acciderat, vbi vltra tres productiões factas per alterã partẽ, altera pars habuerat copiã dictorũ teſtiũ, ſed idem ẽſt ſi copiam altera pars non habuiſſet dũmõ petens tres productiones prius feciſſet: vt patet ex rõne illius §. q hoc ponderat in princip. & ex iſto. c. & c. ſignificauerũt. & . c. vltra tertiã j. eod. titu.

4 ¶ Nunc veniendo ad quæſtionem principalẽ. ſ. poſitam, an valeãt
b atteſtationes [b] receptę in quarta productiõe data ſine ſolennitate legali. Breuiter cõcludo, ꝙ ſi non fuit contradictum & appellatũ, valent. videtur enim receſſum ab illa termino excluſiuo: ſicut in ſimili & fortiori caſu dicimus, ꝙ valet teſtiũ receptio facta poſt cõcluſionẽ, ſi non fuerit contradictum: vt not. do. de Ro. deci. v. dicam in. d. c. cũ dilectus. Item de communi conſenſu partium poſſunt acta incidi, & de nouo oĩa produci: vt. l. acta. ff. de re iud. Facit. c. cũ cãm j. eo. & ꝙ not j. eo. c. præſentata. Et hęc ſunt etiã de mẽte dom. An. hîc ſi aũt fuit cõtradictũ & appellatũ nõ tenebũt atteſtatiões: qa ſicut eſt legititima cã appellãdi: ſi denegaţ quarta productio cũ ſolẽnitate. d. c. ſignificauerũt: ita & fortius videţ legitima cã appellandi, ſi concedatur ſine ſolennitate: cùm ius hoc dicat. &cætera.

ex alb. nº 4. colligq. qualet 4ª productio abſq; ſolemnitate Vniuerſitas te legali conceſſa parte tũ non opponente. Innoc. & cõẽ omneſ. h. & Areti nº 9. & felin. 4. dicunt hanc comu. ſeq; Bart. in auth. atqui ſemel. nº 11. C. de probatio. Capel. Toloſ. deciſ. 199. Jaſ. in 2ep. l. admonendi. nº 12. cum alys. ff. de iur iur. q allegat gl. Xb. producẽtem. 2. de teſtib. hoc tenentem.

a ¶ Pro intellectu huius decre. vide omnino quæ notauit do. Barto. de bel len. post dom. Anto. in capi. in nostra in tertia colum. infra eodem vbi po nit an testes reducantur ad concordiam quando sunt in numero impari. Item vide singu. cautelam ad saluandos testes à periurio quam tradit glo. fin. in cap. Artaldus, in ver. me sciente, octaua quæstione tertia. & vide qđ ibi notaui. & quod not. domi. Anto. in ca. cum ecclesia. §. nos igitur. in. v. co. de cau. poss. & pro prie. & vide in materia huius Decret. notabilia verba, q̃ scribit Imo. post. d. Ant. in cle. j. super glo. in versi. simul. de ap. & vide glos. fi. quæ est in verbo pariter. & quod no ta. do. Ant. in. c. bonæ, el. j. de elect. Itẽ vide tex. & glos. in cap. nihil obstat, de verbo. significatio. & glos. in verbo ve ritas. in capi. dudũ. de conuer. coniu. & text. in capitu. quotidiè. de conse. dist. ij. Adde huc in ma teria quod no. Bal. in lege videndum. ff. de peti. hære. Ange. in. l. antiqui. ff. si pars hæredi. penu. glos. in lege in operis. ff. loca. Bar. in. l. si plures. ff. de iniu. Cy. in. l. testium. in v. colũ. de testi. vbi etiam Bal. dicit, qđ si vnus testis dicat aliquem fuisse pręsentem: & alter neget, reducuntur ad concordiã: vt vnus intelligatur de pręsentia corporali, & alius de præsentia intellectuali: & ibi etiam vide Bald. in ij. colum. vers. modo hic insurgit dubium. Et idem dicit Bal. Ang. Imol. in lege hęredes palam. in princi. ff. de test. Imol. in. c. cum oporteat. de accusa. Item scias, quòd si testes deponunt: & vnus per verbum adfuit cum. d. & alius abfuit cum. b. gratia contrarietatis euitandæ, fiat concordia: vt ille qui deposuit per verbum adfuit: intelligatur depo suisse per. b. scilicet abfuit. ita dicit Bart. in. l. quoties. C. de dign. libro xij. Item scias, quòd si vnus testis dicat homicidium fuisse tali die commissũ, alius alio die, inducuntur ad concordiam: vt vnus intelligatur de die, in quo fuit manualiter commissum: alius de die, quo fuit habitus tractatus homicidij. tex. est sing. in capitu. periculosè. de pœniten. distinctio. prima & ibi glos. quem tex. etiam alleg. glos. hic. Item si vnus dicat, quod Titius erat frater Sempronij: alius dicit, quod erat filius fratris: propter euitandam falsitatem reducentur ad concordiam: quia propter euitandam falsitatem filius fratris poterit dici frater secundum Barto. in lege lucius. §. quęsitum. de legatis tertio. Et pro hoc dicto facit quod latè sumendo, filia fratris mei, dicitur soror mea, tex. est in capitu. quęritur. xxij. quęstio ne secunda. Item si instrumentum dicit, quod fuit actum die, xj. Ianuarij. & testes probant, quod eadem die partes aberant: an saluetur, vt dicatur actum fuisse die. xj. Ianuarij: scilicet exeunte Ianuario, non intrante: vide pulchrè per Bald. tactum in extrauagan. de pace constan. super ver. die lu ne exeunte Ianua. & vide eũdem in eadem extrauagan. super ver. opizoni. in fin. vbi omninò vide. Et adde, quod si testes deponũt filiũ institu tũ ĩ maiori filiũ ĩ minori: & alij tres dicãt eos ęqualiter ĩstitutos reducũtur ad concordiam: vt illud verbum ęqualiter, intelligatur de tempore, quo fuerunt instituti: & sic referatur ad tempus non ad quantitatem portiõis ita dicit Barto. ĩ. l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. & vide omnino in hac materia concordię testium. Bald. in prima constitu. C. §. in quibus. & Butri. in. l. optimam. C. de contrahen. & committen. stipula. & vide Bart. in lege stipulatio ista. §. hi quoque. ff. de verborum obligationibus. Facit ad hanc materiam. tex. cum glo. in ver bo. iuri communi. in cap. cum dilect⁹. de consuetud. Item adde quod. do. Anto. in capit. transla to. in fin. ij. col. ver. no. pro concordia, de constitu. & ĩ eo. capitul. in. iij. colũ. versi. not. vt salues testes: & qualiter concordentur testes, quorum vnus dicit, quòd fuit infra annum, alius in tra annũ: vide domi. Anto. in capit. plerunque. in pen. colum. ver. no. pro concordia. de rescri ptis. Et de ista geminatione actus ꝓpter concordiam testium vide quod not. domi. Anto. in capit. eam te. in. iij. columna. in versic. expediam. de rescri ptis. Itẽ adde huc Barto. in lege si sta tua. ff. de iniur. vbi dicit, quod si vnus ex testibus produ ctis dicit, quod fuit factum ĩ ostio, alius dicit, quòd fuit factum iuxta ostium reducuntur ad con cordiam: exponen do verbum in pro verbo iuxta. & ille qui dicit factum in ostio: intelligatur, id est iuxta ostiũ. Item adde huc qđ not. Imol. in lege di uortio. in princip. ff. soluto matrimonio. dum loquitur de testibus deponẽ tibus factum fuisse tempore guerrę. Item si, testis deponit, quod Sempronius possedit agrum Titij tali tempore, non propterea vitiatur eius dictum: licet alij testes dicant, quòd illo tempore ager non erat Titij: quia saluatur dictum illius testis: dum dicit agrum Titij, scilicet, qui modo est Titij: licet tunc temporis non esset. Ita determinat domi. Anton. in capitu. omnes in vltima columna prima distinct. Item adde in hac materia concordiæ testium, qđ not. Barto. in lege prima in princip. primæ columnę. versic. & pro hoc po test sustineri. ff. de operis noui nuntia. & Do. xx. distinct. in sum. in fin. & ipse idem Do. in capi. quanuis. vltra medium. xxj. distin. & quod not. idẽ in capitu. lator. in fin. xxiij. distinc. Item vide quod not. domi. Anto. in ca pi. dilecti. in princip. vltimæ colum. de except. & in capi. cum vintonien sis. in princi. penul. colum. de elect. vbi ponit de concordia testium, quan do vnus dicit, quòd fuit primus, alter dicit, quod fuit tertius. Item adde ꝓ testes probãt, licet in modico inuicẽ discordẽt. ita determinat. d. Anto. ĩ. c. ij. circa fi. de reg. Itẽ adde, ꝓ si vnus testis dicit: ꝓ ꝑcussit cũ petra: alter dicit ꝓ cũ saxo; isti testes sunt cõcordes. vt no. Do. ĩ. c. si quis viduã. l. dist.

b ✠ SEB. SAPI. ¶ Deponebant. Aduerte, ꝓ Aret. in consi. lxxj. incip. di ligenter. in pe. col. dicit, quod docto. hic volunt, quod quando vnus testis alteri contradicit, non solum vnus enẽruat dictum alterius, sed etiam vter que punitur de falso & istam opi. dicit esse communem: tamen dubitat: vt ibi per eum. In contrarium tamen vide Bal. & Alex. in. l. duobus. §. fi. ff. de iure iur. & Alexand. in consi. clxxx. in vlti. colum. in. ij. volu.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

2 *Vniuersitas non debet excommunicari: sed omnes de vniuersitate bene possunt.*

2 *Testes deponentes contraria circa actum iterabilem & per multiplicitatiõem actus: si possunt reduci ad concordiã, sunt reducendi, nisi per cõfessionem partis, vel testiũ apparet de vnitate act⁹.*

3 *Concordia circa testes est facienda etiam vbi pars produxit plures & meliores testes.*

4 *Testes producti ab vna parte & instrumenta, vel priuilegia, & vnus testis tantũ, semper reducendus est ad concordiam.*

5 *Testes, an reducendi sint ad concordiã, vt probent: an, vt euitent pœnam periurij.*

6 *Iudicandum est pro reo in dubijs.*

¶ *CAP. XVI.*

a ¶ *Si* fieri põt concordãda sũt dicta testium, quę videntur cõtraria. vel summa speciali⁹ sic. *Si quis probat actum gestum* post appellationẽ, & aduersari⁹ probat, ꝓ añ, pręfertur prima probatio: & actus iudicatur non tenere, nisi secundus probet, quòd ante omnem appellationem. Primò decisè narrat factum. Secundò diffinit ibi: *cum constet.*

¶ Casus literalis. Quidam præpositi & cano nici sui ex vna parte, & Archiepꝰ ipsorũ ex al tera super quadã snia excõicationis cãm ha bebant adinuicẽ: ex vtraq; parte testes produ cti fuerunt. tãdem cã delata est ad dñm Papã vnde ipse testibus examinatis dicit, quod te stes capituli iurati dixerunt, ꝓ sententia excõ municatiõis lata fuit post appellationẽ. Et te stes Archiepiscopi simpliciter iurati dixerũt quod sententia excommunicationis lata fuit ante appellationem. Papa verò dicta testium volens interpretari benignè, ne periurij no tentur reatu: decreuit sententiam illam non tenere: quia vtrunq; esse potuit scilicet, quod & ante snĩam extitit appellatũ: & sup illa de ponant testes capituli. Et post eãdẽ snĩam ite rũ fuit appellatũ, & super illa deponũt testes Archiepi. & sic diuersum tꝑs ĩpedit contra-

1 dictionem testium. Ber. ¶ † No. ꝓ licet vniuersitas non debeat excommunicari. c. roma na. §. in vniuersitatem. de senten. excõ. li. vj. in singulos tn̄ de vniuesitate ferri põt, licet nemo excipiatur: vt puta excõicamus omnes ca nonicos talis ecclesiæ. Ratio diuersitatis col ligitur ex capi. si sententia. de sententia excõi. li. vj. intellige tamen, ꝓ omnes singuli sint ca paces. hoc dico propter no. in. d. §. in vniuersi

2 tatem. ¶ † No. ij. vnam bonam & notabilem regulam: ꝓ vbi testes actoris & rei videntur deponere contraria circa actum iterabilem, & per præsumptionem multiplicitatis actus possunt reduci ad concordiam: reduci debẽt & tunc præsumitur actus multiplicans. & sic intelligendi sunt testes deponere super diuer sis actibus, vt hîc. quod intellige, nisi constaret de actus vnitate per confessionem partiũ vel ex dictis ipsorum testium. Primum probatur in. c. cùm Ioannes. de fide instrumẽt. vbi est bo. tex. Secundum probatur ex dictis illorum testium, qui deposuerunt contra Su-

b sanam. Nam ex eo, quod deponebant[b] de eadem hora, colligebatur vnitas actus: ideò diuersitas in loco cõmissi adulterij induxit cõtra eos præsumptionẽ falsitatis: nec facta fuit pręsumptio multiplicitatis actus. De hoc vi de glos. not. iij. quęstione. ix. c. nihilominus. Et ex illa glo. colligitur, quòd similis concor dia fit fienda alio non obstante ĩ testibus eiusdem partis: quòd apertè sentit Ioan. An. in ad ditio. Specu. eodem titu. §. iam de interrogato rijs. versicul. quid si vnus testis. quod nota.

¶ Item no. quòd si testes vtriusque partis reducuntur ad concordiam, intelligendo quod deponant super diuersis actibus, non solùm euitant periurium, sed etiam probant illos di uersos actus super quibus pręsumptiuè depo nunt, ex quo super quolibet actu datur plena probatio: vt hic apertè probatur, dum denun tiatur excõicationem non tenuisse propter appellationem præcedentem. Ex quo infert, ꝓ si per duos testes probẽ, ꝓ cõmisisti adulte rium ĩ tali loco: per alios duos probem quòd

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ↝SEBA.SAPI.¶Non præſumantur.Quod non preſumatur plura litas actuum vide d.Iaſ.in.l.j.colum.iij.C.de bon.poſ.ſecundum tabul.

b ¶ Vtrum à diuerſa parte producti,reducantur ad concordiã,ſi inter eos eſt diſpar numerus. Adde ꝙ opi.glo.ĩ.d.c.cũ cõtingat,ſequit Inno.ibi & Car.ibi & Bal.ĩ.j.conſt.C.§.quibus.& Bar.in.l.inſulã.§fructus.ff.ſol.mat.

& eã reprobat hic ſequẽdo.d. An,ſed Imo.ĩ.l.inter ſtipulãtẽ.§.j.de ver.obl. dicit,ꝙ in practica ſeruareť opi.Inn.in d.c.cũ cõtingat.ſed de iure cõtraria eſt verior. Et idẽ dicit ipſemet hic ſubiũgẽs vnũ verbum,ꝙ mihi plus placet,cꝫ oẽ ꝙ ab alijs dicit. Dicit em̃, ꝙ ẽt, qñ eſt diſparitas in teſtibus.fiet concordia nõ ſolũ ꝙad euitãdũ periculũ falſi ſed ad probationẽ faciẽdã: pro parte tamen quę producit pauciores nõ fiet talis cõcordia:& ita intelligať gl.ĩ.d.ca. cũ contingat.Et ita ꝙ plures produxerit teſtes,obtinebit & oẽs hinc inde ꝓducti excuſabunť à ꝑiurio & hãc opi. crede veriſimã. & adde hic Bal.in.l.in ſulã.in princ.ff.ſol. matri.vbi ſequit dictũ Inn.ĩ.d.c.cũ cõtingat. & vide etiã Imo.ĩ.d.l.inſulã.& illa opi.Inno.ĩ. d.c. cũ cõtigat,ſequitur Pau.de caſt.ĩ.l.ñ. §. creditũ. ff.ſi cer.pe.

c ¶ Adde,qñ teſtes reducãtur ad cõcordiã Rom.cõſi. cccj. Pe.de Anch.conſi. ccvñ.Ro.con.clvñ. vbi quando nõ ſũt reducendi ad concordiã,necvt ꝓbẽt: nec vt falſũ euitẽt. Anto.Franciſ.

¶ De hmõi cõcordia teſtiũ dicas vidẽda eẽ,q̃ Bar. poſuit & poſt eũ Ale. ĩ.l.ñ.§.creditũ, ff.ſi cer.pe.ĩ illa.q.de teſtibus deponẽtib⁹ aliqd eẽ factũ ante guerrã,& aliq ẽt de pœnũt.ꝙ fuit factũ poſt guerrã:& nihilominus teſtes concordãt:ſed nõ ad finẽ,vt ꝓbẽt ſed ad finẽ vt euitẽt falſum ꝓ q̃ et vide Bal.ĩ.l. teſtiũ.C,de teſti.ĩ illa.q. qñ teſtis dicit actui,de q̃ teſtificãť fuiſſe pñtẽ Titiũ: & Titi⁹ examinat⁹ negat ſe fuiſſe pñtẽ an teſtes dicanť cõtrarij ita, vt nõ poſſint concordari.& concludit,quod poſſunt & debent concordari: non ad finem,vt probent:ſed vt euitent falſum. probare autem non poſſunt: quia ex eorum dictis primo aſpectu contrarijs redditur probatio dubia q̃ non releuat probantem.c.in pñtia.de proba.l.nec ꝓ natales.C,eodẽ titu.

¶ Et hoc tenet expreſſè Bal.in.l.in exercendis.in.j.col.C.de fid.inſtru.&

commiſiſti in alio loco:probatum eſt adulterium bis fuiſſe commiſſum:quod apertè ſentit Ioann.Andr.in loco præallega. in Specu.

¶ Nota quòd in dubijs ſemper fienda eſt benigna interpretatio: & illa dicitur benignior ꝓ quã qs euitat pœnã,ſeu delictũ. Hoc ĩtellige,niſi imineat ꝑiculũ aĩę :qa tunc illa eſt benignior,q̃ eſt tutior animæ:vide bonã glo.& no.ĩ.c..vno.de ſcru.facit.c.iuuenis.de ſponſa. & de hoc aliqdj.

¶ Venio ad gl.q̃ prĩò colligit ar. ꝙ teſtibus cõcordãdis ſaltẽ quoad ſenſum, ſi nõ pñt cõcordari quo ad literã:vt hîc optimè ꝓbať. Nõ em̃ reducũtur ad cõcordiã reſpectu eiuſdẽ actus,ſed reſpectu diuerſorũ: & vide in hoc bonam gl.in.c. dudum .de conuer.coniuga. ſuper verſic. ſubſtantia.&.ff.de verb. obligatio.ſtipulatio iſta.§.hi quoque.

3 ¶ †Sed contra hoc oppon.videtur enim,qđ data contrarietate teſtium non debet præſumi actus geminatus cùm facta non præſumatur [a].de offic.delega.capitu.cum in iure. cum ſit potius ſtandum melioribus, ſeu pluribus teſtibus:vt in.c.in noſtra j.eodem. Solu.gloſſ. j.in.c.cum contingat.s̃.de offic.delega. mirabiliter limitat & reſtringit iſtum text.quando probationes ſunt omnino pares. [b] Si autẽ alia ꝑs haberet plures,vel meliores teſtes tũc producerent contraria.Idem ibi ſentit.Inno. licet non multùm firmet.ſed Barto.ſequitur in lege ſecunda.§.creditum.ff.ſi certum petatur & domi.Cardi.hîc.Sed gloſſ. in dicto capitu.in noſtra:ſentit contrarium,vt indiſtinctè fiat concordia: ſi fieri poteſt.ſed in defectum recurrendum eſt ad qualitatem teſtiũ: idem tenet gloſſ.not.iiij.quæſtione. iij. ſi teſtes.& ſequitur domi.Anton.hîc.Et hoc plus mihi placet:tum,quia litera iſta loquitur indiſtinctè:tum quia ratio literæ, ne teſtes periurij reatu notentur ſemper militat, ſiue teſtes alterius partis ſint plures, ſiue meliores. Non obſt.ſi dicatur,ꝙ actus pluralitas non p̃ ſumitur:vt in contrario. Fateor enim quòd non preſumitur ſimpliciter alio non apparẽte.ſed hîc oritur preſumptio ex probationibus factis. Et pro hoc tex. ibi quia vtrunque eſſe potuit,&c.& ad hoc ego [c] allego tex. no. in capitu.cum Ioannes. de fide inſtrumen.

¶ Ibi enim probationes erant inæquales & nihilominus facta fuiſſet concordia per geminationem actus:niſi per confeſsionem partis conſtitiſſet de ipſius vnitate: vt ibi patet expreſſè. ¶ Ex his habes modum reducendi teſtes ad concordiam. ſunt & alij modi non ita difficiles: puta intelligendo vnum teſtem propriè: alium impropriè: vt quia vnus deponit de poſſeſsione:alius de detentione: intelligitur enim quod ille deponat ſup poſſeſsione impropriè dicta id eſt ſuper detentione: vt not.in dicto.§.hi quoque.& facit optimè capitu.cum dilectus.de conſuet.Quandoque fit concordia eximendo partem à toto. exemplum in lege prima.§.ſed & quod. ff.de his,qui deie.vel effu.Quandoque per repetitionem.Exemplum. Titius depoſuit Sempronium eſſe debitorem Martini in centum. interrogatus quomodo ſcit:reſpondet quod tali die promiſit quinquaginta:&tali die centũ. intelligitur enim ne ſit ſibi contrarius, quod promiſit ſibi centum repetitis illis quinquaginta:& ſic de ſimilibus.& vide Barto. in lege ſecunda.§.creditum.ff.ſi certum petatur.&

4 aliquid in lege Labeo.ff.de ſupp.leg. ¶ †Sed nunc quęro vtrum hęc concordia maximè ꝑ geminationẽ actus ſit fienda circa teſtes vni⁹ partis tantum,ſi adinuicem diſcordant?dic,ꝙ ſic:vt apertè ſentit gl.in.d.c. in noſtra. &.iiij. quęſtione tertia capi.ſi teſtes. & aperti⁹ in dicto capitu.nihilominus.iij.quęſtione.ix. quę notabiliter dicit,quod illi duo teſtes,qui depoſuerunt contra Suſanam & diſcrepauerũt in loco,fuiſſent reducti ad cõcordiam pręſumendo geminationem actus: niſi depoſuiſſent de eadem hora, ita quod non potuiſſet fieri in diuerſis locis.Idem vult apertè Ioann. Andr.in addi.præallega.vbi dicit,quod ſi volo probare matrimonium contractum induxi duos teſtes, & vnus dixit, quod fuit contractum in vno loco: alius dicit,quod in alio eſt præſumptio, quod deponant de diuerſo contractu: ne periurij reatu notentur. facit quod ſupra dixi,vt intelligatur dictum vnius propriè: & dictum alterius impropriè.& notat in dicto.§.hi quoque. Item ſemper ſubeſt ratio huius literæ. Et idem credo in priu.legijs & inſtrumentis ab eadem parte productis:licet Ioann. Andr. aliud hîc dicat per leg.

d ſcripturæ.C.de fide inſtrument. Sed certè [d] primum eſt verius ex quo poſſunt ad concordiam reduci: vt eſt text. apertus in capitul. inter dilectos.de fide inſtrument.& tenet dominus Antoni.hîc & ad leg. ſcripturæ. & ad capitu.imputari infra de fide inſtrument. dicit,quod loquuntur in aperta repugnantia.facit capitu.nihil ob.infra de verborum ſignificatione.Idem dic [e] de dicto vnius teſtis,vt reducantur ad concordiam, ſi fieri poteſt per

f rationem huius literæ [f]: vt fiat benigna interpretatio, & vt periurij reatu non notentur.& ſentit gloſſ.præallegat. & Bartolus in in dicta lege Labeo. facit gloſſ. in dicta.§.hi quoque. ¶ Aduerte tamen ad vnum notabile, quod licet fiat concordia inter teſtes vnius partis & alterius: non tamen fit inter dictum teſtium & confeſsionem producentis. vnde ſi dicta teſtium ſunt nimis generalia neceſſariò non concludentia intentũ partis producentis:tamen non fit reductio ad cõ

g feſsionem partis. [g] quia pars non potuit in ſuum fauorem confiteri decimaquarta quæſtione tertia in princip. Ita dicit Innocent. in capitu.cùm contingat.de officio delegati. & ſequitur Bartol. in dicta lege ſecunda.§.creditum. Ad hoc ego allego text.not.in capitu. in prẽſentia.de proba.dico tamen,quòd cùm confeſsione partis aduerſæ in his, in quibus potuit ſibi præiudicare, bene fit concordia, vt apertè probatur in capitulo cùm Ioannes

5 præallega. ¶ †Sed eſt notabile dubium,nunquid teſtes

pro iſta.q.adducebat ſubtiliter dom. Franc.de Are. tex. ſing.in.c.licet cãm. in ver.ꝑ quod,&c. cũ glo.s̃.titu.j.

d ¶ Vtrũ diuerſę ſcripturę contrarię reducantur ad cõcordiam. & ꝙ ſic,tenet Bar.in.l.fi.§.lucius. ff.de condi.indebi.

e ¶ Et adde huc tex. in.§.qui faſo,vel variè.iiij.q.iij.

↝SEBA.SAPIA.

f ¶ Huius literæ.Idẽ ſentit Bart.in.l.j. in prin.co.j.ff.de ope. no.nuntia.vbi reducit ad concordiam dictũ vnius teſtis,q primò dixerat ĩ palatio epiſcopi:poſt eà dixit ĩ hoc palatio. vide ibi Alex. & Moder.

↝SEBA.SAPIA.

g ¶ Ad cõfeſsionẽ ꝑtis. Vide Ab.ĩ.c. cũ Ioannes.j.de fi. inſtru.latà Feli.ĩ.c. cũ contingat.s̃.de offi. deleg.Alex,in.l.inter ſtipulantẽ,ff.de verbo.obli.

quid teſtes per geminationem actus reducant ad concordiam, etiã vt probẽt: an vt euitent tm̃ periuriũ. Gl. hîc in ver. itẽ eſt hic ar. vr̃ ſentire, ꝙ nõ. collegit em̃ ar. ex tex. ſ. quod dubia ꝓbatio nõ ꝓdeſt ei, q eã iduxit: certè hoc dictũ ꝓcedit nõ reſpectu Archiepi: ſed reſpectu canonicorũ. hęc gl. eſt contra tex. cũ per ſuam probationem & interpretationem, quæ fit, pronuntientur non excõmunicati. & ſic obtinent intentionem ſuam. Sed fortè habuit reſpectum ad eũ qui ſtat pro actu, cui incumbit neceſsitas probandi. Nam gl. intel ligit iſtum tex. vt patet ex ſequentibus, quod Archiepiſcopus erat actor vnde ſua probatio tanquam dubia non ſibi profuit. ¶ Sed aduerte quicquid ſenſerit glo. in hoc ſunt dubitationes maximę ꝓpter dicta Legiſtarum in. d. §. creditũ. &. d. Ant. multùm hîc inſtat: ſed breuiter puto ſic dicendum: quòd per reductionem teſtium ad diuerſitatem actuum non remanet integra probatio ſuper quolibet actu. & tunc fit reductio: non vt probẽt: ſed vt euitent periu-
a rium: vt no. Ioan. And. in addi. Specu.[a] pręalle. & Fede, conſi. clxij. exemplum, quando teſtes remanent ſingulares. ad hoc cap. licet. de proba. &. c. cùm dilectus. de elect. vt ſupra dixi. Aut remanet integra probatio ſuper quolibet actu: & tunc ſi eſt certa & clara probatio ſuper quolibet actu fit reductio etiam, vt probẽt. tex. eſt hîc
b & ſentit Ioann. Andr. in prædicta addi. Si verò probatio [b] eſt ęqui uoca, ſeu neceſſariò non concludens intentum producentis: & tũc non probat. ad hoc. c. in preſentia ſuprà de probat. & optimè probatur in. c. inter dilectos. præalleg. §. cæterum. vbi priuilegium: qđ videbatur contrarium fuit reductum ad concordiam: non tamen in aliquo profuit producendi ratione prædicta: idem dic in teſtibus eadem ratione. & per hoc habes hanc materiã clarè expeditã.
c ¶ †Vlterius ex gl. iſta colligitur argumentum, quod in dubijs pro reo iudicari conſueuit. Et ex hoc ſentit, vt prædixi Archiepiſcopum hîc fuiſſe actorem, quaſi prouocauerit ad iudicium petendo ſuam ſententiam confirmari: vel aliquid ſimile. Et hoc placet Gof. ſed Hoſt. contradicit dicens ſe habere notitiam facti, ſcilicet quod canonici procurauerunt ſuper iniuſta excommunicatione: ſed ego quo ad intellectum huius cap. nullam vim in hoc facerem. Nã vt patet per prædicta in quolibet intellectu procederet diſpoſitio huius capit. nec Papa fundat ſe ſuper fauore rei: ſed ne teſtes reatu periurij notentur: & canonici obtinuerunt hic: nõ quia eſſent rei vel actores: ſed quia patuit excommunicationem latam poſt appellationem. ¶ Sed op. nunc contra prædicta & contra text. & videtur, quòd in dubio Papa potius debuit interpretari hos excõicatos: quia illa pars erat tutior propter periculum animæ euitandũ gloſſ. hîc in vltima ſui parte inſtat multum: & concludit hoc fuiſſe factum ne teſtes reatu periurij notarentur. Excõmunicatis em̃ poteſt prouideri impendendo eis poſtmodum abſolutionẽ ad cautelam. Hæc ſolutio gloſſ. impugnatur per docto. quia eodem modo euaſiſſent periurium, ſi pronuntiatum fuiſſet bis ſententiatum & ſemel appellatum. Quare ergo præſumpſit potius bis appellatũ & ſemel ſententiatum, q̃ ecõtrà? Io. an. ſoluit duobus modis, quod fortè conſtitit bis appellatum: & ſic Papa arbitratus eſt vnam prędeceſsiſſe ſententiam: aliam fuiſſe ſecutam. Vel ſecundò communius ſolent partes iterare appellationem, q̃ iudices ſentẽtiam: ideò, &c. vt eſt regula, inſpicim⁹ ĩ obſcuris quod eſt veriſimilius: vel qđ plerũq; fieri conſueuit. de reg. iur. li. vj. Vel ſecundũ Hoſtien. & Tan. fuit hoc ĩ odiũ irregularitatis: qa canonici poſteà celebrauerãt. & licet fortè excõicatio ſit fauorabilis, irregularitas tm̃ odioſa. vel ſecundũ Inn. & Abb. hæc benigna interpretatio: vt excõicatio poti⁹ non teneat, eſt fienda in foro iudiciali. contrarium procedit in foro animæ. ¶ Ex prędictis habes varios modos interpretandi in facto dubio. Primò, vt quanuis factum ſit odioſum & pœnale: recurramus ad id, quod eſt veriſimile facit capi. literas. de pręſum. Secũdò, vt euitetur delictum facit. c. abſit. xj. q. iij. Item no. quod in dubio debemus interpretari, vt quis non inciderit in irregularitatem eſt enim pœna iuris poſitiui. facit. c. is qui. de ſenten. excõ. li. vj. plenè per Inn. & Hoſt. in. c. ad audientiam. de homi. ſed reſpectu excõ
c municationis [c] eſt dubiũ. Nam ex verbis Hoſtiẽ. & Tanc. infertur, vt in dubio potius interpretemur eam tenere. Innocent. videtur hoc velle in foro animę: ſed non in iudicio. ¶ Ego crederem, quod quatenus agitur de pœna excommunicationis: vt puta, an valeat collatio beneficij medio tempore facta: vel an ſit dignus pœna: quia non eam ſeruauerit, vel quid ſimile, ſit vera opinio Innocentij. quia in pœnis mitior interpretatio. &c. regula in pœnis. & regula, odia. de regulis iuris libro ſexto facit capitu. dilectis. in fine. de appellatio. Sed quatenus agitur ſolum de ipſius vinculo, an tenuerit vel nõ: dico quod interpretamur eam tenere: quia hoc caſu nullum periculum eſt in hac parte: cùm poſsit petere abſolutiõem ſine difficultate, & in alio poſſet periculum imminere: quia fortè hac interpretatione tutus nunquam peteret abſolutionem. ergo accipienda eſt hæc pars tutior: vt videtur de hoc caſus in capitulo illud. de cleric. excommunicatis mi. facit cle. exiui. de verbo. ſigni. & capitu. illud. de præſumpt. &. xj. quęſtione tertia capitu. ſententia paſtoris. & capitu. vni cum. de ſcrup. & hoc ſentit gloſſ. dum dixit, quod eſt medicinalis. Secus ergo vbi eſſet pœnalis: vt in præcedenti membro: vel vbi aliter immineret delictum, ſeu pœna: vt hîc ſecundum intellectum gloſſ. Dominus Antonius ponit aliam ſolutionem ad principale cõtrarium. dicit enim, quod ex quo canonici probauerunt excommunicationem latam poſt appellationem: fundata fuit eorum intentio & licet per reprobationem Archiepiſcopi, qui erat reus, probatio vtriuſque partis redderetur dubia: nihilominus pronuntiandum fuit pro actore: cum probatio ſua non ſit eliſa, iuxta not. per gloſſ. in clemen. fi. de reſcri. & Bartolũ in lege non ſolùm. ff. de noui operis nuntiatione. vide circa hoc quod plenè dixi in capitu. in præſentia. de probatio.

☙ SVMMARIVM. ❧

1 *Teſtis qui in eadem cauſa iterum producitur: iterum debet iurare niſi ſuper tota cauſa iuraßet à principio.*
2 *Teſtis non præſumitur ſuſpectus, aut inimicus ex iterata depoſitione.*
3 *Teſtes poſt publicationem & in cauſa principali et appellationis ſuper eiſdem articulis, vel contrarijs non poßunt recipi.*
4 *Caſus, in quibus recipiuntur teſtes poſt publicatiõnem ſuper eiſdem articulis.*
5 *An ſola publicatio ſufficiat ad impediendum productionem teſtium.*
6 *Actus factus, qui fieri ſolet poſt litis conteſtationem excludit dilatorias exceptiones.*
7 *Ratio, quare timetur magis de ſubornatione poſt publicationem, quam prius.*
8 *Articuli noui, dependentes, antiqui, contrarij directè & indirectè: & quod ſit articulus?*
9 *Excipiens de excommunicatione, ſi ſuccubuit poteſt poſtea probare de publica excommunicatione.*
10 *Qualitates, quæ de neceſsitate facti non includuntur in articulis, licet poßent includi, non videntur deductæ.*
11 *Teſtes ſuper articulis contrarijs poßunt recipi, vbi eſt timor ſubornationis.*
12 *Teſtes examinati ſuper tota cauſa non poßunt amplius examinari: quia examinarentur ſuper antiquis capitulis.*
13 *Teſtis debet iurare, quod in ſecreto teneat dictum ſuum & qualiter debet iurare: & an præſumatur iuraße tactis ſcripturis.*

a ¶ Ibi Spe. dat vnã cautelã, vt volẽs ꝙ teſtes non poſsint reduci ad cõcordiã faciet, ꝙ iudex ĩter roget partẽ, vtrum actus de quo q̃ritur fuerit tm̃ ſemel geſtus: & ſi cõfiteatur de vnitate actus, nõ poterit poſteà concordia fieri ꝓ itera tionẽ actus, ꝓ tex. ĩ c. cũ Ioan. de fi. iſtr.
☙ SEBA. S APIA.
b ¶ Si verò ꝓbatio. Alia doctrina per Bal. ĩ. l. de qbus. co. pe. ff. de legi. &. ĩ. l. ñ. C. de bo. poſſ. ſecũdũ tab. & ꝓ Ab. ĩ. c. cũ Ioan, ĩ. de fi. inſt. videlicet, ꝙ qñ dicta teſtiũ pñt reduci ad cõcordiam cõgruã interpretatione verborũ, non ſolũ euitãt periuriũ ſed ẽt ꝓbãt, ſi verò reduci incõgrua ĩterpretatiõe, ſolum euitãt periuriũ. alia doctria colligitur ex not. ꝓ Bal. ĩ rub. C. ſi ex fal. ĩſtru, videlicet, ꝙ ſi verba teſtiũ reducũtur ad cõcordiã capiendo verba ĩpropriè, nõ ſolũ excuſant à periurio, ſed ẽt ꝓbant ſi verò ĩpropriſſimè ſolũ euitãt periuria. & q̃ ſit ĩpropriſſima interpretatio declarat ang. ĩ. l. itẽ vidẽdũ. ff. de peti. hęre. videlicet illa, q̃ tm̃ inepta nõ ſeruaretur allegata rõne recti ſermõis.
c ¶ In foro cõſciæ in caſu dubio faciẽda eſt ĩterptatio; vt qs

ſit excommnnicatus ſed ſecus eſt in foro contentioſo.& ad hoc optimè facit,quod no.do.Abb.poſt Inn.in.c.ad audientiã.de homi.& de hoc vide glo.ſi.in.c.conſulti de reg.& vide ꝙ no.do.Abb.in.c.nauiganti.in.ij.co. de vſu.& pro hoc vide Archidia.viij.q.iiij.in ſumma.cuius dictum retuli poſt do.Abba.in.c.latores.de cleri.excommunica,

a ¶ Ad materiam huius Decre. fraternitatis.Adde Ang.in l.per hãc.in vltim. col.C. de temp.appell.vbi refert Inn. tenere in hoc capi. quòd ſi teſtes producti iurauerũt plenè dicere veritatem nec in cauſa principali:nec in cauſa appellatiõis poſſunt examinari teſtes ſuper nouis capitulis ſed illud dictum Innocen.intelligit ibi verum Angel.quando vellet probare per eoſdẽ teſtes: ſecus ſi alias probationes.& idem dicit ibi in vlti.col .ſi ſi ad probãdum eſſet aſsignat⁹ terminus peremptorius: qa tũc publicatis at teſtationibus non poſſunt ꝓduci teſtes ſuper nouis articulis, non vigore publicationis, ſed termini peremptorij. Item adde huc d.Ant.in.c.atteſtationes,in.iij.colum. de deſpon.impub. vbi dicit, ꝙ publicatis atteſtationibus vbi nõ variat ĩ ſubſtãtia & ſeruatur modus facti ad idẽ cõcludendi,poſſunt ſuper eiſdem articulis teſtes producere & ita intelligit illũ text.& dicit, ꝙ ſcholares nõ audiuerũt tale verbũ in ti.de teſt. vbi tantũ clamatur de iſta publicatione. Item,an publicatis atteſtationibus admittat̃ terti⁹ cõparẽs pro ſuo intereſſe,volẽs ꝓducere teſtes ſup eiſdẽ capitulis,vid̃ latè.d.Anto.poſt Inn.ĩ.c.ſup in.xxiij.col .& ibi notaui.j.e.ti.Itẽ ad de hoc tres pulcherrimas limitationes ad iſtã materiã . q̃s tradidit do. Anto. in.c. at ſi clerici . in prin.viij.col.de iu.Itẽ adde huc Imo.ĩ cle.ſæpe.ĩ.xxvij.col.de ver.ſig.vbi dicit,ꝙ ẽt in cauſis ſummarijs nõ poſſunt recipi teſtes poſt didicita teſtificata.Et idem dicit Bar.in extrauag.ad reprimẽ.in ver.figura.ĩ vlti.col.

b ¶ Vtrũ teſtis iteratò ꝓduct⁹, debeat iteratò iurare:vide ꝙ do.An.ĩ.c.prę terea.j.ti.j.& ꝙ ibi latè ſcripſi.& adde,ꝙ teſtis q iurauit plenã & merã dicere veritatẽ ſecũdũ formã.c.cũ dilecti.de acc.ſi deponat ꝓ famã,ei⁹ dictũ nõ ꝓbat,ſecũdũ gl.magnã.in.l.bonæ fidei.ĩ ver. ſed ſi interfuit.C.de reb. cred.quo ad hoc allega,Bal.in ſua margarita,in no.in ver.teſti.in. lviij.q,

¶ CAP. XVII.

Fraternitatis.[a]

¶ In cã appellationis ſuper nouis capitulis tm̃ teſtes noui & veteres producũtur iuramento ſecũdũ morẽ prius recepto. In prima ꝑte ponitur cõſultatio.In ſecunda reſponſio ibi: *diximus,&c.* cõſultatio eſt bimẽbris.ſecundũ membrũ ibi: *& an.* ¶ Caſus literalis.Sentẽtia lata eſt in cauſa,in qua renũtiatũ fuit teſtib⁹ vtrinq;,& concluſum in cauſa:appellatũ fuit ab illa ſentẽtia:quæritur vtrũ in cauſa appellationis noui teſtes recipi poſsint ſuper quæſtione iudicata.etiã vtrũ teſtibus in prima cã receptis liceat aliquid de nouo proponere ſuper ipſa quęſtione.Reſpondet Papa, quòd ſi in cauſa appellationis noua capitula oriunt̃, ſuper quibus partes voluerint teſtes de nouo producere,vel per iã receptos aliquid ꝓbare,bene ſunt recipiendi ſolũmodò ſuper nouis capitulis,delato eis primò iuramento ſecundum formã recipiãdorum teſtium. Ber. ¶ No primò ꝙ vbi duplici quæſtioni poteſt ſatisfieri per vnicam reſponſionem non eſt ſeparatim reſpondendum.ſimile in.c. prudẽtiã.de offi.dele. ¶ No.ij. ꝙ renuntiatio ꝓductionis teſtiũ facta ĩ prima inſtantia nõ ſe extendit ad caſum appellationis: quando ſuper nouis capitulis poſſunt teſtes produci. Idem tamen videtur reſpectu eiuſdem inſtantię:vt in.c.cũ veniſſet.§.j.j.eod.& plenius,vt ibi no. ¶ No.qd̃ ſecũdũ latã ſignificationẽ omnia,q̃ in iudicio proponũtur dicunt̃ emergere ĩ cã & ſic cõprehendit hîc tàm incidẽs: quã emergens:nõ autẽ hęc differũt,ſicut in.c.j.de ord. cog. ¶ No.eundẽ teſtem poſſe etiã in eadem cauſa contra me pluries produci : nec ꝓpter hoc præſumitur inimicus maximè cũ venit neceſsitatus ex iudicis officio,ſeu præcepto. de hoc j.cũ gl. ¶ † No.ꝙ ſi idẽ teſtis iterũ [b] in eadẽ cã cõtra me ꝓducitur , debet iterũ iurare. [c] Quod intellige qñ producit̃ ſuper articulis nouis,ad quæ ſe nõ extẽdebat iuramentũ. vñ ſi prius iuraſſet ſuper cã tota dicere veritatem, tantũ fuit interrogatus de aliquibus, ſi iterũ producitur,vt ſuper alijs ſpectantib⁹ ad cãm interroget̃ur,non videtur qd̃ debeat de nouo iurare.ar.in.c.cũ dilecti j. de accu.& j.eo.cap.de teſtibus.Iuramẽtũ enim debet eſſe neceſſarium:vt in ca.& ſi Chriſtus j. de iu. reiu. ¶ Not.ꝙ in cauſa appellationis poſſum nõ oppoſitũ opponere,& probare: dũmodò faciat ad cãm j.de fide inſtr.cũ Io.an. &.l.per hãc.C.de tẽpo.appe. ¶ No.ibi, *ſuper nouis dun taxat,&c.* ꝙ ſuper antiquis capitulis, in quibus fuit facta productio & publicatio teſtiũ nõ pñt teſtes,nec antiqui,nec noui produci, neq; in cã appellatiõis. Timet̃ em̃ videſ ſe ſuccũbere,fuerit inductus ad teſtes ſubornãdos vt in cle.ij.e.ti.vbi tex.no. & magis clarius,q̃ iſte. Hoc videt̃ fallere:cũ ſit articulus ſuper notorio,licet cõtineat antiquũ capitulum:vt notabiliter probari videtur.in.c.dudũ.el.j.de elect. Ceſſat em̃ tunc præſumptio ſubornationis.arg.in.c.cũ dilectis.de purg.ca ¶ Not. ibi, *prius,&c.* ꝙ teſtis debet prius iurare,quã deponat.Quid aũt ſi iuret poſtmodũ:dic, vt dicã in.c.de teſtij.eo . ¶ Antequã attingã intrinſecã materiã huius cap.cũ glo.quæro pro intellectu literę: cũ hîc fuerint formatę duę quæſtiones,in quo differat prima à ſecũda.& quare Papa diſiunctim nõ reſpondit ad vtrã que quęſtionẽ.Sol.multis modis variatur in hoc intellectus capi.ſed tene hunc intellectũ qui cõmuniter approbat̃:& eſt verus in ſe & ſatis literę conſentaneus.Primò quęrebatur, an teſtes noui , qui aliâs producti non fuerunt in cauſa,poſsint produci in cauſa appellationis:nec diſtinguebat quęrens,an capitula eſſent noua,vel antiqua.videbatur enim ꝙ cũm inſtantia appellationis eſſet alia ab inſtãtia iudicij,quòd indifferẽter teſtes noui poſſent produci.Secunda quæſtio fuit ſuper teſtibus iam productis in priori inſtantia : nũquid poſſent reproduci in cauſa appellatiõis: vt aliquid noui adderent:& videbatur quòd ſic:quia ĩ cauſa appellationis habet locum illud vulgatum : non oppoſitum opponam: non probatum probabo.&cæ . vt in iuribus pręallegatis. nec diſtinguitur inter nouos teſtes & antiquos.Et quia vtraque quæſtio vnica ſolutione ſoluebatur,ideò Papa non diſiũctim reſpondit,ſed vnicam regulam poſuit, ex qua vtraquè quæſtio remanet ſoluta:vide licet quòd ſi in cauſa appellationis aliqua capitula fiant de nouo,dependẽtia tamen ex antiquis;vt infra diſſeretur,produci poſſunt ſuper eis duntaxat teſtes noui & antiqui & per iſtam dictionẽ reſtrictiuam duntaxat,innuit quod ſuper antiquis non poſſunt ꝓduci,nec antiqui,nec noui. Quod clarius hodiè probatur in.d.cle.ij.& ſic clarè patet reſpõſio ad bimembrem conſultationem factam. & iſte intellectus ſufficiat. ¶ Venio nunc ad gloſſ. per ordinem recitandas annectendo eis materiam intrinſecam capitu. Et primò oppono,& videt̃ quòd non ſolùm ſit conſyderanda renũtiatio productiõis teſtium,ſed ẽt publicatio atteſtationũ . Illa enim ꝑ ſe ſufficere videtur abſq; renuntiatione ad excludẽdã fa-

Item adde huc circa materiã huius cap.& ad id ꝙ dicit do.Ant.in.iij.q. vnum caſum,in quo teſtimoniũ valet pro vna parte tm̃:quẽ ponit gl.fin. in cap.qm̃ frequẽter.in prin,in ver.valẽt,vt lite nõ cõteſt. Et aliũ quẽ iuris fictiõe ponit gl.ĩ ver.cõpellas.in.c.cũ cãm.j.eo.Et adde,ſi teſtis primò depoſuit pro vna parte poſteà interrogatus ꝓ alia dicit nolo:reſpõdere ei nulla adhibeẽ fides. qa ꝑſumit̃ dolo ſupprimere veritatẽ:& ꝑſumit̃ doloſus & criminoſ⁹ iõ ei nõ adhibebit̃ fides. Ita eleganter dicit Bal.ĩ.l.is apud quẽ.C.de edẽ.in.j. col.ꝙ perpetuò tene mẽti.Itẽ adde ĩ quãtũ iſta gl.hic loquit̃,ꝙ debet iurare, qd̃ nec ꝑce, nec precio,&cę.ꝙ licet nõ valeat dictũ teſtis corrupti: tamẽ ſi ille cõtra quẽ fuit corruptus petat eũ examinari, valebit ei⁹ dictũ.Itẽ not.in quit Bal.ĩ.c.j. in fi. primę co.in ti.ſi de inue,inter domi.& vaſ.lis ori.,ſed in cõtrariũ videt̃ eſſe elegãs doctina, quam tradit Bal.ſup hoc in.l .ſi qs teſtibus. C.eo. Itẽ circa hoc de teſte,q corrupt⁹ pecunia dixit merã veritatẽ vide, q̃ plenè no.ĩ.c.cũ cauſam.j.in pe. col.j.e. Itẽ aliũ caſum in q̃ dictũ teſtis valet ꝓ vna parte tm̃. vide in. c.ſi hæreticus.ij. q.vij.ſed gloſ.ibi videt̃ deſtruere illum tex.

Anto.Franciſ.

¶ De corrũpẽte teſtes,& de teſte corrupto dicas ꝙ corrũpens teſtes ꝓdit cãm:qadr̃ ſubtrahere ꝓbatiões pti,ſecũdũ Cy.ĩ.l.ꝓuidẽdum . C.de poſt.& ang.in.l. ſatis apertè. C.de fal . & tenet do.Anton.in.c. cũ cãm,hic alleg.de quo ꝓBarto . in.l.ſi falſa.ĩ fi.C.ſi ex fal. inſtrumen. & ĩ.l.in fraudẽ.§.q̃ties.ff.de iur.fi.Adde,ꝙ talis corrupt⁹ punit̃ pari pœna cũ ipſo teſte deponente falſũ.vt ꝑ Spe.in ti.de teſte ĩ.§.j.in verſ.q d ſi is q tulit teſtimoniũ. & adde ꝙ ille dicit̃ corruptus qũocũq; cõmodũ aliquod burſale cõſequat̃.l.j.§.j.& ĩ.§.pecuniã.& ibi ꝑ Bar.de calũ.& tene mẽti ꝙ attẽtãs corrũpere,punit̃ ſicut corruptor.l.Impator Seuer⁹.ff.de iu.fil.& no.Bal.ĩ aut̃,nouo iure.ĩ.j.q.C.de pe.iu.q ma.iu.& no.Bal.ĩ.l.j,ĩ.§.ñ,ĩ prĩ.ff.de cal.& adde,ꝙ corruptio facit vt ſit cõfitẽdũ de eo,q cõſueuit corrũpi, vl̃ corrũpere:vt ꝑ Spe.ĩ ti.de ꝓla.ſen.ver.itẽ no,Adde dictis Ab.videẽdũ Frã.Are.cõſi.cx.&cxl. & inq̃ũ in fi.additionis pręſcriptę ponit̃ de teſte corrupto.vide Ro.ſing.ſuis.f.9.

c ✠ S E B A. S A P I. ¶ Iterũ iurare. Hoc intellige nõ ꝓcedere , qñ produ-

cultatem iterum producendi teſtes:vt in .c.proxi.& ſeq.cum multis ſimi. ¶ Gloſſ.j.ſoluit ſuppplendo ad tex.maximè.quaſi dicat,ꝙ etiam ſi nunquam interceſsiſſet renuntiatio,ſola publicatio atteſtationum ſuffeciſſet.Vel dic melius euitando hanc impropriationem,quam fecit gloſſ.ad tex.ſupplendo maximè.Nam bene ſciuiſſet quęrens hoc dicere,ſi voluiſſet.Videbatur enim quærenti , qđ publicatio atteſtationum non haberet impedire in cauſa appellationis cũm ſit alia inſtantia:nec obſtant iura allega.in gloſſ.quia loquuntur in inſtantia principali.& pro hoc faciebant opi.de quib⁹ in glo.ſecunda ſed de renuntiatione magis dubitabatur.Sed tu aduerte ad reſponſionem Papæ,in qua non fundat ſe ſuper renuntiatione ſed generaliter loquitur.& quid iuris ſit in hac publicatione
2 quo ad vtranque inſtantiam,dicam plenè ſuper gl.tertia. ¶ †Gl.ij. opp.cõtra tex.in eo,qđ permittat eũdẽ teſtẽ poſſe repeti ĩ eadẽ cã contra eundem.vnde obſtat.quarta.q.iij.c.ſi teſtes.§.item in criminali.videtur enim ſuſpectus & inimicus ex iterata depoſitione cõtra eum.Sol.gloſſ.quod contrarium procedit in criminali.Sed certè hęc ſolutio non eſt bona:quia ex quo teſtis ſe ſponte non obtulit,non poteſt præſumi in eo inimicitiæ cauſa.arg.in.l.quę omnia ff.de procur.& in.c.cũm non debeat.de elect.lib.vj.Nam & iudex pluries iudicando non præſumitur inimicus , ita vt repelli poſsit tanquam ſuſpectus:niſi aliter probetur grauamen.iuxta not.in capitu.ad hęc & capitu.propoſuit j̃.de appel.fortius nec teſtis,qui tã
e tum deponit ſuper facto.facit.c.inter dilectos.& quod ibi not. de fide inſtrumen.vnde intellige contrarium in eo , qui malum teſtimonium dixit:vt not.gl.in.d.§.item in criminali.& vide de hoc in Specu.eodem titulo .§.primo verſi.item quod in alia.Vel intellige illum text.quando vult deponere ſuper eodẽ articulo, ſuper quo depoſuit . non enim poteſt niſi incontinenti faciat iuxta not. in.c. prętereà j̃.titu.proxi.vt ſentiunt Hoſtien.hîc & Ioan.And.vide tamen bon.text.ad corroborationem prædictorum j̃.titu.proxi . in
3 c.prætereà. ¶ †Opp.vlterius capiendo gl.iij.videt,ꝙ ſuper nouis capitulis non poſsint teſtes produci in cauſa appellationis:quia iudex ad quem non habet ſe impedire de nouis quęſtionibus:cũ officium ſuum ſit pronuntiare prouocationem duntaxat eſſe iuſtam vel iniuſtam.ij.q.vj.in fine glo.vt arbitror metu contrarij intelligit tex.de nouis capitulis non omnino,ſed dependentibus ex antiquis,& quę ex his oriuntur.Exemplum in.c.cũ Ioannes.de fide inſtrumen.dicit tamen gl. hoc non eſſe ſpeciale in cauſa appellationis.Nam idem eſt in inſtantia principalis cauſæ : vt non obſtante publicatiõe poſsint teſtes produci ſuper capitulis nouis j̃.e.cãm.& c.cũ veniſſet.Sed ĩmediatè gl.op.cõtra hoc & cõtra text.videt enĩ ꝙ ſuper antiqs capitulis etiã poſsint teſtes produci ĩ cã appellationis:qa in ea licitum eſt probari non probatũ:vt.l.eos.§.j.&.ij.C.de app.&.d.l.per hãc reſpondet gl.ꝙ quidam dñi Legũ ſtant contrario:& ſic obſeruant in iudicio ſeculari.& aut.e.§.quia verõ.q vult qđ poſtq̃ partes didicerint teſtificata,nequeũt teſtes ſuper eiſdem articulis producere.reſpõdet,ꝙ loquit in cauſa principali ante diffinitiuam ſententiã:& leges cõtrarias intelligunt in cã appellatio-
a nis[a].Sed hoc nõ placet gl.noſtræ:quia aut.illa loquit indiſtinctè,& eadem ratio,ſcilicet timor ſubornationis,quę eſt in cã principali, militat in cã appellatiois pro hoc tex.ille. ¶ Et aduerte extra gl.licet Io.And.& do.An.qui commentauerũt hoc.cap.varias opiniones antiquorum,referant circa hoc:ego tamen non curaui referre quia eſſet inuoluere & occupare intellectus,maximè iuuenum: nã hodiè maximè habemus tex.apertiſsimũ corrigentem illas opiniones antiquorũ.in cle.ij.eo.tit.vbi vide text.& gl.ibi enim clarè diſponit,ꝙ teſtibus publicatis, ſicut non licet in cã principali ſuper eiſdem capitulis,vel directè contrarijs eoſdem,vel alios teſtes inducere:ita nec in cauſa appella.reddens rationem:qa non minus in cauſa appel.q̃ in principali ſubornatio ſit timenda. Et ita reiectis alijs opinionibus concludit Bar.in.l.per hanc.C.de tempo. appel. dicens illum tex.procedere in articulis nouis,prout hîc dicitur.
4 ¶ †Sed pro declaratione tex.& gl.quæro nunquid indiſtinctè atteſtationum publicatio impediat teſtium productionem ſuper eiſdem capitulis,vel directè contrarijs,tàm in cauſa principali , quã in cauſa appellationis:cũ in hoc iſtę inſtantiæ à pia iudicentur: vt d.cle.ij.Solu.Ioan.And.hîc in.ix.q.dicit quod non : & ponit multos caſus ab hac regula ,phibita exceptos. ¶ Et primò in cauſa mateſtationum ſuffeciſſet.Vel dic melius euitando hanc impropriationem,quam fecit gloſſ.ad tex.ſupplendo maximè.Nam bene ſciuiſſet quęrens hoc dicere,ſi voluiſſet.Videbatur enim quærenti , qđ publicatio atteſtationum non haberet impedire in cauſa appellationis cũm ſit alia inſtantia:nec obſtant iura allega.in gloſſ.quia loquuntur in inſtantia principali.& pro hoc faciebant opi.de quib⁹ in glo.ſecunda ſed de renuntiatione magis dubitabatur.Sed tu aduerte ad reſponſionem Papæ,in qua non fundat ſe ſuper renuntiatione ſed generaliter loquitur.& quid iuris ſit in hac publicatione quo ad vtranque inſtantiam,dicam plenè ſuper gl.tertia. ¶ †Gl.ij. opp.cõtra tex.in eo,qđ permittat eũdẽ teſtẽ poſſe repeti ĩ eadẽ cã contra eundem.vnde obſtat.quarta.q.iij.c.ſi teſtes.§.item in criminali.videtur enim ſuſpectus & inimicus ex iterata depoſitione cõtra eum.Sol.gloſſ.quod contrarium procedit in criminali.Sed certè hęc ſolutio non eſt bona:quia ex quo teſtis ſe ſponte non obtulit,non poteſt præſumi in eo inimicitiæ cauſa.arg.in.l.quę omnia ff.de procur.& in.c.cũm non debeat.de elect.lib.vj.Nam & iudex pluries iudicando non præſumitur inimicus , ita vt repelli poſsit tanquam ſuſpectus:niſi aliter probetur grauamen.iuxta not.in capitu.ad hęc & capitu.propoſuit j̃.de appel.fortius nec teſtis,qui tã tum deponit ſuper facto.facit.c.inter dilectos.& quod ibi not. de fide inſtrumen.vnde intellige contrarium in eo , qui malum teſtimonium dixit:vt not.gl.in.d.§.item in criminali.& vide de hoc in Specu.eodem titulo .§.primo verſi.item quod in alia.Vel intellige illum text.quando vult deponere ſuper eodẽ articulo, ſuper quo depoſuit . non enim poteſt niſi incontinenti faciat iuxta not. in.c. prętereà j̃.titu.proxi.vt ſentiunt Hoſtien.hîc & Ioan.And.vide tamen bon.text.ad corroborationem prædictorum j̃.titu.proxi . in c.prætereà. ¶ †Opp.vlterius capiendo gl.iij.videt,ꝙ ſuper nouis capitulis non poſsint teſtes produci in cauſa appellationis:quia iudex ad quem non habet ſe impedire de nouis quęſtionibus:cũ officium ſuum ſit pronuntiare prouocationem duntaxat eſſe iuſtam vel iniuſtam.ij.q.vj.in fine glo.vt arbitror metu contrarij intelligit tex.de nouis capitulis non omnino,ſed dependentibus ex antiquis,& quę ex his oriuntur.Exemplum in.c.cũ Ioannes.de fide inſtrumen.dicit tamen gl. hoc non eſſe ſpeciale in cauſa appellationis.Nam idem eſt in inſtantia principalis cauſæ : vt non obſtante publicatiõe poſsint teſtes produci ſuper capitulis nouis j̃.e.cãm.& c.cũ veniſſet.Sed ĩmediatè gl.op.cõtra hoc & cõtra text.videt enĩ ꝙ ſuper antiqs capitulis etiã poſsint teſtes produci ĩ cã appellationis:qa in ea licitum eſt probari non probatũ:vt.l.eos.§.j.&.ij.C.de app.&.d.l.per hãc reſpondet gl.ꝙ quidam dñi Legũ ſtant contrario:& ſic obſeruant in iudicio ſeculari.& aut.e.§.quia verõ.q vult qđ poſtq̃ partes didicerint teſtificata,nequeũt teſtes ſuper eiſdem articulis producere.reſpõdet,ꝙ loquit in cauſa principali ante diffinitiuam ſententiã:& leges cõtrarias intelligunt in cã appellationis[a].Sed hoc nõ placet gl.noſtræ:quia aut.illa loquit indiſtinctè,& eadem ratio,ſcilicet timor ſubornationis,quę eſt in cã principali, militat in cã appellatiois pro hoc tex.ille. ¶ Et aduerte extra gl.licet Io.And.& do.An.qui commentauerũt hoc.cap.varias opiniones antiquorum,referant circa hoc:ego tamen non curaui referre quia eſſet inuoluere & occupare intellectus,maximè iuuenum: nã hodiè maximè habemus tex.apertiſsimũ corrigentem illas opiniones antiquorũ.in cle.ij.eo.tit.vbi vide text.& gl.ibi enim clarè diſponit,ꝙ teſtibus publicatis, ſicut non licet in cã principali ſuper eiſdem capitulis,vel directè contrarijs eoſdem,vel alios teſtes inducere:ita nec in cauſa appella.reddens rationem:qa non minus in cauſa appel.q̃ in principali ſubornatio ſit timenda. Et ita reiectis alijs opinionibus concludit Bar.in.l.per hanc.C.de tempo. appel. dicens illum tex.procedere in articulis nouis,prout hîc dicitur.

¶ †Sed pro declaratione tex.& gl.quæro nunquid indiſtinctè atteſtationum publicatio impediat teſtium productionem ſuper eiſdem capitulis,vel directè contrarijs,tàm in cauſa principali , quã in cauſa appellationis:cũ in hoc iſtę inſtantiæ à pia iudicentur: vt d.cle.ij.Solu.Ioan.And.hîc in.ix.q.dicit quod non : & ponit multos caſus ab hac regula ,phibita exceptos. ¶ Et primò in cauſa matrimoniali:de quo tamen no.in.c. ſeries j̃. eo. dic plenè dixi in.c.iurauit.de probatio. ¶ Secundò ſecundũ quoſdam,vbicunq; non obſtat exceptio rei iudic.l.cùm quæritur. de fide inſtru.c.inter dilectos. ¶ Tertiò ſecundũ Legiſtas in cauſa appellationis.ſed de hoc dic melius,vt.s̃.dixi. ¶ Quartò vbi perit inſtantia : qua quis abſoluitur propter petitionem ineptam:vel ſecundum leges per lapſum triẽ nij.s̃.de iudi.c.examinata.C.de iudici.l.properandum.§.j.&.§.cũ autem. ¶ Quintò quando ſunt perdita teſtium dicta.s̃.tit.proxi.c.ſi. Et de iſto caſu vide plenè in Spe.eo.tit.ſatis vtiliter.ad fi. ¶ Sextò cũ inter alias perſonas agitur j̃.eo.cõſtitutus. ¶ Septimò cùm variatur modus agendi infra eo.veniens ¶ Octauò cũ reſtituitur minor ,vel eccleſia,vt poſt publicationem ſuper eiſdem probare poſsit.Et de hoc plenè per do.in capi.auditis.s̃.de in integ. reſti.Et idem interdum in reſtitutione maioris ex clauſula generali ſi qua iuſta cauſa,&c. vt not.in.c.proxi.infra facit.c.ex literis. de in integr.reſtitu. ¶ Nonò inquiſitione,quę procedit ex officio j̃.eodem.capitu.cum clamor. vbi de hoc quid ſi ali⁹ inquiſitionem promouit:dic,vt ibi not. ¶ Decimò cùm quis vult probare directè falſitatem teſtium cum corruptione:de quo dictum fuit in capitu.licet. de proba.& vide gloſſ.in clemen.eodem titulo. ¶ Vndecimò ſi inſcia,vel inuita parte & indiſcretè facta fuit publicatio. Idem ſecundum quoſdam ſi facta fuit diſcretè probatio ſeu publicatio : ſed pars adhuc teſtificata nõ didicit:de quo not.infra eodem capitu.conſtitutus in antepenulti.gloſſ. ¶ Duodecimò in caſu capituli . præſentata infra eodem .

¶ Tertiodecimò in caſu capitu.cùm cauſam in fine infra eodem in vltima gloſſ. ¶ Quar-
b todecimô cùm aliqui teſtes[b] fuerunt interrogati non plenè,prout habetur in capitulo per tuas infra eodem. ¶ Quintodecimò ſecũdum Ioã.and.in.c.de teſtibus j̃.e.in cauſa criminali,in qua ſecundum eum idem teſtis interceretur ad declarandum primũ dictũ:vt not.Barto.in.l.heres palam.§.ſi quid poſt.ff.de teſta.Bal.& Saly.in.l.fi.ĩ.de teſt.Alexã.in.l.qui bona.§.ſi quis ſtipulaturus.in fi.ff.de dam.infect.Imo tunc non requiritur, ꝙ pars citetur ſecundum Roma.in conſi.cccclxxxĩj.incip.in caſu præmiſſo.circa fi.& And.Sic,in conſi,vĩj.incip.viſis dubĩs.in.j.col.in.iĩj.volu.

a ¶ An in cauſa appellatiõis liceat producere teſtes publicatis atteſtationib⁹ ĩ prima inſtãtia de hoc vide latè p bal dũ.poſt gl.in.l.eos. §.ſi quid autem.C. de appella.vide de hoc per Spec. in.d. §.ſatis vtiliter.ĩ.iĩj. co.verſi.iiij.dicitur nouus,&c.Et an renuntiatio in cauſa principali pręiudicet in cauſa appellatiõis:vide per domi.Anto.poſt Inn. & quod ibi notaui in.c. cùm veniſſet. j.eodem & de articulo hic poſito in ver.venio ad ſecũdum articulum prĩcipalem.& vide Angel.in conſilio ſuo. cliĩ.vbi dicit,quod de iure ciuili poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis in cauſa appellationis. Secus verò eſt de iure canonico.& dicit qđ quælibet opinio ſeruatur ĩ foro ſuo vide Bald. in capitulo primo.§.ſi em̃ domino . circa finẽ in titul.quid ſit inueſtitura.in vſi.feu, vbi dicit, quòd regula iſta habet locum:quando teſtes in principali ſubtraxerunt ſe à teſtimonio prece , precio,timore,vel odio vel vbi in principali fuerunt malè examinati. Item adde quod not . domin. Antoni, poſt glo.in capitu.ad audientiam ſecundo de reſcriptis. vbi dat not.limitationem ad legem per hanc.C.de tempor. appellati. Item adde huc Angel.in dicta lege per hanc in viij.columna vbi dicit,quod licet in cauſa appellatiõis poſsint produci teſtes ſuper nouis articulis dependentibus ex antiquis , tamen hoc non poteſt fieri pendente appellatione ab interlocutoria : quia illa non iuſtificatur ex alijs cauſis : vt in clemen. appellanti.de appel.vel etiam diffinitiua, vel ſit cauſa electionis Epiſcopi, in clemen. quamuis,de electio.in ſexto.& dicit quod ſi iudex in prima inſtantia interrogaſſet de titulo in cauſa appellationis:non poſsit fieri nouus articulus de titulo.& allegat Innocent.in hoc capitulo fraternitatis. & ſimiliter dicit,quòd non poterit fieri nouus articulus, ſi teſtes producti iurarunt plenam dicere veritatem. Et adde huc Bald.in capitu.primo in princip.ſi deinue.inter do. & vaſ.lis.ori. Item adde huc Archidiaco. in capitu.oſius.vj.quęſtione quarta.vbi dicit,quod in cauſa appellationis non licet producere teſtes.vel probationes ſuper capitulo omnino nouo nec ſuper veteri.& reſpondet ad capi.cùm olim.de priuile.el.ſecundo. ꝙ ibi omnino in cauſa appellationis admiſſus fuit per viam reſtitutionis in integrum:quia ibi capitulum erat omninò nouum.Et de hoc articulo hic poſito:vide ſolenniter,& melius q̃ alibi,per Bar.in addi.Specu.in titulo de appel.vltra medium.in ver.incipien.caſus talis eſt,&c.

¶ Adde,an in cauſa appellationis liceat producere teſtes publicatis atteſtationibus,Alexan.conſilio.lx.ij.libro.

b ✠ SEBA,SAPIA. ¶ Aliq teſtes, Quod publicatio teſtium non ĩpedi-

at teſtium productionem, quando non fuerunt plenè interrogati, & ritè examinati, tenet domi. And. Siculus in capitu. ſi quando. char. iij. ſ. de reſcri. & in cõſi. iij. inci. illud referã. colũ. penul. in. iij. vol. Spe. in tit. de teſt. §. iã. de interrogatorijs. ver. itẽ cautè latè Mari. Soc. hîc in ſua repe. col. x.

a ¶ Adde hîc q̃ publicatis atteſtationibus, poſtquã pars didicit teſtificata, admittitur probatio per aſpectũ rei: ita dicit not. Bald. in .l. ſi quis teſtibus. in fin. C. eo. Et dicit quòd cùm occurriſſet quęſtio, fuit exhumatum corpus: vt videretur, an haberet vulnus. & idem dicit Petr. de anchara. in ca. cauſam. ſ. eod. & facit quod no. do. Antoni. in. c. cauſam. in fine. ſ. de proba. vbi dicit, quòd publicatis atteſtationib⁹ admittitur probatio per aſpectum cõfinium, vel inſtrumentorum. Item ſcias, quòd publi a catis atteſtationi- 5 bus poſſunt produci teſtes, qui inducuntur ad ſolã p̃ſumptionẽ, put eſſet in cauſa criminali, ita dicit not. Innocentius in capitul. cum dilecti. de accu. & ſequitur Ange. in .l. ſi. C. de teſti. quia teſtis examinatus poſt publicatas atteſtatiões facit iudiciũ, ſecundum Bart. ĩ .l. ij. circa fi. ff. de appel. reci. Itẽ adde, q̃ publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes ſuper articulo partim antiquo & partim nouo. h. d. not. do. Anto. in. c, licet cauſam. in, xiij. col. §. titu. j. quod eſt contra illum text. in verbo nobis duntaxat. Itẽ vbicunque aliquid habet probari per probationem non ordinariam: vt eſt probatio per teſtes: ſed per extraordinariam, vt per matronas deponentes ſuper virginitate vel prout eſſent medici, qui deponerẽt ſuper vulnere: tũc publicatis atteſtationibus admittunt̃ teſtes. Illud dicit not. domi. Abb. poſt glo. in. c, cauſam. circa fi. ſ. de proba. & illam credo eſſe rationem: qa tunc cum probationibus nõ obſtaret ſententia: vt no. domi. Ant. in. c. propoſuiſti. ſ. de proba. & in, c. fi, circa fin. de iureiuran. multominus obſtare debet publicatio. Item quando agitur de probatiõe monachatus publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes, hoc dicit no. in ver. patrem, in. c, præſens clericus. xx. q. iij. Item publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes ſuper habilitate impetrantis: maximè ad informationem iudicis. Hoc dicunt domi. de Rota. deci. vj. ſecundum ordinem meum nouiſsimum. de quo vide in terminis ſecundum dominum Antonium in. c. auditis. in. iij. col. de probatio. Etiam publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes miſtim cum inſtrumento. Caſus eſt ſing. ſecundũ lecturam do. Anto. in. c. ſeries. j. eo. & ſequitur Ro. in rub. ff. de arb. & notaui etiam in. c. ſeries. Item publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes in cauſa criminali. hoc dicit Barto. in .l. diui fratres. ff. de pœnis. & in .l. ſi non defendantur. eod. ti. & in .l. j. §. ſi quis vtimo. ff. de quæſtio. & in .l. ij. §. ſi publico, vltra mediũ. vlterius vtrum. ff. de adulte. Sed in veritate Barto. in dictis locis non dicit, quòd poſsint produci: ſed quòd poſſunt recipi. & ſic videtur dicere, quòd iudex ex officio videtur dicere, quòd poſsit recipere: de quo nullus dubitat, per. c. cum clamor. j. eo. Ad quod vide in terminis Barto. in .l. iiij. §. hoc autem iudicium. in penulti. colũ. de dam. infect. Sed ipſemet Barto. in auth. at qui ſemel. in. v. colũ. verſi. hoc eſt verũ. C. de proba Hoc apertius dicit dicendo, quòd renuntiatio, vel concluſio non obſtat productioni in cauſa criminali, per tex. in .l. iuris gentium. §. ſi paciſcar. ff. de pactis. Sed ipſemet Barto. in ea. auth. in vlti. colũ. verſic. quæro nunquid in cauſa criminali. reſtringit quod ſuperius dixerat, dicẽs quòd didiciſſe teſtificata in cauſa criminali obſtat productioni partis, ſed non receptioni quam fecit ipſe, iudex ex officio. & vide Specu. in titu. de teſte. §. ſatis vtiliter. verſic. hoc etiam no. vbi enumerat .xxxv. caſus in quib⁹ publicatis atteſtationib⁹ poſſunt produci teſtes. Item publicatis atteſtationibus poteſt produci tabellio: vt viua voce deponat ad corroborationem ſui inſtrumenti. Ita dicit Barto, in .l. am pliorem. circa fin. princi. C. de app. vbi idem dicit de teſti. productis ad corroborationem ſui inſtrumenti. Item publicatis atteſtationib⁹ poſſunt producite-ſtes, ſi cõſuetudo hoc dictet. Ita dicit no. domi. Ant. in .c. ſeries, in fi. j. colũ. j. eod. dicens hoc tenere Spec. in titulo. de exceptio. §. dicto. ver. ſed nunquid publicatis. ſed gloſſ. mag. in fin. in .c. per tuas, j. eod. dicit q̃ illa conſuetudo eſt contra ius: vt etiam notaui in. d. c, ſeries. Item publicatis atteſtationibus poſſunt produci teſtes directò contraria probatione, quando ante publicationem articulus fuit ita generaliter confuſè, & non clarè poſitus, quòd pars ſuper directo contraria probatione non potuit inſtrui. Ita not, dicit Ioan. andr. in addi. Specu. in titulo de teſte. §. ſepe, in. j. colũ. verſicu. de falſitate directè quam refert & ſequitur domi. Anto. in, c. ex tenore. vlti. colum, verſicu, plus dicit. j. eod. Item quando dati fuerunt articuli iudici per partem ſuper examinatione teſtium in vtrunque approbati. & iudex omiſit ſuper aliquo ex illis articulis interrogare, pars quęlibet interrogatoria, etiam poſt publicatas atteſtationes, poterit petere: vt iterum interrogentur ſuper articulis illis datis, ſuper quibus non fuerunt interrogati, qui fortè articuli non erunt circunſtantes ad illos antiquos. hoc dicit Specu. in titu. de teſte. §. iam de inrerrogatorijs. circa finem. in verſicu. item cautè, facit & ſequitur domi. Antoni. in. c. per tuas. in fin. ij. colũ. & in. c. cum cauſam. el. j. in. vij. colũ. verſicu. ſed ſi iudex. j. eodem. Item adde. quòd pupillus & ruſticus publicatis atteſtationibus poſſunt producere teſtes ſuper eiſdem capitulis: vt dicit Gul. de cu. in. l. vbi exigitur. ff. de eden. & ibi etiam Baldus in apoſtilla. Sed illud dictum improbat ibi Ang. Item multos caſus in quibus licitum eſt ſuper antiquis capitulis producere teſtes publicatis atteſtationibus, vide enumeratos per Imo. & Zenze. in clementina ſecunda. ſuper gloſſ. in verbo producere. de teſti. Item ſcias cautelam, quam tradidit Bald. in .l. fin. in fin. princi. C. de appellatio. dicit ſe dare nouum modum, per quem ſemper potuerunt produci teſtes publicatis atteſtationibus: videlicet, vt ille qui vult, p̃ducere teſtes. ad deponendũ de cauſa in iudicio, tradat eorũ nomi

terrogari poterit ſuper eodẽ articulo. ff. de cuſto, reo. l. diuus. & de quæſtioni. l. j. §. vlt. & l. repeti. ¶ Sextodecimò, ſi de partium volũtate proceſſerit ſecundũ Ioan. and. cum fauore partium hæc probatio ſit inducta. & ex ipſarũ facto hæc prohibitio proceſſerit: quare publicationi conſenſerunt. & ſic videtur, q̃ huic fauori renuntiare poterunt. argu. c. ad apoſtolicam. de regu. maximè cùm hoc non habeat infallibilem prohibitionem: vt patet ex prædictis. Et tenet Hoſtiẽſ. eo. c. præſentata. pro & contra faciunt not. in. cap. tuiẽſ. eo. ¶ Decimoſeptimò etiam vltra Ioan. and. fallit cùm teſtes fuerunt prius recepti ad æternam rei memoriam: vt in caſu capitu. ſignificauit. &. c. Albericusẽſ. eo. nam tunc recipiuntur ad alium finem. & vide Specu. in. d. §. ſatis vtiliter, ver. xvij. ¶ Decimooctauò, quando teſtes non fuerunt producti, licet articuli eſſent datiẽſ. e. cauſam. & authẽ. eodem. §. illud. vbi p̃deratur teſtium productio. a ¶ † Sed circa prædicta dubitatur, nunquid ſola publicatio impediat productionem: an autem requiratur cum hoc, & pars viderit, ſeu didicerit teſtificata. glo. in. d. c. conſtitutus ẽſ. eod. tenet ſolam publicationem non ſufficere. allega. tex. in authẽ. eo. §. quia verò. Idem Spec, eo. titu. §. ſatis vtiliter. ver. quid ſi publicatæ. dicit tamen quòd Clemens defendebat contrarium. ad hoc. cauſam. &. c. de teſtibus. & ca. cùm veniſſetẽſ. eo. tit. & contra hanc gloſ. tenuit Hoſti. in ſum. eo. ti. §. & vtrum. verſic. dicas igitur. quod placet Ioan. and. in. d. c. conſtitutus. dicit dictum gloſ. procedere poſſe, quando iudex parte inſcia, vel inuita publicationem faceret. Idem Bart. in auth. at qui ſemel. C. de proba. dixit idem ſi publicatio non valuit: puta, quia facta die feriata: vt tũc admittatur cùm publicatio atteſtationum non valuerit. & dicit ibi quòd publicatio atteſtationũ poteſt ſumi dupliciter. ¶ Primò, quãdo publicatur ſcriptura de dictis teſtiũ, vt faciat fidẽ. l. geſta. C. de re iudi. ¶ Scdò, q̃n fit publicatio partibus: & tũc publicatio idẽ eſt qđ partibus manifeſtatio: & ſic ſumit̃ in dicta auf. e. iſti tamen duo actus fiunt ſimul & ſemel: quia iudex pronũtiauit atteſtationes eſſe publicatas & apertas: & vt pro publicatis & apertis habeantur: & verbum publicatio refertur ad primum: & verbum aperturam refertur ad ſecundum quod bene not. ¶ Do. An. multũ inſtat dilatãdo materiã, & materiasalibi diſcutiendas more repetentiũ. Ego verò ponam in locis ſuis. ſed quantum ad hunc articulũ attinet, cõcludit ipſe, quòd ſi certum ſit partem non didiciſſe teſtificata & hoc probari poſsit, non impedietur pars ex ſola publicatione teſtium: per text. in. d. authen. eo. titu. Fatetur tamen quòd pręſumptio eſt contra partem, quòd teſtificata didicit, ex quo facta fuit publicatio. Et ita reſpõdet ad iura, quæ ponderant publicationem: ſcilicet quod hoc ponderant propter præſumptionem, quæ inſurgit ex ipſa publicatiõe, quòd teſtificata partes didicerint. Mihi placet dictum Io. and. Bar. & Hoſt. & aliorũ ex quo enim pars acquieuit publicationi teſtium, videtur tacitè renũtiare productioni ſuper illis articulis. & ſic licet non ſit ſubornationis timor: cũ certum ſit partem teſtificata non didiciſſe, ſubeſt tamen tacita renuntiatio. † Argu. eorũ, quę no. in. c. j. §. j. de elec. lib. vj. de eo, qui actum geſsit, qui ſolet fieri poſt conteſtatam litem: vt habeatur pro cõteſtatione litis quo ad excludẽdas dilatorias. facit glo. in. c. cùm cauſam. de appellationi. Videmus em̃ q̃ ſola renũtiatio expreſſa ſine ſcientia teſtificatorum induxit hanc prohibitionẽ: vt in. c. de teſti. in fiẽſ. e. ergo & tacita renũtiatio, q̃ inducit̃ ex publicatiõe. facit q̃ hoc qa iura canonica cõiter ponũt publicationẽ ſolã q̃ termino excluſiuo q̃ productionis teſtiũ;

na iudici,& ſe abſtetet:& poſtea iudex eos examinabit ex officio ſuo. Sed iſtam cautelã per rõnes & iũra reprobat Roma.in.l.iiij.§.hoc aũt iudiciũ in ſecunda col.de dam.infect. Et adde Flo.in.l.cum de indebito.prope fi. prin.ff.de ꝓba.vbi dicit,ꝙ illeq̃ produxit teſtes ad probãdũ prẽſcriptionem,poteſt poſt publicatas atteſtationes eos repetere: vt interrogentur de titulo, vel de cõtinuata bona fide: quia eos prius de hoc ĩterrogare ſpectabat ad iudicẽ.& allegat Inn.ĩ.c. per tuas.ĩ.eod. Itẽ adde huc duos alios not. caſus in quib⁹ publicatis atteſtatiõibus, vel per didicita teſtificata poſſũt produci teſtes ſup eiſdẽ articulis quos ponit Bal. in.c.j.§. itẽ ſi vaſallus. circa princ.in tit.de contro.inueſt.adde hic Ang.in.l. per hãc ĩ viñ.col.C.de tẽpo. appel.vbi dicit,qđ in cã hæreſis,nõ obſtãte publicatione proceſſus, poſſunt produci teſtes.& alleg.cap.fi.de hære. libr.vj. & idẽ dicit Domi.in.c. vt officiũ.§.verũ.de hęre. in vj.

¶ Adde,an publicatis teſtib⁹ aliꝭ poſſint produci, Ale. conſi.ccx.ñ.li.& an valeat conſuetudo ꝙ teſtes recipiant̃ publicatis ateſtationibus: vide Roma. fo.iiñ.Et an publicatis teſtibus poſſint alij produci cũ inſtrumento, p eũdẽ ſin.ſuis.fo.xxñ. Et ibi an teſtes examinati didicitis teſtificatis faciãt prę ſumptionẽ de eo,ꝙ hic ĩ fine poſuithic addens, allegando reprobationẽ Ro. ĩ.l.iiñ.§. hoc autem iudicium.dic tu qđ Ro.cõſ. ccclxxix. in fin. ſequitur dictum Bal.& dicit illud mirabile,Ber;

vt in multis capitu.huius titu. Item vt hîc dicit Ioann.Andræ. publicatio non præcludit viam productioni teſtiũ ex ſolo timore ſubornationis, ſed vt aliquis ſit productionum finis.& quamquam multi alij ſint termini excluſiui,iſte tamen vnus eſt ex illis.Et multum moueor ego ex tacito conſenſu.Ad quid eñ publicationi conſenſit:ſi intendebat teſtes ꝓducere:fateor[a] tamen,quòd vbi ſuperueniſſet cauſa, veriſimiliter non cognita tempore conſenſus prẽſtiti, quòd petendo nouam dilationem poterit admitti,ſicut admitteretur ex cauſa poſt dilationem.l.oratione.&.l.fina. ff.de ferijs.& argumen.in capitu.licet de probati. Nec erit timendum de ſubornatione ex quo certũ eſt teſtificata non didiciſſe. ¶ † Sed circa hoc dubitatur,quare timetur magis de ſubornatione poſt publicationem,quàm primò:cùm ſemper à principio potuerunt partes ſubornare.argumen.in capitu.ſicut ſuprà eodem & capit.licet de proba.Solu. dic poſt Ioan.And.quod ante publicationem non eſt tantus timor:cùm pars veriſimiliter ſperat poſſe probare intentionem ſuam vel aduerſarium defecturũ in probando contra eum:ſed poſt publicationem depoſitionum, cùm videt ſe ſuccubiturum,quia non probauit: vel quia aduerſarius plenè probauit intentionem ſuam, facilius inducitur ad teſtium corruptiõem:cùm videat ſe deſtitutum omni ſpe. Item ante depoſitionem non poterat aliter prouideri: cùm neceſſariò teſtes eſſent producẽdi ad inſtructionem cauſę. & practicam publicandi depoſitiones, vide per Specul.& Ioann.Andræ.in in additio.eodem tit.§. ſatis vtiliter.in princip.verſic.eſt practica. ſatis tamen eſt ſeruari, quod ſupra dixi, ſecundum Bartolum.¶ Sed nunc quæro, quę dicantur noua capitula, ſuper quibus teſtes produci poſſunt publicatione non obſtante. Aduerte,quia ex iſto text.& ex princip.huius gloſſ. penulti.colliguntur tres ſpecies capitulorum ſeu articulorum: quidam ſunt articuli omnino noui,quidam noui,dependentes tamen ex veteribus: quidam antiqui. Adde alias duas ſpecies, quæ colliguntur ex text.& gloſſ.cle. ij.eodem titulo. Nam quidam ſunt articuli directè prioribus contrarij: quidam indirectè contrarij.Et vt tu iuuenis intelligas,ſcias quod capitulum & articulus capiuntur ĩ materia noſtra,vt ſynonima,id eſt idem ſignificantia.Et dicitur articulus pars intentionis, continens aliquid,quod pars probare intendit.Hoc probatur in.c.ij.eo.tit.lib.vj.iuncta glo.in verbo articulis.& ſuper huiuſmodi articulis producuntur teſtes. Exemplum:volo probare,quòd beneficium ſancti Petri pertinet ad me.faciam ſic articulos, vt teſtes ſciãt explicitè & directè reſpondere,ac concludere intentionem meam.¶ Primò pono,quod poteſtas conferendi beneficium ſancti Petri ſpectat de iure ad talem Prælatũ. Item quod talis Prælatus erat in poſſeſsione conferendi tali tempore. Item,quòd eodem tempore

a ✠ SEBA.SAPI. ¶ Fateor. Quod ex cã de nouo ſuperueniẽte poſsint teſtes ꝓduci poſt publicatas atteſtationes tenet Ange.& Moder.in.l.ad monendi.ff.de iureiur.quę licet loquat̃ ĩ iſtrumentis nouiter repertis habet etiam locum ĩ teſtibus & alijs probationib⁹. Idem tenet Pau.de caſt. in.l.oratione.ff.de ferijs. Bal.ĩ cõſi.cccxxxv. incipiẽ.ſuper eo, quod quæritur in.v.parte.& in.l.j.colum.iij.verſi.quartò quęro.C. de conditi.indebit. & in.l.mancipiorũ ff.de optio.legata. & hanc opi. firmat per infinita Marti. Bon.in.l.j.§.ſi quis vltrò.colum.v.ver. Item etiam alio caſu.ff.de quęſtio.

vacabat illud beneficium per mortem talis. Item quod ille Prælatus mihi tunc contulit. His articulis, ſeu capitulis probatis fundata eſt intentio mea.Et idem dic in reo, quo ad fundandam ſeu probandam exceptionẽ ſuã: vt puta,reus vult probare ĩ caſu prẽſcriptionis tibi non competere ius in illo beneficio. Articulabit enim ſic:primò quòd collatio beneficij ſancti Petri pertinet ad Epiſcopum. Item quòd ille Prẽlatus,qui aduerſario meo contulit,non erat tunc in poſſeſsione conferendi.Item quòd erat excommunicatus,&c. Iſti ſunt articuli,ſeu capitula de quibus fit mẽ
8 tio in tex.noſtro. ¶ † Venio ergo ad primum
b ſcilicet,qui dicantur articuli[b] omnino noui. & breuiter dic,quòd illi qui ſunt omninò impertinentes in cauſa:ita quòd non concludũt nec coadiuuant intentum articulantis. & ſuper his non admittuntur teſtes ſiue aliorum ſint publicatæ depoſitiones ſiue non:quia nõ debet quis admitti ad probandum quod probatum non releuat.de offic.delega.cùm contingat.&.l.ad probationem. C. de probatio. ideò iudex à principio debet corrigere & ẽt delere poſitiones & articulos impertinentes vt not.gloſſ.in capit.primo de confeſſ. libro ſexto. ¶ Secunda eſt ſpecies articulorum nouorum dependentium tamen ex antiquis. & qui ſunt iſti.Ioann.Andræ. proſequitur per exempla.Domi.Ant.hîc latè & gloſſ.& Bar. in.l.per hanc.prẽallega.Sed breuiter concludo,quòd ſunt illi,qui fundant,ſeu coadiuuãt intentionem articulantis in eadem cauſa de nouo formati. Exemplum in capitulo cùm Ioannes.de fide inſtrumentorum.oportet tamen, quod ſaltem tacitè non comprehenderentur in articulis antiquis quo ad neceſsitatem facti & probationis. Debes enim ſcire, vt fuit de mente Innocent.& Ioann. Andræ. hîc.& magis explicitè per Bartol.in dicta authentic.at qui ſemel.de probatio. quòd quædam tacitè includuntur ſub prioribus capitulis ſeu articulis, quoad neceſsitatem facti & probationis.Exemplum,quando articulatur ſuper tali prẽſcriptione,quæ de neceſsitate requirit titulum:vt puta, ſi dico quòd præſcripſi rem contra ius commune:vt in.c.j.de prẽſcrip.li.vj.vel dixi contra priuatũ me prẽſcripſiſſe.x.annis. Licet enim explicitè non fuerit in articulo mentio facta de titulo: intelligebatur tamen tacitè quo ad factum, & quo ad onus probandi:quia aliter nõ erat præſcriptio,nec obtinuiſſet articulãs.& hoc caſu nõ põt ſup titulo de nouo articulari:quia in effectu poteſt dici antiquũ capitulum.Et hoc in effectu voluerunt hîc Inno.& Io.And.ꝓ multa verba.& pro hoc aut.eo.§.quia verò.in verbo,additamẽto. ¶ Quæ dã cõprehẽdunt̃ ſub priori articulo de neceſsitate facti, ſed nõ de neceſsitate ꝓbationis.Exẽplũ: articulaui, qđ mutuaui tibi cẽtũ:de neceſsitate facti ĩeſt tps qa oportet ꝙ mutuũ ſit fctm̃ ĩ tpe:ſed nõ ĩeſt de neceſsitate ꝓbationis. Põt eñ ꝓbari mutuũ abſq; tpe.l.teſtiũ.C.eo. iſto caſu admitte

b ¶ Quis dicatur oĩno nouus articulus vide per Spe. ĩ ti. de teſte.§.ſatis vtiliter.ver.an autem. & adde, ꝙ licet ſit renũtiatum productiõi in cauſa, ſi reꝰ facit capitulũ qũo actor eſt filius ſa. Et dicit iudiciũ nullũ: quia litigauit ſine conſenſu patris ſu per hoc producere poterit teſtes: quia hic eſt nouus articulus. Ita dicit Spec. in ti.de actore.§.j. in.xxñ.co.verſi.qđ ſi poſtquam. Itẽ qs dicatur nouus articulus:vide per Bal. in.l.per hanc.C.de tempo.appel. Anto. Franciſ.

¶ Qui dicantur articuli noui vltra ea qnæ habentur per Barto.in.l.per hãc. hic allega.vide per Bal.in addi.Specu. in ti.de app.in ver. nouum.& in verſi. egi contra colonũ. & in margarita ſup Inno.in ver. articulus. & quando dicantur plura capitula,ſeu plures articuli:vide Bart.in.l. aurelius.in.§. idem quæſijt. ad finem. ff.de liber.legat. & Bal.in.l.ñ.in.ñ.col. C.de re iu. & adde quod ſemper capitulorum copia eſt dãda parti:vt poſſit opponere de ĩpertinẽtibus & nõ admittendis,tamen etiam ſi non detur non irritatur proceſſus propter hoc vt per Bal.in dicta margari.ſuper Innocen.in verſi.j.& in ver. interrogatoria.& ĩ. l.ſecũda in

ñ.col.C.vt lit.pen.& habetur per Inn.in.c.inter.de purga.cano.& q̃ differentia inter poſitiones, articulos & capitula:vide per Bal.in.l. generaliter.in.§.ſed iuramento.C.de reb.credi.& vide not.in.c.pñtium. de teſti. li.vj.& per Alex.in.l.inter ſtipulantem.in princ.ff.de verbo.obl.& vide p̃ do.An.ĩ,c.fi.de confeſ.& per Io.And.in.c.cũ in poſitionib⁹.de iureiu. lib.ſexto.

SEBA. SAPIA.

a ¶ Publicatis. Adde generaliter, q̃ poſt publicatas atteſtationes nõ impedit productio aliorum teſtium, qñ nõ producuntur teſtes ad nouã probationẽ, ſed ad declarationẽ retro agitatorum: vt tradit Bal.in.l.in bonæ fidei, C.de rebus cred.& in.c.j.§. ſi enim domino.colum.iĩj.quid ſit ĩueſtitura, in vſib⁹ feudorum. Alex.in apoſt. ad Bart. in.d. auẽ. at qui ſemel.d. Abb.in.c. extenore.in fi.j.co.

b ¶ Iurare. qualiter habeat iurare ille q̃ vult teſtificari: vide per gl.in.l, iuſiurandi. de teſt.& ad de hucᵗ vnũ ſingulare verbum Arch. in.c.nullus laic⁹.ñ. qõ.vĩj.q̃ refert do. Ant.in.c. conſtitutis.el.vlt. circa prĩ. de ap. Et adde huc do.An.in.c.tuis.in pen.col. ver.quęro an aliter.j.e.vbi ponit,cõplures ignotos modos, qb⁹ teſtis adſtringaturad veritatẽ aliter,quã per iuramãtũ. Sed ei⁹ dicta ibi improbat do.Abb.p tex. in.c, hortamur. iij. q.ix. q̃ requirit tactũrã Euangeliorũ niſi aliter dictet cõ ſuetudo. Et qualiẽ debeat iurare iſte teſtis, ponit Ioan. An.in ſua ſummula.de teſt.in ver.q̃modo teſtes debeãt iurare.& vide Arc. in.d.c.nullus. in fi. ñ.q.vĩj.vbi dicit, q̃ vltra ea,q̃ cõtinentẽ in hac gl. teſtis iurabit aliud capitulũ,videlicet, quod neutri parti manifeſtabit dictũ ſuũ añ quã fuerit publicatũ.& allega.c. vltra tertiã.j.eo.&.l. qui falſò,vel variè.ff.de teſti,& ita dicit tenere Hoſtiẽ.hic.& vide Bald.in.l.preſbyteri.C. de Epiſ. & cle.circa princi. vbi ponit formã iuramẽti teſtiũ. ĩ ver.

tur,publicatione depoſitionum non obſtante,articulus ſuper tẽpore, & noua probatio ſuper eo facit optimè.c.ex tenore.j.eo.ſecũdũ vnũ intellectũ.& tacitè hęc ſenſerũt Inno. & Io.An.hîc.Quędãᵗ ſunt,quę nõ cõprehẽdunt de neceſsitate ſub prioribus:poterãt tñ comprehendi,& non comprehendi,vtᵗ aliquę qualitates,quę poſſunt adeſſe,vel abeſſe circa cõtractum.Et iſto caſu põt fieri ſuper illis comprehenſibilibus noua articulatio & noua p̃- 9 ductio.argumen.in capitu.veniens.j.e. ¶ † Et ex hoc deciditur quæſtio,quam ponit hîc Io an.An.& dicit eam fuiſſe Boati. de mantua. Contra ſententiam,vel collationem opponebatur excõmunicatio iudicis vel executoris, qui præbendam contulerat,vel ſentẽtiam tulerat.ſuccubuit excipiens:quia non probauit illamꝫexcommunicationem publicam. iuxta ea,quę le.& not.in.c.ad probandum.de re iudic. appellauit,& in cauſa appellationis format capitulum ſuper publicitate excommunicationis:quęritur nunquid debeat admitti. Dicit Boa.in.q.facti fuiſſe obtentum, q̃ nõ quia non eſt nouum capitulum, ſed idem cũ priori primo inſufficienter & indiſcretè propoſito.Hoc non placuit Io.Andr.ex quo qualitas publicationis non fuit deducta in priori articulo.ſicut videmus in ſimili: quod admittitur ad probãdum ſe fuiſſe canonicè electum,qui prius probat ſe electum.j.eo. c.veniens.poſſet tamen ad illud.c.reſponderi,q̃ prima probatio fuit ibi facta in ſummario. & ad aliud agebatur poſt modum:vt ibi dicitur in tex.Dat tamen Ioan.And.hîc aliud exemplum.Nam qui probauit rem valere vltra xx.admittitur poſteà ad probandum quantũ valuit vltra.j.eo.cũ cauſa. & qui probauit in iuriam probat eam notoriam.j.de off.delega. capi.j.li.vj.Fatetur tamen Ioan.An.quòd malè fecit iudex recipiendo probationem exceptionis,quę non releuabat per illam Decre. ad probandum:allegare melius potuiſſet .c. pia.de exce.li.vj.iuncta gl.vbi patet, quod iudex non debet admittere exceptionem in genere,quando quęlibet generis ſpecies non includit intentum excipientis:ne vagetur cum iactura alterius:vt cap.vt quis duas. de elect. li.vj.&.l.prętor.ff.de iniur. Hanc determinationem ſequitur do.Anto.dicens,quòd licet articulus ſecundum ſubiectam materiam, vt obſtet, debuerit intelligi de excommunicatione publicata:tamen articulus non declaratur à natura ſubiectę materiæ: ſed intelligiẽ ruditer,vt iudici,pponitur: ideò ſi pono de excommunitatione non intelligitur de qualificata: licet hoc velit ſubiecta materia. Ad hoc capitu.in pręſentia.de probatio.vbi articulus,quòd erat minor annis:nõ intelligitur de minori. xiiij. licet hoc expectat ſubiecta 10 materia. ¶ † Idem dic,vt elicitur ex theorica Bar.ſupradictæ qualitates,quæ non includuntur ex neceſsitate facti,licet poſsint includi,non videntur deductę.vnde appellatione excommunicationis neceſſariò non includitur qualitas publicationis,licet poſsit includi. Et per hoc aperitur intellectᵗ ad multa ĩ hac materia.Et ſatis per prædicta declaratur tertia ſpecies articulorum,ſcilicet qui dicãtur articuli antiqui. cũ enim noui & antiqui ſint contraria.declarato vno ex contrarijs,remanet declaratum reliquum.lege prima.ff.de his, qui ſunt ſui,vel alie.iuris. Dic ergo breuiter antiquos articulos eſſe, qui explicitè comprehendebantur in prioribus, ſuper quibus teſtes fuerunt producti & publicati.Idem ſi comprehendebantur implicitè quo 11 ad neceſsitatem facti & probationis:vt patet ex p̃dictis. ¶ † Quarta ſpecies articulorum,quando ſunt directè contrarij:vt ſi primò fuit capitulatum de legitimitate,nunc publicatis atteſtatiõibus volo capitulare de illegitimitate:vel primò de minori ętate,nunc de maiori:primò de ſana mente:& nunc de inſana.& ſimilibus.Et in iſtis dic,quod non admittuntur regulariter tales articuli publicatis atteſtationibus:vt.ſ.dixi etiam in cauſa appellationis:quia ſemper ſubeſt timor ſubornationis:vt in dicta clemen.ſecunda.& hîc & not.Bartol.in lege per hanc. Hoc limita, niſi aliquid de nouo addatur, per quod tollitur timor ſubornationis ſaltem præſumptiuæ: vt puta,quia corrupti falſa dixerunt: vel quòd dolosè,puta,odio vel amore:vt in ca.licet.de probatio.not.gloſſ.in clementi.ſecunda infra eodem titulo.facit leg.nec exemplum.C. de falſi. Nam non poſſum probare, quòd falſa dixerint,niſi probem directè contrarium eorum, quę dixerunt. Sed quia addo qualitatem corruptionis,vel odij, tollitur illa pręſumptio ſubornationis:cũ hoc ſit nouum capitulum.& idem dic in ſimilibus.Et per hoc poteſt ſaluari vnus intellectus,qui datur ad capitu.ſeries infra eodem vt publicatis atteſtationibus admittantur teſtes ſuper directò contrarijs,quando cum teſtib⁹ producitur inſtrumentum publicum. Ex quo enim concordat inſtrumentum tollitur præſumptio ſubornationis teſtium.Sic etiam ſalua dictum notabile Innocentij in capitu.cum clamor infra eodem.& ſentit gloſſa in capitu.ex tenore.eodem titulo.vt publicatis a atteſtationibus admittantur teſtes ſuper eiſdem: quando veniunt ad coadiuuandum priores teſtes meos: vt ſi probaui per duos teſtes intentionem meam:tu probaſti contrarium: potero poſteà plures teſtes producere: quia non eſt quid imputetur, ſi plures non produxi:cùm eſſem confiſus de duobus. Vnde non eſt pręſumptio, quòd alios velim ſubornare: cùm concordẽt cum prioribus productis ante publicationem.q̃d nota. ¶ Vltima ſpecies articulorum eſt, quando ſunt indirectè contrarij prioribus: & tunc in dubio admittitur probatio indirectè contraria: vt in capitu.ex tenore infra eodem & notatur in dicta clemen.ſecunda ſed oportet intelligere ſecundum quod plenè not. in dicto capitulo ex tempore ſcilicet quando ante publicationem pars aduerſa non potuit inſtrui ſuper probatione directè contraria: quia articulus fuit generaliter productus,ſed teſtes ſpecificè depoſuerunt. Quod declarat, vt plenius ibi dicetur.

12 ¶ † Omnia prædicta limita, vt ſuper nouis articulis liceat teſtes producere, quando teſtes fuerunt primò producti ſuper certis capitulis. Si autem non fuerunt editi certi articuli: ſed ſimpliciter ſuper tota cauſa fuerunt producti: & ita iurauerunt: non poſſunt poſteà iterùm produci: quia non poſſunt dici noua capitula ex quo comprehenduntur in petitione, ſuper qua teſtes generaliter fuerunt examinati:vt patet ex rationibus prędictis.& ita voluerunt hîc communiter doctor.& Barto.in dicta authenti.at qui ſemel.C.de probationib. & per hoc ſatis declarata eſt materia huius capitul. Alia quæ tanguntur hîc per aliquos dicentur in locis 13 ſuis. ¶ † Venio nunc ad gloſſ.fina.quæ ponit quinq̃ capitula iuranda per teſtes.dicit Ioannes Andræs quòd additur ſextum capitulum de facto ſcilicet quòd ſecretè teneant dictum ſuum vſque ad publicationem. & per hoc vide bono.textum.quarta quæſtione tertia.capitu.ſi teſtes.§.qui falſo.vbi dicitur iudicem debere punire eos, qui partibus prodiderunt ſua teſtimonia, ſcilicet ante publicationem.& vide hoc in Specul. eodem titulo.§.ſequitur. Et b aduerte qualiter debent iurare b teſtes: debent enim iurare teſtes tactis Euangelijs: vt eſt text. in capitu.hortamur tertia quęſtione nona. Et idem ferè dicendum in iuramentis omnibus, quæ deferuntur à iure.de quo vide gloſſ.not.in clemen.prima.§. porrò. de hęredi.quę etiam nota.dicit, quòd hodiè apud Italicos de conſuetudine receptum eſt,vt ſufficiat tangere quamlibet ſcripturam.q̃d

bene no,

quarto no.&c.
Anto.Francis. ¶ Circa hoc quid testis debeat iurare & qualiter. Dicas ꝙ testis debet iurare in iudicio:aliâs nō probat l.iñ.ī.§.sabino.& ibi gl. vnica.ff.de testi.debet iurare in manu iudicis.non autem notariñ,nisi de commissione iudicis.ita Bar.in.l.ex sententia.ff.de test.tu.& Bal.in.l.iudices.C.de fide instru.in no.cū non dicitur testis iurasse,nisi iudex intelligat & approbet eius iuramentum, saltem tacitè secundum Bal.in.d.l.fi. in.j.col.C.de compen.& debet iurare dicere puram & meram veritatem. ita Bal.in.c.j.in.iñ. col.in ver.not.formam iuramenti in titu.si inter do.& vasal.lis ori.in vsibus feudorū.& nihil potest addere, vel immutare, qđ fit:vt in.c.cū dilectus.& ibi per Innoc.ad fi.de accus. Et debet iurare dicere veritatem super tota causa, nō solū super articulis productis: vt not. Inn. in.c. per tuas hoc eo.tit.& not. Bar.& Bald.in.l.si duo patroni.in.§. idē Iulianus.ff. de iureiur.& ideò dixit gl.quā ibi etiā Barto.sequitur. & Bal.in authen. sed iudex.C.de epis.& cleri,ꝙ testis debet deponere & interrogari p iudicē sup tota cā, in qua debet testificari pro vtraq; parte,quod etiam voluit Bald. in.l.iñ.in.j.colū. C. de eden.& in addi.Spe.in tit.de teste.in.§.fi.in versi,testis productus.& vide per Alex.in.l.iñ.in penul.col.ff.de iurisdi.om.iudi.

bene not.cessante[a] autem cōsuetudine nō videretur valere actus,vbi ius pro solennitate exigit tactura euangeliorū, si prętermittitur vide de hoc glo.not.in.c.vt circa.de elec.lib. vj.iuramētum tamē de se est validū sine tactura,vt in.c.& si Christus de iureiurā .vide glo.xxij.q.j. in summa,sed tactura maximè euangeliorū exigitur ad maiorē terrorem.& quia magis peccat transgrediens:quoniā tanto magis peccat quis,q̄tò super sanctiori re fit iuramētum.xxij.q.j.c.mouet.& no.Inno. in.c.& si Christus.de iureiuran.¶ An autem in dubio pręsumatur testē attigisse scripturā:[b] cùm in actis dicatur solū quod iurauit. Ioan.And.remittit ad no.per se in Spec.eo. titu.§.sequitur.super verb.& no.& ibi in effectu cōcludit,quòd sic propter autoritatē notarij & iudicis,& taciturnitatē partis non opponētis.quod satis placet.arg.eorum,quę no.Inno.in.c.j.de cleri.pere.&.c.innotuit. de eo,qui fur.ord.re.& per Bart.in.l. theopompus.ff.de do.prę.&.l.sciendū.ff.de ver. obli.

a ✤ SEBASAPI. ¶ Cessante. Vide Alex.in.l.iñ.§.iurari.ff.de iureiuran.Abb.in.c.laudabilem.de frig.& malefi.Bald.in authen.sacramēta puberum.C.si aduer.vendi,& Corse.in repe.rubri.de iureiur.

b ¶ Scripturam. Si apparet de iuramēto testis vtrum præsumatur de tactura. Et adde Bal.in.c.cōstitutus.j.eo.in.ñ.col.ver.sed pone,ꝙ in actis. vbi dicit,ꝙ si notarius scripsit,talis iuratus deposuit non solū pręsumetur iuramentū sed qualitas iuramēti.& vide Bal.in.l.fi.C.si ex fal.instr. vbi dicit ꝙ præsumitur ꝙ testis iurauerit corporaliter tactis p locumà cōsuetudine generali.super hoc tamen remittit se ad no.in.c.vt circa.de elec.in.vj.& idem quod dicit hic do.Ant.in.xlvj.col.repetit.in.c.tuis. in.ij.col.j.eod.Item ad hoc facit qđ no.Ro.in.l.sciēdum.ī.vñ.q.de ver. obli.vbi dicitur si reperitur partem iurasse non pręsumiturex hoc delationem aduersarij præcessisse.& ita dicit tenere Bald.in.l.ait prętor. in prin.de iureiu.per doctrinam Inno.in.c.innotuit,de eo qui fur.or.re. Item ad hoc facit qđ no.do.Ant.in.c.sicut.in.v.co,ver.ex his deciditur quod si instrumenta.j.eo.de re iudicata.

¶ Adde an si scriptum reperiat,titius iuratus deposuit.præsumantur omnia solenniter acta.Old.consi.cccxxiñ.

c ¶ Iuramentū. Vtrū ille qui iurauit nō testificari possit propria authoritate venire contra illud iuramētū.vide Spec.in ti.de teste,§.de testiū cōpulsione.ver.quid si qs iuramento.vbi videt cōcludere ꝙ sit petēda absolutio à iuramēto ad cautelā.sed Pet.de anch.hoc dicit qđ iuramētū ipso actu hoc casu apparet temerariū nō expedit implorare absolutionē. & istā partē teneo p tex.in.c.cōstitutis.el.grāde.j.e.vbi dicit qđ tale iuramētū nō tenet,nec ob.iste.tex.ī ver.necesse &c.ꝙ cōtrariū videt sentire:qa rñdeo qđ verba illa nō referūtur ad illos testes qbus delatū fuerat iuramentum:sed ad alios.quod innuunt proprie verba tex.dum dicunt & alios si necesse fuerit.&c.vult dicere,ꝙ ante sunt examinandi illi,quibus delatum fuerat iuramentū:quia præsumitur,ꝙ detulerit iuramentū illis:qui melius sciebāt veritatē:ne veritas occultaretur meritò illi prius sunt examinandi,vt in.c.videtur.qui ma.accusa.pos. quibus examinatis,si posteà visum fuerit necesse etiā alij possunt examinari.& ista propriè mihi videtur mens huius decre.

¶ Adde, an ille q̄ iurauit non testificari, possit ꝓpria authoritate venire contra iuramentū: quod voluit Old. de iurante non reuocare testamentū eius consili.clx.& cxxvñ.& qđ voluit de iurante non fideiubere. consil. xc.& quod voluit de Abbate iurante non creare monachos:consilio. xcvñ.Et an testis:qui iurauit aliquē tenere secretū, possit probare absq; labe periurij.vide do.Card. consilio. xxxñ.
Anto,Francis.
¶ An propria authoritate possit qs contravenire iuramento temerario, quo iurauit nō testificari, vel deponere in causa:dicas primò ꝙ iuramentum temerariū nō repellit testem à testificando, vel ab accusando:neq; ex tali iuramento inducit infamia.ita Spe.in tit.de teste. §.j.versi.item excipitur quod est infamis.Et habet per Inno.in.c. intimauit.& in.c.constitutis.hoc eodem tit.Et adde,ꝙ huic iuramento de non testificādo in causa,vel contra aliq̄ē nō pōt cōtraveniri propria authoritate;vt per Spe. in tit.de teste.§.xñ.in ver.quid si quis.& in tit.de excepti.& repli.in.§. iñ.in ver.sed quid si gratia.Et an qui iurauit nō revelare secreta, & an si sit clericus, vel laicus;dicas ꝙ revelans credentias iuratas,non est periurus si revelat cū licentia eius,cui promisit non revelare,neq; tenetur ad pœnam.Ita Bald.no.in.c.j.in fi.de nova for.fide.in vsi.feu.sed si revelat sine licentia,debet priuari suo officio tex.est no.& ibi Bal.in.§.credētia. in fi.de pa.con,& adde ꝙ revelans secreta alicuius,tenet etiam si ei damnum nō inferat.Ita Bal.in.c.j.in ver.nota revelationē.quib.mo.feu.amit. & tenetur ei cuius secreta revelat actione in factū ad interesse & actione iniuriarum:si iniuriæ causa illud fiat.l.vñ.§.sed & si quis.ff.ad leg.aqui. & ibi per Flo.Et adde ꝙ quis potest revelare secreta ex iusta causa,etiā si iurauerit nō revelare.puta si producatur in testē:vt voluit Inno.&.d. Abb.in.c.qualiter.el.j. de accu.& idem.d.Abb.in.c.si sacerdos.de offic. ord.vbi dicit hoc esse verum,etiā si sit sacerdos:cui sit datū in pœnitētia,& non in cōfessione:quia si esset datū in confessione,nō posset illud deponere,vt testis:sed vt Deus.& ideò non debet revelare etiam,si episcopus vel papa mandet:aliâs revelās punitur per.d.Abb.in.c. dilectus. de excep.pręla.& no.in.c.omnis.de pœ.& re.& per Spe.in tit.de proba.in.§.probatio circa fi.Et adde etiā,ꝙ revelans factū iuratū in consilio est periurus:vt per Bal.in l.nullam.in.j.col.C.de testi.vbi ponit quomodo probet factū esse in cōsilio si est iurata credentia.de quo vide per Inno.in.c.literis.el.ñ.de præsum.dicas tamen,ꝙ revelās crimen læsæ maiestatis,etiam ꝙ iurauit nō revelare,tenetur illud revelare,si pōt probare, aliâs non secundū Bal.in consi.suo,quod inci.q̄ꝙ allegata sint multa.& habetur per Ang.Are.in tract,malefi.in ver,traditor de latua patria.in ñ.colū.& si pōt probare,& non revelat,ipse tenetur eodē crimine læsæ maie.l.quisquis.C.ad legē Iul,maie,sed si revelat est venia dignus.& per

¶ CAP. XVIII.

INtimauit. ¶ Qui iurauit testimonium nō dicere,testificari compellitur,si attestationes publicatæ nō sunt.h.d.In prima parte conquestionis.In secūda proui

✤ SVMMARIVM.

1 *Testis iurans de non testificando contra aliquem, non ligatur iuramento.*
2 *Testes an possint produci post publicationem per restitutionem in integrum.*
3 *Iurans alicui non revelare secretum, si producitur in testem,debet revelare,& non peccat.*
4 *Subscribens probationes aduersario,an debeat perdere causam.*

sio ibi,*ideoque*. ¶ Casus literalis.Quidam.R. nomine habebat causam cum.V.clerico.idē V.suū capellanū & alios q̄ plures iuramento astrinxit quod cōtra ipsum.V.pro dicto. R. non ferrent testimoniū nec cōsiliū vel auxilium p̄berēt eidem.vnde dict⁹.R.cōquestus fuit duo papę.Mādat papa ꝙ si testimoniū illorū testiū productorū non esset publicatum nec abrenuntiatum testibus,iudex reci pere non postponat illos qui sunt iuramen
1 to astricti, & alios si necesse fuerit .Bernar.
c ¶ †No.j.qđ iuramētū[c] pręstitū de nō præbendo testimoniū, cōsiliū, vel auxiliū cōtra aliquē nō ligat iurantē,quominus ductus in testem teneatur contra illū ferre testimonium:ratio est,quia ferre testimoniū est munus publicū.ad quod cōpellitur quis etiā in uitus.l.si quādo.C.eo.&.j.tit.proxi.per totū. xj.q.iij.quisquis.de cri.fal.c.j.nō potuit ergo iste suo capitaneo iuramento ab hoc onere se absoluere.arg.c.si diligenti.§.de fo.cōp. & de hoc j.latius.& idē dic respectu auxilij non pręstandi.debet enim intelligi in dubio de auxilio iniusto secundū Ioā.an.alle.c.petitio.de iureiurā.de his quę fi.à ma.par.ca.c.j. &j.de excess.pręla.c.graue.secus dicit de auxilio iusto,puta fauore patrię.nō enim potuit iste se obligare cōtra dispositionē iuris cū iuramentū nō liget ad illicita:& contra ius in c.quāto.de iureiur.¶ No.ij.quod etiam testes quos aduersarius nisus est subtrahere,recipi nō debent post publicationē aliorū testiū vel renuntiationē.Et no.quod sola publicatio ponderat & non discere testificata. facit ad ea quę dixi.§.ca.proxi.¶ Oppo.contra literam de contrarietate in eo quod primò dicit quod isti testes erant iuramēto cōstricti &c.& posteà pręsupponit qđ iam de-

tis.hoc eodem tit.Et adde,ꝙ huic iuramento de non testificādo in causa,vel contra aliq̄ē nō pōt cōtraveniri propria authoritate;vt per Spe. in tit.de teste.§.xñ.in ver.quid si quis.& in tit.de excepti.& repli.in.§. iñ.in ver.sed quid si gratia.Et an qui iurauit nō revelare secreta, & an si sit clericus, vel laicus;dicas ꝙ revelans credentias iuratas,non est periurus si revelat cū licentia eius,cui promisit non revelare,neq; tenetur ad pœnam.Ita Bald.no.in.c.j.in fi.de nova for.fide.in vsi.feu.sed si revelat sine licentia,debet priuari suo officio tex.est no.& ibi Bal.in.§.credētia. in fi.de pa.con,& adde ꝙ revelans secreta alicuius,tenet etiam si ei damnum nō inferat.Ita Bal.in.c.j.in ver.nota revelationē.quib.mo.feu.amit. & tenetur ei cuius secreta revelat actione in factū ad interesse & actione iniuriarum:si iniuriæ causa illud fiat.l.vñ.§.sed & si quis.ff.ad leg.aqui. & ibi per Flo.Et adde ꝙ quis potest revelare secreta ex iusta causa,etiā si iurauerit nō revelare.puta si producatur in testē:vt voluit Inno.&.d. Abb.in.c.qualiter.el.j. de accu.& idem.d.Abb.in.c.si sacerdos.de offic. ord.vbi dicit hoc esse verum,etiā si sit sacerdos:cui sit datū in pœnitētia,& non in cōfessione:quia si esset datū in confessione,nō posset illud deponere,vt testis:sed vt Deus.& ideò non debet revelare etiam,si'episcopus vel papa mandet:aliâs revelās punitur per.d.Abb.in.c. dilectus. de excep.pręla.& no.in.c.omnis.de pœ.& re.& per Spe.in tit.de proba.in.§.probatio circa fi.Et adde etiā,ꝙ revelans factū iuratū in consilio est periurus:vt per Bal.in l.nullam.in.j.col.C.de testi.vbi ponit quomodo probet factū esse in cōsilio si est iurata credentia.de quo vide per Inno.in.c.literis.el.ñ.de præsum.dicas tamen,ꝙ revelās crimen læsæ maiestatis,etiam ꝙ iurauit nō revelare,tenetur illud revelare,si pōt probare, aliâs non secundū Bal.in consi.suo,quod inci.q̄ꝙ allegata sint multa.& habetur per Ang.Are.in tract,malefi.in ver,traditor de latua patria.in ñ.colū.& si pōt probare,& non revelat,ipse tenetur eodē crimine læsæ maie.l.quisquis.C.ad legē Iul,maie,sed si revelat est venia dignus.& per

Bartol. in.l.j.in. §. occiſorũ.ff.ad Sil. vbi dicit Roma.ſe conſuluiſſe contra Bart.pro opi.Bal. in ciuitate florẽtię, Ang.autẽ in.l.frater.ii.ad leg.pompe.de pari.dicit ſe vidiſſe decapitari plures ciues, qui non reuelauerunt tractatum ciuitatis ſuę,& non fuerunt participes illius.& malę: quia debuerunt relegari, ſicut filius ſciens & non reuelãs patris mortem.Item dicit ibi Ang.forenſem ſciẽtem tractatũ in ciuitate fieri non teneri reuelare, nec puniẽdũ eſſe, ſi nõ reuelet ex ſola ſciẽtia,per text.in.d.l. vtrũ.& in.§.occiſorum iuncta gloſ.in verſ.cõſci.dum ibi ſubaudit & participes:dubito tamẽ q̃ in practica ſeruaretur opi.Bar. propter criminis atrocitatem,& Bart,authoritatem.

a ¶ Ex.Et vide do. Ant.ſ.e.c.fraternitatis.in.xxxij.col. vbi ſentit nõ debere admitti ex clauſula generali, ſed ſolum ex ſpeciali. de hoc vide Bald. hîc.

SEBA.SAPI.

b ¶ Clauſula generali.Idẽ tenet Card. in cõſi.xxiij.incip. in cauſa Amareti. vbi allegat Specu. idẽ tenentẽ. in tit. de renun.& cõclu. verſi.& ſcias.Idem voluit Lud.Romã. in repeti.rubri. de arbi.chart.viij.col. vlti.faciũt not.per Alex.in.l.admonẽdi.col.v.ff. de iure iur.vbi dicit,q̃ ex clauſula,ſi qua mihi iuſta cauſa:quis reſtituitur ad producendũ inſtrumẽta poſt ſentẽtiam, quando non commiſit negligentiã.

SEBA.SAPI.

c ¶ Reuelare ſecretũ. Vide q̃ no.Ange. de Are.in tractatu maleficiorũ.in ver ſic.che hai tradito la patria tua. vbi ponit de ſacerdote,cui fuit ſibi aperta proditio patriæ an teneat reuelare.

poſuerant vt patet ibi:ſi teſtimoniũ eorum. ¶ Glo.j.metu contrarij exponit & bene intelligendo.ver.ideoq̃ &c.de dictis aliorũ teſtium non iſtorũ.qui iurauerant nõ teſtificari.Ex quo infert quod ſi dictũ aliorũ teſtiũ fuiſſet publicatũ nõ reciperẽtur,nec iſti qui iurauerant nec alij vt ſatis colligitur ex tex.

2 ¶ † Sed aduerte ad mirabilẽ limitationẽ quã ponunt hîc Inn.Hoſtiẽ.& Ioan. and. dicunt enim iſtos qui iurauerãt nõ recipiẽdos poſt publicationem ſeu renũciationẽ de iure cõi ſeu per viam iuris communis.ſed beneficio reſtitutionis ex[a] clauſula generali [b]ſi qua mihi iuſta cauſa &c.ff.ex qui.cau.ma.l.j.bene recipientur publicatione vel renuntiatiõe nõ obſtante maximè pręſtito à petente iuramẽto quod hoc malitioſe non petit.arg. op. in aut.e.ti.§.quia verò multi.vbi dicitur ſecundum eos quod etiam poſt cõcluſionẽ admittuntur.& concluſio plus deberet impedire q̃ ſola renũtiatio.arg.ad idem.ff.de eden.l.ſi quis ex argentarijs.§.fi.&.l.ſeq.Alij tamen dicunt hoc poſſe fieri ſolũ per beneficiũ reſtitutionis in integ.ſpeciale.de quo.ſ.de in integr.reſt.per totũ.primum tamẽ dictũ plus eis placet.vel tertiò quod hîc dicitur de publicatis vel renuntiatis refertur ad illos teſtes de quibus hîc fit mẽtio:nõ autem ad iſtos iuramento doloſè aſtrictos.Sed hoc vltimũ mihi non placet:quia eſt deſtruere hanc literã, Secunda verò ſolutio ſeu limitatio eſt vera in ſe:ſed procedit iure ſpeciali in eccleſijs minoribus & ſimilib9 priuilegiatis nec reſtringo hoc bnficiũ in his teſtibus dolo ſubtractis ſed idẽ dico in alijs arg.c.auditis. &.c.ij. de in integ.reſt,per quod dico hanc limitationẽ non cadere hîc.Prima limitatio q̃d audiat aduerſarius beneficio generali ex clauſula:ſi qua mihi iuſta cauſa &c.non placet mihi indiſtinctè ſed diſtinguerem ſic: quod aut ex ſubtractione aduerſarij fuit impedit9 hos teſtes producere ante renũtiationẽ ſeu publicationẽ aliorũ:puta quia interrogauit illos teſtes an ſciuiſſent aliquid in illa cauſa.& illi malitioſè, vt nõ producerentur, dixerũt quod non,quibus iſte credens conſenſit publicationi aliorũ vel productioni renũtiauit & tunc audietur per beneficiũ reſtitutionis ex clauſula generali ex quo fuit certiorat9 de iuramento p̃ eos pręſtito poſt cõſenſum renuntiationi vel publicatiõi pręſtitũ.hæc emẽ eſt iuſtiſſima cauſa admittẽdi cũ maximè in odiũ aduerſarij ſui:aliâs reportaret ex dolo ſuo malitiam contra.c.& ſi neceſſe.de do. in vir.& vxo.poſt diuor.reſti.aut cõſenſum publicationi ſeu renuntiationi pręſtitũ ſciuit de hoc iuramẽto ,& nihil dixit:vel non curauit eos producere:& tunc nõ audietur quia non ſubeſt aliqua iuſta cauſa audiendi eum: & ſic procedit iſte tex.ſimpliciter ꝓductionem poſt publicationem vel renũtiationem prohibens:& ſic limito hunc tex.& dicta docto.hîc. ¶ Oppo.ij.& videtur quod iſti qui iurauerant non deponere non debeant compelli,nec admittẽdi ſunt ad deponendũ:quia cõtra iuramentũ propriũ nemo debet compelli:vt.c. debitores.& ĩ.c.& ſi Chriſt9.& .c. quanto.de iureiu.Item ſi diceres iuramentũ non valuiſſe:ergo iſti iurando peccauerunt: & ſic peccatum debet eos reppellere à teſtimonio j̃.eo.c.teſtimonium .Solu.gl.ij.ponẽdo duas le.ad text.prima quod iſti teſtes cõpelluntur deponere ſuper principali. Ad contraria reſpondet quod erat hoc iuramẽtum illicitum & non poterat obſeruari ſine peccato:quia celaret veritatem &c. & præſumptio erat contra iſtum quod iniquã cauſam foueret ex quo voluit ſubtrahere aduerſario copiã probationis.nec obſt.temeritas iurantis:quia ſicut temerarium iuramentum non repellit à promotionẽ j̃.de iureiurã,ſicut. ſic nec à teſtimonio Secunda lectu.eſt quod iſti teſtes non deponerent ſuper principali : ſed ſolũ ad detegendũ illam fraudem aduerſarij & hoc innuit tex.in.c.peruenit j̃.titul.proxi. Hanc vltimam lect.tenuerunt hic Lau.Tan. & Vin.qui dicebãt iuramentũ ſeruãdum ex quo ſine interitu ſalutis ęternę poteſt ſeruari quia ſcilicet poterat aliter ſubueniri illi,cui9 teſtes fuerunt corrupti.allegant.xxij.q. iiij.§. vlti.ſed Inn.& Ioã.and.& cõmuniter ſequẽtes tenent primam lectu.nam ſecũdũ vltimã lec.fruſtra ponderaſſet papa publicationem aliorum teſtium:quia cũ hęc fraus eſſet nouum capitulũ potuiſſent induci iſti & alij teſtes:vt in.c.ſ.proxi.& j̃.eo.cùm veniſſent.Itẽ dico quod de hoc eſt caſus in.c.quia plerię. de offic.ordi.li.vj.&.c.olim j̃.de accu.& in.c. conſtitutis j̃.eo.vbi denuntiantur tales iuramento non teneri.& facit quod.ſ.dixi in no.

3 j. ¶ † Et pro hoc facit quod no.dicit Inn. in c.qualiter & quãdo.el.j.de accu. vbi dicit qd ſi quis iuramento promiſit alicui non reuelare ſecretum[c] ſibi dictum:ſi tamẽ producitur in teſtem, tenetur illud reuelare:quia aut cogitauit iſtum caſum quando iurauit,& eſt illicitum iuramentum:ideò non ſeruandũ. de iureiur.c.quãto.aut non cogitauit iſtum caſum & non extenditur ad iſtum caſum. xxij. q.v.humanę aures.ſi tamẽ dixiſſet ſibi in pœnitentia non tenetur illud reuelare.de exceſ. pręla.dilectus.¶ Aduerte tamẽ:quia tunc dicitur in pœnitentia dictum,quãdo quęrebat ſalutem animę:ſecus ſi cauſa laſciuię.ſic not. dicit Inno.in.c,omnis.de pœ.& remi.tũc emẽ nõ tenet locum Dei.Et ex hoc intellectu ſic defenſato collige duo. primò qd iuramentũ temerariũ non repellit à promotione.ſecundò quod licet quis ſubtrahat teſtes aduerſario,nõ tamẽ per hoc debet perdere cauſam: aliâs fruſtra fuiſſent hîc recepti teſtes ſuper principali.Sed circa primũ dic latius quod aut iſti temerè iurãtes nõ pœnituerũt:vt q̃ compulſi venerũt ad teſtimonium.& admittuntur contra talem qui eos ad iurandum induxit:quoniã ipſe non poteſt contra hos excipere de hoc delicto cũ fuerit actor:& ſic facile repellitur replicatione doli.de adul.c.penul.& vlt.&.c.diſcretionẽ.de eo qui cogno. conſan.vxo.nec iudex debet hunc repellere ex̃ officio in odium illius,qui hũc ĩducit ad iurandum & vt dolus illius nõ noceat alteri parti:licet aliâs iudex[d] ex officio repellat teſtes indignõs.ff.de poſtu.l.quos prohibet.ij. q.vij.ſi qui ſunt.&.c.quęrendũ.& quod ibi not.fortius admittitur iſte,ſi pœnituit:& ſic intellige Do.hîc.Aut producuntur iſti teſtes contra alium:& tunc repelli poterunt ſi ipſos non

d ¶ Iudex.Iudex poteſt ex officio repellere teſtes indignos & criminoſos: licet pars non opponat.vide glo. &.d. Ab.& quod ibi notaui in.c.nulli.de accu. Sed tu dicas, quod illud dictũ nõ eſt omnino verum.Et ideò vide domi.Ant.in hoc paſſu elegãter diſtinguentẽ in.c. bonæ.el.j.in.vj.colum.de poſtu,præla.& plenius per eundẽ in .c.cũ dilectus.in.x colũ. de cõſuetu. & per.d. Abb. in.c. cũ cauſam.el.j.ſuper glo. in verſ.de cauſis.j. eo.dum tractat de illo articulo, ante ſtis teneaẽ reſpondere iudici de proprio crimine.& vide gloſ.in.c.alieni. ſecũda.q. vij.& de iſta quæſtione vide per Roma.in.l. iiij.§.hoc autẽ iudicium.ff.de damno infec.Sed quod iudex ex officio poſſit repellere teſtẽ inhabilem , tenet Bald. in. d.l. quos prohibet.ff.de poſtu.& ad hoc alle. glo.in.l.prima.§.ſi præſes.ff. de mag. conue.

Anto,Franciſ.

¶ An iudex poſſit teſtem non idoneum ex officio repellere.etiam parte nõ petente vltra Innocẽ.hîc videas Lanfran.in.c. quoniam cõtra.in verſ. teſtes de probationibus.& eſt cõcluſio.q̃ ſic.Quod tamen intellige verũ ſi conſtat ex actis de inhabrlitate teſtis.Ita Ange.notabiliter in authẽ.de teſti.in princ.& in l.ſi parens.de inof. teſta,& habeẽ per Bal.in.l.j.in.§.ſi curatores.ff.de mag. conue.& vide gl. in.l.iij.ff.de teſti.& per Bar,& Ang.in l.iiij.§. hoc autem. ff.de dam.infec.& habetur per Bald. in.l.cũ mulier.col. xxiiij.ff.ſolu, mat. & per Ioã.andr.in addit. Spe.in ti.de teſte,in.§,in. verſi. quid de domeſtico & vide Alex.in.d, l.iij.de teſt. & ha-

betur per do.Anto.in.c.cũ dilectus de conſue.quod adeò verũ eſt, vt iudex ex officio poſſit repellere teſtem infamem productũ contra aliquẽ iuſtamẽ: quis ille contra quem producitur non poſsit opponere contra teſtem de infamia: cũ etiam ipſe ſit infamis: vt per Bar.in.l.in arenam.C. de inoffi.teſt.& per Alex.in.d.l.iiij.§.hoc autem.ff.de dam.infec.

✠SEBA.SAPI.

a ¶ Priuilegiũ. Vide multa cumulata per Feli.in.c.ij. col.vj.verſi.ſtylus curię.ſ. de reſcrip. & Roma.in conſil. cccxxvj.inci.quæſtio eſt.Et q̃ inſoli taarguant fraudis ſuſpicionem. not. Alexã.in conſilio. xlvj.colũ. cir.fi.in iij.volu.Bart.verò. in tract.ſimulatio. in.vij. &.ix.p̃ſumptionę. Roma. in conſi. ccccxxiij.incipien.pro plenio ri.in fi.& conſilio. ccccxx.inci.circa propoſitã colũ.iij. And.ſicu.in repe. rubri.de fi.inſtru. chart.xvij. col.iij.

b ¶ Solitum. Ad idẽ ego alleg.tex.in.c. ex parte.de capel. mona.dico, q̃ ex iſta preſumptione q̃ in priuilegio ſit clauſula inconſueta poterit puniri de falſo. caſus eſt ſing.in.d.c. porrecta. de confir. vti. vel inuti. Et vide do. Abba.in. c.ex parte.el.ij.circa fi. de offi.deleg.Item ſi priuilegium, vel reſcriptum in modo narrandi, habet ſtylum inconſuetum præſumit falſum tex.eſt in.c.q̃ graui. de crimine fal.Et ſi inſtrumentum habet clauſulas inconſuetas præſumit de falſo contra notarium: gloſ. eſt not.ſecundum Bald.ibi in.l.ſi ſub cõditione.ff.de cõdi.inſtitu. ad quod do.Pet.de Ancha. hîc ponderat hanc gl.Et ſcias, q̃ in dubio quando aliqd obtinetur contra ius cõmune, illud in dubio intelligit ambitioſe obtẽptũ gloſ.eſt not.in.c.fi. de transla.Epiſco. quod eſt verum, quando obtinetur ad poſtulationẽ. ſecus ſi motu proprio: vt dicit Bal.in.l.cũ de conſuetudine.ff.de legi.vbi dicit, q̃ ſi notarius rogatus eſt, vt ſufficiat inſtrumentũ intelligitur licito & conſueto modo: quia inſolita ſunt ſuſpecta: vt ne.in.l.vj.ff.de condi.inſti.

Anto.Franciſ. ¶ An ex clauſulis inconſuetis reddatur inſtrumentũ ſuſpectum de falſo: dicas q̃ inſtrumentum, vel priuilegium eſt ſuſpectum de falſo, ſi in eo deficiũt ſolẽnitates requiſitæ, ſecundũ Bar.in.l.nulli.C. de numerata.libro.xij. vel ſi eſt litera noua in charta raſa: vel antiqua, vt per Inno.in.c.cũ Ioannes.de fide inſtru.& per Bal.in.l. ſi veritas.C.de ipſos non pœnituit.arg.c.teſtimonium.j.eo. Aut egerunt pœnitentiam: & admittentur tunc: tum quia modicũ fuit delictũ: tum etiã quia egerunt pœnitentiã. Et tandẽ diſtinctionem adhibeas: cũ quęritur, an temerè iurans repellitur à promotione. ad hoc adduco bo, glo.lxxxxj.diſt.c.j.& tex.in.c. teſtimonium.j. eo.& ibi per Hoſtiẽ.& Ioã.an. ¶ †Circa iſta

4 quęritur, an debeãt perdere cauſam illi, qui aduerſarijs ſubtrahunt copiã probandi. hîc videtur text.in argu. q̃ non. In contrariũ facit capitu. peruenit.j.titu. proxi.& ſentit hoc Inno.in prima ſolutione. Sed circa hoc vide quod no.j.eo.cũ cauſam.in gl.in verbo compellas.& tex.in.c.conſtitutis.el.j.j.eo.& quod in eis no.

✠*SVMMARIVM.*✠

1 *Priuilegium, vel reſcriptum contra ſolitum morem priuilegiorum, vel reſcriptorum eſt de falſitate ſuſpectum.*

2 *Publicatio, vel renuntiatio atteſtationum non excludit probationem teſtium circa noua capitula dependentia: vel circa antiqua, ſuper quibus teſtes non fuerunt examinati.*

3 *Princeps concedendo non proprio priuilegium inſcius de iure tertij, non videtur tertio præiudicare.*

4 *Motus proprius principis excludit omnem ſubreptionem: & non aliud.*

5 *An ſola commiſsio cauſæ, vel notificatio, vel citatio faciat rem litigioſam: vt priuilegiũ lite pendente valeat, vel non valeat.*

¶ *CAP. XIX.*

CAuſam. ¶ Publicatio, vel renuntiatio teſtium in certis capitulis non præiudicat volenti teſtes producere in alijs hoc dicit. quo ad titulum. Habet enim alia dicta, quæ non faciunt ad titulum: ideò illa nõ ſummantur: ſed infra declarabunt. Cõmunis diuiſio. ſecunda ibi: *iudicibus.* ¶ Caſus literalis. Inter monachos de Martura ex vna parte, & Plebanum & clericos eiuſdem loci ex altera, quæſtio vertebatur, quæ fuit commiſſa quibuſdam iudicibus, corã quibus teſtes fuerũt hincinde recepti, & renuntiatũ productioni teſtium, & atteſtationes etiam publicatæ. Tandem monachi quoddã priuilegiũ impetratum lite pendẽte produxerũt in medium per quod iuri alterius partis generari pręiudicium videbatur. Iudices ſuper hoc dubitãtes conſuluerunt do.papã. ſuper hoc ſcribit papa ipſis monachis, dicens q̃ ipſe mandauit iudicibus, vt recipiant teſtes idoneos, q̃ producti fuerunt, ſuper alijs capitulis, ſi qua fuerunt alia ab his, ſuper quibus teſtes recepti fuerunt: & eorũ atteſtationes publicatę: non obſtantibus aliquibus capitulis nouiter impetratis per nuntios monachorũ, quę continentur in priuilegio, vel alijs literis ſibi conceſsis, poſtq̃ cauſa ipſa eiſdẽ iudicibus commiſſa fuit, quæ videbatur præſtare impedimentum alteri parti: & cauſam ipſam cõcordia, vel iuſtitia mediante dicebãt. In fi. mãdat monachis, q̃ priuilegium illud per nuntium ſuum ad prędictã ſuam tranſmittant: quia Florentinus epiſcopus ſignificauit. d. papę q̃ quædam capitula cõtra rationẽ erant ibi inſerta. Ber. ¶ No. quòd non ſolũ in cauſa appellationis poſſunt teſtes produci ſuper nouis articulis, ſeu capitulis publicatione vel renuntiatione non obſtãte: ſed etiam in cauſa principali. De primo patet in.c.fraternitatis ſ.eo.de ſecũdo patet hîc.& in.c.cũ veniſſet.j. eo. intellige prout dicetur in.d.c.cùm veniſſet. ¶ Secundò no.ibi, *in hac cauſa &c.* quòd priuilegium impetratũ lite pendente nõ vitur omnino nullũ, licet de lite pendente non faciat mentionem, ſed illi liti nõ prędiudicat. Valebit ergo reſpectu alterius inſtãtię, tamẽ iſte tex.poteſt induci ad contrarium: quia nõ dixit de inſtantia: ſed in hac cauſa. vnde licet inſtantia pereat per ſententiam, cauſa tamen eſt eadẽ: iuxta nota.in ca.j.de procura. libr.vj. Sed vide quod latius circa hoc dixi in

1 c.fina.vt lit.pend.& j.aliquid tangã. ¶ †Vlti mò tene ſemper menti hunc text. q̃ priuilegium a obuium, ſeu contrariũ rationi, & con

a b tra ſolitum b curſum priuilegiorũ eſt de falſitate ſuſpectum, propter quod debet remitti vnà cũ prędentante ad papam. & idem dic in reſcripto: vt in.c.ij.ſ.de reſcri. non debet ergo ordinarius eſſe facilis in executione horũ priuilegiorum: ſed conſulere principẽ & expectare ſecundã iuſsionem. Vide tex.op.in.c. ad noſtram.& in.c.porrecta.de cõfir.vti.vel inuti. facit.c.cũ adeo. cum ibi not.ſ.de reſcri.

2 &.c.in memoriam.xix.diſtin. ¶ †Quæro de quibus capitulis intelligitur iſte text.gl.j.ponit duos intellectus. Primus, vt intelligatur de capitulis nouis, dependẽtibus tamẽ ex antiquis, iuxta ea, quæ dixi.ſ.eo.c.fraternitatis.& ſecundũ hunc intellectum colligit, q̃ etiã in cauſa conſultationis, poſſunt teſtes produci ſuper nouis capitulis.& dicit in cauſa cõſultationis, quia iudices hîc cõſuluerant papam ſuper iſtis dubijs, de quibus hîc in text.dicit. Dic tamen quod hoc nõ eſt multum ponderandum, quia ſi teſtes producti ſuper alijs capitulis, ſi qua fuerunt alia ab his, ſuper quibus teſtes recepti fuerunt: & eorũ atteſtationes publicatę: non obſtantibus aliquibus capitulis nouiter impetratis per nuntios monachorũ, quę continentur in priuilegio, vel alijs literis ſibi conceſsis, poſtq̃ cauſa ipſa eiſdẽ iudicibus commiſſa fuit, quæ videbatur præſtare impedimentum alteri parti: & cauſam ipſam cõcordia, vel iuſtitia mediante dicebãt. In fi. mãdat monachis, q̃ priuilegium illud per nuntium ſuum ad prędictã ſuam tranſmittant: quia Florentinus epiſcopus ſignificauit. d. papę q̃ quædam capitula cõtra rationẽ erant ibi inſerta. Ber. ¶ No. quòd non ſolũ in cauſa appellationis poſſunt teſtes produci ſuper nouis articulis, ſeu capitulis publicatione vel renuntiatione non obſtãte: ſed etiam in cauſa principali. De primo patet in.c.fraternitatis ſ.eo.de ſecũdo patet hîc.& in.c.cũ veniſſet.j. eo. intellige prout dicetur in.d.c.cùm veniſſet. ¶ Secundò no.ibi, *in hac cauſa &c.* quòd priuilegium impetratũ lite pendente nõ vitur omnino nullũ, licet de lite pendente non faciat mentionem, ſed illi liti nõ prędiudicat. Valebit ergo reſpectu alterius inſtãtię, tamẽ iſte tex.poteſt induci ad contrarium: quia nõ dixit de inſtantia: ſed in hac cauſa. vnde licet inſtantia pereat per ſententiam, cauſa tamen eſt eadẽ: iuxta nota.in ca.j.de procura. libr.vj. Sed vide quod latius circa hoc dixi in c.fina.vt lit.pend.& j.aliquid tangã. ¶ †Vlti mò tene ſemper menti hunc text. q̃ priuilegium a obuium, ſeu contrariũ rationi, & contra ſolitum b curſum priuilegiorũ eſt de falſitate ſuſpectum, propter quod debet remitti vnà cũ prędentante ad papam. & idem dic in reſcripto: vt in.c.ij.ſ.de reſcri. non debet ergo ordinarius eſſe facilis in executione horũ priuilegiorum: ſed conſulere principẽ & expectare ſecundã iuſsionem. Vide tex.op.in.c. ad noſtram.& in.c.porrecta.de cõfir.vti.vel inuti. facit.c.cũ adeo. cum ibi not.ſ.de reſcri.

a ¶Idem.Aduerte:nã si vellet aliquando princeps præiudicare,nó posset:vt puta si princeps vellet compellere aliquẽ ad vendendum rẽ suam vel ipsemet princeps non posset res alienas vendere,vel obligare glos. est singu.in.l.ij.C.quæ sit lon.cõsue.circa medium gl.magnæ.Hinc est, q̃ quando princeps,vel ciuitas facit legem,quæ solũ cõcernit singulares personas, non valet obstante exceptione doli, quæ potest opponi.l.j. in fin.ff.de excep. do.& ita tenent canonistæ in.c. cum omnes.de cõsti.& Abb.in rubri.Bar. in.l.oẽs populi.in v.q.princi.ff.de iusti.& iur. & etiam Bar.in.l.fi.de app. reci.do.Alexan.& Ang.in.l.ij.ff.quod quisq; iur.Bal.in.l. quisquis.C.quorũ appe,non reci.vbi notabiliter determinat,q̃ si statutũ, vel cõstitutio esset generalis quo ad verba: sed quo ad effectum specialis non valet.Facit ad hoc id,quod vult Pet.de Anch.in.c. canonum statuta. de constit.vbi concludit,q̃ statutum ciuitatis Spoleti: q̃uisgenerale quo ad verba: sed quia tantũ respiciebat molẽdina, quæ habebat ibi Archiepiscopus, non valet.& illud sequit̃ Alex.in cõsi.ccix. in.ij. volumi. Ber. Force.
Anto.Francis.

b ¶An valeat lex facta à principe, vel ciuitate,quę cõcernit singulares, personas: dicas, q̃ leges debẽt esse generales, iustæ, honestę,& possibiles:vt in.c.erit autẽ lex. iij.distin.& dicit Aulus Gelius lib. ix.c.xx. q̃ lex est generalis iussus principis,siue generalis iussus populi rogante magistratu factus.& vide no.maximè per Ang.Are.in.§.sed & quod princi.in fi.de iure naturali.ideò dicebat Baldus in.l.tam mandatori.in.iij.colũ. C.de non nu.pec. q̃ lex edita de certa persona dicitur potius rescriptum q̃ lex.

SEBA.SAPI.

b ¶Motus proprij. Vide plura quid operet motus proprius per Ludo.Roma.in consi.cccxxvij.inci.istæ sunt.& infinita per Feli.in.c.ad aures.col.iiij.ver.quinta conclusio.s.de rescri.& Car.in cõsi. lxxxvij.inci.papa vniuit quandam Abbatiã.& Pet.de Anch.in consi. clxxxiij.in ci.visis consilijs.

c ¶Causa est commissa.Quo ad impetrationem priuilegij dicitur lis pendere per delegationem causæ: vt hic per.d.Ant.sed do. in.c.fin.in antepe. col.vt lit.pen.dicit q̃ hoc casu per citationem dicitur lispẽdere.& Ang. in consil.suo.cxc. qđ incipit in Dei nomine eiusq; matris virginis marię ordinamentum factum. & vide do. Ant.in.c.j.in vlti. colũ. vt lit.pen.& melius per do.Abba.& vide do. de Rot.decisi.cclxxij vbi dicunt, q̃ non habet locum in curia Ro. Item vide do.de Ro.ĩ nouis. deci. xx. Itẽ adde huc quod no.d.in c. quoniam. circa princ.ver.no.q̃ solus. de immu.eccl. lib.vj.& vide do. Ant.in.c. tenor.in fi.de re iudica.
¶Adde quãdo dicatur lis pendere, Ro.consi. cccxxx. Anto.Francis.
¶Dicas, quod lis dicitur pẽdere pluribus modis. primò per oblationẽ libelli factam iudici.l.j.C.vt lit.pen. Secũdò per appellationem:vt in tit. nil no.ap.pẽ.Tertiò per relationẽ, vel consultationẽ factã superiori p iudicem.l. ex illo. C.de app.Quartò per iudicis recusationem.c.secundò requiris.&.c. cum speciali.de appe.l. apertissimi. C. de iudi.quintò per in integrũ restitutionem intentatã: vt in.l.j.C.de in inte. resti.postu. nil no. fie.Sextò per libelli porrectionem facta princip.l.i. & ij.quando li. prin. da.Item per interpretationem iudicis.c. suggestũ. de app.& per Card. in cle.ij.vt lit.pen. in.iij.oppo.vbi ẽt dicit, q̃ per commissionem causæ q̃ potest dici lis pendere.Et an per solã citationem,seu citationis commis

randum:quia de hoc fuit facta cõsultatio:& sic perinde est,acsi causa non fuisset remissa consulenda.Si autẽ visis iuribus partiũ iudices remisissent decisionem causæ cõsulendã per papam:tũc non possent amplius produci ante sentẽtiam:quia talis relatio haberet vim cõclusionis in causa iuxta no.in.c.intimastij. de appel.& in.l.j.&.ij.C.de rela.Secundus intellectus secundũ gl.est,vt intelligatur de capitulis antiquis super quibus testes non fuerunt producti & publicati.& hîc intellectus plus placet glos.& eundẽ intellectũ sequitur hîc Hosti.sed Lau.& Tan.sequuntur primũ: dic vtrunq; intellectum verũ in se. Neutro enim casu obstat renuntiatio, vel publicatio ad certa capitula restricta: vt.s.dixi :& dicetur latius j.eo.c.cũ veniſſet. ¶ †Secũdò quæritur,quare papa mandat hanc causam decidi priuilegio alterius partis nõ admisso.cum instrumenta possint produci vsq; ad conclusionem in causaj.de fi.instru.c.cum dilectus. Gl.ij.tacitè respondet,quia fuit impetratum non facta mẽtione de lite:ex quo colligit nõ
a valere priuilegium lite pen.impetratũ.Idem[a] tenet Hosti.si proprio motu Principis priuilegium esset concessum, vt nõ præiudicaret parti aduersæ.Si autem priuilegium nil noui concederet,in prejudicium aduersarij tũc bene valeret secundum Tan. & Gos.& not. bene.ex hoc dicto Host.quod princeps concedẽdo motu proprio priuilegiũ insçius alterius iuris non videt velle illi prejudicare:facit.c.super eo.de offi.deleg.& in.l.ij.§. si quis à principe.ff.ne quid in loco public. ¶ †Ad idem vide bonam gloss.in cle.si romanus. de prẽben.quę dicit quod motus proprius[b] excludit dũtaxat surreptionẽ nec aliud operat vltra intentionem scribentis:& sic non validat gratiam contra intentionem scribentis & vide per Ioan.an.in.c.si motu proprio .de prẽben.libr.vj.& per do.de Rot.deci.xlv .& aliquid dico in.c.cũ dilectus. de iure pat.De intentione autem principis in dubio non est velle alteri prejudicare non certificat[c] de iure illius.vide tamen quod dicam in seq.glos. ¶ †Gl.in verbo commisimus.colligit quod postq̃ causa est commissa[c] iudicibus res videtur esse litigiosa ita,vt non valeat priuilegiũ posteà impetratum.& hoc tenuit Lan.Host. verò dicit hoc posse procedere presentatis literis commissionisj.de appe.c.super eo.ij. & citatione secuta.arg.de offi.dele.gratum. vel saltem post notitiam.de appel. meminimus. & de ali.iud.mu.causa fac .c.j.Ioan.cal. videtur simpliciter sequi glos.vt sufficiat sola cõmissio sine notitia literarum & sine citatione per.c.cum olim.de re iudic.Domi.Anto. distinguit,quòd si agitur prorsus de nullitate rescripti ex vitio surreptionis sufficiat sola commissio cũ notitia absq; citatiõe. Si agitur de nullitate rescripti ex vitio pendẽtis litis:tunc exigitur citatio:vt in clem. ij.vt lite pend.de quo per Ioan.and.in.c.j.de priuileg. libr.vj.Ego distinguerem sic ,quod aut priui

legium prejudicaret ei cui papa sciebat veri similiter prejudicaturum:& tunc nõ corruit aliquo casu ex vitio surreptionis non obstante quod processerit commissio in forma iuris quia si papa tollit ius fortius videtur velle tollere rescriptum concessum duntaxat ad illius iuris executionem.exemplum:contentio erat inter rectorem parochię & monasterium super quibusdam decimis prędialibus facta commissione ad petitionẽ rectoris vt fieret ius:monasteriũ impetrauit exemptionem illarum decimarum.certè non apparet hoc casu quare esset fienda mentio de commissione vel de iure rectoris.cum eximendo monasterium satis facit mentionem de iure rectoris:nec prejudicatur ex hoc liti cũ nulla adhuc subesset.d.cle.ij.vt lit.pen.nec de iure communi erat fienda mentio cũ aliter nõ esset priuilegium & q̃ papa bene sciuit decimas prędiales pertinere ad rectorẽ parochię. & sic videtur,quòd de hoc iure non erat fienda mentio.& ad hoc quod no.in.c.j. de consti.lib.vj.Si autem prejudicaret ei de quo papa verisimiliter ignorabat.& tunc fateor qđ corruit ex surreptione ,nisi faciat mentionẽ de iure alterius.ad hoc quod no.in.c.dudum de priuileg.&.c.ij.de deci.lib.vj.vbi per glo. & sic intellige illud ca.cum olim.de re iudic. alle.per Ioan.cal.ibi enim papa presumebat circunuentus cum venisset contra sententiã suam interlocutoriam &dic vt ibi.Sed si quęritur nunquid corruit priuilegium respectu lit.pend.quod si ante citationem factã prout dicitur in.d.cle.ij.fuit impetratum:nõ obst. pendentia lit.vt ibi:si verò post citationem: tunc impediuntur vires priuilegij solũ ad tẽpus,scilicet respectu illius instantię:quia non fuit de intentione principis prejudicare liti quam ignorabat.in aut.in me.litis fac.iusi.nõ fie.&.d.c.fin.vt lit.pen.sed in alia lite valebit vt quia dixi non peccat in surreptione respectu iuris indulti ex quo papa sciebat quod iuri alterius præiudicaret: sed solum respectu istius instantię litis.& vide quod dixi in .d. c. fi, ¶ Vltimo nota bene glo.fin.& adde quod dixi in vltimo notabili.& vide vltra prædicta tex.in ca.quod super hisj.de fi.instrumentorum vbi plenius de hoc videre poteris.

SVMMARIVM.

1 *Laborans eodem vel simili aut dissimili delicto, repellitur à testimonio.*

2 *Testis an possit testificari si habet consimilem causam illi in qua testificatur.*

¶CAP. XX.

PErsonas. ¶A testimonio repellitur simili morbo laborans. hoc dicit. ¶Sic pone casum secundũ quod loquitur hæc decreta. Vacat aliqua ecclesia filius prelati decedentis ,vel vicarij, vel etiã alius ,cũ prelatus ad quem spectat institutio ecclesię, dicat se ius habere in ecclesia: appellat ne prælatus ordine ecclesiã?Dicit papa quod si etiã coram isto

ſionem dicatur lis pendere. vide in. c. relatũ. & in. c. gratum. de offi. deleg. & in. l. & quia. ff. de iuriſ. om. iudi.

ZACHARIAS.

a ¶ In idẽtitate cauſæ. Adde tu de hac quæſtione per Celſum in apoſtil. ad Lanfran. in. c. quoniam contra. §. teſtiũ depoſitiones. nu. 55. verſi. pro declaratione. in apoſtil. in ver. & ſimilibus. s̃. de proba.

Anto. Franciſ.

¶ An ſimilitudo cauſę repellat teſtem vide quæ habentur in. c. cũ. R. canonicus. de offi. delega. vbi etiã habetur an ſi non repellantur teſtes ex cauſę ſimilitudine ſaltẽ reddantur ſuſpecti ita vt ĩjs minuatur fides: quod tñ puto arbitrariũ cõſiderata qualitate cauſę & pſonarũ iuxta ea quæ habẽtur ĩ. l. iĩj. ff. de teſti.

b ¶ Io. an. Hanc opinionem hîc domi. Ant. & Imo. tenẽt.

✠ SEBA. SAPI.

c ¶ Vſurarius. Vide Bal. in. l. dictãtib⁹. C. de teſt. Roma. in ſing. cccl v. inci. volo probare. Laurẽ. de rodul. in tract. vſurarum. q. cxvĩj. allega. Feli. in. c. veniens. j. colũ. pe. & gl. in verſ. cõfeſsio. s̃. eo.

2

d ¶ Iudęi. Adde ad materiam. quod iudęus regulariter nõ admittit̃ ad teſtificandum text. in. c. s̃. e. & in. c. placuit. iiĩj. q. iĩj. & de hoc vide latè per Spe. in titu. de teſte. §. j. in. xxiiĩj. col. verſi. item ꝙ eſt iudæus. Sed dicas hoc eſſe verum non ſolũ ſi eſt nũc iudæus ſed etiam ſi nouiter à b iudaiſmo vel hæreſi ad catholicã fidẽ eſt cõuerſus: vt eſt tex. ſing. ad hoc in c. non poteſt. ĩj. q. vĩj. & facit text. in ſimili in cap. j. &. ĩj. xlix. diſt. & idẽ fortè poſſet dici ſi nõ de nouo ſed iã longo tẽpore elapſo fuiſſet conuerſus dummodò habeat filios vel vxorẽ iu rãiſto epiſcopo vel etiam alio, huiuſmodi negotia ventilentur, nõ vult, vt aliqui morbo conſimili laborantes (& hoc certum ſit aut probari poſſit) ĩ teſtimoniũ admittãtur ſi ab alterutra parte adducti fuerĩt. per illud verbũ huiuſmodi, quod erat in antiqua Decre. videbaẽ hęc Decre. locũ habere in ſimilibus cauſis. Sed in iſta Decre. nõ eſt illud verbum huiuſmodi: ſed ſimpliciter dixit negotia. Vnde videtur intelligenda Decre. in omnibus cauſis: vt quicunq; habet ſimile negotium non admittaẽ in teſtimoniũ ſimilis cauſæ. Ber. ¶ No. ꝙ per verbum nolum⁹, reſpõdetur de iure. vide glo. in cle. ij. de offi. ordi. ¶ No. ij. ꝙ non omne probabile eſt certum. hîc enim ponunt̃ iſta, vt diuerſa. Et exponit Ioã. and. certũ. i. notoriũ, quod nõ egeat probatione. de fil. preſby. c. quoniã probabile verò eſt, quod probari poteſt difficulter quod no. pro ſtatutis. omne tamẽ probabile eſt certum naturę: licet nobis incertũ ſit. l. ſi pater. ff. de ſolu. ¶ † Sed quęro dicitur hîc, quod ſimili morbo laborãs. &c. Qualiter ſumit̃ hîc morbus. glo. videtur hîc intelligere de pecca to: vt ſic ſit ſenſus, ꝙ laborans eodẽ delicto: repellitur à teſtimonio. & iſte intellectus eſt verus in ſe. nec oportet tunc neceſſariò ponderare cõſimilitudinem: ſeu cõformitatẽ delicti: quia etiam diſſimile repellit, vt in. c. teſtimoniũ j. eo. ſed nec etiã oportet indagare de delicto cuius. ſ. impugnantis, vel producẽtis debet eſſe conſimile, prout quidã voluerunt hîc ex antiquis. ſatis enim eſt eũ eſſe criminoſum. Nã & criminoſus poteſt excipere cõtra criminoſum: quia criminoſo nõ eſt deneganda defenſio: vt legit̃ & no. in. c. à nobis de excep. & c. cum inter. eodem titul. & pro hoc facit tex. ibi ab alterutra parte. Et ad tex. hic qui ponderat conformitatem delicti, dic quod ita accidit hîc in facto: quia producebant̃ cõplices & ſocij: non tamen ſequitur, quin aliter & criminoſi debeãt repelli: vt. c. teſtimoniũ j. eod. Ad prędicta faciunt. c. j. de cõfeſ. &. xv. q. iij. nemini. ¶ † Sed quærit̃ nunqd poſitverificari deciſio huius caſus in idẽ

a titate cauſę: [a] vt ſic aſſumaẽ ſimilitudo morbi pro ſimilitudine cauſæ. Gl. iſta apertè nõ aperit, ſed videt̃ tacitè hoc ſentire in eo, qđ deduxit ſimilitudinem in iudice: qa repellit̃, vt ſuſpectus, ſi habet: vt priuat⁹ cauſam cõſimilẽ ſibi, vt iudici cõmiſſam: vt in. c. cauſam quę de iu. Sed aptius hoc tenet Spec. eo. ti. §. j ver. itẽ quod habet Hoſti. cõtra. Dicit enim abſurdũ, ꝙ vnus ẽptor nõ poſſit eſſe teſtis in cauſa alterius emptoris: & dicit Decre. intelligendã de ſocio & participe, ſecũdũ quod loquitur. l. qui liberi. C. eo. Io. An. [b] dicit idẽ b dicẽdũ in teſte, prout dixit in iudice. d. c. cauſam quę. de iud. & ſic videtur velle, quòd ſi ex deciſione cauſę ſuæ in qua teſtificatur, cõcludit ad deciſionẽ cauſæ ſuæ repellend⁹ eſt & ſic poterit ſecũdo modo iſte tex. intelligi, non autẽ quęlibet ſimilitudo cauſæ ſaltẽ in genere repellet: & ſic poteſt ſaluari dictum Hoſt. hoc dictũ Io. An. nõ placet dom. Ant. ſed plus ſibi placet dictũ Hoſtiẽ. indiſtinctè: quia teſtis non habet atteſtari ſuper iure, ſed ſuper facto: & nunq̃ ſecũdũ eum ex dicto teſtiũ ſolo poteſt concludi ad deciſionẽ cauſæ priuatæ: ſecus in iudice, qui habet decidere ſecundũ ius. Nõ credo eum benedicere: quia etiam ex edicto, ſeu ſententia iudicis nõ infertur ad deciſionem cauſæ neceſſariò, quã habet vt priuatus: quia alius iudex nõ habet ſequi ſuam iniuſtã ſententiam: cũ legibus non exemplis ſit iudicandum. l. nemo. C. de ſen. & no. in. c. de quibus. xx. di. ſed repellitur, ne dũctus affectione cauſæ ſuæ, quã iuſtam putat, ſic iudicet in cauſa alterius. Idẽ propriè ſępe poteſt contingere in teſte. Pone enim, ꝙ ſit quęſtio vtrũ certa cõſuetudo ſit in loco, producitur in teſtem ille, qui habet cauſam, in qua allegat illã conſuetudinẽ: certè de facili deponet de conſuetudine: cũ eam aſſerat in alio iudicio in cauſa propria. Aliud exemplũ producitur quis ad teſtificãdũ, ꝙ Titius fuit c publicus vſurarius [c]: & ille idẽ qui producitur in cauſa alterius prętẽdit in cauſa ſua illũ fuiſſe publicum vſurariũ. Certè iſte non debet admitti: quia non eſt liber teſtis propter affectionẽ quã habet ad cauſam. ar. ca. repellantur ĩ. j. de accu. & quod no. in. l. quoniã liberi. C. eo. tit. hoc idẽ videtur ſentire Fed. cõſil. lxij. in fi. intelligo ergo ſimilitudinem modo prædicto & non in qualibet ſimilitudine in qua non cõcluditur affectio: & ſic põt ſaluari dictum Io. an. Ad idem facit quod no. glo. in. d. l. quoniã liberi. quę quęrit nũquid in ciuilibus repellatur ſocius partis: & reſpondet quod nõ ſi ius ſuũ nullo modo lędatur: aliãs ſecus vt ſi eſſet ſocius omniũ bonorũ. In caſu autem noſtro infertur prędiciũ ſaltẽ reſpectu pręſumptionis quę oritur cõtra eum propter quod euitandũ licitũ eſt tertiò appellare à ſententia lata contra eũ: vt in. l. à ſententia. ff. de appel. ¶ Obſtare videtur prædictis quod habetur de legatarijs teſtificãtibus in cauſa teſtamenti. inſtitu. de teſtam. §. legatarijs. Sed dic vt plenè dixi in. c. inſuper. s̃. eo. Et per hoc habes duos intellectus ad tex. poſſet tamẽ nõ abſurdè dici, quòd admitti poſſunt. ſed quanta fides ſit eis adhibenda ex varijs circunſtantijs arbitrabitur bonus iudex. argu. eorũ quæ legũtur & no. in. d. c. inſuper. & gl. in ſimili. c. in literis j. eo. Nec obſtat. c. cauſam quæ. de iudi. quia facilius repellitur iudex q̃ teſtis: vt no. gl. in. c. cũ. R. de offi. deleg. erunt ergo teſtes non omnino integri. & tunc dic ad tex. quod nõ admittuntur in effectu ſcilicet quo ad plenã probationẽ. Et pro hoc facit quod not. per Hoſtien. & alios doc. in. d. c. inſuper.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Papa in cõcernẽtibus decorẽ chriſtianæ religionis habet in laicos iuriſdictionem.*
2 *Iudæi rõne humanitatis a chriſtianis ſunt fouẽdi.*
3 *Iudæus an poſsit excipere chriſtianos eos repellẽdo à teſtimonio & ab accuſatione.*
4 *Iudæus non põt eſse doctor.*

¶ *CAP. XXI.*

d [d] IVdæi. ¶ Chriſtianus contra Iudęum in teſtẽ admittit̃. Primò ponit dictũ. Secundò addit pœnam. ibi: *& anathemate.* Tertiò addit cauſam. ibi: *cũ eos Chriſtianis.* ¶ Caſus literalis. Dicit̃, ꝙ teſtimoniũ Chriſtiano dæos quos neglexit ad fidẽ Chriſti cõuertere. caſus eſt ſing. cũ gl. in. c. qui crimẽ. vj. q. j. Item ſcias quod iudæus eſt idoneus teſtis in teſtamento. tex. eſt no. in. l. quoniã. C. de hęr. vbi text. dicit quod iudęus vel hæreticus in quocũq; contractu inter viuos eſt idoneus teſtis. Et pro hoc videtur tex. in c. ſi hęreticus. ĩj. q. vĩj. item iudæus eſt idoneus teſtis ad probandũ interruptionem p̃ſcriptionis ſecundũ Ro. in l. pactum quod dotali. de colla. dicẽs de hoc eſſe caſum ſingu. in glo. in. d. l. quoniam. itẽ an iudęi admittantur ad teſtificãdum in excep. criminibus. gl. valde dubitat & videtur dicere qđ non in. c. pagani. ĩj. q. vĩj. & idem dicit. d. Ant. in. c. j. s̃. eo. & facit. c. in fidei fauorem. de hęre. in. vj. Item ſcias quod quando iudæus admittit̃ ad teſtificandũ nõ debet ſuper euãgelijs ſed ſuper ſuam legẽ iurare: vt dicit Imol. in cle. j. circa prin. de teſt. etiam Do. Ant. in prœ. Grego. in. iĩj. col. ad de quod quãdo catholicus litigat cũ hęretico põt adducere hæreticum in teſtem cõtra hæreticum in teſtimonium: ſed ſi adducatur hęreticus cõtra catholicum nõ valet eius dictum niſi quatenus deponit pro catholico. tex. eſt no. in. c. ſi hæreticus. ĩj. q. vĩj. gl. tamen ibi videtur deſtruere illum text. Et vide omnino ad eandẽ materiã quã ſingulariter ſcripſit do. Bart. de bellẽ. poſt do. Anto. in. c. veniens. el. ĩj. in. viĩj. colũ. j. eo. in apoſt. magna. & intellectum. d. l. quoniã. de hęre. vide bene declaratũ per Bal. in. d. l. cunctos populos. in lec. fi. v. opp. C. de ſum. tri. ¶ Adde ad id qđ

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

Iudæus,qui eſt factus Chriſtianꝰ nõ poteſt eſſe teſtis. Roma.in ſin.cl.ſed contrariã opinionem ſemper tenui: & tenuit idẽ Abb. in.c.cum te.j.de reſcrip.in vlti.no.& idẽ Abba.in.c.at ſi clerici.§. de adult. in penul.colũ.ſ.de iudi.facit tex.in.c. fidelior.& in.c.ſanctitas tua.l.diſt. & vide omnino gl.in fi.c.abeuntibus. in fi.in gl.magna. ad fi.lxiij.diſt.q̃ vult. ꝙ emendatus præferatur illi,qui fuit ſemper bonus. ꝙ Iudęus non poſsit eſſe doctor. Adde Bar. in.l.omnes.de defenſ. ciuita, lib. x. & in generaliter.§.fi.ff.de decurion.& in.l.fin. C. de poſtu.& Bald. in.l.j.C.ne rei do. vel templo.Et an Iudęus poſsit eſſe tutor Chriſtiani,vide pulchrè & plenè examinatũ per do.Iaſo. Maynum in rubrica de iuſti. & iur.ff.Ber.force, Anto.Franciſ.

¶ Circa ea quę hîc dicuntur de Iudęo dicas ꝙ Iudæus cõtra Chriſtianũ nõ admittitur in teſtẽ ſed inter ſe indiſtinctè admittitur vt per Alex.in primt conſti.Digeſtorum,& ꝑ Spe.ĩ ti. de teſte.§.j.in ver. item ꝙ eſt Iudęus. & per Car.in clemen.j. in.iij.qõ. de teſti.factus autem Chriſtianus abſq; dubio credo quod poſsit eſſe teſtis: quia per baptiſmũ liberatur à ſeruitute iudaica, xxviij. quæſtio.j.c. Iudęorum.& ibi per gl. & in ca.Iudæi. de Iudæ. vtrum autẽ Iudæus poſsit doctorari aut aliam dignitatẽ cõſequi. vide Bald.in.l.j.C. ne rei domi.vel tẽplo. vbi dixit, ꝙ nõ.& vide no.per Cardina.in clemẽ. j.de teſti.in tertio notabili. & dom. Abb.in.c.cũ ſit.de iudi.& habetur ꝑ Barto.& Alexan. in.l.generaliter.in §:fi.ff.de decur. & rũ recipiendũ eſt in qualibet cauſa:cũ ipſi Iudæi aduerſus Chriſtianos ſuis teſtibꝰ vti præſumant. Et qui Iudęos volunt Chriſtianis in hac parte præferre,ſunt excõmunicãdi:quia Iudęi debent ſubiacere Chriſtianis.Bernar.

¶ Not.primò Chriſtianum admittendũ in teſtẽ contra Iudæos & cõtra infideles impetrantes priuilegia:vt nõ poſſint cõuinci per Chriſtianos.& eſt hodiè prouiſum in cle .j. eo.titu.& ibi vide. ¶ †No.ſecundò,ꝙ in cõcernẽtibus decorẽ Chriſtianę religionis. papa habet iuriſdictionẽ etiã ſuper laicos:vnde excõicat pręferẽtes chriſtianis infideles. pro hoc vide bonum tex.in.c.j.de homi.li, vj. ¶ No.tertiò ꝙ iudæi debẽt eſſe ſubiecti chriſtianis.vnde alibi dixit tex.ꝙ iudæi debent ſaltẽ per effectũ operis ſe illorũ ſeruos cognoſcere quos Chriſti mors liberos & illos ſeruos efficit:vt no.in.c.& ſi iudęos. de iudę.vnde dicũt hic doctores ꝙ debẽt chriſtianis ſubiacere tanq̃ ſerui:& ſic inducitur ſeruitus.de iure canonico,ſicut aliâs inducitur.xv.qõ.vlt.cũ multę.& de iudęis.ita quorundam. ¶ †Nota vltimò ꝙ ratione humanitatis ſunt iudæi à nobis fouẽdi: ſunt enim proximi noſtri,cũ ſint naturę noſtrę participes:& idẽ dic de alijs infidelibus.vide tex. cũ gl.de pœnitẽ.di.ij.c. charitas proximos.

¶ †Opponitur & videt innuere iſte tex.qđ iudæi poſſint teſtificari cõtra chriſtianos: ſicut ecõtra,quod videt cõtra.c. nõ poteſt. &.c.ſi hæreticus.ij.q.vij.Gloſſ.prima reſpõdet quod cõtraria procedũt de iure.[a] quod hic dicitur procedit de facto.& bene loquitur.vnde pondera verbũ textus dũ dicit prę ſumũt:ſonat enim in malam partẽ.vt no. in c.j.de vita & honeſtate clericorũ. ¶ Vltimò hic quæritur an iudæus poſſit excipere contra chriſtianũ de crimine vt ſit repellat eum à teſtimonio vel accuſatione.Hoſti. primò arguit ꝙ ſic.c.cum inter.de exce.& de vſur. qa fruſtra.dicit demũ poſſe diſtingui, an id de quo excipitur ſit peccatũ vtraq; lege veteris & noui teſtaměti:& tũc admittit, aut lege veteris teſtaměti tm̃:& tũc nõ admittit aut noui tantũ:& tũc repellitur etiã in pœnam ſui erroris.vel ſecundũ eũ põt dici hoc caſu eum admittẽdum cũ ſecundũ legẽ romanã illos iudicare debeamus:& ſic ſecũdũ illã excipere poſſunt.C.de iudę.l. iudęi. Itẽ videmus ꝙ etiã excõicatus excipit.de exceptı.c.cũ inter.nec debet claudicare iudiciũ. vt ibi.Et ex omnibus prędictis no.quod iudæi nõ poſſunt vti munere teſtificãdi inter chriſtianos. ¶ † Idẽ dic de alijs muneribus publicis.vt in.c.cũ ſit j. de iudę.ſed inter ſe poſſunt habere: vt.l.gn̄aliter.§.fi.ff.de decur. & ibi no.per quod arguit ibi Bar.& in.l.fin. C.de iudi.quod iudęus poteſt eſſe doctor cũ ſit pręeminentia magna j̃.de magiſtris.quanto.& quod ibi dico.

✤ *SVMMARIVM.* ✤

1 *Mater admittitur in teſtem pro filijs, vbi agitur de matrimonio contrahendo:vel vbi reuocatur in dubium matrimonium cõtractum, vbi eßet æqualitas &c.*8.

2 *Duæ mulieres ſufficiunt ad perhibendum teſtimonium ſuper contrahendo,vel diſſoluendo matrimonio.*

3 *Mulieres nobilitantur ex perſonis virorum ſuorũ & talem honorem retinent etiam in viduitate.*

4 *Donatio facta ſponſo & ſponſæ collata in tempus matrimonij valet,ſi ſponſus eſt inferior.*

5 *Quatuor qualitates ſuperioritatis,videlicet diuitiæ,nobilitas,potentia,& honor.*

6 *Vnus teſtis deponens ſuper facto,facit indiciũ: ſed non ſuper indicio.*

7 *Vnus teſtis probat,vbi agitur ad impediendũ peccatum:& de iure tertij non minuitur..*

9 *An mater ſit idonea teſtis,vbi filia ſua excellit in vno,& vir in alio.*

10 *Teſtimonium matris non eſt ita ſuſpectum in ſponſalibus,ſicut in matrimouio.*

11 *Parentes an admittantur in teſtes in matrimonio ſpirituali.*

¶ *CAP. XXII.*

SVper eo. ¶ Teſtimonium matris eſt ſuſpectum,vbi filia petit in virum aliquẽ ſe maiorem.hoc primò. Ad dictum ſolius matris de impedimento deponentis impeditur matrimonium:ſed contractũ non diſſoluit. duo ſunt dicta,& quodlibet ſubdiuiditur.vt per ſe patet. ¶ Caſus literalis. Aliqua mulier petit aliquem in virũ:vir negat,quòd nõ contraxit cũ ea:mulier vult probare intentionẽ ſuam per matrẽ & aliã mulierẽ.Quęrit vtrũ mater ſit admittenda in teſtimoniũ pro filia. Reſpondet papa.mater diligere videt incrementum & honorẽ filiæ ſuæ.Et ideò vbi vir ſuperior eſt diuitijs nobilitate & potẽtia vel honore ſuſpectum eſt teſtimonium eius: & ideo non eſt aliquatenus admittendũ. Secundò ponit alia quæſtio.Aliqua mulier vult cõtrahere cũ aliquo:mater alterius dicit quod ſunt conſanguinei.Quęritur an ſint cõiungẽdi vel non propter ſolũ dictũ matris.Reſpõdet papa,quòd ſi matrimoniũ non eſt contractum inter eos matre aſſerente illos eſſe conſanguineos non debẽt cõiungi. Si verò iam contractũ eſt matrimoniũ,non debẽt ſeparari ſine iuramento pluriũ perſonarũ. Bernar. ¶ No.primò de verbo affidare.idẽ enim importat quod dare alicui fidẽ ſuper aliquo facto:& hic ſenſus eſt,ꝙ negabat ſibi dediſſe fidem, ſeu ſecum contraxiſſe matrimonium.

1 ¶ †Nota ſecundò vnũ caſum,in quo mater teſtificatur pro filia,ſeu filio ſcilicet cũ agitur de matrimonio cõtrahẽdo,vel cõtracto: & ceſſat ſuſpicio contra matrẽ ex qualitate contrahentiũ.Et aduerte,quia admittitur in teſtimoniũ non ſolũ,ſi agatur de cõſanguinitate probanda,vel improbanda:vt in.c.videtur j̃.qui ma.accu.poſ.ſed etiã vbi agitur,ſeu reuocatur in dubiũ de ipſo contractu matrimonij:quod alibi ita bene non probat:quod videtur admiſſum fauore matrimonij.cùm aliâs regulariter in criminalibus cauſis & cõtractibus parentes & liberi nõ admittant ad inuicem:vt in.d.c.videt.& ibi bonus text.in fine.&.iiij.q.iij.c.ſi teſtes.§.teſtis idoneus.

2 ¶ †No.tertiò ar,opti.& quaſi expreſſum in text.ꝙ etiã ad matrimoniũ cõiungendũ,vel ſeparandũ ſufficiũt duo teſtes,non ſolũ maſculi,ſed etiam fœminæ.Hic enim fuit quęſitum de duabus mulieribus,& papa remouit matrem dũtaxat certo caſu. ¶ Pro primo,ꝙ ſufficiant

vide gl.ſi.Bart. in l.fin.C.de Iudæis & Ang.in auth. iuſ iurãdũ,quod præſtatur ab his.§.j.et vide glo.in.l.ſpa donem.§.iam autẽ de excuſatio.tutorũ. Et adde quod Iudæi nõ admittũtur ad publicum officium.l.ſi. C. de de Iudæis.liij.diſtinctione.c.nulla. c. conſtituit. xvij. quęſtione.iiij.cap. penult.de Iudæis. quod eſt verũ etiã ſi ſit baptizatus. præallega.c.conſtituit. & habet per Roma.in ſuis ſing. in verſic. Iudæus. vbi dicit,ꝙ eſt ſacrilegium eis credere publica officia:dicas tamen,& ſi Iudæus eſt medicus poteſt eſſe teſtis ſuper cicatrice an menſura ſit, vel non:quia deponit de experientia artis.Ita Bal.in cõſil. ſuo incipiente in Chriſti noĩe amen ſtante ſtatuto,ꝙ ſuper dubio.

✤ SEBASAPI

a ¶ De iure, Quod Iudęus non poſsit eſſe teſtis contra Chriſtianum etiã ſi de proximo fuerit effectus Chriſtianus.voluit glo. in.c.cõſtituit.xvij. quęſtione.iiij.vide Iaſo.in rubrica.ff. de iuſtitia & iure col.j.

✠SEBA.SAPI.

a ¶Pluribus locis. Vide Barto.in.l.ſi volũtate.C.de dotis promiſ. & Bal. in.l.j.§.fi.ff. ſi cert. peta.cũ multis allegatis per.d.Iaſo.in l.ex hoc iure.colũ. xj.ver.tertius effectus eſt.

b ¶Nota multos modos quibus qs dicitur ſupra alios. Et quomodo intelligatur maior: puta ſi dictum fuit,ꝙ hæreditas debeat deuenire ad maiorem de domo, an intelligatur de maiore ætate,vel ſtatuta, vel diuitijs: vel ſi aliter eſt maior reputatus: vide per Pet.de Ancha.in repe.c.canonum.in.vj. principali q̃ſito.in. xlv. colũ.illius quæſiti. verſ.conſuluit etiã Bal.de cõſti.Et ad de hũc gl.ſin.in.c. ſedes.de reſcrip.in gl.mag.quæ dicit, ꝙ ſtatur arbitrio iudicis, quæ dicat maior perſona.

¶Adde,ꝙ appellatione maiorũ, intelliguntur omnes aſcendentes à tritauo.s̃.l.Iuriſconſultus.§. parentes. ff. de grandi.& eſt glo.in.c.nã & ego. de ver.ſig.interdũ tamẽ appellatione maiorũ continent pater & auus. Ita dicit Do.in.c.is q. cir.fi.princi.de ſepul.li. vj.& in.c.cũ quis.in prin.de ſepul.eo.li.qui text. dicũt debere ſepeliri in loco maiorũ cõiuncto.c .Ebrõ. xiij.q.j.Itẽ de multiplici maioritate, qua qs dicitur maior alio: vide per do.Ant.in.c.ſtatuimus.circa.prin. de ma.& obe.latius ꝑ Archi.in.c.q̃q̃.circa princi.iij.q.vij. Item adde,ꝙ dicũtur maiores illi quorum cõſilio cõuentus regitur.gl. in verij.maiores,in c.veniens.de ſimo. ¶Adde quis veniat appellatione maioris: cum teſtator dixit,ꝙ maior natu ſemper ſuccedat: Alexã.conſil. iiij.lib.iiij.

ſufficiant duo:facit tex.hic in prima parte & in ſecũda,in fi.iũcta regula, pluralis locutio. de reg.iur.li.vj.Itẽ regulariter duo teſtes ſufficiunt etiã cõtra papã:vt dicit gl.no.ij.q.iiij. c.prẽſul.& nullibi cauetur cõtrariũ in cã matrimoniali.imo exp̃ſſè probat,qđ dixi in.c.licet ex quadã j.eo.vbi ſufficiunt duo,etiã qñ deponunt de auditu,qđ plus eſt.Secundũ, ꝙ ſufficiant mulieres:probat hic per arg.nã remouendo matrẽ certo caſu,videt permiſiſſe aliam mulierẽ.de qua etiã quærebat,cũ vno ex duobus illatis negato,alterũ conceſſum videatur:de p̃ſum.c.nonne.xxv.diſ.c.qualis.Itẽ mulier regulariter admittitur in teſtẽ.xv.q. iij.ex eo.Et hoc tenet exp̃ſſè Hoſti.niſi ex nimia familiaritate,vel vicinitate,vel aliter ſit ſuſpecta j.eo.c.in literis.qđ no. ¶ No.quartò bonũ ar.& limitationẽ ad multa iura.quòd vbi ex contractu cũ filia,ſeu filio,honor, vel incrementũ nõ accreſcit filio,mater teſtificatur in cauſa filij:ceſſat em̃ cauſa ſuſpicionis.

3 ¶ †No.ꝙ honor & incrementũ eſt mulieri, ſi nubit ſe potentiori,vel nobiliori,ſeu ditiori:nobilitatur em̃ mulieres ex perſonis maritorum.l.fi.C.de incol.lib.x.&.l.fœminę.ff.de ſena.Et hunc honorẽ retinet mulier etiã ſoluto matrimonio,dum remanet in viduitate: vt in.c.is qui.§.mulier.de ſepul.lib.vj.

4 ¶ †Et hoc facit ad q̃ſtionẽ,quã ponit Bar.ĩ plurib⁹ locis,[a]ꝙ valet donatio facta ſponſę vel ſponſo ſpe futuri matrimonij:ſeu collata ad tempus matrimonij qñ ille,qui donat eſt inferior:cũ nõ videatur donaſſe affectione libidinis,ſeu coniugalis affectus,ſed vt acquiret illum honorẽ & parẽtelã alterius:vñ nõ eſt donatio ſimplex,q̃ prohibetur inter coniuges, ſed remuneratiua:vt ipſe plenius nota.in.l.ſi ita ſtipulatus.§.ſi tibi nupſero.&.l.ſi diuortio.ff.de verb.obli.&.l.j.C.de don.ante nup.

5 ¶ †Not.[b] quatuor qualitates ſuperioritatis: vt reſpectu diuitiarum,nobilitatis, potentię & honoris.Et his verbis not.plura.Primò,ꝙ diuitiæ exaltant hominẽ:& ſic nõ ſunt reprobatæ.Intellige cũ ſint quęſitę cũ bonis operibus.vide pulchrum tex.in.c.hæc autẽ ſcripſimus.xxx.di.& in.c.habebat.xij.q.j.& gl.in.c. clericus.eadẽ cauſa & q̃one.vñ eccleſia narrat diuitias Iob.& Pſal.dicit:Diuitiæ ſi affluant: nolite cor apponere. ¶ Secundò collige ex verbo nobilitatis, ꝙ quidã etiã ſecũdũ canones ſunt nobiles,& quidã ignobiles:& quidẽ nobiles præhonorãtur.pro hoc.c.de multa. in fi.&.c .penul.de p̃ben.vide bonũ tex.cum gl.in.c.qui cõtra pacẽ.xxiiij.q.j.& pleniſsimè per Bar.in.l.j.C.de digni.lib.xij.vide tñ contra nobilitatẽ generis & pro nobilitate reſpectu virtutũ,pulchrum tex.in.c.nunq̃.lvj.diſ. in.d.c.pe.& gl.in.c.qm̃ vetus.xxiiij.q.j. ¶ Tertiò not.de potentia:& dicit potẽtia.ſ.amicorum.vide text.cũ gl.in.c.conſtitutis.ij.de ap. & quod ibi no. Hoſti.facit.c.officij.de elect. ¶ Quartò no.de prẽeminẽtia honoris:& exponunt doc.qñ eſt iudex,balliuus,doctor,cõſiliarius principis,vel magni viri:Ex quo nota ꝙ doctoratus eſt honor: & põt dici dignitas vt ſentit Bar.in.l.fin.C.de Iudę.& melius in.l.j.C.de no.codi.cõpo.vide pulchrũ text. in.c.quanto,de mag.& quod ibi dico,& in.l. j.§.j.ff.de va.& extraordi.cogni. vide quatuor qualitates, q̃bus dicitur qs maior natu.

6 ij.diſt.c.lex. ¶ †Mota in ver.ſuper.ꝙ dictum

c vnius[c] facit præſumptionẽ nõ modicã: ideò ſufficit ad torturã:vt eſt gl.no.in.l.iij.C.ad legem Iul.maieſta.& intellige,qñ deponit ſup facto:ſecus ſi ſuper indicio. Tunc em̃ nõ probat indiciũ:vt eleganter voluerũt gl.& Bar. in.l.fi.C.de Iudęis.facit qđ habet per eundem

7 in.l.fi.de q̃ſtioni. ¶ †Vltimò nota caſum,in

d quo dictũ vnius[d] facit plenam probationẽ: ſcilicet cũ agitur ad matrimoniũ impediendum.facit.c.prętereà.de ſpõſa.Et per rõnem huius literę ponã vnã regulã,ꝙ vbicunq; agitur ad peccatũ impediendũ: nec diminuatur ius alterius,ſufficit dictũ vni⁹.facit quod no. gl.in.c.nuper j.e.& de cõſe.di.j.ſolẽnitates.& ij.q.j.multi.& quod dixi in.c.at ſi clerici.s̃.de

8 iudi. ¶ †Gl.j.eſt facilis & ſatis.s̃.in notabilibus declarata:Nota tñ eam inquãtũ dicit,ꝙ vbi eſſet æqualitas inter filiã & virũ,qui impetitur,vel modica excellẽtia:quod tũc admitterentur parẽtes ad teſtificandũ ſup contractu.& ſatis probatur in text.à cõtrario in d.c.videtur.& licet illud cap.loquat: cũ agit de matrimonio reſpectu impedimenti cõſanguinitatis:tñ in fi.loquitur generaliter.Et gl. iſtam ſequitur Hoſti.plus dicũt Tancred.& Lau.quod etiã in caſu huius cap.admitterent parentes,ſi eſſent valde honeſti. Hinc dicit Hoſti.ꝙ quicquid ſcribat,hoc eſt arbitrariũ. ff.eo.l.iij.j.eod.c.prętereà.&.c.in noſtra.poſſent em̃ eſſe circunſtãtiæ propter quas iudicarentur nõ ſuſpecti:puta qñ nobilis diligebat multũ plebeiam valde formoſam,quã habere non poterat:niſi cũ ea cõtraheret, & parentes aliâs ſunt honeſti.ceſſantibus verò circunſtantiis inæqualitas facit teſtimoniũ parẽ c tum ſuſpectũ:aliâs de facili probaret plebeia ſe deſponſatã per Regẽ franciæ: vel plebeius ſe deſponſaſſe Reginã.ſ.adducendo parentes proprios.& vide Spe.eo.ti.§.j.ver.iiij.ad finẽ primę.col.vbi dicit,ꝙ etiã data in omnibus paritate adhuc erit arbitrariũ,an admittãtur parẽtes. ¶ Sed ego intelligo,ꝙ niſi iudex moueatur ad repellendũ ex aliqua probabili cauſa:aliâs ab eo poterit appellari:cum iura hoc caſu admittant parẽtes:vt hic,& in.d.c.teſtimonium. An autẽ idẽ ſit in alijs conſanguineis,prout hic dicitur de matre.Hoſt.in ſumma eo.tit.§.ij.ver.vbi autẽ.ꝙ ſic.puto,ꝙ non ſunt tantũ ſuſpecti:ſed creditꝝ plus,vel minus ſecundũ quantitatẽ affectionis,& ſecũdũ qđ

e ſibi attinent iuxta no.per gl.in.c.in literis[e] j. d

9 eodem. ¶ †Sed quęro,qđ ſi mulier excedat in vno:puta in nobilitate:vir in alio,puta,qa eſt plebeius ditiſsimus?dicit Ioã.an.ꝙ bonus iudex arbitrabitur an teſtimoniũ matris ſit ſuſpectum & inſpiciet conſuetudinẽ regionis:de quo in Spe.eo.tit.§.j.in fi.primæ colũ.

10 quod ſatis placet. ¶ †Vlterius quęritꝝ,quid ſi agatur de ſpõſalibus probãdis:an teſtimoniũ matris ſit ſuſpectũ concurrẽtibus iſtis qualitatibus?Hoſti.dicit,ꝙ ſic.Io.an.dicit ſe credere,ꝙ non ſit ita ſuſpectum,ſicut qñ dicitꝝ matrimonium cõtractũ qđ plus placet,qa multa ſunt remedia cõtra ſponſalia.de iureiur .c. e

11 quemadmodũ &c.ſicut.de ſpõſa. ¶ †Quęro nunquid parẽtes admittãtur in matrimonio ſpirituali:vide tex.cũ gl.in.c.prẽſens.xx.q.iij.

Anto.Franciſ.

¶Quis dicat ſuperior alteri: vide ꝑ Bar.in.l.cũ quis.in §.Seiã.ff.de leg.iij. Et quomodo qs dicatur eſſe maior altero dicas ꝙ quilibet qui prẽeſt minorib⁹, reputatur maior:vt eſt glo.in c.ſtatutũ.de reſcri. lib.vj.& vide Inn. in.c.ſeries.de teſti. vbi ponit multos modos, quibus qs dicitur maior altero.Et dicas, ꝙ quãdo fit mentio de maiore, in dubio intelligitur de ętate,niſi ratio ſubiectæ materiæ aliud ſuadeat per.l.ſi pater.§.fi.cũ.l.ſeq.de adopt.& per.l.cũ qui. in princ.ff.de interdi.& releg.& vide text.in.c.maior.xxiiij.q.j.& vide etiam text.in.l. iuris.conſ.in.§.parentes.ff.de gradi. & in.l.quicũq;. in §.parentes.ff.de in ius voc.vbi dicitur quod maiores dicnntur oẽs aſcendẽtes:& vide Alexan.in conſi.iij.in iiij.parte conſi.

Anto.Franciſ.

¶Vnius.Dicas:ꝙ regulariter requiruntur duo teſtes in omni negotio.l. vbi numerus.ff.e. c.cũ eſſes.&.c.relatum.de teſta.Multi autẽ ſunt caſus, quib⁹ ſufficit vn⁹ teſtis,quos enumerat Bertha. de fir. in ſuo repe.in ver. teſtis.in verſ.teſtes quot & quales.in verſicu.xxxvij.illius verſicul.teſtes quot. qui poſſunt ibi videri.

✠SEBA.SAPI.

d ¶Vnius . Vide xxx.caſus,in quibus dictũ vnius teſtis facit plenã ꝓbationem enumeratos per Spe.in tit.de teſte.verſic. hoc tamẽ fallit.& plures enumerat Iaſ.in repe.l.admonendi.colũ. xxiij. ver.& qui ſunt caſus.ff.de iureiuran.

e ¶In literis. Vide gl.iiij.q.v.in ſumma.

a ¶ Filius. An ſilius notarius poſsit conficere inſtrumentum in cauſa patris vide quod no. Bal. in l. inſtrumenta. in fi. C. de proba. & Bar. in l. qđ dicimus. §. ſi pater. ff. de antho. tu. & in conſi. inci. filiuſſa notarius. Et de hoc vide per Barto. in l. ſi pater. ff. de fal. hoc idem dicit Flo. in l. teſtis idoneus. ff. eo. & Dy. in l. quod dicimus. in fi. de autho. tut. & vide quod notaui poſt. domi. Ant. in c. j. in. x. colum. de fid. inſtru. Et an econtra pater notarius poſsit cõficere inſtrumẽtum in cauſa filij: vide Bar. in l. ſi pater. fi. de fal. Anto. Franciſ. ¶ An filius poſsit ſcribere inſtrumẽtum pro patre: dicas, ꝙ ſi eſt emancipatus, poteſt: alias nó. l. ſi pater. & ibi per Bart. ff. de pac. l. qui teſtamẽto. in §. j. & ibi etiã per Bart. ff. de teſta. & in l. ſi filius emancipatus. in prin. ff. de fal. & in l. de eo. eodẽ tit. & in l. impuberẽ. ff. de falſis. & vide Bal. in tra. de tabel. in. xx. q. & per Spe. in titu. de inſtru. edi. in. §. nono. & ibi ꝑ Ioã. an. in addi. in verſ. qd ergo. & ꝑ Bald. in l. inſtrumẽta domeſtica. C. de proba. & per Alexan. in l. ſciendũ. in. iij. colũ. ff. de verbo. obli. & in. d. l. ſi pater. de fal. Et an pater ſibi & filio ſcribere poſsit, & qd de matre vide Bal. in addit. Specu. in titu. de inſtru. edit. in ver. notarius poteſt. & vide ꝑ Paul. de Ca. in ſuo cõſil. incip. filia in potestate. & vide Paul. de ca. in l. quædã. §. nihil. & in l. ſi qs ex argentarijs. ĩ. §. cogẽtur. ff. de edẽ. Et anſi notarius poſsit publicare inſtrumentum patris notarij mortui: & ibi etiã per Angel. & an filius notarius rogatus de teſta. patris poſsit ſibi aliquid adſcribere vel rogatus de teſtamento extranei poſsit ſibi, vel matri adſcribere: vide in l. j. in. §. ex illa quoꝙ. ff. de fal. & in l. j. & toto tit. de his, qui teſtã. ſibi adſcribunt. & ibi per Saly. & adde, ꝙ filius notarius nõ poteſt eſſe actuarius in cauſa, in qua pater eſt procurator: quia ſuſpicio eſt in eo. vide Lanf. in. c. quoniam contrà. in verſi. ſententias. in. xj. col.

vbi innuitur, ꝙ ſic, etiã vbi agitur ad matrimonium ſpitituale diſſoluendũ. & idẽ ſequit hic. d. Ant. ego credo hoc arbitrarium: vt. ſ. dictum fuit. Quid enim ſi parẽtes ſunt auidi, vt ingrediat monaſteriũ: vel tẽpore ingreſſus habebant alios filios, qui omnes deceſſerunt: vel quoddã ſimile. ¶ Vide de materia. iij. q. v. in ſumma. & in. c. cõſanguinei. & ij. q. vij. c. queritur. & in Spe. de fi. inſtru. §. inſtrumentum. ver. itẽ quod domeſticum. vbi tractatur, an filius[a] poſsit conficere inſtrumentum in cauſa paterna.

a

✠ SVMMARIVM. ✠

Lucidiores debent eſſe probationes contra clericum, quàm contra laicum.
In deciſionibus cauſarũ poteſt allegari ius diuinũ.
Ius diuinum poteſt limitari per ius poſitiuum.
Cauſæ quæ requirantur vltra duo teſtes.
Cauſæ in quibus ſufficit teſtimonium vnius.

¶ CAP. XXIII.

b LIcet. [b] ¶ Iudæus nil põt probare minus, q̃ ꝑ duos teſtes fideles & honeſtos. Vel ſumma ſic. Ad deciſinem cauſę, maximè pro parte iudæi non ſufficit regulariter minus teſtimonium, q̃ duorum probatæ vitæ & laudabilis conuerſationis. h. d. Et facit quatuor. ꝓmittit cauſam dicti. ponit dictum. ibi: *mandamus.* quod probat authoritate. ibi: *iuxta.* ſoluit obſtaculum: ibi. *quia.* ¶ Caſus literalis. Dicitur in hac decretali, ꝙ nulli Chriſtiano, & multo minus iudęo licitum eſt cauſam ſuã probare per vnũ teſtẽ. vnde ſi quæſtio aliqua emerſerit inter aliquos, nõ minus q̃ duorũ, vel triũ teſtimoniũ admittatur, qui ſint probatæ vitæ & fidelis cõuerſationis: quia vt dñs dicit: In ore duorũ vel trium teſtiũ, ſtet omne verbum. Tñ quędã etiã ſunt, quę plures q̃ duos requirũt. Sed nulla eſt quæ vnius teſtimonio quantuncũq; legitimo terminetur. B. ¶ No. ꝙ Iudæus non debet gaudere maiori prærogatiua, q̃ Chriſtianus. cõcor. ſ. eo. Iudęi. Et nota, ꝙ prohibitũ ſuperiori, cenſetur prohibitum minori. & ſic valet ar. à maiori. ſ. de elec. c. cum in cunctis. & in auth. multomagis. C. de epiſ. & cleri. ¶ †No. ꝙ contra Chriſtianum maximè clericum nõ admittuntur teſtes: niſi ſint Chriſtiani probatæ vitæ. Et nota ex dictione maximè, poſita in tex. ꝙ lucidiores debent eſſe probationes cõtra clericũ, q̃ contra laicum: duo tñ probatæ vitę & omni exceptione maiores ſufficiunt etiã cõtra papã, vt eſt gl. no. ij. q. iiij. c. pręſul. Et nota, ꝙ teſtimonium duorũ, nõ ſufficit indiſtincte ſed oportet, ꝙ ſint omni exceptione maiores: ſcilicet probatæ vitę & fidelis cõuerſationis: vt ſic nulla exceptione poſsint repelli. vide gl. in. c. 2 j. de conſangui. & affi. in. c. j. ſ. eo. ¶ †Not. ꝙ ad deciſionẽ cauſarũ poſſunt allegari authoritates iuris diuini. pro hoc j. de accu. c. qualiter & qñ. xxv. q. j. ſunt quidã. ¶ †No. hic expreſſum, ꝙ ius diuinũ etiã morale poteſt diſtingui & limitari per ius poſitiuũ: vt patet hic in numero teſtiũ. vide Inn. in. c. quæ in ecclesiarum. de cõſtit. & in. c. fi. de cõſuetudi. & per Bar. in l. fi. C. ſi cõtra ius, vel vti. publica. ¶ Not. optimũ tex. ꝙ iura ciuilia requirẽtia in certis cauſis plures teſtes duobus nõ ſunt c irrationabilia: [c] ſed potius approbata per ius canonicum. vide omnino qđ dixi in repetitione. c. cũ eſſes. de teſt. nũ qd procedat indiſtincte ius ciuile requirẽs pręciſè ſeptẽ teſtes in 4 teſtamẽto: dic, vt ibi. ¶ †Quæ autẽ ſint cauſę quæ requirũt vltra duos teſtes. Gl. magna proſequitur hic. & dicit gl. procedere de iure ciuili non de iure canonico, & maximè ad pias cauſas. dic, vt in. d. c. cũ eſſes. & c. relatũ. eo. tit. & per Bar. in l. j. C. de ſac. ſan. ecc. & in eo, qđ glo. inter exceptos caſus ponit caſum. c. pręſul. ij. qõ. iiij. qđ videt requirere. lxxij. teſtes ad cõuincendũ ep̃m Cardinalẽ. dic, ꝙ loquitur in teſtibus nõ integris: alias verò ſufficerẽt duo teſtes: vt dicit Gra. in. c. fi. in eadẽ d cauſa &. q. & idẽ Hoſti. [d] hic. Vel ſecundũ eũ e loquitur de rigore [e] iuris, qui ſeruãdus nõ eſt. & vide de materia gl. in ſumma illius q̃ſtionis, & j. de reg. iur. c. pluralis locutio. lib. vj. & 5 in Spe. eo. tit. §. reſtat de numero. ¶ †Opp. & videt, ꝙ ſufficiat teſtimoniũ vnius: de conſecra. di. iiij. c. cũ itaq;. & c. paruulos. & l. Theopompus. ff. de do. ꝓleg. Gl. fi. rñdet contrariũ procedere, vbi nõ agitur de alteri⁹ ꝓiudicio: puta, qa dubitatur, an aliqs fuerit baptizatus f vel eccleſia cõſecrata, [f] vel an ſint conſanguinei ad effectũ impediẽdi matrimoniũ cõtrahendum. in l. Theopompus. Teſtator voluit vt ſtaretur dicto vnius ad declarandũ voluntatem ipſius teſtatoris: ita q; nõ tractabat de præiudicio alterius. vide glo. in. c. nuper j. eo. & qđ dixi in. c. ficut. de proba. per Spe. in. d. §. reſtat. eo. titu. in ver. hoc tamẽ fallit. vbi ponit. xxx. caſus, in quibus creditur vni. &c.

¶ Adde an Iudęi dicant hoſtes noſtri, vel amici. Pe. de Anch. cõſ. ccxxxij. Anto. Franciſ. ¶ Dicas, ꝙ Iudæi licet ſint cõfouẽdi à Chriſtian. rõne humanitatis & naturæ. vt in. c. Iudæi. hic alle. & ibi plenè p. d. Abb. tñ dicũtur ſubditi Chriſtianorũ, ſed non ſerui vẽdibiles: vt ꝑ Alex. in cõſil. lxj. in. ij. parte cõſi. dicas tñ, ꝙ non debent cũ Chriſtianis habitare. c. ad hoc omnibus. de Iudę, & .xxviij. q. j. c. ſæpe. & ſeq. Et adde ꝙ licet Iudęi dicat ſe eſſe melioris cõditionis, quam ſint Chriſtiani, qa ipſi nunq; vexant à demonibus: ſed Chriſtiani ſic, tñ verum dicunt, ꝙ nõ vexãtur: qa diabol⁹ diabolos non vexat. ita Arch. in. c. cleri ci. xxxiij. diſtin. & multa circa materiã Iudęorũ, vide ĩ ti. de iud. & ꝑ Spe. in tit. de Iudæ. vbi dicit, ꝙ cõuerſatio Iudęorũ eſt euitanda à Chriſtianis in quãtum põt: quia ſunt inimici Chriſtianorũ in forma ſpecifica.

✠ SEBA. SAPI.

c ¶ Irrationabilia. Vide Felin. in. c. q̃ in eccleſiarum, col. ij. ver. prima cõcluſio. ſ. de conſti. & ibi col. vij.

d ¶ Hoſti. Et iſtum intellectũ Hoſt. & Ioã. an. ad. d. c. præſul. ſequunt. Io. de Fan. & Do. de ſancto Ge. in. d. c. præſul. & Ro. in repet. d. aut. ſimiliter. C. ad. l. fal. in ver. xxxiiij. Tu adde hic Spe. in tit. de teſte. §. reſtat. ĩ prin. vbi enumera. xxvij. caſus, in quib⁹ requiruntur plures, quã duo teſtes. An aũt de hęreſi poſsit qs cõuinci ꝑ duos teſtes: vide latè ꝑ Io. an. in. c. vt officiũ. §. j. in verbo teſtiũ. de hære. lib. vj. vbi videtur valde dubitare. & ibi vide omnino per. d. de hoc. Itẽ. viij. caſus, in qbus requiruntur plures q̃ duo teſtes, vide enumeratos per Archi. ij. q. iiij. in ſum. Et de hoc an ſufficiat duorum vel trium teſtimoniũ. vide per beatum Tho. in ſecunda ſecundæ, q. lxx. ar. ij. Quid in inſtrumẽto. vide text. & ibi Bar. in authen. ſed nouo iure. C. ſi cer. peta.

¶ Adde q̃ requirant. vt quis tanq; hæreticus excõicetur. Old. conſi. ccx.

e ¶ Rigore. Sed Archi. in. d. c. præſul. intelligit illũ tex. de clericis ſubdiaconib⁹, vel ꝓſbyteris curiæ Ro. qb⁹ datũ eſt hoc priuilegiũ ꝓpter inſolẽtiã aliquorũ, q nitebant papã & Cardinales accuſare & ponere alios ĩ eorũ loco. & hoc dicit verũ de his, q̃ cõmittũt poſtq; ſunt priuilegiati. Sed de his, q̃ cõmiſerũt añ, nõ habẽt hoc priuilegiũ ꝑ. l. j. ff. de ꝓe. ſecũdũ eũ.

f ✠ SEBA. SAPI. ¶ Conſecrata. Hæc ex alijs approbat. d. Iaſo. in repeti. l. admonendi. col. lxxv. li. de iureiur.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Affinitas contrahitur per illicitum coitum, po-*

tens ad

a ☞ SEBA.SAPI. ¶ Deierare. Vide ad hoc qđ no.d.Abb.in.c.clericꝰ.j.de coha.cle.& mulie.vbi dixit ꝙ nō est deferēdū iuramētū his qve risimiliter deierarēt & ꝓpterea subdit debere ꝓuideri ꝙ scholares nō iurarent obedire rectori qa de facili cōtraueniūt ad qđ faciunt no, per Feli.in.c.apostolicę.in.ñ.col.j.de excep.

b ¶ Familiares. Vide latè per Do.in c.fi.ī.v.col.de ver. sig.in.vj. Itē adde Domi.in.c.regulæ xxix.di. Itē adde ꝙ in actione iniuriarū indistinctè cōsanguineus repellitur à testimonio in cā cōsanguinei scđm Bar.in.l. lex Corne.ī prin. de iniu. An aūt frater possit testificari in causa fratris: scripsi latè post.d. Anto.in.c.literas. de præsump. vbi do. Abb. latè hoc examinat, An aūt dispositio.l.parentes.C.eo.habeatlo cum in filio spirituali. vide per do. Ant.in.c.cū nuntius.in pen.col.& qđ ibi latè scripsi š.eo.tit. Et in hac materia qñ domesticus possit testificari ꝓ domestico vide Angelum in cōsilijs suis: cōs. j. & vide bonum text. in.c.cōstituimus.& in.c. accusatores. el.iñ.iñ.q. v. An autē vasallꝰ possit testificari pro domino. glos. dicit quod non. c. de forna. xxñ.p.v. & de hoc vide per Specu. in titu. de teste. §.j.in.vj.col. ver. sed nūqđ vasallus, & p.d. Abb. in c. accedens. el.ñ.vt lit. nō cōt. cir. fi. & vide. d. Ant. ī. c. in super. in pe. col. š. e. & adde hic Bal. in. l. etiam. C. e. vbi dicit q̄ familiares

tens ad diſſoluendum matrimoniū poſt cōtractum: ſecus ſi ante.

2 *Quæ domi agūtur poſſunt probari per ſeruos quā do agitur inter virū & vxorem.*

3 *Familiares repellūtur etiā ad faciendam qualem qualem præſumptionem.*

4 *Perſona addita perſonæ per carnis copulā mutat genus non gradum.*

5 *Qui dicuntur familiares & domeſtici & an indiſtinctè admittantur in teſtimonium.*

6 *Teſtes ſi nō ſunt vlterius familiares deponūt de eo quod viderūt in familiaritate, admittūtur.*

Idē ſi tempore contractus nō erant familiares ſed tempore depoſitionis ſic.

7 *An vxor ſit idonea teſtis pro marito vel econtra & an compellatur teſtificari contra maritum.*

¶ CAP. XXIIII.

IN literis. ¶ Nō sunt idonei testes quos actor de familia sua producit. secūda ibi. *respondemus.* ¶ Casus literalis. Quidā nobilis cōtraxit matrimoniū cū quadā muliere cui ferè per septēniū cohabitās cōsobrinā patris ipsius mulieris anteq̄ eā duceret se asseruit cognouisse: vnde petebat separari ab ipsa ad quod probādū adduxit tres testes de familia sua. Quærit an tales testes sint admittendi. Respō. papa: si res ita se habet pro illorū testimonio ab vxore separari non debet. Nec aliqui admittantur nisi sint probatę vitę & opinionis: de quibus nō sit verisimile quod debeāt deierare. Ber. ¶ † No. qđ affinitas cōtrahitur etiā per illicitū coitū inter virū & cōsanguineos mulieris & illā mulierē & cōsanguineos viri potēs ad impediē dum & dirimendū matrimonium post contractum secus vbi affinitas superuenit cōtracto matrimonio: vt in.c. discretionem. de eo qui cog. consan. vxo. suę. ¶ † No. ij. quod licet fornicatio occultè cōmittatur, nō potest tamē probari per famulos viri seu mulieris ad effectū dirimēdi matrimoniū legitimè cōtractū. quod videtur prima fronte contra. l. consensu. C. de repu. vbi dicitur quod adulteriū & similia, q̄ domi agūtur, possunt probari per seruos & ancillas: quia per alios facilè probari nō possunt: pōt dici illud speciale cum agitur inter maritū & vxorē de his quę domi acta dicuntur. & est casus notabilis & specialis quod nō cōtingit hîc. ¶ † Not. regulā quod hi qui sunt de familia producētis nō admittunt in testes: & credo quod capitur hîc familia pro seruitoribꝰ siue sint liberi siue serui ex quo stant in domo ad seruiendū. l.ij.§.familię.ff.vi bono.rap. & l.pronūtiatio §.j.ff.de verb.sig. vbi plenè habet quid venit appellatione familiæ. & vide bonū tex.iiij.q. iij.c.si testes.§.idē.§. testes. vbi dicitur: testes quos accusator de domo sua producit, interrogari nō placuit. Et no. quia dicit interrogari. & sic nō debēt recipi etiā ad faciendā qualēcunq̄ præsumptionē. ¶ Nota vltimò vnā generalē doctrinā quales debent esse testes. debent enim esse probatę vitę & opinionis: & quod nulla sit verisimilitudo qđ debeant

a deierare[a]: & nota hoc vltimū. ¶ † Quæro ꝑ

4 suppositio quod iste cognouisset cōsobrinā patris vxoris suę quale erat illud impedimentum? Respondet gl.j. quod erat inter eos impedimentū affinitatis in primo genere & in tertio gradu. & bene loquitur. nā vxor isti attinebat consobrinę patris in tertio gradu cōsanguinitatis. ergo isti viro attinebat in tertio gradu affinitatis, quia persona addita personę per carnis copulā mutat genus: sed non gradū. & declara hoc vt plenè no. in.c. non debet. de consan. & affinit. super arbore affinitatis. ¶ Glo.ij. colligit quod illi quos actor, seu accusator de domo sua ꝓducit nō sunt in testes admittendi: vt hîc & in.l.pen. ff.e.idem dicit de domesticis: vt in.l.ij.C.eo.

5 ¶ † Sed quærit gl. qui dicantur familiares b & qui domestici: & an indistinctè omnes isti repellantur à testimonio. & respondet in versic. dicuntur. & in fine concludendo dicit quòd domestici dicuntur omnes quibus imperari potest, ratione patriæ vel dominicę potestatis. & isti indistinctè repelluntur. & tales putat istos, de quibus in text. fuisse. Familiares verò appellat consanguineos honesti. & bonę, famæ recipiunt vt familiares epi vel Abbatis vel alicuius magni dñi q̄ nō cōsueuerūt tenere ihonestas psonas: secus dicit si sint pauperes & viles vt familiares scholariū vel cerdonū vel biroarij q̄ stāt cū aliquo officiali: & alle. Inn. in hoc.c. in literis. & in.c. insinuāte. de off. deleg. Et an subditi alicuius regis vel tyranni possint pro ep̄o rege vel tyranno testificari. vide p Bal. in.l.eos. C.eo. & adde qđ innocētia pōt ꝓbari p domesticos & cubicularios. h.d. Flor. in.l. testis idoneus, ff. de test. & dicit qđ de hoc est sing. dictū Spe. in ti. de inquisi. §.j. sed nūquid eos. Sed ꝓ hoc allego tex. in, c. cū pastoralis. ñ.q.vij. & qđ illi q̄ alias nō sunt idonei admittunt ad ꝓbā dū innocentiā: vt est tex. in.c.iñ.xviñ.q.ñ. Ponit etiā Flo. in.d.l. testis idoneus. An cōpater possit testificari pro cōpatre & dicit ꝙ sic cū non reperiat prohibitus. & de hoc an familiaris admittat ad testificādū ꝓ familiari. vide plenè p eundē Flo. in.l.pe. ff. de testi. vbi ponit oīa ad literā q̄ dixerat Bald. in.d.l. etiā. & alle. Inno. hic & in.c. insinuante. de offi. dele. Itē q̄s dicat domestica psona. vide p glo. in §. in testibus. in ver. in ea re. insti. de testa. & iñ.q.v. in sum. & p Io. an. in sua summa de testi. in prin. ver. itē. domestici ꝓhibent. Itē adde hic Bal. in appstil. in.l. testimoniū. ff. eo. vbi dicit ꝙ testis qui repellit à testimonio qa est domesticus si examinet nō facit iudiciū. & alleg. Spec. eo. titu. §.j. ver. itē quid si testis domesticus. Et adde pro intellectu huius decre. quod not. Ang. consilijs suis consi. cxñ. secundū ordinē meū, Et adde qđ testis affinis parti repellitur à testimonio propter affinitatē. text. est in c. absens. el.ñ.iñ.q.ix. & facit tex. ī. c. similiter. iñ.q.v. & adde hic Ang. in l.iiñ.ff. de cōfes. vbi dicit qđ ad excusandū quē vt non cōmiserit homicidiū admittunt testes parētes & cōsanguinei fortè probādo qđ ille homo viuat ad quod facit qđ no. Bal. in d, l. parentes. C. e. & in apost. suis in l. vbi numerus. ff. eo. cuius vērba retuli post. d. Anto. in. c. veniēs, š. eo. & de ista q̄stione an domesticus sit idoneus testis. vide ꝙ Domi. ī. c. fi. de hę re. in. ñ. col. & vide qđ pulchrè scribit do. Abb. in. c. cum oporteat. super gl. ñ. j. de acc. & adde hic elegās dictum Ret. de anc. in. c. sup eo. el. ñ. š. eo. vbi dicit qđ si mistum est inseparatū est inseparabiliter cō modū cū incōmodo ipsius domesticī pro qno debet ferri testimonium testificari potest domesticus pro domestico & hāc dicit esse rationē quare etiam testificatur pro filia in causa matrimoniali quando inter cōiuges est paritas affectionis. Dubitatur de famulo mercenario an admittat ad testificādum pro domino de hoc vide p Bal. & do. Abb. hic & per Bald. insti. de testa. §. pe. & p.d. Ant. in. c. insinuā te. de offi. delega. vbi etiam latius p Imol. & per Specul. in titu. de test. §.j. versi. item excipitur quod est domesticus. Et ad de vnum singu. ꝙ id quod dicitur de famulo quod non potest testificari habet locum in salario: secus si non esset salariatus, ita signanter dicit Specu. in titu. de teste. §.j. in fi. iñ. colum. versi. sed quid de mercenario ꝙ dictum refert & sequitur. Roma. in quodam suo consilio qđ incipit omnipotentis dei postulato suffragio. Et ad id quod dicit hic domi. Anto. quid si nisi septennio. ibi per septenniū tu dicas qđ imò ista fuit ratio quod domesticus non fuit admissus: qa matrimoniū durauerat septem annis propter quod præsumebatur contra testem. & hunc intellectum ad istū tex. tenet gl. xiiij.q.ñ. in summa. aliâs sequeretur grande contrarium. de cap. quoties. &. c. super eo sup̄à eod. & dicto capi. videtur quinma. accu. poss. cum hic ageretur ad dissoluendum matrimonium. cogita super hac solutioue: quia pet docto. non tangitur.

¶ Adde an consanguineus possit esse testis pro consanguineo. Alexan. consi. xix. lib. iiñ. & ibi quid de proxeneta & mediatore. cōsi. cxxñ. lib. ij. & an possit esse testis frater pro fratre quantū ad defendendū p eundem cōsi. ccñ. lib. ñ. & quid de domestico vel mercenario & an gener pro socero: per eundē consi. lxxviñ. & an compater pro cōpatre. per eūdē cōsi. xc. & quid de domestico & olim famulo: per eundem consi. cccc. lib. j. & quid de familiaribus episcoporum an possint contra ipsos testificari per Oldra. consi. cxlv.

a ✠ SEBA. SAPI. ¶ Colonos. Quòd familiares nō poſſint eſſe teſtes & domeſtici: vide Alex. in cōſi. xxiiij. col. iij. in. ij. vol. & cōſi. xcvij. in iij. vol. & in cōſi. v. in. v. col. in. j. vol. & in cōſ. xij. col. xij. & cōſi. lxxij. ī iij. col. eo. vol. j. Et q dicant familiares, domeſtici & adhærētes, & com plices, & ſimiles ponit latè Feli. in rub. ſ. de treu. & pace. col. vj. &. vij.

b ¶ Teſtimonij. An ille q deſijt eſſe do meſticu, spoſsit p olim domeſticote ſtificari. vide latè p Sali. in. l. ſerus. C. de quæſtio. Et p olim familiaris poſſit pro me te ſtificari, tenet Bal. in. l. etiā. cir. finem C. eo. & Io. de fan. in. c. cōſanguinei. iij. q. v. niſi in frau dem eū àme repu liſſem, qd̄ præſu mit, ſi ſtatim poſt quā tulit teſtimo nium eum recipio ſecundū Bar. in. d. l. j. in. §. ſi ſeruus. ff. de quæſtionib⁹. & Io. de fan. in. d. c. conſanguinei. & de illo q expulit famulum qui loca uit ſe cū alio: an poſſit pro primo teſtificari: vide p Bar. in. l. vir mulie ri. ff. de don. inter vi. & vxo. p illum text. Et an famul⁹ olim, quem nunc eps expulit, ppter ſcelera poſſit teſti ficari cōtra eṗm. vide Io. an. ī addi. Spe. in ti. de teſte. ver. tertiò quære batur. vbi vide. Et de olim famulo vi de qd̄ no. domi. de Rota. in nouis de ciſione. lxv.

a guineos, colonos, [a] & adſcriptitios, mercena rios &c. non tamen oēs repellunt à teſtimo nio indiſtīct è, ſed illi q̄b⁹ imperari pōt oīno nō admittūt: alij verò admittūt: ſed iudex ſe cūdū qualitatē familiaritatis arbitrabit q̄ta ſi de erit eis adhibenda. & ita dicit Hug. ij. q. v. in ſum. & in. c. j. qd̄ ſemper no. Habes em̄ quę dicantur domeſtici & qui familiares. & ver bum familiares: eſt magis latum quā verbū domeſticus. & vide quod not. Cy. & alij in. l. ij. C. eo. vbi hoc examinat. & quod cōclusio glo. ſit vera probatur. iiij. q. iij. §. idonei. & §. teſtes quos. vbi probat̄ ꝙ illi quibus pōt im perari non debēt examinari: quia non ſunt liberi teſtes: & tales ſunt ſerui ſeu ſeruientes pro pretio. Cōſanguinei verò qui licet lar go modo ſint nobis familiares: tū quia tunc habēt nobiſcum familiaritatē: tū, quia ſum⁹ de eadē familia: iuxta. l. pronuntiatio. §. j. ff. de ver. ſignifi. tū quia eis imperari nō poteſt de bent in teſtimoniū admitti: ſed propter affe ctionē nō ſunt omnino integri, vt in. c. con ſanguinei. iūcta gloſ. iij. q. v. facit. c. literas. de præſump. vbi frater admiſſus fuit ad purgā dū fratrē. & opti. facit inſtit. de teſta. §. pater. vbi cōſanguinei hæredis admittunt̄ in teſti moniū in cauſa teſtamēti: niſi ſint fratres hę redis, & ſub eadē poteſtate: quia tūc videret̄ cauſa cōis. ¶ Sed cōtra prædicta & cōtra tex. oppo. glo. de. c. ſuper prudētia. xiiij. q. ij. &. d. c. inſuper. c. & cū nuntius. s̄. eo. vbi illi de vni uerſitate, qui ſunt familiares vniuerſitatis ad mittūtur in cauſa vniuerſitatis. Reſpondet glo. dupliciter. primò, ꝙ fauore eccleſię illi admittunt̄. & no. hāc ſolutionē quia facit ad ea, quę dixi in. d. c. inſuper. Secūdò reſpōdet, qd̄ illi nō ferūt teſtimoniū ꝓ aliquo ſingula ri: ſed pro ipſo corpore vniuerſitatis. & hæc ſol. infert, vt etiā illi de vniuerſitate ſingula ri poſſint teſtificari in cauſa vniuerſitatis. ſed hæc ſol. mihi nō ſatisfacit: quia licet nō teſti ficent̄ pro aliquo ſingulari, teſtificant̄ tamen pro ipſa vniuerſitate, cui ſunt domeſtici & familiares. ar. in. c. ij. de pœnis. & apertè pro bat̄ in. d. c. ſup prudētia. Ideò dico, ꝙ iſti poſ ſunt dici domeſtici & familiares vniuerſita tis, non tamē ſubſunt ratiōe patriæ, vel dñi cæ poteſtatis: ideò addmitti debent. & in ec cleſia facient plenam fidem fauore eccleſię, in alijs crederet̄ eis ſecundū circunſtantias: vt dixi in. d. c. inſuper. & dic vt ibi: cū quęrit̄ an ſingularis de vniuerſitate teſtificet̄ pro ip ſa vniuerſitate. ¶ † Sed extra gloſſ. pro de 6 claratione materię quæro, quid ſi ſuper con tractu non habeo teſtes, niſi familiares me os, qui mecum ſunt in ſeruitio? Dic, ꝙ con ſilium eſt, vt eos expellam à ſeruitio meo: & poſteà potero eos producere in teſtes. ſatis enim eſt, quod tempore teſtimonij [b] non ſint mihi domeſtici. l. iij. §. j. ff. eo. Ita firmat Cyn. in. d. l. ij. & Spec. eo. titu. §. j. verſi. quid ſi olim. vide Bart. in. l. qui teſtamento. ff. de teſta. & melius per eundem in. l. j. §. idem nu mio. de quęſtioni. vbi etiā quærit quid econ

✠ SEBA. SAP I.
b ¶ Teſtimonij. de hoc articulo vide Bal. in. l. dictātib⁹. C. de teſt. in. l. qui teſtamento. §. qnę cūq̄. ff. de teſt. in. l j. C. de epiſ. & cle. Alex. in conſill. v. inci. in cauſa inqui

ſitionis. col. vj. in. j. volu. & de famulo. qui habet ſalarium à domino, ꝙ poſſit teſtificari. vide Roma. conſil. ccccxx. inci. præpoſita quæſtio Mar ſil. in ſingu. v. incip. regula eſt.

c ¶ De vxore. An vxor poſſit teſtificari pro marito gloſſ. dicit, quòd nō, in. l. j. §. ſi vir, aut vxor. ff. ad ſillania. & in. l. ſed & ſi quis. §. præterea. ff. ſi quis cauſa, in ver. domeſtico. quia vxore eſt domeſti ca viri: vt dicit gl. iij. q. v. in ſum. & ī c. ſicut. §. neceſſe. in ver. domeſticis. xlvij. diſt. & glo. in l. ij. C. de teſt. & ibi Bald. in fin. ponit quid de cōcubina & qd̄ vxor ſit do meſtica viri, tenet gl. in. l. præſenti. § ſanè. in ver. dome ſtica. C. de his, qui ad eccl. confu. ſed de hoc vide latè p Spe. qui videt̄ con cludere contrariū in tit. de teſte. §. j. ī v. col. verſ. ſed qd de vxore & nun quid compellatur teſtificari contra maritū. vide Spec. in. d. ti. §. pe. verſi. ſed nunq̄d vxor. ¶ Adde Ab. cōſi. lij. Ang. conſil. iij. Anto. Franciſ.

¶ An vxor teſtifi cet̄ pro viro, vel cō tra virū dicas qd̄ non credo, quod poſſit pro viro re ſtificari: quia non ſolum ſunt dome ſtici. & ideò eis eſt prohibitum teſti monium. vt in. l. omnibus. & in. l. cēt C. de teſti. ſed dicū tur ſocij diuinæ & humanæ domus. l. poſſeſſionum. C. cō. vtriuſq̄ iudi. Contra virum aūt puto & ꝙ nō poſ ſit cogi teſtificari. ne mutuo amore ſeſpolient, & det̄ inter eos cauſa ini micitiæ & ranco ris, iuxta ea, quæ plenè habentur in titu. de dona. inter vi. & vxor. de con cubina autem dici tur quod poteſt, quia amica: per. l. maſſuri⁹. ff. de ver. ſign. ſecūdū Ang. ī. l. j. ī. §. ſi vir. ff. ad ſillania. & p do. in l. parētes. & in. l. etiā. C. de teſti. tū Bal. ī. d. l. etiā. ī fi. dt̄ cōtrariū: & ibi Sali. eū ſequit̄: qa æquiparatur vxo ri in affectu, non in honore: & ideò repellit̄ à teſtimo nio ſicut vxor. de

7 dic plenius, vt ibi per eum. ¶ † Quærit quid
c de vxore [c], an admittatur in teſtem in cauſa mariti, & quid econtra vide per Cyn. in. d. l. ij. per Specu. in. d. §. j. vbi proſequitur multas ſimiles quæſtiones. glo. iiij. q. iij. d. §. idonei. di xit vxorem non admitti, quia ſibi imperare poteſt: cum ſit ſibi ſubiecta. argu. xxxiij. q. vl tim. mulierem. Sed Spec. & clarius etiam Cy. vbi. ſ. videntur concludere, quòd inſpicia mus qualitates viri vel vxoris. ſi autem talis eſt vxor, vt̄ veriſimiliter timeat maritum: non debet admitti. Et idem dicendum in ma rito reſpectu vxoris: aliās ſecus. cum nullibi hoc prohibeatur: nec eſt ſimpliciter verum quòd vxor ſit ſub poteſtate mariti: vt patet l. ſi vxor. C. de condit. inſer. niſi ordine natu ræ: & quo ad quędam ſeruitia: vt dixi in cap. literas. de reſtitu. ſpolia. Sed crederetur plus vel minus ſecundum circunſtantias: vt hīc in gloſſ. An autem compellatur vxor teſtifica ri contra maritum vel maritus contra vxo rem? Cyn. in. d. l. ij. in fin. videtur velle quia non debet compelli ad teſtificandum cōtra domeſticum & eum cum quo eſt vna caro. de biga. debitum. quod placet argum̄. iiij. q. iij. §. lege Iulia. vbi patet ꝙ etiā cōtra ſocerū nō compellitur quis teſtificari. hoc fateor ni ſi in defectū teſtiū: qa tūc ceſſat priuilegiū: vt dixi in. c. ſi q. s̄. e. & no. in. c. j. j̄. de teſti. cog.

SVMMARIVM.

1 *Appellans faciens actū coram iudice à quo videtur ſuæ appellationi renuntiaſſe.*
2 *Morte iudicis delegantis extinguitur iuriſdictio.*
3 *Producuntur teſtes facta publicatione atteſta.*

¶ CAP. XXV.

CVm veniſſet.

¶ Donec atteſtationes fuerint publicatæ & eis renuntiatum produci poſſunt teſtes: poſteà verò non ſuper eodem capitulo ſed ſuper alio ſic. hoc dicit. quo ad titu. Habet enim aliud dictum in principio quod non facit ad materiam, & potuiſſet hoc omitti. & ſunt duæ partes. In prima partis quæſtio. In ſecunda dat iudices ibi. *mandamus.* quibus tria mandat. ſecunda. ibi. *quæ ſtiones.* tertia ibi. *ſi quæ verò.* ¶ Caſus literalis. Inter Abbatem de Sicolanen. ex vna parte, & magiſtrum Martinum ex altera controuerſia ſuper pluribus articulis vertebatur quam Lucius papa commiſit quibuſdam iudicibus ſine debito terminandam. iudices tulerunt ſententiam ſuper quiduſdā articulis pro ma giſtro. M. dicebatur quod ſententia non va lebat cum eſſet lata poſt appellationem in terpoſitam occaſione mortis delegantis. reſpondebatur ex parte magiſtri Mar. quod appellatio non impedit quo minus ſenten tia debeat cōfirmari cū poſt illam appellatio nem egerit

nem egerit & reſponderit,& teſtes produxerit.& ſic appellationi renũtiauit:& citatio iudicis mortem delegantis præuenerit. Mandat papa quatenus ſi ſententia fuit canonicè promulgata,iudices illam confirment,non obſtante appellatione prædicta cũ poſt illam appellationem egerit,reſpõderit,& teſtes produxerit citatione facta ante mortem delegantis. Alias verò queſtiones, ſuper quibus teſtes producti fuerunt , & publicatæ atteſtationes vel etiã ſi renuntiatum ſit l.incinde teſtibus nullis alijs receptis ſuper eodem articulo ab alterutra parte ſecundum tenorem illarum atteſtationum debeat terminare.Et ſi aliæ quæſtiones fuerint ſuper quibus teſtes non fuerunt recepti:vel renuntiatum eiſdem:audiant hincinde partes quæ proponere voluerint finẽ debitum imponentes eiſdem.Bern.¶ †No.j.ꝙ comparens & reſpe
1 ctum ſeu actum poſitiuum faciens ſuper eo, ſuper quo appellauerat coram iudice à quo,videtur ſuæ appellationi renuntiare. ad hoc.s̃.de offic.delega.c.gratum.Et dic,vt leg.& not.in.c.ſi à iudice.de appellatio.lib.vj.&.c.iij.de eo qui mit.in poſſ. ¶ Not.ij. argu.quòd morte delegantis re integra non expirat ipſo facto iuriſdictio:ſed opus eſt exceptionel.vnde ſi non excipitur , valet proceſſus.ita tenuerunt quidam per hunc text. & quaſdam alias rationes:quod puto verum:vt infrà dicam.& dic qd ibi pondera
2 tur tacitus conſenſus partium ad effectum concludendi appellationem, ſuper qua pars aduerſa ſe fundabat ad impediendas vires ſententiæ.¶ †Not.in.§.quæſtiones.quòd publicatio atteſtationum impedit vtranꝙ partem producere teſtes ſuper eiſdem capitulis,vel directè contrarijs:quod eſt expreſſum in clementi. ij.eod.titu.¶ Not.arg.quòd commiſſa cauſa poſſunt iudices ſuper aliquibus capitulis prius teſtes producere,publicare,& poſtmodũ facere tranſitũ ſuper alijs:nec publicatio in certis impedit productionẽ ſuꝑ alijs.Itẽ no.ꝙ publicatiovel renũtiatio facta ſuper certis capitulis non impedit teſtes producere ſuper nouis dependentibus à veteribus.& hoc ſecundum alium intellectum. poteſt enim iudicio meo iſte.§.intelligi dupliciter. Primò quòd iſta erant capitula antiquitus producta,ſed ſuper eis non erat facta productio : nec renuntiatio, ſed ſuper alijs. Secundò poteſt intelligi quòd de nouo fuerunt producta tangentia tamen cauſam prout dixi in.c.fraternitatis.s̃.eodem.& vterque intellectus eſt verus in ſe:& poteſt ad hanc literam applicari.¶ Venio nunc ad materiam:& ſicut ſunt duo principalia dicta,ita duo ſunt diſcutienda.& vtrũque applicabo ad gloſſ.& primó videtur text. iſte innuere,quòd mortuo mandatore re integra iudices poſſunt procedere de conſenſu partium. Sed contra hoc facit,quia per mortem mandatoris re integra iuriſdictio extinguitur ipſo facto:vt in.c.gratum.&.c.licet.de offic.deleg.ergo partes non potuerunt dare iuriſdictionem non habenti:quia conſenſus priuatorum &c.de foro compe. ſignificaſti.facit.c. ſignificantibus. de
3 offic.deleg.cum ſimi.¶ †Gloſſ.ij.hîc aſſumit diſputationem ſuper hoc articulo ponendo duas opi.Quidam enim dixerunt iuriſdictionem non expirare ipſo iure:ſed opus eſſe exceptione.& hanc opi.tenuerunt hîc Goff.& Philip.& expreſſè Innoc.in.c.licet.de offic.delega.& adducit iſtum tex.in argu.& Barthol. Brixien.in quæſtione venereali,quę incip.quęrit vtrum morte.Inn. verò hîc non loquitur ita aſſertiuè ſicut feci in.d. c.licet. ſed refert quoſdam dicere,quòd iudices delegati etiam poſt mortem delegantis iuriſdictionem habent:licet poſſit exceptione elidi,& ſi non excipiatur contra ipſos iudices,tenet quod faciunt. Et eſt ad hoc argu.ſecũdum eum:quia tempus datę inſpiciendum eſt.s̃. de reſcript,c.eam te . Item quia ſola præſentatione reſcripti iuriſdictio perpetuatur:vt poſteà non valeat reſcriptum impetratum contra illud:vt no.s̃.de reſcri.plerũqꝙ.Item quia ſuper ipſis perſonis & rebus in libello expreſſis, ſtatim habet iuriſdictionẽ delegatus.s̃.de reſcr.c.paſtoralis.§.j.refert tamẽ alios tenere cõtrarium.illud tamẽ cõſtat ſecundũ Inn.ꝙ partes poſſunt iuriſdictionem prorogare per ſuum cõſenſum. vt hîc.& de offi.dele.c.ſanè Et ſic Inn.nõ bene firmat hîc pedes:niſi in hoc vltimò.ſ. reſpectu prorogationis fiendę:videtur tamen magis declinare in primam partem:vt ipſo iure non expiret iuriſdictio.¶ Secundam opinio. contrariam firmat hîc glo.& ex toto contradicit opin. Innocen. dum dicit quòd etiam partes non poſſent in hoc conſentire: quia conſenſus priuatorum &c.& hanc ſecundã opi.tenuit Vin.in. c.licet.de offi.dele. & Hoſt.hîc.& Gul.in Spe.de iudi. delegat.§. reſtat ver.item mortuo.al's inci.qd ſi delegatus.Et refert Boa.in.c.gratũ.ꝙ hæc qõ de facto cõtingens fuit miſſa Bononiæ cõſulẽda & conſultores inter quos fuit Egid.cõſulue runt pro hac parte.& hæc opi.placet Io.an. hîc.&Bar.in.l.&qa.ff.de iur.om.iu.&Butr. in.l.eius q in prouincia.ff.ſi, cer.pe.& ĩ.l.j.de iur.om.iu.& cõmuniter Moder.hîc:licet alter ſenſerit Archi.in.c.ſi à ſubdelegato.de offi.delega.lib.vj.vbi tenet opi.Inn.ꝙ opus ſit exceptione per illũ tex.ſed præcedentẽ opi, puto longe veriorem.Nam multa ſunt iura quę diſpoſitiuè loquẽtia apertè innuũt iuriſdictionẽ expirare ipſo facto:& nullũ ius apertè dicit oppoſitum.ad hoc tex.in.c. gratum &.c.licet.prealleg:vbi nulla fit mentio de exceptione,& magis expreſſum videt in.c.ſi.§. officiũ.eo.tit.lib.vj.vbi ipſo iure expirat officium cõſeruatoris qui habet delegatãvt ibi not.& in.c.j.eo.tit.& lib.Et dixi de cõſeruatore:quia in eo videbat magis dubiũ,cũ daretur non ad certã cãm certo tempore expediendã:ſed opus eſſet cõſeruare ius inpetrãtis.Item videmus regulariter quodlibet mãdatum re integra euaneſcere ipſo iure.inſti. mãda.§.itẽ ſi adhuc integro.Habemus enim regulam pro iſta parte,cui ſtandum eſt: niſi apertè probet oppoſitũ:vt not. gloſſ.ſuper rubri.de iureiur.in.vj.& probatur in.c.ij.de coniu.lepro.in fi.Nou ob.iura all.pro cõtraria parte nec rõnes.¶ Et prìò ad hoc.c.rñdet dupliciter intelligendo,ꝙ hîc præceſſerat citatio,vt dixit gl.Sed hęc ſoluit.nõ placet . tũ quia diuinat:tũ qua eſſet de indubio per.d, c.gratum.melius ergo dicẽdũ,ꝙ ſolũ hîc tollitur appellatio:vt patet ibi. nec appellatio: &c.Non eñ poterat pars impedire cõfirmationẽ ſnïæ fundẽdo ſe ſuꝑ appellatiõe:cũ illi renũtiauerat agẽdo corã iudice à quo poſt appellationẽ,vt.s̃.dixi.Nõ eñ per hoc inferẽt quin nullitatis via potuiſſet pars ſe defendere aduerſus ſententiam.ad hoc qd legi.&no, in.c.licet.de ſen.excõ.lib .vj.& in.c.ſæpe.& in.c.dilectoj̃.de appel.Et per hoc no.ꝙ non ſolũ renũtiat appellationi q cõparet coram eo,qui nõ habet iuriſdictionẽ:ſed etiã ſi cõparet corã illo.cuius iuriſdictio in veritate eſt extincta,ex quo de hoc dubitat.Ad.c. ſi à ſubdelegato.dic ꝙ ibi fuit exceptũ&appellatũ vt euitaret grauamen facti.Ibi eñ nõ dicitur,ꝙ fuerit neceſſe appellare. ſimile in.d.c. dilecto.& in.c.exhibita.de iudi.cũ multis ſimi.Non ob.rationes Inno.ꝙ debebat inſpici tempus datę:& qd iuriſdictio imprimit à tẽpore præſentationis &c.quoniam licet iuriſdictio imprimatur tunc : exercitium tamen non eſt perpetuatum & radicatum in eo niſi vti cœperit:ideò ſi moritur mandans ſicut iuriſdictio euaneſcit in perſona illius ita & in perſona mandatarij . Vide ſimile in quolibet mandatario.nam à tempore mãdati imprimitur poteſtas exequendi & nihilominus morte mandatoris ipſo facto extinguitur mandatum re integra exiſtente. ad idem capitu.j.de offic.vica.lib.vj.vbi extinguitur ſeu ſuſpendit iuriſdictio vicarij ex

quo & per Lanfranc.in.c.quoniã contra.in verſi.teſtes.de proba.

a ¶ In concluſione. An facta in cauſa principali intelligat facta in cauſa appellationis: vide per Bal.in.c.fraternitatis.in vlti.colum.s.eo.Et an & quãdo ſola renuntiatio impediat productionẽ teſtiũ adde qđ no.p glo. &.d.Ant.in.c.cõſtitutis.el.ñ.j.eo.& vide eundẽ in.c.vltra tertiam.j.eod. & in.c.in cauſis.in.iiij.col.s.eo.& vide qđ no.j.eo.in vl.col.& adde gl. in auc. at q ſemel. C.de ꝓba.quę dicit ꝙ ſola renuntiatio nõ impedit productionẽ.& de iſta qõne an impediat in cã appellationis propter renũtiationẽ in cauſa principali: vide Imo.in cle.ñ.in.ñ. col.ver.deinde tractat.e.ti.& ꝓ Bart. in.d.auc.at q ſemel in.iiij.col.ver.q̃ro vtrum renũtiatio. vbi cõcludit ꝙ nõ obſtet in cauſa appellationis,niſi in renũtiatione hoc fuiſſet expreſſum & alle.Spec.in tit. de renũ. & cõclu. §.j.in.j.col. verſic. hoc autem ſcias& Inn.in.c. intimauit.de teſt.ibi etiã ponit in verſi.q̃ro quid ſi vnus,vtrũ renuntiatio vnius ꝓiudicet alteri: & concludit ꝙ nõ.p auc. iubemus. C. de iudi.an aũt conclusio in cã principali ꝓcludat viã &facultatẽ ĩ cauſa appellationis: vide do.Anto.in .c. cũ dilectus. circa fi.de fi.inſtr.Et de hoc articulo vide licet an renuntiatio ĩ cã principali extendat ad cauſam appellationis vide ꝓ Bal.in.l.ñ. ff.eo.in apoſt. vbi refert dictũ Inn. hic.&de iſto termino excluſiuo facultatis probandi videlicet renũtiationẽ: vide plenè ꝓ Bal.in.d.auc. iubemus.in pen.co. C.de iud.&.d.Anto.aliqd tãgẽtẽ.s. eo.c. fraternitatis. in.viñ.col.& adde quòd iſtud dictũ Inn.hic videlicet ꝙrenũtiatio vel cõclusio in cã principali nõ obſtant, in cauſa appellatiõis : alle.& dicit eſſe multũ no.dictum do.Anto.in.c.cum olim.in.xñ.colum.de cenſi. Et idem dicit Bar.in.l.ſi accuſatoribus.C.de accu.de quo vide per Bald.in ſua margã. Inno.in verſi.renuntiatio.in.vñ.q.vbi idem dicit de concluſione vide do.Anto.in.c.paſtoralis.in.iñ.col.de cau.poſſeſſ.& propriet. Anto. Franciſ. ¶ Circa iſtam materiam de cõcluſione in cauſa : dicas,ꝙ cõcluſio in cauſa facit nullas eſſe partes iudicis,niſi in iudicando.Et propterea dicebat Inno.in.c.paſtoralis.de cau.poſſ.& proprie.ꝙ impediebat allegationes fieri tàm ĩ iure,q̃ in facto.qđ tamen non videtur procedere quantũ ad allegationes iuris::quia illæ ſemper poſt concluſionẽ in cauſa fieri pòſſunt.& ita ſeruat cõis practica ſecũdũ do.Car. in cle.j. in.xñ.q.de cau.poſ.& prorie. Adde tamen ꝙ iudex poſt concluſum in cauſa nõ poteſt ipſe ſupplere in aliquo ſecundũ Bal.in.l.fi.in .xviñ.col. in ver.ſed dubitat,an cõcluſio in cauſa.C.de edi.diui Adri.tol.& vide.d. Ant.in.c.du dum. el.j.in.ñ.col.& do. Abb.ibidem in.ñ. co.& ſequẽ.de ele, vbi dicũt ꝙ cõcluſio in cauſa nunq̃ tollit allegationes iuris. Et adde etiã ꝙ talis cõcluſio licet ĩpediat ꝓbationes fieri nõ tamen tollit probationẽ, quę fieret per partis confeſſionẽ .ita no.voluit Bald. in rub.C.de prob.in ñ.col.& Paul.de ca.& Alex.in.l.Publia.ĩ.§.j.ff.depo. qđ eſt verũ ſcdm d.Pau.ibi ĩ ſpontanea cõfeſſiõe: vt per do.Anto.in.c. licet cauſam.e.tit. de proba.nec etiã tollit probationẽ, q̃ fieret per inſpectionẽ oculorũ:vt plenè tradit in locis prę all.Et adde etiã ꝙ cõcluſio in cauſa ciuili,nõ prę iudicat in crĩali,ſecũdum Bal.in.l.ſi q̃s teſtibus.in pe. col.C.de teſti.per l.fi.C.de fi.inſtru. Nec etiam tollit ĩ integrum reſti. vt per do.Cardin.in clemẽ.ñ.de teſt.in xiñ.q.& per dñm Pau.in cõſ.cccxñ. nec etiã impedit interrogatiões fieri poſſe per iudicẽ etiam ad partis inſtantiam in cauſa ſummaria.& eſt gl. reputata ſingu.in ver. interrogabit. quã etiã ibi doct. no.in clemẽ.ſæpe. dever.ſign.& vide per Spec.in tit.de renũ.& cõcl.ĩ.§.j. vbi etiã ponit nũ qd tollat probationes in cauſa appellationis, maximè ſuper nouis articulis: qa dici ſolet in cauſa appellationis:non deducta deducã:& non probata probabo l.p hãc.C.de tẽp. appel.Et adde ꝙ cõcluſio in cã tacitè reuocat ſi iudex poſt illã admittat articulos ſcdm.d.de Ro.ĩ deci.v.inc.itẽ ſi poſt.in no.& licet loquat in cã bñficiali:tñ vide.d.Ant.& Io.de imo,in.c.auditis.ĩ fi.de ꝓba.&.d.Ab. ĩ.c.q̃m cõtra.ĩ.xiñ.col.& vid e Ale.in.l. admonẽdi.in.xiiñ.col.de iureiu. eũdẽ Alex.in cõſi.lxv.in.iiñ.par.&.d.Ant.in cle.teſtibus.in.ñ. col.de te. ✠SEBA.SAPIA. ¶ Vim renũtiatiõis.Quod cõcluſio in cã & renũtiatio ꝓductioni teſtis ęquiparent tenet Spe,in ti.de renũ.& cõclu.ver.& not.ꝙ eoipſo.& Car.in cõſi.xxiñ.inci.in cã Amareti.in princip.

quæ dixi poſt doc.in.d.c.fraternitatis.&c.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Accuſatio quandoque ponitur pro actione.*
2 *Inſtrumentum an poſſit fieri circa conſanguinitatem probandam.*
3 *Verba enuntiatiua,quando faciant probationem & quando coadiuuant.*
4 *Inſtrumẽta poſſunt produci vſque ad concluſionẽ.*
5 *Quibus caſibus publicatis atteſtationibus licitum ſit alios teſtes producere.*
6 *Non valet conſuetudo impediens productionem teſtium fiendam per eum.*
7 *Teſtes inducti pro aduerſa parte,per quos teſtes poſſunt probari.*

¶ CAP. XXVI.

SEries. ¶ Legitur varijs modis:ſed duob⁹ modis ſummari ſolet per docto.ſecundũ duos intellectus cõmuniores.& primò ſic. Publicatis atteſtatiõibus põt falſitas primorũ teſtium reprobari.hæc tamẽ lect.ſimpliciter nõ eſt vera:vt patebit ex j.dicẽdis.ſecũdum ſummariũ eſt.In cauſa matrimoniali publicatis atteſtationibus ſuper eodẽ capitu. poſſunt alij teſtes induci.Ego ſummo & tertiò, nõ ponẽdo aliquã ſpecialitatem in cauſa matrimoniali,& temperãdo primum ſummarium ſic.¶ Publicatis atteſtationibus põt falſitas primorum teſtium etiã directè probari,ſi ſuper directa vel indirecta probatione nõ potuit pars ante publicationẽ iſtrui. Vel quartò ſummo ſic,& notabilius.¶ Põt reus producere teſtes ad probandũ cõtrariũ eius qđ actor probauit, publicatio atteſtationũ nõ eſt facta cõſuetudine cõtraria nõ obſtãte h.d.Cõis diuiſio.ſcda ibi *præſenti*.¶ Caſus literalis. Filij quorundã nobiliũ cõtraxerũt adinuicẽ matrimoniũ tandẽ parsvna mrĩmoniũ accuſauit:& teſtes produxit legitimos, qui cõſanguinitatem inter prædictos firmiter aſſerebant:ponẽtes duas perſonas in primo gradu.B.videlicet.& I.dicentes illos eſſe fratrẽ & ſororẽ.pars aduerſa dicebat id falſum eſſe.ſ.B.eſſe ſororẽ.I.& ad hoc probandum inducebat teſtes & publicũ inſtrumentũ. Sed pars illa quæ matrimoniũ accuſabat dicebat teſtes illos nõ eſſe recipiendos: & iudex etiam dicebat,quòd non erat cõſuetudo eccl'ię ſuę:vt poſt tales receptos & publicatos,qui conſanguinitatem cõputant, alij ex oppoſito admitterentur:iudex quęſiuit. qd ſibi eſſet agendũ.rñdet papa ꝙ ſi nõ eſt aliud qđ impediat,nõ obſtãte illa cõſuetudine iu

a ✠SEBA.SAPI.¶Et.l.Lucius.De intellectu illius.l.Luciꝰ.ff.de cõdi. & demõ.vide Fel.in ru.s.de ꝓba.col.ij.ver.sed aduerte.& ibi latè ꝑ Dec.

b ¶Notariꝰ.An notariꝰ possit cõficere instrumẽtũ sup natiuitate alicuius,maxiè qñ nõ vidit partũ exeũtẽ de vẽtre matris.& à quo tũc rogari debeat notarius:vide ꝑ.d.Ant.in.c.j.in fi.vij.col.de fi.inst.& de quadruplici scriptura nataliũ.videbal.post Nic.de ma.ĩ.l.nec natales.C.de ꝓba. Adde Alex.cõsil. cxix.

Anto.Francis.

¶Dicas ꝙ notariꝰ nõ põt rogari nec cõficere instrumẽtũ,nisi de his q̃ vidit vel audiuit:& de his q̃ fiũt in sui pñtia:vt ꝑ Inn.in c.fraternitatis.de hære.& ꝓBal.ĩ rubri.C.de fi.inst.& in.l. cũ ꝑcibus.C. de ꝓba.& ĩ auth. sed nouo iure. C. si cer.pet.& ꝑ Inno.in.c.j.de fid.instru.& per Pau.de ca.ĩ cõs.xl,&iõ nõ põt cõficere ĩstrumẽtũ sup natiuitate alicuius,nisi ipe &testes ĩ instrumẽto, descripti viderint illũ nasci : vel de morte alicuius nisi vidissent illũ mori vel de vulnere illato alicui:nisi & notariꝰ &testes 2 vidissent de mãdato tñ iudicis posset ĩstrumẽtũ cõficere faciẽdo in instrumẽ.mẽtionẽde a tali iudicis mãdato:vt ꝑ Pau.de ca. ĩ.l.ꝓtor ait.§.j.ĩ fi. & ibi ꝓAlex.ff.de edẽ.& Bal.ĩ tit.de pa.cõstã.in.§. posſessiões:in.ij.co.& in.l,impator.ff. de sta.ho.& in ru. C. de fi.instr.in.iij.co. & ĩ.l.nec natales. C.de ꝓba.vbi dicit ꝙ tale instrumẽtũ sic factũ de mãdato iudicis,nõ ꝓbat, sed facit aliquale iudiciũ.& vide Io.an.in addi. Spe.in ti.de ĩstru. edi. in.§.post q̃.in additionẽ b ꝙ incipit hãc materiam.

✠SEBA.SAPI.

b ¶Notarius. De q̃ bus reb⁹ notarius possit cõficere instrumentũ vide Feli.in.c.j.co.vij.ver. item requirit.j. de de fi.instr.

ZACHARI.

c ¶Plenam fidem. Adde ꝙ etiam fauore dotis ĩducũt plenã probationẽ

ri contraria,testes admittat ad probãdum ꝙ primi tulerunt falsum testimonium: quia & post sniam etiã admitterent:cũ per illos ecclesia decepta fuisset.& ita snia cõtra matrimonium lata non transit in rem iudica.quia semper auditur volens probare cõtrarium. Ber.¶ †Not.ibi. *accusabat &c.*non vitiari libellũ,licet verba impropriè ponantur. hîc enim cũ ageretur ad dissolutionem coniugij ꝓpter cõsanguinitatẽ, nõ cadit propriè accusatio,quæ fit cũ agit criminaliter ad pœnã cõdignã imponãdam:vt in.c. qualiter & quãdo.ij.de accu.&.c.per tuas.de simo.vide pro cõcor.bo.tex.cũ gl.in.c.cõstitutus.de reli.domi.facit.l.si q̃s intentione ambigua . ff. de iudi.Sed pro tanto hîc fuit appositũ verbũ accuso:quia versat crimẽ incestus data cõsanguinitate.Ex his infero,ꝙ accusatio criminalis,vel ciuilis nõ discernit ex verbis:sed potius ex cõclusione libelli.simile.c.ex parte. B.de fo.cõpe.¶ No.ij.iũcta gl.j.ꝙ ad probã dũ cõsanguinitatẽ,nõ est necesse incipere à stipite prio.i.à cõi parẽte à quo isti descẽdere rũt:sed satis est incipere à prio gradu.s.à fratrib⁹ seu sororib⁹.& clari⁹est expressũ in.c. tuaj.de consan.& affini.¶ No.nõ valere cõ suetudinem veritatis inuestigãdę ad peccatum euitandum impeditiuam.alia non colligunt:quia veniunt examinenda cum glos. ¶ †Venio ad gl.ij.quia prima fuit.s.expedita,& oppo.videt enim ꝙ instrumentũ erat inutile circa cõsanguinitatẽ probandã cũ super ea nõ possit cõfisci instrumẽtum ad hoc c.per tuas.s.de proba.&.l.Lucius.[a]ff.de condi.& demõ.vbi habet pro impossibili.ꝙ quis possit se probare fore filium certę personæ Glo.fatetur cõtrariũ.& tex.rñdet,qd instrumẽtũ inducebat hîc ad probãdum cõsanguinitatẽ indirectè:vt quia ibi nominabant aliter,q̃ frater & soror. Nec obstat publicatio productioni instrumẽti:per.c.cũ dilectus.de fi.instru.¶ Tria habes.colligere ex hac glos. sa.Primò ꝙ super cõsanguinitate nõ põt directè cõfisci instrumẽtum.Hos.sentit cõtrariũ.dicit em ꝙ instrm fortè de natalibus fuit cõfectum,in quo continebat quis, & ex qua talem susceperat:&quo anno,& die nata seu natus fuerat.alle.C.de inge.& manu.l.penu. &.l.isti quidẽ.ff.quod met.cau.quę iura hoc nõ probant.Vnde dicit do. Ant.se nõ videre quomodo scriberet notarius, [b]qui non fuit præsens actui partus:nisi fortè fuisset p̃sens. qd satis videt verecũdũ:vel nisi scripsisset circũstantias actus:vel si hoc audiuisset à testibus:sed tunc esset instrumentum de auditu. Ego credo ꝙ respectu patris nõ posset,nec instrumẽtum scribi:nec per testes probari, vt patet ad sensum.& probatur in.d.l.Luciꝰ & in.d.c.ꝑ tuas.Posset tamẽ scribi præsumptio,quæ iuris dispositiõe probat filiationẽ: quia natꝰ fuit ex tali muliere cõiuge talis&c. l.si vicinis scientibus.C.de nup.&.l.filium.ff. de his qui sunt sui vel alic.iur . Sed respectu matris bene posset probari,quia mater sem

no.Ro.sing.suo.ccccxxxvj.inci,verba enũtiatiua.Et de verbis de futuro emissis,an & quando disponat ꝑ eũdem Ro.sing.cliij.inci.quid si dixit testator.& generaliter an & qñ probẽt:vide per Bal.in prælu.feu.v. char,versi.& circa hoc dubitatur.Bar.in.l.gerit,col.xxxiij. & seq.ff.de acqui.hære.& Alex.in.l.ex his.vbi multas remiss.alle.C.de testa.mili.

per certa est.l.quia semper.ff.de in ius vocã. Sed oporteret ꝙ notarius esset præsens, vel scriberet actus circũferẽtes partui qd de facili non cõtingit. 3 ¶ †Secundò habes ex glo. multum no.ꝙ verba enuntiatiua instrumẽti cõfecta nõ principaliter propter se, sed propter aliud faciunt fidẽ. qd videt contra.c.si papa.de priuile.lib.vj.& no.in.l.ex hac scriptura.ff.de dona.sed intellige gl.ꝙ faciunt fidem.nõ tamẽ plenã sed coadiuuãt alias probationes.Pro hoc quod leg.& not.in.c.fi.de succ.ab intc.vbi plenè no.de istis verbis enũtiatiuis.Et vbi ageret de modico præiudicio c faciunt plenã fidẽ:[c]vt est tex.iuncta gl.no.in c.cũ olim.de censi.facit qd leg.& no.in.c.cũ cãm.s.de proba.& vide bo.tex.cũ gl.in.c.illud.de præsum.& hoc no.¶ 4 †Tertiò no.ex glo.in fi.sui intellectũ ad.c.cũ dilectus.de fi. instru.vt instrumenta possint produci vsq ad cõclusionẽ in causa post publicationẽ attestationũ,etiã si sint cõtraria attestationib⁹ alterius partis.& sentit gl.iiij.q.iij.in fi.quia nõ est ita timendũ de subornatione in notario & testibus sicut in solis testibus.¶ Opp. 5 cõtra tex.& videt †ꝙ hęc cõsuetudo,de qua tex.nõ sit iuri cõtraria:vt innuit iste text. in fi.imò potius sit iuri cõsona:cũ iure satis cautum sit:vt publicatis attestationibus alij testes super directo cõtrario nõ recipiant.s. c. proxi.& clarius in cle.ij.eo.tit.Sol.gl. fi.sentit quatuor intellectus ad text. Primus fuit Vinc.acquiescẽtis cõtrario.Et ad istũ text.respondẽtis,ꝙ nõ est decretalis:sed hoc reprobat glo.& bene.Nã olim fortè anteq̃ hæc decretalis esset hîc incorporata potuisset hoc dici:sed hodie nõ:vt patet.s.in procemio.& profectò hoc dicit Vinc.tunc,vt refert Ioã. an.Hodie aũt in scdo apparatu aliter dixit: vt j. subijciã post gl.¶ Secũdꝰintellectꝰgl.est ꝙ spãle est cũ aduersariꝰ vult ꝓbare falsitatẽ testiũ.Nã illa ꝓbari põt etiam post snïamvt in iuribus alle.in gl.Iste intellectꝰ nõ est verꝰ simpliciter:qa licet possit agi de falsitate ẽt post snïam,nõ tñ debet probari directè ad effectũ obtinẽdi seu reprobãdi snïam: qa esset producere testes super articulis directè primis cõtrarijs:qd nõ licet propter timorẽ subornatiõis:vt ĩ.d.cle.ij.e.ti.sed debet ꝓbari indirectè,vel cũ adiectiõe corruptiõis.iuxta no.in.c.licet.de ꝓba. ¶ Tertius intellec. ꝙ iste erat articulꝰ nouus: vt sentit gl.ibi qñ sup e.c.&c.Et clarius ponit hoc Inno.hîc dicẽs hũc esse nouũ arti.pendẽte ex veteribus. Sed certè hoc nõ ꝓcedit:qa licet sit nouꝰ est tñ directè cõtrariꝰ antiquo.nã cũ fuisset probatũ.A.&.B.esse fratrẽ & sororẽ:& iste nũc volebat ꝓbare ꝙ nõ erãt fr̃ & sor.ergo volebat ꝓbare dire.cõtrariũ:ꝙ nõ licet vt ĩ.d.cle. ij.¶ Quartꝰ intellec.est ꝙ ponit casum spãlẽ in cã matrimoniali.Sicut em ĩ illa licet probare cõtrariũ ẽt post snïam.cũ nõ trãseat in rẽ iudi.ita & fortiꝰ post publicationẽ.Nec obc.iurauit.s.de proba.quia secundũ gl.hîc nõ poterat omitti hæc probatio , sine periculo

Anto.Francis.

¶Circa verba enũtiatiua , primò q̃ dicãtur verba enuntiatiua . vide Bal.in.l.j.in.j.col, in ver.vlt.all.& in ij.col.in versi. q̃ro quidem.C.de fal. cau. adie,le. Et an ꝓbet in dote seu ꝙ dote: dicas, ꝙ faltẽ ꝓbant semiplenè & plenè cũ iuramẽto vxoris: vide Bart. sing.in cõsi.xxxiij.incip. factũ sic se habet Titius & Seiꝰ.vbi etiam dicit ꝙ pro dote qñq̃ plenè probant. l.j.cũ gl. C.de do. promis. & vide Pau.de ca. in cõsi. lxxxij.incip. Titius de bellanis. & vide do. Ant.in.c. fi.de iureiur. & vide per Alexã.in.l.ex hac scriptura.ff.de do. & an ꝓbẽt in cõtractu vide in.l.opti.C.de cõtrahe.& cõmit.stip.&vide Bart.ĩ.l.si fortè.de castrẽ.pecu.& per Alex,i.l.rẽ alienã de pig.act. & in.l. donatione. C. de colla, Et an & qñ ẽt ꝓbet vide Bar. in.l.Lucius.in.§.filiam.ff.ad Trebel. vide ꝑ Bal.& Ange.in.l. cũ aliquis C.de iur.deli.& ꝑ Bar.& Alex.in.l. nõ epistolis.Ç.de proba.& ꝑ Alex. in.l.emptor.in. §. ancilla.de rei ven. Et an & qñ dispo nant in vltimis volũtatib⁹ ĩ cõtractibus & in statutis: vide in.d.l.ex his verbis,C.de testa. mili . vbi ponunt multę remissiones ꝑ Bar.i& Alex.in d.l.ex hac scriptura.de dona.Adde tñ ꝙ in testamẽtis ad piã cãm disponũt:casus est ling. secũdũ Çar.in.c.iudicãte,de testa. & vide Bart.in.l.j.in ij.q.vj. prin.q .Ç. de sacr.san.eccl.in xxj .col.ũ.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

SEBA. SAPI.

a ¶ In cá matrimoniali. Imò vbi ſuadet æqtas videt q poſt publicatas at teſtatiões poſſint de nouo teſtes ꝓduci: vt gñaliter ſentit do. Ant. in. c. j. ſ. de iudicijs. vbi dicit q poſt cõcluſum in cã pñt ꝓduci inſtrumẽta, qñ æquitas ſuadet & ita dicit de facto obtinuiſſe. Hinc ẽ q qñ ſunt teſtes legaliſsimi pñt ꝓduci poſt cõcluſionẽ in cã vt p Alex. in auth. iubemus. C. de iud. q ſaltẽ ꝓcedat allegata æqtate canonica ſcdm do. Ant. in. c. ij. in fi. ſ. de proba.

b ¶ Iudex. Publicatio verbalis iudicis ſola nõ ipedit ꝓductionẽ teſtiũ & ita tenet. d. Ant. hit in vl. col, verſ. cõclude aliqua ex ꝑdictis. Et hoc idẽ dicit. d. Ant. in. c. fraternitatis ī. xxiiij. co. ſ. eo.

c ¶ Indiſcretè. Publicatio atteſtationũ indiſcretè facta volẽte, vel inuita parte, nõ impedit ꝓductionẽ teſtiũ. Et ad hoc vide hic d. Ant. in vl. co. ibi q̃dã eſt publicatio & in. c. cõſtitutis. el. iij. cir. fi. j. e. & in d. c. fraternitatis. ī xxiij. col. ſ. eo.

d ¶ Octauã lect. Publicatis atteſtationibus pñt produci teſtes miſtim cũ inſtrumẽ. Et iſtud ſingula, quod quotidie allegãt aduocati ſentit ẽt. d. Anto. hic. j. proxi. iij. col. ver. vel dicas & apertius. j. eo. c. in fi. vlt. col. & ſequitur Ro. in repe. rubri. ff. de arbi. Et facit ad hoc qd no. Ia. bu. & Bal. in. l. certi cõdit. §. qm̃. ff. ſi cer. pe. vbi dicũt, q ſi per ſtatutũ nõ põt fieri probatio p teſtes à certa q̃ſtitate ſupra, ſi tamẽ ad probationẽ debiti ꝓducant teſtes & inſtrumẽta ſe inuicẽ coadiuuãtia admitti tur illa probatio, licet adſint teſtes & facit ad hoc qd aĩæ: cũ ageret de matrimonio iam cõtracto: ibi verò nullũ ſuberat periculũ in nõ cõtrahẽdo. ¶ Not. bene hãc rationẽ gl. quę fundat ſe ſup peccato & nõ ſuper fauore matrimonij. Ex quo infert vnũ verũ & notandũ, qd tũc in cã matrimoniali[a] publicatis atteſtationibus recipiunt teſtes: cũ verſatur peccatum nõ remiſſibile per partes. Infert ratio ſecũdò q vbicũq; verſatur peccatũ nõ obſt. publicatio productioni teſtiũ. vide in hoc qd plenè dixi in. d. c. iurauit. & q not. in. d. c. lator. & c. cõſanguinei. de re iu. Hanc vlt. lec. ſequit Hoſtiẽ. & dicit eã tenendã qcquid alii ſcribãt. & hãc opi. ſequit Io. an. hîc: & dicit eã ꝓbari ī. c. cũ in tuaj. eo. Et in hoc eſt duplex fauor matrimonij ſecundũ eũ. Primò, quia in alijs cauſis nõ licet probare falſitatẽ directè priorum teſtiũ: qa eſſet producere teſtes ſuper articulo directè cõtrario qd nõ licet: vt in. d. cle. ij. ſed in cauſa matrimoniali licet vt hîc. ſecũdò qa in cauſa mrimoniali ſuper capitu. ſuper quo depoſuerũt teſtes, ſi nõ probauerũt, poterunt alij produci: qd in alijs cauſis nõ licet in. d. cle. ij. Et vult dicere in effectu: qd in cauſa matrimoniali pñt produci teſtes publicatione nõ obſtãte ſuper eo. capi. vel ſuper directè cõtrario. ¶ Sed aduerte, quia reſtringit hoc in eo, qui ſtat pro matrimonio: ſecus in illo, qui ſtat cõtra matrimoniũ. Sed Ioã. cald. hoc vltimũ reprobat dicẽs idem eſſe in eo q ſtat cõtra matrimoniũ allegãdo impedimentũ perpetuũ: cũ ſit eadẽ ratio: ſcilicet peccatũ euitandi. Itẽ fauor eſt diſſoluere matrimoniũ cõtra legẽ Dei cõtractum ſicut cõſolidare legitimè cõtractũ. & hoc ſequit. d. An. hîc & eſt dictũ veriſſimũ. & facit bene. c. j. cũ gl. ſuaj. de cõſan. & affi. Et dic pleniſſimè, vt dixi in. d. c. iurauit. Hanc lect. dico veriſſimã in ſe, licet Gof. in. c. ſicut j. de ſpon. & in ſum. huius tit. in pen. col. tenuerit cõtrariũ, dicẽs q admittere teſtes ſuper eo. capi. nõ eſt augere fauorẽ: ſed viã falcitatibus aperire: vt in auth. eo. §. quia. & nititur rñdere ad iſtum text. & ad. c. ex tenore. & c. cũ in tuaj. eo. & videt nõ rectè rñdere, adducẽs pro ſe. c. cõſtitutus el. ij j. eo. quod non facit, vt ibi dicet. Sed multũ facit cõtra ratio illa, quã ſentit. timor eñ ſubornationis impedit productionẽ teſtiũ ſuper eodẽ capitu. vel directè cõtrario: vt. d. cle. ij. ſed in hac cã matrimoniali nõ eſt minus hîc timor p̃cauendus: ar. c. j. de iuramen. cal. lib. vj. Itẽ vbi maius periculũ vertit, ibi cautius eſt agendum. in ca. vbi periculum. de electio. lib. vj. ſed in caſu noſtro vertitur periculũ maius q̃ in alijs: ergo cautius eſt vitãdũ falſitatis periculũ. Ego rñderẽ dupliciter. Et prìò ſic, q in cã ipeditiua nõ eſt timor ſubornatiõis dũtaxat: ſed etiã cõcurrit culpa non producentis ante publicationẽ & tacita renuntiatio quæ orit ex publicatiõe. Item vt litiũ ſit finis: nec licet in infinitum teſtes producere: vt colligi põt ex no. p Io. an. & p me in. d. c. fraternitatis. ac etiã in cã matrimoniali: licet ſubſit periculum ſubornationis. aliæ tamen rationes nõ cõcurrunt: per ea quę leg. & no. in. c. cõſanguinei. & c. lator. de re iudi. ¶ Secundò põt rñderi ſic, q licet ſubſit timor, tñ propter præſumptionẽ, qui poterit iudex cautè prouidere, nõ debet impediri via veritatis habendæ ad euitãdum periculũ ãiarum. Nã plus põderat ratio peccati, q̃ timor ſubornationis: qd patet expreſſè. in. c. lator. & c. cõſanguinei. vbi pars admittit etiã poſt ſniam: & hęc no. Sed quã q̃ hæc lect. vera in ſe: nõ tamen cõgruit multũ huic literę, tũm quia non fundat ſe ſuper matrimonij fauore: tũ quia nullam facit mentionẽ de publicatione. ¶ Vñ legitur qntò ſecundũ Vincẽ. q

b hîc nõ erat facta publicatio: ſed iudex [b] ſimpliciter dixerat reo probatum eſſe impedimẽtum: & propter hoc iudex nolebat eũ admittere ad probãdum cõtrarium, qd nõ erat fiẽdum: cũ nõ didiciſſet plenè teſtificata: nec ſciuiſſet formã & circũſtãtias depoſitionũ. Vel ſextò ſcdm eundẽ erat de cõſuetudine prouinciæ illius vt pars intereſſet depoſitioni teſtium: & propter hoc iudex volebat excludere partem: qd non eſt fiendum: qd not.

c ¶ Item ſeptimò ſecundũ eundẽ Vincen. iudex indiſcretè [c] publicauit teſtes: & ideó non fit præiudicium parti quominus alios producat. pro hoc no. Spe. eo. tit. §. ſatis vtiliter. verſic. x. & dixi in. c. fraternitatis. Iſtæ tamẽ tres vlti. lect. licet ſint verę in ſe, & nõ

d diuinãt tamẽ ad iſtum tex. Octauã lect. [d] ſentit hîc do. Ant. q productio inſtrumẽti illidebat præſumptionẽ ſubornationis teſtium hæc lect. mihi placet in ſe. vide ad hoc, qd in ſimili not. Inn. in. c. cum clamor j. eo. & qd dixi in. c. fraternitatis. ſ. eo. ſed nõ puto conuenire huic literæ: maximè in fine dum dicit q hæc conſuetudo erat iuri contraria. ſed nul libi hoc cauet expreſſè, vt ꝓductio inſtrumẽtorũ. maximè quo ad verba enũtiatiua aperiat viam productioni teſtium. Nona lec. eſt vt procedat iſte tex. qñ pars nõ potuit ante publicationẽ atteſtationũ inſtrui ſuper directa vel indirecta probatione cõtraria: iõ non eſt ſibi imputãdum. iuxta ea q̃ leg. & no. in. c. ex tenore j. eo. & ſcdm vnũ intellectũ tertiò ſummaui. & ſentit Io. an. hîc in quadã apoſt. ſuper tex. & ſic declara. Inſtãs cõtra matrimoniũ ſimpliciter propoſuit cõſanguinitatem in caſu prohibito: nec in ſuis articulis diſtinxit grad9, ſed teſtes ſui poſtmodũ producti diſtinxerũt grad9 ponẽtes illos. I. & A. in primo gradu: publicatis atteſtationibus pars ad

e uerſa voluit probare illos nõ eſſe fratrẽ & ſororẽ. certè debuit admitti: qa nõ eſt quid ſibi imputetur, quare primò nõ probauit: cũ hoc ignoret. ad hoc quod not. in glo. iiij. q. iij. c. ſi teſtes §. ſi quis teſtibus. & Inno. in. d. c. ex tenore. ponitur decima lectu. quæ in veritate magis conuenit literæ, quã aliqua pręcedentium: videlicet q hîc non erat publicatio atteſtationum facta: ſed erat hæc conſuetudo, [e] quod ex quo actor probauerat conſanguinitatem, non deberet aduerſa pars admitti ad probandum contrarium: & ſatis erat iudici hoc eſſe notum. & fortè fuit inducta cõſuetudo ad euitãdũ periculũ falſitatis & ſic ſola cõſuetudo erat cã prohibitiua. non autẽ ius commune: vt clarè colligitur in verſi. & tu. non eſſe cõſuetudinẽ: ſed papa dicit eam eſſe iuri cõtrariã: ideò nõ obſtante ea &c. Et profectò erat iuri cõtraria, quia ex quo non erat facta publicatio atteſtationũ, debebant teſtes cõtrarij decipi: vt veritas magis eluceſcat j. eo.

no. d. Ant. in. c. auditis. in. ij. col. ver. not. ſextò. de reſt. in inte. vbi dicit, q illud qd nõ põt probari, niſi p ſcripturã, põt tñ coadiuuari & certificari p teſtes. & de hoc dicit ibi eſſe caſum, qui alibi nõ reperitur.

¶ Adde, q teſtes produci poſſint vnà cũ inſtrumento publicatis atteſtationibus. Rom. ſing. ſuis. fo. ix. Anto. Franciſ.

¶ Circa hoc de publicatiõe teſtiũ dicas q teſtiũ publicatio facit eorũ dicta ꝑpetuò valere. ita Bald. in. l. publicati. in. v. q. C. de teſta. nõ publicati aũt nõ probãt, ſecũdum Bar. in. l. ſolã. C. de teſ. An aũt poſtq̃ eſt publicatus proceſſus, & aperti teſtes poſſint alĩ teſtes produci ſimul cũ inſtrumẽto. Et an talis productio iuuet ꝓducẽtẽ dicas q videt q talis ꝓductio ex quo coadiuuat ad inſtrumẽtũ, ſi inſtrumẽtum eſt de eadem re, ſup qua deponit teſtis: quia tũc videt ceſſare ſuſpicio ſubornationis teſtiũ à rõne ceſſante. c. cũ ceſſante. de ap. videnda ſunt q̃ plenè not. c. fraternitatis. & c. ſeries. hoc eo. tit. & maximè p Imo. & alios poſt eum.

e ¶ Cõſuetudo. ſed dicit glo. mag. j. fi. in. c. per tuas. ī fi. j. eo. q illa cõſuetudo eſt cõtra ius cõmune: q valeat iſta conſuetudo tenet etiã Spe. in tit. de teſte. §. ſatis vtiliter. in. ij. col. ver. qd ergo ſi peto.

ſcatꝫ.eo.c.in noſtra.& in.l.circa.ff.de proba.

6 ¶ † Ex his habes notabilẽ & nouũ intellectũ vt nõ valeat cõſuetudo impediẽs ꝓductionẽ teſtiũ fiendã per reũ:licet actor prius probauerit intentionem ſuã.ex quo reus adhuc nõ didicit teſtificata alterius partis:& ſic quarto loco ſummaui:valet tamẽ cõſuetudo ꝓ quã licet producere teſtes etiã publicatis atteſtationibus:ſicut recitat hîc do.Ant.tenere Io. and.in addi.Spec.in tit.de excep.§.dicto verſ. ſed nunqd atte.publicatis.Sed certè hoc nõ dicit ibi Io.an.ſed loquitur in alia quæſtione nunquid reo liceat publicatis atteſtationib⁹ nouã exceptionẽ proponere & probare.& ſic nõ loquitur de eiſdẽ capitulis:vel directè cõtrarijs. Dictum tamẽ puto verum in ſe: quia ſi partes poſſunt hoc cõmuni cõſenſu: vt.c.fraternitatis.ſ.eo.multòfortius hoc poterit induci de cõſuetudine q̃ eſt fortior.qd not.

7 ¶ † Vlti.extra glo.quæro per quot teſtes reprobari poſſunt teſtes inducti pro aduerſa parte?Dic breuiter ſic cõcludendo,ꝙ aut volo reprobare perſonas ipſorũ teſtium aut dicta:vt primo caſu ſufficiãt duo etiam ad reprobandũ centũ.ſecundo caſu requirũtur numero plures.Ratio diuerſitatis eſt:qa in primo caſu teſtes nõ deponũt ſuper eodẽ nec iſti teſtes ſunt ſoli ad reprobationem illorũ teſtiũ.Sed non eſt credendũ cuilibet illorum dicenti ſe idoneum:quia etiã ſolus, & in facto proprio.Item iſti duo ſunt cõteſtes, & deponũt in facto alieno:ſed in ſecũdo caſu deponunt ſuper eodẽ:ideò ſi ſunt cõtrarij ſtãdũ eſt plurib⁹ numero:ideò ſi ſunt cõtrarij,ſtandũ eſt pluribus numero:niſi alij prẽualerẽt meritis:de quo tamẽ dicendũ, vt plenè habeẽ in.c.in noſtraꝫ.eo.& in.l.iij.ff.eo.Et ſic habes vnam differentiã an teſtes deponãt cõtra perſonas aliorũ teſtiũ : an cõtra dicta. Alia differentia:quia cõtra dicta non admittuntur teſtes publicatis atteſtationibus niſi ſecũdum quod no.in.d.c.licet.de proba.ſed cõtra perſonas ſic intelligendo prout leg. & not.in.c.præſentium ꝫ.eod.tit.

a ¶ Teſtimonium An ꝓ dicta teſtiũ deponentiũ de auditu ꝓbeẽ copula & adde in hoc ꝙ ſcribit do.Anto. plenè in.c.ex literis.ꝫ.eo.& in.c.ex literis.ſ. de cõſue. & in.c.fi.de ſuc.abite.ĩ qb⁹ iurib⁹ plenè habeẽ,qñ valeat teſtimoniũ de auditu.

b ¶ In.l.teſtium.Et idẽ dicit ibi Bald. circa fi.& Io.an.in addi.Spe. in ti.de teſte.§.iã de interrogatorijs.in ante pe.col.verſi. qd ſi vnus.in addi. q̃ in ci.idem in quouis actu. Et adde hic Bal.in.l.neq̃ nates.in fi.in.j.co.C. de prob.vbi dicit ꝙ ꝓbaẽ aliqua meretrix nõ probato tactu, ſed ꝓbatis circũſtãtijs vt plurimũ veriſimilib⁹ vt qa intrãt & exeunt ſcholares de domo:de die & de noctæ.& dicit qd̃ qñ ſchòlaris loqẽ cũ puellanõ preſumit dicere pater noſter.Et iſta duo ẽt ad literam dicit Pe.de anc.in reg. ſemel malus.in.vj. charta.libr.ſextò. Et adde huc Bal.ĩ d.l.teſtiũ. C.eo.in prin.vlt.co.vbi dicit,ꝙ ſi teſtes, qui viderũt iuuenẽ cũ puella iuuẽcula ĩ lecto, deponãt eã eſſe corruptã magis eis credit, quã alijs di cẽtib⁹ eam virginẽ.Et de hac qõne,& ꝓ q̃ ſignadicaẽ copula ꝓbari:vide gl.ſing.ſecũdum Ang.ibi.ĩ l.j.ff.de va. & extraor. cog. gl.in.l. qd̃ aũt.ff.de adul. & iõ dicit gl.in.c. dixit dñs .xxxij. q.j.ꝙ per ſuſpitionem probaẽ fornicatio:& iõ ſi maritus fuit diu abſens vel preſens,ſed infirmus & reperiat vxorẽ habere filiũ anniculũ: ex hoc eſt probata fornicatio:vt dicit tex. in.l.filiũ.ff.de his, q̃ ſunt ſui vel alieni.vide gl.in ver. diſcreta.& in.c. in quiſitioni.de ſent. excõ. Et adde. ꝙ teſtes q̃ inducunt ad probandũ adulteriũ, nõ probant niſi reddãt cãm dicti ſui:quia hoc nõ põt plenè videri, nec ſentiri.ĩta Bal, ĩ.l.ſola.in.fi.col.C, eodẽ. Item adde hic tex. cũ glo.in ver.cõcubit⁹.in.c, nec aliqua. xxvij. qõ.j.

¶ Adde qualiter probetur adulterium Ro.cõſi. cccclxvij. & qualiter probetur carnalis copula per Areti. cõſi.xiij.

Anto.Franciſ.

¶ Circa probatiõẽ copulæ carnalis:dicas ꝙ illa preſumit ex cõfeſſione vnius cõiugis licet alter neget: vide Inn.in.c.ex parte.in glo.mag. de reſ.ſpo.& vide eũ dẽ in.c. cõtinebaꝫ de deſpon. impu. vbi dicit,ꝙ probatur per iuramẽtũ allegãtis illã interueniſſe: qa in dubio præſumit ĩter ueniſſe:ſcdm Bal. l.ſiue poſſid.C,de colla.& vide q̃ habentur in.c. ex literis.de præſum. & vide per Bal.in.l. Deo nobis. C. de epiſ.&cle.vbi multa dicit vltra ea, q̃ hic tangunt ꝓ gl. & docto.circa iſtã probationem copulæ.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes licet vnus poſt alium viderint virũ ſuper mulierem probant adulterium.*
2 *Teſtes videntes virum & mulierẽ in latebris inuicem ſe oſculantes,probant fornicationem.*
3 *Sola viciniæ fama nõ probat copulam carnalem.*
4 *Teſtimonium de auditu proprio cũ alijs adminiculis probat copulam carnalem.*
5 *Depoſitiones de auditu cũ fama & alijs adminiculis,probant ad omnes effectus,etiam ad ſeparationem matrimonij.*
6 *Cæcus & ille,qui fuit retro cortinam, ſi habet voces contrahentium notas poteſt deponere de contractu.*
7 *Adminicula.quæ ſunt in caſu iſtius capituli.*
8 *Vnus teſtis cũ alijs adminiculis eſt ſufficiens probatio in factis antiquis.*

¶ CAP. XXVII.

PRæterea. ¶ Carnalis copula probatur per cõueniens teſtimoniũ de viſu.Idem in teſtimonio auditus, ꝙ adminicula & fama coadiuuãt.Cõis diuiſio. Secũda ibi. *reſpondemus.* ¶ Caſus literalis.Aliquis accuſat ꝙ ipſe cognouit aliquã muliereẽ:querit an teſtes q̃ ad hoc ꝓbandũ inducunt,ſint interrogandi de viſu:vel etiã ſufficiat ſola viciniæ fama:vel vtrũ ſit credẽdũ teſtib⁹ q̃ carnalis copu. dicũt ſe eẽ cõſcios:ſed de viſu nihil dicũt.rñdet pa.cõſultusq̃ ſi teſtimoniũ conueniẽs reddatur de viſu,vel etiã de auditu: & preſumptionẽ violentã fama cõſentiẽs ſubminiſtret,alia adminicula legitima adſint ſtãdum eſt teſtimonio iuratorũ:q̃bus oĩbus cõſyderatis iudex informabit motũ animi ſui ex argumentis & teſtimonijs,quæ negotio cõpererit aptiora:& ſic formabit ſententiã. Ber. ¶ No.ꝙ per ſolã famã nõ probaꝫ carnalis copula:nec etiam per teſtimoniũ[a] de auditu:nec per ſola adminicula : ſed hæc ſimul iũcta probãt.Ex quo collige,ꝙ diuerſæ ſpẽs ꝓbationũ ſimul iũgunt ad faciendã ꝓbatio. pfectã.Ad idẽ.l.iij.ff.e.& qd̃ dixi in.c.cũ causam.ſ.de ꝓba.vbi de hoc.¶ No.ij.ꝙ vbi daꝫ teſtimoniũ de viſu,nõ req̃rũt alia adminicula etiã ad probãdũ carnalẽ copulã.Et põdera tex.dũ dicit conueniens.non eñ requirit, ꝙ omnino perceperint cõcubitũ:ſed ſatis eſt, ꝙ perceperint illud ꝙ cõuenienter in talib⁹ percipi põt.De quoꝫ.dicam. ¶ Not.ibi. *circunſpectus iudex atque diſcretus.* qualis debet eſſe iudex.Itẽq̃ cõmiſſa arbi.iud.videt cõmiſſa tãq̃ arbitr.circũſpecti & diſcreti viri:iõ ſi nõ facit tãq̃ circũſpect⁹ & diſcret⁹ põt ab eo appellari:vt ĩ.c.j.de dila.& qd̃ ibi dixi.facit ꝙ no.Bar.in.l.ſi qua pœna.ff.de ver.ſig.¶ No. ibi. *motum animi ſui &c.* ꝙ nõ põt dari certa doctri.cir. ꝓbationẽ cõplendã:ſed oportet, ꝙ ita vrgeãt,ꝙ animũ iudicis inducãt ad credulitatẽ.de quo vide ꝓ Bar.in.l.admonẽdi. ff.de iureiu.facit.l.iij.ff.eo.ti.¶ Et no.ibi. *rei aptiora &c.* ꝙ illę ꝓbationes magis ſtringũt, q̃ ſunt aptiores & veriſimiliores negotio,de quo agit.Ad qd̃.iiij.q.iij.c.ſi teſtes. & ꝓ Inn. in.c.auditis.de p̃ſcri.& ꝓ gl.in.c.j.eo.tit.lib. vj.Nũcvt clarius habeas intellectũ huius ca. & gl.quęro quot qõnes fuerint hîc formatę &qualiter ad illas rñdeaꝫ:dic ꝙ qõnes fuerũt tres.

1 ¶ † Prima, an in probanda carnali copula ſint teſtes interrogandi de viſu. Et ad iſtã.q.reſpondetur,ꝙ ſic.& magis latè reſpõdet̃ q̃ fuerit quæſitũ.Dicit eñ ꝙ cõueniẽs teſtimoniũ de viſu ſufficit:& ſic nõ ſolũ ſunt interrogãdi:ſed ẽt ſufficit tale teſtimoniũ qa ſatis eſt ꝙ ſit cõueniẽs:vt in tex.Et ꝓ tãto dicit pa.cõueniẽs:qa vt dicit Io.an.ſufficiẽs teſtimoniũ in hoc reddi nõ põt:licet eñ teſtes viderint virũ ſupra mulierẽ nõ per hoc neceſſariò inferꝫ, ꝙ illã cognouerit.Fortè eñ vir erat frigidus,vel maleficiat⁹.vel nõ potuit tũc coire:licetaĺs eẽt potẽs qa fortè erat mulier arcta.hęc tñ diſpoſitio ſufficit : quia nõ põt iſte actus carnalis magis ſtrictè & neceſſariò percipi. ¶ † Imò plus dico, ꝙ licet

2 teſtes nõ viderint virũ & mulierem cõmiſcẽtes p̃ciſe eo.tpe:ſed interpolatim cõtinuò tñ vnus poſt aliũ,hoc ſufficit:qa per foramẽ viderũt ſucceſſiuè illos coeuntes, quia cũ iſte actus ſit ſucceſſiuus, nõ videntur deponere ſuper diuerſis fornicationibus : ſed ſup vna tantũ:ita no.dixit gl.in.c.nihilominus.ij.qõ.

b ix.& Cy.in.l.teſtiũ[b].C.e.Adhuc plus dico,

SEBA. SAPI. a ¶ Fornicatio. vide qđ dixit Bal. in c. tuæ. de ꝓcu. vbi ſentit, ꝙ adulteriū ꝓbet ex eo, qđ viſa fuit mulier oſculari, & ponere manus ad mãmillas: & iõ ex talibus ſignis ſcđm eũ ita priuaꝛ dote, ſicut ex adulter. de quo verſiculo decimo in rub. ſ. de iudi. in j. lect, col. j. vide ẽt qđ not. Bal. in l. neque natales. C. de proba. vbi dicit ꝙ ꝓbaꝛ meretrix ex eo ꝙ ꝓbaꝛ ſcholares ad eam paſſim accedere. Et de materia latè põit Ange. areti. in tracta maleficiorũ. inver. Cheme hai adulterato la mia donacolum. xj.

b ¶ Cæcus. Quod regulariter valeat teſtimoniũ de auditu proprio corti na vel pariete intermedio: tenet Archi. in c. hoc videꝛ xxñ. q. v. in j. col. qui ab hac regula excipit octo caſus quos oĩno vide. & vltra illos ad de ꝙ ꝑdicta regula nõ habet locum in teſtamẽto; vnde nõ ſufficit ꝙ teſtes audiuerũt teſtatorẽ cortina interme dia. hoc dicũt Cy. & Bar. in. d. l. ſi nõ ſpãli. hic aliter. Itẽ qñ agiꝛ de ꝓbãda copula ad effectũ impediendi nõ ꝓbaꝛ copula ꝑ teſtes q audiuerũt pariete intermedio: vt hic. Itẽ adde, ꝙ in criminalibus nũq valet tale teſtimoniũ de auditu per cortinã intermediã, vel tenuẽ parietẽ: tenet Imol. in. d. l. j. in ſum. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc. Pro quo optimè & generaliter in quocũque caſu huiꝰ text. ĩ ant. de inſtr. cau. & fi. in. §. ſi qs. Itẽ de hac materia vide ꝑ Ange. in. d. l. ſi ſpeciali. C. de teſta. Itẽ adde ꝙ de teſtimonio auditꝰ latè ſcribit do. Anto. ĩ. c. tã literis. & qđ ibi latiſſimè. j. eod.

quòd probata erit fornicatio[a], ſi viderũt virum & mulierẽ in latebris ſe oſculẽtes & amplexantes: quia iſti ſunt actus propinqui ad actũ. Vnde alibi dixit Bart. ꝙ deprehẽſis viro & muliere in huiuſmodi actibus propinquis reddiꝛ adulteriũ, ſeu fornicatio notoria. Ita no. in. l. ij. ff. de fur. & l. capite quinto ff. de adult. Facit. l. ſi qs nõ dicam rapere. C. de epiſ. & cler. canonizata. de pœni. diſt. j. c. ſi quis. & hæc quo ad. j. q. ¶ † Secunda queſtio huius text. fuit an ſola viciniæ fama ſufficiat ad copulã carnalem probandã. Et ad hanc tacitè in tex. reſpõdeꝛ ꝙ nõ. Ex quo eĩm requiritur cũ fama teſtimonium de auditu ac alia adminicula, ſatis innuit famam ſolã non ſufficere. Et pro hoc facit: quia fama tã quam ſæpe fallax nõ probat: facit ĩ. c. tàm literis. iiij. q. iij. d. c. ſi teſtes. §. itẽ ſæpe. & hîc tñ vide qđ plenè dixi in. c. veniẽs. ſ. eo. & ꝑ Barto. in. l. de minore. §. tormenta. ff. de qõni. Et quantũ ad propoſitum dic hoc procedere, cũ agitur ad plenũ præiudiciũ inferendum aliâs enim ſola fama qñq ſufficit: puta quo ad impediendũ matrimoniũ cõtrahendum vt in. c. ſuper. eoĩ. de cõſan. & affi. Item quo ad ſuſpendendũ infamatum donec ſe purgauerit: vt. ij. q. v. c. preſbyter. & ĩ. de purga. cano. c. inter. Itẽ quo ad facultatẽ inquirendi de veritate: vt in. c. qualiter & quãdo. el. ij. de accu. & dic plenius, vt not. vbi. ſ. remiſi.

3 ¶ † Tertia queſtio huius text. fuit vtrũ ſit credendũ teſtibus iuratis, qui dicũt ſe carnalis copulæ conſcios: ſed deviſu nihil affimãt & ad iſtam queſtionẽ, papa nõ rñdet hîc ſecundũ Inn. Sed Hoſt. dicit qđ reſpõdeꝛ ĩ. in ver. *vel etiam de auditu &c.* Et ſatisputo eum verum dicere: & mẽs eſt literæ iudicio meo ꝙ ſi teſtes dicũt ſe cõſcios. ſ. ꝙ audiuerũt eos cõmiſcẽtes: ſed nihil viderũt. & cũ hoc cõcurrat fama publica, & alia adminicula: ſatis erit probata copula: aliter non. Et licet papa dederit hanc inſtructionẽ tamẽ poſteà in ver. *etenim circũſpectus &c.* Papa rñdet magis generaliter ſecundũ Hoſt. & bene: ꝙ in hoc non poteſt dari certa & inuariabilis doctrina. Sed circũſpectus iudex & diſcretus habebit examinare quando prædicta, vel ſimilia ſufficiãt, vel nõ. & hęc eſt reſpõſio tertiæ qõnis. Capiꝛ ergo hîc teſtimoniũ de auditu pro auditu proprio: vt quia audiuerũt eos cõmiſcẽtes: nõ autem pro auditu alieno qa id nõ eſt propriè teſtimoniũ: vt dicit gl. ij. l. in ſumma. §. idẽ labeo. ff. de aqua plu. ar. & ſic facit ad propoſitũ quæſtiõis formatę. Iſtud aũt teſtimoniũ de auditu ꝓprio: licet alꝭ ſit per ſe ſufficiẽs. xiiij. q. ij. c. quãquã, no. gl. in. d. §. idẽ labeo. tñ hoc per ſe nõ ſufficiebat: quia actus copulę nõ percipiꝛ ſenſu auditus tñ. ſed viſus. Ideò requiruntur hîc alia adminicula. & per hoc habes declaratã primam gl. 5 ¶ † Sed quæro nũc expediendo cũ tex. totam materiam. & glo. fi. nũquid ſufficiunt tales depoſitiones. ſ. per teſtimonium de auditu famã & aliã adminicula quo ad oẽs effectus, etiã ſi agaꝛ ad matrimoniũ contractũ diſſoluendũ propter affinitatẽ prius cõtractam? Glo. alle. pro & contra: & tandẽ dat tres intellectus, ſeu effectus ad quos cauſandos ſufficit tale teſtimonium. Priò ſi agitur ad matrimoniũ impediendũ per viã denuntiationis. & ſic dicit poſſe intelligi hunc tex. Sed cerè hîc intellectus nõ procedit: qa ad hũc effectũ ſufficeret ſola fama: vt. ſ. dixi & tamen iſte text. requirit hîc vltra famã teſtimoniũ de auditu & alia adminicula. ¶ Secundus intellectus gl. eſt vt ſufficiat quo ad probandũ exceptionẽ adulterij: & ad repellendã actionẽ inſtitutã ad thori ſeparationẽ ¶ Tertius intellectus eſt ſi agaꝛ de probanda copula ad effectũ ſeparandi matrimoniũ quo ad thorum. Nam in iſtis caſibus agiꝛ de modico præiudicio: ideò ſufficiũt tales probationes: ſecus ſi ageretur ad ſeparandũ matrimoniũ, vel ad aliud graue ꝑiudiciũ: & ſic multũ reſtringit intellectũ huius. c. Io. andr. non placuit huius gl. reſtrictio: ſed intelligit tex. generaliter, vt ſufficiat probare copulã modo prædicto ad quẽcũq effectum agaꝛ etiam ſi venit ad diſſoluendũ matrimoniũ iam cõtractũ intelligendo tamen de auditu ꝓprio, & nõ de auditu auditus: vt dixi. Mouetur: quia oportet illã probationẽ recipi ex qua violenter id præſumaꝛ: ſicut obſeruatur in ſimili in probanda paternitate & filiatione. c. per tuas. ſ. tit. proximo. & c. trãſmiſſę. qui fil. ſint legi. cũ cõcor. ibi poſitis. Aliter ſecũdum eũ poſſent dici iura ſuperflua, quę de impedimẽto affinitatis tractant: quaſi velit dicere, ꝙ de facili nõ põt probari carnalis copula, niſi modis prędictis: cũ multum cautè expleatur. & ſenſus viſus modicũ plus operetur: cũ neceſſariò nõ poſſit probari concubitus: vt. ſ. & hoc ſatis mihi placet: tũ per rationes prædictas: tũ quia iſte tex. loqtur generaliter: & ſic debemus eum intelligere quo ad omnẽ effectũ. 6 ¶ † Nã videmus b in ſimili, quòd cæcus, [b] & ille qui fuit retro cortinã, vel tenuem parietem habens voces cõtrahentiũ notas poteſt deponere ſuper cõtractu ſeu verbis prolatis à tertio: vt eſt glo. no. iij. q. ix. c. teſtes. d. §. idem labeo. & idẽ ibi Bar. & per Cy. in. l. teſtium. C. eo. & per docto. noſtros in. c. ij. de cõſuetu. licet antiqui dicant: vt Ang. in. l. ſi nõ ſpeciali. C. de teſta. ꝙ tales nõ faciunt talem plenã probationem quia decipi potuerunt in voce. Ita dico in propoſito: ex quo prius viderũt virũ & mulierem in eadem camera: & poſtmodũ audiuerunt eos cõmiſcentes, faciunt pręſumptionem maximam: licet non plenã probationẽ quia potuiſſent decipi in audiendo: ſed cum fama [c] & alijs adminiculis faciunt plenã probationẽ maximè iunctis not. per Bart. in. d. l. capite quinto. & . l. ij. de quibus. ſ. dixi. & iſte eſt verus intellectus totius. c. 7 ¶ † Si autẽ quęris quę dicantur adminicula in caſu nro dicit Hoſ. ꝙ ſunt tactus, viſus, riſus, iocus, miſſio nũtiorũ & iocalium: cohabitatio, amplexus oſculũ, & ſimilia. & vide qđ habeꝛ in. c. tertio loco. & c. literis. de præſum. & d. l. capite qnto. de adulte. 8 ¶ † Adde ꝑdictis not. dictũ Ia. Bal. qđ recitat & ſequitur hîc Hoſt. qui dixit ꝙ ſi eſt vnus teſtis de viſu cũ fama & alijs adminiculis certis & probabilibus ſufficiẽs eſt probatio in factis antiquis de quibus nõ eſt memoria: & in delictis quę occultè fiunt ad hoc faciunt in arg. multa iura. xxxij. qõ. j. c. dixit dominus. C. de adul. auth. ſi quis ei. & ff. de aqua

¶ Adde an valeat teſtimoniũ de auditu Alexã. cõſil. lxxxñ. j. li. Franci. areti. cõſi. xxxvñ. Anto. Franciſ.

¶ An & qñ teſtis de auditu probet vltra hic alle. dicas ꝙ teſtis debeꝛ deponere de his q̃ cadunt in ſenſum ipſius vel de auditu vel de viſu: vel de tactu ſecundũ ſubiectam materiam & ſecundũ qđ cõuenit ſenſui. p quẽ deponit: vt p Bal. in. l. cõuenticulam. C. de epiſc. & cle. & per eundẽ in. l. teſtium facilitati. C. de teſti. & p Ange. in auẽ. de inſtr. cau. & fide. in. §. j. per illũ tex. ĩ ver. pſentibus. & ĩ auth. de tabel. in pri. in. j. col. Et an teſtes, quorũ vnus deponit de vno ſenſu, & alter de alio coniungãtur ad fi. vt ꝓbent. & qñ deponũt de actu ꝓceptibili duobus ſenſibus ꝓbẽt vide q̃ habentur. ñ. de cõſue. & in. c. fi. de ſuc. ab inteſ. & p Bald. in. l. j. in vñ. col. ũ. de cõſeſſ. & vide p Alex. in l. qđ meo. ĩ. §. ſi vĩ ditorẽ. ff. de acquiꝛ. poſſ. & vide Io. de imol. in. c. tã literis hic alle. vbi tenet cõtra do. Anto. & vide eundẽ Alex. in. l. ſi nõ ſpeciali. hic alleg.

SEBA. SAPI. c ¶ Cũ fama. Quando fama cũ alijs adminiculis faciat plenã probationẽ latè tradit ꝑ Bart. & alios. in. l. admonendi. ff. de iure iur. & qñ probationes diuerſi generis cõiungãtur ad faciendã plenã probationẽ tradit Alex. in cõſi. cxxviñ. inci. pondera

ff. de aqua

ff.de aqua plu.arcē.in.l.in ſumma.§.idē Labeo.&.ff.e.l.iij.§.j.&.ij. &.c.cū in dicec.de vſu.& cle.vna.e.ti.vide ad cōfirmationē illius dicti.Iac.Bal.qđ ponit Lap.all.liiij.& facit.l.indicia.C.de rei ven. & vide omnino quæ dixi in.c.tertio loco.de proba.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Vni etiã legato cardinali nō creditur in præiudiciū tertij:papæ vero ſic.*
2 *An papæ:Cardinali legato de latere:Epiſcopo:& iudici credatur?*
3 *An ſcriptū iudicis,vel tabelliōis poßit per teſtes,& per quot reprobari.*
4 *An aduocatus,vel procurator poßit eße teſtis.*

¶ *CAP. XXVIII.*

a VM à nobis. [a] ¶ Vnius iudicis verbo non creditur: ſcripturę verò eius per teſtes reprobari poſſunt.Fallit hoc in papa:ita cōmuniter ſummatur:& ſatis placet j. tamē latius declaratur.& ſecūda pars ibi:*ne ſcriptū.* Tertia ibi:*ſalua.* ¶ Caſus literalis.Quærebaſ,vtrū dicto,ſeu verbo vnius iudicis ſit credendū in cauſa &c.dominus Papa rñdendo inhibet,ne vnius iudicis,quantęcūq; fuerit authoritatis, verbo credatur in cauſis:ſiue ſuper teſtamentis:ſiue quibuſlibet alijs cōtractibus quæſtio agatur:nec ſcriptum eorū niſi teſtiū adminiculo fulciatur,eā obtineat firmitatem:quin ei poſſint & debeāt duorū vel triū teſtium bonorū teſtimonia pręualere ſalua omnibus ſedis Apoſtolicę authoritate.Ber. ¶ No.ibi:*canonica & ciuilia iura &c.* pro cōmuni vſu allegandi.Nam leges ſecularium appellantur ius ciuile:pōtificum verò ius canonicū.Et ſic no.quòd verbum canon latè intellectum cōprehendit in ſe omnem conſtitutionem papalem,ſeu vniuerſalis eccleſię.Qñq; ſumitur,vt ſpecies conſtitutionis:de quo dic,vt legi.& no.in ſum.iij.diſt.Qñq; ius ciuile appellaſ ius humanū:canonicū verò ius diuinū:vt in.c. j.de iuramen.calū.& dic,vt ibi dixi.¶ No.ij.ex eodem verſ.ꝙ licitè allegantur iura ciuilia in foro eccleſiaſtico,etiã vbi in eadē diſpoſitione concurrunt canones.ſic tēpora glo.in. c.ſi in adiutorium.x.diſt.¶ †No.pulchrū tex.iūcto prin.cū fi.ꝙ excepto Papa 1 non creditur in præiudiciū alterius verbo cuiuſcunq; quātęcūq; fuerit authoritatis.Ex quo enim tex.in fi.excipit'Papam,ſolū videtur includere omnes citra eum.Nam exceptio firmat regulam in alijs.xxxij.q.vij.c.dñs.&.c.ij.de coniu.lepro.Ex quo inferſ, ꝙ etiam Legato Cardinali non eſt credendū in pręiudiciū alterius. vide bonā gl.quæ hoc ſentit in.c.ſicut de ſenten.excō.¶ Not. ex hoc & ex tex.qui in fi.generaliter excipit Papā ab omnib⁹ ſupradictis,ꝙ non ſolū literis Papæ eſt credendum:ſed etiã verbo ſuo: & ſic literæ Papæ & ipſius verbum nudum videntur ęquiparari quod ſentit hîc Hoſt.in fi.& not.ꝙ videtur hoc procedere ſiue quæſtio agaſ de ſpiritualibus:ſiue de reb⁹ prophanis, etiam ſi de contractibus ſeu teſtamentis.quod eſt valde notā.maximè propter no.per Inn.in.c.inquiſitioni.de ſenten.excō.facit.c.quicūq;. xj.q.j.ſiue intelligamus id in ſummo pontifice : vt intellexit hîc Hoſtien.ſiue intelligamus in quolibet epiſcopo inferiori:& tunc facit arguendo per locum à maiori.¶ Not.in verſi. *nec ſcriptum,* ꝙ ſcriptura iudicis facit fidem,non tamen tantam quin poſſit reprobari per teſtes:& pōdera.Ex eo enim qđ dicit poſſe per teſtes reprobari infertur,ꝙ ex ſe ſine alio adminiculo facit plenam fidē quod profecto non procedit in iudicialibus.per. c, quoniam . de proba.vbi ſecundum ibi not.in extraiudicialibus debet limitari ſecundum not.in.c.poſt ceſſionem.de proba.& dic plenè , vt ibi 2 dixi.¶ †Quæro,quia tex.loquitur de vno iudice:quid ſi ſint plures,nunquid eis credendum ſit?Glo.iij.videtur concludere . ꝙ ſi aliquid aſſerunt in ipſa inſtantia,vbiſunt iudices:nō eſt credendū niſi quatenus conſtaret legitimis documentis:per.d.c.quoniam. ſed in cauſa appellationis eis credetur duabus circunſtantijs concurrentibus: ſcilicet quòd non ſint alij teſtes: & ſic in defectum. Item ſi deponunt ſuper proceſſu : nam ſuper principali cauſa non poſſunt eſſe teſtes.per capitul.ſtatuendum . aliâs ſtatutum.ij.quæſtio.vj.Ita concludit hæc gloſſ . De hac materia vide per Innocent.in capitu.ij.de arbit.& per domi.Anto.qui latè proſequitur,ſed intricatè:& per Ioan.Calde.¶ Sed clarè proſequendo dic qđ aut quæritur de literis papæ.& dic,vt plenè legi. tis.col.fin.in.ij.vol.& in cōſi.cl.incip.in cā & lite col.fi.in.v.vol.& Are. in conſi.xiij.incip.viſo diligenter. col.viij.

a ¶ Cum à nobis,Materiā huius decreta.vide plenè & eleganter per do. Ant.in.c.nō ſine.in penulti.& vlt.col.de arbitr.vbi examinat, an iudex arbiter aſſeſſor,vel aduocatus poſsint teſti. de his,quę cōrā eis acta ſunt.

& not.in clemen.literis.de probatio. Aut de
b verbo [b] ipſius:& ſi perſeuerat in eo, ſibi cre-
c dendum eſt [c] vt hîc.Nemo enim illi contradicere poſſet ſecundum Hoſtien.allega.xix.diſtin. in memoriam. ix.q .iij. cuncta per mūdum.&.c.per principalem.&.ſ. .de offi.dele. ex parte.el.ij.poteſt tamen ei dici ſecundum eum,ſalua maieſtatis reuerentia : aliquid eſt de quo non recordamini:quia plerumq; nos fallit obliuio.xxiij.diſti.c.prętereà,& ipſum decet patienter audire:& quod cum humilitate proponitur exaudire.ſ.de reſcrip.ſi quā do.de reſtitu.in inte capi.tum ex literis.Ego credo hoc veriſsimum in his,in quibus Papa habet liberam poteſtatem:vt in beneficialib⁹,ſpiritualib⁹&ſimi. Sed dubito,qđ de alijs puta in cauſis laicorum prophanis,& in alijs in quibus non poteſt vti poteſtate abſoluta: iuxta nota.per Innocen.in. d.c. inquiſitioni. nunquid ſit credendum nudo verbo ſuo in præiudicium aliorum ? & quòd non credatur facit,quod habetur Ioan.viij. c. tranſum ptiuè.in capit.j.ij.quæſtio. iiij. vbi Chriſtus noluit,ꝙ ſibi crederetur : ſed voluit ſe conformare legi diuinę dicenti in ore duorum. &c.inquit,ſi duorum hominum teſtimoniū verum eſt,quare teſtimonium meum & patris mei non accipitis.Ad idem facit in ſimili ij.quęſ.j.c. Deus omnipotens. vbi dicitur, quod Deus noluit punire peccata Sodomorum : licet ſciret tanquam Deus : niſi prius eos conuinceret tanquam iudex.Item in lege diuina nullus caſus eſt exceptus:nec alibi reperitur contrarium. Et ad iſtum tex . poſſet dici, quòd loquitur in his, in quibus habet plenam poteſtatem:poſſet tamen argui . dic. capit.quicunq;.xj.quæſtio.j.ſed illud eſt priuilegium Imperatoris:vt not.Innocen.in ca. nuperj eodem & loquitur quando deponit in forma teſtimonij:cogita.Aut loquitur in cardinali:& tunc ſi eſt legatus,creditur verd bo ſuo in his quæ ſunt nō multi præiudicij [d] iuxta ea,quæ leg.& notā. in. c .nobiliſsimus. xcvij.diſtin.& per gloſſ. in.c.ſicut.de ſenten. excommunicatio.in alijs ſecus,vt hîc. Et vide per Ioan.Andræ.in capitu.j.de officio. lega.libr.vj.& quod nota. in capitu.conſtitus. in principio,de appellatio.vbi de hoc.Si autem eſſet non legatus,regulariter non debet credi in alterius præiudiciū:vt hîc:niſi aliud habeat ſtylus curiæ,de quo in.d.ca.conſtitutus.De literis verò Cardinalium, dic vt plenè dicam in.c.quod ſuper his.de fide inſtrumento. ¶ Aut quæritur de Epiſcopis , ſeu Prælatis,vel iudicibus inferioribus & reſpectu literarum,ſiue habeāt ſigillū, ſiue ſuſcriptionem.Dic,vt plenè dixi in capitulo. poſt ceſſionem,de probatio. ¶ Quo ad nudum verbum eorum aduerte,quòd aut voluit de ponere non in forma teſtimonij: & eis non creditur in præiudicium aliorum etiam ſubditorum:vt in.c.ſi tantùm. & capitu. placuit vj.quæſtio.ij.facit capit.ſi ſacerdos.de offic. ordinarij .&.ij.quæſtio.vij.capi.plerunq;.&

b ¶ Aut de verbo. Et hoc eſt verū ēt de his,quę geſſit ā te Papatū.text.eſt in.c.q̄relā.in prin. de elec. vel quę ab alijs geſta ſunt tex. eſt in.c,tum ex literis.de reſtitu. in inte.& ī.c.j. de renū tia.libr.vj. &.c.ad Apoſtoli cæ. de reiu.li.vj.& vide ad hoc bo.tex. in cle. de reli.& venerat. in antepe.col.ver. intellexim⁹ aūt,licet gl.ibi in ver.releuaſ.videaſ aliter loq.& viđ gl.ī ver. ꝓmiſiſſent in.d.c. ad apoſt.Itē pro limitatiōe eius,ꝙ dicit do.Ant.hic vide ſing. limitationē, quā ponit do. Abb.ī.cle.j.de ꝓba.circa fin.quā ēt repetit hic in lect. Adde hic qđ dicit dicit Bal.Bal.in .l. iuſurā. in . ij. col. C.e.vbi dicit,ꝙ licet credaſ dicto Pa.tñ ſi nō recordaſ,licitū eſt ſalua maieſtate reducere ſibi rem in memoriā:ne perſeueret in errore. Pap. em̄ bñ pōt errare. tex.ē in.c.tū ex literis de inīte. reſt. &ī.c.ꝓtereà.xxiij. di.& ī.c.ſnīam.xxxv.q.ix.&viđ tex. & gl.ī ver. emēdare.in.c. fi.de reſcri. li.vj.ꝙ patet: quia mutat interdù ſuā ſnīā,& ē tex.in.c. alma.ī prī.de ſent. excō.ī vj.ſicut em̄ mutauit Ang. ī.c. certè.xij.q.j.& facit.c.qualiť.el.j.de acc.adde huc.d.de R.ī.ātiqs.dec.cclv. ¶ Adde Rom.ſin. ſuis. x,inc. ſēt̄ſlim⁹ Eugeni⁹ Pa.vbi all̄.gl.ī.c.j,đ renū. & in.c. ad apo. de re iudi.& dic.ꝙ ita fuit iudicatū.

✠ SEBA.SAPI.

c ¶ Credēdū ē.Viđ Pe.de anc.in cōſ.c cxxxviij.ī.c. vltra alia.qđ all.Fel. hic Sed ad illđ cōſi.vide eūd.Fel.ī.c.cauſā,q̄ ī.vj.co.ſ.đreſ.

✠ SEBA.SAPI.

d ¶ Non multi præ

iudicꝫ. Limita duobus modis, vt per Ro. in conſi. lix. inci. ad diſcutiẽdũ in. iiij. dubio. & vide Bar. contrariantẽ in. l. vnica. C. de ſuperindi. libr. x. & do. Iaſo. in repe. l. admonendi. co. lxxv. verſi. adde etiam, ꝓ dicto Cardinalis. vbi plura alle.

a ¶ Teſtimonij. Qñ credat iudici teſtificãti in cã quã ipſe tractat vel tractauit. & adde qđ no. Inn. in. c. cũ dilectꝰ. in glo. ſuper verſi. reſponſionẽ. de accu. & vide gl. & ibi Barto. in. l. ne in arbitris. C. de arbi. & Bar. latè examinat vtrũ arbiter poſſit eſſe teſtis de his, quæ corã eo acta ſunt de quo per dom. An. in. c. cũ dilecti. & in. c. qntauallis. in. xvj. col. de iure iur. & vide de articulo hic examinato per do. Ant. in c. cũ dilectꝰ. ĩ. viij. col. de elect. vbi ſatis ſuccinctè & pulchrè expedit iſtũ paſſum: etiam vide hoc videlicet an ille, qui eſt, vel fuit iudex, vel arbiter in cauſa, poſſit in eadem cauſa teſtificari latè per Flori. in. l, quoties. §. fin. ff. de proba. & do. Ant. poſt In no. in. d. c. non ſine de arb. & vide de hoc per Arch. in dicto. c. de conſilijs. xviij. diſ. vbi dicit, ꝙ iudex: vel arbiter poteſt teſtificari de his, quę corã eo acta ſunt, dummodò alijs nõfiat prę iudiciũ. Item hoc vide per domi. de Rota deci. lxxxvj. ſecũdũ ordinẽ meum nouiſſimũ. Et de iſta qõne vide ꝑ Bar. in. d. l. ne in arbitris. in. ij. col. ver. iuxta prædicta quę ro. C. de arbi, adde not. per Barto. in l. iubemus. j. C. de ſacroſan. eccle. & do. in. d. c. de cõſilijs. in fin. xviij. di. an autem ſolicitator poſſit eſſe teſtis ĩ cauſa, in qua fuit ſolicitator. ad hoc vide, qđ not. do. Ant. in. c, ĩſup in vlti. col. ver. de adhęrẽte. §. c. & vide do. in. c. romana. de teſt. libr. vi. vbi dicit, ꝙ ſolicitator etiam datus à procuratore, nõ eſt idoneꝰ. & vide Ang. cõſil. xxxj. vbi dicit, ꝙ ſolici

maximè hoc procedit in iudicibus: vt in cap. quoniam. §. de proba. Poſſent tamen haberi dicta eorum: vt inſtructiões. de confir. vti. vel inuti. cum dilecta. in prin. vbi per docto. facit. c. innotuit. de elect. no. Inno. in. c. ij. de arbi. ¶ Aut volunt deponere in forma teſtimonij: a & tunc aduerte: aut volunt deponere in eadem inſtantia, in qua ſunt iudices, aut in alia. Primo caſu non poſſunt: quia non debent eſſe iudices & teſtes ſimul: b cùm alius debeat eſſe iudex: alius teſtis: & alius examinator: alius examinatus. iiij. q. iiij. c. j. de verb. ſigni. forus. de inſti. c. fin. probatur apertè in. c. dilecto j. eo. vbi repellitur iudex ab officio iudicandi: vt ſit teſtis. Et ſic intellige gloſſam iſtam in princi. dum facit differentiam inter primam inſtantiam & inſtantiam cauſæ appellationis. In alia verò inſtantia, in qua non eſt iudex: dic, quòd aut non iudicauit in illa cauſa: vt quia cauſa vertitur coram alio iudice: vel fuit remotus ab officio: vt ferret teſtimonium: & poteſt teſtificari, ſicut quilibet alius teſtis: niſi aliud obſtet: vt. d. c. dilecto. & ſic intellige. l. ob carmẽ. ff. de teſti. non tamen crederetur vni ſoli: vt in. c. licet ex quadam j. eo. & no. Inn. in. c. quoniam contra. præalleg. ¶ Aut iudicauit: & ſubdiſtingue: aut vult teſtificari ſuper ipſo negotio principali, aut ſuper actis iudicialibus: puta, quia nunc contẽditur coram iudice appellationis: vel agitur de nullitate coram alio iudice: vel eſt cauſa reſtitutiõis in integrum, vel conſimilis. Primo caſu ſunt opi. glo. hîc tenet, quòd nõ poteſt: per. c. ſtatuendũ aliâs ſtatutum. ij. q. vj. Hoſt. contra & ad tex. d. c. ſtatuendum. vbi dicitur quod in cauſa, in qua fuit iudex &c. ſupplet ipſe & adhuc eſt: vel ſecundum eũ oportet dicere, ꝙ illud cap. in hoc eſt correctũ. ſicut & in alio, in quo dicit non cogendum clericum ad teſtimonium. xiiij. q. ij. ſuper prudentia. Io. cald. ſequitur iſtam gloſſ. Prę ſumitur enim ſecundum eum, quòd habeat affectionẽ ad cauſam ex quo in illa iudicauit: vt ſententia ſua effectum habeat. ſicut dicit de aduocato. C. de aſſeſſo. l. vlti. in fin. ff. eo. l. pe. & in. c. Romana. eo. ti. lib. vj. Nec placet ſibi dictum. Hoſt. de correctione: quia contrarium tex. non habemus. & quia. d. c. ſtatuendum. iuuatur ratione prædicta. Et hoc dictum huiꝰ gloſſ. communiter approbatur: & ſatis placet & not. glo. in. c. ſtatuendum. Et idem videtur ſentire Innocen. in dicto cap. ij. de arbi. vbi dicit, quòd iudex, aduocatus, aſſeſſor, & executor non poſſunt eſſe teſtes: per. d. c. ſtatuẽdum. & alia iura ſuperius alle. ſed ſunt cõſulẽdi de facto ſuo. alleg. c. cũ dilectus j. de actu. & per hoc videtur ſentire, quòd loquatur in in ſtantia etiam vertente coram alio. ¶ Aut quæritur, nunquid poſſet eſſe teſtis ſuper actis. & in hoc cõſydera: aut in actis geſtis corã ſe, aut per ſe. Primo caſu gloſ. videtur hîc velle, ꝙ ſic, ſed in defectum. Io. Cald. ſimpliciter dicit ſibi credẽdũ tanq̃ teſti. ¶ Sed cõcorda, quòd aut ex illo actu, de quo agit ſequitur

tator etiã ſiue inueſtigator, non poteſt eſſe teſtis idoneus in cauſa: de quo vide per dom. de Rota deciſiõe. clvij. ſecundũ ordinem meũ nouiſſimũ qđ habeo, in ſingula. Lud. in litera. T. incipiente quęritur, an ſolicitator: & fuit conſi. do. Thomę. doct. de Senis ſubſcriptũ per dom. Io. de Ana. & vide etiã Romã. in conſi. incipiente omnipotentis Dei. Et adde oĩno

dedecus, vel laus, vel vituperium: in alterum caſum poſſet adſcribi iudici: & non debet ſibi credi, niſi ſaltem in defectum. & ſic poſſet ſaluari hęc glo. & pro hoc bo. tex. cum glo. in. c. cùm dilectus. de electio. Aut nullũ intereſſe poteſt iudex prętendere, & ſic eſt omnino integer teſtis. & ſic intellige Calder. hoc eñ caſu non teſtificatur ſuper eo, in quo iudicauit: nec habet affectionem ad cãm ſicut aliâs ſentit Io. And. in addi. *Spec.* §. opponitur verſi. ſed pone, qđ adminiſtrator. facit qđ dixi in. c. inſuper. §. eod. Aut de geſtis per ſe & tunc putat Calderi. ipſius teſtimonium non eſſe idoneum: niſi contra ſe deponeret: vel quantum ad præſumptionem: & ſic dicitur fore intelligendũ. d. c. ij. de arbi. ¶ Sed aduerte, quia Innocen. ibi ſentit contrarium. dicit enim ſe credere, ꝙ ſi arbiter poſt laudum cõfiteretur coram iudice turpitudinem ſuam, non deberet per hoc reuocare arbitrium: per capitu. ſicut eodem. &. c. veniens. &. xv. q. iij. cap. memini. *Satis crederem diſtinguendũ*, vt. §. dixi qđ ſi nec laus nec vituperiũ poſſet adſcribi iudici, poſſet eſſe teſtis: aliâs non niſi fortè in defectum, aliorum teſtium. ad hoc cap. inter dilectos. de exceſ. Prę lat. &. d. c. cum dilectus. &. c. ij. prę alle. Et in caſu quo deponeret contra ſe dicerem, ꝙ aut eſt tale quid, quod reddit eum criminoſum: & non debet credi in præiudicium alterius: niſi iuxta no. in. c. j. de confeſſ. & in. d. c. ſicut. Aut nõ reddit eum criminoſum tali crimine. quod repellit à teſtimonio: ſed fortè oſtendit eum fuiſſe criminoſum, aut negligentem: & tunc ſecus. & ſic concordo Innocen. & Calder. & hoc not. Quando verò iudex non teſtificatur: ſed vult interpretari ſententiam ſuam: nunquid poſſit. aliquid tangit Innocen. in d. c. ij. Sed tu dic, vt plenè leg. & not. per glo. & Bartol. in. l. ab executore. ff. de appellat. & per hoc habes declaratam hanc gloſſ. & primã partem. c. an & quando ſit credẽdum verbo iudicis cuiuſcunq; authoritatis ſit. ¶ Nũc venio ad ſecundam partem: ſcilicet ad verſi. *nec ſcriptum.* contra quem expediendo omnes glo. faciam tres oppoſitiões. Primam ſentit gloſ. in ver. ſcriptum. adducendo tria iura: videlicet. c. poſt ceſſionem. &. c. curæ. xj. qõ. iij. &. c. ij. non tamẽ ea reducit quomodo faciãt in cõtrarium: ſed poſſunt induci quo ad corticem dupliciter. Primò in eo, quod dicit iſte text. ſcripturam iudicis poſſe reprobari. Secundò in eo, quod requirit adminiculum teſtium. Glo. non ſol. ſed dic, quòd ſi bene ponderãtur, potius concordant. Nam. c. poſt ceſſionem dicit ꝙ ſtandum eſt literis Epiſcopi: donec cõtrariũ ꝓbetur nec cõtrariũ dicit hîc imo idẽ ꝓſupponit. Itẽ hîc nõ requirit ad miniculum teſtium ad ſubſtantiam probationis: ſed ad hoc, vt per duos teſt. reprobari non poſſit. & hoc vltimum intellige, & ſtatim dicetur in ſequenti contrario. ¶ † Opponen. ij. gloſſ. contra eundem verſicu. *nec ſcriptum.* ſequendo opinio. ſuam damnatam. de qua

in. c. tertio

qđ not, do. Ant. in capi. bonæ. el. j. de poſtu. Prę lat. & ꝓ eundẽ in. c. ex literis. in. ij. not. de trã ſac. vbi videtur dicere ſingulare ver bũ loquẽdo de ꝓxenetis. vide etiã de ꝓxen. vnũ ver bum, ꝙ ponit in. c. inſuper. in. v. col. §. eod. vbi dicit, ꝙ licet teſtimoniũ ꝓxenetę admittatur tñ nõ ẽ integrũ teſtimoniũ: & videt dicere Bar. vnover bo. in. l. oĩbus. C. eo. & vide Spec. in titu. de teſte. §. j. & vide quod no. do. Anto. in. c. cũ dilectus. in. viij. col. de elec. vbi dicit, ꝙ ꝓxenata admittitur ad teſtificãdum in negotio, cui ipſe fuit mediatorĩ ſubſidium qñ aliter ꝓbari nõ põt. Sed de hoc, an proxeneta ſit ſufficiens teſtis: vide pulchrè per Bal. in. d. l, omnibꝰ circa fi. C. eo. & vide gl. & ꝙ ibi not. poſt Ioan. and. & do. Ant. in. c. delictorũ de teſti. cogen. Et de officio. proxenetę: vide ꝙ not. Bal. in. l, multũ. C. ſi qs alte. vel ſibi. & vide hoc ꝙ ſubtiliter ſcribit. d Fran. de aret. in. c. inſuper eodẽ. vbi ponit do. Ant. qd de admin. ſtratore & vide qđ habet in. l. ſi is cui pecuniam. C. de furtis. ¶ Adde, an iudex poſſit ĩ eſſe teſtis de his, quę corã ipſo acta ſunt franſ. Aret. conſi. xiij. Rapha. Cuma. conſil. cxxxvij. & ibi qd de arbitrio & procuratore.

✣ SEBA. SAPI. ¶ Et teſtes ſimul. Vide copioſè per do. Ant. in cõſi. xxix. incip. quęſtio hęc dubia. & per Pet. de Anch. in cõſi. clxxiij. incip. viſis & diligenter. Bal. in. l. iubemus. ij. §. ſanè. C. de ſacroſan. eccle.

a in.c.tertio loco.ſ.de proba.vbi tenuit,ꝙ inſtr̃m[a] nó poſsit reprobari:niſi ad minus per quatuor teſtes:cuius cõtrarium innuit iſta litera in fi.Et in hoc contrario multum inuoluit ſe gl.in ver.ſcriptum.cũ ſeq.& in effectu ſentiunt ambæ duas ſolutiones. ¶ Prima.quòd dictio niſi:non ſtat hîc exceptiuè:ſed potius corroboratiuè & affirmatiuè.ſ.q̃uis.& tunc eſt ſenſus,ꝙ q̃uis ſcriptũ iudicis fulciatur adminiculo teſtium:nihilominus poteſt reprobari per duos,vel tres teſtes:& tunc ad contrarium reſpondet glo.ꝙ loquitur in inſtrumento publico.Iſtud verò in ſcriptura iudicis, quæ non eſt tantæ authoritatis.¶ Secũda ſol.intelligendo dictionem niſi:propriè.& tunc dicit,ꝙ textus non negat,quin poſsit talis ſcriptura reprobari:ſed non per duos teſtes,vel tres: ſed adminus requiruntur quatuor ſicut in inſtrumento confecto per manum publicam.¶ Sed vt dixi fundamentum gloſſ. communiter damnatur in.d.c.tertio loco.& in.c.cum Ioannes.de fid.inſtru.& tenetur communiter, ꝙ regulariter quodlibet inſtrumentum poſsit per duos teſtes reprobari:vnde tunc fortiter ob.hęc litera duobus modis.Primò in eo,quod prę ſupponit à contrario ſenſu,ꝙ ſcriptura iudicis teſtium adminiculo fulcita,non poſsit reprobari per duos,vel tres teſtes.Secũdo in eo,quod tacitè infert, ſcripturam iudicis ſine teſtium adminiculo facere plenam fidem: licet poſsit reprobari per duos,vel tres teſtes.quod videtur eſſe contra.c.quoniam.ſ.de proba.&.c.ij.de fid.inſtru.& plenè not. in.d.c.poſt ceſsionem.Et circa hæc multa hîc ſcribuntur per quę inuoluitur intellectus huius verſic.¶ Sed tu dic breuiter & clarè & primò quo ad primum,vt non intelligatur text.cum ſcriptura iudicis eſt teſtibus ſubſcripta tm̃:ſed cùm eſt teſtium adminiculo fulcita:ſcilicet deponentium viua voce & adiuuantiũ illam ſcripturam.Tunc enim non reprobatur per duos,vel tres teſtes: ſed oportet,ꝙ ſint plures reprobantes ſcripturam:cum ibi ſit authoritas iudicis,& teſtium depoſitio:iuxta no.in.d.c.cũ Ioannes. & hunc intellectum ſentit Hoſt.in quadam apoſtil.parua .Oportet enim ſic intelligere.cùm enim cõtrariũ colligatur per ſenſum contrarium elicitum ex text.oportet,ꝙ reducatur ad terminos aliorum iurium,Nam ſpeciale eſt in ſcriptura Papæ:vt nõ poſsit reprobari:vt.d.cle.literis.de proba.Item ſi per duos vel tres teſtes reprobatur ſcriptura tabellionis ſubſcripta teſtibus, qui habet officium ſcribendi:fortius ſcriptura iudicis, cuius officium non verſatur in ſcribendo:iuxta nota.in.d.c.poſt.ceſsionem. Intelligatur ergo tex.modo prædicto:ſcilicet de teſtibus deponentibus viua voce pro ſcriptura. Et hîc intellectus nullum habet ſcrupulum.¶ Circa ſecundum Innoc.hic multum inſtat & confusè:tandem dicit,quòd nullo iure cauetur ,vt ſcripturæ iudicis etiam cum ſubſcriptione teſtium credatur:& ad hunc tex.rñdet, ꝙ nõ loquitur de ſcriptura iudicis,ſed tabellionis:vnde debet exponi ſecũdũ eum:nec ſcriptũ eorũ:ſcilicet tabellionum. Nam ſi intellexiſſet de iudice poſuiſſet in ſingulari,ſcilicet ei⁹ ꝓpter ſingulare iudicis,qđ præmiſerat.Item veritas eſt ſecundũ eũ,ꝙ apud Beneuentũ,quò Decretalls dirigitur,nomina iudicũ & tabellionum ſunt promiſcua. Sed hoc eſt deſtruere literam:nec eſt verũ, quod dicit Inno.iure non caueri, vt credatur ſcripturæ iudicis cùm ſubſcriptione:quia imò cauetur:vt in.c.ij.de fide inſtrumẽ. quinimò etiam ſine ſubſcriptiõe in multis caſibus creditꝝ:vt in.c. poſt ceſſionem.&.c.curæ.præalle.Ideò ſine ſcrupulo dic,ꝙ creditur ſcripturæ iudicis ſine ſubſcriptione in multis caſibus: & in illis verificaꝝ hæc litera:vt licet probet,põt tm̃ reprobari:vt legitur & no.in.d.c.poſt ceſſionẽ.& ibi etiam plenè dixi.An & qn̄ ꝓbet,etiã cũ ſubſcriptione dic,vt ibi.Nam hîc nõ datur regula:vt ſemper probet:ſed tm̃ dicit,qđ non eſt tantæ authoritatis, quin poſsit reprobari ſcilicet in caſib⁹ in quib⁹ probat.& q̃ ſint illi no. in locis ſuis:& maxîè in.d.c.poſt ceſſionẽ.Et p̃ hoc declaraꝝ apertiſtimè hoc.c.Nũc venio ad vltimã oppoſitionẽ facilẽ,quę colligitur ex gl.fi.Innuit em̃ iſte tex. qđ literæ Papę emanãt ſine ſubſcriptione:cui⁹ cõtrariũ probaꝝ in.c.cũ redemptor.xij.q.ij.Gloſ. fi.ſol.ꝙ in priuilegijs Papę bene ſubſcribunt ſe Cardinales: & ſic loquiꝝ cõtrariũ:ſed in alijs literis nõ.&ſic põt procedere,qđ innuitur hîc.& vide qđ no.gl.in.d.c.cũ redẽptor.Et dic,ꝙ hodiè etiam
4 in priuilegijs,nõ ſubſcribũt ſe Cardinales.& vide qđ in ſimili no.
b in.l.ſacri affatus.C.de diuer.reſcript .¶ † Vltra gl.poſſet quęri,[b] quia,ſ.videm⁹ de iudice,an & qn̄ poſsit eſſe a
c teſtis:quid in aduocato & in procuratore:[c] vide in aduocato,ꝙ legi.& no.in.c.fi.j.e.li.vj. &.c.dilecto j.eo.& in Specu.eo.ti.§.opponit verſic.quid ſi aduerſarius.& in verſi.item qđ fuit.& in ver.quid ſi aduocatus.& per Cy.in l.qm̃.C.eo.tit.& per gl.in.l.fi.ff eo. de procuratore tam ad iudicia,quã ad negotia:vide ꝙ dixi in.c.inſuper.ſ.eodem.

SVMMARIVM.

1 *Dictum teſtis ſine iuramento,vel etiam quãdo iurauit ſuper articulo certo, & extra illũ depoſuit, non valet.*
2 *Teſtis inductus ab aduerſario meo ad certũ articulũ,põt peti à me: vt examinetur ſuper alio,niſi contrarietas reſultet,vel iuris ordo perturbeꝝ.*
3 *Teſtis inductus ſuper dilatoria oppoſita ante, vel poſt litem conteſtatã vel ſuper perẽptoria opp. in vim dilatoriæ,nõ debet audiri ſuper princi.*
4 *Producens teſt.vel ille qui petit eos examinari ſuper toto negotio, non poteſt teſtes reprobare.*
5 *Exceptio peremptoria:vel exceptio oppoſita contra perſonas teſtium,poteſt produci & probari etiam poſt pubicatas atteſtationes.*
6 *Teſtis productus ſuper vno articulo poteſt peti,ꝙ iuret ſuper illo articulo:ſed ſi ſuper cã põt compelli,vt iuret ſuper tota cã,etiã ꝙ parsnõ petet.*
7 *Renuntiatio impedit productionem,quando eſt facta ab vtraque parte.*
8 *Dictũ teſtis an valeat,ſi prius depoſuit,& poſtea iurauit.*
9 *Dictũ teſtis,ſine iuramẽto põt redargui de falſo.*
10 *Teſtis ſcribens id quod voce poterat deponere, an probet.*

¶ CAP. XXIX.

DE teſtibus. ¶ Teſti ſuper dilatoria inducto,non creditur ſuper principali:nec cogitur deponere: ſecus ſi ſuper perẽptoria. Tunc em̃ cogi poteſt vt iuret deponere ſuper toto. h.d.In prima deciſa conſultatio.In ſecunda reſpõſio ibi:*conſultationi.*& reſpõſio eſt bimembris ſecundũ membrũ proſequiꝝ ibi:*ſi verò.* ¶ Caſus literalis.aliquis trahit aduerſariũ ſuũ i cãm:re⁹ obijcit exceptionem dilatoriã induxit teſtes ad eam probandã iuramẽto pręſtito altera pars petit eos cõpelli:vt deponant ſuper negotio principali: quęritur vtrum ſint ad hoc cogendi.Reſpõdet Papa,quòd ſi teſtes inducti ſint ſolũmõ ad exceptionẽ dilatoriam probandã:cùm ſuper illa tantum iurauerint dicere veritatem: ſuper negotio principali nõ debent audiri: nec compelli ad teſtim̃.perhibendũ:quia deponerent non iurati. Si verò inducuntur ad exceptionem peremptoriã probandã:& altera pars petat,vt ſuper negotio principali deponant:& vt iurent ſuper illo dicere veritatem,ſunt ſine dubitatione ad hoc cogendi: niſi fortè ſufficiens productio ſuper principali iã ſit facta: vel niſi renũtiatũ productiõi teſt.vel niſi depoſitiões te.ſint publicatę. B.
1 ¶ † No.j.ꝙ nõ valet dictũ deponẽtis ſine iura. non ſolùm quando nullo modo iurauit: ſed etiam quando iurauit ſuper articulo cer-
2 to,& depoſuit extra illum. ¶ † Not.ij ꝙ te-

a SEBA.SAPI. ¶ Inſtrumentum. Per quot teſt. poſſit inſtru.reprobari latè tradit Felin.in c.cum Ioan.co.xj. ver. prima concluſio.j.de fid.inſtru. poſt Ab. alios ibi.

SEBA.SAPI.

b ¶ Poſſet quęri. Quid autẽ de proxeneta,tangit Fel. hic in fine : vide Alex.in conſi.xcvj.in.j.vol.& in cõſil.cxxviij.ĩ.ij.vo. & in conſi.cliij.in v.vol.

c ¶ Procurator.An ille,qui eſt vel fuit procurator in cã poſsit illa teſtificari:vide.d.auto. hic & in. c. inſuper. ſ. eod.circa princ.& in.c.literis .in. iij. col.de tranſac. Et de iſto articulo, vide p Bal.in.d.l.oĩbus.C.de teſti.vbi pulchre loquiꝝ & p Pet.de Anch.in c.Roma. de teſtib. in.vj.& ibi Dñi.& latè per Flori .in.l. fin.ff.de teſti.&.d. de Rota.deciſi.xxñ.ſcđm ordi.meũ nouiſſimũ. De aduocato ,an poſſit eſſet teſtis in cauſa in qua fuit aduocatus:vide text.& ibi.d.Ant.in. c, ex literis,in,iĩj.col.de trãſac.& vide Bal. in.d,l.oĩbus.C,eo. vbi dicit,quòd aduocatus repelliꝝ à teſticando in illa cã,ſiue duret, ſiue finita ſit ſua aduocatio.quia eius intereſt ſuã ignorantiã nõ detigi vide Dñi.in,d.c.Ro.

¶ Adde Alex. cõſi. lxiiij.ij.li. Fulg. cõſi.ccxix.& clxxiiij.

ZACHARI. Adde tu plenius eundẽ Alex.cõſi.cxxxiij.col.iij.vol.j.& cõſ.lxxviij.co,v,eod.volu.Et qđ de procuratore ad negotia,vide eundem conſilio. xix. colum,vñ.vol.iiij.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Et materiam huius glo. vide plenè examinatã, & fortè melius ꝗ̃ alibi per Spec. in tit. de teſte. §. j. in. xxiiij. col. ver. itẽ qđ depoſuit ſup alio. etiã in eo. ti. §. ſequitur. ver. illud aũt non eſt, vbi examinat, an valeat dictum teſtis examinati, vel extra articulum deponentis, de quo vide per Bar. in. l. iij. §. Diuus. el. iij. ff. de q̃ſtio, & in. d. l. ſi duo patroni. §, idẽ Iuli. vbi plenè. ff. de iureiuran. vide Barto. in. l. ſi quis legatũ. in fi. prin. ff. de fal. vbi dicit, quòd teſtis deponẽs extra articulum non dicitur peccare in forma.

SEBA. SAPI.

b ¶ Extra illũ articulum. Quando dicatur deponere extra articulũ, declarat Barto. & alij in. l. ſi patroni. §. idem Iulianus. ff. de iureiuran. & in. l. j. colũ. iij. ff. ſi cer. pe. Lanfran. de oria. in repe. c. quoniam cõtra falſam. in verbo teſtiũ. col. xvj. verſic. quæro nunquid iſtud ſit verum. & in repet. l. admonendi. colũ. ix. ff. de iureiuran.

c ¶ Et vide hic. do. Anto. in. iij. colũ. vbi dicit, ꝙ ſi teſtis inductus ſuper poſſeſſiõe deponit de ꝓprietate non probat. Et idem dicit gloſ. ſi. 3 in. l. momentaneę. a C. q leg. pſo. Sed tu contra hoc vide no. dictum Innoc. in. c. paſtoralis. poſt princ. de exce. vbi dicit, qđ ſi teſtes inducti ad probandũ vnum, b deponunt ſuper c alio, quod contingit principale negotium ad quod ſunt inducti probãt, Et ideo dicit. quòd ſi teſtes inducti ad probandũ debitum, dicunt deberi, ſed in diem iſta dilatio proderit reo, licet actor ad id teſtes non induxerit. Et ꝓ iſto dicto Inno. opti. facit quod no. do. Anto. poſt Innoc. in. vj. colũ. & melius in eodem, c. in. xvj. col. in. c. cum olim. de cenſi. & qđ no. d. Ant. in. c. quintauallis. in ver. xxij. differentia. de iureiur. Et contra iſtã gloſſ. not. dictum Bal. in. l. peremptorias. circa finem. verſic. quæro actor. C. ſen. reſcin. non poſ. vbi dicit, ꝙ ſi teſtes inducti ad probandum mutuũ dicũt fuiſſe factum pactum de non petendo: qđ ex hoc erit probata defenſio rei: licet ad hoc non eſſent producti teſtes: cum cõtingat negotium principale. Igitur in propoſito: cum quæſtio ſuper proprietate abſorbeat q̃ſtionem poſſeſſionis, & faciat cauſam momentaneam: vt in. c. j. de cauſa poſſeſſio. & proprie. & in. c. cum dilectus. eodẽ titulo, videt quòd valeat dictum teſtis ſuper proprietate deponentis tanꝗ̃ contingentis negotium principale. Contrarium huius ſentit Ioan. Andr. in addi. Spec. in ti. de teſte. §. j. xxvij. colũ. verſi. hoc autẽ certum. in addi. quæ incipit: nec ob. ver. &c. Quare in hoc articulo do. Anto. crederem diſtinguendũ. ꝙ aut quæſtio proprietatis & poſſeſſionis ſimul tractantur: & tũc ſi teſtes inducti ad probandum ſuper poſſeſſione, deponunt ſup proprietate, valet eorum dictum tanꝗ̃ deponentium ſuper re contingente etiam principale negotium, ad quod ſunt inducti. & facientes illam quæſtionem eſſe momentaneam. Aut verſatur ſolùm quæſtio ſuper poſſeſſione ad quam probandam ſunt inducti teſtes: & tunc crederem, ꝙ nõ valeret dictum eorum, ſi deponerent ſup proprietate: cum tunc fortè non dicatur proprietas prẽiudicialis poſſeſſori. & eam non videatur contingere Cogita, & in tantùm eſt vera iſta regula, ꝙ teſtis non poſſit deponere extra articulũ, ad quem probandum eſt productus: quod dixit. not. Bart. in auẽ. at qui ſemel. in penul. col. verſi. & ex prædictis apparet, ꝙ ſi teſtis productus ſuper vno articulo, depoſuit etiã ſuper alio, quod non continebat in primo in neceſſitate probationis quod nõ impeditur pars poſt didicita teſtificata teſtes producere ſuper illo articulo. ſuper quo prius depoſuit primus ad id, non productus: quia ex quo depoſuit non productꝰ dictum ſuum non nocet: vt etiam dicit Bald. in lege quoniam libericis. C. princi. C. eod. Et illud idem qđ Bart. in. d. auth. at q ſemel. tenet etiã do. Ant. in. c. fraternitatis. in. xxv. ij. colum. ſ. eod. dicens hoc verum: qñ vnus teſtis iurauit ſuper vno articulo tantum. & depoſuit etiam ſuper alio: ſecus dicit, ſi iuraſſet ſup tota cauſa. Adde hic quod not. do. Antoñ. in. c. cum cauſam. el. j. j. eod. in. ij. col. verſic. in ducit Ioan. an. vbi dicit deponere ſuper non contentis in libello, poterit tamen deponere ſuper circunſtantijs ad petita in libello. Et adde hic omnino dom. Anto. in. c. ſuper hoc de renuntia. in vj. colum. verſi. ex quo habes. vbi limitat hanc decreta. de teſtibus. & vide Innocen. in. c. inquiſitionis. in gloſſ. ſua magna. quę eſt ſuper verſi. afferunt. in fi. de accuſa. & quod pulchrè ſcribit dom. Anto. in. c. cùm cauſam. el. j. xix. col. verſic. tertio eſt dubium. j. eod. Item adde huc quod not. Bart. in. l. j. ff. ſi cert. pe. & ibi etiam vide Pau. de caſt. qui vltra Bart. alleg. tex. & ibi Ange. in. l. iam dubitari. circa medium. ff. de hęredi. inſtituen. Item adde hic Bald. in fi. penult. col. de confeſſ. vbi dicit poſt Innocen. ꝙ teſtis iurans dicere veritatem: intelligitur iurare ſuper omnibus contingentibus negotium. Item adde, quod ad dictum teſtis producti ſuper fama, qui depoſuit ſuper veritate criminis, non poteſt fieri condemnatio. text. eſt ſecũm vnum intellectũ in. c. inqſitiõis. §. tertiæ. & ibi glo. in verbo, ſup illis. de accuſatio. Item quòd teſtis, qui iurauit dicere veritatem ſuper principali, videatur iuraſſe ſuper dependentibus & connexis & per cõ ſequens ſuper eis deponendo, non videatur deponere citra articulum. firmat Ange. in. l. ij. ff. de iuriſdi. omn. iudi. de quo vide qđ not. poſt Innocen. in. d. c. ij. de confeſſ. quod not. Bal. in. l. teſtium. in. ix. colum, verſicu. circa tertiam. C. eod. Item, an teſtis deponens falſum extra articulum, ſuper quo eſt iuratum puniri debeat de falſo. vide eleganter per Bal. in. c. cum venerabilis. in penult. col. de excep. vbi alleg. Cy. in. l. j. C. de ſepul. violato.

¶ Adde tu, an teſtis deponens extra articulum probet. Ang. cõſil. lxix. Alex. conſi. v. j. libi. Et an ſi iurauit dicere veritatem in prẽſenti cauſa, intelligatur de tota, vide Are. conſi. cxlj. & an puniatur, cum dixit falſum extra articulum: vide per eum conſi. lx.

per tertio

ſtes inducti per aduerſarium meum ad certũ articulum probandum poſſunt peti à me examinari ſuper alio articulo, ſeu ſuper tota cauſa: dummodò non reſultet cõtrarietas, vel iuris ordo perturbetur. Et vtrunꝗ̃ reſultaret ſi inductus ſuper dilatoria probanda, cõpelleretur deponere ſuper principali. nam dilatoria indicat non procedendum in principali: ſi ergo ſimul deponerent ſuper principali, reſultaret contrarietas: ſupra de iudicijs. c. exhibita. Turbaretur enim ordo iuris: quia lite non conteſta. teſtes non ſunt recipiendi ſuper principali. ſ. vt lit. non conteſta. per totum. ſed ſi inducantur ſuper peremptoria omnia prædicta ſilent cum dilatoria cohęret negotio principali & lis iam eſt conteſt. & teſtis debet eſſe communis vtrięꝗ̃ parti: licet per alium tantum producatur vt in. c. non ſanè xiiij. q. v. not. glo. in. c. fraternitatis. ſ. eo. Et ex hoc habes rationes decidendi ad vtrũqꝗ̃ membrum huius cap. ¶ No. iij. teſtem cogendum ad deponendum pro vtraqꝗ̃ parte. ¶ Nota tres terminos excluſiuos productionis teſtium: primus ſi ſufficiẽs productio facta eſt in cauſa. Secundus ſi renuntiatum fuit productioni teſtium. Tertius ſi atteſtationes publicatę ſunt. Et no. quòd in his caſibus impeditur, non ſolùm directa productio, ſed etiam indirecta vt non examinetur ſuper principali etiam productus per aduerſarium ſuper peremptoria. ¶ † Venio nũc ad glo.ª & primò quæro quare tex. iſte dicit ꝙ teſtis productus ſuper dilatoria, non debet audiri ſuper principali: quia deponeret nõ iuratus: hoc enim videtur falſum cùm quilibet teſtis iuret. ſ. eodem. c. fraternitatis. & j. eodem. tuis. Solu. gloſſ. ij. quod licet iuret ſuper dilatoria: non tamen ſuper tota cauſa: & ideò extra illum articulum b deponeret non iuratus. c ¶ Sed quærit gloſſ. in ſecunda parte quid ſi pars aduerſa petat vt iuret, reſpondet quòd ſi producitur teſtis ſuper dilatoria quę proponitur ante lit. conte. non debet compelli iurare ſuper principali: quia obſtat defectus lit. conteſt. ¶ Aduerte: ſentit eñ gloſſ. ſecꝰ eſſe in dilatoria, quę proponeretur poſt lit. conteſt. quod tenet apertius Hoſtiẽ. licet ſit declinatoria. exemplũ eſt in. c. inſinuante. de off. deleg. Io. And. tenet contrariũ & adducit. c. exhibita. de iudi. Et hoc verius per rõnẽ quam dixi. ſ. vt euitetur contradictio, quę ita imminet, ſi dilatoria proponitur poſt lit. cõteſt. ſicut ſi ante. Et ex hoc dicit idem eſſe in peremptoria, quę proponitur in vim dilatoriæ: vt in exceptionibus litis finitę, quando proponitur ad impediendũ proceſſum, iuxta id quod habetur in. c. j. de lit. conteſt. libr. vj. eadem eñ eſt ratio in illis, quæ in pluris dilatorijs. ¶ Quid autem in dilatoria ſolutionis? dicunt Pet. Abb. & ſequuntur communiter doct. ꝙ idem, qđ in peremptoria: quia illa habet naturam perẽptoriæ: cũ probetur poſt lit. conteſt. C. de probat. exceptionem. Sed tu dic melius, quòd an dilatoria ſolutionis opponitur ad effectum differendi proceſſum: & tunc cum ſit purè dilatoria: & opponatur ante lit. conteſta. Idem eſt in iſta, quod in alijs, per rationes ſupradictas. Aut opponitur ad effectum differendi executionẽ ſentẽtiæ: & ſic poſt lit. conteſt. & tũc cùm habeat naturam perẽptoriæ, ſalẽ quo ad materiam, idem dicendũ quod in peremptoria: & procedit dictum doc. Hoc eñ caſu ceſſat contrarietas, cùm tacitè velit procedere ſuper principali: licet velit differre executionẽ. Ita non turbatur iuris ordo: cum ſit li. conteſt. facta. ¶ Et not. ex hac glo. iuncto tex. quòd non ſolùm directa productio teſtium fieri non poteſt, ſuper principali lit. non conte. ſed etiam 4 indirecta: vt hîc. ¶ Gloſſ. in verſicul. *cogendi.* quęrit, an pars producens poſsit illos teſtes reprobare, quatenus aduerſarius petit eos examinari ſuper principali. & dicit, ꝙ non: ex quo ſemel illos approbauit. iiij. q. iij. §. ſi qs teſtibus. & hoc clariſsimũ puto. ¶ Sed dubiũ eſt: quid in iſto, qui petit illos examinari ſu-

a ☞SEBA.SAPI.¶Iurauit.Vide Cy.& alios.in.l.iusiurandi. C.de testi.vbi tenent,ꝙ nõ valet dictum testis:de quo latissimè tradit Marsi. Bono.in repe.l.fi.char.xxij. C.de probatio.

b ¶Io.an.Adde do.Ant.j.e.cũ cãm in.vl.co.Et qd si appareat dictũ testis receptum legaliter. sed non apparet, ꝙ ipse iurauerit:an valeat eius dictum vide do.Ant.in.c.fi.in ix,col.de iureiur. Adde etiã ꝙ licet dictum testis non iurati non probet facit tamẽ prẽsumptionẽ.gl.est in.c. cũ olim.el.j.ĩ vers. quorũdã.de priui. & de.q.hic posita p.d.Ant.in. ij.col. vide oĩno ꝑBal.in l.iurisiurã.cir.prĩ. C.e,ẽt facit optimè ad hoc qđpulchrè no.Do.in.c.vt circa.§.j.in vlt.colũ. 5 post gl.in ver.p̃sti to.de elec.in.vj.& in terminis.Bal.in ca.fraternitatis in ij.colũ.ver.quarto not.s.eo.

¶Adde etiam, ꝙ licet dictum testis nõ iurati nõ ꝓbet facit tñ prẽsump. gl.est in.c.cũ olim. el.j.in ver.quorũdã.de priui.Et de q.hoc posita per Ant.in.ij.col.vide oĩno ꝑ Bal.in.l.iurisiur.circa prĩ.C. eo.etiã facit aptè ad hoc,ꝙpulchrè notat Do.in.c.vt circa.§,j.ĩ vlti.col. post.gl.inver.p̃sti to.de ele.in.vj.& in terminis Balin ca,fraternitatis. in 6 ij.col.versic.tertio nota.s.eo.

Antoni. Franciſc: ¶De teste deponẽte extra articulum dicas,ꝙ nõ ꝓbat:qa nõ videtur deponere iuratus qm̃ testis debet deponere cũ iuramento:vt in.l.iurisiurãdi.C.de testi. Et debet iurãs dicere ad plenum veritatẽ secũdum Bal.ĩ.l.j.ij.co.fi in ter.do.& vasa.lis ori.Imo.nõ p̃sumi 7 tur.iurat9 éx verbis notarij dicẽtis talis iurauit:vel talis iurat9.&c.vt p Fe.de Se.in consi. ccviij.inc.q̃rit an dña margarita. imò testis depositio traditur ad tps iur menti:vt per glo.ĩ cle.j.de offi. de.& p Bart.in.l. dãni.§.Sabini. in 8 a

per toto negotio:nunquid poterit illos postmodum reprobare:cũ non fuerit principalis producens.Hostien.tenet hîc,quòd nõ:cùm reprobatio sit odiosa.hoc limitat verum,ni si ex vi potestationis j̃.eo.c.præsentiũ.¶ Nota hoc dictum Hostien.multum enim extendit illud.c.prẽsentium.sed non puto hoc verum.Nam hęc protestatio est cõtraria facto cũ illos approbet petẽdo eos examinari super toto negotio.& sic talis protestatio non adiuuat post factum contrarium: vt in cap. cùm.M.de constit.¶ Nec ob.c. præsentium: quia non loquitur in eo,qui petit eos examinari:sed in eo,quem petunt examinari.& satis hoc colligitur ex fine illius literę.¶ †Gl. vlti.in princip.colligit ex text. exceptionem peremptoriam posse probari post publicatas attestationes in principali,& ante: adducit multa iura: & satis bene probatur hîc. Nam tex.iste distinguit vtrum testis productus super peremptoria debeat examinari super principali,an sint attestationes publicatę vel non & vtroq; casu admittit testes ad peremptoriam probandam.Adducit simile in reprobatione testium,quæ licet sit peremptoria,potest tamen fieri post publicationem.& reputat istud stultum: quando quis vult illam peremptoriam probare ante publicationẽ.¶ Aduerte circa duo. Et primò circa primum dictum,an & quando peremptoria possit probari post attestationum publicationem.dic vt plenè dixi de ordi. cog. ca.j.¶ Circa secundum inquantum gloss.dicit,quòd exceptio contra personas testium, est peremptoria. vt latius dixi in. c.ex parte Adæ.s̃.eodem titu.in reliquis gloss. est clara. ¶ †Extra gloss.oppo.& videtur, quòd etiã parte aduersa non petente,testes sunt interrogandi super tota causa.xiiij.quæstione.v. nõ sanè.& iurare debet pro vtraq; parte dicere veritatem: vt not. gloss.in.c.fraternitatis.s̃. eodem.Solut.dic post Hostien.Aut producitur testis super toto negotio,vel simpliciter in causa:& tunc etiam parte non petente,cogitur iurare super toto negotio: vt in contrarijs. & facit j̃. de priui. c. quia circa. cùm suis concord.Aut producitur testis super certo articulo:& tunc non iurat, nisi super illo.& quatenus tangitur ille articulus debet deponere veritatem pro vtraq; parte: vt dicto.c.non sanè. sed si aduersa petit illum examinari,super toto negotio: serua quod hîc dicitur.¶ †Quæro pro declaratione literæ in fine, quando renuntiatio impedit productionem testium.dicunt doct.quando est facta ab vtraq; parte.Nam pars quæ renuntiauit posset testes producere.Ideò cauti aduocati non patiuntur alteram partem renuntiare:nisi aduersarius etiam renuntiet. quod no.& vide quid operetur hæc renũtiatio.quod plenè dixi in.c.cùm venisset.s̃.eod. ¶ †Vlterius inducitur hæc litera.ad.q.nunquid valeat dictum testis, si prius deposuit, & posteà iurauit.[a]Gof.in sum:huius ti.ante vlt. col.& ibi per Alex,alleg.multas cõcor.ff.de dã.infec.Imo dicim9 ꝙ testis habilitas inspicitur tpe iuramenti. vt p Bar.in.l.j.in prima opi.C. de te.ad.l.testiũ.§.cõditionẽ.de testa.& vide Ang.consi.suo.j.vbi plenè loqtur de hac materia:imò testis debet iurare in iudicio & in manib9 iudicis nisi forsan de cõmissione iudicis manibus notarij: alias nõ probat: vt est gloss.in.l.iij. §.Sabino. ff.de testi.& ideò ex quo deponit extra articulũ dicit deponere nõ iuratus:nec dicit deponere falsum: neq; facit aliquã præsumptionẽ,aut iudiciũ.

¶An testis possit deponere per scripturã: vide oĩno tex.&.d.An.in.c. licet ex quadã.j.e. Et circa articulum hic positum. vide tex.&.d. Abb. & qđ ibi latè apost. in.c.à nobis .j. qui matrimonio,accu. poss. Antoñ,Franc.

¶An testis possit deponere in scriptis. & valeat eius dictũ,prout cõiter seruatur in ista ciuitate Venetiarũ: dicas, ꝙ põt deponere manu ꝓpria in scriptis & dare iudici, nisi iudex vellet ipse inspicere qualitatẽ & vultũ testis: vt possit videre quo vultu. & quo palore loquatur. ita voluit Bar.in.l. Theopõpus.in vlti. col.ff. de dote prẽleg. de quo vide per Bal. in.l.bonæ fidei.in iij.col.C.de re.credi. vbi etiam per Alex.& vide Spe. & ibi ꝑ Ioan. An. in addi.in.§. nunc tractandũ,inversi. quid de muto. in ti.de testi. & vide quæ habentur in l.à diuo Pio. ff. de re iud.& vide Bal. in.l. iurisiurandi. in.j.col,C.de testi. & per Lanfran.in c,qm̃ cõtra.in ver. testis,in.ij. colũ.de proba.

fi.tenet,qđ non:quia prius debuit iurare,quã deponere.iiij.qõ.ij.§.item in criminali.c.placuit.§.item iurisiuran.&.c.fraternitatis.in fi. Bart.Brixien.in.q.venerea.xlvj. tenuit contrarium:quia iste nõ est ordo substantificus. s.vt prius iuret.dicit tamen, ꝙ Tancredus tenuit primũ:tutius tñ est secundũ eum,quòd post iuramentũ deponat secundò. Hostiẽ.in sum.huius tit.§.super quibus. ver.sed quid si c testis,concord.cum Bar.Spec.tractat.,‖& nil approbat.eo.ti.§.sequitur.ad fin. Archi.in.d. versi. item iurisiur.&.xxij.q.ij.c.omne.tenet primũ.& allegat hoc.c.vbi ponderatur, ꝙ dictum istorũ nõ valeret: quia deponerent nõ iurati.& hoc sequitur do.Ant.hîc:quia iuramentũ videtur de substantia testimo.Gas.ponit hîc duas opiniões,quas dicit posuisse Io. Cald.patrem suum.Prima,ꝙ aut pars petijt, ꝙ prius iuraret,& non valet:aliâs secus.Secũda,ꝙ si incontinenti post depositionem iurauit,valet:quia quę incontinenti fiunt, videntur inesse.de elect. officij.&.l.lecta.ff. si cert. pet.¶ Ego puto ꝙ aut remittitur iuramentũ,saltẽ vt in principio nõ iuretur ab vtraq; parte:& valet:vt in.c.tuis j̃.eo.Aut non interuenit remissio, & non valet:quia iura cõiter exigunt,vt testes prius iurent:vt in.c. fraternitatis.in fi.s̃.eod.& hîc & in.d.§.item iurisiuran.&.iij.qõ.ix.c.hortamur.& hic ordo videtur substantificus,vt timore iuramenti dicat veritatem.Si aũt prius deposuisset,posteà non prodesset tantùm iuramento:quia timeret reuocare,ne puniretur per iudicem. arg. l.nullum.C.de testi.&.c.super de his. de pœ. & dixit falsum fortè credens non iurare.Pro hoc vide bonã gloss.in simili.in.c.vt circa.de elec.lib.vj.in ver. corporali. quę dicit, quod vbi dispositio exigit iuramentum cũ tactura,nõ sufficit,si iuratur sine tactura:quia nõ ita adstringitur ad veritatem dicendam sine tactura,sicut cũ tactura.ar.xxij.q. j.c.mouet & qđ not.Inno.in.c.& si Christus.de iureiu- 9 ran.¶ †Aduerte tñ,qđ licet iuramentum sit de validitate testimonij ex dispositione iuris non tñ est de substantia falsi testimo.vñ si qs ex obliuione non iurauerit: deposuit tamen falsum,punitur de falso acsi testimonium valeret:ex quo deposuit in forma testimonij: b vt plenè disputat.& concludit Ioan.Andr.[b] in regula non est sine culpa.de reg.iur.lib.vj. in mer.& Bart.post Richardũ malum.in.l.si 10 quis legatum.ff.de fal.¶ †Vltimò hîc quæritur,quid si testis scripsit testimonium & tradidit scripturam[c] iudici,an valeat Gof.hîc ꝙ non:quia iudex debet consyderare vocem, constantiam, & trepidationem. ff.de quæstio.l.de minore.§.ij.&.v.q.ij.cap.relatum.& iij.q.ix.capitu.testes.Et hæc vera in illo, qui verba loqui potest:secus in muto. de quo in Specu.eod.tit.§.nunc tractandum.versi.quid de muto.Sed aduerte,quia Bart. in.l. Theopompus.ff.de dote prælc. dicit, quòd testis potest dictum suum scribere & tradere iudici & valebit per illum text.licet iudex possit

compellere teſtẽ ad referẽdũ viua voce:vt facilius cõprehẽdat veritatẽ.Ego puto hoc dictũ Bar.eſſe de directo contra.d,c.teſtes. vbi expreſſè dicitur,ꝙ teſtis non debet teſtimoniũ ſuũ deponere per ſcripturã:quare puto, ꝙ altera partiũ poſſet cõtradicere,& contradicendo annullare teſtimonium. Nec ob.d.l. Theopompus.tũ,quia ibi nõ loquitur in vero teſte,ſicut hîc loquitur:tum quia pars ibi nõ cõtradicebat:nec partes poſſent etiam iuramentum remittere:vt in.c.tuis j.eo.titu.

ZACHARI.

¶ Penes partem. Adde tu Lãfr an. de ori.in.c.qm̃ cõtra.§.teſtiũ depoſitiões.nu.35.ver.viſo de vno termino.& ibi in apoſt. Bñ.Vad. in verſi. atteſtationũ. ſ. de proba.de quo ꝑ Feli.in.c.vltra tertiã.in prin.j.eod. Alex.de Imo,cõſ. cñ.volu.j.& conſi. lxv.vo.iñ.& Paud. de ca.conſi.x.inc. clarum eſt in iure. colum.ñ. Antoniꝰ Franciſc.

¶ Qñ dicta teſtiũ ſunt depoſita penes ptẽ,quãuis nõ ſint publicata, an poſſint alĩ teſtes ꝓduci: puta rem eſſe diſtinguendã an fortè talia dicta ſint depoſita clauſa & ſigillata: & tũc poſſet dicit arguendo à rõne ceſſante, ꝙ ex quo nõ põt eſſe ſuſpicio,ꝙ pars didicerit teſtificata:ꝙtũc poſſent adducialĩ teſtes:qa ceſſat timor ſubornationis iuxta materiã. c. fraternitatis. & c.ſeries,hoc eo.tit. Sed ſi dicta teſtiũ nõ fuiſſent depoſita ſigillata,puta rẽnõpoſſe admitti ad talẽ probationẽ faciẽdã ꝓpter timorẽ ſubornationis:vt in iuribus ꝓalleg.& ideò puto ſuper hoc multum cogitandum.

✣ *SVMMARIVM.* ✣

Tertius cõparens pro intereſſe ſuo admittitur ad iudiciũ: ſed nõ ad petendũ,vt teſtes publicẽtur.

Iidem teſtes non ſunt in eadẽ cã ſuper eodẽ articulo examinãdi,niſi atteſtationes ſint deperditæ.

Depoſitio atteſtationum facta pœnes partẽ,excludit illam,ꝙminus poſſit alios teſtes producere,ſi atteſtationes non ſint ſigillatæ.

Agitata coram conferente,vel eligẽte:an noceant ei,cui facta eſt collatio.

Atteſtationes minus validas poſſunt partes ratas habere.

¶ *CAP. XXX.*

COnſtitutus. ¶ Atteſtationũ publicatio nõ fit ad petitionem tertij,& pars apud quam depoſitę ſunt atteſtatiões, nõ poteſt vlterius teſtes producere. Vel ſumma ſic,ſecũdũ aliũ intellectũ. ¶ Dicta teſtiũ non ſunt ad petitionẽ tertij publicãda.hoc prîõ. Is qui produxit teſtes corã certis iudicibꝰ,nõ põt ad eũdẽ effectũ corã iudicibꝰ alijs illos ꝓducere:ſed illorũ atteſtationibus debet eſſe contẽtus.h.d.Prima pars ꝓceſſum narrat.Secũda interloquitur:& interloquẽdo cõmiſit. Secũda ibi: *nos autẽ.* & quia litera eſt multũ inuoluta : pone ſic caſum in terminis.Decano & cap.Eboracẽ. fuit cõceſſum priuilegiũ,vt Archiepiſcopus eorũ perſonã inſtitutã per eũ in dignitate vel prębenda vacante deberet præſentare Decano & capitulo : & per Decanum deberet inſtallari:& ſi hoc modo non conferret intra ſex menſes à tpe vacationis liceret cap.aliũ inſtituere. Cõtingit, ꝙ archidiaconatũ vacantẽ cõtulit Archiepꝰ magiſtro honorio:& ſcripſit duntaxat capitulo elapſis ſex menſibus à tẽpore vacatiõis. Decanus & capitulũ prętẽdentes collationẽ eſſe deuolutã ad eos:tũ authoritate Laterañ. concilij.j.c.ij.de conceſ.pręben.tũ pr iuilegij ratione:quia nulla in literis fuerat facta mentio de Decano dictũ Archidiaconatũ cõtulerunt magiſtro Roge.& eũ introduxerũt in poſſeſſionẽ.Ratione huius inſtitutionis,quã Archiepꝰ dicebat non canonicã.orta fuit cõtentio & lis inter Archiepm & illũ magiſtrũ Rogeriũ ꝓuiſum per capitulũ.Legatus corã quo fuit mota quæſtio commiſit cãm epõ & Decano Linconiẽ.& Archidiacono de norbano:corã qbꝰ teſtes fuerũt ꝓducti p vtrãqꝫ partẽ.hac lite pẽdente corã eis ille Honorius prouiſus per Archiepiſcopũ vidẽs cãm agitari ſuper inſtitutione ſui aduerſarij,timens ſibi pręiudicium irrogari,immiſcuit ſe liti. & ſecũdũ vnum intellectum produxit ibi teſtes pro ſuo intereſſe ad probandam ſuam inſtitutionẽ canonicam & alterius minus iuſtè.Procedente lite iſte magiſter Honorius ſpoliauit dictũ Rogeriũ poſt appellationem per eũ interpoſitam ad Pap.ille ſic ſpoliatus impetrauit literas ad delegatos ſuper reſtitutione ſua,à quibꝰ iudicibus dictus Honorius appellauit:& literas reuocatorias impetrauit fortè ex aliqua cauſa volebat reſtitutionem fieri nõ debere,ac etiam exiſtens in curia poſtulauit à Papa,vt faciat aperiri & publicari illas atteſtationes receptas inter Archie.& illum Rogerium:vel ſaltẽ liceret ſibi illos teſtes reproducere in hac cã:procurator illius Rogerij cõtradicebat:quia cum illi teſtes non fuiſſent inducti in hac cã:ſed inter alias perſonas nõ debebãt publicari ad petitionem huius:nec etiã debebat admitti ad producendũ alios teſtes:cũ ipſe produxiſſet teſtes ſuper .e.c.corã illis iudicibꝰ & atteſtationes fuerat percunctatus:cũ fuiſſent depoſitæ apud eum:& hoc ſecundũ vnum intellectũ.Secundum alium volebat reproducere illos teſtes, quos ipſemet produxerat coram alijs iudicibus:& Papa fuit interlocutus:vt patet in litera in verſi.nos & reſponſio, ſeu interlocutio Papę habet duos intellectus. Primus,quòd ſi iſte Honorius produxit teſtes coram illis iudicibus: & atteſtationes fuerunt apud eum depoſitæ, nõ admittantur amplius ſuper illo articulo. Sicundus intellectus. ꝙ ſi ipſe produxit ibi teſtes & atteſtationes ſunt ſaluę:quia fuerunt depoſitę apud eum.ſ. legatum delegatem,quãtumcũqꝫ non fuerint publicatæ non debet admitti ad producendũ eoſdem teſtes . Sed debet eſſe illis atteſtationibus contentus:cùm poſſit illas producere coram iſtis vltimis iudicibus:non tñ negatur quin poſit alios teſtes producere alio impedimento nõ obſtante:& vterqꝫ intellectus eſt verus in ſe.Et per hoc habes clarè intellectus huius capit. ſine quibus male & difficulter poſsit intelligi.¶ Caſus literalis. Vacante Archidiaco.Richimundię Archiep.Eboracẽ.ad quem pertinet collatio eiuſdem,tunc abſens,hoc audito contulit Archidiaconatum illum magiſtro Honorio.Decanus & capitul.Eboracẽ.credentes poteſtatem coferendi deuolutam ad eos anthoritate Laterañ.concilij:tum etiam authoritate priuilegij ſui Archidiaconatum ipſum contulerunt magiſtro Rogeri . & ipſum induxerunt in poſſeſsionem ipſius.Sed magiſtro Hoñ.poſt appellationẽ ſpoliauit eundem:propter qđ magiſter Roge.ad do.Papam accedẽs ſuper reſtitutione ſua ad iudices literas impetrauit.Sed magiſter Honorius acceſſit ad curiam & literas reuocatorias impetrauit. Vnde procurator Rogerij ad do . Papam accedens ex parte Roge.propoſuit.Inter alia prędictus Hoſti.poſtulauit,vt dominus, Papa quaſdam atteſtationes faceret aperiri, quæ in eadem cauſa fuerunt receptæ.procurator Rogerij reſpondit illas non eſſe aperiendas:cùm teſtes illi non fuiſſent inducti in hac cauſa:ſed in illa cauſa, quæ inter Archiepiſcopum Eboracẽ. & eundem Roge. vertebatur.domi. Papa.noluit eas aperiri : ſed cauſam commiſit quibuſdam iudicibus ita.ſ.ꝙ ſi conſtiterit eis dictum Hoñ.teſtes pro ſe coram alijs iudicibus delegatis produxiſſe,ſit contentꝰ atteſtationibus illis depoſitis apud ipſum:alioquin ſi nullos produxit eo non obſtante,ꝙ teſtes illi quorum dicta Hoñ. petijt aperiri:producti fuerũt coram iudicibus illis,ſi pro dicto Hono.producti fuerunt ad teſtimonium admittantur.Ber. ¶ † Not.j.vnũ notabile dictũ,quod hîc colligitur ſecundum vnum intellectum ꝙ licet tertius cõparens pro intereſſe ſuo admittat ad iudiciũ vt in.c.veniens j.eo.&.c.cũ ſuper.de re iud.&.l.ſi ſuſpecta.ff.de inoffi.teſta.non tñ poteſt petere vt atteſtationes receptę inter partes principaliter contendentes aperiantur & publicentur : vt ſatis probatur hîc.Et per hoc amplio dictum cõe hîc , vt ad petitionem tertij atteſtationes non ſint publicandæ etiam ſi ille tertius non ſit omnino extraneus:ſed habeat aliquam cõmunitatem in illa cauſa etiam teſtes producendo.qđ not. ¶ † Not.ij.ſecundum vnum intellectũ,ꝙ ijdem teſtes non ſunt in eadem cauſa iterũm producendi ſuper eo.articulo,& inter eaſdem perſonas: licet cõtingat iudicum mutatio.Ex quo eñ atteſtationes illorũ nõ ſunt deperditę,debent coram iſtis ſecundis iudicibus produci. ſecus aũt vbi eſſent deperditæ.Et vtrunqꝫ probari videtur in.c.fin.de prob.ſatis eñ eſt,ꝙ ſemel fuerint producti.arg.c.ſignificauerunt in fi j.eo.& per hoc euitatur ſuſpicio & periculũ falſitatis & corruptionis.facit qđ not.Bar.in.l.eos.ff de fal. ¶ † Secundũ aliũ intellectũ not.ꝙ ex quo atteſtatiões fuerunt depoſitæ penes partẽ etiam nõ

etiam non facta publicatione ſolenni,non poteſt pars depoſita ria ſuper illis articulis,vel dilectè contrarijs teſtes producere. & hoc eſt quia preſumit teſtificata didiciſſe.pro hoc.c.vltra tertiã. j.eo.quod eſt verũ ſecundũ Hoſt.niſi atteſtatiões clauſę & ſigillatę apud eũ depoſitæ fuiſſent:& ſic eas reſtitueret.facit.c.cũ olim. de offi.dele.¶ No.ex hoc & ex tex.q̃ atteſtationes p̃nt ex cã depo ni apud partẽ.Nã & q̃nq̃ quælibet pars remittitur ad ſuperiorem cùm ſuis atteſtationibus & actis,vt in.c.dudũ. el.j.de elect.

3 ¶ † No.q̃ atteſtationũ publicatio non nocet tertio,quin poſſet ſuper illis articulis vel directè contrarijs teſtes pro ſuo iurepro ducere etiã ſi non ſit omnino certus:ſed habeat aliquam cõitatẽ

4 in illa cauſa.¶ † Vltimò notant quidam.arg.hîc,quòd agitata cũ conferente,vel eligente non proſunt,vel non nocent ei,cui facta eſt collatio:licet ſit diſputatum ſuper iure eligendi:vel cõferẽdi. Tu vide glo.no.quæ hoc diſputat in.c.denique.vj.q.iij.Et de materia dic vt pleniſſimè no.in.c.pe.&.c.cùm ſuper.de re iudi.& ad iſtum tex.dic,q̃ ſolùm facit,qñ prouiſus vel electus nõ tacet:ſed inſtat pro ſuo iure defendendo.tunc enim non debent illa agitata ſibi nocere:ex quo non patitur aliquẽ experiri de iure ſuo : ſed ipſemet vult agere:vt.d.c.pe.&.l.ſæpe.ff.de re iu.Quid aũt ſi taceret & pateretur illum agere:dic,vt no.in locis præalle.¶ Gloſ. per prædicta ſunt clarę præter glo.in ver. *apud eum depoſitis*. quę quærit nunqd ſola depoſitio atteſtationũ apud partem ſine alia publicatione excludat partem depoſitariam à productione teſtium.Glo.ponit opin.& videt tandẽ concludere,quòd non : ſed requiritur etiam publicatio: & ſic legit literam cùm ſuppletione.Sed tu tene quod dixi:aut quòd fuerunt depoſitę,& redditæ ſigillatæ:& procedit hęc glo.Aut apertę & procedit contrariũ. & per hoc iſte tex.qui ſimpliciter ponderat depoſitionem apud partem.¶ Gloſſ.in verſi. *alioquin*. quęrit de intellectu huius verbi alioquin.ſ.in quo aduerſatur præcedentibus:& reſpondet , vt patet in ea.Tu dic clarius & melius,vt colligitur in poſitione caſus,Poteſt em̃ dupliciter aduerſari præcedentibus,ſecundũ quod duo intellectus applicantur ad precedentia,de quibus.ſ. ¶ Vltimò hîc quærit,quid ſi vtraq̃ pars conſentiret,vt illę atteſtationes inter Archiepiſcopũ & illum Rogeriũ receptæ faciant fidem in hac cauſa inter eundem Rogerium & iſtum.dicit Hoſt. q̃ tũc fieret publicatio illarum:arg.C.de fideiuſ.l.j.C.de arbitris.l.pe.&

5 C.eo.l.finj.eo.c.preſentata.¶ † Aduerte,illud clarum eſt,q̃ atteſtationes minus validas poſſunt partes ratificare:vt in.c.cùm cauſam.& ibi no j.eo.Sed nunquid debeat fieri apertura atteſtationũ aliarũ perſonarũ ad petitionẽ tertij contradicente illa perſona, ad cuius petitionem atteſtationes receptæ ſunt?& credo , quòd non.arg.c.j.de proba.ſed ea conſentiente ſic.

✠ SVMMARIVM.✠

1 *Exceptio contra perſonas teſtium, non eſt , nec dilatoria , nec peremptoria.*

2 *Publicatis atteſtationibus non poteſt opponi contra perſonas teſtium. Et per iuramentum tollitur ſuſpicio,quòd quis non fecerit malitioſè , & non ſuſpicio ſubornationis.*

3 *In dependentibus à conſcientia alicuius,ſtandum eſt ſuo iuramento.*

4 *An & quando proteſtatio faciat,quòd quis poſſit producere teſtes poſt publicationem:& an cum proteſtatione requiratur iuramentum.*

5 *Quod quis de nouo didicerit ea,quæ nunc poſt publicationem proponit, iuramento probetur.*

6 *Producens teſtes an poſſit eos reprobare,vel dicta ipſorum.*

7 *Approbans vnum ad aliquod officium,non poteſt illum reprobare ad aliud,vbi requiritur eadem idoneitas perſonarum.*

8 *Approbãs teſtes in vna cauſa:poteſt illos in alia reprobare.*

9 *Producens inſtrumenta non poteſt illa reprobare.*

10 *Si inſtrumentum arguitur de falſo:an poſſit producens,vt euitet pœnam falſi,dicere ſe nolle vti illo inramento.*

11 *Iuramentum maliosè toties eſt præſtãdum quoties viſum fuerit iudici.*

12 *Proteſtãs ſe velle reprobare teſtes:an poſſit vti eorum teſtimonio pro ſe & an põteſt renuntiari proteſtationi.*

13 *Iurans ſe malitioſè non opponere:ſi deficit in probationibus,an excuſetur ab expenſis.*

¶ CAP. XXXI.

a PRæſentiũ. a ¶ Publicatis atteſtationibus nõ opponit in pſonas teſt. Tres caſus excipit: & ad ſecũdã determinationẽ ſubdit ſecundus caſus ibi: *niſi forſan*. tertiùs. ibi: *vel oſtendere*. determinatio ibi: *cæterum*. ¶ Caſus literalis. Quia poſt publicatas atteſtationes frequenter obijciebatur in perſonas teſtium,malitioſè cauſa differendi negotium ſtatuit Pap.vt ſi aliquis poſt publicatas atteſtationes in perſonas teſtiũ aliquid obijcere voluerit:tũc demũ id ei liceat ſi iuramẽto firmauerit q̃ ad hoc ex malitia non procedat.niſi ante publicationẽ illud fuerit proteſtatus:vel niſi oſtendere potuerit q̃ poſt publicationẽ didicerit quod obijcit in pſonas. Sed ſi aliquis fuerit proteſtatus ſe velle repellere perſonas teſtiũ poſt publicationes ipſorum,ſi quid pro ipſo dixerint de facili nõ creda tur.Ber. ¶ † Nota primò q̃ exceptio b cõ

1 b tra perſonas teſtium non eſt propriè dilatoria,nec perẽptoria nec merè ſapit naturam alterius.Nam dilatoria nõ eſt:quia non differt proceſſum ſuper principali ſicut facit dilatoria.ſimile de iud.c.exhibita. nec ſapit naturã eius:quia nõ eſt neceſſe eam proponere ante lit.conteſt.ſicut debet proponi dilatoria j.de re iudicata cap.inter monaſterium.&.l.fi.C. de exceptionibus. peremptoria nõ directè: quia exceptio peremptoria eſt actionis excluſio.concernit em̃ directè actionẽ in iudicio deductam.l.j.&.ij.ff.de exceptio.& inſtit.eo. poſt principium.no.in.c.exceptionẽ j. de except.hoc autem nõ facit exceptio contra perſonas teſtium.nec etiam ſapit ex toto naturã peremptoriarum cùm non poſſit opponi publicatis atteſtationibus ſicut alia peremptoria.vt in.c.de teſti.ſ. eod.Sed in duobus accedit ad naturam peremptoriarũ. primò quia poteſt opponi poſt lit.cõte.ſecundò quia & ſi non directè ſaltem tñ iudirectè perimit intentionẽ actoris:quia reprobatis teſtibus ius ſuũ perdit in effectu.ſ.de reſti.ſpo.ſępe.& ar. in.l.duo ſunt titij.ff.de teſta.tut.vide glo.no. in.c.ex parte Adę.ſ.e.quę dixit quod eſt peremptoria per obliquum.& vide quod ibi di-

2 xit. ¶ † Not.ij.regulã & eius rationẽ. regula em̃ eſt quod poſt publicationẽ atteſtationũ non poteſt obijci in perſonas teſtium ſcilicet eorum qui depoſuerunt.Ratio huius colligitur tacitè ex tex.quia eſt præſumptio, qđ malitioſè velit eos nunc reprobare,poſtquã vidit quòd depoſuerunt cõtra eum,quaſi veniat nũc ad falſum obijciendum prouocatus ſicut dicimus in ſimili:quòd timetur ſubornatio in productione teſtium ſuper eodẽ articulo vel directè contrario publicatis atteſtationibus vt plenè dictum fuit in.c. fraternitatis.ſ.e.hoc colligitur ex eo: quia hęc præſumptio tollitur per iuramen. de malitia vt hîc in tex.Et not.qđ facilius tollitur iſta præſumptio quã illa de ſubornatione. ad illã em̃ tollendam nõ ſufficit iuramentũ ſicut ad iſtã & fortè hoc ideò quia nõ eſt tantum periculum hîc cũ poterũt iſti probari boni teſtimo, & famę.iuxta ea quę dixi in.c.qm̃.ſ.de prob. & in.c.ij.ſ.de ordi.cog.non ſic poſſet de facili

a ¶ Pro pleno huius Decret. intellectu vide.d. Ant.ſ.e.in c.ex parte Adę in xviij.&.xx.col. & c.cũ.cãm.el.j.ĩ. vj. col.j.eod. Itẽ vide Lap.alleg.lxxxij.

✠ SEBA.SAPI.

b ¶ Quod exceptio Vide Lapũ alleg. lxxxij.col.ij,Ioan. de Imo.in cle. conſtitutionẽ col.v.de elec. cum allegatis per Feli,in.c.j.col. j.verſi. dũ dicit gl. j.de excep.vbi dicit, q̃ exceptio in perſonas teſtium, regulatur vt perẽptoria.

iuxta regni prac. f. 6. dicit publicatis teſtib. ſup &c. quibꝫ transactis nõ dat' reſtit in cham. non pdt. adgſ. ꝑb. grauiora.

Panormi. super Secunda Secundi Decret.

a ¶ Adde tu alium casum in quo obijcit exceptio in personas testiũ post publicatas attestationes, imo post sententiam: scilicet quando per iudicem fuit impeditus opponere. tex. est secundum intellectum gl. in vers. iuramenta. in fi. c. cũ. l. &. A. de re iudi. Nec est mirũ quia etiá exceptio dilatoria, quę alibâs opponi debet ante lit. cõt. eo. casu admittitur post lit. cõt. vt dicit gl. in. c. ex cõquestione. de resti. spo. Et adde huc duas limitationes ad istũ textu ĩ quas ponit Bal. in. l. si quis testib^t. C. e. & inquãtum dicit debere procedere protestationes, intelligitur quando ille contra quem producuntur testes, est præsens: secus si esset absens: qa tunc non est necessaria. eo, quia absens non intelligitur consentire. l. ij. in fi. ff. fol. matri. licet. Nicol. de ma. dicat, vt intelligatur qñ exceptio poterat opponi cõtra testem mero fauore partis: vt quia erat inimicus: vel quia erat cõsanguineus aduersario. secus si poterat opponi fauore publico: puta, quia erat criminosus: quia tunc non erit necessaria ꝓtestatio. vtrũ autem exceptio in personas testium, quę non fuit opposita in causa principali possit opponi in causa appellatiõis: vide glos. ma. in. c. j. de exce. & elegantissime per do. Franc. de Are. ĩ. c. ex parte Adæ. ĩ vlt. char. ꝑ. eo. & formã huius protestationis ponit Spe. in ti. de teste. §. sępe. ꝛ pri.

b ¶ Et primò in dependentibus[c] à conscientia, standum est iuramento alicuius: vide. c. pastoralis. j. de exce. & glos. pul. in c. ꝓposuisti. lxxx ij. distinct. in glos. magna, quæ vult, quòd ignorantia probatur per iuramentum, & scientia etiam: vt vult glos. l. multùm not. in. l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de nego. gest. vide glos. in. l. j. C. ad legem Corne. de sica. quæ vult, quòd ad probandum, ꝙ quis dolo non fecit, vt aliquem casu vulnerauerit, probatur iuramento sed multum contra illam glos. stringit doctrina. Bar. & cõmunis in. l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. vbi dat istam regulam, ꝙ quoties contra quem est aliqua præsumptio non standum est suo simplici iuramento, qđ est in casu dictæ glos. per illam. l. primam. cogita. Et per istam limitationem Barto. reprehenditur dictum no. Bald. in. l. ij. §. penultimo. ff. si quis citatio. vbi voluit, quòd standum est simplici iuramento mei dicentis quod citatio facta ad domum meam, ad meam notitiam non peruenerit: quia quilibet præsumitur scire denuntiatam. glos. est multùm notabilis in l. si tutor. C. de peri. tuto. Aduerte etiam, quòd tantum istud iuramentum defertur, quando persona est fide digna. secus si est persona vilis, vel infamis: vt voluit glo. oblitioni non tradenda, in. c. significasti. de homi. & Bald. in. l. falsus. in. iiij. colum. ff. de furtis. Pro quo facit quod vult notanter Angelus in. l. qui in iudicio. ff. de accusationi. vbi determinat, ꝙ tunc standum est iuramento damnum passi per formam statuti, quando est passus damnum in persona fide dign. Idem in eo qđ dicitur, quod in parua summa standum est iuramento mercatoris. per id quod vult Bald. in. l. j. C. de confess. est verũ si persona mercatoris est persona honesta, & non vilis. ita vult Bald. in. l. cunctos populos. C. de summa tri. & fide catholi. Berna. Forze.

c ✠ SEBA. SAPI. ¶ In dependentibus. Vide Ias. post glos. ibi in. §. sed iste. colum. xx. institutio. de actio. & Ias. in repeti. l. admonendi. char. xxx. colũ. ij. ff. de iureiuran. Ioan. de Ana. in consi. xliij. Fely. in. c. si diligenti. colũ. iij. j. de prescript. vbi limitat istud, qđ dicit Abb. hic non procedere, vbi ꝑsumptio iuris est in contrariũ. Quã limitationẽ etiam ponit Aret. hic.

¶ Alia. Et hoc est verũ, nisi testis fuisset prius approbatus in iudicio sumario: quia non posset opponi exceptio in iudicio plenario. text. est in. c. veniens. j. eo. & ibi vide do. An. in. vij. colũ. Quid autem econtra, si semel reprobauit testem in vno iudicio. & fuit pronuntiatus inhabilis: an possim eius personam approbare in alio iudicio? dic, quòd non. Sed dominus Antonius contra in capitu. cum olim. in. viij. colum. de cẽsi. qui ad hoc alleg. Innocen. in capitulo cum venerabilis. de exceptio. ¶ Sed ego hoc limitarem, nisi esset talis inhabilitas cuius habilitatio pendet à potestate partis per doctrinam elegantem, quam tradit Domi. post Archid. in dicto cap. si qui verò. xxxij. distin. Quid autem in eodem iudicio, an possit testis pro parte recipi: & pro parte reprobari: vide per Baldum in. c. cum dilectus. in vltima colum. de consue. & Domi. in. d. c. si qui. &c. Et vide. d. Anto. hic in. ij. colũ. ver. inquantũ tñ glo. vbi dicit, ꝙ si produxi vnum testem in vno iudicio, licet nõ fuerit examinat^9, non potero in alio iudicio eius personã reprobare. & hoc dictũ ponit Flo. in l. produci. ff. de testi. & alle. Spe. in isto ti. in. §. sępe. & valde eũ cõmẽdat.

e ✠ SEBA. SAPIA. ¶ In alia causa. Facit quod no. Bal. in. l. si quis testibus. C. de test. vbi voluit, quòd si produxi instrumentum manu cuiusdam notarij, alias inhabilis non possum postea reprobare aliquod in

1 non dicit testes malos: sed solũ vult sibi reseruare facultatẽ opponendi contra ius commune. ¶ Et aduerte, quia à principio non est necesse aliter specificare delicta, vel defect^9: sed postmodum non debet admitti ad producẽdũ testes probatorios: nisi prius specificet ea, quę probare intendit. & de hoc est text. in capit. ij. eod. titu. libr. vj. & sic concorda istum tex. & illum. & attende: quia in hoc secundo casu text. ille non requirit iuramẽtum, sicut in primo. cuius contrium videtur innuere. c. præsentiũ. in fi. eod. titu. libr. vj. vbi indistinctè exigitur iurameneum malitię à volente reprobare testes. Sol. Innoc. quod istud est generale: illud verò procedit in eo, qui vult reprobare testes super aliorũ reprobatione inductos quare plus præsumitur contra eum. Et idem dicit seruandum, vbicunq; iudex habet suspectum producentẽ ex aliqua cã quo casu etiam cũ protestatione exigitur iuramẽtũ secũdũ eũ: & vide ibi bonã glos. & text. in c. ij. in fi. de iura. cal. libr. vj. vbi habetur quod iuramentũ malitię potest exigi in quacunq; parte litis, si hoc iudici expedire visum fuerit & sic nõ solum à reprobare volente reprobatorios: sed etiã probatorios potest alibi exigi iuramentũ malitię prẽmissa protestatione

5 vel nõ: si iudex hoc approbauerit. ¶ † Circa tertiũ casum exceptũ, quęro qũo probabitur, ꝙ de nouo didicit ea, quæ nũc proponit post publicationẽ. Dic, ꝙ per iuramẽtũ aliâs difficile posset probari. & hoc vult hîc gl. in ver. didicerit. vide bo. tex. in simili. in. c. nulli.

d de elec. li. vj. &. c. vt circa. e. ti. & li. facit. c. inotuit. & qđ ibi no. eo. ti. de elec. ¶ Gl. j. format duas opposi. & duas qõ. primo opponit sic. tex. iste vr̃ prę suppõere, ꝙ liceat idifferẽter parti reprobare testes: cõtra qđ facit: qa ꝓducẽdo testes adeò approbat ꝑsonas eorũ: vt postea illos reprobare nõ possit. iiij. q. iij. c. si testes. §. si qs testib^9. Gl. metu cõtrarij restringit tex. ad eũ, cõtra quẽ testes ꝓducũtur. ꝓducẽs aũt licet possit reprobare dicta, nõ tn personas. Rõnẽ diuersitatis vide in gl. ¶ † Aduerte: qa aut quęrit de ꝓducẽte: aut de eo, cõtra quẽ producit. Primo casu dic, ꝙ producẽs nõ põt ampli^9 reprobare productos ex cã vel defectu tũc existẽti. Hęc eñ est approbatio personalis, quę extẽdit etiã respectu aliorũ, & in

d alia[d] cã: [e]vt probatur in. l. si quis. C. eo. canonizata. vbi. §. & ex hoc no. vt sicut qualitas in

e

ficiens

strumentũ contra me productũ, scriptũ manu illius notarij. & quod no. Bal. in. l. data opera. col. xv. C. qui accu. non pñt. Qđ si feci citare aliquẽ in testẽ in iudicio, nõ possum postea illũ reprobare. Qđ etiã voluit Bal. & Inno. in. l. ad testiũ. §. cõditionẽ. ff. de testa. vide etiam ad hæc Barto. Vero. cau. ccv. incip. si facis. Feli. in. c. capitulũ sanctę Crucis. col. xiij. ẽ. de rescri. vbi tradit, qñ quis possit reprobare quod semel approbauit.

a ¶ Qui approbat aliquẽ in vno officio, videt ipsum approbare ī alio: vbi cõsimiles personę requirunt: secus si requirũtur dissimiles. & ideò dixit hîc do. Abb. q̃ approbatus in rectorem scholariũ, non censet approbat⁹ in doctorẽ: qa rectorat⁹ nõ ita exigit peritiã: sicut doctorat⁹. Et vide ad hoc, qđ b no. do. Anto. in. c. cũ venerabilis. de excep. in. xj. colũ. ver. qd si admitto vide do. Ant. in. c. dilecto. in vlt. col. ver. q̃ro, an remoto. j. eo. post gl. ibi in ver. testis defectũ. sup quo vide oĩno do. Ab. ibi, q̃ ponit verba ad ꝓpositũ: & ponit ad supradictã. q. de rectore scholarium. Et adde hîc Arch. in. §. si qs testibus. iiij. q. ij. vbi dicit, q̃ q admittit aliquẽ, ad aliq̃d officiũ, nõ pot eũ remouere ab alio: vbi cõsimiles psonę requirunt: sec⁹ si requirunt dissimiles. & ita dicit tenere Inno. in. c. cũ venerabilis. de exce. Et adde huc Old. in cõsi. xvij. quod plenè ponit Spe. in ti. de leg. §. fi. quod inci. postremò. ī. j. ij. &. ij. colũ. vbi ponit quam plures optimas quæstiones ad hoc propositum & vide Innocen. in. c. dilectus & quod notaui. de ęta. & quali. & facit ad hoc quod not. domi. Anto. in. c. at si clerici. §. de adult. in. iij. colum. de iudi. & ibi plenis. no. d. Bar. de Bel in illo articulo, an dispensatio extendatur ad consecutiua, super quo etiam plenis. not. post. d. Abb. in. c. cum ex iniuncto. in fi. de hęre.

7 a ficiens & imitans personam, sequit personã quocunq; se vertat: vt in. c. testimoniũ. j. eo. j. q. j. c. cito turpẽ. & no. Inno. in. c. qualiter & qn. ij. de accu. ita & hæc approbatio personalis. ¶ † Quinimò plus dicit Inn. in. c. cũ venerabilis. de excep. q̃ approbãdo[a] vnũ ad certũ officiũ nõ possum eũ reprobare ad aliud officiũ, vbi nõ sufficit eadẽ idoneitas p̃sonarũ. Et hoc qđ. ẽ. dixi procedit etiã si producens nõ sit vsus testibus: qa nõ potuit: vt no. Gul. eo. tit. §. sæpe testes. ver. quid si. & ver. sed. & idẽ tenẽt Pe. & Cy. in. d. l. si quis testibus. sed vti voluit. Semp enim subest eadẽ ratio, scilicet approbatiõis personæ, q̃ causatur ex sola productione ad iudiciũ. Limita tñ p̃dicta duobus modis. Primò nisi velit reprobare personas ex delicto tunc verisimiliter sibi incognito. [b] Pro hoc bo. tex. in. c. nulli. de elec. lib. vj. vbi electores opponunt crimina, vel defectus cõtra electũ, si verisimiliter ignorabant tẽpore electionis: & statur in hoc iuramẽto illorũ. ¶ Secundò limita, si vult eos reprobare ex causa procedente à ꝓducente illos in alia causa: vt puta: induxi patrem tuũ in testẽ in causa, quę erat inter me & Sẽproniũ: nũc in causa, quę est inter me & te, si vis producere eũ pro te, potero eũ tanq̃ suspectũ repellere. ita no. Inn. ī. d. c. cũ venerabilis. Dicta tñ testiũ pot producens reprobare: quia respectu dictorũ non potuit diuinare, sicut videmus, q̃ quis appellat à sententia illius, quẽ in iudicem impetrauit, in. c. causam. de re iudi. & in. l. ex cõsensu. ff. de appel. In eo verò cõtra quẽ testes fuerũt producti, dic q̃ poterit eos & eorũ dicta reprobare, nisi aliquo modo eos approbauerit: qa tũc idẽ ī eo, qđ in ꝓducẽte: vt dixi in. c. de testibus. §. eod.

8 ¶ † Sed est dubiũ, qd si in vna causa illos nõ approbauit, nũquid poterit illos in alia causa reprobare? dic q̃ sic. Nõ em̃ ex hoc illos approbauit: licet ergo extũc renũtiauerit facultati reprobandi in vna causa: non tñ per hoc videtur renuntiasse in alia. per hoc bo. text. in simili in. l. voluntarię. C. de excusa. tuto. & quod no. doct. in. c. dilectus filius. j. de rescri. & gl. in. d. cle. sæpe. de ver. sig. & hoc tenet Io. an. post Iac. & Bal. in Spe. eo. tit. §. sæpe. versi. sed quid si eum. Opp. glo. ij. contra p̃dicta de hoc tex. in fi. & in hoc gl. loquitur nimis succincte: nec inducit cõtrarium, nec soluit. Sed potest adduci finis ca. hoc modo. si reprobare me velle personas testium dixi, videor reprobasse dicta. vnde illis pro me testificantibus, de facili posteà non creditur. ergo eodẽ modo dicendũ est, si approbaui personas, videor approbasse dicta. & sic non debeat posse etiã dicta reprobare, cuius contrarium innuit hîc glo. & tex. in. d. l. fi quis. & q̃ ita voluerit inducere glo. colligitur apertè ex glo. fi. post prin. Solue duobus modis. Primò, q̃ aliud in reprobatione, quã in approbatione. Nam si damno personam, videor damnare ei⁹ dicta & facta. de hære. c. fraternitatis. imò plus est in facto nostro: quia hic damnat expressè personas, vt inficiat dicta. Sed quando approbo producendo eũ, vt dicat veritatem pro vtraq; parte. xiiij. q. v. c. nõ sanè. si reperio, q̃ veritatem non dixerit, possum illud dictum reprobare: cum illud nõ approbauerim. Plus enim tollit negatio, quàm ponat affirmatio: vt in simili not. in. c. cum dilectus. de consuetu. ¶ Secundò dic, quòd text. non dicit, quòd nullo modo credatur: sed quod de facili. de quo in gloss. fin. vnde non debet credi de facili. sic in casu contrario, si approbaui personã creditur sibi: nec creditur mihi posteà reprobanti: sed oportet, quòd plenè

9 probem reprobationem dictorum. ¶ † Tertiò gloss. quærit, nunquid idem sit in producente instrumenta contraria: vt sic possit dicere contra illa, sicut cõtradicta testiũ productorum. & concluditur, quòd non. Rationem vide in gloss. & vide per Innocen. in. c. cum olim j. de censi. Nam producendo instrumenta videtur fateri contenta in instrumento. non mirum ergo, si posteà reprobare non potest: sed producendo testes non vi-

10 detur fateri ea, quę dicturi sunt. ¶ † Quartò c & vlti. glos. quærit, nunquid si instrumentũ[c] productum redarguitur de falso, d[d] possit producẽs dicere se nolle vti instrumento. & dic, q̃ sic: per. l. iij. C. de fi. instrum. In hoc tamen

sariorũ. & in. c. quanto. de iureiu. Et de illo, qui ꝓtestatur se nolle vti falso instrumeto: vide Bal. in. l. si aduersarius. circa med. C. de fi. instr. vbi al leg. d. l. si falsos. Et adde qđ no. Bal. in. l. qui cunq; in prin. ĩ. col. ver. itẽ facit qđ ille. C. de ser. fugi. Itẽ adde his plures. q. quas ponit Saly. in. d. l. si falsos. & vide eundẽ in. l. eum qui. C. de fal. Adde tñ, qđ vtens falso instrumento, vel expẽdens falsam monetã: in dubio prę sumitur hoc facere ignoranter, secũ dũ Ang. in. l. maiorem. in fi. C. de fal. Itẽ q̃ vtens falso pariter possit accusari, sicut falsificans. est text. in. l. si vt proponis. C. si re⁹, vel accu. mor. fue.

¶ Adde, an vtens falso instrumento teneat falsi. & qualiter euitet pœnã Rapha. Cu. consil. cxxv. & de falsificante monetã per cũdẽ cõsi. cxxxix. Alex. cõsi. ciij. j. li. Antonius Franci.

¶ An vtens falsis testib⁹, vel falsis in strumẽtis teneatur pœna falsi, etiã si ipse nõ produxerit: vel si illos & illa produxerit teneatur pœna falsi. vide per Bal. in. l. si vteris. vbi bo. tex. C. de fide instru. & vide Barto. in. l. si falsos. C. de fal. & Bartol. & Bald. in l. iij. in fin. C. de fi. instru. & ibi Bart. ponit cautelã aduocatorum, quòd fiat protestatio p producentem testes, vel instrumenta, quòd non intẽdit vti eis: nisi veritatem contineant. Et dicas, q̃ accusatio falsi potest institui contra ꝓducentem falsum à se fabricatum, ẽt si dicat se nolle vti secus si produxerit falsum fabricatum ab alio. ita Bart. post glo. in. d. l. iij. vbi etiam per Saly. C. de fi. instru, de quo per Ang. in authent. de non alienan. §. quia verò. & per Bald. in. l. iubemus. in. §. fanè. C. de sacrosanc. eccles. & per Alex. in. l. Diuus. ff. de fal. & de expendente, seu fabricante falsam monetam primò dicas, quòd fabricans falsam monetam dicitur commitere crimen proximum crimini læsæ maiestatis: vt in. l. j. C. de falsi. mone. Et dicas quòd moneta cudi non potest in ciuitatibus sine licentia principis: vt in. l. fi. & ibi per Barto. C. de vete. numisma. pote. libro. xj. & in. l. ex hoc iure, ff. de iusti. & iure, & per Bald. in titu. quæ sint regalia. in vsi. feu. Et adde, q̃ cudens monetam etiam bonam extra locum publicum ad hoc à principe deputatum, tenetur de falso secundum glo. in. l. sacri legij. ad legem Iul. pecu. & not. in. c. quanto. de iureiurã. hic allega. & habetur per Alex. in. l. singula. in. ix. colum. ff. si certum petatur. Et adde q̃ moneta ad hoc, vt sit bona, debet tantum valere formata, quantũ in massa: vt per glo. in. l. j. ff. de contrahen. empti. & per Barto. in. l. qui falsam ff. de fal. & per Io. de Imo. in. l. paulus. ff. de solu. & dicit Barto. in. l. j. ff. de auro & argen. lega. & in. l. ĩ. in. §. mutuũ. ff. si cer. peta. & in. d. l. j. de vete. numis. po. q̃ moneta debet cudi expensis publicis. de quo ẽt per canonistas in. d. c. quanto. de expendente verò scienter, quomodo puniatur: vide Bartol. in. l. lege Cor. ff. de fal. & in. l. saccularij. de extraordin. cri. vbi

a ⇝ SEBA. SAPI. ¶ Sibi incognito. Faciũt not. Feli. c. sup his. colũ. viij. ĩ. de accu. & in. c. pastoralis. j. de excep. vbi dicit, q̃ facien citare psonã inhabilẽ, videtur approbare: nisi ignorabat defectũ, propter quẽ citatus poterat repelli: quę ignorãtia probat per iuramentum: vt ibi per eũ.

b ⇝ SEBA. SAPI. ¶ Si instrumentum. Vide Bald. in. l. j. colũ. vlti. C. si ex fal. instrumen. & Gandi. in trac. malefi. sub rub. de falsis.

c ¶ Falso. Vtrũ ꝓducẽs falsum instrm euitet pœnã falsi, si dicat se nolle eo vti. Et de hoc videmelioręm tex. de iure in. l. si falsos. C. de fal. & ibi est gl. fin. secũdũ Sal. qđ vtẽs solũ falso instrmo, min⁹ debet puniri, q̃ falsificãs. Sed ei cõcordat alia gl. ī. l. ij, C. de fid. instr. & bñ facit tex. in. c. ad falsariorũ. de cri. fal. Sed cõtra istas gl. videt casum in. §. itẽ lex Corne. de fal. dũ dicit tex. recitauerit. insti. de publi. iu. sed de hoc vide per Bal. in. l. iubem⁹. §. fanè. el. j. ad fi. de sacrosan. ecc. Et facit ad. q. an expẽdẽs scienter falsam monetã debeat puniri, acsi ipse falsificasset de qua p, d. Abb. ĩ, d, c, ad fal-

dicit, qđ expẽ. nũ mos plũbeos, vel ſtanneos, tenetur de falſo: ſecus ſi alias ſit moneta falſa: puta, qa ſit cuſa extra locũ publicum, vel habeat defectũ in pondere, quia tũc punitur extra ordinẽ; niſi docear ſe ab alio habuiſſe cõſydera ta qualitatẽ perſonæ expendentis, q̃ ipſam monetã expendit, ſi ſit honeſta, vel vilis. Et ad de q̃ crimen falſæ monetæ admittit ſocium criminis ad accuſandũ & teſtificandũ: & condẽnatus de falſa moneta nõ appellat: vt per Spe. in titu. de acc. in ver. item repellitur. & in ti. de app. in. §. ij. ver. xxix. Et add q̃ falſificator monetæ a põt inuitus p̃ quẽcunq; adduci in iudicium ſine aliquo præcepto iudicis, vt p̃ Spe. in tit. de accu. §. ver. hoc tñ. & accuſator falſæ monetæ cõſequit immunitatẽ pœnę vt per Spe. in titu. de li. cõte. §. x. ver. xvj. impubes tamẽ fabricãs falſam mo 12 netã non punitur de crimĩe falſę monetæ: vt p̃ ſpec. in tit. de dona. in ver. qđ ſi. qũo autẽ puniat radens monetam: vide gl. Cy. & doc. in. l. ſi qs. C. de de fal. mone. & in l. ij. & ibi p̃ Bar. C. de fal. & in. l. fi. C. de vete. numiſ. po. ſ. alle. & vide gl. & Io. an. in nouel. in d. c. quãto. & per ſpec. in titu. de cri. fal. ĩ. §. j. vbi cõcluditur, q̃ tenetur de falſo. Et adde q̃nõ dicitur qs feciſſe falſam monetã, q illã incepit cudere ſed non impreſſit formã: quia nõ debet puniri tanquã delictũ cõſummauerit, ſed alias extra ordinẽ: vt per Bald. in. l. iij. C. de nau. fœno. & per Bar. in. d. l. qui falſam. de fal.

a ¶ Iudicio meo. Hęc gl. malè loquit. nã Cõpo. & Hoſtien. ĩ. c. qđ ſicut. de ele. aduerte, q̃ aut opponitur. q̃ producẽs falſifi cauit inſtrumentũ: & nõ ſufficit deſiſtere ab vſu: quia ex delicto falcitatis puniendus eſt: vt. in. l. ſi falſos. C. de fal. Aut opponitur ſolũ reſpectu vſus: vt qa inſtrumentũ eſt falſum: ideò non valet. & tunc procedit gl. in. d. l. iij. vt ſufficiat deſiſtere ab vſu: nec poterit amplius illo inſtrumento vti: cum ex hoc redda tur ſuſpectum etiam quo ad aliam cãm: vt in d. l. iij. ſi tñ non deſiſtit ab vſu, & inſtrumẽtũ probat falſum, punieť de falſo: quia cõmiſit falſum in vtẽdo: vt. d. l. ſi falſos. Ex hoc tradit ibi Bar. cautelam: cum teſtes depoſuerũt falſum: vt p̃ducens dicat ſe nolle vti illis atteſtationibus. Quod intelligit, qñ ipſe nõ approbauit articulum falſum: qa tunc videť induxiſſe teſtes ad probandũ falſum. & ſic non eſt locus pœnitẽtiæ: cũ ſemel cũ teſtibus cõmiſerit falſum ar. l. qui ea mẽte. ff. de fur. & l. nõ prodeſt. ff. vi. bo. rap. Si autem in primo caſu vtitur atteſtationibus. põt accuſari de falſo 11 cũ teſtibus. ar. in. d. l. ſi falſos. qđ no. ¶ †Opp. & videtur, q̃ iſtud iuramentũ de quo in tex. dicitur, nõ ſit p̃ſtandum, cũ ſemel fuerit iuratum de calumnia: & hoc iuramentũ nõ eſt in cã iterandũ, in auth. in iſto iuramẽto. C. de iura. cal. Gl.[a] iij. multũ inſtat. ſed dic hodiè nõ inſtandũ: cum iuramẽtum malitię, de quo loquit iſte tex. toties põt exigi, quoties iudici fuerit viſum expedire; vt in. c. ij. in fi. e. tit. li. vj. Contrariũ enim loquit in iuramẽto calũniæ, qđ plura capitula ſub ſe continet: iuxta no. in. c. j. de iura. calũ. ſed hoc iuramentũ malitiæ ſolũ cõtinet id, qđ verbũ ſonat. ¶ Gl. fi. primò q̃rit de rõne decidẽdi in fi. capituli. rñ det, q̃ proteſtando videť noluiſſe adhibere fidẽ dictis illorum cõtra ſe: ergo nõ debet recipere pro ſe. ¶ †Scdò op. glo. cõtra hoc, & cõtra tex. q̃ licet reprobẽ perſonam, non per hoc videor reprobare dicta: vt ſupra dictũ fuit. Itẽ licitum eſt deſiſtere à p̃poſito quãdo cũ q̃ ante ſnĩam. l. papi. §. meminiſſe. ff. de inoffi. teſt. & ſic ſola p̃teſtatio nõ debet obeſſe. Sol. gl. ponit in effectu duos intellectꝰ. ¶ Primus, vt intelligať tex. qñ proteſtãs perſeuerauit in ſua p̃teſtatione quãtum in eo fuit: ſed reprobatio nõ habuit effectũ: & tunc debet exponi text. de facili nõ creditur. i. nullo mõ crediť. Et pro hoc facit regula ex eo. de reg. iur. l. vj. & c. cũ olim. de cẽſi. ¶ Secũdus intellectus, vt intelligatur, qñ ſolũ fuit p̃teſtatus; ſed in p̃teſtatiõe pſeuerauit, donec teſtes depoſuerunt. Et hoc caſu de facili nõ creditur, ſi aliqd dixerint pro proteſtãte: qa eſt p̃ſumptio, q̃ timore proteſtationis depoſuerũt p̃ eo. Et poſuit tñ hoc caſu illud verbũ de facili dupliciter: vt nõ credať de facili. i. indiſtinctè ſed debet haberi reſpectꝰ ad qualitatẽ teſtiũ. ¶ Secundò, vt nõ credať de facili: & ſine aliis adminiculis. Quidã tñ vt referunt hîc doct. tenuerunt primã opi. gl. vt procedat tex. qñ proteſtãs perſiſtit in cõtradictiõe: ſecus ſi renuntiauit. Nam ſicut appellãs põt ſuæ appellationis renuntiare. ij. q. vj. c. ei, q. §. ſi quis libellos. ita & p̃teſtãs debet ſuæ proteſtatiõi poſſe renũtiare. Quidã alij, vt hîc refert Inn. limitauerunt hãc opin. vt liceat renuntiare, dummõ nõ interſit aduerſarij propter expẽſas & labores. ff. de regu. iu. l. nemo. Niſi illud intereſſe vellet remouere ſatisfaciẽdo de expẽſis & aliis, vt debet. & ſic vult hæc opi. vt licitum ſit renũtiare huic proteſtationi, & redire ad ius priſtinũ. Inn. dicit hoc fixũ tenendum eſſe, q̃ poſtq̃ induxerit teſtes ad reprobationẽ teſtium, vlterius nõ poterit pœnitere, Nã cũ teſtes pro vtraq; parte iurẽt. xiiij. q. v. c. nõ ſanè. põt eſſe, q̃ ea diceret, q̃ potius facerẽt ad cõfirmationẽ ſuorum teſtiũ, q̃ ad reprobationẽ. Si aũt per inſtrumẽta vellet reprobare ẽt poſt productionẽ põt deſiſtere ſecundũ eum: qđ intelligit Io. an. niſi forſan ſcriptura faceret cõtra ipſum ĵ. de cẽſi. c. cũ olim qđ debet procedẽs ſibi imputare. ar. ĵ. de fi. inſtru. imputari, refert tñ Inn. quoſdã dicere, q̃ ex quo corã iudice obtulit ſe probaturũ exceptionẽ cõtra teſtes vlterius reuocare non põt, quin ſuper hac exceptione iudiceť: cum de qua re cognouit iudex & c. ff. de iu. de qua re. & qa iam ex tua exceptione q̃ſitum eſt ius parti: vt teſtibus p̃ te nõ credať, dicit tñ Inn. q̃ tacitè huic proteſtationi renuntiať, ſi pro teſtãs mãdat illos teſtes ĩterrogari ſuper capitulis ſuis: ar. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. ſi qs teſtibꝰ. Quidã tñ dicũt, vt ipſe refert, q̃ inuito eo, q̃ produxit capitula p̃teſtãdo audiẽdi, ſeu interrogãdi nõ ſunt: cũ & ſi pro eo deponerẽt eis nõ crederet. Sed plus placet Inn. vt interrogẽtur: qa & ſi nõ faciunt ad plenã probationẽ faciũt tñ ad p̃ſumptionẽ. Habes ex p̃dictis primã opinionẽ multipliciter limitatã & variatã. ſed infra ſubiiciã quid tenẽdum. Aliã opinionẽ ad intellectũ tex. refert Inno. hîc, vt nõ credať his teſtibus in fauorẽ proteſtantis, ſi aduerſarius vult habere ratã ipſiꝰ proteſtationẽ: alioquin ſi vult vti teſtimonio eius pro ſe, tenetur admittere & cõtra ſe. iij. q. viij. c. cuius in agẽdo, nec debet eadẽ res duplici iure cẽſeri. xij. q. ij. c. cognouimus. Hoſtiẽ. ponit hîc aliã opi. q̃ videtur hîc placere Io. an. vt ſit arbitrarium: an & inquãtum his teſtibus, cõtra quos proceſſit proteſtatio ſit credendũ in fauorem proteſtantis. & de materia vide in Spe. eo. tit. §. j. ver. item q̃ is pro quo. & ſequẽtibus tribus verſi. Abb. tamen dabat hîc cõſiliũ, vt hæc proteſtatio fiat poſt depoſitionẽ teſtiũ & ante publicationẽ: quia tunc ceſſabit ſuſpicio, qđ timore obiectionis dixerit pro proteſtante. Ioã. an. dicit ſibi non placere: ſed nõ exprimit cãm. ¶ Aduerte, diſtinguo ſic: aut quis fuit proteſtatus poſt depoſitionem & ante publicationem: aut ante depoſitionẽ. Primo caſu Abb. dixit, q̃ proteſtatio non impedit ex quo non proceſſit ad vlteriora. Et videtur hãc opi. ſequi hîc Ant. & dicit ſe non videre cauſam, quare hoc nõ placuit Ioan. an. Ego credo, quod Ioan. and. non intendit, q̃ hoc caſu minuatur fides iſtorum teſtium: ſed q̃ talis proteſtatio poſt depoſitionem factam non releuat: quia ſentit hîc poſt Gof. eam fiendam tempore productionis teſtium. Et hoc mihi placet. Nam ex quo pars citatur b ad vidẽdum iurare teſtes: & præſens non excipit contra perſonas eorum, videtur illos approbare. argu. c. ex parte Adæ. ſ. eo. Aut fuit proteſtatus tempore productionis: & tunc aut proceſſit ad actum reprobationis, & obtinuit: & nõ crediť in fauorẽ alicuiꝰ. vt. ĩ. d. c. ex parte Adę. Aut deficit in pro

&do. Ant. in repe. c. cum. M. in. ix. cõlũ. de cõſti. & do. Abb. c. paſtoralis. de except. ſing. dicũt, q̃ ſuperueniẽtia notitię exceptionis peremptoriæ poſt terminũ, per iuramentũ probari nõ põt. Sed certè iſta exceptio in perſonas teſtiũ peręptoria dicitur, vt not. glo. in. c. de teſt. ſ. eo. vel quaſi perẽptoria: vt dicit gl. in. c. j. de excep. & in. c. ex parte Adæ. de teſti. ergo cũ ſit perẽptoria eius ſuperueniẽtia notitiæ non poterit probari per iuramentũ, contra iſtam glo.

↝ SEBA. SAPI.

b ¶ Citatur. Sic etiã qui facit citare in habilẽ videtur pſonã ſuã approbare: vt p̃ Bar. in. l. de pupillo, §. nã & ſi ſeruo. ff. de opi. no. nũ. ẽt ĩ. l. cũ mulier co. ĵ. ff. ſo. mat. & Io. de Ana. in. c. in telleximus. ĵ. de adulte. Bart. Vero in caute. cv. incipi. ſi facis.

cit in probãdo.& tũc do.Ant.tenet indiſtinctè vt credatur in fauorẽ producẽtis:ſed nõ in fauorẽ proteſtantis. ¶ Ego dicerem,q̃ aut dicta teſtiũ continẽt vnũ factũ inſeparabile:& tunc ſi producens vult pro ſe,oportet q̃ recipiat cõtra ſe:vt in ſimili not. Inn. in.c.cũ olim.de cenſi.facit qđ not.in.l.aurelius.§.idẽ quæſijt.ff. de lib.leg.& in.c.j.de cõfeſ.lib.vj.Neq̃ obſt. q̃ iſte,quãtum in ſe fuerit illos reprobauit:quia reprobatio non habuit effectũ.arg.in.c. mulierĩj.de iureiu.Itẽ hoc cõtingit ratione indiuiduitatis.ar.in.l. ſi cõmunẽ.ff.quẽad.ſer.ami.Aut factũ proteſtãtis eſt ſeparabile à facto producẽtis:& põt procedere alia opi. vt in nihilũ credatur pro proteſtãte.in ar.l.Papinian⁹.§.meminiſſe.Aut proteſtãs non proceſsit ad actũ reprobationis,vel ſaltẽ ante q̃ teſtes deponerẽt renuntiet huic exceptioni:tũc ſentio cũ Hoſt.& Ioã.and.vt ſit arbitrariũ,an & inquantũ credatur pro proteſtante. habebit enim conſyderare qualitatẽ teſtiũ.Item moram,in qua ſtetit proteſtãdo & ſimilia:fateor tñ,vt etiã hîc voluit.d.Anto.q̃ ſemper poterit huic proteſtationi renũtiare antè,q̃ teſtes deponãt:qa ſemper agitur de fauore ſuo.ſed per hoc non tollĩ iudicio meo,quin relinquatur iudicis arbitrio quantũ ſit credendũ pro eo cũ à principio illos quantũ in ſe fuit reprobauit.ſic in ſimili dicimus in approbatione.d.l.ſi quis teſtibus.& maximè,qa hæc materia teſtiũ eſt arbitraria.l.iij.ff.eo.&j.c.proxi.vnde iſte tex.non dicit,q̃ non credaĩ:ſed q̃ nõ de facili eſt credendũ.vnde cõmittitur hoc iudi-
13 cis arbitrio.¶ † Extra gl.quæro,quid ſi quis iurauit ſe malitiosè nõ opponere cõtra perſonas teſtiũ:tñ poſteà deficit in probãdo: nunquid excuſetur à cõdẽnatione expenſarũ?Ioan.andr.dicit, qđ ſic,ꝓpter on⁹ iurãdi qđ ſubijt.& remittit ad Spe.e ti.§.j.ver.ſed qđ ſi admiſſus.d.Ant.putat eũ cõdẽnãdũ:qa talia iuramẽta nõ excuſant à cõdẽnatione expenſarũ.Ego dico hîc poſſe diſceptari,an ſit fienda iſta condẽnatio ſtatim cũ deficit in probãdo:an in fine litis & an habuerit probabilẽ cauſam opponendi, vel nõ: quæ oĩa declara ſecũdum ea,quę plenè dixi in.c.fi.finẽ.de dolo & contuma.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Ponit tria,per quæ teſtes teſtibus præferuntur.*
2 *Teſtis ſibĩpſi contrarius non probat,niſi ſe corrigat incontinenti.*
3 *Quando vnus teſtis contrariatur alteri : neuter probat,niſi alter melior ſit,qui prouocet iudicem ad deferendum iuramẽtum in defectum &c.*
4 *Concordia facienda eſt,quando plures teſtes contrariantur pluribus.*
5 *Si duo petunt vnam vxorem & æqualiter probãt:quis debeat obtinere?*
6 *Dignitas teſtium præferenda eſt numerò:& magis creditur duobus teſtibus affirmantibus,quã centum negantibus & quando.*

¶ *CAP. XXXII.*

IN noſtra. ¶ Si teſtes à diuerſis producti deponentes contraria, ſint æqualis honeſtat⁹,ſtatur maiori parti numero:aliâs præualere peterit paucorum authoritas.vel ſumma ſic.*Si* actores & rei teſtes cõtraria deponunt,ſi
a dẽ ſibi non derogant:ſed q̃ualent digniores[a] & veriſimiliora deponentes:&ſi in cæteris eſt diſparitas q̃fertur numerus.h.d.q̃mittit factum & diffinitionis cãm.Secunda ibi:*mandamus*.dat mandatum bimembre.Secundũ ibi:*ſi verò*.¶ Caſus literalis.Quidã Archidiaconus habebat cõtrouerſiam cũ quibuſdam monachis:quę cõmiſſa fuit quibuſdam iudicibus.lite cõteſt. plures teſtes hincinde recepti fuerunt:quibus examinatis iudices dubitauerũt,qualiter deberent ferre ſnĩam.conſulerunt do.Pa.remittendo ſibi atteſtationes.do.Pa.diligenter teſtibus examinatis ſcribit iudicibus illis:cũ plures teſtes tã ex parte Archidiaconi, q̃ ex parte monachorũ ſint ꝓducti,quos nõ ſolùm diuerſa, ſed aduerſa penitus teſtimonia cõſtat reddidiſſe:non tñ ad multitudinẽ teſtiũ reſpicere oportet:ſed potius ad qualitatẽ teſtiũ,&ad dicta ipſorũ,quibus potius lux veritatis aſſiſtit,ex qbus iudex motũ animi ſui debet informare.Mãdat papa iudicibus,quaten⁹ ſi teſtes vtrinq̃ ſint eiuſdã honeſtatis & æſtimationis ꝓ Archidiacono ſnĩam ꝓferãt:cũ plures teſtes Archidiaconus ꝓduxerit, q̃ monachi. *Si* verò teſtes monachorũ tãtæ p̃eminẽtiæ fuerint, q̃ authoritas eorum aliorũ ſit multitudini p̃ferẽda,abſoluãt monachos ab impetitiõe Archidiaconi.Ber.¶ No.j.q̃ data cõtrarietate inter actoris & rei teſtes nõ iudicatur indiſtinctè pro reo:licet ſit fauorabilior actore: ſed recurritur primò ad qualitates teſtium dictorũ,& ad maiorẽ numerũ:ſed vbi cætera ſunt paria: tũc ferĩ ſnĩa
b pro reo:[b] vt in.c.ex literis.de proba.&hîc in
1 gl.¶ † No.ij.ex hoc & ex tex.tria ex quibus teſtes teſtib⁹ p̃feruntur.Primò ex eorum authoritate: qa.ſ. ſunt honeſtiores,ditiores, & melioris famę. *Scdò* ex depoſitorũ qualitate vt qa ſunt iuri cõi cõſona,vel aptiora negotio,de quo agiĩ.iiij.q.c.ſi teſtes.& ĩ.c.licet de ꝓba.p Inn.in.c.auditis.de p̃ſcri.Tertiò ex eorũ multitudine:vt qa ſunt pluresnumero.Et dic primò recurrendũ ad authoritatẽ.Nã vt
c dicit Hoſt.[c] poſſent eſſe centũ ribaldi ex vna parte,vt viles:ex alia parte duo tales,& tãtæ honeſtatis, q̃ eis poti⁹ ſtareĩ, q̃ multitudini. qđ eſt notandũ.*Scdò* adveriſimiliora:ar.c.qa veriſimile.de p̃ſum.& de renuntia.c.ſup hoc de reſtitu.ſpolia.c.ſolicitè. Tertiò ad multitudinẽ:vt hîc.Adde quartã conſyderationẽ, vt inſpiciaĩ perſona ꝓducẽs ſcdm Hoſti. Nã ex qualitate producẽtis,p̃ſumetur teſtiũ corruptela.In his tñ nõ puto poſſe dari certã doctrinã, ſed ex varietate & qualitate factorũ informabit iudex motũ animi ſui.d. ca.ſi teſtes.&.l.iij.ff.e.tit.¶ No.q̃ ꝓbationes debẽt eſſe tales, vt mouẽãt iudiciș animũ ad credu
d litatẽ.¶ Gl.[d] j.eſt notabilis,& habes ferè ſimilẽ in.d.c.ſi teſtes.iiij.q.iij.Et diuidiĩ hæc glo. principaliter in tres partes.Nã in prĩcipio & in fi.proſequiĩ contrarietatẽ teſtium directè ſeu indirectè ꝓductorũ. *Scdò* ꝓſequiĩ cõtrarietatẽ teſtiũ ad inſtrm.Tertiò ponit.q.dubitabilẽ,& ſol.Prima pars ſubdiuidiĩ.primò dicit qd iuris,q̃ vnus teſtis eſt ſibi contrarius: vel ꝓ parte dicit falſum.*Scdò* qd q̃ vn⁹ contradicit plurib⁹.Tertiò q̃ plures cõtradicũt
2 plurib⁹.¶ † Veniamus nũc ad ſingula mẽbra declarãdo & ſupplẽdo prout fuerit opportunũ.Et pro ingreſſu gl.[e] opp.& videĩ,q̃ ex cõ
e trarietate dictorũ teſtiũ dicta corruãt ex toto:vt in.c.pura.iij.q.ix.&.c.licet.de ꝓba.Sol. ſcdm gl.Q̃ñq̃ vnus teſtis cõtradicit ſibi ipſi. & tũc ꝓcedit cõtrariũ.Et eſt huiⁿdicti rõ:qa ex cõtrarietate reddiĩ teſtis ſuſpect⁹, & piurus,cũ iurauerit dicere veritatẽ.&cõtraria ſimul nõ p̃t eſſe vera.xxxij.q.j.c.cũ renuntiaĩ xxxij.di.c. hoſpitioliũ.& eadẽ rõne verificaĩ dictũ ſequẽs in gl.q̃ teſtis pro pte dicit falſum.Nã annullaĩ dictũ in totũ.& de hoc vltimo vide Inn.in.c.fraternitatis.de hære.vbi ẽt proſequiĩ qd in inſtrumẽto, in quo aliqd reperiĩ falſò ſcriptũ.Et pro primo dicto vide Inn.ĩ.c.p̃tereà.de teſt.cog. vbi proſequiĩ. q̃ teſtis dicĩ ſibi cõtrarius:& q̃ varius,vel vacillans:& per illum text. limita hoc dictũ glo.niſi teſtis corrigat incontinẽti ſuã cõtrarietatẽ.Nam tunc excuſatur.facit qđ no.glo. in.c.cũ in poſitionibus.de iureiuran.l.b.vj.in verb. iuſta cã.¶ Itẽ dic dictũ gl. ꝓcedere,niſi poſſit reduci ad concordiã. arg.c. inter dile-

a ZACHARIAS.¶ Digniores.Adde de hoc per Ro.ſing.ſuo.ccclxĩj.incip.duo teſtes.&Ant.corſe.ſing.cccliij.in ver.teſtis.inci,etiam duo teſtes.

b ✠ SEBA.SAPI.¶ Pro reo.Vide Bald.in.l.qui accuſare.in fin.C.de edendo.& do.Iaſ.in.l.non eſt nouum.eo.titu.& Abb.in.c.examinata.colum.iij.ſ.de iudi.

c ¶ Iſta opi. Hoſti. ꝓcedit q̃ ex vna pte ſunt pauci teſtes idonei, ex alia parte multi inhabiles & indigni. ſed ſi ex vna pte eſſẽt multi teſtes idonei: & ex alia pauci, q tñ eſſent idoneiores, tunc ꝓcederet diſtinctio huius gl.ſecũdũ Inn. hic:cui⁹ diſtinctio mihi placet.

d ¶ Pro intellectu huius gl.vide gl.ſi. ĩ.d.c.eccleſia.el. ĩj. de elec.&gl.pleniſſimã ĩ.§.nũc aũt q̃ riĩ.lxiĩj.di.& gl.ind.ca.ſi teſtes.iiij.q. iij.cir.prĩ.ĩ ver.veritatis.& vide gl.ĩ ca.ego ſolus.ix.di. Et addẽ hic,q̃ ſi adducunt plures medici ad iudicandũ, an vulnus ſit mortale, ſtaĩ dctõ paucorum peritorũ:licet cõtrarium dicatur à pluribus ĩperitis. Ita determinat Spec. in tit.de homi.§.j.verſi.ſed pone.quem refert & ſequiĩ Ro.in.l.j. §.fin. in.iĩj.col. de ver.ob. &.d. Ant. in.c. ꝓpoſuiſti.in pe.col.ver.plus dicit.de ꝓba. Itẽ adde hûc qđ no.doc. in.c.ego ſolis.ix.d. in fi. Itẽ adde q̃ licet regulariter ſtãte paritate meriti &depoſitionis,ſtetur maiori numero teſtiũ cõcordantiũ:tñ ſi reperiunt cõtrahentium ſcripturæ antiq̃ſſimæ qõnis contrariæ,licet pro vna parte ſint plures ſcriptũræ,c̃ę ꝓ alia:nõ ꝓpterea ſtaĩ maiori numero.Et adhoc dicebat.do.Franc. de are. ſe ponderare tex.valde ſin. in in.l. j. in. ij. reſpõ. de offi.quæſto.Itẽ an teſtes deponentes ſuper indefinita præferantur deponentibus ſuper vniuerſali : vel deponentes ſuper ſpecie præferantur deponentibus ſuper gñe. vide multũ eleganter per do.Ant.poſt Inn.in.c.auditis.in.iĩj.col.de præſcrip.

e ¶ Adde an ſtetur minori numero pitorũ cũ ĩ cõtrariũ ſunt multi ĩperiti. Alex.cõſ.cxlix.ij.li.& q̃ ſteĩ pauciori numero ꝓ eundẽ cõſi.xxvĩj.ij.li.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Pro intellectu huius gl. in. j. parte vide omnino p Io. an. ĩ. l. cũ de ętate. ff. de ꝓba. vbĩ ple. examinat eius intellectũ. & vide latè ſcripta p Io. an. in ſua ſummula, de teſt. in ver. quid ſi teſtes ſunt diuerſi. Et adde huc no. dictũ Bar. in. l. j. §. nõ aũt. in fi. ff. de bo. poſ. ſecũdũ ta. vbi dicit, ꝙ ſi duo teſtes deponũt, ꝙ titius occidit Seiũ de mẽſe aprilis; alij duo deponunt, ꝙ ſempronius occidit ſeiũ de menſe. maij. cũ iſti teſtes ſint contrarij: neutris ſtabit vel eligẽtur digniores. Sed ſi nulli ex teſtibus ꝓductis deponit de certo tpe, tunc & titius & ſempronius punientur de homicidio cum verificari poſſit dictum omnium teſtium. quia intelliget, ꝙ titius & Sẽpronius ſimul interfecerũt Seium. Item ad materiam huius gloſſ. in terminis vide multũ eleganter poſtbeatum Thom. in. ij. ij. q. lxx. articul. ij. vltra med. &c.

¶ Adde an dicta teſtium contrariorum corruant Alexand. conſi. cxxij. ij. li. & conſi, xliij. iij. lib.

a ¶ Teſti legaliori producto. qui contradicit teſti, non ita legali ab aduerſario producto poteſt deferri p hoc producenti iuramẽtum in ſupplementũ. Et idem dicit Ioã. an. in addi. Spe. in tit. de teſte. §. poſtquam. circa prin. verſ. qd ſi aliter. & vide qd not. do. Anto. in. c. fin. in. xj. colum. de iu

b ¶ Ex his põt colligi doctrina, quod illud qd dicitur teſtes reduci ad concordiã, vt probẽt: eſt verum quando ſunt pares numero: ſecus ſi ſint impares: vt quia vnꝰ eſt ex vna parte, & duo ex alia. ad quod audiui alle. Vin. & Ioan. an. in hoc ca. tenet Fede cõſi. cxlvj. & Imo. poſt Bal. in. l. in inſulam. §. fructus. ĩ fin. ff. ſolu. mat. ad hoc alle. Inn. in. c. cũ cõtingat de off. dele. de hoc vide Imo. in. l. j. ĩter ſtipulãtẽ. §. j. ff. de ver. ob. & idẽ dicit Bal. in. c. cũ tu. de teſti. & alle. Inn. in. d. c. cum contingat. ¶ Adde quãdo teſtes reducantur ad cõcordiã. Ancha. cõſi. ccclxxxvj. & cccxcix. Alex. conſi. cxxxiij. Et an dictum vnius ſit reducendũ ad cõcordiam, per eundem conſi. lxxxj. j. lib.

c ¶ Vide ibi. d. Ant. & quod ibi ple. no.

d ⁓ SEBA. SAPI. ¶ Reductio. Vide Bar. & alios. in. l. Gallus. §. ille cauſus. ff. de lib. & poſth. latà per Alex. in. l. inter ſtipulantẽ. §. j. ff. de ver. ob. & Feli. ĩ. c. cũ cõtingat. ĩ. de offi. deleg. & in. c. ex literis. col. ij. ĩ. de proba.

3 ctos. §. cæterũ. de fide inſtru, dixi in. c. cũ tu. ĩ. eo. vbi vide. & habes[a] primã partẽ gl. ¶ † Sed omittit gl. aliud mẽbrum, qn vnus teſtis contradicit vni. in quo caſu dicit hîc Vin. ꝙ vtri uſq; dictũ annullatur, niſi alter tm̃ eſſet melior, [b] & dignior, ꝙ ꝓducet iudicẽ ad iuſiurã dum deferendũ. C. de re. cre. in bonę fidei. Et hoc dictum ſingulare notabis ꝓ intellectu. c. fi. de iureiu. & defendo dictũ hac rõne. ſicut plena ꝓbatio nõ cõfundit plenioré cõtrariã, vt hic: ita nec ſemiplenã firmioré. Quidam tñ tenuerunt cõtrarium exẽplo duarũ p̃ſumptionũ oppoſitarũ, ſed nõ procedit: qa vna elidit aliã: cũ eſt fortior: vt probatur in c. literas. de prę̃ſump. Quando q; & ſecundò vnus [c] teſtis contradicit pluribus: & talis contrarietas non ob. ſecundũ gl. & adduci põt rõ ad hoc p̃cedẽs: ſed intellige, qn vnus teſtis ex toto cõtrariaꝫ pluribus. ſi autẽ vtrũq; dictũ eſſet poſſibile: vt qa duo teſtes ex parte actoris deponunt ſuper mutuo: vnus teſtis ex parte rei deponit ſuper reſtitutione mutui: tũc poſſet deferri iuramentum ad dictum vnius: iuxta no. in. c. fi. de iureiu. & Bar. in. l. admonendi. ff. e. & dic, vt plenius ibi no. ¶ † Quãdoq; & tertiò plures contradicunt pluribus. Glo. reiecta opi. quorundã tenet, ꝙ primò ſi fieri põt iudex reducet ad concordiam. ſi aũt non eſt poſſibile dicit primò recurrendũ ad authoritatẽ: ſecundò ad veriſimiliora dictorum: tertiò ad multitudinem. & not. bene in hoc gl. & idẽ per omnia tenet gl. in. d. c. ſi teſtes. Nã primò habes ex gl. ꝙ licet teſtes per omnia nõ ſint pares, tñ prius ſunt reducendi ad concordiã, ſi fieri põt. Nam contrariũ ſentit gl. in. c. cum cõtingat. de offi. deleg. & ibi idem Inn. & Bar. in. l. ij. §. creditũ. ff. ſi cer. pe-
5 ta. Dicunt enim, ꝙ tunc fienda ſit reductio [d] ad concordiã, quando teſtes ſunt oĩno ęquales. Sed tu tene primũ per rationẽ. c. cum tu ĩ. eo. vbi vide. & facit. c. nihil. c. nihil obſtat. de ver. ſigni. & de pœ. diſt. j. ꝑiculosè. vbi bo. text. cũ glo. ¶ Secundò no. prius recurrendũ ad veriſimiliora, q̃ ad multitudinem. & ſatis hoc innuitur in tex. in principio. & vltra ea, q̃ dixi in tex. pone exẽplum. teſtes vnius partis deponũt illum poſſediſſe. xl. annis, & etiã deponũt de titulo: teſtes plures numero alterius partis deponunt ſolũ de poſſeſſione. Nã illi p̃feruntur: ar. c. licet. de ꝓba. & voluit gl. in. d. c. ſi teſtes. Limita hoc dictũ gl. qn̄ teſtes
6 cõtrarij deponũt in eadẽ inſtãtia, ſeu cã: ſec[g] in diuerſa, ſeu ad aliũ effectũ: vt eſt bo. tex. in c. cũ in tuaj. e. Et p hoc etiã dic, ꝙ duo teſtes poſſunt reprobare centũ: qa nõ cõcurrũt ſu

e ¶ Vel ſorte. no. ꝙ qn̄ eſt quæſtio iuris, nũquã recurrimus ad iudiciũ ſortis: vt voluit Bar. in. l. ſi duo. in prin. ff. vti poſ. & eſt glo. no. in. l. vni. C. vti. poſ. ita tenet Bal. in. c. licet cãm. ĩ. de proba. Imo. & alij moderni in. j. huiuſmodi. §. fi. ff. de lega. j. & Ang. in. l. ſi ambo. ff. de iudi. Ber. force. Antonius Franci. ¶ De iudicio ſortis quot & quibus modis capiaꝫ: vide Io. an. in ver. ſortis. in proe. cle. & vide gl. xiij. q. ij. in ſumma. & quę ſint ſortes licitæ & illicitæ vide glo. ſum mæ. xxvj. qõ. ij. Et adde, ꝙ iudicium ſortis dicit iudiciũ fortunæ. & iõ habet locũ in. q. facti nõ iuris: vt p Bal. ĩ l. ſi duob⁹. C. cõia de leg. in. j. not. & p Alex. poſt Bar. in l. ſi duo. ff. vti poſ. & vide in. c. j. & toto ti. de ſortilegis.

per eodẽ. Sed iſti duo ſoli deponũt ſuper indignitate illorũ cẽtum. Ad hoc. c. licet. & qd ibi not. de proba. Si verò teſtes per oĩa ſunt æquales, vel ſimpliciter, vel facta cõpẽſatione excedẽtiũ & exceſſorũ: dicit gl. tunc ferẽ dã ſnĩam pro reo: niſi in caſibus exceptis. & ſi neuter eſſet reus, diuidẽda eſt res: vel gratificet iudex, cuivult, ſi res eſt indiuiſibilis: vel
e ſorte [e] diuidatur. Tu dic, vt dixi in. c. licet. de proba. poſt gl. vbi vide. Hæc procedunt qn̄ teſtes directò cõtrarij ſuper eodem articulo inducti fuerũt. Sed eſt dubiũ, quid ſi ſecũdò inducanꝫ teſtes ad probãdũ indirectè cõtrariũ: vt in caſu. c. ex tenore ĩ. e. glo. in fi. q̃ hoc cõgruẽti⁹ expedit: cõcludit idẽ dicẽdũ, qd. ĩ. vt habeaꝫ reſpect⁹ ad dignitatẽ & multitudinẽ: & vbi oĩa ſunt paria ſtatur poti⁹ primis:
f qa p̃ſumiꝫ potius ſubornatio in ſecũdis: qd eſt valde notãdũ. Sed. gl. multũ no. in. c. clerici. di. lxxxj. videꝫ ſentire oppoſitũ. Dicit emm̃, ꝙ ſi duo clerici deponũt me cõmiſiſſe forni
g cationẽ certa die: & tot laici dicũt me fuiſſe cũ eis tota illa die p̃ponẽdi ſunt laici: qa ſtãt pro reo. Et ſic vult ꝙ probãtes indirectè p̃ferantꝫ, ſi ſtant ꝓ reo: licet alij ſint idoneiores: vt ſunt clerici reſpectu laicorũ. Sed credo illã gl. ꝓcedere cũ duplici limitatiõe. Prĩò qn̄ modicus eſt exceſſus in teſtib⁹ actoris. Scdò qn̄ fuerũt ꝓducti ante publicationẽ aliorũ teſtiũ: tunc emm̃ ceſſat p̃ſumptio ſubornationis, ſup qua ſe fundat hæc glo. vtile eſt ergo producere plurimos teſtes, etiã pro notorijs cauſæ. ¶ Venio nũc ad ſcdam partẽ principalẽ glo. Quid ſi teſtes cõtradicũt inſtrumẽto? gl. diſtingue: tu in vtroq; mẽbro vide plen⁹ per Inn. in. c. cũ Ioãnes. de fide inſtru. & ibi dicã. ¶ † In tertia & vltima parte gl. q̃rit, quid
5 ſi duo eandẽ petũt in vxorẽ, & ęqualiter probãt? & reſpõde, vt in ea habes. Hæc q̃ſtio rariſsimè cõtingit: qa ferè ſemper dãda eſt differẽtia inter probationes. Nec placet deciſio gl. qa poſſet cõtingere ei, q̃ nõ eſt marit⁹: vt quia poſteà cõtraxit: licet probari nõ poſsit. arg. l. duo ſunt. ff. de teſta. tut. & vide de hac q. per Innocẽ. ſuper rubri. de ſpon. duorum.
f vbi inter cætera dicit ſentẽtiam differẽdã, [f] donec de anteriori tẽpore probetur. & hæc opin. ſecurior eſt. & facit. c. graue. xj. q. iij. & cõpelletur hoc caſu mulier cõtinere nõ ſine cauſa: nec caret culpa in cõtrahẽdo cũ duab⁹
6 arg. in. c. qm̃. vt lit. non cõte. §. ſi autẽ. ¶ † Gl. vltima quęrit, an authoritas teſtium indifferenter præferenda ſit numero? & dicit, ꝙ
g nõ: ſed tũc tm̃ qn̄ in modico excedit. § Hoſti. dicit gl. in hoc eſſe cõtra tex. qui dicit ad mul

⁓ SEBA. SAPI. ¶ Snĩam differendã. Vide Ioan. de Ana. in. c. j. de ſorti legis. vbi refert Imo.

¶ In iſta materia vide & adducas duos optimos tex. ſ. text. in. l. maiorem ff. de pactis. & in l. ſi. C. qui bo. ced. poſ. & quod nota. Barto. in. l. iij. §. cato. in fin. ff. de verbo. obligatio. Sed qd ſi teſtes hinc inde ſunt pares dicitur recurrẽdum ad merita perſonę. modo pone quod ex vna parte ſunt duo doct. plebeĩ: & ex alia parte ſunt duo nobiles, qui debebunt prę ferri? & ſimiliter queſtio iſta poteſt occurrere in prælati elect. videtur, ꝙ præferendi ſint doc. plebeĩ. ar. ei⁹. quod dicit Bal. in l. nemini. C. de adu. diuerſi. iu. vbi ſentit, quod doctor plebeus ſit p̃ferendus doct. nobili imperito: in contrarium facit tex. ex ordine ſcripturæ in fina. ibi, ſublimes tamen & literatos. &c. de p̃ben. Ego dico, ꝙ hoc erit in arbitrio iudicis, qui habebit conſyderare quis ſibi videatur dignior. Et ad hoc adduci poteſt elegans dictum Specu. in titu. de teſti. §. j. in. vj. colum. ver. ſed quid ſi vir & vxor. & qd ſcribit. d. Ant. poſt Io. an. in. c. ſuper eod. el. ĩ. in. ĩ. col. ĩ. eo. ti. Semper tamẽ in dubio debebit interpretari in partẽ benigniorẽ: argu. d. l. maiorem. in fi. videtur tamen text. ex ordine ſcripturę probare in. d. cap. ſuper eod. dum dicit diuitiis nobilitatibus. &c. ꝙ teſtimonium diuitis præferatur dicto eius. qui eſt in dignitate: alibi tamen nobilis & diues non nobilis æquiparantur: text. in. l. nobiliores. C. noua vec. impo. non poſſe. Et adde huc Bald. in. l. teſtiũ. in pe. col. C. de teſti. vbi dicit po

tius credendū eſſe duobus teſtibus nobilibus, & multis clericis. Et add ꝙ ſi dictum non integri teſtis concurrit cū dicto teſtis, qui eſt legaliſſima perſona ſuſtentātur dictum teſtis non integri propter dictū legaliſsimę perſonę hoc fuit ſin. dictū Ange. in cōſi. ſuis cōſi. j. ad hoc alle. tex. in l. ſi quis ex argentarijs .§. j. ff. de edē. Et circa id qd ſuprà de paupere doctore, ſed ignobili. adde gl. in l. ſocietas. quæ eſt bōa. ff. ꝓ ſoc. quæ dicit, ꝙ bene literati debent recipi in canonicos ſicut nobiles & ad hoc facit glo. in c. nunquā. lvj. diſtī. facit quod not. in proœ. inſtit. in fi. vbi dicit, ꝙ ſcientia ciuilis nobilitat addiſcētes eā: & exhibet magiſtratū & honores. cōduplicat. Et vt verā ꝓ oīa fatear, iuriū profeſſores per orbem terrarum facit ſolenniter principari & habere ſedē in aula imperiali. vide etiam gl. j. de præbē. c. de multa. & adde ꝙ not. Bald. in l. viduæ. circa princi. C. de nup. vbi dicit, ꝙ nobilitas & virtus morū præferēt diuitijs. & ibi vide. Et ꝙ ignobilis peritus æquiparetur nobili imperio eſt bonus text. in l. prouidendum. in prin. C. de poſtulan. Et adde huc Bal. in l. fi. C. com mina. vel epi. vbi dicit, ꝙ ſi inter teſtes vtrinq; ꝓductos eſt oīmoda ſimilitudo tūc relīquitur arbitrio iudicis, quos præferre velit. Idē dicit Bald. in l. cum magiſtratus. in fi. C. quādo prouo. non eſt neceſ. dicens, quòd tamen iudex in actis debet facere ſcribi cauſam ſuæ adhæſiōis. Et adde huc Archi. ī. c. ex mul

a

titudinē non reſpiciendū: ſed authoritatem multitudini præferendā. Nam poteſt eſſe ſe cūdū eum, ꝙ centū viles & ribaldi eſſent pro vna parte, & duo honeſti viri pro alia, quib⁹ ſtaretur. & hoc plus placet. iudex ergo totū arbitrabitur. Nec ob. iura allegata in glo. Dico enim, ꝙ loquuntur in habentibus ius eligendi, qui non pręſumunt viles: & licet alij poſſent eſſe digniores ætate, dignitate, ſcientia, vel ordinibus. Adde ad prædicta, qđ no. Inno. in c. ſuper hoc. de renun. vbi dicitur, ꝙ plus creditur duobus[a] teſtibus affirmātibus quā centum negantibus. ſed intellige quādo negatiua, nō eſt reſtricta & coarctata, prout not. in c. bonę. el. j. de elec. vbi de hoc.

☞ ✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Clericus iudex poteſt excōicare laicum impedientem productionem teſtium coram ſe fiendam.*

2 *Electus confirmatus, ſed nondum conſecratus, poteſt dici prælatus, ſed non epiſcopus.*

3 *Inferior, an poſſit relaxare ſuſpenſionem, vel excommunicationem factam à Papa.*

4 *Falſificantes literas, qualiter puniantur?*

5 *Teſtis de auditu auditus non probat: ſed de auditu ſuo ſic.*

6 *In cauſa criminali, an ſit deferendum iuramentum in defectum probationis?*

7 *Criminoſus & infamis admittit ad excipiēdū, & excep. producendum: ſed ipſe non pōt probare.*

¶ *CAP. XXXIII.*

b

AM literis. [b] ¶ Ad probanda impedimenta electi laici etiam fœminę admittuntur: adde ꝙ teſtes de auditu & fama ſufficienter nō ꝓbāt. Primò pōnit, ꝙ probauerunt teſtes contra electum. Secūdò proſequit articulū bigamię: ibi: *quia verò*. Tertiò ponit pœnā Archipſbyteri & Sacriſtę, ibi: *Archipreſbyterum*. ¶ Caſus lr̄alis. Eccleſia Lucana vacāte qdā electus fuit ī eccl̄ia: cōtra iſtā electionē archidiacon⁹ Lucan⁹ & G. ſacriſta & qdā alij ſe opponebāt. Vñ denūtiauerunt quędā impedimēta dño papę cōtra electū. & ꝙ cōtraxerit matrimonium cū vidua. do. pa. ſuper his cōmiſit inq̄ſitionē. Itē archidiaconus & G. Sacriſta. p̄dicti literas ſub noīe maioris p̄tis capituli contra electū miſerūt do. papę. Capitulū hoc intelligēs ſignificauit do. Papę lr̄as illas de cōſcīa capt̄i non emanaſſe: ſed ꝙ falſę erāt. Et de hac falſitate Papa mandauit inq̄ri: iudices ſup̄ his receperunt teſtes & dum vellent recipere teſtes ſuper eo, ꝙ electus matrimonium dicebatur contraxiſſe cum vidua, appellatum fuit ad ſe. apo. ne laici, vel fœminę reciperent cōtra ipſum in tali articulo. Vñ iudices atteſtatiōes ſup̄ alijs articulis receptas miſerūt ad do. pa. cū literis ſuis: papa examinatis atteſtationib⁹ illis reſcribit iudicib⁹ dicens, ꝙ tā per literas ipſorū, q̄ per depoſitiones teſtium intellexit nihil eſſe probatū contra electū p̄dictū, niſi de auditu & fama: & ſi alijs videant̄ aliqua eſſe ꝓbata teſtes vel ſunt ſoli, vel ſunt tales, ꝙ nō potuerūt illa ꝓbare. Sed qa ſuper matrimonio propter appellationē p̄dictā teſtes nō fuerūt ꝓducti: mandat quaten⁹ teſtes ſiue laicos: ſiue fœminas idoneas: q̄ ad hūc articulū probādū ꝓducti fuerint: recipiant, & examinent diligēter excōicantes illos, qui eos impedire p̄ſumpſerint, quominus teſtimonium perhibeant veritati: quibus publicatis, ſi irregularitas probata nō fuerit, indicant electo purgationē ſuper obiectis per ſeptē canonicos maioris eccleſiæ: vel priores & presbyteros ciuitatis Lucanæ: qua recepta p̄figant ei terminum, quo cōſecrandus ad do. Pa. accedat. ſi verò irregularitas probata fuerit: vel ſi nō fuerit probata: & intra terminum cōſtitutū purgationē non præſtiterit: illum remoueāt à prælatione Lucanæ eccleſiæ, mādantes capitulo: vt de alio ſibi prouideant in paſtorē. In fine dicit, ꝙ Archidiaconus & ſacriſta, qui nomine maioris partis capituli. d. Papæ contra electū literas deſtinauerunt ab officio & bñficio denūtient eſſe ſuſpēſos: donec mereātur à do. pap. indulgentiam obtinere: cū per atteſtationes p̄dictas conſtat maiorem partē capituli huiuſmodi literarum conſciam non fuiſſe. Ber. ¶ Not. j. ꝙ electus & confirmatus appellat̄ ſimpliciter electus. Quod enim iſte fuiſſet confirmatus, colligitur ex eo, quod infra ſtatuitur terminus ad conſecrationem recipiendam: & ſi ſuccumbit, amouetur à prælatione ad idem. c. tua. de his, quæ fi. à præla. ¶ Not. ij. quod mulieres admittuntur ad teſtimonium, cum agitur de irregularitate clerici. Idem ſi agitur de crimine ciuiliter: vt in c. quoties. §. eo. ſecus ſi ageretur criminaliter: vt in cap. forus. j. de verb. ſigni. & dic vt ibi.

1 ¶ † Nota. iij. iudicem eccleſiaſticum poſſe excōmunicare omnes cuiuſcunq; conditiōis impedientes teſtes produci coram ſe. Poteſt etiam compellere ipſos laicos ſubtrahentes ſe à teſtimonio j. tit. proxi. per totum. Et ſic eſt caſus, in quo iudex eccleſiaſticus exercet iuriſdictionē in laicos: ſed laicus iudex nō exercet iuriſdictionē ī clericos in caſu p̄miſſo: vt in c. quanquam. xiiij. q. ij. & xj. q. j. teſtimonium. ¶ Nota purgationem poſſe indici nō ſolùm in cauſa delicti: ſed etiam ſuper irregularitate proueniente ex defectu ſine aliquo delicto. facit. c. accedēs. de pur. ca. ¶ No. ꝙ electus in epiſcopum, & cōfirmatus neceſſariò non ſe purgat per epiſcopos, vel confimiles electos. c. cum in iuuentute. de pur. ca.

2 ¶ † Nota. ibi: *à prælatione &c.* ꝙ electus cōfirmatus nondum conſecratus poteſt dici prælatus, licet adhuc non vocetur epiſcopus de aut. & vſupal. niſi. ¶ No. ꝙ etiā principaliores de eccleſia nō poſſunt impunè ſcribere literas ſub nomine capituli inſcio cap. Ad idē c. quanto. de his, quæ fi. à præla. & nota tales ſuſpendendos. ¶ † No. vlt. ibi: *donec*. ꝙ ſuſpēſus authoritate papæ non reſtituitur per inferiorem. & ſic videtur aliud in excōmunicatione: vt in c. nuper. de ſent. excom. ſed tu in ſuſpenſione vide gl. fin. in cle. j. §. pe. de hære. in ver. excōmunicationis. quæ vult, ꝙ aut ſuſpenſio lata authoritate iuris habet terminū annexum: & non relaxatur per inferiorē, ne fruſtretur ipſius effectus. & in hoc caſu intelligo gl. no. in c. cupientes. §. cęterū. in verſi. ſuſpenſos. de ele. lib. vj. Aut non habet tempus determinatum: & ſi ſuperior reſeruauit ſibi abſolutionē idem dicendum, vt hīc & dicto c. nuper. Aut non reſeruauit, & pōt. ar. illius, c. nuper. Sic diſtinguit glo. illa, quæ licet cō-

tis. j. q. iiij. vbi per illū tex. & ex ordine literæ dicit, ꝙ mores præferūtur ſciētiæ. Item adde huc glo. in l. nec ei ꝓmittit. §. fi. ff. de ado. quæ dicit, ꝙ ad fidē exhibēdā plus valet grauitas, vel benignitas morum, q̄ facultates. Itē adde, ꝙ in dubio ſtat̄ teſtibus rei, licet teſtes actoris ſint aliqualiter legaliores: vt quia ſūt clerici & teſtes rei ſint laici. adhoc eſt gl. fi. in c. clerici. lxxxj. di. quā ad hoc ſingulariter allego. d. Abb. hic, & in ca. ex literis. de ꝓbationibus. Et adde ꝙ duo teſtes tabelliones præferunt̄ duobus aliis teſti. ſecundū Bal. in authē. ſed cū teſtator. in. ij. col. C. ad. l. fal. qui alleg. gl. fin. in authē. de here. & fal. §. ſi verò. Itē ſcias, ꝙ duo teſtes reddētes cauſam ſui dicti p̄ferūtur duob⁹ aliis nō reddētibus rationē, ēt qū ſumus in caſibus, in q̄bus valet dictū teſtis nō reddētis rōnem, ſi nō ſit interrogat⁹. Iſtud dicit no. Bal. in l. presbyteri. circa finē. C. de epiſ. & cle.

a ¶ Nota limitationē ad gl. & no. in l. diē proferre. §. ſi plures. ff. de arbitris.

✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Tàm literis. Pō dera hūc tex. vt p Abb. in c. reprehē ſibilis. j. de appellatio. colum. j.

a ¶ Non placet. adde viden. Fed. conſil. cclviij.

b ☞ SEBA. SAPI. ¶ Aut ſuſpenſio. Aliã differentiam inter ſuſpẽſionẽ, q̃ fit in cõtumaciã & ſuſpenſionem, quę ſit in pœnam, ponit nouiter Abb. in. c. ſæpe. col. vij. j. de appella.

c ¶ De falſificante literas, qua pœna puniatur ponit etiam Bar. ī. l. Paulus. in fi. ff. de fal. & per Bal. ī reb. C. de fi. inſtr. in. xix. col. in verſi. q̃ro de illo, q falſat &c. & p Bar. ī. l. titio cũ eſſet. ff. ad mu. in vlti. col. & i. l. ij. ff. ad. l. cor. de fal.

¶ Adde Federi. conſi. ccxix. Anto. Franciſ.

¶ De falſificante literas papę, vel alicui⁹ principis: vide q̃ habent ī. c. ad falſariorum. de cri. fal. & q̃o hæc falſitas deprehendatur: vide ibi plenè per. d. Abba. & in c. ad hoc. de ſentẽ. excõ. dicas tamen, q falſitas literarũ nõ debet de facili p̃ſumi. de quo vide plenè p Pau. de ca. in ſuo conſilio. cxlvj. & quomõ cognoſcatur falſitas bullę, vel reſcripti: vide ple. per Spe. in titu. de reſcrip. præſent. in. §. igit. vbi ponit plura, ex quibus talis falſitas deprehenditur, de quibus in præallegato. cap. quã graui. de cri. fal. per do. Abba & doct.

☞ SEBA. SAPI.

d Non ꝓbare. cir. teſtimoniũ de auditu, q̃ probet vide Alexan. in conſil. clxxxvij. incipi. in hac cauſa. in. ij. volu. & Aret. in conſili. xxxvij. incipi. ſequendo ordinẽ, vbi ponit, q ad probandum parentelam ante, quam admittitur teſtimonium de auditu.

muniter approbetur, mihi nõ placet:[a] ſed diſtinguo ſic. Quod aut ſuſpẽſio[b] fit in pœnã: aut propter contumaciam. Primo caſu inferior non põt ſuſpenſionem relaxare: quia nõ debet remittere pœnam inflictã authoritate iuris. ar. ij. q̃one. ij. c. ſi quem. §. notandum. niſi fortè vellet diſpenſare in caſibus ſibi cõceſſis, iuxta materiam. c. at ſi clerici. §. de adul. de iu. Nec obſtat. c. nuper. quia loquit in excommunicatione, quę non eſt pœna, ſed medicina: nec eſt perpetua, ſed fertur quodãmõ ſub conditione tacita, donec ſatisfecerit. vñ epiſcopus relaxando cũ ſatisfactione nil noui facit: ſed potius ius cõmune exequitur: ſed in caſu noſtro remitteret pœnam. Et paria ſunt quẽ ſuſpendere propter delictum perpetuò, vel ſimpliciter, vt in. l. ſeruus. C. de pœ. No. Inno. in. c. ex literis. de conſti. & hoc caſu bene militat ratio gl. in. d. c. cupientes. Si verò fuit facta ſuſpenſio propter contumaciã: tunc ꝓcederet æquiparatio ad excõicationẽ: vt in. d. c. ex literis. facit pro hac differentia, q̃d no. Inn. in. c. j. de exceſ. Pręla. per hoc dico Inno. non benedicere in capitu. ij. de ſol. qui ſimpliciter ſentit idem eſſe in ſuſpenſione, quod in excõicatione. & hoc nõt. & intelligo inferiorem in caſibus prædictis poſſe quando excõicatio, vel ſuſpẽſio eſt lata à canone: ſecus ſi ab homine. ar. c. cum ab eccleſiarum. de offi. & Archi. xvij. di. in ſumma. ¶ †

4 Opponitur contra hoc & contra text. videtur enim q aliter & acrius debuiſſent iſti falſarij puniri: vt in. c. ad falſariorum. de cri. fal. & in c. ad audientiã. Sol. doc. apertè non tangunt, ſed dicunt iſtos non fuiſſe ſuſpenſos ipſo facto ratione falſitatis ſed ſuſpendendos prius & poſteà denuntiandos. & fit hæc ſuſpenſio authoritate papę aliter fieri nõ debuiſſet cũ ad hoc nõ fuit actũ. de hoc de or. cog. c. ij. ſed papa punit crimina vndecunq; clarueriptiuè: vt dixit do. Ant. in. c. auditis. in. j. no. de elect. ad quod faciunt no. per Barto. in. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbit. & in. l. j. vel. ij. ff. de autho. tu. & ad hoc vltimum, quod dixi vide dom. Anto. in. c. auditis. l. j. no. de elect. etiam facit text. in. l. compromiſſum. ff. de arb. Item de iſto teſtimonio auditus, vide texſ. & glo. in. c. in primis. in ver. vtrum teſtimoniũ ex auditu dixerit, ij. qõ. j. & vide Spe cu. in titu. de teſte. §. nunc tractandũ, in. v. col. in ver. de auditu quoq;. Et adde, q illud dicitur eſſe notum, q̃d ſcitur per auditũ, text. eſt cum glo. in c. omnib⁹. in prin. ñ. q. v. & dicit Cicero de republica, quòd nullus in no bis heberior ſenſus eſt, quàm ſenſ⁹ auditus. & Plautus dicit, q plus eſt oculatus teſtis vn⁹ quam auriti decem. & de illo paſſu an valeat teſtimonium de auditu, vide per Barto. in tract. de teſti. in iiij. colũ. ver. teſtis dixit aliqua vera eſſe, quia audiuit. vbi ĩter cætera dicit, quòd ſi ſcriptura continens dicta teſtium deperiret & extarent teſtes, qui dicerent ſe audiuiſſe aliquos ido neos iurare & ſoniter examinari; quod tunc dixerunt ſe vidiſſe ſtãdum eſt dicto iſtorum deponentium de auditu. Et adde quod no. dom. Antonius. poſt Innocent. in cap. ſignificauit. in pen. col. in verſic. nota hoc dictum. j. eod. titu. ſequitur ibi do. Abba. vbi dicit, quòd ſi in examinatione teſtis, quæ fit ad perpetuam rei memoriam interfuerunt alij teſtes, quod eis credetur ſuper examinatione, & etiam ſuper dicto teſtis: licet deponant de auditu. Etiam dicit ibi Imo. alium eſſe caſum ſing. & mirabilem, in quo admittitur teſtimonium de auditu iudicis authoritate. & illud dictum intelligitur quando primi teſtes depoſuerunt ſuper re non perceptibili ſenſu auditus: vt puta, quòd res eſſet alba: alias illud dictum nõ eſſet not. Et de hoc quando valeat teſtimonium de auditu, maximè pariete, vel cortina intermedia: vide latè per ro. in. d. §. item Labeo. & vide Ioan. an. in ſumma de teſti. verſic. quando recipiendi ſunt teſtes de auditu: & q regulariter in actu non ſufficiat teſtimonium de auditu: videtur text. in c. ſuper prudentia. ibi: quorum auditu, & viſu. xiij. q. ij. ſed in contrariũ videtur tex. in. c. quanquam. ea. cauſa. & q. ibi & aliud viderint & audiuerint. Et adde huc. d. d. Ro. deci. cxij. vbi dicunt, q in poſſeſſorio iudicio valet teſtimonium de auditu eius, qui poſſedit rem ſpoliatam, de quo agitur. & hoc dicunt in ordine meo nouiſſimo: & vide hic Anto. in autenth. de hære. & falci. §. hinc nobis. in. ij. colla. & ibi vult glo. in verbo & vidiſſe. quæ eſt in. §. ſi verò abſunt. in ea. authen. Et de hac materia vide p Bal. ī. l. cõuẽticulã. in pe. col. de epi. & cle. d. Ant. j. eo. c. cũ cãm el. j. in. ix. col. & in eo. c. xiij. col. ver. per hoc patet quid de. Et adde q licet in facto antiquiſſimo, teſtes de auditu probent, vt hic dicit: tamen ſcriptura antiquiſſima de auditu non probat, ad hoc eſt tex. cum glo. in ver, referre. in. l. j. de offi. quæſto. ff.

¶ Adde, an teſtis de auditu probet Archi. conſi. xlv. & cliij. Alexand. conſilio. lxxxv. & conſi. j. & in aliis ſuis conſiliis.

e ¶ Quando teſtimoniũ de auditu plenè probet: & qñ non: vide hic plenè per do. Ant. in. ñ. co. ver. op. q valeat teſtimonium de auditu: vide tamen quod no. gl. or. in. c. teſtes. §. de his. iij. q. ix. & pulchrè per Bal. poſt gl. & Dy. in. l. ſi arbiter. ff. de proba. & vide gl. in. l. teſtium. C. de teſti. in verſic. præſto fuerit. & adde quod not. do. Anto. in. c. quoties. in fi. s̃. eod. vbi dicit, quòd teſtis de auditu non eſt verus teſtis. & ad hoc alleg. glo. in. l. in ma. §. idem labeo. ff. de aqua plu. arcen. Item ſcias illum textum ſing. in præalleg. §. de his. qui dicit, q quotieſcunq; in ciuilibus teſtis fuit rogatus, valet teſtimonium de auditu. & de hoc articulo vide quod not. do. Ant. in. c. licet ex quadam. in tribus primus primis no. j. eo. & eundem in. ij. colũ. ver. oppono, quod nõ valeat: vbi not. dicit poſt Io. an. q illud q̃d dicitur, quod in cauſa matrimoniali admittitur teſtimoniũ de auditu eſt verum quando agitur de ꝓbanda cõſanguitate: ſecus ſi ageret de probando, vel improbando matrimonio reſpectu alterius impedimẽti, vel defectus: quod eſt verbũ ſingulare, & mirabile. Sed contrarium dicit Spe. in tit. teſte. §. j. ī. cx. colũ. ver. quid ergo ſi iura. Item facit q no. in. c. videtur. qui mat. accu. poſ. per glo. & doc. & per glo. iij. q. v. in ſumma. ver. item conſanguinei. vbi mater admittitur in cauſa matrimoniali pro filio: non ſolùm cum agitur de vinculo cõſanguitatis, ſed etiam de alio impedimento, vel etiam ad probandum contractum. Item quòd regulariter in cauſis quibuslibet non ſit ſufficiẽs teſtimonium de auditu. eſt tex. in. c. licet ex quadam. in princi. ibi, propter communem formam. &c. in cap. tua nos. ibi, quòd quia eſt nimis validum. de conſan. & affi. Et adde, quod ſi teſtis deponat de auditu non ſequitur, q intellexit niſi præſum-

iiij. q. iij. ecce. vel dicendũ: vt no. in cap. ij. de cõfeſ. & c. per inquiſitionẽ. de elec. ita dicunt Hoſt. & Io. an. Sed tu dic latius & formalius:

c aut eñ falſauit qs literas[c] papę: & habet locũ pœna. c. ad falſariorũ. Aut literas alteri⁹ principis inferioris. & ꝓcedit. c. ad audientiã. aut capituli, aut alterius prælati: & ſic ꝓcedit q̃d hîc dicitur: puto tamen, q hoc caſu pœna ſit arbitrari: cum hæc pœna ſuſpẽſionis nõ fuerit ordinariè impoſita: cum non ageretur ad hoc: vnde puto, q ſecundũ qualitatẽ prælati, aut capituli, cuius ſigillũ, vel literę falſantur. & ſecundũ qualitatem negotij, in quo falſitas cõmittitur iudex arbitrabitur pœnã: ar. c. olim. de reſcri. & de offi. dele. cũ olim. ij. vbi imponitur alia pœna, q̃ cõtineatur hîc. & vide bonũ tex. in. c. ſi epus. l. diſtin. vbi falſanti

5 chartã imponit depoſitionis pœna. ¶ † Venio ad gl. & prima colligit teſtimoniũ de au-

d ditu cũ fama plenè non probare.[d] allegat in contrariũ. c. p̃tereà. s̃. eo. &. c. dixit. xxxij. q. j. & ſolũ reſpondet ad. c. dixit. Dic clarius colli

e gẽdo dicta[e] doct. q qñcunq; actus ſubiicitur ſenſui auditus: tũc valet teſtimoniũ de auditu ꝓprio, in. c. ij. de conſue. ſed de auditu alieno ſecus. & ita loquitur hîc. Nã talis nõ eſſet ꝓpriè teſtis: vt no. gl. in. l. in ſumma. §. idẽ Labeo. ff. de aqua plu. arcẽ. Et eſt rõ: qa teſtis debet deponere de eo, q geſtũ eſt, vel dictũ in p̃ſentia ſua. vt in. c. teſtes. iij. q. ix. Ad. c. p̃tereà. dic, q̃d ibi loquit nõ de auditu alieno, ſed de ꝓprio: vt qa audierũt illos cõmiſcẽtes tenui pariete diſtãte. & de intellectu illius cap. dic, vt ibi plenè nota. An autẽ fama cũ teſte idoneo facit plenã ꝓbationẽ: putat hîc Goſ. q fic: alleg. iiij. q. iij. §. item ſæpe. Tu dic, vt latius dixi in. c. veniẽs. s̃. eo. Et generaliter per quẽ ſenſum habet teſtis deponere, dic vt no.

6 in. d. c. ij. de cõſue. & in. c. cũ cãm j. e. ¶ † Op-

f pon. & videtur,[f] q cum pro actore fuiſſent

f ¶ An probanti per vnum teſtem in cauſa criminali ciuiliter intentata, poſſit deferri iuramentum in ſupplementum probationis. Et quòd hic teſtes

non posſit tenet Petr.de Anchara. in.c. mediatores. ver.nota.iĩ. de teſti,libr.vj.&alleg. hanc glo. Sed contrariũ tenet Bart. in.l.in bonæfidei. C.de re.cre.ſed diſtinguo, vt ꝑ Bar. in.l. maritus. ver. vlti. quæro, an in criminali.ff.d̃ quęſtio. Et quod in cauſis criminalibus nõ deferatur iuramentum neceſſarium in ſupplementum probationis eſt communis & vera cõcluſio, quã tenet gloſ. in verbo agatur. & ibi doct. in l.iĩ.in princi.ff.de iureiuran.gloſſ.& Barto.in.d.l. maritus. & gloſſ. in .c. cum ſint partium iura.de reg. iur.in vj. & gloſſ.in.c. fina.in verbo famoſa.& ibi docto. in fra de iureiuran. Specu. in titu. de iua. dela. in princi.verſic.vt autem pleni⁹ inſtruaris. Hoſtiẽ. in ſumma titu.de iureiuran. §. vt ſuper verſic. quid ſi criminaliter.Archid.in.c.ſi quis preſbyter.n̄. q.v.Bart.in.l.fi.ff. de in litem iur. cũ alĩs concordãtĩs. de quibus in.d.c. cum olim. pro intellectu huius decre. cum materia vide Lapũ alle.lj. ¶ Anto. Franc. ¶ An & quando deferatur in ſupplementũ probationis in cauſa criminali, & in alijs etiam cauſis ciuilibus famoſis: vt eſt cauſa furti:vel iniuriarum, quæ ſapiunt naturam criminalium: vide Spe.in tit. de iure iur.in.§.in. verſic. & vt plenius. &vide Bal.& doc.in.l. in bonæfidei. C. de reb.credi. & vide Alex. in.l.iĩ.in prin.eo.tit.vbi dicit, ꝙ regulariter nõ defertur: ſed ſi accuſator eſſet pſona honeſta&factũ ꝓbaſſet pluſquã ſemiplnè poſſet tale iuramentum deferri.de qua materia vide quæ plenè habentur in ca. fi.&ibi pleniſſimè ſcripſi vltra alios de iureiurando.

hîc teſtes ſingulares,debuit ſibi deferri iuramentum in ſupplemẽtum probationis: cũm ad hoc vnus teſtis,vel alia pręſumptio ſufficiatj̃.de iureiu.c.fi.Sol. glo.ij. ꝙ contrarium procedit in cauſa ciuili non autem in criminali etiam ciuiliter mota: vt hîc quod bene no. Hoſti.dicit glo.veram,ſi ageretur ciuiliter ad pecuniæ condẽnationem : & remittit ad.c.fi.Io.An.poſt Abb.dicit idem iudicium eſſe in vtroq; caſu. ſ.ſiue cauſa ſit merè ciuilis, ſiue criminalis. Nam in ciuili deferť iuramentum ei,qui melius creditur veritatem ſcire.ita hîc,cũ nemo alius præſumať melius ſcire,q̃ iſte electus,an cõtraxit cũ vidua:ideò ſibi fuit delatum.inramentum verò purgationis adiungunt propter infamiã. Tu vide de hac quęſtione latius per Bar.in.l.maritus. ff.de quęſti.& in.l.iij.ff.de iureiu.& in.l.eum qui.§.in popularibus.eodẽ titulo. Dicam plenè in.d.c.fi.an & quando[a] in cauſa criminali criminaliter,vel ciuiliter mota, ſit deferẽdũ iuramentũ in ſupplementũ probationis. Gl. in verbo,ſoli.quęrit quare iſti teſtes dicũtur ſoli:cũ non ſit de ſubſtãtia, ꝙ ſint ſociati. & ſatis eſt,ꝙ ſint plures numero.iiij.q.iij.§. vbi numerus.&.c.venerabilisj̃.e.Glo.metu contrarij,vt arbitror exponit ſoli .i. ſingulares. & dic ſingulares: qa nõ erant conteſtes:vt in c.cũ dilectus.de elec.Deponebant enim ſimpliciter ſuper diuerſis factis.Alij intelligunt ꝙ dicuntur ſoli qñ ſine adiectione cauſæ teſtimoniũ ferunt.& pro hoc vide text. bo.cũ glo.iiij.q.iij.c. ſolam.& vtraq; expoſitio eſt bona.¶ †Quęro tex.dicit,ꝙ iſti teſtes erant ſoli,vel tales,ꝙ nõ debuerũt admitti quãdo dicunť tales.Gl.in verbo tales: exponit tales. i.criminoſi:vel malę famæ:pro hoc ſecundũ Inn. qa licet tales nõ repellenť ab excipiẽdo, repellunť tn̄ à teſtimonio etiã ſup exceptiõe qđ no.Alij tn̄ cõtra dicẽtes,ꝙ ſicut admittunť ad excipiendũ,ita ad exceptionẽ ꝓbandã criminoſi admitti debẽt hîc.Aut dicũt iſtos fuiſ repulſos: quia conſpiratores, vel inimici vel ſi aduerſarij ĩ hac cauſa fuerũt. Primũ dictũ tamẽ placet Inn.& eſt verius:dic ergo, ꝙ aut quęritur nunquid criminoſus admittatur ad probandũ exceptionẽ criminis.& dicẽdum, ꝙ ſic:qa non prodeſſet excipere:niſi admitteretur ad probandũ exceptionem: vt in.c. cũ inter.de excep. ſed debet probare per teſtes idoneos nõ viles: qa regulariter teſtes debẽt eſſe idonei.s̃.c.j. Ratio diuerſitatis eſt:qa criminoſus admittiť ad excipiendũ,& nõ ad deponendũ ſup exceptiõe:qa primo caſu ſe defendit:ſed in teſtificãdo ſecus.Nõ eñ debet credi vilib⁹.ij.q.vij.c.non põt.¶ Not.glo.in verbo,ſiue fœminas.& dic de materia, vt dixi in.c.decętero.& ĩ.c.qm̃.s̃.e. &j̃. de accu.c. cũ.p.¶ No.practicã gl.vl.& eã tene,licet aliter ſentit hîc Hoſti.Io.an.ſequiť gl. vt nõ credať teſtibus ſingularib⁹:ſed oportet, ꝙ deponãt de cõſciẽtia capituli ꝑ modũ hîc traditũ. &vide no,in.c.tertio loco.de ꝓbatio.Et no. in fi.glo.inquãtũ dicit,ꝙ iſti puniuntur tanq̃ falſarij.ergo ſola pœna ſuſpenſionis non videtur pœna ordinaria & cõdigna. arg. in.l.j. in fine.ff.de fal. & facit ad ea, quæ .s̃. dixi in textu. ¶ Extra glo.oppo.& videť, ꝙ ex quo teſtimonia hîc fuerunt publicata: vt colligitur ex principio:non debuerunt teſtes iterũ recipi:vt in.c.fraternitatis.s̃ eo.Sol.ſecundũ Inno.hîc fuerunt teſtes recepti ſuper alijs articulis.Nam ſuper irregularitate non fuerũt teſtes recepti.& ad hoc.c.cauſam.s̃.eo. Et de materia dic,vt dixi generaliter in.d.c.fraternitatis.dic vt ibi.

✣ SVMMARIVM. ✣

1 *Delegatus datus ad cauſam inſtruẽdam põt citare ad audiẽdam voluntatem in remiſſione cauſæ.*
2 *An & quando particularis de eccleſia poteſt agere pro iuribus eccleſiæ: & multa ad intellectũ capituli noſtri.*
3 *Agens pro eccleſia ſine mãdato in caſo permiſſo debet concipere libellum nomine eccleſiæ.*
4 *Sententia lata contra particularem perſonam eccleſiæ:parit exceptionem rei iudicatæ,quominus alius admittatur.*
5 *Monachus poteſt agere pro Abbate incarcerato, vt liberetur.*
6 *Decanus & capitulũ,an poſſint agere pro ſingulis beneficiatis in eccleſia.*
7 *Teſtes lit.nõ cõte.poſſunt recipi fauore libertatis.*
8 *Sententiæ appellatione venit diffinitiua.*
9 *Teſtes recipiuntur lite non conteſt.quando procedit per viam inquiſitionis.*
10 *Contradicens alicui contractui celebrando a capitulo:auditur poſteà à ſuperiore ſine appellatione:& litis conteſtatione.*

¶ CAP. XXXIIII.

Vm olim. ¶ In cauſa liberali contra cõtumacem etiã lit. non conteſt. teſtes recipi poſſunt.hoc dicit ſecundũ cõmunem intellectum.& not.lecturã. Prima pars deciſè narrat factum.Secunda ibi:*mandamus.* dat iudices, quibus committit receptionem teſtium: & prouidet quid per eos agendum reo cõtumace. ¶ Caſus literalis.Eccleſia Menen. olim fuit Archiepiſcopalis, quam Archiepiſcopus cantuarien.tenebat pro ſua ſuffraganea. Archidiaconus ipſius eccleſiæ mouet q̃ſtionem ſuper ſtatu,ſeu libertate ipſius cantuarien. eccleſiæ contra Archiepiſcopũ in præſentia domini papæ.vnde cauſam cõmiſit quibuſdam iudicibus, mãdans eiſdem, quatenus niſi Archiepiſcopus Archidiaconum p̃dictum poſſit repellere ab agẽdo,per aliquam exceptionẽ cõuocatis partibus, vel eorum procuratoribus ad locum idoneũ & ſecurũ & lite legitimè cõteſtata teſtes vtriuſque partis recipiant diligenter, quos duxerint producendos. Sed ſi Archiepiſcopus legitimè citatus non comparuerit per ſe, vel per procuratorem idoneum : aut litem noluerit conteſtari nihilominus recipiant teſtes maximè ſenes & valetudinarios: quos Archidiaconus duxerit producendos non obſtante appellatione : & diſpoſitiones eorum ſtudeant ad ſedem Apoſtolicam deſtinare: ſtatuentes partibus terminum peremptorium, quo per ſe, vel idoneos procuratores coram dom.Pa.ſe præſentent ſententiam recepturæ.Bern. ¶ Not.j. quòd in cauſa liberali, ſcilicet cùm agitur de ſtatu eccleſiæ poteſt interuenire procurator ex parte actoris & rei. ¶ No.ij.ꝙ lis eſt conteſtanda,cùm agitur de ſtatu eccleſiæ data præſentia vtriuſq;

✣ SEBA. SAPI.

a ¶ An & quando. Vide Bal.in.l.iudices.C.de iud.in.l.ĩ bonęfidei.C.de rebus credi.in.l. fin. in prĩ. C. ſi minor ſe maio. dixe. Petrus de ancharain ca.mediatores. in verſi.tertio no. de teſt.in.vj. Alex.in conſi.lxvj. incipi. viſo ꝓceſſu.ĩ prima colũ. in primo volumĩe. vbi dixi cõiter teneri, ꝙ in criminalibus non defertur iuramentum in ſupplemẽtum probationis: niſi in cauſa criminali, in qua agitur de pœna pecuniaria:vel in cauſa criminali ciuiliter intentata.

a ¶ Vide hîc do. Anto. in vlt. no. vbi dicit, ꝙ contumax in proceſſu, iteratò eſt citandus ad audiendã ſnĩam. & idem dicit Ray. poſt Ia. de Aret. in l. Statuliberos. §. Stichus annua. ff. de ſta. lib. per illum text, & dicit, ꝙ de hoc no, Spe. in tit. de depoſi. §. viñ. in fi. & Are. & Io. mo. in c. ij. de cõfeſ. eo. li. Et dicit etiã Ray. ſe de hoc dixiſſe in l. de vnoquoq; ff. de reiud. & in l, iudices. C. de iur. Sed tu de hoc vltra illa vide, q̃ latè notaui poſt glo. in d. c. eum qui, de do. & cõtu. ĩ. vj. & vide Bart. in. d. §. Stichus annua. & prædicta intellige niſi citatus fuiſſet a primo ad totã cauſam: vt patet ex his, q̃ no. do. Ant. poſt Inn. in. c. cõſuluit. in vlti. col. de offi. dele. qd̃ qñ ꝓcedat plenè ſcripſi poſt do. Abb. in. c. expoſuit. de dilat. Et vide Bald. in. l. generaliter. §. j. in j. colum, C. de reb. cre. Hoc tamẽ, qd̃ hîc dicitur limita, niſi actus ſecundꝰ eſſet connexus ei, ad quem primò citatus fuit contumax: qa etiam ad illũ actũ non eſt citãdus. text. eſt no. in. c. fin. & ibi glo. Et ibi apertiſſimè Do, circa princip. & in fin. de cõceſ. præben. lib. vj.

partis. ¶ Not. iij. ꝙ teſtes de neceſſitate non ſunt deducẽdi de longinquo ad p̃ſentiam iudicis, ſed poſſunt recipi in eorũ loco, de quo vide: qd̃ dicam in. c. cum cauſam j. eo. ¶ Not. Archiepiſcopũ poſſe litigare p̃ſonaliter. & ſic nõ arctatur conſtituere procuratorẽ: Ad idẽ in. c. fi. de iura. calũ. vide quod leg. & not. in. c. fi. v. q. iij. ¶ No. ꝙ ad ſententiam[a] ſcilicet audiendã citantur partes peremptoriè: non ergo ſufficit vna citatio: ſecus in cauſis ſummariis. vide text. cum gl. in cle. ſæpe. de verb. ſig. in ver. perem. & qd̃ no. in. c. conſuluit. de off. deleg. ¶ † No. ꝙ delegatus datus ad cãm inſtruendã poteſt citare ad ſnĩam audiẽdam in remiſſione cauſæ. Sed hoc fuit expreſſè dictum. Quid autẽ ſi papa nil dixiſſet, vide Inn. in. c. fi. de accu. vbi videtur cõcludere, quod idem. ¶ Gl. j, ponit caſum literalem: vt in ea patet. Hoſti. ponit alio modo, & fic: Vacante eccleſia Menẽ. Archriepiſcopus cantuariẽ. volebat concedere beneficia vacantia ſpectãtia ad collationem epi Menen. & p̃ſentatos inſtituere: & cuſtodiam vacantium eccleſiarũ habere, ſicut in illis partibus mos eſt: fortè vult dicere, ꝙ Archiepiſcopus habet omnia ſupradicta iura in diœceſib⁹ ſuffraganeorum ſuorũ ſede vacante. Archidiaconus Menen. ſe oppoſuit dicẽs, ꝙ nec illa eccleſia ſibi ſubeſſe debeat: imo erat ſedes Archiepiſcopalis: & præerat omnibus eccleſiis galliæ iure metropolitico. Item quod prædicta eccleſia ſemper fuerit libera à prædicta ſeruitute: & ꝙ ipſe archidiaconus hoc iure fuerat vſus ab antiquo ipſa vacante ſede: quare non ad archiepiſcopum, ſed ad ipſum ſpectabãt prędicta. Et per hunc modum legendi dic iſtam decretalẽ planam. Item ſecundum eum põt eſſe, ꝙ Archidiaconus aſſerebat, ꝙ vacante eccleſia Menen. ſpectabat ad ipſum cuſtodia epiſcopatus, & eccleſiarũ ſuarum: & ꝙ habeat iuriſdictionẽ epiſcopalem in omnibus exercere, in quorum poſſeſſione ſe fore dicebat. ſed Archiepiſcopus aſſerebat contrariũ dicens hęc omnia ad ſe, non ad archidiaconũ pertinere: & poſſeſſionẽ illorum habere: & ſic erat vterq; quaſi reus & actor: & quaſi vti poſſidetis adinuicẽ intantẽtes: de quibus mã dauit papa in forma inquiſitiõis procedi. & dicit ſecundũ hoc planã Decretalẽ &c. quare ſic dicit Hoſt. videbiť ſtatim in primo cõtrario. ¶ † Oppo. & videtur, ꝙ iſte Archidiaconus nõ debuerit admitti ad agendũ pro iuribus eccleſię ſine mãdato epi & capituli: vt in c. j. de procu. ¶ Gl. ij. ſoluit fatendo cõtrariũ ꝙ fortè hãc exceptionẽ reſeruat hîc papa cõtra archidiaconum. ſed hoc nõ placet glo. dicẽs, ꝙ iſtud eſt ſpeciale: cum particularis de eccleſia proſequitur iniuriã eccleſiæ: ne trahatur ad peiorẽ ſtatum &c. vt in glo. alleg. in cõtrarium. l. ſi quis hac leg. §. quoties. ff. qui & à quibus ma. li. non fi. vbi verò agit vnus ex patronis, vt libertus ingratus reuocet in ſeruitutẽ ſine mandato aliorum. gl. non ſoluit. Sed ſolutio eſt: quia hîc agitur de libertate: ibi de ſeruitute. Item cauſa ibi eſt cõmunis, vt ſingulis: hîc, vt collegio. & ideò concludit hæc gl. ꝙ defectus mandati nõ poterit hîc opponi contra Archidiaconum: ſed de alia exceptione debet tex. intelligi. Aduerte latius & clarius colligendo dicta Inn. & aliorũ dico, ꝙ iſte tex. põt intelligi dupliciter, ſcilicet ꝙ iſta eccleſia Menen. vacabat. Secundò, ꝙ iſte epus viuebat: ſecundũ primum intellectum oportet intelligere ſecundũ lect. Hoſt. de qua. s. ꝙ Archidiaconus agebat hîc principaliter pro ſuo intereſſe proprio: quare dicebat hæc iura pertinere ad eum ſede vacante: & ius eccleſiæ deducebat in quandã conſequẽtiam. & fic nõ ob. defectus mãdati eccleſiæ: cum nõ ageret principaliter pro eius iuribus. Nec obſtat vacatio eccleſiæ ratione p̃dicta: quia non deducebat iura eccleſiæ in iudicium, ſed propria ipſius archidiaconatus. Si autẽ voluiſſet archidiaconus agere pro eccleſia, non fuiſſet admiſſus ſecundum omnes, ſaltẽ illa ratione: quia vacabat eccleſia: vt in. c. primo. ne ſe de vacan. Item, quia illo tẽpore non põt dici prælatus negligens: ar. c. quia diuerſitatem. de conceſ. p̃ben. neq; ex dilatione immineret eccleſiæ periculum: cũ ſede vacante nõ currat p̃ſcriptio: vt in c. j. & in. c. de quarta. de præſcri. niſi fortè velles dicere, ꝙ papa ex officio volens occurrere præiudicio, ſaltem facto ipſius eccleſiæ Menen. ne interim ſede vacante Archiepiſcopus exerceret illa iura, voluit committere negotium per viam inquiſitionis, confidẽs de ſolertia Archidiaconi, qui fuerat actor in deferendo negotiũ ad papam. ſicut enim prælato non valente ex aliqua cauſa agere, papa prouidet eccleſiæ ex officio: vt in. c. cum veniſſent. in fi. inſti. ita potuit eccleſia vacante: cum paria ſint inutilem prælatum & nullum habere: vt in capitul. ij. de tranſlatione epiſcopi. & ſic limita dicta docto. hîc. facit ad hunc intellectum quod j. dicam. Si autem vis intelligere, quòd hîc epiſcopus viuebat ſecundum aliũ intellectum: & tunc poteſt text. habere triplicem intellectum. primus eſt ille Hoſtien. ꝙ Archidiaconus agebat hîc pro iuribus proprij, licet in conſequentiam allegaret iura eccleſiæ dicendo eam eſſe liberam: & ſilet contrarium. Poteſt enim agere pro iuribus ſuæ dignitatis ſine mandato epiſcopi & capituli. argumen. in. d. c cum veniſſent. & in. c. literæ. de dilatio. cum ſi. Iſte intellectus licet planus ſit, non tamẽ multùm congruit literæ, quæ dicit, quòd erat contentio ſuper ſtatu eccleſiæ Menen. & ſic ſtatus eccleſiæ principaliter deducebatur in iudicium. Secundò poteſt intelligi, quòd principalis quæſtio erat de ſtatu eccleſiæ: vt litera ſonat. Et intelligit gloſſa. j. quæ ponit ſatis apertum caſum ad text. Et tunc dic, quòd papa ex officio commiſit inquiſitionem. vnde Archidiaconus non agebat hîc, tanquam actor, ſed proſequebatur inquiſitionem commiſſam per papam. & hanc lectu. ſentit Innocẽ. & pro hoc facit ſecundum eum, quòd fertur hæc ſententia lite non conteſtat. vt colligitur hîc ex text. Non obſtat, ſi dicatur hoc non cõuenire literæ, quæ dicit Archidiaconum poſſe ex cauſa legitima repelli ab agendo: & ſic præſupponit, quod erat actor. ¶ Item hîc requiritur lit. conteſta. ſaltem data partium præſentia. ergo non procedebatur per viam inquiſitionis: cum tunc non ſit, cum quo lis conteſtetur. s. vt lit. non conteſta. cap. quoniam. §. ſunt & alij. Item Archidiaconus conſtituit procuratorem, quod non eſſet, ſi procederetur ex iudicis officio. Nam vt eleganter dicit Innocen. non repugnat iuri, vt promotor inquiſitionis poſſit repelli ab inquiſitione. in cap. cum dilectus. de accuſa. neq;, quòd conſtituit procuratorem, & quod cum eo lit. conſtat. fiat, maximè ſi agitur de iure alicui dando, vel creſcendo: ſecus vbi ageretur de crimine. Item ſecus vbi papa ex officio ſuo procedit. intellige ſemper ſine promotore inquiſitionis. quod bene notabis. Iſte tamen intellectus licet ſit verus in ſe, non tamen iudicio meo congruit huic literæ, quæ dicit archidiaconum propoſuiſſe quęſtionem ſuper ſtatu illius eccleſiæ. Item hîc repellitur ab agendo, non tamen ab inquiſitione promouenda: & nullum verbum eſt in textu ſapiens inquiſitionem. &c. Ideò datur tertius intellectus & notabilior, quòd Archidiaconus directa via agebat hîc contra Archiepiſcopum ſuper ſtatu eccleſiæ, & admitti debet etiam ſine mandato ſecundum Innocen. quia epiſcopus[b] erat negligens. Et hanc poteſtatem agendi habet quilibet particularis de eccleſia, etiam contradicentibus epiſcopo & aliis. xxij. quęſtio. ij. cap. non liceat.[c] de reb. eccleſia. non alienã. ſi quis presbyterorum

[a] SEBA. SAPI.

b ¶ Quia epiſcopus, Vide Bar. in. l. nec quicquam. §. fi. ff. de offi. ꝓcon. & lega. vbi ad hoc allegat bonũ tex. in. §. ſinaũt. in anthent. de eccleſiaſti. titu. quẽ adducit Are ti. hic. & reputatur ſing. per Roman. in authẽ. ſimiliter. charta. iiñ. le. ñ. colũ. C. ad. l. falci. & in. l. ſi cum dotẽ. §. ſinautem. colũ. vj. ff. ſoluto matri. vide And. Sic. ĩ cõſi. viij. colũ. viñ in. j. volu. & in cõſi. xñ. column. xviij. in eod, volu.

c ¶ Vide ibi Archi. vbi repetit q̃dam ex dictis Innoc. & hîc etiam dicit, ꝙ talis agens non ſatisfabit pro eccleſia, quia quaſi populare iudicium eſt. & dicit fuiſſe obtẽtum in curia,

ꝙ agens hoc modo poterit conſtituere procuratorem ante lit. cõte. Et adde, ꝙ iſtud idem qđ dicit do. Anto repetit ipſe idem in.c.edoceri in.ij.col.,de reſcri. & vide do. Anto. ibi in vlti.col. vbi dicit, ꝙ canonic⁹ eccleſiæ cui pmittitur agere pro re bus eccleſiæ alienatis, põt ad hoc cõſtituere procuratorem,etiã ante li.cõte. & ita dicit tenere Pau.in cle. j.de reſcri. & alle. Spe.in ti.de ꝓcu. §.j.ver.nunqd canonicus. & idẽ dicit Inno. poſt do. Abba. in .d. cle.j. poſt.vñ.col. dicentem hoc eſſe mirabile dictum.

¶ Adde ꝙ nõ ſolũ canonici illius eccleſię cui⁹ erant bona malè alienata poſſunt agere pro rebus malè alienatis, ſed etiam canonici ſuperioris eccleſię cui illa eccleſia, cuius bona ſunt alienata, eſt ſubiecta, Ita dicit Imo. poſt Pau. & do. Anto. in.d. cle.j.in.vñ. col.de reſcri. qđ dicit eſſe ſatis no.Item vide Bald.poſt glo. in.l. iubemus.ñ.§. ſane.C.de ſac. ſan. eccleſi.in.j.col. de hoc etiã vide per Innoc. poſt Petr. de Ancha.in.c.q̃ſi uit.ver.vl.do. Pe. colligit de his quę fiunt à maio. par. capitu.

Anto.Franciſ.

¶ De huiuſmodi cautiõe per quem pręſtetur,&an debeat præſtari per agentẽ noïe eccleſiæ: vel per canonicũ agentẽ noïe eccleſię.&quid debeat hęc cautio cõtinere,&an ſit prę ſtanda à Prælato agente ſine cõſenſu capituli: vide ꝑ Spe. in titu.de accu.ĩ.§.ñ.ĩ ver.ſed pone aliquis. vbi dicit, ꝙ canonic⁹ illam non præſtat agens pro eccleſia & eundem Spec. in titu. de latiſ. in §.expedito. ĩ ver. terorũ.Nec erit iſte procurator ſecũdũ Inn. ſed procurãs,ſicut ſi pater ageret pro filio. conuincit aũt negligentia epiſcopi hoc ipſo, ꝙ nõ proſequit ius eccleſiæ ſiue ſecũdũ Inn. vel præmittet de hoc ſummaria cognitio ſecũdũ eũ:vel ſecũdũ Hoſti.quia ter monitus ab archidiacono ipſum ius eccleſię proſequi non curat.dicit tamẽ in alia glo. ꝙ quicquid dicatur in hoc caſu,& ſimilibus, tutum eſſe: vt hoc ſignificetur capitulo antè,q̃ Archidiaconus,vel alius admittatur,ne poſteà veniẽs & allegans ignorantiam, vel prævaricationẽ litẽ ſuſcitare poſsit:& quia magis idoneus in talibus eligẽdus eſt.& qa nec Epiſcopus ſuper talibus ſine cauſa litigat.quidã tamẽ vt hîc refert Innocentius hunc intellectũ non admittunt negãtes particularẽ de eccleſia poſſe agere pro ipſius iuribus ſine mãdato,etiã alijs negligẽtibus.Et dicũt,ꝙ iura ſuperius allegata loquũtur in reuocatione malè alienatorũ tantũ,vbi eſt ſpeciale:& ex ſpeciali cauſa illud conceſſum eſt ſingulis clericis contra ius commune.Capitula verò quę habentur.ij.q.vij.c.quapropter. & ſequẽtia, licet non reſtringantur ad reuocationẽ malè alienatorũ:nõ tamẽ dant clericis ſingularib⁹ facultatẽ agendi,ſed renũtiandi exceſſus Prę latorum.Et ad iſtud cap.dicũt intelligendũ, quòd Papa commiſit inquiſitionem ad inſtantiã Archidiaconi:cùm multa audiuiſſet de ſtatu eccleſiæ.Et ſic nõ firmãdo pedes trã ſit hîc Innocẽ.ſed allego ipſum in alio loco, vbi apertè firmat pedes,tenendo hãc lectu. & videt quaſi tex.ſcilicet in.c.dilecti.de maio.& obe.loquitur tamen ibi de capitulo.& dicit notãdũ & ex illo tex.capitulũ proſequi iura epiſcopatus, qñ Epiſcopus in præiudiciũ aliquid facit.Et idẽ intelligẽdũ ſecũdum eũ,ſi ſit negligẽs.ar.xij.quæſti.ij.nõ liceat.& dicit ibi not.dignũ.ꝙ capitulũ nõ ſolũ appellat pro iuribus epiſcopatus:ſed etiã ſuper eis cauſam ꝓſequitur.Et hac eadẽ ratione, quia ſpiritualia & dignitates eccleſiæ ſunt cõmunia & cõmuniter tenent ab Epiſcopo & capitulo:licet Epiſcop⁹ ſic caput j. de verb.ſign. cũ clerici.& q̃q̃ loquat in capitulo:eadẽ rõne puto idẽ in particularibus negligente etiam capitulo.Sicut em capitulum agit negligẽte etiã Epõ:vt ibi:ita & capitulo negligẽte agit particularis cũ iura capituli deuoluantur ad vnũ alijs negligẽtibus.arg.not.in.c.cũ nobis. &.c.quia ꝓpter.de electio.& de his,quæ fiũt à maio.parte.capi.c.j.Itẽ ius publicũ cõſiſtit in ſacris.j.diſt.c.ius publicũ.Tene ergo hanc lectu.quæ eſt valde not.& eã ſequit do.Ant. hîc & do.Car.& vide Lapũ allegat.lij.vbi firmat,ꝙ qñ ab eccleſia fuit res ablata,põt de ea agi,ſicut de re malè alienata:& quia ſatis põt dici malè alienata. ad hoc qđ Innocen .in.c. Epiſcopi.de reb.eccle.non alie.& in Spec.in ti.de reſcrip.præſen.§.ratiõe formæ.ver .itẽ, quòd in reſcripto.Itẽ ex prædictis collige, ꝙ vbi prelatus & capitulũ nõ ſunt negligẽtes, nõ admittitur particularis de eccleſia ad agẽdũ ſine mãdato: ſecus ad defendendum . De quo tñ dic,vt no.per glo.& doc.in. c.j.de ꝓcu.Quod intelligo,niſi intelligatur de re malè alienata.tunc enim non exigerem negligẽtiam Prælati & capituli:cũ indiſtinctè detur in iſtis poteſtas agẽdi:vt.d.c.ſi quis presbyterorũ.& c.non liceat.fateor tamẽ,ꝙ ſi cõcurrent ad agendum ,præfertur Prelatus tanq̃ dignior & idoneior,& cuius magis ſpecialiter intereſt. arg.ff.de accuſa.l.ſi plures. & c. edoceri.de reſcrip.Ex prædictis potes colligere,an & quãdo particularis de eccleſia admittatur ad agendum pro eccleſia . & habes claros intellectus hui⁹ capituli,qui per alios inuoluunt. ¶ † Sed nũc quęritur, [a]an in caſibus,in quibus admittitur particularis de eccleſia ſine mãdato debeat libellũ cõficere nomine proprio, [b]an eccleſię .Innocẽ . videtur hîc variare:in vno loco dicit,ꝙ aget nomine proprio,& non eccleſię,ſicut in populari actione:ſed loquitur ſpecificè,qñ agitur pro re malè alienata:ſed poſt principiũ loquens generaliter alijs negligẽtibus dicit,ꝙ libellus cõcipietur nomine eccleſiæ :& conſequetur reſtitutionem nomine eccleſiæ:vel aliter iudicabitur pro eccleſia ſecundum petitionẽ. & hæc opi.videtur tutior: vt qualitercunq̃ agat pro iuribus eccleſię agat ipſius nomine. quod tenet Lap.in.d.allegatione.Ex quo em authoritate iuris agit pro eccleſia, debet agere nomine illius.ſuccedit em loco totius eccleſiæ:ergo eodem iure cenſebitur.arg. c.litere.& qđ ibi no.de dila.& pro hoc vide Spec. in titu.de procu.§.ij.verſi.quid ſi.& quod ibi not.in addi.& not.Inno. in.c.ex literis.de ꝓba. ¶ † Sed nunquid ſententia lata [c]cõtra particularẽ de eccleſia p̃iudicet eccleſię vt ſic de cętero alius non admittatur obſtante exceptione rei iudi.dicit Inn.ꝙ ſic,ſicut cõtingit in accuſationibus popularibus . l.eũ qui.§. in popularibus.ff.de iureiu.vide gloſſ.in.c.cum dilectus.de elect. niſi primus fuiſſet prevaricatus.de quo vide quod plenè no.in.c.de his. j.de accuſa.nec ſecundum doct .tenetur iſte particularis ſatisfdare,vel defendere eccleſiã, ſi reconueniatur cũ hoc ei cõcedatur à iure. aliâs huius timore ſępe traherẽt ab agendo. argu.ff.de iud.l.ij.§.ſed & ſi.& tenet Guli.in Spe.de reconuen.§.ij.verſ.qd ſi canonicus.qđ hoc caſu poteſt ipſe particularis de eccleſia conſtituere procuratorem,etiam ante lit.cõteſt. ¶ † Ad prædicta vide qđ ponũt Do .de Ro.deci.cccxxxv.vbi dicunt monachũ poſſe agere pro Abbate capto & incarcerato:vt liberetur à carceribus & reſtituatur regimini Abbatię.Cùm em agat pro electiõe Abba. de conſue.cum dilectus.de reſcrip.cum dilecta.fortius poterit agere pro iam confirmato & inſtituto. Item cùm agat pro re malè alienata:vt.s̃.dictum eſt:fortius aget pro alienatione perſonę.argu.xij.q.j.c. præcipimus. facit.c.ex parte.de accuſa. & habebit expẽſas à monaſterio.de quo dicẽdũ,vt no.in.d.c.ex parte.&.c.olim.eo.tit. ¶ † Nunquid aũt Decanus & capitulũ poſſunt agere pro ſingulis beneficiatis ĩ eccleſia.Do.de ro.deciſio.ccccvj ꝙ nõ:quia hoc prelato ſoli eſt permiſſum. de reſcrip.clementi.j.& de iu. cum deputati. domi.Ant.putat hoc verum inquantum tangeretur dũtaxat pręiudicium beneficiati: vt puta,quia diſputatur de titulo,vel obuentionibus ſpiritualibus:ſecus ſi tangeretur pręiudicium eccleſię: vt quia ageretur de poſſeſſionibus prębendarum.tunc enim negligen-

hæc autem cautio & in titu.de ꝓcu. in.§.vt aũt.inver. & not.& eundem in eo.§.& auẽ. vbi ponit qd de Prælato agente. & vide eundẽ in tit.de acto. verſi.ſed pone. & vide q̃ habẽtur in.l. põponi⁹ in.§.rati.ff.de procu.vbi habetur ꝙ talis cautio nõ poteſt exigi à procuratore poſt litem cõteſt.qui incipit iam merita pertractare.de quo vide etiã per Bart.in.l. ij.in fin.C.de con. eiuſ.litis.

SEBA.SAPI.

¶ Quærit. Vide Io.de Imol.in cle. j.col.vij. de reſcri. & vide no.ꝑ Feli. in.c.ĩ.in glo.j.de ꝓba.& in.c. edoceri.ſ.de reſcript.

¶ Vide Archi. in c. nõ liceat Papæ. xñ.qõ.ñ.vbi dicit ꝙ agit ſuo ꝓprio nomine, & nõ nomine eccleſiæ.

¶ Et vide Archi. in.d.c.non liceat. xñ.qõ.ñ.vbi tenet ꝙ ſic: ſi eccleſia nequeunt eum agere. & ꝙ præiudicet: tenet Imol. ĩ cle.j. in.ñ.col. de reſcri.

¶ Probatur in .c. in venditionibus. circa prin.ꝑ illum tex.xvij.qõ.iiij.& in.c. cũ veniſſent. de inſti.&.c. nõ liceat.xij.qõ.ij.Sed dic, ꝙ tunc debebit habere expenſas à monaſterio.

a ¶ Sed in contrarium vide glo.in ver,fnīas.in cle.j.de re iudic.& quod ibi not.de abbate & quod ibi apostillaui.& vide quod de hoc latè notaui in meis recollectis in rubri.de re iudica.

b ¶ Quando agit causa libertatis testes possunt recipi lit. non contesta.& procedi ad diffinitiuam sententiam.Sed tu dicas,q idem est in quacunq causa status:vt dicit Bal.in.l.j. in fi. C.de testa.Et adde gl.i.c.Christianis, xj.qō.j.

c ¶ Quando agitur condictione ex.l. diffamari.C. de inge.ma. testes possunt recipi lit.non contesta. Et de intellectu huius.l. diffamari. vide quod plenè no.in.c. cum fam.cl.nī.j. qui fi. sint legi. & vide Petr. de ancha. in c.frequens. in pe. col.de resti.spo.li. vj.vbi post Io.an, dicit, q scholaris volens repatriare 7 pōt instare apud iudicem, vt præfigat terminum creditori differenti agere donec velit ascēdere equū: vt impediat discessum, post quem terminum non audietur. & hoc per l. diffamari.C. de inge.ma. & cum eodē concor.Spe. in tit. de actore,§. j.in fi.& glo.in.l.j. C.vt nemo inuitus agere, vel accusare. & glo. magna in fin.in .d.l. diffamari. Itē adde huc,quòd quā do agitur condi. ex.l.diffamari.debet agi coram illo iudice, coram quo ageret diffamāte agēte:vt no. d.Ant.i.c. quinta pallis. in .xl. colū. 8 ver.venio ad quartum.de iureiuran. a Item quando intentetur cōdictio ex.l.diffamari. vide oīno per Bald. in sua margarita. Innoc.in ver.silen b tium.in.j.qō.Item quando statuitur terminus ad agendum diffamanti secundum formam l. diffamari. & secundum formam glosſ.in.d.l.j.C.vt nemo inuitus.

¶ An actor, seu diffamans audiri debeat agēdo post terminū, si in pfixiōe termini fuit c ei simpliciter pfix tibus canonico & plato, deberet audiri quilibet etiam vicinus de ecclesia:quia quod deperit præbendæ,deperit ecclesiæ. Vnde si loquimur de præbenda & beneficijs ecclesiæ cathedralis,procedat hoc dictum do.Anto. nec puto do.de Rot. sensisse oppositum. Et pro hoc dictum Innoc.in præl.c. dilecti.de maiori.& obe. quod.s. recitaui. Si verò loquimur de præbenda vel beneficijs ecclesiæ inferioris:tunc est dubiū per not. in .c.fi. de succes.ab intest.nec de istis videt sentire do. Anto.ex ratione sui. Sed nihilominus puto q prelato & rectore negligentibus poterit capitulum agere.arg.opti.d.c.cum clerici.de ver.signi.& per rationem Inn.in.d.c.dilecti. Et posset dici,q capitulo etiam negligente, poterit agere etiam particularis de ecclesia, puta canonicus:quia succedit negligēte Prelato & capitulo:vt.s.dixi.& hoc no.¶ †Oppo.& aliter contra literam.cùm enim lit.nō contest.testes recipi non possunt,nec diffinitiua sententia ferri.s.vt lit.nō contest.per totum malè fecit papa mandando contrarium & citando ad sententiam audiendam. Solu. glo.fi.ponēdo principaliter duos intellectus. primò, vt dictio maximè posita in text. stet pro tantùm:& tunc est sensus,q senes & valetudinarij testes dūtaxat recipiuntur,maximè iuxta formam.c. quoniam frequenter.in prin.eo.ti.Non ob.quod dicit de sententia:qa debet intelligi de sententia interlocutoria, scilicet missionis in possessionem. Item potest intelligi litera de alijs testibus,sed nō super principali: sed ad effectum perueniendi ad missionem. Iste intellectus nō placet Tancre.nec finaliter videtur placere gl. licet multum titubet tūc quia de natura huius dictionis maximè,est vt ponat idem in alio casu:vt d.c.quoniam.§.j.in versi.maximè.Item in antiqua cōpilatione non erat verbū maximè, sed simpliciter mandabatur testes recipi:nec ad faciēdam missionem solent testes recipi: nec est verisimile, q papa reseruauerit sibi sententiam interlocutoriā. ¶ †Item hîc simpliciter citatur pars ad snīam audiēdam: sed appellatione[a] sententię intelligitur de diffinitiua.Ex his colligitur,q omnes testes indifferenter hîc recipiuntur & sententia diffinitiua fertur.Ad contrariū verò dicit ponēdo secūdū intellectum,q hîc ponitur casus specialis fauore[b] libertatis. & hæc lec. notabilis est,& communiter tenetur:quam ponit hîc Tan.placet Gof.& Hosti.& sentit Inno. Et hoc inducit periculum animarum, secundū Hostien.facit.c.quoniam.§.porro.& se.vt li, non contesta. & cle. dispendiosam. de iudi. ¶ Tertiam lec.ponit Inno.secundū quosdā, q hîc archiepiscopus diffamabat ecclesiam, seu ipsius statum,dicendo illam sibi subiectā ideò præfigitur hic terminus,intra quē probet ius suum:alioquin diffinitiuè ei præcipietur,ne vlterius inquietet ecclesiam.C. de inge.ma.l.diffamari[c].¶ Not.hunc intellectū & dicitur ferri diffinitiua inquantum præcipitur,ne vlterius inquietet. & de hac sententia & eius effectu vide per Barto.in.l. Titia. ff.de accu.non tamen placet Innocen.quo ad tex.quia Archiepiscopus hîc possidebat:quare non est verisimile,quòd diffamauerit ecclesiam. ¶ †Vnde ponit quartam lecturam 9 quòd hîc fuit processum per viam inquisitionis:vt.s.dixi.& ex hac lec.notabis semper quòd quoties proceditur per viam inquisitionis interueniente actore & procuratore inquisitionis fit cum eo lit.contest.si est prę sens.sic intellige.c.cùm.I.&.A.de re iudic.& c. cum dilectis. de pur.ca. Si autem pars est contumax proceditur non obst.defectu contestationis ad receptionem testium & ad diffinitiuam sentētiam. ¶ Et vide quod dicam in.c.cum clamorī.eod.hæc tamen lect. mihi non multum placet per supradicta:est tamē 10 vera in se,& notabilis.¶ †Et ponit Innocen. hîc alium casum notabilem,in quo procedi potest lit. non contesta. dicit enim, quòd si aliquis de capitulo contradicit alicui contra ctui celebrando per ecclesiam audietur post modum agens ad illius retractationem corā superiore sine contest. & sine appellatione. arg.hîc:& i.c.j.de his,quę fi.à maio.par. cap. quod bene notabis.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia de futuro cum carnali copula inducunt matrimonium.*
2 *Testes restringentes ad certum tempus & locum reprobātur probata absentia a loco & tēpore.*
3 *Testes debent deponere de tempore & loco:quando hæc sunt necessaria ad concludendum intentum articulantis.*
4 *An & quando allegans turpitudinē suam debeat audiri.*
5 *Publicatis attestationibus,an & quādo testes sint recipiendi.*
6 *Protestatio iuri contraria non valet.*
7 *Ad corroborationem priorum attestationum potest actor post publicationem processus testes producere.*

¶ CAP. XXXV.

IX tenore. ¶ Publicatis attestationibus falsitas priorum testium potest indirectè probari. sic cōmuniter summatur. Sed hæc summatio non continetvsquequaq veritatem:vt ex infra dicendis apparebit. & ideò summo sic. Publicatis attestationibus admittitur aduersarius ad probandum contrariū,si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit. & est casus singularis secundū quem parum refert an velit probari contrarium directè, vel indirectè:vt infra patebit.Communis diuisio. secūda ibi:*nos.* ¶ Casus literalis.Inter.R.militē &.M.mulierem causa matrimonij coram quibusdam iudicib⁹ delegatis vertebat,corā quib⁹ mulier ꝓponebat,q dictus miles corporaliter

terminus sine obiectione clausulę, q vltra terminum non aget.Ange.in l.quādiu.la.iij.ff.de acquir.hære,dicit,q debebit audiri post terminum; nim in præfixione termini iudex tulisset interlocutoriam, quòd si intra terminum non egerit,ex tunc pronuntiet eum vlterius nō audiēn.Et ad hoc alleg.Innocent.in.c.lator.qui filij sint legi.sed contrarium videtur tenere Inno.in.c.cū in tua. q ma. accu. poss.de quo vide per Imol. in.d.l. quādiu.la.iij.in an tepe.colum.Item pro intellectu huius.l. diffamari.vide qd no.do.Ant. in.c. conquerente in.v. &.vj.col. de offi.ord. & do. de Ro.in antiquis de cisi.cccxvij.& Barto. in.l. Titia.circa.ff.de ac.& Ang. in.l.si ea.qui accu. non pos. & vide Hostiē.in summa. de lib.obla.§.vtrū possit.ver.contra credo.& Bal.in.d. l.j.C. vt nemo inuitus agere &c. & vide Bal.in aut.ad hoc.in prin. peñ. col.ver.q̄ro,nūqd si ego diffamo.C. de vsu. vbi ponit pulchrā quæstionē, quā volui practicare, non sunt multi menses. Itē adde,q reus intentando condictionē ex le.diffamari potest cōpellere aduersariū etiam excōicatū agere. ita firmat do.An. in .c. exceptionē. in.iiij.co. de exce. & vide quod ibi leg.& no.

Anto. Fransc.

¶ De hmōi remedio.l.diffamari.de quo hîc, & de modo & forma illud intentandi, v de per Specu. in tit. de natis ex libe. ven.in ver.ī seruo. & in ver.quarti dicūt.& quid sit diffamatio ī ꝓposita materia, vide Bal. in .l. diffamari. in prī.hîc alle.vbi dicit,q diffamare aliquē est in vulgo prędicare, vl corā iudice dicere etiā nō in figura iudicij.Et dicitur quis aliquē diffamasse, qñ ꝓtulit aliqua verba cōtra aliquē etiā q̄ non tēderēt ad iniuriā, sed ad damnū: puta q ꝑ sset debitor suus. & quòd talē fundum, vel talē rem

posſidet,quam dicit ad ſe ſpectare:tunc poteſt adiri iudex & intẽtari re medium dictæ.l.diffamari.quo mediãte,quãuis aliâs quis inuitus agere non compellatur:vt in titu.C.vt nemo inuitus age.vel accuſa.coga.tamẽ hoc caſu compellitur agere,per.d.l.diffamari.& habetur per Barto.in.l. ſi ſic.in fin.in ver.quæro vides.ff.de leg.j.Et an talis terminus ad agendũ poſsit præfigi à iudice, & quomodo debeat præfigi,vide Spe.in ti. de dilatio.in.§.j.

¶Adde qñ quis compellatur agere Federi.conſilio cliij.Ro.conſi.liij. Old. cõſ.lxxxiij.

✠SEBA.SAPI.

¶L.diffamari. Multa ad intelle. ctũ illius .l. diffamari. cumulat.d. Geor.Nattam.in cle.ſæpe.ĩ prĩ.col. xlij.cum plurib⁹ ſequẽtibus de verbo.ſignifi. & vide Alex. limitantem in cõſil.xcv. circa finem.in.§.vol.

a ¶Quia teſtes debẽt neceſſariò cõcludere. &c. & iõ oppo.contra tex. ꝙ in caſu hui⁹ decre. teſtes non videbantur admittendi eo, quia dicebant ipſam nõ potuiſſe cõtrahere matrimonium: quia ſemper fuerat in Eboracenſi prouĩcia commoratus. Nam iſti teſtes non cõcludebant. bene em̃ poterat contraxiſſe per procuratorẽ ar.c.fi. de proc.in vj. Iſtud eſt fortè contrariũ,nec credo aliter poſſe ſolui, niſi dicatur ꝙ teſtes à marito inducti dicebant eũ perſonaliter cõtraxiſſe. Op.ſecũdò ꝙ iſti teſtes deponẽtes pro muliere in dicta probatione eſſent falſarĩ. Nam dicebãt ſemper ſe vidiſſe maritum, qđ erat impoſsibile: cũ aliquãdo neceſſe fuerit eos dormire. Sol.verbũ ſemper prolatũ à teſte, intelligitur .i. horis cõpetentibus : vt dicit Spec. in tit. de teſte,§.poſtquã verſ.qđ ſi plures. pro quo facit gl. in.c. ſac. ſan.xxĩj. diſt.& in.c. nunq̃. de cõſe.diſtĩ.v. Et quod pulcherrimè ſcribit.d.Ant. in.c. Rex pacific⁹.

1 poraliter præſtitit iuramentũ, ꝙ ipſam duceret in vxorẽ,& poſtmodum carnaliter cognouit eãdẽ,& traduxit in domũ:miles verò inficiebaꝛ omnino adijciẽs, ꝙ & ſi hæc vera eſſent:eã tamẽ de iure nõ poterat habere in vxorem eò,ꝙ aliã tunc viuentem duxerat in vxorẽ.Ad probandã ſuam intentionem pars vtraq; teſtes ꝓduxit : teſtibus publicatis per teſtes militis videbatur eſſe probatũ, ꝙ ipſe ante feſtum purificationis beatę Mariæ virginis.B.mulierẽ acceperit in vxorẽ.Et teſtes mulieris dicerẽt, qđ in ſeptimana paſcali ſequẽte feſtũ prędictũ de ea ducenda corpora liter p̃ſtitit iuramentũ. dictus miles petebat ab impetitiõe ipſius mulieris abſolui. Ex parte mulieris fuit replicatũ, ꝙ eo tempore, & etiã ante,quo teſtes militis dixerãt eũ cũ alia contraxiſſe,fuerat ſemper in Eboracen.prouincia cõmoratus : cũ teſtes ipſius militis dixiſſent hoc longè extra dictã prouinciã actũ eſſe determinãtes tẽpus & locũ : & hoc erat parata ꝓbare per teſtes.Sed cõtra fuit ex aduerſo reſpõſum : ꝙ cũ atteſtationes iã eſſent publicatę hincinde:iam nõ erat locus productioni teſtiũ. Dubitauerũt iudices, vtrũ teſtes mulieris eſſent ſup̃ hoc admittendi.Reſpõdet pa.cõſultus,ꝙ teſtes mulieris ſunt ad probandũ illum articulũm admittendi.Ber.

¶†Not.j.ꝙ ſpõſalia de futuro eũ carnis copula ſubſequenti, inducũt matrimoniũ etiã ad impediendũ matrimoniũ & dirimendum cũ alia poſteà cõtractũ.& eſt caſus ĩ .c.is, qui fidẽ.de ſpon.¶ No.ij.ꝙ aliud eſt contrahere matrimonium aliud traducere in domũ.Nã ſecũdũ eſt facti,primũ iuris:qđ no.pro ſtatutis faciẽtib⁹ mẽtionẽ de traductiõe.¶†No. iij.ꝙ tpe paſcali valẽt ſpõſalia cõtracta:licet tẽpus illud ſit ad matrimoniũ contrahendũ feriatũ.de quo dic,vt plenè no. in.c. capellanus.de ferijs.vbi dixi. ¶ No. vnũ modũ bonũ probãdi falſitatẽ teſtiũ: vt ſi reſtringũt ſe ad certũ locũ & tẽpus cõtractus, ꝓbeꝛ eo tẽpore abſentia à loco. dicit tñ Ioã.an.ꝙ teſtes deponẽtes ſuper abſentia debẽt dicere, ꝙ viderunt illũ cõtinuè in tali loco cõmorante, ita ꝙ intra interuallũ tẽporis,quo eũ videre deſierũt nõ potuiſſet ire ad locũ,vbi dicitur fuiſſe prius & redijſſe aliter nõ ꝓbarẽt ſecũdũ eũ,qđ no.Et eſt ratio,qa teſtes debent cõcludere[a] neceſſariò:vt in ca. in prẽſentia. de proba.vide in ſimili gl.no.ĩ.c. clerici.lxxxvj. diſt.q̃ dicit,ꝙ ſi duo teſtes dicũt me cõmiſiſſe aliqđ maleficiũ tali die:& alij dicũt me fuiſſe cũ eis illa die præferenꝛ iſti.Et intellige,ꝙ iſti reſtringũt ſe:vt ſuprà dixi: ita ꝙ concludant neceſſariò,ꝙ nõ potuiſſem commiſiſſe maleficiũ quin ipſi vidiſſent. vide circa hoc, qđ dixi.in.c.in noſtra.ſ.eo. ¶†Not. vltimò ibi tẽpus & locũ ꝙ teſtes debẽt deponere de tẽpore & loco.Sed intellige,qñ hæc ſunt neceſſaria ad concludendũ intẽtũ articulantis: vt hîc erat:qa miles fundabat ſe ſuper authoritate temporis:aliâs ſecus:vt patet in.c.cùm Ioannes.de fi. inſtr. vbi teſtes dixerũt ſe non recordari de anno,menſe, & die contractus & nihilomin⁹ fecerũt fidẽ.dicit tamẽ Hoſti. hîc verifimiliter prẽſumendũ contra teſtes, quando oẽs reſpondent eodẽ modo.Sed contra hoc facit.d.c.cum Ioãnes. nec ipſe Hoſti. videtur in hoc perſiſtere: ſed dicit hoc arbitrarium & hoc verius.& vide qđ not.Innoc.

4 in.c.qualiter & qñ.ij.de accu. ¶†Opp. & videtur,ꝙ miles iſte nõ debuerit audiri allegãdo turpitudinẽ ſuã, ꝙ tẽpore contractus cũ hac muliere aliam haberet vxorẽ:vt in .c.cũ ſuper quẽſtione.de cõceſ.præbẽ.Sol.glo.iiij.

b qđ ſpeciale eſt,vbi vertitur periculũ [b]animę. quod not.Et de materia an & qñ audiri debeat allegans turpitudinẽ ſuã:dixi plenè in.c. cũ ſuper.vide per Bar.in.l.iuſiurandũ,qđ ex

5 cõuentione.§.ꝓcurator.ff.de iureiu.¶†Oppo.ij.ꝙ publicatis atteſtationibus nõ debeãt teſtes recipi:vt in.c.fraternitatis.ſ.eo.Sol.gl. fi.ꝙ hîc recipiunt ſuper nouo articulo:contrariũ loquit ſuper veteri.ſed hęc ſol. nõ eſt bona:qa volebat mulier probare cõtrarium eius,ꝙ miles ꝓbauerat,ꝙ nõ licet : vt in cle. ij.de teſti.Hoſti.dat ſecundũ intellectum,ꝙ hîc opponebaꝛ falſitas teſtiũ, q̃ põt obijci & probari etiam poſt ſnĩam : vt in.c. licet.ſ.de proba.hęc lec.nõ procedit, qñ pars vult probare directè cõtrariũ : niſi adijceret qualitas corruptionis:vt.d.c.licet.ꝙ legi.& no. in.d. cle.ij.¶ Tertia lectura,ꝙ hîc indirectè volebat mulier ꝓbare contrariũ probãdo abſentiã à loco tẽpore allegati contractus. ſecus ſi directè voluiſſet probare contrariũ:& ſic de directa probatione cõtraria loquit tex.in.d. cle.ij.& ſic glo.legit ibi iſtũ tex. Sed in cõtrariũ facit idẽtitas ratiõis. Nam ita timeri põt ſubornatio teſtiũ in indirecta ꝓbatiõe,ſicut in directa.poſſunt em̃ teſtes ita de facili induci ad deponendum ſuper abſentia à loco, ſicut ad ꝓbandũ directè cõtrariũ. Ergo eadẽ debet eſſe ꝓhibitio in.c.cũ dilecta.de confir. vti.vel inuti.&.l.nõ poſſunt.ff.de legibus.Et ideò dicebat hîc Vin.ꝙ ſicut directa,ita indirecta probatio contraria excludit publicatis atteſtationibus & pro hoc gl. no.iiij.q.iij.c. ſi teſtes.§.ſi quis teſtibus.¶ Quartã lecturam multum notabilem ſentit hîc Inn.dicens hãc mulierẽ fuiſſe admiſſam publicatis atteſtationibus:quia poſt publicationem apparuit de loco & tẽpore contractus,quæ prius non fuerunt declarata.hîc enim nõ dixit miles in articulis quo tẽpore contraxit cum priori: ſed ſimpliciter,ꝙ prius cõtraxit cũ alia.vnde nõ poterat mulier prius ꝓbare abſentiam à loco:cùm nõ reſtrinxiſſet ſe ad certum tẽpus & locum : & ſic non fuit ei imputandum, ſi ante republicationẽ, hãc abſentiã nõ probauit.ſi autẽ prius in articulis hæc fuiſſent expreſſa, nõ fuiſſent poſt publicationẽ iſti teſtes admiſſi. Et licet iſte intellect⁹ approprietur Inn.tñ in veritate eſt gl.in.d.§. ſi quis teſtibus.dicit tñ illa gl. ꝙ ſi fuiſſet capitulatum de loco & die, audiretur poſt publicationẽ, ſi fuiſſet tunc ꝓteſtata de abſentia:quaſi ſen-

in prin.in.ij. col.in procę.Greg.Et ideò verbũ ſemper intelligitur, ꝙ viderũt eũ continuè:ita ꝙ intermiſsione viſus nunq̃ fuit factũ interuallũ, vt potuiſſet ire ad partes,in quibus dicit ſe matrimonium contraxiſſe. Anto.Fran.¶ Dicas circa hoc de dictione ſemper:ꝙ regulariter denotat temporis continuitatẽ per tex.in.l.j.& ibi ꝑ Bar.Ang.& doc.ff.fol. ma.& eſt tex. in.l. ſemp.ff.de iure immu.& ꝑ Ange. in auĉ.de hęre.& fal. in iñ.col. in prin. ibi dum dicit tex. ſemp.& in ver. teſtes deponunt. Et qñ hoc verbũ proferꝛ à ſtatuto,qũo intelligatur,habeꝛ per Bart.in.l.ſi qs ita.ff. de condi. & demõ. Et qñ hoc verbũ proferꝛ à teſte,debet intelligi horis competentibus,& tpe congruo : vñ ſi teſtis dicat,ꝙ eccl̃ia ſem per percepit decimas,non debet intelligi : vt importet continuitatẽ tẽporis:ſed tẽporibus congruis,q̃ b⁹ ſoluunt:vt ꝑ Spe. in tit.de teſte in.§. poſtquã. in verſi. quid ſi plures. & per eundẽ Spe.in tit.de ĩ integ.reſt. §.j.quod tps.ĩ ver. contra præmiſſas pro hoc facit qđ dicimus de verbo vniuerſali oĩbus. & de ſimilib⁹ verbis : qa talia verba reſtringuntur ad habilitatem: vt in l.j.in.§. oĩbus.ff. de no.ope.nun.& in.l.j.in.§.generaliter.ff.de leg.præſtan.Et ideò dicebat Bald.in.l. aduerſus.in ver. vlt. not.C.de vſur. ꝙ dictio ſemper,verificatur etiam in his, quæ habẽt tẽporis interuallum & aliqñ verificaꝛ in triẽnio.& ſicut etiã dicim⁹ de verbo imperpetuũ: vt ĩ.l.j.§. q perpetuũ.ff.ſi ager vec. vel emphy.pe.

✠SEBA.SAPI.

b ¶Periculũ animę. Idem tenet Abb. in.c.iij.loco.in tertio no.de ꝓſump. & gl.in.c.inter dilectos.j.de dona.

tiat,ꝙ per hanc proteſtationem excluditur præſumptio ſubornationis.¶ Hoc tamen vltimū non placet hîc Ioā.and.niſi fuiſſet proteſtatio conuentionalis:id eſt,ꝙ pars aduerſa conſenſiſſet per
5 no.in.c,fraternitatis,ſ.eo. quod ſatis placet. †Quia hoc non dependet à voluntate partis,ſed à iuris diſpoſitione:ergo proteſtatio ſolius partis non prodeſt:aliâs de facili eluderetur in hoc iuris diſpoſitio.arg.in.l.alimēta.C.de nego.geſt.niſi velis dicere prout infra tangam.Sed primū dictū Inno.& glo.expreſsè approbat,& ampliat Ioā.an.in addi.Specu.in ti.eo.§.ſæpe.in prin.& verſi.porro.vbi dicit, ꝙ etiam directa probatio contraria admittitur publicatis atteſtationibus,quando articulus non fuit debitè ſpecificatus.Exemplum: ſi contra inſtrumentum obijcio in genere, qđ eſt falſum.teſtes inducti deponunt,ꝙ tēpore confecti inſtrumēti notari⁹ erat mortuus: certè poterit aduerſarius atteſtationibus publicatis probare,ꝙ erat viuus:licet hoc ſit directè contrariū. Nā non eſt ſibi imputandū,quare prius non probauit: cùm non poſſet diuinari quid teſtes eſſent dicturi:indebita ergo ſpecificatio admittit probationem etiā directè contrariam:ſicut indebita repellit probationem etiam directè contrariam: & hoc videtur ſubtiliſsimum & tenendum.& ſatis probatur per iſtū tex.ſecūdū hanc lec.& per rationem naturalē,quę ſatis allegari pōt in.c.ij.requiris.de appel.& in.l.ſcire oportet.§.ſufficit.ff.de excu.tu.Et ſecundū hunc intellectū ſummaui:& ſecūdū hoc eſt limitandus & reſtringēdus Vin.qui nimis generaliter voluit excludere probationē contrariā publicatis atteſtationibus:q̄q̄ poſſet attentari,ꝙ vbi allegat abſentia à loco,non debeat ita de facili timeri & p̄ſumi ſubornatio:cū in facto quaſi notorio non ſit tanta p̄ſumptio, vel ſuſpicio:arg.c.euidētia.de accuſatio.Sed tene primū, ꝙa aliâs poſſent confingi multæ fraudes,q̄ ſatis patent ſpeculanti. Alij tn̄ voluerūt ponere quintā lec.qđ procedat text.in cauſa matrimoniali.& iſte intellectus eſt verus in ſe iuxta nota.in.c. iurauit. de proba.& in.c.ſeries.ſ.eo.ſed nil noui afferret nobis iſte text. nec eſt proportionabilis literæ,q̄ minimè fundat ſe ſup fauore matri
7 monij.¶ †Vltimò quęrit:pone qđ mulier probauerat abſentiam militis,nunqd poſsit p̄bare miles de nouo præſentiā.Glo.iſta ſi. ꝙ ſic:ꝙa eſt alius modus inducēdi & ad aliud inducunt nūc, quā primò:quaſi dicat,ꝙ primò induxit teſtes miles ſuper præſentia ad probandū principaliter matrimoniū.nunc verò vult inducere ad probandā præſentiā contra probationē mulieris.Sed aduerte quia hîc ſoluit cōtrariū inquātū obijcitur de publicatione ſuorū teſtiū:ſed nō ſoluit inquantū probat directè cōtrariū probationi mulieris.ꝙa illa probauit abſentiā:& iſte nūc vult p̄bare præſentiā contra cle.ij.eo.ti.Ideò potes dicere,ꝙ admitteret miles ante publicationē atteſtationū mulieris:pōt etiā tolerari,ſi vult probare etiā poſt publicationē per notabile dictū Inn.ī.c.cū clamor. j.eod.ꝙa iſta vltima probatio venit ad confirmationē prioris.ſic non præſumit ſubornatio,maximè: quia ſatis potuit confidere in priori probatione:ſed quia nūc deprehendit contrariū,debet admitti ad cōfirmationē primę probationis. ¶ Et per hoc habes aliā limitationē notabilē ad iura prohibētia productionē teſtiū poſt publicationē.dicit tamen Hoſt.ꝙ mulieri non licebit producere teſtes tertios contra hoc ſecundos.argu.c. licet.ij.j.eo. qđ no.Et vide quare poſt inſtrumentū licet producere teſtes in contrarium:& non ſic poſt atteſtationes publicatas per glo.not.in.d. §.ſi quis teſtibus,iiij.q.iij.

SVMMARIVM.

8 *Non auditur reus ſuper poſſeſſorio condemnatus:ſi vult agere ſuper petitorio:niſi refectis expenſis,& reſtitutis fructibus:idem econuerſo.*
9 *An ſuper iuſta cauſa in denegando quartam productionem teſtium,requiratur cauſæ cognitio.*
10 *An teneat appellatio ſub iſta forma:peto quartam productionem teſtium & ſi eam denegaueris,ex nunc appello.*
11 *Excommunicatio conditionalis quanuis nō debeat fieri,facta tamē tenet.*
12 *Grauatus nō cenſetur renunciare facultati appellandi, acceptando dilationem datam ad aliquid probandum pendente grauamine.*

¶ CAP. XXXVI.

SIgnificauerunt. ¶ Si ſine cauſa neget quarta dilatio petita cū ſolēnitate legali poteſt appellari.vel ſumma ſic. Indulgenda eſt in cauſa quarta productio teſtium petita cū ſolēnitate legali cauſa legitima non refragante:aliâs legitimè appellatur.In prima appellantis deciſa narratio.In ſecunda appellationis commiſsio. ibi: *mandamus.* ¶ Caſus literalis.Inter monachos ſancti Dioniſij ex vna parte,& abbatiſſam & moniales de Forcellis ex altera:tàm ſuper poſſeſsione,quā proprietate prioratus de Argentolio coram iudicibus delegatis quęſtio vertebatur.Moniales ſuper cauſa proprietatis primitus iudicium ſunt ingreſſæ, & teſtes produxerunt in illo. poſtmodū iudicio petitorio ſuſpenſo poſſeſsionis iudicium ſunt ingreſſæ,ſuper quo teſtes ab vtrāq; parte ſunt producti:ita ꝙ publicatio teſtium fieri iam debebat.Sed monachi quartam productionem teſtium cum iuris ſolennitate petierunt ſuper iudicio poſſeſſorio: quam cùm iudices denegaſſent,ipſi ad ſedem apoſtolicam appellarūt ab ipſorū interlocutoria:quibus peractis iudices proceſſum ſuum domino papæ ſignificauerunt.Mandat papa quibuſdam iudicibus quatenus,ſi conſtiterit eis abbatē & monachos quartam productionem teſtium cum iuris ſolennitate ſuper poſſeſſorio petiuiſſe:& propter hoc intra decem dies appellaſſe poſt interlocutoriam iudicum ad quartam productionem teſtium cum ſolennitate iuris admittant eoſdem:niſi fortè iudices quartam productionem negauerint:vt effrenatam multitudinem teſtium refrenarent.Et ſi in probatione appellationis defecerint,in expenſis legitimis parti alteri condemnentur:& cauſam poſſeſsionis,ad quam moniales habuerunt recurſum,primitus debeāt terminare niſi eſſet in petitorio proceſſum,intantū quòd poſsit de proprietate liquere.& tunc quęſtionē determinent ſimul vtranq;.Quòd ſi de proprietate ad plenū adhuc non cōſtet,procedāt ſuper ipſa
1 iudicio poſſeſsionis finito.Ber.¶ †Nota.j.quòd commiſſa cauſa ad inſtantiam actoris,tàm ſuper poſſeſsione,quàm ſuper proprietate poteſt actor ſuper alterutra inchoare iudicium,prout ſibi vidēbitur:quinimò poteſt ſuſpendere iudicium proprietatis prius inchoatum,& intrare iudicium poſſeſſorium.procedit ergo cap. paſtoralis.de cauſa poſſeſ.& proprie. tàm coram ordinario, quā coram delegato.Et ratio omnium prædictorum eſt fauor ſpoliati,& odium ſpoliantis.in cle.j.eo.titu.quæ non alternantur ex iudicis qualitate.¶ Not.ij.quòd iudicium in cauſa monaſterij fundatur in perſona abbatis & conuentus,& abbatiſſæ & monialiū. An autem ſolus abbas,ſeu abbatiſſa poſsit agere & cōuenire? dic vt plenè notatur in ca.edoceri.de reſcrip.&.c.contingit.de tranſactio. ¶ †Not.iij.quòd ſucceſſor vniuerſalis poteſt agere poſ-
2 ſeſſorio pro violentia illata defuncto:& ſic interdictum vnde vi. datur hæredi.cōcor.l.j.§.hoc interdictum.ff.de vi & vi ar.& vide quod dixi in.c.quia.ſ.de iudicijs.¶ Nota.iiij.ibi:*ſuſpenſo petitorio.* quòd poteſt tranſitus fieri ad poſſeſſorium,licet ex toto non renuntietur iudicio proprietatis prius inchoato.poteſt ergo duntaxat ſuſpendi:quod clarius probatur in fine literæ, vbi mandat vtrunq; iudicium ſimul terminari,ſi conſtat plenè de proprietate:quod non faceret,ſi tela illius iudicij fuiſſet extincta.l.poſtquā liti.C.de pactis. ¶ Nota quòd petitio quartæ productionis teſtium,non eſt iuſta: niſi petatur cum iuris ſolennitate. de qua in capitulo vltra tertiam j.eo.Et quid appelletur hîc quarta productio:vide quod plenè dixi in.c.in cauſis.ſ.eod.& dic,vt ibi.¶ Nota,quòd licet appellans ab interlocutoria teneatur probare cauſam appellationis eſſe veram:vt in capitu.interpoſita. de appella. hoc tamen non eſt neceſſe, vbi cauſa appellationis iuſtificata eſt à iure:

1 *Commiſſa cauſa ad inſtantiam actoris ſuper poſſeſſione & proprietatē: poteſt iudex ſuper alterutro procedere:& actor inchoare,quam vult.*
2 *Interdictum vnde vi datur hæredi.*
3 *In iudicio poſſeſſorio poteſt appellari tàm ſuper diffinitiua, quàm ſuper interlocutoria.*
4 *Acta inducunt notorium,quando de cauſa plenè liquet:& quando dicatur de cauſa liquere.*
5 *Petitorium,an ſuſpendatur:an verò in totū tollatur cumulato poſſeſſorio.*
6 *Litis conteſtatio conſtituit in mala fide reū & actorem reſpectu fructuū.*
7 *Renuntiatio petitorij tollit effectum lit.conte. reſpectu reſtitutionis fructuum.*

a ✠ SEBA. SAPI. ¶ Quòd appellans. Vide Bal.in.authent.hodie.in prin.de ap.Spe.in titu.de inſtr.edi.§.nunc dicamus.verſi.ſed pone.Car. in cle.j.in.v.col.de dolo & contu.

b ¶ Ad intelligentiam tex.& gl.in verſi.liquere.quando dicatur liquere, vide hic domi.Anto.in.ix.column.verſic.quærit gloſſ.Et adde omnino huc,quod no.Ab. in.c. cum olim. de verſi.ſigni. Et circa hoc vide gloſſ. in.c. decerminus. iij.qõ. ix. plenè & eleganter per do. Anto.in.c. prout. in penult.colũ. de dolo & contuma. vbi vide. Item illud dicitur liquidè conſtare, quod conſtat per teſtes. text. eſt quem ibi no.do. Anto.in.c. quoniam aliqua. 3 §. eod. Item illud dicitur conſtare liquidiſſimis probationibus, quod cõſtat per violentam probationem iuris.gloſſ.eſt ſingul. b in.l.ſi tutor. C. de peri.tu.quam alle. pro ſingul. Flo. in leg.patronus.ff.de probatio.& Inno. in.l. quæſitum. ff. de re iud. & dom. Alexan.in.l.frater tu⁹.C.de teſta.mili.Et quòd dicatur liquere de cauſa, quando eſt renuntiatum, ſentit Inn. in.c. paſtoralis. in gl.ſua,quæ eſt ſup verbo renuntiatũ. de cau.poſſ. & vide Ange.in authẽ. qui ſemel. in fi. C. quomodo & quãdo iudi. vbi dicit, ꝙ tunc dicitur liquere, quando eſt concluſum in cauſa: & alleg. Innoc. hic.& cum hac gl. concor.do.Ant.in.d.c.paſtoralis.in.xvj.colum.de cau.poſſeſ. Antonius Franciſcus. ¶ Ad hoc quando aliquid dicatur eſſe liquidum: vel dicatur de cauſa liquere,vide glo.in.l.ſi vnus ex pluribus.ff.de re iudi.& in.l.ſi de meis.in.§.fin.ff.de arbi.vbi gloſſ.dicit, ꝙ licet actor non probet: tamen dicitur de cauſa liquere ad effectum:vt iudex ferat ſentẽtiam abſolutoriam,iuxta materiam.l.qui accuſare.C.de eden.Et quæ dicatur liquida probatio,aut debitum liquidum:vide no. per docto. in.c. ſuper quæſtionum.§.intentionis.de off.deleg.vbi illud dicitur eſſe liquidum,quod conſtat ex verbis intellectis à rectè intelligentibus,nequequiritur,ꝙ illud omnes intelligãt. ¶ Et adde,ꝙ in interpretãdo volũtatẽ defuncti p̃ſumptiões & cõiecturæ dicunt eſſe liquidiſſimæ ꝓbatiões: vt in.l.licet Imperator.& ibi plenè p Alex.ff.de leg. j. Illud ẽt dicit eſſe liquidũ,quod cõſtat ex inſtrumẽtis q̃ ea forma ſtatuti habent executionem paratã.de quo p Bar.in.l. ꝓinde.in.§.fi.ff.ad leg.aquil. Dicas tñ,ꝙ liquidatio,q̃ fit per inſtrumẽta põt etiã fieri ex cõiunctione duorũ inſtrumentorũ.l.fi.& ibi per Bar.C.de fal.cau.adie.leg.& hæc liquidatio, q̃ fit per inſtrumẽta debet fieri parte citata.ſecundum Bal.in.l.q̃.C.de execu. rei iud.& habetur per Bar.in.l.iij.in.iij.q.prin.C.de pigno.

c ¶ Quæro tex.Adde tu gl.ſing.de iure ciuili in auth.eo.§.qa vero.& aliã etiã ſing.de iure cano.in.c.cum dilectus.j.de fi.inſtru.quæ glo.volunt,ꝙ tñ dicatur concluſum in cauſa, qñ partes renuntiauerunt atteſtationibus & noluit amplius aliud probare.hoc notabiliter dicit Bal.in.l. ſi accuſatoribus.ff.de accuſ.quod idem eſt renuntiare probationibus & concludere in cauſa:& poteſt cõcludi ſuper vno articulo.Bal.in auth. iubemus.in vltim.col.C.de iudi.vide gl.ſing.incle.ſæpe.de verb.ſig.q̃ vult,ꝙ iudex in certis partibus poteſt concludere in cauſa.& ita tenet Bal.in.c. ſi de inueſti.feud.lis inter domin.& vaſal.oriatur.Ber.force. Antonius Franci. ¶ Circa hoc de cõcluſione in cauſa,qñ dicatur fieri:& per quem actũ fiat,vide Io.an.in.c.fi.de in integ.reſti.in nouel.vbi dicit, ꝙ fit per renuntiationẽ actorũ amplius nõ facicdorum. & vide per Spe. in titu. de renũtia. & cõcluſio.in.§.j. verſ.& no. & ꝓ Innocẽ.in.c. paſtoralis.ĩ.j. colũ.de cau. poſ.& proprie.& vide gl.& Ang. in auth.de teſti. in.§. qa verò.in verſ.cõcluſerunt. Et vide gl.in.c.cũ dilectus. inverbo cõcluſum de fi.inſtru.& vide glo.ĩ. qm̃ cõtra.in verbo renuntiationes. & ibi per do. Abba.in.x.col. de ꝓba.& per Bal.in l.nec cauſas.C. de ap.vbi dicit,quod fit etiã per lapſum termini peremptorij ad proponẽdas perẽptorias exceptiones & ad proponendum oĩa iura.& vide Bart. in l.erroran.ñ. colũ.ĩfi.C.de iur.& fact. ignor.vbi dicit, ꝙ fit etiã ꝑ ꝑceptum de ſoluendo factũ à iudice.& vide.d. Car.in cle.j.in.xij. qõ.de cã poſ.& ꝓprie.& vide glo.& Bald.ibi,in pe.col. in.l. poſtq̃ liti.C. de pact. vbi dicit, ꝙ vna pars hodiè renuntiat ꝓbationibus, & altera renũtiet cras dicitur eſſe concluſum in cauſa,quãuis nõ ſimul & ſemel renũtient. Et an cõcluſio in cã ſit de ſubſtãtia iudicis: vide per gl.& do. Car. in cle.ſæpe.in.§.& quia,in.xix.q.de verb.ſig.vbi dicit, qđ eſt potius de cõſuetudine,q̃ de ſubſtantia etiã in iudiciis ordinariis. qđ ẽt videt tenere do.Bar.ĩ.c.cũ.I.&.A.de re iud.Et adde,ꝙ cõcluſio in cã facit nullas eſſe partes iudicis:niſi in iudicando.& ideò impedit allegationes fieri tam in iure,quã in facto:vt p Inno.in.d.c.paſtoralis,non tñ impedit fieri poſſe citationẽ ad ſnĩam ſecundũ Bal.in Margari.ſup Inn.in verſi.ñ. in verbo cõcluſio.neq̃ impedit ꝓbationẽ fieri p cõfeſſionẽ partis:licet tollat alias ꝓbationes.ita Bal.in,quẽ ibi ſequit do.Pau.in rubri.de probat.in.iij.colũ.& tenet Alex.in.l.Publia,in.§.j.ff.depo.dicit tñ do.Pau.ibi illud eſſe verũ in ſpõtanea cõfeſſione:qđ etiã voluit.d.Ant.in.c.licet cãm.de ꝓb. nec etiã impedit ꝓbationẽ,q̃ fit p inſpectionẽ oculorũ:quia nulla certior ꝓbatio,quàm illa:& excludit omnem ſuſpicionem ſubordinationis,aut corruptionis.l.ſi arbiter.ff.de ꝓbatio.Et adde,ꝙ talis concluſio non impedit interrogationem fieri poſſe per iudicem, etiam ad partis inſtantiã in cauſa ſummaria:vt eſt glo.ſingularis in dicta clementi.ſæpe. in verbo interrogabit:vt tenet Spec.in dicto tit.de renuntia.& concluſi.in.§.j.& idem voluit Roma.in.l.admonendi.ff.de iureiur.vbi dicit illam gloſſ.ſingu.& vide do.Ant.in.c.j.de iudi.& multas concor.allega.ad hoc nouiſſimi in dicta.l.admonendi.in.xlix.col.

d ✠ SEBA. SAPI. ¶ Vſq̃ ad concluſionem, Quod poſt concluſionẽ in cauſa dicatur de cauſa liquere,facit ꝙ qñ eſt concluſum in cauſa perinde eſt acſi eſſet iudicatum:vt not.Bald. in.l.error,col.iij.C.de iuris & fac.ig.& Ange.Aret.in,§.appellantur.in,iij.colum,inſti,de excep. Roman.in conſi.cclv.incip.quo ad primum.circa fi.& do.Ia.in repel.l.admonendi col.xxij.verſi.dicitur autem concluſum incauſa,& col. xxvj.

a â iure:ſed ſufficit probare appellationem interpoſitã ob oliam cauſam. vt hîc eſt caſus. habet enim hoc caſu intentionem à iure fundatam. ¶ Nota.ꝙ appellans[a] etiam ab interlocutoria habet neceſſe probare ſe appellaſſe intra decendium à tempore ſententiæ interlocutoriæ.vide quod no.Archi.in.c.Romana.de appella.lib.vj. ¶ Nota,ꝙ vbi prius liquet de poſſeſſorio,q̃ petitorio ferenda eſt ſententia ſuper poſſeſſorio:quo finito procedit ſuper petitorio: ſi autem de vtroq̃ liqueat,vna ſententia terminabuntur. ſic limita.c.cum dilectus.& cap. paſtoralis. de cauſa poſſ.& proprie. ¶ † Nota vltimò, quòd in iudicio poſſeſſorio poteſt appellari ex legitima cauſa:&qđ plus eſt nõ ſolùm ab ipſa ſententia diffinitiua ſuper poſſeſſorio, iuxta ea quæ dixi in.c.cum ad ſedem.de reſtit. ſpolia. ſed etiam à grauamine ſeu ab inte. locutoria. b ¶ Gloſſ.[b] ſunt faciles vſq̃ ad illam, quæ eſt in verſi.condemnantes.Illa enim oppon.videtur enim quòd iſti monachi deficientes in iuſtificanda appellatione, non ſolùm debuiſſent condemnari in expenſis:ſed etiam remitti ad priores iudices:vt in.c.accepta. & in. c. interpoſita.de appel. Sol. glo. & iſti priores iudices abdicauerant à ſe iuriſdictionem remittendo negotium ad papam:ſed certè hoc eſt diuinare:cùm in tex.non fiat mentio, niſi de ſola appellatione. Pari modo diuinat Io. an. qui dicit, ꝙ fortè illi detulerunt appellationi:& ſic ceſſat cõtrarium per.c.cũ appellationibus.eo.tit.lib.vj.Hoſt.legit tex.cũ ſuppletione.Nam ad tex.ibi. *condemnantes*. ſupplet & partes ad priores iudices remittatis. & niſi adeò &c. & hoc etiã diuinat. Dic ergo,ꝙ appellatio fuit hîc iuſtificata eoipſo,ꝙ conſtitit dilationẽ fore petitam cum iuris ſolennitate,& ſine cauſa denegata. vnde ſi habita quarta dilatione coram iudice à quo nõ probant, quod probare volebant : non per hoc eſt minꝰ iuſtificata appellatio. debet ergo intelligi text.dum dicit, ſi in probatione defecerunt,ſcilicet ſuper principali negotio: & non ſuper iuſtificatione appellationis : & ſic litera eſt clara. Et ſic tacitè hanc ſolutionem ſentit Ioannes and.ſuper glo. præceden 4 ti. ¶ † Quæro,tex.[c] mandat vtriuſq̃ iudiciũ c ſimul terminari,ſi de proprietate liquet,quãdo dicitur de cauſa liquere.Gloſſ.penultima notabiliter dicit, ꝙ niſi fit renunciatum & concluſum in cauſa,nõ dicitur liquere,quin poſſent adhuc fieri probationes: quod bene notabis.Ex hoc infero, ꝙ ex prioribus actis non cauſatur notorium:cum ſint in penden d ti vſq̃ ad concluſionem[d].& ſic not.volũt.d. de Rota deciſio. cccl.xxxv. & ſic intellige.& c.cum olim.de verb.ſigni.vbi dicitur, ꝙ acta inducunt notorium. ¶ Sed tũc oppo. Nam intelligendo text.ſecundum hanc glo. infertur, ꝙ petitorium fuit ſuſpenſum poſt cõcluſionem:quod eſt contra.c.paſtoralis.de cauſa poſ.& proprie.Inno.hîc non ſoluit, ſed dicit hoc poſſe fieri.& tunc debet ſimul vtrũque negotium terminari. ſed ſaluãdo poteſt intelligi,ꝙ ſuberat iuſta cauſa amittendi poſſeſſionem,quo caſu fieri poteſt,vt ibi: & tũc not. ꝙ vtrunq̃ iudicium ſimul terminatur ſecundum Inno. Secundò poteſt intelligi, ꝙ potuit in cauſa concludi pendente iudicio poſſeſſorio, vel fortè nunc dicunt actores, ſe nihil amplius velle probare in iudicio proprietatis:& idem rei:& ſic nõ ob. contrariũ. 5 ¶ † Quæro, ſi ſententia veniret pro actore in poſſeſſorio,& pro reo in petitorio : quid iudicabitur de fructibus à tempore deiectionis vſque ad ſententiam perceptis? Gl. fi.attigit & dic,vt in ea ex quo not. plura. Primò, ꝙ ſecundum leges non ſuſpenditur petitorium accumulato poſſeſſorio:ſed ex toto debet renuntiari:ſecus ſecundum canones. ſed 6 tu dic melius,vt dixi in.c.paſtoralis. ¶ † No. in cle.ſæpe.in.§.& quia,in.xix.q.de verb.ſig.vbi dicit, qđ eſt potius de cõſuetudine,q̃ de ſubſtantia etiã in iudiciis ordinariis. qđ ẽt videt tenere do.Bar.ĩ.c.cũ.I.&.A.de re iud.Et adde,ꝙ cõcluſio in cã facit nullas eſſe partes iudicis:niſi in iudicando.& ideò impedit allegationes fieri tam in iure,quã in facto:vt p Inno.in.d.c.paſtoralis,non tñ impedit fieri poſſe citationẽ ad ſnĩam ſecundũ Bal.in Margari.ſup Inn.in verſi.ñ. in verbo cõcluſio.neq̃ impedit ꝓbationẽ fieri p cõfeſſionẽ partis:licet tollat alias ꝓbationes.ita Bal.in,quẽ ibi ſequit do.Pau.in rubri.de probat.in.iij.colũ.& tenet Alex.in.l.Publia,in.§.j.ff.depo.dicit tñ do.Pau.ibi illud eſſe verũ in ſpõtanea cõfeſſione:qđ etiã voluit.d.Ant.in.c.licet cãm.de ꝓb. nec etiã impedit ꝓbationẽ,q̃ fit p inſpectionẽ oculorũ:quia nulla certior ꝓbatio,quàm illa:& excludit omnem ſuſpicionem ſubordinationis,aut corruptionis.l.ſi arbiter.ff.de ꝓbatio.Et adde,ꝙ talis concluſio non impedit interrogationem fieri poſſe per iudicem, etiam ad partis inſtantiã in cauſa ſummaria:vt eſt glo.ſingularis in dicta clementi.ſæpe. in verbo interrogabit:vt tenet Spec.in dicto tit.de renuntia.& concluſi.in.§.j.& idem voluit Roma.in.l.admonendi.ff.de iureiur.vbi dicit illam gloſſ.ſingu.& vide do.Ant.in.c.j.de iudi.& multas concor.allega.ad hoc nouiſſimi in dicta.l.admonendi.in.xlix.col.

d ✠ SEBA. SAPI. ¶ Vſq̃ ad concluſionem, Quod poſt concluſionẽ in cauſa dicatur de cauſa liquere,facit ꝙ qñ eſt concluſum in cauſa perinde eſt acſi eſſet iudicatum:vt not.Bald. in.l.error,col.iij.C.de iuris & fac.ig.& Ange.Aret.in,§.appellantur.in,iij.colum,inſti,de excep. Roman.in conſi.cclv.incip.quo ad primum.circa fi.& do.Ia.in repel.l.admonendi col.xxij.verſi.dicitur autem concluſum incauſa,& col. xxvj.

verſ. itē adde. vbi facit mentionem de hac gloſ.

ij. ꝙ lit. cōteſt. cōſtituit in malefide reſpectu reſtitutionis fructuum non ſolū ipſum reū, ſed etiam actorē in caſu, in quo fructus ex aliqua cauſa peruenerunt ad eum. Pone exemplum in caſu huius gl. quod not. ꝓ intellectu l. certum. C. de rei vend. & eorum, q̄ no. in. c.
7 grauis. de teſt. ſpo. ¶ †Tertiò no. ꝙ renuntiatio iudicio petitorio tollit effectus lit. cōte. reſpectu fructuū reſtituendorū. qđ videtur durum, vt effectus cauſatus auferatur per peremptionem inſtantiæ, cōtra no. in. c. cauſam, quæ, s̄. eo. & in. l. cum lite mortua. ff, iud. ſol. niſi aliud dicatur in renuntiationis actu. vide quod no. in iuribus præalle. ¶ No. quartò, ꝙ licet ſententia feratur pro reo in petitorio: ſententia tamē lata pro actore in poſſeſſorio, dicitur habere executionem reſpectu fructuum: licet reſpectu rei principalis petitorium abſorbeat poſſeſſorium, & ſic limita. c. cùm dilectus. de cauſa poſſeſ. & proprie. Sed in cōtrarium facit, quia ex quo fructus extant, debentur ꝓprietario per conditionem ſine cauſa. iuxta ea, q̄ plenè dixi in. c. grauis. præalle. niſi dicas hoc ſpeciale in odiū violenti. circa quod vide quod dixi in. c. cùm

a ¶ Quartam productionē. Adde vidē dū Lap. alleg. xcij. Roma. cōſi. ccxxij

ſuper. &. c. paſtoralis. de cau. poſſeſ. & ꝓprie. vbi etiam tetigi, an actor qui obtinuit in poſſeſſorio, cogatur redire ad petitorium ſuſpēſum. dic, vt ibi: per quæ declaratur materia
8 huius gloſſ. ¶ †Et vide not. dictum dom. de Rot. deciſi. cccxiiij. vbi dicūt, ꝙ is cōtra quē actum fuit poſſeſſorio ſuſpenſo petitorio, non auditur lata ſententia contra eū in poſſeſſorio volens procedere in petitorio: niſi prius reſtitueret rē cum fructibus perceptis à tempore deiectionis: & omnes expenſas. ſecus dicunt in caſu econuerſo. Nam ſententia lata in poſſeſſorio contra actorem audietur actor volens redire ad iudicium petitorium: licet prius nō ſatisfaciat de expenſis. Et eſt ratio: quia hoc vltimo caſu non reperitur iure cautū: aget ergo ipſe reus pro expēſis. nō autem de his poteſt excipere: ſed in illo caſu illud fuit inductum in fauorē ſpoliati & odiū ſpoliantis. Non enim tenetur reſpōdere ſpoliatus ſuper proprietate, niſi integrè fuerit reſtitutus: vt in. c. ij. & fi. de cau. poſſeſ. & proprie. quod not. ꝓ intellectu illorum iuriū. & tetigi in. d. c. fi. ¶ Sed contra hoc opp. quare fuerūt hîc auditi monachi ꝓducentes teſtes in poſſeſſorio ante reſtitutionē monialium cōtra p̄alle. iura. Sol. dic, ꝙ non produxerunt teſtes ſuper proprietate, ſed defendendo ſe ſuper poſſeſſione: quod non eſt ꝓhibitum: vt in. d. c. fi. & arg. in. d. c. cum inter. de exceptio. Fortè enim, vt dicit hîc Gof. monachi volebant probare, ꝙ iam poſſederant continuè per. xl. annos: & ſic ante ſpoliationem p̄tenſam: & ſic volebant excludere violentam poſſeſſionem: non enim potuiſſent duo eandem rem eodem modo inſolidum poſſidere vt in. c. licet. de probatio. & ſi vtraque pars probaſſet poſſeſſionem: dic, quòd cæteris paribus fuiſſent abſoluti rei. de probatio. c. ex literis. & dic plenè prout nota. in. d. cap. li-
9 cet. ¶ †Sed attingendo nunc materiam poſt doctor. quæro, quid ſi pars ſimpliciter petit
a quartam productionem, [a]ſeu dilationem, nō adiecto cum ſolennitate legali? Sol. dicit Innocen. ꝙ iniuſta eſt petitio, & iuſta eſt denegatio. & ſi ꝓpter hoc appellaretur non valeret appellatio. Probat rōne: quarta productio teſtium ſimpliciter non ſeruata ſolennitate, de qua j. eo. in. c. vltra tertiam. eſt à iure prohibita: vt ibi: ergo iniuſta eſt petitio. Secus dicitur ſi petitur cum ſolennitate legali: nam tunc petitio eſt iuſta & denegatio iniuſta: niſi allegaretur cauſa rationabilis in contrarium: vt hîc: imò plus dicit Innoc. ꝙ non ſufficit ad euitandum iuſtam appellationē allegare cauſam rationabilem: niſi etiā p̄miſerit ſuper ea cauſæ cognitionem. Ratio, quia iura indulgent quartam dilationem cum ſolēnitate legali j. eo. c. vltra tertiam. ergo iudex grauat, niſi exprimat cauſam & de ea cognouerit. dicit tamen ꝙ quidam contra. Hoſt. dicit, ꝙ licet primū dictū ſit ſubtilius: iſti tamen qui tenent contrarium dicunt verius: & in hoc multum inſtat & concludit in effectu, ꝙ ſi iuſta cauſa denegandi in veritate ſubeſt, poteſt iudex denegare non præmiſſa cauſæ cognitione: nec etiam tenet tunc exprimere: quia ſi in veritate cauſa ſubeſt, non grauat partem in denegando: maximè, quia periculoſum eſt hoc caſu exprimere cām: ne pandat aliquo modo motum animi ſui in ſnīa ferenda contra. l. vbi. C. de fal. Nam ſi diceret nolo dare: quia ſufficienter ꝓbaſti, ideò partes inſtruerentur ſuper ſnīa ferenda. Satis enim eſt, ꝙ coram iudice appellationis approbetur iuſta cauſa: vel exprimat, cùm denegat appellationē recipere: & maximè p̄mittere cognitionem non tenetur: quia hoc relinquitur arbitrio ipſius iudicis. arg. hîc: licet ſi malè arbitraretur valeret appellatio. Pro hoc adducit ſimile: cùm appellatur à p̄tenſo grauamine. non enim ſufficit probare ad iuſtificandā appellationem ob iuſtam cauſam fuiſſe appellatū: niſi doceat illam eſſe veram. d. c. interpoſita. quia iudex potuit moueri ex aliqua iuſta præſumptione: vt ibi not. Ita in propoſito ex ſola negatione: non iuſtificatur appellatio, ſi poteſt docere de iuſtitia negationis: maximè ſi fuit expreſſa: licet non fuerit de ea cognitum. Et hanc partem puto veriorem. & iudicio meo eſt tex. hîc, vbi in denegatione quartæ productionis petitæ cum ſolennitate legali, nō apparet ꝙ fuerit expreſſa cauſa: & tamen papa dicit ex denegatione fuiſſe iuſtificatam appellationem: niſi iudex voluerit multitudinē effrenatam cōpeſcere. non dicit, niſi iudex expreſſerit. ſatis eſt ergo cauſam in veritate ſubſiſtere. Præſumendum enim eſt prima fronte pro facto iudicis: vt no. in. d. c. interpoſita. & per Inn. in. c. poſt electionem. de conceſ. præben. in fi. Conſilium tamen eſt, vt iudex exprimat cauſam ita cautè, vt nō pandat animum ſuum: vt
10 ſic retrahat partem ab appellando. ¶ †Sed quæro, quid ſi iſti appellaſſent ante denegationem ſub hac conditione: petimus quartam dilationē cum ſolennitate legali: & ſi eam denegaueris ex nūc appellamus. Inn. quē cōiter ſequuntur hîc docto. dicit hāc appellationē, etiam ſecuta poſteà denegatione nō valere, niſi poſteà geminetur ſecuta denegatione. Ratio ſecundū eum: qa à futuro grauamine nō appellatur, ſed à p̄terito ſeu ſaltē p̄ſenti: vt j. de ap. c. cōſuluit. ij. & c. ex parte. ij. & c. debitus. & c. cum ceſſante. & c. dilecto. ſecus dicit, ſi iudex prius denegaſſet ſimpliciter: & monachi ſic appellaſſent: petimus reuocari grauamen: & ſi ipſum non reuocaueritis appellamus: quia non eſt hæc appellatio à futuro grauamine: ſed à præſenti. Nec ob. ſi dicatur, ꝙ imo à futuro per verbū niſi reuocaueritis, quod extenſiuum eſt. ff. ad Ter. l. filij mater. in fi. & futurum ſubiunctiui modi: quia reuocatio, q̄ petitur, & q̄ eſt de futuro nō eſt grauamē: ſed illa denegatio p̄cedēs fuit grauamē à quo potuit appellari etiā ſine verbo extēſiuo ſecundū Inn. Fuit enim Hoſt. illud poſitum ad cautelam & reuerētiā iudicis, qui reuocationē grauaminis poterat de iure per ſe ipſum facere. d. c. cū ceſſante. & q̄ dubitationis tollēdæ cā inſerta ſunt, ius cōmune nō immutāt. l. qui mutuā. ff. man. Et hoc dictū Inn. ſolet allegati pro notabili ab omnibus. mihi placet multū dictū, vt poſſit appellari à grauamine ſine petitione reuocationis: & qđ petitio reuocationis nō immutat ius. ad hoc alle. bo. tex. cū gl. in. c. fi à iudice. de appel. li. vj. & in. c. j. de dilatio. & qđ ibi dixi. Sed primum dictū fortè nō eſt verū, ſi rectè & diligēter pōderetur: qū nō appellat ſimpliciter à futuro grauamine: ſed potius à p̄terito: qa appellatio eſt cōditionalis, ſi denegaueritis. &c. & trahit ad diē extātis cōditionis. arg. opti. in. c. fi ꝓ te. iuncta gl. de reſcrip. in. vj. & ſit ad diē de negatę dilationis: vn̄ perinde eſt acſi appellatio fuiſſet interpoſita poſt grauа-

poſt grauamẽ.¶ †Sicut in ſimili dicimus in excõicatione ſub cõ
ditione[a] lata: puta ſi tale factũ feceris te excõico. Nam excõicatio
nõ habet vires incõtinenti, ſed adueniẽte cõditione ad illud tem-
pus trahiť, ſiue dixerit iudex, excõico te ex nunc, ſiue extũc: vt in
c. p̃tereà. de appel. & ibi latius per Inno. Et quanq̃ ferri nõ debeat
excõicatio pro futuris culpis etiam ſub cõditione: vt in. c. Roma-
na. §. caueãt. de ſen. excõ. li. vj. lata tn̄ tenet, vt ibi no. & in. c. p̃tereà.
ſicut dicimus in ſnĩa, ꝙ nõ deberet ferri ſub cõditione, lata tamẽ
tenet. ij. q. vj. c. biduũ. Ita dico in ꝓpoſito honeſtũ eſſe, vt talis ap-
pellatio nõ interponatur ante grauamẽ inflictũ: ſi tn̄ ſic interpo-
nitur, debet valere: quia trahitur ad diẽ cõditionis. Nec obſtat ſi
opponeretur de. l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente. ff. de pericu. & cõ-
mo. rei vendi. vbi dies conditionis aſtantis trahitur ad diem cele-
brati contractus: quia loquitur in contractibus, qui non depen-
dent à voluntate vnius tantum, ſed duorum. Sed hĩc dependet ap
pellatio à voluntate vnius, qui ſolum intẽdit. & appellare vult in
effectu poſt grauamẽ. ad hoc quod no. gl. in. d. c. ſi pro te. & Dyn.
in regu. qui prior. de re. iur. li. vj. ¶ †Vltimò ponit hĩc Hoſtien.
q. quid ſi pendẽte grauamine ante lapſum. x. dierum iudex dat di-
lationem grauato ad aliquid faciendum, an acceptando dilatio-
nem, videatur renunciare facultati appellandi. & cõcludit, ꝙ nõ:
quia iudicium redditur in inuitum. l. inter ſtipulantem. §. ſi Sti-
chum. ff. de verbo. obli. tu vide latius per Io. an. in. c. fi. de appel. li.
vj. & per do. de Ro. deci. cclxxxviij. & per Innoc. in. c. ſolicitudinẽ
j̃. de appel. vbi dicam. Nico. abbas.

SVMMÆ RIVM.

1 *Tripliciter poteſt ſe gerere iudex circa recipiendos teſtes probatorios & reprobatorios.*
2 *Teſtis de auditu, fama, & credulitate inducit præſumptionem.*
3 *Iudex ſecundum qualitatem cauſæ poteſt quandoque plures, quandoque pauciores teſtes admittere.*
4 *Generalis reſponſio teſtis ſuper generali articulo famæ, qui ſolet in fide poni: refertur ad omnes articulos. intellige ſuper quibus teſtificatus eſt.*
5 *Vnuſquiſque teſtis de per ſe debet examinari: ſed duo alij poſſunt adhiberi quando examinatur: dummodo illi alij non habeant examinari ſuper illa cauſa.*
6 *An, & quo caſu teſtimonium ſine cauſa ſcientiæ valeat?*
7 *Iudex omittẽs interrogare teſtes in cã ſcientiæ, tenetur parti ad intereſſe.*
8 *Quæ ſit ſufficiens cauſa ſcientiæ in teſte. & ſenſus viſus eſt generalis ad omnes ſenſus.*
9 *An cœcus poſſit eſſe teſtis in re perceptibili auditu: & quid ſi nõ eſt cœcus & audiuit contrahentes: ſed eos non videt.*
10 *Quæ ſint circunſtantiæ, de quibus iudex interrogat vltra cãm ſcientiæ.*
11 *Notarius atteſtatur tantum de duobus de viſu & auditu.*
12 *Notarius nõ põt cõficere inſtrumentũ de facto ſuo: ſed de eo, faciũt partes.*
13 *Teſtis, an teneatur reſpõdere de ſuo crimine: vel quòd ſit talis, quòd non poſſit eſſe teſtis.*
14 *Ordinãdus tenetur omnino prodere ea, quæ impediũt ordinis executionẽ.*
15 *Pauper quis ſit: & an repellatur à teſtimonio.*
16 *An teſtis ad hoc, vt valeat eius dictum, requiratur, vt habeat notos contrahentes.*
17 *Teſtes ſunt interrogandi de tempore & loco, ad videndum ſi concordãt, vel diſcordant.*
18 *Impediẽs teſtem, ſi impedimentum ceſſare non poteſt, an perdat cauſam: vel an teſtis habeatur pro producto.*
19 *An ex facto amici, vel conſanguinei præſumatur conſenſus partis.*
20 *Partes poſſunt ratificare atteſtationes nullas: licet non poſſint ratificare acta nulla, quæ ſunt de ſubſtantia iudicij.*
21 *Teſtis ſecũdo inductus, ſi dixerit cõtrariũ eius, quod primo dixit, an ꝓbet.*
22 *Iudex inferior à papa, an poſſit alteri cõmittere examinationem teſtium.*
23 *Teſtis dicens aliud, quàm quod ſcripſerit notarius: nunquid ipſi ſit credendum, an notario?*

¶ CAP. XXXVII.

CVm cauſam. ¶ Diligenter examinandi ſunt teſtes & puniẽdi, qui eos impediunt: & ipſorum teſtium multitudo eſt per iudicẽ refrenãda. h. d. & habet tria dicta: vt patet ex ſummatione. Secundũ ibi: *quod ſi*. Tertium ibi: *volentes*. ¶ Caſus literalis. Inter Archiepiſcopum Rauennatem & cõe Fauentiæ vertebatur quæſtio ſuper iuriſdictione quorũdã locorũ, de qua habeť. ſ. de ꝓbatio. licet cãm. illa delata fuit ad do. papã lite conteſt. & p̃ſtito iuramento ab vtraq; parte de calumnia: qa difficile fuit vtriq; parti teſtes ꝓducere corã papa. Mãdauit Epiſcopo Placentino quatenus reciperet teſtes, quos vtraq; pars tàm ſuper principali q̃ in ꝓnas teſtiũ duxerit ꝓducendos, & eos diligẽter examinet: & de ſingulis circũſtãtijs diligẽter inqrat: ſcilicet de cauſis, loco, & tẽpore: de auditu, viſu, & ſciẽtia: & de omnib⁹ ad negotiũ pertinẽtib⁹. Quòd ſi fortè fauentini, vel alij teſtes, quos Archiepiſcopus duxerit ꝓducẽdos, p̃ſumpſerint impedire: ipſos ab hmõi p̃ſumptione repellat: vt aũt effrenata multitudo teſtiũ refreneť, p̃cipit vt hinc inde quadragenariũ numerum excedere nõ permittat: ita vt ſi Fauentini depoſitiones teſtiũ voluerũt ratas habere, qđ ab Epõ Ferrarieñ. & abbate Pompoſiano receptę fuerint, teſtes illi cõputenť in numero p̃libato: alioquin cũ atteſtationes illæ ſint clauſę, ijdẽ teſtes, ſi neceſſe fuerit, iterũm producanť. Ber. ¶ No. j. qđ vbi teſtes ſunt lõgè diſtãtes, põt iudex ipſorũ receptionẽ in partibus cõmittere. & hęc eſt vna cauſa legitima & honeſta cõmittẽdi teſtiũ receptiones. ad idẽ. c. cõſtitut⁹ de fideiuſ. & qđ j. ſubijciã latius. ¶ †No. ſcdò iudicẽ poſſe à principio recipere oẽs teſtes, tàm ꝓbatorios, q̃ reprobatorios. & ipſorũ validitatẽ reſeruare in tẽpus diſputationis: de quo diſputat gl. j. Sed tu dic, vt latè dixi in c. ex parte Adę. ſ. eo. p quę declarať tota iſta glo. quã aliter nõ attingã. Sed dico iudicẽ tripliciter ſe poſſe habere ĩ receptiõe teſtiũ. Põt emn̄ à prin. recipere oẽs teſtes, tã ꝓbatorios, q̃ reprobatorios: vt reſeruare validitatẽ illorũ in tẽpus diſputationis: vt hĩc, & in. c. licet. de proba. Secũdò põt à principio admittere exceptionẽ reprobationis: & ſecundũ eorũ dicta admittere ꝓbatorios. Tertiò põt admittere exceptionẽ reprobationis, ſed nõ differe examinationẽ teſtiũ poſt publicationem probatoriorũ. q̃ omnia declara, prout dixi in. d. c. ex parte Adæ. ¶ No. iudicẽ ex officio ſuo. debere inquirere & examinare teſtes, ne dũ ſuper petitis in libello: ſed etiã de cauſis ſciẽtię, & de omnibus circunſtantijs. de quo vide qđ leg. & no. in. c. per tuas j̃. eo. ¶ No. iudicẽ debere inquirere de fama: & ſic videť, ꝙ fama aliqd addat. ad hoc ꝙ leg. & not. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. itẽ ſępe. & facit pro cõi obſeruantia. nã hodiè in fine articulorũ ſemp ponit articulus de fama. & quãtũ ꝓbet vide qđ dixi in. c. veniẽs. ſ. e. & per Bar. ĩ. l. de minore. §. torméta. ff. de q̃ſtio. ¶ †No. qđ teſtes inquirunť de credulitate, an ſcilicet credãt ea, quæ deponũt. & dicit hĩc Gofr. ꝙ de auditu, credulitate, & fama inquiriť ad præſumptionẽ, non ad plenam probationem: quod bene notabis. ſed vide ea, quæ dixi in. c. quoties. ſ. eo. & c. tàm literis. ¶ No. iudicẽ eccleſiaſticũ habere iuriſdictionẽ in oẽs impedientes teſtes producẽdos corã eo. ¶ †No. ꝙ ad officiũ iudicis pertinet prætaxare certum numerum teſtium. [b] & quanq̃ in iſta cauſa Papa præfixerit numerum quadragenarium: iudex tamen in aliis cauſis poteſt ſecundum quali-

SEBA. SAPI.

a ¶ Sub cõditione. De ſnĩa excõicationis conditionali, quę effectũ habeat, ponit Pe. de anch. in cõſi. cliij. inci. ex narratis. ĩ vlt. col. ũ. vbi dicit, ꝙ excõicatus põt impetrare reſcriptum ante euẽtũ cõditionis, qđ nõ eſſet ſi ex excõicationis ſentẽtia eſſet pura. vide Fel. hoc referẽtem in c. fi. col. ñ. ver. fallit tertio .j. de exceptio.

b ¶ Adde hĩc Flo. in. l. j. ff. e. circa fi. vbi dicit, qđ iſta multitudo effrenata teſtium dicitur etiam ſecũdũ æſtimationẽ iudicis. & alle. Innoc. hic. & dicit Bald. ꝙ ſi ſtatutum imponit pœnam incidenti cũ multitudine armatorũ: nõ incurrit pœnam ſtatuti q̃ incidit cũ multitudine. xl. armatorum ad aliquod caſtrũ expugnandum.
¶ Addę, ꝙ addit⁹ Io. and. hic al. p Abb. fuit Old. conſi. cxlv.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Prædicta. Adde hic Ang.in.l.pomponius.quæ alias incipit,ſi vni. circa prin.ff.de re iud.vbi dicit audiendũ eſſe teſtẽ, qui prius dixit ſe nihil ſcire.& ita refert dicere Ray.Itẽ adde idem,quod dicit hic,d. An.in qõne hac,decidit Sali.in.l.ea qdem.in pe.char.verſ.xñ.q̃ro.C.de acc.& Bar.in l.de minore.§.tormẽta.in pe.col.verſi.q̃ro qd ſi teſtis.ff.de q̃ſtio.de quo vide in terminis p do.Maria.in repe. in.c.qualiter &qñ ī.xliñ.q.ix.q. prĩci.de accu.

✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Interrogatus. vide aliqua ſimilia poſita p Iaſ.in .L. ait prætor.§. iurari.in fi.ff. de iureiu rand.vbi ponit de teſtibus,qui dixerunt aliquid geſtũ in p̃ſentia Titij,& Sei:& poſteà interrogati, qbus præſentib⁹: dixerunt nullis. Itẽ de teſtibus, qui interrogati,qbus p̃ſentibus: rñderũt nullis: poſteà fuit probatũ, ꝙ erant aliqui preſentes.ſaluãtur eñ talia dicta,vt ibi p eum.

c ¶ Hic teſtem. An teſtis debeat reddere cauſam dicti ſui.& de hoc vide latè p.d. Ant. in.c. ſuper hoc. in. vĩ. col.de renũ.& per Bar.& Pau. de ca. in.l.qui teſtõ.§. fi. de teſta. qui text. ſemp allegatur ad hoc vide Barto. & Bald.in.d.l.ſolam. & vide glo.in.l.cum hi.§.in cauſa.in verſi.audiat.ff.de tranſac. gloſ.j.in princi.ff.de ope.no. nun. Et de hac materia vide Bald.in.l.iĩ.in.j.col. ff. eo.vbi refert dicta hic per Innocẽ. Et adde,quod teſtis deponens ſuper valore,non probat,niſi rationem ſui dicti reddat: quia iſtud conſiſtit in intellectu. Ita dicit Bart.in tract.de teſte.in.iĩ.colum.ver.teſtis dixit fundum valere.& idem dicit.d.Ant.& Abb.in.c.cum cauſa.ĩ.eo. Idem dicit Pau.de ca.in.l.præcia rerum.ff.de legem fal.de quo vide per Bal. in.l.fi. ad fi.C.de iu.do.impe. Ad quod vide quod not.per Bal.in.l.ñ.circa fin. C.de reſcin.ven. vide Bar.in repe.l.ſ.ad fi.C.de ſen.quæ pro eo, quod in tereſt.& vide Ro.in.l.mortis cauſa.ff.de do.cauſa mor. Et vide ibi quod ſubtiliter tangit.d.Flo.in.l.ſi ſeruum meum.ff.ad le.aquil. Item vide Bal. in.l.pe.circa fin.C.de ſen,quæ ſine cer.quan.vbi dicit,ꝙ dictum teſtis deponentis ſuper iuriſdictione diſtrictu,vel territorio: vel ſuper iure decimandi:non valet,niſi reddat cauſam dicti ſui:quia hæc magis ratione,q̃ ſenſu corporis percipiuntur. Et dicit de hoc eſſe no.& multum vulgatũ dictum Inno.hic, Item ſcias,ꝙ his caſibus,quibus valet dictum teſtis non interrogati de cauſa ſcientiæ,ſi teſtes inducantur ad reprobandum tabellionem,non valet eorem dictum: niſi reddat cauſam dicti ſui. hoc dicit no.Bal.in.l.presbyteri.in vlr.colum.ver.iuxta prædicta.C.de epiſcopi. & cle.in fi.vbi dicit,ꝙ his caſibus,in quibus teſtis non interrogatus, nõ tenetur reddere cauſam dicti ſui: duo teſtes reddentes rationem præferuntur duobus contrariis cauſam non reddentibus. Quod dicit eſſe not, & ſe nunquã inueniſſe,niſi in vno loco,ſcilicet in quadam diſputatione Ia.bu.quæ incipit,ꝙ talis eſt. Idem dicit Ro.in repet.rubric. de arbit.in xj.col. Item ſcias,ꝙ ad dictum vnius teſtis nõ reddentis cauſam ſui dicti, etiã qñ non eſt interrogatus: non põt deferri iuramentum in ſupplemẽtum p̃bationis ẽt in his, qbus nõ tenetur reddere cãm dicti ſui. Dictum eſt Bal.in.c.ſacramentũ.in.ñ.col.de cõſue.recti feu. Itẽ de hac materia vide per Bal.in.l.his qui.ff.de tu.& cu.da.ab his. Bal.in.l.pe.ad fi.ff.de proba.in recollectis.& aliqd per Barto.l.j.circa medium.ff.ſi cer.pet. Item ſi teſtis interrogat⁹ ſuper vita & morib⁹ alicuius deponit & aſſignat cãm: qa ſum eius vicinus:an ſit ſufficiens cã? dic,ꝙ ſic,ſecũdũ Bar. in tracta.de teſte in.v.colũ.ver.teſtis,dũ de vita. Similiter teſtis deponens ſup vita & miraculis alicuius,nõ probat:niſi reddat cãm dicti ſui. Ita dicit Bal. in.l. ſolã,in pe.col.verſi.mõ hic q̃ritur.de teſt.& alle.c.venerabili.j.cod. Item de illa materia vide p Bal.in apo.in.l.j.in penul.c. l.ff.eo. An autẽ teſtis deponẽs ſup cõſuetudine teneat reddere rõnem dicti ſui: vide per Bald. in repe.l.de qbus.in.xxj.col.ff.de legi.& ibi in.xxiñ.col. dicit no.verbũ videlicet,ꝙ ſi vterq; litigantiũ ꝓducat vnũ teſtẽ,ille q reddit rõnẽ dicti ſui,p̃fertur nõ diceti. Imo ſingulariter dicit,ꝙ teſtis nõ reddẽs rõnem dicti ſui nõ debilitat dictũ teſtis reddẽtis rõnẽ, quin ei q producit illũ vnicũ teſtẽ reddẽtem rõnẽ poſſit deferri iuramentũ ī ſupplemẽtum probantionis. An autem reddat ſufficientẽ cãm teſtis, q dicit ſiceſt: qa mihi ſicvidet. vel ſi dicit: ſic eſt, vt mihi videt, Imo.in cle.j. col.j. de reſcrip. dicit ꝙ non.& vide qđ de hoc ibi no. Sed tu de hoc vide p Bar. in.l.qd tñ.§. ſi arbiter.ff.de arbi. Et p Bar. in tracta.de teſte.ī.ñ.colũ. ver. teſtis ſuper aliquo interrogatus.& p eundẽ in.l.fratres. de libe.cau. Adde, ꝙ teſtis deponens ſup adulterio,tenetur reddere rõnẽ, ẽt non interrogat⁹ quia hoc cõſiſtit ī iudicio rõnis. h.d. Bal.in.d.l.ſolam.in iĩ.colũ. Item de eo quod dixi, an teſtis deponens ſup valore rei, teneat reddere cãm dicti ſui ẽt non interrogatus: vide per Bal.in.d.l.ſolam.in.ñ.co.ver.quæ[r]o nunquid,vbi diſtinguit,an ſit res,in cuius æſtimatione req̃ritur magna & diligens inq̃ſitio prout eſſet ſuper p̃tio domus,vel fundi: tunc tenetur reddere cãm. Aut modica requirit inq̃ſitio ꝓut eſſet ſuper valore frumẽti &aliorũ victualiũ:& tũc nõ tenet reddere. Et ſi teſtis deponẽs ſup his, q̃ ſunt p̃ceptibilia ſenſu rõnis reddat rõnẽ, dicẽdo: dico ſic eſſe: qa p̃cepi p ſenſum corporis: an iſta ſit ſufficiẽs rõ? dic ꝙ nõ quia iſta cã eſt nimis gñalis:ideò reddit obſcurũ dictũ teſtis. h.d. Bal.in.d.l.teſtiũ.in.v.colũ.ver.tertiò q̃ritur. C.de teſti. An autẽ teſtis deponẽs ſup notorio, dẽat reddere cãm ſui dicti, ẽt ſi eſt interrogatus: vide p do. An.in repe.c.veſtra.in pe.char.in.iĩ. co.illius char.vel ſi.ad ſecundũ qualiter.de coha.cle.& mulie. vbi plenè Sed tu vide.d.Abb.in.c.cũ dilectis.elgrãde.circa prin.ñ.colũ.de pur.ca. vbi dicit,ꝙ teſtes deponẽtes ſup notorio ſatis reddunt ſufficientẽ cãm,ſi dicũt ꝙ oẽs de vicinia ita aſſerũt. Itẽ adde huc Bal.in diſpu. ſua accuſat⁹ de vi turbatiua in pe.col.vbi dicit,qđ nõ ſufficit, ꝙ teſtis ſimpliciter deponat de turbatione: niſi etiam dicat de modo turbandi.& alleg. Inn.in c,licet cauſam.de proba. Et credo,ꝙ Bal.per illa verba al. ꝙ talis diſpoſitio de mõ turbandi ſit reddere rõnem turbationis. Itẽ adde, quæ de hac materia ſcribit Bal.in.c.cũ ſuper.in vlti.col.de cõfeſ. An autẽ,& quando teſtis ſtudioſe non reddens cãm dicti ſui poſſit puniri de falſo: vide per Bal.in.l.presbyteri.in.ñ.col.ver.ex prædictis apparet.C. de epiſ.& cle. Itẽ adde,ꝙ teſtis dicit ſe ſcire,quod Titius interfecit Sempronium, non valet eius dictũ,ſi non reddit rõnẽ etiã non interrogatus. Secus ſi dicat verum eſſe,quod Titius interfecit Semproniũ: quia tunc valebit eius dictum ſine alia rõne,ſi nõ interrogatur. Ita ſingulariter determinat Bald. in.c.fi.in fi.de iura.Cal.& dicit,qđ hoc eſt nouũ & ſing.dictũ ſuũ. Itẽ adde huc Pau.de ca.in.l.ñ.ff.qđ qſcq; iur.vbi dicit, ꝙ ſi teſtis temerariè aliquid aſſerit: puta ꝙ talis nulla bona habet: & interrogatus qũo ſcit: rñdit, quia habere nõ poſſet, quin ipſe ſciret: certè ſi poſteà repiatur, qđ habebat bona poterit teſtis accuſari de falſo.& eoipſo dicit ꝓbatũ iſtũ teſtẽ ſciẽter & doloſe aſſeruiſſe,nõ tñ ſufficere ad īponẽdã pœnã corporalẽ teſti. Et ꝙ talis teſtis puniat ẽt de falſo,videt tenere Ang.ī.l.penu.§.docere.ff.ſi vis fiat ei. An aũt teſtis ſup negligẽtia deponẽs debeat rõnem ſui dicti reddere:& qualẽ: vide elegãter per Bar.in conſi.ſuo, quod īcipit reuerẽdiſſime dñe. Adde huc ꝙ ſi teſtis in his, q̃ nõ põt p̃cipi p verã ſcien-

valet: nec

1 ad ſi. ¶ † Venio ad gl.& q̃ro qualiter ſint teſtes examinandi? reſpondet gl.ij. ꝙ ſigillatim per ſe,aliter non valeret receptio. quod not. Et idem tenet Spec.eo.tit.§. nunc tractandũ. in prin.in verſi.ſed pone produxi. Et intelli-
ge gl. quando duo teſtes ſimul examinarẽtur nam tunc eſt periculũ,ne vnus inſtruat aliũ: nec poſſet falſitas deprehendi exemplo Danielis: ſecus ſi aliqui extrinſeci adhiberentur: in examinatione,maximè ſi vocarẽtur: vt teſtes. Ad hoc.c.vt officiũ.de hęreti.li. vj.vbi ī examinatione teſtiũ in cauſa hæreſis adhibẽtur duo religioſi. & eſt cautũ hoc obſeruare in omni cã graui. Pro hoc qđ dixi in.c. ſicut. ſ.eo.& qđ ibi no. Hoſt.in.c. Albericus. ita dicit dicta teſtiũ poſſe ꝓbari p alios teſtes tũc
6 adhibitos. ¶ † Quæro, dicitur hîc teſtem[c] in
c terrogandũ de cã ſcientiæ: quid ſi non reddit cãm ſui teſtimonij: vt puta, quia dixit verũ eſſe ſimpliciter,qđ Titi⁹ mutuauit Sẽpronio mille. Gl.ī ver.de cauſis.diſtiguit, qđ aut fuit interrogatus de cã: & eã nõ reddit. & tũc nõ valet teſtimoniũ. aut non fuit interrogatus, & valet. Et idem Accurſius in.l.iij.ff.eo. non enim ſecundũ eum debet eſſe verboſus: ideò excuſatur,ſi nõ fuit interrogat⁹. arg. in.l.fin. C.de p̃ci.imp.offe.&.l.ampliorẽ.C.de appe. Et idẽ gl.Io.in §.item.ſolã.d.iiij.q.iij. Inno.& Hoſt.hîc.& Spe.eo.tit.§.j.verſi.itẽ ꝙ interrogatus. qui plus ibi videtur velle ſecũdum aliquos, ꝙ ſi nõ reddit cauſam interrogatus, nõ

in quadã cauſa.& ad materiã vide quod not. Io.an.in addi.Spec.eo.tit.§. nunc videndum.

5 ad ſi. ¶ † Venio ad gl.& q̃ro qualiter ſint teſtes examinandi? reſpondet gl.ij. ꝙ ſigillatim per ſe,aliter non valeret receptio. quod not. Et idem tenet Spec.eo.tit.§. nunc tractandũ. in prin.in verſi.ſed pone produxi. Et intelli-
ge gl. quando duo teſtes ſimul examinarẽtur nam tunc eſt periculũ,ne vnus inſtruat aliũ: nec poſſet falſitas deprehendi exemplo Danielis: ſecus ſi aliqui extrinſeci adhiberentur: in examinatione,maximè ſi vocarẽtur: vt teſtes. Ad hoc.c.vt officiũ.de hęreti.li. vj.vbi ī examinatione teſtiũ in cauſa hæreſis adhibẽtur duo religioſi. & eſt cautũ hoc obſeruare in omni cã graui. Pro hoc qđ dixi in.c. ſicut. ſ.eo.& qđ ibi no. Hoſt.in.c. Albericus. ita dicit dicta teſtiũ poſſe ꝓbari p alios teſtes tũc
6 adhibitos. ¶ † Quæro, dicitur hîc teſtem[c] in
c terrogandũ de cã ſcientiæ: quid ſi non reddit cãm ſui teſtimonij: vt puta, quia dixit verũ eſſe ſimpliciter,qđ Titi⁹ mutuauit Sẽpronio mille. Gl.ī ver.de cauſis.diſtiguit, qđ aut fuit interrogatus de cã: & eã nõ reddit. & tũc nõ valet teſtimoniũ. aut non fuit interrogatus, & valet. Et idem Accurſius in.l.iij.ff.eo. non enim ſecundũ eum debet eſſe verboſus: ideò excuſatur,ſi nõ fuit interrogat⁹. arg. in.l.fin. C.de p̃ci.imp.offe.&.l.ampliorẽ.C.de appe. Et idẽ gl.Io.in §.item.ſolã.d.iiij.q.iij. Inno.& Hoſt.hîc.& Spe.eo.tit.§.j.verſi.itẽ ꝙ interrogatus. qui plus ibi videtur velle ſecũdum aliquos, ꝙ ſi nõ reddit cauſam interrogatus, nõ

[r] nunquid,vbi diſtinguit,an ſit res,in cuius æſtimatione req̃ritur magna & diligens inq̃ſitio prout eſſet ſuper p̃tio domus,vel fundi: tunc tenetur reddere cãm. Aut modica requirit inq̃ſitio ꝓut eſſet ſuper valore frumẽti &aliorũ victualiũ:& tũc nõ tenet reddere. Et ſi teſtis deponẽs ſup his, q̃ ſunt p̃ceptibilia ſenſu rõnis reddat rõnẽ, dicẽdo: dico ſic eſſe: qa p̃cepi p ſenſum corporis: an iſta ſit ſufficiẽs rõ? dic ꝙ nõ quia iſta cã eſt nimis gñalis: ideò reddit obſcurũ dictũ teſtis. h.d. Bal.in.d.l.teſtiũ.in.v.colũ.ver.tertiò q̃ritur. C.de teſti. An autẽ teſtis deponẽs ſup notorio, dẽat reddere cãm ſui dicti, ẽt ſi eſt interrogatus: vide p do. An.in repe.c.veſtra.in pe.char.in.iĩ. co.illius char.vel ſi.ad ſecundũ qualiter.de coha.cle.& mulie. vbi plenè Sed tu vide.d.Abb.in.c.cũ dilectis.elgrãde.circa prin.ñ.colũ.de pur.ca. vbi dicit,ꝙ teſtes deponẽtes ſup notorio ſatis reddunt ſufficientẽ cãm,ſi dicũt ꝙ oẽs de vicinia ita aſſerũt. Itẽ adde huc Bal.in diſpu. ſua accuſat⁹ de vi turbatiua in pe.col.vbi dicit,qđ nõ ſufficit, ꝙ teſtis ſimpliciter deponat de turbatione: niſi etiam dicat de modo turbandi.& alleg. Inn.in c,licet cauſam.de proba. Et credo,ꝙ Bal.per illa verba al. ꝙ talis diſpoſitio de mõ turbandi ſit reddere rõnem turbationis. Itẽ adde, quæ de hac materia ſcribit Bal.in.c.cũ ſuper.in vlti.col.de cõfeſ. An autẽ,& quando teſtis ſtudioſe non reddens cãm dicti ſui poſſit puniri de falſo: vide per Bal.in.l.presbyteri.in.ñ.col.ver.ex prædictis apparet.C. de epiſ.& cle. Itẽ adde,ꝙ teſtis dicit ſe ſcire,quod Titius interfecit Sempronium, non valet eius dictũ,ſi non reddit rõnẽ etiã non interrogatus. Secus ſi dicat verum eſſe,quod Titius interfecit Semproniũ: quia tunc valebit eius dictum ſine alia rõne,ſi nõ interrogatur. Ita ſingulariter determinat Bald. in.c.fi.in fi.de iura.Cal.& dicit,qđ hoc eſt nouũ & ſing.dictũ ſuũ. Itẽ adde huc Pau.de ca.in.l.ñ.ff.qđ qſcq; iur.vbi dicit, ꝙ ſi teſtis temerariè aliquid aſſerit: puta ꝙ talis nulla bona habet: & interrogatus qũo ſcit: rñdit, quia habere nõ poſſet, quin ipſe ſciret: certè ſi poſteà repiatur, qđ habebat bona poterit teſtis accuſari de falſo.& eoipſo dicit ꝓbatũ iſtũ teſtẽ ſciẽter & doloſe aſſeruiſſe,nõ tñ ſufficere ad īponẽdã pœnã corporalẽ teſti. Et ꝙ talis teſtis puniat ẽt de falſo,videt tenere Ang.ī.l.penu.§.docere.ff.ſi vis fiat ei. An aũt teſtis ſup negligẽtia deponẽs debeat rõnem ſui dicti reddere:& qualẽ: vide elegãter per Bar.in conſi.ſuo, quod īcipit reuerẽdiſſime dñe. Adde huc ꝙ ſi teſtis in his, q̃ nõ põt p̃cipi p verã ſcien-

valet: nec

valet:nec quo ad probationē:nec quo ad præſumptionē[a]. Et idē dicit,ſi reddidit,ſed inutilem:quia paria ſunt non reddere,& inutilem reddere.de translatione Epiſcopi.c.ij quod no.Hoc tñ vltimum videtur contrarium dicto Goffr.de quo in notabilibus. ¶ Sed dic,quod ſecūdū qualitatē cauſę,iudex aſſumet quātitatē præſumptionis.arg.in.l.iij.ff.eo.tu magis ſcire poteſt &c.vt ibi. Inno.tñ hîc tradit vnā theoricā,quæ ſolet ab omnibus approbari.dicit ꝙ in perceptibilibus aliquo ſenſu corporeo,pōt procedere illa diſtinctio. Aut fuit teſtis interrogatus, vel non:vt.s.dicitur.ſed in perceptibilibus iudicio intellectus tantū eſt neceſſe,ꝙ reddat cām:aliās nō valet teſtimonium,etiā ſi non fuit interrogatus:quia de his deponere nō propriè ſpectat ad officium teſtis. Exemplū,ſi dicit talem eſſe dñm talis rei.Nā dñium non percipitur ſenſu corporeo:ideò oportet,ꝙ reddat cām,per quā inferatur ad verba iuris per eū prolata:vt quia verba iuris adiūgit:quia emit lanā,& fecit illud veſtimētum,vel quid ſimile.Hoc dictum Inno.approbat Bar.in tractatu de teſte.& dicit procedere in his, quę percipiuntur magno diſcurſu rationis.Secus in his,quæ percipiuntur facili diſcurſu:ita,ꝙ veniāt per ſenſum corporis ad intelligentiā faciliter:& valde ſupinus eſſet, qui non intelligeret. Exemplū in numeratione pecuniæ.nam teſtis non vidit niſi colorem:ſed mente & corde,vel ratione percepit:an fuerit argentea,vel aurea.In his eñ valet teſtimonium cauſa non reddita, ſi de ea non fuit interrogatus.Hoc etiam dicit fore de mente Inn. quod ſatis placet. ¶ Per hoc dicebat hîc domi.Cardi.ꝙ teſtis deponens ſimpliciter ſuper fama,vel notorio cauſa non reddita,ſi de ea non fuit interrogatus,valet:quia iſta percipiuntur modico diſcurſu.Sed hoc non placet,neꝙ ſimilia per eum poſita.per capitulū conſuluit j.de appellat.vbi dicitur multa dicit notoria, quæ non ſunt:vt dicit Ioan.ij. quæſtio.j.capit. manifeſta. de notorio loquimur , & quid ſit notorium ignoramus. Item diſputatur multum inter ſcientificos,quando dicitur infamia: vt nota. in.d. capitu.inquiſitionis.de accuſatio. Quomodo ergo credendum eſt,ꝙ rudis teſtis hoc comprehendat modico diſcurſu: quia fortè etiam cum magno diſcurſu neſcit diſcernere. oportet ergo, quòd ſint talia,quæ ex communi hominum intelligentia capiantur ſine magna ſolertia: vt voluit Bartol. Per hoc etiam puto do.Anto.non bene dicere eò,quod reprehendit quoſdam,qui ex dictis Innocen.in capitu.cum oporteat.de accuſatio. colligebant cauſam eſſe reddendā in probatione infamiæ . dicit enim quod intentio Innocen . fuit ibi declarare cauſas, quibus concluditur, infamia : non autem arctare teſtem ad exprimendam cauſam, ſi non interrogatur. ¶ Ego dico,quod Innocen.habuit contrariamentem, ſi bene ponderetur: & ſi non eſſet illud dictum Innoc. idem nihilominus eſſet dicendum per præmiſſam rōnem.& vide Bart.in.l.de minore.§.tormenta.ff.de quæſtio.in verſi. quæro qualiter probetur.& verſi.quęro ſtatutum.verſi. vlti.quęro.vbi tenet,qđ depoſitiones ſuper fama cauſa nō reddita,non inducunt plenam,nec ſemiplenam probationem:ſed alias probationes coadiuuāt.ſic debet intelligi.l.iij.ff.de teſti.&.iiij.qō .iij.item ſæpe. ¶ Et ex dictis Innocen. hîc poteſt colligi alia theorica.dicit eñ, qđ vbi teſtes deponunt ſuper his,quæ poſſunt trahi ad iudicium rationis,& ad ſenſum corporis,debemus intelligere dictum teſtis,quatenus cadit in ſenſum corporis.Exemplum:ponit in teſte deponente,quod Titius poſſidebat.debet enim exponi:id eſt,de facto tenebat.Nam poſſeſsio prout eſt iuris non cadit in ſenſum corporis:ſed percipit iudicio intellectus:ſecus prout eſt quid facti.Et idem ſentiunt gloſſ.& Barto.in.l.ſtipulatio iſta.§.hi qui.ff. de verbor.obligatio.Per hoc habes limitatum vno modo membrum diſtinctionis gloſſ. ¶ Alio modo limitat hîc Ioan. Andr. dicit eñ,qđ ſi pars petijt teſtem interrogari de cā ſcientię: & interrogatus nō fuit:non valet dictū eius,ſed poterit iterum interrogari de cā. Ad hoc.d.c.per tuas j.e.cum ibi no. Sępe eñ experiē tia docuit teſtes aliquid aſſerere,cuius ſufficientem ſcientiæ cauſam non reddunt.Pro hoc dicit bonū conſilium:vt pars ſemper det interrogatoria ſua, ſaltem de cauſa ſcientiæ : & petat ſuper illis examinari,& in actis redigi. Procedit ergo dictum gloſſ. qñ pars non petijt:& iudex non interrogauit:vt tunc valeat dictum in perceptibilibus ſenſu corporeo,vel modico diſcurſu rationis. tiā:ſed p credulitatē interrogatus,rñdet ſcio inquātum humana fragilitas noſtri ſinit:nō vitiat eius teſtimoniū:ſed pinde eſt acſi dixiſſet credo: ita nō.dicit.d.Anto.in.c.vnico.in.j.col.de ſcru.p illū tex.ad hoc no.vbi de hoc videt mihi eē caſus peregrinus.Sed do.Ant.in.c.ptereà.in.ij.co.s.eo.ver.oppono qđ nō.videt poſt gl.dicere,ꝙ in his, q̄ nō ſunt perceptibilia p ſenſum viſus, poſsit teſtis ſimpliciter deponere p verbū ſcio. Anto.Franciſcus.

7 ¶ † Circa quod notabiliter quæritur,an iudex omittens hoc caſu teneat parti ad intereſſe.Hāc qōnē ponit Io.And.in addi.Specu. eo.tit.§.j.verſi.ſed quid ſi cauſam. vbi refert quoſdam dicere,ꝙ ſic.ar.l.ſi quando .in fin. C.de teſti.& recitat alios hoc reſtringere,qñ interuenit dolus,vel notabilis iudicis negligentia.arj.eo.per tuas.vbi ipſe Io.An . putat quòd in his duobus caſibus ſaltē in foro pœnitētiali teneatur iudex parti,cōtra quam de poſuit teſtis non expſſa cauſa: qua expreſſa nō nocuiſſet ſibi.Sed in foro iudiciali nō haberet locum petitio intereſſe , ſecundum eū niſi reus confiteretur. ¶ Sed tu aduerte.nam ego non video quomodo in foro iudiciali, ſeu contentioſo iſte iudex poſsit obligari ad intereſſe:cùm non conſtet ſententiā cōtrariam reportaſſe ex eo,ꝙ iudex nō interrogauit.Nam fortè ſi interrogaſſet,ille reddidiſſet cām ſufficiētē ſui teſtimonij : & nō ꝓbat hoc adeſſe,quod ab hoc cōtingit abeſſe.C.de proba.l.neꝙ natales. & de trāslatiōe Epiſcopi.c.ij.Intereſſe autē debet clarè probari : vt no.in.c.dilecti.de foro cōpetē.ꝓ hoc inſtitu.
b de verbo.oblig.in fi.Sed ſi iudex[b] malitioſè non interrogaſſet:quia ſciebat teſtem nō rediturum ſufficientē cauſam,vel teſtis hoc cō fitetur:& iudex omiſit ex dolo,vel lata culpa tunc credo iudicē poſſe cōdēnari tām in foro iudiciali,q̄ pœnitentiali.Pro primo facit l.ſi quando. C.de teſti.&.l.ſi filiuſfamiliās.ff. de iudi.&.xxiij.q.ij.dominus. Pro ſecundo, vt teneatur in foro animę,facit.c.fi.de iniu. & dā.da.& notabile dictū Inno.in.c.ſicut dignum.de homi.vbi ſingulariter dicit, quòd in foro animæ tenetur quis ad emendam dāni,ſi fuit in lata culpa dūtaxat: ſecus ſi fuit in leui,vel leuiſsima. Tunc eñ ſufficit ,ſi ꝓ negligētia pœnitētiā agat.ar.xv.qō.j.c.inebriauerunt.Quod tenebis perpetuò mēti:ſecus in foro iudiciali:quia ibi nō requiritur culpa ita lata:vt in.l.in lege aquilia.ff.ad legē aquil. Ratio,quia lex ciuilis tendit ad conſeruationem patrimonij.& idem dic de iure canonico,quatenus agitur in iudicio:iuxta ea , quæ leg.& no.in.c.j.de cōmo.& .c.ij.de depoſi.facit qđ not.gloſ.ſing.in.c. fraternitatis.xj.q.ij.
ꝙ dicit,ꝙ in foro animæ nō imponit pœ- c na dupli,vel quadrupli,quæ imponit in iudi
8 ciali pro furto,vel ſimili delicto. ¶ † Sed ad declarationē omnium prædictorū quæro,
c quę[c] eſt cauſa ſufficiens ſcientiæ in teſte. & quæ ſunt circūſtātię,de quibus iudex interrogat vltra cauſam ſciētiæ? Sol.dic,vt eſt de mēte.Inn.hîc:& clari[9] Bar.in .d.tracta.de teſte.ꝙ teſtis ad hoc,vt cōcludat,debet reddere cām ſciētiæ per illū ſenſum corporis,quo act[9] ſup quo deponit ꝓcipit.vnde ſi deponit de re perceptibili viſu tātū,dicit : quia vidi.

a ⁂SEB.SAPI. ¶ Preſumptionē. Adde quod not. Ludo . Roma . in repet . rubricæ de arbi.col.x .verſic. ſcias tamen . vbi vult . ꝙ licet vnus teſtis faciat ſemiplenam probationem:iſtud procedit, quando teſtis deponit cum cauſa:ſecus ſi ſine cā.

b ⁂SEB.SAPI. ¶ Si iudex. Hoc etiam procedit , quādo fuiſſet petitum à iudice:quòd interrogaret teſtes tunc enim ſi non interrogaret,teneretur ad intereſſe: vt hic per Felin. Ad quod vide eū dē.in.c. ſinautem. co.iñ.ſ.de reſcrip. vbi multa de negligentia iudicis : & vide etiam Fel. in ca.tua nos.j.de homici.vbi ponit an iudex teneatur parti,quæ ſua negligentia ſuccubuit.

c ¶ Scientiæ. Per quas cauſas ſcientię debeat teſtis reſpondere.Et vide de hoc per Bald: in .l. ſolam. in. iñ. colū.verſ.his præmiſsis.C .de teſtibus.& Bald.in repeti .l. de quibus C.de legiti. & in.l. vnica.C. de cōfeſ. & in.l .data opera. C .qui accuſa. non poſſunt . per

Barto.in.l.de minore.§.tormenta.ff.de quæſtio.& in.l. Labeo.ff.de ſup. lega.& in.l.fi.C.de peri.not.& tetigit etiam Bald in.l.nulla.ff.de legi.& Bart.in.l.pretia rerum.ff.ad legem falci.& in.l.ſi quis.& in.l.fi.de reſcin. vēdica.quæ dicta omnia remiſsiuè ſic breuiter alleg.do .Alex.in.l.quod meo,§.ſi venditorem.ff.de acquiren.poſſeſſ. Sed tu vltra eum de hoc

vide per Ang,in authẽ.de hæreti.& fal.§.hinc nobis.in,iij.col.
¶ Adde,an teſtis debeat aſsignare rationem dicti ſui & qũo Alex.conſi lio.lj.&.cviij.lib.ij,Ful.conſi.clxxxiij.
a ¶ Fruſtra,Quando teſtis depoſuit per ſenſum viſus non tenetur aliam reddere rationẽ,ſi non interrogatus:vt dicit Bar.in tracta.de teſte,in.v. col.ver.teſtis dicit aliqua.Et adde,ꝙ vbicunq; teſtis aſ-ſerit ſe vidiſſe factũ ab vno: quod tamẽ non vidit, ſed certum eſt ab alio fieri nõ potuiſſe: valeret & tenet dictũ teſtis dicentis vidiſſe ſe illud factũ ab illo.Ita ſingulariter& ſubtili ter dicit Bar.ĩ tracta,de aduo.ſuper gl.in ver.quo tem pore.quod perpe tuò no.Et adde hic cautelã ad repro-bãdum teſtem de viſu. quam ponit Bald.in.l,Arethuſa,circa princip.ff. de ſtatu homi.per locũ à natura: vbi dicit,quod ſi teſtis dicit ſe vidiſſe in 9
loco aliqualiter remoto,Titiũ deno cte interfeciſſe Sẽpronium:interrogatur,an ibi eſſet lumẽ,vel candela: dixit quod non:ſi probet,ꝙ illa nocte non lucebat luna, annullatur dictum eiꝰ teſtis.Et de triplici viſu vide Bald.Angel.& Imo.in.l.j.in prin ci.ff.de his,quæ in teſt,delẽ.& de teſtimonio viſu vide ampliſsimè ĩ rubr. C.ſi ex fal.inſtru. & vide Bar,in.l.fi. C.de peri.nomin. lib.xj,& vide quę de hoc ſenſu viſus ſcribit Roma,in.l.quod meo.§.ſi venditorẽ.ff.de acquiren.poſſeſ.Itẽ pro illo dicto Bal.in,l.Arethuſa.vide Angelum in cõ ſilio ſuo.cxcvij.circ.j.col.ſecundũ quotã meã.Item adde huc Bald.in.c.j. iuxta fi.in ti.de cõtrouer.inter do.& vaſal.Itẽ adde Do.in,c.hinc etem. in.j.col.ver.no.ius procedit.xlix.diſt.vbi dicit,ꝙ teſtis,qui deponit aliquẽ nõ videre,reddit ſufficientẽ cãm dicti,ſi dicat illum habere pupillã oculi altam,

si de perceptibili auditu tm̃ dicit:quia audiui.ſi deponit quòd res erat amara,vel dulcis: dicet,quia guſtaui.ſi ſuper odorifera,vel fœtida:quia odoraui.ſi ſuper re aſpera, vel leni: quia tetigi. Vnde & quinque ſunt ſenſus corporis:viſus,auditus,tactus,guſtus & odoratus.Ita habet deponere per aliquem iſtorum ſenſuum.Pro hoc allego bonum tex.in.c.teſtes.iij.q.ix.& in.l.teſtium.C.eo.tit.&vbi res eſt perceptibilis duplici ſenſu debet ponere per vtrũq; ſenſum:vt in.c.ex literis.de cõſue. & quod ibi nota.& fruſtra a interrogatur de cã ſciẽtię,quãdo depoſitio habet annexã cauſam ſciẽdi:vt quia dixi:ego vidi,quod Titius percuſsit Sẽpronium:vt dicit hîc Inno.& bene.Item ſcias,quòd ſenſus viſus b eſt generalis ad oẽm ſenſum:vnde ſi deponit per hunc ſenſum viſus ſuper re perceptibili alio ſenſu non vitiatur teſtimonium.ad hoc vide gloſ. no.iij.q.ix.c.teſtes.Et idem ſentit Bar.in.l.ij. -§.idẽ Labeo.ff.de aqua plu.arcen.Ad prędicta vide Specu.eo.ti-§.nunc tractandum.verſicu.vt autẽ.& ſeq.¶ † Et faciunt ad qõnem, an cœcus poſsit eſſe teſtis ſuper re perceptibili auditu,ſi habet notas voces contrahẽtiũ. glo.tenet quòd ſic,in.d.c.teſtes.Idem Specu. eo.ti-§.j.verſi.ſed nunquid cœcus.quia ſecundum eum nõ reperitur prohibitus.Ad idem allego gl.& Bar.in.d-§.idem Labeo.qui vult dictum teſtis valere,ſi non vidit loquentes: ſed erat retro cortinam,vel tenuem parietẽ. Idem ſentit Ioan.And.in.c.ad noſtram.de cõ ſuetudi.& facit.c.prętereà & quod ibi notatur.de teſti.cogen.Sed Ang.de peruſio.in.l.ſi non ſpeciali.C.de teſta.dicit,quòd licet teſtis poſsit deponere,licet non viderit contrahentes,ſi habeat notas voces contrahentium,facit fidem:non tamen quo ad plenam probationem:quia de facili potuit decipi in voce, non autem ſic in viſu.Sed Franci.Accur.videtur ibi ſentire primum . dicit enim quòd

b ¶ Senſus viſus.Sed tu de hoc vide per Bald.in.l,ſolam.C.eo.in,iij.col. ver.vij.nunquid per rationem.vbi dicit,quòd ſenſus viſus ita demũ eſt generalis ad alios,quãdo ſenſus ſuper quo teſtis deponit,eſt multũ affinis ſenſui viſus,& de illo ita communiter homines loquerẽtur.Et idem dicit ibi de ſenſu tactꝰ:quem dicit eſſe communem quo ad omnes alios ſenſus,ſed ipſe idem Bal.in,l.teſtium.in.v. col.verſi.tertiò quærit.C.de teſti.dicit,ꝙ tactus eſt in omni ſenſu:ſed per eum non deponitur in quolibet ſenſu:quia eſt nimis generalis:& diceretur obſcura depoſitio . Et de hoc vide no.per do.meũ domi.Iaſo.in,l,manumiſsiões.in ſecũdo no . ff,de iuſt,& iu.vbi ponit de pane quærẽdo.Et ad illud de viſu facit vnũ notabile verbũ Bar.in tractatu de allu.ſuper ver.quoquo momẽto.Et quòd ſenſus viſus ſit genetalis ad ómnes alios ſenſus,tenet Bald.in apoſtil.in,l.iij.in princi.ff,de teſti.& Imo,poſt Bal.& Ang.in.l,j,circa princ, ff.de his,quæ in teſta.delẽ.& Bar.in.l,ſi Titio & mihi.ff.de leg,ij.in princi,Et idem dicit Ro.in.l,ſciendũ.in.vj.col.de ver.obli.& vide eundẽ in repe.l.admonẽdi.in.xxvj.colum.de iureiuran.vbi dicit,quòd teſtis idiota& groſſus,rectè deponit per ſenſum viſus in his,in quibus ex propria & naturali redditiõe cãæ debeãt deponere de auditu,& ita dicit tenere Bar.in,l,j.C,de cõfeſ.per tex.ad hoc ſin.gl.in.c.fi.de ſuc,ab int.eſt.Et de

c ¶ Notario.De quibus ſenſibus atteſtetur notarius conficiens inſtrumẽtum,& de hoc vide pulchrè per Bal.in repe,rubri. C. de fide inſtru. in.viij.colũ.verſi. ſed nũquid notarius.An autẽ notarius poſsit cõficere inſtrumentũ ſuper confiſtentibus in iure. an verò circa concernentia factum tantum:& quod poſsit de vtroq;:tenet Specu.in titu. de fin.§.j.in penul. colũ.verſ.ſed huic obſtat,ꝙ notariꝰ. Sed tu vide quod de hoc not.Bar,in l.mutum,in princi.ff. de acq.hære. vbi ponit qualiter notarius debeat conficere inſtrumentũ ſuper aditione hæreditatis factã p mutũ.Sed tu vide gloſ.no.in authen. de inſtru. cau.& fide.in ver. abſunt.§. ſi verò moriantur, quæ dicit, ꝙ notarius non poteſt conficere inſtrumẽtum de his, quæ percepit alio ſenſu, quã ſenſu viſus, vel auditus .Item an notarius poſsit conficere inſtrumentũ ſuper his, quæ habẽt cauſam momentaneam :vide per Imol.in.l.hæredes palã.in ꝑĩ. in fin.j.col.ff.de teſta,& vide quod no.poſt do.Anto.in.c.cũ in eccleſiis.de maio.& obed. Item de eo,quod dixi,an notarius poſsit conficere inſtrumẽtum de his, quæ conſiſtunt in iure:vide per Domi.in.c.ſi quis iuſto,in princi.in.iij. colum.de elect.in.vj.Et Adde quod pulchrè ſcribit Imo.in.l.in eo.ff.de teſtamentis.

10 vel inuti.&.l.nõ poſſunt.ff.de legi.¶ † Quo ad ſecundũ de circunſtantijs pone exẽplũ: ſi teſtis dicit ſe vidiſſe Titium percutere Sempronium.interrogabũtur,qui erant præſentes,& in quo loco:an de die,vel de nocte.Itẽ in alio loco ciuitatis& ſimilibꝰ:vt ſic ex iſtis: poſsit perpendi falſitas teſtium, ſi non concordant in iſtis:vt nota.in. c. venerabilij.eo. &.iij.qõ.ix.nihilominus.vbi videas bonam
11 gl.in materia iſta.¶ † Dubiũ eſt de notario c
c per quos ſenſus debet atteſtari an de omnibꝰ ſicut teſtis cũ ſit quidã teſtis.l.domitius.ff.de teſt.vide in Spe.de inſtru.edi.§.reſtat.ver.ſed quæro.vbi dicit,ꝙ atteſtat ſolũ de duobꝰ. ſ. viſu & auditu.& idem ibi Ioã.an.reliqui eẽ ſenſus cõueniunt teſti & nõ notario ſecũdũ eũ.Per qđ dicit,ꝙ notarius,q guſtat rẽ amarã,vel odorat fœditã:nõ põt de hoc cõficere inſtrumẽtũ:licet poſsit cõficere inſtrumẽtũ de dicto eiꝰ.q guſtauit.fatet tn̄ ꝙ ſua aſſertio iuuaret dictũ aſſerẽtis:vt ſi diceret:tale vinũ dulce fuit,vt talis in præſentia mea & teſtiũ dixit:& ego guſtaui,& ſic erat.Et hoc idẽ ſen
12 tit in ſiꝑi qõne Inno.in.c.qm̃.s̃.de ꝓb . qđ bñ
d notabis.¶ † Et vide notabile dictum d Fede.

Anto.Franciſcus.¶ Circa hoc quod dicit,de quibus notarius poſsit cõficere inſtrumẽtũ,de quo eſt rogatus:dicas,ꝙ nõ debet rogari:niſi de his q̃ vidit & audiuit ꝓut etiã iſte dicit.ad qđ vide Inn.in.c.fraternitatis. de hęre.& vide Bal.in.l.cũ precibus.C.de ꝓba.& in auẽ.ſed nouo.C.ſi cerpeta.Et adde,ꝙ notarius nõ põt rogari,niſi de his,quæ fiũt in ſua preſentia:vt per Inn.in.c.j.de fide inſtru.& per do.Pau.de Caſt.in cõſi.ſuo.xl, Et adde,qđ poteſt rogari etiã de his,quę percipiuntur ſenſu odoratus, guſtus,& tactus:ſed tũc debet ipſe & teſtes guſtare,odorari,& tãgere.& hoc facto ex ꝓprio ſenſu,& dictis teſtiũ partibus mandantibus, poteſt cõficere inſtrumentum:vt per Bal.no.in rub.C.de fide inſtru.vbi etiam dicit,ꝙ notarius ſi conficit inſtrumentũ de guſtu de partium mandato, non tenet de falſo.quia illa qualitas ꝓbat ex teſtibus & mandato partis.& vide Bal.in tracta,ſchiſ.in.xij.colũ.vbi dicit,ꝙ notarius nõ poteſt conficere inſtrumẽtũ de animo alicuius etiam verbis declarato.Nec etiã poteſt cõficere inſtrumẽtũ de vulnere illato per Titiũ Caio,etiã ſi rogetur à parte.qđ eſt verũ:niſi eſſet ſibi per iudicẽ cõmiſſum :ꝙ deberet inſpicere vulnera:quia tũc ſibi teferenti in ſcriptis credit:ſecũdũ Bal.in.d. rubri.de fide inſtru.in.vij.colũ.& habetur per Bar.in auẽ.ſi qs in aliquo documento.C.de eden.& de quibus rogetur notarius, & de quibus nõ: vide per Spec.in tit.de inſtru.edi.§.viii,

d ✠ SEBA. SAPI. ¶ Notabile dictũ. Idem ſequitur domi. Anto .in conſil.cxciij.

c.quoniam contra.colum.xv.ſ.de proba.Ludo.Roma.in.l.ſciendū vbi late Alexand.ff.de verbo.obliga.col.xvj.& Alexan.in conſi.cxlj.incip. maturè.in vlti.colum.in primo volu.& Oldra.in conſi.ccxcij.incipien. an negatio.colum.vlti.& Pet.de Ancha.in cōſil.cccij.incipien.viſo dili genter.Ro.in conſi.clvj.incipien.honorande domine.& Alexan.in cō ſi.cxcvij.incipien. ſuper hac dubitatio.in ſecūdo vol.

a ¶ Notarius.Vtrū notarius poſsit cō ficere inſtrumētū ad dictū interpretis mediatoris īter duos diuerſæ linguæ contrahētes. Et de iſta.q. not. per Bar.in.l.j.§.fi. circa prin.ff.dever bo.obli.per Bald. inſtit.eo.titu.in fi. Et cū eo, quòd di cit hic do. Anto. poſt Io.An.in addi.Specu. concor dat etiam Fede.in conſi. cxliij.ī prin ci.lex differentiæ. de quo vide etiam Pet.de Ancha. in cle.j.de magi.

a ¶ Ant.Frā. ¶ An notarius poſsit cō ficēre inſtrumētū inter homines diuerſæ linguæ mediante interprete. dicasquòd ſic.imo iſto caſu creditur vnico interpreti: vt per Bar, Ang.et Alexan. ple.vltra alios.in.l.j.in fi.de ver.obl.hic alleg. Quod eſt verū,ēt ſi interpres ſit con ſanguineus, qui pōt interpretari ſi gna&nutus,ſcdm Barto.in.l.mutum ff.de acqui.hęredi. & vide Ang.ī auē. vt ppo.not.Impe. in princ.vbi dicit q vnus Grēcus po teſt inter latinos interptari lin guā Grēcā:& vnus he breus linguam he braicam.Dicit tñ Alexā.in.d.l.j.de verbo.obli. quòd plures interpretes debēt adhiberi, & nō ſufficeret vnus: & dicit ſe ita con ſuluiſſe.& vide Alexan.cōſi.clxxviij.in.ij.parte conſi.& in con.xxxv. in.j.parte.quod eſt idem cōſi.& vide Bal.in.l.directas.C.de manumiſſis teſt.vbi dixit,quòd interpres adhibitus in contractu habetur pro teſte. Et ideò ſicut vnus teſtis non ſufficeret,ſed requirerentur ſaltem duo;vt in.c.in omni negotio.de teſti.& in.l.vbi numerus.ff.eod.Ita etiam vidē tur eſſe neceſſarij duo interptes.Et adde,quòd in ſententia ferenda per iudicem Latinum inter duos Græcos:vel alterius idiomatis:debent ad hiberi interpretes,ita Bal.in.l.iudices.C.de ſen.interlo.om.iud.Et ideò in teſtamento quādo teſtes ſunt diuerſæ linguæ ab ipſo teſtatore:debet interpres adhiberi:vt per Bal.plenè in.l.hac conſultiſſima.in.§.illud.C. de teſta.

b ¶ In parte.Vtrum pars cōtra quā opponitur crimē cōpellatur rīdere poſitiōi:an cōmiſerit illud crimē.Et de hoc vide per glo.ordi.& ibi Pet. de Anch,& quod latiſsimè notauit.d.Bart.de bellenzinis.in.c.ij.de con f.ſ.in.vj.

13 vide Io.And.in addi.loco præalle.¶ † Nunc capio ſecundam partem huius gloſſ. in ver. *ſed nunquid teſtis.* & quæro,cùm hīc dicatur interrogandum teſtem de omnibus circunſtantijs:an teneatur rīndere vtrum ſit criminoſus,vel talis,q non poſſit eſſe teſtis. & in hac quæſtiōe ponā ſex opin.ſuccinctè.¶ Pri ma eſt opi.huius gl.quæ cōcludit teſtem ar ctari ad reſpōdendū ſolū de his, quę habentur.iiij.q.iij.c.ſi teſtes.cū ſeq.¶ Scda eſt opi. Hoſt.q dicit,q de ibi expreſſis, debet iudex exqrere apud ſemetipſum,& ab alijs:nō aūt à teſtibꝰ.& ſic intelligit illa iura,&dicit,q de noto preſumit bonū,in.c.fi.de pſumptio.de ignoto diligenter exqret:& niſi approbeť nō credet ei,maximè in criminalibus. ¶ Tertia eſt opi.Io.ij.q.vij.c.quęrendum.qui dicit, q à teſte non debet iudex quærere de crimine in ſpecie:quia nemo illud fateretur:ſed in ge nere poteſt quęrere dicendo:es tu talis, vt poſſis eſſe teſtis?argu.l.j.§.qui quæſtionē. ff. de quæſtio.¶ Quarta eſt Specu.in titu.eod. §.iam de interrogatorijs. ad fin. verſicul. porro. vbi videtur concludere, quòd ad omnia tenetur reſpondere,quæ reddunt eū inhabilem ad teſtificandum,ſi non requiritur de crimine.& ibi ponit multas interrogationes,quæ hodie ſunt in vſu. & ibi vide pro practica.¶ Quinta eſt Inn.qui hāc mate riam tetigit.in.c.dudum.ij.de elec.& in.c.ij.

c ☙SEBA.SAPI.¶ De genere malorum.Vide Areti.in conſi.xiij. in cipien.diligenter.in.x.col,verſi.ex prędictis.vbi vult,quòd admittatur pauper in teſtem:tamen ſi concurrat cum alijs teſtibus diminuitur de fide.Et quis dicatur pauper in hac materia,ponit Iaſo.in.l.ij.in princip. colum.j.ff.qui ſatiſda.cogan.

de confeſ.& in.c.inquiſitionis j.de accu.& in d iſtis locis ſimpliciter concludit teſtes non te neri ad pendendum crimen,vel conditionē ſuam:quia exceptio contra teſtem potius cō cernit producentem,quàm eum:ſi tamen reſpondet,creditur ſibi:quia ſunt de circunſtā b tijs teſtimonij. Aliud dicit in parte: [b] ſcilicet vt teneatur reſpon dere poſitioni criminoſę ſi de illo crimine infamať.Et de hoc vltimo dic plenius,vt not.per eum in.d.c.ij.ſed in.c. e dudum.dixit quòd peracta pœnitentia, non tenetur teſtis reſpondere: quia ſine peccato poteſt teſtificari.in.c. teſtimoniumj.eodem. & dicit aliud in ordinando in.d.c.inquiſitio- 14 nis.ratione periculi animarum.¶ † Item ordinandus venit voluntariè:teſtis inuitus.nec ordinandus tenetur omnia prodere: ſed ea, quæ impediunt ordinis executionem. & de eo vide bonū tex.cū glo.in.c. ex pœnitentibus.l.diſtinc.¶ Sexta & vltima opi.eſt Ioan. An.poſt Guil.de Suza.in addi.Specu.in loco proximè allega.concludens,quòd de omnibus poteſt interrogari.& reſpōdere tenetur ad ea,quę ſuā turpitudinē nō detegunt:ad ea verò quę ſuā turpitudinē detegunt, reſpon dere nō tenetur:vt de infamia,excōmunicatione,vel crimine alio:ſecus dicit de paupertate.Hęc opi.mihi placet.facit pro eo,quod dixit de paupertate:quia paupertas nō eſt de c genere malorū; [c] vt in.c.illa.xv.q.j.¶ † Quis 15 autē dicatur pauper, [d] vide per Bar.in.l.ſi cō d ſtante.ff.ſolu.matri.Et dicam vbi melius cadet.ſed ad repulſionem teſtis,qui dicitur pauper:dic qui minus habet in bonis,q̄ quinqua ginta aureos.Et idem in accuſatore:vide tex. cum gloſ.in.c.prohibentur.ij.q.j.Intellige,ni ſi aliās ſit bonę famę:vt ibi nota.&probatur 16 in.c.ſi qui teſtium.ſ.eo.vbi de hoc.¶ † Ter- e tiō hęc glo. [e] quęrit,an teſtes debeant cognoſcere eos à quibus,& contra quos inducuntur?& dic,quod ſic.Plenius hoc proſequitur gloſſ.in.l.iij.§.j.ff.eod.& adhuc plenius Ioan. Andrę.in addi.Specu.eod.tit.§.j.ver.teſtimonium autem.vbi diſtinguit inter eos,qui deſcribuntur in inſtrumēto:& inter eos,qui deponūtvoce vna inter litigātes.¶ Primo caſu dicit,quòd advaliditatē inſtrumēti nō requi f ritur neceſſariò,q teſtes ſint noti. [f] ad hoc auť.eodē.§.ſi vero ignoti.Fallit in inuētario, in quo requiriť, quod ſint ignoti.C.de iure

Anton.Franciſcꝰ. ¶ Quis dicať pau per:dicas q iſtud relinquiť arbitrio iudicis ſecūdū ſub iectā materiam.de quo vide plenè p Ro.& Lāfrā.oria. qui multa ad ppo ſitū alle.in.l.ſi cō ſtāte ī prin.hic all. ¶ Hęc glo.An teſtes neceſſariò cognoſcere debeāt li tigantes diſtingue vt per Bar.in. l.fi. in prin.C.de iure deliberā.Etde hoc vide per Bart.in.l. ſolā.in.v.co.C.eo. vbi dicit.q qñ teſtes deponūt ſup homicidio ad con uincendā negligē tiā ſyndici,qui nō denuntiauit homi cidium,nō eſt neceſſe,q teſtes cognoſcant, neq; interfectorē,neq; in terfectū.& allega. glo.ſingu.ñ.q.viij. c.per ſcrip.libello rū.& de quæſtiōe hic poſita,vide gl. in ver,cognoſcanť & ibi per Bald.in x.col.in.l. ſcimus. §.ſinaūt. C. de iure deliberā.& aliqd per Bal.ī rubr. C.de fide.inſtru. in.vj.col.ver.circa tertiūmēbrū.Item adde qđ nō eſt ne ceſſariū,q aliqua ex partibꝰ cogno ſcat teſtes,qui ꝓ ducuntur in Spe. in tī.de teſte,§.j.in xxj.col.in fin.ver. opponitur exceptio.Itē adde huc Floria.in.l.ob car mē.§.fi.in fi.ff.eo, vbi dicit,q nō eſt neceſſe teſtē depo nētē ſuper homici dio, vel vulnere, cognoſcere hoīem interfectū,vel vulneratū:ſed ſufficit,q cognoſcat,q ſit corpꝰ hoīs.Et de hoc dicit eſſe gl.ſing.ñ.q.viij.d.§.libellorū.Itē adde Arch.in.§. teſtium fides.iij,qō.iij.c.ſi teſtes.q dicit,q teſtis debet cognoſcere partes inter quas deponit.Sed dicit q vbicūq; teſtis non teſtificať de facto eiꝰ cōtra quē ꝓducit,pōt ferre teſtimoniū etiā ignotus.Et an notarius:qui cōficit inſtrumētū neceſſariò debeat cognoſcere partes.vide p Bal.in rub.C.de fide inſtrum. in.vj.col.in princi.Et de q̄ſtione hic poſita per dom.Ant, vide Ang.in auť.de hæredi,& fal.§.hinc nobis.in.iij.col.verſicu. & not. tex.Quid aūt in teſte qui eſt perſona ignota an admittať ad teſtificādū vide glo.in.c.canonica.iij.q.v.& ibi vide Archi,qui dicit q teſtis nō admittitur in criminalibus niſi primò approbeť:ſed ſecus dicit eſſe in ciuilibus.Et ita dicit tenere Inno.in,c.inquiſitionis.de accu.Item vide Bart. in.l.non minorem.in fi.C.de tranſac.

f ☙SEBA.SAPI.¶ Sint noti.vide.d,Iaſ.in.l.nō minorē.circa fi.C.de tranſactioni.poſt Bar.& alios ibi.

a ¶ Diuerſi. Adde circa hoc quãdo teſtes diſcordant in tempore, quod notat do. Ant. in repetitione capitu. finalis. de conſuetudi. in antepenul. col. Et adde gl. in l. prius. ff. ad Silleianum, quæ dicit, quòd teſtis eſt interrogandus de die. Et adde ad materiam huius gloſ. quòd ſi tempus eſt de ſubſtantia eius, de quo agitur, oportet quòd teſtis deponat de tẽpore. Et idem dicit Bal. in l. matrem. circa medium. C. de proba. vbi etiam idem dicit de loco & de vtroq;. Idem dicit Innocen. in. c. qualiter in fine. j. colũ. de accuſa. Et adde Bal. ĩ. l. teſtium. in vltima colum. C. de teſtibus. vbi dicit poſt Cy. quòd valet dictum teſtis non deponẽtis de tempore, niſi eſſet de ſubſtãtia probationum: & quòd iudex: vbi tempus eſt de ſubſtãtia, pbationũ, debeat teſtẽ interrogare de hora: facit text. in l. Titius. §. Lucius ff. de lib. & poſth. & glo. in verſic. apparet. in. c. ſi à ſede. de p̃ben. eo. li. Et quòd teſtis teneatur dicere de tempore, quãdo tempus eſt de ſubſtantia probationũ: tenet Specu. in titu. de teſte §. iam de ĩterrogato. verſi. item de tẽpore. poſt princ. illius verſi. Et adde huc Floria. in. l. iiñ. §. idem. ff. de teſti. vbi plenè ponit, quãdo teſtis neceſſario habet deponere de tempore, & quando non & quando debeat deponere de loco: vide per Bal. in apoſtillis. ĩ. l. prima. in vlt. colũ. ff. de teſtibus. Et adde huc Ange. in conſi. cliiñ. vbi dicit, quòd adſtringens ſe in mutuo petendo ad probandum mutuum de certo menſe, ſuccumbit: niſi probet de illo mẽſe. Et vide Ang. conſi. cclxxiiñ. vbi dicit, quòd licet teſtes dicant ſe non recordari de die: non propterea repelluntur: quia dies non eſt de ſubſtãtia probationis. Et adde quod not. Bart. in. l. Labeo. in vlt. colũ. verſicu. ſed quæro, quid ſi teſtis. de ſup. leg. vbi dicit, quòd ſi teſtis depoſuit dictum deponendo de loco & tempore, ſi poſtea interrogatus de ratione dicti ſine loco & tempore, valebit reddi tio rationis: quia videtur intelleXiſſe de eo tempore & loco, de quo prius dixerat. Et idem dicit domi. Anto. in repe. in cap. fi. in vlti. co. de conſue. vide do. de Ro. deci. ccxvj. ſecundum ordinem meum nouiſsimum, circa fi. vbi ponit, an ſit neceſſe dicere de hora. Et de iſto articulo quando teſtis deponere debeat de tẽpore. vide latè per domi. Anto. in. c. cum Ioannes. in penul. co. j. de fide inſtru. Et de quo tempore debeant deponere teſtes deponentes ſuper valore rei: vide per Bartol. in. l. non intelligitur. §. diui fratres. ff. de iure fiſ. & per Bar. in. l. nõ eſt neceſſe. ff. de probatio. ad quod facit quod no. gl. in ca. cum dilecti. de emptio. & vendi. Item extendendo dictum Archi. in. d. c. nihilominus. in fi. iiñ. qõ. ix. Nam dicit ibi Archidi. quòd ſi teſtes dicãt ſe nõ recordari de tẽpore, valet eorum dictũ: per text. in. d. c. cũ Ioã. Sed dicit, quòd ſi interrogati de tpe, varia deponãt, inficiatur eo deli. l. fi. §. ſinautem & in auf. de hære. & fal. §. ſiverò. Itẽ in inſtrumento in ſcriptis cõfecto ab imperito literarum in auf. de inſtru. cau. §. in his. & §. oportet. Hunc tñ caſum intelligo, vt legi. & no. in. d. §. oportet. loquitur eñ qñ fit ſcriptura noĩe imperiti ſine tabellioẽ. Nã tũc dñt eſſe teſtes noti, vt ſcribatur noĩe cõtrahẽtis. Si aũt tabellio interueniret, tunc nõ eſt neceſſe, quòd ſint noti: vt ibi colligitur per dictionẽ maximè: iuxta gl. Fallit etiã vbi eſt ſtatutum, quale eſt Bononiæ ſecũdũ eũ: vbi in omni inſtrumẽto oportet ſaltẽ vnũ ex teſtibus in ſcriptis cognoſcere cõtrahẽtes. ¶ In ſecũdo caſu dicit, quod aut id, ſup quo depoſuit, recipit effectũ ex parte vtriuſque partis, aut alterius tãtum, aut neutri9. Primo caſu neceſſe eſt, vt vtrãq; partẽ cognouerit: & hoc clarũ eſt. Secũdo caſu ſufficit illũ cognoſcere, dato quòd aduerſariũ, contra quẽ producitur, nõ cognoſcat: vt ſi volo probare me poſſediſſe rẽ, ſuper qua inquietor: vel me poſſediſſe, ſeu emiſſe: vel quid ſimile. Et hęc duo voluit gl. in prędallegata. l. tertia. §. primo. dicẽs, quòd in perſonali teſtis debet cognoſcere perſonã: ſec9 aũt ĩ reali. Et quod dictũ eſt in perſonali, dic intelligẽdũ quo ad teſtes, qui de principali deponũt. Nã ſi in perſonali incideret quęſtio ętatis: vt quia dicit, quòd fuit minor tẽpore obligatiõis: ſatis eſt teſtẽ, qui ſuper illa deponit, haberę illũ notũ: licet aduerſarium nõ cognoſcat. & idẽ in ſimili. ¶ In tertio verò caſu non eſt neceſſe, quod alterum cognoſcat. In terminis caſus petit actor à reo moroſo decem corbes frumenti, & quãto plus valuerunt à tẽpore more. ſuper tali ęſtimatiõe deponere teſtes poſſunt partibus ignoti: & idem in ſimilibus. Hęc ſunt verba formalia Ioan. Andrę. in loco prędallegato: quæ ſatis mihi placẽt: & veriſſima ſunt in ſecundo membro principali. Sed quo ad primũ mẽbrũ de reſcriptis in inſtrumẽto: ego dico, quòd teſtes debẽt cognoſcere partes, inter quas conficitur inſtrumẽtum: dico cognoſcere non prius: ſed ſaltem tũc quãdo cõtractus celebratur. aliâs autem rum teſtimonium: vt in. d. c. nihilominus. Prędicta intelligit ibi vera Archid. niſi quando de hoc ipſo ageretur, ſcilicet de probando tpe: quia tũc ſemper eſt neceſſe, q; teſtes deponãt de tẽpore. Et ita dicit notanter Gofre. in. d. c. cum Ioannes. & ibi Archid. in hoc ar. alle. Specu. in ti. de inquiſitione. §. j. ver. item ſi inducantur ad probandum &c. Item adde huc Barto. in. l. ſi librarius ante medium. ff. de regu. iur. vbi dicit, quòd valet dictum teſtis, licet dicat ſe non recordari de tempore. Et ad hoc alleg. gloſſ. in. l. teſtium. C. de teſtib. Item adde huc Bar. in. l. in ſumma. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcenda. vbi dicit, quòd teſtis nõ debet interrogari de tẽpore, niſi eſſet ſuſpectus. Itẽ adde Bald. in. l. j. in xx. co. C. qui acc. nõ poſſunt. vbi dicit, de die facilis eſt obliuio: niſi dies eſſet inſignis. & vide eundem Bal. in. l. data opera. in xij. colum. C. qui accu. non poſſunt Item adde qđ de hoc no. Bald. in. c. ñ. circa finem. ſ. de confeſ. Item adde huc beatum Thomam in ſecunda ſecundæ. qõ. lxx. art. ñ. vltra mediũ. vbi dicit, quòd nõ vitiatur teſtimoniũ: ſi vnus teſtis dicit ſe aſſerere determinatè de loco & tempore: alius verò dicit ſe non recordari. Et vide de hoc Bald. in capitu. ab excommunicato. de reſcrip. in penult. colum.

¶ Adde, an teſtis debeat deponere de tempore: & qd ſi non eſt interrogatus. Alexan. cõſi. liiñ. j. lib.

non video quomodo poſſent eſſe teſtes, maximè cùm rogantur, vt audiant. l. hęredes palam. §. in teſtamentis. ff. de teſta. & iij. q. ix. c. teſtes. §. ſi debitum. Sed nõ requiritur quod per prius ſint noti cõtrahentibus: niſi in caſibus à iure expreſſis. & ſic intelligo Io. And. & 17 iura per eum allegata. ¶ † Venio ad gloſ. quę eſt ſuper verbo tempore: & quęro, quid intẽdit litera dum dicit de tẽpore & loco: &c. Reſpondet glo. dupliciter. Primò, vt quæratur de loco & tempore, in quibus actus de quo quæritur, fuit geſtus. Nã ſi in his teſtes eſſent a diuerſi, [a] non valeret eorum teſtimonium: vt in. c. nihilominus. iij. q. ix. & vide ibi gl. not. ad hui9 dicti limitationẽ. Itẽ dic, q; aut actus non eſt iterabilis: vt homicidiũ. Aut iterabilis, vt adulteriũ: ſi diſcordãt primo caſu in tẽpore, aut loco, nõ valet teſtimoniũ: ſi nõ remanet integra probatio in aliquibus eorum quia omnes ſunt ſingulares. ſecus videtur, ſi aliqui concordant in omnibus, iuxta not. per glo. in. c. in noſtra. ſ. eod. Secundo caſu, cùm act9 eſt iterabilis, debẽt ĩdifferẽter reduci ad concordiã: vt euitent periuriũ, & vt probẽt dũmodò in aliquibus eorũ remaneat integra probatio: iuxta ea, quę plenè dixi in. c. cũ tu. ſ. eo. Et vide quod no. Spe. in tit. eo. §. iam de interrogatorijs. verſi. quid ſi vnus. & ver. itẽ de tẽpore. & ver. ſequentibus. & dic vt ibi de materia huius gl Secũdò intelligit de tẽpore. i. ex materia tẽporis: vt puta: quia eſt tard9 in deponẽdo. & licet hęc expoſitio nõ cõueniat literę: eſt tñ vera in ſe. & vide bo. gl. v. q. v. c. vlti. quę dicit, q; teſtis repẽtinè loquẽs, videt mẽdax: moroſus verò dubi9. eliget ergo 18 mediũ. l. di. c. põderet. ¶ † Quæro, quia text. mandat impedientes cõpeſci, quid ſi de facto impedimentum ceſſare nõ poteſt? reſpondet gl. in verbo compellas, quòd debet teſtis haberi pro producto: quia præſumitur, quòd pars faciat, vel cõſentiat. &c. no. bene gloſ. In cõtrariũ opponit de. c. quia præſulatus. & nõ ſoluit: ibi eñ cõſanguinei cuiuſdã presbyteri cõtẽplatiõe ipſius eruerũt oculos aduerſarij ſui nec factũ illorũ imputatur preſbytero, ex Anton. Franciſc9.

¶ Circa hoc, an teſtis debeat deponere de tempore, & quando. Dicas, quòd quotieſcunq; teſtis eſt ſuſpectus, non ſolùm põt interrogari de tempore, ſed etiam de qualitate temporis, ſcilicet an eſſet tempus nebuloſum, vel ſerenum: & non ſolùm de tempore, ſed etiam de qualitate contrahentium, ſeu facientium actum, de quo agitur, ſcilicet qualiter erant veſtiti contrahentes: vt per Ang. in auf. de teſte. in. §. licet. in vlti. colum. Et habetur per Bar. in. l. ñ. §. idem Labeo. poſt gl. ibi. in. j. colum. ff. de aqua pluuia, arcen. & vide per Specu. in titul. de teſte. in §. iam de interrogatorijs. in ver. item de tempore, & ibi per Bald. in addi. in ver. teſtis debet interrogari. & vide gloſſ. iiiñ. §. iiñ. in cap. ſi teſtes. §. ſi quis teſtibus. & per do. Azo. in ſumma de teſtib. & vide Alexand. in conſi. lxxiiñ. vbi etiam dicit in dicto conſil. in. iiñ. parte conſi. quòd poſſunt teſtes interrogari, non ſolùm de habitu cõtrahentium, ſed etiam de forma loquendi: & an ſederent, vel ſtarent, & ideò dicebat Bald. in. d. titu. de teſte. in addi. incipien. teſtis debet. quòd teſtis poteſt interrogari de omni eo, propter quod poſſet repelli à teſtimonio. & non ſolùm ſemel, ſed ſępius pro veritate eruenda poteſt à iudice interrogari: vt eſt bona gloſſ. in cap. graue. xxxv. q. ix. & vide etiam per Alexand. in. l. ſi quis libertatem. ff. de peti. hære. vbi ponit ſuper quibus teſtes debeant interrogari.

quo ſine

¶ Probatiões. Et vide quod not. d. Abb. in. c. repellãtur. ĩ fi. de accu. & d. Ant. hic ĩ. xxij. co. ver. p quę dicit quod aliquis &c. SEBA. SAPI.

¶ Pro ꝓducto. vide Abba. in. c. accepimus. j. de fi. inſtr. Bal. in. l. ſi de poſſeſſiõe. C. de ꝓbatio. d. Ant. in. c. peruenit. j. de teſt. cogen. SEBA. SAPI.

¶ Aut delictum. Vide Bal. ĩ. l. j. circa fi. C. ſi quacun. ꝑditus poteſta. & Felin. in. c. Petrus, col. j. in fi. j. de homi. vbi ex plurib⁹ comprobat hanc diſtinctionem.

¶ Ratificant. Atteſtationes inualidę ꝑñt etiã tacito cõſenſu partium validari. ſed cõtrariũ dicit Inn. in. c. ſignificauit. j. eod. ꝓut refert. d. An. in. vj. col. ver. fateť ꝙ primum tenet Ro. in. l. naturali. §. nihil cõe. in. ix. co. ver. iĩ. potes intelligere. de acquirẽ. poſ. Et idẽ dicũt do. de Ro. deciſio. eccl. viĩ. ſecũdũ ordinẽ meũ nouiſ. & alle. Inn. hic & in antiquis ponunt, deci. clxxiĩ. & in nouiſ. dec. lxxj. de quo vide ꝑ Bar. in l. j. circa med. ff. de ferĩs. vbi allega. iſtũ tex. etiã ſimiliter facere poſſunt partes de ſuo conſenſu, ꝙ probatio ſemiplena habeatur pro plena: vt no. d. Ant. poſt gl. in. c. cum dilectus. §. nos igitur. in penul. col. de ord. cogni. & vide Bar. in l. mutari. ff. de procu. circa prin. Anton. Franciſc⁹.

¶ An cõſenſu partiũ dictũ teſtis inualidũ poſſit validari: vide Inn. hic, & vltra eum vide Bar. in. l. fi. in. j. no. C. de teſ. & d. Ab. in. c. cõſtitutus in fi. hoc eo. tit. & intelligit Innoc. hoc eſſe verũ de cõſenſu partiũ principaliũ: ſecus aũt de cõſenſu procuratoris ſecundum Bal.

quo ſine ipſius cõſilio fecerũt. Hoſt. dicit, ꝙ ſi principalis, vel alius, eo mandante, hoc faciat, habeť teſtis pro producto. argu. ff. ſi qs cau. l. ij. §. ſimili modo. Idẽ ſi fiat per aliũ amicum principalis, ipſo tacente & diſſimulante arg. j. de ſimo. c. ſicut tuis. & c. nobis. ſecus ſi hoc fiat ab inimico, vel ab amico, ipſo ſine fraude contradicẽte: vt ibi, & in. d. c. quia prę ſulatus. ff. ex qui. cau. in poſſeſ. ea. l. ij. §. penult. quod no. j. eo. conſtitutis. el. j. Idem in effectu tenet Cy. poſt Richar. ma. in. l. prouidendũ. C. de poſthu. allega. C. de proba. l. ſi de poſſeſſione. vnde dicit, ꝙ ſi aliqs mihi ſubtrahit probatiões, [a] teſtes corrumpendo: vel cũ eis hac de cauſa inimicitias contrahẽdo, cauſam perdit. ff. de iure fiſci. l iij. §. j. & ſ. eo. cõſtitut⁹. & in. c. intimauit. quod eſt notandũ: quia vult vt non ſolùm teſtis habeatur pro ꝓducto: ſed etiã debet perderę cauſam. Sed cõtra hoc facit. c. peruenit j. de teſti. cogen. vbi non punit in amiſſione cauſæ. & c. cõſtitutus. ſ. eod. vbi extraordinariè punit, donec ceſſauerit impedimẽtũ. ¶ Ego dicerẽ, ꝙ aut impedimentum ſeu fraus interuenit in cauſa ciuili, aut criminali: primo caſu, ſiue quis impediat per ſe, ſiue prę ſumptiuè: per aliũ debet teſtis haberi pro producto: [b] vt not. hîc gloſſ. & in. c. peruenit. facit qd not. in. c. ſi quis de clericis. xij. q. ij. & c. fi. de iureiuran. & poteſt extraordinariè puniri, inquãtũ eludit & contemnit iudicis authoritatem. argu. in. c. accedens. el. j. vt lit. non conte. & ſic põt intelligi. d. c. peruenit & l. ꝓuidẽdũ. ꝑalle. vñ dicit Philip. in. d. c. peruenit. qd ſubtrahẽdo alteri copiã probatiõis non perdit eo ipſo cãm, ſi habet bonã cãm: & cum illo dicto trãſit ibi Ioã. An. & plus ſentit ibi Vincen. ſcilicet, ꝙ nõ ex toto talis teſtis debet haberi pro producto: vnde dicit, quòd ſi vnus de ſuis teſtibus impediť & ali⁹ produci tur nõ ſufficit ille teſtis ſolus ad obtinẽdum: ſed fortè tũc deferretur ſibi iuramẽtum. ar. c. ex inſinuatione. de procu. qd ſatis placet: ne ex prę ſumptiõe facili iudicetur cõtra aliquem. Secundo caſu ſcilicet in cauſa criminali criminaliter mota, vel ciuiliter: dico, ꝙ aut quis impedit per ſe, vel per alium: & hoc certum eſt. & dicẽdũ vt in proxi. membro per tex. & gl. in. d. c. peruenit. Aut impedimentum præſtatur per alium: & veriſimiliter prę ſumiť partẽ dare operam, vel cõſentire: & punietur pars extraordinariè. Nõ em̃ debet haberi ꝓ producto: ne in crimine ꝓcedať ex præſumptione cũ debent eſſe probationes luce clariores. ij. q. viij. c. ſciãt cũcti. & ſic intelligo. d. c. cõſtitutis. ¶ † Sed an ex facto amici, vel conſanguinei prę ſumať cõſenſus partis. d. c. cõſtitutus. facit ꝙ ſic. Sed in cõtrariũ eſt. c. quia prę ſulatus. ꝑall. ad qd nõ videť bene reſponſum per Hoſt. Nã nõ apparet, qd ibi ꝑsbyter cõtradixerit, vel cõſenſerit. Dicerẽ ſic ꝙ aut delictũ commiſſum per cõſanguineos, vel amicos cõtemplatione partis eſt momentaneũ: vt homicidiũ, vulneratio: & nõ præſumiť cõtra partẽ ſaltem: vt ex hac ſola præſumptione puniať pars: ſed oportet quòd alia iudicia vrgentia concurrant. & ſic intelligo. d. c. quia præſulatus. & facit qd legitur & not. in. c. Petrus. de homi. Aut delictũ [c] eſt ſucceſſiuũ, ſeu habet cãm permanẽtẽ; & tũc prę ſumiť contra partem, qd fiat de eius voluntate, ex quo nõ prohibet: qm̃ cùm fiat eius contẽplatione, prę ſumendũ eſt quòd eo prohibente ceſſaret impedimentũ, vel delictũ. & in eo caſu intelligo d. c. conſtitus. Non em̃ caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui cũ põt manifeſto facinori deſinit obuiare. de ſen. excõ. dilecto. lib. vj. poterit tn̄ per aliquas cõiecturas hãc prę ſumptionẽ elidere. arg. c. ſicut. & c. nobis. de ſimo. no. gl. in. d. c. cõſtitutis. Et hęc not. quia ſunt quotidiana. & per alios nõ bene diſcuſſa. ¶ Gloſ. pe. notabiliter ſentit teſtiũ quãtitatẽ moderãdã ſecundũ qualitatẽ & magnitudinẽ cãę. Et idem Inn. & cõiter doc. Vnde Vincen. reprehendit dicentes hunc numerũ quadragenariũ teſtiũ ordinarium à iure ſtatutũ cuilibet producenti teſtes. Dicit em̃, ꝙ ſi iudex moueretur, põt producere quot vult: poſt moderationẽ verò quos melius ſcire credidit. vide in Spe. e. ti. §. reſtat. in fi. ꝙ. ſ. dixi de hoc. ¶ † Op. cõtra fi. c. videtur em̃, ꝙ teſtes aliâs producti debeant cõputari in numero aliorum: cum atteſtatiões faciant fidẽ in eadẽ cauſa: vt in. c. fi. de probatio. Sol. gl. fi. dupliciter, ſed perſeuerat in prima ſolutiõe, ſcilicet ꝙ tex. iſte debet intelligi ſecundũ diſtinctionem. c. prę ſentata j. eo. Fortè em̃ ſecundũ Ioan. An. & Vin. iſte Epiſco. & Abbas fuerũt arbitri: vel ſi fuerunt derogati, duo proceſſerunt ſine tertio: vel alter eorũ fuerat recuſatus: & ſi atteſtationes de iure nõ valebant, meritò requirebatur hîc conſenſus partiũ. Et tenendo, qd atteſtationes erãt hîc nullę ex aliquo defectu, quod ſatis innuit litera, colligit Inno. dictũ notabile & multũ allegabile: qd atteſtatiões, quę nõ valent, ratificantur [d] per conſenſum partiũ. [e] & facit. c. tuis j. eo. ſecus dicit in re iudi. lit. cõteſta. & alijs, quæ ſunt de ſubſtantia iudiciorum: quia illa nõ poſſunt ratificari: vt not. in c. prudentiã. de offic. deleg. Licet em̃ ſecundũ eũ talis receptio teſtium nõ valeat, tn̄ neutra pars põt contradicere, obſtante ſibi exceptione pacti. dico tn̄, quòd licet partes nõ poſſint ratificare acta nulla, quę ſunt de ſubſtantia iudicij: ſi tn̄ dubitabitur, an talia acta interuenerint ſtatur confeſsioni partiũ: vt eſt tex. no. in. c. fi. de probatio. & ibi dixi. & ꝓ primo dicto facit. c. ſequens. do. Ant. [f] dat aliam lectu. ad fi. c. vt intelligatur de atteſtatiõibus à ſuo iudice receptis, ſed nondũ publicatis, quę nõ faciunt fidẽ corã alijs iudicibus: niſi pates cõſenſerint, vt hîc: ſed in atteſtationib⁹ publicatis ꝓcedit cõtrariũ: licet aliud ſenſerit Bart. in. l. ij. ff. iud. ſo. Tu de hoc vide, quod plenè dixi in cap. cauſam. ſ. eod. & plus placet mihi præcedens intellectus. & ſentit Ioan-Andrę. ſuper text. in verſi. clauſæ. qui ſupplet maximè per. c. præſentata j. eo. ¶ † Gloſſ. in ſequẽti parte. in ver. ſed ſi quis, quęrit quid ſi teſtis ſecundò inductus, dixit contrarium eius, qd prius dixit: & reſpondet, vt patet in, ea quam gloſſ. not. & de hac materia vide gloſſ. in. c. ſequen. & in. c. cùm cauſam j. eod. & in. c. cùm in tua. & per Spec. eod. ti. §. j. ver. quid ſi idem teſtis. & ſequenti. facit glo. ij. in cle. teſti. eod. tit. Tu vide quod plenè dixi in. c. per tuas. de probatio. & dic, vt ibi. ¶ † Vltimò extra gl. quia Papa commiſit hîc extra curiam receptionem teſtium, volẽs in hoc proſpicere & ſuper marga. per Inn. in verbo conſenſus, in verſi. pe. Et hoc ſiue ab arbitro ſint receptæ probationes, ſiue à iudice: vt ꝙ gl. in d. l. fi. C. de teſtib. An aũt cõſenſus ptiũ poſſit validare ſnĩam nullã ex defectu iuriſdictiõis: vel ex alio defectu vide glo. in. c. ſigni ficaſti. de foro cõpe. quę dicit, ꝙ nõ & vide etiã tex. cũ gl. in ca. cũ dilecta. de cõfir. vlti. vel in utili. qd intellige verum: vt valeat in vim ſnĩę, ſiue forſan ĩ vim pacti: vt per gl. in. l. ſecũda C. cõia vtr. iudi. & ꝙ Bar. in. l. j. ĩ vl. co. C. qñ ꝓ. pu. nõ ẽ ne. SEBA. SAPI.

¶ Partium. An atteſtationes inualidę poſſint cõſenſu partium ratificari latè tradit Alexã. & Iaſ. in. l. j. in prĩ. co. iĩ. poſt Bar. ibi ff. de ferĩs.

¶ Domi. Antoni. Vtrũ atteſtatiões factæ in vno iudi. ſi nondũ publicatę ſunt, faciãt fidẽ in alio et iter eaſdẽ perſonas. & videꝙ no. Bar. in. l. ſi ſupatus. ff. de pigno. Et adde huc ꝙ teſtes recepti in vno iud. inter certas perſonas, faciũt ſemiplenã probationẽ inter alias ꝑſonas. Ita dicit Bart. in. l. admonẽdi. in. iĩ. col. verſic. q̃ro qd ſi dicto teſtiũ. de iureiuran. do. An. in. c. fi. in. x. col. j. de iuiur. Itẽ qñ teſt. examinati in vna ĩſtãtia poſſunt vel debẽt examinari in alia ſuper eiſdẽ arti. vide Bart. in. l. ꝑtor. la. j. §. hoc edicto. verſic. q̃ro qd ſi ille. ff. bo. rapt. & de q̃one hic poſita ꝑ glo. & d. Ant. vi per eundẽ latiⁿ in ç. cãm. el. j. ĩ. iiĩ. co. & ibi plenè ſcrip. ſ. eo. tit.

parcere laboribus partiũ in ꝓducendo teſtes ad curiam:quæro,an iudex inferior poſsit teſtes ad ſuam præſentiam euocare:aut debeat committere ſicut facit hîc Papa. Ego vltra alios ſic diſtinguo,quòd aut cauſa eſt criminoſa:& non debet fieri cõmiſsio:ꝙa in tali cã teſtes ſunt in præſentia iudicis exhibendi & examinandi:vt cũ res exegerit,tormentis ſubijciantur:vt in auth.apud eloquẽtiſsimum. C.de fide inſtrumẽ.& in auẽ.eo.§. & quoniã. no.gl.in clemen.vna.de offi.delega.& in.c.at ſi clerici.de iudi.Et puto,quòd in hac cã etiã de extra prouinciã ſunt euocãdi,ꝑ iura ſuperius allegata:licet Io.an.poſt Io.mo.videatur ſentire,quòd etiã in criminali nõ ſint euocãdi de extra ꝓuinciã,per.l.iij.ff.eo.& hoc ponit in.c.Romana.§.cõtrahentes.de foro cõpe. lib.vj.Sed ego illã legẽ reſtringo ad cauſas ciuiles.& ꝑ hoc glo.no.in.c.teſtes.iij.q.ix.quæ dicit,ꝙ in cã criminali ſemper teſtes debent eſſe ꝑſentes:ſed in cã ciuili debet ſeruari cõſuetudo regionis.& alleg.præalle.l.iij. Et ſic ſenſit,ꝙ tm̃ loqtur in ciuili.& gl. videt aptè relata ad tex.in.c.cõſtitutus.de fideiuſ.in ver ſi.trãſmittẽtes.& cõperi idẽ ſentire Cy.in.d. auẽ.apud eloquẽtiſsimum.vbi dicit ,ꝙ nullo mõ debet iudex cõmittere receptionẽ teſtiũ in cauſa criminali,etiã ſi iudex loci,vbi ſunt teſtes voluit mittere ad locũ,vbi ſunt teſtes. & refert tn̄ quo ad hoc vltimũ alios tenere cõtrariũ:tn̄ poſſet limitari hoc mẽbrũ ſecundũ ea,q̃ habent in.c.ij.de iudi.li.vj.aut cã eſt ciuilis:& tũc ſtãdũ eſt cõſuetudini,de quo loco ſint vocãdi: vt eſt text.i.d.l.iij.vñ euocari poſſunt vbicunq; ſint,ſi hoc foueat cõſuetudo.Quod etiã not.gl.in.l.ſed ſi quis ex ſignatoribus.ff.quẽadmodũ teſta.ape.& in.d.c.teſtes.Si verò in hoc nulla eſt cõſuetudo : tunc ſi ſunt alterius prouinciæ nõ ſunt inuiti euocandi:quia non ſine magna captione à rebus noſtris reuocamur:vt in præalleg. l.ſed ſi qs. iuncta dicta.l.iij.ſed tunc iudex committet examinationem:vt in iuribus præallega.& facit capitu.conſtitutus.de fideiuſſo. & cap. peruenit.eod.titu.& hîc.Si verò ſunt eiuſdẽ prouinciæ eſt in facultate iudicis:an inuitos faciat coram ſe teſtes exhiberi,per.l.ſi quando.C.eodem.An committat in loco ipſorũ examinationem .Nam propter ſuſpicionem ipſorum teſtium,vel magnitudinem cauſæ, debet ipſos coram ſe euocare:vt ꝑſentia ſua illos terreat.& ſic intellige.§.illud .in authen.vt defunctus,ſeu ipſorum funera.collatione.v.aliâs poteſt committere.vt in authẽ. eod.§.& quoniam.&.l.iudices.C. de fide inſtrumento.& quod hoc caſu ſit in facultate iudicis tenet Accurſius in præallegat.§. & quoniam.& Archidiaconus in.c.ij ĵ. eodem titu.libr.vj.ad egregias tamen perſonas debet mittere, vt ipſorum dicta recipiantur: vt in authenti.eodem.§.& quoniam . & in.l. ad perſonas.ff.de iureiurando.Dic de his,vt dixi in capitu.ſi qui teſtium.s̃.eodem.& hoc in ciuilibus.In criminalibus verò debent venire ad præſentiam iudidicis per iura ſuperius allegata:quod tenet Ioan.And.in prę allega.c.ſecundo.eo.titu.libro.vj.allegat prę allega.c.teſtes.& hoc not.De mulieribus & monialibus etiam in cauſis criminalibus tene quod habetur in.c.mulieres.de iudi.lib.vj. ¶ Aduerte tamen pro limitatione prędictorum.nam quòd.s̃.dixi diſtinguendum, an ſint eiuſdem prouinciæ:hodiè non videtur procedere cùm ſingulę ciuitates habeant ſua regimina,ſicut olim . ſingulæ prouintię.vnde hodiè ſatis eſt quòd ſint diuerſæ ciuitates: vt non poſ-
a ſint trahi ad aliam ciuitatem:[a]vt in ſimili not.glo.ſingularis[b] in
b l.fi.C.de pręſcrip.lon.temp.decẽ,vel vinginti anno. ſuper verbo prouincia.& facit præalleg.l.ſed ſi quis ex ſignatoribus.iudex tn̄ non debet eſſe facilis in cõmittendo huiuſmodi examinationẽ: cùm tota vis quęſti.conſiſtat in probationibus. & ſi eligit cõmittere,non debet hoc iniungere ſoli notario: maximè ſimplici: ſed perſonis diſcretis maximè eccleſiaſticis.s̃.eo.qui.& de conſanguinitate & affinitate.c.j.ſecundum Inno.& Hoſtiẽſ.eod.titu.in.c.ij. lib.vj.hodiè tn̄,vt abijciant à ſe hoc onus de facili,vt plurimum cõmittunt.quos redarguit Hoſt.vbi.s̃.Et ad idem dicit hîc Hoſt. vt ſoli tabellioni non cõmittat:licet ſecundum eum videatur cõtradicere ĵ.tit.j.c.j.vbi de hoc.Sed ego dico,quòd hoc ſoli notario cõmittere põt.Ad hoc allego bo.tex.in.c.mulieres.de iudi.li. vj.licet em̃ ponat caſum ſpecialem in cõmiſſione, nõ tn̄ in committendo notario:ſoli quia eadẽ eſt ratio in alijs cauſis& maior.
23 & vide quod ſcripſi in.c.qm̃ contra.s̃.de probatio. ¶ †Si autem ſolus notarius fuit in examinatiõe teſt.& poſteà teſtis dicat aliud dixi,quã per notarium fuerit ſcriptũ,nunquid ſit potius credendum inſtrumento tabellionis ſine teſtib. & pręſentia iudicis,quã
c teſti[c] neganti.¶ Specu.hanc qõ.ponit eo.tit.§.primo.verſi.ſed pone.& tandem determinat.qđ de facto creditur tabellioni:licet de iure ſecus videatur:ſed ſi iudex fuit pręſens:tunc crederetur ẽt de iure inſtrumento,ſecundum eum.dicit tn̄,ꝙ ſi teſtis accuſaretur de falſo,& ipſe negaret ſe ſic dixiſſe vt notari⁹ ſcripſit:nõ crederetur tabellionis inſtrum.quia in criminali requirũtur probationes luce clariores .C. de probatio . l.ſciant cuncti . quod eſt notandum.& vide quod ſcripſi.in.c.ſicut.s̃.eo.& ad primum dictum,vt credatur notario:vide ꝙ legi.& noĵ.de pręſcrip.c.ad audientiam.

a ¶ Alia m ciuitatẽ. Adde quid ſiẽdũ cũ teſtes examinãtur extra ꝓuinciã, Fran.Aret.conſil. lxxxiij.
Anton.Franciſc⁹. Vtrũ teſtes cogantur deponere extra iudiciũ.vide.d. Abb.qui dicit, ꝙ nõ ī.c.cũ oli . hoc eo.tit.& vide quę habent & notant in.c.ſtatutũ.de reſcri,li,vj.Adde tn̄ quo licet non cõpellant in cã criminali:tn̄ pãt excõicari impedientes eos teſtificari ſecũdũ Abb . antiquũ in.c.cõſtitut⁹.hoc eo.ti.& ꝑ Bald.in marga.ſuper Inn. in verſic.teſtis . in ij,colum.
SEBASAPI.
b ¶ Gloſ.ſingularis. Ad illam gloſſ.vide do.And.Sicu. in.c.fi.col.iij.s̃. de iudi. & oĩno do. Io. Baptiſtam de ſancto Seuerino in repe.l. diem functo.in.j.qõ. ff. de offi.aſſeſ.& Aret. in conſi.lxxxiij.
c ¶ Quàm teſti. Ad de Alexan. conſi: lxx.j.libr.Ber.

SVMMARIVM.

1 *Tertius comparens pro ſuo intereſſe poteſt proſequi appellationem ab alio interpoſitam:& poteſt impedire,ne ſententia lata mandetur executioni in ſuum præindicium*
2 *Partes poſſunt approbare in cauſa,& ad alium effectum.*
3 *Sententia diffinitiua lata poteſt appellationem ab interlocutoria, non eſt exequenda.*
4 *Quæ in capitulis aguntur poſſunt per forinſecos probari.*
5 *Excommunicati non admittuntur ad teſtimonium:licet excõmunnicatio ſit nulla,niſi abſoluantur.*
6 *Tertius comparens pro ſuo intereſſe:an admittatur ad impediendum executionem.*
7 *Remedium le.is,à quo.ff.de rei vendicatione habet locũ in ſpiritualibus.*
8 *Tertius comparens poteſt proſequi ius ſum coram iudice delegato.*
9 *Tertius comparens debet ſummariè probare de intereſſe ſuo:vt admittatur,& non ſufficit iuramentum.*
10 *In ſummaria probatione tertij comparentis prò intereſſe ſuo,non admittitur probatio teſtium:nec circa dicta eorum,nec circa perſonas.*
11 *Intra quantum tempus tertius comparens admittatur ad probandum in tereſſe ſuum.*
12 *Atteſtationes factæ in iudicio ſummario non faciunt fidem in plenario.*
13 *Nunquid atteſtationes quo ad ſubſtentiam probationis , & ad modum procedendi plenariè receptæ faciant fidem in plenario , vel alio iudicio.*
14 *Sententia lata cum electoribus præiudicat electio,ſi ſciebat.*
15 *Publicatio facta de atteſtationibus productis in iudicio ſummario , non impedit productionem teſtium in iudicio plenario.*
16 *Atteſtationes factæ in vno iudicio faciunt fidem ad probandum in alio iudicio ſecundum dictum primo cõtrarium.*
17 *Clericus priuatur beneficio,ſi exercet officium aduocatiõis, vel procurationis cõtra eccleſiam ſuam.ſecus ſi teſtificatur.*
18 *Excommunicatus inductus in teſtem , an & quando debeat abſolui ad cautelam.*

Veniens.

¶ CAP. XXXVIII.

VEniens. ¶ Vbi variatur modus agẽdi publicatis attestationibus super eodem capitulo testes producere licet. Vel summa latius sic. Attestationes receptæ in summario, nõ faciũt fidem in plenario iudicio. & illarum publicatione non obstãte ijdem, vel alij testes super eisdem capitulis recipi possunt. Et tres sunt partes. Primò ponit ordinem processus & disputationem partium super exceptione testium. In secunda Papa interloquitur. ibi: *nos igitur*. In tertia causam committit. ibi: *quo circa*. ¶ Casus literalis. Vacante decanatu Claromõten. Archidiaconus eiusdem ecclesiæ electus extitit in Decanum: quidã opposuerunt se illi electo. Causa commissa fuit quibusdam iudicibus: qui tulerunt sententiam super decanatu pro Archidiacono & in parte mãdauerunt illam executioni. Sed quia ex parte capituli ab illa sentẽtia fuit appellatum, non fuit in totum executioni mandata propter quod Archidiaconus & procuratores capituli ad sedem apostolicam accesserunt. Archidiaconus in præsentia Papę petebat sentẽtiam pro se latam in totum executioni mãdari. Procuratores capituli dicebant sententiam illam cõtra iustitiam & post appellationem esse latam: vnde dicebant cassari. Archidiaconus dicebat illos non esse audiendos: cùm essent excommunicati. Dum hęc proponerẽtur. P. Subdiaconus domini Papę se opposuit ex aduerso, asserens se in decanum Claromonten. canonicè electum: vnde dictus Archidiaconus in sua petitione nõ erat audiendus: quia decanatus ipse non ad illum, sed ad se potius pertinebat. Tandem interlocutus fuit Papa, vt dictus. P. si posset incontinenti suam intentionem probaret. Ipse verò super hoc testes & instrumenta produxit: & domi. Papa interlocutus fuit, quòd sua intererat: vt se posset opponere Archidiaco. prędicto: lite contestata inter illos tam super electione, q̃ super sententia: quæsitum fuit ab Archidiacono, vtrum admittere vellet in hoc iudicio attestationes primò receptas in articulo supradicto. Qui respondit, quòd vellet, dummodõ posset obijcere tàm in personas testium, quàm in dicta: quo audito pars aduersa respondit, quòd attestationibus illis vti nolebat: cùm non super principali negotio, sed super incidenti articulo fuissent lite non contest. recepte. vnde super toto negotio & illos & alios volebat producere testes. Pars autem aduersa respondit, quòd cùm testes illi tàm super sententia, q̃ super electione dixissent, & eorum dicta publicata fuissent in iudicio: non licebat illi post q̃ testificata didicerat super eisdem articulis testes producere. Domi. Papa pronuntiauit, quòd testes essent sup toto negotio recipiẽdi, quos vtraq; pars duceret producendos. vnde mandat quibusdam iudicibus, quatenus receptis testibus & rationibus partium intellectis, causam ipsam tàm super principali, quàm etiam super incidenti fine debeant canonico terminare. In fine dicit illa, quę in capitulo agũtur non posse de facili probari, nisi per canonicos. Vnde mandat vt ad cautelam absoluant eosdem, vt vocati ad testimonium libere possint pro vtraq; parte testificari. Ber. ¶ Nota primò executionem sententiæ per partes factam non vitiari: non est ergo de his, quæ vno contextu impediri debent, vt electio & testamentũ. de electio. quia propter. &. c. cum post petitã. &. C. de testamẽ. c. 1 cùm antiquitas. ¶ † No. secundò, quòd tertius comparẽs pro suo interesse, potest prosequi appellationem à reo interpositã. & hoc colligitur intelligendo, quòd iste Petrus vellet prosequi appellationem interpositam à capitulo. Quod satis colligitur ex eo, quia fuit lis postmodum contestata super sententia lata inter capitulum & Archidiaconum actorem. dictum tamen est verum in se, vt probari videtur. in. l. à sententia. in fin. & .l. si perlusorio .ff. de appel. not. Innocen. in. c. cum super. de re iudi. & Bartol. in dictis iuribus. & de hoc aliquid j̃. ¶ Not. tertiò, quòd tertius comparẽs pro suo interesse, potest impedire: ne sententia lata contra reum, a mandetur executioni: cum suo prejudicio[a]. concordat. d. c. cum super &. l. Titia. ff. solu. matri. debet tamen incontinenti de suo interesse docere. & de hoc latius infra. ¶ Nota. quòd etiam in beneficialibus non admittitur quis ad impediendum executionem sententię, nisi sua interfit specialiter: & de tali interesse prius fidem faciat incontinenti. Quid autem respectu facultatis excipiendi contra petentem confirmationem electionis, vel consecrationis: an debeat prętendere speciale interesse, an verò admittatur quilibet de populo. vide Innoc. 2 in. c. super his j̃. de accus. ¶ † No. quòd partes possunt communi consensu approbare attestationes productas in alia causa, & ad alium effectum. concor. &. c. proxi. in fin. Nec mirũ cùm possint conuenire de certa sententia ferenda: vt. l. si conuenerit. ff. de re iudi. & remittere iuramentum testibus j̃. eod. cap. tuis. Ista enim quæ non sunt substantialia iudicij, & quæ merè concernunt partium commo- a dum, possunt à partibus remitti. ¶ No. quòd vbi attestationes publicatæ fidem non faciunt in causa: quia receptæ in causa summaria, vel ex alia causa legitima possunt testes de nouo recipi super eisdem capitulis, publicatione non obstante. sic limita. c. fraternitatis. & similia iura. ſ. eod. ¶ † Not. ex eo, quod 3 procuratores capituli proponebant illã sententiam non debere exequi tanq̃ latam post appellationem interpositam ab interlocutoria. quòd sententia diffinitiua lata post appellationem ab interlocutoria & ea pendente, non est exequenda: quia pendet eius validitas ab euentu interlocutoriæ. Si enim tenuit appellatio ab interlocutoria, non valuit diffinitiua: quia lata à iudice: cuius iurisdictio erat suspensa. de ap. si à iudice. &. c. non solũ. lib. vj. Et probatur apertè per locum à speciali in clemẽ. j. de re iud. Nam ibi ponitur speciale: cùm tres sententiæ diffinitiuæ latæ sint contra aliquem. cautum tamen est, quod appellans ab interlocutoria appellet iterùm à diffinitiua & poterit prosequi. quam volet iuxta ea, quæ habentur & not. in cle. j. de dolo. & contu. & per hoc est expedita gloss. ij. 4 ¶ † Not. ibi: *non facilè*. quòd ea, quæ aguntur in capitulo possunt per alios forinsecos probari: licet probatio non contingat de facili: quia raro admittuntur extranei. si tamen admitterẽtur, posset per illos probari. quod tenet Ioan. Andr. hîc. & facit. c. vt iuxta. de offic. ordi. & quod not. in. c. quia propter. de elect. & de causa pos. & proprie. cùm ecclesia 5 Sutrina. ¶ † Not. vlti. quòd excommunicati non admittuntur ad testimonium quantum cunq; dicant excommunicationem nullam, b nisi prius absoluãtur ad cautelam, [b] vel probent illam excommunicationem nullam. de offic. deleg. cùm contingat. & cap. venerabilibus. propè finem. de senten. excom. libr. vj. ¶ Quæro primò, quare procuratores capituli non fuerunt admissi? gloss. iij. respondet, quia dicebatur eos fuisse constitutos à canonicis excommunicatis: vt colligitur ex fine literæ. Hanc rationem impugnat Inno. & cõmuniter doc. quia excõicati possunt se defendere: maximè per alios: vt in. c. cum inter. de b excep. & in. c. intelleximus. de iudi. Fortè etiã opponebatur secũdum doct. q̃ isti procuratores erãt excõicati: vt in. c. post cessionẽ. de ꝓba. vel illegitimè cõstituti: vel nõ faciebãt fidẽ de mandato: nec cauebãt: vel qd simile. nec est vis, cũ de hoc non disputetur hîc principaliter. ¶ Glo. quarta colligit, quod snia lata inter te & me, non est executioni mandanda vbi ius alterius læditur. Aduerte: quia nunc

a ¶ Præiudicio. Ad de Pet. de Ancha. consil. cccxxxiiij.

b ¶ Ad cautelam. Adde Oldra. cõsi. cclxxviij.

a ¶ Op. cõtra hãc. An tertius appellans à ſnĩa inter alios lata ĩpediat executionẽ: vide Bar. in. l. à ſnĩa. ff. de ap. & in. l. ſi perluſorio. §. j. eo. ti. Et de iſta materia vide aliquid in. l. ita tñ. §. quoties. ff. ad Treb. & vide quædã pulchra, q̃ de iſto tertio cõparente notaui poſt. d. Anto. in. c. ſuper eo. de offi. dele. vbi tex. eſt ſingu. in hac materia, Itẽ adde huc, quod qñ eſt præſumptio cõtra opponentem ſe pro ſuo intereſſe, non admittit ad impediendũ executionẽ, eſt gl. fing, ſecũ dũ Bal. & d. Abb. ibi in. c. ſuper eo. in ver. tenebit. de offi. dele. quam limitat ibi. d. Abb. niſi vellet incontinenti probare. Et qñ clericus comparet pro ſuo intereſſe coram iudice laico, an poſſit petere cãm remitti ad iudicem eccleſiaſticum: vide Pet. de Ancha. in reg. ea q̃ in. xvj. q. prĩ. ver. occurrit tñ mihi dubiũ, &c.

b ¶ Diſtingue. no. plenam diſtinctionẽ in materia tertij cõparentis pro ſuo intereſſe, an hẽat impedire executionem: & vide Imol. in clem. j. de re iudi. in. v. colũ. Anton. Franciſc⁹. ¶ An tertius cõparens pro ſuo intereſſe poſſit impedire executionẽ ſententiæ: dicas ꝙ nõ ſecũdũ Bart. in. l. ſi parentes in fi. C. de euic. Adde tñ, ꝙ poteſt appellare pro ſuo intereſſe, & per viã appellationis facere ſuſpendi executionem. c. cùm ſuper. & ibi per Inno. de re iudi. & habetur per Oldr. in conſi. cclviij. inci. contra ꝓmiſſionẽ. & per And. ſic. in. c. ſuper eo, de offi. dele. & per Cardi. in cle. j. in prin. de cã poſ. & propri. & vide Bar. in. l. à ſnĩa. ff. de ap. Et ideò cautũ eſt, ꝙ tertiꝰ cuius intereſt ſnĩam non exequi habẽs notitiam de tenore ſententiæ ſtatim appellet ad impediendã ipſam executionem. Et qũo appellans pro ſuo intereſſe debeat formare libellum vide per Inno. & doc, ĩ. d. c. cũ ſup. de re iudi. & vide Bar. ĩ. l. cũ idẽ, in. j. not. de pe. hæ. & in. l. à diuo Pio. in. §. ſi ſuper rebꝰ. de re iudi. & in. l. ſi perluſorio. in fi. ff. de ap. vbi videt tenere, ꝙ tertius ſuperueniẽs nõ impedit executionẽ. Quod intellige, niſi per viã appellationis: vt. ſ. dicas tñ, ꝙ ſi cõſtaret de prẽſumpta calũnia, poſſet à iudice repelli, nõ ob. appella. vt per glo. & do. Abb. in. d. c. ſuper eo. de offi. dele. vbi dicit hoc eſſe verũ, etiã ſi offerat ſe ꝓbaturũ incõtinẽti. Et adde, ꝙ tertius pro ſuo intereſſe põt appellare, nõ obſt. clauſula, appellatiõe remota: appoſita in reſcripto, ſecũdm Bar. in. l. j. in. §. fi. in ver. ſ. ꝙro imperator & ſeq. ff. à qui. ap. nõlicet & habet in. d. c. ſuper. e. & vide per And. Sicu. ĩcõ. ſuo ꝙ incip. ſcripſit ecclesiaſticus. ĩ. xiiij. col. quod eſt poſt cõſil. Alexã. ciij. in iiij. parte cõſil. vbi alle, ad hoc. d. An. in. c. vt debitus. de appel.

c ¶ Et no. quod remediũ illi⁹ legis habet locum etiam in beneficialib⁹: vt no. Inno. & Io. An. in. c. j. de cõceſ. præbendę. & hoc no. Dic ergo, quod Decanat⁹ hic vacabat. An autem iſte tertius poſſit producere teſtes ſuper eiſdem capitulis publicatis atteſtationibus. Inno. in. c. cũ ſuper. prę alleg. dicit quod non: ſi vult proſequi cãm ab alio in choatam: quia debet ꝓſequi in terminis ſuis: Secus vbi de nouo vellet omnia incipere & priora acta ſibi non prẽiudicarẽt: vt puta, qa ignorabat cãm agi: ſed Bar. in. d. l. in proluſorio. tenet ſimpliciter oppoſitum: quia ſicut nõ præiudicãt ſibi acta per ignorãtiã: ita nec publicatio. & hoc dictũ mihi placet vt poſſit producere teſtes de nouo ad ſui fauorem dũtaxat. arg. optimũ hîc. & facit quod no. in l. ſi ſuſpecta. ff. de inoffi. teſta. & vide in Spec. in tit. de teſte. §. ſatis vtiliter. ver. quid ſi à ſententia. & Inno. in. c. veniẽs. de ſpõſa. Sed aduerte. nã dicta procedũt in dubio, qñ petit exe- c
d cutio ſnĩæ latæ in petitorio. ¶ Quid aũt d ſi ſentẽtia fuit lata in poſſeſſorio recuperandę: nũquid tertius comparens pro intereſſe ſuo poſsit impedire reſtitutionẽ in caſib⁹, in quibus. ſ. dixi eũ debere audiri. Inno. in. c. veniẽs j. de ſpõſa. ſentit, ꝙ nõ. Dicit em̃, quòd ſi vxor petit reſtitutionẽ mariti, nõ poterit alia mulier prætendẽs ſe verã cõiugẽ comparẽs pro ſuo intereſſe impedire reſtitutionẽ in caſib⁹, in quibus. ſ. dixi. Et ſolet illud dictũ Inno. reſtringi, qñ ius tertij eſt ita connexum cũ iure ſpoliantis, quod nõ põt ſubueniri tertio quo minus ſubueniatur ſpolianti. vnde ſicut ſpolians, nõ poteſt allegare proprietatem ad effectũ impediẽdi reſtitutionẽ, ita nec tertius. Si em̃ nõ eſſet ita cõnexum, poſſet bene allegare proprietatẽ ad effectũ impediendi reſtitutionẽ. Ita dicunt do. de Ro. deci. cliiij. & ſequitur do. Ant. in. c. literis. de reſtitu. ſpoli. & ibi plenè dixi. Sed hoc dictũ mihi nõ placet: quia odium ſpoliãtis nõ debet obeſſe tertio, qui non fuit in culpa. & iura cõiter excludũt ipſum ſpoliantem: vt non poſsit allegare proprietatem: vt in capi. frequens. de reſti. ſpo. li. vj. & in cle. vna. de cã poſſeſſ. & proprie. & in c. fina, de ordi. cogni. vbi dixi. & maximè hoc eſſet

6 a expediã aliqua pulchra dicta Inno. aliquibus additis. & declarabitur ꝓ maiori parte intellectus huius cap. ¶ † Opp. contra hanc a gl. & ex tex. de. c. cũ ſup. j. de re iudi. vbi tertius cõparẽs pro ſuo intereſſe, nõ impedit executionem ſententiæ: niſi ꝓbet ſe legitimo tpe à ſententia lata cõtra reũ appellaſſe: & appellationẽ debito tẽpore proſecutũ. Sol. diſtingue b ſic, qñ tertius appellat pro ſuo intereſſe à ſnĩa lata cõtra reũ. & ſic poteſt appellationẽ proſequẽdo impedire executionẽ ſentẽtię. & eſt de hoc caſus. in. d. c. cùm ſuper. Nam pro intereſſe ſuo põt quis appellare à ſnĩa lata contra alium: vt ibi: & in. l. à ſnĩa. & l. ſi perluſorio. ff. de appel. & vtrobiq̃ per Bar. & per Inn. in. d. c. cũ ſup. ¶ Quãdoq̃ tertius nõ appellat, ſed vult proſequi appellationẽ per reum interpoſitam: & poteſt, vt eſt caſus hîc ſecundũ vnũ intellectum. Et probatur in dictis legibus: & not. Inn. & Bar. in iuribus proximè allegatis. ¶ Quãdoq̃ reus principalis non appellat nec põt appellare ex aliqua cauſa nec tunc poteſt ille tertius q prętẽdit ius in cauſa illa. & tunc ſi ſciebat cauſam illam agi & nõ appellauit nõ auditur volens impedire executionẽ ſnĩæ & iſte eſt caſus in. d. c. cũ ſuper. An autem fecerit ſibi prẽiudiciũ in totũ ex ſua taciturnitate, ita vt etiã ſuper proprietate decætero non audiatur: dic plenè, vt ibi dicetur. Si ergo iſte Petrus ſciuiſſet, & nõ appellaſſet: nec appellationẽ à capitulo interpoſitam proſecutus fuiſſet, non impediuiſſet executionẽ ſententiæ per. d. c. cùm ſuper. quod not. Bart. in. d. l. ſi perluſorio. vnde intelligunt docto. hîc, quòd iſte ignorabat & eſt neceſſe ſic intelligere, ſi iſte non proſequeretur appellationem hîc interpoſitam à capitulo: & habẽt illam appellationẽ proſequi, non eſt neceſſe præſupponere ignorantiam: quia per appellationem ſuſpenſa eſt executio ſententiæ. & hanc appellationem tertius poteſt proſequi: vt. ſ. dixi. ¶ Quandoq̃ tertius non appellat, neq̃ reꝰ. Sed iſte ignorauit cauſam illam agi. nunc autem allegando intereſſe ſuũ, nititur impedire executionem ſentẽtię. & dic quòd aut fit executio in rebus non adiudicatis: & admittitur ad docendum de intereſſe ſuo: vt in. l. à diuo pio. ſ. ſi ſuper rebus. ff. de re iudi. not. Innoc. in dicto. c. cùm ſuper. prope finẽ. quod procedit, etiam ſi ſciuiſſet cauſam agi inter alios. Et eſt ratio: quia non agebatur de illis rebus: vnde non eſt ſibi imputandum ſi non contradixit: ſed nunc capiuntur in cauſam iudicati: ideò ſatis eſt cõtradicere nunc. ¶ Quandoq̃ retentis eiſdem terminis petitur executio in rebus adiudicatis per ſententiam: & tunc capiendo dicta aurea Inno. hîc, quem Barto. ſequitur in. d. §. ſi ſuper rebus. Aut bona illa ſunt vacantia: & admittitur tertius contradicens pro ſuo intereſſe. ſi verò bona illa poſſidebantur ab alio non valet tertius contradicere ad impediendam executionem. arg. in. l. is. à quo & l. ſequen. ff. de rei vendi. vbi habetur, quòd ſi duo pe-

7 c ĩ. d. l. is à quo. ¶ † Et no. c quod remediũ illi⁹ legis habet locum etiam in beneficialib⁹: vt no. Inno. & Io. An. in. c. j. de cõceſ. præbendę. & hoc no. Dic ergo, quod Decanat⁹ hic vacabat. An autem iſte tertius poſſit producere teſtes ſuper eiſdem capitulis publicatis atteſtationibus. Inno. in. c. cũ ſuper. pręalleg. dicit quod non: ſi vult proſequi cãm ab alio in choatam: quia debet ꝓſequi in terminis ſuis: Secus vbi de nouo vellet omnia incipere & priora acta ſibi non prẽiudicarẽt: vt puta, qa ignorabat cãm agi: ſed Bar. in. d. l. in proluſorio. tenet ſimpliciter oppoſitum: quia ſicut nõ præiudicãt ſibi acta per ignorãtiã: ita nec publicatio. & hoc dictũ mihi placet vt poſſit producere teſtes de nouo ad ſui fauorem dũtaxat. arg. optimũ hîc. & facit quod no. in l. ſi ſuſpecta. ff. de inoffi. teſta. & vide in Spec. in tit. de teſte. §. ſatis vtiliter. ver. quid ſi à ſententia. & Inno. in. c. veniẽs. de ſpõſa. Sed aduerte. nã dicta procedũt in dubio, qñ petit exe- c
d cutio ſnĩæ latæ in petitorio. ¶ Quid aũt d ſi ſentẽtia fuit lata in poſſeſſorio recuperandę: nũquid tertius comparens pro intereſſe ſuo poſsit impedire reſtitutionẽ in caſib⁹, in quibus. ſ. dixi eũ debere audiri. Inno. in. c. veniẽs j. de ſpõſa. ſentit, ꝙ nõ. Dicit em̃, quòd ſi vxor petit reſtitutionẽ mariti, nõ poterit alia mulier prætendẽs ſe verã cõiugẽ comparẽs pro ſuo intereſſe impedire reſtitutionẽ in caſib⁹, in quibus. ſ. dixi. Et ſolet illud dictũ Inno. reſtringi, qñ ius tertij eſt ita connexum cũ iure ſpoliantis, quod nõ põt ſubueniri tertio quo minus ſubueniatur ſpolianti. vnde ſicut ſpolians, nõ poteſt allegare proprietatem ad effectũ impediẽdi reſtitutionẽ, ita nec tertius. Si em̃ nõ eſſet ita cõnexum, poſſet bene allegare proprietatẽ ad effectũ impediendi reſtitutionẽ. Ita dicunt do. de Ro. deci. cliiij. & ſequitur do. Ant. in. c. literis. de reſtitu. ſpoli. & ibi plenè dixi. Sed hoc dictũ mihi nõ placet: quia odium ſpoliãtis nõ debet obeſſe tertio, qui non fuit in culpa. & iura cõiter excludũt ipſum ſpoliantem: vt non poſsit allegare proprietatem: vt in capi. frequens. de reſti. ſpo. li. vj. & in cle. vna. de cã poſſeſſ. & proprie. & in c. fina, de ordi. cogni. vbi dixi. & maximè hoc eſſet

✠ SEBA. SAPI.

b ¶ Diſtingue. Qñ tertius cõparens poſsit ĩpedire executionem ſentẽtię vide Bal. in. l. conſentaneũ ver. quæro nunquid ad impediẽdam. C. qũo & quãdo iudex. et in. l. ĩ. in. j. quęſtio. ff. ſi ex noxa. cau. aga. Pet. de Anch. in cõſil. ccvij. inci. de iure cõi. & Bar. & alios in. l. à diuo Et. §. ſi ſuper rebꝰ ff. de re iud. & Cal. de. cõſi. ix. incipiẽ. an in cã. ſub titulo de re iudi.

c ¶ Et no. Aduerte, nam remediũ. lis à quo. tũc habet locũ, quãdo eſt lata ſentẽtia pro vno: & illa res petat ab alio tũc debet res reſtitui illi, ꝓ quo lata fuit ſnĩacũ cautiõe: & ita in hoc noſtro capit. tenet Bal. & voluit bar. in. l. ſi alienã. ff. ſol. mat. q̃uis Bar. in. l. ſi pluſorio. tenuerit inaduertẽtercõtrarium.

d ¶ Et an ille, qui nõ comparuit in prima, nec in ſecunda ſnĩa ſup prima appellatiõe qua fuit appellatum: ſi compareat ante tertiã ſentẽtiam, debeat admitti pro ſuo intereſſe: vide Oldr. in conſilio. cclv. et adde huc Bartolũ in. l. penultima. ff. de peti. hæred. vbi

refert in articulo hîc posito distinctionẽ Innoc. hîc videlicet, an possessio sit vacans: vel non.

SEB. SAPIA.

a ¶ Boni iudicis. Vide Feli. in c. præterea. col. pe. vers. in gl. fi. in fi. s. eo. ti. vbi post Abb. ibi ponit quomodo capiat aliqd fieri incõtinẽti. & dicit, quòd cõiter intelligitur arbitrariè.

b ¶ Illa dicitur esse summaria probatio, qñ nõ exigit plus tpis: quã exigeret executio. Et idẽ dicit Imol. in cle. j. in antepe. colũ. de re iudica. de quo vide ꝑ Bar. in extraua. ad repri. in ver. summariè.

c ¶ Arbitrariũ. Idẽ dicit Imol.

d ¶ Vide hîc domi. Anto. in. iiij. colũ. & in. c. causam. el j. in añpe. col. s. e. vbi dicit, quòd dictũ But. loqt' qñ probationes receptæ in summario iudicio fuerũt plenariè receptæ: qa illę posteà faciunt fidẽ in plenario. Et vide do. Anto. sequentẽ do. But. ī. c. fraternitatis. in xliij. col. s. eo. Sed iterum cõtra doctri. But. videt ob stare multum iste text. q dicit, ꝙ de interesse fuit dictũ ꝑ testes & instrumẽta, q̃ sunt plenę probationes: & tñ non faciũt fidẽ in plenario. & ideò dicit Abb. hîc, quod dictũ But. intelligit qñ ꝓbationes fuerunt plenariè, nõ solũ quo ad substantiã: sed etiam quo ad modũ procedendi. Sed ego saluo aliter, licet iste text. loquatur de testibus in instrumentis: nõ dicit ꝙ plenè ꝓbarent. Poterãt em̃ fortè esse tales testes, vel talia īstrumenta, quæ inducebant solam prę sumptionẽ. & sol. do. Abb. nõ videt posse stare. quia si esset admittendum: cũ petitur restitutio vxoris, quę non potest restitui sine maximo dedecore & præiudicio veri mariti. & facit ꝑ his aliqualiter iste tex. Nã ista dilatio executiõis, proderat aliquo modo capitulo, qđ contradicebat isti Archidiacono: & nihilomin⁹ fauore tertij differt executio. Ad idẽ dictũ. c. cũ super. dic ergo idem in possessorio, qđ in petitorio. ¶ † Sed nunqd iste tertius posit ius suũ proponere corã delegato. Inno. in ꝑalle. c. veniens. ꝙ fic: licet aliter nõ sit ei⁹ iudex. Et hoc rõne cõnexitatis iuris sibi cõmissi. ar. ff. de q-bus re. ad eun. iudi. ea. ꝑ totũ. & hoc not. pro extẽsione. c. P. & G. de offi. dele. ¶ An aũt iste tertius cõparens sit præferendus ei, qui principaliter agebat. vide Inno. in. d. c. veniens. plenius ꝑ Bart. in. d. l. fi proluſorio. & collige ex no. in. c. cũ super. & c. pe. de re iudi. ¶ † Nunc restat quærere qualiter probabit iste tertius suũ interesse ad effectum, vt admittat ad contradicendũ. Sol. dicit Inno. sufficere, ꝙ ꝓbet se electũ. Non em̃ requiritur, vt probet canonicè se electũ. quod bene no. Et est rõ: qa hæc causa est summaria. nõ enim agit⁹ de totali ꝑ-iudicio, sed solũ vt admittat ad contradicendum ad effectum impediendi executionẽ: nõ tamẽ hoc casu sufficeret iuramentũ partis: vt patet hîc. Dic ergo, ꝙ qñcꝙ causa summaria est nullius, vel modici præiudicij: vt puta, vt res exhibeatur: & sufficit iuramentũ partis. l. thesaur⁹. ff. ad exhi. Quãdocꝙ infert maius ꝑ-iudiciũ: puta ꝙ differat executio. & non sufficit iuramẽtũ: sed requiritur alia probatio: puta testiũ, vel instrumẽtorũ: vt hîc, sed nõ requiritur, ꝙ fit multũ stricta & necessariò cõcludens, sed tantũ apparẽs: pro hoc qđ no. Spe. in tit. de offi. iudi. in. §. postremo. ver. vij. & Bar. in. d. §. fi sup reb⁹. ¶ † Hinc notabiliter dicut hîc Pe. & Abb. & sequitur Io. an. quòd in ista summaria nõ admittit reprobatio testiũ: nec respectu personarũ: nec dictorũ. ad qđ facit. l. fi. C. de edic. diui Adri. & de re iudi. c. cũ Bertoldus. & c. ex literis. de in integ. resti. ¶ Ex ꝑdictis not. quòd in cã summaria nõ fit lit. conte. & leuior exigitur probatio, quã in principali. & vide plenius de hoc per Specu. in loco præalle. ¶ † Vlterius quærit, dicit hîc, ꝙ incõtinenti debet iste interesse suũ probare: intra quantũ tẽpus debet hoc facere? dicit Inn. hoc relinquendũ arbitrio boni iudicis[a]: fortè secundũ eum vsq; ad octo dies, vel plures. non autẽ expectabitur: vt producat testes de vltra mõtes. argu. in. c. literas. ad fi. de resti. spolia. Bart. in. l. fi is à quo. ff. vt in pos. leg. quẽ sequit do. Ant. hîc, qui videt velle, ꝙ generaliter omnis summaria[b] cognitio, quæ opponit executioni, debet expediri intra illud tẽp⁹, intra quod expediretur ipsa executio. sed mihi hoc nõ placet & videt reprobari hîc. Nã executio hîc erat fienda in reali iudi. quo casu in executione nulla requirit summaria cognitio vt not. Inno. in. d. c. cũ super. de re iudi. & Bal. in. d. §. fi super rebus. & tamen opponẽti datũ fuit hoc tẽpus ad producendũ testes & instrumenta, Dico ergo sequẽdo Inno. ꝙ tẽpus erit arbitrariũ[c] cõsyderata qualitate & quãtitate causæ & interesse probandi. arg. in. l. j. ff. de iure deli. & c. de causis. de offi. dele. & ꝑ hoc fit expedita gl. sequens. ¶ † Opp. & videt, ꝙ nõ debuit inquiri ab Archidiacono, an vti vellet istis attestationibus: quia iudiciũ redditur in inuitum. l. inter stipulantẽ. §. fi Stichũ. ff. deverbo. obli. & c. intelleximus. de iudi. Sol. glos. in verbo vellet admittere. ꝙ ideò fuit interrogatus: quia non poterat ad hoc cogi: cũ ad probandum aliud fuissent illi testes inducti: sed ex cõsensu cõmuni valuissent. Idẽ tenet Hos. secundũ quem patet, quòd partes minus sufficientibus probationibus se submittere possunt. ad hoc j. eo. c. vxori. & quod ibi not. Sed contra hoc facit: quia ex quo iste. P. Subdiaconus vsus fuerat istis attestationibus in hoc iudicio, non poterat amplius pœnitere. arg. iiij, q. iij. §. fi quis testibus. xix. distin. c. fi Romanorum. tamen ex quo Archidiaconus erat nunc contentus: nõ poterat iste. P. resilire. Solu. triplex est secundũ Iuno. Primò, ad hoc enim vt valeant in isto, vel in alio iudicio, non sufficit consensus vnius partis, sed ambarum consensum interuenire necesse est. Item & secundò potest allegari aliquid ex illis attestationibus: non vt plenè probent: sed ad prę sumptionem faciendam. Et not. hanc solutionẽ, quòd attestationes receptæ ad vnum finem, faciũt præsumptionem: cum agitur ad alĩ finẽ. Tertiò potest dici secundũ quod falsum dicebat Archidiaconus: quia nunquã de illis aliquid allegauerat Archidiaconus in hoc iudicio. & ex prædictis potest solui contrariũ, quod formari potest de Dec. præsentata j. e. vbi optio approbandi attestationes datur nõ producenti: sed ei contra quẽ fuerunt productæ. nam dicit Hostien. quòd illud loquitur, quando su ꝑ principali, & lit. cõte. fuerũt testes producti: hic sup incidenti, & ante lit. cõte. Et est rõ diuersitatis secundum eum & Io. And. quia primo casu mero iure tenet receptio, quo ad ferẽdam diffinitiuam: in secundo non. Item cùm primò procederetur summariè, leuior sufficiebat probatio, quã in principali. Et ex his habes duas rationes: quare attestationes receptæ in summario fidem non faciunt in plenario: tum propter defectum lit. conte. quæ non ꝑcessit has attestationes: tum quia non fuerunt plenè examinatæ, cũ ageretur de modico prę iudicio. quod not. ¶ † Quare reuoco[d] in dubium, quid si istæ attestationes fuissent receptæ plenariè quo ad modum procedendi ad substantiam probationis: nunquid facerent fidem in plenario, seu in alio iudicio: vbi agere tur de eadem re. Innocent. & doctor. hîc licet apertè non tangant: tamen tacitè sentiunt ꝙ nõ, propter tertiam rationem: quia ad aliũ finem testes ibi fuerunt producti. vnde sicut sententia non obstat, si ad alium finem agitur: l. cum quæritur. cum. l. sequen. ff. de exceptio. rei iudica. ita dicendũ in attestationibus. Pro quo facit. c. inter dilectos. versi. nec attestationes. de fide instrumento. sed contrarium sentit Bart. in. l. ij. ff. vi bo. rapt. & vide omnino quod circa hoc dixi in. c. causam quæ. §. eod. & facit quod infrà dicam super glo. seq. ¶ Opp. & videtur quòd non oporteat istum. P. litigare super sententia contra capitulum: quia res inter alios acta &c. Sol. gl. in ver. pars, quòd super hoc erat quæstio, an sententia sibi præiudicaret. nam si actio primo loco sibi competeret & permisit alium agere, fecit sibi præiudi-

attestatiões fuerũt in primo iudicio plenariè receptæ, quo ad modũ procedendi: illud iudiciũ diceret plenariũ, nõ summariũ prout loquit But. nisi soluamus dicendo singulariter: ꝙ intelligitur quando fuit obseruatus plen⁹ ordo iudiciarius à principio, donec receptæ fuerunt illæ plenæ probationes: & in alio processu nõ fuit seruatus solennis ordo iudiciari⁹ quod est licitũ in istis summariis: vt dicit iste tex. in cle. sæpe. in fi. de ver. sign. & Inno. in. c. quinta uallis. de iureiurã. & est bo. text. & ibi apertè Bald. in l. iij. de mi. te. Nã tunc iudiciũ illud diceretur summarium: & tunc illæ probatiões essent plenariè receptæ. & quo ad substantiam probationis: & quo ad modũ ꝓcedẽdi. Et per hũc subtilẽ modum saluat intellect⁹ domi. Abb. qui habuit istã solu. à dño Anto. in d. c. cũ cãm. s. eod. in antepe. col. Et ꝙ probationes factæ in summario iudicio ꝓbent in plenario: si sint plenariè receptę, tenet Ro. in. l. naturaliter. §. nihil cõe. in col. viij. de acqui. poss. Et dicit ꝙ de hoc habemus vnã tantùm authoritatẽ But. in. §. sed qđ simpliciter. Sed dicit ꝙ Bal. expsse tenet cõtrariũ in. l. quod tpe. C. de testa. mil. Cui ego addo, quòd Bal. etiã tenet cõtrarium eius, qđ dixerat But. in. l. ij. C. de edẽ. & do. Ant. in. c. cũ dilectus. §. fi. qui inci. verũ. in. v. col. de or. cog. vbi reprobat do. But. in §. sed qđ simpliciter. & illud dictũ But. etiã Ange. in. l. ff. de his, qui sunt sui. secundũ illam do-

ctri. Butr. in. d. §. ſed qd' ſimpliciter. ſecutus fuit Ray. in. d. l. quod tempore. & Inn. in cle. cõſtitutionẽ i. iiij. de cler. & ſeqtur etiã ipſe Inn. i. c. tũ ex literis. in. xviij. col. de reſt. in. inte. pro quo facit qd' no. gl. in. l. ij. C. de or. iud. & quod not. Bart. in. l. à Diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. in. ij. op. ff. de re iu. & gl. & Bal. in. l. pe. de his, qui ſunt ſui. & facit gl. in verſ. abſens. in. l. ij, C. de cõtra. iudi. tute. Et hoc videtur voluiſſe Bart. in extraua. ad repri. in verſi. ſummariè. dum quærit, an ſi iudex in ſiſia lata in ſummario iudi- a cio dicit ſe habuiſſe plenariã cauſæ cognitionẽ: an illa ſiſia faciat ius in alio iudicio: vide etiã Bar. in. l. ij. §. j. ver. quæro vtrũ 16 ꝓbationes factæ. ff. vi bo. rapt. Itẽ adde, ꝙ illud dictũ Bu. in. d. §. ſed qd' ſimpliciter. alle. ſequit & dicit nõ eſſe alibi. d. Ant. in. c. p inqſitionẽ. i vl. col. ver. nunqd aũt. de ele. & ſequit limitando. d. Ant. in. c. cũ dilect⁹. §. nos igit. in prin. vl. col. de or. cog. Et ad idẽ vide Bar. i. d. l. pe. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alie. iur.

¶ Adde tu, an ꝓbationes factæ in iudicio ſummario faciant fidẽ in plenario. Ant. de But. cõſi. xxxvij. Antonius Frãciſ.

¶ An probatiões factę i iudicio ſummario faciãt fidẽ in iudicio plenario. & generaliter an ꝓbatiões factę in vno iudicio, faciãt fidẽ in alio: vide Bal. & doc. in. l. fi. C. de teſt. Et adde quòd in iudicio poſſeſſorio ſufficit ſummaria ꝓbatio, & pervnicũ teſtẽ. ita not. Inno. in. c. qm̃ cõtra. de ꝓba. & Bar. in. l. j. in pe. colũ. C. quocium, ſi ſciuit, & non contradixit: vt in. c. pej. de re iudi. ¶ Et ex hoc dicto gl. no. quòd ſententia lata cum electoribus præiudicat electo, ſi ſciuit & non cõtradixit. quaſi electus in hoc habeat cauſam ab electoribus, & ius eorũ ſit coniunctũ & cõnexũ. vide tex cum gl. in. c. hæc quippe. iij. q. vj. Et dic, vt not. in. d. c. pen. & c. cum ſuper eo. tit. Vel dic & aliter, ꝙ cum iſte. P. proſequeretur appellationẽ interpoſitam per capitulum, potuit producere probationes ad probandã nullitatem ſententiæ, vel iniuſtitiam: vt ſic etiã reſpectu præſumptionis illa ſententia ſibi nõ officiat. arg. l. à ſententia. ff. de appel. ¶ † Iterum eadẽ gl. in ver. præ 15 tereà. opponit. Cũ enim teſtes fuiſſent hîc recepti, & depoſuiſſent tã ſuper ſententia, quã ſuper electione, nõ debuiſſent alij teſtes recipi ſuper eiſdem articulis iſtorũ atteſtationibus publicatis: vt. c. fraternitatis. cum ſimi. ſ. eod. Sol. glo. quo ad alium finẽ nõ recipiunt, quaſi dicat: tunc obſtat publicatio, quãdo ad idem agitur. Et dic quòd primò agebatur ad probãdum quòd ſua intererat ad effectum volendi cõtradicere: nũc verò agebatur, vt res petita adiudicaretur. vnde quẽadmodum nõ obſtat ſententia[a] cum ad alium finem agit: vt. ſ. dixi, fortius non obſtat publicatio. Item dicit, ꝙ cum hîc atteſtationes receptæ ſuper incidenti fidem nõ facerent ſuper principali, durum eſſet dicere, ꝙ teſtes ijdem, vel alij nõ poſſent induci: cum non ſit eauſa ſine ꝓbationibus relinquẽda. ¶ † Sed vltimò gl. iſta quærit, quid 16 ſi illi ijdem teſtes, qui depoſuerunt in ſumma rio, dicunt nunc contrarium in plenario? Reſpondet, ꝙ non valebit illorum dictum, licet aliud ſit iſtud iudicium. quod eſt valde notandum. & vide in hoc quod dixi plenè in. c. per tuas. de probatio. Et ex hac particula gloſſ. & ex ſuperius dictis habes, quòd atteſtationes receptæ ad vnum finem faciunt fidem quo ad quid, non quo ad totum in alio iudicio. Nam quo ad ſentẽtiam ferendã, fidem non faciũt. ſecus quo ad reprobandum ſecundũ dictum primo contrarium. Sed contra hoc facit: quia qua ratione non faciunt fidem in principali, eadem ratione non debent facere in reprobatione: quia vna & eadem res non debet dupliciiure cenſeri. de deci. cum in tua. Item & ſecundò, ſi non poſſunt dicere cõtrarium eius, quòd primò dixerunt, ad quid inducuntur in hoc iudicio? ſuperfluis enim non eſt vtendũ. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt leg. no. ca. & circuitus vitandus eſt. de reſcrip. cle. auditor. Solu. vt colligitur ex dictis Inno. alia ratio eſt in principali, & alia in reprobatiõe. Nã in principali non faciunt fidẽ: quia teſtes non fuerũt ad hoc inducti, ſed ad alium finẽ. oportet ergo, vt prima cauſa incipiat, & poſtmodũ inſtruatur. Non enim prius debet eſſe probatio quã cauſæ inchoatio. ſed ad reprobationem eorundem teſtiũ ſufficiunt atteſtationes pòſt receptæ: quia per eas notorium iuris eſt ipſos teſtes eſſe periuros & falſos: quaſi velit quòd in præiudicium eorum teſtium atteſtationes inducunt notorium. & vide in hoc Bart. in. l. eos. ff. de ſolu. & quod dixi in. d. c. per tuas. Et ſic diuerſitas rationis inducit diuerſitatem iuris. ¶ Sed aduerte, quia per hanc rationẽ Inno. poſſet argui in contrarium, quòd vbi teſtes fuiſſent recepti ſolenniter & plenè deberent fidem facere inter eaſdem perſonas, licet ad aliud nunc ageretur: quia prima ſolennitas ſufficit, vt induceret notoriũ. Adducẽtur ergo nunc, vt notorium facientes. Pro hoc notabile dictum Inno. in. c. qualiter & quando. ij. j. de accu. prope fi. vbi vult, quòd ſententia lata ad vnũ finem poteſt adduci, vt notorium inducens ad alium finem. & facit quod ponit Fede. cõſi. xxiij. & vide in hoc quod dixi in. d. c. per tuas. ¶ Ad ſecundã obiectionẽ ſuperius formatam reſpõdet Inno. ꝙ teſtes iſti nõ inducuntur, vt dicant idem, nec cõtrarium: ſed vt dicant veritatem, quã ſciunt: ſicut contingit, quando inter diuerſas perſonas de eadẽ re agebatur: ita quãdo agitur inter eaſdem ad diuerſum finem. Item dic poſsibile eſſe, quòd nunc recognoſcerent conſcientiã: & aliter teſtificarentur. Et licet non valeret hoc ſecundum dictum, tamen vtile erit parti contra quã teſtificantur: nec primũ valet in hoc iudicio. Item fortè declarabunt & excuſabunt primũ dictũ ac etiam per hoc iuri ſatisfit: quod diſponit teſtes recipiendos lite conte. & plenariè quo ad ſubſtantiam probationis. Et ex his habes declaratum intellectũ huius cap. quo ad materiam principalẽ. ¶ Venio nunc ad gloſ. ſi. quæ attingens quandam materiã extrinſecam tria format cõtraria. ¶ Primò enim oppo. de. c. in literis. eo. ſ. vbi teſtes familiares & domeſtici repelluntur â teſtimonio: & hîc admittuntur iſti de capitulo. gl. non ſoluit. Io. an. dicit, ꝙ cõtrariũ ſoluitur in. d. c. in literis. vbi habes glo. Vel dic, quòd hîc non teſtificãtur pro capitulo: ſed principaliter ferũt teſtimonium inter iſtos duos contendentes: nec ſunt magis domeſtici vni, quã alteri. arg. in. l. non ſolũ. ff. de 17 ritu nup. ¶ † Secundò oppo de. c. ſi. de poſtu. vbi clericus priuatur beneficio, ſi procuratio nis, vel aduocationis officium exercet contra eccleſiam. Reſpondit gl. quòd illud non procedit in officio teſtificandi: quia illud eſt neceſſarium: cùm teſtes non poſſent in his, quæ aguntur in capitulo de facili haberi. q. d. quòd prædicta duo officia nõ ſunt voluntaria. & dicit Hoſti. hoc verũ, vt aſſumendo alterum illorum officiorũ voluntariorũ cleric⁹ debeat priuari: niſi ex cauſa ad hoc cogeret. Quod qn̄ ſit, remittit ad ſummã. de poſtula. vide quod not. in. d. c. fi. Et an & qn̄ cõpellantur clerici teſtificari cõtra eccleſiã ſuã: dic vt plenè not. in c. cum nuncius. ſ. eo. Et poteſt dici ad iſtũ tex. quòd non facit pro, nec contrà: vt. ſ. dixi, nõ teſtificarentur contra eccleſiã: ſed inter iſtos duos contendẽtes. ¶ Vltimò opp. ex quo iſti canonici erant excõicati non debebãt abſolui ad cautelam, ſed purè & ſimpliciter: cũ abſolutio ſit neceſſaria excõicatis etiam poſt mortem: vt in. c. à nobis. ij. de ſen. excom. Soluit gl. quòd iſti allegabant excommunicationem eſſe nullam, tanquã latam poſt appellationem: ideò abſolutio fit ad cautelam: aliàs fieret abſolutio ſimpliciter. & dicit gloſſ. valde notanter, quòd ex iſto text. non debet ſumi regula: vt excommunicatus quilibet abſoluatur propter munus teſtificandi: quia hîc abſoluuntur 18 ad cautelam propter neceſsitatẽ: cũ per alios b non poterat fieri probatio. ¶ † Nota primò c ex gloſ. quòd nunquam[b] excõmunicatus[c] abſoluitur rũ appel. nõ reci. & in. l. ij. in. §. fin. C. vbi in rem act. Et adde, ꝙ probatio ſummaria ſufficit actori, ſi reo nihil opponit, qn̄ nõ offert ſe probaturum exceptionẽ in cõtinenti. ſic Bal. in. l. j. C. vt in poſſ. leg. in ver. ſed quæro. Et adde ꝙ ſummaria probatio ſufficit i cauſa filiationis: & valet etiã per cõiũctos, & corã iudice laico. Ita Bal. in. l. ij. C. ad Carboni. & Bal. ĩ. l. j. circa prĩ. C. quorũ bo. Et tene mẽti, ꝙ probatio ſummaria ſufficit in iudicio ꝓparatorio alterius iudicij intẽtandi. Ita Bal. in. l. quod tẽpore. C. de reſt. mil. & in. l. ij. ĩ vlti. col. C. qn̄ fiſ. vel priua.

SEB. SAPIA.

a ¶ Sẽtẽtia. vide do. Deciũ ĩ. c. at ſi clerici. ĩ prin. col. vij. ver. ſecũda concluſio. ſ. de adul. vbi dicit, ꝙ acta corã iudice ſeculari, nõ faciunt fidẽ corã eccleſiaſtico, qñvariatur modus agẽdi per iſtũ tex. Et ibi latè de materia qn̄ acta in vno iudicio faciunt fidẽ in alio.

SEB. SAPIA.

b ¶ Nunquã. Vide Gemi. ĩ. c. ſolet. de ſentẽ. excõ. in. vj. & Abb. ĩ. c. ab excõicato. colũ. fi. de reſcri. & ĩ. c. ſignificauit. de eo, q duxit i matrimonio quam polluit per adulterium.

c ¶ An & qn̄ excõicatus poſsit abſolui pro officio teſtificandi: adde, ꝙ delegat⁹ etiã poſſet abſoluere, vt dicit Ioan. And. in addi. Spe. in ru. de teſte. ver. ſuper illa. Et qs poſsit facere hãc abſolutionem, vide p Old conſi. cxlv. Et ꝙ excõicatus nõ admittat ad teſtificãdum, eſt caſus clarus ĩ. c. decernim⁹. de ſen. excõ. li. vj. & probat text. ĩ. c. nullus. in. iij. q. iij. de quo vide p Spe

in tit. de teste. §. j. in xj. col. versi. item quòd est excõmunicatus, Quod limita primò, nisi excõmunicatus fuerit descriptus testis in instrumento: quia tunc probat: vt not. Inno. in c. pia. circa fin. de excep. lib. vj. Quod intellige prout ibi latè notaui. Secundò limita, nisi fuerit adhibitus testis in testamento cum reputaret non excommunicatus: vt dicit Bal. in. i. j. versi. quæro quid de infame. C. de testa. Tertiò limita, nisi esset excõmunicatus excõicatione minori tãtũ: quia illa non repellit, nisi à perceptiõe sacramẽtorum ecclesię: vt in capi. si quẽ. de sentẽ. excõi. & in. c. Engeldrudã. iij. q. iiij. Et quia dato, ꝙ excõmunicatus excõmunicatione minori dicatur esse in peccato mortali, per. c. final. qui matri. accu. tamen peccatum mortale nõ repellit à testimonio: vt est tex. melior de iure secundum do. Abb. ibi in. c. inquisitiõis. §. iij. in fi. ibi forsan ante iuramentũ in fraudem. j. de accusa. Et hoc in terminis sentit gl. magna. in prin. in. d. c. decernimus. nisi fortè hoc casu dicere mus contrarium ratione iuramenti, quod debet prẹstari à teste, quod est sacramentum. Sed posset respõderi, quòd capitu. si quem. loquitur de sacramẽris, per quæ cõfertur gratia: vel alijs inductis ab ecclesia. de quibus per gloss. in capitu. veniens. de transact. quale non est iuramentum: quia tale nõ appellatur sacramẽtum: vt patet in titul. eod. ff. de iureiur. vbi patet, ꝙ tẽpore Iurisconsultorũ, qui fuerunt ante Christũ prẹstabat iuramentũ. super hoc tamen est cogitandum: quia non reperio bene declaratum. An autem excommunicatus possit testificari contra excommunicatum. Ioan. And. in dicto. c. decernimus. tenet, quòd non. de quo vide in Specul. de teste. §. j. in dicto ver. item quod est excommu. An autem excommunicatus indistinctè post absolutionem admittatur ad testificandum: vide latè gl. iiij. quæstio. j. in summa. sed Archidia. ibi dicit, quòd aut fuerat excommunicatus pro contumacia, & admittitur post solutionem: aut pro crimine: & nõ admittitur, si possit de illo crimine accusari. Sed tu vide de hoc multum latè per Innocen. in dicto. c. testimonium. in gloss. sua, quæ incipit: quid dicemus de excommunicato. j. eodem. cuius dicta sequitur Archid. in dicto capitu. decernimus. Sed videtur quòd nõ fit semper verum, quòd excommunicatus repellatur à testimonio: maximè contra excommunitum, per text. in. l. quoniam. C. de hære, coniuncto capitul. excommunicamus. eodem titu. & confirmari videtur per tex. in capitu. si hæreticus. qui videtur velle, quòd dispositio illorum iurium non habeat locum de iure canonico: sed postea dicit: quòd tex. in. d. l. qnoniam. & in. d. c. si hæretic⁹. loquunt in hæreticis, q nõ sunt verè hęretici peccãtes directè cõtra articulos fidei: sed aliâs habentes peruersum dogma, de quib⁹ loquit gl. in cle. j. de vsur. quia cũ istis mitius agit, prout singulariter scribit Do. in. c. si Papa. xl. dist. in vlti. col. & tales nõ sunt ipso iure excõicati, qa. c. excõicam⁹. de hære. loquit de illis hęreticis, qui peccant in articulis fidei: nõ mirũ, si tales hęretici largo modo habẽtes peruersum dogma nõ repellantur à testimonio. Et ista est propria mens. d. l. quoniã. C. de hęre. & hoc videt voluisse gl. secũdũ primũ intellectũ. i. c. si hęretic⁹. Et si hoc esset verũ, daremus magnã & singulare limitationẽ ad tex. in. d. c. excõicamus. §. credẽtes. vt habeat solũ locũ in hęretico stricte: qui peccat in articulis fidei, non aũt in hęretico largè, q habet peruersum dogma. sed dato, ꝙ in puncto iuris, quilibet hæreticus etiã largo modo sit excõicatus: non credo ꝙ dispositio dictæ. l. qm̃. possit habere locũ de iure canonico, nec etiã ciuili: cũ simus in materia peccati: inq̃tũ illa lex dicit hęreticos admitti testes in testamẽto: qa cũ in testamento pro solẽnitate requirat ꝙ testes sint rogati: vt. l. hęredes palã. §. in testamẽtis. ff. de testa. qs cogitur necessariò peccare, s. rogare testẽ esse excõicatũ: vt iterx. testamẽto, quod nõ est dicendũ: nisi dicamus, ꝙ ille tex. loquitur, qñ testificatur in testamẽtis iudæorum: sed hæc est diuinatio. vel possumus dicere: & est singula. respõsio, q̃ est de mẽte illius literæ in. d. quoniã. in fi. ꝙ ille text. loquit, qñ nõ possunt haberi alij testes: & instat periculũ: nec adest tẽpus quo excõicatus faciat se absolui. quo casu excõicatus poterit admitti ad testificandũ in testamẽto, & in quocũq; cõtractu: quia cessat ratio peccati excõicationis cũ excõicato: quia nõ peccat cũ excõicato cõicatus in necessitate: vt in. c. si verè. de sentẽtia excõmu. Dico ꝙ etiã omnis cõtractus mũdi, in quo testis non regritur rogatus nec ad solennitatẽ, sed ad probationẽ: potest celebrari præsente excõicato: & erit legitimus testis. dũ tamẽ postea se reperiat absolutum si contingat eũ deponere in iudicio testimoniũ. Ad hoc optimè adduco, qd̃ in simili, q. scribit domi. Anto. in. c. si. cum his, q̃ ibi latè notaui, post eum. de sent. exc. Aduerte tñ, ꝙ illi solutiõi, quã dedi ad tex. in. d. c. qm̃. videl. cet ꝙ loquat in casu necessitatis quã do non pñt haberi alij testes: fortiter ob. verba tex. in. d. l. qm̃. in fin. quòd dicit sine vlla dist. Et ex ista doct. do. Ant. & Doct. hîc collige duas pulchras limitationes, ad quas docto. hic non aduertunt. Prima quòd illud quòd dicitur excommunicatum ab homine non posse absolui, nisi ab excõmunicatore. vt habetur in. c. ex frequentibus. j. de insti, habet locum in absolutione perpetua: sed absolutio potest ad tempus fieri ab alio, q̃ ab excõmunicatore: vt hîc, & collige aliã limitationẽ ad id quod dicit Innocẽ. in d. c. decætero. de senten. excõ. & do. Abb. in. c. nuper. eod. titul. vbi dicunt, quòd vbi superiori non reseruatur absolutio excommunicationis maioris,

solui tur ad cautelã: nisi quãdo excõicatio allegatur probabiliter nulla: puta, quia lata post appellationem. tunc enim est necesse, quòd constet appellationem pręcessisse. licet adhuc non cõstet de legitimitate appellatiõis. Nã si de ea constaret, non fieret absolutio, sed ꝓnuntiare tur nulla. Et de hoc vide bonũ tex. cum gl. no. in. c. venerabilibus. de sentẽtia excõmunicationis. lib. vj. & ad plenũ vide materiã per Io. in c. solet. eo. ti. & lib. ¶ Sed circa principale dictum gl. Inno. ponit hîc tria. Nam primò dicit: ꝙ glo. hîc vult, quòd excõicatus vocatus ad testimoniũ non debet ꝓpter hoc absolui: sed isti fuerunt absoluti: quia erant excõicati post appellationẽ: vt dicit patere in regiſtro. & ecclesia consueuit tales absoluere ad cautelam, vocatis tamen his, pro quibus fuerunt excõicati: & audientur: si dicant, quòd pro manifesta offensa fuerũt excõicati. de quo dic, vt plenè legi. & not. in. d. c. solet. ¶ Secũdò dicit, ꝙ fortè fuit ista vna specialis prouisio: scilicet præsupponendo, quòd isti essent verè excõiti. & sic gratiosè processit Papa: vnde nõ est trahendum ad cõsequentiam. argumen. capi. in causis. de re iudi. ¶ Vel tertiò refert alios tenere, ꝙ hoc procedit qñ aliæ probationes deficiunt. Hosti. dicit, quòd de consuetudine curiæ est tales indifferenter absoluere ad tempus, ita quòd illato testimonio statim reincidãt ipso facto in eandẽ sentẽtiã. & dicit tales absolutiones potius verbales quo ad homines, quã reales quo ad Deũ: cũ eos non pœniteat: nec ex corde petãt veniã, nec conterant. quapropter tex. dicit tales absolutiones de rigore iuris non faciendas. xj. q. iij. c. cũ aliquis. Do. Ant. dicit se putare, quòd sicut excõicatio põt fieri ad tps: ita & absolutio ad tempus fieri põt. Et ꝙ de iure tollatur vinculũ excõicationis, licet nõ vinculũ peccati, ex quo dat pœnitẽtia, nã ab excõicatione põt absolui inuitus & impœnitẽs: licet secus in vinculo peti. iuxta no. in. c. ab excõmunicato. de rescrip. ¶ Sed contra prædicta arguo sic: licet prẹsupponatur vinculũ excõicationis tolli in nõ pœnitente, tamẽ remanet peccatum nõ modicũ: tum ꝓpter cõtumaciã & inobedientiã in non satisfaciendo. viij. q. j. c. sciendum. tum ꝓpter pseuerantiã in excõicatione: de qua non curat liberari: q̃ inducit præsumptionem hæresis, in c. fina. cum ibi no. de pœ. ergo perseuerãtia in tali delicto debet hũc reddere inhabilẽ ad testificãdum: vt in. c. testimoniũ j. eo. &. ij. q. vij. si qui sunt. c. quærẽdũ. &. c. nõ potest. ad quod non videntur aduertisse doct. Et ideò quicqd habeat cõsuetudo, dico de iure aduertendos tres casus. ¶ Prim⁹ qñ allegatur nullitas excõicationis: & quia post appellationẽ latã. & hoc ꝓbatur licet nõ cõstet de legitimitate causæ: nec aduersarius se offert ad probãdum, ꝙ pro manifesta offensa fuerit excõicatus: & tũc in dubio post absolutionem ad cautelam licitè fert testimoniũ: qa negat hîc delictũ. & sic nõ constat de vinculo peccati, nec excõicationis post absolutionẽ ad cautelã, quę iustè impedit per supradicta. & de hoc est casus hic secũdũ istũ intellectũ. ¶ Secũdus casus, qñ allegatur iniustitia excõmunicationis: de qua põt probabiliter dubitari. & tũc satis põt practicari opi. Hosti. vt absoluatur donec tulerit testimoniũ. obstat tamẽ, quia non petendo absolutionem: videtur cõtenere in. c. ꝓ tuas j. de sen. excom. vnde posset teneri vlti. opiñ. Inn. vt hoc casu non absoluatur, nisi in defectũ aliorũ ꝓbationũ. argu. eorũ quę not. gl. in fi. c. cùm dilectus de ele. ¶ Tertius casus qñ non negat iustitia excommunicationis, vel de ea cõstat. & tunc puto, ꝙ non debet fieri absolutio: quia non posset esse absolutus testificari, propter perseuerentiã in peccato. de quo non conteritur: sed perseuerat in eo: & maximè excõicatio, quæ nõ infertur: nisi pro graui excessu. xj. q. iij. &. c. nullus. &. c. nemo. ¶ Et no. ex prædictis, & ex tex. ꝙ ad cautelã fit absolutio, & non relaxatio. relaxatio enim fit, seu reuocatio, qñ constat sniam esse iniustam: & sic intelligitur c. Odoardus. de solu. &. c. sacro. de sent. excõ. â suspensione tamen fit relaxatio. & sic loquit c. olim. de accu. secundum Hostien. & Ioann. quod no. & idem no. Ioann. And. in. c. Odoardus. prẹal. vnde etiam si ad tempus remittitur excommunicatio, debet fieri absolutio, & nõ relaxatio: vt sentit hîc Hostiẽ. & bene. Et not.

intelligitur permissa Episcopo: non autē inferiori prælato: quia illud est verum in absolutione perpetua. sed secus est si fiat absolutio ad tempus: vt hîc &c.

¶ Adde an infamis, qui tamen reputabatur bonæ famæ possit esse testis, Alexan. consil. cxxxviij. & quid de existente in peccato mortali, per Fed. consil. ccxx. & an quis possit absolui ab alio, q̄ à suo excōicatore p Roma. cōs. ccclxxxj.

a ¶ Ex isto text. cū glo. sua cōiuncto eo, quod not. Bar. in l. fin. C. de in ius vocā. probat, q̄ iuramentū nō. est de substantia in teste. ad quod etiā facit quod not. Bart. in l. quāuis. ff. de in ius voc. in fin. vbi vide. Legistę autē non habent text. quòd iuramentū possit remitti testi. sed alleg. gl. in iurisiurandi. C. eo. gl. in l. ñ. §. sed qa veremur. C. de iura. calū. Bart. in l. filiusfami. in princi. in. ij. colum. ff. de donatio. & vide gl. in l. j. post prin. de fer. Bart. in l. si qs legatum. in princip. de fal. Item adde huc dominum Anto. in repetitio. in ca. fin. de consue. in pe. char. in vlti. colum. illius char. versic. ad primum si redacta, vbi dicit, q̄ si agitur de probanda consuetudine introducta à populo istius ejusdem ciuitatis, creditur testibus etiam non iuratis. Item adde huc q̄d no. Spec. in tit. de test. §. sequitur. circa fi. versi. quid ergo si testis, vbi dicit, q̄ si testis noluit iurare, tenetur refarcire parti damnum & interesse. Item adde q̄ in informatiōe super fama, vel notorio, creditur testibus non iuratis: ita dicit. d. Ant. post Innoc. in. c. cùm in tua. in fi. de spon. Item vide quod no. do. Abb. post Inn. in. c. j. prope fi. de post. prælato. vbi dicit, q̄ vbi agit de informatione famæ promouendi ad dignitatem, creditur testibus non iuratis. & ibi vide etiam do. Anto. in. iiij. col. versic. secundum contrarium. Item quando sacerdos deponit super pœnitentia alicuius: an teneatur iurare: vide per do. Ant. post Inn. in. c. testimoniū. in pe. colū. j. eo. c. ibi etiam per do. Abb. Adde, q̄ si sit multitudò testium, eis non creditur, nisi iuratis: vt no. do. in. c. multis. in. ij. no. per illum text. xliij. di. Item adde, quòd ille cui est data ptās pronuntiandi: nulla iuris solemnitate seruata non potest pronuntiare ad dicta testium, non iuratorum, secundum Bald. in. l. milites. C. de mi. test. Et idem firmat Imo. in. l. filiusfami. ff. de donatio. licet Bartol. ibi dixerit conrarium. Item adde, quòd etiam in causis summariis testes debent iurare: ita tenet Imo. post Ioan. de lig. in cle. sæpe. in. xxxvj. col. de ver. fi. Item adde, quòd iudex seu arbiter habēs potestatē procedendi de facto, & pnuntiādi de iure, tm̄ potest recipere testes non iuratos, secū dū Bal. in. c. cōsanguinei. in fi. de re iud. Itē vide Bal. in. l. presbyteri. in vlt. col. ver. quæro pone. C. de Epis. & cleri. vbi dicit, q̄ potestas habēs arbitriū procedēdi sine solēnitate, nō pōt procedere ad condēnationē, vel absolutionē propter dicta testium non iuratorum. Antoni. Francis. ¶ An iuramentū possit remitti per partes: dicas, q̄ iuramentum pōt remitti parti, vel Regi de consensu alterius partis. ita Barto. post gl. & doct. in. l. j. in. §. j. ff. de fer. & not. in l. quoties. ff. de iureiu. Quod intelligē verū, q̄n iuramentū respicit cō modū partis: sec⁹ si respiciat Deireuerentiam: vt per do. Cardin. de. j. in. xiij. qō. de vsu. Et adde, q̄ iuramētum remissum habeť pro præstito. l. si ita q̄. & ibi per doc. & per Alex. ple. ff. de iureiur. Et adde, quòd iuramentū p̄stitum pōt remitti p̄ p̄ę stantē ad effectū: vt iurans vrgeat à piurio. l. fi. ff. qui & à quib. & maximè q̄n remittit ante, q̄ incurratur piuriū: puta si est præstitū creditori de soluendo ad certū tp̄s. & creditor illud remittat ante tp̄s. Ita Bar. in l. Labeo. ff. de iureiur. & habetur per Spe. in tit. de iureiu. in versi. & no. Sed nō potest remitti periurium commissum: vt per Bal. in a q̄. q̄d eis. C. de nup. Et adde, quòd si statutū dispon it, quòd alicui certæ personę credatur,

de absolutione fienda ex causa ad tempus.

SVMMAE.

1 *Qui dicantur conuersi, oblati, seu donati.*

2 *Iuramentum, an sit de solennitate testimonij.*

3 *An iuramentum quod defertur testibus, vt remitta tur à partibus requirat consensum iudicis.*

4 *In remittendo iuramento testibus, requiritur con sensus vtriusque partis.*

5 *An partes in causa criminali possint remittere iuramentum testibus.*

6 *Iuramentum calumniæ potest tacitè à partibus remitti: sed non expressè. & quæ sit ratio differentiæ inter iuramentum calumniæ, & illud quod præstatur testibus.*

7 *Testis, an aliter possit adstringi ad veritatem dicendam, quàm per iuramentum.*

8 *Si non apparet, an iuramentum fuerit remissum nec præstitum: an præsumatur præstitum.*

CAP. XXXIX.

Vis quæstionibus. Religiosi ad testificanddm non admittuntur absq̄ iuramento, nisi à p̄tib⁹ remittať: pōit dictū à quo casum excipit, *nisi*. ¶ Casus literalis satis patet in tex. Ber. ¶ † Not. j. q̄ alij sunt conuersi monasterij, & alij monachi. & sic appellatione monachorum non veniunt conuersi. facit. c. non dubium. de sen. excō. Alij etiam dicuntur oblati, seu donati: vt in cle. j. de deci. Et dic q̄ monachi dicunť illi, qui sunt clerici & literati: Conuersi, q̄ deuouerunt se & sua: & nō sunt clerici: assumpserunt tamen habitum disparem professis, & literatis seu clericis. Oblati & donati dicuntur, q̄ donauerūt se & sua monasterio, habitu tamē non mutato. ad hoc quod no. in. d. cle. & vide de istis quod no. gl. in. c. vt lex cōtinentiæ. xxvij. q. j. oēs enim isti possunt in causa monasterij testificari: quia largo modo oēs possunt dici conuersi. & vide ad materiā, quod p̄ lenè dixi in. c. in super. s. eo. ¶ † Not. ij. ibi: *propriis*. q̄ causæ monasterij debent dici propriè monachorū. ¶ No. iij. q̄ iuramentū nō est de solē nitate formali⁹ testimonij: cū posset à p̄tib⁹ remitti. Posset tamē dici cōtrariū per. c. de testibus. s. eo. vbi legi. & no. q̄ non valet testimonium sine iuramento. vnde dic, q̄ est solēnitas formalis & substātialis: sed cōcernit fauorem partium principaliter. ideò potest à partibus principaliter remitti: secus si cōcerneret principaliter fauorem publicū. arg. nemo potest. ff. de leg. j. & in. c. vno. de lit. cōtest. ¶ Glos. ij. q̄rit, vñ insurgit hæc potestas vt partib⁹ p̄possint remittere hāc solēnitatē iudicialē? Respō. det, q̄ ex eo: quia quilibet potest renuntiare iuri fauore suo introducto: de reg. c. ad apostolicam. nam principaliter est introductum hoc in fauorem partium: vt prædixi: nam partes possunt conuenire: vt staretur verbo alterius duntaxat: de fideicōmis. l. fi. not. glo. ¶ Sed an valeat pactum à principio: vt de omnibus damnis & expensis stetur nudo verbo partis. vide quod dixi in. c. finem. de dol. & cōtu. per Bar. in. l. fina. de præto. stip. ¶ Quid si testator dixit, vt super aliquo stetur dicto tertij: an ille habeat iurare? Vide Bartol. in. l. Theopompus. ff. de do. præleg. plenè dixi in. c. ij. s. eodē. vbi vide. ¶ † Sed contra prædicta & tex. glos. oppo. Cùm enim hoc iuramentum concernat etiam fauorem iudicis: vt veritas detegatur, & sua authoritas non circunueniatur, non videtur q̄ possit remitti à solis partibus. Respō. q̄ hæc remissio fiet authoritate iudicis. & sic sentit quòd iudice resistente non poterit remitti. & sic simpliciter transeunt hîc doct. Sed aduerte pro glo. facit. l. acta. ff de re iudica. vbi patet, quòd acta iudicij non destruuntur, nisi procedat ex partium & iudicis consensu. ergo idem dicendum in casu nostro. Sed in contrarium adduco. l. si conuenerit. ff. de re iudi. vbi dicitur, quòd si partes conueniunt, vt iudex ferat certam sententiam: debet iudex talem ferre. Nam iudex ad nil aliud intēdere debet, nisi vt partes ad concordiam adducat. l. prima. §. in de quæritur. ff. de noui oper. nuntiatio. Item iuramentum debet esse necessarium. de iure iurā. & si Christus. sed necessitas cessat, ex quo partes, de quarum fauore principaliter agitur remittunt. facit. c. significasti. de electio. Et per hoc puto consensum iudicis, non necessarium vbi causa est merè priuata: hoc est, quòd iste text. nullam facit mentionem de iudice. Non obstat. l. acta. quia procedit propter interesse, quod potest iudex prætendere ex destructione actorum: vt ibi notat Bartolus. ¶ † An autem sufficiat cōsensus aduersarij tantùm. text. iste videtur velle, quòd sic: cùm de eo solū faciat mentionem. sed Ioā. Andr. intelligit quòd etiam consensus producentis interuenire debeat· cùm testis iurat pro vtraque parte testificari, & ex falso eius testimonio, possit vtriq̄ parti præiudicium generari: ergo vtriusque partis debet cōsensus interuenire. Ad quod de reg. iur. li. vj. c. quod omnes tangit. &c. & hoc placet. & ad text. dico, q̄ ideo non facit mentionem de parte producente: quia producens hîc volebat, q̄ conuersi & fratres iurarent: & non videtur ei remissum iuramentum: imò debet intelligi, q̄nòd ei credatur cum iuramento. l. Theopompus. ff. de dote prælegata & habetur per Angel. in. l. si vacantia. C. de bono. vacan. libro. x. in versiculo. sed inciderter opponi.

a SEB. SAPIA. ¶ De solēnitate formali. Vide Bal. in. c. cōsanguinei. circa fi. j. de re iudi. vbi dixit, quòd iuramentum testis est de ordine, non de substantia: quod examinat Io. And. in regu. non est sine culpa. col. iij. versi. in contrariū. de regu. iur. in. vj. in mercuria. refert Feli. in. c. cùm dilecta. col. xij. ver. limita hæc. s. de rescrip. & vide Ange. in. l. nemo potest. in vij. &. ix. col. ff. de lega. j.

iuramentum

5 iuramẽtũ sic inferebat,cõsensum.¶ †Quærit tertiò gl.an in cã matrimoniali possint partes iuramẽtũ testib⁹ remittere?& cõcludit, quòd non,si agitur de contractu dissoluendo:secus si de cõiungẽdo.& quãdo loquitur quasi primo casu negotium non cõsistat in libera voluntate partium,sed in secũdo sic.& idem cõiter sentiũt doct.Et pro hoc.c.sicut.de spõ.&.c.attestationes.de despõ.impu. in quibus iudex ex officio exigit in hac causa iuramentũ.Et ꝑ hanc rationẽ dico generaliter,ꝙ in causa,quæ nõ dependet à libera partium voluntate,nõ habet locũ hoc:quia non renuntiat quis, nisi iuri in sui fauorẽ inducto. pro hoc.c. si diligenti. de foro compe.

6 ¶ †Quærit quartò gl.an iuramentum calumniæ possit remitti à partibus:sicut istud iuramentum testiũ.& ponit varias opi.dic,vt hodiè habetur in.c.j.vbi deciditur,ꝙ tacitè potest omitti,sed expresse.vnde iudex post exigere ex officio suo.& sic approbat opi. Io.& Bal.& sequacium posita hîc in glos.Et reddit Hosti.rationẽ diuersitatis inter iuramentũ calũniæ & testiũ.Nam sine periculo animæ non põt cõmitti calũnia,in quo Deus offenditur:respublica læditur:& ecclesia scandalizatur: sed sine teste possum tibi de meo dare cessantibus prædictis.¶ Aduerte qa dictũ Hosti.procederet,quãdo sine dispositione vellet pars acquiescere: sed quãdo testis etiã deponit sine iuramento,possunt cõcurrere multa, sicut cum omittitur iuramentũ calũniæ.Nam testis falsidicus est obnoxius Deo iudici & parti:vt in.c.j.de cri.fal.Tenetur eñ testis pœna falsi,ac si iurasset:vt not.Io.An.in regula non est sine culpa. in mercu.dixi in.c.ij.s̃.eo.ergo illa nõ est bona ratio:quare ego rederem hanc diuersitatis rationẽ.Pactũ expressum de nõ iurando, de calũnia,apertè videtur inuitare partes ad delinquendũ & protelandum lites in præiudiciũ iudicis & boni publici:ergo nõ valet pactũ:vt in.l.cõuenire.ff.de pact.do.& in.c.quẽadmodũ.de iureiuran.Sed pactum,vt testis nõ iuret,est cõforme iure diuino:vt cedatur proximo,de elect.c.significasti.nec inuitat ad delinquendũ: cũ vt prædixi testis habet timere pœnã falsi,si aliter quã res se habeat dixerit.Item hoc iuramentũ testiũ cõcernit merè fauorẽ partium,licet multos offendat dicendo falsum.Sed iuramentũ de calumnia cõcernit fauorem & publicũ bonũ, & iudicẽ: ne vexet ex calũniosa lite:&vt nõ proteletur plus debito:cõtinet eñ in se mul-

7 ta capitula:vt no.in.c.j.de iura.calũ.¶ †Quęro extra gl.an[a] testes

a possint aliter restringi ad veritatẽ dicendã, quã per iuramẽtũ?do. Anto.ꝙ sic,vt per baptismũ,per fidẽ Christi:per eius iudiciũ : in vera obedientia te adiuro,vt dicas veritatẽ.xxxv.q.vj.c.si duo.Itẽ

c in periculo[b] animę tuæ.de frigi.fraternitatis. & similibus modis.

b Sed tanti viri reuerentia salua,hoc dictũ non est verũ[c]. licet enim fatear,ꝙ multa ex prædictis adstringant, vt iuramentũ:pro quo vide tex.in.c.constitutis.ij.de appel.iuncta gl.in ver.adiurauit.tamen in testibus non sufficit simplex fidei præstatio,vel iuramẽtũ: sed debet esse præstitũ tactis sac.sanc.Euangelijs:vt est text.expressus in.c.hortamur.iij.q.iij.vnde cessante cõtraria cõsuetudine,nõ valeret dictũ testis Euãgelijs nõ tactis,quãtũcunq; iurauerit. quia nõ est iuri satisfactũ.Pro hoc vide gl.fi.ī cle.j.§ porrò. de hære. in ver.tacta.& facit gl.no.in.c.vt circa.de elect.libr.vj.Viderent eñ hæc iuramenta corporalia magis obligare,& tanto plus,quãto super re sanctiori præstant:vt in.c.mouet.xxij.q.j.no.Inn.in.c. & si Christus.de iureiur.ꝑalleg.dicit tñ illa gl.in cle.j.de hære.ꝙ apud italicos præstat cõsuetudo:vt sufficiat quẽlibet librũ, seu scripturam quãlibet tãgere.Sed dic,ꝙ vbi habet cõsuetudo hoc,põt sustineri:cũ in totũ iuramentũ posset remitti cõsensu partiũ.ergo fortius ex cõsuetudine generali posset remittti tactura Euãgeliorũ: sed vbi cõsuetudo nil disponeret in cõtrariũ circa tacturã Euangeliorũ:nõ valeret dispositio præstito iuramẽto sine tactura. Et idẽ est vbicũq; à iure,seu statuto requireret iuramentũ corporale: vt not.in.d.gl.qđ bene no.& hoc,quia vt prędixi talia iuramẽta magis adstringunt.Et vide ad prædictã gl.in.c.fraternitatis.s̃.e. & qđ

8 ibi no.¶ †Vltimò quæritur,quid si nõ apparet iuramentũ remissum,nec præstitum:nunquid debet præsumi,quòd fuerit præstitum? Dic,quòd non:quia hæc est solẽnitas extrinseca,quæ nõ præsumitur.l.quæcunq;.§ j.ff.de publi.&.c.dudũ.ij.de elect. in versi. non inuenimus esse factam &c.no.Bar.in.l.sciendũ.ff.de ver. ob. & in.l.Theopompus.de do.ꝑle.imò si in actis diceretur,ꝙ talis testis iuratus sic deposuit:licet tunc probetur iuramentum præsti-

a ¶Not multos modos,quibus testis potest adstringi ad dicẽdũ veritatẽ aliter q̃ ꝑ iuramentũ.& adde ꝙ plus obligatur qui iurat per deum,quã qui iurat ad sancta Dei Euãgelia.text.est in.c.si aliqua.xxx̃.q.j.do.Abb. hîc;re,ꝑbat istos modos: vt hîc ꝑ eũ,sed de qbusdã extraneis modis iurãdi ponit Plau.in Comœ.captiui duo.dum dicit primo parasito: qui iurabat Egioni, μὰ τὸν ἄπολλω, ναὶ τὴν Κοῆρα̃ν, ναὶ τὴν Ῥρενέσην ναὶ τὴν φασίνλω, ναὶ τὸ ἀλατρόϊον. Et dũ antiqui iurabãt per caput filij sui: vñ Vergi.ꝑ caput hoc iuro,,per qđ pater ante solebat. Itẽ adde ꝙ ille, q in actis dixit : sic Deus me adiuuet. si cõtrà facit,est ꝑiurus,& extra protectionẽ Dei & ecclesię: secũdũ Bal. in.c. ego. N. in.ij. col.de iureiur. Et de illo, q dicit testis est mihi Deꝰ, vel corã Deo loquor , vel ꝑ Deũ, quod idem est. vide.b.Tho,ī.iiij. q. lxxxix.artic .j. in fi. Itẽ adde quòd paria sunt quẽ iurare ꝑ salutẽ suã : & iurare ꝑ Deũ: nisi q̃ iuramentum apertè parti fuisset delatũ: vt iuraret per Deũ : text.est in.l.qui ꝑ salutem.ff.de iure iuran.

b ¶Ille q dicit promitto dicere veritatem in periculo aminæ meę,dicit iurare.& idẽ dicit do post Ioã,an.in c.in princip.in.ij. col.de sepul.in.vj. & Inno.in.d.c. & si Christus. circa medium &c.

SEB.SAPIA.

c ¶Nõ est verũ. Vide Abb.in.c. laudabilẽ.j. de frigi. & male. & Bal.in c.j.§. sacramenta. de pace tenẽ.& in repe.l.ij. char.xj. ff.de iureiur.Alexan.in.l.iij.§. iurari.eo.tit.& Feli.in c. fraternitatis. in fine.s̃.eo.

tum:quia poterit interuenire tẽpore dispositionis:& sic verba enuntiatiua faciunt fidem, secundũ theoricã in.c.q̃m cõtra.de ꝑba.& gl. in.l.j.C.de fide instru.lib.x.nõ tamen ꝑbatur, quòd pars fuerit præsens in actu iurãdi:vt nota.in.d.l.Theopompus.& vide quod dixi in c.ij.s̃.eo.&.c.post cessionem.de proba.& per Fede.consil.cxcij.consilium bonum est, vt in actis describatur,qualiter testis iurauit in prę sentia partis. Nico.Abb.

SVMMARIVM.

1 *Fœmina est capax iuris conferendi præbendas etiã sacerdotales ex priuilegio.*
2 *Fœmina est capax iuris præsentandi.*
3 *Præbendæ sacerdotales sunt,quæ habent onus celebrandi annexum.*
4 *Dispositio capituli nostri habet locum,etiam si pars habet duos testes.*
5 *Dispositio capituli nostri habet locum etiam in causa criminali.*
6 *Iudex delegatus,qui iurat se nihil scire in causa,à qua petitur remoueri:non remouetur à testimonio dicendo.*
7 *Iudex impetratus,qui volebat esse meus aduocatus:non remouetur.*
8 *Iudex delegatus si ante,quàm incipiat cognoscere, committat totam causam:an teneat commissio: & an possit testificari in causa coram suo subdelegato.*
9 *Iudex à quo,si efficiatur iudex ad quem,committit alteri causam.*
10 *Papa propter suspicionem,committit alteri causam propriam.*
11 *Ordinarius,an possit produci in testem corã suo vicario,vel officiali,vel iudice foraneo,*
12 *Maior iudex falsum deponẽs,an possit à minore iudice puniri.*
13 *An aduersarius possit opponere contra iudicem remotum,quando ipse impetrauit iudicem.*
14 *Dispositio capituli nostri,habet locum etiam in uno iudice,& in persona impetrantis.*

CAP. XL.

Dilecto.¶ Delegatus necessarius in testem , remouetur à iudicando: & alius surrogatur.In prima ponitur impetrantis querela.In secũda ꝑuidet ibi: *ne igitur.* ¶ Casus literalis.Inter ꝑæpositum Atrebatẽ.& Comitissam Flandren.quæstio vertebatur super donatione sex præbendarum sacerdotalium :causa super hoc commissa fuit Episcopo & Abbati Dedimen. & Decano Attrebaten. Idem Præpositus in præsentia iudicis constitutus citra litis contestationem proposuit,ꝙ testimonium Decani necessarium sibi erat in causa ꝑ dicta:cum de suo iure , non nisi per ipsum & quendam alium testem tantam fidem facere possit. vnde petebat ab eis , vt in causa ipsa prouiderent Decano excluso : vel supersederent negotio quousq; do.Pa.alium substituet loco sui.Sed iudices postulationem suam admit-

tere noluerunt: imò post appellationem à collatione præbendarũ ipsarum suspenderũt eũdem Præpositum: Præpositus hæc omnia Papæ significauit. ne ergo propter defectũ testiũ iustitia præpositi valeat deperire locò ipsius Decani do. Papa substituit Abbatẽ vrsicãpi, mandans eidẽ, quatenus si est ita relaxata suspensione Præpositi, procedat in causa iuxta
1 prioris mandati tenorẽ. Bern. ¶ † Nota. j. ꝙ
a mulier est capax[a] iuris conferendi præbendas etiã sacerdotales. Et si vis intelligere, ꝙ verbũ donatio, positum in textu stet pro collatiõe. pro quo facit. c. fi. de offi. vi. li. vj. tunc stat qđ dixi: sed intellige, ꝙ habeat ex priuilegio Papæ. Pro hoc bo. tex. cũ gl. in. c. Mennã. ij. q. v. & lxiij. distin. Adrianus. aliâs nõ posset, iuxta not. in. c. ij. de iudi. nec ex cõsuetudine potest hoc licere laico, etiã per tantũ tempus, de cuius initio memoria nõ est. arg. in. c. causam. de præscrip. not. Io. And in. c. ij. de præbẽ. lib. vj.
¶ † Si vis intelligere tex. in præsentatiõe: tũc 2
potest procedere sine dispensatione, seu priuilegio. Et quòd possit sic intelligi, probat in. c. fi. de concess. prẽben. vbi præsentatio appellat donatio. & loquitur ille tex. de ista Comitissa flandrensi. & sic põt intelligi de eodem facto cũ isto. vnde verius puto, quod hîc erat cõtẽtio super iure præsentandi. ¶ Et ex hoc & ex tex. collige, ꝙ ius patronat9 cadit in fœminã. Et quanquã iste tex. loquatur in fœmina habente dignitatẽ, idem tamen dic in priuata[b]. b
Pro hoc facit tex. iuncta glo. no. in. c. quoniã inuestituras. xvj. q. vij. vide docto. in cle. ij. de iurepat. qui notabiliter sentiunt, ꝙ hæredes masculi, & fœminę, pariter succedunt in hoc iurepatronatus: & satis est hoc iure non prohiberi ipsis mulieribus. & vide quod no. in. c. fi. de concess. præben. ¶ † No. ij. ꝙ præbendarum quædã sunt sacerdotales, quædã non: & possunt dici sacerdotales illæ, quæ habẽt on9 celebrandi annexum. arg. c. significatũ. de præben. & vide tex. iuncta gl. j. in. c. cui de non sacerdotali. de præben. li. vj. Et intellige hoc de speciali dispositione. nam de iure cõi non est diuersitas in præbendis: nec requirunt cõstitutum in sacerdotio. vide tex. cũ glo. in cle. vt hi, qui. de æta. & quali. & qđ no. in. c. ij. de consti. ¶ No. iij. ꝙ in eadẽ causa non põt esse quis iudex & testis. iiij. q. iiij. c. j. Itẽ no. ꝙ officium testificãdi est magis necessariũ, quã officium iudicandi. Nã repellitur quis à munere iudicandi propter actũ testificandi: vt hîc. & hoc, quia facilius reperiunt centũ iudices, quã vn9 testis. hinc est quòd facilius recusatur iudex, quàm testis: vt leg. & no. in. c cũ. R. de offi. de leg. alia notabilia clara sunt. ¶ Quæro, qd intendat litera, dum dicit ꝙ Præpositus propo 7
suit citra lit. conte. Respondet gl. j. ꝙ fuit protestatus quòd per illa verba non intẽdebat litem contestari. Sed dic melius secundũ Host. & Io. And. ꝙ hîc nõ erat necessaria aliqua protestatio: quia per verba hîc expressa nõ respõ debatur petitioni: vnde dicit, quòd nulla fuit c
facta protestatio: sed illa verba citra lit. cõte. denotãt tẽpus exceptionis præpositæ. Et põderatur hoc, quia post lit. cõte. nõ potuisset petere aliũ surrogari. iij. q. iij. c. inuenię. §. offera 8
tur. de offi. deleg. in finuante. nisi ex noua causa, vt ibi. Nam cõtestando litẽ coram illo tanquã coram iudice, videretur renunciare suo testimonio: nisi nouiter percepisset illũ fuisse & esse de causa informatũ: quia tũc esset sibi subueniendũ, etiam post conte. ar. c. presentium. §. eo. & quod
4 no. iij. q. vj. c. si quis Episcoporũ. vbi bo. gl. in fi. ¶ † Gl. ij. format iij. q. j. nunquid dispositio huius cap. habeat locũ, si pars vltra iudicem habeat duos testes? & cõcludit quòd sic: sec9 si haberet plures. rationem vide in gl. Sed hoc vltimum limitat gl. in fi. nisi fraudulenter aduersarius impetrasset illum in iudicem, quẽ volebat producere in testem. Nam tunc remouebitur etiã si haberet plures testes: quod placet. Nã fortè alij nõ sunt idonei, vel repelli possunt:
5 & fraus non debet fraudulosо prodesse. de rescrip. c. fedes. ¶ † Secundò quærit, an idẽ sit in causa criminali. & concludit, ꝙ sic: quia licet testes in hac causa non cõpellantur, posset tamẽ iudex remotus precibus induci. dicit tamen ꝙ si omnino nollet testificari, nõ remouetur. Mihi hoc vltimũ non placet. nã iudex nõ remouetur, nisi ob defectũ testium: vt hîc. quo casu etiã in causa criminali testes cõpelluntur. & sic non sufficit, si iste iudex dicat se nolle testificari. Ad hoc quod not. in. c. delictorum j̃. tit. proxi. vbi dicetur. dixit tamẽ hîc Hosti. per illã Decre. dilectorum. ꝙ ad probandũ crimen contra testẽ, iudex remouebitur. ego remitto ad dicẽda in. d.
6 c. dilectorum ¶ † Tertiò & vltimò hæc gl. quærit, quid si iudex vellet iurare, quòd nihil sit in causa illa? Respondet, quòd non remouebitur. quòd placet Inn. Nam si fidei suæ se cõmittit pars, vt dicat testimonium super principali, fortius debet ei credere, cum
iurat se nescire. C. de testi. l. pe. & . iiij. q. iij. *c. si quis testes §. *si quis testibus. & de dona. inter vir. & vxo. c. peruestras. quod placet cõiter docto. Imò plus dicit Inno. quòd is, qui petit iudicẽ remoueri, & aliũ surrogari, non est statim audiendus, sed debet prẽmitti aliqua cognitio verisimilis cõiecturę sup duob9: ꝙ ille sit necessari9, & ꝙ de illa re veritatẽ sciat. Nã si ad recipiẽdũ testes nõ dat dilatio
sine causę cognitiõe. q. iij. q. iij. *d. c. inducię. §. *spaciũ. & l. à pcedẽte. C. de dila. fortius in hoc casu, vbi qualequale præiudiciũ generatur alteri parti habenti iudicem gratum. Itẽ grauatur saltẽ in expensis factis in impetratione. & hoc satis placet. Et dico, ꝙ hîc videtur tex. Nam iste proposuit, ꝙ iste iudex erat sibi necessarius, & Papa fundando se super defectu probationum, surrogat alium cũ clausula, si est ita. Et sic oportet, ꝙ constet prius de necessitate allegata saltẽ verisimilitudinariè. quod not. & facit quod in simili no. Inno. in. c. tenor. de re iudi. gl. in versic. excluso. dicit, ꝙ illa petitio Præpositi, vt procederetur illo iudice excluso, habet locũ quãdo clausula, ꝙ si non oẽs &c. ponitur in rescripto. vult dicere, ꝙ vbi simpliciter esset facta cõmissio & facta pluribus & vn9 esset necessarius in testem, nõ possunt alij illo excluso procedere, per. c. vno delegatorũ. & c. causam matrimonij. de offi. deleg. Sed habet tunc locũ allegatio secundæ partis alternatiuę, scilicet vt supersederet negotio donec delegans alium loco illius subroget. secus qñ punit illa clausula impotentiæ quasi sit purificata cõditio, ex quo alter legitimè non põt interesse. quod no. quia extendit multũ virtutem illius clausulæ: & sic. c. sciscitatus. de rescrip. ¶ Gl. in verbo, *admittere recusastis*. facit qnq. Nam primò fortificat literã, dicendo ꝙ malè fecerunt isti iudices in nõ admittẽdo istã petitionẽ ipsi9 Præpositi. Nã & ipse prætor, qui est ordinarius suũ testimoniũ dicere debet. iiij. q. iij. d. c. si testes §. si tres. & ff. de test. l. ob carmẽ. §. j. Intelligo hoc, quãdo producitur in testẽ in ea causa, in qua non est iudex. Nam in eadẽ causa, in qua est, vel fuit iudex, testis esse nõ põt: vt hîc, &. ij. q. vj. statuendũ, aliâs statutũ. dixi plenè in. d. c. cũ â nobis. §. eo. ¶ † Secundò quæritur, quid si impetrasti iudicẽ illũ, qui 7
volebat esse aduocatus meus? respondet, ꝙ non remouebitur: nisi hoc feceris in fraudem: & hoc tenet Io. And. quod maximè procedit secundum eum, si ille erat generalis aduocatus ecclesiæ, beneficio sibi collato ab ecclesia. de iureiur. c. breui. ¶ Tertiò hoc dubiũ fortificando quærit: ecce conclusum est suprà, ꝙ non debet remoueri cessante fraude: ex eo, quia volebat esse aduocat9 alterius[c]. Sed c
quid si ob hanc causam: quia volebat esse aduocatus meus, reuelẽ ei secreta causæ? concludit, ꝙ etiam non sufficit: quia iudex habet iudicare secundum allegata: vt in. c. iudicet. iij. q. vij. & pleni9 in. c. pastoralis. de offi. dele. §. quia verò. ¶ † Quartò quęrit quid si iste 8
iudex delegatus ante, quã peteretur remoueri ob munus testificãdi, cõmisit in totũ causam suam alteri: nunquid tenet commissio? & si

SEB. SAPIA.
a ¶ Mulier est capax. quid posit mulier & quorũ iuriũ sit capax, & quorũ incapax, latè, psequit. d. Decius. in repe. l. fœminæ. ff. de regul. iuris.

ZACHARIAS.
b ¶ Idẽ tamẽ in priuata. Ego contrarium dicerẽ p ea, quę no. abũde ibi. Reb. in rubr. C. de iure fisci. nu. 4. & ibi remissiũ apost. Celsi. ad ipm. li. x.

SEB. SAPIA.
c ¶ Aduocatus alterius. Vide Fel. ī. c. irrefragabili. in. j. col. s̄. de offi. ordi. vbi vult, ꝙ aduocatus nõ põt in eadem causa esse iudex, qñ pars propalauit animũ suũ sed pro limitatione subiũcit, ꝙ ego nõ possum recusare illũ, qui fuit meus aduocat9, licet propalauerim ei oĩa secreta: qa habet iudicare p probata: vt hîc p gloss.

& si tenet, an poterit coram subdelegato testificari? Glos. ponit opinio. Io. quòd non: sed posteà concludit contrarium. argumen. huius capit. nam iste fuit semel iudex, & tamen submotus à causa perhibet testimonium. Primam opinio. tenet hîc Innocen. etiam si commisit in totum ea ratione: quia delegatus fungitur vice delegantis. l. prima §. vltimo. ff. de officio eius, cui manda. est iurisdict. Hostien. tenet secundam opinionem. & facit ad hoc secundum Ioan. Andræ. c. iudex. de officio delegat. libro sexto. Sentit etiam Abb. qui dicit, quòd si impetraui mihi consanguineum meum in iudicem, qui recusatus est: bene potero ipsum in testem inducere: quia licet remoueatur à iudicando, non tamen à testificando. de præsump. literas. Ego dicerem, quòd aut ante subdelegationem iudex processit ad aliquam sententiam: ita vt ex hoc præsumatur affectus ad causam. & nõ poterit esse testis ratione suspicionis: quia non debet in eadem causa esse iudex & testis: vt in d. c. standum. ij. quæstio. vj. facit quod no. gloss. in l. ob carmen §. primo. ff. eodem titulo. Aut commisit in principio causæ: & tunc si erat delegatus, & commisit in totum: non video aliquid rationabile resistens officio testãdi. Hoc enim casu cessauit ratio opi. contrariæ: cum nõ fungatur subdelegatus iure subdelegantis: cum ille desierit esse iudex: nec potest amplius reassumere causam: nec ad eum appellari. de offic. delegat. capi. super quæstionum §. porro. & in. c. si delegatus. eodem titu. libro sexto. Nec potest dici, quòd habeat affectionem ad causam: cum in ipsius principio subdelegauerit. & sic cessat ratio. c. statuendũ. ad hoc. d. c. iudex. vbi cessat hoc casu omnis suspicio. Aut subdelegauit non in totum, vel erat ordinarius, qui potest subdelegatum remouere quandoque per. l. iudicium solui tur. ff. de iudi. Et tunc est maius dubium: & tunc puto, quôd de rigore non testificabitur: cum remanserit iudex, & potest causam reassumere ad libitum, & ad eum sit appellandum. d. c. super quæstionum. vnde semper claudicaret in partem, pro qua tulit testimonium. sed de æquitate, quæ satis iudicio meo poterit seruari admittetur: quia expressè non reperitur iste repulsus. & edictum de testibus est prohibitorium. in. l. prima. ff. eodem. Nam iura repellunt iudicem actualiter, vel eum, qui fuit: ne vtatur in causa duplici officio incompatibili: sed iste non fuit actualiter nec est iudex. Nam separatum est istius tribunal à tribunali subdelegati. quod patet ex eo, quia ad eum appellatur à subdelegato: quod fieri non posset, si idem esset tribunal. de consue. c. secundo. li. sexto. nec in eadem causa erit iudex & testis. quia non ipse, sed subdelegatus iudicabit. Nec poterit amplius reassumere causam ad effectũ iudicandi: quia officium testificandi reddidit eum incapacem: & appellabitur ad eum: non vt ipse cognoscat, & diffiniat: sed vt causam alteri deleget: sicut obseruatur in illo, qui existens suspectus causam delegauit. Nam appellatur ad eũ, vt alteri deleget: ne per hoc suspectus iudicetur: vt plenè dixi in. c. si quis cõtra clericum.

9 de foro competenti. ¶ † Item si iudex à quo, efficitur iudex ad quem, pendente appellatione, committit alteri causam: vt not. gl. in. c. querelam. de electio. & l. eos. C. de vsu. nec per hoc dicitur esse iudex, etiam in causa appellationis. ¶ † Item Papa ad euitãdam

10 suspicionem committit propriam causam: vt not. in. c. cum dilecta. de confir. vtil. vel inuti. & in. c. ex parte. de verborum signific. Nec per hoc dicitur iudex & pars: ita dico in proposito, quòd cõmittendo causam & testificando in ea, non dicitur esse iudex & testis. Nam in suspicione euitanda consyderamus non habitum iurisdictionis, sed actum: vnde satis est, quôd actualiter respectu exercitij, iste non fuit: nec erit iudex. & hoc est fauorabilius, ne pereat probandi facultas. Et hæc not. quia per alios non digesta. & per hæc habes notabilem practicam, quôd si ordinarius causæ est tibi necessarius in testem, obtineas primò, vt causam alteri com-

11 mittat: & coram illo produces eum in testem. ¶ † Vltimò gloss. quærit, an ordinarius possit produci in testem coram suo officiali, seu vicario? & concludit, quòd sic. Idem sentit Vincen. & plus dicit, quôd coram iudice, cui est commissa causarum vniuersitas, is qui commisit, potest esse testis. argumen. ff. de iurisdictio. om. iudicum. l. est receptum. Et sic infero, quòd Episcopus potest esse testis, non solûm coram suo vicario generali, cum quo facit idem consistorium: vt dicto. c. ij. de consue. in sexto. Sed etiam coram officiali foraneo, qui est delegatus ad vniuersitatem causarum: vt no. in clementi. ij. de rescriptis. Et in istis non est tantum dubium, sicut in præcedenti. qõ. Nam officialis generalis habet ordinariam: & sic iudicat iure suo: vt not. in. c. licet. de offic. vica. libro sexto. Foraneus verò, seu delegatus ad vniuersitatem causarum, censetur quasi ordinarius: vt not. glos. in. c. cum causam. de appella. tamen possent fieri obiectiones prædictæ in præcedenti quæstio. Nam ab isto cui est delegata vniuerfitas causarum appellatur ad ipsum delegantem: vt not. glo. in dicta clementi. ij. Item potest ordinarius vicario suo interdicere, ne cognoscat de certa causa: & illam in se assumere: vt no. Innocen. in. c. Romana. de appella. libro sexto. & nihilominus potest esse testis in eadem causa coram illo: vt vult hîc glos. nec docto. in hoc contradicunt: ergo idem dicendum quod in præcedenti. q. sed dico, quòd in quæstio. & dicto Vinc. obseruabitur, quod dixi in præcedenti. q. circa appellationem & potestatem reassumẽdi cau

12 sam: & sic limita prędicta. ¶ † An autẽ maior iudex corã minori testificans, & falsum deponens, vel aliter vacillãs, possit ab isto minori puniri: vide varias opi. quas recitat Spec. eo. titu. §. j. versi. quid si is, qui. in. viij. col. Et credo, q̃ si iste maior habet iurisdictionẽ in minorẽ iste nõ poterit ab eo puniri. de maio. & obe. c.

a cũ inferior.[a] & per doc. in. c. ij. de cõsti. lib. vj. in nouella. & in. c. j. de rap. & in regula cui licet, de reg. iur. lib. vj. in mercu. sed habebitur recursus ad superiorem. Aut est maior respectu potestatis, sed nõ respectu iudicis: & tunc poterit ab eo puniri: quia hoc casu reputatur priuata persona. arg. in. l. iij. ff. de offi. præsi. &

13 eorũ, quæ not. in iu. præ. ¶ † Gl. antepe. quærit: pone, q̃ iste remoueatur, vt in causa deponat: nunquid aduersarius, qui eum impetrauerat in iudicẽ, poterit obijcere in personã crimina, vel defectus: vt sic eum repellat à testimonio? & respondet, q̃ non: quia eum semel approbauit. Idem Innoc. hîc, & multi alij. Sed tu distingue, vt not. Inno. in. c. cũ venerabilis. de excep. & ibi se remittit Io. And. Nam hoc procederet, si vellet obijcere tale quid, quôd etiam repulisset ab officio iudicandi, aliâs secus. & dic, vt dicetur plenius, & vide de materia huius. c. in Spec. in tit. §. j. ver. quid si impetres. & quatuor sequẽ. ¶ Oppo. & videtur, q̃ non erat opus relaxare hanc suspensionis sententiã: cũ esset lata post appellationem legitimam, in. c. per tuas. de sentẽ. excõ. glo. fi. quòd ad factũ refertur hęc relaxatio: quod no. quia verbum relaxatio: nõ semper refertur ad ius. Vel secundũ Hostiẽ. dic, q̃ stat propriè: quia appellatio non potuit impedire ipsius vires: cum causa fuisset commissa appellatione remota, & antequã emanaret hæc Decre. Casus iste nõ erat decisus: & sic non poterat appellari, per. c. pastoralis. de appel. sed superioris officio debuit relaxari grauamen: vt ibi. quod no. Tenet ergo excõicatio lata post appellationem in se iustam, ex quo nõ est iure expressa: & causa non fuit cõmissa appell. re. quod not. pro intellectu. c. pastoralis, præalle. Et faciunt hæc ad similem. q. quare causa ista remittitur ad priores iudices, à quibus ratione grauaminis fuit appellatum cõtra. c. accepta. de appel. Inno. dicit, quôd hoc processit de voluntate

SEB. SAPIA.

a ¶ Inferior. Aduerte, q̃ illa regula, q̃ maior nõ põt puniri ab inferiore: non procedit, qñ maior se subijcit iudicio minoris. c. peruenit. xj. q. j. c. mandastis. c. auditũ. ñ. q. v. Itẽ si maior deliquit in territorio minoris. auẽ. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oportet. Et ita præteritã regulã decla. Gos. in summa tit. de iudic. in j. col. Ex quo videtur dicẽdũ, q̃ maior testificãs falsò corã minore possit ab eo puniri. qa videẽ se subijcere. & quia delinquit in sua iurisdictiõe.

Cap. Significauit. Panor. ſuper Secunda Secundi.

a ¶ No. ſingu. iſta verba aurea. & pro hoc, quod dicitur de caſu dubio bene facit, quod not. in fi. Bar. & Ang. in l. fi. de pœ. iudi. q ma. iudi. & glo. inſti. de obli. quę ex quaſi delict. in prin. Itẽ no. hîc duas ſingulares limitationes & peregrinas ad id, quod habeť per gl. ordi. & doct. in c. vt debitus. de appel. vbi dicit, q ſi iudex appellationis pronunciat bene appellatũ ab interlocutoria ad eum deuoluit cognitio ſuper toto negotio principali. Nã hoc fallit. Primò, niſi iudex à quo, malè ꝓnuntiaſſet in caſu valde dubio, per Papã nõ deciſo: qa tũc licet pronuntieť bene appellatum, non deuoluit cognitio totiꝰ cauſę ad iudicẽ ad quẽ. Secũdò fallit, niſi poſtquã appellatũ eſt à iudice à quo, ei eſt adiunctꝰ nouus officialis: puta, quia vbi erat vnꝰ officialis ad idẽ tribunal & modò facti ſunt duo: nã licet ꝓnũtieť bene appellatum, fit remiſsio ad illos iudices à quorũ vno fuerat appellatũ, ſecũdũ d. Ant. hîc. ſed forte idẽ erit, ſi nullꝰ officialis eſt iudici à quo adiunctus: ſed ei ſoli alius officialis eſt ſurrogatus, & ipſe à quo eſt appellatũ deſijt eſſe officialis: quia tũc licet ꝓnũtieť bene appellatũ, fit remiſsio ad priꝰ tribunal à quo eſt appellatũ. Et hoc videť approbare tex. iſtius capi. dilecto. in fi. p quẽ, ſi hoc eſt verũ, dať ſingularis limitatio cæteris oibꝰ elegantior & prę̃ſtãtior ad no. in. d. c. vt debitus. quã tertiã limitationẽ credo verã: quia cũ appellatio ab interlocutoria iuſtificeť non tm̃ ex iniuſtitia, quãtum ex ipſa culpa & iniquitate iudicis: vt no. Bar. in l. per hanc. circa prin. C. de tẽpo. appel. & d. Ant. in c. ex parte. Adde circa prin. s̃. e. ti. hîc ceſſat ratio prẽſumptiuę futurę iniquitatis, ſeu culpę iudicis in iudice ſurrogato, quæ militabat in illo iudice à quo fuerat appellatũ, ꝓpter precedentẽ culpam in interlocutoria prius adhibita. Sed ſecundã limitationẽ. d. Ant. hîc de adiuncto iudici à quo, nõ credo verã: qa licet ei adiungať aliꝰ officialis: nõ propterea ceſſat ratio: qua preſumať iudicẽ à quo grauare in futurũ in toto negotio ꝓpter culpã & grauamen adhibitũ in precedẽti interlocuria: ex quo etiã ipſe cũ ſuo collega ei nouiter adiũcto habet iudicare: quod fortè procedit nõ ſolũ ſi ei adiũgať vnꝰ officialis, ſed ſi etiã adiũgerenť plures: qa poſſet cæteros hoĩes trahere in ſuã ſniam. l. ſi in tres. ff. de arbit. Sed dictũ. d. Ant. hîc põt ſuſtentari, ſi iſte officialis, qui nouiter adiungiť à quo præſumptionẽ futurę culpę in toto reliquo negotio ob reuerentiã, quã habebit ad collegã ſuũ, tantę ſit honeſtatis, quã ita nõ habent alij collegæ. ad hoc alleg. tex. in authẽ. ſi verò cõtigerit. C. de iud. cogita tamen bene: quia iſta ſunt noua & inconſyderata in hoc paſſu.

b ꝟ SEB. SAPIA. ¶ Eccleſiæ. quòd ex ſola fundatiõe acquiratur ius patronatus, quod tranſmittitur in hæredes.

partium. Io. And. ſentit quod prædixi, quòd hoc fuit propter probabile dubium[a] huius caſus, qui nõ erat hactenus determinatus. Quod placet, & eſt notabile verbum. Nam cauſa nõ remittitur propter timorẽ ſuſpicionis ex præcedenti grauamine tantùm. quæ ratio ceſſat, vbi caſus eſt dubitabilis. argu. in l. regula. ff. de a — iur. & fact. igno. ¶ † Vltimò quærit, nunquid eſſet locus diſpoſitioni huius c. ſi vnus tantũ eſſet datus iudex? Hoſtiẽ. quòd ſic. Quod ſatis placet eadem ratione. & dicit quòd hanc ſurrogationem poſſet petere illemet qui illum impetrauit in iudicem. ſi probabili errore ductus in iudicem petijt: vel ſi corruptus fuiſſet eius procurator, qui illum impetrauit. quod placet.

14

✤ SVMMARIVM. ✤

1 *Ex ſola fundatione eccleſiæ acquiritur ius patronatus, quod tranſmittitur in hæredes.*

2 *Teſtis tunc videtur recipi, quando admittitur ad iuramentum.*

3 *Differentiæ inter capitulum noſtrum & capitulum quoniam frequenter. vt lite non conteſtata.*

4 *Remedium capituli noſtri, an cõpetat reo, vel actori: & qualiter procedat?*

5 *Eccleſia põt agere triplici via contra illum, quieam ædificauit, & remiſit ius patronatus.*

6 *Vnum remedium extraordinarium non tollitur per aliud.*

7 *Practica probandi, vel reprobandi inſtrumẽta antiqua, & qualiter probetur, quòd ſcriptor fuerit notarius.*

8 *Denuntiatio, de qua in capitulo noſtro: an perſonaliter, an domi ſit fienda.*

9 *Atteſtationes receptæ ſecundum formam capituli noſtri, an valeant, ſi is qui producit, agit contra alios.*

10 *Coram quo iudice examinentur teſtes ad perpetuam rei memoriam.*

CAP. XLI.

Significauit. ¶ Ne probatiõis copia pereat, citato aduerſario recipiũtur, & publicanť teſtes, quos reꝰ induxit. h. d. In prima parte petitio: in ſecũcunda iudicis datio ibi: *quocirca*. ¶ Caſus literalis. Quidã mobiles funauerũt eccleſiã ſancti Nico. Sabi. dicę. Et liberã eẽ eſſe volẽtes tẽpore fundatiũis dixerũt ſe nihil iuris retinere in ea. Sacerdos illius eccleſiæ cum ſuper tali libertate nulla inſtrumenta facta fuiſſent, timens ne proceſſu temporis probationis copia deperiret, petijt â. d. Papa ſibi prouideri. Vnde Papa mandat iudici Sabi. quatenus teſtes idoneos, quos idẽ presbyter duxerit præſentandos, examinet diligenter, & eorum dicta in publica inſtrumenta redigi faciat denuntiatione præmiſſa, fundatoribus antedictis: vel eorum hæredibus, vt receptioni teſtium interſint, ſi velint: & ſuper tali
1 denuntiatione fiat publicum inſtrumentũ. Ber. ¶ † Nota. j. quòd
b ex ſola fundatione eccleſiæ[b] acquiritur ius patronatus: licet fundator hoc ius expreſsè non retinuerit. Sufficit enim, ꝙ fundationis tempore illud ius non remiſerit vt hîc bene probatur. Facit. c. nobis. de iurepatro. & xvj. q. vij. decernimus. quod quidẽ ius tranſit etiam ad hæredes: licet expreſsè fundator nõ dixerit: argu. hîc. vbi citantur hæredes in examinatione teſtiũ, ſi eorũ non intereſſet, nõ citarentur, facit capitu. filijs. xvj. ¶ Not. ij. quòd pars, cõtra quam producuntur teſtes citari debet, non ſolùm quando producuntur teſtes directè in cauſa iam in iudicium deducta: vt in capitul. ij. s̃. eo. Sed etiam quando producuntur indirectẽ quadam via extraordinaria ad futuram rei memoriã: vt hîc. & in authen. ſed & ſi quis. C. eo. ſecundũ vnũ intellectũ. eadem enim eſt ratio invtriſq. ſemper enim debet præmitti citatio, vbi agitur de prę̃iudicio abſentis. iij. qõ. ix. c. caueant. & c. omnia. ¶ Nota. iij. ibi: *confiſcifacius.* quòd pars aduerſa non præſumitur citata in examinatione teſtiũ oportet enim ad atteſtationum validitatẽ, ꝙ conſtet de citatione. Pro hoc, quia ſolennitas extrinſeca non præſumitur. l. quæcunq.
2 ff. de publi. dixi in c. tuis. s̃. eo. ¶ † Not. iiij. ibi: *receptioni.* quòd teſtis videtur recipi, quando recipitur ad actum iuramenti. habetur enim tunc teſtis pro recepto. l. quando. C. eo. facit ad ea, quæ dixi in c. licet. de probatio. loquitur enim hîc, vt interſint nõ examinationi, cũ faciat ſecretè: vt in c. venerabili j. eod. ſed vt videant illos iurare. s̃. e. c. ij. & faciant interrogatoria, ſi velint in c. ij j. eo. tit. lib. vj. & hoc vltimum not. quod expreſsè voluit hîc Ioan. and. ¶ Op. cõtra text. d. c. qm̃. in prin. s̃. vt lit. nõ cõte. vbi añ li. cõte. recipiunť ſolùm teſtes, de quorũ morte, vel abſentia timetur. Hic autem re
3 cipiuntur omnes indiſtinctè. ¶ † Gloſ. ij. tacitè ſoluendo dicit, ꝙ multiplex eſt differentia inter caſum huius capituli & illius. & ponit quinq; differentias: quartã impugnat. Examinemus primò has differentias, quæ faciunt ad intellectum vtriuſq;. c. pe. & demum inferam ad verum intellectum vtriuſq;. ¶ Prima differentia ſecũdum gloſſ. eſt illa, quam præmiſi, quòd hîc recipiuntur indifferenter omnes teſtes: ibi ſolùm ſenes & valetudinarij &c. ¶ Secunda, quia hîc ſtatim dicta teſtiũ publicantur ad æternam rei memoriã: ibi non publicanť, ſed differtur publicatio fienda cũ alijs recipiendis poſt conteſt. lit. debito tẽpore fienda. Sed Spe. e. ti. § nunc tractemus. ver. in hoc autẽ. tenet publicationẽ non fiendam, etiã in caſu huius capi. & c. Albericus j. eo. Mouetur, quia cũ hęc receptio teſtiũ fiat in fauorẽ rei, nõ debet redũdare in eius præiudiciũ: quod fieret, ſi dicta publicarentur: cũ nõ liceret poſteà alios teſtes ꝓducere. Et ad hoc. c. & c. Albericus. reſpõdet, ꝙ dicta teſtiũ publicanť id eſt in publicã ſcripturã redigunť. ſed primũ dictũ cõiter hîc tenetur. & ſequitur Bar. in. d. authẽ. ſed & ſi quis expreſsius Io. And. in loco præalle. in addi. in ver. Sed quos. Nec valeret ratio Spe. ſecundũ eũ: cum reus poſsit oẽs teſtes ab initio producere: & ſi oẽs præſentes non ſunt, põt differre. Et idẽ in actore in caſu, quo agere poteſt: quod quãdo ſit, infrà dicetur. Et hoc teneas: poſſet tamẽ dici, ꝙ aut pars producẽs petit dicta publicari: & debet fieri publicatio: quia ſuccedunt loco publici inſtrumenti: vt ſatis colligitur hîc: & j. eo. c. Albericus. Ideo eodem iure cenſeri debet arg. c. eccleſia. vt lit. non cõteſt. Aut inſtat, vt non fiat publicatio: & nõ publicabuntur. Eſt enim quid imputandũ actori, quare agit. ¶ Tertia differentia eſt, quia in caſu. c. quoniã. non valent poſt annũ, niſi intra annum producens agat, vel denuntiet illi, cõtra quem inducti fuerunt: iſti perpetuò valebunt tanquã publicum inſtrumentum. Hæc differentia mihi non placet. nam denuntiatio ibi requiritur, quando fuit facta receptio in partis abſentia: ſed hîc loquimur, qñ denuntiatio præceſsit. vnde ſi ibi præceſsiſſet, nõ eſſet neceſſe intra annum

tra annum agere: vt satis ibi colligitur in tex. & glo. & dic de hoc, vt ibi plenius not. ¶ Quarta differentia contra illos pōt obijci in personas: contra istos non: si constat de denuntiatione sibi facta. Intellige, & tunc non opposuit. & hoc tenuit Vincen. Sed hoc nō placet glos. nec videtur placere docto. hic. nam licet pars requisita non venerit, vel venerit: & tunc nō opposuerit: nō tñ per hoc infertur, quòd amplius opponere nō possit. Solùm enim est statutū contra nō venientē: vt testes recipi possint acsi fuisset præsens. in c. ij. s̄. eod. non ergo debet infligi alia pœna iure non expressa. s. vt non possit deinceps excipere contra personas testiū. ad hoc quod in simili not. gl. in. c. fi. de iurepa. & vide gl. no. in. c. ij. de dolo & cō tu. lib. vj. quæ dicit, quòd licet quis sit contumax in vno actu, non per hoc censendus est contumax in alio. & videtur in terminis nostris esse, quasi casus in. c. accedens. j. s̄. vt lit. nō contest. Nec ob. si fuit præsens, & non opposuit. Per hoc enim sibi nō parat prę iudicium: cum sciat facultatem opponendi competere etiam post receptionē testium: vt in. c. præsentiū. s̄. eo. ¶ Sed aduerte, quia Vin. potuit dicere verū certo casu. s. post publicationem. Nam hîc recipiuntur & publicantur: ergo posteà non licet opponere: cum præsumatur malitiosè facere, si à principio non fuit protestatus: vt in d. c. præsentiū. Ideò concordarē has opi. hoc modo, ꝙ ante publicationem licitū est opponere, siue fuerit præsens in actu receptionis, siue absens. & procedat dictū glo. post publicationē autē nō licet, nisi in casibus. c. præsentiū. & procedat dictum Vincē. & hoc credo verisimum: licet docto. cōmuniter videantur reprobare dictum Vincen. & non bene iudicio meo. ¶ Quinta differentia, hic producuntur testes, vbi non mouetur nec timetur lis in prę senti. ibi secus: quasi cessaret hoc remedium extraordinariū, ex quo de proximo speratur lis, in qua ordinariè potuerunt testes produci.
4 ¶ Expedita est gl. vsq; ad versi. & not. & ibi examinat vsq; ad fi. an remediū huius capi. competat actori, an reo tantū. Et Ioan. dicit, quòd reo tantū. nec ob. tex. in. l. lege Aquilia. vbi ex parte actoris recipiuntur testes ante lit. conte. ne tractu tēporis facultas probā di pereat, quia testes ibi consignantur. Et sic intelligebat dominus Azo illam. l. secundum gloss. & dic consignantur. i. sigillo clauduntur: & publicantur demum post lit. conte. quasi loquatur in casu c. quoniam. in princip. vt solū recipiantur testes, de quorum morte vel absentia timetur: vt ibi not. in glo. secundum vnum intellectū. sed gloss. hîc concludit contrarium, dicens hoc habere locum in actore quandoque per dictam. l. in. l. Nam ibi dicta publicantur, sicut hîc. & sententia fertur: sed solùm differtur condēnationis exactio in euentum conditionis. Hoc ideo dicit, quia debitum erat ibi conditionale: fatetur tamen glo. quòd testes in casu capitu. quoniam. non publicantur. Et idem in authen. eod. titu. secundum vnū intelle&um. & si vis intelligere, quòd authen. loquatur in casu huius ca. scilicet, quôd testes ibi recipiantur ad æternam rei memoriam: tunc dicta publicantur. hoc vult in effectu gloss. ista vsque ad fin. Et licet habuerit bonum intellectum, vt arbitror: tamen nō rectè soluit contrarium in princip. formatum: sed assignādo alias differentias inter casum huius capitu. & dicti capitul. quoniam. multiplicat inconuenientia. Nam de hoc quærimus, quare in casu huius capitu. aliud obseruatur, quām ibi: nec apparet, an & quādo dispositio huius capit. locum habeat in actore: sed simpliciter dicit, quòd quandoque habet locum in actore: & non dicit quando. Innocen. enim clarius hic loquitur. Dicit enim, quòd forma huius capitu. cōpetit quando quis est in possessione alicuius iuris, quod dicit suum. Sed dubitat, quòd morientibus aliquibus testibus, qui sunt huius iuris consci, aliquis posset sibi mouere quæstionem & obtinere deficientibus sibi probationibus. Est enim iustum secundum eum, quod hîc statuitur: quia nisi inuentus esset iste modus prouisionis, deperire posset ius talium personarum possidentiū: cum ipsi agere non possint: cū non possideant: nec alios possint cogere ad agēdū. C. vt nemo inui. per to. Merito enim statuitur secūdum eū, ꝙ oēs testes recipiantur & publicentur eorū dicta perpetuò valitura. Si tamē esset aliquis in possessione, & haberet actionē contra aliū: vt interdictū vti possidetis: vel cōfessoriā: tūc nō haberet locū scd'm eū forma hui⁹. c. sed i lli⁹. c. qm̄. nec obst. illa lex. in. l. Aqlia. qa illa lex ꝓcedit scdm tenorē illi⁹ Dec. qm̄. ī prin. ¶ Ex qb⁹ verbis clarè videt velle ī summa, ꝙ. c. qm̄. ꝓcedit in eo, cui cōpetit facultas agēdi. vñ nō debet sibi succurri p hoc remediū extraordinariū: sed tm̄ recipiutur testes, de quorū morte, vel absentia timetur. Hoc vero capitu. seu eius forma procedit, quando nullum ius agē di cōpetit possessori. Nam nisi sibi ꝓuideretur, posset ius suum deperire mortuis testib⁹ sui iuris consciis. hoc vult in effectu Innocen. Sed contra dictum suum apertè facit iste tex. iuncta gloss. penul. Nam hic competebat isti presbytero confessoria, quæ datur in istis iuribus incorporalibus possessori: vt in. l. & si fortè. ff. si serui. vendi. nota gloss. in capitul. examinata. de iudic. capitu. cùm ecclesia Sutrina. de causa possess. Et idem Innocē. in vtroq; loco. & nihilominus competit sibi remedium huius capitu. Hostien. qui apertè sentit istum potuisse agere: vt dicitur in glos. sequē. respō det aliam lecturam ponendo. Dicit enim sub dubio hoc procedere: cum vterq; potest agere. quasi dicat, quòd si iste, qui petit examinationem testium solus potest agere, non auditur petens prout hic dicitur: quia habet remedium ordinarium. Aut vterq; potest agere: & tunc secus. Et hunc intellectum præcisè ad istum textum, ponit Barto. in dicta authenti. sed & si quis. C. eodem. nullam tamen mentionem facit de hoc dicto Hostien. sed vt habeas clarè totam materiā, distingue sic post Bart. in præalle. faciendo tria membra. ꝙ aut testes petūtur examinari ex parte actors, aut ex parte rei: aut ex parte illius, qui potest esse actor & reus. Primo casu aut actor potest statim agere, & nō audietur intentādo hoc remediū extraordinarium: sed habet locū regula, quòd lit. non contesta. testes non recipiuntur: nisi prout habetur in. d. c. quoniam. Et est ratio, quia non debet prius causa instrui, quā inchoetur. Si verò actor non potest de prę senti agere: & tunc aut facultas agendi non potest competere, nisi post examinationem testium: & debent tunc omnes examinari prout hîc dicitur: quia non est quid sibi imputetur, quare nō agat. Pone exemplum: vult quis petere bonorum possessionē, oportet, quòd faciat prius fidē de testamento. de quo prius facere non potest, nisi per testium examinationem: quia non fuit factum in scriptis ad hoc. l. publicati. C. de testa. & bono. pos. secundum tabu. l. j. & ij. & quemad. test. ape. l. ij. Aut possibile est ius agendi superuenire testibus non examinatis: & non auditur indistinctè: sed tantùm respectu testium, de quorum morte, vel absentia timetur, secundum dictum Bartoli in dicta authentica, sed si quis. & sic videtur intelligere dictā legem in lege Aquilia. Ex hoc videtur sentire, quòd si debitum est conditionale, vel in diem: ex quo conditio, vel dies potest extare ante mortem testium, non debet fieri examinatio testium, de qua hîc. Sed glossa sentit hîc contrarium, allegando illam legem; & ideò dixit quandoque. Idem contra opinionem Barto. apertè sentit Innocen. in cap. quoniam. in princi. in ver. absens. & Io. And. in addi. Specu. in loco superius allega. sequitur domi. Anto. hîc. Et hanc partem puto veriorem & magis consentaneam literæ illius leg. in lege

tronat⁹, etiā quòd fundator sibi non reseruauerit, tenet Ioan. Calde. in cō si. v. tit. de iurepatro. Cardi. consil. xj. incip. quędam societas.

a ✠SEB. SAPIA. ¶ Et publicandi. Hoc nō videt verū: qa est, puisum, vt posit petere, ꝙ imponat silentiū actori: vt tradit Bart. Ang. Pau. de Ca. in l. si cōtendat. ff. de fideiussori. facit. l. diffamari. C. de inge. manu. Sed vide solutionē per Feli. hîc col. penul. rñdentē, ꝙ prædictū remediū competit ex æquitate: & sic est extraordinariū. vnde sequitur illud, quod dicit Abb. hîc, ꝙ vnū remedium extraordinarium aliud non tollit.

b ¶ Nō. istā glo. in fi. sui: qa sentit, ꝙ qñ secundū leges ciuiles dat condictio ex lege secūdum canones intētat officiū iudicis: & à doctoribus hoc nō pōderat.

c ¶ Vtrum debitor soluens, posit cōpellere creditorē, vt sibi faciat instrumentū libera a tionis. vide hîc p d. Ant. in. vñ. col. & per gl. & ibi latius per Bar. & Innoc. qui alleg. hāc gl. in. l. ñ. in princ. ff. solu. mat. Et ad hanc materiā, vide bo. tex. in. c. lō ginquitatē. &. c. sępe. xñ. qō. ñ. & vtrum posim compellere debitorē: 5 vt faciat mihi in b stru mentū de debito cōditionali: c vide Paul. de ca. in l. in oībus. ff. de iudi. & vide Pau. de Ca. in. d. l. ñ. vbi alleg. quædā alia ad hoc. Et dicit ꝙ dē hoc est gl. in. l. chirographis. de admi. tu. in. l. pupillus. de noua. Et dicit ꝙ de hoc habetur plenè p Bart. in. l. iiñ. §. nunc de effectu. de lib. lega. & in. l. si finita. §. eleganter. ff. de dāno infec. hîc alle. p do. Anto. & Abba. & vide ad idē Paul. de ca. in l. si mulier. ff. de condicti. ob. cau. mor. Et ad hoc optimè facit, quod no. do. Anto. in. c. finautē. circa finē. de rescript. & qđ ibi notaui. &, de q. hîc posita, per do. Ant. vide per Imol. in. l. huiusmodi, §. si i ta lega tum. circa finem. de lega. j. vbi concludit, ꝙ non tenetur facere instrumentum solutionis, sed compellitur facere acceptilationem. Item addhuc, ꝙ pro ista glo. optimè facit tex. in. l. si quis fundum. §. fi. cum. l. seq. quæ incipit. & ago ex conducto. & quod ibi no. Bar. ff. loc. & tex. in. l. si à colono. ff. de verb. ob. Aduerte tamen, ꝙ si creditor meus habet apocham de manu mea super debito: si d solui & debitum possum agere contra ipsum pignoratitia actione: vt reddat mihi apocham meam. ad hoc est gl. no. quam ibi ad hoc nō. Paul. de ca. in. l. si pecuniam. ff. de pign. act. vel pōterit pro recuperatione apochæ agere condictione ex lege vel officio iudicis: vt. l. dissolutæ. & quod ibi not. C. de condi. ex lege. & si solui debitum creditori: & ipse non vult mihi facere instrumentum quitationis, vel deliberationis, possum ipsum compellere vt deleat & cassetinstrumentum debiti. Ita sing. not. Bar. in auē. cassa. in fin. de sacrosanc. eccle. Adde, ꝙ nunquā possim compellere aliquem: vt faciat quitationem generalem secundum Bart. in. l. cū aquilia. ff. de transac. Item vide Bartol. in. l. si ita fuerit. j. ff. de manu. testa. vbi dicit, ꝙ iussus reddere rationem, reddere tenetur volumina rationum.

¶ Adde, an creditor teneatur facere quitationem debitori de recepto, Baldum consilio cccxlix. Anto. Francif.

¶ Circa hoc, an debitor soluens creditori, possit petere à creditore, ꝙ cassetinstrumentū debiti. vltra hîc dicta, dicas ꝙ potest petere & facere sibi cassari instrumentum obligatiōis per not. in. l. nihil interest. C. de sol. & per no. in. l. lucius. ff. de pac. Et adde quòd soluēs creditori, apud quē pro eo intercessit fideiussor: cui pignus dederat, potest à fideiussore pignus repetere. l. fideiussor. in princi. ff. de fideiuss. Et si pignus est penes creditorē soluens creditor, piignus repetit à creditore & si soluerit partem, potest etiam partē pignorū repetere. l. quādiu. & ibi Bar. & doc. not. C. de distract. pigno. & l. si necessarias. in. §. si vnus. ff. de pigno. actio. Et adde, ꝙ debitor habens duas quitationes vnius tantū debiti, potest repetere à creditore vnā solutionem tanquam indebitam. casus est singula. in. l. ne casu. C. de

Aquilia. & æquitas maximè illam suadet: cum enim non possit agere de præsenti: & nihil incertius hora mortis, æquū est subueniri, prout hîc dicitur, cū nullū in hoc sed in contrarium periculū esse potest. Item facit glos. not. in. d. c. quoniā. in prin. super verbo subtrahantur. quę dicit, ꝙ si dubitatur, an testes varient dicta sua propter morā, sunt recipiendi. cum ergo in tē pore conditionis, vel diei existentis possent testes dicta sua variare, vel fortius casibus nō superesse est meritò prouidendum, prout hîc dicitur. ¶ Venio ad secundū membrū, quādo testes petūtur examinari ex parte rei, quo casu secundū oēs indifferēter testes sunt recipiēdi & publicandi. a cū nō sit sibi prouisum de alio remedio, ad hoc. d. aut. sed & si quis. & hîc secundum vnū intellectū. ¶ Intertio mēbro, qñ is, q peti potest esse actor & reus, dicēdum est idē: vt hîc secundū vnū intellectū, quē suprà latius declaraui. Licet enim iste posset agere, nihilominus & aduersarius potest agere. Imputetur ergo illi, qui requisitus non exhibet se promptum ad agendum. Nam isti facilius est intentare hoc remediū, quā agere: agat igitur ille si in hoc prætēdat præiudiciū. & per hoc habes clarissimè intellectū istorū iuriū, & diuersitatis rationē. ¶ † Quæro accipiēdo gl. b pe. an aliud c remediū poterat cōpetere huic presbytero contra hunc patronū? respōdet quòd sic. nam poterat agere, vt faceret ecclesię chartā libertatis: sicut pro apocha agit is, qui soluit: vt l. plures. C. de fide instrument. Et libertus agit contra patronū, ꝙ faciat ei chartā manumissionis: quod no. hoc tamē est remediū ordinariū.

¶ † Ex quo not. d ꝙ vnū remediū extraordinariū non tollitur per aliud. Nam licet cōpetat remediū, de quo in gl. nihilominus etiā competit istud, de quo hîc in tex. & vide gl. in. l. de peculiū. C. ad le. Aquiliā. & quod no. in. c. fi. de collu. & insti. si qua. pau. fe. di. in fi. & in Spe. de instru. edi. §. postquā. verficu. quid si debitor. & per Bart. in. l. si finita. §. eleganter. ff. de dam. infect. vbi generaliter tractat, an & quando reus agere potest: & quomodo & quando faciendū sit instrumentum. dic etiam extra gl. ꝙ potuisset presbyter etiam agere via ordinaria intentando confessoriam: vt. s. dixi, dicendo hoc ius libertatis ecclesiæ competere: & sic petere pronuntiari. Cui autem competet data libertate ius præsentandi. dicit Vincent. ꝙ si ecclesia est collegiata, collegium liberè eliget: aliâs cessante collegio Episcopus liberè prouidebit, sicut in alijs. s. de elect. c. j. & xvj. q. vij. omnes basilicæ. Dic ergo, quòd ecclesia ista remanet libera in dispositione iuris communis, si ius patronatus non competeret. ¶ Gl. vlt. est clara, sed contra eam & contra text. oppo. videtur enim, ꝙ denuntiatio fienda patrono probari possit, ne dum per instrumentum, sed etiam per testes. Item per sigillum authenticum, iuxta ea, quæ habentur & not. in. c. ij. de fi. instru. & cap. licet vniuersis. de testi. docto. fatentur contrarium. sed quia testes isti æquè possent deficere, sicut in principali, quos recipi mandat: meritò consulitur: vt de hoc fiat instrumentum. ¶ Et si diceres, nonne etiam probatio instrumenti potest antiquari. Item post centum an. negari potest scriptorem instrumenti fuisse tabellionē. respondet Hosti. quòd in primo casu prouidebitur per secundam publicationem & reuocationem. de confir. vti. vel inuti. c. cum dilecta. In secundo forsan extabunt plura instrumenta eiusdem manus, per quorum comparationem poterat roborari. C. de fide instru. comparationes. 7 ¶ † Not. singulariter hoc dictum: ex quo potes sumere practicam probandi & impugnandi hęc instrumenta autiqua. & vide Inno. in. c. veniens. de ver. signi. in. vj. vbi tractat qualiter probetur, ꝙ scriptor instrumēti fuit notarius. 8 ¶ † Sed quæro, vbi fiet hæc denuntiatio, de qua in tex. Hosti. dicit, ꝙ ad domum si absens est. arg. de cle. non resi. c. ex tuæ. &. s. de eo, qui mit. in pos. cau. rei seruandæ. c. fi. Inno. putat, quòd data illius absentia, debet expectari, si sine periculo hoc fieri potest, donec personaliter citetur: arg. ff. quæ sentē. sine appel. rescin. l. j. §. item cū ex edicto. dicēs notabile verbum, ꝙ iura quæ dicunt sufficere citationē ad domum, ponunt casus speciales: & remittit ad not. in. c. fi. de eo, qui mitt. in poss. Vide de hoc quod plenè dixi in. c. ij. s. e. & est veritas, quòd requiritur citatio personalis, ex quo nunquam fuit in iudicio, nec imminet periculum. secus si præcessisset contumacia, secundum do. Anto. hîc. Sed posset dici, vt arbitror quòd cum hoc casu non agatur de graui præiudicio, poterunt testes recipi citatione facta ad domum, si principalis se absentauit procurator non dimisso. Nam hoc casu proceditur ad missionem in possessionem ex primo decreto ex citatione domi facta: iuxta nota. in dicto capitu. final. sed si esset præsens, deberet citari personaliter, & non ad domum: cū hæc sit prima citatio: vt in. c. causam quæ. & quod ibi not. de dolo & contumacia. vide tamen quod scripsi in præallegatis iuribus. 9 ¶ † Vlterius quæro, an attestationes receptę secundum formam huius Decreta. valeant, si is qui produxit, agat contra alios. Innoc. & bene, quòd nō: secus eixit, si alius agat contra eum ex quo nunquam fuit in iudicio, nec imminet periculum. secus si præcessisset contumacia, secundum do. Anto. hîc. Sed posset dici, vt arbitror quòd cum hoc casu non agatur de graui præiudicio, poterunt testes recipi citatione facta ad domum, si principalis se absentauit procurator non dimisso. Nam hoc casu proceditur ad missionem in possessionem ex primo decreto ex citatione domi facta: iuxta nota. in dicto capitu. final. sed si esset præsens, deberet citari personaliter, & non ad domum: cū hæc sit prima citatio: vt in. c. causam quæ. & quod ibi not. de dolo & contumacia. vide tamen quod scripsi in præallegatis iuribus. 9 ¶ † Vlterius quæro, an attestationes receptę secundum formam huius Decreta. valeant, si is qui produxit, agat contra alios. Innoc. & bene, quòd nō: secus eixit, si alius agat

discusso. lib. x. secundū vnam lecturam, quā posuit Bal. in. l. seruo. in. §. si ab impubere. ff. de lega. j. & vide Ludo. Roma. in singula. suis. in versicul. geminata. in versicu. quæro quidam &c. vbi dicit hoc esse singulariter notandum.

d ¶ Ex quo no. Vide circa istam materiam Bal. in. l. j. §. per hanc. & ibi glo. ff. de rei ven. & Bal. in. l. prouinciali. ff. de no. ope. nun. vbi multum eleganter loquitur. & vide omnino Panor. in. c. ex parte. de rescrip. & docto. in. §. præiudiciales. ff. de insti. de actio. Ber. force.

a ¶ Vide Bart. in l. cũ hi. §. tranſactionẽ. ff. de tranſac. & do. Ant. in c. quinuallis. in. iiij. col. in ver. venio ad quartũ. j. de iureiurã. Itẽ, quãdo habeat locũ iſta examinatio, de qua in hac Decre. & in qbus caſib⁹, vide latè p Bal. in ſua marg. Inn. in ver. ſi lẽtiũ. in. j. q. Itẽ ꝓ illo dicto Barto. in. d. §. tranſactio. vide eũ in ſimili. q. idẽ tenentẽ in. l. nã poſteà. §. ſi minor. ff. de iureiuran. & in. l. ſocietatem. §. arbitrorũ. in. v. col. ff. pro ſoc. Itẽ adde, quid fieret ſi talis reus, cuius exceptio nõ erit ꝓbãda per teſtes, ſed alio modo etiã timet, ne peat ſibi ꝓbatio: quid erit fiendũ: cũ non poſsit hoc caſu habere locũ examinatio teſtiũ ad ꝑpetuã rei memoriam: nec poſsit cõpellere actorẽ agere? dic ꝙ tũc remediũ erit, vt eat ad iudicẽ, & implore offm ſuũ: vt viſa ſua legitima exceptione imponat perpetuũ ſilentiũ actori. Iſtã cautelã tradidit glo. fin. in l. Aurelius. §. cẽtũ. in verſ. cõſequi poſsit. ff. de lib. lega. quã alle. ꝓ ſina gu. Sal. in. l. iij. quibo. ce. poſ. pro qua eſt caſus in illa. l. iij. ſecundũ Bald. ibi. Sed adde, ꝙ idẽ dicit do. Ant. in. c. fi aũt. circa fi. de reſcri. alleg. ad hoc aliã gl. ĩ. l. fi cõ tẽdat. ff. de fideiu. Adde quòd remediũ habeat exceptiõe tut⁹. Ro. cõ ſi. cccxij. &. xcj.

ZACHARIAS.

b ¶ Verus valor rei. Adde ad ꝓbandũ verũ valorẽ rei, q̃ requirant, & q̃ admittat ꝓbatio, ſufficiatq̃: vide per Lanfrã. de oria. in c. qm̃cõtra. §. teſtiũ depoſitiones. nu. xcij. verſicu. quæro ſecũdò. cũ duobus num̃. feq. ſ. de probatio. de qua per Alexandr. de Imol. cõſi. lxxxv. Ma. Soci. conſilio viij. incipien. viſis. verſic. & ſtant iſta ibi, quinimo ſingulariter. volumi. primo.

Anto. Franciſ. ¶ Quomodo probatur verus valor alicuius rei: vide Bald. in. l. ij. in vlt. colũ. C. de reſcind. vend. vbi dicit, ꝙ probatur per cõmunẽ æſtimatio-

contra eũ. & hoc ideo, quia res inter alios acta &c. de fi. inſtru. c. inter dilectos. Hoc limitat verum, niſi alius ſucceſsiſſet in ius illius, contra quem teſtes fuerunt recepti. de quo vide plenè per Ioan. An. in add. loco præal. Si autem teſtes fuerint recepti in terminis. c. quoniã. j. reſponſo. dicit Inno. ꝙ ſi atteſtationes aperiuntur de conſenſu partiũ, etiam ante lit. cõteſta. valebũt ad æternã rei memoriã: ſiue ille agat, qui eos produxit, ſiue ille cõtra quẽ producuntur: quia iſto caſu forma illius Decret. conuertit ad iſtũ: quod no. Sed ſi aperiantur à parte altera neſciente, tunc nõ valerẽt, niſi tũc poſteà accederet conſenſus partis. & hoc quia non debẽt aperiri, niſi poſt lit. conteſt. tẽpore ſuo.

10 ¶ † Vltimò quæritur corã quo iudice debet fieri hęc examinatio teſtium ad æternã rei memoriã. dic, ꝙ coram iudice principalis cauſæ. ſi enim hæc cauſa mouetur per fundatorem, ageret contra eccleſiam corã iudice eccleſiaſtico, meritò teſtes debent recipe per eundẽ iudicem: cùm hoc ſit pars cauſæ principalis. Et idẽ dic vbicunq̃ teſtes reciperentur ſuper aliqua exceptione ante, quã cauſa moueatur: vt not. per Fede. conſi. ccxxx. per Bart. in l. a ſocietatẽ. §. arbitrorum. ff. pro ſo. vide quod dixi in. c. ſi quis contra clericum. de foro cõpeten. & hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Agens alternatiuè, vel quòd reſcindatur venditio: vel quòd ſuppleatur iuſtum pretium, nõ adſtringitur ad probandum verum valorem rei.*

2 *In eadem cauſa, ſi vnus producitur cõtra alium pluries, non præſumitur inimicus.*

3 *Teſtes inducti ad probandum valorem rei, qualiter deponant in cauſa ſcientiæ.*

4 *Deceptio inter contrahentes, an ſit permiſſa de iure poli.*

CAP. XLII.

CVm cauſa. ¶ Poſt publicatas atteſtationes nouum capitulum probari poteſt etiã per teſtes antiquos. Ita cõiter ſummatur. Sed ſecũdum hoc nihil iuduceret de nouo hoc capi. cũ hoc habeatur in ca. fraternitatis. & in. c. cũ veniſſet. cũ multis ſimilibus. ſ. eo. ideò ſummo notabilius ſic. Si materia antiqui capituli reperitur aliquo addito, quod ſubijcitur neceſsitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui publicatis atteſtationibus produci. hoc. d. In prima parte ponitur deciſa petitio. In ſecũda cõmiſsio, ibi: *cum agitur*. ¶ Et pone caſum literalem vt colligitur ex gloſ. ij. Monaſteriũ ſancti Martini de monte, vendidit quædã caſamẽta ciuibus Viterbien. poſtmodum ſentiens ſe læſum vltra dimidiã iuſti pretij, egit contra dictos ciues emptores cõdictione. c. cũ dilecti. de emp. & vendi. ſeu. l. ij. C. de reſcin. vend. Vt reſcinderetur vẽditio: vel ſupplerent iuſtum pretium: probauit monaſteriũ in hoc iudicio ſe fuiſſe deceptum vltra dimidiã iuſti pretij. Sed non determinauerunt teſtes, quanta fuerit illa læſio. & hæc probatio ſufficiebat: ſi emptores voluiſſent vẽditionem reſcindere: ſed quia dicebant ſe velle iuſtum preciũ ſupplere, fuit dubitatum, nunquid monaſteriũ poſſet de nouo probare quantitatem exceſſus: cum dicta teſtiũ fuiſſent duplicata ſuper deceptione. Et reſpondetur, quòd ſic: quia iſta eſt noua materia, licet habeãt partem incluſam de antiqua, non oportebit iterum probare monaſterium fuiſſe deceptum, ſed de nouo nunc determinabitur quantitas deceptionis. & ſic ceſſat timor ſubornationis: cum ratione adiuncti videatur nouum capitulum. ſicut in ſimili vides cum additur, ꝙ teſtes ſubornati falſum dixerunt: iuxta no. in. c. licet. de proba. & per gl. in cle. ij. de teſti. Hæc colliguntur ex hoc cap. &. c. cum cauſa ĩ. de emp. & ven. quæ

1 in eodem facto loquuntur. ¶ † Not. j. ex hac caſus poſitione, ꝙ agens alternatiuè, vt reſcindatur venditio, vel ſuppleatur iuſtũ preciũ: non adſtringitur ad probandũ verũ valorem rei, ſed ſatis eſt in genere probare deceptionẽ vltra dimidiam iuſti pretij. hæc enim probatio facilior eſt, quàm determinare certũ, vel iuſtum pretium. Sufficit enim, ꝙ res valeat vltra dimidiam per vnum Bonon. vt dicit glo. in. d. c. cum cauſa. hæc enim probatio ſufficit ad reſcindendum contractum. Sed ſi emptor dixit ſe velle ſupplere iuſtum pretium, poterit de nouo probari determinatus valor rei:

b vt hîc. ¶ No. ij. ꝙ verus valor rei[b] poteſt per teſtes probari. hoc pro tanto dico, ꝙ verus valor non deprehenditur ſenſu corporeo, ſed iudicio intellectus. Qualiter autẽ probabitur,

2 dicam ĩ. j. cum gl. ¶ † No. ibi: *eoſdem &c.* quòd in eadem cauſa poteſt idem pluries produci contra vnum: nec ex hoc præſumitur inimicus. Item poteſt produci ſuper materia antiqui capituli addito aliquo nouo, quod ſubijcitur neceſsitati probandi. & vtrunq̃ facit ad materiam. c. fraternitatis. ſ. eo. ¶ Gloſ. ij. facit quatuor. Nam in prima parte ponit quaſi caſum, & declarat. & dic latius, vt. ſ. dixi in prin. in ſecunda parte ibi: *ſed illi*. ¶ Oppo. videt, ꝙ primi teſtes non debuerunt nũc admitti. Aut enim tunc depoſuerunt: & habemus intentũ. aut interrogati de vero valore, reſponderũt quòd neſciebãt: & non debent vlterius admitti, ne ſibi contrarientur. Gl. ſol. dupliciter: & bene. Primò, ꝙ non fuerunt interrogati, niſi in gñe de deceptione vltra dimidiam. Secundò, ꝙ præſuppoſito, ꝙ tũc dixiſſent ſe neſcire nũc, nõ poſſent eſſe de nouo informati. & ſic ceſſat contrarietas. ¶ Not. hanc ſolutionẽ, ꝙ vbi factum habet cauſam manentem, & non momẽtaneam, quis poteſt ex diuerſitate temporis ſcire, qd̃ aliquando neſciuit: nec per hoc dicitur ſibi contrarius. facit. c. ponderet. l. di. ¶ Tertiò oppo. ꝙ publicatis atteſtationibus non debuerunt teſtes de nouo produci. reſpõdet gl. ꝙ ſuper alio articulo nũc producũtur. Et dic, ꝙ licet materia antiqui capituli nunc

lor rei nõ ꝓbat̃ ꝑ teſtes, quorũ vnus deponit rem valere. x. & alter deponit rem valere xv. qa tales teſtes dicunt̃ ſingulares. ita Bart. in. l. fi. §. q indiuiſam. ff. de le. ij. & vide Bart. Ang. & Alex. ĩ. l. cũ furti. ff. de in litem iurã. nec etiã probat̃ valor ꝑ inſtrumẽta vẽditionũ pluries factarum diuerſis ꝑſonis & diuerſis tẽporibus, ſecundũ Bal. in. l. j. in vlt. colum. C. de ſen. quę pro eo, quod inter. profe. Addas tñ, ꝙ qñ nõ ꝓbat̃ valor per partes, iudex põt ſuo arbitrio ęſtimare valorem, vel eligere ęſtimatores, q̃ ęſtiment ſecũdũ Bar. in. l. ſi quod ex Pãphila. ad fin. ff. de leg. ij. & p Bald. & Bart. in vlt. col. C. de reſcin. vẽ. Et debet ꝓbari p teſtes deponentes de tẽpore ꝑſenti, & nõ de tpe præterito. Ita Bart. in. l. cum emptor. in. §. fi. ff. de dã. infect. & ĩ. l. nõ intelligit̃. in. §. diui. ff. de iure fiſ. Et vide ad materiam, quę habent̃ in. l. precia rerũ. ff. ad. l. falci. & denicq̃ adde, ꝙ probatur valor rei p æſtimũ cõis: quia pro tanto fuit poſita in æſtimo. l. hi, qui. & ibi Bar. no. C. de prædi. nauicu. li. xj. cuꝰ cõtrariũ tenet Bald. in. l. ij. C. de reſcin. vẽ. Et iſtud forſan eſt verius, niſi probaretur, ꝙ in ęſtimo cõis, res eſſet allibrata & ęſtimata p̃tio cõi: qa tunc poſſet procedere dictum Bart. alꝰ apud me redditur multum dubium: quia ſolent in æſtimo cõmuni res ęſtimari minoris, quàm valeãt communi pretio: ideo cogitandum relinquo.

repetatur in genere, nihilominus ex eo, ꝙ additur de pretio determinato, videt nouũ capitulũ: & ſic ceſſat timor ſubornationis: quod declara, vt. ſ. dixi, & ponit Io. And. ad maiorẽ claritatẽ ſimile. Promiſi tibi dare equũ valoris decẽ florenorũ: ſi ſit maioris pretij promi ſi vẽdere. agis, vt donẽ: ſatis eſt mihi ad intentionẽ tuã excludẽdã probare, ꝙ valet vltra de cẽ, licet quãtitatẽ nõ exprimã. Si autẽ agis ex parte ſecunda, quia vis vt vendã: tũc per illos & alios teſtes potero probare verũ pretiũ. ita in propoſito eſt dicẽdũ. ¶ Vltimò quærit gl. qualiter ꝓbabit pretiũ rei: & ponit quatuor theoricas. Primò, ꝙ ex quantitate redituum. &c. vt in ea patet. & no. vltimum, ꝙ nõ debet ęſtimari ex affectu ſingulari, ſed cõi æſtima-
3 tione: vt. l. ꝑtia. ad leg. fal. ¶ † Ex hoc determi
e nat quęſtio. Teſtes inducti[a] ad probandũ valorem rei dicũt, ꝙ res valebat centũ: quia tantũ ipſi dediſſent: nũquid ipſi probẽt? certè ſi apparet, ꝙ propter vicinitatẽ loci, vel aliquã aliã affectionẽ ſpecialẽ illud pretiũ dediſſent, non probãt: quia res eſt æſtimãda ſecundũ qđ valet cõi ęſtimatione: vnde Nico. ma. faciebat tria mẽbra in hac materia, vt refert hîc Ioã. Cald. Aut enim apparet teſtes ex aliqua affectione ſpeciali tantũ velle dare: aut cõſtat, ꝙ non ex affectiõe deponũt: aut dubitat. Primi duo caſus ſunt clari, qa in primo nõ probat: in ſecundo ſic: in tertio dicit valorẽ probatũ: quia ex quo de affectione dubitat ſtandũ eſt regulæ, ꝙ res tantũ valet: quãtũ vendi põt. ff. de cõdi. fur. l. ſi ſeruus. ij. vnde cõtraria loquunt, qñ de affectiõe cõſtat ſaltẽ ex cõiecturis. vnde dicit præfatus Nico. ꝙ ęſtimatio rei põt probari ꝑ teſtes, & per inſtrumẽta, & ꝑ cõfeſſionẽ & delationẽ iuramenti: per inſpectionẽ oculorũ, per cõiecturas, & per accidentia: ſicut eſt qualitas, fructꝰ quãtitas, cõis venditio rei, & ſimilia quæ faciũt ad æſtimationẽ cõis pretij: opportunitas loci & tẽporis. Et dicit, ꝙ iudex ex talibus debet, cũ videt reũ condẽnandũ æſtimare per ſe, ſi nouit: vel ſi neſcit per ſe ęſtimare, debet adhibere ꝑſonas habẽtes rei notitiã: & per eas facere æſtimare prius prędtito ſacramento. ad hoc. ſ. quod met. cau. c. fi. vnde malè facit iudex ſecundũ eũ. & Cal. qui abſoluit reũ propterea, qa nõ eſt ęſtimata quãtitas ęſtimationis, vel intereſſe, ex quo conſtat eũ condẽnandũ, ſed dubitat inquantũ faciet, ergo qđ eſt dictũ, ad hoc de iureiurã. c. ex literis. Hæc ſunt eorũ verba, quæ licet ſint notanda, & inſtruãt iudicẽ qualiter* ſe debeat habere: tamẽ non declarauit, qualiter debeãt apertè deponere: *vnde aduerte tu clariꝰ poſt gl. & Bar. in l. ij. C. de reſcin. ven. & l. pretia rerũ. ff. ad leg. fal. & aliquid per eundẽ in tractatu de teſte: ꝙ cũ æſtimatio rerũ, nõ cõprehendat ſenſu corporeo, ſed iudicio intellectꝰ, oportet ꝙ teſtis reddat cautam ſui teſtimonij, etiã ſi nõ interrogetur: aliâs non valebit dictum ſuũ. per ea quæ dixi in. c. cũ cauſam. ſ. eo. & ideò puto, ꝙ ſi teſtis dixit: talis res valet tantũ: qa tantũ dediſſet: non valet teſtimoniũ. quia non ſequit: tantũ dediſſet ipſe: & alij teſtes: ergo tantum valet cõi æſtimatione: nã poſſunt decipi pretio. Nec ſequitur: poterat iſtis pro tanto vendi: ergo tantũ valet. Nã ſæpe aliqui decipiunt in pretio: vt in. c. cõ dilecti. de emp. & ven. pro hoc gl. no. x. * q. ij. c.
ea enim. §. hoc ius. *in verbo, vt plus. quæ dicit, ꝙ ſi aliquis offert eccleſiæ pro re ſua plus, quã valet, nõ debet recipere id, quod eſt vltra iuſtũ pretiũ. Et idẽ not. in. c. j. de emp. & vẽdi. oportet ergo, ꝙ teſtes reddant cauſam concludentem cõem æſtimationẽ, quæ cũ variatur ex tẽpore & ex loco: vt in. d. l. pretia. debet ſe reſtringere ad locum: vbi res eſt, & ad tempus venditionis. vnde ſi res produxit fructus, vel reditus, debent teſtes dicere, ꝙ talis res ſita in tali loco, tanti reditus, ſolebat vendi tali tẽpore cõiter pro tanto. Nec nocet, imò prodeſt, ſi adderent, & nos etiam tantum dediſſemus, ſi fuiſſemus empturi. & ſi iudex æſtimatores deputat, debent ſe informare ſecundum prædicta. Si autem eſt res mobilis: tunc dicẽt teſtes ſecundum Bart. quòd valet tantũ: quia pro tanto potuiſſet vendi: vt. d. l. ſi ſeruus. ff. de cõdi. fur. Sed ego credo, ꝙ idẽ ſeruandum ſit in re mobili, ſicut in immobili, omittẽdo quod dixi de reditu. Nam licet res potuiſſet vendi pro tanto, nõ ſequit, ergo tantum valebat cõi æſtimatione. Nos eã debemus conſyderare com
b munẽ æſtimationẽ. Debet ergo dicere[b], quòd talis res tẽpore tali & loco, ſolebat cõiter vendi pro tanto: vel communiter reputabatur, quòd valebat tantum: & pro tanto fuiſſet vendita. & hoc no-
4 tabis. ¶ † Opp. vltimò, quòd pro deceptione nõ cõpetit remediũ quia licitum eſt contrahentibus &c. vt in gl. ſi. quæ reſpõdet, ꝙ illud licet vſq; ad dimidiã iuſti pretij, & nõ vltra. Aduerte, nõ intellige, ꝙ ſit licitũ, eſt quòd ſine peccato fieri poſſet. nõ eã eſt ve-
c riſimile, ꝙ lex[c], maximè canonica permitteret deceptionẽ. ar. opti. xiiij. q. iiij. c. quicunq; tẽpore meſsis. & in. l. bonã fidẽ. C. de actio. & oblig. Itẽ ex alio non debet intelligi de exceptione doloſa: quia vbi dolus dat cauſam contractui, vel incidit in cõtractũ, competit remedium contra doloſos: prout no. in. c. cũ dilecti. de emp. & vẽdi. & l. & eleganter. ff. de dolo. vnde Inn. in quadã additi. quã fecit in. c. in ciuitate. de vſu. dixit ꝙ illud habet locum iure fori, ſed non iure poli: id eſt iure cœli, ſeu Dei. i. in foro pœnitẽtiali. Sed dic clarius, ꝙ aut interuenit deceptio re ipſa ſine dolo & facto partis: & non datur aliquod remediũ citra dimidiã iuſti pretij: nec etiã credo, quòd aliquod peccatum ſubſit. Nã ſi nutriretur peccatũ: tunc ius canonicum daret remedium etiam in foro contentioſo. ar. in c. fi. de ꝓſcri. Aut interuenit deceptio re ipſa, dolo ptis: qa induxit doloſè, ad vendendũ pro minus iuſto pretio & cõpetet remediũ etiam citra dimidiam iuſti pretij ſecundum not. in. d. c. cũ dilecti. Aut interuenit deceptio ex re ipſa, & ex propoſito: non tamen interuenit dolus partis: & procedat dictũ Inno. vt in foro contẽtioſo toleretur: ſed non in pœnitenti ali: quia non debebat pati proximum decipi, quẽ debet diligere ſicut ſeipſum. de pœ. di. ij. c. charitas. §. proximos. Si autẽ vterq; ſciebat verũ valorẽ rei: tunc nullũ ſubeſt peccatum: licet res ſit vendita pro minori pretio, argumen. in. l. cuius per errorem. ff. de regu. iuris. Et vide ad hanc materiam quod nota. Ioan. Calde. in capitu. nauiganti. de vſuris. & hoc plenè notabis.

SEB. SAPIA.
a ¶ Teſtes inducti. vide Ang. Are. in §. ſi qs agẽs. co. iij. inſti. de act. vbi latè quõ probet valor rei. de quo etiã per Alex. in cõſi. lxxxv. in. iij. colũ. in. ij. volu. & Maria. ſoci. ĩ cõſi. viij. inci. viſis. verſic. & ſtãt iſta in prima parte. & ibi quõ debeãt formari capitula, ſeu articuli.
b ¶ Ergo dicere. Ad de quõ debeãt deponere teſtes de valore rei, Alexã. conſi. xcvij.
SEB. SAPIA.
c ¶ Quòd lex. An liceat cõtrahẽtibus ſe decipere, vide dom. Iaſ. in. §. ſed iſtę. col. xxvj. inſti. de act. Aret. in l. ſi qs cũ aliter. co. pe. ff. dever. ob. & in cõſi. xcv. incip. viſo legato. & practi. Papi. in forma libelli, in cã vendi tionis. in verſ. ꝑtio florenorũ. & Bar. Vero. in tract. de ſimulatione cõtractuũ, in tertio caſu principali, ĩ ſecunda ꝑſumptiõe col. iij. dixi latè in l. ij. in. j. not. de reſcin. vendi.

SVMMARIVM.

1 *Quæ ſpectant ad dignitatem epiſcopalem poſſunt præſcribi ab inferiore ab Epiſcopo, & ſede vacante ſpectant ad capitulum.*
2 *In cauſa matrimoniali, an ſit ferenda ſententia in ſcriptis.*
3 *In receptione teſtium, qui interfuerunt ſententiæ, licet ſententia non appareat in ſcriptis citanda eſt pars: dummodo non immineat periculum.*
4 *In actu, vbi interuenit ſcriptura, & eſt deperdita, qualiter examinantur teſtes.*
5 *Qualiter facienda eſt exemplatio inſtrumenti, vel priuilegij.*
6 *Facta publicatione, an præſumatur facta parte citata.*
7 *Inſtrumentum exemplatũ à notario ſine authoritate iudicis, conſenſu partium facit fidem.*
8 *Qualiter facienda eſt iſta publicatio teſtium, de qua in. c. noſtro.*

CAP. XLIII.

ALbericus. ¶ Recipiu nt & publicãtur teſtes, q interfuerũt ſnię, vbi p ſcripturã de ſententia nõ appareat. In prima ponit partis petitio: in ſecunda

SEB. SAPIA.

a ¶ Episcopalē. Vi de Cal. sub rub. de prescri. cōsi. ij. vbi dicit, q̄ īferior po test præscribere cognitionē causa rū matrimonialiū de quo etiā p Al be. in c. auditis. co lū. vlti. j. de p̄scrip. vbi Fel. quē sequi tur Io. Frācis. Bal. in tract. p̄scri. ī pri ma parte qntę par tis principalis. qō. xj.

b ¶ Vtrū valeat sen tētia lata in causa matrimoniali sine scriptis. Et q̄ va leat, tenet Archi. in c. statutis. circa me. ij. q. j. & ita di cit tenere Gof. in hoc c. Alber. & vi de gl. in c. fi. de re iudic. in vj. Quali ter autē deponere debeāt testes, q vo lunt ꝓbare sniam in scriptis latā, vi de pul. p Bar. in fi. iiij. col. ver. quęro qualiter. C. de re iu di. Et q̄ tenor sen tētiæ probari pos sit p testes est tex. no. in c. sicut. de re iudica.

¶ Adde, an snia possit ꝓbari p te stes, vide. d. de Ro ta decis. ccccix. in nouis de re iud. Et an si proiure suo, qs possit perere: vt examinent̄ te stes ad æternā rei memnriā, & corā quo iudice: vide Frāc. Are. in cōsi. cxliij. Anto. Francis.

¶ Circa hoc, an sentētia in cā mr̄i. moni ali possit fer ri sine scriptis. Di cas, q̄ regulariter snia debet scribi & legi, & aliās nō valet. l. j. &. ij. C. de sen. ex peri. reci. & ibi p Bart. in. j. not. & p Bal. in. j. col. & p Bald. in. l. prolatā. de sent. & interlo. om. iudi. Et p eūdē in. l. fi. deicōmissa. in. §. quoties. de leg. iij. In cā tñ matrimo niali valet ēt si fe rat̄ sine scriptis: se cundū Innoc. hic & Bal. in sua mar ga. sup Inn. inver. suia. in. iiij. colū. &

secunda prouisio, & iudicis datio. ibi: *ideòque*.

¶ Casus literalis. Inter Albericum militē & C. mulierē vxorē ipsius corā capitulo Rauen naten. matrimonialis quæstio vertebatur: tan dem sententia diuortij lata fuit inter eos: sed sententia nō fuit redacta in scriptis: postmo dū verò contraxit cum alia de qua filios suscepit. ipse verò timēns sibi & filijs præiudiciū generari: quia sententia nō fuit redacta in scri ptis, petijt à domi. Pa. vt testes, qui interfue rant sentētiæ, reciperentur: & depositiones eorum in scripturam publicam redigerētur. Bernar. ¶ † Nota quòd licet causa matrimo 1
nialis sit dignitatis episcopalis: vt in capitulo accedentibus. de excet. Prælato. &. c. j. de consanguinitate & affinitate. nihilominus potest tractari coram capitulo: vt hic. Quod intelli ge de iure speciali: puta ex priuilegio, vel præ scriptione. de quo vide bonam glossam in ca pitulo literas. de restitutione spoliatorum. & quod ibi dixi. vel sede vacāte secūdum doc to res. argumentum infrà de hæreti. c. ad abolen dam. ¶ Ex his nota duo. Primò quòd ea, quæ a
spectant ad dignitatem episcopalem[a], non di co ordinem, possunt præscribi per inferiorē Episcopo. secundò q̄ nedum in iurisdictiona libus simpliciter, sed etiam in spectantibus ad dignitatē episcopalem, ex quo iurisdictionis sunt, trāseunt in capitulū sede vacante. ¶ No. q̄ acta iudicij in scriptis publicis non redacta, possunt per testes probari. ad hoc. c. qm̄ cōtra. in fi. s̄. de ꝓba. ¶ No. iij. q̄ ad perpetuandā me moriam alicuius act⁹, satis est q̄ testes q actui interfuerunt, per iudicē examinent̄, & eorum dicta in scripturā publicā rediganť. ¶ † Opp. cōtra prædicta & contra tex. videtur enim, q̄ hæc sentētia nō tenuit. ex quo in scriptis lata 2
non fuit. ij. q. j. in primis. & in c. fi. de re iud. lib. vj. C. de sen. ex peri. reci. per to. Et per con sequens non debet in scripturā publicam redi gi: vt in c. inter dilectos. de fi. instru. Sol. glo. j. c
q̄ hoc est speciale in causis [b]matrimonialibus, b
sicut seruatur in causis breuissimis & inter cle ricos: vt in auth. nisi breuiores. C. de sen. ex peri. reci. & xj. q. j. c. si quis cū clerico. dic hoc nō procedere, vt clarè colligitur ex cle. dispendio sam. de iud. iuncta cle. sæpe. de ver. sig. Ex qui- d
bus clarè colligit, q̄ sentātia in hac causa, & in alijs, quæ tractantur de plano, & simpliciter, &c. debet ferri in scriptis. Et ad istū tex. dic se cundum Io. An. q̄ potuit in scriptis recitari, & de ea publicū instrumētū nō fieri. vnde pō dera tex. qui solū dicit, q̄ nō fuit in scriptis re data: nō dicit recitata. & in fine mandat redi gi in publicā scripturā, quasi prius nō interue nisset publica, sed priuata. ¶ Et not. bene ex 5
hoc, q̄ licet de solennitate substātiali sententiæ sit, q̄ pronuntietur in scriptis: vt in. d. c. fi. non tamen est necesse, q̄ illa scriptura sit publica, sed sufficit priuata manu, iudicis fortas sis scripta. sed postea vt faciat fidē, oportet, q̄ notari⁹ redigat in scriptis publicis. d. c. qm̄ cō tra. Et de alijs casibus hic enumeratis in gloss. dic, vt plenius dixi in c. j. de libel. obla. ¶ † Sed 3
quæro, nunqd in hac testiū receptiōe sint citā di hi, quos negotium tangit? Gl. ij. dicit, q̄ sic, per c. significauit. s̄. e. quod not. Idē tenet hic Inno. alleg. auth. de instru. cau. §. de quibus. ff. de adop. l. nā ita. &. C. de aceu. l. vlti. cū. d. c. significauit. Idē do. de Ro. deci. xiij. & hoc teneas. Sicut enim nō valet receptio testiū parte non vocata, qn̄ lis est de præsenti: vt in. c. ij. s̄. e. & in authē. eo. §. & hic multo forti⁹, qn̄ recipiun tur ad perpetuā rei memoriā: cùm in primo casu non sit tantū periculū: cū possit excipe re tēpore publicationis tam in personas, quā in dicta: & probationes de facili existant. In ca su verò nostro post longū tractū tēporis pos sit perire copia testes reprobādi, vel dicta. ad hoc. c. qm̄. j. rn̄. vt lit. nō conte. Limita tamen glo. quādo sine periculo pars absens vocari & expectari potest: aliàs poterunt testes recipi, & producere secūdū dispositionē. d. c. qm̄. sci licet, vt intra annū denuncieť parti. Ita notan ter dixit Inno. in. c. significauit. in fi. s̄. e. qđ no tabis. facit bo. tex. īfimili in. c. cū dilecta. de cō fir. vti. vel inuti. ¶ Nūc extra gl. expediēdo gl. magnā Inno. & dicta aliorum succinctè & cō clusiuè quæro, nunquid omnia gesta & scripturæ poterunt sic exēplari & publicari? mul ta hîc inuoluuntur, maximè per domi. Anto. Ego clarè & breuiter dico, quòd possumus cō syderare tres casus. Primus, quando in actu ge sto nulla interuenit scriptura. exemplum in ca pitu. significauit. s̄. eod. Secundus, quando in teruenit, sed fuit perdita: nec supersunt testes qui interfuerunt actui: sed illi, qui viderunt scripturam: & hunc casum non tangūt hîc do ćto. Tertius casus, quando in actis interuenit ZACHARIAS.
scriptura: quia ex causa petitur tunc exempla c
ri & publicari. In primo casu testes possunt recipi, qui deponent solùm super illo actu ci tato aduersario, seu quocunq; alio, cuius in tereſt: vt. s̄. dixi in dicto capitu. significauit. & 4
declara latius, vt in. d. capi. significauit. ¶ † In secundo casu non sufficit, quòd testes depo nant se vidisse scripturam ad effectum: vt eo rum dicta faciant fidem, ficut instrumentum d
perditum[c]: quia posset de facili fraus commit ti: cùm testes non possunt de facili comprehē dere, an instrumentū seu priuilegium esset fal sum. Hinc est, quòd solus notarius, non suffi cit ad scripturam exemplandam: vt in. c. fi. de fide instru. sed oportet, quòd probetur saltem præsumptiuè perditio instrumēti, & quòd te stes[d], sint periti: ita quòd [d]de facili non pote runt decipi: vt probari videtur: vt in cap. cum olim j. de priuile. &. l. testium. in fin. C. de testi. tenet Bar. in authē. si quis in aliquo documen to. C. de eden. vide plenius per doct. in dicto capitu. cum olim. & dic: vt ibi. Et in hoc casu requiritur, vt pars aduersa citetur, & sic for tius, quàm in casu præcedenti: cùm agatur de 5
maiori præiudicio. ¶ † In casu tertio dic, quòd omnes scripturæ possunt ex causa exē plari & authenticari: puta, quia incipiunt de leri: vel timet quis, ne perdat originale: cum habeat trāsire per loca periculosa: vel est pro curatorium, & habet agere contra diuersas personas, vel simile quid: vt in capitul. final. de fide instrumento. & de confirma. vti. cùm dilecta. de priuileg. ex parte Abbatissę. cùm si mili. Et in hoc casu dic, quòd si idem notarius qui fuit rogatus de instrumento, vult exēpla re non requiritur alia solennitas: quia vnū vi deť instrumētū, licet multa sint exēpla. l. vnū vide gl. in. c. fin. in ver. illustriū. de re iudi. lib. vj. In cau sis ēt summarijs & breuib⁹ valet sen tētia: etiā sine scri ptis lata: per illam gl. in. c. fi. & habe tur in auť. nisi bre uiores. C. de sen. ex peri. reci. valet etiā sententia sine scriptis sup expē sis secundum Bal. in. l. patris & filij. in fi. ff. de vulg. & pup. & tenet Ro. in rub. ff. de re iu. in. x. col. valet ēt sine scriptis lata, etiā nullo verbo iudicis super quę stione incidenti, vel emergenti, se cundū Bal. in. l. ij. in fi. C. de senten. ex peri. rec. & est ex mente Bart. in l. defendēte. ff. de auth. tu. valet etiā in notorijs snia la ta sine scriptis se cundū Bal. in auť. presbyter. ī. ij. col. C. de epis. & cleri.

c ¶ Instrumentū p ditū. Adde tu ple nè per Lanfrā. de oria. in sæpe alle ga. c. quoniam cō tra. in prin. nu. xj. versi. quid si acta fiant.

SEB. SAPIA.

d ¶ Testes. vide Ale xā. in cōsi. cxcvj. inci. viso testamē to. col. ij. circa fi. in. ij. volu. Feli. in c. sicut. colum. pe. & seq. j. de re iudi. & Ale. cōs. cxxij. inci. discussi. colū. ij. in. j. volu.

a ¶ Nunquid in hac publicatione, ſeu exemplatione ſcripturæ neceſſariò ſit vacanda pars, Et vide de hoc per Bar. in auᵗ. ſi qs in aliquo. de edē. vbi al leg. Inno. in. c. fi. de fid. inſtru. & hîc cōcludit, ꝙ ſic. & idē dicit Bar: in. l. ñ. circa prin. ff. de fi. inſtr. de quo vide per do. Abb. in. c. venerabilis. de cōfir. vti. vel iunti. & ple. per do. de Rot, deci. x, ſecundū ordi. meū nouū. & vide Flo. in. d. l. ñ. Itē, ꝙ in inſinuatiōe ſeu exēplatiōe inſtrumenti, nō requiratur citatio partis, quā tenor inſtri. tenet Archi. ī. c. cōtra morē. in. j. col. c. diſ. quā ſnīam dixit expreſsè corroborari p illā doctrinā ī fi. quāuis magni viri cōtrarium dicāt. Sed ꝙ ſint citandi, tenet Bal. in apoſtil. l. fi. ff. de fide inſtru. Et ita dicit tenere Spec. in tit. de inſtru. edi. §. reſtat. ver. pe. & vide qđ de hoc notaui poſt do. Abb. in. d. c. fi. in antepe. col. vbi ſing. loquiᵗ p Bal. in dicta auᵗ. ſi qs ī aliquo. & ibi oēs doct. per Gul. de cu. & Alberi. in. l. nam ita Diuus. ff. de adop. & ī. l. chirographis. ff. de admi. tuto. & in. l. fi. circa vlti. col. ff. de tab. exhi. per Bar. in. l. ñ. C. de teſta. & p Bal. in. vj. q. & aliquid per Baldum, in. l. fi qs ex argentarijs. in fin. C. de edē. & Bald. in. l. fi. C, de eden. Et quōd pars ſit vocāda in terminis, tenet, d. Abb. poſt Hoſtiē. in. c. Abbate. ī vlti. col. dever. fig. & idē tenet Odof. prout refert Specu. in tit. de inſtru. edi. §. oſtenſo. vñ. col. ver. porrò. ibi abſentes. ſed Spec. ibi videtur tenere cōtrarium: dicit tamen, quòd tutius eſt, ꝙ citetur.

¶ Adde an citatio requiratur in exē platione inſtrumenti. Aret. conſi. xxxvj.

teſtamētū. ff. de teſta. no. Bart. in. d. authenti. ſi quis. & docto. in. d. c. fin. de fid. inſtrumē. ſi verò non eſt idē notarius, qui fecit inſtrumētū: tūc oportet, quòd recurratur ad iudicem: vt in. d. c. fi. & ꝙ citeᵗ pars cuius intereſſe poteſt. Nā in hac exemplatione ſubeſt magnū periculū, & nō minus, quā qñ teſtes examinanᵗ, imò maius: cū inſtrumētū, ſeu priuilegiū poſſet eſſe falſum latenter: & iudex & notarius de facili perpenderent: cùm non ſint de materia informati. Ideò debet vocari[a] is, cuius intereſſe pōt: vt ſe opponat, ſi velit: aliâs exēplū non valebit. Hoc tenēt doc. cōiter hîc, & in. d. c. fin. & legiſtæ maximè Bar. in. d. auᵗ. ſi qs. & Spe. in titu. de inſtru. edi. §. oñſo. & do. de Ro. deci. xiij. bñ facit. c. cū dilecta. p̄al. Et hoc notabis: quia multi in hoc errāt faciētes ſolūmō exēplari p notariū, authoritate iudicis. Et plus dicit hic Inn. ꝙ ſi fit inſtrumētū, qđ aliū ſpecialiter nō tangit, vt priuilegiū, vel indulgentia: & ſi non eſt ſpecialis aduerſarius, debent ſaltem per edictum ſolenne vocari quorū intereſt, aut interesſet. aliâs aūt nō valebit exemplatio ſecundū eū: niſi fieret p illū: q ipſum cōceſſit. ſicut eñ ſine alterius vocatione à prīci. cōceſſit: ita pōt de nouo exēplare, vel triplicare. ¶ Cōtra hoc tamē op. de. c. cū dilecta. de cōfir. vti. vel inuti. vbi corā Papa fuit aduerſarius repugnās renouationi priuilegij. rñdet Innocē. ibi, ꝙ ibi non fuit emiſſum aliquod edictum, licet aduarſarius cōparuerit & fuerit auditus. vel ſecū dū Ioā. An licet is qui priuilegiū conceſsit ex poſt facto, ipſum pōt publicare: ſicut à principio cōcedere eū publicādo: niſi aliud dicat, nil de nouo daᵗ. Itē dicit id, qđ ſupradictū eſt intelligēdū, qñ priuilegiū ſuſpectū nōeſt, nec de ipſo referᵗ q̄ſtio: alioquin nūquā ſine cauſæ cognitione etiā per illū, qui cōceſsit priuilegiū debet poſteà publicari: imò & vocandi ſunt illi, quos res tāgit. & ſic loquiᵗ dictū. c. cū dilecta. & j. de priui. cū olim. & c. ex parte Abbatiſſæ. & ar. in eo, qđ le. & not. in. c. cauſam. ſ. e. §. j. ad fi. Et ſi inſtrumentis cōtrarium diceretur, poſſunt exinde magnæ fraudes & grauia p̄iudicia prouenire: cū ex quo publicatio facta eſt de falſitate ſine ſuſpicione priorum, nil vlterius dici poſſet. & hæc no. & vide qđ not. Inno. in. c. ex parte Abbatiſſæ. præal. Satis eñ mihi placēt prædicta periura ſuperius allegata. Nā & idē notarius, qui fecit originale, pōt de nouo illud exēplare ſine partis vocatione: vt. ſ. dixi: fortius pōt ille, qui conceſsit, & qui de nouo poſſet concedere: vtile tñ eſt, & valde honeſtū: vt pars voceᵗ: cū & Principē qñ ꝙ fallat obliuio. xxiij. di. præterea. ¶ † Sed quæ
b ro nūquid facta publicatione præſumaᵗ[b], ꝙ pars fuerit vocata: vel ꝙ edictū emanauerit, cū tractu tpis obijciaᵗ, ꝙ nō fuerunt vocati quorū intererat. Inn. refert hic duas opi. prima, ꝙ p̄ſumi debet oīa ſolēniter facta. l. j. & l. optimā. C. de contrahē. ſtip. Secunda ſecūdū alios, ꝙ ſi in publicatione contineaᵗ eos vocatos, preſumiᵗ: aliàs ſecus. ar. in. d. l. optimē. Hoſti. ponit tertiā opi. diſtinguētē inter tp̄s & tē pora. nā ſi publicatio fuit facta ita de recenti, ꝙ vtēs ea poteſt de facili ſolēnitatem ꝓbare, ſibi incumbit onus ꝓbandi: niſi exprimaᵗ in publicatione, ꝙ ſolennitas fuit ſeruata. Si aūt factū eſt ita antiquū: vt impoſsibilis reddatur
c ꝓbatio: tūc oīa p̄ſumanᵗ ſolēniter acta[c]. l. ſi arbiter. ff. de proba. ¶ Ego arbitor indubiè, ꝙ iſti oēs nō bñ dicāt. Primò eñ dico, ꝙ quā tuncū ꝙ in publicatione dicaᵗ, ꝙ pars fuit citata, nō ſtaᵗ his verbis enūtiatiuis: qa qñ aliquid enuntiaᵗ in inſtrumēto: qđ non pōt interueni re tpe confecti inſtrumēti, verba enuntiatiua non faciunt ꝓ fidē: vt in auᵗ. ſi quis in aliquo documēto. præallegata. & ibi Bar. not. Inn. in. c. qñ contra. de proba. Itē ſolēnitas extrinſeca non p̄ſumiᵗ, etiā ſi tp̄s longiſsimū ſit p̄teritū: niſi alia præſumptio adſit. l. q̄cū ꝙ. ff. de p̄ publi. & qđ not. in. c. peruenit. de emp. & vē. potuit eñ quis clam facere publicari inſtrumētū falſum, & ſemp illud tenuit in arca. nō eſt eñ qđ parti imputeᵗ, ſi non contradixit. pro hoc qđ in ſimili no. Bar. in. l. Theopompus. ff. de dote p̄le. & dixi in. c. ij. & c. tuis. ſ. eo. Ad idē gloſ. no. tex. in. l. prīa. C. de fi. inſtru. & iure haſtæ. li. x. nec ob. l. optimā. præall. q̄ loq̄ᵗ, qñ aliquid enūtiaᵗ inter partes. tūc eñ in præiudicium partiū illud enuntiatū ꝓbaᵗ, ex quo eſt de ſubſtātia actus, qui agiᵗ. Sed in caſu noſtro altēra partē non apparet fuiſſe p̄ſentē: ſecᵒ ſi in publicatioe diceretᵗ, ꝙ pars fuit p̄ſens: qa tūc tractu tēporis p̄ſumeretᵗ citatio, ex quo fuit p̄ſens publicationi, & non contradixit: iuxta ea quæ plenè dixi in. c. qñ. præallega. & per Innocen. in. c. innotuit. de eo, q fur. or. rece. Nec obſtat p̄dictis rō īpoſsibilitatis, quā facit Hoſti. quare debuit de requiſitione facere confici partis p̄ſumiᵗ partē fuiſſe citatā. & alle. Io. an. hîc. Et vtrū in facto antiquo ex diuturnitate tpis p̄ſumaᵗ ſolennitas extrinſeca interueniſſe: & ꝙ p̄ſumatur tenet Ang. in. l. ſciendū. ff. de ver. ob. dicēs eſſe caſum ſingularē in. l. ſi filius. C. de peti. hær. Idē dicūt Bal. An. & Inn. & Ro. in. l. qui in aliena. in prin. per illum tex. ff. de acquir. hær. Idē tenet. d. Ant. in. c. peruenit. poſt gl. in pe. col. de em. & vē. de quo vide ibi latius p Imo. Idē tenet. d. Ant. in. c. illud. in. vñ. col. de præſump. & in. c. noſcitur. in vlt. colū. de his, quæ fi. à Præla. contrariū tenet Bal. in. l. ñ. C. de leg. hær. cū quo tranſit Rom. in. d. l. ſciendum. Sed primam opi. videlicet ꝙ præſumatur ſolennitas extrinſeca in facto antiquo: tenet. d. Ant. in. c. in præſentia. in vlt. col. de renun.

b ASEB. SAPIA. ¶ Solenniter acta. vide Areti. idem tenentē in conſil. xxxvj. incip. caſus talis eſt. in ſecundo dubio, vbi defendit teſtamentum cuiuſdam Cardinalis, quod erat de antiquo. & opponebatur quòd non interuenerant ſolennitates requiſitæ: refert & ſequitur do. Iaſ. in. l. publicati. colum. ij. in fin. C. de teſta.

a ſte. in. §. qualiter. in verſi. eadem quæſtio. & vide gloſſ. magiſtrā. & ibi per docto. & Alexan. in. l. j in. §. editiones. ff. de eden. & vide Bald. in. l. fi. C. ſi ex fal. inſtru. & in. c. per tuas. hoc eo. tit. & vide Io. and. in addi. Specu. in rubri. de inſtru. edi.

b ¶ De hoc, an præſumatur citationem præceſsiſſe. vide gl. & do. Ant. in. c. ea noſcitur. de his, quæ fi. à præla. & quod ibi pleniſsi. notaui & vide do. Ant. in. c. ī preſentia. in pe. colū. ver ſi. venio ad ſecundum. de renuncia. vbi alle. dictū docto. hîc. Item de quæſtione hîc poſita, vide do. Ant. in. c. j. in penul. colū. verſi. nunqd autem præſumatur. de fide inſtrumē. Itē adde, ꝙ ſi cōmiſſa eſt citatio nuntio: vt citet p. ſonaliter, vl ad domum: & notarius poſteà ſcribat, ꝙ nuntius in oīb⁹, & per oīa fecit: vt ſibi cōmiſſum fuit: citato nō cōparēte poſteà, præſumitur in hoc dubio ꝙ nunciᵒ citatus venerit ad domū, & nō perſonaliter: ꝙ cū agiᵗ de p̄cedēdo cōtra cōtumacē, potiᵒ debet p̄ſumi culpa: quam dolus. Itā ſing. de terminat Bal. in. l. properādū. §. & ſi qdē. circa fi. ij, colū. C. de iudic. quē refert & ſequitur Pet. de Ancha in cle. ſi ante, de dol. & contu. qđ tenemēti. qa notarij ita ſcribūt. Itē ad prędicta vide qđ ele gāter ſcribit Bal. in. c. j. §. ſi inſtrumentum. in titu. de notis ſeu. & ad hîc Floria. in. l. ñ. ff. de fi. inſtru. vbi dicit quòd ſi producatur inſtrumentum longo tempore ſumptum ab originali, licet non appareat de citatione

instrumentum prout dicitur in.c.significauit.§.e.& teneret illud sicut exemplatũ.iuxta gl.notabilẽ in.c.cũ in iure.de offi.deleg.vel
7 seruare in publicatione ea,quæ dixi in.d.c.quoniã cõtra.¶ †Aduerte tñ,ꝙ si notarius exemplaret de cõsensu partiũ confitentiũ vera esse,quæ continẽt in illo instrumento: tunc etiã sine authoritate iudicis fidẽ faceret inter partes,saltẽ tanquã confessio & pactum:& sic non,vt scriptura publicata:cũ notarius non fuerit rogatus de contentis in dicto instrumento:iuxta not.per Bart.in.d. auf.si quis.& per doct.in.c.fi.de fi.instr.& per *Spec.de instr.edi.*§. restat.versi.pen.& in.§.fi.verficu.ij.quod not.& sic limita.d.c.fi.
8 ¶ †Quero qualiter fiet hęc publicatio attestationũ,de qua in tex. Inn.primò dicit,ꝙ postquã testes recepti sunt,& dicta eorũ scripta,debet fieri dictorum publicatio iudice ordinario sedente pro tribunali & vocatis,quorũ interest:si adesse volunt:in auf. de instru.cau. §.de quibus.ff.de adop.l.nã ita.de accu.l.fi.C.&.d.c.significauit.Et vocabit notariũ,qui scripsit dicta testiũ,quos solus tabellio receperat,& nõ adhibeatur sibi fides sine subscriptione testium corã alio iudice,nisi corã illo,qui eos receperat:in auf.de hęre.& fal.in.§.sancimus.Est enim adhuc priuata scriptura secũdum quosdam:sed ex quo sic subsequitur publicatio per iudicem,fides sibi adhibebitur.sed ipse Inn.contrariũ credit.Nã secũdũ eum, ex quo acta scripta sint per tabellionẽ,creditur eis inter easdẽ personas sine alia publicatione.C.de dona.l.in donationibus.§.de proba.c.qm̃ contra.ff.de iureiu.l.sed & si possessori. §.vlti.cũ.l.seq. Si autẽ attestationes inueniãtur apud iudicẽ ,sed nõ authẽticatæ per tabellionẽ:necessaria est hæc publicatio secundũ eũ.¶ Not.bene hãc opi.Inn.nã primò sentit,ꝙ in examinatione istorũ testiũ,qui recipiunt ad perpetuã rei memoriã nõ est opus vt testes adhibeãrur,sicut nec qñ lis pendet de præsenti:& sic in actu quasi iudicia li puro.de quo aliquid vidistis in.d.c.qm̃ contra,&.c. post cessionem.de proba.Secundò sentit,ꝙ testes possunt adhiberi:& maior fides adhibetur tũc scripturæ notarij.pro hoc quod dixi in.c.cum causam.§.eo.Tertiò quòd de necessitate dicta istorũ testium non sunt publicè manifestanda:sed satis est,ꝙ per notariũ rediganṫ in publicã formam.Et hoc vltimum singulariter notabis:nã vult,ꝙ faciant fidẽ etiã coram alijs iudicibus inter easdẽ partes,sine qualibet alia publicatione:sed vide circa hoc,quod plenè dixi in.c.cum
a sam quæ.§.eo.¶ Vltimò potest hîc quæri coram quo iudice [a] fiat ista publicatio respectu testiũ recipiendorũ.dic vt dixi in.c.significauit.præallṫ.respectu scripturæ exẽplandæ.dic vt plenè dicetur in.d.c.fi.de fi.instru.

SVMMARIVM.

1 *Accusator propriè est,quando agitur criminaliter.*
2 *Tunc magis creditur duobus testibus affirmantibus,quàm mille negantibus:quando negatiua non est coarctata.*
3 *Nunquid admittatur testis deponens,ita ego depono prout in alia depositione dixi.*
4 *Si testes examinati in summario iudicio sint mortui,an eorum dictum debeat valere.*
5 *Centum testes si deponunt pro matrimonio:duo contra: qui præferantur.*
6 *In causa matrimoniali publicatis attestatiõibus,licitũ est producere testes.*
7 *Protestatio facta tempore publicationis,non releuat.*
8 *Actori ad confirmandam probationem etiam in iudicio summario factam publicato processu,licitũ est reproducere illos primos testes,non nouos.*
9 *Quomodo probet testis,qui secundò productus dicit contrarium eius,quod primò dixerat?*

CAP. XLIIII.

CVm in tua. ¶ Põt dupliciter summari. Primò ꝙ cõtineat id quod.c.veniẽs. §.eo.& secundũ hunc intellectũ.h.d. Variato fine agẽdi,publicatis attestationibus ,licet producere testes . Aduerte:hæc lect.procedit,si habetur respectus ad secundã productionem,vel ad tertiam respectu primæ:quia prima productio fuit facta extra iudiciũ,dum procederetur secundũ formã.c.fi.de clãde.despõ.vt matrimoniũ posset cõtrahi non obstãte forte infamia in cõtrariũ:sed scda & tertia fiũt in iudicio,dũ directè agit ad matrimonium separandum propter cõsanguinitatem:sed quo ad tertiam productionẽ nouissimè fiendam respectu secundæ iam in iudicio factæ non procedit hic intellectus:quia in eodẽ iudicio agitur.& tertia probatio est directè contraria secundæ:& sic non deberet admiiti publicatis attestationibus.cle.ij.eo.ti. Ideô legitur aliter, & cõmunius sic. Publicatis attestationibus in causa matrimoniali super eodem capitulo,vel directè contrario,testes produci possunt.Et hanc specialitatem in causa matrimoniali probat hęc litera melius quo libet alio iure.Ego summo sic secundũ alium intellectum notabiliorẽ, nõ ponendo aliquã specialitatem in causa matrimoniali.Publicatis attestationibus possunt produci testes super eodem articulo,vel directè cõtrario, qui prius fuerunt producti in iudicio summario: seu extra iudicium.& tunc expone tex. in fin. ibi:*in hoc casu.*scilicet cum testes aliâs producti reproducantur.Communis diuisio.Secunda ibi: *quãquã*. ¶ Casus literalis. Quidam vir a & mulier volebant contrahere matrimoniũ: dicebatur,ꝙ erant cõsanguinei.ad hoc,vt oĩs suspicio tolleretur.xj.vel.xij. de antiquiorib⁹ & melioribus de consanguinitate vtriusq;,iurauerunt illos non esse consanguineos, distinguendo personas & gradus illorum,à quibus descenderunt:& sic matrimoniũ cõtraxerũt. Post contractũ matrimonium quidam accusauit matrimoniũ illud:& induxit tres testes vel quatuor,per quos parentela probata fuit: quæritur vtrum propter dicta illorum triũ, vel quatuor posteriorum , derogetur fidei priorum vndecim, vel.xij. qui prius in contrarium iurauerunt:vel primi potius præferãtur.Respondet Papa,ꝙ licet ad aliud iurauerunt primi,quã secũdi:cũ in secundo iudicio tres personæ inductæ fuissent,& iurati deponerent illa eadẽ,quæ primò dixerunt,sine dubio prævalerẽt dicta illorum: & sic matrimonium nõ separetur:per qnod datur intelligi, ꝙ si illæ personæ non fuerunt inductæ in secundo iudicio,prævalerent dicta istorũ triũ, vel quatuor:& sic separentur.nec possunt repelli eo prætextu,quòd partes testificata didicerint: quia talis obiectio locum nõ habet in hoc casu Bern̄. ¶ Nota tertium posse impetere matrimoniuu inter alios cõtractum, respectu consanguinitatis , vel alterius impedimenti:licet nullũ prætendat interesse priuatum:seu respectu peccati,vel boni publici.ad hoc.c.literis.&.c.iij.loco.de pręsum.Et no.ꝙ talis impetitor põt dici accusator,licet solùm agat ciuiliter ad separationẽ matrimonij .Sed dicit Io.an.ꝙ impropriè dr̄ accusator,cũ non sit quęstio criminalis,sed mixta:sicut in.c.tuę de procu.Et dicit,ꝙ agit̃ de crimine incestus, qui cõmittit̃ inter cõsanguineos .xxxvj .q.j.c. lex illa.§.cũ ergo.& hoc respectu dr̄ accusator sed nõ propriè,vt dixi:qa nõ agit̃ ad vindictã sed ad separationẽ dũtaxat. ¶ †Ex quo no. ꝙ
1 appellatiõe accusatoris [b] solũ venit propriè is, b qui agit criminaliter.quod no.propter statuta.& qñ dicat̃ agi criminaliter dixi.§.de iudic. super rub. ¶ Not.ij.ꝙ probatio facta extra iudiciũ summariè ad certũ effectum, nõ impedit probationem faciẽdã in iudicio plenariè. quo ad illũ effectum:vel etiã ad effectũ cõtra

SEB. SAPIA.
a ¶ Corã quo iudice.vide do.Ias. in d.l. publicati.col. iij. versi.in prima parte. C. de testa. vbi ponit, ꝙ publicatio põt fieri corã ordinario & coram delegato.

SEB.SAPIA.
b ¶ Accusatoris.vide do.Ias.insti.de actio.in prin.col. v.& no.ꝙ qñꝙ dispositio loquẽs de accusatore: habet locũ i teste.& est gl.in.l. q iudicio. ff.de accu. quã dicit fin.And. Sicu. in.c.j.j. de accusa.

rium.& hoc procedit cõſyderata ſecũda probatione reſpectu primæ.¶ No.iij.q tres, vel quatuor teſtes deponentes ſuper cõſanguinitate,& ſic ſuper affirmatiua, nõ præferuntur pluribus in eo iudicio deponẽtibus ſuper nõ conſanguinitate:& ſic ſuper negatiua. Cuius contrarium ſentit Inno.in.c.ſuper hoc.de renun.vbi dicit,† quòd magis creditur duobus affirmantibus,quã centum negantib⁹.Sed dic illud procedere in negatiua non coarctata, quę verè probari non poteſt: ſecus in coarctata:vt hîc.Tũc enim idem dicendum, vt in affirmatiua:vt eſt caſus hîc.quod no.& tenet Io.and.in.d.c.ſuper hoc.de renun.&.c. bonæ. de elect. ¶ Not.q propinqui & conſanguinei,non ſolũ admittunt,cũ agitur de conſanguinitate in fauorẽ matrimonij:ſed etiã præferuntur alijs extraneis,ſi ſunt numero plures vt hic.& facit.c.videtur j.qui matri.accu.poſ. & dicit Inno.q in caſu huius capi. præferunt iſti conſanguinei,etiã ſi eſſent numero pares cum alijs:quia ſtãt pro matrimonio. de probatio.c.ex literis.ſed Hoſtien.intelligit:& be be,quòd plures præualent,niſi ex qualitate teſtium aliud iudicetur.de quo ſatis dictũ fuit ſ.eo.c.in noſtra.¶ No.bonum modum reſpõdendi,cũ quæritur de quæſtione minus dubitabili:vt reſpõdeatur ad quæſtionem dubitabilem,quæ poteſt oriri ex materia quęſtiõis: & ſic indirectè reſpondeatur ad quæſtionem propoſitã:ſicut fecit hîc Papa.quod declarat: vt in gl.ij.¶ Not.quòd etiam in ſpiritualibus habet locum illa iuris ſubtilitas:vt probationes factæ ad vnum effectũ,vel extra iudiciũ, non faciant fidem ad aliũ effectum,ſeu in iudicio,quod notabis.concordat.c.veniens.ſ.eo. ¶ † No.ibi: *illa eadem &c.* quòd teſtis ſecundò inductus ſuper eodẽ ad aliũ effectum põt dicere:ego dico illa eadem[a] quę dixi in prima depoſitione.& hoc eſt cautum,ne notetur de contrarietate.& vide Barto.in.l.eos.ff.de fal. vbi dicit,q non reperit iſtam quæſtionem tactam,& q iudice acquieſcente valebit tale teſtimoniũ:ſed iudex poteſt non admitrere, vt audiat teſtem,& videat qua cõſtantia, ſeu trepidatione loquatur.arg.l.de minore.§.tormẽta.ff.de quæſtio.& tunc cõſulit teſti vt faciat: ſibi exhiberi primam depoſitionẽ: vt habeat vel ſi non proteſtetur in fine depoſitionis, q tunc non ita recordatur:ſed vult per omnia dixiſſe, vt primò: quia tunc melius recordabatur.& ſic per hanc relationem euitabit vitium cõtrarietatis.facit quod in ſimili not.In no.in.c.cũ venerabilis.de excep.¶ Glo.ij. facit quatuor. nam in prima parte ponit quaſi caſum,declarando literam.& dic vt.ſ.dixi in prin.¶ Secundò opp.nã cũ hîc eſſent publicatæ atteſtationes,non debuerant alij teſtes induci:vt in iuribus vulgaribus.Soluit,q diuerſus modus agendi hoc inducit.Tu dic, vt latius dicetur cum gl.ſi.¶ Opp.tertiò, q nõ reſpondet Papa ad quæſtionẽ propoſitã: qa hic quærebatur,an tres vel quatuor ſecundo loco inducti,deberent præualere.xj.qui primò depoſuerunt.Et reſpõdet Papa, q ſi illi.xj. de nouo depoſuerunt &c.dicit gl.& bene: q indirectè reſpondet. & dic, q hoc fecit Papa: quia quæſtio propoſita erat parum dubitabilis: quia primi teſtes fuerunt producti extra iudicium ad effectum:vt matrimoniũ cõtraheretur:cum eſſet fortè ſuſpectum de cõſanguinitate:nũc autẽ directè agebatur ſuper cõſanguinitate ad effectum ſeparandi matrimoniũ de facto contractũ.Et ſic teſtes recepti in ſummario extra iudicium,nõ debebant facere fidem in iudicio maximè plenario.d.c. veniens.Et intelligo, q iſti admittunt de nouo cõtra matrimoniũ nõ indiſtinctè,ſed iuxta diſpoſitionẽ.c.fi.j.q matrimo.accu.poſ.¶ † Sed eſt dubiũ,quid ſi primi teſtes ſummariè recepti eſſent nunc mortui:an eorũ dictũ nũc debeat valere.& videt,q ſic,per.c. præſentata j. eo.C.de teſt.l.vlti.ſed Inno.Hoſ.Io.An. & cõmuniter ſcribentes tenẽt cõtrariũ:q nulla eſt in hoc iudicio vox illorũ:& illa iura in cõtrariũ allegata,non tangunt hunc caſum. Nã ibi ad idẽ agitur:quia iudex ordinarius,ſeu delegat⁹ ſuccedit loco arbitri,vnde ſi ille arbiter fuiſſet iudex,non reciperentur iterum teſtes: ſed quia arbiter nõ eſt tantę authoritatis, dat optio in teſtibus viuentibus. Sed in caſu noſtro iſte non ſuccedit loco primi iudicis: nec ad idem agitur:vt in litera. quod bene notabis.¶ Quartò gl.op.videt eñ,q iſti tres, vel quatuor non debeant præferri.xj.qui pri⁹ depoſuerunt.Sol.q hoc inducit diuerſitas cauſę q.d.q in iſta cauſa,quæ nunc agitur,illi nõ habentur pro productis.pro hoc quod. ſ. dictũ eſt.¶ † Sed pone extra gloſ.q de nouo multi, fortè centũ producantur in fauorẽ matrimonij:an per tres,vel per quatuor poterũt reprobari.Hoſti.q ſic,allegat.ſ.eo.c.ex tenore.hoc tamen arbitrabitur bonus iudex ſecundũ eũ. ſ.eo.in noſtra.Sed tu aduerte,quia prima frõte hoc videtur contra hanc literam.nam ſi illi.xj.iterum deponebant,non reprobãtur per illos tres, vel quatuor. Ideo dic, & credo, q fuit de mente Hoſ.quòd aut quæritur reprobatione perſonarum:& duo poſſunt reprobare centum:quia iſti duo deponunt ſuper diuerſo articulo à primis. Aut de reprobatione dictorum indirectè fienda.& dic,vt dixi in. c. in noſtra.ſ.eo.vbi gl.tangit. Aut de reprobatione directè fienda: vt quia tu probaſti maiorem ætatem : & ego volo probare minorẽ ætatem:& non procedit dictũ Hoſt. quia cæteris paribus ſtatur plurib⁹:de quo dic, vt plenè leg.& not.in.d.c.in noſtra.& hoc ſatis ſentit Io.And.in.c.ſeries.ſ.eod.vbi dixi.¶ † Op. vlterius:cum enim per atteſtationes ſecundorum teſtium,eſſet probata conſanguinitas,& publicatio eſſet facta:vt patet in princi. quare Papa permittit, q illi.xj. teſtes de nouo poſſunt produci ad probandum conttarium cõtra cle.ij.de teſti.gl.vlt.ſoluendo contrarium ponit quatuor intellectus:ad text. Primus, q hoc eſt ſpeciale in cauſa matrimoniali:& ideò exponit text.in hoc caſu,id eſt in hac cauſa.

¶ † Secundus eſt ſecundum Ioann. q aut pars fuit proteſtata ante publicationem, q volebat probare contrariũ & admittitur,aliàs ſecus.Et hoc intelligebat Ioan.generaliter in oĩ cauſa:ſed hoc non procedit cum hoc factum dependeat ex iuris diſpoſitione,& non à volũtate partium:& ſic proteſtatio ſua non habet alterare iuris diſpoſitionẽ.l.alimenta.& quod ibi nota.C.de nego.geſt.& in.c.cùm.M.de cõſtitu. & plenè hoc tetigi in.c. fraternitatis. ſ. eodem.

a ¶ Et ad hoc quod no.Spe.in ti.de teſte. §. qualiter.in ñ.col.ver.cæterũ. vbi dicit q ille cui ſunt factæ poſitiones,põt reſpõdere credo:prout cõtinetur in hoc inſtrumento, ſi hoc inſtrumẽtũ eſt penes ſe:vel aduerſarium.& idẽ dicit Bal.in.l.ñ.§.quod obſeruari. in fi.C. de iura.calũ.Et de qõne hîc tacta,an teſtis repetit⁹ poſſit dicere,dico ꝓut dixi in alio iudicio:vide ꝓ Bal.ĩ l.fi.C.de teſt. & ĩ l.fi.in.ñ.col. verſi. modo pone.C. de re iudic. & p Bar. in.l.legata inutiliter.ff.de leg.j.& ĩ l.eos.ff.de fal.& p Flo.in.l.j.ff.de teſti.vbi dicit q iudex põt aduerte. 3 re tale dictum:ſed dicit,q cõſulitur a teſti,q petat ſibi exhiberi copiam primi dicti. & de hoc an ſufficiat, q teſtis ſe referat ad cõtenta ĩ chartula:vide And. in cõſi.cclxxxij.Item de qõne hîc poſitayide oĩno p Bal. in.c. literas. in.iij. col.de pſum.vbi dixit,q põt dicere: dico idẽ quod pri⁹ dixi.& poſteà ſupponit cautelam, quã ſup hoc tradidit Bart.in.l. eos.ff.de fal.quem videt improbare Flo.in.l.qui falſo, vel variè.ff.de teſta. de quo vide elegãter per Bal. in.c.ꝓ tuas. ĩ prin. vlti.col.de proba. Et adde, q idẽ qđ Bal.in.d.c. literas. in terminis dicit Io.de fan.in.c.teſtes.in.j. col.iij.q. ix.vbi refert & ſequit dicta Bar.in d.l.eos.& do.Anto.hîc.

a ¶ Adde an teſtis referens ſe ad ꝗ quod aliàs dixit probet,Alex.cc ſi.lxj.ñ.lib. Antonius Frãcl. ¶ Circa hoc, a teſtis referens ſe ad id, quod alĩs dixit in alio iudicio vel in alia teſtificatione, ꝓbet.Dic regulariter, q nõ ſed dabitur eis ter. minus ad delibe. ratè deponendũ, ita Bal.ĩ.l.iuriſpru. randi.in princi.& ibi oĩno per Sali. & in.l.fi.C.de teſtib⁹.& habet per Alex.ĩ cõſi.lxvij in.ñ.parte cõſili. & vide etiã p Bar. in.l.eos.in vlti.co lum.vbi etiã per Alex.ad fin.ff.de fal.& per Alex.in l.legata inutiliter. hîc alle.in.iiij.pa re cõſi.poſt Aug. vbi alle.multas cõ cor.de leg.j & i de etiã Bal.in.l.fi. in.ñ.colũ. C.de re iudi.& vide Paul. de ca. in cõſi.cxij. & tenementi, q hîc dicit do.Abb. q poteſt iudex,ſi vult nõ admittere dictũ teſtis taliter deponẽtis:ſed tũc eſt cautela ſemper mẽti tenẽda, q teſtis faciat ſibi legi dictũ ſuũ, aſſ pro teſtet, quod vult dixiſſe,vt in primo dicto, & per iſtũ modũ euitabit contrarietatẽ: & valebit depoſitio ſecundũ Bart.ĩ in.d.l.eos.& habetur per Pau.dec. & ibi etiam per Alex.in.l.qui ſalutem. ff. de re iur.

SEB. SAPIA.

a ¶ Vltimò. Vide Car.in. c. veniẽs. ij.col. pe.s.e. Bal. in.l.fi.colũ.iij. de re iudi.Ro.in cõsi.lv.inci.cum testis.vbi ponit de teste,q primò dixit se nõ recordari, posteà depõsuit super illo, de quo dixit se non recordari: quod etiã tãgit Alex.ĩ cõsi.lvj.inci. viso processu. in. iiij. col.in.ij.vol. vide ad hæc ẽt Ange. in consil. cccviij. incip.factum tale est, Christofor⁹.

b ¶ Qñ testis dicit vnũ in iudicio,& cõtrariũ extra iudiciũ, vel ĩ alio iudicio,qd sit prẽferẽdũ:& vide qd no.d.Ab.ĩ.c.inq-sitionis. §. tertio. de ac.vide tex.in c. dilect⁹. de tẽpor.Et in hac materia adde opti. text.ĩ.c.sicut. s.e. & adde Bal.ĩ.l.fi. ĩ.iij.col.ver. sed si variãt.C.de re iu. vbi dicit, q si testis dicit vnũ in vno iudicio,& cõtrariũ ĩ alio,semp solẽniter deponẽdo, q neutrũ dictũ valet: sec⁹ si ĩ vno iudicio depo fuisset perfuncto riè & sine iuramẽto : qa tũc valebit illud,qd̃ dicit iuratus.& alle.Ber. in.c.cùm cãm.de test.Et de . q.hic posita per do.Anto.vide p Spec.in tit. de teste.§.j.in xxvj.col . ver.qd si idẽ testis. Et ad de Bal.in.l.nullũ. cir.prin.ver.sed si extra iudiciũ . C. de testi.vbi dicit, q si testis pri⁹ dicit vnũ extra iudiciũ : nunc dicit cõtrarium in iudicio,stat̃ ei qd̃ dicit in iudicio . & alle.glo.in.d.c.cũ cãm.s.eod.Adde hic Inn.in.c.præterea.j.ti.j. Et ade,q si testis semel ꝓduct⁹ dixit se nescire, vel nõ recordari modo, iteratò ꝓductus deponit super negotio, valet ei⁹ dictũ.quia mõ põt eod. ¶ Tertius intellectus,qui videtur magis placere gloss.est,q hoc procedit,qñ agitur de probãda falsitate priorũ testiũ. Nã falsitas põt probari etiã post sentẽtiã in.c.licet.de proba. &.c.cũm venerabilis.de excep. Sed hîc intellectus videtur apertè cõtra cle.ij. Nam hîc dicitur volebat pars probare cõtrarium. Et ad id quod dicit̃ de falsitate , rñde prout plenè fuit dictũ in.d.c.licet.de proba. ¶ Quartus intellectus,q aliter agebatur nũc in isto iudicio, & aliter in primo:sed hoc nõ valet quo ad tertiã productionẽ respectu secũdæ:vt . s.in princi. dixi.Ideo Io.An.Host.& cõiter docto.tenent primũ intellectũ:vt speciale sit in cã matrimoniali.Sed tu hũc intellectũ intellige & restringe,vt plenè dixi in.c.iurauit.s.de proba.& aliquid dixi in.c.series.s.eo. ¶ † Põt & quintò legi secũdum do.Ant.q publicatis attestationibus,licet super eodẽ,vel directè cõtrario articulo,testes producere, qñ probatio venit nõ solùm ad reprobandã secundã probationem partis cõtrariæ:sed ad cõfirmandã primã,etiã in iudicio summario factã. Nõ enim põt imputari parti,quare nõ produxit ante:cùm eẽt confisa de probatione prius facta, per plures testes. Ad hoc quod no.Inn.in.c.cùm clamor. j.e.& quod no.in.c.ex tenore.s.e. Hæc lect.satis mihi placet.nã satis excluditur timor subornationis producẽdo illos eosdẽ testes,quos prius produxerat:cũ illa eadẽ dicãt,quę prius dixerũt:& sic nõ potest cadere subornatio.& sic ĩtelligẽdo hæc lectura est verisima. ¶ Sed dubiũ esset,quid si vellet producere alios, seu nouos testes.nã si bene ponderabis,tex.iste solùm facit mentionẽ de prioribus testibus : de quibus,vt dixi,non est subornationis timor: sed nihilominus idem crederem in causa matrimoniali,per no.in.d.c.iurauit.sed in alia cã fortè esset aliud dicẽdũ:cùm scire debebat, q illæ primæ probationes nõ facerẽt fidẽ in hoc iudicio:& sic nõ debebat in illis spem ponere. sed probationes suas facere.& sic puto restringendũ dictũ do.An.nec ob.dictũ Inn.in.c. cũ clamor. quia loquitur cùm prima probatio erat facta prius in eodẽ iudicio, de quo poterat confidere,secus ergo si erat facta in alio iudicio. ¶ † Vltimò [a] hîc quæro:pone, [b] q testes isti,qui fuerũt primò producti,dicũt contrarium eius,quod primò dixerũt. Glo.ista vltima in fine dicit,quòd nõ valet dictũ eorũ.ar. hic.& in.c.per tuas.s.de proba. Nota bñ hoc dictũ,q si testis in iudicio plenario dicat contrariũ eius,quod dixit in summario, nõ valet dictũ suũ. ¶ Sed colligendo oẽs casus, in quibus testis sibijpsi potest cõtrariari, distingue post Bar.in.l.eos.ff.de fal.vbi prosequit̃ hanc materiã aliquibus additis:q aut testis contrariatur sibi in eadẽ instãtia inter easdẽ ꝑsonas. & tunc aut primũ dictũ fuit cũ tormentis.secundum sine tormentis:& valet secundũ.arg. in.l.si postulauerit.ff. de adul.Idẽ credo,si primũ dictũ processerit calore iracundiæ arg.in c.ex literis.de diuortijs.& in.l.quicquid calore iracundiæ.ff.de reg.iur.Aut vtrũq fuit sine tormẽtis:& si secũdũ dictũ fuit animo corrigendi reddẽdo rõnẽ & incontinẽti:& valet secundũ:vt in.c.præterea.j.ti.proxi.aliâs neutrum dictum valet:& cõuincitur testis de falso:vt.l.eos.in prin.præalle.sentit Barto.ibi;& expressius do.Ant.hîc. ¶ Ego aliter dicerem, quòd aut testis in eadem dispositione dixit contraria,non animo se corrigendi : & procedit primum dictum:& sic intellige.c.licet.de proba. Aut ex interuallo dixit contrarium:& tunc valet primum dictum : licet debilitetur per secundũ contrariũ:vt no.dicit Inn.in.d.c. præterea.& facit ille tex.Qñq testis dicit contrarium in diuersis instantijs, cessante omni timore : & tunc testis conuincitur de falso:vt ĩ.d.l.eos.iij.rñ. & neutrum dictum valet secũdum do.Ant.hîc. Sed hoc non puto verũ.sed teneo,q.s.dixi,q valet primum licet debilitetur per secundũ contrariũ.arg.in.c. per tuas. de proba.& vide quod no.Spec.eo.ti.§.j.versi. quid si idem testis.& se.Qñq testis dicit vnũ in iudicio nullo : & aliud in iudicio valido.gl. in.c.cùm causam,quæ.s.eo. dicit,q valet secũdum in iudicio valido,quasi primũ sit pro nõ dicto. ¶ Tu dic melius,q si fides sit primò facta in iudicio nullo,idem dicendum acsi primò fuisset facta extra iudiciũ,& secũdò in iudicio.nam non debet minus operari confessio in iudicio nullo facta, quàm facta extra iudicium, iuxta ea, quæ dixi in.c.at si clerici. de iud.Et in hoc casu quid dicendum:dic plenè, vt dixi in.d.c.per tuas.Quandoq primum dictum fuit in iudicio,& secundum extra iudicium:& si sententia fuit lata per primum, nõ reuocatur:vt in.c.sicut.s.eo. Si autem sententia non esset adhuc lata, detraheretur primo per secundum.arg. eius quod no. in.d.c. præterea. & satis testis posset ex hoc subijci tormentis.arg.in.l.capite quinto.cum ibi not.ff. de adulte.

8

9

a

b

SVMMARIVM.

1 *Testis productus à parte sine citatione iudicis, nõ præsumitur suspectus.*

2 *Iuramentum de non testificando,etiam in causa criminali non tenet.*

3 *Delictum seu impedimentum habens causam successiuam commissam à consanguineo, seu amico, præsumitur, quòd fiat ex voluntate amici vel consanguinei: secus si delictum sit momentaneum.*

4 *Temerariè iurans,an admittatur in testem.*

CAP. XLV.

COnstitutis. ¶ Excõmunicari possunt qui partem impediunt in testibus producendis.& denuncian di sunt testes,non teneri iuramento de veritate non dicenda:& si consanguinei impediunt testes actoris punitur reus.de cuius voluntate hoc fieri præsumitur.& tria sunt dicta. Secundum ibi: *illos* .Tertium ibi: *si quis*. ¶ Casus litralis.M.canonicus.Surrẽtinẽ.in prẽsentia domini Papæ accusabat de crimine simoniæ Archiepiscopum suũ:& protestatus fuit ab initio q consanguinei ipsius Archiepiscopi,multa impedimenta præstiterũt per suam potentiam,dicto.M.quominus copiam probationum secum habeat:inducẽdo quosdam ad iurandũ,ne aduersus Archiepm aliquid dicerent:& alios minis & terroribus à testimonio arcere nitãtur.Do.Papa ex officio suo volens super hoc prouidere,mandat cuidã iudici:vt generalẽ proferat sentẽtiã excõicationis in oẽs illos,qui aliquod impedimentũ ipsi.M. scrire id, de quo tũc non recordabatur.h.d.glos.in c.cum cã,q̃ inter œconomũ. in gl. ij.s.eo.Et hoc idẽ ꝓbat text.fin.secũdũ Bal.ĩ. c.j.§. notandũ.de notis feu.Et idem dicit Ange.in.l. quidã tabularũ.p illum text.ff.de furt.Et idẽ cõcludit Ro.ĩ l.quę bona.§.si qs stipulatur⁹. ff.de dã.infec.vbi ẽt de hoc per Bar.& vide Bal.ĩ apo.ĩ.l.q falsò,vel tacitè.ff. eo.vbi dicit, quòd si testis deposuit vnũ corã iudice ĩ cõpetẽti,& contrariũ postea deponit coram ido neo iudice,q valet secundũ.& alle.Spec.in .d.§.j. & adde hic An.in cõsil. ccxxxj.vbi dicit, q si ĩ dubio testificat̃ cõtrariũ eius,qd̃ dixit extra iudiciũ, fidei suæ detrahit̃ aliquãtulũ,non aũt punit̃ de falso cõtra Barto.& vide Ang.cõs. ccxcvj. vbi dicit, q si testis dicat vnũ ĩ iudicio , & posteà extra iudiciũ,dicat se dixisse falsum ĩ iudicio, stabit̃ ei,qd̃ dixit in iudicio.& vide de hoc p Bal.in.c.j. §.cũ aũt.in fin.de cõtro.inue.Et ad de q in cã hęresis testis ꝓduct⁹ dicit illũ esse innocentẽ si postea iurato ꝓductus, dicat contrariũ eius vltimo dico stat̃. tex.est in.c.accusat⁹.§.licet.de hęre.in.vj. Item adde hic do.de Ro. deci . cclxxxj.secũdũ ordinẽ meum nouissimũ.& qñ liceat testi variare.vide Bart.in l.quicquid astrin gẽdæ . circa fi.de ver.obli.Itẽ adde hîc Bart.ĩ.l.ptor. j.§.hoc edicto.versi.quęro,qd si ille ff.vi bo.rap.

¶ Adde, an testi credatur, q dixit vnũ in iudicio,& aliud extra iudiciũ Abb.cõsi.lij. Alex.cõs.ccxxij.

ñ.li. Et an teſtis, q̃ dicit ſe non recordari, & iterũ productus deponat: ꝓbet: vide Fran. Are. cõſi. lxxj. Et an credatur teſti: qui dixit ſe depoſuiſſe falſum: vide Bal. conſil. lxxxv. v. lib.

a ¶ Adde quod ex hoc no. Bal. in l. j. C. ſi qua. præ. pot. vbi alleg, hoc. c. Et quòd factũ à coniuncto circa res cõiuncti: præſumat factũ ex voluntate cõiuncti: ſi fiat eo ſciẽte: eſt opti. text. in. l. ſi ſeruus cõis. ff. de dona. inter vi. & vxo. & facit. l. procula. ff. de probati.

SEB. SAPIA.

a ¶ Not. vlti. an & q̃ delictũ factum per cõſanguineos vel amicos: præſumatur factũ de voluntate illius: de cuius fauore agit: vide Old. cõſi. xcij. inc. Rex habebat. cũ multis allegatis per Fe. in. c. Petr' col. j. in fi. j. de homici. vbi facit mẽtionẽ de hoc tex. & dicit eſſe ſingularem.

b ¶ Adde hæc gl. in ver. compellas. & do. Anto. in. c. ſuper eo. &. c. cũ cauſam ſ. eo. el. j.

præſtare præſumpſerit in teſtibus producendis, & illos qui iurauerũt nõ ferre teſtimoniũ cõtra Archiepm denũtiet iuramẽto huiuſmodi nõ teneri. Et ſi aliquis de conſanguineis Archiepi aliquẽ de teſtibus ipſius. M. præſumpſerit impedire eundẽ Archiepm ab officio pontificali ſuſpendat: & faciat manere ſuſpẽſum, donec tali præſumptione deſiſtat: qa non eſt veriſimile, ꝙ eo inuito talia fiãt. & ob hoc nõ caret ſcrupulo ſocietatis occultæ eò, ꝙ ſi voluerit, poterit prohibere. vnde debet experiri iudicis authoritatẽ eluſam, qui defenſiõis copiam ſubtrahit aduerſario ſuo. Ber. ¶ Not. j. canonicũ poſſe accuſare ꝓprium Epm de crimine ſimoniæ. Idem dic in alijs criminibus j. de accu. c. veniens. & c. ex parte. & c. olim. cũ ſi. ¶ Not. ij. ibi: *in noſtra præſentia &c.* ꝙ in cã criminali teſtes ſunt producendi corã iudice, etiã ſi ſint extra prouinciã. vide in hoc qđ plenè dixi in. c. cum cauſam quæ. ſ. eo. ¶ † Not. ibi: *ſecum haberet.* ꝙ teſtis productus per partẽ ſine aliqua citatione iudicis, nõ iudicatur ſuſpectus, etiam in cauſa criminali: non enim videtur ſponte ſe offerre: ſed potius à parte ſtimulatus. & ſic ceſſat ratio. l. quæ omnia. ff. de procu. & de hoc vide qđ no. do. de Ro. deci. cc lx. & quod dixi in. c. ij. ſ. e. ¶ No. ibi, *ex officio.* ꝙ iudex ex officio ſuo prouidere debet, vt ſalua ſit rerũ probatio: & iudex eccleſiaſticus poteſt excõicare etiã laicos, vel quoſcũq; impedientes partes in explicandis his, quæ ſunt iudicio neceſſaria. Et not. practicam, vt feratur excõicatio generalis, ex quo ignorantur impedientes. ¶ † No. ibi: *Non teneri.* ꝙ non valet iuramentum de nõ teſtificando contra aliũ, etiã in cauſa criminali: vnde licet quis cõpellatur in cauſa criminali: non tamẽ poteſt ſe iuramẽto adſtringere ad non teſtificandũ: quia eſt cõtra bonos mores: & quia potuiſſet precibus induci, facit. l. ſi ita ſtipulatus. ff. de ver. ob. facit c. quia pleriq;. de offi. ordi. lib. vj. & c. intimauit. ſ. eo. ¶ Not. & tene menti caſum, in quo quis puniꝛ ex veriſimili præſumptione de delicto. vide qđ no. Inno. in. c. quia veriſimile. de præſum. & quod dixi in. c. tertio loco. de ꝓb.

3 ¶ † No. vlti.[a] & tene menti, ꝙ delictũ, ſeu impa pedimẽtũ habens cauſam cõtinuã, ſeu ſucceſſinam, & cõmiſſum ſeu adhibitũ à conſanguineo, ſeu amico in fauorem alterius: p̃ſumitur fieri de voluntate illius de cuius fauore agit. & ipſe conſtringi & arctari poteſt etiã ꝑ pœnæ appoſitionẽ: vt faciat delictũ, ſeu impedimentũ ceſſare. Et ſic intelligo hũc tex. ꝓcedere duobus concurrentibus: ſcilicet ꝙ fiat à cõſanguineo, ſeu amico: & quòd impedimentũ & delictũ fit ſucceſſiuũ: ſecꝰ puto in actu

b momentaneo. Et ſic intelligo. c. quia præſulatus.[b] alleg. in gl. licet gl. hîc aliter intelligat. & vide in hoc, quod plenius dixi in. c. cũ cãm. ſ. eo. ſu

4 per glo. in ver. cõpellas. ¶ † Gl. j. in prin. eſt clara. in fine colligit, ꝙ temerarium iuramentum nõ repellit aliquẽ à teſtimonio. Inn. dicit hoc procedere in odium Archiepi, qui hoc creditur procuraſſe, vel ad minus in eius fauorẽ ꝓcuratum eſt, aliâs aũt ſecus eſſet. xj. q. iij. c. quiſquis. & ſic apertiſsimè ſentit Inno. quòd temerariè iurans, non admittitur contra aliũ. Ego puto diſtinguendum, ꝙ aut iſte perſeuerat in illo temerario iuramento: & tunc non debet contra alium admitti. quia perſeuerat in delicto j. eodem. c. teſtimonium. & ſicut faciliter fuit inductus ad præſtandum hoc temerarium iuramentum, ita poſſet induci ad deierandum: ſed cõtra illum in cuius fauorem iurauit compellitur, indiſtinctè in illius odium: vt hîc. & in. d. c. intimauit. & hoc caſu intelligo dictũ Innocen. Non enim poteſt aduerſarius excipere de crimine: cum ipſe fuerit in cauſa & in dolo, illum inducendo ad temere iurandum, ſi eius cauſa fuit procuratum. Aut eſt emẽdatus de delicto: & tunc puto quòd etiam admittatur contra alium: ad hoc. c. teſtimonium j. Et quia non omne delictum videtur repellere: vt in. c. inquiſitionis j. de accu. & videtur hoc tenere Hoſtien. in. d. c. teſtimonium. generaliter in quolibet temerario iuramẽto, quod not. & vide quod in hac materia dixi in. c. intimauit. ſ. eo. titu.

SVMMARIVM.

1 *Diſcere teſtificata quando diſcutitur ſuper proceſſu cauſæ matrimonialis, excludit alias probationes.*
2 *An idem teſtis poſsit ſæpius induci ſuper vna cauſa.*
3 *Publicatio ſola etiam ante dedicita teſtificata, excludit probationem teſtium.*
4 *Renuntiatio ſimplex atteſtationum, habetur pro publicatione.*

CAP. XLVI.

COnſtitutis. ¶ Qui teſtificata non didicit, nec renuntiauit teſtibus producendis ſuper antiquis articulis, ſeu capitulis, teſtes et aliâs productos producere poteſt. Prima pars ponit formam proceſſus & grauamen appellantis. Secunda dat iudicẽ: ibi, *mandamus.* ¶ Caſus literalis. Inter principem Boemorum & vxorem eius ſororem nobilis viri Marchionis Miſinen. matrimonialis quæſtio vertebatur ad petitionem ipſius principis: Epiſcopus Pragañ. citauit vxorem ipſius pro cauſa illa. & dum vellet ad ipſum accedere, vt ſuas proponeret defenſiones, ipſa fuit prohibita bis, vel ter à ſeruientibus ipſius Epiſcopi, q̃ ꝓhibuerunt ei ingreſſum ad ipſum, propter quod ad ſe. Apo. appellauit. Sed nõ obſtante appellatione Epiſcopus tulit ſententiam diuortij inter eos: à qua ſententia appellauit: cauſa appellationis commiſſa fuit iudicibus, qui proceſſerunt in cauſa appellationis: tandem illa cauſa ipſa delata iterum ad ſe. Apoſt. Vnde Pa. cõmittit cauſam ipſam Archiepiſcopo Magdeburgeñ. & eius coniudici, mandans eiſdem quatenus partibus ad locum idoneum cõuocatis recipiãt teſtes, quos ipſa nobilis pro ſe induxerit, vel Princeps pro parte ſua, cùm nondum teſtificata didicerit ſuper proceſſu pragenſis Epiſcopi, vel proceſſu poſteriorum iudicum, duxerint producendos: & ipſa nobilis inducat, ſi voluerit, teſtes quos prius induxit, vel alios: cum nondum renuntiauerit teſtibus producendis. Ber. ¶ No. ibi: *Principis.* alia enim litera habet Regis & hanc videtur habuiſſe Hoſti. qui dicit quòd olim Boemia non habebat Regẽ, ſed ducem: meritò, cum non habeat iſte Rex, niſi vnum Epiſcopum in regno Pragen. de quo ſequitur: vnde poſſet dici Rex ſine regno: cum careat prouincia cõpetenti. de qua. vj. q. iij. c. ſcitote. fatetur tamen, quòd diuitijs & ſtrenuis militibus abundat: & ꝙ hodiè ipſius dominium eſt ad multas alias ciuitates & diœceſes dilatatum. Et tu hodiè: id eſt tempore Hoſtien. ſed nunc tempore noſtro inualuit ibi deteſtanda hæreſis. Errãt Boemi in multis articulis fidei, & pro maiori parte, regnum eſt rebelle Romanæ eccleſiæ: & mala multa committit aduerſus catholicos & fideles. & niſi Deus opponat menum ſuam, verendum eſt de peiori exitu: cum multa mala quotidiè committant. ¶ No. tamen primum dictum, ꝙ nõ eſt perfectum regnum: niſi habeat. x. vel. xj. ciuitates, & ſaltem vnam metropolitanam. ¶ Secundò not. ibi. *nuntio.* quem poſſe litigare per nuntium: contra quod videtur tex. in. c. bonæ. de elec. & c. cũ dilecti. de dolo & contu. c. quapropter loã. An. exponit nuntio, id eſt, procuratore. Non eſt enim curandum de nomine. de procura. c. petitio. ſed poteſt dici, ꝙ ſtat propriè: cùm non appareat, ꝙ iſte nuntius veniret ad litigandum. fortè enim fuit literatoriè deſtinatus, propter dubium, qđ deciditur in fine literæ. vnde ex parte mulieris appellatur ꝓcurator. ſic enim dixiſſet

dixisset de isto,si fuisset procurator.¶ No.quòd appellans ab interlocutoria,potest appellare à diffinitiua:& hoc est vtile cùm possit prosequi alteram ad libitum:intelligendo tamen iuxta ea,quæ leguntur & notantur in cle.vna.de dolo & contu.¶ No.vlti.duos terminos exclusiuos productionis testium :scilicet renuntiatio & 1 attestationũ publicatio.¶ Opponitur:videtur enim[a], 1a quòd si partes didicissent testificata, nihilominus cum cã sit matrimonialis,debuissent admitti ad nouã ꝓductionem testium:vt.s̃.eo.c.cum in tua.&,c.series.Solu. glo.ij.hoc procederet si ageretur de consanguinitate ꝓbanda,vel alio impedimento.sed hîc agebatur super ꝓcessu causæ matrimonialis.quod bene & singulariter not.& idem tenet Hostien.& communiter doctores. Et est secundum eos ratio diuersitatis duplex. Prima, quia si iudex non seruat ordinem iudiciarium,dummodo veritatem secutus fuerit,non obest animæ:de dolo & contu.c.j.de iudicijs.dilecti. Secunda, quia obijcere contra processum est de apicibus iuris.Item non posse post publicationem testium testes producere,est etiam de apicibus iuris.His ergo vtens in primo,meritò illas recipiet in secundo:vt sic ei respondeatur, secundũ qđ agit.argu.iij.q.viij.c.accusatores.§.cuius in agendo. Itẽ vt dixi in.c.iurauit.de ꝓba.causa matrimonialis est priuilegiata in hoc solùm,vbi agitur de peccato nõ remissibili per partes:sed vbi discutitur de valitudine processus,& non de veritate causæ,nullum imminet peccatũ: meritò non debemus recedere à communibus iuris regulis.Et pro intellectu scias,ꝙ hîc agebatur causa matrimonialis inter istos duos nobiles.Eps Pragẽ.processit ad diffinitiuã contra Reginã,tanquã contra contumacem,à quo prius illa appellauerat:cũ nõ posset habere accessum ad locum,vbi Episcopus sedebat ꝓ tribunali: & de nouo appellauit à diffinitiua.Rex impetrauit delegatos super confirmatione huius sententiæ & contra vtrunq; processum.Ista nobis impetrauit iudices,corã quibus super illis processibus fuerunt testes producti, & ante aperturã attestationũ fuerunt obtentæ istæ literæ,de quibus in textu ad eosdem iudices,vel alios:& in hoc non est vis. Vnde,vt vides nõ contendebat nũc de substantia vinculi matrimonialis:sed de validitate illorum processuum ratione ordinis iudiciarij nõ seruati, prout allegabat ista nobilis:& sic disputabant de apicibus iuris,meritò subtilitas iuris in illo erat seruãda:& ꝓ 2 hæc habes intellectum.c.¶ † Vlterius quæro,an idem testis possit sæpius induci in eadem causa ante aperturã attestationũ.gl.vl.in prin.dicit,ꝙ sic:sed restringit se ad casum.l.fi.C.eo.& illũ casum videbis j̃.eo.c.præsentata. sed dic,ꝙ in diuersis articulis põt sæpius induci,exrra illum casum:vt hîc.& in.c.fraternitatis.s̃.eo.¶ † Vlti.gl. 3 quærit,quid si attestationes sunt publicatæ,sed pars nõ didicit testificata?respondet ꝙ admittitur,licet alia pars testificata didicerit,nisi renuntiauerit productioni. Et hanc opin tenet Spe.eodem tit.§.satis vtiliter.ver.quid si publicatæ.dicit tamẽ ibi,ꝙ clemẽs defendebat contrarium.ad hoc.s̃.eo.c.causam.ij.&.c.cum venisset.&.c.de test.Et hanc partem contrariam sequitur Host.in sum b ma.eo.tit.§.& vtrum.ver.dicas igitur.& Ioã.And.[b] hîc, dicens dictam gl.posse ꝓcedere,quãdo iudex inscia,vel inuita parte,faceret publicationem:quod placet.& vide de hoc,quod latius dixi in.d.c.fraternitatis.vbi hoc 4 examinaui.¶ † Nota gl.istam in alio,inquantum dicit, ꝙ renuntians non admittitur amplius,etiam si nõdum testificata didicit.Sed Azo tenuit contrarium vt no.in sum.eo.ti.in vlti.col.& de hoc remittit Io.And.ad Spe. eo.ti.§.vlti.ver.antepe.& ad not.in.c.intimauit.&.c.cũ venisset.s̃.sed Spe.ĩ loco præalle.sentit cũ dicto hui⁹ gl. Et hoc plus mihi placet per vltima iura,quę simpliciter ponunt terminum renuntiationis pro separato ab alijs terminis exclusiuis:vt in iuribus præalle.& in eis dixi. & Spe.ibi expresse reprobat dictum Azo.Et dicit hoc cedere etiam si renuntian, nullum testem ꝓduxerat.habetur enim renuntiatio pro cdnclusione quo ad impediendam productionem testium:vt in.d.c.cum venisset. Nico.Abbas.

SVMMARIVM.

1 *Testimonium de auditu proprio, valet, vbi res est perceptibilis sensu auditus: secus de auditu alieno.*
2 *Testimonium de auditu admittitur super consanguinitate probanda.*
3 *Ad probandum id, quod excedit centum annos, sufficit testimonium de auditu.*
4 *Statutum Papæ, vel concilij, dicitur ius humanũ non diuinum.*
5 *Vbi in matrimonio contrahendo, vel distrahendo, allegatur impedimentũ iuris diuini, & probationes rei, vel actoræ sunt dubiæ: sententia ferenda est pro reo.*
6 *Testis non potest iurare per procuratorem.*
7 *Quæ dicantur graues personæ.*
8 *In testimonio auditus sufficit, quòd plures audiuerint à duobus licet duo audiuerint ab vno.*
9 *In testimonio auditus super probanda affinitate, vel consanguinitate: an sufficiat, quòd vnus audiuit ab vno, & alter ab altero.*
10 *An in probatione consanguinitatis sufficiat, quòd duo testes probent de vno latere: alij duo de alio latere.*
11 *Testes probando singulariter actus missæ, probant missam.*
12 *In probanda consuetudine, an sufficiat probare actus pro parte vt duo probent de vno actu: alij de alio. &c.*

CAP. XLXII.

c Licet ex quadam. c¶ Propter multa dicta non recipit congruam summationẽ.sed generaliter summatur sic. Ponit cõcilium.xij. sine quibus ad probandam consanguinitatem in causa matrimoniali nõ valet testimoniũ de auditu. Diuidit. Nam primò ponit sex,quæ respiciunt personas.secũdò alia sex,quæ respiciunt dicta.secũda ibi:*testes aũt*. ¶ Casus literalis.Olim cõstitutum fuit ex quadam necessitate,vt in cõputandis gradibus consanguinitatis & affinitatis valeret testimonium de auditu:cũ propter breuẽ hominũ vitam testimoniũ de visu proponere nõ valerẽt vsq; ad.vij.gradũ.Sed quia ex hoc circa legitima cõiugia multa pericula proueniebant,statuit cõciliũ,ne super hoc recipiantur testes decætero de auditu:cũ ꝓhibitio copulæ cõiugalis quartũ gradũ nõ excedat:nisi fortè personæ tales fuerint,quib⁹ sit fides meritò adhibenda:& ante litẽ motã testificata didicerint ab antiquioribus suis non ab vno:cũ ille si viueret nõ sufficeret:sed à duobus ad minus,nec ab infamibus & suspectis sed fide dignis:quia absurdũ esset illos admitti,quorũ repelleretur authores.Et si vn⁹ audiuisset à plurib⁹, nõ debet admitti:vel infames,licet ab omnibus bonæ opinionis audiuerint,non debent admitti:quia infamibus actus legitimi sunt interdicti.Et testes adijciant in suo iuramẽto, ꝙ odio,vel amore,timore,vel cõmodo,ad ferendũ hoc testimoniũ nõ ꝓcedũt,designãdo psonas expresis no- c minibus:vel circunlocutione sufficiẽti:& ab vtroq; latere singulos gradus distinguãt:& iuramento suo adijciãt se intellexisse à suis maioribus,qđ deponunt & credunt ita esse.Sed nec tales sufficiunt,nisi iurati deponãt se vidisse personas, vel saltem in vno grada prædictorum constitutas pro consanguineis se habere.Tolerabi d lius est enim aliquos contra statuta hominum relinquere copulatos,quã cõiũctos legitimè cõtra.statuta Dei separare.Ber.¶ No.ex principio, ꝙ propter necessitatem[d] receditur à cõmuni forma & iuris regula:vt in re- d 1 gula,qđ nõ est licitũ j̃.de re iu.¶ † No.ij.ꝙ testimonium de auditu est cõtra,seu præter regulã iuris & formam:

a ¶Pro intellectu huius gl.vide no. ꝓ do.Ant.ĩ.c.fraternitatis.in xxiiij.col.s̃.e.& Bal. ĩ.c.iurauit. in fi.ĩ ij.co.de ꝓb.& de hoc vide ꝓ Bal.in l.peremptorias.ĩ prin.xj.co. versi. quæro qualiter. C. senten .rescin. non pos.

b ¶Opi. Io.And. vr̃ seq gl.in aut.at qui semel.C.de ꝓbati.& ibi clarius Bart.in.v.col.vbi etiam dicit, ꝙ publicatio est nulla: vt puta,quia facta de feriata, vel parte nõ citata, non impedit productionẽ : nisi pars didicerit testificata:quia tũc impedit non rõne publicationis:sed qa didicit.& ꝓ opi. Io.an.bñfacit,qđ not.do.Ant.in.c. series. in vlti.col. ver.quædã est publicatio.s̃.e. & in c.fraternitatis . in xxiiij.col.s̃.eo.& in terminis in. vj. colũ.in.d.c.fraternitatis.

¶ Adde, an non didicitis testificatis obstet publicatio testiũ : Per. de Anch,consilio cxcvij. Et an publicatio nulla impediat productionẽ testiũ,vide do. de Ro.in antiqs. deci.cclxvij.

c ¶ Istũ tex.declara,vt no.ꝓ Do.in c. præsens. vltra mediũ,ver. quæro an ista cõstitutio.lv.distin.

SEB. SAPIA.

d ¶ Propter necessitatẽ. vide cumulata per Feli.in.c. querelã.in fi.j.de iureiu. And.sicul.ĩ ru.s̃. de ferijs. Ias.in.l.principalibus.ff.si cer.pe,

SEB. SAPIA.
a ¶ De auditu. Vide Are. in conſil. cccvij. incipien. ſequẽdo ordinẽ. Alex. in conſil. c. lxxxij. inci. ĩ hac cauſa. in. ñ. vo.

SEB. SAPIA.
b ¶ Not. vlti. Vide Card. Alex. in. c. continebatur. circa fi. j. de deſpon. impube.

c ¶ An aũt poſsit quis teſtificari p ſcripturã: dic, ꝙ non, tex. in. c. teſtes. iij. q. ix. & in c. à nobis. q ma. accu. poſ. ſecũdũ gl. Inn. &. d. Anto. ibi: & vide de hoc p Archi. v. q. ñ. relatũ. & p do. plenè in. c. de teſti. s. eo. Anto. Franciſ.
¶ De hoc, an valeat dictũ teſtis per ſcripturã deponẽtis, vide apoſtillam poſitã. s. in. c. de teſti. s. eo.

SEB. SAPIA.
c ¶ Itẽ quæro. Vide Ro. in ſingu. viij. incip. an iuramẽtũ teſtis. Bart. & Alex. latè in. l. qui bona. §. q alie no. ff. de dã. infecto. Gemi. latè in c. vt circa. §. pen. de elect. lib. vj.

d ¶ Reddit. Nota hîc de ſingularitate teſtiũ. de qua vide plenè p Bal. in repe. l. de quibus in. xñ. q. col. ñ. ff. de legi. ĩ ver. ſed an teſtes. Et adde dictum do. Ant. hic, ꝙ ad p bãdũ hæreticam prauitatẽ admittuntur teſtes ſingulares, vt no. voluit Bal. in. l. j. C. qui numero tu. Et de materia ſingularitatis teſtiũ, ſi vis videre plenè: vide Bal. in. l. teſtiũ. in. v. colũ. verſi. tu adde, ꝙ decem modis. C. de teſtib. vbi amplè & diffusè p ſe quĩt hãc materiã. Et de iſta materia remiſsiuè per moder. in. l. inter pares. ff. de re iudi. & adde glo. in §. de his. iij. q. ix. q̃ dicit, ꝙ ſi duo interfuerunt teſtimonio, quorum nec dicitur ꝓpriè teſtimoniũ: vt no. gl. in. l. in ſumma. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arc. Debet enim teſtis teſtificari de eo, quod nouit: & quibus interfuit. iij. q. ix. c. teſtes. & §. de his. xj. q. j. c. teſtimonium. §. ſed iudex. & l. teſtium. C. eo. Et intellige de anditu auditus: id eſt de auditu alieno. vbi aũt res eſſet perceptibilis auditu: & teſtis audiuiſſet proprio ſenſu, bene valeret teſtimonium de auditu. de conſuetudine. c. ij. &. s̃. eo. c. cùm cãm quę.

¶ †No. ibi, *gradibus computandis*. ꝙ teſtimonium de auditu[a] admittitur ſolùm cùm agitur de conſanguinitate, vel affinitate probanda: ſecus ergo, ſi agitur de alijs impedimẽtis: licet cã ſit matrimonialis. quod tenet hîc Io. And. & ſatis probatur in text. Nam hæc ſpecialitas fuit inducta propter impoſsibilitatẽ probandi per teſtimoniũ de viſu, quæ ceſſat in alijs impedimẽtis: puta ſi proponeret, ꝙ ſunt cõpatres, vel quid ſimile. ¶ †Not. ibi, *propter breuem hominum vitam. &c.* ꝙ vbi[a] agitur de probãdo aliqd, quod hominis vita capere nõ potuit: vt puta, quia excedit tps cẽtũ annorũ, arg. l. fi. C. de ſac. ſan. ec. admittitur teſtimonium de auditu auditus. quod tenet hîc Io. an. & Hoſt. Nã licet iſte tex. loquatur de conſanguinitate, vel affinitate probãda, eadẽ tñ rõ eſt in alijs factis antiquis, de quibus teſtes haberi nõ pñt. ad hoc. l. ſi arbiter. ff. de ꝓba. & ff. de aqua plu. ar. l. j. §. fi. l. in ſumma. §. idem Labeo. ff. de aqua quoti. & æſti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. Nã lex nõ fundatur ſuper impoſsibili. l. fi. ff. quæ ſen. ſine app. reſcin. & in regula, nullus pluribus. de reg. iu. li. vj. videtur tñ Io. An. & Hoſt. reqrere vltra teſtimoniũ de auditu famã cũ alijs adminiculis, & allegant duos bonos tex. s̃. eo. c. prætereà. & c. cùm cãm. s̃. de proba. quod ſatis mihi placet. Nec ob. iſte tex. ſed potius facit pro. nam hîc nõ ſufficit teſtimoniũ de auditu dũtaxat: ſed requirũtur duodecim, de quibus in litera. Itẽ limitarẽ ego dictũ hoc, qñ factũ ſui natura eſt improbabile per teſtimoniũ de viſu, ſeu auditu proprio: vt in caſu noſtro. ſecus vbi factũ ſui natura erat probabile p teſtimoniũ de viſu: ſed propter negligentiã, ſeu dilationem in agendo, orta ſit difficultas probandi: vt in probando dñium alicuius rei: vel quid ſimile. Pro hoc vide quod dixi in. c. veniens. j. s̃. e. & in. c. cùm ad ſedẽ. de reſti. ſpo. Nec eſt ſubueniendũ ei, qui ſe anguſtauit. l. ij. ff. ſi quis cau. facit. c. ſæpe. de reſti. ſpo. Requirũtur etiam alia, quæ ſatis ex text. & ex j. dicẽdis colliguntur. & hæc no. ¶ Item no. ꝙ vbi admittitur teſtimoniũ de auditu, nõ ſufficit ꝙ quis audiuerit poſt motã litẽ: quia præſumitur locutio cõteſtatione litis facta. Idẽ dicerẽ, vbi agitur de fama probanda: nec ꝙ teſtes audiuerint ab vno, nec à pluribus ſuſpectis, & malæ famæ. Itẽ oportet, ꝙ iſti teſtes ſint bonæ famæ: & ꝙ aſſerãt ſe illud credere, quod audiuerãt. & hoc vltimũ no. & vide in hoc conſimilẽ tex. in. c. quoties. in fi. s̃. e. & quod ibi dixi. ¶ No. ꝙ dictũ vnius nõ ſufficit: licet ſit in magna dignitate conſtitutus: vide bo. tex. & quod ibi dixi. s̃. e. c. cũ à nobis. & vj. q. ij. c. ſi tãtùm. & c. placuit. limita ſecundũ no. j. eo. c. nuper. & dixi in. c. d. cũ à nobis. ¶ No. ibi: *vel demonſtratione &c.* ꝙ paria ſunt aliqua exprimi nomine proprio vel demõſtratione, vel circũlocutione. facit. l. certũ. ff. ſi cer. pe. & c. tua. de conſan. & affi. ¶ No. ibi: *contra ſtatuta hominum. &c.* ꝙ ſtatuta Papæ & concilij dicũtur eſſe hominũ, & nõ Dei. & notabis hoc perpetuò: quia licet Deus videatur promulgare iura per ora Principũ: viij. diſt. c. quo iure. & Spirituſſanctus p̃ſumitur loqui per os eorum, qui ſunt in concilio gñali. l. di. c. ſi ille. & Chriſtus dixit in Euãgelio: Lucæ. x. qui vos recipit, me recipit: qui vos cõtẽnit, me cõtẽnit. ad hęc. ij. q. vij. c. accuſatio. tñ ius diuinum magis ſtringit, quàm ius humanũ: vt hîc. & in. c. literas. de reſti. ſpol. Itẽ ius editũ à p̃ſidentibus in eccleſia militãti, nõ dicitur propriè diuinũ, ſed humanũ. Pro hoc eſt bo. text. in prin. j. di. & vide omnino, quæ dixi in. c. j. de iura. cal. Itẽ ius diuinũ eſt de neceſsitate ſalutis, non ſic ius humanũ. Hinc ſingulariter dixit Archi. in. c. vtinam. lxxvj. diſt. ꝙ licet veniens contra ius diuinũ ſemper peccet mortaliter, nõ tñ ſic ligatur veniens contra ius humanum. Nã poteſt euitare mortale, ſi habeat aliquam cauſam rationabilẽ contraueniendi. & dic, vt ibi latius per eũ. & dico in. c. nã concupiſcẽtiam. de cõſti. ¶ No. ꝙ ferè oẽs gradus ſunt prohibiti lege humana, & nõ diuina. Pauci emꝫ ſunt ꝓhibiti lege diuina. de quibus per gloſſ. in. c. literas. de reſtitu. ſpo. & ibi dixi. ¶ No. vl.[b] ꝙ vbi agitur de impedimẽto â canonibus inducto, iudicãdũ eſt in dubio ſemper pro matrimonio. ad idẽ. c. fi. de re iu. ¶ †Sed hîc formo dubium nõ tactum hîc per doct. Pone, quòd allegatur impedimentum iuris diuini: probationes vtriuſq; partis ſunt dubiæ: qualiter ſit ferenda ſententia. Nã in coniungendo & ſeparãdo verſatur ius diuinũ. & ſic ceſſat rõ, quã alleg. c. fi. credẽrẽ, ꝙ hoc caſu ferenda eſſet ſentẽtia abſolutoria pro reo: quia cùm ceſſat fauor matrimonij ſeruanda eſt regula cõis: vt in dubio abſoluatur reus. de proba. ex literis. & in regula cum iura partium ſunt obſcura. de reg. iu. li. vj. & ſic limitarẽ. c. fi. de re iudi. qd no.

¶ Itẽ quæro, [c]nunquid teſtis poſsit iurare per procuratorem. Pet. & communiter docto. per iſtam literam ibi: *proprio &c.* dicũt, quòd non. ſed credo, quòd licet aliqs poſſet iurare per procuratorẽ habentem ſpeciale mandatũ: quia in effectu ipſe videtur iurare prout no. in. c. fina. per Io. and. de iura. calum. li. vj. & ibi bonus tex. tamẽ quia iſte tex. ad terrorẽ requirit propriũ iuramentũ: ſtocũ doct. Et ex hoc infero, ꝙ vbi à iure, ſeu ſpeciali ſtatuto requiritur pro forma propriũ iuramentũ, non ſufficit iurare per procuratorẽ, etiam habentẽ ſpeciale mandatum. arg. hîc, & eius, quod no. gl. in. c. vt circa. de elect. li. vj. ¶ †Venio ad gl. & primò no. gl. in ver. perſonę graues. quæ declarat ibi, qui teſtes ſeu perſonæ dicantur grãues. & facit ad ſtatuta, quæ in multis caſibus requirunt graues perſonas. ¶ †Gl. in verbo vtiq; ab vno. facit quatuor. In principio reddit [d]rationem, quare nõ ſufficit, quòd plures audiuerunt ab vno. ¶ Secũdò quærit, quid ſi plures audiuerunt à duobus: ſed illi duo audiuerũt ab vno? gl. concludit hoc ſufficere. Non enim habent deponere à quo audiuerant illi duo: ſed ſufficit, ꝙ audiuerunt à pluribus. Hoſtien. idem videtur concludere: maximè, cum non de facili ſcire poſſunt teſtes à quo, vel à quibus habuerunt illi, qui ſibi retulerunt. Nec hoc prætextu eſt probatio anguſtanda: dummodo honeſti teſtes ſint. hoc mihi placet per literam iſtam, quæ ſolùm requirit, quòd audiuerunt à duobus ad minus: ſufficit enim quòd plures ſunt principium huius locutionis. ¶ †In tertia parte glo. quærit, quid ſi plures eſſent teſtes, & quilibet eorum audiuiſſet ab alio, quàm alter. Gloſſ. dicit hoc non ſufficere: niſi quilibet illorũ audiuiſſet à duobus ad minus: vel niſi omnes audiuiſſent coniunctim à duobus. In no. dicit non eſſe neceſſe, quòd quilibet à duobus audiuerit: ſed neceſſe eſt, quòd plures ſint principium huius auditionis. Et ſecundum hoc eſt argu. ſecundum eum, ꝙ ſi volo probare me fuiſſe vſum iuriſdictione, vel ſeruitute aliqua: & vnus teſtis dicit de vno actu, alter de alio, quòd probant. Credit tamen Inno. tutius dicendum, ꝙ quilibet teſtis ab eiſdem teſtibus eodem tempore audire debet: aliâs in ſuis dictis erunt ſingulares. ſuprà de ele. c. cum dilectus. Hoſt. ſimpliciter ſequitur glo. & plus dicit, non ſufficere, quòd vnus teſtis audiuerit à pluribus & alius ab alijs pluribus: ſed requiritur, quòd ijdem plures audiuerint ab eiſdem pluribus. Hãc opi. videtur hîc ſequi do. Anto. debent enim eſſe conteſtes ſecundum eũ cùm habeant deponere de aliorum ſenſu. Ego ſimpliciter tenerem cum Inno. quòd hoc ſit tutius, ſed nõ neceſſarium: cùm non ſit neceſſe probare, quòd Titius & Seius hoc

vnus est surdus: alius cœcus, q̃ per istos nõ ꝓbar̃ cõtractus. Et de ista materia vide glo. & Arch. in c. nullus. & c. nihilominus, iĩ. q. ix. & per Specu. in titu. de teste. §. iam de interrogatorijs in. vj. columna. verficulo quid si vnus testis. & ibi Io. And. in addi. & vide tex. & quod ibi no. c. bonæ. el. j. de elec. in. c. cum dilectus. eo. titu. & in. c. licet causam. de ꝓba. Et an valeat statutum, vt qs ꝓbetur vsurarius p testes singulares: vide plenè disputatum per Pet. de Anc. in repe. c. canonum. de cõsti. in. iij. princi. q. in x. col. illius ver. accedit quæstio disputata. Et rationem, quare testes singulares ꝓbẽt, vide plenè p Bal. in l. iurisiuran. C. de test. versi. dein de not. rationem. Et circa id, quod s. dixi de probã. hæreti. praui. Ade quòd idem dicit Bal. in l. actor. C. de probatio. & fuit originaliter dictũ Iac. de Are. in l. testium. C. de testi. Sed in contrarium apertè tenuit Io. And. in c. vt officium. §. j. super ver. testium. de hæreti. li. vj. & do. Ant. in c. qualiter & quando. ij. de accusa. vbi reprobat dictum But. tenentis contrarium in l. ob carmen. ff. de testibus. Et in hac materia singularitatis testium vide amplissimè scripta, per do. Ant. in. c. fi. de consuetud. in antepe. col. ver. hæc procedunt. & vide glo. fi. & ibi vide Bal. in l. ob carmen. §. j. ff. de testi. & vide do. Anto. in. c. veniens. el. j. in vlt. col. ver. ex hoc patet. s. eo. ti. In hac materia singularitatis testium: vide elegantissimè & diffusissimè scripta per Bal. in l. j. in. v. col. versi. octauò quæro. C. de testib. vbi examinat quæstionem hîc infra examinatam per do. Ant. & ferè omnia, quæ examinantur in remissionibus hîc suprà scriptis. ideò ibi vide: & maximè in illa de probatione vsurarij per testes singulares. & adde huc Bal. in l. ij. circa fi. ver. moueo dubium. C. qui. res iudi. non nocet. vbi si vnus dicit factum de nocte: alter inter diem & noctem: isti testes non probant: quia sunt singulares: credo tamen quòd tales testes excusentur à periurio: nisi ambo dixissent maleficium illius manu fuisse commissum: quia reducuntur ad concordiam: vt vnus intelligatur deposuisse illum deliquisse, vel interfecisse mandato: alius intelligatur de maleficio manibus commisso. per text. singu. in. c. periculosè. de pœ. distin. j. Et adde in hac materia vnum singulare verbum, quod dicit do. Ant. & do. Abb. in. c. nihil obstat. de verb. sig. vbi dicit, quòd quando testes habent probare de verbis testatoris, si vnus testis dicit testatorem dixisse, Sempronium hæredem facio. Alius dixit, q̃ testator dixit: Sempronius hæres esto. non probant: quia licet sint concordes in substantia, tamen sunt discordes in forma deponendi: quod est supremum dictum. Idem dicit do. Anto. in. c. cum ecclesia Sutrina. de cau. possess. in. xx. colũ. Et de hac materia vide do. Anto. in. c. cum Ioannes. in. xij. col. cum duobus seq. vbi subtiliter loquitur de fide instru. & vide Bald. in repeti. §. vltim. instit. de iure natu. gen. & ciui. in. xvij. colum. versic. sed pone, quòd duo testes. vbi repetit ferè omnia, quæ dicit do. Anto. in. d. c. fi. de consuetu. Et adde quod not. do. Anto. in. c. cum causam. el. j. in. xij. col. s. eo. ver. quid si duo testes attestentur. Et vide etiam eundem. j. eo. c. in. xxxj. col. Et vide de hac materia Feder. consi. clvij. Et de ista materia singularitatis testium, vide per Bal. in l. bonorum. C. de bo. possess. secundum tabu. & in ti. de no. feu. c. j. §. fi instrumentum. in fi. x. col. & per Ioan. in sua summa. de testi. in versi. quæ diuersitates noceant testibus. Et vide de hac materia etiam per Bald. in l. ob carmen. in apostil. in vlti. col. vbi inter cætera dicit id, quod. s. dixi: quòd ad probandum hęreticam prauitatem admittuntur testes singulares: puta, si vnus dixit se audiuisse eum dicentem credere Christum non fuisse natum de virgine Maria. Alius dicit, quòd audiuit eum dicentem, se nõ credere Christum esse verum Deum. isti testes probãt. Sed hoc limitat esse verum, qñ testes inducuntur ad probãdum hæresim in genere: secus in specie: quia tũc testes singulares nõ probant. Et adde huc Ang. in consilio suo. cclix. vbi dicit, q̃ testis dicitur singularis, quando allegat, vel adducit contestem: cuius dictum repellitur vel circunscribitur. Item adde huc quod de duplici genere testium singulariũ scribit Bald. in. c. primo. in princip. in. j. col. de controuersi. inuestituræ. vbi dicit, quòd quędam est singularitas contraria: & quædam nõ contraria. Et quòd per testes singulares probetur hæretica prauitas: tenet Bal. in cap. cum omnes. de constitu. Item de eo, quod suprà dixi: an valeat statutum, quòd per testes singulares probetur quem esse vsurarium: vide per Bal. distinguentem post Collect. in. c. cum omnes. de consti. Fede. in consi. cclvij. Bal. in l. oẽs populi. ff. de iusti. & iur. & in l. consulta diualia. C. de test. & Ang. in q. sua inci. Astensis miles. in. vij. q. & Bald. consi. suo incip. veritas est. Salice. consil. suo incip. in nomine saluatoris. Bal. & Sali. in l. eos. C. de de vsur. do. Card. in cle. j. de vsuris. Io. Cal. in consil. vj. vij. & xxij. in ti. de consti. & in tit. de vsur. in. xv. consil. Itẽ de ista singularitate testium vide, quod Imo. post Bal. in l. ex facto. §. item quæro. ff. de vul. & pup. & ad hoc Roma. in. l. j. §. fi quis simpliciter. ff. de ver. ob. vbi in hac materia singularitatis testiũ, dat multas remissiones & multa elegantia dicta suprà relata, q̃ nõ repeto. Sed vltra prædicta dicit, quòd de hac materia habetur per Bald. in l. obseruare. C. quo. ap. non reci. & per Bald. in l. j. C. de confes. & in l. cùm antiquitas. C. de testa. & per eundem in sua repe. l. data opera. C. qui accu. non pos. & in l. ij. C. de don. ante nup. Item vltra prædicta de hac materia etiam vide aliquid per beatũ Tho. in. ij. q. lxx. arti. ij. vltra medium. Et de ista materia singularitatis testium: vide amplissimè, & melius quàm alibi per do. Maria. post Inno. & do. Ant. in c. qualiter. in. xxxix. q. ix. principa. de accu. ibi omnino vide: quia nunq̃ reperies melius & magis intellectualiter declaratam istam materiam.

¶ Adde quando testes singulares probent. Alexand. consilio. clxxv. ij. libro. & consilio. xcvij. &. cxvj. & quando admittantur, consilio. lj. j. libro. & an testes singulares probent copulam carnalem per Aret. consilio. xij.

Anto. Francis. ¶ Vtrum vsurarius probetur quis per testes singulares, & qualiter probetur vsurarius: dicas, q̃ probatur ex eo, q̃ plures deponunt se pro mutuo soluisse vsuras, etiã si aliter nõ probent mutuum. Ita Bal. in marga. super Inn. in ver. testes. in. vj. colũ. & vide Cardi. in cle. j. in. §. j. ij. q. de vsu. vbi etiam dicit, q̃ probatur per proxenetas: & etiam per iuramẽtum: per no. per gl. in. c. qm̃ frequenter. in. §. quod super. & ibi etiam per Cardi. vt li. nõ contest. & põt Eps monere oẽs sub pœna excõicationis, q̃ veniant ad deponendum contra talem, an sit vsurarius. & vide Bal. in l. j. in vij. q. C. de vsur. vbi dicit, q̃ probatur vsurarius etiam per testes singulares quo ad infamiam: non autem quo ad repetitionem vsurarum. de quo vide per Fede. de Senis in consi. lxj. & in consi. lxiij. & vide Io. And. in. c. ex literis. de iureiur. & vide omnino Alex. in consi. ij. in. iij. parte consiliorũ. & in consi. clxxiiij. in. j. parte. & vide Roma. in l. de pupillo. in. §. si quis ipsi prætori. ff. de no. ope. nun. vbi dicit, q̃ probatur etiam per coniecturas, quòd aliquis sit vsurarius. & vide Ang. in l. sed & si quis, in. §. fin. ff. si quis cautio. & Alex. in l. ij. ff. de furt. & per Bald. in. c. j. in versi. quæro de quibusdam pactis. de feu. da. in vi. le. commi. vbi dicit, q̃ si vnus testis deponit, q̃ recepit vsuras à Titio: & alter quòd recepit à Seio: probatur vsurarius. & vide do. Anto. idem tenere in. c. cùm oporteat. de accusa. & in c. cum in diœcesi. de vsur. Et an per testes singulares probetur quis hæreticus: dicas, q̃ sic: vt no. Bal. in rub. C. de proba. & in præallega. marga. super Innoc. in ver. testis. in. xiiij. col. vbi dicit, quòd testis deponens super vno articulo, & alter deponens super alio articulo, probent aliquem hæreticum. quod etiam voluit Sali. in. c. testium. C. de testi. licet do. Ant. videatur sentire contrarium, in. d. c. cùm oporteat. de accu. sed vide Car. in cle. j. in. §. pe. de hæreti. & in cle. ij. in. §. j. eod. ti. Et adde quòd hęresis probatur per signa etiam leuia secundum Bal. in l. j. in fi. C. fami. erci. & vide Oldra. in consilio. ccxix. vbi dicit, quòd sortilegium & dare poculum amatorium alicui, non sapit hæresim. Et de materia testium singularium, & quotuplex sit singularitas in teste: vide latè per Baldum in l. solum. C. de testi. Et tenemenți dictum Bar. in l. admonendi. ff. de iureiurã. vbi dixit, q̃ melius est habere vnum bonum testem, etiam qui sit solus: quia tunc potest deferri iuramentum in supplementum: quàm plures testes singulares: quia tunc nõ esset locus delationi talis iuramenti. de quo etiam per Canonistas in. c. fi. de iureiur.

SEB. SAPIA.

a ¶ Conſuetudine. Vide Io.fabri. in §.ex non ſcripto. inſti.de iu. natu. gen.& ciui.vbi tenet, q̃ ſi teſtes deponant de diuerſis actib⁹, probãt cõſuetudinẽ.vide Alex.in cõſi.clxxij. incip.viſis & opportunè diſcuſſis.in.ij.col.in fi.ĩ ij.vol.Corñ.in cõſi.lxxxix.ĩ.ij.vo.

b ¶ Cõſuetudo.An teſtes deponẽtes ſuper particularibus & diuerſis actibus probẽt cõſuetudinẽ:de quo vide latè per do. Ant.in repe.c.fi. in antepe.col. de conſuet. Et videt q̃ ad ꝓbandũ cõſuetudinẽ, nõ ſit neceſſe teſtes deponere de ſingulis actib⁹, ꝑ id qđ no.dicit Bal.in recollectis.ĩ.proœ. inſti.§.qcũq; hoc Deo.vbi per illũ tex.dicit, q̃ ad ꝓbandum legalitatem hoĩs, ſufficit q̃ teſtes dicant, q̃ in multis actibus ꝑ experientiã ſic viderunt:licet nõ ſpecificent aliqui actus. Sed cõtrariũ credo, q̃ deponere de cõſuetudine, vel legalitate hoĩs, cõſiſtit in iudicio rõnis, ſup quo teſtis ſimpliciter non põt deponere:vt no.ſ.e.c.cũ cauſam. el.j. Et adde huc Ange.cõſil. ccxxxj. vbi dicit, q̃ teſtes deponẽtes ſuper articulo cõcernẽte genus, vel qđ vniuerſale, nõ ſũt ſingulares:licet deponant de diuer. ſis ſpeciebus.&vide Ange.& Imo. ĩ.l.ex facto. §.itẽ quæro. ff.de vul. & pupil. q̃ teſtes indncti ad ꝓbandũ hoc integrale ſ. recollectionem fructuũ probant: licet vn⁹ teſtis dicat, q̃ recollegit x.corbes:alius dicat de.viij. & idẽ dicũt, ſi ageret de probãdo quẽ deceſsiſſe in pupillari ætate:ſi vn⁹ teſtis dicat, q̃ habe

quaſi ad cõcordiam has opi.per rationes iſtorum diſtinguebat, quòd aut teſtes deponunt teſtimonium de ſcientia & procedit dictum Ioan.& ſequacium. Aut prohibent de auditu & procedit opin.contraria. ¶ †Et not.hanc opi.ex qua infertur, q̃ vbi ad vnum totum cõcludendum partes exiguntur, non eſt neceſſe teſtes eſſe conteſtes in ipſo toto:ſed ſufficit eos, eſſe conteſtes in pluribus, ex quibus concluditur totum. Ad hoc quod not.Inno.in.c. qualiter & quando.ij.de accu.vbi dicit, quòd ſi volo ꝓbare, q̃ Titius dixit miſſam: & vnus teſtis dicit de epiſtola:alius de Euangelio: & ſic de alijs actibus, ſeu partibus miſſæ tales teſtes probãt miſſam. ¶ †Per hoc putat hîc do. Ant.Cy. malè dixiſſe in.l.ij.C.quæ ſit lon.conſue.vbi dicit, q̃ in probanda conſuetudine[a], quæ concluditur ex frequentia actuum, non ſufficit actus probare per partes:vt quòd duo deponãt de vno actu, alij duo de alio actu:alij de alio.&c.quia iſti non probant frequentiam actuum, ex qua reſultat conſuetudo[b], licet ꝓbet partes requiſitas. Submittit tamen domi. Ant.ſub dubio fortè pro cõcordia aduertẽdũ dum qualiter deponant. Nam ſi producantur ad partes probandas, eis probatis bene concluditur totum, ſed ſi producantur ad probandum totum, & in cauſa reſpondeant per partes, non probant:quia nullus concludit ſufficientem cauſam:vt ſi interrogantur teſtes de conſuetudine, vel de conſanguinitate, vel miſſa: & ipſi reſpondent deponendo ſuper actu ſingulari:& alius ſup alio actu ſingulari. Ego ſimpliciter inhæreo dictis Ioan. An. qualitercunq; enim teſtes producantur:non enim habent deponere per verba iuris ſed facti:vt no. in.c.cum cauſam.ſ.eo. Sed iudex ex varijs cauſis facti habet iudicare per iudicium rationis: vel ex eis elicere ius:vt not.in.d.c.cũ cauſam. vnde ex quo per teſtes probãtur ſinguli gradus, licet non dicant illos, de quibus eſt quæſtio, eſſe conſanguineos: debet tamen iudex ex illis elicere ius. Sicut in ſimili probatur aliquid meum eſſe:& per conſequens probatur tuum non eſſe.l.cum quærebatur.C.vnde vi. &.l.ſiue poſsidetis.C.de probat.xiiij. q.v.c.ſi quid inueniſti.&.c.multi.&.l.Pompo.§.ſed & is.ff.de procura. Item videmus in ſimili, quòd probatio non reſultat ex dicto vnius teſtis tãtùm:ſed ex dictis omnium:& ſic habitis dictis omnium iudex elicit quid iuris. Et pro prædictis induco bo.tex.in.c.licet.de proba.in verſicu.ex præmiſsis.vbi Papa ex probatione diuerſorum elicit vnum expreſsè non depoſitũ per teſtes.alleg.tex.valde optimum in.c.cum Ioannes ĵ.de fide inſtru.in verſicu.verum.vbi primò fuerat capitulatum ſimpliciter illam venditionem fuiſſe conditionalem:non tamẽ teſtes expreſsè depoſuerunt de illa vẽditione, quæ continebatur in inſtrumento:quia nõ recordabãtur de tempore. Sed quia vtraq; pars interrogata confeſſa fuit vnam venditionem fuiſſe celebratam. Papa elicuit ex dictis teſtiũ & confeſsione partium illam venditionẽ fuiſſe conditionalem: vnde nec teſtes per ſe:nec confeſsio ſufficiebat ad probandum articulũ iam deductum:ſed ſimul coniuncta ſufficerunt. Ita dico in propoſito:fateor tamen, q̃ teſtes deponentes ſuper partibus non poſſunt dicere totum, ſed pars poteſt allegare, & iudex eliciendo iudicare: & ſic videmus in alio ſimili ſi duo deponũt de titulo:& alij duo de traditione ſatis eſt probatum dominium.arg. in.l.ij.C.de acqui.poſ.& hæc procedunt, vbi teſtes ſuper partibus deponunt per proprium ſenſum. ſed vbi deponunt de auditu:cùm hoc teſtimonium non ſit integrum:vt.ſ.dixi:meritò eſt reſtringẽdum. Intelligatur ergo iſte tex. vt ab vtroque latere computent perſonas, ne nimis ſit vagum eorum teſtimonium.

SVMMARIVM.

1 *An teſtes ſemel examinati poſsint ſe corrigere: & an, & quomodo poſsint repeti.*
2 *An ſit danda copia capitulorum & interrogatorio rum parti aduerſæ.*
3 *Qualiter iurabunt teſtes, ſi capitula ſunt producta per partes.*

CAP. XLVIII.

c PEr tuas. [c] ¶ Poſt publicationem ad petitionẽ producentis interrogari non debent teſtes, niſi quando dolo, vel negligentia examinatorum ſuper omnibus capitulis interrogati non fuerunt. Communis diuiſio. Secunda ibi: *nos igitur*. ¶ Caſus literalis. Inter canonicos ſancti Petri ex vna parte, &. G. ſancti Simonis ex altera coram iudice delegato ſuper quibuſdã poſſeſsionibus quæſtio vertebatur. G. tribus menſibus, poſt teſtium publicationem elapſis petijt iterum interrogari teſtes ſuos. quæſiuit iudex quid ſibi ſuper hoc eſſet agendum. Reſpondet Papa illum non eſſe decætero audiendum:niſi fortè ſuper certis articulis à principio petijſſet illos interrogari,& iudex id negligẽter, vel malitiosè prætermiſiſſet. Ber. ¶ Not.primò vnã regulam in materia teſtium, quòd teſtis ſemel productus & examinatus, non debet iterum ſuper capitulis publicatis interrogari. Quid autem, ſi dictum teſtis non fuerit adhuc publicatum, dicam ĵ.ſuper gloſ. ¶ Not.ibi, *ſuper certis capitulis*. quòd pars poteſt ſuper negotio in iudicium deducto certa capitula:ſeu certos articulos facere,& ſuper illos petere teſtes examinari:& ſi ſint ad cauſam pertinentia, nõ debet iudex illa, vel illorum aliqua omittere: aliâs repetentur facta publicatione.& de hoc ĵ.latius. ¶ Nota tertiò, quòd malitia, ſeu negligentia iudicis in cauſa, non debet obeſſe parti. Et not.caſum, in quo malitia & negligentia æquiparantur:aliâs differunt vbi agitur de puniendo doloſum, vel negligentem: vt in cap.ſuper literis.de reſcriptis.&.c. ad fal ſariorum.de crimine falſi. ¶ †Quæro enim primò de ratione decidẽdi in hac litera, quare poſt publicatas atteſtationes teſtes non poſſunt iteratò repeti? Et prius aduerte, ne æquiuoces. hîc enim non tractatur de nouis teſtibus examinãndis ſuper antiquis capitulis. Hæc enim materia ſatis plenè expedita fuit in capitul.fraternitatis.ſ.eodem. ſed tractatur hîc de antiquis teſtibus iterum repetendis, & quando liceat, traditur hîc regula, quòd poſt publicationem non debent repeti. Rationem decidendi ponit glo.j.in principio dicens, quòd quemadmodum propter timorem

bat.x.annos. quãdo mortu⁹ eſt:ali⁹ dicat, q̃ hẽbat octo. Hoc idẽ dicit Io.An. Inn.in.c. j. de arb.li.vj.&c. Et qñ qs vult ꝓbare famam,& ꝓducit teſtes, quorũ vn⁹ dicit ſe audiuiſſe ab vno:alius ab alio vel vult ꝓbare, q̃ quis habet merũ ĩperiũ: & vn⁹ deponit de vno actu, ali⁹ de alio:an ꝓbẽt:vide Spe.in ti. de inqſi.§.j.ver. quid ſi vnũ.& Spe.remiſſiuè in ti.de te.ꝑdu.in quo bar.tenet q̃ ſic. in.l.de minore.§.tormẽta.in pe.co. verſi. qđ ſi teſtes.ff.de qõ.de iſta.q.ĩ terminis vide ꝑ Sali. in.l.ea quidẽ.ĩ pe. char.ver.ix.iuxta ꝓmiſſa.C.de accu. vbi dicit, ſ. q̃ tuti⁹ eſt dicere, q̃ nõ ꝓbẽt:niſi q̃libet dicat ſe audiuiſſe: aut inducũt ſemiplenam ꝓbationem famæ.

SEB. SAPIA.

c ¶ Per tuas. Extẽde iſtũ tex.vt per Pau.de caſt.ĩ cõſi. cccxix.inci.in caſu de quo q̃rit:in vlti.col. Itẽ extende, vt ꝑ Io.An.in c. cũ cãm, q̃ inter Archiep̃m.ſ.eod. quẽ ſequit Alex. in cõſi.ciij.ĩc.circa primũ.in vlti. co.in.v.vo. vbi extẽdit ꝓcedere ẽt qñ iudex nõ examinauit teſtes ſuper interrogatorijs ſibi datis per partẽ aduerſam. Nõ enim valet dictũ iſtorũ teſtiũ, niſi examinentur ſuper illis interrogatorijs, vt ibi per eos.

timorem

timorem subornationis noui testes prohibentur produci publicatis attestationib⁹:ita & antiqui repeti. ¶ An aũt hoc sit verum indistinctè:gl.in effectu videt ponere tres casus,in quibus testes possunt repeti.¶ Primus quando ante aperturam attestationum testis vult iterum dicere:vel etiam se corrigere, dummodò hoc faciat incontinenti:vt in.c.prætereaj.titu.proxi.¶ Secundus,qñ post publicationem iudex ex officio suo testem vult iterum interrogare:fortè,quia obscurè deposuit:vt in.c.cum Ioannes.de fi.instru.¶ Tertius,si testis petitur repeti super capitulis nouis. ¶ Quartus casus colligitur ex tex.quando pars petijt interrogari testes à principio super certis capitulis:& dolo,seu negligentia fuit omissum.Et pondera,ꝙ materia huius capituli procedit, qñ depositio facit fidẽ in iudicio:sed petiť repeti,vt addat:vel corrigat.Et per hoc decido multos casus,quos posuit hîc do.Ant.tan quã non facientes ad ꝓpositũ.¶ Item tertius casus.ſ.exceptus per gl.nõ facit ad materiam nostram:quia de capitulis nouis nihil hîc deciditur:sed satis fuit dictũ in.d.c.fraternitatis.s̃.e. ¶ Instemus ergo principaliter solũ circa duo.Primò,an ante aperturam attestationum possunt testes repeti super eisdẽ capitulis:vt addant, vel se corrigant.Secundò,an liceat post publicationẽ. Circa primũ glo.videt velle,ꝙ sic:dummodo nõ sit in mora.faciat ergo incontinenti.Et quando dicitur incõtinenti:not.in.d.c.prætereà. Sed gl.fi.in.c.cum causam.s̃.eo.dicit,ꝙ quãdiu attestationes sunt clausæ,possunt ijdem testes iterato induci,vt addant:quia fortè non habebant omnia in memoriam.in aut.eo.§.quia verò multi. & arg.ff.de qõ.l.repeti.sed se corrigere non possunt,nisi hoc faciant incontinenti.d.c.prætereà.D.Anto.videtur velle,ꝙ testis suo motu potest se repetere etiã corrigẽdo.dummodò faciat in contineti.Et sic sentit,ꝙ addere non põt ex interuallo,etiã si spõte velit addere.iudex verò ex officio qñcunq; põt testes interrogare etiã post publicationẽ. Ad instantiã autẽ partis nõ pñt :nec incõtinenti,nec ex interuallo:siue vt addant,siue vt corrigãt siue vt declarent,repeti:quia semper subest timor subornationis.& sic transit hîc do.Anto.Sed ipsemet circa primũ membrũ tenet contrariũ post Inn.in.d.c.prætereà.Nã ibi dicit Inno.ꝙ si testis vult addere,& nõ corrigere,admittẽdus est etiã postquã potuit loqui partibus:sed minor fides ei adhibet,quã si incõtinẽti addidisset.arg.in aut.eo.§.quia verò.Et hoc placet.non enim reperit hoc ꝓhibitũ,nisi in materia correctionis:& memoria hominis labilis est.xxiij.di.c.prętereà.& hoc quo ad primũ mẽbrũ.¶ Venio ad secũdũ.ſ.qñ petiť post publicationẽ.& dic,ꝙ aut nihil põt imputari examinatori:& nõ debẽt iterũ repeti:vt hîc per rõnẽ,quã s̃.dixi. Aut põt aliqd imputari:puta,quia omisit interrogare sup capitulis datis per partẽ cõcernẽtibus subst̃atialia negotij,vel sup inclusis & cõnexis in ipsis capitulis:vt quia fuit capitulatũ de p̃scriptiõe in materia,in qua requiritur titulus:& iudex omisit interrogare de titulo:& debent iterum interrogari:vt hîc.& quod dixi de connexis & inclusis expressè tenet hîc Inn.& ponit exemplum prædictum in articulo formato sup præscriptione. Dicit enim,ꝙ licet articulus sit simpliciter formatus:debet tñ iudex interrogare de titulo,bona fide,& cõtinuatiõe tẽporis:ex quo hæc sunt necessaria ad subst̃atiã p̃scriptionis capitulatæ:nec est imputandũ testibus,si nihil dixerũt de Titio & alijs necessarijs:qa forte nesciũt omnia,quæ de iure sunt necessaria ad ꝓbandũ pręscriptionẽ.Nã & rusticis & militib⁹ & multis alijs licet ius ignorare. l.cũ de indebito.ff.de ꝓbat.Nec in hoc dicit iudex supplere de facto,sed potius de iure:cũ ista includantur sub præscriptione ad quã ꝓbandam pars fuit admissa.qđ bñ not.& vide qđ circa hoc dixi post Inno.in.d.c.fraternitatis.s̃.eod.Idẽ dic,vbi capitula,seu articuli nõ fuerũt dati:sed testes fuerũt examinati sup petitione. Si enim nõ examinauit iudex testes diligẽter,vt debet,iterũ pñt peti examinari per rõnẽ literæ:ne dolus,vel negligẽtia iudicis noceat parti.¶ Et vt p̃dicta clarè intelligas,scias ꝙ de iure nõ est necesse articulos seu capitula tradi:sed satis est testes induci super petitione.ad hoc.c.in pñtia.de ꝓba.dixi in.c.fraternitatis.s̃.eo. &.c.cũ venisset.Sed vt dicũt hîc doc,& benè,de cõsuetudine causarũ inualuit,ꝙ is q̃ ꝓducit testes,dat articulos,quos probare intendit:& alio vocabulo appellantur capitula:vt in.d.c.fraternitatis.Pars verò aduersa facit interrogatoria ad veritatẽ eruendã,

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Sed quęro.vide Ang.in.l.non quicqd.ff.de iud.cũ allegatis per Decium in.c.j.col.iij.ver.nũc conclusio suprà facta.s̃.de proba.vbi latè,quæ acta edi debeant.

b ¶ Prædictorum,An copia articulorũ sit danda partibus : & de hoc vide ꝓ Bal.in.l.ij.in pe.col.ver.deinde ex illo verbo.C.vt lit.pen.vbi etiam ponit quid de copia positionum.Item, an admittat̃ articulus dubius : dic ꝙ sic secũdũ.d.Ant. ĩ.c.dilecti , in.viij. col.de iud.q dicit hîc ꝙ tex.ĩ.c.accedẽs.de ꝓc. & ĩ.c. licet cãm.de ꝓb. Quid aũt de articulo p̃sumptiuo, an debeat admitti vide ꝙ Bar.in.l.ne quenatales . C. de ꝓb.An aũt admittat̃ articul⁹ alternatiuus:vide ꝙ Spe. in titu.de teste. §. nunc videndum. Anto.Franc.

¶ An copia articulorum debeat dari parti . vide Bal.in addi.Spec.in ti.de test.in ver.copia. & eũdẽ in marga. super Inn.in ver. interrogatoria.& in.l.ij.in.ij . col.vt li.pen.vbi ẽt dicit ꝙ copia ĩterrogatoriorũ nõ debet dari parti:ne ĩstruat testes sup eis.tñ si nõ det̃ copia articulorũ parti, nihilominus valet ꝓcessus secũdũ Inn. in.c.inter.de pur. ca.& si iudex dat ĩterrogatoria pti, nõ peccat secũdũ Inn.ĩ. c. per tuas. hoc.e.tit.de ꝓteste. Et vide Ro. ĩ fin. suis.ĩ versi.allegatiões ĩ scriptis. & adde,ꝙ vbicũque copia aliquorum istorũ dãda esset parti : iuxta ea, q̃ hñr.l.j.§.ĩ edenda. sunt oĩa.& ĩ.§.editiões.ff.de edẽ.& in.l.ñ.& ibi ꝙ bal. in.j.col.C.de edẽ. debet intelligi sp, ꝙ debet dari de mandato iudicis, & soluta cõpetẽti mercede notario.ĩ l. argentarius . in prĩc. ff.de edẽ. & hĩ ꝙ Paul.de Ca. post Bar.in.d.l.ñ. C.de edẽ.& ꝙ bart o,in.l. p̃cipimus. C.de appella.

c ¶ Interrogatoriorũ.An copia ĩterrogatoriorũ sit dãda parti aduersæ, quæ testes produxit.Et istud dictũ

a b c † Sed quæro[a] ad declarationẽ prædictorũ,[b] an copia capitulorũ seu articulorũ & interrogatoriorũ[c] debeat edi partibus.Dicit Inn.copiã articulorũ dandã:vt posteà ita de facili non audiãtur: si dicerẽt,ꝙ super illis articulis testes deponere non debuerunt. Sed si nõ fiat, nihilominus valeat receptio testium:sed liberè auditur cõtradicens,allegans impertinentiã capitulorũ. Interrogatoriorũ aũt copia nõ est edenda parti aduersæ: qa illas fiunt super circũstãtijs, & dantur ad instructionem examinatorũ.& idẽ hîc Vinc. & hoc ne pars instruat & subornet testes eos auisando de interrogatorijs fiendis: vt sic non possint capi in sermone. Nã aliâs testes de facili conuinci non possent de falsitate,si falsitatem nutriunt:iuxta nota.in.c. cùm clamorj.eo.&.s̃.eo.cùm causam.Dicit tamen Inn.ꝙ non peccaret dans copiã interrogatoriorum parti producenti testes.Host. hoc fatetur verum in parte, quæ fecit interrogatoria.potuit enim in hoc sibi præiudicare, sicut posset in tota causa. C.de pact.l.postquam. & s̃.e.c.tuis. fatuè tamen facit pars hoc faciens. & si iudex hoc faceret, grauiter peccaret se-

Inn. alle. Ang. in l. nõ quicquid. ff. de iud. Et de hoc vide p Bal. in l. ij. circa me. ver. deinde ex illo verbo. C. vt lit. pẽ. Et q̃ nõ sit danda copia interrogatoriorũ parti, tenet Spe. & ibi Io. an. in addi. in ti. de teste. §. iã de interrogatorijs. ĩ prin. & idẽ sentit gl. in ver. si eo pñte. i. c. in primis. ij. qõ. j. quã ad hoc alleg. Bal. in l. data opera. in. xviij. col. C. q accu. nõ pos. Et de differentia inter capitula, seu articulos & interrogatoria, vide gl. in ver. articulos. ĩ. c. p̃sentium. de test. in . vj. Et qs dicat ꝓpriè articul⁹ vide Bal. in l. gñal⁹. §. j. in. j. col . C. de re. cre. & vidi plures de hoc dubitari inter scholares. Et de dr̃ia inter interrogatoria & positiones: vide per Bal. in l. j. cir. fi. ff. de ĩter. act. & depositionibus vide gl. magistrã in. c. j. de cõfes. in. vj. Item an copia iudiciorũ sit dãda parti: dic q̃ sic: secundum Bart. in l. fi. in pe. q. ff. de qõ. & Ange. in l. si vacãtia. in. xxviij. colũ. C. de bo. vac. li. x. Et idem dicas de copia inquisitionis & articulorum super fama, secũdũ Bald. in l. is apud quẽ. C. de eden. ad hoc facit tex. in. c. qualiter . el. ij. §. debet . de accu. & c. j. de accu. lib. vj. Anto. Franci.

¶ An iudiciorũ copia sit dãda reo vel ei⁹ aduoca. vide glo. & Bar. ĩ. l. custodias . ff . de pu. iud. & vide p Alex . post Bar. ĩ l. fi. ff. de qõ. tñ si nõ dat copia, nõ vitiat ꝓcessus ipo iure, de quo vide ple. per Ang. are. in trac. malefi . in ver. quod fama. & ibi per apostil. & vide do. Anto. & doc. in. c. quast & qñ. el. ij. de accus.

cundum eum: cum hoc nil aliud sit, quã partẽ ꝓducentẽ munire, & instruere ad testes subornandos: vt cõcorditer ad interrogata respondeant: nec possit falsitas deprehẽdi, ad qđ inuẽta sunt interrogatoria. Et vide ad p̃dicta bo. tex. cũ gl. in. c. ij. ĩ verbo interrogatoria. eo. tit. li. vj. Et cũ hoc credo, q̃ si iudex vellet dare copiam parti, licitè alia pars appellat. ¶ Quæro, an expediat dare articulos & interrogatoria, an melius sit testes interrogari simpliciter sup petitione? Doc. dicũt vtile, vt formentur capitula, vt sic fiat diligens examinatio. & bonũ est dare interrogatoria: cũ partes magis cautè procedãt in facto ꝓprio, quã iudex. & sic habet hodie cõmunis cõsuetudo iudiciorum. iudex tamen in omnibus supplet: vt in. d. c. cum causam. vbi de hoc. ¶ † Vltimò quærit qualiter iurabunt testes, si capitula sunt producta per partes. dixit Host. q̃ iudex faciet testes iurare, nedum super articulis datis: sed etiam super tota causa: ne si aliquid dicãt extra articulos, videantur deposuisse non iurati: & sic nõ valere dictum: vt in. c. de testibus. s̃. eo . & idẽ Guli. in Spe. eo. ti. §. sequitur. ver. aliud. qđ no. & vide latius p Iac. de Are. & Cy. in l. fi. C. qui leg. perso. quorũ dicta refert hîc Io. An. Dicũt enim, q̃ aut testis deposuit sup alia re, vel causa: & nõ valet. Ad hoc allegãt multa iura alleg. s̃. e. de test. in glo. j. Aut sup re, de qua agit: sed aliter, quàm dicant capitula: & tunc si iurauerit super capitulis tantùm, non valet: vt. s̃. dictum est. Si verò iurauit super tota causa, valet: & ideò sis cautus in practica.

SVMMARIVM.

1 *Non est licitum reprobare testes reprobatorios reprobatoriorum.*

2 *Dispositio capit. nostri non solùm habet locum circa personas testium, sed etiam circa dicta.*

3 *Quando agitur de reprobatione instrumenti, an admittantur duæ reprobationes, vel plures.*

4 *Dilatio debet dari breuis, & cã cognita super reprobatione facienda: & reprobatio ex causa.*

CAP. XLIX.

a ¶ Licet dilectus. Nouũ est, qđ inducit hæc decre. prius nullo iure apertè ꝓuisum. & h. d. in summa. Testes sup principali productos reprobare licet: & reprobatorios iterũ reprobare: & vlterius non est reprobationi locus. Vel summa clarius sic cõprehẽdẽdo vtrũq; intellectũ. Testes probatorios & reprobatorios ꝓbatoriorum reprobare licet: sed reprobatorios reꝓbatoriorũ nõ. In prima ꝓcessus narratio: in secunda causæ commissio. Secunda ibi: *mandamus quatenus.* ¶ Casus literalis. Inter burgẽsem Ep̃m ex vna parte & clericos sanctæ Marię de castro ex altera coram cardinali ti. sanctæ crucis qõ vertebatur: ꝓcurator Ep̃i ꝓposuit se ad huc velle dicere cõtra personas testiũ ꝓductorũ in negotio principali. Mandat Papa quibus dã iudicibus quaten⁹ recipiãt testes, quos partes voluerint producere contra personas testium ꝓductorũ sup negotio principali. Et si rursus illos pars altera, vel vtraq; voluerit reprobare contra illos probationes admittant: ita, q̃ vltra non liceat partibus ad reprobationem testiũ aspirare, ne diutius negotium ꝓrogetur, si ꝓducẽdi quartos cõtra tertios, & sic deinceps licentia tribuat. Ber. ¶ † Nota hîc se a cũdũ do. Ant. q̃ cuilibet parti licet facere vnã reprobatoriã testiũ, siue ꝓbatoriorũ: siue reprobatoriorũ, nõ vltra. Ex quo patet secũdũ eũ, q̃ inter ꝓbatorios & reprobatorios, licet partibus facere duas ꝓductiones, & non vlterius. Sed certè hoc iudicio meo præcisè est cõtra istũ text. vbi patet quãlibet partiũ habere duas reprobatorias, & vnam ꝓbatoriã in principali. Nã possum reprobare testes suos super principali productos. Item testes reprobatorios meorũ testiũ, quos induxi super principali. & idem potes facere tu testibus meis. Sed dicta do. Ant. procederet, qñ testes nõ essent inducti super principali, nisi ex vna parte: vt qa tu actor induxisti testes sup principali, quos ego reus reprobaui: tu denuo reprobasti reꝓbatorios meos: nõ licet ãplius mihi reꝓbationẽ facere: qa cẽt reprobare reprobatorios repro
b batoriorũ: [b] & sic esset processus in infinitũ. qđ non licet. Sed text. noster nõ loquitur in hoc casu, sed in priori: licet. & in hoc casu cum simili ratione verificetur. & vtrũq; intellectum ponit glo. ij. hîc. & videt probari in. c. ij. eo. ti. lib. vj. vbi clarius. ¶ Sed contra hunc intellectum oppo. in iudicijs debet esse æqualitas, vt in regula, non licet. li. vj. & in. c. j. & ij. de mu. pe. Sed secundum hunc intellectũ actor habebit duas productiones testiũ . s. ꝓbatoriorum & reprobatoriorũ, reus verò habet solũ vnã s. reprobatoriorum. Respendet glo. q̃ imputare debet sibi reus, q nõ produxit testes in principali. Nam si produxisset, fuisset æqualis cũ actore: vt hîc: vel dic clarius, quòd semp seruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali: & in dubio seruat æqualitas: vt hîc . Aut solus actor produxit testes in principali: & ẽt seruatur æqualitas respectu facultatis reprobandi: quia quælibet pars habet vnam duntaxat reprobatoriam: & in potestate rei fuit ꝓducere testes in prĩcipali. potuit enim in hoc sibi præiudicare. Nam & idẽ videmus in reo, quando ipse solus producit testes super exceptione sua. Actor enim habebit solũ vnã ꝓductionẽ reprobatoriorũ. & reus habebit duas ꝓductiões, scilicet ꝓbatoriorũ & reprobatoriorũ. & sic quôcũq; te vertas, inuenies æqualitatem. Hoc tene firmiter, q̃ nõ licet reprobare reprobatorios reprobatoriorum: ne ꝓcessus sit infinitus: & quia hæc reprobatio tãquã odiosa fuit meritò restringenda. arg. in. c. cũ in multis. de rescri. lib. vj. & in regula, odia restringi. de reg. iu. lib. vj. & per hoc habes gl. declaratam. ¶ † Sed pro declaratione [c] materiæ subijciã duas notabiles quæstiones. ¶ Prima, an quod hîc dicitur, q̃ nõ licet reprobare reprobatorios reprobatoriorum: habeat locum in reprobatione dictorum? Ioan. And. dicit, q̃ non: quia tex. loquitur in reprobatione personarum: vnde bis in tex. hoc reperitur: & remittit ad hoc not. per se in. c. ij. eo . titu. lib. vj. in glo. not. secundum Innoc. in nouella. Et ibi primò videtur apertè fouere hanc partẽ. Mouet principaliter: qa testis criminosus posset dicere verum: vnde â iure in multis casib⁹ admittitur: vt in. c. per tuas. & c. licet Hely. de simo. & de hære. in fidei fauorem. lib. vj. cum simi. sed falsitas nunquã approbatur: cum sit contra Christum dicentem: Ego sum veritas.

meritò

¶ Licet dilectus. Dispositio ca. licet. nõ habet locũ ĩ cã summaria: vt dicit fing. d. Ant. post doc. in. c. veniẽs. el. ij. in. vij. colum. eo. ti.

SEB. SAPIA.

b ¶ Reprobatorio rũ. vñ allegat iste tex. q̃ lex sepe abhorret infinitatẽ: vt hîc ꝓ Fel. addu cẽtẽ plura: & maximè, q̃ si data ẽ arbitro ptãs ꝓrogandi semel atq; iterũ: nõ intelligitur data vsq; in infinitũ. de quo vide. d. Iaso. in. l. veluti. §. hæc vox. ff. de edẽ. Alexã. in cõsi. xx. in. ij. vol.

c ¶ Declaratione. Vide hîc. d. Ant. ĩ ver. quæro. an legitimatio. vbi facit, q̃ ista decretalis nõ habet locũ, qñ opponitur cõtra dicta testium: quia tunc vltra se cũdam ꝓbationẽ admittunt ẽt aliæ ꝓbationes. Et scias, q̃ duo testes pñt reprobare pſonas mille testiũ ꝓductorũ secundũ. d. Ant. in. c. series. in. ij. col. s̃. eo. Et adde, q̃ istud, qđ dicit hîc. d. Anto. tenet Pe. de ancha. in. c. pñtiũ. §. testes. in pe. colũ. ver. no. quintò. de testi. in. vj. vbi vide pro intellectu huius Decre.

meritò difficilius reprobatur persona,quã dictũ. Itẽ & secundò testes possunt reprobari ante aperturã dictorũ,si iudex præfigit prius terminũ:vt patet in.c.licet.de proba.&.c.cũ cãm.s.eo.& in.d.c.ij.Dicta verò nõ pñt reprobari,nisi post publicationẽ,qm̃ pars ignorat,quid dixerit.Nõ ergo debet pars repelli ab hac reprobatiõe: quia reprobauerit prius personas:cũ ignorauerit dicta illorum prius.Item & tertiò falsitas põt ꝓbari post sententiam:ergo multò fortius post duas reprobationes psonarũ:sed posteà idẽ Ioã.And.videtur dubitasse.Dicit enim,ꝙ licet hîc multũ habeat æquitatis ratio:tñ dispositio huius cap.volens his imponere limitẽ,multum obstat.Eadẽ enim videt ratio in dictis:ergo idem ius.de cõsti.c.translato.& sic transit ibi Io.An.Ioã.Cal.hîc tenet vltimã opi.vt idem sit in dictorũ reprobatione:tũ per rationẽ prædictã.tum quia reprobatio dicti etiam notat personã de mendacio,vel periurio:& sic est qnædã tacita reprobatio ergo tanquã odiosa restringendaj̃.ti. proxi.dilectorũ.Item dicto criminosæ personæ nõ statur:quia non præsumit verũ dicere j̃.eo.testimonium. Sicut igitur non admittitur tertia reprobatio personę: ita nec reprobatio dicti.& idem sentit Host.s̃.eo.ex tenore.Nec ob.ꝙ iste tex.loquit de reprobatione personarũ:quia ĩ hoc factũ notatur:sic enim cõtingit hic.vñ nõ dicit,ꝙ nõ sit idẽ in reprobatione dictorũ:imo potius cõtra.argu.l.non possunt.ff.de legi. Ad aliã rationẽ dic,ꝙ per hoc nõ approbatur falsitas:sed nõ præsumit, ꝙ testes reprobatorij falsum dicãt.arg.c.fi.de p̃sum.Itẽ secundũ illã rationẽ sequeret,ꝙ ius approbaret personas criminosas,qđ est falsum,vt patet hîc,vbi nõ admittit tertia reprobatio personarũ.Nec ob.ꝙ falsitas probet post sniam:quia illud est verũ,qn plures probationes non præcesserunt.Nec ob.ꝙ non est sibi imputãdũ: cũ adhuc non viderit dicta:quia nec hoc esset imputandum in tertia,vel vlteriori reprobatione:& tamen, vt infinitas euitetur,& odium restringatur,contrariũ hîc
a statuitur.[a]& hanc opi.teneo licet Pau.aliter senserit & do.Antoj̃.eo.testimoniũ.& idem do.Anto.hîc.nã secũdum cõtrariam opi.nunquã esset reprobationum finis.
3 & hoc quo ad primã.q. ¶ † Secunda quæstio est, quid si agitatur de reprobatione instrumenti,an solũ admittantur duæ reprobationes,an plures.Io.An.putat,ꝙ reꝓbatio instrumenti per testes habeat ꝓ prima ꝓbatione:poterit ergo contra illã fieri & secunda reprobatio. Planè ergo vult hæc litera,ꝙ contra testes probatorios quicquid probant,fiat prima reprobatio:& contra illã fiat secunda,& non vltrà.Casus ergo non prouisus relinquat communibus regulis:super quo remittit ad no.in c.susceptum.de reseri.lib.vj.Et eadem ratione dicit, ꝙ secundorum reprobatoriorum reprobatio, licet non posset fieri per testes:posset tamen fieri per instrumenta:cum litera ista satis apertè ostendat,ꝙ verba generalia præcedentia intelligãtur de tertia reprobatione fienda per testes.Et est simile:quia post publicationem attestationum,licet non producantur testes : instrumenta tamen possunt produci.de fide instru.cum dilectus . & quod no.ibi glo.j.hæc sunt verba Ioan. And.quæ notabis.Et pone exemplum in primo dicto.Probasti per instrumentũ,ꝙ talis domus fuit tibi vendita tali die. Ego probo per instrumenta,ꝙ tali die venditor erat in alio loco.si tu reprobas testes meos,ego potero reprobare tuos:quia prima probatio mea habetur pro probatione & principali:& sic quilibet habet vnam reprobatoriam testium.Ex secundo dicto nota,quòd licet largo modo appellatione instrumentorum veniant testes:vt in.c.peruenit j̃.de testi.cogen.tamen in materia odiosa prohibita probatione per testes non veniunt instrumẽta:vt hîc.& facit.l.testium.C.eod.&.iij.q.ix.c. testes.§.si
4 debitum.¶ † Vltimò scias,ꝙ per hunc tex.qui videtur innuere reprobationes testiũ esse odiosas:dicunt Inno. & Hosti.ꝙ cum grandi causæ cognitione debẽt dari hę dilationes & breues.Pro hoc.s̃.de proba.c.licet.in prin. Nam si secunda & vlterior dilatio non datur in alijs sine causæ cognitione.iij.q.iij.c.inducię.§.spacium.fortior cognitio est adhibenda in ista:quod placet,ar. regulæ,odia restringi.de re.iu.ĩ.vj.&.c.finẽ.de do.& cõt.

SVMMARIVM.

1 *Compromissum factum à Prælato super iure prælaturæ,trãsit in successorem:licet de eo non sit facta mentio.*
2 *Compromißum soluitur per mortem & per longæuam arbitri absentiam.*
3 *Qui coram arbitro productos vult coram iudice reproducere: debet suis expensis reproducere.*
4 *Optio,de qua in text.nostro, solum datur parti, contra quam testes producti sunt.*
5 *Testes recepti coram arbitratore,non faciunt fidem coram iudice.*
6 *Coram arbitratore nullum est iudicium,vel quasi.*
7 *Acta respicientia factum causæ,facta coram arbitro,faciunt fidem coram iudice.*
8 *Confeßio facta coram atbitro,facit fidem coram iudice.*
9 *Acta ordinaria facta coram arbitro,an faciant fidem coram iudice.*
10 *Testes reproducti coram iudice,si dicũt contrarium eius,quod dixerant coram arbitro:an probent & quod dictum attendatur.*
11 *Testes reproducti coram iudice,debent iurare,quãuis iurauerint coram arbitro.*
12 *Nunquid clericus per superuenientiam dignitatis,posßit cogi sententiare super compromisso.*
13 *In persona testium mortuorum potest obijci.*

CAP. L.

b ¶ Præsentata.[b] ¶ Attestationes receptæ p arbitrũ fidem faciũt ĩ iudicio,si testes mortui sunt: si viuũt est in optione illi⁹,cõtra quẽ testes ꝓducti sunt,an velit attestatiões recipere:an testes de nouo deponere . Adde etiam si attestationes publicatæ sint.& hoc vltimum nõ est in.l.fi.in fi.C.eo.vbi ponit casus huius ca.Diuidit.nã in prima ponit partis petitio:in secũda causæ cõmissio:ibi,*discretioni*.¶ Casus lr̃alis.Inter archidiaconũ Suessionen.ex vna parte:& capitulũ sancti Petri Suessionen.ex altera sup iurisdictione, quã idem Archidiaconus se habere in dicta ecclesia rõne Archidiaconatus dicebat,qõ vertebat.Tãdem,vt ad concordiã peruenirent,Cancellariũ Parisien.& magistros.R. Remen.&.P.Britoñ.clericos sup qõne illa arbitros elegerũt,q̃ suscepto arbitro vsq; ad sniam ꝓcesserũt:& cũ sniam ꝓferre deberẽt,vnus illorũ decesit,& alius in archiepiscopũ Ebreduneñ.assumptus est,q̃ distat per.xij. dietas & amplius ab ipsis:& sic arbitrium expirauit: cũ alter solus in ipso arbitrari non valeret:vnde petijt Archidiaconus sibi sup hoc ꝓuideri.Mandat Papa quibus dã iudicibus,quatenus causam ipsam secundũ acta corã arbitris habita debeãt terminare:reseruata capitulo optiõe:vel,vt recipiãt depositiones eorũ testiũ ꝓducto
1 rũ,q̃ supersunt cõtra eos:vel si eas admittere noluerint, cõsentiãt:vt ijdem testes iterũ admittant:saluo iure,qđ in vtroq; casu cõpetit ipsi capitulo tã in p̃sonas testiũ, quã in dicta Ber.¶ † No.j.ibi,*prædecessorũ.&c.*ꝙ com
c promissum factũ per Prælatũ super iuribus prælaturæ trãsit ĩ successorẽ:licet de successore expresse nõ caueat in compromisso.qđ tenent hîc doctores,si de authoritate superioris compromissum fuit:aliâs secus:vt in.c.de cætero.&.c.veniens.de transac.& hoc ideò, quia noĩe ecclesiæ videt factũ,quæ non moritur.de rescrip.si gratiosè.li.vj.&.xij.q.ij.liberti.& sic non ob.c.fi.s̃.de arbi. qđ no.& facit qđ in simili no.Inn.in.c.significauit.de re

SEB. SAPIA.
a ¶ Statuitur. Limita tu tñ,vt p Gemi.in.c.ij.de test. in.vj.qñ qs vellet reprobare dicta testiũ p instrumẽta:quia posset:cũ prohibitus oppone alios testes nõ ꝓhibet oppone re instrumẽta.de quo hîc per Feli.
b ¶ Præsentata.pro intellectu huius Decr.vide Inno.ĩ c.ex parte, cir.fi. col.ver.acta verò habita.de arbitr.
SEB. SAPIA.
c ¶ Cõpro missum Vide de hac materia p Abb.in.c. fis.de arbit.

scri. & quod no. in. c. dilecti. de foro competen. ¶ Not. ij. quòd super iure spirituali potest compromitti in cle
2 ricos. s̃. de arbi. c. cũ cõtingit. &. c. p tuas. ¶ † Nota ibi, *per duodecim dietas &c.* quòd sicut per mortem vnius ar
a bitrorum, ita per absentiam longęuam & diuturnam[a] expirat compromissum: vel saltem potest alia pars impunè recurrere ad iudicem ordinarium compromisso nonobstante. Nam sicut pars hîc impetrauit delegatũ: ita consimili ratione potuisset recurrere ad ordinariũ inferiorem. quod etiam hîc tenet Hostiẽ. argu. l. penultimę. C. de arbitris. quod no. ¶ Nota. ibi: *iuxta huiusmodi acta.* quòd acta facta coram arbitris, faciunt fidem coram iudice. In attestationibus tamen distinguit: vt hîc, & in. d. l. fi. C. e. Et hoc clarissimum in actibus cõcernentibus factũ: vt attestationes & confessiones, per. l. pen. C. de arbi. ĩ fine. In actis verò ordinatorijs dubitari potest: cũ iste tex. loquatur indistinctè. sed dic, vt infrà dicetur. ¶ † No. ibi: *respuentes &c.* quòd pars, contra quã testes fuerunt coram arbitro ꝓducti, si non vult stare attestationibus viuorum testium, non tenetur illos reproducere: sed satis est dicere, quòd illis stare nõ vult. Ex quo infero duo. Primò, quòd si is, qui eos produxit coram arbitro, vult iterum coram iudice illos reproducere: hoc faciet expensis suis: licet dominus Cal. hîc voluerit contrarium. alleg. iiij. q. iij. c. si testes. §. Item liberi. versi. venturis. in versi. postulasti. & videtur non ponderasse hũc textum. Nam sentit, quòd testes reproducantur ad petitionem partis, contra quam fuerũt ꝓducti. Primò, quòd non dicit hæc litera: imò potius cõtrarium. Sufficit enim respuere illas attestationes & cõsentire: vt iterum admittantur. Alia ergo pars postulat, vt iterum admittantur: & sic ipsa debet soluere expensas. per dictum ver. venturis. ¶ † Secundò infero, quòd optio, de qua text. solùm datur ei, contra quem agitur: & sic non vtricꝫ parti. quod videntur tenere cõmuniter docto. hîc, & Barto. in. d. l. fi. & videtur probare litera illius legis, & huius cap. licet secus sit: cum attestationes ex aliqua causa fidem non faciunt: quia tũc inquiritur cõsensus vtriusꝫ partis: vt in capi. veniens. secundò. &. c. cum causam. s̃. eo. in fi. Et est ratio: quia iudex hîc succedit loco arbitri: vnde in fauorem illius, contra quem fit, vt iterum non producantur, maximè publicatis attestationibus: potest ergo huic fauori solus renuntiare. ¶ Sed formo quotidianam quæstionẽ, an[b] quod hîc dicitur, vt attestationes receptæ per arbitrum, faciant fidem coram iudice, habeat locum in arbitratore. Dominus Antonius, ꝙ sic, si testes fuerunt recepti in forma iuris: quia videntur tunc recepti corã quasi iudice: secus si non in forma iuris. Et hæc fuit opi. But. & Bar. in. l. fina. C. eodem. allegat. l. societatẽ. §. arbitrorum. ff. pro socio. Et per. §. illum dicit hîc domeus Cardi. idem esse qualitercunꝫ testes fuerint recepti per arbitrum: quia textus ille appellat arbitrum etiam arbitratorem. & text. iste & illius. l. fina. loquuntur in arbitro simpliciter. Ego verò puto totum contrarium, quòd qualitercunꝫ processerint arbitratores, nunquã in eis habet locum, quod hic dicitur, siue testes supersint, siue decesserint. Moueor, quia arbitrator propriè est quidam bonus vir assumptus ad componendum inter partes. in authen. vt differentes iudices. nec coram eo est iudicium: nec aliquid quasi iudiciale: sed procedit extra iudicium ad sui instructionẽ. ¶ † Vnde singulariter dicit Innocen. in. c. quintauallis. de iureiuran. quòd non est vis, vtrum arbitrator fecerit litem contestari inter partes: vel si sententiã in scriptis pronũtiauerit, vel simpliciter nudo verbo, quod sibi visum est, dixit: quia coram eo non est iudicium, nec quasi iudicium: sed totum in sua positum est voluntate. & prædictarum solennitatum obseruatio, nõ est nisi coram iudice, vel arbitro. & ita non potest dici coram arbitratore sententia, vt lit. contesta. secundum eum. Per quæ clarè patet Innocentiũ voluisse non esse differentiam, an arbitrator processerit iudicialiter, vel extrà: quia coram eo in nũquã est iudicium, vel quasi. ad idem facit institu. de emp. & vendi. §. precium. Arbiter verò procedit iudicialiter, & coram eo est quasi iudicium: velit, nolit, vnde tenetur seruare ordinẽ iudiciarium: vt. l. j. ff. de arbit. &. l. penulti. C. eodem. &. l. omnes. C. de ferijs. Hinc est, quòd in facto proprio potest quis esse arbitrator, & non arbiter: vt in. l. penulti. ff. de arbitr. coniuncto. c. quintauallis. &. c. veniens. de iureiurand. quia arbiter tenet locum iudicis. Arbitrator verò non qualitercunꝫ procedat. multęꝫ sunt differentię inter arbitrum & arbitratorem, quas ponit Innocentius in dicto. c. quintauallis. Per quod notabiliter dicit, quòd si compromittitur simpliciter tanquã in arbitrum, ille non est arbitrator: & si tanquam in arbitratorem, ille non est arbiter. Vnde ad propositum licet valeant attestationes factæ coram arbitro, nõ tamen coram arbitratoribus: cum coram eis non sit iudicium, nec quasi: vt. s̃. dixi: & sic per consequens non potest dici, quòd iudex succedat loco arbitratoris: maximè, cum ille sit amicabilis compositor. & iste est verus iudex. In habentibus enim symbolum facilior est transitus, quàm in penitus diuersis iuxta not. in. c. quod in dubijs. de conse. eccle. vel alta. & in. c. cum Marthæ. de cele. mis. Item probatur alia ratione: testes recepti
c in summario, non faciunt fidem in plenario: quia ad aliud fuerunt recepti, etiam si mortui sint: vt in. c. cum in tua. & ibi not. per Inno. in. c. veniens. el. ij. s̃. eod. Sed testes recepti per arbitratores, fuerunt recepti ad finẽ componendi inter partes: maximè quando fuerunt recepti extra iudicialiter. ergo &c. Non obstãt prędictis, quæ dicuntur in. d. §. arbitrorum. quia ibi sumitur verbum arbitri, generaliter. Non enim potest sumi eodem modo hîc propter rationes præallegatas, quæ concludunt in arbitro, non in arbitratore. Nec debet intelligi ille §. ita generaliter. aliâs diceremus, quòd omnia dispositа in arbitro haberent locum in arbitratore, quo nihil absurdius, & contra. l. j. ff. de arbitr. & plenè notat. in. d. c. quintauallis. ¶ Aliud dubium notabile est, an omnia acta etiam litis ordinaria, facta coram arbi-
d tro, faciant fidem coram iudice: [d] Innocentius videtur velle, quòd non. dicit enim quòd confessiones & alia acta factum respicientia, factæ coram arbitro, valent in iudicio ordinario. C. de arbit. l. penulti. §. vltimo. vbi bonus text. in testibus tamen constituitur aliquid speciale: vt hîc dicitur. Sed lit. contesta. facta coram arbitro, non valet coram iudice: quia sententia non habet vigorem: multominus li. conte. nisi quo ad interrumpendã prælcriptionẽ: vt dicit tex. in. d. l. pe. Pet. & Abb. latius hîc hunc articulum prosequuntur dicentes, quòd cum sententiæ arbitri non stetur, nisi metu pœnæ. C. de arbitris. l. j. si pars non consentiat, necesse erit de nouo libellum formari, & deliberatorias dari: & de calumnia iurari, & dilationes repeti, & his similia; saluo, ꝙ contestatio valet ad interrumpendam prælcriptionem: vt. s̃. dictum est. Pro hoc adducũt istũ tex. vbi datur optio parti in testibus, qui viuunt. ergo idẽ in alijs solẽnitatibus. Non obstat hæc litera, in qua Papa mãdat causam decidi secundũ illa acta; quia ꝓcessit hoc ex plenitudine potestatis. fatentur tn attestationem semper valere cũ distinctione, quę hîc ponitur. Ista enim factum respiciũt. & idem in confessionibus. d. l. pe. in fi. & cum his dictis transit hîc Io. And. si bene pondero, videtur velle in effectu, ꝙ acta litis decisoria, seu instructoria fidẽ faciunt coram iudice: in attestationibus tamen distinguitur: vt hîc, an testes sunt mortui. &c. Acta verò ordinatoria

faciunt

SEB. SAPIA.

a ¶ Diuturnã. Vide Car. in cõsi. liij. inci. ĩ examinatis. vbi allegat istũ tex. & alia iura ad hoc, ꝙ mors & lõgęua absentia ęqparantur.

b ¶ An. Vtrum testes recepti corã arbitratore ꝓbẽt in iudicio ordinario. de quo vide pdo. Ant. ĩ. c. qntauallis. ĩ. xxiiij. colũ. de iureiur. & p Bal. in. l. reprobatorio ad di. Inno. in litera. & not. ꝙ incipit factũ. & alle. ad hoc Inno. in d. c. qntauallis. & p Bal. in. l. fi. C. de test. in pe. col. vbi cõcludit, ꝙ nõ: nisi adesset consensus ptiũ. Et ꝙ nõ faciãt fidẽ, tenet ẽt hic: vt vides. d. Abb. ẽt si arbitrator seruasset ordinẽ iudiciariũ: cui? opiñ. mihi placebat ẽt antequã eũ vidissem. Adde, an testes examinati coram iudice ad æternã rei memoriam, possint examinari coram arbitro: Bal. cõsil. xliiij. v. lib. v.

SEB. SAPIA.

c ¶ Recepti. An testes recepti ĩ summario, faciãt fidẽ in plenario: vide Bal. in. l. j. colũ. iij. C. de ordi. iudi. & Bal. in. l. fi iudex. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. Abb. cõsi. l. incip. circa qõnẽ vertẽtẽ. in. j. vol. & latè Deciũ ĩ cõs. xcvj.

d ¶ Coram iudice. Adde Ale. cõs. xiij. j. li. &. xix. iiij. libro.

faciunt fidem, quo ad effectus præteritos: vt quo ad interruptionẽ præscriptionis, sed non quo ad futuros: puta, vt sententia posset ferri super illis per iudicem. Secus vbi pars consentiat. arg. hîc. & sic sentiunt partis cõsensum sufficere, sicut in attestationibus. Quod an sit distinctè verum j. subijciam. Spec. in ti. de lit. conte. §. nunc tãgamus. in fine, tenet simpliciter nulla facta distinctione, ꝙ lit. contest. facta coram arbitro, facit fidem, & valet corã iudice. Sed refert Vbertum tenuisse contrariũ: vt super tali contestatione non possit ferre iudex sententiam. ¶ Examinemus duo. Primò, quid in actis factum concernentibus. Secundò, quid de ordinatorijs: vt libello, lit. contest. & similibus. ¶ †Circa primũ dico, ꝙ regulariter omnia acta factũ respicientia fidem faciunt corã iudice. tex. est in d. l. pe. Fallit in attestationibus eorũ, qui supersunt, in quibus adhibetur distinctio, de qua hîc. ¶ Quare aũt fit hîc ista distinctio: cũ in actibus corã iudice nõ fiat: vt in c. fi. de proba. no. Inn. in c. significauit. s. eo. & Bar. in l. fi. C. eo. doct. non aperiunt. sed pro his & infrà dicendis, vt habeas rationẽ decidendi hîc: dico, ꝙ de mero & stricto iure acta corã arbitro, nõ deberẽt valere, vt acta iudicialia: quia arbiter nõ habet iurisdictionẽ, sed quandã notionẽ. l. j. C. de arbi. & l. ait prætor. in prin. ff. de re iu. Et est rõ: quia partes compromittentes, cũ sint priuatæ personæ nõ poterãt dare iurisdictionẽ nõ habẽti: vt in c. significasti. de fo. cõpet. & in l. priuatorũ. C. de iurisdi. om. iud. Sed lex habẽs respectum, ꝙ partes eligerunt arbitrum, vt quendum bonũ iudicẽ: & ꝙ graue esset, ꝙ ista acta factũ respicientia perirent: cum non possent de facili haberi: & ꝙ coram arbitro, licet non sit strictè iudicium: est tn̄ quasi iudiciũ: cũ arbitria sint redacta ad instar iudiciorũ. Hinc est, ꝙ arbiter tenetur obseruare ordinem iudiciarium: vt leg. & no. in d. l. j. ff. de arbi. & per Spec. in d. §. nũc tãgamus. in fi. statuit, quòd in actis factum respicientibus pnt partes vti iudicio ordinario: vt d. l. pe. in fi. sicut in simili statuit: ꝙ perempta instantia non perirent acta ista causæ, seu litis: vt plenè dixi in c. causam quæ. s. eo. & not. Bar. in l. ij. ff. iudic. sol. In attestationibus autem eorum, qui viuunt, cessat ratio prẽalle. cũm de facili possint haberi. Ideò noluit lex recedere â stricto iure: sed dedit facultatem parti, contra quam producti fuerunt: vt in tex. dicitur. Et ideò dico, ꝙ hoc procedit ex noua prouisione legis. quod satis innuit tex. in d. l. pe. in fi. dum dicit, sancimus. & non dicit declaramus. facit quod no. in c. decernimus. de iud. &c. ¶ †Et per hęc decido aliam quęstionem, an confessio facta coram arbitro, valeat coram iudice. doct. prædicti simpliciter tenuerũt, ꝙ sic. & videt text. in d. l. pe. sed Cy. in l. j. C. de cõfes. plenè hoc tractãs concludit post Pe. ꝙ valet facta tãquã extra ius, sed nõ tanquam iudicialis etiam si arbitrium sit homologatũ: quia coram arbitro non est propriè iudicium. & sic cũ hac opi. transit Io. Andr. in addi. Spec. in tit. de confes. §. nunc videndum. versicu. quid de confessione. Refert tamen Cy. ibi quosdam distinguere, an arbitrium sit homologatum, aut non. Primo casu valeat, vt iudicialis: secundo non. Alij distinxerunt inter arbitrum & arbitratorem: sed ipse post Pet. conclusit: vt. s. dixi. Barto. in l. j. in fin. dicit, cum hodie arbitrium homologetur authoritate iuris: vt in l. pe. videtur idem esse in omnibus, quæ fiunt coram arbitro eadem ratione: vt in confessione & similibus. Sed Barto. apertè non declarat animum suum: vtrum requiratur, quòd arbitrium sit homologatum ad hoc, vt confessio dicatur iudicialis. ¶ Ego putarem per rationem prædictam, & per tex. in d. l. penulti. quòd licet talis confessio non sit propriè iudicialis: tamen iuris authoritate potest pars eam allegare, sicut iudicialem: & sic poterit iudex ea habita ferre sentẽtiam. nec requiro, quòd habeat requisita ad cõfessionem extraiudicialem, sed sufficit, quòd habeat requisita ad confessionem iudicialem. iuxta nota. in c. final. s. de confes. a Nam nulli dubium erat, quòd valeret tanquam extraiudicialis. iuxta no. in simili in cap. at si clerici. de iudi. vnde superuacuum fuisset quo ad hoc, vt. l. penulti. vteretur verbo, sancimus. Item videmus, quòd attestationes mortuorum, valent tanquam receptæ in iudicio, & lite verè contesta. Ita dicendum in confessione, quæ de facili fortè non posset iterum haberi â parte. Vnde dictum Cyn. procedit ex mero & stricto iure: sed dictũ merum procedit ex ęqua & noua prouisione legis. Vnde credo, quòd licet nũquam sequatur arbitrum, ista tamen acta factum respicientia facient fidẽ modo prædicto coram iudice: sicut in simili videmus, quòd valet confessio, licet iudicium ex aliquo fit frustratorium. iuxta nota. per Innocen. in c. fina. de restit. spol. & hoc quo ad primum. ¶ †Venio ad secundum de actis ordinatorijs: vidistis quid docto. sentiant. Ego distinguo sic, quòd aut vtraꝙ pars consentit, vt valeant coram iudice, aut neutra: aut altera tãtùm. Primo casu, aut loquimur de actis substantialibus, quę non dependent à voluntate partium: vt est lit. contesta. & nil operabitur iudicio meo consensus partium, quicquid dixerit Abbas. argumen. in cap. vno. de lit. contesta. & per Innocen. in c. causam. s. eodem. facit. l. nemo potest. ff. de legatis primo. Nam huiusmodi acta sunt nulla per recessum ad alium iudicem alterius tribunalis. ad hoc quod legitur & nota. in l. cum apud. ff. iudic. solui. & l. iij. eodem titu. Sunt enim ista acta iudicij & non causæ: meritò deficiunt ex mutatione tribunalis omnino separati: & maximè in casu nostro, quando fuerunt acta coram arbitro[a], qui non est propriè iudex. Nec occurrit hîc illa necessitas, de qua. s. dixi, per quam oporteat recedere â reg. iu. Et videtur hoc expressum in dicta. l. penulti. in fin. vbi solùm statuitur in actis factum respicientibus. ¶ Ad istum text. respondeo dupliciter. Primò, quòd hoc processit ex speciali mandato Papæ: secundò vt intelligatur de actis causæ & non iudicij: & sic concordabit cum dicta. l. pe. & cum. l. fina. C. eodem. Aut loquimur de alijs actis non substantialibus: & sufficit partium consensus. Illa enim validantur ex partium consensu: vt in cap. cum causam. s. eodem. & ibi tenet Innocen. ¶ Secundo casu dico simpliciter, ꝙ non valent in iudicio ratione prædicta: quia pereũt mutatione tribunalis: & quia non fuerunt facta in vero iudicio. dicitur enim iudicium, quasi iurisdictio: vt in c. forus. de verbo. significa. Sed arbiter non habet potestatem ius dicendi: cùm non habeat iurisdictionem: vt. s. dixi. Et per hoc decido tertium casum: vt non sufficiat consensus alterius partis. sumus enim extra casum huius capituli. & sic data nullitate, requiritur consensus vtriusꝙ partis: vt in d. c. cum causam. &. c. veniens. Hîc enim datur optio alteri parti tantùm: quia de quadam æquitate debuissent valere indistinctè: cum attestationes respiciunt factum. & potest satis timeri de variatione: sed quia poterat iterum haberi ius, statuit medium: vt detur optio ei, contra quem fuerunt recepti: sed acta ordinatoria ex toto sunt nulla mutatione tribunalis: ideò requiritur vtriusꝙ partis consensus. ¶ †Sed cadit hîc alia quæstio non minus notabilis: quid si isti testes iterum inducti aliter dicant, quàm coram arbitro dixerint? Ioan. Calde. videtur velle in effectu, quòd aut dictum secundum potest reduci ad concordiam: cum primo & fiat reductio: puta, quia melius est nunc instructus: & ideò plura dixit: vel declarat seipsum. facit quod no. in c. cum causam. s. eo. Aut non potest reduci ad cõcordiam: & non valet secundũ dictum: vt in c. cum causam. & in c. cum in tua. s. eo. Primum aũt valet secundũ eum in fauorẽ illius, qui primò illos testes induxit: sed non in fauorem illius, qui noluit stare illis dispositioni-

¶ Arbitro. Vide hîc. d. Ant. î pe. colũ. & idẽ. d. Ant. c. quintauallis. in xxiij. col. ver. xiij. de iureiur. & vide bal. ĩ. l. j. C. de cõfe. vbi plenè examinat, an valeat confessio coram arbitro. Et dicit, ꝙ cõfessio corã arbitratore, nunꝙ valet: nisi vt extraiudicialis. & idẽ ipse ponit ĩ. xxij. col. Sed ꝙ cõfessio facta corã arbitro, ꝓbet corã ordiario, ꝓbaꝫ. Nã facilꝫ ĩ secũdo iudicio admittit ꝓbatio ꝙ cõfessionẽ factã ĩ prio, ꝙ admittat attestatio testiũ. qđ ꝓbaꝫ ꝙ text. ĩ c. veniẽs. el. ij. s. e. iũcto dictũ Inn. ĩ c. cũ dilectꝫ. de or. cog. dũ loqt̃ de cõfessiõe fctã ĩ iudicio summario. sed attestatio, vl̃ receptio fcã corã arbitro, facit fidẽ corã ordiario: vt ẽ tex. hic. & ĩ. d. l. fi. C. de testi. ergo multò fortiꝫ debet valere & ꝓbare cõfessio fctã corã arbitro. Itẽ adde hic bal. ĩ l. cũ ãteà. ĩ fi. C. de arb. vbi dicit, ꝙ cõfessio fctã corã arbitro, nõ ꝙ oĩa habet vim cõfessiõis iudicialis: de quo vide glo. ĩ. l. fi. ĩ fi. gl. ĩ ver. iudicẽ. in fi. ff. de ĩterro. act.

Anto. Francis.

¶ An cõfessio facta coram arbitro hẽat vĩ cõfessiõis iudicialis: dicas, ꝙ nec dicit fctã ĩ iudicio, nec habet vĩ cõfessiõis factę in iudicio. l. pe. & ibi bal. ĩ fi. C. de arbi. Sed Bart. tenet cõtrariũ ĩ. l. j. ĩ fi. C. de cõfe. sed vide Alex. ĩ cõs. xviij. ĩ iij. pte cõs. vbi tenet opini. Bar. qñ sñia arbitri eẽt homologata: alꝫ dicit ꝓcedere opi. bal. & vide. d. An. ĩ. c. fi. de cõfes. sed fctã corã arbitratore, valet vt confessio extraiudicialis, sẽ cũdũ Ale. ĩ cõs. ꝓalle. & vide eũdẽ Alex. ĩ cõs. xiij. ĩ j. parte consiliorũ

bus:quia ſpernendo illorum atteſtationes, videtur noluiſſe illas approbare etiam pro ſe.& cũ hoc trãſit.Hæc concluſio videtur mihi dubia,& non vſquequaq; vera. vnde fateor primum membrum per ea,quæ plenè dixi in.c.cum in tua.& per Bar.in.l.eos.ff.de fal.Sed vltimũ membrum,vt data contrarietate,valeat primum dictũ in fauorem primi producentis:non puto verum.Nam cum â iure detur poteſtas & optio parti,contra quam producantur teſtes:vt poſsit illas atteſtationes reſpuere,& ſolùm conſentire:vt iterum admittatur.Ergo primæ atteſtationrs eo nolente fidem non faciunt:aliâs vana eſſet hæc optio.Item vt.s̃.dixi:de ſtricto iure non debent valere in iudicio.vnde ex quo iterum fuerunt admiſsi ad teſtimonium expirauerũt primæ atteſtationes quo ad faciendum fidem:vt quædam confeſsio contra ipſum teſtem:vt per eas ꝓbetur periurus,ſi variauerit: vt in.d.l.eos.&.s̃.eo.cum in tua.& melius per Innoc.in c.veniens.ij.s̃.eo.Et ſi vis tenere opinionem Cald.quæ tamen mihi nullo modo placet,dic,ꝙ primum dictum debilitatur ex ſecundo.vnde non valebit tãtum primũ, ſicut ſi ſecundum contrarium nõ ſucceſsiſſet:vt in ſimili no.j̃.tit.proxi.c.prætereà. ¶ † An autem iſti teſtes debeant iterum iurare. Ioan.Andræ. refert Gofre.tenere in.d.c.prætereà.quòd non:per.c.veritatis.de iureiur.& idem Egi.hîc.Sed tu dic contrarium.Primò per gl.quę hoc tenet apertè in caſu noſtro.&.l.fina. C.eo. Secũdò, quia perempta inſtãtia,quæ ſatis perijt:vt.s̃.dixi ex mutatione[a] alterius tribunalis pereunt omnia iſta ordinatoria,quæ reſtringuntur ad illam inſtantiam.d.l.cũ apud. ff.iudi.ſol.Et pro hoc iuramento vide bo.text.in.l.qui bona.§.ſi quis ſtipulaturus.ff.de dam.infec.vbi hoc videtur tenere Bar.poſt Dy.& allego bo.text.in.c.ij.de iur. cal.in.vj.vbi in cauſa appellationis iterum iuratur de calum.quod non eſt propter aliud,niſi quia iuramentum cõcernit inſtantiã,in qua fuit præſtitũ:vñ tollit ſublata illa inſtantia,ſicut quando eſt acceſſoriũ ad ſtatutũ : vt not.in.c.dilecto.de præbẽ.& in.c.de his,quę ſi.à ma.par. ca. ¶ Venio ad glo.quæ ſatis ſunt faciles.Prima quærit, quare partes nõ ꝓſequebant coram Archiepo & alio arbitro,qui ſupererat.Expediẽdo primã & ſecundã glo.dic, ꝙ ex quo fuerat factus Archieps poſt acceptationẽ cõpromiſsi,nõ poterat amplius compelli ad pronũtiandũ, per.l.nõ diſtinguemus.§.ſacerdotio.ff.de arbi. Item alia conſyderatione:quia vbi fuit cõpromiſſum in tres,mortuo vno alij procedere non poſſunt:imò expirat compromiſſum:vt in.c.vno delegatorum.s̃.de officio delegati.& in.l.item ſi vnus.ff.de arb.Aduerte,ſecũda ratio eſt vera:niſi fuiſſet dictũ in cõpromiſſo:vt duo poſſent procedere, quo caſu eſt examinandũ : an in caſu noſtro cõprnmiſſum reſederit in iſtis duobus:ex quo alter fuit promotus in Archiepm. ¶ Glo.ij.ſentit,ꝙ non:quia nõ poterat cõpelli ad pronuntiandum.& ſic licitũ eſt parti recedere impunè ab illo compromiſſo.Pet.& cõmuniter doc.ſequentes ſentiunt oppoſitum.Nam.§.ſacerdotio.loquitur in laico poſteà facto ſacerdote.& ſic cum mutauit forũ,per iudicẽ laicum compelli non poterat. quæ ratio hîc ceſſat.Alia eſt ergo ratio ſecundũ Io.and. quã ſentit Inno.ſuper tex.videlicet,ꝙ ꝓpter nimiã iſti⁹ Archiepiſcopi à loco diſtantiã, expirat cõpromiſſum. Nam niſi aliud ſit expreſſum in cõpromiſſo,non poteſt arbiter citare extra locum:vbi factũ fuit cõpromiſſum, ſeu iuxta illum locum:vt in ſeceſsibus,ſi talis erat arbitri conſuetudo:vt in.l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.ff.de arbi. Alij tamen dixerũt,ꝙ per duas dietas põt arbiter citare partes.argu.c.quia nonnulli.de, reſcri. quod non placet
12 Inn.nec cõiter ſcribẽtibus. ¶ † Ex prædictis habes duas cõcluſiones.Prima,ꝙ ſi clericus receperit,vel acceperit cõpromiſſum,põt agi ad cõpromiſſum ꝓnuntiandum: nec liberaꝫ per ſuperuenientiam maioris dignitatis. Exa minemus primò iſtam,ſi dignitas nõ ſuperuenit,certum eſt ꝙ cogi põt,ex quo erat clericus tpe acceptationis:vt eſt tex.in.d.§.ſacerdotio.ad idẽ bo.tex.iuncta gl.in verſi. diſtricto j̃.de app.c.cũ ſpeciali.j.rñſo.Si aũt dignitas ſuperuenit,gl.tenet hîc,ꝙ non eſt cõpellendus ſed doc.ſentiũt contrarium:vt.s̃.vidiſtis.Sed ego credo non eſſe condemnandum ita de facili iudiciũ huius gl.Nam non eſt verum,quod dicit per rationem illius.§.ſacerdotio.eſſe:qa laicus mutauit forum:& ſic per iudicem laicum compelli non poteſt.Imò miror de eo,quod hîc dixit non ponderato prius illo tex.fundauit enim ille tex.ſe apertiſsimè ſuper alia ratione,ſcilicet ꝙ ſacerdos habet nunc vacare ſacris:ideò in fauorem Diuinæ maieſtatis nõ debet compelli:ſecus dicit ſi poſt clericatum acceptauit.Vnde ſi bene conſyderamus in ꝓmoto ad archiepiſcopatum, illa ratio concurrit.habet enim nunc vacare circa maiora longè,quã prius.arg.viij.q.j.c.qui eꝑatum.& in.c.in ſcripturis.& melius in.c.ante omnia.xl.di. vnde fauore onerum cultus diuini ſuperueniẽtis compelli nõ debet: cũ magis debeat vſurari in ſacris ꝓmotus de clericatu ad eꝑatũ,quã de laicatu ad clericatũ:& ideò magis excuſandus.arg.in auf.multômagis. C.de epiſco.& cleri.& in.c. cum cunctis.de elec.& in.c.cum Marthæ.de celeb.miſ. in ver.cæterũ.Et hanc opi.ſequor.Et collige contrariã concluſionem,vt per ſuperuenientiam epiſcopatus,nõ poſsit clericus cõpelli ad pronuntiãdum. ¶ Secunda cõcluſio,ꝙ ſi arbiter ſe abſentauit ad remotas partes: nec ſperatur rediturus in breui,expirat cõpromiſſum.vnde pars impunè poteſt ad iudicem habere recurſum.Et ꝓpter hoc in tex.ponderatur magna diſtãtia iſtius Archiepiſcopi.& intellige quando commodè compelli non poteſt ad redeundum,& officium ſuum explendũ.Nam illud dicimur poſſe,quod commodè poſſumus.l.nepos
13 proculo.ff.de ver.ſig. ¶ † Vltimò gl.ſi.quærit,an in perſonas illorum,qui mortui ſunt,poſsit obijci.Reſpondet ꝙ ſic:quod mihi ſatis placet:quia non agit de puniendis eis:& ſic ceſſat oppoſitio,ꝙ crimina morte extinguũtur. xxiij.diſt.quorũdam.Sed vt altera pars illorum teſtimonio non vtatur:& ſic potius videtur opponi contra partem aduerſam:iuxta not.per Inno.in.c. verum.de foro compe.Et ſic ad alios effectus,quã de crimine poſt mortem:vt in.c.ij.de præſcrip.lib.vj.cum ibi notatis. Et dicit hîc Hoſtien.ꝙ ſoluta erat hæc quæſtio per tex.in litera,vtroq; caſu.quaſi velit exponere illud verbum,ꝙ ſi ue teſtes ſint mortui, ſiue viui, & reproducantur : aliâs non poteſt obijci in perſonas eorum. Dictum eſt in ſe verum,ſed nõ multum congruit literæ.& de hac reprobatione teſtium, an & quando poſſet fieri : dic, vt in.c. præſentium.s̃.eo.& hæc notabis.

✠ SEB. SAPIA.

a ¶ Ex mutatione. Vide Bart.in.l.ñ. co.j.C.de edẽ.vbi dixit Bal.ꝙ noua inſtantia requirit noua acta. qd̃ tñ limita nõ procedere,qñ Papa diſponeret contrariũ:vt hîc per Feli. Item niſi interueniret cõſenſus vtriuſq; partis.vide do.Bartho.Soci.in tract. fallentia.viij.de quo dubitat Abb. in ca. pe.de iudi.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Princeps poteſt ſtatuere,vt vni teſti credatur in certis cauſis.*
2 *Imperator non poteſt aliquẽ priuilegiare in præiudiciũ canonũ.*
3 *Epiſcopo ſoli non creditur in foro eccleſiaſtico:ſecus in ſeculari.*
4 *In dubio non præſumitur profeßio licet probetur ingreſſus:& monaſterium non poteſt agere poſſeſſorio,niſi probet profeſſionem.*

CAP. LI.

NVper nobis. ¶ Non creditur teſti etiam religioſo, qui ſine iuramento deponit.hoc dicit. Cõmunis diuiſio.Secũda ibi:*reſpondemus.* ¶ Caſus literalis.Quidam presbyter.A.nomine ordinem fratrum minorum intrauit cauſa probationis:& poſtmodum nulla facta profeſsione intra annum exinde exiuit: ſed fratres ipſum ſuper hoc moleſtabant.vnde petijt à Papa ſibi ſuper hoc prouideri miſericorditer. Mandat Papa Epiſcopo Penenſi, vt ſi res taliter ſe haberet, denuntiaret illum ad obſeruationem illius ordinis non teneri.

a SEB. SAPIA. ¶ Testibus. Vide Feli. in c. literis. in. j. colũ. ad fi. j. de præsum. Deciũ in consi. xcj. in. j. co. & in consi. cxx. in. ñ. col. in fi.

b SEB. SAPIA. ¶ Præsumptionẽ. Casus in quibus creditur vni, vide enumeratos p. d. Ias. in repe. l. admonendi. col. lxvj. ver. venio ad quartũ casum. ff. de iureiu. & vnum ponit idem Ias. in. l. ñ. §. si absens. ante fi. ff. si ex noxa. cau. aga. alios ponit Feli. in c. veniens. co. vñ. ẽ. eo.

c ¶ Epõ. Statur dicto soli⁹ Epi producti in testẽ corã iudice seculari inter laicos iudicãte. Et iste ẽ sin. intellectus ad illud. c. oẽs. Attamẽ cõiter tenet, q illa lex sit abrogata. Et istũ intellectũ, q sit abrogata, tenet ibi gl. in. c. nouit. de iu. ĩ gl. ĩ ver. deponat in. c. cũ dilectissimã. xñ. q. ñ. Sed sustinendo istud mirabile dictum Inn. pt rñderi, q cũ istius. c. qcũq. priuilegium trãsiuerit iam in priuilegiũ, vel cõtractum nõ subditi, nõ potuit abrogari ĩ ꝓiudiciũ Eporũ, per id qđ not. dicit do. Ant. in fi. j. col. de consti. post Inno. in. d. c. dilectus. de tẽpo. ordi. Sed dat⁹ ali⁹ intellectus ad. c. quicunq. cõmuniter ꝑ alios relatũ, vt loquatur de summo Episcopo. i. de Papa. & hunc intellectum ponit do. Ant. in c. cum à nobis. in fi. j. col. ver. oppono, quòd de dictis vnius. s. e. Attamen intellectũ Inno, hîc, sequuntur omnes scribẽtes hîc. Nec est mirum, si Imperator dedit Episcopis tale priuilegiũ: quia Epi dicuntur præcones veritatis: vt dicit tex. in. c. ficut. vñ. q. j.

Anto. Fran. ¶ Circa hoc, an credatur soli Episcopo, dicas q regulariter vnus testis quãtęcũq sit dignitatis, nõ facit plenã fidẽ. Requirunt ẽm saltẽ duo. l. vbi numerus. ff. de testi. c. in omni negotio. hoc eo. tit. c. cũ esses. de testi. tñ sunt multi casus, in quibus creditur vnico testi: putaĩ causa parua testis est honesta persona. Ita do. Ant. in c. veniẽs. el. j. hoc eo. tit. & idem ipse in c. j. de appel. Secũdus est, qñ testator mandat stari dicto vnius, secũdũ Bar. in. l. Theopompus. in prin. ff. de do. præle. Item statur dicto vnius rei. ratione infidias factas Papæ. ca. si quis. lxxix. distin. vj. q. j. in. §. verum. Item statur dicto vnius doctoris practici de consuetudine & stylo, secundũ Bar. in. l. de quibus. in. iij. q. prin. in rep. ff. de legi. & per do. Abb. in. c. ex publico. de conuer. cõiug. Itẽ stat dicto solius Papæ etiam de his, quæ vidit ante papatũ. glo. est in. c. j. de renun. in. vj. & in cle. j. de testi. & c. ad apostolicæ. de reiud. in. vj. & vide Bal. in. l. iurisiurandi. C. de testi. Itẽ creditur soli Cardinali, vt per Bald. in. d. l. iurisiurandi. in. ij. col. & habetur per Innocen. in. c. cum olim. el. j. de priuileg. & in. c. cum dilectus. de accu. tamen vide domi. Abb. in dicto. c. cũ olim. post gl. maximè quando tractatur de præiudicio tertñ: quia tunc videtur esse valde dubium, an sibi soli credatur. de quo etiã vide per glo. in. c. nobilisim⁹. xcviñ. distinct. & per Bart. in. l. j. C. de superindi. lib. x. & per Bald. in l. si qua per calumniam. in vlti. col. C. de epis. & cle. Itẽ credit soli Regi, ita Bal. ĩ. l. j. C. de offi. præfec. p̃to. & in. l. j. in. §. j. ff. e. & vide Pau. de cast. in cõsilio suo. xxxvñ. inci. priusquã. Itẽ creditur soli Episcopo: vt hîc, & p do. Abba. in. c. cũ nũtius. ĩfi. hoc eo. ti. & ĩ. c. ficut. de ꝓb. Itẽ credit soli sacerdoti deponẽti de pœnitẽtia facta de peccato. Ita Archi. ĩ. c. capite. l. di. & in. c. ipsi. ñ. q. vij. Itẽ credit soli Imperatori. ita Bal. in. l. ex his. in vlti. col. C. de test. mil. & vide Paul. de ca. ĩ cõs. xxxiij. & ĩ. l. q̃ro. ĩ fi. ff. de ædil. edic. & vide do. Car. ĩ cle. ij. in ñ. q. de re iudi. Et de hoc arti. an & quãdo credat vni testi. vide Host. ĩ c. licet. hoc eo. ti. & vide p Spe. ĩ ti. de teste. ĩ. §. restat de numero. ĩ ver. hoc tñ fallit. vbi ponit. xxx. casus in qb⁹ vnus solus ꝓbat. Et adde, q de cõcernẽtib⁹ si dẽ, credit soli Ioãni Euãgelistæ: vt p do. Car. in cle. j. ĩ. §. hęc est. de summa trinitate. & vide plenè p nouiss. scriben. in. l. admonendi. ff. de iureiuran.

Secunda quærit, quid si iste presbyter voluisset & consensisset? respondet quòd tunc bene valeret testimonium: suprà eodem. c. tuis. & dicit hîc Hostien. non sufficere, quòd pars aduersa non contradicat: argumen. in. c. de testibus. s̃. eodem. dummodò non consentiat expressè: ex quo not. q requiritur consensus partium expressus. facit. l. filiusfamiliâs. §. inuitus. ff. de procuratoribus. & l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. & quod not. Innocentius in. c. in genesi. de elec. ¶ Quæro, text. dicit, quòd nullius testimonio creditur sine iuramento: nunquid credatur vni cum iuramento? respondet glos. quòd non quo ad probationem, sed bene quo ad præsumptionem[b]. vel vbi causa sit non præiudicialis: quia tunc ex quo non agitur de præiudicio alterius, creditur vni soli. & in hoc nota glos. & idem Innocentius super rubric. de consecratio. eccle. vel alta. & gl. in. c. licet vniuersis. s̃. eodem. & vide. xxij. casus, in quibus creditur vni testi, quos ponit Speculat. eodem titu. restat. versicu. hoc tamen fallit. vide quod not. Barto. in. l. Theopompus. ff. de dote præleg. ¶ Sed extra glos. contra hoc dictum oppo. de. c. quicunq. xj. quæstio. j. vbi creditur soli Episcopo [c] in quacunq causa. Soluit Innocen. quòd illud non tenetur: quia continet priuilegium Imperatoris & derogatur ei per canonem. vel secundũ eum, illud est speciale priuilegium, quod concessit Imperator Episcopis in causis, quæ mouentur in iudicio seculari: quia in causis, quæ mouentur in foro ecclesiastico coram iudice ecclesiastico, non potest concedere priuilegium. Ad quod allegat Hostiensis de rebus ecclesiæ non alienandis. capitulo finali. de deci. capitu. tua. & quod not. j. ne cleri. vel mona. c. ficut. & nota bene hoc dictum. ¶ † Nam primò habes, quòd Princeps potest statuere ex causa etiam priuilegium conferendo: vt vni testi credatur [d] in certis causis [e], vel certa qualitate personarum inspecta: & sic recedere ab illa regula iuris [e] Diuini: in ore duorum, vel trium. & c. suprâ eodem. licet vniuersis. & vide omnino quod dixi in capitu. ficut. de probatio. & in capitu. cum à nobis. suprà eodem. ¶ † Secundò notabis, quòd Imperator non potest aliquem priuilegiare in foro ecclesiastico in præiudicium canonum. ¶ † Tertiò nota, quòd soli Episcopo non creditur in foro ecclesiastico: secus in seculari secũdum vnum intellectum illius. c. quicunq. quod aliâs incipit oẽs. licet credã hoc nouũ obseruari de cõsuetudine in foro ciuili. ¶ † Vltimò de ꝓfessione istorũ mendicantium, an possint ꝓfiteri

a SEB. SAPIA. ¶ In certis causis. An autem valeat cõsuetudo, q vni testi credatur, vide Matt. in not. lj. incip. no. q consuetudo. Ias. in. l. de quibus. col. xvñ. ff. de legi. vbi aliqua ad propositum. vide etiã Abb. & Moder. in. c. ij. de proba.

b ZACHARIAS. ¶ Vt vni testi credatur. Adde huc qđ not. posuiĩ apostil. ad istum in. c. cum contingat. in versi. dictũ vnius. s̃. de rescrip. & in. c. post translationem. in fi. id ver. numero testium. & vtrobiq remiss. vbi allegaui duo singnlaria Ro. s̃. de renun.

a ZACHARIAS. ¶ Quod ꝓbet. Adde, si nõ posit ꝓbari ꝓfessio, an & qñ ꝑsumat aio ꝓfitẽdi intrasse religionẽ: & q sunt idonei testes hoc casu p Laf. i. c. qm cõtra. §. testiũ depositiõ est. nu. lx. ver. ī quatuor tñ fallit casib⁹.

b Anto. Franc. ¶ Canonizatione. Dicas, q̃ sol⁹ Papa põt sanctos canonizare & referre ī cathalogũ sanctorũ. & q̃ requirauť ī ipsorũ canonizatiõe: vide no. gl. in. c. j. de reli. & venera. sanc. ī. vj. & vide Host. in summa. de reli. & vene. sanc. & vide Spe. in ti. de le. ī. §. nũc ostẽdẽdũ. Et vide bea. Tho. ī trac. de quolibet ī. viij. q. vbi dicit, q̃ nullus canonizatorũ est dãnat⁹.

c ¶ Nõ valet. Non valet examinatio testiũ, si iudex simul examinat duos testes. & idem dicit Spe. in ti. de teste. §. nũc tractãdũ. ver. sed pone produxit in causa. Et idẽ sentit in eodẽ. §. in princi. Sed contrariũ videtur casus apertus in. c. ij. de causa possess. sed põt responderi, q̃ ille tex. loqť in testibus, qui successiuè recipiuntur, q largo modo satis dicuntur recipi. argu. eius quod not. glos. iñ. q. ix. ī c. nihilomin⁹. vel dic, q̃ dictio pariter: ibi non determinat numerum testium, sed pluralitatem causarũ quia testes simul possunt deponere de possess. & ꝓprietate. & vide ẽt quod not. domi. Anto. in. d. c. iñ. in j. col. de cã pos. & proprie.

d ¶ An autẽ qñ testis examinaẽ debeãt adhiberi testes, vt interfint depositiõi. Gl. ī. l. curẽt. ff. eo. dicit, q̃ sic: nisi cum iudice examinante adsit notari⁹. Sed Bal. ī. l. nullã. ī. iñ. col. ver. iiij. no. C. eod. refert Nico. ma. dicere, q̃ consilium est, vt in factis arduis testes deponãt honestis ꝑsonis & fide dignis põtib⁹. Circa istã qõnẽ vide. d. Anto. in. c. cum causam. el primo in. ij. col. versicu. an solus. suprà eodem. & ibi etiam domi. Acba. s. gl. secunda.

intra annum probationis: dic, vt habetur in. c. non solum. & in. c. constitutionem. de regu. libro. vj. Et not. vnum ex tex. & ex dictis docto. quòd in dubio non censetur quis professus: licet ꝓbetur q̃ ingressus fuerit ordinem: sed
a oportet quòd probetur[a] per monasterium, ex quo alter negat. facit. c. statuimus ī. de regul. Item quòd egrediendo de monasterio, nõ tenetur petere licentiam de necessitate: sed põt exire ad libitũ, exquo professionẽ nõ fecit: nec tenet redire, nisi ꝓbet cõtra eũ ꝓfessio: vt hîc quod bene notabis. Vnde credo, quòd monasterium non posset agere possessorio, nisi probaret professionem: quia liber homo possideri non potest sine causa; vt in. l. cum hæredes. in fi. ff. de acquir. pos. Ideò oportet, quòd probetur illa causa possidendi: sicut in simili obseruatur quando maritus, petit restitutionem coniugis. de quo dicendum: vt leg. & no. in. c. ex parte. & c. ex transmissa. de restitu. spolia. & puto, q̃ illa materia posset obseruari ī casu nostro. quod not.

✣ SVMMARIVM. ✣

1 *Quo ad canonizandum aliquem requiritur probatio bonæ vitæ cum miraculis.*

2 *An commissarij possint subdelegare examinationẽ testium. ad aliquem canonizandum.*

3 *Quilibet testis de per se debet examinari, non præsente conteste.*

CAP. LIII.

Venerabili. ¶ Diligenter & sigillatim examinandi sunt testes. supple etiã si agitur de vita & miraculis alicuius canonizandi. h. d. In prima parte ponitur petitio. In secunda testium recipiendorum cõmissio. ibi: *discretioni*. ¶ Casus literalis. Multi Episcopi & Abbates & alij viri religiosi apud Cistercum in generali capitulo cõgregati domino Papæ significauerunt, quòd meriti⁹ bonæ memoriæ. M. quõdam Abbatis monasterij sancti Martini ordinis Cistercien. Coriso-piten. diœcesis à domino multa miracula apparuerunt: vnde supplicauerũt eidẽ, vt ipsum in cathologo sanctorum faceret annumerari. Vnde mandauit Papa quibusdam, vt diligenter veritatem inquirerent super vita & miraculis dicti Abbatis: & eam sibi significarent. ipsi receperunt multos testes, & eos do. Papæ remiserũt. Do. Papa inuenit ex relatione ipsorum inquisitorum, quòd testes illi non erant recepti secretò & sigillatim cum ea diligentia quæ soletin testibus adhiberi. vnde non adhibuit fidem eorum dictis, vnde mandat Episcopis præsentibus, quatenus testes quos & monachi & abbas sancti Martini cistercien. super vita & miraculis piæ memoriæ. M. monasterij supradicti Abbatis, duxerint producẽdos sigillatim & secretè examinare procurent cũ ea diligentia, quæ solet, & debet in receptio-

¶ Adde tamẽ casum, in quo licet cum iudice adsit tabellio iudex debet examinare testes coram duabus personis idoneis, scilicet cum recipiũtur testes in causa hæresis. tex. est sing. in. c. vt officiũ. §. j. de hære. in. vj. Et ad de gl. in. l. solam. C. de test. Sed contra hoc facit text. in. l. sancimus. ver. vel inter acta manifestauerit. C. de testi. vbi æquiparatur. an aliquid fiat coram idoneis testibus, vel inter acta. Et vide quod no. do mi. Ant. in. c. qm̃ contra. in. xvij. colum. versi. oppo. quòd non credať. de proba.

Anto. Franc. ¶ Circa hoc, an ī examinatione testium debeant alij testes adhiberi. Dicas primò, q̃ testes non debẽt deponere & examinari simul, licet possint simul iurare. sed debẽt examinari sigillatim & seperatim adhibito tamen notario. De quo vltra hîc allegata, vide Specul. in ti. tu. de teste. in. §. j. in ver. sed pone ecce. Potest tamẽ per iudicem ordinarium, vel delegatum Principis cõmitti notario: vt ipse examinet: vt ī auť. apud eloquenti sisimum. C. de fide instrm. secus auť si delegatus inferioris cõmitteret notario: vt examinet: nisi fortè esset auditor cameræ apostolicæ, vel dñi papæ, q̃ cõmitteret talẽ examinationẽ: vt per Spe. ī ti. de delegato. in. §. j. in ver. sed nũqd & ibi per Bald. in additionibus. Et quòd talis examinatio testium deat fieri secretò, & non in præsentia partium, habetur per gl. in. l. minimè. & ibi p Pau. de cast. & docto. ff. de leg. & p Specu. in titul. de teste. in. §. id tractandum. in vlti. col. & habetur p glo. ī. l. laudabile. C. de aduocatis diuer. iudi. Dicas tamen, quòd in causis arduis bonum consilium est, q̃ testes examinentur coram aliquibus testibus, qui iurent non reuelare dictum testis donec fuerit pu-

1 ne testium adhiberi. Ber. ¶ † Nota primò, q̃ etiam religiosi licitè instant pro canonizatione alicuius sancti, etiam si fuerit de ordine ipsorum. Nam omnes isti de quibus in principi capituli, instabant & preces porrigebant pro-
b istius Abbatis canonizatione[b], ad quorum petitionem Papa commisit testium receptionem super vita & miraculis illi⁹. Et ex hoc & ex text. not. neminem canonizandum, nisi prius diligenter per depositionem testium fide dignorum constet de illius vita optima & miraculis. Non enim sufficit vita sine miraculis. Intelligo ad finem canonizationis obtinẽdæ: non enim ad finẽ beatitudinis. Nam ad esse sanctitatis non requiruntur necessariò miracula: vt not. in. c. j. de reli. & venera. sanc. & in c. vno. eodem titulo. libro sexto. sed non debet canonizari: quia ignoramus sine miraculis an fictè vitam duxerit, an fuerit dignus ira, vel misericordia. ad hoc. c. finali & quod ibi not. de pur. ca. Nec sufficiunt miracula sine vita: quia sæpe fiunt ex scientia, & nõ ex dono Dei: vt in gl. j. *Sæpe ex dono Dei sine merito vitæ.* & tales punientur magis: quia sanctis vsi sunt non sanctè. vide tex. notabilem in. c propheta uit. j. q. j. & in. c. dictum. ea. causa. &. q. & in. c. solet. de conse. di. iiij. vbi Aug. infert, q̃ tanta põt esse miraculosa fides sine charitate: vt quis trãsferat montes de loco ad locũ. Et hoc bene notabis pro aliquibus vetulis: quæ sine merito vitæ videtur facere miracula, & prædicere futura. Possunt enim habere spiritum ꝓphetiæ ex dono Dei sine merito vitæ: vt in dictis iuribus, licet nonnullæ faciant ex deceptione Diaboli. argu. xxvvj. q. v. c. episcopi. &. q. iiij. c. sciẽdum. Et quæ requirantur, vt dicatur miraculũ: vide bo. glo. in. c. vnico. & per Innoc. in. d. c. j. vbi dicetur. ¶ Nota ibi: *quod Abb. &c.* quòd in inquisitione potest quis assumere ministerium partis authoritate iudicis, & illã promouere, etiam si fiat ad inueniendum miracula. Idẽ si agatur ad crimina inuenienda, de quo in frà cap. proxi. ¶ Not. quòd testes debent examinarim sigillatũ. & secundũ Ioan. an. dic sigillatim, id est quilibet de per se, non duo simul:
c aliter non valet[c] testimoniũ, secũdum eum. de quo vide gloss. in capitu. cũ causam, suprà eodem, & ibi dixi qualiter hoc esse intelligendũ.

2 ¶ † Nota, quòd cum agitur de canonizando aliquo, non esse necesse, vt testes producantur de longinquo ad curiam romanam: sed licitè fit commissio in partibus. Et an isti commissarij possunt subdelegare. Bonaguida putat, quòd non, propter arduitatem negotij, & & industriam electam. argumentum in. c. fina li de officio delegati Ioannes Andræas dicit tenendum vt habetur in clementina iudices. de offi. deleg. & distingue, vt ibi no. in glo. ¶ No. vltimò, q̃ testes debent examinari diligenter: debet enim iudex inquirere de singulis circũstantijs: vt in. c. cum causam. s̃. eodem & omnia
3 diligenter percũctari. ¶ † Gl. sunt faciles. No.
d tamen glossam. ij.[d] quare testes examinantur figilla

blicatum:vt illud sit secretum partibus,& etiam aduocatis & procuratoribus:ne examinator etiam sit suspectus partibus:vt per glo.& Bar.in.l. custodias.ff.de publi.iudicijs.& per eundem Bartol.in.l.si postulauerit. in.§.quæstioni.ff.de adulte.& per.Pau.de cast.in.l.legis virtus.ff.de legi.

a ¶ Obscurum dictum pro non dicto habetur.vt dicit glo.iiij.q.iij.c.si testes.§.item ī testibus.& est gl.in.c. qui Episcopus.in versi.simplicibus. xxiij.dist.& tex. in.l.de ætate. §.si interrogat⁹. ff.de interrogato. acti. Adde,q̄ testes deponẽtes sup quãtitate mutui,non probant:quia nimis generaliter & nimis obscurè deponunt,saluo nisi per alios testes probaretur aduersariũ anteà ex modico ĩteruallo petijsse ex mutuo. Ita dicit do.Ant. in.c.fi.in.ix.col.j. de iureiuran. vbi vide, quæ plenè not. Et de hoc an valeat dictũ testis obscurè deponẽtis:vide bonã gl. iiij.quęstione.iij. §.item ī testibus. & vide Spe.in ti. de teste.§.j. ī.xv. iij.col.ver.itẽ q̄d testis obscurè. & vide Bal. in.l.j.C. de emend. Iusti. Codi.vbi dicit,q̄ fides testis dicitur vacillare propter nimiam obscuritatẽ. Alibi tamen dicitur, q̄ verbũ dubiũ,seu obscurum testis, interpretatur cõtra ꝓducẽtẽ: vt est glo. in.c.in præsentia. de proba.& vide q̄d ibi latè notaui post do. Anto.in pen.chart. Adde huc Bar.ī.l. reperti.ff.de qõ.vbi dicit,q̄ iudex debet repetere testẽ:vt dictum suum declaret:vel rõnem dicti sui reddat.& not. Archi. post gl.ī.c. graue.xxx v.q.viij. vbi dicit q̄ testes q dubiè, vel confusè dixerunt, possunt iteratò ꝓduci:vt dicta sua valeant declarare:qa obscurè dictũ ꝓ nõ dicto habeť.& dicit a quòd de hoc not. Gof.ī summa de testibus. §.super quib⁹.ver.sed nũq d t eneť.cũ versi. seq. Itẽ adde huc

sigillatim.Ioannes Andræas addidit aliam rationem,ne fortè ipsis adinuicem discordantibus vox contradictoria de foris audiatur.argumentũ suprà de electione.in causis. Et sic partes discant testificata:quo casu non esset amplius locus productioni testium ĩ eodem. capitul.vltra.Prima ratio gloss.plus mihi placet: nec est verum dictum Ioannis Andreæ: quia non posset pars ita diligenter percuncta ri ex sola contradictione:vt per hoc excludatur à productione aliorum testium:vt dicetur in dicto.c.vltra tertiam.Est tamen casus, in quo omnes coadiuuantur,scilicet in publicatione testamenti solennis.C.de test.l.publicati.Quis autem possit canonizare?dic,quòd nemo præter Papam:vt in.c.primo.de reliq. & vene sanct.

SVMMARIVM.

1 *Iudex potest ex officio publicatis attestationibus testes recipere non ad petitionem partis: & si non vult repetere,non cogitur,licet obscurè deponant.*

2 *Publicatis attestationibus potest actor ad corroborandam probationem suam testes producere.*

3 *An indistinctè liceat publicatis attestationibus, cũ proceditur per inquisitionem testes de nouo producere, vel aliquos repetere.*

CAP. LIII.

CVm clamor. ¶ Iterum examinandus est testis,qui obscurè deposuit supple iudicis ex officio. In prima querelam. In secunda mandatum.ibi: *mandamus*. ¶ Casus literalis.Archiepiscopus Archerontinus super simonia & alijs criminibus erat apud dominũ Papam multipliciter famatus:vnde frequentibus clamoribus excitatus dedit duobus Episcopis in mandatis:vt super his diligenter veritatem inquirerent: & sibi quod inuenirent,rescriberent diligenter. Ipsi super simonia & alijs excessibus testes recepe runt:& eorum attestationes remiserunt domino Papæ:apertis attestationibus. L.&.G. super simonia ita confusè deposuerunt,quòd ex dictis eorum veritas non poterat declarari.Vnde iterum mandat Papa quatenus testes illos iterum examinent,& alios qui super hoc sciuerint veritatem: & dicta illorum & aliorum,quos receperint sub sigillis suis domino Papæ remittant. ¶ Not.ibi:*apertis attestationibus*. quòd testis potest repeti, vt dictum suum declaret, etiam post publicationem.quod intellige, vt dicetur cum glossa. ¶ Not.quôd obscurum[a] dictum habetur pro non dicto quo ad iuris effectum. ¶ Nota vlti mò casum,in quo idem testis repetitur super antiquis capitulis,etiam post publicationem. vide ad materiam quod dixi in capitulo per tuas.suprà eodem. ¶ Contra hoc & contra

quod notant do.de Ro.in nouis.deci.lxxxij. Adde q̄ dicta testium obscura & incerta declarantur & ratificantur ex instrumentis productis.vt no. d.Ant.in.c.ad audientiam.in.ii.col.de prę̄scrip.

b ☞ SEB. SAPIA. ¶ Iudicem. Vide Bar.in.l.in repeti.in prin.ff.de qõ.

c ☞ SEB. SAPIA. ¶ De nouo recipi. Vide Bal.in.c.j.§.si em̄ dño.co.iij. qd sit inuestitura. in vsibus feu. Bal. in.l.bonæ fidei.C. de rebus credito. Alex.in authẽ.at q semel,ī apostillis.C.de probat.

textũ oppono. Videtur enim, quòd duplici ex capite non debuerunt testes iterum examinari. Primò,quia si obscurè deposuerant,fienda est interpretatio contra eum,qui illos produxit:vt in.c.in præsentia.de probatio.& in regula,contra eum.libro sexto. Secundò,quia est timor subornationis post publicationem: vt in.c.fraternitatis.suprà eodem.Solu.gloss. ij.ante,quàm solutionem,in contrarium opponit de.l.si quis intentione.ff.de iudi.vbi fit interpretatio in fauorem proponentis:& nõ soluit:sed illud procedit in actore in eo,quod dixit principio causæ.Et declara latius intellectum illius legis:vt dixi in.c.cùm ad sedem. de restitutione spoliatorum.Sed attingendo solutionem principalis quęstionis,dicit glos. quòd istud,quod hîc dicitur procedit quando iudex mouetur ex officio suo,nõ ad instantiam partis,& præcipuè cum procedit per inquisitionem:vt hîc procedebatur.& maximè in crimine simoniæ.Nam iudex potest interrogare quandocunq̄ sibi visum fuerit.xxx.q. v.c.iudicantem.&.l.vbicunq̄.ff.de inter.act.

1 ¶ † Not.bene hanc glos.vult enim iudicem[b]

b posse ex officio suo testes obscurè deponẽtes interrogare,ẽt vbi processit inter partes. Et idem not.gloss.in.c.in præsentia.de probat. & in.c.per tuas.s̃.eodem.vide glo.xxx.q.v.d. c.iudicantem.& in hoc prodest multum habere iudicem fauorabilem.Nam iudex potest sine iniuria alicuius testes obscurè deponẽtes iterum non interrogare, & absoluere reum: per regulam,cum iura partium sunt obscura. libro.vj.& per dictum.c.in præsentia. Itẽ potest interrogare ad animi sui claritatem:quia graue est super re incerta certam ferre sententiam.xj.quæstione.iij.c.graue.&.d.c. iudicantem.&.l.vbicunq̄.ff.de inter.act.Sed ad petitionem partis non tenetur hoc facere:quia timet de subornatione: nisi in casibus, in quibus dixi.in.c.per tuas.s̃.eod. ¶ † Et vide quod

2 not.Inno.in.c.cum Ioannes.de fide instrumẽtorum. Dicit tamen hîc singulariter Innocẽ. quòd etiam ad petitionem partis post publi

c cationem possunt testes de nouo recipi[c],nõ ad declarandum dicta aliorum obscura, sed ad confirmandum priorem probationem ipsius producentis.Ponit exemplum per duos testes probaui me emisse tali die:aduersarius probat me alibi fuisse illa die,quã in loco celebrati contractus.Possum etiam post publicationem alios producere ad confirmandum priora dicta,scilicet quòd eadem die fui præsens,& emi:quia non est timor subornationis propter probationem,nec debet mihi imputari,quare prius non probaui: quia poteram confidere de mea priori probatione.vnde satis cum iuramento de malitia debeo admitti.quod nota.& hoc latius attigi in.c.cùm in tua.&.c.ex tenore. s̃.eodem.& in.c.series.

3 ¶ † Nunc quæro[d] extra glossam,an indistinctè,cum proceditur per inquisitionem liceat

d post publicationem attestationum testes de

d ¶ An & quando promotor, vel ꝓsecutor ĩquisitionis publicatis attestationibus possit producere testes. Et adde q̄d de hoc scribit Archi.in.§. item criminali.iiij. q. iij. Et vide Archi.in c.votũ.ij. q.j.vbi dicit,q̄ si inquisitor ex officio suo procedit publicatis attestationib⁹, denuo põt ab alijs testibus inquirere:sed nõ sic,qñ inquisitor procedit aliquo adiuuãte inquisitionem. Ita dicit no. Gof. ī.c.qualiter & qñ §.debet.in gl.j.de accu.& Gofre.in summa.de accus. §.videamus.& vide per Baldum in apostil.in.l.iij. in iiij.colum. de testib.vbi refert dictum Innoc. hîc, & ipsum limitat. & vide Bald.in.l. eos.§.si quid aũt. circa fi. princi.C. de app.vbi dicit, quòd inquisitor põt post didicita testificata producere testes ī quacũq̄ causa.& allegat Inno. hîc. Et adde huc Bal.in.l. ampliorẽ.,ppe finem princi. C.de appel.vbi dicit q̄ iudex didicitis testificatis potest ī terrogare testes: quia in iudice aliquid ex officio faciente vel supplẽte,nõ timetur subornatio.& allegat Inn.hîc.Itẽ vide Archi. in.c. placuit.iiij.q. iiij. vbi dicit,q̄ ẽ spãle in inquisitione quæ ex puro & mero officio fit, vt nõ attendať ibi testiũ publicatio quantũ ad hoc:qa semper testes ꝓducereť cum ib,

cesset subornationis timor. & dicit quòd fortè hæc dilucidatio non est faciendа ad petitionem partis: sed officio iudicis. & alle. Inno. hîc. Sed tu vide, quod latissimè & melius, & alibi scribit dominus Maria. in repe. c. qualiter. in. cxiiij. q. ix. prin. de accus. & per Domi. post Archi. in. c. per hoc. §. j. de hære. in. vj & per Ange. in repe. l. si vacantia. in. viij. char. C. de bo. vac. libr. x. Adde huc cautelã, quã ponit Bal. in. l. fi. in fi. principij. C. de appell. vbi dat cautelam, p quã semper poterunt produci testes publicatis attestationibus, p tradat eorum nomina iudici & se absentet & posteà iudex examinabit ex officio: & dicit istum esse nouũ modũ. & istam cautelã reprobat Roma. a in. l. iiij. §. hoc aũt iudiciũ. ff. de dã. infect. in. ij. colũ. Item an iudex ex officio suo possit recipere, seu examinare testes super casu nullo p ducẽte eos. Bald. tenet quòd sic, in l. iij. C. de adul. & in. l. eos. §. si quid autem in fi. C. de appella. Sed vide de hoc melio per Bald. in. l. is apud quẽ. circa fi. j. col. versic. item argumẽtũ, qd iudex. C. de eden. Item adde huc, qd notat domi. Ant. in c. auditis. in. iiij. colum. de procu. & Archi. in. c. iuditãtem. xxx. q. v. circa fi. Item vide glos. magnam & Bar. super ea, ĩ d. l. is apud quem. C. de eden. Item an iudex possit recipere testes ex officio. vide per Baldum elegãter in. l. presbyter. j. circa fi. j. colum. versi. dictum no. b C. de Episcop. & cleri. & eundem Bal. in. c. j. §. porro. quæ fuerit prima cau. be. amit. Et quòd iudex ĩ criminalibus possit recipere testes publicatis attestatiõibus tenet Bar. to. expressè in. l. ij. §. si publico. vltra medium. ver. vlterius testes. ff. de adulte.

¶ Adde p cautelam Bald. hîc relatam per addentẽ sequitur Roma.

nouo producere, vel antiquos repetere: vt declarent dicta sua. Inno. hîc ponit duas opin. Prima quòd sic. Et pro hoc iste tex. vbi videtur vtraq; probari ibi: *tam eorum, quã aliorum. &c.* Et est ratio secundum Inno. quia iudici semper sunt publicata dicta testiũ, siue per se receperit, siue per tabellionem: & sic non cauſatur in iudice timor subornationis propter publicationem attestationis. Nam propter hunc timorem statutum fuit, vt post publicatas attestationes non liceret testes de nouo producere: vt in cle. ij. eo. tit. quæ ratio cessat in processu inquisitionis: cum nullus alius sit ibi pars, nisi fama, vel iudex, cui semper fuerunt nota dicta testium. a Idem credit Innocen. si aliquis fuisset specialiter deputatus ad ministerium inquisitionis: & illi fuissent publicatæ attestationes. Nam licet sit minister inquisitionis, non tamen habet ius in inquisitione. Sicut procurator, qui non potest remoueri post lit. contesta. nisi causa cognita. ff. de procu. l. post lit. &. c. ij. eod. tit. lib. vj. & iste ꝓmotor inquisitionis semper mutari potest j. de accu. olim. nec videtur, quòd talis possit appellare in processu inqsitionis: quia sua non interest: nisi fortè appellaret nomine superioris, qui inquiri mandauit. Refert alios tenere, quòd inquisitor, seu promotor habet ius in inquisitione, ita quòd mutari nõ potest, ex quo cœpit, & poterit appellare: sicut, qui agit populari actione: & postquam sibi fuerint publicatæ attestationes, non poterunt testes produci: nisi probaretur collusio j. de collu. c. fi. & l. eum, qui. §. in popularibus. ff. de iureiuran. & l. si cui. ff. de accu. Ad hanc Decre. respondent, quòd hîc non erat specialis executor inquisitionis. Vel secundũ Inno. non dicitur hîc, quòd de nouo interrogentur aliqui, vel noui inducantur propter specialitatem inquisitionis, sed propter obscuritatem ipsorum pertinet ad officium iudicis: vt ipsi se exponant. & fortè secundum eum hæc dilucidatio nõ est fienda ad petitionem, sed ex officio iudicis: vt no j. de accu. cũ dilecti. nec repetuntur, vt addant, vel vt mutent, vel si prius nihil dixerunt, nunc dicant: quia subest timor subornationis: sed vt obscurè b dicta declarent. Sed contra est tex. hîc. nam non solùm testes hic repetuntur, vt se declarent: sed etiam alij de nouo recipiũtur: nisi fortè velles dicere, q recipiuntur super nouis capitulis: quod est diuinare. vel q hîc non erat executor inquisitionis. ¶ Host. concordando satis notabiliter distinguit. & nota hæc verba: quia alibi non habentur ita latè. Quandoq; enim iudex procedit ex officio suo mero fine promotore inquisitionis: qñq; cum promotore. Et hoc dupliciter: quãdoq; ipse ex officio suo deputauit illum executorẽ ad eum iuuandum: quandoq; fuit ille deputatus à socijs, vel solus ipse sua spontanea volũtate illum promouet: vt quia fortè illum impetrauit à Papa. Primo casu non obstante publicatione potest testes etiam de nouo recipe re: vt. s. dictum est secundum Innoc. & tenet Spec. in titu. de inquisitio. §. nunc tractemus. ver. sed nunquid publicatis. Pro hoc tex. iste. &. ij. q. j. in primis. & ea. causa. q. v. c. habet. & c. Mennam. & hoc verum, nisi inquisitor se suspectum reddat malitiosè differendo negotium recipiendo nunc vnum testem, & publicando: & nunc alium. &c. Hoc enim casu poterit reus recurrere ad superiorem iudicem, & facere terminum sibi statui, intra quem in quisitionem cœptam expediat: quo lapso inquisitum absoluat: si prius non fuerit expeditus. ad hoc allegat quod legitur & notatur in c. oblatæ. de appella. §. penul. de restitu. spolia. frequens. §. solet. lib. vj. & quod no j. de appel. ca. dilecto. melius facit iudicio meo. c. latorj. qui filij sint legitimi. ¶ Secundo casu cũ adest promotor inquisitionis deputatus per iudicem, idem dicit Host. quod. s. in præcedenti membro: quia verè loquendo iste non est verè pars: sed quasi pars similitudinariè: quia talis nullum libellum offert, nec lis cõtestatur. & in hoc casu potest saluari & intelligi prima opi. Inno. ¶ In tertio casu, quando executor datus est à socijs: vel ipse se obtulit, ita quòd se promouet & prosequitur inquisitionem, vt vera pars: tunc procedat secunda opi. quã refert Inn. de qua. s. vnde tanquam pars habebit libellum offerre, litem contestari, & alia facere in iudicio expedienda. de purga. ca. c. cum dilecti. de iudi. exhibita. & sic potest a intelligi de accusatio. c. veniens. & cap. cum dilectus. & sic non poterit iste publicatis attestationibus alios testes ꝓducere: dicit tamen Hostiẽ. quòd si iudex videt ex probabilibus coniecturis, quòd non expedit ecclesiæ talem prælatum habere, poterit non ad instantiam ex quo attestationes sunt publicatæ: sed ex puro & mero officio melius veritatem inquirere. Ad hoc. s. e. c. per tuas. vel secundum eũ iustius est, & melius quòd illo absoluto ab instantia primæ inquisitionis aliam incipiat de nouo, vel purgationem illi indicat. quæ verba multum notabis. Nam habes & quando in processu inquisitionis debeat libellus offerri, & alius iudiciarius ordo obseruari, & qñ nõ: & vide quod dixi in. c. cùm olim. s. eod. ¶ Et quanquam solùm prosequatur Hostien. an & quando sit facultas testes de nouo producendi in causa inquisitionis: idem per omnia ego puto, quo ad repetendos testes antiquos: vt declarent obscurè dicta. Nam ad petitionem illius, quem dixi verè partem censeri: non debet fieri hæc interrogatio: quia timeri potest subornatio, sicut in noua productione testium: sed ex officio iudicis poterit hoc fieri vel ad instantiam illius, qui verè pars non est: vt quia deputatus per iudicem ad eum adiuuandum. Et quãquam aliqui, quos refert hîc Inn. dixerint tunc solùm testes obscurè depob nentes iterum interrogandos, quando ita obscurè dixerunt, quòd nullum habent intellectum: secus si diuersimodè possunt intelligi: quia tunc si id habet illam interpretationem, illam

consi. ccccl xxix. Et an in criminali publicatis attestationibus possint recipi testes, vide Fran. Are. consi. cxlvij. Anto. Francis. ¶ An & qñ publicatio testium impediat productionem & examinationẽ aliorũ testium: dicas regulariter q sic. Et vide vltra hic alleg. Spe. in ti. de test. in. §. satis vtiliter. per totũ. §. & per doc. in auth. at q semel. C. de ꝓba. & in auth. de testi. in. §. qa verò. & vide Alex. in cõsil. lviij. & ccxij. ĩ. ij. parte cõsi. & ĩcõsi. lxv. in. iiij. parte cõsil. Dicas tñ, q in casibus, in q. bus nunquã sñia trãsit in rẽ iudicatã: puta in cã mri mõiali, iuxta materiã. c. lator. &. c. consanguinei. de re iud. publicatio testium nõ impedit quominus alij possint produci, vt p Ang. in. §. qa verò. in versi. vltri° oppono. i auth. de testib. & vide glo. in. c. cãm matrimonij. de ꝓba. Et si vis ad saturitatẽ, & vltra vide re de materia, vide per Io. Berthachi. de fi. in suo reperto. in versi. testes post publicationem. vbi scribit p. v. colum. & vltra.

SEB. SAPIA.

a ¶ Dicta testium. Quòd in criminalibus non impediatur productio testium post publicationẽ, tenet Roma. in repertori. de arbi. colũ. xiiij. Ang. in auth. de tabel. in princ. & in authẽ. de litigiosis. & Ang. de Are. in trac. maleficiorũ. in verbo, q iudex dictũ ꝓcessum publicauit. col. j. & Fede. de senis consil. cl. iiij. & Ang. Aret. in præalle. tractatu in ver. comparuerunt dicti inq siti, & negauerũt totũ col. pe. ver. quero an post publicationem. vbi vult q publicatis testibus ad offensam possunt alij testes examinari. qd qualiter intelligi debeat, declarat Sali. in. l. fi. C. de quęstioni.

b ¶ Adde huc qd no. do. de Ro. de cis. lxxij. i nouis. quæ incipit: ille, qui obtinuit bñficium, vbi ponũt

quãdo pars produxit testes,qui deposuerunt aliquem cõtraxisse tẽpore, quo racemi incipiunt maturari,an pars quę prius produxerat possit eosdẽ post publicatas attestationes producere ad declarandũ,quòd sit tempus in quo racemi incipiunt maturari:& concluditur quòd non.

a ¶ Interpretatione dicti testis.potius attenditur communis vsus loquendi, quã propria significatio vocabuli: vt dicit hîc.d. Anto.in vlti.colũ. Et idẽ dicit Inno. in c.cùm cãm.j.circa mediũ.s. eod. Ista duo dicta Inno.simul alleg. Ro. in suis sing.& idem dicit in.l. si finita. §.cùm aũt plures. ff.de dã.infect.allegando Inn.in.d. c.cùm cãm.Et idẽ dicit Ro.in.l.scien dum.in. iij. col. ff. a de ver.obli.& alle. pro sing. illud dictum Inn.de quo vide per Bal. in.l. Lucius.ff. de his, qui no. infam. de quo latè notaui post do.Abba. in in.c. intelligentia. de verb.sign.vltra quæ vide Bar.in.l. iiij.ff.de leg.j. Anto. Francisc.

¶ An dictum testis debeat intelligi secũdum cõem vsum loquẽdi. Solet dicit,q cõis intellectus præponderat significationi verborũ:secundũ Bar. in.l.fin.in xiij.q.C.de hære. inst.de communi vsu loquẽdi,quando sit attendẽdus: vide quæ habẽtur per Bart.& doct. in.l. liberorũ.§. q tñ Cassi⁹.ff.de lega.iij.& vide Bar. i.l.Labeo.ff. de supel.leg.in.ij. colũ. & in.l.j.in pe.col. C.de digni. li.xij. vbi dicit, q talis cõmunis vsus loquendi iuducitur ex cursu longi tẽporis, de quo etiã vide per Bar. in.l. cum de laniõis.in §.asinã.ff. de fundo instru. & vide Bart.in.l. talis scriptura. in. ij. colũ. ff.de leg.j.& in.l. oẽs populi.in.iij. q.vj.prin.ff.de iusti.& iur.vbi dicit q cõmunis vsus loquẽdi prævalet cuilibet constitutioni. Dicas tñ,q vsus loquendi nõ põt alterare propriã vocabuli significatiõem. l.ij. ff.de vsu earum re.quæ vsu consu.& vide Barto.in.l.liberorum.ff.de verborum signifi.

b ¶ Pro intellectu huius Decre.vide quæ latè scribit Albe.in.iiij.parte stat' q.lxxj.Item adde huc,quòd Papa põt dispẽsare,seu constituere q periurus,seu existens in peccato mortali admittatur ad testimonium. Idem dicit Arch.in.c.paruuli.xxij.q.v. de quo vide p Spec.in ti.de teste.§.j.i.x. col.vers.sed quæritur vtrũ Papa.Itẽ adde huc quòd p iurus admittitur ad testificandũ in causa hæresis.tex. in.c.accusatus. §.licet.de hære.in.vj. Itẽ adde huc glos. fin.in.c.q sine peccato.iij. q.vij .vbi vide Archi.qui dicit,quòd post pœnitẽtiã bñ admittitur,præterq ipiurio. Itẽ adde huc Archi.in.c.qcũq. in fi.vj.q.j.vbi dicit post Huguitiũ q temerariè iurãs nõ repellit à testimonio,postq punitur. & ita dicit notari in hoc cap. testimonium. Et adde huc glo. in.c. simpliciter.in verfic. denuo. xxiiij. q.viij.Itẽ pro intellectu huius Decret. circa hoc crimen periurij,vide omnino Archi.in d.c. paruuli. circa pric.xxij.q.v.qui plenè hoc determinat.

Anto.Francis.

¶ An piurus possit eẽ testis. Dicas, q regulariter nõ põt.l.Luci⁹.ff. de inra.l.qui cũ vno. ff.de re mil.& no. plenè Bal. in aut. si testis productus dicatur.C. de test. & vide Bal. in.l.fi veteris. in pen. q. C. de fi.instru.vbi dicit, q periurus repellit à testimonio: & si nõ sit cõdemnatus. Vtrũ aũt ex dispen. Pa. admittat ad testificãdum:sicut iste dicit:vide Spec.in tit.de teste. in.§.j. in ver. sed quærit. & tex.in.l.cum.I. &.A.de re iudi.& concluditur:q potest cum eo dispẽsare:sicut dispẽsat in multis etiã grauioribus.iuxta gl. in.c. quod translationẽ.de offi.leg. & habetur p Spec.tit.de testẽ. in.§.

illam habebit.ff.de leg.minimè.de cõsue.cùm dilectus.aliâs quod benigniùs est interpretabitur j.de verb. signi. Abbate. Alij aliter.plus tamen placet Host.quod dictum suum debeat indistinctè declarare.& hæc mihi plus placet. & sentit Bar.in.l.si quis intentione.ff. de iudi. vbi dicit,q si dictum testis est ambiguum,potest iudex si sibi videbitur facere per testẽ declarari.alle.quod legi.& no.in aut.de test.§.qa verò.& hoc in isto cap. ¶ Sed aduerte ad illã opi.quam.s.retuli secundum Inn. nam potest adduci, q si iudex deliberat non interrogare testem,debet intelligere dictũ secundum consuetudinem intelligendi.[a] Si autem non appareat de certo intellectu:tũc capiet,quod est benignius.Quod mihi non placet:qa dico,q intentio proponentis debet clarè ac dilucidè & explicitè probari.ideò si probatio,vel dictum testis est dubium, interpretatio fit cõtra probare debentem : quia non probat clarè,vt debet.ad hoc allego tex.apertum in.c.in præsentia.de proba.& do.Bar.in.d.l.si quis intentione.vbi hoc videtur tenere. & vide quod dixi in.c.cùm ad sedem.de resti.spolia.vbi declaraui intellectum illius.l. si quis intentione. Ad omnem autem dubitationem tollendam,seruet inquisitor cautelam hîc per Host.traditã: vt prius examinet dicta testium, quàm illa publicet.& si videat non probatum,vel per tales probatum,quos suspicatur posse repelli : non publicet,si sperat alios habere posse.

SVMMARIVM.

1 *Emendatus de crimine non remanet omnino integer.*
2 *Quis dicatur emendatus de crimine.*
3 *An omne peccatum mortale repellat à testimonio.*
4 *An criminosus repellatur ab officio iudicandi.*
5 *Quid si aliquis erat criminosus tempore depositionis, & non tempore iuramenti : vel econuerso, an admittatur in testem.*
6 *Infames de iure, vel de facto, quibus casibus admittantur ad testificandum: & quibus repellãtur?*
7 *Periurus, an sit infamis: & an quilibet periurus repellatur à testificando.*
8 *Conuictus in crimine, & etiam emendatus, repellitur à testimonio in causa criminali.*
9 *Acta in vno iudicio faciunt qualemqualem præsumptionem in alio iudicio, etiam inter alias personas.*
10 *Excommunicatus etiam absolutus, an à testimonio repellatur.*
11 *Confessus crimen in vno iudicio, repellitur in alio à testimonio ferendo.*
12 *Qui potest conuinci de crimine obiecto per exceptionem & emendatus : repellitur à testimonio in criminalibus.*
13 *Filius ingressus monasterium propter ingratitudinem commissam in seculo, non potest à patre exhæredari.*
14 *Quomodo probetur, quòd quis sit emendatus : & cui incumbit onus probandi emendationem : & sacerdoti creditur.*
15 *Emendatus per dispensationem, an repellatur à testificando.*
16 *Testis cui obiecta sunt crimina, non potest obijcientem repellere exceptione criminis: potest tamen probare se innocentem.*

CAP. LIIII.

b ¶ Per seuerãs

Testimonium.

in crimine etiam in ciuili repellitur â testimonio:emendatus verò non infamis admittitur in ciuili, & etiam in criminali mota ciuiliter. Fallit in periuro,qui in criminali repellitur.Et sunt duæ partes.Prima tractat de criminoso perseuerante. Secunda verò de emẽdato ibi: *si verò*. Secunda subdiuiditur. In prima tractat de emendato, qui producitur in ciuili, vel criminali mota ciuiliter.Secundô de illo,qui producitur in criminali mota criminaliter,ibi: *in criminali*. ¶ Casus literalis.Testis inductus est in aliqua causa ciuili,vel criminali:ab aduersa parte opponitur crimen ipsi testi,vt â testimonio repellatur.probatum est crimen contra ipsum:quæritur,an valeat testimonium eius.Dicit Papa, si testis adhuc in crimine perseuerat,siue causa ciuilis sit,siue criminalis:testimonium eius non valet. Si verò sit emendatus de crimine, & eum non concomitetur infamia,non debet repelli â testimonio in causa ciuili : nec in criminali : cùm ciuiliter de crimine agitur,præterquàm pro reatu periurij:quia periurus nullo casu ad testimonium admittitur. In criminali verò causa si conuictus fuerit de crimine in alio iudicio instituta contra ipsum accusatione, vel confessus, vel si nunc per exceptionem exinde conuincatur:vel si grauata sit eius opinio pro eo,quòd quandoq fuit tali modo repulsus, potest remoueri à testimonio, licet egerit pœnitentiam.Sed in hoc casu vltimo, si sit grauata eius opinio,non repellitur in causa ciuili.¶ No.primò ex isto tex.septem casus, in quibus quis repellitur in causa criminali,& tres in quibus repellitur in ciuili.¶ Venio primò ad illos septem,quorum primus est, si perseuerat in crimine:& an omne crimen sufficiat, dicam cum glos. prima. Ex quo infero,quòd clericus concubinarius non potest esse testis etiam in ciuili:cùm in eo concubinatus sit grave crimen.xxxij.distinct.c.nullus.&.c.præter. &.c.accepimus.de ætate & qualitate.& capit. vestra.& in.c.fi.de cohabitatione clericorum. Et fortè idem in laico,per tex.not.in.c.nemo sibi blandiatur. xxxij.quæstio. iiij. facit quod infrà dicam super glos.j. ¶ Secundus casus, si est infamis infamia iuris,quid de infamato infamia facti,infrà dicam.¶ Tertius si est periurus,quòd an procedat in transgressore cuiuslibet iuramẽti,maximè temerarij,infrà dicam. ¶ Quartus,si aliâs instituta accusatione contra eum,fuit de crimine conuictus, licet nunc sit emendatus. Non enim prodest ad hoc, vt admittatur in causa criminali criminaliter mota.Hoc probatur in ver.licet.qui venit aduersatiuè ad.§. præcedentem, in quo emendatus admittitur in ciuili. ¶ Quintus,si fuit aliâs de

dicẽdũ & adde ꝙ periurus repellitur: quando iurauit super eo, quod est de futuro: quo casu cõtraueniens est infamis: secus si iurauit super eo: quod est de præsenti: vel de præterito: quo casu nõ est infamis: vt in.l.si quis maior C. de trãsac. & no. Ang. in.d.l.lucius. de infa. & adde, quòd periurus peracta pœnitentia põt esse testis. l. imperialis. in. §. j. & ibi ꝙ Bar. C. de nup. Et idẽ voluit Bal. in marga. super Inno. in ver. testis. in. j. col. sed gl. videtur tenere contrariũ in c. fi. de iureiu. libr. vj. de quo etiã vide per Lanfr. in. c. quoniam cõtra. in ver, testes. in ver. subsequẽter, de ꝙ b. ¶ Et vide glo. in l. iĵ. in. §. lege Iulia. ff. de testi. & ꝙ Spe. in ti. de teste. in. §. j. in ver. item excipitur qđ est infamis. & in ver. item: ꝙ est periurus. & no. in. c. literas. de præsum. & vide Old. in cõsil. cxc. & vide tex. in c. quicũq; vj. quæstione. j.

SEB. SAPIA.

a ¶ Emendatus. In cõtrarium facit gl. 1 in. c. obeũtibus. §. fi. in gl. mag. ad fi. Ixiĵ. dist. qui vult ꝙ emendatus prę fertur illi, qui sem per fuit bonus: tenet Abb. in. c. at si clerici. §. de adul- a terĵs. co. penul. s. de iu. Iaſ. in ru. ff. de iust. & iure. co. j. Sed vide Feli. in c. eam te. col. viĵ. ver. infidelitas p̃cedens non nocet. s. de rescrip.

¶ Peccatum mortale. Adde Fede. consi. ccxx. Anto. Franci.

¶ An existens in peccato mortali, repellatur à testimonio: vide glos. & Bar. in. d. l. iij. i §. le. Iul. ff. de rest. vbi dicit, ꝙ sic, nisi pœniteat. & vide Spe. in titu. de testi. i. §. j. in ver. sed quid in crimine hæresis. in ver. item opponitur, quòd est crimino sus. vbi etiam dicit, ꝙ probatur pœnitens per sacerdotem, cui confessus est, per. c. nemo. de simo. & per c. in capite. l. distin. & vide glo. in c. ipsi Apostoli. ĵ. qõne. vĵ. & glo. in. c. præceptum. xxxĵ. q. v. Adde tamen quòd non omne peccatum mortale repellit quem à testimonio: puta si quis mendacium dicat: puta si testis diceret, ꝙ esset inimicus vnius partis: vt euitaret onus testificandi: cùm tamen id non esset verum. Ex tali enim mẽdacio, licet mortaliter peccaret vt in. c. ne quis. xxĵ. q. ĵ. tamen ex hoc non repelleretur à testimonio. & est tex. sing. secundum do. Abb. in. c. inquisitionis. de ac. dixit tamen Spec. in titu. de teste. in. §. j. ver. sed quęritur, ꝙ ex dispensatione Papæ existens in peccato mortali potest testificari, per ea, quæ habentur in. c. cùm I. & A. de re iud.

crimine in iudico confessus, non sufficit emẽdatio: vt suprà. Sextus si potest modo per exceptionem conuinci: intellige, quòd aliâs commisit crimen. Nam si posset cõuinci, quod hodiè perseuerat, idem esset in ciuili: vt. s. in prin ci. debet ergo sic intelligi, vt ponat speciale cũ criminaliter agitur. & idem Inno. & Ioan. Andrę. sicut secundum eos repelleretur cõfirmatus consecrationem petens. de quo in. c. dudũ. ij. de elect. & c. sup his. de accusatio. Septimus si grauata sit eius opinio pro eo, quòd tali modo scilicet per viam exceptionis, fuit quandoq; repulsus. Casus verò in quibus in ciuili repellitur, vel cùm de crimine ciuiliter agitur, sunt hi. Primus si perseuerat ib crimine: secundus si est infamis: tertius si est periurus. ¶ Nota secundò ex his duobus proximis casibus & ex litera, quòd nõ omnis periurus est infamis, etiã de iure canonico. quod probatur hîc in litera. Nam vt dicit Ioan. And. & bene, si omnis periurꝰ esset infamis, frustra text. exciperet periurum: cum suprà excepisset infamem. sed an hoc sit verum, generaliter infrà dicã. ¶ † Nota pulchrum tex. & menti tenendum, ꝙ emendatus de crimine, non remanet omnino integer. vnde nõ restituitur pristinæ præsumptioni naturæ: qua quilibet præsumitur bonus: vt in. c. fi. de præsumptiõibus. sed in factis arduioribus remanet præsumptio contra. Vides enim hîc, quòd emendatus, a licet præsumatur idoneus in causa ciuili, non tamen in causa criminali. non ergo præsumitur innocens & integer actu: aliâs sibi fides adhiberetur, etiam in causa criminali. ad hoc bonus text. in. e. forus. in fi. de verborum significatio. Ex his habes limitare. c. ferrum. l. distincti. vbi dicitur, quòd post pœnitentiam non debet inspici, quòd fuit per regulam semel malus. libr. vj. Nam non præsumitur bonus, vel malus vsquequaq;, saltem vt admittatur ad actus legitimos & publicos. & not. benè, quòd non præfigitur hîc aliquod tempus: sed sufficit probare, ꝙ aliâs fuit criminosus, vel confessus, seu conuictus de crimine. Ex quo infertur, quòd peractio pœnitẽtiæ etiam cum interuallo, seu lapsu magni tẽporis, non sufficit, vt purgetur ex toto præsumptio contra eum ex delicto orta. Alibi tamen videtur tex. nota. innuere, quòd triennalis temporis testimonium sufficit ad augmentum virtutis: & vt præsumatur bonæ vitæ: vt in aut. de mona. §. humana autẽ natura. ¶ Nota, quòd appellatione causæ ciuilis, non venit causa, in qua agitur de crimine, licet ciuiliter. ponuntur autem ista hîc, vt diuersa. Et dic, ꝙ hæc causa est quasi mista inter criminalẽ & ciuilem: vt est pulcher tex. in. c. tuæ. de ꝓ cura. facit. c. super his. de acc. in fi. An aũt aliquo casu appellatione simplicium, veniãt mista, vide per Bartolum in. l. si ita. ff. de liber. & posthu. & per Ioan. Calde. in. c. per venerabilem, qui fi. sint legi. & tetigi in. c. at si clerici. § de adul. de iud. ¶ † No. vlt. quòd dicitur 2 quis emendatus de crimine, cùm de illo egit pœnitentiam. Hoc ꝓbat finis cap. exponendo tacitè principium, vbi facta fuit mentio de emendatione. venit enim aduersatiuè ad princip. quasi dicat: licet is qui egit pœnitentiam, cum sit emendatus admittatur in ciuili, non tamen in criminali. Vnde dicit hîc Ioannes Andræ. sup verbo, perseueret, quòd ꝓseuerare dicitur quis in delicto, ex quo non egit pœnitẽtiam: vel egit simulatam & ad vomitum redijt. de pœnitentia. distin. iij. in principio. & in. c. si quis autem. & aliquid dicetur cum glo. fin. ¶ Vnum nolo omittere, quod colligi potest ex litera ibi: *comitetur &c.* quòd infamia concomitatur infamatum: & sic concomitando associat. inhæret enim sibi adeò, quòd ipsum nunquã relinquit. sequitur enim eum quôcunq; se vertit: sicut lepra leprosum. argu. j. quæstione. j. c. cito turpem. & sic in quolibet loco potest tanquã infamis repellli: quia afficit personam. vide ad hoc quod not. Inn. in. c. qualiter & quando. ij. ad fi. de accusa. & Federi. de Se. consi. xxiij. ¶ Quoniam casus superius collecti euacuant totam ferè materiam huius cap, quam glossator noster transiuit, sicut muscipula super prunas: ideò examinabo prius quemlibet casum de per se: & sic habebitur longè clarius, quã per alios huius cap. materia. Primus igitur casus est, si productus in testem perseuerat in crimine. ¶ † Circa quem quæro, an omne peccatum re- 3 pellat à testimonio. Abbas hîc cum quo simpliciter transit hîc Ioan. Andræ. referendo, sentit quòd omne peccatum mortale b suf- b ficit. Sic enim exponit verbum crimen, quòd hic in princip. ponitur. & remittit Ioan. Andræ. pro differentia inter crimen, delictũ & peccatum. ad gloss. in regula peccatum. libr. vj. & ad. l. j. C. si aduersus delictum. vide bo. text. lxxxj. dist. c. j. vbi dicitur, quòd crimem est graue peccatum accusatione & damnatione dignissimũ. Alanus & Vinc. in cap. super eo. suprà eod. cum quibus transit ibi Ioan. Andrę. dicunt referendo, quòd crimen debet esse tale quòd â promotione repellat & cum eo non fuerit dispensatum. Et hanc opi. vt non sufficiat quodlibet crimen, tenet Pau. hîc: vt refert domi. Anto. quem sequi ipsemet videtur. Inhærent autem isti opin. Ala. & Vincen. facit secundum eos. quia tex. iste facit mentionem de crimine, & non de peccato. Item mendax, qui est in peccato. testificatur. allegatis suprà, eodem capitulo. iij. sed melius allegaretur. c. inquisitionis. in versiculo & an fides. infrà de accusa. ergo non omne peccatum repellit Dominum. Cardina. instat: tandem concludit, quòd cum de iure ciuili non repellatur testis propter crimen, nisi sit de eo damnatus. infrà eo. c. super eo. nec damnatus de quolibet crimine repellitur: sed tantùm quando damnatus est in iudicio publico. ff. eodem. l. iij. iiij. qõ. iij. cap. si testes. §. lege Iulia. in quo damnatus sit infamis. ff. de publicis iudicijs. l. infamem. & de his qui no. infamia. l. athletas §. calumniator. De iure autem canonico non expedit, quòd sit damnatus: sed sufficit, quòd nunc probetur crimen. suprà eodem. c. super eo. & hîc. Nec in alio secũdum eum reperimus recessum à iure ciuili. Remanet ergo ius ciuile saluum in alio: vt non sufficiat excipere de quolibet crimine, nisi sit tale de quo possit accusari in iudicio publico. ¶ Sed aduerte, quòd hoc dictum sentit hîc Inno. & latius prosequitur. vult enim in effectu, quòd de crimine, quòd non irrogat infamiam condemnato, non potest excipi contra volentem accusare, vel testificari contra laicum: sed contra clericum sic: quia ex quo crimen est tale, quòd impedit eum promoueri ad sacerdotium, non potest testificari, vel accusare sacerdotem. facit. ij. quæstione. vij. ipsi Apostoli. Et si hęc forent vera, esset maxima restrictio ad istum tex. Sed ego credo, quòd de mente iuris canonici fuit repellere quemlibet perseuerantem in quocunq; peccato mortali: vt sentit Abbas. nam peccatum mortale potest dici peccatum graue: cùm pro eo, si non datur pœnitentia, Deus punit æternaliter perpetuo igne: vt in §. aliâs ea demum. xxv. di. Probatur etiam in. § criminus. ea. di. in fin. vbi peccatum mortale, licet non sit de grauioribis, appellatur criminale. Dicit enim quòd peccatum veniale efficitur criminale ex

consuetudine

a ¶ SEB. SAPIA. Continuatione. Vide Abb.in.c.à crapula.j.de vita & hone.cle.& q̃ ex perſeuerantiã delictum aggrauatur eſt text.in.l.vnica.C. de ſuper exac. lib.xj.& in.l.omnes.C.de delato.li.x.cũ multis allegatis per dominum meum do.Rochũ Curtiũ in rep.c.fin. in.j.no.ſ.de conſuetudi.

b ¶ Vide Io.An.in.c.ſi quando.ſuper glo.fi.de elect.in.vj.vbivult, quòd criminoſus ſic repellitur à iudicando a ficut à teſtificãdo.

SEB. SAPIA.

c ¶ A teſtificando. Vide multa congeſta per Fel.in.c. ſciſcitatus. colũ.j. ver, crimẽ non repellit.ſ.de reſcri.

d ¶ Vtrũ canonicus criminoſus repellatur ab eligendo: & ad hoc vide aliquid per Io.And. in.c. ſi quãdo. ſup gl.fi.de elec.li.vj. Sed tu vide Arch. in.c.non põt.ñ.q. viñ. vbi dicit, q̃ ſi vacante ſede capitulum vult deputare vnũ criminoſum ſcrutatorem eligentiũ, ſi ei opponaꝛ, repellitur: ſed ſi poſt electionẽ factã adhuc opponatur ex hoc ſic poterit peti, q̃ caſſari debeat electio.& ita dicit tenere Vincen.in.c. in Geneſi.de elec.

e ¶ Si teſtis nõ erat criminoſus tẽpore iuramenti, ſed tẽpore depoſitionis, vel ecõtrà: an valeat eius dictũ: vide gl.in cle.j. de offi.dele.& quod ibi not.ſup Abb.

f ¶ An & quãdo infamia repellat à teſtimonio : adde hæc Imol. in.l. cũ lege.ff.de teſt.vbi dicit, q̃ in actu extraiudiciali, vel teſtimonio ; teſtis non repellitur à teſtimonio propter infamiam, niſi de ea notoriè cõſtet. ſecus dicit fore in iudicio.Et de hoc dicit eſſe gl. valde no.& fortè ſin.Et de hoc an,& quando infamia repellat à teſtimonio: vide egregiè multũ elegãter p Bal. in lec.in. l.cũctos populos.ĩ.ñ.char. ver.quintò oppo. C.de ſum.trini.Et adde, q̃ teſtis deponẽs cõtra Cardinalẽ, repellitur à teſtimonio : cuius ſit infamis ſola infamia facti.hoc optimè probare vi

cõſuetudine&cõtinuatiõe[a].Itẽ credo q̃ pſeuerantia in quolibet peccato mortali, excludit quẽ à ꝓmotiõe. ar.xxv.di.c.fi. Eſt em̃ ſpecies, ſeu ptæſumptio cuiuſdã hæreſis, perſeuerare in peccato mortali.habet enim eũ eccleſia qua ſi pro infideli:cùm nõ velit acquieſcere præceptis eccleſiæ.arg.viij.q.j.c.ſciendum:&. lxxxj. diſt.c.ſi qui ſunt presbyteri.nam veniale efficitur mortale ſi datur in eo perſeuerantia:vt ſuprà dixi.fortius mortale multũ aggrauatur ex perſeuerantia.Itẽ videtur hoc probari in.c.forus.in fi.de verbo.ſig.nam vt ibi clarè colligitur in idoneitate teſtificandi,ſolũ inſpicitur in nocẽtia &integritas vitæ:non aut empublicitas criminis.Dicit enim ibi tex. pulcherrimus & penitus deſtruens theoricã contrariam:q̃ ſi bona vita defuerit in teſte, fide carebit. Non enim põt iuſtitia cũ ſcelerato homine habere commerciũ.ad idẽ.ij.q.vij.c. nõ põt. vbi dicitur, q̃ non põt hominibus eſſe fidelis, qui deo exiſtit infidelis:quod cõtingit ex perſeuerãtia in peccato mortali. Item de iure canonico omne peccatũ poteſt dici publicum:vt not. gl. in.c.j.&.ij.de collu.dete.&.ij.qõ.iij.c.ſi quẽ.ſ. prẽuaricator.Si autẽ peccatum fuit momentaneũ,licet mortale,ex quo nõ perſeueraverit diu in illo,ſatis poteſt dici,q̃ ad hoc,vt habeat locũ.ſ.in criminali.nõ ſufficit quodcunq; peccatum mortale,ſed debet eſſe de grauioribus: quia tex.in illo.ſ.referendo eum ad principiũ, loquitur quãdo fuit aliãs cõuictus, confeſſus, vel repulſus:quia perſeuerabat in crimine.vbi aũt non probatur perſeuerantia,non aggrauatur tantũ peccatum:quinimo non amittit nomẽ iuſti is,qui ſtatim ſurrexit:vt in. c. ſepties. de pœni.diſtin.iij.& ſuper illo ver. in crimina li.eſt poſita illa gl.Inn.glo.tamen not.in.c. ipſi Apoſtoli. ij.qõ.vij. dicit q̃ ex quo quis ſemel incidit in peccatum mortale, non admittitur amplius ad teſtimoniũ in cauſa criminali quã tuncũq; ſit emendatus.facit iſte tex.in pec. caſu.& fortè hoc verius: ſed primum æquius. ¶ Hanc opi.prædictã ſatis ſentit hîc Hoſt.dũ dicit,q̃ temerarium iuramentũ repellit â teſtimonio,ſi iurantem non pœnituit: & tamẽ nõ eſt crimen publicũ:nec de grauioribus peccatis:vt colligitur ex tex.& gl.xxij.q.iiij.c. qui ſacramento.Hoc idẽ ſentit Inn.in.c. intimauit. ſ.eo.Ad idẽ bonus tex.maximè iuncta gl.quæ eſt in.verbo,cõpellẽdi.vj.q.j.c.illi,qui.cũ præcedẽti.Nã perſeuerãs in peccato mortali notatur infamia canonica, & repelli debet etiã ab accuſatione:vt in iuribus præalle. Non ob.c. inquiſitionis.præalle. quia nõ eſt ibi mortale. Dicebat enim illud,vt teſtificãdo euitaret inimicitias.Item &melius illud eſt in odiũ ipſius teſtis, qui volebat ſe ſubtrahere à teſtimonio dicendo falsò ſe eſſe inimicũ alterius partis.& ſi diceremus cõtrarium,quilibet ſe hoc modo poſſet ſubtrahere à teſtimonio. Facit quod dicit Inn.in.c.intimauit.ſ.eodẽ.per hoc ca.licet. ſ.de proba.cum ibi not.vbi patet, q̃ is, qui eſt leuis opi.puta ſecundum doct.ille,qui eſt ſolitus dicere quotidiana mẽdacia, licet nullũ læ-

detur tex.in.c.præſul.in fi.ñ.q.iiij.dũ text. dicit ſiue aliqua ſit infamia. E de hoc an infamia iuris repellat à teſtimonio:vide Bal.in rep.l.cunctos.in j.char.ver.ſed de infame infa.C.de ſum.tri.An aũt infamis infamia facti repellatur à teſtimonio: vide per Flo.in.l.iij.in prin.de teſti. Item vide Arc. in.c.ipſi Apoſtoli.cir.fi.ñ.q.vj̃.vbi dicit, q̃ infamia facti tantũ repellit teſtẽ in cauſa criminali. Itẽ adde huc Arch.in.c.accuſatores.ſ. cuius in agendo.cir. princ. iñ,q.viñ.vbi dicit criminoſum bene repelli à teſtimonio:ſed prætextu infamiæ ciuiliter non poſſum repellere cũ à teſtificando,quẽ nõ reputaui infamẽ à iudicãdo. Itẽ adde Bal.in c.ad noſtram. cir. princ.de ꝓba.vbi dicit, q̃ infamia facti non ſolũ repellit à teſtimonio in cauſa ciuili ardua, ſed etiam ſi eſſent plurimi teſtes. Et de hoc dicit eſſe caſum ſing.in. c.licet cãm. ſ. quidã verò.de proba.Itẽ adde huc Bald. in c.j.in titu. quot teſtes ſint neceſſ. ad probandũ ingratitudi. vbi dicit, q̃ qñ ius reqrit in actu teſtes integræ opi. ſi ſint ifames infamia facti : tũc repellũtur ꝓpter infamiã facti.& alle.l.ſi qs ex argentarijs . ſ. j. ff. de eden. ſed de qõne hîc poſita, per. d. Anto.vide hîc plenè Bar.in.l. Caſi⁹ ff.de ſenato.& dato,q̃ infamis non poſſet teſtificari, dico q̃ ſi condemnatus de infamia pendente appellatiõe teſtificatur: licet poſteà per deſertionis ſentẽtiã ſit confirmata: & ſic infamia ſit retractata:tamen nõ vitiatur illud teſtimoniũ.Itẽ elegan ter decidit Barto. poſt Gul.de cu.in l.furti.in princ. ff. de his, q not. infa. ¶ Adde an infamis poſsit eſſe teſtis, Ale.cõ.lxxxvij.ij.li. Rom. ſin. ſuis.fo.xiij. & qd de infame,qui reputatur bonæ famæ,per Alex.cõ ſi.lxxj.li.j. Anto. Franciſc. ¶ Circa iſtam materiam de infame, an & quãdo repel

dat,non tamen admittitur in teſtem: vel ſaltẽ modica fides ſibi adhibetur. fortius ergo debet repelli is,qui dicit mẽdaciũ cũ iactura alterius & perſeuerat in illo. Et vide ad materiam quod no.gl.ij.q.vij.c.ipſi Apoſtoli.&tex.in.c. infames.vj.q.j.& in.c.cõſtituimus.iij.q.v. Cõcludo ergo,q̃ in foro canonico ſeruabiꝫ quod ſtatim dixi,tàm contra clericos, quàm contra laicos:ſed in foro ciuili ſeruabiꝫ ius ciuile cùm Papa intendat illud in ſuo foro corrigere: vt ſatis colligitur in.d.c.ſuper eo.& hæc eſt theorica glo.in regula poſſeſſor.li.vj.Nã Princeps debet habilitare criminoſum ad facultatẽ teſtificãdi:vt ſatis colligitur in.c.per tuas.de ſimo. & in.c.in fidei fauorem.de hæreti.lib.vj. ſicut legitimat quo ad ſucceſsiõem. quod tenet hîc Vin.& Spec.eo.titu.ſ.primo in.ij.char. in ver.

4 ſed quæritur vtrum Papa. ¶ † Aduerte[b] tamẽ

b quòd licet criminoſus repellatur à teſtificando,

c [c]non tamen repellitur ſic indiſtinctè ab officio iudicandi.ſed de hoc vide plenè per Inn. & alios in.c.ſciſcitatus.de reſcri. vbi dicã.& ꝓ Io.Ant.in.c.fi.de cleri.excõ.mi. Hinc dicit hîc Vincen.q̃ licet canonicus criminoſus repellatur à teſtimonio & ab ordinibus, non tamen

d ab eligendo:[d] quia ſuum officium exequitur. Sed ſi capitulum faceret illum electorem, vel ſcrutatorem poſſet repelli:quia non eſt fide dignus.ſ.de ele.quia propter.Et not.hoc quia facit ad multa prædicta omnia ſic ſtrictè non accipiuntur in his,quæ veniunt ad aliquem purgandum:ſed dic in illis,vt habes tex.in.c. conſtitutus.de pur.canoni.iuncta glo.pe. Cui aũt incumbat onus probandi perſeuerantiam,vel emendationem,collige ex his, quæ dicam ſup gl.fi. ¶ † Circa hunc[e] caſum quæritur, quid ſi

5 e criminoſus erat tempore depoſitionis: ſed nõ tempore iuramenti, vel econtrà. vide Archi. iij.q.v.conſtituimus.& Spe.eo.tit.ſ. opponiꝫ. verſi.quid ſi teſtis.& ibi per Io. An.in addi.& per eundem in regula factum legitimè.lib. vj. in mercurialibus. Et dic non ſufficere, q̃ tẽpore iuramenti fuerit nõ criminoſus: quia fides requiritur etiam tempore depoſitiõis:vt probatur in.d.c.forus.in fi.Aliud dicit in caſu cõuerſo:nã ſi erat criminoſus tẽpore iuramenti, & non fuit oppoſitum,non poteſt repelli nũc tempore depoſitionis,ex quo non eſt emendatus:niſi ſecundum quod hîc dicitur.Nam iuramentum adſtringit eum, licet eſſet criminoſus,vel excommunicatus.& hoc tene. ¶ †

6 Venio ad ſecundum caſum,qui eſt,quòd quantũcunq; quis eſt emendatus de crimine ex quo

f eum comitatur infamia,repellitur[f] à teſtimonio:circa quem quæro de qua infamia intelligitur.Hoſt.Petr.& Abb.dicunt, q̃ de infamia iuris. Nec obſt.quòd dicitur in ver. quamuis. quaſi dicat,q̃ infamia facti repellit in crimina li duntaxat.vt in.d.verſi.quãuis.&vide ad hoc quod no.in Spe.eo.tit.ſ.j.ver.quid de portãtibus.& ver.item,quòd eſt infamis.Io. And.dicit,quòd infamia facti tantùm repellit in criminali:in ciuili verò ſi eſt infamatus de crimine,etiam repellitur.Ad hoc.ſ.titu.j.licet.ver.

opi. Abb. n°5. e, hes ad eundem ſ

latur à teſtimonio. Dicas, quòd ad ſui præiudiciũ põt eſſe teſtis quo ad ſemiplenã proba. & quo etiã ad inducendã præſumptionẽ. de quo vide gl. in. l. mater. C. de calũ. & habetur per Pau. de ca. in. l. ij. in. §. j, ff. ſi ex nox. cã aga. & adde etiã, q̃ infamis teſtificatur etiã de his, quę vidit antequã eſſet infamis: de quo per gl. & Bar. in. l. iij. in. §. duæ cauſæ. ff. ad Carbo. & habetur per Bal. in. l. ij. C. de ſen. & vide Bal. in. c. j. in tit. quot teſtes ſint neceſſ. ad p̃ban. ingra. in vſib. feudorũ. vbi multũ videtur de hoc dubitare. Ad de tamẽ, q̃ poteſt eſſe teſtis ad excuſandã calũniã ſecũdum Spe. in ti. de calũ. vbi etiã per Bal. in addi. in. §. j. Et adde quòd põt eſſe teſtis in teſta mẽto ſcripto manu teſtatoris: ſecũ dũ Bal. in. c. j. in titu. q̃ pares eſſe de ſi. in vſibus feudorũ. & vide eũdem Bal. ĩ. l. j. C. de ſumma trinitate & poteſt eſſe teſtis infamis, quãdo habeat alios conteſtes ĩdoneos: ſecundũ Iaco. Butri. & doctor. ſingulari. & maximè Bal. in. l. ſi quis ex argentarijs. in princ. in. §. quod enim. ad fin. de eden. & habeť per Sali. in. l. in bonæ fidei. in. xv. co. C. de rebus credi. & vide Paul. de caſtro in conſ. xciij. inci. nõ ſequendo ordinẽ. ad finẽ. vbi etiam dicit, q̃ affinis, qui aliâs repelleretur à teſtimonio rõne affinitatis ſimul cum alijs admittitur.

quidam verò. &. s̃. eo. c. licet primo & ſecundo &. c. in literis. & j̃. tit. proxi. prætereà. & de excep. c. j. quòd intelligit, quando infamia facti, ſeu infamatio cauſatur à crimine: ita quòd crimẽ ſit proxima cauſa infamiæ. vbi verò infamatio, vel opinionis grauatio, non cauſatur à crimine, ſed ab alio medio: puta, quia incarceratus fuit: vel à teſtimonio aliâs repulſus: putat locũ habere, quod hic dicitur: vt aggrauatio opinionis non repellat in ciuili: ſed in criminali ſic. Vel aliter ſecũdum eum, infamatio facti cauſata à crimine, de quo cõſtat quẽ emẽdatũ non repellit in ciuili: vt hîc, in fin. & ſi de emẽdatione nõ conſtat, repellit vt in p̃dictis iuribus: & in criminali verò repellit ſemp, vt hîc. Hæc ſunt verba formalia Io. An. quæ no. Bart. in. l. cunctos populos. C. de ſum. trinita. Et ſic diſtinguit, q̃ infamia iuris indiſtinctè repellit: in ſubſidium tamen admittuntur cũ tormentis. l. ob carmen. §. pe. ff. de teſti. facit. l. qui vltimo. ff. de pœ. Infamia facti in criminali repellit, vt hîc niſi in ſubſidium: vt ſuprà dictum eſt. in ciuili admittuntur, ſed minus eis creditur. & ſic procedit gl. in. d. l. j. & quod no. in. l. iij. §. duæ aũt ſunt cauſæ. ff. de Car. edi. Poſſunt tamẽ teſtes eſſe ita ignobiles & infames, q̃ nõ admitterentur ſine torméto: vt. s̃. Parum differt hæc opinio à dicto Ioã. And. ſed illud plenius & ſubtilius. ſed Bal. in. d. l. j. latè in hoc inſtat, concludens in effectu, q̃ infamia facti repellit in criminali, & in alijs cauſis grauioribꝰ in quibus requiruntur teſtes omni exceptiõe maiores. Nota bene hoc vltimum, quia limitat iſtum tex. allego pro hoc. c. licet ex quadã. s̃. eodẽ. &. c. j. de conſanguini. & affini. & vtrobiq̃ per gl. vbi licet cauſæ eſſent ciuiles, requiruntur teſtes omni exceptione maiores: & ſic non infames infamia facti: quia tales non admittuntur. In alijs verò cauſis admittuntur, non vt per eos perueniatur ad ſententiam definitiuam: ſed valet ad inſtructionẽ & fundãdã inquiſitionem. & vt is contra quem deponũt, ſubijciatur torturæ. no. hoc. Sed in contrariũ adduco tex. in. c. qualiter & quando. ij. de accu. & in. c. cũ in iuuentute. de præſumptio. vbi patet, quòd dicta non integrorum non ſufficiũt ad fundandam inquiſitionem. Do. Car. tenet, quòd infamia iuris, vel facti indiſtinctè repellit, tã in criminali, quã in ciuili. Mouetur: quia iſta litera loquitur generaliter in principio. & appellatiõe infamiæ intelligitur tàm infamia facti, quàm iuris: nec reperitur ius cõtrarium probans. Ad hoc quod no. Dyn. in regula infamibus. lib. vj. Non obſtat ſecundum eum iſte text. in ver. in criminali. quia non loquitur in infamia facti: ſed in grauatione opiniõis, quæ in minus ſe habet, quàm fama. allegat ad hoc gl. no. in. c. ſuper eo. de conſan. & affini. ¶ Ego in hac materia, dico quòd triplex eſt infamia: quædã iuris, quæ dicitur ciuilis. Quædam canonica: & quædam infamia facti, quæ potius dicitur infamatio. Prima ſcilicet iuris, indiſtinctè repellit ſecundum omnes. Et probatur hac ratione: quia fundamentum teſtimonij eſt fides: vt in. d. c. forus. in fi. ſed iſte caret fide: cùm eius ſtatus ſit diminutus & maculatus iuris diſpoſitione. Et dicitur infamia iuris illa, quæ irrogatur per ſentẽtiam, vel ipſo facto in caſibus, in quibus iure cauetur duntaxat, de quibus vide tex. & glo. bonam. iij. qõ. vij. c. infames. §. porro. & l. athletas. §. calumniator. cum. §. ſequ. &. l. j. ff. de his, qui no. infa. Et tenet hanc regulã, q̃ regulariter omnes infames ſecundum leges, ſunt infames ſecundum canones. hoc probat tex. no. in c. omnes verò. vj. q. j. not. Inn. in. c. qualiter & quando. ij. præalleg. Quis autem poſsit iſtam infamiam tollere & reſtituere priſtinę fa
mæ. dic, vt plenè not. in. c. cum te. de re iudi. & in. l. j. §. de qua. ff. de poſthu. & vide Barto. in. l. infamem. in fi. ff. de publi. iudi. vbi quę
a rit an ciuitas poſsit reſtituere famæ. Admittuntur tales infamati[a] ad teſtificandum in ſubſidium, vt. iudex ex eis eligat aliquam præſumptionem dicta. l. ob carmẽ. &. l. qui vltimo ſupplicio. præalle. ¶ Secunda infamia ſcilicet canonica eſt illa, quæ cauſatur ex quolibet peccato mortali: vt in cap. infames. vj. quæſtione. j. & ibi per gl. Et illa ſi datur perſeuerantia, repellit ab accuſatione & teſtimonio de iure canonico. & hoc indubitatum, ſi datur perſeuerantia in crimine: vt. s̃. dixi. nam ſolùm crimen continuatum ſufficit, vt prædixi. Sed an ſublato peccato remaneat effectus illius infamiæ? communiter tenetur, q̃ non: vt notatur in iuribus præalle. & glo. in. c. illi qui. vj. q. j. & Inn. hîc, & infrà dicetur. ¶ Tertia. ſ. infamia facti in criminalibus indubiè repellit. & idẽ in cauſis grauioribus:
b vt prædixi ſecundum Bal. niſi quo ad præſumptionem. In alijs verò puto, q̃ admittantur, ſed plus vel minus: vel nihil creditur ſecundum qualitatem, vel quãtitatem infamiæ. de hoc videtur tex. non cauillando literam in. d. c. licet. de proba. vbi dicitur, q̃ quidã ex illis teſtibus erant ita malæ famæ, & leuis opinionis: q̃ modica, vel nulla eis erat fides adhibẽda. vnde intelligẽdo alternatiuam vel p̃riè: videtur ibi de hoc caſus. facit etiam ad hoc tex. in. c. fi. eo. inducendo, vt ibi dico. Item probo per iſtum tex. qui in verſi. in criminali. ponit ſpeciale in cauſa criminali. ergo indiſtinctè in ciuili non repellitur. Non ob. ſi dicatur, quòd loquatur in grauatione opinionis: quia dico, quòd grauatio opinionis non differt ab infamia facti: vt not. Dy. in. d. regula, infamibus. Hoſtien. & Ioan. Andræ. hîc. & ſentit gloſſ. hîc. in verſi. grauata opinio. in fin. allego tex. ſatis bene hoc probantem. in. c. tantis Daniel. lxxxj. diſt. Nec obſt. c. ſuper eo, quod allegat domi. Card. qui non loquitur in grauatione opinionis: ſed in rumore. Rumor verò bene in minus ſe habet, quàm infamia, ſeu fama: vt not. gloſſ. in. d. c. ſuper eo. & aliam allego glo. in. c. ſi duo. xxxv. q. vj. Nec obſt. quòd iſte text. loquatur in principio indiſtinctè de infamia: quia dico, q̃ neceſſariò oportet intelligere de infamia iuris, & non facti. Nam infamia facti tollitur ſaltem quo ad iuris effectum per emendationem: cùm tollitur per purgationem, quod minus eſt: vt eſt text, in. c. de crimine. xv. quæſtio. v. & in. c. Mennam. ij. q. v. &. c. cum in iuuentute. de præſumpt. Cùm ergo hîc excipiat infamiam ab eo, quod dixerat de emendatione: neceſſariò ſequitur, quòd non loquitur de infamia facti, quòd non debeat plus operari præſumptio infamiæ, quàm veritas. ſed ſi verè commiſiſſet delictum, & fuit emendatus, non repelleret in ciuili: ergo fortius quando fuit infamatus tantùm. Loquitur ergo de emendato reſpectu delicti, qui remanſit infamis ex ſententia: vel ipſo facto, quando tale erat crimen: puta, quia palam exercebat vſuram: vt in. l. improbum fœnus. C. de his, qui notantur infamia. &. iij. q. vij. d. c. infames. §. porro. & hoc quo ad ſecundum caſum. An autem infamia repellat ab officio tabellionatus, ſicut à munere teſtificãdi: vide no. per Bar. in. l. eadem. ff. ad legem Iul. repe. aliquid per Bald. in. d. l. j. C. de ſum. trinita. ¶ † Venio ad tertium caſum. Dicitur enim hîc, per
7 iurus quantuncunque ſit emendatus, non admittitur in teſtem. Et aduerte, quia loquitur iſte textus etiam eo caſu, quo periurus non eſt infamis. aliâs non rectè exciperetur à caſu præcedenti. ¶ Circa hunc caſum quæro, an procedat hoc in quolibet tranſgreſſore iuramenti? Hoſtien. inſtat, tandem ipſe & Ioan. Andræ. concludunt diſtinguẽdo inter licitum & illicitum iuramentum: vt violans licitum iuramentum indiſtinctè repellatur à teſtimonio

SEB. SAPIA.

a ¶ Tales infamati. Idẽ tenet Sal. in. l. ea quidẽ. col. j. verſi. ad quintã quæſtiõem. C. de accuſati. vbi ponit exẽplum in leonibus de quo etiam per Alexan. in conſil. lxiiij. inc. viſo thę mate. in. j. colũ. in j. vol.

SEB. SAPIA.

b ¶ Grauioribus. Quòd ĩ cauſis grauioribus repellat̃ à teſtimonio infamis infamia facti, tenet Bald. in. c. ad noſtrã. in princ. s̃. de probatio. & in. c. j. in prin. in titu. an remo. debe. teſtes. in vſibus feudorũ. Et ad hæc no. dictũ Ang. in. l. qui iudicio. ff. de accuſa. vbi dixit: q̃ ſi ex forma ſtatuti debet credi accuſatori dãni dati, vel alterius criminis, nõ tamen credetur: ſi ipſe accuſator ſit infamis infamia facti.

monio ſiue iurauerit de p̄ſenti,ſiue de futuro ſiue præterito.& ꝑ hoc facit,quia iſte tex. repellit quemlibet periurū. Siue ergo iurauerit falſum,ſiue nō,ſi nō ſeruauerit iuramētū,periurus eſt.Si verò iuramētū fuit illicitū,cōcludūt, ꝙ non repellit à teſtimonio,nec infamat. Et dicit Hoſt. cōiter teneri ꝑ do.ꝙ temerariū iuramētū nō repellit à teſtimonio: ſicut nec à dignitate.de iureiur.c.ſicut noſtris. & vide de hoc gl.in.c.florētinum.aliâs Archidiaconum. lxxv.diſt.qđ ipſe Hoſti. putat verū in eo, quē pœnituit.& remittit ad ſummā eo.tit §.ij.ver. fama.& ver.excipitur. & hoc placet & not. vt ſ.dixi. Si aūt eſt dubiū, an iuramētū eſt licitū, vel illicitū:dicit idē acſi fuiſſet licitū:quia non debuit venire cōtra ꝑpria authoritate. de ele. venerabilē.Et no.bn̄,ꝙ talis habeť pro piuro. Et ſi diceres:vn̄ eſt iſta ſpecialitas in piuro: cū ſecus ſit in alijs criminibus grauioribus?ſufficit eiñ ꝙ quis ſit emēdatus:vt in principio.Dicit Io.An.poſt Gof. ꝙ in teſte pura & ſimplex req̄riť veritas.iij.q.ix.c.pura.iiij.q.iiij.c.j.&iuramētū eſt cōfirmatio veritatis.de iureiurā.c. & ſi Chriſt⁹.Sed nil ita veritati cōtrariū, ſicut falſitas,quæ eſt eius immutatio.in auť.de inſt. cau.in prin.Itē periurus quodā reſpectu vincit homicidā.xxij.q.v.ille,qui. Itē dicit hoc maximè ꝑcedere,q̄n quis cōmiſit periuriū[a] in teſtificādo.Nā ex quo ſemel deliquit in illo officio ſuſpectus eſt ſemp in illo:vt in.l.ſi aliqd.C. de ſuſce.& ar.li.x.& eſt tex. in terminis noſtris in c.quicūq; ſciēs.vj.q.j.¶ Sed cōtra hunc caſum op.de ſupfluitate. Sufficiebat eiñ excipere infamē,cū quilibet piurus[b] ſit infamis:vt in.c.infames.vj.q.j.in.c. cōſtitui.in.§.iiij.q.v. vbi expreſsè hoc dicit.Vin.& Gof.hîc dicūt,ꝙ ſecūdū canones quilibet piurus eſt infamis: vt in cōtrarijs.Secus ſecūdū leges,etiā ſi fuerit damnatus.ff.de crimi.ſtel.l.vlt.niſi in caſu.l ſi quis maior.C.de trāſa.vbi tex.loquiť de veniēte cōtra trāſactionē iuratā.Sed per hoc nō ſoluitur contrariū:cū hîc loquamur de iure canonico: & nihilominus infertur cōtrariū.Io.An.apertē nō tangit cōtrariū,nec ſoluit:ſed ex tex. aptè colligiť,qđ.ſ.dixi,videlicet periurū nō eſſe infamē.& cū illa opi.trāſit.d.An.q̄ putat piurū eſſe infamē infamia canonica, quæ repellit à dignitatibus.d.c.infames.& ſic dicit ſe intelligere Fed.conſi.xxiiij.&.x.&.xix. quo ad infamiā iuris:ſecus vbi veniat cōtra iuramētū firmās pactū.& hoc caſu loq̄tur. d.l. ſi qs maior. quæ cū ſit pœnalis, debet reſtringere. Nec eſt verū ſecundū eū,qđ quidā dixerūt,ſcilicet iuramētū in ſe habere pactū.Ad hoc quod no.in c.debitores.de iureiurā.d.Car.tenuit indiſtinctè,ꝙ qlibet periurus eſt infamis infamia ciuili,ſecūdū canones ꝑ iura ſuperius allegata.Nec ob.iſte tex.quia nō facit,niſi ꝑ contrariū.ar.ꝙ ceſſat:cū habemus iura ſuperius allegata in cōtrariū.Ego dico,ꝙ illa iura cōtraria dn̄t intelligi de infamia canonica. quod patet ex eo, q̄a oēs mortalibus criminibus irretitos appellant etiā infames:qđ ſonaret in abſurdū.ſed intelligereť de infamia ciuili. Nā ſequereť ex hoc,ꝙ ſemel notatus aliquo peccato mortali nūquā amplius poſſet celebrare,neq; officiū ſuū exercere:niſi reſtitueret famę ꝑ Papā,ꝙ eſt falſum vt in.c.fi.de tēpo.or.Et ꝙ intelligāť illa iura de īfamia canonica:no.gl.in.c.q̄cūq;.vj. q.j. facit gl.in.d.c.illi,q.eadē cā & qōne.quæ quidē infamia tolliť per pœnitētiā:vt.ſ.dixi.Non ob.gl. in.c.querelā.de iureiurā.&in.c.puenit.de fide iuſ.quia relatæ ad tex.ſolū ꝑbāt de eo,qui venit cōtra pactionē iuratā.Dic ergo ſecundū leges,ꝙ aut quis iurauit de p̄terito,vel præſenti & nō efficitur infamis, licet falſum iurauerit. Exēplū in eo,qui falſum teſtimoniū tulit,ſi tn̄ in hoc vltimo caſu cōdēnaretur, efficereť infamis:nō tā rōne iuramēti,quā rōne falſitatis.Si verò iurauit de futuro,& nō ſeruauit:&tūc ſi iurat ſibi, vel Deo,nō efficiť īfamis: ſecus ſi iurauit ei,cū quo cōtraxit.Et ſic loquiť. d.l. ſi qs maior.ínā hoc caſu plus deliquit: quia fefellit deū & ꝓximū.Hoc voluit in effectu gl.&Bar. poſt eā in.l.Lucius.ff.de his,qui no.infa.Ita Io. de lig.ſentit hîc.& vide Arc.in.c.authoritatē. xv.q.vj.&in.c.paruuli.xxij.q.v.Idē per oīa dic de iure canonico:quia nō reperimus cōtrariū: ꝙ materia eſt pœnalis:imò potius ꝑbaťr cōtrariū hîc,ſi vis literæ nō inferť.Fruſtra enim excepiſſet de piurio,ſi quilibet eſſet infamis ſecū 8 dū canones.¶ †Quartus caſus cū aliâs inſtituta accuſatiōe fuit de crimine cōuictus.Intelligе,licet nūc ſit emēdatus:vt ponat aliquid ſpecialiter in cā criminali:vt.ſ.dixi.Pōdera hunc caſum.non enim requiriť,ꝙ fuerit cōdēnatus. ſed ſatis eſt, ꝙ fuerit cōuictus.fortius ergo ꝑcederet iſte caſus,ſi fuit cōdēnatus:vt dicit hîc 9 Io.An.& bn̄.¶ †Ex hoc no.ꝙ atteſtationes factæ in iudicio criminali faciūt fidē in alio iudicio,etiā inter alias pſonas.Sed hoc ꝑcedit,vbi nō agiť de magno præiudicio: vt hîc.aliâs ſecⁿ ad hoc quod no.in.c.ꝑ inquiſitionē. de elec.& in.c.inter dilectos.de fide inſt. Ex quo etiā colligе,ꝙ acta in vno iudicio faciūt qualēqualē fi 10 dē in alio, etiā interueniēte alia pſona. ¶ †Et facit iſte caſus ad quæſtionē,nunquid ſufficiat ꝑbare aliquē fuiſſe excōmunicatū ad hoc, vt etiā abſolutus à teſtimonio repellať.ar.ꝙ non iiij.q.ij.& ibi ſatis de hoc in ſumma.Inn.hîc in ſtat multū & in effectu ponit duas opiniones. prima vī ſua,vt non obſtet excōicatio,ex quo ſecuta eſt abſolutio:niſi ꝓpter crimen, ꝓpter quod fuit excōicatus.Rō, quia potuit iniuſtè & ſine cauſæ cognitiōe excōmunicari. Itē potuit eſſe iuſta excōicatio & excōicat⁹ extra culpā:puta,quia iudex excōmunicauit nō cōparētē in termino aſsignato: ſed ille fuit legitimo impedimēto detētus: qđ non cōſtabat iudici. Nec ipſa excōicatio debet obeſſe: quia eſt medicina:vt in.c.j.de ſentē.excōi.lib.vj.iō ea ceſſante,nō debet aliqua infamia remanere.Secūda eſt opinio quorūdā,vt ipſe refert, ꝙ niſi excōicatio fuiſſet lata expreſſa cā legitima,quòd tūc probať culpa:nec eſt neceſſe aliter illā probare:puta,quòd fuit excōicatus:quia erat contumax in parēdo ſuper crimine, de quo fuerat cōdēnatus:aliâs ſecus.Inno.videť hanc opinionē limitare:vt ꝓcedat q̄n tale crimē fuiſſet expreſſum in ſentētia,quod ipſo facto infamaret.In alijs aūt criminibus ſecus: quia acta pœnitētia ceſſat īfamia canonica. & in hoc obſcurē loquiť:ſed vult dicere,ꝙ cum ſecuta abſolutiōe dicať emēdatus de illo crimine, nō debet amplius obſtare,vt hîc.in prin.Sed minus loq̄tur generaliter:cū in criminali nō ſufficit eum fuiſſe emēdatū: vt hîc,in ver.in criminali.D. Anto.& Hoſt.videtur ſequi hanc vltimā opi

in.l. obſeruare.§. profiſci.ver. xxxiij.quæritur.ff. de offi. procō.Et de hocvide per Imo. in cle.j.ī.vj.col.de iure.iu. & p Paul. de caſt. poſt Gul. de cu.in.l. iuſiurā dū quod ex cōuētione.§. ꝓcurator in fin.ff.de iureiuran. Itē vide Arc. in.c. quicunq;.circa medium.vj.q.j. vbi dicit, ꝙ nō obſeruās ſacramētū, qđ habet rei obſeruantiā: puta qa eſt de futuro,& cō ſiſtit in dando,vel faciēdo eſt īfamis: aliâs nō. Et dic,ꝙ de hac materia no. Gof.in ſumma de iureiur. §. quæriť, an piurus. Sed tu de iſta quæſtione vide etiā per Arc. in.c. inter cætera. xxij.q.iiij.

¶ Adde,an periuro credať.Ale.conſi.cxxxiij.&an ſit infamis & ei poſſit cōferri bñficiū. Fede.cō.cxxxix. Cal.cōſi.xxiiij.de iureiurā. Et q̄n habeat locū.l.ſi quis malor.ꝑ Alex. cō ſil.xxxiiij.li.j. Et an non ſeruās fidē promiſſam ſit infamis,ꝑ do.deRo. deci.ſuis in antiq⁹ de iureiuran.

SEB. SAPIA.

a ¶ Periuriū. Quòd periurus preſumatur iterū falſum iurare,voluit glo.in c.paruuli.xxij. q. v. vnde ſemel piurus perdit beneficiū iurādi:vt not. Bal.in auť. & q.in princi.C. de bonis aut.iud.poſsiden. Fede. de Senis in cōſi.xxiij.inci.Titius electus. & in cōſi.cclv.inci. dñe Alex.& Fel. poſt Abb.in.c. ex pte. col.ij.ſ.eo.& Andrę.Sicu. in. c.j. j. de accuſa.& Lud. Ro.in.l.admonendi.ff. de iureiurā. vbi dixit, ꝙ illi q fuit periurus,non defertur iuramentum.

b ¶ Vtrū periurus ſit infamis . & ꝙ ſit tenet Hoſti.in ſum.de vſu.§.peverſ. quid de notarijs. quē refert & ſequiť Arch. in.c. ſicut viri.xl.di.ſed ipſe idem Arc.in c.paruuli.xxij. q. v. dicit, ꝙ periuri ſunt īfames de iure canonico: non aūt de iure ciuili: niſi in caſu. l. ſi qs maior. C. de trāſa. Et quòd periurus non ſit infamis, niſi in caſu. d.l. ſi qs maior.tenet Bald.

a ¶ Tu vide glo. in verbo maculã. in d. auẽ. de mo. quę dicit, ꝙ de iure ciuili p ingreſſum monaſterij, non abſoluitur cã ingratitudinis, ponũt Cy. & Bal. in l. Deo nobis. C. de Epi. & cle. quãuis p ingreſſum monaſterij filiꝰ dicatur legitimari: vt dixit ſin. Gul. de cu. in. l. j. C. de ſacroſan. eccl. & ibi refert & ſequitur Bal. ĩ lec. in. v. co. ¶ Adde tu, ꝙ Roma. fing. ſuis fol. xiiij. dicit, ꝙ caſus eſt ſin. xix. q. vl. c, non liceat. & ꝙ miraẽ, ꝙ docto. imbratant.

ZACHARIAS.

¶ Voluit allegare Ro. in ſuis ſin. in nu. ccccl xxxj. inci. glo. in. l. Deo nobis.

Anto. Franci.

¶ An legitimatio fiat per ingreſſum religionis: vide Bal. in. l. j. in le. in. iiij. co. in verſi. iuxta hoc quęro. C. de ſacroſan. eccle. vbi dicit, ꝙ legitimatio fit p ingreſſum religionis, ſicut per oblationẽ curiæ. & vide per Ant. de roſe. in tract. legi. in iij. li. in fin. & per Alex. de Imo. in cõſi. lxxiij. in. iiij. parte conſi.

b ¶ Emẽdatus. Ade pulchrè Rom. conſi. ccxxv.

SEB. SAPIA.

c ¶ Preſumptionẽ bonitatis. Vide Bart. in. l. ſi cui. §. ijſdem. ver. venio ad ſecundã partẽ. ff. de accuſat. in. l. Caſsius. ff. de ſenato. Alex. in cõ ſil. v. in. j. col. in. j. vo. & in cõ. xciij. col. ij. eo. vo. Feli. in. c. cum venerabilis. colũ. xvij. & ſe. j. d. exce. Mar. ſi. in ſin. ccxvij. in ci. ter, vel quater.

nionẽ: vt licet excõmunicatio de ſe non repellat, ex quo fuit ſecuta abſolutio, tamẽ obſtat crimẽ expreſſum in ipſa excõmunicatiõe: qd̃ probatur per ſentẽtiam. Sed aduerte tamẽ tu quia ſecũdum hoc hodie ſemper obſtaret excommunicatio præterita in cauſa criminali: cũ excõicatio nõ feratur ſine expreſsione cauſæ: aliãs relaxatur tanquã iniuſta: vt in dicto c. j. de ſentẽ. excommu. lib. vj. quod eſt valde graue: cum iura repellant ſolũ excõicatum de præſenti: vt in. c. decernimus. eo. tit. li. vj. vbi de hoc per Arch. & nũquã aliqui dicũt de excõicato in prẽteritũ. Itẽ cũ excõicatio poſſet fieri extraiudicaliter & ſine cauſæ cognitiõe, graue eſt dicere, quòd probat crimen in ea expreſſum. Obſtant & multa alia, quæ colligi poſſunt ex ſequẽtibus. Vnde ego diſtinguo ſic: quòd aut ex cõmunicatio fuit lata pro tali cauſa, quæ non ſufficeret etiam ſi expreſsè probaretur ad repulſionẽ teſtis: puta ꝑ ſimplici cõtumacia, in qua diu nõ perſeuerauit: & non ſufficit probare excommunicatiõem poſt abſolutionem. Nam prætérita excõmunicatio non obſtat ratione prædicta: nec cauſa, etiam ſi vera eſſet. ergo &c. & hoc caſu nullo modo procedunt dicta doctorũ. Aut cauſa eſt ſufficiens: & tunc aut non fuit expreſſa in ſententia: & nõ obſtat, quia præſumitur, ꝙ fuerit iuſta, maximè hodie: vt in. d. c. j. Aut cã fuit aſsignata in ſentẽtia: & ſi intra decendium præfixũ ad appellãdũ obtinuit abſolutionẽ, nõ prodeſt de ea obijcere poſt abſolutionem: niſi aliter verè probetur crimen. in auẽ. ſi quis in aliquo. C. de eden. Itẽ, quia ante decendium etiã excõicationis ſententia non præſumitur iuſta: niſi aliter probetur: vt notanter dicit Inn. in. c. quoniã contra. in fin. de proba. & in. c. bonæ. s̃. de elect. Nec obſtat, ꝙ petijt abſolutionẽ: quia hoc potuit feciſſe ex bona conſcientia: quia bonarũ mentiũ eſt timere peccatũ. &c. v. diſt. c. ad eius verò. & de homi. c. exhibita. Nec abſolutio præſupponit neceſſariò vinculũ: quia põt interpretari ad cautelã: vt no. Inn. in. c. venerabilẽ. de elec. Aut nõ appellauit: & poſt lapſum decẽdij, fecit ſe abſolui. vel ſi appellauit, appellationem deſeruit: & tũc magis dubiũ: videturᶜ tn̄, ꝙ ſufficiat probare excõicationẽ ad probationem criminis ad effectum: vt repellatur à teſtimonio etiã poſt abſolutionẽ: quia nõ appellãdo videtur acqeuiſſe ſentẽtię. Et licet nõ trãſeat in rem iudicatã, quominus poſsit peti abſolutio, trãſit tn̄ quo ad certos effectus: & inter alios eſt: vt præſumatur iuſta: vt notanter dicit Inn. in. d. c. bonæ. & c. qm̃ cõtra. & Io. An. in. c. venerabilibus. de ſen. excõ. lib. vj. & optimè facit. c. licet. de ſen. excom. lib. vj. vbi talis repellitur in iudicio & extra: niſi probet, ꝙ iniuſtè fuerit excõicatus. Niſi dicas, ꝙ ibi ꝑſeuerabat in excõicatione. ſed idẽ videtur poſt abſolutionẽ quo ad effectus præteritos. Hæc intelligo vera, qn̄ excõicatio fuit lata in præſentẽ: ſecus ſi in abſentẽ & ignorãtẽ: quia tũc nõ videtur acquieſcere. ad hoc. c. apoſtolicæ. de cle. exami. & per Inn. in. c. innotuit. de eo, qui fur. or. rece. Hæc procedunt indiſtinctè, ſi in ſententia fuit expreſſum tale crimen, ꝙ dãnato irrogat infamiã. nã tũc repellitur indiſtinctè. In alijs aũt criminibus obſtat probatio excõicationis. vbi nõ ſufficit emẽdatio: vt in periurio, & in criminali. ſed vbi ſufficit emẽdatio, non obſtat excõicatio prætérita: quia probatur emẽdatio per abſolutionẽ. & hæc tene: licet aliãs nõ conſyderata, quicquid ſentiãt hîc docto. & glo. iiij. q. j. in ſumma. Et ex prædictis põt etiam inſtrui, an & qn̄ excõicatus debet abſolui: vt ferat teſtimoniũ: de quo etiã dic, vt dixi in. c. veniens. ij. s̃. eo. & maximè ad prædicta facit iſte tex. ſeu caſus prędictus & ſequẽs, in quibus ſufficit probare, quod aliãs fuerit conuictus, vel confeſſus: vel ꝙ aliãs fuit repulſus: & ſic ſufficit preſumptiua probatio. Fortius quãdo fit modo prædicto: & hoc bn̄ no.

11 ¶ †Quintus caſus, qn̄ alio iudicio inſtituta accuſatione contra ipſum fuit crimen cõfeſſus. Ex hoc no. ꝙ confeſsio facta in vno iudicio, etiam criminali facit fidem in alio contra confitẽtẽ quo ad hoc, vt repellatur à teſtimonio, quaſi ſigillet opinionẽ ipſius. ſecus videtur in alijs. Nã cõfeſsio facta cũ vno, non nocet quo ad aliũ. ff. de interro. actio. l. fi. vide quod no. Inn. in. c. ij. de ord. cog. ¶ Et põt adduci ad quæſtionẽ, nũquid per ſolã confeſsionẽ quis infametur, ſi delictũ erat famoſum. de quo vide per gl. & Bar. in

12 l. ictus fuſtiũ. ff. de his, qui no. infa. ¶ †Sextus caſus, qn̄ nunquam de crimine fuit accuſatus, ſed nũc per exceptionẽ põt cõuinci: & ſufficit ad repellendũ. & intellige, vt. s̃. ſi etiã nũc eſſet de crimine emẽdatus: vt ſic ponat aliquid ſpeciale cùm agitur criminaliter. Nã ſi perſeueraret, repelleretur etiã in ciuili: & ſic eſſemus in primo caſu. & no. hoc: quia eſt valde durũ: vt ſemel delinquẽs quantũcũqꝫ ſit emendatus, remaneat ſuſpicioſus: vt nõ admittatur in teſtem in cã criminali. Puto, ꝙ ſi intraſſet poſtmodũ religionẽ, ſublata eſſet omnis cã ſuſpicionis, per tex. no. in. c. fi. & pe. xix. q. vlt. ¶ †Vbi dicitur, ꝙ nõ licet parẽtibus filios factos monachos[a]

13 a exhęredare, quãuis dũ eſſent in ſeculo ĩciderint in cãm ingratitudinis. facit. d. auẽ. de monachis. ver. humana. ¶ Septimus caſus, qn̄ non probatur crimẽ de præſenti, neqꝫ fuit cõuictus, vel cõfeſſus: ſed quòd aggrauata ſit ipſius opinio pro eo, ꝙ aliãs fuit repulſus ab actu teſtificandi. Et declara hãc grauationẽ opinionis: vt. s̃. dixi. & videtur velle tex. ꝙ ſi nõ eſt grauata ex hoc ſua opinio, aliãs licet fuerit repulſus, non ſufficit ad repulſionem. ¶ Venio ad gl. quæ oẽs ſunt faciles, &. s̃. declaratæ & limitatæ præter finalẽ, quæ eſt in principio facilis. In ſecunda parte quærit qualiter probabi-

b tur, ꝙ quis ſit emendatus[b] de crimine? rn̄det, ꝙ põt ꝑbari in ſacerdotẽ ſuũ, cui fuit cõfeſſus. & no. gl. Hoſt. & Io. An. dicũt hoc procedere cõfeſsione & pœnitẽtiæ iniũctioue: id eſt, ꝙ per ſacerdotẽ põt probari confeſsio, & pœnitẽtiæ iniũctio: exterior verò ſatisfactio probabitur per familiares & alios, qui viderunt. Et ſufficit ſatisfactio occulta, ſi crimen fuit occultum: ſi verò fuit manifeſtum, debet eſſe pœnitentia manifeſta: licet non ſolemnis. ij. quæſtione. j. c. ſi peccauerit. xlv. diſt. ad illud. l. diſt. in capite. ſecũdum

14 Inno. ¶ Nota bene hoc dictum. ſentiunt enim iſti, quòd non ſufficit quem eſſe contrarium & confeſſum, & actu deſtitiſſe à peccato, ad hoc vt dicatur emendatus: ſed requiritur ſatisfactio exterior, quæ tamen præſumitur ſecundum Inn. ſi crimen fuit occultum, confeſsionẽ probando de delicto per ſacerdotem. Sed ſi peccatum fuit manifeſtum, non præſumiť ex ſola cõfeſsiõe: ſed oportet, ꝙ probeť. Aliter diſtinguit Gl. in. d. c. ſi ipſi Apoſtoli. ij. q. vij. Dicit eñ ꝙ in ciuili præſumiť quis emẽdatus, ſi crimẽ fuit occultum: quia nõ præſumitur immemor ſuæ ſalutis: ſed ſi crimẽ fuit manifeſtũ ꝑbabit ſe egiſſe pœnitẽtiã per ſacerdotẽ. In criminali verò, ſiue crimẽ ſit occultũ, ſiue manifeſtũ: ſiue egerit pœnitẽtiã ſiue non: repellitur, vt hîc. Et hanc opi. tenet Spec. eo. ti. §. j. ver. itẽ opponitur. ego ſequor primam opin. quia ex quo non fuit ita occultum, quin nũc probetur per teſtes: debet probari emendatio, ſaltem per ſacerdotem modo prædicto. Nam ſemel malus amittit

c c præſumptionẽ bonitatis, & præſumitur ſemper malus: niſi probetur bonus: vt in regula, ſemel malus. li. vj. ¶ Ex his colligitur, ꝙ onus probandi ſe emendatum incumbit ei, cõtra quem probatur crimen. ¶ An aũt ſuper confeſsione ſit credendũ ſimplici verbo ſacerdotis ſine iuramento? dicit Inn. qnibuſdã videri ꝙ ſic, ſecundum Hoſt. Facit quòd ſic: quia gerit vicẽ Dei. s̃. de offi. ordi. ſi ſacerdos. vn̄ ſicut à Deo non exigeretur iuramentũ, ita nec ab eius vicario. facit. xciij. di. c. pe. Dicit tn̄ Hoſt. aliquos dicere cõtrariũ: quia licet in foro cõfeſsionis teneat vicẽ Dei: in cõtẽtioſo verò in

quo

quo producitur secus. ad hoc. s̃. eo. nuper. Dicit Io. And. ꝙ primũ æquius, secundũ verius: quod placet. Et hîc no. casum, in quo creditur vni testi. & hoc propter facti qualitatẽ: quia confessio fit in
15 secretoj̃. de pœni. dist. j. quem pœnitet. ¶ † Aduerte vnũ not. dictum, quod ponit hîc Io. And. post Vincen. super gl. iij. Dicit eñ, ꝙ si quis fuerit emendatus per dispensationẽ, hoc ei proderit quo ad oẽs quæstiones: scilicet tã ciuiles, quàm criminales. alle. s̃. de fil. presby. c. ex tua. & j̃. de schisma. c. fraternitati. & no. Inn. hîc, ĩ ver. in criminali. qui vult istũ emẽdatũ in criminali repelli: nisi secum sit dispensatũ. vel nisi sit in integrũ restitutus. alle. de re iudi. cũ te. Ego hoc dictũ admitto in restitutione in integrum: quia illa restituit in pristinũ statũ. ij. q. iij. in fi. Sed in dispensatione dico cõsyderanda verba dispensationis. Nã posset fieri solùm ad effectũ, vt nõ deponatur, vel puniatur pœna delicto cõdigna. ad hoc. §. indulgentia. ead. cã &. q. vide de hoc quod dixi in. c. at si clerici. §. de adulte-
16 rijs. de iud. ¶ † Vltimò glo. quærit, an testis, cui crimen obijcitur, possit repellere obijcientẽ exceptione, seu replicatione criminis. & tandẽ cõcludit, & bene, ꝙ nõ: quia obijciẽs, se defendit: ideò nõ potest repelli prætextu criminis. Nec ob. c. personas. s̃. eo. de quo gl. oppo. & nõ soluit. nã ibi similitudo morbi, id est criminis repellit testẽ, nõ aũt partẽ obijcientẽ cõtra testẽ. Sed no. aliã rationem huius gl. dũ dicit, ꝙ cõtra testẽ directè non agi, sed potius contra partẽ, ne vtatur illius testimonio. & idẽ Inn. in. c. verũm. de foro compe. ¶ Facit enim hoc ad multa. Primò, ꝙ si crimen obijcitur contra clericũ testẽ in foro ciuili, possit de hoc cognoscere iudex secularis. ¶ Secũdò ad vnũ dictũ Io. Andr. super tex. dicit enim ꝙ huic testi, cõtra quẽ obijciuntur crimina, nõ sunt capitula tradenda: vt noj̃. de purga. cano. c. inter. ¶ Tertiò facit pro opinione Io. & Phili. qui dicũt, ꝙ probare possum testes meos honestos, quos aduersarius dixit & probauit malæ famæ: allegat. iij. q. iij. c. de iudicijs. quod no. s̃. eo. c. ex tenore. quod placet: quia vt prædixi potius iste se defendit cõtra exceptiõem aduersarij, quã alium defendat. ¶ Nũquid aũt ipse testis possit assumere defensionem, & probare innocentẽ? dicunt Io. Vincen. & Philip. ꝙ sic: ne fama ipsius grauetur, sicut põt ostendere se liberũ per chartam manumissionis. in auf. eo. ti. §. si verò dicatur. & hoc placet. Nã licet directè nõ excipiatur contra testem: vt s̃. dixi: tñ indirectè læditur ipsius opi. vt probatur hîc in text. quia si semel fuit repulsus, semper potest repelli in criminali: ideo potest pro suo interesse assumere defensionem. facit optimè in simili. l. à sententia. ff. de appellatio.

SVMMARIVM.

1 *Qui vidit testificata, si non plenè examinauit, non prohibetur à quarta productione.*
2 *Qui intellexit à testibus productis id quod testes deposuerunt, non prohibetur à productione aliorum testium: nisi fuerit præsens, quando testes deposuerunt.*
3 *Iuramentum malitiæ semper potest exigi, quamuis iuratum sit de calũnia.*
4 *An iudices possint delationes datas à iure abbreuiare, vel prorogare.*
5 *Tempus medium inter primam dilationem & secundam, non computatur ad videndum, an istæ dilationes datæ excedant tempus triũ mensium.*
6 *Quando incipiunt dilationes currere.*
7 *Is, qui habuit dilationem trium mensium pro testibus in eadem prouincia existentibus: an habebit aliam dilationem sex, vel nouem mensium pro testibus in longinquo existentibus.*
8 *Prouinciæ continentes, quæ dicantur?*
9 *An in exceptionibus probandis sit locus quartæ dilationi.*

CAP. LV.

VLtra tertiam. ¶ Quarta productio non est dãda sine solennitate legali, de qua hîc. Primò ponitur regula. secundò, exceptio. ibi: *nisi*. ¶ Casus literalis. Aliquis habuit tertiam productionem testium: adhuc petit quartam: quæritur, vtrũ debeat audiri. Respõdet Papa ꝙ non, nisi præstito iuramento, quòd neꝙ per se, neque per alium testificata didicerit: nec per dolũ, nec per aliquam machinationẽ quartã petit productionem: sed quia

a ☞ SEB. SAPIA. ¶ Prima. Vide Bald. & Imo. in. l. ñ. §. inspectio. ff. quemadmo. testa. aperi. vbi dicunt, dicta testium nõ dicuntur didicita, nisi sint intellectualiter & maturè visa. & dicit Gemi. in. c. sciendũ. in fin. xix. distinctione, ꝙ discurrens testes non põt dici eorum dicta percunctatus. quod refert & sequitur Feli. in glo. in rub. prœ. hujus libri. col. pe. versic. adde prin. gloss.

illos habere non potuit, quos nũc producere intendit. ¶ Not. ibi: *productionem*. quòd super eodem non debent fieri vltra tres productiones testium, nisi cum solennitate: de qua hîc. Et aduerte, qui alicet gloss. hîc capiat productionem pro dilatione: vt sit sensus, quòd quarta dilatio, & non productio hîc prohibeatur: quod etiam sentit glo. iij. q. iij. c. inducię. §. spacium. quæ dicit intra vnam dilationẽ posse fieri mille productiones. tñ iste tex. &. c. significauerunt. &. c. in causis. s̃. eod. & auf. at qui semel. C. de probatio. loquuntur & vtuntur verbo productionis, & nõ dilationis. vide ad intellectum huius cap. quod plenè dixi in. d. c. in causis. ¶ No. ibi, *neque per se, neque per alium*. ꝙ non refert, an faciat quis per se, vel per alium, vbi idem resultat effectus. quod procedit etiã in pœnalibus: vt in. c. si quis suadente. xvij. q. iiij. iunctò. c. mulieres. de senten. excom. & vide quod ibi dixi. ¶ No. ibi, *subtraxerit*. quòd eoipso, quòd subtraxerit testificata, præsumitur ꝙ fuerit percunctatus. Præsumitur enim contra eum ex delicto. arg. in. l. si de possessione. C. de probationibus. secundum Inn. & Hosti. ¶ Not. ibi, *testificata*. ꝙ nõ distinguit inter testificata sua, & alterius partis. Ex quo colligitur, ꝙ siue subtraxit testificata per se, siue alterius partis, vel fuerit percuuctatus: non admittitur amplius ad productionẽ testiũ, licet quidam contrà. Sed primũ plus placet Inno. & cõiter doctoribus. Et intellige, quòd impedia tur acsi publicatio fuisset solenniter facta, & non vltra. hoc dico: quia sicut publicatione non obstante admitteretur super nouis capitulis: vt in. c. cùm venisset. s̃. eo. ita & fortius si fuisset priuatim testificata percunctatus. facit c. constitutus. s̃. eod. in fi. ¶ Not. ibi, *artem*. ꝙ hoc verbum artem, quandoqꝫ sumitur in mala partem. ad idem. xxij. q. v. quacunqꝫ parte. &. xlvij. dist. ficut quandoqꝫ sumitur in bonã
1 partem. xcj. dist. c. clericus. ¶ † Vltimò no. & pondera verbum percunctatus, quòd non sufficit quælibet inspectio momentanea actorũ ad hoc, vt excludatur quis à productione testium. sed requiritur, quòd fuerit percunctatus: quod idem est secundum doctores, quod diligenter cunctatus, seu valde scrutatus, seu valde scrutans. Nam dictio per, auget: vt in. l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. signi. & notatur in. c. si constiterit. de accusatio. Et per hoc decidunt doctores hîc duas quæstiones. ¶ Pri
a ma[a], an is qui viderit [b] testificata, tamen non
b plenè examinauit, prohibeatur à quarta productione. Et dicunt communiter doctores, ꝙ non, per prædicta. & quia cessat finalis causa prohibitionis, ex quo non vidit illa taliter, quòd possit alios per id subornare. de renuntia. post translationem. &. c. cum cessante. de appellatio. Consuluit tamen Hostien. quòd quàmcitò perpendit attestationes esse suas,
2 desistat à lectione illarum. ¶ † Secunda quæ-

a ¶ Viderit. An & qñ ꝓpter didicita testificata excludat ps à producendis testibus. ad hoc quod no. Bal. l. iciuile. ff. de leg. vbi dicit, ꝙ si pars cœperat legere testificata & supuenerit notarius, qui de eius manibus abstulit attestationes: ex hoc non dicitur pcũctatus dicta testiũ: ideò nõ repellitur à productione. Ad qõnẽ hîc positam, adde quod no. d. Anto. post alios ĩ. c. cõstitutis. el. ñ. ĩ glo. fi, s̃. e. Scias vnum in hac materia, ꝙ notarius, qui pandit attestationes alteri ex partibus añ, ꝙ fiat publicatio: tenetur pœna fal. Idẽ dicit Bald. in c. publicatio. ĩ pe. col. de elec. h. d. ẽt no. Bal. in. l. fin. in viij. col. ver. extrà qrit. de editione. C. de edẽ. p tex. ĩ. l. si qs aliquid. §. instrumenta. ff. de pœn. Et ad hoc vide tex. ĩ. l. q falsò, vel variè. ff. de testiĩ. q text. ꝑt ĩtelligẽt in teste reuelante. & vide Bar. ĩ. l. j. §. q ĩ rõnib⁹. ff. de fal. Imò ego dico, ꝙ ĩ hoc casu erit piur⁹: qa dicit veniſſe cõtra vnũ ex capĩis iuratis ex creatione sua, quę enumerat. d. Ant. post Hosti. in. c. ficut. in ver. quęro hęc habeantur. ibi scd̃ò ꝙ secreta. ne cleri. vel mo. Sed tu de hac q. vide per. d. Ab. ĩ. c. cũ oli. el. ij. de offic. dele. & adde hîc gl. ĩ añpe. col. ĩ auť. at qui semel. C. de probat. quæ dicit, ꝙ sola scientia testificatorum ĩpedit productionem testiũ. & all. tex. ĩ cor. de testi. sec⁹ dicit in renuntiatiõe. Et illd̃ idẽ de didicitis testificatis, tenet ibi Bar. in. v. col. ver. venio ad quartum, ibi etiã in ver. quæro qd si publicatio. dicit ꝙ si publicatio attestationũ fuerit nulla, puta: quia facta

die feriata,tñ ſi pars didicit teſtificata,ita ſciẽtia impedit productionẽ: ſed ipſemet Bar.in ea.auẽ.in vlt.col.in ver.quæro,quid ſi prior. Dicit,ꝙ ſi examinatio teſtium ſit nulla,licet pars didicit teſtificata,nõ impedit de nouo teſtes producere ſuper eiſdẽ.c.& vide.d.Anto.in.c.fraternitatis.

¶ Adde tu,ꝙ ille,qui didicit dicta teſtiũ ab ipſiſmet teſtibus, poſsit iterũ ꝓducere. Ro. ſin. ſuis.fo.xxiij.& ꝙ publicatione non ritè facta poſsint de nouo teſtes ꝓ duci: do. de Rota deciſi.clxiij. in nouis incipient. non diſtante.

Anto.Franci.

¶ An notarius reuelans dicta teſtiũ ante illorũ apertu ram teneatur pœna falſi. dicas, ꝙ ſic.p tex. in.l.j.§. is qui inſtrumẽta ff.de ſal.& in.l. j.ĩ prin.&in.l.ſi quis aliqd.in.§. inſtrumẽta.& in.§.j. ff. de pœnis. &in.l. ſaccularij.in.§.j.ff. de extraor. cri. & habetur per Bald. in.l.fin.in.x.co.C. de eden.vbi plenè examinat.

Anto. Franc.

¶ Vtrum publicatio teſtiũ non ritè facta, puta quia non ſit facta parte non citata:vel die feriata, impediat ꝓductionẽ aliorũ teſtiũ. Vide Bart. oĩno in auẽ.at q ſe mel.C.de ꝓbationibus.in verſi.ſed hîc eſt dubitandũ vbi dicit, ꝙ nõ valet,nec impedit ꝓductionẽ aliorum teſtiũ.& vide Spe. in titu.de teſte.in §.ſatisvtiliter.vbi ponit formã qualiter fieri debeat ad hoc,vt valeat&impediat productionẽ aliorum:iuxta materiã.c. fraternitatis.&.c. ſeries hoc eo.tit.& vide Bal.in.l.fi.in.ij.colũ.in verſi.quæro qualiter fiet iſta publicatio. C. de re iud.

ZACHARIAS.

a ¶ Abbreuiari. Ad de Lanfr. de oria. in. c. quoniam cõtra.§. recuſatiões. in verſic. finaliter vnum omitto . ſ. de probatio.

SEB. SAPIA.

b ¶ Vbi iudex. hoc dictum Inn. tenet Sali.in.l.fin. §.& hæc quidem per gl.ibi.in verbo ſæpius.C. de iure de ſtio:quid ſi non vidit atteſtationes,ſed à teſtibus productis diligenter exquiſiuit,& ipſi recitauerunt depoſitiones,quas fecerãt:an prohibeatur deinceps producere teſtes. Doctores communiter dicunt, ꝙ non:tum quia nõ eſt iure cautum.ff.e.l.j.& ſuprà.c.j. Tũ, quia nec ratio,nec æquitas hoc ſuadet:cũ per viuã vocẽ,non potuerit plenè inſtrui.facit de priuile.cum perſonæ.libr.vj. Addit Hoſt.aliam rationem:quia poteſt eſſe,quòd teſtis falſum refert.de accuſatio.inquiſitionibus §.fin.quia vult complacere:vel quia non recordatur. Et no.hanc rationem.facit ad ea,quæ dixi in ca. per tuas.de probat.ꝙ ſi teſtis extra iudicium dixit vnum,& in iudicio aliter:ſtetur ſecũdo dicto iurato. ¶ Et no.ꝙ vbi quis ſubtraxit teſtificata,vel fuit percunctatus:non ſolùm excluditur à quarta productione:vt hîc:ſed etiã à ſecunda eadẽ ratiõe: quia excluditur à quarta:ſed per timorem ſubornationis.ad hoc dictum.c. conſtitutus.in fin.ſ.eo.vbi probatur. Hinc dicit glo.nota.ij.q.j.c.in primis.in verbo,ſi eo præſente.quòd ſi pars interfuit examinationi teſtium nõ debet admitti amplius volens alios producere.& ſic limita quod. ſ. dixi. Item ſcias, quòd hæc quarta productio non datur indiſtinctè etiam ſeruata ſolennitate,de qua hîc.ſed oportet ſecundum Innoc.ꝙ petatur intra tempora ſtatuta, de quibus. iij. q.iij.d.§.ſpacium.&.l.j.C. de dila. Nam vt ibi habetur pro producendis teſtibus,qui ſunt in eadem prouincia,non datur vltra tres mẽſes. ſi incontinenti prouincia non datur vltra ſex: pro vltramarinis,non vltra nouẽ.& illud tempus eſt præfixum, non vt poſsit abbreuiari: ſed vt non poſsit elongari ſine maxima cã:vt ibi.Si ego pars habuit breuiorem dilationem ibi contentam admittitur ad quartam productionem ſeruata ſolennitate,de qua hîc:dum modò non excedat tempora ibi ſtatuta.aliâs autem non admittetur,niſi per beneficium reſtitutionis.Ego non credo neceſſarium beneficium reſtitutionis, ex quo non eſt facta publicatio:nec lata ſententia:ſed ſatis eſt adhibere ſummariam cognitionem.& ſi reperit cauſam vrgentiſsimam dandi dilationem vltra illa tempora,poteſt iudex concedere, & ratione trium productionum factarum ſeruare ſolemnitatem:de qua hîc.De hoc enim videtur tex in.d.l.j.& in.d.§.ſpaciũ. Et facit qd ĩ j. dicã poſt gl.in.j.q.Et ſi vis inſtrui,quo ordine dentur dilationes,& quoties ſuę productiones:vide quod dixi in.c.ij.de dilatio.& in.d.c.de cauſis.Et tractauit hîc Inn.& Io. & alij quædam, quæ nõ ſunt de materia huius ca. vnde primò expediam gl.ſecũdò aliquid dicã. ¶ Op.& videtur,ꝙ ex quo ſemel in cauſa eſt iuratum de calũnia, nõ debet iterum iurari: vt in auẽ.hoc ſacramentum.C.de iur.cal. ¶ † Gl.ij.reſpondet,ꝙ iſtud iuramentum differt à iuramento calumniæ:quia primum eſt de veritate,vt hic patet.ſcilicet ꝙ non didicit teſtificata.ſed iuramentum calũniæ eſt de credulitate. &c. vt in gl. Hoſt.non videtur hoc placere. Dicit enim quòd iuramentũ calũniæ extenditur ad illum, qui dilationem petit ſuperfluam.vnde dicit Io.An.quòd hoc iuramẽtũ calũniæ exigitur ad tollendam præſumptionem,quæ eſt,ꝙ quanuis ſit iuratum de calũnia,petatur malitioſè hæc dilatio. Dic clarius, ꝙ hîc non eſt iuramentum de calũnia,ſed malitiæ,quod non eſt ita generale,ſicut calũniæ.Et iſtud poteſt peti & geminari in quacunq; parte litis iudex præſumit malitiam:vt in.c.ij.in fi.de iur.cal. libr. vj. Item poſſet dici,ꝙ iuramentũ calumniæ nõ extenditur ad hũc caſum:quia non petit hanc dilationem ſuperfluò:vel vt lis tardetur,ſed vt verè producat teſtes:ſed probabiliter timetur,ne corrũ
4 pat teſtes,ſi teſtificata didicit.glo.fi.eſt clara. ¶ † Nunc extra glo. vt aliquid expediam de tactis per Inno.& Ioan.Andr. quæro.dixi ſ.quòd tempora ſunt limitata pro teſtibus producendis, quæ li-
a cet poſsint abbreuiari,[a] non tamen elongari.iij.q.iij.d.c.inducia. §.ſpacium.Quid ſi pars petat ſuſpendi à receptione teſtium, vel cauſæ diffinitiõe,donec poſsit habere teſtes vltramarinos captos vel infirmos.Inno.Hoſt.& Io.An.dicũt,ꝙ non debet audiri vltra tempora ſtatuta:poterit tamen ei poſt aperturam atteſtationum vel etiam poſt ſententiam præmiſſa cognitione ſummaria ſubueniri per beneficium reſtitutionis in integrum.de in integ. reſti.c. ij.&.c.ex literis.Et ſi diceres,nonne melius eſſet differre,quã poſt publicationem & ſententiæ prolationem ſubuenire? reſpondet Io.An.ꝙ non:ne detur materia malignandi. Si enim propter hoc & ſimilia,hęc publicatio differretur,poſſet quilibet inuenire tot vias diffugij, ꝙ lites fierent immortales. & ſi proceditur ad vlteriora nullum,vel modicum eſt præiudicium, ex quo per reſtitutionis beneficium ſubuenitur.fatentur tamen prædicti doc.ꝙ iudex ex magna cauſa poſſet vltra tempora ſtatuta aliquã dilatiõem dare,vel prorogare.arg.ff.de re iud.l.ij.&.ff.de iud.l.nonnunquã. in fin.ſed non immoderatam.arg.ff.de iudi.l.ſi longius. & facit.c. conſuluit.de offi.deleg.Et hoc notabis pro his,quæ dixi,ſcilicet iudicem poſſe ex magna cauſa concedere quartam dilationem vltra tempora ſtatuta ſine beneficio reſtitutionis.facit quod not.Bart. in.d.l.j.vbi notabiliter dicit,quòd ſi iudex ſine cauſæ cognitione dedit dilationem vltra illa tempora,non valet dilatio. Probatur: quia lex dicit iudicem ad hoc non habere poteſtatem:ſecus vbi hoc fecit cum cauſæ cognitione:vt ibi:& dicto.§.ſpacium. vbi eſt
b illa.l.prima canonizata. Secus etiam dicit,vbi iudex[b] dedit ſecundam dilationem intra illa tempora:quia prima & ſecunda non excedunt illam dilationem ordinariam. Tunc enim valet dilatio, licet in ea danda non adhibuerit cauſæ cognitionem: quia videtur ſuppleuiſſe in ſecunda id,quod defuit in prima. & hoc allegat Inno.qui hoc ſentit,vt ĩ j.dicam.Et no.hoc pro pluribus, qui dicunt, quòd ſecunda dilatio non eſt danda ſine cauſæ cognitione: vt nota in cap.ij.de dilat.& in.l.oratione.&.l. fin.ff. de fer. Sic etiam intelligas aliud no.dictum Barto.in authẽ.at qui ſemel.C.de proba. vbi dicit,quòd ſi iudex admiſit quartam productionem ſine ſolẽnitate legali,valet productio. Intellige tamen, niſi appelletur per partem aduerſam,quæ in hoc ſatis grauatur.de quo vide quod dixi in.c.ſignificauerunt.& capit.in cauſis.ſ.eod. vbi ſatis tractatur materia huius cap. ¶ Eſt etiam aduertendum pro intellectu prædictarum legum:ſecundum Inn.& Ioã. And.ꝙ illa.l.j.canonizata. vbi.ſ.dicit non amplius,quã tres menſes dari. Per quod datur intelligi,ꝙ ſi in prouincia,vel extra prouinciam teſtes ſunt propinqui,dilationes illæ minorabuntur.& ita obſeruatur in facto: & ſatis hoc tex.dictorum iurium innuit.& facit.c.cum ſit Romana.de appella.&.C.de dilat.l.ſiue pars. nec credas, quòd immediatè ſit credendum parti afferenti ſe habere teſtes vltramarinos: quia ſæpe hoc proponeretur in fraudem ad litem differendam. Sed credo,quòd iudex ſuper hoc debet præmittere ſummariam cognitionẽ:qd videtur ſentire hîc Inn.dum dicit prudenter partem aduerſam facere,ſi conſentit,ꝙ aduerſarius habeat nouem menſes, quando ſummaria cognitione præmiſſa ordinatum eſt,ꝙ inſtructionem ſuã habeat de partibus vltramarinis. Itẽ dicunt Inno.& Hoſt.ꝙ parti,quæ habuit minorẽ dilationem,quã trium menſiũ, vel ſex,vel nouẽ,ſecũdũ diſtinctionẽ illius.l.j.de leui dabitur alia, dummodò ambę ſimul iunctæ nõ excedant dilationẽ illam trium menſium.&c.& hoc voluit Bar.vbi.ſ.& alle.Inno. hîc quod not.
5 ¶ † Dicit etiam Inno. quòd in his tribus menſibus non computabitur

tabitur tempus medium à fine primæ dilationis vſq; ad principium. Secundò intellige hoc dictũ præcedens, qñ iudex decurtauit illam dilationem, & ea finita dedit ſecundã. Nam ad cõſyderandũ, an prima & ſecũda ſimul iunctæ excedant illam dilationem ordinariã, cõputabit interuallũ, quod fuit poſt finem primæ vſq; ad principium ſecundæ, quod dicit Inn. procedere, ſiue producẽs fuerit impeditus, ſiue neglexerit. Nam imputet ſibi aduerſarius, ſi ex hoc prætendit damnum, quare ſibi non prouiderit faciendo citari aduerſarium, quia vigilantibus & non dormientibus iura ſubueniunt. ff. ex quib. cauſis ma. l. nõ enim. Et licet fateant Inn. & Hoſt. quandoq; has dilationes vtile eſſe abbreuiare: dicũt tñ, ꝙ ex abbreuiatiõe dubitationes occurrunt, & diffugia ſæpe procurantur. & dic ꝙ hodie iſtæ dilationes cõiter ſunt arbitra
6 riæ, vt dixi plenè in. d. c. ij. ¶ † Sed quæro quando incipiunt currere iſtæ dilationes? dicunt prædicti doctores, ꝙ ſtatim poſtquam ſunt aſsignatæ. vnde cautè facit producens, ſi ſtatim impetrat literas, & vadit, vel mittat ꝓ teſtibus producendis: vel mitti faciat, vt ibi reperiantur. Et dicit Inno. ꝙ iſtud tps eſt continuũ non vtile adeò, ꝙ nec dies ſolẽnes, nec recreationes teſtium recipiendorũ, vel iudicũ, de ipſo tẽpore deducuntur, dũmodò recreationes nõ ſint malitioſę, vel tales, per quas ꝓducens impediatur producere teſtes ſuos. quod placet. & facit. l. ſed & ſi per prætorẽ. ff. ex qui. cau. ma. Et quod notat gl. ff. de diuer. & tẽpo. præſcrip. ſuper rub. quæ dicit ꝙ regulariter, oẽ tps eſt cõtinuum, niſi aliud ſpecificè caueatur. ¶ Ex prædictis no. quòd ſubuenitur parti, ſi fuit impedita per negligentiam examinatorum, ſeu teſtiũ facto, qđ
7 hîc expreſsius tenet Inn. ¶ † Itẽ quæritꝰ nunquid is, q̃ habuit tres menſes pro teſtibus in eadem prouincia exiſtẽtibus, habebit poſteà ſex, ſi dicit ſe velle ꝓducere teſtes de continenti prouincia: & denicq; nouem ſi dicit ſe velle producere teſtes vltramarinos. Inno. ſentit hîc, ꝙ ſic, & videtur hoc velle. l. j. canonizata vbi. ſ. Et quia per hoc cauſa plus debito prorogatur ſæpe, dat ipſe cõſilium, ꝙ is contra quẽ fit productio faciat diſquiri ab initio à producente: & reſpõſionẽ in actis ſcribi faciat, an intendat cauſam ſuã inſtruere de partibus vltramarinis, an de cõtinentibus prouincijs, an de eadẽ. Eſt enim valde vtile, ſi certũ locũ elegerit. nã habebit ſolũ vnam dilationem: quaſi velit Inno. ꝙ ſi habet teſtes in eadem prouincia & continentibus, ſolũ habet ſex menſes: ſi dicit, ꝙ in continentibus & vltramarinis ſolũ habebit. ix. Sed aduerte, qa ſecundum hunc intellectũ Inn. ſæpe contingeret, quòd vni darent. xviij. menſes pro teſtibus producẽdis: quod eſt inconueniens ſecundum Io. an. cùm per hoc amplietur dilationũ materia contra mentẽ illorũ iuriũ. Vnde recitat ipſe Pet. de Bel. perti. & ponit Cy. in. d. l. j. qui tenuit, ꝙ tps debeat in tpe cõputari: vt ſi prius habuit tres menſes pro eadẽ prouincia: & poſteà petat teſtes de prouincia incontinenti, non dabuntur ſex, ſed tantũ tres. Si verò poſt primam de tribus menſibus patet tertiã. ſ: vltramarinã, habebit ſolũ ſex menſes. & ſic non habebit in effectu, niſi nouem pro omnibus diſtantijs locorum. Et idẽ ſi dixerit, quòd vult producere teſtes de omnibus tribus locis. Vtile tñ eſt ſeruare conſiliũ Inno. quia ſi eligit ſibi certum locum, tunc non habebit, niſi vnam dilationem ſtatutam pro illo loco. Sed dato, ꝙ interrogatio à principio facta non fuerit, putat Io. an. ꝙ ſi pars vult ꝓducere teſtes ſuper principali, vel eiſdẽ articulis, vel alijs quæ à principio prouideri poterũt procedit opi. Pet. ſi verò ſuper exceptione, vel replicatione improuiſa peteretur noua dilatio, procedere poteſt tam opi. Inn. quàm Hoſti. Et adducit not. in. c. cupientes. de elec. lib. vj. in gl. pe. primę partis. Hæc videt bona cõſideratio: ſed nihilominus puto, ꝙ totũ hoc conſiſtat in bono iudicis arbitrio. Pone enim ꝙ produxit quoſdam articulos in cauſa: habeo teſtes in prouincijs continentibus: habuit ſex menſes: ſed poſtmodum in alijs articulis licet prouiſis, oportet ꝓducere teſtes vltramarinos, ad quos itur prorſus per diuerſam viã, quã ad cõtinentẽ prouinciã: dicemus ne, ꝙ ſolũ habebit tres menſes? certè durũ eſt dicere. Dico ergo, ꝙ bonus iudex hoc arbitrabitur, vt innuit tex. in. d. l. j. ſed in formando arbitrium habebit aſpectũ
8 ad prædicta. ¶ † Quæro quid in materia iſta teſtium, appellabimus cõtinentẽ prouinciam? putat Inn. ꝙ non Archiepiſcopalem, ſed prout exponitur in. l. notionẽ. §. j. ff. de ver. ſig. quod declarat Hoſ. ſicut Italia, Gallia, Hiſpania, Prouincia, Sicilia, & ſimiles. Pro prædictis adducit Io. and. ꝙ malè induciæ illæ eſſent à iure limitatæ, ſi in ꝓuincijs Archiepiſcopalibus & in continentibus tot menſes dari deberent: cũ quandoq; parũm diſtent abinuicẽ. ad hoc de electione. c. corã. & quod ibi notatur. Et videmus hodie, quòd in multis locis vnus Archiepiſcopus nõ diſtat ab alio per tres dietas: vt in Florentino & Piſa
9 no. ¶ † Vltimò hîc Io. And. remittit ad Specul. an in exceptionibus probandis ſit locus quartæ dilationi, ſeu ꝓductioni, & per cõſequens etiã põt quæri, an debeãt dari tres dilationes: an ſolũm vna. & vide Spec. eo. tit. §. qualiter. ver. ſed cum ſuper. ibi Spec. videt tenere ſequendo opi. Gul. ꝙ non dẽtur tot dilationes in exceptionibus. ꝓ decre. prudentiã §. ſexta. de off. deleg. Nã ibi dicitur, ꝙ intra terminum competentẽ. &c. ad idẽ. c. pia. de exceptio. li. vj. &. c. frequens. de reſtit. ſpo. e. li. Nam tales exceptiones ſunt odioſæ, & nõ tanti præiudicij, ſicut principale negotium. Io. an. in ãddi. dicit hoc ꝓcedere in exceptionibus odioſis, quæ differũt: & non perimunt, quo caſu nõ dabitur, niſi vna dilatio: vt in iuribus præalle. In peremptorijs autem in quibus eſt maius periculum, dicit ſecus. Nam vt patet. ſ. eo. de teſti. quandoq; teſtes deponũt ſuper principali & peremptorio ſimul: & ſic videnꝫ iſta æquata. Idẽ tenet Lap. de ca. alle. lxxxij. vt numerus quartæ dilationis detur in exceptionibus etiam quaſi peremptorijs, vt exceptio teſtium reprobatoria: prout dixi in c. ex parte Adæ. ſ. eo. Et idem dicit in cauſa matrimoniali & alijs ſummarijs. Nam licet in illis dilationes ſint reſtringendæ: neceſſariæ tñ non ſunt reſecandæ: vt dicit tex. in cle. ſæpe. de ver. ſigni. & ſequit̃ do. Ant hîc Sed ꝓfecto mihi non placet hęc diſtinctio inter principalem & exceptiones dilatorias: cũ nullibi hoc probetur: nec iura ſuperius allegata hoc probant. ſimpliciter eñ dicunt exceptionem eſſe probandam intra competentẽ terminum. ſed idem eſt in principali & in exceptione peremptoria. Dicunt enim iura, ꝙ in cauſis ciuilibus, nõ debet dari, niſi vna dilatio pro inſtructione: vt in. l. oratione. & l. fi. ff. de fer. & dila. tamen ſi quid inopinatũ emerſerit, datur alia dilatio cũ cauſæ cognitione. ita dicendum in propoſito. Nam durũ eſſet, ꝙ ſi intra terminũ mihi aſsignatũ nequiui ſine culpa mea exceptionẽ meã probare, ꝙ debeam excludi propter defectũ alterius termini: maximè, cũ in hoc iura loquantur indiſtinctè. & iura ſuperius allegata loquuntur, quando ex culpa ſua non probauit quis exceptionem ſuam. Patet, quia punitur ibi nõ probans ſaltem in expenſis. & quôd debeat habere aliam dilationem optimè facit tex. in. d. c. j. fateor tamen, quòd ſunt magis reſtringendę habenæ in exceptionibus, quã in principali, ſeu peremptorijs propter paucitatem prę iudicij negotij.

libe. Pau. de caſt. poſt Bart. in. l. j. C. de dila. Sed reprobat Barto. in l. ij. ff. de re iudic. & in. l. fi. ff. de fer. & vtrobiq; Ale. & idem Bar. incõ ſi. xcvij. incip. ex facto proponitur ꝙ in cauſa pecuniaria in ſecundo dubio. vide latè de veritate ꝓ Abb. in cõſi. lxiiij. inci. caſus in effectu talis eſt, quodam ſe nenſi ſtat. in. ij. vo.

SVMMARIVM.

1 *In cauſa ciuili admittitur teſtis notatus infamia facti.*
2 *An propoſita exceptione contra teſtem in totũ teſtis repellatur.*
3 *Accuſatus de crimine in cauſa ciuili, admittitur in teſtem.*
4 *Accuſatus de crimine admittitur in teſtẽ in exceptis criminibus.*
5 *Accuſatus de crimine, ſi appellauit, an admittatur in teſtem.*
6 *Denuntiatus, vel inquiſitus de alio crimine, an poſſet eſſe teſtis.*
7 *Diſpoſitio huius. c. an habeat locum in inquiſito & denuntiato.*

Cap. Non debet. Panor. super Secunda Secundi.

CAP. LVI.

NOn debet. ¶ Accusatus criminaliter nõ admittitur in testem cõtra alium in causa criminali sua accusatione pendente, nisi in exceptis criminib⁹. Primò ponitur regula. Secundò exceptio, ibi: *nisi*. ¶ Casus literalis. Aliquis accusatus est de crimine: pendente accusatione cõtra ipsum petitur in testimonium in alia causa criminali, quærit, an debeat admitti. respondetur, ꝙ non: nisi forsitan in exceptis: quia etiã accusati ab accusatione & ordinum susceptione repelluntur: nisi prius se probauerint innocentes. Ber. ¶ Not. primò, ꝙ ex pendẽtia accusationis criminalis grauatur opinio accusati: vt interim nõ dicatur integri status. Hinc est, quòd repelli tur ab ordine & testimonio. Et per hanc rationẽ puto,
a ꝙ in omni actu, vbi requiritur integritas[a] status, talis accusatus repelleret. Idem puto, vbi ex forma statuti, vel iuris cõis requireretur testis oĩ exceptione maior. Ad hoc
1 quod dixi. s. e. testimoniũ. ¶ † No. ij. ex p̃dictis & ex tex. arg. opti. ꝙ in causa ciuili admittitur testis notatus infamia[a] facti. Nam iste de quo pendet accusatio, re ipsa ex iuris dispositione de facto notatur. & nihilominus quia adhuc nõ cõstat de veritate, nõ repellitur: nisi in crimina li. Fortius nõ debet repelli ille, qui solùm est notarius ex vulgi opinione: nam de facili populus decipitur. de elec. Osius. Maior enim est præsumptio cõtra aliquẽ, cũ deuẽtum est ad accusationẽ, & maximè cũ accusator adstringit se ad pœnã talionis, quã cũ vicinia loquat̃ de aliquo: cũ hoc sępe procedat ab ęmulis. & facit quod not. hîc in princi. glo. ¶ † No. iij. casum: in quo per exceptionẽ propositã cõtra testem ex toto testis nõ admittitur. Iò. An. remittit ad no. in. c. ex parte Adæ. s. eo. & ibi plenè dixi. Sed ad ꝓpositũ nostrũ puto tex. istũ posse intelligi duobus modis. Primò, vt admittat̃ à principio probatio pẽdẽtiæ accusationis, & de ea cõstito, non recipiatur dictũ testiũ: & tunc dic hoc procedere, quia exceptio non põt esse notoria: ex quo in iudicio contenditur: meritò non debet ipsius probatio differri. iuxta not. in. d. c. ex parte Adæ. ¶ Secũdò põt intelligi & subtilius, ꝙ nõ debet admitti ad testificandũ. s. in effectu, quia nõ faciet fidẽ dictũ suũ, si tempore ferendæ sententiæ pendeat adhuc accusatio: sed nihilominus poterit dictũ suũ recipi & exceptio reseruari in tp̃s ferendæ sententiæ. Nam si ante sn̄iam reperitur absolutus, satis patet, quòd tempore testimonij erat integri status. Pro hoc facit, ꝙ testis solũ repellitur, quia præsumitur nocens: vt in. c. forus. in fi. de ver. signi. sed nũc constat, ꝙ erat innocens. facit quod in simili no. Io. an. in. c. omnipotẽs. de accusatio. Primus intellectus videtur magis cõuenire literæ, sed secũdus est magis rationabilis. ¶ No. iiij. bonũ argumẽtũ, ꝙ contra testẽ põt excipi de crimine etiã non publico. & probatur ex eo, quia testis & promouendus, seu ordinandus hîc æquiparantur. Sed certũ est: ꝙ notatus crimine priuato repellit̃ ab ordine, ergo etiã à testimonio. ad hoc. xxv. dist. c. fi. & lxxxj. di. c. j. facit ad ea quæ dixi in. c. testimonium. s. eod. ¶ No. vltimò, ꝙ accusatus alium accusare nõ potest. hoc intellige iuxta ea, quæ habent̃ & no. & in. c. negãda. iij. q.
3 xj. & plenè per Bar. in. l. is qui reus. ff. de pub. iudi. ¶ † Venio ad glo. quæ facit principaliter quatuor. Nam in prima parte ponit rationẽ decidendi à tex. & est clara. In secunda parte quærit, an iste accusatus admittatur in ciuili? & concludit ꝙ sic: dũmodò sit emendatus de crimine. & in hoc gl. ineptè loquitur. Ex quo enim adhuc non cõstat de crimine, nõ requiritur emẽdatio, licet enim pendente accusatiõe grauetur ipsius opi. vt in principio gl. tn̄ hæc aggrauatio sufficere nõ videt̃ in ciuili: vel cũ agit̃ ciuiliter: vt satis probatur hîc. & in. c. testimoniũ. in ver. in criminali. s. eo. & faciunt similia de quibus in gl. & vi
4 de de hoc, quod nõ. gl. in. c. ipsi Apostoli. ij. q. vij. ¶ † Tertiò gl. opp. ꝙ etiã in exceptis criminibus non debeat iste admitti. ar. ij. q. j. c. in primis. & in. c. per tuas. de simo. vbi tam in accusatore, quã in teste distinguitur, an accusatus sit bonæ famæ, an malæ. Sol. glo. dicit, tex. istũ intelligendum secundũ distinctionẽ illorũ capitulorũ. Et hanc solutionẽ videnr̃ hîc sequi Io. an. Inn. & Abb. qui dicunt, ꝙ propter hoc tex. iste dicit forsan. quasi dicat, ꝙ indistinctè non admittitur. Sed potest dari alia solutio, ꝙ illa iura procedũt, quãdo cõstat de crimine cõtra testes: hîc verò, qn̄ tantũ est accusatus. Et hoc fortè voluit ista gl. dũ postea dicit, ꝙ licet iste accusetur nihilomiuus remanet in statu suo quasi adhuc non cõstet, ꝙ sit criminosus. Sicut enim admittitur in ciuili, ita etiã in criminali. simili ter exceptio in odium criminis: & hoc plus placet, cum tex. iste loquat̃ indistinctè. Quæ autẽ sint crimina excepta: vide Specul. in tit. de accu. in fi. vbi enumerat crimẽ læsæ maiestatis. vj. q. j. si quis. de hære. vergentis. Item crimen hæresis. d. c. vergentis. & in. c. in fidei fauorẽ. eo. tit. lib. vj. Itẽ crimen simoniæ. d. c. per tuas. & similia. dic, vt
5 ibi. ¶ † Vltimò glo. quęrit, quid si accusatus condẽnatus appellauit: an admittatur in testem. dic, vt in ea: quam notabis ad consimiles quæstiões. & vide quod in simili no. gl. in. c. sæpe. de appellatio. ¶ Extra glo. opp. contra text. nam ex hoc capitulo datur materia malignandi. Facilè enim erit accusato, vel timẽti accusari subtrahere aduersario testes, quibus timet conuinci, faciendo scilicet eos accusari, vel prius accusando: & sic aperitur via malitijs cõtra. c. quanto j. de diuor. Soluit Io. an. quòd hęc malitia nõ est præsumenda. & vbi de ea esset præsumptio, posset prouideri secundũ decretalem: frequens. de resti. spolia. lib. vj. scilicet præfigendo terminum intra quem probet accusatio, vel dictũ testis recipi reseruata fide ipsi⁹ in eũ tum finitæ accusationis. ad hoc. s. eo. ex parte. Et no. hũc intellectum. nam vt suprà dixi nõ esset malũ indistinctè hoc obseruare. nec tex. iste contradicit intelligendo, vt suprà in notabilibus dixi. & facit quod ipse Io. an. in. d. c. omnipotens. vbi dicit, ꝙ pendente accusatione quis põt eligi: sed confirmatio debet differri: ne in fraudem pro-
6 curetur accusatio. ¶ † Vltimò quæritur, an dispositio huius. c. habeat locum in inquisito & denuntiato. Innoc. & Host. ꝙ sic. Ioan. And. fatetur hoc in inquisitione: cũ illa non fiat super veritate criminis, non præcedat infamia. de accus. c. qualiter. meritò tanquam infamatus repelleretur in criminali. sed in denuntiatione videretur distinguendum secundum eum, an denuntiatio sit Euangelica an iudicialis, an canonica: an regularis. & si est iudicialis, an denuntiatus sit infamatus, an ne. & sic cum his verbis transit Ioan. And. quasi velit dicere, quòd nunquã repelleretur denuntiatus nisi in iudiciali: dummodò sit notarius infamia. Et cum hoc dicto transit Io. and. sed nõ video qualiter fundetur hoc dictũ. Nam idem per omnia esset in alijs denunciationibus, si denuntiatus esset infamis infamia iuris vel facti, per rationem quam suprà dixi in inquisito. Item negari non potest, quin contra denuntiatum inchoato processu oriatur suspicio & grauetur opinio ipsius. d. c. omnipotens. & lxxxj. distin. c. tantis Daniel. Sicut ergo interim non promouetur, vt in iuribus præalleg. ita nec ad testimonium in criminali admitti debet: cum isti parificentur, vt hic, nec debem⁹ habere respectum, quòd agatur ad pœnitentiam in denuntiatione, quia repulsio non fit propter pœnã futurã, sed propter præsumptionem malæ vitæ, quę non minus ortur cõtra denuntiatũ, quã cõtra accusatũ: quinimò si rectè velimus cõsiderare, maior præsumptio oritur contra denuntiatum, quia dtnuntians præsumitur moueri ex sola charitate: cum non agat ad pœnã: sed accusatus mouetur quandoq; malo zelo. vnde accusatio appellat̃ genus illaudabilis intẽtionis. ij. q. vij. c. si quis episcopus.

a ¶ Integritas. vide Bar. in. l. admonẽdi. col. fi. ff. de iureiur. vbi vult ꝙ infami & vili personæ non deferat̃ iuramentũ, quia ille cui defert̃ debet esse maior omni exceptione. 3 vbi videas do. Iaso. col. ciij. in repe. ver. xxxvj. & ibi vult ꝙ vbicũq; admittitur probatio irregularitatis, oportet ꝙ testis sit omni exceptione maior. & propterea repellitur vilis persona & infamis vt ibi per eum.

De testibus

a ✠ SEB.SAPIA. ¶ Tacere veritatē. Vide do.Ias.in.l.præscriptione. in secundo not.C.si contra ius vel vtili.publi.vbi tangit, qd ista punitur testis tegendo veritatem, ac si falsum dixisset. de quo etiam per Ang.de are. in tracta.malefi.in verbo falsario.

b ¶ An sit peccatum non testificari. vide etiam aliquid per sanctum Tho.ij. ij.q.lxx.arti.j. circa fi.vbi dicit, qđ testificari est de necessitate salutis suppositā testis idoneitate & ordine iuris. aliâs secus. Itē. an & quādo sit peccatum mortale cælare veritatem in iudicio: vide do. Ant. in.c.j.in.j.col.ver. not. non compelli.s.de probatio. & vide Abb. post Innocen. & quod ibi latè nota. post eum in.c.j. circa principium .j. de crimi.falsi. Et de isto arg. vide eleganter per beatū Tho.ī.ñ.ñ.q.lxx. arti.j.vbi concludit, q si requirit testimonium alicuius subditi authotitate superioris, cui requisiti ī his, quæ ad substantiam pertinēt obedire tenentur non est dubiū, q tenetur testimonium ferre in his in quibus secūdū iuris ordinem testimonium ab eo exigitur, vt puta ī manifestis, & de quibus præcessit infamia, sed de occultis, & de quibus non præcessit infamia, non tenetur testificari. Si autē non requirit eius testimonium à iudice superiori sed ab alio, & tūc aut ad hominem liberandum ab iusta morte, vel falsa infamia, vel à pœna quacūq; & tunc tenetur testificari, imò si eius testimoniū nō requiritur, tamen tenetur facere qđ ī se est, vt veritatē denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Super his verò, quæ pertinent ad condēnationē non tenet quis ferre testimonium, nisi cum à superiore compellitur, secundū ordinem iuris nō attento, quod immineret periculū accusatori, quia ipse spōte in hoc periculum sit ingressus.

c ¶ Quòd fic. Scias, q inquisitus, qui rñdendo ad inquisitionē iurat non fecisse: si posteà appareat contrarium, non per hoc punitur tanquā periur⁹. Istud est dictum solēne, quod pauci sciunt. de quo per Alexan. in addi. ad Bar. in.l.j.ff.de ho.eo.qui sibi mor.cōsci. vide omnino vnā apost. ad Abb. in.c.is, qui. in .ij. no. in apos. mag. in fi.j.de solu. Et ita videtur posse limitari dictum Abb. hîc, vt procedat in foro poli, non in foro fori. Aeneas de fal co. Anto. Franci.

¶ Circa hoc, an inquisitus iurans contenta in inqsitione non esse vera, si posteà appareat contrarium, teneatur de puriurio dicas, q inquisitus tenetur rñdere etiam cum iuramento inquisitioni contra eum formatę de crimine hoc est an deliq̄rit, vel non. & vide Spec. in tit. de positi. in. §. vij. in ver. xix. & tit. de inquisit. in. §. iij. Nec dicit ex hoc incurrere piuriū. quod voluit Iac. but. in.l. quod fæpe. in. §. si verò. ff. de cōtrahē. emp. de quo vide per Alexan. l.j.ff. de his, qui mor. sibi consci. hîc allega. de quo tamē multum dubito, qa non debet quis delierare pro quocū q̄ cōmodo personali & tēporali: vt in.c.fi.xxij.qō.j. imò potius debet omnia mala temporalia pati, quā consentire malo animę. c. suscepimus. de homi. & xxxij.qō.v.c.itane. & vide Spe. in tit. de actio. & peti. in. §. iiij. ver. sic. quod si fortè.

De testibus cogendis Rubrica.

¶ Quia officium testium, quasi publicum est, & ad illud interdum inuiti coguntur, ideò post tractatum de testibus. & c. sic continuat Io annes Andræas.

¶ No. tu ex hac continuatione, q officium testium est quasi publicum: sed vide latius per Inn. in .c. nihil. ad fi. de elec. vbi dicit, q officium testis in se est publicum. ad hoc.l.j.ff.de testi. Sed testis nō fert testimonium tanquā habens officium publicū. hinc est q per exceptionem criminis repellitur: nec prodest toleratio, sicut in alijs officijs publicis. s. ti. proxi. c. testimonium. & quod no. Inn. in.c. scisitatus. de rescrip. Ego continuo sic. Visum est. s. de testi. sed qa posset dubitari vtrum ad testificandum possint cōpelli, meritò subditur ista rub.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Iudex potest committere examinationem testiū, etiā in causa matrimoniali, & quo nomine appelletur ille, cui est commissa talis examinatio?*

2 *Tacere veritatem, an sit peccatum?*

3 *Accusatus negando veritatem peccat mortaliter.*
Condemnatus ad mortem iuridicè, & fugiens carceres, peccat mortaliter.
Confitens falsum contra seipsum metu tormentorū, peccat mortaliter.

4 *Priuilegiati à ferendo testimonio, an & quo casu possint compelli: & quando peccent nō testificādo.*

5 *Eo ipso, quòd testis non vult ferre testimonium in causa ciuili, præsumitur contra ipsum, secus in causa criminali.*

6 *Testis subtrahēs se à testimonio præsumitur suspectus & contra ipsum potest iudex inquirere.*

7 *In causis criminalibus non admittitur ad examinandos testes sed debent personaliter comparere etiā si sint egregiæ personæ.*

CAP. I.

CAusam. ¶ In causa matrimoniali cogendi sunt testes ferre testimonium. ita cōiter summatur, sed non placet inquātum ponit specialitatē in matrimonio: quia sic loqui videntur iura in alia materia ciuili. ideò generalius summo sic. In causa ciuili monendi & inducendi sunt testes ad testificandum. & si se subtrahant odio gratia &c. compellūtur. In prima parte ponit causæ commissionem. In secunda prouidet partibus. ibi: *ideòque*. ¶ Casus literalis. Quædam causa matrimonialis vertebatur inter. M. mulierē & virum suum: cōmissa fuit iudicibus. Mandat Papa papien. electo, q moneat testes ad ferendum testimonium. quos vtraq; pars sibi duxerit nominandos. si verò odio, amore, vel timore se subtraxerit, quo ad ferendū testimonium corā prædictis iudicibus, vel nuntio, quem ad hoc miserunt, compellat eos per ecclesiasticā cēsurā. Ber. ¶ No. j. ibi, *moneas & inducas*. q p hæc verba nō designat præcisa cōpulsio. Patet, quia in fine mādat compelli si induci non possunt. vide de hoc quod no. in.c.ij. de sponsalib. ¶ No. ij. q etiam in causa matrimoniali nō debet iudex testes à principio cōpellere, seu contra eos snīam fulminare: sed prius monere & inducere, qđ puto verū, nisi necessariū sit illorum testimoniū: qa aliter probari non pōt vel nisi iudex sit remot⁹ à partib⁹. Tūc em qa de facili nō pt iudiciū iudicis gemīari: poterit iudex à principio p̄cipere & sub cōditione cēsurā ecclesiasticā fulminare: & sic iudicio meo intelligi potest. cj. pxi. ¶ †Not. iudicem posse cōmittere testiū receptionē etiā in causa matrimoniali. Et nota, q talis cōmissarius potest nū tius appellari. & dicit Ioā. An. q iste qñq; vocatur executor: qñq; auditor, vel cognitor, quē potest iudex quilibet ad certū articulū deputare. de offi. dele. sup quæstionū. §. j. & §. verum. Ego credo, quòd qñ iudex prius examinat capitula & interrogatoria & postmodum mittit notariū, vel alium ad examinādū testes: iste sic missus potest dici nuntius. Sic appellatur, quia mittitur ad ipsos testes: & qñq; nullā habet iurisdictionē, sed nudū ministeriū, iuxta nota. in cle. vna. de offi. deleg. & videtur text. in c.ij. de iudi. lib. vj. & sic loqtur hîc, vt patet ibi, *quem hoc miserint &c* Quādoq; cōmisit iudex simpliciter receptionē testiū: & tunc ille non propriè appellatur nūtius, sed iudex seu cognitor: vt in cle. iudices. de offi. dele. cū ibi no. ¶ Opp. videtur enim, q non erat opus scribere ordinario: vt cōpelleret testes producēdos corā delegato Papæ: quia ipsemet hoc facere poterat cū sibi oīa videant esse cōmissa sine q̄bus causa cōmodè expediri nō pōt. de offi. dele. c. præterea. & c. prudentiā. Sol. Vin. fatetur q delegat⁹ hoc posset. & cōiter doc. post eū: sed scriptum fuit ordinario: qa fortè pl⁹ timebat in loco: qđ placet. similiter qn mādat ordinario vt exequatur snīam delegati Apostolici: cū & ipse per se exeq̄ posset de offi. dele. c. in literis. c. significasti. & c. qrēti. ¶ Gl. j. q̄rit quare testes cōpellun tur: cū regulariter qs nō cōpellat de suo facere bñficiū. x.q.ij.c. p̄cariæ. rñdet, q duplici ex capite. Primò ꝓpter bonū publicū, ne veritas occulteſ: & malus vt bon⁹ æstimeſ. facit licet gl. nō alleget. l. eū q̄ nocētē. ff. de iniur. & c. vt famæ. de sen. exc. Scdò, qa tacere veritatē[a] est peccatum[b] mortale. xj.q.iij.c.qsqs. ¶ †Cōtra hoc oppo. dupliciter. videt em primò hoc fore falsum scilicet q tacere veritatē sic peccatū mortale. nā Christus interrogatus à pilato quid est veritas nō rñdit. vt habeſ in euangelio. gl. in d. c. qsqs. dicit, q primū dictū ꝓcedit: cū ꝓducitur in testē: aſs bene potest, & debet quis qñq; tacere veritatē: vt in c.j. & c.ne quis. xxij. q.ij. & vt habetur in cōtrario. Si enim quis quæritur ad mortem, nō teneor respōdere: vt in iuribus præalleg. Et licet do. Ant. hîc instet: ego breuiter dico post Archid. & beatū Thom. vt no. in c. itē, qđ dicitur. xxij.q.ij. quòd in casib⁹, in quibus iudex potest de iure interrogare nō respōdendo, sed negando, vel celādo veritatē, quis mortaliter peccat: qa debet quis obedire suo superiori in spectantibus ad officiū suū. de maio. & obe. c.ij. & c. qui resistit. xj.q.iij. secus vbi interrogat in non spectantibus ad officiū suum. ¶ †Et per hoc soluitur quæstio notabilis, an peccet accusatus, si timens condemnari negat veritatem. conclusio est quòd sic, sper

a b 2 3 c

ibi. q. sic add. tu quæ circa hāc q̄. resolue. Pa. dall. in l. transigere. n. §. C de transactio. vbi inq̄ziuq; allegat dd. & deniq; huic opi. dē tutiorē & p̄babiliorē.

Cap. Secundum. Panor. ſuper Secunda Secundi.

a ☙ SEB. SAPIA. ¶ Condemnatus. Vide do. Iaſ. in. l. admonendi. colũ. lxv. in materia fugæ. ff. de iureiuran.

b ¶ Et adde, ꝙ iſte perſonæ priuilegiatæ non dicuntur inuitæ teſtificari, licet fuerint citatæ ad iudiciũ pro teſtimonio, ſi poſteà teſtificantur. Ita dicit Bal. in. l. ſi quando. in. j. col. C. de teſt, Et idem dicit, vbi iam oppoſuit exceptionem priuilegij. in. l. parentes. in vlt. co. C. de teſti. vbi dicit ita ſe conſuluiſſe. Itẽ vide Archid. in. c. ſtatuendum. ij. q. v. j. vbi dicit, ꝙ in ciuili cauſa, vbi aliter veritas haberi nõpõt, cõpellũtur etiam teſtes priuilegiati. de q bus in. §. itẽ legẽ Iul. iiij q. iij. & dicit, ꝙ ita conſueuit concludi in. c. dilectorũ. de teſt. cogen. Adde Ro. fingu. ſuis. fo. viij.

☙ SEB. SAPIA.

c ¶ Compelli. Vide Bart. in. l. lege Iulia. ff. de teſti. & Marſi. ſingul. ſuo. lxxvj. incipi. plures ſunt. & in repe. l. fi. char. ix. cir. prin. c. C. de ꝓba. & firma. in repertorio ſuo in verbo teſtes. ver. teſtium coactio.

d ¶ Vide gl. iij. q. ix. teſtes. vbi eſt gl. fingu. iudicio meo in ver. ſed p̃ſentes, ꝙ nõ valet cõſuetudo: ꝙ examinatio teſtium in criminalib⁹ de legari poſsit. & ad hoc eâ nũquã audiui allegari. Et adde huc Spec. in ti. de teſte. §. nunc tractemus. & vide Bal. ī. d. aut. apud eloquẽtiſsimum. vbi concludit, ꝙ etiã in criminalibus põt delegari receptio, ſi teſtes ſunt in alia prouĩcia. Et adde, ꝙ licet receptio teſtiũ in cauſa criminali non poſsit delegari, tamẽ põt delegari receptio inſtrumẽti. text. eſt in. c. contingit. & ibi. d. Anto. circa fi. verſi. not. pe. de fi. inſtru. Et generaliter quando poſsit committi examinatio teſtiũ ponit Dy. in. l. ſcire oportet. §. j. ff. de excuſ. tut. & Spe. in ti. de teſte. §. nũc tractandũ. ver. nunquid ad offm̃. quos remittit. Bal. ī. l. iij. §. idẽ ꝙ Diu⁹. ff. de reſti. Et adde, ꝙ iſtã regulã, q̃ dicit cãm criminalẽ nõ poſſe delegari quo ad receptionẽ teſtiũ, limitat no. tex. i. d. c. mulieres. de iudi eẽ verã, niſi ex ꝑte teſtis cõcurrat, ꝙ ſit ꝑſona priuilegiata, q̃ nõ cogit teſtificari ī iudicio, vel ex ꝑte iudicis nõ cõcurrat magna honeſtas. vt qa eꝑs, tũc poſſet delegari. & hoc dicit Pe. de anc. circa fi. Sed ꝙ icã criminali receptio teſtiũ poſ ſit alijs cõmitti vr̃ caſus apt⁹ ica. vt offm̃. §. verũ. ibialiq̃ quoad hoc duxeritis deputã dos. de hæreticis. in. vj. niſi rñdeat, ꝙ ille tex. loqt in nuda examiatiõe cũ iam teſtes iurat ſent corã inqſito. ribus vel dicat, ꝙ ſit ſpãle i crie hã. reſis ſicut multa alia. Item adde, ꝙ vbi agit de crie in modũ exceptiõis ꝑt cõmitti examinatio teſtiũ. Ita dicit Pe. de Anc. i. c. pñtiũ. §. teſtes. in pri. de teſti. in. vj. itẽ vide qd no. Archi. in. d. c. pñtiũ. §. teſtes. ī vlt. col. ver. q̃ro poſt Ioã. an. Itẽ adde, ꝙ Papa indiſtinctẽ ꝑt cõmittere examinationẽ teſtiũ ĩcã crĩali. Ita determinat Spe. ī ti. de teſte. §. nũc tractãdũ. i. ij. co. ve. ver. in crĩali verò. ar. c. ille glo. gladiũ. xxiij. q. iij. dicit tñ ꝙ cõſuluit, ꝙ qñ Papa tradit articulos delegato iiũgat ei ſub interminatiõe diuini iudicij, & ſub piculo aĩæ ſuæ, ꝙ dẽat bñ & legaĩr ſup quolibet arti. ſcdm ipam ĩterlocutoriã examiare. & adde huc Lap. alle. xlvj. An aũt i cã crĩali poſsit delegari receptio teſtiũ vel in alia cã ſpãli, vide tex. in c. ſignificauit. de offi. or. qđ ibi no.

¶ Adde, ꝙ in cã. criminali nõ poſſit delegari examinatio teſtium, Ro. ſin. ſuis. f. xij.

¶ An examiatio teſtiũ poſsit committi, & qualiter cõmittat maximẽ ī crĩalib⁹. Et an iudici alteri⁹ territorij, & an dẽat pars aduerſa moneri & citari ad cõparendum corã iudice, cui cõmittit talis examiatio. & de prædictam rationem. Ita in ſimili concludit Bart. in. l. relati. ff. de pœnis. Dicit enim quòd

a cõdẽnatus[a] iuridicè ad mortẽ, peccat fugiẽdo carcerem: ſecus dicit, vbi carcer eſſet violẽtus & iniurioſus. ad hoc quod leg. & not. in clem. paſtoralis. in gl. in verbo per violentã. de re iudi. Idem puto, ſcilicet ꝙ peccat mortaliter, qñ quis poteſt proximo prodeſſe, & non vult, ne gando veritatem. arg. c. j. de falſi. Nam quiſq; tenetur diligere proximũ ſicut ſeipſum. de pœni. diſt. ij. c. charitas. el. ij. §. proximos. Idẽ dic, ſi quis falſò deponit contra ſeipſum: vt eſt not. text. in. c. ſi non licet. xxiij. q. v. per quod argue contra iſtos, qui timore tormentorum confitentur contra ſe. ¶ † Secundò not.[b] ad idem: nam multi ſunt iure ciuili priuilegiati à ferendo teſtimonio: vt habetur. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. item lege Iulia iudiciorum. nota. in. c. ſi qui teſtiũ. ſ. tit. ꝓxi. Quod nõ eſſet, ſi eẽt peccatũ non teſtificari: cũ nulla lex, vel priuilegiũ, ſeu Princeps excuſare poteſt à peccato: vt in. c. fi. de præſcrip. & in. c. Iulianus. & . c. ſi dominus. xj. qõ. iij. imò nec prætextu pietatis excuſatur quis à peccato: vt in. c. ſuper eo. de vſu. Sol. notabiliter Hoſt. ꝙ priuilegium prædictum non excuſat ex toto: ſed tunc ſolùm cum alij teſtes haberi poſſunt. vnde dicit, ꝙ inter priuilegiatos & non priuilegiatos hæc differentia notari poteſt: vt non priuilegiati cogantur, etiam ſi per alios fides fieri poſsit, ex quo moniti teſtificari recuſant. Priuilegiati verò non cogãtur: niſi, vbi per alios veritas haberi nõ poteſt: quo caſu procedit, quod dicitur de peccato. ¶ Nota bene hanc ſolutionem: quia per eam habes limitata iura, quæ dicunt ſolũ parentes & ſimiles nõ compelli: c debet enim intelligi, quando per alios veritas haberi poteſt. ¶ Secũ dò nota, ꝙ non priuilegiati poſſunt compelli: licet veritas aliter haberi poſsit. & de hoc vide in glo. ſeq. aliâs enim nullũ eſſet priuilegiũ iſtorum priuilegiatorũ, contra. c. ſtatuendũ. aliâs ſtatutũ. in. fi. ij. qõ. vj. & . c. quanquam. xiiij. qõ. ij. vbi dicitur, ꝙ clerici non debent ad teſtimonium vocari, niſi in aliorum defectũ. ¶ † Gl. ij. quærit hîc: dicit teſtes compellendos, qñ gratia, vel timore ſe ſubtrahunt, & idem in. c. ſuper eo j. eo. quomodo probabitur, ꝙ taliter ſe ſubtrahunt. Reſpondet notabiliter, ꝙ eoipſo ꝙ requiſiti nolunt ferre teſtimonium: præſumitur contra eos, niſi conſtaret, ꝙ per alios veritas haberi & comprobari poſſet. Pondera bene hanc glo. Dicit enim duo. Primò, ꝙ præſumitur contra teſtem eoipſo, ꝙ teſtificari recuſat. Idem not. glo. in. c. ſuper eo. & . c. cæterum. & . c. dilectorum j. eo. Io. And. poſt Inn. & Hoſtien. dicit hoc procedere in ciuilibus, in quibus peccatum eſt tacere veritatem. Et hoc verum ſecundũ eum, niſi hanc præſumptionem elidat alia: vt puta, quia religioſus eſt, qui non in damnum proximi: ſed obtentu religionis iurare renuit. arg. ſ. tit. j. nuper. & j. de iureiur. & ſi Chriſtus. in fi. vel ſubeſt alia ſimilis cauſa. In criminalibus verò & in alijs, in quibus non eſt peccatum, veritatem celare, non eſt præſumẽdum ſecundũ eum, ꝙ is, qui teſtificari renuit, malitioſè, ſe ſubtrahat, & ideo non eſt cogendus: niſi manifeſtè appareat de malitia j. eod. c.

c peruenit. ij. ¶ † Not. bene hoc, & videtur iudicio meo hoc probari j. eo. ſuper eo. in ver. conſtiterit. Et dicam latius in. c. dilectorũ j. eo. vbi expediam hãc materiam. & hoc procedit vbi veritas aliter haberi poteſt. Si autem aliter haberi non poteſt, tunc dicit Io. An. poſt Innoc. per dictam Decretalem: peruenit. ij. ꝙ in criminalibus & in cauſis, in quibus aliâs teſtes nõ coguntur, nec cogentur etiam ſi non ſe ſubtrahunt gratia, odio, vel timore. Idem Hoſt. nam ſecundũ eum videmus, ꝙ hoc caſu compellitur clericus. d. c. quanquã. qui aliâs eſt priuilegiatus: vt non cõpellatur. d. c. ſtatuendũ. in fi. Non obſtat, ꝙ prohibitum ſit iuramentũ ſine quo teſtis non deponit quia hoc verum, niſi in caſibus, quorum iſte eſt vnus. Et de his caſibus vide glo. in. c. nullus j. de iureiuran. & prædicta not. & expediam latius in. d. c. dilectorũ. Secundò videtur hæc gloſ. primũ dictum limitare, vt præſumatur, ꝙ gratia &c. qñ veritas aliter haberi non poteſt. Quod non videt procedere, niſi in priuilegiatis, vel in criminalibus: per p̃dicta. Et ex prędictis decidit tacitè alia quæſtio, cui incumbat onus ꝓbãdi quòd veritas haberi aliter nõ põt, quam latius & explicitè attingam j. eo. ſuper eo. & vide ad confirmationem prædictorũ not. dictũ Bar. in. l. j. §. j. ff. de fal. vbi dicit, ꝙ ſi quis ſubtrahit ſe à teſtimonio reddit ſe ſuſpectũ de falſitate, ſeu corruptione: videlicet ꝙ gratia, ſeu commodo ſe ſubtrahat ex qua præſumptione iudex poterit inquirere contra eũ, ſecundũ Bar. quod eſt menti tenendum: ſed debet limitari ſecundũ prædicta, qñ ſ. non ſubeſt alia præſumptio hanc elidẽs. ¶ Ex omnibus prædictis poſſunt elici tres concluſiões. ¶ Prima, ꝙ priuilegiũ ſuper teſtimonio non ferendo conceſſum, ceſſat deficientibus alijs probationibus, ſiue ſint laici, ſiue clerici. ¶ Secunda cõcluſio, ꝙ in cauſis ciuilibus præſumitur quis corruptus, ſi requiſitus teſtificari recuſat. & ad hoc compelli poteſt: & contra eum inquiri de corruptione, niſi alia in cõtrarium præſumptio ſubſit. ¶ Tertia concluſio: in criminalibus cauſis, teſtes non cõpelluntur, niſi alijs probationibus deficientib us, nec præſumitur corruptio, ſi quis teſtificari recuſat: niſi aliter probetur. quo caſu fiet compulſio: licet aliter veritas probari poſsit. Hæc concluſio probatur in. c. ſuper eo. iuncto. c. peruenit. ij. eodem titu. De iure verò ciuili aliud videtur. de quo vide text. cum ibi not j. eodem. ſuper eo. in fine. ¶ Gloſ.[d] fin. eſt clara, & notabis eam, quòd in cauſis criminalibus non mittitur etiam ad egregias perſonas: ſed omnes compelluntur venire ad præſentiam iudicis. Hoc limita ſecundum textum not. in. c. ij. de iudic. libr. vj. vide circa hoc quod plenè dixi in capi. cùm cauſam. ſ. titu. j.

d

SVMMARIVM.

1 *Teſtis nolens comparere, poteſt ſuſpendi, deponi & excommunicari, & iudex poteſt incipere ab excommu-*

excommunicatione.

2 *Iudex poteſt in primo præcepto imponere mulctam cõtumaci.*

3 *An requiratur vna citatio,an duplex,an triplex ad hoc vt iudex poſsit mulctare.*

4 *Citatus ad certum tempus hora diei non expreſſa,debet tali hora comparere,vt poſsit explere officium ſuum.*

5 *Citatus certo die ad faciendam electionẽ,debet mane cõparere.*

6 *Iudex excommunicauit teſtes non comparentes in termino præfixo,& teſtes in dicto termino fuerunt impediti, nunquid ſint excommunicati.*

CAP. II.

CVm ſuper. ¶ Per excõmunicationis ſuſpenſionis,& depoſitionis ſententiam cogendi ſunt teſtes. vel ſumma generalius ſic. Vbi teſtimonium eſt neceſſarium compellendi ſunt teſtes ad illud ferendũ etiã per ſuſpenſionis,excommunicationis & depoſitionis ſententiam.h.d.Tria facit.Primò præcepit.Secundò ponit contemnentem. Tertiò aggrauat. Secunda ibi: *ſi verò*. Tertia ibi:*& ſi*.¶ Caſus literalis.Mandat Papa quibuſdam presbyteris quatenus ad præſentiam ſuam accedant perhibituri teſtimonium veritati ſuper cauſa ,quæ vertitur inter Epiſcopum Prædeſtinum & Abbatem Sublacẽſem.Si verò non venerint, ſciant ſe ab officio & beneficio ſuſpenſos.& ſi nec venerint,excommunicationis ſententiam poterunt formidare.Ber.¶ No.j.ꝙ vbi teſtimonium eſt neceſſarium:nõ præmittitur monitio: ſed à principio poteſt teſtibus mandari:vt veniant etiã ſi ſint presbyteri:vt hîc iũcta ſupraſcriptione.¶ Et not. quòd teſt poſſunt compelli ire ad curiam Romanam de lõginquis partibus expenſis tamen producentis:vt in. c. ſtatutum.prope finem.de reſcriptis. libro ſexto. &. iij. 1 quæſtio.iij §.venturis.¶ Nota bonam practicam procedendi contra teſtem, vel alium abſentem,vt in eadem citationis litera,ſi non venerit in termino præfixo fulminetur ſuſpenſio. & ſi intra alium terminum nõ venerit, eadem litera præfixum feratur excommunicatio,ſi non venerit in tertio,comminetur depoſitionem.Et ſic videtur Hoſtien. intelligere literam. & hic intellectus eſt verus in ſe:licet ex litera apertè non colligatur, quòd hîc fuiſſet lata excommunicatio, ſed potius innuitur, quòd ſolùm comminata.credo tamen,quòd quilibet terminus debeat eſſe peremptorius:aliâs non deberet fieri ſuſpenſio vel excommunicatio.ad hoc.c. ſacro.de ſenten. excom.& quod no.Innocen.in.c.j.de exceſsi.Præla.vide practicam per text.iuncta gloſſ.in.c.conſtitutionem.de ſenten.excommu.lib.ſexto.Et ex hoc & ex text.innuitur iudicem debere vltimo loco reſeruare excommunicationem, & prius incipere à ſuſpenſione : quod eſt ſecundũm do. Anto . contra practicos noſtri temporis: qui incontinenti incipiunt ab excommunicatione.¶ Ego dico,quòd licet cæteris paribus hoc ſit honeſtum,non tamen neceſſarium.Iudex enim poteſt incipere ab illa,quę magis timetur:vt in.c.quoniam.in fin.vt lit.non conte. & in.c.primo.de iud.vbi pro prima contumacia fuit lata excommunicatio.vnde alibi dicit gloſſ.quòd quælibet minima contumacia eſt excommunicatione digna, & quòd tanto maior eſt,quãto ex minori re reſurgit.ita dicit glo.not.in.c.duo ſunt.xcvj.diſt.vide bon.tex.in. c. 2 tuæ.vt lit.non conteſta.¶ † Not.& tene menti,quòd iu a dex[a] poteſt in primo præcepto apponere mulctam non parenti.Et facit,quòd iudex poſsit præcipere aliquid ſub certa pœna.de quo vide per *Specul.in titu.de ſentẽ.* prola.§.ij.ver.ſed nunquid iudex.Et ibi videtur concludere,quòd ſic,ſi euidenter præſumit contumaciam . Et idem deberet obſeruari in excommunicationis prolatione,vt probatur in cap.Romana §.caueant.de ſenten. excõ.lib.vj.ſed propter viarum diſtantiam:cùm ſit difficile geminari præcepta,ſatis poterit obſeruari prima vice,quòd dicitur.Nam ex cauſa rationabili poteſt pro futuris culpis ſub conditione excõmunicatio ferri:vt ibi. Secundò facit,quòd poſt contumaciam poſsit iudex ſine noua citatione infligere mulctam.de quo dic,vt plenè dixi in.c.j.de iudi.¶ † Opp.contra hoc & contra text. 3 videtur enim quòd ex prima contumacia non poſsit iudex mulctare iuxta not.in.c.ij.de procura.Vinc. dicit, ꝙ iſti puniuntur:quia hoc fuit in citationeexpreſſum.No. hanc ſol.ex qua innuitur,quòd ſi iudex præcipit ſimpliciter aliquid fieri:non debet illico infligere mulctam non parenti:ſed geminare præceptũ:ſed credo poſſe dici tres citationes requiri ad cauſam principiandam.& ſic loquitur lex ad peremptorium.ff.de iudi.& no.per Innocẽ. in cap.ad petitionem.de accuſa.ſed vbi fit præceptũ aliud, vt hîc,non eſt opus geminare citationem.argũ.in. l.j. ff.ſi quis ius di.non obtempe.primũ tamen æquius.No. tamen ex dicto Vin.ꝙ iudex licitè exprimit pœnam ex prima contumacia.facit pro allegato dicto *Spec.*¶ Oppo.videtur enim ꝙ hæc citatio non arctabat:cùm eſſet ſi a ne termino.Glo.j.metu contrarij ſupplet,quòd hîc fuit terminus conſtitutus & ꝙ iſti debebant comparere ea hora,qua poſſent expedire officium ad quod erant vocati.Dic,ꝙ etiam ſine certo termino valeret citatio.[b]& in b telligitur,vt citatus veniat,quàm citius poteſt:vt plenè 4 dicam in.c.cũ parati.de appel.¶ † Secundò collige ex gl. ꝙ citatus ad certum terminum hora diei non expreſſa, tenetur cõparere tali hora,ꝙ poſsit explere officium,ſeu 5 negotiũ ad quod citatur.¶ † Et facit quod in ſimili no. Inno.in.c.cum nobis.de elec.vbi dicit,ꝙ citatus,vt cõpareat certa die ad electionẽ faciendam , debet comparere de mane:quia tali tempore fit electio propter miſſam ſpirituſſancti.Hinc Vin.in ſecunda ſolutione dicit hîc,ꝙ debet venire tali tempore citatus pro teſtimonio ferendo,ꝙ deponat ieiunus.xxij.q.v.c.honeſtum.& .ſ. titu.proxi.c.j.vel ſecundum eum in prima ſolutione ſatis eſt,quòd ea die iuret.Nam pro actu depoſitionis poteſt teſtis teneri per.xv.dies,vt.l.penulti.C.de teſt.Conclude ergo,ꝙ citatus ad certum diem ſine hora,debet cõ parere tali hora,qua expedire poſſet id, propter quod vocatur.In dubio ſatis eſt,ꝙ veniat ante noctis tenebras quia totus dies ſibi cedit,de quo in.c.conſuluit.de of. de c le.&.c.cũ nobis.¶ Oppo.iij.de.c.cum non ab homine. ſ.de iudi.vbi fit primò depoſitio:& poſteà excommunicatio,& hîc econtrà.Solu.gloſſ.ij.ꝙ iſtud procedit, vbi proceſſus fundatur ſuper contumacia.nã tunc incipitur à mitiori pœna.contrariũ procedit,vbi fundatur ſuper crimine:& dic vt ibi plenius no.¶ Glo.iij.colligit, ꝙ in vna citatione poſſunt fieri plures citationes:de hoc dic, 6 vt le.& no.in.d.c.cõſtitutionẽ.ad quod.ſ.remiſi.¶ † Gl. ſi.in prin.eſt facilis:poſteà formauit quæſtionem quotidianam.Iudex excommunicauit teſtes,niſi comparerent in termino præfixo.in termino teſtes fuerunt impediti: c quæritur nunquid ſint excommunicati. [c] Conclude , ꝙ quo ad Deum non ſunt excõmunicati:tamen quo ad eccleſiam ſic.tamen docto.de impedimento abſoluentur ſine difficultate.Idẽ tenet gl.in.c.vno.iij.q.v.ſuper verbo occurrerit.Spec.aũt in tit.de cita.§.pe.ad fi.refert quoſdam tenere contrariũ.ſ.ꝙ excõmuicatio non tenet . vnde pronuntiandũ eſt excõmunicationem nõ tenere , nec tenebitur ad expenſas:& cũ illa opi.tranſit ibi *Spec.* Hoſtien.dicit,ꝙ ſi Papa tulit talẽ ſententiã,oĩno ligat.de of fi.deleg.c.ex parte.Nec eſt noſtrũ reprehẽdere.ix.q.iij.c. aliorũ.Si inferior eam tulit,aut taliter citatus detinetur impedimẽto incõmoditatis,aut facti.Primo caſu ligatus eſt:tamẽ niſi in citatione expreſſa eſſet talis cauſa , propter quã dimittere debuerit ꝓpria negotia,ſine difficultate debet abſolui:aliâs ſatisfieri oportebit.Secũdo caſu

forma faciendi talem cõmiſsionẽ, vide Bal.Salic.& doct.in.l.iudices. C.de fide inſtru. & ĩ auẽ.apud eloquentiſsimũ eod. tit.& vide Bar.in l.cũ ab initio. ff. quemadmo.teſt. ape.& vide oĩno Ang.in auẽ.de teſte.in.§.& qm̃.ñ. & vide Inn.in.c. qm̃ cõtra. de proba.& in.c.cũ Bertold⁹ de reiu.& in.c.ñ.de iureiur. & vide oĩuo per domi.Car.in cle. j.in.vj.q.ff.de offi.deleg.

SEP.SAPIA.

a ¶ Iudex . Vide Imo.in.l.filiusfa. §.diui.poſt Bart. & Ang.ff.de le.j. & in.l.cũ ſtipulatus ſim mihi à ꝓculo.ff.de verbo. oblig.Bald.in .l. cũ allegas.col.fin. C.de vſu.& in.l. ij.col.xj.ver.quartò quæro. C . de ſeruit.& aqua .& in auẽ.offeraẽ.verſi.ſed iuxta hoc q̃ro.C.de lit.conte. Moder.poſt bar. in.l.j.in princi .ff. ſi quis ius dicẽ.nõ obtempt.

b ¶ Citatio . Vide Feli.latè in.c.conſuluit.col.ij.verſi. no.tex.ibi .ea hora.ſ.de offi.deleg. Anto. Franci.

c ¶ Excõicati.Circa iſtam.q.an iuſſus cõparere ĩcerto termino ſub pœna excõicationis,ſi fuerit impeditus iuſto impedimento ſit excõmunicatus , vide d.Abb.in.c.P.& G.& ibi And.Sicu.ĩ.xiij.&. xiiij. col.de offi.deleg. poſt Inno.& vide in.c.inquiſitioni.de ſent. excõ. & videBal.hîc,& habetur ꝓ legiſt. in.l.Celſus . ff. de arbi.& in.l.quæſitũ.ff.de re iudi.& vide Old.in conſi.ſuo.cclxvij. Et adde ꝙ contra cõmunem ſentẽtiã eſt bo.tex.in ca. vno.iiij.q.v.ideo cogita ſuper hoc.

nõ indiget absolutiõe: cũ prẽceptũnõ obliget ad impossibile. & sic ſnĩa est nulla. Sufficit ergo relaxatio: vt in.c. Odoardus. de sol. Posset etiã fieri absolutio ad cautelã secundum eum. Io. an. hîc remittit ad no. per Inn. in. c. P. & G. de offi. deleg. Et dicit ꝙ hæc quæstio videtur expedita. de sen. excom. venerabilibus. §. idem. lib. vj. & ibi tex. innuit, ꝙ iste sit ligatus. sufficit enim præsumpta contumacia. ¶ Sed aduerte, quia ille tex. loquitur quando quis fuit excommunicatus pro contumacia de præterito: vt quia iudex reputans aliquem cõtumacem, illum excommunicauit, sed hîc loquitur de excommunicatione lata pro contumacia de futuro: vnde iudicis animus videtur deesse. Tamen vt dicit do. Anto. ille text. loquitur indistinctè: & ideò sequitur ipse hîc opin. Ioan. and. & dicit eam esse communem. Nec obst. si dicatur hanc sententiam continere intolerabilem errorem: quia vt dicit Inno. in. d. c. P. &. G. hîc error non est patens ex verbis sententiæ. licet ex mente sit reducibilis ad errorem: talis autem error non inducit nullitatem sententiæ: vt ibi not. ¶ Ego in hac quæstio. soleo sic distinguere: ꝙ aut ex tenore sententiæ apparet, quòd iudex voluit omnino ligare non comparentem in termino, siue esset impeditus: siue non: & talis sententia nõ tenet tanquam continens errorem intolerabilem. de sentẽ. excom. c. per tuas. Aut non constat ex tenore sententiæ: quia iudex simpliciter excommunicauit non comparentem in termino: & aut ex aliquibus verbis potest iudicis mens deprehendi: vt quia dixit, si contempseris, vel si distuleris in termino comparere. & non erit excommunicatus: quia qui non potest, non contemnit, nec differt: vt no. glo. in. c. quàm sit. de elect. li. vj. in ver. distulerit. Aut non potest deprehendi: & tunc non est excommunicatus quo ad Deum ex quo non deliquit. de re iudica. c. j. lib. vj. Sed quia quo ad ecclesiam excõmunicatio iniusta ligat: maximè quando est apparenter iniusta, poterit fieri absolutio saltem ad cautelam. Plus tamen in subtilitate placet opin. Hostien. & Specul. vt dato, & probato impedimento facti, nulla indigeat absolutione: quia non videtur verisimile, quòd iudex voluerit eum ligare. argumen. c. vt nostrum prodeat. vt ecc. benefi. Et per hæc puto idem dicendum in sententia Papæ: & fortius, quia sentẽtia hoc casu non infringitur ex defectu potestatis, sed potius voluntatis: quæ voluntas potius debet præsumi in Papa tanquam iustior, quàm in alio. argumen. xl. dist. c. j. facit. c. in causis. de re iudi. Ad. §. idem. allegatum per Ioan. And. potest respõderi, quòd loquitur, quando excommunicatus allegabat impedimentum, sed non probabat: tunc à principio absoluitur præstita cautione: vel ille volebat contendere de nullitate. facit. c. cùm olim. de re iudic. vbi sententia Papæ interlocutoria decernitur nulla, si ex circunstantijs apparet eũ fuisse circunuẽtum, vel immemorẽ.

SEB. SAPIA.
a ¶ Negatio partis. An & qñ per negationem res efficitur dubia: vide Bartol. in. l. j. C. de procur. vbi. d. Ias. col. fi. & ꝙ in notorio negatiua nõ faciat rẽ dubiam. voluit idem Ias. in. l. post rem. ff. de transactio.

ZACHARIAS.
b ¶ Nõ possit. Vide hanc. q. in terminis positam & decisam per Lanfran. sæpe allega. c. quoniam. &. §. testium depositiones. nu. 28. versic. sed modò stat difficultas. s. de ꝓba.

SVMMARIVM.

1 *Notorium non inficitur: licet pars aduersa negauerit factum.*
2 *Testis non cogitur ferre testimonium in criminalibus, nisi à parte aduersa subtrahatur.*
3 *Testes de iure ciuili indistinctè cogendi sunt.*
4 *Testes præsumuntur timore aduersæ partis nolle testificari, quã do requisiti nolunt testificari.*
Cui incumbit onus probandi, quòd per alios testes probari non possit, nisi per illos, quos adducit.

CAP. III.

SVper eo. ¶ Testis, qui timore aduersæ partis se subtrahit, testificari compellitur. Adde etiam in criminali secundum communem intellectum: vt hic aliquid addat ad. c. j. s̃. c. &. c. dilectorum j̃. eod. In prima decisa consultatio. In secunda respõsio, ibi: *consulationi*. In quo distinguit. & secundum membrum prosequitur ibi, *verum*. cuius respõsio moderatur ibi: *nisi*. & demum quærẽtem instruit ibi: *licet*. ¶ Casus literalis. Aliquis conuenitur de aliquo facto corã iudice: ille factum negat. quæritur, an illi qui interfuerunt negotio, cogendi sint ferre testimonium veritati. Respondet Papa si factum notorium est, non sunt necessarij testes: cùm talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant. Si verò non est notorium ꝙ is, qui conuenitur, factum negauerit, testes qui interfuerunt monendi sunt, non cogendi: nisi fortè timore aduersæ partis à ferendo testimonio reuocentur. De iuris rigore tamen indistinctè sunt cogendi. Ber. ¶ Nota primò, quòd notorium non indiget testibus: hoc intellige prout plenè not. in capit. vestra. de cohabi. cleric. & mulie. &. ij. quæstio. j. capitu. manifesta. ¶ No. ij. quòd in facto notorio non distingui tur, an neget pars, vel confiteatur. Ex quo infero, quòd negatio partis a non inficit notorium: nec reddit rem du a biam: vt hîc clarè probatur: licet soleat ad hoc allegari di ctum Innocen. in. c. tua. de coha. cler. ¶ Nota. iij. quòd in facto non notorio per negationem partis, res efficitur dubia. vnde deueniri oportet ad instructionem causæ. 2 ¶ † Nota bonam limitationem ad iura, quæ dicunt, ꝙ in criminalibus non testes cõpellũtur. Non enim procedunt, quando timore aduersæ partis se subtrahunt. Nam tunc in odium partis compelluntur: vt hîc. Et idem dicit Innocen. si aliter malitiosè per partem aduersam à testimonio retrahantur j̃. cap. proxi. Et idem communiter docto. quod placet eadem ratione. secus dicit Abb. si amore partis se subtrahunt. Nam ista litera nullam mentionem facit de amore. quod not. sed tunc compelluntur deficientibus alijs probationibus: vt dixi. s̃. capi. primo. Et quòd litera ista procedat in criminalibus, tenent communiter docto. quia loquitur de notorio. & communiter delicta, & non contractus, sunt notoria. ad hoc quod not. Innocen. in cap. tua. præalleg. & probatur hoc procedere in criminalibus etiam j̃. cap. proximo. ¶ Not. ibi: *consliterit*. quòd malitia partis non præsumitur ex eo, quòd test is in criminali testificari non vult: sed oportet aliter probari. & vide quod. s̃. dixi capitulo primo. 3 ¶ † Nota ibi: *passim*. quòd de iure ciuili non fit distinctio in compulsione testium inter causas ciuiles & criminales: & an res aliter probari possit, vel ne. Et an impediatur per aduersarium, vel non, sed indistinctè possunt compelli: & notabis hoc: quia clarè in ciuili iure, hoc non probatur. Nam. l. si quando. C. eodem titu. & auf. ibi posita loqui videntur in ciuili: sed idem videtur in criminali, vt hîc. videtur tamen, quòd primò monendi sunt: vt sentit hîc Hostien. ff. de tabu. exhiben. l. locum §. exhibere. Gloss. ij. quærit, nunquid saltem sententia sit necessaria in notorio. & respondet, quòd sic. Alij addunt etiam citationem. ego remitto ad not. in. d. c. vestra. & aliquid dicam in. c. cùm olim. de re iudica. 4 ¶ † Gl. fi. quærit, quomodo cõstabit, quòd timore aduersæ partis se substrahunt. respondet hoc præsumi eo ipso, quòd requisiti testificari nolunt. no. gl. & eam allegaui. s̃. c. j. & declara & restringe prout ibi dixi. ¶ Sed Ioan. and. post antiquos format hic vtilem quæstionem, cui incumbat b onus probandi, quòd veritas aliter probari non possit. b Et vt clarius iutelligas vtilitatem huius quæstionis, scire debes, quòd vt conclusi. s̃. c. j. priuilegiati non compelluntur, nisi quando veritas aliter probari non potest: & idem in criminalibus regulariter. Pone nunc in terminis partem dicere rem aliter probari nõ posse, nisi per illos testes, quos adducit: testes dicunt oppositum: quis habebit hoc probare? Allegatur contra actorem primò, ꝙ ipse probet: quia ipse dicit: ergo. &c. de renun. super hoc. Nam si diceremus, ꝙ testi incũberet onus probandi, esse

b ¶ Sed qualiter compelluntur testes de iure ciuili, ex quo non possunt imponi istę pœnę? dic, ꝙ cõpelluntur captis pignoribus. Ita dicit gl. in. l. si quando. C. de testi. Sed de hoc vide Spe. in ti. de testium compulsione. ver. sed qualiter coguntur.

b ¶ Ad hoc vide Bar. plenè in. l. in fraudem. §. nec ꝙ. ff. de iur. fis. in versic. fi. Sed appellatione testium iam non cõprehendũtur ĩstrumẽta: vt est tex. in cle. sæpe. ver. eo saluo. de ver. sig. Anto. Franci.

¶ Dicas circa hoc, an appell. testiũ veniant instrumenta: ꝙ licet testes & ĩstrumenta parẽ vim habeãt. l. in exercendis. C. de fi. instru. dicas hoc verũ: nisi in probatione facti antiq & fcti pplexi & dubĩ, vt p Spec. in tit. de proba. ĩ §. iĩ. Et etiã, qñ scripturae esset de substãtia actus. de quo vide per Bald. in. l. ij. C. fi mi. se ma. di. Et p doct. ĩ. l. emptor. in. §. lucius. ff. de pactis. & in. l. optimã. C. de contrahen. & comstip. & vide per Spec. in ti. de instru. edi. in. §. restat. versic. sed si alĩ. Et conclude, ꝙ quãdo producuntur ab eadem parte, æquiparãtur. secus autẽ si producerent à diuersa parte. & ad inuicẽ cõtradicerent. de quo vide per Cy. Bald. & doc. in. l. si quis decurio. C. de fal. & per do. Abb. & alios in. c. cum Ioannes. j. de fid. instrumentorũ.

¶ Si statutus est terminus ad producenda instra: poterunt produci testes. quod intelligit verũ hic imo. qñ ẽ statut' post publicatas attestationes, secus si añ. Sed vide Bal. in. l. si ex falsis. C. de trãsa. & ponit hic Pet. de Anc. si statutũ ponit fabricãti falsum instrm pœnã, an habeat locũ in corrumpẽte testes. Et determinat, ꝙ nõ. de quo p But. & Sali. in. l. j. ff. de fi. instr. & per Imol. in rub. j. titu. proxi. Et vtrum appellatione documentorũ contineant testes. Vide tex. in. l. Celsus. ff. de testi. gl. in ver. alibi. in. c. cupientes. §. ad hoc. de elec. in. vj. & gl. an. c. coram. de in integ. resti. Quid aũt cõtineatur appellatione documentorum, vide bo. tex. in. c. plerumq; ñ. q. vij. & quod no. d. Ant. in. c. qm cõtra. in. xxiiij. col. de prob. vide Bal. in. l. pe. C. de transact. Itẽ adde, ꝙ cũ eo, quod dicit hic Imo. de test. publicatis. vt. s. retuli. in terminis, cõcor. do. in. c. eos. in pri iij. col. de sen. ex. in. vj. Itẽ an delegat' dat' ad recipiẽdũ testes & instra, di, esset res in magno circuitu, si quilibet testis haberet hoc probare. In cõtrarium allegatur: qui dicit per alium rem posse liquere. excipit: probet ergo ipse. ff. de proba. l. in exceptionibus. & l. j. ff. de excep. facit. c. cum ecclesia. de causa posses. & proprie. & sic transit Ioan. and. Putat do. Anto. quòd in ciuili onus probandi incumbat testi: quia fundata est præsumptiuè intentio producentis, nisi testis sit priuilegiatus. in criminalibus verò probet actor: quia oporteret actorem ostendere causam compellendi: quod satis placet. Et credo posse dici, ꝙ vtroque casu staretur iuramento ipsius testis, an res per alios possit probari: quia sicut producẽs submittit se super principali iuramento ipsius testis: ita debet se submittere super isto præambulo. facit quod in simili not. in. c. dilecto. s. tit. proxi. Item posset capi media via, vt iudex summariè informet se super hoc.

SVMMARIVM.

Appellatione instrumentorum, an veniant testes?
Constito de malitia subtractoris, testis est etiam super causa examinandus.
Propter malitiam subtractoris, testis etiam in criminali est cogendus.

CAP. IIII.

PEruenit. ¶ Cõpellitur testis [a] illius fraudẽ detegere, qui aduersario probationis copiã subtrahit. fic cõiter summatur. sed ego summo notabilius secundum vnum & communem intellectũ. Compelluntur testes etiam in criminali causa, quos accusatus malitiosè accusatori subtraxit. h. d. cõmunis diuisio. secunda ibi: *nos*. ¶ Casus literalis. Quidam nomine. I. d sancto Laurentio accusatus corã iudice suo de simonia & adulterio, adstringit per iuramentũ quendam: qui contra eũm ducendus erat in testimonium, ꝙ contra ipsum non deponeret: dubitauit iudex qualiter aduersus eũ sit procedendum: & an testis ille sit cogendus ad testimonium proferendũ. quæsiuit à Papa quid iuris sit? Papa consyderans, ꝙ nemo debet aduersario instrumenta subtrahere: quorum appellatione testes continentur: & ꝙ ille qui hoc fecit, & qui parem copiam aduocationis subtrahit aduersario suo, iniquam à se litem foueri ostendit. Respondet ipsum testem compellendum esse ad detegendum cõmentum tantæ calliditatis & fraudis. Ber. ¶ Not. j. ꝙ etiam in criminali nõ possunt testes constringi iuramento: vt nõ deponant. ad idem. c. constitutis. s̃. c. proxi. Est enim contra bonos mores inducere aliquos ad tacendũ veritatem: cum expediat reipubli. peccata nocentium esse nota: vt in. l. eũ, qui nocentem. ff. de iniur. & c. vt famæ. de sen. excom. vnde licet aliter testes non compellantur: tn̄ malum est eos iuramento ad testificandũ constringere. & hoc probat tex. in versi. nemo debet. & clarius præalle. c. cõstitutis. ¶ † No. ij. [b] ꝙ appellatio- 1
b instrumentorũ veniunt testes. Nam instruunt causam, meritò appellari possunt instrumenta. Ad idem. l. j. ff. de fide instru. & c. fortius. j. de ver. signi. quod procedit in lata significatione: secus vbi materia esset stricta: cùm aliud instrumenta sint: aliud testes. Vnde videmus, ꝙ post publicationem attestationũ possunt instrumenta produci: testes verò non: vt in. c. c cùm dilectus. de fide instru. Ex hoc [c] infertur, ꝙ si datur terminus ad productionem instrumentorum, non possunt produci testes. [d] facit d l. testium. C. eo. ti. & vide Spec. in ti. de dila. §. videndum. ver. item no. vbi hoc tenet, & Pe. hîc. Sunt enim hæc diuersa: vt in. c. cùm Ioannes. de fide instru. & in. c. fortè. in fi. xxiij. q. iiij. ¶ No. eum puniendum, qui probationes & aduocatos aduersario subtrahit. cõcor. d. c. cõstitutis. 2
¶ † Quæro nunquid testis iste, qui iurauit nõ testificari compellatur ad deponendum super principali, an super malitiosa subtractiõe, seu inductione facta per aduersarium. ¶ Gloss. fi. ponit tres opiniones. Prima, quòd debet seruare iuramentum deponendo duntaxat super fraude: sed fraude manifestata, habetur pro producto. ¶ No. quòd isti solùm sentiunt, vt habeatur pro producto, & sic si haberet alium testem, in causa obtineret. Sed hoc placet Vin. sed fortè secundum eum deferetur iuramentum in supplementum probationis. de procura. cap. ex insinuatione. quasi sentiat; quòd non debet haberi ex toto pro producto. & dixit hîc Phi. quòd licet ex hac subtractiõe oriatur ſuſpicio contra subtrahentem, quòd iniquam causam foueat: non tamen ex hoc debet perde re causam [e], si iustitiam fouet: quod not. Tu in e
hoc vide quod plenè dixi in. d. c. constitutis. & dic, vt ibi. ¶ Secunda opin. est, quòd etiam super principali debet compelli ad deponendum. ¶ Tertia opin. glo. vt non compellantur deponere super principali per ca. dilectorũ. j. eod. sed super fraude sic: qua manifestata denuntiabitur iuramento non teneri: & postea si soluerit, poterit deponere sup principali. Ego dico tenendo secundam opi. quòd compelletur super vtroq; : prius tamen debet constare de quo vide Spe. in tit. de teste. in. §. j. in ver. quid si is, qui tulit testimonium. Et eodem modo dicas de corrumpẽte notarium actoris, vt debeat perdere causam, vt in. l. in fraudem. §. quoties. ff. de iure fisc. & in. l. si quis obrepserit. de fal. & vide Bal. in. l. fi. in. j. col. C. de pœna iudi. qui malè iud. & vide Bart. in. l. j. in. §. sed &. ff. de calum. vbi etiam dicit, quòd corrumpens aduocatum partis aduersę: non perdit causam, quamuis teneatur parti ad interesse. Quid autem de corrumpente arbitrum. vide glo. in. l. venales. C. quando prouo. non est necess. & habetur per Cyn. in. l. sed & si in seruum. in. §. sunt & alij. ff. de arb. & late & habetur per Lanfran. in tract. de arbi. in. xiiij. col.

d ¶ SEB. SAPIA. ¶ Produci testes. Vide Rotã decisio. xxviiñ. vbi vult, ꝙ post conclusionem in causa non possint produci testes, licet possunt produci instra. Refert Ias. in repeti. l. admonendi. col. xxv. ff. de iureiuran. vide etiam Fe. in c. cũ dilect⁹. j. de fide instru.

¶ Sed ꝙ imò hoc casu debeat perdere causam, tenet Inno. in. c. in timauit. de testi. quam refert & sequitur Angel. in l. j. in. §. si reus. ff. de eo p quẽ fact. est. Et si quis lacerat instrumen tũ aduersæ partis, vtrũ debeat p dere cãm, & qua pœna debeat puniri, videp. d. Anto. post Ioã. an. in. c. accepimus. j. de fide instru. & vide quod ibi not. Et an ille, q corrũpit testes aduersarii, vel cõtrahit inimicitias vel subtrahit copiã, pbãdi aduersario, ex hoc solo dẽat perdere cãm, vide p do. Ant. post gl. j. c. cũ causam. el. j. in. xxñ. col. s̃. tit. j. & vide glo. singu. in ver. cõpellas. in. d. c. cũ causam. Item adde huc, qd' no. in. l. si de possessione C. de pba. & qd no. Bald. in. l. j. §. ille cas⁹. C. de la. lib. tol. & vide de hoc no. per Bal. in. c. intimauit. s. titu. j.

Anto. Franc.

¶ An subtrahẽs pbationes aduersario, puta corrũpendo testes, debeat perdere causam, vide Cy. in l. prouidendum. C. de postula. & Ang. in. l. satisapte. C. de falsi. & Bar. in. l. fal. in fi. C. si ex fal. instr. vbi dicũt, ꝙ pdit cãm, & punitur etiã pari pœna cũ ipso teste fal.

a ¶ Si statutus est terminus ad producenda instra: poterunt produci testes. quod intelligit verũ hic imo. qñ ẽ statut' post publicatas attestationes, secus si añ. Sed vide Bal. in. l. si ex falsis. C. de trãsa. & ponit hic Pet. de Anc. si statutũ ponit fabricãti falsum instrm pœnã, an habeat locũ in corrumpẽte testes. Et determinat, ꝙ nõ. de quo p But. & Sali. in. l. j. ff. de fi. instr. & per Imol. in rub. j. titu. proxi. Et vtrum appellatione documentorũ contineant testes. Vide tex. in. l. Celsus. ff. de testi. gl. in ver. alibi. in. c. cupientes. §. ad hoc. de elec. in. vj. & gl. an. c. coram. de in integ. resti. Quid aũt cõtineatur appellatione documentorum, vide bo. tex. in. c. plerumq; ñ. q. vij. & quod no. d. Ant. in. c. qm cõtra. in. xxiiij. col. de prob. vide Bal. in. l. pe. C. de transact. Itẽ adde, ꝙ cũ eo, quod dicit hîc Imo. de test. publicatis. vt. s. retuli. in terminis, cõcor. do. in. c. eos. in pri iij. col. de sen. ex. in. vj. Itẽ an delegat' dat' ad recipiẽdũ testes & instra,

de malitia ſubtractoris,& hoc in odium fraudulenti.quod multũ bene probat hęc litera:& ſic intellexit hoc.s̃.c.Inn c.pxi.Nã detegit cõmẽtũ deponendo ſuper ipſo crimine.De iuramento non eſt dubiũ,q̃ ipſos teſtes non ſtringit,tanquã cõtra bonos mores præſtitũ:vt p̃dixi.& probatur in.d.c.conſtitutis. & qđ ibi dixi.tetigi etiam in.c.intimauit.s̃.titu . proxi.

3 ¶ †Sed hoc.c.etiam inducit de nouo,vt teſtes compellantur in criminali propter malitiam partis:vbi aliâs non cõpellerentur.& tetigi in c.j.s̃.eo.Et hoc etiam probo per.c.ſup eo. s̃. e. vbi compelluñ in criminali,ſi timore aduerſę partis ſe ſubtrahũt.Fortius hoc dicẽdum ſi ex aduerſarij malitia hoc contingit.de confirma. vti.vel inuti.cum dilecta.& hæc bene notabis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis reddens cauſam ſcientiæ: quia fuit præſens probat.*

Multæ lectutræ ad textum noſtrum.

CAP. V.

PEruenit. ¶ Sup p̃bãda iniuria clerico illata cogendi ſunt teſtes. Ego ſummo generali ſecũdum aliã lectu. nota biliorem ſic.Si res aliter p̃bari nõ poteſt, etiã in cauſa criminali compellendi ſunt teſtes.Cõmunis diuiſio.Secũda ibi:*conſultationi.*¶ Caſus literalis.Laici frequẽter enormẽ & intolerabilem iniuriam inferunt clericis multis præſentibus & videntibus,iniuriãtes in cãm tracti negant ſe tale facinus cõmiſiſſe:clericus per illos, qui præſentes erant deſyderat ſuã intentionẽ probare.ſed illi nolunt teſtimoniũ perhibere: quæſitum fuit à Papa,quid iuris eſſet: & ipſe rũdet indiſtinctè? q̃ hi,qui pro eccleſiaſticis teſtificari recuſant,ſi aliter veritas haberi nõ põt ad illud per cẽſurã eccleſiaſticã cõpellẽdi ſunt. Ber.¶ †No.j.ibi:*multis adſtantibus & videntibus.*q̃ teſtis in reddendo cãm ſui dicti:nõ ſuffici[a],q̃ dicat ſe fuiſſe præſentẽ:niſi etiã dicat ſe vidiſſe:qđ tñ nõ eſt verũ,quia nõ dicit quis actui præſens:niſi etiã intellexerit.[b]quid ibi agerẽf:vt.l.corã.ff de ver.ſign.&.l.diẽ proferre.§. coram.de ar.le.& no.in.c.eorum.xj.q.iij.vide Io.An.in.c.præſentiũ.de teſti.lib.vj.Ad iſtum tex.dic,q̃ verbũ adſtantibus,largo modo capitur pro his,qui exhibent corpus,& nõ ſenſum corporeũ.quod nõ eſt ſic capiendũ,qñ â principio teſtis dixit ſe ſcire.¶ No.ij.clericũ poſſe conuenire laicũ,qui iniuriã corporalẽ ſibi intulit:etiã corã iudice eccleſiaſtico. Pro hoc.c. cũ ſit gñale.& qđ ibi no.de fo.compe. & quod eſt plus laici ad teſtimonium adduci poſſunt: & per cenſurã eccleſiaſticã ad teſtificandũ cõpelli.

2 ¶ †Op.& videt,q̃ cũ hæc cã eſſet criminalis:nõ debebãt teſtes compelliꝛ.eo.c.dilectorum.¶ Gl.hîc ponit duas lecturas ad tex.Primò fatendo cõtrarium,& ad hunc tex. reſpondet q̃ potius p̃bat cõtrariũ. Nã cũ Papa fuit conſultus de iniuria,& ipſe rñdeat,q̃ in rebus eccleſiaſticis compelluntur teſtes, dat directè intelligẽdũ,q̃ ſup̃ iniuria nõ cõpellunt .¶ Secũdus intellectus eſt:q̃ hîc Papa ſatis reſpondeat ad quæſitũ:quia proſecutio iniuriæ clerici ,ſatis poteſt ratione perſonæ dici res eccleſiaſtica:ſed debet intelligi,q̃ agebatur ciuiliter de iniuria pro ſuo intereſſe:puta ad impenſas factas & operas amiſſas.& hanc lectu.videntur tenere Pet.& Abb.¶ Tertiã lect.ſentit Ala.qui videtur intellige re,quando teſtes gratia vel odio ſe ſubtrahunt:& tunc ad text. in ver.clerico.ſupple maximè.¶ Quartã lecturã ponit hîc Innoc.q̃ hoc ſit introductũ in fauorẽ clericorum:& ne laicorũ iniuria remaneat impunita.¶ Ego pono quintã lecturã,quã ad iſtum text. ſenſit Inno.s̃.eõ.c.j.poſt principium.q̃ loquitur quãdo agitur criminaliter & aliæ probationes deſunt.Tunc eñ ne crimina remaneant impunita compelluntur teſtes.& pro hoc tex.ibi ſi aliter veritas &c.& ad text.ibi:*de rebus eccle.*ſupple maximè,quia idem in alijs:ſed maximè in iſtis,de quibus quærebatur:& ſecundum hãc lecturam habes hîc caſum notabilem.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes in cauſis ſpiritualibns ſunt cogendi.*

2 *Cauſa conſanguinitatis quando dicatur ſpiritualis.*

CAP. VI.

COeterum. ¶ Sup cõſanguinitate probãda cogẽdi ſunt teſtes:ſed mihi nõ placet hoc ſummarium:quia ſi bene ponderatur finis cap.nullum ſpeciale ponit in conſanguinitate probãda:cùm exigat,quod odio,gratia &c.ideô põt ſummari ,put ſum maui.c.j.s̃.eo. ¶ Caſus literalis ſatis apparet ex tex. ¶ No.q̃ cõſue

1 tudo poteſt concurrere cum iure cõi. ¶ †Secundò no. ſecũdum Inn.in ſpiritualibus cauſis teſtes eſſe cogendos.& notabis bñ hoc dictũ:quia vult extẽdere iſtũ tex.ex idẽtitate rationis ad oẽs cauſas ſpirituales.Dicit Io.an.q̃ hoc dictũ procederet,ſi hîc agebatur de conſanguinitate probanda ad matrimoniũ coniungẽdum, vel

2 diſiungendũ. †Si autẽ quæratur de conſanguinitate ad ſucceſſionem ſeu tutelam deferendam,vel iudicem recuſandũ,vel hiſmile tunc ceſſat hoc dictũ.quaſi dicat,q̃ tunc eſſet cã ſpũalis: & per conſequẽs non rectè extenderetur ad cauſas ſpirituales.Ego dico q̃ etiã ſi ad primũ effectũ fuiſſet hîc actum:non tñ colligitur hoc dictũ Inn.quia ſi bene tex.ponderetur,non dicit ſimpliciter hîc teſtes in hac cauſa eſſe cogendos: ſed loquitur cõditionaliter. ſicut fecit in.c.j.s̃.eo.& in alijs iuribus.ſ.gratia vel odio &c.& ſic nullũ ſpeciale in effectu inducitur hîc.ſed de conſanguinitate mentionem fecit.quia ſic fuit in facto quæſitum. ¶ No.tamẽ glo.iij.quæ dicit,q̃ eo ipſo,q̃ ſe ſubtrahit præſumitur,quòd odio.ſed intellige prout latius dixi.s̃.in.c.j. ¶ Vltimò no.gl.ſi.inquantũ id,quod dicitur de odio,extenditur etiã ad odium iuramẽti:vt ſunt multi qui habent ſolũ iuramẽtũ odio,ſecus dic,vbi facerẽt ob reuerẽtiã ſicut multi boni viri religioſi ,vt dixi in.c.s̃.e.& facit.c.nuper.s̃.titu.proxi.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum ſede vacante,vel quando præſcripſit,poteſt cognoſcere ſuper cauſa matrimoniali.2.*

3 *Teſtis qui teſtificatus eſt in vna cauſa,non,compellitur teſtificari corã alio iudice.*

4 *Teſtis incontinẽti ſe corrigens,non habet docere de errore ſuo:& idem eſt in parte corrigente confeßionem ſuam.*

5 *Teſtis ſynodalis dicitur propriè denuntiator.*

6 *Qui poſſunt denuntiatores conſtituere.*

7 *Denuntiatoribus,an plenè credatur.*

8 *Denuntiator,an admittatur in teſtem in cauſa,quam denuntiauit.*

9 *Denuntiator non poteſt denuntiare illas perſonas,contra quas non poteſt eſſe teſtis,vel illas non poteſt accuſare.*

10 *Denuntiator,an compellatur coram alio iudice deponere,vel denuntiare.*

11 *Superior inhabilem aſſumens ad aliquod officium,an videatur cum eo diſpẽſare de inhabilitate.*

12 *Teſtis,quando dicatur corrigere dictum ſuum incontinenti,& quando incontinenti poteſt primo dicto addere.*

Incontinenti,quid importet?

13 *Quis dicatur ſibi contradicere,quis variare:& quis vacillare.*

CAP. VII.

PRæterea. ¶ Teſtis ſynodalis,qui coram ordinario ſuper matrimonio depoſuit,non compellitur iurare ſuper eo coram delegato.hoc primò.Propter ſuperuenientem infamiam à teſtimonio repellitur.hoc ſecundò. Poteſt tamen ſi errauit incontinenti

SEB.SAPIA.

a ¶ Non ſufficit. vide Bal. tenentem cõtrariũ ī.l.teſtiũ col.iiij.C.de teſti. vbi dicit,qñ teſtis adducit rõnẽ,ſcio quia præſens fui: ſubintelligitur,& intellexi. Et ſi dicat,q̃ põt eſſe præſens & nõ intelligere reſpõdet Bal.q̃ hocnõ põt eſſe:qa contrariũ aſſeuerat teſtis. Ex quo verbum præſens, iucludit ſenſum & intellectum.quæ verba refert& ſequit Feli.alia adducens in ru.procemij Gregoriani.col. pen. ver.Itẽ inquantũ dicit.d.Abb.

ZACHARIAS.

b ¶ Niſi etiã intellexerit.Adde Ant. Corſe.ſin.ccclxxj.in ver.minor. q̃ cum alĩs remiſ.allegaui in apo. ad iſtum.s̃.in procœ. poſt Berlan. co apoſtillatorẽ meũ in verſic.ſine eo, quod legant.

incontinenti, non ex interuallo dictum suum corrigere. hoc tertiò. ita communiter summatur. Et quia varijs modis intelligitur, posset aliter summari: sed quia hæc summatio generalis potest conuenire cuilibet intellectui, trâseo pro nûc cum communi summario. Nã ex j. dicêdis patebit clarè intellectus. tres sunt partes, quæ per se patent. ¶ Casus literalis. Cũ Eps visitat parochiam suam conuocato populo facit aliquos honestiores de plebe iurare, ꝙ ipsi diligenter inquirêt, si aliqui consanguinei matrimonialiter sunt coniuncti: vel si aliqui tales coniungi velint: quia denuntiabunt Epo, vel eius misso. Testes isti dicuntur synodales, de quibus legitur. xxxv. q. vj. c. Eps in synodo. & hoc secundum consuetudinem alicuius loci, vt hîc dicit: *quos tua ciuitas nuncupat synodales*. secundũ hoc sic pone casum. Testes isti coram Episcopo, vel capitulo semel tulerunt testimoniũ in aliqua cã: si illa cã postmodũ pertineat ad aliquẽ delegatum super eadẽ cã: nõ debẽt cõpelli iteratò iurare: dummodo delegatus veritatem aliter intelligere possit: nisi fortè articulus nouæ quæstionis emergat. Secundò dicit, ꝙ si testes isti postquã in cõi iurauerunt, infamiã cõtraxerunt, debent à perhibendo testimonio remoueri: & si testes isti in suo testimonio erraverũt: sed non studiosè incõtinenti se correxerint reprobari non debent: secus aũt erit, si siuę correctioni interposuerũt interuallũ. Ber. ¶ No. j. ꝙ quidam sunt testes publici qui alio vocabulo dicũtur synodales. & pro horum intellectu scire debes quòd quilibet Episcopus debet constituere in synodo sua aliquos viros idoneos ꝑ totam diœcesim, quos debet iuramento adstrigere ad denuntiandũ sibi, vel per eũ misso, qcquid perpenderint fieri contra voluntatẽ Dei & totam Christianitatem, quod pertineat ad iurisdictionem ecclesiasticam: vt habetur in. c. Episcopus in synodo. xxv. q. vj. hinc appellant synodales: quia constituebantur in synodo. publici verò, quia reipubl. seruiunt, cuius interest ne crimina remaneant impunita. de sent. excõ. vt famę. ¶ †No. ij. ibi: *vel tuo capitulo. &c.* ꝙ capitulũ potest iudicare super causa matrimoniali. contra quod videtur tex. in. c. accedentibus de excess. præla & in. c. j. de consan. & affini. vbi dicitur, quòd hoc pertinet ad dignitatem episcopalem: propter quod doctores. intelligunt istũ tex. sede vacã. j. de hæret. abolendã. vel quãdo hoc habebat consuetudo præscripta. & concor. s. tit. proxi. Albericus. ¶ †No. bene hoc dictum, ꝙ capitulũ succedit sede vacante: etiam in cognitione causæ matrimonialis. Item ꝙ ex consuetudine præscripta[a], potest hoc spectare ad inferiorem Epm: licet Hosti. in hoc vltimo senserit contrariũ: in. c. literas. de resti. spol. sed gl. ibi tenet primum: sed vide, quod ibi dixi, te nẽdo primum dictum hîc. & idem, doc. s. tit. ꝓxi. Albericus. ¶ †No. ex tex. secundum vnum intellectum, argumentum optimum, quòd ex quo quis semel tulit testimonium in vna causa, nõ debet iterum compelli ad testificandum coram alio iudice, nisi in defectum probationum: & hoc ne incurrat plures inimicitias: & fortè ne incidat in contrarietatem. iuxta illud Salomonis: In multiloquio non effugies peccatum. Ex quo habes vnum casum, quòd recusando testificari, non præsumatur hoc facere odio: timore: &c. & sic limita quod dixi in capitul. primò. s. eodem. ¶ No. vlterius ar. bo. & quasi expressum, ꝙ ad denuntiationẽ istorũ testiũ synodaliũ, nõ ferť sńia cõdẽnatoria. Nã si sic esset, nõ oporteret, ꝙ iterũ tanquã testes deponerent sed primæ attestationes facerẽt fidẽ: cuius cõtrariũ hîc innuit. Et hoc idẽ no. in. c. nullꝰ. §. aliqñ. iiij. q. iiij. &. in. l. ea qdẽ. C. de accu. & j. latius dicã. ¶ No. ex secũda ꝑte ī. §. hmõi. ꝙ propter infamiã qs repellit ab officio publico. vide tex. in. c. inter dilectos. de excess. p̃ la. & in regula infamibus. de reg. iur. libr. vj. qd in notorio. vide Bar. in. l. eadẽ. ff. ad legẽ iul. re
b petun. ¶ Not. ꝙ testis non põt ex interuallo[d] corrigere dictũ suũ. & est tex. in hoc valde no. & quotidie allegatur per legistas & canonistas.
4 ¶ Itẽ no. bene & tene mẽti, ꝙ si testis corrigit dictũ suum incontinẽti, nõ habet docere de errore. Idẽ puto in parte reuocante incontinenti confessionẽ suã, vide gl. no. in. c. apud. xxxij. q. j. & in. c. cũ in positiõibus. de iureiu. li. vj. Et
c sic limita. c. fi. de cõfes. &. l. error[c]. C. de iuris & fac. igno. ꝓbo. rõne. difficilius testis corrigit errorem suũ, quã pars confessionẽ suã. & hoc ꝓpter timorẽ subornationis. ar. hîc iũcto. d. c. fi. Sed testis põt incontinẽti nõ docto de errore: ergo fortius pars. facit. c. ex literis. & quod ibi no. de diuor. & de pœ. dist. j. c. diuortiũ. Dicit tñ multũ no. hîc Inn. circa dictũ testis, ꝙ iudex debet diligenter attendere modũ & cãm correctionis j. de ac. cum dilecti. Et nisi cognoscat eũ probabiliter se posse corrigere, incidit in suspicionẽ, vel vacillationem. ff. de testi. in testibus & eadem ratione, & per. d. c. cum dilecti. Idem puto dicendum in parte cõfessionem suam incontinẽti corrigẽte. & hæc bene not. ¶ Vlti.
d hîc not. quẽ posse in eadẽ cã,[d] nedũ in diuersa deponere pluries cõtra eundẽ: nec ex hoc præsumit inimicus: vt sic hoc prętextu possit repelli. & quãquã iste tex. loquat in ciuili: tamẽ idem puto in criminali: cũ isti testes, seu officiales cõstituant principaliter rõne delicti euitãdi. & ꝓ hoc vide bo. glos. iiij. q. iij. §. itẽ in criminali. & quod dixi in. c. fraternitatis. s. ti. proxi. hoc dico propter not. in. c. meminimus. de accusat.
5 ¶ †Opp. ante quã descendã ad glo. vt declarẽ naturã istorũ testiũ synodaliũ, q hodiè, vt plurimũ cõstituunt in partibus Tusciæ per potestates seculares in qualibet vicinia. videt enim, ꝙ isti nõ debeãt dici testes: cũ iurẽt in absentia partiũ, cõtra. c. ij. s. ti. ꝓxi. Sol. Inno. vt arbitror metu cõtrarij dicit, ꝙ isti nõ repsentant propriè officiũ testiũ: sed officialiũ denũtiatorũ. alleg. ad hoc. C. de accu. l. ea quidẽ. ff. de re. eo. q sub tu. l. magis puto. §. nõ passim. ver. eius officio. & sic cõiter trãseunt hic docto. Ego latius attingẽs hãc materiã post Bart. in. l. Diuus. ff. de custo. reo. dico, ꝙ propriè iste talis denũtiator nõ est accusator. hinc est, ꝙ in denũtiatione seu denuntiationis prosecutione nõ inscribit se ad pœnã talionis: vt in. l. ea quidẽ. C. de accu. & in. c. super his. de accus. nec est propriè testis. patet ex eo, qa iurat prius absente parte. Itẽ si esset testis, nõ produceretur iterum, vt testis corã delegato: sed sufficeret attestatio habita corã ordinario. ad hoc. c. fi. de proba. &. c. cum causam. s. ti. proxi. sed est potius denũtiator habẽs officiũ in publico ad denũtiandum. vt potest talis comprehendi sub iuribus dispo

nisi confessio erronea talis fuerit ex presse acceptata p partẽ tunc non poterit amplius reuocari absq; ꝓbatione erroris. Ideo in practica cautela ẽ ꝙ ps sẽp acceptet confessionem. Ita singu. determinat ad literã Bal. in. l. gallus. §. quidã rectè. ff. de liber. & posth. in. ñ. col. sequitur Laud. Ro. in. l. j. §. si quis simpliciter. ff. de ver. ob. &. d. ale. imo. con. xc. incipi. fere oĩs vis istius cõsultationis &c. refert sequit & do. meus dom. Iasc. de may. in. d. l. error. in. ñ. col. vbi mandat esse bene mẽti tenẽdũ: qa est pulchra decisi.

¶ Adde qñ cõfessio erronea possit reuocari: Ro. cons. cccxlvj. & cccxcj. Anto. Francis.

¶ Circa hoc, an & qñ confessio non acceptata per partem, noceat vel nõ primò dicas ꝙ nõ acceptata non nocet, l. fi. vbi ꝑ Cy. in. ñ. q. C. de cõfes. & ibi per Saly. in xv. opin. & vide Bald. in. l. iij. C. de repu. hæ. quod adeò verũ est, vt nõ sufficiat dicere cõfessionẽ esse factã parte ꝑsente, nisi etiã dicať, & acceptãte: vt per Alexã. in cons. xix. in iiij. parte consi. & habeť per Sal. in. l. iubemus. C. de hb. cau. & in. l. generaliter. C. de non nu. pec.[f] & vide gl. & doc. in. l. huiusmodi. de leg. j. vbi habetur, ꝙ cõfessio facta per partẽ, si fuit acceptata per aliquẽ ꝓ absente nõ nocet de quo ꝙ Bar. in. l. j. C. de cõfes. & p. d. Paul. in l. tale pactũ. ff. de pac. & in cons. suo lxxxj.

ZACHARIAS.

a ¶ Ex consuetudine præscript. Ad de ad hoc Inn. latè in. c. literas. in prī. in gl. in ver. in tua s. de resti. spo.

SEB. SAPIA.

a ¶ Præscripta. vide Abb. in. c. laudi tis. col. vj. ī. vj. not. j. de prescri. vbi ẽt Feli. & eũdẽ in. c. cũ ex officij. col. j. de ꝑscript. & calde. in consil. ñ. subtit. eo. ti. de ꝑscrip.

SEB. SAPIA.

b ¶ Ex interuallo. Vide Bar. in. l. repeti. in prin. ff. de qstioni. & in. l. qcqd adstringendę. circa finẽ. vbi alĩ. ff. de ver. obli.

c ¶ No. diligenter ad limitationẽ & declarationẽ. l. error. &c. ꝙ qlibet erronea confessio 1
siue facta in iudicio, siue extra, põt absque aliqua alia probatione erroris reuocari: dũmodo incõtinẽti reuocet: secꝰ si ex interuallo. Sicut ẽt testis põt incõti- 2
nenti reuocare: vt est pul. gl. in vers. iusta. c. cũ in positionibus. hîc alĩ. ꝓ istũ. quã sequunť ibi doc. not. Bald. ad literam in repe. Padua in. l. edita. C. de edẽ. ī pe. col. 3
ver. sępe accidit, quòd quis vult ei dare positio. & idẽ Bal. in. l. j. in vltim. col. in versi. & no. quòd interdũ C. de fur. Intelligetñ quòd confessio erronea ꝑt incõtinẽti reuocari vt sit singulariter verũ

SEB. SAPIA.

d ¶ In eadẽ causa. Pondera hũc tex. vt ponderat dom. Abb. in. c. cum. P. Manconella. j. de accusatio.

SEB. SAPIA.

a ¶ Denuntiarunt. Quòd denũtiatores ſi nõ ꝓbẽt, debeant puniri, tradit Bald. in l. j. in prin. C. de erro. ad uoca. vbi limitat, vt ibi per eũ. vide Ange. de Aret. in trac. male. in verbo, nec nõ ad denuntiationẽ. colũ. vj. latè Ang. Are. & Feli. in. c. ſicut olim. col. pe. j. de accu. vbi plura de materia denuntiatorum.

b ¶ Non debet. Vtrum iteratò productus, iteratò debeat iurare. & videtur ꝙ ſic: per tex. in. c. fraternitatis. in fi. de teſti, vbi vide. d. Ant. in vlti. no. & hoc tenet gl. in. l. fi. C. de teſti. & ibi vide per Bal. in vlti. col. ſed contrariũ dicit Bar. in. l. hæredes palã. § . ſi poſt. in fi. ff. de teſta. & Bal. in. d. l. fi. C. de teſ. dicit, ꝙ aut ꝓducunt teſtes iteratò coram eodẽ, ſed ſuper nouo articulo, & cõpellũtur iteratò iurare: & ſic pñt intelligi prima iura. aut iterato producunt, corã eodẽ iudice nõ ſuper nouo articulo: ſed ad declarandũ & nõ cõpellunt iteratò iurare. & ita propriè loquit Bal. in d. l. hæredes palã. & vide hoc ꝑ bal. ĩ. d. aut. hodiè. cir. prin. C. de iura. cõ lũ. vbi dicit ꝙ iteratò productus in eadẽ cã debeat iteratò iurare. & vide hoc per Bal. in apo. in. l. iij, in. iiij. col. ff. de teſt. vbi dicit, ꝙ ſi teſtis iterato producat ſuper eodem ca. nõ debet iurare: ſecꝰ ſi ſup alio. Et ita dicit tenere Inno. in dic. c. fraternitatis. niſi à principio iuraſſet ſup tota cã. vide ꝑ Bal. in. c. ij. circa prin. de contro. inueſ. ſed do. Abb. in. c. fraternitatis intelligit iſtũ tex. qñ teſtis, qui modò examinat ſuper nouis, capitibus de denũtiatore, ſeu denũtiatiõe: qa tra hitur ad illorũ naturã, niſi quatenus habeat officium de publico. quod ex multis ſentit Bart. in. d. l. Diuus. ¶ † Et de iſto denuntiatore quæro de pluribus. Primò, quis poſsit tales denuntiatores conſtituere: dicit Bar. in. d. l. Diuus. ꝙ quilibet iudex vel vniuerſitas quæ habet merum, vel miſtum imperium. ad hoc. l. §. quies. ff. de off. præfec. vr. & . d. l. ea quidẽ. ¶ Ex quo infero, ꝙ licet. c. Eps in ſynodo. xxxv. qõ. vj. dicat Epm cõſtituere in ſynodo tales denuntiatores nihilominus cõſtituere põt extra ſynodũ per ſe. & idẽ in legato papæ. ar. in. c. ij. de of. leg. lib. vj. Et idẽ in quolibet eccleſiaſtico iudice habẽte ex iure cõi, vel ſpeciali merum, aut miſtum imperiũ. Nã iſti cõſtituũtur quaſi ad coadiuuã dũ officiũ iudicis: vt. d. §. quies. qd nota. ¶ † Secũ dò q̃ro, an iſtis denuntiatoribus plenè credat. gl. in. d. §. aliqñ. dicit, ꝙ ſic ſi denũtiant notoria: ſi verò aliud crimẽ, nõ creditur eis niſi probent. allega. l. curioſi. C. de curio. & ſtati. libr. xij. Sed gl. apertiſsimè tenet cõtrariũ in. d. l. ea quidem. C. de accu. debet eñ ſaltẽ ꝓbari notoriũ. & idẽ gl. ſentit ĩ. d. l. j. decurio. Cy. i. d. l. ea qdẽ. multas recitat opi. ſed tandẽ breuiter ipſe cõcludit, ꝙ huic officiali ſeu nuntio creditur de facto ſuo ſibi cõmiſſo. Putaſi dicit ſe aliquẽ citaſſe, vel feciſſe aliquid ex mandato iudicis. & ſic intelligit oſa iura, quæ vident contraria: ſed ſi refert maleficiũ alterius ſibi nõ creditur, niſi ꝓbet, vt in. d. l. diuus. & l. curioſi. Barto. in. l. j. §. quies. ff. de offi. præfect. vr. hanc opi. tenuit: licet in. d. l. Diuus. vbi latius attingit materiã aliter diſtiũguat. Dicit eñ quædã eſſe maleficia graui: & in iſtis nõ creditur denuntiatoribus. ſic loquunt. l. Diuus. & l. ea quidẽ. & l. curioſi. q̃alleg. Quædã ſed ſunt maleficia non grauia. & tunc aduertendũ: qñq; conſtituitur denuntiator ad denũtiandũ illud, qd re ipſa inuenit. Exẽplũ: mittit aliqs ꝑ ciuitatẽ ad ſcrutãdũ ludẽtes vel portãtes arma, vel qd ſimile & tali officiali referẽti ſe ſic ĩueniſſe credit. Ita loquit ſecũdũ eũ. l. j. §. qes præalleg. facit. l. l euia. ff. de accuſa. Si verò officialis nõ mittit ad referẽdũ id, quod videt: ſed aliud quod reperit ex auditu & fama aliorum: tunc iſtis officialibus non creditur: ſed prodeſt vt perueniat ad inquiſitionẽ: vt ꝓbat tex. in. d. l. Diuus. ¶ Mihi placet primũ & vltimũ membrũ: ſed ſecundũ nõ vſquequaq;. Nullibi eñ ꝓbat, ꝙ officiali credat de facto alterius: maxime ſi eſt vnus: cũ vox vnius ſit vox nullius quo ad cõdẽnationẽ: vt in. c. licet ex quadã. ſ. ti. ꝓxi. vbi dicitur, ꝙ vni teſti nõ creditur, ẽt ſi q̃dialiq̃ fulgeat dignitate. Nec iura alleg. per Bar. hoc probant quo ad hoc, vt iudex poſsit ad pœnã peruenire ex ſola denuntiatione. poſſet tñ dici ꝙ vbi currerent duo. ſ. ꝙ crimina eſſent leuia: & iſti officiales eſſent plures, ꝙ credat. Et ſic videt iudicio meo velle gl. no. iuncto tex. in. l. ictꝰ fuſtiũ. ff. de his, qui no. infa. q̃ ꝑ alios ad hoc nõ alle. Secũdum prædicta puto temperãdum dictũ Archid. in. d. c. Eps. qui ſimpliciter tenuit, ꝙ iſtis officialibꝰ nõ creditur, niſi ꝓbent. ¶ † Sed formo hîc aliud dubiũ no. nunqd iſti officiales ſeu denuntiatores poſsint eſſe teſtes in crimine denuntiato? Archi. in. d. c. Eps. videt velle, ꝙ q denuntiat nõ põt teſticari: ſed alios officiales poterit, vt teſtes adducere. Sed in cõtrariũ aperte facit hæc litera, vbi iſti producuntur coram delegato: licet prius denuntiaſſent ordinario. Bar. licet hanc. q. principaliter non tractauerit in. d. l. j. tñ incidẽter ſentit ꝙ ſic. Dicit eñ ꝙ ſi iudex proceſsit per inquiſitionẽ ſuper denũtiato, poterit denũtiantẽ admittere in teſtẽ. Et in hoc differt ab accuſatore, qa ipſe non admitteretur in teſtẽ. deſimo. licet. hoc idẽ vident tacitè ſentire doc. ſed hoc indiſtinctè ſentire mihi videtur maxima iniquitas. Nam teſtes maximè in criminali, debent eſſe ſine omni ſuſpicione vt in. c. fi. de teſti. lib. vj. & . l. ſciant cuncti. C. de proba. canonizata ij. q. viij. c. ſciant. ¶ Sed iſti qui denuntiant, nõ carẽt ſuſpicione magna cũ veniant puniendi, ſi non probãt, quæ denuntiarunt: a vt in d. l. j. C. de curioſis facit tex. in. c. fi. de calũ. & tenet Bar. in. d. l. diuꝰ. Nã licet ſe non inſcribãt ad pœnã talionis: vt dictis iuribus: puniuntur tñ pœna extraordinaria: vt in iuribus præalleg. Quomodo ergo credetur eis, cũ prætendant intereſſe maximum. facit qd dixi in. c. inſuper. ſ. de teſti. & quod no. Bar. in. l. deferre. de iure fi. ¶ Ideo dicerẽ ſic: ꝙ in cã, in qua proceditur vigore denuntiationis eorum illi qui denuntiauerunt non poſſunt eſſe teſtes: ſed alij, ſic, qui carent dicta ſuſpicione. & ſic procedit dictum Archidiaconi. Sed in alia inſtantia: puta, quia tunc agitur coram delegato, vel alio iudice: non vigore huius denuntiationis: & tunc admittuntur in teſtes. Ceſſat enim tunc ſuſpicionis cauſa: & ita iudicio meo ſolo quitur hîc multum notanter iſte tex. Et licet videatur aliqualis ſuſpicio contra eos vigore denuntiationis præcedentis: tamen illa confundit ratione publici officij: cuius p̃textu fecerunt: nec nunc expectãt pœnam, ſi delictum non probatur. Nam vt. ſ. dixi, in leuibus creditur, ſi ſunt plures. Ita nũc debet eis credi in magnis, ſi ferunt teſtimonium coram alio iudice. Põt enim quis ferre teſtimoniũ in diuerſis inſtãtijs: vt in. c. cùm in tua. ſ. tit. proxi. & hæc bene no. quia hactenus per aliũ non ſunt diſcuſſa. Et cum hoc tẽperamẽto puto intelligẽda no. in. c. in omni. ſ. tit. proxi. vbi denuntiator admittitur in teſtẽ: nõ eñ ea videntur ꝓcedere, vbi denuntiator veniret puniendus, ſi nõ probaret. ¶ † Vl. ſcias hic ante, quã deſcẽdã ad gl. ꝙ Bar. in. d. l. Diuus. poſuit in hac materia magnam reſtrictionẽ. Dicit eñ, ꝙ iſti denuntiatores poſſunt denũtiare illas ꝓnas, cõtra quas teſtimoniũ nõ ferũt: ſeu quas accuſare nõ poſſunt qa hæc denũtiatio habet vim accuſatiõis vt. d. c. in omni. Ego nõ puto verũ: quia vt p̃dixi hæc proprie nõ eſt accuſatio, vel teſtificatio, nec faciunt hoc ſponte, ſed neceſsitate ex debito officij: fateor tñ, ꝙ ex circunſtantijs minor fides eis adhibebitur: puta, ſi eſſent inimici. Dictum tñ Bar. eſt ęquũ: vt ſicut non tenetur contra partem, vel ſimiles perſonas: ita nec denuntiando. not. tamen dictum Bar. in practica: maxime pro limitatiõe. d. c. Epiſcopus. ¶ Nũc venio ad glo. & primò quæro quare iſti tres non iurant coram delegato cum nulli ſit credendum ſinè iuramento. ¶ Gl. ij. reſpondet, quòd eò, quia iuramentum primò præſtitum extenditur ad totam illam cauſam coram quocunq; tractetur. Et ex hoc ſentit gl. quòd iſti bene debent deponere coram delegato: ſed non compelluntur iurare. In contrarium facit tex. ſequens dum dicit, dummodò aliter fiat fides. &c. Ex quo infertur, quòd vbi aliter fides haberi non poteſt, compelluntur iurare: quod non eſſet, ſi iuramentũ extenderetur ad totam cauſam. Glo. ſequens ſupplet maxime dixit enim, quòd ſicut teſtis, qui ſemel iurauit, non compellitur amplius iurare, licet iterum deponat: ita & iſti teſtes publici. ¶ † Nota. primò ex ſimilitudine glo. quòd teſtis ſemel iurans, non debet b iterũ in eadem cauſa iurare, licet deponat coram alio iudice. do. Abbas notabi. hîc dicit contrarium. argumen. l. cum apud. ff. iudica. ſolu. vbi dicitur, quòd cautio de ſtando iuri præſtita coram vno iudice non extenditur ad alium, ſi mutetur iudicium. Procedit ergo glo. ſecundum eum, quando coram eodem deponit. ſecus ſi corã alio: quod ſatis mihi placet. & ad hoc allego gloſſ. ordin. quæ hoc ſentit in. l. fin. C. de teſte. dixi plenius in. c. præſentata. ſ. titulo proximo. ¶ Sed redeo ad intellectum. capitu. intelligit ergo gloſſator coniungendo. ij. glo. tertiæ & quartæ, quòd iſti debent iterum deponere corã delegato. ſed non iurare, niſi oriatur nouus articulus ad quem iuramentum prius præſtitum non extendatur. Inno. ponit hic duos intellectus: vnum qui concordat cum glo. aliũ, quòd iſti teſtes publici ex quo ſemel denuntiauerunt, non compellãtur amplius ſuper eodem nec iurare, nec teſtimonium dicere in publico: niſi quando alij teſtes nequeunt inueniri. Et hoc ideo ſecundum

eum

eum, ne per redditionẽ testimonij sibi inimicos plures acquirant. Hoc videtur placere do Anton. & addit aliam rationem: quia periculum posset esse testi toties super eodem deponendo, ne incidat in contrarietatem: sed tu ad hoc vitandum, vide quod dixi in c. cum in tua. §. ti. prox. ¶ Tertiam lect. princ. ponit Host. qui dicit hanc esse mentem literæ, quòd testis synodalis, qui semel testimonium suum tulit: aliomodò non cogitur super eo iurare: nec testificari: dummodò aliter fides haberi possit: aliâs compelleretur testificari, sed non iurare: nisi fortè nouus sit articulus non comprehensus in primo iuramento. quo casu compellitur non solùm testificari: sed etiam iurare. Et hoc videtur placere Ioan. And. & do. Antoni. Mihi non placet, sequendo dictum Abba. de quo. §. nam cum testificentur tunc in alia instantia coram alio iudice, primũ iuramentum se ad hunc casum non extendit: vt plenius dixi in. d. c. præsentata. Item probo alia efficacissima ratione. Isti testes publici non sunt propriè testes: vt. §. dixi: sed denuntiant tanquã officiales. Cùm ergo nunc coram delegato deponant, vt testes, debent iterum iurare: quia se ad hunc casum primum iuramentum non extendit: maximè quia testes debent iurare coram parte: vt in ca. ij. §. titu. prox. Et pro hoc vide no. dictum Inn. in c. bonæ de elect. & Bar. in l. fi. ff. de quæstioni. vbi dicunt, quòd testes, qui deposuerunt in inquisitione generali, in qua fuit aliquis nominatus, non faciunt fidem posteà in inquisitione speciali contra illũ: sed opor
a tet, quòd iterum iurent[a] & deponãt parte citata. Ad idem bonus text. in auth. de fide instrumen. §. in his. vbi dicitur, si vertitur in dubium: an instrumentum in iudicio productum fuerit confectum per tabellionem assertum, debet ille notarius sub iureiurando recognoscere suum instrumentum: & sic non sufficit primum iuramentum. Inhæreo ergo prędictæ opi. & lect. Inn. latius declarãdo, quòd si officialis semel denuntiauit, non compellitur coram alio iudice, nec deponere, nec testificari rationibus prædictis: sed in defectum aliarum probationum compellitur iurare: & deponere. Et hoc vltra prædicta probat apertissimè iste tex. in versi. dummodò. qui venit exceptiuè ab eo, quod dixerat de iuramento. & capitur ibi iuramentum pro depositione iurata. argumen. in l. si quando. C. de testi. & c. ij. eo. tit. & habes nunc declaratã primam partem cap. ¶ Venio ad secundam partem & quæro, quare isti testes publici repelluntur propter infamiã sequentẽ & non præcedẽ tẽ? Gl. nititur respondere in ver. *propter infamiam*. dicens: ꝙ infamia superueniens non potest inficere testimoniũ: aliàs legitimè præstitum: quia quod legitimè factum est &c. Aduerte: licet hoc dictum sit verum in se: non tamen satisfacit literæ: quia litera latius loquitur. Dicit enim, quòd propter infamiam præcedentem non possunt repelli à testimonio perhibendo si fuit ante assumptũ officiũ contracta. quod est contra. c. testimoniũ. §. ti. proxi. Inno. in hoc multũ instat: & inter cætera dicit, ꝙ differentia inter infamiam præcedentem & sequentem causatur ex eo: quia ex quo fuit ad officium infamis assumptus, videtur dispensatum super infamia p̃cedente: ideò non debet amplius reprobari: argu. in l. Pomponius. ff. de procu. & ca. horrendus. xxxij. q. v. quæ Ratio cessat in infamia cõtracta post officium assumptum: imo grauius delinquit ratione officij. arg. xj.
11 q. iij. præcipuè & de voto magnæ. ¶ † No. bene hoc dictũ Inn. vult
b enim quòd superior assumendo aliquem inhabilem [b] ad aliquod officium, videtur secum dispensasse. & idem sentit in ca. diuersis fallacijs. de cleri. coniu. sed cõtrariũ tenuit in c. veniens. de filijs presbyte. Ioan. in gl. suis fuit etiam sibi contrarius. nam vnum tenuit in capi. si qui sine. lxxxj. di. & aliud in c. qui in aliquo. lj. dist. Host. hic videtur approbare dictum Innocen. hîc in notorio, vel saltem famoso: secus in occulto: quia tunc videtur imputandum testi, qui hoc tacuit. argum. in eo quod legitur & no. in c. exposuisti. de corpo. vitia. & de præben. cũ non ignores. ¶ No. hoc vlti. ꝙ imputãdum est ei, qui assumit ad officium publicum, si non detegit inhabilitatem suam occultã. Et clarius reperio hoc tenere Bar. in l. ij. C. si ser. aut
c liberi ad decu. aspi. lib. x. dicit, quòd ex hoc põt puniri [c] per illum tex. quod no. & vide quod dico in c. sciscitatus. de rescrip. Sed quo ad primum, an videatur dispensatum, no. singu. opi. Ho. qua possumus limitare dictum Ioan. And. & aliorum in c. ij. de schismat. qui dicunt, quòd si fuit præmissa causæ cognitio, videtur dispensatum: tulis pri⁹ in alia dispositione iurauerat deponere super certis articulis: sed si iurasset deponere super tota cã, licet modo ducatur iterum super nouis capitulis: siue in eadem causa appellationis, non conpellitur in eadem causa iurare.

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Iterum iurent. Quid autem si testis vult declarare dictum tuum, an debeat pars citari? Baldus in auth. hodiè. C. de iura. calũ. tenuit, ꝙ non: sed cõtrariũ sentit Bar. in l. ab executore. col. iŋ. ver. q̃ro, quãdo fiet. ff. de appella.

✠ SEB. SAPIA. aliàs secus. Nam hoc posset procedere, vbi inhabilitas esset notoria, vel famosa. & pro hoc alleg. gl. fing. quæ hoc tenuit. in. d. c. qui in aliquo licet gl. tenuerit cõtrariũ in. d. c. si qui sine. Sed pro primo dicto multũ bene facit iste tex. & l. barbarius. cũ ibi no. ff. de offi. præto. quod habeo proindubitato quo ad Principẽ ꝓmouentem. sed quo ad inferiorẽ distinguerem, an subesset causa dispensandi: & videt dispensasse ne præsumamus delictum: aut non suberat: & secus. Pro hoc quod no. Inn. in c. cũ ad monasterium. de sta. reg. prope fi. ¶ Gl. antepe. colligit, ꝙ infames repelluntur â denuntiando. Tu distingue plenius prout dixi in c. nouit. §. de iudi. & no. ij. q. j. c. si peccauerit. Et ad hũc tex. dic ꝙ non probat dictũ gl. sed solũ probat, ꝙ infames repellũtur à testimonio, vel quòd ecclesia non debet habere officiales infames. Nam isti qui constituunt, debent esse veraciores, iustiores, & honestiores totius parochiæ, vbi constituũtur: vt in c. Eps in synodo. xxxv. q. vj. ¶ Gl.
12 vlt. quærit, † qñ testis dicitur dictũ suũ corri-
d gere incontinenti: [d] & dat tres sol. Prima, quòd hoc faciat ante, quã loquatur partibus. Secunda, ꝙ hoc est consyderandũ ex qualitate personæ. Tertia remittit ad l. cõtinuus. & ad l. quod ait. Et videtur hoc sentire, quando nullũ actũ contrarium interposuit. Alij ex glo. posuerunt quartum intellectum dicentes: quòd hoc potest vsq; ad sententiam, sicut principalis. quod nõ placet Gofre. & bene: qa principalis hoc nõ põt, nisi probet errorẽ: vt in. d. c. si. de confes. & l. error. prælleg. Quintò Inno. notabiliter distinguit: an testis velit corrigrre dictũ suum an addere. Primo casu hoc facere potest ante, quã exeat consPectum iudicis, seu partibus loquatur. Si autem fecerit posteà, stabitur primo dicto. argu. in. c. sicut testi. debilitatur tamen primum per contrarium secundum. quod bene not. Si verò vult addere, hoc faciat ante, quàm exeat consPectum iudicis: & licitum est: vt hîc. si autem hoc faciat postquam potuit partibus loqui, audiendus est: sed minor fides sibi adhi- e
beatur. arg. hic & in auth. de testi. §. quia verò. & notabis bene hanc differentiam. Et vide circa hoc quod dixi in. c. per tuas. suprà titulo proximo. Hosti. videtur inhęrere secũdæ opinioni glo. Dicit enim, quòd quid circa hoc dicatur, putat ipse hoc esse arbitrariũ consyderata qualitate personæ & quantitate interualli: colloquio partium & reliquis circunstantijs: & iudex ipse secundum hoc quandoque correctionem admittit: quandoq; non, hęc opinio satis mihi placet. ¶ Quid enim si causa est inter viles: & Episcopus vel alia notabilis persona [e]
e producitur in testem, qui ex interuallo corrigit dictum suum: quia melius recordabatur, dabemus ne dicere, quòd præsumatur corruptus à vili rustico? minimè. argu. in. c. & si quę stiones. de simo & maximè per illam reg. tu magis scire potes, quanta fides sit testibus adhibẽda. de resti. l. iij. & iiij. q. iij. c. si testes. ¶ Glossa in fi. appo. contra text. de. c. quòd quis commi

d ¶ Incõtinenti. gl. verò. in. d. c. apud. xxxij. q. j. videtur velle, ꝙ dicere in continenti corrigere, si corrigatur te, ꝙ redigat in scritis. postq̃ est reducta in scriptis per notariũ sec⁹ esset, & reputat ad hoc sin. mihiñ placet.

¶ Adde, an testis possit errorẽ suũ corrigere: Roma. consi. lix.

e ¶ Notabilis pso-na. Facit quod dicit hîc Bal. in. c. iurauit. in. iij. col. iij. cõ. de prob. ꝙ ille q̃ est bonæ & spetatę fidei põt corrigere dictũ suũ Et post aperta & didicita testificata nouos testes ꝓducere: quia in eo cessat timor & suspicio subornationis testium.

¶ Ecclesia. qualiter compellãtur testes testificare: vide Spe. in ti. de teste. §. testiũ cõpulsione. ver. sed qualiter cogunt. Et adde q̃ testis, qui nõ vult. iurare tenetur parti ad interesse, vt dicit: Spec. in ti. de teste. §. sequitur. in fi. & de. q. hic posita per do. Ant. vide Flo. in l. j. ff. de test. vbi recitat quãdã doctr. Bar. in. l. j. §. j. ff. de fal. quæ dicit, quòd iudex debet tũc formare inquisitionem de falso contra testẽ, ex quo accepit pecuniam vt nõ testificet & debebit cõdẽnari de falso & per hoc ille timore, ne cõdẽnetur, cogeret testificari: ed Flo. in d. l. j. non sequit̃ Iam doct. Bar.

¶ Adde q̃ illãcan telã bar. in. d. l. j. §. j. ff. de fal. multũ cõmendat & sequitur. d. Maria. in repe. c. qualiter el, ij. ij. in. xcv. q. x. qõ. prin. cir. princ. de accus. sed tu vide quæ elegãter scribit Bal. in. l. p̃sbyteri. in princ. vlti. col. ver. deide hic videt. C. de Epi. & cler. vbi dicit, q̃ licet testis occultãs veritatẽ nõ possit puniri de falso, nisi prius aliãs sumpserat offm̃ testificandi: vt no. Inn. in. c. j. de cri. fal. tñ iudex poterit eũ punire crimine stellionatus, vel ciuiliter tenebitur pti actione de dolo. ar. eor[illegible]æ not. Cy. in. [illegible]. de sepu. vio. sed Flo. in in dicto. c. primo. de test. dicit quòd isto casu melius eẽt testes extraordinariè puniri propter contumaciã. Itẽ qñ eẽt talis p̃sona testis q̃ in eũ non possit indici mulcta: vel nõ possint capi pignora nec extrahi de domo. prout contingit in mulieribus quæ rarò exeunt domũ: tũc index ad cõpellẽdas eas poterit practicare doct. Bar. in. d. l. j. ff. de fal. & doctr. Bar. in. l. p̃sbyteri. Poterit etiã ad cõpellendũ practicare doctr. Bart. per quã in cã ciuili qs inuit̃ extrahitur de domo: quã ipse põit in. l. cũ eo. ff. ad le. Iuliã pecul. Itẽ adde hucq̃ qñ testis fuit cõpulsus venire ad iudiciũ si testis postea sit. xxxv. q. ix. respondet, quòd non tangit hîc. & de hoc vide quod not. ibi in. gl. j. Illud enim loquitur secundũ Io. And. in alienatione rei ec clesiasticæ indebitè facta: quæ reuocatur etiã, ex interuallo, & per successorẽ. Istud in teste, q̃ propter timorẽ subornationis ex interuallo se non corrigit. tu dic, vt suprà dixi post Hosti.

13 ¶ † Postremò scias, quòd Inno. ponit hîc quis dicatur sibi contradicere, variare vel vacillare: vide hîc per eum. & quod no. Bart. in. l. eos. ff. de fal.

CAP. VIII.

SVper his. ¶ Cũ de fama, vel vitio falsitatis inquiritur, cogendi sunt testes. Ita summat Io. an. sed nimis restringit iudicio meo. nõ enim apparet, quare his casibus, & non alijs coganṫ testes: ideò lege tu & summa, vt exj. dicendis apparebit. ¶ Casus literalis. Quidam electus fuit in Episcopum Lucanẽ. quidã canonici opposuerũt se dicentes, q̃ erat malæ famæ: & q̃ matrimoniũ cõtraxerat cum vidua: & literas contra ipsum nomine capituli ad dominum papam miserunt: super hîs articulis commisit Papa inquisitionem. dubitabatur, an ad hæc probanda essent cõpellendi. Respõdet Papa, quòd testes qui ad hæc probãda nominati fuerint cõpellantur. Ber. ¶ Not. quòd cõtra eos procedi potest, qui nomine capituli præsentant literas: quarum capitulũ vel maior pars est inscia. Et intellige hoc per ea, q̃ habẽtur in. c. tam literas. §. ti. proximo. & in. c. quanto. de his, quæ fi. â præla. ¶ Oppo. contra tex. de. c. dilectorum j. eo. vbi testes in criminali non compelluntur. Gl. remittit ad ibi no. Extra glo. dantur quatuor intellectus. Primus secundum Vincent. quòd hoc procedit cũ de cã aliter nõ põt liquere. §. c. peruenit. & fit hoc secundũ eum: quia ciuiliter agebatur. Secundus intellectus secundum Inn. quia in modum inq sitionis hic procedebatur. & no. hunc casum: quia est multum generalis. Tertius secundum eundem: quia delictum commissum lite pẽdente fuit: vnde fit hoc fauore iudicũ, ne ipsorũ iurisdictio elidatur. not. etiam hunc casum generalem. Quartus, quod est speciale ne indign⁹ in episcopũ præficiatur. & quilibet potest sustentari. sed generaliter dic, vt in contrario dicetur.

SVMMARIVM.

Intellectus ad istud capitulum.

CAP. IX.

CVm contra. ¶ Super crimine falsi cogendi testes. sic summat Io. An. sed certè nõ elicitur hoc simpliciter ex tex. quia mandat sub cõditione, si se gratia, odio. &c. & sic non ponit̃ speciale in crimine falsi: quia sic loquit̃ in alijs causis criminalibus. §. eo. super eo. Cõmunis diuisio. Secunda ibi: *nos igitur*. ¶ Casus literalis. Magister Rodul phus impetrauit literas à sede apostolica, dum ipse per se, vel productorem illis literis vteret̃: obiectum fuit ei, q̃ essent falsæ: quòd cum ipse negaret, pars aduersa voluit hoc probare, petens, vt testes quos ad hoc probandum nominaret, compellerentur: quæsiuit Archiepiscopus vtrum testes super articulo falsitatis huiusmodi essent compellendi? respondet Papa q̃ si se odio, amore, vel timore subtraxerint: vt veritati testimonium perhibeant, compellat eos. Ber. ¶ Gl. opp. de. c. dilectorum j. eo. & remittit pro solutione ad ibi not. & videtur sentire ibi, quòd de iure ciuili non cõpellantur testes in criminali, cuius contrarium sentit in d. c. dilectorũ. & apertius hc probatur in. c. super eo. vbi dixi: sed glo. hic loquitur argumentatiuè. Inno. ponit hîc vnum intellectum, quòd loquitur cum agitur de falsitate ciuiliter, ne scilicet quis per falsas literas fatigetur: & perderet ius suum. & pro tanto videtur peccatum tacere veritatem istarum. ¶ † Ego dico, quòd nullum speciale ponit hæc litera, quia siue crimina liter, siue ciuiliter ageretur, loquitur determinatè secundum alia iura: vt patet in. c. j. & c. super eo. §. eo. & ideò debet intelligi secundum quod ibi dixi.

1 testificatur, dr̃ sponte testificatus, secundum Bal. in. l. parentes. in vlt. col. C. de test. vbi dicit se ita consuluisse. & idẽ dicit Hug. in. l. lege Iul. ff. de test. Item an valeat dictũ testis q̃ fuit actatus per capillos? dic secundũ Bal. in. l. si qñ, circa prin. ver. no. cẽt hãc. l. C. de test. Itẽ pro eo, quod dixi testẽ, qui nõ vult testificari, teneri ad interesse parti: facit quod no. d. An. in. c. cũ cãm. j. in. vj. col. §. eod. & quod ibi not. refe rendo dictũ Ray. in sum. Item vide Bald. in. l. presby. in fi. la. j. C. de epi. & cle. vbi dicit, q̃ testis vel notarius non solũ tenetur ad interesse parti rõne falsitatis cõmissæ sed ẽt rõne erroris: quia error in notorio & in teste dicit̃ esse i culpa lata, secus tñ dicerẽ de obliuiõe testis, qd dictũ iudicio meo nõ solũ procederet̃ i foro iudiciali: sed ẽt in foro cõsciẽtię per ea, q̃ scribit Inn. i c. sicut dignũ. ver sus fi. de hom. sed in cõtrariũ inquã tũ dixi de teste, al leg. text. i. c. hoĩes fal. &. c. is autẽ. & quod ibi no. i tex. xxq̃. q. j̃. Anto. Fran.

¶ An testis nolẽs testificari, possit puniri? Dicas q̃ testis cõpellit̃ mulcta indicta, & captis pignoribꝰ ad deponẽdũ. ita Bal. in. l. qbꝰ diebus in prin. in versi. no. istud pri. ff. de cõdi. & demõ. & habeṫ p Inno. in. c. j. vbi etiã p glol. & doct. de test. cog. Primò testis no. lens testificari p̃sumit̃ subornat̃ ab aduersario & tenetur parti ad interesse, etiã si latitat, vt nõ examinet̃. ita Bart. i. l. j. ff. de fal. Ita Angel. & Paul. de cast. ibi & p Alex. in. l. argentarius. in. §. cũ aũt. ff. de edẽ. & vide Bal. in. l. presbyteri. ĩ. ij. col. C. de episco. & cleri. vbi dicit eum teneri de crimine stellionatus, & eũ debere extraordinariepuniri, tñ Inno. quẽ omnino vide in c. j. de fal. dicit, q̃ tenetur pœna fal.

SVMMARIVM.

1 *In casibus, in quibus testes cogendi sunt censura ecclesiastica, compelluntur per iudicem ecclesiasticum, per iudicem verò secularem imponitur mulcta.*

2 *An & quando testes sint cogendi tam in causa ciuili, quàm in criminali: ita de iure ciuili, quàm canonico. & nu. sequen.*

3 *Mediatores vel proxenetæ quo casu compellantur ad testificandum.*

CAP. X.

DIlectorum. ¶ Non summatur, nec diuiditur, & meritò propter vtilitatem lectu. ¶ Casus literalis. Inter capitulum Vulteranũ ex parte vna, & Epm̃ eorumdẽ ex altera sub diuersis articulis per conuentionis & recõuentionis modũ quæstio vertebaṫ, p̃curatoribus vtriusq̃ partis in præsentia Papæ constitutis, lite contest. mandat Papa quibusdã indicibus, quatenꝰ testes, qui fuerint nominati: si se odio, gratia, vel timore subtraxerint, præter quàm super criminibus per censuram ecclesiasticam compellant testimonium veritati perhibere. ¶ Not. hîc text. apertum, q̃ causæ criminales & ciuiles, non per omnia regulantur eisdem regulis, maximè in compulsione testium. ¶ † Secundò not. quòd ecclesia[a] cõpellit testes, qui se â testimonio subtrahũt per censuram ecclesiasticã. Ex quo infertur, q̃ peccãt mortaliter. ar. xj. q. iij. c. nemo. &. c. nullus. Iudex aũt secularis secundũ Vincẽ. hoc casu inducit mulctã. ff. si quis ius di. nõ obtẽ. l. j. vel capit pignora sicut in tutoribus & curatoribus, nolentibus satisdare, quorũ officium est publicũ. sicut testiũ. instit. de satisd. tuto. §. pe. de execut. tu.

cu. tut. j. respõso. sicut etiam parens nolens filium alere
2 ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. §. si quis. ¶ † Oppono, & videtur, quòd iste tex. generaliter disponens, vt in criminalibus testes non compellantur: sit contrà. c. super eo. c. peruenit. c. super his. &. c. cum contra. s̃. eodem. Solutio. glo. nostra ad quam quotidiè fit remissio, multùm laborat in declarando, an & quando testes sint compellendi. & principaliter prosequitur duo membra. primò quid iuris in causa ciuili. Secundò quid in causa criminali. In prima gl. ponit regulam, & duos casus exceptos. Regula est,
3 † quòd si requisiti nolunt testificari, compelluntur. Fallit primò in mediatoribus: qui aliàs proxenetæ
a [a]ppellãtur qui nõ cõpelluntˉ nisi de cõsensu partiũ: secũdũ gl. secundò fallit in personis priuilegiatis: vt non testificentur Tu, de hoc vltimo dic melius, vt dixi in. c. j. s̃. eo. Et de mediatoribus dic, vt no. gl. in auth. de teste. §. quoniam. quę ex mente illius literæ colligit tres casus. Primus, si partes cõsentiunt, vt testificentur: & tunc compelluntur. Secundus, quando partes ambæ consentiunt vt non testificenˉ nec cõpelluntur. & isti duo casus sunt clari. Tertius, quã do altera pars tantùm consensit: & tunc possunt testificari: sed non compelluntur indistinctè, vt dicit ibi gl. quia præsumptio est, quòd sint effectæ ad causam: tũ propter lucrum, quod habuerunt, vel quod sunt habituri: tũ, qa præsumuntur velle: vt res per eos inchoata habeat effectum. dicit Io. An. hîc, quòd hæc ratio concludit eos etiã non admittendos, si volunt altera parte non consentiente. Aliter hîc Io. an. nõ dicit, quasi tacitè sentiat, quòd nõ debeãt admitti, nisi vtraque parte cõsentiẽte: quasi tũc admittantur & compellantur: & non aliter. Idem videtur velle gl. in. c. j. de testi. lib. vj. in ver. ciuiliter. sed certè hoc videtur contra mentem illius. §. quoniam. & apertè contra gl. ibi positam. Ideò dicerem, ꝙ altera parte non consentiente admittuntur, si volunt. sed quãta fides eis sit adhibenda, iudex consyderabit ex circũstantijs & qualitate personarum & causæ. Circa primam regulam prædictã dic, vt j. dicã. ¶ In secundo membro, scilicet quid in causa criminali. gloss. latius instat primò allegando pro & contrà. Secundò ponit vnam opi. in ver. super hoc. Tertiò illam reprobat. ibi: *sed huic distinctioni*. quartò ponit opinionem suam ibi: *ideóque*. quintò respondet ad contraria. ibi: *qualiter respondebis*. Sextò redit ad opinionẽ primã, quam reprobauerat dando alium intellectum ad istum tex. ibi: *sed supradictis*. Septimò in fine ponit opi. Inn. commẽtatoris. Et per hanc diuisionem habes gl. declaratã, quæ in effectu ponit tres opi. ¶ Prima, quòd si agatur directè in modum accusationis, non sunt testes compellẽdi. si verò agitur de crimine ciuiliter in modum exceptionis, denuntiationis, vel inquisitionis: tunc compelluntur. ¶ Secũda opi. quòd super criminib⁹ testes cõpellẽdi nõ sunt siue directe siue ĩdirecte agaˉ de crimine vt hic. & cõtraria iura ponunt casus speciales: vt in hac gloss. ¶ Tertia opi. quòd si non est peccatum tacere id, super quo testes inducuntur, non compelluntur: alias secus. Et hæc est opinio Inno. quam ipse posuit: non hic, sed in. c. j. s̃. eodem. vbi latius eam prosequitur. & ibi dat primi exemplum, quando non est peccatum tacere: scilicet quando agitur criminaliter vel ciuiliter excipiendo: vel alio modo ad pœnam tantùm: quia tunc peccatum non est, sed meritorium cœlare crimen fratris. argu. ij. q. j. c. si peccauerit. quod dicit verum, nisi perseuerauerit in crimine quia tunc essent cogendi testes: vt pœna reuocet à malo, quem Dei timor à malo non reuocat. argumenti capitul. vt clericorum. de vita & honestate clericorum. vigesima secunda quæstiõ. v. c. hoc videt. Et hoc in manifestis: in occultis verò nõ cõpellerent nisi crimẽ occultũ esset periculosum sicut hæresis dilapidatio, & similia: & q̃ sine periculo dissimularinõ possunt. Idẽ dicit ibi Inno. si dicatur, quis condemnatus de crimine: tunc enim sunt cogendi testes: quia cũ per sententiam sit notorium, peccatum est hoc cœlare. Idem de fama, vel infamia probãda. Quid de sentẽtia excommunicationis? dicit, ꝙ cogendi sunt testes ad eã probandam: cùm illa non sit crimen: cùm possint sine peccato excommunicari. de senten. excõ. inquisitioni. & latius ibi prosequitur. ¶ Aliam theoricam, seu opini. ponit Inno. s̃. c. proxi. licet videatur incidere cum præcedenti. dicit enim ꝙ vbicunq; ex probatione criminis quis consecuturus est sententiam lucrosam, vel vitaturus est damnosam, semper cogendi sunt testes: quia tunc peccatũ esset in alterius præiudicium tacere veritatem. & sic habes opi. quartam. ¶ Quintam op. iudicio meo possimus colligere ex dictis eiusdem Inn. in. d. c. j. s̃. eo. vbi dicit, quòd deficientibus alijs probationibus semper cogendi sunt testes, etiã in causa criminali per. c. peruenit. s̃. e. ij. ¶ Sextam opin. ponit Host. qui tenuit præcisè in criminali testes cogendos vbicunq; crimen venit puniẽdum per depositionem, priuationem, vel aliter. Et ad istam Decret. rñdet, ꝙ loquitur de compulsione non fienda. qñ probato crimine, criminosus ex eo non puniretur: sed solũ de facto infamaretur: vt in crimine probato cõtra testem, vel accusatorem: tunc enim non cogerentur testes secũdum eum, nisi magnum præiudicium fieret parti: vt j. c. proxi. Et hoc dicit ipse de mẽte iuris, quicquid habeat cõsuetudo eccleſiæ Romanæ. Et contraria opin. multis rationibus impugnatur secundum eum. Nam per eã Deus offenditur: respubl. læditur: proximus corrumpitur: materia delinquẽdi & corrumpendi testes ministratur: mẽs vtriusq; iuris peruertitur: obediens, qui remunerandus esset, opprimitur, & punitur: inobediẽtes, qui pœna debent affici, de sua malitia gloriantur. Ad has ergo absurditates euitandas, & vt criminosi & crimina puniantur: concludit ipse testes in criminibus cõpellẽdos. Nec obst. secundm eum, ꝙ quædam iura dicunt testes in ciuilibus compellendos; quia suppletur per alia, quæ idem dicunt in criminalibus. Et huic opini. suæ dicit illam secundam opinio. Inno. fauere: quia per probationem criminis, accusator est vitaturus damnosam, consecuturus lucrosam sententiam: scilicet euitando pœnam talionis, si non probaret: nec est fauendum reo in occultatiõe veritatis. ¶ Septimam opini. posuit Ioan. de Amelia in opere suo de testi. vt hic recitat Ioan. An. vt testes compellãtur in criminalib⁹ etiam si agatur de pecuniaria pœna, vt fit per statuta: si verò agatur ad pœnam corporalem, nõ. Vnde dicebat etiã hic Host. ꝙ vbi agitur ad pœnã sanguinis: etiã coram tẽporali vicario Epi qui vtrunq; habet gladium, non essent compellendi testes: quia nõ spectat hoc ad officiũ iudicis eccleſiastici j. ne cle. vel mona. sententia. Dicit Io. And. quòd hoc est clarũ de clerico. ¶ Sed quid de laico, qui fortè aspirat ad clericatũ: & ideò non vult deponere in cã sanguinis: honestum esset secundum eum non cogi, a etiam in foro ciuili. Nota, quia non dicit necessarium: & sic sentit, quòd in foro ciuili laicus possit cõpelli, etiã in causa sanguinis. Et dicit Io. An. ꝙ ex prædictis posset formari vtilis distinctio, quã postea Io. calde. secutus mentẽ prædictorũ formauit: & omissis alijs opi. antiquorum, q̃ satis colligi possunt ex his, quæ dixi in. c. super his. & capitulo. cum contra. &. c. peruenit. s̃. eodem submitto quæ talis est: videlicet, aut testes minantur super causa merè ciuili, aut super crimine. Primo casu, aut non sunt personę priuilegiatæ: & tunc indistinctè cõpelli debent: vt in hoc titulo quasi per totũ. &. Ç. de test. si qñ. Aut sunt personę priuilegiatæ: de quibus. iiij. quæsti. iij. § item in criminali. *&. c. seq. § item leg. Iulia. iudiciorũ. * & duobus ver. seq. & tales secundũ leges non cõpelluntur: vt in dictis iurib⁹: volentes tñ admittuntur. iij. q. v. c. j. De mediatorib⁹, dic, vt. s̃. Sed secundũ canones æquè distinguitur secundum

Anto. Francis. ¶ Proxenetæ. an proxeneta possit esse testis: & quando: dicas, ꝙ de cõsensu vtriusq; partis nedũ potest esse testis: sed etiam cogitur testificari. neutra verò parte nolente repellitur ex toto: altera tamen parte volẽte, potest esse testis volens, nõ inuitus: vt ꝙ Ange. plenè in. §. quoniã verò. in authen. de testi. & vide bon. gloss. in. capit. j. in versi. mediatores. de test. in. vj. quæ dicit esse spãle, vt admittatur in crimine simoniæ. & vide etiam glo. in versi. in testẽ. in. c. Romana. de testi. in. vj. & vide per Alex. in cons. xvij. in. iiij. parte consi. & per Specu. in ti. de teste. in. §. j. versi. quid de proxenetis. & vide omnino Alexã. in consil. cxxviij. in ij. parte consil. & in. l. deferre. ff. de iu. fis. vbi inter cætera dicit ꝙ nõ repellitur, officio iudicis: sed tm̃ parte opponẽte: de quo ẽt per do. Ant. in c. cũ dilectus. de cẽsi. & p Alexã. in. l. iiij. §. hoc aũt iudiciũ. ff. de dã. in fe.

SFE. SAPIA.

a ¶ Proxenetæ. qñ ꝓxenetę admittãtur in testes: vide Felin. remissiuè in c. cũ à nobis. in fi. s̃. de testi. Alex. in cõsi. xcvj. vo. & in cons. cxxviij. in ij. vol. & in cõs. cliiij. in. v. volu.

a Hoſti. Aut per alios varietas [a]poteſt haberi:& tunc non compelluntur:aut per alios haberi nõ põt:& tũc cõpelli debẽt. Si verò nominantur ſuper crimine,aut directè ꝑ poſito:aut per exceptionẽ oppoſito. Primo caſu, aut de illo agitur ciuiliter,aut criminaliter. Primo caſu ſunt cõ pellendi.s.eo.ſuper his.&.s.ca.peruenit.ij.ſi criminaliter aut agitur in foro eccleſiaſtico,aut ſeculari. Primo caſu indiſtinctè compelli debent.s.c.proxi.&.c.peruenit.j. Si agitur in foro ſeculari:aut quo ad pœnã pecuniariã,fortè per ſtatuta,vel aliter,aut corporalẽ. Primo caſu debẽt compelli laici:vt in decre.peruenit.ij.ſed clerici non ſunt cõpellendi,ſi per alios veritas haberi põt: ſi aũt per alios veritas haberi non põt,cõpellentur etiã clerici teſtificari tñ iurabunt in manibus alicuius clerici: & fit cõpulſio ꝑ eccleſiaſticũ iudicẽ ipſorũ clericorum,& nõ per ſeculare vt in.c.quanquã.xxiiij.q.ij. Si aũt corã eccleſiaſtico iudice agitur ad pœnam corporalem:tunc laici compelluntur.ſuprà eodem in fine. Sed clerici non compelluntur. etiam coram iudice loci,qui eſt de temporali iuriſdictione. Prælati eccleſiaſtici propter irregularitatem timorẽ.d.c.ſententiã.de rapt.in.c.in Archiepiſcopatu.& melius.xj.q.j.c.teſtimoniũ. Itẽ ſecundũ Io.An.honeſtũ eſſet hoc caſu non cogere laicũ,qui intenderet clericari etiam in foro ciuili. Si autem de crimine excipitur:tunc aut ꝑ bato crimine punitur is,contra quẽ excipit:puta,quia repellitur à promotione:vt j. de accu.ſuper his.& tũc ſunt cõpellẽdi.s.eo.ſuper his aũt non puniretur:vt puta,quia excipitur contra accuſatorẽ,vel teſtẽ,vel procuratorẽ. s.de ord.cog.c.ij. Et hoc caſu non debent cõpelli teſtes ꝑ pter odium talis reprobationis,ex qua ſola infamatio ſequitur:& ita intelligi debet hæc decre.hoc verũ ſecundũ Hoſt.niſi magnũ fieret parti præiudiciũ,quo caſu eſſent cõpellendi.j.c.proxi. Hæc ſunt verba Cald.q̃ in effectu, licet per alia verba,ſequi videt do.Ant.hic.& ſi bene cõ ſyderabis,vt plurimum ſunt extracta ex dictis Hoſt.hîc, &.s.eo.ca.j. ¶ Et omnia prædicta poſſunt ad hanc breuẽ diſtinctionẽ reduci,ꝙ in cauſa ciuili indiſtinctè compelluntur teſtes tã de iure canonico,quã de iure ciuili : niſi perſonæ ſint in hoc priuilegiatæ,quæ tamen cõpellũtur alijs probationibus deficientibus. In criminali verò vbi agitur directè de crimine ſiue criminaliter,ſiue ciuiliter, cõpelluntur in vtroque foro:clerici tamen non cõpellũtur in cauſa ſanguinis.& honeſtũ eſt idẽ ſeruare in laicis, qui volunt eſſe clerici. Si autẽ de crimine excipitur,aut ſequitur aliquis effectus punitionis.puta,repellit à promotione:& cõpelluntur teſtes:ſecus ſi nulla punitio inde ſequatur:vt puta,quia repellit tñ à teſtimonio,vel ab accuſatiõe.quod intellige,niſi magnũ parti fieret præiudiciũ hoc voluit in effectu tota diſtinctio Card. ¶ Sed certè tenere id,eſt peruertere totũ iſtũ titu.& maximè ea,q̃ dixi in.d.c.j.&.c.ſuper eo.s.eo.videntur em̃ ibi concludere,ꝙ tunc ſolũ in crimine non cõpellantur:cũ excipitur ad nudũ finẽ repellendi quod apertè eſt cõtra.c.ſuper eo. vbi agebatur directè de crimine ſecundũ cõmunẽ intellectum ibi traditũ.& tñ dicit ibi tex.ꝙ teſtes monẽdi ſunt non cogendi,niſi conſtiterit,ꝙ odio.&c.vt ibi.& ſic faciendo ibi exceptionem firmat regulã in cõtrariũ in.c.dominus.xxxij.q.vij. Itẽ ſecundũ hanc opi.Hoſt.& Cal.nulla eſſet differentia in hoc inter ius canonicũ & ciuile. & tñ tex.in.d.c.ſuper eo.voluit in hoc apertè differentiam denotare:vt ibi dixi. Itẽ in ciuili tex.in.c.j.s.eo.ponderat ſi ſe ſubtrahunt timore,odio &c.& tunc dicit teſtes compellendos.& facit quod dixi in.d.c.j. Itẽ tex.j. de proxi.põderat defectum probationum.& tex.in.c.peruenit. ij.s. eo. Ponderat ꝙ teſtimoniũ erat ibi neceſſarium. ridiculoſum ergo eſt dicere ꝙ tã in ciuili,quã in criminali indifferenter teſtes ſint cõpellendi. vnde puto de iure canonico ſic dicendũ,ꝙ in cã ciuili teſtes primò ſunt monendi. & ſi requiſiti teſtificari nolunt,ſunt cogendi:quia præſumitur,ꝙ timore,vel gratia.&c. niſi ſint priuilegiati: vel niſi alia præſumptio hanc elidat. hoc verũ,niſi aliæ probationes deficiant:quia tunc indiſtinctè omnes ſunt compellendi. hoc declara:vt dixi in.d.c.j.eo. In criminali verò ſi veritas aliũ de haberi non põt:dico idẽ:vt in.c.finj. eo.&.s.eo.c.peruenit.ij. Expedit em̃ reipublicæ peccata nocentum eſſe nota:& crimina puniantur,ſaltem ad aliorum terrorem. ff.de iniu.l.eum,qui nocentem.& j. de ſen. excõ.vt famæ. Et ne multis graſſantibus locus fit exẽplo: l.aut facta.§.fi.ff.de pœnis. vnde ſaltem reſpublica eſt conſecutura lucroſam ſnĩam,quæ eſt magis fauorabilis,quã perſona priuata. ff.ſolu.matri. l.j.& quod ibi nota.de poſtu.præla.bonæ. Et puto hoc procedere etiam ſi de crimine excipitur contra teſtes.nã ſi teſtes criminoſi admittantur:cũm præſumptio ſit contra eos de falſitate:vt nota.s.titu.proxi.c.teſtimoniũ. reus reportabit iniuſtè damnoſam ſnĩam:& ſic punietur innocens :quod ſonat in abſurdum. maior em̃ eſt fauor vt innocens non puniat,quã vt puniatur nocẽs. Nam vt dicit.l.abſentem.ff.de pœnis. ſanctius eſt nocentem impunitum relinquere,quã innocentem dãnare. facit.c.ſacris.de ſepul. Si ergo cõpellũtur teſtes,quando agitur vt puniatur reus:fortius quando reus certat, vt iniuſtè non damnetur . Si verò adſunt aliæ probationes:tunc non coguntur,niſi conſtet,quòd malitiosè reus ſubtraxerit teſtes:vt in.c.peruenit.s.eo.j. Notat Inno.in.d.c.ſuper eo.vel niſi timore aduerſæ partis ſe ſubtrahant:vt in.d.c.ſuper eo.& quod ibi dixi ad hanc diſtinctionẽ puto reducenda omnia iura quæ obuiare videntur. Ad hoc.c.poteſt reſponderi quòd non cõſtabat alias probationes deficere vel vt ſentit Hoſ. excipiebatur hic de crimine contra teſtes & leue præiudiciũ inferebat parti ex non copulſione:ſecus ſi magnum vt prędixi,prõptum enim eſt iura iuribus concordare. de elec. cum expediat.lib.vj.& per hoc tollitur contrarium, quod formari poſſet de contrario intellectu huius literæ:dum innuit teſtes in criminali,non compellendos etiam ſi ſe ſubtrahant odio timore.&c. vacat hic argumentum à cõtrario:quia iura dicunt communiter in hoc oppoſitum.

a ¶ Veritas. Sic ẽt cogitur laicus dicere teſtimonium cõtra clericũ in cã criminali,qñ aliter veritas haberi nõ põt:vt not. ſingu.d.Abb.in.c.de cætero. vbi dñs Feli. ſequitur s. de teſti. & ſequit etiam Alex.in.l.maritus in apoſt. ff.de qõni. & ibi dicunt,ꝙ tale dictum laici facit indicium ad torturam contra clericum.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit coniuratio & conſpiratio.*
2 *Ex defectu probationis legitimæ ex natura criminis admittitur probatio minus ligitima.*
3 *Relaxatio iuramenti illiciti non eſt neceſſaria.*
4 *Conſpirantes contra Epiſcopum, vel facientes tumultum contra aliquem, qua pœna plectantur.*

CAP. II.

VEnerabilis. ¶ Ad detegendam veritatem coniurationis coguntur ſocij & iurati. Diuiditur. Nam in prima parte ponitur iuſta petitio. In ſecunda ipſius exauditio. ibi: *ideoque*. ¶ Caſus literalis. Ciues Cerueicenſes cum duobus. M.&.L. quondam clericis eccleſiæ Rauennatenſis,quãdam ferunt coniurationem contra Archiepiſcopum Rauennatẽſem: dantes eiſdem clericis quandã pecuniæ quantitatẽ:& ad hæc celanda ſe iuramẽti vinculo adſtrinxerunt Archiẽps ſuper his & quibuſdã alijs articulis cõtra ciues & clericos p̃dictos ad Bonon. Ep̃m & eius coniudices impetrauit literas:vnde cum intẽtionẽ ſuã probare nõ poſſet,niſi teſtimonio ciuiũ p̃dictorũ,ſupplicauit dño Papę,vt ſibi prouidere ſup hoc dignaretur. Ne ergo pro defectu teſtiũ ſua iuſtitia deperiret:mandat Papa eiſdẽ iudicibus,quatenus monitione præmiſſa per eccleſiaſticã cenſurã cõpellãt illos,quos viderint compellendos:vt ab huiuſmodi iuramento abſoluat illos,quos Archiepiſcop⁹ ad teſtimoniũ duxerit producẽdos.& nihilominus ſi illi ſe gratia,odio,vel timore ſubtraxerint,

subtraxerint, simili censura compellant eosdem ad perhibendum
3 testimonium veritati. ¶ † Nota. j. quòd is, contra quem fuit coniuratum, potest agere contra coniurantes ad pœnam eis imponendam: vel ad satisfactionem iniuriæ. Et dicitur coniuratio, quasi conspiratio facta cũ iuramento contra aliquẽ in damnũ illius. Et dicit conspiratio: quasi simul spiratio: quia simul spirant & tendũt contra illũ & de hoc in c. coniurationũ. & c. cõspirationũ xl. q. j. per Inno. & doctores. in c. cum. l. & A. de re iudicata. & c. exhibita de iudicijs. Sciastamen quòd aliquando fit in partem bonam, vt cum fit contra Prælatum dilapidatorem ad sibi resistendum, vel quid simile. ad hoc. c. sanè xvj. quæstione. vij. not. in d. c. cum. l. & A. prima tamen fronte præsumitur illicita, secundũ Vincẽ. vbi .s. quod
2 no. ¶ † No. ij. & tene menti, ꝙ in defectu [a]probationum, cum scili
a cet ex negotij, seu criminis natura, non potest haberi probatio le-
b gitima, admittitur probatio minus legitima[b], & aliâs insufficiens. & vide bo. tex. cũ glo. in. c. cum dilectus. de ele. & in. c. præterea. .s. de testi. & no. etiã in hac glo. ij. in fi. Nam admittuntur hîc in testes
c criminosi & participes [c]delicti, & de se confessi: cõtra. c. j. de cõfes. & vide quod legi. & not. in. c. j. de testi. lib. vj. ¶ Tertiò nota, quòd in criminibus compelluntur testes non simpliciter: sed in defectũ
3 aliarum probationũ. & no. ꝙ si se subtrahunt gratia. &c. ¶ † Not. quòd vbi iuramentum est illicitum ex parte recipientis, potest cõpelli recipiens ad illud relaxandum: & si ille non vult relaxare, iudex hoc faciat. sic intelligas hunc tex. in versi. nihilominus. secundum Inno. & idem no. in. c. debitores. de iureiurand. & ibi dicã. & in. c. j. eo. titu. hic tamẽ nõ erat necessaria relaxatio: sed fit potius ad cautelam secundũ gl. ij. & bene: quod probo duplici ratione. Prima, quia illud iuramentum non poterat seruari sine salutis interitu: ideò non obligat. de iureiuran. c. quanto. xxij. q. iiij. per totum. Secunda, quia iuramentum simpliciter præstitum de non reuelando certum quid, non obligat: si iurans producitur in testem: quia non extenditur ad illum casum, si fuit simpliciter præstitum: & si fuit cogitatum de hoc casu fuit illicitum: quia ad hoc nõ põt quis se obligare cũ nõ sit in sua facultate. Nam officium testificandi est publicum in se: vt dixi. .s. super rub. & sic concludit no. Inno. in. c.
4 qualiter & quando j. de accusa. ¶ † Gl. j. quærit, qua pœna sunt pu
d niendi coniurantes contra Epm [d]proprium? Respondet, quòd si sunt clerici deponuntur, & traduntur curiæ seculari per iura allegata in ea. intellige tu hanc glo. quãdo sunt incorrigibiles. & sic debent intelligi iura in ea alleg. & ad hoc quod not. in. c. nouimus. de verb. sig. Et dic, vt plenius dixi in. c. cum non ab homine. &. c. at si clerici. de iudic. laici verò excommunicantur. &c. Addit Io. And. post Hosti. quòd etiam sunt singuli in vna libra auri [e]condemnandi: vt in constituti. Fede. de pace tenenda. hac edictali. § conuenticulas. Et si quis tumultum contra aliquem fecerit, vel seditiosas, voces emiserit capitalis est pœna. C. de his, qui ad ecclesias confu. l. denuntiamus. C. de sedi. l. j. &. ij. &. ff. de pœn. l. aut facta. primo responso. &. C. de Epis. & cleri. l. conuenticulam. &. ff. de vi publica. qui cœtu. Et in his reperies, quòd nec cœtum nec turbam debet quis congregare: quia omnia hæc & similia sunt prohibita: nisi reperiantur concessa. ff. de colle. illic. quasi per totum. ¶ Glos. ij. est declarata per prædicta. & quia oppo. de. c. venerabilem. de electione. non sol. dic, quòd procedit quando iuramentum est dubium. Tunc enim illud est seruandum: sed nos loquimur hic, vbi est certum illud esse illicitum. & de iure non seruãdũ: sed tunc ad cautelã propter opi. vulgi fit absolutio.

De fide instrumentorum *Rubrica.*

SVMMARIVM.

1 *Instrumentum capitur strictè: largè & largissimè.*

¶ Continuata est hæc rub. secundum Ioan. And .s. in rubri. de testi. vel dic tu sic. Suprà visum est de vna specie probationis, quæ scilicet fit per testes nunc subijcit de alia, quæ fit per instrumenta. Et dicit Ioan. And hic, quòd instrumentorum appellatio comprehendit omnia, per quæ instruitur causa. .s. titu. proximo. c. peruenit. el. j. Sed tu dic hoc verum latè sumpto vocabulo: vt ibi dixi: non autem semper. Et dictum Io. And. simpliciter hîc re-

a ☙ SEB. SAPIA. ¶ In defectu. vide do. Ias. in. in. l. j. in lect. Paduana. C de sum. tri. & fide catho.

b ¶ Minus legitima. Adde Alex. consi xxxiiij. iij. lib.

ZACHARIAS. ¶ Adde de ista regu. remissiuè & ad nauseam vsq; per Hippoli. de Mar. sing. lxxiij incipiẽ. plures sunt. & ibi multũ not. qualiter debeat intelligi præ dicta reg. ꝙ in defectũ ꝓbationis legitimæ admittatur ꝓbatio minus legitima.

citatum, apparenter confunditur hîc ex diuersitate huius tit. &. .s. de testi. Nam si hîc appellatione instrumentorum venirent etiam testes, non debuisset hîc poni rubrica specialis: sed sub isto titulo de vtroq; tractari. vnde dic, quòd in isto titulo instrumentum capitur pro scriptura redacta in aliqua materia, quæ differt ab instructione, quę fit per testes: vt patet per totum istum tit. & vide tex. qui ponit ista duo: vt distincta in. c. forus. de verb. sig. in versi. causa
1 aũt. & vide quod dixi in. c. peruenit. † Et scias, quòd instrumentum potest capi latissimè: latè: & strictè. ¶ Primo mõ appellatione instrumenti venit omne vas domus, seu instrumentum, quo fundus exercetur: [c]de quo. ff. de fun. instru. quasi per totum. vnde
e & mulieri, quæ est ita stricta, vt mater fieri non possit, dicitur deesse naturale instrumentum: vt in. c. fraternitatis. &. c. ex literis. j. de frig. Secundo modo capitur pro omni eo, quod habet causam in iudicio deductam instruere. & hoc casu veniunt testes: vt in. l. j. ff. de fi. instru. &. d. c. peruenit. ¶ Tertio modo capitur pro scriptura, quæ fit ad probationem alicui[g] rei in futurum faciendam: & hoc modo capitur hîc. de his per Hosti. in sum. eo. ti. Et per hoc dico, quòd
f [f]scriptura priuata, quæ tamen fidem facit, dicitur instrumentum. quia instruit causam. quod probatur in rubro & nigro, in quo tractatur etiam de scriptura priuata. vt. j. c. ij. Idem dico de qualibet scriptura, siue contineat priuilegium: siue contractum: siue dispositionem: siue quicquam aliud, ex quo fit ad fidẽ faciendam in futurum ad instructionem causæ. vt ꝓ
e batur in nigro iuncto rubro. & vide Bart. in. l. si quis legatum. ff. de fal. qui appellat instrumentum ipsam chartam scriptam. contractum verò, qui agitur inter
f partes: vnde partes dicuntur contractu facere. Princeps dat priuilegium, vel qnid simile. notarius verò habet facere instrumentum. Et idem in qualibet scriptura, quæ fidem facit, vt prædixi & hoc notabis ꝓ statutis.

SVMMARIVM.

1 *Princeps non potest dare fidẽ ex postfacto scripturæ non authenticæ de potentia ordinaria.*

2 *Quæ sit publica, qua priuata, & quæ authentica scriptura.*

3 *Quæ requirantur ad hoc, vt sit iustrumentũ publicũ.*

4 *Notarius à quibus debet esse rogatus vt instrumentũ valeat.*

5 *Instrumentum facit fidem in fauorem alterius ex mãdatoribus.*

6 *Notarius qualiter debeat esse rogatus.*

7 *Notarius, an teneatur scire iura.*

CAP. I.

SI scripturam.

¶ Breue est, & summaꝫ sic se cũ dũ ipsius mẽtẽ. Instrumẽti exẽplũ nõ soleniter sumptũ fidem nõ facit absq; origiali. ¶ Casus lr̃alis faciliter ex lr̃a patet. Ber. ¶ No. ꝙ scriptura faciẽs fidẽ dicitur authentica: secꝰ
1 si fidẽ nõ facit: vt j. c. proxi. & hic. ¶ † No. ij. ꝙ et Princeps non põt dare fidẽ ex postfacto scri
g pturæ nõ authẽticæ in præiudiciũ alterius [g]partis. Nã vbi negatiua præcedit verbũ põt: denotaꝫ necessitas: vbi dicit gl. no. in regu. j. de regu. iur. lib. vj. Et hoc puto absolutè verũ in his, in quibus Princeps nõ habet liberã facultatẽ. arg. in cle. postoralis. de re iud. In alijs verò ꝓcedit dictũ de ordinata potestate: nõ autẽ de absolu-

c ¶ Et participes. Quòd participes delicti admittant̃ in testes, qñ aliter veritas haberi nõ põt, tenet Bal. in l. qm̃. C. de testi. & Areti. in cõsi. lxj. incip. in causa illorum. in fi.

d ¶ Contra Epm. Adde Roma. singula. suis. fol. xxj. & si habet feudũ, cui applicetur. vide Old. cõsi. xvij.

ZACHARIAS. ¶ Adde pmissis quodno. in apost. ad istũ. in. c. at clerici. nu. 34. in apo. in versi. deponi. .s. de iudi.

e ¶ Fundus exercetur. Adde Franc. Are. consi. clx.

f ¶ Scriptura priuata. Adde Roma. cõsi. xxij. Frã. Are. cõsil. lj. vbi quid in statuto.

g ¶ In præiudiciũ alterius. Adde Roma. singu. suis. fo. xxj. & vide quod voluit Oldr. consi. xxxvij.

☙ SEB. SAPIA.

g ¶ In præiudiciũ alterius. vide not. per Abb. in. c. cũ à nobis. col. n. .s. de testi. & ibi do. Feli. tangit an Papa possit facere, ꝙ scriptura non authẽtica probet. & de consuetudine, an valeat, traditur in. ç. cum dilectus. j. eo. vbi dicetur.

Cap. Si ſcripturam. Panor. ſuper Secunda Secundi.

a ¶ Scriptura publica. Adde Ro. conſi. lxv. iiij. Alex. conſi. lxv. iiij. libr. Et an inſtrumẽtũ ante, quã ſit publicatũ, dicatur publicũ: vide Ioã. de Ana. cõſi. xxxiij. Anto. de butrio. conſi. xj.

b SEB. SAPI. ¶ Inuocationẽ. Vide latiſsimè p do. And. ſicul. in repet. rub. de fide inſtru. col. xix. cũ plurib⁹ ſeq. & ibi ꝓſequit oĩa, q̃ req̃runt in inſtrumentis.

SEB. SAPIA.

c ¶ Publicũ. Facit qd' not. Bal. in rubri. de pa. conſtã. vbi dicit, ꝙ ſi in inſtro nõ iterueniãt ſolẽnitates req̃ſitę decõſuetud. nõ valet inſtrumẽtum.

d ¶ Exigit. Adde hîc Do. in. c. vt officiũ. §. adcõpẽſendas. in fi. de hære. i⁶ vj. vbi dicit, quòd q̃n extẽdit iſtrm debet in inſtrumẽto apponi dies rogationis, & nõ extẽſionis. Itẽ adde hic gl. mag. in prĩ. in. §. itẽ verborum inſtit. de inui. ſti. Itẽ adde hic quod no. Spec. in tit. de inſtr. edi. §. inſtrumentũ. vide Bald. in. l. ſi qs. §. j. ff. de vul. & pup. vbi dicit, ꝙ ſi notarius cœpit ſcribere inſtrumẽtũ die iouis & perfecit ſcripturã die veneris, debet in iſtrumẽto dicere ſe rogatum fuiſſe die veneris: qa attẽditur tps p fecti inſtrumẽti. Et ꝙ req̃rat dies ĩ inſtrumẽto: tenet Ang. in. l. op. circa fi. C. de contrahẽ. & cõmit. ſtip. nã Bal. in. d. l. ſi quis eum. §. j. pro ſuo dicto alĩ. Inno. in c. cõſuluit. de offi. deleg. ſed cũ ipſo optimè facit qd' no. Bal. in. l. teſtamentũ. C. de teſta. & circa hoc de die a vide bo. gl. in. §. ſi qua bñficia. xxv. q. ij. Et ſi iſtrumẽtũ fuit factũ de nocte, an vitietur, ſi notari⁹ ſcribat fuiſſe factũ tali die: cũ ipſe ĩtelligeret de die naturali: vide do. Ant. poſt Inn. in. c. conſuluit. in iiij. col. de offi. dele. & per Bal. in. l. non minorẽ. C. de trãſa. Et an valeat conſuetudo, ꝙ in inſtrumẽtis nõ ponat dies: dic, ꝙ nõ ſecundũ do. de Rota deciſio. ſua lxv. in nouis. quæ

2

ta. arg. in. c. ꝓpoſuit. de conceſ. p̃bend. facit qd' no. gl. in. c. cõſtitutus. de reſtri. & per Inn. in. c. ij. de cõfir. vti. vel inuti. ¶ Venio nunc ad declarationẽ materiæ in qua eſt aduertendũ ꝙ hæc litera habet duas partes quo ad intellectum. In prima parte tractatur de ſcriptura authentica. In ſecunda de exẽplata ab authẽtica. j. gl. intrat primam partẽ, ſecũda ſecũdã. ¶ † Quæro igit capiendo primã partẽ, quæ ſcriptura dicit authentica. gl. ponit exempla & aliter nõ declarat nec ex ea potes bene inſtrui. Sed ponit Inn. aliquid hîc, & in. c. ſeq. nititur oſtendere differentiam inter publicã & authẽticam: ſed iudicio meo non bene declarat, ſed multũ intricat materiã: ideò dicta ſua in hoc omitto. Et breuiter dico, ꝙ ſcriptura publica eſt illa, quæ confecta extitit à publica perſona ſcilicet à notario cum ſolemnitatibus requiſitis. hoc ꝓbatur j. c. ſe. iũcta gl. in ver. publicã manũ. Authẽtica verò, dicitur, quæ per ſe fidẽ facit ſiue ex appoſitione figilli authentici: ſiue alio modo: ita ꝙ ad ſui validitatẽnõ requirit aliud adminiculũ: vnde põt dici authẽtica, quaſi ex ſe authoritatem habẽs. hoc ſatis poteſt ꝓbari per. c. ſe. ¶ Ex hoc infertur, quòd omnis ſcriptura publica eſt authentica: ſed non omnis authentica, eſt publica. habent enim ſe, vt ſuperius & inferius. Ex hoc etiam infero, quòd ſcriptura priuata ante, quã ſit confeſſata vel per teſtes iurata, non poteſt dici authentica: ſed poſteà ſic. Item infertur, ꝙ ſcriptura confecta per aliquẽ officialẽ ſuper pertinentibus ad officiũ ſuũ, licet ſit authentica non tñ publica: quia non eſt confecta à notario cũ ſolẽnitatibus requiſitis. hoc vltimũ ſentit Bar. in. l. quædam. in. §. numularios. cũ. l. ſeq. ff. de edẽ. Idẽ dico de ſcriptura, q̃ reponit in archiuo publico: vt ſi nõ habeat ſig. publicitatis modo p̃dicto, dicat aut. ſed nõ publica: vt ſentit idem Bar. in authẽ. at ſi contractus. C. de fi. inſtru. & glo. ordi. in aut. ad hæc. eo. tit. quælibet ergo ſcriptura q̃ ex ſe fidẽ nõ facit ante, quã fides ſibi imponat põt dici priuata: qa nõ publica, nec authentica. quaſi à priuato. i. nõ habẽte officiũ publicũ cõſcripta. Ex his habes breuiter & clarè, q̃ dicat ſcriptura publica: [a] & q̃ priuata & quæ authẽtica. Et ſecũdũ p̃dicta debes limitare & reſtringere exẽpla poſita in. gl. j. licet Inno. hic, & j. c. proxi. & Spe. eo. ti. §. nũc dicendũ. in prin. aliter ſentiat: & maximè pones ſex modos, quibus ſcriptura dicit publica: ſed nõ placet, & videt ibi Spec. quaſi concordare cũ iſta gl. & vide bonum tex. in. l. cõparationes, verſi. ſed tantũmodo. C. eo. vbi apertè probat ꝙ ſcriptura priuata eſt teſtib⁹ ſubſcripta & approbata, nõ dicit publica: licet poſſet dici publicè cõſcripta: vt in prin. huius leg. Et ibi etiam probatur iuncta aut. ſeq. ꝙ ſcriptura aliâs nõ cõfecta per tabellionẽ nõ dicit publicũ inſtrumentũ: licet producatur ex archiuo publico, licet ſit authẽtica. Nã ſi eſſet publica, fruſtra illa aut. hoc adieciſſet de nouo: cũ in. l. antiqua præcedenti fuiſſet facta mẽtio de publico inſtrumento. & hoc apertè tenet gl. in. d. aut. ad hæc. licet aliter

inc. vtrũ valeat. Et quid ſi notarius in vno inſtrumẽto apponit diẽ & cõſulẽ: in ſequentibus verò non. Et quid ſi in vltimo ponit & nõ in præcedentibus: vide plenè per Bar. in. l. ſi qs ex argentarĩs. §. ſi initiũ. ff. de ed ẽ. vbi ponit aliquas pulchras q̃ſtiones circa hoc. & ſcias, ꝙ in Epiſtola non requiritur dies. de hoc eſt pulcher tex. in. l. cũ taberna. §. idem quæſijt. ff. de pig. & ibi Bal. plenè exa

minat an in inſtrumento requirat⁶ dies. Et ſi ſtatuto caueat, ꝙ in inſtrumẽto apponatur nomẽ Dei, puta die martis, vel die lunæ: & ſi nõ fuerit appoſitum, vitiet inſtrumẽtũ: vide Alber. in. j. parte ſtatu. q. clv. Et an in ſcriptura priuata ſit neceſſari⁹ dies: vide eleganter & multum ſolenniter per bal. poſt Ia. But. in. j. cõſti. C. §. quibus. ñ. ol.

¶ Adde tu quomodo ſolemnitates requiruñt in inſtrumento: Ang. conſi. cclxxiij. Et addeẽt, ꝙ bald. cõſilio. lxiij. v. lib. cõſuluit, quòd valeat ſtatutũ Cortoſiẽ, diſponẽs ꝙ inſtrumẽtũ nõ vitiet: licet nõ ſit indictio nec dies: & ꝙ ſoli notario credet ab ſcp̃ loco & teſtib⁹.

¶ Locus contractus. De loc, an locus ſit de ſubſtantia inſtrumenti, vide per Archidi. in c. cum de redemptor. xĩj. quæſtione. ñ. vbi videtur concludere ꝙ ſic. Et idem dicit gl. j. in data ſexti. & vide per Bald. in l. cõtractus. in. iiij. col. verſi. modò q̃ritur. C. de fide inſtrumẽtorum. Et quòd requiratur locus in inſtrumẽto. tenet Angel. in dicta. l. optima circa finem. quòd in inſtrumento apponi debeat loc⁹ loci, tenet Domini. xxiij. diſtin. in nomine domini. in. x. col. Et adde huc ad materiam Ang. in conſilio ccxxviij. vbi dicit quòd ſi in protocollo notarij non eſt indictio, neq; locus generalis vt bis, caſtri, villæ: nec ſignum notarij & in eo apparet notariũ non eſſe rogatum, nulli⁹

& minus bene do. Ant. poſt Inn. hîc. & in. d. c. ſeq. dicat. ¶ Et ſcias, ꝙ ſcriptura quandoq; cõſicitur à iudice, ſeu prælato, vel ipſius authoritate cum ſigilli appoſitione & teſtiũ ſubſcriptiõe vel ſine his. Et an & q̃n faciat fidem, ita vt dicatur authẽtica nõ tracto hîc: qa pleniſsimè fuit dictũ in. c. poſt ceſsionẽ. de proba. & aliquid in c. cũ à nobis. §. de teſti. Q̃n q; fit à priuato & inter priuatos. & an & quando talis ſcriptura faciat fidẽ, dicam j. c. ſeq. Quando q; & tertiò ſcriptura eſt facta, vel exẽplata à tabellione. Et de hoc aliquid pro inſtructione ſaltem generali dicimus hîc. nam longiſsimus eſſet in hoc tractatus. vnde ꝓſequemur quædam generalia, quæ requiruntur ad hoc vt talis ſcriptura fidem faciat. & primò de originali: ſecundò de exẽplato. ¶ † Debet enim in ſe continere multa, quæ enumerat glo. in. l. generali. C. de tabu. lib. x. & Spec. eo. ti. ſcilicet de inſt. edi. in prin. ¶ Et primò ſecundũ Specu. debet continere inuocationẽ [b] nominis domini dicendo: In nomine domini: vel ſimilia verba. videtur hoc tamen limitare in arduis & perpetuis inſtrumentis. In minoribus verò non eſt neceſſarium, licet decẽs. Ego verò dico quòd de iure hoc non probat, etiam in magnis: vt ſit, de neceſsitate ſic, ꝙ aliàs non valeat inſtrumentum: ſed honeſtum eſt ſemp ponere. & pro hoc vide bonũ tex. Actuũ xvij. & in. c. non liceat. xxvj. vbi ponitur dictũ apoſtoli: Omnia quæcũq; facitis in verbo, aut in opere: in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Et per illum tex. iuncta conſuetudine, quæ viget hodiè, vt apponatur in omni inſtrumento, poſſet dici inſtrumentum publicum [c] aliter non valere. ad hoc quod j. dicam de annis domini. ¶ Secundò exigitur, [d] vt apponatur annus domini: ſecundum Specu. vbi. §. dicunt tamen quidam, quòd poti⁹ de conſuetudine, quã de iure apponuntur. Fatentur tamen, ꝙ ſi non apponatur, non valet inſtrumentum propter conſuetudinẽ. hoc tenet gl. in aut. vt p̃po. no. Impe. in princ. & quidã alij, vt refert Spec. vbi. §. Sed ipſe Specul. dicit hoc de iure induci pet cap. in nomine domini. xxiij. diſtinctione. quod nota. Ibi enim inuocatur nomen domini, & apponitur annus eiuſdem. ibi tamen non dicitur vt ſic fiat. Sed poteſt dici, quòd conſuetudo eſt ibi de iure approbata. ¶ Tertiò nomẽ Imperatoris, vel papæ, vel regis illius loci: vt in aut. vt præpo. no. Impe. quatenus dicit de nomine Regis, vel papæ, intelligo in loco, vbi papa, vel Rex habet iura imperij. Pro hoc quod in ſimili not. Barto. in. l. infamem. ff. de publ. iudi. & vtile eſt, vt apponatur nomen vtriuſq; & dies coronationis, ſeu annus imperij, ſeu papatus: quod idem eſt. & hoc eſt neceſſarium: vt in. d. authentica, vt præpo nota. Impe. ¶ Quartò nomen conſulis anni illius: ſecundum dicta in. l. generali. Sed dic, quòd hodie non ſeruatur: vnde non eſt neceſſe ponere: vt notatur in gloſſa. in. c. quoties. j. quæſtione. vij. ¶ Quintò debet apponi locus contractus: [e] vt in. c. abbate ſanè. de re iudicata. libro. vj. & ibi no. quare, & an debeat

eſt momenti: nec̃ ex eo põt leuari publicum inſtrumẽtum. & vide quod not. Bar. in l. j. §. vbi aũt. ff. de vi & vi arma. vbi dicit, q̃ in libello accuſationis non debet inſcribi locus loci.

SEB. SAPIA. ¶ Locus cõtractus. Hoc intantũ procedit, q̃ non valeret cõſuetudo in contrariũ: ſecundũ Rotam deciſio. vj. in titu. de conſue. in antiquis. Sequitur Roma. in l. in illa. ff. de verb. obl. & And. Sicul. in cõſil. ij. columna. ij. volu. ij.

a ¶ Signũ. Et dicit Bal. in proœ. C. in ij. co. q̃ notari⁹ nõ põt mutare ſignũ ſuũ cõſuetũ: & ſi apponeret hodiè vnũ ſignum, cras aliud, puniret pœna falſi. & ita dicit tenere Gul. de cu. in l. cõparatiões. C. de fi. inſtr. & vide quod de hoc ſigno notaui poſt do. Abb. in. c. dilecta. j. de exceſ. prela. Antoni. Franciſ. ¶ Circa hoc, qd̃ hîc dicit de ſigno notarij: dicas primò q̃ ſignũ notarij poſitũ in principio vel in fine protocollorũ, trahit ad oẽs contractus ibi ſcriptos præſentẽtes, vel ſequẽtes. Ita Bar. & Alexã. poſt eũ in l. ſi qs ex argentarijs. in. §. ſi initiũ. in rep. in. xxij. co. ff. de eden. hr̃ per Bal. & Sali. in l. eò quod. in j. no. C. ſi cer. per. per Alex. plenè in cõſil. clij. in. ij. parte cõſ. Et adde q̃ ſignũ notarij requiritur in q̃buſcunq; inſtrumẽtis publicis: ſed a nõ in ſcriptura priuata facta per notariũ: aliâs inſtrumentũ non valet. Ita Bar. in proœ. ff. orũ. in. ij. col. & Ange. in auſ. de tabel. in. ij. col. & vide Spe. in ti. de inſtru. edi. in. §. j. in ver. ſi aũt. & ibi p Io. An. in addi. & vide gl. in. c. ad audientiã. de pręſcr. & aliã gl. inſti. de publ. iudi. in. §. itẽ lex. & maximè qñ eſt conſuetudo, q̃ apponatur ſignũ in inſtrumento per notariũ: quia tunc ſine eo inſtrumentum eſt nullum. De iure autem communi ſignũ non eſt de ſubſtãtia inſtrumenti: vt per Bar. & per eundem. in l. ad teſtium. in. §. ſi quis. ff. de teſti. & vide Alex: poſt Barto. in l. ſi ita ſtipulatus. in. §. Chryſogonus. in. iiij. col. de verbo. obli. vtrum autem ſigillum poſsit mutari, ſeu ſignum notarij: dicas, q̃ non: aliâs tenetur de falſo. ad quod etiam vide Bal. in j. conſtitut. C. imò nec valet inſtrumentum cum ſigno notarij non conſueto: vt

an debeat poni locus loci: dic, vt ibi no. ¶ Sexto menſis & dies inſtrumenti. ¶ Septimò indictio. & quid ſit indictio, notatur in. c. inter dilectos j. eo. Et quid ſi anni dñi nõ concordant cũ indictione: vt not. per Io. And. in data libr. vj. & per Barto. in l. ſi librarius. ff. de regu. iur. ¶ Octauò ſeries fcti. ¶ Nonò teſtes. Et aduerte, quia Spe. ſimpl̃r requirit, q̃ teſtes inſcribãtur per notarium: non aũt requirit ipſorũ teſtium ſubſcriptionẽ: vt clarius ponit in. d. §. j. aliàs. ij. verſi. poſt locum. vbi ponit practicam inſcribendi teſtes: ſed gl. in. d. l. generali. videt ſubſcriptionẽ teſtiũ requirere. Et idẽ dicit ibi glo. de ſubſcriptione partium cõtrahentiũ, & notarij. Fateor hoc de notario, vt in auſ. de inſtru. cau. ſed de partibus & teſtibus, licet poſſint ſe ſubſcribere. arg. c. cũ inter. de re iudi. nõ tñ videt hoc neceſſarium in ſcriptura publica: quia nullibi probatur, ſed potius innuit cõtrarium in §. ſed & ſi inſtrumẽta. in auſ. præalle. & ibi gl. & hoc tenet apertè in ver. adijciatur. in prin. dicit tñ in hoc ſeruandã cõſuetudinẽ. & apertè ſentit Inn. in. c. j. de his, quę fi. à prę la. vbi dicit, q̃ ſubſcriptio proprijs manibus nũquàm eſt neceſſaria, niſi in caſibus à iure exp̃ſſis. & bñ facit. cj̃. pxi. ibi, *ſi teſtes inſcripti. &c.* & c. cũ à nobis. §. de teſt. An aũt teſtes debeãt eſſe rogati, Spe. in. d. ver. poſt locũ. dicit q̃ nõ eſt neceſſariũ: licet ſoleat dici, q̃ fuerunt rogati, cõcludẽs q̃ de neceſsitate nõ requiritur, q̃ teſtes ſint rogati, niſi in q̃buſdã caſibus de quibus remittit ad ti. de teſte §. j. prope fi. verſi. itẽ quod nõ fuit rogatus. Idẽ tenet glo. præalle. in d. auſ. de inſtru. cau. in ver. adijciatur. Itẽ in gl. in §. de his. iij. q. ix. prope fin. quæ no. dicit, q̃ ſi cõtractus fit in ſcriptis teſtes debẽt eſſe rogati. & ſic debet intelligi auſ. rogati. C. de teſtib. aliâs ſecus: niſi in quibuſdam caſibus, de quib⁹ in glo. in §. ſi debitũ. eadẽ cã &. q. intellige contractũ fieri in ſcriptis: vt j̃. ſubijciã. ¶ Decimò requiritur, q̃ notarius apponat ſignũ[a] ſuũ ſoli tũ, ſecũdum Spe. vbi. §. & idẽ gl. in. d. §. ſed & ſi inſtrumenta. in ver. oportet. dicitur tñ, q̃ illud ſignũ nihil ſignificat, [b] ſed ponitur ad cõparationẽ faciendã, ſcilicet in caſu dubij. quod no. Et vr̃ Bar. velle in prima cõſtitutione Digeſtorum: q̃ non valeat inſtrumentũ, niſi habeat ſignum notarij. & vide per Guli. de cug. in l. cõparationes. C. de fide inſtru. Sed Io. An. in addi. Spe. in ti. de inſtru. edi. §. ij. in verſi. in fi. aũt. tenet, q̃ ſignũ notarij non eſt ſubſtãtia inſtrumenti: quia non reperitur cautum iure. & ſic ponitur de conſuetudine potius, quàm iuris diſpoſitione. Item, quia omiſsio modicæ ſolennitatis nõ vitiat. ff. de ventre inſpi. l. j. §. fin. Item, quia Accur. omiſit in d. l. generali. præalle. & ſic tranſit hîc do. Anto. ſed non viderũt iſti iudicio meo Accur. qui hoc apertè tenet per illũ tex. vbi. §. allegatũ, ſcilicet in §. ſed & ſi

b SEB. SAPIA. ¶ Nihil ſignificat. Vide Cardi. in cõſi. cxxxiij. & Ange. in conſil. cxx. & Bal. & Imo. in l. ad teſtium. §. ſi quis. ff. de teſta. & Bal. in l. non aliter. ff. de adop. & in l. Lucius. in prin. ff. de teſta. mil. & in l. ſcripturas. C. qui potio. in pigno. habean.

inſtrumẽta. Vñ ſequor Bar. q̃ vitietur inſtrm̃: tũ, quia text. videtur hoc requirere in. d. §. ſed & ſi inſtra. Tũ, quia ſubeſt cõſuetudo. ad hoc quod. §. dixi de annis Dñi. Tũ, quia hoc ponitur ad facilius veritatẽ inueniẽdã: maximè, qñ inſtrumentũ eſt de facto antiquo. ¶ No. tñ in practica opin. Io. An. quia non eſt modicæ authoritatis. Aduerte tñ, q̃ id, quod prædixi de ſubſcriptione teſtiũ procedit regulariter. Sed fallit in actibus iudicialibus: de quo tñ dic, vt dixi in. c. qm̃ contra. de proba. not. Spec. de inſtru. edi. §. reſtat. ver. ſed cum literis. Item ſecũdum Inn. hîc, vbi ſubeſſet conſuetudo. arg. ca. cùm dilectus j̃. eod. Tertiò, qñ inſtrumentũ fit coram populo in publico parlamento. & nota hoc ſing. quod ponit Spe. in loco proximè all. & dicit quòd fuit dictũ Vber. ar. C. de his, qui in eccle. ma. l. j. C. de teſta. omniũ. prope princ. &. C. de lati. lib. tol. l. vna. Vbi autem teſtes debent ſcribi, quot requirãtur? dic, q̃ ad minus duo. ita no. dixit gl. in. d. §. ſed & ſi inſtrumẽta. in verbo, adijciatur. Sed vide pleniorem diſt. quam ponit in auth. eadem. prope fi. in verbo, ſanctũ. & omnino vide Bar. & glo. in auth. ſed nouo iure. C. ſi cer. pe. & Io. an. in reg. pluralis locutio. de reg. iur. lib. vj. vbi reperies pleniſsimam & notabilem glo. in materia. ¶ Vndecimò requiritur ex parte ſolennitatis extrinſecæ, q̃ ſcriptura confecta per notariũ, ſit corã partibus lecta: aliâs non valeret inſtrumentũ, ſecundum Ioan. Andr. in addi. Spe. eod. tit. §. oſtenſo. verſi. illud quoq; . C. de fid. inſtru. l. con tractus. Et ſic recitando hoc dictũ, tranſit ſimpliciter hîc Io. Andr. Sed tu dic melius hoc dictum procedere dũtaxat in contractibus, qui fiunt in ſcriptis, id eſt, in illis, in quibus ſcriptura eſt de ſubſtãtia ex cõtrahentiũ cõuentione. & ſic loquitur. d. l. cõtractus. & hoc ponit Barto. in d. l. cõtractus. &. l. Gallus §. idẽ credendũ. de lib. & poſth. & per illã. l. cõtractus. notabiliter dicit ibi Barto. q̃ vbicunq; ſcriptura eſt de ſubſtantia, vt in ſententia, appellationibus, & ſimili. poſtquã ſcriptura eſt lecta, nihil põt addi, vel minui: nec aliquid valet: niſi tota ſcriptura legatur. quòd bene notabis. Secus dic in alijs, quæ rediguntur in ſcriptis, non vt ſcriptura ſit de ſubſtantia, ſed potius ad probationem conſeruandam. Tũc enim nõ eſt neceſſe, vt legatur corã partibus. quia contractus põt ſcribi abbreuiatè, vt in. c. cum. P. tabellio j̃. eo. ſufficit ergo in illis notarium eſſe rogatum. ¶ Duodecimò requiritur extrinſecè ex parte ſcribentis, quòd fuerit conſtitutus tabellio ab habente poteſtatem: & quis in hoc dicatur habere poteſtatem notabitur plenè j̃. eod. c. cum P. tabellio. Et circa hoc dubitatur quid ſi non conſtat illum, qui ſcribit hanc poteſtatem habuiſſe à ſuperiore: & ſic negatur [c] notarius. Io. An. recitat ve dicta Inn. in. c. veniens j̃. de ver.

p Bald. & Philip. in. c. ſignificauit. de appel. per illũ tex. & per. l. fi. ff. de aſſeſ. & vide, quæ habentur in. §. videndũ. inſtit. de publi. iudi.

c ¶ Negatur. Quaeliter probet quem eſſe notariũ: vide d. Ant. poſt Hoſ. in. c. ſignificauit. in pe. col. verſ. itẽ quid ſi poſt centũ annos. ſ̃. de teſti. & Imol. in cle. j. in. v. col. verſic. quid etiã ſi renouetur. de procu. p Bal. ĩ. l. j. C. ad Macedo. vbi dicit, q̃ ex quo quis conſecit plura inſtrumentavt tabellio, licet nõ appareat priuilegiũ ſeu inſtrumẽtum ſui tabellionatus, tñ illa ſua inſtra valẽt, ſed de hoc ipe ibi ſe remittit ad id, quod dixit in. l. Barbarius. ff. de of fic. prętor. & in. l. ſi ſolẽnibus. C. de fi. inſtr. ſed tu de hoc vide p Bal. in l. j. in. iij. col. C. de fideicom. Bald. in l. j. C. de teſti. per Ang. in auſ. de hęre. & fal. §. hinc nobis. & per Ang. in l. iij. ff. ad Maced. & aliquid p Bal. & Imo. in l. teſtiũ §. conditionẽ. ff. de teſta. & in. d. l. Barbarius. & vide in apo. in l. fi. ff. de fi. inſtru. vbi dicit q̃ ille preſumitur tabellio, qui eſt in poſſeſsione tabellionat⁹. Et qualiter probetur notariũ fuiſſe pſonã authẽticã & eius ſcripturas fuiſſe authenticas: vide pulchrè p Ange. cõſ. ccxxxviij. Et Adde huc Bal. in l. j. C. de mandat. princ. vbi dicit, q̃ ſi aliquis dicit ſe tabellionẽ ex priuilegio Principis non crediť, niſi p ducat inſtrm̃ priuilegij. & adde huc Bal. in. l. fi. in fi. C. de fac. ſan. ec. vbi refert doctr. Inn. ĩ. d. c. veniẽs. de ver. ſig. Et adde, qđ no. Bar. ĩ. l. Herẽni⁹. ff. de de cu. vbi dicit, q̃ licet qs probet aliquẽ plura inſtra feciſſe & geſsiſſe ſe pro tabellione, q̃ propter hoc, nõ probatur quem eſſe tabellionem. & alle. Spe. in tit. de inſtrumen. editio. §. reſtat. ver. illud. & verſic. quid ſi. Adde huc Baldum in l. j. C. de emancipa. liberis. vbi dicit quòd ſi quis per centũ annos reputaretur legitimus, & reuera eſſet baſtardus, nõ præſcriberet iura legitima

tionis.& alle.glo.ſing.in.l,nemo.ff.de vſuca.pro leg.Adde huc duas quæſtiones,quas ponit do.Ant.in.c.cum cauſam.el.j.in.xiij,col.verſic.dubiũ eſt.de teſtibus,vbi ponit de qbus ſenſibus corporis debeat atteſtari notarius cõficiens inſtrumentũ de guſtu & odoratu.Secundò ibi examinat,an notarius poſsit cõficere inſtrumentum ad dictum interpretis mediatoris inter duos diuerſarumlinguarum inuicẽ contrahentes:& ſi dicit ſtatutũ,q̃ per notariũ forenſem non poſsit exerci officiũ, ſnĩa de qua fuerit rogat⁹, erit ipſo iure nulla:ſecundũ Ang.in cõſil.cxcij.&c.

Antoni. Franciſ. ¶ An legitimitas poſsit præſcribi? dicas,q̃ non quãtocunq; tpe quis fuerit habitus pro legitimo:qa legitimatio à ſolo Principe fieri põt;& ei ſoli cõuenit,cui Princeps cõceſsit vt per Bal.in. l.j. C.de iu.au.annul. & p Pau.de Caſt. in cõſi.ccxxv.cõperit etiam ſecundũ dñm Abba.in ç.per venerabilẽ. qui filij ſint legit. principibus nõre cognoſcẽtibus ſuperiorẽ de facto: de qbus per Bart. in.l. hoſtes.ff. de capt.& q̃ talia iura legitimitatis nõ præſcribant, niſi interueniat cõfirmatio Principis: vide bonũ text.l. qui in prouincia. in.§. Diuus ff.de ritu nuptiar.& in terminis per illã l.hoc tenuit Bal. in.l.nullo iuſto.in j.colum. C.de rei vendica.

a ¶ In matricula. Et adde,q̃ per inſpectionẽ matriculæ probat quem eſſe de vniuerſitate. Ita not.Dñi.in.c. qno iure.in.j.col. viij.diſt.& in.c.cleri.circa prin.xvj.diſt.& vide etiã quod no.Dñi.xix.diſtin.in ſum.circa mediũ.& in.c.ſi Romanorũ.in.j.col.ea.dif.& vide quod not.Bart.in.l.non aliter.& in.l.petitionem.C.de aduo.diuer.iudi.

b ☞ SEB.SAPIA. ¶ Do.Ant. Vide plenè per do.Iaſ.in.l.Barbarius.col. xj.verſi.ſequendo cõmunem ſententiã.ff.de offi.præto.vbi dicit dictum do.Anto.hîc eſſe mirabile:& confirma, vt ibi per eum.Et vide latè per d.Alex.in conſi.cxxxvij.inci.opportunè.in.j.vol.

c ☞ SEB.SAPIA. ¶ In dubio. Vide Alex.in cõſi.xiiij.incip.ponderatis verbis teſtamenti.col.vj.in.ij.volu.& in conſi.xlij.incip.abunde per celeberrimos Iuriſconſultos.col.ij.in.ij.volu.& Bar.Veron.in cautela.cxcv. & cautela.clxvj.& Pau.de ca.in cõſi.cciij.in cauſa confinium.ſecundũ antiquã impreſsionem.Andr.ſicu.in conſil.xxxij.inci.ſcribitur præclarè.in vj.col.in.j.vol.Areti.in cõſi.xxxij.iuci.conſultatio hæc.& Alexan.in cõſil.cxxxiij.incip.viſo proceſſu.col.ij.in.ij.volu.

d ¶ Rogatus. Vide Bald.in apoſtil.in.l.ſi.ff.de fi.inſtr.vbi dicit,q̃ notarius rogatus præſumitur rogatus,vt inſtrumentũ cõficiat cum clauſulis conſuetis.& de hoc vide per Bal.in rub.C.de fi.inſtru.in.x.col.& etiam in. v. col.& vide Bal.in auẽ.rogati.C.de teſtib.& in.l.j.C.de fi.inſtru.libr.xij,in x.col.Bal.& Inno.in.l.j.in prin.ff.de hær.inſti.Bal.poſt Cy.in.l.hac cõſultiſsima.in prin.C.qui teſt.face.poſ.aliquid per Bar.in.l.hæredes palam.in prin.ff.de reſt.Ang.poſt gl.in.§.nos autẽ.in auẽ.de tabel.d.Ant.in.c.ſicut. in.v.col.de re iudi.p Rom.in.l.ſciendũ.in.xiij.q.de ver. oblig.vbi aliquas allegationes ad dit ad Bar.Et dicit,q̃ vbicunq; reperiẽt per campſorẽ aliquid in ſuis libris ſcripſiſſe ptinens ad rẽ alterius,ſem per præſumit ſcripſiſſe hoc ad illius petitionẽ rogatũ: & dicit hoc fuiſſe ſingu.dictũ Gul. de cug.in.l.edita. C.de edẽ.quod ſequitur ibi Bar.alĩ. gl.ordi.in auẽ. de tab.§.nos autem. Quid aũt de teſte an præſumat rogatus:vide p Spe. id titu.de teſte.§. j.verſ.ſed quid.in prędictis.in pen. colũ.& quod ibi de illa quæſtione latè notaui.Adde q̃ opi.Bar.in.d.l. ſi vnũ.in hoc paſſu:an notari⁹ præſumat rogatus:ſequitur ibi Imo.& Ang.in.l. quæcũq; §.fi.ff.de pub. & Ang.cõſi.ccvj. inci.reperit quædã imbreuiatura, &c.Sed opi.in.d. §.nos autẽ,ſequit Bar.in.d.l. Domitius Labeo. ff.de teſta.& circa illud dictũ Gul.decam pſore,ſeu argẽtario.ſ.relato.adde quod idem dicit Bal.in.l.j.circa penul.col.C.de edẽ. ¶ Adde tu quod tenet Ang.conſi. mihi.lxxiij,vo. Iuerit,q̃ notarius nõ præſumat rogatus.qđ tñ Bal. cõſi.xxij.j.lib.tenet cõtrariũ:& dicit malè loqui tenẽtes aliãopinionem,an præſumatur rogatus,apponens clauſulas conſuetas: vide Alexan. conſi.xxxvj.ij.libr.

Antoni.Franciſ. ¶ Circa hoc,quod dicitur de rogitu notarij:quòd de tali rogitu debet notarius in inſtrumento atteſtari:aliâs non præſumeretur rogatus:de quo vltra hîc alleg.vide Bald.in rubric.C.de fi.inſtru.in.ij.col. tamen gloſſ.in,§.nos autem.in authen.de tabellio.dicit, quòd eo ipſo,q̃ notarius conficit inſtrumentum, præſumitur rogatus. De quo vide per Cardina.in clementi.j.in.§.j.de iureiurando.& vide conſil.Antoni.de prato veteri incipien.Mutinenſis quidam.quod eſt.lxxiij.in.j.parte conſil. Alexan.vbi dicit,quòd ſi notarius viuit:& dicit ſe eſſe rogatum de inſtrumento,quòd creditur ei:aliâs probatio incumbit producenti inſtrumentum:vt per Specu.in titu.de inſtru.edi.in.§.ij.in verſi.& nota,q̃ tabellio. & vide Bart.in.l.j.in princ.ff.de hære.inſtit.& Alexã.in.l.ſtipulatio iſta. in.§.ſi quis ita.de verb.obli.vbi dicunt,quòd notarius aſſerens ſe rogatũ, intelligitur rogatus à partibus de cõtractu: de teſtamento autem à teſtatore,tenementi, q̃ ſi ageretur de probando notarium fuiſſe rogatum:vel teſtes adhibitos fuiſſe rogatos:nõ ſufficeret quòd teſtes ſimpliciter dicerent,quòd in dubio[c] præſumitur rogatus[d].

rẽt, ꝙ notariꝰ vel teſtes fuerunt rogati: ſed eſt neceſſe, ꝙ deponant ꝙ fuerũt preſentes: & intellexerũt dicta per partes vel teſtatorẽ, vt præalleg. cõſi. Anto. de prato veteri. & per Alex. in cõſi. clxxix. in. ñ. parte conſi. Et ꝙ notariꝰ præſumatur rogatus apponere in inſtrumẽto clauſulas cõſuetas ſecundũ naturã cõtractus: vide glo. & Barto. in l. fi. C. de fide cõmiſ. & vide no. in l. non omnibus. ff. de arbi. in l. ſi pignore. in. §. fin. ff. de pig. acti. & vide Paul. de caſtr. ff. de iur. omniũ iud. in l. ñ.

a ¶ A qbus. A quibus debeat rogari notarius, vt conficiat inſtrumẽtũ. & adde gl. in ver. huius edicti. in l. ꝓtor ait. in princ. ff. de edẽ. quæ dicit, ꝙ hodiè tabelliones ſemp rogãtur à partibꝰ hinc inde. Et adde vnũ verbũ huc qd̃ ponit Pau. de Ca. in l. hæredes palã. §. in teſtamentis. ſuper gl. j. ff. de teſta. vbi dicit, ꝙ notarius debet rogari ab eo, ad quem actus ptinet. & alle. tex. & gl. in. §. nos aũt. in auẽ. de tabel. & de hoc vide aliqd p Mo. in cle. j. de iureiurã. circa prin. ver. nota ex tex. & eſt ẽt gl. ibi in ver. requiſitis. Adde huc Bart. in l. ſciendũ. circa fin. ff. de verbo. obli. vbi dicit, ꝙ ſi notarius ſcribat: ego notarius rogatꝰ ſcripſi: preſumitur rogatꝰ à ptibus. & facit ad hoc glo. in auẽ. rogati. C. de teſtibꝰ. ¶ Adde, an notariꝰ debeat eſſe rogatus ab ambabꝰ partibus, & an ſufficiat eſſe rogatꝰ ab vna. Alex. conſil. x. ñ. lib.

b ¶ Notarius. Et vide Bar. idem dicẽtem, & Paul. de caſt. in l. ſeruꝰ. ff. de teſti. & vtrum C. de contrahen. ſtipulatio. l. j. inſti. de fideiuſ. in fine. Et hanc opin. tenet Accur. in auẽ. de tabel. §. nos autem. in ver. iniungatur. in fi. qui dicit, quòd ſemper præſumitur, quòd notario fuerit mandatum, ſeu iniunctum: vt conficeret inſtrumentum. Ipſe tamen Innocẽ. videtur velle, quòd ipſe notarius ſcribat in inſtrumento ſe fuiſſe rogatum: & hoc ſufficiat ad faciendam fidem de rogatione. Bart. in l. ſciendum. ff. de verbo. obliga. tenet, quòd in dubio non præſumatur rogatus: ſed ſi ipſe hoc atteſtatur in inſtrumento, vel apponat ſimilia verba: puta, ego notarius ſcripſi, vel publicaui: & tunc ſufficiet: quod placet. Et vide in Specula. eod. titu. §. breuiter. verſicu. & nota, quòd tabellio.

4 a ¶ † Sed circa hoc eſt fortè dubium, à quibusᵃ debeat eſſe rogatus. circa quod multum inſtat Inno. hîc ponendo ſparſim tres opin. Prima, quòd debeat eſſe rogatus ab ambobus contrahentibus, vel altero tantùm: vel ſaltem ab illo, cuius intereſt. Et caueat notarius, quòd nihil ſcribat de his, quæ vidit, vel audiuit: niſi ſibi fuerit iniunctum à perſonis prædictis. Et no. hoc vlt. quia ſępę rudes tabelliones extendunt inſtrumenta in capite eorum apponentes ea, quæ nunquàm fuerunt à partibus dicta. ¶ Secunda opi. diſtinguit inter ea, quæ fiunt à pluribus: & ea, quæ fiunt ab vno duntaxat: vt primo caſu neceſſe ſit, ꝙ omnes cõtrahentes conſentiant: nec ſufficit, ꝙ vnus ſolus mandet inſtrumentum fieri, ſicut nec in perſona vnius poteſt contractus conſiſtere: & fortius ſecundum eum non poterit extraneus mandare inſtrumentum confici: quia ſua non intereſt. In alijs autem, quibus non requiritur conſenſus plurium: vt teſtamentum, ſententia, proteſtatio & ſimilia: ſufficit ſecundum eum mandatũ ipſius, qui hoc dicit, vel fieri facit: & ꝙ ſic debeat obtinere ſatis probatur ex tenore iuramenti quod præſtant notarij in ſuſceptione officij ſui, ſcilicet ꝙ de his, quæ vident, vel audiunt fideliter conficient inſtrumenta ſecundum quod eis à partibus, vel à iudice iniungetur. ¶ Tertia opin. quam dicit de facto obſeruari, eſt vt quilibet etiã extraneus poſsit mandare inſtrumentum confici. Et pro hac opin. aſsignat Inno. hanc rationem, quia non ſemper fiunt inſtrumenta habita conſyderatione præſentis intereſſe: ſed quia poteſt in poſterũ intereſſe: & vix eſt aliquid de quo non poſsit alicuius intereſſe de eo, quod agitur inſtrumẽtum habere: & dicit, ꝙ omnibus inſpectis plus videtur rationi inniti hæc opinio, ſcilicet ꝙ quilibet, cuius intereſt, poſsit præcipere fieri inſtrumentum: & etiam ille cuius non intereſt: & inſtrumentum ſic manu publica confectum valet. ¶ Mouetur etiam, quia nullo iure hoc prohibetur. ff. de proba. l. ab ea parte. Secundò, quia inſtrumenta inter eos confecta proſunt alijs. argu. in l. in fraudem. §. ex his bonis. & §. ſeq. ff. de iur. fiſc. vnde cum ille, qui nõ rogauit non poſsit petere vt ſibi edatur. ff. de eden. ſi quis ex argentarijs. §. ij. & ſequ. Intereſt ergo cuiuſlibet, vt præcipiat fieri inſtrumentum: & ſic poſsit electionem illius petere: quia aliter ſibi denegaretur, vt dictum eſt. De hac materia vide in Specu. eod. tit §. ij. verſi. ſed pone. & in §. poſtquam. verſicu. item nunquid. & ibi ſcilicet in proxi. verſi. ponit Ioan. And. notabilem additionem. Dicit enim, quòd quædam ſunt, quæ dependent à voluntate vnius, vel plurium: quædã à voluntate nullius. ¶ Primo caſu ponit regulam, ꝙ illius rogatio requiritur ad ſubſtantiam probationis, cuius conſenſus requiritur ad ſubſtantiam actus. & ideò ſi dependet à voluntate duorum, vt contractus: illorum requiritur rogatio: ſi vnius, vt appellatio, illius ſolius ſufficit rogatio. argumen. in l. in hac. C. de donatio. & in l. ij. C. de relatio. ¶ Secundo caſu ſubdiſtinguit, quòd aut ex illo facto producitur parti aliquis iuris effectus: vt actio, exceptio, accuſatio, & ſimiles. Exemplum in ruina: incendio & ſimili. & idem dicatur quod §. in præcedenti membro. Si verò effectus non poteſt tolli, vel induci, voluntate alicuius priuati, vt eſt natiuitas hominis quo ad ſucceſsionem patris: tunc ſcriptura non fiet ex mandato alicuius priuati: & facta non faceret fidem, ſed debet fieri, ſi videbitur iudici ipſius authoritate, qui habet reſpicere ad veritatem ſibi cognitam: quia hoc poſſet eſſe vtile in futurum. argumen. in l. illicitas §. veritas. ff. de offic. præſi. Et de his, quæ requirunt iudicis authoritatem, notarius non conficit inſtrumentum ſine ipſius mandato. C. de iur. fiſc. l. ij. lib. x. do. Anto. dicit, ꝙ Bart. in l. ſeruus communis. ff. de ſtipula. ſeruo. tenet, ꝙ non rogatus poſsit in hoc vltimo membro conficere inſtrumentum: quia in actibus, in quibus non ſunt partes, poteſt iudex officium propria authoritate impertiri: vt not. in l. iiij. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect.

b per quæ dicit Barto. ꝙ notariusᵇ poteſt conficere inſtrumentum, ſi conſtituit aliquem ſuũ procuratorem: & probat ad incommodum conſtituentis, nõ ad commodum. Item, quòd poteſt ſibi conficere proprium teſtamentum: & ſic ſimpliciter tranſit hîc do. Anto. nihil approbãdo, vel reprobãdo. ¶ Ego dico eſſe duo diſcutienda. Primò, cum partes ſunt. Secũdò, cum nullius principaliter intereſt. In primo caſu, vt vides, eſt diſcrepantia inter Innocen. & Ioan. Andræ. Ego hactenus ſolebam inducere & ſequi glo. in §. nos autem. in auẽ. de tabellio. quæ ſic diſtinguit: ꝙ aut inſtrumentum fit gratia vtriuſque, & in vtriuſque præiudicium: & tunc oportet vtrunque mandare: & ſic intelligit illum §. nos autem. Aut fit gratia vnius tantùm: & tunc ſufficit eum mandare, cui fit. Forte enim aliter nunquam mandaret, in cuius fit præiudicium: vt. ff. de verbo. obliga. inter ſtipulantem §. j. & ita dicit ſeruari, maximè in denuntiationibus, quæ fiunt ab vno alteri ex varijs cauſis: ſed nouiſsimè captata opportunitate latius inueſtigandi arbitror prædictam opinionem Ioannis Andreæ fore veriorem: vt in actu, qui perficitur ex voluntate & conſenſu duorum, vel plurium, illorum mandatum debeat interuenire. Si autem perficitur voluntate vnius, ſufficit illius mandatum. Moueor principaliter: quia ſi iudex non recipit probationem contra me, niſi prius me citato & admonito: vt capitu. ij. de teſtibus. fortius notarius non debet de facto meo conficere inſtrumentum ad mei præiudicium, me non mandante. Eadem ratione idem dico de extraneo, vt ille non poſsit rogare, vt de facto meo me non mandante conficiatur inſtrumẽtum, qd̃ producit à notario procuratore meo, qui confecerat inſtrumẽtum illud ante, ꝙ eſſet procurator: vide Flor. in l. fi. ff. de teſti. qui ſimul cũ Butrig. cõcludit, ꝙ nõ. ¶ Adde an notarius poſsit in ſtrumenta cõtra ſe conficere: Bal. conſi. xliij. iij. lib. filius poſsit conficere inſtrumentũ in cauſa patris: vide do. Anto. in. c. ſuper eo. el. ñ. in fi. de teſti. & vide omnino Bal. in l. iudices. C. de fid. inſtru. Et an adhibeatur fides ĩſtrumento, qd̃ nunc ꝓducit à notario ꝓcuratore: cùm ipſemet notarius cefeciſſet illud inſtrumẽtũ pro me aũ ꝙ eſſet ꝓcurator meus. Io. An. in mercu. in. c. cũ qd vna via. de re. iur. in. vj. & p do. Ant. in. c. ex lr̃is. ĩ pe. co. de trãſ. Et idẽ ibi, qd̃ no. Io. An. dicit Pet. de Anch. in. d. c. cũ à nobis. vbi etiã ponit in terminis: & ſi ꝓ decidit. q. quã ponit hic do. Anto. Et an notarius poſsit cõficere inſtrumẽtũ de propria cõiſsione ſibi facta per iudicẽ, vide pulchrè p Bald. in l. ex ſnĩa. ff. de teſta. tute. & vide de hoc Bart. in l. Lucius. ff. de mil. teſt. & an notarius poſsit cõficere inſtrumẽtũ, quo ipſe obligeẽ alijs. vide Bart. in l. impuberẽ. §. fin. ff. de fal. Itẽ ſcias, quòd notariꝰ põt cõficere ĩſtrumẽtũ pro vxore ſua: tex. & ibi Bar. in l. vxore. ff. de fal. Et de q̃ſtione, an notariꝰ poſsit cõficere ĩſtrumẽtũ, & id ſcribere, vide in tetminis per Bart. in l. fiſtulas. §. j. ff. de cõtrahẽ. emptio. Et de illa q̃ſtione l. ſ. tacta, an adhibeatur fides inſtrumẽto: qd̃ ꝓducit à notario procuratore meo, qui confecerat inſtrumẽtum illud ante, ꝙ eſſet procurator: vide Flor. in l. fi. ff. de teſti. qui ſimul cũ Butrig. cõcludit, ꝙ nõ. ¶ Adde an notarius poſsit in ſtrumenta cõtra ſe conficere: Bal. conſi. xliij. iij. lib.

mentum. Si enim alia pars vult cõſeruare ſibi probationem, agat alijs iuris remedijs, de quibus dixi in.c.ſignificauit.&.c.Albericus. de teſti.&.l.diſſolutæ. C. de condi. ex lege. Et hanc opi. reperi ſentire expreſsè Bar. in.l.ſeruus cõmunis. ff. de ſtipu. ſer. & tenet Io. And. tàm in criminali, quã in ciuili actu, in regu. ſemel malus. de reg. iur. lib. vj. in mercu. Is tamen ſolus, de cuius præiudicio agitur, mandare poteſt in vtroq; : vt ibi not. De crimine & de alio actu, probo per. c. quoties cordis. j. q. vij. ¶ Quo ad ſecundũ. ſ. vbi non ſunt partes: teneo, etiã cum Io. an. nec eſt verũ, quòd Bar. loquatur ſimpliciter: prout alleg. d. Ant. Imò potius ſentit ibi contrariũ. Solũ enim dicit, ꝙ notarius procurator poteſt de ſua procuratione, quã fecit in perſonam alterius conficere inſtrumentũ. Et idem dicitur in teſtamento: & hoc ideo: quia nulli fit præiudiciũ: niſi ſibi ſcribenti: & ſic nõ vitiat ſi non fuit rogatus. Nã & perſona priuata hoc poſſet in facto proprio. in cle. j. de procu. & in.l. quoties. ff. de hære. inſti. Sed nos loquimur, vbi ſcripturà fit nõ de facto proprio, ſed alieno: & poſſet tertio præiudicare, quo caſu dic audacter, ꝙ hoc non pertinet ad officiũ tabellionis: quia notarij fides fuit electa ſolũ ad prouidendũ his, quorũ intereſſet & à qbus eſſet rogatus: vt in.d. §. nos autem. Hoc etiam ſentit Bar. in aut. ſi quis in aliquo documento. C. de eden. vbi dicit, ꝙ de eo, quod ipſe notarius[a] percipit proprio ſenſu, nõ debet cõficere inſtrumentũ, niſi ſibi mandetur. Itẽ video, ꝙ etiam de conſenſu partiũ, non poteſt exemplari inſtrumentũ ad fidẽ conſeruandã, vel teſtes recipere: vt in.c.penul. & vltĩ. eo. dixi in.d. c. ſignificauit.&.c. Alberi. fortius non poterit ipſe ſolus de alieno facto cõficere inſtrumentũ: licet tunc melius ſpecialibus interſit. & hęc notabis, quia puto veriſsima. ¶ † Et ex hoc infero ad alterius quæſtionis deciſionẽ, quã tractat etiã hîc cõfusè Inn. an inſtrumentũ faciat fidem in fauorẽ alterius ex mãdatoribus. & ponit varias opi. vt. §. ſed videtur in ſumma inhærere, ꝙ ſic, ex quo eſt ſcriptura publica: licet tertius nõ poſsit petere iure ſuo editionẽ. De quo tn̄ dic, vt plenè dixi in.c.j. de proba. & credo, ꝙ probet cõtenta in eo, ex quo à principio habuit ſua ſubſtãtialia etiã in præiudiciũ tertij. Exemplũ: probo contra Titiũ nouum poſſeſſorẽ fundi, ꝙ illum fundũ emi à vero dño, qui mihi tunc illũ tradidit. Nõ enim induco illud principaliter in præiudicium tertij: ſed ad probandũ dn̄ium & ius mihi cõpetens. ad hoc l. ij. C. de acqui. poſ. ¶ Vlterius circa prædicta
6 quæritur † qualiter notarius debeat eſſe rogatus. Innocent. pulchrè & prolixè tractat concludens, quòdnõ in ſecreto, ſed in publico: cũ officium ſuũ ſit publicũ: ſi tamẽ hoc nõ ſeruetur: ſed in ſecreto rogatur: cõcludit, ꝙ valet inſtrumentũ, licet ſit ſuſpicio contra actũ geſtũ non tn̄ talis, ꝙ faciat vacillare inſtrumentũ ex quo non apparet, ex ſui forma vitiatũ, vel ſuſpectũ: ipſe tn̄ notarius ex hoc puniendus eſt: ſecundũ eum. quod no. alleg. c. vt noſtrum. vt eccle. bene. Dicit tn̄ Hoſt. ꝙ hæc ſuſpicio poteſt tolli ex cauſa: puta, qn̄ propter iuſtũ timorem partis, vel iudicis: nec pars, nec tabellio auderet hoc publicare. ad hoc. c. ſi iuſtus metus.
7 de ap. &.c. paſtoralis. de off. ordi. §. fi. ¶ † Et ex his infero ad quæſtionẽ, an notarius debeat ſcire iura. videſ enim ꝙ ſic: cũ in multis debeat eſſe cautus: vt patet per prædicta. Itẽ punitur ſi cõfecit inſtrumentũ de actu à iure reprobato. l. iubemus. C. de ſac. ſan. eccl. gl. in.l. generali. C. de tabu. li. x. dicit, ꝙ ſic. Idem Spec. de inſtru. edi. §. reſtat. verſi. ſed nunquid tabellio. in vlti. col. Bar. in.l. cõtractus. C. eo. tit. dicit hoc verũ, quo ad pertinentia ad artem notariæ. Debet enim ſcire ſummã, & ſimi. aliãs imperitia ſibi imputabitur: non aũt tenetur eſſe doctor, vel aliter accuratè ſcire iura. Et hoc placet: quia quilibet debet habere ſcientiã ſufficientem: & ſufficiẽs dicitur ſecundũ qualitatem officij ſui: vt not.
b Inn. in.c.cũ in cunctis. de elec. Et no. quod dixi, ꝙ de imperitia[b] tenebitur, ſi parti aliquod præiudiciũ eſt illatum. ad hoc. l. illicitas. §. ſicuti. ff. de offi. præſi. & in.c.nõ eſt ſine culpa. de reg. iur. lib. vj. ¶ Quartodecimò & vltimò requirit, ꝙ notarius ſit habilis. Quid autẽ ſi eſſet excõmunicatus notoriè: vide plenè per gl. in.c. decernimus. de ſent. excom. lib. vj. Quid ſi infamis, vel condẽnatus in officio: vide pulchrè per Bar. in.l. eadẽ. ff. ad leg. Iuli. repe. Circa ſecũdam partẽ. c. videlicet de ſcriptura exẽplata, nihil hîc tracto: quia ſatis plenè dixi in.c. Alber. de teſt. & aliquid dicetur in.c. fi. j. eo. vbi eſt propriè materia. Tene hîc ſententiam gl. ij. quam communiter hîc ſequuntur docto. & vide in Specu. de inſtru. edi. §. videndum. verſicu. ſed quid ecce. vbi ponit. & ſequitur dictum glo. & omnino per eundem. eo. titu. §. reſtat. verſic. fi. ſeu pen. & glo. magna. in c. Abbate. de verb. ſigni.

a

SEB. SAPIA.

a ¶ Ipſe notarius. Vide latiſsimè p Fel. in.c. ſeries. co. ñ. ſ. de teſti. vbi tradit de quibus notarius non poſsit facere inſtrumentum.

SBB. SAPIA.

b ¶ De imperitia. Quòd teneatur ad intereſſe parti, vide Feli. in.c. cum cauſam. j, col. ñ. ſ. teſti. & de qua culpa teneatur, vide do. Iaſ. in.l. ſi mora. col. penu. ff. ſolu. matr. Feli. in.c. tua. colum. ij. j. de homi.

SVMMARIVM.

1 *Quæ dicatur authentica, & quæ priuata ſcriptura?*
2 *Scriptura priuata, quãdo non eſt ſubſcripta, nec à partibus, nec à teſtibus quam fidem faciat?*
3 *Scriptura priuata ſubſcripta à partibus tantùm, quam fidem faciat?*
4 *Scriptura priuata ſubſcripta à teſtibus tantùm, quam fidem faciat.*
5 *Scriptura priuata ſubſcripta & à partibus, & à teſtibus, quam fidem faciat?*
6 *Scriptura priuata reperta in archiuo publico cum cauſa, fidem facit.*
7 *Scriptura priuata, an debeat habere ſolennitates, quæ reperiuntur in publico.*
8 *Epiſtola confeſſata, vel cum ſigillo ſcribentis, facit fidem. Comparatio literarum ſola, an operetur, quòd Epiſtolæ credatur.*
9 *Liber rationum non facit fidem pro ſcribente: ſed cum adminiculis facit præſumptionem.*
10 *An liber rationum faciat fidem contra ſcribentem. & quid ſi aliquid contineat pro ſcribente, & aliquid contra ſcribentem?*
11 *Liber rationum, an faciat fidem contra tertium?*
12 *Liber rationum an debeat habere diem & conſulem.*
13 *Qualis debeat eſſe ſcriptura, de qua fit comparatio. & quòd quis poteſt compelli ad ſcribendum, vt fiat comparatio?*
14 *Quale debet eſſe ſigillum, vt fidem faciat?*
15 *An ſufficiat, quòd ſigillum ſit in charta impreſſum ſine eo, quòd pars dicat ſe appoſuiſſe.*
16 *Habens ſigillum proprium, debet illo ſigillare: & nõ alieno: niſi ex cauſa.*
17 *Epiſcopus, vel alius Prælatus, poteſt alicui honeſtæ perſonæ ſigillum ſuum committere.*
19 *Sigillum appoſitum chartæ vacuæ, data poſteà authoritate commiſſario: vt ſcribat quicquid voluerit, an probet?*

CAP. II.

Scripta verò. ¶ Io. And. non ſummat: quia breue. d. Ant. ſummat ſic. Priuato inſtrumento nõ creditur: publico ſic. Et publicũ dicit, ſi manu publica eſt confectũ: vel ſigillo authẽtico ſigillatum cũ ſubſcriptione teſtiũ. Hæc ſummatio mihi nõ placet: tũ, quia ex litera non colligitur: tũ, quia nõ puto veritatem in ſe continere, per ea, quæ dixi in.c. præcedenti. & j. ſtatim aliquid ſubmittã: ideò ſummo ſic. Corruit inſtrumentũ, ſi teſtes inſcripti deceſſerint, niſi ſigillũ habeat authenticũ, vel à notario ſit confectũ. Et nõ diuiditur quo ad literam, ſed quo ad intellectũ, diuido ſic: primò ponit dictum, & duos caſus excipit. ¶ Caſus literalis. Ecce aliquis in iudicio exhibet aliquã ſcripturam factã per manũ aduerſarij, vel ab alio: ita tamen ꝙ non per publicã perſonã, cum ſubſcriptione tn̄ teſtium: ſed teſtes in illo inſtrumẽto mortui ſunt

Ecce

quæritur vtrũ scriptura illa valeat,& fidem faciat,si neget ab aduersario? Rñdet Papa,ꝙ si testes inscripti mortui sunt scripturã illã nõ obtinere firmitatẽ:nisi per manum publicã facta fuerit: vt appareat publica,aut habuerit sigillum authenticum, per quod possit ꝓbari. ¶ No.primò,ꝙ oĩs scriptura publica est authentica vt probatur ex prin.iuncto ver.publica.sed non omnis authentica,est publica,vt latius dixi.s̃.c.proxi. Ex quo infero, ꝙ scriptura priuata habens sigillũ authenticũ,nõ est scriptura publica,licet sit authentica. Cuius contrariũ sentit do. Ant. in summario& in quodam notabili. Mouetur per istũ text. qui iudicio meo potius probat contrariũ. Nã ponit ista,vt diuersa. Itẽ sigillũ etiã non habet publicare scripturam priuatã,cũ hoc nullibi reperiatur:licet habeat authenticare:quia præstatur fides ratione sigilli,sed nõ efficitur publica:quia sigillũ nõ habet hoc officiũ à publico,sicut habet notarius. ¶ No.ij.ꝙ instrumentũ publicum facit fidem :licet testes inscripti decesserint.& idẽ dic etiã si notarius obijt. Qualiter autem procedetur,si per partẽ aduersam negatur illum fuisse notarium,vel instrumentum esse publicum:vide bo.text.in.§.sed & si instrumenta.in authen. de instrumen.cau.& quod plenè dixi .s̃. c.proximo. ¶ No.tertiò,quòd sigillũ authenticum probat contenta in scriptura,cui sit appositum,licet testes decesserint. An autem sigillum probet sine inscriptione,vel subscriptione testiũ: & quid si testes sunt inscripti per eũ,qui fecit scripturam,& nõ subscripti propria manu? dic vt plenè dixi in.c.post cessionẽ.s̃.de probationibus. ¶ No.vltimò,ꝙ scrietura priuata non habens sigillũ, nec testes subscriptos,vel non superstites:robur firmitatis non habet. An autẽ faciat aliquã præsumptionẽ j̃.subijciã. ¶ † Opp.cõtra literam de cõtrarietate. Nã primò appellat illã scripturã authenti cam,quam in fi. dicit nullius esse firmitatis. Sol. Innocen. multùm instat in describendo,quæ dicatur scriptura authẽtica.de quo dic tu omissis suis inuolutionibus,vt plenè & clarè dixi.s̃.c.proxi. Et istam literam expone prout dixit Host.videlicet:ꝙ allegabatur authentica,sed tunc non constabat eam authenticam. Nã si verè authentica fuisset,seu cõstaret eam esset,mors testium non noceret vt sequitur in tex.secundũ Hostien.& bene. ¶ Venio nunc ad intrinsecã huius cap.materiã.& sciendum est,ꝙ hoc.c.principaliter tractat,de scriptura priuata,& incidenter de publica & authentica. De publica plenè diximus.s̃.c.proxi.& ibi etiam aliquid de authentica. Nunc verò principaliter & plenè tractabimus de priuata,quæ est materia quotidiana,& consequenter in secundo principali membro aliquid dicemus de authentica, seu de scriptura habente sigillum. De primo.s. scriptura priuata sine sigillo, habes per Bar.in.l.admonẽdi.ff.de iureiur.& in.l. nuda.ff.de dona.& in aut.at si contractus.C.de fide instru. edi.§.& in.l.scripturas.C.qui po.in pign.hab.satis plenè tactũ in oĩbus his locis. Io.an.post Nico.Mat.posuit magnã & intricatã addi.in Spe.de instr.edi.§.nunc cendum est.post principium.do.Ant.voluit hîc procedere per casuum enumerationem & indicio meo valde legentium intellectũ confundit. ¶ Ego clariori stylo prosequendo præmitto primò, quòd tres sunt species scripturæ priuatæ. vna quæ vocatur apocha,vel schedula,seu apodixa,quæ scribitur inter præsentes :reliqua vocatur Epistola,quæ mittitur ad absentem:vt vulgariter appellatur missiua litera. Tertia & vltima appellatur,liber rationũ, quem communiter solent facere exercentes aliquam professionem,seu boni & curiosi patresfamiliàs. ¶ † Circa primam [a] speciem formo quatuor casus. Primus,qñ non est subscripta,nec à partibus,nec à testibus. Secũdus,qũ subscripta tm̃ à partibus. Tertius,qñ est subscripta à testibus tm̃. Quartus,qñ à partibus & à testibus. Primo casu,aut pars confitetur,& facit plenam fidem contra scribentem confessum:vt in dicta. l.scripturas. sed alteri non facit præiudicium.& ideò si alter haberet obligata bona illius debitoris,præferendus est isti, qui habet scripturam priuatam:licet in data sit anterior in obligatione bonorum : nisi hæc scriptura priuata iuuaretur per testes:vt probatur in.d.l.scripturas .sed aliter non facit præiudicium. Et est ratio : quia si diceremus aliter, posset debitor ad libitum fraudare primum creditorem constituendo per literas suas priuatas alium anteriorem. Et hoc vult gl. j.dum dicit, quòd in reali actione præferendum est instrumentum publicum alterius creditoris,licet priuatum instrumentum

a ✠ SEB.SAPIA ¶ Circa primam. Circa apochã qñ probet,vide Abb in cõsi.xxxv j.inci. circa primũ dubiũ,in vlt.col.ij.vo. Are.in cõsi.lxiij.in ci.diligẽter & maturè. Bar.in aut.at si contractus.C.de fi.instr. Bal.Pau .de ca.& Alex.in.l.cũ antiqtas.C.de testa. Bal.in rubri.C.de fide instr.col.pe.

b ¶ L.admonẽdi. Et hãc opi.tene prout etiã tenet Ia.de bel.in.§.si quis igit. in aut.de instr.cau. tenent.d .Ant.& Inn.hîc.imò fortius vr̃ velle Ang. in.d.l.admonẽdi. in.iij.colũ.ꝙ talis apocha isto casu nullã probationẽ nec præsumptionẽ inducat: & sic nec etiã aliqualẽ. Et optimè ꝓbat tex.hîc in fi. qui vult,ꝙ nõ habeat robur aliquod firmitatis,nisi intelligas tex.istũ quã tũ ad plenam ,vel semiplenã probationẽ:prout declarat hîc.d.Anto.in iiij.col. Stat ergo conclusio,ꝙ apocha nullo adminiculo suffulta non facit plenã:vel semiplenã ꝓbationẽ. Limita singulariter,nisi talis scriptura eẽt antiqua & de facto antiquo, qa tũc bene facit præsumptionẽ,seu semiplenã probationẽ :quia licet priuata ĩstrumenta nõ probẽt de per se: tñ cum aliis adminiculis bene ꝓbãt.l.exẽpla.& l.instrumẽta.& l. rationes.C. de proba .& xxiij.q.ij.c.sanè .Ita in terminis Ioan. And.post Nic.de ma.in tit.de instr. editi.§. nũc dicendũ.super versi.qd si produc̃s.refert & sequit.d. Ant. de Butri. Hîc in iiij.colũ .versi.tertius casus,qñ scriptura nullo modo approbat.& c. quod est bene noscũdũ.d.meũ .d. Iaso.in. d.l.admonendi .in. lxxiij. colum.

¶ Adde videndũ Rom.consi.cciiij. Pau.de Cast.cõsi. clj.in primò impressis. Francis.de Aret.consil.xliij. Et qd de scriptura à testibus subscripta: vide Roma.cõsi.ccciij.

sit anterius in data,nisi haberet subscriptionẽ testium,qui scilicet adiuuarent instrumẽtum priuatum:vt j̃.subijciam. Aut negat pars illam literam fuisse propriam:vel illi consensisse, si fuit ab alio scripta:& tunc per cõparationem literarum:& per testes simul,qui fuerunt præsentes, quando ista apocha fuit scripta, plena inducitur probatio. Non enim est necesse, ꝙ testes sint subscripti in apocha,ad quã fit comparatio:licet secus sit in apocha,ex qua fit cõparatio:vt j̃.subijciam. Hoc probatur in aut. sed nouo iure. aliàs si quis vult. C. qui potio. in pigno.habe.& in corpore,de instr. cau.§.si quis igitur vult. Et intellige,ꝙ testes deponãt ꝙ illam scripturam viderunt confici à cõuento:nihil autem deponũt super contentis. Nã si deponerent de cõtẽtis : puta,quia viderunt mutuum contrahi, vel depositum, vel quid simile:non esset necessaria comparatio literarum : & sufficerent duo testes.argu.l. in exercendis. C.eodem.& in.c.cùm Ioannes j̃. e. Sed in priori requiruntur tres testes:vt no.glo.in d §.si quis igitur.& Barto.in.l.scripturas.&.d. aut.at si contractus.quod nota. Et quanquam Specu.in titu.de instru.edi.§.nunc dicendum. in prin.ver.v.dicat,ꝙ secundũ canones sufficiunt duo testes.alleg.istum tex.&.c.quoniam contra.de proba.cum si. Mihi tamen hoc dictum non placet:quia non reperimus contrarium de iure canonico:cũ istis testes non deponant de contractu.quo casu etiam de iure ciuili ,sufficerent duo testes ,vt infrà dicam . Sed ꝙ illa est scriptura conuenti,quia erant præsentes:quando illã scripsit. Possent enim de facili errare propter similitudinẽ literarũ : ideò ius ciuile requisiuit tres testes:vt in .d.l. scripturas.& in authentic. de instru.cau.§. si quis igitur. Facit quod no.glo.in regula,pluralis locutio.de regu.iur.li.vj.& in.c.cùm esses.de testa. Si verò nõ producuntur testes ad probandam scripturã modo prædicto,videtur ꝙ tũc nullius firmitatis sit.argu.hîc. Nam si hoc contingit,qñ testes fuerunt inscripti:& decesserũt fortius procedit,quando nullo modo fuerũt subscripti,nec præsentes. Bar.tamen in .l. scripturas.præallega.dixit,quòd facit semiplenam probationem.& sic dicit se intelligere gloss. in.l.admonendi.præalle.& in.l.in bonæ fidei. C.e.ti.quæ hoc velle videntur.& cum hac opi. transiuit hîc.do.Anto. ¶ Sed reperio eundem

b Barto.in.l.admenendi. [b] dixisse,ꝙ facit minus, quàm semiplenam probationem, quia non est verisimile,quòd quis falsam scripturã fabricauerit:cùm debuit timere pœnam falsi:& scire debuit,quòd illi soli fides non adhibetur.ideò non debemus illius fidem omnino annullare. Et hæc vlti.opi.vt non faciat semiplenam,sed minus,plus mihi placet.ad quod probandum induco istũ text.hîc in fi.vbi dicit,ꝙ nõ habet robur alicuius firmitatis. Non enim sic absolutè dixisset,si faceret semiplenã probationẽ. ar. in.c.fi.de iureiur.& in.c.super eo.ij.§.j.s̃.de testi. Dicerem tamen,ꝙ si probabiter per cõparationẽ literarũ:induceret semiplena probatio

a ¶ Quintũ. Adde etiam ſextũ caſum in ſcriptura priuata mariti, quæ declarat & plenè ꝓbat res paraphernales vxoris. l. ſi ergo. §. dotis. ff. de iure do. per totum. §. ſecundũ Bal. in. l. ñ. in vlti. col. C. ne vxor pro marito. Et hoc verum, ſecũdũ eum, qñ patet ita eſſe ex ipſarum rerum qualitate: quia ſint veſtes muliebres, & alia muliebria. Septimus caſus eſt, in quo priuata apocha plenè probat qñ in actis reperit quia obtinet vim publici inſtrumẽti. Ita no. Bal. in. l. ne in arbitris. i. iñ. not. per illũ tex. C. de arbi. & reputat valde tenendũ mẽti: quòd idem operatur priuata ſcriptura manu ꝓpria ſcribẽtis in actis facta: ſicut manu publici tabellionis. Nam ſe cñdũ eũ põt qs in actis ſcribere ſuã reſpõſionem: vel confeſſionẽ. Sed Bal. in auẽ. offerat C de litis cõte. reſtringit dictũ ſuũ ꝙ priuata ſcriptura quæ reperit in actis, plenè probat, qñ notarius actorum redegit in actis: & ꝓprio teſtimonio cõfirmauit: aliâs ſecus. Pro hoc adde, qđ tenet hîc do. Ant. in. ñ. col. in verſic. ſeptimus caſus. & ibi Imo. in. ix. co. vbi voluit: quòd ſi priuata ſcriptura ſit corã iudice examinata approbata & publicata: tunc plenè ꝓbat: licet ſit priuata: ſicut inſtrumẽtum teſtamenti publicati, iuxta. l. publicati. C. de teſta. in iſtud vltimũ procedit, ꝓpter teſtes qui in publicatione ſcripturę interueniũt ad eius cõfirmationẽ. Octauus caſus eſt, qñ cõſuetudo loci eſt, ꝙ priuata apocha ꝓbaret: vt eſt Venetijs, valeret conſuetudo, & ei eſſet ſtandũ. c. cũ dilectus. de cõſue. ſecundũ. d. Anto. hîc in. iñ. colũ. & Imo. in. ix. & alĳ te eos tenet Inn. quem ip ſi non allegant in. c. cũ. P. tabellio. de fide inſtru. Et ſubdit multũ egregiè. d. Ant. ꝙ ſtabit conſuetudini illius loci in priuatis ſcripturis in illo loco factis, etiã ſi alibi vt ſic cũ vno teſte, vel cum iuramento partis aduerſæ, cõſyderata qualitate perſonarum & cauſæ, faciat plenam probationem. Et ſic multum notabiliter ſaluabimus glo. in. d. l. admonendi. & l. in bonæ fidei. & dictum Bart. in. d. l. ſcripturas. habebitur ſolennis limitatio ad iſtum tex. Nec ob. tex. in. d. §. ſi quis. vbi dicitur ꝙ comparatio ſine teſtiũ augmento, nõ ſufficit: quia debet intelligi quo ad plenã probationem: ſed quo ad ſemiplenã ſic. Et pro hoc, qa ante ius Authenticorũ, ſufficiebat ſola cõparatio: vt in. l. comparationes. C. de fide inſtru. Et videtur, ꝙ etiã hodie ſufficiat ſola comparatio, quando contractus non excedit libram auri: vt in authen. at ſi contractus. C. e. & quod no. in. d. §. ſi quis igitur. ¶ † Secundus caſus, quã do eſt ſubſcripta à partibus tantũ: & tunc ferè idem dico, dixi ferè: quia arbitror, quòd faciat maiorem præſumptionẽ, quã in ꝓprimo caſu. Aliâs fruſtra. l. ſcripturas. ponderaret ſubſcriptionem partiũ, non tamen plenè probat ſine augmento teſtium: vt in præallegatis iuribus. ¶ † Tertius caſus, quãdo eſt ſubſcripta à teſtibus tantùm. Barto. communiter tenet, vt teſtes deponentes modo prædicto per ſe nõ ſufficiant ad probationem complendã, quia poſſent de facili errare propter ſimilitudinem literarum. Nec comparatio per ſe ſola ſufficit eadem ratione: ſed requirũtur ambo ſimul, vt videtur velle tex. cum glo. in. d §. ſi quis igitur. Aduerte tamen, quòd ſi comparatio diſcordat à dicto teſtium committitur arbitrio iudicis, cui plus velit inhærere, vt ſing. innuit tex. in. d. §. ſi quis. & argu. in. l. iij. ff. de teſti. Ex quo infertur ad id, quod. ſ. dixi: ꝙ comparatio ſola ſine teſtibus, facit ſemiplenam probationẽ: cùm quando ꝙ faceret plenam, ſcilicet cum teſtes fuerunt ſcripti: & diſcrepant à cõparatione: ſed tanta eſt comparatio, vt iudex ad eã animum firmet. Et adde huc & in præceden. caſu limitationes traditas in priori. ¶ † Quartus caſus, quando habet ſubſcriptionem partiũ, & teſtium: & hoc caſu Bart. tenet ſolã depoſitionem teſtiũ modo prædicto in priori caſu ſufficere ad plenã probationem. Mouetur per. l. ſcripturas. C. qui po. in pigno. habe. vbi nulla fit mentio de comparatione literarum: & hoc ideo ſecundum eum, quia cum ſint tot ſubſcriptiones, non poſſunt teſtes ſic de facili decipi. Probatur etiam eadem ratione ſola comparatione literarum: & hoc vltimum ponit Barto. in dicta authenti. at ſi contractus per dictam. l. ſcripturas. quæ tamen hoc non probat: vt prædixi: ſed facit in arguñ modo prædicto. Et licet dominus Anto. ſequatur hoc, mihi tamen non placet, quia text. in. d. §. ſi quis igitur. ſimpliciter reſiſtit ſoli comparationi. Item non video, quid plus afferat reſpectu comparationis ſubſcriptio partium. Nam ſicut potuit falſificare, ſeu cõtrafacere ſcripturã aduerſarij, ita potuit addere ſubſcriptionẽ ſuã propriam. Sed in priori caſu, qñ teſtes recognoſcũt ſcripturã põt ſubſcriptio partiũ aliqd afferre: quia nõ ſic de facili teſtes errant. ¶ † Potes addere quintum[b] caſum[a], quando ſcriptura priuata reperitur ſolenniter recõdita in archiuo publico. i. in loco, vbi ponuntur ſcripturæ authenticæ à cõmuni deputato. Talis enim ſcriptura ſine alia comparatione & approbatione fidem ratione loci facit. ad hoc quod leg. & not. in auẽ. ad hęc. C. de fide inſtru. & in. c. ad audientiam. de præſcrip. & per Ioan. in addi. prædicta. Omnia prædicta intellige vera, quando ſcriptura habet in ſe cauſam ſufficientem. arg. c. ſi cautio. j. eodem. & l. cùm de indebito. ff. de proba. ¶ † Item verſatur in dubium, an ſcriptura priuata debeat ad ſui validitatem diem, locũ annos domini, & alia, de quibus dixi. ſ. capi. proximo continere? Bartol. in. l. cum tabernam. §. idem quæſijt. ff. de pign. & in prima conſtitutione fforum. tenet, ꝙ non per. d. §. idem quæſijt. idem gloſſ. xxv. qõ. ij. c. dicenti. §. reſcripta. verſicu. ſi qua. Iaco. Butri. contrà dicit in. l. j. §. quibus. C. de no. Codi. compo. & Specu. in tit. de procura. §. iij. verſi. ſed quid ſi in mandato. ſentit Hoſtiẽſ. eo. c. inter. ꝙ communiter tenet primum dictum. ¶ Ego concordãdo opinio. diſtinguerem ſic, quòd aut agitur de ſolo præiudicio ſcribentis: & nõ exigitur dies, nec conſul, nec ſimilia, quæ ſunt de ſolẽnitate. ad hoc d. c. ſi cautio. & d. l. cũ de indebito. & l. ſcripturas. præallega. Aut agitur de præiudicio alterius, ſaltem ſecundariò: & tunc aut dies venit neceſſariò probãda: & requiritur. Exemplum: dico me creditorem priorem in hypotheca: tu dicis te priorem, vel æqualem: & producis ſcripturam priuatam, vbi non apparet de die obligationis. Certè ego ſum prę ferendus: quia probatio tua tanquam incerta mihi non præiudicat. argumen. in. c. in præſentia. de probatio. quod etiam voluit Barto. in. d. §. idem quæſijt. Idem puto, vbi ex non appoſitione diei auferretur alteri parti defenſionis copia. Exemplum: producis inſtrumentũ procuratorium manu priuata confectum ſine die: certè non debet valere in præiudicium aduerſarij: cùm non poſsit probare, an tempore conſtitutionis procurator eſſet excommunicatus: vel, an ſit reuocatus per conſtitutionem alterius procuratoris. & his caſibus & ſimilibus procede repoteſt opinio contraria. ¶ † Nunc venio ad ſecundam ſpeciem, [c] ſcilicet Epiſtolam, in qua Bartol. in. l. nuda. ff. de donat. ſic diſtinguit, quòd aut quæritur de effectu eius, quod in ea continetur: & dicendum, vt notat Cyn. in. l. non nudis. & l. non Epiſtolis. C. de probati. Non enim eſt materia noſtra. Quandoque quæritur, an probet: & eſt materia noſtra prò priè: in qua dicendum, quòd aut epiſtola confeſſatur: & probat: vt in. l. Publia. in fina. ff. depoſi. cum ſi. Aut non confeſſatur: & tũc ſi habet ſigillum authenticum, probat: [d] vt. l. ſi quis per calumniam. & ibi per doct. C. de epiſco. & cle. & per Bar. in. l. ſi publicanus. §. j. ff. de publi. Et j dẽ dico in apocha: videlicet, ꝙ licet non habeat teſtes inſcriptos, nihilominus ſi habet ſigillum authenticũ probat, etiam ſine alia comparatione, vt hîc, & vide alium bonũ tex. in. c. tertio

agatur: vel in alio loco producat, quod eſt diligenter not. ſi eſt verũ ſecundũ do. meum do. Iaſ. in. d. l. admonẽdi. in. lxxv. col. ſubdentẽ videnda eſſe, quæ habent per doctores in. l. cunctos. C. de ſumma trini. cum ſuis cõcordan. & quæ ſingulariter decidit Bal. in. l. ĳ. in. iiĳ. &. v. q. C. ne fi. propa.
¶ Adde de ſcriptura archiui publici, Rom. conſi. cccxix. & quãdo ſcriptura priuata fidẽfaciat, vide Ioan. de Ana. cõſi. xxxiĳ. Et an ſcriptura debeat habere annũ, diem, & locum: vide Alexan. conſi. lxxv. j. li. & cv. iĳ. libro.

SBB. SAPIA.

b ¶ Quintũ caſum. Vide Fel. & alios in. c. ad audientiã. j. de præſcr. & quę ponit idẽ Feli. in. c. cũ cauſam. ſ. de proba. col. j. & ñ. vbi tangit, quãdo credatur ſcripturis antiquis.

SEB. SAPIA.

c ¶ Ad ſecũdã ſpecialem. Vide Bal. in rubri. C. de conſtituta pecu. colẽ, iĳ. verſi. quero circa literas mercatorum. & in rub. de fide inſtru. col. xxviĳ. quæro, qđ de literis trãſmiſſis. Alex. in conſi. lxxvij. inci. cauſa & lite vertente. in prima column. in j. volumi.

d ¶ Authenticum ꝓbat. Hoc eſt verum, quando talis Epiſtola fuit acceptata per eum, ad quem deſtinatur: ſecus ſi expreſsè cõtradixiſſet. Ita not. limitat Roma. in. l. nuda. in vj. col. ff. de dona. Et not. ꝙ ille, qui ſimpliciter acceptat Epiſtolã, & retinet: ſi ei exꝑſsè non contradicit, videtur fateri vera eſſe omnia, quæ in Epiſtola continentur. l. ſi filius. ff. ad Mace. in clementi. j. de procuratori. & in l. cum tabernam. & ibi Bartol. not. expreſsè in vltimo notabili. ff. de pignori. Idem domiñ. Bartol. in. l. quo enim. §. j. ff. rem ratam haberi. Bald. in rubrica. C. eodem. defide inſtrumento. in. xviij. columna verſiculo, quid de literis tranſmiſſis. & in. l. ſi lite.

ras.ad fi.C.manda.& in.l.fi.C.ad Macedo.& in.l.si defunctus.& in.l.si procurator.ff.de procurato.& in.l.si absentis,C.si certum peta.Bald. Rapha. Fulgo.in.l.emptor.§.Lucius.per illum tex.ff.de pac.do.Alex.Imo.in cõ si.incip.i ncausa & lite vertente inter Bar.in.j.col.Et ex hoc habes mirabi lem modum extorquẽdi confessionẽ,vel consensum mediante scriptione literarum facta in præsentia testium, qui sint in. formati de contentis in literis: vt in specie notat.domini,Matth.in notabi.xxiij.&.d. Barto. Veronensis in cautela.xxiij.vbi istud singulari. limitat:vt ibi p eũ: cõtra quam limitationem facit dictus.§. Lucius.vt ibi p Bal.& Fulg. ¶ Secundò limita & intellige,quòd epistola probat,si peruenit ad eum, cui mittebatur viuo adhuc mittente:sec⁹si esset mortuus mittens ante quã epistola perueniret ad illum, ad quem mitteba tur.Ita in specie limitat Rom. in.d. l.nuda.in penulti. colum.in fin.Pro quo signanter facit, quod decidit domi.Antoni. de Butri. in capitulo fina.in.vij. col. de confess.vbi dicit, quòd licet confessio extra iudiciũ facta absente parte,fiat per epistolam:vel in scriptura libri rationum. præiudicat confitenti non solùm quo ad probãdũ, sed etiam quo ad obligandum.l.publica.§.fi. ff.depo si.eò, qa talis scriptura semper loquitur:vt nota.in d.l.nuda.Tamẽ dicit se putare hoc verũ viuente eo,q cõfitetur. eo autẽ mortuo scriptura eius non loquitur.ideo credit scripturam eum non obligare,vel hæredem per not.in.c.cùm dilectus.de succes.ab intest.Et facit optimè quod decidit singu.Inno.in illo.c.cùm dilectus.circa medium.quòd confessio extraiudicialis præiudicat confitenti eo viuo,sed eo mortuo:quia non potest dare intellectum suæ confessioni,argu.c.cum dilectus.de accu.non præiudicat. & hoc sequitur ibi domi.Anto.in vlti.col.Angel.in.l.j.circa medium.ff. de confes. Quid autem de literis commendatitijs:an obligent scribentem? vide Ioan.de Imol.in.c.fraternitati.de cleri.non resi.Bald.in.l.si literas.C. manda.& in.l.institor.ff.de instito.Glo.in vers.Diœcesanis.in cle.j.de iurepatro.Et ad materiam epistolæ:vide quæ not.Bald.in prooe.fforũ.in vlti.col.& do.Iaso.de may.in sua notabili repe.l.admonendi.in.c.colum.cum sequen.& seq.

¶ Adde,qñ epistola probet Rapha.Comen.cõsi.clxxvj .& vide quæ posui post nouis.in.l.admonendi.in apost,ad Bar.in impressis de tortis. Alexan.consi.lxxviij .j.lib.domi.de Rot.decisio.ccccxxx.in antiquis.de probationibus.

a ¶ Sed.Et hanc opi.cõtra Bar,tenet etiã Bal.in.l.fi.in.xiij,col.in.v. qõ. & idem Sali.C.de edi.di.Adri.tollen.Angel.in.d.l.comparationes. & est de tertio loco.de proba.& quod ibi dixi.Et puto etiam sufficere sigillum priuatum ipsius contrahentis:dummodò sit certum: vt quia habet certos charactere vel literas. Appello enim illud authenticum in prejudicium ipsi⁹ contrahẽtis.Et idem si sit anulus habẽs characteres,vel literas:vt sentit hîc Inno.& facit. l. ij. C.de reb.alie.non alie.Aut non habet sigillum authenticum.& tunc secũdũ Bartol. vbi s.debet approbari per comparationem literarum.& idem dicit de libris rationum,ita q faciãt fidem,acsi essent confessata per.l.cõporationes.C.de fide instru.Illa enim lex nõ exigebat augmentum testium respectu scripturæ probandæ,sed solam comparationẽ. Quæ lex secundũ eũ,solũm fuit mutata in apochis, non in alijs scripturis.Ratio:quia epistola mittitur absenti.vñ non est quid imputetur,si nõ adhibuit testes.Si verò daretur præsenti,licet in modum epistolæ:idẽ esset dicendum,quod in apocha:vt dixi.s. Item q in libris rationũ nõ sit idẽ,quod in apocha, facit secũdũ eũ:qa facilius potest quis contrafacere vnã apochã, quã vnum librum rationũ.Insuper apocha fit præsenti,sed librũ rationum quis facit in absentia partis propria voluntate. Vult ergo in effectu,quòd epistola & liber rationũ probẽtur per solam comparationem literarũ,si negantur.¶ Et hanc opinio.Bart.sequitur simpliciter domi.Ant.hîc.¶ Sed[a] certè si bene põderetur tex.auf.de instru.caut.nõ patitur hãc restrictionem Bar.loquit enim indistinctè,& maximè in princip.vbi facit mentionem in genere de legibus permittentibus comparationem:& postmodũ subijcit rationem generalem cuilibet scripturæ priuatæ cõformem: dicens,q occasione legis pmittentis cõparationem sine augmento testium homines multũ adulterabantur documenta,adeò quòd semet ipsos ad immutationẽ literarum exercerent: ideò volens prouidere subiectis & obuiare falsitatibus statuit:vt sola comparatio non sufficiat:maximè,quia est probatio fallax propter similitudinem literarũ.Vnde solam rationem specialẽ induxit magis in apocha, quã in alijs: cũ facilius possit qs falsificare epistolã, q̃ scribit ad absentẽ,quã apochã:q̃ fit inter præsentes.Verũ ex quo tex.correctiuus loq̃ indistinctè:& rõ sua est vniformis,debet vniformiter intelligi.xxxj.q.j.quod si dormierit.& in.c.maiores.de bapt.Nec ob.si dicatur,quòd tex.in.§. si quis igitur.in vers.si tamẽ quisquã. videtur loqui de apocha,seu contrahente consultiuè: quia dico,q facit mentionem de contrahente consultiuè.Non enim potuit sic consulere ei, cui Epistola dirigitur:cùm non sit in sua potestate propter absentiam. Itẽ inquantum loqui b tur de contrahentibus, potest intelligi etiam de libro rationum:quia quandoq̃ contractus redigitur in libro rationum.ff.de eden.l.quẽdam.§.numularios. ¶ Insuper est aduertendũ pro opi.prædicta,quòd text.in.d.authenti. in correctione nõ fundat se super negligẽtia partis in non exhibẽdo testes:sed potius super malitia hominum, qui sunt proni ad falsitatem: & quia illa probatio est fallax. Et postquam hanc opinionem tenui,reperi Bartol .in dicta authentica , at si contractus .qui videtur hoc idem velle in Epistola. Dicit enim,quod negatur., debet probari, sicut apocha.& solùm videtur persistere in libro rationum : vt ibi sufficiat sola comparatio. æquitatem habet hoc dictum , licet iure non probetur.Debuit enim esse cautus à principio,quãdo contraxit cum illo:& sibi prouidere iuxta consilium illius authenticæ. & non se exponere fortunæ. Et sic cessat ratio Bartol. quòd non est quid sibi imputetur : quia imò est non dico tempore scripturæ libri,sed tempore,quo contraxit.& hæc bene notabis:quia per non discussa alios. ¶ † Venio ad tertiam speciem,[b] scili- 9
cet librum [c] rationum,in quo facio tria mem- b
bra. Aut quæritur,nunquid probat pro scribente: aut contra scribentem:aut contra tertium.Primo casu dic,quòd in dependentibus à voluntate sua probat secũdum omnes:vt in l.Nesennius.ff.de nego.gest.facit capitu.fin.de succes.ab intesta.Aut sumus in alijs:& reperio tres opinio.Vna quòd nihil probat.Idem no. gloss.hîc in fine. & in clementina.j .de vsur.l. c
exemplo.C. de probation. Hoc voluit Bartol. in.l.nuda.ff.de donatio.Idem clarius dixit in.l.admonẽdi.vbi clarè dicit,quòd nihil probat:sed notãter limitat,nisi fit scriptura alicu-

mente Iac.de Bal.in.§.fi.in auc.de instru.cau.& ista opi. etiã magis placet dño meo do.Ias.in.d.l.admonendi.in .xcviij.col. q quantùm ad comparationem literarum idem sit in Epistola,quod in apocha:vt nec ibi comparatio literarum plenam fidem faciat:& sic in vtroq̃ sit correcta.d.l.comparationes.Et ad istã materiã Epistoleq̃uam fidẽ faciat: vide qnod pulchrè & signanter decidit Spe.in titu.de obli.& sol.§.prænotandũ.in versi. ponemercator.& per Bal. in rub.C. de consti.pecu.in ij.colnm.versiculo modo quæro circa literas mercatorum.

SEB.SAPIA.

b ¶ Ad tertiam speciem. Vide Bald. in.l.cõparationes. C.de fi de instru. Ange.in.l.j.§.editiones.ff.de eden. Et an valeat cõsuetudo,q librismercatorum credatur vide Aret .in consil.xlv.incip.visis. vbi p̃supponit valere:sed vide Bar. Vero.in cõsil.xl. inci, lucius. in.vj. dubio . vbi dicit, q non valet talis consuetudo,q oĩ scripturæ mercatorũ credat: quia esset indiscreta,& tẽderet ad falsum committendum: quod etiam tenet Bal.in consil.cccxlix.incipiẽte: si hoc quæritur . in quinta parte. Andræ.Siculus in rubri.s .de consuet. co.pe.Alex.in cõsil.ij .incip. in cã & lite.col.ij.in secundo volu.Iaso. in. l. de quibus. columna decima septima.ff.de legibus.

c ¶ Scilicet librum. Vtrũ libris rationum sit adhibenda fides.& de hoc vide per Imo. in cle.j.in.x.colũ.de vsuris . Et de hoc an credatur libris rationũ,vide p Bal.& Salic.in.l.j.C.de eden.per Bal.in.l. rationes.C.de proba.& in rub.C.de fi.instru.in.xvij.col.ver.sequit videre de scripturis quorũdam officialium.& vide Ro.in.l.nuda ratio.ff.de dona.post Bart. Et adde inc̃tũ dicit,q liber defuncti,qui fuit bonus homo, facit aliqualem præsumptionẽ pro hærede.& idem tenet.d.Ant.hîc,in.v. col.& in.c.fi.j.de iureiur.Idẽ tenet Bal.post Nic.de mata. in.d.l.rationes. C.de proba.& facit quod dicit Bald.in.l.comparationes.in penulti.col.in princip.C.de fide instru.Intellige & limita,vt procedat in libro rationum defuncti habente formam debitam rationis: & sic continente data & recepta:secus si esset simplex scriptura vnius debiti tm̃:quia nihil probaret.Ita not.limitat Bar.post Nic.in.d.l.rationes.sequitur Pau.de ca.in.d.l .admonendi.in penul.colũ.& do.Alexan.hîc in duobus locis.f.xxviij.col.& in xxix.Et circa istũ primum casum vide omnino per.d.Iaso.de May.in sua not.repe.l.admonendi.ff.de iureiur.facientem regulam negatiuam cũ sex fallentijs,in.lxxxi ij.col.cum.vij.col.seq.

¶ Adde,an in libris rationũ sit danda fides,eundẽ Abb.cõsil.lj.j.li.&.cxij.lib.ij.Rom.cõsi.cccxlvj.& vide quod ibi vult Pau. de ca.cõsi.clj.Alex. consil.liij.ij.lib.Et quid de libris officialium: vide Alex.cõsi.lxxxj.ij.lib.

a ¶ Sed ego. Imò plus dico, q̃ ſi mercator negaret ſcripturã, quæ reperitur in libro rationum ſuarum ſua manu, vel ſua volũtate ſcriptam: nihilominus plenè probat contra eũ, ſecũdũ Nicol. de ma. quem refert & ſequitur Ioan. Andr. in. d. §. nunc dicendum. in addi. magna. poſita ſuper ver. priuatorum. in. v. colũ. de inſtru. edi. Ita expreſsè tenet Bald. Sed Ioan. Andr. nõ allega. in rubr. C. de fi. inſtr. in. xiij. colũ. ver. ſed hic q̃ro plenè. quod in libro merca. Lud. Roma. in. d. l. nuda. in penul. col. ff. de do. limitat, niſi pars tali libro rationum primò ex preſsè contradixiſſet: qa ſi poſteà in ſui fauorẽ velit ſtari tali libro cõtra ſcribentẽ, non eſt audiẽdus: vt in regul. ex eo. in. vj. Ita ſpecificè, & bene limitat Ludo. Ro. in. d. l. nuda. in iij. colũ. facit optimè quod in ſimili dicimus in materia poſitionũ. nã ex poſitione quã qs ſemel negauit, fundare ſe nõ poteſt: vt not. doct. in. c. j. de cõfeſ. in vj. Angel. & idem Ludo. Ro. plenè in. l. j. §. ſi quis ſimpliciter. ff. de ver. oblig. Confirmat etiam dom̃. meus do. Iaſ. in. d. l. admonendi. p aliud bonum ſimile: qa ſi quis negat acta cauſæ, non poteſt poſteà ex illis ſe iuuare: ſecundum Bal. ſing. l. j. ad fi. C. de confeſ. Sicut in ſimili ſi reus negat contenta in libello eſſe vera: nõ poteſt poſteà ex illis ſe iuuare, ſecũdum Bald. in. l. cũ precum. & ibi no. Sali. C. de lib. cau. Bar. in. l. generaliter. §. nihil. ff. de acquirẽ. poſſeſ. in vj. col. Confirmat etiã ex eo, quod ſingulariter notat Bald. in. l. iij. in. ij. no. p illum tex. C. de repu. hære. vbi no. q̃ qui non acceptat exp̃ſsè verba aduerſarij; itẽ ſi diſsimulet: nõ poteſt ſe ex illis iuuare, quãto min⁹ in propoſito noſtro poterit ſe iuuare, ſi exp̃ſsè contradicit. Ad qđ vltimũ dicit eſſe videnda no. per Cy. in. l. j. ĩ. vj. q. & ibi per Salic. in. l. generaliter. C. de non nume. pecu. & in. l. iubemus. C. de li. cau. Floria. de ſan. Petro. in. l. fi. ff. de inter. actio. ¶ Secũdò limita dictum Bart. & Panormi. hîc in hoc ſecundo caſu: vt procedat in libro rationum, in quo continuè ſcribuntur per mercatores data & recepta. iuxta. l. ſi quis ex argentarijs. §. rationem. ff. de edend. ſecus ſi ſit ſcriptum in aliquo memoriali, vel in aliqua ſchedula: qa dato, q̃ illa reperiant in libro mercatorum, tamen non probant contra mercatorem. Ita Bald. in dicta rubrica in. d. xij. colum. in verſicu. item dubitatur, vtrũ iſta ſcriptura. Idem in rubri. C. de conſti. pecu. ſequitur expreſsè Lud. Roma. in. d. l. nuda. in tertia columna. imò fortius ſubiũgit Bal. in dicta rubric. C. de fide inſtrumẽ. quòd etiam ſi reperiatur ſcriptum in libro mercatorum: ſed non ſit ſcriptũ in forma rationis: quia forma rationis eſt, q̃ contineat data & recepta. Nãſi contineret vnũ actũ tantùm, puta, vt quod vulgò dicimus vnã poſtam: ſi eſſet ſcripta ab ſente parte, non probaret contra ſcribentem. & ita tenet eadem Bal. in. l. rationes. in. j. col. ad fi. C. de probatio. & ſequũtur in ſimili Paul. & dom. Alexand. in dicta lege, admonendi. & do. Iaſo. in. lxxij. colũ. qui dicit, q̃ eſt diligẽter notandum.

¶ Adde, an libris mercatorũ credatur. Franc. Areti. conſil. xliij. & ſi ſtatutum diſponat quòd credat; an debeat intelligi etiã de his, quę non pertinent ad mercantiam: per eundem conſilio. xxxiij.

ius defuncti, qui fuit bonus homo, tunc facit aliquam præſumptionem: ita vt cum alijs adminiculis probet. Adducit. l. ratiões. C. de probatio. in eo, quòd dicit ſolas rationes non probare: quaſi dicat, quòd per ſe non plenè probent: ſecus cum alijs. facit. l. qui cum maior. §. penultimo. ff. de bonis liberto. ¶ Secunda fuit opi. quorundam, vt recitat Ioan. And. poſt Nicol. mat. in addi. prædicta, quòd ſcripturę etiã mercatorum, etiã pro ſe ſemiplenè creditur: vt ſit locus iuramento in ſupplementum probationis. Quæ quidem opinio communiter non placet doct. nec Cyn. in. l. inſtrumenta. C. de proba. Non enim poteſt plus operari ſcriptura vnius hominis, quã ipſius viua vox. ſed vox viua nõ poteſt inducere ſemiplenam probationem, cùm non admittatur in teſtimouiũ pro ſe: vt. xiiij. q. ij. in princi. &. iiij. q. iij. nullus idoneus. &c. Item abſurdum videtur, vt detur ſibi iuramentum: cum tunc tota probatio dependeret de authoritate ſua: & ſic idem bis cõputaretur: & faceret maiorem fidem in facto proprio, quã in facto alieno. ¶ Tertia eſt opi. prædicti Nico. qui dixit, quòd cum alijs adminiculis probat pro ſcribente, per. l. inſtrumenta. præalleg. Illa tamen lex poſſet intelligi alio modo: vt ibi not. Cyn. ſcilicet, quando inducitur inſtrumentum domeſticum contra ſcribẽtem. Tene opi. Bartol. quam videtur hîc ſequi d. Anto. Nec eſſet malum dicere, quòd etiam pro viuente faciat qualemqualem fidem ſecũdum qualitatem ſcribentis & cauſæ: quia non eſt veriſimile, q̃ bonus mercator debeat ſuum librum falſificare: maximè pro modica quantitate. argu. c. ad audientiam. de præſcrip. & in. l. rationes. de fid. inſtru. quæ licet loquatur in libro defuncti: tamen eadem ratio eſt in viuente ratione prędicta. ¶ † Secundo caſu, nũquid 10 b faciat fidem contra ſcribentem? Bar. in. d. l. admonẽdi. ſimpliciter dicit, quòd ſic, per. l. quædam. §. numularios. ff. de edend. & ſimpliciter ipſum ſecutus eſt do. Anto. hîc. Sed idem Bar. latius hoc aſſumpſit examinandum in. d. l. nuda. Nam videtur huic dicto obſtare. l. certum. §. ſi quis abſente. ff. de confeſ. & c. fina. de confeſſ. cum ibi not. Nõ enim valet confeſsio etiam viua voce abſente parte facta: licet per notarium ſit redacta in actis cauſæ. ergo fortius non debet valere, quando in ſtatione ſua in abſentia partis, quis ſcribit librum ratiõis. Soluit Barto. quòd in contrario fuit ſimpliciter confeſsio: licet eſſet redacta in ſcriptis per alium: & per notarium cauſæ. Sed in caſu noſtro fuit ſcriptura, quæ ſemper loquitur: ideò nunc, cum peruenit ad te, tibi loquitur: ſicut Epiſtola, quã tibi mitto. Et de Epiſtola, quòd faciat fidem probatur in. d. l. Publia. in fine. & ex hoc dat vnam reſtrictionem. dicit enim ſe putare, quòd ſi in libro rationum quis fecerit ſcribi per alium, hoc non probat contra ſe, ſi fuit hoc actum abſente parte, ſicut in confeſſione in iudicio facta parte abſente, & in ſcriptis redacta. d. §. ſi quis abſente. quod dicit notandum. Sed Bald. quem ſequitur domi. Ang. de Peruſio impugnat hoc dictum, ſcilicet primum: dicens quòd aliud in Epiſtola, quæ mittitur ad abſentem: quia ſic mittendo voluit in partis præſentia confiteri: vt. d. l. Publia. Sed liber conficitur in abſentia ad inſtructionem ſcribentis: nec habuit animum confitendi in partis præſentia: ideò illa confeſsio non deberet valere. Ioan. Andr. poſt Nico. Ma. ſequitur primum dictum: vt faciat fidem contra ſcribẽtem. allega. l. de ætate. §. j. ff. de inter. acti. quæ tamen non multum facit: quia loquitur in cõfeſsione facta in partis præſentia. ſed ego a, cui a placet illud dictum, allego text. not. in cle. vna. de vſuris. iuncta gloſſ. notabili in verſic. rationum. Nam liber ibi producitur, vt fidem faciat contra ſcribentem. nec eſt ſpeciale in hoc contra vſurarium: quia eius cõfeſsio viua ſibi non præiudicat, ſi in abſentia partis confeſſus fuerit: vt not. in. c. ij. de vſuris, libro ſexto. Nec fecit ſibi librum ratione officij: quia tunc de iure etiam fuiſſet compulſus: vt dicta. l. quædam. ff. de edendo. & dixi in. c. primo. de probatio. Sed fecit ad ſuam inſtructionem, & nihilominus probat contra eum. Solùm enim inducitur ibi ſpecialitas: vt compellatur edere proprias rationes: vbi aliâs nõ compelleretur: vt in capitulo primo. de proba. cum ibi not. Nec debemus dicere, quòd ſit alia ſpecialitas: ſcilicet reſpectu probationis contra vſurarium: tum, quia duæ ſpecialitates non debent concurrere circa idem. l. j. C. de dotis promiſſ. Tum quia hoc non colligitur ex illo text. & apertè ſentit hoc ibi gloſſ. & facit gloſſ. in. l. inter chartulas. C. de conueni. fiſci debi. libro decimo. ¶ Sed nunc vltra alios moueo tibi dubium: pone, quòd liber rationis aliquid contineat pro ſcribente, aliquid cõtra: & ſic factum b concernens eandem perſonam: b nunquid poſſit illa perſona approbare librum, quatenus facit pro ſe: & nolle ſtare, quatenus facit contra ſe. Pone enim in facto, quòd mercator ſcripſit in libro ſuo, quòd Titius depoſuit penes ſe certum: poſteà ſcripſit, quòd ex illis reſtituit ſibi quinquaginta, vel quid ſimile: dico, quòd poteſt approbare pro ſe, & nolle ſtare, quatenus facit contra ſe. de quo videtur textus, ſecundum communem lecturam: quam etiam ſequitur Bartol. in. l. Publia. §. finali. ff. depoſit. & licet loquatur in Epiſtola: tamen eadem ratio eſt in libro. Idem Bartol. in alia ſcriptura. in. l. Aurelius. §. idem quæſijt. ff. de liberis legatis. & per Cynum in. l. j. C. de confeſsis. Non b tamen pro ſe, ſicut dicimus in confeſsione viua voce emanãte in diuerſis orationibus. Pro hoc facit, quia licet quis poſsit teſtificari contra ſe, non tamen pro ſe, decimaquarta, quæſtione ſecunda. in princip. & hoc tene: licet do mi. Cardin. aliud ſenſerit in capitul. bonæ. ij. de poſtula. Prælato. per capi. cùm olim. de cenſibus. Sed iſtud poteſt intelligi in inſtrumento publico. & dic, vt ibi nota. per Innocentium. 11 ¶ † Tertiò caſu principali, nunquid faciat fidem liber rationis contra tertium? dicit Bart. in. d. l. nuda. quòd aut liber fuit, confectus authoritate

SBB. SAPIA.

b ¶ Eandem perſonã. Vide Rapha. Cuma. in cõſilio cxxxvj. incipiente viſis inſtrumentis. column. ij. vbi vult quòd ita demum liber rationum probat contra ſcribentem, dummodò etiam fides adhibeatur, verſa vice his, quę ſunt pro ſcriben-

te. contrarium consuluit Roma. in cõsi. cccxlvj. inci. in hac causa. sed Matthe. in no. lxxxviij. inci. no. mirabilem doctrinam. distinguit vt ibi per eũ. vide etiam Alexand. in cõsilio. clxxxij. incip. lectis. in tertia col. in secundo volumine. vide etiam Fulg. in consi. cxxxvj. vbi ponit, an probet pro scribente quando stripsit in libro alterius. Et Pau. de ca. in cõsil. cccl xxxv. incipien. in causa arbitrali. secundũ antiquam impressionem.

a ¶ Publici. An hodie adhibeatur fides libris campsorum. vide quod super hoc scribit Bal. in rubri. C. de fide instr. in. xiiij. &. xv. colum'. & de libris mercatorum vide per Bal. in suo tract. constitu. in. iij. colũ. & vide dominũ Anto. in capit. si cautio. in. iiij. colum. verfic. ex his decidit. j. eodem. & vide quę latissimè scribit Bald. in. c. fi. in penulti. & vlti. col. de confess. adde quòd si statutum dicit q adhibeatur fides libris mercatorũ, intelligit de spectantibus ad suã mercantiam, secundum Bald. in l. fi. C. ad mace. p quo facit tex. in. l. iij. §. eo. modo. ff. nautæ cau. sta. & in l. si quis ex argentarijs. §. rõnem'. ff. de eden. item de. q. hîc posita p do. Ant. in terminis vide latissimè per Ro. post Bar. in. l. nuda. ff. de do. in. iij. co. versi. vij. inquãtum. & Bar. in. l. quædam §. nummularios. hîc alleg. vbi etiã ponit an adhibeatur hodie fides libris gabellariorũ. & vide Bald. in. l. cunctos populos. in lec. in pe. char. ver. vlti. quęritur. C. de summa trini. vbi dicitur q valet statutũ q credatur scripturæ campsorũ vel mercatorum tanquam instrumento publico.

¶ Adde an hodie detur fides libris campsorum. Ioan. de ana. consi. liij.

a thoritate publici[a] officij: sicut olim faciebant nummularij & facit fidem. vt. d. l. quædã §. nũmularios. ff. de eden. facit. ff. de administratio. tut. l. lucius §. tutelę. Si verò non est cõfectum ratione publici officij: & tunc non facit plenã fidẽ: vt no. in. d. §. nũmularios. supple nisi hoc habeat consuetudo. pro hoc cap. cum dilectus. j. eodẽ. dicit tamẽ quòd cũ hodie campsores & mercatores qui iurant in arte sua succedant in locum illorum qui erãt officiales publici licet non habeant hodie officium publicũ: dicendũ est vt eorũ libris sit credendum quo ad semiplenam probationem si sunt homines probati & bonę fidei & famę: per notata in. d. §. nummularios. & sic potest intelligi secundum aliũ intellectum glo. in. d. l. admonendi. & in dicta l. in bonę fidei. quæ dicũt quòd priuata scriptura facit semiplenam probationem. Et notabis singu. hunc intellectũ ad illas gl. nã suprà dedi alios intellectus. Et hanc opi. approbat idem

b Bart. in. d. l. admonendi. [b] maximè cũ hoc habeat consuetudo, quæ in talibus multum est attendenda. vt no. Inn. in. c. s̃. proxi. probatur in. d. c. cum dilectus. ¶ Et aduerte, quia Bart. loquitur de his mercatoribus, qui sunt approbati in eorum arte: secus videtur, vbi quis propria authoritate assumit sibi artem. tũc enim nõ debet facere semiplenã in præiudiciũ alterius: cum sit omnino priuata persona. ¶ † Sed

12 quæro, an iste liber debeat habere diem & cõsulem. vide Ioã. an. [c] in addi. prædicta, vbi post

c Nico. dicit, q quatenus producitur cõtra scribentem, nõ est necesse, q habeat dictas solennitates, vel similes, sed quatenus præiudicat alteri debet habere suas solennitates: quia æquiparatur scripturas argentariorum: vt. s̃. dixi. Itẽ

d debet continere ex qua causa [d] recipit, vel expẽdit, & similia: non tn̄ requiritur, q habeat testes inscriptos: sicut nec illi argentarij ad hoc arctabantur. Itẽ dicit, q isti possunt per alios [e]

e libros scribere: sicut hodiè cõis vsus habet: & ipsi videntur scribere, quorum nomine scribitur. ff. de reg. iur. qui per aliũ. ff. de admini. tut. l. ita §. gessisse. Et idem in tutoribus & curatoribus. quod no. ¶ † Postremò in hac materia

13 quæro, qualis debet esse scriptura, ex qua fit cõparatio. Solu. habemus quo ad propositum duplicem scriptutam. Vnam ad quam probandã fit cõparatio, de hac qualis debeat esse, & qualiter probetur, satis plenè. s̃. dictum fuit. Alia est, ex qua fit comparatio. i. quę producitur ad comparationem faciendam cum illa, quæ negatur: & ista debet habere vnam ex quinq; qualitatibus, quæ enumerantur in. l. comparationes. iuncta aut. ad hæc. C. eo. vt fit scriptura publica, vel facta in iudicio: vel chirographũ priuatum cũ subscriptione triũ testiũ: ita vt prius sibi fides imponatur. vel producta ex archiuo publico: vel aduersarius met tanquam propria ea vtatur in iudicio. Ex alia verò scriptura nõ potest fieri comparatio secundum glo. & Bar. in. d. aut. ad hæc. & in aut. si cõtract[g]. ¶ Et hoc facit ad notabilem quęstionem, nũquid deficiẽ

f te scriptura [f] qualificata modo prædicto possit iudex negantem compellere ad scribendum de nouo: vt sic possit fieri cõparatio? Bar. in. d. aut. at si contractus. tenet, q non, per tex. in. d. l. cõparationes. iuncta gl. in ver. licet in semetipsum. & gl. i. d. authen. ad hæc vbi videtur innui, q extra casus prædictos nõ fit cõparatio, etiam si pars cõfiteatur suam esse scripturam. Domi. Cardi. dicit, q vtrunq; dictum est contra tex. illius. authen. de instrumen. cau. §. si quis igitur. Nam quando pars confitetur suam esse scripturam, illa habet vim publicæ, quantum ad comparationem fiendam, & in præiudiciũ scribentis: & quòd possit cõpelli ad scribendum & tenendũ: secundũ eum ad faciliorem

c expeditionẽ iudiciorum: sicut interrogat partes in quacunq; parte iudicij, vt in. c. cũ Ioãnes j. eodẽ. & l. vbicunq;. ff. de interrogato. actio. ¶ Ego idem puto. latius tn̄ materiam explican-

d do, quã ipse faciat. Nã fateor, q ex leg. C. scilicet. l. comparationes. C. de fide instrumen. non fiebat comparatio ex scriptura priuata: nisi haberet subscriptionem triũ testium: sed postea superuenit Authen. de his, qui ingre. ad appel. §. illud. collatione. v. quæ disponit, q si pars vtitur sua scriptura, vt propria: põt ex illa fieri cõparatio: & sic tacitè innuit, q vbicunq; certũ est scripturam esse propriam, potest ex illa fieri cõparatio. Hinc postea superuenit authẽ. de instru. cau. vbi narratur, q quidam exorta dubitatione fuit compulsus ad scribendũ: vt sic posset deueniri ad comparationem, quasi innuat dubitatum esse, quem posse compelli ad scribendum. ¶ Item adduco duas alias ratiões extrinsecas. Prima, q lex non debet esse imposita verbis, sed rebus, in. c. cõmissa. de elect. lib. vj. Ad quid ergo exigi debet subscriptio testiũ: vel quòd pars vtatur in iudicio, ex quo certum est, q ipse illã scripturã fecit. Istæ em̄ solẽnitates, seu qualitates, requirunt vt liqueat illã scripturã esse propriã: quæ cessare debent, ex quo clarius liquet eã esse ꝓpriã: vt quia cõfitetur, vel scribit in præsentia iudicis. de appellationibus. c. cum cessante. Et frustra fit per plura, qd̃ expediri põt p pauciora. Non em̄ debet ius vti superfluis remedijs. l. hæc stipulatio §. diuus. ff. vt lega. no. ca. & in cap. sicut. de probatio. & qd̃ ibi dixi. ¶ Secunda ratio magis vrgens: video em̄ q iudex cõpellit partem ad respondendum cium. Et idem Bal. in rubri. C. de fide instru. in. xvj. col. dicit, q mercatores & campsores hodierni temporis, habent magnam similitudinem cum illis numularijs antiqui temporis. Et idem do. Bal. in. d. l. instrumenta. & Salic. in. l. j. in vlti. col. circa medium. C. de edendo. Sed Imol. in. l. nuda ratio. ff. de do. in vlti. col. circa medium reprobat istam opinionem. prout optimè refert do. meus. d. Iaſ. in. d. repeti. l. admonendi. in. xcv. col. cum seq. Et communis opin. est, q liber rationum mercatoris, vel cãpsoris iurati, vel matriculati semiplenam probationem facit ꝓ tertio contra aliũ secus si non iuratus. Limita tamẽ nisi persona mercatoris esset infamis, vel aliter suspecta. Secundò, quãdo esset liber continens formã rationis, & sic recepta & data: sec[9] si vnam' postam tantùm. Tertiò in spectantibus ad eius exercitium, & non aliter.

c ¶ Io. An. Idem tenet do. Anto. hîc in. v. col.

d ¶ Ex qua causa. q liber rationum debeat continere causam debiti, ad hoc, vt probet cõtra scribentem. vide omnino Bart. in. d. l. nuda. in. j. col. in fi. & se. ibi Ludo. Rom. in. j. col. tribus modis pulchrè limitantem Specu. in tit. de confes. §. nunc videndum. in ver. sed quæ est ratio & versi. seq. Bart. & Bald. in. l. scripturas. C. qui po. in pig. habe. Bal. in. l. instrumenta. C. de probationibus. tex. & doct. in capi. si cautio. hoc eodem titulo. textũ in. l. nõ solùm. §. an debitor. & ibi Bart. ff. de pecu. & Ang. de Are. in. §. actiones autem. de pecu. in. ij. col. vltra medium. in versi. sextò præmitto de actionib[9]. Bal. in rub. C. de fide instru. in xiij. colum. versi. sed quæro: si in libro mercatorum. &c. Subdit tamẽ ibi no. Bal. quòd isto casu sufficeret coniecturalis probatio causæ propter scripturã libri rationum, vbi alias oportet probari de vita causa.

b ¶ L. admonendi. Idem tenet do. Anto. in. c. fi. j. de iu eiur. Idem tenent Ia, Bu. & Nico, vt refert Bal. in. d. §. nummularios. nisi scribens esset persona suspecta. Idem ibi sequuntur Moder. Pau. de cast. & do. Alexan. Pro ista opi. bene facit, quod dicit Bal. in rubri. C. de constitu. pe. in pe. col. vbi dicit, q mercatores hodierni temporis, quamuis non habeant publicum officium, prout olim habebant argentarij, gerunt tamen quasi publicum offi

e ¶ Per alios. No. q nõ refert an liber rõnũ sit scriptus manu ꝓpria: an p suos stactores: vel aliũ: vt plenè ꝓbet cõtra scribẽtẽ. Et idẽ. d. Ant. ī. v. co. & idẽ no. bal. ru. C. de fi. īstr. ī. xxvij. co. ī ver. sed hęc qõ, pone q ī li. mercat o.

f ☞ SEB. SAPIA. ¶ Deficiente scriptura. Vide Bald. in aut. si quis vult.

ad finem. C. quipo tiores in pigno re habeãtur. & in d.l. cõparationes. col. iiij. C. de fide inſtrumen.

a ¶ Sigilli. No. hîc pleniſsimè mate riam ſigilli. Quã autem probatio nem faciat, ſeu in ducat ſigillũ: vide pleniſsimè per In noc. in c. j. in .ix. colũ. ſuper glo. in ver. literis. de pro cura. & Ro. in re pe. l. admonendi. in. xvj. col. de iure iur. Et de iſta ma teria vide plenè per Pau. de leaza. in. d. c. cũ dilectus j. eo. & in ca. ter tio loco. de ꝓbat. ¶ Adde Ro. con ſilio. cccliij.

SEB. SAPI A.

a ¶ Sigilli. Vide Alex. in .l. pacta nouiſsima. poſt glo. ibi. C. de pact. Feli. in. c. poſt ceſ ſionem. s̃. de pro batio. vbi latè de materia ſigilli. Ro ta. dec. vij. incipi. non creditur. de proba. in antiquis & dec. vij. incipi. vtrum credatur. in tit. de offi. dele ga. in antiqs. Car di. in cle. j. in prĩc. de ꝓcurator. Bal. in. l. ſi quis per ca lumniam. col. fin. verſic. quærit hîc Gul. C. de Epiſc. & cleri.

poſitionibus alterius partis ad releuandum illam ab onere probandi, in. c. ij. de teſtib. lib. vj. & cle. ſæpe. de verbo. ſignifica. cum ſimilibus, ergo fortius debet poſſe cogere ad ſcribendũ vt fiat, cõparatio. & dicit hîc do. Cardi. ꝙ ipſe Barto. mutauit in hoc opi. ſuam, vt reperit in quibuſdam ſcriptis ſuis. & certè ſi non mutauit debuit mutaſſe ꝓ prædicta. quod notabis. Et ex prædictis potes colligere multas ſpecies ſcripturæ authenticæ. ¶ Nũc venio ad ſecũdũ
14 principale dictũ huius capituli, videlicet ad
a materiã figilli[a], ex qua reſultabunt ſpẽs aliquę ſcripturæ authẽticæ: & omittã hîc, quæ notauit Inn. s̃. c. proximo. & hîc, an & qñ credat ſi gillis prælatorũ, quia plenè dixi in. c. poſt ceſſionẽ. s̃. de ꝓbatio. Sed reliquã materiã ſigilli hîc tactã per eũ breuiſsimè cõcludã ꝓ quinque qõnes. Prima ſit, quale debeat eſſe ſigillũ: vt fidẽ faciat. Secũda, an ſufficiat ſigillũ eſſe chartę impreſſum: anverò requrat, ꝙ ſigillãs exprimat ſuũ ſigillũ appoſuiſſe. Tertia, an poſsit qs ſigna re alieno ſigillo, ſeu anulo. Quarta, an Eps poſ ſit alicui pſonæ ſigillũ ſuũ cõmittere, vt vice ſua ſigillet. Quinta & vltima, an ſigillũ appoſi tũ ſchædulæ ſeu quartæ vacuæ data cõmiſſario poteſtate poſteà ſcribendi, faciat fidẽ reſpectu ſcripturæ poſtmõdũ factæ. ¶ Quo ad primã cõcludo poſt Inn. ꝙ ſigillũ debet habere certos characteres: vt ſic poſsit cognoſci, vl certas literas legibiles, cũ aliter nõ ꝓbet: vt in ca. inter dilectos. j. e. cũ alia verò re: puta corri gia: q̃ nõ ſit diſpoſita ad ſignãdũ, vel ſigillãdũ ſigillari nõ põt. Ad hæc. l. ad teſtiũ. §. ſignũ. ff. de teſt. c. ſignificauit j. de ap. Itẽ debet eſſe authẽti cũ: puta Epi, vel alterius magni viri: & hoc qñ ꝑſtat authoritatẽ ſcripturę principal'r: puta, qa ſigillat in facto aliorũ: & ita loquit hic. Si verò nõ præſtat authoritatẽ principaliter, ſed ſecũdariò: qa ſigillat vt teſtis, tũc ſufficit ſigillũſuũ priuatũ apponere dũmõ ſit certũ mõ ꝓdicto. d. l. ad teſtiũ §. pe. & ff. quẽad. teſta. aperi. l. ij. cũ ibi notatis. Idẽ eſt, ſi contrahẽs obligat ſe ſigillo ꝓprio, licet priuato. ff. depoſi. l. publia. l. ij. C. de reb. alie. nõ alie. & s̃. dixi. Et quod dictũ eſt de ſigillo, idẽ eſt in anulo, dũmõ ſit ſculptꝰ ad modũ ſigilli mõ prędicto. Nã nõ eſt fienda viſin noĩbus. arg. de procurator. petitio. Nam ſecũdũ Inn. quod nos vocamus ſigillũ, ius ciui le appellat anulũ. & hodie multi tales anuli reperiunt. & vide bo. tex. in. c. in noie pris. lxxiij.
15 diſt. ¶ † Ad ſecũdã qõnẽ, an ſufficiat ſigillũ eſ ſe chartæ impreſſum? Inn. ponit duas opiniones. Prima, vt nõ ſufficiat niſi is qui appoſuit, dicat ſe appoſuiſſe. arg. ff. de teſti. l. pe. & C. de teſta. l. ſi vnus. & l. hac cõſultiſsima. ¶ Secunda opi. cui videtur ipſe Inn. inhærere eſt, vt ſufficiat, ſi in charta cõtrahẽtiũ & loquẽtiũ cõtẽto rũ ſigilla apponantur, etiã ſi nõ exprimãt, ꝙ ſigilla ſua appoſuerũt. C. arbi. tute. l. fi. & j. eo. c. inter dilectos. Hoc tamẽ limita verũ, ſi talia ſunt ſigilla, quibus credendũ eſt: vt ſigilla Epõ rũ & inferiorũ prælatorũ ſaltẽ in his, quæ ſpe ctant ad iuriſdictionẽ ſuã reſpectu iſtorũ infe riorũ. ¶ Credo, ꝙ in hoc Inn. nõ loquat'ꝓfectè vñ diſtinguo ſic, ꝙ aut ſigilla inſerta ſunt ipſorum, quorũ noĩe fiunt inſtrumenta: & ꝓcedit hæc ſecũda opi. Nã pręſumunt appoſita ad p̃bendã fidẽ ſcripturæ, & de cõſenſu ipſorũ: niſi aliud probetur: vt in. l. ij. C. de reb. ali. nõ alienan. & in. c. tertio loco. de ꝓbationi. Et hoc caſu nõ requiro ſigillũ authẽticũ: ſed ſufficit priuatum ipſorũ cõtrahentiũ, vt s̃. dixi. Aut ſunt ſigilla aliorũ, & procedat prima ȯpinio: vt nõ ſufficiat appoſitio ſola: ſed oportet, ꝙ ipſi contrahentes vel is, cuius eſt ſigillũ atteſtentur ad quid illud ſigillũ fuit appoſitũ: aliâs præſumit adulterinũ in dubio & falsò appoſitum: cũ in dubio ſigillũ debeat cõgruere dignitati ſigillãtis, & materiæ deſcriptæ in charta ſigillata: vt apertè probatur in. c. inter dilectos j. e. & facit
16 quod dicã in ſequenti qõne. ¶ † Ad tertiã qõnẽ
dicit Inn. ꝙ ſi quis habet ſigillũ ꝓpriũ: tũc ipſo & non alieno ſigillare debet: alioquin nõ prodeſt, niſi ex cauſa fiat, vt ſequit'. Nec mirũ, quia nec ꝓpriũ prodeſt: ſi ad aliud officiũ eſt deputatum, vt in. d. c. ſignificauit. de appellationib⁹. Si aũt nullũ ſigillũ propriũ habet, vel nõ habet præ manibus: vel nõ põt aliud haberi de facili, tunc poteſt vti alieno ſigillo: debet tamẽ expri mere ſecundũ eum, cuius ſigillo ſignat: & quare alieno. Et potiſsima ratio eſt, vt videlicet di ſcerni poſsit quo, & à quò, & ex qua cã ſignatum eſt inſtrumentum. Nam ex multis & diuerſis cauſis apponuntur in literis ſubſcriptiones & ſigilla. Quandoq; enim in ſignum cõſenſus. xij. q. ij. c. ſine exceptione. & s̃. de procura. c. j. Quandoque in ſignũ teſtimonij. ff. de pig. actio. in. l. cuius. Quandoque in ſignũ authoritatem præſtantis. xij. q. ij. ſacrorum. & c. cũ redemptor. Quandoque in ſignũ cõfirmationis: vt j. eo. inter dilectos. & multis alijs ex cauſis. b ¶ Ex quo infertur ſecũdum eũ, ꝙ ſemper debet exprimi, cuius eſt ſigillũ, & à quo apponitur, & propter quid apponitur. Et notabis hęc verba, quia quotidiana. & faciunt ad ea, quę dixi in præcedenti quæſtione. Dicit tamen Inn. quòd ſi in litera hæc non ſpecificarentur, non habent vitiare: dũmodo ex alijs circunſtantijs poſsint hæc deprehendi. Epiſcopus tamen ſigillando cũ ſigillo eccleſiæ, nõ intelligitur vti alieno ſigillo, ſecundũ Inn. quod no. alleg. c. in nomine patris. lxxiij. diſt. & vij. q. j. c. ſcire. Quod ego intelligo, qñ eſt ſolitus cũ illo ſigillare. ſecus ſi tantũ capitulũ cum illo ſigillat. ar. in. c. ſi
17 gnificauit. de appellatio. ¶ † Venio ad quartã
b quæſtionem, in qua dicit Inn. Epm[b] poſſe alicui honeſtæ perſonæ ſigillũ ſuum cõmittere, & ſecundum poteſtatem ſibi datam poterit is, cui fit cõmiſsio ſigillare de his, quæ pertinent ad Epiſcopum: puta cauſas cõmittere, citare, & cõfirmare, & generaliter omnia alia, quæ ſibi cõmiſſa ſunt, poterit expedire & ſigillare, etiam ſi prælatus, cuius ſigillũ eſt, eas nõ viderit ſigillare. Sic enim videmus Papã vti j. de cri. fal. c. dura. & multos alios prælatos. dicit tamen, ꝙ in cõtractibus aliarum perſonarum, non debet nomine Epiſcopi ſigillũ teſtimoniale apponere: niſi & ipſe Epiſcopus interfuerit ipſi cõtractui: cũ teſtimoniũ ſit tantũ de viſu & auditu, & de his, quę teſtis nouit. iij. q. ix. c. teſtes. & ſic loquitur auth. de tabel. §. nos autem credimus. Si verò haberet conſuetudo, vt is, qui habet ſigillum, talia inſtrumenta ſigillaret, etiam abſque ſcientia epiſcopi. nõ damnat Inn. cõſuetudinẽ nec etiam Hoſt. Nã videtur hoc fieri nomine ipſius, cuius eſt ſigillũ. & hoc notabis: maximè in eo, quod Inno. ſentit ſigillum Epi dare authoritatẽ inſtrumẽtis ſup cõtractibus & ſimilibus: licet

b ¶ Epm. Et de iſto ſigillo Epi, vide quod not. d. Ant. in. c. poſt ceſsionẽ in. vij. & viij. col. de proba. & bo. tex. ĩ. c. peruenit. de fideiu. & vide Old. conſi. lxxxiij. & ſeq. An autẽ credatur ſigillo legati de latere, vide per Spe. in tit. de leg. §. ſupereſt. in. xiij. col. verſi. creditur quoq; ſi gillo legati. Anto. Franci.

¶ Circa iſtam materiam de ſigillo, dicas ꝙ figillatio obligat figillantẽ, qui priꝰ legit ſcripturam, quàm ſigillat. aliâs non. l. ij. & ibi Bal. poſt glo. in ver. cõqui ſita. C. de reb. alie. non alien. & vide Ange. Io. de Imo: & Alex. qui multas concor. alle. in l. ſi ita ſtipulatus. in §. chryſogonus de ver. obli. Et vi Inno. in. c. quãto. de his, quæ fiunt à præla. vbi dicit, ꝙ poteſt ſigillari etiã ſchedula non lecta. & vide Pau. de caſt. in conſilio cccliij. incipien. de caſu præſenti.

bus: licet non pertineat ad officium episcopi. & satis pro hoc facit
18 iste tex. & vide qd̄ plenè dixi in d.c. post cessionē. de proba. ¶ † In vltima qōne dicit Inn. ꝙ aut tradita est potestas ad certum articulum inscribendum in huiusmodi schedulis: & tunc si aliud inscribat ibi, & de hoc conuincatur, poterit tanquā falsari⁹ puniri. Aut data fuit generaliter potestas ad scribendum quicquid placuerit, & in hoc ponit tres opi. ¶ Prima, ꝙ valet quicquid ibi scribit, etiā alium obligando: dummodo tale quid inscribatur, ad quod constitui potuit procurator. ¶ Secūda opinio, ꝙ nihil poterit ibi scribere ad obligandum alium, nisi solū illum, cuius est sigillū. ¶ Tertia opinio, in qua videtur residere Innocen. ꝙ nec illum cuius est sigillum, obligare potest: nec aliquid scribere, quod de iure valeat quoniam ille, cuius est sigillum dat authoritatem sigillo: & sigillū debet dare fidem scripturæ, & scriptura contractui. Sed in casu nostro hoc non potest contingere: quia ex quo scriptura non est facta tempore, quo apponitur sigillum non est aliquid, cui ipsum sigillum præstet authoritatem. & pro hoc optimè facit. c. ad audiē tiam. de eccle. ædifi. Item multa inconuenientia inde possent sequi quæ vide hîc per Inn. vide etiam Inn. in. c. ij. de solu. & notabis ista quia sæpe principes & prælati dant eiusmodi schedulas vacuas sigillatas eorum procuratoribus & nuntijs: vt scribant in eis secundum temporum & locorum indigentiam, seu exigentiam. Quandoq; dant sigillum simpliciter. Si enim de hoc constaret, non faceret talis scriptura fidem: nec scribens esset immunis à falsitate: cū scribat literas in vno loco: & in charta scribit alium locum, & tēpus, vt literæ appareant datæ in partibus.

SVMMARIVM.

1 *Cancellatio non tollit dispositionem fauorabilem, quando non est facta consultò.*

2 *Quid sit rescriptum: & quid priuilegium, & facilius præsumitur falsitas in priuilegio, quàm in rescripto?*

3 *An aliquis possit abradere instrumentum, si constat de errore. Notarius, an possit abradere instrumentum.*

4 *An rasura in ratione facti & in nominibus possessionum, vitiet rescriptū?*

CAP. III.

EX literis. ¶ Rescriptum apostolicum propter rasuram in loco non suspecto non censetur vitiosum. h. d. secundum mentem. c. Cōmunis diuisio. secunda ibi: *dicimus*. ¶ Casus literalis. Inter magistram. A. & R. vertebatur quæstio super capella de ambitoria, quæ fuit commissa quibusdam iudicibus. partibus corā iudicibus constitutis dictus. R. postulauit sibi copiam literarum ostendi: qui cum eas inspiceret: cœpit illas arguere de falso, ꝓ eo quòd in narratione facti, vbi scriptum erat iura parochialia &c. erant abrasę. Iudices super hoc dubitantes quæsiuerunt, an ꝓpter hoc debeant dici falsæ. Respondet Papa, ꝙ propter abrasionem illam literæ nō possunt dici falsæ: nec suspectæ, quia etiam priuilegia in nominibus possessionum abraduntur. & literæ si in narratione facti erratum est, possunt abradi. ¶ No. ibi: *copiam*. iuncta gl. prima: ꝙ rescriptum impetratum per alteram partem, efficitur commune, saltem post citationem. vide in hoc quod dixi in capi-
1 tu. ex conquestione. de restit. spol. ¶ † No. ꝙ abrasio facta in narratione rescripti, vel priuilegij, non censetur facta in loco suspecto. Quod tamen intellige, vt j. dicā: de quo à contrario colligitur secus esse si foret facta in verbis dispositionis. Quod procedit etiā in alijs instrumentis: vt in. c. cum venerabilis. de reli. domi. sed fallit in dispositione fauorabili: vt in legato liberationis: vt in. l. proxi. in fi. de his, quæ in testa. delen. Vnde quantuncunq; fiat ibi cancellatio, non per hoc vitiatur legatum liberationis. & hoc intelli ge quando dubitatur, an testator voluerit illud delegare, an incon sultè hoc processerit: vt ibi nota. Si autem apparet de voluntate: tunc in dubio tolleretur legatū. ad hoc. l. cancellauerat. ff. eo. & l. si vnus. C. de testa. vbi notabiliter dicit Bart. legatum ad pias causas iudicandum, vt legatum liberationis, quo ad priuilegiū suprā-
2 dictum. ¶ † Nota ꝙ rescriptum ad lites, non dicitur priuilegium. Est enim rescriptum secundū ius: quia mandat ius impetranti fieri. Priuilegium verò est propriè contra ius. iij. dist. c. priuilegia. de quibus vide quod not. in capi. olim. de verb. signi. & in. l. in beneficiū. ff. de constitu. prin. ¶ Nota penultimò, ꝙ strictius iudicatur priuilegium, quā rescriptum ad lites. vnde facilius præsumitur falsitas in priuilegio, quā i rescripto. ad hoc ca. pen. de cri. falsi. & quod no. Inn. in. c. episcopi j. de rebus eccle. non alienan. ¶ Vltimò collige, ꝙ licitè abraduntur instrumenta in loco non suspecto, si deprehenditur
3 error. ¶ † An autem possit quis corrigere, & abradere, si deprehendit errorem doct. hîc tenent cōmuniter, ꝙ non: quinimo si hoc præsumeretur, careret omni commodo rescripti. Vnde dicit Host. ꝙ in curia est canon latæ sententiæ excommunicationis in quēcunq; aliū ab officialibus super hoc in curia deputatis, q̄ in rescripto bullato, vel notato, aliquid saltē vnam figuram, vel etiam dimidiam abraserit, deleuerit, diminuerit, compleuerit, vel mutauerit sine illis, ad quem spectat data licentia. Et dicit, ꝙ sæpe hoc publicatur in curia: vt nō possit quis prætendere ignorantiam. ff. de instit. l. sed & si. §. de quo palam. & j. de iudi. c. ita quorundam. & xvj. distin. c. quod dictis. & ita strictè hoc seruat curia: vt cum magna difficultate absoluat legatos: posset tamen impetrans sine aliqua pœna totam literam dilaniare, ac
a etiam bullam, si illa vult non vti. & not. hoc vltimum. Nam licitum est cuilibet iuri suo renū
a tiare. [a] & vide de hoc, quod plenius dixi in d.c. ex conquestione. Habes etiam ex prædictis, ꝙ simplex notarius, qui literas apostolicas scripsit, nō potest illas corrigere sine licentia officialis ad hoc deputati. vnde facit hoc ad q̄ō. an
b in alijs instrumentis possit notarius [b] corrigere, vel addere, si comperit se errasse. quod tractauit domi. Anto. sed tu vide plenè per Ioā. Audr. super data. libro sexto. in nouella. & per Barto. in. l. Barbarius. de offic. prætoris. & per Archidiaco. xxxv. quæstio. ix. capitu. primo. in Specul. de instrum. edi. §. instrumentum. versi. sed nunquid confecto. & ibi in additionibus per Ioan. Andræ. & per eundem eodem titul. §. ostenso. verficu. quid de contractibus. & per Specu. in d. §. instrumentum. versi. quid ergo.

Et adde, quòd sigillatio potest fieri, etiā cū alieno sigillo, dūmodo de hoc fiat mentio, vt in. l. ad testium. in. §. ij. & ibi per Bar. de testa. & §. possunt instit. de testa. Et vide per Bar. in. l. si procuratorem. ff. de procur. & vide Spec. in tit. de instru. edi. in. §. restat videre. in ver. item ꝙ sigillum. & in. §. xiij. in ver. illud. Et an sigillum possit alteri cōmitti, vide Bar. in. d. l. ad testium. & Bal. in. l. distrahente. C. de re. alie. Et adde, ꝙ sigillans, videtur approbare & consentire. l. tribun⁹. in. §. j. de testa. mili. & no. Bar. in. l. in fraudem. in. §. sicut. eodem titu. & per Bal. in. c. j. de pa. constan. & adde, ꝙ sigillans cū sigillo superioris, aut prīcipis, vl alterius domini, vel etiā ēpi absentis, vel ignorantis non dicitur falsarius: nec in dolo, si cōsueuit sigillare in persona domini: quia consuetudo excusat eū à dolo. Ita Bal. in rubri. C. de fide instrumento. in. v. colum.

a ¶ Renuntiare. Ad de Alex. consilio xxxiiij. lib. j. Io. consi. cccxliij.

b ¶ Possit notari⁹. An & quando notarius possit corrigere errorē suū: vide Bald. in. l. si vnus. C. de testa. & ambiguitates. in fi. eo. ti. Et vide multa, quæ circa cancellationē scribit Bald. in. l. nostram. C. de testi. & de hoc arg. hîc posito per dom. Anto. vide p Bal. in. l. ea quæ. C. cō mi. vel episto. & q. hîc positam in terminis vide per Bal. in rub. C. de fide instru. in. xj. col. ver. sed pone. ꝙ tabellionis imbreuiatura. & vide quod no. Ang. de hoc in cōsi. suo. cclxxxviij. & vide Pau. de ca. in. l. iudex posteà, quā. ff. de re iu. vbi de ista qōne se remittit ad bar. in. l. si librarius. vbi plenissimè. ff. de re iu. & adde Spe. in ti. de instru. edi. §. postremo. ver. sed nunquid confectum. Sed tu vide, quæ de hoc scribit Bar. in. l. diuus. la. j. §. item senatus. ff. de fal. & vide Bar. in. l. edicto, §. finautem. in. j. col. C. de edi. diui Adri. & ibi etiam vide Bal. in fi. v. co. ver. iiij. oppo. Et de hoc etiam vide Cy. & Bal. in. l. imperator. & ibi etiam plenè Bar. ff. de sta. homi. & Bal. eleganter in. l. j. & ibi etiam plenè Bar. in fi. de no. co. cō. & multum latè per Do. in ca. abbate sanè, §. fi. in vlti. colum. de re iudi. in. vj. vbi refert Ioan. an. in addi. Specul. Item de ista materia, vide elegātissimè Bald. in cap. publicato. in prima col. de elect. vbi refert quoddam contrarium Lanf. de Rampo.

Anto. Francis. ¶ Circa hoc de errore notarij, dicas quòd semper præsumitur potius errare, quā falsum committrtere, secundum Bal. in. l. errores. C. de errore aduoca. & in. l. errore. C. de testamen. & per Barto. in. l. quoties. in. §. sed hoc. ff. de hæredi. instituendis. & per Alexand. in. l. si quis obrepserit. ff. de fal. vbi dicit hoc esse verum, nisi ex coniecturis constaret de dolo. de quo per Bald. in. l. prima. ff. de legi. & per Ange. in. l. iuris gentiū. in. §. quod ferè. ff. de pact. & per Alexand. in. l. iubemus. C. de testamen. Et dicit Bal. in dicta. l. errore. quòd notarius præsumitur scripsisse quicquid habuit à partibus in mandatis. & vide etiam Alex. in. l. iubemus. C. de testamen. & in. l. si librarius. de regulis iuris. Et vide de materia Alexand. in cōsi. lxxiiij. & in cōsi. xxvij. in. ij. pte cōsi. & vide Bar. ī. l. quoties. C. de hæ

re.insti.& Bal.in l.imperator.ff.de sta.ho.& vide no. per doc.in.c.ad audientiam.de re scri. Et adde ꝙ notarius pōt corrige re errorem suum ante, ꝙ detur copia instrumenti, vel testiū examinatorum parti, aliâs non: vt per Bar.in.l.Imperator.ff.desta.ho.& ibi per Alex. vbi ponitur, quando hoc debet facere de licentia iudicis & vide Bal.in ti. de pace Const in §.pacta.in fin.& plenius per eūdē Bald.in tracta.de tabel.in.viij.q.Et adde: ꝙ si notari⁹ errans non potest corrigere errorē suū, tenetur⁹ parti ad interesse: vt p Bar.in.d.l.Imperator.& per Bal. in.l.presbyteri.C. de Epi.& cle. & de ista correctiōe erroris facienda p notariū, vide Ioā. and.in addi.Spe. vbi etiā per Bal. in tit.de instrum. edit.in ver.rogatus.& vers. notarius non potest. & sequenti.& vide Bald.in.l.fi. in pe.col.C.de eden. & vide Alexā. in consi.cv.in secunda parte consi.

a ¶ Notarius. Et ad idē vide Bart. in.l.si vnus.in fi. C.de testa. Et an debeat exprimere causam cancellationis, vide Bal. in.l.nostram. C. de test.

SEB.SAPIA.

b ¶ Attestetur. Idē tenet Bar.in.l. in fraudem.§.sicut. ff.de testa. milit. Quid autem si notarius dicat interlineaturam fuisse factam de voluntate partium, an credat, vide Bal. Pau.de cas.& Ange.in.l.si vnus.C. de testa.latè per Alex.in cōsi.lix. incip.viso processu.col.ij.in.ij.vo.

SEB.SAPIA.

c ¶ Hæc probatio. Vide Deciū post Ias.in.l.fi.colū.v. C.de edi.diui Adri.tollen.& Bar. Soci.in suis fallentijs, fallentia prima.

d ¶ Quòd rasura. vide Bal.in.l.iubemus.C. de testa. Feli.in.c.fraternitatis.col.v.ver. fallit autem ista cōclusio.infrà de hæteti, Ias.in.l. si ex falsis, circa finem. C.de transactio. vide tamen dom. Iaso.in.d.l.fin. C. de edi.Diui Adri. tollen.vbi vult, ꝙ vitiet instrumentum rasura in loco suspecto, sed reprehendit Decius ibi,& not.in in.d.l.si vnus. C. de testamen.

si Inno. ¶ Vnū tn̄ tenementi, ꝙ vbi notarius[a] facit vnā interlineaturā & abrasionem, si vult ꝙ oīs cesset suspicio, attestet[b] in fine instr̄i, ꝙ ipse illā interlineaturam, vel abrasiouē fecit. ad hoc Bar.& tex.in.l.j.§.& ideò.ff.de his, quæ in testa.delen.& per dictū Archi.in.d.c.j.& si pars corrigit, vel abradit instrumentū, debet puniri.de quo vide glo.in.d.l.in verbo, substitutus.& tex.cū ibi notatis in.c.olim.de rescri. & in.c.cū olim.de offi.deleg.Et intellige quando dolosè facit circa substantialia, vel circunstantias negotij. Nam sine dolo nō cōmittitur falsitas.ad hoc.l.j.&.ij.ff.de fals.secus, putarē, si per simplicitatē corrigeret aliquid, quod est extra substātialia, vel circūstantias negotij, vt cognomē, vel quid simile.& ad hoc quod not. Inn.in simili in capi.fraternitatis.de hære.& p Bar.in dicta.l.j. ¶ Op.cōtra tex.& videtur, ꝙ propter abrasionem reddatur instrumentum suspectū:& in.l.fi.C.de edi.diui Adria. Soluit gl.ij.quòd hæc fuit ratio dubitandi in text.sed rō decidendi in cōtrarium redditur in litera. Non enim procedit cōtrariū, si abrasio fuit facta in verbis narratiuis & in nominibus possessionū. ¶ † Sed cōtra hoc & cōtra tex.opp. Nā & in verbis narratiuis & in nominibus possessionū tā in priuilegijs, quā in rescriptis posset fieri fraus. Pone em̄, ꝙ priuilegio conceditur mihi vna resparua:& illa cācellata rescribitur res magna. Item pone, ꝙ in rescripto reposui rem magni valoris adiecta clausula generali: vt sic posim transire ad partes, quod aliâs nō licebat: vt in.c.sedes.de rescrip. Solu. propter hoc cōtrarium Inn.& Abb.dicūt hunc tex.nō procedere in priuilegijs, seu rescriptis originalib⁹, sed in cōfirmatorijs dūtaxat. quasi dicat suspitionem tolli in cōfirmatorijs per originalia. Et idem dicit tenēdū eadē rōne in instrumētis donationū, vel aliorū cōtractuū.& hoc videtur tenere etiam Io.an.super gl.vltima. ¶ Sed certè hæc est nimia restrictio:& nullo mō iudicio meo literæ huic cōsentanea: quinimò dic pot⁹ ex litera colligi cōtrariū, quia cū tex.hîc arguit à fortiori de priuilegijs ad rescripta. si tex. ītelligeret de cōfirmatorijs,& veritas appareret ī originalibus, nullū fuisset dubiū. Itē est maxima diuinatio ad istū tex.& maximè: cū nō soleāt in rescriptis emanare duo paria literarum scilicet originalia & cōfirmatoria. Itē si veritas potuisset hîc in originalibus. hoc ca. fuisset de indubitato: nec Papa rndisset per simile priuilegij. arg.in.c.cū in iure.de offi.deleg.& fugiēdi sunt intellectus iuriū, qui reducūt iura ad casum nō dubitabilem. vt l in.l.j.ff.ad munici. & in.l.quod Labeo. ff.ad Carbonianum. Et fortè ob hoc Gof. posuit hîc alium intellectū intelligendo.s.tex.de modica mutatione literæ, vel syllabæ. secus dicit, si in toto nomen raderet. arg.s.c.ij.de dolo &contu. Nisi secundū eū cōstaret rasum per manū eiusdem scriptoris: quod etiā per cōparationē eiusdē literæ cōsta re poterit ad hoc. C.eo.tit.l.cōparationes.do. Ant.in effectu videt hîc sequi mentē Innoc.& Gof. vt intelligatur litera, quando ex præcedētibus & sequētibus cōstat de veritate rescripti in abraso loco: vel qn̄ per aliā scripturā apparet de veritate, vel qn̄ correctio fuit facta de eadē manu. Hoc vltimū, quod etiā fuit Goff. mihi non placet. nam duo requiruntur, vt abrasio non vitiet. Primò, ꝙ in loco non suspecto. Secūdò ꝙ reposita sit scriptura de eadem manu: vt no.ī.d.c.cū venerabilis.de re.do. Nō ergo sufficit, ꝙ eadem videat manus: si in loco suspecto est facta: qnia de facili similatur literæ alterius. vnde hæc probatio, c quæ fit per sola cōparationem est fallax: vt dicit text.in auth. de instru.cau.in princi.per primā col.do. Car. ex alio capite impugnat dictū Gof. qui intelligit literā de mutatione literæ, vel syllabæ, quæ fit in loco suspecto: de quo nos loquimur intelligendo prout suprà dixi. Vnde dat ipse tertiū intellectū, vel litera intelligatur tam in priuilegijs originalibus, quā cōfirmatorijs & in alijs rescriptis.& hoc quando abrasio est facta in narratione facti: quia illa subiacet probationi. Sed certè iudicio meo hoc non tollit contrarium eius, quod suprà formaui: maximè dū dicit litera de possessionibus. Itē potuisset quis narrare falsitatē improbabilē,& timens carere cōmodo rescripti, iuxta.c.super literis.de rescrip. abrasit illā narrationē,& aliter narrauit negotiū: quis enim negabit rescriptū esse falsum? Quare dico ponendo quartū intellectū, literā intelligendā, qn̄ in loco nō suspecto facta est rasura:& nō sit ita magna: ꝙ inducat prę sumptionē fraudis. Hoc aptissimè voluit hęc litera: dū ponderauit narrationē facti: cùm nō sit verisimile, ꝙ quis falset literas de iustitia, q̄ faciliter obtinent: vt in.c.pe.de cri.fal.& ita intellige de nominibus possessionū. Pone enim priuilegium cōcessum per hæc verba, cōcedimus tibi omnes ecclesias, quæ sunt ī tali castro quas his vocabulis duximus exprimēdas: ecclesiam sancti Nicolai &c. certè abrasio in nomine, non habet vitiare: cū ad cautelā fuit facta spālis mentio: cū cōprehenderetur sub generalibus verbis. Vel pone, ꝙ est tali modo cōcessum: ꝙ subiacent probationi: puta, cōcedim⁹ vobis oēs ecclesias per nos cōstructas, quas p̄sentibus duximus nominibus exprimendas: ecclesiā sancti Antonij.&c. Certè abrasio in nomine non vitiabit: quia oportet probare, ꝙ ecclesiæ fuerint per eos constructæ: iuxta no. in c.interj.eo. Et idē dicit in similibus. nō em̄ pōt in his dari certa regula, sed bonus iudex ex varijs circunstantijs hoc arbitrabit. ¶ Vltimò quærit: pone ꝙ rasura[d] sit facta in loco suspecto: nūquid vitiabit totū instrumentum, an solum illā partē, cui inhæret? Old.tenet, ꝙ nō vitiat totū: vt recitat Bal.in.l.fi.in.iiij.cōtrario. C.de edi.diui Adri. secus in dicto testis. Nā si illud vitiatur in totum rōne partis falsæ: quia testis ex hoc reddit periurus: vt probatur in.c.pura.iij.q.ix. Quod no.& intellige, qū instrumentum habet plura capitula separata. ad hoc qd no. Inn.in.c.fraternitatis.de hære. allego etiā bo.tex.in.c.si eo tpe.de rescri.li.vj. vbi patet, ꝙ subreptio commissa in vna gratia, nō vitiat rescriptū respectu alterius gratiæ. Et hoc satis mihi placet si qn̄ rescriptum, vel aliud instrumentum est cācellatum in certa parte. Sed magis dubium est, quando continet falsitatē pro parte, nunquid vitietur in totum. de quo vide bonam glo. hoc disputantem. ix. distin. c. si ad scripturas.& per Inno.& alios in.d.c. fraternitatis.& per Specu.in tit.de instru.edi §.instrumentum.versi.quidsi aliquod instrumentum. Et hæc sufficiant.

Summa-

a ¶ Et violēter. Violans literam, seu instrumentum aduersarij: debet puniri acriter, si facit in pūtia iudicis. Et adde, q̄ Ludo. dicit hoc singulare in suis nota. Et idē dico, si aufert licet nō violaret p̄ tex. no. in. l. si qs id quod. §. doli. ff. de iurisdi. om. iu. Et adde q̄ istud dictum Io. an. refert & dicit nō esse alibi Bal. in l. j. C. de fide instru. Sed q̄ diuersimodè puniri debeat corrumpens & auferens, est optima gl. in ver. cōditio. relata ad illū tex. in. l. argentarij⁹. §. fi. ff. de eden. Imò videtur, q̄ subtrahens instrumenta aduersario, debeat perdere causam p. l. si de possessione. C. de proba. Ad quod vide q̄d not. post do. Ant. in. c. peruenit. cl. j. §. ti. j. Sed in cōtrariū facit tex. in. l. sub prætextu. C. de trāsa. Itē adde huc Bar. in. l. Paulus. ff. de falsis. vbi dicit, q̄ q extraxerit bullas de literis papalibus incidit ī pœnā falsi. Itē adde, q̄ pro illa glo. in d. l. argentarius. allego optimū tex. in. l. furtum. §. si quis radicitus. ff. arbo. furt. Sed in contrariū opti. facit in. d. l. Paulus. & in. l. j. §. qui in rationibus. ff. de falsis. & glo. in. c. si qs de cle. xij. q. iij. & text. in. l. eū. C. de fal. vbi furripiens, vel celās instrumentū, punitur leg. corne. de fal. sicut puniret falsans. Pro quo vide elegans ver. 1 bum Bald. in. d. l. eū. de notario negāte se fuisse rogatū. quod dictum etiā ponit Bal. in l. qui accusare. C. de eden. sed illud dictū singu. limitat Io. an. in addi. Specu. in titu. de instru. edi. §. īstrumentum. in prin. ¶ Adde, an lacerans instrumentū puniatur pœna fal. pulchrè Pe. de Anc. cōsi. clxxij. in ordine meo. Anto. Franci. ¶ Adistud de lacerante, vel furripiente instrumentum, dicas q̄ lacerans scripturā de libris cōis, vel fisci, debet puniri pœna. l. si quis id quod in. §. j. scdm Bart. ibi. ff. de iurisdi. om. iu. & lacerans instrumenta aduersarij faciens contra se, qūo puniat, vide Bald. in l. j. C. de fi. instr. & vide Flori. ī lege Aquilia, si deletū ff. ad le. Aqui. in §. qui tabu. & dicit Bal. in. l. j. q̄ vltra perditionem causæ punitur arbitrio iudicis. de quo vide etiam p Alex. l. respicien dū. in. §. deliquūt. ff. de pœnis.

¶ Extraordinarie. Hoc dictū dicit singulare Ro. in sing. cclxxvj. inci. dū cōtra aliquem. vbi dicit, q̄ non reperit, q̄ probetur contra lacerantē per iuramentū. Sed vide Bal. in. l. qui accusare. C. de eden. & in. l. si de possessione. C. de probatio. vide eundem Bal. in. c. peruenit j. §. de probatio. vbi dicit, q̄ si fiat laceratio: vt veritas occultetur, punitur pœna falsi: aliās verò punit extraordinariè.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum iudicis non debet obseruari, si est difficile vel periculosum: & potest ab eo pars appellare, & quod dicatur facile, statur arbitrio iudicis.*
2 *Præceptum papæ, quamuis durum, est seruandum, si non contineat peccatum.*
3 *Volenti accusare de falso, potest statui terminus peremptorius: quo elapso non potest accusare.*
4 *Quis lacerans literam scriptam in præsentia iudicis contra ipsum latam: tenetur ad interesse partis: & punitur arbitrio iudicis.*
5 *Prælatus lacerans priuilegia partis aduersæ, an noceat ecclesiæ.*
6 *Prælatus præiudicat ecclesiæ suæ, secundum terminos. l. diffamari. de inge. manu.*
7 *An & quando instrumentum dicitur, falsum debeat iurari de calumnia, vel malitia.*

CAP. IIII.

ACcepimus. ¶ Redarguēti priuilegiū de falso, iudex faciet illud exhiberi coram iudice: & paucis & in loco cōgruo & securo: & interim statuetur sententiæ latæ per illud. In prima ponitur partis decisa petitio. In secunda Papę prouisio. ibi: *cum priuilegia.* ¶ Casus literalis. Inter Archiepm Cantuarien. & monasterium sancti Augustini, orta fuit cōtrouersia super statu & libertate ipi⁹ monasterij. Ex parte monasterij exhibita fuerunt priuilegia, quorum obtentu lata fuit sniа pro monasterio. Postmodū Archieps dicens illa priuilegia esse falsa, sniam seruare nolebat. Abbas timens aggrauari, ab ipso appellauit ad sedem Apostolicā: & Archieps tulit sniam interdicti in ecclesias monasterij: propter quod Abbas dño Papæ fuit conquestus. Super hoc scribit Papa Archiepo Eboracen. & eius coiudicibus dicens, q̄ priuilegia nō suspecta, nō possunt argui de falsitate. & quia difficile esset & periculosum ea apud sedem apostolicā exhiberi præcipit, vt exhibeant prędicto archiepo Cantuarien. si in claustro ipsorum fratrū: vel in alio cōgruo & securo loco vsq̄ ad natiuitatē proximam sancti Ioānis Baptistæ. Si verò nō venerit, nec sufficientē rnsalem miserit, imponant ei perpetuum silentiū ea vlterius arguendi. interim verònō vult Papa illa priuilegia vacillare, præcipiens sententiā, quæ eorū authoritate lata est inuiolabiliter obseruari: & archiepm in inspectione priuilegiorū duodecim hominum numero faciant esse cōtentū. ¶ No. q̄ etiam sniа lata secundū tenorē priuilegiorum possunt ipsa priuilegia de falso redargui. concordat in simili. s. de probatio. licet. ¶ Not. secundò casum, in quo quis cōpellitur ipsa originalia parti ostendere palpāda & examinanda: scilicet cū ea vult de falso notare. ¶ † Not. ibi: *difficile sit & periculosum.* q̄ non debet quis cōpelli ad producendū originale in loco remoto propter periculū interitus, & ideò cōsiliū est, vt prius solenniter exemplent, iuxta materiā tradendā j. eod. c. fin. Et ex hoc & ex tex. arguit Host. nil difficile, vel periculosum debere præcipi parti per iudicē: aliter secūdū eū posset appellare hac causa expressa, quod est bn notādū. pro quo allego bonū tex. in. c. ex parte. j. de appella. & clemē. pastoralis. de re iudi. Et de præceptis extraiudicialibus, vide pulchrè per Inn. in. c. ad aures. de tempo. ordi. dicit tamen hīc Host. q̄ inter difficile & facile & periculū arbitrabit bonus iudex. argu. j. de spō. c. de muliere. 2 &. s. vt lit. non cōtest. c. accedens. ij. ¶ † Ego in Papa dico obediendū, etiā si mandatum sit durum: cum ex certa scientia præcipiat: vt in. c. in memoriā. xix. dist. dummodò nō cōtineat peccatum, vel scandalum inde timeatur: vt no. In no. in. c. inquisitioni. de sent. excō. & vide Ioā. an. in. c. significauit. de offi. ord. & in. c. cū adeò 3 de rescrip. ¶ † No. & tene menti, q̄ semel impugnanti priuilegia de falsitate: pōt, per superiorē statui certus terminus peremptorius ad p̄bādum falsitatē, si in termino nō fecerit, imponetur ei silentiū in perpetuū: & sic feret sententia diffinitiua lite non cōtestata: cū agitur conditione ex. l. diffamari. C. de inge. ma. & vide p Inno. in. c. conquerente. de offi. ordi. & in. l. Titia. ff. de accusatio. & ibi de hoc plenè per Bar. & hoc procedit etiam vbi infamaret persona vt in iuribus prēallegatis. ¶ No. vltimò partē non compellendam ad ostendendum originalia in iudicio: nec etiam ad ea ibi exhibenda: nisi locus aliās sit tutus à personarum multitudine. Sufficit ergo, quòd ipsa originalia diligenter inspiciantur, & copia partib⁹ tradatur: vel in iudicio exhibeatur, vbi opus est, vt in. c. p̄ximo. & vide quod no. in. c. quoniam contra. s. de probatio. & in. c. cum in iure. de offi. delega. ¶ Sed quæro, quare archiepiscopus non po b test habere secum tempore inspectiōis priuilegiorum, nisi. xij. homines? Rndet Tācre. nevio lentia monachis inferatur. Et dicit Host. quòd etiam qualitatem istorum. xij. debet iudex arbitrari. Debent enim esse tales, de quibus non sit verisimile, q̄ aliquā violentiam committāt arg. ff. de offi. ord. c. vt iuxta. Itē cōsuluit Host. vt iudex prius diligenter ipsa priuilegia examinet, voluat & reuoluat, & cognoscat, si nouū quid accidat. Ego do consilium prædictū, & vt pars faciat solenniter exemplari: credo q̄ casu poterit fieri exemplatio sine partis citatione, ex quo tenet de ipsius vel suorū violentia. arg. c. qm̄. vt lit. non contestata. sed periculo sublato, poterit fieri cum solennitatibus debitis.

4 ¶ † Sed pone, q̄ iste archiepiscopus patēter & a violenter[a] in præsentia iudicis literam ipsam lacerauit: dicit Host. q̄ iudex debeat acriter lacerantē extraordinariè[b] punire. argu. ff. de publi. b l. licitatio §. quod illicitè. Et experiri debet talis violentus iudicis authoritatem elusam: scilicet pœna docente. argu. s. tit. proximo. peruenit. j. cum concor. suis. Ego dico hoc procedere quo ad iudicis contemptum puniendū: sed quo ad interesse partis aliter procedetur. Nam credo perinde procedendum ac si plenè priuilegia probaret contra lacerantem. ad hoc bonus tex. l. j. si de possessione. C. de proba. & c. si quis de clericis. xij. q. ij. facit. c. olim. de rescrip. & c. cum olim. de offi. deleg. Nā de eodem delicto potest quis puniri ciuiliter ad interesse partis, & criminaliter propter iudicis & reipubli. contemptum, & offensam, vt. d. §. quod illicitè. vide ad hoc quod notanter dicit Bar. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de fur. Et hoc iudicio meo in dubio procederet, qn ageretur de præ 5 iudicio iuris priuati ipsius lacerātis. ¶ † Sed, an præiudicet ecclesiæ si causa est ecclesiæ, text. vt in. d. c. si quis. facit quòd nō. ad idē regula deli-

ZACHARIAS.

a ¶ Originale dimittere. Tu adde de hoc per Lanf. de Ori. in.c. quoniam contra. nu. 11. verſi. attendite, ꝙ ibi literæ. ibi: & eſt aduertendũ ſecundum Spe. ſ. de probatio. Anto. Franci. ¶ Circa hoc, an inſtrumenta producta in iudicio debeãt dimitti apud acta? dicas, ꝙ non debẽt admitti penes notariũ actorum: ſed debent regiſtrari, ſecũdũ hoc in.c. j. de procu. & habetur per Bal. in addi. Spec. in ti. de procu. in ver. procuratoriũ & per eundẽ Bal. in l. inſtrumenta C. de fideicom. & per eundẽ Bal. in l. additio. Spec. in ti. de iuſtru. edit. in. §. v. & in. l. eos. in. §. ſuper. C. de app. de quo tñ vide per Alex. poſt Bar. in. l. ſi finita. in. §. Iulianus. in v. chir. vbi cõcludunt, ꝙ debet originale dimitti apud notariũ. qd' fortè procedit, qñ non regiſtraretur apud acta: vt poſſet ſemper inſpici per iudicẽ. & p partẽ. Et vide Ange. in auẽ. vt ſpon ſalitia largi. in. §. hoc inſuper. vbi dicit, ꝙ habens originale inſtrumẽtum. non auditur volens produce- 7
re copiã, niſi forſan copia eſſet auſcultata, & reperiretur eſſe conformis cum originali, & de hoc atteſtaretur notarius apud acta, vt ibi latè per eum.

ctum. de reg. iur. li. vj. In contrariũ facit quod no. glo. in regula, delictum. præallega. quæ dicit, ꝙ in iudicijs delictum Prælati nocet eccleſiæ, per. c. cum olim. de cenſibus. ¶ Pro & contra facit qõ, quam ponunt hîc doctores. Quærunt enim an in caſu, quo archiepiſs iſte contumaciter non compareret, prout hîc dicitur, an ſententia per quam imponitur ſibi ſilentiũ ſuper facultate arguendi priuilegia de falſo, præiudicet ſuis ſucceſſoribus. Et videntur primò Hoc. & Goff. ſentire, ꝙ ſic. dicunt enim ꝙ hîc in antiqua erant illa verba, *& ſuis ſucceſſoribus.* &c. ſed fuerunt detracta ſecundum eos: qa intelliguntur tacitè. argu. in. c. j. de ſolutio. Vel ideo, quia ſi dolosè omitteret: nõ obeſſet ſucceſſoribus. argu. xvj. q. vj. c. ſi Epiſcopum. de reſti. in integ. c. j. lib. vj. quod verius eſt ſecundũ Hoſt. Et ex his verbis ſentit, ꝙ cum dolus non debeat obeſſe eccleſiæ, nõ imputabitur ſucceſſoribus. & ſic fortius non deberet obeſſe, qñ priuilegia lacerauit. Contrarium facit, quòd non debent iſti priuilegiati iure ſuo ſic priuari ſine aliqua culpa. Ego de quæſtione illa generali, an & quando delictum prælati ſolius, vel etiam capituli noceat eccleſiæ, dixi plenè in. c. j. de dolo & contuma. Sed in hac quæſtiõe ſpeciali, dicerem ꝙ aut laceratis originalibus põt fides aliter fieri: & illud delictũ prælati, vel alterius ſingularis pſonæ, nõ nocebit eccleſiæ. Ad hoc allego bonũ tex. in capitu. cũ venerabilis. de exceptio. Hoc enim delictum, ſicut delictũ falſitatis, omnino eſt alienum à negotijs iudicialibus. argu. in. l. ſi procurator. ff. de cõdictione indebiti. ſed ipſe lacerans punietur in proprijs facultatibus ad intereſſe partis: vt in. d. c. ſi quis de clericis. vbi bonus tex. pro iſto membro. Aut non põt aliter de continentia priuilegiorũ conſtare: & credo, ꝙ procedetur perinde acſi plenè continerent: prout pars allegabat non ex eo capite, vt eccleſia puniatur ex delicto iſtius ſingularis: ſed quia præſumptio eſt, quòd ſic dictarent priuilegia. & probatio eſt reddita iſtis impoſsibilis ex facto prælati. facit quod legitur & notatur in. c. fi. quod met⁹ cauſa. & in. l. ſi quando. C. vñ vi. & hoc habet æquitatem, quæ omnia notabis: quia non diſcuſſa hîc per aliquem. ¶ † Item notabis bene ex dicto Hoſt. & Goff. ꝙ ſententia contra prælatũ lata non nocet eccleſiæ, non ſolùm quando ꝓ bationibus factis fuit lata: & ſic diſcuſsio iure eccleſiæ: ſed etiam quando prælatus noluit cõparere ad docendũ de iure ſuo. iuxta. l. diffamari. C. de ingenuis manumiſſ. quod non memini alibi legiſſe: niſi prælatus malitioſè diſtulit ſecundũ eos. ¶ † Gl. ſunt faciles: prima tamen aſſumit tacitè diſputationẽ, an volens dicere priuilegiũ, vel inſtrumentũ falſum, teneaꝰ iurare, ꝙ calumnioſè hoc non dicat. Et primò dicit, quòd ſic per. l. fi. C. eodem ti. refert alios dicere, ꝙ illa lex loquitur quando de falſo agitur criminaliter. ſecus ſi ciuiliter, vt hîc agebatur. gl. tamen videtur placere primus intellectus. Quem tamen limita, quando de calumnia in cauſa iuratum non eſſet. & idem Gof j. c. proxi. & ſic tranſeunt hîc ſimpliciter docto. ¶ Tu aduerte. nam glo. in. d. l. fina. videtur tenere ſecundum intellectum: ſed certè principium illius legis facit ad vtrunq; modum intelligendi: ſed quatenus poſtmodum ſubijcit de ſubſcriptione, facit quod intelligi debeat, quando agitur criminaliter. Sed poſſet reſponderi tenendo aliũ intellectũ, ꝙ ſi agitur ciuiliter, ſubſcribet ſe ad pœnã extraordinariam. arg. c. ſuper hiſj. de accuſatio. & ſic vtroq; modo poteſt illa lex intelligi. Sed inquãtum iſta glo. dicit, ꝙ ſi fuit prius iuratum de calũnia, nõ debet amplius iurari. Cy. ſentit contrariũ in. d. l. fi. quia hoc iuramentũ tendit ad deciſionem alterius litigij. ſ. falſi. Sed puto poſſe diſtingui, ꝙ aut deducitur quæſtio falſi criminaliter: & ſic inſtituto nouo iudicio. & debet iurari, quia eſt nouũ iudiciũ: & ſic procedat opinio Cy. Aut deducitur ciuiliter per viam exceptionis in iudicio iam inchoato: & procedit iſta glo. Nam primum iuramentum extenditur ad totam litem: vt in hac gl. Vel dic, ꝙ ille tex. non loquitur de iuramento calumniæ, ſed malitiæ: quod poteſt ad voluntatẽ iudicis exigi in quacunq; parte iudicij, etiam ſi prius fuit iuratũ de calumnia: vt in. c. ij §. fi. de iuramen. calumniæ lib. vj. Ex quo infertur, quòd etiam prẽſuppoſito, ꝙ illa lex loquatur cũ de falſo agit criminaliter: nihilominus cum agitur etiam ciuiliter, poterit ratione præſumptionis exigi illud iuramentum malitiæ, illa tamen lex videtur magis loqui, cum agitur criminaliter, ſi bene per oia ponderetur, ſed quo ad iuramentũ, non eſt vis per prędicta. ¶ Vltimò notabis glo. iij. quam intellige, quando præceſsit infamatio: aliter regulariter non debet quis compelli ad agendum: ſeu ad acuſandum: vt. l. vna. C. vt nemo inui. & no. in. l. diffamari. & l. Titia. & c. conquerente. præallega. ¶ Item inquantũ gl. ſequẽs opponit de. c. fin. ſ. de teſtibus. & non ſoluit, ſed remittit ad ibi no. Dic, ꝙ etiam ibi nõ ſoluit, ſed ſolutio eſt, quia tex. hîc loquitur quo ad effectum conſummatum. Nam ſententia hîc erat lata, quæ nõ debebat vacillare ex inſtitutione accuſationis de falſo. Sed in cõtrario agitur de actu futuro: ſcilicet, vt reddat teſtimonium. Item in teſte requiritur idoneitas reſpectu temporis teſtificandi: vt ſic teſtis opinio in nullo vacillet. Hinc eſt, ꝙ poſt factũ non nocet defectio inhabilitatis. l. j. C. de teſta. ita in caſu noſtro. Nam tempore ſententiæ teſtes, ſiue inſtrumenta in nullo vacillabant: ideò &c. & ſic ceſſat contrarium.

SVMMARIVM.

1 *Vtens priuilegio: vel alio inſtrumento in iudicio, non tenetur originale dimittere apud acta.*

2 *Allegans ſtatutum, nõ tenetur edere totum volumen ſtatutorum, & quid in inſtrumento.*

CAP. V.

CONTINGIT. ¶ Inſtrumentũ: vel priuilegiũ quo quis vtitur coram iudice: aduerſario integraliter legi non debet: ſed ſolũ illud capitulum, de quo agitur edi debet. Communis diuiſio. Secunda ibi: *conſultationi.* ¶ Caſus literalis. Abbas & conuentus ſancti. Secundi quandocũq; litem habentes parti aduerſæ cõpelleban tur priuilegium ſuum, quo in iudicio vtebanꝰ integraliter exhibere, vnde accidit, ꝙ occaſione vnius capituli, ſuper quo conueniebantur plurima litigia ſuſcitarentur. vnde petebãt à dño Papa ibi ſuper hoc prouideri. Reſpondet eis Papa: vt qñcunq; ſuper exhibendo priuilegio, vel indulgentia, ſeu inſtrumento, fuerint requiſiti prẽſente iudice, vel aliquibus viris iuridicè ad hoc deputatis, tantummodò recitetur audiente parte aduerſa. Et ſi pro vno capitulo tantũ quæſtio fuerit, id ſolummodò reſcribatur, & parti aduerſæ eius copia fiat. ¶ † Nota primò, maximè iuncta gl. j. ꝙ vtẽs priuilegio, vel alio inſtrumento in iudicio, non teneꝰ originale di- 1
mittere[a] apud acta: ſed ſatis eſt præſentare in iudicio prẽſente parte ad fidem ei imponendã: & copiam illius capituli, de quo eſt quæſtio edere. quod bene notabis. Et facit ad idem. c. cum perſonę. de priuileg. lib. vj. primo reſponſo. in fi. & videtur tex. iuncta gl. fi. & ibi Bart. C. eodẽ. l. fi. ¶ No. ij. arg. ꝙ ex ſimplici lectura inſtrumenti non prẽſumitur audiens, vel legens plenè inſtrui de contentis in eo, ſaltem eo modo, quo inſtructus fuiſſet, ſi apud eum longa mora fuiſſet. Facit ad ea, quę dixi in. c. vtra tertiam. ſ. tit. proxi. ¶ Nota, ꝙ ſicut teſtes producuntur parte aduerſa prẽſente, ita & inſtrumenta edi & legi. Ex quo ſumo efficax argu. ꝙ in exẽplatione inſtrumenti ſolenniter fienda, pars aduerſa debet requiri. de quo dixi plenè in. c. Albericus. de teſtibus. & aliquid dicetur j. eodẽ. c. fin. ¶ No. ꝙ in vno inſtrumento poſſunt multa & diuerſa priuilegia

contineri. Et pone exẽplum in priuilegio Bonifacij, quod concessit prædicatoribus & minoribus, in quo cõclusit effectũ quasi omnium priuilegiorũ ordinis, quod vocat mare magnũ. ¶ †Not. hîc argumentũ, [a] & quasi expressum, ꝙ allegans statutum, [b] non tenetur edere totũ volumẽ statutorũ: sed satis est edere illud, quod facit ad materiam, de qua agitur: sicut videmus hoc obseruari in instrumento continente plura & diuersa capitula, quod tenet Bar to. de noui oper. nuntia. super rubrica. In hoc tamen est diuersitas quia cum allegatur statutũ, vel liber rationis, nõ est necesse producere totum librũ statutorũ, vel rationis, etiam ad inspiciendũ: sed satis est producere totã illã rationẽ, vel statutũ de quo agitur, vt tenet Bart. vbi. s. & allegat tex. in. l. argentarius. §. edi. ff. de edendo. Sed instrumentũ quantuncũq; magnũ debet totũ produci ad inspiciendũ & legẽdũ: sed solũ illud capitulũ, quod quæritur, parti editur, vt hîc: & hodie habetur clarius in. d. c. cum personę. & vide quod ibi notatur in gl. in verbo integraliter. Et rationem diuersitatis credo fore: quia in priuilegio, seu instrumento nõnũquam apponitur vna clausula in fine, quæ limitat omnia præcedentia, vel saltem declarat, vt in. l. si seruus pluriũ. & l. qui filiabus. ff. de legatis. j. & in. c. cum dilecti. de donationibus. non sic faciliter contingit in libro statutorum, vel rationũ: cum quodlibet capitulum sit per se distinctum & sub rubrica sua: vnde quodlibet capitulum perfectũ habetur loco vnius instrumenti. ¶ Ex quo infero aliud, ꝙ si capitulũ, seu integrũ statutũ habet plures partes: satis est integrũ statutũ in iudicio producere ad legendũ, & parti solũ est fienda editio illius partis, quæ tangit materiã subiectam. Et idem dic de ratione, quòd tota ratio iudici exhibeatur: sed solũ edatur particula imminens. Sic intelligo Bart. in loco præallega. & Ioã. and. hîc super glo. fina. & vide ad materiam quæ dixi in cap. j. de probationi. ¶ Glo. sunt faciles & per supradicta declaratæ.

a ¶ Vide Barto. & Bal. in. l. fi. in fi. C. de preci. Imper. offer. Et adde hîc Bar. & Ang. in. l. fi. C. de bo. autho. iu. poss. vbi dicit, ꝙ petenti edi copiam instrumẽti nõ debet edi nisi ista particula, quę pertinet ad petentẽ. Itẽ vide quod no. Bal. insti. de suspect. tu. §. fi. infi. Itẽ facit ad hoc optimè, quod de editiõe testamẽti scribit Ang. in cõsi. clxñ. & Bart. in l. Publi. de testa. Itẽ vide tex. in. l. ñ. C. quẽadm. test. ap. Fortius & singulari⁹ dixit Bar. in. l. j. ad fin. ff. de cur. bo. dã. scitis, ꝙ tutor, nisi cõfecerit inuẽtariũ rerũ pupilli, nõ habet administratiõnẽ: pone, tutor agit cõtra vnũ debitorẽ pupilli, debitor opponit, ꝙ nõ fecit inuẽtariũ, oportet ꝙ tutor det sibi copiã inuentarñ, nunquid dabit copiã inuẽtarñ cũ oĩbus reb⁹ insertis, dicit ꝙ non: sed satis est, ꝙ detur sibi principium.

SEB. SAPI A.

b ¶ Allegans statutũ. Vide Alex. in cõsi. lxxxij. co. ij. volu. i j. Cardi. in consi. lxxj. in fin. & Are. ĩ cõs. cliiij. col. j. & Feli. in. c. j. col. ij. & seq. de re iudi. Et de instrumento, an sufficiat edi particula, vide Feli. in. c. j. co. xv. s. de probatio. Bald. in. l. in ciuile. ff. de legibus. Bar. in. l. oẽs populi. in fi. ff. eodem titu.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus ecclesiæ collegiatæ potest agere nomine dignitatis suæ: & conueniri sine mandato capituli.*
2 *Fructus possunt peti in genere, si accessoriè petuntur.*
3 *Fractura sigilli, vel perditio, non vitiat instrumentum, quando est publicũ.*
4 *Quæ detrahant fidei sigilli, & faciant sigillum vacillare.*
5 *An quis possit esse Comes & Episcopus.*
6 *Fama cum adminiculis, quæ faciant semiplenam probationem, in factis antiquis, probat.*
7 *Notarius an possit per alium scribere instrumentum, & postea se subscribere.*
8 *Vbi non valet concessio, non valet confirmatio, & non valet confirmatio instrumenti falsi, etiam si princeps vtatur his verbis supplentes de plenitudine potestatis.*
9 *Ad probationem prius concessorum, an sufficiat probare cõfirmationem. Confirmatio, an præsupponat confirmatum validum.*
10 *Clausula saluo iure addendi & diminuendi: est necessaria in libello.*
11 *Donatio Constantini facta ecclesiæ valet.*
12 *Consumptio & rasio in quibus locis inducant suspicionem.*
13 *Indictio debet poni in instrumento.*
Indictio quid sit, & quando probetur falsitas per indictionem & annos domini?
14 *In priuilegijs facienda est mentio sententiæ, vel compositionis, si priuilegiũ tendit contra sententiam, vel compositionem.*
15 *Res inter alios acta, alijs non præiudicat, quomodo intelligatur in terminis textus nostri.*
16 *An & quando conductor possit opponere de dominio locatori.*
17 *An scholaris recedẽs possit aliũ ponere ĩ domo: vel camera a bipso cõducta.*
18 *In materia odiosa scholares stantes in eadem domo, non veniunt appellatione sociorum, secus in materia fauorabili.*
19 *Scholaris insolens potest ab alijs deijci.*

CAP. VI.

INter dilectos. ¶ Reus absoluitur, cum iura actoris sunt obscura: vt qa ipsi⁹ instrumẽta sunt obscura: vel literę, vel sculpturę sigilli deletæ. Ego suvt fatmmo sic, magis ad titulũ. ¶ Instrumentũ publica manu nõ cõfectũ, habẽs sigillũ, cuius literæ non sunt legibiles, vel sculpturæ deletæ, vel enormem patit fracturã: nõ probat. & est casus quotidianus & notabilis pro istis sigillis antiquis. Diuiditur in tres partes. In prima parte petitio & iura & allegationes actoris. In secunda responsiones rei: ibi, *sed contra*. In tertia sentẽtia. ibi: *cum autem*. ¶ Casus literalis. Inter Abbatẽ sancti Donati de Scozula ex vna parte & Archiepiscopũ Mediolanen. ex altera: vertebatur quæstio sup pluribus articulis. Petebat Abbas nomine monasterij sui habẽs à capitulo suo mandatũ à ꝓcuratore archiepiscopi nomine Mediolanẽsis ecclesiæ restitui monasterio suo portum scozulæ cũ honore districtu & iurisdictiõe ipius loci, dicẽs hæc omnia ad monasteriũ ptinere. Et hoc idem dicebat de hominibus, qui habitãt in curte Berunensi: & tenẽt res monasterij in gratia: de quibus monasteriũ obtinuerat in iudicio possessorio corã Epo Veronen. hęc omnia petebat cũ omnibus fructibus inde perceptis. Ad oĩa ista probãda inducebat primò priuilegiũ Luithardi Comitis quondã Epi Lucani, qui monasteriũ fundauerat: & præmissa oĩa donauerat monasterio. Secũdò inducebat instrumentum sentẽtiæ archiepiscopi Mediolanen. quã olim tulit ex delegatione Ludouici Imperatoris super prędictis cõtra nepotẽ Luithardi prædicti: qui super his monasterium molestabat. Tertiò priuilegia Romanorũ imperatorũ, & præsertim Henrici, qui omnia supradicta monasteria cõfirmabat, vel etiam cõferebat. Quartò per instrumenta locatiònum testes etiam super hoc induxit: per quæ oĩa intendebat prædicta probare ad suũ monasteriũ pertinere. Contra prædicta fuit ex aduerso responsum. Et primô priuilegio Luithardi, contra quod multa proponebant. Primò, ꝙ consumptum erat in annotatione indictionis. Secundò charta vetustissima videbatur: scriptura recentior apparebat. Tertiò, quia falsum sigillum videbat appositũ: & hoc apparebat per imaginem ipsius sigilli: & per literas ipsius, quę propriũ nomen Luithardi non videbantur exprimere: sed potius hoc nomẽ Lothari⁹. Itẽ cęra sigilli ab interiori parte vetustissima erat & cęra, quæ videbat appositа ab exteriori parte quasi ad cõseruationẽ sigilli recẽs erat & mollis. Quod cum diligenter inuestigatũ fuisset repertum fuit, ꝙ charta sub vetusto sigillo fuerat perforata & per glutinũ nouæ cęrę, quæ posita erat exterius: quasi ad conseruationẽ sigilli, vitiosè fuit ipsi chartæ subiunctum: & ea dẽ ferè specie falsitatis cætera priuilegia Romanorũ Imperatorum, pręter priuilegiũ Hẽrici: vel falsa reperta sunt vel falsata. Sed priuilegiũ Henrici ad fidem faciendam non sufficiebat: quia nõ erat publica manu confectũ: nec sigillum habebat authenticũ ex eo, ꝙ erat ex media parte cõsumptum. Nec plus de próprio nomine apparebat: nisi hæc vox, icus: cum hac adiectione dei gratia: ita quod ex literis illis non poterat magis probari, ꝙ esset Henrici, quàm Ludouici. Instrumẽtum quoq; sententiæ multis modis videbatur suspectũ: tum quia quædam literæ apparebant in ipso: tum, quia subscriptio notarij videbatur alterius manu fuisse, quã subscriptio instrumenti. & tamẽ nota-

rius confitebatur ſe propria manu inſtrumentum ſcripſiſſe:& litera recentior videbatur, quã charta:& aqua videbatur in cauſtũ infectum,vt antiquius appareret. In omnibus autem imperialibus priuilegijs, quæ poſteriora erant:nulla de ipſa ſententia mẽtio habebatur & ſi inſtrumentum ſententiæ legitimum eſſet per illam tñ ſententiã nullum Mediolanen̄. Archiepiſcopatui præiudicium poterat generari cum ipſa ſententia inter alios lata fuit.& res inter alios acta nõ nocet alijs:nec atteſtationes nocebãt cũ inter alias perſonas receptę fuiſſent:ſed priuilegiũ Henrici videbaꝫ cõfirmatorium & donatorium extitiſſe. Vnde videbatur,ꝙ Henricus dominium rerum donarum monaſterio contuliſſet,quãuis ex forma petitionis,quæ an ipſo priuilegio continetur confirmatorium videretur,vt ergo intelligaꝫ eo modo,quo magis valere poſsit diſtinguendum videbatur,vt Henricus alia donauerit,& alia confirmauerit:quia eadem nõ poſſunt cõfirmari & donari. Confirmantur enim prius habita & poſſeſſa:donantur quæ adhuc habita non ſunt :vnde illa non poterunt intelligi per priuilegiũ illud donata,ſed confirmata : quia quod meum eſt ex alia cauſa meum fieri non poteſt:niſi deſierit eſſe meũ. Cùm ergo priuilegium Henrici confirmatorium tantùm fuerit quo ad illa,quæ deducta fuerãt in iudiciũ, ſi principale non tenuit:nec acceſſorium . Per inſtrumenta verò locationũ non eſt probata proprietas,nec poſſeſsio:cum ad probationẽ rei ſuæ,ſiue ad defenſionẽ,nõ ſufficit locatio facta. Poſtquã verò ſup his fuerit litigatũ diutius,quia legitimè probata nõ fuerãt,quæ petebantur ad monaſteriũ pertinere:ab impetitione ipſius procuratorem Archiepiſcopi,dominus Papa abſoluit nomine Mediolanen. eccleſiæ:quoniã cum obſcura ſunt iura partium conſueuit contra eũ,qui petitor eſt iudicari. Ber. ¶ †No.primò,ꝙ prælatus eccleſiæ collegiatæ,ſiue ſit ſecularis,vel regularis:poteſt agere nomine dignitatis ſuæ:& conueniri etiã ſine mandato capituli. Et hoc tene , quicquid dixerit hæc glo.j.diuinando,ꝙ Abbas iſte habuerit mandatũ. Nam videmus,ꝙ hîc archiepiſcopus ſolus procuratorẽ cõſtituit, vt dicit Hoſt.ſuper gl.prima,& bene.& de hoc dic vt plenè notatur in.c.edoceri.de reſcriptis. Et ex hoc & ex tex.nota,ꝙ prælatus nedum ſolus per ſe agit nomine eccleſiæ ſuæ:ſed etiã ſolus procuratorem cõſtituere poteſt. Et pro hoc facit dictũ Inno.in.c.cũ.I.&.de re iudica.vbi dicit,ꝙ regulariter,qui in iudicio per ſe eſſe poteſt,& procuratorẽ cõſtituere põt. Item no.ꝙ prælatus quantũcũqꝫ magnus,agit & cõueniꝫ ſuper iuribus eccleſiæ, non nomine proprio, ſed eccleſiæ.& vide circa hoc,quod plenè dixi in.c.iij.de dilatio. ¶ No.quòd ad monaſteriũ poſſunt pertinere aliqua loca cũ honore & iuriſdictione & diſtrictu:& ſic monaſteriũ monachorũ eſt capax iuriſdictionis temporalis. Quid autem in monachis Ciſtercien̄.vide.qđ legitur & notatur in.c.recollentes.de ſtatu regu. Et de honore iuriſdictione & diſtrictu, vide quod legitur in.c.licet.de ꝓbatio.vbi dixi.

2 ¶ No.ibi:*cum honore.&c.* & ibi: *cum omnibus fructibus.&c.* quod ſatis eſt libellum eſſe certũ in re petita principaliter:in acceſſorijs autem libellꝰ poteſt eſſe incertus. Et maximè nota, quòd fructus poſſunt peti in genere. Quod intellige,vt prædixi quando veniunt acceſſoriè:ſed poſtmodum poterunt in probatione declarari. de quo vide Inno.in.c. tanta.de exceſ.præla.Bar.in.l.& ex diuerſo.ff.de rei vendica.& in l.j.ff.de edendo.& Cy.in.l.cum te.C.ſi quis ſibi vel alteri.& Innoc. in.c.ij.de libel.oblatio. Et credo ibi plenè dixiſſe,& aliquid in.c.cũ ad ſedem.de reſtitu.ſpolia. Et no.ꝙ ſufficit petere fructus ꝓceptos nec eſt neceſſe petere percipiendos poſt litem cõteſtatam:quia illi veniunt officio iudicis,ſecundum Hoſt.ff.de ædil.edic.l. ædiles .§. item ſciendũ.de officio deleg.cum olim.el.j. ¶ No.ꝙ quis põt eſſe Epiſcopus & Comes:quod eſt contra gl.in.c.præſens.xx.q.iij.quę dicit,ꝙ per clericatum definit quis eſſe Comes. Et pro primo adduco.c.ſi.ne clerici vel monachi.lib.vj.& quod ibi notatur per Ioã
a nem And.&j.dicam latius. ¶ No.ꝙ prælatus[a] poteſt eſſe delegatus Imperatoris.concor.in.c.in archiepiſcopatu.de rap. vide quod notatur in.c.te quidem.xj.q.j.dixi plenè in.c.ij.de iudicijs . ¶ Nota ibi:*& quòd publica.&c.* ꝙ cautũ eſt in fine articulorũ generaliter capitulare de fama publica,reſpectu omniũ petitorũ:ſeu articulorum:& ſic hodie habet communis obſeruãtia:& circa hoc vide qđ dixi in.c.veniens.j.s̄.de teſtibus.& Baldus in.l.de minore §. tormẽta.ff.de quæſtioni. ¶ Ex ſecũda parte in verſicul.*ſed contra nos* .ibi: *conſumptum.&c.* iuncto textj. in verſicul.inſtrumentum quoque. tria detrahentia fidei inſtrumenti. Primò,ſi eſt cõſumptũ,vel abraſum,ſeu ſubtilizatum in loco,ex quo facilius potuiſſet falſitas deprehendi:& in annotatione indictionis,vel huiuſmodi. Secundò, ſi charta exiſtente,vel apparente vetutiſsima.literà ſeu ſcriptura videatur recentior.& ideo cautum eſt:vt ſemper capiatur charta recens. Dicit tamen notabiliter Innocen. quòd hoc ſuſpicionem inducit non probationem:cum & nouus contractus ſecundum eum in charta vetuſtiſsimi ſcribi poſſet. Sed hæc,& alia quæ hîc præſumptiuè tanguntur onerant aduerſarium ad probandum id verum eſſe. quod nota. Tertiò cum ſubſcriptio notarij eſt alterius literæ quàm totus tenor inſtrumenti:cum tamen notarius fateatur
3 ſe inſtrumentum propria manu ſcripſiſſe. ¶ †Ex quo videtur inferendum notarium poſſe inſtrumentum per alium ſcribere: dummodò in ſubſcriptiõe ſua hoc ipſum fateatur,quod an ſit verum, infrà ſubijciam. Adde quartum,quando fuit non publica manu cõfectum:nec habet ſigillum authenticum. Et dicitur non authenticum ſecundum Innocentium ſi literæ non ſunt legibiles : vel non eſt integrum .quod bene probatur hîc,& dixi ſuprà eodem capit. ſecundo. Et ex hoc & ex textu nota ſingulariter,quòd fractura ſigilli non vitiat inſtrumentum,ſi fuit à principio publica manu cõfectum cum debitis ſolennitatibus. Et clarius hoc tenet Innocen. hîc dicens,quòd ſi tempore donationis,non fuiſſet ipſa donatio ſcripta manu tabellionis.& tali inſtrumento fuiſſet, vt moris eſt, ad cautelam ſigillum appoſitum, valeret inſtrumentum habens ſubſcriptionem teſtium,licet ſigillum eſſet perditum. Quod placet Hoſtienſi,niſi vbi ſigillum eſſet de ſubſtantia:quia hoc fuiſſet â principio conuentum.argumen.in.l.contractus.C.eo. Hoc tamẽ raro accidit,quia ſemper ponitur ad cautelam,quando inſtrumen
4 tum eſt publicum. ¶ †Nota quatuor detrahentia fidei ſigilli,& facientia illud vacillare. Primò cum non congruit in ſculpturis dignitati ſigillantis,non enim præſumitur ſigillum fuiſſe illius , cui adſcribitur,ſi ſibi non conuenit. Ex quo dico hîc eſſe caſum de eo, quod dixi ſuprà capitul.ſecundo .quòd ſigillum alienum appoſitum inſtrumento,fidem non facit,ſi non dicitur quare. & à quo fuit appoſitum. In dubio enim præſumitur vitioſè & falsò appoſitum. ¶ Secundum eſt cum literæ ſigilli ſunt non legibiles. Ael legũtur ita paucæ:ꝙ neceſſariò non concludunt ſigillum eſſe illius, cui
b adſcribitur[b],ſed oritur æquiuocatio.facit.l.duo ſunt Titij.ff.de teſtamen.tut. Et idem ſi ſculpturæ ſunt conſumptæ:nec aliter poteſt certificari,cuius ſit illud ſigillum. ¶ Tertiò , quando patitur enormem fracturam,ita quòd ex reſiduo non poteſt clarè colligi, cuius ſit. ¶ Quartò,quando charta ſigilli interior eſt vetuſtiſsima:ſed per glutinum nouæ cæræ fuit chartæ connexum . Et aduertetu ad hoc diligenter,quia certum eſt omnia iſta ſimul iuncta onerare & arctare aduerſariũ ſuum ad probandum ſigillum ſeu priuilegium

a ¶ Quòd prẹlatus, Vide Carde. latè in conſi.vj.in tit. de legatis. Deciũ poſt Abb. pleniſsimè in.c.decernimus.co.viij.s̄. de iud.Roma.in conſi.cccix.inc.quo ad primũ.in ſecũ do dubio.

SEB. SAPIA.

b ¶ Cui adſcribitur, Vide quod ex hoc per iſtũ tex, dicit do.Abb. in c.ſi.in primo no- 1 ta.s̄.de reſcrip.

a SEB. SAPIA. ¶ Ex qualitate. Vide Matthes. in no. cxvij. inci. nota mirabilem doctrinã. Alex. in consi. xxxix. incip. visis scripturis. colũ. ij. in ij. vol. Andræ. Sicu. in consi. xxxvij. incip. scribitur sapienter. colũ. x. ver. præteteà dico rationẽ. & in cõsi. xxxv. inci. sapiẽter scribitur. col. iij. in. ij. volumi. vbi plura adducit ad hanc regulam, ꝙ probatis extremis probantur media.

SEB. SAPIA. b ¶ Annullato principali. Vide Andræ. Sicu. in cõsil. xlix. col. vij. volumi. iiij. & in cons. lij. co. xj. eo. volu. Nunquid autẽ annullato principali, corruat qđ venit occasionaliter: vide Bal. in. c. nam cõcupiscẽtiã. ṡ. de consti. vbi singulariter tradit, ꝙ non per tex. in. l. verũ. ff. de fur. & vide ibi latè de hac regula.

c ¶ Dictio ex, denotat cãm proximam & immediatã: sed dictio ob, denotat causam remotã, & mediatam. Adde tex. & ibi Bar. no. illum in. l. non dubium. C. de leg. in vl. co. & alij omnes ibi, & Bart. in. l. j. §. si ex incendio. ff. de incend. ruin. nau. vbi tñ dicit Bart. ꝙ hoc quãdoq; fallit. & latè Bart. in l. cum filius. §. hæres. ff. de lega. ij. & in. l. prætor ait. §. j. ad fin. ff. de bonis authori. iud. poss. Et ꝙ dictio ex, denotat cãm proximã & immediatã. adde text. in. l. j. vbi doc. notant: & ibi latissimè Bal. de varijs dictionibus. C. si ser. exte. Bal. in. l. ex hoc iure. in. vj. col. ff. de iust. & iur. Bal. in l. ex arrhali. C. de acti. emp. & in. l. iij. §. quæcũq;. ff. de iureiurã. vide tex. cũ glo. ij. in. c. auditis. de cura. & tex. cũ glo. in fi. c. ff. de rerũ permu. Cano. in cap. j. de ope. no. nun. & In noc. in. c. qualiter. de electio. Itẽ de natura huius præ b positiõis ex, vide tex. no. in. C. sanè. instit. vi. bo. rap. Item adde idẽ esse in dictione de: quæ denotat causam proximam & immediatã. sed dictio propter, denotat causam remotã & mediatam. text. est de vtroq; valde no. in. l. j. §. nunc videamus, ad fi. ff. de coniun. cũ eman. lib. vj. vbi dixit tex. Hoc enim non de bonis aui. propter bona eis accrescit: & dicit ibi Bar. in. §. emancipatus. ꝙ non habemus alibi tex. ita expressum, per quem decidit no. Bal. in. d. l. non dubium. post Ia. Bu. in. v, no. ꝙ stante

uilegium esse verum: vt colligitur ex textu & expresius hîc Inn. Sed an singulariter consyderata sufficiant. Inno. instat: & sentit ꝙ enormis fractura sufficiat. Idem quando deficiunt tot literæ, ꝙ sensus variatur: aliâs verò per se non sufficiunt: sed simul iuncta sic. Ego credo totũ hoc referendum ad arbitrium boni iudicis: sicut dicimus in probatione testium. l. iij. ff. de testi. iiij. q. iij. c. si testes. ¶ No. ibi: *nõ erat spacium &c.* ꝙ ex qualitate[a] & quãtitate extremorum, præsumitur de medijs. Vide in simili bo. gl. in. c. accedens. de conuer. cõiug. ver. processu. ¶ No. ꝙ sicut tertio non præiudicat sententia: ita nec attestationes. iudicantur ergo à pari. Sic econuerso: cui præiudicat sentẽtia, & attestationes etiã præiudicant: vt no. Inno. in c. causam, quæ. ṡ. de testi. & Bar. in. l. iij. ff. iudi. solui. Dixerunt tamen quidam, ꝙ attestationes ideò hîc non nocuerunt Archiepiscopo: quia non fuerunt publicatæ: quod est falsum, secũdum Inn. quia idem si fuissent publicatę. publicatio enim nihil facit secũdum eum: nisi ꝙ prius non erat authẽticum post publicationem efficitur authenticũ: & valet inter personas, inter quas actum est: & quãdo ad idẽ agit. quod no. Et ex hoc sentit, ꝙ attestationes non publicatæ fidem non faciunt, etiam inter personas, inter quas fuerũt receptæ, ex quo aliud non est iudicium. Cuius contrarium semel In no. tenuit in. c. Albericus. ṡ. de testi. Sed tu dic vt plenè dixi in. d. c. causam, quæ in versi. cæterum. No. bonam limitationẽ ad id, quod dici tur: videlicet, ꝙ ex forma petitionis interpretanda est responsio, vel concessio: vt institu. de inuti. stipul. §. præterea. Illud enim procedit nisi ex responsione, seu concessione aliud clarè colligatur. procedit ergo in dubijs illa regula. Nam hîc ex forma petitionis priuilegium Henrici erat purè confirmatorium: tamẽ, ꝙ a in eo dicebatur confirmamus, & donamus: fit interpretatio, ꝙ alia confirmauerit, & alia donauerit. Alia vtilia pro prouectis colligi non possunt: sed tu iuuenis collige, ꝙ priuilegium est in dubio ita interpretandum: vt potius valeat j. de ver. sig. c. Abbate. & ff. de verb. obli. l. quoties. Item, ꝙ inter donantem & cõfirmantem, debet esse distinctio personarum. Simile de instit. c. fi. Item, quòd meum est ex vna cã ex alia meum fieri nõ potest: nisi desinat prius esse meum. Hoc limita secundum no. per Ioã. An. in. c. cum personæ. de priuile. lib. vj. super gl. vlti. Item, ꝙ vbi confirmans innititur priori concessioni, si prima concessio ex aliquo vitio reperitur nulla, etiam illa confirmatio corruit: de quo j. ¶ No. ibi: *ex eo, vel ob id.* ꝙ annullato principali, [b] corruunt omnia secuta me-

c diatè, vel immediatè. Nam dictio ex, [c] denotat causam propinquam: dictio verò ob: denotat causam remotam. Vide Card. in. l. liberorũ. ff. de verb. sig. Item, ꝙ instrumẽta locationis nõ probant proprietatem rei locatæ, nec possessionem. Ratio, quia probat hoc esse, quòd ab hoc contingit abesse: in. c. ij. de transla. Episcopi. sed locari potest res aliena & ab ipso possessa. l. nemo. C. loca. ergo &c. & de hoc aliquid 5 cum glo. antepenul. ¶ † Vltimò nota finẽ cap. & regulam, quæ ex illo colligitur, quæ quotidie allegatur ante, quã descendam ad glo. quæ non sunt magnæ importantiæ: annectã quædam dicta doctorũ, quę veniunt ad declaration prædictorum & text. Et primò opponitur in eo, ꝙ hîc innuitur istum Luithardũ fuisse Episcopum & Comiten. non enim videtur istas dignitates posse concurrere in eadem persona. argu. in. c. præsens. xx. q. iij. So. abbas specificè non tetigit hoc contrariũ: sed tacitè sentit. Dixit enim, ꝙ iste hic appellatur comes iuxta cõsuetudinem lombardiæ, quæ est, ꝙ si in aliquo genere fuit Comes, oẽs de genere isto Comites appellãtur: sed sigillũ sculpi non debet cũ imagine Comitis: nisi Comitis principalis, qualis iste nõ erat, secundũ eum. Ex hoc sensit, ꝙ iste nõ fuit verus Comes. & sic cessat cõtrariũ. Et tũc dic, ꝙ istud sigillũ cum imagine Comitis erat vitiosum: quia nõ congruebat illi, sed comiti principali. Secũdò dicit, ꝙ præsupponendo, ꝙ iste esset verus Comes, tamen donationem fecit eo tempore, quo factus erat Episcopus. Et ideò sigillum suũ repræsentare debebat imaginem Episcopi, non Principis secularis: vnde cum Principis secularis imaginem repræsentaret, nõ videbatur bonum priuilegium. & hũc intellectum satis innuit litera ista, quæ simul appellat hunc Episcopum & Comitem secundũ eum: & facit mentionem de comitatu: quia de rebus proprijs donationẽ fecerat, nõ de rebus eccleſię. Hinc est, ꝙ Imperator causam istã delegauit. hæc sunt in effectu verba Abbatis satis bona. ¶ Ex qbus sunt notãda duo. Primò, ꝙ Comes potest promoueri in Episcopũ, & sibi comitatũ retinere. Secundò, ꝙ si disponit in factis comitatus, nõ debet sigillare sigillo repræsentante imaginem Principis secularis, sed potius Episcopi: quia iam desijt esse secularis. Dic ergo, ꝙ litera põt intelligi multipliciter. Primò, ꝙ iste erat de genere Comitũ, & non Comes, eò ꝙ haberet comitatũ. ad qđ vide bonã gl. xxiiij. q. j. c. fi. Secundò, ꝙ erat Comes ratione episcopatus: vt quia habeat dignitatem comitatus: vt est episcopatus Parmẽsis. Tertiò, ꝙ erat Comes per prius: nec ĩcurrerat irregularitatẽ. Et iste intel

statuto, ꝙ bannitus de homicidio, nõ posit rebanniri: pone, aliquis mandauit fieri homicidiũ: & factũ est: propter quod fuit bannitus: an poterit rebanniri, non obstante statuto. determinat no. ꝙ sic: quia statutum dicit, bãnitus de homicidio. Pondera, ꝙ dictio de, denotat causam proximã & immediatam: oportet ergo, ꝙ ipse immediatè fecerit homicidiũ. Et not. quia pul. decisio est. & per hoc refert ibi do. meus do. Iaso. de may. secus esse, si statutũ diceret: bãnit⁹ ꝓpter: homicidiũ cũ dictio pp, denotat cãm remotã. Et ibidẽ cõfirmat ꝓ aliud. quod not. decidit Bal. in. l. de pecoribus. C. ad legẽ Aquil. vbi determinat stante statuto, ꝙ de percussionibus sanguinolẽtis non possit fieri pax: sed imponatur certa pœna. Pone, ego percussi vnum pugno: & propter percussionem cecidit in terram, & fregit caput cum sanguinis effusione: nunquid erimus in casu illius statuti. determinat no. Bal. ꝙ non: quia statutum dicit de percusionibus sanguinolentis: & dictio de, denotat causam proximã & ĩmediatã. oportet ergo, ꝙ immediatè fecerim sanguinẽ. In cõtrariũ tñ, ꝙ dictio de. denotat cãm remotã: alle. tex. quem ad hoc exꝑsse ibi no. Bar. in. l. si finita. ṡ. j. ff. de dã. ifẽ.

Anto. Franc. ¶ An dictio ex, denotet causam proximam & immediatam, vltra hîc alle. vide Bal. in. c. iniuria. ad fi. de pa. iura. fir. in vsi. feud. & Bar. in l. j. in. C. si plures. in. iiij. colũ. ff. de exerci. & in. l. eo tempore. in. §. seruus. ff. de pecu. & Bal. in. l. maximũ vitium. in. iij. col. C. de liber. præte. vbi dicunt, ꝙ denotat causam immediatam. & vide Paul. de castro in consil. xxxix. & Oldr. in consi. xlix. vbi plenè ponunt de natura istius dictionis: & in locis prædictis etiam ponitur de dictione propter: & de dictione ob: & vide Petrũ de Ancha. in. c. si propter. de rescri. li. vj. & gl. in. c. prudentiam. in. §. fi. de offi. dele. Et adde ꝙ dictio ex, denotat separationem: adeò, ꝙ si dicatur: ex tali die facit non computari de momento ad momentum. vide per Bald. in. l. fi. C. de iure do. impe. & per Alex. in. l. miles. in. §. fexaginta. ff. de adulte.

a SEB. SAPIA. ¶ Innuit enim, vide Alex. in l. quædã, §. nihil, col. iij. ff. de edend. & in conſi. xij. inci. viſo tenore. in. j. volu. Pau. de Caſt. in conſi. cxxv. in ſecunda parte ſecundum nouiſsimam impreſsionem.

b ¶ An quis poſsit ſcribere inſtrumentũ per aliũ: de quo vide per gl. fi. in. c. cũ. P. j. eo. & per do. Ant. in. c. qm̃ cõtra. de ꝓba. & latè in. c. fi. de offi. dele. in vlt. col. & videt ꝙ ſic dũmodò ſe ſubſcribat: maximè p dictũ Ang. in l. ſi ita ſtipulat⁹ §. Chryſogonus. ff. de ver. obl. vbi dicit, ꝙ ſi ſtatutũ dictat, ꝙ ſcriptura priuata manu debitoris faciat plenã fidẽ, habebit locũ ſtatutũ, ſi ſit ſcripta manu alterius, & ſubſcripta manu debitoris. Pro quo facit tex. in l. ne in arbitris. C. de arbi. Et de qõ. hîc poſita p Abb. Panor. vide Bal. in l. j. §. ne autẽ. in. iij. col. C. de cadu. tol. & in l. repetita. C. de epiſc. & cle. vide Bar. in l. quædã. §. nihil intereſt. ff. de edẽ. vbi dicit, ꝙ ſi notarius eſt impeditus longo tpe duraturo impedimẽto, poteſt ex ſuis protocollis facere fieri inſtrumentũ per aliũ. ar. l. ſi longius. ff. de iudi: de quo vide per Bar. in l. Diuus. la. ñ. §. item ſenatus. ff. de fal. & adde ad hoc tex. & glo. in ver. ſua vice. in. c. cũ inter vos. de re iudi. Et de. q. hic poſita vide in terminis per Bal. in rub. C. de fi. inſtru. in. xj. col. in verſ. ſed tñ hic dubitatur. & Do. in. c. ſi ꝓpter de reſcri. in. vj. vbi per illũ tex. qui dicit, ſcripta litera: dicit, ꝙ ille, q ſcribit p aliũ, ſatis dicit ipſe ſcribere: qd̃ dicit facere ad ſtatuta loquentia de ſcribẽte, ꝓ quo alleg. optimũ tex. in. c. cũ in poſitiõibus. ꝓpe fi. de iureiuran. in. vj. An aũt notari⁹ poſsit partim ſcribere p ſe, partim per aliũ dic, ꝙ nõ: qa tunc ſcriptura inſtrumẽti nõ diceret munda, prout eſſe debet, ſed eſſet ſuſpecta. Ita dicit not. Bal. in l. cõtractus in. v. col. verſic. de

lectus eſt magis literę cõſentaneus: cũm appelletur prius Comes, quã Epiſcopus. Et ita vidi in perſona quondam Neapolitani Archiepiſcopi, qui fuit de progenie illorum Comitum de rubeis, in dicœceſi Parmenſi. Erat enim Comes ratione patrimonij, & poſsidebat comitatũ, & nihilominus erat Archiepiſcopus. & videtur ꝓbari poſſe in. c. fi. ne clerici, vel monachi. lib. vj. iuncto eo, quod ibi not. per Ioan. Andræ. Et ad. c. præſens. alleg. in contrarium, dic quòd fortè ille ſponte renuntiauerat. Non enim dicitur ibi, ꝙ aliter non poſſet eſſe clericus. Si enim Epiſcopus, vel abbas, ſeu alius prę latus iſta poſsidere poteſt ratione eccleſiæ: fortius ratione proprij patrimonij: vt in. d. c. fin.

6 ¶ † Secundò opponitur: quia hîc fuit probatum, quòd publica fama habebat, ꝓhæc omnia pertinere ad monaſterium: ergo debuit ſufficere: cùm factum eſſet antiquum, & concurrerent alia adminicula: vt in. c. cum cauſam. s̃. de probation. & c. præterea. de teſtibus. Solutio. Ioannes Andræas non format ꝓdirectè hoc contrarium, ſed ipſum ſentiendo, dicit primò quòd ideò hîc contẽnitur hæc probatio famę ita, vt de ea nulla fiat mentio: quia etiam in antiquis factis ſola fama non probat. ¶ Secũdò dicit poſſe dici ſecundum Hoſten. ꝙ ideò hîc non curatur de fama: quia alia indicia ſic euidenter reprobantur, ꝙ præſtãt adminiculum cõtra famam, quæ potuit oriri ex falſis inſtrumentis, de quibus ſequitur: aliâs ſuffeciſſet fama cum alijs adminiculis: de quo remittit ad dictum. c. præterea. Nota bene ex primo dicto Hoſtien. ꝙ fama non releuat, quando aliæ probationes reprobantur. Secundò perpetuò nota, ꝙ fama cum alijs adminiculis, probat dominium in antiquis factis. Quod tamen ego ſimpliciter non admitto: niſi ſaltem illa adminicula facerent ſemiplenam probationem. de quo vide quod dixi latius in. c. veniens. el. j. s̃. de teſti. vbi tractaui effectũ famæ. & per Bar. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſti. & vide Inno. in. c. illud. de præſump. in fi. & qd̃ dixi in. c. cum ad ſedem. de reſti. ſpo. Tertiò ad iſtum tex. reſpondet Ioan. And. ꝙ hîc pars nitebatur probare famam, ſed non probauit: vt colligitur ex tex. ibi: nitebatur. & per hoc euitatur aliud contrarium, quare teſtes non releuauerunt Abbatem, cum depoſuerunt quòd à. lx. annis & infra &c. nam teſtes non ſic depoſuerunt: ſed Abbas nitebatur ſic probare. Vel dic, & quartò, vt dixi in. c. licet ex quadam. s̃. de teſtibus. ꝙ in factis antiquis, quæ ſui natura non poſſunt probari niſi per famam: tunc fama multum operatur. Secus in alijs, ꝓquæ ſui natura potuiſſent verè probari: licet per negligentiam partis probatio propter antiquitatẽ fit facta difficilis: vt in dominio probando.

7 a b ¶ † Oppo. tertiò contra vnum notabile & cõtra textum. Innuit enim[a] iſte tex. in ver. inſtrumentum. ꝙ notarius[b] poſsit per alium inſtrumentum ſcribere, contra tex. in auth. de tabel §. nos autẽ. vbi tex. videtur velle, ꝙ notarius debet per ſe totum complere. Soluit hîc Hoſtiẽ. mum quæro, ſi apparet. C. de fide inſtrumen. Item adde huc, ꝙ qñ quis tenetur ſe ſubſcribere in actu, ſi neſcit, vel nõ poteſt, debet facere hoc per tabelli. ad hoc ſolùm deputatum. tex. eſt in l. fi. §. finautem dubius. C. de iure deliberand. Sed ꝙ tunc ſufficiat ſcribere per alium, probare videtur text. in l. libellorum. ffIde accuſa.

ꝙ licet tex. hoc innuere tacitè videatur: non tñ eſt verum, ſi hoc facit ſcribi per manum priuatam: ſed nec etiã per publicam, niſi iudicis authoritas interueniat: vt in dicta auth. & j. eo. ca. penul. & vlti. Io. An. remittit ad Spe. de inſtr. edi. §. reſtat. verſi. quid de hoc. & ibi Spe. nil approbat. ſed Io. An. latius proſequitur poſt Nico. Matthe. in §. inſtrumẽtis. ver. item opponitur. vbi in effectu videtur velle, ꝙ ſi tabelliones ſunt per ſe ſine ſtatione: tunc ipſi, qui fuerunt rogati debent per ſe inſtrumentum totũ ſcribere & complere: vt in dicto §. nos aũt. niſi ſubſit cõſuetudo: vt vnus notarius poſsit ſcribere inſtrumentum ex protocollo alterius, quæ ſeruanda erit. argu. c. cum dilectus j. eo. & l. j. C. quæ ſit lon. conſuetu. Si autẽ in ſtatione eſt magiſter & diſcipulus: & ambo audiũt, tũc poteſt diſcipulus ſcribere, & magiſter ſe ſubſcribere: nec hoc impugnat. d. §. nos aũt. ¶ Aduerte tamen, quia gl. ibi intelligit quando etiã diſcipulus fuit rogatus. & credo, ꝙ etiam fuit de mente Io. And. in loco præallega. vbi videlatius per eum. Do. Ant. lentè hîc tranſit. dicit eũ ſe putare, ꝙ de iure toleraret inſtrumẽtũ, ſi ambo eſſent rogati: & qlibet ſe ſubſcriberet & vnus ſubſcriberet. & ſic dicit ſeruari Bononiæ. Sed de hoc nõ dubito: nã impoſsibile eſt ꝙ ſcribant ambo. videtur tamen do. Ant. ſentire ꝙ regulariter notarius qui non eſt magiſter non poſsit per alium ſcribere. Idem ſentit gl. in l. generali. C. de tabu. li. x. & in. c. cum. P. j. eo. D. Card. j. eo. dicit ſe conſuluiſſe notariũ poſſe per alium etiam priuatum ſcribere inſtrumẽtum, dummodò ipſe, qui fuit rogatus ſe ſubſcribat. ad hoc. xij. q. ij. c. cum redẽptor. & hoc. c. inducendo: vt. s̃. & in auth. de tabel. §. antepe. & pen. & in auth. de inſtru. caut. §. in his verò. Mouetur hac ratione: quia induſtria tabellionis, non eligitur in ſcribendo: ſed vt det fidem geſtis, quam ſatis præſtat in ſe ſubſcribendo. Et hoc mihi ſatis placet: & in multis locis de conſuetudine obſeruatur. Nec obſtat §. nos autem. quia dico conſyderata ipſius mente, potius facit contrà. Nam emanauit ibi illa prouiſio, quia ille, qui rogabatur, nõ audiebat verba contrahentiũ, ſed alij committebat: & ipſe poſteà ſe ſubſcribebat: ſecus ergo ſi ipſe rogatus fuit præſens: & poſteà ſcribat per aliũ maximè eo dictante: & in fine ſe ſubſcribat: vt in regula, qui per alium. de reg. iur. libr. vj. & in. c. mulieres. §. j. de ſen. excommuni. vbi mandan dicitur verè facere, quo ad iuris effectum. Item de hoc videtur tex. hîc à cõtrario,

8 non cauillando literam. ¶ † Quartò oppo. per rationem literæ contra text. Nam dicit litera, quòd meum eſt ex vna cauſa. &c. ſed iſta non erant monaſterij: quia priuilegium Luithardi erat falſum: ergo donatio Imperatoris debuit valere. arg. de reſtitu. in integ. conſtitutus. Sol. dicit Inno. & Hoſtien. poſt eum, ꝙ ideò non valuit factum Imperatoris: quia non intendebat illa bona de nouo donare monaſterio: cũ crederet propter donationem præcedentem Luithardi, quam credebat tenere illa bona

eiſſe

¶ Adde, an notarius poſsit ꝓ aliũ ſcribere, Alex. cõſil. cxxviij. j. li. Anto. Franci.

¶ Circa hoc, an notarius poſsit per aliũ ſcribi facere inſtrumentũ, & illi ſe ſubſcribere, quãdo forſan eſt impedit⁹ ipſemet ſcribere: dicas, ꝙ ſi ſcribens ſcribit de mandato notarij rogati de inſtrumẽto: de quo mãdato notarius ſubſcribens debet in ſubſcriptiõe fidẽ facere: valet talis ſubſcriptio pinde acſi ipſe notarius principaliter ſcripſiſſet: quia ſubſcribens ſe ſcripturæ alterius manu ſcriptę de ſuo mãdato, cenſetur totã ſcripturam ſcripſiſſe. l. ſi ita ſtipulatus. in. §. chryſogon⁹. & ibi per Bar. in pe. col. & p Ang. & Alex. ibi de ver. obli. & habẽt per Bald. in l. hac conſultiſsima. & in l. cũ antiquitas. in vlt. col. C. q teſt. fa. poſ. & habetur per Bal. in auth. cõtra qui propriã C. de nõ nu. pecu. & per Alexan. in conſi. clxvij. in. ij. parte conſi. Et ad de ꝙ ſubſcriptio notarij archiui publici copiæ inſtri dãdi alicui ſufficit licet teſtes trãſumptiõi interfuerint Ita Bar. in rub. de fi. inſtrumẽ. in. ij. col. & de ſubſcriptione notarij facienda inſtrumento, vel ſententiæ, qualiter fiat, & qd operetur: vide per Specul. in ti. de inſtrumẽ. edi. in §. inſtrumentum in ver. item quod nõ eſt à tabellione. & in ti. de ſenten. ꝓla. in §. vt autẽ. in ver. notarius.

¶ Priuilegiũ cõfirmationis impetratũ à Papa, vel à Principe, si sit surrepti tiũ: puta, quia sit cõfirmatoriũ alterius instrumẽ ti, qđ erat falsum, vel ali cuius cõtractus simulati: & de his non sit facta notitia Papæ, vel Principi cõfirmati: talis confirmatio nihil penitus operatur, etiã quòd est fortius, si in cõfirmatiõe apponãtur illa verba: cõfirmamus actũ, si de se est validus: aliâs de nouo concedim⁹. nihil operaꝛ etiã si adesset, quod est fortius, clausula: supplentes de plenitudine potestatis oẽs defectus tam iuris quã facti, si q sunt adhuc stantibus oĩbus istis clausulis cõfirmatio nil valet: & nihil operatur, ꝓpter vitiũ subreptionis: vt hîc latius per istũ quod not. quia frequẽtissimum est. Ad p̃dicta etiã facit illud quod no. Bart. in l. j. per gl. j. ff. de his, q sunt sui vel alien. iuris. vbi etiam alij doctores, q si Papa confirmat priuilegia alicui ecclesiæ vel Princeps confirmet statuta alicuius ciuitatis: intelligitur solũ cõfirmare, quæ iusta sunt, & non alia. Idem dicit Bal. in c. in præsentia. in v. co. de ꝓbation. & in l. cum oportet. in princi. post Cy. ibi. C. de bõis quæ libe. & in l. j. in. j. col. ff. de constitu. prin. & in c. j. vbi omnino videas aliqua pulchra ad propositũ in titul. per quos fiat inuesti. & in l. j. C. de mono. & in l. iij. C. de p̃ci. Impera. offer. Ludo. Ro. in cõsil. ccxxviij. inci. viso istrumẽto & ti. qõnis. in antepenul. col. Sicut videmus in confirmatiõe feudorum, quã Princeps facit: quia solùm vera & legitima feuda dicitur cõfirmasse, & non alia. tex. est de hoc valde no. in. c. j. & ibi Bald. no. in ti. per quos fi. inuest. & in alĩs locis pręal. Et sic vides, q Papa, vel prĩceps confirmando priuilegia non semp intelligitur de nouo dare, etiam si sint inualida. Accedat etiam illud, quod pulchrè vo

a

b

9 c

esse monasterij. Reperta enim falsitate primi priuilegij, corruit ipso facto confirmatio. Nã in donatione intentio est necessaria: insti. de dona. §. & in summa. &. C. de dona. l. nec ignorans. Item sicut non tenet sentẽtia lata ex falso instrumẽto: ita & priuilegiũ ex falsa causa, vel falso instrumento cõcessum non tenet. C. si ex fal. instru. l. j. &. ij. quod bene notabis. Si autẽ in primo originali priuilegio non apparuisset falsitas, vel illi nõ inniteretur Princeps, sed diceret talia & talia tibi concedimus & confirmamus: tunc non quæreretur secũdum Inno. quæ sint concessa, & quæ confirmata: quia in quibus non valet confirmatio: per consequẽs non valet concesio. Hæc enim videtur Principis intentio: quasi diceret in omnem euentum volumus: vt monasterium hoc habeat, si ue vt donata: siue vt confirmata. Et hoc verũ secundum eum: nisi per subreptionem[a] priuilegium sit obtentum: vt hîc, & j. c. proximo. & hæc verba bene notabis: quia faciunt ad multa. dic etiam, ꝙ in priori casu cessaret interpretatio Papæ, si sub conditione donasset: puta si si dixisset donationẽ talem confirmamus, si tenuit: & si non tenuit de nouo damus: vt voluit hîc Ioan. And. & bene. Item dico dispositionẽ huius capi. procedere circa prædicta, etiam si Princeps confirmasset, apposita illa clausula supplentes de potestatis plenitudine, si quis defectus interuenit &c. Ratio, quia per illam clausulam solùm suppletur defectus[b] commissus circa iuris solennitatem. secus si alius suberat defectus: puta, quia illegitimus, vel falsarius literarum, vel quid simile. Ita notanter dicit Specu. in titu. de leg. §. nunc ostendendum. versicu. xviij. Sentit Hostiẽ. in c. de transactione. & idem vbi esset defectus potestatis: vt in clemẽ. pastoralis. §. cæterum. de re iudica. Fortius ergo, vbi esset defectus consensus: vt puta, quia priuilegium fuit fabricatum: vt hîc Princeps enim non intendit talia confirmare quia nec propriè in talibus cadit confirmatio cum nullum subsit fundamentum. Facit quod no. Innocen. in c. quod sicut. de elec. Idem dico eadem ratione, vbi confirmasset ex certa scientia. Non enim videtur velle supplere hos defectus naturales: argu. in l. nec ignorans. prę alle. ¶ † Et hæc possunt adduci ad quæstionẽ quotidianam: an præsupposita[c] confirmationis validitate sufficiat ad probationem prius concessorum, producere ipsam confirmationem: an sit opus probare aliter ipsa prius donata & concessa & posteà confirmata. Solu. ex dictis Innocen. quæ ponit hîc obscurè Ioan. Andr. vt iacent colligi potest: & credo quòd Innocen. posuerit hæc in addi. quia communiter in originali Innocẽ. hæc non reperiuntur. Dicit enim, quòd priuilegia confirmatoria sunt his meliora, quæ conceduntur ad instar: quia in confirmatorijs[d] dicitur de re aliqua, ꝙ sit donata, vel vendita, & pro tali habetur: nec intelligitur per prædicta verba donatio confirmata: licet in priuilegio dicatur in principio: confirmamus omnia habita, & habenda:

a

b

c

d

luit Bald. in l. oẽs. in. viij. col. §. de iust. & iure. vbi eleganter dixit ꝙ si Papa vellet, posset expressè cõfirmare statuta cõdita contra libertatem ecclesiæ tamẽ in generali cõfirmatione statutorũ non intelligitur confirmasse statuta cõtra libertatem ecclesiæ. De quo dicto & eius veritate, ibi vide latius per Bald. & do. meum do. Iaso. de may. Ad prædicta etiam faciunt no. per

nisi ea, quæ dantur, vel statuuntur, principaliter innitantur confirmationi: ita quòd confirmatio est principalis causa, quare sit donatum vel statutum: & non ponitur confirmatio narratiuè tantùm. & dicit repetenda, quæ not. in summa. C. de fal. cau. adi. lega. Secus dicit, quã do in priuilegio continetur: concedimus hoc priuilegium ad instar: quia tunc omnia, quæ continẽtur & sequuntur, concessa intelliguntur ad instar. vnde si sequatur in eodem priuilegio: & donamus vobis talem ecclesiam: intelligendum est ad instar. & idem, si dicat: decernimus, vel statuimus. Et idem si dicat: adijcimus, ꝙ habeatis ius in tali ecclesia. vel si dicat: eam eximimus: quia semper intelligitur ad instar. Et intendit per hæc verba Innocentius secundum Ioannem Andræam, quòd necesse sit hoc vltimo casu, probari istud ad quod fit relatio. Facit j. de præscriptio. c. auditis. Hoc patet etiam ex eo, quod ipse Innocen. subdit dicens, quòd quando in priuilegio dicitur: eximimus omnes ecclesias vestras, q̃ per nos sum pserunt regulam Augustini: in quibus has diximus exprimendas. Hęc verba ponentur narratiuè. argum. iij. qõ. vj. c. hæc quippe. & ideo nulla ecclesia expressè probatur exempta: nisi per eos probetur, ꝙ sumpserint regulam Augustini. Hæc sunt verba Innocen. quæ ad literam refert hîc Ioan. Andr. quæ, vt vides satis sunt obscura in primo membro. Et credo, ꝙ mens Inno. fuerit distinguere inter priuilegia confirmatoria, & illa, quæ conceduntur ad instar: vt primo casu, si confirmatio sit ex certa scientia: puta, quia narrat seriosè priorem cõcessionem, & eam posteà confirmat: tunc non sit necesse exhibere primam concesiõem: sed sufficit sola confirmatio. secus vbi ita non narretur prima concesio: vt si simpliciter & generaliter diceret: confirmamus omnia habita & habenda. & posteà narratiuè aliqua de donatiõe exprimeret: & hoc apertius voluit Specu. in titu. de instru. edi. §. nunc autem. in. j. co. Sed in secundo membro vbi dicit, quòd aut instar talis prædecessoris nostri concedimus &c. tunc enim semper oportet, ꝙ doceatur de prima concesione. Et idem vbicunq; concedens refert se ad aliud: quia tunc debet probari illud, ad quod fit relatio: & hæc notabis in practica. Nam quotidie impetrantur talia priuilegia confirmatoria, vel ad instar: & originalia sunt perdita. ¶ Venio nunc ad gloss. & primæ quatuor sunt faciles & expeditæ, per su- 10 pradicta. ¶ † Gloss. v. quærit, an hæc clausula saluo iure addendi & minuendi: fit necessariò apponenda in libello? respondet secundum quosdam, quòd sic. argu. huius literæ. Sed gl. concludit contrarium, dicens: ꝙ ad cautelam d ponì potest, sed non de necesitate: [d] quia apponatur, vel non, libellus mutari potest absq; ad lit. contesta. & non posteà: vt. l. edita. C. de eden. ¶ Not. bene glo. & idem tenent hîc communiter doc. & Specu. in titu. de libel. conce. e §. nunc videndum. circa fin. Sequitur Barto.[e] in l. edita. præallega. in penultima colum. vbi

Alexã. Imol. & latius per do. Iaso. in l. more. in. x. colũ. & sequen. ff. de iurisdi. omniũ iudicum.

¶ Adde, qd operetur clausula supplentes omnẽ defectum. Alex. consi. lxviij. j. li. Et de cõfirmatione Papæ quo ad statuta eundẽ cõsi. lxix. j. li. & vide quo ad quæstiones Abbatis Areti. cõsi. viij. & consilio. xv. & lxij.

SEB. SAPIA.

b ¶ Defectus. Vide Fel. in cap. postulasti. co. xv. de rescrip. vbi allegat concor.

SEB. SAPIA.

c ¶ Præsuppositа. Vide Cardi. in cõsil. cxix. incipien. monasterium sancti Iuliani. col. vj. Gemi. in cap. j. in prin. co. iij. de sent. excommuni. in. vj. Ange. in l. si donatio. C. de donatio. Feli. in. c. ij. col. xviij. versic. leges incertę. §. de rescriptis.

SEB. SAPIA.

d ¶ De necesitate. Quòd prædicta clausula nil operetur concludũt docto. cõiter in. d. l. edita. Sed Ias. ibi col. fin. limitat tripliciter: primam tamen limitationem reprobat. vltimã reprobat. Decius in. c. licet causam. co. xvj. ver. se primò limita. de probatio.

¶ Et cum Barto. tenent ibidem alij præsertim Salice. in. xj. col. Bart. in l. non solũ. §. morte. in. x. colum. ff. de ope. no. nun. & in l. cum procurator. §. si dominus ad fi. j. co. co. tit. & in l. Nesennius. in j. not. per illũ tex. ff. de nego. ge. cũ alĩs concordã. ibi signanter per do. Alex. Imo. Bene facit, quod decidit Baldus in l. tres denuntiatio.

nes. ad fi. ad vlt. q. C. qũo & quãdo iu. cõfirmat istã deci. vltra alios dom̃. Ia so. de May. in. l. edita. in antepe. col. C. de eden. per illud, qđ singul. & fortius decidit Bal. in aũt. hodiè. ad fi. C. de iur. calum. vbi decidit Bal. post lit. cõtest. quãdo non est licita emendatio, vel mutatio libelli: non posset fieri etiam de consensu vtriusq; partis: quãtominus propter solã contestationẽ vnius. & de ista clausula saluo iure addendi, vel minuendi: vide omnino Bal. in. d. l. edita in repe. Paduana. in ij. col. pen. chartæ ma. in versicul. itẽ dubitatur, an clausula: saluo iure. &c vbi inter cætera limitat singularit̃ decisionem Bart. & cõem, procedere quãdo clausula fuit concepta sub verbis, quibus vtitur Barto. vbi. s. & Abb. Panor. hîc: vide licet: saluo iure addendi, vel minuendi: quia tunc etiã si aduersarius cõsentiret, illa clausula adhuc nihil operaret. Ratio, qa protestans ad ius se retulit: dũ dixit saluo iure. Secus si ita diceretur: saluo mihi arbitrio addendi: vel minuẽdi: tunc ista clausula operaretur, q̃ posset emendare, vel mutare post lit. contest. alleg. text. in. l. iij. in ratiõe sui. ibi: ad ius retulit. C. de hære. instituen. quod reputat valde not. Sed do. meus do. Iaſ. dũ legeret. d. l. edita. dixit hanc limitationẽ Bald. nullo modo sibi placere, eò, quia arbitriũ non importat, neq; respicit meram voluntatem, sed iuris dispositionem: prout declarant Bart. & doct. in. l. si sic ff. de leg. j. Ergo illa verba: saluo arbitrio, regulantur secũdũ dispositionẽ iuris. ergo non est differentia dicere, saluo iure: vl̃ saluo mihi arbitrio. Imò plus tenuit ibi, q̃ etiã si clausula ista protestationis cõcipere tur p verba importãtia liberã & absolutam voluntatem, tñ adhuc ipsa nihil operaretur: nec eius vigore posset aliqua emendatio, vel mutatio fieri, post terminum iuris. Hoc probat primò per rationem Bar. vbi. s. quam refert ibi Abbas Panormita. quia quando aliquid non pendet à voluntate partium, sed stat in dispositione iuris: certè protestatio partium quomodocunque concipiatur, nihil potest operari. Secundò: quia si de consensu vtriusq; partis nõ potest ista mutatio, vel emendatio fieri: vt suprà proximè dixi in ver. confirmat. quantominus poterit fieri per solam protestationem vnius partis tantùm. Et si diceretur, q̃ post̃q̃ iam lis est contestata: & iam per lapsum termini præclusa est via: tũc consensus vtriusque partis nihil operaret̃. Sed nos loquimur, qñ̃ protestatio fit tẽpore cõgruo: quo casu post lit. cõtest. & sic post terminũ iuris debuisset esse licita emẽdatio vel mutatio: quasi trahatur retro ad tẽpus factæ protestationis. & respõdet, quòd hoc nihil valet propter duo. Primò, per regulam. l. quod sponsæ. C. de dona. ante nup. quã ibi no. Barto. nunquam fallere. Secundò per aliam regulam, quæ sumitur ex aureo text. l. bonorum ff. rem ratam ha. glos. in regula ratihabitiõem. in. vj. in princip. declarat profundum Barto. in diuina repe. l. fi is, qui pro empto. ff. de vsuca. Dicit etiã Bal. in. d. l. edita. in. d. repetit. Paduana. in. iiij. colum. & in d. l. Nesennius. in iiij. colum. ff. de nego. gestis. quòd quamuis ista clausula, saluo iure addendi &c. nihil operetur, quantum ad facultatẽ emendandi libellum &c. operatur saltem istum effectum secundum eum, quòd ille, q̃ sic protestat̃, non videtur connexè agere, sed diuisim & ideò non videtur ad aliquid se adstringere.

a dicit, quòd hęc clausula, nihil operatur. & probatur ratione: mutare libellum non dependet à volũtate libellantis, sed à legis dispositione: vt. d. l. edita. & in authen. qui semel. C. quomodo & quando iudex. ergo protestatio partis, nil operatur: vt not. in simili in. l. alimenta. C. de nego. gestis. & in. c. cum. M. de constitu. An & quando libellus possit mutari addendo, vel minuendo: vide plenè per Barto. in dicta. l. edita. & dixi aliquid in capi. ij. de libelli oblation. ¶ Quæro, quod ius deduxit abb. in hoc iudicio. Gloss. vj. dicit, quòd omne ius competens monasterio: qđ dicit patere per verbum pertinere, [a] positum in text. & not. in hoc gloss. & idem Innocen. in cap. cum ecclesia Sutrina. de cau. possess. & proprieta. ¶ Et ex hoc & ex tex. no. quòd in rei vendicatione potest actor concludere rem restitui: prout petebat iste Abbas: vt patet in principio. Non tamen intelligitur de nuda possessione: sicut quando agitur possessorio. Nec mireris: quia rei vendicatio possessionem aduocat. C. de ali. iudi. mutan. cau. fa. l. vna. Et tenent hîc Gof. & Ioan. Andr. & vide quod not. in. c. ij. de dolo & contuma. & per glõss. institut. de actioni. in principio.

11 ¶ † Quæro dicitur hîc in tex. quòd priuilegium Henrici conferebat, vel etiam confirmabat. Videtur enim hoc impossibile, argumen. in. c. fin. de institu. Soluit glo. in verbo, vel etiam comferebat, quòd Henric. conferebat tanquã dominus prædicti comitis: quia ille Comes non potuit alienare feudum, etiam in ecclesiam sine licentia domini. Not. hoc dictum sed dic de hoc plenius & melius: vt not. in. c. fi. de rebus ecclesiæ. non alie. & in cap. quæ in ecclesiarum. de constitu. Secundò soluit, vt dicitur in tex. quòd ad alia referebatur confirmatio, & ad alia concessio. Alij aliter dicunt, quę referre non curo: quia text. met hoc declarat, & suprà aliqua tetigi circa virtutem huius cõfirmationis. Nam dicebant quidam, quòd confirmatio respicit hoc casu vtile dominium, qđ habebat vasallus: in quo transferendo licentia domini erat necessaria. Collatio verò respiciebat maius & directum dominium, quod habebat dominus: quod tamen non placet Innocen. quia non est credendum, quòd dominus per hæc verba voluerit â se directum dominium abdicare. Nec etiam potuisset si voluisset, secundum Hostien. argumentum in. l. legatus. ff. de officio præsid. Hoc vltimum est falsum: quia secundum hoc non fuisset valida Constantini donatio facta in ecclesiam. Cuius contrarium communiter tenetur, & probatur in cap. fundamenta. de ele. libro. vj. cum sim. Item dic, quòd primum est contra hunc textũ qui interpretatur donationem referendam ad alia bona, quæ cum non fuerunt expressa per nos exprimi non possunt. ¶ † Glo, in verb. consumptum. quærit, in quibus locis consumptio, vel abrasio inducat suspicionem respondet, vt in ea: quam not. Idem dicunt Ioannes & Vin. in testium coactione vel in iuris narratione. Item secundum Inno. & Ioan. Andræ. in nominibus iudicum, vel partium, vel rerum, super quibus est litigium: vel in data: vel in narratione, seu cõclusione iuris: vel correctione attestationum & in multis alijs, quæ iudex discretus poterit intueri. Et vide de hoc quod notatum fuit. s̃. eodem. c. [a] ex literis. dicit tamen Innocen. iudicem debere attendere, si contra istas suspiciones appareant aliæ in contrarium: vt in capi. penulti. & vlti. de cri. falsi. dicit etiam, quòd plus reddit rescriptum suspectum rasura, quàm consumptio per. c. fin. j. eodem & de cõfirma. vti. vel inuti. in. c. cùm

13 dilecta. quod no. ¶ † Gl. in versi. indictionis. facit quatuor. Primò quærit, an indictio semper debeat inseri in instrumẽto: & dicit, quòd sic. Addit quædam alia inserenda. Tu de hoc dic, vt plenè dixi in. c. primò. s̃. eodem titulo. ¶ Secundò quærit, an instrumentum debeat edi cum die & consule. dic, vt plenè dixi in. c. j. de probationi. ¶ Tertiò quęrit, quid sit indictio. & respondet, quòd est quidam numerus annorum constans ex tribus lustris. &c. vt in gloss. Et dic, quòd quinq; anni faciunt vnum lustrum. ff. loca. l. item quæritur. §. qui impleto. Et dicitur indictio ab indicendo: quia in singulis. xv. annis indicebantur tributa à Romanis. Nam in primis quinq; annis indictiõis dabatur Romanis tributum in ferro pro armis: in secundis in argento pro stipendiarijs: in tertijs in auro seruando pro republic. & de hoc. C. de Iust. cõ. confir. l. vna. in fi. & per gl. in aut. vt præpo. no. Impera. in verbo indictiõis. Simile no. de triplici corona Imperatoris: quarũ vna est ferrea: alia argentea: alia aurea: in clemẽ. Romani. de iureiuran. ¶ Quartò & vlti. quærit gl. qũo potest perpendi falsitas instrumẽti ex falsa indictione. & consequẽter quęritur, qũo dignoscitur quota indictio currebat anno confecti instrumẽti. Rñdet in effectu, q̃ debet prius videri quotus annus dñi currebat tunc: & diuidantur anni Dñi per. xv. & qcqd supereſt â. xv. ita, q̃ nõ cõpleat. xv. additis tribus annis: talis debet esse indictio in instr̃o. & a si non aſt talis, falsum est instrumẽtũ, secundũ gl. ¶ No. plura ex hac particula gl. primò regulã ad indictionẽ inueniendã: vt diuisis Dñi, p quindecim, addantur tres anni residuo. & dic, q̃ illi tres anni addũtur: quia anno natiuitatis Dñi, tertia erat indictio. ¶ Secũdò no. q̃ si indictio est falsa: puta, quia non concor. mõ præ dicto cum annis Dñi, redditur instrumẽtũ falsum. [b] Hoc non est indistinctè verũ. sed dic, vt b no. Io. An. sup data. vj. li. in nouella. & per Bal. in. l. si librarius. ff. de regu. iur. & per Specu. in & reputat not. Bald. in. l. generaliter. in. ij. colum. ad fin. C. de Episcop. & clericis.

¶ Adde Alex. consi. cxxj. j. li.

b ✠ BB. SAPIA. ¶ Falsum. vide latè per do. And. Sicu. in repe. rubri. tit. de

ti.de instru.edit.§.j.iuxta prin.&.§.instrumentum.ver.itẽ, ꝙ non est.& Archidia.xxiij.q.v.capitulo de liguribus. ¶ Item no. tertiò
a ex gl.ꝙ anni Domini cõputantur[a] à natiuitate. Quidam tamẽ cõputant ab incarnatione: vt in.c.in nomine Domini.xxiij.dist.prima tamen cõputatio videtur rectior: de quo vide per do. de Ro. sua deci.xliiij. An autem dies & consul,& similia, debeant poni in instrumento priuato. plenè dixi in.c.ij.s̃.eo.per quæ decido, quæ hîc notauit Hosti. de procuratore constituto per literas cõfectas sine die. ibi dixi. ¶ No. gl.in ver. magis. quæ innuit Chronicã in iudicio probare.& vide glo.in.c.venerabilẽ.de ele.in ver.transtulit.
14 & Bar.in.l.j.ff.si cer.pe. ¶ † Gl.in ver.mẽtio. colligit, ꝙ in priuilegijs fienda est mentio sententiæ, sicut & cõpositionis. &c. Ego hoc credo verum, quando priuilegium esset contra sententiã, vel compositionẽ: quia Princeps in dubio non intelligitur, seu præsumitur velle venire contra sentẽtiam, vel compositionẽ de eis mentione non habita: vt in.c.ex multiplici.de decimis.& in. c. cum olim. de præscri. Si aũt priuilegium esset secundũ sententiam, nõ video ad quid sit necesse facere mentionẽ de sententia: cum quis possit multiplicare titulos: vt in ca.post electionem.de concess.præbẽ.&
15 j̃.in gl.in verbo, quòd meum.in fi. ¶ † Opp.contra tex.in ver.nec attestationes.& videtur, ꝙ istæ attestationes debuissent valere inter alias personas: vt in.c.cũ causam.&.c.cõstitutus.s̃.de testi. Respondet gl.in verbo nocumentũ: ꝙ partes non cõpellantur tales attestationes recipere, vt hîc. sed bene possent cõi consensu approbare. de quo vide, quod dixi in.d .c. cũ causam. ¶ Sed contra hoc & contra tex.opp. Videtur enim, ꝙ ex necessitate istæ attestationes & sententia, debuissent præiudicare Archiepiscopo: cum ipse tulerit sententiã pro monasterio:& sic in fauorem monasterij. ad hoc j̃.de re iudica.quãuis.&.l.sæpe.ff.de re iudi.ff. de pig.l. fideiu. §.j. Sol. multiplex. primò secundũ Inn. iste Archiepiscopus iudicauit ex necessitate officij non aũt voluntate. Officium aũt necessariũ, non debet esse alicui dãnosum. de elec.cũ non deceat.li.vj. Iura autẽ cõtraria loquũtur, quando quis põt alium remouere à iudicio,& non remouit. de quo in.d.c. quãuis. vel quando subscripsit, se vt testis in re sua, quæ alteri obligabatur: vt in dicta.l.fideiussor. Idem quãdo exerceret aliud officiũ voluntarium: vt quia esset aduocatus, vel testis. l. antepenul. ff. de inoffic. testamen. in. c. ex literis. cũ ibi no. de transac. Sed officium iudicãdi est necessariũ ff. de mune.& hono. l. munerũ. §. iudicandi. ¶ No. bene hanc solutionẽ, quæ cõiter approbatur à doctoribus.& relata ad tex. probat hoc dictum ꝓcedere etiam in iudice delegato, qualis erat iste Archiepiscopus. Si ego dubito, an sit vera, maximè relata ad text. quia causa fuit hîc commissa per Imperatorem, qui non habebat iurisdictionem in Archiepiscopũ.& per consequens nõ necesitabat eum.& sic non poterat dici officium necessariũ: sed poterat se excusare:& fuisset iusta cã nõ acceptandi, vel alteri non subdelegãdi: vt no. in. c. pastoralis. de offi. dele. Item notarius habet officiũ publicũ:& dicitur seruus publicus.& tamen si scribit aliquid cõtra se, facit sibi prę iudicium: vt est tex. no. in. l. vxori. in fi. ff. de fal. In contrarium tamen pro dicto Inn. facit. c. subortaj̃. de re iudic. Sed certè potius facit pro, si bene ponderetur. Nam loquitur in ordinario. Item Papa ibi protestatus est de suo iure. Secundò soluit Innoc. ꝙ Archiepiscopus tulerat hîc sententiam super possessione tantũm: nunc aũt agebatur petitorio: meritò sibi non debebat præiudicare. ff. de acqui. poss. l. naturaliter. §. nihil commune. Hæc sol. licet sit vera in se,& probetur in. c. fin. de cau. pos. & proprie. tamen non congruit literæ, quæ fundat se, quòd res fuerat inter alios acta: non quia ad aliud nunc agebatur. Tertiò soluit, ꝙ ex nouo iure potuerunt ista post sententiam ad Mediolanensem ecclesiam peruenire. Hæc solu. mihi non placet: quia monasteriũ secundum hoc debuisset obtinere: nisi Archiepiscopus ostenderet de iure suo: qua semel dominus, semper præsumitur dominus nisi probetur contrarium: vt in. l. siue possidetis. C. de proba. dixi in. c. cum ad sedem. de restitu. spol. Quartò soluit Hostien. dicens cum effectu, ꝙ sententia lata per Archiepiscopum nõ potuit prę iudicare ecclesiæ: quia aut Archiepiscopus sciebat factum: & delictum, non debuit præiudicare ecclesiæ; vt in regula, delictum. de regu. iur. li. vj.& de in integ. rest. c. j. li. vj. Aut ignorabat:& debet esse probabilis ignorantia excusata in dicto. c. Apostolicæ. de fi. instr. col. xix. Bal. in. l. Imperator. j. col. iiij̃. ff. de statu homi.

¶ An vitietur instrumentũ, si reperitur falsitas in indictione. vide. d. Ant: in. c. cũ venerabilis. cir. fi. de reli. do.& per Bar. in. l. si librarius. in. ij̃. col. ver si. quãdoꝙ est erratum. de re. iu.& per do. Ra. in. l. nominatim. ff. de conditio.& demonst.& dicit ibi Bar. ꝙ non vitiatur instrumentum, si notarius omisit indictionẽ per errorẽ: de quo etiã ꝑ Bal. ĩ l. Imperator. ff. de sta. homi. Et adde huc. q. quæ fuit Senis in facto. Producebatur instrumentũ cõfectum parisijs, qd' nõ habebat indictionẽ: aduersarius opposuit. allegabaṫ, ꝙ consuetudo Parisijs dictabat, ꝙ nõ apponeretur indictio. quæ cõsuetudo valet: vt optimè ꝓbatur in. c. cum dilectus. j. e. Deficiebat aduersarius probare cõsuetudinem: quia difficile erat ire Parisijs pro testibus. Repertũ fuit dictũ fin. Bal. in. l. j. in fin. C. ad velle. vbi dicit, ꝙ si ps volẽs probare cõsuetudinem, ꝓducit in iudicio sex vel octo instrumẽta parisijs cõfecta in quib⁹ nulla est indictio: quòd satis erat ꝓbata consuetudo, quòd est dictum ius.

¶ Adde, an omissio indictionis vitiet instrumentũ Ro. cõsi. ccxxxv. Et an probet consuetudo ex eo, ꝙ octo instrumenta cõfecta sunt absq; indictiõe: vbi qd' voluit idem Abb. consi. liij. Anto. Francis.

¶ Circa materiã indictionis. s. qũo dicaṫ, & qualiter cõnumeret,& qñ annus indictionis incipiat,& qũo apponatur in instrumẽtis:& quare sit inuenta: vide plenè per Spe. in tit. de instr. edi. in. §. j. in ver. post annos.& in vers. breuiter.& se. ꝙ vide gl. j. Consti. C. & aliã gl. in ru. de in dic. C. lib. x.

¶ Qualiter cõputandi sunt anni domini vide glo. or. in fi. in aut. vt prę po. no. Impe. quę dicit, ꝙ à natiuitate; sed Imol. in

l.de diuiſione.ff.ſo.ma.diſtinguit,vt ibi per eũ.& vide Domi.poſt. Arch. in.c.j.de re.domi.vbi dicit,ꝙ anni Domini cõputãtur ab incarnatione.& ita etiam tenet Do.in.d.c.in nomine domini.in.xx.no.xxiij.diſt.

a ¶ Et vide tex.in.c.cum venerabilis.de religi.do.& text.in.l.ſolennibus.C. rei ven.& in.l.ad probationẽ.C.loca.gl.in ver.quodã iure.in.d.c. cum vene.& glo.in.l.qui vniuerſas.§. quod ꝓ col.ff. de acqui. poſ. & vide Bart. in.l. quãuis.ff. eo. Item vide do. de Rota.in anti.deci. ciij.aliâs.cxiij. Itẽ vtrum per percep-tionẽ penſionis probet poſſeſsio: vide ꝓ do.Ant.in c. cũ veniſſent.in iiij.co.de reſt.ſpo.

b ¶ Not.ad intellectum.l. ſi quis cõductionis.C. loca. Et adde quòd eiꝰ diſpoſitio, habet locũ in contractu commodati & in alijs contractibus vt dicit Pau.de caſtro in.l. commodare.ff.cõmo. Ita dicit no.in. l. rem alienã.ff.de pigno ri.act.Et dicit ipe do. Paul.in.d.l.rẽ alienã. ꝙ doct.dicũt, ꝙ habet locũ in omni alio contractu, ex quo oritur obligatio rem reſtituꝛ. & ibi eſt gl.volẽs quòd.d. l.ſi quis cõductionis.hẽat locum in cõtractu precarij. ſupradicta limita & declara, vt per Pau. de Caſt.in.l. q rẽ ſuã.ff. depo. ¶ Adde, an ꝓ locationẽ ꝓbet dominiũ,Alex.cõſi. x.&.xij. &. xliij. Anto.Franciſ.

b ¶ De hoc,an ꝓbetur dñiũ ꝓ inſtrumentũ locationis: dicas,ꝙ nõ probatur,niſi ꝓbaretur titulus:& ꝙ etiam d fuit locatori ſoluta pẽſio. vide per Bar.in.l.ad probationem.C. loca.& vide Pau.de ca.in cõſi.cclxxxj. Dicit tamẽ Bar. in.l. non ab re.C.vnde vi.ꝙ licet nõ probetur dominium per talẽ locationẽ facit tñ talis locatio locantẽ præſumi dñm: de quo per Ale.in cõſi.x.&.xij.in.iiij.parte conſil.Et de multis modis ꝓbãdi dominiũ, vide per Spe.in ti.de loca.in.§.vj.in ver.lv.& ſeq. & in ver.cxlviij.& vide etiã ꝓ Bar.& Bal.in.l.cum res.C.de ꝓbationibus. ¶ Et vide Pau.de caſt.in.l.& hæc diſtinctio.§.cum fundũ.ff.loca.Et ſi nõ poſuerit,dato ꝙ alius ſocius,qui remanſit,vtatur tota domo:debebit ſolue re partem penſionis,quæ contingebat ſocio,qui ſe abſentauit, ſecundum Imol.in.d.l. duo fratres.ff.de acqui.hære.

c Anto.Fran. ¶ Circa hoc,ꝙ hîc dicitur de ſocio,dicas ꝙ ſocius poteſt inui

ſoriũ.li.vj. ¶ †Gloſ.in ver.non ſufficiat facta locatio.[a]opp.ꝙ imò locatio probet dominiũ nam videmus,ꝙ cõtra locatorẽ agẽtẽ non põt inquilinus referre quæſtionẽ dominij:vt in.l. ſi qs cõductionis.C.loca.ſicut nec contra agẽtem cõmo.vel pignoratitia.Soluit[b]gl.ꝙ cõtra rium ꝓcedit,ſi ageretur actiõe locati:ſed hîc agebatur rei vendicatiõe, quæ proponitur tã quã contra quẽlibet extraneum. Ideò locatio non probat dominiũ: cũ conductor poſsit rẽ cõductam alteri locare.l.nemo.C.loca.& non ꝓbat hoc eſſe.&c.vt.ſ.dixi in notabilibus. Et dic clarius:quo ad caſum noſtrũ, ꝙ hîc nõ agebatur cõtra conductorẽ:quo caſu poſſet diſceptari,an cõtra locatorẽ poſsit conductor excipere de dominio.ſed agebatur rei vendicatiõe contra extraneũ,& ſic oportebat probare dominiũ.qđ nõ probatur per locationẽ, per ſupradicta. ¶ An aũt & quãdo poſsit cõductor excipere de dominio cõtra locatorẽ: vide per Bar.in.l.ſi quis conductionis.C.loca. vbi poſt diſcuſsionẽ materię ſic diſtingue. Aut em̃ locator agit condictione.l.ſi quis conductionis.& nõ excipitur,nec de dñio proprio,nec alieno: ſed oportet,ꝙ prius res reſtituat locatori. Et fuit illud inductum in odium illorum,qui per varias exceptiones volebant eludere locatores. Aut agit actiõe locati: & aut dubitabitur de locatione:& põt excipi de dominio:vt.l.litibus.C.de agri.& cenſi.li.xj. Aut cõſtat de locatione:&ſi excipit de dominio proprio,audi tur:quia exceptio reſoluit contractũ locationis.l.qui rem propriã.C.locati.Aut excipit de alieno:& tunc aut ille dñs aſsiſtit, & nõ admittitur.l.bona fides.ff.depoſi. Aut nõ aſsiſtit: & nõ admittitur. quia nõ reſoluit ius agendi: cũ non dominus poſsit locare.dicta.l.nemo. Aut agit locator rei vendicatiõe: & poteſt conductor excipere de dominio:qa agitur contra eũ tanquã contra quemlibet extraneum:vt dixit gl.& bene. ¶ †Vltimò ſcias,ꝙ finis huius glo

c ſæ adducitur ad quæſtiõem,an ſcholaris[c] recedens poſsit aliũ ponere loco ſui in domo, vel camera.& dicendũ ꝙ ſic: quia conductor põt locare.&c.Sed dubium eſt,an poſsit hoc facere inuitis ſocijs? gl.[d] inſtit.loca.in fine dicit,ꝙ licet poſsit alteri locare iure locationis:vt.ſ.dixi. Ratio tamen ſocietatis prohibet:quæ præualet:cum videatur electa induſtria perſonæ. inſtitu.de ſocieta.§.ſoluitur. Idem Spe.in ti. de compe.iud.adi §.j.verſic.circa hoc quæritur. vbi latius per eum. ¶ †Ex his no.ꝙ iura loquẽtia de ſocijs poſſunt adaptari ad ſcholares & alios in eodẽ cœnaculo habitantes.quod clarius tenuit Azo per.l.perceptiõe.ff.de his,qui deie.vel effu.vt recitat Spe. in loco præallega.

to ſocio vti re communi,vel conducta advſum deſtinatum: puta domo ad habitandũ:naui ad nauigandũ:ſylua ad incidendũ ligna:vt eſt gl.in.l.arboribus.in.§.nauis.in ver.nauigetur.de vſufru. Et poteſt etiam ducere in domum communem,vel communiter conductam amicum ſuum ſocio inuito, vt per Bar.Ang.& Alex.in.l.ſi ſtipulatus fuero per te.ff.de verb.obli.

e vnde dicit,ꝙ ſi ſcholaris[e] nõ verſatur in domo vt deberet:põt cõtra eum agi actione pro ſocio:agitur tamen vtili actiõe pro ſocio, vt ibi no. Et eſt ratio,quia directa actio datur quando ſocietas cõtrahitur ad cõmodiorem vſum & vberiorẽ quæſtum.& illa dicitur ꝓpriè ſocietas,de qua leges loquũtur:vt not. Specu.in præalle.§.ver.hoc etiã not.Per hoc dixi in qõne facti,ꝙ in materia odioſa appellatione ſocij nõ veniet ſocius in domo. & ideò ſi ſtatutum dictat,ꝙ ſocius teneatur pro ſocio: nõ tenebitur ſcholaris pro ſocio in domo duntaxat quia illa propriè non eſt ſocietas.Et in odioſis debemus capere verba ſtrictẽ:vt in.l.iij.§. hæc verba.ff.de nego.geſtis.& in.c.in noſtra.de in

19 iur. ¶ †In ſuper etiam puto, ꝙ ſi ſcholaris malè verſatur in domo,nec cõpeſci põt à ſua inſolẽtia:poterit expelli,ꝓ.l.ſi cõuenerit.in fi.ff. ꝓ ſocio.&.v.q.iiij.c.in loco.& hæc ſufficiant.

✣ SVMMARIVM. ✣

1 *Cardinales ex commiſsione Papæ diſpenſant circa votum vltramarinũ pro terræ ſanctæ ſuccurſu.*

2 *Literæ impetratæ præter ſtylum curiæ ſunt de falſitate, vel ſurreptione ſuſpectæ.*

3 *Vouens ſimpliciter poteſt compelli pro executione voti.*

3 *An quinq; ignota ſigilla, vel vnum notum probent.*

5 *An ſit credendum Cardinalibus: vel eorum ſigillis, vel prælatis alijs.*

CAP. VII.

QVod ſuper. ¶ Non valẽt literæ ſuper abſolutione voti per cruce ſignatum impetratæ tacita veritate vel expreſſa falſitate. Communis diuiſio. Secunda ibi: *ad quod &c.* ¶ Caſus literalis. In archiepiſcopatu Cantuariẽ.erãt quidã cruce ſignati,mãdauit Papa Cantuarien.Eꝑo: vt eos ad voti executiõem compelleret: & dum ipſe e eos compellere vellet ad votum ſoluendum, ipſi,ſuper abſolutione voti redeuntes ab apoſtolica ſede oſtendebant Cardinalium ſigilla ignota:cum ſuper impedimentis,quæ exponebant non eſſet eis de leui credendum:quęſiuit Archiepiſcopus,quid agere debeat ſuper his. & Papa reſpondit,ꝙ aliquando literas talibus concedit,& reſcribit illis, qui ſciunt perſonas & facultates eorum, hoc modo, vt diligenter inquirant veritatem ſuper impedimentis expoſitis ſuper hoc,ꝙ animarũ ſaluti,& ſuccurſui terræ ſanctæ magis nouerint expedire ſtatuant,prouidentes ne in fraudem voti aliquid fiat. Vnde ſi tales literas impetrauerunt tacita

bi. imò põt repelli ſocius de ſocietate ſcholariũ, ſi aliâs ſit rixoſus & ſcandaloſus:vt.l.ſi conuenerit.ff.pro ſocio.& eſt bonus text.in.c. ex literis.de conſtit.& tenet do.Anto.in prooemio Gre.in.v.col.& vide quædam alia ad ꝓpoſitum,quæ ibi ſcripſi poſt eum.& vide ad prædicta Ang. de Are. in.§.fi.inſtitu.loca,in penulti.co.& dicit Bal.in.l.j.C.ſi de momen.poſ.fuerit appella.ꝙ ab hac ſententia nõ poterit appellari:quia celeritatem deſyderat:ſi tamen ſcholaris vagando in ſcholis doctorem legendo impediret,nõ per hoc debebit à legendo deſiſtere: vt eſt gl.xliij.diſt.c.ſcimus. quam ad veritate

Quod tamẽ intelligeverũ:niſi velꝛ let inducere in domũ inimicum ſocij,ipſo ſocio inuito.Ita Bald.no.in l.j.in.ij.col. C. qui teſta.fa. pñt. Nec poſſet inducere, aut retinere cõcubinam,vel inducere meretrices inuito ſocio in domũ. Ita Bal.in.l.ſi conuenerit. ff. pro ſocio.Et adde,ꝙ ſocius põt alium loco ſui æquè idoneum inducere inuito ſocio.& hoc habebit iudex arbitrari,an ſit æquè idoneuꝰ:vel ſit honeſta perſona: vt per Bart.latè in.l. j.in vlti.col.C.qui teſta. facere poſſunt.

✣ SEB. SAPIA.

d ¶ Gl.vide moderni.latè in.l.j.C.qui teſt.face.poſſ. vbi Bal.dicit gl. in.d. §.fin.inſtitu.loca. eſſe ſingularem.& de veritate vide ꝓ Alexan.in.l. ſerui electiõe.§. labeo. ff. de leg.j. & Ange.in.l.duo fratres ff.de acquirẽ. hæredi.vbi ponit,an ſi plures ſcholares conducunt domũ & vnus recedat: an illi, qui remanent,debeãt ſolue re pro parte illius qui receſsit.

e ¶ Vnde ſi vnus ex ſocijs ſcholaribus,qui ſimul cõduxerũt domum ita altè legit,quòd impedit aliũ ſtudere, poteſt compelli vtili act. pro ſocio,vt ab hoc deſiſtat: vt hîc per do. Anto. & adde quòd etiam vnus ex ſcholaribus nõ poteſt inuito ſocio retinere meretrices in domo: vt dicit gl.in.l.nõ aliter. ff.de vſu.&ha

ZACHARIAS.

a ¶ Præter stylum. Adde Feli.in.c. secũdo.col.x.versi. stylus curiæ. s. de prescri.no.in apostil.ad istum in.c. ex literis. in aposti.in versi. stylus curię.s.de rescrip. & in.c. cũ dilecta. eo.ver.nu.2.eo.ti.

SEB. SAPIA.

b ¶ Et sigillis. vide Ro.in cõsi.lix. incip.ad discutiẽ.in iiij.dubio.& multa alleg.per do. Iaso.in repe.l.admonendi.col.lxxiij. versſ.Adde etiã,ꝙ dicto Cardinalis ff.de iureiuran.

c ¶ An &qñ creditur ĩris,vel dicto Cardinalis:&adde hîc quod notaui post glo.& do.Abb.in c.ficut.de sen.excõ. Et de hoc vide per do. Ant. in.c. qm̃ cõtra in. xxviij.col. & qd̃ ibi notaui de ꝓba.Itẽ vide qd̃ de hoc latè scripsit Ro. in l.sciẽdũ.ver. xiij. decidit̃lde ver.ob. vbi latissimè hoc examinat, & dat ãplissimas remissiões.Nã vltra hîc alle.ꝓ do.Ant.allegat Inn.in.c.cũ dilecti.de accu.&in c.cũ olim essem⁹. de priui.Lap.alle. sua.xv.circa prin. & alleg.xxxiij.vltra mediũ. Bar.in l.j.C.de iudi.li. x. Bal.in.l.exemplo in fi.C.de proba. vqi alle.Io.An. in c.ex lr̃is.de in tereſti.ꝓ Bal.in. l. fi quis p calũ. C. de Epi.& cle.in vlti. col.ver.deinde q̃ro legatus.& tu ẽt vide Bal.iu.l.inrisiurã.C.de testi. & in.l.ea qdẽ.in.iij. col.C.de accu. Itẽ vide do. de Ro.in antiqs. deci. ccij. vbi dicunt,ꝙ legatus,q exigit ꝓcurationẽ, nõ tenet ostendere originale.

¶ Adde,an credatur Cardinali quoad præiudiciũ tertij:eũdẽ Abb. cõ. xviij.& cũ afferat se habere maiorẽ cõmissiõem, quã ostendat per eundem consi.lxiij.

dentes ne in fraudem voti aliquid fiat. Vnde si tales literas impetrauerunt tacita veritate, vel expressa falsitate:siue sint Cardinaliũ, siue etiam Papæ,& non solũ dubiæ: sed etiam certæ literæ,illę nõ valent: & eis nõ obstantibus debent ad voti executionem compelli. Bern. 1 ¶ †No.primò ar.ꝙ Cardinales dispensant circa votum vltramarinum pro terrę sanctæ succursu emissum.In contrariũ tamen videt̃ tex. in.c.ex multa.iuncta gl.iij j̃.de voto. vbi patet ꝙ circa hoc votũ nullus circa Papã sine ipsius speciali licentia dispenset:ideò intellige istum tex.ꝙ ex speciali cõmissione Papæ, quæ sæpe fit Cardinalibus viuę vocis oraculo Cardinales dispensabant. ¶ No.secundò,ꝙ sigilla Cardinalium sunt authentica,duntamẽ sint nota. 2 ¶ †No.tertiò ꝙ literæ impetratæ præter stylũ [a] curiæ,sunt de falsitate vel surreptione suspectæ. a Ad hoc quod legitur & notat̃ in.c.cum sam quæ.el.ij.s̃.de testibus. & in.c. quã graui. de crimine falsi.& in.c.ex literis. de constitut. Et no.formã literarũ cum scribitur pro absolutione Crucesignatorũ. Et dicũtur Crucesignati illi,qui emisso voto pro succursu terræ sanctæ,assumebant Crucẽ in signũ peregrinationis eorũ pectoribus annectentes. Idẽ tamẽ esset si emisso voto Crucẽ non assumpsissent quia non minus sunt obligati. ¶ Not.ibi:*care re volumus &c.* Ex hoc enim ego arguo,ꝙ literæ surreptitię sup voti absolutione, sunt ipso iure nullæ.qd̃ probo per.c.nouit. iuncta glo. fij̃.de his,quæ fiunt à præla.facit, quia negari non põt,quin in alio sint gratiosæ:ergo irritę intercedente surreptione.de fil.presby.c.j. & ij.li.vj.& qd̃ no.in.c.ad audientĩa. de rescrip. 3 ¶ †Vltimò no.ex fi.literæ,ꝙ vouens simpliciter põt compelli ad executiõem voti. Ad idẽ c.ex parte.de cẽsi. Simplex enim votũ obligat etiam de iure ciuili.l.ij.ff.de polli.hinc dicit Ino.ꝙ si aliqs simplicitervouit intrare aliquod monasterium,põt monasteriũ instare,vt compellatur intrare.Ita no.in.d.c.ex parte.& vide per eũ in.c.scripturæ.de voto.& bo.tex.in. c. licet.eodem ti. ¶ Opp.cõtra tex.de.c.post cessionem.de proba.vbi statur vni sigillo, donec probetur contrarium. Ad idẽ.s̃.eo.c.ij.Gl.iij. hic instat:& in effectu concludit,ꝙ aut sigillũ est notũ:& loquitur cõtrariũ. Aut ignotũ:& non creditur ei soli: sed oportet, ꝙ ad minus sint quinq;:vt in.c.j.xcviij.di. & in.c.j. de cleri. peregri. Vtrunq; mẽbrũ limitatur hîc per doctο. Nã circa primũ, quãdo nõ est notum: dicit Host.ꝙ si is cõtra quẽ producitur,negat illud esse verũ sigillũ eius,cuius esse dicitur,ex quo reputatur notũ:ei incumbit onus ꝓbandi:vt in.c.tertio loco.de probatio. Posset tamen fieri collatio cum alijs sigillis illius,si habeãtur:sicut fit collatio literarum.l.comparationes.C.eo.ti.Intellige tu hoc dictum in casibus,in quibus sigillum facit fidem.quod quando fit,dixi in.c.post cessionẽ. præallega.aliqd s̃.c.ij.Secundum membrũ, vt stetur quinq; sigillis,quãdo sunt ignota:limitatur hîc per Ioan.And.quando nulli fit præiudicium. Tu dic melius,quòd aut sigilla, & illi quorum nomine sigillatur,sunt penitus ignorata:& non creditur etiã si essent mille: quia eadem ratio est in mille ignotis penitus, quæ in vno: vt dixit gl.no.in.c.j.xcviij. dist. Aut habetur aliqualis cognitio sigillorum, vel sigillantium: & tunc si nõ agitur de alterius præiudicio speciali creditur,si sunt quinq;. Et sic intellige iura superius alle.quod sensit Inn.in.d.c.j.de cleri.peregri. Aut tractatur de pręiudicio alterius:&nõ creditur.& sic intellige limitationẽ Ioã. hîc ꝓ hoc,quia vbi agitur de præiudicio alterius,debent probationes esse claræ:vt in.c.in præsentia. de probatio. & probatur ad propositum s̃.c.proximo.in fin.in ratione sui.& in regula, cum iura partium sunt obscura. libro sexto. ¶ Sed contra prædicta facit iste text. saltem à contrario,in quo innuitur, quòd cessante surreptione staretur singulis sigillis ignotis Cardinalium:&sic non requirũtur quinq; saltem. Sol.Inn.dupliciter.Primò,ꝙ in contrarijs vbi requirũtur qninq;,non solũ sigilla erant ignota,sed etiam Episcopus & episcopatus.Vel secundò ibi erant maius periculũ,quã hîc:&idẽ Abb.Facit.c.quiescamus.xlij.distĩ. vbi creditur alteri,ex quo non agitur de alterius præiudicio.Sed contra hoc facit. nam hîc agitur de præiudicio terræ sanctæ.Credo posse dici, ꝙ hoc cap.procedit quando literæ impetrantur in forma iustitiæ:licet aliquam cõtineant gratiam: vt probatur in verbo,ad quod. vnde ex quo de Cardinalibus habetur certa & indubitata notitia,non obstat ignorantia sigillorum cum in his,quæ sunt quasi iuris,non præsumatur de facili falsitas:vt in. c. penulti. de crimi. fal.Est enim iuris,vt dato impedimento procedatur, prout dicitur hîc in ver. ad quod.& de impedimento est fienda fides coram commissario.Secus vbi simpliciter absolueretur à voto:tunc enim militaret,quod.s̃. dixi. Et sic 5 limita prædicta:&bene probatur hîc. ¶ †Sed nunc attingendo specificè,an ipsorum Cardi b nalium relationibus & sigillis, [b] sit certa fides c adhibẽda:quęro [c] an sit eis credendum,vel eorum sigillis, de quibus minimè dubitatur, ꝙ sint ipsorum Cardinalium. Vnde, aut Cardinalis dicit se esse Legatum:& ei creditur: maximè,quia non consueuerunt exire curiam sine legatione.Sed si diceret aliquid sibi concessum specialiter vltra debita legationis officio generali:non crederetur,nisi fidem per literas faceret.de quo plenè per Ioan. Andr.in.c.j.de offic.leg.lib.vj.& in.c.ad eminentiam.de sententen.excommuni.facit quod legitur & nota.in d c.nobilissimus.[d] xcvij. distin.& per Specu. in titu.de lega.§.supereſt.ver.quid si de legati iurisdictione.Ibi tamen dicit,quòd rarò eius potestas in dubium reuocatur, & rarò literas ostendit.vide Bald. in.l.exemplo.C. de probatio.Aut asserit se esse delegatum Papæ: & maximè,cum dicit Papam sibi viuæ vocis oraculo commisisse certum negotium. Do.Ant. dicit,ꝙ si literis suis hoc attestatur, credendum est sibi,vt alteri prælato scribenti.Ego credo, quòd sit in hoc differentia inter prælatum inferiorem & cardinalem,vt Cardinali hoc attestanti credatur:cum sibi credatur circa maiora:scilicet,cum asserit se legatum:fortius ergo circa partem.arg.in.c. pastoralis. ver.item cũ totum.de offic.delega. & videtur probari in isto tex.Nam vt dixi, cardinalis non potest e absoluere à voto [e] vltramarino sine speciali licẽtia sedis apost.de qua hîc fides nõ fiebat. sed statur solũ literis Cardinalibus asserẽtibus de

d ¶ Adde,qa Spec. in tit.de leg.§.sup est.in vers. qd̃ tñ dicũt.videt̃ singulariẽ ampliare illud.c. nobilisim⁹ vt illud,quod dicitur de Cardinali extẽdat̃ ad quẽlibet aliũ notũ, & non suspectũ.qd̃ clarius etiam dicit Spec.in ti. de leg. §. excipit̃. in. vij. col.ver.itẽ excipitur, qd̃ nõ extendit.& prò hoc est gl.in.c.cũ olim.in gl.mag.quam ibi ad hoc notat do. Abb. circa fin. de priuileg. Et vide quod ibi not. glo. ¶ Adde Ro.cõsi. lix.

e ¶ Vide hîc do. Anto.vbi dicit,ꝙ dispensatio in voto eundi ad sanctũ Iacobum, vel Romã non est reseruata Papæ. Item pro hoc vide qd̃ not.s. Tho. in.iij. sen.dist. xxxviij. q.j.ar.iij.vbi dicit ꝙ rari sunt casus, in quibus solus papa possit dispẽsare,sicut est votum religiõis &alia huiusmodi vota,quẽ sunt perpetua:sed in alijs votis temporalibus sicut peregrinationis ieiunìorũ, vel huiusmodi possunt epi dispensare:nisi papa aliquid horum sibi reseruauerit: sicut est dispensatio in voto terræ sanctæ.

Anto.Francis.

¶ Circa hoc, an Cardinali credat̃ sine literis Papæ, vide Bar. in.l.j.C. de superindi. lib. x. & Bald. in. l.fi qua per calumniã C. de Epis. & cle. in vlti.col. & vide Inn.in.c. cũ olim el.j.de priuile.vbi dicit, quòd credit̃ sibi in commissis ei à Papa. & vide etiam Bal.in.l. iurisiurandi.in.ij.colum.C.de testi.dicas tamen, ꝙ dicto Cardinalis in his, quæ concernũt alterius præ-

iudicium, non creditur: sicut nec dicto vnius etiã excelsi viri tãtùm: vt est gl. multum no. in c. sicut nobis. in gl. fin. de senten. excom. & ibi plenè per do. Abb. & vide Ange. in l. quęcũq; in §. fi. ff. de pub. vbi dicit se ita consuluisse apud veronam, & est illud consilium Ang. in nu. cxxxij. quod incipit mãdatum principis. Et adde q; si Cardinalis legatus asserit se habere certas cõmissiões, puta legitimandi, restituendi infames: creandi notarios, & similia: quãuis non ostendat literas suæ cõmissionis, si tamẽ ista publicè exercet, & cõmuniter existimatur eum habere talẽ potestatem: valẽt tales actus ratione communis erroris. Ita Bald. in l. exẽplo. in fi. C. de probat. & in d. l. si qua per calumniã. & not. in c. ex literis. de resti. spo. Et adde quòd Car. in titu/ lo sui Cardinalat⁹ dicitur habere iurisdictionẽ, quasi episcopalẽ: vt no. in c. cum in ecclesijs. de maior. & obe. in c. j. e. tit. li. vj. & not. in c. cũ te. de re. iu. & ideò dicimus, quòd nõ põt audire causas absq; delegatione Papæ, nisi sit in episcopatu suo, vt per Spec. in tit. de li. cõcep. in §. iam nunc. el. ij. in ver. cardinales. Et adde q; parochia Card. habetur pro diœce. & in ea tenet locum Episcopi: quia tituli Cardi. comparãtur ecclesijs parochialibus & parochijs Episcoporum: vt plenè per do. Car. in clemen. ij. in §. irritum. in. iij. q. de ele. vbi etiam dicit q; sunt præferendi Episcopis: non quia habeant maiorem dignitatẽ, sed qa habent maius officium: de quo etiam per Alex. in rub. de iur. om. iud. & habetur per Bar. in l. prima. in §. si quis. ff. de app. & vide gl. in c. quãquã. ij. q. vij. & vide do. Abb. in c. cũ ecclesia vulterana. in penu. & fin. col. de ele. Et adde, q; Cardinales possunt dispensare cum infamibus. ita Barto. in l. infamem. in fi. col. de publ. iud. Quod intellige collegialiter, sede vacante, non singulariter: vt per Inno. in d. c. cum te. de re iud. & per Petr. de Anch. in consilio suo, quod incipit Reuerendissimus in Christo pater. & vide Car. in d. cle. ij. in §. irritum. & ibi etiam dicit, q; numerus Cardinalium debet esse cert⁹ ad instar discipulorum Christi: amen aliquando fuerunt plures, & aliquãdo pauciores. & dicit Cardi. in cle. ne Romani. in §. porro. quòd tempore Pontiani fuerunt. ccxxxvj. quod etiam dixit Arch. in c. vbi periculũ. in. j. col. de ele. li. vj. & dicit Car. in cle. ij. in. §. j. in v. q. de æta. & qualit. q; Cardinalis ad minus debet esse diaconus: quod etiam voluit Host. in c. ij. eo. ti. & de præroga. Car. vide per Spe. in ti. de leg. in. §. iiij. circa prin. & in titu. de aduoc. in. §. nũc de exordijs. & in ti. de teste. in. §. restat de nume. circa prin ci. & vide Rom. in consi. cccxcix. inci. vos estis lux mundi. & vide Io. an. in c. ad liberandã. de Iudæ. & Host. in c. cum ex eo. de pœ. & remis. & vide gl. in c. j. in ver. sede vacante. de schismati. li. vj. Et an Cardinalis nõ Episcopus possit vti insignibus Episcopalibus: maximè si esset presbyter Cardinalis. vide Io. And. in c. j. de supp. neg. præla. Dicas tamen, q; non põt dispẽsare circa sacrũ concilium disponens circa electiõem Papæ: de quo in c. vbi periculũ. de ele. li. vj. & habeẽ plenè per Bal. in tractatu schismatis. in ij. col. Et adde q; canonici ecclesiæ Raunenatẽ. dicuntur canonici Cardinales: de quo vide per Spec. in ti. de iur. cal. in. §. restat videre. in ver. quid si aliquid. & ibi vide etiã per Ioã. And. in addition. & vide Car. in cle. j. post glo. j. in prin. de ele. vbi dicit idem esse in ecclesia Compostellana, quæ habet ẽt canonicos Cardinales. Et de amplitudine & præstantia Cardinaliũ & eorũ prærogatiuis vltra ea, quæ habentur per Specu. in tit. de leg. in §. iiij. vide plenè per And. Sicu. in tracta. quem fecit de præstantia Cardinalium.

¶ Vide quod dicit hîc do. Anto. & ad idem adde do. Ant. in c. cum in iure. in vj. colũ. de offi. dele. & in c. sua. de offi. vica. & do. Abb. in. c. quòd trãslationẽ. de offi. leg. & vide Angel. consil. suo clxxx. vbi dicit, quòd creditur dicto legati de latere asserenti se habere potestatem legitimam dispensandi à Papa absq; literis. Et idẽ qd̃ do. Antoni. hîc in hoc tenet Ludo. Roma. in l. sciendum. versi. xiij. de ciditur. de verbo. ob. sed aliter videtur decidere saltẽ de consuetudine & stylo curię Lap. allega. xxxiij. & cum dicto do. Antoni. hîc concordat in terminis Bald. in l. si qua per calumniam. in vlti. colum. versicu. deinde quæro legatus. C. de Episcop. & cleric. & Do. in c. eos, qui. §. j. circa. fin. de sen. excommu. in. vj. pro quibus alleg. tex. & meliorem de iure. in versi. scriptis. in. l. j. C. de mandat. princi.

SVMMARIVM.

1 *Sententia lata contra extrauagantem non est ipso iure nulla, sicut quando fertur contra ius incorporatum.*

2 *Allegans statutum non tenetur illud producere, nec extrauagantem publicè notam, sed consuetudinem debet probare.*

3 *Quando extrauagans dicitur iuri communi dissona.*

4 *Iudex, an teneatur consulere superiorem.*

5 *Rescriptum contra ius, non est seruandum: nisi dicatur: non obstante tali iure.*

CAP. VIII.

PAstoralis. ¶ Si de extrauagãti dubitatur, an decretalis sit authẽtica: aut est iuri cõsona: & tũc iudicatur secundũ illam: aut dissona: & tunc Papa consuli tur. & secunda ibi: *verum.* Casus literalis. Aliqñ allegant Decretales in iudicijs, de qbus decretalibus nõ constat per bullam: quæritũ fuit à Papa, quid iuris esset. Statuit Papa, vt si aliqua Decretalis allegatur, de qua iudex dubitet, si illa consonat iuri communi, secundum illam non dubitet iudicare: sed si iuri communi sit dissona, non iudicet secũdum ipsam, sed consulat superiorem de illa. Ber. ¶ Nota arg. quòd vbi allegatur statutum, vel consuetudo c iuri communi consona, non est necesse de illa fidem facere: quia iudex non tam secundũ illam, quã secundum ius procedere videtur: sicut vides hîc in extrauagan. de qua dubitatur, a an sit decretalis. ¶ No. ibi: *iuri communi sit consona &c.* quòd appellatione iuris communis, non venit stricte extrauagans: sed id quod in corpore iuris redactum est. ¶ Not. iij. quòd quandoq; non immeritò dubitatur de extrad uaganti, b an sit Decretalis. Et facit in hoc iste tex. multum bene: quòd ignorantia extrauagantis sit probabilis. Nam si iudex, vel episcopus merito quandoq; dubitat, vt in text. iuncta suprascriptione: fortius inferior qui in talibus non versatur. ¶ Sed primò quæro, quãdo dicitur meritò dubitari? Respondet Innocen. quando non est in compilatione approbata, vel non est sub bulla. Item non semper sufficit bullam pendere in litera. arg. in l. ij. C. de leg. quia posset dubitari, an sit ius generale, vel speciale rescriptum respectu certarum personarum, vel locorum. His & similibus casibus posset iudex meritò dubitare. De decretalibus tamen quæ fuerunt ante istam compilationem Gregorianã editę, dic vt in procœmio Gregoriano. De alijs verò, quæ fuerũt ædite

a quotidiè fiũt Cardinalibus in curia. Si tamen aliquid atteſtaretur vltra generalẽ cõmissionẽ in præiudiciũ partis, nõ puto ei credendũ: vt sentit gl. nota. in c. sicut. de sen. excõ. & facit. c. cũ à nobis. §. de test. Inferiori verò prẹlato hoc asserenti nõ puto credendũ, nisi plenè doceat

b de mãdato: vt in d. c. cùm in iure. de offi. delega. & quod no. in d. c. post cessionẽ. Ad idem l. vnica. C. de manda. princi. & quod no. do. de Ro. deci. cclxxxiiij. in fin. vbi dicunt, q; etiam per testes probari nõ potest extra curiam Romanam de cõmissiõe facta per Papã: sed oportet probari per ipsius literas. ad hoc. d. l. vnica. Posset tamen dici, q; si esset valde illustris persona, sibi crederetur. ar. c. nobilissimus. præal. de stylo tamẽ curiæ seruatur cõtrariũ: vt non credatur sine literis. Quãdoq; Cardinalis legatus, vel nõ, aliquid asserit literis, vel verbo vltra commissionẽ generalem, vel specialem sibi factam: & de rigore iuris non est sibi credẽdum in alterius præiudicium: vt no. in d. c. sicut. Et sic dicebat Clemens Papa, vt refert Ioan. An. in c. constitutus. de app. sed de consuetudine secus. ideò dixit de rigore. & facit text. in d. c. constitutus. & vide Spe. in ti. de teste. §. j. versi. quid si aduocatus. Ego tamen non crederem in graue alterius præiudicium, per. d. c. cum à nobis. maximè iũcto fine. Et vide circa hæc, quæ dixi in c. post cessionem. de proba. & quod dicam in c. fi. de confir. vti. vel inuti. Et prædicta faciunt pro dicto Hosti. in c. ecclesia. ij. de elect. vbi dicit, q; Cardinalis est maior Episcopo in officio. & facit quod notat Io. Mo. in c. super eo. de hære. li. vj. Ego allego tex. notabilem in c. per venerabilem. qui filij sint legi. in. versi. rationibus. vide ad materiam bonum text. cum glo. in c. quanquã. ij. q. vij. alia hîc sunt clara.

¶ SEB. SAPIA. ¶ De mandato. Hoc intellige procedere, quãdo princeps qui fecit mandatum, est absens: secus si esset præsens: vt per Ias. in l. ij. in. j. no. ff. si quis in ius voc. non ierit. & per. Fel. hîc.

c ¶ SEB. SAPIA. ¶ Cõsuetudo. Contrarium tamẽ sentit Bar. in l. j. col. pe. ff. si cer. pe. vbi dicitur, qñ allegatur authoritas gñalis & publica, non p bat: nisi producatur scriptura, nisi dixeris, q; Bart. loquitur in teste: aliâs secus: vt patet ex no. per eundẽ in l. omnes ppri. col. pe. & fi. ff. de iu. & iure.

d ¶ Vide de hoc do. Bar. de Bellen. in c. j. de re iudi. & vide Bald. in c. j. circa prin. in ti. quot test. sint necess. ad proban. no. ingra. vbi dicit, q; quando dubitatur de aliqua extrauag. melius est in dubio regulis iuris deseruire. & al leg. istud. c.

¶ Adde, an sententia lata contra extrauagantem sit nulla. Ro. consi. cclxv. post

poſt hanc compilationem ante compilationem Sexti libri: tene quod habes in procemio Sexti libri. ¶ Item ſecundum Boat. dubium poterat eſſe in litera diuerſa & contraria, quam diuerſimodè habent libri. Pone exemplum de elect. nemo. li. vj. & quod ibi
1 notatur in gl. ¶ † Et hæc faciunt ad quæſtionẽ notabilẽ & quotidianã: an ſententia lata contra Decretalem extrauagantem[a] ſit ipſo
2 iure nulla: ſicut qñ fertur contra ius incorporatum. Et intellige, quando error exprimitur in ſententia: aliâs quæſtio non eſt dubitabilis: vt no. in c. j. de re iud. & ij. q. vj. C. ei, qui. §. item ſi ſententia contra ius. & in l. ij. C. quando prouo. non eſt ne. Bar. in l. cũ prolatis. ff. de re iudi. tenet ꝙ non: quia in ea eſt probabilis ignorantia. & eſt ibi tex. ſecundum vnum intellectum. Hanc opi. ſequitur hîc do. Ant. & cõiter moderni. Dicit tñ do. Anto. hoc verum, qñ fertur ſententia ante, quàm Papa ſit conſultus: ſecus ſi poſteà: quia tunc eſſet certus de extrauagãti. Sed ego non dubito, quin idem ſenſerit Bar. Nã ipſe ſuſtinet ſententiam propter probabilẽ ignorantiam: vt innuit tex. in d. l. cum prolatis. quæ ceſſat ſecuta rñſione Papæ. inſti. de iure natu. gen. & ciui. § ſed & quod Principi. Sed dico, ꝙ aliter eſt limitandum dictum Bar. ſcilicet, qñ in loco probabiliter dubitatur de extrauaganti. Si autem eſt publicè nota, & pro tali habetur, licet non ſit incorporata, vel ſub bulla: erit nihilominus ſententia cõtra eam lata nulla. Pone exemplum in extrauaganti execrabilis. Ioan. xxij. ad hoc j. de poſtu. Præla. &. c. quod dicitis. xvj. diſt. Ceſſat enim tunc probabilis ignorantia. Et ratio huius literæ ibi: *de qua iudex meritò dubitet. &c.* Et hanc limitationem ſentit Bal. in l. leges ſacratiſsimæ. C. de legi. ¶ Sed cõtra hoc dictũ inſiſto ſic. Conſtitutio Papæ ligat poſt duos menſes à tẽpore publicationis in curia Romana: licet non promulgetur in prouincia: vt eſt glo. not. in data. vj. lib. Et idẽ tenet ibi Io. Mo. & quilibet præſumit ſcire conſtitutionẽ: vt in. d. c. conſtitutionẽ. & in c. propoſuiſti. lxxxij. diſt. & in glo. in procemio cle. etiã ſi conſtitutio non ſit redacta in volumẽ iuris: vt eſt text. in. c. ſi Romanorũ. xix. di. quinimo non eſt de ſubſtãtia iuris, vt redigatur in ſcriptis: vt plenè not. per Io. An. in regula, nemo poteſt. de re. iur. lib. vj. in mercu. & per do. de Ro. ccxxviij. deci. videtur tex. in. c. j. de renun. lib. vj. cũ ergo hæc ſententia lata ſit cõtra ius ſcriptũ, non deberet valere per iura hoc dicentia. s. allegata. & maximè præſumit hæc ſnĩa in Epiſcopo, qui tenet indagare, an in curia Romana ſit edita aliqua cõſtitutio: vt in. c. ego. N. de iureiu. Itẽ & fortius video, ꝙ ibi Papa vult conſtitutionẽ ſuam ligare à tpe publicationis: licet ignorantes nõ inuoluãtur culpa, tñ actus contra conſtitutionem geſtus eſt nullus: licet probabiliter ignoretur: vt eſt glo. no. in cle. ij. de hær. in verbo, nũc. Fortius in caſu noſtro ſnĩa debet eſſe nulla, qñ præſumitur ſcientia: vt quia longo tẽpore præceſsit conſtitutio extrauagans. Et hęc opinio fortè eſt verior de rigore iuris: licet communis opi. ſit in contrariũ: ſed non probatur aliquo iure. Nam. l. cum prolatis. præalleg. ſuper qua illa opinio fundatur, hoc non probat: quia nõ loquitur, qñ fuit error iuris expreſſus in ſententia: ſed qñ allegata conſtitutione iudex putans non facere ad cauſam tulit ſantentiã in contrarium: vel loquitur, quando de intellectu conſtitutionis erat probabile dubium, quo caſu nõ puto ſententiam eſſe nullam, etiã ſi ſit ius incorporatum de hoc. l. ij. ff. de iur. & facti igno. & quod no. Inn. in. c. ſpeciali. de app. & in. c. P. &. G. de offi. deleg. Sed ſi vis opinionem cõmunem tenere, potes dicere, ꝙ licet præſumat ſcientia cõſtitutionis quo ad effectũ rei: tñ quo ad pœnam nullitatis ſententiæ: vel vt quis puniatur de contemptu legis, non præſumitur ſcientia: ex quo meritò poteſt dubitari: vt hîc. &. facit. c. ij. de conſti. Sed in contrarium videtur, quia retractatio actus videtur hoc caſu ꝓuenire ex natura ipſius actus, qui fit contra legem. C. de lega. l non dubium. Hæc tamen opinio communis eſt ęquior. & facit vt idem dicamus in ſtatutis: vt ſententia lata contra ſtatutum incorporatum in volumine ſtatutorum, ſit ipſo iure nulla: ſecus ſi reperitur lata contra aliquam reformationem extrauagantem, de qua probabiliter dubitatur. facit quod not. Barto. in. d. l. cum prolatis & Bal. in. d. l. leges ſacratiſsimæ. facit text. iuncta gloſ. in. c. fi. in laicis. xxxviij. diſt. ¶ Item
2 faciunt prædicta. & iſte tex. ad quæſtionem, an allegans[b] ſtatutum
b in iudicio teneatur illud producere, & de eo fidem facere. Nam poſſumus dicere, ſicut in allegatiõe iuris cõmunis: vt ſi ſtatutum ſit eiuſdem loci & incorporatũ: non ſit neceſſe aliter producere, ſicut nec conſtitutionẽ iuris incorporati. Nã ſtatuta loci habent pro iure communi: vt. l. oẽs populi. ff. de iuſti. & iur. Hinc eſt, ꝙ appellant ius ciuile. j. diſ. ius ciuile. Si verò ſit extrauagans: puta reformatio quædam extra volumen ſtatutorũ: aut eſt publicè nota: & nõ eſt neceſſe producere. arg. in. c. j. de poſtu. ptæla. Aut probabiliter ignorat, & debet produci authẽtica: ſicut hîc dicitur de extrauaganti. Idẽ dicendũ de conſtitutione alterius loci: quę probabiliter ignoratur hîc: vt in c. fi. qui ma. accu. poſ. not. Inn. ſuper rub. de cõſuetudine. ſic videmus, quòd cõſuetudo debet probari tanquã extrauagans. de conſuetudine quaſi per totũ: & hęc vident de mẽte Bar. in. l.
3 oẽs populi. præal. propè fin. quæ not. ¶ † Sed quæro, qñ extrauagãs dicitur iuri cõi diſſonare? dicit Hoſt. qñ eſt contraria iuri diuino, vel canonico j. de accuſa. c. qualiter. ij. & de elec. ſignificaſti. de iura. cal. c. j. vel iuri ciuili iuri noſtro nõ cõtrario: de no. ope. nũ. c. j. vl naturali rõni deficiẽte iure. j. diſt. cõſuetudo. inſti. de iur. na. §. quod verò naturalis ratio. vel conſuetudini. inſti. de iure natu. §. ex non ſcripto. de cõſuetu. cum dilectus. Sed hoc vltimo caſu nõ puto ne ceſſariũ ſoluere Principẽ: quia conſuetudo vincit legem: niſi dubitaretur de probabilitate cõ ſuetudinis. An aũt iudex teneat ſoluere Princi
a pem: prout hîc dicit. Pet. & Io. An. ꝙ nõ. vnde licet poſsit: non tñ arctat ex quo ſibi non conſtat: quòd ſit decre. in contrariũ: iudicio meo. Facit iſte tex. in fi. qui loquit per verba imperatiui modi. ibi: *ſuperiorem conſulat. &c.* Vnde
b puto, ꝙ aut nulla notitia hr extrauagantis allegatæ: & procedat prima opi. doctorũ: quia videtur allegata in fraudẽ dilationis cauſæ. Aut habetur aliqualis notitia, ſed iudex dubitat de validitate: & tunc iudex tenetur conſulere. Et hoc voluit iudicio meo iſte text. dum dicit: *de qua iudex meritò dubitet. &c.* Fateor tamen ꝙ ſi Papa non conſultò ferret ſententiam, non annullaretur ſententia ex hoc ſolo, quia Principem nõ conſuluit: ſed ipſe veniret puniendus. facit in arg. c. venerabilem. de elect. & hoc vi-
4 detur ſenſiſſe hîc gl. fi. ¶ † Glo. j. quærit, quid ſi producit reſcriptũ cõtra ius: nũquid debeat obſeruari quod hîc dicitur in extrauagãti? Reſpondet, ꝙ non: imò ſtatim tale reſcriptum eſt abijciendũ: quia reſcriptum contra ius non valet. xxv. q. ij. c. dicentis. §. reſcripta. Hoſtiẽ. dicit hoc verum, niſi in reſcripto dicatur: non obſtante tali iure. de quo vide bonam gl. in. c. j. de conſti. lib. vj. quæ incipit, eſt contra: & plenius notatur in. c nõnulli. de reſcrip. vbi dicam maximè cõcludendo aliqua not. per Io. An. in. c. j. de excep. li. vj. Alia, quæ tractant hîc in gl. ſunt clara. Vltimò dicit hîc Hoſti. ꝙ licet in aliquo vol. Decretaliũ fit aliqua Decretalis ſcripta, nõ per hoc habebitur pro Decretali, niſi communiter in libris alijs habeatur: quod nota: quia idem dicendum, quando litera reperitur varia: vt recurrendum ſit & tenendum, quod in voluminibus communiter habetur.

SEB. SAPIA.
a ¶ Extrauagãtem. vide latè per Feli. in. c j. col. vj. verſicu. limita. iiij. j. de re iudi.

SEB. SAPIA. ſy
b ¶ An allegãs. Vide Aret. in conſi. cliij. col. j. & Alexan. in conſi. lxxij. colũ. ij. in. iij. volu. Pet. de Ancha. in repe. c. canonum ſtatuta. char. xxxj. ſ. de conſti.

SVMMARIVM.

1 *Concluſio & publicatio atteſtationum non ſunt de ſubſtantia, vt aliter ſententia non valeat.*

2 *Conſuetudo poteſt dare alicui poteſtatem tabellionatus: & iudex ex conſuetudine poteſt ſcribere*

a ¶ Hanc Decr. ſolẽniter cõmentauit Pau. de ele. & adde huc Bar. in l. Diui fratres. ff. de pœn. vbi dicit, quòd etiã poſt cõcluſionẽ in cauſa poſſunt pro duci inſtrumẽta in cã ciuili. & vide do. de Ro. in antiquis deciſ. clxxij. An aũt poſt concluſionẽ in cã poſsint produci inſtrumẽta de nouo reperta: vi de per Bar. in l. admonẽdi. ff. de iureiu. & ibi latius per Pau. de Caſt. in fi. iiij. col. ſuper hoc diſtinguentem.

✠ SEB. SAPIA.

b ¶ Cõſuetudo loci. vide Ol. in cõſ. cv. incip. vĩ dicendũ. & Car. in cõſ. lxxij. inci. Titius. col. iij. cũ duabus ſeq. & Abb. in cõ ſi. liij. inci. in præ dicta cã. in. ij. vol. vbi dicit, ꝙ ad hoc vt ſcripturæ non authenticę, detur fides, oportet pro bare, ꝙ tali ſcripturę fides fuit ad hibita.

c ¶ Inſtrã & probationes nõ poſ- a ſunt admitti, vel produci poſt con cluſionem in cã. Hanc regulã ampliat ſing. Ludo. b Ro. in l. admonendi. in. vj. col. ff. de iureiu. vt ꝓcedat nõ ſolũ, qñ inſtrã producerẽtur ad probãdũ: ſed etiã ſi producerentẽ ſolũ ad declarãdum alia prius ꝓducta qa ſcđm eum non poſſunt poſt concluſionẽ in cauſa produci aliqua inſtrumẽta, ſiue tẽdentia ad ꝓbãdũ ſiue ſolũ ad declarandũ iam probatũ. Caſum dicit eſſe de hoc no. in. c. auditis. de in integ. reſt. qui tex. ſcđm dñm meum. d. Iaſo. de may. ibi in. xlv. col. nõ ſufficiẽter probat. & in cõtrariũ facit trita regula, q̃ habet, ꝙ qui ſolũ declarat, nihil de nouo dat. l. hæredes palã. C. ſi quid poſt. ff. de teſt.

¶ Adde, an poſt concluſionẽ in cauſa, poſsint produci inſtrumẽta, Rom. cõſi. xx. Et an in criminalibus concludaẽ in cauſa: & multa de cõcluſione in cauſa per eundẽ conſil. clxxvj. & an ſnĩa lata omiſſa publicatione teſtiũ valeat, per Pet. de Anc. conſi. cxxxvij.

Ant. Franc. ¶ An poſt cõcluſionẽ in cã poſſunt produci inſtrumẽta. Dicas, ꝙ in cã principali nõ poſſunt produci: ſed in cã appellatiõis bene poſ 3 ſunt produci: vt per Inn. in. c. cũ veniſſet. de teſti. & vide per Inno. in. c. in tua. qui matri. acc. poſ. & per Spe. in ti. de proba. in. §. videndũ. in verſi. qd ſi data. & Pau. de ca. in. l. oratione. in fi. ff. de fer. & per Alexan. in. l. j. in. §. edenda. ff. de edẽ. & vide gl. in cle. ſæpe. §. & qa. de ver. ſi. & ꝓ Bar. in. l. manci. de op. leg. & vide do. de Ro. in deci. xxviij. incip. itẽ fuit dubitatum.

d ¶ Iudici nunq̃ concludit in cã, ſed ſemper vniformiter vrget eius officiũ vſq; ad ſnĩam incluſiuè. Ita pul. inquit Ang. in cõſi. ccxcv. inci. viſis atteſtationibus teſtiũ productorũ. & c. in vlt. col. Et licet ipſe nõ dicat, ratio põt eſſe ſcđm meũ do. Iaſ. in. d. l. admonendi. qa cõcluſio in cauſa dicitur renũtiatio probationũ, quã faciunt partes: per quod vinculũ non debent manus iudicis ligari. ꝓ regu. c. cũ clamor. ſ. de teſti. l. ſi vnus. §. ante oĩa. ff. de pact.

e ¶ Quæ incipit itẽ ſi poſt concluſionẽ. Idẽ etiã dicit ipſemet Abb. Pañ. in c. qm̃ contra falſam. ſ. de proba. in. xiij. col. ſequunt̃ d. Ant. de But. & Inn. in. c. auditis. in fi. de procu. d. Car. fio. in cle. teſtib. in. ij. col. de teſti. Bal. in l. peremptorias. in. ij. col. C. ſent. reſcin. nõ poſ. d. Alex. de Imo. in. d. l. admonendi. in. xiiij. col. ff. de iureiu. & do. Iaſ. de May. in. xlvj. co. q̃uis ibi cõtrarium teneat, & malè Pau. de Caſ. in. xj. col. quẽ in hoc ibi ſpecialiter reprobat idẽ do. Alex. Itẽ adde, ꝙ allegatio notorię facti: vel quæ patet ex actis poteſt opponi poſt concluſionẽ in cauſa. vũ, ſi opponatur inhabilitas teſtis, quæ patet ex actis, põt opponi & detegi etiã poſt concluſionẽ in cã, ſecundũ ipſum Abb. Panor. in. c. dudum. el. j. in. ij. col. & ſeq. & de elect. vbi limitat verũ: dũmodo ſit notorium facti permanentis. ſecus ſi ſit notorium facti trãſeuntis: vt ibi per eum. Idẽ etiã not. ibi do. Ant. de Bu. in. ij. col. vbi etiã not. d. Ant. ꝙ licet ſit cõcluſum in cauſa: nũquã tamen intelli.

acta cauſæ.

Caſus in quibus poſt concluſionem in cauſa poſſunt prodnci inſtrumenta. 3

An pars poſsit producere inſtrumenta ante concluſionem: ſi intra tempus ſtatutum à iudice ad producenda inſtrumenta non produxit. 4

Inſtrumenta, quibus adhibetur fides ex conſuetudine: faciunt fidem in foro eccleſiaſtico, & in negotijs eccleſiaſticis. 5

Conſuetudo valet, vt credatur inſtrumento ſine teſtium ſubſcriptione. 6

An inſtrumentum confectum per notarium infamẽ, ſit ipſo iure nullum. 7

Per concluſionem non ſolùm renuntiatur probationibus: ſed etiam allegationibus. 8

Concluſum in cauſa, quando dicitur.

CAP. IX.

CVm dilectus. a Poſt publicatas atteſtationes vſq; ad concluſionẽ poſ ſunt inſtrumenta produci. hoc primò. Cõſuetudo loci b facit inſtrumentũ authẽticum. hoc ſecũdò. Secunda pars ibi: *ſuper tertio.* ¶ Caſus literalis. Quia appellatione inſtrumentorum continentur teſtes & poſt publicationem teſtium alij teſtes non poſſunt produci dubitatum fuit an poſt publicationem teſtium alij teſtes, non poſsint produci. Reſpondetur, quòd inſtrumenta produci poſſunt vſque ad ſententiam antè, quàm ſit concluſum in cauſa. Super tertiò vero articulo: Conſuetudo erat in partibus Scotiæ, quòd aliquis per inſtrumenta Regis probabat intentionem ſuam in iure: dubitauerunt iudices iſti, vtrum inſtrumenta Regis admittere debeant in cauſis. Reſpondet Papa conſultus, quòd ſi conſuetudo illius patriæ obtinet approbata: vt fides adhibeatur inſtrumẽtis illius Regis, & ipſi poterunt ea in cauſis admittere: præſertim, cũ Rex ipſe tãtæ fuerit honeſtatis, quòd inſtrumẽta ſua, maximæ habeãtur authoritatis in partibus Scotianis. B. ¶ Not. terminũ excluſiuum productionis c inſtrumentorũ, ſcilicet concluſionẽ c in cauſa: vſq; ergo ad cõcluſionẽ, poſſent inſtrumenta à qualibet parte produci: & poſteà regulariter nõ licet: quãdo dicatur in cauſa concluſum, dicetur j. cũ gl. ¶ No. ibi: *ſententiæ calculum. &c.* ꝙ calculus qñq; appellatur ſententia. Eodẽ modo capitur in. c. ſi inter. vj. q. iiij. Quandoq; capit pro carbone. viij. q. j. c. in ſcripturis. in fi. Quandoq; pro ratione, ſeu numero. C. de erro. calcu. per totũ. datur ver. Calculus eſt ra- 1 tio numerus ſententia Carbo. ¶ † No. ꝙ in cauſa, fit atteſtationũ publicatio & concluſio. An aũt iſta ſint de ſubſtãtia, vt aliter ſnĩa non valeat? circa primũ Bar. in l. prolatã. C. de ſent. & interlo. tenet, ꝙ licet ſit de iuſtitia, non tñ de ſubſtantia. Id enim eſt de ſubſtantia actus, quo remoto remouetur actus. Sed ſnĩa bene poteſt ferri ſine publicatione atteſtationũ: vt puta, ſi teſtes nõ fuerũt in cauſa productij. de præſum. afferte. ergo nõ eſt de ſubſtantia ſententiæ. Idẽ ſentit Inn. in. c. cũ. I. &. A. de re iudic. & Io. An. in addi. Spec. de renun. & conclu. in prin. & hoc teneas. & vide per Bar. in d. l. prolatam. vbi proſequitur actus multos, qui ſunt de ſubſtantia ordinis iudiciarij. & per glo. ij. q. j. in ſumma. & in. c. vxor. xvij. q. iiij. De cõcluſione verò vide gl. bonam in cle. ſæpe. de ver. ſign. iuncto tex. & Io. An. in addi. Spe. in loco præal. vbi ſentit, quòd nõ ſit de ſubſtantia. dic tñ, ꝙ eſt de iuſtitia: quia ſpeciale eſt in cauſis ſummarijs: vt poſsit iudex ad ſnĩam procedere, concluſione nõ facta: vt in. d. cle. ſæpe. & vide in hoc quod no. in. c. paſtoralis. de cauſa poſ. & proprie. ¶ Not. ex ſecunda parte, ꝙ non creditur inſtrumẽto alicuius præſidentis, etiã ſi ſit Rex. Nã creare tabellionẽ ſpectat ad Imperatorẽ: de quo dicam plenius j. eo. cũ. P. & vide quod legi. & not. in cle. literis. de proba. ¶ † No. & tene mẽti, quòd va- 2 let cõſuetudo diſponens circa ſolennitates alicuius actus, & circa principi reſeruata. cõcor. c. ſuper quibuſdã. de verb. ſig. Nã vt hîc vides, cõſuetudo poteſt dare alicui poteſtatẽ tabellionatus. Et licet loquaẽ in Rege, eadẽ ratio eſt in alia perſona inferiori: quod tenet per illũ tex. Io. An. in. c. ſeculares. de ſo. cõpe. lib. vj. in nouel. quod no. Idem Bar. in l. ſeruus cõmunis. ff. de ſtipu. ſeruo. vbi per iſtũ tex. plus dicit, ꝙ iudex põt ſcribere acta: & ei fides adhibebiẽ, ſi hoc habet cõſuetudo, qđ ſingulariter nota pro limitatiõe. c. qm̃ contra. de proba. facit quod no. Inn. ſ. c. ij. Ceſſante aũt cõſuetudine ſolũ hoc poterit, ſi etiã eſt notarius. Et hoc fecerit in his, quæ ſunt volũtariæ iuriſdictiõis: vel in paruis cauſis, in quibus poteſt procedi ſine ſcriptura. ad hoc gl. & plenius ꝓ Bar. in l. iubemus. C. de ſac. ſan. ec. facit aut. niſi breuiores. C. de ſen. ex peri. reci. Et quia gl. hîc multũ lentè tranſiuerũt, expediã prius quædã pulchra pro intellectu & limitatiõe vtriuſq; partis ca. ¶ † Et primò circa primam partẽ, quæro, an indiſtinctè poſt concluſionẽ non liceat inſtrumenta producere? dic, ꝙ non: imò fallit in multis caſibus, quorũ aliquos notabiles hîc collegi ego vltra alios doct. ¶ Et primò in caſu ca. paſtoralis. de cau. poſ. & proprie. ¶ Secũdò in his in quibus iudex procedit ex officio, ſi hoc viderit expedire. Nam ſibi ni- d hil eſt præcluſum. d arg. dicti. c. paſtoralis. Hoc tenẽt do. de Ro. de ci. vij. & vide pro limitatione, quæ dixi. ſ. de teſtib. c. cum clamor. ¶ Tertiò in criminalibus cauſis, cũ reus vult etiã innocentiã probare. arg. in l. Diui. ff. de pœnis. Et ibi hoc expreſsè tenet Bart. & in l. j. ff. de quæſt. in fi. Plus dicit, ſcilicet ꝙ etiã poſt publicationẽ poterunt in prædicto caſu teſtes de nouo recipi. poſt ſententiam autem aliquo remedio nõ ſuſpenſam ſoli Principi licet beneficio ſpeciali admittere probationes, etiã de nouo repertas, ad probandũ innocentiam condẽnati: vt in. d. l. Diui notabiliter & ſingulariter probatur: vide tñ in hoc quod no. in. c. ij. de purg. vul. Quartò in cauſis cõmunibus: ideſt etiã, vbi procedit ad inſtantiã, ſi inſtrumenta ſunt de nouo reperta: vt. l. admonẽdi. ff. de iureiu. ſecũdum vnam lectu. quã ſequitur ibi Bar. ¶ Quintò, ſi de facto recipiuntur, tenet receptio: & videt à concluſione receſſum, cò ꝙ par- e tes non contradixerunt: vt not. do. de Ro. deci. v. e regulariter autem non poſſunt recipi. & ſi recipiuntur, poſſet altera, pars appellare.

gitur prẽcluſa via allegationibus iuris: quin ſemp iura & leges allegari poſsint, q̃tum ad hoc nunq̃ intelligitureſſe clauſum os parti. Ita etiã no. inqt Bal. in auẽ. iubemus. in vlt. col. C. de iudi. alleg. l. q̃uis in dubitati. C. de adulter. & in auẽ. vt cũ de appel. co. in prin. Et ita debet intelligi & limitari dictũ Inn. in. d. c. paſtoralis. de cã poſſ. & ꝓpri. vbi dicit Inno. ꝙ poſt cõcluſionẽ in cã, nil poteſt allegari vel de iure, vel de facto. Nam debet intelligi, niſi allegatio conſiſteret in ſolo iure. vide etiã Abb. ipſum Panor. in. d. c. paſtoralis. in fin. de cauſa poſ. & proprieta. vbi ponit aliũ caſum, in quo poſſunt fieri probationes poſt cõcluſionẽ in cauſa. Quoſdã alios caſus vltra p̃dictos, in q̃bus probatio admittit poſt cõcluſionẽ in cauſa: vide per Spec. in ti. de renũ. & conclu. §. j. verſicu. & ſcias. per Bal. in. l. j. in. j. co. C. vt quæ deſuntaduo. Item adde, ꝙ iudex ex officio etiã partibus inuitis poteſt concludere in cã, ſeu pronũtiare, ꝙ ſit cõcluſum in cã q̃ñ ſufficientes dilatiões datæ ſunt, quę ſunt trãſactę. gl. eſt ſing. in cle. ſæpe. circa fin. in ver. concluſione. de verb. ſign. quæ etiã ponit, nunqd de iure canonico, & fo. cano. ita ſemper concludat in cauſa, ſicut de iure ciuili. Et an vna pars poſsit cogere aliã ad concludendũ in cã, diſputat Bal. & videtur concludere, ꝙ ſic poſt Old. Lau. in c. j. in. iĩ. col. ſi de inueſti. inter do. & vaſallisoriatur.

lare.[a] argu. hîc, & in. d. c. paſtoralis. ¶ †Nunc quæro, an liceat indiſtinctè producere inſtrumenta vſq; ad concluſionem. Iſte tex. videtur apertè probare, ꝙ ſic. Quod indubiè procedit vbi iudex prius non præfixit terminum ad illa producenda. Si aũt præfixit certum terminum, nunquid eo elapſo liceat citra cõcluſionem? Quæſtio eſt notabilis. & multę ſunt opi. Io. An. hîc ſentit, ꝙ non liceat poſt terminum. & eſt opi. Spec. in tit. de dila. §. videndũ. verſi. quid ſi datus. Sed ipſemet Ioã. An. plenius hoc tractauit in gl. ordinaria, quã fecit in cle. ſæpe. præal. in ver. non obſtante. Et ibi tenuit opin. quorundam diſtinguentium: ꝙ aut ius aduerſarij eſt illæſum: & tunc licet etiam poſt terminũ. Aut læſum: vt quia perirent teſtes, quibus potuiſſet reprobare inſtrumenta, ſi fuiſſent in termino producta: & non licet. & pro vtroque membro facit. l. mancipiorum. ff. de optio. leg. ¶ Tertij dicunt, ꝙ indiſtinctẽ hoc licet ante concluſionem: quia non potuit pars cogi inſtrumenta exhibere antè, quã eis eſſet vſurus. ad hoc iſte tex. & l. j. §. edenda. ff. de edẽ. Pau. ibi dicit, ꝙ iudex nõ poteſt prius partem compellere, quã ſit concluſum in cauſa: vt hîc Sed ſi ſponte recepit terminum, ſibi prẽiudicauit. Bar. in. d. l. mancipiorũ. dicit, ꝙ ſi iurauerit inſtrumentum ad eum de nouo perueniſſe, ad 5
mittetur: aliàs nõ. arg. op. in ſimili. in cap. paſtoralis j. de excep. ¶ Sed tu aduerte. nam. d. l. mancipiorum. multum facit pro opi. Ioan. An. in gl. præal. nam ibi fuit terminus per iudicẽ ſtatutus ad ſeruum eligẽdum cum comminatione, quòd poſt terminum non audietur. & nihilominus auditur poſt terminum re integra, etiam ſine iuramento: ſi præteritio diei damnum aduerſario non intulit. Ad idem poteſt adduci. c. ſi tibi abſenti. & quod not. de præbẽ. lib. vj. quod quaſi idem in alijs terminis diſponit. Sed his non obſtantibus dico, quòd. l. mancipiorum. habet aliam rationem decidendi. loquitur enim quando re exiſtente integra poſt terminum ceſſat omnino cauſa, propter quã ſtatutus fuit ille terminus: vt clarè innuit ille text. & ſic ceſſante cauſa, ceſſat effectus: vt in c. cum ceſſante. de appel. Et ſic etiam loquitur c. ſi tibi abſenti. facit. c. fina. qui mat. accu. poſ. Sed in caſu noſtro poſt lapſum terminũ, etiã iure aduerſarij illæſo exiſtente, non ceſſat omnino cauſa, propter quam fuit terminus ſtatutus: quia terminus ſtatuitur non ſolũm, vt parti alteri ſit facultas reprobandi: ſed principaliter ſtatuitur ad faciliorem & breuiorem exitum litis: vt patet in. c. paſtoralis. de exce. & c. finem. de dolo & contu. & hæc cauſa non ceſſat, licet ius aduerſarij circa reprobationem ſit illæſum. Et per hoc dico, quòd poſt terminũ non debet audiri, niſi in caſibus, de quibus in d. c. paſtoralis. de except. Et credo per illũ tex. iudicẽ poſſe ante concluſionem ſtatuere hunc terminum: quia boni iudicis eſt lites præcidere, & breuiores facere, quã poteſt: vt in. l. quidam æſtimauerunt. ff. ſi cert. peta. & in iuribus ſ. allegatis. Nam terminus lit. conte. ſtatuitur à iure pro excluſione dilatoriarum: vt legi. & not. in. c. inter monaſterium. de re iudic. & tamen poteſt iudex prius terminũ ſtatuere certum ad omnes dilatorias proponendas. d. c. paſtoralis. Item vſque ad publicationem atteſtationum poſſunt de iure teſtes reprobari, in. d. c. præſentium. ſ. de teſti. & tamen iudex poteſt per prius præfigere terminum, intra quẽ producantur ſimul teſtes approbatorij & reprobatorij: vt in. c. licet. de proba. & in. c. cum cauſam. ſ. de teſtib. Item ad proſequendum appellationem & finiendum, iura præfigunt annũ: & tamẽ iudex abbreuiare poteſt reſpectu proſecutionis: vt in. c. cum ſit Romana. & c. perſonas. de app. & ſic in multis ſimilibus. Et ſic poteſt iudex ex cauſa abbreuiandi lites hunc terminum ante concluſionẽ præfigere. Et ſic tollo illam opi. Paul. & talis terminus hominis cẽſetur loco termini iuris: vt not. Inno. in ſimili in. c. ex ratione. de app. Ideò ſicut non admittitur poſt cõcluſionem: ita nec poſt hunc terminum. Poſſet tamen ex quadam æquitate dici, ꝙ cum in mora modici temporis non ſit magnum periculum: vt. l. ſi debitori. ff. de iudi. ꝙ duobus concurrentibus poterit admitti poſt terminum: ſcilicet ſi ius aduerſarij non ſit læſum & parum poſt lapſum terminum hoc petijt. argu. in. d. l. mancipiorum. Et ſic poſſet ſingulariter limitari. d. c. paſtoralis. quod tamen loquitur indiſtinctè. Hoc verum, niſi in pœnam negligentis aliud ſtatuatur. & ſic intellige c. ſi pluribus. de præben. libr. vj. & hæc quo ad primam partem. ¶ †Venio ad ſecundam partem, in qua quæro, an iſtis inſtrumẽtis, quibus adhibetur fides ex conſuetudine, credendum ſit in foro eccleſiaſtico & eccleſiaſticis negotijs. Et quòd in foro eccleſiaſtico ſit credendũ, caſus videtur hîc iuncta ſupraſcriptione. Apertius tenet Ioan. And. in dicto capi. ſeculares. de foro compe. lib. vj. reſpectu verò negotiorum dicit hîc Hoſtien. quòd creditur ſuper ciuilib⁹ & temporalibus rebus confectis: ſecus ſi ſuper ſpiritualibus, qui remittit ad nota. in. c. ſicut tene cleri. vel mona. Fateť tamen, ꝙ vbi talia inſtrumẽta inducuntur, vt priuilegia ab ipſo Rege conceſſa, vel quo ad feudalia bene facerent fidem. de fo. cõpe. ex tranſmiſſa. Pet. autẽ & Abbas videntur hîc ſentire, ꝙ indiſtinctè credatur talibus inſtrumẽtis. Dicunt enim, quòd dubitatio hîc fuit, quòd laici ſuper eccleſiaſticis negotijs poteſtatem non habent: vt in capitul. eccleſia ſanctæ Marię. de conſtitutioni. Sed cõtrarium hîc ſtatuitur, vt vides: mihi placet indiſtinctè, vt credatur: quia notarius eſt quidam teſtis. l. Domitius Labeo. ff. de teſta. vnde ſicut laicus perhibere poteſt teſtimonium in cauſa ſpirituali, ita & inſtrumenta confice-re: nec eſt hoc iuriſdictionis contentioſæ: & ſic ceſſat. c. eccleſia ſanctæ Mariæ. ſed voluntariæ: quia auditur ſuper confeſsione inſtrumenti. facit. c. j. de procu. libr. vj. Itẽ, ſicut dicimus in ſimili, ꝙ inſtrumentũ notarij cõfectũ intra territorium conſtituentis, facit fidẽ extra territorium. Ita no. Bar. in. l. cunctos populos. de ſum. trin. & quia circa ſolennitates actus inſpicitur ſola cõſuetudo loci, vbi actus geſtus eſt: vt. l. j. C. de emanci. lib. & not. in. c. per venerabilem. qui fil. ſint legi. ita ſatis eſt iſtum haberi pro notario in patria ſua, vbi confecit inſtrumentum: nec curandum, an fecerit ſuper temporalibus, an ſpiritualibus. Et hoc teneo quicquid alij ſcribant, in. d. c. ſicut te. & vide quod not. Gaſp. de Cald. in. d. c. per venerabilem. & Spe. in titu. de inſtru. edi. §. reſtat. ver. & not. &

SEB. SAPIA.

[a] ¶ Appellare. Ad de aliũ caſum, in quo poſt concluſionem in cã, licet teſtes ꝓducere: videlicet, quõ teſtes ſint legaliſsimi: videlicet Spe. in tit. de inſtru. edi. §. fi. verſi. ſed pone ecce, ꝙ in inſtrumẽto. Sequit Alexã. in auẽ. iubemus. col. iij. in princ. C. de iud. Alium caſum ponunt Bal. in. c. cauſam. col. j. ſ. de proba. videlicet, qñ recipiũtur teſtes ſuper cicatrice remanſura: de quo trahit Marſi. in ſing. lxvj. in ci. publicatis atteſtationibus. alios caſus enumerat idem Marſi. in. l. j. §. ſi quis. vltra. de quæſtio.

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Si iſte rex vide Bar. in l. ead. ff. ad leg. Iul. rep. Bal. in l. cunctos populos. in v. opp. C. de ſum. tri. & fi. catho Calde. in conſi. ij. ſub ti. de fi. inſtr. & Feli. in c. fraternitatis. j. de hæreti.

b ¶ Et adde gl. no. in §. quia verò multi. in gl. parua. in verbo, cõcluſerũt. in auẽ. de teſtj. quã gl. dicit eſſe ſin. de iure ciui. Lud. Ro. in l. j. in. iij. col. ff. de arbi. Adde Spe. in ti. de renun. & cõ clu. in §. j. verſi. & no. Ibi etiã ponit an ſi eſt renũtiatũ allegatiõi iuris, dicaẽ concluſum in cã. Et an renuntia re & concludere ſint idẽ: ibi videẽ p eũ. & dicit no. Bal. in l. ſi accuſatoribus. circa fi. C. de accu. ꝙ de cõſenſu partiũ põt concludi ſup vno articu cauſæ, & nõ ſupalio. & de hoc dicit eſſe gl. ſing. no. in d. §. quia verò multi. Et ex hoc dicit apparere, ꝙ idẽ eſt renũtiare probatiõib⁹ & concludere in cã: alleg. no. p Io. And. in c. ij. de in integ. reſtit. in vj. in nouel. & quòd idẽ ſit, dicit etiam Bald. in auẽ. iubemus. in vlt. col. C. de iu. Itẽ adde, ꝙ eo ipſo, ꝙ partes, vel iudex cõmittunt cãm ad conſilium ſapiẽtis: vt tota die fit, dr̃ cõcluſum in cã. Ita no. inquit. d. Ant. de But. in c. dudũ el. j. in. ij. co. in. iij. no. de elect. quod reputat eſſe notã dũ: nil tr̃ allegat. Et vltra adducit do. meus, d. Iaſo. vnã rationẽ in d. l. admonẽdi. in. x. lviij. colũ. de iure iu. qa qũ cauſa eſſet cõmiſſa conſilio ſapientis: cum debeat eſſe plenè inſtructa, iudex qui commiſit, nõ poteſt alias nouas probatiõesrecipere. text. eſt not. in l. ex illo. C. de ap. & ibi eum ad hoc no. Bar. & dicit eſſe perpetuò tenẽdũ menti. Itẽ nec ipſe ſapiens, cui cõmiſſa eſſet cauſa poſſet alias probationes nouas recipere. Itano. Bar. in. j. per illũ tex. C. de rela. & in l. ſi. in vlti. col. ff. de fer. & ibi Bald. in viñ. co. & alij. Bar. in l. j. §. quæſitũ. ff. de app. & in l. in offerendis. C. de ap. Not. etiam multũ, ꝙ paria ſunt vel latam eſſe ſnĩam, vel eſſe concluſum in cã. Iſta parificantur. Ita dicit ſing. Bar. in l. ſi mater. §. ead. in fi. de excep. rei iũdi. Idẽ ipſe. d. Abb. Panor. in c. paſtoralis. de except. Bal. in l. error. in. iiij. col. C. de iu. & fact. ign. vbi ad hoc alleg. Io. Mo. & Io. And. in c. fi. C. de in integ. reſti. in. vj. in no. Bal. in l. j. in. iij. col. C. ne ex deli. defun. Ludo. Ro. in l. ſi Titius. de verb. obl. meus. d. Iaſ. in. d. l. admonẽdi. in. xxxix. col. vbi etiã dicit bene facere, ꝙ pul. inquit Bal. in l. indubitati. C. de adul. vbi tenet: ꝙ exceptiones, quæ nõ poſſunt opponi poſt ſententiã: nõ poſſunt etiã opponi poſt concluſionem, in cã: quia iſta duo parificantur.

¶ Adde qđ Bal. cõſ. clxxvij. lib. dicit, ꝙ corã conſultore poſſunt produci inſtrumẽta liquida. Antoni. Francif.

¶ Dicas circa hoc, ꝙ petito cõſilio ſapiẽtis, donec acta ſũt apud conſultorem, nõ poſſunt alia de nouo ꝓduci: de quo vltra dicta per Bar. in l. ex illo. hic al leg. vide eundem Bart. in l. j. in. §. ſi plures. in. vj. col. ff. de exer. & vide Bal. in l. j. ff. nil noua ri appellatione penden. Quod intellige, vt nõ poſſint produci corã iudice, nec coram cõſultore: de quo etiam per Bart. in l. j. §. quæſitũ. in. j. colũ. ff. de app. & in l. j. C. de rela.

6 ſeq. ¶ † Vlterius quæritr̃, an credaẽ huic inſtrumento ſine ſubſcriptiõe teſtium, ſi hoc habet cõſuetudo. Inn. & Hoſt. ꝙ ſic: allegãt not. in c. ij. §. eo. quod no. Ex hoc infero valere cõſuetudinẽ, vt inſtrumento notarij credaẽ ſine teſtiũ ſubſcriptiõe. ¶ Quæro, qđ ſi iſte Rex[a] fuiſſet malæ famæ & vilis opiniõis: nũquid crederẽt. Hoſt. dicit, ꝙ non: vñ verbũ præſertim, exponiẽ pro maximè: & ſic cum eo tranſeunt cõiter doc. Et hoc videnẽ ſentire, ꝙ inſtrumentũ cõfectũ per notariũ infamem, ſit nullũ. quod nõ eſt verũ indiſtinctè. Vñ dicerem, ꝙ aut in principio antè, quã eſſet inducta conſuetudo, erat malæ famæ: & nõ valuit cõſuetudo tanquã irrationabilis. de cõſue. c. fi. & procedit hoc caſu dictũ Hoſt. Aut ſuperuenit mala fama, poſt quã fuit conſuetudine pro notario approbatus. & tunc idẽ dicendũ, quod in alio notario, qui poſt officiũ aſſumptũ effectus eſt infamis: quo caſu dicendũ eſt, vt elegãter not. Bart. in l. ead. ff. ad leg. Iul. repe. qui in effectu cõcludit, ꝙ aut cõmiſit fraudẽ in officio, & nõ creditur amplius, etiã ſi nõ ſit effectus infamis: vt in l. ſi aliqd. C. de ſuſce. & ar. li. x. Aut cõmiſit fraudem extra officiũ, ita ꝙ ſit effectus infamis: & tũc ad officiũ quod habet in ſe dignitatẽ promoueri nõ põt: puta, vt ſit notarius Principis. l. j. C. de mã. princ. quia infamibus dignitas nõ deferẽ. l. ij. C. de digni. li. xij. & in regula infamibus. de reg. iur. lib. vj. Nec etiã ad aliud officiũ publicũ: puta, vt ſit notarius in bãcho. & hoc: quia infamis non põt aliquod officiũ publicũ exercere: vt dicit gl. not. iũcto tex. in l. ij. §. miles. ff. de his, qui no. infa. facit. c. prætereà. de teſti. cogẽ. Aut eligiẽ non ad officiũ publicũ, ſed cõſenſu partiũ eſt aditus: & valet: qa notarius eſt ſeruus public⁹: nec minus deſinit eſſe propter infamiã. Vnde poſſunt partes cõi cõſenſu ſibi præiudicare. Teſtis aũt eſſe non põt: quia producitur ab vna parte altera inuita: & ſic loquiẽ. c. teſtimoniũ. §. eo. quod eſt ſingulariter notandũ. ¶ Ego limitarẽ hoc verũ, qñ pars nõ diffitetur talẽ tabellionẽ rogaſſe: vel ſi negat, conuinciẽ per teſtes; vbi aũt oĩno negat, & dicit inſtrumentũ falſum: nec põt cõuinci, ꝙ rogauerit notariũ: puta, quia teſtes ſunt mortui: credo ꝙ inſtrm non probabit cõtra eũ, ex quo confectũ eſt ab infame. Tunc enim militat rõ c. teſtimoniũ. & credo, ꝙ Bar. nõ dixiſſet contrariũ, ſi hunc caſum præuidiſſet. Itẽ dico prædicta procedere in infami infamia iuris: ſecus ſi infamia facti: qa tunc crediẽ, licet minus: per ea, quæ dixi in. c. teſtimoniũ. & quæ not. in. c. ſciſcitatus. de reſcr. & hoc bene notabis. ¶ Venio nũc ad gl. Et prima q̃rit de ratione dubitãdi: & aſsignat in fi. duplicẽ rõnem decidẽdi, & rõnis diuerſitatẽ inter atteſtationes & inſtrumenta. Et notabis eã inquantũ dicit, ꝙ facilius deprehendiẽ falſitas inſtrumẽtorũ, quã teſtiũ. Et pro hoc ſecundũ Io. An. in inſtrõ enim poni debent locus, tp̃s, teſtes, dies, de quibus j. de re iud. c. Abbate. ad fi. libr. vj. Sed de his teſtis interrogatus dicit ſe non recordari j. c. proxi. Sed alio reſpectu facilius falſatur inſtrumẽtũ; quia facilius eſt corrũpere vnũ notarium, quã duos teſtes. Facit quod no. de cle. pereg. c. j. Sed dic, ꝙ examinatio & approbatio notarij, tollit hãc præſumptionẽ. facit. c. ad audiẽtiã. de præſcri. ¶ † Gl. ij. quærit, qñ dicit in cauſa concluſum. & rñdet, vt in ea patet. Et no. ex gl. [b] ꝙ per concluſionẽ renuntiaẽ, nedũ probatiõibus: ſed etiam allegationibus: & ſic nõ reſtat, niſi ferre ſnĩam: de quo per Inn. in. c. paſtoralis. de cauſa poſ. & proprie. & ibi dixi. Et intellige text. dũ dicit, ꝙ poſt concluſionẽ nõ licet inſtrumẽta producere, ſcilicet in cã, in qua facta eſt cõcluſio: ſecus in appellationis cã: vt j. c. proxi. & no. in. c. j. de excep. Et eſt ratio diuerſitatis: quia cõcluſio facta in principali nõ extenditur ad cauſam appellationis: niſi fuiſſet dictum: vt no. in Spec. de renun. & conclu. §. j. ver. hoc aũt ſcias. Et eſt ratio rationis: quia appellatio ſuſpendit omnia vſq; ad lit. conteſta. vnde peremptoriè poſſunt opponi: vt j. c. proxi. ſed dilatoriæ nõ: vt. l. ita demum. C. de procu. Et intellige, ꝙ ſuſpendit omnia: niſi alia ratio impediat: vt timor ſubornationis, propter quẽ non poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis, vel dire ctè contrarijs: vt in cle. ij. de teſti.

a Sunt quia facilius eſt corrũpere vnũ notarium, quã duos teſtes. Facit quod no. de cle. pereg. c. j. Sed dic, ꝙ examinatio & approbatio notarij, tollit hãc præſumptionẽ. facit. c. ad audiẽtiã. de præſcri. ¶ † Gl. ij. quærit, qñ dicit in cauſa concluſum. & rñdet, vt in ea patet. Et no. ex gl. [b] ꝙ per concluſionẽ renuntiaẽ, nedũ probatiõibus: ſed etiam allegationibus: & ſic nõ reſtat, niſi ferre ſnĩam: de quo per Inn. in. c. paſtoralis. de cauſa poſ. & proprie. & ibi dixi. Et intellige text. dũ dicit, ꝙ poſt concluſionẽ nõ licet inſtrumẽta producere, ſcilicet in cã, in qua facta eſt cõcluſio: ſecus in appellationis cã: vt j. c. proxi. & no. in. c. j. de excep. Et eſt ratio diuerſitatis: quia cõcluſio facta in principali nõ extenditur ad cauſam appellationis: niſi fuiſſet dictum: vt no. in Spec. de renun. & conclu. §. j. ver. hoc aũt ſcias. Et eſt ratio rationis: quia appellatio ſuſpendit omnia vſq; ad lit. conteſta. vnde peremptoriè poſſunt opponi: vt j. c. proxi. ſed dilatoriæ nõ: vt. l. ita demum. C. de procu. Et intellige, ꝙ ſuſpendit omnia: niſi alia ratio impediat: vt timor ſubornationis, propter quẽ non poſſunt produci teſtes ſuper eiſdem capitulis, vel dire ctè contrarijs: vt in cle. ij. de teſti.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *In eodẽ libello, quis poteſt plura, & diuerſa petere.*
2 *Vbi ex parte actoris debitum eſt liquidum per confeſſionem rei, admittitur compenſatio: licet debitum non ſit liquidum.*
3 *Modus largo modo poteſt appellari conditio.*
4 *Teſtimonium non vitiatur licet teſtes non recordentur de die, menſe, & anno, quibus fuit actus geſtus.*
5 *In inſtrumento publico non eſt neceſſe, quòd teſtes ſe ſubſcribant.*
6 *Quando teſtes contradicunt inſtrumento, pro cõcordia præſumitur pluralitas actuum: niſi partes confeſſæ fuerint vnitatem.*
7 *Dicta obſcura teſtium, non reuelantur per confeſſionem, vel articulum à parte formatum: ſed per confeſſionem aduerſæ partis, bene reuelantur.*
8 *Iudex poteſt vſque ad ſententiam, & poſt concluſionem in cauſa, interrogare circa merita cauſæ.*
9 *Sententia poteſt pro parte infirmari & pro parte cõfirmari per iudicem appellationis.*
10 *Venditor, ſi habeat facultatem rei tractandæ, cõpellitur præciſè: ſi verò dolo, vel culpa deſijt habere, tenetur ad intereſſe. Si verò neutrum interuenit, in totum liberatur.*
11 *Appellatur ad Papam, ſi iudex à quo ſuperiorẽ in temporalibus non recognoſcit.*
12 *Appellans à diffinitiua poteſt aliam cauſam ab illa, quàm expreſsè coram iudice, à quo, proſequi: ſecus ſi appellauit ab interlocutoria.*
13 *Duo teſtes de illis, qui non ſunt ſcripti in teſtamento, omni exceptione maiores probant contra inſtrumentum.*
14 *Teſtes deſcripti in inſtrumento, ſi per directum vel indirectum deponunt contra inſtrumẽtum: an faciant illud vacillare?*
15 *Teſtes interrogati de tempore, ſi variè reſpondent: vel inducti ad probandum tempus, dicant ſe non recordari: non valet eorum teſtimonium.*

Sunt

16 *Sunt descripti duo in instrumento expresso eorum nomine & cognomine: si qui negent se interuenisse in instrumento: an tale instrumentũ valeat.*

17 *Ad petitionem appellati potest sententia retractari.*

18 *Causa nullitatis deuoluit totam causam ad iudicem: vnde poterit reformare sententiam.*

CAP. X.

CVm Ioannes. [a] ¶ Falsitas instrumẽti, vel quod deest instrumẽto, probari põt per testes. In prima parte ponitur processus causæ principalis. In secũda parte ponitur processus causæ appellationis. ibi: *cùm igitur*. In tertio diffinitio ipsius causæ appellationis. ibi: *de consilio*. ¶ Casus literalis. Ioannes Eremita corã iudicibus ciuitatis Viterbij, petebat à Petro conciue ipsius. cxxx. libras Senensis. ex causa mutui. Ex aduerso si posuit idẽ. P. q idẽ Ioã. tenebatur eidem in. clxxx. libris pro pretio cuiusdã domus, quã ipsi Io. vendiderat: vnde petebat vt. cxxx. sibi deberet cõpensare, & residuum sibi deberet persolui: petit insuper possessionẽ ipsius domus sibi tradi vacuam & liberã lit. contes. super hoc & alijs articulis. Et cũ fuisset hincinde aliquãdiu disputatum, iudices auditis attestationibus & allegationibus condẽnauerunt istũ. P. vt eidẽ I. possessio prædictæ domus vacuam & liberam traderet. Ab hac sententia dictus. P. ad sedẽ apo. appellauit. Papa dedit. T. capellanum suũ partibus auditorem, coram quo ex parte ipsius. P. fuit propositum venditionem ipsius domus, non puram sed conditionalem fuisse: & ideò ipsum nõ teneri ad traditionem ipsius ad hoc probandum quatuor testes induxit: cũ esset nouum capitulum pendẽs ex veteri. qui iurati dixerunt se interfuisse contractui inter ipsum. P. & I. super eadẽ domo celebrato pro certo pretio; hac adiecta conditione: vt idem P. domũ ipsam inhabitaret in vita sua: & post obitum suum domus illa remaneret. M. & R. filijs ipsius. P. nepotibus ipsius. I. de anno, mense, ac die, de quo facta fuit venditio: dixerunt se non recordari. dictus. I. venditionem non conditionalem, sed puram fuisse dicebat. Ad hoc probandum induxit instrumentum venditionis & tabellionem, qui fecit instrumentum, & vnum de testibus inscriptis in instrumento. Dubitatum fuit quæ probatio valere deberet. Proponebatur ex parte ipsius. P. q licet testes & instrumẽta eãdem vim obtineant in causis: non tn instrumentum tanti debet esse valoris, vt præferatur depositionibus trium vel plurium testium. Et aduerso fuit responsum, quòd cum ipse. I. intentionem suam per instrumentum probasset. &. P. venditionem non puram: sed conditionalem fuisse proponeret: nec per testes. P. de certo tempore facta fuit fides: vnde non apparebat, quòd super illa venditione depositum fuisset: & in instrumento certum tempus adijceretur: probatio ipsius P. inefficax erat ad intentionem cõtrariam eliendam. Sed dicebatur, q responsio ista inualida erat: qn vtraque pars interrogata confessa fuit in iure, q vnica venditio ipsius domus facta fuit: sed per testes probatur cõditionalem fuisse, & sic per confessionem vtriusq colligitur venditionem fuisse conditionalem: nec obstaret, q interrogatio facta fuit postquã in causa cõclusum fuit; quia iudex ad prolationẽ sententię potest interrogare de facto, quoties dubitat. Istis oĩbus consyderatis do. Papa de consilio fratrum, pronuntiauit venditionem prædictam conditionalem fuisse: & dictũ. P. non teneri ad ipsius domus possessionis traditionem, ipsi. I. super hoc silentium imponẽdo: sententiam prædictorũ iudicum quo ad hunc articulũ infirmando quãuis aliãs iustè pronũtiauerint: quia hæc exceptio non fuit proposita coram ipsis: quo ad alios articulos confirmauit eandem. B. ¶ † Not. j. q in eodẽ libello 1 potest quis plura & diuersa petere. Nam petebat iste, I. habere. cxxx. libras occasiõe mutui, & domum vacuam sibi tradi occasiõe venditionis. Et quãquã hoc vltimum non exprimatur in litera ista: exprimebatur tamen ista litera antiqua. & colligitur satis hîc. dum dicitur, q iste, I. in hoc fundauerat intentionem suam. Itẽ iudex non potuisset aliter super domo pronuntiare; vt in ca. licet Hely. de simo. Fatuus est enim iudex, qui pronuntiat super non petito. l. fi. C. de fideicom. lib. ¶ Ex his & ex tex. not. duo. Primò formã libellandi in causa mutui. Secundò, q contractu emptionis præcedente, potest; præcisè peti rem venditã tradi: nec est necesse petere interesse: & multum bene in hoc facit iste tex. licet multæ in hoc sint 2 opiniones: vt j. videbis. ¶ † Not. iij. bo. ar. pro dic. Cy. in. l. fi. C. de cõpen. q vbi ex parte actoris debitum est liquidum, per solam confessionem rei admittitur compensatio opposita per ipsum reum; licet debitum suum non sit liquidum de præsenti, sed liquidandum. Hîc enim constabat per confessionem de mutuo, & debitum rei protrahebatur in litigium: vt patet in litera: & nihilominus fuit admissa compensatio. Quanquàm posset dici, quòd licet super traditione disputaretur super pretio, non fiebat hæsitatio: nisi diceres, q dilata traditione rei, differebatur & pretium. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. c. quod not. in. l. si traditio. C. de act. emp. Et de materia vide quod dicam in c. ij. de posito. vbi de hoc. ¶ † Nota ibi: *sed conditionalem*. q modus largo modo potest appellari conditio. Nam hîc nõ interuenerit vera conditio, quę de sui natura habet suspendere effectum actus gesti in euentum conditionis: vt no. in. c. verum. de condi. appo. & in. l. j. C. de condi. inser. sed modum, qui non suspendit, sed qualificat & cõditionalem reddit actũ gestum. Venditio enim fuit perfecta de præsenti: sed fuit appositus modus: vt in vita sua liberè habitaret. ¶ † No. q ratione oneris [b] annexi, res valet minus iusto pretio: & sic onus appositum, videtur pars pretij: quod not. Ad idem bo. text. in. l. fundi. ff. de contrahen. emp. & facit ad materiã. c. cum dilecti j. de emptio. & venditio. l. ij. C. de rescin. vendi. ¶ No. ar. q

a ¶ Quia in tex. huius. c. fit mẽtio de vacua possessione, & quando dicatur vacua possessio, vide per Angel. & Legistas. in. l. in conuentionalibus. §. si quis vacuam. ff. de verbo. obli. & per Barto. in. l. ñ. §. j. de act. empt. glo. in l. nõ idcirco. C. de fid. instr. & in. l. improba. & in. l. j. C de acquir. pos. & in l. fi. in verbo, vacuã. C. vnde vi. Et quomodo interdũ possessio dicit plena ĩterdũ semiplena interdũ vacua: vide gl. insti. de vsuca. §. quod autẽ. in ver. vacãte. cũ duabus sequentibus. quæ nõ est alibi, secundũ Ang. in l. si me in vacuam ff. de acqr. pos. Et de hac materia vide p Bar. in. l. Meuius. §. fundo. ff. de leg. ñ. per Bal. in. l. fi. C. de pact. inter empt. &c. p Bal. in. l. si plures. in. iñ. col. de condi. inser.

Antoni. Francis. ¶ Quæ dicat vacua possessio. Dicas primò, q illa dicit vacua, q̃ nec animo, nec corpore detinet. l. ratio. in. §. j. & ibi p Barto. ff. de act. emp. & l. ij. §. j. & ibi per Alex. co. ti. & vide gl. in ver. vacuã. in. l. fin. C. vnde vi. & in. l. si qs fundũ. de ac. emp. & vide Ang. in. l. in conuentionali. in. §. si qs vacuã. de ver. ob. & vide glo. in. l. non idcirco. C. de fi. instr. & in. l. improba. C. de acquir. pos. vbi ponit, qn possessio dicat tradi vacua. Et tenemẽti gl. insti. de vsuca. §. quod autem quæ dicit, q possessio dicit vacua tribus modis, de qua materia vide etiã Bal. in. l. fi. C. de pact. iter emp. &c. Et adde, q possessio vacua probat eo ipso, q author, vel ei⁹ successor diurẽ possedit arbitrio iudicis: vt per Bal. in l. cũ res. in. ñ. col. C. de probat. vbi etiã per Sali. & p Alex. in cõsil. xj. in. iiñ. parte cõsi. Et adde, quòd possessio dicit vacua, etiã si in redebeat alteri seruitus, nõ dicitur libera. ita Bar. not. in. l. Meuius. in. §. fundo. in vlti. col. & in. l. vim facit. & in. l. ij. in. §. vacua. ff. de act. empt. Et iõ si quis tenet tradere possessionem vacuam, & liberam, debet tradere illam liberam à seruitute: secus, si tm tenet vacuam tradere, secundũ Bar. in. d. l. ij. ff. de act. empt.

b ¶ Item adde, quod res manus valet ratione mali vicini. l. eũ sæpe. §. fin. ff. de cõtrahẽ. emp. & quod no. Bar. in. l. si ita mulier. ff. de fun. instr. & quod hĩ in. c. constitutus. de in integ. resti. & in. c. ad quæstiões. de rer. per. facit dictũ Vergilij in Buc. Mãtua, vel miseræ nimiũ vicina Tremonę. & apud Luca. O malè vicinis hęc mœniacõdita Gallis. Et de valore rei in rebus mobilibus, vide Bar. in. l. pretia. in fi. ff. ad leg. fal. & in. l. sæptẽ diebus ca. de eroga. mi. an. Et de valore rei secundũ cõtitatẽ fructuum, vide in l. siquidẽ. de euic. Et de materia vide omnino Bart. & alios in. l. j. §. si hæres percepto fundo. ff. ad Trebel. & in. l. si seruus. ff. de condictio. furti. Ang. in l. si quis vxori. §. finali. ff. de fundis. Angel. de Are. in §. si quis agens. in stitu. de actio.

¶ Adde qualiter probetur valor rei, Fulgo. consil. cxlij.

a ✠SEB.SAPIA. ¶ Probatur valor. vide de hac regula Bar. in l. j. §. ſi hę res percepto fundo. ff. ad Treb. & in l. mortis cauſa capimus. §. j. ff. de dona. cau. mor. Ang. Aret. in §. ſi quis agẽs. col. v. inſti. de act. Lanfr. de Oriana. in repe. c. qm̃ contra falſam in verbo teſtium. col. xxviij. verſi. quæro, qualiter probetur valor rei. ſ. de proba.

✠SEB. SAPIA.

b ¶ Vbi teſtes. Vide do. Iaſo. in l. ſ̃. col. iij. ver. not. ex iſta deciſiõe, C. de boñ. poſ. ſecundũ tab. vbi meminit huius tex. & Ale. in conſi. cxxxiij. in. ij. volu.

c ¶ Facit quod dicit Bal. in d. l. ij. C. de bo. poſ. ſcd̃m tab. Et nunc̃ obliuiſcaris, ꝙ ſi teſtes deponãt ſup teſtamẽto, qualiter talis teſtator corã. vij. teſtibus fecit teſtamentũ: in quo talem inſtituit hæredẽ: & qlibet teſtis particulariter deponit ſe fuiſſe præſentẽ tali teſtamẽto: interrogati de conteſtib⁹, q & quot eſſent præſentes: dicũt, ꝙ nõ recordantur: tñ tales teſtes plenè probãt teſtamẽtũ: & pręſumuntur omnes fuiſſe conteſtes. Quod dictum reputat ibi Pau. de Caſt. multũ no. & quotidianum. Idem tenet ibi. d. Alexã. & idẽ do. Alex. in cõſi. cclxxix. inci. ponderatis. in pe. col. ex hoc dicto Bal. elice, ꝙ ſi teſtes concordant oẽs in dicto, ſũper quo deponũt: licet aliter non appareat, ꝙ oẽs eodẽ tpe fuerint præſentes: tñ indubio præſumũtur conteſtes, & de eo. actu deponere. Et idẽ tenet Bald. in l. de quibus. ff. de leg. in antepe. colũ. & do. Alex. in præalleg. conſil.

¶ Adde Angel. conſi. cclxxxiiij.

d ¶ Facit quod ſignãter voluit Barto. in l. admonendi. in x. col. ff. de iureiur. vbi dicit, quòd ſi duo teſtes dicunt, vidi ꝙ Sempronius mutuauit Titio pecuniam: ſed neſcimus, aut non recordamur de quantitate: concluditur ꝙ ſi quãtitas poſſet ſuppleri alio modo: puta, ſi probaretur p alios duos teſtes, ꝙ Titius petijt à Sempronio decẽ ducatos mutuo: per iſtos duos deponentes, ꝙ viderunt numerari pecuniã ex cauſa mutui, licet quantitatem ignorent: iudex deberet deferre iuramentum in ſupplementum probationis. Quæ deciſio eſt multum notanda: & eam ſequitur dom̃. Anto. in capit. fina. in vltima columna. de iureiur. & domi. Ale. in d. l. admonendi. in xxij. col. & Iaſ. de May. in cxl. colum. Alij non tangunt: & ad corroborationem probatur valor[a] rei, ſi teſtes dicant, ꝙ tm̃ à tali potuit habere, quaſi tm̃ valeat res, quantũ vendi poteſt. De quo tñ dic, vt no. plenè in d. l. ij. & dixi in. c. cũ cã. ij. ſ̃. de teſti. Ad iſtũ tex. poſſet dici, ꝙ per hoc nõ probat verus valor rei: ſed indùcit ad præſumendũ vẽditionẽ pro illo p̃tio nõ fuiſſe purã: cũ potuiſſet ab alio habuiſſe maius pretiũ. Vñ non eſt veriſimile, ꝙ iſte vẽdidiſſet purè prominori. Et ſic nõ probaret hoc primũ dictũ: cũ ex ſpeciali affectione quis potuiſſet offerre pretiũ vltra cõem valorem rei. ¶ †No. pulchrũ tex. ꝙ teſtimoniũ non vitiatur, licet teſtes cõiter non recordent de anno, menſe, & die, qbus fuit actus geſtus. Quod intellige, niſi dies eſſet de ſubſtãtia: vt no. Inn. in. c. qualiter & qñ. de accu. in verſic. ſi dictus. ¶ Not. ꝙ tabellio, qui inſtrm̃ ſcripſit, & teſtes in eo ſcripti produci poſſunt in teſtes ad coadiuuandũ inſtrm̃. Et eſt vtile propter not. in. c. cũ à nobis. ſ̃. de teſti. hîc tñ profuerunt: tum, qa vt patet in antiqua teſtis productus dixit ſe nõ recordari, an fuerit cõditionalis venditio, an pura: tum, quia ipſi erãt duo, & alij contra inſtrumẽta erãt quatuor. ¶ † Not. ibi: *ſubſcriptis*. ꝙ in inſtrumento publico teſtes debent ſe ſubſcribere. Hoc enim vr̃ inuere verbũ ſubſcripti, quaſi ſubtus ſcripti. Sed Inn. intelligit ꝙ ſubſcribunt per notariũ. Vnde exponit ſubſcriptis: id eſt inſcriptis. Non em̃ eſt moris ſecundũ eũ, ꝙ inſtrumẽto tabellionis ſubſcribat teſtis, ſed in priuato tm̃. & remittit ad not. ſ̃. eod. c. ij. ego dixi in. c. j. eod. titu. & hoc not. Si aũt contractus fiat in ſcriptis, ita ꝙ ſcriptura ſit de ſubſtantia: tũc dic de ſubſcriptiõibus, vt habet in l. cõtractus. C. eo. tit. ¶ No. regulã & limitationẽ ad eam. Regula enim eſt, ꝙ parem vim habent inſtrumẽta & teſtes: vt hîc. & in l. in exercẽdis. C. eo. Limitatio eſt, vt hoc procedat, qñ producunt ab eadẽ parte: vel ſi à diuerſis, teſtes tñ inſtrumẽto non cõtradicũt. Si aũt teſtes cõtradicunt: tunc nõ obtinent eãdẽ vim ſed prævalent, cæteris paribus ipſi teſtes: de quo j. latius. ¶ † Not. ꝙ vbi teſtes[b] vident contradicere inſtrumẽto, ſi fieri põt debet præſumi actus multiplicatus: vt ſic teſtes & inſtrumenta reducant ad cõcordiã: ſicut dicimus in teſtibus vtriuſq; partis: vt in. c. cũ tu. ſ̃. de teſtib. Hîc enim fuiſſet facta hæc interpretatio: vt innuit litera, niſi partes fuiſſent cõfeſſæ vnitatẽ actus. Et ex hoc no. bonam practicã ad excludendã præſumptionẽ pluralitatis actus: vt fiat interrogatio ſuper vnitate actus. Dicit tñ Inn. poſſe dici, ꝙ etiã ſi interrogatio facta non fuiſſet: tñ hoc modo debuerũt inſtrumentum & dicta teſtiũ concordari: [c] qa licet inſtrumentũ diceret, ꝙ Petrus vendidit domum Ioanni:

c ✠SEB.SAPIA. ¶ Dubia. vide Cardi. in conſil. lxxiiij. incipiẽ. Titius. & Ang. in conſi. cclxxxv. incip. viſis atteſtationibus teſtiũ prędictorum. in vlt. col. vbi dicit, ꝙ iudici nunc̃ cõcluditur in cauſa: ſed firmiter viget eius officium vſq; ad ſententiam incluſiuè.

nõ negat per hoc cõtractũ fuiſſe conditionalẽ vñ admittenda erat probatio, quæ inſtrumento contrario aderat: mihi tñ plusplacet primũ dictũ indiſtinctè: quia ex quo teſtes nõ recordant de die, nõ vident deponere ſuper illo cõtractu, qui ex forma inſtrumenti apparet purus: & ideò conditionalis. & hoc ſentire videt Bart. in l. ij. C. de bo. poſſ. ſecundũ tabu. &. ff. quemad. teſt. aperi. l. ij. Poſſet tñ dici, ꝙ aut ex forma inſtrumenti apparet cõtractũ purũ: & tunc, cũ teſtes deponentes illũ fuiſſe conditionalẽ, contradicãt inſtrumento, debet pręſumi actus multiplicatus, ex quo nõ recordãtur de tpe: ne inſtrumentũ, aut teſtes reprobent. arg. in. d. c. cũ tu. Aut inſtrumentũ ſimpliciter loquit: & teſtes dicunt illũ contractũ fuiſſe conditionalẽ: licet nõ recordẽtur de tpe: & debet pręſumi, ꝙ de eodem deponãt. & ſic intelligat dictũ Inn. Ratio, quia potuit eſſe cõtractus cõditionalis: & tñ non fuit rogatus de conditione, vel per obliuionẽ notarius omiſit: & cũ inſtrumẽta & teſtes habeãt eandẽ vim, debet fieri ſuppletio ad inuicem: ſicut fit inter Euãgeliſtas in. c. nihil. de ver. ſig. & in. c. periculoſè. de pœni. di. j. Facit optimè quod no. Inn. in. c. qualiter & qñ. de accu. ibi dicit, ꝙ ſi aliqui teſtes deponũt de die, vel certis perſonis. & alij dicãt ſe non recordari de certo die, vel perſonis, debet præſumi, ꝙ de eiſdẽ iſti deponãt. facit dictũ. c. 7 c. in præſentia. de probatio. ¶ † Itẽ not. ꝙ probatio vnius partis dubia clarificatur ex cõfeſſione alterius partis. Ex hoc ſume limitationẽ ad dictũ Inno. in. c. cũ contingat. de offi. deleg. vbi dicit, ꝙ dicta teſtiũ obſcura nõ reuelantur per confeſſionẽ, ſeu articulũ per partẽ formatum. Debet enim intelligi in confeſſione propria, quæ nõ prodeſt cõfitẽti. xiiij. q. ij. in prin. Et probatur clarè dictũ Inn. in. c. in præſentia. de proba. Secus in confeſſione alterius partis, quæ valet contra eã, vt hîc. Et ex hoc & ex tex. not. ꝙ vbi ad probandũ vnum totũ, vel quid certũ, inducunt teſtes, non eſt neceſſe, ꝙ teſtes deponãt ſup toto: ſed ſatis eſt, ꝙ ex dictis oĩm teſtiũ[d] & partiũ confeſſione eliciatur id, quod erat neceſſariò probandũ: vt hîc notanter probatur. facit ad ea, quæ dixi in. c. licet ex quadã. 8 ſ̃. de teſti. ¶ † Not. & tene menti: qa ad hoc allegat quotidie iſte text. ꝙ iudex poteſt vſq; ad ſniam: & ſic poſt concluſionẽ partes interrogarent clarificanda dubia[e] circa merita cauſæ, etiam ſi procedat ad vtilitatẽ priuatam. Inn. tñ in addi. limitat hoc ſingulariter, qñ interrogat circa dubia eorũ, quæ acta ſunt ante concluſionem: de alijs verò quærere non poſſet: refert tñ, ꝙ alij contrà. Poteſt tñ dici, ꝙ vbicunque[f] æquitas mouet eũ, poteſt interrogare: vt in. l. vbicunq; hîc allega. per iſtum & generaliter. §. j. C. de reb. cre. non tamen cogitur iudex iſtud facere. l. non quicquid. ff. de iudi. & ſequitur Imol. ibi & adde do. Ant. & Imo. in. c. cum cauſam. de iura. cal. ſ̃. in terminis Bald. in l. ampliorem. in. ñ. colũ. de ap. & in. l. per hanc. in princip. C. de tempo. ap. & in. l. ſecunda. §. quod obſeruari. in. vj. colum. C. de iura. calum. & ita communiter tenetur. In contrarium tamen facere videtur gloſſ. not. in. l. filiusfa. in §. veterani. in gloſ. prima. ff. de procura. quæ vult, quòd iudex non poteſt ſupplere vltra tempus parti conceſſum. quod bene not. facit quod not. in l. querela. C. de fal. *ex Abb. nº 3. ꝙ iudex ex officio ẽt post conclusum in causa põt interrogare testes. tẽ. Butr. in c. cum cãm. de iu* vbicunq; *ram. colum. & in c. 1. de iudic. Barba. in c. in præsentia. de probationib. nº. 169. cõs opi. Dec. c. 1. lect. 1. nº. 9. de iudic. est cõs Mazanth. de offic. iudicis. 4. p. dist. 9. nº. 28. pag. 194. Sed Imo ꝙ nõ põt interrogare sup nouo art. & Inno. h. nº. 9. quæ seq̃ Bald. l. p hanc. de appellationib. Card. cons. 72. nº. 10. felin. c. 1. col. 2. de iudic. illud verbum Inno. est tenẽdi fingendum. sm̃ Card. l. c. h. & opi. Inno. in practica est sustentabilius sm̃ felin. h. col. 5. & hæc est cõs opi. Repe. in d. c. 1. de iudic. nº 21. sed 1. opi. teneo. & respond. ꝙ cũ Ang. d. cons. 288. iuſſit attesta*

f ¶ De hoc vide. d. Ant. in. c. j. de iud. in. iij. co. Et ꝙ nõ poſſit poſt cõcluſionẽ, interrogare ſuper nouo articulo prius agitato, tenet Spec. in ti. de depoſi. §. iiij. verſic. ſed ſi ante. aliàs eſt verſ. quidam tñ dixerunt. & Ro. in. l. iij. §. hoc aũt iudicium in. iiij. colũ. ff. de dam. infect. vbi ſequit Inno. hîc. Et idẽ videtur dicere Bal. in l. ꝑ hãc. circa prin. verſ. dicit. C. de tempo. ap. Pet. de Anch. in. c. j. in fin. j. col. de confeſ. libr. vj. Sed opi. do. Ant. hîc ſequitur Ro. in. l. admonendi. ff. de iureiuran. in xxviij. col. vbi vide. Pro qua allego optimum caſum & meliorem qui fit in iure, ad hoc à doc. non põderatum, in. d. c. paſtoralis. in fi. de cauſa poſ. & proprie. Et vltra glo. alleg. hîc per iſtũ quam etiã Ludo. Ro. vbi ſ̃. reputat ſing. Adde tu aliã pleniorem in. c. quoniã contra falſam. in ver. interrogatus. & ibi latè doct. ſ̃. de probat. intantum, ꝙ dicit do. Ant. de Bu. in c. j. de iudic. ſe in cõtingentia facti conſuluiſſe, ꝙ iudex poſt concluſionẽ in cauſa poteſt facere interrogationes, nõ ſolũ ad declarandũ dubiam probationem: iuxta ca. cũ Ioãnes. eo. & qđ no. gloſſ. ſingu. in §. quia verò. in authen. de teſtibus. ſed etiam nõ fundandam intẽtionem aduerſarij, ꝑ regulam dictæ. l.

vbicũq; ff. de interro. acti. &. c. iudicantẽ. xxx. q. v. Et intelligе prædicta in iudicijs ordinarijs. Nã in summarijs interrogabit testes partis, etiã ad instantiã, secũdũ glo. not. in cle. sæpe. de verb. sig. in verbo interrogabit. & facit
9 ibi text. per locũ à speciali. ¶ † Item in vltima parte nota, q; sententia potest pro parte confirmari & pro parte infirmari. Et no. q; in causa appellationis sententia est confirmatoria, vbi bene fuit iudicatum: & infirmatoria, seu retractatoria, vbi malè. & potest exprimere si vult causam retractationis, & confirmationis in sententia. Et ex hoc & ex tex. no. q; iudex appellationis non tenetur simpliciter pronũtiare malè, vel bene fuisse iudicatũ: sicut innuere videtur tex. in. c. vlti. ij. qõ. vj. sed potest distinguere, & verbo dispositiua proferre. facit. c. cũ causam. de re iu. & quod no. Bar. in. l. cũ apud. ff. iudi. sol. & hęc sufficiant ad superficialẽ
10 declarationẽ tex. ¶ † Venio nũc ad glo. & quæro cũ gl. ij. quid si venditio pura fuisset: nunquid iustè condemnasset iudex ad rem vacuam tradendã? respõdet, q; sic. No. bene in hac gl. quę satis bene iudicio meo ꝓbat, maximè iuncto tex. in fi. vbi ponunt verba Papę: emptorẽ posse rẽ emptam præcisè petere: & ita venditorẽ esse cõdemnandum: nec est opus petere interesse. Hoc pro tanto dico, quia iura in hoc ciuilia variè loqui videntur, ac etiã scribẽtes: vt. l. j. ff. de act. empt. & l. ex empto. & in. l. si traditio. C. e. & vtrobiq; per Bar. plenissimè per eũ dẽ. in. l. stipulationes non diuidunt. ff. de verb. ob. Quidã enim voluerũt, q; sufficiat præstare interesse, sicut in obligationibus facti succedit obligatio ad interesse: vt in. l. si qs ab alio §. fi. ff. de ra iudi. Et ꝓ hoc intellectu videt facere. d. l. j. & l. si traditio. & videt velle gl. in. d. l. j. Sed Mar. antiquus glossator iuris ciuilis tenuit primũ: scilicet vẽditorẽ præcisè teneri rẽ venditã tradere emptori. si illã habet. & ꝓ eo multum bene facit. d. l. ex empto. Sed secũdũ Host. ius canonicũ videtur adhærere opinioni Mar. vt patet hîc. & in. c. per tuas. de arb. & c. j. de pac. & c. iij. e. ti. & j. q. j. c. qui studet. Inno. in. c. cũ olim. de censi. in prin. tenet, q; ad rẽ vẽditã bene agit: quia res est in obligatione: vt in. d. l. ex empto. Sed liberat vẽditor satisfaciẽdo de interesse. & sic cõcordat. l. j. cũ. d. l. ex empto. Sed prima opinio videt cõmunior, vt prę cisè cõpellat rem tradere, si facultatem habet: aliãs tenet ad interesse: quã cõmuniter sequũtur doc. hîc, & Bar. in. d. l. j. & l. stipulationes nõ diuidunt. & Archi. in. d. c. q; studet. Io. an. in addi. Spe. in ti. de emp. & vẽ. §. j. ver. in anterioribus. vbi dicit, q; si habet facultatẽ rei tradẽdę, cõpellit ad rẽ tradẽdã. Si verò dolo, vel culpa agit ad interesse. si autẽ nõ habet sine dolo & culpa: tunc ad neutrũ tenet. Ego allego ad hoc gl. singu. quę præcisè facit omnia hęc mẽbra, insti. de emptio. & vẽ. §. pretiũ. in verbo tradatur, & optimè ibi facit tex. pro hac opi. & intelligе iura cõtraria secũdũ distinctionẽ præcedẽtẽ. ¶ Et vt habeas subtilius hanc materiam, scias, quòd aut quis obligat ad dãdũ: & præcisè cõpellit si potest. l. vbi. §. fi. ff. de ver. ob. Aut obligat ad faciẽdũ & regulariter in obligatione hominis succedit obligatio ad interesse: vt in. l. si quis ab alio §. fi. ff. de re iudi. & hoc, quia videtur quædã species seruitutis, si præcisè cõ-

a ¶ Vtrũ vẽditor teneatur ad rẽ tradendã præcisè emptori. de hoc vide quod not. d. Ant. in. c. lator. de pig. & per Arch. in. c. qui studet. j. q. j. Item adde, q; etiã in obligationibus facti ratione vltimæ voluntatis, qs præcisè cõpellit ad factũ. text. est no. in. l. fideicommissa. §. fin. ff. de leg. iij. Itẽ adde, q; qui vendit simpliciter fundum, nõ tenetur tradere liberum: sed qualis est: secus si in venditione vẽditor dixisset vendo tibi istum fundũ, vti optimus maximusq; est. tex. est in. l. cũ vender es. ff. de contrahen. empti. Et ad idẽ est tex. in. l. seruo legato. §. si fundo. ff. de leg. j. Sed tu vide gl. in. d. l. cum vẽderes. Sed an ille, qui tenetur tradere fundũ, teneatur eum tradere liberum à seruitute: docto. in. l. stipulatio ista. §. si qs fortè. post glo. ibi. ff. de ver. obl. cõmuniter tenent q; sic: excepto Rapha. qui ibi tenet contrarium, per tex. vbi dicit esse casum, in. l. Metuius. §. fundo. ff. de leg. ij. sed tex. in. d. §. fundo. loquitur qñ fundus debetur ex causa lucratiua: sed si deberetur ex causa onerosa, tunc procedit cõis opi. docto. in. d. §. si quis fortè. Pro quo facit text. in. l. quoties. ff. de ædi. edi. cõiuncta. l. j. §. cã. eo. tit. & tex. in. l. in vendẽdo. ff. de contrahen. empt. & gl. in. d. l. cũ vẽ-

pelleretur facere: vt no. Bar. in. d. l. stipulationes non diuiduntur. vbi plenissimè videas de hac materia. Est & tertia species obligationis, scilicet rẽ tradi. & in hac aut obligatur ex con
a tractu[a] emptionis, & præcisè cõpellitur, si habet facultatẽ: vt in iuribus superius allegatis. Aut in alijs cõtractibus: & sufficit præstare interesse, per. l. si fundũ. ff. dever. ob. Ratio diuersitatis est: quia in cõtractu emptionis, illa obligatio rẽ tradi participat de obligatione rẽ dãdi, & rẽ faciẽdi: quia si est vẽditor dñs, debet rẽ tradendo facere emptorẽ dominum. & in hoc accedit ab obligationẽ dandi: quia dare est accipientis facere. insti. de actio. §. sic itaq;. Si aũt non est dñs, præstat tradendo causam vsucapiendi: ideo si habet facultatem, tenetur præcisè tradere: quia quasi videt obligat[9] ad dãdũ. hęc sunt de mente Bar. in. d. l. j. de act. emp. & in. l. stipulatiões nõ diuiduntur. ff. de ver. obli. quę bene notabis. An autẽ sufficiat vẽditori præstare patientiã, an teneatur rem tradere, dic, q; in incorporalibus sufficit præstare patientiã: sed in corporalibus tenetur tradere rẽ. de quo b dic, vt not. in. d. l. j. Et quatenus dicit tex. q; debet venditor tradere possessionem vacuam: id est non possessam à legatore, seu fideicommissorum causa, vel nomine ventris. Ad hoc enim pertinet vacui appellatio: de quo vide quod leg. & not. in. l. ij. §. vacua. ff. de act. emp.
11 ¶ † Opp. q; à iudice laico non debuerit appellari ad Papam: vt in. c. si duobus. de app. Solu. glo. iij. vt patet in ea. Hosti. dicit gloss. procedere, q; regulariter à laico non appelletur ad Papam: nisi iudex à quo appellatur, superiorem in temporalibus non recognoscat[b] j. qui
b fil. sint legi. c. per venerabilem. §. rationibus. de for. competen. c. licet. in aut. vt diffe. iudic. §. si tamen cõtigerit. & notabis hoc dictũ singulariter: cui videtur concordare aliud dictũ singulare Inno. in. c. licet ex suscepto. de fo. cõpe. vbi dixit, q; deficiẽte potestate seculari de iure, quia non est dare superiorem, vel de facto: quia superior non potest de facto iurisdi
c ctionem suam exercere, supplet Papa. [c]arg. hîc & in. d. c. per venerabilem. & facit quod plenè dixi in. c. nouit. de iudi. Sic limita gl. quę vide-
c tur cõtrariũ dicere in. c. quoniã. x. dist. ¶ † Gl.
12 in verbo, *pendebat*. quęrit, quid si capitulũ fuisset omnino nouum? respondet & bene, scilicet quòd non fuisset admissum. Et est ratio: qa iudex ad quem nõ debet admittere aliqua impertinentia ad causam: cum habeat solùm decernere, an sit bene, vel malè iudicatũ. ij. q. vj. ad fi. & l. per hãc. C. de temp. appel. Et quod dicatur nouum capitulum omnino, vel dependens ab antiquo, dic vt dixi in. c. fraternitatis.
d s̃. de testi. ¶ Secũdò quęrit, an in causa[d] appella
e tionis possunt prosequi[e] aliam causam: quam expressam in ipsa appellatione: & respõdet, q; sic: vt in. l. scio. §. fi. ff. de appel. Et intelligo hoc cum appellatur à diffinitiua: de quo dicẽdum vt no. in. c. cum causam j. de appel. in vl. glo. secus cũ appellatur ab interlocutoria: vt in cle. appellãti. eo. ti. vbi de hoc. ¶ Glo. in ver. *quolibet*. primò colligit, quòd instrumentum quantumcunque authenticum, potest per testes, vt falsum reprobari vt hîc. Secundò quęrit quot testes requiruntur. Respondet, q; quatuor meliores de scriptis in instrumento, seu quinque.

deres. & quod ibi no. & in. l. j. in versicu. securitati. de actio. empt.
¶ Adde, an vẽditor teneat præcisè ad tradendum: Alex. consi. lxix. iiij. libro.

b ¶ Et ad hoc pondera text. in. c. ex posita. de arb. vbi de iniquitate laudi Dux Venetorum cognoscit. & vide quod ibi singulariter scribit d. Abb. circa princip. post Inn. Itẽ adde, q; hoc dictũ Host. alleg. hîc p do. Ant. refert & sequitur. d. Abb. in lectu. in. c. j. de proba.

SEB. SAPI A.
c ¶ Supplet Papa. vide Felin. in. c. si duobus. j. de app

d ¶ An in causa. vide Abb. in. c. significauerunt. col. iij. j. de excep. Gem. in. §. biduum. versi. quandoq; ij. q. vj. Moder. in. l. ita demum. C. de procura.

e ¶ Vtrum autem appellatus in causa appellationis à diffinitiua possit

deducere nouũ capitulum. vide hîc d. Ant. in vlt. col. ver. vltì. facio vnũ dubiũ pulchrum &c. Et addequòd mihi videt dehac q. caſus in. d. l. per hãc, ibi tam appellatori q̃ aduerſæ parti. C. de tẽpo. app. & pro opin. quòd appellatus poſsit, facit optimè quod no. Archi. in verſic. ſunt quorum. §. quandoq;. i). qõ. vj. vbi dicit q̃ ſi in prima inſtantia actore petẽte centum iudex cõdẽnauit reum in quinquaginta in alijs quinquaginta abſoluit ſi reus appellauit ab illa ſnĩa & non actor appellatus in cauſa appellationis corã iudice appellatiõis petere it iterũ petere in tegra cẽtum ſi ex eadẽ cauſa petat: ſecus ſi ex diuerſis cauſis non connexis: & ita dixit ſentire Bart. Brixi. in. q. dominicali. q. lxiij. quę incipit petebat. & vide do. Anto. in .c. ſignificauit. in. iij. de excep. Antoni. Franciſ.

¶ Dicas circahoc a de appellato. q̃ põt inhærere appellationiaduerſarij & illam proſequi ſi ſua interſit. l. fin. & ibi plenè per doct. C. de appe. Quodtñ intelige verum, ſi ipe appellãs incœpit ꝓſequi: ſed ſi nõ proſequeret, vel appellationi renũtiaret, non poſſet appellatus illam proſequi: vt not. voluit Io. An. in addi. Spe. in ti. de ap. iij. §. j. in verſi. xxxiiij. & vide Cardi. in cle. cõſtitutionẽ. in. v. q. de elec. Et eundẽ in cle. j. in. iij. not. de appel. vbi dicit, q̃ appellatus poteſt inuito appellante vti literis impetratis per ipſum appellãtẽ: & coram iudice appellationis põt proſequi

Ratio: quia fides tabellionis ęquiualet duob⁹: vt in. c. quoniam contrà. de proba. Ipſum verò inſtrumentum valet tãtùm, quantum duo teſtes. Hinc eſt, quòd habes duos teſtes inſcriptos ad minus. ad hoc. l. in exercendis. C. e. ſed reprobatio debet fieri per plures, ſeu ſaltẽ meliores: vt in. c. in noſtra. §. de teſti. ergo requirũtur quinq;. Nec ob. iſte tex. vbi fuerunt ꝓducti quatuor tãtùm: nec dicitur, quòd erãt meliores: quia ſecũdũ glo. iſti teſtes nõ reprobãt inſtrumentum, ſed addebant, quod notarius omiſerat. & habes nunc glo. declaratam. ¶ Ex qua no. primò, quòd inſtrumentum quantũcũque authenticum poteſt reprobari prætextu falſitatis. Intellige, quando dicitur inſtrumẽtũ ex toto falſum: ſecus ſi dico aliqua in eo cõtenta falſa: quia tunc aliquãdo non admittitur reprobatio: vt qñ inducitur præſumptio iuris & de iure: vt in caſu. l. finalis. C. arb. tu. ſcilicet ſi vult reprobare confeſsionẽ ſuã. & in caſu. l. antiq̃. C. advelleia. Et dic de his, vt ibi no. Per hoc reprobatur ſecũdũ Ioã. An. opi. Lau. Cremeñ. qui dicebat per teſtes non reprobari inſtrumentum, niſi eſſet ſuſpectũ: vel ex parte conficientis, vel ex parte ꝓducentis. Reddebat rationem: quia memoria hominis labilis eſt: nec communiter teſtes ſunt intenti, ſicut tabellio: quare plus creditur inſtrumento ſecũdũ eum: ſed minus bene locutus eſt: vt patet hîc, & j. latius. ¶ † Secundò not. quòd quando teſtes addunt ad inſtrumentum ſufficiũt duo. ¶ Tertiò not. quòd quando reprobãt, requirũtur quinque, vel quatuor ad minus. Et hæc eſt vna opinio: ſunt & aliæ opiniones, quas j. videbis. Sed vt habeas clarè materiam difficilem hîc prolixè tractatam per doctores: cum quæritur de reprobatione inſtrumenti fienda per teſtes, ſcias q̃ quandoq; contra inſtrumentum producuntur teſtes in inſtrumento non deſcripti: quandoq; hi, qui ſunt deſcripti. [a] Primo caſu multæ reperiũtur opinio. ſed recitabo principaliores: vt magis eluceat materia. ¶ Prima eſt opi. vt incipiam⁹ à gloſſatore noſtro, quòd requirũtur q̃nque vel ſaltem quatuor. & idẽ tenuit in. c. iij de prob. §. vidiſti rationem ſuã. ¶ Secunda fuit opi. Accur. in. l. in exercendis. præal. qui dixit, quòd licet duo reprobẽt inſtrumẽtũ priuatũ. C. de cõtrahen. & cõmit. ſtip. l. optimã. ad reprobãdum tamẽ inſtrumẽtũ publicũ requiruntur ad minus tres: quia inſtrumẽtũ valet tantũ, quãtũ probatio duorũ ad minus vt. d. l. in exercẽdis. ergo oportet quòd reprobatio per teſtes ſit plenior. Et pro opi. Accur. facit iſte tex. dũ dicit triũ, vel plurium. ¶ Tertia fuit opinio, quæ recitatur in Specu. e. ti. §. reſtat. verſi. ſed pone. quæ attribuitur Azo. quòd ad directam reprobationẽ inſtrumenti requiruntur tres. Ad indirectam per modum, de quo. §. de teſti. c. ex tenore. C. de contrahen. ſtip. l. optimã. ſufficiunt duo. & facit quod no. inſti. de inuti. ſtip. §. item verborum obligatio. in gl. not. quod dies. ¶ Quarta fuit opi. Odoff. qui dixit, quòd vbi cauſa talis eſt, in qua requiruntur plures teſtes: vt in teſtamẽtis, codicillis, & ſimilibus, per plures teſtes quàm cauſa requirat, debet fieri reprobatio. Vnde teſtamẽtũ reprobabitur p̃ octo: codicillus p̃ ſex; reliqua verò vbi ſufficiũt duo, reprobãtur p̃ tres. ¶ Quinta fuit opi. Nico. de Mata. in ſuis diſpoſitionib⁹, q̃ dixit hoc eſſe arbitrariũ: vt videat iudex, cui magis ſit adhibẽda fides. Tãta eñ poſſet eſſe p̃ſumptio ꝓ inſtrumẽto ex nimia legalitate notarij, vel alia de cã quòd p̃feret inſtrumentũ teſtib⁹. ad hoc facit litera hęc dũ dicit: nõ tñ quodlibet inſtrumẽtũ. ¶ Sexta fuit opi. quorũdã quos recitat Inno. hîc, q̃ dixerũt quòd in facto ꝓpinquo magis credit teſtib⁹: in antiquo verò remoto magis credit inſtrumẽto. ff. de proba. ſi arbiter. ff. de Carb. edi. l. iij. §. duę. ¶ Septima eſt opi. Inn. q̃ tenuit, quòd inſtrumẽto quãtũcũque publicè cõfecto, & quãtũcũque teſtes habeat inſcriptos, derogat ꝓ duos teſtes: vel ad pl⁹ p̃ tres, q̃ ꝓbãt cõtractũ, de quo loq̃tur inſtrumẽtũ, nõ fuiſſe celebratũ illo tẽpore, & illo loco, & inter illos, de q̃bus loq̃tur: cũ ꝓbẽt ipſos, vel eorũ alterũ adeò remotos fuiſſe ab illo loco, illo die, quòd impoſsibile eſt eos tunc ibidẽ fuiſſe & cõtraxiſſe: vt in. l. optimã. C. de contrahẽ. & cõmit. ſtip. &. §. de teſti. c. ex tenore. Hanc opi. videt ſequi Spe. in ti. e. §. reſtat. ver. ſed quæro. vbi remittit ad hoc dictũ Inn. & Io. hîc. Monẽtur oẽs iſti: quia inſtrumẽtũ nõ habet fidẽ, niſi ab officio & authoritate notarij, cui iuſtũ eſt dictũ duorũ p̃ferri. Hoc verũ, niſi inſtrumẽtũ p̃ teſtes inſcriptos, vel aliosviua voce iuuetur. in auth. e. ti. §. ſi tñ q̃ſquã. &. §. ſi verò moriãtur. & ſequẽti. Tũc eñ req̃rũtur plures, quàm viua voce deponẽtes ꝓpter authoritatẽ inſtrumẽti & teſtiũ viua voce deponentiũ. Et p̃ hac opi. videt caſus ſecũdũ Io. An. in. c. cũ à nobis. §. de teſti. Si intelligat quòd ibi dicit teſtiũ adminiculo, ſcilicet viuę vocis. Nec obſtat, q̃ ibi loquit de ſcriptura iudicis: q̃a ibi notarij vocãtur iudices: vt ibi no. ſecũdũ vnũ intellectũ. Itẽ negari nõ põt ſecũdũ Io. an. quin duo teſtes vacillare ſaltẽ faciũt inſtrumẽtũ, & fidẽ ei⁹. Nam hoc facit cõparatio literarũ, q̃ minor eſt, quã aſſertio duorũ teſtiũ. Patet vtrũque in auth. eo. ti. in prin. &. §. j. illi ergo nõ ſtabit, niſi aliter ad iuuet. C. e. ti. l. fi. C. de ꝓba. iubem⁹. Itẽ facit ratio, quã ponit Innj. e. cũ. P. vbi dicit, quòd ꝓbatio p̃ inſtrumẽtũ eſt ſupnaturalis, & contra ius, vt credat pelli animalis mortui. Sed ꝓbatio, q̃ fit per duos teſtes eſt naturalis & ſecũdũ ius diuinũ & humanũ: ergo hęc eſt præferẽda. Nõ obſtat rõ hui⁹ gl. quia ſecũdũ Io. an. hîc, & Bar. in. l. j. §. ſi qs neget. ff. quẽad. teſt. ape. bis reaſſumit idẽ p̃ modũ notatũ. ff. dever. ob. l. quoties in ſtipulatiõibus. Nã dicẽdo inſtrumentũ æquiualet duob⁹ includit authoritatẽ notarij. poſteà dicẽdo notarius valet duos vel pl⁹ quã vnus: & reaſſumit idem. nõ eſt ergo verum q̃ ſcriptura per ſe æquiualet duobus: ſed ſcriptura cum inſcriptione teſtium & authoritate officij tabellionis eſt quæ æquiualet duob⁹: nec valet alia opi. ſecundum quam requirunt duo propter teſtes inſcriptos: & duo propter tabellionem. nam procederet quando teſtes ſubſcripſiſſent & hoc conſtaret: ſed quando ſolũ ſunt inſcripti ſeu ſubſcripti per notarium, patet q̃ ſicut fides inſtrumenti ita & fides ſubſcriptionis teſtium dependet à notario. Item ſecundũ opinionem contrariam ſequeretur abſurdum quòd ſi xx. teſtes eſſent inſcripti ad reprobationem talis inſtrumenti requirerentur xxij.

inſtrumẽti

omne ius ſibi cõ petere, & non deducta deducere, & non probata, ꝓbare: iuxta materiã dictæ l. per hanc. C. de temp. appel. ita Bald. in addi. Spe. in tit. de appe. in verſi. officium iudicis. & in ver. an inuito.

a ¶ Deſcripti. vide Bar. Bal. & Ang. in. l. j. §. ſi quis neget. ff. quẽad. teſ. ape. vbi etiamlatè per Io. de Imo. p̃ Bal. & Sali. in. l. in exercendis. C. de fi. inſtr. & in. l. ij. C. de bon. poſ. ſecdm tab. & Pet. de Anch. in cõſi. lxxiij. viſa limitatio commiſsione. & in cõſil. cclv. inci. in primo dubio.

ſſtrmti reprobãdi ſicut eñ falsũ & ſicfa cile falſus notari⁹ tolle facultatſcribitẽ ĩ cõtractu ſic facile multos teſtes fal ſos ſcribr̃ potuit inſtro .Quare Io.an.ex multis cõcludit Inn.& ꝙ oẽ inſtrm reprobari poſsit ꝑ duos teſtes cũ oẽs eius fides à tabellionis fide dependeat.ad tex.iſtũ.s. adductũ pro opi.Accur.reſpondet ꝙ tex.nõ dicit tres teſtes requiri contra inſtrumentũ:ſed quod inſtrumentũ nõ præfertur.Ad rationẽ.s.inductã reſpondeť ſecundũ eum ꝙ plena fides inſtrumenti procedit ex præſumptione publici officij:ſed ſicut violentã præſumptionẽ per quã aliâs iudicaretur reprobant duo teſtes,pone exemplum in .c. propoſuiſti.de proba.ſic & hanc præſumptionẽ per quã aliâs iudicaretur probant duo teſtes. Item iuramentum per iudicem delatum in ſupplementum probationis plena eſt probatio, ex qua iudicari poteſt,& tamen reproba tur per inſtrumentum vel duos teſtes.vt in.l. admonendi.ff.de iureiuran.Item nonne ſigillum authenticum probat.iuxta no.s.eo.c.j.&.ij.de proba.poſt ceſsionem.& tamẽ plena probatio fidei illius derogat.vt.d.c.poſt ceſsionem.ita in propoſito licet inſtrumẽtũ faciat plenam probationem:tamen reprobari poteſt per duos teſtes viua voce in contratriũ deponentes:hanc opi.ſequitur do.Anto.& expreſsius Ioan.cal.in ſua diſtinctione.dicit enim ꝙ licet ſit illorum opi.æqua qui totum hoc committuntur bitrio iudicis qui iudicabit habita conſyderatione ad qualitatẽ tabellionis & teſtium & negotij, an ſit antiquũ vel recens,tamen verior videtur ſibi præcedens opi.vt duo idonei teſtes faciant vacillare inſtrumentum vt probet niſi aliter iuuetur.Barto.in.d.l.j.& doñ.Card.hic ſequũ tur opi.Nico.mat.quã.s.tetigi : vt non ſufficiãt indiſtinctè duo teſtes:ſed iudex conſiderabit ex qualitate notarij teſtium & negotij cui magis ſit fides adhibenda.ad hoc.l. optimam.in fi.C.de contrahen.& commit.ſtipu.per quã mouetur Bar.ille tamen tex.iudicio meo non probat:ſolùm enim requirit quòd teſtes ſint idonei & omni exce-
a ptione maiores.Ego concordando ª has opi.in quas doc. communiter incidunt dicerem,quòd iudex habebat arbitrari àn illi duo teſtes ſufficiant:quia oportet quòd probatio ſit liquida & manifeſtiſsima & fiat per aliã ſcripturam,vel per teſtes vndiq; idoneos & omni exceptiõe maiores.vt.d.l.optimam.hoc autem non depræhenditur niſi iudicis arbitrio.vt.l.iij.ff.de teſt.&.l.iiij.qõ.iij. ſi teſtes. Sed ſi in veritate teſtes ſunt tales,quales.s.dixi & manifeſtiſsimè deponũt cõtra inſtrumẽtũ debet iudex arbitrari teſtes ꝙualere:& ſi aliter faceret licitè appellareť:quia faceret contra illam.l.optimã.debet enim arbitrium ſuum informare ſecundũ leges vt dixi in.c.j.de dila.& quod legi. & not.in.l.ſi qua pœna.ff.de verb.ſig. & prædicta intelli ge in caſib⁹ in quibus iura diſponunt vt inſtrumentum faciat præſumptionem iuris & de iure.de quo dic vt.s.in
14 prin.dixi.¶ † Venio ad ſecundũ membrũ ᵇ principale,qñ
b ſcilicet aliqui de inſcriptis ᶜ in inſtrumento contradicũt
c inſtrumento:quo caſu multę ſunt opi.vt plenè tractat Inno.& Bar.in.d.l.j.Sed & clarè concludendo veritatem dicit quòd aut teſtes directè reprobant inſtrumentum: puta quia dicunt non ſic fuiſſe appellatum:puta quia dicũt non ſic fuiſſe actum ſicut ſcriptũ.& dic per omnia.vt.s. in præce.membro dixi.& eſt de mente Inno.hic.nam hoc caſu fortius inſtrumentum reprobatur quã in caſu præcedenti. Aut non contradicunt ita expreſsè:ſed per quod dã mediũ:& tunc aut dicunt ſe non recordari an interfuerint,aut ſimpliciter &,abſolutè dicunt ſe nõ interfuiſſe.Primo caſu ſuſtinetur inſtrumẽtum:quia cũ eius probatio ſit plena,non debet vacillare per depoſitionem incertã & dubiam teſtiũ quia in dubio debet fieri interpretatio benigna.de teſti.cum tu.&.j.de verb.ſigni.abbate. & hoc voluit Inno.& hoc communiter doc.& ſequa. & Bar.in.d.l.j.Secundo caſu ſubdiſtingue,aut vnus ſolus dicit ſe non interfuiſſe aut plures:quo caſu aut probat per alios ſe non interfuiſſe per modum,de quo in.c.ex teno- a re.s.de teſtib.& probatur inſtrumentum falſum.vt in.c. quãto.§.abſentiũ.de his quę ſi.à præla.nã in eo quodfalſsè ſcripſit hunc teſtẽ interfuiſſe,falſificatur inſtrumẽtum.d. c. quanto.& arg.ix.diſt.ſi ad ſcriptu.ſacras.iij.q.ix. pura. quãquã contractus poſſet per alios teſtes probari.Si verò non probatur abſentia per alios:tunc ſunt opi.Sed communiter diſtinguitur quòd aut eſt de neceſſarijs in inſtrumento & probatur falſum:quia ad hoc exhibẽtur teſtes neceſſarij:vt per eos poſsit probari:& ſic intelligitur.d.l. ij.ff.quemad.teſta.ape.aut non eſt de neceſſarijs:quia vltra illum remanet in inſtrumento numerus neceſſarius; & non vitiatur inſtrumentum,quia plena probatio quę reſultat ex inſtrumento confundit dictum vnius teſtis.argu.c.licet ex quadã.s. de teſ.hoc ſentit hic Inn. & clarius Io.cal.& alij moder.& Bar.in.d.l.j. Si verò ſunt plures dicentes ſe non interfuiſſe.aut probant abſentiã per alios & dic vt.s.Aut ſimpliciter ipſi aſſerũt:& ſi ſunt de neceſſarijs,idẽ dicendũ,qd'.s.ſi verò non ſunt de neceſſarijs eſt dubium non paruum.Quidam dicunt,ꝙ non vacillat per hoc inſtrumẽtum:quia ſunt teſtes ſingulares. ad hoc b c.cum dilectus.s.de elec.&.s.de teſti.tàm literis.Quidam contrà quia videntur conteſtes reſpectu falſitatis . Item quilibet dicendo ſe interfuiſſe:dicit etiam de alijs. Inno. variat:videtur tamen magis inclinare, vt inſtrumẽtum vacillet:tradit tamen vnam regulam,quòd in dubio magis præſumatur pro inſtrumento,quã contrà:vt res pu- b tius valeat quã pareat.Bar.in.d.l.j.tenet inſtrumentũ reprobari.Nam dicit iſtos eſſe cõteſtes.omnes enim teſtes reſpectu ſenſus,quo percipitur, poſſunt dici ſingulares: qa ſenſus tuus nõ eſt meus:ſed reſpectu obiecti ad ipſum ſenſum teſtes dicuntur conteſtes.vnde quẽadmodũ per approximationẽ ſenſati,ſeu obiecti ad ſenſum teſtes ſunt cõteſtes,vt accidit in actu affirmatiuo,qñ ſimul audiuerunt,vel viderunt:ita per remotionem ſenſati,ſeu obiecti à ſenſu,dici debent conteſtes:vt qñ deponũt ſuper abſentia:quia plures non viderunt.Do.Ant.in hoc mẽbro c dicit aduertendũ qualiter deponunt teſtes.Si enim dicũt ſe interfuiſſe:quia primò illa die fuerunt in vnũ collecti. & probant:quia ſenſatũ abſtrahitur à ſenſibus in vnũ ex congregatis.& ſic poteſt intelligi.c. tertio loco.de prob. Si autẽ quilibet dicat ſe ſimpliciter nõ interfuiſſe,ſunt ſingulares & non probãt.Nec ob.motiuum Bar.ꝙ ſicut appropinquatio ſenſati.&c.quia conſequentia nõ eſt bona: quia appropinquatio ſenſati ad plures,attrahit ſenſus pluriũ iu vnũ.Sed abſtractio nõ poteſt abſtrahere, niſi ſingulariter:quia illud de quo agitur non fuit appropinquatũ ſenſui meo,nec tuo:nõ autem omnibus ſimul.credo hoc dictum verius:vbi teſtes ſunt de non neceſſarijs.ſi autem de neceſſarijs,procedat dictum contrariũ.Nã tũc cõtradictio etiã vnius facit vacillare inſtrumentũ:vt.s.dixi.& per hæc habes clariſsimè hanc materiam declaratã.¶ Oppo.& videtur,ꝙ licet ſit probata exceptio,tamẽ non ſentẽtiatur pro reo:vt in.c.ij.de or.cog.Sol.glo.in verbo, *in modum*.format oppoſitionem,& non ſoluit.P.dicit illud verum in exceptione dilatoria:ſecus in peremptoria:qua probata bene iudicatur pro reo.Ioã.Andręas dicit,quòd ſententia,qua reus abſoluitur,poteſt procedere dupliciter:aut aut ex defectu probationis actoris:aut per peremptorias rei.Hic autem & in contrario reus abſoluitur ratione probationis ſuæ.& ſic concordant Dic formalius ad contrarium,licet ibi probata ſpoliatione per modum exceptionis,non reſtituatur reus ſpoliatus:abſoluitur tamen ratione cuius de ſpoliatione excepit .hic etiam ſolùm excepit ad excludendam intentionem actoris: vt non teneatur demum tradere : ſic abſolutionem conſecutus fuit .ex quo patet hæc iura ſibi non contradicere.
15 ¶ † Oppo.videtur enim ex quo teſtes non deponebant de die,ſeu tẽpore cõtract⁹,nõ debebat eorũ dictũ valere.

¶ Ego concordo. Adde quòd teſtes pñt reprobare inſtrumẽtũ,Ioã. de Ana.conſi.xcviij. Alex.conſi. xlvij. ij.lib.

ZACHARIAS.

¶ Adde pleniſsimè per Lanf.in.c. qm̃ cõtra.§.inſtrumentorũ productiones.nu. xxvj. verſi.quæro,nunquid inſtrumentũ.& ibi in apoſt. Bene.Va.in verſi. per quot teſtes. Tu adde p̃di.Bar. Sozi.cõſi.xciij.in ci.p̃ſtãtiſs.mi.ver. p̃terea.circa fi.vo. ij.

¶ Adſecũdũ mẽbrum.adde Ang. conſi. clix.Raph. Cõmẽ.cõſi.cxxv. Fran.Aret.conſi. xcviiij.

SEB. SAPIA.

¶ Secundũ membrũ.vide Ang. in §.ſi quis igitur. in auť.de inſtru. cau te.Bal.in conſi.lv. in.iij.parte. Alex. in conſi. xxvij.in ij.volu. Roma.in rub.de arb.in.xv. q̃ſt.Bald.in. l.j.in prin.C.de ſentẽ. q̃ ſine certa quã.

c ¶ Et de hoc videt ꝑ Bal.l.in exercendis.in vl.col.C. defi inſt.& de iſta q.in terminis vide per Spe.in tit. de inſtr,edi.§.inſtrumentũ. in .v. col.ver.item ꝙ teſtis inſcriptꝰ. &c.

argu. c. in præſentia. de proba. &, ſ. eo. inter dilectos. Glo. in verbo, de certo. tangit hanc quæſtionẽ, ſeu oppoſitionẽ, & non ſoluit, ſed ſolutio redditur in litera: vt ex prædictis patuit. Ex quo eñ partes confeſſæ fuerãt vnicã interueniſſe venditionem, ſatis colligit teſtes de illa depone re: & ſic præteritio temporis non reddit depoſitionem dubiã. Et dicunt hîc Goff. Hoſti. & Io. And. ꝙ regulariter quãuis teſtes non deponãt de die, vel tẽpore: quia non recordantur: nõ minus valet ipſorũ teſtimoniũ, vt hic. Sed ſi interrogati reſpondeant variè, non valet ipſorum teſtimoniũ[a]. iij. q. ix. nihilominus. Et quod. ſ. dictũ eſt, procedit niſi agatur de tempore ꝓbando: vt. ſ. de teſti. c. ex tenore. tunc eñ non valet teſtimonium: cum non dicant id ad quod principaliter inducunt, in. c. de teſti. ſ. de teſti. & ff. de pet. hær. l. ſi qs libertatẽ. §. fi. cauere tñ habet iudex ſecundũ Hoſ. ne teſtes malitioſè dicant hunc præmeditatũ ſermonẽ, ſcilicet ſe non recordari de tempore: vt poſteà reprobari non poſſint. & hæc notabis. & vide quod not. ſ. eo. ex tenore. ¶ Gl. in verbo, *poſtquàm*. colligit duo. Sed eam limita & declara: vt. ſ. dixi. in. c. cũ clamor. ſ. de teſti. ¶ Glo. pe, opponit de. c. j. ſ. de or. co. vbi dicitur, ꝙ ſuper incidenti non pronuntiatur. gl. ſoluit & malè. Nam bene potuiſſet hîc pronũtiari ſuper principali: & ſic indirectè fuiſſet pronuntiatum ſuper incidenti ſicut fit in inſtantia cauſæ principalis. Dic ergo, ꝙ hoc fuit factum ad honorem iudicis à quo cõſeruãdũ: cum fuerit proceſſum ex nouis actis. Item licet nõ fit neceſſarium, vt pronũtietur: ſi tamen pronuntiatur, non per hoc retractatur ſentẽtia: vt no. in. d. c. j. & de materia dic, vt ibi plenè dixi. ¶ Glo. finalis eſt facilis. ¶ † Sed extra gl. quæro de quæſtione notabili. Pone, ꝙ in inſtrumento ſunt deſcripti. A. & B. expreſſo eorum cognomine pro teſtibus, demum dicitur inſtrumentum falſum: & producuntur duo, qui dicunt ſe vocari illis nominibus: ſed negant ſe interfuiſſe: nunqd hoc ſufficiat ad reprobationem inſtrumenti? Dom̃. meus do. Cardi. conſuluit, ꝙ non: quia hic non probatum iſtos eſſe illos, qui ſunt deſcripti in inſtrumento: potuiſſent eñ ſibi mutare nomina. ar. l. j. C. de mu. no. Item dic, & meliꝰ ꝙ poſſibile eſt, quòd tempore confecti inſtrumenti, erãt alij, qui vocabantur hoc nomine, qui interfuerunt cõtra ctui. vnde hæc probatio non concludit neceſſariò. arg. c. in præſentia. de proba. Et in dubio: vt. ſ. dixi fauẽdum eſt inſtrumento. ar. c. cum tu. de teſt. & j. de præſcrip. c. ad audientiam. Ad hoc ergo, vt cõcludant, oportet probari, ꝙ tempore confecti inſtrumenti, iſti qui producuntur, nũc vocabantur illo nomine: & quòd tunc non erant alij, qui vocabantur his nominibus. & hæc no. pro limitatione p̃ dictorũ. ¶ † Vltimò quæritur de vtili & quotidiana quæſtione. videmus enim hie, quòd ad petitionẽ appellantis iudex ad quem reformat ſententiam: an hoc poſſit facere ad petitionẽ appellati: vt ſi videat detrahendũ, vel addendũ ſentẽtiæ, hoc licitè iudex faciat ipſo appellato poſtulãte. [b]Hanc quæſtionẽ formant do. de Rot. deci. cccl j. Et ratio dubitandi eſt, quia appellatus non appellãdo videtur acquieuiſſe ſentẽtiæ. in. c. quod ad conſultationem. de re iud. & l. fi. C. de ſen. quæ ſine cer. quanti. ergo nõ debet audiri petens eam reformari. Sed hoc non obſtante per oẽs doctores fuit cõtrariũ cõcluſum: quia ex quo per vnam partem fuit appellatũ à tota ſentẽtia, ipſius effectus in totũ fuit ſuſpenſus. l. j. in fi. ff. ad Turp. & c. venientes, de iureiur. ergo ſicut per appellantẽ peti põt reformatio: ita & per appellatũ. Sæpe eñ qs cõſequit ex ꝑſona alterius, qd̃ ex ſe cõſequi nõ poſſet. l. petẽdæ. C. de tẽp. in inte re. & c. authoritate Martini. de conceſ. præben. libr. vj. Itẽ iudex ſupplet de facto, vbi conſtat ei ex dictis teſtiũ, vel inſtrumẽtorũ. ad hoc quod notabiliter no. Inn. in. c. j. de poſtu. præla. & no. bene hoc dictũ. Hinc alibi dicit gl. not. in. l. j. C. qui & aduer. quos iudicem ſupplere poſſe de ſibi notorio. per illũ tex. ¶ Addo etiã ad prædictã concluſionẽ. l. omnẽ honorẽ. C. quando prouo. nõ eſt neceſſ. vbi ad appellationem victi conſequi põt victor condẽnationẽ expenſarum omiſſam à iudice à quo. Non ob. primũ motiuum: quia procedit vbi aliter etiã nõ appellatur, ſed per appellationem vnius ſuſpendit ſententia in totum. ¶ Ego limitarem prædictam concluſionem, niſi appellãs reſtrinxiſſet ſe in appellando ad capitula facientia contra eum duntaxat. tunc enim arbitror cauſam non deuolui ad iudicem ad quã: niſi reſpectu illorũ capitulorũ, quæ faciunt contra appellantẽ, ſi ſunt ab alijs ſeparata: per text. in. l. etiam. ff. de min. Tot enim videntur ſententiæ, quot capitula ſententiæ: vt ibi. & no. glo. in. c. ij. de ordi. cog. in ver. eadem. in fi. Et arbitor idẽ ſenſiſſe do. de Ro. in prædicta deciſione, dum ponderant, quòd à tota ſententia fuit appellatum: ſecus ergo ſi à parte. ¶ Et ex his nota bonam practicã appellandi, vt appelletur à partibus & capitulis facientibus contra appellantẽ. Sed bona cautela erit ex parte appellati: vt ẽt ipſe appellet, quaten9 facit cõtra ſe. ſimilis theorica no. in inſtrumẽto producto: de qua dic vt no. in. c. cum olim. de cenſi. ¶ Item no. perpetuò aliam cõcluſionem ex prædictis, quòd nedum iudex à quo, ſed etiam ad quem, poteſt ex officio ſupplere etiam in prolatione ſentẽtiæ ea, quæ ſibi ſunt nota, vel notoria vel ex actis cauſæ. Iudex enim ad quẽ, ſuccedit loco iudicis à quo vnde debet & poteſt facere totũ id quod debuiſſet & potuiſſet facere primus iudex: vt dicunt dom̃. de Ro. vbi. ſ.

18 ¶ † Ad prædicta vide Bar. in. l. ſi expreſsim. ff. de appella. vbi dicit, quòd cauſa nullitatis deuoluit totam cauſam ad iudicem: vnde poterit iudex in cauſa nullitatis reformare ſententiam, ſicut in cauſa appellationis. & alleg. Inn. in c. cũ contingat. de offi. deleg. & hæc ſufficiant.

a ¶ Teſtimoniũ. Vide q̃ pulchrè ſcribit Iaſ. in. l. ij. col. penulti. C. de bo. poſſ. ſecũdũ tabu. vbi dicit, ꝙ teſtes varij in his, q̃ non ſunt de ſubſtantia nõ puniunt pœna falſi: nec reprobatur eorũ dictũ. Itẽ, ꝙ ſufficit teſtes concordare in ſubſtantia & in effectu: niſi producerentur teſtes ad ꝓbandum aliquid formaliter: vt ibi per eum.

b ¶ Appellato poſtulãte. Adde qd̃ voluit Fede. conſ. cxxxiij. & clxx. ij.

c ¶ Error in litera. Adde Rom. in cõſil. cccxlviij.

d ¶ Multæ q̃ones. Vide ſimiles q̃ones poſitas p Bal. in. l. Imperator. j. ff. de ſta. homi. & Iaſ. in. l. ſi quis mihi bona. §. ſed qd ſi mandauit. ff. de acq. hære. vbi ponit de notario, q volens dicere: renuntiat beneficio Velleiani, dixit, Veleriani: & falcidinia pro falcidia, q̃ etiã refert Feli. in. c. ad audientiã. col. iij. ſ. de reſcri.

SVMMARIVM.

1 *An ex defectu literæ, dictionis, vel ſyllabæ: vitietur reſcriptum.* 2.

3 *Si falſa latinitas reſultat ex appoſitiõe vnius literæ loco alterius, non vitiat reſcriptum.*

CAP. XI.

EX parte. ¶ Defectus literæ nõ vitiat reſcriptum. h. d. Comunis; diuiſio. Secunda ibi: *quia*. ¶ Not. quòd modicꝰ defectus ſcriptoris non vitiat reſcriptum Papæ. ¶ † Gl. ponit rationem dubitandi & decidendi: & in fi. ampliat diſpoſitionẽ huius. c. vt procedat etiam in defectu ſyllabe. Inn. magis adhuc ampliat. dicit enim idẽ fortè dicendum in defectu dictionis, vel orationis: dummodò deprehendatur intellectus Papæ. Refert tamen alios dicere, quòd & ſi aliquando ſit tolerabilis error in litera[c] vel dictione: iudex tamen niſi vitium ſit occultum, ſuſpectas habebit literas: cum multi ſint officiales in curia, qui examinant vitia literarum. Prius tamen dictum magis placet Innocen. cùm per bullam ſatis tollatur ſuſpicio: & occuli officialium ſæpe falluntur: ſicut in ſimili legitur in cap. cauſam matrimonij. ſ. de probatio. Vel poſſet diſtingui ſecundum Hoſtien. inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ. ar. de cri. fal. c. penul. remittit tamen ad no. ſ. eo. ex literis. & de reſcrip. ad audientiam. do. Card. tenet idẽ in reſcrip. c. gratioſis. dummodò ſenſus non mutet: quod mihi plus placet per id, quod le. & nota. c. cum venerabilis j. de relig. do. & in. c. inter dilectos. ſ. eo. facit. l. j. & ij. ff. de his, quæ in teſt. delen. ſecus dic, vbi ſenſus mutaretur, ſeu induceretur æquiuocatio. Nam tunc defectus etiam literæ vitiaret: vt. d. c. inter dilectos & tenet Vincen. hic, quod nota.

1 ¶ † Gl. ponit rationem dubitandi & decidendi: & in fi. ampliat diſpoſitionẽ huius. c. vt procedat etiam in defectu ſyllabe. Inn. magis adhuc ampliat. dicit enim idẽ fortè dicendum in defectu dictionis, vel orationis: dummodò deprehendatur intellectus Papæ. Refert tamen alios dicere, quòd & ſi aliquando ſit tolerabilis error in litera[c] vel dictione: iudex tamen niſi vitium ſit occultum, ſuſpectas habebit literas: cum multi ſint officiales in curia, qui examinant vitia literarum. Prius tamen dictum magis placet Innocen. cùm per bullam ſatis tollatur ſuſpicio: & occuli officialium ſæpe falluntur: ſicut in ſimili legitur in cap. cauſam matrimonij. ſ. de probatio. Vel poſſet diſtingui ſecundum Hoſtien. inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ. ar. de cri. fal. c. penul. remittit tamen ad no. ſ. eo. ex literis. & de reſcrip. ad audientiam. do. Card. tenet idẽ in reſcrip. c. gratioſis. dummodò ſenſus non mutet: quod mihi plus placet per id, quod le. & nota. c. cum venerabilis j. de relig. do. & in. c. inter dilectos. ſ. eo. facit. l. j. & ij. ff. de his, quæ in teſt. delen. ſecus dic, vbi ſenſus mutaretur, ſeu induceretur æquiuocatio. Nam tunc defectus etiam literæ vitiaret: vt. d. c. inter dilectos & tenet Vincen. hic, quod nota.

2 ¶ † Et ex prædictis poſſunt decidi multæ quæſtiones. [d] Quidã impetrauit eccleſiã ſancti Pancratij: in litera verò dicebat

ZACHARIAS.

a ¶ Duraturas. Ad de tu vnũ aureum & memoratu dignũ di. Dy. in. l. si in testõ. & ibi latè p celsum ĩ apo. ad ip̃m. ff. de leg. j. q̃ si illa falsa latinitas sit leuis error, vel per grãmaticæ figuras possit saluari: tũc indubio nõ vitiatur rescriptũ. ita no. Bal. in. l. eã quã. co. i͡. de fidei cõmi. de quo per gl. & doc. in. c. forus. de verb. sig. & in. c. ad audiẽtiam s̃. de rescri.

Anto. Francis. a ¶ Circa istã falsitatẽ insurgentẽ ex falsa latinitate, dicas q̃ illa si sit leuis defectus, non vitiat rescriptum vt p̃ gl. & doc. in c. forus. de ver. sig. Sed si sit magnũ vitium latinitatis: ita vt nõ possit saluari, ẽt p̃ figurã habet vitiare rescriptum vt plenè traditur in. c. ad audientiã. de rescri. & in. c. sedes apl̃ica. eo. ti qd aũt de falsa latinitate circa ĩstrumentum: vide Bar. in. l. Plautius de auro & ar. leg. & p̃ gl. & bar. in. l. Imperator. ff. de statu. ho. vbi dicit, q̃ nõ vitiat iustrumentũ: an autẽ vitiet testm̃, vide ẽt Bar. in. d. l. Plauti⁹. & vide q̃ habent p̃ Bal. in. l. in legatis. C. de le. & quid de falsa latinitate cõmissa in sentẽtia, vide p̃ glo. Bal. & docto. in. l. i͡. C. de sentẽ. ex peri. rec.

b ¶ Vicariorũ. adde Fede. cons. penul.

SEB. SAPIA.

c ¶ Eṕi. An vicari⁹ possit aliũ vicariũ dare vide Card. in cle. j. in. xj. q. xiij. & xix. de offi. vic. & in cle. & si principalis. in. i͡. qõ. de rescrip. Bald. in. l. aliqñ. ff. de offi. p̃ con. & le. & in. c. j. in. j. col. s̃. de off. delega.

dicebatur Paneratij: ita q̃. c. erat mutata in. e. nunquid ex hoc vitietur rescriptum. Do. Car. refert se obtinuisse, quòd nõ. Sicut enim defectus literę non vitiat, vbi constat de sensu, vt hîc. Ita & si litera ponatur loco alterius, vt in quæstione nostra dummodo ex alijs appareat papam sensisse de illa ecclesia sancti Pãcratij: secus autem si induceretur æquiuocatio. ¶ Alia quæstio. Papa mandabat in rescripto impetrãtem debere mitti in corporalem & fuit omissum verbum possessionem. Dicit do. Card. se obtinuisse, quòd per hoc non vitiabatur rescriptum: quia per alia verba apparebat de intentione Papæ: quia submittebat: & defendas inductum. ¶ † Et hæc quęstio satis deciditur per dictum Inno. hic. Idem dicit si per appositionem vnius literæ loco alterius induceretur falsa latinitas: sicut accidit in facto. Dicebaṫ enĩ in quadam indulgentia Papæ præsentibus per petuis temporibus duraturas. [a] debebant enim dicere duraturis. & sic si fuit mutuata. i. in. a. Refert enĩ se consuisse per hæc literas nõ vitiari: tum quia hodiè curia non admittit exceptionem falsæ latinitatis: tum per prædicta: quia sicut defectus literæ non vitiat: ita & si vna litera ponatur loco alterius. quod mihi satis placet. Nam de facili hoc potest contingere: sicut defectus literæ. Intelligatur autem. c. ad audiẽtiã. de rescri. qñ contingit falsa latinitas apparẽter: non autem ex transcursu pœnæ, seu ex mutatiõe vnius literæ loco alterius, quod facilius contingit.

3 ¶ Et hæc quęstio satis deciditur per dictum Inno. hic. Idem dicit si per appositionem vnius literæ loco alterius induceretur falsa latinitas: sicut accidit in facto. Dicebaṫ enĩ in quadam indulgentia Papæ præsentibus per petuis temporibus duraturas. [a] debebant enim dicere duraturis. & sic si fuit mutuata. i. in. a. Refert enĩ se consuisse per hæc literas nõ vitiari: tum quia hodiè curia non admittit exceptionem falsæ latinitatis: tum per prædicta: quia sicut defectus literæ non vitiat: ita & si vna litera ponatur loco alterius. quod mihi satis placet. Nam de facili hoc potest contingere: sicut defectus literæ. Intelligatur autem. c. ad audiẽtiã. de rescri. qñ contingit falsa latinitas apparẽter: non autem ex transcursu pœnæ, seu ex mutatiõe vnius literæ loco alterius, quod facilius contingit.

SVMMARIVM.

1 *Vicariorum quidam sunt perpetui, & quidam temporales.*

2 *An vicarius possit agere sine mandato pro iuribus ecclesiæ, vel pro iuribus spectantibus ad suam vicariam.*

3 *Appellatus, an coget appellantem, vt edat sententiã quam asserit iniquam, vel iniustam.*

CAP. XII.

G. Perpetuus. Licitè appellaṫ à iudice qui parti hoc petẽti non facit edi cõmunia instrumenta. h. d. In prima appellantis narratio. In secũda causæ cõmissio. ibi: *ideoque*. ¶ Casus literalis. Prior & conuentus de lædis, coram iudicibus delegantis traxerunt in causam. G. perpetuum vicariũ de rhecam super quibusdam decimis: dictus vicarius reconuenit eosdem super consimilibus quæstionibus: petens à iudicibus, vt compellerent partem aduersam, vt faceret ei copiã quorundam instrumentorum cõmunium per quæ intentionem suam super principali negotio p̃bare volebat. Et quia hoc fieri non faciebant, eidem ad sedem apo. appellauit mandat Papa quatenus si est ita, reuocato in statum debitũ, quicquid post appel. &c. B. ¶ † Nota quòd vicariorum [b] quidam sunt perpetui: quidam temporales. perpetui sunt, qui constituũtur in perpetuum. prout notatur in. c. fin. de offici. vica. & vide meliorem gloss. in. c. ad hæc eodem titul. Idem tex. & doct. in. c. extirpandæ. in. §. qui verò. de præbendis. & clementi. vna. cum ibi notatis. de officio vicarij. Temporales verò sunt, qui constituuntur ad tempus: vt habetur in capitul. peruenit. de appellationibus. & , in capitul. cum eo. de electione. libro. vj. Dicit tamen hîc Vincentius, q̃ vicarius ad tẽpus non est censendus vicarius. quod no. Ex quo infero q̃ appellatione vicarij non comprehenditur vicarius temporalis, qui pro necessitate temporis constituitur ad seruiẽdum ecclesiæ: quia talis propriè non est vicarius: quia titulus vicarius est perpetuus, & superioris authoritate constituiṫ: vt in dicto. §. qui verò. &. d. clementina vna. An autem rector ecclesiæ possit solus constituere ex causa vicarium in ecclesia sua ad tempus: vide tex. & ibi plenius pe. Ioan. Andrę. in. c. cum ex eo. præallegato. De vicario verò epiſcopi. [c] dic, vt leg. & nota. in clementina & si principalis. de rescriptis. vbi bo. gloss. & clemen fine. de procura. ¶ Nota secundò & tenementi, quòd vicarius ecclesiæ perpetuus potest esse in iudicio prospectantibus ad vicariam suam: de quo infrà latius. ¶ Not. tertiò, quòd instrumenta communia possunt peti, vt edantur non solùm ad instructionem causæ principalis, sed etiam reconuentionis. cio

2 ¶ Oppo. & videtur, quòd [a] iste vicarius non poterat esse in iudi sed pro iuribus ecclesiæ: cum eam non possideat nomine proprio, rectoris. vnde debebat dominum in iudicio nominare: vt lite non contesta. quoniam. §. penulti. Glossa prima circa hoc instat: & facit tria. Primò allegat contra: secundò pro: tertiò soluendo ponit opinio. suam dicens istum vicarium habuisse mandatum generale, vel speciale à rectore: aliàs non fuisset admissus: cum non habebat titulum in ecclesia. Hostien. dicit, quòd ista ecclesia erat istorum prioris & conuentus: & percipiebãt ibi omnia temporalia exceptis minutis decimis & quibusdam alijs pro sustentatione vicario reseruatis: & tunc erat quæstio inter eos, quid contineretur nomine minutarum. Prior autem & conuentus conueniebant vicarium, & reconueniebantur ab alio, & secundum eum monachi produxerunt instrumentum continens quid fuerat vicario assignatum, & quia eius copia vicario petenti fuit denegata, extitit per eum appellatum. ¶ Ex his habes duas lectu. vnam gloss. quòd quæstio erat hîc inter extraneum & vicarium habentem ad hoc mandatum à rectore. Aliam Hostien. quòd quęstio erat inter vicariũ & istos rectores ecclesiæ. Tertium intellectum sentit Hostiens. hîc super verbo decimis: dicens quæstionem hîc fuisse super minutis decimis vicario pro sua sustentatione assignatis: & quòd ratione præceptionis conueniri poterat vicarius non solùm à priore & conuentu: sed à quolibet alio. argumen. ff. de rei vendi. officium. ff. de ser. l. final. &. s̃. de officio. vica. ad hæc. & i͡. de præbend. capitul. de monachis. Sed in contrarium opponitur de cap. querelam. de ele. & de re iudic. cum super & de confirma. vti. cum. §. quia verò. Soluit, quòd possessor conueniri potest reali: vt in primis concor. sed non præiudicatur superiori: vt in contrarijs: nisi sciat causam suã agi. i͡. de re iudi. capitu. penultim. secundum eum. ¶ Aduerte, quia iste intellectus facit magis ad intellectum gloss. sentit enim quòd vicarius super iuribus sibi assignatis possit conueniri tanquã possessor: sed sententia contra eum lata non præiudicat rectori, nisi præsciuerit causam suam agi. Ego distinguerem latius sic capitu. cum quæritur: nunquid vicarius possit agere, vel conueniri, ita q̃ factum suum præiudicet ecclesiæ: vt loquimur de vicario temporali, vel perpetuo. ¶ Primo casu non puto eum posse agere, nisi habeat mandatum à rectore: & hoc casu potest procedere dictum huius gloss. Ratio, quia non habet titulum in ecclesia: vel administrationem: licet aliquid detur sibi pro sua sustentatione, facit per locum à speciali clement. prima de officio vicarij. & quod. s̃. dixi. ¶ Secundo casu subdistinguo, quòd aut vult agere, vel conueniri pro iuribus vicariæ: & potest licet nullum habeat mandatum ab ecclesia, seu rectore. Habet enim titulum in ecclesia: vt dicta clement. vna. & capitu. extirpandæ §. qui verò. de præben. sicut enim agit canonicus nomine suæ præbendæ, licet præbeuda sit ecclesiæ: vt in capitul. iij. & quod ibi not. de probati. Ita & fortius agit vicarius nomine suæ vicariæ pro iuribus ipsius: & factum suũ prę iudicabit ecclesiæ sicut factũ alterius administratoris. Et pro hoc optimè facit iste textus nõ diuinãdo & cauillãdo literã. fateor tn̄ q̃ Rector posset ibi assistere in lit. s. rõne p̃iudicij, qd̃ sibi ex cõtra

a ¶ Et iſtud dictum Inn. ſequitur Bar. in l. j. §. edenda. ff. de edendo. & in l. is apud quem. C. de eden. verſi. ſed circa hoc quæro. Et adde quod no. Anto. in c. j. in. iij. col. ſ. de proba. dicit, q̃ Spec. ponit hîc dictũ Inno. ad literam in tit. de inſtru. edi. §. nunc dicamus. verſi. ſed pone peto. & ibi vide in. ij. colũ. & vide Bald. in l. ij. circa fi. j. colũ. verſi. iuxta hoc quæro. C. vt lite pend. vbi refert cũ magna elegantia: & ſequitur iſtud dictum, Inn. de quo etiam vide per Bal. in l. hi q ad ciuilia. circa me. ver. quærit Inno. C. de ap. Et iſtud dictũ Inn. alle. & ſequitur Pe. de Anch. in ca. cordi. in prin. vj. col. de appel. in. vj. & per Bar. & Bal. in l. ſi appellationẽ. in fi. C. de appel. & Bal. in l. fi. C. de eden. & Angel. in cõſi. ſuo. cxcij. circa fin. ſecundũ or. meũ nouiſ. Ad idẽ vide Bal. in l. noſtram. in. iij. col. C. de teſta. & Pet. de Ancha. in cle. j. §. cæterũ. de vſu. Et aduerte, qui Bart. in. d. l. is apud quẽ non videtur bene ponderaſſe verba Inno. Nam Bart. ibi dicit, q̃ ſi aduerſarius negat ſe habere ſententiã, iudex põt pronũtiare eſſe reum. ita ſequitur Sali. ibi. Sed Fulg. & Pau. de ca. ĩ. d. l. is apud quẽ. & Ang. ibi dicit, & rectè, quòd Bar. ibi non rectè ponderauit verba Inno. quia Innoc. hîc non loquitur, qñ aduerſarius negat ſe habere ſententiam ſed negat ſententiã latã & eſt verũ: quia Inn. ita loquitur: dictũ tñ Bart. eſt verũ per ſuã rationem. pro quo eſt tex. in. d. l. ſed & ſi per prætorem. §. ſi cum decreto. cum glo. ex qui. cau. maio. Ita dicit hîc do. Bart. de Bel. & cũ Bart. tenet ibi do. Alexã. p ſuã rationẽ. Sed do. meus do. Iaſ. ibi in. iij. colũ. dicit aduertendũ per regulã ſingularẽ, per quã dicit q̃ aut fundamẽtũ & rõ Bar. nõ eſt vera: aut debet multũ limitari per regulam, videlicet, quæ colligitur ex gl. ſing. in. §. ſi quis aũt. qui eſt. §. ij. in auẽ. de hære. & fal. quam gl. Ang. ibi. in. j. col. ad illud no. pro ſing. & multũ ex tollit. vide ibi per Ang.

rio euentu litis poſſet irrogari cũ perditis bonis vicariæ oporteret prouideri de alijs bonis eccleſiæ. argumentum de præbendis. de monachis. & pro hoc. l. ſi ſuſpecta. de inofficio. teſt. & l. à ſentẽtia. ff. de appel. Aut vult agere vel cõ ueniri pro alijs iuribus eccl. q̃ remãſerũt apud rectorem, & non poteſt niſi habeat mandatum à rectore: quia in illis nullum titulum habet. & hoc etiã caſu poſſet procedere dictum glo. Ad prædicta faciunt notata in capitul. expoſuiſti. de præbend. &. d. §. qui verò. Et per hoc habes clarè expeditã materiam huius primę gl. ¶ Gl. fi. intrat materiam editionis. & pondera eam quatenus dicit, quòd ſicut reus non tenetur actori propria inſtrumenta, quibus nõn vtitur, edere, ita nec actor reo. Tu verò de hoc & de tota materia glo. & eorum, quæ tractãt hîc docto. Dic, vt pleniſsimè dixi in. c. j. de probatio. vbi reperies, quando inſtrumenta dicantur cõmunia. & an in editione fienda ſit differentia inter actorem & reum. ¶ † Extra gloſſam quę ro de quæſtione, quam ponit hîc Innocentius quidam petit ſententiam latam cõtra ſe pro Petro ſuper tali fundo caſſari: vel quia nulla eſt: vel quia iniuſta, & ab ea eſt appellatum. Petrus reſpondet: exhibe ſententiam. Actor reſpõdet: ego non habeo ſcriptam: quia iudex noluit mihi copiam ex ea facere: vel, quia amiſi. quæritur, an reus cogendus ſit eam exhibere. Innocentius dicit quòd ſic, per iſtum textum; quaſi ſententiæ inſtrumentum ſit commune. Ideo is cõpellendus eſt illud edere: ſicut alia communia inſtrumenta: vt hîc. Ad idem adducit. l. is apud quem. C. de eden. vbi iudex appellationis præcepit exhiberi omnia acta cauſę. Dicit etiã Innocentius, [a] quòd ſi reus non diceret ſententiam latam, interrogabitur, an talis ſententia ſit eo lata ſit. ff. de inter. l. penul. & ſi negauerit, cogetur edere, vel iudex pronuntiabit ſi qua ſententia apparuerit pro Petro in tali cauſa lata, nullas vires habeat. argumentum eodem titul. l. non alienum. Nam confeſsioni ſuæ factæ in iudicio ſtandum eſt. ff. ad. leg. Aqui. l. proinde. Si reſpondere noluerit, habebitur pro confeſſo. ff. de interrogator. action. l. de ætate. §. qui tacuit. de confeſſ. capitulo ſecundo. ¶ Item contra iſtum, qui dicit nullam ſententiam pro ſe latam, prouidendum eſt actori, vt negatio ſua ſicut & confeſsio facta contra ſe authenticetur & publicetur, quæ ſic authenticata & publicata, obſtabit ipſi reo in perpetuum, etiam in alio iudicio. C. de libe. cauſa. l. iubemus. ſecũda quæſtione prima. capitul. multi. & ad hoc facit quod legitur & notatur in capi. ſignificauit. de teſtibus. & capitul. Albericus. ſuccurritur tamen reo, ſi probabiliter deceptus fallit tñ Iaſo. in. l. ij. C. de eden. per gl. in. §. ſi quis autem nõ implens, in ver. admonitus, in auẽ. de hære. & fal, vbi requirit binam monitionẽ ante, q̃ qs poſsit priuari ſuo iure incontinenti. Sed de veritate illius gl. vide per Feli. in c. ex literis. in. vj. col. ſ. de conſti.

d ¶ Intellige tñ ſanè, dũmodò pars cõtribuat in expẽſis, quas fecit in redimẽdo ſententiã à notario: ita dicit Fulg. ĩ. d. l. is apud quẽ. C. de edẽ. in. ij. col. ſub dubio tñ fortè dicẽs hoc ſibi videri multũ æquũ. Idẽ tenet Pau. ibi: ſed ante eos iſtud tenet ibi generaliter Bal. in. l. ij. ad fi. in ver. iuxta hoc quærit pone, q̃ ille à quo petit editio. &c. vbi generaliter concludit, q̃ qs nunquã tenetur dare copiã alicuius inſtrumenti vel actus: niſi prius tribuatur in expẽſis ſolitis notario p regulã. l. cũ ſæpe. C. de erog. mi. an. li. xij. & l. iij. ff. finiũ regũ. Eſt verũ, q̃ Bal. alleg. l. iij. debet allega. l. iiij. Idẽ tenet Inn. iu. c. j. de pb. Spe. in ti. de inſtr. edit. in. j §. videndum. in verſi. ex præmiſſis. Et pro hoc q̃ debeat fieri cõtributio in expẽſis, eſt text. melior de iure, in. l. fin. C. de bonis autho. iud. poſſ. in ver. & expenſas, ſecundũ debitorum quãtitates perſoluãt.

e ¶ Iſta ſolutio Panormitan. non ſatisfacit domino meo. d. Iaſ. in. d. l. is apud quem. in. v. colum. quia dicit ipſe, quòd non eſt verum, q̃ in caſu noſtro iudex appellatiõis, de cuius iuriſdictiõe dubitatur, videatur pronuntiare de præludijs, ſeu præparatorijs.: imò dicit diffinire cauſam principalem conſyderato effectu, ſi poſt pronũtiaret inſtrumentũ ſentẽtiæ eſſe nullum & caſſum, & non habere effectum: quanuis non oſtendatur ſententia à qua non fuit intra legitimum tempus appellatum. Nam aliud eſſet, ſi ſolùm pronuntiaret ſe eſſe iudicem in cauſa appellationis: vnde dicit eſſe videndum Baldum, qui ſentit iſtam difficultatem. in. l. prima. eodem titulo. C. de eden. qui conatur aliter reſpondere: quanuis etiam ſolutio ſibi non ſatisfaciat. Sed mihi videtur quòd Panormitanus hîc in fin. defendat ſuam ſolutionem ab impugnatione ipſius: & ſubiungit ibi dominus Iaſon, quòd placet ſibi diſtinctio Imo. hîc.

b ¶ Adde Lap. alle. x. & vide eundẽ Alex. conſi. lviij.

b ¶ Eſt corrupta allegatio. eſt enim in conſi. ccij.

c ❧ SEB. SAPIA. ¶ In terminis. Idem tenet Petr. de Ancha. in. c. j. col vj. de appellatione. in. vj. & Baldus in repe. l. ij. in. vj. char. ff. de iureiur. du

d ſum reſpondet: ſatisfactio tamen debet fieri aduerſario de ſuo intereſſe. ff. de interrogato. actionib. l. de ætate. §. ex cauſa. & hoc ſi poterit probare contrarium per oſtenſionem ſententiæ, vel alio modo. Nam hoc caſu probatio q̃ualebit cõfeſsiõi erroneę. C. de iur. & fac. igno. l. error. ſecundũ Inn. Sed contra hanc ſentẽtiã Inno. facit ſecũdũ Ioã. An. in. c. Romana. §. ſi verò. de app. li. vj. vbi de appellans habet probare ſe intra decem dies appellaſſe. Sed poteſt reſpõderi ſecũdũ eum q̃ prædicta procedunt in illo, qui nõ poteſt id oſtendere ſine culpa ſua. Fede.

b de Se. ſuo conſilio. cciij. [b] licet non multum firmet, videtur tamẽ ab hac ſentẽtia Inn. deuiare. fundat ſe: quia videt hæc ſentẽtia implicare cõtradictionẽ. Nam ſi actor non probat appellationẽ interpoſitam debito tempore, quomodo poteſt iudex appellationi ſe interponere: cum iuriſdictio ſua nõ ſit fundata: videtur tamẽ vel le, quòd contra reũ contumacẽ poſſet procedere illud dictũ per id, qđ no. Cõpo. de reſcrip. c. ſup literis. Hoc vltimũ videt approbare Arc. in. d. §. ſi verò. vbi dicit, q̃ ſi aliqs dicit ſe apellaſſe, vbi nõ appellauit: vel vbi lapſum erat tẽpus appellãdi, vel nõ poterat appellare: qa bis appellauerat tenet ſententia lata in contumacẽ appel. ſup principali: licet aliter non doceat actor ſe appellaſſe, vel intra tẽpus debitũ appellaſſe. Do. Anto. licet non loquatur apertè, videt tamen inclinare in ſententiam Innocen. & dicit, quòd eam ſequitur Lapus alle. x. in fin. & quòd videtur caſus in. l. fin. C. de fid. inſtrumen. & nõ ſtando in verbis, illam ſententiam Innocen.

c puto veriſsimam in terminis [c], in quibus loquitur, ſcilicet cum ſine culpa ſua appellans ſententiam habere non poteſt: licet enim charta continens ſententiam ſit appellati: quia forte eam habuit à notario expenſis ſuis: contentum tamen in charta eſt commune: ideò po-

d teſt iudicis officium implorare, vt reum [d] compellat ad producendum, ex quo aliter eam habere non poteſt: iuxta not. in dicto capi. primo. de probatiõi. Nec obſtat ratio Federici: quia dico, quòd ex quo iudex appellationis habet iuriſdictionem in principali: habet per

e conſequens in præparatorijs [e], vt compellat reum ad exhibendum inſtrumentum ſententiæ: argumen. in. l. ad rem mobilem. &. l. ad legatum. ff. de procuratoribus. & in capitu. prudentiam. de officio delega. vbi bonus textus in ſimili in. c. ſuper literis. de reſcri. Puto etiã præallegatum dictum Archid. nõ procedere ſimpliciter, prout ipſe ponit: quia ſi in veritate non erat appellatum, vel talis fuit appellatio, quę nõ habuit iuriſdictionẽ deuoluere ad iudicẽ ad quẽ: ſententia licet cõtra cõtumacẽ

lata

lata reperiatur à non habente iuriſdictionẽ:ideò non valet.ad hoc cle.ſi appellationẽ.& quod ibi no.de app.Debuit eñ iudex prius pronuntiare ſe iudicem,vel appellatum fuiſſe:& tunc demum procedere ſuper principali, iuxta notabilẽ theoricã Innoc.in.c.ij.de dila.& per Ioan. An.in regula,ſcienti.de reg.iur.li.vj.in mercu.& per do. in.c.ſuper literis.de reſcri.

SVMMARIVM.

1 *Ex ſola oſtenſione facta iudici abſq; productione inſtrumẽti,nõ dicitur inſtrumentum commune.*
2 *Inſtrumenta contraria directè,vel indirectè,ſibi inuicem fidem derogant.*
3 *Quando teſtes ſunt contrarij,ſtatur dignioribus.*
4 *Producens vel ſcripturas publicas contrarias,vel priuatas, vel vnam publicam,& aliam priuatam,eſt ſibi contrarius & non auditur.*
5 *An reus producendo duo inſtrumenta contraria ad vnum probãdũ,vel duas exceptiones circa diuerſa,audiatur.*

CAP. XIII.

IMputari. ¶ Imputatur producenti ſcripturas cõtrarias in hoc quia inuicẽ ſibi derogãt. Vide clarius ſic. Scripturæ cõtrariæ ab eodẽ productæ,fidẽ nõ faciunt.Ponit primò dictũ.ſecũdò ipſius rationẽ ibi: *cum in ipſius.* ¶ Caſus literalis.aliquis agebat cõtra aduerſariũ ſuũ puta,petens ab eo aliquã pecuniã:ad ſuã intentionem probandã produxit duo inſtrumenta cõtraria:quærebat cui illorũ,vel an neutri ſtandũ eſſet.Reſpondet Papa,q̃ iſtę ſcripturæ contrariæ fidẽ ſibi adinuicẽ derogant:& ſic non valent:& imputet ſibi,qui eas in iudicio protulit:qa in poteſtate ſua fuit,quam voluerit nõ proferre.Debuit enim eas prouidiſſe,& alteram protuliſſe.Ber. ¶ No.j.à contrario ſenſu,q̃ habẽs ſcripturas,poteſt vti illarum altera.Nã ex ſolo vſu illarũ,fides tollit:vt patet hîc in prin.
1 & clarius in fi. ¶ † No.ij.ibi:*in iudiciõ protulit.* q̃ nõ dicit quis vti inſtrumẽto ante,quã in iudicio ſit productũ. Ex quo infero,q̃ ex ſola oſtenſione illius inſtrumenti facta abſq; productione iudiciali,nõ dicitur inſtrumẽtũ factũ cõmune ita:vt alia pars poſsit illius editionem inuito domino petere.Et ſic intellige no.per gloſſ.in.l.ff. de eden. ¶ Nota ibi:*cum ipſius.&c.* q̃ quis non cogitur edere ſuũ propriũ inſtrumentum,etiam ſi ſit contrariũ illi quo in
2 iudicio vtitur.quod tenemenți. ¶ † Glo.ſi.facit tria. primò quærit in qua contrarietate verificatur ille tex.reſpõdet,q̃ tã in directa quã in indirecta:& vtriuſq; ponit exẽplũ.Primũ tamẽ exẽplũ de directa contrarietate non placet doc.quia non eſt talis contrarietas,per quam fidei alterius inſtrumenti derogetur. Sunt eñ hæc cõpaſsibilia, q̃ tunc promiſeris mihi ſoluere:& ego per aliud inſtrumentum fecerim tibi pactum de non petendo.ſed contrarietas hoc caſu reſpicit intentionem agentis:quia feci tibi pactum de non petendo,nequeo effectualiter petere. Alij ponũt alia exempla,de quibus non curo. Satis eñ eſt q̃ vbi inſtrumenta ſunt contraria directè,vel indirectè: vt fidem ſibi derogent. ¶ Secundò gl.quærit,an diſpoſitio huius.c.habeat locum ſiue ab eadẽ,ſiue à diuerſis partibus inſtrumenta contraria producãtur. Et concludit,q̃ non ſolũm habet locũ,qñ ab eadem parte:de quo j.latiꝰ dicam. ¶ Tertiò quærit,an idẽſit in teſtibus contraria deponẽtibus ab eadẽ parte productis.Et reſpondet q̃ non: & rationẽ diuerſitatis exprimit.hoc voluit tota iſta gloſ. ¶ Sed tu colligẽdo dicta aliorũ,diſtingue latius,concludẽdo mentẽ.cap.& gl.q̃ aut inſtrumenta cõtraria producuntur in iudicio:aut teſtes.Primo caſu,aut eſt vnum inſtrumentũ cõtrariũ:aut plura:ſi vnum derogat ſibi fidem niſi aliqua cauſa ſubdiuiſiõe ſaluari poſsit.ad hoc.c. inter dilectos.§.cæterũ.ſ.eo.&.l.vbi repugnãtia.ff.de reg. iur. tenet Bar.in.l.ſcripturæ.C.eo.Si plura,aut producuntur ab eadẽ parte:& tollunt ſibi fidem:vt hic,&.d.l. ſcripturæ.niſi per diuiſionem ſiue interpretationẽ ſaluari poſsit dicta contrarietas.arg.c.cum tu.de teſt.&.c.nihil obſtat. de verb.ſig. Aut à diuerſis partibus:& ſtatur digniori,in l.optimã.C.de contrahẽd.& cõmit.ſtip.& in.l.ſcripturas C.qui po.in pig.ha.de quo in Spe.de inſtru.edi.§.poſtremo.aliâs inſtrumentũ.ver.ſed pone produco.Si verò per
a omnia ſunt æquales,[a] tunc iudicabitur contra illum, qui probare debebat,quaſi nihil ꝓbauerit quia cũ tanta fides adhibeatur vni ſcripturæ ſicut alteri:nihil ergo eſt probatũ:& ſic ſi reus habebat probare iudicabit contra eum.
b Idem in actore,[b] niſi cauſa eſſet fauorabilis iuxta ea,quæ leguntur & notantur in.c.ex literis.de prob.& vide circa hoc quod dixi in.c.in præſentia de prob.vbi dicitur, an & qñ inficiatur probatio vnius per probationẽ alterius.
3 ¶ † Secundo membro principali,qñ teſtes ſunt contrarij dicitur q̃ indiſtinctè ſtatur dignioribus:per rationem gl. & expedias latius hunc articulũ per not.in.c.in noſtro.ſ.
4 de tex.vbi dixi. ¶ † Sed circa prædicta quæritur de duobus.Primò,an diſpoſitio huius cap.procedat tam in ſcripturis publicis,quã priuatis.glo.in.l.ſcripturæ.præalleg. videtur intelligere de publicis.Si enim vna eſſet publica & altera priuata:tunc ſtaret digniori:per.d.l. ſcripturas. Io.An.dicit ſe audiuiſſe aliquos legũ doc. ibi tenẽtes hoc locũ habere,ſiue vtraq; ſcriptura ſit publica, ſiue priuata ſiue altera publica & altera priuata. AEq̃les eñ ſunt quo ad hoc quando ab eadem parte producunt,licet differant quo ad aduerſarium conuincendum.Et dictum glo.contrariæ procedit,quando à diuerſis partibus producũtur. & ſic loquit.d.l.ſcripturas & hoc mihi placet:quia reſpectu eiuſdem producentis,nulla apparet diuerſitatis ratio inter publicam & priuatam:cũ illa producendo videatur omnia in eis contenta confiteri.iuxta not.per Inno.in.c.
5 cum olim.de cenſi.& ſic reperitur ſibi contrarius. ¶ † Secundò quæritur,an procedat iſte tex.tã in actore,quã in reo.Hoſti.& Gof.videtur reſtringere iſtum tex.ad actorem.Reo aũt licet producere contraria inſtrumenta cũ liceat ſibi vti contrarijs defenſionibus:vt in regula,nullꝰ de reg.iur.lib.vj.Rei eñ ſunt fauorabiles.ff.de reg.iur.fauorabilis.nec ad illud etiam admittitur reus ſine proteſtatione.C.de excep.ſiquidem.ſecundum eos.Ioã.An.putat etiam reo præiudicare,ſi ad exceptionem probandam ꝓducit duo inſtrumenta contraria,quę ſe nõ cõpatiuntur. Nec obſtat q̃ contrarijs defenſionibus põt vti:quia facilius ſuſtinetur reus allegans contraria,quàm probans.Io. de lig. dicit quòd non exceptiones contrariæ ſimul proponi poſſunt:nec probatio contraria eſt admittenda:ſed ſucceſsiuè poteſt quis excipere contraria,& probare,ſed certè hoc fuit de mente Ioannis Andreæ.in regula nullus pluribus.prope finem præalleg.Dic melius quòd aut ſcripturæ contrariæ producuntur ad probandum certum quid:& habet locum iſte text.& .ſ.dicta.Loquitur enim iſte text.indiſtinctè:& facit ratio ſuperius allegata. Aut producuntur ad probandum diuerſa,quæ in ſe ſunt contraria:& tunc hoc dependet ab alia quæſtione: nunquid liceat proponere ſimul cõtrarias exceptiones. Nã ſilicet proponere,licitum eſt eas probare:de qua quæſtione,dic vt plenè not.per gloſſ.& Dynum.in dicta regula, nullus pluribus.per Bartolum in.l. nemo.ff. de exceptionib.& per Iacob.de But.in authentica.contra qui propriam.C. de non nume.pe.& no.in.c.cum venerabilis.de except.in gl.fin.& ſuper ea.

a ¶ Si à diuerſis producunt diuerſa inſtrumẽta,& meritis ęqualia,præfertur quod factũ eſt ad liberationẽ vel pro cauſa fauorabili:aliâs reñciunt & iudicabitur cõtra illũ,q̃ grauabatur onere probandi:vt hîc per.d.anto.in vlt.col.ẽt de hoc vide p.d.Ant. ĩ.d.c.in noſtra.circa fi.de te.Et adde huc doc.Ant.in.c. ex tenore.in vlti. col.ver.qñq̃ literę de reſcrip.Et vide multas ſimiles q̃ſtiones, quas ibi not.poſt eum.Et circa prædicta vide Spec. in tit.de procur.§.rõne aũt formę & materię in.vj.col. verſic.ſi aũt dicti eſſent.& do.in.c. ſi duo. in princi.in.iij.colũ. de procura.in.vj.

SEE.SAPIA.

b ¶ In actore. Vide Bar.& Sali.ĩ.l.ſcripturæ.C.de fide ĩſtru.Bald.in.l. Imperator.j.ff.de ſtatu hom.& in.l.cũ ꝓmoueretur. vbi Ioã.de Imo.ff. de leg.ij.

SVMMARIVM.

1 *An confeſsio ſimplex ſine cã valeat:& an in probatiõe indebiti*

requiratur ſcriptura: & quid veniat appellatione cautiõis.

2 *Cautio, pactum nudum, confeßio, & ſtipulatio ſine cauſa, non valent: fallit in libertate: & quando eſt facta in vltima voluntate: in iudicio, vel in pia cauſa.*

3 *Fundans libellum ſuper confeßione probatiua obligationis, vel inductiua, an debeat obtinere?*

4 *Fundans ſe ſuper mutuo, ſi probat confeßionem, non obtinebit.*

5 *Confeßio procuratoris de recepto, non præiudicat domino, qui cõſtituit ipſum ad recipiendum.*

6 *Confeßio facta abſente parte, etiam de iure canonico, non obligat confitentem tam in ciuili, quàm in criminali.*

7 *Confeßio abſente parte facit ſemiplenam probationem.*

8 *Renuntiatio exceptionis non numeratæ pecuniæ, nõ valet, ſi fiat incontinenti.*

9 *Exceptio non numeratæ pecuniæ durat perpetuò eccleſiæ in caſibus, in quibus neceſſe eſt probare, quòd pecunia ſit verſa in vtilitatem eccleſiæ.*

10 *Elapſo biennio in obligatione literarum poteſt opponi exceptio doli.*

11 *Exceptio non numeratæ pecuniæ tunc habet locum, quando interuenit ſcriptura: ſecus ſi non interuenit.*

12 *Quando quis bis confeſſus fuit, non habet exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel dotis.*

CAP. XIIII.

a SI cautio. a ¶ Si in inſtrumento debiti exprimitur cautio, condemnatur debitor, niſi probet indebitum: ſi non exprimitur, neceſſe eſt, vt creditor probet id fore debitũ. Ponit dictũ, quod diuidit in duo membra: & ſecundum membrum ibi: *ſed ſi.* ¶ Caſus literalis. Aliquis agebat contra aliquem aduerſarium ſuũ petens ab eo certam pecuniæ quantitatem, ad quod probandum inducebat quoddã inſtrumentum, in quo reus ſimpliciter confitebatur ſe debere quantitatẽ petitã nullã cauſam exprimẽdo, ex qua deberetur: quærebatur, an ex tali cautiõe reus ſit condemnandus. Reſpondetur, ꝙ actor tenetur oſtendere debitũ, quod in cautione illa cõtinetur. Si verò cauſam reus expreſſerit in ſcriptura illa, propter quam ſcriptura facta fuit ſuæ confeſsioni ſtabitur: niſi probet ſe id indebitè promiſiſſe. Bern. ¶ Non colligo more ſolito notabilia propter varietatem intellectuum: ſed per quæſtiones declarabo literam: qua declarata poterunt notabilia & cõcluſiones colligi. ¶ † Quæritur igitur primò, quid comprehendatur hîc appellatione cautiõis. Hoſtiẽſis videtur textum intelligere in promiſsione, ſeu profeſsione debiti in ſcriptis publicis redacta. Dicit enim text. iſtum non procedere in confeſsione ſimplici, cum quis ſcilicet confitetur ſe debere decem Titio: licet non dicat ex qua cauſa: nec liqueat de illa. Reddit rationem diuerſitatis. Nã tabellio ſcribit inſtrumentum, vt vult: & ſibi placet: de conuerſ. coniug. c. dudum. ideo effectualiter non probat ſi cauſa in eo non exprimitur. quæ quidem ratio ceſſat in confitente cum potuerit dicere, quòd ſine cauſa promiſerat: & legem apertius dicere. ff. de pac. l. veteribus. & de ver. ob. l. qcqd adſtringendæ. imputet ergo ſibi ſi hoc nõ facit. argũ. ſ. ca. proxi. in fi. Nam ex quo confitetur ſe debere, præſumitur efficaciter: & verba cum effectu ſunt ſumenda: de cleri. non reſi. c. relatum. Et hoc dicit tenendũ, remittens etiam ad ſummam. de confeſ. ſ. fi. & cum hoc dicto tranſit ſimpliciter Io. An. hic & pondera. Nam per rationem ſuam videtur idem dicendũ in ſcriptura priuata per confitentem facta, quod in ſimpliciter confitente. Nã latius potuit deliberare & diſtinctè loqui ſcribendo, quã ſimpliciter ex abrupto confitendo. D. Anto. non placet hæc differentia Hoſtiẽ. quia maiorẽ vim debet habere cõfeſsio inſtrumentalis, quæ fit à perito, quã illa quæ ſimpliciter emanat. ad hoc quod legi. & not. in l. j. C. de vſur. & in l. ſciendum. ff. de ver. obli. & inſti. de fideiuſ. in fin. Egò allego gl. ordinariam, quæ apertè tenet contra dictũ Hoſtien. in l. cum de indebito. ſ. fi. ff. de prob. quę apertè vult tex. iſtum procedere ſiue confeſsio emanat in inſtrumento publico, ſiue priuato, ſiue qualibet ſcriptura. Et ꝓ hoc facit tex. illius leg. & huius cap. vbi fit mentio de confeſ. Item confeſsio nocet qñ eſt dilucidè facta: vt in l. generaliter. C. de non numer. pecu. & in c. per tuas. de probatio. Non emꝫ poteſt dici dilucida cõfeſsio, ſi eſt facta ſine cauſa: poteſt tamen ſignari differentia, an fiat in ſcriptis, an ſine cauſa: poteſt tamen ſignari differẽtia, an fiat in ſcriptis an ſine, ſecundũ gloſſ. præallega. quia quando interuenit ſcriptura, expreſſa cauſa, tunc oportet quòd cõtraria, ſeu indebitum probetur per aliam ſcripturam: & hoc caſu ꝓcedat ille caſus in fine requirens ſcripturam ad probationem indebiti. Si autem non interuenit ſcriptura, ſufficit probare indebitũ per teſtes: argu. in l. nihil tâm naturale. ff. de regulis iuris. ¶ Attende tu Canoniſta circa hoc vltimum. nam licet iſte tex. ſit extractus ex dicta. l. cũ de indebito ſ. finali. nullam tamen facit mentionem de ſcriptura reſpectu probandi indebitũ: ſed ſimpliciter dicit: niſi probaueris te id indebitè promiſiſſe. &c. ſed textus in dicto. ſ. in fine requirit ſcripturam. Bartolus ibi remittit ad not. in gl. in l. generaliter. C. de non numerata pecunia. Et per ibi not. videtur intelligere hoc procedere, quando ſcriptura cautionis eſt de ſubſtantia: vt quia fuit actum: vt interueniret ſcriptura: ſecus ſi interuenit ſolùm reſpectu ꝓbationis fiendæ: quia tunc admittitur probatio cõtraria per teſtes. C. plus valere quod agitur. l. prima & ſecunda. & latius de hoc per Bartolum in dicta. l. generaliter. & videtur hîc ſequi domin. Anto. alleg. Bartolum in dicta. l. quicunq;. C. de apo. publi. libro decimo. Et pro hac opinio. Barto. ſatisfacit iſte tex. in fi. tex. tamen in dicto. ſ. fi. exigit ſimpliciter ſcripturam in probãdo indebitum: ſed poteſt diſtingui per illud dictum Bartoli. & per iſtum textum. ¶ Ex his concludo quôd hic appellatione cautionis, venit omnis promiſsio vel ſimplex confeſsio ex accidenti cauſa: ſiue fit redacta in ſcriptis publicis, ſiue priuatis: ſiue nulla ſcriptura interuenerit. Et pro hoc. l. ſancimus. C. de verbo. ſignificatione. vbi dicitur quôd appellatione cautionis, venit nuda promiſsio. & intelligitur de promiſsione ſine fideiuſsiõe, vel pignoribus: ſiue ſit in ſcriptis redacta, ſiue non. Et de priuata ſcriptura: vide quod notat Ioan. Andræas in additionibus. Spec. ſuper rubri. de depoſi. vbi dicit quòd ſi in libro numularij reperitur ſcriptum, debeo Titio centum. nec exprimitur cauſa, nõ intelligitur depoſitum vel alia cauſa: Et ſic dicit quendã docto. diſputaſſe, per. d. l. cum de indebito. ſ. finali. vbi habetur, quôd hîc dicitur. facit. l. nuda. ff. de donationibus. quod dicit verum niſi ex præcedentibus præſumatur cauſa. ff. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. ſ. finitum. & de verb. obligatio. l. Titia. ſ. idem reſpondit. & idem quod. ſ. vult

1 2 glo. prima hîc. ¶ † Nunc intro aliam quæſtionem difficiliorem: an omnis cautio ſit inefficax cauſa non expreſſa. In qua aduerte: quandoq; enim cautio eſt omnino nuda: b quia non interuenit ſtipulatio: & regulariter non habet effectum, vt hic, & d. l. cum de indebito. in fine. Et ex hoc & ex text. nota limitationem ad. c. primum de pac. & xxij. quæſtione quinta. cap. iuramenti. vt pactum nudum obliget cum limitatione, ſcilicet huius cap. quando expri mitur cauſa: aliàs præſumitur per errorem promiſiſſe. & ſic non potex allegari conſenſus naturalis: cum nihil ſittã contrarium cõſenſui, ſicut error. xxix. quæſtione prima. c. primo. & in l. ſi per errorem. ff. de iuriſditio. omnium iudicum. Secus ſi dixerit: promitto tibi donare. x. nam tunc liberalitas donandi eſt cauſa promiſsionis: vt in. c. primo. de donatio. Idem videtur, ſi promiſit dare alicui loco pio. Nam videtur ſe obligaſſe fauore piæ cauſę: nõ enim

Not. Abb. h. n. 2. nam exq̃ requirit cauſæ expreſſionem ut teneat obligã dicꝫ h. intelligit ut per cauſæ expreſſionẽ actio ꝓducat in foro exteriori, ſm Silueſt. ↄb. pactum. q. 4. qm̃ iure poli tenet c. humanę. 22. q. 5 duobꝫ ſ. intereuenientibꝫ dequibꝫ. Nauar. in manu. c. 19 n. 4. quę etiã add. Abb. in c. i. ſ. de donatio.

a ¶ Vide Bar. in materia huius. c. in. l. diuus. ff. de fal. vbi alia ponit ad materiam facientia.

EB. SAPIA.

b ¶ Omnino nuda. Vide alexã. in cõſil. xviij. in. iij. col. in. iiij. vol. & in conſ. xiij. inci. ex his quæ in themate. col. xij. in conſ. clviij. inc. circa primã in. j. col. in. ij. vol. & in. l. à Titio ff. de verb. ob. Roma. in cõſ. ccxcij. inci. pro habenda in fine. & conſilio ccclxxxij. incip. in caſu propoſio.

a ¶ An,& quãdo probet confessio sine causa:vide gl.in.l.fi.in fi.ff.de interroga.act.hic all.& Bald.in.l.illud.C.de sacrotan.ec.in pe.col.ver.iiij.& vltimò circa insinuationem.in.l.fi.in fi.C.si cer.pe.Bar.in.l.cum falsa. vbi etiã per alios.C.de iur.& fac.ig.& Bar.plenè in.l.generaliter. vbi etiã per alios C.de non nu.pecu.& Ange.de Are.institu.de lib.ob.in.ij.col.in fi. Et adde, ꝙ si confessio obligatoria sine causa fieret in instrumento confessionato, vel guarẽtigiato,idem operaretur, acsi esset expressa causa:ita signãter no. Bald. in.l. sicut. per illũ tex.in.ij.not.C. de rep.hære. & Bald. in.l.ij.in. iiij.colũ. C.de excep.rei iudi. Sed alibi idem Bald.tenet de directo contrarium:& fortè melius in.l.fi non sorte. §.j.ff. de condi.inde. Potes ꝯcordare ex quibusdã verbis Imo.in.l.fi.in ver. iij.limita.ff. à quibus appe.nõ licet. ¶ Adde, an confessio sine causa ꝓbet,Alexã.consil. iiij.&.xiij.lib.j.Et quid veniat appellatione canonis, vide Oldr. consil. lxviij. Et an confes.in reali præiudicet,ꝓ Fran. Are. consil. xxxvj. Et quid de confessione facta coram arbitro sine causa: vide Alexan. consilio alleg.& quid de iudiciali.Roma consil. cliij. Et an confessio sine causa b iurata valeat, ꝓ eum consi.cccixxiiij.Io.de Ana.cõsil.lxxxv. Anto.Francis.

enim præsumitur ibi error.arg.in.c.fi. de suc. ab intesta.Sed do.Ant.videtur hoc restringere quando confessio emanaret in vltima voluntate,seu in extremis:sed tunc nulla esset specialitas in eccclesia:vtj̃.subijciam. ¶ Prædicta intelligo vera:vt regulariter cautio omnino nuda non habeat effectum:nisi in casibus,in quibus stipulatio sine causa haberet effectum. Nã in illis obligabit de iure canonico,sicut stipulatio de iure ciuili.argu.in.c.j.de pact.& quod ibi not.Et qui sunt illi casus,dicetur in sequenti membro.Fallit prædicta regula,seu iste tex. in confessione libertatis.Illa em̃ valet[a] sine causæ adiectione vt in.l.tale pactum.ff.de pac.no. in.l. generaliter. C.de non nume.pecu. ¶ Fallit secundò,in reali:quia si rẽmeam confiteor tuã præiudicat mihi confessio : quia ex hoc surgit habitus pro derelicto.ff.pro dereli. per totum . &.l.si quis vi.§.differentia.de acqui.poss. &de hoc per Cy.in.d.l.generaliter,& in Spec. de confess.§.nunc vidẽdum.ver.in sum.& ver. quid si confiteor rem meam. ¶ Fallit tertiò in vltima voluntate.nam tũc confessio sine causa valet : quia saltẽ inducit legatũ.l.cũ quis decedens.§.codicillis.ij.de legat.iij.&.l.j.&.ij. C. de fal.cau.adie.leg.Et de hoc plenius in capi.fi.de suc.ab intest.Idem putat hîc domi.Anto. qualitercunq; proferatur ab existẽte in extremis. Sufficit enim in talibus voluntas qualitercunque patefacta: argu. in c.cum tibi.de testa. Et generaliter an & quãdo confessio inducat obligationem, vel duntaxat probet, seu habeat effectum inductiuũ, seu declaratiuum:vide per Cyn.in.d.l.generaliter.per Bartol.in.d.§.codicillis.per Dyn.in regula,quod semel.de regul. iur.libr.vj.& quod no.in.c. fi.de suc.ab intest. ¶ Fallit quartò in cõfessione facta[b] in iudicio. Illa enim præsumitur deliberatè facta : & in iudicio quasi cõtrahitur.l.iij §. idem scribit. de pecu.ideo nõ exigitur causa ad sui validitatem vt sentit gloss.in capit. fi.de confess. vbi dixit not.in.l.certum ff.eodẽ titul.per Ioann.Andr. in addit.Specul.in titul.eodem.§.videndum.in principio . tenet Cynus. in dict .l. generaliter. per .l.de ętate.§.qui interogatus. ff.de interdi. actio. vide Dyn. in.dict.l.regula, quod semel. libro. vj. Quandoque cautio non est omnino nuda: quia interuenit stipulatio causa non expressa.Et videtur idem quod.s.dixi.in promissione,seu confessione simplici per istum text. & in dicta .l. nam de indebito . in fine. Nam hæc iura loquũtur de cautione: & appellatione cautionis,venit promissio cum solennitate verborum:vt dict.l.sancimus.C.de verbor.signi.cum ibi not. & secundum hoc videtur hîc tex.ꝙ stipulatio sine causa in dubio videt ineficax.& pro hoc bo.tex.in.l.ij.§.circa.ff. de do. exce.vbi plenè de hoc no.bar.& alij & per Cy. in.l.generaliter.præalle.& Dyn.in .d.l.regula quod semel.per Ioan.And.in addi.Specu.in ti. de confes.§.nunc videndum.ver.sed quæ est ratio.& dic vt in dictis iuribus no. ¶ Aduerte tamen aliquos casus in quos videntur conuenire doctores.Primus,quando promittens credebat causam subesse:quod poterat apparere ex coniecturis & non valet confessio cũ promissione,scilicet cum effectu:quia obstat exceptio doli.d.l.ij.§.circa. ¶ Secundus casus,cum certũ erat causam non subesse, in dubio non præsumitur velle donare.l.campanus.ff.de ope. lib. &.l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.vide tamẽ in hoc Dy.in dicta regula,quod semel. ¶ Tertius casus , quando dubitatur,an causa subsit: vel an promittens putauerit causam subesse:nõ valet in effectu promissio,obstante exceptiõe doli:quia in dubio non præsumit quis velle donare suum.d.l.cum de indebito&.c.super hoc. de renuntia.& de hoc casu videtur propriè loqui iste tex. ¶ Tertiò quæritur,an ꝓcedat iste tex.indistinctè:vt talis cautio sine causa non valeat omnino:ita vt nullum producat effectum solu.Spec.valde notabiliter dicit in tit.de confes.§.nunc videndum.ver.sed quæ est ratio : ꝙ causa [c]allegata per agentem,talis causa probat semiplenè.[d] & sic dicit Marti.de fant. tenuisse per.l.instrumenta.C.de proba.quod satis placet.& facit quod in simili no.Bald.in.l.admonendi.ff.de iureiuran.quod j̃.subijciam. ¶ Nũc venio ad glos.& primò quæro:quia tex. exigit causam in cautione exprimi,quando dicitur cã expressa? Respondet glo. quarta,quando pecuniæ promissæ causa exprimitur: vt puta, promitto tibi dare.x.quia mihi mutuasti:vel quia apud me deposuisti:vel quid simile. Si autem causa non exprimitur,nihil valet talis confessio,etiam cum promissione.& no.in hoc glos. quia sentit tex.etiam procedere,vbi interuenit promissio sine causa.& idem no.gl.in.d.l.cum de indebito.in fin.Secundò glos.quærit,quid si non interuenit promisio,sed nuda confessio ex causa antecedẽti:vt puta cõfiteor me tibi debere.x.ex causa depositi: vel ex alia causa. Respondeꝛ,quòd idem est acsi interuenisset ꝓmissio.& tenetur ex illa confessione vt no.gl. Idem glossa in dicta .l. cum de indebito.in fin. ¶ † Sed aduerte nunc extra glo.ad quæstionẽ quotidianam:Pone,quòd munitus tali confessione formet libellũ,fundãs se solùm super illa confessione,& eam probans:vt quia dicit Titium fuisse confessum esse debitorem suũ in x. ex causa depositi.ideò petit eum condemnari ad restituendũ.& ad hoc ꝓbãdũ inducit instrumentum.

b ¶ Est verum,si acceptetur per pãrtem.aliãs confessio facta ad obligãdum, etiam in iudicio,& etiam in præsentia partis non præiudicat:secus est in cõfessione liberatoria.Ita tenet per multa Saly.post Richar. patruum suum, in.l.j.in.xv.oppos.C.de confess. Et idẽ in.l.generaliter.in.vj.q.C.de nõ nume.pecu.& idem in.l.iubemus.C.de liberali cau.& tenet vbiq; consulendo do.Alex.in consi. cccixxvj.incip.in suo superiori themate.in.v.colũ.& se.vbi plenius examinat, quã alibi. & in consi. ccccv. incip.in cã appella.in.j.col.in cõsi. ccccxlv.incipi. in cã & lite vertente inter prouidum mercatorẽ & capitulũ.& nota.quia est de pane quærendo.

SEB. SAPIA.

c ¶ Quia cã. Hoc etiã firmat Ludo. Ro.in consi. cccixxiij.incip. in casu proposito.ante fin.Alex.in consi. iiij.incip.circa primũ q̃sitũ.colũ.penulti.in.j.volu.& in consi. lxxxiij. incipiẽ.in causa & lite.eodem volumine.j.

d ¶ Idẽ refert & sequit Ludo.Ro.in in.d.l.admonendi in.xxxj.colũ.vbi dicit se nouiter de hoc dare casum in dic.l. instrumẽta. cũ gl.& tñ anteeũ Spe.met.alleg. vt hic per istũ.idem simpliciter tenet idem Lud. Romã. in.l.nuda rõ . in.j. col.ff.de do.Idem pulchrè tenet do. Mathesi. in nota. xiiij.pro hoc dicit se allegare duas gl. j.in.l.iij.§.eisdem in ver.speciem.ff. de test. aliã in.l.finali.C. de conue. fi.debi.libr.x. Et dicit ī practica posse ad hoc adduci exemplum quotidianum:si in præsentia duorum testium dixi: da mihi illos decem ducatos quos debes, non expressa alia causa.& tu respondisti in præsentia testium . est verũ ꝙ debeo tibi dare decem ducatos : sed volo , quòd ad huc me expectes per vnum mensem. Nam si tale debitum probaretur per vnum testem,certè simul cum ista confessione,deberet obtinere in causa.Si verò nihil probat de debito:sed solùm probat per duos testes istam confessionem extraiudialem factam sine causa in præsentia partis : certè cum faciat semiplenam probationem,debebit sibi deferri iuramentum in supplementum probationis.quod no.quia quotidianum.

Adde primò quæ dicatur confessio sine cã.dicas quòd dicitur quando qs confitetur se debere. x.Titio:vel quòd accepit decem à Titio:nec dicit ex qua cã:vide gl.no. & Alex.i.l. cũ de indebito.de ꝓb.& vide eundẽ Alexan. in consi. iiij.prima pte cõ. & quare ista confessio sine causa non inducat donationem,vltra hic dicta per dominũ Antonium & Abba.vide plenè per Alexandrum in.d.l.cum de indebito §.sed hoc.ff.de proba.& per eundem in.l.publia.ff.depo.& in prealle.cõsi. iiij.& in consi.xiij.in prima parte.& in consi.lxxxiiij.& quòd confessio sine causa ipso iure non valeat,habetur etiam in.c.in præsentia.de probatio. nisi forsan fit facta in iudicio secundum Baldũ.in.l.sicut.in.j.columna.C. de repu.hęredi.

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Si constitui. Vide de hoc artic. latè per Decium in c. cũ olim. j. vbi etiã Feli. ſ. de offi. delega.

b ¶ Si conſtitui procuratorẽ ad recipiẽdũ mutuũ, vtrũ dicat impleuiſſe mãdatũ, ſi cõfeſſus eſt ſe recepiſſe mutuũ. Et iſtã. q. videper do. Abba. in. c. cũ olim. el. j. de offi. deleg. & de iſta. q. vide etiã latiſſimè per Romã. in. l. prædia in. iiij. col. verſ. iij. ſi conſtituo. ff. de acquiren. poſ. vbi concludit: ꝙ non præiudicat dño tã quã exceſſerit fines mandati. Et vltra oĩa hic allegata, alleg. etiã Bart. ĩ. l. ſi debitorẽ. ff. de noua. & formataliã. q. de procuratore cõſtituto ad recipiẽdam pecuniã mutuò, & ad cõfitendũ ſe recepiſſe: an præiudicet dño, ſi confitetur ſe recepiſſe ex mutuo ciuili vel ficto: cũ iteruenerit numeratio: vbi refert Bar. in. d. l. ij. §. fi. ff. ſi cer. pet. tenentẽ, ꝙ nõ. ſed ipſe tenet contra Bar. ſequẽdo Ange. in. d. l. ſi debitorẽ. vide ẽt. q. quã hic ponit do. Anto. & Adde quod not. Ang. in. l. à diuo pio. §. ſed ſi emptor. ff. de re iudi. vbi determinat ꝙ 4 talis procurator p ſuam confeſſionẽ nõ præiudicat. & ibi vide: qnia examinat alia mẽbra ſiue qõ. ſimiles, videlicet an & qñ cõfeſſio de receptione pecunię præiudicet dño. Nãſi ꝙ curator fiſci cõfiteretur ſe recepiſſe pecuniã à debitoribus fiſci, debitores liberãt: tex. eſt in. l. oẽs. in fiñ. C. de quadri. pſcri. & idẽ dicit Bar. in 5 l. ſi procurator. §. a ſi. ff. de iure fiſc. Et b de arti. hic poſito vide p Pau. de ca. in. d. l. ij. §. fi. circa fi. ff. ſi cer. peta. Itẽ ad hoc facit quod not. Bald. in. l. j in vij. col. C. de inof. fi. dona. vbi dicit, ꝙ cõfeſſio de receptione nõ probat verã numerationẽ quo ad præiudiciũ tertij. & vide qd notat Barto. in. l. Lucius. §. tutelæ. ff. de adminiſtratio. tuto. & vide Iacob. de caſtel. in. l. certũ §. ſed an & ipſos. ff. de confeſ. Item de quæſtione hic poſita: vide in terminis per Domi. poſt Pet. de Ancharano. in. c. generaliter. §. fi. in fine. de procura. libro. vj.

¶ Adde, an confeſſio procuratoris de recepto noceat domino: do. Paulũ de caſtro, conſi. vltimo. in primò impreſſis. Roma. conſi. xciiij. Ang. conſi. ccxliiij. Rapha. cu. conſi. xxiiij. Anto. Franciſ.

¶ Circa iſtud de confeſsione de recepto facta per procuratorem, an noceat domino: vide quæ habentur in. l. in contractibus. in. §. ſed quoniam. in fine. C. de non numerata pecunia. & vide Baldum in authentica, ad hæc. C. quando mulier tuto. officio vbi dicit quòd non nocet domino nisi reuera recepe-rit. & vide eundẽ poſt Barto. in authentica, hociur porrectum. in. v. columna. C. de ſacroſan. eccleſijs. & eundem Bald. in l. non abſtulit in. j. quæſtione. C. de nouatio. & vide Bartol. in. l. ſecunda in. §. fin. in vltima colũ. ff. ſi certum peta. & vide domi. Abba. in. c. j. in. x. colum. vſque penden. Et ad de, quòd cõfeſsio procuratoris conſtituti ad recipiendum nõ habet domino nocere. ad quod etiam vide Bartolum in. l. certum. in. §. ſed an ipſos. ff. de confeſſio. Et generaliter an & quando ſi. ctum procuratoris noceat domino, vide quæ plenè traduntur in ge prima. C. de procura. Et an & quando confeſsio procuratoris no. ceat domino, vel non: vltra prædicta, vide Oldra. in conſilio. cxxvj. & Speculato. in titulo de procura. §. vt autem. in verſicul. cæterum. & ſequen. in titulo de confeſſ. in. §. nunc videndum, nunquid confeſſio procuratoris. & in. §. poſtea in verſicu. ſi verò fit per procuratorem. Et an confeſſio procuratoris de pluri debitor vide Bald. in. l. prima. in prima columna. C. de plus peti.

✠ SEB. SAPIA. c ¶ In fauorem abſentis. Vide Gemiui. in. §. de his, iij. qõ. ix. Bald. in c. innotuit. in prima colũ. ſ. de electio. Bald. in. l. rationes. C. de probationi. & in. l. illud. in. j. colum. C. de ſacroſanc. eccle. & in. l. generaliter. in x. quæſtio. C. de non numerata pecunia. vbi vult, quòd valeat confeſsio fauore animæ.

d ¶ Canonico. Et cum Panor. tenet etiam Ioan. de Imol. hîc, & idẽ firmat domi. Alexan. in conſilio. cccxxj. incipien. in cauſa Angeli Hebræorum. in. ij. col.

mentum confeſsionis depoſiti: nũquid ex hoc debeat obtinere. Nic. Mat. vt refert Io. And. in addi. Spec. in tit. de teſte. §. j. verſi. ſed pone egi contra te ad. x. prolixè diſputando: concludit, ꝙ nõ: & fundamentũ ſuum eſt: quia actor debet ſe fundare ſuper cauſa inducente obligationẽ. arg. in. l. licet §. ea. ff. de procu. & in. l. fi. C. de fideicom. libr. Sed hæc confeſsio non inducit obligationẽ, ſed probat: ideò non debet obtinere. Hoc dictum iudicio meo procedit de ſubtilitate iuris: ſed de æquitate quadam dicendũ eſſet oppoſitum quia allegans confeſsionẽ, allegat probationẽ obligationis: & per conſequens tacitè allegat ipſam obligationẽ. & libellus debet latè intelligi in fauorẽ libellãtis: vt. l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iud. & in. c. cõſtitutus. cum ibi nota. de religi. do. Itẽ intellige dictum Nico. quando confeſsio eſt declaratiua, ſeu probatoria tantũ: vt in exemplo pręmiſſo. ſecus ſi eſt inductiua: quia tunc ſatis eſt ſup illa fundare, cum inducat tunc obligationem. Pone exemplum, ſi dico ꝙ Titius in teſtamento fuit cõfeſſus ſe mihi debere. x. & probo hãc cõfeſsionem. Nã ex hoc inducitur legatum: vt l. j. C. de fal. ca. adie. le. & ſic allego & ꝓbo obligationẽ. Et dic idẽ vbicũq; cõfeſsio ĩducit obligationẽ. facit quod notat Io. An. in addi. Specu. in tit. de confeſſ. §. fi. verſicu. quæ autem actio.

¶ † Sed circa idem quæro, quid ſi me fundo ſuper mutuo: & poſteà probo confeſsionem mutui? Specu. eo tit. §. j. verſic. ſed pone lege. finaliter concludit ꝙ non debẽo obtinere: quia non probo id, ſuper quo me fundaui. Sunt emẽ mutuum & cõfeſsio diuerſa: quod etiã ſentit Bar. in. l. ij. §. appellata. & §. fi. ff. ſi certũ petatur. Nã libellus fundatur ſuper mutuo naturali: & probatio eſt facta de mutuo ciuili. ¶ Concludo ergo, quòd habens confeſsionẽ probatoriam, debet in libello ſe fundare ſuper cauſa obligationis: vt puta qa depoſui. & vtile eſt facere mentionẽ de confeſsione: & poſtea ad probationẽ obligationis probare confeſsionem. facit. l. Publia. ff. depoſi. & l. de ætate. §. qui interrogatus. ff. de interroga. acti. & hæc notabis tãquã quotidiana. & vide latius in locis ꝓallegat.

¶ † Per hoc dicit Io. And. in addi. in. d. §. fin. quòd ſi cõſtituia procuratorẽb ad exigẽdum & ad fidem faciendum, non obſtat mihi confeſsio procuratoris de recepto: niſi ſolutio aliter probetur: qa fuit conſtitutus non ad confitendum: ſed recipiendum. Idem ſentit Bart. in. d. l. ſecunda. §. fi. ſi certum petatur. vbi dicit, quòd ſi conſtitui procuratorem ad mutuum recipiendum, non obſt. cõfeſsio procuratoris de recepto: quia cõſtitutus fuit procurator ad recipiendum mutuum naturale. & tunc probatur mutuum ciuile, quæ not. Et vide quod in ſimili not. idem Bar. in. l. à diuo pio. §. ſed ſi emptor. ff. de re iudic. & Fede. conſi. iij.

6 ¶ † Tertiò principaliter iſta gl. iiij. quærit quid ſi quis confiteatur ſe mihi obligatum in certa quantitate: intellige cauſa expreſſa, ſed abſente parte. Reſpondet quòd talis confeſsio non nocet ad inſtar ſtipulatiõis. & idem not. glo. in. d. l. cum de indebito. in fin. Et no. ſingulariter hoc dictum gloſ. quòd etiã de iure canonico non nocet confeſsio abſente parte facta. Io. And. dicit videndum quod not. gl. j. q. vij. c. quoties. vbi glo. iiij. in fine dicit ſe credere iure canonico me teneri, ſi promitto tibi me daturum. x. Titio. arg. xxij. q. v. c. iuramenti. maximè vbi interuenit iuramentum. argumen. de conſtitu. pecu. l. j. nec aliter Io. And. declarat animum ſuum: ſed domi. Anto. apertè dicit ſe putare, quòd fortè de æquitate canonica valeret confeſsio abſente parte facta: quia ſola mens debet ſufficere quomodocunq; de ea conſtet. allegat nota. in. d. c. quoties. quod maximè procedit ſecundũ eum, quando tranſit in diſpoſitionem, quæ fit ex aliqua cauſa ſtimulante conſcientiã. ff. de conſt. pecu. l. Titius.

¶ Sed tu aduerte latius. Nã præſuppoſito, ꝙ gl. dicti. c. quoties. eſſet vera, non tamen facit contra hanc gl. quia illa glo. loquitur, quando verba diſpoſitiua proferunt in tertiũ pręſentẽ vt quia dicit: Promitto tibi quòd dabo Titio x. quo caſu oritur obligatio naturalis etiã de iure ciuili. ſecus quando verba proferũtur in abſentem: vt quia dico: promitto tali abſenti x. Tunc enim etiã naturalis obligatio non oritur: quia non eſt cui acquiratc. ita no. gl. & doc. in. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis inſulam. ff. de ver. obliga. & in. l. j. ff. de pact. facit. l. abſenti. ff. de dona. & l. qui abſenti. ff. de acquir. poſ. & in. c. ſi tibi abſenti. cum ibi not. de præben. li. vj. vnde in propoſito cũ confeſsio ſit ſimpliciter in fauorem abſentisc: puto, quòd de iure canonicod, non poſsit abſens ſe ex illa fundare cũ abſente parte non videatur facta ex certa ſcientia: ſed potius ex abrupto & ex aliqua occaſione. ſæpe enim ad ſe excuſandum dicit quis ſe debitorem alicuius abſentis, cui in veritate in nullo tenetur. Et pro hoc facit ille text. ſicut enim de iure ciuili nõ valet confeſsio ſine cauſa, quia pręſumitur erronea: ita video hoc ſancitũ de iure canonico. Itẽ video, quòd in criminali non probat confeſsio extra iudicium facta: vt in. c. quã ſit graue. de exceſsi. Præla. & quod ibi no. per Innocen. in. c. ſi clerici. de iudic. Ita dicendum in confeſsione facta abſente parte: non enim præſumitur deliberatè prolata. & hoc voluit gloſ. in. c. fin. de confeſ. & vide quod no. in gloſſ. j. in. c. conſtitutis. de procu. Puto etiam, quòd de iure canonico nõ poterit quis ſtipulari alteri, per. c. quãquam.

a ¶ Semiplenã. Cõfessio extraiudicialis facta absente parte semiplenam probationẽ facit. Adde q̃ ista est cõis sñia à qua nõ esset cõsulẽdo vel iudicando recedẽdũ: quãuis sit pulcher & subtilis passus. Et adde quòd istud tenet Bar. in d.l. admonendi. in. xj. col. ī ver. his expresis, quæro vtrũ duæ semiplenæ &c. Idẽ tenet Bart. in cõsi. suo incip. factum sic se habet: Titius & Seius. &c. sequit Anto. ī. c. fi. j. de iureiur. & ibi Imo. Idem tenet in. iij. col. sequit expresè Ludo. Ro. in cõsi. cc clxxiij. inci. in casu proposito visis allegationib⁹. circa fi. Pau. de ca. in cõsil. lxxxij. inci. de bellanis. & in cõsi. cclv. incip. visis actis. sen fit bal. ī. l. j. circa. viij. col. C. de cõfes. q Bal. limitat singulariter: nisi in tali cõfessione extraiudiciali pte absente emanata, interueniisset iuramentũ: qa cũ iuramentum suppleat prẽsentiam partis, faceret, q̃ tunc ꝓbaret plenè. Ita ī terminis singulariter inquit Bal. in ru. C. res inter alios acta. Et hoc idem b voluit Bart. ī duobus locis ī. l. cum qs decedens. §. codicillis. ff. de leg. iij. refert sic & sequit domi. Ias. de May. in. d. l. admonẽdi. in. cx. col. in versi. circa secundũ, quod visus est velle Bar. c

¶ Adde, an cõfessio extraiudicialis parte absente ꝓbationẽ inducat, Ro. consi. ccvj. & ccxj. Io. de ana. cõsi. lxxxviij. Aret. cõsi. lx. & ibi qd de iure canonico. Fulg. cõsi. cxcvij. Alex. cõsil. xlv. j. li. &. xxiij. ij. lib. & si fiat parte prẽsente, an necesse

de vsu. libro. vj. vbi etiam in causa fauorabili: puta in causa restitutionis vsurarum, requiritur persona publica ad validitatem stipulationis pro absentibus: puto tamen q̃ si verba ꝓferuntur in præsentem, vt quia promitto tibi quòd dabo Titio absenti. x. quòd per viã denuntiationis euangelicæ potero compelli ad soluendum. & sic saluo & intelligo illam glo. nunc nouissimè scribendo. Sed contra eum dicrectè agi non poterit. non enim per istum cui facta est promissio, quia sua non interest, & sine actione nemo experitur. l. si pupilli. §. videmus. ff. de neg. gest. &. l. stipulatio ista. §. alteri. de verbo. oblig. nec per illum absentem cum illi per alium quæri nõ potuit. d. §. alteri. &. c. si tibi absenti. Nec obstat. c. j. de pac. quia loquitur de pacto facto cum illo, cuius interest pactum obseruari meritò directè potest agere de iure canonico. Sed in casu nostro pactum fuit mistum cum illo, cuius non interest. Et hæc bene notabis: quia aliàs non discussa. & ad hoc puto reducenda ea, quę scripsi. s̃. in proœmio Grego. concludo ergo quòd regulariter non valet confessio facta in absentia partis. & hoc tenetur etiam de iure ciuili secundũ communem opi. Nam Pe. tenuit cõtrarium: vt recitat Cy. in. d. l. generaliter. de quo vide ꝓ Barto. in. d. l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. 7 ¶ † Etiam idem Barto. dixit in. l. admonendi. ff. de iureiur. quòd talis confessio facit semiplenam[a] probationem: vnde cũ vno teste plenè probat: alleg. c. fi. de suc. ab intest. qd̃ tamen non probatur hîc. Not. tamen dictum suum: & vide aliquos casus in quibus plenè probat absente parte, in. d. c. fi. de confes. vbi dixi & in 8 c. ij. s̃. eo. titu. ¶ † Oppo. contra text. q̃ licet sit causa in confessione expressa: non tamen per hoc plenè probat: vt patet in. l. in contractibus. C. de non nume. pec. & in. l. fi. C. de dona. cau. non nu. & in auf. siue â me. C. ad vellei. Solu. dicit glos. v. q̃ fallit in istis tribus casibus. ¶ Primo casu, in eo q̃ se fuit cõfessus recepisse mutuum. Nam obstat exceptio non numera. pec. intra biennium post biennium autem non potest opponi. d. l. in contractibus. Hostien. autem limitat[b]. Dicit enim, q̃ potest opponi hæc exceptio, nisi ei fuerit renuntiatum: & sic not. q̃ valet talis renuntiatio. Idem not. in. l. si ex cautione. C. de non nu. pecu. per glo. sed Bar. [c] tenet ibi contrarium, nisi ex interuallo fiat renuntiatio: quia qua fragilitate inducitur ad confitendum eadem inducitur ad renũtiandum: quod placet. Simile no. in. c. si diligẽti. de fo. compet. ¶ † Secundò limitat, vt hæc exceptio tollatur biennio inter laicos, & fortè inter clericos proprio nomine contrahentes: secus dicit, vbi Prælatus contraheret nomine ecclesiæ suæ: & pro ipsius ecclesiæ negotijs expediendis cõfitetur se mutuum recepisse. Hîc enim post biennium, & in perpetuum competit contra creditorẽ exceptio: nisi ipse probet in vtilitatem ecclesiæ pecuniam fuisse conuersam. x. quęstione. ij. c. ea enim. §. hoc ius. de quo remittit ad. c. fi. de solu. vbi idem firmat. ¶ Tu in hoc dic melius, quòd aut sumus in casu, in quo necesse est probare versum: & tunc ꝓcedat præcedens dictum Hosti. & hoc nõ ea ratione: quia. l. in contractibus. non habet locũ in ecclesia, sed quia ecclesia est priuilegiata: vt non teneatur, nisi probetur versum. Sed in casu, in quo non est necesse probari versum: quod quando sit, plenè not. in. c. quod quibusdam. de fideius. & in. c. j. de depos. tunc dico, quòd ecclesia non auditur vltra biennium. Ratio prædicta. l. in contractibus. nõ inducit prę scriptionem in odium debitoris: imò inducit priuilegium in fauorem ipsius. Cum enim aliâs non audiatur contra confessionem propriam: vt hîc, & in. c. per tuas. de proba. illa lex inducit, vt intra biennium possit debitor opponere exceptionem non nume. pecuniæ: ita q̃ onus probandi pecuniam numeratam, incumbat ipsi creditori. Si ergo ecclesia vult vti priuilegio illius legis, oportet quòd recipiat cum præfinitione temporis ibi prefixi. & hoc teneas, quod latius dico post Moder. in. c. fin. 10 de solu. ¶ † Aduertendum tamen pro limitatione illius leg. ad multa. Primo casu, vt dicit hîc Hostien. & bene: licet post biennium non d admittatur exceptio non nume. pecu. [d] poterit tamen de dolo & fraude creditoris excipi scilicet quòd repetit pecunia mnon numeratam. & poterit hoc probari per confessionem creditorum, vel saltem propositam exceptionem doli cum aliquibus probabilibus coniecturis onus probandi transfertur in creditorem secundum eum: & hoc est dictum valde notabile & menti commendandum. Et vide ad materiam quod not. in. d. l. fi ex cautione. 11 & in. d. c. fina. de sol. ¶ † Secundò limita vltra alios hîc, q̃ tempus biennij est præfinitum, c quando confessio est in scriptis. Si autem sine scriptura, potest tunc in perpetuum obijci exceptio pecuniæ non numeratæ. Hoc voluit glos. fina. in. l. si non singuli. C. si certum petatur. sed Barto. in. l. si ex cautione. præallega. tenet non esse in hoc differentiam. alleg. glos. in authen. rogati. C. de testib. Cyn. & Pet. in. d. l. generaliter. sequuntur glos. in. d. l. si non singuli. Et idem Iaco. but. in. d. l. si non singuli. & Ange. de peru. in. l. si ita stipulatus §. Chrysogonus. ff. de verb. obliga. Nec ob. glos. in auf. rogati. quia loquitur in creditore confitente, non autem in debitore. Hoc dictum puto æquius. facit text. instit. de literarum obliga. in princip. & in. l. in contractibus. præallega. vbi ponderatur scriptura. Sed dictum Barto. puto verius de subtilitate iuris. Moueor hac ratione: ex quo confessio emanauit cum debitis solẽnitatibus, & ei stãdũ est donec per ipsum confitentem probetur contrarium: vt hîc, & in dicta. l. cum de indebito. in fi. Exceptio verò non nume. pecu. indulgetur intra bienniũ ex quadam æquitate: quia debitores anxietate consequendi debitum de facili confitentur ante pecuniam numeratam. Vnde confitens viua voce, debet aut stare confessioni suæ: aut probare contrarium: aut capere indulgentiã legis cum sua limitatione, sicut suprà dixi in ecclesia. ¶ Tertiò limita exceptionem intra biennium competere quando debitor fuit cõfessus duntaxat. Secus enim si notarius scripsisset debitorem pecuniam recepisse in sui præsentia & testium: quia tunc cessat exceptio non nume. pecu. quod voluit hîc Innoc. & latius per Legistas. in dicta. l. si ex cautione.

fit, q̃ acceptet ꝓ eum cõsil. xx. iiij. libr. Et an valeat quo ad liberãdũ per Bal. consil. cxviij. vbi.

b ¶ Limitat. Confessio facta ex cã mutui nõ præiudicat vsq̃ ad bienium: quia p̃sumitur facta spe futuræ numerationis: qd̃ limita tertiò vltra Pañ. hîc: nisi hæc cõfessio eẽt facta in vltima voluntate: qa tũc nõ pręsumit̃ spes numerationis. gl. est singu. in. l. j. C. de fal. cã adie. le. quã sequit̃ Bal. ī extraua. de pa. cõstã. in ver. vasalli. &. l. generaliter. &. l. fin. C. de non nu. pec. & Bal. in. c. literis de præsum. in. fi. col. & Ang. in cõsi. suo. ī versi. in fi. ¶ Adde, an cõfessio facta ex causa mutui pręiudicet post bienniũ: Angel. consil. clxvj. Ful. cõs. cxxxiij. c ¶ Et cũ Barto. tenẽt cõiter doc. secundum Ang. de areti. instit. de lib. ob. in vlti. col.

SPB. SAPIA.

d ¶ Exceptio non nu. pecu. Quãdo exceptio non numeratæ pecuniæ admittat̃, ponit Iaso. in. l. qui pecuniã. ff. si cer. peta. Et inter alia dicit, q̃ de ęquitate canonica sem ꝓ põt opponi, qd̃ ẽt voluit Ang. in conf. clvj. inc. vī prima fronte. vide etiam Ale. ī cõsi. xxxv. in. j. vo. & do. Frãci. Cnrtiũ in cõsi. vij. inci. vī iteratò vbi ponit, quod nõ dat̃ huiusmodi exceptio, quãdo ali⁹ fideiusit. Confessio super receptione dotis nõ præiudicat. de quo vide per do. Abb. in. c. j. in fi de adul. & qd̃ ibi latè notaui.

a ¶ Adde,an cõfeſſio dotis receptæ præiudicet marito,Bal. conſi.cxl. viij. Ro.conſi.ccc xlvj.& latius ponam loco alle, in proxi.apo.

✠ SEB. SAPIA.

b ¶ Dotẽ recepiſſe. Vide do.Iaſ.in.l. & ſi poſt tres.in v.col.ff.ſi qs cauti.vbi ad hoc aliqua adducit. Et hoc dictum Ab. ſequitur Marſili⁹ Bono.in.l.j.co.ij. ver.ſed etiam pro plena doctrina.ff. de quæſtio.Et ad ducit aliqua de effectu cõfeſsionis geminatæ.

c ¶ Adde gl. ī ver. penitus.in prin.ī §.j.in.l.ī cõtractibus.C.de non nu. pec.quæ eſt mihi ſingu.cõtrà tñ vr facere tex.no.multũ in.l.aureli⁹. §. fi.ff.de lib.leg.

d ¶ Idẽ tenet ipſemet Abb.Pañ.in repet.c.p tuas.de arbi.ī.ix.co.Pau. de ca.in.l. public. §.fi.ff. depo. Lu. Ro.in.l. ſed & ſi poſſeſſori.§.fi.ff. de iureiur.& ī cõ ſi.ccxc.inc.in caſu ꝓpoſitæ conſultationis,breuiter dicendo, do. Fran.& in.ij.col. & idẽ Lud. ro.in l.nuda.in.j.col.ff. de donat. Iaſo.de May.in.l. admonẽdi.ff.de iureiu. in.cvij.col.vbi ꝓ hoc dicit bñ facere.l.j.§.j.in verſi. & ſecundis cõfeſſionibus.C.de plº peti.

e ¶ Ad originale. ita tenet hîc do. Cardi.& cõſuluit contra Hoſtien. Andræ.Barb.

f ¶ Vide ad hoc Bar.in. l.diuus.§. item ſenatusff.de fal.item vide do. Anto.in.c.j.in antepe. col.verſi.ex his apparet.extra eo.tit.Imo.ī.l.gallus.§.idem credẽ dũ.ff.de li.& poſthu.ad fi.Itẽ notarijº,cui legata ſunt protocolla, tenet ſeruare formã huius decre.in extẽdendo.Sed tu ī cõtrariũ vide Bal.in

¶ Secundò principaliter fallit in confeſsione dotis[a]:quia maritus celeritate cõſequẽdi vxorem de facili confitet dotẽ recepiſſe,quã in veritate nõ recepit.Sed de hac receptione dic melius & plenius:vt legi.& in.d.l.fi.C.de do.cau. ¶ Tertiò fallit in authentica, ſiue à me.C.ad velleia.qñ.ſ.mulier cõſentit alienationi rei ſibi aſsignatæ ꝓpter nuptias.Nõ enim valet primus conſenſus ſed oportet vt ſecundo conſentiat interuenientibus alijs,de quibus ibi:& plenè not.in.c.peruenit.de emp.& ven. ¶ † Vltimò iudicio meo poſſet attentari,ꝙ ſi quis bis ex interuallo confiteretur pecuniam,vel dotẽ recepiſſe[b],non poſſet amplius opponere exceptionem non nume.pecu.vel dotis:niſi vellet in ſe aſſumere onus probandi. Moueor per.l. cum ſcimus.& quod ibi no.Bar.[c]C.de agri.& cenſi.lib.xj.vbi colligitur ſingularis theorica, ꝙ vbi non præiudicat confeſsio ex defectu p̃ſumptæ voluntatis,ſi fuerit geminata,[d]valet: quod bene notabis.& idem dicit Bart.in verbis enuntiatiuis.& hæc faciunt ad multa.

a
b
c
d

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Quinque quæ requiruntur,vt vnus notarius publicet inſtrumentum, de quo fuit rogatus alius notarius.*

2 *An ſemper ſit neceſſaria authoritas ordinarij in publicatione per alium notarium facienda.*

3 *An protocollum faciat per ſe probationem.*

4 *An inſtrumentum probet,ſi tempore rogationis protocollum non fuit lectum coram partibus.*

5 *Notarius quomodo publicabit rogationes mortui,ſi abbreuiaturæ ſunt ſcriptæ, per dictionem &c.*

6 *Forma ſubſcriptionis notarij,qui publicat rogationes alterius.*

7 *Qui poſſunt creare tabelliones.*

8 *Statutum, quòd credatur inſtrumento priuati non valet.*

9 *Notarius, an poſsit conficere inſtrumentum extra territorium illius,qui ipſum cõſtituit notarium.*

10 *Notarius,an per alium poſsit conficere inſtrumẽtũ.*

CAP. XV.

CVm.P. ¶ Authoritate ordinarij poteſt notarius tabellionis mortui notas ī publicam formam redigere. Primò factũ, ex quo quæſtio. Secunda deciſio,ibi:*ad petitionem.* ¶ Caſus literalis.P.tabellio præuentus morte,quædam inſtrumenta nõ perfecit, quæ redacta erant in notam per eundem:quærebatur,quid deberet fieri de huiuſmodi ī notam redactis. Reſpondet Pa.I.tabellioni,ꝙ ad petitionem illorum,ad quos pertinet,authoritate iudicis ordinarij poterit illa inſtrumenta in publicam formam redigere per hoc perpetuò valitura,acſi à dicto.P.completa fuiſſent.Ber. ¶ No.j.ꝙ notarius appellat tabellio aliâs dicitur tabellarius.C.de tab.l.generali.in rubro & nigro.lib.x.Et de multiplici nomine notarij,not.in.c.quoniam contra.de probat. ¶ † Secundò not.quinꝙ,quæ requiruntur,vt vnus notarius publicet inſtrumentum,de quo fuit rogatus alius notarius:quę hîc colligit Io. And.per ordinem.Primò,vt hoc faciat ad petitionẽ eorũ,quorũ intereſt. Ad quos autem dicitur pertinere,ſeu intereſſe:dic, vt ī.l.ſi qs ex argentarijs.§.pertinere.ff.de eden. ¶ Secundò,vt hoc faciat authoritate ordinarij. Hoſt. hîc intelligit de ordinario adminiſtrationem habente.Idem dicit de legato â ſede Apoſtolica ad hoc ſpecialiter deputato.alleg.§.de teſti. c.Albericus.ſed ipſe Hoſt.aliter ſentit in ſumma.e.ti §.fi.in prin.& refert Spe.eo.ti.§.oſtenſo.ver.fiebat.Ibi enim tractans de publicatione inſtrumenti,dicit eam poſſe fieri coram defenſore ciuitatis:vt ī auſ.de defen.ciuita.§.ſed neꝙ.colla.iij.& coram ordinario etiam adminiſtrationem non habente:& coram delegato ab ordinario habente adminiſtrationem.alle. c.pe.de in integ.reſtitu.& ſic dicit intelligendum iſtud.c.cum.P.&.c.fiī.eod.Sed Ioã.an.in addi.in.d.ver.fiebat.dicit,ꝙ vbi hoc fieret de concordia partium procederet illud dictum Hoſt.vt ſufficeret authoritas ordinarij adminiſtrationem non habentis:aliâs ſecus:cum ſit neceſſaria citatio:vt.d.c .ſignificauit.de teſti. quæ fieri non poteſt per ordinarium adminiſtrationem non habentem . Et an in caſu noſtro ſit neceſſaria citatio:infrà dicetur. ¶ Tertiò requiritur:vt iſte,cui fit commiſsio publicandi,ſit notarius:vt patet ex ſuperſcriptione. ¶ Quartò requiritur,ꝙ fiat fideliter ibi:*fideliter &c.*ſ.nihil ab ſubſtantiam pertinens addẽdo, ſubtrahendo,vel mutando.arg.iij.q.ix.c. pura.&.c.hortamur.Non tamen refert ſecundum Io.An.an loquatur in prima perſona.vel tertiaī.de conuer.coniu.c.dudum. ¶ Quintò ꝙ redigat in publicam formam:vt patet ibi: *in publicam formam.&c.*Requiritur ſecundum Hoſti.etiam ſextum,ꝙ vocentur hi,quos res tangit:& ſuper vocatione fiat publicũ inſtrumentum.& remittit de hoc. ſ.de teſtib.ſignificauit.&.c.Albericus.& idẽ Egidius & Boa. Sed certè hoc dictum iure non probatur.nã iura præallega.loquuntur in alio caſu.ſ.cũ inſtrumentum exemplatur non à protocollo. Ibi enim ſubeſt magnum periculum:quia ſtatur exemplato,ſicut originali:nec poteſt amplius detegi falſitas. ſed in caſu noſtro ſecus: cum ſemper poſsit recurri ad originale:[e]vt in c.quoniam contra.de proba. Et ꝙ nõ ſit opus citare partem,bene facit.l.ſi quis ex argentarijs.§.j.&.l.quædam.§.nihil intereſt.ff.de eden. poſſet dici,ꝙ aut commiſsio fit per iudicem: & tunc in generali commiſsione poterit fieri vna citatio generalis:vt compareãt ad cõtradicendũ,ſi qui ſua putant intereſſe.Sed in qualibet authentica citatione,non eſt neceſſe partem citare:vnde Spec.requirens citationem loquitur,qñ inſinuat ſeu exemplat inſtrumẽtũ: non aũt in caſu noſtro:vt no.ꝑ eũ eo.ti.§.oſtẽſo.ver.qualiter. ¶ Itẽ dicit,ꝙ requirit ſeptimũ ꝙ is qui fuit rogatus,ſit morte prꝙuẽtus:vt in litera.Itẽ ſi lõgo impedimento detentus:aliâs aũt nõ põt vnus notarius publicare rogationẽ alterius:vt in auſ.de ta.per totũ. No.Bart. in.d.l.quædam.§.nihil intereſt. ¶ Octauò requirit,ꝙ notarius,qui fuit rogatus reduxerit rogationẽ in notã.i.protocollũ,ſeu abbreuiaturã ſuã:vt patet in nota redacta:alʒ non videtur ſcriptura alicuiº authoritatis:niſi de ea cõſtaret per teſtes. ¶ † Sed reuoco in dubiũ,nũquid authoritas ordinarij ſit ſemper neceſſaria.Io.An.& do.ant.vident velle,ꝙ ſic. Dicũt enim,ꝙ ſi rogationes[f]eſſent legatæ alicui notario:

e
f

1 l.ſi quis ex argentarijs.in fi.prin.ff. de edẽ. vbi dicit, ꝙ ſi vnus tabellio inſtituitur hæres ab alio tabellione nõ erit neceſſaria in extẽdẽdo hęc ſolennitas:qa iſta poteſtas vr ſibi cõceſſa à lege,ꝙſi eſſent plures hęredes, oẽs dñt ſe ſubſcribere, quare iſta Decret.eſt intelligenda in tabellione non hærede,neꝙ legatario:ꝙ de conſenſu partiũ ad hoc aſſumat:maximè quia ẽt Barto.ibi idẽ dicit in tabellione , cui legant rogitº,quis debet ſcribere protocolla:vt nõ teneat ſeruare hanc ſolẽnitatẽ : & idẽ dicit Ange.in.d.l.q̃dã. §.nihil.hîc alle.ff. de eden.ſ.ꝙ potuerit abſqꝙ authoritate iudicis. Sed cõtrariũ,vt audio tenet Spe.in ti.de ifir.edi.§.poſtremò. Et adde huc qđ no.Ang.in cõſi.cclxxij.& dicit Bal.in.d.l. q̃dam. in apoſt.ꝙ tabellio põt alicui legare ſuas abbreuiaturas.& alle. Spe. in titu. de inſtru. edi.§. oſtẽſo.ver. quid ſi aliquis.

¶ Adde, an imbreuiatura notarij mortui poſsit in publicã formã redigi,& illa reducta aliquid addat. Bal.cõſi.lxij.v.li. Lap.alle.lxxvij. Alex.cõſ. cxxxvj.&.clj.ñ.lib.

¶ De hoc pũcto vide oĩno ꝑ Bald. poſt Iac.de Are. in.l.fideicõmiſſa. §.j.ff.de leg.iij.& in rub.C.de fi.inſtru.in.x.colũ.in ver.ſed tertiò quęritur, nunqd imbreuiatura.&c.& omnino vide in ver.ſeq.ſ. quartò quęro, nũqd ſuã imbreuiaturam . &c. vbi pulc.determinauit Bald, an ipſe idem notarius , vel alius eo mortuo, cui commiſſa eſſent ſua ꝑ tocolla,poſsit tales imbreuiaturas

tario:vt fortè contingit hîc ſecundum eos,neceſſaria eſt iudicis authoritas:de qua in tex.alleg.Ioã.an.C.de eden.l.ꝓcurator.&.l. chirographis.ff.de admi.tu.Quæ iura profectò hoc non probãt: quinimo adduco iura,quæ videntur probare contrarium in hærede,legatario,&donatario.d.l.ſi quis ex argentarijs §.j.&.d.l.q̃dam.§.nihil.Et expreſsius hoc tenet ibi Bar.Illa enim iura ſimpliciter dicunt hæredem notarij poſſe compelli ad edendũ:ſicut defunctus olim poterat:quia ſuccedit in loco illius.¶ Idem in legatario & donatario faciunt notabiliter illa iura,ꝙ nedum legari, ſed etiam in vita donari poſſunt rogationes per notarium rogatum.Quod intelligit Bar.in.d.§.nihil.quãdo donator impeditur longo impedimento:aliâs non poteſt per alium rogationes complere:vt hîc in gl.Quod intellige,vt dixi in.c.inter dilectos.s̃.eo. & nulla fit in dictis iuribus mentio authoritatis iudicis.Iſtũ tex. ego intelligerẽ,qñ iſte notarius,cui ſcribit̃,nõ erat hæres,nec legatarius! nec donatarius:nec hoc apparet in litera:ſed tamen aliquo modo ad manus ſuas iſtæ rogationes peruenerant.Et hoc caſu poſſet ſeruari,quod.s̃.dixi de citatione generali fienda:licet in veritate iure non probetur.Sed cautũ eſſet eam facere in cõmiſſione huic notario generaliter fienda.¶ † Vlterius quæritur,an 3
protocollum,ſeu nota,ſiue abbreuiatura,quæ idem ſunt,faciant per ſe fidem.Accur.in.l.argentarius.ff.de eden.& Spe.de inſtru. edi.§.vidẽdum.ver.& no.ꝙ tabellio.videtur velle,ꝙ ſic.Pro quo facit:quia omnino protocollum habet illa,quæ habere debet inſtrumentum,& plus:quia ipſa rogatio eſt origo & fons:vnde ſumitur inſtrumentũ:& ſic plus illi credendũ eſt.ix.di.c.vt veterũ. & quod ibi no.&.lxxvj.di.ieiuniũ.ij.C.de edẽ.l.pe.& aut.ſi quis. ſed Nico.mat.cõtradicit,vt recitat Ioã.An.in addi.Spe.in.d.ver, & no.dicẽs protocollum eſſe principium inſtrumenti nondum completi.vnde niſi compleatur,pro nihilo habetur:arg.C.ad Sil la.l.pe.ad finem.Dat ſimile de teſtamẽto & de ſentẽtia,quę nõdũ eſt cõpleta:licet ſit ſcripta:nil ꝓbat.Patet primũ.ff.de teſta.l.ſi is. &.l.ex ea.C.de ſent.ex peri.rec.l.j.Et videt̃ ſecundũ eũ caſus.C.de fide inſtru.l.cõtractus.in prin.ſibi non aliter vires habere.&c.licet ibi loquat̃ de contractu in ſcriptis quo ad ſubſtãtiã probationis.Idem tamẽ videt̃ in alio ex identitate rõnis.argu.c.cum dilecta.de cõſir.vti.& videt̃ hoc vltimum placere do.Io.And.ibi.& adducit ad principale dictum.c.eccleſia veſtra.el.j.de elec.¶ Ego dico tex.illum facere pro & contrà.Facit enim pro prima opi.in quantũm facit fidem:vt alius notarius poſsit rogationes illas publicare.Ad idẽ.c.quoniã contra.de proba.vbi originalia conſeruantur:vt ſi quid difficultatis emerſerit in exemplatis ad illa poſſit haberi recurſus.Sũt ergo maioris authoritatis originalia, quã exemplata & publicata.In contrariũ ꝓ ſecũda opi.facit tex.in duplici loco.Primò,quatenus dicit,ꝙ defunctus perfecit:& ſic ante publicationem,videtur ſcriptura imperfecta quo ad faciendum fidem in præiudiciũ alterius.Secũdò facit in fi.ibi,*perpetuã firmi. &c.*quæ verba ſatis innuunt,quòd ante hãc publicationem non faciunt fidem in iudicio.Sed concordãdo opi.dicerem ſic,ꝙ aut 5
actus geſtus eſt per extẽſum deſcriptus in ꝓtocollo:ac habet oẽs b
ſolennitates publici inſtrumenti:& procedat prima opi.cũ rõnibus ſuis:maximè quãdo protocollũ ꝓducitur à notario rogato. Aut eſt abbreuiatè ſcriptus ſecũdũ cõſuetudinẽ notariorũ.& ꝓcedit ſecũda opi.Cum enim multa poſsint intelligi ſub illis abbreuiaturis,nõ eſt cõgruum fidem adhiberi antè, quã ſit rogatio in publicam & extenſam formam redacta. Et ita loquit̃ iſte text.vt ſonãt illa verba,*in notã redacta.&c.*Nec eſt credendũ verbo notarij:vt no.in.c.poſt ceſsionem.de proba.¶ Et hæc faciũt ad quæſtionẽ,quã pluries agitari vidi:pars ad faciendã fidem de procuratione,producit protocollum notarij:negatur quòd fides ſit illi adhibenda.habes per prædicta quid iuris: & idem in ſimilibus.
4 ¶ † Infero etiam ad aliam quæſtionem quotidianam:an proto-
a collum[a] faciat fidem quo ad publicationem fiendam,ſi nõ fuit lectum & recitatum prius coram partibus.Et generaliter põt quę ri de quolibet inſtrumento notarij,an faciat fidem, ſi protocollum vnde fuit inſtrumentum ſumptum lectum non extitit tempore rogationis coram partibus & teſtibus.D.Anto.tenet hîc ꝙ non.allegat dictum Io,An.in addi.Spe.in.§.oſtenſo.verſi.illud.in addi.magna.vbi hoc tenet pro indubitato.& alleg.l.fideicommiſ

extẽdere:& quomodo,& an poſsit aliquid addere,vel diminuere: de quo etiam aliquid per Bal.poſt Cy.in.l.cõtractus.in,iiij.col.C.de fi.inſtru.Ange.in.l.lucius.ff.de teſta.mil.& in conſil.ccxx.incip.ad hoc,vt ſcriptura ſit publica.& in conſi.cclxxiiij.incip.thema,ſuper quo petitur. Io.an.in addi.Spe.in ti.de inſtru.edi.§.videndum reſtat.in verſi.& no.ꝙ tabellio.

ſa.§.j.ff.de leg.iij.& ibi eſt bo.tex.in arg.tñ.ſed gl.ibi notabilior,quæ apertè videtur hoc tenere:loquitur tamen,in teſtamẽto.¶ Ego credo hoc dictum procedere,vbi ſcriptura eſt de ſubſtantia probationis: vt quia actus eſt talis de ſui natura.vel actum fuit inter partes:vt actus fieret in ſcriptis.Tunc enim clariſsimum eſt,quòd nõ valet quicquid ſcribitur:niſi priꝰ completè ſcribatur,& poſteà legatur coram partibus & teſtibus.& de hoc tex.no.in.l.contractus.C.eo.& ibi per Bar.Et in hoc caſu poteſt intelligi gl.in.d.§.quãquã.qñ ſcilicet teſtator volebat ſolenniter teſtari in ſcriptis:ſed ꝓtocollum non fuit lectum.vel quãdo ipſemet teſtator ſcripſit animo poſteà publicãdi & coram notario:& morte præuentus non fecit. Talis enim ſcriptura fidem non facit,ſaltẽ inter extraneos:vt no.ibi.Bart.in.l.ſi is.ff.de teſta.ſed in alijs actibus, in quibus ſcriptura fit ſolùm ad facultatem probandi,non puto neceſſarium,ꝙ notarius legat protocollum coram partibus & teſtibus:quia hoc nullibi probatur:imò potius probatur cõtrariũ per locũ â ſpeciali in.d.l.contractus.& hoc in argu.Cũ enim alij actus deſcribantur in protocollo:vt plurimum abbreuiatè,impoſsibile eſſet illa legere:quia quod non eſt ſcriptum,legi nõ põt. Hoc etiam videt̃ tacitè ſentire Bar.in.l.Gallꝰ. §.idem credendũ.ff.de libe.& poſthu.& in.d.l.contractus.Item iura ſolum videntur requirere,ꝙ tabellio fuerit rogatus,in aut.de tab.§.nos aũt.Facit.c.qm̃ contra.de proba.vbi ſolũ requiritur,ꝙ acta ſcribantur ad hoc,vt faciãt perpetuam fidem:& quando erit opus,exemplentur.Fateor tamen,ꝙ ſi ſcriptura eſſet imperfecta ita ꝙ appareat notariũ voluiſſe plus ſcripſiſſẽ,ꝙ talis ſcriptura nõ faceret fidem,ꝓ d.l.ſi is.ff.de teſta.& ibi per Bar.Exẽplum:dicitur in protocollo:talis vendidit Titio domum pro centum his conditionibus:& nihil amplius dicit nec eſt dictio,&c.vel ſimilis. & hæc notabis:quia quotidiana,& facit quod ſtatim dicam.¶ † Quæro quomodo notarius[b]
b publicabit rogationes mortui, ſi ſint abbreuiatè ſcriptæ more tabellionum, qui pluries geminant in vno contractu dictionem, &c. dicendo renuntiat, &c. promiſit defendere, &c.obligando ſe ad danda,&c.& ſic de ſimilibus.& de hoc vide Spe.eo.ti.§.oſtenſo.verſic. quid ſi abbreuiatura.& ver.ſeq.Hoſ.hîc dicit,
c ꝙ ſi contractus eſt in ſcriptis,nullũ eſt remedium.C.eo.l.contractus.Idem & clarius Bar. in.l.Gallus.§.idem credẽdum.ff.de lib.& poſthu.Ratio eſt,quia vt.s̃.dixi:talis actus non valet,niſi plenè prius ſcribatur, & coram partibus,& teſtibus legatur.d.l.contractus.Per qđ dicit Bar.malè facere notarios,qui ſcribentes appellationẽ,dicũt:appellauit in his ſcriptis,
c &c.Nam nihil poteſt addere,[c] poſtquãm lecta eſt,Idem in ſententijs & ſimilibus, quæ debẽt in ſcriptis fieri.Si verò ſcriptura non exigitur de ſubſtantia, ſed fit ad probationem:& tunc debet attendi cõſuetudo notarij,& abbreuia-

Bal.in aut.ꝙ ſine. C.de teſta.& vide qđ not.Arch.ĩ.c. iudicet.circa principiũ.iij.q.vij.

¶ Adde, an protocollũ nõ lectũ poſsit publicari: Io.de Ana.conſi. xxxiij. & ibi alia vide de protocollo. & vide Alex. allegato cõſil.clj.

¶ Et illã deciſionẽ Bar.in.d.l.ſi is, ſequitur expreſsẽ Barto.in.l.cõtractus.in.iiij.col.ad fin.C.de fi.inſtru. Salice.in.l.fina.in iiij.co.C.fa.erci.

SEB. SAPIA.

a ¶ Protocollum. Vide Soci.in cõſi.cxcix.incip. in cã.in prima & ſecũda parte.&Alexã.in cõſi.cv.inc. reuerende dñe.in prin.in.ij.vol. Et ꝙ recurrendum ſit ad abbreuiaturam,tradit Fel.in c.qm̃ contra ĩ ſeptimo no.s̃.de ꝓba.& Iaſ.in repe. l.admonẽdi. charta.xxiij.ff.de iureiu.vbi plura circa hanc materiã.

SEB. SAPIA.

b ¶ Quomodo notariꝰ. Vide Andr. ſiculum in repet. rub.de iureiu.co. xxxiij.cum pluribus ſequentibꝰ. Et de modo extendendi abbreuiaturas, vide Alexã.in cõſil.l.inci. ſi vera ſunt. co.ij. in.v.vol. Andr.ſicu.in.c.quod trãſlationẽ.colũ.v.s̃. de offi. lega.& in cõſi.xiij.in.v.vo. circa medium.

SEB. SAPIA.

c ¶ Põt addere. Vide Bartho. vero.ĩ caute. ccxiij.inc. no.ꝙ ea,quæ celebrant̃ in ſcriptis. Feli.in.c.ex literis.col.iij.s̃.e.Soc. latè in.d.§.idẽ credendum. vbi declarat, quod dicit Abbas hîc tripliciter.

Cap.Cum.P. Panor.ſuper Secunda Secundi.

a ¶ Quis poſsit creare tabelliones. de hoc vide conſiliũ Oldra. conſi. lxxv. & ſi princeps, id eſt imperator conceſsit alicui priuilegium: vt poſsit creare tabelliones per totum orbem: poſteà quædam communitas fecit ſtatutum, ꝙ nullus poſsit ibi conficere inſtrumentum, niſi ſit creatus tabellio de conſenſu communitatis: an per hoc præiudicetur priuilegio prius cõceſſo. vide p Abba. in. j. parte ſtatũ. q. lxxij. Item, an ſpurius poſsit creari tabellio, & ſi fuerit creat⁹: an credat eius inſtrumẽtis. vide Ang. conſi. cclxxiiij. Anto. Franc.

¶ Quis poſsit creare notarios. vide Spe. in ti. de fi. inſtru. in. §. reſtat. ĩ ver. ſed quis põt. vbi dicit, ꝙ põt à Principe creari, & etiam à quocũ ꝙ habẽte poteſtatẽ à Papa, vel Imperatore: per ea, q̃ habent in. l. j. C. de emã. libe. Et vide q̃ habent in. c. accedẽs. de cõ. præ. & per Bar. ĩ. l. Barbarius. ff. de offic. p̃to. & in. l. j. ff. de offi. pcõ. & vide Alex. in. l. j. in. §. fi. ff. de ver. oblig. Et adde, ꝙ tales ſic creati, p̃nt cõficere inſtrumenta vbiq̃: de quo per Bal. in. l. j. in. vj. q. C. de teſt. & vide per eundem Bal. in trac. de tabel. in j. q. vbi plenè tractat iſtã materiã. & vide ẽt Ang. in auth. de tabel. in. §. j. Et adde ꝙ notarius à iudice creari nõ põt, quãuis poſsit aliquẽ adhibere ad ſcribendũ acta ĩ defectũ notarij: vt p Bald. in ru. C. de fi. inſtru. in. j. col. & per Lãfran. per illũ tex. ĩ c. qm̃ cõtra. de p̃ba. & vide p Bar. in. l. nec ei. in. §. eorum. ff. de adopt. ¶ Nonrecognoſcentibus ſuperiorem. Adde videndum eundem cõ ſi. ciij.

turæ præcedentes, & ſequentes. Et ſi ex his poteſt intentio notarij mortui elici, fiet publicatio ſecundum quod hic dicitur. ad hoc. l. ſi ſeruus plurium. §. fina. ff. de lega. j. & de fun. inſtr. l. cum delanionis. §. aſinam. Item poteſt intentio notarij mortui perpendi ex comparatione aliorum inſtrumentorum, quæ fecit inter eaſdem vel alias perſonas ſuper ſimili contractu, in authen. eodem tit. §. ſed & ſi. colum. vj. & idem vult in effectu Barto. in dicto. §. idem credendum. Addit tamen hîc Hoſt. quòd cætera, quæ deficiunt, ex quo de his probabiliter apparet, authoritate iudicis ſupplebũtur. argumen. ff. quod fal. tut. l. ij. in auth. vt fra. fi. §. illud quoque. colla. viij. ita tamen quòd deciſio cõtrahentis vix, aut nunquam ſuppleatur. ſuper quo remittit ad not. c. ij. de lib. obla. & hoc dicit verum ſine noua probatione. Idem per omnia vult Specu. in præalleg. verſicu. ſed Ioannes Andr. in addi. d. verſicu. quid ſi abbreuiatura. recitat Nico. ma. tenuiſſe, quòd idem notarius, qui rogationes ſcripſit, poterit abbreuiatè ſcripta in protocollo extendere ſecũdum interpretationem iuris, vel conſuetudinis, ſeu communis intellectus: ſed alius notarius hoc non poterit: quia ignorat mentem alterius: nec habet poteſtatem interpretandi. Et ideo dicebat, quòd debet in publicatione ponere, prout reperit in protocollo. Hoc non placet ibi Ioanni Andreæ: quia nimis rigoroſum. ideo tenet quod ſuprà dictum eſt: conſuluit tamen pro tuitione, vt in dubijs fiat declaratio per notarium iudicis authoritate ſecundum prædicta. vbi autem non poteſt dari certus & tutus intellectus, notarius ponet prout ſtat in protocollo: quia nec ipſe: nec iudex ſcit intentionem mortui ſecundũ Spe. ibi. ¶ Nunquid autem hæredes poterunt cõueniri, ſi notarius ita confuſè & defectuoſè rogationem ſcripſit, quòd publicari non poteſt? recitat ibi Ioan. And. quendam doctorem diſputãdo determinaſſe, quòd poterunt conueniri ad interesſe. facit. l. illicitas. §. ſicut. ff. de officio præſi. & vide ibi plenius. Tractauit etiã ille doctor, an poſsit iſte notarius ſupplere ea, quæ ille omiſit in protocollo. & determinauit, quòd ſi omiſit aliqua de ſubſtantialibus, de quibus in auth. vt præ. no. Impe. quòd cum tũc ſcriptura ſit nulla, non poterit ſupplere: ſecus ſi circa alium defectum omiſit. de quo vide quod not. Bar. in. l. ſi librarius. ff. de re iur. & Ioan. Andr. ſuper data li. vj. & hoc no. ¶ † Quæritur qualiter ſubſcribet ſe iſte notarius, qui publicat rogationes alteriũs. Hoſtien. ponit hanc formam. Ego talis tabellio ſupradictum inſtrumentum de verbo ad verbum ſuſcepi de nota talis tabellionis mortui, qui ipſum manu propria, quam bene noui, ſcripſerat: & hoc de mãdato talis iudicis quo ad ſubſtãtiam nullo detracto, addito, vel mutato, vel tranſportato: & in publicam formam redegi, & meũ ſignũ
7 appoſui. ¶ † Vltimò hîc quæritur, quis poſsit
a tabelliones creare. [a] Innocen. hîc inſtat ponendo varias opi. ipſe autẽ in hoc finaliter reſidet, vt ſolus Princeps hoc poſsit, ſcilicet Papa, vel Imperator: niſi aliquis habeat priuilegium â Principe conceſſum, vel conſuetudine. argumen. l. j. C. de emancip. lib. & in. c. cum dilectus. de conſuetu. Quod ſic probat: certum eſt quòd officium tabellionis eſt contra ius: quia chartæ animalis mortui creditur ſine alio adminiculo. Sed contra ius naturale, vel nouum, vel vetus teſtamentum, nulli venire propria authoritate licet. Sicut dicimus in diſpenſatione, quæ eſt contra ius. de tempo. ordi. c. dilectus. ſicut nec licet reſtituere infamem: nec legitimare illegitimos, vel arrogare, niſi Principi, & paucis alijs, quibus eſt ſpecialiter conceſſum: vt not j. qui filij ſint legiti. per venerabilem. & ff. de poſt. l. j. §. de qua. ff. de adop. l. j. & ij. not. j. de re iudica. c. cum te. Sunt enim hæc quaſi contra naturam & miraculoſa de infame facere bonæ famæ: de illegitimo legitimũ: & hominem ſui iuris ſubijcere alteri. Fatetur tamen Innocentius quòd ſi aliquis habet de conſuetudine, quòd poſsit facere tabelliones: quòd hæc cõſuetudo ſeruanda eſt. Credit etiam, quòd Reges habentes ſupremum imperium, poſſent tabelliones creare. Alijs autem, qui ſunt ſubditi eccleſiæ, vel imperio, hoc non li-
8 cet ſecundum eum. ¶ † Nec etiam pacto nudo poteſt quis ſe ligare, quòd credatur inſtrumento alicuius priuatę perſonæ: nec etiã ſtatutum ab alijs, quãm à prædictis conditum, valet: quia non licet contra ius naturale & leges publicas ſtatuere. ¶ Quare autem valet conſuetudo, & non ſtatutum? Reſpondet Innocen. quia ad hoc, vt valeat conſuetudo, oportet vt interueniat cõſenſus Principis tacitus, vel expreſſus. Quod autem Princeps approbat, ipſe facere videtur. l. j. §. omnia. C. de vete. iur. enuclean. ſecus aũt eſt in ſtatuto. hoc voluit in effectu Innocen. Sed certè hæc vltima ratio non eſt bona: quia valet conſuetudo, quanquãm ignorante Principe inducta: vt not. gloſ. iiij. diſtinctio. c. in iſtis. §. leges. Hoſtien. autem reddit aliam rationem. Dicit enim, quòd in conſuetudine concurrit conſenſus plurium, ſcilicet vniuerſitatis & populi, qui poſſunt ordinariam iuriſdictionem dare: quod eſt maius. Ergo multofortius poſſunt concedere hoc officium, quod eſt minus. argumen j. de decim. ex parte. iij. Statutum autem inferioris â Principè, cum ſolus ſit, tantam authoritatem non habet. & ex hoc arguit, ꝙ ſicut vniuerſitas poteſt facere ordinarium iudicem ſic & is, qui vniuerſitatem regit, de ipſius conſenſu tabellionem facere. Quod omnino credit verum eſſe: nec eſt contra ius tabellionem facere ſecundum eum: imò eſt ſecundum iura, quæ volunt quòd inſtrumento tabellionis credatur. & in hoc inſtat Hoſtienſis & cum eo Ioannes Andræas tranſire videtur hîc. & Specu lator de inſtrumentorum edi §. reſtat. verſicu. ſed quis poteſt tabelliones facere. vbi plenè inuenies de materia in ſequẽtibus verſiculis. ¶ Conclude tu clarius & latius materiam: quòd de Imperatore & Papa & alijs principibus non recognoſcentibus ſuperiorem, [b] ſaltem de facto: & ciuitatibus exercentibus iura Principis, non eſt dubium, quin poſsint tabelliones conſtituere: & alia iura Principis exercere: vt legitimare & reſtituere famæ: & ſimilia: vt voluit hîc Innocentius, & Bart. in. l. infamem. ff. de publi. iudic. videtur tex. in. c. ſuper quibuſdam. §. j. j. de verborum ſignificatione. facit capit. per venerabilem. qui filij ſint legitimi. Idem dic in ciuitatibus & alijs magiſtratibus, ſeu dominis iuriſdictionem habentibus reſpectu iuriſdictionis, eorum. argumentorum. c. cum dilectus. ſuprà eodem. & in authentica de defen. ciui. §. ex prouinciali. & hoc vult Barto. in. l. omnes populi. ff. de iuſtitia & iure. & l. j. de officio proconſul. & l. non enim. ff. de adopt. Bald. in. l. cunctos populos. C. de ſumma trinitat. & Specula. vbi ſuprà qui plus ſentit ſcilicet, quòd Prælati in eorum iuriſdictione, ſeu in ſpiritualibus pertinentibus ad eos, poſſunt tabelliones creare. facit capi. quoniam contra. de probatio. & in. c. Abbate ſanè. & quod ibi nota. de re iudicata. libro. vj. ¶ Sed dubium eſt, an vbiq̃ locorum poſsint prædicti inſtrumenta publica conficere. & hæc
9 eſt ſubtilior quæſtio. ¶ † Concludo, quòd creatus à Papa poteſt exercere officium in terris ſubiectis Papæ. & in ſpectantibus ad ſuam iuriſdictionem. Et idem in creato ab Imperatore reſpectu ſuæ iuriſdictionis & territorij. ſicut dixi in Papa. arg. in. c. ſi duobus. de appellationibus. Creatus autem à Papa non poteſt in terris imperij: nec creatus ab Imperatore in terris eccleſiæ: niſi per

viam

viam approbationis, ſeu de conſenſu partium. Nam poteſtas à Principe conceſſa poteſt exerceri extrà territorium in his, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis & poteſtatis: vt l.ij.ff.de offi.procon.&.c.nouit.& quod ibi not.de offic.leg.aliâs ſecus: quia extra territorium concedentis cenſetur priuata perſona.l.iij.ff.de offi. præſi. Facit.d.c.ſi duobus. Inſtrumentum tamen confectum intra territorium conſtituentis, facit fidem, etiam extra territoriũ: quia fides iam orta eſt in loco conſtituentis. Et idem eſt in creato ab inferiori à Principe. arg.l.j.C.de eman.li.&.c.cum dilectus.s̃. eodem titu. tenet Barto.& Bald.& Specu.vbi.s̃. Si verò tabellio
a fuit conſtitutus ab alio[a], quàm à Principe: tũc, aut inſtrumẽtum fuit ſcriptum intra territorium conſtituentis: & facit fidem ibi, & extra, etiam ſi abextraneis fuit rogatus: quia inſpicimus locum vbi inſtrumentũ ſcriptũ fuit. d.l.j.& quod no.in.d.l.oẽs populi. Aut extra territorium: & tunc aut inter extraneos: & ſunt opin. ¶ Sed communiter eſt opin. quòd non facit fidẽ: vt ſentiunt prædicti docto. in loco præallega. & videtur tex.in.c.Romana.§.nec. de foro competen. libro.vj.& ibi hoc apertè tenet Ioã. And. poſt Petr. de anc. Aut inter ſubditos conſtituentis. & idem videntur communiter prædicti docto. ſentire, excepto Bald. Mouentur, quia iuriſdictio etiam voluntaria ab alio conceſſa, quàm à Principe, non poteſt extra territorium concedentis exerceri: dicta.l. ſecunda.ff.de offic.procon.cum ibi not.& in dicto.§.nec. Baldus in.d.l.cunctos populos. tenet contrarium. Mouetur, quia tabellio non exercet iuriſdictionem: ſed habet officium quoddam ſine iuriſdictione: ſed tale officium non adſtringitur territorio. argumen. in.l.quæro.ff.de ſolu. Sed in contrarium facit iudicio meo: quia officium tale non extenditur extra territorium conſtituentis. Dicitur enim notarius ſeruus publicus in.c.ij.de vſuris. libro vj. ſed conſtitutus ab alio, quàm à principe, non poteſt dici publicus extra territorium conſtituentis. argumen. in dicta.l.iij.ff.de offic.præſi. Et ſatis in hoc poſſet ſtari conſuetudini: vt dicit Specu. in.d.§.verſicu. ſcias quòd tabellio natus. argu. c.cum dilectus. s̃. eodem titu. ¶ Et circa hanc materiam vide not. in.d.c. per venerabilem. & in.c. ſicut teĩ. ne cleri. vel mona. vbi tractatur vtrũ conſtitutus in temporalibus, poſsit conficere inſtrumentum in
10 ſpiritualibus. ¶ † Vnum quotidianum nolo hîc omittere, quod ponit Specu. in.d.§.reſtat. verſicu. quid de hoc, quod faciunt quo
b tidie tabelliones. Nam euitantes labores[b], & quandoq; fortè neſcientes, faciunt formam inſtrumenti per aliquem contrahentiũ ordinari: & ipſi poſteà ſcribunt & in publicam formam redigũt: nunquid poſsint? dicit quòd ſic: vt.xij.q.ij.c.cum redemptor. ibi, *ſcribendam dictauimus &c.* Ipſe tamen notarius poſteà per ſe diligenter conſyderabit ſingula verba: & quod ei videbitur emendabit. melius tamen eſt, ſi id per ſe faciat: cum ad hoc teneatur ſecundum eum. & hæc no.

SVMMARIVM.

1 *Quid ſit exemplatio: quid publicatio: quid inſinuatio?*
2 *Exemplatio inſtrumenti coram quo iudice poſsit fieri.*
Vicarius Epiſcopi habet ordinariam iuriſdictionem.
3 *Vitia viſibilia inſtrumentorum impediunt exemplationem: inuiſibilia nõ.*
4 *Vnus notarius ſufficit, quòd exemplet, & non requiruntur plures.*
5 *Exempla ſolenniter ſcripta eandem habent fidem, quam habẽt originalia.*
6 *Partes cum authoritate iudicis poſſunt facere, quòd vna ſcriptura priuata exemplетur.*
7 *Conſenſus partium, quòd ſcriptura priuata exemplетur ſine iudice præiudicat eis ratione pacti, vel confeſsionis.*
8 *Exemplatio præiudicat præſentibus: vel contumaciter abſentibus.*
9 *Coram quo iudice petenda eſt exemplatio.*
10 *An, & quando teſtamentum faciat fidem ſine publicatione.*

CAP. VI.

SI inſtrumenta. ¶ Inſtrumentum exemplatum per tabellionẽ authoritate ordinarij eandem vim habet cum originali. Primò ponitur quæſtio. ſecundò ſolutio: ibi corã. Materiam huius cap. plenè expediui in.c.Albericus. & aliquid tetigi in.c.ſignificauit.de teſti. ideo hîc lentè tranſibo. ¶ Caſus literalis. Aliqua inſtrumenta propter vetuſtatem, vel aliã iuſtam cauſam, quaſi conſumpta ſunt: petuntur exemplari: quæritur quid fieri debeat? Reſpondet Papa, q̃ præſententur coram ordinario, vel coram delegato ſpecialiter ad hoc deputato: ille poſtmodum inſpiciat diligenter illa inſtrumenta, & ſi in nulla parte ſui vitiata ſint: præcipiat illa exemplari per publicã perſonam. & habebunt eandem authoritatem cũ originalibus. Ber. ¶ Not.j.q̃ omnis ſcriptura faciẽs ad inſtructionem alicuius cauſæ, poteſt peti exemplari. Hoc colligitur hîc in verſi. inſtrumẽta. quod eſt verbum generale comprehendens omnem ſcripturam facientem ad inſtructionem cauſæ: vt in.l.j.ff.de fide inſtru. facit.c.peruenit.el.j.s̃.de teſti.cog. Et generaliter ſecundum Innocen. & Hoſtiẽ. omnia, de quibus non habetur ſufficiens documentum, & timetur probãdi facultas: poſſunt peti exẽplari & publicari, ne pereat probandi commoditas: etiam ſi ſint dicta teſtium: vt in.d.c.ſignificauit. & c. Albericus. de teſt. & dixi plenè & plenius in.d.c. Albericus. facit.l.curent. ff.de teſti. & l.in lege Aquil. ff.ad leg.aqui. ¶ No.ij. ibi: *vel aliam iuſtam cauſam.* quòd omnis cauſa iuſta ſufficit ad petendam hanc exemplationem & publicationẽ, & poteſt dici iuſta cauſa oĩs per quã timetur veriſimiliter, ne pereat probandi facultas: hoc probat verbum antecedens, ibi: *ꝓpter vetuſtatem.* iuncta illa dictione vel aliam. Nam dictio alius. facit poſitionem eiuſdem qualitatis cum præcedentibus: vt no. in.c.ſedes.de reſcrip. & ponit Hoſt. aliqua quotidiana exempla vltra gl. Pone enim, q̃ originalia ſunt transferenda ex cauſa ad locum remotum: & timetur de perditione in via, vel conſumptione. Ex hac enim cauſa poterit peti: vt exempletur, vel fortè originalia ſunt ſcripta in papyro. de confir. vti. vel inuti. c.cum dilecta. vel ſunt communia inter hæredes, vel ſocios, quorum quilibet eget vno. l.quæ ſunt. ff. fami. erciſ. & de fi. inſtru. l.fi. Nec debet iudex hoc negare ſecundum Hoſtien. etiam ſi contra ipſum ſit: vt in auf. de defen. ciui. §.ſed neq;. colũ. iij. Et ex hoc & ex tex. infero, q̃ ceſſante iuſta cauſa iuſtè denegatur exemplatio. Nam
b poſſet eſſe alijs pernicioſa: cum fortè originalia ſint corupta. & ſic vitium non poterit amplius detegi: cum non ſit amplius neceſſe originalia ꝓducere: vt in fi. tex. colligitur. ¶ No. iij. ibi: *exemplari.* quòd inſtrumenta aliâs publica propriè petuntur exemplari: non autem publicari: cum ex ſe ſint publica. Exemplum tamen etiam debet eſſe publicum: aliâs non faceret fidem: vt in.c.j.s̃.eo. Vnde dicit hîc Inn. q̃ propriè loquendo authentica & publica exẽplantur: priuata verò & non authentica publicantur, quod no. vt habeas rectum modum loquendi. Et dic, q̃ inſinuatio propriè differt à prædictis. Fit enim quando iure diſponente, actus geritur & deſcribitur in actis publicis coram iudice. Pone exemplum in donatione excedente trecentos, vel quingentos aureos, iuxta.l.ſancimus. & l.ſi quis pro redemptione. C.de dona. Et de hac inſinuatione vide plenè
1 per Bar. in.l.Modeſtinus. ff.de dona. ¶ † No.

¶ Vtrum creatus tabellio ab inferiore à Principe poſſit cõficere inſtrumentũ extra locũ vbi eſt creatꝰ. De hoc vide per do. de Ro. deci. cclxxix. ſecundũ ordinẽ meũ nouiſ. & ꝑ do. in.d.c. Romana, §. fi. hic all. & ꝑ Bal. in.l.j.ff. de offic. procõ. & pulchrè per Bal. in.l. cũctos populos. ĩ pe. char. ver. nunc quæro circa hîc alleg.

¶ Adde Paul. de ca. conſi. ccxxj. in ij. impreſsis. Anto. Franciſ.

¶ Dicas circa hoc an notariꝰ cõficiẽs inſtrumentũ extra territoriũ ciuitatis: q̃ ſi eſt creatus à Papa, vel Imperatore, qui ſunt dñi totiꝰ orbis: vt in.c.cũcta ꝑ mnn dũ. ix.q. iij.& ĩ.l. deprecatio. ff.ad l rho. vel ab habẽtibus poteſtatẽ ab eis, poſſunt vbiq; conficere inſtra. Secꝰ aũt ſi eſſent creati à populo, vel ciuitate: quia tunc non poſſent conficere inſtrumentũ extra territoriũ creantis, ꝓ ea q̃ habentur ĩ.l. ñ. ff.de offi. ꝓcõ. Et habẽt ꝑ Io. de lig. in tract. de ſenten. excom. in.ix. char. in ver. ſecundò dicebam. & faciunt ea, q̃ plenè habentur in.l.fin. de iur. om. iudic.

SEB. SAPIA.

b ¶ Euitantes labores. Vide Alexã. in cõſi. cliñ. inci. videtur prima cõſyderatione dicẽdũ co. iñ. in princ. in ñ. vol. vbi dicit, q̃ cauti notarij ponunt in fi. originalis notam breuiariñ mei. Tunc enim talis clauſula habet vim ſubſcriptionis: vide eundẽ Alex. ĩ cõſil. xlj. incip. viſo tenore. in. j. volu. vbi ponit, an notarius debeat ſcribere manu ꝓpria.

Cap. Si instrumenta. Panor. super Secunda Secundi.

a ¶ Vbicunq; imminet instans periculum perditionis instrumẽtorum pos sunt exemplari instrumenta parte nõ citata: quod perpetuò tene mẽti. & pro hoc facit qđ no. Do. post Host. & Io. an. in. c. pro humani. §, fi. in ante pe. col. de ho. li. vj. Et adde ꝙ illud dictum Inno. alleg. pro singu. & seqtur Ang. in auẽ. si quis in aliquo. C. de eden.

¶ Adde Francis. Are. xxxvj.

b ¶ Adde, ꝙ licet exẽplatũ authoritate iudicis æqui polleat originali instrumento scripto manu publici notarij de contractu rogati, & habeat executionem paratam, nõ habebit locum in exemplato authoritate iudicis: quãdo nõ est scriptũ manu notarij de contractu rogati. gl. est nota. quam ibi hîc ponderat Bar. i. l. ꝓbatorias ī ver. authenticis. C. de diuersis offi. lib. xij. ad hoc faciũt quæ no. post do. Abba. in. c. in his. de verbo. sig.

¶ Adde Ro. cõsi. ccv. &. cciij.

Anto. Francis. ¶ Quomodo fiat exemplatio alicuius ĩstrumẽti, vel alicuius scripturæ: & ad quẽ finẽ fiat, & ad cuius instãtiam: vide per Specu. in titu. de instru. edi. ī. §. iij. in princ. & in ver. vbi autem. & seq. & in. §. iiij. & ī. §. vij. Et adde, ꝙ illa propriè dicuntur exempla, seu exẽplaria, q̃ per aliã manum, quã per eum, qui est rogatus de instrumento transcribuntur ex originali: quoniam si essent per eandem manũ notarij rogati facta, dicerentẽ originalia. de quo in auẽ. de tabel. ī. §. fi. & in. l. vnũ ex familia. ff. de legatis. j. & p Bar. in. l. sempronius. ff. de leg. ij. & vide Bald. in l. in bonæ fidei. in iij. col. C. de reb. credi. vbi dicit, ꝙ exemplũ scriptũ per notarium bonæ famæ sine authoritate iudicis, facit semiplenã ꝓbationẽ: de qua materia plenè traditur in auẽ. si quis in aliquo documento. C. de eden. hîc alleg.

c ✠ SEB. SAPIA. ¶ Totus tenor. Vide And. Sicu. in. c. cum in iure. co. xxiij. s. de offi. delega. Cardi. in consi. xxxiiij. incip. cum inter religiosos. Pau. de Cast. in, cõsi. xcj. inci. super eo, qđ quærit. Oldra. in cõsi. cccxxij. incip. circa primum. Alex. in consi. iij. incip. videret. in. ij. col. in. ij. volu.

d ✠ SEB. SAPIA. ¶ Quòd tabellio. Vide Ange. in. §. & hæc insuper.

hîc ꝙ exemplatio debet fieri coram ordinario iudice, seu ipsius authoritate: vel coram delegato ab eo specialiter deputato. Et ex verbo specialiter, infertur secundum Io. An. ꝙ delegatus deputatus ad causam nõ præstat authoritatem huic exemplationi, etiam si instrumentum faciat ad causam illam: sed oportet vt specialiter ad hoc deputetur. quod not. Ex hoc etiam voluerunt inferre Gofre. Vincen. & Hosti. ꝙ per generalem vicarium Episcopi hoc non poterat expediri quod falsum est secundum Ioan. And. & bene: quia vicarius Episcopi habet ordinariam: vt not. in. c. sua. de offi. vica. & in. c. perlectis. xxv. di. & in. c. licet. de offi. vica. lib. vj. Sed posset dubitari de officiali foraneo, qui habet delegatũ: vt no. in cle. ij. de rescript. Habet tamen eam ad vniuersitatẽ eam ad vniuersitatem causarum, ex quo in aliquibus æquiparatur ordinario: vt not. glo. in c. cum causam. de appella. Sed puto per istum tex. ꝙ sua potestas ad istum casum non extendatur. facit quod dicam in. d. c. cũ causam. An autem oporteat ordinarium habere administrationem: Hostien. hîc, ꝙ sic. & idem dixi. §. c. proximo. in casu illius. c. sed tu in hoc dic, vt ibi dixi. ¶ Not. officiũ iudicis adiri super hac exemplatione. Debet enim priuilegia, vel instrumenta coram eo præsentata diligenter inspicere. & si in nulla parte vitiosa reperit mandare per publicam personam exemplari. non ergo sufficit eis simplex authoritas. Et ex hoc infero contra practicam hodiernam. nam tabellio, qui transcribit, attestatur ꝙ ipse diligẽter inspexit: & nullum vitium reperit. &c. qđ est officium iudicis & non tabellionis: vt colligitur hîc in tex. Et ideò deberet dicere, quòd iudex diligenter inspexit: & nullo vitio repertо, mandauit sibi, vt exemplaret. Nec est dãnosum: imo est vtile, si notarius vult etiam attestari de suo sensu: quod sibi etiam videbatur omni vitio carere, sicut in simili dixi post Inno. in. c. quoniam cõtra. de probat. cum iudex deprehendit testem variare. Et hoc not. quia communiter in hoc erratur ex defectu nõ põderandi diligenter verba tex. An autem iudex debeat partem, cuius interesse posset, facere citari? Inno. quòd sic. Tu vide, qđ latius circa hoc dixi in. d. c. Albericus. ¶ † Nota. ibi, *nulla sui parte. &c.* quòd vitia instrumenti, si quæ sunt impediunt publicationem, seu insinuationem. Non enim debẽt insinuari, nisi prius decernatur, causa cognita super illis. argu. in c. cum dilecta. de confir. vti. Dic tamen secundum Host. & Io. and. ꝙ aut vitia sunt visibilia vt cancellaturæ, rasurę, & similia: & impediũt hanc exemplationem. quod intellige: vt. §. dixi, scilicet, nisi prius tollatur illa suspicio per

3

testes, vel alio modo legitimo. Aut vitia sunt inuisibilia: vt quòd instrumentum fuit confectum ab excommunicato, vel seruo: & similia: & non impediunt: audiretur tamen contradicens, & scriberetur contradictio: & reseruaretur disputatio ad aliud tempus in auẽ. de testi §. si verò. de test. c. significauit, & de priui. c. ex parte. Quæ iura clarè hoc non probant. dictum tamen placet. Et potest esse diuersitatis ratio inter primum casum & secũdum. nam si in primo casu fieret statim exemplatio, non subesset posteà remedium impugnandi: cum non sit opus producere amplius originalia, in quibus duntaxat vitia insunt. Sed in secundo casu: nullum subest periculum: cum vitium sit extrinsecum. quod probari potest sine productione originalium. & ideò potest distingui per alia verba inter vitia extrinseca & intrinseca. ¶ † Not. ibi:

4 *per publicam personam.* quòd ad hunc actum exemplationis sufficit vnus tabellio cum authoritate iudicis. Et per hunc textum singu. in hoc loquentem reprobat Io. And. in addi. Specu. eo. tit. §. ostenso. ver. sed nunquid. opinionem quorundam, qui tenuerunt requiri quatuor, seu tres tabelliones: quod falsum est, vt hîc vides: licet hoc sit commendandum ad maiorem cautelam: maximè quando fit in partis absentia iuxta ea, quæ dixi in. d. c. Albericus. nam vt dicit hîc not. Innoc. quando aliqua instrumenta sunt

a in casu perditionis[a] propter vetustatem, vel aliquam aliam consimilem causam. Et adeò est periculũ imminens, ꝙ hi quorum interest, & qui absentes sunt commodè vocari, & expectari nequeant, statim possunt transcribi, & publicè exemplari saluo tamen secundum Hostiẽ. iure absentium: vt ita possint obijcere in hanc secundam scripturam, sicut & in primam poterant. ar. vt li. non contest. c. quoniam. j. respon. & in. d. c. cum dilecta. de cõfir. vti. Ego tamen hoc casu dicerem, ꝙ adueniẽte illo, cuius interest, debet sibi intimatio de hoc fieri. arg. in. d. c. quoniam. Et eo postulante, debet exhiberi originale propter vitia intrinseca & inuisibilia: aliâs non esset sibi consultum, per supradicta. ¶ † Not. vlti

5 mò ex fine literæ effectum huius exemplationis. Nam talia exem

b pla[b] solenniter sumpta habent eandem authoritatem cum originalibus. Ex quo infero, ꝙ non est opus post exemplationem solenniter factam producere ipsa originalia: intelligit tamen Innocẽ.

c & bene: ꝙ totus tenor[c] debet transcribi. Aliâs assertio notarij dicentis se vidisse instrumẽtum, esset potius testimonium reddere, quàm vetusta exemplare. de quo remittitur ad not. in. c. Abbate. de verbo. signi. & vide ibi quod not. in glo. ex hoc & super ea: & quod dixi post Inno. in. c. quoniam contra. de proba. Et per hæc no. cũ pinguedine collecta habes quasi expeditam materiam hui-

6 us ca. & glo. declaratas. ¶ † Sed vltra eas. quæro breuissimè de aliquibus. Primò, quid si tam pars, quàm omnes quorum interest

d consentiant ꝙ tabellio[d] aliquam priuatam scripturam publicet, ita ꝙ tali scripturæ adhibeatur fides, acsi à principio per manum publicam fuisset confecta: nunquid talis scriptura faciet fidẽ perpetuam inter illas personas, inter quas saltem fuit conuentũ. Hostien. & Io. Andræ. dicunt, ꝙ ex vi pacti, is qui consensit, poterit per talem scripturam conuinci: si tamen pactum sic formatũ fuerit, ꝙ ad hoc extendatur. l. iurisgentium. §. prætor ait. ff. de pact. & in. l. si conuenerit. ff. de pac. C. de tempo. app. l. fi. facit quod leg. & no. in. c. j. &. iij. de pac. nõ tamen possunt partes facere, ꝙ talis scriptura censeatur publica: nisi authoritas iudicis interueniat vt hîc. Nam priuatorum consensus, priuatam scripturam non potest facere publicam: sicut nec priuatam personam facit publicam: nec iurisdictionem alicui conferre: vt in. c. significasti. & quod ibi no. de fo. compe. quod no. Idem sentit Inno. dicens, ꝙ si partes exemplationi consentiant sine iudice, non valet, vt hîc: licet partium consensus sufficeret sine iudice ad faciendum instrumentum de

7 contractu, vel super confessione de contractu iam facto. ¶ † Et not. hoc vltimum de confessione. valet enim & præiudicat talis exemplatio sine iudice inter consentientes ratione pacti & confessionis. & vide ad materiã Spe. in. d. §. ostenso. & Barto. in auẽ. si quis in aliquo documento. C. de eden. & quod dixi in. c. Alber-

8 icus. de test. ¶ † Secundò quæritur, quibus præiudicat hæc exemplatio iudicis authoritate facta? dicit hîc Inn. ꝙ quantuncunq; authenticum sit instrumentum, non præiudicat alijs, nisi præsentibus, vel contumaciter absentibus. Et contra illud potest dici secũ

dum

in auĕ.vt sponsal. largi. Moder. post Bar. in auĕ. si quis i aliquo. C. de edē. Feli. in. c. Alberic. co. ĩ. s. de test. vbi tenet post Cardi. ibi, ꝙ etiã cõsensus partis: cũ tacitus possit facere, ꝙ scriptura nõ authentica probet.

a ¶ Vtrũ publicatio, seu insinuatio instrumẽtorũ seu testamẽtorũ possit fieri corã iudice ecclesiastico: & circa hoc vide no. q. quã plenè disputat Bal. in l. testa. C. de testa. & Pet. de Ancha. in repet. re. ea, quę. in. xvj. q. principali. li. vj.

¶ Adde Frã. are. in consil. s. allega. xxxvj.

Anto. Francis.

¶ Circa hoc, qd' hîc dicitur de insinuatiõe instrĩ, dicas, ꝙ illa nõ põt fieri coram iudice incõpetẽte, secũdũ Bar. in. l. cõsulta diualia. C. de test. Et qs dicaĕ iudex cõpetẽs insinuatiõis: vide Io. An. in addi. Speci. de instru. edi. in §. porro. in versi. donatio. & in tit. de iu. om. iu. ĩ ver. notandum. vbi dicit, ꝙ iudex loci cõtractꝰ, vel actꝰ insinuandi est iudex cõpetens, de quo plenè p Alexã. in. l. Modestinus. ff. de dona. & p eũdē post Bal. ĩ. l. testã oĩa. hîc al leg. vbi etiã dicit, ꝙ insinuatio debet fieri corã iudice laico p statu tũ deputato, etiã si hęres citãdus esset clericus vel forẽsis. Et adde ꝙ insinuatio põt fieri coram iudice etiã extra suũ territoriũ existẽte. arg. l. emãcipari. ff. de adopt. Et hoc, qa dicitur esse volũtariæ iurisdictionis: & ea q̃ sunt volũtariæ iurisdictiõis, possunt fieri in quocunq; loco, etiam ĩ domo ppria. qd voluit Oldr. cõsi. suo. ccliij. & Alexã. in. d.

dum tenorem. l. fi. C. de fide instrumento. vbi dicitur, quòd non sufficit instrumentum exhiberi in iudicio, nisi & ei fides imponatur: quin etiam denuo illud exhiberi teneatur. & hæc no. Ex hoc dicto no. ego infero, ꝙ licet instrumentum sit exemplatum iudicis authoritate, nihilominus ille, qui exemplationi non cõsensit, nec fuit præsens, volens posteà dicere contra originale, potest petere, vt illud exhibeatur. & tenetur pars exhibere: nisi iuret se non habere facultatem exhibendi sine sua malitia: iuxta. l. fi. C. eo. titu. Et idem puto dicendum in eo, qui fuit præsens exemplationi: dummodò expresè originale non approbauit, ex quo iurat, ꝙ malitiosè non petit originale exhiberi. argu. d. l. fi. & sentit in simili Bar. in. l. ij. j. respon. in fin. ff. quemadmo. test. ape. ¶ † Tertiò quæritur coram quo iudice peti debet hęc exemplatio. dicit hic Io. And. ꝙ coram ecclesiastico[a] in ecclesiasticis: in ciuilibus verò corã ciuili iudice. Et sic potest intelligi secundũ eũ C. de epis. & cle. l. repetita. C. de test. l. cõsulta. & hoc est satis rationi consonum: vt ille iudex adeaĕ corã quo quæstio principaliter moueri possit: arg. eorum, quæ dixi in. c. si quis cõtra clericũ. in prin. de fo. compe. In contrariũ tamen facit, ꝙ nõ apud ecclesiasticum: sed apud secularẽ, scilicet magistrũ census hæc publicatio fieri debet. C. de test. l. ij. & l. consulta diualia. vbi tex. ꝙ opprobrium est clericis, si ad disceptationem forensium, volunt esse periti. Io. And. dicit hæc iura, & similia intelligenda secũdum prædictam distinctionem. ¶ Vel secundò secundum eum posset dici, leges illas loqui de religiosis simplicibus. argu. de syndi. c. vno. de postu. c. ij. Vel secundum Hostien. corriguntur leges per id, quod hîc dicitur. & ĵ. de testi. cum esses. Item secundum eum, nec illæ leges, nec aliæ adstringunt clericos: nisi veniãt in fauorem: iuxta no. in. c. fina. de solut. ¶ Ego non credo quòd aliquo modo leges illæ sint correctæ: cum disponant super substantia laicorum: & vt quietem præbeant clericis. Quare dico, ꝙ aut quæritur de publicatione solennis testamenti: vt quia testamentum est clausum & sigillatum: & petitur nũc aperiri & publicari: iuxta ea, quæ habentur, quemadmodũ testa. ape. ff. & C. & dico, ꝙ talis publicatio est fienda coram iudice seculari: ex quo testator fuit seecularis: ignoraĕ materia ibidẽ cõtenta. & sic loquunt iura ciuiliã. Aut publicũ instrumentum petitur exemplari secundum materiam huius Decretalis: & serua prædictam distinctionem. ¶ Et scias ꝙ Inno. hîc multũ insistat circa hanc materiam publicationis testamenti, quæ non sunt trahenda ad materiam exemplationis de qua hîc. Et inter cętera, scias in summa ꝙ materia publicationis testamenti procedit, quando testamentum est conditũ cum solennitate, seu in scriptis: sed scriptura est priuata, iuxta materiam. l. hac consultissima. C. de test. Si autem tabellio scripsit & septem testes signauerunt: & dixit testator: ꝙ sine scriptis nũcupatiuè testari volebat: tale tele testamentum facit omnimodam fidem. C. qui testa. fa. pos. l. hac consultissima. nec est necessaria publicatio secũdum Hostien. licet vtilis sit ad cautelam: quia testamentum amitti posset. C. de testa. public. Et maximè hoc procedit secundum cano. arg. c. cum esses. de test. facit. l. in exercẽdis. de fide instru. Ex quo dic, ꝙ ex quo hodiè communiter testamenta fiũt nuncupatiuè per tabellionem: non est necessaria alia publicatio, sed instrumentum tabellionis facit plenam fidem. Idem voluit Bart. in. l. ij. in princi. ff. quẽad. testa. ape. & sentit ibi gl. ¶ Et scias, ꝙ duo articuli essent ĩ materia examinandi. ¶ Primus qualiter debeat fieri publicatio testamenti: de hoc hîc per Inn. in princ. & Bar. in. l. j. §. fi. ff. quẽad. test. aper. ¶ † Secundus, an & qñ testamẽtum faciat fidem sine publicatione. & iste expeditur plenius in. d. l. j. p Bar. & aliquid ponitur per eũ in. l. j. C. de test. & in. l. fi. C. de fideicõ. Conclusio est, ꝙ etiam si testamentum fiat in scriptis, ex quo tabellio illud scripsit, facit fidem sine alia publicatione: sed aliqui contrà: sed primum tenet glo. in d. l. ij. & Bar. in. l. j. C. de testa. Idem si testamẽtum fuit scriptum manu priuata, & signatum & subscriptum à testibus: sed testator coram tabellione professus fuit illud esse testamentum suum: quia scriptura tabellionis sine alio adminiculo facit fidem, in. c. cum. P. s. eo. & l. in exercendis. C. eo. & hoc tenet Bar. in. d. l. ij. quod no. ¶ Quando ꝙ & tertiò testamentum est confectum manu priuata, & consignatum & scriptum à testibus: & non facit fidem: nisi solenniter[b] aperiatur & publicetur coram iudice. Nam iudex mittet ad testes, vel testes ad se vocabit, si commodè vocari possunt: vt cognoscant sua sigilla & subscriptiones. hoc facto iudex facit redigi in scriptis, vocatis prius quorum interest, in publicam formam. Idem puto dicendum quando testator sine qualibet scriptura testamentum fecit in præsentia testium: nam poterit peti: vt dicta testium recipiantur: & sic testamentum publicetur & reducatur in publicam formam. iuxta. c. significauit. & c. Albericus. s. de test. Idẽ dico si ipse notarius super hoc scripserit manu propria & in præsentia testium legit, & dixit illam esse suam vltimam volũtatem. & sic de similibus. Et aduerte, quia his casibus, in quibus testamentum ex se sine publicatione nõ facit fidẽ, si vnus de testibus necessarijs moritur ante publicationem, corruit totum testamentum. ar. in. l. si vnus. C. de testa. no. in. d. l. ij.

10 b

b

De præsumptionibus Rubrica.

¶ Quia præsumptiones quandoq; plenè probant, vt violentæ: quandoq; semiplenam probationem faciunt: quandoq; alias præsumptiones adiuuant: vt patet. j. in processu ti. ideò post tractatum de probationibus, de testi. & de fide instru. meritò author annectit hãc rubricam, in qua tractatur de quadam specie probationis. Et vide ad materiam quod dixi in. c. tertio loco. s. de proba. & not. glo. in. c. ferrum. l. distin.

SVMMARIVM.

1 *Existens in vno territorio, si percutit sagitta existẽtem in alio territorio, põt vtroque loco cõueniri.*

2 *Mandans in vno loco, vt fiat delictum in alio loco, debet conueniri, vbi delictum fuit commissum,*

3 *In malefactis semper præsumitur malus animus: quæ præsumptio per aliam tollitur.*

4 *Qui proponit in aliquo festo locum famosum, ratione ludi non excusatur à pœna.*

l. modestin⁹. imo potest etiam fieri in ecclesia: cum nõ requiratur aliquis strepitus iudiciarius: vt in. c. decet. de immu. eccle. lib. vj. & põt etiã fieri corã iudice delegato, secundũ Bal. in. c. j. in. iij. colũ. de succes. feu.

b ¶ No. tñ diligenter ĩ pdictis, ꝙ qñ exemplatio testamenti, vel publicati esset de antiquo, omnia præsumerent solẽniter acta ppter antiquitatẽ, etiã qd est fortiꝰ, si notarius ĩ tali testõ nõ enũtiaret, vel attestaret solẽnitates ĩ exẽplãdo, vel in publicãdo à iure reqsitas, interuenisse: nec tũc posset opponi, ꝙ publicatio testamẽti nõ fuerit solenniter facta. Et hoc ppter longinquitatem tpis, ppter quã esset impossibilis, aut valde difficilis pbatio: ita colligitur ex no. p cano. in. d. c. Albericus. de testi. & ita ĩ Specie cõsuluit egregiè, d. Frã. de Aret. in testõ cuiusdã Car. quod erat de antiquo, in cõs. cccvj. incipiẽ. casus talis est: præsupponit in facto. in secundo dubio prin. Sicut in simili dicimus in snĩa, ꝙ pmitur p snĩa, quę fuit lata de antiquo, et si solẽnitates non sunt ĩ snĩa enuntiatæ: secundũ do. Car. d. Anto. & alios ĩ. c. qm̃ de probat. habeĕ ĩ c. cũ inter. de re iudi. Quãdo aũt dicaĕ exẽplatio instrumẽti antiquiti & qñ snĩa dicaĕ de antiquo: vide multũ subtiliter elegãĕ & egregiè. d. Frã. de are. in cõsi. xxxvj. in cip. casus talis est: præsupponit ĩ facto. in. ij. colũ. per totum.

Anto. Franciſ. ¶ Ad hoc, an ex antiquitate actus, ꝓſumant̃ ſolẽnitates ĩterueniſſe: dicas, ꝙ antiquitas facit oĩa præſumi ſolẽniter acta: niſi ex inſpectiõe ſcripturæ appareret cõtrariũ, ꝑ quo vide pulchrũ cõſil. d. Pau. de ca. xlvviij. & tene mẽti, ꝙ ſuã dicit̃ antiqua vltra biẽniũ: vt no. Hoſtien. & doc. in. c. cũ inter. de re iud. Et adde ꝙ in alia materia factum dicit̃ antiquũ poſt cẽtũ annos: vt voluit Archi. in. c. ſi plures. xvj. q. vij. & hr̃ ꝑ Io. an. in. c. j. de iure pa. li. vj. & vide Alexã. qui plura ad hoc adducit in cõſi. liij. ĩ. iiij. parte cõſi. & plenè ꝑ Io. de imo. ĩ. l. ſciẽdũ. ff. de ver. obli. Et qđ dicat̃ vinũ nouũ & vet⁹, vide q̃ no. in. l. vinũ. ff. ſi cer. peta. & in. l. vet⁹. ff. de vino triti. & oleo lega. & vide Bart. ĩ. l. cum quid. ff. ſi cer. pe.

CAP. I.

SIcut noxius. Ludus noxius inducit præſumptionẽ fraudis. vel ſic. In dubio in delictis præſumitur dolus. Vel tertiò & melius. Sicut manifeſtè nocẽs eſt pœnę obnoxius, ita & occultus: licet poſteà dicat ſe iocosè feciſſe. h. d. ¶ Caſus literalis. Sicut ille, qui mittit lãceas & ſagittas, vt aliquem interficiat, noxius eſt: ita ille, q̃ fraudulẽter nocet amico ſuo: & poſt eà dicit: ludẽs feci. Ber. ¶ Et aduerte, quia verba tex. nõ ſunt Papæ, ſed Salomonis in parabolis: vt patet in ſupraſcriptione: & habetur originaliter in parabolis. in. c. xxvj. ſed quia text. eſt hîc canonizatus facit fidem: & inducit neceſsitatẽ, ſicut ſi editus fuiſſet à Papa: quia omnia noſtra facimus, quibus authoritatẽ noſtrã impartimur. l. j. §. omnia. C. de ve. iur. enucle. & in. c. ſi Apoſtolicæ. de præben. lib. vj. & patet. §. in procœ. huius cõpilationis, & vide gl. ij. q. j. c. in primis. in verbo, lex. ¶ An autem citra canonizationem dicta Salomonis ſint approbata ab eccleſia: cũ ſint incorporata in Biblia? dic, vt dicit gl. no. in. c. j. xvj. di. & idem tenet Hiero. in præfatione ſuper libro prouerbiorum. & videtur concludere, ꝙ ſint apocrypha: quod eſt not. Et tamen ob hoc, tum quia Salomon non habuit poteſtatẽ cõdendi canones: pone caſum literalẽ referendo cõſultationem ad Papam authorẽ huius cõpilationis. Et idem debes obſeruare in omnibus capitulis, quorum authores non habebant poteſtatem legis cõdendæ. & dicas ſic. Quidam acceſsit ad Greg. ix. quærens ab eo: pater ſancte, quidam intrauit domum cuiuſdam, qui reputabatur amicus ſuus: & clandeſtinè quædã iocalia ſubtraxit, & recluſit ſub mãtello ſuo: cum aũt dominus domus hoc detexiſſet: ille ad excuſationem ſuam dixit, ꝙ iocosè feciſſet: vellẽ ſcire, an ex cõfeſsione ſua ille ſit abſoluẽdus. Dominus Papa reſpondet, ꝙ huius quæſtionis ſolutio ex dictis Salomonis in parabolis colligitur euidenter: qui inter cętera dicit, ꝙ ſicut noxius. i. nocẽs eſt is, qui manifeſtè nititur nocere, licet fortè nõ fuerit ſecutus effectus: ita is, qui nocet occultè: licet in deprehenſionis actu dicat, ꝙ iocosè fecit. q. d. ꝙ ſibi nõ eſt credẽdũ: ex quo actus in ſe eſt nociuus. ¶ Nunc primò no. ꝙ hab ens animũ nocendi[a], ſi perueniat ad actũ exteriorem, tenet̃, licet effectus nõ fuerit ſubſecutus: nec per eum defecerit: hoc tenet hîc in eo, qui mittit lanceã, vel ſagittã in mortem alicuius, qui ex hoc ſolo iudicat̃ nocẽs: licet mors nõ fuerit ſubſecuta. Et hoc clarius ꝑ batur in. l. is, qui cũ telo. C. de ſica. & in. l. ſi qs nõ dicã rapere. C. de epiſ. & cleri. Et an ex inchoatione debeat puniri, ac ſi delictũ perfeciſſet: nõ. in legibus præalle. dixi in. c. j. de eo, qui mit. in poſ. ¶ Not. ex hoc & ex text. ar. opti. & quaſi expreſſum pro deciſiõe quæſtionis, quã ponit Io. and. in regula in obſcuris. de reg. iur. lib. vj. in mercu. quòd ſi exiſtẽs in vno territorio, [b] percutit ſagitta, ſeu lancea, vel lapide exiſtentem in alio territorio, poteſt ratione huius delicti cõueniri in vtroq; loco: ſcilicet vbi delictum inchoauit, mittendo ſagittã, vel lapidem, quia ex hoc dicitur nocens: vt hîc; & etiã vbi delictum conſummauit. & de hoc vltimo non eſt dubium, de fo. compe. c. fi. Eſt ergo locus præuentioni inter iudices vtriuſq; loci. de quo vide latius in loco præallega. ¶ † Et facit hoc ad quæſtionem de mandante delictũ fieri in certo loco: nunquid ſubſecuto delicto per mandatarium, poſsit mandator conueniri tã in loco, [c] vbi mandauit: quàm in loco, vbi delictum fuit ſubſecutum. vide text. bo. in[l] clemen. paſtoralis. verſi. nec non. de re iudic. qui optimè facit in arg. iuncta glo. quòd non in loco mandati: ſed vbi delictum fuit cõmiſſum cõueniri poteſt, ratione delicti. & vide latius per Bar. in. l. ſi vt proponitur. ff. de fideiuſ. & in. l. nõ ſolùm. §. ſi mandato. ff. de iniur. vbi idẽ videtur concludere: quia rei turpis nullum fit mandatũ. & dic plenius, vt ibi per eũ no. & credo aliquid dixiſſe in. c. fi. de fo. cõpe. ¶ † No. ꝙ in malefactis [d] præſumitur prima fronte malus animus & dolus. facit. l. j. C. de ſica. Hinc dicit Innoc. ꝙ malum & dãnum illatum ſemper præſumitur factum malo animo: niſi probetur contrariũ: vel prævaleat alia præſumptio: ff. ad leg. aquil. l. item ſi obſtetrix. §. fin. & l. ſeq. & l. item mela. j. reſpon. & j. de reg. iur. c. ij. Et no. hoc vltimũ vt contraria præſumptio tollat prę ſumptionem fraudis. Quod intellige in præſumptione vehemẽtiorĩ. eo. c. literas. Idẽ quod Inn. tenet hîc Hoſt. dicens, ꝙ hæc præſumptio quãdoq; & in aliquibus ex varijs circũſtantijs tollitur: vt patet. xxij. q. ij. c. qđ autẽ ait. & c. ne quis. de conſe. di. iiij. c. ſolet. Bonus ergo iudex arbitrabitur: prima tamẽ facie eſt præſumptio contra delinquentem, ſeu rem illicitam facientem: vt ſatis innuit hîc tex. & voluit hîc glo. fi. Sed ex varijs præſumptionib⁹, quas probauit reus, poterit hæc præſumptio purgari. Idem ſentit glo. pe. inſti. de obli. quæ ex delict. naſcũ. §. placuit. & plenius Bar. in. l. inter omnes. §. . rectè. ff. de fur. vbi dicit, ꝙ ſi contractãs rem alienã, allegat ꝙ credebat dominũ conſentire, ſibi nõ creditur: imò præſumptio eſt contra eum tanquã cõtra furẽ: niſi ex alijs cõiecturis ſua allegatio corroboretur: quia in dubio dn̄s non pręſumitur conſentire, vt in. l. qui vas. §. vetare. ff. de fur. & ĩ. cũ de indebito. de ꝑba. facit. c. ſuper hoc. de renun. & vide qđ dixi ĩ. c. cũ dilecti. de accu. & ſic intellige quod no. in. c. dudum. de elec. in gloſ. in ver. furtum.

¶ † Vltimò ſcias, ꝙ tex. iſte adducitur ꝑ Hoſtien. & alios cõtra illos, qui in aliquo feſto faciunt cõtra aliquẽ carmen famoſum, ſeu ignominioſum: vt ꝑpter occaſionẽ ludi non excuſent̃ à pœna. §. . de famo. li. l. vna. &. v. q. j. c. j. ij. &. iij. & facit. vj. q. j. c. ex merito. &. c. deteriores. & ponit hîc Abbas verſum pro intellectu lĩræ, Si videor, ludo: aliâs ſacco cũcta recludo.

SEB. SAPIA.
a ¶ Animũ nocẽdi. Vide Alex. & Ia ſo. ĩ. l. j. §. hæc verba. ff. qđ qſq; iur. circa finem. & Feli. in tractatu, qñ conatus puniat̃. quẽ reaſſumit ferè totum hîc.

SEB. SAPIA.
b ¶ In vno territorio. De hac quæſtiõe vide Gemi. in. c. j. §. fi. col. iij. de ſtat. mo. in. vj. Bal. in. l. ſi qs non dicam rapere. co. v. C. de epi. & cle. & in. l. ij. §. vbi de crimi. agi opor.

ZACHARIAS.
c ¶ Tã in loco. Tu vide. j. ꝑ iſtũ alle. Bart. in. l. nõ ſolũ. §. ſi mandato. ff. de iniu. Bal. in. l. j. C. de ſer. fug. & in l. fi. C. ſi à non cõpe. iud. Pe. de ſu. ĩ l. hæres abſens. §. pe. ff. de iudi. Bar. ĩ. l. ſi annua. de annu. leg. Bald. in. l. nõ ideò. C. de ac. Ang. Are. ĩ tract. malefi. in ver. mãdatorẽ. & in ver. exiſtẽs Florẽtię. Ant. de But. in. c. fi. de fo. cõpet. & Gemi. ĩ. c. fi. & ibi Celſum in apoſt. ad ipſum circa fi. de homi. lib. vj.

SEB. SAPIA.
d ¶ In malefactis. No. tñ, ꝙ ſi malefactũ põt aliquo modo excuſari ꝑ ſumit̃ factũ eo caſu, quo licet: vt elegãter tradit Barto. in. l. non ſolũ. §. ſed vt ꝑbari. ff. de ope. no. nunt. vbi ꝑ Alex. plura ad ꝓpoſitũ. Vide ẽt latè ꝑ Deciũ in. c. in præſentia. in. xij. no. ſ. de ꝑba. ꝑ Feli. in. c. auditis. col. xxj. ver. obſtat tertiò. j. de p̃ſcrip. & in. c. nõ nulli. §. ſunt & alij. col. vj. ſ. de reſcrip.

SVMMARIVM.
1 *Exemplis Principum rectè iudicare poſſumus.*
2 *Confeßio facta ratione tormentorũ, vel renuntiatio facta rõne pietatis, vel iracundiæ, nõ præiudicat.*
3 *Iudex poteſt procedere ad diffinitiuam ex præſumptione violenta non probata, nec allegata.*
4 *Quando præſumptio oritur ex facto illius, de cuius fauore agitur, debet allegari.*
5 *Sentẽtia valet per præſumptiones violentas ſine probationibus: & de præſumptione faciat iudex, quòd conſtet in actis.*
6 *Iudex, an poßit ex præſumptionibus infligere pœnam*

nam corporalem, vel pecuniariam: & quãdo agitur ciuiliter, vel criminaliter.

7 *Si duæ mulieres contendentes de filio, decedãt: an vtrique, vel neutri: vel cui ſuccedere debeat iſte filius?*

CAP. II.

AFferte. ¶ Ex violẽta p̃ſumptione ferẽ diffiniti-
ua. & eſt caſus nota. Diuidit. nam prima pars ponit factum ex quo. Secũda diffinit, ibi: *reſpõdit*. Et aduerte, ꝙ diſpoſitio, vel deciſio nõ fuit originaliter Papæ, ſed Salomonis & habent hæc verba. iij. Regũ ĩ. c. iij. vñ hic in ſupraſcriptione dicit idẽ: & habet reſpectũ ad capitulũ. ſ. ꝓ xi. ¶ Et pone caſum literalẽ, vt ibi dixi: vel ſpecialius ſic. Quidã ꝓ poſuit corã Romano pontifice: an iudex valeat ſentẽtiã diffiniti uã ꝓferre ex ſola p̃ſumptione vrgentiſsima. Reſpondet Papa, ꝙ ſic. ad qđ ꝓbãdũ inducit authoritatẽ & exemplũ Salomonis: q ex ſola p̃ſumptione iudicauit inter illas mulieres meretrices contendentes de filio. & vide latius hãc hiſtoriã in Biblia in loco præal. ¶ Caſus lr̃alis. Cũ duæ mulieres eſſent ſimul ĩ vna domo, & vtra ꝙ haberet filiũ paruulũ infantẽ: cõtigit, ꝙ alter filius mortuꝰ eſt: & illa cuius mortuus erat filius, accepit filium viuũ alterius, & filiũ ipſius mortuũ poſuit latẽter ad latus illius, cuius erat filius viuus: poſteâ illæ duæ mulieres cœperũt cõtendere inter ſe: illa cuius filius erat viuus, petebat filiũ ſuũ ab alia. Illa aũt reſpondit, filiꝰ tuus mortuus eſt: meus aũt viuit. Alia reſpondebate cõuerſo: acceſſerũt ad regẽ Salomonẽ, & cœperũt cõtẽdere corã rege: cũ illa cuiꝰ filiꝰ erat viuꝰ, nõ poſſet ꝓbare: dixit Rex: Afferte mihi gladiũ: allato gladio, ait: diuidite infantẽ viuũ, & date dimidiã partẽ vni, & dimidiã ptẽ alteri. Illa cuiꝰ filiꝰ erat viuꝰ, dixit: dñe date illi infantẽ viuũ, & nõ occidat. ecõtrà illa alia dicebat: nec mihi, nec tibi ſit: ſed diuidat. Tũc ait Rex: date ſcilicet ei, q̃ nolebat eũ duidi ĩfantẽ viuũ: hæc eſt mater eius. & ita rex ad hãc p̃ſumptionẽ tulit ſnĩam
1 rectã. Ber. ¶ † Not. ꝙ exẽplis principũ approbatis rectè iudicare
2 poſſumus. & ſic limita. l. nemo. C. de ſent. q̃ dicit legibus, nõ exẽplis iudicandum. vide ad hoc glo. no. ĩ. c. fi. xx. diſt. Et ex hoc & ex tex. no. ꝙ exẽplis veteris teſtamẽti licitè iudicamꝰ: maximè ſi ſint diuina: vt ĩ. c. quaſr & qñ. ij. de accu. ij. q. j. c. Deus oĩpotẽs. ¶ No. ꝙ licitũ eſt iudici cã veritatis explorãdæ aliqd ſimulare & fingere ſe aliqd facturũ, qđ in veritate facere nõ intẽdit: ſicut fecit hĩc Salomõ in prin. ad hoc bo tex. cũ gl. xxiij. q. ij. c. dñs. & facit iſte tex. ꝓ iudicibus, q ad terrorẽ incutiendũ duci faciũt reũ ad locũ tormẽti, licet nõ habeãt animũ torquẽdi, ſed cã veritatis inueſtigandæ. ¶ No. arg. ꝙ in dubio põt iudex rẽ deductã in contrauerſiam diuidere inter litigãtes. & facit ad ea, q̃ dixi in. c. licet de ꝓba. Sed hoc ꝓcederet, vbi res cõmodè poſſet diuidi. & ꝓbationes hincinde ſunt omnino pares. quod poteſt de facili cõtingere in interdicto vti poſſidetis: cũ ambo pariter ꝓbant poſſeſsionem. Sed in caſu noſtro nõ potuiſſet de iure hoc fieri: tũ, quia res, ſcilicet puer erat indiuiſibilis: tũ, quia ꝓbationes nõ erãt per omnia pares: imò altera mulier, quæ ſubtraxerat filiũ alterius, erat in poſſeſsione: & alia nil ꝓbabat. Sed Salomon illa verba dixit tẽtatiuè: vñ iudex non debet eſſe facilis ad diuiſionẽ: ſicut faciũt ruſtici. & contra illam ſententiã ruſticorũ, vide qđ le. & no. in. l. Neſennius. ff. de nege. ¶ No. & ex dilectione & pietate præſumit ꝓ paternitate: vel filiatione. Et ex non pietate in filios, præſumitur contra paternitatem. nam vt dixit lex, nullus affectus vincit paternum. l. fi. C. de cu. fu. Et alibi dicit, ꝙ parentes qñq̃ magis terrent in filijs, quàm
3 in ſeipſis. l. iſti quidẽ. ff. qđ me. cã. ¶ † No. ꝙ licet vera mater dixerit, date illi & c. tamen hæc confeſsio, ſeu litis renũtiatio, ſibi nõ præiudicauit. Ex quo ſentit Vincen. ꝙ ſicut confeſsio cauſa tormentorũ facta non præiudicat, niſi deſ poſteà perſeuerantia. l. j. ff. de quæſtio. Ita confeſsio ſeu renũtiatio facta cauſa pietatis. Sed dic, ꝙ ſatis hęc mulier cruciabatur ex timore filij, dic. l. iſti quidẽ. & melius facit quod no. in. c. ex literis. de diuor. vbi habeſ, ꝙ con
3 feſsio facta calore iracundiæ, non præiudicat. ¶ † No. vlti. & tene ſemper menti iudicẽ poſſe ꝓcedere ad diffinitiuã ex præſumptione violenta, etiam ſi præſumptio nõ probeſ: nec allegeſ per partes. Sufficit enim ꝙ iudex ex varijs circunſtantijs iudicio intellectus illam præſumptionẽ percipiat, ſeu eliciat: quãquã pars credat ob probationis defectũ in cauſa ſuccũbere. ¶ † Ex prædictis
4 & ex text. poſſunt multa elici. Primò moueri poſſe iudicem ad ſententiam ex cã non allegata, vel cogitata per partes. Intellige p̃dicta qñ præſumptio elicitur aliũde, quãex facto ipſiꝰ, de cuius fauore agitur. Si aũt præſumptio eliceret ex facto partis, non debet iudex ex ſe moueri: niſi allegaret per partẽ. Sic intelligo ſing. tex. & quod ibi no. Bar. ĩ. l. ſi adulteriũ cũ inceſtu. §. ijdẽ Imperatores. ver. inceſtũ. ff. de adul. Et poteſt eſſe ratio: quia cũ p̃ſumptio oriatur ex facto partis, ſi non allegat præſumit nõ vera. Nã præſumptio iuris, tollit per aliã p̃ſumptionem: vt no. in. c. requiſiſti. de teſta. in gl. in ver. præſumitur. quę ratio ceſſat, qñ p̃ſumptio oritur aliũde. & pro hoc vide ĩ ſimili tex. not. ſecundũ intelle. Inn. in. c. Raynutius. §. fi. de teſta. vbi iudex fuit motus ex iure nõ allegato p partẽ. vnde ſi iudex vidit in iudicio ius competere alteri parti: licet per partẽ nõ alleget, põt ſupplere: dũmodò decernat deducta in iudicio, quia illa ſunt ſibi nota, vt notoria: quo caſu iudex ſupplet. l. j. & quod ibi no. C. qui & ad uer. quos facit. c. cum dilectus. de conſue. quæ
5 not. ¶ † Secundò, ꝙ valet ſentẽtia lata ſine ꝓbationibus. ſufficit enim, ꝙ ſubſint p̃ſumptiones violentæ etiã in actis non probatæ. Et pro hoc dico multum limitari gl. in. c. eccleſia ſanctæ mariæ. de conſti. ij. q. j. in ſumma. & Inno. in. c. tua. prope fi. de cohabi. cleri. & mulie. vbi cõmuniter no. ſentẽtiã non valere ſine probationibus. Debent enim omnia reſtringi, qñ nihil agitatum eſt in cauſa: quia tũc præſumitur lata animo nõ inſtructo. ad hoc. c. cũ ex literis. de in integ. reſt. ij. q. j. nos in quẽquã. ſecus aũt ſi aliquid in cã eſt agitatũ: licet nullæ probationes fuerunt factæ: quia poterat iudex moc ueri ex aliquibus præſumptionibus, quas ipſe ſolus elicuit, iudicio intellectus: vt bene probatur hĩc: vnde imputandũ eſt non appellanti. & ſic intellige no. ꝓ Bar. in. l. prolatam. C. de ſen. Ad prędicta faciunt no. per Inno. in. c. quoniã contra. de proba. & c. cauſam. de re iudi. & qđ ibi not. & in. c. in præſentia. in prin. de renũ. & iiij. q. iij. c. ſi teſtes. in quibus iuribus dicitur, ꝙ ſi iudex ad vnam ſpeciẽ probationis non applicat mentem ſuam: ſed ex confeſsionibus, depoſitionibus, allegationibꝰ, & alijs, quæ in eius præſentia proponuntur, informat animi ſui motum: tunc tanta eſt iudicialis authoritas vt ſemper pro ipſo pręſumi debeat donec contra ipſum aliquid legitimè comprobetur: vt dicit tex. ĩ. d. c. in præſentia, & c. cauſam. Sed ad vnũ aduerte, ne circa prędicta decipiaris. ſi enim præſumptio violenta mouet ad ſententiam ꝓferendam, facias ſcribi illam in actis. aliâs ſi appellaretur, & ex actis ſententia non iuſtificaretnr, licet tu iuſtè fueris motus: iudex tamen ad quem, cui de hoc non conſtat, iuſtè retractaret ſententiam: iuxta no. per Inno. in. c. quoniam contra. de probat. & per doctn. c. in
6 pręſentia. ¶ † Inducitur pręterea iſte tex. per Inno. & Hoſtiẽſ. eo. c. quia veriſimile. & Abb.
b hĩc: ꝙ quando diffinitiua[b] fertur ex p̃ſumptio
c ne[c] violẽta, debet iudex multũ temperare ſententiam: & maximè ne condemnet: niſi rarò, & modicè ad pœnã, nec pecuniariam, nec corporalẽ: vt colligit hĩc ex ſnĩa Salomonis. licet enim ex pręſumptione adiudicaret vni mulieri filiũ: non tamẽ voluit alia cõdẽnare ad mor

a SEB. SAPIA. ¶ Rectè iudicare poſſumus. Vide Car. in. c. ſanè. ix. diſtĩ. vbi dicit, ꝙ exẽplis eſt iudicãdũ, qñ innitun tur rationi. Aliã declarationẽ tradit do. Anton. & Imo. ĩ. c. cũ inter. j. de re iud. vbi dicunt, ꝙ inter eaſdẽ perſonas exẽplis eſt iudicãdũ.

b SEB. SAPIA. ¶ Diffinitiua. Vide Pau. de caſt. in conſi. ccxcix. incipiẽ. viſa inquiſitione. col. iĵ. in. ñ. parte ſecundũ nouiſsimã impſsionem. Bar. Vero. ĩ conſi. vj. inci. veritas primi dubij. co. iĵ. Alex. in cõſi. xv. inci. viſo ꝓ teſſũ in quiſitionis. col. ñ. in. j. vo. ¶ Not. ꝙ licet ex præſumptiõe violenta ferat ſnĩa diffinitiua, nõ tñ ſententia corporalis: imò videtur ferri ſententia: qa ſi qs ſtetit in excõmunicatiõe propter hæreſim p annũ, iudicatur hæreticus. per capitnlũ excõicamꝰ. de hęre. & c. cum cõtumacia. eo. ti. in. vj. Sed tu ad illa iura reſpõde prout not. Inno. in. c. ſicut. el. j. de fimoñ. vbi dicit, ꝙ ſpeciale eſt in criminibus exceptis, in q bus ꝓ leuia ſigna quis conuincitur: dummodò illa ſigna ſint plenè ꝓbata. Et illud dictum refert Joan. an. in. c. vt officiũ §. j. ſup ver. teſtiũ de hęr. li. vj. & ſic tunc, qđ. ſ. dictũ eſt, poterit puniri clericꝰ p iudicẽ prius ꝙ degradatꝰ: vt dicit text. in. c. excõmunicamus de hær. el. j. & circa hoc vide & ad

Cap. Afferte. Panor. ſuper Secunda Secundi.

de quod ſcribit do. Abb. poſt Car. in c. accedens. in. ¶. col. accedẽs. in. ij. co. de accu. & do. Ant. in. c. quãto. j. eo. & do. Abb. in. c. tertio loco. in fi. de ꝓba. vide quod no. do. Abb. in. c. cõſtitutis. el. j. de teſt. ſed dicit gl. in. d. c. excõmunicamus. §. j. q. ꝑſumptio, de qua ibi, non ſolũ eſt violẽta, ſed violentiſsima. & vide ad hoc Fſo. in rub. C. de proba. & do. Anto. in rub. circa mediũ. ſ. de ꝓba. & in. d. c. tertio loco. in. vj. co. & Bald. in. l. neq; natales. in fi. j. co. C. de probat. vide ẽt Albe. in rub. C. de proba. Et pro iſta opin. q; in criminalib⁹ ferat̃ ſententia ex violẽta ꝑſumptione alle. tex. ĩ. c. rurſus. xj. q. iij. Itẽ de hoc ꝓ ea parte ẽt arguo: deficiẽs ĩ ꝓbatione hr̃ ꝓ cõuicto: vt hîc, &. c. de hoc de ſimo. &. c. accedẽs. de accu. cũ fi. Sed qñ quis deficit in purgatione condemnatur ex violenta præſumptiõe: vt dicit gl. ſing. ſecundũ do. Abb. in. c. inſinuatũ. de ſimo. ergo ex violẽta ꝑſumptione, profertur ſentẽtia in criminalibus. Sed vide d. Car. in recollectis ĩ. c. cõſtitutis. el grande. de teſti. Prætereà, q; quis cõdẽnet in criminalibus ex ꝑſumptione violẽta, allego caſum exꝑſſum ſecundũ do. Ant. ĩ. c. porrecta. ibi, punias tanq; falſitatis authores de cõfir. vti. vel inuti. ſed q; doctrina do. Ant, hîc nõ ſit vera: nec Inno. vt ĩ. d. c. qa' veriſimile. ꝓbat̃ ſic. nã dolus dicit̃ male ficiũ: vt dicit Bal. ĩ. l. j. §. nũc tractemus. ĩ fi. ff. de tu. & ra. diſtra. vbi dicit, q; ſi ſtatutũ loquitur de cõmittente maleficiũ, habebit locũ in cõmittente dolũ. Item condẽnatus de dolo, dicit̃ corporaliter condẽnat⁹. ꝓbat̃: qa cõdẽnatus de dolo, eſt infamis: vt eſt tex. ĩ. l. j. §. j. & ĩ. l. athletas. §. fi. ff. de his, qui no. infa. quia infamia vna afficit perſonam, & eam ſequitur quôcunq; vadat, ſicut lepra leproſum: vt eſt text. cum gloſſ. in. l. ex ea. ff. de poſtu. Sed de dolo quis conuincitur per coniecturas: vt eſt text. in. c. ¶. de renun. libro. vj. & in. l. filiæ. ff. ſoluto matri. Ergo prima facie doctrina hîc tradita per domi. Anto. non videtur vera: attamen vide quod de hoc ſcribit Petrus de Ancharano in. l. ſemel malus. in. v. char. vbi allegat & commendat illud dictũ Inn. in. d. c. quia veriſimile, & ſequitur etiam idẽ do. Pe. in ſua repet. regulæ, ſi de poſſeſsione. lib. vj. Et adde, q; illud dictum Innocen. in. c. quia veriſimile. ſequitur Oldra. in conſi. cxcij. Item adde hunc caſum, in quo quis criminaliter damnatur ex argumentis & præſumptionibus: tex. eſt in. c. pro humani. circa finem. in verſicu. probabilibus conſtiterit argu. quem ad hoc ibi ponderat Do. in. §. fi. in. j. &. v. col. de homi. in. vj. poſt Hoſt. Et eſt verũ quòd tex. in. d. c. ꝓ humani. dicit probabilibus conſtiterit documentis. Sed contra dictũ Innocen. in. d. c. qa veriſimile. fortiter videtur obſtare text. in. c. de hoc. de ſimo. ĩ verſicu. in quo defecerint, ſunt tanq; authores tanti ſceleris puniẽdi. vbi patet q; ex ꝑſumptionibus, qs punitur de grauiſſimo crimine. Solu. dic quòd tex. ĩ d. c. de hoc intelligitur de præſumptionibus iuris, dictum autem Innocen. in. d. c. quia veriſimile. intelligitur de præſumptione hominis, quæ facilius falli-tur, quàm ꝑſumptio iuris. Ita no. dicit do. Abb. in c. accedẽs. in. ¶. co. de accu. Ex cuius doctrina dat̃ ſingularis limitatio ad dictum Inno. in. d. c. quia veriſimile. Item adde q; vbicunq; ex ꝑſumptionibus ꝓceditur ad condẽnationem in criminalibus: iſtaeſt ſufficiẽs cauſa minuẽdi pœnã à iure ꝓ illo delicto impoſitam, ſecũdum materiã. d. l. quid ergo. §. pœna grauior. de his qui not. ĩſa. Ita ſingulariter no. Bal. in. d. l. ſciant. C. de probatio. cũ fi. ꝓ quo caſus in. c. interſolicitudines. de purga. canoni. ꝓ quo vide Bal. in. d. l. Presbyteri. in penulti. col. verſi. quod quando. C. de Epiſc. & cleri.

¶ Adde an ex ꝑſumptiõibus violentis, quis poſsit dãnari Ro. cõſi. liij. Io. de ana. cõſi. lix. Alex. cõſi. xv. primo lib. Cepo. conſi. xxxiij. &, xxxix. Pau. de ca. cõſi. cxcvij. in primò impreſsis.

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Pone. Similem quæſtionem ponit Alberi. de Roſa. in. l. ſeptimo. ff. de ſta. homi. q; ſi mulier, quæ conſummauit matrimonium cum primo marito, poſteà eo mortuo conſummauit cum ſecundo: & peperit filium, cui ſuccedat filius, an primo: an ſecundo an neutri vide ibi latè per eum. & per Bal. in. l. vulgo. C. eo. ti. de ſtatu huminum.

tẽ, ad quam iuſtiſsimè erat cõdẽnãda, ſi legitimè fuiſſet probatum cõtra eam, quòd filium alterius ſurripuiſſet ſecundum Inno. ibi quod bene not. d. Anto. dicit hîc poſſe dici, quòd ñon agebatur ad pœnam, ſed pro reſtitutione filij ciuiliter. ¶ Dic tu, q; aut agitur ciuiliter, & regulariter non infligitur pœna, ſiue ꝓcedatur ad ſententiam ex præſumptionibus: ſiue ex alijs legitimis probationibus: vt in. c. ij. de or. cog. & in. c. j. de except. &. l. lucius. ff. de his, q; not. infa. Aut agitur criminaliter, & conſtat de delicto ex præſumptionibus duntaxat: & tunc aduerte ad validitatem præſumptionis. Si enim ſunt vrgentiſsimæ: tunc poteſt infligi pœna ordinaria quantuncunq; maxima: vt probatur in. l. ſciant cuncti. C. de proba. canonizata. ij. q. viij. c. ſciant. & in. l. iudicia. C. de rei ven. Pone exemplum ex his, quo dixi in. c. tertio loco. de ꝓba. vbi plenius dixi. Aut præſumptiones non ſunt vrgentiſsimæ: tamẽ ſunt intantum violentæ quòd poteſt ferri ſententia ciuiliter: & tunc habet locum iſte text. & in ſumma ſecundum earum validitatem poteſt iudex exaſperare ſententiam mulctando vel aliam pœnam infligendo. ad hoc tex. in. c. literas. j. eodem. & in. c. conſtitutis. el. j. ſ. de teſti. & quod ibi dixi. Et de his præſumptionibus vide, quod not. gl. j. eo. c. quanto. & quod ibi dicam. ¶ † Gloſ. omnes ſunt claræ: & ideò non indigent recitatione: excepta gl. fi. quæ in fi. ſui quærit, Pone[a], q; iſtæ mulieres contendentes de filio deceſſiſſent lite pendente: an vtriq;, vel neutri, vel cui debebat ſuccedere iſte filius, ex quo vtraque dicebat eum eſſe filium. Glo. primò arguit q; vtriq;. arg. ff. de re. du. l. qui duos. vbi dicitur, quòd ſi habẽs duos impuberes ſubſtituit Titium illi, qui ſupremus morietur: & ambo ſimul in naue moriuntur: Titius vtriuſq; eſt hæres. In contrarium adducit quòd neutri ſuccedat. ff. de reb. dub. l. ſi fuerit. vbi videt̃, quòd ſi legatur illi ex cognatis, q' primò aliquid fecerit: & ſimul duo faciunt: vel ei, qui eſt maior ætate: & duo ſunt pares ætate: vel Sẽpronio amico: & duo ſunt æquè amici: vel ex pluribus ſeruis eiuſdem nominis, vni libertas relinquit̃, neutri debetur. Item ſicut confeſsio non nocet quando ponit aliquid impoſsibile ſecundum naturam: vt in l. confeſsionibus. ff. de interroga. act. Ita in caſu noſtro non eſt iſte audiendus volens ſuccedere vtriq;: cum ſit impoſsibile ſecundum naturam, quòd habuerit duas matres. ¶ Tertiò prope finem obſcurè ſoluit: ſed mens eius videtur, quòd debet ſuccedere illi, quæ erat in poſſeſsione filiationis. & fuit opi. Vincen. Sed Laur. hoc expreſsè tenuit, per rationem poſitam in fin. gloſſ. Gofre. dicebat, quòd ſi puer vtranque hæreditatem poſsidet, habet exceptionem competentem, quamuis proponat contrariam. ff. de exceptio. l. nemo. niſi probetur, quòd alterius filius fuerit. ſi autem alius poſsideat vtranque: ſi puer vtranque petit, repellit ſeipſum tanquam proponens contraria. In diuerſis autem inſtantijs contra diuerſos auditur: licet proponat contraria. C. de inofficio. teſtamen. l. contra maiores. & poſsibile eſt eum vincere, quamuis iniuſtè ageret: dum modò non eſt, qui contra id quod intendit aliquid proponere valeat. C. de tranſact. l. vbi pactum. Hoſtien. dicit, quòd magis placet ſibi dicta opinio Lau. cum prius animas, demũ linguas fieri eruditas oportet: vt in procœ. ff. §. antepenultimo. in fin. Bart. brix. in quæſtione, quæ incipit: cum duæ &c. dixit eum ſuccedere ei, quæ in poſſeſsione filiationis erat. Si autem neutra poſsidebat: & vult alteri ſuccedere, oportet quòd probet ſe illius filium. Ioã nes Andræas nihil hîc eligit inter has varietates: ſed dicit quòd volens dilatare materiam, videat quæſtionem Iacobi de belui. quam poſuit ſuper. l. prima. C. quorum bo. in qua quærit de prole, de qua probabiliter dubitatur, an fuerit primi, vel ſecundi mariti: & ibi in fine inuenies quod not. Dyn. ff. de adi. lega. l. iij. §. ſi duobus. Dominus Antonius dicit ſe putare, quòd ſi vna ſola eſt in poſſeſsione, illius hæreditatem obtinebit: quo ad alteram dicendum, vt ¶ in ſequenti membro. Si autem neutra eſt in poſſeſsione: tunc dicit diſtinguendum, vt diſtinxit Gofre. qui optimè diſtinguit ſecundũ eum. ¶ Ego in hac quæſtione tanquàm cõtingenti raro, non multum inſiſtam: tamen illa opinio, quæ videtur placere Domi Anto. mihi non placet: quia incontinenti, quòd immiſcuit ſe hæreditati vnius, videtur ſe conſtituiſſe verbo & facto cognouiſſe illam in matrem. & ſic non video, quòd in excipiendo, vel agẽdo poſsit detinendo, vel poſsidendo hæreditatem alterius dicere contrarium: quod eſſet allegando ſe filium alterius: vt in capitulo pertuas. de probatio. iuncta. l. pro hęrede. ff. de acquirenda hæredita. vnde placet mihi opinio Lau. & Bartho. Brixien. quam ſentire videtur gloſſ. & Hoſtiẽ. & credo, quòd in caſu, in quo neutra eſſet in poſſeſsione, & daretur facultas puero adeundi alterius hæreditatem: quia cõfeſsio in libello facta facit fidem contra confitentem. l. cum precũ. C. de liberali cau. & quia nominauit eum filium in actu proportionabili tantùm filio, facit aut̃. ſi quis liberos. C. de natu. lib. ſed electa vna præcludit ſibi viã, quo ad aliam: ſicut dicimus cum duæ actiones contrariæ competunt. l. quod in hęrede. §. eligere. ff. d: trib. & qd̃ no. Inno. in. c. audiui. de collu.

SVMMARIVM.

1 *Per exteriora præſumitur de interioribus.*
2 *Simplicitas quæ eſt dolo contraria, commendatur.*

CAP. III.

EX ſtudiis. ¶ Conuerſatio in adoleſcentia facit præſumptionem in ſenectute. Primò ponuntur verba Salomonis in parabolis.c.xx. Secundò ponuntur verba Hieron. illa exponẽtis.ibi: *quẽcunque*. & pone caſum.vt in.c.præcedentibus.referendo conſultationem ad Papam. ¶ Caſus literalis.Puer aliquando præſumitur ꝙ bonus debeat eſſe ex actibus ſuis, quando videmus aliquem puerum bona opera facere:puta libẽter audit ſapiẽtes:ſtudet virtutibus:audit mandata Dei:per iſta ſigna exteriora præſu
a mitur, ꝙ bonus futurus ſit.Ber. ¶ Not.j.ꝙ præſumitur habitus[a]
1 virtutum per earum exercitiũ. Nam † qđ exterius agitur interiorem mentis diſpoſitionem & habitum repræſentat:vt in cle.exiui.de ver.ſig. ¶ No.ibi:*auditioni ſapientium.&c.* ꝙ magnum bonitatis ſignum eſt audire & conſulere ſapientes.vnde ait Hiero.ſuper Eſa.lib.ij.Primò beatus eſt, qui per ſe ſapit:ſecundò qui ſapiẽtem audit.Is autem qui vtroq; caret, inutilis eſt tam ſibi, quàm alijs.& Tullius lib.ij.de officijs:Prima commendatio adoleſcentis proficiſcitur à modeſtia cum pietate in parentes:in ſuos beneuolentia.Deinde etiam in optimam partem peruenire cognoſcitur, ſi ad ſapientes & claros viros & bene conſulentes reipub.ſe contu
2 lerit:& cũ eis aſsiduus ſit. ¶ Not.ibi,*maximè ſimplicitati.&c.* † ꝙ ſimplicitas & humilitas maximè inter alias virtutes commendantur.Et intellige de ſimplicitate, quæ eſt dolo contraria: non illa, quæ eſt contraria diſcretioni.de vtraq; vide bo.glo.in.c.ſi cupis. xvj.q.j.De humilitate verò vide gl.opti.in cle.j.de reli.do. ¶ Oppo.& videtur, ꝙ ex operibus virtutũ non poſsit quis dici virtuoſus:quia poſſunt fieri animo non bono : non autem ſatis eſt bene facere, niſi ex bono fonte procedat.lxxxvj.di.c.non ſatis.Hinc dicit glo.in.c.j.de collu. ꝙ Deus non eſt remunerator nominũ, ſed aduerbiorum.Glo.j.vt arbitror metu contrarij exponit tex.ibi, intelligitur ideſt præſumitur.quia per exteriora præſumitur de interioribus.& bene loquitur.Vincen.autem & Abb.ponunt verſus:Intima per mores cognoſces exteriores. Ruſtice, qualis erit bos, ex vitulo modereris.Annus qualis erit, cognoſces tempore veris.Et not.de ſignificato illius verbi intelligitur:alia ſunt clara. Et in eo, quod glo.ij.alle.dictum Salomonis, dic vt habetur prouer.xxx. & vide aliud exemplum, ſeu ſimilitudinẽ de ſagitta emiſſa ad locum deſtinatum, quam ponit idem Salomon Sapientiæ vij.non ſunt alia.

SVMMARIVM.

1 *Præſumendum eſt pro eo, qui ſe offert iuſtitiæ: & contra illum, qui ſubterfugit iudicium.*
2 *An ſola fuga, vel contumacia ſufficiat ad condemnationem.*
3 *Non ſunt admittendi petentes improbè dilationes: vel eis iuramẽtum eſt deferendum.*

CAP. IIII.

NVllus dubitat. ¶ Præſumitur contra illũ qui dilationibus ſubterfugit iudicium.& Abbas dicit caſum ponendum p Decre.veritatis.de dol.& contu. ¶ Caſus literalis.Reus, qui ex aliquo delicto, de quo conuenitur, ſemper fugit : & nunquàm vellet venire ad iudicium:ex hoc ipſo præſumitur contra ipſum.& ille qui eſt innocens, libenter quærit vt abſoluatur:nec
1 aufugit.& ex hoc præſumitur, ꝙ ſit innocens.Ber ¶ † Not.præſumendum pro illo, qui offert ſe iuſtitiæ, ſeu iudicio,& contra illum, qui ſubterfugit iudicium.Primus enim videtur cõfidere de iuſtitia:& ſecundus diffidere, pro hoc bo.tex.in.c.decernimus.iij. q.ix. ¶ Oppono primò:& videt, ꝙ multi poſſunt dubitare de facto, an foueat quis iuſtitiã, vel iniuſtitiam ex obligatione, vel dilatione iudicij.Sol.metu cõtrarij, vt arbitror, exponit Io.And.tex.
2 nullus dubitat ideſt dubitare debet. ¶ † Oppo.& videtur, quòd ſubterfugiendo quis non confiteatur:imò potius oppoſitum eſt dicendum:cum impoſsibile ſit confiteri, ſi petit dilationes.hæc enim non ſunt compatibilia.Soluit glo.ſi.tex. intelligẽdũ de cõfeſsione interpretatiua.Triplex enim eſt confeſsio ſecundũ gl.quã in hoc no.dicunt tamen doc.& bene, ꝙ hæc confeſsio præſumpta non ſufficit:vt reus ſtatim cõdemnetur ſuper principali ſed punitur quandoq; propter contumaciã in expenſis.& quandoq; pœnam patitur grauiorem.C.de iudic. ſancimus.xj.q.iij.c.rurſus.&.c.quicunq;.& de iudi.c.j.Dic tamen, ꝙ quãdoq; ſufficit ſola cõtumacia in non aſſumenda purgatione.Habetur enim tunc pro cõuicto:vt eſt caſus not.in c.decernimus.præalleg.ſecundũ vnum intellectum.de quo tamen plenè dixi in.c.veritatis.de dolo & contu.& ibi etiam tetigi, an ſola
b fuga[b] à loco iudicij ſufficiat ad cõdẽnationẽ. de quo per Bar.in.l.admonendi.ff.de iureiur. & in.l.lege Cornelia.ff.ad *Sillania*.vide Io.an. in addi.*Specu*.in ti.de præſump.§.ij.verſi.violenta.Vide etiam ad prædicta bo.text.in.c.cũ contumacia.de hære.li.vj.&.c.rurſus.&.c.qui cũq;.xj.q.iij.& qđ circa illorum capitulorum
3 intellectum dixi in.c.j.de iud. ¶ † Vltimò quęritur, an contra iſtos improbè dilationes petẽtes, ſit proditum aliquod remedium.Hoſt.dicit, ꝙ ſic. Cum enim iudex debeat dilationis amputare materiam.C.de temp. appella.l.ij. poteſt quandocunq; ſibi videbitur ab excipiẽte & dilationem petente vel aliud proponente ſi habet eum ſuſpectum exigere ſacramentum:quod hoc nõ proponat malitiosè.de quo hodie eſt dicendum vt in.c.ij.de iur.cal.li.vj. Ego dico ꝙ ſi vehementer præſumit cõtra ꝓponentem poterit eum non admittere nec curet de appellatione.iuxta not.per Innoc.in.c. poſt electionem.de conceſ.præben.& ꝓ Ioã. And.in.c.ſuper eo.de appel.vbi vide.

SEB. SAPIA.
a ¶ Habitus.Hunc tex.ſummat Bal. hoc modo:ſpinache depõgere, pũgendo naſce.facit ad hoc not.glo.in §.pauonum.in fi. inſti.de re.diui.

SEB.SAPIA.
b ¶ Sola fuga.vide Ange.de Aret.in tractatu maleficiorum in verbo fama public.ver.an fuga faciat ĩdiciũ: cũ multis allegatis, p do.Laſ.in repe.l.admonendi. col.lxij. verſ.aſſumo ex ordine tertium caſum de fuga.ff.de iureiu.

SVMMARIVM.

1 *Tacens an præſumatur conſentire vel cõtradicere.*
2 *Si conſtitutio epiſcopi eſt, quòd aliqua res non poſsit vendi ſine licentia: & fiat alienatio quòd præſumatur licentia epiſcopi.*
3 *Si quis ingrediatur poſſeſsionẽ præſente domino, an dominus præſumatur conſentire.*
4 *Si actus eſt geſtus abſente domino: & ex poſtfacto ſuperueniat ſcientia domini: an præſumatur ratum habere.*
3 *Ratihabitio poteſt fieri abſente illo qui actũ geſsit.*

CAP. V.

NOnne benedicimus. Qui tacet cõſentire præſumitur.ita ſummat Io.an.ſed hęc ſummatio eſt nimis generalis:& cõtra regulã, is q tacet.de reg.iur.li.vj.ideo ſummo ſic. ¶ Qui ex duobus illatis alterum negat, reliquũ affirmare præſumit.Et primò ponunt verba euãgelij:ſecundò verba Gre.exponentis, ſeu inferentis ad deciſionem quæſtionis.Secunda ibi: *duo quippe*. ¶ Caſus literalis.Dum Iudæi diſputabant cum Ieſu, ſiue contendebant:dixerunt Ieſu:nonne bene dicimus : quia Samaritanus es tu,& demonium habes. Reſpondit Ieſus: ego demonium non habeo. Dicit Gregorius duo illata ſibi fuerunt : per hoc quòd vnum negauit, de alio intelligitur confiteri tacen-

a ¶ Aliter habuit gl. ſuam Panor. quia nos, inquit, excipiendo Ber. niſi affinitas aliud inducat. & de vicinitate verbũ nullũ. Alex. Loſeus Auilianus. ¶ Gl. Vtrum tacens videatur cõſentire: huc adde plenè no. per. d. Bar. de Bellen. in reg. is qui tacet. in. vj. & quæ latè nota. poſt do. Anto. in. c. geñ. de ele. Item hic adde elegans dictũ Inn. in. c. j. in ſua gl. quæ eſt ſuper ver. obiectura. circa mediũ. ver. vñ dicimus. de his, quę fiũt à ma. parte capit. vbi dicit, ꝙ ſi qs de eccle. eligit ad dignitatẽ in eccle. & tacet, p̃ſumit cõſentire: ſecꝰ ſi ſit extraneꝰ: qa ī extraneo nõ ſufficit taciturnitas: ſed reqrit exp̃ſſus cõſẽſus. Sed illud dictum ibi reprobat Hoſ. ꝓut ibi refert. d. Ant. ī. iij. col. verſ. p p̃dicta. Itẽ adde, q̃ latiſsimè ſcribit Bal. in §. pe. iſti. qbꝰ mo. ius pat. pot. ſolu. Itẽ vide qđ nota. poſt Do. in. c. ñ. ī fi. de acc. li. vj. Itẽ adde, ꝙ in iudicialibus taciturnitas a partis p̃tis, habetur ꝓ cõſenſu, & ſibi p̃iudicat: vt ẽ tex. no. ī. c. ñ. de accuſa. lib. vj. facit. l. cum oſtendimus. §. fi. ff. de fi. tutor. De cuiꝰ ītellectu plenè ſcribit ī. l. j. in princ. ff. de ver. obli. hinc pul. dixit Barto. in. l. j. C. de dila. ꝙ ſi iudex faciat aliquẽ actũ p̃iudicialẽ parti p̃ſenti: pars tacẽdo ſibi præiudicat: ideò debet exp̃ſsè contradicere & facere in actis ſcribi: & hoc præſente parte & nõ cõſentiente, ſed contradicente: qđ dixit Bar. eſſe ꝓpetuò menti tenendũ per illũ tex. q eſt ad hoc valde not. ſecũdũ eũ. & ita cõſuetudo obſeruat. Hinc eſt, ꝙ licet ſecũda dilatio cõceſſa actori ad ꝓducendos teſtes ꝓpter impedimentum, quod habuit in prima dilatione, iuxta ca. vltra tertiam. ſ. de teſti. non ſe extendat, niſi ad illos teſtes, quos in prima dilatione producere volebat: vt not. Barto. & alij in. l. admonendi. in. iñ. col. poſt Iaco. Butri. ff. de iureiur. per illum tex. ver. quibus ſolis, &c. Si tamen alij noui teſtes fuerint recepti ꝑ iudicem parte non opponente, plenè ꝓbabunt: & debebit ꝓducens obtinere. Ita not. tenet Bal. in. l. fi. in lec. antiqua. ff. de fer. quem ſequit do. Alexan. Imo. in. d. l. admonendi. in. vj. co. ar. c. j. de reſt. ſpo.

¶ Adde, an tacens videatur conſentire Raph. Comẽ. conſi. cxlij. & lxxñ. & vide ad. l. cum oſtendimus. Roma. conſi. cccxj. Et an taciturnitas inducat conſenſum per Are. conſi. xiij. & ꝙ tacere ſit medium inter conſentire & contradicere: vide Pet. de ancha. conſi. cxxv. & vide quæ poſui in. l. quę dotis in apoſtil. ad Bar. de Tortis.

do. Ber. ¶ Not. quod dixi in ſummario, quanquàm enim diſputetur, an tacens debeat haberi pro confitente, an negante: vtj. plenè dicetur: tamen puto, quòd vbi duo impinguntur, vel inferuntur alicui, ſeu proponuntur, vno negato alterum videtur affirmatum: vt hîc optimè probatur. Hoc idem ſentit Hieroni. cõtra Ioan. Epiſcopum, dicens: qui arguitur de pluribus, & in delatione criminum aliquid prætermittit, quicquid tacuerit, confitetur. Facit. c. j. de poſtulat. prælato. ¶ Not. ij. quòd Chriſtus fuit Samaritanus, ideſt de prouincia Samariæ. Quidam verò, vt hîc refert Io. And. negant Chriſtum fuiſſe de Samaria: & tunc expone ſecundum Pet. Samaritanus, id eſt, cuſtos. Nam ſic interpretatur illa dictio Samaritanus. ¶ † Oppo. intrando glo. videtur enim quòd tacens debet haberi pro conſentiente: vt in regula, qui tacet. ff. de regu. iur. & in regula, is qui tacet. eodem titu. libro. vj. vbi dicitur, qui tacet, non fatetur: nec vtiq; negare videtur. &c. Gloſſ. [a] vlti. multùm inſtat in hac materia: & in effectu tradit duas theoricas. Prima quòd vbi agitur de dominio rerum amittendo, tacens regulariter non conſentit. Fallit ratione vicinitatis, [b] & melius dicere t ibi proximitatis: vt in. l. ſi ſeruus communis. ff. de donatio. inter virum & vxorem. vbi dicitur: tres erant fratres, qui habebant ſeruum communem quorum vnus eundem ſeruum alijs præſentibus & tacentibus donauit ſuæ vxori: & concluditur valere donationem reſpectu tacentium. Videntur enim conſenſiſſe in eorum præiudicium ratione proximitatis: vt ibi eſt caſus valde not. ¶ Sed contra hanc regulam ſuperius traditam, facit. c. ſi ſeruus ſciente. liiij. diſtin. vbi tacens ceſſante proximitate habetur pro conſentiente, & agitur de dominio ſerui amittendo. ad idem. l. fideiuſſor. §. pater. ff. de pig. Et forſan metu horum contrariorum & ſimilium, gloſſ. tranſit hîc ad ſecũdam theoricam: quæ videtur ſibi plus placere, videlicet quòd vbi per prohibitionem meam poſſum prohibere, quod fit: & taceo, taciturnitas habetur pro conſenſu. Si verò non poſſum prohibere: tunc taciturnitas mihi non obeſt. Exẽplum: rem alienam quis poteſt vendere inuito domino: non tamen fit præiudicium domino: ſed ipſe venditor obligatur perſonaliter ad tradendum, vel ad intereſſe. l. rem alienam. ff. de contrahenda emptione. Si præſens eſt dominus, & tacet: non facit ſibi præiudicium ratione prædicta. ſed rem alienam quis obligare non poteſt: quia in obligatione ius conſtituitur in re. l. rem alienam. ff. de pig. act. vnde dominus rei contradicendo impedit obligationem: ideò, ſi præſens eſt, & tacet: facit ſibi præiudicium. l. ſi fine. C. ad velleia. Hanc theoricam per hãc rationem videtur ſentire expreſsius gl. in. d. l. rem alienam. & l. ſi fine. Io. An. hîc dicit, ꝙ moderni doc. le gum dicũt in præiudicium dominorum neutrum fieri poſſe: ſed in præiudicium contrahentis, ſic. Sicut enim valet vẽditio in prę iudicium venditoris, & non domini. d. l. rem alienam. ita & pignorum obligatio: vt in. l. tutor §. contrariam. ff. de pigno. actio. vbi dicitur, ꝙ contra pignorantem rem alienam ignoranti, datur pignoratitia contraria. Nec ſecundum illos doct. mihi præiudicatur, ſi me præſente rem meam obligas. per. l. ſicut. §. non videtur. ff. quibus mod. pig. vel hypo. ſol. vbi dicitur, ꝙ ſi dominus rei vendidit rem alteri obligatam præſente creditore, & tacente, nullum præiudicium fit ipſi creditori: cùm ſciat ius ſuum vbiq; durare. Nec ob. prædicta. l. ſi fine. C. ad velle. loquitur enim inter coniunctos, ſcilicet cum maritus ſciente vxore dat pignori rem ipſius. tunc enim taciturnitas ipſius habeꝫ pro conſenſu. d. l. ſi ſeruus. ſecus inter extraneos: vt in præalle. §. non videtur. niſi taceret dominus in fraudem. l. ij. C. ſi res ali. pig. da. fit. Et dic ꝙ hanc opi. tenet expreſsè Cy. in. d. l. ſi fine. licet de eo Io. And. mentionem non faciat, ſed loquitur modo prædicto. & ſic ſentit Cy. ꝙ regulariter tacens non habetur pro conſentiente. Hanc tamen materiam latius ipſe attingit in. l. inuitus. C. de procura. ¶ Tertiam theoricã ponit Inno. in. c. in geneſi. de elec. & glo. ſequitur in. c. is qui tacet. de reg. iur. lib. vj. vbi dicitur, ꝙ ſi agitur de re meritoria & concupiſcibili: tacens habetur pro conſentiente. l. qui patitur. ff. mand. Si verò agitur de re oneroſa, habetur pro contradicente. l. filiuſfa. §. inuitus. ff. de procu. Hæc theorica licet ſit nota, & in multis verificeꝫ: tñ eſt nimis generalis: vtj. apparebit. do. Anto. videtur hîc apponere quartam, ꝙ tacens regulariter habetur pro contradicente: & ponit aliquos caſus fallentiæ. Sed vt dixi ſuper hoc, ſic aſſerere eſt dicere contra regulã iuris. de reg. iur. is, qui tacet. quæ dicit, ꝙ tacens non conſentit, nec negat. Et regula præcedens dicit, qui tacet, conſentire videtur. Bar. aliquid ponit in. l. quæ dotis cauſa. ff. ſoluto matrimo. ſed non perfectè explicat iudicio meo. fateor tamen ꝙ hoc brocardicum habet ferè infinitos ſenſus: ita ꝙ omnes caſus ſub dictione comprehendi non poſſunt: ſed ſecũdum factorũ diuerſitatem & qualitatem terminandi ſunt. ¶ Sed vt habeatur ſaltem in genere aliqualis notitia, dico ſic, quòd tacens propriè non conſentit: nec contradicit, & hoc, quia tacere tenet medium inter conſentire & contradicere. hoc apertè probat dicta regula, is qui tacet. vnde quandocunq; per hoc medium poteſt conſequi aliquem effectum ab extremis ſeparatum, illum cõſequitur: nec accedit ad aliquod extremorum. Poteſt poni exemplum in. l. j. §. ſcientiam. ff. de trib. vbi aliud diſponitur cum expreſsè conſentit dominus contractibus ſerui ſui: & aliud cum contradicit: aliud verò cum tacet. Cuius diuerſitatem vide per gloſſ. in dicta regula, is qui tacet. vbi verò non eſt inuenire effectum huius medij: tunc quandoq; ſumit effectũ vnius extremorum: quãdoq; alterius ſecundum varias coniecturas. Nam ſicut dicimus in Hermaphrodito, ꝙ debeat tribui ſexui, vbi magis incaleſcit. l. quę ritur. ff. de ſta. ho. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. §. Hermaphroditus. ita dicendum in caſu noſtro, ꝙ tacere ſit referendũ ad cõſenſum, vel diſſenſum, in quo magis incaleſcit ſecundũ varias coniecturas. & facit ad hoc qđ no. Dy. in regula, is qui tacet. & Barto. in. d. l. quę dotis. & in hoc caſu ſic diſtingue: quia aut agitur de obligatione perſonali: & tacens habetur pro contradicente. l. filiusfa. §. inuitus. ff. de procu. vbi dicitur, ꝙ ſi is, qui conſtituitur procurator, eſt præſens, & tacet: non videtur conſentire. Fallit hoc fauore pupillorũ in fideiuſſore tutoris, qui patitur nomẽ ſuum ſcribi. l. iiij. §. vlti. ff. de fideiuſ. tut. Itẽ fallit in. c. vno. §. fi. de deſpõ. impu. li. vj. vbi filius tacẽs & præſens, obligaꝫ ex matrimonio tracto ꝑ parentes. & hoc inducit ibi fauor matrimonij & parentũ. Hoc enim nõ ꝓcederet in alijs ẽt cõſanguineis: vt no. Ioã. and. in nouella. Itẽ fallit, ſi eſt cõtumax in reſpondẽdo habeꝫ enim talis ꝓ cõſentiente, vel negante, quatenus magis vertitur in ſuum præiudiciũ. de iur. cal. c. fi. & in. c. ſi poſt præſtitum. de confeſ. li. vj. l. de ætate. §. qui tacuit.

ff. de in

ff.de interrog.actio.no, Bar.in loco præalle.Item fallit & quartò,
a quando vltra tacere interuenit aliquis actus positiuus:[a]vt puta re
cepit scienter literas,quibus constituebatur procurator:vt in cle
men.prima.de procu.vel exhibuit reuerentiã aduersario tanquã
Prælato:vt in.c.ex ore.de his,quæ fiunt à ma.parte capi. Aut agi
tur non de obligatione personali,sed de alio præiudicio:& tunc
si est contumax in respondendo:dic vt.s̃. Aut non est contumax:
b quia non arctatur aliquo iure ad loquendum:& tunc si tacẽs[b] nõ
potest contradicendo impedire, quod agitur, habetur pro con
tradicente.& sic potest intelligi.l.qui vas.§.vetare.ff.de furt.& qđ
le.& no.in.l.Caius.ff.de pig.act.& in hoc omnes conueniũt. Aut
contradicendo potest impedire:& tunc aut simulat, seu tacet in
c fraudem alterius:& facit sibi præiudicium,[c]acsi expresse consen
tiret.in.l.ij.C.si res ali.pig.da.fu.vbi dicitur ꝙ si te fraudulenter
tacente alius rem tuam,tanquã suam pignorauit,fit tibi præiudi
cium. Aut nõ constat de fraude:& tunc opiniones.Quidam enim
volunt,ꝙ regulariter non fit tacẽti præiudicium:per.d.l.sicut §.
non videtur.ff.quibus mo.pig.vel hypo.solu.quod voluit Cyn.
vbi.s̃.¶ Alijtenent contrariũ:vt gl.hîc,& in.d.l.si fine.licet aliud
sentiat in.d.l.ij.Puto,ꝙ si constaret,ꝙ non fraudulenter tacuit,
haberi debeat pro contradicente:quia in dubio non pręsumitur
quis velle præiudicare iuri suo,& iactare suum.l.cum de indebi
to.ff.de probatio.& in.c.super hoc.de renun.facit quod no.in.l.
cum quid.ff.si certum peta.& potest constare de non fraude per
coniecturas.& sic potest intelligi secundum alium intellectum.
d.§.vetare.& pro hoc.d.l.siue.C.ad velleia.vbi tex.in fine ponde-
rat calliditatem & commentum mulierum.Et hęc est melior re-
sponsio ad illam leg.quãm dictum Cyn.de quo.s̃.ad idem.d.l.ij.
quæ facit mentionem de taciturnitate dolosa. Sed in dubio cre-
derem præsumendum fraudem,ex quo est præsens,& potest im-
pedire,& tacet.& sic de fraude præsumpta intelligo.l.si fine.& il
lam.l.ij.& sic in veritate loquuntur, si bene ponderetur princi-
pium,in quo nulla fit mentio de fraude.& sic limitarem gl.in.d.
l.ij.& ad hoc facit ratio.c.pe͂j.de re iud.&.l.sæpe.ff.e.ti.Non ob
stat.d.§.non videtur.super quo se fundat Cy.quia creditor ibi cõ
tradicendo non poterat impedire venditionem rei alienæ.Nam
dominus vendit ius suum:licet sit alteri obligatum:sed res transi
bit cum onere suo:vt ibi.Prædicta fallunt ratione coniũctionis.
Nam tunc tacens habetur pro consentiente:vt in.d.l.si seruus cõ
munis. Hoc vltimum limitat Bar.in præalle.loco:nisi sit coniun
ctio habens in se reuerentiam:vt in.l.j.§.quæ onerandæ.ff.quarũ
rerum actio non datur.& sequitur Do.Ant.hîc,quasi tũc videa
tur facere,non ratione coniunctionis:quia velit consentire:sed
potius ratione reuerentiæ:vt in seruo,seu liberto dñi:vel in vxo
d re respectu viri.[d]¶ Sed hoc mihi non placet indistinctè,per tex.
nota.in.d.c.vno.de despon.impub.lib.vj.vbi est coniunctio ha-
bens in se reuerentiam : & magis est filius subiectus patri, quàm
vxor marito.Potest enim ipsum vendere tẽpore necessitatis : &
tñ ex taciturnitate habetur pro consentiente,etiã in actu,in quo
requiritur consensus omnino liber ab omni coactione:vt in actu
matrimonij,vt in.c.cum locũ.de sponsa.Nõ obst.tex.in. d.§.quæ
onerãdæ.quia tex.loquitur cum limitatione scilicet,ꝙ reuerẽtia
excusabit,si cã cognita prætori liquidò constiterit:ꝙ ob reueren
tiam libertus promiserit patrono.&c. vt ibi. Debent ergo esse
aliquæ circunstantiæ ad hoc,vt reuerentia excuset,& excludat ta
citum consensum:vt quia patronus erat terribilis hõ:vel vir erat
terribilis vxori:vñ solebat sæuire & acriter tractare vxorẽ dissen
tientem,& nõ se conformantẽ suæ volũtati.arg.eorũ, quæ Inno.
not.in.c.causam matrimonij.de offi.deleg.& apertè videtur vel
le idem Bar.in.l.ad inuidiam.&.l.metum.C.quod metus cau.se-
cundum hoc posset solenniter limitari dictum cap.vnicum.vt si
lij non habeantur pro cõsentientibus,si cã cognita cõstiterit ob
reuerentiam paternam tacuisse,tempore cõtractus matrimonij.
Dico etiam ꝙ vbi ex contradictione expressa verisimiliter time
tur de aliquo damno,saltem de facto contradicenti infligendo:
quòd tunc tacens non habetur pro consentiente,sed pro cõtra-
dicente etiam si daret verba generalia.Pro hoc allego bon̄.tex.in
c.cum venissent.de institu.Itẽ fallit fauore cultus diuini, seu reli
gionis.& sub hoc põt optimè cõprehendi casus.c. si seruus sciẽte.
liiij.di.vbi dicitur,ꝙ si seruus ordinatur sciẽ
te dño & non contradicente, vr̃ consentire.
Nam in hoc casu subest illa ratio coniunctio-
nis,de qua.s̃.cum ecclesia sit mater nostra.xij.
q.ij.c.qui abstulerit. Aut non agitur de præiu
e dicio[e]tacentis,sed de re concupiscibili & me-
ritoria:& haberi potest pro consentiente.d.l.
qui patitur.ff.manda.&.l.si remunerandi.§.si
2 passus.e.ti.ita tenet Inn.& gl.vbi j.¶ †Et pos
sunt hîc applicari quæstiones,quas posuit Io.
and.in regula,is qui tacet.de re.iu.li.vj.in mer
cu.& vna quã posuit in regula, qui tacet.qui
concludit,ꝙ si constitutio Episcopi prohibet
alienationẽ fieri sine sua licentia:ꝙ si fiat alie-
a natio in eum,videtur consentire & licentiam
dare.& comprehenditur magis sub eo, quod
dixi quando vltra nudam taciturnitatem in-
teruenit aliquis actus positiuus. Prædicta oĩa
procedunt,quando aliqua coniectura facit p̃
sumi consensum,aut dissensum. Ad hoc quod
leg.& no.in l.ij.C.de acqui.pos.facit.l.quã Tu
beronis.ff.de pecu. Et vide specialiter circa p̃-
iudicium possessionis,quod no. Barto.in.d.l.
quæ dotis causa. quæ tamen possunt ad præ-
3 dicta reduci.¶ †Quęrit enim quid iuris,si me
præsente aliquis intrat possessionem, seu ali-
quid capit de rebus meis.& dicit,quòd aut p̃-
cessit titulus,ratione cuius tenebar possessio
nem tradere, & præsumor consentire : vt in
dicta.l.ij.C.de acquirenda possess. Aut non p̃-
cessit titulus talis:& si agitur de magno præ-
iudicio,non præsumor consentire:vt not.in
dicta.l.ij.facit dictũ.§.vetare.Si verò agitur de
modico præiudicio, præsumitur consensus:
vt in.l.prædicta.l.quã Tuberonis § sunt qui-
dam.vbi dicitur,quòd dominus præsumitur
consentire peculio serui,eo ipso,quòd scit eũ
habere peculium:& expresse non admittit, &
hoc vltimum potest adduci ad multa:tamen,
vt dixi, iudex ex multis coniecturis præsu-
4 mit in alijs consensum, vel dissensum.¶ †Et
aduerte, vt habeasperfectè materiam. Nam
prædicta procedunt,quando datur patientia
tempore actus gesti. Quando enim actus ge-
ritur me absente, & scientia ex postfacto su-
peruenit:nunquid videor per hoc actum ha-
bere ratum, maximè gestum nomine meo?
Glossa in .l. quo enim.ff.rem ratam haberi.
dicit,quòd non improbare superueniente sci
entia ratihabitioni,par est:quasi velit dicere,
quòd statim cum sciuit,debuit contradicere:
aliâs videtur consentire. Bartolus ibi melius
distinguit,quòd aut geritur aliquis actus per-
tinens ad acquisitionem & mei commodum:
& tunc non improbare est approbare:vt in.l.
si absentis.C.si certum petatur.& ibi per glo.
& doctores.& hoc casu potest procedere illa
glossa.Quandoque geritur actus concernens
meum præiudicium:& tunc aut superuenit
simplex scientia:& tunc non approbare est im
probare:vt.l.procurator.in fine.eodem titu.
ff.rem ratam haberi. Aut interuenit scientia
cum aliquo actu:vt cum receptione literarũ,
vel instrumenti.vt quia dominus recepit lite-
ras,seu instrumentum de actu gesto : & tunc
improbare est approbare:vt.l.si filius.ad Ma-
cedo.facit clementina.j.de procurat.ff.fur.ad
uersus nau.l.j.§.fina . Prædicta fallunt secun-
dũ eum in.l.si.ff.qui & à quibus.& in.l.in spõ

SEB. SAPIA.
a ¶ Actus positiuꝰ. Vide Abb.in.c.cũ virum.in.iij.not.j. de regulari.Barto. Vero.in caute.xxiij. & Matthe. in not.xxij.inci.not. mirabilẽ modũ.& Feli.in proœ.huiꝰ libri.col.vj. ver.se cundus casus.

SEB. SAPIA.
b ¶ Si tacens. Vide do.Iaso.in.l.si fun dũ per fideicõmis sum.colũ.iij.ff.de lega.j.

SEB. SAPIA.
c ¶ Præiudicium. Vide Bal.in.l. suꝰ hæres.C.de repu diã.hæredi. vbi di cit,ꝙ qñ qs simu lat non audire, p̃ iudicat sibi : ita vt habeatur pro con sentiente.

SEB. SAPIA.
d ¶ Respectu viri. Hanc opin. tenet Alex.in.l.interpo sitas.in vlti.col. C. de transactio.& in d.l.quę dotis.ff.so lu.ma.vbi etiã do. Ias.idem tenet re- probata opi.Bart.

SEB. SAPIA.
e ¶ De præiudicio. vide Abb. in.c.in causis.col. ij. & in c.quia propter. in princ.colũ.vj.s.de elec.& ĩ.c.ij.vbi li mitat hoc.j.de his, q fiũt à pla.sine cõ sen.cal. Andræ.de Iser.in.c.j. q.mod. feud.amit.in vsib. feu. Gemi.in.c. si- cut post glo.iij.de elec.in.vj.

ſalibus.in fine.ff.de ſponſa. ¶ †Vtrum autem quis poſsit habere ratum parte abſente? Bart. in loco præallega.tenet quòd ſic.alleg.no.in.l. Pompo.ſcribit.ff.de nego.geſt.& per hoc habes declaratam & ampliatam materiã huius.c.

SVMMARIVM.

1 *Commiſsio officij, an cenſeatur realis, vel perſonalis: & ſic an cenſeatur electa perſona, an dignitas?*

2 *Legatus ex quo gerit vices Papæ: an poſsit extendere manus, circa quæ poteſt Papa.*

CAP. VI.

Mandata cœleſtia.

¶ Ex prædictis præſumimus circa futura. Quatuor facit. Primò premittit exordium. Secundò ſubdit narrationem, ibi: *proinde*. Quã tertiò determinat. ibi: *quas non loco*. Quartò rationem ſubiungit, ibi: *quia*. ¶ Caſus literalis. Dominus Papa commiſit officium legationis ſuper omnes eccleſias Siciliæ, Maximo Epiſcopo non loco, ſed perſonæ illius Epiſcopi: confidens de eo, quod ex tranſacta vita illius didicit quid de ſubſequenti conuerſatione ipſius præſumere poſsit: præmittens, quòd dum onera ſua cum fratribus partitur, mandata cœleſtia gerere comprobatur. Bernar. ¶ Not. primò quòd efficacius geritur, quod à pluribus explicatur. Item, quòd prælatus debet procurare, vt ſecum habeat coadiutores in officio, vide ad idem bon. text. in.c.fina.de officio Archipresby. ¶ Not. ibi, *onera*. quòd officium etiam Papale eſt onus. Alibi autem appellatur ſumma dignitas. xl. diſtinctione. capitu. primo. quinimo etiam epiſcopatus appellatur culmen dignitatis: vt in.c. penulti. de præben. Sed dic. quòd principaliter eſt oneris omnis dignitas eccleſiaſtica: vt in.c. qui epiſcopatum. viij. quæſtione. j. Vnde Chriſtus dixit Petro, faciendo ipſum vicariũ ſuum: Paſce oues meas. de electio. c. ſignificaſti. & ſic vſus eſt verbis denotantibus laborem & miniſterium: & non ſapientibus factum ſuperbiæ & dignitatis. Fatendum tamen eſt, ꝙ reſpectu huius exercitij & contemplatione illius, cuius vices gerit, debetur ſibi honor maximus. de quo vide per Archidiac. in dicto. c. qui epiſcopatum. ¶ Not. ibi: *vices*. quòd legatus Papæ dicitur gerere vices Papæ: [a] hinc. d. gloſſ. nota. in capitu. quæ de cauſa. ſecunda. q. v. quòd debet honorari, vt Papa. argu. bon. in c. penulti. xciij. diſtinctio. ¶ Not. ibi: *quas non loco, &c.* ꝙ legationis officium quandoq; cõceditur certo loco, ſeu dignitati: exercendum tamen per præſidentem in illa dignitate: & talis dicitur legatus natus, vt in.c.j. & .c.penulti. de offic. lega. vbi de hoc. Quandoq; conceditur perſonæ: vt hîc. & ſic ſequitur perſonam & extinguitur perſona: vt in regula priuilegium. de regulis iuris. libro ſexto. ¶ †Nota, quòd ex bonis actibus præcedentibus præſumitur de vita futura. & in hoc vltimo facit iſte text. ad titu. Et ideò, vt reducas Decre. ad titulum, potes ponere caſum in terminis referendo cõſultationem ad Grego. authorem huius compilationis. Nam quærebatur, an ex præteritis ſit præſumendum circa futura. & Grego. pro ſolutione inducit authoritatem Grego. qui ſcribẽs maximo Epiſcopo, dicit vt habetur in text. ex quo colligitur ſolutio quæſtionis ad partem affirmatiuam. ¶ †Sed quæro pro intellectu literæ: quid ſi Papa incõmiſsione huius officij non feciſſet illam proteſtationem: quòd committebat non loco, ſed perſonæ: an commiſsio fuiſſet realis? dicit Ioannes Andræas, quòd non: & hoc quia ſciebat expreſſo nomine perſonæ. & remittit ad Specula. de inſtrumen. edi. §. nunc autem. verſicu. quid ſi Papa. & ad id quod habetur in regula priuilegium. de regulis iuris. libro ſexto. in mercu. domi. Cardinalis tenet hîc contrarium: quia exprimebatur etiam hîc nomẽ appellatiuum. Item quia dicendo contrarium proteſtatio fuiſſet hîc ſuperflua: quod non eſt dicendum in Principe. argumen. xix. diſtin. c. ſi Romanorum. ¶ Ego dico primum dictum verius alià ratione, quàm moueatur Ioannes Andræas. & primò, quia ad conſyderandum, an ſit contemplata dignitas, an perſona: debemus prius recurrere ad coniecturas, quàm ad expreſsionem nominis proprij, vel appellatiui. Hoc probatur in capitu. requiſiſti. de teſt. Not. idem Ioan. Andræ. in regula priuilegium in mercu. vnde, ſi ex coniecturis videtur contemplata perſona, præſumitur diſpoſitio perſonalis: etiam ſi ſolum nomen appellatiuum fuiſſet expreſſum: vt leg. & no. in.d.c. requiſiſti. Sed ex verbis huius commiſsionis apparet ſatis perſonam & non dignitatem fuiſſe contemplatam: vt patet ex illis verbis: quia ex tranſacta in te vita. &c. quæ verba conueniunt non dignitati, ſed perſonæ. Ex quo infero, quòd etiam ſi ſolum nomen appellatiuum fuiſſet hîc expreſſum, nihilominus commiſsio fuiſſet perſonalis. ¶ Secundò moueor: quia vt patet in ſu praſcriptione, fuit expreſſum vtrunq; nomẽ: ſed propriũp prius: vnde poſito, ꝙ oẽs coniecturæ ceſſarent: & ſic res eſſet dubia: tamen ex quo nomen proprium fuit primò expreſſum, etiam perſona erat nota ſcribenti: vr perſona & nõ dignitas contẽplata: vt optimè probatur in.l. ſi communis ſeruus. ff. de ſtipu. ſer. iuncta l. qui habet. ff. de tute. vult gloſſa. in.l. cum ita datur libertas. §. finali. ff. de conditioni. & demonſtrationi. & de materia vide in.c. quoniam Abbas. de officio delegati. ¶ Venio ad gloſſ. & quæro de quibus mandatis cœleſtibus loquitur hîc Papa: reſpondet gl. j. quòd de illo: alter alterius. Sed ego non credo glo. verum dicere: quia illud non refertur ad iniungentem onus, ſed ad eum, qui debet onus alterius ſubire. Papa autem hîc loquitur de ſe: quare arbitror, quòd Papa loquitur hîc de mandatis cœleſtibus ſibi tanquàm vicario factis circa paſcendum populum Dei. Nam efficacius adimplet aſſumendo multos ad hoc miniſterium: iuxta illud Euange. meſsis quidem multa, operarij autem pauci. rogate ergo dominum meſsis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. xxj. diſt. c.j. ¶ Secunda gloſ. colligit argu. de officijs partiendis: vt officia committantur ſingulis perſonis. ¶ Oppo. in contrarium de multis iuribus: ſed expedias hunc arti. vt dixi in.c. ex literis. de proba. ¶ †Glo. iij. quærit: ex quo legatus gerit vices Papæ, nunquid poteſt extendere manum ad omnia, quæ poteſt Papa? rñ. gl. ꝙ non, quia nõ poteſt attentare ea, quæ Papa in ſignũ vniuerſalis dominij ſibi reſeruauit: vt in.c. quod tranſlationẽ. de offi. leg. & ſic ſentit gl. ꝙ reliqua non ſeruata poſsit legatus attẽtare. quod clarius tenet gl. in.d.c. quod trãſlationẽ. Quod dictũ ego nõ puto verũ: quia nullo iure ꝓbatur: imò potius ꝓbatur cõtrariũ in.d.c. dilectus. el. j. de præbẽdis. vbi patet, ꝙ nõ poteſt dare ius ad vacatura beneficia. Et colligit ibi gl. ꝙ contra concilium [b] generale legatus non diſpenſat. Ad idem vide glo. in.c. fi. de hæreti. lib. vj. quæ dicit Legatum non poſſe committere cauſam tractandam ſimpliciter & de plano, ſine ſtrepitu. &c. quia eſſet tollere ius ſuperioris. Et idẽ Spe. ꝙ non poteſt in ti. de leg. §. ſupereſt. ver. ſed nũquid poteſt cognoſcere. & alibi dicit idẽ Spe. ꝙ nõ poteſt legatus ſupplere defectũ cõmiſſum in cõtractibus, vel in iudicijs: vt ipſe not. in ti. de leg §. nũc oſtendendũ. ver. xliij. & in eo. ver. ver. legatus. Ponit vnũ dictũ generalius & notabilius, dicẽs legatũ nõ poſſe oĩa, quæ ſibi ſedes apoſtolica ſpecialiter non reſeruauit, ſi illa ſunt ardua: ſed ſunt ad Papam referenda. facit gl. no. in.c. ſicut. de ſen. excommuni. & vide ad hoc, quod latius dicam in.c. ſi. de confir. vti. vel inuti.

SEB. SAPIA.

a ¶ Vices Papę. vide Ro. in conſil. cxxxj. inci. Bar. ĩ in.l. ſi filius. cũ allegatis per Felin. hîc, & per Deci. ĩ c. ſanè. in.j. not. ſ. de off. dele. & per Fel. in.c. cũ olim. ĩ. ſ. de offi. deleg.

b ¶ Concilium. ad de quãdo poſsit, Ro. cõſi. cccxxv.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis deponens de facto vicini:& in cauſa ſcientiæ,dixit:quia vicinus: probat.*
2 *Qui dicantur vicini.*
3 *Allegans ignorantiam contra præſumptionem ſcientiæ ob vicinitatem: an admittatur.*

CAP. VII.

QVoſdam. ¶ Ex vicinitate ꝑſumit notitia facti loci vicini.h.d. Et ponit caſum Abb.ꝙ fortè iſti,quibus ſcribitur,petebãt prębẽdas, ibi:& erant ibi vicini,quos Papa voluit exaudire:cũ terra ipſa ſatis oppreſſa eſſet à tartaris,qđ ipſi vicini melius ſcire debebant ratione vicinitatis. ¶ Caſus literalis. Hoc capitulum & duo ſequentia per ſe patẽt. Ber. ¶ No.primò duo,quibus patria vaſtatur,mortalitate ſcilicet & languore. ¶ No.ſecũdò,ꝙ tanto quis ſubtilius præſumit ſcire factũ alterius,quanto vicinior eſt.
1 ¶ †No.ꝙ qs ꝑſumit ſcire factũ vicini ſui.[a] Ex quo infert,ꝙ ſi teſtis deponẽs de facto vicini,interrogatus de cã ſcientię,reſpõdet,
a b quia ſum vicinus:[b] ꝓbat:ꝗa cõcludit ꝑſumptiuè ꝑſumptione iu-
2 ris.de quo Bar.in.l.j.ff.ſi cer.pet. ¶ †No.ꝙ dicũtur vicini hi,qui ſunt de diuerſa patria,non multum abinuicem diſtantes: ex quo puto limitandum dictum Bart.& aliorum in.l.ſi tertius vicinus. ff.de aqua plu.arcẽ.vbi dicit, ꝙ ille dicitur vicinus,qui alta voce clamãdo poteſt audiri. Nam debet intelligi quando tractatur de vicinis eiuſdẽ loci. Et poteſt dici vicinus à vico:quia ſunt eiuſdẽ viciniæ ſeu ſtratæ.ſecus vbi tractatur de vicinitate reſpectu locorũ. Nam tunc poſſunt dici vicini,ſi nõ multũ eorũ loca diſtãt
3 abinuicem:vt hîc,& in.c.ſed & cõtinuò.de pœ.di.j. ¶ †Gl.j.quę rit,an contra hanc præſumptionẽ admittatur dicens & allegans ignorantiã? Reſpondet,ꝙ de facili non admittit.allegat iura. Ego dicerem,quòd aut factum eſt notũ in loco.& præſumitur illius habere notitiam:nec de facili audiretur probando contrariũ.& hoc caſu loquunt iura alleg.in gloſ. Puto tn̄,ꝙ vbi non agitur de graui ꝑiudicio,admitteretur volẽs ꝓbare ignorantiã per ꝓpriũ iuramentũ. vide ad hoc gl.in.c.ꝓpoſuiſti.xxxij.di.& qđ not.in.c. ij.de cõſti. Aut factũ vicini nõ eſt notũ in loco:& aut iſte teneba tur ex officio ſuo inueſtigare:& ꝑſumit ſciẽtia.ad hoc.c.ĩnotuit. & qđ ibi no.de elec. Aut nõ tenebat indagare ex officio:& credit ibi ignorãtiã alleganti.arg.in reg.præſumitur ignorantia.de reg. iu.li.vj. ¶ In gl.fi.de hac materia dic,vt plenè dictũ fuit in.c.pe.de iur.cal.& vide gl.in.c.ij.de teſti.lib.vj.& in.l.ij.C.de iur.cal.

SVMMARIVM.

1 *Verbum poteſt,non ſemper importat neceſsitatẽ,licet præcedat negatiua.*
2 *Quid ſit præſumptio iuris tantùm:& iuris,& de iure:& quomodo cognoſcatur:& quid ſit opinio.*
3 *Quæ dicatur præſumptio hominis:quæ an probet,iudex arbitrabitur:& ſi malè appelletur.*

CAP. VIII.

QVanto,& infra. ¶ Præſumit factũ notũ vicino loco,qđ eſt notũ in remoto.h.d. Et pone caſum literalẽ ſecundũ Ioan. Fortè enim Papa reprehẽdit Epm̄ de negligẽtia circa correctionẽ delicti ſubditi ſui,cuius clamor ad ipſum Papam per uenerat.& quia Eps allegabat in hoc ignorãtiã:Papa ſibi ſcripſit, vt hîc habetur. ¶ No.primò arg.â maiori. De quo de electio.cũ
1 in cunctis. ¶ †Oppo.cõtra text.in eo,quod dicit:nõ potuit non peruenire ad iſtos,qui erãt in loco vicino,ex quo ꝑuenit ad Papam,qui erat in loco remotiori. Nam ſæpe videmus oppoſitũ:ꝙ multi de loco remotiori ſciunt,qđ plerique viciniores ignorãt. Me tu contrarij gl.j.exponit,nõ potuit:id eſt præſumitur non potuiſ ſe. Admittit tn̄ ꝓbatio in cõtrarium,ſicut contra aliam iuris præ ſumptionem. Ita dicit hîc not.gl.in ſui princ. Ex qua iuncto text. not.quòd verbum poteſt,non ſemper importat neceſsitatem,licet præcedat negatiua. Cuius contrarium dicit gl.in reg.j.de reg. iu.lib.vj. Sed dic illud procedere, niſi reſultaret abſonus intellectus. Tunc enim importat præſumptionem:vt hîc.quod diligen ter not.quod facit ad communem vſum loquendi ad dictũ teſtis.

a SEB. SAPIA. ¶ Vicini ſui. Vide latè ꝑ Fel.in.c.literis.j.eo.& vide Bal.in.l.is põt.co.v.ver.nũc videamus.ff.de acqr.hære.vbi vult,ꝙ vicini nõ præſumantur ſcire fact vicinorum:niſi prius conſtet,ꝙ erat fama in vicinia:quod dictũ ſeqt ibi Are.& multũ cõmẽdat:ſed reprobat ibidẽ.d. Alex.&.d.Iaſ.ſed dictũ Bar.ſaluat Soc.in.l.j.col.vj.ff.ſi certum peta.

¶ Contra prædicta glo.oppo.de ca.ſi qui clericorum.xj.q.j.vbi videtur probari,ꝙ contra præſumptionem iuris non admittitur proba tio in contrarium:& non ſoluit. Ioan. Andr. dicit,quòd ibi ſoluitur. Fortè hoc dicit: quia glo.ibi dicit quoſdam dixiſſe,quòd ibi eſt prę ſumptio iuris,contra quam non admittitur ꝓ batio:quaſi illa præſumptio ſit iuris, & de iure. Ego dico,quòd ille tex.non repellit probationem contrariam,ſed excuſationem partis contra veram probationem.ſicut in ſimili fit in.c.ad noſtram de proba. ¶ Vltimò glo.quærit,an præſumptio ſufficiat ad condemnationem. Et reſpondet diſtinguendo tres ſpecies præſumptionis. Nam quædam eſt temeraria: & hæc repellitur.quædam probabilis.& hæc inducit quandoq; expurgationem: quædam violenta:& hæc inducit quandoq; ſufficientẽ probationem ad ſententiam. ¶ Et aduerte,ꝗa glo.non declarat tibi quando ſufficiat ad purgationem indicendam:vel ad ſententiam. Nec declarat quando probabilis dicatur, & quando temeraria,vel violenta. Io.And.etiam trã-ſit ponendo ſolùm quædam dicta Innoc.in.c. quia veriſimile j.eod.titu.vbi vltra ea quæ dicuntur hîc,dicit quòd eſt præſumptio iuris, & de iure:quæ non admittit probationem in contrarium. Item iuris tantùm, cui ſtatur,do nec contrarium ſit probatum. Probabilis verò quandoq; inducit ſemiplenam probationem.de ſenten.excom.c.inquiſitioni.de reſtitu.ſpol.c.ſolicitè. Quandoq; ſufficit ad purga tionem inducendam.ij.q.v.c.presbyter ſi.& j. de pur.ca.c.ſi quis de gradu. Quandoq; requi rit probationem contra ſe.ff.quod met. cau. c.non eſt veriſimile. Quandoq; nullam probationem cõtra ſe admittit,niſi fama, vel alia circunſtantia ſit contra ipſam:vt in præalle.c. quia. Quandoque refundit probationem in reum. C.de proba.l.ſiue.& de hoc j.vt eccle.be ne.c.vno. Quandoq; ſecum adducit ſententiam j.eo.c.illud.&.c.literas.ſ.eo.c.afferte. Idẽ in effectu.d. Ant.hîc. Idem quod glo.hîc,not. gl.in.c.j.ſemper.ij.q.j.&.c.oues.vj.q.j.& in.c. dixit.xxxij.q.j.ibi tamen gloſ.vtitur verbo ſuſpicio.& ſic videtur velle,quòd idem ſit præſumptio & ſuſpicio. Specu.latius attingit.eo. titu.§.ij.à princ.vſq; ad finem:dicens inter cætera,quòd licet communiter aſsignemtur tres præſumptionũ ſpecies:vt hîc per gl.Ipſe tn̄ ad dit quartam,videlicet neceſſariã:& appellat il lam neceſſariã quæ non admittit ꝓbationẽ in cõtrariũ:quę magiſtraliter appellat ꝑſumptio iuris & de iure.& ſic ponit quatuor ſpecies ꝑ-ſumptionis,ſcilicet temerariã:ꝓbabilẽ:violen tã & neceſſariã. ¶ †Ego autem ne laboremus
2 in incerto, latius & clarius attingendo ma-

b ¶ Vicinus. Hinc dixit Ang.ĩ.§.hĩc nobis.ĩ auẽ.de hæ re.& fal.ĩ.j.col.ꝙ paupertas & diui tiæ melius,ꝓbant̃ per vicinos, q̃ ꝑ alios:vt ponit glo. in.l.ñ.C.qñ fi.vel pri.ꝙ quam gl.di cũt doc.ꝙ ſi teſtis interrogat̃,an Ti-tius ſit paup.&rñ dit,ꝙ ſic:interro-gatus qũo ſcit:di-cit,ꝙ eſt ſu' vicin' ꝙ rõ ſua cõcludit &ꝓbat pauptatẽ vel diuitias. Alle. ẽt Bart.ita tenere ĩ.d.l.j.ff.ſi cer.pe. ¶ Adde qualiter ꝓbet̃ paupertas, pulchrè Ro.cõſi. ccxlv. & allegãti pauptatẽ incũbit onus ꝓbãdi:vt ꝑ eũdẽ conſi.clxiij. Anto.Franciſ. ¶ De vicino, an ꝑſumat̃ ſcire facta vicini: & maxi-mè circa habilita-tẽ,vel bonitatem, paupertatẽ,vel di uitias. Dicas, ꝙ ſic:vt dixit Ang. in auẽ.de teſt.ĩ.§. j.i fi. Et intellige ꝙ hoc nõ ſcit vici nus ꝑ veritatẽ ex ſenſibus corporis ſed ꝑ famã & ve-hemẽtem opinio nẽ, ſecundum. d. Alex.in.l.j.in. x. col.ff. ſi cert.pet. Et ideo dixit Bal. in.l.j.in.§.cũ igit. in.vj.col. C.de iu. deli.ꝙ adeò prę-ſu muntur vicini co gnoſcere vicinos, & ſcire eorũ facta vt ſufficiat,ꝙ no-tarius cõficiẽs in ſtrumentũ, appo nat teſtes vicinos dicẽs partibus vi cinis.& vide Bal. in.l.cõuenticulã.ĩ ñ.col.C.de epi.& cle.vbi dicit,ꝙ eſt ſufficiẽs rõ, dice-re ſcio: quia vici-nus ſum. Etiã di-xit Ang. in loco hic alleg.& adde, ꝙ teſtis deponẽs de hominis bonitate,vel malitia:dicitur reddere ſufficientem rationem, ſi dicat:ſcio,ꝙ eſt bonus:vel malus:quia pluries expertus ſum.ad quod vi de Ang.in auẽ.de mona.in.§.j.in ver.& hoc facit ad quæſtionem.& in au then.de ſan.epi.in prin.& in.§.ſi quis. Tamen aduerte,quòd non ſuffice-rent duo teſtes ita deponentes:ſed requirentur plures ſecundum Ang.in auẽ.quomodo opor.Epi.in.§.quanta igit.& qũo ꝓbet̃ pauptas,& cui in-

cubat talis probatio vitæ talis, per Ro. & Lãfran. oria. poſt eum in l. ſi cõ ſtante. in prin. ff. ſo. ma.

a ¶ Materia. No. de multiplici gñe p̃ſumptionũ & de indicijs. vide domi. An. in c. iĳ. loco. de ꝓba. & de multiplici gñe p̃ſumptionũ: vide per Pet. de Anc. in re. ſem. el malus. li. vj. Bar. in l. admonẽdi. in. ij. char. ff. de iureiu, & d. Ant. ĩ. c. fi. in vj. in. viĳ. col. j. de iureiu. & per Archi. in. c. oẽs. vj. q. j. ibi vide: vbi ponit bonũ dictũ, ꝙ retulit poſt dom. Ant. in. c. fi. in. x. col. j. de iureiu. & de ꝓba, ex p̃ſumptionib⁹. vide pulchra verba p Bar. in l. neq; natales. C. de ꝓbat. Et de qualitate p̃ſũptionis fictionũ: vide Bal. in l. non ignorat. in. j. &. ij. col. C. q accuſ. nõ poſ. Item de multiplici genere p̃ſumptionum vide p ſanc. Tho. in. iiij. ſen. diſti. v. q. iiij. ar. v. vltra mediũ, vbi dicit, ꝙ triplex eſt præſumptio: violenta, ad cui⁹ cõtrariũ non admittit ꝓbatio: ſicut ſi inueniatur ſol⁹ cũ ſola, nud⁹ cũ nuda in lecto ĩ ſecreto loco & tẽpore apto ad cõmiſtionẽ. Alia eſt p̃ſumptio ꝓbabilis, ſicut ſi inueniatur ſolus cum ſola, loquẽs in locis ſuſpectis.

teriam, dico: ꝙ multa reperiuntur vocabula hac materia: [a] vt indicium. l. indicia. C. de rei ven. & dixi in. c. tertio loco. de ꝓba. ar. vt in. c. forus. de verb. ſi. Suſpicio: vt in. c. j. ſemp. ij. q. j. & in. c. dixit. xxxij. q. j. &. l. abſentẽ. ff. de pœ. Opinio: vt colligitur. in. l. iij. §. eiuſdẽ. ff. de teſ. per Bar. in l. admonẽdi. ff. de iureiu. Præſumptio temeraria. de ſen. exc. in q̃ſitioni. Præſumptio nõ modica: vt in. c. ſuper eo. de teſti. Præſumptio probabilis: vt in. d. c. in q̃ſitioni. Præſumptio vehemens: vt in. c. literas. j. e. Præſumptio violenta, vt hîc in gl. quæ idẽ eſt, quod vehemens: vt in. c. cum contumacia. de hæreti. li. vj. &. d. c. literas. ſed ignoramus quãdo dicitur probabilis, vel violenta. &c. Ego prius attingã p̃ſumptionẽ iuris: ſecundò hominis. ¶ Circa primũ aduertendũ, ꝙ qñ ius diſponit aliq̃d ſtatuẽdo ſup̃ certo, q̃d tñ in ſe nõ eſt verũ, illa appellat fictio. exẽplũ ĩ. l. vna. C. de rei vxo. ac. vbi ius fingit mulierẽ dotẽ ſibi fuiſſe ſtipulatã, q̃ in veritate nõ fuit ſtipulata. & hoc facit ius. Qñq; ĩ fauorẽ alicui⁹: & de hoc ibi ĩ gl. & p doc. in. c. is q. de ſpõ. Qñq; ius p̃ſumit ſup̃ in certo, ex aliq̃b⁹ cõiecturis. & hoc dupliciter. Quãdoq; enim ius præſumit intantum, ꝙ ſuper illa præſumptione ſtatuit aliquid ac ſi veriſimum eſſet, quod præſumit. Exemplum in c. is, qui. de ſpon. vbi dicitur, quòd ſi quis cognouit carnaliter ſponſam de futuro, præſumitur quòd ſecum tunc voluerit contrahere matrimonium per verba de præſenti: nec admittitur probatio [b] in contrarium. Et iſta appellatur magiſtraliter præſumptio iuris, & de iure. vnde ſcias, ꝙ iſta nõ ſunt vocabula iuris, ſed magiſtralia: vt. §. ſentit Specu. vbi. §. & glo. in. c. ferrum. l. diſtin. Et vt plurimùm, quando ius inducit hanc præſumptionem exprimitur ꝙ non admittatur probatio in contrarium. Sed idem dic tu quando non exprimit, dummodo ſuper ſua præſumptione ſtatuat proba tur in. d. authẽ. ſed iam neceſſe. C. de dona. ante nup. iunctis Doc. dictis ibi. & gloſſ. ordina. in corpore vnde illa authen. ſumitur. Quãdo ꝙ ius præſumit aliquid, ſed ſuper ſua præſumptione non firmat intantum pedes: vt ſuper illa certum quid ſtatuat: & illa appellatur ſimpliciter præſumptio iuris. & cõtra eam ſemp admittitur probatio in cõtrarium: vt dicit gl. & bene in. d. c. ferrum. no. in. d. c. is, qui. Quandoque tamen ius exigit ſtrictiorem probationem vno caſu, quã alio, vt in. c. quia veriſimile j. e. &. c. ſuper hoc. de renũ. & in. l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cau. Quandoq; verò non præſumit intantum: vt requirat probationem in contrariũ. ſed ſolũ exigit, vt indicatur purgatio. ij. q. v. presbyter ſi. & in. c. ij de pur. ca. & in hoc non poteſt dari certa doctrina, ſed ſerua legem, ſecundũ quod diſponit arg. in. l. proſpexit. ff. qui & â qui. &. vj. q. iij. c. ſcriptum eſt in lege. ¶ † Venio nũc ad ſecundũ, ſcilicet præſumptionem hominis. & appello præſumptio nẽ hominis, qñ iudex ex aliquibus coniecturis aliq̃d pro, vel cõtra aliquẽ, ſeu in aliqua cauſa præſumit: vbi ius ſpecificè aliquid non præſumit. Pone exemplũ in. c. afferte. §. eodem. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. & in. l. iij. ff. de teſt. vbi dicitur, ꝙ iudex debet ſui animi motum informare ex argumentis & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe comperit, &c. facit. c. cauſam. de re iudi. & melius. c. in præſentia. de renun. Cum enim iudex nõ poſsit perduci ad veram ſcientiam facti, per aliquẽ ſenſum corporeum: niſi factum eſſet notorium permanens: oportet, ꝙ adducatur ad firmã credulitatem ex præſumptionibus, quæ quidẽ præſumptiones cauſant ex multis coniecturis, & ex dictis teſtiũ. Nã iudici non conſtat: vt teſtes verũ dicant: & maximè quando ſunt contrarij: ſed ex multis argumentis & coniecturis, hoc p̃ſumit. Ideò dicit lex, ꝙ animi ſui motũ iudex informare debet ex argumentis & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe cõperit, & vero proximiora. Nec enim ad multitudinem reſpici oportet: ſed ad ſincerã teſtimoniorũ fidẽ & teſtimonia, quibus potius lux veritatis aſsiſtit. & hæc habentur in. d. c. ſi teſtes. iiij. q. iij. &. d. l. iij. ff. de teſt, Et alibi dicit gl. iuncto tex. ꝙ ſi teſtis cito reſpondet, eſt præſumptio, ꝙ ſit mendax. ſi verò eſt moroſus, præſumitur dubitare: vt habet v. q. v. c. qui ambulat. §. ſed aliud. & Inno. in. c. quoniam contra. de proba. dicit, ꝙ ſi iudex perpendit teſtẽ vacillare, non debet ſequi dictum ſuum. & iuriſconſultus in. d. l. iij. dicit iudici: tu magis ſcire potes, quanta fides ſit teſtibus adhibenda. q. d. ꝙ ſuper hoc non poteſt dari certa doctrina: ſed ex varijs coniecturis iudex præſumit pro, vel contra teſtes. Nam præſumptio nõ eſt aliud, quã quę dã ſuſpicio, quę cauſat in animo iudicis, vel cuiuſcunq; ex varijs coniecturis vel argumẽtis, ſeu indicijs: & ſecundũ q̃d coniecturę, vel argumẽta, vel indicia vrgẽt, cauſat, firmat, vel augmentat illa ſuſpicio. Si enim indicia, ſeu argumẽta eſſent temeraria: vt puta, quòd fuit viſus clericus loqui cũ muliere: nulla alia cõiectura exiſtente, vis præſumere adulteriũ [b]: certè malè præſumis. Nõ enim ex hoc debet cauſari aliqua ſiniſtra ſuſpicio. ad hoc quod not. xj. iij. c. abſit. & ſi de facto cauſaret illa eſt ſuſpicio, ſeu p̃ſumptio temeraria. de quo in. d. c. inquiſitioni. Si verò coniecturæ aliquatenus vrgent: puta, ꝙ fuit viſus ſæpe ſecum in ſecreto loqui & confabulari, & vterq; eſt iuuenis: tũc cauſabit ſuſpicio, ſeu præſumptio probabilis. arg. lxxxj. diſt. c. clericus ſolus. Non tamen ducit iudicem ad credulitatem, vt eum propter hoc ſolùm de crimine adulterij condemnet: ſed procedet vt habetur in. c. ij. de coha. cle. Item poſſent eſſe aliæ coniecturæ magis vrgentes, ita ꝙ cauſaret ſuſpicionem, ſeu præſumptionem magis vehementem: & tunc ꝓcederet ad magis grauia: puta ad purgationem inducendã. Quandoq; etiam ad ſuſpenſionem â beneficio & officio donec ſe purgauerit: vt in. c. inter. de pur. cano. & quod not. Ioã. andr. in. c. j. de accu. lib. vj. Quandoq; coniecturæ ſunt ſtrictiſsimæ & vrgentiſsimæ: ita, vt vix ipſe reus audeat diffiteri delictum: & tunc cauſat tanta præſumptio, quòd ádducit iudicem ad credulitatem: & fertur ſententia contra eũ de ipſo delicto. ad hoc. c. prætereà. de teſti. c. afferte. §. eo. & bo. tex. in. l. ſciant cuncti. C. de proba. canonizata. ij. q. viij. ſciant. Vide bona exempla per Io. And. in Specu. in addi. titu. de probat. §. videndum. verſicu. xiij. dixi plenius in. d. c. tertio loco. vbi vide. ¶ Ex quibus cõclude, ꝙ non poteſt dari certa doctrina, quãdo præſumptio ſufficiat ad ſententiam: quando ad ſemiplenam probationem: qñ ad indiciũ, ſeu torturam: quando ad purgationem indicendam: quando ad ſuſpenſionem bñficij & officij, vel ſimiles effectus: ſed iudex ex ſuo bono & æquo iudicio, ex varijs coniecturis arbitrabit hoc: vt in iuribus ſuperius allegat. & ſi malè arbitrabitur, corrigetur factum per iudicem appellationis: iuxta no. in cap. prætereà. præalleg. & per Innocen. in dicto. c. quoniam contra. ¶ Ex his etiam concludo non curandum qualiter appelletur ſuſpicio, vel præſumptio: an ſcilicet vehemẽs an probabilis, an violẽta, an neceſſaria. &c. quia hæc ſunt potius vocabula magiſtralia, quàm iuris. aſſumunt enim ſibi nomen ſecũ dũ ipſarum potentiam. Nam appellatur violenta illa quæ ſufficit ad ſententiam: quia quaſi violenter trahit iudicem ad credulitatẽ. Vehemens dicitur, quia intantum vrget, quòd vehementer facit iudicem ſuſpicari contra reum j. eodem. c. literas. Probabilis, quaſi proba ſeu recta: id eſt iuſtè cauſata, & non temere. vel quia reddit factum veriſimile: non tamen ita violenter, vt ſufficiat ad ſententiam. vide ad hoc bonam gloſſam in. c. inſinuatum. in fine. de ſimo.

b ¶ Probatio. ꝙ cõtra p̃ſumptionem iuris & de iure, nõ admittatur ꝓbatio in cõtrarium: fallit quinq; modis: vt hîc Feli. vltra eũ. Adde ꝙ fallit qñ p̃ſumptio iuris & de iure eſſet contra perſonã legaliſsimã & fidedignam: quia talis ꝑſona põt ꝓbare contrarium. Ita ſingulariter dixit. d. Ant. in. c. vidua. j. de regu. ſequitur Marſil. in. l. j. §. ſi quis vltro. colum. iiij. verſ. pro quibus facit. ff. de quæſtio.

ç ¶ Adulteriũ. Vide tamen Abb. ĩ c. eſtote. de re. iu. vbi vĩ reprobat e gloſ. in. d. c. abſit. xj. q. iij. dũ vult, ꝙ cleric⁹, ſi viſus eſt

cum muliere,& amplexus fuerit:præsumitur amplecti benedicendi eam, vide Ange.Are.in tracta.maleficiorũ.in ver.che me ha adulterato la mia dona.& Fran.brunus in trac.de malefi.in trac.de malefi .in tit.de iudicijs. §.species.vbi dicunt,ꝙ à tali bñdictione liberet nos dñs.vide Alex.in cõsi. cxxvij.inci.visa inquisitione.col.ij.in.iiij.volu.

✠ SEBA.SAPI.

a ¶ Muatus.An ex minis oriatur præsumptio,ꝙ quis fuerit vulneratus à minãte.vide plura allegata p Alexan.in cons.xiiij. incip.ponderatis. in.iij.vol.Feli.ĩ. c. affert.col.fi.s.e.& Frá.Brunũ ĩ trac. maleficiorũ. col. xiij.ver.quæro vlterius.& col.xvij. ver.itẽ licet ex minis.

b ¶ Ibi latius.Et idẽ met Panor.in.c.literas.in.j.col.j.eo. & Cyn.in.l.j.C.si quis Impe.male. facit glo.& ibi clarẽ Cyn. in.l.metum.C.quod metum. Bal.& Imo. & docto.in.l.fin. C.de hæred.insti. vbi dicũt,ꝙ si qs est minat⁹ alicui mortẽ :si postea mortu⁹ reperitur minæ sũt sufficiẽs indicium:vt possit minãs poni ad torturã,si erat talis ꝙ soleret minas suas exequi. & vide per do.j.c. sanè.circa medũ ix.dist.An autem propter solas minas fuisset illi licitum minãtem & vulnerare,& occidere tãgit.d.Ant. in.c.olim.j.ẽ.de restu.spol.in pe.col. Cy.in.l.j.C.vnde vi.Ang.de are.in §.ius aũt gẽ.iiij. col.in fi.insti.de iu.na.gen.& ciui. vbi distinguant,ꝙ si erat talis,q̃ veri similiter erat solitus mandare exe cutioni minas sit licitũ:aliàs secus. de quo vide not. Bal.& Imo.limitantes in.d.l.fi.ff. de hære.insti.Pato tñ,ꝙ in hoc dici debeat melius in.l.j.in fi.C.qñ licet se sine iudi.vĩ. vbi dicit,ꝙ qñ aliquis minatur mihi:& est in actu, qñ est in actu,licitũ est mihi vulnerare,vel occidere :qa non debeo expectare, ꝙ aliquis me vulneret,vel occidat:alʒ propter solas minas,si minans non est in actu,non est licitum occidere.

Anto.Francis.¶ Circa hoc,qd hîc dicitur de minis,dicas,ꝙ minæ præcedẽtes secuto delicto,faciunt indicium contra minantem:vt per Salic.post Cy. & docto.in.l.j.si quis Impera.mal.hîc alle.Quod intellige cum limitatione, de qua hîc:ñ mînæ sunt illatæ ab eo,qui consueuit minas exequi. Ad qđ vide Spec. in tit.de præsum. in.§.ij.in versi.sed pone,ꝙ minatur. Et idèo dicebat Bar.ĩ.l.iij.ff.ex q. cau. maior.ꝙ si minæ fiunt à tyranno,vel ab homine pestilentioso,vel à persona verisimiliter timenda,vel potente,& cõsueta malè facere:tales mînæ inducũt iustũ metũ,ſdm Bart. in.l.metum.ff.qd met.cau.adeo,ꝙ potest minat⁹ expetere cautionẽ à minante de nõ offendẽdo:vt per Bal.& Ang.ĩ.l. de cemmas. C. de Epis.audiẽ.& ĩ.l. sed & si fusce perit.in.§.j.ff.de iudi.& per Bar.in.l. illiteratas.§.ne potẽtiores.ff.de offic.p̃fid.& in.l.famos. ff.ad leg.Iul. maie.Et dum dicitur de minante mortẽ,ꝙ possit impune occidi:dicas illud verum in solito minas exequi: vt.s.& ĩ ipso actu minãdi ſdm Bal dũ in.l.j.hîc allegata.C.quãdo.li: se sine iu.vin.Secus autẽ sine mînę fiãt ab his,qui solẽt multa minari,& pauca facere,ſdm Bart.in.l. hæc autẽ.ff.si cui plusq̃.per le. fal. & vide Angel. Aret.in trac.male fi.in gl.in ver.verba iniuriosa.& tene menti dictum Bald.in.l.j.de ser. fugi.de quo meminit Alexã.in.l. j.C.de his,quibus vt indig.vbi dicit,quod minę faciũt præsumi mãdatum.Et ideò si qs minatus fuerit de faciẽdo aliquẽ occidi : & ille reperiat occisus nõ à minante,sed ab alio p̃sumptio est ꝙ fuerit occis⁹ de

simo.Sed,vt dixi.s.non cures tu de his nominibus,siue vocabulis.Imponas enim quod nomen vis:sed consydera qualitates & potentias & circunstantias coniecturarum:& secundùm illas iudicetur affectus.Ideò dicit Innocẽ.in.c. quia j.eo.in fi.quòd quidam appellant violentas præsumptiones,quas alij dicunt probabiles.sed in hoc nõ est vis,nisi in verbo secundũ eum.& disputatio de vocabulis est pertinacibus relinquenda:vt ibi no.Innocen.& glo. super rub.infortiati.q.d.quòd non est fienda vis qualiter nũcupet.Nõ em̃ habem⁹ iura,quæ dicant,quæ coniecturæ inducunt præsumptionẽ violentam,& quæ probabilem: & quæ vehementem:nec quid operetur vehemẽs,quid probabilis.Nam varij effectus causantur, secundùm quod coniecturæ vrgent:vt colligitur ex iuribus superiùs alle.quinimo glo.& doct.non ponunt vehementem præsumptionem pro specie distincta:vt in hac gloss.& in alijs superius allegatis:quia fortè comprehẽdere eam voluit sub violenta:vt sentiunt docj.e.literas.Sed nos videmus,ꝙ vehemens nõ semper sufficiat ad condemnationem:vt patet in.c.inter.de purg. cano.& in.c.cum contumacia.de hæreti. li.vj. j.eod.literas.ergo theorica illa non est bona:& sic essent quinq̃ species.Nec propterea potes ex iure colligere quid operetur vehemẽs suspicio.ergo dic quòd ferè infinitæ sunt species p̃sumptionis,sicut sunt coniecturæ, ex quibus ipsæ præsumptiones insurgunt.¶ Ex superius dictis & his,quæ dixi in.c.afferte.s.e.&.c. tertio loco.de proba.potest capi satis sufficiens doctrina circa materiam istam.Et scias,quòd præsumptio quandoq̃ sumitur ex facto de p̃senti:quandoq̃ ex facto de præterito:& vtriusq̃ tẽporis tripliciter.Nã ex p̃senti circa præsens:itẽ circa p̃teritũ,& circa futurũ.Itẽ ex facto de præterito p̃sumit quãdoq̃ circa p̃terita:qñq̃ circa præsentia :qñq̃ circa futura:de quo vide gl.cum iuribus in ea alleg.j.eod.& c. seq.& in.c.cum per bellicam.xxxiiij.q.ij.&.c.p uenit.xviij.dist.&.c.multis.xliiij.distinct.

✠ *SVMMARIVM.*

1 *Triplex præsumptio oritur ex facto de præsenti:& triplex ex facto de futuro.*

2 *Quidam fuit minatus percutere aliquem:& ille reperitur percussus:& ignoratur à quo:an præsumatur,quod fuerit ille,qui minatus est.*

¶ *CAP. IX.*

SCribam. ¶ Breue est:& in effectu itendit. Quòd ex p̃teritis p̃sumit circa futura.& pone casum literalem,vt dixi in præcedentib⁹ capitulis.¶ Nota primò,quòd diu negligens in præterito,præsumitur qđ erit negligens in futuris.Ex hoc dicit Gofre.quòd qui negligenter studuit in iure canonico,p̃sumitur quòd studebit negligenter in iure ciuili:& econuersò.¶ Secundò nota quòd Prælatus non tenetur assiduè monere peruersum & negligentem ex quo vehementer præsumit se non profectu rum.Debet enim tunc tacere:ne mittat margaritas inter porcos.vide ad hoc bo.tex.in.c.quãdo.xj.q.iij.& in.c.Ephesi.xliij.distinct.¶ Tertiò not.ibi :*apparet* .iuncta gloss.fin.quòd id, quod præsumitur potest dici apparere.Ad idẽ bonus text.s.c.proxi.& vide ad materiã quòd ibi dixi.¶ Glo.j.ponit duos intellectus ad tex. primus est melior.& pro eo facit.c.quando.& c.Ephesij.s.allega. ¶ Gloss.ij.ponit triplicem præsumptionem ex præsenti:& triplicem ex præterito.Et pro expeditione quæro:hîc dicitur præsumptio ex præterito circa futura: nunquid alijs modis eliciatur præsumptio. ¶ Gloss.respo.ꝙ sic.Nam præsumptio qñq̃ elicit ex facto de p̃nti: qñq̃ ex facto de p̃terito.¶ † Prîo casu tripliciter.Nã qñq̃ ex p̃senti 2 circa præsens.Pone exemplum:si quis de præsenti est criminosus, præsumitur quòd accusat non bono zelo:ideò repellitur.vj.quæstio. j.c.qui crimen.& in.c.j.de accu. Quandoqué præsumitur ex præsenti circa præterita.Exemplum,si mulier nupta allegans maritum captũ & mortuum, alteri nupserit:si post modum audito de vita primi mariti, non recedit incontinenti à secundo,præsumitur quòd causa incontinetiæ transiuit ad secundas nuptias:vt in.c.cum per bellicam.xxxiiij.q.ij. Quãdoqué & tertiò præsumitur ex p̃senti circa futura. Exemplum,si quis de præsenti est negligens, seu incontinens,præsumitur,quòd talis erit in futurum:vt in.c.si quis diaconus.l.distin.¶ Secundo casu principali inducitur præsumptio etiam tripliciter.Quandoq̃ enim ex præterito circa præteritum.Exemplum,si incontinẽter aliqua mulier vixit,non præsumitur quòd fuerit maritata.xxviij.distin.quia sunt culpæ. Quãdoq̃ & secundò ex præterito præsumitur circa præsens:vt si quæritur de fama alicuius. Nam præsumitur quis bonus vel malus secundùm vitam de præterito:vt in.c.monachus verò nouitius.lxxvij.distinct.facit quod no.in.l. fin.de quæst.Quandoq̃ & tertio ex præterito præsumitur circa futurum:vt hîc.& not.hanc gloss.& idem in effectu no.in.d.c.cùm per bellicam.præalleg.&.c.peruenit.xviij.distinct. & &.c.multis.xliiij. distinct. ¶ † Et faciunt hæc 3 ad quæstionem:quidam fuit minatus[a] cuidam a de percutiendo eum demum fuit percussus, & nescitur à quo q̃rit,an sit p̃sumendũ,ꝙ fuerit ille,qui minas intulit.& videtur ꝙ sic:quia ex præterito præsumitur circa præsens:vt patet ex prædictis.dic,quòd bene inducitur præsumptio contra eum:non tamen sufficit ad cõdemnationem: quia in criminali debent esse probationes luce clariores .l.sciant cuncti . C. de proba.canonizata.ij.quæstio.viij . dicit tamen Specu.in titu.de præsump.§.ij . circa fin. quòd talis præsumptio sufficiet , vt supponatur torturæ.quod not. & vide ibi latius.[b] & b quod no.in.c.auditis.de in integ.restitu. & in c.auditis.de præscrip.

mãdato illius:maximè qñ ille, qui occidit erat amicus,vel familiaris minãtis:q̃ oĩa bñ no.vt scias practicare qñ casus accideret.vide Spe. in allegato tit. de prob.in.§.ij.ĩ ver. sed pone.

a ¶ Quia verisimile.Adde Cepo.p istum textũ not. dicit Bar.in.l.cum qd.ff.si certũ pet. qd ad ꝓbandum debitũ sufficit,ꝙ testesviderint tradi pecuniã: cũis nihil dictũ fuerit, nec de mutuo:nec de donato. Vbi etiam dicit de illo q̃ dixit:tolle hanc pecuniã:an præsumatur donare, vel dare aĩo repetẽdi.de quo vide plenè & pulchrè per.d. Ab.in.c. si cautio.in pe.char. §.ti.j.
¶ Adde Ro.consil.ccxc.

SEBA.SAPI.

b ¶ Puto tñ.Idẽ tenet do.Abb.in.c.j. j.de cleri.non residẽtibus.vide Petrũ de Ancha. in consil.cccl.xxxix. incip.in casu prę missso.Pet. de Perugin.in trac.ꝓmutationis.colũ. vij.& Rot.decisi.cxlij. in antiquis.

c ¶ Durioribus.Opponẽs exceptionẽ non verisimilẽ grauatur duriori onere ꝓbandi.& ad hoc vide.d.Anto.ĩ.c.si cautio. in pe.char.§.ti.j. & ĩ c super hoc.ĩ.xij. col.de renũ.Sed imo ꝙ sit repellẽdus,per ea q̃ scribit do. Anto.post Inn.in.c. post electionẽ.circa fi.de cõcess.præbẽ.Sed dic,ꝙ est in arbitrio iudicis consyderare quãta præ 2 sumptio cõtra excipientem sit:vt hîc sentit.d. Ant. post Ho.& clari⁹ in.d.c. super hoc. in.xiij.col.

SVMMARIVM.

1 *An sit præsumendum cõtra permutãtes beneficium tenue cum pingui.*
2 *Contra præsumptiones admittitur probatio in contrarium:& debet esse clarißima:sed cõtra præsumptionem iuris & de iure,non.*
3 *Contra testes deponentes contra verisimilem:an sit suspicio falsitatis.*

¶ CAP. X.

QVia verisimile [2] Efficacior probatio requirit ab illo, qui ꝓbare vult,qd nõ est verisimile.Diuiditur.Nã primò ponit causam finalem.Secundò prouisionẽ. Tertiò prouisionis causam impulsiuã.Secunda ibi: *prouideas.* Tertia ibi:*quoniam.* ¶ Casus literalis. R.capellan⁹ dicebat,quòd.H.præsbyter cõcessserat sibi personatum ecclesiæ suæ:& ab eo vicariatũ ipsius ecclesiæ idẽ.H.receperat: & hoc dicebat se probaturum.&.R.molestabat eundem.H.Significatũ fuit dño Papæ:super hoc scribit Papa Decano Cassienſi dicẽs, quòd nõ est verisimile,ꝙ.H.personatum ecclesiæ concesserit dicto.R.& vicariatũ ipsius ecclesię receperit ab eodem.vnde mandat Decano,ne super hoc probationem recipiat:nisi communis fama loci habeat hoc.vel nisi tales personæ appareant:de quibus non sit verisimile,quòd debeant deierare:quia sępe cõtingit,quòd testes corrupti inducantur ad falsum testimoniũ ꝓferendũ.Ber. ¶ † Not.j.istum tex.contra permutantes beneficium tenue cum pingui. Præsumenda enim est talis permutatio fraudulenta & simoniaca.cum non sit verisimile,quòd sine causa resignet quis beneficium pingue pro tenui.arg.hîc,& in.c.super hoc.de renun.facit quod leg.& no.in.c.ij.de renun.li.vj.Puto tamen, [b] quod hęc sola præsumptio non sufficiat ad sentẽtiam proferendã:sed præstat legitimã causam indicendi purgationem,seu aliter procedendi.argũ.in.c.inter.de pur.ca.Sed si adessent alia adminicula poterit sententia ferri.Exẽplum:permutauit quis beneficium pingue cũ nepote iuuene habente tenue,hîc enim cõcurrit suspicio sangninis vltra tenuitatem beneficij.ar.x.q.ij.c.huiusmodi.§ nã hæc vsus præstatio.maximè si alter erat senex. & hoc videtur velle Io.An.in.d.c.ij.de renun.lib.vj.licet contrarium velit Ioan.de lig.in.c.j.de cle. non resi.Sed primum puto verius:& quia valet argu. à cõiter accidentibus:vt.d.c.j.& communiter videmus,ꝙ ista fiunt in fraudem.hæc puto vera:nisi sit alia pręsumptio istam excludens: vt puta,qui non poterat securè morari in beneficio pingui,vel alia similis.argu.de renũ.ad supplicationem.&.vij.q.j. pastoralis. ¶ Secuudò no.& tene mẽti,† quòd licet cõtra ꝓsumptionẽ iuris admittatur probatio:vt hîc. & dictum fuit.§.in.c.quãto.tamen aggrauatur probãs du 2 rioribus [c] probationibus,qñ verisimilitudo est contra eum.Vnde scias,quòd quandoq̃ verisimilitudo est tanta,quod non admittit probationem in contrarium:vt in.c.filij.de hæ.li.vj. & hoc puto ꝓcedere,vbi ius exprimit:sicut facit in.d.c.filij.vel super illa præsumptione statuit:vt dixi.§.eo.c.quanto.aſs semper admittitur probatio in contrarium:licet exigatur strictior:vt hîc.Quandoq̃ verisimilitudo est maxima:& tunc non admittitur probatio in contrarium: nisi procedat prius aliqua causæ cognitio:vt in.c.super hoc.de renun. Quandoq̃ est verisimilitudo magna,non tamen maxima.& tunc procedat iste tex.vt admittatur probatio:sed debet esse clarissima, sicut in causa criminali:vt hîc,& in.l.nõ est verisimile.ff.quod metus causa.& hoc no.facit etiã quod legi.& no.in.c.solicitè.de restitu.spolia. ¶ † Nota,quòd contra testes deponentes contra verisimile,est præsumptio facilitatis.& sic non faciunt fidem,nisi sint tales,de quibus non est verisimile,quòd debeant deierare:vel nisi habeant aliquam præsumptionem secum:puta famam,vel quid simile. ¶ Oppoñ.& videtur,ꝙ alio respectu non valuerit hæc permutatio:quia non interuenit authoritas Episcopi.j.de rerum permu. c.quæsitum.cum simi.Solu.intelligendum est secũdùm doc.quòd hîc authoritas etiam allegabatur.sed non est verisimile,quòd hæc interccsissent:sed falso modo allegabantur. 3

SVMMARIVM.

1 *Sola cohabitatio maris & fœminæ,non inducit præsumptionem in matrimonio.*
2 *Seruus in spiritualibus potest esse in iudicio.*
3 *Signum æquiuocum ad plura non probat:nec præsumptionem facit pro altero tantum.*
4 *Delatio anuli in muliere,est signum matrimonij.*
5 *Si maritus tenet vxorẽ extra lectũ & mensam,non tractat eã,vt vxorẽ.*
6 *Solum instrumentum dotis,vel donationis propter nuptias,an probet matrimonium.*
7 *An fama,vel cogitatio probent matrimonium carnale,vel spirituale.*
8 *An fama cum actis proportionalibus probet matrimonium.*
9 *Si probetur per duos testes,quod vir iacuit cum vna muliere:& vir intendat conseruare possessionem iuris matrimonialis:& hoc intendat mulier:an per hoc probetur matrimonium?*
10 *Maritus potest vendicare vxorem adiectã causa de iure canonico, & de iure diuino:& datur etiam ei officium iudicis,& interdictũ &c.*
11 *Dominus constituens dotẽ,vel donationem propter nuptias seruo, vel ancillæ videtur ei conferre libertatem.*
12 *Si probatur,quod maritus dederit anulum mulieri:an præsumatur matrimonium.*
13 *An si probatur tantum,quod mulier portat anulum,præsumatur matrimonium.*
14 *Sola cohabitatio sufficit de iure ciuili ad probationem matrimonij.*

¶ CAP. XI.

ILlud quoquẽ ¶ Per nominationẽ cohabitationem &famam, probatur cõiugium:maximè si appareant instrumẽta dotalia.Ita summat Ioannes Andræas.quæ summatio iudicio meo omnino non colligitur ex isto textu.tum, quia in isto text. nulla fit mentio de cohabitatione, nec nominatione vltra instrumenta dotalia. Tum,quia per dictionẽ maximè,sentit Io.And.ꝙ absq̃ instrumẽto dotali fuisset hîc per alia posita in tex.probatum matrimoniũ:ideò magis inhærendo literæ summo sic.Per cohabitationẽ & diutinã famã de matrimonio & contractibus matrimonialibus,ac alia adminicula,ꝓbaſ matrimoniũ.h.d.Communis diuisio.Scda ibi,*verum*. ¶ Casus literalis.¶ Quædã mulier libera per.x.an.& vltra,sciẽter cohabituit cuidã seruo tãquã legitimo viro,& ab eo fuit carnaliter cognita:postmodũ asserebat illũ suũ nõ esse maritũ:sed vir dicebat illã esse suã vxorẽ ostendẽs publicũ instrumentũ.in quo se cõiuges nominabant:& per quod ipsum dònationẽ propter nuptias feciſſe eidem apparet:mulier asserebat instrumentũ istud factũ esse in fraudẽ:vt dñs seruo suo fraudaret:insup ꝓduxit testes,ꝙ ille pluries rogat⁹ fuerat ab amicis,ꝙ eã despõsaret:nec despõsasse,nec despõsaturũ seipsam firmiter asserebat. Vir prædictũ instrumentũ ꝓducebat,& quosdã testes,qui viderãt eã anulos deferentẽ. Ad hoc respõdebat mulier,ꝙ hoc faciebat scdm consuetudinẽ illarũ,quæ pannes vẽdunt. Iudex sup hoc cõsuluit Papã:& ipse respõdet,ꝙ in huiusmodi dubietate fama vicinię debet attẽdi:& si fama loci habet, ꝙ vir ipsam in lecto & in mẽsa sicut vxorẽ tenuerit:cogẽda est mulier,vt eidẽ viro affectu adhæreat cõiugali:ꝑcipuè si dictũ instrumentum

mentũ ab eo ſit factũ, qui offiñ ſuũ fideliter adĩpleuit. Ber. ¶ † No. j. expreſſum in litera, ꝙ ſola cohabitatio maris & fœminæ etiã diutina, nõ inducit p̃ſumptionẽ mr̃imonij. Et qđ plus eſt, etiã ſi maſculus ſit ſeruus & fœmina libera. Nã prima frõte videreť cõtrariũ: cũ nõ videatur veriſimile, ꝙ libera velit cohabitare cũ ſeruo, p̃ter affectũ coniugalẽ: cũ vix reperiať aliqua, quæ cũ ſeruo velit etiã matrimonialiter cohabitare j̃. de cõiu. ſer. quaſi per totũ. Sed rõ decidendi in contrarium eſt: quia cum matrimonium ſit magnum ſacramentum, & maximi præiudicij: non debet iudicari ex leui præſumptione. argu. in. c. literas j̃. eo. & in. c. licet ex quadam. s̃. de teſti.

2 & de hoc aliquid j̃. ſuper glo. in verſi. vxorem. ¶ † Secundò no. caſum, in quo ſeruus poteſt eſſe in iudicio, nomine proprio & pro iure ꝓprio, ſcilicet cauſa petendi vxorem ſuam. In iſtis enim ſpiritualibus non curatur dñica poteſtas ſicut nec patria. de iudi. c. ſi annũ. li. vj. &. c. j. & qđ ibi no. de cõiu. ſeruo. & de materia in. l. vix. certis. ff. de iu. & in. c. nõ eſt j̃. de ſpõſa. ¶ Tertiò no. ibi: *vendicans*. ꝙ

a maritus[a] poteſt vendicare vxorẽ. & ſic videtur, ꝙ maritus habeat dñium in vxorẽ: cũ rei vẽ. nõ cõpetat: niſi ratione dominij. l. j. &. l. in rẽ. ff. de rei vendicatio. & no. in. c. examinata. de iu. In cõtrarium facit. l. ſi vxor. C. de cõdi. inſer. vbi dicitur, ꝙ mulier eſt in poteſtate patris, & nõ mariti. ideò dic, vt j̃. latius dicam. ¶ Not. hîc apertiſſimè, ꝙ inſtrumẽtũ donationis propter nuptias: licet in eo enũtietur matrimoniũ: nõ tamẽ per hoc ꝓbat matrimoniũ ſine alijs adminiculis. de quo j̃. latius dicam. ¶ No. ibi: *deſponſaſſe, nec deſponſaturum*. &c. quòd licet voluntas ſemel fuerit poſita, & pluries repeti ta: tamen per varias probationes, ſeu cõiecturas poteſt probari mu

3 tata. ¶ † Nota ibi, *more illarum quæ panes*. &c. quòd præſumptio ſurgens ex ſigno tollitur ſi ꝓbatur illud ſignum ęquiuocum ad plura. Ex quo colligitur, ꝙ ſignũ æquiuocum ad plura, nec probat, nec p̃ciſè pręſumptionem facit pro altero tantũ. Facit. c. in præſentia. de proba. Ex cõtrario verò ſignũ ad certũ quid reſtrictũ ꝓbat: vel ſaltẽ p̃ſumptionẽ magnã facit de ſignato. facit. c. dilecto. de p̃ben.

4 ¶ † Itẽ ex hoc & ex tex. no. ꝙ delatio anuli in muliere alio nõ ꝓbato, eſt ſignũ matrimonij. Pro hoc. xxx. q. v. c. fœminę. vbi ponitur tex. quare vxori datur anulus à marito, & quare ponitur in quarto digito. ¶ Nota in verſi. *verum*. quòd in probatione matrimonij, vbi veræ probationes non ſunt præ ceteris attendenda eſt fama vi

5 ciniæ. & ſic habes caſum, in quo fama plurimum valet. ¶ † Nota ibi, *in lecto*[b] *& in menſa*. &c. duo ſigna ad præſumendum matrimonium inter virum & mulierem: vt quia vir teneat eam in lecto, & in menſa, vt vxorem. Ex quo infert do. Ant. quòd ſi maritus tenet vxorem extra lectum ſuum & menſam, nõ tractat eam vt vxorem & poſſet vxor virum conſtringere, vt eam in prædictis, & alijs tractat, vt vxorẽ. quod not. & ad hæc adduco. c. ex parte. de ſpon. & qđ no. in. c. ij. de coniu. lepro. & vide gl. in. c. manifeſtum. xxxiij. q. quæ vult vxorem non poſſe inuito marito vouere, vt iaceat de nocte cum camiſia: quòd non eſſet, ſi vxor non teneretur ſecum iacere. & ſi tenetur vxor: ergo & maritus, cum quo ad carnale debitum, nõ iudicentur ad imparia, i. n. c. gaudemus. de diuor. Et facit deſcriptio matrimonij, quæ ſequitur in litera. ibi: *individuam vitæ conſuetudinem retinens*. &c. ¶ Nota ibi: *ſeruiat affectu coniugali*. quòd vxor tenetť ſeruire marito. & alibi dicit text', ꝙ eſt pene famula viri: vt in. c. hæc imago. xxxiij. q. v. Sed tu põdera literã, quę qualificat hoc ſeruitium: vt ſcilicet debeat ſeruire affectu coniugali: & ſic non ſumitur ſimpliciter. Ad quæ autem teneatur vxor: vide quod ſatis dixi in. c. literas. de reſtitutione ſpoliatorum. ¶ Antequàm gl. iuxta ordinem attingam, expediam intellectum capituli. ¶ Quæro igitur primo, per quæ probatur hoc matrimonium: cum fiat mentio de inſtrumento donationis propter nuptias, in quo nominabant ſe coniuges. Item de dalatione anuli. & Papa reſpõdet, quòd in talibus fama vicinię magis debet attendi. Et pondera verbum magis, quaſi ſola fama non ſufficiat. Solu. gl. noſtra tangit intellectum huius capituli in. v. locis. ¶ Primò in ver. *nominant*. & in ver. *donationem*. & in verſi. *ſi fama*. & in verſi. *vxorem*. & in verſi. *præſertim*. Sed nullibi iudicio meo declarat perfectè intellectum huius capituli. Nam in verſi. *nominant*. ſolùm dicit: quòd nominatio pręſumptionem inducit, ſed non probationem. ¶ In verſicu. *donationem*. dicit, quòd inſtrumentum donationis propter nuptias inducebat pręſumptionem: ſed non plenè probabat: quia non fuit factum ſu-

a ¶ Maritus. Quomodò & quibus modis debeat quis vendicare vxorẽ ſu ă vide do. Abb. in. d. c. non eſt. de ſponſa.
Anto. franciſc. ¶ Circa hoc, an vxor poſsit vendicari à viro. dicas, quòd licet vxor non ſit in dominio, neq; in poteſtate viri: niſi quo ad vſum, & debitũ carnis, & maritaria ſeruitia: ita quòd poſſet dici, quòd directa rei vendicatio non poſſit dari: qa illa nõ datur, niſi domino contra poſſeſſorem: vt in. l. j. C. de alı. iu. mu. cau. fac. & in. c. examinata. de iu. tamen poteſt vendicari adiecta cauſa: qa vxor, de iure ca. ſicut vendicat pater filium ratione patriæ poteſtatis de iure Romanorũ: vt in. l. j. §. per hanc. ff. de rei vendi. Imò vxor fugiẽs à marito poſſit repeti interdicto de libe. homi. exhi. ſecundùm Bal. in. l. ſi. C. de libe. exhi. Adde tñ, quòd ſi vxor fugit à viro, etiã culpa mulieris, põt petere ſibi caueri à viro de nõ offendẽdo: maximè ſi vir ſit ſeruꝰ, & ſit ſuſpicio offenſionis: vt. c. literas. de reſtitu. ſpo. imò ſi iudex multum ſuſpicaretť de offendendo: ita quòd videret non poſſe præſtare ſufficiẽtẽ cautionẽ à viro poſſet illã, vel recludere in monaſterio, vel recõdere apd aliquã honeſtã pſonã: dicas tamẽ, ꝙ nõ obſtãte tali cautione ꝑ ſtita per virũ, poſſet ipſe maritꝰ ẽt caſtigare: vt in. c. ex tranſmiſſa. & ibi plenè per do. Abb. de reſt. ſpol.

per matrimonio, per. l. neq; ſine nuptijs. C. de nup. ¶ In verſi. *ſi fama*. dicit, quòd fama per ſe plenè non probat: ſed cum alijs adminiculis, ſeu præſumptionibus valet: quia quę non proſunt ſingula, &c. ſed non exprimit qualia debent eſſe alia adminicula, ſeu præſumptiones. ¶ In verſi. *vxorem*. dicit, quòd ſola cohabitatio non probat matrimonium. ¶ In verſi. *præſertim*. dicit, quòd fama cum alijs ſufficit hîc, etiam ſine alio inſtrumento: ſed non dicit cum quibus alijs. Fortè habuit reſpectum ad cohabitationem & declarationem anuli. Alia enim non allegabantur præter inſtrumntum. Nomi natio verò hîc nõ probatur extra inſtrumẽtũ. Et videtur gloſſator magis in iſta gloſſ. quàm in qualibet alia animum ſuum exprimere. ſed certè ſi hunc intellectum habuit, non rectè ſenſit. Primò, quia hæc lectu. non congruit literæ, quæ licet ponat in fine verſicu. *præſertim*. non tamen per hoc intendit excludere totaliter probationem inſtrumenti: ſed innuit ꝙ tunc maximè eſt attendendum, ſi fuit confectum ab eo, qui ſuum officium conſueuit diligenter exercere. Item non videtur vera in ſe, vt ſola cohabitatio cum fama ſufficiat. quia ex hoc ſequeretur, quod ſola fama per ſe ſufficeret: cum habitatio nihil probet. Item eſſent probationes nimis fragiles ad tantum negotium probandum: & nullibi hoc probatur: imò vt dixi, hæc lectura in fin. innuit cõtrariũ: cum ponderat inſtrumentũ. Et hoc quo ad primum intellectũ, quẽ ſentit gl. ſed eam ſaluãdo poſſet dici, quòd ponderauit vltra famã cohabitationẽ diutinã: nominationẽ coniugalẽ: delationẽ anuli. Et hæc ſatis videnť ſufficere ſine

6 alio inſtrõ: vt ex infrà dicẽdis patebit. ¶ † Secũdus intellectus colligitur ex dictis Innocen. qui dicit quòd licet fama plurimum adiuuet: tamen per eam non iudicaretur matrimonium, ſed ꝓpter inſtrumentũ, quo continetť donatio propter nuptias, in quo ſe coniuges nominabant. Donatio enim propter nuptias locum non habet, niſi vbi eſt matrimonium j̃. de dona. inter vir. & dote poſt diuor. re. c. & ſi neceſſe. Nec obſtat quòd obijciebatur inſtrumentum in fraudem conceptum: quia hoc non ꝓbatur, nec præſumebatur: ex quo notarius conſueuit ſuum officium fideliter exercere. Hoc tamen limita ſecundùm alios, & bene ſecundùm eum: vt inſtrumentum dotis & donationis propter nuptias probet matrimonium, ſi non agitur de pręiudicio alterius matrimonij: aliâs ſecus. cum verba ſint neceſſaria ad contractum matrimonij, exprimentia conſenſum de præſenti j̃. de ſponſa. c. tuæ. ¶ Examinemus primò hunc intellectum antè, quàm deſcendamus ad alios. Hoſtien. dicit, quòd per

c ſolum inſtrumentum [c] dotis, vel donationis

↬ S EBA. S API.

a. ¶ Maritus. Vide de hoc. Car. ĩ. c. ex parte. in. vj. oppo. de reſt. ſpol. Ray. in ſumma de matri. in tit. quomodo & qualiter muliter poſſit petere quem in virũ. & Bal. in. l. non ignorat. in. iiij. col. C. q ac. nõ poſ. & in. l. neq; natales. ĩ vlt. col. C. de ꝓba.

b ¶ In lecto. Not. ſigna tractãdi aliquã in vxorẽ. Aliud tñ eſt tractare aliquã vt vxorẽ: aliud tractare aliquã honorificè vt vxorẽ: vt dicit Bal. in. c. ego. N. de iureiur. in. ij. col. in ver. ex his eollige. Item adde hæc quod not. Bald. in. c. ex tranſmiſſa. ad fi. j col. de reſt. ſpo. & Bar. in. l. ſi vxor. §. ſed ſi ea. ff. de adul.

c ↬ S EBA. SAPI. ¶ Solum inſtrumentum. Vide Ro. in fincccclxvj. inci. Panor. ſuper Secunda Secundi Decre.

Panormitani ſuper Secunda Secundi Decre.

nunqd ꝑ inſtrm a dotis.Bal. in.l.ad probationē.col.ij. ver.q̄ro inſtrumē tum.C.de loca.in auth. ſi qs in aliquo.col. iij.ver.iu xta hoc q̄ro.C.de edē.& in rubr.C. de priuileg.do.in vlt.col.Iaſin p̄lu. feu.col.vij. ver.ad cōtraria.

a ¶ Mr̄imonium. An ꝑ inſtrumentum dotis,vel dō. ꝓpter nup.,ꝓbet matrimoniū: adde Baldum in .l. j.in peñ.col.C.de priuil.do.Bal.in.l. neq;.C.de nupt. b Ludo.Ro.in.l.j.in prī.ff.de oper.no. nū.Bar.& Sali.in d.auth. ſi quis.C. de eden.

¶ Adde Ro.ſin. ſuis.fo.xiij.

Anto.Franciſ

¶ An ꝑ inſtrumē tum dotis,vel do nationis propter nuptias probetur matrimonium:dicas,ꝙ illud per talia inſtra nō probaꝫ, neq; p̄ſumiꝫ quo ad vinculum mr̄imoniale.l. donationes in cōcubinā.& ibi Dy.nota.ff.de do.& Bal. in.c.j.ī.§. naturales.in.ij.colū.ſi de feu.fue.cōtro. & plenè per Alex.ī l.ſi vxor.ī.§.ſed ſi ea.ff.de adulte.& Bar.in.q.inci.q̄dā hñs filium.etiā tenet Pet.de Anch. in cle.j.de ꝓba.& Io.An.in.c.ex tenore.q; fil. ſint le. & Bal.in.l.filium diffinimus.de his, q; ſunt ſui,vl' alie. iur.& in.l.ij.C.de fer.in.xix.col.& ī l.ij.ad fi.de exce. rei iu.Q̄d tñ intelige verū:niſi quo ad repetitiōes dotis datæ:vt ī auth. vt.fra.fi.in prī.& per Bal.ī.l.ab executione.C.quorū ap.nō reci.& per Bal.in.addi. Spe. in tit.de in integ. reſti.in ver.ꝑ inſtrumētum.Item hoc verū,niſi quo ad filiationē probādā:vt ꝑ Flo.de ſcō Pe.ī.l. ſicuti. §.ſed ſi q̄ratur.ff. ſi ſer.ven.vbi all'.

propter nuptias,non probatur matrimoniū,a etiā ſi nominarent ſe ibi coniuges.alleg.l.neq; ſine nuptijs.quam alleg.hîc gloſſ.quæ quidem in hoc tenuit idem,quod domi.An.hîc. Non ob.l.optimam.C.de contrahen.& commit.ſtipu.vbi dicitur,quòd ſi in ſtipulatione dicitur, quòd ſeruus Titij fuit ſtipulatus.&c. Et per hæc verba enuntiatiua ex quo ſunt neceſſaria ad ſtipulationis actum,probatur iſtum eſſe ſeruum Titij.Nam ſecundùm eum illa verba enūtiatiua probant enuntiatum ſolū quo ad ꝓbandum actum,de quo principaliter agitur: cum actus non poſsit ſubſiſtere ſine enuntiato: ſecus ſi ſimpliciter de enuntiato ageretur. Vnde ibi probatur,ꝙ ſi ſeruus per illa verba enūtiatiua quo ad validitatem ſtipulationis cum ſi ne hoc non valeret ſtipulatio.ſecus ſi ageretur de ſeruitute ad alium effectū:vt hîc.Et dicit ꝙ hæc eſt ſolēnis limitatiob ad illam.l.optimā.ſed certè ego allego gloſſ. in verſi.ſi ſeruus. quæ apertè hoc vult.& ſic intelligit & reſtringit illam legem ꝑ.l.cū aliquis.C.de iure delibe. vbi videtur hoc probari.¶ Sed aduerte,quia Bal. in auth.ſi quis in aliquo documento.C.de edē. referens dictū Inn.hîc dicit,ꝙ tex.ſing.videtur in oppoſitum in authē.vt fra.fil.§.illud quoq;. iuxta prin.vbi dicit apertè probari, ꝙ per inſtrumentum dona.propter nuptias inſinuatū probatur matrimoniū.ſed ipſe reducit ad cōcor.ꝙ in præiudicium partiū inter quas conficitur inſtrumentum,probat tale inſtrm matrimoniū:vt in p̄al.auth.ſed in prēiudiciū aliorū, non.& ſic ꝓcedat dictum Inno. Sed certè hoc voluit in limitatione,quam poſteà fecit.& hāc opi.Bald.videt ſequi do.Card.hîc.Sed hęc opinio nunquā mihi placuit:imò de directo contra eam videt tex.hîc quē iſti reuerentia eorū ſalua,non videtur ponderaſſe.Nam hîc nō agebatur de præiudicio alterius matrimonij: & concurrebat non ſolum tale inſtrumētum,ſed etiam diutina cohabitatio & anuli delatio. & tamen Papa non fuit contentus his probationibus:ſed dixit attendendam etiam famam vicinię.Si eñ ſimpliciter per tale inſtrumentum probaretur matrimoniū:Papa mādaſſet abſq; alia ꝓbatione illā cogi.Itē in fine tex.apertè innuit,ꝙ tale inſtrumentū ſolū adminiculet p̄ſertim,ſi eſt confectum ab eo,qui officium ſuum diligēter exęrcebat:nec valet,ſi dicat,ꝙ inſtrumētum hoc erat vitioſum:qa hoc fuit falſum: Fuit enim allegatio partis:vt.§.dixi.ſi eñ fuiſſet verū,nō præſtitiſſet adminiculū:nec fama aliquid ꝓbaret:cū p̄ſumeretur orta ex falſo inſtrumento & reprobato:vt legi.& no.in ſimili.in.c.inter dilectos.de fi.inſtru. vnde ratione fraudis adhibitę fuiſſet p̄ſumptum contra matrimonium:qd̄ tamen nō fuit,vt hîc patet. Et qd̄ de iure nō ꝓbet:cū p̄cipaliter agit de mr̄imonio,eſt tex.iūcta gl.in.d.l.neq; ſine nuptijs. & in.d.l.cū aliqd.iūcta gl.ī.d.l.optimā.Ad aut. vt fra.fil.rn̄deo,ꝙ non ꝓbat id ad qd̄ inducit,ſi bn̄ ponderetur.Ibi eñ ſolùm probaꝫ matrimoniū quo ad donationem propter nuptias.& ſic reſpectu eius,qd̄ principaliter cōtinetur in inſtrumento:& hoc negat nemo.cum text.ſit in d.l.optimam.&.d.l.cum aliquis.Nō autem ꝓbatur ibi matrimoniū principaliter:cum non ageretur ibi de matrimonio. Et quod hoc ſit de mente illius tex.primò patet ex rubro illius auth.Nā ibi tractaꝫ ſolūmodò de mō inſinuādi donatiōes,& ipſas cōſequēdi ſoluto mr̄imonio. vn in rubro nō ponit de mō ꝓbandi mr̄imoniū ſed potius ponitur in auth.quib.mo.nat.effic. leg. §.quoniā. Et nigrum debet conuenire rubro:vt not.in.c.tibi,qui.de reſcri.libr.vj.& in c.ſi ſuper gratia.de offi.deleg.eo.lib.Item hoc patet ex principio.§.illud quoq;.de cuius mente videtur,quod mens Imperatoris fuit ibi cōſulere & ꝓuidere mulieribus:ne inſtrumentis confectis ſuper donatione propter nuptias perditis mulier non valeat conſequi donationem propter nuptias.Patet enim ibi ex.§.ſequen.vn de ibi probatur matrimonium quo ad hoc,vt poſſet conſequi donationem ſoluto matrimonio ſeu ad illum effectum,dum agitur de ipſa donatione.Si enim ibi ageretur principaliter de matrimonio Imperator non conſuluiſſet mulieribus:vt facerent inſinuari inſtrumenta donationis:ſed potius vt facerent recipi teſtes, qui interfuerūt ad perpetuam rei memoriam: vt in.c.ſignificauit.& in.c.Albericus.de teſti- 7 bus.¶ † Tertium intellectum ſentit idem Innocen.qui dicit hoc eſſe notandum diligenter ꝙ ſi aliquis petit aliquam in vxorem:& probatur ꝙ per decem annos ſimul cohabitauerunt: & fama viciniæ habet,quòd eā tenuit:vt vxorem obtinebit.Nulla enim æquè probatio eſt ita bona in his,ſicut fama viciniæ.& hoc dicit fortius procedere ſi agatur poſſeſſorio ad reſtitutionem poſſeſsionis vxoris.Vult enim in effectu,quòd tàm reſpectu poſſeſſorij,quàm petitorij ſufficiat probare duo.ſ.cohabitationem per decennium,& famam viciniæ: quòd eam tenebat,vt vxorem.& per identitatem rationis idē puto dicendum in matrimonio ſpiritua- c li c:qd̄ ſi diu quis ſtetit in aliqua eccleſia,vt clericus vel vt rector:probat per famam viciniæ, ꝙ ita ſit:quòd nō ſolum iudicabitur pro eo in poſſeſſorio,ſed etiam in petitorio.arg.§.eo.qa veriſimile.Et ſi contrarium diceretur,ſequeretur magna abſurditas,ꝙ oporteret ſemꝑ quoſcunq; habere paratas probationes de ſua canonica inſtitutione.ſed ab hoc intellectu recedit finaliter Inno.dicēs hanc abſurditatem admittendam:ne ſequatur maior abſurditas.Nam ſequeretur ſcdm prædicta,ꝙ ſi quis probaret ſe domum,vel poſſeſsionem aliquā tanquam ſuā c aliquanto tempore poſſediſſe:& ſuper hoc haberet famam vicinię,obtineret etiā in petitorio:quod conſtat omnino falſum eſſe ſcdm eū: cum habeat neceſſe legitimum titulum probare,atq; dominium.l.in rem.ff.de rei vendica. &.C.eo.l.fina.Quare concludit,qd̄ petenti eccleſiam,vel mulierem non ſufficit probare poſſeſsionem vel adminiſtrationem,etiam cum fama viciniæ:niſi & aliud probet.alioquin is,qui impetitur abſoluetur.C.de proba.actor. Hoſtien.circa hoc multum inſtat:& concluſio ſua eſt,quòd hoc vltimum dictum Inno.ꝓcedere poteſt in domo poſſeſsione & huiuſmodi rebus prophanis:ſed in eccleſia & vxore procedat primum dictum.Ratio diuerſitatis poſſet reddi ſcdm eum:quia in rebus priuatis iudices & ſuperiores nō ſolent inquirere quale ius habeant in illis poſſeſſores:imò quandoq; ꝓprij dñi negligūt:ſed in eccleſia & vxore aliud eſt. Nā iudices eccliaſtici ſolēt de eis ex officio inqrere,nec cōſanguinei ſolēt pati,vt eorū cōſanguinei

dictū text.in auth. vt fra.fi.in prī.& ibi ēt dicit ſe credere,ꝙ ꝓbetur ꝑ talia inſtrumenta quo ad ipſos contrahētes:per ea q̄ habentē in.l.optimā.C. de cōtrahen.& com.ſtip.

b ¶ Limitatio.Nota ad intel. limitationem.l.optimā. ꝙ ſi in inſtrō aliqd enūtiatiuè proferaꝫ, quod ſit de ſubſtantia & validitate illi⁹ actus tale inſtrm ꝓbat inter eaſdē p̄ſonas. In iſtis terminis propriè procedit regula dict.l.optimā. Quantū aūt ad aliā,nō probaret etiā inter eaſdē p̄ſonas. Et hāc limitationem,ſeu declarationē do. Ant.ad.l.optimā. refert & multum no.d.Matthę.in no.lxxx.& eis ad de Ang.idē dicētē. in.l. iuriſgētiū §.quod ferē.ff.de pac.d.Alex.ī cōſ. cxxxvj. incip.viſo & examinato proceſſu. in. xij. col.ad fi.cū ſe.

¶ Adde quod voluit Ro.ſin.ſuis.fo. xvj.& cōſi.lxiij.

c ¶ Spūali. Vtrum ille,q̄ diu fuit in poſſeſsione pacifica bn̄ificij haberi debeat ꝑ Prælato,ſiue agat petitorio,ſiue poſſeſſorio:vide qd̄ de hoc no.d.Ant.& ibi.notaui.in.c.ex frequētibus.de inſtit.& qd̄ not.do. Ant.in.c. ex inſinuatione.& quod ibi no.de ꝓcu.Et facit ad id,qd̄ ipſe no.in.c.Albericꝰ. ī.vj.col.poſt Ho. ibi.& qd̄ ibi latè not.de teſta.vide Do.in.c.ſi iudex. de ſentē.excō.in vj.

guinea teneatur,vt concubina:ſaltem à pari,vel inferio ri.argu.de re iud.c.conſanguinei.Nec ſubditi ſolent ei, qui non habent titulum libenter obedire. ideoqué dicit, quòd ex ſola poſſeſsione temporalium poſſeſsionum, etiam cum fama vicinię non poteſt ita pręſumi pro poſ ſeſſore,ſicut in eccleſia & vxore.In illis nempe veriſimi le eſt,quòd ſi quis eccleſiam,vt rector:vel mulierem,vt maritus longo tempore tenuerit,in ea ius habet. Di cit tandem in talibus diſtinguendum,vtrum factum ſit omnino recens ſatis:& in hoc caſu habent locum dicta Inno.& quod ſtatim dicam ſecundùm eum. vel ſit an tiquum nimis:& procedit dictum Hoſtien.s̄.recitatum. Quod autem in hoc caſu dicatur ſatis recẽs,vel antiquũ arbitrio boni iudicis ſecundùm varias circunſtantias di cit relinquendum.argu.in.c.de cauſis.de offi.delega.Et remittit ad id,quod de tribus & decem annis not.in.l.ſi filius.in.ij.gloſſ.C.de pęti.hęr.dicit tamen quòd quamuis præſumatur pro illo,qui diu eccleſiam poſſedit:ſi ta men conſtaret de intruſione,vel alio vitioſo ingreſſu, omnino poterit remoueri.ad hoc quod legi.& no.in ca.
8 dilecto. de præben.¶ † In alia parte text. dicit Hoſtien.
a quòd fama a cum his duobus,quod in eadem paropſide, vel inciſorio ſecum comedit:ſicut vxorem induit:ad ec cleſiam mittit:in lecto ſuo recipit : matrimonium præ ſumptum inducunt.Quando verò tenet illam,vt ancil lam:veſtit vilibus:mittit ad aquam : lectum habet ſepa ratum,ad quem declinat,quando placet : non ipſa verò ad ſuum venit : tunc præſumitur ſtuprum.xxx.quæſtio. v.c.aliter.Et ſecundùm hoc dicit,quoòd magis, quod ponitur in tex.ſtat comparatiuè.Cum enim in his mul tum operetur fama.s̄.ca.proxi.vult hîc text. eam magis id eſt præ cæteris conſyderandùm:quaſi dicat ſecundam eum euidentior eſt hæc probatio,quam probatio inſtru menti:quamuis & illud coadiuuet:vt in fine. & videtur Hoſtien.velle prædicta procedere etiam in facto recen ti:ſed maximè dicit procedere in facto antiquo. ¶ Ex his dictis ergo colligo quartum intellectum:quòd fama vicinię ſuper matrimonio,cum prædictis adminiculis, probat matrimonium.Quod autem hîc dicitur de in ſtrumento,nõ eſt neceſſarium:quia ponderat tanquàm adminiculans.vnde ſufficiunt adminicula alia prædicta loco huius.Et ſic declarat Hugo quartum intellectum. Do.Anto.dicit,quòd ſi probantur hæc copulatiuè:ſcili cet quòd eam tractauit in actibus particularibus,vt vxo rem:& quod hoc habeat communis opi.& fama vici niæ,indubitanter procedit dictum Hoſti.Sed litera iſta probat plus ſecundum:videlicet,quòd ſi ſola fama vici niæ habet hoc,quòd eam tractauerat,vt vxorem in par ticularibus proportionalibus vxori: quòd concluditur matrimonium pręſumptũ,quod dicit nota. & hoc dicit ſatis procedere,quando tractatus fuit lõgi temporis, vt decẽnij:vt probat litera.& ſic dicit hic caſum,in quo fa ma obtinet locũ plenę probationis:quia probat tracta tũ in particularibus ad matrimoniũ:& tractatus probat matrimoniũ.hęc ſunt verba ſua formalia.¶ Ex quibus poteſt elici quintus intellectus:ſed profecto hic intelle ctus,nullo modo eſt verus,ſi intelligit qđ ſola fama etiã de particularibus actibus proportionalibus matrimo nio probat ipſum matrimoniũ:vt verba ſua ſonare vi dentur.Nam vt.s̄.dixi tex.requirit famã præ cæteris:nõ autem,ꝙ ſola fama probet:vt ipſemet dñs Anto. videt velle hîc in alio membro.Bene autem probat hæc litera ꝙ fama prę cęteris valet:nõ ſolũ quando eſt de matrimo nio,ſed etiã ſi eſt de actibus particularibus proportiona libus matrimonio:requirũtur tamen alia adminicula,vt hæc erant.de quibus.s̄.Et ſic habes dicta aliorum ordi nata,quæ hîc confuſè per alios recitantur.Ego dico ſic, quòd aut quæritur,nunquid ſola nominatio.ſ.quòd no minabant ſe cõiuges,probet matrimoniũ:& dico,ꝙ non ſiue noĩatio ſit facta in inſtrumento:vt hîc inducẽdo:vt s̄. ſiue ſit facta ore proprio:quia ſæpe fornicatores,ſiue adulteri ad palliãdũ delictũ,appellant ſe coniuges:vt no. Inno.in.c.ex parte.de reſtitu.ſpo.& videt probari in.l. nõ nudis.& in.l.apoſtolis.C.de prob.Aut quęritur,nun quid ſola cohabitatio ſufficiat:& dicendum etiam quòd non:vt hîc,& in.d.c.aliter.xxx.quæſtio.v.¶ Aut quæri tur de inſtro cõfecto ſuper dote,vel donatione propter nuptias.& dicendũ,ꝙ plenè probat:vt hîc.&.s̄.plenè di xi.Idẽ dicendũ de ſola fama:quia illa regulariter nõ pro bat ea,quæ ſunt grauis̄ præiudicij:vt.s̄.dixi.& plenè in.c. veniẽs.j.s̄.de teſti.qđ probatur hîc inducendo:vt.s̄.Aut probatur fama vicinię & tractatus matrimoniales.ſ.ꝙ eam tenebat,& tractabat in oĩbus vt vxorẽ.Hoſt.& do. Anto.dicunt hoc ſufficere:qnimo dñs Ant.videt hoc ꝓ indubitato habere:vt patet ex prędictis.¶ Ego puto iſta ſola nõ ſufficere in facto recẽti:quia fama plenè nõ ꝓbat. Alia verò adminicula cõceruũt potius poſſeſsiones,quã a proprietatem:& matrimoniũ debet verè probari:cũ nõ ſit veriſimile,ꝙ fuerit clãdeſtinũ.facit.c.ex trãmiſſa.&.c. ex parte.de reſti.ſpo.Nec iſtę probationes famæ & tra ctatus admittũtur in facto ꝓprio:quia ꝓbationes debẽt eſſe claræ,ex quo factũ ſui natura eſt probabile:vt not. Inno.in.c.veniens.de verb.ſig.li.vj. facit.c.in prędentia. de proba.Nã & dominiũ rei prophanæ,vbi non agitur de tanto p̃iudicio,nõ probatur per famã,& huiuſmodi actus:vt dixi poſt do.de Ro.in.c.cũ ad ſedẽ.de reſti.ſpo. & ſequitur ibi do.Anto.fortius nõ debet ſufficere in ca ſu noſtro,vbi agitur de maximo p̃iudicio.arg.c.vbi pericũlũ.de elec.li.vj.Nõ ob.iſte tex.qa vltra famã hîc erat diutina cohabitatio ſcilicet.x.annorũ:& inſtrumẽtũ do nationis propter nuptias,& anuli delatio.Et quamquàm mulier niteretur has p̃ſumptiones infringere:nõ tn̄ pro bauit.Et idem puto,& fortius in matrimonio ſpirituali: vt illa duo ſola nõ ſufficiãt:præſertim cũ fama facilè ori tur ex poſſeſsione:& Pręlati hodiè ſunt multum negli gentes ad inquirendũ.& ſic ſto cũ Inno.niſi alia admini cula cõcurrant.¶ Vnde dico ponẽdo verũ intellectum huius capituli:ꝙ ſolum ꝓbat,quòd diutina cohabitatio puta.x.annorũ cum fama,nõ ſolum de matrimonio,ſed
b etiam de tractatibus matrimonialibus b,vna cũ alijs ad miniculis planè probat matrimoniũ:nec curo an cõcur rat inſtrumentum dotale,vel nõ:quia hîc ponderatur tã quàm adminiculans:nec multum conſyderatur: vt pa tet in tex.in ver.pręſertim.Et ſic idẽ dico,ſi eſſet inſtru mẽtum,& ſuccedat aliud adminiculum.arg.in.c.cũ cauſam.de proba.Et per hoc puto,ꝙ ſi probatur diutina co habitatio & fama de matrimonio,ac per teſtes ꝓbantur actus particulares matrimonij,puta:quia eã in lecto:ta bulã,ſeu mẽſa:& alijs communibus tractabat,vt vxorẽ: ꝙ ſatis probetur matrimoniũ abſq; alijs adminiculis. & ſic probatio actuũ particularium ſuccedat loco inſtru menti,de quo hîc.Nam hîc nõ probabãtur verè illi actus particulares,ſed ſolùm per famã:meritò ponderatur etiã adminiculum inſtrumenti.Et idem dicendum in ſimili bus adminiculis.& per hoc habes clarũ intellectũ huius
9 capituli.¶ † Sed circa prædicta quæro:quid ſi quis petit aliquam in vxorem:& nihil probatur de fama,ſed ſolùm per duos,vel tres teſtes probatur,quòd vir cum muliere iacuit,& ſtetit volens,vel intendens quærere & conſer uare poſſeſsionem iuris, vel vinculi matrimonialis: & mulier hoc idem ſciebat,& intendebat:quòd vir. Inno. dicit,quòd inter tales iudicabitur matrimonium. & ſi ſpoliatio interuenerit eſt reſtitutio fiẽda.Et quamquàm Inno.hoc dixerit ſub dubio fortè,Hoſtien.tamen omni no putat hoc ſufficere quo ad probationem veritati ma trimonij:dũmodò habeãt intentionem ipſam,& expreſ ſerint corã teſtibus:alʒ nõ prodeſſet voluntas mẽte retẽ ta.l.ſi repetẽdi.C.de condi.ob cauſam.nec teſtes poſſent

¶ Quod fama.Ex quibus actibus ꝓbetur matrimonium,tradit Bal. in.c.ex tranſmiſſa.in .ñ. colum.s̄. de reſti.ſpo. & in c.ego.N.in.ñ.col, ñ.de iureiu.

b ¶ Matrimoniali bꝰ.Facit,quòd ex diuturnitate temporis p̃ſumuntur legitimæ ſolennitates:vt latè tradit Iaſ.in.l.j.colũ. vñ.C.qui admit. & in.l.qui in aliena.in prĩ.ff.de acquære.& in.l.ſciendum.colũ.v.ff. de verbo.obli.

ſuper ea deponere:quia nō poſſunt diuinare in.c.vt noſtrū.vt eccl.benefi.nec poſſunt deponere,niſi de his,quę in eorū p̄ſentia geſta ſunt.iij.qō.ix.c.teſtes. ¶ Ex his infertur,ꝙ matrimoniū poteſt cōtrahi ſine verbis,etiā inter eos,qui fari poſſunt.& ex illa quęſtione dependet iſta: ideò de hac remitto te ad ea,q̄ notant in.c.tuæ.de ſpon. ¶ Oppo.veniēdo ad gl.& videt,ꝙ huic mulieri cōpetebat alia exceptio vltra enumeratas in tex.videlicet,ꝙ vir erat ſeruus:vt in.c.propoſuit.de cōiug.ſeruo.Sol.cōtrarium procederet,ſi ignorāter habitaſſet cum eo:ſed hīc ſciebat illū eſſe ſeruum.& ſic nō ob.contrarium:vt in.c. propoſuit.& in.c.fi.eo.ti.& hoc voluit in effectu.gloſſ.

10 ¶ †Oppo.ſecūdo cōtra tex.& videtur,ꝙ iſte ſeruus non poterat iſtā mulierē vendicare:quia rei vēdicatio cōpetit domino rei, ratione dominij.l.in rem.ff. de rei ven. Sed maritus nō habet dominiū in vxorē:tū,quia eſt libera:tū,quia dicit ſocia humanæ & diuinæ domus.ff.de ritu nup.l.j.& not.gl.xxxvij.q.ij.in prīci.facit.xxxiij.qō.v. c.fi.Solu.gl.ij.metu cōtrarij,vt arbitror exponit ver.vēdicās.i.eam petijt in ſuā vxorē.quaſi ſentiat,ꝙ non propriè vēdicabat.Inno.capit illud verbum propriè,dicens, ꝙ maritus vēdicat vxorē nō propriè ſimpliciter,ſed adiecta cauſa de iure canonico:ſicut filius petitur, per rei vēdicationē adiecta cauſa de iure Quiritū.i.Romanorū. ¶ Aduerte,reſpectu filij,vide gl.ſatis plenā in.c.ij.de cōuer.infide.Reſpectu vxoris,vide Io.And.in addi.Spe.ſuper titu.qui filij ſint leg.vbi Gofr.dicit,ꝙ mulier nō eſt in poteſtate viri iure Romano:ſed in officio : vt.l.aſſiduis.C.qui potio.in pig.habe.& ſic non vēdicat eam propriè:ſed agit interdictum de libero homine exhibendo, ſi ab alio non detinetur.Si aūt ſui cōtrouerſiam vxor facit,petitur officio iudicis.C.de inſti.& ſubſtitu.l.reprehendenda.Dicit etiam ibi Io.And.quòd officium iudicis ſuper reintegratione poſſeſſionis matrimonij,poteſt implorari etiam in foro ſeculari:dummodò non diſputetur de titulo matrimoniali,ſeu de ſubſtantia vinculi: quod idē eſt.in omni tamen caſu poteſt agi coram iudice eccleſiaſtico:vt in.c.non eſt j.de ſponſa.Si autem vxor eſſet in poteſtate viri,vt eſt iure Lombardorū,bene poſſet vendicari:ſecūdū eū.& ſic cū eo trāſit ſimpliciter do. An. ¶ Vide,vt clarius habeas hāc materiā:rei vēdicatio propriè nō cōpetit,niſi ei qui acquiſiuit dominiū de iure gentiū,aut iure ciui.vt dicit tex.in.d.l.in rem.in prin.ff. de rei vēd.vnde liberas p̄ſonas per hāc actionē vēdicare nō poſſumus:licet ſint ī poteſtate noſtra,niſi adiecta cauſa illius iuris,quo ſunt in poteſtate noſtra.Nā per adiectionē illius cauſæ reſtringitur vēdicatio:vt nō denotet ſimpliciter dominiū ſed poteſtatē cōpetētem iure expreſſo:vnde pōt pater vēdicare filiū adiecto iure Romanorū quia illo iure fuit introducta patria poteſtas.inſti.de pat. pot.§.ius.Eodē modo pōt Abbas vēdicare monachū ſuū: & Prælatus clericū ſuū adiecta cā de iure canonico:ſicut ciuitas vēdicat ciuē ſuū adiecta cā de iure ciui.l.de iure. ff.ad mu.& ſic de ſimilibus.hoc legi.& no.in.l.j.§.per hāc ff.de rei vēd. Ad propoſitū ergo inferēdo:ſi vxor eſſet in poteſtate mariti aliquo iure:tūc poſſet vēdicari adiecta cauſa illius iuris. De iure aūt ciuili nō eſt in poteſtate mariti,ſed ſui patris,ſi vxor nō eſt emācipata:niſi quo ad de
a bitum carnis,[a] & quo ad operandum:quia operatur ad lucrum mariti:vt eſt textus cum gloſſa in.l.vxor.C.de condi.inſer.&.l.ſicut patronus.ff.de ope.liber.& vide de hoc quod latius dixi in.c.literas.de reſtit.ſpo. De iure etiam canonico non reperitur in poteſtate mariti,imò quo ad debitum carnis non iudicatur ad imparia:vt in.c.gaudemus.de diuor.Item vxor poteſt petere maritū ſibi adiudicari:vt legi.& not.in.c.j.de ord.cog.& vterq̄ poſſidetur ab alio:ita ꝙ eſt reciproca poſſeſſio inter eos:vt in.c. ex tranſmiſſa.&.c.literas.de reſt.ſpo.Sed cōſydero,quòd licet vtroq̄ iure non reperiatur vxor in poteſtate mariti,ſicut filius in poteſtate matris:tamen ex quadam larga poteſtate & ratione ſeruitij,vxor eſt ſub poteſtate mariti de iure diuino & canonico.Nam vt habetur Geñ.iij. c.Deus dixit ad mulierem poſt peccatū:In dolore paries filios,& ſub viri poteſtate eris.Et in canone dicitur:Mulier non habet poteſtatem ſui corporis,ſed maritus:nec maritus habet poteſtatem ſui corporis,ſed vxor.& originaliter ſunt verba Apoſtoli,vt in.c.nō debet.de conſan. & affi.& eſt text.in.c.diuerſis.de coha.cle.& mu.Et alibi dicitur,quòd vxor eſt ſub dominio viri:& penè eius famula:vt in.c.hęc imago.&.c.mulierē.xxxiij.qō.v.ad idē. c.literas.& quod ibi no.de reſtit.ſpol.Quare ratione huius ſubiectionis & ſeruitij,puto firmiter maritum poſſe vēdicare vxorem adiecta cauſa de iure diuino & canonico:ſicut ciuitas ratione ſeruitiorum vendicat ſuum ciuem,& dominus vendicat colonum & adſcriptitium:vt nota.in.l.j.prælleg.Nam magis videtur adſtricta vxor marito & fortiori vinculo,quàm ciuis ciuitati.Et idem puto dicendum in vxore reſpectu mariti,vt poſſit illum vendicare,eodem modo.Nam tenetur vxor aſſiſtere marito,& eū alimētare,& mutuo ſibi ſeruire.Vñ dicit Deꝰ, vt habetur Geñ.iij.c.Propter hoc homo relinquet patrē & matrem,& adhærebit vxori ſuæ:& erunt duo in carne vna.& tranſumptiuè habetur in.c.j.xxxv.q.x.& in.c. vno.de voto.lib.vj.& in Euange.dixit ſaluator:non licet viro dimittere vxorem ſuā quacūq̄ de cauſa,excepta fornicatione.& tranſumptiuè habetur in.c.ij.de coniug.lepro.Si ergo eam dimittit,& ſibi nō adhæret,iuxta p̄ceptum dominicū & canonicū,poterit eam vendicare adiecta cauſa de iure diuino & canonico.Et pro hoc dictū c.nō debet.vbi dicitur,ꝙ vir nō habet poteſtatē ſui corporis,ſed vxor.& facit.c.omnes cauſationes.xxxij.q.vij. vbi dicitur quòd Apoſtoli coniugi ſarcinam conſyderātes,dixerūt:ſi talis eſt cauſa viri ad vxorem,iam non expedit nubere.Itē videmus ꝙ vterq̄ agit poſſeſſorio & petitorio cōtra reliquū:vt hīc,& in.d.c.j.de ordi.cogni. & in.c.literas.&.c.ex conqueſtione.de reſtit.ſpo.Et per hoc ſaluo hūc tex.& ſimiles:in quibus dicitur,quòd maritus vendicat vxorem,& econtrà,quod diligenter nota: quia nemo iſta aperit. ¶ Et aduertendum,quòd licet poſſit eam vendicare,tamen per hoc non ceſſant alia remedia:vt interdictum de vxore exhibenda,vel iudicis officium:ſicut dicimus in patre reſpectu filij:vt.dicta.l.j.Poſſunt enim multa remedia ſimul concurrere.l.quoties.ff. de actioni.& obliga.& quod not.Innoc.in.c.audiuimus. de colluſio.& hoc iudicis officium eſt ſecundùm ius:nō autem extraordinarium contra ius,ſicut illud per quod petitur reſtitutio in integrum.quod non poteſt concurrere regulariter cum remedio ordinario:vt in.l.in cauſæ. ff.de minorib.& ſic ſoluitur cōtrarium illius legis:vt no. gloſſ.& Barto.in.d.l.j.quod not.Idem in ſimili vult Joā. And.in.c.non ſolùm.de appell.libr.vj.Et interdictū propriè nō competit,niſi quando ab alio detinetur:quia interdictum datur inter duo:videlicet inter agentem & eū qui detinet:vt eam exhibeat.Officium autē iudicis quando à nemine detinetur.Nam nō poteſt hoc caſu propriè agi interdicto de vxore exhibenda:quia non eſt ad quem dirigatur.Poterit etiam agi rei vendicatione:vt dixi:vt hīc,&.d.c.j.de ord.cogni.Et per hoc habes ſatis bene materiam declaratam:maximè tu canoniſta.Et nota ex p̄allegato dicto Ioan. Andr.quod de re ſpirituali:vt eſt matrimonium,poteſt agi poſſeſſorio coram iudice ſeculari aduerſus laicum,ex quo non negatur matrimonium.vide quod dixi in.c.cum ſit generale.de foro competenti. &.c.literas.de iura.calum. Aliæ gloſſ.ſunt.ſ.expeditæ vſquē ad glo.quæ eſt in verſi.dominus fraudaretur.Illa colligit aliquos caſus,in quibus dominus fraudatur ſeruo: ſed per hoc nō declarat text.in eo quo dicit mulierē allegaſſe inſtrumentum vitioſum vt ſeruo dominus fraudaretur.

a SEBA.SAPI. ¶ Debitum carnis.Vide Alex.in conſ.xiij.& in cō ſi.cxxxj.ī.iiij.volu.vbi ponit quomodo,& in quib⁹ teneat operari:& nūquid ſi aliquid acquirit, acquirat patri: vide etiam Ias.in.j.col.j C.de le.

11 retur. ¶ † Quæro igitur in quo dominus fraudatur ex matrimonio contracto per ſeruum: cum tex. in. c. j. de cõ iug. ſer. dicat, quòd nihilominus ſerui tenentur dominis ad debita ſeruitia. Dicit Gofre. Ala. quòd fortè in inſtrumento dicebatur, quòd dominus conſenſerat. Dic clarius, quòd dominus fraudatur ſeruo in multis caſibus. Inter cæteros eſt iſte, quòd ſi dominus conſtituit dotem vel donationẽ propter nuptias ancillæ, vel ſeruo: videtur ei cõferre libertatem: vt. l. j. C. de ſer. fugi. & in. l. j. §. ſed & ſi quis homini. C. de lati. lib. tol. quia hæc non fiũt, niſi inter liberos. Et fortè idem dicẽdum quãdo dñi ſunt præſentes, & tacent. arg. c. ſi ſeruus ſciente. liiij. diſtin. Ad idem qd̃ habetur in auth. de nup. §. ſi verò ab initio. vbi dicitur, ꝙ ſi dominus tradit ancillam, vel ſeruũ mr̃imonio: vt liberã, ſeu liberũ: quia nullam mentionẽ fecit de ſeruitute eripitur ſeruꝰ, ſeu ſerua de ſeruitute. Dicebat ergo mulier iſtud inſtr̃m ad hoc fraudulentũ: quia fortè fraudulenter fiebat in eo mẽtio de cõſenſu dñi: vt ſic cõſequereť libertatẽ: ſed hoc nõ ꝓbauit. ¶ Ex his habes declaratos duos caſus poſitos in hac gl. Alius eſt in. c. licet. de cõiu. ſer. dic, vt ibi. Quartus eſt in auth. cõſti. quæ de dig. lib. à pat. pote. circa prin. vbi dr̃, ꝙ ſi præſente dño, ſeruus cõſequitur militiam, vel aliã dignitatẽ ab imperio cõſequitur libertatẽ. Sũt & alij caſus extra gl. quos nõ ex-
2 pedit proſequi. ¶ † Quæro, quia hîc põderať delatio anuli, quid ſignificat ipſius declaratio? gl. in ver. anulos. reſpõdet, vt patet in ea. Tu aduerte, quia qn̄q̃ ꝓbatur, ꝙ vira dedit anulũ mulieri: qn̄q̃ ꝙ mulier portabat anulum. Primò caſu dicẽdum, vt plenè leg. & no. in fi. de deſpon. impu. & vide bo. gl. in. c. tenor. de re iudi. & in. c. noſtras. xxx. q. v. & in hoc variæ ſunt opi. & in hoc credo, ꝙ ſtandũ ſit conſuetudini. Nã in aliquibus partibus dať tpe ſpõſaliorum: & tũc in dubio ſignificabãt ſpõſalia: in alijs dať tẽpore matrimonij: & tũc ſignificabit matrimoniũ hæc enim ſigna dubia declaranť à loci cõſuetudine. argu. in. l. ꝙ ſi nolit. §. quia aſsidua. ff. de ædi. edi. & in. l. ſi ſeruus pluriũ. §. fi. de leg. j. & in. c. ex literis. de ſpõ. & in. l. nemo eſt, qui neſciat. & qd̃ ibi not. ff. de duo. re. & ſic intellige gl. in c. fœminæ. xxx. qõ. v. Aut nõ apparet de cõſuetudine: & hoc dupliciter. Qn̄q̃ enĩ nõ apparet de cõſuetudine. q. d. vario mõ obſeruatũ eſt in loco: & tũc pręciſè nõ ꝓbat mr̃imoniũ, vel ſpõſalia: quia ꝓbatio eſt dubia: vt hîc, & in. c. in pñtia. de proba. Qn̄q̃ nil ꝓbat de cõſuetudine: & tũc aut anulus fuit ſimpliciter datus mulieri: & pręſumiť donatio. arg. in. l. ꝙ ſpõſe. C. de dona. añ nup. Aut vir poſuit mulieri in digito: & p̄ſumiť matrimoniũ. hæc enĩ videť p̄ſumptio iuris: vt in. d. c. fœminę. vbi dicit, ꝙ anulus ponitur in digito mulieris ad deſignãdum, ꝙ eorũ corda iũguntur &c. qd̃ nõ fit p ſpõſalia. Nã cõiunctio cordiũ deſignat cõſenſum de p̄ſenti. & in hoc caſu intelligo gl. in. c. tenor. de re iudi. Hæc vera, niſi aliæ cõiecturæ ſint in oppoſitum. Nã iuris p̄ſumptio faciliter tollit̃ per cõiecturas. vt legi. & no. in. c. requiſiſti. de teſta. maximè iũcta gl. in ver. p̄ſumitur. Et iſte non eſt caſus noſter: quia hîc nõ probať, ꝙ vir iſte impoſuiſſet anulũ mulieri: ſed ꝙ dũtaxat mulier deferebat anulũ: & ſic fruſtra in hoc glo.
13 poſuit illã cõſyderationẽ. ¶ † Venio ad ſcd̃um principa
b le mẽbrum. ſ. qn̄ ſolũ ꝓbať, ꝙ mulier deferebat [b] anulũ: & iſte eſt ꝓprius caſus noſter. In quo puto dicendũ, ꝙ aut ſolæ mulieres cõiugatæ deferũt anulos: ita qd̃ alijs non ꝓmittit̃: & tũc ſi mulier cohabitãs viro portãt anulum: tunc ſatis in dubio p̄ſumit̃ matrimoniũ. qa aut vir impoſuit ſibi: & habeo ꝓpoſitũ per ſupradicta. Aut mulier aſſumpſit ex ſe viro videte & nõ cõtradicente: & p̄ſumit̃, ꝙ voluerũt contrahere matrimonium. ſicut dicimus in nouitia, quę ingerit ſe actibus profeſſarum. Ex hoc enim videtur profiteri, & inducitur profeſsio tacita: vt in. c. vidua. de reg. & no. in. c. ij. de teſta. ad idem. c. dilecto. & quod ibi. not. de præb. & in. c. cũ. M. Ferrarien. de cõſti.

Prædicta procedunt, niſi aliæ cõiecturæ reſiſtant: vt. ſ. dixi. arg. c. literas. j. eo. Aut nõ ꝓbať, ꝙ ſolæ cõiugatæ deferunt: & facit tale quale iudicium, ſed nõ ꝓbabiť matrimoniũ: quia cõmuniter delatio anuli æquiuocať ad plura. Nã qn̄q̃ deſignat matrimoniũ: vt in. c. fœminę. Qn̄q̃ eſt ſignũ vẽditionis panis: vt hîc. Qn̄q̃ eſt ſignum dignitatis, aut etiã leuitatis: vt in. c. clerici. de vita & hone. cle. Qn̄q̃ deſignat inueſtiturã: vt in. c. ex ore. de his, quæ fi. à ma. par. capit. Qn̄q̃ eſt ſignũ libertatis: vt in. l. ij. C. de iu. an. aur. & ſic nõ ꝓbat p̄ciſè alterũ: quia nõ ꝓbat hoc eſſe qd̃ ab hoc contingit abeſſe, in. c. ij. de trãſ. Epiſcopi. & in
14 l. neq̃ natales. C. de ꝓba. ¶ † Vlti. oppo. vr̃ enim, ꝙ ſola cohabitatio ſufficiat ad ꝓbationẽ mr̃imonij: vt in. l. in liberæ. ff. de ritu nup. Soluit gl. in ver. vxorẽ. ꝙ illud ꝓcedit de iure ciuili: ſecus de iure canonico: vt hîc, &. d. c. aliter. Vin. dicit, ꝙ etiã de iure ciuili nõ ꝓbatur hodiè matrimoniũ per ſolã cohabitationẽ: vt in auth. quib. mo. na. effi. le. §. qm̃. col. vj. vbi dr̃, ꝙ ꝓbari debet ꝙ cohabitauerũt, vt vir & vxor. & p illud auth. dicit corrigi. l. in liberæ. p̄all̃. Et quicquid ſit in hoc ſtandũ eſt iuri canonico, in. c. pe. & vlti. & quod ibi not̃. j. de ſecun. nup. Aliæ glo. ſunt. ſ. declaratæ.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Teſtimonium de credulitate, valet in actibus propinquis rei probandæ ex his, quæ non poſſunt per ſenſum directè probari.*

2 *Quando vno facto inſurgunt duo delicta, quæ habent ſe, vt ſpecies ſeparatæ: de vtroque poteſt puniri.*

3 *Separatio matrimonij quo ad thorum propter adulterium, vel inceſtum poteſt fieri.*

¶ CAP. XIIII.

Literis. ¶ Per violentã præſumptionẽm ꝓbatur carnis copula. cõmunis diuiſio. Secunda ibi: *conſultationi.* ¶ Caſus literalis. Quidam Petrus nomine contraxit matrimonium cum. A. muliere, petens poſtmodum ſeparari ab ea quo ad mutuã ſeruitutẽ, ꝓ eo qd̃ poſtquàm mulier cum prædicto viro contraxerat matrimoniũ, conſanguineus ipſius viri eam cognouit. Ad hoc ꝓbandum teſtes inducti fuerunt, qui dicebant, quòd viderunt conſanguineũ illius viri ſolùm cum ſola: nudum cum nuda, ea intentione, vt credebant, vt eam cognoſceret carnaliter. & hoc viderũt in multis locis ſecretis & horis electis. Quę rebãt an propter has præſumptiones, deberent ſeparari. Reſpondet Papa, quòd propter huiuſmodi violentã ſuſpicionem fornicationis, poſſunt quo ad ſeruitutem mutuam ſeparari: ita tamen, vt vir illa mortua cum alia contrahat, ſi voluerit: mulier verò ſine ſpe cõiugij permanebit. Bern̄. ¶ Nota primò, quòd matrimonium poteſt ſeparari quo ad thorum ratione fornicationis: licet fornicatio non probetur apertè per teſtes: nec per confeſsionem mulieris inculpatæ. ſufficiunt enim violentæ
1 præſumptiones: vt hîc. ¶ † Nota ſecundò iuncta glo. ij. ꝙ vbi actus non poteſt directè probari per ſenſum, ſufficit teſtes deponere ſuper actibus propinquis: dum tamen adijciant ſe credere ita eſſe. Et ſic not. caſum,
c in quo valet teſtimonium [c] de credulitate, [d] quando ſcilicet eſt coniunctum actibus propinquis rei probandæ. &
d vide circa hoc quod dixi in. c. quoties. ſ. de teſti. ¶ Et no. quòd ad probandam fornicationem, non eſt neceſſe deponere, quòd viderunt teſtes & virum & mulierem ſimul commiſcentes: ſed ſatis eſt deponere ſuper nuditate & ſolitudine loci. ¶ Not. quòd ſuſpicio, ſeu præſumptio violenta ſufficit ad ferendam ſententiam, etiam ſi agitur de crimine ciuiliter. & vide in hoc, quod plenius dixi in. c. tertio loco. de proba. Et not. quòd ſuſpicio ſumitur quãdoq̃ pro præſumptione. vide quod dixi in. c.

✠ SEBA. SAPI.

a ¶ Quod vir. Vide Iaſ. in prælud. feudorũ. col. vij. ver. ad contraria.

b ¶ Deferebat anulũ. Adde an anuli traditio probet matrimonium: & an verba requirãtur, Lap. alle. lvij.

✠ SEBA. SAPI.

c ¶ Teſtimoniũ. vide Bart. in. l. iij. ad fi. ff. de adulte. cũ all. per. d. Ia. in rubri. ff. de iureiur. col. iij. ver. ſcdò limita prędictã regu.

d ¶ De credulitate. Vtrũ valeat dictũ teſtis deponentis de credulitate. & vide Bar. ĩ ſuo cõſi. ĩci. Vãnutius. vbi ponit vnũ bonũ caſum, in quo valet teſtimoniũ de credulitate: quẽ refert & ſeq̃ dominus Alex. cõſ. lxxvj. ĩci. viſa inq̃ſitione formata cõtra fortunatũ. &c. ¶ Adde, qn̄ valeat teſtimoniũ de credulitate Ange. conſ. iiij. Franc. Are. cõſi. cliij. Anto. Franciſ. ¶ Circa teſtes deponẽtes de credulitate, dicas, ꝙ deponẽtes de credulitate ſimpliciter deponũt affirmatiuè: vt eſt gl. quã doct. ibi not. in. l. teſtiũ. C. de teſti. & not. Bal. in. l. ſiue poſsidetis. C. de ꝓb. & Alex. in rub. ff. de iureiur. & vide Alex. in cõſi. lvj. in. fi. par. te. & in cõſi. lxix. & in cõſil. xcv. in iij. parte cõſil. & eundẽ in cõſ. clx. in. j. parte. & in cõſil. cxxxij. in ea. parte. Et hoc verum intellige, niſi addať verbum firmiter: puta, qa dicat teſtis firmiter credo, ſcd̃m Bal. in. l. j. in antiqua lect. C. de fal. cau. adiec. leg. & habetur per eũdẽ Bal. in. l. ſi ſeruus. in. §. qui quĩq̃. ff. de le. j. Et idem dicas, ſi vltra verbũ credo, addat teſtis ra

tionem concludẽ
tem: puta, ſi dicat
credo, qa vidi: vel
interfui ad qđ vi
de Bal. in l. ſi. i. x.
colũ. C. de edi. di.
Adri. tol. & eũdẽ
in l. ſolã. in. v. q. C.
de teſti. & in l. cõ
uenticulam. C. de
epiſ. & cle. & in l.
data opera. C. qui
accu. nõ poſ. & vi
de ẽt Alex. ĩ cõſi.
iij. in. iiij. parte cõ-
ſi. Item dicas illud
eſſe verũ: niſi te-
ſtis deponat qd
veriſimile: qa quã
uis deponat p ver
bũ credo, probat:
puta ſi dicit, qꝫ
credit Titium co-
gnouiſſe Bertam:
qa vidit ſolũ cum
ſola in loco ſecre
to: ſed m dñm Ab
ba. in. c. qnoties. ſ.
de teſti. & in. c. p-
tereà. eo. ti. Adde
tñ, qꝫ verbũ credo
prolatum à teſte
examinato ſuper
peritia artis, facit
probationem: vt
in. c. fraternitatis.
de frig. & in. c. pro
poſuiſti. de prob.
& in l. hac edicta-
li. in. §. his illud. C.
de ſecũ. nup. & in
l. j. de vẽ. inſpic. in
l. ſemel. C. de re
milita. lib. xij.

a ¶ Quod ſic. Ad-
de Ro. cõſi. cccl.

✣ SEBA. SAPI.
b ¶ Periculum aĩæ
Vide. do. Ia. in. l.
iuſiurandũ, qđ ex
conuẽtione. §. pro
curator. col. peñ.
verſicu. adde tres
alios caſ. ff. de iu-
reiuran. vbi ponit
regulam, qꝫ quis
non auditur, qui
detegit turpitudi
nẽ cum ſuis limi-
tationibus.

nemora, nõ ſit actus omnino propinquus fornicationi: quanto. ſ. eo. ¶ No. qꝫ ſufficit dictũ teſtis cõcludere præſumptiuè, qñ præſumptio eſt violẽta & iuridica. ad hoc quod not. Bar. in. l. j. ff. ſi certum peta. ¶ † Itẽ not. qꝫ vbi ex eodẽ facto inſurgunt duo delicta, quæ habẽt ſe vt ſpecies ſeparatæ, pót quis de vtroqꝫ puniri. Nã propter adul
2 terium ſeparať hîc matrimoniũ quo ad thorum. & propter crimen inceſtus priuať mulier facultate cõtrahendi matrimoniũ. ad hoc. l. ſi adulteriũ cũ inceſtu. ff. de adult. vide plenè per Bar. in. l. ſenatus. ff. de accu. & per Io. And. in addit. Spe. de homici. poſt princi. & ſic limita glo. in. c. virginibus. xxvij. q. j. ¶ Et ex hoc, & ex tex. no. quòd inceſtuoſa priuatur ſpe contrahẽdi matrimoniũ, etiã ſi factum fuerit ciuiliter. & nota hoc vltimũ. Videtur enim quod iſta ſit ipſo iure pœna delicti qualitercunqꝫ de eo conſtet. argument. hîc in. c. ſi quis ſponſam. xxvij. quæſt. ij. ¶ Opponitur & videtur, quòd propter inceſtum, vel aliud quodcunqꝫ delictum non ſeparetur matrimoniũ iam contractum, maximè carnali copula conſummatum vt in. c. hi verò, qui vxores. & in. c. hi, qui matrimonium.
3 xxxij. q. vij. ¶ † Gloſſa prima metu contrarij dicit, quòd hîc petebatur ſeparari quo ad thorum: & ſic videtur; qꝫ hîc agebatur ciuiliter. quod ꝓbat litera dum dicit, quod petebat ſeparari. &c. Ex quo dicendum, quòd verbum accuſatores in litera poſitum, ſtat impropriè. vnde expone ſecundùm Io. And. id eſt procuratores mariti & proſecutores accuſationis iam factæ ab ipſo ciuiliter: aliâs procuratores non potuiſſent interuenire. in. c. tuæ. de proc. &. c. veniens. de accu. nec etiam potuiſſent nomine proprio accuſare mulierem ciuiliter ad ſeparationem thori. Solus enim maritus admittitur: cum ipſius ſolius interſit. Hinc eſt, quòd poteſt ſibi parcere & eam ſibi reconciliare: vt in. c. quemadmodum. de iureiur. &. xxxij. qõ. j. c. ſi quis vxorem. &. q. v. c. præcipit, tenet Inno. in. c. j. de adult. & Io. An. hîc alleg. Gloſſ ſunt claræ. ¶ Vltra alios quæro, an probatio adulterij de qua hîc ſufficiat, ſi ageretur de adulterio & inceſtu criminaliter: puto quòd
a ſic: quia iſtæ præſumptiones ex ſolitudine, nuditate, loco, & ſexuũ diuerſitate: ſunt ita ſtrictæ & violentæ, vt vix ipſa res denegare facinus audeat. & de his poteſt intelligi. l. ſciant cũcti. C. de prob. canonizata. ij. q. viij. c. ſciãt. & vide quod dixi in. c. præterea. de teſti. & in. d. c. tertio loco. de proba. & maximè cum iſte actus fornicationis non ſubiaceat ſenſui.

✣ *SVMMARIVM.* ✣

Vbi vertitur periculum animæ auditur quis allegans turpitudinem ſuam. 1

Fama & notorium totius viciniæ probatur per teſtes. 2

Manifeſtum eſt id, quod à pluribus prædicatur: de quibus in text. 3

Nunquid quælibet præſumptio de per ſe, de quibus in tex. ſufficiat ad probandam fornicationem. 4

An appellatione vxoris veniat illa, cum qua contractum eſt matrimonium per verba de præſenti, & non eſt tradu&a ad domum, nec carnaliter cognita. 5

¶ CAP. XIII.

Tertio loco. ¶ Caſum ſummarium pone, vt in p̃cedenti capitulo. Primò cõſultatio. Secũdò reſponſio. ibi: *nos*. ¶ Caſus literalis. Quidam iuuenis contraxit cum quadam per verba de præſenti. alia mulier neptis prædictæ ſponſæ propoſuit ex aduerſo ſe prius cognitam ab illo iuuene, quàm cum illa contraxiſſet: ad quod probandum teſtes produxit, qui dixerunt ſe pro certo credere, quòd illa dicti iuuenis extitit concubina: adijcientes quod eos viderant inſimul per plena nemora, vias & inuia pluries conuagantes: & fama viciniæ ſuper hoc erat. Iudex ad maiorem certitudinem iuramentum vtriuſqꝫ recepit, qui confeſsi fuerant, qꝫ carnaliter ſe adinuicem præcognouerant: licet iuuenis ab ea recedere nollet, quam deſponſauerat. Quæſitum fuit à Papa, quid iuris eſſet: & ipſe reſpondit, qꝫ cũ hoc non dicatur occultũ, ſed prædicetur à pluribus manifeſtum, ſolutis ſponſalibus ſeparẽtur. Ber. ¶ No. j. & tene menti quòd appellatione ſponſæ quandoqꝫ venit illa, cum qua cõtractum eſt matrimonium per verba de præſenti, carnali copula adhuc nõ intercedẽte. ¶ Et not. ibi, *vxorem. &c.* qꝫ ante traductionem ad domum ſponſi & carnalem copulam ſubſecutã: licet conſenſus de præſenti interuenerit: nõ dicitur vxor ſed ſponſa. quod an ſit verum, indiſtinctè dicam infrà. No. quòd ex illicito coitu contrahitur affinitas habilis ad impediendum & dirimendum matrimonium cõtrahendum cum omnibus, cum quibus contracta exiſtit: vt ſunt conſanguinei ipſius mulieris cognitæ vſqꝫ ad quartum gradum. in. c. nõ debet. de cõſan. & affi. & in. c. diſcre
i tionem. de eo, qui cog. conſan. vxor. ſuæ. ¶ † Not. quòd
b vbi vertitur periculum animæ[b], auditur quis: licet denũtiet turpitudinem ſuam. Ad idem. c. præterea. de ſponſa li. vide quod plenè dico in. c. cum ſuper. de cõceſſ. præbẽ. & per Bart. in. l. poſt mortem. ff. de ado. ¶ Not. ibi, *pro certo credere*. quòd quis poteſt habere certam credulitatem de aliqua re ex certis ſignis exterioribus. ad idẽ text. ſ. c. proxi. ¶ Not. quòd ex loci ſolitudine & diuerſitate ſeu diſparitate ſexuum, inducitur præſumptio fornicationis. concor. c. ij. de coha. cle. & mu. &. lxxxj. diſtinct. c.
2 clericus. ¶ † Not. ibi: *teſtimonium* viciniæ. quòd duo teſtes deponunt teſtimonium viciniæ. & ſumitur hîc teſtimonium pro aſſeueratione extraiudiciali ſine iuramento: ſicut in. c. tua. de cohabi. cleri. & mulie. Ex quo colligunt, quòd per duos teſtes poteſt probari fama totius viciniæ: & ſic nõ requiritur, qꝫ maior pars viciniæ deponat: ſicut exiſtimant quidam minus intelligentes. Et eſt in hoc iſte tex. no. & ſic intellige. c. inquiſitionis. in fi. de accuſ. & hoc tenet glo. no. in. § fi. ij. q. j. &. iiij. q. iij. c. ſi teſtes. § itẽ ſępe. & in. l. iij. § q̃ argumẽta. ff. de teſt. & doc. in d. c. inqſitionis. & Bar. in. l. de minore. § torméta. ff. de q̃ſtioni. facit. c. tam literis. de teſtib. &. l. ij. C. de bo. poſſeſ. ſecundùm tab. vbi per duos probatur inſcriptio ſeptem teſtium: quinimo & notorium ꝓbatur per duos teſtes: vt no. gl. in. d. §. fi. ¶ Not. qꝫ vbi agitur de ſolutione matrimonij, tutum eſt vltra probationes præſumptiuas recipere iuramenta ipſorum coniugum. ¶ † Nota in fin. lite
3 ræ, quòd manifeſtum dicitur, quod à pluribus prædicatur. Ft ſumitur hîc manifeſtum pro ſpecie diſtincta à notorio. & de hoc vide quod not. in. c. veſtra. de coha. cleri. & mulie. & no. in hoc iſtum tex. ¶ † Sed quæro hîc
4 in tex. ſunt diuerſæ præſumptiones: nunquid quælibet per ſe ſufficiat? Solu. aduertendum, quôd hic primò concurrebat credulitas iſtorum teſtium aſſerentium firmiter ſe credere, quod illa fuerit iſtius iuuenis concubina: & hæc ſola ſecundûm omnes non ſufficit: quia teſtes debent deponere de his, quæ percipiũtur aliquo ſenſu corporeo: vt in. c. teſtes. iij. quæſtio. ix. & in. l. teſtium. C. de teſti. non autem de credulitate: vt in. c. cum cauſam. eod. titu. ſed hoc faciebat adminiculum: ſecundùm Gofre. Secundò concurrebat, quod teſtes iſtos viderant inſimul per plana, & nemora: & vias, & inuia pluries conuagantes. Inno. credendo dicit hanc eſſe violẽtam præſumptionem, quæ ſufficit ad ſententiam: ſic. ſ. c. prox. &. xxxv. q. vj. c. ab iſto. fatetur tñ, quòd aliqui contradicunt dicẽtes nullum ex his præmiſsis per ſe ſufficere: quibus ego magis aſſentio. Nam non video, quòd iſtud ſolum habeat probare fornicationem: mximè ad ſeparationem matrimonij: vt hîc intendebatur: cum loqui in via: vel ire per nec ius præſumit: niſi præceſsiſſet monitio: vt non confabulentur:

a ✠SEBASTI. SAPI. ¶ Probari adulterium. Vide Ange. Areti. in trac. malefi. in ver. che me hai adulterato la mia dona. vbi latè quomodo probari poſsit adulteriũ. & per Bal. in l. neq; natales. C. de proba. & ad hęc vide Pe. de Ancha. in conſi. ccviij. incip. probata tanti viri ſcientia. vbi dicit, quòd quando tractatur de amiſsione dotis, oportet probare verum adulterium.

✠SEBA. SAPI. ¶ Queſtionẽ arduã. Vide Signorolum de Homodæ. in cõſi. cxlvj. inci. in qõne vertente. & Abb. in conſi. j. in. j. vol. & eundem in conſi. clxxv. in. ñ. volu. & in. c. finter virũ. j. de ſpõ.

c ¶ Lucraretur. Tenet Bart. in. l. nihil. ff. re. amo. & cum eo tenẽt Bal. & Ang. in. l. ſolet. ff. de his, qui not. ĩfa. & Pau. de ca. in. l. ſi donaturus. §. j. ff. de condi. ob cauſam: vbi dicit, q̃ pro opi. Bartolo. vidit communem per oẽs doct. & idem dicit. d. Iaſ. in. l. non tantum C. de leg. quòd vidit aliâs conſultũ per omnes doct. cũ infinitis concor. ibi ſignatis p do. Al. vltra quas all. gl. ĩ. §. nuptias. in. iiij. col. ĩ authẽ. de nupti. Idem tenet Bal. in. d. l. nõ tantũ. vbi ſingu. inquit, quòd etiã ſi mulier ſtetiſſet momento cũ marito: tamẽ marit⁹ lucratur dotẽ. Et idem q̃ ſufficiat matrimoniũ momentaneũ: vt marit⁹ lucreť dotem virtute prędicti ſtatuti, tenet ibi Ang. in lect. Flor. b Alij nõ tãgunt ſecundũ do. Iaſ. de May. ibi, q̃ addit, qđ pro dicta deci. Bal. & Angel. faceret tex. in. l. ij. C. de poſtu. hær. inſti. Ad idem dicit facere, quod ſignanter decidit Bald. in. c. j. §. cum etiã. in titu. Epiſcopum, vel Abb. ad idem quod no. decidit Bal. in. l. j. §. in nouiſſimo. ñ. col. C. de cad. tol. vbi q̃rit retẽta cõi opi. q̃ filj⁹ ſuus trãſmittat ex potẽtia ſuitatis hęreditatẽ pr̃is nõ additã ad quoſcũq; l. ſi iſanti. C. de iur. delib. nũqd iſtud p̃cedat in filio iſante, q̃ poſt mortẽ pr̃is nõ vixit, niſi p vnã horam: & determinat, q̃ ſic: qa momẽtũ ſufficit: vt ibi per eũ, Subijcit tñ, licet p̃dicta deciſio Bal. ſit ſing. & nõ habeat ibi cõtradicẽtẽ, q̃ vehemẽter dubitat, q̃ nõ debeat ſufficere momẽtaneũ: matrimoniũ qa ĩ tali ſtatuto nõ põt aſsignari, niſi vna ratio: ſcilicet propter onera matrmonij. l. pro oneribus. C. de iu. do. propter q̃ marit⁹ dicitur habere in dote titulum oneroſum. l. j. C. de impo. lucra. deſcri. li. x. & nõ ſolũ ĩ dote, ſed etiã lucro dotis, q̃ deferť ex forma ſtatuti. Et ſi ſtatutũ dicit q̃ decedẽte vxore marit⁹ lucretur dotem: licet ſtatutũ vtatur verbo lucretur: tñ lucrũ dicit habere verbo oneroſo. gl. eſt ſin. in. l. ſi donaturus. §. fi. ff. de do. ob cauſ. cũ ergo in tali ſtatuto lucrandę dotis non poſsit aſsignari, niſi iſta ſola ratio propter onera mr̃imonij: certè habeatur p̃ expreſſa. gl. eſt in. l. q̃uis. & ibi expreſsius Bal. & Pau. C. de fideicõ. Ergo q̃n mr̃imoniũ non durauit, niſi momẽto: & per conſequẽs non potuerunt ſuſtineri onera matrimonij: & ſic ceſſat ratio ſtatutí: videtur q̃ iſto caſu ſtatutum locum non habeat. Et ita per hanc rationem, & aliâs contra Bart. vbi. ſ. tenet Bal. in multis locis: maximè in. l. non ſine C. de bo. q̃ libe. & ĩ. l. Deo nobis. vbi per Cyn. & per alios. C. de Epi. & cle. & multum latè Sali. in. l. cum te. vbi intrepidè tenet cõtra Bar. de do. p̃pter nup. Pro cuius veritate videas etiã ipſum Panor. diffuſè examinantẽ in. c. tertio loco. de præſum. d. Ant. & alios in ca. j. de ſpon. & diffuſè Ang. de Are. in. §. fuerat. ĩſti. de act. & ipſe recolligit oẽs: cui addo do. Pet. de Fer. Papienſ. in practica ſua. ĩ li. quo vxor agit ad dotẽ. ĩ gl. vxor quõdã. in. ñ. colum. vbi dicit, quòd in hac parte contra Bartol. videtur conſuetudo inclinaſſe.

¶ Adde eundem conſilio. j. Bal. cõ ſil. xcviij. libro. v. Anto. Franci.

¶ Circa iſtam qõ. an ſtatutum de lucro dotis hẽat locum, q̃n adhuc vxor non tranſducta moriť: dicas conſideranda eſſe verba ſtatuti: & iſtud nõ aliter proſequor: quia ple. traditur per Bal. & doct. in. l. ſi donatur⁹. in. l. cũte. & in. l. Deo nobis. all. in apo. dicas tñ q̃ tale ſtatutum non habet locum, quando ſimul vxor & vir deceſsiſſent: puta ex ruina domus: quia tũc nõ p̃ſumiť mulier, quãuis debilior, prius deceſsiſſe. Ita conſuluit. d. Signo. de Homo. in cõſi. inci. in nomine domini: qõ p̃ſupponitur in hac forma. quod conſiliũ refert & ſequitur. do. Alex. in. c. fi. in vlti. char. de do. inter vi. & vxo. vbi dicit idem eſſe etiam ſi vxor ingrediatur monaſterium. Et adde quòd tale lucrũ dotis delatũ à ſtatuto, non eſt propriè lucrum: ſed dicitur eſſe conceſſum vro ex titulo oneroſo: ſed p̃pter onera mr̃imonij, ſicut ẽt ipſa dos: vt in. l. p̃ oneribꝰ. C. de iu. do. Et q̃uis mulier nõ ſit traducta, potuit marit⁹ facere diuerſas ip̃eſas: puta p̃ veſtiẽdo ip̃am mulierẽ ĩ iocalibus: & ſi. ad qđ vide Bal. ĩ. l. hac edictali. C. de ſe. nup. & ĩ. l. ſi fraudator. §. ſi à ſocero. ff. de his, q̃ in frau. cre. Et adde ẽt, q̃ vir p̃dit lucrũ ſibi delatũ à ſtatuto, ſi nõ vindicauit mortẽ vxoris occiſę: vt p Bar. ĩ. l. ſequẽs. ĩ. §. fi. ff. ad Sill. & ĩ. l. ei, q̃ mortẽ. C. di his, q. vt ĩde. & lõgè magis illud p̃dit ſcđm Bar. ibi, q̃n ipſe marit⁹ occidiſſet vxorẽ. Idẽ dicas, ſi marit⁹ nõ adhibuit medicos piros in curã do vxorem ĩfirmã: vt ple. tradiť p doc. ĩ. l. ſi cũ dotẽ. in. §. ſinaũt ĩ ſequiſsimo. ff. ſol. ma. Et adde, q̃ tale lucrũ ẽt nõ aditũ, vel agnitũ trãſmittiť ad vxorẽ viri ſecundũ Bal. ĩ. l. ſi arrogator. ĩ. ij. co. ff. de adop. & p Ale. ĩ. l. cũ antiqorib⁹. ĩ. iij. col. C. de iu. delib. Et etiã adde, q̃ tale lucrum dotis nõ ſe extẽdit ad feudũ vxoris: qa maritus nihil lucrať de ipſo feudo ſtãte etiam ſtatuto, vel conſuetudine de lucro dotis: Ita Bald. in. c. j. in. §. quamuis. de inue. de re. alie. fa. in

fabulentur: vt in dicto capitulo. clericus. & in c. ij. facit C. de adult. authen. ſi quis ei. Et licet Barto. in. l. furem. ff. de fur. dicat probari adulterium, a ſi aliquis fuit depræhenſus in domo alicuius pulchrę mulieris: quia eſt actus propinquus: tamen contrarium ſentit poſt glo. in. l. capite quinto. ff. de adul. vbi dicit requiri ad probationem delicti, quòd fuerit depræhenſus in actibus venereis. vñ puto, quòd ſi fuiſſet repertus in camera cum muliere ſola, horis ad hoc cõmodis: hoc ſatis ſufficeret ad probationem delicti, Vel ipſam oſculãtem: vel ipſam tangentẽ: vel in ſimilibus actibus propinquis: aliâs ſecus. Et hoc videtur probare iſte tex. Nam iudex iſte coram quo vertebatur quæſtio per ſupradictas probationes: & etiam per credulitatem teſtium noluit moueri: nec Papa in hoc eum reprehendit, ſed voluit inſuper recipere iuramenta illorum: item habuit famam viciniæ: imò Papa videtur approbare & omnia ſimul ponderare: vt patet in reſponſione ipſius in verſ. *nos.* ibi: *quæ dicta ſunt &c.* Concurrebat hîc tertio fama vicinię, quæ per ſe non probat, in. c. ſi duo. xxxv. q. vj. & in cap. ſuper eo. de eo qui cog. conſan. vxo. ſuæ. Concurrebat quarto aſſertio viri & mulieris iuramento firmata, quę per ſe fidem non faciebat in p̃iudicium matrimonij, dictis iuribus. c. ſi duo. & c. ſuper eo. Ex quibus patet, quòd nullum prædictorum per ſe faciebat fidem. nunquid autem confeſſio iſtorum cum fama ſuffeciſſet: ſunt opin. Ego autem remitto ad plenè not. in. c. ſuper eo. & c. ſi duo. præall. vbi de hoc: & ea, quæ leg. & not. in ca. præterea. de teſt. vbi habetur de modo probandi copulam. glo. omnes ſunt faciles. ¶ † Vltra alios hîc q̃ro, an appellatione vxoris veniat illa cum qua contractum eſt matrimonium per verba de præſenti, non tamen adhuc eſt ad domum traducta, nec carnaliter cognita. & iſte text. in prin. facit, quòd nõ: dum appellat iſtam talem ſponſam: & quærebatur, nunquid poſſet iſte iuuenis illam habere in vxorem nõ obſtante affinitate præſumptiuè probata. Et facit hoc ad quæſtionem arduam b, in qua conſului hîc Senis, quæ præſtitit mihi cauſam latius proſequendi hanc materiam. Quæſtio fuit talis: Quidam. A. contraxit ſponſalia per verba de præſeuti cum. L. & ab ea recepit dotis nomine mille. contingit, q̃ antequàm ſic deſponſata duceretur ad domum, vel aliter conſummaretur matrimoniũ, vita finita extitit: q̃rebatur, an c dictus ſpõſus lucraretur c dimidiã dotis: viſo ſtatuto infraſcripto, cuius tenor talis eſt: videlicet. Si qua deceſserit ſine filijs, viro cui nupta eſt, tempore ſui obitus remaneat dimidia pars ſuarum dotium apud maritum, non computato in dicta dimidia lucro donationis propter nuptias: qua parte maritus priuari poſsit: poſtmodum fuerunt factæ ad dictum ſtatutum aliquæ additiones, in quibus ſemper fuit facta mẽtio de filijs exiſtentibꝰ: vel nõ. & hãc queſtionẽ plenè proſecutus fui in conſi. quod inci. facti cõ d tingentia d &c. & principaliter conſiſtit eius deciſio ſuper illa quæſtione, an talis mulier dicať nupta: & vir dicatur maritus ex quo non fuerat facta traductio ad domum viri: nec aliter carnaliter cognita. ¶ Et proſequendo, dic aliqua vtilia ſuccinctè. tamẽ videtur primò, quòd dicatur nupta: & ſic vxor: & hoc videtur probari per tex. not. in. l. cum fuerit. ff. de condi. & demon. vbi apertiſsimè probatur nuptam dici, ex quo interuenit ad matrimonium conſenſus de præſenti. licet nondum fuerit cognita, nec traducta: quia ſolus conſenſus facit matrimonium, & non commiſtio carnalis: vt probatur in fine illius legis & hoc tenet gloſſ. & Bar. ibi ad idem. c. ſufficiat. xxvij. q. ij. ¶ Scđò principaliter probare videtur, per. l. iij. ff. de dona. inter vi. & vxor. iuncta gloſſ. in ver concubinæ. ibi not. quòd poſtquàm interuenit conſenſus ad matrimoniũ inter virum & mulierem, appellatur matrimonium: & ipſi contrahentes dicuntur maritus & vxor: & quanquàm gloſſ. ibi dicat hoc procedere de iure canonico: tamen dicò idem dicendum de iure ciuili: vt probatur in authen. de nup. §. nuptias. & ibi vide bo. gloſ. ¶ Tertiò hoc p̃bo p̃ multa iura canonica, quæ cõmuniter dicũt matrimoniũ verũ eſſe ex ſolo conſenſu de præſenti. licet aliud non interuenerit: vt patet in ca. fi. de ſpõſa. duo. & in. d. c. ſufficiat. & ĩ. c. cũ initiať. cũ multis ſeq. xxvij. q. ij. Ad idẽ. c. ynũ de voto. libro. vj. & not. per Ho. in. c. ex publico. de conuer. coniu. Facit etiam diffinitio matrimonij, quæ ponitur & declaratur. xxvij. q. ij. in prin. & ſup rub. de ſpõſali. ¶ Quartò videť de hoc caſus ſcđm intellectũ Bal. ĩ. d. l. Deo nobis. C. de Epiſ. & cleri intelligendo. q̃ ibi non interuenerat carnalis copula: quod eſt

vſi. feu. & idem Bald. in. c. j. in. iij. colum. de prohi. feu. alie. per Fed. & in. c. quãdo maritus ſucce. vxo. in bo. in vſi. feu. & in authen. reſ, quæ. C. communia deleg. & vide Roma. in authen. prętereà. C. vnde vir & vxor.

d Facti contingentia. Adde, quòd illud cõſil. Panor. hîc ab eo allegatum, eſt primum in ordine. volu. j. Alexã. Loſeus.

præſumendum: cum alter potuerit ingredi religionem altero in ſeculo remanente: vt in. d. c. ex publico. de conuer. coniug. In contrarium facit iſtud. c. & c. ſicut ex literis. & c. penulti. de ſponſa. ¶ Pro ſolutione aduertendũ, qꝓ verbũ nuptiæ multipliciter in iure capit. Qnq; em̃ capitur pro ipſa mera eſſentia cõiugij, q ſolo cõſenſu de præſenti interueniẽte cauſatur: vt probatur in. d. l. cum fuerit. & d. §. nuptias. & c. omne itaq; nuptiarum bonum. xxvij. q. ij. cum ſimi. Quandoq; ſumitur pro ipſa commiſtione carnali, quæ interuenit contracto prius matrimonio: vt probatur. in. c. quod autem. & c. quidam. & luce clarius in. c. genuit. maximè iuxta gloſſ. iij. quæ hoc tenet apertiſsimè. ea cauſa. & qõ. & ibi aliquid per Archi. Quandoq; ſumitur pro apparatu & feſtiuitatibus quæ fiunt tempore, quo vxor ducitur ad domum viri: vt probatur in. c. noſtrates. & c. fœminæ. xxx. q. v. Et ſic capitur in Euangelio, vbi dicitur: nuptię factæ ſunt in Chana galileæ. & c. & quòd Chriſtus ibi in cõuiuio fecit de aqua vinũ. & ita ſentit Gaſp. de Cald. ſuper rub. de ſponſa. vnde in quibuſdam locis appellantur in vulgari, le noze. Item ſciendum, quòd verbum matrimonij, ſeu coniugij, quandoq; verificatur in matrimonio cõtracto per verbum de preſenti: licet nõdum ſit carnali copula conſummatũ: & vulgariter appellantur ſpõſalia per verba de præſenti: vt in iuribus ſuperius alle. Quandoq; verificatur verbum matrimonij, ſeu vxoris & mariti, ſolũ in coniugio carnali copula cõſummato: vt no. probatur in. c. debitum. in prin. & in fin. de biga. & hîc & in. d. c. ex publico. & elegãtius in. c. ſi quis deſponſata. xxvij. q. ij. vbi dicitur, qꝓ ſi quis deſponſata & tradita vtitur ritè, coniugium appellatur. ad idem. c. quapropter. & in. c. in omni ea cauſa &. q. Et vnde ſurgat hęc diuerſitas, ſatis poteſt colligi ex his, quæ le. & not. in d. c. debitum. & per gloſ. in. d. c. quapropter. & per doc. in. d. c. ex publico. His p̃miſsis dico qđ de ꝓprio & ſtricto ſignificato verborũ, marit⁹ & vxor & matrimoniũ appellari poſſunt, poſtquam interuenit conſenſus de præſenti, ſponſus & ſponſa, & ſponſalia ante talem conſenſum de præſenti, & poſt conſenſum de futuro. Nam dicuntur ſponſalia à ſpodeo, ſpondes: qđ idem eſt, quod promitto promitis. inde ſponſa: id eſt ꝓmiſſa. ſed poſt cõſenſum de præſenti nõ poteſt dici ſtrictè, ſeu propriè ſponſa: quia nõ ſolũ eſt promiſſa, ſed obligata & nupta. Sed propter ſignificationem matrimonij, ex quodã largo ſignificato verborum non poteſt adhuc dici maritata ſeu coniugata, ex quo adhuc non eſt traducta ad domum viri: quaſi adhuc in effectu ſit ſine iugo, & ſine viro: & quodammodo promiſſa reſpectu effectus matrimonij. & ſic poſſunt loqui iura in contrarium alle. Quare concludendo, quòd vbi agitur de materia odioſa appellatione vxoris, vel mariti, ſeu matrimonij, nõ venient ſponſalia cõtracta per verba de præſenti: nec ipſa ſpõſalia contrahentes. Si autem agitur de materia fauorabili, veniunt etiam ſpõſi, qui contraxerunt per verba de futuro: vt in. l. non ſine. C. de bo. quæ lib. vbi pulcher caſus. Si verò materia eſt indifferens, venient illi qui tantum contraxerunt per verba de præſenti: licet copula nõdum interuenerit: & fortius ſi interuenerit. In materia odioſa verba non capiunt ita ſtrictè, ſicut importare poſſunt ex proprio ſignificato verborum: maximè, quando reperiuntur habere aliam ſignificationem viciniorem: vt in. c. cum dilectus de conſue. & in. c. cum in cunctis. de elect. iuncto. c. ſi compromiſſarius. eo. titu. lib. vj. facit quod leg. & no. inc. ſtatutũ. eo. titu. lib. vj. & per Ioan. An. in regu. odia. de reg. iur. lib. vj. in mercu. & per hæc poſſunt reduci ad concordiam iura ſuperius allę. & longè plenius hanc materiã proſequor in dicto conſilio: ſed iſta ſufficiunt in præſenti paſſu.

✣ SVMMARIVM. ✣

1 *Frater, an ſit idoneus teſtis pro & contra fratrem: & an poſſit compelli. & numero. 8.*
2 *Standum eſt dicto teſtis iurati, & prævalet dictum iuratum dicto non iurato: niſi pro dicto non iurato ſunt præſumptiones.*
3 *Per præſumptionem minarum, quis condemnandus non eſt de homicidio, de quo neſcitur à quo actum ſit.*
4 *Cautio ſufficiẽs põt peti ab illo, qui eſt ſuſpect⁹ de pœnitẽtia nõ peragẽda.*
5 *Condemnatio de crimine quantuncunque graui poteſt fieri per præſumptionẽ, quæ oritur ex deficientia in probatione, vel purgatione.*
6 *Epiſcopus ex officio poteſt procedere contra hæreticos: & multa ponũtur ad intelligentiam capituli.*
7 *An de cauſa criminali poſſit fieri compromiſsum?*
9 *Iuramentum non exigitur in purgatione faciendi.*
10 *Dictio præter, an ponatur incluſiuè, vel excluſiuè.*
11 *Per compromiſsum ſimpliciter factum non expirat iuriſditio delegata ſuper illa re.*
12 *Compromiſſum expirat, ſi itur ad iudicem ordinariũ, vel delegatum.*
13 *Delegati, qui pronuntiauerũt, vt arbitri poſſunt pronũtiare, vt delegati.*

¶ CAP. XIIII.

ITeras. ¶ Propter præſumptionem etiam vehementem, non debet quis de graui crimine condemnari, hoc dicit. In prima iudicũ conſultatio. In ſecunda reſpõſio: ibi *. nos vero .* quę ſubdiuiditur. In prima ponit motiuum mandati. In ſecunda mandatum. ibi. *quocirca.* Et pone caſum literalem, vt patet ex litera iũcta gloſſ. in ver. purgando. quæ ponit partẽ caſus. ¶ Caſus literalis Epiſcopus Altiſiodorẽn. impetrauit literas cõtra quoſdam Burgenſes de charitate, quos impetebat de hæreſi: quorum vnus exiterat. G. de quo hîc agitur, vt cauſa poſsit facilius expediri, vtraq; pars compromiſit in duos de iudicibus ſub certa pœna reſeruata ſibi: nihilominus delegata poteſtate coram arbitris iſtis proponebat Epiſcopus, quòd. G. erat hæreticus & periurus pro eo, quòd dum ipſe. G. ſuſpectus de hæreſi confeſſus fuit hæreſim ſuam apud charitatem, redeundo ad catholicam vnitatem: & idem confeſſus fuit de quodam fratre ſuo, quòd eodem laboraſſet errore: & cum poſtmodum frater ille coram Bituricen. Archiepiſcopo de hęreſi conueniretur, purgatio ſibi fuit indicta per Guil. fratrem ſuum, qui verè catholicus credebatur: ipſe. G. purgauit fratrẽ ſuum, quem primò hæreticum aſſerebat: & ideo Epiſcopus proponebat ipſum. G. duo contraria dixiſſe: vnde & periurus & hæreticus dicebatur ab ipſo Epiſcopo, & in hæreſim relapſus: Ipſe verò hoc negabat: quia licet de ſe confeſſus fuiſſet, de fratre tamen nihil dixerat: ſed Epiſcopus ipſum conuicit per teſtes. Propter huiuſmodi contrarietates iudices iſti habuerunt. G. de hæreſi ſuſpectum: vnde miſerunt illum cum literis ſuis ad Papam. His omnibus diligenter conſyderatis, dominus Papa habuit iſtum Gui. vehementer de hæreſi ſuſpectum: tũ, quia qđ bene dixerat, poſteà negauit ſe dixiſſe: tùm, quia vel mendacium prius dixerat in fratrẽ, aſſerendo illum hæreticũ: vel poſteà periurium cõmiſsit in Deũ, purgãdo illum de hæreſi: quorum vtrunq; reddit eum valde ſuſpectum. veriſimilius tamen videtur, quòd eo tempore quo reuertebatur ad fidem tàm graue mẽdacium nõ dixiſſet infratrẽ: niſi fuiſſet accenſus zelo catholicæ fidei: vnde præſumitur, quòd cum poſteà purgauit eum de hæreſi, turpiter deierauit. Vnde Papa mandat iudicibus præſentibus, quatenus cũ propter ſolam ſupicionẽ noluit illũ de tàm graui crimine condẽnari talẽ & tantã ſecuritatẽ ab ipſo recipiãt prętęr iuratoriã cautionẽ: qđ timore pœnæ tẽporalis debeat coerceri: diſtrictam pœnitentiam iniungentes eidem:

ex qua

ex qua appareat, an sit verè pœnitens, an fictè conuersus. & si taliter eum verum catholicum cognouerint, non permittant eum vlterius indebitè molestari: alioquin tanquam hæreticum eum cõdemnẽt. Ber. ¶ Not. Episcopum posse aliquos de hæresi impetere iudices delegatos, impetrando. ¶ Secundò not. quòd super causa hæresis potest compromitti, etiam in iudices delegatos: & sic potest quis esse delegatus & arbiter, etiã in causa criminali. quod
1 qualiter procedat j. dicetur. ¶ † Not. quod quis potest testificari[a]
a pro & contra fratrem. hoc tamen apertè non probatur: quia in primo iudicio fuit sponte confessus contra fratrem: in secundo fuit vnus de compurgatoribus, qui in multis æquiparantur testibus. ad hoc quod leg. & nota. in capitu. constitutus. de purga. cano. in gloss. in ver. tolerentur. Dictum tamen est verum, saltem in ciuilibus: de quo tamem dic, vt not. gloss. iij. questio. v. c. j. & in. c. si testes. §. item lege Iul. & in §. parẽtes. iiij. questio. iij. ¶ No. quòd vbi duæ præsumptiones contrariæ oriuntur contra aliquem, standum est validiori: & sic vna præsumptio vehementior elidit aliã minus vehementem. & ad hoc quotidie allegatur iste text. & colligitur hîc: quia iste. G. primò dum rediret ad fidem, confessus fuit fratrem laborare eodem morbo: posteà verò in alio iudicio, dum fieret inquisitio contra fratrem, purgauit illum cum iuramento, dicendo quòd credebat illum fuisse & esse catholicum. Et sic aut primò dixit mendacium, aut posteà periurium: sed Papa arbitratur, quod potius incidat in periurium: quia non est verisimile, quòd iste tempore conuersionis suę dixisset mendacium in fratrem: erat tamen præsumptio pro secundo dicto: quia fuerat iuratum: sed prima præsumptio erat validior. ¶ † Et ex hoc & ex tex.
2 singu. not. quid si concurrunt duo dicta contraria ab eodem vnũ
b cum iuramento[b] aliud sine: standum est dicto non iurato, si coniecturæ sunt pro eo magis, quàm pro dicto iurato. Cæteris ergo paribus potius præsumendum est pro dicto iurato: licet posteà emanato, quàm simplici assertioni prius factæ. & faciunt hîc not. ad ea, quæ tetigi in capi. per tuas. de proba. & contra Barto. in. l. eos. ff. de fal. quòd si testis prius dixisset vnum extra iudicium sine iuramento: & in iudicio dixit contrarium cum iuramento: standum est secundò dicto propter præsumptionem iuramẽti: nisi subsint aliæ præsumptiones pro primo dicto: sicut hîc erant: quia tempore, quo dixit primum dictum erat accensus zelo fidei orthodoxæ: id est catholicæ: cum nouiter reuerteretur ad fidem. Itẽ amor fraternus, quia non est verisimile, quòd falso illũ dixisset hæreticũ.
c & hoc bene not. [c] ¶ † Not. q̃ suspicio non sufficit ad condemna-
3 tionem alicuius, etiã si sit vehemens: litera tamen à contrario videtur probare q̃ in crimine non graui sufficit vehemens suspicio. De hoc tamen dic, vt plenè dixi in capitu. quanto. §. eo vnũ tamẽ apertè probat hæc litera, quòd quãto crimẽ est grauius, tãto præsumptiones debẽt esse vehementiores: quia vbi maius periculum, ibi cautius est agendũ: vt in. c. vbi periculum. de elect. lib. vj. & facit hęc litera in argu. secũdũ Io. An. q̃ propter prę̃sumptionẽ minarũ, vel iniuriarũ, nõ sit cõdemnãdus de homicidio, de quo nascitur à quo factum sit. & remittit ad Specu. eodẽ. titu. §. ij. versic. sed pone. P. minatus est. vbi dicitur velle Specu. quòd hoc sufficiat ad torturam. vnde vide ibi latius, & tetigi in. d. c. scribã. ¶ No. q̃ conuersus seu reuersus ad fidẽ incidẽs in manifestũ peccatũ, psumitur relapsus: vel nõ plenè conuersus: non hoc tamen solum sufficit ad
4 condẽnationẽ: vt hîc. ¶ † No. ferè nouũ dictũ, q̃ à suspecto de pœ
d nitẽtia peragenda, potest exigi cautio sufficiẽs: [d] scilicet de certa pœna soluenda, si eam non egerit. Quod intellige, qñ pro peccato manifesto imponit publica pœnitentia ab habente iurisditionem etiam fori contentiosi. hoc dico: quia in foro omnino pœnitentiali hæc cautio non exigeretur saltem ab inuito. argu. in. c. si sacer
5 dos. de offi. ordi. &. c. fi. de tẽpo. ordi. ¶ † Vlti. not. ex fi. literę quòd de crimine quantuncunq; graui potest quis condemnari ex præ-
e sumptione violenta, [e] quæ satis oritur ex deficientia in purgatione. facit. c. excommunicamus §. ij. de hæreti. &. c. cũ contumacia. e. tit. lib. vj. ¶ Et ex fi. literæ & ex medio not. quòd vehemens præsumptio non sufficit ad condemnationem: sed violenta sic: quod voluit hîc gloss. penul. facit quod not. gloss. in. c. insinuatum. de simo.
6 sed dic, vt dixi in dicto. c. quanto. ¶ † Antequàm veniam ad gloss. declarabo prius aliqua textualia. Primò enim quæro, quare Epi-

a ✠ SEBASTI. SAPI. ¶ Pót testificari. Duas respõsiones ad istũ text, ponit Bal. ĩ. l. parẽtes. C. de testi. aliã addit Frã. Are. ĩ. c. cũ oporteat. j. de accu-
b ✠ SEBASTI. SAPI. ¶ Cum iuramento. Vide Feli. in. c. cum in tua. co. ĩ. ver. quarta cõclusio. ŝ. de testi. & ibi an ille, qui dixit vnum iuratus, aliud non iuratus possit puniri de falso.

scopus impetrauit delegatos contra illos, de hę resi suspectos: cum potuisset ex officio procedere contra istos: vt in capitulo ad Abolendã. de hæret. vbi patet in fn pro hoc bene facit. c. j. de offi. ordi. quòd etiã exẽpti tenẽtur in hoc obsequi Episcopo loci. facit clemen. j. &. ij. eo. titu. Sol. hîc non apparet quis impetrauit istos delegatos. fortè enim dùm impetrarent ab Epi scopo, seu molestarentur extra iudicium, impetrauerunt ipsi istos delegatos, quibus fuit commissum: vt audirent causam inter eos & Episcopum authoritate apostolica. nec apparet hîc qualiter ageret Episcopus contra eos. Inno. dicit quòd fortè Episcopus iste denuntiauit crimen istorum Papæ, vel petebat bona istorum propter hæresim. Host. dicit quòd agebat ciuiliter, vel ex officio impetebat ipsos. argu. in capitulo ad abolendam. Nam si criminaliter non potuisset in arbitros compromitti, q̃ hîc factum fuit. Potest tamen dicere quòd fortè agebatur criminaliter. Nec ob. quòd fuit cõpromissum: quia Papa non approbat, sed recitat hîc compromissum: vt dicit hîc Ioannes Andræas super gloss. vnde dicit, quòd in hoc non est vis. In hoc enim non consistit intellectus, cap. Cui enim applicentur bona clerici, vel laici de hæresi damnati: dic, vt dixi in. d. capitulo excommunicamus §. damnati: & in cap. cùm secundùm leges. eo. titu. libro. vj. ¶ Quæro secundo pro declaratione finis literæ, quomodo apparebit ex iniunctione pœnitentiæ: an sit verus pœnitens, vel fictę conuersus. Sol. secundùm Hosti. & Ioannes Andræas. si paratus est probare dictam securitatem & pœnitentiam benigne suscipere, quàm posteà deuotè & efficaciter implet: præsumptio est de vera cõuersione: alioquin, id est si non vult cauere, vel pœnitentiam recipere: vel licet caueat, & pœnitentiam recipiat, illam tamen negligit adimplere, est præsumptio de contrario. Et hoc satis placet, & elicitur ex ipsa litera. & facit de pœ. dist. ij. c. j. Et ex hac expositione no. quòd non solũ
f deficiens in purgatione punitur: vt conuictus: sed etiam contumax[f] in eam recipiendo: de quo tamen dic, vt not. in. c. excommunicamus. præall. & vide qđ dixi in. c. veritatis. de do. & cõtu.
7 ¶ † Gloss. j. facit duo. Primò instat, an in iudi-
g cem[g] possit compromitti. & dic, vt in ea: & latius vt no. in. c. cum tempore. de arbi. Secundò principaliter, an de causa criminali possit compromitti: & nil boni concludit: sed potius remittit ad capitulum. pe. de in inte. resti. vbi de hoc. Gof. hîc dicit, quòd agebatur ciuiliter. & sic vult, quod vbi de crimine ciuiliter agitur potest compromitti. & idem Host. & idem gl. & Bartol. in. l. non dissi gu n us §. I l an s. ff. de arbi. & potest dici. quod vbi agitur de solo præiudicio partium, potest cõpromitti: secus in præiudiciũ fisci, seu rei publicæ. Facit quod no. in. l. inter §. rectè. ff. de fur. & l. licitatio §. qđ illicitè. ff. de publi. De quo tñ dic, vt pleniꝰ no. in. d. c. pe. &. d. § Iulianus. hîc tñ nihil probatur: vt. ŝ. dixi: quia solũ recitatur factũ. ¶ † Op-
8 h ponitur & videtur, quòd frater[h] non debet

c ¶ Bene no. Adde eundẽ cõsil. iiij.
✠ SEBA. SAPI.
d ¶ Cautio sufficiẽs. Vide qđ per hoc dicunt Host. Io. An. & do. Abba. in. c. grauem. j. de sen. excõ.
e ¶ Violenta. Adde quę posui. ŝ. in. d. c. scribam.
f ¶ Cõtumax. Not. q̃ cõtumax in assumenda purgatiõe punit̃, vt cõuict⁹: vide tex. c. tua nos. de coha. cle. & muli. And. Barb.
g ¶ In iudicem. An. & quando possit cõpromitti in iudicem, aliàs ordinariũ: & de hoc vide bonum tex. iunctа glo. in ver. coniunctionẽ. in authen. si verò cõtigerit. C. de iudi. & vide gl. in ver. in potestate. in. c. innotuit. de arbi. & quod ponit. do. Ant. in. c. exposita. e. ti. Itẽ vide gl. & Archi. in *c. infamis. §. tria. & l. §. si quis verò *iudex. c. seq. iij. q. vij. & vide tex. in. c. cum tempore. & c. cũ olim. & c. ex pte de arbi. & Bar. post gl. in l. sed & si seruũ. §. j. ff. de arb. & gl. in l. j. ff. de iudi. circa medi. gl. magnę.
h ¶ Frater. An & qñ frater possit testificari pro fratre, vel cõtra fratrẽ. & vide de hoc ea. p̃ Bar. & Imol. l. q testõ. §. j. ff. de testa. & ĩ. l. lege Cornelia. & ibi Bal. ff. de iur. p̃ spe. ĩ ti. de teste. §. j. versi. sed nũqd frater, p̃ do. Ant. & Imo. in c. insinuante. de offi. dele. & vide qđ not. ipse Abb. in. c. cum oporteat. super gloss. ij. de accu. & de hoc vide pul. Bal. in. §. testes. in fi. de testam. & per Flo. in. l. testis idoneus. de test. & Imo. in. c. cum. R.

de of.dele.vbi dicit,quòd frater nõ repellitur à teſtificando in cã fratris,ſi ſit religioſa perſona:puta ſi ſit religioſus Ciſtercien. vel Cartuſien. vel etiã laicus,q eſſet religioſa perſona.& pro hoc vlti.facit in fi.bo.tex.in.c.in literis.in fi.ſ.de teſti.& facit ꝓ cõfirmatione iſtius dicti,qđ voluit ſing.do. Ant.de But.in.c.poſtremo.j.de app.qꝫ licet cõiunctus parti poſsit recuſari ab aduerſario:vt ſuſpectus ꝓpter cõiũctionẽ ſãguinis:vt ibi:tñ ſi ille cõiũctus eſſet homo magnę ſanctimonię nõ poterit recuſari: vt ſuſpectꝰ.qđ tenemẽti.¶ Adde,an frater poſsit eſſe teſtis pro fratre, Roma. cõſi.cccIxxxñ.& ꝓ vltimo dicto pceden tis apoſt.facit qđ voluit idem Romo.cõſi.ccccxx. vbi dicit:ꝙ licet aliâs famulus ꝓhibeaſ à teſtimonio ferendo prodomino,ꝙ tamẽ ſi ſit honeſtę vitę,nõ ꝓhibetur. Ant. Frãc.

¶ An & quando frater admittatur ad teſtificandum pro fratre, vide gloſſ. Bald. & doc.in.l.parẽtes. C.de teſtibꝰ:&vide Spe.ĩ tit.de teſte.ĩ.ſ.j.verſi.ſed nũqd frater.&ibi ꝓ Bal.in addi.in ver.j.& vide do. Ant. & Abb.ĩ.c. cũ oporteat.de accu.Et eſt cõcluſio, quod regulariter non prohibetur eſſe teſtis ĩ cã fratris:tñ ĩ multis cãſibꝰ repellitur,aut ſaltẽ minuiť fides:de q bus vide per Io. Ber. de firmo in ſuo rep.ĩ v.frater teſtis ꝓ frẽ. vbi etiã ponit,qñ frater,vl' conũctꝰ eſſet vir magnę ſanctimonię,vl' religioſus poſsit teſtificari ꝓ frẽ:& vide etiam Sal.in.l. etiã omnibus.C. de teſti.

admitti contra fratrem in magnis criminibus: vt in.l.ſi magnum.C.qui accu.non poſſ.gloſſ. in ver.de fratre.dicit illud regulare:ſed fallit in crimine hæreſis,in quo addmittitur etiã cõtra parẽtes.xxiij.qõ.v.c.ſi audieris.¶ Aduerte licet doc.hîc lentè tranſeant.l.ſi magnum.alĺ. in glo.loquitur in accuſatione,& non in teſtimonio.& procedit hoc,niſi vitę fratris fuerit inſidiatus. Nam tunc & mater contra filium,& etiam pater admittũtur ad accuſationẽ:vt no. in.d.l.ſi magnum. Reſpectu vero teſtimonij,dicendum ꝙ aut loquitur in ciuili,aut in crimina li. Primo caſu tenet Specu.in titu.de teſte.ſ.j. verſi.ſed nunquid frater.quod admittitª pro.& contra fratrem:ſed creditur plus vel minus ſecundùm affectionem:quia nulla lex prohibet hoc. Fallit ſecundùm eum,niſi habeant omnia pro indiuiſo:vel ſint ambo ſub poteſtate vnius partis. An autem compellatur teſtificari cõtra fratrem,remittit ad.ſ.de teſtium.verſi.ſed nunquid.eo.titu.& ibi videtur ſentire,ꝙ dando regulam,ꝙ quilibet nõ priuilegiatus in teſtimonio ferendo admittitur & compellitur,ſi non vult:quia iura volunt generaliter teſtes compel li.l.ſi quãdo.C.de teſtib.&.ſ.de teſti.cog.per totum. In criminali verô dicit,ꝙ non admittuntur.iiij.q.iij.d.c.ſi teſtes.ſ.item lege Iul.facit.iij. q.v.ca.j.¶ Aduerte tu ſubtilius:nã pôt dici,ꝙ inter cãm criminalẽ & ciuilẽ certo reſpectu, nulla eſt differentia. Aut em̃ queritur,nũquid frater cõpellatur dicere teſtimoniũ cõtra fratrem,vel aliquem conſanguineum:& dicendũ, ꝙ nõ:ſiue cauſa ſit ciuilis,ſiue criminalis. Et qđ dixi de alio cõſanguineo intellige vſqꝫ ad tertiũ gradum:& idem in quibuſdã alijs perſonis enumeratis in.d.l.lege Iulia.& licet Spec.videatur illam legẽ intelligere in criminali:prout ſentit etiam glo.in.l.parentes.C.de teſtí.glo.tamen in l.lege Iulia.ff.eod.tenet eã ꝓcedere indiſtĩctè, prout generaliter loquitur:& cum illa glo.trãſit ibi Bart.quod mihi plus placet ratione honeſtatis:& vt charitas conſeruetur inter coniũctos:niſi neceſsitas immineret:prout dixi in.c. j.de teſti cogend.¶ Aut quęritur nunquid volens admittatur contra fratrem?& puto,quod ſic,tã in criminali cauſa,q̃ in ciuili:quia.d.l.lege Iulia.ſolum priuilegiat nolentes teſtificari: volentes autem non repellit:quod etiã ibi ſentit Barto. Nam ſolum inter parentes & filios reperitur iure cautum:vt etiam volentes non admittantur: vt.d.l.parentes. Et intellige volentes,quãdo ſunt à parte inducti. Nam ſi ſe offerrent,eſſent ſuſpecti:vt legi.& no.in.l.quę oĩa.ſ.j.ff.de ꝓcur.& in.l. vxori.ſ.j.ff.de fal.vide qđ dixi in.c.ij.de teſti. Aut quęritur,nũquid frater admittať pro fratre in ipſius fauorẽ.& diſtinguo inter cauſam ciuilẽ & criminalẽ:vt primo caſu admittatur:ſed credeť plus, vel minus ſecundùm quantitatem affectionis. Sic intellige gloſſ. iij.q.v.c.j.&.c.in literis.de teſti. Nam nullo iure in totum repellitur. In ſecundo caſu non admittitur:quia agitur de maiori prę iudicio,in quo teſtes debent eſſe omnino integri.& idem videtur in alijs conſanguineis & domeſticis.& ſic loquitur.d.c.j.& facit.xiiij. q.ij.ſuper prudẽtia. Puto tamen,quod in defectum illorum admit
b tantur[b] ſaltem ad faciendum indicium:vt perueniatur ad torturã. arg.in fi.c.de teſti.cogen.& in.c.cum dilectus.& quod ibi not.de
c elec. Et in his caſibus puto fratrem cogendùm[c] dicere teſtimoniũ pro fratre:quia priuilegium eſt,vt non cõpellatur aduerſus fratrẽ: vt.d.l.lege.Iul.quod ceſſat cum agiť de ipſius fauore.ar.in.l.quod fauore.C.de leg.& in.c.& ſi neceſſe.j.de do.inter vir.& vxor. Ex his patet,ꝙ hoc.c.non contradicit dictis iuribus:licet Specu.vbi.ſ. voluerit ſaluare per viam ſpecialitatis:ſcilicet ꝙ ſpeciale ſit in cauſa hęreſis:& ita ſentit hîc etiam gloſſ. Nam nulla eſt ſpecialitas cum hîc non fuerit compulſus dicere teſtimonium contra fratrem: imò in ipſius fauorẽ ipſum purgauit:& in primo dicto non per viã teſtimonij:nec inuitus dixit fratrem eodem morbo laborare puto tamen,quod vbi eſſet neceſſe,compelleretur frater contra fratrem in cauſa hæreſis:non per iſtud capitulum ſed per.c.in fidei.fauorem.de hæret.libr.vj. Gloſſ.in ver. *purgauit*.colligit primo ſtandum ei,quod quis prius dixit:ſiue in iudicio,ſiue extra.ſed hoc ſimpliciter non colligitur ex tex.quia,vt.ſ.dixi,multę præſumptiones concurrebant hîc,ꝙ prius verum dixerat.ſed de materia dic,vt latius dixi in.c.per tuas.de proba.& in.c.cum in tua.ſ.de teſti.Secundò gloſſ.hîc colligit,quod vna præſumptio præponderat alteri. ¶ Oppo.in contrarium de.c.cum inter.R.de elec.vbi inuicem ſe elidunt:communiter ſoluitur,quod aut ſunt paris potẽtiæ:& vna non præpõderat alteri:in contrario.& ſic inuicem ſe tollunt:ſi altera præponderat illa præualet. An autem &quando ſint paris potentiæ vel altera præponderet,diſcernet diſcretus iudex ex varietate factorum,ex quibus præſumptiones oriuntur:vt hîc.& facit quod no.in.c.tranſmiſſę.qui fi:ſint leg.& per Ioan.Andr.in.c.penultĩj. de cri.fal.¶ Gloſſ.penul.oppo.de.l.ij.C.de hæreti.vbi ex leui argumento quis probatur hæreticus. Sol.quod ibi ſufficit leue argumentum quo ad facultatem inquirendi contra eum:non vt habeatur pro conuicto. Vel dic ſecundùm doct.quod ibi appellatur leue argumentum,quod de facili poteſt probari:vt puta,quia aperte erret in articulis fidei:vel non vult iurare,dicens hoc eſſe peccatum: vt in.c.excommunicamus.j.de hærę.¶ Secundo gloſſ. oppo.de cap.dixit dominus.xxxij.q.j. Et ſol.vt in ea.& dic de materia,vt dixi.in dicta.c.quanto.ſ.eo. Et not.gloſſ.quòd contra violentam præſumptionem admittitur probatio in contrarium: vt probatur in iuribus allega.in ead.& in.c.fin. de præsby. non
9 bapti. ¶ Vltimò gloſſ. quærit,† quare ab iſto non exigitur iuramentum, ſicut exigitur regulariter in purgatione præſtanda j. de purga. canonica capitulo quoties. Reſponde, vt in ea. Sed aduerte: quia dictum gloſſ. procedit,ſi dictio præter: ſtat excluſiuè.ſed communiter doctores tenent, quod ſtat incluſiuè: vt ſic vltra cautionem teneatur iurare: & hoc plus placet. Nec obſt. motiua gloſſ quia hoc iuramentum eſt oneris: & non honoris: & ſic non inſpicitur, quod aliâs deierauerit. vt in capitu.
10 cum in eccleſijs.de maio. & obedien.† ¶ Et de hac dictione prę ter:vide quod not.in capitulo dudum.ij.de elect.& capitulo decet.ad fi.de immu.eccle.lib.vj.& per Ioan.de leg.in.cle.ij.de pœ. & plenius per Pau.in clementi.j.de ſumma trinita.& fide catholi. & per Archidia.in capitu.Ebron.xiij.queſtione ſecunda.item frꝰtra fuiſſet hîc facta mentio de iuramento, ſi dictio præter,non includere cum non oportuiſſet excludere id,quod non excludebatur. Nam exceptio debet eſſe de contentis ſub regula: vt not. ſub rubri.de regulis iuris. Et vt dicit Bartolus: in.l.Seio.ſ.vxori.ff. de annu.leg.vbicunq; dictio præter,ponitur inter res quarum vna non continetur ſub reliqua ſtat incluſiuè: ne fruſtra videatur apposita:& videtur probari per illum tex.ſecus ſi vna comprehenditur ſub altera:vt ſi ponitur inter genus & ſpeciem:niſi aliud dicamus in

SEBA.SAPI.

a ¶ Admittiť.Limita.tñ,vt ꝓ Bal.in.l.j.in verſi.quĩto operatur. C.de teſti.vbi dicit ꝙ ſi duo fratres ſunt in poteſtate patris vel ſimul habitãt,repelluntur à teſtimonio: ita ꝙ vnus nõ poteſt teſtificari in cauſa alterius.& idem voluit Gemi.in ſumma.in.iij̃.q.j.Ange.& Salice.in.l.j.C.de raptu.virgi.

b ¶ Admittãtur.Item credo,quòd admitteretur ad probandum innocentiã fratris accuſati:per id qđ ſingu.inquit Spę.in tit.de inquiſi.ſ.j.in verſi.ſed nunqd eas.vbi tenet qđ licet aliâs teſtes domeſtici & cõiũcti repellantur à teſtimonio tã quã ſuſpecti:tñ qñ producerẽtur ad probãdum innocẽtiã accuſati:puta ad ꝓbãdũ defenſionẽ neceſsariã,plenè ꝓbãt,ſicut ſi eſſent cõiuncti,vel domeſtici.Idẽ tenet Bal.in.l.parẽtes.C.de teſti.per iſtum tex.

c ¶ Fratrem cogendum.Sed Bal.in.l.parentes.C.de teſti.videtur inielligere iſtam text.indiſtinctè.And.Barba.

a ¶ Odiosis. Adde a gloss. sing. in cle. j. in ver. facere. de vsur. quæ singu. dicit, quòd si fiat statutum de nouo, ꝙ null⁹ fœnerator, null⁹ vsurarius possit capere pro vsura præter duos denarios ℔ libra: illa dictio p̃ter non includit, nec ponit, ꝙ possit capere illos duos denarios: qa est materia odiosa, quam glos. all'. Bal. pro no. in mille locis: in authẽ. ad hęc. in. iij. colũ. C. de vsur. i. l. Gallus. §. ille casus. ff. de lib. & posthu. in §. quæ iniuriarum. in. l. si eũ. ff. si quis cau. & adde Bart. in. l. actione. C. de transac. & ibi Moder. plenè ponunt, an & qñ hęc dictio præter, stet exceptiuè, & quando augmẽtatiuè: sequit̃ Ang. in cõsil. ccxciij. incip. quomiã in vltimis voluntatibus. in. iij. col. Et de natura ipsius dictionis præter: b vide etiam text. in auth. hoc apli⁹, quem ibi ponderat Bar. in. iiij. col. C. de fideicõ. latè per Alb. in dictionario suo. in ver. p̃ter. & latè etiam per Lud. Ro. ĩ cõsi. cccxxviij. incipiẽs cõsultatio in plura quæsita diuiditur. in. j. &. ij. col. Quid autẽ in dictione vltra. an includat: vel excludat vide. do. Car. in. c. vltra tertiam. de testib. ponit Bar. in. l. v. de do. præle. Bald. in d. §. qui iniuriarum Ang. in consil. cviij. Ange. de Are. in. §. cũ autẽ. in. j. colũ. instit. de adopt.

¶ Adde de dictiõe præter. Old. consil. xlix. & ibi vide de multis alijs dictionib⁹, an stẽt excluſiuè, vel includiuè. Anto. Franciſc. ¶ De dictione p̃ter; & ſimilib⁹ dimus in odiosis[a]: vt velle videt Inn. in. d. c. dudũ. quasi tũc regulariter excludat. dic tñ pleni⁹ de ipsius natura: vt not. in iurib⁹ præl. ¶ Vltra gl. q̃ro: hîc fuit cõpromissum in delegatos, retẽta ptãte delegata: qd si nõ fuisset hęc ptãs reseruata: nũquid expirasset ꝓ cõpromissum? Innocen. hîc quòd non. nihil allegat. ¶ Not. hoc dictũ, † quòd per compromissum simpliciter factũ non expirat iurisditio delegata super illa re. Ego allego cle. quandiu. de appella. & in authẽ. si tamen. C. de tempo. appel. & quod not. per gloss. & Io. And. in capitulo significantibus. dele. per Pau. in dicta cle. quandiu. ¶ Quid econtra, † an expiret compromissum si itur ad iudicem ordinarium, vel delegatum? dic quòd sic: sed pœna committitur: vt. l. si quis rem. ff. de arbit. Item si itur ad alios arbitros. l. sed & si in seruum. & in duabus sequen. ff. eo. Et est ratio diuersitatis: quia potestas arbitrorum est voluntaria: & habetur ab homine. Potestas verò iudicũ est necessaria. l. inter stipulantem. §. si Stichum. ff. de ver. ob. & in. c. intellexim⁹. de iudi. & habetur à lage, vel à Principe: meritò facilius tollitur prima, quàm secunda. Et vide in hoc, quod latius dicam in. c. ad petitionem. de accu. & vide per Spec. in tit. de arbi. §. finitur. in fin. ¶ Vlti. quæro: pone, † quòd isti delegati ꝓnuntiassent, vt arbitri: sed pars reliqua noluisset stare dicto eorum, & petijsset procedi per eos tanquàm delegatos: quod fieri potest: vt. §. dictum est: nunquid potuissent pronuutiare cõtrarium eius, quod sententiauerunt: vt arbitri? videtur quòd non. argumen. c. per tuas. de probat. Item potest quis suam sententiam rescindere. C. sentent. rescin. non poss. per totũ. Dic cõtrarium: quia nunc pronuutiant, vt iudices: b & tunc prouuntiauerunt, vt arbitri. Item videmus, quòd ex noua causa appellationis retractatur sententia. in. c. cum Ioannes. de fi. instru. & l. per hanc. C. de tempo. app. Et idem iudex à quo appellatum est quãdoq; audit causam appellationis cum alio: vt si appellatur ab Archiepiscopo ad concilium prouinciale, cui præest ipse Archiepiscop⁹: vt in. c. multis. xvij. dist. no. gloss. in capitulo à colla. de appel. lib. vj. & facit in simili ille tex. in. l. j. §. sed & si præses. ff. quando appel. sit. & hoc tenent communiter docto. Et pro hoc vide quod not. in capitulo cum inter canonicos. de elect. in glo. in versi. & confirmauit. vbi concludit, quòd præfectus eligens, vt arbiter: seu compromissarius potest postea ex nouiter gestis illam electionem infirmare, vt iudex: quod not. An autem potuissent isti simul procedere, vt arbitri, & iudices: dic, vt not. in. c. cum ex officij. de præscrip. &. c. nisi essent. de præben. hîc non sunt alia.

SVMMARIVM.

Inquisitio non est facienda propter infamiam à maliuolis ortam, nisi de ama requiratur. 1

¶ CAP. XV.

Cum in iuuẽtute.

¶ Non p ręsumitur incontinẽs in senectute, qui in iuuẽtute cõtinuit; maximè si est literatus. h. d. Dicit in quinq; partes: In prima præmittit exordium circa excusationem Episcopi. In secunda ibi: *licet*. ponit delationem repulsionem & causam. In quarta ibi: *sed vt*. ponit inquisitionis commissionem. In quinta ibi: *qui nobis*. inquisitorum relationem. ¶ Casus literalis. Episcopus Quinquecclesiensis de Vngaria diffamatus erat apud Regem, ꝙ cum quadã sua nepte perpetrabat incestum: propter quod Rex Vngariæ misit literas domino Papæ, denuntiãdo sibi crimen ipsius: postulans, vt malum hoc pnicioſum exẽplo de Vngaria remoueret: Sed quia hui⁹ ſuggestio nõ ꝓcedebat bono zelo: noluit Papa fidẽ adhibere dictis eius: sed voluit scire, vtrum hoc ex charitate procederet. Scripsit Episcopo Aurien. vt prudenter & cautè à Coepiscopis alijs inquireret, vtrum crederetur illum tali peccato respersum. & ipsi Episcopi postmodum rescripserũt domino Papæ: quòd ipsi credebant eum virum honestæ conuersationis, personam ipsius multipliciter commendantes. vnde super hoc scripsit Papa istis Episcopo & Abbati, dicẽs ꝙ Eps idem adeò se maturum honestum & prouidum exhibuit, quòd ab ecclesia Romana pallio meruit decorari: quare non est deleui credendum, quòd postquàm ad senem peruenit ætatem turpiter abiecerit iugum domini: quia huiusmodi labes, quæ aliquando in iuuentute contrahitur, in senectute frequenter purgatur. prætereà non est credendum, quòd vir talis ad hoc se cõuerteret: vt cũ propria nepte abhominabilẽ perpetraret incestum: quia etiam secundùm leges naturale fœdus nihil permittit inter tales personas leuis criminis suspicari. Ber. ¶ Not. præsumendum ꝓ illis, qui iudicio Principis, seu populi, dignitatẽ seu honorem adepti sunt. Nam præsumptio est prima fronte, quòd eorum virtutibus exigentibus honorem adepti sunt. Pro hoc vide bonum tex. lxj. distin. c. miramur. prope fi. hinc glo. colligit ibi argu. quod electus præsumitur melior alijs. Vide ad idem. c. distinct. c. contra morem. vbi dicitur: moribus indecori, pallio decorari non debent. ¶ Aduerte tamen, quia præsumptio ista oritur ex eo, quòd promotor, seu honoris delator facere debet. Nam sæpe cõtrarium contingit. Ideò alibi dicitur: multi sacerdotes, & pauci. multi nomine, pauci re: nec facit cathedra sacerdotem: sed sacerdos facit cathedram. xl. dist. c. multi. & in fi. illius. c. dicitur quòd non qui maior fuit in honore, est iustior: sed qui est iustior, ille maior est. qđ not. ¶ No. ꝙ sępe ex priuilegio conceduntur insignia dignitatis ei, qui illam dignitatẽ non habet. Nam palliũ est ornamentũ Epale: vt. s̃. de vsu pal. per totum: & tamen hîc fuit concessum Episcopo. ad idẽ. c. vt apostolicæ. de priuil. li. vj. ¶ Not. qđ sectator luxurię, dr̃ abijcere iugũ dñi: quia vt dicit Hiero. nõ põt corde toto habitare cũ Deo, qui mulierũ accessibus copulat̃. xxxij. dis. c. hospitiolũ. ¶ No. ibi, *fœtores libidinis*. cõtra indul gẽtes libidini. vñ dicit Socrates: qs em̃ aliquid humani pudoris habens, his duabus voluptatibus coeũdi atq; comedẽdi, q̃ hoi & asino communes sunt, delectatur? quasi dicat delectari nõ debet. ¶ Not. ꝙ libido præsumitur diminui in senectute. Vnde Seneca. cũ cętera vitia cum homine seneſcãt, sola auaritia iuueneſcit. & Terẽtius. ad omnia alia ætate sapimus rectius: hoc vnum præstat malũ senectus: omnes acutiores sumus ad rem, quam expediat. ¶ No. quòd magis detestabilis est luxuria ĩ senectute, quam in

ctionibus, anstẽt exceptiuè, vel excluſiuè: vide Bar. in. l. j. ff. de pig. ac. & in lege si tutor. in. §. si tutor. ff. de pe. leg. & vide Baldum. in. c. j. in §. sed & res. per quos fiat inue. in vſi. feu. & vide Inn. in. c. dudum. ij. de elect. vbi dicit, ꝙ in dispensationibus non includit, sed remouet vitium obiectionis. & vide Bart. in. l. Seio. in §. vxori. de an. le. vbi dicit, ꝙ est dictio excluſiua. & vide Bald. in. l. si ita legatũ. in prĩ. de lega. j. & in. l. cum ita. de do. p̃. le. vbi dicit, ꝙ si legantur cẽtũ præter dotẽ: ꝙ videt esse legata dos: & vide Car. in cle. j. de sum. trinita. & in clementi. j. in §. pe. de hęr. & in cle. iij. in prin. de pœ. vbi distĩguit, an ponatur post præpositionẽ affirmatiuam, vel negatiuam. & vide Dy. in reg. peccatũ. de reg. iur. li. vj. & vide Barto. in. l. si eum. in §. fi. in. ij. colum. ff. si quis cau. & vide Bart. Bald. & Sali. in. l. actiõe. C. de trãsactioni.

b ¶ Iudices. Facit tex. in §. si tutor. insti. de inof. test. & gloss. in regu. ex eo. libro. vj. & adde tex. in. l. tutorem. ff. de his, q. vt indi. vide ad hoc. d. Ant. hîc in vlti. co. & in. c. cũ veniſſent. ĩ. vj. co. versi. no. hanc reg. de eo. qui mit. in poſſ. & vide de hoc, quod plenissimè scribunt do. de Rot. dec. cccix. in ordine meo nouiss.

iuuentute.hinc Tullius libr.j.officiorum.luxuria cum omni ætati ſit turpis,ſenibus maximè fœdiſsima eſt.¶ Not.præſumendum pro viro literato,vt non ita inclinetur ad paſsiones,vt ignarus:nec peccare poteſt per ignorãtiã,ſicut ille.vnde alibi dicitur ignorantia,mater cunctorũ errorum.&c.xxxviij.diſt.c. ignorantia. Et alibi dicit Hiero.ama ſcripturarum ſciẽtiã: & carnis vitia non amabis.¶ Nota,quòd inter coniunctos eſt quoddam naturale fœdus, quod prohibet carnis debitum inter eos præſumi. Alibi dicit lex,quòd natura inter homines quandam cognationem conſtituit,propter quam hominem homini inſidiari nephas eſt.l. vt vim.ff.de iuſti.& iur.¶ † No.arg.quòd propter infamiam ortam à maleuolis,nõ debet ſuperior moueri dd inquirendam.de qua per gl. in.c.qualiter & quando.ij.de accuſa.& ibi plenè dico.¶ Oppo.& videtur,quòd litera ſit cõtraria ſibi.Nam primõ dicit,quòd nõ vult moueri ex maligna delatione.tamen mouetur in eo,quod committit inquiſitionem Epiſcopo Aurien.Soluendo dicit,quòd Papa noluit moueri ad inquirendum de veritate criminis:ſed commiſit inquiſitionem ſuper infamia, quæ eſt preparatoria inquiſitionis fiendę ſuper veritate.Et hîc etiam no,quòd ex denuntiatione facta per non idoneum,poteſt iudex moueri ad inquiſitionem faciendam ſuper tali infamia: quòd ſatis ſentit hîc Ioan.An.& probatur clarè per iſtum tex.Et ſecundùm prędicta limita hîc gloſſ.penul.quæ colligit, quòd propter infamiam[a] à maleuolis ortam,non eſt inquiſitio facienda,vel purgatio indicẽda.Debet enim intelligi de ſolenni inquiſitione,quæ fit ſuper veritate criminis:ſecus in occulta ĩdagatione credulitatis & famæ:vt probatur ſecundùm Ioã. Andr.hîc.quod bene no.Item dic,quòd etiam ſolennis inquiſitio fieri debet ſuper veritate, quando infamia à maleuolis orta eſt apud bonos & graues tanta,quòd generat ſcandalum: vt not.gloſſ.in.c.cum dilectis.de purg.cano.in ver.apud bonos.quã ſic intelligo, & ſic cõcor. cum gl.c.qualiter & qñ.ij.vbi plenè dixi.

a ¶ Iuſamiam.Vide quæ ſcribit Feli.in.c.veniens.j. colũ.xvij.s̃.de teſti.vbi tradit de fama,quæ habet ortum ab inhoneſtis perſonis, an probet: vide eundem Feli.in.c.inquiſitionis.§.q̃ſi uſti.col.iij̃.verſi. ij.no.ex tex.j.de accu.vbi dicit de ĩfamia orta à maleuolis:non eſt curandum.

b ¶ Quod ſic.Adde, quod voluit Bal. conſil. xxvj.j. li. vbi conſuluit, q̃ narrans pontifici ſe ſtudere ĩ iure ciuili.debet potiri gratia,licet ſtudere ĩ ciuitate Mediolani, nõ Perugij,vel Bononiæ.

c ¶ Facilius. Vide Feli.in.cĩ noſtra. col.vj.ver. theorica mentionum.s̃. de reſcriptis.

SVMMARIVM.

1 *Omne expreſsũ,quo tacito gratia non fuiſſet obtenta,ſaltẽ ita faciliter reddit literas vitioſas.*
Scholaris præſumitur facilius impetrare reſcriptũ. quàm alius.
2 *Rector eccleſiæ poteſt cõpelli,vt recipiat clericũ.*
Eccleſia collegiata non poteſt cõpelli,vt recipiat aliquẽ in fratrem,ſi facultates eccleſiæ non ſunt ſufficientes.
4 *Exceptio perẽptoria poteſt opponi in vim dilatoriæ contra reſcriptũ gratioſum.*
5 *Impetrator non tenetur probare omnia contenta in reſcripto,ſi habet intentionẽ fundatã iuris præſumptione.*
6 *Idoneitas extrinſeca,an præſumatur:& ſi nõ præſumatur cui incũbit onus illã probandi.*
7 *Si Papa nominet quẽ clericũ in collatione beneficij: non eſt ſufficiens probatio clericatus.*
8 *Quando aliqua opponũtur contra reſcriptũ,vel cõtra gratiã:cui incũbit onus probandi.*
9 *Si impetrans non exprimit verũ valorẽ beneficij, gratia eſt ipſo iure nulla:& ipſe tenetur probare valorem.*
10 *Si fuit exceptũ de inſufficientia facultatũ alicuius eccleſiæ,cui incũbit onus probandi.*
11 *Fundans ſe ſuper negatiua,debet illã probare.*
12 *Executor ad beneficia poteſt aſsumere partes iudicis.*
13 *Executor quo caſu tenetur ſumere partes iudicis.*
14 *An corã executore ſit lis conteſtanda.*
15 *An & quando ſit appellandũ à proceſsu executorũ ad beneficia.*
16 *An teneat collatio,ſi clauſula appoſita in reſcripto,non verificatur.*
17 *An conferens beneficium ſcienter indigno collatio teneat.*

¶ CAP. XVI.

DVdum.¶ Is pro quo beneficiendo ſcribitur cum clauſula,ſi idoneus fuerit,nõ tenetur probare ſe idoneũ:cum idoneꝰ præſumatur. h.d.Prima pars ponit quęrelam.Secunda dat iudicẽ. ibi. *cauſam.* ¶ Caſus literalis. Quidam ſcholaris.C. nomine impetrauit literas ad Mediolan. Archiepiſcopũ:vt ipſum faceret recipi in clericum & fratrem,ſi perſona eſſet idonea à præſbytero eccleſię ſancti Victoris,in qua conſueuerunt eſſe clericus & ſacerdos:ſed præsbyter ille coram Archidiacono conſtitutus propoſuit,quòd facultates eccleſiæ duobus clericis non ſufficiebant:adijciens,quòd idem.C.non erat idoneus ad beneficium illius eccleſiæ obtinendum:dubitatum fuit & contentio erat ſuper hac idoneitate:an deberet iſte ſe probare idoneum? Vnde propter hoc redierunt partes ad Papam.mandat.[Papa] iſtis iudicibus,vt ex illa clauſula:ſcilicet ſi perſona fuerit idonea,q̃ in reſcripto erat inſerta,eidem ſcholari probãdi ſe idoneum nulla neceſsitas imponatur:cum prima facie præſumatur idoneus:niſi probetur indignus.

1 Ber.¶ Not.j.quòd † quando[cp] in ſcripto fit mentio,quod impetrans ſit ſcholaris:an autem vitietur reſcriptum:ſi impetrans non
b eſt ſcholaris?credo,quod ſic:[b] quia facilius[c] obtinetur gratia hac qualitate expreſſa.facit quod no.Inn.in.c.cũ in cunctis.de elect.& omne expreſſum quo tacito gratia non fuiſſet obtenta,ſaltem ita faciliter:reddit literas vitioſas:vt in capit.poſtulaſti.& quod ibi not.Hoſtien.de reſcript.facit quod not. Specu.de reſcript.præſenta.§.ratione autem impetrantis: verſicu.ſed vbi ſcribitur pro
2 ſcholari.¶ † Secundo not.quod etiam in eccleſia non tamen collegiata poteſt conſtitui beneficium pro clerico ſuper reditibus ipſius eccleſiæ.ad hoc capitulo conquerente. de cleri. non reſidentibus quod ſic poteſt intelligi. Vel dic ſic:not.quòd rector eccleſiæ poteſt compelli ad recipiendum aliquem in clericum & in fratrem:licet pro eo non ſit ſpecificatum beneficium in eccleſia: ſed oportet ſibi prouidere de reditibus eccleſię.Nã in hac eccleſia nõ erat beneficiũ p̃ clerico:nec erat collegiata vt colligit ibi,*facultates eccleſiæ.*&c.¶ Ex hoc ſing.not.quod rector eccleſiæ non ſolũ debet habere clericum:iuxta.c.vt quiſq; de vi.& hon.cleri.ſed etiã poteſt compelli,vt illum ſuſcipiat in titulum eccleſiæ ſuę:vt fic cõſeatur ibi beneficiatus.Et quanquàm hoc.c.loquatur in Papa:idẽ tamen puto dicendum in Epiſcopo.arg.in.c.extirpandæ.in fin.& quod ibi dico de pręben.& facit quod not.in.c.expoſuiſti.de pręben.& in.c.poſtulaſti.de iurepa.& hoc not.¶ † Si autem vis intelli
3 gere,quod hæc eccleſia fuerat iſtituta,vt eſſet collegiata:quod innuit illud verbum poſitum in tex.ibi:*in clericum & fratrẽ*.&c.tunc not.colligi,quod Prælatus eccleſiæ non tenetur aliquem recipere in canonicum & in fratrem,ſeu in clericum,ſi facultates eccleſiæ nõ ſufficiũt:quia clerici nõ ſunt etiã in eccleſijs collegiatis inſtituẽdi vltra facultates eccleſiæ:vt in.c.j.de inſti.& in.c.vno.de ſta.reg' li.vj.& ſic ipſe ſolus capiet totũ.Et hoc puto p̃cedere,ſi bona ſunt cõmunia:ſi autem præbendæ eſſent diſtinctę non video quomodo poſſet iſte excipere contra impetrantem:cum illi ſit imputandum, ſi minus ſufficiens beneficium impetrat:vt in.c.clericus victum. & quod ibi not.xcj.diſtinct.Hîc autem bona erant communia:vt patet ibi facultates eccleſiæ.&c.& ſic agebatur de præiudicio ipſius rectoris:cum minus ſufficiebat,quod in plures eſſet diſtribuendũ:
4 vt in.c.cũ.M.de conſti.¶ † Not.iij.q̃ exceptio perẽptoria contra reſcriptum gratioſum poteſt opponi in vim dilatorię.hoc probatur ibi declinans examen.&c.quod tenet hîc Hoſti.licet aliud ſentiat Innocen.ſed primum verius.Et eſt ratio:quia ſubreptio vitiat reſcriptum ex quo datur iuriſditio.Põt ergo opponi peremptoriè quatenus opponitur ad gratiam:poteſt excipi dilatoriè quatenus opponit cõtra defectũ iuriſditionis.& de hoc per Inn.& alios.de reſcriptis.c.

5 scriptis.c.constitutus. ¶ † No.& tene menti hoc dictum meum, & quasi nouum:quòd Impetrator non tenetur probare & verificare omnia contenta in rescripto,etiam si videantur expressa in forma conditionis,si pro illis habet intentionem fundatam iuris præsumptionem:sed onus probandi contrarium incumbit neganti:vt hîc sing.probatur.& sic limita not.per Ioan.An.in.c.j.de lit.cõte. lib.vj.¶ Vlti.no.q̃ quilibet præsumitur idoneus,etiam ad beneficium obtinendum.facit.j.q.j.c.sicut Christus.& respectu beneficij obtinẽdi intelligo, dummodò sit clericus:aliâs nõ est idoneus: vt in.c.ij.de instit.& in.c.ex literis.de institit.sed respectu bonitatis
a intrinsecæ,quilibet præsumitur bonus[a],etiam si sit laicus:secundùm Hostien.vt in.d.c.sicut.facit quod no.Dy.in re.semel malus.
6 lib.vj.¶ † Sed aduerte,quia fortiter nunc oppo.contra istum tex. idoneitas est duplex.Quædam intrinseca,cum qua homo nascitur. puta,quòd sit castus:sobrius.&c.hæc præsumitur,maximè post baptismũ.d.c.sicut. Quædam est idoneitas extrinseca:vt quod quis sciat cantare,legere,& simi.quæ spectant ad clericum.Et ista non præsumitur:imò si opponitur contra aliquem defectus scientiæ subijcitur ille examini:vt est tex.cum gloss.in.c.si forte.de elect.li. vj.Item verbum idoneitas verificatur in ætate:vt in.c.super inordinata.de præbend.Item vt non habeat quis plura beneficia:vt in c.is cui.eo.tit.libr.vj.Malè ergo dicit tex.quòd iste prima facie est præsumendus idoneus:nisi contrarium probetur.Sol.do.Anto.ta citè videtur respondere huic contrario,dicens:quòd ex quo aduersarius opponit,debet probare:quia cum actum impetrationis iste exercuerit,præsumendus est idoneus.Itẽ hîc fuit facta collatio per Papam,vel alium: & sic status collationis eum releuat ab onere probandi.Item fuit oppositum cõtra literas de non idoneitate.vn de presumptio idoneitatis in hoc fuit,ne impediatur processus sufficiens ad aggrauãdum partem onere probandi.¶ Et sic ponit tres solutiones,quarum vltima est multũ diuersa à duobus præcedentibus:tamen nulla mihi placet.Prima non valet:quia per actum impetrationis non debet præsumi idoneus cum Papa expresse mã
7 dat inquiri,si est idoneus.† Ad idem quòd ponit Ioan.Andræas. in regu.non licet actori.de regul.iur.lib.vj.vbi dicit,quòd si etiam Papa nominet quem clericum in collatione beneficij,non tamen est sufficiens probatio pro clericatu:si vendicando beneficium allegat se clericum,vel aliter agendo.Pro hoc extrauagans Boni.quæ inci.iniunctę.de elect.¶ Nec secũda sol.sua procedit:quia si Papa contulisset non mandasset inquiri,si sit idoneus:cum ante collationem eum examinasset. argument.c. quando Episcopus.xxiiij. distinc.Item presuppositio,q̃ non examinasset,satis est q̃ nũc mãdat eum examinari per illã clausulam,si est idoneus:ergo nõ presumit eum idoneum ¶ Tertia etiam solut.non procedit:quia Papa committit causam in totum:& sic etiam quo ad merita:& decernit,vt virtute illius clausulæ non arctetur iste ad probandum se idoneũ. Item hæc tertia solutio.nimis restringit tex.& est quasi cõtra duas præcedẽtes.Quare ergo dicerẽ,q̃ text.iste in fi.debeat intelligi de idoneitate intrinseca.& sic videt intelligere glo.in.d.c.si forte.nã idoneitas extrinseca nõ p̃sumit.In hac autẽ extrinseca,cui incũbit onus probandi:dico quòd aut tertius se opponit:& ille habet probare.vt in capi.j.& in.c.vt circa.de elect.lib.vj.& cap.cũ dilectus. eo.tit.&.c.tàm literis.de testi.cum multis simili.Ratio,quia excipiens in excipiendo fit actor.l.j.ff.de excep.Aut nemo se opponit: & tunc is,qui habet prouidere,seu electionem confirmare,debet de omnibus inquirere,etiam de his,quę presumũtur ratione bonitatis intrinsecæ:vt in.c.cum dilectus.&.c.cum nobis.de electio.& in.c.nihil.eo.titu.&.lxxviij.distin.c.quid est.Et fit hæc inquisitio, etiam si infamia non procedat:cum agatur ad pœnam imponendam:vt not.in iuribus præallega.& not.Inno.in capitulo.j.de po-
8 stu.prela.† ¶ Prædicta videtur de mente Io.An.in reg.infamibus. de reg.iur.lib.vj.in mercu.& hæc procedunt respectu eorum,quæ opponuntur in personam.Quando q̃ aliqua opponuntur contra rescriptum,seu gratiam.Et cui incumbat onus probandi:recurre ad not.per Ioan.And.in.d.c.j.de lit.conte.lib.vj.vbi videtur post alios velle,quòd in expressis incumbat onus probãdi impetranti, qui habet probare ea,quæ narrauit in rescripto.In tacitis verò probat opponens:quia in excipiendo efficitur actor:vt suprà dixi.Et
9 faciunt hæc ad quæstionem quotidianam.† Quidam impetrauit beneficium sancti Martini & narrauit,quòd ipsius reditus centum florenos non excederẽt. Opponit quòd valet plus:quæritur deduobus. Primò supposito valoris excessu:nunquid ex
b hoc capite gratia sit nulla.[b] Secundo, cui incumbit onus probandi:præsuppositio,quòd habeat nocere.& videtur primò,quòd nõ debeat nocere,ex quo constat de corpore beneficij.argumen.eorum,quæ not.in.c.significante.de rescript.& sic non obst. capitulo. cui de non.de præben.lib.vj.loquitur enim de impetratione generaliter facta.¶ Sed hoc non obstante con-
c trarium teneas,dic enim,quòd si non expresserit verum valorem,[c] gratia est ipso iure nulla. & onus probandi,quòd nõ valeat vltra expressionem,incumbit impetranti cum sit pars gratiæ suæ.Et sic consuluerunt Gaspar.& Ioan.de san.vt hîc refert domi.Card.sed ego allego do. de Rot.deci.cclxxxij.vbi hoc expręssè tenent: & plus dicunt: quòd Vrbanus Papa.vj.ordinauit vt quisq̃ teneatur facere mentionem de valore beneficij quod impetrat,& etiam obtentorum:& aliter gratia facta non valeat.Et est ratio primi:quia citius mouetur Papa ad concedẽdum beneficium modici valoris,quàm magni. & exprimens minorem valorem videtur fraudulenter fecisse:vt citius Papa induceretur ad concedendum:non immeritò gratia inficitur, vt dicto capitulo postulasti.de rescriptis. Quid autem si in literis fit mentio de valore impersonaliter:vt quia dicitur tantam summam:vt asseritur non excedit &c.Dicit hîc do
b mi.Anto.quòd quædam decisio Rot.habet falsitatem non vitiare:quasi hoc non referatur ad impetrantem.Contrarium tenet ipse:quia debet intelligi,quòd per impetrantem illud fuit assertum.¶ Ego dicerem,quòd aut propria verba erant concepta in personam impetrantis:vt quia dicebat pro parte talis,nobis fuit insinuatum,quòd tale beneficium vacauit tanto tempore &c.cuius reditus,vt asseritur,valorem centum florenorum non excedunt.& tunc non debet intelligi,quòd per impetrantem illud fuerit simpliciter assertum:sed quod impetrans dixit illud ab alijs asseri:& eo casu sufficiat impetranti probare,quod ita assereretur.Nam in generali sermone,nõ intelligitur persona loquẽs: vt in authentica,si cui.C.de non numera.pecunia.& in capitulo petitio.de iureiuran.Aut om
c nia verba rescripti loquuntur vniformiter:& tunc debet intelligi,quòd per impetrantẽ fuit facta relatio.Intelligitur enim clausula,si præces veritate nitantur.in capitulo secundo de rescript.& sic oportet impetrantem expressè probare.& hoc not.& vide quæ dico in dicta capitulo postulasti.& capitulo ad aures.eodem tit.
10 ¶ † Expediam primò gloss:Bernar.consequenter gl.Innocen. satis notabi.& quotidianam. Gloss.j.in principio est satis clara & suprà latiꝰ expedita.¶ In secunda parte quærit:hîc fuit exceptum de insufficientia facultatum: cui incumbit onus probãdi:an Rectori,quòd facultates nõ sufficiant: an impetranti,q̃ sufficiant? Respondet,q̃ Rectori: quia ecclesia præsumitur sufficiens.In cõtrariũ allegat.l.ex persona. C.de proba.vbi dicitur,q̃ qui dicit aliũ esse soluendo: debet probare saltem,quòd aliquando: fuerit soluendo: quo probato præsumitur in futurum esse soluendo.Ioannes Andręas

SEBA.SAPI.
a ¶ Præsumitur bonus. Limitatur pluribus modis, vt hîc p Feli.maximè quãdo præsumere qualitatẽ bonitatis,esset in præiudicium illi pro quo præsumitur.de quo vide per Alex.in cõsi. cxxvij.inci.falsatoris.colum.iij.in iij.volu.

b ¶ Gratia sit nulla.An debet exprimi valor beneficij:vide do.Pet. in cle.j.de cõcess. præben. Andr. Barbati. Gutierr. Canon. lib. 2. cap. 123. n. 23.

SEBA.SAPI.
c ¶ Verum valorẽ. Vide Card.in cõsil.xxxiij. incip. M.cccl.xxxij.dis. x.mensis iulij.& Rotã deci. xlj. incipi.no. secundũ opi.aliquorum in antiquis. cũ alle. latè per Fel.in.c. ad aures. colũ.iij. ver.de expressione valoris. ẽ. de rescrip.

SEBA.SAPI.
a ¶ Executor mer⁹. Quis dicatur executor merus: & qs executor mistus latè tradit dominus.Fel.ī.c. decæteroin prī.ī.j.de rei iudi. vbi plura in materia executorum.

SEBA.SAPI.
b ¶ Venio. Vide Rotam dici.ccclviij. incipiēte.si in forma communi. & Card.cōsi.lxxvj. incip. reuerende pater.

c ¶ An executor. De hac materia vide etiā per Innocen.in.c.ad disoluendum .j. de desponsa. impu. per eundem in.c. j.de concess.præbēd.libr.vj. circa principiū. & per eundem in.c.decætero.de re iudicata. Aliquid per dominū Anto.in c.cum nostris.de concesione præben.in.vij. col.p Pau.in clemen.j. de concesio.preben. per Innocē. in.ca. vltimo. de translatio. Pręlato.& aliquid per eūddem in ca.dudum.el secundo. de elect.& etiā in c. cum inter dilectos.de excess.prę lato.per Bar.in.l. j.in vlt. colū.C. quando prouoc. non est necēs.per Ioan. An.in.c.capitulū.de rescrip. per.gl.ī.c. pastoralis.§.quia verò. de offi. deleg.per glossam.ī.c. sunt quorum. versi.ab executore.ij. qō. vj.& vide Imolā post Lap.in clemen.j.de re iudi. in.viij.colum.vbi dicit, quòd licet executor nō admittat exceptiones: tamen tenet admitteur exceptionem notoriam. & vide de hoc Archidia. in c.quatuor. xij. q. ij.vbi dicit:quòd si Papa mandat executori dicendo hoc modo:cōferas,vel assignes beneficiū tali dico si reperieris dicit:quòd aut constat de præsenti statu ecclesię:& iuxta illum statum præsumitur ecclesiam esse soluendo.& asserēti contrarium incumbit onus probandi.argumen.in.c.ex parte.de concess.præben.in fin.& de rescrip.c.j.libro.vj. & quod not.in.c.vno.vt ecclesiastic.benefi.in fin. Si verò non constat de præcedenti statu,debet præsumi,quòd saltem sufficiat pro duobus:argument.in.c.vt quisq.de vita & honesta.cleri. &.c.nemo.de consecra.distinc.j. & dicens minus,vel vltra,habet probare,secundùm eum: quod placet domi.Anto. nisi ecclesia sit collegiata: tunc enim cum ad minus requirantur tres.l.Neratius.ff.de verborum significa.præsumendum est sufficere pro tribus.hoc dictum est satis æquum:nec credo quod aliter intellexerit Joā.An.Sed an illud sit verum de iure canonico,vt tres ad minus requirantur ad esse collegij:remitto te ad gloss.c.j.x.quęstio.j.& plenè dico in.c.j.de ele.¶ Ad prædicta vide etiam glos.in clemen.ne in agro.de stat.regu.§ ad hęc. in ver.seruitutis.quæ dicit sufficere,si Rector ecclesiæ tenet clericum seruitorē,& tale quid sufficiat Rectori,& vni seruitori:quod non sufficeret duob⁹ socijs & videt.d.c.vt quisq.intelligere in seruitore,& nō in socio & sic doctrina sua hîc non esset bona:cum iste debeat recipi in clericum & in fratrem.Sed illa gloss.procederet,vbi aliâs reditus,non sufficerent:sed à principio ecclesia debet esse sufficiens pro clerico idoneo:vt satis colligit ex dicto capitulo,vt quisq. &.c.nemo.Et sic tene dictum Ioan.And.hîc vide quod dixi in dicto capitul.vt quisq.¶ † Gl. 11
vltima in princip.est facilis,posteà oppon.videtur enim,quòd neganti impetrantem idoneū. non incumbit onus probandi:cum negatiua sit improbabilis.gloss.remittit de hoc ad not.in.c. bonæ.de elect.Aduerte,nam & gloss.sentit illā oppositionem propter opini.quorundam dicētium,quòd negatiua transfert onus probandi in aduersarium in cuius personā resoluitur in affirmatiuam:quod tamen est falsum:quia fundans se super negatiua,habet illam probare:vt probatur in capitulo primo.de confess.libro sexto.Ioannes Andræas in regu.sine possessione de regulis iuris.lib.vj.in mercuria.& not.in dicto capitulo,bonæ.Et si est negatiua mera, poterit facere positiones:vt dicto capitulo primò:de quo dicendum,vt ibi.¶ Secundo gloss. quęrit quomodo probabitur iste non idoneus. & respondet satis bene.& vide in dicto capitu. si forte.& quod suprà dixi.¶ Nunc venio ad difficilem gloss.Innocen.quam voluit ad breuiora verba reducere Ioannes Andræas in clement.vnica.de offi.delegati.in gloss.fua.Dominus Anto.eam valde ampliauit.¶ Ego clarius reliquis prosequor tria.Primò:quia hîc sumus in materia executorum:quæro nunquid executor ad beneficia possit assumere partes iudicis, an debeat procedere extraiudicialiter. Secundo,an saltem aliquo casu teneatur procedere iudicialiter. Tertiò nunquid valeat prouisio per eum facta,non verificatis requisitis in rescripto.¶ † Venio ad primum in quo Innocē. 12
in effectu concludit,quòd siue executor sit datus cum clausula importante monitionem,siue conditionem.Exemplum primæ:si est idoneus. Exemplum secundæ si est doctor,vel similis: semper potest assumere partes: iudicis,si vult: & sic citare illos quorum interesse potest:vel iudicialiter inquirere de veritate & idoneitate istius recipiendo testes & alias probationes.Ratio:quia commissa prouisione videntur omnia sibi commissa,per quæ peruenitur ad illam.de officio dele.c.prætereà.&.c.prudentiā.&.ff.de procurato.l.ad rem mobilem.&.l.ad legatum. Item cum ipse delegans potuisset sic procedere:ergo & ipse delegatus, qui fungitur vice ipsius.de offic.deleg.super eo.&.l.j.ff.de offic. eius cui man.est iurisdict.quinimò plus dicit Innoc.quòd etiam sine clausula executor deputetur,nihilominus poterit assumere partes iudicis:quia semper subintelligitur illa clausula,si est idoneus:vt nota.in.c.cum adeò.de rescript. &.c.causam.de electi.& sic transit cum eo do. Anto.hîc.¶ Sed tu attende,quia Innoc.in hoc vltimo sentit contrarium in.c.ad dissoluendū. de despon.impub.Ibi enim dicit,quòd si executor datus est simpliciter ad conferendum,non habet cognitionem: vnde si vellet admittere exceptiones,posset dicere is,cui prouisio est facienda:nō spectat ad te:quia tantū es executor. Idem videtur sentire Inno.in.c.decętero.de re iud.vbi dicit,quòd executor datus ad conferē dam præbendam,si vacat,habet tantùm cognitionem in cognoscendo,an vacet:sed constito, quòd vacet,remanet purus executor.Et sic sentit,quòd si datur simpliciter,nullam habet cognitionem.sed glo.not.in.c.pastoralis.§.quia verò de offi.dele.dicit no.executorem datum ad conferendum esse mistum:nec requirit appositionem clausulæ.& sic concordat cum dicto Innocen.hîc.Plus hoc mihi placet,quod pro-
a bo ratione.Executor merus[a] est ille,qui deputatur post negotium plenè discussum:ita quòd nō restat,nisi actualis executio:vt.in.l.executorem.C.de execu.rei iudi.& iste merito nullam habet potestatem.Exemplum in nūtio,cui cōmittitur executio sententiæ:vt in.l.si vt proponis.C.eodem.per Bart.in.l.à Diuo pio.ff.de re iudi.dico plenè in.c.decætero.j.eo.tit.sed iste executor,qui datur ad prouidendū,vel ad compellendum, est deputatus negotio prius non discusso:imò intelligitur clausula,si est idone⁹: vt.s. dixi. ergo non potest dici iudex merus executor.Ergo tacitè iudex, seu superior prouisionem committendo videtur committere etiam iurisditionem circa illam,& pro tanto dicitur executor,& non iudex: quia non deputatur inter contendentes:nec principaliter ad actū iudicialem:sed ad actum,qui extraiudicialiter exerceri consueuit. Nec est verisimile,quod voluerit eum esse merum:cum posset alteri fieri præiudicium,& collatio posset fieri indigno negotio prius plenè non discusso,seu
b examinato:vt j.dicam.¶ Venio[b] nunc ad secun
c dum articulum † an executor[c] teneatur assu- 13
mere partes iudicis,saltem aliquibus casibus.Innocen.hîc multùm variauit:& in effectu ponit hîc tres opiniones.¶ Prima, quòd non teneatur siue sit datus sine clausula:siue cum clausula sapiente monitionem,seu instructionem:vt est illa,si est idoneus:siue sapiente conditionem.Fundamentum huius opini.est,quia actus conferendi est extraiudicialis:ergo satis est,quòd ad instructionem suam se informet extra iudicium de cōtentis in literis.Item,quia delegatus extraiudicialiter potuisset procedere.& plus

eum idoneum:q̄ potest cōferre beneficiū nullo vocato: nec aliqua informatione habita. Secus dicit, si Papa mandasset per hęc verba prouideas: vl' prouideri facias. Et ibi etiam dicit,q̄ eo casu procederet nullo vocato, si ille cuius ius lędit, posteà cōpareat,auditur,& si ius habeat, cassabitur, quod factum est. Et vide Archidiac. in c. dudum. xviij. q.ij.vbi dicit,q̄ si Papa mandat alicui executori hoc modo: mandam⁹ tibi,vt assignes.p bendā illi si faerit idone⁹,vel dign⁹: vel si voluerit residere.quòd cum istę clausulæ sonent ad īstructionem & monitionem,tenet quod ipse facit.sed si lędit⁹ ius litigatoris est appellandum.& all'.Vincen. in.c.mandatum. de rescrip. quem dicit ita tenere. Et dicit etiā quod de hac materia not.Innocē. hîc.vide archi.in c.j.xxj.q.j.vbi dicit:quòd si Papa dat facultatē Epō deputandi in sua ecclesia vnū clericum, quem ad hoc idoneum esse putauerit non poterit ī ecclesia sua deputare clericū, qui habeat sufficiens beneficiū. Adde quod not. Io.And. in.c.accepimus. de ętā. & qualita.vbi ponit:an executor possit mittere in poss. non oblato libello.& eum alleg.Bal.in.l.fi.ff. de constitu.prin. Item,an verba,q̄ quotidie cōtinētur in literis apostolicis,quas dirigit ad executores:videlicet si tibi constiterit: inducant conditionem,vel monitionem:vide p Bal. in.l.non dubium. in.x.colum.C. de

re:& plus videt velle Inno.quòd nõ teneatur iste executor ante prouisionem admittere exceptiones alterius partis pro interesse suo comparentis:nisi opponatur de defectu potestatis:puta quòd rescriptum sit nullum.Oportet enim,quòd primò constet de potestate.argu.l.cedere diem.ff.de ver.signi.secus vbi nõ cõtenderetur de fundamento iurisditionis.argumentum capitulo constitutus.j. de appell.¶ Secunda opin.est,vt distinguatur inter clausulam sonantem in monitionem & clausulam sapientem conditionem.Et primò casu non teneatur adhibere causæ cognitionem.Secundo casu subdistinguit:quia si alteri fit præiudicium:puta Episcopo, vel Capitulo ad quos pertinebat collatio:& tunc debet procedere partibus vocatis & cum causæ cognitione:aliàs non teneret prouisio.Aut non fit alteri præiudicium:& potest procedere sine causæ cognitione:quia videtur hoc casu sibi mandatum tanquam bono viro:prouisio tamen erit nulla conditione non purificata.¶ In tertia opinio videtur Innocentius residere in prima opinio.cum quadam tamen limitatione:vt semper possit executor procedere extraiudicialiter partibus non vocatis:nisi tria concurrant. Primò quod clausula apposita sapiat conditionem.Secundo,quod inserta sit per verba sapientis cognitionem iudicialem:vt puta,si tibi cõstiterit,quòd sit magister in theologia.Tertiò quòd alteri irrogetur præiudicium.Nam si nulli fit præiudicium,videtur commissum,vt sibi constet tanquam bono viro.Et cum hac opinione.videtur transire glos.in dicta clementi.prima,de officio delegati. Sed idem Innocentius clarius locutus est in capitulo proposuit.de concessione prębendæ.in versicu.executore.Ibi enim ponit in hac materia duas opiniones:& expressè eligit alteram.¶ Primò enim dicit quòd executor datus ad prouidendum,est purus & merus executor:ita quòd nullam habet iurisditionem:nec debet citare partes:nisi in literis hoc caueatur:tunc enim est seruanda forma mandati.de rescriptis capitulo cum dilecta.Vnde plus videtur secundum eum: quod si comparet quis, qui velit aliquid dicere in persona eius,cui est facienda prouisio:non debet eum audire:quia purus & merus executor est:& nullam habet iurisditionem.allegat notata in capitulo.de cætero.de re iudicata.Et idem dicit si velit hunc executorem recusare:quod non est audiendus.de offic.delegati.capitulo nouit.potest tamen secundùm eum opponi de rescripti subreptione:quia ob hanc causam reuocaretur quicquid fecisset,etiam post executionem.Refert tamen ibi alios tenere,& fortè bene secundùm eum:quòd licet iste executor nullum vocare teneatur:si tamen aliquis compareat:qui velit aliquid dicere in personam:debet audiri.argumentum infrà de accusationibus capitu. accedens.quia iste executor habet iurisditionem.sed Innocentius approbat ibi primum dictum dicens,quod de stricto iure magis potest sustineri.& clarius loquitur ibi post aliquas lineas dicens se fateri quod si omissa cognitione summaria & repulsis contradictorijs exequatur mandatum:quod valet:quia est merus executor ad implendum mandatum.Item quia summaria cognitio non est semper de necessitate:neque de substantialibus executionis mandati.fatetur tamen quòd in compulsione est necessaria causæ cognitio:& sic contradicit Innocentius his,quæ dixi suprà in primo articulo secundùm eum.Sed in dicto capitulo ad dissoluendum. prope finem.sentit aliam opinionem,dicens quòd executor ad prouidendum simpliciter deputatus non debet admittere exceptiones contra personam,cui fienda est prouisio:quia non est iudex: nec in forma iudicij procedere debet:secus dicit,si est datus cum clausula illa,si est idoneus:vel,vt aliter compellat:tunc oppositam exceptionem,vel denuntiationem debet admittere.& appellari potest ab eo:& cassaretur quicquid faceret post talẽ appellationem,si probatio fuerit oblata infrà de appellatio. capitulo interposita. Aliter locutus est Innocentius in capitulo de cætero, de re iudicata vbi dicit , quòd quædam est executio pro parte mera, & pro parte mista:vt si mandatur alicui: vt Titio prouideat de tali præbenda,si vacat.Nam cognitionem habet in hoc,si vacat:sed postquam constiterit,quòd vacat:non habet amplius cognitionẽ. Ideò si aliquis vellet odijcere in personam aut iudicis,aut illius, cui fienda est prouisio:non est audiendus secundùm eum.adducit not.in dicto capitulo proposuit.&.xxv.q. ij.c.dicenti.§. & si non cognitio.& de rescript. capitulo cùm dilecta.Et sic videtur sentire ibi Innocentius per hæc verba,si bene ponderẽtur:quòd si datur simpliciter,nullam habet cognitionem.[a] si autem datur cum aliqua clausula, habet cognitionem, quatenus venit purificanda illa clausa, & non aliter. Et hæc multum differunt à præcedentibus. Aliquid de materia tetigit idem Innoc.in.c.fi.de transla. Præla.vbi dicit,quòd is cui mandatur iurisditio,vt alicui prouideat,si est idoneus,extraiudicium se informet de idoneitate: nec credit necessariũ, quòd huiusmodi executor debeat aliquem vocare ad sciendum,si velit dicere illum pro quo scribitur,non esse idoneum: licet antequàm prouideat debeat examinare,an sit idoneus,vel ne:vt not.suprà de posthu.præla. in capitulo primo .Sed in capitulo.j.de concess. præben.libro.vj.&.c.cum olim.j.de priuile.vi detur limitare omnia prædicta.dicit eũ,quòd licet executor cui scriptum est:vt prębendam conferat ei:in possessionem inducat:& contra dictorem compescat:posset præbendã conferre nõ vocatis his,quorum interest:tamen nullo modo debet auferre possessionem alicui prius non vocato & cõuicto possessore:nec etiã aliàs statum possessionis mutare .C. si per vim vel alio modo.l.fi.nisi primò collationem fecisset vocatis partibus:& cum causæ cognitione in danda possessione:quia tunc datio possessionis est executio collationis primo factæ cum causæ cognitione.Nec est vis secundùm eum in cõmissione Papæ siue tantum dicat:conferas.siue adijciatur,& in possessionẽ inducas:quia semper possessionem dare potest in capitulo significasti.de offi.delega.Et idem quo ad præmissa videtur velle Ioannes Andræas in addi.Spec. in titu.de pe. & pos.§ fin.ad fin.facit quod leg. & not.in capitulo licet Episcopus.de præben. libro.vj.& capitulo ordinarij.de offic.ordi.li. vj.¶ Hæc sunt dicta innocen.in hac materia in varijs locis sparsa,ex quibus potes colligere difficultatem huius passus.Hosti.in capitulo proposuit.præalleg.tenet executorem datum etiã simpliciter ad prouidendum arctari ad admittendas legitimas exceptiones:cum sit executor mistus:& in talibus literis semper intelligitur clausula,si idoneus fuerit.de rescript.capitulo cum adeò.Et not.hîc quòd legitimæ exceptiones sunt semper admittendæ:licet præcisè scribatur.de offi.dele.capitulo ex parte.ij.& sic tenet secundam opinionem,quam ibi recitat Innocen.quam suprà retuli.Clarius adhuc loquitur idem Hostien.in capitulo decætero.præallega.vbi referens dicta Innocen:dicit ibi illa dicta mira & noua:aut quòd ipsa non intelligit, cõcludens certũ esse,quòd cũ Papa scribit pro aliquo beneficiando admittuntur exceptiones oppositę & cõtra beneficiandũ & cõtra rescriptũ & cõtra executorẽ:vt patere dicit in eo,qđ leg.& no.suprà de rescript.ad aures.& capi. cũ adeò.& capitulo postulasti.& capitu.si proponente.& in multis alijs iuribus & suprà de offi. dele.capitulo pastoralis.§ quia verò.Posset tamen saluari illud dictum Innocen.secundùm eum,si sic intellexit quando Papa certo iudici

leg.vbi facit mentionem de doctrina Innocen.hîc Item quando Papa scribit:si tibi constiterit,vtrum possit deferri iuramentum in supplementum probationis?vide sing.per Baldum in.l.in bonæ fidei.in penul.colũ. de rebus cre.vbi tenet quod non.Item adde Oldra.consil.ccxxvñ. Item an sit differentia,si in literis apostolicis dicatur,si eum vitę laudabilis esse reperies: vel si dicatur, si prædict⁹ clericus esset vitę laudabilis : vide Oldra. cons. suo xlj.Et adde huc, quod not.do.An. in capitu. ex parte.de constitu. in ñ. colum. Adde huc quod nota Bald.in.l. præscriptione.in.iiij. col. C. si contra ius, vel vti.pu. versic. venio ad secũdã. vbi ponit de illa forma prouideas tali,si est de nobili prole: vel si sit doctor Decretorum. & dicit, qđ tales conditiones, cum sint tacitæ, inducunt conditionem, non monitionem.& alle. Innocẽ.hîc, secus dicit,si aliàs fuissent de quo vide per Barto.in.l. eum, qui duobus §.j.ff.de acquirẽ. hær.Et adde huc Bal.in.l. certum. in fi.C.vnde cog. vbi dicit,quòd si Princeps mãdat aliquem examinari,si est dignus, iudex non tenetur citare partẽ. Adde huc quod not. do.Antoñ.in capitulo cum cõtingat.in nona columna, versic. ex istis patet determinatio.de rescr. ¶ Adde, an executor teneatur assumere partes iudicis Petrum de Ancharano. consi. cxxv.Abbatẽ Panormita.consilio.xxxiiij. Lapum allegatione xv.&.lxj.

[a] SEBASAPI. ¶ Cognitionem. Vide Car.in clementi.j.in.ij.q.de concess. præben. & in cle.j.in tertio no.de offi.deleg.

& pro certa perſona & de certa præbenda præ cisè,& ex certa ſcientia ſcribit:exprimens ſuffi cienter in ſua litera,quod non vult contra hoc mandatum ſuum aliquam exceptionem admit ti.Dicit tamẽ quòd vix in hoc caſu ſaluabitur: cũ Papa dicat,ꝙ nec ſe, nec anteceſſores ſuos credat hoc expreſsiſse:vt legi.& not.in dicto ca pitulo ex parte.ij.de offic.deleg.Dicit etiam, quòd dictum Innocen.poſſit ſaluari, quando Papa,vel alius alicui:ſibi noto beneficium va cans confert,quem etiam mandat per aliquem executorem in poſſeſsionem induci.talis enim executor non habet prima facie exceptionem admittere. de quo dicit dicendum, vt not.in capitulo cum eccleſiaſticæ.de excep.& capitu. accedens.de accuſa.Ioan.Andræ.etiam fuit va rius:nam in capitu.capitulum ſanctæ crucis.de reſcript.in pe.colum.tranſiuit cum Compoſt. qui dixit Innocen. mandaſſe ſeruari, quòd ſi ante prouiſionem executor vult admittere ex ceptiones oppoſitas contra reſcriptum,vel per ſonam,aſſumẽdo partes cognitoris,poſsit qua ſi videatur ſibi mandatum:quòd ſi audiat ali qua,quæ ipſum moueant:cognoſcat ſi velit de his,vel negotiũ remittat ad ſuperiorẽ. de re iu di.c.de cętero.&.ſ.de reſcrip.ſi qñ.de cri.fal.ſu per eo.Sed ſi repulſis legitimis exceptionib⁹ ap pellet,& nihilomin⁹ ꝓuideat executor:dicit ꝙ ꝓbata exceptionũ veritate,caſſabitur collatio: aliâs nõ caſſabitur,etiã ſi appellans ſe obtulerit ꝓbaturũ:cũ oblatio ſit extraiudicialis,ex quo executor cognitionem non aſſumpſit:& in extraiudicialibus nõ proficit oblatio:vt no.in.c. cum inter.de ele.& in.c.interpoſita.de appel. Nec ob.ſecundùm eum de appel. cap. dilecto. quia ibi per confeſsionem partis conſtabat de veritate exceptionis.vel ibi de executoris com pulſione,qui ſine cauſæ cognitione non com pellit:hîc loquimur de prouiſione:quæ verba not.quia faciunt ad multa.Sed idem Ioan.And. in capitulo,dudum.ij.de elect.in.v.colum.poſt Innocen.dicit,quòd ſi quis authoritate reſcri pti petit ſibi prouideri de beneficio:non eſt ne ceſſaria lit.conteſt.quia is cui ſcribitur potius eſt executor quàm cognitor.ſuprà de offi.dele. capitulo, ſuper quæſtionum.§.porro.ſed excep tiones legitimas debet admittere:vt ſuprà de reſcript.capitulo,cum adeo.& capitulo,conſti tutus.& capitulo,capitulum.Nihil enim poteſt petere impetans,quàm id quod in reſcripto cõ tinetur:nec ex alia cauſa.& ideò reſcriptum ſuf ficit pro libello.[a] argu.ſuprà de dila.prętereà.& contradictio eſt pro reſponſione:tutius tamen eſt ſecundùm eum, vt aliqua petitio offeratur. & lis conteſtetur.argu.in dicto capitulo, dudũ. & capitulo,vno.de lit.conteſt.& hoc etiam vo luit Innocen.in dicto capitulo,dudum.quæ ver ba not. ¶ Alia verba poſuit poſt Compoſt.in c.mandatum.de reſcript.in.v.colum.vbi dicit, quod ſi eſt reſcriptum,vt compellat,vel vt pro uideat:inſtandum eſt apud executorem,vt exe quatur mãdatum:vel conferendo,ſi ad hoc ha bet mandatum:vel mandando capitulo,vt illũ recipiat.& ſi capitulum opponit legitimam ex ceptionem,quare non teneatur recipere,audie tur.de appell.c.dilect. & de elect.c.cum inter canonicos.ſi aũt nullam legitimã proponit,vel ꝓponit:ſed nõ probat:tũc executor ſine lit.con teſt.compellit. Videtur tamen ſecundùm eum, quòd vbi partes iudicis aſſumpſit executor, ſit ferenda diffinitiua, quæ ſine lit.conteſt.peti non debet.Poteſt etiam peti ab executo re,quod pronuntiet ſe ad executionem mandati,vel compulſionẽ capituli oppoſitis non obſtantibus debere procedere:quæ verba etiam not.quia inſtruunt in modo procedendi coram executore. Clarius loquitur idem Ioan.Andr.in.c.accepimus.de æta.& qua li.in ver.exceptiones.nam per illum text.dicit,quòd quando ſcri bitur pro aliquo beneficiando,non eſt neceſſe quòd lis cõteſtetur: nec quòd libellus detur in ſcriptis:ſed ſufficit, quòd impetrans dicat executori: ſupplico exequamini mandatum vobis iniun ctum:& ſi nil opponatur, procedat ſecundùm formam manda ti.de reſcript.c.cum dilecta.& capitulo ſi quando.Et idem ſi friuo la exceptio opponatur.de præben.c.dilectus.iij.de conceſ.præbẽ. capitulo,cum noſtris.Si verò aliquod rationabile opponatur il lud examinabitur,& executio ſuſpendetur ſuprà de reſcript.capit. conſtitutus.& de appel.c.dilecto.Sed ſuper exceptione oppoſita prius,quàm teſtes recipiantur,erit lis conteſtanda ſecundùm eum. allega.c.veniens.de renun.& remittit ad plenè not.in ſumma.§.& quando.ſub.§ de dilatorijs.ver.pe.& vlti.Et ſic vult in hoc loco ſimpliciter,quòd exceptiones ſunt admittendæ & lit.conteſt.ſup eis.¶ Vide eundem Ioan.And.in ti.de pe.& poſ.§ fin.in addi.mag. vbi format.q.Papa mandauit executori,quòd ſi cõſtaret.A.tenuiſ ſe duo curata,contra Dec.execrabilis.Io.xxij.quod alterum con ferat.B.impetranti.executor proceſsit illo.A.poſſeſſore non vo cato:& poſtquàm conſtitit ſibi de facto contulit impetratori bene ficium,de quo in reſcripto:ac illũ induxit in poſſeſsionem.Poſſeſ ſor appellauit,& petijt ante omnia ſe reſtitui in poſſeſsionem: cum fuerit de facto ſpoliatus. iuxta not. in capitulo, conque rente. de offic. ordi. Quæritur quid iuris: nam opponebatur, quòd executor poterat procedere parte non vocata: per ea,quæ ponit hîc Innocentius: ſed Ioannes Andræas determinat illum primò reſtituendum:quia executor non poterat recipere proba tiones parte non vocata.Nec obſtat.not.hîc quia procedunt cum gratia eſt facta: ſed in quæſtione noſtra gratia erat fienda prius conſtito,quòd ille teneret beneficia contra extrauagan. execra bilis,ſed non poterat conſtare illo non vocato:cum ageretur de facto ſuo.Idem ſecundùm eum præſuppoſito,quòd fuiſſet merus executor factæ gratiæ: non tamen debebat impetrantem indu cere in poſſeſsionem,poſſeſſore non vocato:cum poſſet ſibi ius competere.Hoc enim non licet ordinario collatori. vt in capi tulo licet Epiſcopus.de præbend.libro ſexto, fortius,nec delega to: cum ordinaria poteſtas ſit fauorabilior.vt in capitulo primo. & ibi per gloſſ.de reſcript.libro ſexto.argu.in capitulo fin.de re iud.& vide ibi latius per eum.& hæc bene not.quia multum limi tant hîc not. per Innocen. ¶ Habes nunc dicta antiquorum in vnum collecta: quæ ſparſa ingerunt difficultatem. Do.Antoñ. in effectu clarè eũm recitando,diſtinguit inter executorem ad pro uidendum & executorem ad compellendum. Primò caſu,ſi in lite ris eſt clauſula, vocatis vocandis:[b] vel quòd debeat citare partem: & tunc eſt clarum quòd tenetur citare,vt voluit Innocen.in di cta capitulo propoſuit.Quinimò plus dicunt do.de Ro.ſeu col lector deciſionum,quod taliter deputatus videtur iudex potius, quàm executor.de quo vide per eos deci.cccxxxvij.& ſic habebit procedere in loco,vbi deputatus fuit per capitulum, ſtatutum.§. in nullo.de reſcript.libro ſexto.De quo per Gul.de mon.lau.de re ſcript.clementi.j.& vide per do.de Rot.ccclxiij.deci.Aut in lite ris hoc non cauetur: & tunc aut ſimpliciter ſine aliqua clauſula purificanda mandatur prouiſio: & dicit ſe credere, quòd debeat admittere exceptiones,per quas arguitur ſuæ poteſtatis defectus. & hoc voluit Innocentius in pluribus locis ſuperius alleg.Aliâs autem exceptiones de iure deberet admittere: ſed hoc non admit tit ſtylus curiæ:vt dicit Compoſte.vbi ſuprà. vocare autem par tes non arctatur ſecundùm eum. nec aſſumere partes iudicis ante, quàm opponatur: vt voluit Innocentius in locis præal legatis. Aut fuit deputatus cum clauſula: & tunc aut cum clau ſula ſonante in monitionem: & non arctatur aſſumere par tes iudicis: putat tamen, quòd licet de iure non tenetur citare, tamen exceptiones legitimas tenetur admittere,ſaltem vt ſuperio ri referat:ſed dicit,quòd practica hoc non admittit:vt dicit Com poſt.in

a ¶ Si qs authorita te reſcript.petit ſi bi ꝓuideri de bñ ficio,reſcriptũ ſuf ficit ꝙ libello. & vide do.Ant.in.d. c.prætereà.de dil. in.iij.co.vbi dicit, ꝙ in bñficialib⁹, citatio cum aſſer tione reſcri.habet vim libelli.& ibi etiam dicit, ꝙ in cauſis ſummariis & breuiorib⁹,in q bus nõ requritur li bellus:ſed ſufficit qualiſqualis peti tio.iuxta cle.ſępe. de verb.ſig. Illa citatio cũ inſertio ne reſcrip.delega torij,quã facit de legatus: habet vi libelli.Nã delega tus in citatiõe de bet inſerere teno rem reſcripti dele gatorij,prout con ſuetudo obſeruat, & habetur in.l.ij. ff.ſi qs in ius voc. non ie.q bñ not. Et idem dicit In. in.c.dudum.ſ. de elect.in gloſſ.ſua, in ver. cõteſtatio ne.tenet Ar.in.c. inducię.§.offerat. iij.q.iij.

¶ Addę ꝙ in ci tatione ſit inſerẽ dus tenor delega tionis:Ange.conſil.xxxix.

a

✠SEBA.SAPI.

b ¶ Vocatis vocã dis.Quomodo de beat ꝓcedere exe cutor:qui eſt dat⁹ cum clauſula vo catis vocandis:vi de Cardin.in cõſ. lxiij.incĩ. dñs nr Papa.& in conſi. xcuñ.incipi.nobi les viri.quẽ refert Felyn.in.c.de cęte ro.colũ.iij.verſi. qd de clauſula .ꝟ. de re iudic.

b

post.in.d.c.capitulum. Aut sonat in conditionem:& tũc si non tangitur præiudicium tertij putat idem,quod in præcedenti membro. Si autem tangitur præiudicium tertij vocandus est ille,cuius interest & debet partes iudicis assumere de iure. Et sic tenet secundam opinionem. Inn. hîc:nec placet sibi differentia illa Innoc. an dicatur,si tibi constiterit.&c. vel simpliciter:si est de tali vita.&c. Nam illud verbum cõstiterit:potest referri ad sui cognitionẽ. Idem dicit.s.quòd debet citare partem.quando apponitur clausula,quæ debet purificari quò ad alium ante,quã conferat:vt not. Ioan. Andr. in addi. Spec. loco præalleg. vt puta,si constiterit:quòd talis possidet duo beneficia curata.&c. Et dic quòd hoc membrum includebatur sub præcedenti: cum hæc clausula sonet in conditionem, & venit in præiudicium altererius. ¶ Secundo casu principali. scilicet in executore ad compellẽdum:dicit,quòd aut deputatur ad compellendum habentes potestatem conferẽdi:& tunc ex quo præcesserit prouisio,nulla admittitur exceptio. de app. c. constitutus. de accusa. c. accedẽs. licet possit si velit,saltem vt referat.& sic potest intelligi secundùm eum,quod not. Hostien. in.d.c.decætero. Sed certè nimis generaliter in hoc loquitur:cum possint opponi exceptiones:de quibus in.c.accedens j. de accusa. Itẽ contra rescriptum. Omittit etiam membrum.s.quando fuit deputatus ad compellendum ordinarium ad conferendum:quo casu dic,quòd debent admitti exceptiones legitimæ:vt voluerunt Innoc.& Ioan. Andr. in pluribus locis præalleg. Aut est deputatus ad compellendum possessorem beneficij:& tunc dicit,quòd tenetur citare,& iudicis partes assumere. argu. in.d.c.licet Episcopus. & not. Innoc.& Ioan. Andr. vbi s. hæc procedunt, quando deputatur executor ad compellendum respectu iuris,de nouo creati in literis. Si autem datur ad ius creatum ante literas:vt in forma ca. cum secundùm Apostolum. de præben. refert duas opinio. ¶ Prima,quòd est iudex,& nõ executor:ita quòd oportet,quòd procedat,vt iudex: exceptiones admittat:vt dicit esse tex. in.c.accepimus. de æta.& quali.& alleg. Inn.& Io. An. ibi. Sed certè illa Decre. hoc non probat:imò potius probat oppositum,dum dicit,quòd mandat illos examinari,si sint idonei. Item nõ dicit,quòd debeat citare Episcopum:sed admittere exceptiones illius,si quas fortè voluerit opponere:nec Innoc. nec Io. hoc sentiunt imò oppositũ. Nã loquitur Io. An. vt s. dixi sumendo generaliter argu. ex tex. illo ad alios executores. ¶ Secunda est opi. precedenti contraria:nam sentiũt do. de Ro. cccxcij. deci.& alle. Pau. in cle. j. de concess. præben. Dicunt enim,quòd ex quo processit examinatio in ordinatione,non videtur datus,vt iudex:sed vt executor:& purificationem gratiæ habebit facere se informando extraiudicialiter:vt bonus vir,etiam in absentia impetrantis:quia cum aliâs fuerit examinatus:nõ exigitur præsentia:sed fiet extraiudicialis inquisitio de moribus & vita:vbi fuit conuersatus. de elect. postquàm. Et hæc opin. mihi placet:& videtur text. in.d.ca.accepimus. maximè in eo,quod dicit,quòd ex superabundanti mandat inquiri iterum. Hæc possem tacere:cũ tantùm sint sparsa:& satis fatigatus in colligendo,& fideliter recitando aliorum dicta:tamen ne cupientibus & affectantibus iudicium meũ desit:clarè & breuiter dico,quòd quidam sunt casus, in quibus clarum est,quod non potest iudicis partes assumere:& quidam sunt in quibus tenetur. Remanẽt aliqui dubij,in quibus dicam,quod mihi videtur. ¶ Primus casus quando delegans non habebat iurisditionem. Non enim potuit committere,quòd non habebat: quia nemo dat,quod non habet. j. q. vij. c. Daibertum.&.c. quod autem. de iure patro. quod sentit hîc Innocent. post princi. Ex quo infero,quod isti inferiores habentes de iure speciali cognitionem sine iurisditione,non possunt nec per se:nec per suos commissarios partes iudicis assumere:sed extraiudicialiter ad eorum instructionem poterunt informationem sumere:sicut faciunt arbitri & arbitratores etiam si in commissione dicatur:si tibi constiterit.&c. Nam possunt illa verba referri & verificari in extraiudiciali instructione. text. est not. in.c.cũ cõtingat. de rescri. ¶ Secundus casus quando superior delegans prius cognouit plenè de iuribus partium,etiam respectu excutionis fiendæ:& simpliciter mandat,vt conferat,& inducat in a possessionem. Talis enim est merus executor:[a] & nullam exceptionem debet admittere. l. executorem.&. l. si vt ponis. C. de excep. rei iudi. no. i. l. à Diuo Pio. ff. de re iudi. & dicto capitulo. decætero. ¶ Tertius casus,quando superior ꝓuidit,seu ꝓuideri mãdat alicui ex certa sciẽtia,remouẽdo apertè oẽs exceptiões reseruãdo sibi cognitionẽ. argument. eorum quæ not. in dicto capitulo,ex parte. de officio delegati. & per Hostien. in dicto capitulo,decætero.& in hoc est diligenter aduertenda forma mandati. argument. de priuile. capitu. porro. In his enim casibus & similibus,si qui possent occurrere executor est omnino merus.& dicitur merus:quia non habet mistũram iurisditionis.& in istis non habet locum gloss. in dicto capitulo pastoralis. ¶ Casus verò in quibus debet assumere partes iudicis,sunt isti. Primus,si in literis mandatur:vt citet aduersarium: vel apponitur clausula, vocatis vocandis. &c. vt suprà dixi.& bene facit capitulo exhibita.& quod ibi not. de iudi. ¶ Secundus casus quando vult dare possessionem,quam alius obtinet. Debet enim illum vocare quantuncunqué simpliciter scribatur:quia non est de intentione principis:vt quis remoueatur à possessione sine causæ cognitione. l. fina. C. si per vim,vel alio modo. iij. q. ix. capitulo caueant.& capitulo omnia.& tenent doctores in locis præallega.& probatur in dicto capitulo licet Episcopus. de præben. libro. vj. ¶ Tertius casus, si executor fuit datus cum clausula,quæ venit purificanda ex facto tertij,de cuius præiudicio agitur. tunc enim tacitè videtur mandata cognitio:quia causarum merita partium essertione panduntur. in capitu. tum ex literis. de in integ. restitu.&. d. l. fina.& hoc est quod voluit Ioannes Andræas in.d. additio. ¶ Quartus casus,quando executor datur ad compellendum ordinarium collatorem: vt conferat. Debet enim eum monere,& citare:vt conferat. Et si ille opponit exceptiones legitimas,audiendus est: vt est casus cum ibi not. in capitulo accepimus:in fin. de ætate & qualitate.& in capitulo,capitulum.&.c. constitutus. de rescriptis. Volunt doct. in locis præalleg. non enim debet quis impugnari & defensio negligi. contra capitu. cum inter. de exceptio. In his enim & similibus casibus executor dicitur mistus:quia habet cum executione iniunctam mistũrã iurisditionis:quia ex quo superior prius non cognouit de iure executionis fiendæ,videtur suo cõmissario etiam iurisditionem dedisse. argu. c. ex literis. de offic. deleg.& dicto capitulo,accepimus.& xxv. q. ij. c. dicenti. §. & si non cognitio. Non autem appellatur iudex: quia iurisditio hîc datur accessoriè ad ministerium exercendum,quod ex sui natura est extraiudiciale:nec deputatur inter partes contendentes:sed quia accessoriè habet iurisditionem.& ratione prædicta tractatur ipsius materia:vt in capitulo, super eo. de offic. delega. ad denotandum quod habet iurisditionem delegatam.& innuit ibi gloss.& in capitulo, tibi qui. de rescript. libro sexto. Ex his habes fundamentum huius materiæ. ¶ Extra prædictos casus remanet dubietas:an executor [b] possit assumere,vel non partes iudicis:& an teneatur exceptiones ad c mittere:[c] vbi eligit viam meri executoris. Et in hoc concluderem, quòd si vult potest iudicis partes assumere, etiam si fuit datus simpliciter per ea,quæ dixi.s.in. j. artic. Si autem vult procedere extraiudicialiter,dico quòd etiam potest:quia cum actus sui natura sit extraiudicialis,potest à principio procedere:vt vult:sicut ille,qui ha-

a ✠SEBA.SAPI. ¶ Merus executor Vide tñ Lu. Ro. in cõsi. lj. inci. attẽtis his.& Fel. ĩ. d. c. de cętero. co. ij. versi. ij. cõclusio.

b ✠SEBA.SAPI. ¶ An executor. Adde ꝙ executor,q cœpit ꝓcedere,vt mist⁹:põt desistere,& ꝓcedere,vt merus:vt tradit Fe. ĩ. c. cũ ordinẽ. co. ij. versi.& dicit Pe. de An. s. de rescri. Et ꝙs exceptiões debet admittere executor mer⁹,& ꝙs mist⁹: tradit Fel. ĩ. c. pastoralis. §. qa verò. col. ij. gl. in verbo & si sciat. s. de offi. delega.

c ANT. FRAN. ¶ Circa hoc de mero executore:puta nuntio,dicas ꝙ non cognoscit de nullitate snię quã habet exequi:nec debet aliquã exceptionẽ admittere: vt p Bar.&doc. in l. à Diuo Pio. ff. de re iu.& p Bal. in l.& si nõ cognitio. C. si cõtra ius, vl' vti. pu.& habere p do,An. ĩ. c. de cętero. de re. iu. & p do. Car. in cle. j. in. §. pe. in. v. q. de for. cõpe. vbi dicit, ꝙ fic admittit etiã exceptionem nullitatis.& vide Host. ĩ. c. qđ ad consultationẽ, vbi etiã p Inn. de re iu.& Arc. ĩ. c. si cut. ij. q. j. & vide p Spe. ĩ ti. de exe. sen. in. §. fi. ĩ ver. fi. vbi etiã dicit ꝙ si admitteret exceptionẽ, posset ab eo appellari: tñ dicit do. Car. in loco ꝓalle. ꝙ talis executor ẽt mer⁹, ꝓt admittere exceptionẽ nullitatis: non vt pronũtiet, sed vt instruat se. & si viderit verã exceptionẽ super sedeat. ꝙ etiã voluit do. Card. in. c. pastoralis. ĩ. §. qa verò. de offi. dele. Subdit tñ, quod si de tali exceptiõe nullitatis fuisset

cognitũ & de ea pnũtiatum, etiã ſi ſit notoria,non debet illã admitte re,neq; ſupſede re:qđ etiã voluit d.Abb.in.d.c.decẽtero.de re iudi. Et de qbus exce ptionibus poſsit executor cogno ſcere,vltra ea,quę dicit In.ĩ.d.c.decẽ tero.& in.c.ad diſ ſoluẽdũ.de deſp. impu. vide Bart. in.l.pe.ĩ fi.ff.de cõ ſe.Dicas tñ,qđ exe cutor exequẽs ſẽ tentiam latã in cã criãli à iudice in competẽte,ſi hoc eſt notoriũ, puni tur:vt p Bald.ĩ.l. ĩ criãli.C.de iuriſ. om.iud.Dicas tñ, qđ executor nõ te neť ſeruare ordi nẽ iuris,ſcđm In no.ĩ.c.ex rõne.de appel.& ĩ.c.ad pe titionẽ.de accu.& habere p Bal.ĩ.l. j.ĩ pe.col.C.de iu ris & fac.igno.& p.d.Car.ĩ cle.j.in §.pe. de fo.cõpe tẽ.& no.Bal.ĩ.l.fi. ciñ.q.C. de cõtra hen.emp.& habe re p Are.ĩ.c.ſtatu tum.lib.vj.

bet duas vias poteſt eligere à principio,quam vult:vt no. in ſimili in.c.quĩtauallis.de iureiuran.& cap.vt quis duas. de elect.libro.vj.Quod dico procedere etiam ſi ſit appo ſita clauſula ſonans in conditionem,per verbum,ſi con ſtiterit.quia cum hæc verba poſsint referri ad extraiudi cialem inſtructionem:vt in dicto.c.cum cõtingat. Non debet per hęc verba alienari natura negotij.Nam ſi tenetur à principio citare,eſſet potius iudex,quàm executor. Nec curo de præiudicio alterius extrinſeco:vt puta,quia ad Epiſcopum pertinebat collatio:vt ſi ſuperior potuiſſet extra iudicium ſe informare,vtrum is pro quo mandat,ſit de tali loco:vel magiſter.&c.ſic poterit & iſte.Sed vbi ageretur de iure alterius:tunc bene fateor:vt.ſ.dixi, quòd ille ſit vocandus:puta,ſi deceretur in literis:ſi conſtiterit Epiſcopum fuiſſe negligentem in conferendo rẽ: vel ſi conſtiterit,quòd talis teneat duas eccleſias curatas. &c.Nam hoc caſu tacitè videtur mandata cognitio:quia cauſarum merita partium.&c.vt.ſ.dixi.Sed ſi comparet is,qui prætendit aliquod præiudicium,fateor quòd debeat audiri:& tunc debet aſſumere partes iudicis:vt in dicto capitu.accepimus.in fin.&.c.cum adeò.&.c.ſi quando.de reſcrip.cum multis ſimilibus.Probatur ratione.ex quo ſuperior non cognouit de iure executionis,videtur hoc mandaſſe ſuo commiſſario.argu.in.dicta.l.à Diuo Pio.& probatur hoc in fin.vbi poteſt presbyter iſte in ſe aſſumere onus probandi iſtum impetrantem non eſſe idoneum:& debet audiri.Et ſic illud dictum Compo.in c.capitulum. non videtur generaliter procedere. Nam ad hoc habet iuriſditionem miſtam:vt ibi expediat,aſſumat cognitionem.quod ſatis videtur expedire:vbi quis pro ſuo prẽiudicio ſe opponit.argumen.opt.in dicto.c. ex parte.ij.de offi.deleg.&.c.ſuper eo.eo.tit.l.ij.§.ſi quis à Principe.ff.ne quid in loco publ.¶ Sed dubium eſt,quid ſi quis ſe opponat,non ex præiudicio priuato,ſed publico:vt quia cõparet tertius.& dicit illũ nõ eſſe idoneum: nunquid debeat audiri.Et hoc caſu fortè poſſet procedere dictum Compoſt.vt executor non teneatur eum audire:cum ſit executor extraiudicialis:ſed agat poſtmodum ille per viam denuntiationis, vel accuſationis:ſicut nec committens ordinario tenebatur admittere:vt not.Innocentius in capitulo,ad diſſoluendum.de deſpon.impub. ſed de mero iure contrarium puto verum.licet enim fatear ordinarium poſſe,non tamen eius delegatum:quia in dubio debemus credere ordinarium noluiſſe,quod indigno fieret prouiſio.argu.in.l.ſi procurator.ff.de condi. indebi.Et maximè quando expreſsit illam clauſulam,ſi eſt idoneus.Item ſicut in confirmatione admittitur excipiens contra electum pro intereſſe publico:iuxta tamen not.in. c.ſuper his.de accu. ita in prouiſionis actu:cum prouiſio habeat vim electionis & confirmationis.iuxta not.in capitulo, cum olim.de cauſ.poſ.& proprie.& præſumendum eſt,quòd ſuperior voluerit potius à principio occurrere,quàm poſt cauſam vulneratam remedium quærere:iuxta conſilium.l.fin.C.in qui.cau.in integ. reſti.

14 non eſt neceſ.¶ † Ex his infero incidenter ad duas quæſtiones.Prima eſt,an coram executore ſit fienda litis conteſtatio: vidiſti ſuprà varias opiniones ſatis credo,quod

a vbi executor[a] proceſsit. cum contradictoribus,ſit fienda litis conteſtatio:quia talis contradictio habet vim cuiuſdam petitionis:vt not.in capitulo,ſuper eo.de elect.Hoc dico ſaluo eo,quod hodie habetur in clement.diſpendioſam.de iudi.ſecus vbi proceſsit ſine contradictore.& hoc ſatis ſenſit Ioannes Andræas in dicto capitu.acccepimus.

15 ¶ † Secunda quæſtio,an & quando ſit appellandum:& an neceſſe ſit appellare à proceſſu executorum ad beneficia. Et in hoc concludo cum Innocen.& doct.hîc:quòd aut proceſsit ſine cauſæ cognitione:& tunc ſi non fuit appellatum intra decẽdium,poterit nihilominus obijci poſt: quia actus extraiudiciales non tranſeunt in rem iudica.

poſſet tamen quis intra decendium appellare,ſi ſentiret ſe grauatum:vt in.c.concertationi.de appellatio.lib.vj.ad idem.c. conſtitutis.ij. eodem titulo.Si autem proceſſit cum cauſę cognitione:puta inquirendo de meritis perſonæ & alijs in reſcriptis contentis:tunc neceſſe eſt,vt hi, quibus infertur præiudicium,appellent intra decendium. Vlterius autem non ſunt audiendi.de electiõ.cum dilectus.&.c.fiua.de electiõ.libro ſexto.quod poteſt intelligi ſecundùm Ioannem.Andræ.ſiue fuerint abſentes:ſiue præſentes etiam non vocati:ex quo cum primo ſciuerunt factam prouiſionem intra decendium non appellauerunt ff.quæ ſen.ſine app.reſcin.l.j.§ item cum ex edicto.Quod intellige,niſi à principio fuiſſent ſpecialiter vocandi.Nã tunc proceſſus eſſet nullus.iij.q.ix.capi.caueant.& dixi ſu prà poſt Ioannem Andræ. in addi.Specu.Si vero vocati fuiſſent,vt contumaces:tunc non audirentur appellantes ij.q. vj. capitulo ei qui.§.ſunt etiam quorum. &.xxiiij.q. iij.c.de illicita.¶ An autem per viam denuntiationis,vel accuſationis audiri poſsit quis tunc comparens:vide per Fed.conſi. xxiij. &.xcvij.& quod dico in capitulo cum olim.de cau.poſ.& proprieta.Vnum tamen quo ad prædicta no.quod vbi conditio eſt notoria:ordo non eſt ſeruandus,ſecundùm Innocentiũ.Pro quo alleg. capit. quoniam.de fil.præsby.& capitu.ad noſtram.de iureiur.&.l.j. C.qui & aduer.quos.iuncta gloſſ.dicit tamen Inno.quòd hoc ipſum debet exprimere,vel in relatione,vel in ĩterlocutoria:vt ſi verum eſt,non ſit ei vlterius contradicendi facultas:niſi appelletur.ij.q.vj.capitulo biduum.Hoc vltimum puto cautum,ſed non neceſſarium: per ea,quæ not. idem Innocentius in capitulo tua.in fin.de coha.cle-

16 rico.& mulie.pro hoc capitu.ij.xxiiij.diſtinct.¶ † Venio nunc ad vltimum articulum ſcilicet an teneat collatio,ſi clauſula appoſita in reſcripto nõ verificatur.Innocentius hîc cõcludit,quòd aut erat clauſula ſapiens monitionem & inſtructionem:vt illa ſi eſt idoneus:& ~~tamen~~ teneť collatio, licet in veritate non ſit idoneus:quia cum illa clauſula intelligatur ipſo iure,ſi exprimatur:non dat nouam formã mandato.ad hoc capitulo ſignificaſti,& quod ibi not.de elect.&.l.iij.ff.de lega.j.Vide in ſimili not.dictum Innoc. in.c.prudentiam.de offic.deleg.vbi dicit,quòd ſi exprimatur clauſula concernens inſtructionem circa merita cauſæ,q̃ aliâs intelligebatur,nõ dat nouam formam mandato.Hinc dicit,quòd ſi executor pro executione mandati excommunicaret contradictores,tenet excõmunicatio:quia iuriſditionem habet. Si verò clauſula ſapiebat conditionem:tunc niſi prius verificetur,collatio,non tenet: quia cum daret nouam formam mandati,non licet commiſſario egredi formam reſcripti: quòd ſi fecerit, actus eſt ipſo iure nullus:neque tenet excommunicatio ab eo lata,dicto capitu.cum dilecta.de reſcript.& capitu

17 lo venerabili.de offici.dileg.¶ † Non enim habet poteſtatem ante,quàm purificetur conditio.vt.l.cedere diem. ff.de verb.ſig.Primum tamen dictum videtur Innocent. hîc limitare,niſi collatio fiat ſcienter indigno.Et no.hoc dictum ſing.ſentit enim:quòd collatio facta ſcienter indigno per executorem eſt ipſo iure nulla:quòd clarius tenet idem Innocentius loquens expreſsè in commiſſario Papæ in capitulo,inter dilectos.de exceſ.Præla.ibi tamen loquitur de collatione facta ſcienter notoriè indigno.hîc autem nullam mentionem fecit de qualitate notorietatis In contrarium facit dictum Compoſt.recitatum & nõ impugnatum per Ioannem Andræam in capitulo,capitulum.de reſcript.in penul.colum.prope fin.vbi dicit,quòd collatio facta criminoſo,non eſt ipſo iure nulla:ſed annullanda.alleg. bonũ text. in dicto capitulo, inter dilectos. ¶ Ego in hoc eſſem in opin.ſing.diſtinguerem enim ſic, quòd aut collatio fit incapaci: puta laico,fœminæ,infanti,vel ſimili:iuxta not. per Inno.in capitu.cum noſtris.de conceſſ.præben.& non tenet collatio:quia Papa per verba generalia

✠SBBA.SAPI:
a ¶ Vbi executor. Vide Ecl.ĩ.c.cãm q̃.colũ.xiiij.verſi. nõ obſtãte collatiõe.ſ.de reſcr.

a ¶ Meritò ſubditur. Etiã continuationem reprehendit Pet.hic:quia nimis reſtringit iſtum ti.vbi tractatur principaliter de iuramento pręſtito ſuper actu,vel cõtractu.vide hìc per eũ. t,qa cõtinuatio eſt in genere,ſed debet fieri ad proxima.l.ñ.ff.de ſta.ho.ergo debet fieri ad ti.de pręſumptiõibus. Bal.hìc dicit:viſo de præſumptionibus:ſed quia iuramẽtũ pręſumitur verum:ideo videndũ eſt de iureiur. Poſſet ſic ſummari iudicio meo:viſo de ſpecieb⁹ probationis,vt de teſte,inſtrumentis,& pręſumptiõibus: ſed qa iuramentũ eſt ſpẽs prohationis: qa ex delatiõe ei⁹ fert ſnĩa:vt.l.non erit.§. dato.ff. eo. c.fi.ĩ.e.cũ fi.iõ ſequitur de iureiur. vel ſic:viſo de probatiõe ordinaria. videndũ eſt de ꝓbatione ſubſidiaria. ſed vbi deficit ꝓbatio ordinaria recurrimus ad iuramentũ:vt eſt glo. in.c.ſi verò.de ſẽ. exc.inſti.de act.§. alię.cũ fi.ergo.Et iſta eſt rõ quare ponit poſt pręcedẽtes titulos:quia eſt remedium extraordinariũ.Pondera etiã qa iuramentũ dicit ꝓbatio legitima:vt.c. ſicut. de ꝓba. ergo debuit incipere à iuramento,& nõ à pſumptionibus:quia pręſumptio ꝓpriè nõ eſt probatio:vt gloſ. & Bar.in.l.j.C.de fid.inſtr.& iur.haſtæ fiſ.lib.x. dic, q ex quo iuramẽtum eſt probatio ſubſidiaria:ideò poſtponitur. And.Barba.

¶ Qualis virtutis ſit actus iuramenti, vide beatum Thomam.in.ñ.ñ.q. lxxxix.arti.iiij.per An.de Aret.& do.Iaſo.de May.in.§.item ſi quis.inſti. de actio.

b ✠ SEBA. SAPI. ¶ Iuramentũ. Vide glo.ĩ.c.ſup hoc.ſ.de renũ.q vult q hoc etiã procedat ĩ iuramento pſtito non in figura iudicij.& eam ad hoc no.ibi.d.An.& Io.de Imo.vide Bar.& alios ĩ.l.nã poſteà.ĩ prĩ.ff.de iureiu.

c ¶ Et an periurium ſemper ſit peccatum mortale:vide beatum Tho.ñ.ñ.q. xcix.ar.ñ.&.iij.& in ea.q.art.j.ponit latè,an periurũ poſsit committi ſine falſitate.

d ¶ Firmata. Ponderandũ dicit ſacræ rei:qa Iacobus in ſua canonica dicit: nolite iurare,nec per cœlum,nec per terram.& nunc qualiter pręſtatur iuramentum ſine atteſtatione rei ſacrę. Item in veteri teſtamento pręſtabatur iuramẽtũ:viuit aĩa mea.& ſic ſine atteſtatiõe rei ſacrę. And.Barb.

e ¶ Religione. Item pondera,quia apud Liuium de ſecundò bello punico in prin.ſcribitur,tactis ſcripturis iuran. Ecce qualiter ſine vera religione præſtatur iuramantum.facit.c.mouet te.xxñ.qõ.j.ſed quid ſi reperitur, quòd Titius iurauit:an pręſumatur tactis ſcripturis ad ſancta Dei Euangelia.Ioan.de Imo.conſi.lxxxvj.concludit,quòd ſic.Et idem dixit,ſi notarius iurauit.&c. And.Barb.

ANTONIVS. FRAN. ¶ Super qua materia ſit pręſtandũ iuramẽtum,& de forma ſecũdùm quam debeat iurare,dicas nõ referre ſuper qua materia iuretur:dummodò iuretur. Nam dicit Bar.ĩ.l.qui per ſalutẽ.ff.de iureiur.& Bald.in auth.ſacramenta puberum.C.ſi aduer.vẽ.q valet iuramentum pręſtitum per Euãgelia,corporaliter tn̄ tactis quibuſcunq; ſcripturis: aut etiã ipſis Euangelĩs:vt in authen.vt oẽs obe.iudi.prouin.in.§.j.& habetur per Io.Andr.in.c.vt circa.de elect.li.vj.in nouella.& per Specu.in tit.de iura.dela.in.§.j.& vide Bald.in.c.ij.in út.quid ſit inue.& in.c.itẽ ſacramẽta. de pace iura.fir.in vſi.feu.& vide Cyn.& Bal.in.l.teſtiũ.in.j.qõ.& in.l.iurif

De iureiurando Rubrica.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Quid ſit iuramentum, ſacramentum, & iuſiurandũ.*
2 *Super quo eſt iurandum.*

Quia in defectũ probationũ recurritur ad iura

iurandi.poſt glo.C.de teſti.Et vide glo.& do.Car.in cle.j.in.§.porro.de hęre.vbi etiam ponit de iuramento pręſtando tàm à parte,quàm à teſtibus. & etiam ab Imperatore iurante fidelitatem Papę. & ibi etiam dicit poſt gloſſ.quòd non ſufficit præſentia ſcripturę:niſi illæ tangãtur,ad hoc vt iuramentum valeat.Et vide plene.per Alexan.poſt Pau.de Caſt.in.l.iij. §.iurari.ff.de iureiur.vbi etiã dicit q iurans ſimpliciter intelligitur iurare per Euãgelia, vel ſecundùm Bar.in d.l. qui per ſalutẽ. intelligitur iurare per Deum.Et ad de, q iuramentũ nõ pręſtatur ſine verbis ab eo,q loqui põt.ſecus autem ſi pręſtetur à muto: qa ſufficit iurari per ſigna: vt per Alex.in.l.j. in prin. & in.§.j. ff.de verbo.obl.& ĩ.l.q iuraſſe.ĩ prĩ. poſt doct.omnes. ibi.ff.de iureiu. & per Pau.de Ca.& Ro.in.l.iij.ff.de iureiur.& p do Ant. in.c.cum apud.de ſpon.De multiplici autẽ forma iumenti præſtandi per Iudęum habetur per Bar.ĩ.l.iuſ iurandũ. in.§. ait põtor.in fi.ff.de iureiur.& vide q habẽtur in.c.mouet. &.xxñ.q.j. hìc alle.& in.c.q ſtudet j.q.j.& vide Spe.ĩ ti. de iura.cal.ĩ.§. reſtat.verſi.pe.Et adde,q iuramentum Iudęi p Euãgelia,vel p Ieſum Chriſtum, nõ valet,ſcdm Bar.in.l. ait prætor.in .§.iurari.& ibi per Alex.de iureiur.& in.l.ſpadonem.in.§.iam autẽ.ff.de excu. tut. Nec etiam valet,ſi iuret per virginem: cogitur tn̄ ſeruare tale iuramentum:nec peccat Chriſtianus,qui taliter illud recipit à Iudæo,ſecundũ Bar.& Alexã.in.j.conſtitutione fforum.in prin.& habetur per Angel.in authen.iuſiurandum,q pręſtatur ab his.in.§.j. Et adde etiam quòd iuramentum teſtis ſcriptum in actis,præſumitur tactis ſcripturis & ſolenniter quando fuit præſtitum parte præſente & iudice deferente:& per Ioã. Andræ.in addi Specu.in titu.de teſti.in.§.ſequitur.ver. & not.& per do. Anto.in.c.fraternitatis.de teſti.& per do.Abba. in.c.tuis.eodẽ titu.& per Baldum.in.l.iuſiurandi.C.de teſti.& in.c.j.&.in.§.j.quid ſit inueſti.in vſi. feu. & per Alexand.in.l.nam poſtea.in.§.j.& in.l.idem eſt.ff.de iureiuran. Et adde,quòd iuramentum præſtitum per illa verba,Deus ſit mihi teſtis:valet,& obligat: per text.in authentica.quib.mo.natur.effi. leg.in.§. quoniam.& per Alexan.poſt.Ro.in.l.iij.in.§.dato.in fine.de iureiur.Et adde,quod iuramẽtum Epiſcopi fit per ſolam propoſitionem l.b.Euangelici,abſq; tactu ſcripturarum.c.fin.de iuramen.calum.&.c.teſtium.§.Epiſcopus non flagitetur.xj.q.j.& ple.per Specu.in titu.de iur.calum.in.§. pe.& per Cardi.in clemen.j.in.§.porro.præallega.Et ſub qua forma iuret Abbas,vide in capit.ne Dei,de fi.& vide.in.c.nullus.hoc eodem titu. & per Cardin.in clemen.quia contingit.in.j.columna de religi.do.Et ſub qua forma iurent clerici,nõ beneficiati,vide in.c.cũ in eccleſijs.de maio.& obed.Et de forma iuramenti præſtandi per tutorem & curatorem, vide gloſſ. & Cardina.in clementi.quia contingit.in.§.alle. & per Specula. in titu.de tuto.in.§.j.

f ¶ De iureiuran. Tu pondera,quia ideò dicit de iureiuran.quia adhuc nõeſt præſtitum:vnde loquitur de iuramento adhuc non producto in eſſe:& ſic loquitur in genere, & bene:quia omnis noſtra cognitio incipit à genere,poſteà venit ad indiuidua.l.j.ff.ſi certum.pet.l.j.ff.de iuſ.& iu.Philoſophus in.j.ethi. And.Barb.

a ¶ Meritò ſubditur[a] hæc rubr. Eſt em̃ iu
b ramentũ[b] maximũ litiũ expediẽdarũ remediũ l.j.ff.eo.Et alibi dicitur,q oĩs controuerſiæ finis eſt iuramẽtũ.j.eo.& ſi Chriſtus. Vide ad materiã gl.xxij.q.j.in ſum.q̃ ponit,quid ſit iuramẽtum:quid iurare:quæ fuit cauſa inſtitutionis
c iuramẽti:itẽ formã iurãdi,& pœnã ꝑiurij.[c] Proſequamur hîc primũ:ne ædificemus ſine fundamẽto. Nã ignoratis principijs,oportet ignorare ea q̃ ſequũt̃.j.q.j.cũ paulus.gl.pręal.dicit,q iurare eſt aliqd Deo teſte dicere.Iuramẽtũ eſt vox ipſius iurãtis,vel act⁹ ipſe,vel ipſum,q iuratur Hoſt.in ſum.e.ti.§.j.dicit,q eſt aſſertio, vel negatio de aliquo honeſto licito & poſsibi
d li ſacrę rei atteſtatione firmata[d].Cy.in authen. ſacramẽta puberũ.C.ſi aduer.vẽ.dicit q eſt affirmatio,vel negatio verbis expreſſa cũ vera re
e ligione[e].Tn̄ poſteà nõ ꝓſiſtit in eo,q dixit de expreſsione verborũ,cõcludẽs,q expreſsio verbalis nõ eſt de ſubſtãtia iuramẽti.Nã nõ reperitur ſcdm eũ cõtractus aliqs,ad cuius eſſe verba requirãtur:niſi cõtractus ſtipulationis.l.j.ff.de ver.ob.Quælibet diffinitio p̃dictarũ põt tole
ı rari.¶ † Itẽ ſcias,q iuramẽtũ,ſacramẽtũ,& iuſ iurandũ,ſunt ſynonyma.i,idem ſignificantia quo ad materiã noſtrã.De prĩo & tertio patet hîc in rubro & nigro.Nã in rubro ponit̃ de iureiur.& ĩ nigro tractat̃ de iuramẽto.Patet etiã ĩ.l.iuſiurãdũ.ff.eo.De ſcdò patet ĩ.d.auf.ſacra. Qn̄q tn̄ aliter accipit̃ ſcrm:vt.ſ.de ſacra. non ite.p gl.c.veniẽs.de trãſ.&.j.q.j.c.multi.Quare aũt appellat̃ iuſiurãdũ:dicũt qdã,vt no.ĩ.d.auf. ſacra,q ius ponit̃ ꝑ expreſsione verborũ q nõ placet ibi Pe.& Cy.Et dicũt q ponit̃:qa multa ſunt neceſſaria:vt iuridice iuret̃:quaſi ſit ſenſus
f de iureiurãdo[f],i.de iurãdo iure.i.iuramẽto iu-

¶ CAP. I.

EX administrationis.

¶ Creditores cõpellũtur relaxare iuramẽtum: sed vsuris sibi soluẽdis. h. d. quo ad mẽtũ de quo ad intellectũ generali⁹ sic. Agi põt ad relaxationẽ iuramenti, cuius implementum turpitudinem continet ex parte suscipiẽtis. & est casus no. ¶ Casus literalis. Per verba text. lucidè apparet: ideò per Ber. aliter non exprimitur. ¶ † Not. j. quòd ex iuramento præstito super vsuris soluendis, obligatio saltem secũdaria acquiritur parti suscipienti. Cuius contrarium tenuit do Ant. in. c. debitores. j. eo. sed contra eum iudicio meo est casus hîc. Nam si nulla obligatio acquireretur parti, non compelleretur ad relaxationem iuramenti[b]. Nam relaxatio præsupponit vinculum j. de desponsa. impube. ad dissoluendum. & l. decem. ff. de ver. obli. Nèc esset iste iurans tutus ex relaxatione solius partis: cũ nemo dare possit, quod non habet. j. q. vij. daibertum. &. c. quod autem. de iurepatronatus. ¶ † No. ij. ex hoc & ex text. quod ex puro iuramentò oritur parti suscipienti obligatio, [c] saltem naturalis. Non enim hîc põderatur pactum precedẽs: & presupposito, quòd precessisset nullã obligationem induxisset j. eod. debitores: solũ ergo iuramentum fuit hîc obligatorium. quod videtur contra Barto. in. l. si quis pro eod. ff. de fideiusso. vbi dicit, quòd ex iuramento extraiudiciali, nulla obligatio etiam naturalis parti acquiritur: per illum text. sed licet fortè procedere possit de iure ciuili: secus de iure canonico: ar. opti. hîc. & quia iurans parti, intendit illi promittere, licet ad confirmationem adducat religionem iuramenti. & de hoc aliquid dicetur j. eo. cum contingat. habet enim iuramentum pactum interclusum. ¶ † No. iij. quod iuramentum cõtinens turpitudinem & peccatum ex parte suscipientis, est obligatorum. Satis enim est, ꝙ ex parte præstantis, turpitudinem nõ cõtinet: aliâs non valeret: vt in c. si verò j. eo. xxij. q. iiij. per totũ. Ex quo infero, quòd promittens soluere vsuras non peccat. concor. j. eo. c. debitores. sed tu hoc limita & restringe prout no. Inn. in. c. super eo. j. de vsur. Not. iiij. iudicẽ ecclesiasticum habere iurisditionem in laicos ratione iuramenti, non solum quando agitur ad obseruantiam ipsius: in. c. fi. de fo. cõpe. libr. vj. & in. c. nouit. de iud. sed etiam vt compellat suscipientes ad relaxationem, quod turpiter receperunt. ¶ † Not. vlt. quòd licet iuramentum[d] principaliter obliget Deo j. eo. c. debitores. tamen si ille, in cuius fauorem iuratus, obligationem remittit, non indiget iurans alia absolutione: quia Deus videtur etiam remittere: cum ad vtilitatem alterius iuramentum receperit. Ad idem de spon. c. ij. secus si principaliter iuraretur contemplatione Dei. nam tunc etiam Papa non remittit sine causa: vt dicetur j. eo. c. quanto. Et videtur mirabile, quòd Deus recipiat iuramentum in fauorem facinorosi hominis: Cum Psal. dicit Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Et lex ciuilis dicat, quòd nemo ex improbitate sua debet actionem consequi. l. ita ꝙ fullo. ff. de furt. Solut. potest dici, quòd Deus non consyderat vtilitatem suscipiẽtis, sed religionem & promissionem iurantis. Ex quo enim assumpsit religionem iuramenti ad implementum promissionis, quam potest sine suo peccato exequi: debet ob Dei reuerentiam exequi. sed si suscipiens remittit iuramentum: etiam Deus remittit: quia per Iuramentum nõ intendebat placere Deo: sed satisfacere proximè. ¶ † Venio ad glos. oppo. contra text. videtur enim, quòd creditores non debeãt compelli ad relaxationem iuramenti: cum obligatio quæsita eis sit de iure naturali, quæ per principem tolli nõ debet. in cle. pasto. de re iudic. per Inno. in. c. quæ in ecclesiarum. de consti. Glos. j. metu contrarij, vt arbitror dicit, quòd hoc facit ecclesia ratione peccati: quia sine eorum peccato, non potest iuramentum adimpleri. Ex hac solutatione not. quòd iudex ex officio suo potest occurere peccato futuro & impedire, ne fiat. Facit quod legi. & no. in. c. ex literis: & in. c. ij. de spon. Item potest compellere laicum ad restituẽdam rem, quam sine suo peccato retinere non potest. ¶ Glos. subsequenter quærit, quid si debitor soluisset vsuras, & iurasset non repetere: respondet dando duo remedia. Primum, vt debitor denuntiat hoc

---

a ¶ Verbali iuramento. Ponderã, quia. §. sed nec ꝙ. plenè loquitur, dẽ autho ritate Iocobi in sua canonica: dum dicit. nolite iurare. &c. & sic loquitur de iuramento verbali, & non corporali: tamen realiter & formaliter requirit verba: vt ibi decidit text. Cum autem debet deferri muto, potest dici, vt dicit gloss. in. l. cum notissimi. C. de præscriptio. xxx. annorũ. quòd requiruntur verba in matrimonio contrahendo in valẽ tibus loquisita dicamus in iuramẽto. Andr. Barb.

b ¶ Ad relaxationẽ iuramẽti. Ponderã si dici posit, ꝙ de facto fiat ista relaxatio ex eo: quia istud iuramẽtum erat nullum: quia præstitum contra ius diuinum, ius naturale ius canonicum: quia inrauit soluere vsuras: & ideò Bald. hîc dicit, ꝙ si iurasset soluere vsuras expressè, non valuisset iuramentum. Ideò dico, quòd manauit de facto ista relaxatio. Faciat simile de. c. graue. de offi. ordi. vbi per teipsum relaxes. Si opponitur de a c. debitores. j. eod. dic, quòd nõ fuit expressũ de vsuris soluendis: nec est absurdum, ꝙ ponuntur verba de facto: vt patet in. c. accedens. cũ similib⁹, vt lit. nõ cõte. vide. c. quintauallis. vbi verbũ rueoces. intelligitur de facto. And. Barba.

c ¶ Obligatio. Ponderã ca. sequens, vbi dicitur distrĩgi vĩculo iuramẽti: quia probatur, quòd officio iudicis cõpellitur, & non actiõe ad obseruantiam iuramẽti. And. Bar.

d ¶ Licet iuramẽtũ. Vide Spec. in tit. delegato. §. nunc ostendẽdum. ver. hoc quoq;. Cardi. in cle. j. in xiij. q. de iureiur. Bal. in authen. quod eis. C. de nup. & in. l. j. colum. iij. C. de pact. vbi sentit, ꝙ etiam partes possunt tacitè remittere tale iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Ex iuramento super vsuris soluendis præstito, obligatio saltẽ secũdaria acquiritur parti suscipiẽti.*
2 *Ex puro iuramento oritur parti suscipienti obligatio saltem naturalis.*
Iuramentum continens turpitudinem ex parte suscipientis tantum, est obligatorium.
4 *Si ille in cuius fauorem iuratur, obligationem remittit: non indignet iurans alia absolutione.*
5 *Iudex ex officio suo põt occurrere peccato futuro.*
6 *Quæ remedia competant, quando quis iurauit simpliciter soluere vsuras.*
7 *An remedium, quod creditores compellantur remittere iuramentum sit subsidiarium.*
8 *Quæ remedia competant iuranti soluere vsuras, & nullam quæstionem mouere.*
9 *Quæ remedia competant quando vsuræ sunt solutæ: & qui iurauit non repetere, & nullam quæstionem mouere.*
10 *Nunquid in absolutione à iuramento sit citanda pars.*
11 *Filij legitimati succedunt vna cum legitimis ex alia vxore postea natis. Et sic nota, quod legitimatio non vitiatur per superuenientiam filiorũ.*
12 *Vbi iuramentum validat contractum sublato iuramento, non propterea rescinditur contractus.*
13 *An absolutio teneat parte non citata.*
14 *Quid veniat appellatiõe districtiõis ecclesiasticæ.*

tiet hoc eccl'iæ:quia ille ſtat ī peccato.& ſic īdirectè cōpel litur reſtituere vſuras officio iudicis.Secūdùm,vt petat abſolutionem, ſeu relaxationem huiuſmodi iuramenti: & poſteà poterit repetere:nec violat iuramētum petendo relaxationem iuramenti:licet per relaxationem peruenia tur poſt modum ad repetitionē.& hoc ideò:quia cum hoc iuramentum ſit odioſum,non debet extendi:ſed in proprijs terminis obſeruari.arg.bon.in.c.ad audientiam. quod met.cauſ.facit quod no.Inncen.in.c.ſuper hoc de re nun.Ponit tertium remedium in caſu,quo vſurę non eſ- ſent ſolutæ:vt compellatur deſiſtere creditor officio iu- dicis ad exactionem illarum.c.tuas j̄.de vſuris.¶ Sed vt plenius,quàm alibi habeas hanc materiam hîc vtilem,& quotidianam ſimul collectam,diſtinguo principaliter in duo membra:& in quolibet ponam duos caſus contingen tes.Aut enim vſuræ nondum ſunt ſolutæ,aut ſic.Primo caſu,aut iurauit quis ſimpliciter ſoluere vſuras:aut iura- uit ſoluere:& nullam quæſtionem & quærimoniam mo- uere:nec iudici denuntiare.In ſecundo caſu quando vſu- ræ ſunt ſolutæ:aut iurauit debitor ſimpliciter non repe tere,aut iurauit non repetere,& nullam quæſtionem, ſeu querimoniam facere:nec iudici denuntiare.¶ † Venio 6 ad primum caſum primi membri.ſ.quando ſimpliciter iu rauit ſoluere:in quo dico multa remedia competere iurā ti.¶ Primum facile eſt.ſ.vt ſoluat: & ſic adimpleat iu- ramentum:& poſteà repetat:vt j̄.eo.c.debitores.¶ Secun dùm remedium,vt petat creditorem compelli ad relaxa- tionem iuramenti:vt hîc.Sed hoc remedium dico compe tere,ſi non inſtat terminus ſolutionis fiendæ. Nam ſi nō poſſet fieri hæc compulſio, quominus interim incide ret in periurium:non debet iſte audiri:ſed debet prius ſoluere. Ad hoc ratio.c.debitores j̄.e. & hoc ibi apertè ſentiunt Ioan. Andr.& Vin.& idem confirmat Ioan. An. in addi.Specu.eo.ti.ſuper Rubr.in vlt.q.Idem dico,quòd vbi lapſus eſſet terminus ſolutionis fiendæ:& ſic incidiſ- ſet in periurium.Non enim debet audiri volens attentare remedium huius capitulo,quia ſic ſtaret interim in pecca to periurij,& peccata tāto ſunt grauiora,quanto diutius infœlicem animam detinent allegatam.in.c.fi.de conſue. & hoc apertè ſentit Eede.conſil.ccc.¶ Tertium remediū eſt,vt debitor petat abſolutionē ab Epiſcopo.Nā Epiſco- pus poteſt abſoluere à iuramēto turpiter ſuſcepto:vt no. Inno.eleganter in.d.c.debitores.præalle.& in.c.ad aures. quod met.cau.facit.c.j.& quod ibi not.de voto.vbi diſpē ſat ex cauſa ſuper voto,quod eſt de iure diuino,ſicut iura mentum:vt.c.licet.&.c.magnæ.de voto.quod tene men- 7 ti.¶ † Sed dubium eſt,nunquid prætermiſſo remedio hu a ius.c.poſſet attentari hoc remedium abſolutionis peten dæ:an verò ſit iſtud ſubſidiarium remedium.Innoc.in.c. debitores.videtur velle,quòd prius ſint creditores com pellendi,iuxta formam huius.c.Et ſi ſic non poſſunt indu ci:tunc Epiſcopus iſte abſoluet.nam Epiſcopus ex cauſa abſoluit à iuramentis etiam licitis:vt in.c.nos ſanctorum. &.c.iuratos.xv.q.vj.Et refert hîc domi.Antoñ.ſic vidiſ- ſe aliàs conſultum:ſed ipſe dicit:licet hoc ſit vrbanius,arg. in.l.quidam Iberus.ff.de ſer.vrbañ.prædi.non tamen ne- ceſſariū eſt:quia iſta ſunt duo remedia æquè principalia j̄. eo.c.ſi verò.&.ſ.quod me.cau.c.Abbas.&.capit.ad aures. Sed reperio Io.Andr.in.d.addi.ſenſiſſe oppoſitum,ſequē- do dictum Innoc.præalleg.Sed mihi plus placet dictum do.Anto.Nam ſi Epiſcopus abſoluit principaliter,quādo iuramētū eſt metu p̄ſtitū:nec eſt neceſſe recurrere pri⁹ad iuramēta ſuſcipiētis.vt.d.c.ſi verò.& no.Inn.in.d.c.ad au- res.ergo fortius in caſu noſtro.Nā ex his,q̄ fiūt per metū obligatio etiam primaria acquiritur parti:vt no.plenè in c.Abbas.præalleg.& nihilominus Epiſcopus principali- ter abſoluit,conſtito de iuſto metu.Ergo fortius poterit in caſu noſtro,in quo ex promiſsione nihil acquiritur par ti:vt in dict.c.debitores.& iuramentum principaliter di- igitur in Deum,vt ibi patet. Ergo congruentius adhuc videtur,quòd Epiſcopus,qui eſt Dei vicarius in ſua dice ceſi abſoluat:vt in.c.mulier.xxxiij.q.v.Item vbicunq; re- periuntur à iure duo remedia prodita,vidētur æquè prin cipaliter cōpetere:nec vnum eſt ſubſidiarium ad reliquū vt.l. quoties.ff.de actio. & oblig.Nec obſtat, ſi dicatur, quòd.c.ſi verò.loquitur in Papa:quia in hoc recitat factū. Nam cum Epiſcopus poſsit abſoluere:vt ſuprà dixi:ergo procedit etiam in Epiſcopo.An autem in abſolutionis actu debeat Epiſcopus vocare partem aduerſam,dicam j̄. Item intelligo,quòd hoc remedium competat intelligen do:vt.ſ.dixi in præcedenti remedio,quando ſcilicet ante, quàm terminus ſolutionis fiendæ immineat actus abſolu tionis,poſſet expediri:per ſupradictam rationem,& præ- dictum remedium abſolutionis,apertè ſentit gloſ.in.d.c. debitores.in verſi.cogendi.¶ Quartum remedium ſatis notabile,ſi veritate fulcitur eſt:vt debitor conuentus ra- tione iuramenti,excipiat,quòd non debet cogi ad obſer- uantiam iuramenti:cum ipſe creditor teneatur propter ſuam turpitudinem illud relaxare.& ſic illud ſibi relaxari petit.Et quòd hoc fieri poſsit,videtur velle Fede.conſil. cclxiij.alleg.not per gloſſ.in.c.paſtoralis.de cauſa poſſ.& pro.in gloſſ.penult.Et facit,quia per viam exceptionis po teſt peti reſtitutio in inte.l.nam poſteà.§.ſi minor.ff.de iu- reiuran.Et hanc ſententiam ſequitur hîc domi.Anto.ſed contra hanc opin.adduco ea,quæ in præcedentibus mem bris dixi.& dixit Federi.conſi.ccc.vbi in fine dicit,quòd petens abſolui à iuramento debet præuenire terminum ſolutionis fiendæ.non enim debet audiri poſt terminum: cum inciderit in periurium:quia fruſtra auxilium legis in- uocat.&c.de vſur.c.quia fruſtra.facit quod not.Ioannes Andræas j̄.eodem.c.debitores.vbi vult,quòd inſtante ter- mino ſolutionis fiendæ,non poteſt peti relaxatio iuramē ti:ne interim incidat in periurium.¶ Ideò in præmiſso ar ticulo ſic dicerem:quòd aut lapſus eſſet terminus ante, quàm conueniatur debitor:& non poteſt prædicto mo- do excipere:ne perſeueret in periurio:ſed debet ſoluere, & poſteà repetere. argu j̄.eod.ca. debitores. Aut termi- b nus non eſt lapſus,ſed mora committitur ex ſola interpel latione,iuxta.l.ſciendum.&.l.mora.ff.de vſur.& poſt in- terpellationem non poterit ſupradicto modo excipere: ne incidat in periuriū ratione prædicta.Reſtat ergo dicere, quòd ſolum poterit ſic excipere ante,quàm conſtituatur in mora ſoluendi:& quòd poſsit liquere de turpitudine recipientis iuramentum ante,quam inſtet terminus adim plemendi iuramentum:per prædicta.& hæc puto veriſ- ſima.¶ Quintum remedium[a] eſt,vt iudex ex officio ſuo a compellat creditorem deſiſtere ab exactione vſurarū: vt in capitulo tuas j̄. de vſu. & hoc remedium prode- rit,quando iurans non conſtitueretur in mora ſine inter pellatione creditorum.Nam aliàs non eſſet tutum: quia 8 dies interpellaret pro homine.in.c.potuit.de loca.¶ † Ve nio ad ſecundùm caſum,quando ſcilicet iurauit ſoluere, & nullam quæſtionem mouere: &c.dico,quòd habet iſte primum remedium,ſcilicet ſoluendi,& poſteà repetendi. Nam non iurauit non repetere.Et hoc iuramentum eſt ſtrictè intelligendum.argu.in.cap.ad aures.quod me.cau. ¶ Secundùm remedium,vt denuntiet eccleſiæ.nam nul- lum iuramentum obligare poteſt,quin poſsit quis denū- tiare criminoſum eccleſiæ:vt in.c.quemadmodum.in fi j̄. eo.& no.glo.in.c.ad noſtram. ij j̄.e.&.c.veniens.de regul. & in.c.authoritatem.xv.quæſtio.vj.debet tamen denun tians ſe fundare ſuper ſalute proximi,& non principaliter ſuper intereſſe ſuo:quia tunc obſtaret illi iuramentum:vt not.Hoſti.in.c.quemadmodum.Dicit tamen hîc domi. b Antoñ.quòd dupliciter poteſt venire iſte denuntians[b]: ſcilicet per viam denuntiationis Euangelicæ:vel iudicia- lis:& tūc habet ſeruare formā monitiōis de qua ī.c.nouit. de iud.&.ij.q.j.c.ſi peccauerit.Item per viam cuiuſdam

✠SEBA.SAPI
a ¶ Quintum remedium. Vide Lau.de Rodu.in tract.de vſu.qō.cxxiij. & Oldr.in cōſ.xvij. inci.ex ordine videatur.vbi tāgit, an ſi petatur creditorem cogi ad relaxandū hmōi iuramentū ſuper vſuris poſsit iudex obſeruate illum, q iurauit in contumaciā creditoris.

✠SEBA.SAPI.
b ¶ Iſte denūtiās. Vide Lau.de Ro. in præal.tract. de vſur.q. cxxvj. & Cal.in ti.de accu. cōſil.v.inci. denū tiat eccleſiæ.

intimationis,vt iudex aduiſatus inſtet circa correctionẽ peccati:& in hac non credit monitionem neceſſariam. Nihil allegat:ſed ego allego ho.text.in cap.prætereà.ij.de ſpon.vbi caſus de hac intimatione,quæ fit iudici ad peccatum obuiãdum ſine aliqua monitione.facit.c.tertio loco. de præſump.ſed primum dictum do.Anto.vt habeat hoc caſu locum denũtiatio iudicialis mihi nõ placet:quia illa fundatur magis ſuper intereſſe proprio:quàm ſuper ſalute proximi.¶ Tertium remedium:vt petat debitor abſolutionem à iuramento abſq; eo,quòd faciat citari creditorem.Et hoc remedium ſentit Io.And.in prędict.addi.in fi.dicens,quòd per eam non detrahitur multum iuri aduerſarij.Simile in liberto, qui petit veniam à iudice:vt poſsit agere contra patronum.l.quiq;.in prin.ff.de in ius vocan.ſed hoc mihi non placet ex duplici capite.Primò, quia ſatis exponit querelam de aduerſario, proponẽdo quod illicitè eum adſtrinxit iuramento.Secundò,quia nõ poteſt negari,quin ex relaxatione iuramenti fiat præiudicium creditori.arg.in.c.fi.de fo. compe. lib.vj.ergo non debet fieri abſolutio eo non vocato:& vocari nõ poteſt, quin aduerſarius incidat in periurium, exponendo querelam contra illum.& facit quodj.in fin.dicam.¶ Quartum remedium,vt iudex ex officio ſuo compellat creditores relaxare hoc iuramẽtũ,vt hîc.vel cõpellat eos deſiſtere ab exactione:in.c.tuasj.de vſu.¶ † Venio ad ad ſecundum principale membrum,quando ſcilicet vſuræ ſunt ſolutæ.Et primus caſus fuit quando iurauit non repetere:& dico,quòd competunt tria remedia.Primum,vt petat abſolutionem huius iuramenti.argumen.in.c.ſi verò j. eod.& declara,vt dixi in præcedenti membro.Secũdùm, vt petat creditorem compelli ad ipſius relaxationem,vt hîc.Tertium,vt denuntiet hoc iudici. Poteſt addi quartum,vt iudex ex officio compellat ad reſtituendum:vt eſt caſus in di.c.tuas.Et declara hæc omnia ſecundùm prædicta:Secundus caſus:quando ſoluit & iurauit non repetere, nec vllam querimoniam facere:nec denuntiare.dic,quòd habet remediũ denuntiandi,intelligendo:vt ſ.dixi in alio membro.Item iudex ex officio poterit creditorem compellere ad reſtituendum.Et declara,vt dixi in ſecundo caſu primi membri.¶ † Nunc extra gloſſ.quęro:quia.ſ.dixi iurantẽ ſoluere vſuras,vel ſolũtas nõ repetere poſſe petere relaxationẽ,ſeu abſolutionẽ iuramẽti:nũquid in hac abſolutione debeat creditor vocari.Ioan.Andr.latè proſequitur in addi.prædi.in vlti.q.Et tandem concludit,q; quandoq; iuramentum eſt temerarium,etiam ex parte iurantis.& tunc non requiritur partis vocatio:vt in.c.conſtitutis.de teſtib.Pro hoc,quia tũc potius requiritur denuntiatio:quòd non ſit ligatus,quàm relaxatio.Et intelligo hoc quando manifeſtè conſtat iuramentum non ligare.Nam in notorijs non eſt opus venire ad iudicium:vt in.c.quoniam.de fil.preſby.Si autem poſſet dubitari:tũc puto aduerſarium cui iuramentum fuit præſtitum vocandum:quia cum ſua interſit ne relaxetur:ergo debet vocari.iij.q.ix.c.omnia.&.c.caueant.de cauſa poſſ.& proprie. c.j.&.l.de vno quoq;.ff.de re iudic.Si verò iuramentum non fuit temerarium ex parte præſtantis:vt in caſibus premiſsis:tunc dicit,quòd ſiue agatur,vt abſoluatur ab obligatione contractus,quem dicit vſurarium:ſiue petat abſolutionem à iuramento de vſuris intra certum tempus ſoluendis proſtito:ſiue de ſolutione non repetenda,ſemper eſt pars aduerſa vocanda:niſi taliter iuraſſet, quòd vocari non poteſt,quin incideret in periurium:puta ſecundùm eum,ſi iurauit illum in iudicio non vocare,vel denuntiare:tunc enim poterit abſolui creditore non vocato.hîc enim non detrahitur iuri partis:ſicut cum libertus petit veniam,vt poſsit vocare dominum iu ius.l.quiq; ff.de in ius vocan.Hæc ſunt verba ſua: & ſubijcit,q; procedetur in hoc articulo ſecundùm formam clemen.diſpẽdioſam.de iudi.Idem ſcilicet,quòd pars ſit vocanda,ſentit Ioannes Andræas poſt Vin.in capit.debitores.præallega.& Fede.conſil.ccc.vbi dicit,quòd petens abſolutionem à iuramento prætendens contractum vſurarium debet parte vocata probare ſaltem ſemiplenè contractum fore fœneratium.& valebit hæc ſemiplena probatio ad obtinendum duntaxat abſolutionem à iuramẽto:ſed poſtmodum,vt pronuntietur contractus vſurarius oportet,quòd plenè fiat probatio:nec illa ſemiplena facit fidem in hoc iuidcio: cum ad aliud agatur nunc: vt in capitulo veniens.ij.de teſti.Et plus dicit: quòd iudex eccleſiaſticus non debet facere inhibitoriam iudici ſeculari:ne procedat ad executionẽ contractus,qui prima fronte non apparet vſurarius:niſi parte vocata:ſicut iudex ad quem,non inhibet iudici à quo,niſi vocatis partibus:vt in capitulo Romana.§.ſi verò.de appellat.libro.vj.Dicit etiã ibi,qđ pendẽte quęſtione,an debeat abſolui à iuramẽto nõ debet fieri inhibitio iudici ſeculari: qa corã iudice ſeculari agitur de executiõe inſtrumẽti:& corã eccleſiaſtico agit de facto abſolutionis.& ſic ceſſat.c.tuã.de ord.cogni.¶ Et ſubijcit etiam ibi notabile verbũ,quod poſtquã quis incidit in periurium:quia non ſatisfecit in termino, put iurauit non auditur petẽs abſolutionẽ,ſed [a]compelli tur ſatisfacere:[a]quia fruſtra legis auxilium inuocat &c.de vſur.c.quia fruſtra. Sed reſpectu principalis quæſtionis refert dominus Antonius infrà eodem cap.debitores.ſe audiuiſſe Paul.& Cald. conſuluiſſe, quòd aut petitur abſolutio à iuramento firmante contractum, & debet pars citari: cum ex hoc contingat reſciſsio contractus: & ſic agitur de præiudico partis. Aut illud iuramentum non firmat contractum: ſed petitur abſolutio: vt aperiatur via ad reſcindendum contractum: & non eſt neceſse partem vocari: quia non præiudicatur parti. & quia hæc abſolutio eſt potius pœnitentialis,quàm iudicialis: dominus Antonius dicit ſe putare, quòd aut iuramentum non eſt obligatorium ex parte iurantis:& non requiritur vocatio partis:vt ſuprà dixi ſecundùm Ioannẽ Andræã. Aut eſt obligatorium ex parte iurantis ſed continet turpitudinem ex parte recipiẽtis: & tũc aut nõ eſt tãta turpitudo,quin ſaltẽ ſibi acquiratur ſecundaria obligatio:& debet pars vocari ratione ſui intereſſe: & maximè hoc procedit ſecundùm eum, ſi iuramentum firmat contractum: cum ex abſolutione ſequatur reſciſsio contractus. Secus dicit, vbi tanta turpitudo verſatur ex parte recipientis. quòd nulla obligatio ex iuramento ſibi acquiritur: nec contractus firmabatur iuramento. Nam hoc caſu, cum nullũ intereſſe poſſit prætendere:cum obligatio acquiratur ſoli Deo,nõ eſt neceſſe illum vocari:& ſatis eſt qnòd abſolutio fiat per illum, qui tenet in hoc caſu locum Dei. Ponit exemplum in iuramento de vſuris ſoluendis,vel non repetẽdis, præſtito. Nullum enim ius agtndi naſcitur ex parte ſecundùm eum: licet, vt quilibet alius poſsit iudici intimare, quòd iurans peccat non obſeruando iuramentum.¶ Et ſubijcit notabile verbum,q; præſuppoſito,q; pars ſit vocanda, tamẽ tenet abſolutio ea non vocata:ſicut dicitur in abſolutione ab excommunicatione:vt no.in.c.qua frõte.de appella.Item dicit ſibi nõ placere præmiſſum dictũ. Sed quatenus dixit illũ qui incidit in periurium non poſſe petere abſolutionẽ:quia iurãs erat obligatus ad duo.ſ.ad ſoluẽdum in termino,& ad ſoluẽdum ſimpliciter.de do. & contu.cum dilecti.&.l.Celſus.ff.de arbi.quia ſi nõ ſoluit in termino,incidit iu periuriũ.ſed quatenus remanet obligatus poſt terminũ põt petere abſolutionem.d.Car. in.d.c.debitores.ſimpliciter tenuit cũ Io.An.& Fede.vt in abſolutione ſit pars vocãda.cũ agatur de ipſius præiudicio:& ſic dicit ſe ſępiꝰ cõſuluiſſe.¶ Quid dicẽdũ in tãta varietate?[b] certè multa ex p̃dictis mihi nõ placẽt.& primò illud dictum Io.An.in addit.prædicta,quatenus dixi,q; ſi quis iurauit non vocare aduerſarium:nec denũtiare q; poterit abſolui

ꝛ SEBA.SAPI.
a Compellitur ſatiſfacere. Vide Alexan.in cõſi.ccxxiiij.inci. vlla facti narratiõe.in.ij.no.

ꝛ SEBA.SAPI.
b ¶ In tãta varietate. Vide circa hãc q.pluia per Lau. de Ro. ī p̃all.trac. de vſur.q. cxxxj. & per do. Franc. Cur.in cõſi.xlvij. incip.in facti contingentia. col.vij. verſic. aggredieꝛ do.&.d.Iaſ.ī.l.nec qcquam.ſ.vbi decretũ.col.v. verſi. octauò fallit.ff.de offi.procõ.& leg. & Alex.in cõ.ccxxxij. incip. viſa facti narratiõe.coiij. verſ.prętereà. in.ij.volu.

a terit absolui[a] absente parte:cum nõ possit vocari,vel denuntiari sine periurio. Nam hoc est falsum respectu denũtiationis:cum vt.s̃.dixi nullum iuramentum possit ligare ad nõ denuntiandũ:cum sit contra præceptũ Euangelicũ, si peccauerit in te frater tuus.&c. Item negari non potest, quin parti inferatur præiudiciũ ex hac absolutione:cum sine ea non poterat in iudicio molestari per aduersarium. ergo debet vocari ante absolutionem:vt suum ius defendat:vt in.c.j.de causa possessi.& proprieta.cum alijs superius alleg. Secundò nõ placet dictum Pau.& Calde.quos sequitur domi.Anto.in.d.c.debitores.in eo,quod sentiũt contractum rescindi,si tollitur iuramentum,quod firmauerat contractum. Nam cum contractus ex interpositione iuramenti habuerit suam firmitatem,nõ debet corrue
b re:[b] licet nunc cesset causa confirmans:ex quo nõ superuenit causa annullans:vt probatur in regula,factum legi
11 timè.de reg.iur.lib.vj.¶ †Facit quod no.Bar.in.l.ex fa
c cto[c] .ff.de vulga.& pup.vbi post Ray.de forli.concludit, q̃ si habens filios naturales tantùm,fecit eos legitimari:vt sibi succederent:licet posteà duxerit vxorem,& ex ea habuerit filios legitimos:nihilominus legitimati succedent vna cum legitimis & naturalibus:quia ex quo actus legitimationis est completus & consummatus,non debet irritari:licet peruenerit ad eum casum,à quo non potuit habere principium:vt dicta regula,factũ legitimè.& sic non sufficit amodò,q̃ cesset causa concessionis priuilegij. q̃d
12 est not.¶ †Hoc idẽ in proprijs terminis videtur voluisse do.Ange.de Peru.in quadam disputatione, quæ incipit domina Catharina.vbi inter cætera dicit magnam esse differentiam,an contractus conualidetur iuramento: an verò iurans sit tantum adstrictus ad obseruantiam iuramenti.vbi enim contractus iuramento firmatur,licet qs absoluatur à iuramento:non propterea potest venire cõtra contractum:quia contractus de se est validus propter interpositionem iuramenti.& absolutio hoc solum operatur:vt contrauenies non incidat in periurium:nõ autem annullat contractum.vnde nullus dicat scdm eum,q̃ minor,qui iurauit super cõtractu:aut maior,qui iurauit, & est deceptus vltra dimidiã iusti pretij,si absoluit à iuramẽto per superiorẽ,possit propterea venire cõtra cõtractum:qa cõtractus est validus & irreuocabilis. Si aũt iuramentũ non validat cõtractũ,sed solũ obligat personaliter ad non cõtraueniendũ immediatè: cũ est absolut[9]. põt venire cõtra cõtractũ. Nõ eñ ob.iuramentũ: qa est ab illo absolutus p superiorẽ:nõ cõtractus,qa nullus.vñ qui iurauit se soluturũ vsuras,aut nõ venire contra cõtractũ pignoratitium cõceptum in forma venditionis immediatè: cum est absolutus,prosequi põt ius suũ:quia tale iuramentũ nõ firmauit ꝑmissionẽ,sed solũ obligauit eũ ad nõ veniendũ contra.q̃d est bene no. Et de hac materia,an & q̃n iuramẽtũ validet cõtractũ,dicã plenè j̃.eo.c.cũ cõtingat. ¶ Cõcludo ergo cõtra prædictã opi.q̃ ibi iuramentũ validat contractum sublato iuramento,nõ propterea rescinditur cõtractus. Tertiò nõ placet mihi opi.do.Ant.inquã tum vult,q̃ ex iuramento p̃stito super vsuris soluendis, vel solutis nõ repetendis,obligatio nõ oritur parti etiam
d secundaria. Nã contra hoc videtur tex.hîc,[d] vt latius.s̃.in princ.dixi. Item video,quod iuramentum vi extortũ obligat parti:vt j̃.eo.si verò.&.s̃.quod met.cau.in.c.Abbas.& in.c.ad audiẽtiam.cum si.ergo fortius in casu nostro,vbi iuramentum fuit sponte præstitum. Deus eñ tenet istud vinculum propter obligationẽ quæsitam parti:quod patet ex eo,quia parte remittẽte,Deus remittit sine alia ab
13 solutione:vt hîc.¶ †Quarto nõ placet indistinctè dictũ domi.Anto.inquãtum dicit,quòd præsuppositio, quòd pars deberet vocari,tamen si non vocaretur,valet absolutio. Dico enim,quòd aut clarissimè constat iuramentum continere turpitudinem ex parte suscipientis:& non erit opus partem vocare in absolutionis actu:vnde tenebit absolutio parte non vocata.arg.in.c.cum olim. de re iudi.& j̃.latius dicam. Et hoc casu poterit saluari opi. do. a Ant. Aut actus super quo iuramentum fuit præstitum nõ apparet prima fronte vitiosus: & non tenebit absolutio parte non vocata. Ratio apertissima est:quia à iuramento parti præstito non absoluit Episcopus: imò nec Papa sine causa cum Deus receperit obligationem in fauorem partis.vt not.glo.in.c.quanto j̃.eo.& Innocen.in. c. cum inter.p.de renun.ante ergo,quàm sibi cõstet causam subesse, non habet potestatem absoluendi, præsuppositio, quod subsit:quia ignorat id, quod est fundamentum suæ potestatis:vt not.Bar.in.l.ij.ff.de iudi.&.l.multum.ff.de condi.& demon.facit quod leg.& not.in.c.ex parte Astẽsis j̃.de concess.præben. Nec potest sibi de causa constare parte non vocata:quia causarum merita partium assertione panduntur.l.fi.C.si per vim,vel alio modo.& in.c. b tum ex literis.de in integ.re. Aliud est in absolutione ab excommunicatione:quia illa semper pendet à voluntate excommunicatorum.valet enim semper siue iusta, siue iniusta sit excommunicatio: vt patet in.c.venerabilibus.§. vbi autem.de sen.excom.li.vj.& hæc no. quia sæpe accidunt:& puto verissima.¶ Quintò non placet reprobatio do.Anto.ad dictum Fede.cum dicit,quòd si pars incidit in periurium:quia non soluit in termino,non auditur c petens absolutionem. Nam puto hoc dictum satis æquũ. Nec obst.ratio domi.Anto.imò potius facit pro. Nam si post terminũ remanet obligatus:& sic perseuerat in periu
c rio[c] .ergo debet compelli,quàm citius potest: vt ab illo d peccato se absoluat,& iuramentum adimpleat:vt hic. Si enim compellitur instante termino,vt absoluat, vt hîc: fortius debet cõpelli post terminum: tum in odium sui, vt à peccato liberetur:tum,vt non perseueraret in peccato:vt.s̃.dixi. Puto tamen,quòd si petendo absolutionem nõ ꝑseueraret in peccato,quòd posset petere absolutionẽ etiam post terminum,licet inciderit in periurium semel contraueniendo. Exemplum in eo,qui per metũ rem vendidit & iurauit non contrauenire. Licet enim de facto cõ e trauenerit:& sic inciderit in periurium:nihilominus poterit petere absolutionem posteà:vt sic licitum sit sibi venire contra venditionem. Hoc enim casu cessat perseuerantia in peccato:imponi tamen sibi debet pœnitentia de periurio:& in hoc casu posset saluari dictum do.Anto. ¶ His autem sic discussis venio ad principalem quæstionem,in qua breuiter pono hanc conclusionem:quòd vbi f cunq̃ iuramentum est obligatorium ex parte iurantis,& aliquam vtilitatem continet ex parte recipientis,nunquã debet reuocari,nisi vocata parte.[f] Ratio huius cõclusionis est:quia ex quo per absolutionis actum præiudicium irrogatur parti in eo,quod sibi vtilitas adimitur, debet pars vocari:quia nil debet fieri in præiudicium absentis. in.c.j.de causa poss. & proprie.& in.c.inter quatuor. de ma.& obedi.ij.q.ix.c.caueant.&.c.omnia.ff.de re iudi. l. de vno quoq̃.&.l.fi.C.si per vim vel alio modo.Partis autem recipientis videtur quasi semper interesse:quia vtile est habere partem vinculatam iuramento.cum multa iuramentum operetur,& saltem accumulet forum foro,in c.fi.de foro compe.libr.vj.& quod ibi not.facit.l.cum pater.§.filius matrem.ff.de lega.ij.& quod ibi not. Item absolutio non debet fieri, nisi causa cognita: vt not.Innocentius in capitulo ad aures. quod metus causa.& Specula. in titulo de lega.§.nunc ostendendum.versicu.vigesimoquarto, & sequenti. nam vt suprà dixi non potest Episcopus absoluere causa non assistente, sed causæ cognitio adhiberi non potest parte non vocata. l.in causæ. §.causa cognita. & quod ibi not. ff.de minori.dicto capitulo cum ex literis. de in integ. restitu. & in. l. finali. C. si per vim, vel alio modo. Et si aliter fit absolutio, nõ valet:per ea,q̃.s̃.dixi.Hæc puto vera,nisi notoriè constet iuramẽtũ cõtinere turpitudinẽ ex parte recipiẽtis:ita

a ¶Poterit absolui. Pondera,quia in odium recipiẽtis instrumentũ contingit:vt eo nõ citato possit absolui.arg.c.ex tenore de rescr.& licet ĩferatur illi p̃iudiciũ,imputet sibi: quia ex parte sua illud cõtingit: qa noluit ad iudiciũ vocari. Andrę.Barba.

b ¶Corruere. Nota cõtra hoc,quia re soluta cã, resoluit effect[9]:qa eoipso, q̃ remouet iuramentũ, cõtractus est nullus:nec dicitur factum legitimè. And. Barb.

c ¶L.ex facto. Ad istud rñde,q̃ habuit initiũ legitimũ. And. Barba.

d ¶Tex.hîc. Pondera bene:qa si verbũ relaxandę intelligit de facto: vt.d.c.graue.de offici.ordi.nõ ꝓbatur hoc dictũ. d. Abb.& sic nõ obiste tex.dicto do. Ant.And.Barba.

e ¶In periurio. Põdera:quia cõtempsit iuramentum ideò debet puniri de contemptu,& sic non audietur. And.Barba.

f ¶Vocata parte. Adde videndum Ol.cõsi.clxxxvj. Pe.de Anch.consi.cxcvj.Paul. de ca.cõs.ccxvj.ĩ primò ĩpressis. Cal. cõs.vij.hoc eo.tit.

SEBASAPI.

f ¶Vocata parte. Vide Alex.ĩ cõs. xcj.incip.visis ac mihi transmissis. col.iiij.in.ij.vol. & in cõsi.ix.inci. p̃stãtissimè doc.in iiij.vol.& in.l.iij. §.cõdemnatũ. ff. de re iudica.& in l.Titia.§.fi.ff. fol. mat.& Are.in cõsi.xxxiij.inci.consultatio præmissa col.iij.& in cõsil. xx.inci.in qõne. & .d.Frã.Cur. in pręalle.cõs. xliiij. col.vij.

q̃ certũ ſit parti abſenti in hoc nullam defenſionem competere. Nam tunc puto abſolutionem valere parte nõ vocata. nam ſi hoc caſu valeret ſentẽtia ſuper principali, vbi agit̃ de maiori præiudicio, fortius valebit abſolutio: vbi non agitur de tanto præiudicio. ad hoc. c. bonæ. § contra verò lega. de elec. &. c. quanto. & quod ibi not. Innocẽ. de transla Præla. c. venerabilem. de elec. c. cum olim. de re iudi. & quod leg. & nota. in. l ij. ff. de admi. re. ad ci. perti. Et pro hoc optimè facit præallegat. capit. tuas. de vſuris. vbi mandatur iudici, vt vſurarios recipientes iuramenta ſuper vſuris ſibi ſoluendis: vel ſolutis non repetendis debeat compellere ante ſolutionem ab earum exactione deſiſtere, & poſt ſolutionem illas reſtituere. Si ergo quæſtio iuramenti eſt coram eo, & notoriè cõſtat de illius turpitudine poteſt abſoluere ab illo iuramento abſque eo, quod vocet partem. & pro hoc bon. text. in. c. proxi. Et per hoc infero ad intellectum cap. debitores j. eod. vbi cõpellitur iurans ſoluere. Debet enim intelligi, quando non conſtat, quod iurauit ſoluere vſuras: vt quia contractus erat ſub forma licita conceptus non poterat conſtare ante finem termini: vel propter abſentiã partis: vel quia terminus inſtabat, vel procedit quando pars non curabat petere abſolutionem: vt ibi ſentit gloſſ. & quod. ſ. dixi iurãtem poſſe petere abſolutionem & relaxationem iuramẽti procedit nõ ſolùm in terminis huius capi. quando iurauit ſoluere vſuras ſed idẽ vbicũq; pars turpiter recepit iuramentum: vt patet in. c. proxi. &. c. ſi verò. no. Inno. in. c. ad aures. quod me. cau. latius per Fede. conſi. cclxxiiij. prę-
alleg. quod eſt no. habes nunc expeditum hunc vtilem &
14 quotidianum art. ¶ † Venio nũc ad gl. in ver. diſtrictione. quæ quærit quid cõprehendatur hîc appellatione diſtrictionis eccleſiaſticæ. Reſpondet, quòd ſuſpenſio, vel excommunicatio per. c. quærenti. de verb. ſigni. ſed glo. debuiſſet addere etiam interdictum: cũ de his tribus fit mentio in illo. c. Vel dic aliter, q̃ illud. c. loquitur de cenſura eccleſiaſtica. ſed tex. iſte loquitur de diſtrictione, quæ magis congruè refertur ad pœnam temporalem. cenſura verò ad ſpiritualem: licet quandoque capiantur pro eodem. ¶ Vltimò glo. quærit qua poteſtate iſti compellent creditores ad relaxanda hæc iuramenta. Reſpondet dupliciter. Primò, quòd vt delegati. Secundò. quòd vt ordinarij. & tene hoc vltimum. ad hoc. d. c. per tuas. & quod not. Inno. in. d. cap. debitores. ordinarij ergo hoc faciãt iure p̃prio. ſed prima expoſitio gloſſ. fuit facta: quia olim in ſupraſcriptione dicebatur omnibus Chriſtianis: & ſic videbatur, quòd deberent facere: vt delegatio. ſed hodiè illa ſupraſcriptio fuit remota ad denotandum: quod ordinarij hoc faciant iure proprio. facit quod leg. & not. in. c. j. de voto. &. c. ordinarij. de offi. ordi. lib. vj.

a ¶ Intelligitur. Põdera verbũ diſtrigi: quia probatur, q̃ nõ oritur actio ex iuramẽto, ſed iudicis officio. And. Barba.

b ¶ Sit obligatoriũ. Videtur, q̃ nunq̃ Deus acceptet iuramentũ præſtitum contra volũtatem: quia Deus reſpicit voluntatẽ, & non factum c. cũ voluntate. de ſen. excom. xxij. q. v. c. propoſito. Andr. Barba.

c ¶ Peti abſolutio. Hoc intellige verũ, qñ eſt talis metus, qui debuiſſet cadere in conſtantem virum: vt decla. ſignanter. do. Abb. in. c. cũ dilecti. in vl. col. ſ. qd metus cauſa.

d ¶ Et ibi de hoc ẽt vide per ipſum Pa. in pe. col. & p Sali. in authen. ſacramẽta. in. v. col. C. ſi aduer. vẽ. vbi dicit, q̃ licet iuramentum extortũ metu ſit nullũ de iure ciuili: vt in. d. auth. tamen de iure canonico non poteſt ſperni propria authoritate: licet peti debeat abſolutio. ita not. in. c. ad audientiã. quod met. cauſa. vbi eſt text. tenet Inno. in. c. venerabilis. de elec. & in c. ad aures. quod me. cauſa. Archi. in. c. ñ. de pac. in vj. Pau. de Ca. in d. authẽ. vbi tã in leui actu, q̃ repu. conſtituit natura lẽ differẽtiam inter iuramentũ interpoſitũ p̃ vim, & ĩterpoſitũ per metum attẽto iure canonico.

¶ Adde Ange. conſil. ccxv. Cal. conſil. quod me. cau. melius Are. conſi. xiiij.

✠ SVMMARIVM. ✠

1 *Poteſt peti abſolutio à iuramento, quod continet turpitudinẽ ex parte exigentis: licet non vergat in diſpendium ſalutis iurantis.*

2 *Iuramentum, an ſit obligatorium quando interponitur ſuper rebus iurantis metu.*

3 *In relaxatione & abſolutione à iuramento, quis eſt competens iudex.*

4 *An iuramentum Prælati præiudicet eccleſiæ: & an Prælatus obligetur.*

¶ CAP. II.

PEruenit. ¶ Legitur duobus modis. Primò quod iuramentum fuit præſtitum ſuper rebus eccleſię. & ſecundũ hunc intellectũ hoc dicit. Nõ valet iuramẽtũ p̃ſtitũ à Prælato de nõ repetẽdis

a rebus eccleſiæ. Scõdo modo intelligitur, quòd fuit præſtitum ſuper rebus proprijs. & tunc ſumma ſic. A iuramento meticuloſo fit abſolutio per iudicem eccleſiaſticum. Communis diuiſio. Secunda ibi: *cognita*. ¶ Caſus literalis. Comes Arnulphus ſpoliauit Epiſcopum Laudicẽ. rebus eccleſiæ ſuæ: & compulit ipſum iurare, quòd non repeteret ſic ablata. peruenit hoc ad dominum Papam. ipſe hoc audito valde doluit dicens, quòd per illud iuramentum nullo modo fuit obligatus, vel adſtrictus: tamen ad cautelam ipſum abſoluit, quòd taliter coactus
1 iurauit. Bern. ¶ † Not. primo quòd licet iuramentum poſsit ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ ex parte iurantis: ex quo tamen continet turpitudinem ex parte exigentis poteſt directa via peti abſolutio à ſuperiore: nec exigitur, vt prius cogatur recipiens iuramentum illud relaxare. facit ad ea, quæ dixi ſupra capitu. proxi. ¶ Not. ſecundo quòd vbi ſuperiori conſtat de turpitudine recipientis iuramentum non eſt neceſſe: vt in abſolutionis actu vocetur aduerſarius. quod latius dixi ſuprà capitu. proxi. alia veniunt examinanda cum gloſſ. ¶ Opponitur videtur enim iſte textus ſibi contrarius. Nam primò dicit iſtum Epiſcopum non potuiſſe iuramento conſtringi. Secundò dicit, quòd Papa abſoluit eum. Nam abſolutio præſupponit vinculum. de deſponſa. impu. ad diſſoluendum. &. l. decem. de verborum obligation. Solu. tres intellectus colliguntur ex gloſſ. ſecunda &. iij. ¶ Primus, quòd nullum iuramentum metu extortum obligat: & tunc oportet nos dicere, quòd verbum hoc abſolui mus ſtat hîc impropriè. & hunc intellectum ponit gloſſ. ſecunda in principio: qui tamen communiter non tenetur. ¶ Secundus intellectus, quòd metus non impedit vires iuramenti: vt in capitu. ſi verò. infrà eodem & in capitulo ad aures. & dicto capitu. ad ad audientiam. quod metus cau. Ideò neceſſaria hîc fuit abſolutio. & dum textus dicit, quòd non poterat adſtringi iuramento. Dic in effectu quo minus poſsit obtineri abſolutio. ¶ Tertius intellectus, quòd iuramentum fuit hîc interpoſitum ſuper rebus eccleſiæ: ideò ipſo iure nullum. & tunc verbum abſoluimus ſtat impropriè: vt in gloſſ. ¶ Aduerte, quia hîc ſunt duo examinanda. Primum nunquid
b iuramentum metu extortum ſit obligatorium b ſuper rebus priuatis ipſius iurantis præſtitum. Secundùm, quid ſi fuit præſtitum ſuper rebus eccleſiæ in damnum ipſius
2 eccleſiæ. ¶ † Ad primum communiter tenetur, quod iuramentum ſit obligatorium: quia metus non excludit conſenſum: vt in capitulo meritò. decimaquinta quæſtione prima. &. l. ſi mulier. ff. quod metus cauſa. Notatur plenè per gloſſam in capitu Abbas. quod metus cauſa & in capi. authoritatem. decimaquinta quæſtione ſexta.
c & idem ibi Archidiacon. poteſt tamen peti abſolutio c
d à iuramento: vt hîc. & in capitu. ſi verò. d infrà eodem. & dicto capitu. authoritatem. Et dicit hîc Innocen. not. verbum, quòd contra proprium iuramentum non datur reſtitutio in integrum, ſed abſolutio tantùm. Contra iuramentũ verò ab alio præſtitũ bene datur reſtitutio in integrum: vbi cauſa exigit: vt in. l. nam poſteà. § ſi minor. ff. de iureiurando. & idem docto. communiter hîc. Glo. tamen in dicto capitu. authoritatem. videtur velle, quòd iuramentum metu extortum poſsit reſcindi per exceptionem, vel actionem, quod met. cau. per totum ti. quod met. cau. Mihi plus placet primum dictum per iſta iura ſuperius allega. cum enim obligatio ſit Deo quæſita oportet, quòd remittatur per eum, qui tenet vices Dei
3 & non per actionẽ, quod me. cau. ¶ † Et aduerte: aut eñ agitur, vt quis abſoluatur à iuramento: & tunc oportet, vt adeatur iudex eccleſiaſticus. ad hoc quod not. Innocen. infrà eodem capitulo debitores. & Specu. in ti. de leg. § nunc oſtendendum. verſic. xxiiij. & ſe. facit. c. venerabilem. de elect. Aut agitur, vt turpiter recipiẽs cogatur rela

tur relaxare iuramentum: & poterit hanc compulsionem facere iudex etiam secularis: vt no. Fede. consil. ccc. in fi. Hoc puto verũ, quando non dubitatur de turpitudine recipientis. Sicut enim compellitur ad obseruantiam, in. c. licet j. eod. ti. lib. vj. melius facit. c. fi. de fo. compe. lib. vj. & Ioan. And. in nouel. facit etiam quod notat Fede. consi. cclv. in fi. ita potest ad relationem: sed si dubitatur de viribus iuramenti: tunc debet adiri iudex ecclesiasticus. vt in. d. c. venerabilem. Quis autem sit in hoc competens iudex, an scilicet iudex rei, vel actoris: vide quod dixi in. c. si quis contra clericum. in
4 princip. de foro compe. ¶ † Venio ad secundum principale membrum, quando iuramentum fuit præstitum per Prælatum super
a rebus ecclesię[a]. Innocen. velle videtur, quòd sit etiam obligatorium: distinguit tamen, quòd aut per violentiam quis iurauit in damnũ: & absoluitur, vt illas repetere possit vt hîc. & j. eod. c. si verò. & c. verum, quę iura intelliguntur generaliter siue rebus proprijs, siue rebus ecclesiæ, quis spolietur. Si verò iuraui sine violentia & dolo: tunc dicit, quòd superior, vel faciet absolui prælatum, qui iurauit: vel dabit curatorem bonis, vel prouidebit aliter prout melius poterit: vt ecclesia res suas recuperet: vt iurans non veniat directè cõtra iuramentum. argu. ff. de nego. gest. l. at qui natura. § cum me absente. & j. eod. c. debitores. Si autem per alium res ecclesiæ recuperari non possunt, quam per iurantem: tunc etiam eidem dabitur licentia repetendi: quia iuramentum hoc casu non potest obseruari sine interitu salutis illius, qui iurauit j. eod. c. si verò. & c. tua. Hostien. videtur velle, quòd talia iuramenta non ligant, quæ fiunt in damnum ecclesię, sed potius sunt periuria j. eod. c. sicut nostris. Videtur tamen se restringere in vltimo casu Innocen. quando scilicet per alium non possunt res ecclesiæ recuperari. Ioan. Andræ. ex suo summario videtur velle, quod iuramentum tale non sit obligatorium: sed aliter ipse restrinxit in. c. cum venissent. de institu. Ibi enim dicit, quòd aut alienans bona ecclesię iurauit non contrauenire: aut nullum iuramentum præstitit. Primò casu subdistinguit: aut in confirmatione iurauit non alienare: & statur priori iuramento: vt in. c. intellecto j. eod. Aut primò non iurauit: & tunc debet iuramentum obseruare: vt. d. c. cum venissent. Si verò in alienatione non iurauit non contrauenire: & tunc contra illam licitè potest venire: & sic intelligit. c. si quis præsbyterorum. de re. eccle. non alie. & .xxxv. q. ix. c. quod quis. Host. ibi videtur velle iuramentum seruandum, quando aliter potest ecclesiæ consuli: vt dicto. c. cum venissent. aliâs secus: vt in dicto. c. sicut j. eod. Do. Anto. dicit se putare, quòd si in alienatione tangitur præiudicium solius Prælati: quia separabile est præiudicium Prælati à præiudicio ecclesiæ: iuramentum obliget: vt in dicto. c. cum venissent. sed si non est separabile à præiudicio ecclesiæ non videtur, quod seruari possit absq; animæ periculo: ideò illum non repellit. nihil aliud inducit. Ego dico, quòd de hac sua di. est gloss. ordina. in dicto. c. cum venissent. in versi. obijciebatur. Item adduco gloss. not. in. c. j. de in integ. rest. li. vj. quæ dicit, quòd ecclesia in petenda restitutione aduersus contractum ecclesiæ damnosum, est magis priuilegiata, quàm minor: quia si minor iurauit non contrauenire, non potest petere restitutionem in integrum: vt in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. Si autem Prælatus iurauit non repetere, vel contrauenire, sic iurando deierauit: & ecclesia eodem petente, vel alio ex iudicis officio restituitur. xxxv. q. ix. c. quod quis. & c. sicut j. eod. cũ si. Et sic illa glo. non distinguit, an possit per alium consuli, vel non: nec requirit absolutionem, vt idem possit cõtrauenire. Et per hęc dico, & per rationem, quam j. subijciam, nullum iuramentum ligare Prælatum in damnum ipsius ecclesiæ. Probo ratione: iuramẽtum non debet esse vinculum iniquitatis j. eo. c. quanto. Sed si istud ligaret bene esset vinculum iniquitatis: quia illaqueret ad rẽ illicitam obseruandam contra. c. cum quidam. & . c. sicut j. eod. Item per iuramentum non potest se quis subtrahere ab onere publico. in. c. si diligenti. de foro compe. Sed hoc est onus publicum, quod incumbit Prælato circa defensionem iurium ecclesiæ. xliij. distin. c. sit rector. & melius in dicto. c. si quis præsbyterorum. ergo &c. Et multum bene facit dicto. c. si quis præsbyterorum. nam ibi puniť alienator, nisi sibi p̃ celerẽ repetitionem prospexerit. Quomodo ergo per iuramentum suum potest se liberare à præcepto iuris. facit. l. legatus. & quod ibi no. ff. de offi. præsi.

a ¶ Super rebus ecclesiæ. Adde Fran. Are. consi. xiiij.

b ¶ Infringere votũ. Põdera: quia non facit ad ti. de iureiur. vnde debuisset potius poni in ti. de voto Põdera etiã, qa licet in prĩcipio apponat verbum ꝓpositũ, tñ in fine nõ replicat, nisi verbũ ꝓmissum. Põdera etiã, qa vtiť illo verbo, etiã: quasi si tu iurasti, & alius nõ iurauit: tu potes venire contra. And. Barba.

SVMMARIVM.

1 *An licitum sit commutare votum de bono in melius, sine superioris licentia.*

2 *An in commutatione promissi iurati requiratur superioris authoritas.*

3 *Quando me obligaui sub certo cõditione, vel sub spe aliquid consequendi: si mihi non seruatur fides, ego nõ teneor alteri seruare.*

4 *Doctor, qui promisit legere sub certo salario: si sibi nõ soluitur salarium. potest non legere: & si nõ legit, an illo tempore debeat habere salarium.*

SEBA. SAPI.

b ¶ Infringere votũ. Vide latè do. Abb. in. c. scriptu re. j. de voto. & Richar. in. iiij. sententiarũ. dis. xxxviij. q. viij. art. ij. & sanctũ Tho. ij. ij. qõ. lxxxviij. art. vlti.

c ¶ An liceat cõmutare votũ propria authoritate. & de hoc vide beatum Thã. iij. q. xcviij. artic. vlti. & vide gl. in ver. redimere. in. c. presbyter. lxxxij. dist.

ANT. FRAN.

¶ An quis propria authoritate possit venire contra propriũ iuramẽtũ vel cõmutare votũ in melius videas Io. And. in c. j. j. de vo. & Archi. in. c. ij. xxxij. q. viij. & vide Bal. in marga. super Inn. in ver. votũ. & vide Inn. in. c. ij. de reli. domi. Et quicqd fit, putarẽ nunq̃ licere propria authoritate venire contra votum, vel iuramẽtum pręsupposita validitate voti & iuramenti. Fateor eñ, qd̃ si iuramentum esset metu, vel minus, vel per violentiã, aut dolo extortum, illud nõ obligaret ad obseruãtiam: vt in reg. nõ est obligatorium. de reg. iur. li. vj. & ibi per Ioã. And. plenè in merc. & in auth quod eis. & ibi per Bar. & Bal. C. de nup. & ꝓ Bar. in. l. si qs ꝓ eo. ff. de fideiuss. & in. l. si. C. de pact. & per Bal. in tit. de pa. constan. in §. item sacramenta. Tamen quia dispensatio in voto, seu commutatio nõ debet fieri sine causa: iuxta ea, quæ habentur per gloss. in. c. nõ est. de voto. Et etiam debet adhiberi cognitio qua

¶ CAP. III.

PEruenit. ii. ¶ Non dicerat, qui iuramenti implementum in melius cõmutat. hoc dicit primò. Nõ adstringitur quis iuramento ad implendum, quod iurauit si ab alia parte non impletur: cuius respectu præbuit iuramẽtũ, duo sunt dicta. secundũ ibi: *nec tu*. ¶ Casus literalis. Rex Francorũ promisit Regi Angliæ, vel alicui alij præstare consilium, vel auxilium sibi aduersus suos. Simili modo Rex Angliæ promisit Regi Francię præstare iuramento interposito, vel interpositione fidei super hoc præstitę. Rex Angliæ non seruauit Regi Franciæ quod promisit. Dubitauit Rex Franciæ, an teneretur sibi seruare promissum. Respondet Papa, quòd non dicitur mutare propositũ, aut promissum, qui in melius illud commutat. nec tenetur illi Regi ad promissum seruandũ, si constat eum non paruisse conditioni, etiam si iuramentum non interuenisset in illa promis
1 sione, vel fides hinc̃ide data fuerit. Bern. ¶ † Antequam alia attingam, quæro de intellectu literæ in vtroq; dicto. Sol. Inno. videtur intelligere primum dictum in volente, vt non dicatur
b infringere votum, [b] si in melius illud commutat: intelligit tamen quòd fiat commutatio authoritate superioris. alleg. in. c. ex multa. de vo. Idem videtur velle Ioan. Andræ. & Gof. qui dicunt, quòd si primum votum esset noxium, & illud in quod commutatur, esset vtile: tunc
c licet propria authoritate [c] commutare: vt in capitu. mulier. xxij. quæstio. iiij. Et sic dicunt intelligenda omnia cap. illius quæstionis. sed certè illud non est commutare in melius, sicut loquitur iste text. quia comparatiuum pręsupponit positiuum. l. vbi autem. ff. de verbo. obliga. Sed quando primum votum fuit illicitum, non dicit commutari in melius: sed potius dicitur deseri. & hoc non solùm est licitum, imò necessarium. Hinc dicit canon: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum. Impia est promissio quę scelere adimpletur. xxij. quæstio. iiij. c. in malis promissis. Domi. Anto. dicit, quòd vbi cadit dubium, an id in quo fit commutatio sit maius bonum: procedit dictum Inno. vt in commutatione habeatur superioris authoritas. Idem dicit, si euidẽter est maius bonũ: potest tñ vtrũq; adimplere. Tunc enim cũ commutati sit vo-

litatis & conditionis vouentis: & in iuramento etiam debet adhiberi cognitio: an obliget, vel non obliget: iuxta ea, quæ habentur in capi. debitores. & in. c. cum contingat. hoc eod. titu. Puto tutius eſſe ſemper adire ſuperiorem, qui habeat de hoc cognoſcere & diſpenſare, vel relaxare: prout ei videbitur conſyderatis his, quæ ſunt in tali diſpenſatione & relaxatione conſyderanda: quia aliâs non eſſet diſpẽſatio, vel commutatio: ſed potius diſsipatio, vel trangreſsio: vt dixit gloſſ. in dicto. c. non eſt. de voto.

a ¶ Aditus ſuperior. Pondera, qa imo ille text. declarat: quia poteſt propria authoritate facere. And. Barba.

b ¶ Petita licentia. Pondera etiam, quia hic dicitur, quòd propria authoritate poteſt venire contra iuramentum: ſi ſibi non ſeruantur cõuenta. Sic debet pariformiter intelligi. ergo idem erit in voto, ex quo ita loquitur hîc text. in voto ſecundùm Inno, & And. Barba.

c ¶ Obligetur quis Deo. Pondera bene, quia nos ſumus in titu. de iureiuran. ergo debet intelligi de ꝓpoſito iurato: & ſic expreſsè. And. Andrę. Barba.

d ¶ Allego Inno. Põdera bene, qa hîc loquitur, quãdo quis non adiplet promiſſum: tunc poteſt commutare ī melius. ſed quando adimplet, videtur ſecꝰ: põdera bene. And. Barba

e ¶ Maioris boni. Tu põdera. c. qbona agũt. vbi peccat, q agit bonũ, & deliberat facere meliora, ſi nõ facit. And. Barba.

f ¶ Quòd nõ. Põdera in rubri. C. qui admit. vbi dicit: ꝙ ptãs iurãs ſeruare ſtatutũ: ſi poſteà illud ſtatutũ efficiat iniquum: poſsit venire contra ſtatutũ authoritate propria. Andræ. Barba.

g ¶ Iurata. Et iſte eſt vnus caſus, ī quo licitũ eſt ſibĩ ꝑſii propria authoritate remittere iuramẽtũ, de qbus videat ꝑ moder. ī. c. venerabilẽ de ele. & aliqd per ipſum met Abb. Panor. in. c. ſi verò. ī. ĩ. col. ver. tertio cũ iurat. & c. j. eo.

h ¶ SEBASAPI. ¶ Qđ doctor cõtrariũ voluit Bal. ĩ. l. j. ꝑ illũ tex. C. de aduo. fiſ. ꝙ qualiter ꝓcedat, declarat Fel. in. c. qa. j. de magi. vbi dicit, ꝙ non põt doctor deſiſtere, niſi pateret tale incommodũ. ex nõ ſolutione, ꝙ non poſſet inſiſtere lecturæ. & ita intelligit domi. Abb. hîc.

luntaria, non debet fieri ſine ſuperioris authoritate. ad hoc. c. j. de voto. Si verò non poteſt adimplere primum votum ſine deſertione ſeu turbatione maioris boni: licet tutum ſit habere ſuperioris licentiam: tñ etiam ſine ea poterit ipſe ꝓmiſſor cõmutationem facere. ad hoc, qđ no. in. c. commiſſum. de ſpõ. & de regu. licet. ſecundũ eum. ¶ Aduerte tñ, dictum do. Anto. eſt pulchrum, ſed nõ ꝓbatur iuribus alleg. per eũ. Nã in. c. commiſſum, fuit aditus ſuperior. a Itẽ cõſulitur illi, vt prius cõtrahat, ſicut iurauerat, & poſteà religionẽ ingrediat. cap. licet potius probat oppoſitũ. Nã ibi dicit, ꝙ nõ debet quis intrare religionẽ ſtrictiorẽ, niſi prius petita licentia b à ſuperiore. Sed ego allego tex. hoc ꝓbãtẽ in. c. ſcripturæ. de vot. & ibi apertiſsimè hoc ſenſit Inn. in prin. Hinc eſt, ꝙ ſi prius emiſit votum, non cogit poſt religionis ingreſſum illud perficere: vt no. glo, in. c. monacho. xx. q. iiij. ad hoc. c. noluit. xxxiij. q. v. Dico tñ aduertẽdũ, ꝙ iſtud. c. in prin. loquitur in ꝓpoſito & in ꝓmiſſo. Et ꝓ primo vide bo. tex. in. c. qui bona agũt. xvij. q. j. vbi patet, ꝙ poſtquã quis in animo ſui deliberauit aliqua bona ſeu meliora facere. ſi deliberatè nõ facit, peccat quaſi ex propoſito firmo obligeꝫ qs Deo. c Et fortaſsis propter hoc dicit iſte tex. ꝙ non infringit quis ꝓpoſitũ, qui in melius, illud cõmutat. Et hãc cõmutationẽ in melius, putǫ ꝙ poſsit quis ſine alia ſuperioris licentia facere: cũ non ſit obligatus eccleſiæ ex quo nõ peruenit ad expreſsionẽ: iuxta no. in c. literaturã. de vo. vide tamen circa hoc oĩno, quod ibi no. Io. An. poſt beatũ Tho. & Archi. in. d. c. qui bona. ¶ † Quod ad ſcđm. ſ. promiſſum, puto vt tex. faciat ad titulũ, ꝙ debet intelligi de promiſſo iurato. & ſic ſit ſenſus, ꝙ non dicitur tranſgredi iuramentum, qui in melius illud commutat. Quo caſu dico, quòd aut iuramenti implementum cõcernit honorẽ Dei, aut vtilitatem priuatam. Primo caſu placet, vt requiratur ſuperioris authoritas in commutatione, ſi vtrunq; poteſt adimpleri. Et quòd iuramentũ poſsit Epiſcopus commutare in melius, ſicut votum: allego Inno. d in. c. debitores. in fiſ. j. eo. vbi dicit, quòd ſi quis iuraſſet ire ad ſanctum Iacobum: & nunc vellet facere maius bonum, poterit Epiſcopus commutare illud iuramentum, ſicut dicimus in voto. & ad hoc alleg. iſtum tex. in argu. quod eſt not. Si autem non poſſet ſeruare iuramentum ſine turbatione maioris boni e, tenet ſimpliciter. domi. Anto. vt. ſ. dixi. quòd non peccat commutationẽ faciendo propria authoritate. quod ego indiſtinctè non admitterem. Pone enim, quòd quis iurauit ſeruire vni hoſpitali: nunc vult ſeruire alteri hoſpitali magis religioſo & populoſo: dicemus ne, quòd hoc poterit ſine ſuperioris authoritate? certè credo, quòd non f: quia ſic liberaret ſe propria authoritate ab obligatione & contrarium reſtringerem nimis. c. j. de vot. Sed ſi vellet tẽporale obſequium cõmutare in perpetuam religionis obſeruantiam: tunc puto, quòd poterit. & ſic loquitur dicto. c. ſcripturæ. ¶ Et huius dicti duplex eſt ratio. Primò fauore religionis: ſecundò, quia impendit pro temporali obſequio perpetuum Deo ſeruitium, quod non contingit, quando ſimpliciter commutat in maius bonum & minus, ex hoc offenditur iuris regula. ¶ Secundo caſu, quando iuramentum, ſeu promiſſum concernit vtilitatem priuatam: dico, quòd ſine illius, cui fuerit præſtitum, conſenſu, commutari etiam in melius non poteſt: nec prodeſt in hoc ſuperioris authoritas. ad hoc quod not j. c. quanto. & Innocen. in. c. cum inter P. de renuntia. ſentit Ioan. Andræ. in regula, in malis. de regulis iuris in mercuria. Pro quo facit: quia debitor non poteſt vnam rem etiam meliorem pro alia ſoluere inuito creditore: vt in. l. ij. §. j. ff. ſi certum petatur. & inſti. quib. mod. tolli. oblig. in princi. & per hoc eſt expedita prima pars capitu. ¶ † Venio ad ſecũdam partem capitu. & quæro de intellectu ipſius. Solu. dic, vt ſentiunt docto. poteſt intelligi, quando quis ſe obligauit ſub certa conditione, vel reſpectu alicuius rei conſequendæ tacitè, vel expreſsè. Exemplum: obligaui me tibi ſeruire in bello ratione feudi, quod mihi conceſsiſti: certè ſi auferas mihi feudum. non teneor tibi ad ſeruitium: argumen. in. c. j. ſi de feud. vaſal. & de loca. potuit. Vel promiſi te non expellere de domo tibi conceſſa per me in emphyteoſim: certè tacitè ſubintelligitur, ſi ſolueris mihi canonẽ: aliâs ſi non ſoluis, poſſum te expellere: quia tu non ſeruas id ratione cuius facta fuit promiſsio. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. & pro prædictis eſt illa iuris regula. Frangenti fidem fides frangatur eidem: vt in regula, fruſtra ſibi fidem. de regulis iuris libr. ſexto. Hæc etiam procedunt in promiſsione iurata, g vt hîc Eadem ratione Hoſtien. ponebat caſum, in quo qui iurauit alicui ſeruire vſquè ad tempus pro certo ſalario ſibi quolibet menſe ſoluendo: ceſſatum fuit in ſolutione. quærebatur, an ſine metu periurij poſſet iſte à ſeruitio deſiſtere, & religionem intrare. Reſpondetur quòd ſic duplici ratione ſecundùm eum. Et ex hoc ſentit, quòd principium & finis capitu. ponant vnum & idem factum. & licet hoc poſſet admitti, tamen de modico ſeruiret prima ratio capitu. quia poteſt iſte venire contra promiſsionem ſecundùm hanc caſus poſitionem, etiam non facta commutatione in melius. ¶ † Et notatur ex hoc & ex tex. quòd doctor, h qui promiſit legere pro certo ſalario ſibi ſoluendo certis temporibus, licitè deſiſtit à lectura: ſi ſibi non ſatisfit in tempore ſecundùm promiſsionem tempore obligationis factam. Et hoc habeo pro indubitato: cum non poſsit conductor agere contra eum: niſi adimpleat contractum ex parte ſua. l. Iulia. §. offerri. ff. de actione emptionis. & l. ædiles. in fine. ff. de ædi. edic. & dicta regula fruſtra fidem. ¶ Sed dubitandum eſt, an tempore, quo non legit ex defectu ſolutionis non factæ poſsit petere ſalarium: & videtur, quòd non: quia ipſe non adimpleuit contractum pro parte ſua. Pro hoc iura proximè allega. & maximè fecit dicta lege ædiles. in fine per quem textum audiuit ita determinaſſe Alberi. de Roſa. Ego hoc admitterem, quando potuit adimplere contractum, & non adimpleuit. Nam tunc videtur voluiſſe recedere à contractu. nam poterat agere contra conductorem actione locati: & ſic conſequi ſalarium. ſi autem non legit, quia propter pecuniæ defectum, non potuit ſtare in loco. ſatis puto, quòd poterit agere ad intereſſe ex quo per eum non ſtetit. pro hoc bonus text. in l. ſi in lege. §. colonus. ff. locati. ad idem. l. qui operas. eodem titu. ¶ Sed contra prædicta & contra textum op. videtur enim, ꝙ ſeruãti fidem fit fides ſeruãda: vt in. c. noli exiſtimare. xxiij. q. j. vbi dicit, ꝙ hoſti eſt fides ſeruãda. ad idẽ. c. ꝙ Deo patri. xxxiij. q. v. vbi dr̃, ꝙ ſi maritus & vxor ꝓmiſerũt cõtinentiã: licet alter nõ ſeruet, reliquꝰ tñ ſeruare teneꝫ. facit etiã. c. innocẽs. xxij. q. iiij. vbi fides fuit ſeruata illi, qui fraudulẽter illã accepit. So. de his tribus canonibus gl. opponit & ſoluit, vt in ea patet. ¶ Sed tu dic clariꝰ: qñq; ẽm duę obligationes reſpectiuãtur adinuicẽ: vt qa ꝓmiſi tibi certũ qd: qa tu ꝓmiſiſti mihi aliqd aliud. & tũc ſi tu nõ adiples ex parte tua: nõ teneor ego adiplere ex parte mea. & ita loquit iſte tex. Ad idẽ. c. cõſtitutus

a ¶ Item adde.d.regulã,frãgenti fidẽ.&c.nõ ꝓcedere in treuga:qa licet vnus fregiſſet treugam,nõ tñ eſt licitũ alteri.ita dicũt Inno.Io.An.& Imo.hîc. Iſtud idem voluit Io.An.in addi.Spe.in ti.de treu.& pa.ſuper rub.in prin. & ibidem refert Archi.ita tenere in.c.illi.xxiiij.qõ.iij.per tex.in.c.inter verba.xj.q.iij.Iſtud idẽ voluit Ang.& Imo.in.l.ſi ex legati cauſa.ff.de verb. ob.vbi dicunt,ꝙ iſtud procedit potius de cõſuetudine,ꝙ de iure.Bar. in.l.cõtentionẽ.ff. de pact.vbi dicit Bart.ꝙ fides non eſt ſeruãda hoſti à priuato,ſed bene à duce belli,vl' ab alia publica pſona.qđ nota'. Dicit tamen ibi Fulgo.ꝙ armigeri noſtri temporis ſeruant contrarium. & adde tex.no.in l.nam & Seruius. in prin.vbi gl.no. ff.de neg.geſt.& ibi Ange.dicit illũ tex.eſſe.ſingu. in iure.&idẽ dicit Bal.in.c.ex reſcripto.j.eo.Et aduerte diligenter,ꝙ talis dux belli tenetur ſeruare fidem ſeu fiduciã,quam dedit:nedũ in ſuo territorio:ſed etiã extra vbicũq;.Et ita expreſsè dicit Bartol.in.l.illicitas.§.ne potentiores.in.ij.col.ff.de off.ꝓſi.& ibi Albe.in.iiij.& Ang. no.in cõſ.cccxiiij. incipiẽ.magnifici a domini Anciani. b

ANT.FRAN.

¶ An treuga debeat ſeruari illam rumpenti,vel frãgẽti:dicas,ꝙ ſeruari debet:imò ſecũdo offendens incidit in pœnã treugę ruptæ:q̃uis alter prius ruperit. Ita Ang.& Bald. 1
in.l. cum proponas.C.de pact.& 2
vide ple.ꝙ Alex. in.l.ſemel mora. ff.ſolu.mat.& in.l. qui ſeruum .ff.de 4
verb.oblig.Et adde, ꝙ iudex põt 5
cogere priuatos ad treugam faciẽ 6
dam:vt in.l.æquiſſimum.& ibi per 7
Alexand.in apoſtil.ff.de vſufruc. & tenemenți qđ dixit Bal.in titu. de pace conſtan. in.§.vaſalli.in prĩci.vbi dixit,quòd treuga magis accedit guerræ quã paci. Et tene mẽti,quòd treuga ẽt ſtitut⁹.de pœnis.&.l.cũ ꝓponas.ij.C.de pac.& d.regula fruſtra ſibi fidẽ.Idẽ dico,qñ ego ſolus me obligaui:ſed obligatio mea fuit cõditionata reſpectu alicuius adimplẽdi ꝓ te:puta,promiſi pro te ire Romam,ſi dederis mihi decem. Sed certè ſi non des mihi,nõ teneor:quia obligatio mea non purificatur,niſi à tempore exiſtentis conditionis:vt.l.cedere diem.ff.de ver. ſig.& inſti.de ver.obli.in.§.ex conditionali. & ita propriè loquitur iſte tex.Nam bis hîc repetitur verbum conditioni.Quando ꝙ eñ obligationes non reſpectiuantur adinuicem:id eſt non reflectũtur ad idẽ factũ:ſed ad diuerſum: vt puta:promiſi tibi dare ſimpliciter certum librum,& iurauiti:tu etiam poſteà iuraſti aliquid facere pro me.certè licet ego non adimpleam pro me promiſsionem meam:tu tamen nõ euitas periurium,ſi differs adimplere promiſsionem tuam:quia tu non promiſiſti ratione promiſsionis meæ,ſed ſimpliciter.& de ſpecie ad ſpeciem non admittitur compenſatio:vt no.in c.ij.de depo. Et hanc cõcluſionem voluit Cy. in.l.cum proponas.ij.præalleg.alle.l.fin.§.pe.ff. de eo per quem fact.erit.Sic poteſt intelligi.c. quod Deo patri.alleg.in gl.pro contrario.Loquitur enim de marito & vxore,qui promiſerunt continentiam Deo:& ſic quælibet ꝓmiſſio fuit ſimplex reſpectu Dei:licet igitur vnus non ſeruet,nõ tamẽ per hoc alter liberatur,ex quo purè & ſine conditione promiſit.Nã quæ ſine conditione promittuntur,ſine conditione exoluenda ſunt:vt in.c.vnico .xxxij.q.viij. Ad.c.noli exiſtimare.dic,ꝙ loquitur quando hoſti a ad certũ actum fuit fides promiſſa: b quę ſeruanda eſt,ex quo hoſtis interim ſeruat fidẽ. Ad.c.innocens.dic,quòd multa facit. Loquitur enim quando quis extorſit iuramentũ ſimpliciter per fraudem:ita quòd ipſe nil promiſit.& loquitur de Gabaonitis.& de intellectu illius.c.dic vt plenè ibi no.maximè in.§.ſequẽ. & ibi per Archidiaconum.

☞ *SVMMARIVM.* ☜

An appellatione Romanæ eccleſiæ veniant Cardinales & Papa. 1

Qui veniat appellatione membri. 2

Epiſcopi non ſeruantes,vel ſeruari facientes ſacros canones:an incidant in periurium. 3

Vna citatio ſufficit in actibus extraiudicialibus. 4

Quid ſit ſynodus:& quid conſilium? 5

Epiſcopi tenẽtur viſitare limina Apoſtolorum ſingulis annis:& quid veniat appellatiõe liminũ? 6

Si iurauit non releuare ſecretum,vel conſilium:intelligitur de conſilio malo. 7

Clerici poſſunt ferre arma in bello iuſto de licentia Papæ. 8

¶ *CAP. IIII.*

EGo.N. ¶ Pro ſummario dic,ꝙ ponitur forma iuramẽti.vij.cap.continẽs, ſecundùm quam iurant Papæ Epiſcopi,qui ſunt exempti.Nã alij nõ exempti iurant ſuis Archiepiſcopis: vt in.c.dilecti.ſ.de maiori.& obe.hodiè verò oẽs recipientes dignitatem à Papa ſibi iurant. vnde etiã Abbates præſtant hoc iuramentũ in benedictione:ſicut Epiſcopi in cõſecratione. De iuramento verò,qđ præſtat Imperator dic, vt in cle.Romani.j.eo.titu. De iuramento, quod præſtant inferiores clerici,habes in.c.quãquã. xxiij.diſtinct.latius per Hoſtien.& Io.An.j.eo. c.tua.De iuramẽto,qđ pręſtat vaſallus dño feudi.eſt tex.in.c.de forma.xxij.qõ.v.Et de multiplici iuramẽto,vide in Spec.eod.ti.§.j.ver. idẽ aliud. ¶ Venio nunc ad declarationẽ cap.attingendo quẽlibet articulum iuramenti de per ſe. Hîc enim,vt dixi,ſunt.vij.articuli,ſeu capitula iuramenti.Secundum eſt ibi: *non ero*. Tertium ibi: *conſilium*. Quartũ ibi: *papatum*.Quintum ibi:*vocatus*.Sextum ibi:*legatum*. Septimũ ibi: *limina Apoſtolorum*. ¶ Caſu literali nõ indiget:quia hîc tradit forma qualiter Epiſcopi iurant fidelitatem domino Papæ & ſucceſſoribus ſuis. ¶ Et nota primò.ꝙ Epiſcopus iurat fidelitatem ſancto Petro c & Romanæ eccleſiæ & Papæ tunc exiſtenti, ſuiſq; ſucceſſoribus. 1 ¶ † Quæro primò qualiter iſta intelligantur cũ beatus Petrus,beata patria fruens,non indigeat fidelitate noſtra.Sol.dic ſecundùm Inno. ꝙ ſeruat quis fidelitatem ſancto Petro, ſeruãdo fidẽ quã beatus Petrus ſeruauit, & docuit. Et ſic videtur per hoc iuramentum ſe adſtringere ad ſeruandam fidem catholicã.Seruat aũt fidelitatem Romanæ eccleſiæ,tenendo eã matrem & magiſtram:& præ omnibus alijs præcellentem & dominam.& per verbum Romanę eccleſiæ,dicunt Cardinales ſecundùm Ioã. And.quòd etiam ad eos extẽditur hoc iuramẽtum:cum ipſi cum Papa conſtituant eccleſiam Romanam:& ſint pars corporis Papę.argu.in ✣ l.quiſquis.C.ad legẽ Iul.maieſt.&j.de his,quæ b ſi.à Præla.c.nouit.&.c.quanto.Sed dicit Ioan. And.quòd litera ſequens eis contradicit: quia ſecundùm id fuerat proponenda. Vult dicere, quòd cum ſtatim fiat mentio ſpecifica de pœna,non videtur quòd includantur in hoc vocabulo Romanæ.&c.Nam ſi litera voluiſſet per hoc verbum intelligere Papam & Cardinales. feciſſet prius ſaltem mentionem de Papa,ſicut fecit poſteà. ¶ Sed tenendo primum, pro quo adduco in ſimili.c.cum clerici.de ver.ſigni.potes dicere,ꝙ prius voluit comprehendere totum collegium Romanum tanquam dignius: cũ Papa includatur:& poſteà ne videatur Papa neglectus,vel tranſire ſnb generalitate, fit ſpecifica mentio de Papa.Pro hoc facit quod not.Archid.in.c.ſunt quidam.xxv. q.j. Et per hoc dico, quòd iurans non adſtringitur cuilibet Cardinali in ſpecie:ſed ipſi collegio Cardinalium.Sicut in ſimili dicimus de obligato ca- c pitulo:vt non ſit adſtrictus cuilibet canonico: vt in.c.Epiſcopus.§.qui manumittitur.xij.q.ij. & dicto.c.cum clerici.& quod ibi not.Secus in Papa,cũ ſpecialiter hoc exprimat.Quod credo ſeriosè fuiſſe factũ ꝓpter cauſas p̃miſſas:quinimò plus dicunt docto.per iſtum tex.quatenus finita de neceſsitate debet fieri diffidatio.Aliâs primus erumpens in bellum,vel inuadens territorium alterius,dicitur latro:vt not.voluit Bal.in.d. §.vaſalli.in fi.de pa.conſtan. Et adde etiam,ꝙ Capitaneus ſiue dux belli gerens bellum nomine alieno:licet nõ poſsit facere pacem cum hoſtibus: tamen poteſt facere treugam ſcđm Bar.in.l.conuentionum.ff.de pac.ſed Ange.& Pau. de Ca.ibidem.dicũt hoc nõ eſſe verũ: niſi habeat ſpeciale mãdatum à domino ſeu Prĩcipe, cuius noĩe bellũ gerit. ar.l.mãdato gñali.ff.de ꝓcur. &.l.qui Romę.in §.Callimachus.ff. de verb.oblig. de quo per Specu.in ti.de treu.& pa.in §.j.in ver.hoc quo què.& in ti.de ꝓcu.in.§.j.in verſic. xxñ.& vide Ale. ſingl' loquentem ĩ.d.l.cõuentionũ. in.j.col.cũ multis cõcor.ibi p eũ ſignatis.Et ibi etiã tradit,an talis Capitaneus belli poſſit facere ſecuritatẽ bãnito,vel hoſti abſq; ſpeciali mãdato dñi. An aũt fides hoſti ſit ſeruãda,ẽt ponit in.d.l.cõuctionĩ. Et dicas,qđ à priuato nõ eſt ſeruãda:ſed à duce belli ſic. de quo etiã p Bar.in.l.fi.ff.ad leg.Iul.ma.& vide Pau. de ca.in cõſi.xxxñ.& Alexã.in.l.j.ff.de leg, vbi ponit,quę pacta ſint hoſti ſer-ſeruanda.

☞ SEBA.SAPI. ☜

¶ Promiſſa. Qñ hoſti fides ſit ſeruãda,vide Gemi. in.c.cupientes.in prĩ. de elec. in.vj. Et ꝙ ſit ſeruãda, qñ eſt ꝓmiſſa ad certũ actũ, ꝓbat elegãtiſsim⁹ tex. ĩ.l.nã & Seruius. in prin.ff.de neg. geſt.vide tu Bart. aliter diſtinguentẽ in.l.conuentionũ.vbi moder.ff. de pact.& ĩ.l.j.ff. ad leg.Iul.maie. vbi diſtinguit,an fuerit promiſſa à publica perſona, vel à priuata: vt ibi per eum.

¶ Sancto Petro. Adde,an Epiſcopus qui eſt exemptus,teneaẽ iurare fidelitatẽ Metropolitano,ſi iurauit Papæ.Frãc. Are.cõſi.clj.

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Mẽbri appellatione quid comprehenditur: vide Bal. in c. j. de no. for. fi. de. & in auth. ſed nouo. C. de ſer. fugi. & in l. reos. C. de accu. Bald. in l. data opera. C. qui accu. in. xxij. col. Io. de Ana. in c. cum ex iniuncto. de hære. & Bal. in l. ſi fugitiui. C. de ſer. fugi. vbi ponit, vbi & qũo comprehẽdatur debilitatum membrum. & Bal. in l. j. C. de ædil. edic. in vlt. col. & vide nouiſſi. in c. in quibuſdã. de pœ. vbi dicunt, ꝙ ſi quis eſt damnatus ad mutilationem membri, intelligitur de manu.

¶ Adde Bar. cõſ. incip. an digit⁹ ſit membrum.

ANT. FRANC.

¶ Quid veniat appellatione mẽbri, videas Ro. in l. j. in. v. colũ. vltra hîc alleg. ff. ne qs eũ, qui in ius voc. eſt vi exi. & vide tex. ĩ auth. vt nulli iudicũ. ĩ. §. qaverò Et ideò in ſtatuto faciente mẽtionẽ de mẽbro, debemus intelligere de manu. de quo plenè p Alexã. poſt Bart. in l. ĩ. ff. de publi. iud. vbi poſt Bald. & Imo. dicit, ꝙ mẽbrũ dicit illud, ꝙ habet ꝓpriã operationem in corpore. & vide Ange. Are. ĩ trac. malefi. ĩ ver. mẽbrũ. in princip. & vide Bald. in l. data opera. ĩ. xv. col. C. qui accuſare non poſ. & ĩ l. reos. C. de accu. vbi ponũt quid de digito: & quid de barba: & de labijs: an ſint mẽbra: & an mutilatio mẽbri ſit meri imperĩ: & an ęquiparetur morti. & de alijs circa huiuſmodi materiã vide glo. & Bar. in l. ij. C. de offi. eius qui vi. alte. ge. & in authẽ. ſed nouo iure. hîc all'. & vide Bar. ĩ. l. Imperator. la. ij. ff. de ſta. ho. vbi inter reliqua dicit, ꝙ mẽbrũ nõ põt mutilari mulieri prẽgnãti, niſi poſt partũ. Et adde ẽt ꝙ ꝓpter modicũ errorem commiſſum in pœna pecuniaria nõ ſoluta intra terminum, etiam ſtante ſtatuto de hoc loquente, non debet mutilari membrum, ſecundũ Bal. in l. ꝙuis. & ibi per Rapha. & Imo. ff. de condi. & demon. Et adde, ꝙ illud membrum debet mutilari ſtante ſtatuto, cũ quo quis principaliter deliquit: puta ſcriptori manus: curſori pes: teſti falſario lingua. Ita Bal. not. in l. iij. in prin. C. de ſer. fu. vbi tamẽ dicit, ꝙ hodie mutilatur ſola manus, niſi conſuetudo ſit in contrarium.

b ✠ SEBA. SAPI. ¶ Quod digitus. Vide Bar. Bal. & alios in l. nõ ſunt liberi. ff. de ſta. homi. vbi glo. ſentit, ꝙ digitus non eſt membrum, ſed officium membri.

c ✠ SEBA. SAPI. ¶ Qđ Eps. Vide Rom. in ſingu. cccxcvij. inci. curialis de florentia. Abb. in c. cum non liceat. colum. j. & in c. ſciſcitatus. colũ. ij. ſ. de reſcrip. Car. in clemen. j. in. x. quæſt. de æta. & quali.

d ¶ Ad materiã ſalui cõductus, vide Bar. ĩ. l. j. C. de naufra. li. xj. per illum tex. Bart. in l. is, ꝙ reus. ff. de publi. iudi. Et an intelligat̃ pro vna vice tm̃ data ſecuritas: vide ipm̃ Ab. Panor. ĩ. c. fi. de treu. & pa. plenè diſtiguẽtẽ. & vide qđ no. in c. ſtatutũ. §. j. de reſcrip. Et qñ cõceditur ſecuritas alicui cũ ſocijs ꝙ cõprehendant & an cõprehẽdãtur Iudęi: vide nó. p Bal. in l. ſpadonẽ. §. iã aũt. ff. de excu. tu. p Ange. ĩ. d. l. vtimur. de ſepul. vio. vbi pulchrè loquit in materia. Adde, ꝙ inferior à Principe, nõ poteſt dare ſalũconductũ veniẽdi & reuertẽdi tex. eſt ĩ l. relegati. ff. de pe. ad fi. & ĩ. §. ſed neq; homicidas. iuncta gl. in auth. de mã. prin. Bar. in l. nõ oĩs. §. fi. ff. de re mili. Voluit plus Bal. fin. in c. j. §. ſacramenta. in vlti. colũ. de pa. iura. fir. Saluus conductus cõceſſus ab ĩferiore ab Imperatore, & firmatus iuramento non eſt ſeruand⁹. Et tamen Bar. in d. l. is, qui reus. ad fin. & ibi eum ſequitur Imo. tenet ꝙ iudex poteſt dare ſaluũconductũ Reo accuſato: vt veniat ad ſe defẽdendum. Idem tenet Ang. in q. per eũ diſputata. incip. Bononienſi. in vij. col. ꝙuis contrarium, & malè tenuerit Bar. in l. reos. in xiij. colũ. C. de accuſ. Limita tamẽ fing. Bal. in l. ſed ſi hac. §. ſed & ſi ꝙ pœnã. ff. de in ius vo. per illum tex. ꝙ ſi ſaluus conductus per iudicẽ põt concedi Reo: vt veniat ad ſe defendendũ: nõ aũt poſſet concedi actori, vel accuſatori: vt veniat ad agendum vel ad accuſandũ: vt ibi plenius per eũ: qđ bene no. in c. fi. j. de de re iudic. Sed qũo ꝓcedũt hæc in iudice, ſi ſolus Imperator, vel Papa põt ſaluũ cõductũ concedere. Poſſet fortè dici, ꝙ primò adducta procedant, qñ quis fuiſſet exbannitus ab ipſo Imperatore, vel Papa: tunc inferior ab eo non poteſt ſibi dare fiduciam, ſeu ſaluum conductum: aliâs ſic. Ita procedant deinde.

ſpecialiter etiam exprimitur nomen proprium Papæ, quòd vaſallus eccleſię tenetur iurare Epiſcopo, etiam in factis proprijs. vij. qõ. j. c. ſcire. ſed canonicus nõ tenet iurare. d. §. qui manumittitur. & pro hoc facit ſecundus articulus iuramẽti. ¶ Nota etiã ex hoc primo articulo, quòd nõ tenetur ſubditus obedire Prælato canonicè non intranti in eccleſiã, etiam ſi iuraſſet obedire ſucceſſori. facit. c. alienationes. xij. quæſt. ij.

2 ¶ † Nota ex hoc ſecundo articulo, ꝙ ad perditionẽ mẽbri, non ſequitur perditio vitæ. Quid autẽ comprehendatur appellatione membri. [a] vide plenè per Bar. in l. ij. ff. de publi. iudi. vbi concludit, ꝙ ſtrictè illud dicitur corporis mẽbrum, qđ habet officium diſtinctũ & ſeparatũ: vt pes, manus, oculus: & ſi. per qđ infert, ꝙ digitus [b] ſtrictè non eſt membrum, ſed pars mẽbri ſ. manus. Quòd man⁹ ſit mẽbrũ, ꝓbat̃ in auth. ſed nouo iure. C. de ſer. fugiti. & eſt text. no. & magis clarus in c. ſicut vrgeri. j. q. j. vbi dicitur, ꝙ etiã ſi ſit arida, verũ quidẽ membrũ eſt: licet ſit inefficax, qđ not. quia facit ad multa. Adduco etiam pro concluſione Bar. no. tex. in c. ſingul. lxxxix. diſtin. vbi clarè innuitur dici membrũ, qđ habet certũ officiũ. Faciũt hæc ad intellectũ cle. ſi furioſus. de homi. & ad ſtatuta faciẽtia mẽtionẽ de mẽbro. ¶ No. ex tertio mẽbro, ꝙ quis declarat alteri voluntatẽ ſuã tribus modis: voce: nũcio: & literis. ¶ Oppo. cõtra tex. de incongruitate locutionis. Nã. ſ. locutus eſt in ſingulari: vt patet ibi: *manifeſtabit*. & poſteà loquitur in plurali, ibi: *ad eorum damnum*. & ſic relatiuũ diſcordat cum ſuo antecedenti, cõtra. c. ad audientiam. de reſcript. Sol. dic, ꝙ iſtud relatiuũ eorũ. refertur ad principium cap. vnde dicad eorũ damnũ. i. diminutionem fidei beati Petri: vel in derogationẽ honoris eccleſiæ: vel in læſionẽ perſonæ Papę, ſcđm Inn. vel cardinaliũ ſcđm Hoſti. argu. p̃alleg. l. quiſquis canonizata. ſub §. verũ. c. quæro. vj. q. j. ſed de eis dico, vt. §. dixi.

3 ¶ † Ex. iiij. c. no. ꝙ Eps tenetur ex iuramento defendere & adiuuare papatũ & regulas ſanctorũ patrum. Et dic papatum. i. prĩcipatum, tã in ſpiritualibus, quã in tẽporalibus ſcđm Inno. Dic regulas. i. canones ſummorũ pontificũ: & aliorũ ſanctorũ patrũ per eccleſiã Romanã approbatos. iij. di. canon. xviij. diſtin. per totũ. ſcđm Inn. hîc. Alibi dicit canon, ꝙ Epi ſunt debitores ſacras regulas cuſtodire. Et ſic poteſt ex tex. colligi dictum ſatis acerbum, ꝙ Epiſcopus [c] nõ ſeruans, vel ſeruari nõ faciens canones, incidit in periuriũ: cũ iuret defendere & retinere canones. Nõ em̃ defendit, nec retinet, qui nõ ſeruat: nec ſeruari facit. Pro hoc alle. gl. ſin. in c. ſacerdotes. ij. q. vij. quæ dicit, quòd à Prelato non ſeruante canones, põteſt recedi: ſicut recedit̃ ab excommunicato: & ab alio preciſo ab ecclęſia. Et quoniã vtrunq; dictum ſimpliciter intellectum, ſatis acerbum eſt: dicerem, ꝙ procedunt vbi ex cõtemptu quis nõ ſeruat: nec ſeruari facit canones. Tunc enim Prælatus eſt periurus: vt hîc. & licitè ab eo receditur: vt in. d. gloſſ. Eſt enim hæreticus in. c. alieni. ij. qõ. vij. Et per illum tex. reſtringo illam glo. intelligo tamen, quòd eſt hæreticus, ſi credit Papam nõ habere poteſtatem condendi decimãnonã diſtinct. nulli fas. Aliâs deponitur contemnens. iiij. diſtinct. c. deniq; §. hæc. & ſi legibus. de quo vide bo. glo. in c. generali. de elec. libr. vj. verſi. inhibemus. ¶ Not. quòd non tenetur ſubditus adiuuare Prælatum ſuum etiam Papam contra ordinem ſuum. quod intellige, vt in gloſſ. ¶ Not. ibi: *contra omnes homines*. quòd Prelatus tenetur ex debito iuramẽti iuuare Papam etiã contra Principem ſuum. Periurus eſt ergo Prelatus, qui timore ſui Principis ſecularis nõ adiuuat Papam. An teneatur iuuare cõtra filios, ſeu parentes proprios: vide bo. glo. in c. de forma. præalleg.

4 ¶ † Ex. v. c. not. quòd Prælatus non tenetur ire ad ſynodum, ſeu concilium: niſi vocetur. Et per hoc dicit Io. An. poſt Vin. ꝙ ſi Epiſcopus videt oẽs alios Epiſcopos ire ad ſynodum, nõ tenetur ipſe ire, niſi fuerit vocatus: vt hîc. & in c. ſi Epiſcopus. xviij. di. ¶ Not. ij. ꝙ dicit vocatus, & nõ peremptoriè citatus. Ex hoc enim infertur, ꝙ vna vocatio ſufficit ſecundũ Io. And. qđ not. Et dic, ꝙ regulariter ad actũ extraiudicialẽ, ſufficit vnica requiſitio: vt eſt gl. no. in. d. c. ſi Eps. & in cle. j. de hær. in ver.

5 requiſierit. ¶ † Oppo. & videt, ꝙ tex. debuiſſet dixiſſe ad concilĩũ, & nõ ad ſynodũ: qa Epi faciũt ſynodum: Papa & Archiepiſcopi cõciliũ. Hoſt. fateť cõtrarium: tñ dicit, ꝙ qñ ꝙ vnũ ſumitur pro reliquo. xvij. diſt. c. nec licuit. xviij. di. per totum. & cũ hoc dicto cõmuniter tranſeunt hîc doct. Ego dico, ꝙ licet pro dicto Hoſtien. videatur tex. in c. ſicut olim. de accu. vbi appellatur ſynodus Eporum, & cõcilium Archiepiſcoporũ: tamen dico, ꝙ cõciliũ etiã generale rectè poteſt appellari ſynodus: vt patet ex etymologia vocabuli. Dicitur enim ſynodus grecè: latinè verò idem eſt, quod comitat⁹, ſeu cætus: vt dicit tex. in c. j. xvj. diſtin. vbi habetur vnde dicatur concilium. & vide. c. j. . de ſponſa. ¶ Sed quæro, nunquid Prælatus teneatur ire perſonaliter ad ſynodum, ſeu cõciliũ? dic, ꝙ ſic: niſi infirmitate detentus. & tũc tenet̃ mittere legatum: vt eſt text. not. in c. Epiſcopus ad ſynodum. xviij. diſtin. Et ex hoc & ex text. not. quòd Prælatus, qui iurauit iuxta formã huius c. incidit in periurium: ſi vocatus nõ confert ſe ad cõciliũ, niſi fuerit impedimẽto legitimo detentus: vt hîc. ¶ Ex ſexto. c. no. arg. ꝙ is, cui data eſt ſecuritas [d] veniẽdi, videt̃ data ſecuritas re-

dicta per Barto.in iudice.

¶ Adde,an saluusconductus datus pro veniendo intelligatur pro redeundo,Alex.consil.xlvj.li.ij.

ANT.FRAN. ¶ Ad istã materi de saluocõductu:qa est multum quotidiana. Et primò,an intelligatur pro vna vice tm:dicas,q̃ sic. Ita Bar.in.l. dotis.ff.de iu.do. & in.l.j.ĩ.iiij.q. ff. ad leg.Iul. ma.& vide Gemi.in.c.j. in.§.Ille verò. ĩ.ij. no.de fil.præsby. li.vj.per .l.boues. §.hoc sermone.ff. a de ver.sig.& vide Alex.in cons.xv. in.iiij. parte cõsi. Quod itellige verũ,nisi saluusconduct⁹ esset datus ad certũ tps:quia tũc durãte tempo 6 re posset quis pluries venire:ita Alexã.ĩ.d.l.j.ff.ad le. Iul.maie.vbi dicit hãc materiã esse hoc mõ limitandã,per.l.cũ in annos.ff.q.mo.vsuff. amit. Et ita tenet Cu.in.l.si mihi & Titio.ff.de verb. ob.q̃ no.q̃ Bart.& Ang.in.l.vtimur. ff.de sepul.vio.& per Io.Cald.in.q. sua ĩci.ex octo studẽtib⁹. Et ad illud qd dr,q̃ saluusco b ductus datus pro veniẽdo, itelligit etiã pro redeũdo: vide Bar.ĩ.l.fi. C. c de dig.lib.xij.& q̃ do.Ab.in.c.qa diuersitatẽ.de cõcess. p̃bẽ.& habet per Bar.in auth.habita.ĩ.j.col.C.ne fi. q̃ Pa.& vide Alexã.ĩ cõs.xlvj.in.ij. parte. Et adde q̃ saluusco̅ductus nõ debet saluari cõmittentibus delictũ in locũ saluicõductus:vt gl.in auth.de mãd.prĩ. in.§.neq.inu.j.gl. & q̃ Bar.in.l.illicitas.in fi.ĩ.§.ne potẽtiores.ff.de offi. p̃si.qd adeò verũ est:vt dixerit Bal. in.§.itẽ sacramenta.in vlti.colũ.de pa.iura.fir. q̃ iudex etiam securitatem iurans bannito,non tenetur illã seruare de nouo delinquenti. Et ita vidi aĩs seruari Paduæ de quodam bannito, cui fuerat factus saluusconductus pro homicidio,pro quo erat bannitus:& veniens expendit scienter falsas monetas,committendo nouum delictum:qui fuit captus:& nõ obstante saluocõductu punitus. Et adde etiã q̃ saluusco̅ductus concessus Titio & socio,prodest etiã socio Iudæo. Ad qd vide vltra hîc alle.Ange.in.l.vtimur.ff.de sepul.vio.& in.l.j.ff.ad leg.Iul.maiest.vbi dixit, quòd licet talis saluusconductus comprehendat etiã Iudæum:qd etiã voluit Ang.in suo cõsi.incip.datus est saluusconductus.non tñ comprehẽdit Saracenos. Et ad prædicta vide glo.in.c.noli existimare.xxiij.q.j. quę dixit,q̃ saluusconductus non extẽditur ad futura delicta.& vide plenissimè per Ro.in.l.iij.in.§.si quis seruum.ff.de acqui.pos.& vide Ange.Are.in tracta.malefic.in versi.fama publica.in ver.quintò quæritur.vbi ponit, an & deundi. Nõ enim securè venit,qui tutè redire non potest:quod tenet Bartol. in.l.vtimur.ff. de sepul.vio.facit quod ipse no.in.l.si cui.ff.ex quib.cau.ma.& in.l.j.ff.ad legem Iul. maie. & ibi format quæstionem:nunquid videatur data securitas[a] semel dumtaxat veniendi,an pluries:dic,vt ibi.¶ No.quòd Episcopi tenentur subuenire legatis apostolicæ sedis in suis necessitatibus:quæro de quo legato intelligitur iste text.sol.dicit Hostien .quod tam de generali, quàm de speciali,etiam si simplex nuncius sit. de rescri.ad audientiam.de censi.c.cum instantia.¶ † Ex vltimo.c.no.quòd Episcopi tenẽtur singulis annis visitare Apostolorum limina, aut personaliter,aut per nuncium. Tex. tamen in.c.iuxta.xciij.distin .videtur limitare istum. Dicit eñ quòd Episcopi,qui immediatè subsunt Papæ,debent omni occasione remota, si propinqui sunt personaliter visitare limina Apostolorum:si remoti sunt,tunc visitabunt per chirographum. Posset tamen dici: quòd iuramentum non adstringit:nisi prout hîc dicitur:quòd non debet extendi iuramentum, in c.pej.eo.sed.c. illud procedit sine iuramento. ¶ Quæro quid intelligitur hîc appellatione liminum? Io. And.dicit,q̃ curia Romana. Nam vbi est Papa,ibi intelliguntur esse limina Apostolorum:ipse enim fungitur authoritate ipsorum Apostolorum[b] Non enim potest iste text. intelligi de Apostolis mortuis per id,quod sequit in tex.ibi: *nisi eorum absoluat licentia.* ¶ Ex hoc no.quòd ibi censetur[c] Roma,vbi est Papa: non tamen debet Papa sine causa transferre sedem de ciuitate Romana:vt in.c.fundamenta. de elec.libr. vj.& quod ibi no.Io.And.& facit text.in.c.quamuis.xxj.distin.¶ *Secundò* quæro qualiter visitabit quis per nuncium? dicunt doc.quòd mittet nuncium cum literis patentibus statum suæ ecclesiæ continentibus. An autem teneatur pecuniam mittere ad Papam,seu curiã? dicũt doc.quòd non:nisi sit aliâs debita, vel nisi ecclesia Romana egeat. Tunc enim est illi subueniẽdum:quia fidelitatis debitum hoc importat:vt patet de feudis.c.j.& dicto. c. de forma. Item Papa est dominus omnium,& vicarius Christi.in.c.cuncta per mundum.ix. q. iij.& de transla.Epi.c.ij. Item cum in tali casu necessitatis sit subueniendum nuncijs Apostolicis:vt in præcedenti articulo & inferioribus ordinarijs:vt in.c.cũ Apostolus.de censi.fortius Papæ subueniendum est.de elect.licet. in fin.secundùm Hosti.facit quod ipse Hosti.no. q̃ habens saluũconductũ possit capi. Et adde,q̃ saluusconductus concessus alicui de eundo & redeundo securè, cõprehendit etiã nuncium suum. Ita Bal.in authen.habita.C.ne fi.q̃ pa.in.ij.no. Ita etiã Bart.ibidẽ in fin. An aũt saluusconductus expiret morte concedentis. Bal.in.l.j.C. de postu.dixit,q̃ sic. Sed Bar.in.l.vxor.in.§.sceuola.ff.de leg.iij.& in.l.post dotẽ.in.ij. col.ff.so.ma. post Cyñ.in.l.fi.C. de act. em.videtur tenere cõtrariũ: qa monẽdo qs dicit velle perseuerare in priori voluntate:nisi expresse reuocet. Ira Bart.ĩ.l. more.ĩ.iiij.col. in pri.in.ff.de iurisdi. om.iu.& in.l.pe. in.ij colũ.ff.si cer. pe. Et adde etiam q̃ saluocõductui hostis nõ teneẽ qs credere.c.ex trãsmissa.de rest.spo. no.in.c.acce.vt li. non cõtest.vbi ẽt per.d.Abba.quia vbi est iustus timor p̃sonæ, non sufficit saluusconduct⁹.& vide Alexã.plenè in.l.is.q reus.ff.de pub.iudi. & vide Phil. Frã.in.c.ex parte. de app. Et adde denicq̃,q̃ saluusco̅ductus concessus ad bñplacitũ intelligit̃ esse perpetuus.ita Bar.in l.cõtesimis.in.§.si ita stipulatus fuero.in.iij.col. ff.de ver.obli. & ibi q̃ Alex.ĩ pe.col.vbi alleg.plures concor.& facit tex.in l.iurisperitos.ff.de excu.tu.

in.c.ij.de deci.& quod leg.& not.in clemen.ij. eo.titu.¶ Ex fine literæ not.vnum modum iurandi:ex quo not.iuramentum præstari, licet nõ exprimatur verbum iuro:sicut quidam voluerunt, quod non est necessarium.vt hic videsj.eod.c.& si Christus.¶ An autem Episcopus præstet hoc iuramentum corporaliter. Io. And.hîc,quòd sic per illud verbum hæc generaliter autem. An & qñ Episcopus in iurando teneatur tangere:dixi plenè in.c.fi.de iura. calum. An autẽ Episcopus iuret alia capitula vltra ista. Io. And.addit duo. Primum habeẽ in.c. ij.de feu.secundùm in.c.vt super.de re.eccl.nõ alie.¶ Venio ad glo.& not.primò.tertiam in eo,quòd vult hoc.c.debere coniungi cum. c. de forma.ita vt vnum suppleatur per aliud:cũ ambo tractent de forma iuramenti fidelitatis. & arguebat Vinc.per ea,quæ dicuntur in hac glosi.vasallum non posse testificari pro domino.de quo vide in *Specu.de test.§.j.versicu.sed* nunquid vasallus.& ea,quæ not.in.c.accedens. 7 ij.vt lit.non contesta.¶ † Gloss.iiij. restringit text.ad consilium honestum:inhonestum autem potest reuelare ei,qui potest prodesse, & non obesse.argu.in.c.hoc videtur.alle.in gloss. Dicit Host.se nescire,quid glo.intendat: cum Papæ concilium præsumendum sit honestum. *Sed ego miror de Hostien.q̃ habuerit dictum* glo.pro inconuenienti:cum Papa nedum possit peccare ex fragilitate humana. ij.qõ. vij. c. nos si incompetenter.sed etiam possit esse hæreticus:vt in.c.si Papa.xl.distinct. Et ideò ego no.gloss.singu.quod malum concilium non tenetur Prælatus,seu vasallus celare:ita quòd iuramentum ad hunc casum non extenditur. facit.c.j.eod.titu.lib.vj.& debet reuelare ei,qui potest prodesse,& non obesse. Et facit hæc gl. q̃ si iurauí non reuelare secretum mihi per te dicendum:quod debet intelligi de honesto, & d non de alteri nociuo.[d] & quòd tunc possum reuelare,sed non tamen omnibus:sed illi qui potest prodesse & non obesse:vt puta sacerdoti, qui admoneat illum:vt oret pro illo.arg.in.d. b c.hoc videtur.quod bene no. Et pro hoc vide tex.iuncta gloss.fi.in.c.verum.s.xiij.distinct.in 8 versi.contagione.¶ † Vltimò not.gloss.in ver. *saluo*. quæ vult,quòd Prelatus nõ debet iuuare etiã Papã cũ armis. Io. And.dicit hoc esse verũ in persona ppria.xxiij.q.viij.c.j.&.c.seq.& c patere dicit̃.de voto.c.ex multa.§ de clericis. tenet tñ scdm eũ mittere,vel ducere militiã.de dila.c.fi. Itẽ põt hortari ad pugnam milites:vt

~ SEBA.SAPI. ¶ Securitas. Vide Feli.ĩ.c.ij. colum. ij.ver.tene etiam menti. ŝ.de treu. & pa.

¶ Apostolorum. Vide tamẽ quod dixit Specu. in titu.de leg.§.nunc ostendendum. in fin.

¶ Censetur. Illud qd dicit,vbi Papa:ibi Roma:habet locũ in materia larga:secus in stricta:vt no.Do. in.c.j.in vlti.col.de schismate.in.vj. Item vide domi.An.in.c.fi in.j.col.de fo.compe.& vide domi.Anto.hîc.versi.quid comprehendatur. Sed fortè melius esset dicere,ibi esse curiam Romanam,vbi est audientia Papæ: licet Papa ibi non sit:per text.in clemen.ne Romani.versi.eo tamen adiecto.de ele. Item vide Domi.in.c.vbi periculum.§.j.in.j.colum. de elec. in vj. Item vide Bald.in.l.rescripta. in.iij colum.de preci.impe.offe.vbi dicit, quòd vbi est Papa,ibi est communis patria.& alle. Innocẽ.in.c.exposuit. de dila.

d ~ SEBA.SAPI. ¶ Nociuo. Faciunt not.per Bar.in.l.j.ff.de his, qui sunt sui vel alie.iu. vbi dicit,q̃ confirmatio priuilegiorum, intelligitur de iustis: non autem deinust is.cũ multis alleg. per Felĩ.in.c.ij colum. xvij. ver.leges.insertę.ŝ.de rescrip.vbi etiam vult,quòd confirmatio priuilegiorum,non intelligitur de nociuis alteri.vt ibi per eum.

SEBA SAPI.
a ¶ Simplex clericus. Vide Abb. in c. legebaꝫ. & ĩ. c. cũ in eccleſijs. ſ. de maio. & obe.

SEBA. SAPI.
b ¶ Debitores. Limita hũc text. vt colligitur ex not. per Bald. in. c. j. ſ. eo. & declarat Andrę. Sic. in repe. l. cum acutiſſimi. char. xiĩj. col. j. C. de fideicõ.
¶ Vide Hoſti. in ſumma. de iureiurã. §. qũo cenſeaꝫ. in. iĩj. co. ver. nã & ſi iuro vſuras ſoluere. & vide Bal. in auth. ad hęc. C. de vſur. in. ij. colũ.
Itẽ adde, ꝙ licet iuramẽtũ de præſtandis vſuris liget: vt hic dicitur: tñ iuramentũ de ſeruando ſtatutũ ꝓmittẽs ꝓſtationẽ vſuratũ, nõ ligat Bal. in. l. eos. §. ſup his. C. de vſu. Anto. Franciſ.
¶ An iurans vſuras ſoluere, etiã ex cã voluptuoſa teneatur ad obſeruantiã iuramenti abſq; dubio credo tuti⁹ eſſe, ꝙ ſic: qa iurãs non põt tutè cõtrauenire iuramẽto, niſi prius impetret abſolutionẽ, etiã ſi iuramentũ ſit illicitũ ex parte iuranti. s. c. ſi verò hoc. eo. ti. cuius Bal. tenuerit cõtrarium, in. l. iĩj. C. de iureiur. ꝙ forſan poſſet ꝓcedere, ſi ius reſiſteret tali obligationi vſurarũ: qa nõ videreꝫ tũc eſſe neceſſaria abſolutio, ſcdm ea q̃ tradunt, in. c. cũ cõtingat hoc. e. ti. Sed tutius credo tenere primã opi. & vide oĩno Pau. de Ca. in cõſ. clxviĩj. & Ol. in cõſi. clxxxv. vbi dixit ꝙ iurãs nõ repetere vſuras põt abſolui à iuramẽto, officio iudicis ẽt abſẽte creditore.
c ¶ Nõ naſcit. Vide Bal. in. l. j. C. de cõdi. inde. & in. l. eos. §. j. de vſu. & ĩ l. fi. C. de vſu. & in l. data opera. ĩ. vĩj. col. C. q accuſ. nõ in. c. hortatu. &. c. igitur. xxiij. qõ. viij. ſcdm eũ, quę verba no. Et vide ad prædicta bo. glo. in. c. ſciſcitaris. vij. q. j. quæ dicit, ꝙ in nullo caſu licet clericis pugnare, ſi poſſunt euadere. l. diſt. c. de his clericis. poſſunt tñ alios hortari ad pugnã iuſtã & etiã intereſſe. d. c. igit. &. c. vt pridẽ. ea. cã & qõne. Aduerte fateor, q̃ ꝓdicta ſunt, nõ interueniẽte Papæ licẽtia: quia clericaꝫ reddit clericos inhabiles ad pugnãdum, etiã cũ infidelibus: vt in. d. c. ex multa. niſi pro defenſiõe ꝓprię ꝓſonæ: vt in cle. ſi furioſus. de ho. ¶ Sed ego moueo dubiũ, nũquid cũ Papę licẽtia poſſint clerici vti armis etiã offendibilibus. & dico, ꝙ ſic: ſi eſt bellũ iuſtũ. hoc em̃ eſt clericis ꝓhibitũ ex ſola ordinatione eccleſiæ: Papa tñ nõ deberet facere propter erroꝛẽ ſine magna cauſa. Hæc eſt aperta ſententia Io. Calde. in. c. petitio. de homi. vbi latè ꝓſequitur. facit quod no. Hoſti. in. c. ſicut dignũ. de homi. vbi tenet Papã poſſe diſpẽſare cum homicida voluntario: quia irregularitas eſt de iure poſitiuo: quia etiã ſenſit Inn. c. ad audientiã. eo. titu. facit. c. is, qui. de ſen. excõ. lib. vj. Latius hanc materiã examino in. c. clerici arma. de vi. & honeſt. cleri. vbi videas. & ibi tracto gñaliter, an & qñ liceat clericis arma mouere, tã pro ſe, quã pro alio.

1 2 ☙ *SVMMARIVM.* ❧
Pronomen ſuus, quandoque denotat iuriſditionẽ. Simplex clericus tunc iurat obedire, quando eſt ſuſpectus de inobediontia.

¶ *CAP. V.*

NVllus. ¶ Nõ tenetur clericus Epõ ſuo obediẽtiæ iuramẽtum pręſtare: niſi ratione adminiſtrationis ſibi cõceſſæ. h. d. ¶ Caſus literalis ex text. verbis cuiq; apparet: ideò Ber. eum nõ ponit.
1 ¶ † Not. ibi, *clericos ſuos*. quòd hoc pronomen ſuus, nõ ſemper denotat dominium. Hîc enim deuotat iuriſditionem & quandã poteſtatem. Ad idem. c. ſi tibi abſenti: de præben. li. vj. & de hoc in. l. Quintus Mutius. ff. de auro & argen. lega. per Bart. in ꝓœmio. ff. noui. ꝓ gl. in. c. j. de poſtu. Præla. ¶ Secundò nota vnum caſum, in quo licitè iuratur: ſcilicet pro obedientia ꝓſtãda: Alios caſus vide in gl. quam no. & vide glo.
2 ij. q. v. c. j. ¶ † Gl. ij. oppo. de. c. quãquã. xxiiij. diſtin. vbi clerici ꝓſtant Epiſcopo iuramentum obedientiæ. Reſpondet quôd loquitur de illis, quibus cõmittitur rerum eccleſiaſticarum adminiſtratio: iſtud verò de clericis ſimpliciter. ad hoc. c. legebatur. de maio. & obediẽ. Ego do ſolẽnem limitationem ad iſtum text. ꝙ. c. iſtud
a ꝓcedit, qñ ſimplex clericus[a] non eſt ſuſpectus de inobedientia: tũc enim data ſuſpicione poteſt compelli ad iurandum. pro hoc bo. text. in c. cum in eccleſijs. de ma. & obe. &. d. c. legebatur. in fi. ponderata ipſius ratione. & quod voluit gl. no. in. d. c. quãquam.

☙ *SVMMARIVM.* ❧
1 *Ex ſimplici promiſſione de ſoluendis vſuris non naſcitur obligatio, etiam naturalis.*
2 *An iuramentum acceſſorium valeat, ſi non valet id ſuper quo eſt interpoſitum iuramentum.*
3 *Inter iuramentum & ſimplicem loquelam inualidã, eſt differẽtia: ſecus ſi loquela eſt valida.*
4 *An ei, qui iurauit ſoluere vſuras, proſit regula, cui damus actionem. &c. & regula, dolo facis. &c.*
5 *In ſoluente vſuras non præſumitur animus donandi: & in eo nõ habet locum regula, cuius per erroꝛẽ: nec regula, qui ſic ſoluit. &c.*

¶ *CAP. VI.*

b DEbitores. [b] ¶ Qui ſe obligauit ad vſuras ſoluẽdas, ſoluere non cogitur: niſi iurauerit: quo caſu cogitur, ſeu repetit. Tria ſunt dicta. ſecundùm ibi: *ſi vero*. Tertiũ ibi: *& cum* &c.
¶ Caſus lr̃alis. Aliquis promiſit ſoluere vſuras cum vſuræ prohibitæ ſint iure canonico & diuino: quærebaꝫ, vtrũ ille ſit cõpellendus ad eas ſoluendas: & rñdit, quòd nõ debet compelli ad hoc. Si verò iurauit ſoluere: tunc propter iuramentũ debet cõpelli. & cum vſuræ ſolutæ fuerint creditores ſunt cõpellendi per cenſurã eccleſiaſticã: vt eas reſtituãt. Ber. ¶ † Not. primò
1 ar. ex tex. in prin. ꝙ ex ꝓmiſsione de ſoluendis
c vſuris non naſcitur[c] obligatio, etiam naturalis. Hoc colligo ex eo, quia promittens nõ cogitur ſoluere. Nã ſi naturalis eſſet oĩa cogeretur ratione pacti: vt in. c. j. de pac. ſicut cogit̃ in cauſa iuramenti. Probõ alia rõne: quia vbicũq; lex reſiſtit cõtrahentibus, nõ naſcitur obligatio, etiã naturalis: vt in. l. cũ lex. ff. de fideiu. & ibi plenè per Bar. qd procedit etiã ſi alteri cõtrahẽti tñ reſiſtat: vt ibi no. Bar. & hoc probat apertè. Nã lex nõ reſiſtit recipienti ad vſurã ex quo neceſſitatus. facit vt not. Inno. in. c. ſuper eo. de vſur. ſed ipſi mutuãti in. c. cõſului. eo. titu. & tñ nulla obligatio naſcitur, vt hîc patet. ¶ No. ſecũdo arg. optimũ, ꝙ vbi turpitudo verſaꝫ ex parte recipiẽtis obligationẽ, & nõ ex parte ſe obligantis: promiſsio, ſeu pactum nõ obligat ſine iuramento: ſecus cũ iuramẽto. Et ſic habes caſum, in quo eccleſia facit differentiã inter promiſsionẽ & iuramentũ. de quo j. latius. ¶ Not. ibi, *cogendi ſunt domino*. ꝙ iuramentũ principaliter dirigit̃ in Deum, & ei acquiritur principa
e lis obligatio: licet effectus cõcernat vtilitatem priuatã. ¶ No. vlt. ꝙ ſoluens vſuras nõ videtur habere animũ donãdi: aliàs non poſſet repetere.
2 l. Cãpan⁹. ff. de ope. lib. de quo aliquid j. ¶ † Venio ad glo. op. obligatio hîc nõ cõtrahit̃, ſed iu
d ramenaũ tenet. & ſic valet acceſſoriũ[d] ſine prin
e cipali: [e] contra. c. ſi diligenti. de fo. compe. & regulã, acceſſoriũ. de reg. iur. lib. vj. &. l. non dubiũ. C. de legi. cum multis ſimilibus. Solu. gl. j. ſentit hîc contrarium: ſed non ſoluit. Io. An. dicit, ꝙ in pactis præter legem valet regulariter acceſſorium ſine principali. vnde cõmittit̃ pœna appoſita, licet nõ valeat actus principalis: vt no. gl. in. l. pacta quæ cõtra. C. de pac. & in. d. regula, acceſſorium. Hîc tñ non ſoluit contrariũ quia ſtipulatio vſurarũ eſt cõtra legẽ diuinam & canonicã j. de vſu per totum. Et ſic etiam acceſſorium deberet corruere, iuxta theoricam gl. de quibus. ſ. Hoſtien. reddit hanc diuerſitatis rationem. Per iuramentum potius iurans obligatur Deo, quàm homini. & ideò aliâs vanum & irritum ſolidat adiectio iuramenti. xxij. quæſt. j. &. c. habemus. q. d. per promiſsionem obligatio acquiritur homini, quæ hîc impeditur ex prohibitione legis propter turpitudinem contrahentis. ſed iuramẽtum dirigitur in Deum, apud quem nulla reperitur turpitudo, vel prohibitio. & hæc ſolutio ſic declarata eſt ſatis bona. ¶ Ex qua ſolutione infertur, ꝙ vbi cauſa

poſ. & ĩ. l. qñ Alexãdrũ. C. de adul. Sali. in auth ẽ. ad hęc. C. de vſu. do. Pau. in. l. pe. ff. de condi. ob tur. cau. Andr. Barba.
d ¶ Si nõ valet actꝰ pr̃icipaliter, an & qñ valeat aliqd ac ceſſoriũ ſine principali: vide p glo. Cy. & Bal. in. l. ij. ff. de iu. omni. iu. Bal. in. l. & ſi is. C. de p̃di. mi. cano. ĩ c. inter dilectos. de fi. inſtru. & in. d. c. ſi diligẽti. de foro compe. Bar. in. d. l. nõ dubiũ. C. de legi. Et adde tex. ſin. in. l. fi. ff. de cõſti. pecu. vbi eſt tex. no. ꝙ ſi nõ valet pr̃icipalis actꝰ, non valet etiã aliqua cõfeſsio inde procedens. & illũ alle. ꝓ ſingu. Bal. in. l. ſi abſentis. ꝓpe fi. C. ſi certum pet. in. ij. col. ꝙ ſi nõ valet actꝰ principalis, non valet etiã cõfeſsio acceſſoria: vel ĩſtrumẽtũ guarẽtigię ꝓptereà cõfectum. Et nunqd extincto principali, extinguaꝫ acceſſoriũ. Ponũt Cy. & doc. in. l. j. C. de iudi. & in. l. fin. ff. de eo qd̃ cer. lo.
e ¶ Sine principali. Tu põdera: iſtud iuramentũ eſt cõtra legẽ diuinã & cõtra legẽ poſitiuã: qũo poteſt ligare? Itẽ iuramentũ habet tres comites: veritatẽ, iuſtitiã, & diſcretionẽ. c. animaduert ẽdum. xxĩj. q. ij. Iſtud iuramentũ eſt cõtra naturalẽ iuſtitiam: ergo nõ obligat: ideo vide tur dicẽdũ, ꝙ debet reſtrĩgi, qñ ex ſui ſerie nõ appa ret, ꝙ iurauit ſoluere vſuras. vide ibi latè. Iſta videtur veritas. Põdera etiã, qa gl. in. l. eos. C. de vſuris. vult ꝙ ex tali iuramẽto de ſeruãdis ſtatutis & cõſuetudinibus, qs non tenetur illa ſeruare: ergo multomi nus tenet̃ ſeruare in cõtractu: qa potẽtius eſt ſtatutũ

vbi cauſa annullans principale non concurrit cum acceſſorio:annullato principali,non annullatur acceſſorium.ad hoc inſti.de inuti.ſtipu.§.ſi quis alium.quæ verba no.¶ † Sed contra prædicta op. 3
Deus non facit differentiã[a] inter ſimplicem loquelam & iuramentum.xxij.quæſtio.v.iuramenti.ſicut ergo quis compellitur ad obſeruantiam iuramenti,vt hîc: ita debet compelli ad obſeruantiã promiſsionis,ſeu pacti.d.c.iuramenti.&.c.j.de pact.&.xxiij.diſt.c. pſalmiſta.ſol.dicunt Gof.& Hoſti.quòd licet Deus non faciat differentiam,eccleſia tamen facit.vnde plus peccat tranſgreſſor iuramenti:quod patet ex maiori pœnitentia.xxiiij. quæſtio.j.c.non afferamus.Simile in voto ſolenni & ſimplicij.qui cleri.vel vo.c. rurſus.&.c.conſuluit. & Ioannes Andræ.dicit in vtroq; caſu prædicto dicendum,quòd comparatio ſit in genere non in determinata quantitate reatus. Vult dicere, quòd loquela ſimplex & iura-
b mentum æquiparantur in genere:quia ſcilicet vterq; peccat[b]:& ex tranſgreſsione quilibet eſt dignus pœna eterna.iuxta illud Sapiẽ.j.Os,quod mentitur occidit animam.& tranſumptiuẽ.in.d. c.iuramenti. tamen in quantitate plus peccat tranſgrediens iuramentum,quàm ſimplicem promiſsionem:vt probatur.in capitu. mouet.&.c.habemus.xxij.q.j.& in.c.j.ea cauſa.&.q.& hoc originaliter voluit gloſ.in.d.c.iuramenti.&.c.peĵ.eo.¶ Sed certè iſte ſol. non placent quo ad caſum huius capi.Nam ſi Deus non facit differentiã,nec eccleſia facere debet:qa iudicium eccleſię debet ſe cõformare, inquantũ põt cũ iudicio Dei:vt in.c.vt noſtrum.vt ecc.benefi.&.c.à nobis.ij.de ſen.excom.nec etiam procedit dictum Ioan. Andræ dic:quia ſi iſte, qui promiſit vſuras,peccaret in non adimplendo promiſsionem: compelleretur promiſsionem ſeruare: vt in capitulo.j.de pact.nec haberetur reſpectus ad peccatum alterius.Satis enim eſt ,quod ſine peccato iſte poſſet ſuam promiſsionem adimplere.ſicut obſeruatur hîc adimplendo iuramentum,in quo non conſyderatur,quod alter magis peccat,& grauatur in recipiendo vſuras.Vel potius conſideratur qnòd habetur reſpectus
c ad iurantem?[c] vt non peccet:quia minus malum eſt.vt vnus peccet , quàm duo.Nec debet quis committere peccatum etiam minimum,vt alter euitet maius:vt dicit gloſſ.not.in.c.quod ait.xiiij. diſt.Dic ergo clarius & melius:quòd illa authoritas præalle.Deus non facit differentiam.&c.procedit quando iuramenti & ſimplicis promiſsionis datur validitas:ſed in caſu noſtro ſimplex promiſsio eſt nulla propter turpitudinem recipientis.iuramentum verò valet:quia Deus turpiter nõ recipit:nec iurans peccauit:vt.ſ.latius
4 dixi.& hæc breuis ſolu.ſufficit.not.eam.¶ † Gloſ.ij.procedit multum inuolutè immiſcendo quatuor contraria,quæ veniunt ad diuerſos effectus.Et ſcias quòd prima duo veniunt contra creditorem in fauorem debitoris,reliqua econtrà. Capio prima duo.videtur enim,quòd iurans non debet cogi ad ſoluendum : quia cum habeat actionem ad vſuras repetendas:vt hîc:ergo fortius habet exceptionem,ne compellatur ſoluere per regulam iuris:cui damus actionem,fortius exceptionem:vt in.l.inuitus.§.cui damus.&.ff. de regu.iur.& in regula,qui ad agendum.de regu.iur.libro ſexto. Item & ſecundò,vbicunq; petit,qui reſtituere tenetur:poteſt repelli p exceptionẽ de dolo:qa doloſè agit,q̃ petit,q; ſtati reſtituturus eſt:vt in.l.dolo.ff.de doli excep.& in regula,dolo facit.de re. iur.libro.vj.ſed iſte vſurarius tenetur poſteà reſtituere:ergo poteſt nunc repelli modo prædicto.& hæc ſunt in fauorem debitoris contra eundem , quod non audiatur poſtmodum repetendo. Gloſſ.arguit primò ſic:aut iſte debitor.ſoluit debitum:& non auditur repetẽs,vt.l.Julianus.ff.de condi.inde.&.c.fin.de ſol.Aut ſoluit indebitum:& etiam non debet audiri:cum ſciat indebitum ſolui,videtur donare.l.cuius per errorem.ff.de regu.iur.& not.in.d. c.fi.Item & ſecundò ſic:qui ſoluit,vt ſtatim repetat,non videtur ſoluere:vt in.l.qui ſic ſoluit.ff.de ſolu.ergo iſte repetendo non videtur à iuramento abſolutus:& ſic iuramentum debet obſtare repetitioni.& ſic repetere non poteſt:& ſic ſilent duo prima contraria, quæ fundantur ſuper iure repetendi.Et per hoc habes clarè mentem gloſſ.vſq; ad ver.*ad hoc dicas*.Ibi gloſſ.reſpondet,non ad omnia contraria:ſed duntaxat ad illud de ſolutione indebiti ſcienter facta.Dicit enim fatendum,quod ſi vſuræ ſunt indebitæ,& tãquã indebitæ poſſunt repeti.Nec ob. quod ſcienter ſoluerit: qa nõ animo donãdi:ſed timore iuramẽti fecit:ideò excuſatur,ſicut ille, qui metu inducit.hoc voluit gl.vſq; ad ver.& ſicut.¶ Antequã expediamus illã particulã:exa minem[9] cõtraria.ſ.formata.Ad primũ de regu
d la,cui damus[d] &c.reſpondet Gof.hoc.c.procedere,quando creditor non agit,ſed compellit officio iudicis:& ſic non habet locũ exceptio: quaſi contrarium procederet,vbi creditor ageret:& ſic vult Gofr.tacitè,quòd contra agentẽ poteſt ille,qui iurauit,excipere.& ſic intellexerunt aliqui finẽ iſtius gloſſ.dum dicit,quòd debitor compellitur ſoluere: niſi petat iuramentum relaxari.Do.Ant.videtur diſtinguere inter modos excipiendi.Ant enim excipit de contractu vſurario petẽdo abſolutionem,vel relaxationem iuramenti . & auditur per id quod not.Fede.conſil.ccc.Aut ſimpliciter excipit cõ tractum eſſe vſurarium:vel quòd habet actionem ad repetẽdũ:& non debet audiri. Nec ob. regula prealle.cui damus actionẽ.&c.procedit ẽm quando nihil ſubeſt,magis repellẽs exceptionẽ,quã actionẽ.hîc autẽ ſubeſt iuramentũ, quod obſtat exceptioni:ſed nõ reptitioni.Hęc eſt bona ſolu . & not.eam pro limitatione ad illam regulam.'& vide aliam notabilem quam ponit Inno.in.c.inter dilectos.de exceſ.Præla. Sed primum mẽbrũ diſtinctionis nõ placet indiſtinctè:ſed oportet quod excipiat petẽdo relaxationẽ,vel abſolutionẽ ante,quã conſtituat in mora.Nam excipiẽdo inſtante termino,incideret in periuriũ : qđ eſt cõtra mẽtẽ huius Decre.Itẽ ſi dictũ ſuũ procederet indiſtinctè,iſtud capitulũ eſſet quaſi ſine effectu:cũ quilibet excіperet petẽdo abſolutionẽ:ideò dic,vt plenius dixi.ſ.c.j.vbi expediui magnam partẽ materiæ huius cap. Alij vt refert Gofr.dixerũt dictũ cõ trariũ procedere,quando creditor directè ageret:ſed capi.iſtud procedit creditore denũtiãte periurium debitoris.hoc tamẽ ſibi non placet: quia creditor debet repelli à denuntiãdo ratione ſui criminis:cũ ſit infamis ſaltẽ infamia cano a
nica:& quia bono zelo nõ denuntiat nec charitatiuè.mouetur.j.de ſimo.licet Heli. Videamus latius in quibus caſibus poſſet practicari diſpoſitio huius cap. Aut ẽm iudex vidẽs hũc debitorem in pręcipitio deierandi,vult ex officio ſuo eũ cõpellere ad ſoluendũ:& poteſt:nec ille põt excipere,nec abſolutionẽ petere:niſi intra ter- b
minũ ſolutionis faciendę poſsit cõſtare cõtractũ eſſe fœneratiũ:vt ſentit hîc Inn.& latius dixi.ſ.c.j.& hoc caſu clarè ꝓcedit diſpoſitio huius cap.Aut creditor denũtiat peccatũ debitoris:ita ꝙ agit denuntiatione Euangelica fundãs ſe principaliter ſup ſalute ꝓximi.& dicit Gofr. ꝙ nõ debet creditor audiri:quia nõ bono zelo. venit.¶ Ego dico dictũ Gofr. ꝓcedere,qn̄ no- c
torię contractũ cõſtaret eſſe vſurariũ.tũc ẽm ille repellitur à denuntiando ratione criminis: & maximè,quia infamis eſſet,non ſolum infa

tentius eſt ſtatutũ quàm pactum.in rubr.de decre.decn.Et põdera qa põt argui:non eſt prohibitum iſtud iuramentum ex parte iurantis.per notata hîc in gloſſ.fi.&.c.cum ſuper eo.de vſur.Ergo iſtud iuramentum eſt contra legem diuinam.&c.Reſponde, quia ſaltem non habet tres comites. Item tendit in perniciem proximi iſtud iuramentũ:quia facit mutuantẽ incidere ĩ laqueum:quod non eſt dicẽdum:vt.c.ille xxij.q.v . põt reſponderi,quod cito remouetur per reſtitutionem : vt hîc dicitur.& facit.l.qui ſic ſoluit ff.de ſolut.Itẽ põdera:quia iuramẽtum non debet eſſe vinculũ iniquitatis .c. quanto.ĵ.e.ſed iſtud eſt huiuſmodi:ergo. Reſpõde, ꝙ non eſt verũ:quia hoc iuramentũ tẽdit,vt iurans nõ incidat in piuriũ.Ponderа qa ponę ꝙ acceperit ad vſuras quis ex cã voluptuoſa , & iurat ſoluere:an habeat locum iſte rex.videtur,quod ſic,qa indiſtinctè loquitur. Mihi videtur nõ eſſe verum:ex eo,qa peccat ſic iurãs:& iuramẽtũ tale tẽdit ĩ ꝓnicię aię, per not.in.c. ſup eo.de vſur.Itẽ qa tale iuramẽtũ nõ videtur præſtitũ Deo.cogita bene: quia ſunt noua,q̃ hic expreſsi. Pondera ſi ligat ꝙ cã voluptuoſa: fortius non ligat pro cã neceſſaria. Andrę.Barb.

¶ Faciunt ad hoc no.per ipſummet Abb.Panor. in.c. q̃relã.ĵ.e.in.ij.col. in fin.ver.vlt.glo. expeditis quæro &c.& vide q̃ ibi addidi.

Vterq; p ccat.Tu pondera, quia vt dicit Cicero ĩ ſuis paradoxis,ęquale dilictũ eſt occidere ſeruũ & occidere dñm:qa ſemp attẽdit nõ licere. Andr.Barb.

¶ Ad iurãtẽ.no.ꝙ attendit,an ex iuramẽto iſto graue tur vſurari[9]:qame li[9] eſt,vt vn[9] peccet,q̃ duo.Tu dic

ꝙ attẽdit illud ꝙ pricip̃r ſit:vt voluit gl.ĩ.l.venia.C.de ius in vocã.An.Bar
d SEBA. SAPI. ¶ Cui damus.Qũo ꝓcedat illa regula,decla.d Abb.in c.ſi diligenti.in.viij.colum.ſ.de fo.cõpeten.& Io.de Ana.in.c.accedens.in j.col. ĵ.de accuſa.& per dd. Abb.in.c.conſtitutis.ij.colũ.fi.ĵ.de appella . vt non procedat,quando actio & exceptio competunt ad vindictam . vide Moder.in.l.creditori.C.de pactis.

mia canonica:ſed etiam ciuili:vt in.l.improbũ fœnus.& quod ibi no.Bal.C.ex quib.cau.irro. infa.&.iij.q.vij.c.infames.§. porro. Item iudex ex officio ſuo compelleret hũc creditorem ad relaxandum iuramentum:vt in.c.j.ſ̃.eo.& ſi nõ vult relaxare,poterit ipſe abſoluere:vt hîc nõt. Inn.vel ipſe abſoluet principaliter ſecũdùm ea, quę dixi in.c.j.ſ̃.eo.Item poſſet compellere creditorem,vt deſiſtat ab actione:vt in.c. tuas.j. de vſur.Si autem cõtractus non apparet vſurarius:tunc poſſet creditor venire ad denuntiandum peccatum illius in non obſeruãdo iuramẽtum:& ſic ſecũdo modo poſſet ītelligi iſte text. ¶ Tertio modo poſſet intelligi iſte text.& practicari creditore directè agẽte.ſed primo videamus vtrum poſsit directè agere.Dico ſic:quòd aut cõtractus nõ apparet vſurarius:qa fortè malitiosè fuit cõceptus ſub forma depoſiti,vel mutui gratuiti:ſed plus fuit ſcriptũ,quàm receptũ fuit:& tunc dico,quòd optimè practicari põt hæc litera. Non em̃ debet debitor admitti ad excipiendum,ne incidat in periurium. debuiſſet em̃ eſſe vigilans per prius ante,quàm inſtaret terminus impetrare relaxationem:iuxta ea, quæ dixi in.d.c.j.nec habet hîc locum officium iudicis:tum quia non cõſtat de turpitudine cõtractus:tum,quia interim debitor incideret in periurium:& ſic propter timorem periurij nõ habet locum regula,cui damus actionem.&c. nec regula dolo facit.Aut contractus apertè apparet vſurarius: & vr̃ ꝙ tũc nõ poſsit creditor agere.Non em̃ agit vigore promiſsionis: quia nulla eſt:vt in prin.cap.Non vigore iuramenti: quia ſecundũ opi.dn̄i. Anto.actio ſeu obligatio non acquiritur parti propter ſuam turpitudinem:& ſine actione nemo experitur.l.ſi pupilli.§.videam⁹.ff.de neg.geſt.Hîc autẽ deficit obligatio,quæ eſt mater actionis.l.licet.§.ea oblig. ff.de ꝓcu.Sed vt dixi in.d.c.j.credo,ꝙ hæc opi. d.Ant.in hoc nõ ſit vera.& cõtrariũ ſentit hæc gloſſ.dũ innuit creditorẽ poſſe agere pro vſuris ſoluendis,vbi interuenit iuramentum.Quare dico,ꝙ ſaltem ſecunda obligatio acquiritur parti:vt dixi in.d.cap.j.rõne cuius iſte poterit agere.Nam ex quo ius præcipit aliquid fieri[a], datur actio ſaltẽ ex illa.l.ff.de condi.ex le.l.vna. Et ꝓ hoc adduco.c.tuas.ſ̃epe alle.j.de vſur.vbi dicitur: ꝙ iudex non debet compellere creditores,qui receperunt iuramenta:vt deſiſtant ab exactione:ergo præſumit,quòd actio cõpetit: aliâs fruſtra fieret compulſio.& hoc caſu etiam poſſet practicari hoc.c.quando ſcilicet creditor comparuit inſtante termino:ita quòd ex illa dilatione ille incurret periurium. Debet enim iudex eligere, vt potius admittat iſtum cum peccato,quàm eum repellendo patiatur alium incidere in periurium. Idem ſi ille creditor comparuit,poſtquàm debitor incidit in periurium.Non enim debet iudex pati illum ſtare in petiurio:nec debet illum abſoluere:tum,quia non petit:tum,quia non eſt dignus hoc remedio ex quo legem contempſit incidendo in periurium:iuxta ea,quæ dixi in.d.c.j. ¶ † Ex prædictis habes vltra alios varios modos practicandi hoc cap.& remanent ſoluta.prima duo contraria,quæ veniebãt contra ſecũdam partẽ ca. ¶ Veniamus nunc ad alia duo cõtraria,quę militant cõtra tertiam partẽ cap.in qua permittit repetitio poſt ſolutionẽ.Glo.iſta,vt.ſ̃.vidiſtis, reſpondet ad primũ:ꝙ timor iuramẽti excludit p̃ſumptionẽ donationis.Ho.& Io.An.vidẽtur hoc dictũ impugnare.Nã ex hoc ſequeretur,ꝙ ſi is,qui nõ iurauit,ſoluit vſuras,non poſsit repetere:cũ in ſolutione ceſſet timor iuramẽti:qđ tn̄ eſt falſum ſcđm eos.nihil alle gãt ad hoc.Sed ꝓ hoc facit tex.ī.c.ad noſtrã.de emp.& vẽ.&.c.illo vos.de pig.& clarius j̄.de vſur.qa fruſtra.&.in.c.Michael.Dicũt ergo Inn.& Hoſti.ꝙ hîc admittitur repetitio,ſcientia indebiti non obſtante,in fauorem ſeruantis iuramẽtum:vel promiſsũ:& in odiũ creditoris.Itẽ ſcđm Hoſt.leges cõtrariæ: loquũtur de ſolutione,q̃ nõ improbaẽ à lege.de quo per eũ in ſum.de vſur.§.fi.ver.ſed qũo. Itẽ & tertio ſcđm eundẽ,hoc eſt ſp̃ale in vſura:vt repetaẽ nõ obſtãte,ꝙ ſciẽter ſoluit indebitũ.& hoc ꝓpter periculũ aĩæ ipſi⁹ recipiẽtis. ¶ Quartã ſolutionẽ ponit.d.Ant.dicẽs,ꝙ aut ĩteruenit iuramẽtum:& tũc in dubio excluditur p̃ſumptio donationis ꝓpter timorem periurij:vt hîc. Aut interuenit ſimplex promiſsio:& tũc ſi cõſtat,ꝙ voluit donare:& caſus eſt clarus,ꝙ ceſſat repetitio. Aut conſtat de cõtrario:& tũc datur repetitio:ſed ſi ſumus in dubio,dicit adhuc dandã repetitionẽ:qa ex quo p̃ceſsit cauſa præſumiẽ,ꝙ voluerit ſatisfacere promiſsioni ſaltẽ naturali,& nõ donare.Et pro hoc videtur velle.d.Ant.ꝙ in ſimplici promiſsione vſurarum,oritur obligatio naturalis:ꝙ puto falſum:cũ lex reſiſtat:vt.ſ̃.dixi.Dico ergo,ꝙ præſumptio donationis hîc excluditur:quia aut à principio ſoluit,& neceſsitatus fecit cupiditate conſequendi pecuniã mutuo,aut expoſt facto.& videtur voluiſſe,vt parceret pudori ſuo:nec notareẽ de fractione promiſsionis apud vulgus.ar.op.in.l. Quintus Mutius.ff.man.& in.c.tua j̄.eo.cum ibi not.nemo em̃ eſt ita ſupinus,ꝙ libẽter ſoluat vſuras.l.cũ indebito.ff.de ꝓbat. ¶ Nota tn̄ ex gl.& ex p̃dictis,ꝙ vſurę repetũtur ex quaſi cõtractu p cõdictionẽ indebiti.De hoc remitto ad gl.& doc.ī.d.c.Michael.& per gl.xvj.q.vj.c.ſi Ep̃m.per Specu.in.ti.de act.& peti.§ ij.ver.ſ̃.ꝙ autẽ dixi.vbi conſuluit,ꝙ repetẽs ſe nõ arctet ad condictionẽ indebiti. dic,vt in.d.cap.tua nos. ¶ Ad vltimũ contrariũ.de.l.qui ſic ſoluit. glo.hîc nõ reſpõdet:ſed Hoſti.dicit,ꝙ qn̄ propter iuramẽtũ ſoluitur vſura,ius nõ intendit verè ſolui,ſed potius numerari:ita ꝙ ex ſola numeratione iuris interpretatione ſatisfacit iuramẽto.ad hoc inſti.quib.mod.tol.oblig.in princi.Vel dic clarius:quia.l.qui ſic ſoluit.loquitur in obligatione à iure non improbata.hoc autẽ à iure improbatur:nec põt creditor retinere ſine peccato.vnde ſatis eſt, vt interueniat numeratio ad ſatisfactionẽ iuramenti:vt ſic cõſulatur debitori & creditori.Vel dic,vt fortè voluit gl.iſta ſoluere in ver.vel ſic.ꝙ iſte purè ſoluit ratione iuramẽti:nec appoſuit pactũ de repetẽdo,ſeu reſtituẽdo:licet alio iure repetat.ſ.qa ſoluit indebitũ:& qa ille peccat retinẽdo ſine iuſta cã,& cõtra legẽ diuinã & humanã. ¶ Nũc venio ad vltimã particulã gl.in ver. *& ſicut habet.* quæ ſentit oppoſitionẽ de.c.j.ſ̃.eo.vbi iurans nõ compellitur ſolvere:ſed creditor cõpellitur relaxare iuramẽtũ Glo.rn̄det,ꝙ debitor habet vtrũq; remediũ.nã ſi vult petere abſolutionẽ audietur, vt ibi:ſed ſi nõ petit,& cogitur ſoluere,habet remediũ repetendi:vt hîc in fine.Sed certè ſcđm hoc vana eſſet huius cap.diſpoſitio:cum quilibet poteſt ſe petere abſolui:ideò dic vt latè dixi in.c.j.ſ̃.eod. Per prędicta habes clarè tria dicta huius cap.quare ſcilicet nulla naſcitur obligatio ex promiſsione vſurarũ. Itẽ,quare cõpellitur iſte adimplere iuramentũ.Itẽ & tertio de iure repetendi.

a ¶ Aliquid fieri. Vide Bal.in auth.ei, q.C.de bonis authori.iudi.poſ.vbi dicit,ꝙ creditor,q petit vſuras, non dicitur calũniosè petere:qa nõ eſt ĩ calumnia,q petit iure permittẽte.

✣ SVMMARIVM.

1 *Abſolutus ab excommunicatione,an teneatur præſtare cautionem iuratoriam,vel fideiuſſoriam,vel pignoratitiam.*
2 *Fructus rei pignoratæ nõ cõputatur in ſortem,quando debitor iurauit non moleſtare:niſi prius ſortem ſoluerit.*
3 *Promittens ſoluere cum iuramento,ſi compenſat,non eſt periurus.*
4 *An iſti debitores,de quibus in capitulo noſtro ex violentia illata cadant â iure eorum.*

¶ CAP. VII.

ADnoſtram. ¶ Si debitor creditori iurauit re pignoratã non repetere niſi prius debitũ ſoluat,iuramẽtũ ſeruare compellitur. Sic ſummat Ioan.An.ſed hæc ſummatio nullã dubitationẽ cõtinet:ſed fortè propter varietatem lect. ſummauit Ioan.An.ita generaliter:ideò ſummo ſic. Debitor,qui

Debitor,qui iurauit creditori nullũ grauamẽ ſuper re pignorata inferre,donec ſoluerit debitũ:nõ audiẽ repetẽs pignus volẽdo cõpenſare fructus in ſortẽ:ſed debet prius debitũ integraliter ſoluere,& demũ rẽ cum fructibus inde perceptis expoſcere.& eſt notabilis caſus.Cõis diuiſio.Secũda ibi: *ideoque*.¶ Caſus literalis. Quidam.P.noĩe quãdã pecuniæ ſummã mutuauit quibuſdã hoĩbus recipiendo ab eis quaſdam poſſeſsiones & reditus in pignore ꝑſtito iuramẽto ab eis,ꝙ ipſi.P.ſuper illis nullũ grauamẽ inferrẽt,donec ſibi peccuniã ſoluerẽt.Et ante quã de poſſesionib⁹ & reditibus illis ſortem ſuam deduxiſſet: cœperunt illum coram Archiepiſcopo moleſtare:ita quòd per Archiepiſcopũ dictus.P.fuit excõicat⁹: vñ ſuper his cõqueſt⁹ fuit do.Papæ:& ipſe mãdat eidẽ Archiepiſcopo & eius cõiudicibus,quatenus recepta ſufficiẽti cautione ab ipſo.P. ꝙ eorũ debeat ſtare mãdato ipſum abſoluant:poſtmodũ cõpellant creditores,ſi eſt ita vt poſſeſsiones & reditus prædictos eidẽ . P.reſtituãt:quia cõtra iuramẽtũ ſuũ venerũt:nec ſibi moleſtiã inferãt, vel grauamẽ,donec peccunia fuerit reſtituta:cũ autẽ fuerit reſtituta,ſicut iurauerunt,compellãt dictũ.P.vt quicquid vltra ſortẽ recipit, deductis expenſis,reſtituat eis,ꝙ ſi non fecerit excõicent illũ. Bern.¶ Not.ꝙ licitè capit quis in pignore poſſeſsiones & reditus. Et not.quòd verbũ poſſeſsio quandoq; capitur ꝓ proprietate rei, & non pro nuda poſſeſsione.concor.c . quoniam frequenter.§.qđ ſi ſuper rebus.vt lite nõ cõteſta.¶ No.ꝙ creditor deducit ante oĩa expẽſas,quas fecit in re pignorata:& quòd fructus dicit ſolũ id,qđ ſupereſt deductis expẽſis.l.j.C.de fru.& lit.expen.&.l.fruct⁹.ff.ſol. ma.¶ Not .quòd vbi eſt contentio de obſeruantia iuramẽti,vel de fructibus in ſortem cõputãdis,põt adiri iudex eccleſiaſticus inter
a laicos.¶ No.ſcđm cõem[a] intellectũ & tene ſemper menti,quòd iuramentũ eſt obſeruãdum ĩ forma ſpecifica:nec ſufficit illud adĩplere in effectu.Patet hoc,quia iurãs prius ſoluere:tenetur actualiter ſoluere:nec ſufficit cõpenſare:quanquam cõpẽſatio ſit ficta ſolutio.l.ſi peculium.§.j.ff.de ſtatu libe.de quoj.latius.Not.quẽ poſſe cõpelli per eccleſiaſticũ iudicẽ ad reſtituẽdũ quicquid ꝓcepit ex re pignorata:quãq; cõtractus pignoratitius nõ ꝓceſſerit:quaſi videat re ipſa vſuras cõmittere retinẽdo ſibi fructus,vel reditus occaſione mutui ꝓcedẽtis:No.vl.ex fine literæ.quòd abſolutus ab excõicatiõe:cũ ſolẽnitate debita de parẽdo mãdato iudicis,nõ reincidit ipſo facto in excõicationẽ:quanquã mãdato:vt promiſit nõ pareat:ſed opus eſt,vt de nouo.in illã reducat .ad idẽ.c.quæſtioni.de appel.fallit in caſibus cõtẽtis in.c.eos de ſen.excõ.li.vj.¶ Venio ad glo.& primò:quia hîc Papa mandat recipi in abſolutionis actu ſufficientẽ cautionẽ:quæro qualis debet eſſe hæc cautio?gl.iij.dicit, quòd pignoratitia:ſeu fideiuſſoria ex quo hîc adducit qualitas ſufficiẽtiæ,¶.† Sed cõtra hoc & contra tex.opp.videt em̃ quòd nulla cautio erat hîc ꝓſtãda:qa vbi excõicatio eſt iniuſta,debet relaxari ſine aliquo grauamĩe:vt in.c.j.de ſen.exc.li.vj.&.c.ſacro.de ſen. excõi.Sed hîc fuit iniuſta:cũ nõ tenerentur creditores reſtituere res pignoratas ante ſolutionẽ ſortis.Sol.Hoſti.quod cõtraria procedunt,qñ nulla cauſa exprimitur in ſnĩa:vel exprimitur manifeſtè falſa:vel ĩiuſta:vel qñ nõ fuit ſeruatus ordo:vt in.d.c.ſacro.Sed in caſu noſtro ordo fuit ſeruatus & cauſa expreſſa,quæ nõ fuit iniuſta,vel falſa ſed dubia:quia debitores dicebant de fructibus ſatiſfactum:creditores aũt negabãt:vñ,quia nõ cõſtabat adhuc de veritate,fit abſolutio.& rõne dubietatis debet præſtari ſufficiẽs cautio.Et ſic no.ſcđm Io.An.quòd licet pro dubia cauſa nõ ſit quis ex-
b cõicandus:lata tamen ſnĩa tenet.[b] ſimile.ij.q.vj.c.biduũ.¶ Vel põt dici ſcđò ſcđm Hoſti.quòd ſufficiẽs cautio vocatur hîc iuratoria & nõ pignoratitia,vel fideiuſſoria:prout dixit glo.quia obſtãte iuramẽto ante ſolutionẽ pecuniæ nõ poterat de fructibus quæſtio referri.Et pro hoc inducit finem cap.vbi nõ mãdat creditorẽ iſtũ diſtringi per cautionem pignoratitiã,vel fideiuſſoriã:ſed ſolũ eũ reducẽdum in primã ſentẽtiã.Certè vtraq; ſolu.Hoſti.videtur mihi falſa.Prima em̃ eſt apertiſsimè contra text.in.d.c.ſacro.§.caueat. vbi dr̃,quòd abſq; manifeſta & rationabili cauſa nõ eſt excõicatio proferẽda:qđ ſi cõtra factũ fuerit eſt talis ſnĩa ſine aliquo grauamine reuocãda.Ad idẽ.c.nemo Eps.ij.q.j. &.c.graue.xj.q.iij.ſed hęc cã erat dubia,ſcđm opi.Hoſti.ergo ſine aliqua cautionẽ erat relaxãda.¶ Secunda ſolutio non procedit ex eo,quia ſi non poterat referri quæſtio fructuum ante ſolutionem : ergo excommunicatio fuit iniuſta:& per conſequens ſine grauamine relaxanda,ita vt iuramentũ præſtari non debeat.Inno.dicit,ꝙ iſte fuit excõicatus pro contumacia:& hoc fuit iuſtũ.& idcirco non abſoluitur:niſi præſtita cautione & iuramento.fatetur tamen quòd ſententia reſtitutionis rerum fuit iniuſta:& ideò cõtra ipſam mãdatur,ꝙ res creditoribus reſtituantur.hoc dictũ non placet Hoſt.quia aut ipſe fuit excõicat⁹ pro contuma
a cia cõmiſſa in non parẽdo ſnĩæ reſtitutionis rerũ:& excõicatio fuit iniuſta:cũ non teneretur parere illi ſnĩæ,vt iniuſtæ:& ſic per cõſequens non fuit cõtumax:ergo ſine cautione venit abſoluendus.Aut fuit excõicatus ꝓ contumacia commiſſa in nõ comparendo:& adhuc iniuſtè hîc agitur cõtra eũ:cũ deberet ſufficere iuratoria cautioj.de verb.ſig.c.ex parte.&.c.cum oli. & ſic nõ poteſt dictũ Inn.ſaluari:niſi dicat ſecũ dũ Hoſt.ꝙ creditor violẽter reſtitit debitori ĩ
b occupatione rerum,quę fiebat iudicis authoritate modũ excedẽdo,& monitus noluit ſatisfacere:propter qđ iuſtè fuit excõicatus : & rõne huius offenſæ ſaltem dubię,cauere debuit.Vel ſcđm eũ iſte fuit excõicatus ꝓpter contumaciã & propter expẽſas,quibus ante oĩa cauendum fuit.de iudic.c.j.Hę duæ vltimæ ſolu.ſatis ſunt veræ in ſe,licet non multũ cõueniãt literæ.Dico etiã ꝙ ſolu.Inn.põt ſatis ſuſtineri:quia excõicatus ꝓ cõtumacia in nõ cõparendo corã iudice,nõ debet abſolui ſine ſufficiẽti cautione:nec ſufficit iuratoria:vt eſt tex.iuncta glo.no.in.c. qua fronte.de appel.facit tex.in.c.j.de do.& cõ tu.li.vj.Do.Ant.dicit ſe putare.ꝙ iſte ideò ab-
c ſoluitur cũ cautione:quia ſententia fuit lata ex cauſa probabiliter dubia in iure,ex quo peteba tur,vt fructus cõpenſarẽtur in ſortẽ:vt patebit ex his,quę dicã in ſeq.gl.& maximè:quia retractato grauamine ſnĩæ,reſtabat aliquid implen
c dum[c] ex parte creditoris:vt patet ĩ fi.c.Hęc ſolu.licet videat applaudere lr̃æ:nõ tñ puto eam verã:quia ꝓbabilis error licet habeat excuſare iudicem:vt nõ cõdemnet excõicato ad intereſſe:non tamẽ aggrauat excõicatũ,qui inſons eſt:
d vt præſtet cautionem de parendo:cũ illa exigatur propter preſumptionem inobedientię cauſatam ex culpa cõtracta in excõicatione.& hæc ſatis colliguntur in dicto.c.ſacro.Illa ergo Innocen.ſolutio iurata : vt.s.magis videtur iuri conſona,vt dicamus iſtum fuiſſe excommunicatum propter contumaciam cõmiſſam in nõ comparẽdo in iudicio moto ob cauſam in tex. cõtentam.& hæc ſola ſolutio ſuffeciſſet:ſed vt antiquorum dicta nõ tranſirẽt indiſcuſſa inſtat
2 plus,quàm oportuit.¶ † Oppo.ſecundò & videtur,quòd nõ teneatur debitor ſoluere prius integram ſortem:ſed quòd poſsit computare
d fructus[d] in ſortẽ:vt in.c.j.&.ij.j.de vſur . cuius contrarium innuit litera.Sol.ex gl.iiij.eliciuntur duo intellectus.Primus,vt litera intelligatur cum ſuppletione ſcil icet vt ſors prius ſoluatur verè,vel per computationem fructuum: vt in contrario.In hoc tamen gloſſ.non perſiſtit,ſed tranſit ad ſecundum intellectum:vt ſpeciale ſit hoc propter iuramentum præſtitum de non moleſtando,donec fuerit ſatisfactum. vnde oportet quòd prius ſoluatur vera fors, & poſteà quicquid inde potuit creditori percipere,repetatur . Glo.habuit in hoc bonum intellectum ſed non ponit bonum exemplum. Panor.ſuper Scđa Scđi Decre.

✠SEBA.SAPI.

a ¶Scđm cõem. Vide ad hoc do.Iaſ in.l.ſi pecuniam. in prin.col.ij.verſi.in ea.gloſſ.ff.de condi.ob cau.vbi ponit qđ qñ ĩteruenit iuramentũ, debet promiſſum pretio obſeruari.

b ¶Tenet ſnĩa.Tu pondera:quia videtur,ꝙ in dubio debuit fauere reo c.ex literis.de ꝓba. & ſic nõ excõmunicare. Andræ.Barba.

c ¶Aliquid implẽdum.Tu põdera qa hîc dicitur ꝙ propter hoc fuit excõicatus.quaſi velit dicere,propter illud pactũ videbat cõtract⁹ vſurarius: vel qa erat vſurari⁹ creditor. Andr.Barba.

d ¶Not. Hîc qũo intelligat, qđ dr̃, ꝙ fructus pignoris cõputantur.& vide pleniſ.per.d. Anto.hîc.& caſus in qbus fallit hęc regula enumerãt in.c .conqueſtus. de vſu.per glo.& doct.& per gloſſ. xiiij. quæſti.iij.in ſumma. Et an in ſorte cõputentur non ſolũ fructus percepti, ſed etiã q percipi potuerunt.vide latè do. Abb.Panor.poſt doc.in.c.j.de vſu.

a ¶ Prius satisfecerit. Facit differentiã Io. And, inter verbũ soluere & satisfacere. Idem dixit do. Pet. in. c. si propter. de rescri. li. vj. & in repe. Tu põdera, quia hîc iurauit soluere pecuniã. And. Barb.
ANT. FRAN. ¶ An iurãs soluere possit aliter satisfacere absq; periurio, putarẽ quòd inuito creditore hoc facere non possit: quia satisfacere qs tenetur, sicut voluerit creditor: vt per Spec. in tit. de obli. & sol. ĩ. §. vj. versi. quid si lata. & habẽ per Bal. in. l. per diuersas. ĩ xiij. col. ff. man. & ideò dicebat Bal. in. l. j. ff. qui satisf. cog. q̃ satisfacere non dicit, qui dat fideiussorem, per authẽ. si q̃n. C. de cõsti. pecu. & per l. promissor. la. ĩj. in. §. cõstituto. ff. eo. ti. Et adde, q̃ q cedit creditori actiones, non dicitur satisfacere, vel soluere: vt est gl. in. l. legaui. in fi. ff. de libe. leg. & vide Alex. in. l. in causę ff. de procurato.

Nam vt dicit hîc Io. And. & bene, si iurasset debitor nõ molestare, nisi prius satisfecerit[a], nõ procederet dispositio, vel decisio literę: quia ex quo satisfactũ esset de fructibus, non diceretur venire contra iuramentũ: vnde potuisset iustè repetere pignora. Dicit ergo Ioan. And. quòd ex forma iuramenti requirebatur numeratio pecuniæ & solutio. q. d. non sufficere, quòd ex fructibus satisfiat. Et dicit post Boati. quòd cũ hîc non fuerit iuratum de vsuris soluendis, nõ est locus petitioni relaxationis iuramenti: de quo. §. eo. c. j. Et hunc intellectum apertè sentit Inno. hîc in fi. dicẽs: quod etiam si creditor ageret repetendo peccuniã, nõ posset debitor fructus compensare: cum iurauerit non molestare nisi prius sortem solueret, non computatis fructibus. hoc enim actũ erat inter eos. Ft hîc intellectus communiter tenetur: secundùm quẽ elicitur, vt dixi in vno not. quòd iuramentum debet impleri in forma specifica: [b] nec sufficit, quòd in effectu impleatur. Aduerte, aut fructꝰ supersunt: & in dubio non potest opponi compensatio per debitorem, si creditor paratus est eos reddere soluto sibi debito duplici ratiõe. Prima, quia de specie ad quantitatẽ non fit cõpensatio: vt not. in. c. fina. de depo. & hoc alio modo voluerunt Innocen. & quidam alij intelligere tex. istum: sed non est bonus intellectus iudicio meo: quia secundùm hoc frustra ponderatur hoc iuramẽtum. Dictum tamen est verum in se. Secunda ratio quare non poset opponi compensatio est: quia fructus rei pignoratæ non consumpti sunt in causa pignorum, sicut ipsa res principalis. l. quamuis. in fi. & quod ibi no. glo. C. in quibus cau. pig. ta. contra. Aut fructus non supersunt, quia consumpti: & sic creditor obligatur in quantitate: vel recipit quantitatem ex re pignorata: & tunc non interueniente iuramento, de quo hîc in dubio est fienda compensatio: & sic debet intelligi. c. j. & ij. de vsuris. & c. cum contra. de pigno. Aut interuenit iuramentum de non inquietando: nisi prius soluatur debitum: & hîc casus est dubius. Doctores nostri communiter sequuntur quod prædixi: vt non habeat locum compensatio: vt sic iuramentum impleatur in forma specifica. ¶ † Sed contrarium[c] reperio sensisse Barto. in l. amplius. ff. rem ratam haberi. vbi ponit talem quæstionem. Quidam promisit tibi soluere certam quantitatem, & hoc iurauit: postea cõpensat tecum: nunquid per hoc sit periurus? videtur text. innuere, quòd sic. Contrarium ipse determinat: mouetur, quia edicta seu conditiones debent impleri in forma specifica, sicut iuramentũ: vt in. l. qui hæredi. in principio. & l. Meuius. ff. de condi. & demonstra. sed iussus dare, seu soluere, implet conditionem compẽsando: vt. l. si peculio. §. j. ff. de statu. libe. ergo &c. Præterea, si ego impedior iusta de causa facere, quod promisi: non sum periurus: vt. l. fina. ff. qui satisdare cogã. & c. significante. de pig. Sed si ego non soluo, quando tu debes mihi reddere: ego impedior à te: quia ideò tibi non soluo: quia tu mihi non soluis: vnde quasi facto tuo impeditus non debeo esse periurus. Hanc rationem facit tex. in. l. iij. circa princ. versic. inde quæritur. ff. de statu libe. Quid dicendum? potest dici quòd ante factum esset sequenda opi. Ioan. Andr. & Innocen. sed post factum: vt quis excusetur à periurio sequenda est opi. Barto. quæ procedit generaliter, quando quis tenetur soluere. Sed opi. nostrorum doct. procedit in casu huius cap. quando sci licet tempore traditi pignoris interuenit hoc iuramentum de non molestando ante solutionem sortis. Nam tacitè videtur actum: vt fructus non compensentur ante solutionem: aliâs nihil operaretur iuramentum: quia de iure est, vt. §. dixi: vt ante compensationẽ fructuũ non fiat compensatio. & hoc casu puto, quòd posset peti absolutio à iuramento: licet aliter senserit Ioan. Andræ. post Boatinum. Nam licet hoc non sit vsurarium, tamen turpiter tenet istum vinculatum iuramento: cum fine aliqua iusta causa recusetcompensare quantitatem debitam[d] ratione fructuum consumptorum. Et posset attentari hoc esse vsurarium: cum velit interim percipere vtilitatem huius pecuniæ contra illud Euangelicum: Mutuum dantes, & nihil inde sperantes. de vsuris. consuluit. Et per hoc habes intellectum huius cap. omissis quibusdam alijs lecturis, quæ magis inuoluunt, quàm declarent. ¶ † Oppo. iij. & videtur, quòd debitores isti debuissent ex violentia illata cadere à iure eorum: vt. l. fi quis in tantam. C. vnde vi. & xvj. q. vj. placuit. gl. fi. ponit quatuor solutiones. ¶ Prima, quod in causis ecclesiasticis rigor ille non seruatur. Sed certè hæc solutio est falsa: tum, quia causa non erat hîc ecclesiastica: nec ratione rerum, nec personarum. Tum, quia etiam inter personas ecclesiasticas, dum agitur de earũ iure priuato, pœna illorum iurium habet locum: vt patet in. c. eũ qui. de præbendis. libro. vj. ¶ Secunda solutio, quòd non fuit actũ ad hoc. & hæc est satis bona. Nam pœna illorum iurium, non committitur ipso facto: vt in eis nota. ¶ Tertia solutio, quòd isti debitores excusantur: quia authoritate iudicis istum creditorem expulerunt. Hæc solutio mihi non placet: quia authoritas iniustè impẽsa, non excusat. de hoc vide per Bartolum in. l. iustè possidet. ff. de acquiren. possessione. & vide quod dixi in. c. conquerente. de restitio. spoliatorũ. ¶ Quarta solutio, quòd de hoc cognoscere inter laicos non spectat ad Papam. & hoc placet.

b ¶ Est passꝰ dubiꝰ & disputabilis multũ: & idem tenẽt Inno. & do. Ant. de But. ĩ. c. veniẽs j. eo. & ibidẽ per ipsum met Abba. Panor, vbi satis ple. examinat. ibi vide cõcordiam. & discordiam.

c ✠ SEBA. SAPI. ¶ Cõtrariũ. Opi. Bar. sequitur. d. Ab. ĩ. c. cũ dilectus. co. xij. §. de ordi. cog. & Io. de Imo. ĩ. l. Iulianꝰ. j. ff. de cõdi. & demõ. & Io. fa. ĩ. §. ĩ bonę fidei. ĩ sti. de ac. Cõtrariũ firmat Bal. ĩ. c. q̃ ĩ eccl'iarũ. col. vj. §. de consti. & vide no. p d. Ia. ĩ. l. si pecuniã. ĩ prĩ. co. pe. ff. de cõdi. ob cau. Maria. Soci. ĩ. c. q̃relam. j. eo.

d ¶ Quãtitatẽ debitam. Põdera, quia pactũ de nõ molestãdo, ĩtelligit̃ de facto, & nõ de iure: vt p Bal. ĩ. l. j. C. de his quę pœnæ no. ideò nõ videt̃ actũ, q̃ nõ cõpensentur fructus. Andræ. Barba.

1 *Renuntians beneficio per metum non indiget alia collatione.*
2 *Iuramentum non est seruandum: quando sine interitu salutis æterne, vel corporalis seruari non potest.*
3 *An iuramentum tendens in dispendium salutis sit seruandum: & qualiter dicatur tendere in dispendium.*
4 *Iuramentũ, quod nunquã erit Episcopus, vel clericus: an sit obligatoriũ?*
5 *An valeat iuramentũ, quod quis præstat de non fideiubendo pro aliquo.*
6 *An eleemosyna sit in præcepto.*
7 *An iuramentum & confessio facta calore iracundiæ, valeat?*
8 *Is qui iurauit redire ad carcerem, debet seruare iuramentum.*
9 *Iuramentum metu extortum, an obliget & in foro pœnitentiali, & in foro fori?*
10 *Iuramentum metu extortum, an obliget contrauenientem ad peccatum mortale, an ad veniale?*

✠ SVMMARIVM. ✠

¶ CAP. VIII.

SI verò. ¶ Si iuramentum per metũ extortum seruari potest sine interitu salutis æternæ, seruandum est. Ecclesia tamen Romana consuevit à tali iuramento absoluere. Communis diuisio: Secunda ibi: *diximus tibi*. ¶ Casus literalis. Aliquis per metum grauissimum compulsus fuit renuntiare beneficiũ suum iuramento interposito, de eodem vlteriùs non repetendo: & sic ille compulsor retinuit sibi beneficium illud: quæritur quis illorum beneficium illud debet habere, an neuter? Respondet Papa, quòd non est tutum alicui venire contra iuramentum suum: nisi illud tale sit, quod seruari non possit sine periculo animæ: nec Papa vult alicui dare materiam contra iuramentum suum veniendi: ne author periurij videatur: tamen in Romana ecclesia à pluribus Romanis pontificibus factum est, quòd clerici qui

clerici qui coacti beneficium suum abiurauerunt,de iuramento absolutionis beneficium meruerunt:& ad coercendam iniquitatem illorum,qui illos iurare compulerant permissi sunt eadem beneficia obtinere.Ber.¶ Not.Primò regulam,ad quam alleg.quoti die iste tex.q̃ iuramentũ q̃ seruari nõ põt sine interitu salutis æternæ, nõ est obligatoriũ:[a] ita quòd propria authoritate potest iurans contrauenire.Et dic,quòd non solùm potest:sed imo etiam debet xxij.q.iiij.quasi per totum.A contrario collige,quod vbi seruari potest sine interitu salutis æternæ,est seruandum.quod tamen falsum est:in regula non est obligatorium.de regu.iur.libr.vj.& ibi bo.gloss.& clarius patebit ex infra dicendis.Non enim valet argument.à contrario sensu,vbi contrarium reperitur expressum j̃.de senten.excom.capitulo à nobis.ij.¶ Not.secundo,quod valet renuntiatio[b] beneficij metu facta.ad hoc vide quod legitur & notatur in capitulo,super hoc.de renun.& per domi.de Ro.deci.ccclxij.& in.c.solicitè.de restitutio.spo.& quod ibi dixi.¶ Nota tertiò quòd iuramento turpiter recepto, potest ecclesia absoluere: nec est necesse,quòd is qui turpiter recepit,moneatur primo ad illud relaxandum.Ad hoc quod plene dixi in capitulo.j.s̃.eo.licet hoc dicatur de ecclesia Romana: tamen idem intelligas de Episcopo:vt notat Innocen.in.c.ad aures.quod metus causa.& capitulo debitores suprâ eodem.Et romana ecclesia dicitur causa exempli, seu quia sic factum esse reperiebatur.¶ Nota vltimò argumẽ.optimum.quòd renuntians beneficio per metum,non indiget noua collatione:sed per actionem,quod metus causa,restituitur in pristinum statum facta absolutione à iuramento.Et credo,quòd dupliciter potest metum passus agere.Primo intentando vtilem actionem in rem:quia per resignationẽ metu factã solũ perditur directa actio:vt est text.notabilis in.l.metum.§.volenti.&.l.si mulier.in fi.quòd metus causa:Item secũdo per actionem personalem,quod metus causa:per quam omnia debent reduci ad statum pristinũ, vt in iuribus prẽallega.ad hoc adduco istum text.&.c.ad audientiam.&.c.Abbas.quod metus causa.vbi sine noua collatione restitutus fuit renuntians ad beneficium metu resignatum.¶ Sed contra prædicta facit text.iste in ver.permissi.quod verbum denotat dispensationem.Sol.Gofre.vt arbitror metu contrarij,exponit permissi.i.dimissi.quia secundùm eum post absolutionem non requiritur aliqua dispensatio:sed ius commune est,quod hîc dicitur.Et hoc satis placet,& apertè probatur per dictum.c.Abbas.& c.ad audientiam.Innocen.videtur intelligere istum text.de permissione,quæ sequitur ex absolutione iuramenti:quasi permissio fuerit in eo: quòd superior præstitit authoritatem absolutionis actu.Do.Anto.dicit quòd si teneatur opinio:quod renuntiatio menticulosa quasi habens in se annexam voluntatem excludat ius beneficij,quod renũtiauit:oportet,quod vltra absolutionem permittatur ibidem celebrare.& remittit ad nota.in dicto.c.Abbas. Ego dico,vt s̃.dixi:quod licet renuntians perdat ius & directam actionem:remanet tamen sibi vtilis,per quam potest sine noua collatione repetere beneficium metu resignatum[c]:vt apertè probatur in dicto capitulo ad audientiam.Item dico,quod per actionem quod metus causa:omnia reducuntur in statum pristinum:vt in.d.§.volenti.& quod ibi notat Barto.¶ Oppon.secundo contra text.de.c.ad audientiam.prẽallega.vbi sine absolutione iuramenti fuit ille auditus:quia licet iurauerit resignare non tamen iurauit non repetere.Sol.intellige,quòd hîc non solum iurauit resignare:sed etiam non repetere,aliâs procederet contrarium:cum tunc non veniret contra iuramentum repetendo:& hoc credo voluisse hîc gloss.fina.quæ per hoc remanet declarata.¶ †Oppo.tertiò videtur enim,quòd licet non vergat in interitum salutis æternæ spiritualis:nihilominus iurumentum non est seruandum:cum possit vergere in perditionem vitæ corporalis:vt in.c.fin.xxij.q.iiij. Sol.glo.ij.fatetur contrarium.& sic ad text.debet subaudiri per.d.c.fin.Et pro hoc ego facio hanc rationem:quemadmodum enim non valet iuramentum tendens in mortem alterius.xxij.quæstio iiij.c.j.cum quatuor seq.Ita & fortius non debet valere,si tendit in mortem propriam:vt in.c.si non licet.xxiij.q.v. intelligit tamẽ ista gloss.quando directè virgit in mortem:secus si occasionaliter. Ponit exemplum in vltramontano, qui iurauit trahere moram de mense Augusti Romæ. Nam sic iurans debet seruare iuramentum:secundùm gloss.quasi velit gloss.dicere, quòd licet aliquando ex tali mora propter intemperiẽ aeris contingat vltramontanis mors: tamen hoc non semper accidit.& sic directè non tendit ad mortem,sed occasionaliter. Sed Ioan.Andr.dicit dictum gloss.verum,nisi ex imminẽte infirmitate,vel complexione,iudicaretur sic iurans moriturus ex tali mora:quod est valde no.Et probo ratione.Nam ex his circunstantijs iuramentum apparet temerarium: nec est verisimile,quòd Deus velit recipere tale iuramentum, per quod creatura sua incurrat mortem, quam ipse tanta attentione formauit.¶ Et per hoc dicerem,quod si à peritis medicis diceretur fratrem Cartusien. ordinis non posse aliter mortem euadere,nisi per esum carnium:quòd non obstante regula,seu voto deberet carnes comedere.Sicut enim iuramentum non ligat propter periculum mortis:ita nec votum:cum paribus passibus ambulent: vt not.in.c.j.&.c.debitores.s̃.eo.& in.c. licet.&.c.magnæ.de voto.Fertur tamen quod magister Arnaldus de villa noua summus & quasi diuinus medicus,fecit tractatum in quo concludit vitam posse restaurari sine esu carnium.Dixit enim,quòd vinũ mediocre,maximè aromaticum,& vitelli ouorum mediocriter molles,qui acutissima digestione, conuertuntur in laudabilem & multum sanguinem, sunt ad hoc magis competentes,quàm carnes. & certè si hoc verum est, cessat primum dictum.Sed vbi ex circunstantijs medici dicerent contrarium, certè procederet dictum meum.Item posset contingere,quod infirmo oua sunt fastidiosa:ita quòd non potest illa capere:vt plures existunt:quo casu in dubio istud esset tenendum.Nam necessitas excusat ab omni præcepto:vt in.c.ij.de obser.ieiu.conclusio ergo sit:iuramentum non esse seruandum, quando sine interitu salutis corporalis,vel spiritualis seruari non potest.¶ †Oppo. quartò & aliter. videtur enim hoc non sufficere,per c.si aliquid.xxij.q.iiij.vbi iuramentum non seruatur,si vergit in deteriorem exitum, seu in dispendium salutis:licet non tendat in interitum.Sol. hîc gloss.ij.in fi.fatetur contrarium. & facit hanc secundam suppletionem ad text. Et aduerte,vt intelligas:quandoq̃ iuramentũ virgit in interitum salutis spiritualis,vel corporalis:quandoq̃ in dispendium:quandoq̃ in peiorem exitum.Tunc vergit in interitũ quando obligat ad peccatũ mortale,quod est mors animæ.Nam decedens in peccato mortali,punitur pœna æterna.xxv.dist.vnum orarium.& hoc respectu salutis spiritualis.Vergit autem in interitum salutis corporalis,quando obligat ad id,quod est mors corporis.Dicitur autem vergere in dispendium,quando obligat ad veniale.Nam peccatum veniale tendit non in interitum salutis quia per id non priuatur quis vita æterna:sed in dispendium.l.in diminutionem:quia impedit, vt non cito perueniatur ad vitam æternam.Nam oportet,vt prius purgetur in purgatorio,si in illo decedit:vt in.c. qualis.xxv.dist.ad hoc.c.ij.& quod ibi not.de pac.libr.vj.Tertiò casu,qñ tendit in peiorẽ exitũ attẽde.Est eñ hoc multũ generale,& põt in se comprehendere peccatum mortale & veniale.vnde text.in.c.si aliquid.prælleg.dicit tale

a ¶ Obligatoriũ.Vide.c.ad audientiã. q̃ me.cã.vbi vtiq. verbo grauissimo vide.l.metũ.ff.q̃ me.cã.in verb.in cõstantissimo. homine.And.Barb.

b ¶ Renũtiatio.Vide Ro.decisi.cccLxxiiij.ĩ.c.fuit dubitatũ.Io.de Imo. ĩ.c.ad aures.colũ. pe.s̃.qd me.cã.& Abb.in.c.ñ.§.col. iiij.s̃.de rest.spo.

c ¶ Metu resignatũ. Pondera si nõ tenet resignatio metu facta:qa nulla est ipso iure: ergo nõ est opꝰ intẽtare vtilẽ,vl' directã actionẽ,quod me. cau.Quod sit nulla.Patet q̃ cle.ĩ. de pœ.& q̃.c.ad audiẽtiam. quod me.cã.ĩ verbo carere.Et ratio,qa ĩ cõtrahendo mrimonio spũali req riẽ libertas.c. vbi periculũ.§.cęterũ de elec.libr.vj.ergo ĩ eo dissoluendo.&c.
Andræ Barba.

✠SEBA.SAPI.

a ¶ In peiorē exitū. Qñ iuramētū vergat ī peiorem exitum, declarat pulchrè Bal.l.fi qs ad declinandā.C. de Episco.& cler. ¶ Nunq̄ erit clericus. Quid si qs iurauit accipe ali quā in vxorē, & ea relicta intret religionē:an fit per hoc piurus? dic q̄ nō.tex.est not.in c.ex publico. de cōuer.coniu.& in c.licet.de regu.bñ facit illd̄ qd̄ tenet Host.ī sum. sua.ī ti.de obli.ad rō.in §.si quis obligeť.ī ver.nūqd ergo potestas.& vide circa p̄dicta tex.solē nem.in.c. beatus. xxij.q.ij.

ZACHARI.

c ¶ Sunt seruanda. Casus est de hoc ī l.fi.ff.ad muni.cū modificatiōe de q̄ ibi:quē ad hoc alle.Ro.sin.ccccciij. inci.qd si vn⁹ iurat.s.retuli & secutus sum post istū & alios, quos alle.in.c.ex parte. nume.ij.in apo.in ver.piurij.s.de rescrip.& in.c.cum īter.nu.13.in vers. litigare.s. de renuntia.

✠SEBA.SAPI.

d ¶ Deciditur q̄stio. Super hac qōne cōsuluit Oldr. in cōsi.xc. inci. qdā iurauit.

e ¶ Fideiubēdo. Istā qōnē ponit etiā ipse.d.Abb.Pañ. ī disputatiōe sua īci. stāte statuto. xxxv.co.ver.faciunt etiā no.p Pe. de Anch.ī.d.c.cū C.laicus.&.d.An. in.c. cū qdā.j.eo. Et vide de hac qō.cōsi.Old.cōsi. xc.inci.quidā iurauit.Et q̄ istud iuramentū saltē ī ātiquo nō teneat quasi nutriēs peccatum:adduco,q̄ no.Archi.in.c. sicut eñ.xj.q.j.vbi dicit,q̄ laicus tenetur fideiubere pro proximo suo: q̄ nisi faciat peccat.Et qd̄ licet nō iuramentum non obseruandum.Dicit tamen ibi not.Archi.quod iuramētum vergit in peiorem exitum[a] sex modis.Primo, quando iurat aliquid,quod est mortale.Secundò,quando iuratur qd̄ est veniale in se.Tertio cū iuratur aliquid,quod in se est indifferens:tamen ex circūstantijs efficitur veniale,vel mortale.Pone exē plum,vt ipsemet Archi.no.in animaduertendum.xxij.q.ij.c.si quis iurauerit.quòd nunquā erit negotiator,vel miles:vel quod nō recipiet feudum à tali domino:vel quod non recipiet mutuum,vel quid simile. Certè si res venit ad casum in quo non potest aliter viuere,nisi veniat contra iuramētum:non tenetur illud obseruare.Ratio,quia si à principio fuisset iste casus,iuramētum fuisset temerarium:& ideò potest propria authoritate contrauenire secundū eum.quod est not.Quarto cum iuramentum excludit opus ex necessitate faciendū:vt quando iurat quis, quod nil ex charitate dabit tali,vel quod non coletur Deum.Non enim est verisimile,quod Deus recipiat talia iuraméta: cum ipse mandat opera charitatis exerceri & iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum j.eo.c.quanto. ¶ † Quintò cum excludit opus de genere bonorum:vt cum quis iurat,q̄ nunquam erit Episcopus,vel clericus,vel monachus. In contrarium tamen facit text.in.c. Archidiaconum. aliâs incipit. Elorentinum. lxxxv.dist.vbi videtur valere iuramentum:vt non accedat,seu promoueatur ad episcopatū. Idem sentit glo.in.c.innocens.xxij.q.iiij.in verbo,argumentum est hîc. Idem not.Hug.xx.q. iij.in prin.vbi dicit,quòd si quis iurat,quod nū quā erit clericus[b], vel regularis,talia iuramenta sunt seruanda[c] & generaliter secundùm eū omnia iuraméta,quibus iuratur aliquid,quod nec mortale est,nec veniale.Idem videtur sentire Gra.in.c.fi.xxij.q.iiij.Sed Archi.post Ray. sentit contrarium in.d.c.si aliquid.& in.c.innocens.dicēs,quòd tale iuramentum consyderatur in.d.c. Archidiaconum.non quod sit obligatorium:sed quia mortaliter peccat temere iurando. Nam duæ sunt species iniustitiæ facere malum,& declinare à bono.vnde sicut nō obligat iuramentum ad faciendū malum,ita videtur quòd nō obligat ad declinādum à bono:cū nulla sit vtilitas in obseruatione huius iuraméti. Prætereà cum dominus consulat opera perfectionis, cōtrarium quodāmodo esset,si vellet:quòd occasione talis iuramenti abstineret à bono. Nec ob.dictum Gra.quia secundùm Archi.non dicit,quod huiusmodi iuramenta sint obligatoria,secundùm quod non prohibentur obseruari. Hoc vltimum mihi non placet:cum vult contrauenire propter bonum publicum. Primum placet:cum nititur propter bonum priuatum.s.vt præsit,& non profit.ad hoc.c. qui episcopatum.viij.q.j. ¶ † Sextò dicitur vergere in peiorem exitum:cum excludit opus indifferens pia intentione pro deo,aut proximo faciendum:vt si quis iurat,vt nō loquatur Martino:vel quòd non intrabit domum eius: vel quid simile. Non enim tenetur iurans ad obseruantiam talis iuramenti,si vult contrarium facere pia intentione propter Deum,vel saluté proximi.& de hoc vide quod no.j.eo.c.cū quidam. Ex his deciditur quæstio[d], an valeat iuramentum,quod quis quando q̄ præstat de non fideiubendo[e] pro alio. Lauren. tenuit,quod sic: quia sicut potest quis iurare pro vtilitate proximi:ita pro vtilitate propria:vt recitat Archi diac.in.c.non est contra.xxij.q.j.& Ioan.Andr. in.c.fi.de foro compe.lib.vj.sed idem Io.An.latius hoc assumit in addi.Spec.eo.ti.super rub. & ibi concludit,quòd si salus proximi periclitaretur,nisi fideiuberet:non tenetur ad obseruātiam talis iuramenti:quia iuramentum non extenditur ad hūc casum incogitatum.& si cogitauit hunc casum,iuramentum fuit temerariū: & sic non obseruandum.Simile habetur in.c.j. eo.tit.lib.vj. ¶ Ego hoc dictum habeo pro indubitato:quia in tāta necessitate tenetur quilibet subuenire ꝓximo.lxxxvj.di.c.pasce.lxxxiiij. di.c.j.&.ij.&.xliij.distinct.c.scimus.vnde non potuit per iuramētum suum se subtrahere ab hoc onere.arg.in.c.si diligenti.de foro compe. Et plus ego sentio,q̄ tale iuramentum nō obliget,vbicunq̄ proximus verè indiget tali fideiusione:licet non periclitetur salus propria. quia tenemur ex præcepto Dei diligere proximos,sicut nosmetipsos:de pœni.dist.ij.c.charitas.§.proximos.Ideò tenemur eis subuenire in ipsorum necessitatibus:ergo per iuramentum nostrum non possumus nos subtrahere ab hac pietate ex necessitate fienda:vt in.d.c.si diligenti.Et hoc procedit tenendo, quòd teneamur subuenire proximo in suis necessitatib⁹ ex præcepto. ¶ † Sed si volum⁹ tenere opi.beati Tho. secūda secundæ qō.xxxij.arti.v.vbi examinans illum articulum.an eleemosyna[f] sit in præcepto,dicit duo consyderanda.vnum ex parte dātis:aliud ex parte recipientis.Ex parte dantis dicit consyderandum,vt in eleemosynam eroget tur,quod est danti superfluum:vt habetur Lucæ.xj.Quod supereſt,date eleemosynam.Et dicitur superesse non solum respectu suimet:sed etiam respectu illorum,quorum cura sibi incūbit.Prius enim tenetur quis talibus subuenire: & posteà alijs.Ex parte autem recipiētis, requiritur,quòd necessitatem habeat nec omnis necessitas obligat ad ei dandum ex præcepto: sed illa solum,sine qua necessitatem patiens non potest aliter sustentari:vt.d.c.pasce.& sic concluditur secundùm eum,quòd eleemosyna tūc est in præcepto:cum quis habet superflua modo prædicto.Et similiter est in tanta necessitate,quod non potest aliter sustentari:aliâs est de consilio.Et hoc casu dico,quòd est magis dubium:nunquid iuramentum obliget,ex quo ꝓximus non est in tali necessitate:sed nihilominus puto,quòd non obliget tale iuramentum. Ratio,q̄ licet fideiusio nō sit hoc casu de præcepto,tamen est de consilio:& est opus ex pietate faciendum propter Deum & amorem ꝓximi:sed vt.s.dictum est,non potest quis obligari:vt non faciat opera pietatis[g] & perfectionis:quia non est verisimile,quòd Deus recipiat talia inramenta contra suum consilium:cum ipse dicit:Si vis perfectus esse,vade & vende omnia,quæ habes:& da pauperibus:vt habetur in Euangelio.Si tamen quis non obseruat,non peccat:vt dixit Gra.in.d.cap.fin.Et idem per omnia puto,quando quis iurauit non mutuare pecuniam,eadem ratione.& hoc no.quia possunt decidi multæ quæstiones.Et vide ad proximum dictum quod no.Io.An.in.c.ij.de sol. vbi dicit,quod si eccleſia habet pecuniā superfluam,illam teneať de iure scripto ciuili,vť canonico: teneť tñ de iure naturali. & ad hoc pōt cogi. & q̄ iuramētum de nō fideiubēdo, nō obliget,qñ ille ꝓ quo fideiubetur, esset in discrimine:nisi ꝓ eo fideiubeat : tenet Ro.in.l.nō solū.§. morte.ī.ñ.co.ff.de ope.no.nū. & alť. Io.And.in addi. Spe.ī rubri.de iureiu.& fa.q̄ not. Bar.in.d.§.morte. de illo,q̄ fuit protestatus, quod si contingeret eū fideiubere,nō intē debat obligari.& q̄ non volebat,q̄ valeret fideiusio.

ANTO.FRAN.

¶ An iurans non fideiubere ꝓximo debeat illud seruare: dicas q̄ nō:qa videť es se cōtra ius naturale & diuinū præceptum,vbi dilectio ꝓximi,sicut Dei mandať:& iō nō obligat.Ad qd̄ vide Spe.in ti. q̄ fi.sint leg.ī ver. sed pone q̄dā. Et iō tale. iuramētū nō videť obligatoriū:vt in reg.non est obligatoriū. de reg.iur.ī.vj. & ī.c.j.de iureiu.eli. Et qbus casibus iuramētū sit licitū de iure canonico: vide gl.in.c.significasti.& in.c.nullus.hoc eo.ti.Et ī specie de hoc vide nota.per doc. in.c.fi.de foro cōpeten.lib.vj.

✠SEBA.SAPI.

f ¶ An eleemosyna. Vide Car.Alex. ī.c.nō satis.lxxxvj.di.& Feli.in.c. j.col.vlti.j. distin. aliqd per eundē ī c.j.s.de offi.iudi.

g ¶ Opera pietatis. Pondera,quia nō est declinare à bono,sed à perfecto. vñ quilibet pōt declinare, si non contemnat. Andrę.Barba.

fluam,illam rectè mutuat.cum enim teneatur de ſuperfluo facere eleemoſynam.xij.q.ij.c.aurum.xvj.q.j.c.fi.fortius tenetur mutuare indigentibus.Nunc habes ex prædictis multipliciter limitatam illam regulam poſitam in tex.vt dicamus iuramentum non eſſe obſeruandum,ſi vergat in interitum ſalutis æternæ:vt hîc. Idem ſi ſalutis corporalis,vel ſi vergit in peiorem exitum.Idem dicas ſi eſt contra bonos mores naturales:vt puta ſi prebet occaſionem delinquẽdi:vt in.c.quemadmodum.j.eo.& regula non eſt obligatorium.de reg.iur.lib.vj.& ibi videbis multa exempla in gloſſ. ſecus ſi eſt contra bonos mores ciuiles.vt in.c.cum contingat.j.eo.&.d.
7 c.ij.de pact. libro.vj. ¶ † Adde aliam notabilem limitationem, quam ſentit Ioan.And.j.eo.c.ſicut ex literis,ſ.cum temeritate &
a calore iracundiæ[a] quis iurauit:quaſi non videatur habere conſenſum iurantis.Sicut in ſimili dicit gloſſ.not.in confeſsione in.c.ex literis.de diuor.Do.Ant.ī.d.c.ſicut.dicit ſe putare,ꝙ ſi calor iracũ diæ fuit tantus,qđ illud deliberatè nõ feciſſet,iuramẽtũ nõ eſt obligatoriũ:quia hæc volũtas non eſt diſcreta.vel ſi eſt,de facili eſt per Epm cõmutanda.de quo per Ray.in ſum.ead.circa prin.& hoc pla
8 cet,& credo,quòd hoc idem voluit Ioan.And. ¶ † Quid autem de eo,qui iurauit redire ad carcerem?dicit quòd tenetur obſeruare etiam ſi ſubſit periculum mortis:dummodò carcer non ſit iniurioſus:de quo vide gloſſ.not.in cle.paſtoralis.de re iu.in ver.violentam.& per Ioan.And.in addi.Spe.in ti.ſuper rub.facit quod no. Bar.in.l.relegati.ff.de pœnis.Extra hos caſus iuramentum regula riter eſt obſeruandum:licet ſit temerarium.Nam temerarium eſt, quando neceſsitas non impellit ad iurandum.tamen nihilominus eſt obſeruandum:vt gl.no.in.c.Archidiaconum.aliâs.Florentinũ. prælleg.not. Archi.in.d.c.animaduertẽdum. ¶ Gloſſ.iij.colligit
9 arg.extext.quòd iuramentum metu extortum obligat. ¶ † Opp. in contrarium de.c.Abbas.& in.c.j.cum ſi.quod me.cauſa.Soluit ponendo tres opi.Prima,quod non eſt obligatorium.Secunda diſtinguit,an habuerit animum obligandi ſe:& obligatur:an defuit animus ſe obligandi:& non obligatur.Tertia opi.quam dicit gloſ. communiorem eſt,vt obliget:dummodò ſeruatum non vergat in peiorem exitum:vt hîc probari videtur.Et in fi.videtur gloſ.velle facere differentiam inter iuramentum aſſertorium & promiſſorium.Et dicit quòd aſſertorium dicitur:cum eſt de præſenti,vel de præterito:& iſtud nõ debet præſtari contra veritatem per quẽcunq; metum grauiſsimum.quia potius debet omnia mala pati. &c.quod metus cauſa.c.ſacris.Promiſſorium de futuro cum quis promittit ſe aliquid facturum,vel dicturum:& iſtud indubiè non eſt ſeruandum:cum ſeruari non poteſt ſine peccato.Si autem ceſſat peccatum in obſeruantia,ſunt opi.vt .ſ. vidiſtis. Nunquid metus impediat obligationem.& gloſſ.tenet quòd eſt obligatorium:vt hîc Io.An.hîc.&.j.e.c.verũ.& in.c.ad audiẽtiã.qđ met.cauſa.videt velle,quòd prædicta ſecunda opi.poſita in gloſſ.habeat locum in foro pœnitentiali:vbi de omnibus creditur confitenti.de homi.c. ſignificaſti.vnde ſi non habuit animum ſe obligandi:ſed ſolum voluit tempus redimere & euadere,non obligatur apud Deum,qui ſolum reſpicit cor.xiiij.quæſtio.v.c.ſi quid inueniſti.ſed in foro iudiciali ſibi non creditur:vt in.c.tua.de ſponſa.not.Inn.j.eo.veniẽs. Vnde hoc caſu eccleſia in reuerentia iuramenti ſtatuit,vt debeat obſeruari acſi obligaret:quaſi velit in hoc oſtendere fortitudinem iuramenti:vt hîc:&.d.c.verùm.Et idem tenet ibi Hoſtien.idem ſcilicet,quòd obliget in foro iudiciali,tenet Calde.& refert.beatum Tho.hanc opi.tenere ſecunda ſecundæ.q.lxxix.arti.vij.& videtur ſentire,ꝙ obliget etiã in foro cõſcientiæ:quod intelligo ſecundũ diſtinctionem præcedẽtẽ.Hanc etiã opinionẽ tenet gloſſ.in.c.authoritatẽ.xv.q.vj.dicit,tn ꝙ licet iuramentũ metu extortũ obliget
b ipſo iure.[b] datur tn exceptio,vel actio,qđmet.cau.ad reſcindẽdũ.ff. qđ met.cauſa.per totũ.& no.hoc vltimũ.ſed Archi.dicit ibi & melius,ꝙ licet habeat exceptionẽ,qđ me.cau.& de iure poſsit agentẽ repellere:nõ tn poteſt ea vti ſine peccato.ſi tn velit ea vti,repellit agẽs:& ille vtens eſt abſoluendus à iudice.hoc vltimũ ego intellige
10 rem ſcđm ea,q̃ dixi ī.c.j.ſ.eo. ¶ † Sed dubiũ eſt,nũ qd iuramẽtũ metu extortũ obliget cõtraueniẽtẽ ad mortale,an ſolũ ad veniale.tex. ī.c.verũ.j.e.videt,ꝙ tn ad veniale.Et ſatis hoc ſentit ibi gl.Io.Cald. ſentit hîc,qđ ad mortale.Et ad.c.verũ.§.cęterũ.rndet tripliciter.Primò qđ loquit poſt abſolutionẽ:hæc tn ſolutio nõ placet ibi Io.An. Scđò rndet,qđ ꝓcedit ī foro iudicali:ſecus in foro pœnitẽtiali.Tertiò ꝙ tex.ibi.ſolũ dicit cõtra uenientem non puniendum pro mortali:non autem dicit,ꝙ non peccat mortaliter.Archid. in.c.habemus. xxij.q.j.poſt beatũ Tho.tenet, quòd obliget ad mortale.Dixit eñ quòd periurium ex ſuo genere eſt mortale peccatum:qa importat contemptũ Dei:nec excuſatur à peccato mortali nõ implẽs,quod coactus iurauit. Sed glo.in.c. vnum.§ aliâs ea demum.xxv.diſt. in fine clarè non aperit intentum ſuum:ſed referendo finem ad principium,videtur ſentire quòd obliget ſolùm ad veniale:per illud.c.verùm.& ſic ītellexit eam ibi Ioan.de forli.vt ibi recitat Archi. ¶ Ego complectendo hunc articulum & prẽcedentem diſtinguo ſic,quòd aut iſte metum paſſus,non habuit animum ſe obli
a gandi:& non indiget quo ad Deum abſolutione: quia Deus recipit iuramentum prout ex corde procedit:vt in.c.humanę aures.xxij.q.v. peccauit tamen iurando:quia aſſumpſit nomẽ Dei ſine effectu:erit tamen peccatum veniale. Et fortè hoc procedit ſolùm in homine perfecto:ſed in alio nullum erit peccatum:cum excuſetur ratione metus.& pro hoc quod habetur in ſimili in.c.ne quis.xxij.q.ij. ¶ Aut habuit animum ſe obligandi:& tunc puto,quòd contraueniendo peccat mortaliter:quia affuit conſenſus ſed ratione metus non punietur ita acriter, ſicut ſi veniſſet contra iuramentum liberè prẽſtitum.argu.in.d.c.ſacri.ij.q.j. c.in primis. Et crederem,quòd vbi conſtaret de hoc ſcilicet, quôd habuit animum ſe obligandi,deberet puniri pro mortali:licet non ita acriter.& ſic reſtringo.c.verùm.§ cæterum.j.eo. Aut ſumus in dubio:vtrum ſcilicet habuit animũ ſe obligandi,vel non:& dico quòd propriè loquitur.d.c. uerùm. Nam in dubio præſumendum eſſet,ꝙ non haberet animum ſe obligandi.argu.in.c. ſuper hoc.de renuntia.&.l.cum de indebito.ff. de proba.& ita ſentit Io.And.poſt Hoſt.in.d. b c.verùm.& in.c.ad audiẽtiam.quod metus cauſa.Sed quia poſſet accidere contrarium. Item ne eccleſia ſic daret materiam deierãdi voluit, quòd in dubio obſeruaretur tale iuramentũ, quaſi voluerit ſe obligare:ſed poſt factũ reſpectu pœnæ,quæ eſt reſtringenda, præſumitur in mitiorem partem:vt non puniatur tãquàm pro mortali. Tùm in odium metum inferentis: tùm,qa ex quo eccleſia ꝓcedit ex prẽſumptione,debet in pœna infligenda tẽperare ſnĩam:vt no.Inn.ī.c.qa veriſimile.de prẽſump.& hũc puto verũ ītellectũ illi?.c.p quẽ ſaluaꝫ dictũ beati. Tho.Archi.& aliorũ. ¶ Et ex his põt reddi rõ, de qua aliâs dubitaui:quare votũ metu factum nõ eſt obligatoriũ:vt no.in.c.Abbas.præal.ſed iuramentũ ſic:cũ ſit quoddã votũ & iudiceꝫ à pari.& no.ī.c.debitores.& ī.c.j.ſ.eo.Dico eñ, ꝙ vt.ſ.dixi,iuramentũ nõ debet eſſe obligatoriũ,ſi nõ habuit animũ obligãdi:& ſic deberet pſumi.ſed eccl'ia aliter ſtatuit,ne deſ materia allegãdi metũ:& ſic deierãdi.cũ frequenter iuramẽtũ interueniat ī actib? hominũ.& vt habeatur in maiori reuerẽtia debet peti abſolutio:q̃ ratio ceſſat in voto:quod raro emittitur.

✠ SEBA.SAPI.

a ¶ Calore iracũdiæ. Vide Roma. in ſing.ccccclviij.incipien.volo commentare.l.quicqd calore.verſ.tertio principaliter q̃ritur.& Fe.ī.c.Matheus infrà de ſimonia.

ZACHARI.

b ¶ Obliget ipſo iure.Adde Ro.ſing. ſuo.ccccxcv. incipien.tu ſay,ꝙ.c.j. de iureiur.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Monachus an obligetur naturaliter:& cum conſenſu Abbatis,an obligetur ciuiliter.*

2 *Fideiuſſor clerici põt cõueniri corã iudice ſeculari.*

Interdictum latũ pro pecuniario debito, eſt nullum.

Totus conuentus, an poſsit ſubtrahi pro vtilitate monaſterij.

Abbas, an poſsit vni concedere, vt perpetuo ſtet extra monaſterium.

Abbas, an poſsit cõcedere vni monacho: vt ſeruiat vni Prælato.

Laici, an poſsint dari in obſides.

An & quando monachi clerici poſsint dari in obſides.

Iuramentum tollit beneficium Velleiani.

Promittẽs factũ alienũ cũ iuramẽto obligatur, ac ſi ſe obligaſſet curaturũ & facturum.

¶ CAP. IX.

a ¶ Ex reſcripto. Romã. in l. ſciendum. ff. de ver. oblig. dicit in hac Decre. eſſe ſingu. caſum pro dicto Archi. in c. quãuis. de pac. in. vj. & Io. An. in c. cum cauſam. de emp. & vend. videlicet, ꝙ qñ in contractu interuenit iuramentum, non requiritur certificatio priuilegij.

ANT. FRAN. ¶ An in renũtiatiõe iurata, reqratur certificatio iuris renũtiati, videas plenè per docto. moder. in l. ti. in §. idẽ quęſitũ. ff. de cõd. inde. & in l. ij. eo. titu. Et adde, ꝙ talis renũtiato iurata p defunctũ, afficit etiã hæredẽ: vt ibi p doct. Dicas etiã, ꝙ renuntiãs priuilegio, nõ videtur renuntiare iuri communi: vt in l. miles. in §. ſexaginta. ff. de adul. & habetur p Bal. in l. ſed & ſi quis. in §. quęſitũ ff. ſi qs cautio. Et adde gl. in cle. dudum. de ſepul. & gloſſ. in c. cum nõ deceat. de elect. li. vj. q̃ dicũt, quòd renuntiatio cõm ſtatutorũ, vel bñficiorũ, non ſe extendit ad ſtatuta iurata. Et de huiuſmodi certio ratione facienda etiã cum iuramẽto, an ſit neceſſaria: vide no. in l. quãuis. C. ad velle. & vide gl. in l. fi. in §. penult. ff. eo. ti. & ad de p Bart. in l. patront. in §. Iulian⁹. & ibi plenè per Alex. in. iiij. co. ff. de iureiuran. & vide do. Ant. in c. ſi diligenti. in vj. co. de foro compe. & adde Bal. in l. j. in fi. C. ne vxor pro marito.

b ¶ Seculari. Idem tenet do. Ant. hic in. ij. col. verſ. q̃ fideiuſſores laici. &c. & Romã. ponit hoc in ſuis ſing. & idem tenet Bald. in rubri. C. de pri. do. & tenet expreſsè Arch. in c. te quidẽ. in fi. xj. q. j. & allegat Spec. in loco. hîc per do. Anto. & ipſum allegato. bene facit gloſſ. in ver. fideiuſſoribus. §. fi. inſti. de repli. quæ dicit, ꝙ exceptio, quę cõpetit principali ratione perſonæ, non competit fideiuſſori. Sed priuilegiũ quod habet clericus, vt non cõueniatur corã laico, ei competit ratione perſonę: ergo non tranſibit in fideiuſſorem. Quid econtrà, ſi clericus fideiuſſit pro laico coram iudice laico: an prætextu illius ſnĩę poſsit contra clericum fieri executio: vide per Pet. de Anch. in c. ea, q̃. de regu. iur. in. vj. xxj. q. circa fi. & quid ſi duo fideiubent pro aliquo, quorum vnus eſt clericus, alius eſt laicus corã quo debebunt conueniri? Bart. in l. præcipimus. §. eodẽ obſeruando. C. de appel. dicit, quòd etiam laicus hoc caſu debebit cõueniri coram iudice eccleſiaſtico.

ANT. FRAN. ¶ Circa iſtum paſſum valde dubiũ, an exceptio competens principali, cõpetat etiam fideiuſſori. vide Bal. in l. exceptionẽ. & in l. tam mandatori. ff. de excep. & in l. ij. C. de non nu. pecu. & vide Bar. in l. ſi ea lege. C. de vſu. rei iud. & in l. j. in fi. vbi per Bald. C. de fideiuſ. mino. vbi inter reliqua dicunt, ꝙ fideiuſſor poteſt excipere de non nu. pecu. reo etiã inuito: ita ꝙ licet debitor compareat agnoſcendo debitũ, & cõfitendo pecuniam ſibi fuiſſe numeratam, poteſt fideiuſſor opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. quod tamen intelligit Bal. verum in l. tam mãdatori. in vlti. colũ. & in l. ſi cui. C. de nõ nume. pe. ſi debitor eſt pauper: ſecus ſi eſt diues. & ibi etiã dicit, ꝙ poteſt excipere eo caſu, quo contractus eſt vſurarius, etiã ſi principalis confiteatur cõtractũ eſſe verũ. Et præ dicta intellige vera, etiam ſi qs fideiuſsit non rogat⁹: vt l. ſi mulier. i. §. fi. ff. ad velle. & vide Bal. in l. ſi mulier. in xij. colũ. ff. ſolu. mat. vbi etiã dicit, ꝙ fideiuſſor poteſt opponere exceptionẽ competentem rei prĩcipali, quã ipſe reus etiam opponere non poteſt. & vide Ro. in ſin. ſuis in verbo exceptiones, q̃. & vide Spe. in ti. de accuſa. in. §. vj. ver. item quæritur. & in ti. de fideiuſ. & not. Dicit tamen Bald. in authent. habita. C. ne fil. p patre. quòd fideiuſſor ſcholaris non gaudet priuilegio ſcholaris. & vide Bar. ĩ. l. fi. C. ad Macedo. vbi dicit, quòd fideiuſſor filiusfamil. iuuatur beneficio Macedoniani, niſi pr̃ habuerit ratũ mutuũ factũ filio fami. de quo ẽt ꝙ Bart. in l. ſed & ſi pater. in §. non ſolum. ff. ad Mace. & no. in l. ſi filius pro muliere. ff. q̃ res pignor. oblig. poſ. Et ad materiã vide q̃ habentur in l. ſi eum. in §. j. ff. ſi quis cau. & Bald. in l. conſtitutionibus. C. de vſu. & in l. ſi quis poſtq̃. & in l. vbi cunq; de fideiuſſ. Et an fideiuſſor cõueniatur ĩ foro ſuo, vel in foro ſui principalis. dicas quòd conuenietur in ſuo foro: niſi renuntiauerit priuilegio fori: quia tunc poterit conueniri in loco contractus, ſi ibi repertus fuit: vel ſi ibi promiſit ſe repręſentare, vel ſoluere: iuxta materiã. leg. hęres abſens. ff. de iudi. &. c. Romana. §. contrahentes. de foro competen. libr. vj. Et vide Bald. ſingu. loquentem in l. cum Archimedoram. C. vt in poſſ. leg. Et quãdo ex duobus obligatis vnus eſt clericus, & alter laicus: coram quo iudice debeant conueniri? dicas, ꝙ ſi promiſsio eſt diuidua, quilibet conuenitur in ſuo foro: aliâs cõuenientur in foro clerici: vt per Barto. in l. pręcipimus. C. de appel. quia magis dignum attrahit ad ſe minus dignum. vt in c. aqua. de conſecra. eccle. vel alta. cum ſimi.

c ✠ SEBASTIA. SAPI. ¶ Tota terra. Vide Gemi. in. c. ſi ſententia. de ſen. excom. in ſexto. & Calde. in tracta. de eccleſiaſtico interdicto. in ij. membro quæſtio. xvj. Archidiac. in capitulo ſicut domini veſtimentum. xvj. q. vij.

X reſcripto. a ¶ Monachi, ꝙ pro debito monaſterij iurãt ſtare ĩ obſtagio, & fideiuſſores, ꝙ iurauerũt creditorẽ indẽnẽ ſeruare: iuramẽta ſeruare cogũtur. ¶ Cõis diuiſio. Scda ibi: *ideoq́*. & pone caſum in terminis. Quidã Abbas p vtilitate monaſterij. certã quãtitatem pecuniæ recepit mutuo à quodã P. & cõuẽtũ fuit ĩter eos, vt certis loco & tpre ſolueret dicta pecunia p Abbatẽ dicto P. & p hac conuẽtione obſeruanda quoſdã ex ſuis monachis obſides dedit, qui de obſeruãda cõuẽtione iurauerũt. Itẽ p̃miſit dictus Abbas, ꝙ ſi illi monachi dati pro obſidibus aliquo caſu deficerẽt, alios ĩ eorũ loco ſurrogaret. Inſuper ſi fidẽ monachi nõ ſeruarẽt: Abb. dedit fideiuſſores quẽdã nobilẽ virũ & eius vxorẽ, q; ſub iureiurãdo etiã ſe obligauerũt. Deniq; oĩbus deficiẽtibus in dicta conuẽtione obſeruãda: iſte. P. creditor cõqueſtus eſt Papæ q mãdauit: vt habeẽ in litera ĩ ver. ideoq; mãdamus. &c. ¶ No. Abbatẽ poſſe p vtilitate monaſterij. aliquos ex monachis tenere extra monaſteriũ, etiã dando eos in obſides. ¶ No. ij. ꝙ clerici etiam religioſi poſsũt p vtilitate eccl̃iæ ſe obligare ad ſtãdũ in obſtagio. Et eſt obſtagiũ cõuẽtio iurata, vel alĩs obnoxia adſtringens quẽ ad nõ exeundũ de certo loco, donec fuerit principali cõuẽtioni ſatisfactũ. Et eſt ſcdm Hoſti. cõmuniter vulgare in guæ latinæ, maximè in Francia, Lõbardia & p uĩcia: & vtimur hodie hoc cõmuniter in Italia.

1 ¶ † Not. iij. ꝙ monachus poteſt pro vtilitate monaſterij ſe obligare perſonaliter, etiam cum iuramento. Ex hoc text. colligit Hoſtiẽ. argu. imõ dicit expreſſum pro naturali obligatione actionem dari. Nam monachi non poterant obligari ciuiliter, ſed naturaliter tantùm. Aduerte de dicto principali: dic vt plenè no. in c. j. de pac. ſed quo ad alia credo dictũ Hoſt. hîc non colligi: quia monachi ſe obligauerunt cum conſenſu Abbatis & pro vtilitate monaſterij. Et ſic puto, quòd etiam ciuiliter fuerunt obligati: cum eorum conſenſus & voluntas dependeat à voluntate Abbatis: vt in c. ſi religioſus. de elect. libr. vj. Puto etiam, quòd ſine conſenſu Abbatis, monachus non obligetur etiam naturaliter: quia ius reſiſtit huic obligationi: vt in c. non dicatis. xij. q. j. & in c. ij. de teſtamen. lib. vj. ergo nulla oritur obligatio: vt in l. cum lex. & ibi per Bart. ff. de fideiuſſo. quod not. ſecus dico in ſeruo. Ille enim obligatur naturaliter: vt in l. naturaliter. ff. de cõdi. inde. Et hoc ideò, quia ius ciuile non reſiſtit, ſed nec aſsiſtit. Hinc fortè dixit text. not. in c. multos. liiij. diſtinct. ſeruitutem iſtam ſpiritualem, quæ eſt in monacho ſtrictiorẽ fore ſeruitute humana. Et facit ad hoc, quia ſeruus non renuntiat propriæ voluntati: ſed monachus ſic: vt in d. c. non dicatis. Ex hoc infero aliud notabile, quòd in obligatione monachi ſine conſenſu Abbatis non poteſt accedere fideiuſſor. l. j. &. ij. ff. de fideiuſſ. vide tamen de his contractibus monachorum eleganter. in c. cum olim. ij. per Inno. de priui. &. c. quod quibuſdam. de fideiuſ. & per Bart. in l. ſi ſeruus communis ita. ff. de ſtipul. ſeruo. No. non improbatum: vt clerici etiam religioſi iurent ſuper contractu obſeruando. ¶ Item no. quòd laicus iurans ſuper contractu etiam tanquãm fideiuſſor poteſt conueniri coram iudice eccleſiaſtico. Facit. c. fin. de foro compet. lib. vj.

2 b ¶ † An autem fideiuſſor clerici poſsit conueniri coram iudice ſeculari[b] cum principalis ibi conueniri non poſsit. Vide per Spe. in ti. de competen. iudi. adi. §. j. verſi. ſed pone. & concluſio eſt quòd ſic.

3 c ¶ † Not. mirabile, quòd tota terra[c] poteſt ſubijci interdicto, ex eo? quia dominus non ſeruat conuentionem iuratam, etiam ſi conuentio concernat commodum pecuniarium & priuatum intereſſe. Hodie verò ipſo iure eſt nullum interdictum latũ in aliquẽ locum pro pecuniario debito. De quo dic, vt habetur in extraua. Bonifa. quæ incipit, prouide. de ſen. excom. ¶ Oppo. & videtur, quòd iſti

monachi non poterant detineri,vt obsides.argumen.in.c. nuper. &.c.contingit.de senten.excommu.Gloss.prima metu contrarij, vt arbitror:dicit quòd isti fuerunt dati voluntate eorum:aliâs detineri non possent. Hostien. dicit hoc non procedere in monachis:quia non habent velle:quare dicit,quòd de imperio Abbatis, & pro vtilitate monasterij,seu necessitate,manebunt in obstagio. de postu.capitu.ij.Nec obst. secundùm eum,quòd stabilitas loci, vel claustri sit de regula ꝯ.eod.c.sicut ex literis. & quod monachus sine clausto non viuit.xvj.quæst.j.c.placuit.& quòd Abbas tenetur reuocare vagantem.de offi.ordi.c.quanto.&.c.fin.de regu. & quòd beneficiati,vel existentes in sacris non sunt auocandi à diuinis:vt in.c.fin.lxxxviij.distinct.& argumen.ff.de arbi.l.non distinguemus.§.sacerdotio.Hoc enim dicit procedere,cum auocaretur totus conuentus etiam ad tempus,vel de vno monacho in perpe-
a tuum.sed pro necessitate,[a] vel vtilitate monasterij: hoc tolerantur ad tempus de Abbatis imperio:sicut aliquando manent in alicuius Prælati, vel magnatis seruitio, quod fit non sine vtilitate monasterij:cum per illum negotia monasterij promoueantur. sicut in simili dicitur de cle.non resid. cum dilectus. & facit quod
4 not.in capitu.cum.I.&.A ꝯ.de re iudic. ¶ † Not.plura ex his dictis Hostien.primò,quòd totus conuentus non potest subtrahi à monasterio pro necessitate,vel vtilitate monasterij etiam ad tempus. Ego distinguerem causam necessitatis & vtilitatis:argumen. in.c. si canonici.de offi.ordi.lib.vj.&.c.ex parte ꝯ.de verbo.signi.& in.c. ij.de iure patrona.vbi bo.text. sed pro leui causa non esset fien-
5 dum.& sic procedit do.Hostien. ¶ † Secundò not. Abbatem non posse cõcedere vni monacho,vt in perpetuum stet extra clausturũ. In contrarium adduco cap.insinuante.qui cle.vel vo. & quod ibi not.Inno.vbi dicit,quòd licet Abbas non possit se ad hoc obligare:argumen.c.cum ad monasterium.ver.nec alicui.de statu regu. tamen potest concedere monacho,vt stet in certo loco extra monasterium in dicto.c.insinuante.Nam vt dicit Abbas in.c.cum illorum. de senten.excommu.vbicunq; fuerit monachus,dummodò sit sub obedientia Abbatis,semper fingitur esse in clausto.Sed pro dicto Hostien.adduco tex.not. in.c.monachum.xx.q.iiij. vbi dicitur,quòd etiam propter necessitatem infirmitatis nõ licet monachis relicta congregatione eligere sibi cellulas solitarias extra septa monasterij.Potest dici,quòd sine causa,vel leui nõ potest Abbas hoc concedere:sed ex causa vrgenti & probabili hoc poterit.
6 facit quod not.idem Inno.in.c.porrectum.de reg. ¶ † No.iij.Abbatem posse concedere monacho,vt sit in seruitio alicuius Præla ti,vel alterius magnatis.Pro hoc ego allego.c.cum pastoris.ij.qõ. vij.vbi est text. not. probans monachum posse esse Episcopi cubicularium.Et ibi gloss.examinat,an Episcopus inuito Abbate possit illum habere:& facit hoc ad id quod superius dixi.Nam ibi deputatur ad seruitium Episcopi sine temporis præfinitione. & vide
7 quod not.Innocẽ.in capi.cum.I.&.A.præallega. ¶ † Secundò hîc gloss prima principaliter opp.videtur enim quòd liberi homines non possunt obsides dari:de pig.c.ij.&.l.qui filios.C.quæ res pig. ob.possunt.in quibus patet,quòd liber homo non potest dari in pignus. & qui recipit, punitur: vt in authen.vt nul.iudic.§.quia verò. In contrarium arguit gloss.Nam iura videntur hoc permittere:vt in cap.vt pridem.&.l.obsides.allega.in glo.Sol. gloss. tripliciter. ¶ Primò,quòd liber homo non potest detineri:vt ius cõ
b stituatur in eo, tanquàm in pignore:[b] nisi in casu.l.ij.C. de pat. qui fil.distra. sed bene potest teneri nuda detentione:vt fiat,quod conuenit inter partes.& pro hac solu.facit secundùm Ioan.Andr. quia quando ꝙ tenetur res pro ea pecunia,pro qua obligata non
c fuit:vt in.l.vna.C.etiam ob chirog.pecu. pignus tene. po. ¶ Secũ dò soluit gloss.quòd hîc narratur factum:quasi dicat ius hîc non poni. ¶ Tertia solu. quòd pro pecunia obligari non potest: sed pro pacto ineundæ pacis, vel consimilis, sic: vt hîc, & capitu. exposita. de arbit. Gloss. decima quæstio.ij.capitu.ea enim.§.hoc ius. in verbo conflata. tenet primam solutionem, eam tamen restringendo per hanc vltimam:vt pro pecunia nõ possit ita restringi capitu.vt pridem vigesimatertia quæst.viij.& videtur ibi velle, quòd inuiti retineri possunt isti dati obsides.quod tamen dicit nõ procedere in clericis:quia clericus non potest renũtiari beneficio canonis,si quis suadente.vt in capitu. contingit.ij.de senten.excõ.

a ¶ SEBA.SAPI. ¶ Pro necessitate. Vide Abb.idem tenentẽ in.c.quãto.s̃.de offi.ordina.& Cardi.in cle.j.§.ex præmissa.de supplẽ.neglig̃.Prelatorũ.vbi dicit,ꝙ quando Abbas dedit licentiam cũ causa,ꝙ monachus stet extra clausturũ:non potest talẽ licentiam reuocare sine causa. Ex quo limitatur dictum Inno.in.c.insinuante.ꝯ.qui cleri.vel vouẽ.vbi dicit:ꝙ Abbas non potest se obligare,ꝙ monachũ non reuocabit. Hoc em̃ debet intelligi, qm̃ causa subesset reuocandi.

Et ad capitu.istud dicit,quòd authoritate Papæ pro necessitate ecclesiæ hoc fuit factum. sed certè hoc est diuinare ad istum text. & potius colligitur contrarium.Innocen.primò ponit solu.gloss.posteà dicit,quòd obsides vocat eos, qui iurant, quòd non recedent de certo
b loco,quousq; ab eis fuerit satisfactum. Nam si detinerentur inuiti,essent excommunicati detentores.xvij.q.iiij.c.si quis suadente. etiam si de eorum voluntate detinerentur dicto capi. contingit. & idem sentit Hostien. ¶ Io.And. distinguit modum tenendi. Si enim clericus promisit obstagium in castro, vel palatio: & ne dicatur fractor fidei,si ibi sponte manet,pudori suo parcens: cessat excommunicatio. Si verò tenetur in compedibus, vel in carcere re inuitus: vt fugere non possit:tunc est locus pœnæ.Do.Ant. nil dicit hîc de suo:sed sola recitatione fuit contentus.sed profecto articul⁹ iste non est clarificatus per præcedẽtem. ¶ Vn
c de cum quæritur,an liber homo possit dari in obsidem[c] facio tria mẽbra:aut quæritur de laicis:aut de monachis:aut de clericis secularibus. Primo casu dico,quòd ab Imperatore suis hostibus & ecõtra possunt dari:& isti obsides hoc casu sunt quasi serui:vnde non possunt testari sine licentia Principis:vt in.l.obsides. & quod ibi not.ff.de testa. Idem puto de alijs Principibus habentibus iura principis,seu ius indicendi bellum. Ad hoc quod in simili not. Bart.ff. de publi.iudic.in.l.infamem. & isti propriè dicuntur obsides veri. Aut queritur, nunquid possint dari ab inferioribus.& gloss.in.l.ij. C. de pa. qui fil. distra.dixit,quòd non:licet fatea tur de facto vsurpatum contrarium. Et idem domi. Azo in summa de testa. Bartol. in. l. obsides.nõ eligit sed remittit ad istũ tex. ¶ Ego credo,quòd non possunt dari:vt sint propriè obsides:vt sic perdant quodammodo libertatem: quia immutare statum hominis est solius Principis. argumen. l. prima.§. de quà. ff. de postula. & fortè hoc voluit Innocen. hîc, dum dixit: quòd hîc vocantur obsides,qui iurant quòd non recedent. &c. quasi dicat istos non esse propriè obsides. Aut dantur,vt non recedant de loco donec fiat,quòd inter partes conuenit, ita quòd aliter non alteratur istorũ
d statu.Et põt ꝓbabiliter dubitari[d]:& credo ꝙ si non interuenit iuramentum,nõ possint saltẽ inter priuatos de iure dari: quia videt quæ-

b ¶ Vnũ casum in quo liber hõ est nexus pignori:vide in.l.senatus.§. fi.ff.de le.j.

c ¶ Obsidẽ. An liberi hoĩes p̃nt dari obsides.& de hoc vide Bal.vbi ponit Bart.verba in l.obẽs.C.de ac.& Bal.ĩ extraua.de pa.Cõstan. in gl. in ver.dãna. & ꝙ Bald.in.d.l.C.de pa qui fil.distra. ANT.FRAN. ¶ Circa hoc, qd hîc dr̃ de obside, an dari possit liber homo: dicas, ꝙ homo liber nõ põt dari ꝓ obside ꝓ qualibet cã priuata,sed bene põt dari pro causa publica:ita Bal. ĩ.l.obẽs.C.de act. & obli.& in.l. obæs.C.de præ. mi. Et an possit dari filius ꝓ patre.vide quę habent̃ in authẽ. imò.C.de act.& obli.& per Alex.post Bal.in l.j.ff.in ius voc.vt eãt. Et adde ꝙ obses datus sine consensu superioris habentis ius in eo põt reuocari: qa dari non potuit. ita Bald.in.l.ij̃.C. de pa.qui fil. dis. vbi etiã dixit, ꝙ obsides nõ tenentur seruire ei cui dati sunt:nec p̃nt locari,vel pignorari,nec etiã possunt se renocare in libertatẽ,si consenserunt se dari pro obside.Et adde,ꝙ clericus nõ potest per Episcopum dari obses pro fiducia treugæ:vt est gloss.reputata singu.in capitu.vt pridem.xxiij̃.q.viij̃.quam allegat etiã pro sing.Ro.in suis sing.in ver.treug.& versi.nunquid Eps.vbi etiam dicit,ꝙ nec monachus potest dari obses,per Abbatem nisi cum authoritate Papæ.

d ¶ Dubitari. Tu pondera contra oẽs:qa.d.c.ij̃.de pignoribus.dicit,quòd liber homo non potest detineri:ergo confunditur omnis doctrina doctorũ. Põdera,quia iste tex.loquitur in monacho,qui est seruus monasterij̃: & subditus sub iugo Abbatis:& tm̃ requiritur iuramentum:ergo liber hõ nõ poterit.Item,quia hîc agitur de fauore monasterij̃:& sic fauore publico:vt dixit Bald.& Sali.in.l.obæs.C.de act.& oblig.Pondera etiam,quia hîc liber homo nõ potest facere cõuentionẽ:vt sit seruus.l.ij̃.ff.de li.homi exhi. ergo nõ potest facere pactum,vt detineatur.Põdera,qa legi ꝓhibitiuè,nõ potest renuntiari.gloss.in.l.j.C.ne fideius.do.den.sed.d.c.ij̃.prohibet:ergo põdera,qa per istud pactũ videtur dari iurisditio priuato homini:quia ex

quo detinetur per vim:ergo nõ valet tale pactũ.C.de priua.car.l.j.Itẽ carcer nõ ſolùm eſt locus arctus,ſed vna ciuitas:vt per Ang.in.l.ſi à bonæfidei.ff.de rei ven.ergo nõ valet huiuſmodi pactio.And.Barba.

ANT.FRAN.¶ Circa hoc quod hîc dicit de libero homine,dicas ꝙ cum liber nõ recipiat ęſtimationẽ:vt in lege,liber homo.ff.ad leg. Aquil. ideò nõ poteſt vẽ di.l.liberi.ff.de cõtrahẽ.empt.l.homo liber.de verb. oblig.& ꝑ Spe.in ti.de feud.in.§.ij. in verſi.ij. Põt tñ obligari ꝙ pigno re in redẽptionẽ captiuorũ.l.ab hoſtibus.& ibi Bal. C.de poſtli.reuer. & quia non recipit ęſtimationẽ: nec eſt dñs membrorũ ſuorũ:vt in d.l.liber hõ.& per Bal.in.l.ob æs.C. de præ.mũ.nõ poteſt volens facere ſe perpeti:vt per Bar.in.l.j.ĩ.§.vſq;. &ibi videas ꝑ Alexã.ff.de iniu.tñ videtur tex.in.l.cũ homo.xxiij.qõ.v. ꝙ poteſt ſe obligare ad pœnã corporalẽ.ad qđ vide omnino Bald. in.d.l.ob ęs.Et ad de,ꝙ homo liber nõ poteſt in facie ſignari ob reuerẽtiam creatoris ad cuius ſimilitudinẽ eſt facta facies hominis.Ita not. voluit Inno.in.c. ad audientiam.de cri.falſi.Dicas tñ ꝙ licet homo nõ ſit dñs ſuiꝑſius: habet tamen libe rum arbitrium. xxiij.qõ. iij.in.c. Nabuchodonoſor.& in capi.qui Epiſcopus.xxiij. diſtin.& ĩ.c.fi.de pœni.di.j.& ipſi homini oĩa ſubiecta ſunt qa hoĩs gratia omnia fuerũt facta à Deo. cle.j.§.indiuidi.& ibi plenè per do. Car.de reli.& vene.ſanct. Et an poſsit ſe ad carcerem obligare:vide plenè q Ange. in.l. nemo carcerem.perillũ text. C.de exac.trib.li. x.Adde etiam,ꝙ ſi homo liber eſt in obligatiõe, eſt repetẽdus & eximendus ab obligatione:iudicis tñ officio erit æſtimatio præſtanda & ad illã fiat condemnatio:vt per

dam ſpecies ſeruitutis.Nã video,quòd obligatus ad factum præcisè non cõpellitur:cum videatur quædam ſpecies ſeruitutis:vt le.& not. in.l.ſtipulationes non diuiduntur.ff.de verbo. obli.l.ſi quis ab alio.in fi.de re iudi.facit etiam qđ not.in.l.cum tale.ff.de cõdi.& demõ.ſed ſuccedit obligatio ad intereſſe:vt in iuribus præalleg.no.Igitur fortius dicẽdum in caſu noſtro, vt nõ valeat hæc obligatio,quatenns teneatur ſtare & non recedere de certo loco.Item hîc videtur quidam carcer priuatus,quem iura miro modo deteſtantur:vt.l.j.C.de priua.car.Et ad iura,quæ videntur aliud velle eſt dicendum,ꝙ narrant factum:& nõ ponunt ius ſaltẽ inter priuatas perſonas;ſed ſi interuenit iuramentum, puto quòd is,qui iurauit poteſt compelli ad obſeruationem ipſius:vt ſtet in loco donec fiat,ꝙ conuenit:non tamen aliter debet detineri:inuitus.& ſic intelligerẽ iſtũ tex.Nõ enim crederẽ valere iuramentum:vt poſsit inuitus detineri: qa eſſet contra bonos mores:contra.c.non eſt
8 obligatorium.de reg.iur.lib.vj.¶ † Venio ad ſecundum membrum,videlicet quid de monachis.Et puto,quòd tam in eis, quàm in clericis ſecularib⁹,ꝙ ſolus Papa poſsit eos dare obſides,vt propriè ſortiantur naturam obſidium. de quo.ſ.arg.in.c.cuncta per mundum.&.c.per principalem.ix.q.iij.& ſic procedit glo.in.d.c. vt pridem.Aut dantur nõ,vt propriè ſint obſides:ſed vt ſtẽt in certo loco.&c.vt.ſ.Et puto qđ Abbas poterit monachũ ſuum deputare ꝓ neceſsitate, vel vtilitate monaſterij etiam inuitum:quia monachus non poteſt Abbati reſiſtere:cum voluntas ſua dependeat à voluntate Abbatis:vt in iuribus præalleg. Ex qua ratione puto,quòd eum detinentes etiã inuitum dummodo de voluntate Abbatis,non ſint excommunicati.argumen. c.vt fame. de ſenten. excom.ſed inuito Abbate non poterit retineri.Tum,quia habet beneficium canonis.c.ſi qs ſuadente.& facit capitu. nuperĩ.de ſenten. excom.Tum,quia eſſet quædam ſpecies ſeruitutis tenere hominem inuitum:vt ſuprà dixi in laicis. Si autem interuenit iuramentum ſerua, quod ſuprà dixi in laicis. Et idem per omnia dico in clericis ſecularibus: niſi, quia non poterunt per Epiſcopos deputari,ſicut monachi: cũ non ſint ita adſtricti:nec poterunt inuiti teneri:licet à prĩcipio cõſenſerint ſine excõicatio nis pœna.arpal.c.cõtigit.nec Epũs ĩ hoc põt diſpẽſare.ar.c.ſi diligẽti.de fo.cõpe.¶ † Op.cõtra text.in eo, quod mandat vxorem compelli ad obſeruantiam fideiuſsionis. Nam mulier iuuatur beneficio velleiani, vt non teneatur obligans ſe pro alienis debitis.ff.&.C.ad vellei. per totum. not. in capitu.ſi diligenti.de foro compe. Sol. gloſſ. penùlti .dat tres ſolutio. Prima,quòd mulier audietur, ſi excipit de ſuo beneficio. hoc diuinat. Secunda,quòd fortè hęc mulier renuntiauit huic beneficio. hæc etiam diuinat. Et an quando valeat renuntiatio: dixi plenè in dicto capitu. ſi diligenti. Tertia ſolutio, quòd hîc obligatur vigore iuramenti[a] argumen.capitu. cum contingat. de foro compe. Sol. in ti.de obli.& ſol.in.§.iiij.in ver.ad vlteriora.

a ✠ SEBA.SAPI.¶ Vigore iuramenti.Vide Alexã.in conſi.xlij.in.vj. col.in ver.optimè facit & in cõſi.xciij.in pe.col.in.j.vol.& in cõſil.ccxxij. inci.viſa facti narratione.in.ij.vol.1mo.in.c.cũ contingat.in.xxj.col.j.eod. vbi dicunt,ꝙ iuramentum habet vim certiorationis.Nam ad hoc ꝙ mulier poſsit renũtiare velleiano:oportet ꝙ ſit certiorata.Si aũt iuramẽto põt renũtiare: ergo iuramẽtũ habet vim certiorationis.& ad hoc tex.reputatur ſingu.vide Alexã.in l.ſciendum.ff.de verb.obli.& Corſ. in repeti.rubricæ huius titu.in.xiij. priuilegio.& do. Anto.Baueria.in trac.de virtute iuramenti,in.ij.& xvij. effectu.& Iaſ.in auth.ſacramenta puberum. colũ.xiij.C.ſi aduer.ven.& in.d.l. ſciẽdum.col.xij. &.d.Frã.Cur.in conſil.xliij.inci. piẽ.ſuper contingẽtia.col.v.

pe.& hoc mihi placet. & eſt valde not. & notabis ſemper in hoc hunc text. iuncta hac glo. quòd mulier obligatur ex fideiuſsione,ſi iurauit. Et plus dicit Bartolus in.l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. quòd contractus fideiuſsionis firmatur iuramento. quod bene not. Nam mulier principaliter iuuatur in fauorem ſui: merito contractus in contrarium firmatur iuramento.argumen. in capitu.ſecundo.de pac. libr. ſexto. An autem poſſet petere relaxationem, vel abſolutionem iuramenti:vide qđ
10 dicam in dicto capitu. cum contingat.¶ † Vltimò oppoñ. videtur enim, quòd ex alio capite hæc mulier & maritus, non poterant conueniri: quia non potuerunt promittere factum alienum. inſti. de inuti. ſtipula.§ ſi quis alium. Soluit gloſſ. fin. quòd iſti ſolum compellentur ad dandum operam: vt conuentio obſeruetur. &c. Aduerte quia gloſſ. Videtur ſentire iſtos fuiſſe fideiuſſores obligationis facti videlicet,vt conuentio de obſidibus & alijs obſeruetur:quo caſu cum promittant factum alienum tenentur ſolùm præſtare operam,quã poſſunt & non aliud. Et ſcãm hûc intellectũ b
collige vnum ſingulare, quòd licet alius promittens factum alienum[b] ad nihilum obligetur: niſi ſpecificè promiſerit ſe curaturum & facturum: vt in dicto.§.ſi quis alium. tamen ſi ſimpliciter promiſit factum alienum cum iuramento, obligatur ad operam præſtandam:ſicut ſi ſe ſpecificè obligaſſet: vt ſic valeat iuramentum eo modo, quo valere poteſt. argu. in capitu.ad noſtram ĩ.eod. & .l. cum pater.§. filius matrem.ff.de lega. ij.& ad hoc facit text. cum gloſſ. in capitu. ex literis. ij. de ſpon. Si autem vis intelligere text. quòd iſti obligauerunt ſe, vt fideiuſſores debiti principalis: tũc ceſſat motiuum gloſſ: & tunc poterunt conueniri iuxtà ea, quæ habentur in authen.de fideiuſ.in prin.& vt no.in.c.ij.de fideiuſ.

b ¶ Alienum.Not. ſing. limitationẽ ad regulam.§. ſi quis alium. inſti. de inuti.ſtipu.cũ ſi.ex not. effectu iuramẽti.Et idẽ tenet Ang.de Are. in.d.§.ſi qs aliũ. ĩ vj.fallẽtia.& in.§. verſa vice.ĩ eo.tit. &.d.Iaſ.de May. in.§.itẽ ſi qs.in.iij. col.in.ix. effectu iuramẽti.in fi.inſti.de act.ꝙuis referat Io.fa.ĩ.d.§.ſi qs.tenere cõtrariũ, ꝙ pmiſsio,ſeu ſtipulatio facti alieni iurata, non teneat de iure ciuili p.l.non dubiũ.C. de leg.vbi dicit eſſe clarũ & expedi tũ:ꝙuis de iure canonico ſcđm eũ, ſub dubio tñ fortè ſit ſecus,ꝑ iſtũ tex.& vide q̃ addidi ĩ.c.ęſto.j.eo. ti.in.j.col.

ANT.FRAN. ¶ Ad iſtud de ꝓmittẽte factũ alienũ cũ pœna ĩter poſito iuramẽto, ꝙ valeat talis ꝓmiſsio:vide Ang. in.l.inter ſtipulãtẽ.vbi ẽt ꝑ Alex. ff.de verb.obli.& ĩ.l.ſtipulatio iſta. ĩ.§.alteri.ꝑ Alex. poſt Ro.& adde, ꝙ valet etiã ꝓmiſſio facti alieni,qñ

SVMMARIVM.

1 *Propter periurium poteſt quis à beneficio & ab ordine deponi.*
2 *Sola ceſſatio biennij ſolutionis cenſus, vel penſionis, an & quo caſu ſufficiat ad priuandum clericum de beneficio.*
3 *Infamia nunquid ipſo iure priuet quem titulis ſui beneficij, dignitatibus & honoribus.*
4 *Is cuius intereſt poteſt agere ciuiliter de crimine: vt quis remoueatur à beneficio.*
5 *Non obſeruans fidem, an efficiatur infamis, & priuetur beneficio.*
6 *Periurus non dicitur, qui ob neceſsitatem non adimplet iuramentum: vide in primo notabili.*

¶ CAP. X.

Querelam.¶ Periur eſt & ab eccleſia remouendus, qui nõ neceſsitate, ſed volũtate venit cõtra licitum iuramẽtũ. hoc dicit. Prima pars ponit impetrantis querelam. ſeda dat iu

dat iudices ibi: *quoniam*. ¶ Casus literalis. Gulielmus clericus promisit iuramento interposito. R. clerico Linconiensi se soluturum annuatim ipsi. R. duos Bisantios nomine ecclesię de Statera: sed per biennium à solutione pensionis cessauit, propter quod dictus R. conquestus fuit domino Papæ. Super hoc Pa. scribit iudicibus, dicens q̃ nõ merentur ecclesias regere, qui sunt crimine periurij irretiti: vnde mãdat, quatenus si cõstiterit dictum Gulielmũ clericũ contra iuramentũ suũ cessasse in solutiõe pẽsionis, nõ necessitate, sed volũtate ab ipsa ecclesia, ipsum remoueãt, & eã præfato. R. a restituãt. Ber. ¶ No. j. q̃ nõ adimplens[a] iuramentũ ex necessitate, nõ incidit in periuriũ. Deus enim respicit animũ. xiiij. q. v. si quid inuenisti vñ de hoc qđ dicet j̃. eo. c. breui. ¶ † No. ij. q̃ periuriũ est remotione beneficij dignum. & colligitur intelligendo, quòd iste 1 clericus habebat hanc ecclesiam in titulum: sed si habebat ad pensionem respectu fructuum, & erat vicarius temporalis: tunc istud non colligitur. sed primum dictum est verum: imò plus dico, q̃ propter periurium potest quis deponi ab ordine & beneficio: vt probatur in. c. cum non ab homine. de iudi. facit. c. si Episcopus. l. di. & in detestationem huius criminis, vide bo. tex. in. c. fi. xxij. q. j. & ibi gl. tractat, cui sit maior pœnitentia imponenda homicidæ adultero, vel periuro: ibi videas. ¶ Oppo. videtur em̃, quòd iste clericus non fuit obligatus ex illo iuramento eo, quòd sine authoritate Episcopi nõ potuit ecclesiam constituere censualem: vt in. c. prohibemus. &. c. prætereà. &. c. significauit. de censi. Nec ligat iuramentum contra ius publicum præstitum. de foro compe. c. si diligenti. Sol. c. istud potest intelligi dupliciter, vt sentit gl. fi. & doc. Primò, quòd ecclesia ista erat annexa præbendæ illius canonici ad sustentationem illius: iuxta ea, quæ habentur in. c. extirpãdæ. §. qui verò. &. c. exposuisti. de præben. Secundò potest intelligi, q̃ iste clericus erat vicarius temporalis & conductor fructuum illius ecclesiæ: & præstitit iuramentum de soluendo: vt patet in litera. & quilibet intellect⁹ est bon⁹: prim⁹ tñ melior: cũ litera dicat, q̃ debeat 2 soluere noĩe ecclesiæ. ¶ † Opp. videt em̃, q̃ sola cessatio bennij sufficiebat ad priuandũ istũ clericũ sine delicto periurij: vt in. c. potuit. &. c. propter j̃. de loca. Sol. gl. j. fatetur contrariũ. Tu dic hoc procedere secundùm illum intellectum habentem, quod iste erat rector vel vicarius tpalis: sed intelligẽdo qđ erat rector, vel vicari⁹ perpetu⁹ sola cessatio solutionis census, seu pẽsionis: nõ sufficit ad priuationem. ad hoc cap. constitutus. & quod notatur ibi. de religio. domi. Ideò fortè ponderatur hîc periurium: & hunc intellectum puto veriorem. Nam secundùm primum non oportebat adire Papã: cum ipso iure cecidisset à locatione: vt in dictis iuribus. Item iste potuisset istum remouere à vicario temporali ad libitum: vt in. c. ad hæc. de offi. vica. Et sic frustrà respectu remotionis ab ecclesia secundùm primum intellectum ponderatur periurium. ¶ Glo. ij. quærit quare periuri non merentur ecclesias regere? respondet, quia sunt infames: & infamibus portæ dignitatis. &c. Ex hac gl. & ex gl. c. peruenit j̃. de fideiuss. quidam tenuerunt, quòd periuri indistinctè sunt infames secundùm canones. Sed certè hoc nõ dicit gl. imò relata ad tex. non posset melius dicere. Cum enim iste clericus venerit contra promissionem iuratam, fuit statim infamis, non solùm infamia canonica, sed etiam ciuili: nec respectu iuris canonici tantùm, sed etiam de iure ciuili: vt in. l. si quis maior. C. de transac. secundùm communem intellectum, qui ibi traditur. de quo dixi sa 3 tis plenè in cap. testimonium. s̃. de testi. dic, vt ibi. ¶ † Sed ego quęro vltra glo. nunquid infamia priuet quem ipso facto titulo sui beneficij & alijs dignitatibus, seu honoribus. Ego semper de hoc dubitaui. d. Cardi. videtur tacitè hîc sentire, quòd non. Dicit enim b hoc casu, quòd periurium[b] nõ priuat ipso facto quẽ bñficio suo: licet collatio facta periuro non teneat: vt no. Fede. consi. xlviij. Adducit ipse not. per Inno. in capitu. cum nostris. de concess. præbẽ. Sed certè Innocen. ibi nihil specificè dicit de periurio: sed apertè hoc sentit iudicio meo in capitu. inter dilectos. de excess. Prælatorum. post princip. vbi dicit, quòd petenti beneficium suum non potest opponi exceptio periurij, vel adulterij, vel alterius criminis: quod non inducit priuationem ipso facto: non tamen loquitur de quolibet periurio. Nam posset intelligi de periurio, quod non infamat infamia ciuili: vt si venit contra iuramentum assertorium, iuxta ea quæ not. Archidia. in capitu. authoritatem decimaquinta quæstio. sexta. & dixi in dicto capitu. testimonium. tamen quicquid sentiat, nihil adducit ad hoc probandum. Sed in contrarium ego adduco text. not. in. l. ij. §. miles. ff. de his, qui not: infam. vbi apertè videtur innuere, q̃ infamia priuat ipso facto quem militia. Et gloss. singu. dicit ibi, quòd pari ratione priuat quem militia cœlesti, & alijs dignitatibus & honoribus. Idem videtur gl. velle in. l. frustrà. C. de re mili. li. xij. ad idẽ. l. infamia. de decu. li. x. vbi dicit litera, quòd infamia quęsitum adimit honorem: & sic loquitur per verba pñtis tpis. Ex quo videt, quòd ipso iure priuat honoribus quæsitis iuxta theoricam glo. in regula, in pœnis. de regu. iur. libr. sexto. & eorum, quæ dixi in. c. si diligenti. de foro compe. Et satis hoc puto procedere in dignitatibus & honoribus circa titulos beneficiales. Sed in illis dubito: quia non reperio text. hoc dicentem: imò video quòd quantuncunq̃ quis sit criminosus, non perdit ipso facto beneficium acquisitum per prius, etiam si esset homici- c da: [c] vt ꝓbatur in cap. clericis. ne cle. vel mo. & in. c. ex literis. de excess. Prælato. & tñ homicida est detestabilior canonibus. Est em̃ irregularis adeò, vt dubitet, an Papa possit cũ eo dispẽsare: vt no. in. c. sicut dignum. de homici. saltem a negari non potest, quin difficillimè dispensaretur per capitu. miror. l. distinct. vbi text. not. facit. vt dispensari non possit: licet quidam illum referant ad difficultatem dispensandi. Facit pro dicto principali, quod not. Innocen. in capitu. cum nostris. præallega. & iste textus in versicu. *remouentes*. licet possit responderi, quòd debeat referri ad remotionem facti. Tamen satis est, quod non dicitur, quod ipso iure. vnde non debemus imponere hanc pœnam specialem ex quo de iure b canonico expressè non cauetur: vt in simili dicit gloss. in capitu. fin. de iure patro. fateor tamen, quòd collatio facta infami, est ipso iure nulla: vt in regula, infamibus. de regu. iur. lib. sexto. & in. l. secunda. C. de digni. libr. duodecimo. facit quod not. in capitu. inter dilectos. præallega. & vide quod ibi not. Et ad primum dictum facit gloss. iij. hîc in fin. quæ dicit, quòd meritò iste debuit priuari: cum esset infamis. & sic not. versicu. priuari. ¶ Oppo. vlterius & videtur, quòd iste priuari non c debuit ratione periurij: quia hîc ciuiliter agebatur de pensione: & sic etiam probato crimine, priuari non debuit: vt in cap. ij. de ord. cogni. &. c. super his. de accusatio. Et quòd agebatur hîc ciuiliter, probãt Tãcre. & Vincẽ. per d ver. q̃relã: [d] positũ in prin. c. & no. bene hoc ver.

simul, ꝓmittit factũ, ꝓpriũ: videlicet, qñ quis ꝓmittit se facturũ & curaturum, quod ali⁹ faciet: vt p Bar. in. l. qui aũt. in. §. si qs. in fi. ff. de cõsti. pecu. & vide Bal. in ru. C. de cõsti. pecu. in vlt. col. Et adde ĉt, q̃ in spõsalibus & matrimonijs ꝓmissio facti alieni simpliciter facta semper in dubio psumitur esse cũ clausula se facturum & curaturũ. Ita not. voluit Bal. in. l. fi. in pen. colũ. C. de spõ. & in. l. fi. in. j. col. &. C. de non nu. pecu. Et idem dicas si promittatur factum alienum in quibuscũq̃ spiritualibus: quia semper intelligitur cum clausula se facturum & curaturum: & valet promissio etiam sine pœna & iuramento, secundùm. do. Ant. & Abba. in. c. literis. el. ĩ. in. j. no. de spon. & ibi dicit domi. Abb. quòd promittens dare filiã Titij in vxorem alteri, intelligitur promittere, quòd curabit iuxta posse: & valet promissio. qđ etiam voluit Salice. in. l. fin. C. de non nu. pe.

✠ SEBA. SAPI. ¶ Adimplens. Quòd necessitas excusęt: multa adducit Feli. hîc & Ias. in. l. principalibus. ff. si certa. & Feli. in capitu. cum in ecclesiæ. infrà de fimo. Andræ. Sic. in extrauagan. ĩ. de fer.

✠ SEBA. SAPI. b ¶ Vide Ge. in capitu. studeat. l. distinct. colum. ĩj. & in capitu. quo iure. colũ. penult. octaua distinct. Ioan. de Ana. in capi. inquisitionis in princip. infrà de accu. Abb. in capitu. si constiterit. colũ. ij. eo. titu.

c ¶ Homicida. Sed mihi videtur, q̃ sit ipso iure priuatus. ad hoc alleg. tex. istum dũ dicit remouẽtes denotat priuationẽ esse factã à iure: sed importat exe

cutionẽ inferri ab hoĩe. allego. c. ex tuę. de cle. nõ resi. j̃ simili. & adduco in simili. c. fi. de postu. & qđ ibi no. d. Ant. & tex. in. c. ex lr̃is. de excess. Pręla. ĩ ver. admouẽtes. vbi verbũ admonẽtes ĩportat priuatũ esse à iure. Et põdera qa in. c. seq. dr̃ cõtrariũ in verbo excludat: dic, q̃ ibi fuit temerariũ iuramentũ. Et põdera: qa in. c. cũ nõ ab homine. de iudi. nõ imponitur ipso iure pœna depositionis periuro ergo multominus hîc. Rñ. q̃ ibi agit̃ de maiori pœna: hîc de minori. Item hîc agitur de fauore ecclesiæ: vt nõ regatur per periuriũ. Põdera, qa gl. hîc sentit, q̃ requiritur sententia. Andr. Barba.

d ¶ Ver. querelã. No. de verbo q̃relam, qđ dixi in. c. q̃relam. de elec. & sic põ

dera,qa in modo opponendi gl.ſentit,ꝙ verbū q̄rela importat cām ciuilē: ſed in modo ſoluēdi infert,ꝙ importat cām criminalem. Et dicit do. Car. ꝙ eſt ſing.inquantū importet cām criminalē.Sed ego alle.aliā in.c.Maximianus.lxxxj.diſt. Et videtur dicendum hoc modo videlicet verbū æquiuocum poſitum in libello attenditur penès concluſionem:vt colligitur ex his,quæ remiſi ad Lu.Ro.in.l.viro. ff.ſol.ma.qa libellus attenditur penès concluſionē: vt in.c.ex parte. de reſcrip.in caſu noſtro:ita ēt Papa hoc cōdemnauit priuando ab eccleſiia:videtur qđ iſtud fuit petitum: argumen. c.licet Hely.de ſimo.quo caſu vbi petit naturalis pęna delicti imponi videtur agi de crimine ciuiliter. caſus eſt finā.c.per tuas.de ſimo.Naturalis pœna periurij eſt deponere,vt in.c.cū non ab hoīe. de iudi. Sed hīc fuit expulſus ab eccl'ia: ergo nō fuit īpoſita naturalis pœna delicti.& ſic videt intētaſſe cām criminalē ciuiliter.Andr.Barba. ANT.FRAN.

¶ Circa hoc,ꝙ hīc dicitur de q̄rela: dicas,quòd querela ſimpliciter non eſt actio.ita Bar. in.l.nā poſteà. in c.ſi minor. ff. de iureiur.in .ñ.colū. mò dicit eſſe remedium ſubſidiariū:vt ibi. & not. Bar.in.l.maximū vitiū.in.ij.not.C. de li.pręteri.& alibi dicit,qđ eſt accuſatio ſcđm Bal. ī.l.certū.in vl.col. in prī.C.vñ. cog. Bar.tñ in.l.poſth. in.§.ſi quis.ff. de inoffi.teſta .dicit, 5 qđ nec eſt actio, nec exceptio,nec accuſatio:ſed offi a ciū iudicis: vt ibi per gl.in ver.ſucceſsionem. Et de modo formandi libellū,vbi querela intētatur: vide Spe.in ti.de li.cō te.in.§.nūc vidē. in ver.ſed nūqd ī querela.& ī tit.de te.in.§.j.in ver.in querela.& in ver.ſed quare.& vide Bal.in.l.nam & his. in.§.huius.in prin.ff.de inoffi.teſt.& in.l.qui repudiantis.in.§. j.circa prin. eo.ti.de inoffi.teſt.Qñꝙ tñ capit ꝙ in integrū reſtōne:qñꝙ ꝙ appellatione & nullitate.Et ideò qđ importet,cognoſcitur ex medio concludendi ſecundùm Bar.in.l.iij.in.j.col.C.quomodo & quādo iud.

a ✠SEBA. SAPI. ¶ Fidei violatæ. Vide Rotā deciſi.cliij.incip.itē not. & deciſi.ccccxxxv.incipien.vtrū violator fidei.Alex.in.l.ſi quis maior.& ibi Moder.in repe.in.x.not.C.de trāſac.& Alex.in.l.iij.§.iurari.ff.de iureiur.& Corſe.in repe.rub.huius ti.in. vj.quæſtio.

quia iſtud verbum querela,ex proprio ſignificato conuenit cauſæ ciuilitet & criminaliter intentatæ.Et vide de hoc verbo, quod not. gloſſ.prima in capitu.querelam .s.de procura. & in.l.iij.C.quomodo & quando iudex. Solu. gloſſ.fin.ponit duos intellectus,vt.s.dixi. Primus, quòd iſte erat vicarius temporalis & cōductor fructuum. Et ſecundùm hunc intellectū ceſſat contrariū:quia nō principaliter ratione periurij, ſed ob defectū penſionis nō ſolutę intra biennium iſte fuit remotus. ¶ † Secūdus intellectus,quòd habeat beneficium in titulū: & tunc ad contraria reſpondet,quod per modum denuntiationis fuit hæc querela prolata: & ad hoc agebatur, vt eccleſia priuaretur. Et quāquam doct.cōmuniter tranſeant cum hoc intellectu,mihi tamen non ſatisfacit: quia denuntiationis via non admittitur monitione trina non præcedente:vt in cap.nouit.de iudi. melius in.c.cum dilectus.de accu.Item denuntiatio tendit principaliter in finem boni publici:vt anima fratris corrigatur:vt in dicto.c.ſuper his.& no.in.d.c.nouit.Hic autem iſte canonicus fundat ſe ſuper iure priuato:vt patet in princi.& verſi.querelam.& ex fine, vbi mādat Papa huic canonico eccleſiam reſtitui. Quapropter dico,quòd iſte canonicus agebat contra iſtum clericum eum deferendo de crimine periurij ciuiliter,nō vt deponeretur ab ordine: ſed vt ab adminiſtratione eccleſiæ tanquā indignus remoueretur.quod fieri poteſt:vt eſt bo. in.c.per tuas.j.in fi.de ſimo.Et hoc pro ſuo intereſſe:tum quia non ſoluebat penſionem ſibi, vt iuramenta firmauerat:tum,quia cum eccleſia eſſet ſua, vel ſibi ſubiecta,intererat ſua:ne ipſe periurus & infamis illam detineret, & ſuper hoc impetrauit iudices delegatos à Papa. Et ob hoc in fine Papa mandat huic canonico eccleſiam reſtitui, ſi conſtiterit ita eſſe,vt narrabat. vide pro hoc gloſſ. in capitu.ex parte. de teſti. in gloſſ. prima. in fine & ibi per docto. ¶ Ex his tene vnum menti ſecundum hūc intellectum,quòd is cui eccleſia eſt ſubiecta, vel aliter intereſt, poteſt agere contra rectorem ciuiliter de crimine,vt remoueatur à beneficio.& vide quod dixi ſuper rubri.de iudic. ¶ † Vltimò gl.expeditis, quæro.s.vidimus,ꝙ ratione periurij pōt quis priuari beneficio ſuo: nunc quæro,nūquid idem ſit ratione fidei violatæ[a]? Arch.in capitu.iuramenti.xxij.quæſtio. quinta refert Bern.Ioan. & Hoſtien. tenere, quòd ſic in capitu. querelam infrà ne Præla. vi. ſu. ſed ipſe finaliter tenet contrarium dicens,quòd licet omnia iſta poſſint dici iuramenta:tñ quia grauius peccat veniens cōtra iuramentum, quàm fidei interpoſitionem, non debet iſte ſecundus ita ſtrictè puniri,ſicut primus. argumen.capitu. non afferamus vigeſimaquarta quæſtio. prima. ¶ Ex quo infert, quòd non debet priuari beneficio ſicut periurus. & idem videtur velle idem Archidia. in capitu. j.de ſepul. libr. ſexto.facit quod in ſimili not. gloſſ. in capitu. penulti. infrà eodē. Et hanc opinionem videtur ſentire & ſequi domi.Anto. Sed tu aduerte latius: nam Gaſ.de Cal. in capitu. ſecundo de ſpon.primò recitat Rotam tenere illam opinio. Archidia. poſtmodum videtur ab illa declinare,dicens quòd omnia iſta ſunt iuramenta:vt primò dixit Archidia.domi. Cardi. in dicto.c.ij.& in capitu. ad aures.quod metus cauſa .ſequitur primam opinio.quia ex quo hæc pœna priuationis non reperitur inducta contra violatorem fidei,nō b debet ad eum extendi. b & videtur ibi velle dare regulam in cognoſcendo iuramentum à fidei interpoſitione,dicens nunquàm eſſe iuramentum, niſi exprimatur verbum iuro. Innocen. verò circa hoc vltimum aliter dixit in capitu. ad aures. Dixit enim iuramentum eſſe, quando fit ſuper libro, vel reliquijs, vel alia re ſacra. Et per hoc vltimum videtur intellexiſſe de libro Euangeliorum, ſeu miſſali: quia alij libri non bene dicuntur. Fidei autem interpoſitionem dicit eſſe, quando promiſſio eſt facta per Deum, vel fidem ſuam. quæ verba ex toto mihi non placent: nec aliquo iure probantur. ¶ Primò enim dictum Innocen. non procedit: dum tacitè ſenſit iuramentum non eſſe, ſi non præſtatur ſuper aliqua re ſacra. Hoc enim expreſsè eſt contra capitu. & ſi Chriſtus. infrà eodem titu. & plenè dixi ſuprà eodem. ſuper rubrica. Imo. quod plus eſt,iuramentum dicitur,licet præſtetur per creaturam: licet ſic iurari non debeat: vt in dicto capitu. & ſi Chriſtus. & vigeſima quæſtio. prima capitu. mouet. Theorica verò domi.Cardi.eſt apertè contra capi. ego. N. in fine ſuprà eodem vbi non exprimitur verbum iuro: & tamen eſt iuramentum. ad idem capitu. & ſi Chriſtus. vbi ponuntur multæ formæ iurandi abſque verbo iuro. & vide bo.gl.xxij.q.j.in ſumma.Et p hoc etiā dico dicta illorū, qui volūt indiſtinctè facere differentiā inter iuramentum & fidei pręſtationē nō procedere.Nā ſic dicendo:ſic Deus me adiuuet:eſt iuramentum:vt dicto capit.ego.N.Vel teſtis eſt mihi Deus.&c.vt dicto capitu. & ſi Chriſtus.multò fortius debet dici iuramentū, ſi dico promitto per fidem meā:vel per Deū. Pro hoc facit diffinitio iuramenti, quam poſui.s.ſuper rubrica.Nam hoc caſu adhibet ipſe Deus,ſeu eius fides ad cōfirmationem ſimplicis aſſertionis. Non enim debent eſſe Euangelia in maiori reuerentia, quàm ipſe Deus, eſt materia odioſa:ſed debet extendi,ſicut materia merè fauorabilis. Iſtā regulam tradit Barto.in.l.quemadmodum.circa medium per vnam gloſ. ibi.C.de agrico.& cenſi.libro vndecimo. Idem expreſsè dicit Paulus de Caſtro in lege bona fides.per illum textum.ff.depoſi. Ergo ſicut ratione periurij poteſt quis priuari beneficio.Idem erit ratione fidei violatæ: quia cum iſta materia ſit merè fauorabilis:vt delicta puniātur,& nō odioſa,debet extendi.

b ¶ Extendi. Et pro hac opi.facere videtur illud dictū Io.fab.in.§.item ſi qs poſtulante.inſti.de ac.vbi q̄rit,nunquid quēadmodum ex iuramento oriē actio & exceptio aliqñ actio in factū:aliqñ actio ex cōtractu,ſi iuramentū eſt formiter p̄ſtitum.l.actori.C. de re.cre.cū ſi.nū qd eodē modo ex ſimplici promiſſione p fidē,oriat actio & exceptio ſicut ſi eſſet iuratū.Determinat tā dē ꝙ nō:qa ſcđm eū iura multū pōderāt iuramentū. ergo nō ſufficit ſola,pmiſsio p fidē. Sed huic fundamēto rndeo,ꝙ nō eſt verum,ꝙ iura ita pōderent iuramentū & actualē p̄ſtationē iuramēti:ſicut dicit Io.fa. Patet,nam ſi iuramētū ſit remiſſū: & ſic nō ſit p̄ſtitū,q̄uis actualiter iuramentū nō ſit ſecutū:ita tñ oriē actio & exceptio dat,ſicut ſi actualiter fuiſſet iuratū. l.nā poſteà.§.j.& l.remittitit.ff. de iureiur. ergo non eſt verum, qđ ad hoc,vt oriat actio & exceptio:qđ.l. pōderet ipſum iuramētum,nec eſt verū fundamētū d.Car.dum dicit, qđ ex quo hęc pęna priuationis nō reperit inflicta cōtra violatorē fidei nō debet ad eum extēdi:qa dico,ꝙ imo eſt extēdenda: quia vbicūq̄ tractat de diſpoſitione iuramēti illa diſpoſitio cēſetur fauorabilis & cōſequēter extēdēda,ſcđm.d. Anto.ī.c.fi. in.j.fallē. de conſue.Pet.de Anch.& Imo.ī.c. q̄uis.de pac. ī.vj. no.expreſsè Gemi.in.c.j.de tempo.ordi.per illum tex.& do.Alexā. in.l.qui iuraſſe.in princ.ff.de iureiuran.Item facit,qa quotieſcunq̄ agitur de delicto puniendo illa non

ſeu ipſius fides. Imò per Euangelium iuratur per reſpectũ ad ipſum Deum. Quamobrem puto, quòd oĩs fidei præſtatio eſt iuramentum: ſed non econtra. vnde fidei præſtatio propriè eſt, quando quis interponit fidem ſuam: vt quia dicit promitto per fidem meam: vel per Deum. Iuramentum verò generaliter eſt quando ſimplici aſſertioni interponitur vinculum religionis. Et ſic poſſunt intelligi multa iura, quæ ponunt iſta: vt diuerſa: vt in capit. peruenit. de fideiuſſo. & cap. querelam. ne Præla. vi. ſu. & c. ij. de deſpon. ¶ Et per hoc infero ad dubiũ principale, nũquid violator fidei veniat priuandus beneficio: & puto, ꝙ ſic: quia periurium committit, vt ſupra probatum eſt. & iura volũt, ꝙ ꝑ periurio quis priuet: vt hîc, & d. c. cum nõ ab homine. Nec eſt verum tenentium cõtrariam ſententiam: ſcilicet, quod minus peccat violator fidei: quia dico poſſe contingere, quod magis peccaret: [a] quoniam periurium tãto grauius eſt, quanto ſanctius eſt id ſuper quo iuratur: vt in dicto. c. mouet. & no. Innoc. in dicto. c. & ſi Chriſtus. ſed poſſet contingere, quòd iuramẽtũ eſſet præſtitũ per aliquam creaturam: quo caſu non eſt dubium fidem interpoſitam eſſe magis ſanctam. Item iura non ponderant quantitatem delicti: cũ quandoq; minus, quandoq; plus delinquatur: vt. s̃. dixi. Sed ſimpliciter attenditur periurium, quod eſt grauiſsimum peccatum: maximè in clerico. Videtur enim non obſeruans Deum contemnere. & ideò gloſſ. not. dixit in capit. ij. de ſpon. fidei præſtationem & iuramentum æquipollere. Idem voluit gl. in ca. fina. ne præla. vi. ſu. & in capi. conſtitutus. de tranſac. licet Collec. aliud ibi ſenſerit, dicens quòd violator fidei non eſt infamis, ſicut violator iuramenti. quod puto falſum per prædicta. Facit ca. tua ĩ. eo. vbi ſecundum communem lectu. probatur, quòd pro periurio clericus vitari non poteſt quo ad vulgi opi. licet in veritate non ſit periurus: quia iuramentum non erat licitum, imponitur pœna priuationis beneficij: ergo fortius hęc pœna imponenda eſt, vbi violauit fidem legitimè præſtitam.

a ¶ Magis peccaret. Tu põdera: qa eſt tex. quem nemo aĩaduertit in. c. ex reſcripto. s̃. eo. ibi, fidem p̃ſtiterũt. & poſteà dicitur adimpleant ſicut iurauerunt: ecce nũc qualiter fidei præſtatio eſt iuramentum. And. Barba. ANT. FRAN. ¶ Fides eſt ſeruãda eodẽ mõ, ſicut iuramentũ: aliâs cõmittitur periuriũ, & incurritur infamia ſecundũ Spe. in ti. de arbi. in. §. qualiter. ver. ſed idem eſt. & in verſi. ſequitur. in verſi. ſed pone. & vide Io. An. in. c. j. de ſepul. li. vj. in noue. & videt gl. ĩ c. puenit. de fideiu. & hĩ ꝑ Io. An. in. c. cũ tpe. de arbi. & vide Alex. ĩ l. v. ĩ. §. dato. ĩ fi. ff. de iureiur. vbi dicit idẽ eſſe, ẽt ſi ꝙ miſsio eſt fẽtã ſub periculo aĩę: quia obligat ſicut iuramentũ rũpens tñ iuramentũ magis punit, cꝫ ſimplicem fidẽ. vide do Ant. ĩ. c. querelã vbi ẽt p. d. Abb. ne præla. vi. ſu. & in. c. ad aures. qđ me. cau. & vide Arch. ĩ. c. iuramẽti. xxij. q. v.

SVMMARIVM.

1 *Rector eccleſiæ non poteſt ſe obligare ad ſoluendum cenſum: vel ad augendum ſolitum.*
2 *Periurus ratione certi beneficij priuatur omnibus beneficijs.*
3 *An pro temerario iuramento priuetur quis beneficio, vel inhabilitetur ad promotionem: vel deponatur.*
4 *Qualiter peccat tranſgrediens licitum iuramentum: vel temerè iurans.*
5 *Forma iuramenti, quod præſtatur à clerico Epiſcopo.*

¶ CAP. XI.

TVa nos. ¶ Si p̃ſentatus iurat præſentanti de antiquo cenſu augendo, & poſteà contrarium iurat inſtituenti: valet ſecundũ & nõ primum: tamen ab eccleſia remouetur. Cõmunis diuiſio. Secunda ibi: *tuæ igitur*. ¶ Caſus literalis. Monachi, ſeu viri religioſi habẽt aliqñ præſentationem in eccleſijs à quibus certam percipiunt penſionẽ: cũ ipſi eligunt clericos ad eaſdem eccleſias, cõſtringunt eos iuramento ad maiorem penſionem. Cum verò Epiſcopi eos inſtituũt, iurãt ꝙ penſionem annuam non augebunt: quæritur hîc, qđ iuramentũ ſit ſeruendum? Reſpõdet Papa, ꝙ cum poſterius iuramentum rõne & authoritate Lateranẽ. concilij iuuetur: ideò primò præiudicat, quod de cupiditate proceſsit: veruntamen iuſtum eſt, vt clerici illi pro periurio, qđ vitare nõ poſſunt, ab eccleſijs ꝑpetuo remoueant. ¶ † No. 1 primò Rectorem eccleſiæ non poſſe ſe obligare ad ſoluẽdum cenſum: vel ad augendum, præſtari ſolitum de reditibus eccleſiæ, etiam in vita ſua, quod videtur clarius probari ĩ. de cenſi. c. prætereà. in fi. Nam hoc poſſet eſſe eccleſiæ damnoſum in futurũ. argu. c. peruenit. de arbi. & not. quòd etiam patrono ſponte ſoluere nomine cenſus nõ poteſt. ¶ † Not. ſecundò caſum: no. ꝙ cõſtituens ſe inter iuramenta contraria tanquàm periurus eſt perpetuò ab omni officio remouendus. Et no. bene ex hoc, & ex fine literæ, quòd ratione periurij etiam commiſsi reſpectu certi beneficij priuatur quis non ſolùm ipſo beneficio: ſed etiã omnibus alijs, & inhabilitatur perpetuò ad beneficium. ſuſcipiendum. Et nota bene hoc procedere etiã ſi ſit tale periurium, quod infamiam non irroget. Nam periurium de quo hîc, non irrogabat infamiam: quia non eſt propriè periurium: vt dicam ſtatim cum gl. Et pro hoc facit. c. cũ non ab homine. de iudicijs. vbi ſimpliciter pro periurio ſtatuitur pœna depoſitionis. ¶ Oppo. & videtur, quòd iſte clericus nõ commiſerit periurium: cum propriè periurium ſit trãgreſsio liciti iuramenti. vbi autem quis trãſgreditur iuramentum illicitum, nõ incidit in periurium: imò meretur tranſgrediendo, licet peccauerit in iurando: vt probatur. xxij. q. iiij. per totum. & in. c. quanto ĩ. eodẽ. Quod autem primum iuramentum fuerit illicitum, patet ex no. in prima gloſſ. & ſecunda. Solu. Gl. ſecunda metu contrarij exponit verſicu. pro periurio. ideſt, pro temerario iuramento. & not. illam expoſitionem. ¶ † Sed tunc fortiter oppo. vltra alios. pro temerario iuramento non debet quis priuari beneficio: imò quod plus eſt non inhabilitatur ad promotionem: vt in capi. ſicut. infrà eo. not. gloſſ. in capitu. florentinum. lxxxv. diſtinctio. & vigeſima ſecunda quæſtio. quarta diffinitio. & ſpecificè videtur probari quo ad caſum noſtrum in capitu. ſignificauit. & capitu. grauius. infrà de cenſi. in quibus clericus præſtans temerè tale iuramentum de ſoluendo cenſum præſentatori, fuit abſolutus à tali iuramento impoſita pœnitentia pro temeritate iurandi. Sol. quidam ſenſerunt, quòd ratione ſimoniæ iſte clericus priuatur. argumen. capitu. cum clerici. ſuprà de pact. quod nihil eſt: cum litera hîc ſe fundet ſuper periurio. Alij dixerunt, quòd primum iuramentum poterat eſſe licitum reſpectu clerici iurantis. Valuiſſet enim ſuperioris poſtmodum interueniente conſenſu: ideò non debuit propria authoritate contrauenire iurando contrarium. ¶ Hoc non placet: tum quia non valuit tale iuramentum, etiam quo ad ſe: per dictum capitulum ſignificauit. & capitu. grauis. cum ſimili. Tum quia non iurauit contrarium ſponte: ſed ex præcepto ſuperioris: vt patet in text. Ideò ego ſoluo aliter, & ſic. Quandoquè quis promittit, vel iurat ſoluere, vel augere cenſum: vt præſentetur ad eccleſiam: ita quòd promittit temporale pro ſpirituali conſequendo: & tunc ratione ſimoniæ priuatur beneficio: [b] ita loquitur capitu. cum clerici. de pact. Quandoquè nõ promiſit, ſeu iurauit ſoluere ex pacto: ſed ſimpliciter, ita quòd ceſſat ſimonia: & tunc aut præſtitit ſolùm vnũ iuramentum: & non debet priuari licet contraueniat: quia non peccat in contraueniendo: ſed prius peccauit temere iurando. Aut poſteà iurauit contrarium: [c] & ſic ſcienter conſtituit ſe inter duo iuramenta contraria. & habet locum pœna huius capitu. vt iſte priuetur tanquàm periurus, licet in veritate non ſit periurus: & hoc ideò quia quo ad ſe, & quo ad vulgi opi. non poteſt euadere periurium. & hoc ſentit hîc Innocen. qui dixit, ꝙ iſte erat perplexus inter duo iuramenta contraria: vt ſi vnum ſeruabat, alterum ſeruare non poterat. Sentit etiã Ioan. Andræ. dum exponit textum quod iſte non poterat vitare periurium ſecundùm fatuam opiñ. quorundam, vel propter ſuam erroneam conſcientiam. Et ex his habes caſum ſingula. in quo quis priuatur beneficijs proprer iuramentum temerarium. Et puto, ꝙ tale periuriũ non ſit ſufficiens ad depoſitionem ab ordine iuxta not. in dicto. c. cũ nõ ab homine. cum debeat intelligi de ſtricto

b ¶ Priuatur beneficio. Tu ponderatex. cum dixit ex cupiditate ꝓceſſit: & poſteà dicit ꝙ periurio, qđ vitare nõ põt: vnde videtur ꝙ fuit verũ iuramentũ ſimoniacum: & ſic nõ ſolũ fuit temerariũ, ſed ẽt ſimoniacum. & ſic fuit iuramentũ temerariũ qualificatũ. And. Barba.

SEBA. SAPI.

c ¶ Iurauit cõtrariũ. Nunquid aũt qñ qs primò iurauit vnũ, poſteà iurat cõtrariũ: primũ iuramentũ debeat ſeruari: tradit̃ per ſcribẽtes ĩ. l. duob⁹. §. idẽ Põponi⁹ ff. de iureiurã. & ꝑ Fel. ĩ. c. cũ. M. ferrariẽſis. col. xxvij. ver. & ꝙ hac fallẽtia. s̃. de cõſtitu.

periurio.& habes nunc vltra alios detectum verum intel
4 lectum capitu.huius.¶ † Secundò principaliter gloss.tan git incidenter & inuolutè,qualiter peccet transgrediens licitum iuramentum,vel temerè iurans:& capiendo men tem facit tres casus.Primus casus,cum quis iurat licitum, & scienter transgreditur & talis peccat mortaliter:vt suprà eod.capitu.querelam.& vide bonum text.in capitu. ille,qui.vigesimasecunda quæstio.quinta.Secundus cum quis iurat falsum,credens illud fore verum:& iste nullum peccatum incurrit:vt in capitu.homines.xxij.quæstio.ij. Ioan.Andr.post Tancre.dicit hoc verum,si adhibuit om nem diligentiam:aliâs est veniale:vel si fuit in culpa mortale.Tertius casus,quando quis iurauit illicitum:quo casu aut iurauit ex deliberatione & proposito: & peccauit mortaliter in iurando.infra eod.capitu.sicut.Aut iocosa leuitatè,vel incautè:& est veniale.xxv.distinct.capi. vnũ orar.§.aliâs ea demum.Vel potest intelligi gloss.vt ponat in hoc vltimo duos casus.Primus quando scienter iurauit illicitum:& peccat mortaliter,Secundus quando iurauit indiscretè:vt quia in vanum assumpsit iuramentum iocosè,vel leuitate quadam:& hoc casu peccat venialiter, & facit pro hoc.§.aliâs ea demum;in fi.& ibi gloss.¶ Sed aduerte latius post beatum Tho.& Archid.in capitu.habemus.xxij.quæstio.j.Aut enim quis transgreditur iuramẽtum licitum scienter & peccat mortaliter.etiam si iocosè,vel indeliberatè iurauerit:quia periurium respicit Dei contemptum,qui quidem contemptus vitiatur, licet iocosè quis iuret:quia non debet nomen Dei iocosè assume re:cum sit vnum de decem præceptis diuinis. Non assumes nomen Dei in vanum.&c.Quando ꝙ quis indeliberatè iurat falsum:tamen scit se falsum iurare:& nihilominus peccat etiam mortaliter propter Diuinum contemptum.Quando ꝙ quis iocosa leuitate aliquid iurat,quod posteà ex aliqua necessitate adimplere non potest:& peccat venialiter.& hoc vltimo casu intelligo text.cum glos. in dicto.§.aliâs ea demum.& vide ad materiam text. not. in capitu.primum est.xxij.quæstio.ij.vbi ponuntur & di stinguũtur octo genera mendaciorum.¶ † Extra glo.quæ ro,quia iste clericus iurauit Episcopo,quòd solitam & an tiquam pensionẽ non augebit:& quale iuramentum præstat generaliter clericus Episcopo: intellige de beneficiato:quia alij regulariter non iurant suprà eodẽ capitu. nullus.Sol.dicit Hostien.quòd licet diuersa forma iuran di per Rectores,vel curatos secundùm diuersitatem loco rum seruetur: hæc tamen videtur congrua: & per iura probari.Iurabit enim,quod fidelis erit Episcopo & obediens.s̃.eodem capitu.nullus.Sub quo intelligas,quòd ser uabit illius sententias,& pro posse faciet seruari:quod ta men aliqui exprimunt.Pro hoc.s̃.de offi.ordi.cum ab ecclesiarum.& capitu. ad reprimendam.Secundùm capitulum,quòd mandata sua sancta & honesta adimplebit. suprà de offi.ordina.capitu.fin.¶ Tertium,quòd nihil alienabit sine ipsius licentia.xij.quæstio.ij.c.Abbatibus.xvij. quæst.iiij.capi.in venditionibus. ¶ Quartum quòd nomine ecclesiæ vltra certam summam,quæ arbitrariè determinetur,mutuum non contrahet.infrà de fideiu.capi. quod quibusdam.¶ Quintum,quòd ecclesiam non relinquet,nec ad aliam se transferet sine ipsius licentia.s̃.de renun.capitu.admonet.¶ Sextum,quòd iura ecclesiæ proposse petet,& defendet:vtilia eius procurabit,& nociua vitabit.Quod dicit intelligendum etiam postpositis negotijs proprij patrimonij:argumen. vij.quæstio.j. capitu. præsentium.& capitu.placuit.&.xvj.quęstio.j.capitu.qui verè.& capi.nos autem.¶ Septimum,quòd nil dedit,vel dabit,nec aliquod pactum fecit:nec commisit aliquod illicitum per se,vel per alium ipso sciente pro adipiscenda ecclesia: de pact.capitu.fi.de simo.c.nobis.Et quod quàm cito hoc vitium ad eum peruenerit,insinuabit Episcopo, & ad ipsius voluntatem renuntiabit.de elec.capitu.penul.

¶ Octauum,quòd ordines suo tempore recipiet, & hoc si ordinatus non est.de æta.& quali.quæris.¶ Nonum,ꝙ in ecclesia personaliter residebit, & deseruiet in ordine, quem ipsius cura requirit.de cleri.non resi.quia nonnulli. & capitu.relatum.¶ Decimum,quòd nõ soluet vltra antiquam & solitam pensionem:vt hîc. Et cum hac forma transeunt hîc communiter docto.sed certè licet ad omnia superius contenta obligetur promotus:tamen iure nõ probatur,vt ad omnia hæc clericus debeat suo iuramento obligari.vnde ego allego text.& gloss.vbi ponitur dicta forma huius iuramenti:nec inferuntur tanta,sicut hîc xxiij.distin.c.quanquam.vbi videas.& dic,vt ibi.

✣ SVMMARIVM. ✣

1 *An dignitas delinquentis aggrauet delictũ,& quis magis punatur maior in dignitate,vel minor.*
2 *Magis excusatur,qui deliquit cum pulchra,quam cum deformi.*
3 *Quis magis grauatur de peccato:an peccans occultè an publicè.*
4 *Si professus exiuit ordinem,& accepit vxorem:an inquisitor possit procedere contra ipsum.*
5 *Non ita ignominiosa pœna ponitur nobilioribus,sicut vilioribus.*
6 *An iuramentum de non loquendo,vel de non præstando officiũ charitatis,sit obligatorium.*

¶ CAP. XII.

CVm quidam.¶ Episcopi de p iurio grauius,ꝙ alij sunt puniendi.hoc primo.Illicitum est iuramentum de non præbẽdo subsidium cõiuncto.hęc secundo.& sunt duo dicta p se patentia.¶ Casus literalis.Quidam Episcopi de Sardinia receperunt à quibusdam creditoribus quandam pecuniæ quantitatem:& iurauerunt illam ad certum terminũ persoluere: quod facere contempserunt: quæritur quid sit istis Episcopis faciendum pro eo,quod contra iuramẽtum venerint?Respondet Papa,quòd in ipsos tanto grauius est iudicandum,quanto maiori dignitate præcellũt: & quia eorum exemplo alij ad similia prouocantur illi quidem iurauerunt nõ loqui patri,sorori,vel fratri:nec aliquod subsidium impartiri eisdem:dicitur quòd isti ab isto illicito iuramento sunt absoluendi,iniuncta eis pœnitentia pro eo,quod malè iurauerunt.Ber.¶ Not. primò duo,ratione quorum maior pœnitentia imponitur pro
a delicto.Primò si delinquens est in dignitate.[a] & tanto maior imponitur,quanto in maiori dignitate est positus.vide bo.text.in Papa.in.c.aliorum.ix.quæstio.iij. Secundò ex corruptione proximi propter malum exẽplum: vt puta,quia peccatum est palam commissum:& tanto grauius ex hoc est puniendus,quanto plures exemplo malæ vitæ corrupit.vnde Grego.Scire Prælati debẽt,quòd si pervers̃a vnquã perpetrãt,tot mortibus digni sunt,quot ad sues subditos perditionis exempla transmittunt:vt legitur in c.præcipuè.xj.q.iij.¶ Nota ex secunda parte non valere iuramentum contra officium pietatis,charitatis & propinquitatis.rationem j. videbis.¶ Oppo.contra tex.in eo, quod innuit dignitatem delinquentis aggrauare peccatũ: videtur quod acrius sit puniendus ignobilis,quam in dignitate positus:vt in.l.ij.C.vt nemo pri.xxiiij.q.j.qui contra ecclesiæ pacem.Sol.gl.in hoc instat & tandem videtur concludere,quod aut quæritur de quantitate peccati quo ad pœnitentiam imponendam in foro cõscientię:aut quo ad pœnam fori contentiosi.¶ Primo casu non cõsyderatur immediatè dignitas delinquẽtis,sed quãtitas contẽ-
b ptus.[b] vnde sicut quanto quis magis seipsum affligit,tãto magis est iustus.vij.quæst.j.ca.aduersitas.§ cum verò ita quantò magis contemnit,tanto magis peccat.Vnde possibile est quòd in eadem specie peccati,magis delinqueret rusticus,quàm magnus Prelatus,qui minus contẽpsit. sed in dubio,vbi nõ constat de contẽptu,maior p̃sumitur magis contẽnere:quia videtur magis Deo ingratus.& sc

ratione

✣SEBA.SAPI.
a ¶ In dignitate.Vide Card.in cle.ñ. in.v.q.de vita & honesta.clerico.

✣SEBA.SAPI.
b ¶ Contemptus. Quomodo autẽ cognoscatur cõtemptus,declarat Feli.hîc,& latius in.c.ij.col.fi.vers. vlt.circa prędicta s̃.de maio.& obe. & in.c.j.colũ.vj. versi. alius casus est.s̃.de constitu.

a ¶ Quàm laicus. Pondera, quia religiosus est dignior laico, vel clerico: iuxta no. per gl. in c. à Subsidiacono. xciij. dis. Et maiorẽ gratiam habuit à Deo: quia vocat⁹ ad perfectionem: ergo cadẽs magis peccat per istũ text. fateor tñ, ꝙ facilius resurgit: nõ sequitur: ergo facilius peccat: seu leuius. vñ pone, qđ incontinẽti moriatur: credendũ est tñ ꝙ Deus nõ patiet illum mori in pctõ. Et põdera, qa ĩ Epo malè loquitur: qa dicit cõtra hũc tex. q dicit, ꝙ grauius punietur. & põdera: qa Io. And. loquit ex eo, qa Eps dicitur religiosissim⁹. l. nulli. l. cũ clericis. C. de episco. & cle. dr̃ sanctissim⁹ vt in auth. de san. Epis. & tñ graui⁹ punitur. ergo. And. Barba.

b ¶ Vide bo. tex. In l. aut facta. ff. de pœ. vide Sali. in. l. seruos. C. ad legẽ Iul. de vi public. vbi arguit contra cõem doctrinam. Andræ. Barba.

✠ SEBA. SAPI.

c ¶ An publicè. Vide Abb. ĩ. c. sanè. j. de celebra. missarum. d. Ias. in. §. seqũs. versi. ex maleficijs. col. iij. ĩsti. de act. Ias. ĩ. l. si qs id, qđ. in. iij. no. ff. de iurisdi. om. iudi. And. Sicu. in cõsi. xlvij. incip. scribitur præclarè. col. xxv. in. j. vol.

d ¶ In. l. iij. Et ibi ꝑ Bal. & alios & vide gl. & ibi Bal. C. de inter. ma. qui volũt, ꝙ nũq̃ excusat mulier, vel rustic⁹ faciẽtes actũ clam. Et qñ dicat aliquid clã, vel occultè factũ, vide Bal. in. l. ij. de his, qui ex pu. ra. li. x. & in. l. j. ĩ fi. de p̃di. cu. eo. li. Et ꝙ magis puniatur, vide Bar. in. l. j. C. generaliter. ff. vi bo. rap.

ANT. FRAN. ¶ Licet rusticus & mulier çquipar̃etur in multis, & excusent quo ad iuris ignorantiã. l. ij. ĩ fi. ff. de iure fisci. l. j. in fin. ff. de eden. hr̃ ꝑ. d. Ant. & Imo. in. c. ij. de cõsti. tñ nũq̃ excusantur in facto clandestino: quia semper p̃sumitur cõtra eos. ꝑ quo vide Ale. plenè, ĩ l. cũ de ĩdebito. ff. de proba. Et qñ 3 qđ dicat fieri clã,

ratione præsumptionis magis punitur. & sic secundùm glossam, dignitas non aggrauat delictum sed magis ipsum delinquentem ratione præsumptionis. & sic intelligatur text. iste. idẽ not. glossa in capitulo homo Christianus. xl. distinct. ¶ Secundo membro, scilicet quo ad forum contentiosum, dicit quòd in pœna pecuniaria plus punitur nobilis & in dignitate positus: sed in corporali magis punitur priuatus & ignobilis. & sic reducit gloss. ad concordiam. & iura pro & contra in capitu. allega. & hoc vlti. firmat Hostien. in capitu. ea quæ. de statu regu. vide tu ad primum membrum, quod not. Ioan. Andræ. post beatum Thomam. in capitu. accusatus. de hære. libr. sexto. vbi concludit, quod in eodem genere peccati minus peccat religiosus, quàm laicus: a nisi in tribus casibus. ¶ Primus cum peccat contra votum religionis: puta fornicando contra promissionem continentiæ. ¶ Secundus cum excedit per contemptum: quia videtur magis ingratus: cum ex Dei beneficio esset productus ad perfectionis statum. facit quod habetur in authenti. de mona. in principio. & in capitu. fin. xlvij. distinct. ¶ Tertius cum peccat publicè, ita quòd præbet alijs scandalum. nam tunc tenetur etiam de delicto aliorum. de voto capitu. magnæ. & dicto capitu. præcipuè. ¶ Extra prædictos casus leuius peccat religiosus. & hoc propter merita præcedentia & sequentia. iuxta illud psal. Si ceciderit iustus non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Hinc Hieronymus vt habetur de pœniten. distinct. tertia. Septies in die cadit iustus & resurgit. Licet iustus cadat non tamen perdit nomen iusti: ex quo per bona opera ilico resurgit. ¶ Ex quo infero ad quæstio. glo. quòd positus in dignitate, vt Episcopus, leuius delinquit, quàm inferior: cum dicatur religiosissimus: vt in capitu. ex multa. de vo. & sic in statu perfectionis. in capitu. licet. de regu. & in. c. nisi cum pridem. de renũtia. Nisi peccet contra votum emissum in receptione ordinis, vel ex contemptu: vel publicè in scandalum aliorum rationibus præallega. & in tribus casibus præalleg. vel eorum altero aggrauatur peccatum ex dignitate. & sic potest rectè intelligi iste text. & capitu. homo Christianus. præalleg. aliâs secus: vt in capitu. septies. & in dubio præsumitur magis contemnere: vt hîc in gloss. & in dicto capitu. homo Christianus. & quod ibi not. de multis circunstantijs aggrauantibus delictum vide bo. text. b cum gloss. in capitu. j. de pœniten. distinct. v.

2 ¶ Et per hoc potest determinari. q. gloss. in capitu. fina. decimaquarta quæstio. fin. & tangit gloss. in quæstio. capitu. j. vtrum magis peccet cum muliere pulchra, quòd cum deformi: credo per prædicta, quàm primò debeat attẽdi maior contemptus. & in dubio magis excusatur, qui delinquit cum pulchra: quia magis præsumitur tentatus. facit de pœniten. distinc. ij. sciendum. ¶ † Item faciunt hæc ad aliã. q. qs magis grauetur de peccatis, an peccãs occultè: an publicè. c de qua vide gl. in. c. de homine. de cele. mis. & ĩ. c. nemo. xxxij. q. iiij. & in. c. clericꝰ solus. lxxxj. distin. Iac. But. subtilius distinguit d in. l. iij. d C. de sum. trini. vbi dicit, ꝙ aut tractamus de causa delicti: aut de effectu. Si de causa, quæ est dolus: aut cõstat de dolo: & nõ facit differentiã inter clam & palã. Aut dubitatur: & tũc si tractamus de his, quę sunt de genere prohibitorũ, nõ est differentia: qa semper præsumitur dolus. l. j. C. de fica. & in. c. j. de p̃sump. & qđ ibi no. Aut loquimur de his, quę sunt de genere permissorũ: in specie tñ sunt ꝓhibita: vt matrimoniũ: & tũc aut fiunt clã: & præsumitur dolus. Aut palam: & nõ præsumitur dolus, sed error. l. fi. ff. de ritu nup. ¶ † Et hęc faciũt ad. q. e quæ fuit de facto. Quidã frater professus f exiuit f ordinẽ, & accepit vxorem: quærebatur an inquisitor hæreticę prauitatis posset de hoc cognoscere. But. dicebat ꝑ p̃dicta, ꝙ aut accepit vxorẽ clã: & p̃sumitur in dolo: & nõ in errore: ideò inquisitor: nõ poterat cognoscere. Aut accepit palam: & nõ præsumitur in dolo, sed errore: & ꝙ putet sibi licere: & ꝙ erret in fide. & sic cognitio pertinebit ad inquisitorẽ. qđ no. Prædicta ꝓcedũt: cũ cõsyderat delictũ ex parte causę. Si autem consyderatur ex parte effectus: & tũc peius est cõmittere delictũ palã, quã occultè. ad hoc. d. l. iij. C. de sum. trini. & d. c. p̃cipuè. & faciunt hęc ad materiã suprà tactã. Quis aũt magis mereat in eodẽ genere boni, an religiosus, an laicus: vide gl. no. in cle. si dominũ de relig. & vene. san. vbi concluditur, quòd religio- 5 sus. ¶ † Quo ad scdm mẽbrum gl. vide in simili qđ leg. & no. in. l. desertorẽ. ff. de re mili. & l. capitaliũ. §. j. & §. serui cęsi. ff. de pœ. vbi patet, ꝙ pro eodẽ delicto nõ imponitur pœna ita ignog minios nobilibus g militibus & alijs viris honestioribus, sicut vilibus & ribaldis. Et facit ꝓ h consuetudine hodierna: vt viles tantũ furca suspendantur: vt not. Bart. in. d. l. desertorem. Et qui dicantur ignobiles: vide bo. gl. in. c. qui contra ecclesiæ pacem. xxiiij. q. j. & l. ne quis. C. de digni. lib. xij. & per Bar. plenius in. l. j. eodẽ tit.

6 ¶ † Venio ad secundã partem Decre. & oppo. videtur emꝫ, ꝙ non sit necessaria absolutio ab h isto iuramento: cũ illicitum iuramentum h non obliget: nec sit vĩculũ iniquitatis. xxij. q. iiij. inter cætera. Sol. Gl. ij. metu contrarij intelligit, i ꝙ hic fit absolutio ad cautelam. i Innocẽ. refert quosdã dicere ꝙ taliter iurans non debet loqui patri, donec per superiorem fuerit absolutus: quia tale iuramentũ potest obseruari absq̃ detrimento salutis æternæ. superior tamẽ potest & debet relaxare: quo facto liberè põt loqui. i Do. Ant. dicit se credere, ꝙ inquantũ iuramentum dirigitur ad non loquẽdum patri ex indignatione: vel quia nõ velit præbere officiũ charitatis, non sit obligatorium: nec eget absolutione: qa militat cõtra charitatẽ. Idẽ dicit, si iuramentum sic pręstaretur de alio cõsanguineo, vel extraneo: quia debet fratri suo, quàm citius potest recõciliari. Si verò tale iuramẽtũ fuerit p̃stitum ex aliqua iusta causa: vt quia fortè locutiones illius erãt corruptibiles, iuramẽtũ esset

e ¶ Adquęstionem. Et vide Bal. in. d. l. nemo. vbi aliter loquitur & põdera: qa licet publicè cõtrahat, videt ꝙ nõ erit ex eo excusatus: qa ista q̃stio videt esse, qñ cõtrahat in loco, vbi ignorat ꝙ est monachus: iuxta no. in. l. Barbarius ff. de offic. p̃to. & quod no. Bal. in. l. qui cõtra. C. de ince. nup. quo casu non videt facere ex errore: sed ex eo, quia credit occultum eum esse monachũ: ideò satis dicit esse in dolo. Andr. Barba.

f ¶ De hac. q. Vide Bart. in. l. iij. C. d summa tri. & mo. in. c. ad abolendã. de hære.

ZACHARI. g ¶ Pœna ignominiosa nobilibus. Dic hoc esse verũ ex consuetudine Italica: ex Gallica verò secus: vt per Ia. rebuf. in. l. quemlibet. & in apost. C. de decu. lib. x.

h ¶ Casus in quibus iuramentum non obligat: Vide ple. numeratos ꝑ Bal dum. in. l. fi ad excludendã. C. de iureiuran. vbi inter alia dicit, ꝙ iuramentum nõ obligat, qñ est exclusiuũ pietatis: vel si iurauit nõ loqui vide etiam Bal. in c. j. §. itẽ sacramẽta. in tit. de pace iur. fir. & no. xxxv. dist. c. j.

i ¶ Ad cautelã. Tu põdera, quia tex. dicit absoluendi sunt. quo casu nõ venit absolutio ad cautelã, nisi à iure exprimatur. gl. in. c. capitulũ. de rescri. ergo nõ valet solutio glo. Andrę. Barba.

a ¶ Bonum aspectum. Pro certo nõ bñ loquitur. d. Ant. quia tex. iste dicit, ꝙ est illicitũ tale iuramentũ. & est contra rationẽ: ergo loquitur in casu certo. Andrę. Barba.

b ¶ Ad cautelã: sed põdera, quia si tale iuramentũ est illicitũ & cõtra rõnem, non requiritur absolutio etiam ad cautelam. Andræ. Barba.

c ¶ De absolutione. Pondera, qa filius tenet alere patrẽ rõne naturali. l. si quis à liberis. §. si vel parẽs. ff. de lib. agn. & sic istud iuramentũ est contra naturalẽ rõnẽ. ergo nullo modo ligat: ad qd ergo necessaria ẽ absolutio? Et do nouũ intellectũ ad tex. ꝙ inquantũ dicit absoluendi sunt: intelligit quo ad primũ modũ iurãdi: qa iurauit non loqui patri: istud potest se habere ad bonũ & malũ. iõ istud iuramentum ligauit: opus est, ꝙ absoluatur. argu. c. iuuenis. de spon. Quo ad secũdum modum: quia iurauit non præstare subsidiũ: est cõtra rationẽ: ideò nõ est opus absolutione & si opponat de clausula in fi. apposita, ꝙ refertur ad pcedentia: dic ꝙ nõ semp, qñ rõnẽ recti sermonis impedit: vt p gl. in cle. ne Romani. de elec. And. Barba.

d ¶ Trãgressione iuramẽti. Pondera etiã: qa nõ loqui, non potest se habere ad licitũ: vt dicit. d. Ant. quia posito, ꝙ sermones essent corruptibiles: tamẽ debẽt loqui admonẽdo, & sic impossibile est, ꝙ non loqui habeat iustam cãm. & eodẽ mõ de nõ præstando subsidio: quia gl. ĩ. c. pasce. lxxxvj. di. & ĩ. c. si q filij. xxx. di. dicit, ꝙ filius tenetur subuenire patri hæretico. And. Barba.

e ¶ Esse monach⁹. Faciat. c. j. §. porro. de stat. reli. lib. vj. c. qm̃. de simo. ca. per exemptionem. de priuileg. lib. vj.

ZACHARI.

f ¶ Propter calorem iracundię. Secus est in confessione etiam iudiciaria: vt per Ludo. Roma. singu. cccc. cx. incip. volo commentari. vbi etiã dicit, quòd nec votum nec iuramentũ calore iracundiæ emanatũ ligãt. Ita no. in apost. ad istum. in ca. at si clerici. nu. xv. in ver. calore iracundiæ. ĩ. de iudi.

f ✣ SEBA. SAPI. ¶ Calorem iracundiæ. Vide pulchrè per do. Iasin. l. si filiam tuã. col. ij. in. ij. nota. C. de inoffi. vbi ponit multa, quę nõ valẽt facta calore iracundię. & limitat trib⁹ modis: vt ibi per eũ. & de confessione facta calore iracundiæ, vide Dec. in. c. at si clerici. ĩ prin. col. x. ver. tertiò limitatur. ĩ. de iud.

g ¶ Minuit culpã. Sed pondera: qa iste tex. cõtradicit hîc, calore iræ iurauit: & tñ magis punitur. & iura, quæ hîc allegat. Abb. loquũtur in ebrio. ad. §. notã. dic, ꝙ ibi dicitur, ꝙ nullo modo punitur. & ita loquitur. d. c. si quis iratus. ij. q. iij. sed loquitur in delicto successiuo: sed nõ in delicto momẽtaneo. Et pondera si dici posset, ꝙ puniatur, p ebrietate, sed non pro delicto: vt dicit gl. in. c. inebriauerũt xv. q. j. §. quapropter. loquitur in offendẽte se ipsũ l. j. loquit̃ de oblõquẽte de Imperatore, q est clemẽs. vide glo. in. l. ij. C. ad leg. Iul. maie. vbi nõ tenet iramentũ præstitũ calore iracũdiæ. & etiã põdera, qa monachus debet esse mãsuetus, & nõ iracundus. l. si quis in hoc genus. C. de Epis. & cle. vnde videtur distinguendum in personis. And. Barba.

¶ Formatũ. Pondera, qa. d. c. sunt qui opes. non loquitur in calore: sed loquitur in tumultuario mẽtis impulsu: & sic in quadam incauta deliberatione. And. Barba.

ANT. FRAN. ¶ An quæ fiunt calore iracundiæ, valeant: dicas, ꝙ iracundia facit cõtractum non valere iuramentum monachi contra suam professionem: & sic arguo non valere iuramentum contra votum. Et est ratio: quia hoc non dependet à voluntate iurantis. vnde iuramentum non posset seruari sine dispendio salutis æternæ. ¶ † Not. iij. pœnitentiam iniungendam ei, qui temerè iurauit illicitum: nec excusatur propter calorem iracundię. f Ex quo infertur quòd calor iracundiæ non excusat à peccato. quod not. Puto tamen quòd minuit culpam, g licet eam totaliter non excludat. argu. ij. q. iij. c. sequen. §. notandum. ad fin. & l. vna. C. si quis Impe. male. l. omne delictum. §. qui se. ff. de re mili. facit capi. inebriauerunt decimaquinta qnæstio. j. Et vide glo. no. in. c. ex literis. de diuor. quæ dicit cõfessionem factam calore iracundiæ non præiudicare, nisi detur perseuerantia. Et facit hoc ad quæstio. sequentem: nunquid iuramentum alĩs licitum, obliget si emanauit calore iracundiæ. Ioan. Andræ. sentit hîc, quòd non. dicit enim quòd iuramẽtum de quo hîc, non obligat istũ, etiam si non fuisset professus ex quo sic temeratiè iurauit, & calore iracundiæ. Secus dicit, si ex causa & cum deliberatione iurasset: puta, quòd nũquàm intraret domum talis muleris, quam turpiter adamauit: licet sit à talibus iramentis abstinendum, per id quod habetur in. c. clericos. de coha. cleri. & mu. &. c. sicut. qd bene no. Do. Ant. putat ꝙ si calor iracũdię fuit tãtus, ꝙ illud deliberatè nõ iurasset, tale iuramẽtum non est obligatorium: quia hæc voluntas non est discreta: vel si sit de facili per Episcopum est commutanda. de quo remittit ad Raynutium in sum. de iureiu. circa princip. Sed tu vide glos. no. in capitu. dudum. de conuer. coniug. in versicu. calore. quę vult votum emissum calore iracundiæ non obligare. argumen. illius capitu. &. d. §. notandum. in fin. Et Ioan. Andr. h soluendo ibi contrarium formatum h de capi. sunt q opes. decimaseptima quęstione quarta. quod videtur probare contrarium, dicit glos. illam procedere, quãndo est talis & tanta turbatio, quòd sapit quandam mentis alienationem: & ex multo furore. aliàs votum non impedit: quia ea, quæ in se bona sunt, non indigent deliberatione. Et sic intelligit dicto capit. sunt qui opes. vbi valet donatio ecclesiæ facta tumultuario mentis affectu. Et sic idem erit dicendum in iuramento, cum procedant à pari: vt not. suprà eod. c. j. & capitulo, debitores. ¶ Sed h in contrarium adduco dicta beati Tho. ij. ij. q. lxxxvij. articu. j. quæ recitat Ioan. Andræ. in capitu. literaturam. de vo. qui notanter dixit tria esse necessaria in voto. Primò deliberatio: secũdò propositum voluntatis: tertiò promissio. & satis bene facit capitu. literaturam. &. c. nuptiarum. in princip. vigesimaseptima quæstione. j. Ergo idem iuramento, quod principaliter dirigitur in Deũ. Deus enim respicit cor: vt in. c. si quid inueniſti. decimaquarta quæst. quinta. & vult militem voluntarium. decimaquinta quęstio. j. non est. Item video, quòd confessio non præiudicat calore iracundiæ facta: vt suprà dixi. fortius nec iuramentum: quare concludere iuramentum

obligatorium, & nõ absolueretur: in dubio tamen tale iuramentum non habet bonum aspectum a & quia posset esse obligatorium, fit absolutio: vt hîc secundùm eum. & sic videtur intelligere istum tex. in casu dubij. Sed certe contra eum apertè facit hæc litera, quæ assertiuè dicit hoc iuramentum esse illicitum & contrarium rationi: & mandat isti imponi pœnitentiam de eo, quod malè iurauerat. Vnde placet mihi intellectus glo. quòd absolutio fit hîc ad cautelam: b Vel intellige de absolutione c facti: ne taliter iurans notetur de facto de trangressione iuramenti. d Et quòd tale iuramentum ex indignatione præstitum, non liget: bene facit c. qui sacramento. xxij. qõ. iiij. & de pœ. di. i. c. ij. charitas. §. itẽ proximos. Et generaliter quot modis iuramentum dicatur illicitum: dixi in. c. si verò. ĩ. eo. Et qui possint à iuramento absoluere, not. in cap. j. & c. debitores. ĩ. eo. & j. eo. c. quanto.

✣ *SVMMARIVM.* ✣

Abbas, vel prior depositus ab Abbatia, vel prioratu, remanet monachus.

Iuramentum emanatum calore iracũdiæ nõ obligat.

Clericus abiurans claustrũ, nũquid sibi præiudicet.

¶ CAP. XIII.

SIcut ex literis. Non valet iuramentum monachi claustrũ abiurantis: & sibi de hoc grauis pœnitentia imponitur. Communis diuisio. secunda ibi: *respondemus*. ¶ Casus literalis. Prior cuiusdam monasterij iracundiæ calore cõmotus, iurauit quod in claustro eiusdem monasterij, in quo professionem fecit, decætero cum. G. monacho non moraretur. Abbas suus dubitando super hoc consulit Papam: & ipse respondit, ꝙ non licuit illi monacho temerarium facere iuramentum contra fidem suæ professionis & suæ stabilitatis, ppositum, vnde mandat eidem Abbati, vt talẽ pœnitentiam sibi iniungat, quòd alij illius exemplo deterriti similia facere pertimescant: & in claustro quod abiurare non potuit, stabilitate perpetua suam pœnitẽtiã agat. Bern. ¶ † No. ibi: *prior*. iuncto tex. & ibi: *monacho supradicto*. quòd licet monachus efficiatur prior non tamen per hoc definit esse monachus, e facit. c. fi. de simo. & quod ibi not. Ex quo potest colligi. argu. quòd prior, vel Abbas retinet ius monachatus. & sic licet renuntiet, vel deponatur ab Abbatia vel prioratu: remanet nihilominus monachus monasterij. Contrarium tamen sentit Ioan. And. in. c. cum ad monasterium. de statu monacho. Et idem Fede. qui latius prosequitur consi. xix. & per Io. de lig. in cle. ne in agro. de statu. reg. sed do. Anto. tenet primum in dicto. c. cum ad monasterium. quòd plus placet de æquitate. & plenius dic, vt ibi nota. ¶ Secũdò no. ibi: *cum fidem. &c.* quòd non valet iura

re.l.quicqd calore ff.de reg.ĩ.l. iiij.ff. de diuort. nisi ad pi..s cãs.p ca.sunt q opes.hic allegatũ.Et iracũdia facit licitationẽ nõ valere.l. licita. in prin.ff.de pub.Impedit etiã votũ:vt est glo.in.c.dudũ. de cõuer.cõiug.licet gl.in.c. sunt q opes.videatur tenere contrarium. Et vide glos.in capit. ex literis. de diuor.& Alexã.in d.l.qcqd calore.& adde q iracundia nõ excusat delictũ l.si nõ conuitij.C. de iniur.facit tñ mitius puniri.l.j. si qs impera. male di.l.famosi, ff. ad le.Iul.maie.c.si qs irasciť.xij.q.iij.l.ij. C.de abolitio.ij.q. iij.c. nõdũ. vj.q.j. imitare.l.fi. & ibi p Alex.post Bart. ff.ad.l.Iul. repe.vi deSpec.in ti.de accu.in ver. qd si te vocaui. vbi dicit q imò ex toto excusat delictũ.qa di ctũ,vel factũ,& ex iracũdia nõ debet imputari qđ etiã voluit Spec.in tit. de præsum.ĩ vers. sed pone.Proquo facit: qa iracũdia impedit electionẽ c.auditis.de el. facit ẽt blasphemiã mitiꝰ puniri secũ Archi. xxiij.q.v. in.c. qd.& habeť q Ro.in singularibus suis in verbo iracũdia impedit eliã vinculũ iuramenti:vt in.l.ij.C. ad le.Iul. maie. Iracũdia etiã in sentẽtiando facit differri executionẽ snĩę vt per Spec.in ti. de executione sententiæ. in.§.iiij. in ver.porro.& denique dicit Spec.in ti.de aduoca.in.§. iiij.in versi.not. q cautus aduocatus debet ꝓcurare& conari prouocare adursariũ ad iram qa ira impedit animũ ne possit cernere verũ:iuxta dictum sapientis.

a ¶ Adde tex.in.§. & hęc quidã.inst. de leg.agn. succe.

b ¶ Amplius iurare.Põdera,qa ille iuramentũ non obligare ex abrupto factũ: quia nõ habet in se cõsensum. Ad hoc quod no.Inn.d.c.literaturã.ad cautelam tamẽ potest peti absolutio,quæ de facili est ĩdulgẽda.

3 ¶ †Secũdò principaliter quæro:iste monachus abiurauit clausurũ:nunquid saltem præiudicauit sibi:videť quòd sic.arg.c.ex transmissa.de renun. & in ca.quod in dubijs. vbi patet:quòd renuntiãs beneficio in manibus nõ sui superioris,sibi præiudicat:licet nõ valeat in ꝑiudiciũ sui superioris.Ita vr̃ dicẽdũ hic,vt iuramẽtum pręiudicet ipsi monacho non aũt monasterio,quin possit eũ repetere & hanc opi.tenuerũt quidã.sed In.& Host. contrariũ.Nec ob.iura superius alleg.loquũtur enim in clericis secularibus,qui sine ecclesijs esse possunt:monachi verò nõ possunt nec debẽt viuere sine clausuro.xvj.q.j.c. placuit.&.c.si cupis.Vel dic melius:ecclesię conferunť clericis secularibus aliquãdo propter vtilitatẽ propriã: vt habeãt vnde viuãt.de p̃ben.c.cũ secũdũ apostolũ.Aliquãdo propter vtilitatẽ ipsius & bonũ publicũ: ideò si illas abiurãt,valet iuramentũ,quatenus eorũ vtilitati præiudicet.ar.c.ad apostolicã.de regu. sed monachus teneť stare in clausuro ob propriã professionẽ,quã fecit.promisit enim stabilitatem loci.& de hac professione facit mẽtionẽ hæc litera:à qua quidã obligatione nõ potuit se per propriũ iuramentũ absoluere ar.de foro cõpe.c.si diligẽti.Et hac solutione soluitur cõtrariũ,qđ formari posset de.c.ex rescrip.s̃.eod.&.c. cũ pastoris.ij.q. vij.& de multis alijs iuribus,in quibus patet q monachi qñq̃ stant extra clausurũ licitè.Nã procedũt qñ interuenit superioris authoritas. sed ipse propria authoritate hoc non posset.Nã vt no.Inn.in.c.fi.de renũ.monachus notareť apostasia,si nõ esset sub obediẽtia superioris facit.l.sicut.C.de act.& obli.

SVMMARIVM.

1 *Simplicitas sine dolo commẽdatur:cõtraria discretioni reprobatur.*

2 *Iurans alicui & successoribus, vel iurans alicui tantũ expresso nomine proprio vel nõie dignitatis:an teneatur successoribus iurare.*

3 *Iuramentum non ligat hæredes iurãtis:& sic obligatio circa spiritualia,nõ transmittitur ad hæredes.*

4 *Promissio obedientiæ facta per vnum prælatum obligat alios successores pro quibus promisit.*

¶ CAP. XIIII.

VEritatis. ¶ Vasallus, q iurauit prælato & successoribus iurare nõ cogiť.In prima decisa cõsultatio.In secunda rñsio ibi.*respondemus.* ¶ Casus literalis.Clemẽs papa.iij.indulsit Gulielmo regi Siciliæ:vt ipse nõ teneret sibi pręstare iuramentũ fidelitatis pro regno Siciliæ:ita tamẽ q per hoc nõ fieret sibi vel successoribus suis pręiudiciũ,quominus sibivel successorib⁹ suis hęredes sui fidelitatẽ facere tenerent.Super ista indulgẽtia qõ mota fuit in præsentia regis:vtrũ singulis successoribus Clemẽtis hæredes regis deberẽt pręstare fidelitatem.Duo cardinales legati Apostolicæ sedis indulgentiã illã sic interpretati fuerũt,q hæredes regis tenerent præstare fidelitatẽ doño papę Clemẽti:& successoribꝰ suis per iuramentũ, quo prędicto alij iurare postmodũ minimè cõpellanť. Cõsultus fuit papa super illa interpretatione.& ipse rndit vt hæredes regis post q̃ sic iurauerũt successoribus suis iurare nõ cõpellanť:tamẽ ita tenentur seruare eis fidelitatẽ, ac si iurassent.

1 B.¶ †No.principium,q quotidie alle.hinc dicitur,q qui verũ dicit,non laborat.Et no.

a q simplicitas [a] cõmendatur:alibi reprobať. vnde repellit à promotione.xxxix. distin.ca. Petrus.Sol.simplicitas cõtraria dolo cõmendatur:vt hîc,& in.c.si cupis.xvj.q.j. Et dicit tunc simplicitas,quasi sine plica seu mixtura. Illa verò quæ est discretioni cõtraria,reprobatur vt in contrario. Et dicit tũc simplicitas,quasi sine mistura discretionis: & ita not.in.d ca.Petrus.&.c.si cupis. ¶ Sed̃ò no. quodpapa habens iura imperij in loco licitè recipit à subditis iuramenta homagij & fidelitatis.facit cle.pastoralis.de re iud.& cle mẽ.ne romani.de elect.vide bo.tex. cũ gl.in c.tibi dño.lxiij.dis.¶ Item no.iuncta gl. q regnũ Siciliæ est de temporali iurisdictione ecclesię.vñ rex iurat papę homagiũ & fidelitatem Et pro differentia inter homagium & fidelitatem,vide bonã gl.in.d.cle.pastoralis in ver.ligius.& ad primũ dictum vide bon. text.ibi.& in.c.ad apostolicæ.de re iudi.lib.

2 vj.¶ †Oppo.dicit in tex.q si vasallus iurauit papę fidelitatem,nõ tenetur iuramẽtum iterare in personã successoris.vnde ob.c.longinquitate.xij.q.ij.vbi dicit,q liberti tenent professionem status sui facere successori. nõ obstãte q eã fecerint prædecessori. Ad idẽ.l. imperialẽ.§.p̃tereà.de ph.feu.ali.in .l.feu.vbi dicit,q si maior quatuordecim annis sua ĩcuria vel negligentia inuestituram nõ petit à dño intra annum & diem,perdit feudum, & redit ad dominum. Solu.gloss.fina. soluit hoc contrarium dupliciter. Primò,q hoc capit. contineat in hoc specialem indulgentiã:sed respectu hæredũ nõ colligitur ex litera.ideò transit ad secundam sol.q vbi quis iurauit domino & successoribus, nõ cõpellit iterũ iurare successoribus:quia ex parte iurãtis iuramentum est perpetuum.& sic intelligatur hoc.c.sentit gl.secus esse si simpliciter fuisset iuratum dño.¶ Extra glo.docto. hîc multũ instant.sed tandem in eandẽ snĩam in effectu incidunt.Ex dictis enim Phi.Gofr.& Host. hęc distinctio eliciturq aut qs iurauit alicui & successoribus:& tũc nõ cogitur amplius

b iurare; [b] licet teneať se recognoscere libertum,seu vasallum,seu subditũ. Et de hac recognitione loquit.c.longinquitatealleg.pro contrario.& hoc ne longinquitate tẽporis pereat memoria originis.Aut nullã mentio nẽ fecit de successorib⁹ in iuramẽto:sed simpliciter iurauit personaliter:& tũc iurare cogitur cuilibet successori.& sic intelligatur.d. l.imperialem.¶ Conta hãc communẽ theoricam facit iste tex.in eo.quod dicit si iuratũ est vobis,vel alicui successori.&c.& sic suffi cit iuramentũ esse pręstitum sine commemoratione successorum.Ideò dicerem sic.q aut in iuramento facta est mentio de successoribus.& serua quod supra dictum est.Aut simpliciter fuit præstitum.& tunc aut præ-

tex.nõ probat id, ad qđ allegať vide licet q iuramentũ præstitũ per defũctum nõ trãseatad hæredẽ quoad vinculum spũale, & ẽt quo ad forũ.primò,qa hic dicit, q fuit indultũ regi, q nõ teneret iurare:dicitur q hęredes tenent iurare: ergo sequit q si iurasset nõ tenerẽť iurare.vnde sufficeret q rex iurasset.&sic à cõtrario sensu hic probať cõtrariũ. Et q sit trãsitoriũ quo ad vinculũ faciat sermo testantis q est ꝓprius sermo hæredis.in auť.de iureiu.à mor.pręsti. ergo iuramẽtũ testãtis est primum iuramentũ hæredis.Itẽ vitiũ defũcti transit ĩ successorem.vt.c. qa. de iudi.Bar.in.l.ex diuerso.ff.de rei vẽ. Vnde fateor, q si testator fuit periurius,q periuriũ nõ transit in hæredẽ: qa finiť mortuo testante.sed si hęres non vult implere qđ defunctus iurauit q iuramẽtũ respiciat hæredẽ defuncti: dico qđ eius hæres, q non vult implere incidit in periuriũ. Et si dicatur, q ipse nõ iurauit:dico q satis est q iurauerit ipse defunctus quia adeundo videturquasi contrahere.

ſtitum ſub nomine proprio,vel fuit appoſitum aliquod verbū perſonale:vt puta promitto tibi.&c.& tunc procedat opi. præmiſſa.ſi tamē is,cui fuit iuratū,remouereſ à dignitate,nō tenetur iurās illi amplius ad iuramenti obſeruātiā:quia intelligitur præſtitū perſonæ rōne dignitatis.& de hoc eſt text.in c.venerabilē.in fine.de electio.Aut fuit præſtitū ſimpliciter ſub nomīe dignitatis:& tūc dico,quòd trāſit ad ſucceſſores quātuncūq; nō fuerit facta mētio de ſucceſſoribus : vt ſi dixerit,promitto obedire eṕo ſenenſi,vel romano pontifici ſic:quia dignitas nō variatur ex diuerſitate præſidentiū:vt in.c.liberti.xij.q.ij.& in.c.ſi gratioſè.de reſcrip.lib.vj . facit c.quoniā Abb.de off.dele.& quod no.Bart. in.l.centeſimis.§.ſi ita.ff.de ver.oblig.Et pro hoc potes inſtrui tu ſcholaris,an iuramentū ſemel rectori præſtitū ſit iterandū in perſonā ſucceſſoris.Cōſuluit tamē Hoſt. q; prælatus iuramētū recipiens nullā faciat mentionē de ſucceſſoribus,vt ſic iurās adſtringaſ ad iterādum iuramentū ſucceſſoribus.Quid autē ſi poſteà vertatur in dubiū,an fuerit facta mentio ſucceſſorū.dicit Hoſt.q; ei,qui dicit ſic iuratū,incūbit onus probādi.ff.de proba. ei qui dicit.Ex prædictis habes,an & quādo iuramētum ſit realle,vel perſonale ex parte recipiētis.¶ †Nunc quæro,an ex parte iurā tis quādoq; ſit reale:vt ſic iuramētū tranſeat in hęredē,vel ſucceſſorē iurātis.[a]Sol. Hoſt. & cōmuniter doc.dicūt,q; nō etiā ſi quis iuraſſet per ſe & ſucceſſorib⁹ ſuis,ſeu hęredibus:quia licet quis poſſit obligare hæredē tēporaliter:imò etiā nō faciendo mentionē de hæredibus pactū regulariter trāſit in eos vt.l.veteris.C.de contrahen . & cōmit.ſtip. Spiritualiter tamē nō pōt.quia licet ſit honeſtum vt in ſpiritualibus obligationibus filiꝰ ſequatur voluntatē patris:[b] nō tamen eſt neceſſariū:vt no.in.c.j.de deſpon.impub.& in c.ex literis.de ſpon.in.c.vno.de deſpon. impub.lib.vj.vnde filius.[c] vel hæres nūquā eſſet periurus ex iuramēto defuncti.arg.bonū in.c.peĵ.eo.¶ Sed dices tu quare quis pōt ſe obligare alicui & ſucceſſoribus, non autem obligare ſe & ſucceſſores?Reſpōdetur:prīo caſu agitur de obligatione propria,quā quis pōt facere prout vult. Secūdo verò caſu agitur de obligatione aliena,quā nō poteſt facè re in iſtis ſpūalibus,niſiꝭ interueniat mandatū ſpeciale de iura.cal.c.fi.lib.vj. ¶ Ex his habes no.cōcluſionemq; licet obligatio in temporalibus tranſmittatur in hæredē: ſecus in ſpiritualibus.Ratio diuerſitatis pōt eſſe: q̄a in iſtis ſpiritualibus ligaſ anima,quę ſine ꝓprio cōſenſu ligari nō pōt:vt in iuribus ſuperius alle.& facit.xxx.q.ij.c.vno.& quod not. gl.xxiiij.q.iij in ſumma,&.j.q.iiij.in ſumma, Et hāc cōcluſionē firmat Io.an . in.c.fi.de ſepul.vbi plus vult.q; nō ſolū hæres non obligatur ex iuramento defuncti:ſed etiā , q; ratione iuramenti defuncti nō poſſit cōueniri in foro eccleſiaſti.& ſic q;.c.fi.de fo.cō.li.vj. nō habeat locū in hr̄de,qd̄ eſt no.& vide qd̄ dixi ī.d.c..fi.¶ Alia cōcluſio eſt ex p̄dictis:q; iuramētū ex parte recipientis q̄nq; eſt perſonale,quandoq; reale:ex parte verò iurātis ſemper eſt perſonale.An aūt ſemper obliget perſonā iurātis:dic:q; aut fuit præſtitū ſimpliciter nō habito reſpectu ad dignitatē eius cui iuratū eſt nec ad dignitatē iurātis:& ſemper obligat ſi hoc poſſunt importare verba iuramenti.ar.xxxij.q.viij.c.vno.Aut fuit iuratum reſpectu alicuius dignitatis,ſeu alterius qualitatis exiſtētis in perſona iurantis, vel recipientis:& tūc ceſſante illa qualitate ceſſat iuramentū.Exēplum: iuraui tibi,quia eras epiſcopus:ſi deponeris ab illa dignitate nō obligor tibi amplius:vt in.d.c.venerabilem.Ex parte iurantis pone exēplū.Iuraui ſeruare ſtatuta eccleſię tāquā canonicus:ſi non ſum ampliꝰ canonicus,nō adſtringor iuramēto.ar.d.c.venerabilem.&.c.cū inter.P.qd̄ ibi not.de renunt.& tenet Feder.conſi. cclxiiij. 4 ¶ †Quęro,an diſpoſitio huius.c. vendicet ſibi locū in promiſſione obedientiæ?text.in c.cū olim.j.de reſti.ſpo.videſ velle,q; nō vbi innuiſ quem poſſe promittere obedientiam pro ſe & ſucceſſoribus & alijs fratribus.Sol. ille tex.prima frōte hoc innuere videſ:ſed p iſtum & rationes ſuperius alleg.oportet illū reſtringere,vt ibi dicunt cōiter doct.aſſerētes,q; promiſſio obedientiæ facta per vnum etiā pręlatū alios nō obligat:niſi de ipſorum mandato promittaſ:ſicut nec votum,nec iuramentū.Sed dicitur ſic ibi pręſtari pro alijs in ſignū,q; alij debent obedire.Vnde dicunt q; quilibet ſuccedēs illā obedientiam facere teneſ:ſed non cuilibet ſucceſſori:vt hîc. Dicunt etiā q; ſi alij pro quibus etiam iuratur, ſciunt hāc obediētiam à ſuo pręlato pręſtari,vel eorū ꝓcuratore.& hoc patiūtur:obligant efficaciter ex iuramento: vel obediētia ſic pręſtita.C.de iura.cal.l.j.&.ij.qd̄ eſt not. facit quod in ſimili not. Inno.in.c. ex parte Decani.de reſcrip.

ZACHARI.

a ¶ Succeſſorem iurantis. Tn dic q; iuramentū afficit hæredē quoad validitatē cōtractus: nō autē quoad reatū periurij. Ita no. Ant.in auth.de iureiu.i mor. preſti. §.j.colla.v. Bal.in l.ij.C.plus vale.ſq; ag.Pau.de ca.cōſ. lxv.& cōſi.cccvlj. Et idem eſt in iuramento populi, a qui ſemper eſt idē &tamē ſucceſſores iurantium nō ligātur periurio.Ita multū no.voluit Car. in cle.j.§.nos.q.iij. de iureiurand.

Anto.Franciſ.

¶ Circa hoc,an iuramentum afficiat b ſucceſſorem , & tranſeat in eum. vide Bal.in.l.ij.C. de fru.& litis ex pen.vbi ſingulariter dicit, q; ſi quis iurat obſeruare cōtractū vel aliq̄d facere per ſe & ſucceſſores ſuos & hęredes , iuramentū non obligat hæredes & ſucceſſores niſi quo ad obſeruantiam cōtractus q̄ trāſit in hęredes vt in titu.C. vt ab hære.& cōtra hæredi .& in titu.de hęred. ac. nō autē obligat ad periurij, nec etiam ad illius pœnam.

3 ¶ †Nunc quæro,an ex parte iurātis quādoq; ſit reale:vt ſic iuramētū tranſeat in hęredē,vel ſucceſſorē iurātis.[a]Sol. Hoſt. & cōmuniter doc.dicūt,q; nō etiā ſi quis iuraſſet per ſe & ſucceſſoribꝰ ſuis,ſeu hęredibus:quia licet quis poſſit obligare hæredē tēporaliter:imò etiā nō faciendo mentionē de hæredibus pactū regulariter trāſit in eos vt.l.veteris.C.de contrahen . & cōmit.ſtip. Spiritualiter tamē nō pōt.quia licet ſit honeſtum vt in ſpiritualibus obligationibus filiꝰ ſequatur voluntatē patris:[b] nō tamen eſt neceſſariū:vt no.in.c.j.de deſpon.impub.& in c.ex literis.de ſpon.in.c.vno.de deſpon. impub.lib.vj.vnde filius.[c] vel hæres nūquā eſſet periurus ex iuramēto defuncti.arg.bonū in.c.peĵ.eo.¶ Sed dices tu quare quis pōt ſe obligare alicui & ſucceſſoribus, non autem obligare ſe & ſucceſſores?Reſpōdetur:prīo caſu agitur de obligatione propria,quā quis pōt facere prout vult. Secūdo verò caſu agitur de obligatione aliena,quā nō poteſt facè re in iſtis ſpūalibus,niſiꝭ interueniat mandatū ſpeciale de iura.cal.c.fi.lib.vj. ¶ Ex his habes no.cōcluſionemq; licet obligatio in temporalibus tranſmittatur in hæredē: ſecus in ſpiritualibus.Ratio diuerſitatis pōt eſſe: q̄a in iſtis ſpiritualibus ligaſ anima,quę ſine ꝓprio cōſenſu ligari nō pōt:vt in iuribus ſuperius alle.& facit.xxx.q.ij.c.vno.& quod not. gl.xxiiij.q.iij in ſumma,&.j.q.iiij.in ſumma, Et hāc cōcluſionē firmat Io.an . in.c.fi.de ſepul.vbi plus vult.q; nō ſolū hæres non obligatur ex iuramento defuncti:ſed etiā , q; ratione iuramenti defuncti nō poſſit cōueniri in foro eccleſiaſti.& ſic q;.c.fi.de fo.cō.li.vj. nō habeat locū in hr̄de,qd̄ eſt no.& vide qd̄ dixi ī.d.c..fi.¶ Alia cōcluſio eſt ex p̄dictis:q; iuramētū ex parte recipientis q̄nq; eſt perſonale,quandoq; reale:ex parte verò iurātis ſemper eſt perſonale.An aūt ſemper obliget

b ¶ Voluntatē patris.Pondera quia ſpūalia ſunt magis penetrabilia.Nec ob.c.j.de deſpō.impu. quia loquit in matrimonio & in actu neceſſario ſed titulus hereditariꝰ eſt actus voluntarius.Andr.Barba.

✠ SEBA. SAPI.

c ¶ Filius. Aduerte tū,q; licet iuramētum nō trāſeat in hæredē quoad eatū periurū tranſit tamen quo ad robur cōtractus, q̄ interponit ſuper aliquo trāſitorio ad hæredē,vt no. Bal.in.l.fi.col.iiij. C.de pact.Declarat Corſ.in repet, ru.huiusti.in.xxj. priuilegio. Quod iuramentū tranſeat ad hæredē:tenet Pau.de caſt.in cōſi.clxvij.inci.viſis & conſideratis oīb⁹.& in cōſ.xiij, in ſecunda parte, ſecūdū nouiſſimā impreſſionem. & Ang.ī cōſi.ccxxxvj.inci.ex themate & actis.& Old.in cōſi.ccxlj.incip.factum tale eſt.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum metu mortis , vel rerum amiſſionis interpoſitum eſt obligatorium quo ad eccleſiā militantem.*

2 *Iuramentum vano metu interpoſitum,an ſit obligatorium.*

3 *Diſpoſitio huius capitu.an habeat locum in omni coactione.*

¶ *CAP. XV.*

VErum. ¶ A iuramento per metū extorto,eccleſia ſolet abſoluere & eius trāſgreſſores:vt peccantes mortaliter nō puniantur. Prima pars ponit qōnem & ipſius rn̄ſionē. Secūda rn̄ſionis illationē.ibi.*cæterum.*¶ Caſus literalis.Inuiti & cōpulſi fuerūt iurare ꝓ vita & rebus ſuis ſeruandis:quęrebaſ an iſti indigeant abſolutione:an ipſo iure ſint abſoluti.Reſpondet papa,q; nihil dicit aliud quā anteceſſores ſui dixerūt:qui taliter iurantes abſoluerūt.verūtamē,vt auferaſ materia deierandi:nō eſt eis dicendū:vt iuramentū non ſeruent:ſed ſi nō ea ſeruauerint,nō ſunt propter hoc tanq̄ pro mortali crimine puniēdi 1 ſeu tanq̄ pro directo periurio.Ber.¶ †No. j.q; iuramētū metu mortis,vel rerū amiſſionis pręſtitū, eſt'obligatoriū,ſaltē quo ad eccleſiā militantē:quę non iudicat de occultis An ſcilicet iurās habuerit ſe obligandi animum,an autē liget quo ad Deum:dic,vt plenè dixi

2 ne dixi.ſ.e.ſi verò.¶ † No.ij.q̃ iuramẽtũ turpiter receptũ:vt puta per metũ põt p̃ ſuperiorẽ remitti:nec eſt neceſſe,vt recipiens compellaſ prius remittere:ſed põt recta via adiri ſuperior :vt ab illo tãq̃ turpiter recepto abſoluat:& ſic videtur via ordinaria.de quo plenè dixi in.c.j.ſ.eod.Et licet dicaſ hîc de abſolutione facta per Papã.idẽ tamẽ eſt de Epõ.iuxta not.per Inn.in.c. debitores.ſ.

a eo.ſed hîc factũ narrat.¶ Nota,q̃ exẽplis Principis[a] iudicare poſſumus.ad hoc.c.in cauſis j̃.de re iudi.&.xx.diſtinc.c.fin .¶ Not.q̃ trãſgrediẽs iuramẽtũ meticuloſè prẽſtitũ,nõ puniſ tãq̃ p̃ mortali.An aũt peccet mortaliter,ſunt opin.dic vt plenè dixi in.d.c.

3 ſi verò.vbi examinaui intellectũ huius cap. ¶ † Quæro primò, an procedat tex.in omni coactione.Solu.danſ duæ limitationes. Prima,vt præcedat in coactione cõditionali,nõ in abſoluta:quia tunc nõ obligaret iuramẽtũ.& ſic non egeret abſolutione.Nã vis abſoluta nõ habet conſenſum:& homo potius tunc dicitur pati, q̃ agere.ſ.qđ metus cauſa.c.ſacris de ba.c.maiores.l.diſt.c.preſbyteros.ſecũdũ Gofr.Dictũ eſt verũ in ſe:ſed dicit Ioã. Andr. ſe nõ videre quomõ qs poſsit cogi abſolutè iurare verbaliter:cùm non poſsit quis cõpelli præcisè ad loquẽdũ.Vnde philoſophus, qui ſecundus vocabatur,qui propter caſum matris,plus loqui nolebat Adriano:ſcripſit in tabula. Vocis meę proferendæ nulla tibi poteſtas eſt.Et Boe.de conſo.narrat,q̃ cũ tyrannus quidã hominẽ liberũ ſupplicijs putaret inducere ,vt proderet ſocios cõiurationis:ille linguã ſuam momordit,atque abſcindit:& in os tyranni ſeuientis abiecit.¶ Secũdã limitationẽ ſentit glo.hîc ſcđa ,dicens text.nõ p̃cedere intercedente vano metu.Nã tũc nõ abſolueret iurans:ſed neceſſe haberet ſtare iuramẽto.arg.in.l.metũ.ff.qđ me.cau.vbi patet,q̃ nõ excuſat,niſi metus qui caderet in cõſtantem. Hoſt.tenet contrariũ dicẽs,q̃ etiã ſi metus fuit improbabilis fiet abſolutio in odium cogentiũ:ne ex dolo ſuo,alij reportent dãnũ & ipſi commodũ,& hoc mihi placet.Nã etiã,de iure ciuili ſubuenitur metũ paſſo ex iudicis officio:licet nõ fuerit atrox: vt.l.ſi.ff. quod me.cau.ita no.glo.& Bar.in.l.interpoſitas.C.de trãſac.Nec ob.d.l.metũ.& ſimiles:qa p̃cedũt reſpectu edicti.qđ met.cau. nõ aũt reſpectu officij iudicis.De quo vide etiã bon.gloſ.in.c.pe. qđ me.cã.in ver.neq̃ metũ.Itẽ ſatis eſt,q̃ pars turpiter iuramẽtũ receperit.arg.c.j.ſ.eo.¶ Vltimò quęro.an finis literæ intelligaſ ,qñ nulla interuenit abſolutio.Ioã.An.q̃ ſic:licet quidã cõtra : ſed tu tene primũ,q̃ etiã ſentit glo.pe.ſi em̃ interueniret abſolutio ,nõ imponitur aliqua pœnitentia.ſ.eo.c.ſi verò.

✤ SVMMARIVM.✤

1 *Nunquid pars iniuriata poſsit ignoſcere gratis parti iniurianti.*

2 *Quando agitur de crimine criminaliter non poteſt compromitti : ſecus ſi agatur ciuiliter.*

3 *Promittens ſtare mandato alicuius videtur illum elegiſſe vt bonum virum & amicabilem compoſitorem.*

4 *Iuramentum in foro pœnitentiali interpretatur ſecundum intentionem iurantis:ſed in foro iudiciali interpretatur ſecundum ius.*

5 *Clericus qui ſe obligauit ſtare mandato epiſcopi:ſi epiſcopus præceperit, quòd renuntiet beneficio:& quod non appellet, poteſt appellare : & nõ eſt opus:vt petat relaxationem à iuramento.*

6 *Per ſecundum iuramentum non tollitur promiſſum alteri factum ſolenniter.*

7 *Obligans ſe iuramento ad factũ cõpellitur præciſe:nec ſuccedit obligatio ac intereſſe.*

8 *Iurans ſeruare laudum intelligitur iurare de ſoluẽda re laudata: vel ſoluenda pœna.*

9 *In obligationibus facti,an ſuccedat obligatio ad intereſſe,quando factum poteſt adimpleri.*

¶ CAP. XVI.

VEniens. ¶ Si is cuius mãdato ſtare iuraui, aliqd mihi p̃cepit cõtra iuramẽtũ p me prius licitè factũ:illud ſeruare nõ teneor.h. d.inhęrẽdo verbis literę.Sed põt aliter intelligi: vt patebit ex j̃.dicẽdis.In.j.parte ponit q̃rela impetrãtis.in ſcda prouiſio.ibi.*verũ*. ¶ Caſus lit.Quidã Venetus noĩe Alanus habuit verba cũ.M. Mauriem cõuicia inter ſe inferendo propter qđ ille Alanus graues inimicitias dicit incurriſſe.Quidã amici vtriuſq̃ partis volentes eos reducere ad cõcordiã,ſuggeſſerũt illi.A.vt ĩ ſatisfactionẽ iniuriarũ iuraret ſtare mãdatis.H.&.S.&.M.cõſãguineorũ ipſius.M.ille nõ credẽs ſe tale qđ feciſſe p̃pter q̃ aliqd graue deberet ſibi ĩponi,iurauit ſtare mãdatis illorũ. ipi p̃ceperũt ei ſub debito iuramenti,q̃ nunq̃ curiã intraret:niſi qñ oẽs generaliter vocarenſ.Iſte recepto tã iniquo mãdato acceſsit ad papã ,exponens ſibi p̃dicta,adijciens,q̃ erat cõſiliarius Ducis,& pluribus eccleſijs,quarũ erat aduocatus,iuramẽto tenebaſ in iure ſuo adeſſe:& nullo mõ taliter iuraſſet,ſi mãdatũ ſi cõtrariũ p̃ſciuiſſet. vñ ſuper hoc ſcribit Papa illis tribus ciuibus Venetis dicens,q̃ ipſe ſuper hoc ſcribit patriarchæ Grandẽſi:vt ſi mãdatũ illud priori iuramẽto licitè facto repugnet ip̃m authori

1 tate papę denũtiet nõ ſeruãdũ .Ber.¶ † No. q̃ ſup̃ ſatiſfactiõe iniuriæ poſſunt p̃tes componẽdo iurare de ſtãdo mãdato tertij .Itẽ de ſtãdo mãdato offẽſi:vt j̃.e.c.q̃tauallis.p hoc quia ſolũ agiſ de partiũ pręiudicio:vñ gratis põt p̃s alteri ignoſcere: vt in.c. ſi illici .xxiij. qõ.iiij.Hinc dicit Hoſtien.hîc not.verbũ, q̃ quantũcunq̃ ſit iniuria,iudex debet eſſe contentus de ſatiſfactione,de qua cõtentaſ iniuriã paſſus.Nã p̃ nudũ pactũ remittiſ iniuria. ff.de pac.l.ſi tibi decẽ.§.j.de pig.act.ſi rẽ.Vin. tñ & Inn.ſentiũt aliter.Dicũt em̃ hîc hoc iuramentum ſufficere p̃ ſatiſfactione, niſi tãta ſit iniuria,qđ fuerit maiori pœna punienda: qđ arbitrio diſcreti iudicis eſt relinquẽdũ.& b hoc dictum ego approbo. p̃ quo allego caſũ in.l.licitatio.§.quod illicitè.ff.de pub.vbi patet,q̃ de eo,qđ eſt cõtra priuatũ, oritur reipublicæ ius agendi ad vindictam.vnde licet pars poſſit remittere,quatenus tangit pręiudicium proprium non tamen in pręiudiciũ

b iuris reipublicę[b] quęſiti.& vide ad hoc quotidianam quęſtionem,quam ponit Barto.in l.inter oẽs.§.rectè.ff.de furt.facit.c.j.&.c. crimina.de colu.deteg.& quod ibi not . & hoc

2 no.¶ † Secundò no.quod licet vbi agitur de crimine criminaliter, nõ poſſit cõpromitti in priuatum:de quo tamen dic:vt in.c.penu. §.j.de in integ.reſ.&.l.non diſtinguemus.§.Iulianus.ff.de arbit.ſecus tamen vbi agitur de crimine ciuiliter:vt hîc.&.l.qđ ergo.§. ex cõ promiſſo.ff.de his, qui no.infa.c.quintauallis prędalle.&.c.literas.de prẽſum.¶ No.iij.practicam præcipiendi ei qui tenetur obedire virtute iuramenti. Nam præcipitur ſub iuramenti debito.concorj̃.c.proxi. ¶ Not.vltimò,quòd iuramentum generaliter præſtitum de parendo alicuius mandato, nõ eſt ita interpretandum:vt comprehendat omnia, quæ ex verborum generalitate poſſet comprehendere.Non enim debet extendi ad aliquod contrariũ priori iuramento alteri prę ſtito:vt hîc in fi.Nec veriſimiliter eſt cogitatum vt colligitur ex narratione facti.de quo j̃.latius.Vnde dicit hîc gloſſ.j.quã not.quòd debet intelligi de idoneo mandato. argu.ca. cauſam.de elect.j.vt ſit rationabile & honeſtum,quod mandatur ſecundũ Hoſt.Quod bene no.pro iſtis iuramẽtis generaliter præſtitis de ſtando mandato,ſeu arbitramento alicuius.de quo aliquid j̃.& per hoc ſit expeditum prin.gl.j.¶ † Oppo.contra hoc & cõ

3 tra text.videtur enim,quod ſtandũ ſit dicto

✤SEBA.SAPI.

a ¶Exẽplis principis.idẽ eſt in exẽplis virorũ magnę authoritatis,ſcđm Bal.in.l.nemo .C. de ſen.& interlo. vide qñ exẽplisſit iudicandũ,pCar. Alex.ĩ.c.ſanè. ix. diſt.do.An.& Ia. in.c.cũ inter.ſ.de re iudi.

b ¶Iuris reipublicę. Tu põdera prìò q̃ hic fuit iniuria vocis : vt apparet inverbo cõuitia.& ſic non fuit illata corpori:puta apponere manum cõtra aliũ etiam ſi pœnæ ſtãt in arbitrio iudicis, cõſiderata qualitate p̃ſonæ:ideò nõ probaſ hoc dictũ Hoſti.in ſpeciè:nec dictũ Vinc. ſed potius probatur dictũ Hoſt. habẽdo reſpectũ ad perſonam maximè quia dicit q̃ graues inimicitiæ ortæ fuerint:ſed poſſunt cõcordari p dictũ Bar.in.l.j.§.vſque adeò.ff.de iniur,

Panormi. ſuper Secunda Secundi Decret.

a ¶ Vtrum iuramẽtum dubiũ interpretari debeat ſecundũ intẽtionem iurãtis: vel eius cui iuratur. & de hoc hoc vide gl. ordi. in. §. quæritur. xij. q. v. & p beatum Tho. in. ij. ij. q. xcix. art. viij. in fi. vbi cõcludit, ꝙ aut iurans adhibuit dolũ: & intelligit ſecundũ intẽtionẽ eius, cui iuratur. Aut nõ adhibuit: & intelligit ſecundum intẽtionẽ iurantis. & vide de hoc per gl. in aut. iuſiu. quod præ. ab his. in prin. in ver. quatuor euangelia. col. ij.
Anto. Franciſ.

¶ Circa hoc, an iuramentũ intelligat ſecundũ intẽtionẽ iurãtis vel qũo vltra hic allegata vide Bal. in. c. j. §. itẽ ſacramẽta. de pac. iu. fir. in vſib⁹ feu. & Bar, Cepo, vero nen, in rubr. ff. de verb. ſig. in. vij. q. vj. in prin. vbi dicitur ꝙ ſit cõcluſio in foro aĩæ interpretat ſecundum intentionẽ iurantis: in foro aũt cõtentioſo ſecũdum intentionẽ deferẽtis. & vide domi. tar. in cle. j. in. §. fi. in. xvj. q. d iureiu. & eundẽ ibidem in. j. q. vbi dicit, ꝙ iuramẽtũ eſt obligatio aĩæ iurantis ad aliquid aſſerendum faciẽdum vel ſeruãdũ Deũ vocãdo ĩ teſtẽ. & dt ẽt qd deferẽs iuramẽtum alicui quã credit iuraturum falſum magis peccat quã ipſe periurus. Ad qd vide gl. no. in. c. ille q. cũ. c. ſequen. xxij. q. v. & vide etiã Bal. in. l. fi. C. de non num. pec. vbi refert Io. an. hic & dicit, ꝙ iuramẽtum interpretat reſtringi, & ampliatur ſecũdum ius in foro ciuili: & ſecundum intentionẽ iurãtis in foro cõſciẽtiæ: vt dictũ eſt ſuprà.

a

4

a

iſtorum, etiam ſi ſit iniquum: vt. l. diem. §. ſtari. ff. de arbitr. reſpondet gloſſ. j. quod iſti non fuerunt meri arbitri, de quibus loquitur contrarium: ſed arbitratores & amicabiles compoſitores, quorũ laudum reduci põt ad arbitrium boni viri. l. ſocietatẽ. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. Quod placet Hoſt. & dicit hoc probari in tex. in eo, ꝙ iurauit iſte ſtare mandato & nõ ſententię. ¶ No. bn̄ ex hoc dicto iuncto tex. ꝙ ſi promitto ſtare mandato alicuius, videor illũ elegiſſe, vt bonũ virũ & amicabilẽ cõpoſitorẽ, nõ aũtvt arbitrum. Sed ego tũc vltra alios op. ſi ergo iſti fuerũt arbitratores, quare papa nõ reduxit iſtorum laudũ ad aliquã moderationẽ: ſed ſimpliciter mandatũ pronũtiauit nõ tenere: puto poſſe dici, ꝙ totũ mandatũ fuit iniquũ: & ſic non erat aliquid reducibile. Et ſecundũ hoc not. bene ad hoc iſtũ tex. ꝙ vbi iudex aditus ſup iniq̃tate laudi, reperit totũ iniquũ, põt ſimpliciter illud pronũtiare nõ tenere, vel annullare: nec aliquid eſſe: nec in aliquo partẽ condemnare: vt papa fecit hîc. Puto tn̄ ꝙ iudex poſſet cõdẽnare legitimè, prout arbitratores potuiſſent: cũ ſuccedat in locũ illorũ. Et ſic põt facere, qd̄ illi facere debuiſſent: ſicut dicimus in iudice appellationis: vt in. c. Raynutius. & c. Raynaldus. de teſt. fortè hîc non fuit aliquis, qui hoc peteret: nec cõſtitit papæ, quid iſte debuiſſet pati pro illa offenſa: maximè cũ alternatim cõuitia ſibi intulerũt

4 ¶ †Glo. ij. primò colligit arg. iuramentum fore interpretandum ſecũdum intentionem iurantis. [a] Sed ſtatim opp. & remittit ad. c. ex literis. de ſpon. & dic, quod hoc arg. ſolũ colligitur ex narratione partis: ſed ex diffinitione papæ poteſt colligi arg. contrarium, cum papa fundet ſe ſuper iuramento cõtrario prius præſtito, de quo pars nullã fecerat mẽtionem. ſed de hoc vidę tu bo. gl. in. c. hoc videt. §. grĩ. xxij. q. v. & aliqd ſtatim dicã. Sed glo. trãſit ad aliã qõnem in ſcda parte, & quærit nũ qd virtute huius gn̄alis iuramenti potuiſſet ſibi p̃cipere: vt cederet bonis: vel vt ei daret bona ſua. Et rn̄det, ꝙ nõ: quia nõ extẽdit ad ea, de quibus non fuit cogitatũ debet em̃ iuramẽtũ gn̄ale ciuili mõ intelligi. qd̄ bn̄ no.

¶ Ex dictis Innoc. põt colligi hæc diſtinctio, ꝙ aut iuramẽtum fuit gn̄aliter p̃ſtitiũ de parẽdo mãdato alicuius. Aut ſpecificè & determinatè: ſed oritur ex poſtfacto dubitatio ſuper ipſius intellectu & interpretatione. Primo caſu dicit, ꝙ iuramẽtũ nõ extẽdit, niſi ad ea, de quibus cogitatũ eſt: vel debuit meritò cogitari. j. eo. c. quintauallis. j. de deci. c. ex multiplici, cum ſimil. Refert alios dicere, & nõ malè ſecũdũ eum, nõ ſufficere ſi iurans dicat, nõ cogitaui, ꝙ hæc mihi præciperes: dũmõ pœna nõ excedat culpã: imò oĩa põt præcipere, quatenus culpa patit: niſi ſit cõtra ius. j. eo. c. quintauallis. vel contraria primo iuramẽto, vt hîc: vel niſi eſſet tale, quod ſecundum cõmunẽ reputationẽ, nũq̃ iuraſſet, ſi credidiſſet hoc ſibi mãdari. ar. c. petitio. j. e. & C. q̃ reſpi. ob. poſ. l. j. in fi. ff. de pig. l. obligatione gn̄ali. & no. bn̄ hoc vltimũ. ¶ Scdo mẽbro principali dicit, ꝙ in conſilio animę ſuæ ſecundũ intentionem iurãtis, eſt interpretãdũ: ſed in iudicio recipit interpretationem ſecundum

5

b

iuſ. j. eo. c. venientes. quod eſt not. Et ſemper hîc allegatur, ꝙ iuramentum recipit interpretationem ſecundum ius in iudicio contentioſo: ſed in pœnitentiali, ſecundum intentionẽ iurantis. qualiter autem iudex interpretabit ſecundum ius, vide glo. not. in. d. §. quæritur. xxij. q. v. & in. c. ex literis. j. de ſpõ. Et reſpectu fori pœnitentialis, quòd cõſyderetur intentio iurãtis: vide bo. tex. cum ibi not. in. c. tua. de ſpon. facit in. c. ſignificaſti. de homi. Et per hoc determinatur quæſtio ſe. † Quidam clericus iurauit ſtare mãdato Epiſcopi, qui præcepit ei, vt beneficio renuntiaret: & ꝙ nõ appellaret. Certè ex quo hoc non erat veriſimile, poterit, præcepto nõ obſtante, apellare. [b] & ita fuit determinatum, vt habetur in dn̄icali. q. xxvj. Et per hoc dico glo. ſe. non procedere in eo, quod dicit, ſi mandatum iſtud nõ repugnet priori iuramẽto, ſed aliãs enormẽ læſionem inferret in rebus temporalibus, ꝙ petenda eſt relaxatio iuramenti. Nam ſi veriſimiliter non cogitauit iſtũ caſum, nõ video ꝙ ſit opus petere relaxationẽ iuramẽti: cũ iuramẽtũ nõ extẽdat vltra cõſenſum iurãtis: vt patet ex prędictis, & firmat Io. An. in. c. vno. de cõmo. vbi dicit, quòd generalis renuntiatio caſuũ fortuitorũ nõ validat iuramẽto ex defectu cõſenſus. p hoc etiam põt decidi alia

6 q̃ſtio. ¶ † Quid ſi mãdatũ iſtorũ nõ fuiſſet cõtrariũ priori iuramẽto, ſed obuiaret aliãs ſolẽniter ꝓmiſſo. Sol. dicit Inn. ꝙ debet ſeruare iuramẽtũ, ſeu mãdatũ factũ in virtute iuramẽti: & de ꝓmiſſo debet aliter ſatisfacere. qd̄ ꝓbat hæc litera ſecũdũ eũ: qa in deciſione fundat ſe ſuper iuramẽto: & tn̄ ſupra facta fuerat mẽtio de promiſſo. facit. c. nõne, s̃. de præſum. Hoſtiẽ. impugnat hoc dictum: q̃a ſi primò aliquid licitũ ꝓmiſerat, ad illud obſeruandũ obligat apud Deũ, acſi iuraſſet. xxij. q. v. c. iuramẽti. Mãdatũ ergo cõtrarium tanq̃ cõtra Deũ & contra ius, nõ eſt ſeruandum. Item nõ eſt præſumendũ, quòd generaliter iurando hoc ſenſerit: vt mandaretur cõtrarium ſuæ promiſsioni. ar. ex ſupra dictis. Item & tertiò non videtur concedendum: vt poſsit mandatũ fieri, per qd̄ alieno iuri illius ſcilicet cui facta eſt promiſsio, præiudicet: q̃a nec mãdatũ Papę ad talia ſe extendit. s̃. de off. dele. c. ſup eo. facit. l. ij. §. ſi qs à Principe. ff. ne quid in loco publi. nec videtur procedere ſcdm eum dictũ Inno. in eo qd̄ dicit ꝙ de promiſſo debet aliter ſatisfacere: quia nõ põt inuito creditore aliud ſolui. ij. §. j. ff. ſi cer. pe, & inſti. de act. §. ſi quis agens. Item quia poteſt contingere, ꝙ aliter ſatisfacere non poſſet: niſi adimplendo, quod promiſit. Fingo enim ꝙ promiſit cõtrahere cũ Berta. & nũc mandat ne contrahat: certè non valet: quia primam fidem nõ iuratam ſeruare tenetur. j. de ſpon. ſicut & ſunt iſtæ rationes multum vrgentes contra Inno. Domi. Anto. dicit ſe putare: ꝙ ſi prima promiſſio obligat præciſè vt quia eſt obligatio dandi non arctaret ad præceptum ſecundi iuramenti: niſi pars de alio contentaretur ſcilicet cui facta fuit promiſſio. ¶ Sed ſi eſſet obligatio non præciſa: vt in obligationibus facti in quibus quis præciſè non obligaret ad factũ, ſed ad intereſſe: tunc quia poteſt implere primũ & ſecũdum ſaltem ſpe-

b SEBA. SAPI. ¶ Appellare. De multis clauſulis, q̃ intelligunt in iuramento: vide per Bald. in. l. fin. C. de non num. pecu. & per Lud. ro. plenè in. l. fi. ff. qui ſatiſda. cog. vbi etiam Iaſ. in. ij. col. multa accumulat. & per Ange. de are. in. §. æquè. inſti. de excep. col. iij.

a ☞SEBA.SAPI.¶ Primò promisi. De hac q̃one vide Io.de Imo,in c.cũ cõtingat.col.ccxxxiij̃.& in seq.j.eo,quẽ refert & sequitur do. Ias. in.l.quoties.col.x,ver,nũc vltra regulã & fallẽtias.C.de rei vẽd.vide Feli.in.c.cũ super.col.iij̃.ver.no,&.s.de offi.delega.& Ias.in.§, item si quis postulante.col.ij̃.insti.de actio.

☞SEBA.SAPI.
b ¶ Licet iuramẽtũ. Vide allegata per do.Ias.in.l.si pecuniam.in prin.col. antepe.ff.de cõdi. ob causam.& ibi etiam tradit,an iuramentũ intelligatur secundũ naturam illius obligationis super qua interponit de quo etiã videas latè p eundẽ do.Ias.in.l. si cõuenerit.ff. de iurisdi.om.iudi,& in.l.si insulã.in vlti.char.col.ñ.ff.de ver.obli.& Deci. post alios in ca.j. col.xx.cũ sequen. s.de iudi.& Alex. in consi.xlij̃. in.ij̃. col.in ver. secundo,quia trãsactio. in.j.vol,Alex.in.l. nemo põt, in. iiij̃. colum.vbi Ias.colũ. vij̃.ff.de legatis primo,

c ¶ Et hãc opin.q̃ iuramẽtũ nec̃ de iure ciuili.nec̃ de iure canonico obliget quẽ præcisè ad factum tenuit do.Ant.sibi cõtrarius.in.c.j.in.xvij̃.col.de iudi.tenent Inn. &.d.Anto, in. c. per tuas .de ar.Ioã.de Imo .sibi contrarius in.l.ñ.§ .sed si quis. in vlti.col.ff.de do.Pet.de anc,in.c.fi.ne præla.vi.su.& ibidẽ Ioan.de ana. in.j.colum.& Fulgo.in.l.si pecuniam,ff.de condi.causa data.Et pro hac sentẽtia vltra motiuum,quod facit iste hic in hoc versi.contra mẽbrũ secundũ.&c.cui respõdet.j.in ver,nec facit scdm Pe.de anc.in.d.c.fi.& Io. de ana.ibi in vlti.col.nã ille,qui promittit factũ promittit duo;vnũ expresse aliud tacitè.Nã promittit facere istud est expressum, & si nõ faciat promittit interesse:istud est tacitũ.l.stipulationes nõ di.ff.de ver.ob. in ver.Celsus.&.l,si qs ab alio.§.fi.ff.de re iudi.Et in electione eius est qd ex duobus istis impleat:vt dictis iuribus,Sed iuramẽtũ etiã de iure ciui. si apponat,recipit tacitas cõditiones scdm cõtractũ p̃cedẽtẽ.c,quẽadmodum.de iureiur.l.fi.cũ gl.ff.de libe.cã.ergo qui promisit factũ & iurauit cũ intelligatur duo promisisse:expressum vnũ,& tacitũ aliud : si interponitur iuramẽtũ,nõ est verũ dicere,præcisè obligetur ad factum:sed aut ad interesse,aut ad factũ.¶ Ad hoc fundamentum quod satis vrget, rñ.in forma.q̃ iuramẽtum interpositum super cõtractu debet sortiri naturam contractus primordialem & non naturam accidentalem,quæ ex mora contingat glo.& no.in.l,certi cõdictio.in prin.in glos.ñ.in fin.ff,si cert.peta.Probatur in fi.in.l.item veniunt.§.cũ prædiximus. ff. de peti. hære.tũc sic:si promittatur factũ tũc obligatur ad factum,Sed eo casu,q̃ nõ faciat bene ꝓpter morã succedit obli.ad interesse:ergo iuramentum interpositũ intelligitur secũdũ naturã primordialẽ contractus,non autẽ accidẽtalem,quæ succedit ex mora. Tertiò pro ista opin.mouet,d.Ant. in.d,c.j.per illud,qd ibi volũt Ca.Imo,Host.& Ioã.and.vbi volunt:q̃ si sit factũ cõpromissum in arbitrũ & sit iuratũ stare sniæ arbitri,cõcludũt tñ q̃ tale iuramentũ nõ obliget p̃cisè.Sed huic fundamento est facilè respondere per tex.no.apud legistas in terminis nostris in.l.si libertus iurauerit.ff.de ope lib.vbi est tex. q̃ si libertus iurauerit stare arbitro, vel patroni,vel alterius:intelligit si æquũ fuerit arbitratus.Sed istud nõ põt conueniri in terminis nostris.¶ Quartò mouet Imo.in.d,§.sed si quis.& Ful.in.d.l.si pecuniã.quia iuramentũ de iure ciuili non est modus indu cẽdi obligationẽ;nisi in liberto.l.vt iurisiurãdi.in prin.ff.de ope.lib.Si ergo quis promisit factũ & iurauit quomodo iuramentũ põt de iure ciuili obligare præcisè ad factũ.Ad hoc rñde prio,ꝓut rñ.ful.in. d.l.si pecuniã q̃ verissimũ est q̃ iuramẽtum de iure ciuili nõ inducit obligationẽ : sed iste qui promisit factum,& iurauit necessitatur præcisè facere virtute iuramenti;nõ q̃ iuramentum obliget de iure ciuili:sed quia alias inciditi in periurium,& efficitur infamis.l.si qs maior.C,de trãs.l,Lucius.ff.de his qui no.infa.¶ Vel aliter rñde,&plenius:q̃ iuramentũ in terminis nostris nõ inducit obligationẽ,sed inductã bene calificat.Nã pone per stipulationem promisi facere ædificiũ & iurauisi;certè virtute obligationis sum

Facit no.dictum Inno.in.c.per tuas.de arbi-
b tris.vbi dicit,q̃ licet iuramẽtum[b] interuenerit in cõpromisso de seruãdo laudo:nõ tamẽ
c per hoc præcisè[c] compellitur ad ipsius obseruantiam.sed debet intelligi iuramẽtũ , q̃ seruabit sententiã arbitri,sicut iurauit:vel pœnã soluet:vt sic iuramẽtũ intelligatur alternatiuũ,sicut est materia subiecta,super qua fuit interpositum:ergo idẽ esset dicendũ in proposito :q̃ si interponitur in obligationibus facti,debet interpretari secundum naturam illius obligationis:vt q̃ faciat factum, vel soluat interesse.¶ In hac satis dubia.q. ego putarem quẽ obligari p̃cisè ad fctm,si illud adimplere potest:dũmodò nõ fit cõtra bonos mores:siue promissio sit iurata , siue simplex: & loquor de iure diuino & canonico .Moueor per dictum.c.&.c.qualiter.de pac.& præalle. c.iuramenti.& per illud psalmistę. Quæ procedũt de labijs meis nõ faciã irrita.xxiij. dist. psalmista.facit.c.licet.de voto.& de spõ.c.ex literis.ij,&j.eo.& si Christus.& j.c. proxi .& bo.tex.in.c.nouit.de iudic.Nec obstat,si dicatur,q̃ de natura ipsius obligationis facti est: vt sufficiat dare interesse;qa hoc primò posset negari etiã de iure ciuili. ¶ † Sunt em̃ in
9 hoc multæ opi,adeò,vt multi nõ paruæ authoritatis tenuerint,q̃ si quis põt adimplere factũ tenetur præcisè ad illud:sed si culpa sua non potest adimplere,vel post morã inutile esset alteri parti factũ adimplere :tunc succe

oligatus facere ædificiũ:tamẽ in obligationib⁹ facti nõ cogor præcisè facere:quia iuramẽtũ nõ inducit obligationẽ, sed bene qualificat.& sic in terminisnostrisnõ inducit obligationem, sed inductã bene qualificat. ¶ Concludo ergo q̃ hæc est vera cõclusio q̃ tã de iure ciuili, quã cañ. in obligationib⁹ facti iuramentum simpliciter interpositũ obligat p̃cisè ad factũ.Et hæc snĩa esset tenenda cõsulendo & iudicando quãuis articulus sit varius: & disputado posset vtraq; pars teneri & istam opi.tenet primò glossella in versic.necesse habeas.in.d.l.si pecuniam.quã ad hoc no.Bal.ibi.&ĩ mille locis in.l.j.C.de sen.quæ pro eo q̃ inter, in.x.col. in versi.nunc quæro de aliquibus. Bal. in.l.sed hæ,§.prætor.ff.de procu.& in præludñs feu.in.vij̃.col.& cũ illa glo.tenent Ioan. and.Host.& Imo.in.c,per tuas,de arbi.vbi etiam moder,satis plenè examinant hunc passum in.xvj.col.& seq.Idẽ tenet Inno,in.c.j.de iudi.tenet Ludo,& magis cõiter alij̃ moder.in.d,l,stipulationes.& do.Matthesi,in suis no.dictis in no.lv.& facit in primis trita regula cano.quòd iuramentum,quod potest specificè seruari sine interitu salutis æternæ seruandum est,quãuis damnosum, & dãnum inferat.c, cum contingat.de iureiur.c,ñ.de pac.in.vj.Secundò facit tex.in.c.ad nostram.el.j.de iureiur.Tertiò facit.l.cũ pater.§.filius matrem.ff.de lega.ñ.de quo vide.j.in c.quanto.in.j.col,versi.ex hoc patet cum his quæ ibi addidi.Quartò ista pars optimè suadetur per tex.singu .in.l.fideicommissa.§.fina.ff.de lega.iij̃.vbi si testator grauauit hæredem q̃ faceret opus reipublicæ:dicit ibi tex.q̃ præcisè tenetur facere:& nõ posset soluendo interesse liberari,siue ergo dicamus,q̃ illud ibi sit fauore vltimę voluntatis, siue fauore reipub,cui opus debet fieri:quod iuramentum obliget ad factum est longe maior fauor iuramenti,quã republi.Aĩa enim cũctis rebus præferẽda est.l.sancimus.C.de sacrosan.ecc. Quintò pro ista sententiam est melior tex.de iure in.c.fi.ne præla.vi.su.& ibi.d.An,ad hoc no.illum tex.¶ Cõfirmat ista pars iuramẽtũ & sentẽtia æq parant.l.ñ.&.l.sed & si posses.§. si cũ de hæreditate.ff.de iureiu.sed si in sententia qs fuerit cõdẽnatus ad factum virtute sententię obligatur ad factũ:& nõ posset soluẽdo interesse liberari:vt est glo.reputata singu.in.l.q restituere.in ver.cõdemnẽdus ff.de rei ven.& ibi Bal.& Ang.ad hoc not.illã. glo.si ergo sententia obligat præcisè ad factũ,multo magis iuramentũ.Et ista pars est magis cõmuniter approbata:& vltra doct.præal.tenẽtes istã partẽ ad hoc q̃ istã partem tenet Imo,in.c.ñ.de pig.Ro.in.d.l.stipulationes.in prin.Bal.in.d.l.j, in.ix.col.& Sal.xvj.col.Alex.in.d.l.stipulationes.& in consil.clxxix. Ant.Fran,¶ Vtrũ iuramẽtũ obliget iuratẽ p̃cisè ad factũ.licet multa hic dicantur existimo q̃ præcisè non obliget: quia in obligationibus facti inest obligatio successoria ad interesse;ne quis obligando se ad factũ p̃cisum,videat se obligare ad seruitutẽ quãdã:vt plenè tradit in stipulatiões nõ diuidũtur,in ver.Celsus,vbi ꝓpria materia de ver.ob.Iuramentũ aũt habet vim clausulę vt actus valeat an mõ,quo valere põt.l.cũ pater.§. filius matrẽ.ff.de leg.ñ.habet p Bar.& doc.in.l.si qs maior.C.de trãsac.& ĩ l.j.§.si qs simpliciter.& ibi ple.q̃ Ale.ff.de ver,obl.si ergo obligatio facti nõ tenet respectu ipsi⁹ facti deducti ĩ obligatiõe:sed ad tm̃ respectu obligationis successiuè in interesse.ergo iuramẽtũ interpositũ sup facto ope

ratur obligationē in intereſſe. Putarem tñ q̄ ſi eſſet interpoſitū iuramētum in caſu ī quo q̄s pōt præciſe ſe obligare ad factū: puta in caſu glo.l. ſtipula.ff.de opē.noui nun.tūc tale iuramētum firmaret illā promiſſionem p̄ciſam.&hęc opi.mihi videtur eſſe magis æqua: q̄a iuramētum nō validat promiſſionē inutilē: vt p Bar.in.l.ſi q̄s de eo ff.de fidedeiuſ.

dit obligatio ad intereſſe: vt not.in.d.l.ſtipulationes nō diui.& in.l.ſi quis ab alio.in fi.ff. de re iudi.Sed tenendo aliam opi.quæ videt magis cōmunis:& eam ſequitur Bart.in.d.l. ſtipulationes.quòd in obligatione facti cauſata ex conuentione partium, ſufficiat ſoluere intereſſe.Adhuc dico,quòd nō procedet de iure canonico,vel diuino.Rō,q̄a fundamētū illius opi.eſt,quoniā ſtipulatio fuit inuenta à iure ciuili:vt quis ſtipularet:q̄d ſua intereſſet ſatis eſt ergo:vt habeat ſuum intereſſe .Ita dicit Bart.in.d.l.ſtipulationes. & ſic illa opin. fundat ſuper natura ſtipulationis.ſed de iure diuino & canonico alia eſt ratio:propter quā quis tenetur adimplere promiſſum: maximè iuratum:ne ſcilicet incurrat peccatum veniē do cōtra promiſsionem ſuam & decipiat ſic proximum:vt in.d.c.j.&.c.qualiter .de pact. Item iuramentum tendit in Deum in.c. debitores.ſ.eod.Et tenetur quis ex diſpoſitione legis diuinę reddere ſua iuramenta domino. d.c.& ſi Chriſtus.Nam & ipſe Barto.vult, q̄ vbi obligatio deſcendit à lege, compellit q̄s p̄ęciſè ad factum.argu.in.l .qui liberos.ff.de ritu nup.cum ſi.Item ſi à teſtatore idem: niſi inducat ſpeciem ſeruitutis.l.Titio.§.Titio.ff. de condi.& demon. Idem ergo debemus dicere in obligatione cauſata ex conuentione partium cū iurā diuina & canonica mandāt illam ſimpliciter obſeruari.Nec obſtat.c.pertuas.de arbi.vbi videtur q̄ promittens ſtare ſententię arbitri,præciſè nō cogitur: ſed ſufficit præſtare intereſſe, vel pœnam ſoluere: vt ibi:& in.c.dilecti.eo.tit.Poteſt em̄ reſpōderi,q̄ ibi præciſè & determinatè ſe nō obligauit ad certum quid:ſed in genere,vt ſtaret laudo dicendo.vnde ne arbiter poſſit ad libitum lędere,iura ſtatuerūt,vt ſoluere pœnā ſufficiat vel intereſſe:quia vt dixi nō interuenit purus conſenſus ſuper laudis . Videmus em̄ q̄ poſt homologationē non competit ali quod remedium.l.penulti.C.de arbi. &.d.c. per tuas:per quod puto q̄ ſi cōpromittēs aliquo modo cogitaſſet,q̄d arbiter poſtmodū pronuntiauit, & habuit animū ſe obligandi ad illius obſeruantiā:q̄d ſine peccato nō poſſet retrocedere.ar.d.c.iuramenti. Ceſſat em̄ hoc caſu rō p̄miſſa & p̄ hoc cōcludo cū p̄al. opi.Hoſ.ſiue ſequat iuramētū generale vt in terminis hui?.c.ſiue ſpeciale: vt in exēplo.d. Anto.nunq̄ tollitur præcedēs contraria promiſſio. Videt enim iuramentum temerariū contra promiſſionem ſuam.argu.d.c.iuramēti.& bo.tex.in.c.ex literis.&.c.ſicut.ſ.eodem & ipſemet Inno.contrarium videtur ſentire in.c.ſicut.de ſponſalibus . vbi dicit quòd ſi primò contraxi ſponſalia cum vna ſine iuramento:deinde contraxi cum alia cum iuramento:valent priora,licet ſine iuramento quaſi non valeat iuramentum contra promiſſionem alteri factam.Et ad iſtum text. dicit quòd narrat factum.Nam iſte obligauerat ſe iſtis eccleſijs per iuramentum.vnde expone tex.ex promiſſo ſcilicet iurato. Et hoc colligitur ex reſponſione papæ,qui ſimpliciter fundat ſe ſuper priori iuramento:nec mādat conditionaliter inquiri ſi iurauit. Et ſic habes hanc vtilem materiam declaratam & deciſionem ad multas alias conſimiles quæſtiones.¶ Et faciunt hęc ad aliam quæſtionem. Quidam filiusfa. vel clericus iurauit non exire diſtrictum Senenſem ſine licentia creditoris:demum reuocatur per patrem vel epiſcopum:nūquid
a licentia non obtenta poſſit inde recedere? vide[a] Io.and. in regula in malis.de regu.iur.lib.vj.in mercu.& Fede.cōſi.cxcj.

✤ SVMMARIVM ✤

1 *Appellatio non ſuſpendit obligationem purè quæſitum.*
2 *Religioſi appellantes à præcepto ſuperioris, non euadunt notam tranſgreſſionis obedientiæ.*
3 *Qui petunt ſententiam arbitri reduci ad arbitrium boni viri, non obſtante iuramento an ſint periuri?*
4 *Periurium impeditur ex difficultate: & an difficultas impediat obligationem.*
5 *Qui iurauit eccleſiā defendere: an teneatur defendere ſine requiſitione.*
6 *Promittens defendere eccleſiam, an teneatur, ſi eccleſia ei fidem non ſeruat.*
7 *Promittēs defendere eccleſiam, ſi eccleſia vel prælatus ſibi auferat ſalarium: an teneatur defendere.*
8 *Promitens iuuare eccleſiam: an teneatur contra conſcientiam.*

¶ CAP. XVII.

BReui ſciſcitatus. ¶ Qui iurauit eccleſiā defēdere & requiſitus ſine iuſta cauſa recuſat periurus eſt:nec eū defendit appellatio.& ſecunda ibi . *reſpondemus.* ¶ Caſus literalis.Aliquis iurauit defendere ac ſeruare pro poſſe ſuo iura alicuius eccleſię . eccleſia requirit ipſum neceſſitate imminente,ſub debito iuramenti:ipſe appellat:quęritur vtrum incurrat periurium:ſi eccleſiam nō defendat:an prętextu appellationis à periurio excuſetur? Reſpondet papa quòd in hoc articulo appellatio non excuſat illum à periurio : imò periurij reatum incurrit:niſi difficultas, ſiue neceſſitas ipſum excuſet propter quæ nō poſſit eccleſię ſubuenire,Bern. ¶ Not . practicā pręcipiendi ei qui iurauit obedire.Pręcipitur enim ſub iuramenti debito.concor.ſ.eodem.c.proxi.¶ Secundò not.quòd nō obediens ſecundum iuramentum proprium incidit eo ipſo in periurium:nec requiritur aliqua ſententia . ¶ † Not. quòd appellatio
1 etiam ſecundum iſta tempora non ſuſpendit obligationem purè quæſitam.Et hodie hęc decre.non habet dubium : cū appellatio etiam extraiudicialis nihil valeat:niſi ſit rationabilis.ĵ.de appellatio.c.vt debitus.&.c.j.eodem titu.libr.vj.Et oportet q̄ exprimat cauſam:vt ibi.Sed olim dubitabatur ex eo:quia omnis appellatio quę non erat manifeſtè fruſtratoria,deuoluebat cauſam ad ſuperiorem.ij.q.vj.c.ad romanam.& not.in.c.vt debitus.& per gloſ. in.d.c.ad romanam.Sed ratio decidendi in contrarium fuit duplex ſecundum Gofr. Prima:quia per appellationem non poteſt impediri,quod perpetuo edicto fieri præcipitur.ff.de appella.re. l.vlti.ij.q.vj.c.ei qui.§.diffinitiua.ſed perpetuo edicto pręcipitur ne in vanum nomen Dei aſſumatur.Item ne violetur iuramentum.infrà eodem.& ſi Chriſtus.&.xxij.q.v.quacunq̄. ¶ Secunda ratio quia licet ſecundum iſta tempora appellatio ſine expreſſione cauſæ eximeret à iuriſdictione,non tamen ab obligatione: vt
2 ſ.dixi.¶ † Et ex hoc & ex text.not.contra religioſos appellantes vt plurimum ſine cauſa legitima à præcepto ſuperioris. Non em̄ euadunt notam tranſgreſſionis obedientiæ vel iuramēti ſi prius
3 iurauerunt.¶ † Item etiam optimè facit iſte text.contra iſtos qui appellant,ſeu petunt laudum reducilad arbitrium boni viri ſine cauſa legitima,non obſtante iuramento pręſtito de ſtando laudo. Si enim poſteà declaratur laudum non reducendū,patet eos eſſe periuros:niſi probabilis error eos excuſet.arg.c.ſacro.de ſenten, excommunicatio,videte quod dico infrà eodem.c.quintaualis. ¶ Vltimò not.iuncta gloſſ.prima quod ſicut difficultas excuſat à periurio:ſic & neceſſitas ſupra eod.capitu.querelam.&.l.fina.ff.
4 qui ſatiſdare.cogan . ¶ † Sed contra hoc oppo.de.l.continuus actus.§.illud quoq̄.ff.de verbo.obliga.Sol.gloſſ.j.reſpondet quòd difficultas

a ¶ Et do.Anto.hic q̄ etiā poſuit hanc quæſtionē in.c.cōſtitutus. in.iij.col. de reſcri.Et iſtam q̄.in terminis vide p̄ Pau.de caſ.in.l. in operis.ff.loca. & facit q̄d no.Hoſtiē.in ſum.de maio.& obe.§.ad q̄d obediēs,ver. q̄d ſi duo.&q̄d plenè& plenarie habet,in l.ſi.ſt.qui ſatiſda. cog.Et de iſta quę ſtio.in terminis vide per Imo.ĩ rep. ca.cū cōtingat.in fi.de iureiur.

a difficultas[a] impedit periurium cõmitti: ſed nõ liberat à pœna cõuentionali: vt in cõtrario. Damaſus in ſua tertia. q. dicit ꝙ ſi impedimentum prouenit ex caſu, nõ cõmittit pœna: ſecus ſi per hominem. ff. ad leg. aquil. l. proinde. Ad materiã qđ no. per Dyn. & Ioã.
b an. in re. peccatũ. de re. iur. lib. vj. vide tu latius[b] per Bart. in. l. qđ te. ff. ſi cer. pet. & in. d. §. illud. vbi multa proſequunt circa hãc materiã, & aliquid ponit in. l. ſi deceſſerit. ff. qui ſatiſd. cog. & quantũ ad propoſitũ in effectu dicit: ꝙ aut pœna venit cõmittẽda ex conditionis euẽtu: aut ex cõmiſſione moræ. ¶ Primo caſu difficultas prẽſtationis nõ impedit cõmitti pœnã: vt probat in. l. in illa ſtipulatione, ſi Calendis. ff. de verb. obl. Exẽplum ſi tibi nõ dedero Stichum in Calendis Martij promitto dare. c. certè licet caſu moriatur Stichus: teneor nihilominus dare. c. vt in. d. l. in illa ſtipulatiõe & hoc ideò, ꝙa pœna venit cõmittenda, nõ ex mora: ſed ex conditionis euentu. ſ. ſi dedero Stichũ. licet gl. aliud dixerit in. d. l. ſi deceſſerit. ¶ Secũdo caſu pone exẽplum, promitto tibi dare Stichũ & ſi nõ dedero promitto tibi dare. c. Subdiſtingue: aut in obligatione eſt factũ, aut aliquid dari. ¶ Primo caſu difficultas impedit moram cõmitti: & per cõſequens pœnã vt. l. ſi vehenda. §. pe. ff. ad leg. Rho. de iac. vt puta promiſi ſub certa pœna certo tempore cõducere res tuas ad certũ locũ: certè ſi caſu fui impeditus, nõ cõmittitur pœna: vt in. d. §. pe. ¶ Secũdo caſu etiam ſubdiſtingue: ꝙ aut certam ſpeciẽ dari eſt in obligatione: aut quantitatẽ. ¶ Primo caſu pœna euitat ex difficultate præſtandi: vt ſi ſub certa pœna promiſi dare Stichũ, qui caſu mortuus eſt ante moram: vt in. d. l. qđ te. & l. ſi homo mortuus. ff. de ver. obl. ¶ Tertio caſu dicit morã cõmitti & per cõſequẽs pœnã: vt. d. §. illud. Nã ſi incendiũ non liberat ab obligatione quãtitatis: vt in. l. incendiũ. C. ſi cer. peta. fortius nec difficultas. Et põt eſſe ratio huius diuerſitatis: quia vbi quantitas eſt in obligatione, difficultas nõ liberat: quoniam totũ genus perire nõ poteſt. Obligatio verò eſt in genere: cũ certa quãtitas promittitur, vt in. l. in ratione. §. diligenter. ff. ad le. fal. Quod intellige niſi quãtitas debeatur, vt ſpecies: vt puta, promitto. c. ex his quæ ſunt in illa archa: tunc eſt idẽ dicendũ, quod in obligatione certæ ſpeciei: vt no. in. d. §. diligenter. & in. l. talis ſcriptura. ff. de leg. j. & ſic tẽpera dictũ Bar. Item in alio limitarẽ ſuum vltimum membrũ. Dicerẽ eũ ꝙ vbi quãtitas eſt in obligatione: & ex poſt facto promiſſor fuit impeditus per eũ cõtra quẽ non põt habere regreſſum, ſeu caſu fortuito: ꝙ tunc pœna cõmittitur, ſeu ſaltem reſtituet ex clauſula generali, ſi qua mihi iuxta cauſa. & eſt argum. opt. in. c. ſignificante. de pig. & in. c. ij. de cõſti. & in. c. ex literis. de in integ. reſti. & l. j. ff. qui. ex cau. ma. Fateor tamen, ꝙ difficultas, ſeu caſus nõ liberat ab obligatione: & ſic loquitur. l. incendium. &
8 l. continuus. §. illud periuriũ autẽ ſemper impedit ex difficultate: quia iuramentũ obligat dũtaxat facultate. xxij. q. ij. c. beatus. & j. eo. & ſi Chriſtus. ſ. eo. c. querelã. An aũt impediat vinculũ excõicationis, ſi iuſſus aliquid facere, minimè fecit propter difficultatem faciẽdi. vide bo. gl. & quod ſuper ea dixi. de teſti. cog. in ca. ij.
5 ¶ † Vlterius quẽrit. tex. loquit: qñ is, qui iurauit eccleſiã defendere, fuit requiſitus. dubitat nunqđ ſine requiſitione teneat illã defendere. glo. ij. arguit pro & cõtra: & nihil cõcludit. Io. and. remittit ad Spec. in tit. de aduo. §. j. ver. ſed nunquid is qui iurauit. Et dicit, quòd quicquid hîc & ibi dicatur, attendenda ſunt verba iuramenti. Aduerte: aut iſte iurauit defendere eccleſiam requiſitus: & tunc nõ tenetur, niſi requiratur. argu. c. porro. de priuileg. Aut iurauit ſimpliciter defendere eccleſiam: & tunc tenetur etiã ſine requiſitione, ſi ſciret eccleſiam ſuo patrocinio indigere: vt in. c. de forma. xxij. q. v. & argu. l. in illa ſtipulatione, per te. ff. de verb. ob. Sic ſalua Spec. in p̃al. loco. & vide ad materiã bonã glo. in. c. cupiẽ
6 te. §. ſi verò. de elect. lib. vj. in ver. cõtemperit. ¶ † Vlti. quẽrit gl. nũquid iſte, qui iurauit eccleſiam defendere incidat indiſtinctè in periuriũ ex nõ defenſione? & rñdet, ꝙ nõ: & ponit tres caſus in quibus nõ tenet defendere. Primus ſi eccleſia nõ ſeruauit ei fidem in ſuis neceſſitatibus. Secũdus, ſi eccleſia ei ſubtraxit ſuũ ſalarium conſuetũ. Tertius, ſi eũ remordet cõſcientia de iniuſtitia cauſæ. Dicit tamen gl. ꝙ hoc caſu licet aduocatus debeat ſequi ſuã cõſciẽtiam: eccleſia tñ habebit eũ pro periuro, ex quo non defendit eccleſiam: vt promiſit. arg. c. literas. de reſti. ſpol. ¶ Aduerte primò circa primum caſum. Si enim eccleſia promiſit ſibi aliqua in ſuis neceſſitatib9: & poſteà nõ ſeruauit: nõ vr iſte caſus in effectu differre à ſcdo: ideò tunc dicendum, vt ſuper eo dicã. Si verò gl. intellexit de fide tacitè præſtita ſecundũ quoſdam q dicũt, ꝙ ſicut vaſallus tenet adiuuare dñm in neceſſitatibus: ita & dñs vaſallũ. Ad hoc quod leg. & no. in. c. de forma. xxij. q. v. quaſi velit gl. ꝙ eccleſia etiã vltra expreſſè promiſſa teneatur ſubuenire iſti qui iurauit defendere eccleſiã in ſuis neceſſitatibus. certè glo. nõ bene diceret. Satis enim eſt dñm teneri in his, quæ expreſſè promiſit: ar. in. l. ſicut. C. de actio. & obli. Et fortè ob hoc voluit Gui. naſo hîc: ꝙ vaſallus tenet iuuare dñm: licet dominus nõ iuuerit vaſallum. Ratio quia vaſallus tenetur dño per iuramentũ: ſed dñs tenetur vaſallo ex vrbanitate: & nulla pœna eſt nõ facienti id ad quod ſolũ qs tenet ex vrbanitate: vt no. C. de pig. creditores. & l. ciuile. C. de fur. & j̃. de loca. c. potuit. & hoc circa primũ caſum. ¶ † Venio ad ſcdm in quo glo. dicit: ꝙ ſi eccleſia illi ſubtraxit ſalariũ cõſuetũ. &c. Hoſt. & Io. an. dicũt dictũ gl. ꝓcedere qñ
7 tota eccl'ia delinquit in ſubtrahẽdo ſibi ſalariũ: ſecus ſi ſolus prælatus alĩs agat cõtra prẽlatũ, & iuuet eccleſiã. ar. in regula, delictũ. de reg. iur. li. vj. niſi iſte ſub cõditione iuraſſet. ſ. ſi ſibi ſalariũ ſolueret. §. eo. c. peruenit. quaſi velint, ꝙ hoc vltimo caſu ſufficiat ad nõ defendendũ, qđ ſalariũ ſibi nõ ſoluit. Not. bene ex hoc dicto, ꝙ factũ ſolius p̃lati, ſufficiat vt deficiat cõditio. Non aũt, vt cõtract9 modalis ſoluat modo per ipſum p̃latũ nõ ſeruato: & de hoc vide ꝙ not. in. d. c. peruenit. & in. c. verum j̃. de cõdi. ap. Et rõ diuerſitatis põt eẽ: qa vt cõtractus cõditionalis diſſoluatur fatis eſt cõditionem nõ fuiſſe adimpletã etiã ſi ſine culpa hoc cõtingit vt in. l. in illa ſtipulatione ſi Calendis. ff. de ver. ob. & qđ no. Bar. ĩ. d. l. ſi deceſſerit. ſed ꝙ diſſoluat ꝓpter modum nõ ſeruatũ exigitur mora: vt. d. c. verũ, ſed factũ ſolius p̃lati nõ facit eccleſiã eſſe in mora
8 arg. xvj. q. vj. c. ſi epiſcopũ. ¶ † Venio ad tertiũ caſum, in quo gl. vult, ꝙ cõtra conſciẽtiã non tenet iſte iuuare eccleſiã: ſed eccleſia habebit eũ pro periuro. Hoc vltimũ nõ placet Hoſt. qa ſic daret materia cuiꝙ per iuramentũ adſtricto ad adiuuãdũ eccleſiã auferẽdo bñficiũ ſeu ſalariũ deputatũ, cõtra. c. ſatis peruerſum. lvj. di. ſ. eo. c. querelã. & ſic iſte pateret dãnum: vñ deberet p̃miũ conſequi cõtra c. ſanè. de renũ. Nec ob. ſecundũ eũ iura q̃ alle. glo. qa loquunt in matrimonio, vbi timet collũſio. de eo qui cog. cõſan. vxo. ſuæ. c. ſup eo. & in quo vertit periculũ incõtinẽtiæ, nec põt per aliũ licitè deſeruire. Secus in officio aduocationis, qđ per aliũ expediri põt. C. de iu. l. rẽ non nouã. Dabit ergo iſte ſubſtitutũ bonũ, qđ ſalua cõſcientia facere poterit. arg. ff. de neg. geſt. l. at qui natura. §. cũ abſente. & l. prętor. ff. de iuriſ. om. iu. & ſi nõ poſſet aliũ inuenire, nõ habebit ſtatim ꝓ periuro: ſed cõſiderabit arbitrio boni viri põderata qualitate p̃ſonæ aduocati, & cãæ, an hoc faciat fraudulenter. Et ſi apparet fraus. procedat cõtra eum: ſi bona fides: abſoluat. arg. de reſcr. c. cũ cõtingat. In dubio verò relinqua t conſciẽtię ſuæ. arg j̃. eo. c. mulieri. & j. q. vij. c. ſancimus. Et certè hęc tria membra vlti. ſuffeciſſent in

SEBA. SAPI.

a ¶ Difficultas. Quo modo difficultas excuſet: vide Fel. in. c. quæ in eccleſiarum. col. xxvj. in glo. ij̃. ſ̃. de conſti. Moder. in. l. ſi quis maior. C. de trãſ. vbi tradũt ꝙ difficultas excuſat à periurio. Ale. ĩ cõ. cxcij̃. inci. perſpectis. in. v. col. in. j. vol. & do. Caro. ruinũ in re. l. iiij̃. §. cat. circa nouã oppo. Bart. ff. de ver. obli. moder. in. l. ij̃. §. fi. ff. ſi qs cautio. poſt Pau. de caſt. & alios.

b ¶ Et ibi vide multum eleganter per Pau. de caſt. cir ca finem.

hoc arg.præmissis resecatis. Nam si apparet
a de bona fide, nõ tenet dare substitutũ [a] cum promissio gnãlis nõ se extẽdat ad istũ casum vt defendat malã & iniquã causam. ar. in. l. rem non nouã. C. de iu. & in. c. j. lib. vj. de cõsti. & l. si procurator. ff. de cõdi. inde. Ideò dicit. d. An. & bene ꝙ si certũ est ecclesiã fouere bonã causam, procedit dictũ gl. Si certum est ꝙ fouet iniustitiã, nõ erit periurus: nec reputabit pro periuro. Si est dubiũ: ex quo cõstat eum nõ defendisse: cũ fundata sit intẽtio ecclesiæ allegantis periuriũ, habebit pro periuro: nisi ostendat bonã causam esse iniustam. nec curabimus de sola cõscientia ipsius & credo quòd in hoc casu dubij loquatur gloss. nostra. facit. c. inquisitioni. de senten. excommunica.

✤ SEBA. SAPI.
a ¶ Substitutũ. Adde ꝙ imò si aduocatus offert se auxiliaturũ fouentẽ in iustitiã, tenetur ad interesse parti: vt tradit Fel. in. c. tuanos. ĩ. de homic. & ibi quid si cõsuluit adstrictus.

✤ *SVMMARIVM.* ✤

1 *Princeps non põt componere de damnis subditis datis non requisito eorum consensu.*
2 *Iuramentum si non põt seruari in forma specifica debet seruari eo modo, quo potest.*
3 *Iurans verum qui credebat falsum, est periurus.*
4 *Falsarius monetæ, qua pœna puniatur?*
5 *Expendens falsam monetam scienter: qua pœna puniatur.*
6 *Inferiori à principe an licitum sit cudere monetã.*
7 *Si in lege fit mentio de pœna capitis simpliciter: intelligitur de pœna deportationis.*
8 *Nunquid papa, vel episcopus possit absoluere à iuramento.*
9 *An ascribens nomen alterius in moneta, incurrat falsum?*
10 *An credatur inscriptionibus librorum monumentorum, & inscriptionibus colũnarum.*
11 *Quot modis princeps, vel alius habens ius cudendi monetam dicatur eam fraudare.*
12 *Debitor an teneatur soluere id, quod valebat moneta tempore contractus, quæ moneta fuit reprobata, vel deteriorata.*
13 *Si in testamento relinquitur pecunia, attenditur valor monetæ qui erat tempore testamenti.*
14 *In statutis mandatis & gratijs: an attendatur moneta quæ currebat tempore statuti: an quæ currit post conditum statutum.*
15 *Mutuum, vel depositum pecuniarium, an debeat restitui in eadem forma & materia: vel an possit restitui in diuersa forma, vel in diuersa materia.*

¶ CAP. XVIII.

QVanto. ¶ Princeps, ꝙ iurauit certam seruare monetã, si sciebat illã legitimo põdere fraudatam pœnitere debet de iuramẽto, qd fuit illicitũ & iõ nõ seruandũ. Si verò ignorabat: tunc iuramentũ seruet, si illã facit restaurari. sic cõiter summa. Sed ego summo generalius cõprehendẽdo etiã vltimũ dictũ cap. & sic iurãs scienter illicitũ, nõ indiget absolutione: sed tenet illud nõ seruare. Si verò iurauit ignoranter, debet illud obseruare, si aliquid licito modo est obseruabile. Si aũt iurauit licitũ, ꝙ putabat illicitũ: debet obseruare iuramentũ: sed de animo deprauato aget pnĩam. h. d. Primò cõsultatio. Scdò rnsio: ibi. *super quo.* in quo tria mẽbra distinguit. Scdm ibi. *si verò.* Tertiũ. ibi. *verũtamen.* ¶ Casus litera. Quidã cõsiliarij regis Aragonię, imò potius deceptores induxerũt ipm, vt iuraret irrequisito assensu populi vsq ad certũ tẽpus, patris sui cõseruare monetam: quę circa mortem eius legitimo põdere fuerat diminuta: ita ꝙ graue scandalũ in populo ortum erat. Hoc intellecto rex, qd indiscretè fecerat, reuocare volebat & satisfacere populo: vnde petijt absolui ab huiusmodi iuramento. Papa scribit eidem dicẽsq in casu isto nõ tãm est absolutio necessaria q̃ interpretatio adhibẽda. Cũ enim iuramentũ illud fecit aut credebat monetam illã falsam: aut legitimam. Si falsam, iuramentũ fuit illicitum: & ideò non seruandum: & pro eo debet illi pœnitentia indici. Si verò credebat legitimã, iuramentũ licitum fuit: & ideò seruandũ. Et papa cõsuluit illi, vt moneta illa reprobata, quæ diminuta fuerat à legitimo pondere. alia moneta cudat noĩe prĩs sui: & illam reducat ad legitimũ statũ quẽ habuerat tẽpore patris meliorem. & sic inramẽtũ seruabit. verũ tn si credebat monetã diminutã, qn̄ iuramẽ. illud præstitit, & sua eũ cõsciẽtia remordet: cõfiteatur peccatũ suũ. & pro illicito iuramẽto pnĩam agat. B. ¶ No. j. ꝙ si cõsiliarij principis vel ciuitatis nõ rectè cõsulũt perdũt nomẽ cõsiliarũ [b], & appellant deceptores. & hoc ideò
b qa officiũ cõsiliorũ est iustè consulere: vñ ex cõsilio fraudulento qs tenet. de quo in regu. nullus ex cõsilio. de reg. iu. lib. vj. & in. c. sicut dignũ. §. qui verò. de homi. ¶ No. ij. quẽ debere venire cõtra factũ ꝓpriũ indiscretè gestũ debet tn̄ discretè cõtrauenire. qd intelligevt legi. & no. in. c. qualiter & qn̄. j. de accu. & magnę sapiẽtię est: & c. xxij. q. iiij. magnę. ¶ No. iij. ꝙ ab illicito iuramẽto nõ est absolutio necessaria. Ratio, qa absolutio p̄supponit vinculũ. de desp. impu. ad dissoluendũ. & l. decẽ ff. de ver. ob. Sed iuramentũ illicitũ non ligat vt. xxij. q. iiij. quasi per totũ. & est rõ: qa iuramẽtum nõ debet esse iniqtatis vinculũ. i. nõ debet ligare ad iniqtatẽ. Nã cũ p̄stetur principaliter Deo: vt in. c. debitores. s̃. e. Deus nõ vult vinculare quẽ ad iniquitatẽ. de hocj. latius. ¶ † No. iiij. ibi. *irrequisito &c.* ꝙ princeps nõ debet aliquid agere in prę̃iudiciũ populi ipsorũ assensu nõ requisito, sedũdũ Ioã. an. & ad hoc. c. ad hæc. de offi. Archi. qd not. & facit tex. iste in ar. scdm Host. ꝙ princeps per se nõ põt cõponere de dãnis populo datis rõne guerræ. de quo remittit ad summã. de pœ. §. fin. versi. sed pone ꝙ guerra. Ex his not. principẽ nõ posse disponere ad libitũ de substãtia subditorũ. pro quo facit qd not. Inn. in c. quæ in ecclesiarũ. de cõstit. & legistę in. l. fi. C. si cõtra ius, vel vti. pub. ¶ † No. in vers. si verò. & tene menti, ꝙ si iuramẽtũ seruari nõ
2 põt in forma specifica, debet seruari eo mõ, quo potest. Nam vt hĩc vides iste Rex iurauit seruare monetam patris sui: & intellexit de præsenti: tamen si illa reperitur fraudata, tenetur facere aliam monetam cudi sub nomine patris sui: vt sic seruet iuramentum eo modo, quo potest. Ex hoc patet
c ꝙ iuramentũ [c] habet vim clausulæ si nõ [d] valet qd ago, vt ago: valeat vt valere põt. cõcor.
d c. ad nostram

✤ SEBA. SAPI.
c ¶ Quod iuramentũ. Vide Matthe. in no. lvj. inci. not. hanc regulam. & Alex. in cõsi. iĩ. colum. iiĩ. in. j. volu. & in cõsi. liĩ. in. iĩ. vol. Cors. in repe. rubri. huius tit. in xxxĩ. priuilegio. Iasi. l. j. §. si qs ita colum. ix. versi. iuxta prædictis quę rit Bar. ff. de verb. oblig. Feli. in. c. cũ super colum. iĩ. s̃. de offi. deleg.

d ¶ Not. vnum no. effectũ iuramenti Et de hoc vide per Bal. in. l. si quis maior. circa finẽ. vbi etiam per Bart. C. de transa. Et vide circa hoc qd not. Bart. in. l. si quis in prin. testi. ad finẽ. ff. de leg. iĩ. & in. l.

Anto. Francis.
b ¶ Circa hoc. an iuramentum de nõ reuelando secreta se extẽdat ad illicita vide gl. in. l. eos. C. de fur. & Inno. in c. clericus. hoc eo. titu. vbi concludit ꝙ iurans obseruare statuta, nõ obligatur ad illicita. & vide Bald. in. l. nec patrõ. C. de ope. libe. vbi dicit ꝙ iuramentum nunq̃ trahitur ad illicita vt in regula, non est obligatoriũ. de reg. iur. lib. vj. & vide gl. & doct. in. c. de iureiur. in. vj. & glo. in. l. non videtur. in. §. qui iussu. ff. de re. iu. & habetur per Bart. in. l. si sub conditione. ff. de condi. inst. & p Bal. in auth. habita. in. iĩ. q. C. ne fil. pro pa. Imo. dixit ibi Bal. in. iiĩ. q. ꝙ iuramentũ in statutis illicitis debet relaxari per ep̃m.

ñ.C.de leg.& in.l. oẽspopuli.in.iĩj.q. princi.ff.de iuſt.& iu.& in.l.ſi quis ꝓ eo.verſ.vĩj. cũ ſeq. ff.de fideiuſ.& in.l. j.§.ſi quis ita.cir.fi. ff.de ver.obli.& in l.eã quã.ver. ſeptimus caſus.C.de fideicõmiſ. Ange.in l.hi,qui.ff.de fideiuſ.Bar.in.l.ſi maritus.C.de inof.teſt. & in.l.j.in.iĩj.colũ. C.commo.& vide Bart.& Ange.in.l. ſed & ſi qs,§.queſi tnm.ff.ſi qs.cau.Io. and.& alios in.c.j. de cõmo.Bal. in.c. j. de contro. feud. apud par,ter.imo. in.c.cũ contingat. in.xxxviĩj. cha.de iureiur.& ꝓ parte affirmatiua huius articuli,idem tenet Pe.de Anc.in.c.licet.in pe.co..de iureiur.in.vj. Itẽ aduerte ꝙ ille.§.filius matrẽ.probat fin. ꝙ iuramentũ in teſtamẽto minꝰ ſolẽni præſtitũ,facit ꝙ hæreditas veniat reſtituenda inſtituto à veniẽtibus ab inteſtato: prout facit clauſula codicillaris:vt eſt tex.in.l. quærebaẽ.ff.de mili.teſ.& Bar.& bal. in.l.ex ea.ff.de teſti.per text.etiã in d.§.filius. coniuncta.d.l.quęrebatur probat ſing.ꝙ iuramentum in teſtamẽto appoſitũ habet vim clauſulæ codicillaris: quod intellige verũ,ſi in illo teſtamento interuenit:ſaltẽ tanta ſolẽnitas:aliâs ſufficeret in codicillis & ita expreſſè firmat Imola in repe. c.cũ contingat. in xxxiĩj.char.in vlt. col.illius char.ver. & per prædicta videt,quod licet dicamus.Itẽ per illũ. §.filius matrẽ. probatur id quod no. ipſe.d.Ab. Panor, in ca.ex reſcripto. in fi.ſ.c.Idem vide do.An. in.c.ſi.in.ĩj. oppo.ad fi.de conſti.in.vj. vbi dicit iuramentũ non habere vim clauſulæ derogatoriæ : ſed bene vt valeat oĩ modo,quo poteſt.

c.ad noſtram.iiij.j.e.&.l.cum pater.§.filius matrem.ff.de leg.ij.& vide quod dixi.§.e.c.ad noſtrã.& per hoc patet tex.ibi, *vſquequaque*. debere exponi.i.eo modo,quo põt.¶ †No.vlt. 3
in ver. *veruntamen*. intelligo, ꝙ ponat tertium caſum:vt videtur placere Io.Cal.& cõmuniter ſequentibus:vt ſic intelligatur,quãdo credebat monetam fraudatam, ſed non erat.& placet mihi iſte intellectus : vt ſic differat à præcedentibus,quòd iurans licitum, quod credit illicitum, peccat.per quod dicit Ioan.Cald.quòd iurans verum, quod credit falſum,eſt periurus quo ad Deum.Idem dicit in eo,quod credit venire contra iutamentum,& non venit: vt ſi credebat iuramento non eſſe ſatiſfactum, cui tamen erat ſatiſfactum:quod ſatis placet: quia Deus reſpicit animum hominis,& non factum.xiiij.q.v.ſi quid inueniſti.& de pœn.diſtinctio.j.c.ſi propterea.&.c.ſi cui.¶ †Venio ad gl.& quia hic 4
tractatur de falſa moneta : quæro qua pœna punitur falſarius monetæ.Reſpondeo aſſumendo membra glo.j.declarando,quòd aut falſat quis monetam principis,intellige de nouo eam adulterando : & cõburi debet.l.ij.C. de fal.mo.Aut falſat monetam ciuitatis,ſeu alterius inferioris ab Imperatore : & capite punietur:& ſic intelligit gloſſ.l.j.C.eod.Aut non fabricat monetam de nouo,ſed fabricatam radit,ſcilicet minuendo,vel tingit: puta monetam ęream,vt appareat aurea: & punitur vltimo ſupplicio:vel datur ad beſtias,ſecundum conditionem perſonæ : vt in.l.quicunq;.ff.de fal.Et no.glo.per hanc diſtin.aperit intellectum illarum trium legum.& hunc intellectum ſequitur Bartol.in.d.l.quicunq;. & glo.in.l.ij.præalleg.¶ Alij vt Iaco.de Are. in.d.l.ij.dicunt,quòd falſans auream monetã principis cõburitur. & ſic intelligitur illa.l. ij.Aut erat moneta ære contaminata: & procedit.l.j.& vterq; intellectus eſt bonus.Demum gl. ponit tria ſpecialia in hoc crimine. adde & quartum: quia accuſatori præſtatur impunitas:& quilibet falſarium capere poteſt:vt in dicta.l.j.¶ †Extra glo.quæro:quid 5
de eo,qui ſcienter expendit falſam monetam Solu.videtur,quòd teneatur pœna legis cor. de fal.quæ regulariter eſt deportatio, & omnium bonorũ publicatio.Seruus verò vltimo ſupplicio afficitur.de quo dicendum, vt in.l.j.in fi.de fal.& quod talis expenſor teneatur hac pœna videtur text.in.l.hac lege.ff.ad leg.Cor.de fal.Sed Bart.ibi dicit hoc procedere quando expendit nummos plumbeos, vel ſtanneos:quia de eis tantùm facit mentionem illa lex:aliâs debet puniri pœna extraordinaria.argu.in.l.ſaccularij.ff.de extraor.cri. Et ſic dicit ſe multos defendiſſe à pœna legis Cor,de fal.quod eſt not.etiam in materia extenſionis.¶ †Quæro ſecundò:quia gloſſ.facit mentionem de moneta ciuitatis,nunquid liceat inferiori à principe,vel Imperatore cudere monetam:videtur quòd non per tex.in l.j.&.ij.C.de fal.mo.gloſſ.hoc tangit in dicta l.ij.& dubitare videtur:tamen reſidere videtur,vt non liceat ſine conceſsione principis. & hoc ſequuntur ibi Barto.Pet.&.Cy.Intellige,niſi ciuitas,vel princeps inferior hoc præſcripſiſſet,per tãtùm tempus,de cuius initio

nõ extaret memoria:vt in.c.ſuper quibuſdã. de verbo.ſignifi.facit quod not.Bartol.in.l. vectigalia.ff.de pub.vel niſi eſſe talis,qui præſcripſiſſet iura imperij:vt no.in ſimili Innocen.in.c.cùm.p.tabellio.de fide inſtru.& in.l. infamen.ff.de publi.iudi.per Barto.& ſic ſalua iſtũ text.pro quo vide no.in.c.Adrianus. ij.lxiij.diſtin.quæ dicit:Reges Hiſpaniæ non ſubiacere imperio, qui regnum à faucibus hoſtium eruerunt:de quo in capi.per venerabilem.qui fil.ſint legit. ¶ †Tertiò quæro: 7
quia.§.dixi falſariũ monetæ inferioris à principe,vel monetæ æreę ipſius principis ſecundum alium intellectum debere capite puniri:nunquid debeat intelligi de pœna mortis? Solu.Goffre.& Hoſtien.referunt Ioan.Cremonẽ.defendiſſe quẽdam,qui falſauerat monetam ciuitatis Boñ.vt non puniretur pœna mortis naturalis,ſed ciuilis:quia pœna capitalis eſt triplex:vt in.l.ij.ff.de publi.iudi.& no.Innocen.in.c.qualiter & quando.de accuſa.Debet ergo intelligi de minori: quia pœnę ſunt reſtringendæ.de pœni.diſtinctio.j.c. pœnæ.& in regula in pœnis.de regulis iuris libro ſexto &.l.pe.ff.de pœ.hodie tamen ſtatuta terrarum communiter prouident. & cùm illa opi.Ioan.communiter tranſeunt hic docto.¶ Reliqua circa materiam fraudatio- 8
nis monetæ dicam poſt gloſſ.† Sed quia hic fuit aditus papa ſuper abſolutione iuramenti[a] nunquid papa [b] poſsit abſoluere à iuramento? gloſſ.multum plenè hoc diſputat.quam no.quia quotidiè allega.& in effectu videtur concludere:quòd ex cauſa poteſt abſoluere[c] & in aliud quod ſit magis Deo acceptũ commutare:ſicut facit in voto,ſed ſine cauſa non poteſt,ex quo iuramentum eſt licitum.Item Innocẽ.in.c.cùm inter.p.de renun.& Archi. in.c.authoritatem.xv.q.vj.vbi glo.circa hoc multum laborat.Idem ſentit glo.in.c.nõ eſt. de vo.& licet loquatur in voto,tamen ipſius ratio includit etiam iuramentum. Itẽ Spec. in tit.de leg.§.nunc oſtendendum.ver.xxiiij. vbi plenè examinat iſtam materiam iuramenti.& per Innocen.in.c.venerabilem.de elect. in vlti.colum.¶ Et concludendo in vnã materiam iſtam,dico ſic,quòd aut iuramẽtum eſt tale,quod ſeruari non poteſt ſine periculo animę: vt ſi iurauit corrumpere monialem,vel iugulare parentes, vel quid ſimile: & tunc non requiritur abſolutio,ſed authoritate propria poteſt cõtrauenire : vt.ſ.dixi: licet debeat pœnitere de temerario iuramento:vt in.c.ad audientiam.in fin.de ſponſa.& xxij.q.iiij.c.j.& ſe.Ita tenet Inno.in.d.c. venerabilem.& Hoſtien.hic aut poterat ſeruari ſine interitu ſalutis ęternæ:ſed aliâs erat temerarium & pernicioſum exemplo,vel periculoſum:& non debet contrauenire ſine authoritate ſuperioris: vt in.d.c. venerabilem. &.ſ.eo.c.cum quidam.§.fina.Et hoc eſt dictũ Innocen.in dicta.c.venerabilem.quod intelligerem in caſu dubij:aliâs autem non obligat,ex quo eſt cõtra bonos mores: licet poſſit ſeruari ſine periculo animę:vt eſt tex.iuncta gl.in regula,non eſt obligatorium.de regu.iur.li.vj.de quo vide quod dixi in.c.ſi verò,&.d.c,cum quidam.ſ.e,& limita,vt ibi dixi.Aut iuramentum eſt illicitũ ex parte reci-

a ¶ SEBA.SAPI. ¶ Super abſolutione iuramenti.vide Feli.latè in.c.ĩj.colum.vĩj.verſ.extra glo.tractant hic.j. deſponſalibus.

b ¶ An papa poſsit abſoluere à iuramẽto: vide aliqd per Bal.in.l.fi.§.fin.C. de bo.quæ liber.& Cy.in.l.fi.C.ſi cõtra ius.Item adde huc,ꝙ papa nõ poteſt diſpenſare cũ vaſallo periuro circa iuramẽtũ,quod interpoſuerat pro domino ſuo.ita dicit Bal.in.c.j. circa princ.de for.fi. Anto.Franciſ.

¶ Vtrum remiſsio iuramẽti,& quãdo ſit licitũ,vel nõ ſeruandum pertineat ad papã declarare vide in.c.ad audiẽtiam.de cleri.nõ reſi.c, venerabilem. in.§.pe.de elect.& vide Spe.in tit.de leg.in.§.j.in verſic. xxiiĩj.in princi. & adde,quod iuramẽtum præſtitũ in fauorem Dei nõ põt remitti etiã per papam: ſed præſtitũ in fauore hominis ſic:vt per do.Car. in cle.j.in.§.nos autem.in.iiĩj q.de iureiur.Et adde ꝙ licet iuramentum remittatur, nõ tamẽ videt remiſſum id quod virtute iuramenti veniret explicandũ:vt eſt gl. in.l.quæ ſub cõditione.in prin.& in §.quoties.ff.de cõdi.inſtitu.& vide Paulum de Cõſ.in cõſi.clx.in.ĩj.&.iĩj. colum.

c ¶ Poteſt abſoluere,vide text.optimum in.l.ſi hominẽ.ff.mandat. And. Barba.

ZACHARI.

a ¶ Nec ſeipſum. Tu adde hanc.q.venti latã& deciſam per iſtũ.& ea quę poſui in apo,ad eum, in.c,cũ inter.num. ix.in ver.diſpenſare.s.de renũ.& ibi, quę ſit cauſa diſpẽſandi.

SEBA.SAPI.

a ¶ Seipſum. Vide Ab.ĩ.c.propoſuit. j.de conceſ.p̃ben, & Deciũ in.c.porrecta.col,ñlverſ.circa primũ.j.de confir,vti.vel inuti.Feli.in.c.conſtitutus. col.x.ver.gñaliter autem.s̃.de reſcri.

b ¶ No.gloſ.ponderа,qa non videtur vera glo.c.non eſt. quia forus eccleſię debet adaptari foro Dei.c.j.vt eccle. benefi.ſed forꝰ dei requirit cauſam legitimã:ergo & fortiuseccleſia.Itẽ erit dare cauſam: vt qs perdat anima,ſi valet in foro eccleſiæ & non in foro poli.quia talis abſolutio eſt deceptoria animarũ: ergo nõ debet valere.And. Barba.

Anto.Franciſ

¶ An diſpenſatio papę ſine cauſa valeat:dicas, ꝙ ſi eſt facta ad inſtãtiam petentis, vel vouẽtis:non eſt diſpẽſatus tutus ĩ foro cõſcientię per gl.ĩ.c. nõ eſt.de voto.hic alle.& vide.d.Càr. in cle.ĩ.in.xj.q.in §.j.de pœni.& remi.Et vbi,& qbus caſibus põt diſpẽſare,vide Spe.in ti tu.de diſpen.in.§. nũc breuiter,& in §.nũc oſtendendũ. & vide per Bal.in l.reſcripaa.C.de p. impe.offe.

SEBA.SAPI.

c ¶ Moneta. vide Bar.in.l.ĩ.§.mutui datio.col.j. in fi.ff. ſi cer.peta.vbi dicit,ꝙ de iure pecunia tantam vtilitatẽ debet p̃ſtare in

pientis,ſed ex parte pręſtantis licitum:& tũc non licet cõtrauenire ſine abſolutione: vt in c.ſi verò.&.c.verum.s̃.e.multò fortius quando ex vtraq; parte eſt licitum:vt in.d.c.venerabilem.¶ Quis autem tũc poterit abſoluere è tali iuramento?dic quòd aut fuit præſtitum per inferiorem in materia ſpectãte principaliter ad papam:vt ſi iurauerunt canonici non recipere aliquem vltra numerum:& poteſt papa etiam ſine cauſa abſoluere: quia in tali iuramento intelligitur excepta authoritas papæ:vt in.c.venientes.ĵ.e,quod ſic debet intelligi,quod etiã voluit Hoſt.hic.Aut fuit pręſtitum in alia materia:& tunc aut principaliter ob Dei reuerẽtiam & honorẽ,& ſine cauſa nullus pręter Deũ remittere põt.ſic intellige Ioan.an.poſt Vincẽ.in.c.ij.de ſpon.& Spe.in tit.de le.§.nũc oſtendendum.ver.hoc quoq;.vbi proſequit iſtã materiã,vbi vide. Papa enim nõ põt ſine cauſa remittere obligationẽ Deo quęſitam.xxiiij.q.j.c.manet.& xxiij.q.iiij.in.c.is,qui.¶ Ex quo infero, ꝙ ſi papa non põt abſoluere aliũ multò fortius: a nec ſeipſum.[a] ar.c.fi.de inſti.&.c.per noſtras. de iurepat.facit ad hoc quod no.Ioã.an.in.c. ſignificaſti.de ſo.compe.& domi.Anto.in.d. c.cũ inter.ſi tamen papa aliquẽ abſoluit,præſumitur in dubio cauſa quo ad eccleſiam militantem:vt in ſimili no.[b] gloſ.in.d.c.non eſt. b de voto.& per Legiſtas in.l.fi.C.ſi cõtra ius, vel vti.publi.Aut ſubeſt iuſta cauſa:& tunc papa poteſt à iuramento abſoluere:vt in.c.ſi verò.eo.Et eſt iuſta cauſa,ſi turpitudinẽ continet ex parte recipientis:vt ibi: vel propter ſcandalum euitandũ:vt hic no.gl.& Inno.in d.c.venerabilem.vel maior vtilitas imminet in commutatione,ſicut dicimus in voto: vt no.Inno.in.c.debitores.s̃.e.Vel ſubeſt aliqua alia iuſta cã.xv.q.vj.c.nos ſanctorum.&.c.authoritatem.quinimo etiã epiſcopus poterit his caſibus abſoluere,ſicut & votum cõmutare vt no.dicit Inn.in.c.debitores.hęc tamẽ erit differentia inter papã & epiſcopũ: quia in factis magnarum perſonarũ, vel multum dubijs,debet recurri ad papã.ſic poteſt intelligi.c.venerabilẽ.ſed in alijs poterit etiã epiſcopus reſpectu ſuę dicecęſis:ſed papa reſpectu totius orbis,ſic.No.Spe.in ti,de leg.§.nũc oſtendendum.verſi.xxiiij.ibi tamen ſentit,ꝙ ſine commutatione nõ poteſt epiſcopus dare licentiam cõtraueniendi:quod ego nõ admitto,quãdo ſubeſt alia cauſa iuſta.arg.in.d. c.ſi verò.cũ ſi. Alius autẽ prelatus citra epiſcopum,qui nõ habeat epiſcopalẽ iuriſdictionem non puto ꝙ poſsit abſoluere à iuramento:ſicut nec in voto diſpenſare poteſt:vt no. in.c.j.de voto.lib.vj.Aut iuramentũ reſpicit principaliter cõmodum hominis:& tũc ſine cauſa papa remittere nõ poteſt:ſed cũ cauſa ſic,vt no.Spe.in.d.ver.hoc quoq;.& Archid. in.d.c.authoritatẽ.Is tamen de cuius cõmodo agitur remittere poteſt:vt in.c.j.de iureiur.&.c.ſignificauit.de cenſi,& in.c.ij.de ſpõ. & ibi per Io.an.quod procedit etiam ſi iuramentum concernit vtilitatem vtriuſq; contrahentium.vt quia aliqui iurãt ſibi adinuicẽ aliquid facere:vt in.d.c.iij.ſecus puto,vbi qs ſimpliciter iuraret ad commodũ ſuũ.nã non poterit ſibi remittere iuramentum:ne autorizet in facto proprio:nec alius poterit remittere ſine cauſa: vt ſentit Specu.in.d.§.hoc quoq;.Adde ad prędicta no.dictum Inn. in.d.c.venerabilem.vbi dicit,quòd non ſolùm in temerarijs iuramentis:ſed etiam in licitis licet contrauenire ſine authoritate ſuperioris vrgente neceſsitate,ſi non poteſt haberi ſuperior à quo petatur abſolutio.xj.q.iij.c.Et anteceſſor.Et idem dicit, ſi fortè magna vtilitas ſpiritualis hoc exigat.hoc vltimum non placet ibi Hoſtien,quia non debet committi periurium propter bonũ ſpirituale contingens.argu.in.c.ſic non ſunt.xxxij.quęſtio.iiij.& in c.ſuper eo.de vſu,Sed ſaluãdo Innocen.poſſet dici iudicio meo: quòd nõ committitur periurium,ſi commutatur iuramentũ in maius bonum.in.c.peruenit.s̃.e.Debet tamen haberi authoritas ſuperioris,ſi haberi poteſt:vt.d.c.venerabilem.& prędicta no.be
9 ne.¶ †Oppo.in eo quòd Rex mandat cudi monetam ſub nomine patris:ſi iſte Rex credebat tẽpore iuramenti monetam eſſe legitimam:& reperitur de fraudata:nam ex hoc videtur Rex committere falſum.Sicut enim in moneta tria de ſubſtãtia requiruntur:ſcilicet materia metallica,q̃titas ponderis,& publica forma. ff.de contrahen.empt.l.j.ita & in quolibet iſtorum committitur falſitas.Sol.gl.quæ eſt in ver.patris.ꝙ inſcriptioni monetę fides non adhibetur.&c,q.d,falſitatem committi in ſcriptura,quę probat:non autem in illa,quę fidem non facit.nota bene hoc dictũ: quia facit ad multa,ſed mihi hęc ſolutio non ſatiſſacit ſimpliciter intellecta:quia imò inſcriptio fit in moneta ad probandũ publicam formam,& authorem ipſius monetæ.vnde Chriſtus in euangelio,interrogauit cuius eſſet ſuperſcriptio illius monetę. & cùm fuiſſet reſponſum,quòd Cęſaris:dixit reddite ergo, quæ ſunt Cęſaris,Cæſari.&c.Goffre.ſoluebat obiectionem procedere,ſi iſte Rex feciſſet cudi monetam ſub nomine patris.ſed hoc non faciebat,ſed ſolũ vtebatur veteri.Hoc etiam nõ ſatiſſacit literæ:vt patet ibi,cudatur &c.Hoſtien.dicit:ꝙ iura contraria nõ habent locũ in moneta:ſed in inſtrumentis ſic.nam dummodo non falſetur moneta,nec alteri pręiudicetur,non refert an cudatur ſub nomine patris,vel filij,quę figura ponatur, vt hic dicit patere.Sed certè ſatis falſificatur ex quo inſcribitur nomẽ illius, qui non fuit author.de his quæ ſi.à præla.c.q̃to.Dic ergo formalius,quod iſtud fiebat ab habente.poteſtatẽ ſine alicuius pręiudicio ad bonum finẽ:ſcilicet,vt ſeruaret iuramentũ eo modo, quo
10 fieri poterat.¶ †Hæc tamen glo.poſteà op.de.c.ſanè.& non ſoluit.Ibi enim innuitur ꝙ inſcriptioni libri ſtatur.per quẽ tex.colligit gl.arg.ꝙ ſi in aliquo lapide,vel calũnia inueniatur ſcriptura, fides eſt ei adhibenda.& facit ille text.in cõtrarium tenẽdo dictũ gl.ꝙ inſcriptio monetę non probat.Io.an.dicit,ꝙ ibi non aſſerti uè:ſed ſub dubio forte dicit per deſcriptionẽ libri de ipſius authore cõſtare.& facit.xvj.diſt.c.j.&.c.clemẽtis.Sed tu de his dic,
11 vt dixi in ca.cauſam.de proba.¶ †Nunc gl.declaratis attinguam aliqua circa materiã monetæ.Et primò quęro,quot modis princeps,ſeu habens ius cudendi monetam,dicitur eam fundare.Inn. ponit duos modos.Primus quãdo certum pondus pro quolibet denario à principio ordinatum diminuitur de mandato principis mandantis illam ſic diminutam poſteà recipi,acſi primi ponderis eſſet.Secundus cum ab initio cuditur moneta multò minoris ponderis,vel valoris,quàm eſſe deberet,deductis inde expenſis. Vult enim Innocen. quòd moneta[c] in forma debet tantũ va- c
lere,q̃tum valet in materia,deductis tamen expenſis,quas authoritatem præſtans de ſuo facere non tenetur.ex officio enim non debet habere damnum.ff.ex qui.cau,ma.l.j.&.c.cùm non deceat. de regu.iur.lib.vj.Imo Inno.plus credit,ꝙ ſi princeps indiget,poterit inde ſentire aliquale lucrum,vt ſic minus valeret,q̃ valet in materia etiam deductis expenſis:cùm ipſe ex officio det authoritatem monetæ.Hoc verum,niſi ſpargeretur extra regnum:quaſi cùm damno non ſubditorum hoc facere non poſsit.Credit etiã Inno.quòd in primo caſu poſsit princeps,cùm conſenſu populi diminuere monetam:quia quilibet poteſt renũtiare iuri ſuo.vij. q.j.c.q̃ periculoſum.Et dicit ſufficere conſenſum maioris partis magnatum regni:quia negotium regni reputatur negotium vniuerſitatis.argumẽ.in.l.ij.C.de iur.cal.Et facit,quod ipſemet Inn. no.in.c.fina.de ma.& obe.ſed ego de hoc dubito: cũ tractetur de pręiudicio ſingulorum.ar.eorũ,quę no.in.c.cũ omnes.de conſti.

&.C.quæ

&.C.quę ſit longa cõſue.ſuper Rub.fatetur tamen Inn.cõſenſum populi non ſufficere,quãdo illa pecunia eſſet expendẽda extra regnum.& idem Hoſti.arg.in.l.fi.ff.de iuri.om.iu.de conſti.c.quæ in eccleſiarum.&.c.eccleſia.Sed circa dictũ prędcedens,dicit Bart. in.l.ij.§.mutui.ff.ſi cer.pe.&.l.paulus de ſol.ꝙ pecunia debet tantum valere,quantũ valet materia:expenſę autẽ debent fieri de cõmuni:vt.l.j.ff.de contrahen.emp.fatetur tamen ꝙ de conſuetudine ſeruatur contrariũ.& dic,quod ſeruatur dictũ Inn.tam in expenſis,quàm in modico lucro.Hoſti.addit tertium modũ fraudandi extrinſecus:vt quia princeps bonam monetã reprobat & ęquiualentem,vel minus valentem ſuſcipit ad hoc, vt reprobata bonum forum habeat & illã conflari faciat & cudi.& in ſumma dic,vt prędixi,ꝙ ſicut in moneta ſunt tria,ita circa quodlibet poteſt committi falſitas:ſed hoc vltimum dictũ Hoſtien.concernit
12 vſum monetæ,& competit ſolũ principi.¶ † Vlterius quęro de
a quæſtione quotidiana:tẽpore[a] diſpoſitionis,ſeu contractus debiti,currebat certa moneta,curſu temporis illa moneta eſt deteriorata ſeu diminuta:quęritur nũquid ſolutio debeat fieri ſecundũ æſtimationem antiquã,vel prout currit: & maximè,ſi reperitur noua melior.Hãc quæſtionẽ ſatis ſuccinctè tetigit glo.in.c.olm. de cenſi.& in.c.quis ignoret.xxxij.quęſtio.iiij.plenius per Hoſti. hic,& Pau.in cle.ij.de deci.per Cy.& Odof.in.l.in minorum.C. in qui.cau.in integ.reſti.nõ eſt neceſſaria.per Bartol.in.l.paulus. aliâs incipit creditor.ff.de ſolutionibus.per Spe.tit.de ſol.§.nunc aliqua.verſ.pone.& ibi per Ioã.an.in addi.& do.Anto.ſatis plenè hic.¶ Sed accipiendo materiã clarè & concluſiuè,conſyderandũ eſt,ꝙ duobus modis principaliter poteſt pecunia,ſeu moneta deteriorari,ſeu minui:ſcilicet reſpectu curſus : quia ſtante eadẽ bonitate intrinſeca,non valet tantũ,ſicut valere ſolebat.Item ex defectu pecuniæ:quia eſt diminuta in põdere:vt quia fuit tonſa circuncirca,& per longũ vſum eſt facta eroſa,vt puta erat de ęre,& inſuper habebat de argẽto,quod ex longo vſu corruit.Primo caſu diſtingue,ꝙ aut moneta eſt reſpectu curſus in totum reproba
b ta:vt puta,quia princeps interdixit in totũ illius vſum:[b] & tũc ſi debitor non fuit in mora:tenuit Petrus & ſequitur Cyn.in.d.l.in minorem:ꝙ põt ſolui de antiqua:quia ſatis eſt mutuũ reſtitui in eadem ſpecie,& bonitate eadã intrinſeca:vt.l.cũ quid.ff.ſi cer.peta.Cõtrariũ tenuerũt Iac.& Odof.& ſequitur Bar.in.d.l.paulus. &.d.Anto.hic:& cõiter tenetur,licet Hoſti.hic videatur ſentire primum dictũ:ſed tu tene prædecẽs.ar.in.l.elegãter.§.qui reprobos.ff.de pig.actio.Nec ob motiuum tenentiũ contrarium:quia non eſt verũ,ꝙ moneta iſta reprobata habeat eandẽ bonitatem intrinſecam:cũ moneta magis cõſyderetur reſpectu curſus , quã reſpectu materię.ad hoc bonus tex.in.ca.eijciens.lxxviij.diſt.Debet ergo ſolui ſecundũ æſtimationẽ antiquam.& de hoc videtur tex.in.d.c.olim.& ita tenet *Spe.*& Io.an.vbi.ſ.Aut non eſt in totum reprobata,ſed tantũ alterata in valore:quia non valet tantũ ſicut valere ſolebat.¶ Et ſubdiſtingue:aut hęc alteratio contigit in perpetuũ:vt qa princeps interdixit,ne tantũ valeret forte propter lucrum:vt poſsit recolligere pecuniã,& facere cõflari,& de nouo cudi.& tenet hic Hoſti.ꝙ damnũ pertinet ad creditorẽ:ex quo debitor non fuit in mora:nec in aliqua culpa.& idẽ Iaco.de Are.& Bar.in.d.l.paulus.quia pecunia iſta habet ſuã bonitatem
13 intrinſecam.ſed Odof.in.d.l.in minorũ.&.d.Ant.hic tenet oppo
c ſitum:ſcilicet:quod debeat ſolui ad æſtimationem antiquę monętę ratione ſupradicta:quia bonitas pecunię eſt reſpectu vſus principaliter:ideò debet in illa bonitate fieri reſtitutio.d.l.cũ qd.ff.ſi cer.peta.Itẽ ſi in totũ vſus pecuniæ eſſet reprobatus,deberet ęſtimatio:vt in prędcedenti membro dictũ eſt:ergo idẽ ſi in parte eſt diminuta.ar.l.quæ de tota.ff.de rei vendi.& ca.paſtoralis.§.itẽ cũ in totũ.de offi.deleg.prætereà hoc probari videtur in.c.olim.de cenſi.præalle.& hoc mihi placet,ne iſte creditor ex ſuo beneficio damnũ ſentiat.¶ Secundo caſu quãdo alteratio non eſt in perpetuum,ſed ad tẽpus,ſicut cõtingit quotidie vnũ Florenum magis valere vno die,q̃ alio:ita ꝙ creſcit & decreſcit valor ſecũdũ tẽpora:cõiter tenetur hãc variationẽ nõ debere attendi.arg.opti.in.l. prætia rerũ.in fi.ff.ad leg.fal.ſicut enim creditor vellet,vt ſibi ſolueretur, ſi plus non valeret:ita debet recipere eandẽ monetam,ſi minus valet:cũ ſperetur augmentũ.Sic voluit Bar.in.d.l.paulus.
& alij in.d.l.in minorũ.quod eſt ſatis æquũ. puto tamen,quòd ſi non eſſet ſpes , quod de proximo haberet augmẽtum, quòd deberet haberi ratio ad æſtimationem, quæ erat ratione mutui:quia verum eſt dicere,quod hodie non habet illam bonitatem reſpectu curſus,quam tunc habebat : & ſic militat ratio prędcedẽs,maxime,quia poteſt eſſe quòd nunquàm creſceret.arg.in.l.iuriſperitos.in prin. ff.de excuſatione tuto.& eius quod no.gloſſ. in cle.ij.de reſcrip.¶ Venio ad ſecundum caſum principalem:ſcilicet quando ex defectu ipſius monetæ cõtingit deterioratio.& com a muniter tenetur per Cano.& Legiſtas,quòd damnum pertinet ad debitorem:quia moneta non habet ſuam bonitatem intrinſecam, quam habebat tempore contractus mutui: vt dicta.l.cũ quid.¶ Item ſcias prædicta procedere,etiam ſi debitor non fuit in mora,ſi autem fuit in mõra : tunc ſecundum omnes omne periculum ſpectat ad ipſum debitorẽ. Debet enim reddere ſecundum ęſtimationẽ quę erat tempore quo debebat ſoluere: niſi fuiſſet temporalis & momentanea : vt.ſ.dixi per.l.vinum.& quod ibi no.ff.ſi certũ petatur hoc tamen limitauit Bar.ſ.quando damnum contingit in pecunia groſſa,ſecus ſi minuta.Mouetur , quia groſſa æſtimatur per minutam:& non econtra.nam vnus denarius non poteſt æſtimari per ſolidum argẽteum, vel aureum:& ideò cùm illa minuta non capiat æſtimationem non poſſumus dicere,ꝙ debeat attendi ęſtimatio, quæ erat tempore moræ contractæ,vel poſteà vſq; ad tempus ſolutionis,ſicut in alijs ſpeciebus cauetur in d.l.vinum.Hæc ratio Bar.nõ videtur multũ placere do.Ant.hic:quia ſecundũ eum ſicut groſſa æſtimat minutam:ita minuta æſtimat groſſam,ſi forte minuta aliquid affert vtilitatis.nam ſicut pro paruis emitur florenus, ita pro floreno poſſunt emi parui , ſi aliqua neceſsitas hoc impellat.& hoc plus placet, quàm dictũ Bart.quod ſolùm cõſiſtit in ſubtilitate:licet enim vnus denarius non poſsit æſtimari: tamen plures ſimul ſic.vnde dicerem,ꝙ hęc pecunia reprobatur in totum, & non põt de ea ſolui.d.§.qui reprobos.Idẽ puto in alio dãno contingente poſt morã,dum modo directe ipſa deterioratio contingat ipſam monetã paruã,vt quia fuit decretũ:vt c duo valerent ſolũ vnũ de nouis.hæc oĩa procedunt,qñ pecunia eſt debita ratione cõtractus.¶ † Quid[c] autem ſi ex teſtamento,vt qa
14 tempore teſtamenti plus, vel minus valebat
c moneta,q̃ hodie valeat?& intellige de perpetua alteratione.& dic,ꝙ debet attendi valor exiſtens tempore teſtamẽti,quia de eo videt teſtator ſenſiſſe,vt in.l.vxorẽ.§.teſtamẽto.ff. de leg.iij.&.l.fi.in prin.ff.de au.& arg.leg.tenet Io.an.in addi.*Spe.*in.d.§.nunc aliqua.ver. pone.& ita conſuluit Old.vt recitat.d.Pe.de Ancha.in.d.c.olim.Idem dixit Oldra.in prędcepto arbitrorum.Et eadem ratione idẽ dic in iudice condemnante in certa quantitate.
14 ¶ † Quid[d] autem in ſtatuto ? pone: cauetur,
d quòd pro tali delicto , ſoluantur. x. libræ: vel quòd tot libræ dentur officiali: demum alteratur moneta perpetuò. dicit notabiliter *Speculum* in loco præallega.quòd debet

forma, ꝙtã in materia:tamen de cõſuetudine eſt ſecus propter expenſas, quæ fiunt in cudẽdo. Et idem dicit Bar.in.l. diuortio. §. ob donationes. ff.ſolu.ma.& hanc cõſuetudinẽ totus mundus obſeruat: ſecundũ Bald.in.l. libera.C.de ſentẽt. & interlo.

¶ Vide de hac.q. Bal.in.l.acceptam. ĩ.xvij.q.C.de vſu. & omnino Bal.ĩ.l. ſi quis argentũ.C. de dona.cir.me.Et de materia vide ꝑ Bald. in.l. illud. ad fi.C.de ſac.ſan.ecc. & in.l.quicũq;. ad fi.C.de ſer.fu.& in l.ij.C.cõ.de lega.& Sali.in.l.fi.& auth. ibi poſita.C.ſi cer. peta.Io.and.in tit. de inſtrumẽ.edi.§. porro.in fin.& qđ materia no.Bal.ĩ.l. volũtas.C.de fidei cõmi.vbi ſi aliquis ſe cõfitetur habuiſſe centũ lib.an intelligatur de groſſis,vel minutis. Et iſtis adde qđ not. Bal.in.l.fi.C.de nõ nu.pec.Et de hac mutatione monetæ,quod tꝑs inſpiciẽt:vide not.ꝑ Dy. in.l. vxori ſuæ.in prin.ff.de lega.ij.

SEBASAPI.

b ¶ Illius vſum.vide Bart.in.l.quod te. col.ij.ff.ſi cer.peta. Practicum pap.in forma libelli, in actione hypotheca ria.in verbo relaxañ.&.d.Frã.Curtium in trac.de moneta.col.ij.&.iij.

c ¶ Adde,ꝙ hoc idẽ tenuit Bald.in.d.l. vxorẽ.& Lu.Ro. & Alb.in.l.cũ qd. ſi cer.peta. & vide omnino glo.menti cõmendandã.in.l. pe.de fun.inſtru.q̃ voluit,ꝙ in legatis vniuerſalibus attẽditur tẽpus mortis teſtatoris:ſed in legatis particularib⁹ attenditur tempus conditi teſtamẽti, Ber.for.

d ¶ Aduerte ad id, quod voluit Bal.ĩ l.illud.C.de ſa.ſan. eccle.vbi voluit,ꝙ

quoties tractaꝫ de adhibitione ſoleni tatis,ꝙ attendatur valor monetę,quę currebat tempore conditi ſtatuti. & not.& hanc opin. Abba.comprobat per hoc fundamẽtum. validum eſt ar.ab vltimis volũ tatibus ad ſtatuta. Bar.in.l.j.C.de his qui. vt indi.ſed in vltima voluntate attenditur tempus facti teſtamenti.eo dẽ modo in ſtatutis.Et hanc opi.ſecutus eſt idẽ Bald. in. l.ij. C. cõmunia de leg.& Bal.in.l.ſi tibi pecuniam.ff.ſi cer.peta.Ber.for. Anto. Franciſ.

¶ Ad hoc,ꝙ tempus debeat attẽdi circa valorẽ mone tæ ſoluendę,ſi forſan moneta ſit mutata: vel decreuerit in valore medio tẽpore inter promiſ ſionem & ſolutio nem:vide Bar.in.l. cum certũ.ff.deau. & argu.le.& vide Bal.in.l.acceptam. ĩ.xvij.q.C.de vſu. vbi facit mentionẽ quãdo moneta de creſcit,iuſſu ſuperioris,vel alio modo.& vide text.& Bartol.in.l.ij.C.de vet. numiſ. pote.l. xj.& vide Spec.in titu.de obli.& ſol. in.§.nũc aliqua,in ver.ſi.& ibi Bal.in addi.Et vide omni no do.Card.in cle. ij.in. xij. &. xiij.q. de deci.vbi dicit, ꝙ ſi currunt duę monetæ,põt debi tor ſoluere de qua velit.& vide Oldr. in cõſi.xiij.vbi dicit quodinſpicitur tẽpus obligationis vel ſententię:& nõ tempus ſol.Itẽ dicit inſpici tempus conditi,teſtamenti in legato pecuniæ, & non tẽpus mortis teſtatoris.& vide Oldra,in conſi, xxxj.vbi dicit, ꝙ inſpicitur tempus obligationis.& vide dom.Abb.in.c. olim.de cẽſi.& ade:ꝙ moneta antiqua,quæ non expenditur,venit ap pe.argenti:& non monetæ:vt p Bart. in.l.Quintus. in.§.

ſolui de pecunia currẽti:quia de tali videtur ſtatutum ſenſiſſe.vnde mutata pecunia videtur mutatũ ſtatutũ ar.c.trãſlato.de conſti.de quo ego multum dubito.Quid em̃ ſi tẽpore ſtatuti florenus valebat longè plus,q̃ hodiè: dicemus ne,ꝙ debeat ſolui ita modicum: cũ ſtatutum voluerit menſurare pœnã delicti, ꝙ fieri debet:vt in.c.nõ afferamus.xxiiij.q.j. &.l.reſpiciendũ.ff.de pœnis.Et idem dico in ſalario conſtituto officiali. & caſus iudicio meo videt in cõtrarium in.d.c.olim.de cenſi. Nec ob.cle.ij.de dec.vbi ſolutio fit de pecunia currẽti:quia ibi non alteraꝫ diſpoſitio.nã ſolũ ibi dicitur, ꝙ ſi alicui concedit decima beneficiorũ, põt ſolui de pecunia currenti. non em̃ eſt vis,de qua ſoluatur,dũmodò ſoluatur decima. ¶ Quid autem in mãdato, ſeu gratia facta per aliquẽ dñm:vt puta,quia cõceſsit princeps alicui centũ Florenos annuatim ſuper certis reditibus:demũ alteraꝫ perpetuò valor Floreni.dicit hic do.Anto.ꝙ ſi ignorabat princeps valorem monetæ , debet intelligi,qd̃ fiat ſolutio de moneta currenti, quod dicit tenere glo.& Gul.de monte Lau. in dicta cle.ij.ſatis placet dum põderat ignorantiam principis:aliãs puto ſecus.arg.in.d.c. olim.& in.d.l.ſi.ff.de auro & argẽ.leg.Et per hoc habes hũc articulum ſatis plenè & clarè præ ęteris expeditum. ¶ † Vlti.hic ſubijcio vnam quæſtionẽ quotidianã. Mutuaui[a] tibi cẽtũ in auro:nũqd teneor recipere ĩ argẽto: vel in pecunia minuta,vel econtra. mutuaui tibi in argento: an poſsis ſoluere in auro me inuito:vel etiã in eadẽ materia alteri[9] formę: puta,mutuaui Florenos Senẽſes : vis reſtituere Florenos Florentinos in eodẽ valore.Dic cõcludẽdo mẽtẽ Bar.in.d.l.paulus ꝙ aut mutuaui centum libras in Florenis:& tunc ſatis eſt reſtitui centũ libras , etiã in alia moneta: quia videor æſtimãdo illos florenos pro centum lib.illos ſic vendidiſſe: ſicut dicimus in dote cũ traditur æſtimata,in.l.cũ dotẽ.C.de iu.do.Et idem dic in depoſito.Aut fuit dictũ mutuo,vel depono centum lib.in Florenis: & volo mihi reſtitutionem fieri in Florenis: & tunc periculũ & commodũ diminutionis vel augmenti pertinet ad debitorẽ,ſeu depoſitarium:vnde tenet reſtituere in florenis ſecundũ æſtimationẽ exiſtentẽ tẽpore ſolutionis fiendæ.ar.in.d.l.cũ dotẽ.Aut fuit ſimpliciter factum mutuum:vt puta mutuo tibi.x. aut.c.Flo.& tunc aut ſum paſſurus aliquod damnũ recipiẽdo in alia forma:& tũc nõ teneor recipere : vt.d.l.paul[9]. Aut nullũ dãnũ patiar: & tunc in alia materia nõ teneor recipere: puta argẽtũ pro auro: qa mutuũ debet reſtitui in eodẽ genere, & eadẽ bonitate, vt d.l.cũ qd.& aliud pro alio inuito creditore ſolui nõ poteſt:vt.l.ij.§.j.ff.ſi cer.pe.Aut vult reſtituere in eadem materia: ſed in alia forma:vt puta florentinos pro ſenẽſibus:& cõmuniter tenetur,ꝙ teneor recipere : vt.d.l. paulus.conſuetudo tñ eſt in multis partibus, vt etiã in alia materia poſsit reſtitui,quę ſeruanda eſt:quia tacitè videt contrahi ſecundũ conſuetudinẽ loci: vt.l.ꝙ ſi nolit.§.quia aſsidua.ff.de ædil.edic.facit.l.labeo.ff.de ſup.leg. tenet Bar.vbi.s̃.& ſic conſuluit Old. ¶ Quid autem in depoſito:vide text.no.& qd̃ ibi no, in.l.in naue.ff.loc.Et ſatis videtur cõſyderandum,qd fuit tacitè actũ,an.ſ.pecuniã depoſitam cõfunderet cũ ſua,vel teneret ſeparatã.

SVMMARIVM.

1 *Ciuitas recognoſcẽs ſuperiorem:nõ põt aliquid ſtatuere in præiudicium præeminentiæ ſuperioris.*
2 *Iuramentum non obligat iurantem in præiudicium iuris ſuperioris,dummodo iuret ſuper re pertinente ad ſuperiorem.*
3 *Clericus iurans nõ exire vnum diſtrictum,niſi ſatiſſacto ſuo creditori:an teneatur parere mandato ſuperioris eum reuocantis?*
4 *Epiſcopus non poteſt ſtatuere,quod ab interlocutoria non appelletur.*
5 *Populus poteſt ſtatuendo,vel per viam conſuetudinis tollere tempus datum iudicatis in actionibus perſonalibus.*
6 *Appellatio,an extinguat iudicatũ: an ſuſpendat,*

¶ CAP. XIX.

VEnientes. ¶ Iudices qui iurant intra certũ tẽpus ſententias exequi,hoc non obſtãte,appellationibus ab eis interiectis deferre tenentur.h.d. Vel aliter, & generalius, Non valet iuramentũ preſtitũ in p̃iudicium iuris ſuperioris.Diuiditur in quatuor.In prima reprehenſio conſulũ.In ſecũda ibi : *verũ*: Ipſorũ excuſatio.In tertia ibi: *quia vero*. Ipſorum excuſationis reprobatio,& gñale mãdatum.In quarta ibi: *cũ ergo*. mandatũ ſpeciale, & cõminatio non parentis. ¶ Caſus literalis. Quidam ciuis Tudertinus.S.noĩe cõuentus fuit ab aduerſario ſuo coram iudice ciuitatis,ſuper quibuſdã poſſeſsionib[9]:iudex auditis meritis cauſæ condẽnauit ipſum ad reſtitutionẽ rerũ,petitarũ : ab illa ſnĩa appellauit ad dñm papã:conſules ciuitatis non obſtante appellatione ſnĩam illã executioni mandarũt inducentes actorẽ in poſſeſsionẽ rerũ,de quibus quæſtio vertebaꝫ.Super hoc appellãs cõqueſtus fuit dño papę,cui ſubeſt illa ciuitas quo ad temporalẽ iuriſdictionẽ:vnde ipſe cũ conſulibus & populo Tudertino mandauit: vt poſſeſsionem ipſam reſtituant appellanti: alioquin nouerint,ꝙ ipſe mãdauit nucerino epõ,vt eos ad id eccleſiaſtica cenſura cõpellat:cui[9] negotij occaſione p̃mittit papa, quę præcedunt,dicẽs:ꝙ ipſi tenẽtur humiliter & deuotè appellationibus ad ſedẽ apoſtolicã interpoſitis deferre:qa etiã leges ſeculares poſt ſententiã beneficiũ appellationis nõ denegãt grauatis: ſed ipſi ſententias appellatione ſuſpenſas exequunt.Conſules Tudertini ſuper hoc excuſabant in p̃ſentia papę dicẽtes : ꝙ cũ aliqui vocant ad officiũ cõſulatus,iurãt ꝙ ſuper mutuis & plegiarijs iudicabũt ſecundum cõſuetudinẽ ciuitatis:& intra.xxviij. dies ſententias exequentur:vñ ſaluo huiuſmodi iuramento nõ poterãt deferre appellationibus. Sed cõtra iſtã excuſationẽ dicit papa:ꝙ iudices non minus ſcd̃m leges, quã cõſules veſtri ſecũdũ cõſuetudinẽ veſtræ ciuitatis iudicare iurauerũt:& ideô ſicut iudices poſſent grauare ſubditos cõtra legẽ.& ſic & cõſules iſti poſſunt cõtra cõſuetudinẽ ſuos ſubditos grauare vnde p̃cipit eis:quatenꝰ appellationib[9] ad ſe. apo.interpoſitis deferant humiliter & deuotè:cũ iuramẽtũ illud eos excuſare nõ poſsit in quo ius

j.ff. de aur.& arg. legato.

SEBA.SAPI.

a ¶ Mutuaui. Vide Moderñ. in.l.ñ.§. mutui datio.ff.ſi certum petatur & do.Iaſ.in.l.quæ extrinſecus.ff.de verborũ obligationibus poſt Bart.ibi & Bar.in.l.diuortio.§. ob donationes.ff. ſol.matri.& Pra.papi.in p̃alle. forma libelli in actione hypothe.in ver.relaxandũ.

ZACHARI.

a ¶ Nõ poſſunt appellationẽ tollere. Adde iſtum,& qđ ibi non in apo.ad ipſum.in.c.ſup eo. nu.iiij.in verſ.clauſula appellatione remota.ſ.de offi.de lega.& in.c.j.nu.j. in apo.in ver.per ſolũ principẽ.ſ.de reſcri,vbi legatus de latere nõ poteſt de quo per Alex. conſil.cvij.vol.iiij.

✠ SEBA.SAPI.

a ¶ Tollere. Vide cautelam, quã ex his colligit Bald. hic:& refert Bart. veron.fo.viij.ĩ cautela.inc.vidiſtis in c.venientes.

b ¶ An iudex debeat iudicare ſecundũ leges, vel ſecundũ conſcientiã:& ꝙ ſecundũ lgẽ tantũ, eſt tex.iiij.diſt.c.in iſtis.Et de hoc an b iudicandũ ſit ſecũdum alle.&proba. An verò ſecundũ conſcientiam:vide plures gl.inſti.qb. mo.tu.fi.in princi. ſuper ver,x.habitu.& glo.in ver.iudicio.in.§.ſi min⁹. inſti,de act.gl.in.l. illicitas. §. veritas. ff.de offi.præſi. gl. pe.in ver.atrox.in l.ij.ff. de ferijs. & ibi Ang.& ibi etiã 3 gl.no.declarat,quã do aliqd dicatur eſſe notũ iudici:qa eſt quãdo ſibi conſtat ex actis & ferẽ Azo,ita reſpõdiſ- e ſe poteſtati bono nię.& gl.in.l.ſi irruptione.§.ſi.in glo. ſi.ff.ſi.regũ.& glo. ſi.in.l.ij.ſi.de in lit. iur.gl.no,in.l.j. C. qui & ad quos.& glo.in ver,teſtificatione,in.l. quæ tutores. C. de admi. tu. Vide etiã gl.in ver.ſciens.in.l. bonorũ.C,qui admit, per gl.no.quæ latè diſputat & examinat in.c.j,in glo,in verſ.canones,circa medium extra,de offi.or.& ibi plenè per mod.& glo,in ca.iudicet.iij,q.vij. & in authẽ.de mã. princi.in.§.ſit tibi quoque.& gl.in.c. ij.de poſt.præla.

quo ius ſuperioris intelligitur exceptũ.Ber. ¶ No.primò iuncta gloſ.quinta: ꝙ in terris ſubditis temporaliter eccleſię appellatur à ſecularibus iudicibus ad papã,omiſſo alio medio:de quo in.c.ſi duobus.de appel.¶ †Not. ij.ꝙ ciuitates recognoſcentes ſuperiorẽ non poſſunt appellationem tollere,[a]nec ſuper ea a aliquid ſtatuere in prędiciũ præeminentię ſuperioris.ergo.l.oẽs populi.ff.de iuſti.& iure.quę dat licentiã ſubditis ſtatuendi: debet intelligi dũmodò non ſtatuant contra ius & 5 prędeminẽtiam ſuperioris:de quo vide ibi latius per Bar.& aliquid ad materiã tetigi.in.c. quod clericis.de fo.compe.Si verò ciuitas nõ recognoſcit ſuperiorẽ poteſt tollere appellationem,ſicut princeps.l.j,ff.à qui.ap.non licet.tenet Bart.in.d.l.omnes populi.intellige in tẽporalibus.nã in ſpiritualibus nemo poteſt prędſcribere contra ſupremã poteſtatem papę:vt no.dicit Inno.in.c.bonę.ij.de poſtu. pręla.facit ca.nulla.cxiij.diſt.Quid autẽ ſi in ciuitate non eſt prouiſum de iudice appellationis,vel mortuus eſt:ad quẽ debeat tũc appellari,ſi ciuitas non recognoſcit ſuperiorẽ: vide Bart.in.l.vbi abſunt.ff.de tut.& cur.da. ab his. ¶ No.ꝙ iudices debent iurare:vt iudicẽt ſecũdũ leges: b vt in auf.iuſiurã.quod prę ſtatur ab his.Ex quo infertur,ꝙ ſecundũ conſcientiam quã habent,vt Deus,vel homo iudicare non poſſunt:de quo in,e.paſtoralis.§. quia verò.de offic.delega.¶ No.id, ad quod quotidiè allegatur iſte tex.quia iuramentum non obligat ſubditũ iurantẽ in præiudicium iuris,ſeu authoritatis ſuperioris.Et ſic videt ſuperiorem poſſe impartiri ſubdito facultatem veniendi cõtra propriũ iuramentũ.Sed tu hoc intellige in iuramento prędſtito in materia pertinẽte ad ſuperiorem:vt hic aliâs ſeeus:vt dixi.ſ.proxi.c.& facit hoc ad quęſtionem.¶ †Clericus iurauit in ſtudio exiſtens non exire diſtrictum ſenenſem anteq̃ ſuo creditori eſſet ſatiſfactum:ante ſolutionem reuocatur ex iuſta cauſa per ſuũ epm:quæritur nunquid iuramẽto nõ obſtãte, teneatur parere mãdato ſuperioris[e].Et videtur ꝙ ſic:quia non potuit iſte clericus in præiudiciũ iuris & authoritatis ſuperioris ſe obligare:vt hic. & ita poſt multa concludit Ioã.an.in regula in malis.de reg.iur.lib.vj,in mercu.niſi de licentia ſuperioris,ſeu epiſcopi fuiſſet in ſtudio:& pro neceſsitate ſtudij contraxit.Videt enim tũc ſe obligaſſe cũ licentia epi,qui dedit licentiã:quia vno cõceſſo omnia videtur cõceſſa ſine quibus illud explicari nõ põt:vt c.prętereà.& ca.prudentiã.de offi.deleg.&.l. ad rem mobila.&.l.ad legatũ.ff.de procur.& ibidem per oĩa cõcludit idẽ in patre reuocante filiũ,qui prędicto modo iurauerat.& ego idem putarẽ in quolibet ſubdito.nã ciuitas, ſeu princeps põt pręcipere ſubdito: vt non exeat diſtrictum,vel vt nõ vadat ad certa loca.l.fi.& quod ibi no.ff.de decr.ab or.fa.&.l. mecatores.C.de cõmer.& merca.nõ ergo potuit ſubditus ſe obligare ad manendũ extra in præiudiciũ illius iuris ſuperioris:niſi ſuperior prius expreſſè,vel tacitè dediſſet licentiam.quod bene notabis pro doctoribus forenſibus,qui ſine ſui ſuperioris licentia promittunt legere ad certũ tempus extra natale proprium.¶ †Prętereà per hũc tex.determinatur quæſtio:an eps poſsit ſtatuere,vt ab interlocutoria non poſsit appellari:niſi in caſibus,quibus iura ciuilia appellationem admittunt.Et dicendũ,ꝙ non:quia nõ licet epiſcopo violare ius ſuperioris & contra canones ſtatuere:de quo plenè per Io.an.in.c.fi.de ap. lib.vj.& in.c.vlti.de offi.Archid.& per do.de Ro.deciſi.lxxvij.& vide reſpectu laicorũ,qđ no.Io.an.in addi.Spec.in tit.de app.in.§.nunc tractemus.iuxta prin.¶ †Vltimò op.& vide tur,ꝙ ex alio capite non valebat ſtatutũ iſtorum,diſponens vt intra.xxviij.dies iudicata c mandarentur executioni.nam condẽnatis in actione perſonali dantur quatuor menſes,vt in.c.quod ad conſultationẽ.de re iud.qđ quidem tẽpus licet cauſa cognita poſsit abbreuiari.ff.de re iudi.l.ij.non tñ ſine cauſa,aliâs quod deeſt ſuppletur à lege.ff.de re iur.l.iiij. §.ſi quis.ſed per iſtã conſuetudinẽ,ſeu ſtatutum reſtringebat tẽpus indiſtinctè in omni tali cauſa,etiã ſi nulla cauſa ſubeſſet:ergo talis conſuetudo,vel ſtatutũ non debebat valere.Sol.Gof.fatetur contrariũ,ſed ſecundum Hoſti.papa nõ reprobauit ex iſto capite,ſed ex alio de quo in litera.mihi non placet dictũ Gof.licet enim iudex nõ potuiſſet ſine cauſa reſtringere,etiam per viã ſtatuti rõne prædicta.& per ea,quæ no.Bart.in.l.oẽs populi.ff. de iuſtitia.& iur.populus tñ bene potuiſſet d hoc inducere in ipſorũ prędiciũ per viam ſtatuti,vel conſuetudinis.ar.in.d.l.oẽs populi.cũ per hoc nullũ fiat prędiciũ ſuperiori: ſed duntaxat ipſis litigãtibus.¶ Venio ad gl. ſatis breues & faciles.Et quęro quare appellatione pendẽte ſententia nõ poteſt executioni mandari.gl.pe.reſpondet,ꝙ per appellationem extinguitur pronuntiatũ.l.j.§.fina.ff.ad Turpil.& idẽ videtur velle tex.in.l.ij.§.fin.ff. 6 de pœ.¶ †No.gl.in eo,quod dicit pronuntiatum extingui per appellationem.Io.gl.antiq. dicit,ꝙ imò ſuſpenditur:vt patet hic in tex. do.Ant.dicit,ꝙ extinguit de prędenti:ſed in ſpecto exitu futuro ſuſpenditur:vt not.in.d. l.j.Sed contra hoc facit.c.fi.de ſequeſt.poſ.& fruc.intelligendo,vt ibi dixi.& dic vt ibi.& vide per Archid.de appella.non ſolũ.libr.vj. ¶ In glo.fin.in fi.dic.vt habetur in.c.non ſolùm.de appella.lib.vj.

✠ SEBA.SAPI.

c ¶ Mandato ſuperioris.vide Fed.de Senis in cõſil.cxcj. incpi.quęſtio talis eſt ſcholaris clericus.& Paul.de ca. in.l.in operis.ff.locũ allegatis p Iaſo. in.l.fina.col.ij.ver. iſta regula facit.ff. qui ſatiſda.cogan. vbi refert hãc quæſtionẽ cõtigiſſe de facto in perſona. Gul.de cuneo Bononiæ.& per Feli. in.c.cõſtitu.col.vj. ver.authoritas papę eſt excepta.ſ.de reſcrip.vbi plura. ¶ Ita propriè diſtinguit Bal.ea.rubri.C.de appe.ſed Bar.in.d.l.j.in. fin. ad tur. indiſtinctè concludit,ꝙ extinguit:& de hoc etiã vide Bar.in.l.j.ff.e. de ap.in princi.& quod appellatio non extinguat:ſed ſolum ſuſpẽdat,tenet Archi.in.c. anteriorũ.in.iij.colũ. ij.q.vj.pro quo alleg.hunc tex.&.c, cũ inter.de re iudi. & ca.ſæpe.ver.qđ ſi.de ap.in.vj.& in d.c. anteriorum.in ver.oriẽtalis.& vide Archi.ij.q.vj.in capi. placuit. circa princi.vbi dicit, ꝙ appellatio extinguit pronuntiatũ: eo:quia ex illa ſententia nõ oritur actio in factũ: cum nondũ tranſiuerit in rẽ iu,Sed quòd non penitus extinguit: qa eo adhuc appellationẽ proſequente,ſententia poſſet vertiin rem iu.& alle.l.furti.ff. de his,qui no.infa. ſed ſuper hoc vide pulchrã diſtinctionem Bald.hic in.ſ. col.& per Bar.ĩ.d. l.furti.in prin.ver. circa ſecundũ.& p iſtũ in rub.j,de appel.& tex.in.c.pa

✠ SVMMARIVM.✠

1 *Vſuræ non ſolum coră iudice eccleſiaſtico,ſed etiã coram ſeculari poßunt repeti.*
2 *Quomodo debeant citari teſtes,quando ignorantur perſonæ teſtium.*
3 *Iudex ex officio poteſt prouidere,quando debitores iurant non repetere vſuras.*
4 *Iudex vbicunque æquitas ſuggerit, & pars non poteſt agere:poteſt ex officio prouidere parti.*
5 *Iudex ex officio an poßit inquirere de aliquo impedimento canonico inter coniuges.*
9 *Iudex ex officio põt inquirere de iuribus principis.*
7 *Iudex regulariter ex officio non inquirit de crimine:cum agitur ad pœnam temporalem.*
8 *Super iuribus eccleſiæ iudex poteſt procedere ex officio: & ita etiam in actu pio.*
9 *Super iuribus ſingularium perſonarum non proceditur iuquirendo:niſi ſint miſerabiles perſonæ.*
10 *Citatio facta parte non petente,non valet.*

ſtoralis. §. ꝓterea. de offi.deleg. Anto.Franciſ.

¶ An appellatio extinguat,vel ſuſſpendat ꝓnũtiara vide Bart.in.l.tale pactũ.in.§.q prouocauit. ff.de pa.ĩ repe. vbi dicit,ꝙ quatenus reſpicit tp̃s pñs, extĩguit: ſed quatenꝰ reſpicit tp̃s futurũ, ſuſpẽdit.& vide bal. in.l.j.in.ĩ.co.C.ex deli.defun.vbi dicit,ꝙ nõ oĩo extiguit:ſed remanẽt q̃dã reliq̃æ ſnĩæ latæ.& vide Fl.in.l. ſed & ſi qs.in.§.interdum.ff.de vſufru.vbi dicit Bal. ibi dixiſſe in voce ꝙ ſi cõſyderaĕ aptitudo ,appellatio ſuſpẽdit.ſi cõſyderaĕ actꝰ, rũpit ſentẽtiã.& vide Bal.ĩ l.minoribꝰ.ĩ.j.col. C.de his,q.vt ĩdi. vbi dicit,ꝙ ſuſpẽdit quo ad appellantem tm̃.& vide Bart.& Alex.in.l. intra vtile.in prĩ. in.ĩ.col.ff. de mino.& videp Spe. in ti.de ap.in.§.reſtat.in fin.& vide plenè p Alexã .in cõſil.xxxv.in.iĩ. par.de ap.& vide per Philip.frã.ĩ.c. cõſtitutus . de ap. Et an ſuſpendat poſſeſſoriumvide Bald.in.l.pendente.in.j. colũ .C. de ſecundum tab. 1

a ¶ Verba partis. tu dicas, ꝙ imo ꝓbaĕ,qa licet ſit narratio ꝓtis:tñ eſt iuris miniſteriũ : vt habetur in.c. poſt miſerabilẽ.de vſu. And.Bar. 2

b ¶ Compelli põt. imo ꝓceditvbicũ ꝙ veritas aliter ſciri nõ p̃t:qa indiſtinctè põt quilibet cõpelli teſtificari vt voluit Hoſtien.in.c.j.de teſtibus cogendis.Andræ.Barb.

11 *Iuramẽtum nunquid ſit remiſſum debitoribus per illa verba teſtatoris : vt hæredes reſtituerent vſuras, qui probarent.&c.*

12 *Emanato edicto, vt qui nouerit veritatem compareat ad teſtimonium proferendum, poterunt debitores comparere iuramento non obſtante.*

13 *In proceſſu contra vſurarium admittuntur in teſtes debitores, qui ſoluerunt vſuras, non tamen ad faciendam plenam fidem.*

¶ CAP. XX.

AD noſtram. ¶ Per iudicis officium ſubueniĕ illi,q propter iuramentũ vſuras repete re non põt.Ita ſummat Io.an. equidem procedit hoc ſummariũ ſecundũ vnum intellectũ ſatis clarũ:ſecundũ aliũ notabiliorem ſummo ſic.Iurãs vſuras nõ repetere põt iuramento nõ obſtãte ex noua cauſa repetere.Primò narrat factũ:ſecũdò prouidet.ibi. *mandamus.* ¶ Caſus literalis.Quidã ciues piſani.I.&. G.cuidam vſurario.P.noĩe multas vſuras ſoluerunt iuramento interpoſito,ꝙ nec per ſe,nec per alios dictas vſuras repeterent:vel apud eccleſiaſticũ iudicẽ, vel etiã ſeculare ſuper his deponerẽt quęſtionẽ. creditor poſtmodũ cõdidit teſtamentum,in quo p̃cepit hęredibus ſuis:vt omnibꝰ, q probarent ſe dediſſe vſuras eidem,ipſas eis reſtituerent.ſed dicti.I. &.G.non audebãt petere vſuras propter huiuſmodi iuramentũ:hæredes nõ ſatiſſaciebãt eiſdẽ:peruenit hoc ad notitiam dñi papę:vnde mãdat piſano archiepiſcopo quatenus ſub pœna excõicationis publicè in eccleſia proponat:vt q̃ ſuper hoc veritatem nouerint,procedãt ad teſtimonium proferendũ,& ſi cõſtiterit de premiſſis,compellat hęredes illius per cenſuram:vt vſuras, quas pater illorum ex prędictis recipit,reſtituant vniuerſas.Ber. ¶ No.j.ꝙ iuramentum de vſuris ſolutis non repetẽdis,nõ operatur remiſsionem vſurarũ. pręſumiĕ eĩ tale iuramentum extortũ.argu.ca.ſuper hoc de renũ. 1 ¶ † No.ibi: *ſecularem.* arg.ꝙ nedũ corã eccleſiaſtico,ſed etiã coram ſeculari iudice vſuræ repeti poſſunt.ſed Io.an.dicit hoc non probari hic:quia ſunt verba partis : a& remittit ad no.per Arch.in.c.q̃d dicã.xiiij.q.iiij.& ad glo.in cle.diſpendioſam.de iudi.Ego remitto ad plenius per me tractata.s̃.de foro cõpe. c.cũ ſit generale. ¶ † No.bonã practicã citãdi teſtes,qñ ignorantur perſonæ:vt fiat generale pręceptũ ſub excõicationis pœna:vt qui ſuper tali facto nouerint veritatẽ, cõpareant ad teſtimoniũ proferẽdum.Et quã q̃ iſte tex. loquatur in materia peccati:idem tñ puto dicendum vbicũ ꝙ teſtes cõpelli poſſunt : b qa tunc tacere veritatẽ eſt peccatũ mortale.in c.quiſquis.xj.qſtio.iij.in.c.j.de cri.fal.de quo vide quod dixi in.c.j.& ſi.de teſt.cogen.& tene menti hãc vltimã practicã.Et ex hoc & ex tex.no.ꝙ ratione teſtimonij ferendi põt laicus compelli à iudice eccleſiaſtico.& credo quod etiã in cauſa vertẽte corã iudice ſeculari,poterit,iudex eccleſiaſticus ad requiſitionẽ iudicis ſecularis hãc ſententiã excõicationis generaliter & in ſpecie ferre, c ſi pſonę ſciũt: quia ſicut iudex ſecularis impẽdit auxiliũ iudici eccleſiaſtico:ita ecõtra debet facere eccleſiaſticus.xcvj.diſ.c.cũ ad verũ.facit quod notat Inno.in.c.licet ex ſuſcepto.de foro cõpe. &.xiiij.quæſtio.ij.c.quanq̃. ¶ Vltimò no.caſum in quo iudex eccleſiaſticus procedit ex officio ad inquirendũ ſuper veritate infamia non prędicẽte.Cõtra hoc opp.de.c.qualiter & qñ.el.ij.de accu.Solu.dic,ſecundũ Hoſtiẽ. ꝙ iſtud eſt ſpeciale,vbi agitur de correctione peccatorum:vel vbi imminet periculũ animarum.ad idẽ.c.vnicũ.vt.ecc.benefi.de cleri. c peregri.c .fi.de prębẽ.c.graue.cumſimi.Secus vbi fieret inquiſitio cõtra ſubditũ ad delictum puniendũ:vt in cõtrario.& vide per eundẽ Hoſti.in.d.c.vnico.qd̃ no. Vide aliã limitationem,quã ponit Inn.in.c.j.de poſtu. præla.vbi dicit:ꝙ in inquiſitione,q̃ fit generaliter,& nõ de certo crimine,nõ requiritur infamia prędicẽs:vt ibi.Idẽ dic in inquiſitione generali d perſonarũ:vt in.c.j de offi.ordi. d &.l.congruit.ff.de offi.prędi. ¶ Et ex iſto tex. ſumpta occaſione tractat hic Inno.in quibus caſibus ſit iudici permiſſa inquiſitio , & in quibus prohibita.Quę materia melius & cõgruentius expediĕ,in.c.qualiter & qñ.p̃alle. & per Bart.in.l.ij.§.ſi publico.ff.de adul.&.l. iiij.§.hoc autẽ iudiciũ.ff.de dam.infec.Sed,vt non deſint hæc verba Inno.quæ ſolẽt multũ allegari:& vt intelligas cũ effectu,illa hic ſubijcio. 3 † Ponit eĩ aliquos caſus,in qbus iudex ex officio ſuo poteſt procedere , & aliquos prohibitos. ¶ Primus de conceſsis eſt, vbi agitur de reſtitutione vſurarũ , quas debitores iurauerunt non repetere : vt ex quo pars impeditur agere,poſsit iudex ex officio e ſuo prouidere: e ſecus dicit,vbi pars non ſic ligauit ſe ex iuramento:quia nõ debet iudex ſic procedere ad vtilitatem priuatã , ex quo pars poteſt agere,& nõ petit.Fatetur tñ poſteà,ꝙ epiſcopus contra eũ,quẽ ſuſpectũ habet poteſt inquirere de vſura:ſicut & de alijs criminibus non ad priuatũ intereſſe alicuius priuatæ perſonæ:ſed ad pœnitentiã imponẽ dam:& ſic loquiĕ.de offi.ordi.c.j.Dicit tamẽ f Hoſti.ꝙ tũc per cõſequentiã verſaĕ priuatũ intereſſe:quia fructuoſam pœnitentiã agere non põt:niſi reſtituat alienũ.xiiij.q.vj.c.j.de 4 vſuris.c.cũ tu. ¶ † No.ꝙ per hoc videĕ ſentire Inn.ꝙ in primo caſu,qñ iurauit non repetere,poteſt iudex principaliter procedere ad vtilitatem priuatã.Et pro hoc induco talem f rationem.Vbicũq; æquitas f ſuggerit,& pars non põt agere ,poteſt iudex ex officio prouidere parti.l.planè.ff.de peti.hære.no.Bart.in l.j.§.ij.ff.quod vi aut clã.facit.l.Quintus mutius.in fi.ff.de ann.leg.& ad hoc facit iſte tex. quem not.nã papa videĕ hic moueri,nõ ſolũ ob ſalutem animæ defuncti:ſed etiã ob vtilitatẽ iſtorũ,qui iurauerũt non petere. ¶ † Secundus caſus nõ dubitabiliſsecundũ Inn.quã do epiſcopus inquirere vult de cõſanguinitate inter coniuges.de diuor.c.porro. xxxv.q. vj.c.ſi duo.Et idẽ generaliter poteſt dici ſecundũ eũ,vbicũq; vult inquirere de alio impedimento canonico.Eadẽ eĩ eſt ratio ſecũdum Hoſt.ergo idẽ ius pro hoc.c.j.&.c.ſignificauit.de offi.ordi.Et quod hoc poſsit in cõtrahendo,eſt expreſſum in.c.fi.de clande.deſpon.ſed idẽ dicendũ in cõtracto,ex quo non agitur ad pœnã:ſed ad peccatũ euitandũ vt

no.s̃.&

c ¶ In ſpecie ferre. Tu dicas , ꝙ imo hoc probat iſte tex.tenẽdo, quòd hĩc probetur qd̃ vſuræ poſsint peti corã iudice ſecula ri . vt probatur in c.poſt miſerabilẽ. de vſu.Andr.Bar.

d ¶ In inquiſitione generali. Idem dicas in inquiſitiõe, q̃ fit ſup cõmitten do crimine:vt per Innocen.in. d. c.j. Idẽ dicas, ſi nõ opponiĕ, ꝓcedit iqſitio.tex.ẽ in.c.j.de acc.libro.vj.And. Barba.

e ¶ Prouidere. ſed alle.Bart. in contrariũ.ĩ.l. nõ ſolũ. §.q̃q̃.ff.de iniur. vbi ſi qs nõ poteſt agere:non põt iudex ex ſuo officio inquirere ad eius vtilitatem.Pro dicto Abb.hic vide quod voluit do. Pet.in. c. cũ inter. de excep.&tex.in l.nõ ſolũ.ĩ .§.quãquã.ff.deiniu.An. Bar.

SEBA.SAPI.

f ¶ AEquitas vide late per Alex.in.l. iiĩ.§.hoc aũtiudicium .ff.de damno.infect.

no.ſ.& per Inn.in dicto.c.j.de poſtu.prealle.

6 ¶ †Tertius caſus,cum vult inquirere de iuri bus principis.C.de bo.vac.l.pe.& vlti.li.x.de quo remittit Hoſti.ad.c.cũ dilectam.ver.no lentes.de confir.vti.vel inuti. Reſpectu verò prohibitionis poſſunt elici tres regulę ex

7 dictis Inn.¶ †Prima,ꝙ regulariter de crimine non inquirit ex officio:ſed tu intellige qñ procedere vult ad pœnam nõ prędẽte in-

a famia:[a]aliâs ſecus:vt in.d.c.qualiter & quando.& expedias hanc regulã melius:vt ibi no.

8 per Bar.in.d.§.ſi publico.¶ †Secũda regula, ꝙ ſuper iuribus eccleſię non eſt procedendũ ſemper per inquiſitionẽ,ſed ſeruato ordine iuris ſcilicet oblato libello noĩe eccleſiæ, & alijs ritè obſeruatis.Fatetur tñ ꝙ papa poſsit ex officio ſuper illis procedere de plenitudine poteſtatis:& ſic videtur intelligere.c.cum olim.de teſti. ¶ Sed aduerte:quia idẽ Inn.aliter videtur dicere,vel ſaltẽ hoc limitat in.c. quoniã.§.ſunt & alij.vt lite non cõteſt.Dicit enim ꝙ ratione exceſſus põt iudex ex officio ſuo procedere ſuper iuribus eccleſię occupatis,vel malè detentis.alleg.d.c.cũ olim.& illũ .§.ſunt & alij:de accuſ.c.qualiter & qñ.prealleg.cũ ſi.Dictũ ergo ſuum hic oportet intelligere,quãdo iudex vult procedere,ſuper iuribus eccleſiæ nõ occupatis,vel malè detẽtis: ita ꝙ euitatur exceſſus.Et vide circa hoc, qđ notat idẽ Inno.in.c.epiſcopi.de re.ec.nõ alie. ſed mihi plus placet:vt indiſtinctè poſsit iudex procedere ex officio ſuper iuribus eccleſiæ:quia ad vtilitatẽ publicã iudex procedit

b ex officio.l.congruit[b].ff. de offic.prẽſi.& in authen.vt nul.iudi.§.i.&.§.quoniã.no.Bar.in l.iiij.§.hoc autẽ iudicium.ff.de dam.infec.ſed ius publicum cõſiſtit in ſacris , ſacerdotibus, & magiſtratibus.j.di.c.ius publicum.l.j.ff.de iuſti.& iur.Itẽ ſi poteſt procedere ex officio ſuper iuribus principis tẽporalis: vt.ſ.ſecundum Inno.fortius idẽ eſt permittendũ ſuper

c iuribus principis ęterni.[c]nam bona eccleſiæ ſunt Dei.in.c.cũ ex eo.de elec.li.vj.dixi.in.c. cum ſuper.de cauſa poſ.& proprie.pro quo facit quod habeť in auť.de eccl.tit.§.ſi qs ædi-

d ficationem.[d].vbi tàm eccleſiaſticus,q̃ ſecularis iudex ex officio procedit in actu pio:quinimo etiã ad vtilitatem priuatã põt & debet iudex procedere,quãdo agitur de miſerabilibus perſonis & actu pio:vt in.l.nec quicquã. .§.aduocatos,ff.de offi.procon.no.Bar.in.d.§. hoc autẽ iudiciũ.quod not.¶ †Tertia regu

9 la,ꝙ ſuper iuribus ſingulariũ perſonarũ non eſt procedendũ inquirendo, vel extra ordinem:ſed libello oblato,& ſeruato iuris ordine.Quod etiã ſequiť Io.an.in.c.ſi.de fo.cõpe. lib.vj.vbi hoc approbat,etiã ſi factũ allegeť

10 notorium.¶ †Ego ad hoc allego.l.ad peremptorium.ff.de iudi.&.l.properandũ.§.j. C.e. & auť.qui ſemel.C.qũo & quando iudex.vbi patet,ꝙ iudex non debet citare abſentẽ , niſi parte petente:& ſic aliter non valet citatio:

e [e]vt dixi in.c.j.ſ.de iudi.& no.Barto.in.d.l.ad perempt orium.hoc intellige verũ,niſi cauſa ſit miſerabiliũ perſonarũ,quę nõ poſſunt ſe iuuare:vt in.c.ij.lxxxvij.di.no.Bart.in.§.hoc autem iudiciũ.& Io.an.poſt Hoſti.in.c.ij.de reſti.ſpo.vbi dicit,ꝙ in reſtitutione miſerabilis perſonæ ſpoliatæ põt iudex procedere

11 inquirẽdo.ar.ibi.¶ †Quæro,nunqd per illa verba teſtatoris:vt reſtituerẽt omnibus,qui probarent,&c.videatur iſtis debitoribus remiſſum iuramentũ?gl.in verbo probarẽt finaliter cõcludit,ꝙ ſic:quia in teſtamẽtis debemus facere largam interpretationẽ.c.cũ dilecti.de dona.&.l.in teſtamentis.ff.de reg.iur.

f & ſic iure legati poterunt petere vſuras[f] ſolutas.Hanc opi.ſequuntur Gof.& Hoſtiẽ.& do.Ant.nec obſt.ſecũdũ Gof.ſi dicatur legatum inutile,ex quo legatur, quod debeť : vt inſti.de leg.§.ex cõtrario.quia non eſt ex toto inutile.Aut enim pecunia nõ erat ſoluta: & videtur legaſſe liberationem reſpectu promiſsionis & iuramenti.ff.de libe.leg.l.iij.Aut erat ſoluta:& intelligitur legaſſe exceptionis remiſsionem.l.ſi creditor.eo.tit.vnde nõ obſtante iuramenti exceptione poterũt repetere vſuras.nã pars in cuius vtilitatẽ iuratur, poteſt iuramentũ remittere,vt in.c.j.ſ.eo.& c.ij.de ſpon.& quod ibi no.per Ioan.an.Nec ob.quòd tex.dicat:ꝙ repetere nõ attentabat. &c.quia ſine cauſa timebãt ſecundũ eũ, fortè tenti ſubtili reuerẽtia iuramenti.C.de fide inſtrumen.l.ſi.& de ſimo.c.& ſi quæſtiones. Nec ob.ſi dicatur teſtatorẽ nil iſtis reliquiſ- g ſe:cũ tantũ loqueretur ſuis hæredibus : quia vt dicit do.Ant.& bene,non refert cũ quo teſtator de ſua volũtate loquatur:vnde inſpicimus potius effectũ,quàm verba.l.miles ad ſororem.in princi.&.l.peto.&.l.cũ pater.§.ſurdo.ff.de leg.ij.& per hoc videtur tolli opin. Innoc.hic,qui dixit:iuramentũ iſtis obſtare, cũ nihil fuerit eis remiſſum.& aliqui ſequuntur hanc opi.Innoc.aduerte:quia iſte tex.facit pro & cõtra.primò enim facit pro opin. Inno.in eo,quod ipſemet papa dicit,ꝙ timore iuramenti nõ audebant vſuras repetere.Si enim iuramentũ in veritate non obſtitiſſet, papa mãdaſſet denuntiare eos iuramento nõ teneri:ſicut fecit j.eo.c.quintauallis.& procedit in cauſa ad iſtorum inſtantiã,nec proceſſiſſet ex officio ſuo.In contrarium facit:quia vno conceſſo:videnť omnia cõceſſa,per quę venitur ad illud:vt in.c.pręterea.&.c.prudentiam.de offi.deleg.&.l.ad rẽ mobilem.&.l.ad legatum.ff.de procu.Sed iſte mandauit vſuras reſtitui omnibus,qui probarẽt,&c.ergo videtur remiſiſſe omne obſtaculũ,per quod impediretur probatio.¶ Sed his non obſtantibus diſtinguerẽ ſic:quòd aut debitores re- g miſerant liberaliter vſuras[g]creditori: & per illa verba generalia non puto vſuras legatas: quia in dubio nõ videtur ius ſuũ iactare voluiſſe:maximè per verba generalia.de inſti.c. cùm veniſſent.&.l.cũ indebito.ff.de proba. Aut non remiſerãt ſaltem liberaliter, & tũc cùm teſtator ſit obligatus quo ad Deum ad illas reſtituendas,debemus in dubio interpretari,ꝙ illas legauerit cũ non debeamus prẽſumere eum ſuę ſalutis deceſsiſſe immemorẽ.j. q.vij.c.ſancimus.facit.c.ſi.de ſepul.& hoc expedit ſaluti animę ſuę.facit quod nota.in.c. vno.de ſcru.Verba enim dubia debent intelligi ciuiliter ſecundũ ſubiectã materiã.ff.de leg.j.l.ſi ſeruus pluriũ.§.ſi.xj.q.iij.c.rogo.Ad hanc diſtinctionem facit,quod no.Ioã.an.in addi.Spe.in tit.de vſur.in.iij.col.vbi inter cætera dicit notabile verbum,ꝙ ſi debitor re-

fiat reuocatio pactorum,nõ tamen veniunt pacta iurata,Et eodẽ modo, licet reuocẽtur ſtatuta,tamẽ non veniũt ſtatuta iurata: vt eſt gl.ſi.in.c,cũ non deceat.de ele. in.vj. & ibi videť cõprehẽdere legatarios:niſi dicas,ꝙ iſtud procedit fauore vltimæ volũtatis.& odio vſurarum.Et datur notabilis limitatio ad illas gl.Itẽ ponderа quia fateor ꝙ teſtator remittere videtur iſtud iuramẽtum:ſed iſti nõ poterant probare ſe ſoluiſſe vſuras propter iuramentũ:qa iſtud legatum non facit de his ſpecialem mentionẽ. Andræ.Bar.

g ¶ Liberaliter vſuras.Iſtud nõ eſt veriſimile, ꝙ liberaliter remiſerint vſuras.l.ſi.§.ſi fœnerator.ff.quod me.ca. & licet iſtud dicat do.Cal. quem iſte non allegat:tamen ipſe conſuluit contrarium:vt hic refert.& faciat gl.in l.ſi cõuenerit.ff.de pigno.ac.ponderaetiã, quia ex quo adſtrinxit eos per iuramentum,vt nõ repetaturtvidetur quod nulla libera litascadere poteſt. And.Barb.

✠SEBA. SAPI.

a ¶Infamia.vide tu do.Feli.in.c. licet. col.ij.verſi.in glo, ſingulariter . j . de accuſa.vbi dicit,ꝙ quãdo aliqs denũ nuntiatur â perſona fide digna,põt ſuperior cõmittere inquiſitionẽ ſuper crimine.

b ¶Lege,congruit. lex cõgruit.loquiť in criminalibus ad purgandũ prouinciam malis hominibus. Andr. Barba.

c ¶Principis æterni. Sed pondera, quia in.l.pe.&.l.ſi. de bo. vac.eſt expreſſum.ſed in eccleſiaſticis nõ .Andræ.Barba.

d ¶AEdificationẽ. loquitur in ædificanda eccleſia, fauore cultusdiuini, Andr.Bar.

ZACHARI.

e ¶Aliter non valet citatio.Adde Feli. in.c.j.in.iij.no.col. j,verſ.valet autem, vbi ponit caſus,in quibus citatio ad partis inſtantiã facta fuiſſe prẽſumatur necne.ſ.de iud. & Lãfrã.in.c. quoniam cõtra.§.citationes.nu,v.verſic. eſt etiã notãdũ.& ver.nunquid citatio valeat.& vtrobiq; in apoſt.Celſi & bene. vad. ſ. de proba,

f ¶Petere vſuras. Tu pondera: quia aliud eſt quærere, vtrum teſtator remiſerit iuramẽtũ: & aliud,vtrũ cõpetat actio ex teſtamento legatarijs iſtis: quia ex quo ſoluerãt & iurauerant non repetere, legando in genere nõ videť ꝙ veniãt legatarij iurati. Et ad hoc alle.gloſ.in cle. dudũ.de ſepu. quæ dicit , ꝙ licet

miſit vſuras,an valeat remiſsio cõiecturãdo per indicia,an fuerit liberaliter facta: an verò in fraudẽ.arg.in.c.ij.de renun.li.vj. ¶ An autem per illa verba teſtatoris poſita in tex. vel ſimilia,probeť teſtatorẽ fuiſſe vſurariũ? dic,ꝙ non:cũ ſimpliciter fateatur nõ ſe vſurarium.de quo vide no.per Fedę,cõſi.lxij.ar. in.l.ſi non deſignata.C.de fal.cau.adie.leg.& ſi papa.de priuile.li.vj.Si autẽ vis tenere opinionem Inn.& quæras de alio remedio repetenti,vel poſito,ꝙ teſtator nihil dixerit: dic vt in gl.ij.& in iſta in fine,quã notabis:& plenius dixi in.c.j.s̃.e.¶ Opp.contra text.in eo, quod papa mãdat teſtes recipi lite nõ cõteſt. contra tit.s̃.vt lite nõ conte.Sed glo.vlti.dat tres ſolutiones.Prima ꝙ hic procedebať per viam inquiſitionis.Secũda,ꝙ papa voluit extra ordinem procedi.Sed hodie dic,vt in cle. diſpendioſam.de iudi.vbi dicitur,ꝙ in cauſa vſurarum põt procedi ſimpliciter.&c.Tertia ſolu.ꝙ hic agebatur de executione vltimarum voluntatũ.& no.bene hãc ſolu.& procedit ſecundũ intellectũ,ꝙ hic fuit facta remiſſio in teſtamento.Et ex ea notabis,ꝙ ſuper executione vltimarũ voluntatũ, põt procedi ex officio inquiſitionis.qđ in dubio procedit in pijs cauſis.de teſta.c.tua.in auth.de ec. tit.§.ſi quis ędificationẽ.¶ †Vlti.extra gl.quę ro,hic fit edictũ generale:vt qui ſup eo noue rit veritatẽ,compareat ad teſtimoniũ proferendũ.Nunqd iſti debitores poterũt ad hoc comparere iuramẽto nõ obſtãte.Hoſti.dicit ꝙ ſic;quia hoc nõ eſt cõtra iuramentũ, præſuppoſito,ꝙ non fuiſſet remiſſum:quinimo ſi ad hoc voluiſſet ſe adſtringere,nõ valuiſſet iuramentũ tanꝙ temerariũ.xj. qõ.iij.c.qſqs. de cri.fal.c.j.Licet enim nõ faciãt probationem,poſſet tn̄ eis iuramentũ deferri.alleg.de teſt.ca.in omni.&j̃.c.fi.¶ No,hæc verba.[a]licet ſint aliquantulum dubia:ſed intelligo,ꝙ nõ faciant probationẽ plenã:cũ agatur de eorum cõmodo,tn̄ admittentur iudice procedente per inquiſitionẽ ad aliqualiter fidẽ faciendã:cũ agatur principaliter ad ſatiſfaciendum animæ defuncti.ar.d.c.in omni. ¶ †Ex hoc habes,ꝙ in proceſſu generali cõtra vſurarium admittunť debitores,qui ſoluerunt vſuras in teſtes.non tn̄ ad plenã fidẽ faciẽdã: de quo vide ꝙ no.Fede.conſi.xvij.Quid autem ſi debitor,q̃ iurauit nõ repetere,denuntiat an poſsit in cauſa denuntiationis teſtes producere.Pe.ꝙ ſic:cũ iſtud ſit acceſſoriũ ad ipſam denũtiationem.quod placet.Tenetur enim dicere eccleſiæ cũ effectu.pro hoc bonus tex.in.c.plerunqꝫ.ij.q.vij.

a ¶ No.hæc verba. vide Bal.in.l.dictã tibus,C.de teſt.& quæ ibi dixi.And. Barba.

✠SEBA.SAPI.

a ¶ Hæc verba.Idẽ tenet Bald.Fed.de Senis & Laur.de Rodul.in locis allegatis per.d.Alexã. conſi.lxxij.in.c.in ſpecto diligenter proceſſu.colũ.iiij. in.j.volu.

8 *An iudex in notorijs & ſummarijs poſsit inuitis partibus, vel conſentiẽtibus procedere iuris ordine ſeruato: & an poſsit iuramento ſe adſtringere ad hoc.*

¶ CAP. XXI.

AD noſtram. ¶ Iudex qui iurauit in omni cauſa iudiciariũ ordinem ſeruare:in notorijs ſubtilitatem ordinis iudiciarij non ſeruabit.vel generalius ſummo ſic.¶ Iuramentũ generale debet ita intelligi,ſi fieri põt,vt nõ obuiet iuri:aliâs tanꝙ temerariũ non obligat cõtra iuris obſeruantiam. Diuidiť.Nã in prima parte recitat tenorẽ iuramenti.In ſecunda ibi: *nos.* illud dupliciter interpretať.& ſecũda interpretatio ibi :*quanquàm.*Et vt clarius habeas intellectũ,pone ſic caſum: Archiepiſcopus Neapolitanus quaſi per extorſionẽ fortè ad inſtantiã ſui capituli,vel populi,pręſtitit gñaliter iuramentũ,vt in omni cauſa obſeruaret ordinẽ iudiciariũ, proceſſu tẽporis cùm occurreret facta notoria:dubitauit,an deberet in eis ordinẽ iudiciarium obſeruare.Papa ſup hæc cõſultus interpretatus eſt hoc iuramentũ dupliciter.Primò,vt nõ extẽdatur ad cauſas notorias ſed intelligatur ſecũdũ ſubiectã materiã,ſcilicet vt in cauſis non notorijs,obſeruetur ordo iudiciarius.In notorijs verò nõ ſeruet per oĩa:quia ordo in notorijs eſt,vt per oĩa nõ ſeruetur:iuxta illud vulgatũ.In extraordinarijs ordo eſt ordinẽ nõ ſeruari.Secundò dicit poſſe intelligi,vt referatur ad cauſas,in qbus ordo iudiciarius eſt ſeruãdus.Dicit eñ,ꝙ ſi iſte Archiepiſcopus habuit in animo:vt ordinẽ iudiciariũ in omni cã pariter ſeruaret.& ſic ceſſat prędicta interpretatio·tale iuramentũ cũ ſit cõtra canonicas ſanctiones,potius eſt dicẽdũ periuriũ,nec aliqua rõne ſeruandũ. ¶ No.j.ꝙ iuramentũ cõtra canonẽ proditũ in fauorẽ publicum non ligat.facit.c.ſi diligenti.de fo.cõp.&.s̃.eo.c.ſicut. ¶ No.ij.ꝙ iuramentũ generale debet reſtringi & intelligi ſcđm ſubiectã materiam,& reduci ad terminos iuris cõis,q̃tum fieri põt.facit.c.j. eo.tit.li.vj.¶ No.ibi. *non per omnia.&c.* ꝙ ordo iudiciarius non videtur ex toto in notorijs ſublatꝰ.facit ad id,qđ not.hic in gl.ij. ¶ No.ꝙ ordo qñꝙ cõſiſtit in nõ ſeruãdo ordinem ſolitũ.¶ No. ꝙ tela iudicij poteſt dici ordo in eo, ꝙ ordinatè procedit.Nam quandoꝙ religio appellať ordo:qa debet eſſe ordinata & approbata:vt ſe.& no.in.c.ij.qui cle.vel vo.Qñꝙ appellatur ordo caracter,qui imprimiť in ordinatione clerici:de quo vide.xxxij.di.in ſum. ¶ †Vlti.not.ꝙ dictũ generale nõ ſemper generaliter intelligitur qđ procedit qñ nõ eſt eadẽ ratio omniũ cõtẽtorũ ſub genere:aliâs ſecus.Et ſic reducas ad concordiã iura alle.in gl.in fi.quæ per hoc remanent declarata.¶ Op.& videť ex quo p extorſionẽ hoc iuramentũ fuerat pręſtitũ nõ debebat ligare ſaltẽ effectualiter.ar.s̃.eo.c.ſi verò.&.c.verũ.Sol.gl.j.dicit,ꝙ ob hoc videbatur non tenere:ſed aliter nõ ſoluit contrariũ.Dic tu ſimpliciter primò ſecundũ Io.an.ꝙ hic nõ fuit vera extorſio:ſecus in cõtrarijs. facit de elec.quorundã.li.vj.in prin.& conſtitutio Io.execrabilis. In prin.hic tex.dicit quaſi.¶ †Ex quo no.quòd dictio quaſi,diminuit,& rẽ imperfectã ſignificat,vt no.ĩ.l.in facto.ff.de cõdi.& demon.vbi tex.iũcta gl.& in.l.in pſonã.§.q̃ pecuniã.ff.de pact.vide gl.in.c.parochianos.de deci.&.c.prout.de do.& contu.Vñ exponit tex.Inn.quaſi per extorſionẽ id eſt cõtra cõſiliũ,vel deſyderiũ tuum:nõ tn̄ fuit vera extorſio ſecũdũ eũ.Secũdò põt dici,ꝙ prę ſuppoſito,ꝙ verè fuiſſet extortũ per metũ nihilominus ligat,donec ſequať abſolutio per ſuperiorem:vt in cõtrarijs.& dic vt ibi plenius notatũ fuit.¶ †Sed hic aduerte ad vnã q̃ſtionẽ vltra ibi tactam.pone,ꝙ per metũ qs obligauit ſe per iuramẽtũ ad id , ad qđ aliâs tenebatur de iure cõi:nunqd tale iuramẽtũ liget,vt cõtraueniens incidat in periuriũ?doc.hic inſtãt:ſed in dubio tenerẽ,ꝙ ſic. nã ſi tale iuramentũ obligat ad indifferẽtia:vt in.d.c.ſi verò fortius ad id,qđ eſt ſcđm ius.Dicit tn̄ hic Io.an.ꝙ p ſuperiorẽ poterit à tali iuramẽto abſolui.qđ bene no.Ex quo habes,ꝙ licet qs ſit obligatus ad aliqd faciẽdũ de iure cõi:tn̄ ſi p metũ iurat illud facere: põt petere abſolutionẽ:ne fortè cõtraueniẽs incidat in periuriũ:vbi aliâs nõ incideret:& ſic extẽdas.c.ſi verò.s̃.eo.ti.nã iniuria ſibi irrogať in eo, qđ illaqueať iuramẽto ad iuris obſeruantiã :vt ĩ.c.legebať:de ma.& obe.¶ †Op.ij.ĩ eo,qđ tex.dicit ĩ notorijs ordinẽ iuris nõ ſeruãdũ.qa imò ſeruari debet.ij.q.j.c.Deꝰ omnipotens.&.c.

✠ *SVMMARIVM.* ✠

1 *Generale dictum generaliter debet intelligi: vbi eſt eadem ratio: ſecus vbi diuerſa.*
2 *Dictio quaſi, denotat cauſam imperfectam.*
3 *Iurans per metũ obſeruare id: ad quod tenebatur de iure, ſi contrauenit incidit in periurium: ſed poteſt petere abſolutionem à tali iuramento.*
4 *In notorijs, an requiratur citatio, vel ſententia.*
5 *Iudex poteſt iudicare de eo, quod eſt ſibi notum vt notorium, & extra iudicium.*
6 *Notorie excõicatus in vna prouincia, ſi in alia gerat officium publicum, geſta cũ eo ſunt valida.*
7 *Si iudex proceſsit tanquam ſuper notorio: & ſibi non conſtabat, an proceſsus valeat?*

tens.&c.porrô.de diuor.Sol.gloſſ.ij.ſupplendo ad literam,quôd non eſt ordo ſeruandus,ſcilicet ex toto.ſed in parte ſic debet fieri citatio & ſententia ferri:vt in cõtrarijs.De hac materia dic,vt pleniſsimè nõ.in.c.veſtra.&.c.tua.de cohabi.cleri.&mul.d.Ant.dicit hîc,quòd citatio exigitur:licet non peremptoria.De ſententia dic quòd exigitur,ſed non cum ſolẽnitate,vel ſcriptura.Dic quòd reſpectu citationis,variæ ſunt opi.Nam gl.in.c.porrò.præalleg.ſentit,quòd non ſit neceſſaria.Innoc.fuit varius:vt not.ipſe in.c.tua. præalleg.&.c.quanto.de tranſlat.Epiſ.& vide gl.ij.qõ.j.in ſumma. &.c.quæ Lotharius.eadem.q.quæ mihi ſemper placuit. quòd vbi factum eſt ita notorium:vt inficiari nõ poſsit:nec requiruntur ali
a quæ præſumptiones[a]:non eſt neceſſaria aliqua citatio:nec requiritur ſolennis ſententia:ſed ſufficit quoddam præceptum.Sic poſſunt intelligi.c.cum olim.de re iudi.&.c.quanto.de trãſla. Epiſco. &.c.bonæ.de electio.aliâs autem procedat dictum gl.hîc.Pro qua optimè facit iſte text.dum dicit,non per omnia &c.& ibi,qui debet in alijs &c.quaſi clarè innuat, quòd aliquis ordo eſt ſeruãdus. & pro citatione facit.c.fi.de offi.deleg.lib.vj.iuncto.c.j.eo.tit. & lib.Et hæc concluſio videtur de mente Io.¶Cald.in.d.c.veſtra.vbi pleniſsimè de hac materia.Sic limita Inno.in.c.ex parte.de verbo. ſigni.vbi dicit in notorio iudicem procedere potius exequendo, quàm ſententiando.Ad prædicta allego tex.gl.& Bar.in.l.ictus fuſtium.ff.de his qui not.infa.vbi probatur ſecundum vnam lectu. quòd non requiritur in notorio cauſæ cognitio, nec ſolẽnitas ſententiæ:ſed ſufficit iudicis præceptũ de exequendo.Ad idem.l. ij.§. qđ de frumentaria.ff.de admi.rerũ ad ciui.perti.vbi clarè colligit maximê per Bar.quòd vbi omnia iura partis ſunt nota iudici: vt quia producit librum,vbi ſunt omnes rationes,poteſt pronuntiare parte abſente & non citata,ratione notorietatis. & hoc voluit
§ Inno.in.d.c.quãto.¶ †Sed quæro vtrum indifferenter in notorijs præmittendus ſit ordo iuris?Glo.iſta.ij.notabiliter diſtinguit quòd aut ſunt notoria in hac prouincia iudici & alijs: & procedit quod hîc dicitur. Aut non ſunt notoria in hac prouincia iudicia,ſed alibi: vel ſi hîc ſunt notoria, non tamen iudici¶,ſed alijs:& tunc habet iudex duplicem modum procedendi: vt patet in gl.quã ſingulariter notabis:maximè in eo,quôd apertè ſentit,quòd de eo,quod eſt notum iudici,vt notorium:licet extra iudicium poteſt iudex iudicare.Et idẽ not.glo.in.l.j.C.qui & aduer. quos.& bene facit iſte tex.facit quod not.gloſſ.& Bar.in.l.ictus fuſtium.ff.de his qui notan.infa.& inquantum gloſſ.exigit notorietatem in prouincia,¶ego intelligo de ea prouincia,quæ habet vnũ regimen:ſicut olim cum regebatur vno præſide,in.c.ij.de officio delega.lib.vj.Sed cum hodiè ſingulæ ciuitates habeant ſua regimina:iuxta not.in.l.fina.C.de præſcrip.lon.tempo.requirerem notorietatem in ciuitate,ſeu ſuo territorio.Nam de eo,quod eſt extra territorium,iudex rectè informari non poteſt:niſi per probatio-
6 nes.argu.l.fina.ff.de iuriſ.om.iudi.¶ †Et facit hæc gloſ.ad quęſtionem.Pone quem notoriè fortè eſſe excõmunicatum in vna prouincia:in alia verò vbi geſsit officium publicum, hoc erat occultum:nunquid tenebunt geſta habito reſpectu ad prouinciam,vbi geruntur:vel nullo cõſyderato,quôd ſemel iſte fuit notoriè excõmunicatus.facit hæc glo.q̃ debent tenere.Idem tenet Pau.de Lea. & refert Ioan.Andr.ſic ſibi reſpondiſſe.Ita recitat do.Anto. in.c. ſciſcitatus.de reſcrip.qui tamen opponit de dicto Ioan.And. in.c. inquiſitioni.de ſen.excom.¶ Mihi placet primum dictum, quod probatur arg.l.Barbarius.ff.de offi.præto.&.l.ij.C.de ſent.&. iij. qõ.vij.c.infamis.§.tria.verſi.verũ.Nam in illis iuribus dicitur tenere geſta à ſeruo tolerato ratione publici officij:& profectò veriſimiliter credendum quòd in eorum partibus notorium erat illos eſſe ſeruos.Item ratio cõmunis erroris procedit:licet in alia prouincia factum ſit notorium.Eſt enim probabilis ignorãtia reſpectu eorum,quæ geruntur extra prouinciam¶,qui ma.ac.poſ.in c.fi.in authen.vt fac.no.conſt.Ad dictum Io.And.in.c.inquiſitioni.dico,q̃ non obſtat:quia ſolùm dicit,quòd notoriè excommunicatus in vna prouincia,poteſt tanquã notorius vitari in alia per ſcientes:licet ibi nõ ſit notorius:& ſic loquitur reſpectu ſcientiũ: ſed reſpectu ignorantium potius ſentit oppoſitum. & hæc nota.
7 ¶ †Sed circa hoc quæro[b],pone quod factũ erat notorium, nõ ta-
b men conſtabat iudici:& nihilominus proceſsit tanquã ſuper notorio:nunquid teneat proceſſus?gloſſ. hoc non aperit:potius tamen videtur ſentire,quòd nõ in eo quod dicit iudicem debere hoc caſu procedere tanquã ſuper occulto, vel præmittere cauſæ cognitionẽ:an factum ſit notoriũ, ſed Inno.in.c.tua.in fin. de coha.cle.& mu.tenet contrarium.Ego ſic diſtinguerẽ:q̃ aut qualitas nororietatis erat fundamentũ iuriſdictionis.Pone exemplum in.c.j.de offi.deleg.li.vj. & in.c.accuſatus.in.§.ſanè.de hære.li.vj.& tũc proceſſus à iudice ignorante notoriũ, eſt nullus,argu.in.l.quæro.ff.de eo,qui pro tu. & in c.ex parte Aſtenſis.& quod ibi not.de conceſ. præben.ad hoc theorica Bar.in.l.ij.de iudi.& l.multũ.ff.de condi.& demon.& Innoc.in.c. cũ contingat.de offi.deleg.vbi generaliter voluit,q̃ ſi iudex ignorat id,quod eſt fundamentum ſuæ iuriſdictiõis,nõ valet proceſſus:præſuppoſito,quôd¶habeat iuriſdictionem. Per hoc dicit notanter Bar.in.l.multũ.& alleg.Inno.in.d.c.cũ cõtingat.q̃ ſi iudex mulctauit cõtumacem de cõtumacia prius ſibi nõ cõſtito, non valet ſententia.Et idem tenet in.l. ſi finita.§.Iulia.ff.de dam.infect.quod no.Aut qualitas notorietatis non erat fundamentũ iuriſdictionis,ſed ſolũ præſtabat facultatẽ reſpectu ordinis iudicarij non obſeruandi:& valet proceſſus.& hoc caſu procedat opi.Inno. Ratio eſt,quia error non eſt in fundamento, ſeu in quibuſdã accidentalibus.ad hoc.l.ij.ff.de iudi.vbi tenet ſententia:licet iudex ignoret iu-
a riſdictionẽ ſuã eſſe prorogatã. Ad idẽ quod not.Bar.in.d.l.ij.& in.l.ſi is ad quẽ.ff. de acq. hære.Et ideò bona cautela eſt, vt iudex ſemper p̃ ſuã interlocutoriã pronuntiet factũ eſſe notorium:& poſteà procedat tanquã ſuper notorio:& valet hæc pronuntiatio intantũ: quia etiã ſi factũ non eſſet notoriũ, valebit tamen proceſſus ordine non ſeruato.ad hoc qđ leg.& no.in cle.paſtoralis.in gl.in ver.declarato.de re iudi.facit quod in ſimili not.Innocẽ. in.c.ij.de dila.¶ Opp.videť enim iuramentũ eſſe licitum,etiã ſi extẽdať ad cauſas notorias: quia in eis poteſt iudex ad cautelã iudiciariũ
8 ordinẽ obſeruare:vt in.c.bonę.de ele.¶ †Gl. in ver. *requirit*. ſoluit & bene:q̃ iuramentum indifferenter præſtitum ex duplici capite videtur iniquũ.Primô,quia læderetur nimium ius actoris,cui incumberet onus probandi.Secundò,quia læderetur diſciplina iudicialis:cũ nõ poſſent puniri notoria,¶niſi probarentur. Ad.c.bonæ.reſpondet,vt patet in ea.vnde ſæpe crimina remanent impunita cõtra.c.vt famæ.de ſen.excom.& ſic tale iuramentũ induceret periculũ ſalutis.arg.xij.q.ij.cũ deuotiſsimam.ſecundũ Ioã.And.ego latius in hac materia ſic diſtinguo:q̃ aut iudex in cauſis ſummarijs non tamen notorijs,vult procedere iudiciario ordine ſeruato:& põt etiam partibus cõtradicentibus:quia hoc ſubijcitur arbitrio ſuo:vt in cle.diſpendioſam.de iudi. & ibi per gloſſ.Nõ tamen puto eum ſe poſſe a hoc iuramento ligare:quia licet hoc poſsit ex libero arbitrio:non tamen poſſet ſe neceſsitare:cùm quãdoq̃ qualitas temporis aliud ſuadeat:nec debet poſſe à ſe abdicare facultatẽ à iure ſibi ob bonũ publicũ cõceſſam.Simile in teſte, q̃ non compellitur in cauſa criminali: & tamen illicitum eſt iuramentum de non teſtificãdo:

a ¶ Preſumptiões. vide Bal.in.l. exe cutorẽ.co.antepe. C.de exec.rei iud. Bal.& Sali.in.l.ad dictos.C.de appel. Bal.in.l.raptores. C.de epiſ.& cleri. Feli.in.c.cũ ab homine.colũ.vj.ſ.de iudi.Roma.in cõſi.cccclxxxiij.inci.dubitãt primò. ad finem.

b ¶ Quæro.vide nota.p Felin.in.c.eũ ordinẽ.co.ix.ver. quarta declaratio. ſ.de reſcri. vbi tradit, q̃ non dicit notoriũ, quod nõ eſt notoriũ.

a ¶ Ad hoc facit, quod vult gl. not, in cle. ſæpe. in gl. fi. ff. de ver. ſig. & Imol. in. xlj. col. ꝙ licet cauſa ordinaria nõ poſsit de cõſenſu partiũ fieri ſummaria: vt eſt gl. in. c. de cauſis. de offi. dele. tamẽ ſecus eſt ecõuerſo: qa cã ſummaria poſſet effici ordinaria per iſtã regulã: quia res de facili reuertit ad naturam ſuam. Hinc videmus, ꝙ licet aliãs in correctorijs non fiat extenſio nedum ex idẽtate rõnis: ſed nec etiã ex maioritate ſecundũ veras & cõmunes cõcluſiões quę tradunt i auẽ. quas actiões. C. de ſac. ſan. eccl. nõ tñ i correctorijs ſemper licita eſt extẽſio, qñ redirur ad ius cõe & ad naturã ſuã, quaſi materia tũc ſi fauorabilis. Et qa res de facili reuertit ad naturã ſuã: ita dicit gl. ſolennis & melior de iure i. c. ſtatutũ. in ver. numerandũ. de prẽben. in. vj. do. Ant. in. c. olim tibi. de ver. ſigni. do. Alexan. Imol. in. l. ſi cõſtãte. in princi. in. vj. col. ff. ſolu. matri.

b ¶ Et de hoc vide per Albe. in. ñ. parte ſtatu. q. xlv. alſ xliij. inci, ſed qd ſi qs dicat. & idẽ dt Bar. diſtinguẽs ſuper hoc. in. l. quæ oĩa. ff. de procura. in princi. ſequitur do. Alex. in. l. turpia. ff. de lega. j. & in. l. fi. ff. quod qſtę iur. Adde etiam ipſum Panor. qui idem tenet in, c. cũte. de re iudica. cuis cõtrariũ teneat Spe. in tit. de aduo. §. iam nũc. in verſ. hoc tamen caueat. Et pondera dum iſte dicit hîc. Nam verbũ iniurioſum procedẽs, vel ſubſequens, põderat verbũ ſubſequẽs. Nam videtur velle, ꝙ indiſtinctè ſi ueproteſtatio præcedat, deide ſequatur verbũ iniurioſum: vel econtrà, idem iuris ſit: vt teneatur. ſed inuenio, quòd Io. Ber. in ſuo repertorio in verſic, iniuria. in. iij. col. tenet ꝙ ſi proteſtatio præcederet, deinde ſeqret verbũ iniurioſũ, ꝙ nõ teneretur: vt ſi dicerem ſaluo honore tuo, vel ſalua reuentia tua; quòd eſſes excuſatus. Sed non puto, quòd hoc limitatio ſit vera. Primõ per regulam, quæ habet in his, quę vno contextu fiunt, nõ eſt dare prius: nec poſterius, l. nec enim. ff. de ſol. iuncta doctrina Barto. in fi. in. l. ñ. §. prius. ff. de vul. & pu. Secundò per regulam, quæ habet: quod quotieſcunq; proteſtatio ſiue præcedens, ſiue ſubſequens eſt contraria actui, qui geritur, nihil releuat: vt probatur in. c. ſolicitudinem. j. de ap. ſed iniuria eſt contraria proteſtationi, ſiue ipſa proteſtatio p̃cedat, ſiue ſubſequatur. ergo nihil releuat. Et ita videtur mihi velle hîc Pan. ibi, præcedens, vel ſubſequens &c. vt ſ. dixi.

t SEB. SAPIA. ¶ Salua reuerentia veſtra. vide. d. Iaſo. in. l. vt vim. colum. fi. ff. de iuſti. & iure. vbi dicitur, ꝙ poteſt dari libellus iniuriarum ei, q dicit tu mentiris, ſalua reuerentia. & ſubdit ꝙ non liceret replicare, imò tu mentiris. vt ibi per eum.

vt in. c. conſtitutis. de teſtib. Et hoc intelligo quo ad cauſas, de quibus in dicta cle. diſpẽdio ſam. Sed in alijs cauſis, quę ſui natura ſunt ſummariæ, quas tetigi in. c. j. de lib. obla. non puto, quòd iudex inuitis partibus poſsit procedere plenariè. ad hoc. xj. q. j. c. ſi quis cum clerico. & in authẽ. de man. princi. §. tibi. Aut vult iudex procedere in notorijs iuris ordine ſeruato: & ſi partes cõſentiunt, poteſt, quia res a de facili redit ad naturam ſuam. xxxv. diſtĩ. ab exordio. facit tex. in. d. cle. diſpendioſam. in fi. & videbo. glo. Aut inuitis partibus, & ibi puto, ꝙ nõ poſsit: quia læderetur ius actoris: vt dicit hîc in gloſ. & bene facit. d. cle. ſæpe. in fi. neutro tamen caſu poterit iudex ſe aſtringere iuramento: vt hîc per rationes prædictas. Et per hoc poteſt dari alius intellectus ad cap. bonæ. quòd ibi pars conſenſit: vnde ſponte actor teſtes produxit. Et de intellectu illius capi. dic, vt ibi plenè no.

SVMMARIVM.

1 *Soluens vni ſponte, quod alteri eſt debitum, non liberatur.*
2 *Proteſtatio non excuſat id, quod indebitè fit.*
3 *Iuramentum ſubditi de præſtando obedientiam illi cui non debet, eſt illicitum.*
4 *Quis poteſt eſſe vaſallus plurium.*
5 *Iurans fidelitatem pro ſyndicatu Archiepiſcopo: an ſit feudo priuandus.*
6 *Ex ſolutione alteri facta, an augeatur debitum?*
7 *Recipiens debitum alterius, an teneatur furti?*
8 *Debitor, an poſsit ſoluere creditori creditoris, ita vt ſequatur liberatio.*

CAP. XXII.

IAte. ¶ Qui iurauit, cui non debuit, cui deberet iurare, compellitur. vel ſumma generalius ſic. Si vnũ iuramentum vni debitũ alteri præſtatur, illicitum eſt: & eo non obſtante, cui debetur, præſtãdum eſt. Primò ponit exordiũ. Secũdò narrationem, ibi: *ſanè*. Tertiò concludit ibi: *cum igitur*. ¶ Caſus literalis. Dominus Papa mandauit Archiepo Turintano, quatenus noĩe Ro. ec. iuramentũ fidelitatis exigeret, & recipet à iudice Carolitano ꝓ ipo iudicatu. Iudex ille reqſit⁹ noluit iurmẽtum illud exhibere, aſſerẽs quòd illud præſtiterat Piſano Archiepſcopo, ſaluo ec. Ro. honore. Papa hoc intelligens ſcribit hoc iudici ſupradicto, dicens quòd non remittitur debitũ, ſed augetur: cũ alicui ſoluitur, quod alij eſt præſtandum. Sed cum iuramentum illud ec. Ro. dictus iudex præſtare teneatur, ſi iuramentum iam præſtitum contrarium reputet illi, quod domino Papæ præſtare tenetur, primum illicitum eſt: & illo non obſtante, illud præſtare debet, quod ab eo petitur. Si verò primum iuramentum non eſt cõtrarium præſtando iuramẽto, illud ſine mora præſtare debet. Ber
1 nar. ¶ † Not. quòd ſoluens vni, quod alteri eſt debitũ, non liberatur. Hoc intellige, quando ſponte ſoluit: ſecus autẽ ſi cõpulſus iniuria ipſius creditoris, vel aliter ſine iniuria debitoris. Tunc enim ſaltem habet exceptionem contra verũ creditorem. argu. optimũ in l. nouiſsimè. ff. quod cum fal. tu. De quo vide plenè per Bar. in tracta. de tyranno. & aliquid per Inno. in. c. nihil. de ele. facit. l. ſi merces. §. culpæ. ff. loca. quod not. Facit enim pro iſtis, qui ſoluunt aliorum credita Tyrannis, vel intruſis Prælatis. de quo plenè per Bar
2 to. in loco præallegato. ¶ † No. ij. quòd proteſtatio non excuſat id quod indebitè fit. & hoc quia videtur contraria facto. de appel. c. ſolicitudinem. hoc facit ſecundum Hoſti. contra quẽdam officialem, qui fecit hominem ſuſpendi, ſaluo iure ſuo. Itẽ facit ſecundũ
b Modernos, vt non minus teneatur de iniuria, qui dixit ſalua[b] re-
c uerentia veſtra[c], vos mentimini per gulam. Nam verbum iniurioſum præcedens, vel ſubſequens declarat quòd non habet animum ſaluandi ſibi honorẽ. ad hoc. l. ſi non conuitij. C. de iniur. & l. ſi qs extraneus. ff. de acqui. hære. & ibi hoc not. Bar. poſt Dy. quod no.
3 ¶ † Not. ibi: *illicitum*. & tene menti, ꝙ ſi ſubditus iurat obedientiã & fidelitatem ei, cui non debet in præiudicium ſuperioris, ſeu domini: tale iuramentum eſt illicitum. Et hoc, quia non poteſt ſeruari ſine ſalutis periculo: cum non poſsit ſe obligare in præiudicium ſuperioris. ſ. eo. c. venientes. facit. c. cum contingat. in fi. j. eod. & in c. ij. de pact. lib. vj. & quod not. Inno. in. c. olim. el. iij. de reſti. ſpol.
4 ¶ † Opp. videtur enim quòd iuramentũ præſtitum Archiepiſcopo ſemper ſit illicitum: cum veniat contra ius ſuperiori debitum. argu. in. c. intellecto j. eo. Sol. poteſt intelligi ſecundũ Inno. quãdo iuraſſet Archiepiſcopo pro alio feudo, ſeu alia iuſta cauſa & non pro iſto iudicatu: tũc enim valet vtrũq; iuramentum. Et ſic habes quòd quis poteſt eſſe plurib⁹ obligatus ad fidelitatẽ: ſecus in ligio. Poteſt enim quis eſſe vaſallus plurium: ſed non ligius. de quo vide
5 bo. glo. in cle. paſtoralis. in verbo, homo ligius. de re iudi. ¶ † Quę ro ſecundò, an iſte qui iurauit Archiepiſcopo fidelitatem pro iudicatu ſit priuatus feudo. Hoſti. dicit quòd ſic: quia quãtũ in ipſo fuit: feudum alienauit recognoſcendo alium in dominũ: vt in lib. feu. de prohi. feudi alie. c. imperialis. & maximè ſi fiat contra pacta iurata. C. de tranſact. c. ſi qs maior. Sed in contrariũ facit iſte text. in eo, quòd Papa exigebat iuramentum ab iſto pro illo iudicatu. Reſpondeo dupliciter. Primò ſaluando dictũ Hoſti. quòd feudũ ex hoc incidit in cõmiſſum fauore domini: ideò poteſt dominus tolerare illum, ſi vult. argu. in. c. potuit. in fi. & quod ibi not. de loca. Vel dic, quia ex iuſta ignorantia iſte fuit excuſatus: & fortè ob
6 hoc dixit ſaluo honore ſedis Apoſtolicæ. ¶ † Oppo. tertiò. Videtur enim, quòd ex ſolutione alteri facta nõ augeatur debitum: cũ nulla lege hoc caueatur. Satis enim eſt, quòd ſoluatur debitum, cuius ſolutione contingit liberatio. l. ij. ff. ſi cer. peta. & inſti. quibus mo. tol. obli. in prin. Solu. gloſſ. j. & bene, quòd debitum augetur ratione difficilioris ſolutionis. vnde ex hoc grauatur ad ſoluendũ bis. Et per hoc infert gl. ij. quòd peius, ſeu grauius eſt latroni, qui patitur ſpolia cum ſocio, quàm ſi nõ partiatur. Hoſt. poſt Goſ. dicit hoc verum, quando ideò non patitur: quia pœnitet de peccato: & intendit vero domino reſtituere: ſecus quando fidẽ promiſſam domino frangit ad ſui cõmodũ. Et ſic credo debere intelligi tex. cum gloſſ. in. c. ſi ad peccatũ. xxij. q. iiij. vbi glo. videtur contraria tex. & vide quod not. Ioan. And. ſ. in procœmio ſuper gloſ. ſiue
7 ſit. ¶ † Quæro hîc dicit tex. quòd ſoluens alteri non liberatur, ſed nunquid recipiens debitum alterius teneatur ad aliquid. glo. ij. dicit, quòd tenetur furti: niſi creditor ratum habeat. alleg. ff. de fur. l. falſus. §. j. ¶ Aduerte, quia gloſ. generaliter nimis loquitur. Nam primò non videtur procedere in caſu noſtro: quia in rebus incorporalibus non cõmittitur furtum, ſicut nec in alijs rebus immobilibus:

bilibus: vt insti. de vsuca. §. quod autem. not. gl. in. c. dudum. de electio. ij. sed debet glos. restringi ad res mobiles: & quando alter recepit sciẽs debitum ad alium pertinere, & simulauit se procuratorem: sic loquitur. l. falsus. Vel quando recepit nomine proprio sine aliqua iusta causa: secus autẽ si credebat debitum ad se pertinere. Tunc enim excusaretur à furto, seu rapina. insti. vi bono. rapto. §. quia tamen. Idem si recepit, vt negotiorũ gestor. argu. l. penẽ. ff. de
8 nego. gest. & l. si pupilli. ¶ † Nunquid autẽ possum soluere creditori creditoris mei, ita vt cõtingat liberatio ipso iure: quæstio est vtilis, & non facta per Canonistas. Dico, ꝙ aut quærit, nunquid creditor meus ex illa solutione sit liberatus: & dico ꝙ sic, etiam si eo inuito soluissem creditori suo: vt. l. soluendo. ff. de nego. gest. & insti. qui. mo. tol. obli. in prin. Aut quæritur, nunquid ego sim liberatus à creditore meo? Bar. in. l. solutũ. §. solutam. ff. de pign. act. sic notãter distinguit: ꝙ aut ego soluo creditori creditoris, qui habet me, vel bona mea obligata. Pone exemplũ: si cõduxi hospitiũ ab eo, qui cõduxerat ab alio: & liberor ipso iure: vt in. d. §. solutã. vbi tex. not. Nec mirum: cum possum ab illo cogi ad soluendum: vt. l. nomen. C. quæ res pigno. obli. pos. & ideò soluẽdo etiã creditori meo inuito liberor. l. vtrum ff. de consti. pecu. Quando ꝙ creditor creditoris mei nõ habebat me, vel bona mea obligata: & tũc aut iõ ego teneor creditori meo: qa ipse alij soluere tenet: & possũ alij soluere vt. l. si liber hõ. ff. de neg. ge. vbi patet, ꝙ si tu gerẽdo negotiũ meũ recipisti pecuniã mutuatã: liberor à te soluẽdo creditori tuo: qa cõtẽplatiõe mea, tu es illi obligat⁹. Aut cã quare creditori meo teneor, est omnino separata à prima: & tũc aut soluo creditori creditoris, creditore meo volente: & in dubio contingit libe
a ratio. Aut eo inuito[a]: & tunc non contingit liberatio, vt in. l. inuito. de solu. & l. fi. C. de nego. gest. Aut eo ignorante: & contingit liberatio ope exceptionis: vt. l. si opera. de do. excep. & ibi bo. gloss. ¶ Ex his notanter dicit Bar. quòd si primus creditor habet instrumentum: in quo continetur obligatio omnium bonorum: & per consequens iste debitor debitoris, seu nomen eius est obligatum, poterit soluere illi creditori creditoris: quod est notandum. Vide tamen glo. insti. quib. mod. tol. obli. in prin. quæ sentit, quòd cuilibet creditori creditoris potest solui, etiam inuito creditore: & contingit liberatio. Sed primum dictum credo verius, per. d. l. si opera. & tenet etiam glos. ibi & in. d. l. solutũ. §. solutam. & hæc no.

SVMMARIVM.

1 *Iniurians licitè iurat stare mandato iniuriati pro satisfactione iniuriæ: & cum agitur de crimine criminaliter non potest compromitti.*
2 *In fœminam potest compromitti tanquã in arbitraticem, non tanquam in arbitram.*
Fœmina potest esse arbitratrix, sed non arbitra.
3 *Arbitrator, an possit mandatum reuocare?*
4 *Filius hæreticus potest à patre exhæredari.*
5 *In omnibus casibus, in quibus pater potest filium exhæredare, potest ei denegare alimenta.*
6 *Filia, quam pœnituit luxuriasse, debet à patre ali & dotari.*
7 *Quis sit arbiter: & quis sit arbitrator?*
8 *An arbitrator possit assumi super lite decidenda?*
9 *Arbiter procedit seruato iuris ordine: arbitrator procedit iuris ordine non seruato: coram quo proceditur lite non contesta. nec sententia datur in scriptis.*
10 *Arbitrator quis potest esse in facto proprio: arbiter verò non.*
11 *Arbiter non iurat, nec partes: arbitrator verò sic, & arbitrium iuratum parit officium.*
12 *Arbitrator, an possit, vt suspectus recusari.*
13 *Monachus, an possit esse arbiter, vel arbitrator.*
14 *Iudex ordinarius potest esse arbitrator, & non arbiter.*
15 *Ex arbitramento, an nascatur actio.*
16 *Arbitramentum, an homologetur.*
17 *Quo iure sententia arbitratoris reducatur ad arbitrium boni viri.*
18 *Compromissum factum in arbitrum, soluitur morte vnius ex compromittentibus: secus si compromissum sit factum in arbitratorem.*
19 *Attestationes & confessio factæ coram arbitro, faciunt fidem coram iudice: secus si coram arbitratore.*
20 *Confessio facta coram arbitro potest reuocari, etiam post sententiam latam: secus coram arbitratore.*
21 *Litis contestatio coram arbitro interrumpit præscriptionem: secus coram arbitratore.*
22 *Arbiter non potest procedere diebus feriatis: arbitrator sic.*
Instantia, an currat coram arbitro, vel arbitratore.
23 *Arbiter & arbitrator, an si semel pronuntiauerunt, possint mutare sententias suas?*
24 *Arbiter, vel arbitrator, an cogantur laudare?*
25 *Arbiter non potest sententiam ferre in ecclesia: arbitrator sic.*
Dispositio. c. decet. de immu. eccle. lib. vj. habet locum in arbitro.
26 *Arbiter, seu arbitrator, an possint extendere manum extra compromissum.*
27 *Excommunicatus, an possit esse arbiter: & quis dicatur notoriè excommunicatus?*
28 *Arbitrator potest de bonis vnius alteri tradere: arbiter verò secus.*
29 *Arbitrium si continet manifestam læsionẽ & enormem, potest per superiorem retractari.*
30 *Quæ est ratio, quòd sententia arbitri non reducitur ad arbitrium boni viri: sed arbitratoris sic.*
31 *Promittens stare sententiæ arbitratoris sub pœna, vel iuramento: non incurrit pœnam, nec periurium, si petit, quòd reducatur ad arbitrium boni viri.*
32 *An partes possint per pactum renuntiare reductioni ad arbitrium boni viri?*
33 *Reductio ad arbitrium boni viri pro quanta læsione detur.*
34 *Petens reductionem ad arbitrium boni viri, si succumbit, an incidat in pœnam compromissi?*
35 *Reducens ad arbitrium boni viri, si pro parte succũbat, & pro pate obtineat: an incidat in pœnã totam, an excusetur?*
36 *Si petitur reductio ad decem: & iudex reductionis sententiauerit in quinque, si nõ vult soluere quinque: an incidat in pœnam compromissi.*
37 *In quantum tempus arbitrator debeat arbitramentũ explicare.*
38 *Bonus vir est iudex: & ad quem iudicem fit ista reductio. 39.*
40 *A sententia iudicis reducentis arbitramentum ad æquitatem, non potest appellari.*
41 *Pendente reductione ad arbitrium boni viri impeditur executio arbitramenti.*
42 *Si est compromissum tanquã in arbitrũ & in arbitratorem: an sit arbiter, an arbitrator?*
43 *Is in quem est compromissum, vt possit procedere de iure & de facto: sed in pronuntiando de iure tantùm, an sit arbiter, an arbitrator?*
44 *Si arbiter assumptus modo prædicto ferat sententiã iniustam: an valeat talis sententia.*
45 *Arbitrator potest procedere ad sententiam absentibus partibus: arbiter verò non.*
46 *Tertius non eligitur, si duo arbitratores discordãt.*

CAP. XXIII.

b Quintauallis[b]. ¶ Qui iurauit stare mandato alicuius, non tenetur parêre si præcepit illicita[c]: vt quòd filium exhæredet, vel vxorem subijciat. & est. c. famosum valde, propter materiam arbitratorum, quæ tractatur. Communis diuisio. Secunda ibi: *quocirca.* ¶ Casus literalis.

SEE. SAP.

a ¶ Eo iuuito. vide Bart. idem tenentem in. l. non solũ. §. fin. in fin. ff. sol. matr. & Bald. n. l. j. de excep.

b ¶ Quintauallis. In ampla materia huius ca. adde qd̃ d. Ant. in. c. super quęstionum. i. n. ij̃ col. de offi. dele. dicit, ꝙ si ex statuto omnes sententiæ debeãt poni in castro, non habet locum in sententia arbitri.

c ¶ Præcipit illicita. vide Bald. in. c. j. §. j. de lege Conra. & in auth. generaliter. in. iij̃. col. C. de Episc. & cle. & in l. fi. C. de cõtrahẽ. emp. & in. l. iij̃. C. de do. ꝓmis. & in auth. hę res. C. de secun. nupt. & in. l. hac edictali. eo. tit. D. Car. in. c. exposita. de arbi. vbi singulariter loquit. & pondera bene in versic. filij. quia hic est casus, ꝙ in compromisso, & sic in materia contractus masculinũ concipit fœmini. num. quod est cõtra Archid. in. c. si quis suadente. xv. q. iij̃. Vtrũ dicens laudũ iniquũ excusẽt à pœna cõpromissi, vide Io. de Imo. cõsi. v. & cõsil. xclvij̃. & in consilio suo. clxj. vbi ponit cõsi. do. Flo. & in cõ. clxij̃. & lxxiij̃. Andræ. Barba.

ZACHARIAS. ¶ Arbitraticē. Aduerte tu, quia in arg. l. in multis. ff. de ſta. ho. videtur hoc dictū reſtringere: vt non habeat locū inter cōiunctos. & ita debere limitari hunc text. dicto capitul. dilecti. & l. fin. C. de arbit. per iſtum alle.

Ant. Franciſ. ¶ Circa hoc, quod hîc dicitur muliere, an poſsit eſſe arbitratrix: vide Spec. in tit. de dele. in §. viij. in ver. item, ꝙ eſt mulier. vbi dicit, ꝙ nec iudex nec arbitra eſſe poteſt: ſed arbitratrix ſic. Et vltra limitationem hîc datā per iſtū, exiſtimarem etiā poſſe limitare: niſi mulier eſſet in dignitate cōſtituta: quia tūc poſſet iudicare & arbitrari. Nā mulier ſuccedit in dignitatibus: vt per dom. Abba. in. c. ſignificauit. de reſcrip. & no. in. c. dilecti de arb. hic alle. Et adde, ꝙ mulier non fungitur officijs ciuilibus publicis: vt p Spe. in ti. de ſyndi. in §. quid de mulieribus. & in ti. de cura. in §. v. in verſi. ſed nunquid mulier. Et ideo nec poſtulare, nec aduocare poteſt: vt per Spe. in titu. de diſpu. & allega. in iij. verſi. illud. vbi ponit de illa Calphurnia, de qua loquit̄ tex. in l. j. ff. de poſtulan. Quod vltimū intellige vetū: niſi pro perſonis miſerabilib⁹, pro quibus poteſt procurare & aduocare. c. fi. ſ. de procu. iij. q. vij. c. ſunt aut ē. C. de aduo. diuer. in l. petitionē. §. licētiam. & vide Bar. in diſpu. quā habuit beata virgo cum diabolo, quę incipit Acceſsit Maſcharon ad oīpotētis Dei preſentiā. in iij. col. Et adde ꝙ mulier religioſa cōſtitui poteſt procuratrix à Papa: vt in. c. cum dilecti. de conſti. & vide Cardi. in cle. iij. in. j. oppoſi. de procura.

1 2 3

ꝵ SEB. SAPIA.

b ¶ Compromiſsi. Quia qñ ꝓnuncia uit cōtra formā cō promiſsi, laudum ſit nullum: ꝓbat Roma. in conſil. cxv. inci. viſo com promiſſo. in fi. & in conſi. cxlj. inci. eximie doctor. & in cōſi. clxxv. incip. dictum laudū. imò nō pōt ratificari ſecūdū eū. in cōſi. clv. inci. præmiſſum laudum, & Ange. in cōſi. ccxvij. inci. viſa narratione. col. vj.

c ¶ Caſibus. Ex quibus cauſis pōt pater filiū exhæredare: pōt ei alimēta denegare: & hoc idē tenet. d. Ant. & do. Abb. Pañ. in. c. cū haberet. de eo, qui dux. ī ma. quā pō. &c. & Bar. in trac. de alimēn. Et idē videt dicere gl. in l. fi. C. de alen. lib. & gl. magis exp̄ſſa in §. ſi igitur oēs memoratas. in authē. vt cū de app. cog. Eodē mō ex oībus cauſis ſuprà dictis, ex quib⁹ pater in teſtamento pōt exhęredare, eodē modo filiæ tanc̄ ingratę non tenet dotē dare: ſed pōt filiā priuare dote: ſecundum Bald. in. l. fi. in. ij. col. C. de dot. promiſ. Tamē ſubdit Bal. ꝙ ex talibus cauſis non poſſet dotē præteritā iā datā auferre. Eodē mō ex oīb⁹ cauſis ex quib⁹ pōt quis exhęredari, & meret, ex illis oībus pōt cogi emancipari: quia iſta duo ęquiparant ſecundum Ang. de are. in §. fi. inſti. qui. mo. ius pa. po. ſol. in fi. & Ang. in §. hîc autē. inſtit. de actio. Eodē modo ex omnibus illis cauſis nedum filius pōt exhęredari, nedū alimēta denegari, & dos auferri, & inuitus emācipari: ſed etiā quod eſt forti⁹, filius perdit priuilegium filij. Et ideò ſi pater interficeret filiū, qui commiſiſſet in eū aliquam ex illis cauſis: nō tenet pœna parricidij: ſed deberet aut relegari, aut deportari. & ſimiliter ſi filius interficeret patrem qui aliquā de. vij. cauſis ingratitudinis erga filium cōmiſiſſet, nō incurreret pœnā parricidij, ſed pœnā deportatiōis. Ita ſingulariter determinat Bar. in. l. diu⁹. ff. de parri. quod eſt perpetuò mēti tenendū, ſecundum do. Barto. de Bellen. hîc. & do. Iaſ. de May. in. l. ius ciuile eſt, in pe.

Filiæ Quintauallis venerunt ad verba cū quibuſdam alijs mulieribus, & eis multas iniurias irrogarunt: propter quod dictus Quintiuallis iurauit ſtare mandatis illarum, quæ tale fecerunt illi mandatum ſub debito iuramēti: ꝙ ſi aliquando filij, aut filiæ, aut vxor illius aliquod factum, vel verbū contumelioſum mulieribus illis obijcerent: ꝙ ipſe Quintauallis filios & filias exhæredaret: & vxorē à ſe remoueret. Quintauallis recepto tam iniquo mandato ſignificauit hoc Papæ: vnde mandat Epiſcopo Alatrino, quatenus prædictis mulieribus iniungat: vt mandatum illud reuocent: cū licitum fuerit iuramentum, & mandatum illicitum: alioquin denūtiet illum non teneri ad obſeruationem huius mādati. Bern. ¶ † Not. j. ꝙ pro ſatisfactione ſiniuriæ, licitè iuro ſtare mādato iniuriati: & ſic poſſum validè me ſubijcere iudicio aduerſarij mei. & quanquā pater hoc iuramentum præſtiterit occaſione iniuriæ illatæ per filias: tamen eadem ratio eſt in ipſis filiabus: vt probatur. ſ. eo. c. veniens. & facit. l. ſi libert⁹. ff. de ope. lib. Et ex hoc & ex tex. infero, ꝙ licet non poſsit compromitti, cum agitur de crimine criminaliter: vt. c. penult. de in integ. reſt. & l. non diſtinguemus. §. Iulianus. & §. deliberari. de arbi. ſecus tamen eſt vbi agitur de crimine ciuiliter, vt hîc. ¶ † Secūdò no. ꝙ in fœminam poteſt compromitti, tanquam in arbitraticem: [a] ſecus tamē tāquā in arbitrā: quia hoc vltimum eſt officium virile: cum habeat procedere iudicialiter: vt probatur in. c. dilecti. de arbi. & l. fi. C. de arbi. Quod intellige niſi fœmina ex dignitate habeat iuriſdictionē: vt quia eſt Regina, vel comitiſſa: vt dicto c. dilecti. & dic, vt ibi not. per gl. & per Bart. in. d. l. fi. ¶ Tertiò not. quem poſſe ad obſeruā tiam arbitramenti ſe obligare per iuramentum. Et not. quòd hoc caſu arbitrator præcepit ſub debito præſtiti iuramenti. facit. c. breui. & quod ibi dixi. ſ. eo. ¶ Not. iiij. quòd arbitrator poteſt pronuntiare ſub conditione decernendo in futurum: vt patet ibi, ſi quando filij &c. Et pro hoc, quia dictum arbitratoris non eſt propriè ſententia, ſed potius quidam contractus, ſeu tranſactio: vt in authen. vt diffe. iudi. in prin. iuncta gloſſ. in authen. ſi verò contigerit. C. de iudic. ¶ Not. ꝙ in iuramento generali de obediendo, vel parendo mandato alicuius, non veniunt illicita. pro hoc capi. veniens. ſ. eo. &. c. j. eo. titu. lib. vj. ¶ No. vlti. † quòd arbitramentum continens rem illicitam, & à iure prohibitam, eſt ipſo iure nullum: vt probatur in fi. ibi denunties &c. Non enim mandat à iuramento abſolui, ſed denuntiat non teneri. Is enim qui nuntiat, nihil agit: l. hæredes palam. §. ſi quid. poſt. ff. de teſta. Ex hoc infertur, quòd verbum præcedens ibi, reuocet &c. debet intelligi de facto, ꝓpter opi. vulgarium. Ex quo verò poteſt argui arbitratorem poſſe ſuū præceptum reuocare. quod poteſt admitti, quando pronuntiauit contra [b] formam compromiſsi[b], vel quando mandatum non tenuit. De quo tamen remitto ad ea quæ leguntur & notantur, in. l. dicere. in fine. cum duabus ſequen. legibus. ff. de arbi. Et potes dicere tam in arbitro, quā in arbitratore: quòd ſi ex toto pronuntiauit, ita quòd finitū eſt officium ſuum, non poteſt illud reuocare: ſecus ſi interlocutoriam, per quam finitur poteſtas ſua. Dic, vt in dictis iuribus plenius nota. maximè per Bartol. facit capitu. ſi compromiſſarius. de electio. lib. vj. & l. ſi cui. ff. de ſeruitu. & capitu. in literis. de officio delega. Iſtæ autem mulieres poſſunt reuocare mandatum quia hoc concernebat earum perſonas: vnde reuocant tanquam partes. Item mandatum fuit ipſo iure nullum. & reuocatio potius refertur ad factum, quàm ad ius vt. ſ. dixi. Dic tamen de materia, vt plenius not. Bartol. in dicta lege, dicere. cum ſequen. & per Ioan. Andrę. in additioni. Speculatō. in titul. de arbi §. ſequitur. verſicu. ſed pone. ¶ Contra hoc & contra text. oppoñ. arbitramentum tenet mero iure, quantūcunq; ſit iniquum: licet poſſit peti reductio ad arbitrium boni viri: vt in l. ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio. Solu. intelligo iſtum text. quando arbitramentum eſt contra ius. quo caſu eſt prorſus nullum ſine petitione reductionis: vt in capitu. examinata. de confirma. vtili. vel inutili. Hoc enim mandatum fuit non ſolùm contra ius ciuile, ſed etiam contra ius diuinum & gentium: vt ſcilicet filij ſine cauſa ſufficienti exhæredarentur: & coniunx ſine cauſa fornicationis repelleretur. vt in authen. vt cum de appellatio. cogno. §. aliud quoq; capitulum. & in capitu. ſecūdo. de coniu. lepro. Secus autem vbi mandatum eſſet iniquum, non tamen contra ius. & ita procedat contrarium. ¶ † Oppono ſecundò, & videtur quòd ſi etiam mandatum non eſſet contra ius modo prædicto: tamen iuramentum non adſtringebat iſtum Quintauallem: quia iuramentum non extenditur ad veriſimiliter non cogitata: vt in capi. veniens. & quod ibi nota. ſ. eod. & quod not. Io. And. in c. vna. de commo. ſed veriſimiliter in iuramē to generaliter præſtito non videtur quis cogitaſſe: vt exhæredet filios, vel vxorem à ſe abijciat: ergo ad hoc non tenebatur. Solu. gloſ. ij. videtur hîc ſtare contrario, & bene: & videtur coniungere duas cauſas præmiſſas ſimul: vt ratione illiciti mandati: & quia veriſimiliter hæc non cogitauit, nec obligabatur Quintauallis ad obſeruantiā iſtius mdatāi. Et hinc ſumpta occaſione enumerat hîc gl. cauſas legitimas exhæredationis filiorum: quibus addūt Pet. & Abb. cum filius eſt hæreticus. de hæreti. capi. excommunicamus. §. credentes. ¶ † Et dicit Ioannes Andræ. quòd in omnibus caſi-[c]bus[c], in quibus pater poteſt alimenta denegare. de quo remittit ad Specula. qui filij ſint legitimi. verſicul. quid ſi ipſa. & ſequenti. Idem tenet Bartol. in lege, Diuus. ff. parricidijs. per l. ſi quis à liberis. de liberis agnoſcen. ¶ † Adde tamen notabile dictum Speculatoris[a] in loco

a 1 2 3 4 5 c 6

col.ff.de iusti.& iure.qui dicit,quòd non meminit se alibi legisse. Anto.Francis. ¶ Circa hoc,an alimenta possint filio denegari ex illis causis,ex quibus potest eum exhæredare,de quibus hîc,& in.§.causas. in authen.vt cum de appel.cogno.dicas absq; dubio,quòd sic:vt est glo.in.l.si quis à liberis.in.§.idem iudex.in versicu.detulerat.ff.de lig.agno. & vide Bartol.in.l. si patrem.C. de alend. libe.& in.l. diuus. ff.ad leg.Pompe. de parri.& hoc verum est etiã si mater peteret cogi patrem ad alendũ filium: vt in. l. secunda. & ibi per Barto. C.de alend. libe. Et adde quod adeò alimenta debentur à patre filio,quòd nisi filius alatur & fame pereat,tenetur pater lege Cornel.de sica. vt est gloss. & Barto.in.l. necare. ff.de libe.agnoscẽ dis.& cogitur pater officio iudicis ad alendum filiũ: vt plenè per Bar. in dicta.l.si quis à liberis.in princip. nec potest filius patre viuente aliquid vltra alimenta petere de bonis paternis: vt per Baldum,in.l.quãdo b uis.C.de fideicommiss. post Cyn.in non potest. ff. de adoptionibus. Et istud intellige verum,nisi filius posset laborare & viuere de suo labore:secundum Bartol.in.l.prima. de mendican. valitu. libro.xj. nisi forsan filius etiam artifex, non posset artem exercere saluo honore: qa tũc pater,quãuis filiꝰ posset viuere ex labore suo,omnino tenetur eũ alere:vt per Barto.in l. si qnis à liberis. in ver.quod si filius.& vide ad prędicta etiam Ang. in.l.j.C. diuor. fa. apud quem fi.educa. debe. Et adde etiam quòd si filius haberet aliunde,vnde se posset alere, non tenetur pater eum alere: vt per Bald.in authent.res,quæ.C.communia de leg. Et adde quòd filius peccans in corpus suum,sicut potest exhæredari.ita possunt etiam sibi alimẽta denegari: vt per Specula.in titul.qui fil.sint legit.in versicu.quid si filia. & ibi per Bald.in addit. An autem possit filius inuitus emancipari à patre:dicas,quòd filius cogitur consentire emancipationi,quã vult pater facere de eo ex causa.vt,quia sit nimis molestus patri,secundũ Bald. post Bar. in.l.nec auus.C.de eman.lib. Aliâs autem non:vt per Bald.in.l.vt liberis. C. de colla.per text.in authent.quib.mo.natu.effic.sui.in.§.& generaliter.& habetur per Bald.in.l.quamuis.C.de fideicom.& per Alexan.post Ioann. de Imo.in.l.vtrum.ff.de verb.oblig.& per eundem post Bartol.in.l.quidam cum filium.eo.titu.& vide Spe.in tit.de offi.ordi.vers.reus verò.& in titu.de pig.§.ij.in versicu.arrogator. Et an econtrà pater possit cogi à filio emancipare illum,habetur in.l.filiusfa.in.§.secundum vulgarẽ.ff.de leg.j. & in.l.si cui.ff.de condi.& demon.& in.l.non potest.de adop.& per Pau. de Cast.in consi.lxj.

a ¶ In loco.In.§. penul.in ver.quid si pœnitentiam egerit.& do.Ant.hîc in iij.col.& Bal.in.l.filia.C.de inoffi.test.a. vbi Bal.ponit de bona filia, quæ fuit meretrix, si pœnitentiam egerit, & reducatur ad bonam vitã,nõ poterit exhæredari:nec ei alimenta denegari. Tenet domi.Alex.in.l.j. in.xvj.col.in fi.ff. solu. matri. Et sic per hoc sunt limitanda omnia dicta in præcedenti additione: & iste est vnus notabi. effectus pœnitentiæ: vt per pœnitentiam recuperet priuilegium filiationis. Adde tamen circa hoc dictum Bald.de filia meretrice, adde ipsum Bal.in.l.ĩ arenam. j.eo.titu.C.de inof fi.testa. vbi dixit: si filia est meretrix mater non potest eam excludere à querela inofficiosi cõtra suũ testamẽtum, si ipsa mater etiã fuit meretrix. Anto.Francis. ¶ Ad hoc, quod hîc dicitur de filia meretrice pœnitẽtiã agẽte: an recuperet iura filiationis:ita ꝙ nõ possit tunc exhæredari, vel ei alimenta denegari:dicat, ꝙ licet pœnitentia in foro cõscientię nõ tollat pœnã legalẽ vt per do.Vbert. in.c.ij. de emp. & ven. & habet per Bal.in.l. placet.C. de sacrosan.eccle. & per gloss. in.c. gaudemus. de dinort. Tamen hoc casu talis pœnitẽtia operatur istum mirabilem effectũ ad quod etiam vide Specu.in tit.de cõpe.iudi.ad.in.§. j.in versi.xvij. Et pro hoc facit,quia filia meretrix quæ pœnitentia ducta matrimonium contrahit secundum materiam.c.inter opera.de sponsa.non põt capi personaliter:stante statu to,ꝙ mulier meretrix possit personaliter capi: quia tunc censet esse pœnitens,secundũ Bal.& doct.in.l.consentaneum.C.quò & quãdo iudex.& habetur per Ioan.and.in addi.Spec.in rubri. de iniu.& dam.da. De matre autem, vt non possit filiam etiam meretricem exhæredare: per ea quæ habentur hîc in alleg.l.arena.C.de inoffi.testa.Adde quæ habentur & notã.in.l.viro atque vxori.ff.solu.matri. vbi paria delicta mutua compensatione tolluntur.

7 † Et vt intrem materiã,oppo.sic:hîc fuit præstitum iuramentum de parendo mandato istarũ mulierum,quibꝰ iniuria fuit irrogata.& sic erant istæ arbitratrices in facto proprio,cõtra.l.penul.ff.de arbi. vbi dicitur, quòd in facto proprio nemo potest esse arbiter,sicut nec iudex. C.ne qs in sua causa.per totum.&.iiij.qõ.iiij.c.j.&.xxiij.qõ.iiij. c.inter.Solu.quòd contrariũ loquitur in mero arbitro.text. autem hîc . & in capitul. veniens.s̃. eodem. procedit in arbitratore[b]. In facto enim proprio quis potest esse arbitrator vt hîc, & ‡in.l. si libertus. ff. de operis liberto. Ratio diuersitatis est quia arbiter est quasi iudex,& eligitur : vt procedat iuris ordine seruato , & secundum ius: ideò dicit lex, quòd arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum:vt.l.j.ff.de arbi.In facto enim proprio, quis non potest esse iudex: quia nemo potest sibijpsi imperare:vt in iuribus præall.ita nec arbiter:sed arbitrator eligitur,vt quidã amicabilis compositor:& vt procedat extra iudicium & componat inter partes.quod non repugnat in facto proprio: cùm videatur sibi data potestas tanquã bono viro.d.l.si libertꝰ. &.ff.de fideicom.liber.l.Thais.§. sorore.Et de materia vide bo.tex.cum glo.in.l.in personã. §.generaliter.ff.de regu.iur.& in.l.in venden tis.C.de contrahend.emptio. ¶ Quapropter scias,quòd licet appellatione arbitri generaliter sumpti,veniat etiam arbitrator: tamen in specta vtriusque natura in multis differunt: vt est originaliter textus nota. & principalis & clarus in tota ista materia in.l societatem. §. arbitrorum.ff.pro socio.vbi dicitur,quòd arbitrorum duo sunt genera:vnum huiusmodi:vt siue sit æquum,siue iniquum parêre debeamus:quod obseruatur, cum ex compromisso ad arbitrum itum est. Alterum huiusmodi, vt ad arbitrium boni viri redigi debeat &c.vide gloss. suprà eodem.capitul. veniens.& in capitulo causam quæ.s̃.de electione.Licet quidam dixerint: vt Innocen. hîc & communiter docto. sequentes: & Bartol.in dicto.§.arbitrorum.dicant arbitrum discerni & cognosci ab arbitratore in diuersitate nominis. Vnde si compromittitur in aliquem tanquàm in arbitrum : ille dicitur arbiter. si tanquam in arbitratorem, ille dicitur arbitrator,secundum eos. Mihi tamen placet, vt non ex diuersitate nominis: sed potius ex modo assumendi, & potestate eis tradita,dignoscantur. Vnde vt notabi. dicit hîc Innocentius ꝙ arbiter dicit,qui eligitur,vt iudex:scilicet, vt procedat seruato in substantialibus ordine iudiciario , vt litem dirimat coram se cœptam : vel quodam alio ordine iudiciario seruato: licet teneat , etiam si iniquè dirimat.ff.de arbitris.l.qualem.&.l.diem proferre.§. stari . vnde arbitrum diffinitur: quòd est certus actus personarum , quasi in iudicio confligentium : vel causa in dicendo ius voluntariè posita. Arbitrator autem est , qui eligitur , vt aliquid æstimet : veluti pretium: vel operas:vel partes societatis: vel quid simile: & vt arbitretur secundum quod sibi videtur sine ordine iudiciario. institu.de empt . & venditione.§.pretium.ff. de verborum obligationibus.capitu.si quis arbitratu. Et quòd non sit coram eo iudicium : patet hîc & in capitul . veniens.suprà eodem.& dicta.l.si libertus. de operis libertorum. Nam compromittitur in his iuribus in principalem aduersarium:quod non posset fieri, si haberet procedere , vt iudex: quia nullus in re sua potest esse arbiter,vel iudex:vt suprà dixi: & habetur in dicta lege penultima. Idem probatur in lege , si de meis §. recepisse.ff.de arbitris.vbi habetur,quòd coram eo, qui assumpsit officium inter partes componendi, non est iudicium: nec in procedendo: nec in diffiniendo: vt ibi per Bartolũ. ¶ Ex quibus potest inferri, quòd ille propriè est arbiter, qui eligit,vt iudex:arbitrator,qui habet aliqd

b ✠ SEB. SAPIA. ¶ In arbitratore. Vide do.Ant.in.c.cũ venissent.col. penul.s̃.de iudi.& in.c.cum olim.in pe.col.j.de præscrip.& Odof. in cõsil.clvj.incipiẽ. primum de quo quæritur.& Ial.in.l. qui iurisdictioni.in primis verbis.ff.de iurisdom.iudi.

arbitrari ex bono & æquo extra iudicium. de præbẽ. c. niſi. vbi pro bono pacis poteſt de iure vnius, moderatè tamẽ, alteri dare: vt in. d. c. niſi. & no. ĩ. d. c. ſi de meis §. recepiſſe. ff. de arbi. per Bar. in. d. §. arbitrorũ. Opinio autẽ Inno. & aliorum vt diſcernatur vnus ab altero ex diuerſitate nominum: poteſt ſaluari quando ſimpliciter fuit dictum cõpromittimus in te, vt in arbitrum: aut cõpromittimus in te, vt in arbitratorẽ: & non fuit aliquid additum, per quod diſcernatur vnum ab altero ex proprietate cuiuſq;. Pro hoc tex. not. in. l. ſi de meis §. recepiſſe. vbi dicitur, quòd propriè arbiter dicitur, qui aſſumit officium iudicis[a] in procedendo & diffiniendo: ille qui aſſumit officiũ cõponendi, non propriè dicit arbiter: ſed in dubio poſſet dici arbiter. & melius iudicio meo: quia ſi fuit cõpromiſſum ſimpliciter in aliquem tanquã in arbitrũ: nec fuit dictũ, vt procederet iudicialiter, nec aliquid aliud, per quod poſsit magis cõiecturari de vno, quã de alio, q̃ tunc fuerit aſſumptus: ſuper aliqua diſcordia, videtur electus vt arbiter: ſi ſuper aliquo contractu ad purificationem ipſius videtur aſſumptus, vt arbitrator. & hoc propriè videtur velle tex. in §. arbitrorũ. cũ duab[9] leg. ſequen. & ſic limitarem dictum Innoc. hîc: & Bar. in. d. §. arbitrorũ. & facit ad prædicta q̃d not. Spec. in tit. de arbi. §. j. verſi. arbitrator verò. ¶ †Et ex prædictis collige aliquas differẽtias inter arbitrum & arbitratorẽ. Prima eſt & principalis eſt: quia arbitrator ſemper aſſumitur circa cõtractũ: arbiter verò aſſumit in lite: ita dixit Iaco. de Are. vt refert Cy. in. l. ſi qui ex conſenſu. C. de epiſ. audi. Sed iſtud prima frõte videtur contra iſtũ tex. vbi arbitrator fuit aſſumptus nõ ſuper cõtractu: ſed ſuper ſatisfactione iniuriæ. Item contra. l. j. §. inde quæritur, ff. de no. ope. nuntia. vbi aſſumit ſuper lite. Et idem & clarius probat in authẽ. ſi verò contigerit. C. de iudi. & ideò alij dixerunt, vt refert Bar. in. d. §. arbitrorum. & Inn. hîc, q̃ arbiter eſt ille, qui habet iudicare de iure ſecundũ ordinẽ iudiciorũ: arbitrator verò eſt ille, qui aſſumit de iure & de facto. Bar. verò in. d. §. arbitrorũ. dixit, quòd ſi bene aduertatur iſtorũ opiniones non diſcordant. Nã q̃n aſſumuntur ſuper lite, aſſumuntur ſuper contractu, ſcilicet fiendo: quia arbitramentũ eſt quædã tranſactio: vt not. in aut. vt dif. iudi. in prin. Vnde dicitur aſſumi ſuper cõtractu trã actionis ineundo. vnde in effectu arbitrator ſemper aſſumitur ſuper cõtractu, aut ſcilicet cõplẽdo: quia fuerat à partibus inchoatus: vt d. §. pretium. inſti. de emp. & ven. aut ſuper ineundo & perficiendo: vt quãdo aſſumit ſuper lite, vt trãſigat inter partes. Nec ob. ſi diceres q̃ ſecundũ hoc nunquã poterit arbitrator aſſumptus ſuper lite in totum abſoluere, vel in totum condẽnare: cum arbitramẽtũ ſit tranſactio: vt dictum eſt: tranſactio verò nullo dato, vel retento non valet: vt in. l. tranſactio. C. de trãſ. & in. c. ſuper eo. ſ. eo. ti. Non reſpõdet ſecundũ Bar. tranſactio eſt genus continẽs in ſe omnẽ modũ, per quẽ recedit à lite vt probatur in. l. ij. ff. de iureiurã. vbi dicit, q̃ iuramẽtũ delatum in iudicio à parte parti, dicitur quædam tranſactio. vnde intelligas, quòd arbitramentum eſt quædam tranſactio[b] in genere: hoc eſt quædã conuẽtio, per quã à lite receditur. Contrarium verò procedit in tranſactione in ſpecie: in qua requiritur q̃ aliquid det, vel retineat. ¶ Ex q̃bus infert, q̃ arbitrator aſſumptus ſuper lite, poterit in totum abſoluere, vel condemnare. Pro hoc iſte tex. & ſ. c. veniens. Concludo ergo, q̃ prima differẽtia principalis eſt quia arbiter aſſumit ſuper lite: arbitrator ſuper cõtractu: aut perficiendo, aut ineundo: vt patet ex prædictis. ¶ †Secunda differentia eſt, quia arbiter eligitur, vt ſit loco iudicis: ita vt habeat procedere iuris ordine ſeruato. d. l. j. & l. ſi de meis §. recepiſſe. de arbi. vn de nõ debet procedere diebus feriatis, ſicut nec iudex: vt. l. omnes. C. de ferijs. & plenius dicendũ, vt in. l. ſi de meis §. fi. & l. ſi feriatis. ff. eo. Debet etiam iudicare ſecundum ius, & nõ tollere vni: vt det alteri, ſicut facere debet iudex: tamen ex iniquitate nõ reſtituitur arbitrium: vt. l. diem proferre §. ſtari. & l. qualem. ff. de arbi. niſi interuenerit fraus, ſeu pretium. de quo in. l. ij. C. eo. Arbitrator verò vt. ſ. dixi aſſumitur ſuper cõtractu, vt procedat extra iudicium Eſt enim cõpoſitor & mediator inter ipſas partes: vnde ſicut iſtæ partes procedunt ad compoſitionem extraiudicialiter: ita & arbitrator. Hinc dicit notabiliter hîc Innocen. ſe non facere vim: vtrũ iſte arbitrator fecerit litem conteſtari inter partes: vel ſi ſententiã in ſcriptis pronuntiauerit: vel ſimpliciter nudo verbo, quod ſibi viſum eſt dixit: quia coram eo non eſt iudicium: nec quaſi iudiciũ: ſed totum in ſua poſitum eſt voluntate. & prædictarum ſolẽnitatum obſeruatio non eſt, niſi corã iudice vel arbitro: & ita non poteſt dici lit. conteſta. vel ſententia ſecundum eum. quæ verba bene notabis. Per hoc enim dixit in. c. præſentata. ſ. de teſti. q̃ licet arbitrator recipiat teſtes ſolenniter: non tamen per hoc atteſtationes facient fidem coram iudice: quia illa ſolennitas perinde habetur, acſi non interueniſſet ratione prædicta: & ſic reperiuntur oĩ caſu receptæ ſine lit. conteſta. & alio ordine iudiciario. ¶ †Tertia differentia colligitur etiam ex prædictis: quia in facto proprio q̃s non põt eſſe arbiter, ſed arbitrator ſic: rationẽ. ſ. tetigi. ¶ †Quarta differentia: quia arbiter non iurat, nec partes debent iurare de obſeruantia arbitrij: vt hodiè prouiſum eſt de iure ciuili. authen. decernimus. C. de arbi. Sed in arbitratore non reperitur prohibitum: vt hic, & ſ. eo. c. veniens. facit. l. hæc edictali. C. de ſecun. nup. & hoc tenuerunt Bartol. & Bald. in dicta authenti. decernimus. ¶ Quid autem ſit de iure canonico? certè in arbitratore caſus eſt hîc. & ſ. eod. capi. veniens. In arbitro dic, vt leg. & no. in. c. ij. de arbi. vbi de hoc. Dicit tamen not. Bald. in dicta authenti. quòd licet abitrium non pariat actionem, quando fuit iuratum contra tenorem illius authen. tamen de iure canonico poterit iurans ex officio iudicis compelli ad illius obſeruantiã. argu. c. ſi verò. ſ. eod. dic, vt not. in dicto capi. ij. Barto. tamen tenuit contrarium: dicens, q̃ iurans peccauit in iurando. Dictum Bald. plus placet. argu. eorum, quæ dicam j. eo. c. cum contingat. ¶ †Quinta, quia arbiter recuſatur, vt ſuſpectus. ff. de arbi. l. non diſtinguemus §. cum quidam. Secus in arbitratore ſecundum do. Ant. hîc alleg. d §. cum quidam. & d. §. arbitaorum. & d. §. recepiſſe. & l. j §. & poſt operis. ff. de noui oper. nuntiatio. Sed certè illa iura non probant arbitratorem nõ poſſe, vt ſuſpectum recuſari: licet pro hac diuerſitate poſsit induci hæc ratio. Dicto arbitri ſtatur omnino metu pœnæ: ſiue ſit iniquum, ſiue æquum vt in dic. §. ſtari. meritò ius prouidet, vt poſsit ante ſententiam recuſari. Intellige, vt not. in. d. §. cum quidã ex cauſa ſuperueniẽte põt cõmiſſum. ar. ĩ. c. inſinuãte. de of. dele. Idẽ puto cauſa prius orta, nunc nouiter detecta: vt eſt gl. no. in*. c. ſi qs Epiſcop. in*. §. exceptio. iij. q. vj. In dicto verò arbitratorum eſt proditum remedium: quia poteſt peti reductio ad arbitrium boni viri. §. arbitratorum. & hic, & ſ. eod. capi. veniẽs. ¶ Sed hoc non obſtãte mihi illud dictum nõ placet: nam video, quòd in iudice eſt proditum remedium appella. & tamen poteſt ante factum recuſari: quia periculoſum eſt coram ſuſpecto agere. iij. quæſtione. v. capi. quòd ſuſpecti. & de appella. c. cum ſpeciali. Poteſt enim ſaltem de facto grauari & vexari in appellãdo, & petendo reductionẽ ad arbitrium boni viri: id eſt iudicis. & huic grauamini facti iura volunt obuiare. de arbit, capitul. peruenit. & quod ibi not. Item video, quòd procurator poteſt, vt ſuſpectus remoueri. ff. de procurato. l. item ſi ſuſpectus. licet contra eum poſſet agi, ſi malè verſaretur in officio. ff. mand. per totũ. Item in notorijs iudex recuſari poteſt,

SEB. SAPIA.

a ¶ Officiũ iudicis. Quòd ex modo procedẽdi cognoſcat q̃s ſit arbiter & arbitrator: vide Cuma. in cõſi. vij. inci. viſis compromiſſo in. iij. colũ. Et nunqd ĩ dubio actus cenſeat factus tanq̃ corã arbitratore: vide Alex. in cõſi. xiij. col. iij. Franci. cre. in ſingu. cxlvij. in ci. cõmiſſa eſt quæſtio. Fel. in. c. cum ex officij. col. x. j. de præſcrip. And. ſicu. in. c. ij. ĩ. j. no. ſ. de offi. dele. & ĩ c. volẽtes. in. j. col. ſ. de offic. delega. Are. in. l. nemo poteſt. ff. de lega. j.

SEB. SAPIA.

b ¶ Trãſactio. vide do. Iaſ. in. l. cum te tranſegiſſe. C. de tranſact. vbi poſt Ang. infert, q̃ ex quo arbitramẽtũ eſt q̃dã trãſactio: in eo nõ requirit ſcriptura. vide Alexã. in cõſ. lxxxij. in. j. vol. Vide etiã q̃d ex hoc inferat. d. Iaſ. ĩ. l. ſi ſuper poſſeſſione. C. de trãſ. col. j. verſ. cap. per iſtum tex. vbi plura infert.

a ¶ Quia ſuſpecti, vide Bal. in l. apertiſsimi. C. de iudi. And. Barba.

b ¶ Poſſe recuſari. Tu pondera. quia ſi dedit poteſtatē lędēdi enormiter & enormiſsimè: ita vt hodiè fit, videtur ꝙ nō poſsit recuſari, vt ſuſpectus per id quod not. Bal. in l. venditior. C. de reſcin. vendi. quē refert Lud. Roma. in rubri. de arbi. And. Barba.

SEB. SAPIA.

c ¶ Quia mulier. vide Roma. in fi. d. c. lxxxiiij. inci. tu audiuiſti. vbi ponit vnum caſum, a in quo mulier poteſt eſſe arbitra: quē dicit Canoniſtis incognitū.

d ¶ De monacho. an & qñ monachꝰ poſſit eſſe arbiter, vel arbitrator. Et de hoc vide latè per Imol. in cle. & ſi principalis. in. ix. colū. de reſcrip. & Archi. in. d. c. pręſentiū. xv. q. j. tenet, ꝙ non poſsit eſſe arbiter. Et dicit de hoc haberi per Hoſt. in ſum. de arbi. §. ſed quis poſſet eſſe arbiter in fi. De hoc etiā vide p Imol. poſt Gul. in cle. religioſus. in verſ. tractat hîc. de procur. An autē nouitius exiſtēs in probatiōe religionis intra annum probationis poſsit eē arbiter. vide elegāter per Domi. ī. c. beneficium. in vlti. col. de reg. li. vj. Itē adde Bal. in. d. l. ſi q ex ex conſenſu. in fi. 13 ij. col. C. de epiſ. audient. vbi dicit, ꝙ monachꝰ pōt eſſe arbitrator: ſed nō arbiter: niſi ſit monachus factꝰ Eps. Et ꝙ monachꝰ nō poſsit eſſe arbiter tenet Arch. ī. c. infames, §. ſi qs verò iudex, circa prī. p illū tex. cū monachus dicat ſeruus. iij. q. vij. Bart. in. l. nō diſtinguemus. §. ſacerdotio. ff. de arbi. de quo etiā p Bart. in. d. l. Pediꝰ. §. j. eo. titu. & vide de hoc etiā p do. Anto. hîc in. viij. differētia. xv. col. Anto. Franciſ.

¶ An monachus poſsit eſſe arbiter vel arbitrator vide do. Abb. in. c. cum ad monaſteriū. de ſta. mo. vbi dicit, ꝙ nō. & alleg. rōnem gl. Bart. in. l. Pedius. hîc alle. qa dicit eſſe ſeruꝰ &c.

poteſt, ſi pœna imponenda non eſt expreſſa in iure: ſed venit imponenda arbitrio iudicis: quia in arbitrando poſſet grauare partem: vt not. Archi. in dicto. c. ꝙ ſuſpecti.[a] & Hoſtien. & Ioā. And. in. d. capi. cum ſpeciali. de appel. dixi in capi. cū veniſſent. de iudi. ergo idem dicē dum eſt in caſu noſtro. Sed licet arbitrator procedat iuris ordine non ſeruato: vt. d. §. recepiſſe. tamen arbitrādo poſſet excedere modum. & periculoſiſsimum eſt, vt dicto aduerſarij, ſeu ſuſpecti ſe quis exponat: quare credo ipſum, vt ſuſpectum poſſe recuſari[b]. Pro hoc facit, quia tex. in. d. §. cum quidam. loquitur in diſtinctē in arbitro. Sed largo modo appellatione arbitri venit arbitrator: vt in. d. §. arbitrorū. & nos non ſumus in materia odioſa, vt debeat fieri reſtrictio, ſed fauorabilis: quia recuſatio admittitur ex quadam ęquitate: vt in capi. cum inter. de excē. ¶ Sed reperi hanc opinio. Antō. fuiſſe originaliter Guliel. de cug. & Franciſ. de Aret. & ipſemet domi. Ant. in alia parte huius capitu. refert. Mouetur iſte: quòd à perſona arbitratoris ante, quā arbitretur nō receditur. l. ſi quis arbitratu. ff. de verbo. obli. & l. fi. C. de contrahen. emp. Sed hæc ratio mihi non ſatisfacit: quia à perſona arbitri non receditur: vt alius aſſumatnr: imò vno deficiē te ex toto expirat compromiſſum: vt in capi. vno delegato. de offic. delega. & nihilominus poteſt recuſari propter ſuſpicionem: vt in dicto. §. cum quidam. Ergo idem in arbitratore: quinimo in multis caſibus poteſt recedi à perſona arbitratoris, & alius aſſumi: iuxta no. per Bal. in l. ſi quis arbitratu. præalle. quod nō eſt in arbitro. ¶ † Sexta differentia colligitur ex his, quæ dixi in notabilibus: quia mulier[c] poteſt eſſe arbitratrix: ſed nō arbitra, vt hîc: iuncta l. ſi. C. de arbi. & c. dilecti. eo. tit. rationem diuerſitatis. ſ. dixi. Et ob hoc dixerunt quidā vt not. Spec. & Io. And. in addi. in ti. de arbi. §. ſequitur. ver. quid de ſimplici. quòd idem eſt dicendum de monacho[d], vt nō poſsit eſſe arbiter: quia non debet eſſe diſceptator forēſiū negotiorum. xvj. q. j. monachi. & c. de præſentium. ſed arbitrator ſic: quia eſt officium pietatis reducere diſcordantes ad concordiam. vide bo. tex. in capi. iniuſtum. xj. qō. iij. De arbitro idem voluit gloſſ. in l. Pedius. §. fi. ff. de arbi. & quòd poſsit eſſe arbitrator tenet Pau. in clemen. ij. de reſcrip. requirit tamen licentiam Abbatis. & idem dicit ad hoc: vt poſsit eſſe arbiter. & idem ibi Ioan. de lign. quia non habet velle, vel nolle: licet Oldr. non requirat licentiā vt poſsit eſſe arbitrator. Et idem videtur velle Iaco. de Aret. vt recitat Ioan. Andr. vbi. ſ. Ipſe verò Spec. velle videtur, quòd non poſsit eſſe arbiter ſine vtilitate monaſterij ſui & Abbate imperante. argu. c. ij. de poſtu. & dicto capitul. monachi. Sed arbitrator poteſt eſſe ex ſola licentia Abbatis. Et hoc mihi placet circa opinionem in capitu. ſecundo de teſta. lib. vj. Non enim poteſt eſſe executor teſtamenti: licet actus ſit fauorabilis, ſine ſui ſuperioris licentia: ergo nec arbitrium in ſe aſſumere. facit. xij. q. j. non dicatis. Et optimè facit l. illa verba. ff. de ver. ſigni. vbi dicitur, quòd illa verba, arbitratu Lucij Titij: ſignificant ius, e & nō cadūt in ſeruum[e]. ergo nec in monachū. quia detinetur ſtrictiori ſeruitute, quo ad abdicatione propriæ voluntatis. liiij. diſ. c. multos. & vide in ſimili gl. no. in cle. religioſus. de procu. in verbo ſubſtituere. Et hanc vltimam opi. Bal. ſequit in. l. ſi qui ex conſenſu. C. de epiſco. audi. hoc tene: licet domi. Ant. hîc inſtet.

14 ¶ † Septima differentia ſecundū quoſdā eſt, quia in iudicem ordinariū ſubditi nō poſſunt cōpromittere, vt in arbitrum: ſed vt arbitratorem ſic. Tu de hoc dic, vt plenè no. in. l. ſed & ſi ſeruum. §. ij. & in. c. cum tempore. de arbi. vbi iſta declarantur & determinant. ¶ Octaua differentia eſt ſecundū Inno. hîc in homologatione ſententiæ. Nam ſentētia arbitri homologatur. i. approbat taciturnitate. x. dierū: vt ſic poſtmodum detur actio & exceptio. l. penul. C. de arbi. Intellige ſi ſine pœna fuit cō promiſſum: vt ibi no. & in. c. per tuas. de arbi. Dictū arbitratoris non homologat prędicto modo: ſed ſi illud expreſsè confirment partes: parit exceptionē, quaſi tranſactionis, vel pacti. Imò ſecundum Hoſtiē. ſi æquum ſit etiam e vna parte cōtradicente erit officio iudicis executioni mandandū. ar. ff. de re iudi. l. ſi conuenerit. Et idē ſi iniquum ſit poſtquā ad æquitatem fuerit redactum. arg. c. ij. de arbi. & ad ibi not. remittit Hoſti. ¶ Et aduerte, qa hîc ſunt duo examinānda. Primò an pro executione arbitramenti detur aliqua actio, & quę. Secūdò an ex taciturnitate temporis homologetur arbitramentum: adeò, vt non poſsit peti reductio ad arbitrium boni viri. Et de vtraq; quæſtione reſpectu ſententiæ arbitri, non eſt materia noſtra: ſed plenè tractat in. c. per tuas. & in. c. dilecti. de arbi. & in. d. l. pe. C. eo. ti. hîc autem tractatur de ſententia, ſeu dicto arbitratorū. ¶ † Et quo ad primam quęſtionē inſtat 15 plurimū hîc Inn. ſed in effectu cōcludit: ſi fuit f iuratū[f]: oritur actio in factum ex iurando. Si verò non fuit iuratum ſtare arbitrio arbitratoris: tunc ex ipſius ſententia non oritur actio nec propriè dicitur dictum eius ſententia, ſiue arbitrium: ſed potius quædam tranſactio: vt. ſ. dictum eſt. Eſt tamen vtilis arbitratio ſine iuramento: quia ſi præceſsit ſtipulatio agetur ex ipſa: vel ſi ſine aliquo contractu electus eſt arbitrator: puta, vt arbitretur de pretio alicuius rei venditæ: tunc agit ad arbitramentum actione ex vendito, vel ex alio contractu ſimili: vt in §. pretium. inſtitu. de contrahend. emptione. Quod eſt intelligendum ſecundū eum, ſi incontinenti poſt contractum, vel ſtipulationem conuenit de ſtando dicto talis arbitratoris, ſecus ſi ex interuallo. Tunc enim ex dicto talis arbitratoris, non datur actio, ſed tantùm exceptio: ſicut nec ex pacto nudo. ff. de pactis & l. iuriſgentium. §. quinimo. & ſequenti. ff. ſi certum petatur. l. lecta.

Et idē voluit Bal. in marg. ſup Inno. ver. xiij. & habet per Spe. in ti. de arbi. in. §. viij. & vide do. Card. in cle. peruenit. de arbi. & in cle. religioſus. de procu. hîc alle. Et vide eundē Car. plenè ī cle. ij. in. xix. q. & xxj. de reſcri. vbi dicit, ꝙ de licētia Abbatis poterit nedū eſſe arbiter, ſed etiā arbitrator: & poterit eſſe etiā vicariꝰ Epi: vt ibi per eū in. xvj. q. vbi oīno. vide. De nouitio aūt creder ē, ꝙ poſsit eē: qa no uitij ante factā ꝓfeſsionē intra annū ſunt liberi: cuius gaudeāt priuilegio clericali, & dicant religioſi: vt in. c. nullus. de ele. li. vj. & p do. Car. in cle. j. eo. ti. & in cle. ij. in. xij. qō. de priui. vbi dicit, ꝙ gaudent clericali priuilegio, ēt quo ad. c. ſi qs ſuadente. xvij. q. iij. p. c. religioſo. de ſent. excō. in. vj. & ibi etiā dicit, ꝙ nō eſt monachus: vt per do. Car. in cle. j. de priui. vñ cū ſit in libertate ſua: puto ꝙ poterit eſſe & arbiter & arbitrator. de quo etiā habet in cōſi. dñi Vinc. Palleoli, qđ eſt ī. iij. parte cōſi. Alex. poſt conſi. xlvj.

e ¶ In ſeruū. Sed pō dera. l. cū pater. §. hęreditatē. ff. de lega. ij. & ī. l. ex facto. §. ſi quis. ff. ad Treb. vbi deportatus pōt eligere, ergo & ſeruus & monachus potuerūt arbitrari. And. Barba.

SEB. SAPIA.

f ¶ Fuit iuratū. Vide Bar. in. l. nemo pōt. col. iij. ff. de lega. j. vbi ponit, qñ ex ſnīa arbitrioria tur actio. vide etiā Iaſ. in. l. arbitro. in quarto intellectu. ff. q ſatiſ. cog. vbi dicit ꝙ ex ſnīa arbitri non oriť actio: quia cōſenſus priuatorū nō pōt dare iuriſdictionem. Quę ratio procedit, etiā ſnīa arbitratoris. ſecus autē eſſet, qñ fieret cōpromiſſum de licentia iudicis: vt ibi per eum.

Hoſti. autẽ aliter hîc ſentit: vt. ſ. dixi. Videtur autẽ velle, ꝙ ſufficiat nuda cõuentio, & quod plus eſt, ꝙ huiuſmodi dictũ habeat executionem paratã. Barto. in. d. §. arbitrorũ. Placet dictm Inno. reſpectu ſtipulationis. Itẽ & quando ſuper aliquo contractu arbitrator fuit aſſumptus. Et pro vltimo adijcit rationẽ. Arbitramentum implet contractum: ergo ex ipſo contractu oritur actio: vt. d. §. arbitrorũ. &. l. vlti. de cõtrahẽ. emp. &. l. ſi quis arbitratu. ff. de ver. obli. &. l. ſi libertus. ff. de ope. li. Negat autẽ, ꝙ ex iuramento competat actio: licet ſit præſtitum de iuramento obſeruãdo: qa ſecũdum eũ ex iuramento nõ oritur actio, niſi qñ eſt deciſorium litis: vt ipſe no. in. l. iuriſiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiuran. Sed iuramentũ, quod apponitur in compromiſſo, venit ad cõfirmationẽ cõtractus: meritò actionẽ nõ producit. ¶ Et ex hoc infert, ꝙ ſententia arbitratoris non habet paratã executionẽ: ſed agendũ eſt ex ſtipulatione propoſita: vel ex contractu præambulo impleto per arbitramentũ: nõ autẽ debet iudex incontinẽti exequi: vt in. l. nimis properè. C. de execu. rei iudi. licet Hoſti. videat innuere cõtrariũ: vt. ſ. dixi. Do. Ant. placet dictũ Bar. de iure ciuili: ſed de iure canonico tenet Inno. vt ex tali iuramento detur actio, vel officij iudicis imploratio. Idẽ ſi nõ eſt iuramentũ: vt dixit Hoſti. negari nõ poteſt hîc nõ eſſe cõſenſum qu de iure canonico producit ius agendi: vt notĩ in. c. j. de pact. & per Hoſti. in. c. per tuas. de arbi. Fatetur tamẽ, ꝙ tale arbitramentũ nõ habet executionẽ paratã. Nec Hoſti. apertè videtur hoc velle: quia arbitramẽtũ nõ habet vim actus iudiciarij: & mihi ſatis placẽt hęc dicta. Nam iura canonica indiſtinctè mandãt iuramenta & pacta ſeruari, etiã ſi cõtractus præcedens eſſet nullus: vt in. c. debitores. ſ. e. &. c. & ſi Chriſtus. j. eo. ſ. de pact. c. j. &. iij. & plenè dixi in. c. cũ veniſſent. de inſti. &. c. j. de pact. vbi plenè dico de pacto nudo & de iuramẽto. Nec ob. ſi tu opponeres. d. c. per tuas. de arbi. vbi agitur ad intereſſe, ſi arbitriũ non fuit homologatũ: quia dico illud procedere in ſentẽtia arbitri: cuius dicto pręcisè non ſtatur: qa à iure fuit illi traditus intellectus alternatiu⁹: vt. ſ. ſtet arbitrio, vel ſoluat pœna, vel intereſſe: vbi pœna non fuit appoſita. & hoc ideò: quia cũ non ſit aduerſus illius iniquã ſentẽtiã de remedio prouiſum: voluerunt iura refrenare illius poteſtatẽ: vt ibi not. Inn. Sed in ſententia arbitratoris hoc non cauetur: quia prouiſum eſt de remedio reductionis ad arbitriũ boni viri: vt in. d. §. arbitrorũ. Ideò pręcisè poteſt cogi ad ipſius obſeruantiã: vt hîc: &. ſ. eo.
36 c. veniens. à contrario. quod eſt not. ¶ † Venio ad ſecundã quæſtionẽ, an ſcilicet ex taci-
a turnitate[a] tẽporis homologet arbitramẽtum: vt ſic nõ poſsit amplius peti reductio ad arbitriũ boni viri: vidiſti quid. ſ. tenuit Inno. dicit enim quòd nunquã homologat taciturnitate x. dierũ. Specu. in tit. de arbi. §. ſequit. verſi. ſed intra quod tempus. videtur dicere, ꝙ iſta reductio debet fieri intra decẽ dies, ſicut in appellatiõe: quia iſta eſt quædam appellatio, ſeu appellationis ſpecies. l. nõ diſtinguem⁹ §. cum quidã. ff. de arbi. & ſecundũ hoc nõ procederet dicta differentia inter arbitrũ & arbitratorem. Sed Bar. in. d. §. arbitrorũ. non placet hęc opi. quia reductio ad arbitrium boni viri petitur, aut iure actionis: aut officio iudicis aut per viam exceptionis: vt infrà ſubijciam. ſed actionibus vel exceptionibus non præſcribitur tàm modico tempore: nec officio iudicis. ad hoc. l. ſicut. C. de præſcrip. xxx. an. &. l. querela. C. de fal. Egeret ſecundum eum principis declaratione: ſed de rigore iuris ſecundũ ea, quæ ſcripta ſunt, dicit ꝙ ſi per annum tacet, ꝙ videt arbitramentũ approbare, per. l. q grauatos. C. de cenſi. & perequa. lib. xj. Si verò intra annum conqueſtus eſt. aut corã iudice, aut extra iudicium: ita ꝙ appareat ex taciturnitate nõ conſenſiſſe. tũc eo caſu, quo reductio petitur iure actionis, vel officio iudicis, quod loco actionis proponitur: tunc tanto tempore durat ius petendi, quãto tẽpore durat illa actio, qua petitur reductio. ſed qñ officiũ iudicis in petitione reductionis proponit loco except. durat tunc perpetuò ſicut exceptio. l. purè. §. fin. ff. de do. excep. &. l. licet. C. de exce. Si verò poterat peti reductio ex officio iudicis principaliter intentato, & non loco actionis: vt in cõtractibus ſtricti iuris: vt j. patebit: tunc debet peti intra aunũ hodiè. Quia regula eſt, ꝙ quãdocunq; officiũ iudicis datur ad reſcindendũ id, quod de iure cõi valet vtili anno finitur: vt in. l. in honorarijs. verſi. ſed cũ reſciſſa. ff. de actio. & obli. Hæc dicta non placent Frãciſ. de Are. vt refert hîc do. Ant. eũ ſequendo. Nam dictus ver. ſed cũ reſciſſa. loquit in remedio reſtitutorio & petitorio, quod ſolũ durat anno: quia reſtringibile tanquã competens extraordinario modo: ſed iſta reductionis petitio competit ex ęquitate ciuili & Iureconſultorũ: vt in. d. §. arbitrorũ. Et materia eſt fauorabilis: quia reductio eſt integratio deceptionis realis & purgatio doli. Non ob. l. qui grauatus. quia ponit caſum ſpecialem. Loquitur enim de grauamine iniuſtę adæquationis ad cognoſcẽdũ publicatas functiões: & venitur ibi contra actum factum ab habente authoritatem de publico: vnde poteſt eſſe ibi fauor publicæ vtilitatis: vt poſt annũ quis nõ audiatur allegans grauamẽ iniuſtę adęquationis: ne illi officiales diu ſint in ſuſpenſo. Ideò cum ille caſus exorbitet, nõ debet extendi ad decurtandas actiones, exceptiones, vel officium iudicis in alia materia competentia contra regularẽ naturã actionũ & exceptionum. ad hoc. l. j. §. meminiſſe. ff. de ven. inſpi. Nã ſi ſecus diceremus, eadẽ ratione poſſet dici, ꝙ poſt. x. dies non deberet audiri. argu. in. l. hi, qui ad ciuilia. C. de appel. ¶ Cõcludũt ergo ipſi, ꝙ durat hęc facultas petendi reductionẽ ſecundũ naturã remediorũ, quæ cõpetunt ad eam petendã: vt ſi competat officiũ iudicis expectant. xxx. anni. l. ſicut. C. de præſcrip. xxx. vel. xl. annũ. Si verò per viã exceptionis: tunc perpetuò. d. l. purè. Si petitur actione ex eo cõtractu: tũc durabit tanto tẽpore, quãto durat actio. & ſic nõ homologabit taciturnitate. x. dierũ: ſicut dicim⁹ in ſentẽtia arbitri. ¶ Sed mihi plus placet opi. Specu. vt poſt decendiũ nõ audiat. Moueor primò per l. penul. C. de arbi. quæ licet loquat in arbitro, tamẽ quia arbitrator largo modo põt dici arbiter: vt in. d. §. arbitrorũ. & quia eadẽ, & fortior ratio eſt in arbitratore, debet eſſe idẽ ius. de confir. vtil. c. cum dilecta. ꝙ ſit eadẽ, & fortior ratio, patet: quia dictũ arbitri, non reſtringebat, ſed ſolũ ex cõtradictione releuabatur: & ſolũ tenebatur ad intereſſe, ſi ſtipulatio interceſſerit: vt no. in. d. c. per tuas. Dictum verò arbitratorũ reſtringit pręcisè, niſi petat reductio non reclamando: ergo videt fortius cõſentire. Item & ſecundò ex non appellatione ius præſumit condẽnatũ cõſentire, & facto ſuo confirmare ſententiã. in. c. quod ad cõſultationẽ. de re iudica. &. l. fina. C. de ſen. quæ ſine cer. quãti. ergo à paritate rationis idẽ eſt dicendũ in condẽnato per arbitratorẽ. Fortius enim ex taciturnitate debet præſumi cõſenſus in caſu noſtro, quã in cõdẽnato per iudicẽ: qa iudiciũ à principio & ex poſtfacto eſt neceſſariũ. l. inter ſtipulantẽ. §. ſi ſtichum. de verbo. obli. &. c. intelleximus. de iudic. ſed arbitramentum eſt voluntarium. vnde minus potes conqueri de eo, quẽ ipſemet ſua voluntate elegit: vt dicit text. in. c. cauſam. de re iudi. Si enim ſibi arbitramentum diſplicebat, cur tandiu tacuit, vt in ſimili dicit tex. in. c. j. de fri. & male. Item videmus, quòd ſi aliquis nominatur ad aliquod officium publicum, niſi ſtatim ſaltem intra. x. dies reclamet, poſteà non auditur: vt in. l. hi, qui ad ciuilia. C. de appel. Nec obſtant motiua iſtorum doctorum. Reſpondeo enim vnico verbo, procedunt enim quando quis directè vellet præſcribere contra actionem, vel iudicis officium, vel exceptionem:

ZACHARIA S.
a ¶ Ex taciturnitate Adde ad hoc Anto. corſe. ſing. fuo cclxxix. ĩ ver. taciturnitas. qđ inci. ĩoneroſis. de quo ꝙ Lanfrã. in. c. qm̃ cõtra. §. interlocutoriæ, & appellationes. nu. 65. ver. ex quibus oĩbus. & ibi ĩ apoſt. Cel. in ver. ꝙ non. vbi ad plenũ & remiſ. ad ſaturitatẽ dixi etiã in apoſtil. ad iſtũ in. c. cũdilectus. nu. 15. in ver. ad arbitrium. ſ. de arbitris.

SEB. SAPIA.
a ¶ Arbitratoris. vide Bal. ī.l.ij.ī.j. q. C. de resci. vē. & in iij. q. Bar. ī.l. Iulian⁹. ff. de cōdi. īde.

SEB. SAPIA.
b ¶ Soluitur morte. Quid aūt si aliqd relinquat arbitrio alicui⁹: an talis ptās arbitrandi trāseat ad hæredes: vide Ias. in repe. l. quo minus. char. pe. colū. ij. ff. de flumi.

c ¶ Corā iudice. limita, nisi esset redacta ī scriptis cōfessio: p id quod habet in. l. rura. C. de oīagro deser. li. xj. & ī. c. fi. de confes. ī. vj. ī gl. idem si qs eā acceptauit se cūdū Bal. ī. l. Gallus. §. quidā rectè. ff. de lib. & posthu. And. Barba.

d ¶ Arbitratore. vtrū cōfessio facta coram arbitratore faciat fidē iudicio vide Bal. ī. l. vnica. in. xxij. col. de cōfes.
Anto. Francis.
¶ An cōfessio facta corā arbitro, vel arbitratore faciat fidē corā iudice vel posit reuocari: dicas, p confessio facta corā arbitro non dicitur cōfessio iudicialis: nec habet vim cōfessionis factæ in iudicio. Ita Bald. in. l. pe. in fi. C. de arb. tamē Bart. in l. j. in fi. C. de cōfes. videtur tenere contrarium: sed vide Alex. in consi. xvij. in. iij. parte consil. vbi dicit, p quando sententia arbitri, quæ esset lata virtute talis confessionis esset homologata, tūc procedit opi. Bar. aliās dicit procedere cōtrariā opinionem. & videtur esse cōtra mentē. d. Ant. in. c. fi. de cōfes. Confessio autē facta corā arbitratore valet, vt extra iudicialis sed facta corā vno ex arbitratoribus non nocet, sed Alexā. vbi 18
ŝ. & in consil. xij. b
in. j. parte cons. Et adde, p confessio iudicialis potest

ptionem: sed in casu nostro ex taciturnitate nō causatur præscriptio: sed præsumitur consensus approbatorius: sicut in simili cōtra dominum non præsumitur libertas: nisi spacio xxx. annorū. De quo dicendū, vt in. l. ij. C. de præscrip. long. tēpo. quę pro libertate. tamen si seruus alicuius ordinatur eo pręsente, & nō contradicente præsumitur cōsentire: adeò p statim perdit dominiū: vt in. c. si seruus sciente. liiij. dis. Et ad hoc possent adduci multa similia. Et hæc opi. habet magnā æquitatem, vt litium materia auferatur. l. quidam estimauerunt. ff. si cer. peta. & c. finē. de dolo & contu. Et hanc opi. videtur sentire Fede. licet nō multum firmet pedes cōsi. cclxxv. ¶ † Nunc incidenter pro declaratione præiudicatorū, quærit quo iure sententia arbitratoris[a] reducatur 17
a ad arbitrium boni viri? doct. hîc & in. c. ij. de arbi. & Specu. eo. tit. §. sequitur. versi. sed quo iure. dicunt, quòd officio iudicis. ad hoc. c. ij. de arbi. & c. exposita. e. tit. Bart. in. d. §. arbitrorum. dicit, quòd aut loquimur in contractu stricti iuris: & tunc agitur per officium iudicis: vt in. l. si libert⁹. ff. de ope. liber. & sic intelligit opinionē prædictorū. Aut sumus in contractibus bonæ fidei: & tunc aut ex eo cōtractu oritur actio ei, qui vult petere reduci: & petitur actione ex eo cōtractu: vt. d. §. arbitrorum. & in. l. si Neruæ. eo. titu. Aut ex eius parte non oritur actio. Exemplum in contractu dotis fuit cōpromissum in aliquem, vt statueret dotē alicui mulieri: qui grauando mulierē iniquè statuit: certè ex parte mulieris nō orit actio ad repetendā dotē cōstāte matrimonio. l. quoties. ff. sol. matri. tunc recurritur ad iudicis officium. argu. d. l. si libertus. Pro hoc secūdum eum, si mulier conueniretur à viro vigore illius arbitramenti, mulier posset excipere de eius iniquitate: & sic per officium iudicis mercenarium de eius iniquitate cognosceretur: sed vbi competit exceptio etiam si non conueniatur, potest iudicis officio super illa agi: ne ab aduersario inquietetur. l. si contendat. ff. de fideiusso. &. l. Aurelius. §. centum. & quod ibi not. ff. de libe. leg. Fran. de aret. vt refert domi. Ant. non placet illud dictum Bar. vt in bonæfidei iudicijs agatur actione ex eo contractu: quia illa actio nō extenditur ad incogitata non cōprehensa in cōtractu: quia ibi non est obligatio, quæ contrahit ex cōsensu: ergo nec actio cum obligatio sit mater actionis. §. ea obligatio. ff. de procurato. Quare dicit agendum officio iudicis mercenario deseruienti actioni. argu. l. ij. C. de actio. emp. dom. Anto. dicit tenendum, quod not. in. l. ij. C. de rescinden. vendit. & sic sentit quòd agatur in bonæfidei contractibus actione ex eo contractu: sicut tenuit Bartol. in. l. ij. not. gl. & Bartol. quòd ad rescindendam venditionem agitur actione ex eo contractu: quod satis mihi placet, per. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. emp. tene ergo opinio. Barto. in hoc tamen non esset maxima vis tenendo, quòd ex taciturnitate. x. dierum homologaretur arbitramentū. ¶ † Nona differentia: quia cōpro
b missum factū in arbitrum soluitur morte[b] alterius compromittētium. de arbi. c. fi. &. l. diē proferre. §. j. ff. eo. vnde non transit in hęredes, nisi specialiter de eis in cōpromisso caueatur: secus in arbitramēto: quia illud est pactū, seu transactio, quæ trāseunt in hæredes. l. si pactū. ff. de proba. Hoc tenet Hosti. & cōiter doct. in d. c. fi. Spe. in ti. de arbi. §. finitur. ver. sed nunqd arbitratus. tenet etiā Frā. de Aret. in. d. l. si quis arbitratu. ff. de ver. oblig. etiā si super contractu ineūdo fuerit cōpromissum: quia spes conditionalis obligationis transmittitur ad hæredes. insti. de verb. obli. §. ex conditionali. nisi fit talis, quæ persone cohæreat. l. centesimis. ff. de ver. ob. Nec videtur quare contractus debeat e
diffolui: cūsit p erfectus ex parte vtriusque cōtrahentiū. l. potior. ff. qui po. in pig. ha. Barto. in. d. l. si quis arbitratu. distinguit: p aut arbitrator fuit assumptus super contractu non p fecto: & idē in eo, qđ in arbitro. per. d. l. diē proferre. Aut super contractu perfecto, vt super aliquo accessorio. Pone exēplum in. §. pretiū. f
insti. de contrahen. emp. & tunc transit in hæredes. l. fundi. ff. de acquir. poss. Mihi plus placet indistinctè præcedens opinio, per. d. §. ex cōditionali. Et quia regulariter omnis cōtractus est transmissibilis in hæredē. l. veteris. C. de cōtrahen. & commit. sti. & in tit. vt actio ab hære. & contra hære. per totum. Quid si alter ex cōpromittētibus banniatur? vide Bar. in. d. l. si
19 quis arbitratu. ¶ † Decima differentia: quia atteſtationes & confessio facta & recepta coram arbitro, faciunt fidem posteà coram iudi
c ce: [e] secus in habitis coram arbitratore: [d] quia
d coram illo non est iudicium, nec quasi. In hoc tamen sunt opi. & dic, vt plenius dixi in. c. pręsentata. ŝ. de testi. &. c. fi. de cōfes. & per Io. an. in addi. Specu. in titu. de confes. §. nunc videndum. versi. quid de confessione.
20 ¶ † Vndecima differentia colligitur ex no. per Io. And. in dicto versi. qd de cōfessione. vbi videt velle, p confessio facta coram arbitro potest reuo
e cari[e] post sententiā ante, quā arbitrium sit homologatū: quta ante homologationē non potest dici finitū negotium: cū non competat ex eo actio, vel exceptio. d. l. pe. C. de arbit. Et sic debet posse reuocari vt in. c. fi. de cōfes. sed cōfessio facta corā arbitratore indistinctè non reuocatur laudo secuto si est validū: quia negotium videt per transactionē: vt not. in aut. vt diffe. iudi. in prin. &. ŝ. dixi. ¶ Duodecima
21 differentia: † quia lit. contesta. corā arbitro interrumpit præscriptionē. l. pe. in fi. C. de arbi. secus in arbitratore: quia corā eo non est iudicium: nec quasi. & sic non potest esse lit. cōte. de quo per Io. And. in addi. Spe. in titu. de litis contest. §. effectus. in prin. vbi plenius de hoc.
22 & facit quod dixi in dic. præsentata. ¶ † Tertiadecima differentia: quia arbiter non potest procedere diebus feriatis: vt. ŝ. dixi. De quo dicendum: vt in. d. l. si de meis. §. vlti. &. l. si feriatis. ff. de arbi. sed arbitrator[f] sic: vt not. Bar. in
f locis prælleg. quia arbitramentū est quædā transactio, & ad concordiā & ad pacem reductio: quod cum concernat pietatem, potest explicari diebus feriatis: vt in. c. iij. de ferijs. Ego aliter dicerem: quòd aut quæritur nunquid gesta coram arbitratore die feriato, teneant: & dico, p sic: quia cum corā eo nō sit indiciū, cessat dispositio. c. j. de ferijs. facit quod notatur in cle. vnica. de offi. delega. Aut quæritur: reuocari etiā post præceptū de soluendo factum cōfesso, iuxta materiā. l. si debitori. ff. de iud. vt p Bal. ī. l. nō fatet. de cōfes. Cui⁹ cōtrariū ipe dicit ī. l. error. ī. v. col. in versic. & ex hoc apparet. C. de iur. & fac. igno. & istud credoverius.
e ¶ Reuocari. vtrū cōfessio facta corā arbitro vel arbitratore possit reuocari. Et de hoc vide p Bar. ī. l. nō fatet. circa fin. ff. de confessis.
¶ Arbitrator. Arbitrator potest p cedere diebus feratis in honorem Dei. & idem Bal. in. l. fi. C. de fer. & Bal. in. l. si vt proponis. j. circa prī. versi. sed nunquid arbitrator. C. qūo & quando iudex. vbi dicit, quòd arbitrator potest p nūtiare die dñica: ideo dicit: p ideo tunc poterit æstimare pretiū rei. & executores eo die poterunt elige re pauperes, ī quo fiat distributio. Et p posit proce dere dieb⁹ feriatis arbitrator est tex. in. l. oēs dies. in fi. C. de te fer. & in. l. si feriatis. ff. de ar. & vide Bal. in. c. j. de fer.
Anto. Francis.
¶ Quòd arbitrator nō teneat ser uare ferias: & p posit die dñica arbitramētari, vltra hîc alle. vide Bal. in. l. fi. in. ij. qō. in versi. & hoc apparet. C. de act. emp. & vide per Lanf. Oria. in tra. de arbi. in. vij. parte. in vj. q. & vide Bald. & Cyn. in. l. si de meis. in. §. ex compromisso. & etiā per Bart. in. j. oppo. ff. de arbit. & per Spec. in ti. de arbi. in. §. excipitur. in ver. itēpro nuntiatur.

a SEB. SAPIA. ¶ Coram arbitro. An coram arbitro ſit locus perem ptioni inſtantiæ. Vide Feli.in.c.venerabilis.col.pe.ver.coram arbitro.ſ.de iudi.& ibi quid coram arbitratore.

b SEB. SAPIA. ¶ Arbiter. Vide Ro.in cõſi.lv.inci.ſi volumns dicecere. Ale.in cõſi.in.cxxiiij.incip.in cã & lite.in.ij.vol.& in cõſi.cxix. inci. titulus. eo. vol. & Ro.in cõſ. ccciij. inci. de deciſione. &.d.Ant.de Butr. in conſil.inci.viſis actis, & allegationibus cõtrarijs. & Ro.in cõſi.cxv. in ci.viſo cõpromiſ. ſo. in prio dubio.

c ¶ Extẽdere. vtrũ arbiter, vel arbitrator poſsit extẽdere manus ſuas extra cõpromiſſum, pnuntiando ſup nõ petitis: vide de hoc.d.Anto. in. c. cõſtitutus.in fi.de reli.do.& in.c.niſi eſſent. de præbẽ. & Bald.in.l.fi.§.ſi quis.verſic.poteſt arbiter. C. cõia de le. Et de hoc vide p Inn.in.c. ex parte.circa prin.de arbit.vbi dicit, ꝙ arbiter poteſt iudicare ſup cõtiguis a cõpromiſſo. Et ideo dicit, ꝙ poterit pnũtiare ſuper expẽſis & ſup fructibus: & pfigere terminũ ſolutiõi: licet hoc nõ ſit deductũ ĩ cõpromiſſo. Pro quo ego lalle.tex.in.l.quid tamen.§. ſolutioni. ff.de arbi. Item ad hoc, ꝙ arbiter poſſit ex cõpromiſſo extendere manus ſuas. vide plenè p 23 do. Anto.& Abb. Panor. poſt gloſ. in.c.cũ dilectus.in iij.col.de arbit. & vide ad hoc elegans verbũ, quod ponit.d. Anto. in c.cauſam.in pe. colum.de re iudi.vbi Bald.etiã dicit, ꝙ ſi delegatus excedit formam mandati, valet quod facit: dũ tamen ſit de coniunctis formę. Et facit quod not. d.Anto.in repe. c. veſtra. in. liij. col. de coha.clerico.& mut. dicit text. & ibi Bar.in.l.ſicut tibi.C. de iudi. vide d.Ant.in.c. cõſtitutus. in pe. colũ. verſ.not.ꝙ delegatus. de ap. per illũ tex. Et facit quod in ſimili de dicto teſtis no.Inn.in.c. paſtoralis. de ex-

nũquid debeat arbitrator, vel poſsit ſine peccato procedere:& dico, ꝙ aut ſperatur pax, aut aliquis actus pius:& poteſt:vt in. d. cap.j. Aut ſolum ſperat adimplementũ alicuius cõ tractus:& tũc puto ſecus: quia talibus diebus non debent homines intendere negotiationi & mercãtijs:vt in.c.j.præalle.facit optimè. c. qualitas.de pœ.diſt.v. Quid autẽ, ſi Titius habet arbitrari quantũ fuit expenſum in tali domo:vel collectũ ex tali agro: dicemus ne licere hui uſmodi intendere? certè non:cũ homines debeant tunc intendere diuinis.ar.c. licet. eo.ti.cum ſimilibus. Vide ad materiam quod no.Spe.in ti.de arbi.§.ſequitur, verſi.ſed nunquid arbitrator, ſeu amicabilis compoſitor.& ſequenti.vbi dicit arbitratorẽ poſſe procedere talibus diebus:ſed non poſſe cõpelli, etiã ſi partes paciſcantur:quia tale pactũ modo prædicto non præiudicat arbitratori: ſed ego intelligo cũ limitatione prædictorũ. ¶ Quatadecima differẽtia: quia corã arbitratore nõ eſt locus perẽptioni inſtãtiæ per lapſum trien nij:quia coram eo vt.ſ. dixi, nõ eſt iudicium, vel quaſi:& ſic ceſſat diſpoſitio.l. properãdũ. C.de iudi.ſed corã arbitro[a] multi tenuerunt ꝙ ſic. Alij aliter:cum nõ habeat iuriſdictionẽ. de quo vide per Spe.in ti.de arbi.§.differt.ver ſi.j. Idem per Bar.in.l.ſi de meis.§.fi.ff.e.per Io. An.in addi.Spe.in loco præalle. & per Cyn.in d.l. properandũ. Cy. & Io.An.multis recitatis videtur reſidere, quòd corã arbitro nõ ſit inſtantia. Mihi tamen de iure ciuili multum placet contraria opinio:quia arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum.l.j.ff.de arbit. Et coram eo eſt quaſi iudiciũ.d.l. ſi de meis.§. recepiſſe.facit.l.oẽs. C.de ferijs.& per conſequens debet habere locũ diſpoſitio.l.properandum. Sed de iure canonico vide quod dixi in.c. pe. de iudi. ¶ †Quintadecima differẽtia: quia arbiter ex quo ſemel ſuper toto pronũtiauit ſeruando formã cõpromiſſi, ſiue bene, ſine malè, functus eſt officio ſuo: vnde nõ poteſt amplius mutare ſententiã ſuã:vt legitur & no.in.l. dicere.in fi.cũ ſeq.ff.de arb.&.ſ.tetigi. In arbitratore verò ſunt opiniones. Dicũt enim quidã, ꝙ cum corã eo nõ ſit iudiciũ: vt.ſ.dixi: nõ habet locũ.c.in literis.de offi.dele. Hanc materiã aſſumit plenè Cyn.poſt Pet.in l.fi.C.de contrahen.emp.facit etiã ad materiã.c.ſi cõpromiſſarius.de elect.li.vj.& quod leg.& not.in.c. cauſam quæ,&.c.noſti.de elec.&.c.ſi quis presbyterorũ.de re.eccl.nõ ali. Cy.in.d.l.fi.poſt Pet. ſic in effectu cõcludit, ꝙ aut arbitrium, ſeu electio cõpetit mihi iure mero: & poſſum, licet malè ſemel egerim, ſeu arbitratus fuerim, iterum arbitrari. Ad hoc.l.hæc cõditio. ff. de cõdi.& demonſtr. vbi dicitur, ꝙ ſi teſtator legauit mihi centum, ſi nupſero. ſi nupſi inutiliter, poſſum iterum contrahere & legatum conſequi. Aut cõpetit mihi ſuper iure alieno: & tũc ſi non ſtruauit formã, poſſum iterũ arbitrari. d.l.quid tamẽ.de arbitris. Si verò ſeruaui formam, nõ poſſum amplius me intromittere: qa ſiue bene, ſiue malè, functus ſum officio: meo vt in.d.ſi compromiſſarius. Ad iſtum tex.dic, vt.ſ.dixi.& ſic videtur, quòd non ſit differentia in hoc inter arbitrum & arbitratorem. Quid autem, ſi fuit dictum in cõpromiſſo: vt poſſet pluries 24 pronuntiare? dic, vt not.Bar.in dicta.l.quid tamen. ¶ †Sextadecima differentia: quia arbiter non cogitur laudare, licet ſuſceperit compromiſſum: niſi ibi ſit pœna, vel pignora: ſed arbitrator ſic: ſi compromiſſum recepit. Sic refert domi. Anto. hîc modernos tenere in.l.ſi.C.de contrahen.emp.contra gl.ſi.illius leg. Dicit etiã hoc tenere Spe.& Ioan. And.in tit.de arbi.§.ſequitur.ver.ſed nunquid arbitrator. Sed certè Io.an.nõ ſic loquit. nec Cy.in.d.l.ſi.dũ reprehendit illam gl. Dicit enim ibi gl.tam in arbitro, quã in arbitratore, ꝙ non coguntur pronuntiare niſi pœna vel pignora de ſtando ſentẽtiæ interuenerint. Cy. verò dicit, quòd gl.neſcit quid dicat: quia in vtroq; ſatis eſt diſtinguere, an acceptauerint:& compelluntur: aliâs ſecus. Et idem Io. And.in loco prealleg. quaſi dicat ꝙ vterq; compellitur, ex quo acceptauit, licẽt pœna non interuenerit:& bene loquitur. Satis enim eſt, ꝙ interuenerit ſtipulatio de iure ciuili: vel quòd arbitrator fuerit aſſumptus ſuper aliquo cõtractu:vt.ſ.dixi:vel, ꝙ de iure canonico fuerit ſimpliciter cõpromiſſum de ſtando ſententię. Nam tunc ſententia non põt eſſe fruſtratoria: quia agitur ad intereſſe reſpectu arbitri:& reſpectu arbitrorum põt agi ad ipſius executionẽ: vt patet ex prędictis. Nec ob. l.non diſtinguemus.§.j. vbi dicit, quòd niſi pœna ſit adiecta in cõpromiſſo, non compellitur arbiter pronuntiare: quia debet intelligi, quando nudo verbo fuit compromiſſum. Nam tunc ſrntẽtia poſſet eſſe fruſtratoria de iure ciuili: quia ex nudo pacto non agit: ſecus autẽ ſi fuiſſet cõpromiſſum,& per ſtipulationem fuiſſet pro miſſum de ſtando ſententiæ. Nam tunc arbiter cõpellitur: vt in.l. diem proferre.in fi.ff.de arbi. Et ſic intelligit ibi Bar. ¶ Quid aũt in hoc ſentiãt Io.An.& Canoniſtæ: dic, vt no.per gl.& doct.in.c. per tuas.de arbi.quod hîc non examino: quia non eſt materia noſtra. Nam hîc ſolũ intendo tractare materiã arbitratorũ,& nõ arbitrorũ. Concludo ergo, ꝙ in hoc ſit differẽtia inter arbitrum & arbitratorẽ: ſed ſolũ debemus diſtinguere, an acceptauerit arbitra 25 tor, vel non.& hoc no. ¶ †Decimaſeptima differentia: quia arbiter non põt ſentẽtiã ferre in eccleſia, ſicut nec iudex:& lata nõ teneret.de immu.eccle.c.decet.lib.vij. ſecus in arbitratore.l.fi.C. de fer. ita tenet hîc Io. And. ſecundũ Fran.de Are. Aduerte tamen ad hoc dictum. Primò no. ꝙ voluit extendere.c.decet.ad arbitros. illud tamen cap. loquitur ſolũ de iudice. Sed placet mihi, vt habeat locum in arbitro: quia arbiter largo modo dicitur iudex. ij.q.vj.c. à iudicibus. iuncto.c.ſequen.&.l.j.ff.de arbi.& cũ illud capi. venerit ad peccatum impediendum, nõ debet fieri ſtricta, ſed larga interpretatio:vt not.Io.And.in.c.ex tenore.qui fil.ſint legi. & in.c. ij.de diuor.& facit gl.not.in.c.ſciant cuncti.de elect.lib.vj.& in.c. fi.eo.tit.& lib. De quo tamen dubitari poſſet circa nullitatẽ proceſſus: per id quod not.ibi gl.in.d.c.decet. De dicto arbitratorũ, ſeu proceſſu, indiſtinctè teneo, ꝙ valet: quia eſt quidã contractus: vt.ſ.dictum eſt.contractus autẽ initus in eccleſia, nõ irritatur, per illum tex.vt ibi dicit gl.no. An autem peccet arbitrator ibi procedendo: diſtinguerem, vt.ſ.dixi in eadem.q.an ſit ſibi licitũ proce- 26 dere die feriata.& dic, vt.ſ. in.xiij.differẽtia dixi. ¶ †Decimaocta b ua differentia: arbiter[b] non poteſt extendere[c] manus ad res extra c compromiſſum: vt in.c.cũ dilectus.de arbi.& in.l. non diſtinguemus.§.fi.ff.eo.ſed arbitrator ſic: vt not.Spe.in tit.de arbi §.excipit. ver.ſed pone.& facit quod ipſe not.eo.tit.§.j.ver.arbitrator verò. Ratio ſecundũ eum: quia dictum arbitratoris tenet: ſiue ſit æquũ, ſiue iniquum: ſed per iudicem reducitur ad æquitatem: vt.d.§.arbitrorũ. Ideò dicit, ꝙ ſi corã arbitratore agebamus de certa re, poterit arbitrator illam vni adiudicare, recepta quãtitate pecuniæ ab alia parte. Et pro hoc dicto videtur tex.in.c.niſi.de præben.& ſentiunt doct.in.c.conſtitutus.de reli.do.vbi tex.ſecundũ vnũ intellectum. ¶ Aduerte: nam exẽplum Specu. procedit de iure: ſed dictũ ſuũ eſt nimis largum: vt poſsit extendere manus ad aliena: de quibus non fuit cogitatum in compromiſſo. vnde in contrarium facit.l.aquiliana.ff.de tranſactio. maximè iuncta.l.vnde ſi Neruæ.ff. pro ſocio.&.l.cum aquiliana.ff.de tranſactio. Ideò notanter dicit Bar.in.l.cum aquiliana.ff.de tranſact. quòd ſi coram arbitratore eſt contentio de vno fundo: licet compromiſſum ſit generale: nõ

tamen

cep. Bal. in l. perẽ ptorias. cir. fi. ver. quęro actor. C. ſen tẽ. reſcin. nõ poſ. facit quod in ſimi li dicimus de pcu ratore, q̃ põt face re vicina mãdato. vt. l. iam tamen. §. pen. ff. in. ſol. &. c. poſt trãslationẽ. de renun. & no. glo. j. in. c. licet ergo. viĩ. q. j. Et vide qd' ſin. ſcribit do. Anto. in. c. nõnulli. §. j. in. col. ver. not. q̃ mãdatũ. de reſcri. Item ad hæc facit, quod ſcribit Bart. in. l. alio hærede. in iij. col. verſ. quæro vtrum executores ff. de ali. & cib. leg. Et ad id qd' dicit d. Anto. hîc: vide Angel. in repe. l. ſi vacãtia. in. x. char. C. de bo. vacã. li. x. Itẽ pro hoc facit: quia licet iuramen tũ ſit ſtricti iuris: vt in. c. pe. j. eo. tĩ extẽditur ad cõſe cutiua eius, ſuper quo iuratur. text eſt in. l. ſi duo. C. ſi quis iurauerit. de iureiuran.

Anto. Franciſ.

¶ An arbitrator poſsit pronũtiare ſup non petitis, & extẽdere manum ad ea, q̃ nõ cõtinẽ tur in cõpromiſ ſo. vltra hîc alle. vi de Alex. poſt Bar. & Ang. in. l. cum aqliana. ff. de trãſ. vbi etiã per Paul. de caſt. vbi dicũt, quòd arbitrator electus ſuper cer to fundo, põt pro nunciare ẽt ſuper ptio: vt vnus det al teri fundũ, vel pre tium: ſed non põt extendere manũ ad aliã rẽ. De quo vide p Alex. ĩ cõſ. cxliiĩ. in. iĩ. parte cõſi. & vide etiã p Bal. in addi. Spec. in tit. de arbi. ĩ ver. an poſsit. & eũdẽ Bal. in. l. fi. §. ſed ſi quis. in. iĩ. colũ. C. cõia dele. vbi etiã dicit, q̃ arbitrator in ſentẽtia põt ap ponere quã cõdi tionẽ vult, ſi ęqui tas ſuadeat. & vi de etiã Spe. & Bal. in addi. in titu. de arbi. ĩ. char. in ver. ſed arbitrator vult & vide Ro. in ſin.

tamen poteſt arbitrator condemnare alteram partẽ: vt recipiat illũ fundũ, & det aliã rem, de qua non fuit cogitatũ. Secus autẽ ſi vult cõdẽnare in pecunia: quia pecunia nõ dicit alia res, cum omnis res p eã æſtimetur. l. j. ff. de cõtrahen. emp. Nam & iudex aditus ſup actione cõi diuidundo, hoc facit: vt inſti. de offi. iudi. §. pe nultimo. & l. ad officiũ. C. cõi diuidũ. Per hoc dico, q̃ idem poterit arbiter, ſicut iudex: vnde concludẽ: q̃ in hoc nulla ſit differentia inter arbitrũ & arbitratorẽ: ita q̃ nemo eorũ pote poterit manus extẽdere ad ea, quæ aliena pror ſus & incogitata. Et ſic non ob. ca. niſi. & not. per doct. in dic. c. cõſtitutus. quia illa non ſunt aliena prſus à principaliter petito: cũ in pecunia fuerit facta cõdẽnatio: quod etiam hîc ſen
27 tit do. Anto. licet non ita clarè. ¶ † Decima nona differẽtia: excõicatus non poteſt eſſe ar biter, ſicut nec iudex: de re iudic. c. ad probandum. Intellige de notoriè excõicatio, vt ita af firmat Specu. in tit. de arbi. §. differt. verſi. item ſecundũ eũ. & idẽ Arch. ij. q. vj. c. à iudicib⁹. ſu per. j. gl. & ita refert Spec. in curia fuiſſe determinatũ de mandato Papæ. In arbitratore ſunt opiniones. Bar. ſentit, q̃ poſsit: quia excõica tus æquiparat deportato. Deportat⁹ autẽ non perdit ea, quę depẽdẽt ex cõſenſu: & ſunt de iu re gentiũ. Hoc ſentit in. l. cũ pater. §. hæreditatem. ff. de leg. ij. & in. l. ex facto. §. ſi qs rogat⁹. ff. ad Trebe. Hãc. q. plenè diſputat Ioã. And. in regula, dolo. de reg. iuris. li. vj. in mercu. Et tandem cõcludit in cõtrariã ſentẽtiã, dicẽs q̃ ſi eſt notoriè excõicatus, non cadit in eo arbitramẽ tum qd̃ fit per modũ laudi, vel ſentẽtiæ. Allegat quod de cõpromiſſarijs datis ad eligendũ, legitur & no. in. c. in cauſis. de ele. & quod no. Archi. ij. q. vj. c. à iudicibus. ſuper. j. gl. vbi dicit, q̃ illa verba arbitratu Titij &c. ſicut non cadunt in ſeruũ. l. illa. ff. de ver. ſigni. ita nec in excõicatum, qui eſt ſeruus peccati: & extra cõ municationẽ eccleſiæ. facit. c. pia. de exce. li. vj. cũ ſimi. Quis aũt dicat excõicatus notoriè, ha bes gl. no. in cle. j. de ſepul. & dic, vt ibi. ¶ Si verò excõicatus fuit ſimplex mediator & proxe neta: ita q̃ contractus firmat ex partiũ cõuen tione, & nõ ex pronuntiatione excõicati: tunc actus tenet. Vnde tãdẽ videt cõcludere q̃ nec in lite, nec ſuper cõtractu põt excõicatus noto riè eſſe arbiter vel arbitrator: & ſic cõtra fiat non valet arbitriũ, ſeu arbitramentnm. Hanc eandem ſententiã ſentit Specu. in loco prędalleg. qui licet nõ dixerit ſpecificè de arbitratore, tamẽ hoc ſatis ſenſit ex ratione ſua: dum di xit: q̃ excõicatus non põt cõtrahere, per. c. cũ excõicato. vj. q. iij. Et videt hoc per hãc ratio nem velle Hoſ. in. c. veritatis. de dolo & cõtu. vbi firmauit cõtractũ initiũ cũ excõicato eſſe nullum. Et ſecundũ hoc dictũ procederet qd̃ prædixi ſine ſcrupulo: ſed tenẽdo opi. contra riam. ſ. q̃ contractus initus per excõicatũ valeat, quã tenuit Inno. & multi alij: vt plenè di xi in. d. c. veritatis. eſt maius dubium. & tenet hîc do. Anto. opi. Bar. contra Io. An. quia negari non põt ſecundũ eum, quin arbitramentum expediatur per viam contractus: ſed con tractus initus per excõicatum tenet ſecundũ opi. quã. ſ. tetigi: fatetur tamen, q̃ durante ex cõicatione non poteſt arbitrator exercere ar bitrium inuitis partibus: quia non tenetur ſibi cõicare. hæc. q. videtur mihi ſatis dubia: ſed potius tenerem cũ Ioã. And. alle. bo. tex. in ca pi. poſt ceſsionẽ. de proba. vbi patet, q̃ excõicatus nõ poteſt eſſe procurator: ita q̃ hoc ofcium non cadit in eum: vt ibi no. probatur: licet pro facto ſuo poſsit eſſe in iudicio: vt in. c. intelleximus. de iudi. fortius nec officium arbitratoris aſſumere: cum hoc caſu habeat arbitrari tanquã bonus vir. ſed non põt dici vir bonus, ex quo perſeuerat in excõicatione: cũ ex hoc reddatur ſuſpectus de hæreſi: vt. c. fi. de pœ. Infans autẽ poteſt eſſe procurator. inſtit. de excep. in fi. vnde licet per ſe poſsit excõica tus validè contrahere, ſecundũ illã opi. nõ tamen aſſumere hoc officium ciuile inter alios. argu. in. d. c. poſt ceſsionẽ. & c. pia. de excep. li. vj. & ſecundũ hoc non erit differentia hoc ca
28 ſu inter arbitrum & arbitratorẽ. ¶ † Vigeſima differentia eſt: arbiter debet vnicuiq; par tiũ reddere, quod ſuum eſt: nec debet tollere de iure vnius, vt det alteri. Ideò dicit lex arbi trum aſſumere partes iudicis. l. ſi de meis. §. re cepiſſe. ff. de arbi. Fatendũ eſt tamen, q̃ ſi malè iudicat, ſtatur ſententiæ: & imputat ſibi, qui talem elegit: vt dicit text. in. l. diem proferre.
a §. ſtari. ff. de arbi. Arbitrator[a] verò poteſt de iure vnius alteri dare pro bono concordię: ita notabiliter dicit gloſſ. in. l. ſed & ſi in ſeruum. §. ſi quis iudex. & l. ſi de meis. §. recepiſſe. ff. de arbi. hîc Inno. Ego ad hoc adduco tex. notabi lem & apertum maximè iuncta gloſſ. in. c. ni ſi. de præben. Nam ibi impoſsibile erat de iure, quòd vnus haberet titulũ in beneficio. & alteri deberetur penſio. & tamen pro bono pa cis ex poteſtate arbitraria fuit illud toleratũ: quod intelligit Bar. in. d. c. §. recepiſſe. quando modicè lædit: aliâs reduceretur ad arbitrium boni viri: vt. d. §. arbitror ũ. & p hoc puto, ma lè dixiſſe Bal. ĩ vſi. feu. ĩ ti. de leg. Cõra. ij. vbi inter cætera q̃ ſi arbitrator ex certa ſciẽtia de alieno largit, nõ valet: quia non eſt ei permiſ ſum dare de alieno. ff. quod vi aut clam. l. pro hibere. §. planè. imò ſecundũ eũ eſt ſpecies fur ti quando q̃ de alieno largiri. Hoc dictum eſt falſum, ex quo facit pro bono pacis & cõcor diæ: & videtur ad hoc habere mandatũ, dum modo enormiter non lædat: vt. s̃. dixi. Si autẽ vis ſaluare Bald. intellige, quãdo facit ſine cau ſa, vel quãdo in non modico lędit. ¶ Sed dices quæ eſt diuerſitatis ratio inter arbitrum & ar bitratorem? Reſpondeo: arbiter eligitur loco iudicis: & ideò debet per tramitem & ſemitam iuris procedere, tribuendo vnicuiq; quod ſuum eſt: vt in iuribus prælleg. &. s̃. in procę. Gregoriano. in ver. ideò lex proditur. Arbitrator verò eligitur, vt amicabilis compoſitor & tranſigens inter partes: vt in aut. ſi verò contigerit. C. de iudi. Ex natura verò cõ poſitionis & tr ãſactionis eſt, vt poſsit pro bo no pacis de iure vnius dare alteri ſine magna alterius læſione. Satis enim lucratur, qui à lite recedit. l. Lucius. & quod ibi not. ff. ad Treb. ¶ Vigeſimaprima differentia ſecundũ Innoc. hîc. dictum arbitratoris non mutatur vbi mo dicè & non grauiter lædit: alleg. ff. de ope. lib. l. ſi libertus. Tu potes allegare, quæ in præce denti differẽtia dixi. Dictum verò arbitri nõ mutatur, etiam ſi grauiter lædit: imò ſi pœna promiſſa ſit, agitur ad pœnam. C. de arbi. l. j.

gu. in ver. arbitra. tor. in ver. an arbi trator.

SEB. SAPIA.

a ¶ Arbitrator. vide Bald. in. l. fi. §. j. C. cõia deleg. vbi di cit, q̃ arbitrator põt in laudo decla rare, q̃ actor ven dat oẽ ius, quod habet in re, de qua fuit factũ cõpro miſſum: refert do mi. Laſ. in. l. ſi ſup poſſeſsione. C. de tranſactio.

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Superior. Nunquid ſententia arbitri poſſet reſcindi per officium iudicis. vide Fulgo. Bal. Alex. & Inno. in l. arbitro. ff. qui ſatisda. cogan. circa ſecundum intellectum.

b ¶ Metu pœnæ. Adde huc Ange. in l. ampliorem. §. fin. C. de appellatio. vbi dicit, quòd pars non pōt renunciare reductioni ad arbitrium boni viri: quia daret materiam delinquendi. Item qñ partes renuntiāt reductioni ad arbitriū boni viri: video. q. quā ponit Bar. in. Iul. in. v. colū. ff. de cō di. inde.

Ant. Francis.

¶ An renunciari poſsit reductioni ad arbitrium boni viri: puto opi. apoſtillantis eſſe verā: ne videatur præſtari materia delictis. Imò poteſt peti reductio, non obſtante tali rennutiatione: & maximè, qñ dolus interueniſ. ſet in ſententia arbitri, vel arbitratoris. De quo vide Bal. in. l. iubemus. in fin. princi. C. ad Treb. & in. l. fi. in vlt. q. C. de contra hen. emp. & vide Paul. de Ca. in cō ſil. lxxvij. inci. primò, & ante omnia. & in conſil. lxxv. incip. quia fruſtra. vbi etiam ponit, ꝙ talis reductio non tollitur etiam per renuntiationē iuratam, ſi lęſio ſit magna. de quo per Bart. in. l. ſocietatem. in §. arbitrorū. in vlt. col. ff. pro ſocio. & in. l. Titia. in. §. Imperator. de leg. ij. & in. l. fi. ff. qui ſatiſ. cog. & ꝑ Spec. & Io. An. in tit. de arbi. in. §. fi. in verſi. itē ſi cōpromiſ ſum. & per Ange. in ſuo cōſi. incip. Ludouicus. & per Ro. in ru. de arbi. in verſi. ſed redeū do. in penul. char. & per Io. Cal. in ſuo cōſi. inci. duo litigātes. in quibus locis plenè habetur de materia.

c ¶ Renūtiare. Dic, ꝙ recta ratio eſt: quia iudicium redditur in inuitum. l. inter ſtipulantē. §. j. de ver. obli. iō ſuccurritur illi ꝑ appellationē: ſed in arbitrum nemo compellitur compromittere: ergo ſi compromittit, imputet ſibi, ex quo voluntariè compromiſit. Ideo dicimus, quòd ſi conuictus ex ſtatuto compromiſit, poteſt appellare: vt. l. fina. & ibi Bartol. C. de iudicijs. cum ſimilibus. Andræ. Barbatia.

ZACHARIAS. ¶ Adde tu, dum quærit. d. Barb. poſt iſtum, an renuntiatio reductionis ad arbitrium boni viri iuramento valideť: & conclude, vt per Paul. de Ca. cōſi. lxxiiij. incipi. quia fruſtrà. Ang. conſi. cccij. incip. ius petendi reductionem. Bald. cō ſil. cccxxxj. incip. præmitto. volu. ij. & Oldr. conſil. clvj. ici. primū, de quo quæritur. ꝙ non: imò nulla verborū cautela, aut iuſiurandi poteſtate tolli poteſt. De quo tu dic, vt per Lanf. de oria. in. c. qm̄ contra. §. interlocutoriæ & appel. verſic. ex q. bus omnibus. nu. lxv. & ibi latiſsimè apoſt, ma. in ver. quod no. ſ. de probatio.

✠ SEB. APIA. d ¶ Renuntiatio. vide Fede. de Señ. in cōſi. cxxv. & Roma. in conſi. xc. & Bal. in conſil. cccxxix. in. ij. parte. vbi refert quatuor opi. Bal. in. l. iubemus. in fi. prin. C. ad Trebel. in. l. j. C. de his quę pœnæ nomine. & in l. cum anteà. C. de arbi.

Et ſi nō fuit promiſſa, ſed tantū ſtipulatio interceſsit: agitur ad intereſſe. ff. de arbi. l. diem proferre. §. fi. & duabus. ll. ſeq. & l. ita demum. Not. quod dicit de ſtipulatione, pro his quæ ſ. dixi. & not. in. c. per tuas. de arbit. Si autem ſimpliciter compromiſſum ſit, & ſententia ꝑ Partes expreſsè homologata fuerit, & intra. x. dies nulla pars contradixit: oritur ex ſentētia actio, & exceptio. l. penulti. C. de arbit. & agitur tunc condictiōe ex illa leg. ſecūdū Inno. & not. qa ſentit, quòd arbitrium pœnale nō homologatur taciturnitate. x. dierum. de quo in dicta. l. penul. & in. c. per tuas. præallega. Vult ergo in effectu Innocē. quòd dictum arbitri non reducitur ad arbitrium boni viri, etiam prætextu læſionis enormis: ſed dictum arbitratoris ſic, ex quo enormiter lędit. Primū ꝓbatur in. d. §. ſtari. ſecundum præalleg. §. arbitrorū. ¶ † Et circa primū vide Hoſti. in. c. ij. de arbi. qui dixit, ꝙ ſi arbitriū cōtinet manifeſtā iniquitatem, poterit ſuperior[a] ex ſuo officio illud retractare. argu. illius. c. quod eſt notabile dictum, limitās ſingulariter illū. §. ſtari. Sed ego allego ad hoc ordinariā glo. mēti tenē dā. ij. q. vj. à iudicibus. & idem ibi Archid. Et de hoc ego remitto ad plenius nota. in. d. c. ij. quia hîc, vt dixi, non intendo tractare materiā arbitrorū: cū ibi ſit ſpecialis titul⁹. ¶ † Sed venio ad ſecundū dictū ſcilicet reſpectu arbitratorum: & quæro de ratione iſtius diuerſitatis: quare ſentētia arbitri non reducit ad arbitriū boni viri, ſaltem ad petitionē partis: & dictū arbitratoris ſic. Bar. in. d. §. arbitrorū. in vlti. colū. dicit, ꝙ ideò, qa ex cōpromiſſo in arbitrū fit iniuria iudici, cuius erat iuriſdictio: cū adeať arbiter, vt ꝓcedat iudicialiter, ſicut iudex: meritò iudex ſe non impedit de iniquitate. ad hoc. l. litigatores. ff. de arbit. Sed qn̄ cōpromittiť in arbitratorem, tunc nulla iniuria fit iudici, cū fiat ſup̄ contractu. vt. ſ. dixi. ꝙ celebratur ex partiū cōuentione & nō iudicis authoritate. Sed contra hoc facit. l. iij. §. tametſi. ff. de arbi. vbi dicitur, quòd arbiter eligitur tanq̄ bonus vir: & ſic videť electus vt arbitrator. Sol. dicit ibi gl. notabilis, quòd arbiter eligiť, vt bonus vir p̄cipuè: hoc eſt, vt ipſe ſit bonus vir, cui⁹ arbitrio pareať: ita ꝙ nō eligiť cō parando bonitatē ſuā ad alterū: ſed habetur reſpectus ad perſonā ſuam tm̄. ſed arbitrator eligitur, vt bonus vir ſimpliciter. i. vt dicat id, quod diceret qlibet bonus vir. Quod ſi nō facit, meritò recurriť ad arbitriū boni viri. i. iudicis. l. cōtinuus §. cū ita. ff. de ver. obli. ſecundū Bar. in. d. l. iij. Et quāquā iſta videanť notabilia: tamē mihi ex toto nō ſatisfaciūt: quia nō videtur cōpromittendo irrogare iniuriā iudici: cùm hoc fiat lege permittēte. C. de adult. gracchus. & xxiij. q. iiij. qui peccat. & c. cū eccleſia vulitrana. de ele. Item ſi iſta ratio eſſet ſufficiens, pari modo iudex nō impediret ſe in compellendo arbitrum ad pronuntiādū: nec in mandando executioni ſententiam ſuam: quod tamen facit: vt. l. iij. ff. de arbi. & l. à diuo Pio. ff. de re iudi. Ego dicerem hanc eſſe ratio nem. Arbiter nō eligitur, vt arbitratu ſuo decidat: ſed vt ꝓcedat ſecūdū ius. d. §. recepiſſe. Ideò non pōt reduci ad arbitriū boni viri: qa nō habet in eo locū arbitratus. Appellari aūt nō pōt: qa ex ſentētia ſua nō dať actio iudicati: & ſic appellatio nō reperit, quid ſuſpendat: vt leg. & not. in. l. j. C. de arbi. cum ergo nō reperiatur cōpetens remediū, ſtandū eſt ſentētiæ ſuæ: & imputandū eſt cōpromittenti: niſi iudex ex officio ſuo corrigat modo prędicto. Arbitrator autem eligiť, vt arbitratu ſuo procedat: meritò dictū ſuū reducitur ad arbitriū
31 boni viri: vt in. d. §. arbitrorū. ¶ † Nūc circa iſtam reductionē ad arbitriū boni viri, quæro de pluribus. Et primò, quid ſi quis promiſit ſub pœna ſtare dicto arbitratoris: nūqd peti poſsit iſta reductio, ſi arbitrator iniquè ꝓ-
b nuntiauit ſine metu pœnæ. [b] Inſtat Inno. & tā dē concludit ꝙ nō incidit in pœnā petēdo reductionem iniqui arbitramenti: quia iuramē tum eſt fortius, quàm pœna: ſed iuramentum non aſtringit ipſum ad parendum quouſq; redactū fit ad arbitriū boni viri: vt hîc patet. Reſtat quòd & pœna minus ipſum adſtringere poteſt. hoc etiam tenet Hoſtiē. qn̄ generaliter
d eſt iuratum de ſtando dicto arbitratoris. Idē [d] tenet Specu. in ti. de arbi. §. j. ver. ſed pone per iſtum tex. qd̄ mihi ſatis placet. Nā verba genetalia debent intelligi ſecundū ſubiectam materiam. l. quæro. §. inter locutorem. ff. loca. & l. ſi vno. eo. tit. Debet ergo pœna & iuramentum intelligi, ſi enormiter non læſerit, Sic in arbitro not. dicit Innoc. in. c. per tuas. de arbi. vt iuramentū de ſtando ipſius dicto intelligatur alternatiuè: ſed quòd ſtabit, vel ſoluet pœnam, aut intereſſe. & hoc no. Sed maius dubium eſt, ſi ſpecialiter & expreſsè dictū fuit: vt arbitrator poſsit ius vnius partis in totum vel in partē dare alteri. Et quòd quantūcunq; iniquè ꝓnuntiaret, ſtandū nihilominus eſſet dicto arbitratorum: nunquid poſsit peti reductio ad arbitrium boni viri: maximè ſi interuenerit iuramentū, vel pœna. Dicit Hoſt. ꝙ niſi arbitramentum eſſet cōtra Deum, quo caſu nullo modo eſſet parendum: vt not. in. d. c. ad aures. de tempo. ordi. melius in. c. ſi dominus. & c. Iulianus. & c. qui reſiſtit. xj. q. iij. debent partes arbitramētum obſeruare: nec poſſent contrauenire ſine metu pœnæ, ſiue periurij, ſi pœna, vel iuramentum interuenit: poterunt enim partes in hoc ſe ligare, & iuri ſuo re
c nuntiare. [c] ad hoc. c. j. & ij. de pac. & vij. q. quā periculoſum. & l. in re mandata. C. man. & c. de his. de ſepul. Dicit tamē, ꝙ fortè ex æquitate iudex deberet occurrere iniquitati ex officio ſuo, penſatis perſonarum & cauſæ qualitatibus. de trāſ. c. fi. quod verbum eſt valde notandum. ¶ † Et attende: quia prædictorum
32 deciſio dependet à qęſtione iam multum trita, quæ adhuc ſub iudice pendet. Nam per quot ora diſcurrit, tot ſententias reportat: videlicet nunquid poſsint partes à principio renuntiare reductiōi ad arbitrum boni viri? Et
d prę ſuppoſito, ꝙ valeat renūtiatio[d], ſeu pactū:

nunquid

nunquid extendatur ad omnem lęsionem: maximè si interuenit iuramentũ, vel pœnæ appositio. Et quia longissimũ & fastidiosum esset omnes opiniones & motiua narrare: maximè cũ fiat discursus per multa membra: ponã primò remissiones: secundò cõcludam materiã sub quadã distictione inserendo doct. præstantiorum opi. De hac igitur materia videas per Cy. in. l. penul. C. de arbi. & ibi per multos, & maximè per Bal. & Cy. cõsi. ccxxxv. ꝑ Spec. in tit. de arbi. §. fi. ver. quid si cõpromiss. & ibi satis per Io. an. in addi. Disputauit Io. cal. & disputatio sua incipit, litigantes. tractauit satis prolixè originaliter Dy. in regu. scienti. de reg. iur. lib. vj. Iac. but. in l. si vnus §. illud. ff. de pact. & in. d. l. pe. Gul. in. l. si qs ex consensu. C. de epis. audi. & aliquid per do. Car. in. c. exposita. de arbi. per do. Ant. hîc, & Bart. in. d. l. pe. & in. l. quæro §. inter locatorẽ. ff. loca. & plenius in. d. §. arbitrorũ. Et concludo sic oĩa, ꝙ aut quis absente parte, & extra iudiciũ renuntiat petitioni huius reductionis. & non valet: quia iuris futuri renuntiatio non tenet: vt. l. fi ita scriptum §. j. ff. de leg. ij. no. plenè in. l. j. C. de pact. & .c. ex multipli ci. de despõ. Aut in iudicio, vel extra, in partis præsentia in quibus casibus tenet iuris futuri renuntiatio: quia habet vim pacti de nõ petendo: iuxta not. in. d. l. j. C. de pac. & maximè per Bar. & per gl. in. l. j. ff. de cura. bo. dã. vel obligauit quis se per pactũ ad nõ petendum hanc reductionẽ: & sumus in casu dubij. Dy. in. d. regula, sciẽti. loquens in simplici renuntiatione, seu pacto tenet, ꝙ hoc nõ obstante poterit ratiõe magnæ læsionis petere hanc reductionẽ: qa illud pactũ debet intelligi, vt bonꝰ vir fuerit arbitratꝰ. ar. in. d. l. q̃ro §. iter, locatorẽ. vbi tex. no. dicit, ꝙ si promisit locator nõ expellere inquilinũ, intelligit si ipse soluerit pensionẽ. & idẽ per illũ tex. cõfirmat ibi Bar. & Io. And. in. d. regula, scienti. [E] dicẽs illud etiam procedere, si interuenisset iuramentũ, seu pœna. Idem Bar. in. d. §.
a arbitrorũ. dicẽs, ꝙ iuramentũ[a] habet in se illã conditionẽ, quã habet pactũ præambulũ. s. nõ venire cõtrà, si ęquè fuerit arbitratus. alleg. istũ tex. & l. fi. C. de nõ nu. pecu. & l. fi. in prin. ad muni. Operatur enim illud pactũ, seu renuntiatio respectu mòdicæ læsionis. Et idẽ tenet hîc do. Ant. & videt quasi cõis opi. Itẽ secundũ Dy. in dicta regula, scienti. nõ valet pactũ: qa per illud inuitat arbiter ad delinquendũ. cõtra. l. cõuenire. ff. de pact. no. & remittit dolus futurus cõtra. l. fi vnꝰ §. illud. ff. de pact. & idẽ Spec. in loco præalleg. Cõtrariũ tamẽ sentit Fede. in. d. cõsil. cclxxxv. dicens, ꝙ pactũ seu renuntiatio iuramento vallata stringit ad nõ cõtraueniendũ respectu cuiuslibet læsiõis. Hoc tn̄ bn̄ nõ ꝓbat. Iac. but. idẽ sentit etiã si ne iuramẽto: vt refert Bal. in. d. l. pe. dicit etiã, ꝙ qcquid dicat Dy. ipse non videt, quare per pactũ non possit remitti reductio ad arbitrium boni viri: nisi dolus ex aĩo procedat. sed vbi læsio interuenit re ipsa, debet pactũ valere, ex quo cõstat de intentione partiũ. Bal. dicit cõiter obseruari: ꝙ non obstante quacũq; verborũ cautela, propter enormẽ læsionẽ põt peti reductio ad arbitriũ boni viri: qa non est verisimile, ꝙ compromittẽtes senserint, ꝙ arbitrator posset eos enormiter lædere. argu. in. l. cũ aquiliana. ff. de trãs. ¶ Ego dicerẽ, ꝙ aut deceptio interuenit ex proposito: & tunc respectu quantæcunq; læsionis põt peti reductio, non obstante quocunq; pacto: qa sicut expresse non põt renũciari dolus futurus. ita & fortius, nec tacitè & sub inuolutione verborũ. Itẽ si arbitriũ retractat propter dolũ. l. iij. C. de arbi. & l. ita demũ. ff. eo. fortius arbitramentũ. & in hoc vident cõuenire cõiter doct. & dicit interuenire dolus ex proposito, qñ scienter per fraudẽ, dolum, vel odiũ, seu gratiam grauat alteram partẽ. Aut deceptio interuenit re ipsa scilicet. s. sine dolo arbitratoris: & tunc si modicè lædit, non fit reductio: vt not. in. d. l. si de meis §. recepisse. ff. de arbi. & s̃. latius dixi: etiam si renuntiatio nõ interuenisset: & s̃. dixi. & patet in c. nisi. de præben. Aut lædit non modicè: & vidisti cõem opinionẽ, ꝙ possit peti reductio: sed mihi non placet: quia secundũ hoc illa verba renunciationis nihil operarentur cõtra. c. fi Papa. de priuile. li. vj. & in. c. in his. eo. titu. & l. si quando. C. de inoffi. testa. cũ ibi no. Nam sine renuntiatione non potuisset petere ratione modicæ læsionis. dicamus ergo: vt verba aliquid operentur, quòd ratione magnæ quãtitatis nõ poterit: secus ratione maximę, seu enormis lęsionis: quia illa in dubio videntur excerpta argumẽta. in. l. oẽs §. Lucius. ff. de his, quæ in frau. credi. Nec ob. l. quæro §. inter locatorem. quia ibi verba aliquid operãtur: vt ibi not. ꝑ Bar. sed hîc nihil operarentur. Et nota, quia dixi posse peti reductionem, etiam si deceptio interuenit re ipsa. Pro hoc optimè facit. l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligationibus. Item, quia satis est quod non fecit, sicut debuisset facere quilibet bonus vir: vt. l. si libertus. ff. de ope. libertorum. hoc dicit: quia quidã fuerunt in opi. ꝙ nunquã fit reductio, nisi deceptio interueniat ex ꝓposito arbitratoris: sed primum dictũ est communis opi. ¶ Venio ad secundum membrũ distinctionis: aut quis renuntiauit, seu fecit pactũ de nõ petendo redu
b ctionẽ, etiam prætextu magnæ[b] læsionis: & tunc si deceptio interuenit ex proposito, nihilominus põt peti: quia dolus futurus remitti non põt: vt prædixi. Aut re ipsa, & nõ poterit peti respectu magnæ quantitatis: quia potuit pars sibi ex magno pacto præiudicare. l. j. §. si cõuenerit. ff. depo. & in regula, contract⁹. & regula, scienti. de regu. iur. lib. vj. Sed respectu maximę, seu enormis sic: ex quo de tali nõ fuit expressum: quia renuntiatio nõ debet trahi extra intentionẽ agentis. l. qui iniuriæ. ff. de furtis. & in. c. cũ voluntate. de sen. excõ. Bal. in d. l. penul. & .d. Ant. hîc. Et dicit Bal. ꝙ magna
c quãtitas[c], vel parua dicitur respectu personarum & causæ. alleg. l. cum filius §. hæres meus. ff. de lega. ij. vide bonam glos. in. c. fi. de re iudica. lib. vj. Aut renuntiatio, seu pactũ fuit multum generale: vt quod posset arbitrator al-
d tè[d] & basse in totũ & in partem de iure vnius tollere, & dare alteri. & tunc aut præceptum arbitratoris fuit contra Deum: & non ligat, quantũcunq; sit iuratum, vel pœna sit apposita, secundũ Hosti. hîc & bene. Probatur. xj. quæstione. iij. c. qui resistit. & si dominus. Idẽ puto, vbi fit contra ius cũmune, non remissibile per partes: vt in. c. examinata. de arbi. & .c. peruenit. eo. titu. & de fo. cõpe. c. si diligenti. Aut est contra ius priuatum ipsius partis. & si deceptio contingit ex proposito & dolo arbitri, põt peti reductio, per rationẽ suprà dictã. Ita tenet Ioan. Cal. in sua disputa. & Ioã. And. in addi. prędicta. & Bart. in. d. §. arbitrorũ. & est cõmune dictũ. Aut interceſsit sine dolo: & valet, ita ꝙ non potest[e] peti reductio. Ita tenuit Ioan. Cal. & Ioã. And. in addi. prædicta. Ita refert fuisse in quadã disputatione conclusum: quia satis hîc constat de intentione renuntiãtis, seu paciscentis. ¶ Sed tu aduerte latius: aut enim sumus certi, ꝙ non interuenit dolus: aut sumus in casu dubij. Primo casu tenuit dominus Pet. de Ancha. disputando, vt refert in repetitio. capitul. canonum. de constitut. quòd potest peti reductio prætextu enormissimæ læsionis: quia paria sunt dolum interuenire ex proposito, vel re ipsa: dicta. l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligationi. & .l. secunda. ff. de doli exceptio. Sed communis opinio videtur in oppositum: vt sentit Bartol. in dicto §. arbitrorum. & Ioan. Calde. & Ioan. Andrę. vbi suprà & domin. Anto. hîc. & idem refert tenuisse domi. Francis. de Aret. Non enim est hîc opus coniecturare tacitam voluntatem, ex quo sumus certi de expressa: vt in capitul. secundo. de regulis iuris. Quisq; enim potest iuri suo renuntiare. de regular. ad Apostolicam. & .vij. quæstione prima. capitul. quàm periculosum. Et ad. l. fi qs cũ aliter. allegatã ꝑ do.

SEB. SAPIA

a ¶ Iuramentũ. vide latè p. d. Ias. in. l. si cõuenerit. ff. de iurisdom. iudic. ĩ. l. si pecuniã. ĩ prin. co. pe. ff. de cõdic. ob cau. nunqd aũt sit necessariũ petere absolutionẽ à tali iuramẽto. vide Alexã. in cõs. xlij. col. iij. in prin. j. volu. Abb. ĩ cõsi. lxxxvij. in. ij. vol. Bal. in cõs. cccclxiij. j. colũ. in. iij. parte. & Pau. de cas. in cõsi. ccxvj. secundũ antiquã impressionẽ. Nunqd aũt sit necessaria citatio: vide Felin. in. c. cũ olim. colũ. vj. j. de re iudi. Bar. Vero. in cau. c. in multis cõtractibus. Ias. in l. ne qcq̃. §. vbi de cretũ. col. ix. de offi. dele. Alex. cõsi. xlix. col. vj. in. iij. volu. Et ad ꝓdicta an requiratꝰ absolutio, vide. d. Frã. Cur. in cõsi. lxvj. inci. sup premissa. col. xx. & in cõsi. lxiij. inci. sup cõtingentia in addi. ¶ Et adde huc qd not. idẽ Abb. Panor. in sua dispu. inci. stãte statuto. in pe. char. & vide do. An. hîc in. iij. char. & in. xvij. colũ. ver. quartus casus, qñ renũtiatio. & vide quod in simili no. Doc. in. c. cũ cõtingat. j. e. vide Angel. in cõsi. clxx. & si qs promittit nõ opponere de iniuria & iniustitia, intelligit de solita, quę fit iuris ordine seruato: nũ insolita, secundum Ange. in cõsi. clxxxv.

SEB. SAPIA.

c ¶ Magna quantitas. Quæ dicatur magna, vel parua quãtitas: vide Rapha. Cõmẽ. in cõsi. xvij. ici. Hieronimus. ad fi. & in cõsi. l. in. ij. col. circa medium.

d ¶ Et adde quod no. do. Anto. in. c. ꝓxi. in. vij. col. &

vide do. Abb. in diſputatiõe ſua in cipi. ſtãte ſtatuto. in pe. char. in vlt. col. illius chart. & de hoc vide Bal. in c. j. §. inter pares. de leg. Cõra. invſi. feu. vbi alle. Ioan. An. in. c. humilis. de maio. & obe. & per Bald. in. l. & in maiorib⁹. C. de appel. Et de hoc vide per Ro. in rep. rubri. de arbitr. in xiij. col. verſi. ſed pone. xj. vbi alle. Io. and. in. d. c. humilis. & Bal. in. d. c. j. §. inter pares. & Pau. de ca. cõſi. lxxij. inci. primò & ante omnia. in vlti. colum.

SEB. SAPIA.

a ¶ De dolo. nunqd ex enormi læſione prẽſumať dol⁹: vide ſing. per Alexan. in. l. ſi ſuperſtite. C. de dolo. cuius verba multũ cõmẽdat. d. Fran. Curtius⁹ prẽalleg. conſi. lxvj. col. antepenul.

Pet. reſpondeo, quòd loquitur quando quis fuit deceptus ignoranter. Sed in caſu noſtro ſcienter & appenſatè dedit illam ampliſsimã poteſtatem arbitratori: vnde de ſe cõquerať. arg. in. l. mandato. ff. procura. & ita voluit Hoſtien. & Io. And. in. c. fi. de maio. & obe. & hęc puto vera: niſi fuiſſet appoſitũ aliquod verbum illi⁹ poteſtatis reſtrictiuũ: vt puta, ꝙ poſſet altè & baſsè &c. prout ſibi videbiť & placebit. ¶ Nã hæc verba videbiť & placebit: important arbitrium boni viri: vt. l. thais. §. ſorore. ff. de fideicõ. liber. l. fideicõmiſſa. §. quãquã. ff. de leg. iij. no. in. c. ij. de cor. vitia. & idẽ dicẽdum in ſimilibus. ad hoc qđ not. Bal. in. d. ij. de leg. Cõr. Putat tamẽ do. Ant. ꝙ ſi ex aliqua legitima cauſa fuit arbitrator deceptus, de qua cõſtaret, ꝙ tunc ſaltẽ ex clauſula generali, vel iudicis officio ſubueniretur læſo. arg. in. l. in ambiguo. ff. de reb⁹ dubijs. & no. Spec. in titu. de arbi. §. ſequitur. verſi. quid ergo, ſi propoſuiſſet. Et hoc caſu puto poſſe procedere illud notabile dictũ Hoſti. præalleg. quòd in maxima quantitate iudex poſſet ex officio ſuo occurrere: vel quando dubitatur de dolo[a]: vt in ſequenti mẽbro ſubijciam. Aliàs autẽ nõ video quomodo poſſet ſe iudex impedire ad vtilitatem priuatam cõtra pactũ expreſſum. ar. in. l. iiij. §. hoc autẽ iudiciũ. ff. de dam. infec. Ipſe tameñ do. Anto. in alia parte huius capit. videť velle, ꝙ quãtũcunq; verba ſint largè cõcepta: nihilominus data enormi læſione, etiã re ipſa dabitur reductiõi remediũ. ¶ Mouet: quia talia verba in genere & effuſo ſermone prolata ſunt ſub cõfidentia diſcretionis & amicitię arbitratorũ: vt captẽt ipſorũ beniuolẽtiã ad nõ lędendũ. ideò non debẽt ita latè intelligi, ſicut verba ſonant: quia de verbis facilè ſeruiť. Si ergo reperiũt ſe in hac cõfidentia deceptos, debet eis ſuccurri. arg. ſ. eo. c. quãto. & c. veniẽs. & hîc. Et ſi iuratum fuit: quia verba iuramenti obuiant, abſoluenť, vel iudex ex officio ſuo prouidebit. Et ſic refert de facto cõſuluiſſe. & videť hæc opi. cõcordare cum illa opi. do. Pe. de Ancha. Hęc opi. habet ęquitatẽ. & pro ea optimè facit. c. cũ veniſſent. de inſtru. & l. ſi libertus. ff. de ope. liber. Alia tamen opinio videť verior de iuris ſubtilitate. argu. optimũ in in. c. quã periculoſum. vij. q. j. & v. q. c. qui ambul. §. ſed aliud. Sed quia notarij ex cõſuetudine ſolẽt apponere alia verba generalia, ſatis poteſt teneri hæc opinio Do. Ant. vt niſi aliter appareat, nõ videť quis voluiſſe pati enormẽ, vel ſaltẽ enormiſsimã læſionẽ. argu. l. cũ de in debito. ff. de proba. & facit quod dicã. j. eod. c. cũ contingat. vbi vide, niſi aliud dicať fauore litium dirimẽdarũ. In vltimo mẽbro, ſcilicet cum dubitať de dolo: tũc rõne enormiſsimæ læſionis põt peti reductio ſaltẽ officio iudicis: quia præſumiť dolus in tanta læſione: vt. l. Lucius §. creditor. ff. de his, q̃ in frau. cre. tenet Bar. in. d. §. arbitrorũ. & ſic dixit poſſe ſaluari illud dictũ Hoſti. Idẽ do. Ant. hîc & Frãci. de are. Nam ex facti qualitate præſumitur dolus in. c. ij. de renun. libr. vj. & l. dolũ. C. de dolo.

33 ¶ † Quęro. ſ. viſum eſt, an & qñ cõpetat remediũ reductionis facta renunciatiõe: nũc quæro, in quibus caſib⁹ cõpetit: vt puta, quia nulla interuenit renunciatio: vel ſi interuenit nõ impedit reductionem: vt in caſibus prædictis pro quanta læſione dabit? Solutio: non reperitur in hoc ſpecificè prouiſum: ideò inſurgũt variæ opi. ¶ Prima fuit quorundã, quos recitat Cy. in. l. fi. C. de contrahen. empt. vt oporteat quẽ eſſe deceptum vltra dimidiam iuſti pretij. ſicut in ſimili habeť in. l. ij. C. de reſcin. vendi. & c. cum dilecti. & c. penul. de emptione & vendi. Quæ opinio non placet Cy. & Petro: ideò ponunt ibi ſecundã opinionẽ: quòd quantacunq; fuerit deceptio, competit hoc remedium: quia iura loquuntur indiſtinctè: vt dicta. l. libertus. ff. de ope. liber. & dicto. §. arbitrorum. ¶ Tertia opinio, quòd ſicut pro modico non datur reſtitutio in integrum. l. ſcio. ff. de minori. & capitu. j. de in integrum reſtitu. ita nec remedium reductionis. Hanc ſentit Specula. in titu. de arbitris. §. ſequitur. verſicu. ſed quo iure. videtur etiã de mente Barto. & Gloſſ. in. l. fi de meis. §. recepiſſe. & l. ſed & ſi in ſeruum. §. ſi quis iudex. ff. de arbitr. vbi dicunt arbitratorem poſſe de iure vnius dare alteri, & Barto. ibi dicit, dummodo modicè: aliàs fiet reductio ad arbitrium boni viri.

b ¶ Quartam opinionem ponit Bartol.[b] in dicto. §. arbitrorum. vbi diſtinguit, an arbitrator fuerit aſſumptus ſuper cõtractu, an ſuper lite. Primo caſu requiritur exceſſus, ſeu deceptio ſaltem in ſexta parte totius. hoc nititur probare per dictum. §. arbitrorum. iuncta. l. vnde ſi Neruæ. ff. pro ſocio. vbi dicitur, quòd ſi vni ex ſocijs adiudicauit vnam partem, alteri duas, põt peti reductio. Si verò fuit aſſumptus ſuper lite, non debet cõſyderari ſimpliciter læſio reſpectu quantitatis debitæ: ſed debet etiam ponderari euentus litis, & ſtatus cauſæ: vt probatur in. l. Lucius. §. fina. ff. ad Trebellia. vbi valet tranſactio in quarta parte debiti. & ſic ponderabitur quantitas lęſionis habito reſpectu ad quantitatem cauſæ. Et idem firmat in. l. ij. C. de reſcinden. venditio. Et ad illam legem, quæ in venditione requirit deceptionem vltra dimidiam iuſti pretij: reſpõdet, quòd loquitur quando quis læditur in taxatione pretij facta à ſe: ſecus in taxatione facta ab alio: tunc enim ſufficit exceſſus in ſexta parte: vt dictum eſt. ſ. ¶ Et per hoc infert ad notabile dictum ſub dubio fortè: quòd ſi aliquis eſt deceptus in aliquo contractu per procuratorem, fortè in ſexta parte: quòd poterit intentare remedium illius. l. ij. C. de reſcindẽ. venditio. Sed contra procuratorem non poteſt habere regreſſum. argumen. prædictorũ iurũ. Franciſ. de Are. trãſit cum opi. illarum gloſſarum: vt hîc refert dominus Anto. qui in hoc articulo dicit ſibi videri, quòd text. in dicta. l. vnde ſi Neruę. cum ſequen. probat de dimidia: quia loquitur quando vni ex ſocijs aſſignauit milleſimã: alij duas milleſimas. ¶ Ego[c] tantorum patrum reuerentia ſemper ſalua, dico tex. in dicta. l. vnde ſi Neruæ. cũ ſequen. nõ probare, nec de ſexta parte: vt dicit Bart. nec de dimidia: vt dicit domi. Anto. Ratio eſt in promptu. Nam ibi fuerunt factæ tres milleſimæ: & ſic partes tres. vni ex ſocijs adiudicauit milleſimã: & ſic tertiam partem: alij adiudicauit duas milleſimas: & ſic duas partes: ex quo euidẽs reſultat iniquitas, præſuppoſita in ſocijs paritate: fuit alter deceptus nõ in dimidia nec in ſexta parte debiti: ſed ſolùm in tertia

part

b ¶ Adde Paul. de Ca. cõſil. lxx. inci. viſo pũcto ſupraſcripto & alijs, de quib⁹ in eo fit mẽtio. in. ij. col. circa medium.

SEB. SAPIA.

c ¶ Ego. Vide Ale. in. l. ſi qs arbitratu in fi. ff. de ver. ob. vbi dicit, ꝙ opin. do. Abb. reincidit in opi. Bar. qđ an ſit verũ, dixi latè ī. l. ij. C. de reſcin. vẽdi. & vide do. Bar. Vero. ī tracta tu de ſimula. contractuũ. in. vj. caſu princi pali. col. xj. verſi. quarta opi. vbi ĩfinita ad hoc propoſitũ. & vide etiã ad hęc do. And. ficul. in. c. penul. col. vt. j. de empt io. & vẽdi. Alexan. & alios in. l. ſi quis cum aliter. ff. de verbo. obliga.

parte portiõis debitæ. Debebat enim ex tribus milleſimis habere mille & quinquaginta: ergo fuit ſolũ deceptus in quingentis: quæ ſunt tertia pars mille & qngẽtorũ: licet eſſet ſexta pars totius quãtitatis. ſed non põt dicere ſe in tota illa parte deceptũ: quia nõ debebatur ſibi totũ lucrũ, ſed dimidiũ. habito ergo reſpectu ad partem ſibi debitã, fuit ſolũ deceptus in tertia parte portionis ſibi debitæ. Probat ergo ſingulariter ille tex. ꝙ deceptus ſeu læſus per arbitrium in tertia parte totius debiti, põt dicere arbitramentũ iniquum & petere reductionẽ ad arbitriũ boni viri. Dico etiã non ſemp reqri læſionẽ ī tertia parte: qa ille tex. nõ facit hîc regulã: ſed illud dixit cã exẽpli. Et ea q̃ dicunt cã exẽpli, nõ adſtringũt regulã: vt in.c.j.& qd ibi not. ne cle. vel mona. Sed probatur ibi, ꝙ ex euidenti iniquitate põt peti reductio. Quãdo autẽ dicatur euidẽs iniquitas, non credo poſſe dari certam doctrinã: ſed ex varijs circunſtantijs bonus vir. i. iudex arbitrabit. Nam facili⁹ debet arbitrator induci ad dandũ de iure vnius alteri, quando non poteſt aliter ſeq bona pax, quã ceſſante hac rõne pacis conſequẽdæ. Itẽ aliter qñ ius eſt dubium obſcurum & inuolutum, quã qñ eſt clarum. Itẽ aliter quãdo eſt dies, quã pauper: & ſic de cęteris circunſtantijs. ar. in.l. j.ff. de rebus du. & in.c. de cauſis. de offi. dele. & quod not. glo. in.c. fi. de re iudi. lib. vj. & quod ſuprà dixi ſecundũ Bal. in alia quæſtione. Pro hoc optimè faciunt ea, quæ dixi circa cõpoſitionẽ fiendã,
34 in.c.j. de mutuis peti. vbi vide. & hæc notabis. ¶ † Vlterius quęro, an petens reductionẽ ad arbitriũ boni viri & ſuccũbens, quia non probauit iniquitatẽ euidentẽ, iuxta ſuperius dicta, inciderit in pœnam cõpromiſſi: cũ promiſerit ſub pœna ſtare arbitramẽto, & nõ contrauenire: de hoc per Bar. in.d.§. arbitrorũ. plenius in.l. q Romæ. §. duo fratres. ff. de ver. oblig. & adhuc plenius in.l. Iulianus. ff. de cõdi. inde. & originaliter in hac quæſtiõe cõſuluit Dy. q tenuit pœnã cõmitti: maximè qñ iurauit non petere reductionẽ ad arbitrium boni viri: poſteà petijt & ſuccubuit. Hoc conſiliũ etiam refert Ioan. And. in addi. Specu. in titu. de arbi. §. excipitur. verſ. itẽ ꝙ cõpromiſſum. & ibi refert Gul. de cu. hoc limitaſſe: niſi habuerit
a iuſtam[a] cauſam petẽdi reductionẽ: vt quia probabiliter credebat arbitramentũ iniquum. alleg. in.l. ſi quis fortè. ff. de pœnis. Ego allego tex. optimũ in.c. ſacro. de ſen. excõ. & quod not. in.c. fi. de do. & cõtu. ¶ Sed adde ad hoc duas notabiles limitationes Bar. primã in.d. §. duo fratres. vbi dicit: ꝙ incidit in pœnã etiã ſi ſententia, per quã fuit declaratũ arbitramentũ ęquum, fuiſſet iniuſta. & hoc per illum. §. duo fratres. vbi videt tex. in ſimili. ¶ Aliam limitationem ponit in.d.l. Iulianus. vbi diſtinguit, ꝙ aut iudex declarauit arbitramentũ æquũ: & ſic hac cã expreſſa abſoluit reũ: & incidit in pœnam. Nec in hac qõne pœnæ admittit pars ad probandum, ꝙ arbitramentũ fuit iniquũ: vt in.d §. duo fratres. & facit gl. notabilis. in d.l. Iulianus. Aut primò fuit reus ſimpliciter abſolutus, vel iudex abſoluit: quia nõ fuit probatũ iniquũ. & tũc in qõne probare. Nã per hanc probationẽ detegit iniquitas ſententiæ, quę trãſit in rem iudicatã. & ſic nõ obſtabit exceptio rei iudicatæ. & vide pleni⁹ ad materiã, quod not. in.d.l. Iulianus. Et intellige oĩa prædicta cũ illa limitatione Gul. & Io. And. Et ex iſtis infert, ꝙ qui allegat iniquita
b tem[b] arbitramẽti, habet hoc probare. aliâs ſuccũbit: qa præſumi-
c tur[c] pro iuſtitia. l. ab ea parte. ff. de proba. quod tenet Io. And. in loco pręallegato. Bar. in.d. §. arbitrorũ. Probabit autẽ ex antiqs actis vel nouis probationibus, ſicut in cauſa appellationis obſeruatur, in.c. cũ Ioãnes. de fide inſtr. & quod no. in.c. in præſentia. de renũ.
35 & vide p Fede. in conſi. cclxxv. vbi oĩno vide in ſolutione. ¶ † Sed iſtud dubiũ notabile per iſtos doct. nõ tactũ eſt. quid ſi pro parte obtinuit, & pro parte ſuccubuit: an incidat in pœnã in totũ, vel in
36 partẽ, vel euitet ex toto. ¶ † Quã reperi tetigiſſe Bal. in extraneo loco. ſ. in vſibus feudo. in tit. de lege Cor. c. ij. Pone exẽplũ: arbitrator præcepit, quòd darentur decẽ: iudex in cauſa reductionis ſtatuit de quinqꝫ. Bal. tamẽ videtur hæſitaſſe: quid ſi iſta quinqꝫ non ſoluuntur: nũquid cõmittatur pœna cõpromiſſi, ſaltẽ pro rata? & finaliter concludit ꝙ nõ: quia nunc agitur non ex cõpromiſſo, ſed iudicis ſententia. Vnde mutata perſona ſtipulatio pœnæ nõ committitur. l. cũ apud. ff. iudi. ſol. & quod ibi not. Et ſic ſecundũ eum impunè â pœna conuentionali ſententiæ iudicis nõ parebit: quia compromiſſum, ſeu pœna in eo appoſita ad perſonam iudicis, de quo non fuit cogitatum, ſe non extendit. in.l. in cõpromiſſis. ff. de

a ¶ Iuſta cauſa excuſat à pœna cõpromiſſi. Adde etiã ſi nõ ſit vera, ita in terminis dicit Io. And. in addi. Spec. in tit. de arbi. §. fi. in verſi. itẽ qd ſi cõpromiſſum. & Guido de Suza. quẽ ſimpliciter refert Pau. de Ca. in.d.l. Iul. ff. de cõdi. inde. in. vj. col. Idẽ tenẽt Bal. & Ang. in.l. tres fratres. ff. de pac. & in.d.l. qui cũ tutoribus. in prin. ff. de trãſact. & in.l. fi. C. de arbi. & in.l. non ſolũ. ff. de rei vẽdi. Alex. Imo. cõ ſil. clxxiij. incipi. oportunè cõſyderato themate. ī. iij. colũ. ad finẽ. facit aut. oẽs. & ibi Bal. C. cõia de ſucceſ.

arbi. & dicit hoc placuiſſe Bar. non tñ ſpecifi cè tangit qõnẽ, quam in principio formaui. Et primò dubito de ſua concluſione etiã in ter-
d minis ſuis: qa iudex aditus in caſu reductiõis[d] ſuccedit in locum primi arbitratoris: vt not. Innoc. in.c. præſenti. hodiè incipit, ſtatutũ. de reſcrip. li. vj. Bar. in.l. j. ff. de leg. ij. Ergo eſt eodem iure cenſendus cum primo: niſi dicas, ꝙ iſti canones & prouiſiones pœnales ſunt ſtricti iuris. vnde nõ tranſeunt etiã in iudicem appellationis: vt. d.l. cum apud. vnde variato tribunali, vel etiã nomine iudicis, non habẽt locum: vt plenè per Bar. in.d.l. cũ apud. ¶ Potes ergo concludere, ꝙ aut iudex ſimpliciter confirmat arbitramentũ: & habet locũ pœna ſecundũ diſtinctionẽ. s. in præcedenti quæſtione poſitã. Aut iudex reformat: & tunc pœna ceſſat in reformatis: quia non agitur amplius ex cõpromiſſo, ſed ex iudicis ſentẽtia. Sed quo ad primã. q. quã ego ſuprà formaui: nunquid eo ipſo, ꝙ petijt reductionẽ toti⁹ ſimpliciter & obtinuit in parte, cõmittat pœna in parte. Credo, ꝙ non: qa iuſtè petijt reductionẽ totius arbitramẽti. hoc probo per.l. vnde ſi Neruæ. cũ ſeq. ff. pro ſocio. iũcto. §. arbitrorũ. præ
e alleg. vide[e] quod in ſimili dixi in.c. finẽ. de do. & contu. Sed Bal. hanc. q. ſpecificè tangit in.l. fi. C. de arbi. vbi primò diſtinguit: ꝙ aut capitulum, in quo fuit læſus, erat ſeparatũ ab alijs: & cõmittitur pœna in totum: ſecus ſi erat cõnexum, vel vnitũ: ita quòd non capiebat congruam ſeparationẽ. arg. in.l. etiã. ff. de minori. Poſteà videt velle, ꝙ inſolidũ cõmittat pœna cũ debeat clarè & ſeparatim ſpecificare grauae men. arg. in.l. qui ſolidum. ff. de leg. ij. Hoc vltimum videtur mihi ſatis durũ & contra illã l. vñ ſi Neruę. cũ ſeq. vnde indiſtinctè vt euite
tur pœna: cũ arbitramẽtũ ſit quædã trãſactio ſuper toto: vt in authẽ. ſi verò cõtigerit. C. de
f iudi. nõ põt iſte dicere, ſe magis grauatum ſuper vno arti. quã ſuper alio: ſed grauamen reſultat ex toto compromiſſo ſimul: cũ ſit vnica tranſactio, ſeu vnicus contractus. pro hoc iura ſuperius allega. Ex his potes inſtrui, nunquid petens reductionem incidat in periuriũ ſi iurauit laudum ſeruare: & poſtmodum petijt reductionem: & non obtinuit, vel ſaltem
37 in parte. ¶ † Quęro intra quantum tempus debeat arbitrator arbitramentum explicare.
f Specula. mouet quæſtionem in arbitro[f], non in arbitrarore. in titulo de arbit. §. differt. verſicul. ita quòd intra triennium. & refert varias opiniones; nec firmat in aliqua pedes Ioannes Andræ. ibi in addi. videtur ſentire compromiſſum non expirare triennio, ſicut quidam dixerunt, per authen. ſi tamen. C. de tempori. appellatio. & clementi. quandiu. de appellationibus. Bartol. ſpecificè in arbitratore: tangit in.l. ſi quis arbitratu. ff. de verbo. obli. & dicit, ꝙ iſta poteſtas finitur eo nolente arbitrari: vt in.l. ſi merces. ff. locati. & in. §. pretium. inſtitu. de emptione & venditione.
¶ Sed dubiũ eſt, quando dicit nolle arbitrari;

b ¶ Allegat iniquitatẽ. Vide Rapha. Cõmẽ. in conſi. incip. ſtante ſtatuto ciuitatis Vicẽtiæ. in vlti. col. & do. Ant. in cõſ. xxiij. i. iiij. col. cũ duab⁹ ſequẽtib⁹. & Ab. in cõſi. lxiiij. in. ñ. col. in. j. vol. vbi tenet, ꝙ in dubio ꝓſumit pro ęquitate laudi.

c ¶ Vide de hoc p do. Anto. in.c. qm cõtra. in pe. chart. de proba.

d ¶ In caſu reductionis. Vide do. Soci. in.l. mulcta. in. v. colũ. ff. de cõdi. & demõ. vbi tangit, an ꝓcedat corã iudice reductiõis: ſicut corã arbiteatore. vide ẽt. d. Ant. in cõſ. l. inci. pacto iudicẽ aditũ. ī prī. & per totum.

e ¶ Tu vide latius de hoc pũcto p eũ dẽ Bal. in.l. eos. §. ne temere. C. de appel.

f ¶ In arbitro. vide Practi. Pap. in forma libelli, qũo agitur ad pœnam ex forma cõpromiſſi ĩ ver. nec reductio. ī vlti. col. Frãci. de oria. ī tractatu de arbi. in vlti. parte. Alex. in cõſi. xcv. in vlti. col. in. ñ. volu. Feli. in.c. quod ad cõſultationẽ ad fi. j. de re iudi. Corneũ in cõſi. clxxvñ. ad fi. in. ñ. vol. & Soci. in cõſi. cc. col. iiij. in. ñ. parte. Deci. ī cõ. xxxix. col. vlt. Do. vitalẽ in tractatu clauſularũ. char. lxxxij,

a ¶ Corã quo peti debeat reductio ſnĩæ ad arbitrium bõi viri. & de hoc per Bal. in l. pe. C. de arb. & in l. ĩj. C. vbi & apud quos. & per eũdẽ in cõcluſionibus Spec. in tit. de arbi. & p Petr. de Ancha. in repe. reg. ea, quæ. in. xvĩj. colũ. verſ. iuxta prædicta applico. de regu. iur. in. vj. Et vide Angel. in conſi. cxvĩj. & do. Ant. in. c. ſi clericus laicũ. in xj. col. de fo. compe. & Do. in. c. ſtatutũ, in princi. in vlt. col. de reſcr. in vj. etiã ſi ſint plures arbitri: quorũ vnus eſt clericus, alius laicus: an debeat peti reductio corã iudice laico, an corã eccleſiaſt. vide Bal. l. in pręcipimus. C. de appellati. E facit ad uupd pet. Bart. in l. iuriſperitos. §. cum oriundus. ff. de excuſ. tuto. Anto. Franciſ.

¶ Corã quo iudice ſit petẽda reductio ĩ caſu de quo hîc. Mihi placet deciſio, q̃ p reductiõe adeaſ iudex eccleſiaſticus, quãuis vn⁹ ex arbitris ſit laic⁹: & hoc ex priuilegio eccl'ię, quę trahit reũ ad ſuũ forũ. ad quod vide do. Abb. in. c. expoſita. de arbi. Magis eñ dignũ attrahit ad ſe min⁹ dignũ: vt ĩ. c. aqua. de cõſec. eccle. vel alta. Ad quod etiã vide Ang. ĩ. l. q lo to certo. de cõdi. inde. & vide per Alex. ĩ cõſ. cxxxj in. ĩj. parte cõſi. & vide etiã Ang. ĩ. l. ſi ſuſpecta. ĩ. §. fi. ff. de inof. teſta. & vide. d. Card. ĩ cle. j. in. v. de appel. Fede. de Señ. in cõſil. cclxxiiij. & Lãfr. oria. in tractatu de arbitr. in ſeptima parte. in. xix. qõ. ideo in hoc diſtinguit: q̃ aut arbitramentum fuit collatum in aliquẽ ex contrahentibus, aut in tertiũ. Primo caſu, ſi compromiſſum conſtat circa ea, quæ ſunt de ſubſtantialibus contractus: vt circa rem ipſam: tunc debet arbitrari intra. lx. dies: vt in. l. q̃ ſi nolit. §. ſi quid ita. ff. de ædi. edic. Si circa aliqua exttrinſeca: tunc tenetur arbitrari, quã primũ poterit: vt. l. hęc vẽditio. ff. de contrahend. emptio. Secundo caſu, quando confertur in tertium: tunc ſi intra annum non arbitretur videtur nolle arbitrari. C. communia de lega. l. fi. §. ſed & ſi quis. Nec dicat aliquis ſecundũ eum: quòd ibi ſit ſpeciale fauore vltimæ voluntatis: quia in eo ſolũ eſt ſpeciale, quod receditur à perſona. ¶ Bal. in. d. c. ij. de lege Cor. dicit ſalua reuerentia Bart. iura ſuperius alleg. non probare ſuam opinio. Nam in l. q̃ ſi nolit. erat collatum arbitrium ſuper reſolutione contractus, & non tanquã in bonum virum: ſed tanquã in voluntatem eius, cuius arbitriũ non poterat reduci ad arbitriũ boni viri. Nam ibi dicitur, q̃ ſi res ſit vendita cum pacto, vt ſi diſplicuerit, redhibeatur. nec ſit diſfinitum tempus ad redhibendum: q̃ intra. lx. dies poteſt redhiberi, & non vltra. Item. d. l. fi. C. communia de lega. non probat id ad quod Bar. iuducit: quia ibi eſt caſus ſpecialis, vt præfigatur annus: quia expectatur, q̃ electio conuertatur in aduerſarium: ideò ipſe dicit, q̃ terminus debet ſtatui à iudice: vt de iure delib. l. ſi curatoris. Item ſine termini præfixione, ex quo labitur tantum tẽpus, intra quod bonus vir fuiſſet arbitratus, expirat compromiſſum: cum in eum fuerit compromiſſum tanquã in bonum virum. ar. in. l. j. ff. ſi quis cauſ. Et videtur ſibi æquũ: vt expectetur per annũ: computando annum, nõ à die compromiſſi: ſed à die quo potuit cognoſcere præſentibus partibus, vel aliter ſecundum eum. ¶ Aut fuit compromiſſum ſuper lite, aut ſuper negotio. Primo caſu arbitrator ſuccedit loco arbitri: dabiſ trienium. Secundo caſu: vel aſsignabitur tempus arbitrio iudicis, vel per lapſum anni inducetur tacita renũtiatio cõpromiſſi, tàm partiũ, quã ipſius arbitratoris. ar. ff. de arbit. l. item ſi vnus. §. ſi multò poſt. Simile de anno. in. c. quærenti. de offi. deleg. Hęc dicta Bal. nõ probãtur iure: & maximè id, quod ſentit de arbitro: vt expiret ipſius poteſtas per triennium. & aliter ipſe met Bal. notauit in. l. fi. §. ſed & ſi quis. C. cõ. de lega. ¶ Ego dico, q̃ aliud eſt quęrere, nunquid triennio expiret inſtantia coram arbitro, vel arbitratore: & de hoc dixi. s̃. Aliud eſt quærere quãto tempore duret poteſtas: & de hoc in arbtro dicerem, quòd durat quanto tempore durat actio: niſi tacitè, vel expreſsè hæc poteſtas reuocetur à partibus. Hoc videtur probari in. d. authẽ. ſi tamen. ibi: ſi decies millies plus quã biennij tempus. &c. & in dicta clem. quandiu. Simile in iuriſdictione delegata, quæ niſi reuocetur ſemper durat, donec extinguatur: vt in. l. falſo. C. de diuerſis reſcri. & not. in. c. ſi autem. c. plerumq̃. de reſcri. In arbitratore eſt maius dubium, & crederem idem dicendum, quod in arbitro. Hoc probatur in dicta auth. ſi tamen. licet enim ibi tex. loquatur in arbitro, tamen nõ apponit aliquid per quod appareat quòd magis ſenſerit de arbitro, quàm de arbitratore. Nam nomen arbitri non eſt cõmune: vt in. d. §. arbitrorũ. &. s̃. dixi. & nullus tex. ſpecificè facit mẽtionem de arbitratore: ſed cõmuniter loquũtur de arbitro. vnde vbi materia nõ eſt magis proportionabilis arbitro, quã arbitratori, appellatione arbitri debemus intelligere de vtroq̃: vt in. d. §. arbitrorũ. Et pro hoc bonus tex. in. c. expoſita. de arbi. vbi arbiter appellatur is, cuius laudum reducitur ad arbitriũ boni viri. Nam & arbitrator quandoq̃ aſſumitur ſuper lite ventilata coram iudice: vt in authen. ſi verò contigerit. C. de iudic. Hoc verum, vbi ipſe arbitrator dixerit ſe nolle acceptare cõpromiſſum: quia ſtatim expirat: vt in. d. l. ſi merces. ff. loca. Ipſę tamẽ partes poſſunt poſt acceptationem ſibi prouidere faciendo eum cõpelli per iudicem: vt ſuprà dixi: vel cõmuni conſenſu ab illo recedere. l. litigatores. de arbitris. Aliàs autem, quod nõ mutatur, quare ſtare prohibet: vt. l. ſancimus. C. de teſta. & l. præcipimus. in fi. C. de appel. & facit cle. quãdiu. vbi tex. loquitur ſimpliciter de compromiſſo. & dicit quãdiu &c. ſine præfinitione tẽporis: cõpromiſſum autem eſt cõe arbitro & arbitratori dicta authẽ. ſi verò contigerit. ¶ †Quæro quis eſt 38
a iſte bonus vir[a], ad cuius arbitrium recurritur pro iniquitate arbitramenti? Sol. cõmuniter dicitur, quòd eſt iudex. l. continuus. §. cũ ita. ff. de verbo. obli. & l. quòd ſi Epheſi. ff. de eo, quod cer. loco. & l. vir bonus. iudi. ſol. Ita not. hîc, & in. d. §. arbitrorum. & vide bonam gloſſ. in capitu. potuit. de loca. in verbo celeri. in fine. quę generaliter dicit, quòd vbi fit mentio de arbitrio boni viri in ge- 39
nere, intelligiſ de iudice. per. d. l. continuus. ¶ †Sed dubitatur qs iudex erit cõpetens. an iudex arbitratoris, an rei: an actoris: & ſępe poteſt hæc quæſtio contingere: cum cõpromiſſum fit à clericis in laicum: vel à laicis in clericum: ſeu cum cõpromittentes ſunt laici, & etiã arbitrator: ſed ſunt diuerſi fori. Bar. in. d. §. arbitrorum, recitat aduocatos cõmuniter tenere, q̃ ſit iudex competens, iudex appellationis: cũ ipſa reductio ſit quædã appellationis ſpecies. l. non diſtinguemus §. cũ quidã. ff. de arbi. Ipſe verò tenet contrariũ. ſ. q̃ ſit iudex is, qui habet iudicare in principali cauſa: ita q̃ ſi actor in cauſa originali petit reductionẽ, debet recurrere ad iudicẽ rei. Si ipſe reus petit, licet recurrere ad iudicem ſuum. Ratio: quia ſiue petatur iure actiõis, ſiue officio iudicis, ſemper debet adiri iudex rei: quia ſemper actor ſequiſ forũ rei. in. c. cũ ſit. de fo. cõpe. cũ hîc nõ agaſ ex cõpromiſſo: & ſic nõ eſt adeũdus iudex arbitratoris. Si aũt reus ipſe petit, põt adire iudicẽ ſuũ: qa quaſi ſuper exceptione ſibi cõpetenti prouocat: & ſic ad iudicẽ ſuum, qui eſt iudex principalis cauſæ prouocare põt. ad hoc. l. fi. C. de vſur. pup. ſecundũ vnã lec. ad idẽ bo. tex. in. l. cũ hi. §. trãſactiones alimentorũ. ff. de trãſact. vbi dicitur, q̃ ille iudex debet arbitrari ſuper trãſactione, qui eſt futurus iudex ſuper lite. Ad hanc ſententiam adduco. c. expoſita. de arbi. vbi Pa. cognoſcit de arbitramẽto lato à Duce Venetorum, qui ſibi non ſuberat: partes tamen ſibi ſuberant. Hæc concluſio Barto. hîc domi. Anto. vbi laudum eſſet iuratum: & dubitaretur ſuper reductione propter iuramentum. Nam tunc debet audiri iudex eccleſiaſticus: vt hîc. allego etiam tex. in. c. venerabilem. de electio. Item ſi laudum eſſet in materia pertinente ad eccleſiam. argumen. hîc. vel ſi euidens nutriret peccatum. de iudi. c. nouit. ¶ Aduerte latius, omnes conuenire videntur, quòd ad iudicem arbitratoris non ſit recurrendum: cùm iſta reductio non ſit propriè appellatio: quod etiam tenet Colle. in. c. cum dilectus. de arbit. ſentiſ Federi. conſil. cclxv. Sed ego limito, niſi ex forma ſtatuti laudum haberet executionem paratam: tunc enim cum pars conqueratur directè de laudo, debet adiri iudex ipſi⁹ arbitratoris: ſicut obſeruatur in cauſa appellationis. ij. quæſtio. vj. c. anteriorum. &. c. Romana. §. debet. de appella. lib. vj. Ad hoc allego Bartol. in. l. ij. C. vbi & apud quem. vbi apertiſsimè hoc tenet. Ceſſante verò dicta lege municipali, licet Collect. dicat, quòd petens debeat adire iudicem aduerſarij: tamen mihi placet illa opin. præcedens Bartol. & facit quod not. ipſe Federic. conſil. ccxxxvij. vbi dicit, quòd ſi petitur examinatio teſtium ad perpetuam rei memoriam, debet adiri iudex principalis cauſæ ſiue petatur à reo, ſiue ab actore. quod plenius dixi in dicto capi. cum ſit generale. & capi. ſi quis clericum. de foro competen. & tenet Bartol. in dicto. §. arbitrorum. & hoc ratione prædicta. Et quia cauſa naturalis vincit accidentalem. l. qui habet. ff. de tutel. Debet ergo conſyderari origo cauſæ, & non id quod nunc accidentaliter petitur. Addo etiam aliam limitationẽ.

quod

quòd vbicunq; pro parte ecclesiæ petitur reductio, poterit ex speciali priuilegio adire iudicem ecclesiasticum si allegatur fraus, vel minus legitimus contractus: vt notanter voluit in omni casu In-
40 no.in.c.cum sit generale.præalleg.& vide quod ibi dixi. ¶ † Nũc quæro de notabili & quotidiana quæstione.s.dixi, quòd est iudex
a cõpetens in ista reductione ad arbitrium boni viri: nunc quæro, [c] an à sententia iudicis reducẽtis arbitramẽtum ad æquitatem, possit appellari? do. Anto. refert hîc Bal. in dict.§.arbitrorum. tenuisse, q; sententia istius iudicis reducentis non possit reduci ad arbitrium boni viri: quia iudex non cognouit, vt arbitrator, sed vt iudex: sed appellari bene poterit: vt quia iudex fecit. Ioã. Andr. in addi. Spe. in ti. de app.§.in quibus. ver. xvj. recitat Rusticanũ doctorem antiquum disputasse, & tenuisse q; à tali sententia non appellatur. Motus, quia ab arbitramento, nõ appellatur: ergo nec à sententia iudicis reducentis: quia nõ cognoscit, vt iudex: sed vt bonus vir. ff. pro socio. l. societatem. in fi. Surrogatum autem assumit naturam eius, in cuius locum surrogatur. in. c. ecclesia: vt lit. penden. Sicut enim quãdo arbiter cognoscit loco iudicis, ab eius sententia appellatur: de offi. delega. c. ab arbitris. li. vj. & l. apertissimi. C. de iudi. & l. arbitro. ff. qui satisda. cog. ita non debet appellari à iudice, qui cognoscit loco arbitratoris, seu boni viri. Do. Anto. sequitur hîc Butri. scilicet, vt possit appellari: quia in commissis ad arbitrium iudicis appellatur: vt not. in. c. super his. de appellatio. Itẽ, quia hîc non surrogatur iudex in locum arbitratoris per oĩa: sed datur, vt iudex iudicialiter corrigat, quod extraiudicialiter est malefactum, sicut in simili non appellatur ab excommunicatiõe: & tamen appellatur à declaratione excommunicationis. adducit no. in. c. pastoralis. de appellat. Ad. c. ab arbitris. dicit, q; facit pro: quia ibi cognoscunt, vt iudices: ideò appellatur. Dicit enim quòd si teneretur opi. q; iudex iste omnia, vt arbitrator faceret: posset saltem ipsius sententia reduci ad arbitrium boni viri. alle. gl. in. d. c. super his. Et sic ipse transit in contrariam sententiam: quòd nec appellari possit, nec reduci ad arbitriũ boni viri. Ego adduco Barto. in. l. j. in fi. ff. de le. ij. vbi hoc apertè tenet. alleg. Inn. in. c. præsenti. de rescri. lib. vj. hodiè incipit, statutum. vbi vult, quòd quando iudex cognoscit, vt bonus vir, nõ possit appellari: sicut nec ab ipo
b arbitratore. Idẽ videtur velle Bal. [b] in. l. fi. C. de contrahen. emptione. vbi refert Bar. sic tenuisse ipso audiẽte: vt in. d. l. j. Licet aliqui libri non habeant: ego tamen habeo in meo, & vidi aliã lecturam illud dictum non habentem. Item dicit, q; nõ potest peti reductio ad arbitrium boni viri: vt tenet ibi Bart. Hanc opinionem sequitur dominus meus do. Car. Flo. in. c. exposita. de arbitris. & refert Bar. de Sali. sic cõsuluisse. Ego etiam sic consului in quæstione facti. Nam ex contrario sequeretur, q; partes incidereẽt in anfractus iudiciorũ, quos compromittendo euitare voluerunt. Item iudex super reductione habet procedere, non secundum merum ius, sed æquitate præhabita: sicut processisset arbitrator, seu procedere debuisset bonus vir: vt. d.§. arbitrorum. & ibi per Bart. ergo non procedit, vt merus iudex. Itẽ non debet peti reductio ad arbitriũ boni viri: quia sic esset processus in infinitum, contra. l. terminato. C. de fru. & lit. expen. & quia hoc nullo iure cauetur. Nõ obst. glo. in. d. c. suner his. allegata per. d. Anto. quia intelligo illam glo. secundum glo. ibi præcedentem, scilicet quòd debet sententia reduci ad æquitatem, scilicet per viam appellationis, quando iudex processit: vt iudex non loco arbitratoris. Nam loquitur, quando venit pœna imponenda arbitrio iudicis: & sic loquitur quando processit, vt merus iudex quo casu appellari potest. vt in. l. si qua pœna. iuncta glo. Bar. ff. de verb. signi. Nos autem loquimur quãdo iudex processit, vt bonus arbitrator. hæc opi. habet æquitatem
41 vt citò finis litibus imponatur. ¶ † Sed hîc annecto dubium notabile: an per petitionem istius reductionis debeat suspendi execu-
c tio istius arbitramenti. [c] Do. Cardi. in. d. c. exposita. de arbitris. tenet quòd non. alleg. no. in. c. ex literis. de in integ. resti. in glo. supplicauit. & sufficit secundum eum quòd hoc iure non probatur. Nec obstat si dicatur, quòd hæc petitio habet vim appellationis. d. l. non distinguemus.§. cum quidam. de arbitris. quia non per oĩa vt ibi not. Nam iudex hoc casu aditur nõ per viam appellationis, sed per querelam. & hæc differunt. vt in. c. concertationi. de appella. libr. vj. Ego indistinctè tenerem contrarium: quia quo ad effectum differendi executionem, habet hæc petitio effectum suspẽsiuum, & sic vim in hoc appellationis: vt probatur in. d.§. cum quidam. Item iura dicunt, quòd arbitramentum iniquum debeat reduci ad arbitrium boni viri: ergo non debet executioni mãdari ante reductionem: vt clarè probari videtur in. d.§. arbitrorum. in fi. iuncta. l. vnde si Neruæ. cum seq. eod. ti. Hoc etiam videtur velle Inno. hîc, qui dicit nõ valere dictum arbitratoris: nisi sit æquũ vel ad æquitatem redactum. & idem dicit glo. in. c. causam quæ. de electio. ¶ Sed, quia supra tactæ sunt multæ differentiæ inter arbitrum & arbitratorem, tàm in modo procedẽdi, quã finiendi. Item habuistis suprà aliquos modos cognoscendi & discernẽdi arbitrum
42 & arbitratorem. ¶ † Quæro nunc de aliquibus casibus dubitabilibus: & quæro primò, quid si fuit compromissum in aliquem tãquã in arbitrum & arbitratorem: erit ne iste arbiter, vel arbitrator Soluit Inno. hîc, & Bart. in d.§. arbitrorum. & communiter doct. dicunt, quòd ex modo procedendi & pronuntiandi perpendemus vtrum fecerit, vt arbiter, vel vt arbitrator. arg. eorum, quæ no. in. l. j. ff. de iudi. & l. episcopale. C. de episco. audi. Idem dicit Inno. si fuit compromissum in aliquem quòd possit procedere seruato ordine iudicario, vel etiam non seruato. Nam illa verba, quòd possit procedere seruato ordine iudiciario in nuunt, quòd compromittitur in eum tanquã in arbitrum. Alia verò verba quòd possit procedere non seruato ordine iuris, innuũt quòd tanquã in arbitratorem. Ideò secundum eum si processit seruato ordine iuris, stabitur dicto suo etiam iniquo: quia videtur processisse vt arbiter. Si verò processit iuris ordine non seruato: tunc non valebit dictum suum, nisi fit æquum, vel ad æquitatem redactum: quia videtur processisse, vt arbitrator. ¶ Ego autem cum reuerentia hæc dicta non sequor: quia licet possit eligere alteram viam, tamen non eligendo potest procedere vtraq; authoritate. ita no. Inno. in habente delegatam & ordinariam in. c. cum ex officij. de præscri. Ego allego ad hoc. c. nisi. de præbẽ. vbi simpliciter probatur, quòd si, in aliquem delegatum compromittitur: ille potest simul & semel in eadẽ causa pronuntiare, vt arbitrator, & vt delegatus. Ita dico, quòd si compromittitur, vt in arbitrum & arbitratorem, vt pari ratione possit
c procedere & pronuntiare vtraq; potestate, si à principio expresè non elegit. & si contra iustitiam partem in modo læsit, poterit peti reductio. Et in dubio ex qualitate facti præsumitur hoc feciſſe, vt arbitrator: vt probatur in. d. capi. nisi. facit. l. quæritur. ff. de sta. ho. & hæc bene no. quia quotidiè accidunt, & puto verissima. Et per hoc determinatur alia quæstio. Pone retentis terminis: vt.s. dictum est, processit compromissarius partim iuris ordine seruato & partim iuris ordine non seruato vt puta fecit libellum dari, litem contestari: recepit tamen testes partibus non vocatis & pu

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Nunc quæro. Vide. d. Fran. de Are. in. c. super his. in. vĵ. & . viij. col. j. de accusat. vbi plura.

b ¶ Et vide per eundem Bal. in. l. j. C. ne lib. in vna eadẽq; causa tertiò pro. in ĵ. col. & per Bal. in ti. quo tẽ. mi. in. c. fi. & in. l. j. in. xiij. col. ff. de le. ĵ. Vide etiã Bal. in. l. tale pactũ. §. qui ,puocauit. in vlt. q. ff. de pac. in. l. j. C. de his q̃ pœ. no. & p Bal. in. c. ad nostrã. el ĵ. in vlt. col. versi. quæro nunqd sta tutũ ciuitatis. s. e. &c. & Pau. de ca. in cõsil. xxij. inci. circa primũ quęsitũ, est vidẽdũ &c. Adde qd' Inn. in c. fi. de ferĵs. dicit q'in cõmissis arbitrio nõ põt appellari. Itẽ facit qd' no. d. Ant. in. c. fi. j. eo. in. iij. col. vbi dicit, q; qñ pars sponte defert iuramentũ litis decisiuũ alteri, q; non põt deferẽs appellare, si ille cui est delatũ, pseuerauerit: qa videtur cãm suã cõmisisse arbitrio iuramenti aduersarij. Sed cõtrariũ in illo articulo dicit domi. Anto. post Inn. in. c. vlti. q; metus causa. ĩ pe. col. Et de ista qõne hîc posita p istũ & per do. Anto. vide Imo. ĩ cle. j. in. iiij. col. versi. no. bene. de iu. vbi alle. Bart. sup hoc in extrauagan. ad reprimẽ. in versi. hoc edictum. Ad istã quæstionem põdera gl. in ver. vnum. in. l. iij. §. j. ff. de arbitris. & de hoc vide per Sali ce. ĩ. l. ij. C. de app. & in. l. societatem §. arbitrorũ. ff. pro socio. & Ro. in. l. admonẽdi. in pe. nulti. charta. ff. de iureiurã. & in repetiti. ru. ff. de arbit. in. xxviij. col. ver. sed an sicut sentẽtia arbitrorum. & Inno. in. l. ij. ff. de publi. iud.

c ✠ SEB. SAPIA. ¶ Arbitramenti. Vide de hoc articulo per do. Bart. Soci. in. l. Iulianus col. v. ff. de cõdit. & demon.

blicatis: ſententiam ſine ſcriptis dedit. Dicit Hoſt. in hac quæſtione poſſe dici, ꝙ ſententia non teneat, quaſi eligendo ab initio viam iudiciariam, videatur alij renuntiaſſe. argu. de ap. ſolicitudinem. & de præſum. c. nonne. Dicit tamen ipſe melius eſſe, vt dicamus ſententiam valere, ſi æqua ſit. alioquin ad arbitrium boni viri redigendum: vt ſic interpretemur talẽ, nõ arbitrum: ſed arbitratorem. Hoc enim eſt fauorabile, vt ceſſent litigia. & hoc mihi ſatis placet per prædicta: quia ex quo habuit vtranq; poteſtatem, potuit procedere ſeruato ordine iudiciario, & non ſeruato. Ad hoc vltra prædicta optimẽ facit text. in. l. diem proferre. §. ſi quis litigator. ff. de arbi. vbi poſſunt partes à principio paciſci, vt arbiter pronuntiet in abſentia partium: & ſicut poſſunt in arbitro remittere pro parte ordinem iudiciarium: eadẽ ratione videtur & in toto. Vnde licet in iudice hoc fieri non poſsit, iuxta no. in. e. fin. de re iudi. lib. vj. & in. c. de cauſis. de offi. deleg. ſecus tamen in arbitro. Ratio, quia arbiter aſſumit poteſtatem à partibus: non ſic autem iudex. & hoc puto verum, quicquid ſentiat Barto. poſt Dyn. in. d §. arbitrorum. vbi videtur velle, ꝙ poſtquam elegit viam arbitri, non poterit redire ad viam arbitratoris. Illud enim procederet iudicio meo, vbi haberet neceſſe eligere vnam viam. arg. l. ſi cui. ff. de ſer. ſecus ſi potuit procedere vtraq; via, nec ſpecificẽ procedit à principio. ¶ † Per hoc etiam poteſt ſolui alia 43
quæſtio[a] quotidiana. Pone: fuit dictum, quòd compromiſſarius poſsit procedere de iure & de facto: pronuntiare tamen deberet ſecundũ ius: an talis erit arbiter, vel arbitrator. Bartolus in. d. §. arbitrorũ. dicit ſe credere quòd eſt arbiter: quia iudex quandoq; etiam cognoſcit de plano & ſummariè. l. nec quicqua §. de plano. ff. de opi. proconſu. & de verbo. ſignifi. cle. ſæpe. Nec obſtat ſecundum eum, ſi diceres ordinem iudiciarium nõ poſſe remitti. l. ij. §. ſed quia veremur. C. de iura. calum. quia illud eſt verum, quando litigat coram iudice qui habet iuriſdictionẽ: ſecus ſi corã arbitro, qui habet poteſtatem â partibus: quod dicit notandum. hoc vltimum mihi placet: vt ſuprà latiꝰ dixi. Sed circa primum puto per ea, quę ſupra dixi, quòd iſte erit arbitrator & arbiter in procedendo: ſed in ſententiando eſt ſolũm arbiter vt patet ex poteſtate ſibi tradita. & idem dicẽ
44 dum in alijs ſimilibus queſtiõibus. ¶ † Sed circa hoc cadit notabilis quæſtio: quid ſi arbiter aſſumptus modo prædicto, pronũtiat iniuſtè nunquid teneat ſententia. Bar. in. d. l. diem proferre. §. ſtari. ff. de arbit. notabiliter dicit, quòd non: quia pronuntiat cõtra formam compromiſsi. [b] Fran. de Are. in. l. ſi quis arbitratu. ff. de verbor. obligat. tenet contrarium: quia exprimitur, quod ineſt: & ſic non dat formam. Item quia non valet compromiſſum in arbitro, ſi non remaneret ſibi libera poteſtas validè eligendi, quod vellet. ff. de arbitr. l. qualem. facit ad hoc quod no. Inn. in. c. prudentiam. de offi. delega. & quod no. docto. in. c. ex inſinuatiõe. de reſcrip. Dominus Antonius putat hoc non procedere in arbitro, ſed in arbitratore ſic: vt tenet Bartolus quia ille poteſt de iure procedere: & ſic non ineſt illud à neceſsitate, ſicut in arbitro. Ego in cap. cum dilecta. de reſcrip. ſaluo ſimpliciter illud dictum Bartoli: quia licet inſit de iuſtitia vt arbiter procedat ſecundum ius: non tamen de neceſsitate: nec ineſt ſibi de forma: nunc autem exprimitur, cum in compromiſſo ineſt de neceſsitate, & de forma. Quòd non ineſſet de neceſsitate, patet: quia arbitrium iniuſtè latum, valet. Vbi autem id, quod ineſt de iuſtitia exprimitur in forma hominis, inducit neceſsitatẽ vt probatur in. c. cum dilecta. præalleg. iuncta glo. j. Prætereà vbi verba poſſunt aliquid operari, non debent intelligi ſine effectu. c. ſi Papa. de priui. li. vj. & l. ſi quando. C. de inoffici. teſtamento. Sed in caſu noſtro poſſunt verba operari præmiſſum effectum. ergo &c. Non obſt. illud motiuum Fran. quia dico. l. qualem. procedere, quando datur ſibi certa forma pronuntiãdi: ita quòd aufertur ſibi libera poteſtas. Sed in caſu noſtro hoc non fit, licet detur ſibi libera poteſtas, ſi id quod inerat de iuſtitia, reducitur in formam hominis. Et ad dictum Innocen. reſponde, quòd procedit quando id, quod exprimitur, ſapit inſtructionem cauſæ: ſecus ſi dat modũ
45 procedendi. & latius dico in. d. c. cum dilecta. ¶ † Vltimò, vt nil boni ad materiam deſit, quæro, an arbitrator debeat pronuntiare partibus præſentibus? Sol. Cyn. in. l. fin. C. de contrahen. empt. tenet quòd ſic: aliter non valebit ſententia ſecũdum eum. Mouetur principaliter per. l. ſi quis arbitratu. ff. de verbo. obliga. vbi dicitur quòd ſi per te ſtat quomius compromiſſarius arbitretur, comitti tur pœna. Per partes autem aliter ſtare non poſſet, niſi ipſis abſentibus poſſet arbitrari. Ex quo infertur, ꝙ partibus abſentibus non poteſt pronuntiari. Barto. in dicta. l. ſi quis arbitratu. refert quendam ſolennem aduocatum conſuluiſſe contrarium: ipſe tamen ſatis prolixè ſequitur primam opi. & pro caſu alle. l. quod ſi nolit. §. ſi quid. ff. de ædil. edi. Item licet arbitrator non cognoſcat iudicialiliter inter partes: debet tamẽ partes interrogare. l. j. ff. vbi pu. educa. de. Et ad hoc allegat multa ſimilia. Fran. de Are. quem ſequitur hîc do. Ant. dicit, ꝙ ſi partes ſunt præſentes, in diſcuſsione iam facta non eſt neceſſaria vocatio in arbitratore. argumentum. C. de adulte. l. quanuis indubitati. Et hoc tenet Cyn. poſt Iaco. de Ra. & Pet. quòd plus eſt in arbitro in. l. ſi qui ex conſeuſu. C. de epiſ. aud. Si verò partes non fuerunt adhibitę in diſcuſsione, vel non cõſtat dicit, ꝙ ſi partes non requiruntur, non per hoc laudum erit nullum: quia talis modus ꝓcedendi non reperitur ſtatutus à iure ipſis arbitratoribus. Habent enim poteſtatem æquum arbitrandi ſine obſeruatione alicuius formæ: vnde eſſe debet in electione ipſorũ, an hoc velint obſeruare. ad hoc. l. ſi defuncta. §. fina. ff. de vſufru. ad hoc quod in ſimili dicimus de executoribus, in. c. fi. de præſum. & in cle. vnica. de offi. deleg. de honeſtate tamen debent partes vocari: & ſi detractant venire, non cogitur arbitrator iudicare: quia poteſt ſibi dicere non liquere de cauſa. & hoc modo poterit ſtare per non venientem quominus arbitretur. & ſic poteſt intelligi. l. ſi qs arbitratu. Non obſt. l. quòd ſi nolit. quia ibi non dicitur, ꝙ in arbitrando requiratur partium preſentia: ſed excuſatur quis parti à cõtumacia non reſtituendi propter abſentiam eius, cui debet fieri reſtitutio. Non obſt. iura alleg. per Bar. quia loquuntur in actibus iudicialibus, vel quaſi. ſed nos loquimur in actibus merè extraiudicialibus: vt in contractibus, qui poſſunt compleri per nuntium & epiſtolam. l. conſenſu. C. de actionibus & obligationibus. & facit l. certum. §. ſi quis. ff. de confe. iuncta. l. Publia. ff. depoſi. Hanc opi. ego ſequor, & originaliter fuit hæc opi. Gul. de cu. in. l. epiſcopale C. de epiſ. aud. Sequitur Barto. in. d. l. ſi qui ex conſenſu. & d. Cardina. in. d. c. expoſita. Sentit Hoſtien. hîc in ſupradicta quæſtione in eo, quòd ſentit arbitratorem poſſe teſtes recipere & publicare: & ſententiam ferre partibus abſentibus. Idem ſentit iudicio meo Innocenti. dum dicit, quòd coram arbitratore non eſt iudicium, nec quaſi: ſed totum in ſua poſitum eſt voluntate. Nam ſolennitatum obſeruatio non eſt, niſi coram iudice, vel arbitro ſecundum eum: ſed extra iudicium ad ſui inſtructionem laborat arbitrator ad veritatem inquirendam. ¶ Et pro hac opinione adducitur vltra prędicta. ff. de legatis. ij. l. cum pater. §. hæreditatem. & l. ex facto. §. ſi quis, ad Trebel. vbi deportatus in longinquã prouinciam in remotis partibus arbitratur. Ad idem ca. ij. de arbi. vbi exul & abſens compromiſit. Item arbitramentum non eſt ad inſtar iudiciorum, ſed contractus: vt. d. authẽ. ſi verò contigerit. Contractus autem poteſt purificari etiam partibus abſentibus, ex quo dederunt

[a] SEB. SAPIA. ¶ Alia quęſtio. Vide Abb. in. c. cum tẽpore. ſ. de arbitris. & Bal. in. l. ſolã. in fi. C. de teſtibus. & in. l. ſi non ſpeciali. in fi. C. de teſt. cum allegatis per Fel. in. c. j. col. xx. ver. & ſi dicat ꝓcedas de iure, & de facto. ſ. de conſtitutio.

[b] SEB. SAPIA. ¶ Cõtra formam cõpromiſsi. Vide Ale. in cõſi. xxij. col. fi. in vlti. volu. Are. in cõſ. lxvij. in vlt. colũ. Com. in cõſi. lv. inc. duo habentes. ad finẽ. Andr. Siculũ in. c. ij. col. xij. ſ. de off. dele. Fel. latè in. c. cauſam. in antepenul. col. j. de re iudi. Lanfrã. de ori. in tractatu de arbitris. in. vij. char. ver. j.

runt poteſtatem mediatori.argumen.in.l.ij.ff.de condi.& demõ. Facit etiam quod not.Inno.in. c.fin.de tranſla.Epiſcopi.¶ Sed ad prædicta adde limitationem ſolennem:quòd ſi arbitrator proceſ ſit ex abrupto parte non audita,nec requiſita,laudum eſt nullum & ita allegatum fuit de facto &etiam pronuntiatum:vt no.refert Bald.in libro feud.in tit.de inueſtitu.in mari facta.c.j. prope fin. & facit ſecundum eum.d.l.quòd ſi nolit.in fi.& quod no.Inno.& Joan.And.in ca.ex ratione.de appel.Pro hoc facit,quia bonus vir debet audire partes:cum earum aſſertione cauſarum merita pandantur.l.fina.C.ſi per vim vel alio modo.&.c.tum ex literis.de in inte.reſti.& quod no.Bar.in.l.cum prolatis.ff.de re iud. & ſic poſſes reducere ad concordiam opiniones contrarias.¶ Et quia incidenter dixi Ia.de ra.Pet.& Cyn.tenere in.l.ſi quæ ex conſenſu. C. de epiſco.au.valere ſententiam arbitri, ſi partes fuerunt præſentes in diſcuſsione cauſæ vſq; ad concluſionem.Contrarium puto verum,per.l.diem proferre.§. ſi quis litigatorũ. ff.de arbitris. vbi tex.ſingulariter dicit,ꝙ non poteſt pronuntiari partibus abſentibus:vel altera earum etiam data contumacia,niſi fuerit hoc dictũ in compromiſſo.quod videtur Bart. habuiſſe pro indubitato. in d.l.ſi quis arbitratu.& clarius Bald.in.d.l. ſi qui ex conſenſu. ſi ex contumacia committitur pœna compromiſsi:& expirat poteſtas
46 arbitratoris ſecundum eum.vt in.d.§.ſi quis.quod no.¶ † Vltimò
a nolo hîc omittere quæſtionem notabilem[a] & quotidianam. Compromiſſum fuit in duos,& diſcordant:nunquid iudex poſsit elige re tertium,ſeu eos ad electionem tertij compellere? hæc quæſtio fuit de facto:& intellige de arbitratoribus.Nam de arbitris nõ eſt dubium:vt in.c.cũ ſpeciali.de app.& in.l. item ſi vnus.§. ſi in duos ff.de arbi.Bal.in.d.c.j.de inueſti.in ma.fac.recitat fuiſſe per[b] quoſdam ſapientes reſponſum,ꝙ non:[b] quia arbitratores ſunt ad ſimilitudinem proxenetarum.l.ſi de meis.§.recepiſſe.ff.de arbitris.Sed certum eſt,ꝙ in proxenetis non eſt tractandum de electione tertij.Et hæc opinio placet ibi Bal.& etiam mihi:quia à perſona non arbitrante,non receditur:vt.l.ſi quis arbitratu.ff. de verb.obli.& l.ſi merces.ff.loca.Nunc ex prædictis ſub epilogo per modum tabulæ:vt facilius inuenias materiam: habes viginti & vnam differentiam inter arbitrum & arbitratorem:ex quibus colligitur,maximè ex principio, modus cognoſcendi & diſcernendi arbitrum ab arbitratore.Secũdò principaliter habes multas quæſtiones ad materiam.tres habes incidenter,poſteà xviij.¶ Prima eſt, an pro executione arbitramenti detur aliqua actio,& quæ.¶ Secunda,an ex taciturnitate temporis homologetur arbitramentum: vt ſic non poſsit peti reductio ad arbitrium boni viri. ¶ Tertia,quo iure petatur reductio ad arbitrium boni viri. ¶ Quarta quæſtio poſt omnes differentias:quare dictum arbitri nõ reducitur ad arbitrium boni viri,ſicut dictum arbitratoris. ¶ Quinta quæſtio, nunquid poſsit peti reductio arbitramenti,ſi partes promiſerunt ſub pœna ſtare dicto arbitratoris:& quid ſi fuit iuratum.¶ Sexta quæſtio,quid ſi fuit dictum,ꝙ poſsit altè & baſsè arbitrari: & de iure vnius dare alteri in totum, vel etiam in partem: & an valeat renuntiatio,ſeu pactum de non petendo reductiõem. ¶ Septima quæſtio,pro quanta leſione poteſt peti arbitramentum reduci ad arbitrium boni viri. ¶ Octaua quæſtio, an petens reductionem: & ſuccumbens incidat in pœnam compromiſsi,vel periurij, ſi iurauerat:& incidenter tangitur:quis habet probare contra arbitramentum.¶ Nona quæſtio,quid ſi petens pro parte ſuccumbit, & pro parte obtinet:& quid ſi non ſeruauit pars arbitramẽtum per iudicem moderatum,an incidat in pœnam compromiſsi.¶ Decima quæſtio, intra quantum tempus debet arbitrator arbitrari. ¶ Vndecima quæſtio,quis eſt iſte bonus vir, ad cuius arbitrium recurritur in cauſa reductionis:&an ſit iudex arbitratoris,an actoris vel rei.¶ Duodecima quæſtio,an à ſententia iudicis reducentis arbitramentum ad æquitatem poſsit appellari,vel ſaltem peti, vt reducatur ad arbitrium alterius iudicis. ¶ Tertiadecima quæſtio eſt,an per petitionem reductionis ſuſpendatur executio arbitramenti.¶ Quartadecima quæſtio, quid ſi fuit compromiſſum in aliquem tanquàm in arbitrum & arbitratorem: & quid ſi fuit dictum,quòd poſsit procedere ſeruato ordine iudiciario, & non ſeruato,¶ Quintadecima quæſtio,quid ſi is in quem fuit compromiſſum modo prædicto proceſsit partim ſeruato ordine iudicia rio,& non ſeruato. ¶ Sextadecima quæſtio, quid ſi fuit compromiſſum modo prædicto, vt compromiſſarius poſsit procedere de iure & de facto,& pronuntiare de iure tantùm: & nunquid hoc caſu valeat ſententia contra ius, ſeu iniuſta.¶ Decimaſeptima quęſtio,an arbitrator poſsit pronuntiare &procedere partibus abſentibus. ¶ Decimaoctaua & vltima quæſtio,nunquid duobus arbitratoribus diſcordantibus debeat deputari tertius. Tractatur etiam in principio capituli, an arbitrator ſeu arbiter poſsit mutare laudum: & latius in xv.differentia:vbi vide:quæſtiones verò,quę eliciciuntur ex differentijs ſuprà poſitis, poteris faciliter diſcurrendo videre.

SVMMARIVM.

1 *Ex cauſa continentiæ poſſunt coniuges licitè ſeparare cohabitationem.*
2 *Iudex eccleſiaſticus & ſecularis eſt competens iudex ad compellendum coniuges ad cohabitandum.*
3 *Permiſſum eſt coniugibus inuicem ſe dimittere propter fornicationem: & ſeparare matrimonium propter continentiam ſeruandam.*
4 *Vnus coniugatus non poteſt ingredi religionem, niſi alius ingrediatur.*
5 *Coniugati vouentes continentiam, ſi alter labatur: an epiſcopus debeat eos reintegrare.*
6 *Coniugati vouentes continentiam, ſi ſe reintegraue rint,proles nata eſt illegitima.*
7 *Iurans non diuertere,an ex cauſa poſsit diuertere, & non incurrere periurium.*
8 *Iurans non redire ad maritum,an obſtante iuramento poſsit redire.*

CAP. XXIIII.

IVanos. ¶ Coniuges abiurare ſe nõ poſſunt. ita ſummatur.Ego ſummo ſic. Ex cauſa leui & temeraria coniuges, etiam quo ad thorum & mutuam cohabitationem ſe ſeparare non poſſunt, etiam cum iuramenti interpoſitione.hoc. d. In prima cõ ſultatio.In ſecunda reſponſio.Secunda ibi:*nos igitur*. ¶ Caſus literalis.Quidam.B. nomine &.A.vxor eius adinuicem iurauerunt ſe nunquam mutuò petituros:poſteà idem. B. corã iudice ordinario,ſcilicet coram archiepiſcopo Terraconenſi illam inſtanter repetebat.A. econtrario affirmante, quòd prius ſe faceret ſarracenam,quàm rediret ad eum.&c. Quæſiuit ordinarius à domino Papa,quid ſibi ſuper hoc eſſet agendum.Mandat Papa eidem quatenus vtunq; inducat ad continentiam obſeruandam. quòd ſi facere voluerint & ſeruare eam,maneãt ſeparati:alioquin per excommunicationis ſententiam, appellatione remota, compellatur mulier ad virum redire: cum iuramentum illud temerarium fuit, & vterq; illorum adulterium commiſerit.Ber.¶ Not.ꝙ diſſolutio non dependet à voluntate coniugũ ſiue agatur ad diſſolutionem quo ad ſubſtantiã vinculi:vt in.c.ſuper eo.de eo,qui cognouit conſang.vxo.ſuæ.ſiue agatur de diſſolutione reſpectu mutuæ ſeruitutis & cohabitationis;vt hîc.&j.de conuer.coniuga.cap.cum ſis.
1 & quaſi per totum. ¶ † Not. ij.quòd ex cauſa

SEB. SAPIA.
a ¶ Quæſtionẽ notabilẽ. Vide Frã. de Aret.in cõſi.c. col. pe. Ro.in fin. cxliij.in cip. tu habes.in.c. innotuit. & Peruti.in.c. cũ ſpeciali. col. iij. j. de appellati.

ZACHARIAS.
b ¶ Quòd non. Tu vide per Barto.& Alex.in.l. item ſi vnus.§.ſi in duos. ff.de arbi.Bal.in.l. j. in lectura antiqua.C.de his,quæ pœnę nom. Ioan. mo.in rubr.de arbi.li.vj.Io.An. in addi.ad Spe.eo.ti. §.ſequi. ver. quid ſi taceat.

continentiæ ſeruandæ poſſunt coniuges licitè ſeparare domicilium & cohabitationẽ. Hoc
a intellige, niſi ſint iuuenes [a] & ſuſpecti de incõtinentia. Tũc enim iudex debet ex officio ſuo occurrere & impedire reparationem. argu. in ca. vxoratus. &. c. cum ſis. de conuer. coniuga. & ſentit Hoſt. in. c. veniens. de regulaj. vbi dicam. ¶ No. iij. quòd per iſta verba moneas & inducas: ꝙ non mandatur præciſa coactio. vide quod legitur & notatur in. c. ij. de ſponſa.
2 ¶ †Not. iiij. iudicem eccleſiaſticum poſſe & debere compellere coniugem ad petitionem alterius coniugis ad cohabitandum matrimonialiter, cum ſuo cõiugali. Et ſic eccleſiaſticus eſt iudex non ſolùm, vbi agitur de ſubſtantia vinculi matrimonialis: vt in. c. tuam. de ordi. cog. & cap. lator. qui fi. ſint legi. ſed etiam vbi agitur de integratiõe matrimonij quo ad mutuam ſeruitutem. & in hoc poſſet etiam adiri iudex ſecularis: vt in. d. c. non eſt. de ſpon. & ſic vterq; eſt competens. Et not. quòd etiam etiã eccleſia non compellit vxorem, vt redeat ad maritum, etiam ſi præcisè reſiſtat. hîc tamen ſolùm dicitur de compulſione per cenſuram eccleſiaſticam, An autem poſsit præcisè compellere: puta per familiam. vide quod dixi in c. literas. de reſti. ſpo. ¶ †Glo. j. quærit, quare hoc iuramentum non fuit obligatorium: reſpondet, quia fuit temerarium: vt in text. Sed aduerte, quia per hoc non ſatisfit quæſtioni. nam hoc eſt repetere ipſum: quare ideò eſt videndum, quare hoc iuramentum fuit temerarium. Ego reſpondeo, ꝙ ideò: quia coniuges tenentur ſibi propter bonum matrimonij ad mutua ſeruitia, & mutuò debitum reddendũ: nec licet viro dimittere vxorem, niſi ex cauſa fornicationis & econtrà. nec vxori licet dimittere virum ſuum. xxxij. q. vij. c. Apoſtolus. & in. c. omnes cauſationes. Iſti autem diuiſerant ſe ex quadam leuitate & temeritate. Nam vt patet ex fine literæ, vterq; poſt ſeparationem commiſit adulterium: ſecus tamen eſſet ſi ex honeſta cauſa hoc feciſſent: puta propter continentiam ſeruandam: vt in. c. quod Deo pari. xxxiij. q. v. Et hoc eſt, quod voluit Inno. hîc dicens: hoc iuramẽtum fuiſſe temerarium: quia non fuit promiſſa continentia, nec anima concepta: quod intellige, vt. s̃. dixi. quando ſcilicet non eſſent de incontinentia ſuſpecti. Sed tunc diceres: quomodo præter fornicationis cauſam vir dimittit vxorem, contra. c. ij. de conuer. coniuga. cum ſimi. Reſpon. quòd non dicitur dimittere, ſed potius ex cauſa honeſta propter Deum ſeparant cohabitationem: vt facilius vacent orationi & contemplationi: & eſt honeſtum. & hoc faciunt authoritate Epiſcopi. & ſic intellige tex. cum gloſ. in. c. ſi tu abſtines. xxvij. quæſtione. ij. & vide quod ſcripſi in c. ij. de conuer. coniuga. non eſt tamen hæc authoritas de ſubſtantia: vt hîc. &. ca. quod Deo pari. præallega. ¶ Quærit ſecundariò gl. qualiter iſti punientur pro temerario iuramento & eſt gloſſ. clara. Inno. hîc dicit, quòd punientur pro mortali. vide tu de hoc bo. gl. & quod
4 dixi in. c. tua nos. s̃. eodem. ¶ †Oppo. & videtur, quòd vnus non poſsit ſine altero commorari, niſi vterq; intret religionem: vt in ca. ad Apoſtolicam. de conuer. coniuga. vbi patet, ꝙ non permittitur vni coniugum intrare religionem, niſi pariter reliquus ingrediatur. Solu. gloſſ. ij. quòd quidam fatẽtur contrarium: ſed ipſa tenet, quòd etiam in ſęculo cauſa continentiæ poſſunt diuiſim commorari. per ca. quod Deo pari. Sed ſi alter vellet religionem intrare: tunc oportet etiam alterum ingredi, vt in contrario. Ratio autem diuerſitatis poſſet eſſe ſecundum Hoſt. quia ſi poſſet vnus profiteri altero iuuene remanente in ſeculo, poſſet abſurdum hoc ſequi: quia iuuene non continẽte, vel profeſſus educeretur de monaſterio, vel aliter viueret ſemper in adulterio. ad hoc dẽ conuer. coniuga. capi. ex parte. j. & c. placet. vbi verò ambo ſunt in ſeculo, ſi non continerent, nil abſurdũ ſequitur: ſed alter cogitur alteri adhærere vt hîc. Aduerte bene: nam ſentit Hoſtien. quòd ſi coniuges ſe ſeparent cauſa continentiæ, & eam non ſeruent, debent compelli: vt ſimul cohabitent & reddant ſibi debitum. Hoc dictum poſſet ſatis admitti, vbi non emiſerunt votum continentiæ: ſed dixerunt ſimplici verbo Epiſcopo, quòd etiam vellent ſeruare: & ſic iudicio meo poſſet intelligi. text. à contrario dum dicit: quàm ſi promittere voluerint & ſeruare: quaſi ſi promittunt & non ſeruant, non debet Epiſcopus
5 eos pati diuiſim habitare. ¶ †Sed eſt dubium, quid ſi vouiſſent cõtinentiam & poſtmodum alter lapſus eſt in adulterium, an Epiſcopus debet reintegrare ſaltem ex officio illud matrimonium,
6 vide de hoc quod not. in cap. dudum. de conuer. coniu. †Inno. videtur ibi velle, quòd non: imò dicit, quòd ſi iſti vouentes coniun
b gerentur carnaliter proles inde genita eſſet illegitima. [b] Et idem tenet glo. in. c. miniſtri. lxxxj. diſtin. ſentit etiam hîc Inno. dum dicit, quòd ſi iſti iuraſſent ſe mutuò non perituros cauſa continentiæ non poſſent ſe vlterius repetere. Sed glo. in cap. noſſe. xxx. quæſtio. j. & in. c. quod Deo pari. xxxiij. quæſtio. v. dicit, quòd licet alterum repetere non poſsit: iudex tamen ex officio ſuo reintegrabit matrimonium. argu. de diuor. ex literis. Sed certè illud ca. non probat. loquitur enim in alio caſu: vt ibi no. & in oppoſitum multum facit illud ca. quòd Deo pari. vbi alter finit lapſus. & tamen Papa non reſtituit eum alteri, ſed hortatur: vt ſeruet cõtinentiã. Item alter reportaret commodum de delicto ſuo, & volens indirectè repetere coniugem committeret adulterium. ¶ Sed puto ſatis poſſe diſtingui, quòd aut altero lapſo, ſi non per hoc vehemẽs inſurgit ſuſpicio de perſeuerantia in peccato non debet matrimonium reintegrari: & ſic loquatur. c. quod Deo pari. Aut eſt ſuſpicio perſeuerantiæ: vt quia eſt iuuenis & ſuſpectus: & tunc ex officio iudicis reintegrabitur matrimonium. Ratio, quia tale votum videtur fuiſſe illicitum: nec debebat à principio emitti, vel ab eccleſia recipi. Sicut enim vnus non poteſt intrare religionem altero ſuſpecto remanente in ſeculo propter timorem incontinentiæ: vt in iuribus ſuprà alleg. Ita non eſt permittendum, vt voueant & permaneant in ſeculo: & ſi de facto vouerunt, Epiſcopus ex officio ſuo prouidebit: ne maius peccatum inde contingat. quod
7 no. ¶ †In ſecunda parte gloſſ. iſta quærit, quid ſi coniuges iurant nunquam diuertere abinuicem: nunquid tale iuramentum omni caſu ſit ſeruandum? Et primò arguit & concludit, quòd ſi vellent intrare religionem poſſunt: quia tũc commutarent iuramentum in melius. & ſic videtur velle, quòd aliter non poſſent abinuicem diuertere obſtante iuramento. Ioannes Andrę. dicit, quòd ſi iuſta cauſa ſubeſſet: puta conſanguinitatis. vel aliud perpetuum impedimentum: tunc non obſtante iuramento alter agere poſſet ad diuortium: cum ſubaudiatur ibi, niſi ex cauſa: quia nec contra ius intelligitur iuraſſe. s̃. c. proxi. &. c. ad noſtram. el. iij. ¶ Aduerte, quia in iſtis exemplis Ioan. Andræ. quæſtio non haberet dubium: cùm iuramentum generale ſe non extendat ad caſum nutrientem peccatum ex tacita intentione iurantis. Et præſuppoſito, quòd habuiſſet illum animum, tale iuramentum illicitum nõ ligaret: vt probatur in. c. j. de iureiuran. libro. vj. ¶ Sed dubium eſt, quid ſi oritur cauſa legitima diuortij, quam iurans poſſet remittere, vt puta inductam in fauorem ſuum: vt ſi mulier commiſiſſet fornicationem carnalem, vel ſpiritualem: vt j. cap. proxi. vel non ſolueret dotem promiſſam, iuxta not. in ca. per veſtras. de do. in. vir. & dot. poſt diuor. reſti. vel quid ſimile: quòd poſsit diuortium petere nõ ob. tali iuramento generali. videtur bo. tex. in ſimili in. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. vbi dicit: quòd ſi locator promiſit non expellere inquilinum, intelligitur, ſi ſoluerit penſionem: & ſic ſi fe

cerit

HEB. SAPIA.

a ¶ Iuuenes. faciunt no. per Pau. de ca. & Moder. in. l. iuſtitia. §. iuris præcepta. ff. de iuſt. & iure. vbi dicunt, ꝙ iudex põt cogere aliquem, quòd honeſtè viuat: & ꝙ dimitat cõcubinã quãdo habet vxorem.

b ¶ Eſſet illegitima ego dicerẽ, ꝙ non põderatis ver. gl. in cle. j. & ibi Car. de ſen. excom. vbi dicit cõuerſos ſancti Franciſci cõiugatos poſſe cõire, licet ſint continẽtes, & regulam ſeruent. Idem tenet Spec. in titu. de diſpu. & alle. §. poſt hæc. ver. generaliter. vbi dicit votũ inter coniuges nõ obſtare coitui inter eos.

cerit id,ad quod tenetur ex natura cõtractus. Item si promisit fili um non exhæredare:intelligitur,nisi causam exhæredationis dederit.l.quidam cum filium.ff.de verbo.obli.Item si promisi te nõ offendere:intelligitur,nisi causam offensionis commiseris.l. qui seruum.ff.de verbo.obli.Et generaliter secundum Bart. ibi. facit ille.§.ad omnes contractus,in quibusvltro citrõq; aliquid promittitur:vt quis non teneatur seruare, quod promisit, si per aduersam partem omnia seruata non sunt.Facit. l.Iulianus.§. offerri. ff. de actio.empti.Debet ergo secundum hoc intelligi illud iuramẽtum de non diuertendo:si aliter legem coniugij seruauerit. Pro hoc,quia aliter matrimonia non essent libera in dissoluendo ex iusta causa contra.l.libera.C.de inuti.stipula.Pro & contra faciunt ea,quæ dixi.s̃.proxi.c.in.q.illa:cum quis iurauit non petere reductionem ad arbitrium boni viri:vbi vide.&pro prima parte optimẽ facit.c.proxi.in prin.¶ †Gl.pe.quærit,an hæc mulier potuisset propria authoritate iuramento non obstãte redire ad virum? & dicit,q̃ sic.Idem tenet Host.Tan.& Gof.contrà.Dicit Io.An. quòd hæc vltima opi.posset procedere,quando esset dubium, an propter incontinentiam &lasciuiam se abiurassent:dicit,quòd apud eum no ñ posset cadere dubitatio. Aut enim iurauit propter continentiam.& non debet redire sine superioris authoritate iuxta superius dicta.Aut propter lasciuiam, & tenetur redire: cum iuramentum fuit temerarium:vt in litera.

CAP. XXV.

QVemadmodum.¶ Is qui iurauit cum muliere contrahere, propter superuenientem fornicationem, vel difformitatem eam repellere potest:propter præcedentem non.h.d.primò.Si vir iurauit non accusare vxorem,temerarium est iuramentum:sed si specialiter de adulterio hoc iurauit:denuntiare poterit,sed accusare nõ debet.hoc vltimum non est sine dubio:vt.§.patebit.Diuiditur in tres partes principales.secunda ibi: *illud autem.* tertia ibi: *quòd si.* Prima subdiuiditur. Nam primò inducit simile consulationi fiendæ.Secundò sol.ibi: *ita si quis.* Tertiò probat solutionem per euitationem absurditatis: & per rationem,ibi: *alioquin.* Quartò respondet oppositioni iuramenti, ibi: *non obstante.* quod responsum probat per euitationem absurditatis.ibi: *quòd si post.* Secunda pars principalis non subdiuiditur.Sed tertia pars sic:quia primò ponit casum.Secundò allegat pro negatiua,ibi: *cum scriptura.* Tertiò p affirmatiua,ibi: *sed nunquid.* Quartò soluit ibi: *tutius.* ¶ Casus literalis. Quidam iurauit se ducturũ aliquam in vxorem:quę post illa sponsalia sic contracta fuit fornicata:quæritur,an teneatur eam ducere in vxorem, prætextu huius iuramenti.Respondet Papa per simile,& quasi à maiori, si vir iurasset mulieri,quãdo contraxit cum illa,quòd eam semper pro legitima teneret:eam non posset dimittere pro fornicatione,quã ante contractum matrimonium commisisset. Sed si post contractum matrimoniũ & præstitum iuramentum, fornicatur: eã dimittere possit,nõ obstante hmõi iuramento:quia in illo talis cõditio subintelligebatur,si illa contra legem matrimonij non peccaret.Eodem modo si aliquis iurauit se ducturum aliquam in vxorem,non potest ei fornicationem opponere præcedentẽ,sed subsequentem,vt eam ducere non teneatur:quia in illo iuramento talis debet conditio subintelligi:si illa contra legem desponsationis non venerit.aliôquin si post tale iuramentũ fieret publica meretrix,eam ducere teneatur:quod esset p rsus absurdum.Et hoc probat per locum à maiori,si vir post contractum matrimoniũ propter fornicationẽ dimittere potest vxorẽ:multò fortius ante coniugium celebratum propter fornicationem potest nõ admittere sponsam:quia turpius eijcitur,quã nõ admittitur hospes.Nec obstat iuramentum in aliquo istorũ casuum:quia iuramentum illud tale est propter conditionem intelligendum,quod potest seruari & non seruari sine transgressione iuramenti.Prætereà si post huiusmodi iuramentum mulier fieret leprosa,vel paralytica: vel nasum amitteret:vel quicquam turpius ei contingeret:an teneretur eam ducere in vxorem? Respõ.si esset vxor de prę̃senti,eam dimittere non posset:si sponsa de futuro,eam ducere non tenetur: quia multa impediunt matrimonium contrahendum,quæ non dirimunt iam contractum.

SVMMARIVM.

1 *Validum est argumentum à simili data similitudine in eo,ad quod confertur.*
2 *Per ista verba:promitto,quòd tenebo te in vxorem. inducitur matrimonium de præsenti.*
3 *Si duo fecerunt pacem,& vnus rumpat:primus rumpens potest accusari,& non accusare.*
4 *Fornicatio subsequens dissoluit sponsalia de futuro quanuis iurata.*
5 *Iuramentum positum super actu,intelligitur cũ omnibus conditionibus&limitationibus illius actus.*
6 *Contrahens non potest allegare debitorem suspectum propter paupertatem præcedentem contractum.*
7 *Iurans non accusare,an possit denuntiare:&iurans non denuntiare,si denuntiat,an incurrat periurium.*
8 *Multæ conditiones generales, quæ subintelliguntur in iuramento.*
9 *Depositarius non potest opponere compensationem: sed deponens sic.*
10 *Si sponsa labatur facultatibus,an licitè possit à sponso dimitti.*
11 *Iuramentum contra legem non tenet,si iuramentum est reprobatum per ius canonicum.*
12 *Sponsus,an possit dimittere sponsam de futuro,si per vim fornicata est?*
13 *Sponsa de præsenti,an propter fornicationem subsequentem:vel deformitatem possit dimitti.*
14 *Iurans non accusare,an obligetur & quomodo.*
15 *Maritus,an possit castigare vxorem suam,& inuinculare.*

SEB. SAPIA.

a ¶A simili. Vide latè per Abba.& alios in.c. translato.s̃.de consti.

SIllud autem.¶ In .§. isto. q. ponitur,quæ est talis:aliquis iurauit,quòd super nullo crimine accusaret vxorem.quæritur an istud iuramentum esset seruandum? Respõdit Papa,quòd iuramentum tale temerarium est:quia si mulier fieret infidelis, & nollet cohabitare viro sine contumelia creatoris:vel vt illum traheret ad mortale peccatum:debet statim illam accusare apud iudicem suum: vt eã nisi penitus se corrigat omnino dimittat secũdum canonicas sanctiões.Sed si iurauit expresse, quôd eam super adulterio non accusaret: nunquid debet seruari hoc iuramentum:&videtur,quòd non. quia dicit scriptura, patronus est turpitudinis:qui crimen celat vxoris. & in Euangelio dicitur: Si primò & secundò correcta non se emendat,dicendum est ecclesiæ, vt tãquam ethnica & publicana postmodum euitetur.Sed contrarium videtur, quòd sit seruandum:quia non solùm septies, sed septuagesies septies dimittendum est vxori peccanti. Respondet Papa, quòd in hoc casu tutius est propter iuramentum,vt eam non accusẽt ad diuortium celebrandum:sed denuntiare debet illam ad pœnitentiam peragendã.

1 Ber.¶ †No.j.quòd valet argumentum à simi
a li[a] data similitudine in eo,ad quod confertur: licet in alijs illa non sint omnino similia:vt patet hîc in similitudine inducta inter matrimonium contractum & contrahẽdum:quod no.

c.cum dilecta.de confir:vti.vel inut. Vide Ioã. And.in.c.nõ poteſt.de præbẽ.li.vj.vbi hoc firmat. ¶ †No.ij.[a] arg.ꝙ per iſta verba,promitto,quòd tenebo te pro legitima vxore:cõtrahitur matrimonium de præſenti. de quo vide bonum tex.cum ibi no.in.c.ex parte.j. de ſpõſa.Et facit ꝙ in actibus pendẽtibus à mera diſpoſitione diſponentis,paria ſunt dicere,volo quòd Titius habeatur pro tali: vel ꝙ talis ſit: vt puta,quòd ſit ciuis:vel quòd habeatur pro ciue:de quo per Bar.in.l.ſi is, qui pro emptore.ff.de vſucap. ¶ †No.iij.& tenemenți,ꝙ ꝓmittens & iurans ſeruare aliquẽ contractum, intelligitur ſe obligare inquantum alius obſeruat pro parte ſua:aliâs non tenetur ad obſeruantiam.concordat.l.quæro.§. inter locatorẽ ff.loca.& facit iſte tex.ad ea,quæ dixi.s̃.c.proxi.& quod not.Bart.in.l.cũ pater.§.libertis.ff. de leg.ij.vbi per illũ tex. dicit, quòd ſi duo fecerunt pacem & promiſerunt illam non rumpere:ſi poſteà rumpunt,qui rumpit ſecundus, poteſt accuſare primum:ſed primus nõ ſecundum:quia ſecundus nõ erat obligatus: ex quo primus nõ ſeruauit pacem.facit quod ipſe no. in.d.§.inter locatorem.& quod legi. & not. s̃. eo.c.peruenit. ¶ †No.iiij.& menti tenete vos auditores,ſeu legentes:quod alibi non ita bene probatur,ꝙ fornicatio ſubſequens diſſoluit ſpõſaſia,de futuro etiam iurata:& licet iſte tex.loquatur in ſponſa fornicante.Idem tamẽ dicendum eſt in ſponſo: quia quo ad iſta non iudicantur ad imparia:vt in capit. Apoſtolus. xxxij.q.vij.& ea.cauſa.qõ.vj.nihil iniquius.& ca.indignantur.& ita in facto Senis conſului. Et intelligo, ꝙ fornicatio diſſoluit ſponſalia: ſcilicet in fauorem illius,qui non peccauit:ille enim poteſt illam non ducere:ſed peccans nõ ſoluitur alio volente:quia delictum ſuum nõ debet ei præſtare immunitatem & abſolutionem à contractu ſuo: vt in. c.ij. de tranſlatio. Epiſcopi.facit quod in ſimili habetur in. c. de illis.el.j.j.de deſpon.impub. ¶ No.ibi: *prorſus abſurdum.* ꝙ valeat argumentum à vitatione abſurditatis,concordat ca.ex ore. de priui. cũ ſimi. ¶ No.ibi: *turpius*[b] *eijcitur quã non admittitur hoſpes.* quòd licitè allegamus dicta poëtarũ:ex quo iuri non contracicunt.Item de proverbijs probatur,in.c.& ſi Iudæos.de iudæ.& quotidie allegatur iſte tex.quòd facilius impeditur matrimonium contrahendum,quã diri matur contractũ.qui cle.vel vouen.c. rurſus. ¶ †No.in ver.non obſtante.& tenemenți,ꝙ iuramentũ appoſitum in aliquo contractu recipit omnes cõditiones & ſubauditiones, ſeu limitationes,quas habet ille contractus.& idẽ dico,ſi apponitur in alia diſpoſitione,ſeu obligatione:vt reguletur ab illa.pro hoc.l.ſi. C.de non nu.pecu.& per Inno. qui hoc tenet in. c. per tuas.de arbi.& Bar.in.l.ſocietatem.§. arbitrorum.ff.pro ſocio.s̃.eo.dixi in.c.quintauallis.limita tamen ſecundũ no.in.c.debitores.s̃. eo. ¶ †No.ꝙ turpitudo,ſeu deformitas præcedens cõtractum non põt contra cõtrahentẽ allegari:ſed ſubſequens ſic.quod optimè facti vt contrahẽs non poſſit allegare debitorem ſuſpectum propter paupertatem præcedentẽ ſeu mores præcedẽtes.ad quod facit [c] tex.in.l. ſi creditores.ff.de priuileg.cred.&.l.fin. C. de ſponſa.& ibi per Bar.&.c. prætereà. de teſtib. cog.&.c.ſi.de collu.detegen.Et ex hoc tex.argũ.Hoſti.Prælatum prætextu criminis promotionem ſuam præcedentis non poſſe repelli.de quo in.d.c.prætereà.&.c.ſi de pur.c.vbi de hoc. ¶ †Not. ex vltima parte,ꝙ promittens,ſeu iurans aliquem nõ accuſare poteſt nihilominus illum denuntiare ad pœnitentiam peragendam. Et no.ex hoc & ex tex.finem denuntiationis Euangelicæ.fit enim non vt imponatur pœna:ſed vt cogatur pœnitere.Ex quo no.Pe. quòd probato crimine alicuius per denuntiationẽ, ſuperior non priuabit illũ,vel ſuſpendet eum officio ſuo,vel beneficio: ſed ſolũ coget pœnitere:niſi in caſibus,de quibus in.c. inquiſitionis. de accuſa.quod dicit alibi melius non probari. Sed adduco bonum tex.in cap.ſuper his.de accuſa.vbi melius & generalius probatur. Sed quæro,quid ſi quis iurat aliquem non denuntiare:vide glo.in c.ad noſtram.ij.s̃.eo.quæ dicit iuramentum non eſſe obligatoriũ quod eſt contra præceptum Chriſti & bonum charitatis. Dictũ enim eſt:ſi peccauerit in te frater tuus.&c. de iudicijs. c. nouit. & ij.q.j.c.ſi peccauerit.& vide quod dixi in.c.j.s̃.eodem. Dicit tamẽ notanter hîc Hoſt.ꝙ aut iurans vult denũtiare principaliter propter periculum animæ delinquentis & iuramentum non obſtat: aut mouetur principaliter propter intereſſe proprium,& nõ poteſt ſine metu periurij:quod ſatis mihi placet. Nam iuramentum valet reſpectu intereſſe priuati:ſed non reſpectu intereſſe publici.l.ſi vnus.C.pacta.ff.de pactis. facit quod dicam ſuper gloſſa & hoc ſuper notabis. ¶ †Venio ad gl.& notabis gl.ij.quæ in effectu facit tria. Nã primò ponit multas conditiones generales,quæ ſub intelligũtur in iuramento & quatenus dicit, ꝙ intelligitur conditio,ſi placet Papæ.intellige quando præſtatur in materia ſpectante ad Papam.ſic loquitur.c.veniẽs.s̃.eo. vbi plenè dixi: aliâs ſecus: vt patet ex notatis.s̃.eo.c.quanto.Secundò dicit, ꝙ ſpeciales conditiones non intelliguntur niſi exprimantur. Tertiò in fine dicit, ꝙ propter conditiones ſubintellectas iuramentum non dicitur conditionale,ſicut nec alia diſpoſitio:intellige etiam ſi expriman tur:vt in.c.ſignificaſti.& quod ibi no.de elec.Ioan.An. addit alias conditiones ſubintellectas.Nam ſi iuro tibi decem reddere: intel ligitur,niſi iudex interdicat.intelligo ex legitima cauſa.de cenſi.c. ſignificauit.&.ff.qui ſatiſda.cogã.l.ſi.vel ius cõmune:quia excommunicatus eſt.de quo in.c.veritatis,de dolo &contu.s̃.eo.debitores.Item quando pater iurat ſe daturum alicui filiam ſuam in vxorem:intelligitur promiſiſſe ſe facturum.&c.de quo vide quod dixi in.c.ex literis.de ſpon.vbi glo. Itẽ intellige ſaluo iure alterius.s̃. eo.c.veniens.Item ſubauditur quod habes.s̃.eo.c.quintauallis.Itẽ ſi iuraui alicui,ab eo debeo abſolui.s̃.e.c.quintauallis.& j.de ſponſalibus.c.ſecundo.& vide ad materiam poſt Hoſt.in ſumma.eod. ti.§.quot ſunt ſpecies. ¶ †In gl.in ver.fortius in fi.dicit Io. An.& melius,ꝙ licet depoſitarius nõ poſſet obijcere cõpenſationẽ:vt in iuribus allegatis in fi.gl.Deponens.tñ põt eã obijcere:cum in ſuũ fauorẽ ſit introductũ:vt in depoſito nõ fiat cõpenſatio.argu.in.c. ad Apoſtolicã.&.c.ſtatuimus.de regula. ¶ Opponitur & videtur ꝙ propter ſuperuenientẽ deformitatẽ non liberetur quis à ſponſalibus:quia iuramentũ eſt ſeruandũ,ex quo põt ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ:vt in.c.ſi verò.s̃.eo.Sol.gl.in ver.oculos. ꝙ cõtrarium ꝓcedat,niſi quis liberetur à iuramento per exiſtentiã conditionis ſubintellectæ:vt hîc:quod no.pro limitatione illius.c. ſi verò.& ibi plenè dixi. ¶ Secũdo gl.quærit, ꝙd ſi ſpõſa haberet facultatibus:dic,ꝙ ꝓpter hoc nõ poſſet à ſponſo dimitti. Hoc intelligit verum Io.An.niſi certa quãtitas ꝓmiſſa fuiſſet: & tunc nõ põt ꝓmiſsionẽ adimplere j.de cõditio.app.c.de illis. ¶ †No.hoc dictũ. Nã illud.c.de illis.loqtur qñ iuramentũ fuit præſtitũ conditionaliter:nos aũt hîc loquimur,qñ ſimpliciter:ſed mulier ꝓmiſit dare certã rẽ,vl quãtitatẽ,& nõ põt ꝓmiſsionẽ adimplere.Sed aduerte qa dubito ẽt in terminis gl.Nã ex quo mulier cõtraxit ſimpliciter ſpõſalia nõ ꝓmittẽdo certã dotẽ,videt ꝓmiſiſſe oĩa ſua bona ĩ dotẽ:vt legi.& notat in.l. mulier bona.ff. de iure do.& p Bart.in.l.ſi cõſtãte.ff.ſol.mat.ergo ſi labat facultatibus:& ſic nõ põt oĩa,quæ habebat dare in dotem.non debet ſponſus obligari ad contrahendum:quia deficit cõditio ſubintellecta, ſcilicet ſi res in eodẽ ſtatu permanſit:vt in tex.& in gl.ij.facit.c.p veſtras.& quod ibi no j. de don.in.vir.& vxor.& off.do.poſt diuortiũ reſt.quod not. ¶ †Itẽ aduerte in eo,quod glo.in prima parte dicit,ꝙ iuramentũ contra

leges

---

a ¶ Adde Bar. in.l. ſi maritus. §.j. ff. ad.l.Iul.de adulte.

b cõtra facit.l.rei iudic.ff.ſoluto mat. vbi aliud eſt eſſe patrẽ & aliud haberi pro patre: vide.l.j.C. de his, q̃ ſub modo.& in.l. interdũ.§.q tutelã ff.de fur. & omni no vide Ro. cõſil. xcij. Ber.for.

SEB. SAPIA.

b ¶ Turpius. Vide Bar.& alios in.l.j. ff.ſi cer.pet.Fel.in c. qualiter & q̃n. ĩj.in prin.co.j.j.de accuſa.in.c.ĩj.in fi. s̃.de reſcrip.

c ¶ Et quod no.ĩpe Abb.Panor.in.c. cũ nõ ab homine cir.fin.de iudi. Et vide text.in.l.qui bona.§.de illo.ff. de dã.inſe.& vide Bal.ĩ.l.dies feſtos. C.de fer.& in.l.ait prætor.§.ſi debitorem.ff.de his, q̃ in frau.cre.& Bal. in.l.ſi.de ſpon.& Ange. in.l.nemo carcerẽ.C.de exa. trib.Bert.force.

leges nõ legat.&c.dicit no.Hoſt.hoc verũ vbi iuramentũ reprobaſ lege canonica.c.ſicut.de fo.cõp.ſi diligẽti.&j.e.c.ſicut. Simpliciter eñ in hoc loco nõ ſtatur leg.ciuili.qa nec de foro ſuo eſt iuramẽtũ.de iu.c.nouit.& de elec.c.venerabilẽ.ad fi.in auſ. vt clerici apud prop.epi. §.ſi verò eccleſiaſticũ,col.vj.& ſic facit,ꝙ ſtatutũ laicorũ nõ põt impedire iuraméti abſolu
12 tionẽ.vide qđ dico j.e.c.cũ cõtingat.¶ †Quęro,qd ſi ſponſa de futuro forniceſ,ſeu opprimatur p violẽtiã:nũquid ſponſus poſit eã dimittere?Gl.iſta cõcludit in fine quòd ſic.&idẽ Io.An.non eñ ſecũdũ eũ debet cõpelli cõtrahere bigamiam.Secus dicit,ſi fuiſſet ſponſa de præſenti:vt no.gl.in.c.raptor.xxvij.q.ij. quæ etiã approbat præcedẽs dictũ gl.& facit quod habeſ in.c.diſcretionẽ.de eo, qui cog.conſan.
13 vxoris ſuæ.¶ †Quæro,qd ſi ſponſa de pręſenti forniceſ,vel incidat in aliquã deformitatẽ: nũquid à ſpõſo poſit ex toto dimitti? Glo.in ver.tenereſ.dicit,ꝙ nõ.intellige,ꝙ ppter adulteriũ põt dimitti quo ad thorũ.l.ſi vxor.§. diuus.ff.de adu.ſed alijs difformitatibꝫ nõ obſtãtibꝫ teneſ eã ducere:vt ĩ.c.hi,q.xxxij.q.vij.qđ no.¶ No.ex gl.in ver.quãuis.ꝙ dicto quãuis, regulr aduerſaſ p̃cedẽtibus: qnꝯ tñ apponiſ cauſatiuẽ:vt hîc.intellige, vbi ſubiecta materia hoc expoſtulat.¶ †Op.&videſ,ꝙ ſicut nõ valet pactũ,etiã iuratũ de nõ accuſãdo aliquẽ de quocũꝯ crimine:vt hîc dicit.§.illud aũt.eo dẽ modo nõ debet valere,ſi ſit de certo crimi
14 ne.Nã vtroꝯ caſu[a] inuitaſ quis ad delinquendũ & remittit dolus futurus[b] cõtra.l.ſi vnus.§. illud.&.§.pacta.ff.de pac.vbi habes tex. expreſſum.ad idẽ.l.cõuenire.ff.de pac.do.Pro.ſol.capio gl.in verbo,crimine.& in verbo,in hoc caſu.& in verbo,deſiſtat.quæ debẽt ad hoc cõiũgi:& tãgũt hoc cõtrariũ multũ tacitè & mens gl.eſt,ꝙ circa crimẽ cõmittendũ nõ valet pactũ:& ſic loquit.§.illud.l.ſi vnus.ſed circa commiſſum valet:vt hîc.&.d.§.pacta. & ſic videſ intelligere ver.quòd ſi. Aliã ſol.ſentit.d. gl.in verbo,deſiſtat,ꝙ pactũ de nõ accuſãdo de certo crimine,puta adulterij,valet quatenus tãgitur intereſſe priuatũ:vt puta,vt nõ poſsit accuſare ad diuortiũ celebrãdũ:ſed quatenus tãgit publicũ[c] nõ valet:vt in cõtrario. Ex iſta ſolutione inferſ,ꝙ ſi iſte maritus vellet accuſare de adulterio criminaliter ad vindictã publicã valet,iuraméto nõ obſtãte.Aduerte.Inn.videtur ſentire iſtas ſol.gl.& Io.An.poſt eũ recitãdo.dicit eñ ſup verbo diuortiũ,ſeruãdũ eſſe iuramẽtũ in eo,qđ tãgit rẽ vel iniuriã familiarẽ:vt eſt pactum factũ de pręterito adulterio nõ accuſando.In his aũt quæ reſpiciunt aĩam, ſeruãdũ nõ eſt.& iõ põt denuntiare adulteriũ cõmiſſum:per quã denũtiationẽ præcipiet iudex marito,ꝙ nõ cohabitet vxori,donec pœniteat:quia nõ iurauit nõ cohabitare, ſed non accuſare.Si aũt vxori adultæ nõ pœnitẽti cohabitare iuraſſet:nõ eſſet iuramẽtũ ſeruandũ. arg.xxxij.q.c.j.Imò ſi nec per preces,nec p denũtiationẽ ad pœnitẽtiã poſſet obtinere p iudicẽ,vel vxoris cõſenſũ: ꝙ ſi ceſſaret ab eiꝰ cohabitatione:poſſet tũc eã accuſare de adulterio ſecũdũ eũ.& Inn. ¶ Attẽde cõtra primam ſol.gl.quã etiã ſentit Inn.vt intelligatur tex.de adulterio iã cõmiſſo,multum facit iſte tex. in ver.quòd ſi expreſsè.qui venit aduerſatiuè ad illum.§.tñ.cũ ibi loquatur tex. de nõ accuſando de quocunꝯ crimine cõmittẽdo:ergo ver ſi.quòd ſi expreſsè.qui tãtũ aduerſatur pręcedentibus, quia loquiſ de certo crimine,debet iutelligi de crimine cõmittendo.Itẽ ſi loquere tur de crimine iã cõmiſſo,res nõ fuiſſet dubia per.d.l.ſi vnus.§.pacta.Itẽ ceſſaret arg. literæ, quatenus arguit pactũ nõ valere:quia præberetur libera peccãdi facultas.Ceſſat enim hæc ratio in crimine iam commiſſo:quia reſpectu cõmittendi tã prompa eſſet accuſatio cõtra ſecundã ſol.gl.vt intelligatur nõ reſpectu adulterij conmittendi,ſed quatenus tangitur ſpeciale intereſſe: quã etiã ſolutionem nõ apertè ſed tacitè ſentit Inn.facit multum tex. in.d.l.ſi vnus §.pacta.vbi dicit ꝙ nõ valet â principio, vt non agatur interdicto vnde vi.Nã licet reſpectu reſtitutionis verſetur vtilitas priuata: tñ quatenus pręſtatur certo modo impunitas inuitatur quis ad delinquẽdũ:quod eſt contra publicã vtilitatẽ.vt in.c.vt famæ.de ſen.excõ. & melius in.l.licitatio.§.quòd illicite.ff. de publi.& vect.Sed non dubium eſt quin vxor fiat liberior ad fornicãdum: cũ ſcit ſe à marito de adulterio ſaltẽ reſpectu diuortij accuſari non poſſe.Cũ ergo hoc iuramentũ ſit cõtra bonos mores,valere non deberet:vt in regula, nõ eſt obligatoriũ.de reg.iur.li.vj.Et ob hoc intelle ctus huius.c.viſus eſt ſemper mihi difficilis & malè,per doc.declaratur fortè.Et propter iſta dixit hîc Gul.na.ꝙ verbũ tutius,poſitũ in tex. ſtat cõparatiuè.deſignat enim ꝙ maritus non obſtãte iuramento poſsit vxorẽ accuſare: ſed tutius eſt,vt non accuſet.& fortè hæc lec.non eſſet mala:facit tamen in contrariũ:quia in dubijs eligimus,quod eſt tutius:vt in.c. iuuenis. de ſpon. ergo ſemper erit eligenda iſta via,vt non fiat accuſatio.Concludo ſic totam mate- c
riam.quòd aut intelligimus de commiſſo:& caſus eſt clarus.d.§.pacta. &.c. veniens j.de accu.Aut de cõmittendo:& tunc reſpectu accuſationis criminalis non valet pactum:nec iuramentum:quia præſtat materiã peccandi:vt in d.§.illud.&.§.pacta.Aut reſpectu accuſationis ciuilis,ſcilicet ad diuortiũ celebrãdũ ad commodum mariti: & eſt caſus dubius. Credo ꝙ ſimpliciter pactum non valeret:ſed ſi interuenit iuramẽtum eſt dubium: ideò litera arguit pro & contrà:concludẽs tamen tutius eſſe, vt accuſet,ſeu denuntiet,cũ per hãc viam prouidebitur circa delictum:& iſte obſeruabit iuramentũ.Et propter hoc datur notabilis limitatio ad.d.l.ſi vnus.& ſic magis ſtringit iuramẽtum,quã ſimplex pactum.ar.c. debitores.§. e. ti.facit quod no.Ioan.An.in Spec.de dona §.j. ver.quid ſi actum. Credo etiam,ꝙ poterit accuſare criminaliter:quia in hoc non verſatur commodum priuatum:vt.§.dixi.Et ideo non ſine miniſterio dixit litera quòd debet deſiſtere eam accuſare ad diuortium celebrandum. Et ex his habes clarum intellectum huius cap.
15 ¶ †Glv.vlti.quærit,quid ſi iſta mulier nollet corrigi ad denuntiationem eccleſiæ?Solu. Ioan.And.dixit,quòd tunc vir poteſt eam deſerere:quia videtur quaſi hæretica. Tan. fuit in cõtraria opi. vt dicitur in fi. gl. quòd non debet eam deſerere:ſed debet eam corrigere,& in vinculis tenere & caſtigare,etiam ſi mariti ſui vitæ inſidiaretur.inducit iura in ea. allega.

ſus verum dolum l.ij.C.ſi mi.ſe ma. dixe. quod dixit Bart. eſſe verũ in dolo præſumpto de pręterito:ſecus dicit, ſi eſt dolus de futuro: qa tunc minor non reſtituetur. & vide de hoc Bart. in.l.j.§. nũtiatio.ff.de ope. no.nun.
Anto.Franciſ.
¶ An dolus futurus verus, vel præſumptus poſsit remitti? dicas ꝙ regulariter non põt remitti.ſed prætritus bene põt remitti.l.ſi vnus.§.illud nulla. & ibi ꝙ Bar.& Pau.de ca. ff.de pac. & nota in.l. Aurelio.in.§. Caſus.ff. de liber. leg.& in.l. ſi quis cũ aliter.ff. de verborum obligatio. & in.l.tres fratres ff.de pac.&in.l.in cõmodato.ĩ prin. ff.cõmoda.&in oĩbus his locis per Bar.& ꝙ Bal. in.l. j.in fi.C.de vſufructu. & vide ꝙ Alexan.in.d.l.ſi vnus vbi dicit, ꝙ dolus præſumptus põt tacitè remitti, ſed non expreſsè.
c ¶ Sed tu hoc limita,quando fit pactum de delicto, quod conſiſtit in omittendo:quia illud poſſet tolli ꝙ pactum.hoc dicit glo. ſingul. ſecundum Bal.in.l. Dinus . ff. ad Sillenianum.

a ✠SEB. SAPIA. b
a ¶ Vtroꝯ caſu.Per hanc rationem ita concludit Bald.in c.§.itẽ ſacramenta.col.vlti.de pac. iura.ſir. Nunquid aũt dolus de futuro poſsit remitti, vide Iaſ.in.l.actione.circa fin. C. de tranſa. vbi ponit, an poteſt remitti per indirectũ: vide etiã And. Sicu. in.c.ſi.col.vñ.j.de donatio.Feli.in.c. c
ñ.col.iiij.ver.fallit ſextò.j.de ſi.inſt.
b ¶ Dolus de futuro per pactum remitti non põt:ſecus ſi eſſet de præterito.&adde huc dom̃.Ant.in.v.colũ.ver.opp.ꝙ pactũ non excludit facultatem &c.qđ limitat idẽ do.Anto.in.c. fraternitatis.in. xxviij. col. de te. eſſe verum in dolo vero:quia dolus præſumptꝰ de futuro poſſet p pactũ remitti. Et adde glo.not.in.l. vbi exigitur.ff.de edendo. quæ vult ꝙ minor reſtituit aduerſus dolũ pręſumptũ, licet non reſtituatur aduer

a ¶ No.j.ex gl.ꝙ maritus[a] pōt licitè ex cā mulie rē caſtigare & inuinculare.& tene menti hoc vltimum:quia tex.in.c.placuit.per quē ſe fundat hîc glo.loquitur de vxoribus clericorum adeò,quòd glo.ibi dixit illud non extendendum ad vxores laicorum.Sed gloſ. in.c.ſicut. vij.q.j.dixit maritum poſſe caſtigare vxorem ſuam,ſed non debet verberibus afficere: quia aliena illa eſſe debent ab ingenuis,vt.l.conſenſu.C.de rep. Gof.& Hoſti.hîc dicunt,ꝙ illa.l. conſenſu.procedit,niſi ex cauſa magna fiat:vt in exemplo gloſ. & niſi verbera ſint leuia.Illa enim videntur marito ex cauſa permiſſa. arg. in.l.præceptoris. ff.ad leg. Aquil. & de homi. ad andientiam. aliâs maritus puniretur ſi ſine cauſa, vl̄ enormiter hoc faciat. C.de repu.auf. ſed nouo iure. Concludo ergo, ꝙ ſecundum quantitatem culpæ poteſt maritus corrigere vxorem:ita quòd non procedat ad ſæua. Illa enim ſunt iudici relinqūenda, etiam in ſeruis proprijs.inſti.de his,qui ſunt ſui, vel alie.iur. §.ſed hoc tempote.¶ Secundò no.ex gloſſ.ꝙ vxor eſt relinquenda marito: licet inſidietur vitæ ipſius.Hoc puto verum,ſi poteſt prouideri aduerſus inſidias:aliâs non tenetur ſe exponere periculo mortis:vt in.c. literas. in fin. de reſtit.ſpo. Sic intellige ea,quæ leguntur & no.per doc.in.c.j.de diuor.& in.c.gaudemus. licet glo.aliter dixerit in ca. quicquid mulier. xxxij.q.v. ¶ Tertiò,quo ad principale,quæſitum gloſſ. puto, ꝙ ſimiliter poteſt compeſci & caſtigari ab inſolentia ſua.Procedat vltima opi.gl.aliâs procedat prima opi. per illud qd̄ s̄.dixi poſt Inno.¶ Vltimò op. gl. prope medium.in eo,ꝙ hîc denegatur accuſatio, & permiſſa eſt denūtiatio.& ſic quòd vna via denegatur:alia conceditur contra iura alleg. in gl. de hoc brocardo vide quod not.gl. in regula, cum quid.libr. vj.& dic,ꝙ ad alium effectum permittitur hæc denuntiatio & ad aliū denegatur accuſatio. Nā accuſatio denegatur:quia agitur ad diuortium.denuntiatio permittitur quia agitur ad pœnitentiam.

SEB. SAPIA.
a ¶ Maritus. Qūo ſit licitum marito caſtigare vxorem vide Abbatem in c.cum contingat. col.vj.ſ.de fo.cō-peten.

ZACHARIAS.
b ¶ Per creaturam. Adde Bald. in authēt.ſacramēta.C. ſi aduer.ven. Spe. in tit. de iuramē. dela.in prin. Bar. in.l. ait prætor. §. iurari. ff. de iure iur.

SVMMARIVM.

1 *Verbum neceßitas,comprehendit de larga ſignificatione vtilitatem.*
2 *Exceptio iuramenti,eſt exceptio litis finitæ.*
3 *Ad ſubſtantiam iuramēti non eſt de neceßitate verbum iuro,ſed ſatis eſt,quòd interponat deum implicitè,vel explicitè.*
4 *Conuerſi monaſterij nō ſunt de capitulo,& poſſunt teſtificari pro monaſterio.*
5 *Quando duæ negationes faciant affirmatiuam, & quando negent.*
6 *An ſit licitum iurare per crucem:per Euangelium: per Angelum:& per ſalutem principis.*
7 *Ordinarius poteſt iudicare vltima die ſuæ iuriſdictionis,ſi ſucceſſor non venit, delegatus verò in diſtinctè poteſt.*
8 *Iuramentum ſine altero ex ſuis comitibus eſt ſeruandum,ſi eſt honeſtum.*
9 *De dictione amen,& kyrieleiſon.*
10 *Modus diuerſus iurandi.*
11 *Quæ ſunt ſimoniaca ipſo iure:& quæ per conſtitutionem eccleſiæ.*
12 *An indiſtinctè prohibitum ſit iurare,ceſſante vtilitate,vel neceßitate.*
13 *An ſit peccatum chriſtiano iurare per alienos Deos & an tale iuramentū ſit ſeruandum.*
14 *Chriſtianus nō peccat excipiendo iuramentum ab infidelibus ſecundum religionem eorum.*
15 *Qualiter peccet iurans ſine cauſa & iocosè.*

CAP. XXVI.

ET ſi Chriſtus.¶ Monachi & cōuerſi iurare pōt pro teſtimonio ferē do in cauſa monaſterij ſui. ita cōmuniter ſummatur. Sed hæc ſummatio nimis reſtringit literam.ideò ſummo ſic.Licitè ex cauſa neceſſaria,etiam per religioſos iuratur.h.d. Diuiditur in quinq; partes.In prima reſpōdet authoritati Euāgelicæ,qua videbatur prohibitū iuramentū.Secunda ibi.lac.reſpondet authoritati Apoſtolicæ.Tertia ibi.Angelus probat multis authoritatibus noui & veteris teſtamēti,ꝙ licitū eſt iurare. Quarta ibi: *quædam.* dicit quare ſimpliciter prohibetur iuramentū.Quinta ibi: *licet.* dat petentibus licentiā iurandi.¶ Caſus literalis.Ad finem colligę caſum & cauſam inſtitutionis huius Decre.Abbas & monachi Caſtellionis habebant cauſas pro monaſterio ſuo:dubitabant vtrum liceret eis ferre teſtimonium & iurare pro cauſis monaſterij ſui:& videbatur eis,ꝙ non deberent iurare.Primò authoritate Euangelij dicentis,ſit ſermo veſter,eſt,eſt:non,non: qd̄ amplius eſt à malo eſt.Item Iacobus Apoſtolus videtur prohibere iuramentum,dum dicit:Ante omnia fratres mei nolite iurare. Dominus Papa conſultus reſpondet primò authoritati Euangelij:& eam exponit dicēs,ſit ſermo veſter,eſt eſt:nō,nō: vt affirmatio,vel negatio,ſicut procedit ex ore,ita procedat ex corde: quia tamen malitia hominum excreſcente,non creditur de facili ſimplici aſſertioni, vel negationi: ideò adiunxit, quod amplius eſt, à malo eſt.illud amplius.ſ.iuramentum non eſt malum: ſed à malo illius,qui nō vult credere,niſi iuretur: & eſt pœna illius nō culpa. & licet dominus videatur prohibuiſſe iuramentū: non tamē prohibuit iurare per creatorem, ſed per creaturā: ne per hmōi iuramentū transferatur ad creaturā honorificētia creatoris. Vnde cū prēmiſerit nolite iurare omnino:ſtatim ſubiunxit:neq; per cœlū: neq; per hieroſolymā.&c.tamē ſi iuretur per creaturā, ſeruandū eſt iuramentum,dummodo licitū ſit quod iuretur.Secūdò reſpō det authoritati Iacobi Apoſtoli. dicens,ꝙ Iacobus non ſimpliciter prohibuit iuramentum, ſed voluntatem iurandi, dum dixit: Ante omnia fratres nolite iurare omnino:quia nullus debet iurare voluntate:niſi neceſsitate inſtante:& tunc licitè iuratur: dūmodo iuramentū habeat tres comites.ſ.veritatē,iuſtitiam,& iudiciū ſed prohibuit iurare per creaturam. vnde dicit apoſtolus: homines per maiorē ſuū iurant.oſtēdens per quē ſit iurandū.i.per deū. Et ꝙ iurādū ſit in neceſsitate:oſtēdit exēplo Angeli,q iurauit per viuētē in ſecula ſeculorū.& exēplo dñi,q legit plus dixiſſe, quā eſt eſt:nō,nō:dū dicit,in veritate dico vobis.ſi eīm iuramētū malū eſſet,dominus nō iuraſſet. Tertiò dicit:qa quædā ꝓhibētur:quia ꝑ ſe mala ſunt.quædā verò ꝓhibētur ex cā:nō,quia mala ſint:ſed qa ſi fiāt frequēter inde mala ſequūtur:ſicut vinū per ſe malū nō eſt: ſed ex frequēti & incauta potatiōe luxuria gnāt:vñ dixit apoſtolus:Nolite inebriari vino,in quo eſt luxuria. ſic & iuramētū ꝑ ſe qdē malū nō eſt:cū ſit cōfirmatio veritatis:ſed tn̄ ꝓhibet ex cā qa ex frequēti & incauta iuratiōe piuriū ſæpe cōtingit: vñ legit: vir multū iurās implebit inquitate. Sed Paul⁹ cōceſsit diſcipulo ſuo: vt vtat modico vino ꝓpter ſtomachū & frequētes infirmitates. ſic certè cū neceſsitas exigit ꝓ re vera licita & honeſta pōt ſecurè iurari:qa ceſſante cā ceſſat effectus.Vltimò rn̄det Papa quæſtiōi ꝓpoſitę:licet eīm ſint viri pfecti, vt quātūcunq; poſsint,iuramentū vitare debeāt:volēſq; indēnitati monaſterij ꝓuidere indulget eis,ne ꝓpter defectū teſtiū monaſteriū ſuum ſui iuris ſuſtineat læſionē:vt deficiētibus alijs teſtibus poſsint in cauſis monaſterij veritati teſtimoniū perhibere.B.¶ No.ꝙ nō credere ſimplici aſſertioni ꝓximi procedit ex pœna peccati priorum parentū. inde orta ſunt obliuio:ira,incredulitas,& ſimilia.Caro enim tunc corrupta extitit:ex cuius corruptiōe ꝓceſsit animæ & corporis infirmitas.de quo vide bonā gl.xv.q.j.in ſumma.&tex.in. c.ita ergo.xxij.
b q.j.¶ No.ij.nō eſſe iurādū ꝑ creaturā,[b] ſed ꝑ creatorē, qdā eīm honor exhibet illi p̄ quē iurat:cū aſſumat ad cōfirmationē actus qui ſoli creatori,vt ipe ſolus recognoſcat in ſupiorē tribuēd⁹ eſt. No. tn̄,ꝙ ſi de facto iurat ꝑ creaturā, ligat nihilominus tale iuramētū

quia

SEB. SAPIA.
a ¶ Necessitat⁹. Adde, ꝙ sicut magna necessitas excusat. c. quod nō est licitū. de reg⁹. iur. ita & magna vtilitas, vt tradit Feli. in capi. vt super. in prin. s̄. de testi. cogen. & in. c. cū accessissent. coll. x. s̄. de confirmatio.

SEB. SAPIA.
b ¶ In veritate. vide Bal. in. c. literis in vlt. col. s̄. de p̄sumptio. & Ias. in l. iij. §. iurari. colū. iiij. s̄. de iureiur.

c ¶ Sic assero. Codices antiquiores post hæc verba habēt, cū quo affirmo scriptor. Ego puto clarius legēdū. nā qui affirmo, scribo. Aduerte quoꝙ quia tex. Pauli. j. ad Corin. xv, vbi hñtur hæc verba: dicit propter gloriā vestrā, vel p̄ gloria vestra. nō aūt vt hîc tex. allegat p gloriā vestrā. & sic somniauit Inn. vel aliter, c̄ꝑ nos habēt literā suam vt asserere videt, ibi: q̄ græca exēplaria. Alex. Losæus.

ZACHARIAS.
d ¶ Non sunt de capitulo. Adde Ro. sing. clv. inci. fuit à me q̄sitū. & qđ no. in apo. ad istū i. c. ecclesia sanctæ Matiæ. nu. 3. i ver sic. vna cū clericis. s̄. de constitu.

SEB. SA PIA.
e ¶ Geminare. vide glo. Io. fabr. & Ange. Aret. in. §. cū ꝙ hoc do. in gl. in verbo, nec nō. i. prooe. institutio.

f ¶ Duæ negatiões faciūt vnā affirmationē. & adde gl. & no. super ea. in ver. supereſt. ā. d. §. j. Adde Bal. in l. qui se patris. in iij. col. C. vnde libe. vbi dicit, quòd duæ negationes prolatæ ab homine grosso, nō affirmāt. Et idē dicit Sali. in. d. l. q se patris. & Ang. in repe. iu princi. & Bald. in. l. j. in. vj.

quia iurando per creaturā, videt habere quēdam respectum ad creatorē. vide bo. glo. in. c. quoties. j. q. vij. in gl. quæ est super verbo, salutē. ¶ Et ex hoc & ex tex. no. ꝙ licet verba legis prohibitiua dirigantur in personam: non tn̄ p hoc iuramētum in contrarium semper inualidatur contractus. Bar. in. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. & in aut. sacramenta puberū. C. si aduer. venditio. Patet ex illis verbis hîc: Nolite iurare. &c. & iurans in contrarium peccat: qa venit contra præceptum Dei: & nihilominus tenetur ad obseruantiam iuramēti, ex quo ipsum, quod iuratur potest seruare sine pericu lo animæ. vide quod dicā in. c. cum cōtingat j. eo. & per Archi. in. c. non est contra. xxij. qō. j.

¶ † No. iij. duo requisita ad hoc, vt iuramentum fiat sine culpa. Primò, ꝙ ex necessitate iuretur. Secundò, ꝙ iuramentū habeat illas tres comites: veritatē, iudiciū, & iustitiā. Et aduerte. quia verbum necessitatis capitur hîc in tex. latè, vt comprehendat etiā vtilitatē. Videtur enim largo modo necessitatus[a] ad iurandum, quando instat vtilitas: & sibi non creditur sine iuramento. vnde nō solū propter vtilitatē p̄priam: sed etiam proximi pōt quis licitè iurare, si aliter sibi non creditur: vt probatur in. c. ita ergo. xxii. q. j. & ibi bo. glo. & per Archi. in c. non est contra. eadem causa & quæstiōe. Adde etiam ad prędicta gl. no. in. c. Florentinum. lxxxv. dist. quę per istum tex. dicit omne iuramentum fore temerariū cū ad iurandum non impellit necessitas. quod intellige largo modo vt. s̄. dixi. ¶ No. iiij. ibi: *omnis controuersiæ. &c.* ꝙ licitè iuratur, vt recedatur à lite. quod est cōtra illos, qui verentur subire iuramentū à iudice, vel à parte delatū. Et infertur ex hoc † ꝙ exceptio, ꝙ cā fuit iurō finita, īpedit litis contesta. sicut q̄libet alia exceptio litis finitæ. cum iurm debeat esse finis oīscontrouersiæ. de quo vide bo. gl. in. c. j. de lit. cōte. lib. vj. ꝑ Bart. i. l. cū q̄rebat. ff. iud. sol. ¶ No. v. p̄ quē sit iurandum, & quare sit iurandū. Est enim per solum Deū iurandū: & nunquā per creaturā: nisi in casibus in iure expressis: vt no. dicit hîc gl. iiij. Est autem iurandū ad finem controuersiæ: intellige non solū iudicialis: sed etiam extraiudicialis. l. sed & si §. hæc verba. ff. de peti. hæred. ꝑ Bal. in. l. amplius. ff. rem ra. ha. Vbi patet ꝙ cōtrouersia dicitur ante litem cōtest. & largo modo ad excludendum iuramentū dicitur cōtrouersia, quando subest necessitas: vel vtilitas. & mihi non creditur siue iuramento: vt patet ex prædictis. ¶ No. ꝙ per ista verba: in veritate[b] dico vobis. &c. iuratur, quasi interponat ipm Deū, qui est veritas, ad confirmationem act⁹. pro hoc. c. in quadam. de cele. miss. vbi dicit, ꝙ Christus est veritas. ideò Christus interrogatus à Pylato, quid est veritas: non respōdit me videre[c] seipsum iactare: vt ibi no. Et de multiplici forma iuramenti tam in primitiua ecclesia, quā in hodierna: vide bo. gl. hîc. & xxij. q. j. in sum. ¶ No. ꝙ per illa verba: morior[d] per gloriam vestram, &c. Apostolus iurauit, & cōstat iuramentum ex illis verbis per gloriā vestrā. &c. Et est sensus secundum Io. an. morior. i. pericula mortis subeo: vel paratus sum mori per gloriā vestrā. i. per gloriā æternā, ad quam spero. Sic assero, [e]nā qui affirmo, scriptor. ¶ † Ex alijs, & ex prædictis infero, ꝙ ad substantiam iuramenti non est necesse, ꝙ exprimat[f] verbū iuro, sed satis est quòd ad cōfirmationem veritatis, quis interponat ipsum Deum explicitè, vel implicitè. de quo vide, vt dixi in. c. querelā. s̄. eo. ¶ No. ibi: *redde Deo.* etiā, ꝙ iuramētū tenemur seruare ex præcepto iuris diuini. Ex quo infertur. ꝙ Papa pōt sine cā illud relaxare. de quo plenè dixi. i. c. quāto. ¶ No. ibi: *cum sit confirmatio. &c.* ꝙ iuramentū interponit ad cōfirmationem veritatis. i. simplicis assertionis. additur enim simplici assertioni religionis vinculum. vnde vide ad hoc quod. s̄. dixi sup rub. ¶ No. in ver. quædam. quare fuit iuramentum cessante necessitate prohibitum. Non enim ꝑhibetur: quia in se malū sit: sed propter periurium: quod sæpe ex cauta iuratione oritur. Idē dicunt, ne Dei nomē in vanū assumat. ¶ No. ibi: *modico vino.* iuncta glo. ꝙ aliqñ indulgendū est corpori, vt sit promptum ad exercitiū virtutis. xliij. di. c. cōuiuia. Et no. contra istos: q propter abstinentiā nimiā incurrunt ęgritudines, incidūt enim in peccatū nō modicū. & secnndū Hiero. offerunt isti rapinā in holocaustum: dum nimia ciborum egestate: vel somni penuria corpus suum immoderatè affligūt, qđ dñs odio habet. de quo in. c. non mediocriter. de conse. dist. v. vbi tex. notabilis. ¶ † No. in fi. ibi: *vos & conuersi.* iuncta suprascriptione, in qua loquitur Abbati & capitulo. ꝙ conuersi monasterij nō sunt de capitulo[d]: aliàs frustra dixisset, de conuer. de quo vide quod legi. & no. in. c. ex eo, quod in fi. de ele. lib. vj. & per Inno. in. c. ij. de institu. Et no. ꝙ non solū monachi, sed etiā cōuersi possunt testificari in causa monasterij. facit. c. nuper. s̄. de test. ¶ Aduerte tn̄, quia tex. hîc dicit, deficientibus alijs. &c. & sic videtur innuere, ꝙ in defectū duntaxat isti admittantur. Sed Host. & Pet. simpliciter supplēt ad tex. maximè quasi etiā alijs testibus existentibus possint exhibere testimonium. Nam qñ que quis æstimat se habere. x. bonos testes, & non habet nisi vnū: quod no. sed vide latius de hoc in Spe. de teste §. j. ver. sed nunquid, & plenè dixi in. c. insuper. in. iij. col. s̄. de testi. Et dic, vt ibi. & ad istū tex. potest dici, ꝙ ideò Papa dixit deficientibus &c. ne isti iurando veniret cōtra cōscientiam. nam dubitabant iurare: ideò dixit indulgemus. ¶ † Venio ad gl. & primò oppo. videtur enim quòd volens aliquid negare, nō debet geminare[e] negationē, qa duæ negationes[f] faciunt vnam affirmationē, vt in. l. duobus verbis. ff. de ver. signi. cuius cōtrarium innuit ista litera, dū dicit, est, est: nō, non. Sol. colligitur ex gl. ij. & iij. videlicet, ꝙ qñ duæ negationes referuntur ad idē, faciunt vnā affirmationē: vt in couttario: secus si referūtur ad diuersa: vt hîc. Fit enim hîc geminatio, vt vna referatur ad cor: alia ad os. quod no. Idē vbi referuntur ad diuersa in eadem oratione contēta, vt no. in. d. l. duobus. Itē hoc limita, nisi sequatur cōtrarius & absonus intellectus. Tunc enim duæ negationes non faciunt vnam affirmationem, sed vna negatio stat propriè, alia superabundat. Plerunq; enim ex abundantia cordis, quis geminat negationes: vt colligitur ex no. in le. j. C. de ser. fugiti. vbi per Cyn. facit l. fluminum. in prin. ff. de dam. infecto. ¶ Sed quid si apponuntur tres negationes concernētes idem: neque resultat contrarius: seu ab-

col. C. de ser. fugi. Adde Bar. in. l. j. ff. de cas. pe. Et adde, ꝙ qñ duæ negationes affirmāt iūctæ cum affirmatiua, magis affirmant, quā affirmaret pura affirmatiua. hoc credo probari per text. in. c. in noie dñi. ibi non ineuitabili. de testi. iuncto, q̄d ibi in fi. no. d. Ant. dū dicit de vera contumacia. & hanc credo fuisse mentem. d. Anto. ibi. Itē limitarē istā regulā: nisi cōis vsus hr̄et, ꝙ duæ negatiões non inducerēt affirmatiuā, qa tūc non inducerēt affirmatiuā. arg. ei⁹ quod no. Inno. in c. cum clamor. in fi. & in. c. cū cām. el. ñ. de testi. Item adde, quod de istis duabus negatiuis scribit gl. Bart. & Bal. ī. l. j. C. de ser. fugit. & Bald. ibi ponit in antepe. col. & plenissimè Ro. in. l. j. §. si qs ita. ff. de verb. ob. & istam mate. declara, vt per Do. c. qđ ad nos. in fi. xlvij. di. & ꝑ Imo. in. l. j. §. j. in. j. col. ff. de hære. insti. Anto. Franci.

¶ An & quando duæ negatiuæ affirment, vel negēt vide Bar. in. l. fœminæ. ff. de sena. & in. l. duobus. ff. de ver. sig & vide do. Car. in cle. j. de offi. dele. Et dicas ꝙ duæ negatiuæ simul positæ regulariter affirmāt nisi proferantur à rustico, quia tūc stant in terminis negatiuæ. & fortè magis negāt, secundum Bald. in l. qui se patris. hîc all. & in. l. j. de ser. fugi. hîc etiā alle. in. viij. colū. Et vide gl. & Bart. in. l. manifestæ turpitudinis. de iureiu. & Bal. in. l. flumi num. ff. de dā. infec. & in. l. qui pignoris. ff. de acq. posse. & in aut. de his qui ingre. ad ap. ī. §. si verò neuter. & in. l. j. ī. §. si

quis ita. ff. de ver. obli. & in auth. de hære. & fal. in §. inordinatum. & vide Bar. in l. j. ff. de cada. puni. & in l. j. in §. generaliter. ff. de leg. præstan. vbi etiã dicit Bart. ꝙ tres negatiuæ simul positę negant, sicut vna, quod etiam in d. l. duobus. de verbo. signi. voluit. & vide Ioannem And. in add. Spe. in rub. de suc. ab intesta.

sonus sensus? dic, ꝙ duæ faciũt vnam affirmationẽ: & tertia stat propriè. l. j. §. j. de hære. instituti. & notat Bar. in l. duobus. & hoc not. & mẽti tene bene. ¶ † Opp. ij. videtur enim, ꝙ licitũ sit iurare per creaturas: vt per Crucem: ꝑ Euãgelium: per ordinẽ: per salutẽ principis: vt in iuribus superius allegatis, in gl. iiij. Solut. dicunt istæ gl. ꝙ non licet iurare, nisi vbi in iure exprimitur. Sed aduerte: quia gl. non reddit rationẽ quare in istis licet iurare: & non in aljs creaturis. Dicere ꝙ in istis habetur respectus ad ipm creatorem: nõ sic faciliter in alijs. vnde gl. not. in. c. quoties. j. q. vij. dicit, quòd iurans per salutem principis videtur iurare per eum, cuius iudicio salus Principis consistit: & sic iurans nõ peccat. Secus si haberetur respectus ad ipsam creaturam duntaxat intendens illã inuocare in testimoniũ, seu ad confirmationem actus. Tũc enim honorem Deo debitum impendet creaturæ: & sic cõmitteret idolatriam. de consec. dist. iij. c. perlatum. & c. venerabiles. vbi tex. cũ gl. Per hoc arguit Host. contra illos, qui plus homines, quã Deũ honorant: dum enim corã altari transeunt, nullam etiam inclinationem & reuerentiã exhibent. Et qñ corã dño veniũt quasi idolũ colũt in iungendo manus, vtrũq; genu flectẽdo, non solũ pileũ, sed chlamydẽ & zonam remouendo, contra id quod legitur Apocalip. xix. vbi Angelus dixit beato Ioanni cadere volenti ad pedes ipsius: Vide, ne feceris: cõseruus enim tuus sum. Et licet reuerentia sit exhibenda superioribus. de maio. & obe. c. qd' super his. & c. his, qui. & ipsi superiores debẽt ipsam recipere, ne videãtur contemni. l. obseruandũ. ff. de offi. præsi. & in. c. quando necessitas. lxxxvj. dist. Hæc tamen idolatria esset corrigenda. & quæ exhibetur & recipitur, debet exhiberi & recipi iuxta illud verbũ Imperatoris Fede. flectentis se Papæ, qui dixit: non tibi, sed petro. Et dixit, ꝙ maximẽ Prælati debent à talibus abstinere: ne videantur, vt dominantes in clero. de quo vide bò. tex. cũ gl. in. c. esto subiectus. xcv. di. & in. c. Episcopus. cum. c. seq. ea. dist. & idem quod ista glo. notauit gl. in. c. si aliqua. xxij. q. j. ¶ Opp. iij. in eo, quod in text. dicitur: nolite iurare omnino: & tamẽ in multis casibus est licitũ iurare: vt no. s. eo. c. nullus. Sol. glo. in ver. *omnino*. dicit ꝙ illud verbum, omnino: non stat vniuersaliter, sed exponitur omnino. i. ex leui causa. & adducit simile in. l. græcè §. illud. ff. de fideiuss. Host. reprehendit gl. qa illud omnino, stat ibi ꝑ nullo modo. & sic nõ est simile. Ego dico etiam, ꝙ hîc stat pro nullo modo. Nam ista dictio omnino, non qualificat verbum iurare: sed verba subsequẽtia. s. ne ꝙ per cælum: neq; per terram: neq; per caput, vel capillos, &c. quasi dicat nolite omnino iu
7 rare per creaturã & tunc stat propriè. ¶ † Oppo. ꝙ iuramentũ interpositum per creaturam non sit seruãdũ: cũ iure etiã diuino ꝓhibeat. ar. x. di. c. vides. & l. nõ dubiũ. C. de leg. Sol. dicit gl. in ver. seruãdũ. ꝙ ex quo illud qd iurat est licitũ, seruãdũ est iuramẽtũ qualitercũq; iuretur. Multa enim fieri prohibentur: quæ si fiãt facta sunt obtinent roboris firmitatem. Etiam dat simile: iudex vltima die suæ iurisdictionis iudicare non debet. l. eũ qui. ff. de iurisd. om. iudi. Si tamen iudicatt, sententia tenet. l. meminisse. ff. de offi. procõ. Not. bene hoc vltimum, ꝑ intellectu illarum legum. & hanc gl. alle. Bar. in. d. l. eum qui. Sed intellige, ꝙ nõ debet vltima die iudicare. s. post aduentum successoris. Erubescit enim propter abdicationem iurisdictionis. Ante enim aduentum iurisdictionis successoris licitè iudicat. d. l. meminisse. Itẽ intellige gl. in ordinario: secus in delegato. Nam ille iudicat etiam vltima die iurisdictionis suæ: vt in. c. consuluit. de offi. deleg. vbi per Io. an. & vide quæ habent in auth. de administratio. §. illud. col. vij. Sed quo ad principale dictũ glo. dic, ꝙ non est sufficienter responsum ad contrarium. Ego dico per. l. prohiberi. ꝙ lex prohibet iurare per creaturam, non ꝙ ipsum iuramentum in se sit malũ: sed vt reuerentia exhibẽtur principaliter ipsi Deo. Si autem contrà fit, valet nihilominus iuramentum: quia saltem in consequentiam iuratur per creatorem. Honor enim exhibitus creaturæ redundat etiam consequenter in honorẽ creatoris. hoc probat hîc tex. in versi. quia testante. Et sic lex prohibitiua, nõ habet perpetuam & puram causam prohibitionis & sic cessat cõtrarium. facit quod no. gl. in. c. tua. de spon. duorũ. ¶ Glo. in verbo,
8 *necessitas*. est facilis & no. eã. & dic, vt s. dixi ĩ notabilib⁹. ¶ † Quæro tex. hîc ꝙ clarius in ca. animaduertendum. xxij. q. ij. dicit, ꝙ iuramentum debet habere tres comites. s. veritatem, iudicium, & iustitiam. aliâs si aliquid istorum defuerit, potius est periuriũ, quã iuramentum. Qualiter aũt ista intelligantur. Sol. gl. in verbo: in veritate, cum duabus seq. ad hoc tendunt. & expone secundũ eas veritatẽ. s. conscientiæ. s. ꝙ id, quod iuratur debet quis putare verum in cõscientia. Non sufficit enim, ꝙ in se est verũ, nisi iurans credat illud verũ: aliâs illicitè & contra conscientiam iurat. xxij. q. ij. c. homines. no. glo. in. d. c. animaduertendum, & est tex. secundum vnum intellectum in. c. quanto. in fi. s. eo. Dicit iudiciũ. i. discretionem: vel deliberationem. Debet enim iuramẽtũ esse discretũ. & dic, ꝙ dicitur discretum ex modo iurandi: & ex causa propter quã iuratur. Si enim iurat per Deũ, & ex causa necessaria, seu vtili, satis est discretum: vt s. dixi: aliâs secus: vt hîc probat in text. & s. dixi: & est tex. xxij. q. iiij. c. Innocens §. illicitum. cũ seqũ. dic iustitiam, id est, quod iustum sit, iuretur: vt in. c. quanto. s. eod. Si enim ista, vel aliquod istorum defuerit, non iurametum, sed periurium est censendũ: secundum glo. hîc, & sunt verba tex. vt. d. c. animaduertendum. ¶ Sed contra hoc ego fortiter oppono. Iuramentum impositum super creatura, non habet in se comitẽ iudicij: quia non est discretum, cũ sit cõtra præceptũ dñi: & tn præcipitur illud obseruari: vt hîc: ergo est iuramentum & non periuriũ. Itẽ si quis discretè nulla necessitate, vel vtilitate suadente iurat aliquid: quod in se non est malũ tenetur ad ipsius obseruantiam, vt in. c. cum quidam. & quod ibi no. s. eo. &. §. illicitum. ergo ad esse iuramẽti nõ requirit illicitũ. Sol. dico, ꝙ qñq; iuramẽtũ est in discretũ ex parte eius, qd iurat, vt quia illud illicitũ vergẽs ad interitũ vel dispẽdiũ salutis æternæ: & saluari tale nõ debet. xxij. q. iiij. per totũ. Qñq; indiscretũ est ex modo iurãdi: vel ex causa: vt quia iurat per creaturã, vel sine deliberatione, seu cessante necessitate, vel vtilitate: & tũc dic, ꝙ iuramẽtũ obliget, vt hîc. & in iuribus superi⁹ alle. Et ad tex. c. animaduertendũ. dũ dicit, ꝙ est potius periuriũ, quã iuramentũ, dic ꝙ nõ est iuramentũ. s. licitum sine peccato. sed est periuriũ, illicitũ & incauta iuratio: capit ibi ꝑ iuriũ largo modo pro incauta iuratione, nõ pro trãsgressione iciti iuramẽti. ¶ Cõclude ergo, quia glo. & doct. hîc non declarãt, ꝙ ad hoc, vt quis iuret sine peccato & iuramẽtũ ex omni sua parte sit licitũ: debet habere illas tres comites: si tn aliquod illorũ defuerit, dũmõ qd iurat sit licitũ & honestũ, est seruãdũ, & iuramẽtũ est, licet nõ fuerit licitũ, peccauerit iurãdo: nõ tn talis semp peccat mortaliter, sed qñq; veniat secdm quãtitatẽ culpæ, vt no. Archi. in. d. c. aiaduertẽdũ. Hoc videt ꝓbari hîc & clarius in. d. §. illicitũ, & no. in. d. c. aiaduertendũ. Vel est simile in eo, q cõtraxit matrimoniũ cõtra votũ castitatis. tenet emẽ matrimoniũ, licet ille peccauerit in cõtrahẽdo, vt in. c. vno. de & voto. vo. redemp. libr. vj.
9 ¶ † Quæro qd est dicere amen, gl. in verbo amen, exponit. i. sine defectu. & secundũ Hug. vt hîc refert Io. an. est hęc dictio composita ab ea, qd est sine, & mene, qd est defect⁹. vide. c. reuera. in fi. de cõse. di. ij. vbi exponit amẽ. i. verũ est. Pro hoc est tex. hîc, vbi capit amẽ ꝑ veritate. & ĩ effectu idẽ est, qd sine defectu. Aliqñ exponit amẽ. i. fiat: sic capit cõiter in officijs diuinis. Nã clerici rñ-

den

dent amẽ.i.fiat,quod petitũ est ĩ oratiõe. hinc Hiero.ad marcellan. dicit,ꝙ septuaginta interpretes,quod in Hebraicis legitur amẽ amẽ, trãstulerunt fiat fiat.& deverbo,quod dicitur kyrieleison:dic,ꝙ duę sunt partes.& dicit kyrie.i.dñe.leyson.i.miserere,vt no.Io.an.in addi.Spe. in ti.de sen.prolą.§.vt aũt.¶ Gl.in ver. *testis*.ponit formas iurandi in veteri testamẽto & tẽpore gratiæ.s.in primitiua ecclesia post aduentũ christi & in ecclesia hodierna:ex qua manifestẽ colligitur,quod.s̃.dixi,videlicet ꝙ ad esse iuramenti nõ requiritur,ꝙ iuretur expresse.Per verbũ iuro.& vide de his pleniorẽ gl.xxij.q.j.in sum.& in eo,quod in fi.dicit gl. hodie iurati per Dei euangelium. In cõtrariũ facit quod habetur.s̃.in glo.iiij.vbi etiam hodiè ponuntur alij modi iurandi,ad idem.ij.q. v.ca.si quis presbyter.Item ex cõsuetudine hodierna saltẽ apud Iudaicos sufficit tangere quã libet scripturam,gl.no.in cle.j §.porro.de hæreti.¶ †Ideò quæro qualiter sit hodie in dubio iurãdũ.fol.dic cõprehendẽdo gl.in.d.cle.j. in verbo,tacta.& Hosti.hîc:ꝙ aut ius expresse in illo casu prouidet:puta vt in teste,quod debet iurare tactis Euangelijs,& tũc oportet sic iurare:nec sufficit aliã scripturã tangere.iij. q. ix.c.hortamur.Et cõmuniter iuramẽta[a] quæ deferuntur à iure à iudice& partibus,ex necessitate præstantur prædicto modo.j.q.vij.cap. quoties.xj.q.j.c.testimonium.de iura. calum. c.fi.&.s̃.c.ego.N.Si autẽ iuraretur aliter, licet illud esset iuramentũ,& obligaretur iurantẽ: non tñ esset satisfactũ iuri,cũ pro fama exigat tacturam Euangeliorũ.vide bo.gl.in.c.vt circa.de ele.li.vj.Ego puto hoc verũ,nisi consuetudo esset in contrariũ.in.c.fi.de consuet.Quã doꝙ iuramentũ deferturvolũtarie à parte parti:& tunc iurandum est secundũ voluntatẽ deferentis:intelligendo tñ,ꝙ illud sit permissum l.iij.§.fi.cũ.l.seq.ff.eo.tit.Quandoꝙ partes cõuenerunt de iurando nõ expressa certa forma. Et dicit hîc no.Hoc iurandum esse modo prędicto.s.super Euangelijs,quod placet,vt in dubio videatur actũ,secundũ quod iura deferũt cõmuniter.ar.ff.de ædil.edi.l.quod si nolit. §.quia assidua.& videt tex.cum ibi no.ꝑ Bart. in.l.qui ꝑ salutẽ.ff.e.tit.& vide de hac materia per Host.in summa.eo.ti §.qũo cẽseat.ver.per quod.¶ †Glo.inverbo,mala.ponit vnum simile ad tex.Nam quædam sunt simoniaca ipso iure,vt vendere spũalia.Quædã per cõstitutionem ecclesiæ. vt dare quid pro benedictione nubentiũ,vel pro baptismo.Ista duo exempla reprobat Io.an.quia certũ est,ꝙ baptismus est sacramentũ; & benedictio nubentiũ est sacrę rei signũ.& sic per illa cõfertur & augeť gratia spiritussancti.ergo prohibitũ est aliquid dari,quia simoniacum.¶ Sed fortè iudicio meo saluãdo gl.posset dici,ꝙ vendere ipsa spiritualia est simoniacum in se.Nam Simon magus à quo dicta est simonia,voluit emere gratiã spiritussancti,vt nota.j.q.j.in sum.secũdum Archi.Sed aliquid pro ipsis dare,vel accipere,nõ tamen vendendi,vel emẽdi,sed remunerandi Prelatũ,non est in se simoniacũ:sed dicitur simoniacũ:quia à iure prohibitum.facit bo.tex. cum gl.j.q.j.c.emendari.& circa hoc cogitabis:quia esset notabilis limitatio ad materiã simoniæ.Et vide de materia gl.in.c.cum pridẽ. de pac.& c.saluator.j.q.iij.vbi per gl.¶ Quæro,quid de tertio exẽplo gl.s.cum datur ꝑ ponendis prælatis in sede.Io.and.reprobat dictũ glo.vt illud fit simoniacum,quia prohibitum. Sed cõsydera,quia gl.nõ aperit,an velit intelligere de nuda institutione corporali,an etiã de collatoria ti.vide circa hoc,quæ dixi in.c.j .de simo.& in repe §.qui verò.de præben.c. extirpandæ.¶ Glo.in ver. *sequuntur*.colligit aliquid prohiberi propter malũ,quod in de potest sequi.& opp.in cõtrariũ de.l.fi.ff. qui & à qui, ma.li.non fiũt.vbi dicit,ꝙ licet stipulari opas, vel mercedẽ à liberto:sed stipulari non habet simpliciter mercedẽ.Ad idẽ.l.si vnus.§.illud.ff. de pact.vbi dolus futurus[b] non põt expresse remitti:& tamen põt pacisci:ne agat depositi:& sic indirectè remittit dol9 futur9.Gl.nõ soluit sed dic,quo ad.l.fi.ꝙ in stipulatione alternatiua nõ est ꝑhibitũ,ꝙ solutio fiat volũtariè :cũ optio detur ipsi liberto,vt in regula in alternatiuis de reg.iur.lib.vj. Ad.l.si vnus.dic,ꝙ potest pacisci,ne agatur depositi,scilicet respectu doli de prẽterito.& dic plenius,vt ibi no.Glo. pe.instat,an & qñ cessante causa cesset effect9 & videt appellare causam finalẽ, propter quã excludẽdã,cãm impulsiuã ꝑpter quã habẽdã. Et mẽs gl.est,ꝙ cessante cã finali cessat effect9. sec9 si cessat causa impulsiua.& inuoluit semul tũ:in hoc tñ dic,vt plenè & clarè no.in.c. post translationẽ.de renun.in gl.in verbo cessante. super ea.¶ Gl.fi.tacitèopponit.Illi de collegio indistinctè admittunt in cã ecclesiæ ad testificãdũ:vt in.c.super prudẽtia.xiiij.q.ij.& in ca. insuper.de testibus.ergo frustra Papa hîc dicit indulgemus.Frustra enim indulget,quod cõi iure conceditur.l.j.C.de thesau.lib.x.gl. metu contrarij exponit.i.indultum esse ostẽdimus. Idẽ Inn.vel secundũ Hostiẽ.hoc fecit Papa ad saluandas istorũ consc ientias,qui aliter se securos esse nõ putabant.Et facit hæc litera in arg. ꝙ regularis in alia causa,quã ecclesiæ nõ põt esse testis:aliter tamẽ dicit Accur.C.de testi.auf. si testis productus dicat,& plenius in Spec.eo, ti §.j.ver.itẽ excipit,ꝙ est monach9.& in ver. quid de monacho.dixi in.d.c.insup. ¶ †Extra gl.quæro,an indistinctè sit ꝑhibitũ iurare cessante necessitate,vel vtilitate?dicit Inn. ꝙ sic. Nulla eñ,vel modica est differẽtia secundũ eũ an qs iuret sup Euãgelia,vel reliquias:siue dicat tantũ,promitto hoc in fide mea,quia nõ solũ ꝑ creata,sed etiã ꝑ increata ꝑhibeť iurari: nisi necessitas vel vtilitas hoc exposcat:vt hîc. & qđ me.cau.c.ad aures.de arb.c.ꝑuenit.¶ Itẽ iuramẽtũ[c] est,qñ quis dicit sub periculo animę suæ.de frigi.c.fraternitatis.Dicit tñ,ꝙ maior est cõtẽptus & maius est peccatũ fallere iuramẽtũ factũ per increata,vel superiores creaturas:quã ꝑ minus sanctas.Pro hoc allego tex.ex pressum in.c.mouet.xxij.q.j. vbi etiã quæritˀ, qs magis peccet,an iurãs ꝑ creaturas,vel ꝑ falsos Deos,& trãsgrediẽs:an trãsgrediẽs iuramẽtũ factũ per Deũ. Ratio dubitandi est, quia primus peccauit bis.s.iurãdo & trãsgrediẽdo: ipse qui iurat per Deũ peccat solũ.in trãsgrediẽdo:sed dic,ꝙ istud vnicũ peccatũ præpõderat illis duob9,vt ibi.¶ †Ex his decidit alia.q. an sit peccatũ Christiano iure per Deos alienos,& an teneatur illud iuramentũ adimplere. Inn.dicit,ꝙ peccauit in iurãdo:vt hîc:& tene

a ¶No.hanc doctrinam,in oĩbus iuramentis , quæ ex necessitate deseruntur à iure,vel à iudice, vel à partibus,si nulla est distincta forma iuramenti,debet iurari super Euãgelijs.& adde dom. But.hîc in.iiij.co. ver.item in oĩbus alijs,quæ à iudice. Et adde Bal.in .c. j.§.si à domino. ad fi.j.col.in titu. quid sit inuesti. vbi refert Innoc. tenere,ꝙ ĩ omni solenni iuramento requiritur tactura Euangeliorum, licet non alleget vbi Inn.hoc dicat. Et idem pũctualiter Bal.in.c. j.§.Item sacramẽta.in princ.iij.co. de pace iur.fir.& alle.l.generaliter. §.fi.C.de reb.cre. & ibi etiam Bal. Itẽ vide imo.inrepe.c.cum contingat. in . xxxiij. char.in.j.co.versi. itẽ inquantum dixit esse intelligẽdum.j.e.Et cõtra ista pondera tex. in.l.j.in vlt.rñ. C. si mi se ma. di. Sed potes rñdere ꝙ iuramentũ nõ præstatur ex necessitate,sed volũtate.&c.

¶Circa hoc de iuramento dicas,ꝙ iuramentum solẽne debet prẽstari manu tactis corporaliter sacrosanctis Euangelijs, vel etiam quibus cunq; scripturis, vt in auf.vt omn. iudi.prouin.in.§. j.Et vide Io.and. in.c.circa.de elec. li.vj.in nouel.& vide Spe.in tit.de iur.dela.per totũ vbi plenè examinat istum passum & vide plenè per glo.&.d. Car. in cle.j.in. §. porrò.

a deseruntur à iure à iudice& partibus,ex necessitate præstantur prædicto modo.j.q.vij.cap.

b ¶Dolus futurus. Quòd dolus de futuro etiam non possit remitti per indirectum:tenet Io.de Ana.cõtra Dy.in cõsi lxxx. incipiẽ.visis & intellectis.& Ias.in l.actione.in fin.C. de transactio.

c ¶Imramentum. hoc idẽ dicit Ge

de hære.& in cle. j.de iureiur. vbi dicit hoc procedere etiã in imperatore iurante fidelitatẽ Papæ.& ibi etiam dicit, ꝙ nõ sufficeret præsentia scripturæ sine tactu.& vide plenè per Alex. post Pan.de ca.in l.iij. in.§.iurari. ff .de iureiur.

mi. post Io. And. in. c. j. de sepultu in. vj. refert Ias, in l. iij. §. iurari. colũ. ij. ff. de iureiuran.

tur adimplere: vt. d. c. mouet. Nam qui iurat p̃ creaturã, iurat quodammodo per creatorem quia creatura est testis creatoris: & creator ho
14 norat in creatura: sed nõ principaliter. ¶ † Vl terius quæritur, an peccet Christianus recipiẽ do iuramentũ ab infidelibus secundum religio nem ipsorum. Inno. dicit, q̃ non. Pro hoc vi-
15 detur tex. in. d. c. mouet. ¶ † Vltimò quæritur, qualiter peccet iurans sine causa, vel iocosè. vi de quod le. & no. xxv. di. c. vnum orar. §. aliàs ea demũ. &. c. Florentinũ. lxxxv. dist. per Arch. in. c. nõ est cõtra. xxij. q. j. & quod no. s̃. e. c. tua.

SVMMARIVM.

1 *Cardinales, si ante creationem summi pontificis aliquid statuant, & iurant: si vnus eorum sit effectus papa: non tenetur illud seruare: si est cõtra dignitatem pontificalem.*

2 *Ad vtilitatem ecclesiæ nulla præcedente infamia. potest inquiri.*

2 *Existens in peccato mortali, an debeat remoueri à beneficio: & an temerariè iurans remouendus sit à testimonio, & ab electione.*

4 *Donatio facta per episcopum de bonis suæ mensæ capitulo, an valeat, & an præiudicet successori?*

3 *Stante statuto, quòd mulier non possit contrahere sine consensu duorum propinquorum, non poterũt isti consentire ad eorum commodum.*

CAP. XXVII.

SIcut nostris. ¶ Iuramẽtum cõtra vtilitatem ecclesiasticã præstitũ, nõ tenet. Diuiditur in tres partes. In prima punit iuramentum temerarium. In secunda punit iurantem. ibi: *pro iuratione*. In tertia committit inquirenda & retractanda, ibi: *quia*. ¶ Casus literalis. Vacãte eccl'ia Tudertina canonici ante, quã tractatus aliquis haberetur de pastoris electione, quædã iuramẽta fecerunt in damnum episcopalis iuris. Postmodũ vnus ex illis electus extitit in Episcopũ: & cõsecratus Eps: ipse videns, q̃ ex hoc reditus episcopales diminuebantur: quæsiuit â Papa, vtrum iuramenta illa essent seruãda. Papa considerans, q̃ iuramentũ non fuit institutũ, vt esset iniquitatis vinculum. & iuramenta quæ contra vtilitatem ecclesiasticã attentantur, nõ iuramenta sed periuria nuncupantur: pro iuratione incauta fecit ei pœnitentiã imponi, mandans Episcopo Amelienſi quatenus â canonicis illis super præmissis veritatem inquirat, & si ita esse inuenerit, in statũ pristinũ appellatione remota reducat quicquid in damnũ episcopalis iuris datũ esse repererit. B. ¶ Not. j. argumentũ, q̃ vacãte ecclesia possunt canonici facere statuta: dũmodò nõ sint cõtra vtilitatem ecclesiæ. An autem durẽt creato Epo: vel possit per Episcopum reuocari: vide Feder. consi. xvj. ¶ No. ij. ibi: *in minoribus ordinibus*. ar. secundum Io. an. canonicos non cogendos: vt promoueantur. Põt tamen hoc intelligi de minoribus per respectũ ad ætatem, seu ordinẽ episcopalem: & sic non colligitur argumentũ. Et de hoc dicẽdũ, vt le. & no. in. c. quæris. de æta.
1 & quali. in cle. vt hi, qui. eo. titu. ¶ † No. q̃ iurans ante suam promotionẽ in præiudiciũ dignitatis, non tenetur ad obseruantiam post p-

motionem. Isti enim canonici fortè statuerant, q̃ quicunq̃ ex illis fieret Eps, seruaret quædã quæ tendebãt in præiudiciũ ecclesiæ, seu pontificalis dignitatis. Ex hoc habes quid dicendũ: cũ cardinales ante creationem summi Pontificis aliqua statuunt, & promittunt etiam cum iuramento illa seruare, si contingat aliquem eorum promoueri ad summum pontificatum. Nam puto iuramentum non adstringere, si iuramentum tendit in præiudicium dignitatis pontificalis. ar. hîc. ¶ Nota illicitè & temerè iurãti pœnitentiam imponẽdã: licet non adstringatur iuramento. & videt, q̃ sit imponenda pœnitentia vnius anni: vt in. c. qui sacramento. xxij. q. iiij. vbi bonus tex. cum gl. & vide gl. s̃. eo. c. tua. ¶ Nota, q̃ illicitũ iuramentũ largo modo potest dici periuriũ. & dic periurium. i. indiscretum & illicitũ iuramentũ. Non enim capitur hîc periurium pro transgressione iuramẽti liciti. Simile in. c. animaduertendũ. xxij. q. dixi. s̃. c. proxi. Non enim peccat quis non seruã do illicitũ iuramentũ: sed peccat temerè iurando. s̃. eodem. c. quã
2 to. & xxij. quæstione. iij. per totum. ¶ † No. vltimò ad vtilitatem ecclesiæ posse fieri inquisitionem, etiã nulla præcedente infamia. facit quod no. in. l. iiij §. hoc aũt iudiciũ. ff. de dam. infec. ¶ Sed cõtra hoc & cõtra tex. op. videt eñ, q̃ nõ esset hîc necessaria inquisitio: cum constaret de delicto Epi ex confessione. So. dicit Io. an. q̃ isti Epo credidit Papa in suũ præiudiciũ: ideò sibi mandat pœnitentiam imponi: sed in præiudiciũ canonicorũ noluit credere, sicut nec debuit: ideò mandat illorũ respectu inquiri: & pro hoc allego tex. vj. q. ij. c. placuit. &. c. si tantum. vbi patet Epo soli non esse credendũ in præiudiciũ subditorũ. ¶ † Gl. j. colligit ex tex, q̃
3 si existens in mortali peccato promouet: non tamen ex hoc debet remoueri: sed pœnitentia de peccato est sibi imponenda, sicut factum fuit hîc. In contrariũ arguit de. c. quicunq̃. lxxxj. dist. & .xxiiij. dist. ca. vlt & l. dist. ex pœnitentibus. Soluit in effectu, q̃ leuia peccata non deijciũt iam promotũ, vt hîc: sec9 in grauibus: vt in contrarijs. Hoc eñ peccatũ temerarij iuramenti est leue: qđ patet ex eo, q̃ solũ imponitur pœnitentia vnius anni: vt in. d. c. qui sacramento. Pro alijs aũt mortalibus imponitur. vij. annorũ. xxx iij. q. ij. c. hoc ipsum. Et idem tenet Inno. Quæ aũt crimina inducant depositionẽ, dixi plenissimè in. c. at si clerici. de iud. ¶ Et no. ex glo. q̃ temere iurans peccat mortaliter: & idẽ sentit hîc Inno. Sed tu intellige, qñ iurauit illicitum, vt hîc. & in. d. c. qui sacramẽto. secus si iurasset temerè. i. sine necessitate, vel vtilitate, seu iocosè. Nã tunc peccauerat venialiter. xxv. dist. c. vnum orar. §. aliâs ea demũ. no. glo. in. c. Florentinum. lxxxv. dist. An aũt temerariũ iuramentum repellat ab electione, vel testimonio, vide gl. in. d. ca. Florentinũ. tetigi aliquid in. c. intimauit. &. c. testimonium. s̃. de testi. vide etiã no. gl. xxij. q. iiij. c. diffinitio. quæ cõcludit iuramẽtum illicitum & temerariũ nõ infamare, nec impedire electionẽ factã vel faciendã. Quatenus dicit de facta placet: quia tex. est hîc: quatenus dicit de facienda, credo, q̃ malè dicat: nisi prius peracta pœnitẽtia. arg. c. fi. de cle. excõ. mini. sentit gl. in. c. Florentinũ. s̃. dicto. Pro opinione tamen illius gl. inducit bonũ tex. in. c. j. lxxxj. di. vbi grauem peccatũ duntaxat repellit ab electione: sed istud nõ põt dici graue: vt patet ex impositione pœnitentię. Primũ dictũ puto tutius, quia oẽ mortale põt dici graue: cum priuet vita ęterna. xxv. dist. d. §. aliâs ea demũ. Quid de eo, qui iurauit non Episcopari: an ex hoc repellatur. Io. and. remittit ad. c. Archidiaconũ: aliâs Florentinũ. præalleg. ego remitto ad §. illicitũ. xxij. qõ. iiij. & plenius dixi in. c. si verò. s̃. e. dic, vt ibi. ¶ Gl. ij. colligit, q̃ fede vacãte etiam canonici nihil possunt disponere in ipsius præiudiciũ. vide c. qa sæpe. de elec. li. vj. iuncta cle. statutũ. eo. ti. &. xij. q. ij. c. si qua de rebus. ¶ Opp. videt q̃ ex duplici capite istemet Eps poterat reuocare attentata in dãnũ ecclesię. Primò p. c. qđ qs cõmisit. xxxv. q. ix. &. c. si quis presbyterorũ. de reb. eccle. nõ alie. vbi dicit, q̃ ẽt ipsemet, qui indebitè alienauit bona ecclesiæ põt reuocationẽ facere, seu bona repetere. Itẽ: qa iste iurauit, vt canonicus: nũc aũt erat Eps. pro hoc. c. venerabilẽ. de ele. ¶ Gl. fi. fatet cõtrariũ. dicit Io. an. hoc verũ, si intuitu dignitatis vult venire contra iuramentum, secus si intuitu personæ, quia tunc necessaria est superioris authoritas. argu. in. c. prædicto, venerabilem. Hæc limitatio procedit respectu primi capitis: sed respectu secundi: dicit q̃ etiamsi iste iurasset tãquã Episcopus, nõ tn adstringeret ęũ iurãmẽtũ: qa

ex quo

ex quo iuramentum est illicitũ & in damnum ecclesiæ, no refert an iurauerit: vt canonicus: an vt Episcopus: qa neutro casu valet iuramentum tanquã indiscretũ & iniustũ: vt hîc, &. c. peruenit. s. eo. Sed si iuramentum aliâs fuisset licitum, bene refert, an iurasset, vt canonicus: an
4 vt Eps. d. c. venerabilem. tene ergo in hoc glo. ¶ † Vlti mò, ista litera facit ad quæstionem, an donatio facta per Episcopum capitulo suo de bonis suæ mẽsæ præiudicet successori. videtur ꝙ non. argu. hîc vbi factum capitu li nõ præiudicat futuro Episcopo. Iste tamen text. facit multũ à remotis: quia hoc factum fuit illicitum: nec interuenit authoritas Episcopi: cum iste tunc temporis esset canonicus. Dictum tamẽ est in se verũ. & illud tenet Io. an. & Vin. hîc. Mouentur ea ratione: quia capitulum non potuit authorizare in facto ꝓprio per ea, quæ habentur in fi. in cle. ij. de reb. eccle. non alie. & ibi gloss. glo. format istam quæstionem. Et per hanc rationem concludebat hic Io. alternatiuè tñ nullam ecclesiam posse aliquid dare ecclesiæ cathedrali authoritate Episcopi. xviij. q. iiij. q. & ita communiter transeunt hîc doct. Hoc vltimum ego puto verum, quandó vellet donare cõi mensę Episcopi & capituli: quia tunc Eps authoriza
a ret in facto ꝓprio[a], secꝰ si vellet donare ipsi capitulo, vel ad fabricã ecclesiæ cathedralis: quia tũc Episcopus nõ authorizat in facto proprio in alienatione, quam facit. iuxta no. per Io. an. in. c. si propter tua debita. de rescri. lib. vj. & in. c. vt nostrum. in fi. vt eccles. benefi. Nec Episcopus dicitur consentire in facto proprio: quia in alienatione, quam facit ecclesia inferior, non requiritur, nisi authoritas Episcopi. xij. q. ij. c. Abbatibus. & . c. placuit. no. in. c. j. de his, quæ fiunt à præla. ¶ Sed dubitabile magis est primum dictum Vin. & Io. & vide Host. in. c. nouit. de his, quæ fiunt à præla. sine con. cap. vbi tenet Episcopum indigenti capitulo posse aliqua de pertinẽtibus ad mensam suam donare: quia non dicitur propriè alienare: cum omnia remaneant in dominio ecclesiæ. l. vnum ex familia §. j. ff. de leg. ij. Sed tene, quòd valet tantum in vita Episcopi: successor autem potest reuocare: quia cum in alienatione etiam irretractabili, requiratur consensus capituli: vt in. c. fine exceptione. xij. q. ij. capitulum tamen iure hodierno non potest cõsentire ad sui commodum: vt est expressum in cle. ij. de re. eccle. non alie. & hoc tenet Spe. in tit. de his, quæ fiunt à prælat. in vlt. addi. sicut nec tutor authorizat ad sui commodum in factis pupilli. l. j. & l. pupillus. ff. de authori. tutorum.
5 ¶ † Per quod dixit Barto. in. d. l. j. ꝙ si statuto cauetur, ꝙ mulier non possit obligari sine consensu duorũ cognatorum, non poterunt cognati consentire ad eorum cõmodum. quod no. Puto tamen, quòd si ex causa fieret vẽditio rerum Episcopi posset capitulum palam & publicè sine fraude emere: quia tunc non dicitur consentire ad sui commodum: cum ille contractus fiat principaliter ad vtilitatem Episcopi. sicut tutor emit palam rẽ pupilli ipso consentiente: vt notabiliter probatur in. c. pupillus. & sequen. & capitulum contrahendo videtur consentire: vt no. Io. an. in simili. in regula, qui tacet. de regu. iur. lib. vj. in mercuria. & Bart. in. l. cum pater. §. libertis. de lega. ij. & Bal. in. l. si filius. C. de peti. hære. facit quod not. Oldra. consi. ccxviij. & sic potest restringi & limitari. d. cle. si vna. de reb. eccle. non alie.

SVMMARIVM.

1 *Reuerentia maritalis, vel clericalis, non facit præsumere metum, vel dolum.*
2 *Mulier sine iuramento, non obligatur etiam naturaliter vendendo rem dotalem: nec eius fideiussor tenetur de euictione, sed maritus vendens tenetur, & eius fideiußor.*
3 *Iuramentum metu extortum, an obliget.*
4 *An valeat & obliget iuramentum contra legem interpositum.*
5 *An vbi requiritur actus geminatus, sufficiat vnicus cum iuramento.*
6 *Iuramentum est validum factum contra legem humanam super fauore, vel odio priuato fundatam.*
7 *Iuramentum temerarium, si non est contra bonos mores, & ex eius obseruantia non sequitur peccatum, est seruandum.*
8 *An per iuramentum validetur contractus de iure ciuili nullus.*
9 *Petita absolutione à iuramento validante contractum nullum, an per statutum rescindatur contractus?*
10 *Statutum annullans iuramentum, an valeat: & an obligetur iurans stante dicto statuto.*
11 *Prodigus, an obligetur iuramento. 16.*
12 *Statutũ laicorum non valet, quòd ex aliquo facto, vel gesto, contractus præsumatur vsurarius.*
13 *Contra præsumptionem inris & de iure admittitur probatio per confessionem partis.*
14 *Sententia postquã transiuit in rem iudi. si constat de eius iniquitate per confessionẽ partis pro qua lata fuit, potest reuocari.*
15 *Quoties oritur dubium super iuramento, non debet iudex secularis cognoscere*
17 *Donatio facta vltra legitimum modum sine insinuatione, non firmatur iuramento.*
18 *An iuramentum excludat simulationem contractus.*
19 *Renuntiatio exceptionis, simulationis, vel fictionis non valet.*
20 *Renuntiatio priuilegij inducti propter fragilitatem personæ non valet.*
21 *Iurans obseruare id, quod fit contra legem, vel statutum, an audiatur petendo absolutionem.*
22 *Filiusfamiliâs iurans in renuntiatione Macedoniani: an renuntiatio teneat.*
23 *Deceptus vltra dimidiam iusti pretij, si iurat, an petendo absolutionem audiatur.*
24 *Vendens æquum, vel aliud animal: tanquàm cum omnibus vitijs si postea appareat aliquod vitium, talis vendens tenetur.*
25 *Iuramentum operatur, quòd si actus non valet eo modo, quo agitur, valeat quo potest.*
26 *Defectus solennitatis, an impediat obligationem ex iuramento.*
27 *Iuramentum non supplet defectum solennitatis formalis.*
28 *Fideiussor si se obliget ad plus, quàm principalis tenetur.*
29 *Iuramentum non validat contractum ratione rei, seu materiæ prohibitum.*
30 *An transactio de alimentis, donatio inter virum & vxorem, & patrem & filium, firmetur iuramento.*
31 *Iuramentum super stipulatione facta alteri, an operetur obligationem.*
32 *Iuramentum an obliget fideiussores dotium, & an firmet pactũ de non cedendo bonis.*

CAP. XXVIII.

b **C**Vm contingat. [b] ¶ Non auditur mulier cõtra alienationem rei dotalis: cui sponte consensit, & nõ contrauenienire iurauit. sic summatur communiter. Sed ego generaliter sic summo. ¶ Iuramentum præstitum super actu â lege infirmato, principaliter fauore iurantis: licet secundariò in fauorẽ publicum, necessariò est obseruandum: si non vi, nec dolo fuit præstitum, & in alterius præiudicium principaliter non redundat. Hoc dicit multum singulariter consyderata medulla capituli. In prima parte ponitur consultatio. In secunda responsio ibi: *nos*. ¶ Casus literalis. Aliquis alienauit res dotales, & alias, quas donauerat vxori propter nuptias, præsente vxore & consentiente alienationi: & ne vxor alterius contra alienationem veniat, proprio iuramento, quod contra alienationem non veniet, firmat: postmodum matrimonio soluto nititur venire in contrarium: consultus autem super hoc ipso Papa respondet, quòd licet consensus mulieris non videa-

SEB. SAPIA.

a ¶ Facto proprio. Vide no. per Feli. in. c. insuper. colum. iiij. ver. fallit octauò. de testib. & in. c. cum nuntius. col. fi. e. ti. & Old. consi. xxvj. & Abb. in consi. xl. in fine. in. ij. volu. & And. Sic. in consi. xlij. col. xiij. volu. iij.

b ¶ In materia isti⁹ c. vide quod latè no. Pe. de Anch. in repe. c. canonũ statuta. in princi. quæstio. in. iij. colũ. illius quæsiti. ver. quid dices in materia iuramenti. vbi ponit qõnẽ vtrũ valeat statutum, ꝙ cõtractus factus à minore, etiã cũ iuramento, non valeat, nisi interueniat certa alia solennitas. Ponit etiam quæstiones ad materiam. vidꝫ ibi per eum. Et adde huc, ꝙ iuramentum super stipulatione prolatum, habet vim clausulæ, rato manente pacto, quia poterit pœna peti & obseruantia cõtractus tex. est fin. in. l. si quis maior. C. de trãsacti. secũdum do. Bar. de Bel. hîc in additio. de quo vide Bar. in. d. l. si quis. dicentem per illũ tex. ꝙ iuramentũ habet vim clausulæ rato manente pacto. quod limitat Bal. in aut. de cernimus. in. l. j. no. C. de arb. secus esse in iuramento appositio in compromisso. veritas pendet ab intellectu illius authen. ponũt cano. in. c. ij. s. eo. Et de materia huius decre. qñ iuramẽtũ validet cõtractũ à lege ꝓhibitum, vide per Bald. in. l. non dubiũ. C. de le. ĩ. xv. col. Itẽ adde huc octo, vel. ix. cõclusiões pulchras in materia iuramenti, quas ponit idẽ Bal. in. c. & si christus. in. iiij. &. v. co. s. eo. Qualiter aũt se habeant leges ad canones in materia iura-

menti, vide per Pet. de Anchara. in d. repetit. canonum. in. xxvj. col. ver. quæro qualiter. de conſti.

SEB. SAPIA. 1

a ¶ Alienationi. Vide Abb. in. c. cauſam matrimonij. col. ij. ſ. de officio delegati: vbi Feli. colum. ij. moder. in. l. tranſactionē. C. de tranſactio

b ¶ Iſtam ſolutionē Vide do. Fran. Cur. in conſi. xvj. incip. ſuper præmiſſa narratione. colum. xx. & in conſil. xlviij. incip. ſuper contingentia, & in conſilio lxxvj. incip. dominus Ludouicus. col. vj.

tur in talibus obligatorijs ſecundum leges: tamen debet mulier ſeruare huiuſmodi iuramentū: ne tali prætextu viam contingat periurijs aperiri. Et hoc eſt verum, ſi iuramentum tale ſine vi & dolo ſponte præſtitum fuit, cū in præiudicium alterius non redundet: nec obſeruatum vergat in diſpendium ſalutis æternæ. Bern. ¶ † Not. ex principio iuncto fine, quòd mulier conſentiens alienationi[a] factæ per maritum de re dotali, vel donata propter nuptias: idem & fortius de re vtriuſq; communi non præſumitur, vt aut dolo inducta, niſi probetur: vn de reuerentia maritalis duntaxat ipſam non excuſat, quod bene notabis: vnde oportet, quòd probentur verbera, vel minæ ſufficienter ad incutiendum iuſtum timorem. ad hoc quod not. Innocen. in cap. cauſam matrimonij. de offic. delega. & Barto. in. l. ad inuidiam. C. quod metus cau. & vtrobiq; facit tex. ad idem cap. accedens. de conuer. coniug. & ſic limita, quod legitur & notatur in. l. prima. §. quæ onerandæ. ff. qua. rerum actio nō datur. Idem dic in clerico conſentiente Epiſcopo & ſimilibus perſonis. ¶ † Secundò nota, quòd circūſcripto iuramento conſenſus mulieris ſuper alienatione rei dotalis, vel donationis propter nuptias, nullam obligationem conſtāte matrimonio inducit: & ſic videtur quòd etiam naturalis obligatio non oritur. Et nil mirum. quia ex contractu qui fit lege reſiſtente, nulla oritur obligatio: vt in. l. cum lex. ff. de fideiuſſori. & quod ibi notat Bart. lex enim huic alienationi reſiſtit, vt. ff. de fun. do. per totum. & in authenti. ſiue à me. C. ad velleia. & per hoc videtur ſolui quæſtio, quam ponit hîc domi Anto. An fideiuſſor accedens huic venditioni teneatur de eui ctione: & ponit multas opiniones. & de hoc vide plenè per Barto. in. d. l. cum lex. vbi tandem videtur concludere, quòd ſi mulier vēdidit, non tenetur ipſa, nec fideiuſſor. dicta. l. cum lex. ſed ſi vendidit maritus, vel alius, ipſe tenetur, & fideiuſſor. argumen. in. l. & ſi is. C. de prę dijs mi. ſine decre. non alie. Ratio: quia lex non reſiſtit venditioni: & ſic actioni perſonali, ſed alienationi. hoc eſt tranſlationi dominij, vnde vxor non obligatur, quia tenetur ad tranſlationem dominij. l. ex empto. de actio. empti. & quod dixit in capit. cum Ioannes. de fide inſtrumen. Nec fideiuſſor, quia haberet regreſſum contra mulierem. Sed alius vendens & fideiuſſor tenentur: quia nemo prohibetur rem alienam vendere: cum ſolùm obligetur perſonaliter ad tradendum rem, vel intereſſe. vt in. l. rem alienam. ff. de contrahen. emptio. & hoc teneas omiſsis varijs opinionibus recitatis per Ioan. and. & domi. Anto. ¶ † Not. iij. quòd iuramentum dolo, vel metu præſtitum non eſt obligatorium. Aduerte reſpectu doli, caſus eſt clarus quando fuit talis, quòd habuit auferre conſenſum, iuxta not. per Ioan. an. in. c. vno. de cō-mo. Sed dubium reſpectu metus per capitu. verum. &. c. ſi verò. ſuprà eodem. vbi patet, quòd tale iuramentum eſt obligatorium: licet poſſet peti abſolutio à iuramento: vt hîc: & ibi. & hoc communiter tenetur. & quo ad caſum noſtrum, videtur expreſsè tenere Archidia. in ca. ſecundo. de pact. libro ſexto. Et multi tenuerunt hoc dicētes ad iſtum textum à contrario, quòd iuramentum metu extortum non obligat, ſcilicet in effectu, quia poteſt peti abſolutio. Sed certè hæc eſt impropriatio, & maximè, quia ſic loquitur dictū capi. ſecundū. & cap. licet. infrà eodem. libro ſexto. ¶ Ideò dicendum, & melius, quia aut iuramentum eſt metu extortum in caſu à lege non prohibito: & eſt obligatorium. & ſic loquitur cap. verum. & capi. ſi verò. ſuprà eodem. Aut in caſu à lege prohibito: & tunc non obligat ipſo iure, quia propter legis reſiſtentiam oportet, quòd ſit ſponte præſtitum. Et iſte eſt proprius caſus iſtius capi. & capi. licet. & cap. ſecundi præallega. & optimè facit authenti. ſacramenta puberum. C. ſi aduer. ven. vbi dicitur, quòd nullius eſt momenti interueniente metu. Et eſt ſingularis limitatio ad iura in contrarium allega. & hanc opinio. reperi tenuiſſe domi. Vincent. Mediolanenſem, eximium Canoniſtam. & hanc opinio. ſemper tenui. Et ſic intellige & limita gloſ. in dicto capitu. ſecundo. Alia non colligo: quia veniūt infrà examinanda. ¶ Sed ante, quam deſcendam ad gloſſ. formo vnicam oppoſitionem contra literam. videtur enim, quòd reſpectu donationis propter nuptias fruſtra quæritur de validitate iuramenti mulieris: quia ſoluto matrimonio dos redit ad mulierē, & donatio propter nuptias ad virum, vt in capi. fina. de donation. inter vir. & dote poſt di. reſtitu. Solu. duplex eſt: fortè ex forma ſtatuti: vel pacti mulier ſuperuiuens lucrabatur donationem propter nuptias, ideò volebat nunc venire contra illam alienationem. Vel dic, quòd dicebat illam rem ſibi obligatam pro reſtitutione dotis & ſic agebat hypothecaria. & dicebat alienationem nullam per illam authenticam ſiue à me. Replicabatur de

4 iuramento: & reſpondetur, vt in litera. ¶ † Nunc attingendo glo. & intrinſecam materiam huius capi. opp. cōtra tex. Iuramentum contra legem interpoſitum eſt nullum: vt in. l. non dubium. C. de leg. & capitu. ſi diligenti. de foro competen. Sed lex prohibet fundi dotalis & rei donatæ propter nuptias alienationem: vt ſuprà dixi. ergo & alienatio & iuramentum nullius ſunt momenti. & corrobora contrarium hîc, vt in principio gloſſ. ex qua in effectu colliguntur tres ſolutiones. ¶ Primò, quòd lex ciuilis irritauit talem contractum conſyderando id, quod erat vtile & honeſtum corpori. Expedit enim mulieres ſaluas habere dotes. &c. l. prima. ff. ſolu. matrimo. Sed canon hîc conſyderat vtilitatem animæ. Anima enim præferenda eſt corpori & cunctis rebus. xij. quæſtio. prima. capi. præcipimus. Hæc ſolu. eſt bona in ſe, & eſt ſenſus: quòd licet lex ciuilis reſiſtat huic contractui ob ſalutem corporum & conſeruationem patrimonij: lex tamen canonica non vult reſiſtere iuramento: ne propter bona temporalia detur via periurijs. Hæc ſol. licet in ſe ſit bona, vt prædixi: non tamen formaliter euacuat contrarium: cum hoc iuramentum ſit præſtitum contra legem fundatam ſuper bona æquitate. l. prima. ff. ſolu. matrimo. ¶ Secunda ſolutio, quòd aut mulier poteſt ſibi conſulere ex alijs bonis mariti vſq; ad quantitatem dotis, & tunc iuramentum præiudicat mulieri, & ita loquitur hîc: aliâs ſecus, vt in dicta authentica. ſiue à me. Et ſecundum hoc canon non corrigit legem: ſed reducit ad terminos illius authen. ſiue à me. Hæc ſolutio non videtur placere glo. & bene: quia in litera loquitur indiſtinctè: hîc contra hanc ſolutionem. facit text. in capitu ſecundo. de pact. libro ſexto, vbi text. dicit, quòd omnino debet eiuſmodi iuramentum obſeruari. ad idem ca. licet. eodem titu. libro ſexto. vbi text. loquitur indiſtinctè. & tenet Archidiaco. in dicto capitu. ſecundo. ¶ Tertia ſolutio, quòd aut lex prohibens habet perpetuam cauſam prohibitionis & inuariabilem: vt puta, quia prohibet ea: quæ in ſe turpia ſunt & iuramentum nihil operatur. vt in contrarijs. Aut non habet perpetuam cauſam prohibitionis, & procedat iſte textus. Nam prohibitio huius alienationis non eſt perpetua, quia ſi mulier conſentit iterum poſt biennium etiam ſine iuramento tenet alienatio: vt dicta authen. ſiue à me. Iuramentum

5 hoc igitur habet vim ſecundi conſenſus. ¶ † No ſingu-

b lariter iſtam ſolutionem[b] in ſe, ex qua habes, quòd vbi ad validitatem actus requiritur geminatus conſenſus, ſufficit vnicus cum iuramento, tamen nō ſatisfacit hęc ſolutio ad tex. noſtrum. Procedit enim ſolùm reſpectu donationis propter nuptias, & ſic loquitur illa authentica ſiue à me. non autem reſpectu fendi dotalis. Et quanquàm gloſſ. hîc in fine adducat vnum ſimile in pacto legis commiſſoriæ. quod eſt in pignoribus reprobatum: &

tum:& tñ si interuenit iuramẽtum,nõ auditur volens contraueni re:vt in.c.significãte.de pigno.attamen inveritate nõ est simile re spectu istius vltimæ solutionis:sed potius cõtrà:quia illa prohibi tio habet cãm perpetuã prohibitionis:& nihilominus iuramentum in cõtrariũ est seruandũ. Sed põt dici simile respectu huius tex.generaliter intelligendo.Sicut enim hîc valet iuramẽtũ cõtra legẽ:ita & ibi.sed per hoc non soluitur formaliter cõtrarium,sed est multiplicare inconueniens.Dyn.in regula,non est obligatoriũ.de regu.iur.lib.vj.Archidia.in.c.quãuis.de pac.lib.vj.& multi alij dicunt,ꝙ contraria procedunt,vbi iuramẽtum interponit cõ tra ius cõe.Istud.c.&.c.quãuis,& auf.sacramenta puberũ. procedunt,vbi iuramentũ interponitur cõtra ius singulare editum fa uore certarum personarũ.Hæc solutio videtur multum colorata & exquisita.Sed in cõtrariũ facit.c.significante.de pigno.vbivalet iuramentum cõtra ius cõe.Nã pactũ legis cõmissoriæ,de quo ibi improbatur,nõ fauore certæ personæ,sed generaliter improbat quo ad oẽs.Alij dicunt,ꝙ aliud de iure ciuili,aliud de iure canonico.& hæc solutio incidit in idẽ cũ prima,sed non procedit per auf.sacramenta puberũ.C.si aduer.ven.vbi valet iuramentũ contra legem. ¶ Vnde formalius & clarius soluendo contrariũ dico,
a ꝙ quando ꝙ lex aliquid prohibet propter bonos mores[a] conseruãdos:& iuramẽtũ in cõtrariũ nõ valet:vt in regula,non est obligatoriũ.de reg.iur.lib.vj.Ratio,quia talis lex est fundata super æquitate naturali,q est indispẽtabilis & incõmutabilis maximè p istũ iurantem,cũ sit persona priuata:vt dist.in prin.viij.dist.quæ contra mores.Et intelligo de bonis moribus naturalib9:nõ aũt de ciuilibus tantum:quia omnis lex est fundata super bonis morib9 ciuilibus & æquitate ciuili.j.di.c.consuetudo.hæc aũt æquitas ciuilis est variabilis in.c.non debet.de consangui.& affini. Nemo aũt dubitat,quin lex,quæ reprobat pactũ legis cõmissoriæ ĩ pignoribus,sit fundata super bonis moribus ciuilibus:& tñ iuramentum
b in cõtrariũ valet:[b] vt.d.c.significante.& in hoc casu põt ꝓcedere cõtrariũ.Qñ ꝙ lex fundatur super bono publico principaliter:& idem dicendũ.quod.s̃.quia pactis & iuramẽtis priuatorũ ius publicũ remitti non põt.Ratio naturalis:quis nõ põt ei renuntiare, quod proprie nõ est introductũ:in ca.ad Apostolicã.de reg.& hoc casu possunt intelligi iura in cõtrariũ allegata.ad hoc.l.ius publicũ.ff.de pa.&.c.contingit.de sent.excõ.Qñ ꝙ lex est fundata nõ super bonis moribus naturalibus,nec super publica vtilitate principaliter, sed in odium aliquorum, & tunc cum nulla turpitudo reperitur in iurante:ita ꝙ põt dũtaxat cũ dispẽdio rerũ temporaliũ iuramẽtum adimplere cõtra legẽ:obligat iurãtẽ ad implementũ.& iste est ꝓprius casus.c.significante.de pigno.& facit. c. debitores .s̃.e.Sed nõ firmat cõtractũ secundũ Bar.& bene.l.si qs pro eo.de fideiuss.vbi taliter iurãs habet oĩa remedia cõpetẽtia ei, qui iurat soluere vsurã.Potest enim à principio ante solutionem petere absolutionẽ à iuramento:vel instare:vt creditor compellatur relaxare iuramentũ:vt plenè dixi in.c.j.s̃.eodẽ.vel post solutionẽ repetere.d.c.debitores.& hoc in odiũ ipsius creditoris.arg. c.si verò.s̃.eo.& hoc est de mẽte Bar.in.d.l.si quis pro eo.Quãdo que lex est fundata principaliter sup fauore priuati,licet in consequentiam & secũdariò sit fundata super publica vtilitate:vt in casu nostro:& casu.c.ij.de pactis.li.vj.& auf.sacramẽta puberũ.& iuramentũ in cõtractu obligat iurãtẽ.Et est iste propri9 casus.c. nostri.& iuriũ proximè allegatorũ.nec hoc casu procedit cõtrarium.Ratio est hæc:quia cũ lex non sit fundata super fauore publico.nec iuramentũ cõtineat in se aliquã turpitudinẽ ex parte iurantis,vel ex parte materiæ,super qua fuit præstitũ,nõ potest lex impedire quominus qui se obliget Deo.Nam iuramentũ principaliter dirigit in Deũ: vt in.d.c.debitores.& Deus præcepit red de Deo iuramenta tua.in.c.& si Christus.s̃.eo.Põt em̃ lex ad cõmodũ subiectorũ impedire obligationem quærendã homini.l.est lex.ff.de fideiusso.sed non obligationẽ quærendã Deo: cum lex subijciatur Deo.ad hoc.xxiiij.q.iij.c.si habes.&.xj.q.iij.Iulianus. &.c.si dominus,&.c.qui resistit.Quinimo etiã lex canonica non posset in fauorẽ priuatũ impedire obligationem quærendã Deo. hoc ꝓbo per.c.ad Apostolicã.de regu.nõ solũ em̃ regula monachorũ,sed etiã statutũ Gregorij soleniter interdicit:vt ante annũ probationis quis non suscipiatur ad professionẽ.& hoc fauore in

a ✠ SEB. SAPIA. ¶ Propter bonos mores. Vide Alex.in consi.clvñ.col. pe.in.ñ.volu.vbi dicit,quòd quando iuramentum esset contra bonos mores de iure naturali,vel induceret peccatum,non est obseruandum.

b ¶ Et idem,quòd iuramentum validet contractum legis cõmissoriæ,tenet Imo.in repe.in.xxxiij.char.in.iiij.col.illius char.& in.d.repe.in pe. colũ. ver .adde tamen vnam.&c.inferẽ. do Io.an.in addi. Spec.in ti.de rest. spo.ver. & quia: quia videtur multum restringere, quę hîc dicuntur. sed ipse Imol.ibi non sequitur ĩpm Io.and.in.d.addi.

gredi volentis & monasterij:vt dicto.c.ad apostolicã.xix.q.iij.monasterijs,& nihilominus,si anteâ fit professio tenet:quia obligatio quæritur Deo:& respectu Dei iste potuit renuntiare fauori suo nõ obstante interdictione legis. Ad idẽ bo.tex.in simili in.c.qui post votũ. de regu.lib.vj.Ad idem.c.debitores.s̃.eo.Lex eñ canonica & diuina interdicũt cõtractum vsurariũ.de vsur.c.super eo.Adde,ꝙ ex tali cõtractu nulla oritur obligatio.d.c.debitores.& tamen iuramẽtũ de vsuris soluẽdis valet:ex quo ex parte iurantis nullũ subest peccatũ.d.c. debitores.Vnde lex humana,nec vult,nec potest ex solo fauore priuato,vel odio,ĩpedire obligationẽ quærendam Deo:ex quo nec ex persona iurantis:nec ex parte materiæ reperitur aliqua turpitudo contra bonos mores naturales,seu cõtra bonũ publicũ principaliter. ¶ Ex his habes clarũ & verũ intellectum huius.c.& c.ij.& authenti.sacramenta puberum. omnia enim veniunt contra ius singulare editũ fauore hominum. ¶ Sed circa intellectum istorum iurium dubitatur principaliter de duobus.Primò,an indistinctè valeat iuramentum contra legem humanam fundatam principaliter super fauore priuato:seu odio.Secũdò,an in casibus in quibus valet,firmetur contractus per
6 iuramentum. ¶ † Circa primum Bart. fuit in singulari opi.in.d.l.si quis pro eo.& authenti.
c sacramenta puberum.&.l.Seius & Augerius.[c]
d ff.ad.l.falci.dicens,ꝙ aut lex[d] non dirigit verba sua ad personam,sed ad contractum: vt ꝙa prohibet alienationẽ fundi dotalis,seu rei donatæ propter nuptias,seu rerum minoris:& iuramentum valet.Et in hoc casu intelligit istũ tex.& ca.ij.& authenti.sacramenta puberum. præalleg.Sed si lex præciperet personæ dicendo,quòd mulier non alienet:vel quòd minor non vendat:seu quòd aliquis non emat: iuramentum interpositum in contrarium nullius est momenti. ¶ Mouetur:quia sic iurans facit contra præceptum legis factæ ab habente potestatem:ergo peccat mortaliter,cum scriptũ sit:qui non obedierit Principi,morte moriatur.de maio.& obe.c.ij.Iuramẽtum autem ſu per obseruatione peccati mortalis est nullum quia ita demum debet obseruari, si seruatum non vergit in dispendium salutis æternæ. Pro hoc adducit dictum Ioan.And. & Hostien. in c.licet.eodem titu.lib.vj.vbi gl.dicunt enim, ꝙ vbi mulier primò iurauit se non alienaturam fundũ dotalẽ:si postea alienat & iurat de non contraueniendo:non valet secunda alienatio.Et hoc dicit multum notandũ propter statuta diuersa,quę sunt per mundum:vt semper inspiciatur,an statutũ prohibeat personas contrahere,an cõtractũ fieri tantũ. ¶ Ego in hac materia feci solennẽ disputationem,quæ incipit:stante statuto.&c. Et inter cætera attigi hanc differentiam Bar.quæ cõiter non placet Canonistis.De ea enim non non videt curasse Fede.de Señ.consi.cclxiiij.aliâs:cclxxij.Imò oĩ casu sentit,ꝙ agẽs cõtra legẽ,seu statutũ est trãsgressor legis,& ꝙ iuramẽtũ est obligatoriũ:

c ¶ Et Bar.hîc in.l. j.per gl.ibi.C .ne fi.do.den.& itacõ soluit in cõsi.in.c. q̃ro,quid si statutum &c.cũ Bart. tenet Ang. in. d. l.si quis pro eo.in prin.& cõsi.cliiij. inci.do.Catha.qd alle.iste.j.col.pro xi.vbi fortius cõcludit,ꝙ qñ statutum ,phibet personam minoris , vel mulieris contrahere & iurat, non põt minor iurãs cõpelli ad obseruantiam iuramenti,nedũ in foro ciuili:sed nec etiã in foro canoni propter peccatum,quod ex iuramento resultat.& credo ꝙ hoc fuerit satis de mente Bar.Et dicit do. Ant.& Alexã.in authẽ.sacramẽta. ꝙ ista est cõis opinio,& Legistarũ & Cunonistarũ, & alleg.plures docto.ita tenere maximè Ange.in.l. Seius.ff.ad.l.falc. ẽt Bal.in plerisq; locis,qui nihil penitus tãgunt ,nec est verũ, ꝙ apud legistas aut cano. ista sit cõis & vera opi.Et istam distinctionem Bar. sequit Pe.de anc. in.c.licet mulieres.in.v.col.de iureiu.in.vj.& vide hîc latè p Ioã. de Imo.ĩ.xiiij.char. ĩ vlt.co.illi9 char. ver.circa tertium: qd difficili9 .cum duabus seq.Et ad de hîc qd no.Inn: in cle.j.in.viij.co. versi.q̃ro tertiò.

d ✠ SEB. SAPIA. ¶ Aut lex. Idem dicit Bar.in cõsil. inci.q̃ro dicit statutũ.& Ang.ĩ cõ

Cap. Cùm contingat. Panor. ſuper Secunda Secundi.

ſi.cliñ incipi. domina Catharina. ſed in contrariũ eſt cõmunis opi. vt per Moder. in d.auẽ. ſacramenta puberũ.vide Pau. de ca.in.l.legis virtus.ff.de legi.& i l.is cui bonis .ff. de ver.oblig.vide etiã aliquid p Fe li.in.c.ij.co.ij.ſ.de maio.& obe. vbi dicit, quòd tale ſtatutũ non poteſt inducere peccatũ mortale, prout præſupponit bar to.& ſequaces.

licet cõtrahens ſecum quia peccat contrahẽdo cõtra legẽ: teneatur ad relaxationẽ iuramenti. Hoc tamẽ vltimũ j. plenius diſcutiam. Hanc etiã differentiã Bar. impugnat hîc Io. de lign. & dominus Epiſcopus Vincen. quia quanquã lex prohibeat ſimpliciter tamen contrafaciens tranſgreditur legem: licet verba non dirigãtur ad perſonã. d.l.nõ dubiũ. nec eſt verũ ſecundũ Io. de lign. ꝙ quilibet faciens cõtra legẽ peccet mortaliter, etiã ſi lex ſit ꝓhibitiua, niſi ſit cauſa perpetuæ prohibitionis: cũ aliâs lex in caſibus permittat, & ſic non poteſt eſſe mortale: ſed circa hoc plenius dico in.c.nam cupiſcẽtiam. de conſtit. do. Ant. in effectu Bart. impugnat, concludens, ꝙ ſi ſtatutũ, ſeu lex eſt fundata principaliter ſuper fauore ſolius iurantis, iuramentũ ſemper obligat, etiam ſi in conſequentias remotas adſit prohibitioni fauor publicus: velut, ꝙ liberi procreantur: vel quòd ciues diuites maneant, & non depauperẽtur: qa inquantũ præceptũ dirigitur ad perſonam fa
a uore perſonæ, præceptum ſapit naturã[a] conſilij. ff. manda. l.j. & l. cum pater §. mando. ff. de leg.ij. & l. Titio. in princ. ff. de conditio. & demonſtra. cũ ſimili. Nã præcepta intelligũtur ſecundum materiæ ſubiectæ materiã. xj.q. iij. ergo. Idem voluit do. Pet. de Anch. in ſua ſolẽni repetitione. c. canonum. de conſtitu. dicens hanc diſtinctionem Bar. eſſe verbalẽ: quia ſtatutum annullando cõtractum, ſatis videtur ꝓhibere contrahentibus, ne attentent contrahere. c. qui contra iura. de re. iur. lib. vj. Et verba collata in rem concernunt potius perſonas quã res. de excef. prẽla. c. tanta. & non refert cum quo quis loquaf. l. cum pater §. donatiõis. ff. de leg. ij. Vnde cõcludit iuramentũ eſſe obligatoriũ, ſiue lex in prohibitione cõcernat perſonam: ſiue rem. Hanc opi. ſemper tenui, & ſecundũ eam decidi: licet do. Ang. de peruſio in quodam ſuo cõſilio, quod incipit, domina Catharina. fuerit ſecutus Bar. ¶ Moueor primò in ſentẽtiam iſtam: quia ſi res prohibetur alienari perſona intelligitur prohibita, quia res ſe ipſam alienare non poteſt. Non enim debet in ſpici cum quo quis loquatur: ſed in quem diſpoſitionis effectus dirigitur, vt dicit tex. in. l. cum pater §. donationis. de lega. ij. Sicut enim vno prohibito vendere, alius tacitè videtur ꝓhiberi emere propter naturam correlatiuorũ quia vnum non poteſt eſſe ſine reliquo; vt. l.j, C. de cupreſsis ex luco. lib. xj. no. Bar. in. l. pen. C. de indic. vidui. & l. fi. de accepti. facit quod no. glo. C. ne fideiuſ. do. dẽ. l.j. Ita re prohibita alienari, & perſonæ videntur prohibitæ: cum ſine eis non fiat alienatio. lex enim eſt impoſita non verbis, ſed rebus de elect. c. commiſſa. lib. vj. Idem in ſimili, ſi locus interdicitur: ne in eo celebretur, clerici videntur interdicti in eo loco celebrare adeò, ꝙ celebrans ibi durante interdicto incurrit irregularitatem: vt in. c. is, qui. de ſenten. excom. lib. vj. Et dicuntur violare ſententiã interdicti: vt in. c.j. de poſtul. prẽla. & deſpicere Petri claues, & eccleſiaſticã lædere poteſtatem: vt in. c. fi. de excef. peælat. Ex quibus patet, quòd interdicta re in animata, interdictum dirigitur in effectu ad ipſos homines rem interdictam agitantes. Ad idem illud ca. ij. de maiori. & obedien. quod allegat Bar. pro ſe. Nam ibi non ſit differentia, an verba le

a Idem dicit in ſi. mi. do. Ale. imol. in. l. is cui bonis. ff. de verbo. obli. & ad hoc op. facit quod not. Bart. in l.j. in. iij. col. verſ. itẽ op. volũtas. C. de pact. & in terminis dixit Pau. de ca. in. l. ſi conſtante. §. quoties. in. iij. col. ff ſolu. ma. & vide Imo. hîc in repetitio. in xv. char. in. ij. col. illius char. Et per hoc clarè tollitur fundamentũ Bar. in locis .ſ. allega. quòd quãdo lex, vel ſtatutũ præcipit aliquid, ꝙ contrà faciens peccat mortaliter: iſtud eſt verũ, quando præcipit aliquid: quod reſpicit vtilitatem publicã. ſed qñ ſtatutum præcipit aliquid quod principaliter reſpicit priuatam vtilitatem, hoc caſu cenſetur potius conſilium quã præceptum, tunc cõtraueniẽs non dicitur peccare: imò tenet iu

gis dirigantur ad perſonam. an ad rẽ, ſed ſimpliciter dicitur, qui venerit contra decretum Epiſcopi, ab eccleſia eijciatur: & qui non obedierit Principi, morte moriatur. nõ enim obſeruat decretum Principis, cui alienat rem à principe prohibitam alienari: imò cõmittit cõtra legem & præceptum Principis: vt patet ex prædictis. &. xj.q.iij.c.ſi Dominus. &. c. Iulianus. &. c. qui reſiſtit. Et euidentius probo ſic: lex dirigit præceptum ad rẽ, ꝙ res minoris non alienetur ſine iudicis decreto. C. de prędijs mino. ſine decre. non alie. per totum. Tamẽ ſi minor alienet ſine decreto, dicit lex, ꝙ eſt factum cõtra legis prohibitionem: vt. l. non ſolũ. &. l. ſi quidem. &. l. ſi ad reſoluendam. C. e. tit. Hinc eſt, ꝙ nulla oritur obligatio, nec naturalis, nec ciuilis. vt no. Bar. in. d. l. cũ lex. ff. de fideiuſſo. Ergo ſequitur, ꝙ ſi minor facit cõtra legẽ, peccat mortaliter. Et ſic non tenetur ad obſeruantiam iuramenti: quod eſt falſum: vt in præalle. auf. ſacramenta puberum. Ad idẽ. c.ij. de pact. li.vj. vbi dicitur, ꝙ lex ciuilis improbat pactũ factũ à filia, vt dote contenta nullum regreſſum habeat ad bona paterna, vt habetur in. l. pactum. C. de col. & de pact. l. pactum. Ergo filia paciſcens venit contra ius ciuile: cùm vetitum per ſuperiorem. & ſecundum opi. Bar. peccaret mortaliter. & non deberet compelli ad obſeruantiam iuramenti, quod eſt falſum: vt in. d.c.ij. Ad idem facit optimè & clariſsimè tex. in. l. qui contra ſenatuſconſultum. ff. de fideiuſſo. vbi dicitur, ꝙ mutuans filiofamilias facit contra ſenatuſconſul. & tamen verba ſenatuſconſulti Macedoniani non diriguntur præceptiuè, vel prohibitiuè ad perſonam, ſed tantum dicitur, ꝙ illi uon detur actio. l.j. ff. ad Macedoni. ergo apertè patet, ꝙ ex quo ſimpliciter aliquid prohibetur, ne fiat, ſatis videt prohibita perſona, ne faciat. & ſi facit, dicitur facere contra legem, ꝙ ſi creditor prohibetur mutuare: ergo filiusfamilias prohibetur accipere: quia diſpoſitum in vno ex correlatiuis extẽditur ad reliquũ, vt. ſ. dixi. & tñ ſi minor accipit & iurat reddere, obligatur ex ſuo iuramento: vt ipſemet Bart. vult in. d.l. ſi quis pro eo. &. l. Seius & Augerius. ad leg. fal. Ex quib⁹ videtur cõcludendum, ꝙ iſtud capitulum procedat indiſtinctè: vt ex quo lex aliquid prohibet principaliter fauore perſonæ iurãtis, licet in conſequentiam, & ſecundariò in fauorem publicum: iuramentũ in cõtrarium præſtitum eſt obſeruandum: vt hîc. & in. d.c.ij. & auf. ſacramẽta puberũ. & ita. ſ. ſummaui. Et poſſet attentari, ꝙ ſi iſte de cui⁹ fauore principaliter agitur, iurauit cõtrariũ, nõ peccat. & ſi in aliquo peccat iurãdo, nõ peccat obſeruãdo: imò peccaret in cotraueniendo. Primũ, ꝙ nõ peccauerit iurãdo, probatur: quia cũ lex ꝓhibuerit primũ principaliter in fauorem perſonæ & eius cõmodũ: nõ intendit ipſam perſonã illaqueare ex trãſgreſsione ad peccatũ, ſed potius ipſam priuilegiare: ne quod ſtatutum eſt iu fauorem & cõſeruationẽ rerũ tẽporaliũ, tẽdat ī damnũ & interitũ vitę eternæ: cõtra. l. qđ fauore. C. de legi. & regulã, quod ob gratiã. de reg. iur. li. vj. Cuiꝙ enim licet renuntiare priuilegio ſuo. C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. &. d.c. Ad apoſtolicã. nec ex hoc dicit in effectu cõtẽnere Principẽ priuilegiantẽ, vel cõſulẽtẽ. iij. diſt. c. denicꝙ

ramentum ſeruare. Ita reſpondẽt hîc cano. & Bal. in. l. ſi. §. filijs aũt. C. de bo. quæ lib. Pau. de ca. & Moder. in. d.l. ſi quis ꝓ eo. & cõtra bar to. etiam tenet. d. Ale. in cõſi. cxx. vj. inci. viſis & põderatis ſtatutis. in x. col. vbi dicit, ꝙ opi. Barto. hîc, eſt cõiter dãnata. Idẽ tenet latè & plenius, quã alibi in conſi. xxvij. inci. viſo libello producto per procuratorem Petri de nola. & eſt in antepe. colũ. & duabus ſe. vbi contra Bar. adducit decẽ principalia fundamenta, quæ tamẽ ſi rectè conſiderẽtur reducũtur ad vnum, vel duo. Et iſtam fantaſiam Bart. quí ſemp diſtinxit: an lex loqueretur in rem, vel in perſonam reprobant cõmuniter cano. hîc ſecundum Bart. de bel. hîc in addi & reprobat Bal. in. l. iuriſgentiũ. §. & generaliter. ff. de pac. & in rubr. ff. eo. de iureiuran. Sali. Ful. in. d. auf. ſacramenta.

denicp §. hæc & si legibus. ad hoc tex. optimus in l. j. §. inde ꝯrif. ff. de no. oper. nun. vbi dicitur, ꝙ si post nouum opus nũtiatum conueniat quis cũ aduersario, vt opus fiat: valet conuentio. Nec periculũ est, ne pactio priuatorum iussui prætoris antepositа videatur quid enim aliud agebat prætor, quã hoc, vt controuersias eorum dirimeret: à quibus si sponte recesserunt, debet prætor hoc ratum habere. ¶ Ex quibus verbis satis luculenter probatur, quòd veniens contra ius suum, seu præceptum factũ fauore sui, non peccat. Hoc idem clarius videtur probari in d. c. ad Apostolicã. inducendo, vt ſ. patet: ꝙ verba dirigebãtur ad personã, tamen si contrà fit, tenet: quia videntur renuntiasse eorum fauori. Item pone, ꝙ in hoc reperiretur aliquod peccatũ: non tñ debet permitti: vt veniat iste contra propriũ iuramentum Ex quo in eius obseruantia peccatum aliter non nutritur, ne iterũ peccet contraueniendo: vt apertè probatur in c. & si Christus. s. eo. & c. mouet. xxij. q. j. vbi patet, ꝙ præceptum est diuinum & relatum ad personam ne quis iuret per creaturam: & tamen dicitur ꝙ si iuratur: licet iurans peccauerit nihilominus tenetur ad obseruantiam iuramenti ex quo põt obseruari sine peccato. Idem videtur in alijs iuramentis temerarijs non habẽtibus comitem discretionis. obligant enim iurantem: & possunt obseruari sine peccato: licet temerè iurãs peccauerit iurando: vt ꝓbatur in d. c. & si Christus. iuncto *. c. Innocens *. §. illicitum. xxij. q. iiij. ¶ † Ex quibus põt dari hæc theorica, ꝙ quantuncunq; iuramẽtum sit temerarium, seu illicitum[a] ex quo tñ non est contra bonos mores naturales nec in eius obseruãtia imminet peccatum, semper est obseruandũ vt probatur in iuribus. s. allegatis. Iuramentũ enim debet habere tres comites. s. vt omnino sit licitũ: nõ aũt vt sine eis non obliget iurantẽ vt plenè dixi. s. eo. c. & si Christus. & hæc sufficiant quo ad primã quæstionẽ. ¶ † Venio ad secundã. s. an contractus talis firmetur iuramento, an solũ obligetur ex suo iuramento & non est contractu. & est subtilissimus punctus, & etiam magni effectus secundum Bart. in l. si quis pro eo. & Calde. inter vtrunq; casum. Nam si contractus firmatur iuramento, non licet amplius contrauenire per se, vel successorem: secus aũt si non firmatur. Nã hoc casu statim, cùm obseruaui, ego possum repetere, cũ sine cã incipiat esse apud creditorem. Item possum à principio petere absolutionẽ à iuramento: vt in c. j. & c. debitores. s. eo. Item hæres iurãtis poterit contrauenire: cũ iuramentum sit personale, & non transeat in hæredem[b] seu aliũ successorem. s. eo. c. veritatis. Bar. tenet ꝙ hoc casu scilicet cum lex prohibet principaliter fauore personę seu fauore reipublicæ secundariò iuramentum, firmet contractum: quia iurando licet alienare, vt hîc. & d. authentica, sacramẽta. in gl. super verbo, custodiantur. do. An. tenet contractum non firmari iuramento, nisi vbi lex canonica, vel ciuilis hoc exprimit: quia potuit lex ex cã prohibere contractum: & sic impedire obligationem naturalem & ciuilem: lex aũt canonica secundũ eũ nihil dicit de cõtractu: sed dicit iuramentũ inuiolabiliter obseruandũ propter peccatum. vnde nihil cogitat, vt cõtractus validetur. Nõ obstãt absurditates, quæ possent sequi secundũ illã differentiam Bar. & Cal. de qua. s. quia secundũ eũ, ex quo nulla arguitur turpitudo ex ꝑte tenentis, nõ habet locũ. c. debitores. Nec ob. si dicatur, ꝙ adest turpitudo, ex quo cõtrahitur contra legem: quia ex hoc nihil peccat in Deũ, licet temere agat: sufficit si adest pœna nullitatis contractus. Itẽ recipiens iuramentũ non peccat quo ad legẽ Dei quę permittit illum fauori temporali propter votũ renuntiare. Nec obst. ꝙ post quã iuramentum est impletũ, teneat sine causa: quia cãm habet à iurante respectu secundariæ obligationis ex iuramento, q̃ ad Deũ dirigitur: vnde habet ius tenendi. Nec obstat, ꝙ non transeat iuramentum ad hæredes: quia licet personaliter non obligentur ad periurium: seruare tñ tenentur, ne lędant animam defuncti: de sepult. c. fi. de rap. c. in literis. Non obst. ꝙ cessionarius poterit contrauenire: quia nõ poterit habẽs cãm lucratiuã: vel vbi cessio fiat cũ fraude: vbi verò habeat onerosam, & nõ apparet fraus: dicit, ꝙ licet cõtractus non validetur iuramento, surgit tñ obligatio, q̃ ꝓtẽdit vinculũ in partẽ sup obseruãtia cõtractus, qui produceret obligationẽ similẽ: & illius naturæ cuius contractus & obligatio: & proficit omnibus, quibus obstaret, & proficeret contractus: & sic firmiter & inuiolabiliter obseruabitur iuramentum. Vult ergo ineffectu quòd contractus non firmatur iuramento, tamen iuramentum

a ☙ S E B. S A PIA. ¶ Illicitum. vide Alex. in consi. lix. in. ij. volu. & in cõ si. liij. col. v. ver. Item statutum. in. iij. vo.

b ☙ S E B. S A. ¶ Hęres iurãtis. an hęres iurãtis possit cõtrauenire qñ statutũ infringit cõtractũ in fauorẽ iurãtis: vide Alex. ī cõs. lix. in. j. vol. col. iij. vbi dicit, ꝙ hæres tenetur obseruare: quia in spũalibus ius naturale positiuo prę fertur. Et idem voluit Alex. in cons. xxxix. in. iiij. vol.

habet illum effectum in retẽtione rei, quã procederet cõtract9: vnde putat aduersus iuramẽtũ, nisi alia arguatur deceptio ꝙ nõ dabitur remediũ. D. Card. dicit tutius tenẽdũ, vt hoc casu contractus firmetur iuramento: & sic vitabuntur ꝑdictæ difficultates. tamen tenendo, ꝙ non firmetur, tenet quòd hæres nõ poterit cõtrauenire: & multo fortius nec ille q̃ iurauit, licet semel adimpleuerit. Fed. consili. xxij. tenet ꝙ firmetur iuramento in casu huius. & in. c. ij. de pac. lib. vj. & auth. sacramẽta puberũ. Et sic ꝙ hæredes non poterũt cõtrauenire: quia licet iuramẽtũ nõ extendatur ad hæredes vt eos obliget ad periuriũ: cõtractus extenditur cũ sit validatus iuramento. ad hoc tex. cũ gl. in d. auth. sacramẽta. aliàs secundũ eum ꝓhiberet lex, & deciperet contrahentẽ cũ interpositione iuramẽti. Itẽ Archi. in d. c. ij. & Cal. hic dicens, ꝙ sicut iurans non põt cõtrauenire: ita nec eius hæres: quia ius quod qs non habet, non potest in aliũ trãsferre: vt in reg. nemo põt. de reg. iu. lib. vj. Et concludit, ꝙ in casu huius. c. & similibus, in quibus solo iure ciuili cõtractus improbatur, hæres vel successor nõ põt cõtrauenire. Addu cit. d. c. ij. Itẽ quia hoc iuramentũ nullã cõtinet turpitudinẽ & est ꝑstitũ de eo quod spectat ad iurãtẽ: ergo debet actũ validare. facit. s. eo. sive rò. & l. cũ quis decedẽs. §. codicillis. ff. de. le. iij. & j. de instit. cũ veniſſent. per quæ iura ꝓbatur, ꝙ vbi quis renũtiat iuri suo, licet ex causa possit cõtrauenire: tamen si iuramentũ intercessit, quod factũ est, amplius rescindi nõ potest. Cõcludit ergo iuramentũ validare contractũ. & ita refert Io. mo. Archi. & Ioã. Andr. in d. c. ij. & sic hæc opi. ꝙ in casu huius. c. & similibus, cõtractus validetur iuramẽto, est cõis: & eam semper secutus sum. Et videtur de hoc casus in d. c. vbi expressè dicitur illud pactũ iuramẽto firmari. vñ sicut in casu illius. c. firmatur: pari rõne & in casu huius cap. & in auth. sacra puberum. cũ eadẽ sit vtrobiq; rõ. arg. cũ dilecta. de confir. vti. vel inuti. Itẽ facit rõ. d. Anto. quam retuli in præce. q. s. ꝙ cũ lex principaliter concernit fauorẽ iurãtis, videt potius cõsultoria, quã pręceptoria & obligatoria. Vñ cũ lex hoc casu nõ resistat, nec resistere possit iuramento: vt dixi in ꝓcedẽti. q. videtur superueniẽte iuramẽto tollere prohibitionẽ suã: vt expressè colligitur ex verbis illius authẽ. vbi mandat iuramenta inuiolabiliter obseruari: quod non faceret, si staret in ꝓhibitione sua. arg. in d. l. si quis pro eo. quod ibi not. Bart. & sic conualidatur contractus, cùm non reperiat resistentiã. Insuper adduco aliã rationẽ ferè concludentem, si iuramentũ non firmaret contractũ in casu authẽti. sacramẽta puberũ & similiũ. Imperator non mãdaret iuramẽtum seruari: quia iuramẽ

c tum extraiudiciale nõ inducit obligationem[c] de iure ciuili secundũ opin. Legistarum. per. l. si quis pro eo. de fideius. vt per Bar. Loquitur ergo aut. sacramenta puberum. de iuramento

c ¶ Et vide ꝑ Bart. & Moder. in aut. sacramenta. C. fiad uer. ven. & Bal. in c. j. §. itẽ sacramẽta de pac. iu. fir. in vl. co. vbi assignat rõnẽ diuersitatis. & vltramon. in l. j. C. de op. li. Et de hoc vide q̃ plenè not. s. ī pri. huiꝰ Decr. & de hoc vide per bal. inaut. sacramẽta puberũ. in. iiij. col. & Bar. in l. oẽs populi. ff. de iust. & iu. Et adde huc d. An. in c. si qs venerit. in princi. de ma. & obe. vbi dicit illum tex. inducі per Bart. adqõ. ꝙ si statutũ annullat cõtractũ factũ à muliere, vel minore sine certa solẽnitate, non valebit cõtract9 absq; alia solẽnitate, etiã si interueniat iuramentũ. Et de qõ. hîc posita, vide Ang. in consi. clv. iij. vbi ponit quædam alia circa iuramentũ: & vide latissimè per istum in disput. sua inci. stante statuto cõiter in Italia. vide Bal. in repet. l. ij. ff. de iureiur. vbi in hoc passu sequit dictum Bart. in d. l. oẽs. & vide de hoc per Bal. in c. j. §. itẽ sacramenta. de pa. iur. fir. & in consil. suo. xxj. & in. §. si verò. in fin. insti. de cura. in fi. in vlti. col. & in. c. & si Christ9. in fi. vj. col. s. eo. tit. vbi dicit, ꝙ si statutũ ciuitatis dicat, ꝙ nulla mulier contrahat sine consensu duorum ꝓpinquorum, non valebit cõtractus mulieris sine propinquis etiã si interpositũ. Item de. q. hîc posita per. d. Ant. vide Bald. in c. ad nostrã. el. ij. s. eo. in vlt. col. vers. quęro nũquid sta

tutum. & pet Pet. de Ancha. in repe. regulę ea quæ. in. ij. q. princi. ad fi. & pleniſsi. per Imo. hîc in repe. in. xvij. char. cum duabus seq. & in ea repeti.

Cap. Cùm contingat. Panor. ſuper Secunda Secundi.

in.xxiij. char. in ij.&.iij.col. illius char.cum quatuor alijs ſequen.

SEB. SAPIA.

a ¶ Iuramentũ. Vide tñ ꝙ imò iuramentum faciat ceſſare p̃ſumptionẽ doli p̃ſumpti:quia per iuramentũ p̃ſumitur deliberata voluntas:& oĩa præſumuntur facta ex certa ſcientia: vt per Alexã. in rub.ff.de verb. ob.circa finẽ.& in cõſi.cxxxiij.inci. ſuper quæſitis.colum.ij.in.v. volu. 9

confirmatorio.Placet tñ mihi opi.do.Anto.ꝙ præſuppoſito,ꝙ cõtractus non firmaretur:tñ hæres,vel ſucceſſor ſingularis, nõ poterit contrauenire:& multò fortius nec ipſe iurãs poſt adimplementũ.per.d.c.ij.vbi dicitur omnino eſſe ſeruandũ dictũ iuramentũ.vnde per illam dictionẽ omnino,voluit excludere oẽm contrauentionem:vt ſentit ibi Arch.ad idem tex. in.d.auf.ſacramenta puberum.in fi. dum dicit inuiolabiliter.Item facit iſtud.c.&.c.licet j̃.eo. ti.lib.vj.vbi nulla fit mentio de deceptione alicuius,ſicut fit in caſu.c.debitores.s̃.eod. Secus tñ puto,vbi lex inhibet cõtractũ odio creditoris:vt in.c.debitores.& in.c.ſignificante.de pigno.vt dixi plenius.s̃.quia in odiũ ipſius ſtabo c.debitores.&.c.j.s̃.eo.ti.licet Fede. in.d.cõſi. cclxxij.ſentiat idem, quod in caſu huius.c.ſed minus bene per ea, quæ.s̃. dixi. ¶ † Sed vltra prædicta aduerte ad illam difficultatem, quæ oritur an contractus firmetur iuramento, vel ne.Dicit enim Ang.de Peru.in.d.conſi.ꝙ vbi actus iuramẽto firmatur:licet quis abſoluatur à iuramẽto,non propterea põt venire contra actum:quia actus eſt validus de ſe propter iuramenti interpoſitionem. & abſolutio hoc ſolũm operatur,vt contraueniens non incidat in periurium:non aũt annullat cõtractum. vnde nullus diceret ſecundum eum,ꝙ minor,qui iurat ſuper cõtractu:aut minor,qui iurat & fuit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij,ſi abſoluitur à iuramento per ſuperiorẽ poſsit propterea venire contra actum:quia cõtractus eſt aliquis & irreuocabilis.vbi verò actus non firmatur iuramẽto,ſed ſolùm iurans adſtringitur ad non veniendũ contra iuramentũ immediatè: cum eſt abſolutus obtinet.Nõ enim obſtat iuramentum:quia eſt abſolutus à ſuperiore.non actus:quia nullus.vnde qui iurat ſoluturũ vſuras : aut nõ venire contra actum pignoratitiũ factum in forma venditionis:immediatè cum eſt abſolutus proſequi poteſt ius ſuum:quia tale iuramẽtũ nõ firmat promiſsionẽ:ſed ſolùm obligat eum ad non cõtraueniendũ : quod eſt no.dictum, & menti cõmendandũ perpetuò. Sed Io.Cal.& Pau.in quodã conſi. videtur ſentire cõtrarium in eo,quod dicunt ꝙ petẽs abſolutionem à iuramento confirmãte cõtractũ debet facere citari partẽ:quia tractatur de eius præiudicio:cum ſublato iuramento ſequatur reſciſsio cõtractus.Sed mihi plus placet hoc dictum Ange.quia,vt.s̃.dixi,per interpoſitionẽ iuramenti,lex tollit prohibitionẽ.& ſic cõtractus remanet validus, ſine alia prohibitione. Non ergo debet reſcindi per abſolutionẽ iuramenti:quia contractus aſſumpſit vires ex conſenſu partium iuramento vallato:vnde nõ ceſſat nunc ex toto cauſa confirmans. argu.C.qñ li.ab emp.diſce.&.ff.per totũ.&.l. nihil tam naturale.ff.de regu.iur.& in.c.j.eo.tit.& hoc teneas. Vnde meritò dicit text.in.d.auf.inuiolabiliter &c.& in.d.c.ij.omnino ſeruãdum. &c. quaſi decætero debeat valere, vt contractus. In cõtrarium tamen faciunt multa,quæ ſequũtur.Item ſecũdum opi.Ang.inutilis eſſet ſemper hæc ſolutio,ſi contractus poſtmodum foret irreuocabilis:contra.c.ſi verò.s̃.eo.vbi bonus tex.vnde poteſt diſtingui, ꝙ aut cõtractus ſuſtinebatur ſolo iuramento:& tunc eo ſublato, dummodo legitimè, tollitur contractus: quia tollitur illud vinculum,quo ſolo ſuſtinebatur.arg.opti.l.Stichum.§.naturalis.ff.de ſolu.&.c.cum ceſſante j̃.de appel.Aut ſuſtinebatur etiam alio iure:& tunc ſublato iuramento,datur facultas interpellãdi aliud remediũ prius cõpetens ad reſciſsionẽ cõtractus. Exemplũ : qñ quis in cõtractu fuit deceptus vltra dimidium iuſti pretij,quo caſu cõtractus nõ eſt ipſo iure nullus : ſed ſublato iuramento põt agi condictione.l.ij.C.de reſcin.ven.c.pe.&.c. cum dilecti.de emp.& vend. Et quãdo in contractu inito per metum interuenit iuramentũ.ſic põt intelligi.c.ſi verò.præalle.& hoc de.ij. 10 q. ¶ † Nunc ad prædicta applico duo dubia quotidiana & multũ no.quæ diſputaui & cõtinentur in præal.diſputa.& veniunt ad limitationẽ prædictorũ.Hic enim patet & in iuribus præal. valere iuramentũ cõtra legẽ ciuilẽ emanantẽ principaliter in fauorẽ priuatum. Pone enim,ꝙ lex ſeu ſtatutũ irritet etiã iuramẽtũ, vel forma nõ ſeruata diſponit,ꝙ contractus habeatur pro ficto & ſimulato. Ecce in terminis ſtatutũ diſponit nõ valere cõtractũ minoris,vel mulieris ſine conſenſu duorũ agnatorũ,etiã ſi interponatur iuramentũ.Vel dicit,ꝙ talis cõtractus habeatur pro ficto & ſimulato: nũquid iuramentũ forma ſtatuti nõ ſeruata præſtitũ obliget iurãtem?Et ad hos duos articulos multa adduxi pro & contra in dicta diſputatione,quæ cã breuitatis omittã:& ſolũmodò veniã ad deciſionẽ.Et primò præmittã opiniones principaliores,quas in materia reperio.¶ Et primò ſciendũ,ꝙ Ia.de Belui.tam in filiofamiliâs,quàm in minore prohibito contrahere ſine certa ſolennitate, diſputat vnã quæſtionẽ:quid iuris ſi cõtraxit cũ iuramento nõ ſeruata ſolennitate ſtatuti.Et concludit in filiofamiliâs,ꝙ iuramentũ dicto caſu non dat robur cõtractui.Tũ,quia eſt acceſſorium ad cõtractum nullum:ergo nihil valet.d.l.non dubiũ. C.de legi.tũ quia contra bonos mores. Nã talis cõtractus præbet cauſam delinquẽdi & parentes deprædandi.l.j.ff.ad Macedo.& reg.non eſt obligatorium.præalle.De minore dicit idem de iure ciuili:ſed de iure canonico dicit eũ obligari per iſtũ text. &.d.c.ij.& incipit quæſtio: Lege peruſina cauetur.quam etiam recitat Io. And.in addi.Spe.in ti.de ſen.prola.§.vt autem.ver.ſed pone. Et ſimiliter tranſit Feder. de Se.cõſi.cclxxij.tangit primum articulũ:ſcilicet quando lex irritat cõtractum & annullat iuramẽtum.& loquitur in filiofamilias. concludit iuramẽtũ valere:quia obligat in caſu fortiori:vt in auf. ſacramenta puberum.& hîc,& in.c.ſignificante.de pig.&.d.c.ij.de pact.lib.vj.Nec ob.ꝙ ſtatutum non annullet iuramentũ:quia hoc põt facere cum nõ pertineat ad forum ſuum,ſed eccleſiæ : vt in.c. venerabilem.de elect.Bart.in.l.omnes populi.ff.de iuſti.& iur. in viij.ſeu.ix.colũ.dicit,quòd aut ſtatutum ſimpliciter annullat iuramentum non ſeruata ſolennitate,& non valet. Aut diſponit,quòd contractu aliter celebrato præſumatur dolus,ſeu ꝙ minores dolo præſumantur inducti:& valet.Mouetur,quia ſtatutum præſumere poteſt dolum:ſed iuramentum dolo extortum nõ valet:vt hîc, cum ſimi.Domi.Bald.tangit in auf.ſacramenta.& dicit, quòd etiã ſi ſtatuta non fingant dolum & ſimulationem:tamen ſi habent rationem & æquitatem:puta, quia malitia illius loci erat multum prompta ad decipiendum minores : talia ſtatuta annullantia iuramentum valent:nec iuramentum eſt obligatorium.Nam cum habeant æquitatem & rationem naturalem,non poſſunt dici iuri cõtraria.Fatetur tamẽ bonã eſſe cautelam,quæ in multis locis ſeruatur:vt contractus contra ſtatuti geſta præſumantur dolo,ſeu metu extorti.Sed idem Bal.in.l.non dubium.C.de leg. videtur aliam theoricam tradere.Dicit enim de iure canonico eſſe dicendum,ꝙ interdum iuramentum tollit cauſam prohibitionis iuris fictione: & tunc ſeruandum eſt iuramentum.Verbi gratia:ſi cauſa prohibitionis eſt minor ætas,iuramentum fingat maiorem. & ideò tenet contractus : ſecus ſi non tollit cauſam prohibitionis. Exemplum: ſtatutum prohibet minorem contrahere:quia fingit dolum:certè
a ſecundum eum iuramentum[a] non tollit cauſam doli prẽſumpti:& ideò nihil operatur iuramentum. argumen.l. ſi quis inquilinos. ff. de legatis primo.Tantùm ergo iuramentum operatur in cauſato, quantum operari poteſt in cauſa ,non plus. Nec obſt. ſecundũ eũ c.ij.de pact.lib.vj.&.c.licet j̃.eo.ti.& li.& iſtud.c.quia in iſtis cauſa prohibitionis erat de iuſtitia poſitiua & mutabili & non de immutabili : & ideò in iſtis poteſt iuramentum operari. Illa autem iuſtitia eſt mutabilis, cuius tranſgreſsio non inducit peccatum de

iure diui-

iure diuino. Illa verò est iustitia immutabilis ,cuius transgressio inducit peccatum: quia ius diuinũ est immutabile.& in hoc fundatur secundũ eũ regula nõ est obligatoriũ.li.vj.hęc sunt vera secundũ eũ,qñ agitur de efficacia iuramenti respectu iurantis: sed quando ꝓhibitio concernit alium,quã iurantem,iuramentũ vni⁹ alteri obesse non põt:vt no.C.de bo.quæ lib.l.fi.§.filijs autẽ.¶ Et ex prædictis breuiter concludit,quòd aut iuratur contra ius iurã tis,aut contra ius tertij.Primo casu aut ratio prohibitionis fundatur super æquitate naturali:& non valet iuramentum:aut fundatur super quadã ęquitate positiua:& tunc valet iuramẽtũ. Tertio casu non valet iuramentum,quæ omnia dicit bene no ad c. de bitores. Rñ.ꝙ iuramentum super vsuris est prohibitũ in altero extremo:scilicet in recipiente:sed non est prohibitũ in promittẽte: &ideò promittens debet obseruare iuramentũ non in fauorẽ hominis,sed respectu Diuini nominis:quia Deo iuratur:potest peti tñ absolutio:vt ibi.& in c.j.s.eo.tit.hæc Bal.Et de hac materia aliquid per eundẽ in.l.fi.C.de non nume.pecu.& in.l.pactũ,quod dotali.C.de colla.& in.l.Seius & Augerius.ff.ad leg.falci.Do.Anto. hîc tenet iuramẽtũ in casu nostro valere:licet statuta annullẽt iuramenta,vel ꝓhibeant,quia ꝓhibere iuramentũ ,nõ spectat ad iudices seculares nec ad legẽ ciuilem.vt no.Host.in.c.quẽadmodũ. s.eo.vbi dixi.& Fede.vbi.s.idẽ dicit,si annnullarent instrumẽta: vel fraudem præsumerent alia non apparente cã præsumẽdi: vel si imponerent pœnã venientibus contra contractũ: quia oĩa talia confingi possent ad excludendã iuramentalem obligationẽ via in directa:vbi directa fieri non põt:contra regu.cũ quid.lib.vj. d. c. quanto.de priui.Nec obstat secundum eum quod dicitur de voto.l.ij.ff.de polli.vbi ius ciuile disponit super voto:quia non valẽt leges illę in quantũ infringũt votũ.ad hoc quod no.gl.in.c.mulier xxxij.q.ij.& hoc est dictum Fede.in.d.cõsi.cclxxij.Sed ego intelligo secundũ not.per Inn.in.c.scripturæ.de voto . non em derogat
11 ex toto illis legibus:vt ibi sentit Inno.¶ †Et per hoc putat,ꝙ alio extrinsecus non apparente,iuramentum obliget prodigum: dum tamen sit consensus capax:licet aliud voluerit Fed.consi.xxxij.&
a Bar.ª in.l.is cui.ff.de verb.oblig.Ad hoc,quia in acquirendo ęqui paratur pupillo pubertati proximo:vt no.in dict.l.is cui.& ex delicto obligatur:vt ibi not.ergo ex iuramento.de deli.pue. capitu. primo & secũdo.Nec secũdum eum ob. quôd interdicta sit ei administratio:quia per hoc non est ei interdictum iuramẽtum: nec interdici potuit.Nec obst.quòd lex æquiparet eum furioso: quia non attenditur in hoc æquiparatio legis:& quia totum hoc fit fauore suo.Nec obst.quòd legis resistẽtia impediat naturalem obligationem.ff.de fideius.l.cum lex.&.l.si non sortem.§ j.ff.de cond. inde.ergo pari ratione iuramentum.xxij.q.v.c.iuramenti.quia illud verum quando illi prohibitioni consonat ius diuinum: vt in vsuris.Item licet possint infringere naturalẽ obligationẽ inquantum obligat parti:& etiam iuramentalem quo ad secũdariã obligationem,quæ dirigitur in partem:non tamen infringit: nec infringere potest obligationem iuramenti,inquantum principaliter dirigitur in Deum:nec in hoc tunc sunt paria simplex loquela & iuramẽtum:quia iuramentũ principaliter dirigitur in Deũ : loquela in partem. Videtur ergo in effectu concludere domi. Anto.quo ad vtrumque articulum,quòd iuramentum obliget:& sic obseruandum:nisi quando lex seu statutum præsumit dolum,seu fictionem,& habuit legitimam causam hoc præsumendi:secus si hoc fecit mero fauore minoris. Dom.Cardin.refert hîc se consuluisse statutum valere & impedire iuramẽtum:cum præsumit dolum,seu aliam iustam causam:& quia tunc contrahentes satis videntur in dalo esse.¶ Hæ sunt principaliores opiniones, quas in materia reperire potui.& vt habeas rem clariorem,subijciam per bimembrem distinctionem, quod mihi in hac materia videtur. Et dico sic:aut statutum sine alia præsumptione fraudis prohibet obligationem,seu alium actum etiam annullando iuramenntũ, nisi certa solennitate seruata:aut præsumit fraudem: deceptionẽ dolum,metum:vel quid simile.Primo casu dico iuramentum obseruandum,ex quo principaliter fauore ipsius iurantis emanat statutum:vt probatur hîc & in capitul.secundo.& capitu.licet.& in authen.sacramenta puberũ.præalle.Nec facio vim,an statutũ dirigat verba prohibitiua in personam , aut ad rem: vt. s. pleniſsimè dixi.Hæc pars satis.s.probata est in intellectu huius cap.non restat respondere,nisi ad iuramentum impugnatum per statutum.Dico enim,vt.s.dixi.satis dictum est statutum non posse impedire ex mero fauore alicuius obligationem iuramentalẽ, quæ acquiritur Deo: quia inferior non potest imponere legẽ superiori.in cle.ne Romani.de elect.&.s.latius dixi.Item facit dictum Inno.in.c.ij.de regu.vbi
b dicit,ꝙ in istis spiritualibus[b] ius naturale præfertur positiuo.vnde concludit,ꝙ quo ad offerendum filium monasterio non est differentia inter patrem & matrẽ. facit.c. c.si annum. de iud.libr.vj.Vnde cum contractus minoris, vel mulieris habeat suũ esse secundũ naturalẽ æquitatẽ,& secundũ ius gentiũ, & interuenit iuramentũ:non est curandũ de omissione solennitatis iuris ciuilis:vt probatur in.l.j.eo.ti. & in.d.auth.sacramenta puberum. & ad idẽ facit quod leg.& no.in.l.j.C. de sacrosan.ec.vbi concluditur,ꝙ in concernentibus animã,attẽdimus solùm solennitatem iurisgentiũ & non iuris ciuilis.& no.in.c.relatum.de test.Nec potuit ius ciuile,seu statutũ reprobare iuramentum,etiam si minores erant soliti in tali loco decipi.quicquid dicat Bal.in.d.auth.sacramenta.quia hoc non spectat ad legem ciuilem : sed ad Papam:vt in.c.venerabilem.de elect.ad idẽ xcvj.dist.fi Imperator.vbi expressè dicitur,ꝙ in istis spiritualibus etiam Imperator debet
12 habere recursum ad ecclesiã.¶ †Et facit,quod ponit Fede.consi.xcvj.vbi dicit non valere statutum laicorum,quòd ex aliquo facto siue gesto præsumatur contractus vsurarius : puta si apparet solutio de minore quantitate, quàm contineatur in instrumento:intelligatur contractus vsurarius & habeatur pro plena probatione. Mouebatur, quia cognitio vtrũ debeat censeri contractus vsurarius necessariò tangit spiritualitatem:ideò non possunt laici super hoc constituere.c.fi.de re.eccl. non alie. &.c. ecclesia sanctæ Mariæ.de consti.&.c.tuã. de ordi.cog.&.c.lator.qui filij sint legiti. facit etiam quod not. Ioan. Andræ. in.c.statutum. de hære.libro sexto. vbi concludit consimile statutum non valere,etiam respectu pœnæ:vt si apponatur pœna contrahenti matrimoniũ sine consensu parentum. Sic dico in proposito, quòd licet statutum laicorum possit prohibere contractum:non tamen potest decernere inualiditatem iuramenti,ex quo nõ prę-
b statur super re turpi:quia non est de foro seculari,sed ecclesiastico.de iudi.c.nouit.cum alijs superius allega.Nec in hoc habet authoritatẽ Apostolicam.imô mitteret falcem in messem alienam:nec deceptionem,seu læsionem minoris curat Imperator:vt in d.authentica sacramenta puberum. Nec Papa in cap.ij. de pact. libro.vj.& hîc. Nam propter fragilitatem sexus & ætatis multis deceptionibus expositam, emanauerunt illa iura in fauorem minoris & mulieris:vt.ff.de mino.l.j.& ad Velleia.per totum.& tamen iuramentum in contrarium valet : quia habetur potius respectus ad animã, quàm ad fauorem rerum temporaliũ : vt hîc, & in simili.& hoc quo ad primum membrum. ¶ Secundo membro principali quando statutum non seruata solemnitate præsumit dolum vel aliam illicitam causam:dico,ꝙ aut nulla ap

a ¶ Et Bar.Et Bar. in recolle. in.l. fi sciẽs.ff.de contrahẽ.emp.dicẽs idẽ tenere lac.de are. in.l.qui habet.ff. de tuto.cuius opi. tenẽt Angelus & Pau.de Ca.in.d.l. is, cui sequendo Bar.ibi:quẽ sequitur Rayne. & Angel.in.l. fi qs pro eo.in prin.ff.de fideiuss. & Bar.in.l. j.in.iiñ.colũ.C.de sac.san.ec. in lect. & ĩ.l.fi.§.filñs autẽ.C.de bo.q̃ libe. & ĩ ru.ff. de iureiu.& ĩ.d.l.q̃ habet & auth. sacramẽta C.si aduer.vẽ. sed opi.d.Ant.in hoc passũ sequit hîc Imo.in sua repet. in.v.mẽbro prin. & Ro.ĩ.d.l.is cui. De de hoc ar.vide etiã p Bal. in.l.pactũ. in. viñ.col.C. de col. & meli⁹ p eũdẽ distinguẽtẽ in.l.j.ĩ fi. ff.de curat.furi. Et de ista q.in terminis vide Bal.in.§. furiosi.ĩ vlt.col. ver. sed iuxta prædicta põt esse dubiũ.instit. de cur.per Bal.in c,ex parte.ĩ.j. col. de consue.& vide istum.j.col.iñ. in ver.in eo tñ quod d.Anto.reprobauit &c.

SEB. SAPIA.

b ¶ In istis spũabus. Hoc dictum refert Alex.in cõsil.lix.col.iij. in.j. volu.& in consil. xxxix.in.iiij.vol.

paret ſpecifica & veriſimilis coniectura præſumendi fraudē:& non ſufficit quo ad euacuandum iuramentū:quia non apparente cā vrgente,non debet nec poteſt impediri obligatio q̄renda Deo.arg.xxv.q.j.c.ſunt quidā. & quod no.Inno.in.c.quæ in eccleſiarū.de cōſti. & melius in.c.quia plerīq;.in fi.de īmu.ecc.& per legiſtas in.l.fi.C.ſi contra ius vel vti.publi. eſſet ſtatutū cā perfidiæ & periurij. contra.l.j. C.ſi aduer.vendi.& iſtum tex.cum ſimi.Aut ſubeſt cauſa præſumendi:vt quia cōmuniter in loco minores decipiebantur,& inducebantur dolo ad contrahendum:& ſæpe fingebantur contractus obligatorij contra minores,vnde ſtatutū arguendo à communiter accidentibus quod licet,in.c.j.de cleri.non reſi.vbi per Cald.Cyn. in.neq; natales.C.de probati.introduxit quandā ſolemnitatē,qua omiſſa præſumit ſimulatū contractū,ſiue doloſum:& tunc conſtat in foro animæ per ipſum minorē contractū eſſe verū,& non fictū:aut doloſum.Et puto ipſumad ſtrictum ad obſeruantiam iuramēti:quia in foro animæ creditur confitenti in præiudicium ſuū.de homici.ſignificaſti.no.in.cle.j.de pœ.& ceſſat ratio ſtatuti.Nā ex quo ſtatutū eſt cōtra obligationē diuinā,ceſſante cā ſtatuēdi,ceſſat diſpoſitio:vt no.ſentit Inno.in.c. quia plerīq;. de immu.eccle.in fi.facit quod no.glo.in capitu.nō eſt de voto.¶ Et idē opinor dicēdū quo ad forū cōtentioſum:vt ſi aperto ore poſtmodum cōfitetur contractū verū eſſe,& nō ſimulatū, ſiue doloſum,ꝙ teneat ad obſeruantiā:cū ceſſat ratio & cauſa ſtatuendi.† Nā & cōtra p̄ ſumptionē iuris & de iure,admittitur probatio in contrariū per confeſsionē eius,de cuius fauore agitur vt probatur in auth.ſed iā neceſſe. C.de do.ante nup.& in.c.is,qui fidem.de ſpon. † Et in.d.c.quia plerīq;.de immu.eccle.p̄ Inn.[a] ſing.dicit ꝙ poſtquā ſententia tranſiuit in rē iudicatā,ſi cōſtat de eius iniquitate per cōfeſsionē partis,pro quo lata fuit,debet reuocari : qa ceſſat præſumptio iuſtitiæ,quæ operabat tranſitum in rē iudicatā:multò ergo fortius debet hoc dici in iuramēto,quod principaliter obligat Deo:vt in.d.c.debitores.&.c.ſi Chriſtus.ſ. eo.Et hoc intelligo,qñ confeſsio habet ſuas ſolemnitates requiſitas.& per hoc habes bonam practicā in locis vbi ſunt talis ſtatuta:vt facias iurantē interrogari iureiurando:an interceſſerit ſimulatio,vel dolus.quod bene no.Aut minor [b] ſeu mulier allegat fraudē præſumptā per ſtatutū:ſed non dicit cōtractū licitū.& poterit ſeruari opi.Bar.& Bal.& aliorū:vt iuramentū tunc non ſit obligatoriū:quia non tollit p̄ſumptionem ſtatuti legitimè inductā.Ad hoc tex.ſing.in.l.fi.C.de non numera.pecu.vbi patet,quòd ſimpliciter confitēs ſe recepiſſe mutuum,tū intra biēniū [c] excipere pōt confeſsionē emanaſſe ſpe futuræ numerationis,etiam ſi iuramentum à priucipio fuiſſet interpoſitum: vnde præſumptio iuris non operatur effectū ſuum,etiam ſi incerceſsit iuramētum:vnde ſingu.ibi probatur,ꝙ omnis præſumptio,quę eſt in contractu:vel conditio tacita intelligitur in iuramento ſuper eo præſtito.quod etiā no.ibi Bald.& per Inn.in.c.veniens.ſ.eod.& in.c.per tuas.ſ.de arbi.&.ſ.dixi in.c,quintauallis.& hoc de ſecundo.¶ † Vnum tamen non omitto,qd eſt in hac materia ſingulare:quòd in illis caſib⁹ in quibus dixi iuramentum ligare,nō debet iudex ſecularis:dicens contrarium de hoc cognoſcere:quia cum ex rationum & opinionum conflictu reddatur ſaltem probabile dubium de validitate iuramenti,non pōt iudex ſecularis de hoc cognoſcere:ſed debet referre ad iudicem eccleſiaſticum.de ordi.cogn.c.tuam.de ſenten. excō.ſi iudex laicus.lib.vj.de iu.c.nouit.No.de foro compe.c.cum ſit generale.& per Io. An. eo.tit.c.fi.lib.vj.& per Barto.in.l.Titia.ff. ſol. matri.&.l.j.ff.de iuriſdic.omnium iudi.& videtur apertè probare tex.in.c.venerabilem.de elec. quòd ſolus Papa de ho cognoſcat,ex quo oritur probabile dubium.Sed Spec.in titu .de leg.§.nunc *oſtēdendū.*verſi.item Papa.ſing. dicit,quòd etiam inferior à Papa poteſt interpretari iuramentum quādo dubitatur de eius validitate.Ad.c.venerabilem.reſpondet dupliciter.Primò quòd procedit in negotio arduo & inter perſonas magnas:vel quando vult dare licentiam contraueniendi ſine permutatione & commutatiōe aliqua.de hoc dictum Spe. ſequitur do.Ant.ſ.eo.quanto.Ego adduco ad hoc dictum Inno.ſ.eod.c.debitores.vbi patet ipſum Epiſcopum poſſe ſuper iuramento diſpenſare:& ſic fortius interpretari.quinimo ēt de interpretatione expreſsè ſentit in exemplis per eum ibi poſitis.& per hoc habes deciſionē illorum dubiorum . † In eo tamen quod dom. Ant.reprobauit opinio.Fede.in prodigo,plus mihi placet opi.Fede.duplici ratione : quia ex quo erat ſibi interdicta adminiſtratio,iuramē tum non poterat habere efficaciam:arg.ſ.eo.c. ſicut ex literis.Item & melius iudex interdicē do adminiſtrationem tanquā prodigo,videtur ex iuſta cā præſumere dolum & fraudem ſecū contrahentis:ergo iuramentum non obligat ratione fraudis præſumptæ.argu. hīc & ex ſupradictis.Et hanc opi.Fed ſequitur Bald.in.l.j. C.de ſacroſan.eccle.dicens,quòd ex contrario interdicto eſſet fruſtratoria.& hanc opini. dicit etiam tenere Ia.de Are.in.l.qui habet.ff. de tute.¶ † Ex prædictis poteſt inferri[d] ad deciſionē talis quæſtionis,an donatio facta vltra legitimum modum ſine legitima inſinuatione confirmetur iuramēto:vel ſaltem tale iuramē tum ſit obſeruandum.Bald.in.l.id quod paupe ribus.C.de Epiſco.& cle.tenet quòd non:quia propter fraudem,talis donatio ſine inſinuatione eſt à iure prohibita:vt.l.data.C.de.do . vide latius per Ioan. And.in addi.Specu.in tit. de inſtru.edi.§.porro.verſic.quòd ſi.Nam ibi ſentit contrarium.& poſt multa videtur concludere iuramentum ſeruandū:niſi dolo,vel metu fuerit præſtitum:quod plus mihi placet : quia lex ciuilis non præſumit firmiter dolum in tali donatione:ſed induxit illam prouiſionem, vt vitiaretur fraus,quæ poſſet interuenire ſine inſinuatione:vt lex adſtringit.in.d.l.data. de do. Emanauit ergo prouiſio illa,vt ſubueniret deceptionibus priuatorum.ergo valet iuramentū in cōtrariū quia quis pręſumitur informat⁹ veniens ad iuramentum.facit.c.ij.de pac. libr. vj.iuncto eo,quod no.Bar.in.l.ſi quis pro eo. ff.de fideiuſ.ad idem.c.iſtud.&.c.licet.eo.tit.li. vj.& auth.ſacramenta puberū.C.ſi aduer.vend. propter vitandam deceptionem & læſionem fuit introductum: vt in contractu minoris interueniret authoritas tutoris,ſeu p̄ſidis.C. de præ.mino.

a ¶ Per Inn. Iſtud dictū Inn. etiam refert pro ſin. idē d.Abb. Panor.in d.c.is, qui fidē.& c.fi.de ſpon.& in c.quanto.de præſump.& ī diſpu. ſua inci. ſtāte ſtatuto.in.xviij. col. vbi multū cōmēdat hoc dictū Inno.quod etiā pro ſin. tenet idē do. Abb.in cap.ñ.de pur.vul.& ī.c.fraternitatis, de frigi.& in.c. j. circa med.de cōſir. vti. vel inuti. & in.c. cū inter.in. ñ.col. de re iud.& ibi vide quæ circa hoc addidi.

✠ SEB. SAPIA.

b ¶ Aut minor.Ade, ꝙ indiſtinctè ſi minor alienauit ſine decreto iudicis,nō obſtāte iuramēto, pōt contrauenire. Ita dixit ſignāter Bal. in cōſi.ix.inci.factū.colū.iiij. in.j. parte.refert Bauaria Bononieñ. in tract.de virtute iuramenti. in.xxx. effectu.

c ¶ Biēnium. Et ſi eēt minor, qui iuraſſet ſoluere mutuum ſub ſpe futuræ numeratiōis poterit excipere etiā poſt biēniū. ita nota. dicit do. Bal.in.d.l.fi.in fi. C.de nō nu.pecu. quod no.ad limitationē.d. auth.ſacramenta puberum . C. ſi aduer. ven.& ad limitationē tit.inſtit.de lib.obla.vt iſto caſu minor propter iuīm non reputetur maior:nec ipi minori currat dicta p̄ſcriptio bienñ.Et rō eſt:quia cum iſto caſu deficiat conſenſus. eò, qa pecunia nō ſit numerata,iuramētum nihil operatur.& ad limitationē.d.l.fin.adde hoc,quod ſcribit ipſemet Abb.Panor.in col.iiij.verſi.& vtrobiq;.bene facit quod not. Cy.&c.

Anto.Franciſ.

¶ Circa iſtū paſum,an minor accipiens pecuniam mutuo ſub ſpe futuræ nūerationis poſsit opponere exceptionem nō numeratæ pecuniæ, ſi iurauit. dicas,ꝙ per eū,q eſt cōfeſſus pecuniā mutuò accepiſſe in inſtrumēto cū iuramēto, nō pōt opponi:ſecus ſi eſſet cōfeſſus in cōtractu ēt cū iuramēto: quia pōt illā opponere,ſi fit illi ēt renūtiatū cū iuramento:vt plenè declarāt Bal.& Bald.in.l.fin.C.de nō nu.pe.hīc alle. Et adde quòd exceptio nō nu.pec. cōtra confeſsionē factā in ſcriptis datur intra biēniū: ſed cōtra cōfeſsionē factā viua voce,dat ēt poſt biēniū:vt eſt gl. in.l. ſi non ſinguli .C.ſi cer.pe.& no.Gul. de cu. & Bal.in.l. qui pecuniā.e. ti. ſi cert.pet.& vide glo.in auth.rogati. C. de teſti.& oīno Bar.in.l.ſi ex cautione. vbi limitat illā gl.C.de nō nume.pecu. & vide Alex.in.l.ſi ita ſtipulatus.in.§.chryſogonus.de verb. obli.in.v.char.vbi ponit,an cōtra cōfeſsionē ſine ſcriptis factam corā teſtibus detur exceptio vltra biennium.

✠ SEB. SAPIA.

d ¶ Poteſt inferri. De hoc artic.vide Alex.in conſi.iiij. inci.circa primū, colū. v.in.j.vol.

præ.mino.fine decre.nõ alie.per totũ iuncta.l.j.ff.de mino.& tñ iu
ramentũ à minore præſtitũ ſupplet defectũ oĩm ſolẽnitatũ:vt in.d.
auth.ſacramẽta puberũ. Prætereà raro contingit,ꝙ in donatiõe p̃ſer
tim à minore facta,interueniat dolus:ergo durum eſt indiſtinctè
impediri iuramento obligationem.

18 Additio Nico.abba. ¶ † Annecto nunc aliud dubiũ quo-
tidianũ & difficile,quod etiã deputaui. Pone re-
tentis ſupradictis terminis,ꝙ is qui iurat ſeruare contractũ: maxi-
mè,ſi iurat oĩa & ſingula fore vera:vult probare ſimulationẽ verã
contractus:& ſic cõtrauenire inſtrumẽto iurato : nunquid poſsit
non petita prius abſolutione à iuramento.& hanc quæſtionẽ ſatis
arduã vidi in facto:& quòd debeat audiri probatur ſic.Iuramentũ
obligat iurantẽ ex intentione ipſius iurantis.xxij.qõ.v.c. humanæ
aures.&.§.ſi ergo.&.§.ex his.&.s̃.eo.c.quanto.ſed qui ſimulatè,con
trahit,in veritate nihil agit:quia deficit ibi ſubſtantia contractus,
ſcilicet conſenſus:vnde perinde eſt acſi nihil fuiſſet actũ.vel.l.em-
ptor.& quod ibi not.ff.de aqua plu.arcen. & ca.illo vos.de pigno.
&.c.ad noſtram.de emp.& ven.l.ſi ancillam.cũ ſeq.C.de cõtrahẽ.
empt ergo ex iuramento ſùper eo præſtito non obligatur.Pro hoc
tex.in.d.l.fi.C.de non nume.pecu.inducendo,vt.s̃.induxi.& quod
19 no.Inn.in.c.per tuas.de arb. ¶ † Secũdô ad idẽ inducitur quod no.
Bar.in.l.nemo.ff.de leg.j.in illa quæſtione,an renũtiatio exceptio
nis,ſimulationis & fictionis valeat:& concludit,ꝙ non:quia inter
eos actum eſt,quòd contractus ſit ſimulatus.& ſic deficit in ſubſtã
tia:& ſic non eſt contractus.l.imaginaria.ff.de reg.iu.&.l.ſimulatę
ff.de ritu nup.Et ſi renuntiatio fictionis in eo cõtractu facta vale-
ret,idẽ eſſet dicere, ꝙ eſſet ſimulatus & non ſimulatus : quod eſſe
non debet:argu.in.l.nemo.præal.& ca.cum ſuper.de offi.dele.&.c.
ſolicitudinem.de appel. Vna enim & eadem res , non debet parere
cõtrarios effectus.de baptiſ.maiores.Prætereà ſecundũ eum:quia
ſicut contractus ipſe fuit ſimulatus,ita renuntiatio fuit ſimulata:
ergo non eſt renuntiatio.opponetur ergo exceptio ,ꝙ contractus
totus fuit ſimulatus. & quicquid continetur in illo inſtrumento,
20 fuit ſimulatũ. ¶ † Ad idem quod no.Cyn.in.l.ſi ex cautiõe.[a] C.de
a non nume.pec.vbi cõcludit non valere renuntiationẽ excep.nõ nu
me.pecu.in eodem inſtrumento factã:quia ſicut inducitur ad con-
fitendũ,ſic ad renuntiandũ.argu.l.ſi mulier.C.ad velleia. Et idẽ dic
in omni priuilegio indulto alicui propter eius fragilitatẽ :aliâs de
facili tolleretur prouiſio legis ſecũdũ eum.Nec poteſt replicari,ꝙ
eſt renuntiatum exceptioni ſimulationis : quia omnia iſta fuerunt
ſimulata:ſecus tamen ſecundum Bar.ſi talis ſimulatio, vel renun-
tiatio fieret ex interuallo.ar.in.l.ij.quod me.cau.Ita dico in propo
ſito:quòd ex quo actũ fuit,ꝙ cõtractus eſſet ſimulatus: ergo iura-
mentũ & quicquid ſecutũ eſt incõtinenti fuit ſimulatũ.Non ergo
eſt dicendũ ꝙ voluerunt valere & nõ valere incontinenti.ar.in.nõ
ad ea.ff.de condi.& demon.Nõ em̃ præſumitur quis velle inconti
nenti recedere à propoſito ſuo,vt ibi.& in cap.maiores.de baptiſ.
¶ Tertiò induco cap.tua.de ſpõſa.vbi patet, ꝙ ẽt in matrimonio
quod eſt fauorabile & in multis priuilegiatũ.de condi.ap.c.fin.ſi-
b mulatio etiam ex vna parte:quod plus eſt & doloſa [b]& deceptoria
impedit vires matrimonij:ex quo cõſtare põt de ſimulatiõe: ergo
idẽ & fortius in caſu noſtro.In cõtrariũ facit,quia ſimulatè cõtra-
hẽs & recipiẽs iuramẽtũ à cõtrahente de nõ veniẽdo cõtrà,intẽdit
iurãtẽ illaqueare,vt ſaltem contra apparẽtiã & aſpectũ cõtract9 nõ
venit ne detegat vitiũ ſimulationis.arg.in.c.illo vos.de pigno.&.c.
ad noſtrã.de emp.& ven.& iſte etiã intendebat ſe ad hoc obligare.
ergo nõ debet audiri allegando ſimulationẽ quia detegit vitiũ con
tractus cõtra intentionẽ ipſorũ cõtrahentiũ:quod eſſe non debet,
ſtante iuramẽto.ar.in.c.quacũqꝫ arte.xxij.q.v. Itẽ & ſecundô alle-
gans turpitudinẽ ſuã nõ eſt audiẽdus:maximè in eluſionẽ rerũ ſpi
ritualium.de cõceſ.præbẽ.cũ ſuper .de dona.inter dilectos.plenè p̃
Bar.in.l.poſt mortẽ.ff.de ado.Sed iſte allegãdo, ꝙ ſimulatè iuraue
rit,allegat turpitudinẽ ſuã:videlicet ꝙ Dei nomẽ & eius religionẽ
in vanũ & deceptoriè aſſumpſerit.xxij.q.v.c.quacunqꝫ.ergo nõ eſt
audiẽdus maximè cũ iurauit oĩa in cõtractu cõtẽta eſſe vera.Nã al-
legat ꝓpriũ ꝑiuriũ,allegãdo ſimulationẽ:& ſic nõ eſt audiẽd9. ar.
c.cũ impoſitiõibus j̃.e.ti.li.vj.multa alia adduxi in.d.diſputa.ſed cã
breuitatis omitto.retuli em̃ p̃dicta,vt appareat difficultas q̃ſtiõis,
c nunc veniendo ad ſolutionem,ſciendum eſt, quòd reperitur glo.[c]
in.l.emptione.C.plus va.qđ agi. firmans iura-
mentũ nõ obſtare,qn poſsit opponi de ſimula a
tiõe,quaſi actũ ſit cõtra legẽ. C.de leg.l.nõ du-
biũ.&.l.ſi ancillã.C.de cõtrahẽ.emp.Ex qua gl.
colligit ibi Cy.ꝙ pœna adiecta ſimulato cõtra
ctui ex cõuẽtione,nõ cõmittit:qđ dicit ꝓcul-
dubio eſſe verũ cũ in locũ reprobati cõtract9
verè agitur alius ſimulatus.Do.Ang.de peru.ĩ
dicto cõſi.qđ inci.domina Catherina.videtur
ſentire ſimpliciter,ꝙ qñ iuratum eſt ſuper con
tractu ſimulato,debet prius peti abſolutio.lo
quitur tñ qñ vnus cõtract9 ſimulat loco alteri9
Dicit em̃ ꝙ q̃ iurauit ſe ſoluturũ vſuras aut nõ
venire cõtra cõtractũ pignoratitiũ factũ in for
ma vẽditiõis:immediatè cũ eſt abſolut9 ꝓſeq̃
põt ius ſuũ:qa tale iuramẽtũ nõ firmat promiſ b
ſionẽ.idẽ ſentit Fede.cõſil.cclxxxj.do.An.loq-
tur hîc multũ intricatè.& vix põt elici ꝑfect9
ſenſus. ¶ Sed expediẽdo oĩa clarè ꝓcedã adenu
merationẽ caſuũ qui poſſunt in materia cõtin
gere. ¶ Primus caſus eſt,qñ interceſsit ſimula-
tio ex ꝑte vtriuſq; cõtrahẽtis,& actũ fuit inter
partes:vt tã cõtractus,quã iuramentũ eſſent ſi
mulata:& interceſsit ſimulatio ex iuſta cã:pu-
ta ꝓpter iuſtũ timorẽ,vel debitor anxius inue
niẽdi mutuũ cõcepit pignus informa vẽditiõis
vt creditor lucrareť fructus.& tũc ſiue ſubro-
geť in locũ alterius cõtractus,ſiue nõ,iuramen
tũ nõ obligat qa deficit cõſenſus,& fuit iuſtacã
ſimulãdi.ad hoc.c j.quod me.cau.l.ſi.C.de non
nu.pe. ¶ Secũdus caſus,qñ interueniunt oĩa , q̃
ponunť in p̃cedenti caſu:ſed cã ſimulãdi fuit in
iuſta & praua.Puta,vt fraudareť gabella finxe-
rũt aliũ cõtractũ, & iurauerũt vel deceptionẽ
alterius: & tũc eſt maius dubiũ. Sed dico hoc
d caſu aduertendũ ad formã iurãdi.[d]aut enim iu
rat ſingula cõtenta in inſtrumẽto eſſe vera: &
tunc incõtinẽti fuit periurus: licet in mẽte cõ-
ciperet illa eſſe falſa:quia ſimulatio intẽtionis
ex iniuſta cauſa nõ excuſat:vt nota.in.c.qđ in-
terrogaſti.xxvij.diſt.ſicut cõtingit in illo, qui
prece, vel pretio corruptus depoſuit falſum
de cri.fal.c.j.vnde nõ debet audiri allegãs ſimu
lationẽ:cũ fatetur turpitudinẽ ſuã.ſ. periuriũ,
d.c.inter dilectos.cũ ſimi.Si verò iurauit non c
venire illũ cõtractũ, quẽ ſimulabat.& tunc pu
to,ꝙ licet grauiter peccet quo ad Deũ aſſumẽ
do religionẽ iuramẽti in vanũ:maximè ad de-
ceptionẽ alterius:tamẽ ſi trãſgreditur,nõ inci-
dit in periuriũ:quia nõ affuit intẽtio ſe obligã-
di:vnde reſpectu Dei nõ exigitur abſolutio.ar
gu.in.d.c.tua.de ſpon.& quod no.gl.in.c. tua-
rum.de priui.& Archidi.in.d.c.quod interro-
gaſti.ſed quo ad forũ cõtentioſum cõpellitur
iſte ſeruare iuramentũ, quatenus venit in ſui
præiudiciũ,& non imminet animæ periculũ:
quia nõ debuit cõfundere ordinẽ rerum, maxi d
mè ſpiritualiũ & abuti iuramẽto : maximè ad
alterius deceptionẽ:vñ nõ debet audiri hãc tur
pitudinẽ alle.hoc.opti.d.c.Ad qđ interrogaſti.
& quod ibi no.& per glo.in.d.c.tua. ¶ Tertius
caſus,quãdo ſimulatio cõtractus interuenit ex
parte vtriuſq;:& iuramẽtum fuit præſtitum
ſuper tali contractu,& actũ fuit tacitè, vel ex-
preſsè:vt non veniret contra apparentẽ cõtra
ctum:ſed in veritate conſeruaretur cõtractus
verus:puta pignoratitius: & tunc abſque du-
bio non ꝑoteſt conuenire non petita abſolu-
tione.& hoc caſu intelligo dictũ Ang. & Fed.

¶ In.l.ſi ex cauti-
one.Adde idẽ qđ
tenet Bar.in.l.fi.ff.
ad velle.ꝙ mulier
de iure non poteſt
renuntiare velleia
no: cũ ſit introdu-
ctũ propter fragi
litatẽ:tñ dicit Bar.
ꝙ de cõſuetudine
ſeruať,ꝙ poſsit re
nũtiare non de iu-
re. de quo plenè
diſputať per Lud.
Roma.& Moder.
in.l. ſciendũ. ff. de
ver. oblig.

¶ Doloſa. hoc ve-
rũ, qñ tanta ſimu
latio,ſeu dolus in-
terueniſſet, ꝙ re-
mouiſſet conſen-
ſum:aliâs matrimo
nium doloſè con-
tractũ valet: & te-
net:Nec poteſt re
ſcindi: vt eſt gloſ.
no.& ibi idẽ Pa-
nor.in vlt.col. in
c.cũ dilectus. qđ
me.cau. Et per eã
dicit ibi Imol . in
ſpecie in vlt.colũ.
ꝙ ſi aliqua mulier
doloſè induxit ali
quẽ,vt ſecũ cõtra
heret matrimoni
um ſimulãs,& aſ-
ſerens doloſè eẽ
multũ diuitem, o-
ſtẽdendo multas
pecunias,quę non
erant ſuæ :quia in
veritate nihil ha-
bebat:ſi contrahit
matrimoniũ habe
bit vires nec talis
dolus vitiat matri
moniũ.

SEB. SAPIA.
¶ Reperitur glo.
Illa glo.eſt cõiter
approbata ,vt at-
teſtatur Alexã & e
Iaſon.in.d.l.nemo
põt.in.j. lect. col.
viij.ff. de legatis.j.
Ang.Are.inſti.de
exce.in princ.col.
xxix.& Bar.ſero.
in tract.de ſimula.
cõtractum. in.vij.
prę ſumptione.

SEB. SAPIA.
¶ Forma iurandi.
Vide Alexã.in.l.
Seius Augerius.
col.fi.ff. ad legem
fal.& in conſi.xx-
xvj.inci. viſo the-
mate.in.ij. colũ. in
ij.vol.& in conſil.
cxxxij. incip. viſo
inſtrumento.eod.
volumi.

Cap. Cùm contingat. Panor. ſuper Secunda Secundi.

Hoc eñ iuramentũ ſecundũ iutentionẽ vtriuſ q̃ obligat, vt nõ detegatur ſimulatio & vt re ſeruetur verus contractus pignoratitius, fortè vt ſub iſto velamine accipiat fructus loco vſu ræ. vnde perinde eſt acſi iuraſſet ſoluere vſuras quo caſu licet contrauenire non petita abſolu tione: vt in.c.j.&.c.debitores.ſ.eod. Et iſte caſus iudicio meo non habet dubiũ, qñ conſtat, q̃ iuramentum ad hoc fuit interpoſitũ: vt con tract⁹ ſimulatus ſeruetur quo ad apparentiam & ſic, vt non detegatur ſimulatio. Sed dubium eſt quid ſi iuramentum fuit ſimpliciter præſti ſtum, & non apparet quid ſenſerint cõtrahentes circa iuramentum. & not. de hoc in ſeq. caſu. ¶ Quartus caſus qñ contractus fuit ſimula tus: & iuramentum fuit ſuper eo præſtitũ. & quãquã poſsit cõſtare de ſimulatione contra ct⁹: non tamen conſtat de ſimulatione iuramẽ ti. Et hunc caſum reputo dubium: puto tñ di cendũ, q̃ quo ad talem obſeruantiã cõtractus ſimulati, non obligatur ex iuramẽto: quia nõ eſt præſumendũ, q̃ incontinenti ex interpoſi tione iuramenti voluit contractum valere, de quo actũ erat: vt non teneret, niſi ex interual lo iuraſſet vt in ſimili dixi poſt Bar. ſ. arg. Sed quo ad obſeruantiã contractus in apparẽti do nec ſeruet, quod licitè fuit inter contrahentes actum puto in foro animæ ſtandũ intentioni iurantis: per ea quæ not. Inn. in.c. veniẽs. ſ. eo. facit. c. ſignificaſti. de homi. In foro verò contentioſo, vbi fit interpretatio ſecundum ius & ex varijs circunſtantijs: vt not. Inno. in.d.c. ve niens. arbitor iuramentũ ligare: quia debemus præſumere, q̃ noluerit abuti iuramento. arg. c. eſtote j. de re. iur. Itẽ iuramentũ[a] habet vim clauſulę, ſi nõ valet, quod ago, vt ago: valeat vt valere poteſt. in.c. ad noſtram. el. iij. eo. &. l. cũ pater. §. filius matrem. ff. de lega. ij. & vt obiq̃ bene facit quod no. Cy. in.d.l. ſi ex cautione. C. de non nume. pecu. vbi concludit, q̃ iurãs nõ opponere exceptionẽ[b] non numeratæ pecunię obligatur: licet ſimplex renuntiatio non vale at. ergo in propoſito, ſi iuramentum non obli gat ad totalem obſeruantiam cõtractus ſimu lati propter cõtraditionem, quæ inde orietur ſaltem obliget quo ad obſeruãtiam apparen tis cõtract⁹: & maximè, quia hoc tenere tutius eſt & veriſimilius. Et hunc caſum no. quia con tingit quotidie. & prædictum caſum intelligo quando ex iuſta cauſa & non ad decipiendum tertium facta fuit ſimulatio: aliàs ſeruetur, qđ ſ. dixi. Item niſi aliæ circunſtantiæ ſuadeãt op poſitum. ¶ Quintus caſus, quando ſimulatio eſt de vno cõtractu ad aliũ contractũ, qui nõ nõ põt ſeruari ſine interitu animæ, vel eſt con tra bonos mores: puta agitur contractus ſimo niacus: ſed aliud concipitur & iuratur: & tunc ex tali iuramẽto non tenetur: nec ad obſeruan tiã totalis cõtractus nec quo ad apparentiã ex quo in obſeruatione īminet peccatũ: licet eñ peccauerit tunc iurando: non tamen peccat cõ ueniendo: vt. xxij. q. iiij. per totũ. facit. c. fin. de pac. ¶ Sextus & vlti. caſus eſt, quando ſimula tio interceſsit ex parte iurantis tm̃: vt quia ge rebat aliud in corde, aliud in ore: vel vſus eſt verbis duplicibus callidè iurando, & tunc in telligitur ſecundũ intentionem recipientis. & ſic Deus videtur recipere: vt eſt text. xxij. q. v. c. quaq̃ arte. &. §. ex his omnibus. ¶ Ex præ-

dictis remanet clarè dubiũ. ſ. formatũ deciſum

21 † Conſequenter ſubijcio qõnem quotidianam & valde vtilẽ: nunquid in caſu huius cap. & ſi mi. vbi iuramentũ adſtringit contra legis vel ſtatuti diſpoſitionẽ interpoſitũ audiatur petẽs ab illo ſe abſolui. Hunc etiam articulũ diſputa ui in themate præalle. & omiſsis ar. quæ forma ui ad vtrãq̃ partem, ſolùm inferam ſolutionẽ. Et primò ſciendũ aſt, q̃ Fed. de ſe. dicto conſi. cclxxij. formãs punctum, quaſi in terminis no ſtris q̃ ſtatuto ciuitatis cauebatur, certa confeſ ſio, ſeu promiſsio facta à filiofamiliâs ſine con ſenſu partis, non valet ipſo iure etiam ſi iuratũ fuerit: & quidem filiusfamiliashoc non obſtan te promiſit & iurauit. concluſit iuramẽtum fo re obligatorium: ſed quia iuramẽtum recipiẽs fecit contra formam ſtatuti ciuitatis ex cauſa dicti, cui obtemperare debuerat, & non con trauenire. viij. di. c. quæ cõtrâ. &. x. j. q. iij. c. qui reſiſtit. nec ex tranſgreſsione debet reportare commodum: ſed poti⁹ puniri quia poteſt com pelliad relaxandum iuramentum. Nec in hoc venit iurans contra iuramentum: imò petẽdo relaxationẽ iuramenti, fatetur ſe eſſe obligatũ iuramẽto. ſicut accidit in eo qui fatetur ſe iu raſſe ſoluere vſuras: qui obligat iuramẽto & tñ põt petere relaxationẽ iuramẽti. ſ. c. j. Sicut er go ibi recipiẽs iuramẽtũ ſup re illicita quo ad ſe, cogit relaxare iuramẽtũ: ita hîc ſecũdũ eum iuramentũ erat illicitũ ex parte recipientis pro pter prohibitionẽ legis municipalis cui debet obtẽperare. Idẽ videt tenere hic Vinc. dicẽs, q̃ in termino huius cap. iuramẽtũ obligat mulie rẽ ad obſeruantiã cõtractus: licet debeat inſta re, vt abſoluatur. Contrarium tenet Archidia. in.c. quãuis. de pac. lib. vj. per verbũ omnino, ibi poſitũ. D. Ant. hîc aliter ſentit. dicit eñ, q̃ ſi nõ arguitur aliqua deceptio, quæ non habet in ſe dolũ annexũ ſaltẽ præſumptũ, cõpetit re mediũ contra iuramentum per quæcũque ver ba loquatur ſtatutum. Sed vbi deceptio argue reť ex contractu, tunc haberet remedia, ſi decep tio eſſet enormis. ad hoc quod no. gl. ſ. in.c. veniẽs. cũ iuribus ibi alle. Et hoc quia eſt enor mis: præſumitur dolus, & ſubeſt cã ſic præſu mẽdi: vt. l. omnes §. Lucius. ff. de his, q̃ in fraud. credi. &. l. qui teſtamentum. de proba. & quod ibi no. Et idem dicit ſi contractus fieret cũ ve riſimiliter conſumpturo: vbi hoc cõſtaret evi dentia facti: quia notòriè eſſet prodigus, vel ſi bi vt prodigo bonis eſſet interdictum: quia hîc aliqualis eſſet turpitudo ex parte contra hentis, qui materiam dat conſumpturo ad pro prium conſumendum: & lex ex cauſa legitima fraudem in talem præſumit: vt. ff. pro emptio. l. ſi quis cum ſciret. &. ff. de mino. l. quod ſi mi nor. §. penulti. ff. manda. l ſi verò non enumerã di. §. ſi adoleſcens. Idem dicit, ſi mutaret vel cõ traheret cum parato ad ludum,[c] vel corrupto vel notoriè in actu ludi, & in vanitatibus mu lierum. Tunc enim foret remedium aduerſus huiuſmodi iuramenta: per iura ſuperius alleg. & hæc verba ſatis placent: vt j. latius dicam. Dom̃. Petr. de Ancha. in dicta repetitio. c. ca nonum. de conſtitu. apertè non exprimit, quid ſentiat in caſu, quo minor, ſeu iurans non eſ ſet læſus: ſed attingit caſum in quo interuenit deceptio. & concludit illud, quod domi. Ant. ¶ Et quia eſt caſus quotidianus recitabo prius

verba

hon. cle. & in auť. alearũ vſus. C. de rel. & ſump. fu. & auť. interdicimus. C. de Epi. cle. & cõ cludo, q̃ oĩs ludus ĩ quo verſať fortu na, eſt prohibitus ſecus ſi ingenium tm̃: vt eſt lud⁹ ſca corũ, qui eſt per miſſus clericis: vt eſt glo. in.c. pe. de vi. & ho. cle. & vi de Inn. in.c. lator. de hære. & Abb. & Imol. poſt Io. An. in.c. clerici. de vi. & ho. cle. vbi di cunt q̃ clericis nõ eſt permiſſum, ne ceſſent à diuinis. Imò dixit Imo. in d.c. cleric. in. xix. col. q̃ ẽt laicis eſt phibitũ ex cã aua ritiæ in foro con ſcientiæ: ſed quia ludus in ſe eſt per miſſus, non teneť reſtituere quod vi cit, aut dare, pau peribus, in ludo ſcacorũ: ſed debet agere pœnitentiã de cupiditate: tñ do. Abb. ibi dicit q̃ oĩno tenetur da re pauperibus. Et quare lud⁹ alearũ ſit prohibitus: vi de per Arch. in.c. Epiſcopus. xxxj. diſtin.

a ¶ Iuramentũ. Iu ramentũ impor tat clauſulã, ſi nõ valet quod ago, vt ago. &c. idẽ dicit j. in pe. col. in ver. ad vnũ tñ dicit ad uertendũ &c.

b ¶ Exceptionẽ. Idẽ no. Io. de li. in c. fi. de ſol. ver. ſed quæro. Anto. Franciſ.

c ¶ Ad ludũ. circa hoc, an ludens teneať ex cõtractu, vel ex mutuo ſibi facto in ludo à ſci ente: vide Bart. in l. ſi filio. in. §. j. ff. qua. re. ac, non da. hic alĺ. vbi dicit, q̃ nõ tenetur ſi ſcien ter fuit factũ mu tuũ: qd' ẽt voluit Bar. in.l. is cui bo nis. de verb. ob. & vide Spe. in tit. de ac. & ſol. in prĩ. & ibi p Io. An. in ad di. Secus aũt ſi mu tuãs, vel cõtrahẽs ignorauit illũ vel le ludere. l. verum in. §. pe. ff. de mi no. quia tũc poſ ſet repetere, niſi mutuans eſſet col luſor. & vide ple nè p Imo. in. l. ſi quis cũſciret. ff. ꝑ em. & vide Imo. in.c. pen. de vi. & hoñ. cle. Et adde, q̃ luſori, ſicut pro digo, & furioſo poteſt interdici adminiſtratio bo norũ. ita Bar. in. l. ea lege. C. de con di. ob cau. & vide Bal. in auť. quod locum. C. de colla. vbi dixit, q̃ ludẽs præſumiť dila pi dare bona: & diciť malè vti ſubſtãtia ſua. Et qs ludus ſit ꝓphibitus: & qs p. miſſus: vide gl. in l. j. C. de ſpecťat. c. li. xj. & in ca. cum decorem. de vi. &

verba sua format eñ punctũ, super quo cõsuluit in hac ci uitate Senarum. Cauetur enim hîc statuto, quòd nullus cõtractus finis & quietationis, si fieret per minorem. xxv. annis valeat: nec de eo ius reddatur, nisi intercederet solemnitas certa. hoc statuto præmisso, contingit quòd patruus tradidit nuptui neptẽ suã datis sibi in dotẽ quingẽtis: & ipsa neptis minor renuntiauit dicto patruo omni iuri sibi competenti in paterna hæreditate, q̃ valebat plus in quadruplũ: & iurauit non cõtrauenire: quærebatur an esset aliquod remedium rescisiuum huius cõtractus finis & quietationis. Et consuluit ipse ꝙ poterit peti absolu-
a tio iuramẽti[a], siue relaxatio. Ad hoc primò inducebat regulã, ꝙ iuramentum non debet esse iniquitatis vinculũ. c. inter cætera. xxij. q. iiij. quod verbũ iniquitatis, multum ponderabat. Item iuramentũ debet habere tres comites: veritatem, iudicium, & iustitiam. in. c. animaduertendũ. xxij. q. ij. &. c. & si Christus. superius alleg. In quæstione autem prędicta euidens patet iniquitas: vt cũ pro modico quis renuntiet hæreditati paternæ, & ita locupletari. Paria enim sunt in dispositione dolum adesse ex proposito, vel re ipsa, vt in. l. si quis cum aliter. ff. de verb. obli. & l. ij. ff. de do. excep. hîc enim inhærebat dolus re ipsa, saltẽ propter graue dãnum. Nedum enim vsque ad quadruplũ sed etiam vltra dimidiam veræ æstimationis iura subueniunt deceptis, etiam maioribus. l. ij. C. de rescind. ven. & c. cum dilecti. de emp. & vẽ. In casu autẽ proposito est cũ enormi deceptione coniuncta minor ætas, & sexus fragilitas: quibus iura multipliciter subueniunt & medentur propter naturalem æquitatem & deceptionẽ verisimilẽ tã in contrahendo, quã in solẽnitatibus adhibendis. l. prima. ff. de minorib. Ex qualitate autem personarũ & ipsius facti, arguitur contrahens cum tali sua nepte de dolo. ad hoc. l. prima. & quod ibi nota. ff. de doli exceptione. Ratione ergo euidentis iniquitatis & doli saltem re ipsa inhærentis illi renuntiationi, videbatur secundum eum iuramentum relaxandum. Sicut cum per metum quis renũtiat bonis suis cum iuramento. s̃. eodem. c. si verò. Paria sunt ista quo ad rescisionem contractus dolus & metus. c. Abbas. &. c. penulti. quod me. causa. ad hoc etiam adducit præalle. dictum Vinc. Si enim in casu huius. ca. potest mulier petere absolutionem: ergo multo fortius in casu proposito, vbi concurrunt sexus fragilitas & minor ętas & enormis lęsio: & etiam reuerentia, quam puella, seu fœmina debet habere ad patruum suum, in cuius dominio & sub cuius gubernatione remanserat post mortem patris. ad hoc. l. prima. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non dat. & quod notatur. xxij. quæstione. quarta. capitu. v nusquisque. Et secundum prædicta dicit debere limitari authentic. sacramenta puberum. vt non habeat locum in casibus, in quibus non potest cõtractus, seu distra-
b ctus argui de euidenti iniquitate: [b] & dolo re ipsa ex perspicuis insidijs. l. dolum. C. de dolo. hæc sunt sua verba, quæ satis placent: ideò seriatim recitaui. ¶ Et aduertendum, quia inquantum. s̃. recitauit opinio. Vin. videtur eã approbare: & per consequens sentire, quòd etiã nulla data læsione, ex quo contraxit contra legem, potest petere absolutionem. & idem sentit etiam recitando præalleg. dictum Fed. & cum eo transeundo. Sed quatenus dixit authentic. sacramenta puberum. limitandam, quando contractus non potest argui de euidenti iniquitate. &c. apertè sentit, quòd in casu illius authentic. non competit absolutio: aliàs non esset limitatio. & per consequens videt idẽ sentire in casu huius capi. vt non competat absolutio non data enormi lęsione in contractu. & sic videtur recedere à Vin. & vide quasi consimilem quæstionem per Fe de. consili. cxix. Barto. in. dicta. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Satis sentit licet non apertè, quòd ex solo contractu contra legem non competit absolutio. Dicit enim primò quando contractus reprobatur odio creditoris, non firmatur iuramento: sed ipsum iuramentum est seruandũ: competit tñ absolutio. Sed quando contractus reprobat fauore debitoris: tunc dicit, quòd firmatur iuramento: & tũc nihil dicit de absolutiõe. vnde sentit ꝙ hoc casu nõ competit absolutio. ¶ Ego autem ad totalem materiam euacuandam procedam per casuum enumerationem: sicut feci in præcedenti quæstione: & primò ponam casus minus dubitabiles. ¶ Primus ergo casus sit, quando iuramentum ex omni parte est licitum: tam scilicet ex parte iurantis, quã etiam recipientis, quã ex parte materiæ sup qua præstatur: & tunc obsolutio non est impendẽda, sed compellendus est iurans ad eius obseruationem. s̃. eo. c. & si Christus. &. c. ad nostrã. el. j. quinimo nulla causa intrinseca apparente, etiam Papa à tali iuramento absoluere nõ posset. de quo tamen dicendum, vt plenè dixi in. c. quanto. &. c. j. &. c. debitores. s̃. eo. ¶ Secundus casus, quando iuramentum ex parte iurantis potest seruari sine interitu
ꝛ SEB. SAPIA.
¶ Absolutio iuramenti. Hanc partẽ tenet Pe. de Ancha. in. c. canonum statuta. in. xj. qõ. princ. de consti. & in. c. q̃uis. de pact. in. vj. & in cõsi. xxix. incipiẽ. pro clariori. Areti. in consi. xciij. colũ. ij. Ant. de bu. in cõs. xlvj. in. c dña orabilis. Cal. in consi. viij. inci. duę puellę. cũ multis alleg. per do. Deci. in cõsi. clxxx. & consi. clxxxj. vide do. Fran. cur. & cons. incip. sup p̃missa. col. xx. & in cõsi. xliij. incipi. super contingentia. & Alex. in cõs. xliij. inci. super p̃misso themate. in. j. vol. vbi dicit conem opi. esse quòd non possit cõtraueni re. Et hanc partẽ tenet ẽt Ro. in cõ. ccccxxxvij. inc. in casu ꝓposito. corne. in cõsi. xj. & in cõsi. cxxiij. in. ij. vol. & Abb. in cõ. cvij. inci. quatuor sunt. in. ij. dubio. Cuma. cõ. clxxx. vide etiã latè per Alexã. in. in. l. stipulati, hoc mõ cõce. iver. tertiò limita. ff. de verb. obl.
b ¶ Iniqtate. Et idẽ concludit Pet. de Anch. inci. q̃uis. de pact. in. vj. & in dispu. sua inci, cũ C. laicus.
ꝛ SEB. SAPIA.
c ¶ Voluntas, quòd vbi deficit cosensus, iuramentum nil operetur: not. Bart. in. l. sed & si quis. §. quęsitum.

saltis æternæ, seu dispendio: & tũc nulla competit absolutio. Peccatũ eñ fuit de iurãdo, non in contraueniendo s̃. eod. c. quanto. &. xxij. q. iiij. per totum. Tertiut casus q̃n per partem iuramentum potest seruari sine interitu, seu dispendio salutis æternæ: sed est contra bonos mores: tũc etiam nulla requiritur absolutio: vt in regula non est obligatorium. de re. iur. lib. vj. & intellige de bonis moribꝰ naturalibus: vt. s̃. dixi. ¶ Quartus casus est, quando iuramentum processit calore iracundiæ: posset tamen seruari sine dispendio animæ. & de hoc dic, vt suprà dixi in capitul. sicut ex literis. ¶ Quintus casus, quando iuramentum est à principio super materia indifferenti sed postea deuenit ad casum, de quo si cogitasset à principio, nõ fuisset licitum, seu non iurasset: & tunc nota. dicit Archidia. in dicto capitul. adnimaduertendum. xxij. quæstione. ij. quòd potest propria authoritate contrauenire: nec requiritur absolutio, puta, si iurauit non negotiari, vel non recipere feudum à tali domino. & deuenit casus, quòd nisi
ꝛ negotiator sit vel recipiat feudum, aliter * viuere * non possint & vide de hoc, quod plenè dixi in capitul. præalega. si verò, suprà. ¶ Sextus casus, quando iuramentum fuit dolo aduersarij extortum: & tunc consydera, quòd si contractus super quo præstatur est à lege reprobatus fauore ipsius iurantis, tale iuramentum non est obligatoriũ. Casus est hic à cõtrario literæ, vt. s̃. dixi in vlt. no. nã tex. c. ij. de pactis. li. vj. &. c. licet j. eo. ti. & li. & in auth. sacramenta puberum. communiter excipit casum, in quo dolus interuenit, & idem quãdo interuenit metus. Ex quo enim talia iuramenta sunt contra legem, non ligant, nisi sint omnino voluntaria. quod sentit etiam Bartol. in. d. authent. sacramenta puberum. in fin. Fateor tutius esse ꝙ his casibus petatur absolutio: vt sentiunt multi doct. sed primum verius & notabilius. Si verò iuramentum non venit cõtra dispositum à iure, & interuenit dolus: & tũc subdistingue, quòd aut tantus est dolus, ꝙ excludit mentem iurantis: vt puta: quia cessante dolo nullo modo se obligasset, & iuramentum non ligat: & potest conuenire nulla facta absolutione. argument optimum in. l. tres fratres. ff. de pact. & in. l. si soror. C. de coll. & quod not. Ioann. Andr. in capitu. primo. de commo. Et sic intelligo Fed. consil. cxcx. vbi expressè hoc sentit. ponendo termi nos in minore. xxv. ann. quæ seducta à fratribus hæreditati paternæ renuntiauit quæ valebat longè plus, quàm quod habuit in dotem. quod est notandũ pro limitatione capitul. secundi. de pact. libr. sexto. vt non procedat, quando dolus dedit causam contractui. Nam vbi dolus:
c ibi excluditur voluntas[c]. l. j. ff. de dolo. & iuramẽtum nõ obligat vltra intentionem iurantis: vt in. c. veniens. &. c. quintauallis. s̃. eodem. Sed vbi dolus non excludit cõsensum: vt quia non dat contractui causam: & tunc exigitur

circa finẽ. vbi latè Moder. ff. ſi quis caut. Alexã. in. l. j. §. ſi. quis ita. ff. de verbobli. And. ſi cu. in cõſi. xliij. in ci. ſempiterna di gnũ memoria. co lũ. ſi. in. ij. vol. & in cõſi. lj. inci. ſcribit luculẽter. col. ſi. e. vo. Frã. Cur. in cõ ſil. iij. col. ij.

abſolutio, quæ debet præſtari, non obſtante aduerſarij cõtradictione propter eius turpitudinem, & dolum. Et idem intelligo vbi interuenit metus, vt requiratur abſolutio, quæ debet impendi ſine difficultate in odium aduerſarij metum inferẽtis. §. eodem capit. ſi verò. &. c. verum. & dic, vt ibi plenius dixi. ¶ Septimus caſus, quãdo iuramentum continet turpitudinem ex parte recipiẽtis & maximè concurrente turpitudine etiam ex parte materiæ, ſuper qua præſtetur: ſed ex parte iurantis nullum imminet peccatum: & tunc iuramentum obligat: ſed poteſt peti abſolutio non obſtante contradictione aduerſa
22 rij. & iſte eſt proprius caſus. c. j. & c. debitores. §. e. † ¶ Et per iſtũ caſum poteſt decidi, quid dicendũ in filiofamiliâs
a renuntiante Macedoniano, [a] & iurante non cõtrauenire. Bart. in. d. l. ſi quis pro eo. decidit ſecundũ caſum p̃dictũ vt iuramentũ obliget: ſed cõpetat abſolutio. Ioan. And. poſt Ia. de Belui. plus ſentit in addi. Specu. in tit. de ſentẽ. prola. §. vt autẽ. ver. ſed pone. ſcilicet, quòd tale iuramentum non teneat: quia contra bonos mores eſt. do. An. hic dicit quòd ſi lex eſſet in loco, vbi frequentatur: q̃ filijfamiliàs inducantur ad parentes occidendos: quòd talia iuramenta turpiter præſtita & contra bonos mores, nõ obligarent iurantem, ſaltem reſpectu ſecundariæ obligationis, quæ dirigitur in partẽ: & antequã ſolueret, poſſet peti abſolutio: quia inquãtũ creditor peteret, turpiter peteret. Vbi autẽ eſſemus in loco, in quo communiter non inducentur ad tantum malum: vt in Chriſtianis hodiè, qui talia valde abhorrẽt: tunc iuramentum obligaret: nec poſſet peti abſolutio. Ad hoc quod no. Inn. in. c. quia plerique. in fi. de immu. eccle. & hanc opi. vt tutiorem fuit ſecutus in dicta diſput. ſed de iuris ſubtilitate alia opi. quam Ia. de bel & Ioan. And. ſentiunt in loco præal. videtur verior: quia negari non poteſt, quin filijfam̃. inducantur ex hoc ad deprædandum parentes, vel alios: vt habeant vnde ſatisfaciant: ne cogantur ſtare in carceribus: vel cedere bonis. vnde ſi bene ponderetur. l. j. ff. ad Mace. illa prouiſio emanauit non ſolùm in odium creditoris: ſed principalius ad compeſcendam libidinem peccãtium: & ſic propter bonum publicum corporis & animæ, contra quod iuramentum priuatorum nullum eſt. de fo. compet. c. ſi diligenti. &. c. contingit. infrà de ſenten. excom. &. d. l. ius publicum. Item iuramentum reprobatur non ſolùm quando in ſe cõtinet peccatum: ſed etiam ſi poteſt eſſe occaſio b
peccati. arg. c. cum ab omni. de vita & hon. cleri. &. c. nam concupiſcentiam. de conſti. facit. c. ſicut ex literis. §. eod. ¶ Octauus caſus eſt, quando nulla alia turpitudo reperit in iuramento: niſi quia eſt præſtitum contra legem: & in hoc diſtinguo. Aut enim lex reſiſtit in fauorem reipubli. principaliter: & non eſt neceſſaria abſolutio: quia iuramẽtum non valuit: vt in. c. ſi diligenti. de foro competẽ. Aut principaliter in fauorem iurantis, licet ſecũdariò in fauorem publicum: vt in muliere & in minore: & tunc ſumus propriè in caſu. c. noſtri. & in. c. ſecundo. de pactis. libro ſexto. & in authentic. ſacramenta puberũ. & puto, quòd abſolutio ſit deneganda. Primò facit ad regulam generalẽ, quòd iuramentum eſt obſeruandum: vbi poteſt obſeruari ſine periculo animæ. vt ſuprà capit. ſi verò. cum ſimi lib. Item hîc nulla reperitur turpitudo. Nam ex quo lex prouidet fauore perſonæ: & talis perſona iurando renuntiat fauori ſuo: vt. §. dixi. nulla reperitur turpitudo in contrahente. Nam lex Dei hoc ipſum nõ habet pro turpi. vt ſeruetur iuramentum nec ex parte contrahentis poteſt argui dolus vel alia aliqua deceptio: necde ſe materia eſt turpis. argumentum opti. in ſimili in capitul. ad Apoſtolicã de regu. vt. §. induxi, inducendo in alia quæſtione. & ſic ſumus extra terminos capitul. debitores. & capitul. primi. & capitul. verum. & capitul. ſi verò. §. eodẽ. Ibi enim reperitur turpitudo ex parte recipientis: & peccatum & materia eſt prohibit: quia in ſe mala. de vſu. ſuper eo. quæ omnia ceſſant in caſu noſtro. & ſi qua culpa reperitur, ſatis punitur in retractatione actus iuramento non obſtante. Nec videtur dictum Fede. probabile vt fiat abſolutio ex eo: quia contractum eſt contra legem, vel ſtatutum. Nam ſi hoc eſſet verum, de facili euacuaretur diſpoſitio huius capitul. & authenti. ſacramenta puberum. &. c. ſecundo, præallega. & in caſibus ſimilibus petendo abſolutionem à iuramento. Nec eſt veriſimile, quòd in aliquo iſtorum iurium, quæ emanauerunt ita ſolemniter nulla fuiſſet facta mentio de abſolutione: ſicut fit in capitu. verum. &. c. ſuper eo & capitul. ſi verò. cum ſimilibus. Similiter non placet dictum Vinc. & Archidiac. & videtur hîc caſus contra eos intelligendo ſecundum communem intellectum, videlicet quòd etiam in caſu huius capituli iuramẽtum metu extortum eſt obligatorium. Sed procedit hoc argumentum à contrario ſenſu habito reſpectu ad effectum: quia hoc caſu fiet abſolutio: vt. §. eo. capitul. ſi verò. ſi ergo ſponte eſt præſtitum, non debet impendi abſolutio: quia aliâs non eſſet differentia, an ſpõte, an metu præſtaretur. Nec obſt. ſi dicatur, quòd turpitudo hæc reperitur ex parte recipientis in eo, quòd contra legem ſeu ſtatutum contraxit: quia vt ſuprà dixi, ex quo lex ſeu ſtatutum diſpoſuit fauore perſonæ principaliter, contrahendo & iurando renuntiat ſuo fauori: & ſic nulla turpitudo, maximè reſpectu Dei, & in actu ſpirituali, vbi reputatur maior & diſcretus. de iudi. c. ſi annum. libr. ſexto. & per hoc. c. &. ſimil. in quibus excipitur, niſi interueniat dolus. &. c. ergo ex ſolo contractu contra legem edito fauore perſonæ non præſumitur dolus. ¶ Nonus ca-
23 ſus eſt, † quando retentis ſupradictis terminis: vt quia ſtatuto, ſeu lege reſiſtente cõtrahitur, & datur lęſio vltra dimidiam iuſti pretij, ſtatuto non reſiſtente: vt in caſu capituli. cum dilecti. de emptione & venditione. l. ſecunda. C. de reſcindend. venditio. nunquid tunc poterit peti abſolutio à iuramento. Et dico, quòd aut lęſio eſt modica: & dicendum, quòd non: quia pro modica lęſione iura nõ curant dando ſpeciale remedium. ad hoc capitul. Abbas. quod metus cauſa. &. capitul. frequens. de reſtituti. ſpo. libro ſexto. &. c. primo. cum ibi not. de in integrum reſtit. & dicta. l. ſecunda cum ſimilib. Aut læſio fuit enormis: & tũc ſi iuramentũ [b] fuit ſimpliciter præſtitũ de nõveniẽdo cõtrà, audietur allegãdo enormẽ læſionẽ q̃d in tali enormi læſione pręſumit dolus. d. l. omnes. §. Lucius. ff. de his, quæ in frau. credi. &. l. qui teſtamentum. ff. de probatio. Non enim præſumitur iurans hunc caſum cogitaſſe. argumẽto eorum quæ notan. §. eo. c. veniens. &. c. quintaualis. Itẽ quia iura communiter excipiunt dolũ à talibus iuramentis. ſed paria ſunt, quòd dolus interueniat ex propoſito, vel reipſa. l. ſi quis cum aliter. ff. verbo. obli. Item turpitudo reperitur nunc ex parte recipientis. Et hæc videntur vera, non ſolùm ſi verba, vel iuramenta ipſius ſint indefinita: ſed etiam ſi ſint generalia: vt quia iurauit non venire contrà vlla ratione: vel cauſa. Debent enim hæc verba intelligi ciuiliter, & excipi ab illis graues læſiones. argumen. opti. in. l. creditor. §. Lucius. ff. manda. & in. l. Aurelio. §. j. ff. de libe. leg. Si aũt verba ſunt magis ſpecifica & lata, ita q̃ apertè videantur excludere remedia: vt quia iurauit non venire contrà, etiã ratione enormis læſionis: & tunc ſi verba concludunt ad vnum duntaxat remediũ, & non aliud: vt quia iurauit non venire contrà ratione mi-
c noris ætatis [c] illud ſolum remedium videtur excluſum, & non aliud: vnde poterit contrauenire tanquam maior. ad hoc vide gloſſ. in. c. penult. de emptio. & vendi. & C. de reſcin. vendi. l. ij. & vtrobiq̃ per docto. Si concludunt ad omnia remedia: vt quia iurat nõ venire cõtra nulla ratione: neq̃

a ¶ Macedoniano. De hoc vide latè p Imo hîc in rep. in. xxiij. char. maximè in. ij. col. cũ duabus ſe. ver. per p̃dicta ẽt p̃ infer ri. & in ea repe. in xxiij. char. in. xij. col. cũ tribus ſeq. verſ. & adde in c. tũ dixit, q̃ qñ filius tuus beneficio macedoniano.

SEB. SAPIA.

b ¶ Si iuramentum. Vide do. And. Si. in conſi. liij. inci, p̃ clarè ſcripſit. col. iij. & colũ. x. in. ij. vol. quid autem ſi iurat minor non venire cõtrà quacunq; rõne vel cã, an poſſit cõtrauenire ab enormẽ lęſionẽ: vide Alex. in conſi. xlij. colũ. iij. in. j. vol. & latiſſimè per. d. Fran. Cur. in cõſi. xliij. col. no. vbi multa allegat.

c ¶ Rõne minoris ętatis. Facit q̃ op portunè dicit bal. in. l. fin. §. filius autem. C. de bo. q̃ li.

circa prin. vbi dicit pone, ꝙ filiusfa. alienat rem: in qua pater habet vſumfructum & iurat non cõtrauenire, nunquid poterit contrauenire: & dicit ꝙ ſic: quia contractus iſtius filiifami. tunc non ſolũ eſt nullus ratione minoris ætatis, ſed alia: quia filiusfa. etiã ſi ſit maior non poteſt alienare res, in quibus pater habet vſumfiu. & ſic contractus eſt nullus alia ratione, ꝙ minoris ætatis: imò plus crederẽ etiã ſi iuraret non contrauenire ratione minoris ętatis, vel alia quauis ratione, adhuc nõ valeret, ꝓpter prę iudicium patris, cui debetur vſusfructus. argu. l. cũ filiusfa. ff. de teſt. milita. Item facit optimè, quod decidit Bal. in. c. j. §. item ſacramenta. de pat. iur. fir. in iij. col. verſ. pone adultus conceſsit feudum &c.

SEB. SAPIA. ¶ Ratione minoris ætatis. Vide latè p Iaſ. in l. ſciendum. colum. xiij. ff. de verb. oblig. vbi dicit communem opin. eſſe, ꝙ minor iurans non venire contra ratione minoris ętatis: poteſt alia de cauſa contrauenire. & idem dicit in auẽ. ſacramenta puberũ. col. xiij. C. ſi aduer. vendi.

a ¶ In facto. & iſtã opi. d. Ant. refert & ſequitur domi. Alex. de Imol. in a conſil. ccxxj. inci. viſo puncto, & inſtrumentis. in vlti. columna. & in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta. ſ. de verb. obli. vbi dicit, quòd iſta opin. eſt æqua & ſuſtentabilis. Ioã. de Imo. hoc in. xxxj. char. & in. c. quintauallis. in antepen. char. ſ. eod. & in cap. cũis. de pac. & l. quæ ſuperſtitis. de acqui. hær. multum dubitauit, an hæc opin. ſit vera propter illud, quod tenent gl. ordi. approbatæ cõmuniter gl. in. c. pe. de emp. & vẽ. & gl. in. l. ij. C. de reſcin den. ven. in iſtis locis tenent, quòd ſi fiat venditio citra dimidiã iuſti pretij: quo caſu interuenit deceptio re ipſa, non poſsit tatione: neque tanquàm minor, neque vt maior & tunc tenet dominus Antoñ. quòd iuramentum excludit maiorem: & contractus remanebit validus, ex quo aliter à iure non impugnatur. Idem tenet in minori quo ad hoc, ſcilicet leuem læſionem: ſed quo ad enormem putat non valere contractum & iuramentum: ſed poterit petere abſolutionem à iuramento in caſu enormi, etiã enormiſsimæ læſionis quantuncunque dicat, & in iuramento ſpecificet, quòd non veniet contra contractum ratione enormiſsimæ læſionis: licet Bartol. & alij teneant contrarium in. d. l. ij. Quod dicit etiam procedere, ſi minor dixiſſet, quòd totũ illud, quod plus valet, dat & donare intendit cõtrahenti ſecum: vt multoties ponitur in contractu: quia non eſt ſine dolo & fraude, qui contrahit: nedum cum conſumpturo, ſed cũ actu malè conſumente. ff. pro empto. l. ſi quis cum ſciret. & l. ſi verò non remunerandi. §. ſi adoleſcens. ff. mãda. & l. ij. ff. qua. re. acti. non da. Vnde cum fraus ſit ex parte recipientis, canonica iura nõ aſsiſtunt talibus iuramentis. & hoc putat verum, etiam ſi minor iurauit omnia, & ſingula vera eſſe, & illud eſſe verum pretium rei: quia conſtito de oppoſito, talia poſſunt reuocari. infrà eodem. capitul. cum in poſitionibus, libro ſexto. & quod ibi nota. quia iramentum cenſetur ſic præſtitum ſubi confidentia, quòd illud ſit verum pretium, de quo eſt conuentum: vnde conſtito de contrario non eſt periurus: licet taliter iurauerit. ſuprà eodẽ. quemadmodum. & xxiij. quæſtione ſecunda, capitul. beatus Paulus. cum. § ſequen. Et ſic dicit in facto [a] ſe conſuluiſſe in caſu cuiuſdam puellæ quæ fuit inducta, vt ſic iuraret: maximè, quia talia verba ſæpe apponunt notarij ex ſe ipſis. & aliquando ſub inuolutione verborum obripiuntur iuramẽta talia à minoribus: & maximè fœminis, quę non intelligunt, quid agant. hæc ſunt ſatis exquiſita & omni æquitati conſona. Sed in eo, quòd diſtinguit inter minorem & maiorem non ex toto placet. Puto etiam, ꝙ maior poterit cõtrauenire quantuncunq; illa verba latè fuerunt concepta læſione data ſaltẽ enormiſsima, quia notarij ſolẽt hodiè cõmuniter apponere illa verba ad maiorẽ validitatem contractus: contrahentes tamen putant illud eſſe verum pretium rei: nec in aliquo decipi. Vnde ſicut poſſet contrauenire ſaltem petẽdo abſolutionem, vbi interuenit dolus ex propoſito. argum. d. l. creditor. ita quando dolus interuenit re ipſa. in. d. l. ſi quis cum aliter. de verbo. obli. Et hoc verum, niſi ex aliquibus circunſtantijs appareat contrahentem verè voluiſſe illud, in quo fuit lęſus donare. & ſic poteſt intelligi. l. ſi quis donationis cauſa. ff. de contrahenda emptione. In dubio enim quantuncunq; illa verba fuerunt latè cõcepta non præſumam animum donandi: ſed potius appoſita ex conſuetudine notariorum apponentium hæc verba. valet enim argumentũ à communiter accidentibus: vt. ſ. dixi. ¶ Et ad

24 men reſcindi contractus, ſi ſuper eo interuenit iuramentum. Sed aduerte, quia glo. illę loquuntur quando iuramentum fuit interpoſitum à maiore: nos loquimur in minore. Prætereà illæ gl. nihil loquũtur circa relaxationem & abſolutionem iuramenti, ſed ſolũ loquuntur, nunquid habeat locum remedium illius. l. ij. & ſic non multum ad rhumbum. & vide quod conſuluit Bald. in cõſi. inci. in Chriſti nomine, conſilium di. &c. vbi dixit, quòd ſi minor iurauerit non contrauenire contractui ratiõe minoris ætatis: nec ex alia cauſa, non obſtantibus prædictis verbis poterit intentare beneficium. d. l. ij. C. de reſcin. ven, motus quia nõ præſumitur conſenſus: vbi eſt enormis lęſio. & ita voluit ſing. Per. & Cy. in. d. l. ij. in. x. iij. qõ.

ad prædicta optimè facit dictũ Spe. in titu. de emp. & vẽdi. §. nũc dicẽdũ. verſi. quid ſi vendẽs equũ. vbi ponit quæſtionẽ [b] de illo, qui vendit b equũ dolentem in ſpatula, non tñ oſtendentẽ dolorem, qñ erat calefactus in eũdo. dicendo, do tibi iſtũ equum pro ſtrabone: pro gibboſo, dolentẽ ſpatulam: & habentẽ omnes maculas: nec volo ex aliquo teneri. Et dicit Spe. ꝙ nihilominus tenetur: ex quo aliâs ſpecificè non propalauit defectũ. Nã emptor fuit deceptus videns, ꝙ falſitatẽ dixerat in alijs expreſſatis, & credit veriſimiliter eũ falſum dicere de morbo ſpatuloſo tũc latẽte. Sic dico ad propoſitũ cum notarij & contrahentes ſoleãt ad cautelã ponere verba valde latè excludentia oĩa remedia, non videt iſte per illa verba generalia voluiſſe enormiſsimã pati læſionem: ſed potius fuiſſe paſſum illa verba apponi ad ſeruandum conſuetudinẽ notariorum generalem. facit. l. b cũ de indebi. de proba. & c. cũ veniſſent. de inſti. Et idẽ videt ſenſiſſe. d. Ant. in. c. quintauallis. ſ. eo. vbi dicit ſe de facto cõſuluiſſe, ꝙ quantuncunq; verba latè cõcipiãtur in perſonas arbitrorum: vt puta, ꝙ poſſent de iure vnius dare alteri in totũ, vel in partem: quòd nihilominus enormiter deceptus poterit cõtrauenire, licet nõ appareret de dolo ex ꝓpoſito, ſed tm̃ re ipſa: quia talia verba ſermone effuſo emanata videnť prolata ſub quadã cõfidentia ꝑſonæ & amicitiæ arbitrorum: & vt captẽt amicitiã & beneuolentiã arbitrorũ ad nõ lædẽdum. & idẽ tenuit diſputando. d. Pe. de Anch. vt dixi. ſ. in. c. qntauallis. & aliquatenus ſentit hîc Hoſt. licet multi cõtrà. & ibi plenè dixi: vñ hoc non eſt ſine dubio. ¶ Ex his habes quintum caſum, qñ iramentũ fuit interpoſitũ cõtra legẽ prouidentẽ contra deceptionẽ. Quatuor collige ex his, quæ dixi. ſ. in prin. in diſcuſsione intellectus huius. c. Decimus caſus, qñ turpitudo reperiretur ex parte recipientis iuramẽtum: ita quòd locus eſt petitioni abſolutionis: ſed iurans ante, quã abſolueret, incidit in periuriũ: dubitatur nunc nunquid poſsit petere abſolutionẽ: ſicut potuit à principio. & eſt quotidianus caſus cũ multi contraeniãt: & poſtquàm excipiť contra eos de iuramẽto, ipſi petũt abſolutionẽ. & dic de hoc, vt. ſ. dixi. c. j. Vndecimus caſus & vlt. eſt, qñ iurat non repetere: nec ſolutionẽ petere: nec aliquã querimoniã ſuper his deponere. & hũc plenè tetigi in. c. j. ſ. e. dic, vt ibi. & per hæc habes clarè materiam huius abſolutionis. Itẽ habes quinq; caſus, in quibus iramentũ apponiť cõtra legẽ. Primus, qñ lex verſatur circa bonos mores. Secũdus, qñ circa vtilitatẽ publicã. Tertius, qñ lex ꝓhibet aliqd in odiũ alicuius. Quartus, qñ prohibet fauore ipſius iurãtis principaľr: ſed ſecũdariò in fauore rẽ publicũ. Quintus, qñ ꝓuidet aduerſus deceptiões: vt in caſu. c. cũ dilecti. de emp. & vẽd. & l. ij. C. de reſcin. vend. & l. pactum. C. de pac. & qd in eis dicendũ. Sunt & alij caſus, quos ꝓſequitur Bart. in. d. l. ſi quis pro eo. Et ſit ſextus, quando aliquid prohibeť ratione ſolennitatis

SEB. SAPIA. b ¶ Quæſtionem. hoc dictum refert & ſequitur Abb. in. c. iniuſtũ. j. de re. permu. & Andræ. Sicu. in. c. cũ dilecti. j. de emp. & ven. & in cõſil. lvj. colũ. iij. incip. ſapienter ſcribit, in. iij. vol.

Cap. Cùm contin. Panor. ſuper Secunda Secundi.

a SEB.SAPIA. ¶ Iuramentum. Vide Feli in c. cum ſuper. col. iij. ver. not. etiam ſ. de offic. deleg. Iaſ. in l. j. §. ſi quis ita. col. ix. ver. vl. circa iſtam quæſtio. ff. de verb. obli.

b ¶ Téſtamentũ. Iuramentum in teſtõ non ſolẽni interpoſitum habet vim clauſulæ codicillaris. & idẽ dicit hîc Imo. in repe. xxiij. chartæ. in vlti. col. & Bar. in l. ſi quis pro eo. in pe. col. ff. de fideiuſ. & in l. ſi qs in prin. ante ſi. princ. ff. de leg. iij. & in l. eã, quã. in vj. caſu. C. de fideic. &, d. Iaſo. de May. in §. item ſi quis. in. iij. col. in fi. de act.

c ¶ Pactũ. An pactũ ſup futura ſucceſſione firmet iuramẽto: vide Do. in. c. q̃uis. in. iiij. co. de pac. in. vj. & gio. relatã ad' tex. in verſ. illicitũ. i. c. venerabilẽ. de ele. & Bar. in. d. l. pactũ, qđ dotali. C. de pac. & gl. in l. ſi qñ. C. de inoffi. teſ. & in l. pactũ. C. de col. vbi Bal. in v. op. Bart. in l. ſi qs pro eo. in. j. mẽbro. ff. de fide iu. & in l. ſi. verſi. ſecundò q̃ro. C. de pact. Et an teneat iuramẽtũ de futura ſucceſſiõe: dic, ꝙ nõ. de quo vide plenè ꝑ Io. de lig. in. c. nulla. de conceſ. præben.

d ¶ Donatiõe. An donatio inter virũ & vxorẽ valideť iuramẽto: vide ꝑ eundẽ. d. Abb. in c. fi. de do. ĩter vi. & vxo. & qđ ibi no. & quod ibi latiſsimè per Imol. hîc in repe. in. xl. iiij. charta. in. iiij. col. illius chartæ. verſi. circa tertiũ, an valeat dona.

e ¶ Cõtrarium. Et idẽ tenet Imo. hîc in penult. charta. & iſta eſt melior, ꝓ rõnẽ Bar. qa hîc nõ eſt ꝓhibitũ, ꝙ ſit contra bonos mores: ſed qa de facili pro aliquo ꝑſenti qs renũtiaret alimẽtis futuris: & hoc principaliter non intendit ad fauorẽ publicũ: ergo debet valere renũtiatio cũ iuramento q̃uis Fulg. in. d. l. cũ hi. ſequať ibi Bar. alĩ nõ tangũt. & idẽ Fulg. in. l. qui fidẽ. in prin. ff. de tranſactio. per il. lum tex. coniuncta glo. & idem tenet Bal. in. l. pactũ dotali. in vlti. q. C. de colla. Motus, quia iuramentum per quod quis incidit in periculum mortis, vel in diſcrimen vitæ, non valet: nec eſt ſeruandum: prout eſt iſtud iuramentum, per quod renuntiatur alimentis de futuro.

e SEB.SAPIA. ¶ Contrariũ. Alex. in. l. ſi cõſtãte. §. quoties. ff. ſol. ma. & in cõſi. xj. inci. viſo. colũ. vj. in. ij. volu. cũ al. per do. Iaſ. in. l. de his. co. iij. ver. no. reg. ff. de tranſact.

f ¶ Stipulatiõe. Et ꝙ ſtipulatio alteri facta valideť iuramẽto vltra do. Ant. hîc, in. xxiij. col. verſic. ſextus caſus, qñ lex non reſiſtit, &c. Idẽ tenet Bal. in. §. fi qs alij. in fi. inſtit. de inuti. ſtipu. & de hoc ꝙ Pet. de Ancha. in. c. licet mulieres. in peñ. col. de iureiu. li. vj. & p. d. Ant. ſ. de pro œmi. Greg. ĩ. xvj. colũ. vbi tenet, ꝙ ex ſtipulatiõe alteri facta poſsit agi, ſi ſit interpoſitũ iuramẽtum: qđ tenet Bar. in. l. ſi qs pro eo. in. vj. mẽbro. ff. de fide iuſſo. Imo. hîc in xiij. charta. dicẽs ad hoceſſe gl. ſin. in. c. quoties. quã allega. hîc iſte. Et idẽ tenet Bald. in auť. ſacramẽta. C. ſi aduer. vendi. in vlt. co. & in. l. pactũ. in. ix. q. C. de codi. & in ſub. C. res inter alios acta. & Pet. de Anch. in cle. de iurei. & in cle. j. ĩ prine. de vſur. & Ro. in l. ſtipulatio iſta. §. ſi ſtipuler. in vlti. col. de ver. obl. & eſt de mẽte Bar. in l. cũ qs decedẽs. §. codicillis. de leg. iij. Sed tu ꝑdicta intellige de iure canonico: nam de iure ciuili non vĩ poſſe agi ex tali ſtipulatiõe & iuramẽto vallata, per tex. fin. in. l. certũ §. ſi quis abſente. in ver. qa nec qui iurat. ff. de confeſ. & vide de hoc Bal. in. l. qđ procurator ex re. ff. de procu. Imo. in repe. huius ca. ponit in. xl. charta. verſ. octauũ membrum eſt.

probatoriæ: quo caſu Bart. dicit iuramentum nõ conualidare actũ, ſi talis ſolennitas deficit: quia iſtæ ſolẽnitates ſunt ad publicã vtilitatẽ introductæ: nec poſſunt pactis: nec iuramẽtis tolli. d. l. ius publicũ. ff. de pact. & in. d. c. ſi dili gẽti. &, l. nemo põt. ff. de lega. j. ¶ † Ad vnũ tĩ dicit aduertẽdũ, ꝙ iuramẽtũ[a] interpoſitũ ſup aliquo actu importat idẽ, acſi diceret, ꝙ ſi non valet iſto mõ, quo agiť: valeat oĩ modo quo valere põt. Et ideo, ſi ſuper teſtamẽto[b] jurať: & ibi nõ eſt ſolennis numerus teſtiũ, perinde eſt acſi diceret, ꝙ ſi nõ valet iure teſtamẽti, valeat iure codicillorũ. l. cũ pater. §. filius matrem. ff. de leg. ij. quod dicit no. d. Ant. † dicit ſe putare ꝙ niſi ſolennitas fundetur oĩno ſuper publica vtilitate, eius defectus nõ impedit obligationẽ iuramẽti. Exẽplũ in cõtractibus, in quibus dať ſolennitas in fauorẽ mulierũ, vel minorũ. Itẽ dicit illud dictũ Bart. nõ procedere etiã in illis, in quibus ſolẽnitas inuenta eſſet ob publicam vtilitatẽ, ſi iuramentũ non obſeruatũ læderet animã: vt in legatis ad pias cauſas. Nõ puto per hæc dicta quæſtiõi ſufficienter fore reſponſum. Et vt clarius pateat, ponatur exẽplũ in hac ſolẽnitate probatoria. Dicit ſtatutũ, ꝙ nullũ inſtrumentũ probet ſufficiẽter, niſi fuerint rogati duo notarij: nunc producit inſtrumentũ iuratũ, de quo fuit rogatus vn[9] duntaxat notarius: nũ qd faciãt fidẽ: certè dico, ꝙ in caſibus, in quibus valet ſtatutũ nõ facit fidem: quia ſicut nõ probat cõtractũ, ita nec iuramẽtum. arg. in. l. fi. C. de non nume. pecu. Sed ſi aliter cõſtaret de iuramẽto, puta per teſtes: compellẽdus eſt iurans ſeruare iuramentũ. Itẽ deficiẽtibus probationibus teneť in foro aĩæ: qa ſtatutũ nõ annullat obligationẽ in fauorẽ publicũ, ſed probationẽ. Satis ergo eſt, ꝙ de facto aliter cõſtet. Facit quod no. in. c. ſicut. de ꝓba. Nec diſtinguo, an in fauorẽ publicũ: an priuatum ſtatutũ prouideat: qa idẽ iuris eſt, ex quo non põt fieri probatio ſufficiens de iuramẽto. An aũt in concernẽtibus piam cãm habeat locum tale ſtatutũ: remitto ad not. in. c. relatũ. de teſt. & l. j. C. de ſacroſan. eccl. ¶ † Septimus caſus, qñ aliquid prohibeť ratiõe: defectus ſolennitatis formalis. Exemplũ in ſtipulatiõe, in qua debẽt interuenire verba ex vtraq; parte: ſi ex alia parte nõ reſpõdeať, non valet: vt in. l. j. §. j. ff. de verb. obl. Nũc dubitať, quid ſi interueniat iuramentũ? dicit Bar. in. d. l. ſi quis pro eo. ꝙ nõ firmať, ꝙ ſit ſtipulatio, prout agebať: quia deficit forma quæ dat eſſe rei: tñ valebit vt pactũ veſtitum: quia iuramentũ habet vim clauſulę, ſinõ valet quod ago, vt ago. & c. quod not. ¶ † Et per hoc dicit, ꝙ licet fideiuſſor nõ teneať, qñ interceſsit in duriorẽ cauſam: vĺ qñ promiſit aliquid aliud. l. Græcè. ff. de fideiuſ. Tñ, ſi interceſsit iuramentũ, nõ teneť, vt fideiuſſor: quia deficit forma fideiuſsionis: ſed vt principalis promiſſor: qñ iurando vult oĩno teneri meliori modo, quo põt. Hoc dicit procedere, niſi defectus ſit circa cõſenſum. Nãtũc ſi cõſenſus deficit totaliter, vel limitaturcerto modo: eodẽ modo intelligiť iuramentũ. Non

29 l. ſi libertus. ff. de oper. lib. ¶ † Octauus caſus, qñ cõtractus prohibetur ratione rei, ſeu materiæ, ſuper qua cõtractus ſit: vt ſi contrahiť ſuper re, cuius non eſt commercium: tunc putat Bar. ꝙ non valideť iuramento: quia videť concernere impoſsibile de iure, vĺ de facto. l. apud Iulia. in fi. ff. de lega. j. &. l. inter ſtipulantẽ. §. ſacram. ff. de ver. ob. facit reg. nemo. de reg. iur. li. vj. & quod no. Dy. in reg. ſemel Deo. in. vj.

30 ¶ † Nonus caſus, qñ aliquid prohibeť, ꝓpter alias ſubditorum vtilitates. Exemplũ in. l. cum hi. ff. de tranſ. vbi prohibeť tranſactio ſup alimentis. & l. pactũ. C. de pact. vbi prohibeť pactum[c], per quod quis renũtiat ſucceſsiõi futuræ. Etiã his caſib[9] putat Bar. in. d. l. ſi qs ꝓ eo. ꝙ actus de iure canonico firmet iuramẽto: vt in. d. c. ij. de pac. li. vj. quia hęc nõ ſunt ꝓhibita quia cõtra bonos mores, aut vtilitatẽ publicã: ſed vt prouideret vtilitatibus ſubditorũ: quia de facili pro modico remitteret illud ius futurũ. Idem putat in donatiõe[d], quæ prohibeť inter virũ & vxorem. & hoc dicit tenere Gul. de Cu. in. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. itẽ ſi iurauero. ff. de iureiu. Idẽ tenet Fede. de Senis. cõſi. cxl. vbi plenè vide. & videť velle, ꝙ firmet iuramẽto. D. Ant. tenet iuramentũ valere, ſed nõ confirmare donationẽ. Tu de hoc dic, vt. ſ. plenè dixi. Vide Ioan. de lig. in cle. Romanĩ j. eo. vbi idẽ tenet. ¶ Sed aduerte quatenus hîc dicit Bart. valere iuramentũ ſuper trãſactione alimentorum. Contrariũ tenet in. d. l. cũ hi, qui. in prin. Idem ſentit in. l. de his. ff. de tranſact. qñ fit trãſactio, non viſis verbis teſtamenti. Contrariũ[e] tenet hîc. d. Ant. & melius: qa vtroq; caſu principalis vtilitas eſt priuatorũ. facit. l. j. & quod ibi not. C. de pact. An aũt donatio facta filiofami. per patrem, cõfirmetur iuramento: vide per Bal. in. l. ij. C. de inof. doñ. & quod in ſimili not. Io. An. in addi. Spe. in ti. de teſte. §. j. verſ. ſed pone filius. vbi quęrit, an donatio facta patri ſi per filium exiſtentẽ in poteſtate valeat interpoſito iuramento. vide tam in patre, quàm in filio: per Bar. in. l. frater à fratre. in vlti. col. ff. de cõdi. ĩde. & tex. & gl. in. l. ij. C. de inof. do.

31 ¶ † Decimus & vltimus caſus, qñ iuramentũ interponit in actu, cui lex non aſsiſtit, nec expreſsè reprobat. Exemplũ in ſtipulatiõe[f] alteri facta, inſti. de verb. obli. §. alteri. vel in pacto nudo de iure ciuili. Bar. putat, ꝙ de iure canonico conuentio validetur: ſicut pœnalis ſtipulatio ſuper eo oppoſita. d. §. alteri. ¶ Aduerte, quando præceſsit pactum, non dubito de iure canonico: p. c. j. de pact. & plenius de iuramento extraiudiciali, quando non eſt contra legẽ: an ex eo detur actio. not. in. c. cum veniſſent. de inſti. dic, vt ibi & etiam reſpectu iuris ciuilis. Ponit do. Anto. vnum notabile & ſingulare dictum dicens, ꝙ vbicũq; præcedit obligatio naturalis iuramentũ, ſuper illa præſtitum etiam de iure ciuili, iuducit obligationem. per tex. in. l. vt iurĩſiuran. ff. de ope. lib. ad idẽ. l. j. §. debitum. ff. de conſtitu. pecu. Sed ego dubito in ſti-

in ſtipulatione alteri facta, an confirmetur iuramento: de quo vide bo.gl.in.c.quoties.j.q.vij. & poſſet dici, quòd vbi oritur naturalis, confirmet: aliâs ſecus. Qñ ſit: colligitur ex not.in.l.ſtipulatio iſta §.ſi quis inſulam.ff.de verb.oblig. & in.l.j.ff.de pac. vide quod plenè dico ſuper proœ.huius libr. vbi tango, an de iure canonico
32 quis poſsit alteri ſtipulari. ¶ † Ex prædictis reuocatur in dubiũ,
a an valeat pactũ iuramẽto firmatũ de nõ cedendo bonis[a]: vide Fede, conſi.lx. Itẽ, an iuramentũ obliget fideiuſſores dotium? Bar.in d.l.ſi quis pro eo.dicit, ꝙ non: quia præceptum dirigitur ad perſonam. Do. Ant. tenet iſtud dictum: ſed alia ratiõe. ſ. quia eſt contra bonos mores: cum notetur quædam perfidia & diffidentia inter coniuges. Certè poſſet attentari contrariũ: quia nõ ſunt boni mores naturales: ſed ciuiles: vt. ſ. dixi. Nam procedit hoc ex quadam æquitate poſitiua, quæ eſt variabilis: nam ſicut adueniẽte paupertate vxor ſibi conſulit: vt in.c.ꝑ veſtras.de don.in.vir. & do.poſt diuor.reſt.ita & à principio videtur, ꝙ poſsit ſibi conſulere: quia melius eſt ante tempus occurrere, quã poſt cauſam vulneratam remedium quærere. l.fi.C.in qui.cau.in integr.reſti. non eſt neceſ. vnde poſſet hodiè lex ſtatuere contrariũ, ita ꝙ quis per iuramentum poſſet renuntiare huic fauori: maximè arg.l.j.ff.ſol.matr. & hîc. Et hæc ſufficiant pro complemẽto huius profundiſsimę materiæ. ¶ In glo ſ. fi. intelligo gl. ſecundum doct. qñ directè fieret in præiudicium filiorum: tunc enim non valeret: puta, quia bona eſſent obligata ex teſtamento aui: vel aliter. Secus indirectè: nã ſemper præiudicat filijs: quia aliâs ſucceſsiſſent in re illa, ſi nõ fuiſſent alienata: & vide quod not.gl.in.d.c.ij.de pactis.lib.vj.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia ratione pacis fractæ habet iuriſdictionem in laicos.*
2 *Iudex eccleſiaſticus compellit laicum relaxare iuramentum turpiter receptum in omni materia.*
3 *Propter delictum domini, poteſt ſua terra ſubijci interdicto.*
4 *Iuramentum de redeundo ad carcerem, an ſit obligatorium.*
5 *An iurans obligetur, ſi non conſentiat ille, cui fit iuramentum.*
9 *Si duo inuicem iurant: & alter iuſtè impediatur adimplere: ſecundo iurãs non obligatur.*
7 *Quid ſit bellum propriè ſumptum? & bona mobilia ſtatim efficiuntur capientium: ſed poſtea aſsignantur Duci belli, vt ea diſtribuat: immobilia vero publicantur.*
8 *Non recognoſcẽs ſuperiorem poteſt indicere bellum: & hodiè inter Chriſtianos non obſeruatur ius captiuitatis & poſtliminij.*
9 *Recognoſcens ſuperiorem, ſi iuſtè mouet bellum contra ſubditos, poteſt cognoſcere, quòd ſubditi capiantur, & bona eorum: & ipſi capti dicuntur potius obſides, non captiui.*
10 *Mouens bellum iuſtè contra non ſubditos, vt puta pro defenſione ſua, vel rerum ſuarum: poteſt percutere & interficere cum moderamine inculpatæ tutelæ.*
11 *Imperator an iuſtè poſsit indicere bellum contra Papam?*
12 *Papa iuſtè poteſt priuare Imperatorem & alios Reges.*
13 *In dubio an bellum præſumatur iuſtum, vel iniuſtum?*
14 *Si aufero rem meã ab aliquo: an detur illi à quo abſtuli, actio vi bonorum raptorum.*
15 *Licitum eſt mihi furto recuperare rem meam, non per mẽdacium, ſi aliter illam recuperare non poſſum.*
16 *Vocati ad bellum iuſtum, vel iniuſtum, an agere poſſunt contra vocantem ad damna & expenſas.*
17 *Mandans tenetur de caſu fortuito, de quo veriſimiliter erat cogitandum.*
18 *Vocans ad bellum, an poſsit agere vi bonorum raptorum contra illos, qui ſpoliauerunt vocatos.*
19 *An vaſalli, ſeu milites vocati teneantur ire ad bellum.*

CAP. XXIX.

Sicut, & infra. ¶ Fides etiam iurata ſeruãda nõ eſt ei, qui fidẽ frangit. Ego comprehendendo totũ tex. ſummo ſic. Mouens bellum iuiuſtũ compellitur reſtituere, quę per violentiã occupauit: & eos abſoluere à quibus indebitè iuramenta extorſit. hoc primò vſq; ad verſic. *iuramentum*. abinde vſq; ad fi. ſecundũ verum intellectum. h.d. Non adſtringitur quis iuramento ad implendum, quod iurauit, ſi ab alio nõ impletur, cuius reſpectu præbuit iuramentum. & vt patet ex prædictis, ſunt duæ partes. Secunda ibi: *iuramentum*. ¶ Et pone ſic caſum literalem. Quidã Henricus iniuſtè mouit bellum contra quendam Ioan. in quo multa eius bona per violentiam occupauit: ac eũ captum fortè, ad iurandum induxit: vt bona ſic occupata non repeteret: vel ſecundum alium intellectum relaxauit cum iuramento redeũdo ad vincula. & hoc fuit primum iuramentum, de quo tex. in prin. loquitur. demũ præſtitit aliud iuramentum: de quo in fine literæ nõ apparet ſuper quo: ſed fortè ſecundũ Hoſti. & Io. promiſit Henrico centum libras, ſi ipſum non offenderet: & ille licèt promiſerit, & iurauerit fortè nõ offendere dictũ Io. nihilominus eum offendit: quibus peractis iſte Io. fuit cõqueſtus Papæ: petẽs ſuper omnibus de opportuno re
a medio ſibi prouideri. Papa commiſit cauſam quibuſdã, quibus mandat reſpectu primi iuramẽti, vt habet in litera in prin. reſpectu ſecundi reſpondet quid iuris: vt in verſ. *iuramentum*. & ſic clara eſt litera. ¶ Not.j.ex parte prioris,
b ꝙ bellũ mouens[a] tenetur reſtituere oĩa occupata. quod procedit qñ iniuſtè mouit bellum: vt in litera. in ver. *iniuſtè*. aliâs ſi iuſtè facit, nõ tenetur ad reſtitutionẽ, ſecundũ Hoſt. ſed facit ſua, quæ occupauit. xxiij.q.v.c.dicat. & no.
1 j.diſt.c.ius gentiũ. & j. latius dicã. ¶ † Not. ij. eccleſiã habere iuriſdictionẽ in laicos ratione pacis fractæ: & poſſe directè inuaſorẽ compellere ad reſtitutionem. Nam ſi bene põderabis hanc literam, non fuit hîc proceſſum per viã denuntiationis: cum nulla præceſſerit monitio: ſed via directa per viã querelæ fuit aditus Papa, tãm ſuper relaxatione iuramẽti, quã ſuper reſtitutione inuaſorũ. qđ ſing. notabis pro intellectu. c.nouit.de iu.in ver.licet. & duplex põt eſſe huius dicti ratio. Prima, qa hoc dictũ nõ poterat eſſe nõ notoriũ in loco: rõne cuius Papa iuriſdictionẽ exercet in laicos: vt dixi in d.c.nouit. Secũda, quia rũpendo pacem, venit qs directè cõtra charitatẽ. d.ver.licet. & ſic Ioquit directè contra principale præceptũ Dei: meritò ipſius vicarius cognoſcit: iuxta not.in c.cũ ſit generale.de for.cõpe. ¶ No.iij. & tene
menti, † ꝙ iudex eccleſiaſticus cõpellit laicum 2
relaxare iuramentum ab eo turpiter receptũ: nedum in materia vſuraria: vt in.j.c.ſ.eod. ſed etiam aliâs qualitercũq; turpitudo reperitur: ex quo ex parte recipientis non poteſt ſeruari ſine diſpendio ſalutis æternę. Ex hoc & ex tex. infero, ꝙ etiã iuramentum turpiter receptum obligat partem, ſaltem ſecundariò: aliter non poſſet relaxari ſaltẽ à parte: nã abſolutio præſupponit vinculũ. l.decẽ.ff.de verbo.obl. & c. ad diſſoluendũ. de deſpon.impube. faciunt ea, c
3 quæ.ſ.dixi in.c.j. ¶ † Not.iiij. ꝙ propter delictũ dñi ꝑſeuerãtis in cõtumacia, põt ſua terra ſubijci interdicto, donec ille ſatisfecerit. Et ſic no. ꝙ non eſt ſpãle in matrimonio, id qđ hr̃ in
c c.non eſt j. de ſpon. ad hoc vide [c] boñ. gl. xxiiij.
4 q.iij. in ſum. & j.q.iij. in ſum. ¶ † Not. intelli-

a ¶ Cedẽdo bonis. Vide hîc d. Ant. in.xvj.col.in ver. ſic. ex hoc patet. &c. Et ſi tu vis videre iſtũ paſſum an valeat iuramentum de nõ cedendo bonis, elegãter diſputatum: vide do.de Rota in nouis deci.cij.quę incipit, vtrũ poſsit renuntiari. & eoſdem in antiquis. deciſio.cij.quę incip. itã not. ꝙ ſecundũ aliquos. & plenè hîc ꝑ Imol. in repeti. in .xij. char. & per eundẽ Imo. in.xliij. char. in vlti. colũ. illius chartæ. circa principiũ. Cõtrariam partẽ videt tenuiſſe idem .d. Ant. in hoc eod.c. in.xvj.col.in verſic. ex his decidit. & videtur approbaſſe diſtinctionem cum qua tranſit iſte.

SEB. SAPIA.

b ¶ Bellũ mouens. vide Bal.in.c.j.de mil.vaſal.qui contu. eſt Alexã. in.l. ſi quid bello. ff. de cap. & poſtlimi. reuer. Moder. in.l. ex hoc iure. ff. de inſ. & iud.

c ¶ Vide. Et idem not., ipſemet Panor. in.c.fanè, qa. ſ. de offic. delega. Antoni. Franciſ. ¶ Circa iſtã materiã abſolutiõis, relaxatiõis, vl inter

pretationis, aut diſpenſationis iuramẽti, putarem tutius eſſe, ꝙ nunq̃ debeat quis cõtrauenire iuramẽto incõſulto Papa, vel eccleſiaſtico ſuperiore, ad quẽ ſpectat cognoſcere de iuramẽto, ſit licitũ vel non: ſeruandũ, vel non: & habet illud interpretari & declarari, an debeat ſeruari, vel non: vt in. c. ad audientiã. de cle. nõ reſi. & in. c. venerabilem. in. §. pen. de elect. & in. c. verum. in. c. q̃tò. & in. c. intellecto hoc. e. tit. & ver. Spe. in tit. de leg. §. vj. in verſi. xxiiij. & iſtud credo magis tutũ. de quo etiã: vide in ſolẽni repeti. Anto. Roſel. q mirabiliter cõmentauit iſtum tex.

a

SEB. SAPIA.

a ¶ Carcerẽ. Vide Albe. in. j. col. j. ſ. de teſti. cog. gl. in cle. paſtoralis. in ver. per violentiã. de re iu. Iaſo. in re pe. l. admonendi. colũ. lxv. in materia. ff. fugæ. ff. de iureiur.

SEB. SAPIA.

b ¶ Papa. Quãdo bellũ iuſtum poſſit moueri authoritate eccleſię, ponit. Fel. i. c. excõicamus, col. iij. & col. fi. j. de hæret.

SEB. SAPIA.

c ¶ Prædicti effectus. Quomodo hoc poſsit procedere cum ex vna parte oporteat, ꝙ bellũ ſit illicitũ: declarat. d. Iaſ. in l. ex hoc iure. col. iij. ff. de juſti. & iure. in gloſ. j. & ibi etiã tangit, ꝙ bellum dicat iuſtũ: de quo latè p. diuũ Thomã, ſecũda ſecũdæ. q. xl. art. j. & p Io. Fab. & alios in. §. ſi ab hoſtibus. inſtitu. qui. mod. ius pat. pote. ſol. & Io. de Lignano in tract. ſuo de bello.

d ¶ Quòd ſic. Et idẽ dicit Fulgo. l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia & iure. in Rege Aragonum & in Rege Frãcorũ, q nõ recognoſcũt imperiũ. c. p venerabilẽ. qui fi. ſint legi. & dicit, ꝙ dũ eſſet in concilio Cõſtãtiæ, ꝙ eorũ legati publicè, pteſtati ſunt ſe veniſſe, tãq̃ fideles Chriſtiani: nõ, q recognoſcerẽt imperiũ. Ad idẽ, ꝙ nõ recognoſcẽtes imperiũ poſſunt mouere bellũ gendo, ꝙ iſte præſtitit iuramentum redeundi ad carcerem, ꝙ tale iuramẽtũ eſt obligatoriũ. Quod intelligo, quando bellum eſſet iuſtum: tunc enim peccaret non redeũdo, vel fugiẽdo carcerẽ: [a] vt no. gl. j. diſt. c. ius gentiũ. & p Bar. in. l. relegati. ff. de pœnis. Secus: vbi detẽtio eſſet iniurioſa: & timeret tũc de periculo pſonę, q tũc iuramentũ nõ poſſet ſeruari ſine periculo ſalutis corporalis. xij. q. ij. c. fi. & no. ſ. eo. c. ſi verò. vide gl. fing. in cle. paſtoralis. de re iudi. in ver. p violentiã. & quod no. Io. An. ſuper ru. hui9 ti. in addi. Spe. & ſic limita dicta doct. hîc. vñ oportet tũc intelligere iſtũ tex. ꝙ hæc abſolutio fit ad cautelam. ſ. quo ad opi. vulgariũ. arg. ſ. eo. c. tua. vel quòd hîc nõ erat timor pſonæ, ſed rerũ. ¶ † Not. ex ſecũda parte ibi: *ſi de aſſenſu*. ꝙ p iuramẽtũ, vel pactũ null9 obligaſ, niſi cõſentiat ille, cui fit iuramentũ. qđ dicit Pet. eſſe notandũ. quod putat verũ. d. Ant. niſi ratificet poſteà. Itẽ hoc verũ quo ad obligatiões partis: ſed quo ad obligationẽ, q̃ dirigiſ in Deũ ſatis obligaſ in abſentia: per not. ſ. eo. c. debitores. & c. cũ cõtingat. eo. Ego dico ſic, ꝙ aut qs iurauit principaliter in fauorem Dei. i. intendens principaliter Deo placere: & non requiriſ alterius cõſenſus. Nã Deus vbiq̃ pſens eſt: vñ conſtituto iuramento cõpelliſ ad obſeruantiã. ſ. eo. Chriſtus & ſi in ver. licet. facit qđ no. Inn. in. c. ex parte. de cenſi. Aut iurauit intendẽs principaliter placere parti: & tũc Deus recipit: ſed ad cõmodũ partis, licetabſentis: & q̃a primaria obligatio dirigiſ in Deũ. ſ. eo. c. debitores. verũ ſi pars nõ curat de impleméto, nec etiã Deus, in. c. ij. & quod ibi no. de ſpõ. & hoc reſpectu exigiſ cõſenſus partis. Sed nõ puto hũc eſſe intellectũ huius. c. ꝙ cõſenſus partis hîc põderaſ ad inferendũ iſtũ Io. nõ eſſe obligatum, ſi altera pars neglexerit ſeruare, qđ promiſit. Sed credo ꝙ põderaſ reſpectu tacitæ cõditionis. ſ. ſi ille. H. obſeruaret: qđ promiſit: quaſi dicat ſi aſſenſu vtriuſq̃ partis quiſq̃ iurauit reſpectu eius, qđ erat per aliũ implẽdũ nõ teneaſ iſte Io. implere ſi ille. H. negligit obſeruare, qđ promiſit. ¶ † Sed q̃ro, hîc diciſ illũ Io. nõ obligari ex ſecũdo iuramẽto, ſi ille. H. negligit obſeruare. & c. Quid ſi non negligit: ſed neceſsitas, vel aliud iuſtũ impedimẽtũ eũ excuſat? Sol. dicit Hoſt. ſecus eſſe. alle. ſ. eo. c. breui. & c. q̃relã. Sed certè illa iura nõ faciũt ad propoſitũ noſtrũ. p̃bãt enim ſolũ, ꝙ impedimentũ excuſaſ quo ad hoc, vt iurãs non incidat in periuriũ non obſeruãdo, qđ iurauit. Sed quòd alia pars teneaſ ad obſeruãtiã ſui iuramẽti, ex quo reſpectiuè iurauit: illa iura nõ probãt: nec dictũ eſt verũ: quia iſte vr̃ tacitè ſub cõditiõe iurare, ſcilicet ſi alter impleret, quod iurauit. Quod tenet hîc. d. Ant. & adducit not. in. c. fi. de condi. appo. Ego adduco tex. cũ ibi not. in l. ſi vno. §. itẽ cũ quidã. ff. loca. vbi patet, ꝙ ex caſu contigente in pſonã illius, qui locat operas ſuas, ſalariũ non debeſ. ad idẽ. l. j. C. de re mili. li. xij. & l. ſcio. ff. de annu. leg. & facit quod no. Bar. in. l. diẽ functo. ff. de off. aſſeſ. & l. in reb9. ff. cõmo. & l. ſi cũ dotẽ. §. finautẽ. ff. ſolu. matr. ſicut Imperator: vide Old. cõſi. lxx. Et ſcias, ꝙ illuſtriſsimus Dux mediolani in terris ſuis habet plenitudinẽ ptãtis: ſicut Impator, ſcdm Ang. in cõſil. ccxvij. inci. in cã accuſati õis. in. ij. col. Et de eo, & de eius ſuprema ptãte vide Pau. de Caſt. cõſi. ccxxv. inci. ad primũ. ppe fi. cõſilij. Eodẽ mõ Veneti ſunt in quaſi poſſeſsione libertatis, quã p̃ſcripſerũt contra imperium ſcdm Bart. in. d. l. hoſtes. Bal. etiam in ru. ff. de rer. di. tenet, ꝙ de iure Veneti ſunt liberi. & nõ alle. aliud niſi, q̃a ciuitas eorũ eſt fundata in mari. Item gulfus maris Venetorũ eſt ī eorũ dñio, & poſsũt de iure interdicere Genuẽſibus & alijs volẽtib9 in eo nauigare, ne poſsint ī tali gulfo nauigare. l. ſanè. ff. de iniur. & ibi Ray. exp̃ſsè ponit exẽplũ de gulfo Venetorũ: & exp̃ſsè, & latè cõſuluit Ange. in quadã dria, q̃ erat inter ipſos Venetos & Genuẽſes, in cõſ. cclxxxix. inci. Thema tale eſt: inter cętera capitula pacis. in. ij. col. & dicit Albe. de Roſ. ī. l. j. C. de ſum. tri. ſe vidiſſe priuilegiũ libertatis & exẽptionis Venetorũ bullatũ bulla aurea. & refert Ia. Alua. ī. c. j. in prin. qs dicatur Dux, vel Comes. Et vltrap̃dicta, an alius q̃ Impator poſsit ī dicere bellũ, põit Spe. in ti. de primo & ſecũdo decre. §. xj. circa mediũ. Itẽ vltra p̃dicta, q̃ bella dicanſ licita, & qñ & q̃bus liceat bellum ī dicere: vide multas. q. p Bal. & Alb. d. l. ex hoc & Bal. ī. l. j. in prī. vbi multa dicit. C. de cad. tol. Ange. in. q. per eũ di ſputata inci. renouata guerra. circa prin. & diffusè p Io. de lig. in trac. de bello. Itẽ ſcias quodcunq̃ bellũ de mũdo nũq̃ eſſe licitũ, niſi diffidatio p̃cedat. Ita inquit Io. An. in capit. pro humani. de homicidijs. in. vj. in nouella. quẽ refert & ſequitur Bal. in. l. ij. in. xxiij. col. C. de ſerui. & aqua. & in. l. ſi manumiſſo

¶ Secundò quæro, qđ ſi iſte. H. nollet iſtũ abſoluere à iuramẽto? dicit Hoſti. ꝙ eccleſia abſoluet: vt in. c. ſi verò. ſ. eo. vel ſi fiat prius cõpulſio, de qua in litera. Tu dic, vt plenè dixi. ſ. c. j. ¶ Gl. j. extẽde & declara, vt ſupràdixi in vno notabili. materiã gl. ij. ſtatim reaſſumã: & dic, vt dicã ſtatim. Adcontrariũ gl. fi. dixit Io. An. ꝙ ibi fides data fuit Deo: hîc aũt homini. Declara tu latius, vt dixi. ſ. eo. c. ij. vbi declaratur ſecũda pars huius capituli. ¶ † Nũc reſtat expedire quædã notabilia dicta Inn. hîc, & in. c. olim. el. j. de reſti. ſpolia. quæ hîc reſeruaui: tũ, vt materia nõ eſſet ſparſa: tum, quia illud. c. ſatis eſt oneratũ ſua materia intrinſeca. Et dicta hæc concernunt materiã belli. de quo etiã per doct. in. c. pro humani. de homi. li. vj. dicã ſatis concluſiuè: quia materia de ſe longa eſt. ¶ Et primò quæro, quia hîc mãdatur inquiri ſi iniuſtũ iſte Henri. mouit bellũ: quod dicatur bellum iuſtum, vel iniuſtum. Sol. de hoc vide gl. xxiij. q. ij. in ſumma. vbi ponũt quinq̃ ſpecies iniuſtitiæ. Hoſt. in. d. c. j. de homi. lib. vj. & Io. And. poſt eũ ponit ſeptẽ: vbi vide. Sed in expediendo Inn. hîc & in. d. c. olim. breuiter dicas, ꝙ duplex eſt bellũ: quoddã proprium, quod dam impropriũ. Bellum propriũ eſt, quodauthoritate iuris, ſeu Principis ſuperiorẽ non recognoſcẽtis, indiciſ: vt eſt Imperator: & maximè Papa [b] ſecũdũ Hoſt. xxiij. q. ij. c. j. ff. de capt. & poſtlimi. reuer. & in. l. hoſtes. & ff. de verb. ſign. l. hoſtes. Papa aũt nulli ſubeſt. de iud. c. nouit. & de elec. c. licet. in fi. & ix. q. iij. c. cuncta p̃ mundũ. Et pro hoc, ꝙ Papa ex cauſa poſsit indicere bellũ cõtra laicos Chriſtianos, vide in c. pro humani. de homi. li. vj. vbi ratiõe delicti exponit bona laicorũ quibuſcũq;. Item inducit ſeruitutẽ: vt in. c. itaquorũdam. de Iudæ. & xv. q. vlt. c. cũ multæ. cũ ſi. Et in iſtis præſertim duabus cõſiſtit propriũ bellum: vt ſcilicet capti efficianſ ſerui: & bona efficianſ capientiũ. ¶ Et ex his ſequiſ tertiũ, ſcilicet ius poſtliminij: de quo in. l. poſtliminiũ. & l. ſi quid bello. & l. hoſtes. ff. de capti. & eſt intelligẽdũ, quòd bona efficiunſ capientiũ à principio: tñ debẽt poſteà aſsignari duci belli: vt ea diſtribuat inter pugnatores ſecundũ eorũ merita: & ita ſeruaſ de facto. Sic intellige, qđ legitur & not. in d. c. dicat. xxiij. q. v. l. ſi quid bello. præalle. & p Bar. ibi: qui hoc tenet. & idem gl. in. d. c. dicat. Et quid ſit poſtliminiũ: vide tu Cano. gl. j. diſ. c. ius gentiũ. Et intellige prędicta de bonis mobilibus. Nã immobilia nõ efficiunſ capientiũ, ſed publicantur: vt legitur & not. in. l. ſi captiuus. §. j. ff. de capti. & per Bar. in. d. l. ſi qd bello.

c Itẽ prędicti effectus [c] ſequuntur etiam ex parte illorũ, qui mouent bellũ contra Romanũ põtificem. in. d. l. hoſtes. ita ꝙ propriũ bellum eſt ſiue Romanũ imperiũ moueat contra aliquẽ: cõtra illuc moueaſ ab alio. Qualiter aũt Papa poſsit mouere bellũ contra infideles, vide per

8 Inno. in. c. quod ſuper his, de voto. ¶ † An autẽ is, qui nõ recognoſcit ſuperiorem de facto: vt Rex Franciæ, vel Reges Hiſpaniæ poſsint

d indicere propriè bellũ: dic, ꝙ ſic: [d] quia habent

iura

de obſe.pa.præ. Quid aũt in duello, quod inter duos fit: nunquid de iure ſit licitum, & cõcedi poſsit: habetur in.c.ex tuarũ. de purga.cano. & in.c. j.&.ij. de pur.vul.& in.c.j. de cle.pug.in duel. aliquid per gloſ.in clemen. paſtoralis.in prin.& ibi do.Card.in.v.q. de re iudi. Ponit Ioan.de Ana.in rubr.in.c.j.in.d.titu. de cleri.pug.& ibi not.ponit Spe.in tit.de accuſa, in verſicu.quid ſi.& ſequen.

Antoni. Franciſ. ¶ Circa iſtud, qd̃ hîc dicit̃ de Venetis: dicas, q̃ Bart. dicit in. d. l. hoſtes de pp̃o Romano, q̃ ex præſcriptione acquiſiuerũt libertatẽ. & vide Bar.in.l.j. ff. de rerũ diuiſi. vbi dicit, q̃ ſunt dñi maris Adriatici,& litorũ eius: ſed in genere, nõ in ſpecie: quia litora ſunt ciuitatũ adiacentium litori.& vide Bal. in l.pen.C.de cõ.inſer.& Bartol.in.l. quominus. in .ij. q. de flu .& Sal.in l.iij.C.de nau.fœno. Et adde, q̃ ciuitas in mari, vel vicinamari, habet dominium & iuriſdictionẽ in mari vſq; ad centum miliaria: vt dicit Bart.in tract.Tiberia.in.ij. parte, & in trac.de inſula.in prin.& vide per Bar. Cepo.in tract.de ſer.ruſti. præ.in tit.de mari.& eundem in.l. eum, qui vectig. ff.de verb.ſig.

Antoni. Franciſ. ¶ Per quem poſſit indici bellũ, vide quæ notantur in.c.olim.j.de reſti.ſpol. & p Alexan.in. l.hoſtes. poſt Bar. ff.de capti. & poſtli.reuer.& in.l.ex hoc iure.in.j. colũ.ff. de iuſti.& iur.vbi declarat, quę ſint bella licita,& quę non: & an alius, quàm Princeps poſsit bellũ indicere.& vide Old. in conſil.lxxvij. & vide do.Card. in clemen.j. de ſepul.& vide Bart. in.l.ſi quid bello. ff.de capti.& per gl.in.c.j. xxiij. q. j. Et adde, q̃ bellum contra infideles, eſt licitum ſecundũ Bar.in.l.j. C.de paga.quia tenent occupatam terram ſanctam; ſcilicet Hieruſalem.& vide Inno.in.c.quod ſuper his.de voto. Anto.Fran. ¶ An & quando,& à quo poſsit indici duellum: vide Spe.in titu.de accu.in.§.vj.in ver.quod ſi.& ſeq.& vide Alex.poſt Bart.in.l. ex hoc iure.ff.de iuſti.& iure.& quibus caſibus permittatur de iure canonico: vide Bal.in.c.j.in.iij.col.de pa.tenen.in vſi.feud.nu.16. Et adde q̃ duello nõ debent intereſſe clerici, qui ſunt irregulares, ſi faueãt alteri ex partib⁹. vide Cardi.in clem.j.in.§. porro.de ſta.mona.& Bal.in.l.ius poſtliminij. C.de poſ. vbi dicit, q̃ duellum non dicitur illicitũ, quãdo idpermittit cõſuetudo generalis.

¶ Vide pulchrè Bal.in.l.j. C. de ſacroſanct.eccle.in xj.col.in.xiij. q. eodem modo tapti in bello ciuili, nunquam effi ciuntur ſerui capientium: ſecundũ Bart.in.l.in princip.C.de cadu.tollen.

iura Principis: non aũt poſſunt habere recurſum ad ſuperiorem: cũ illũ non habeant in tẽporalibus. Hoc videtur de mente Inno.in.d.c. olim. ſed clarius tenet Bar.in.d.l.hoſtes. vbi dicit vnum dictum menti tenẽdum, q̃ hodie ex conſuetudine inter chriſtianos nõ ſeruamus iura captiuitatis & poſtliminij: vnde capti nõ efficiuntur ſerui[a]: ſed quantũ ad bona obſeruamus: cui conſuetudini ſtandum eſt ſecundũ eum: vt.l.poſtliminium. ff.de capti. & hoc de bello propriè ſumpto. ¶ † Quoddam eſt bellum impropriè ſumptum.: vt illud quod non eſt indictum per Principem nõ prædicto, ſed per inferiores recognoſcentes ſuperiorem. & ſi non habent iuſtam cauſam pugnãdi: vt quia non pugnant ad eorum, ſeu rerum ſuarũ defenſionem: hoc eſt iniuſtũ bellum, & dicũtur iſti potius latrunculi.d.l.hoſtes. Nec bona, nec perſonæ efficiuntur capientium: ſed tenentur ad reſtitutionẽ: vt hîc. Si verò habent iuſtam cauſam pugnandi: vt quia nõ pugnant, niſi ad defenſionem & proſecutionem iuris eorũ: & tunc refert ſecundũ Inn. vtrum is, qui bellum agit habeat iuriſdictionem, vel nõ. Si enim habeat iuriſdictionẽ ſuper illis, quibus guerram facit, & contumaces ei ſunt & rebelles: poteſt ſtatuere & concedere, q̃ licet vnicuiq; res eorum inuadere & capere, & ſuas facere: & liberos etiam homines rebelles capere & detinere, quouſq; dño fuerint aſsignati: vt no.j. de ſentẽ. excom. à nobis. & ſecundũ Inn. hîc. & tales potius poſſunt dici obſides, quã captiui. & ſecundum hoc etiam poteſt intelligi. ff. de leg. iij. l.j. primo reſponſo. & §.j. Sed etiam ſine aliqua cõſtitutione poteſt tales rebelles, ſi terram ſuam inuaſerint, & in ea damnũ dederint, punire & dãnare. C. vbi de cri.agi opor.auf. qua in prouincia. & patet ex eo quod legi. & no.in.c.j. de rapto. ſecundum Hoſt. ¶ † Si autẽ is, qui tale bellum gerit, nullam iuriſdictionem habeat ſuper eo, ſuper quo bellum gerit: & tñ pugnat iuſtè: puta, quia alius inuadit ipſum: & ipſe ſe vel res ſuas defendit: & tunc licet ei vim vi repellere: & in defendendo & in repellendo hominem percutere, & etiam occidere: ſed cum[b] moderamine inculpatæ tutelæ: de quo no.in. d.c. olim. Tunc tamen, nec bona aduerſarij, nec ipſum aduerſariũ licet capere, nec capiendo ſua facere: nec etiam inuaſorem detinere, cui tamen inuaſori, ſi in ipa inuaſione ſpolietur, vel verberetur, actio vi bonorum raptorum, & etiam iniuriarum denegatur: quia exceptio paris criminis obſtat ei i.j. de adult.c.intelleximus. ſed bene poteſt res, quibus ſpoliatus eſt, vendicare: quarum remanet dñs, ſicut prius. ff. de rei vẽ. l.in rem act, ſecundũ Inn. hîc, quæ ſunt verba notanda. Et quod.§. dixi de hoſtibus habentibus iuriſdictionem, vt poſsint ad ſuorum & eorum defenſionẽ bellum mouere. Dicit Inn. d.c.olim. procedere etiam in prælatis quibuſcunq; iuriſdictionem temporalem habẽtibus. ad hoc.c.dilecto. & quod ibi not. de ſen. excõ. lib.vj. Poſſunt tñ intereſſe bello, ſed nõ pugnate, & capite: ſed caueant ne dicant occidite: vt not.in.c.ſignificaſti.el.ij. de homi. & c.ex literis. de exceſ. Præla. de quo vide bo.gl.in.c. ſciſcitaris. vij.q.j. & quod leg. & not.in.c.ex multa. de voto. & xxiij.q.viij.c.hortatu. & c.igitur. & ſi clerici ſunt non habentes iuriſdictionem: tunc dic, vt.§. dixi in laicis non habentibus iuriſdictionem: vt liceat ſe & bona defendere, etiam inijciendo manus in clericos: ſed cum moderamine inculpate tutelę. de quo plenè leg. & not.in præalle.c. olim. non tñ debet pro defenſione rerum procedere ad occiſionem, vel aliaſęua: vt in.c.ſuſcepimus. de homi. de quo dicendũ, vt not.in.c.olim. Qñ autem[a] bellum non indicit̃ à Principe, nõ dicitur propriè bellum, ſecundũ Inno. & bene[b]: ſed potius defenſio. ¶ † Sed circa prędicta quæro: dixi ſupra propriè bellum indici ex Imperatoris edicto. quid ſi Imperator mouit bellum nũc contra Papã: nunquid dicitur iuſtum? & pone in terminis: quos ponunt Ioã. And. & Hoſt. in.d. c.olim. Imperator eſt iniquus & peccator: monitus ſe non corrigit, ſed peiora committit. & tandem excõmunicatur per Papam, & oĩa contemnit. Mouens tandem bellum & indicens, propter hoc cõtra eccleſiam: dicetur ne iuſtũ bellum ex parte ipſius cũ ab Imperatore ſit indictũ? Et primò ſecundũ illos, qui dicunt habere duas iuriſdictiones. ſ. temporalẽ & ſpiritualem ſic adeò procedere: vt vna non ſubſit alteri: & nihil ad eccleſiã de tẽporalibus: oportet fateri, q̃ fic. ſed abſit hoc ſecundũ Io. An. & Hoſt. à fideliũ cordibus. Imperator enim ex officio eſt aduocatus eccleſiæ. vnde nõ debet eã impugnare, ſed potius à malignorũ oppreſsionibus liberare. de na.ex libe.ven.c.vno. & adde bo.tex.in cle. ne Romanij. eo.tit. quinimo tanta pertinacia ſecundũ eos vix carere põt labe hæreticæ prauitatis. ad hoc quod not j. de hæreti. excõicamus. & in tãta iniquitate etiã ſi Papa in temporalibus eſſet inferior, fieret ſuperior propter peccatũ ipſius: ar.xl.diſ.multi. in fin. tñ certũ eſt, q̃ Papa eſt ſuperior. vnde ipſum electum examinat, approbat, & improbat. de elect.c.venerabilem. & circa hoc vide, quod plenè dixi in.c.nouit. de iud. Et finaliter in hac quæſtione concludit tale bellum eſſe iniuſtum: & quòd in hoc caſu contra iniquum Principẽ tenentur oẽs fideles, & catholici eccleſiæ adhærere: quos etiam ſi vaſalli imperij ſunt, põt Papa ex cauſa abſoluere ab obſeruantia præſtiti iuramẽti ſuper fidelitate: vt patet xv.q.vj.c.nos ſanctorum. & c.iuratos. cum ſi. ¶ † Ego amplius dico fic. ſ. q̃ Papa põt ex cauſa ardua priuare Imperatorem & alios Reges: & contra eos indicere bellum publicũ: vt not. in.d.c.venerabilem. de elect. & c.nouit. de iudic. & xv.qõ.vj.c.alius. & in.c.pro humani. de homic.lib.vj. & not.gloſſ.iuncto text.in.c.ad Apoſtolicæ, de re iudic.libr.vj. & doct.in.c.ex geſtis. de cler.non reſi. & hodie optimè facit, quod habetur in extrauagã. Bonifacij, quæ incipit: vnam ſanctã. Poteſt enim Papa ex cã ardua iuriſdictionem in tpalibus, quam à Deo ſuſcepit in habitu, deducere ad actum contra

quoſcunq; vt plenè dixi in.d.c.nouit. vbi videas. Item dico, q; nõ eo ipõ, q; Imperator, vel Papa indicit bellũ contra aliqnem etiã inferiorem, dicit iuſtum. Nã & ipſi peccare poſſunt. xl.diſt.c.ſi Papa.&.ix.q.iij.c.aliorum.&.d.c.ad Apoſtolicę.& cle.paſtoralis.de re iudi. Habẽt enim ſummi Principes à Deo poteſtatem paſcendi & rectè iudicãdi ſubditos: nõ aũt delinquendi, ſeu opprimendi. xl.diſt.c.j.&.d.c.alius Oportet ergo, q; ſubſit legitima & naturalis cauſa: vt puta, quia ſunt contumaces & rebelles eccleſiæ, ſeu imperio. Poſſet tamẽ admitti: vt in dubio pręſumatur legitima cauſa in Principe: iuxta no. per Legiſtas in.l. præſcriptione. & in.l.fi.C.ſi cõtra ius, vel vti.publi.& per aliquos in.c.quæ in eccleſiarum.de conſtit. Puto etiã, q; ex cauſa legitima & not. poſſet Imperator indicere bellum contra perſonã Papæ: nõ dico contra eccleſiam: vt ſi Papa eſſet hæreticus, & non poſſet iudicari per eccleſiam, vel ſchiſmaticus: vel aliâs incorrigibilis & eccleſia non habeat quid faciat. de quo remitto ad ea, quæ habentur in.c.Principes.&.c.Regum.xxiij.q.v.& in.c.in noĩe Dñi.xxiij.diſt.&.c.nec licuit.xvij.diſt.& ad hoc not.in.c. non ab homine.de iudic.& in.c.non vos.&.c. de liguribus. xxiij.qõ.v.& vide glo.in.c.tua.de deci. ¶ †Ex his infero ad aliã quæſtionẽ, an in dubio bellũ præſumatur iniuſtũ, vel iuſtũ. facit iſte text. q; iuſtũ: quia dicit, ſi conſtiterit, q; iniuſtè mouerit. &c.& ſic onus probandi incumbat aſſerenti iniuſtum. Hoſti. hîc tenet contrariũ dicens, q; regulariter omne bellum præſumitur iniuſtum & damnatũ. C. de gla.l.j.lib.xj.& de pur. ca.c.j.&.ij.cũ ſuis concor. Ad iſtum tex. reſpõdet dupliciter: primò, q; verbũ conſtiterit, poterit referri ad verbum iniuſtum. & tunc dicit conſtare de ininſtitia eoipſo, q; non conſtat cõtrarium. alleg. in ſi. C. qui mili. non poſ. l. ſuper ſeruis. lib. xij. ¶ Ex quo not. q; iſtud verbum, ſi conſtiterit, poſitum in aliqua diſpoſitione, nõ immutat ipſius naturam. Sed ſatis dicitur conſtare, ex quo ius cõe fundat intentionem agentis in illo caſu. Secundò hoc verbũ conſtiterit: põt referri ad verbũ mouerit. & tunc tex. non facit vt bellũ præſumat iuſtum. & eſt tunc ſenſus literæ: ſi cõſtiterit, q; H. mouerit bellũ contrr Io. Nã facta non præſumunt. de offi. deleg. cum in iure. & ſecundũ Hoſt. hîc, cũ quęritur de reſtitutione dãnorum datorũ in bello, debet quæri quis fuerit bellum mouẽs: quaſi illi ſit imputandũ totum cõmiſſum illo cõflictu. C. de vi pub. vel pri. l. qm̃ multa facinora. ff. ad leg. Aqui. l. ſi ex plagis. §. j. Et ideò in litera Papa mandat inquiri, ſi iſte mouit bellum. Dic tu procedere reſpectu reſartionis damnorum: ſed reſpectu eorum, quæ fuerũt occupata in bello, diſtingue: vt. s̃. in. q. præce. dixi. Item dico primum dictum Hoſti. procedere in bello indicto à recognoſcente ſuperiorem: vt tũc in dubio præſumatur iniuſtũ. ſi autem fuit indictum à ſupremo Principe, puto contrarium: vt dixi. s̃. in. ij. q. per ea, quæ not. in. d. l. fin. &. l. præſcriptione. C. ſi contra ius, vel vtili. publi.

14 ¶ † Quartò principaliter quæro: pone, q; tu tenes equum meum: & quia mihi repetẽti denegas: aufero tibi aliquid violenter: nunquid dabitur tibi actio vi bo. rap. cõtra me. videtur primò, q; ſic. arg. in. l. extat. ff. quod met. cauſa. Sed in contrarium facit: quia adeò delinquis tu, qui quod meum eſt, mihi reddere denegas: ſicut & ego, qui te ſpolio: quia nõ multum intereſt iniuſtè detinere, vel inuadere alienum: vt in .c. ſæpe. de reſti. ſpol. Et dicit Aug. q; ſi quid inueniſti & non reddidiſti: rapuiſti. xiiij. qõ. v. c. ſi quid inueniſti. ergo videtur, q; ſi in hoc caſu agis contra me, obſtat tibi exceptio paris criminis: vt dictum eſt. Sol. dicit Inn. hęc delicta eſſe circa diuerſa: ideò non compenſant. Item quãuis inuadere & detinere alienũ, parificentur: hoc verum in foro animæ: vt dicitur in.c. ſæpe. ſecus in foro iudiciali. In illo enim nõ punitur detinens ex ſola detentione: nec etiã cogitur reſtituere rem alienam, niſi probãti intentionem ſuam. l. ſi. C. de rei ven. Inuadens verò ex ipſa inuaſione punitur, & reſtituere tenetur. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. &. xvj. qõ. vj. c. j. Sed is, qui detinet in contentioſo foro, potius negligẽs, vel culpabilis iudicãdus eſt, quã delinquens: is verò, qui inuadit, verè delinquens & criminoſus eſt. De culpa aũt ſiue negligentia, nõ admittitur compenſatio ad delictum, quod culpæ præponderat. ff. ad legẽ Aquil. l. ſi ex plagis. §. j. ſecundum Hoſti. & ſecundũ Inn. exceptio culpæ nõ impedit proſecutionem actionis de dolo, vel de crimine. ff. ſol. mat. l. ſi mora. Alij dicũt & melius ſecundũ Inn. q; qñ ſpoliatus ſuũ ſpoliatorem ſpoliat: & ſi vtriq; contra alterum actio vi boñ. rapto. & etiam iniuriarum competat: obſtat tamẽ alterutri exceptio compenſationis inquantum alterius ſpolium, vel iniuria poterit æſtimari. Sic enim intelligitur, q; dolus cum dolo compenſatur [a], & quòd paria crimina mutua compenſatione tolluntur. de adult. c. pe. & vlti. ff. de dolo. c. ſi duo. adeò q; non ſolùm pecunia compenſatur, ſed etiam reductio coniugalis debiti: vt in iuribus præalle. Quo autem ad pœnas temporales, ſeu ad ſpirituales, ſiue etiam pecuniarias, quæ applicantur fiſco, nulla fit cõpenſatio: imò omnes qui delinquũt, debẽt luere pœnas ſuas: vt patet. C. de modo mul. per totum. & not. in. d. c. intelleximus. de adul. quæ verba not. Et primum dictum dico procedere, qñ quis poteſt res ſuas recupera re per iudicem. aliâs autem in defectũ iudicis poteſt dominus rem ſuam etiam violenter, & ſi aliter facere non poteſt, recuperare. ar

b gu. l. nullus. C. de iudi. &. l. ait prætor. §. ſi debitorẽ [b]. ff. de his quæ in frau. cre. not. Inn. in. d. c. olim. & Bart. in. d. §. ſi debitorem. & gl.

15 j. diſt. ius gentium. ¶ † Dicit etiam notabiliter Inno. in. d. c. olim. q; ſi rem meam non poſſum aliter recuperare, licitum eſt mihi illam furto ſubtrahere [c]: duntamen aliter à detentore iniuſto ſcandalum non oriatur: non tamen licet eam recuperare per fraudem ſeu mendacium. Et not. hoc vltimum. Facit quia non licet mentiri [d], etiam propter ſalutem alterius. xxij. qõ. ij. nec quis. &. c. ſuper eo. de vſuris. Et ſic limita gloſſ. nota. in. c. cupientes. de elect.

16 libr. vj. in verſi. malignantium. ¶ † Quintò quæro, an vocati ad bellum iuſtum, vel iniuſtum agere poſſint contra vocantẽ ad expenſas, & damna, quæ propter hoc paſſi ſunt? Solu. Hoſti. & Inn. latè hîc proſequuntur. Concluſio eorum eſt, q; ſi bellum erat iniuſtum, non habent actionem mandati, vel aliam contra mandantem, ſeu vocantem: quia in re turpi non contrahitur obligatio. inſtitu. manda. §. illud quoq;. &. ff. eodẽ. l. ſi remunerandi. §. rei turpis. Aut erat bellũ iuſtũ: & tunc habent actionẽ mandati cõtra vocantem, niſi cauſa pietatis, vel humanitatis, ſiue parentelæ hoc faciat. argumen. ff. de nego. geſtis. l. Neſennius. xxiij. qõ. iij. c. non inferenda. &. c. ſi quis. vel niſi ad hoc ex debito teneantur. xj. qõne. iij. c. ſi Dominus. &. c. Iulianus. & nota bene iſtos caſus. de iſtis, qui tenentur ex debito. dicit Innocen. quòd excuſantur, ſi inimicis damnum dederint: niſi notoriè eſſet bellum iniuſtum: vt in dicto capitulo, Iulianus. quia in dubio obedire tenentur. xj. qõ. iij. c. quid ergo. xxiij. qõ. j. quid culpatur. Aduerte: intelligo enim quòd iſti, qui tenentur, etiam in dubio excuſantur. Nam & alij excuſantur, ſi certum eſt bellum eſſe iuſtum: vt in. c. dilecto. de ſenten. excommunica. libro. vj. & quod not. gloſſ. xxiiij. in ſumma. & Innocent. in. d. c. ſi verò. de ſenten. excommu. quaſi in dubio iſti non excuſarentur, ex quo ex debito non tenebantur. argumen. c. iuuenis. de ſponſa. & quod no. glo. in. c. vno. de ſcru. & ſic intelligo hoc dictũ Innocent. ſed ſubditi in dubio excuſantur: quia tenentur obedire.

17 d. capi. quid culpatur. ¶ † Dicit etiam Innocen. quòd vocati, qui non tenebantur, poſſunt agere cõtra vocantem actione mandati etiã ad damna, quæ cõtingũt caſu fortuito: dũmodo veriſimiliter

contingere

a ¶ Compenſatur, Pondera, quia in contrariũ eſt tex. ĩ. l. j. §. j. ff. de alea. vbi ſi rapinã fecerint inter ſe, cõpetit actio vi bono. rap. licet indigni ſint. And. Barba.

b ¶ §. ſi debitorem. Iſtud eſt cõtra. l. ſi quis in tãtam. C. vnde vi. Nõ ob. §. ſi debitorẽ. quia loquit in alio caſu. Andr. Barba.

ZACHARIAS.

c ¶ Furto ſubtrahere. Ego puto opi. Inno. de qua hîc non eſſe verã, p ea, quę no. Bar. in. l. ſi ex ſtipulatiõe. & alex. poſt Bart. in. l. eũ qui. ff. de furtis. vbi tenent & alij doct. q; hoc caſu tenet actione fur: vt fur & prædo.

d ¶ Licet mentiri. Mentiri iſtud videtur contra. l. cũ pater. §. Titio fratri. ff. deleg. ij. vbi cũ dolo põt quis excludere alium, Andr. Barba.

SEB. SAPIA.

d ¶ Licet mentiri. Ex hoc Bar. inuehit contra aduocatum mentientem pro clientulo, vel pro fideiuſſore, in. l. & eleganter. §. fi. ff. de dolo. & ibi etiã Bal. inuehitur cõtra Cardinales, qui dicunt aliquem eſſe idoneũ ad beneficiũ: cum ſit indignus. Quòd autẽ ſit licitum furari rem ſuam, tenet Feli. in. c. ij. col. fi. j. de ſponſali. in. c. qm̃. col. fi. j. de ſimo.

contingere potuissent:quasi vocans hoc debuit cogitare à princi.& sic dicit intelligendam.l.inter causas.§.nõ oĩa.&.§.impendia.aliâs.l.si quis.§.impen.ff.manda.secus vbi cõtigissent ex casu fortuito,qui verisimiliternõ fuit cogitatus:vt.d.§.nõ oĩa,quæ sunt verba valde notanda: maximè in materia fideiussionis:licet sit secus in cõmodato:quia cõmodatarius non tenetur de casu fortuito: vt in.c.vno.de cõmo.Sed hoc cõtingit ex natura mandati:quia mãdatarius regulariter agit ad omnia impendia: cũ non intendat facere de suo beneficium .d.§.impẽdia. & de fideiussor.in.c.peruenit.&.c.constitutus.Et circa hoc latius instat hîc Inn.quod.s̃.dixi in vltimo summario & intelligo prædicta in eo,qui gratis suscipit mãdatum.Nam si aliquid mercedis recipit,non dicitur mandatarius,sed locator.Mandatum enim debet esse gratuitum:vt in.l.j.ff.man.Vnde puto,ꝙ isti qui veniunt pretio,seu mercede ad bellũ,vt sunt hodiè stipendiarij:non possunt agere ad damna,quæ contingũt sine culpa,saltem leui,mandatarij.arg.in.l.contractus.ff.de regu.iur. Nam ibi contractus perficitur gratia vtriusqꝫ:sed mandatum explicatur gratia mandantis tantùm. ¶ Et circa prædicta Inno.format aliam quæstionem notabilem de eo,qui mandauit alicui,vt faceret sibi aliquod ædificiũ in insula circundata mari:propterquod mandatarius ex casu naufragij incurrit multa damna:nũquid possit contra mandantẽ agere.& in hoc multum instat. Tandẽ concludit,ꝙ potest dũmodo casus talis sit,quem non incurrisset si mandatũ non habuisset.argu.l.si pecuniam.ff.de condic.ob caus.Mihi videtur hoc dictum contra.d.§.nõ oĩa.vbi dicitur, ꝙ vbi mandatarius fuit spoliatus in via à latronibus.nõ agit contra mandantẽ:ideò placet mihi plus distinctio facta.s̃.aut verisimiliter,aut non. &c. & videtur sentire Io.An.in regula,damnum.de reg. iur.in
18 mercu.¶ †Sextò quærit,ex quo mandator tenetur vocatis pro damnis:vt.s̃.dictũ est:nunquid vocans possit agere vi bono.rap.contra illos,qui vocatos per eũ spoliauerunt.Inn.concludit,ꝙ non:quia res ablatæ nõ erãt de bonis suis:nec erat ipse detentor.ad hoc.l. ij.§.in hac actione.ff.vi bono.rap.sed ipsi homines spoliati singuli agere possunt.In his autem casibus & similibus dat Inn. bonum consilium:vt mandator satisfaciat spoliatis. sed ante satisfactionem cedi sibi faciat actiões.sic enim agere poterit contra spoliatores. C.mãda.l.penul.& fi.post
b solutionem autem non prodest facta cessio: nisi de ipsa facienda anteà conuenissetur:vt.ff.de solu.l.Modestinus.
19 quod not. ¶ †Vltimò hîc quæro, an vasalli seu milites
a vocati[a] teneantur ire ad bellum?dicit Inn.ꝙ de iure est, ꝙ vasalli licet teneantur esse in consilio & auxilio, ꝙ dominus non lædatur.xxij.q.v.c.de forma. non tamen milites debent ire cum armis in seruitio dñi: nec aduocati tenentur pro eo aduocare, vel alia seruitia ei exhibere: nisi ex pactis ad hoc teneatur ad munera personalia cum sumptu,vel sine sumptu,vel nisi in casibus,qui ponũtur in vsibus feudo.vel nisi consuetudine debeãtur.hîc sunt verba formalia Inno.satis generalia & obscura:& in eadem forma hîc recitata per doct.De materia Ioã.And. remittit ad no.in.c.j.de feu.& summã Host.eo.ti.§.quid sit fidelitas& ibi specificè non tãgitur de militibus,& alijs subditis.¶ Ego sic dicerem,ꝙ sub vno dño quidam sunt vasalli propriè:vt puta tenentes ab eo feuda. Quidam sunt vasalli impropriè:vt quia sunt duntaxat subditi ratione originis,vel domicilij: nihil tamen tenent ab eo:sed subijciuntur ratione nudi exercitij iurisdictiõis. Accedat ad hanc distinctionem,quod not.Bar.in.l.j.de iudicijs.& melius in.l.j.§.& post operis.in fi.de noui operis nuntia.vbi hanc distinctionem in alia materia sentit. & vide quod not.Host.in.c.proximo.vbi dicit, ꝙ non eo ipso, ꝙ quis habet possessionem intra aliquam pro-
uinciam.tenetur domino ad fidelitatem præstandam: quia res non præsumuntur feudales,nisi probent: quod a latius ibi dicam.Quidam sunt milites veri:qui illi, qui iurant ea,quæ ponuntur per glo.j.in.l.penul.ff. ex quibus caus.ma.& inter cætera,non euitare mortem pro republica:& isti olim habebant salaria de publico. Quidam enim sunt milites non veri:sed tantùm respectu honoris,qui ista non promittunt,sed viuunt:vt alij ciues, de quibus per Cyn.in.l.j.C.de iuris & facti ignoran.¶ His præmissis distinguerẽ sic: ꝙ aut dominus vult alios pro libito voluntatis inuadere,non fauore reipublicę:& nõ b tenentur ex debito aliqui eum sequi ad bellandum, etiã si sint vasalli:argu.c.de forma.xxij.q.v.nisi aliud habeat consuetudo,vel pactum.& sic potest intelligi,quod dicit Inn.de militibus.Potest enim de militibus generaliter intelligi:id est de militantibus,seu aptis ad pugnam. Aut dominus inuaditur:& tunc si timor est subitaneus & improuisus,credo ꝙ omnes apti ad pugnã, seu custodiam,teneantur fauore reipublicæ. Nam & clerici hoc casu tenẽtur ad custodiam:vt in.c.peruenit.& quod ibi notatur de immuni.eccl.facit.xxiij.q.viij.c.omni timore.&.c.si nulla.Aut non talis timor subest:& tunc puto, ꝙ vasalli propriè dicti teneantur,per.d.c.de forma.Idẽ de militibus propriè sumptis.d.l.penult. Alios verò nõ puto compellẽdos:dummodò dominus sufficiat de per se ex reditibus,quos habet à laico.Nam propter hoc honorant dominum in reditibus, gabellis, & similibus:vt eos necessitatis tempore dominus defendat. argumen. xxiij.qnæstio.v.c.Principes.&.c. Regum. Si autem non sufficiat per se,tunc puto omnes teneri pro salute domini & patriæ.d.capitul.si nulla.&.c.omni timore. & hæc sufficiant. Abbas.

SVMMARIVM.

1 *Clerici tunc præstant iuramentum laicis, quando ab eis habent feudum.*

2 *Concessio generalis totius prouinciæ facta ab Imperatore vni, non præiudicat habenti castrum in illa prouincia ex concessione Imperatoris, vel præscriptione.*

3 *Ius canonicum potest dici ius diuinum.*

CAP. XXX.

Nimis. b¶ Clerici non habentes temporalia à laicis,non tenentur eis præstare iuramenta fidelitatis. Primò ponit factum reprehensibile:cui secundò prouidet. ibi:*quia*.¶ Casus literalis.loco ponitur illud quod sequitur per Ber.scilicet Clerici iuramenta fidelitatis seruare non debent,cum nihil temporale teneant ab eis: quia a seruus suo domino stat aut cadit.Ber.¶ †Quæro primò quid si clerici tenent tẽporalia à laicis:nunquid tunc tenentur eis præstare iuramenta fidelitatis?Solu.tex.hîc à contrario:videtur, ꝙ sic,& sentit glo.j.dicens, ꝙ tunc in illis temporalibus clerici essent inferiores.de maio.& obed.c.solitæ. ¶ Aduerte; non intelligas hoc ruditer in omnibus temporalibus qualitercũqꝫ à clericis possessis: quia esset contra.c.nouerint.x.q.j. Sed intelligas in temporalibus,quæ tenentur in feudum à laicis:ita,quòd laici sunt domini feudorum.& hoc videtur iudicio meo, velle litera ibi:obtinentes ab eis,&c.Non ergo sufficit; ꝙ obtineant temporalia in prouincia laicorũ:nisi obtineant ab eis.& hoc voluit Inno.in.c.solitæ.de maiori.& obe.Sic intellige hîc tex.hoc etiam videtur velle Host. hîc dicens,quòd nõ hoc ipso,quòd aliquis tenet temporalia intra Regnum, vel prouinciam alicuius, debet illi fidelitatem:nisi ipsa se habere in feudum cognoscat:quia non præsumitur feudatarius,nisi probetur.Nam à primeuo iure oĩs persona & omnis terra libera erat. prima

SEB. SAPIA.

¶ Vocati. Vide Bal. & alios in.c.j. qbus modis feudum amittat.&in c.j.de prohi. feu. alienatione ꝑ Fede.vbi dicit:ꝙ vasallus sequi teneꝫ dñm,etiam si foueat causam iniustam.

¶ Nimis.de verbo vsurpauerit, in text.posito vide.d.Ant.in ver. no.de verbo vsurpare,quod denotat vitiũ.&c Aliquando tñ sumit in bonã partẽ: vt est bonus text.in l.si solennibus.C. de fid.instr. sicut dicimus de verbo occupare.de quo est gl.ord.in.c.generali.de elect.in vj.& vide Archi. in.c.ꝑdia.xij.qõ. ij.vbi dicit,ꝙ verbum vsurpare,aliquãdo sumit pro re illicita. vt ibi. Aliqñ sumit pro frequenti vsu: vt l.ñ.ff.de vsuris.& Vide Arch.in.c. priuilegiũ.xj.q. iij.vbi dicit,ꝙ verbũ abuti,&verbũ ꝑsumere,&verbũ vsurpare,sumunt in bonã partẽ.ad vnũquodꝙ alleg. iura,& est differẽtia inter verbum vsurpare & occupare:vt.l.naturaliter.ff.de vsuc. qđ no.ad practicam. Antoni. Francis. ¶ De hoc verbo vsurpare,quid significet: dicas ꝙ vsurpatio est interruptio vsucapionis ex frequẽti vsu:vt in.l.ij.ff. de vsuca.Et dicas quòd licet verbũ vsurpare,vt plurimũ capiat in malam partẽ: tamen qñqꝫ etiã in bonã vt hîc per istũ. & vide.d.Car.in cle. j.in prin.& in.cxiij.qõ.de dec.vbi dicit, ꝙ vsurpare & detinere differũt. Nã detentio refertur etiã ad ea, quæ cum aliquo titulo detinẽtur, saltem colorato. vt ibi latè per eũ,

diſt.c.ius gentium.Et facit authoritas Geneſis,quam po nit gloſ.in.c.quanquã.de cenſi.lib.vj.per quam patet,ꝙ non omnis res temporalis eſt feudalis.Et not.hoc dictũ quia loquitur nõ ſolùm in rebus temporalibus poſſeſsis à clericis:ſed etiam à laicis quibuſcunq;.& facit quod. ſ. dixi in.c.proximo.Hoc etiam voluit Inno. etiam reſpectu infidelium:& vt ipſi ſine peccato poſsideãt ex diſpo ſitione iuris naturalis & gentium:vt pulchrè per eum vi dere poteris in.c.quòd ſuper his.de voto.Ex quibus col lige,ꝙ Reges & alij domini terrarum nõ fundant inten tionem ſuam ſuper ſingularibus rebus & poſſeſsionibus ipſarum prouinciarum,ſeu terrarũ:nec ſuper vtili, nec
a ſuper directo dominio.vnde illarum rerũ poſſeſſores[a], non poſſunt dici reſpectu illarũ vaſalli.Nec obſtat,ſi op 3 ponatur de.c.omnes Baſilicæ.xvj.qõ.vij. vbi dicitur,ꝙ omnes eccleſiæ exiſtentes in diœceſi ſunt ſub poteſtate Epiſcopi:quia ſubſunt quo ad iuriſdictionem,non autẽ quo ad dominium.Nam bona ſpiritualia non ſunt in ali cuius dominio in.c.ij.de iudic.& inſti.de rerum diuiſio. ſ.nullius.Et ita poteſt dici ſecundũ Hoſti .quo ad bona temporalia:vt quo ad iuriſdictionẽ ſubſint dominis lo corum. Et idem videtur in incolis:& ſic poteſt intelligi ff.ad municip.l.incola.&.ff.de cenſi.c.forma ſ.ſi vites.& ff.de publi.l.Imperatores.&.C.vbi in rem act.l.fin.ff.de offi.præfec.vrbis.l.j.ſ.cum vrbem .Non autem ſubſunt quo ad dominium directum,vel aliam ſeruitutem :niſi probetur impoſita,vel annexa j̃.de cenſi.c.licet. facit. x. q.iij.c.quia cognouimus.&.xviij.q.ij.c.eleutherius.&.c. ſequenti.Hæc vera ſecundum Hoſtien.vt dominus pro uinciæ habeat ius in tota prouincia,niſi aliquis præſcri-ſerit omne ius in aliqua ciuitate,vel caſtro intra prouin ciam:maximè ſi nomine alterius ſuperioris hoc poſſedit & præſcripſit.argu.de præſcrip.c.cum ex officij.Poteſt enim tale caſtrum cum territorio ad alium dominũ per tinere:& ſic facere per ſe territorium à prouincia. arg. ff.de verbo.ſig.l.pupilli.ſ.territorium.& j̃.de verb.ſign. c.cum in partibus.&.ff.de verb.ſigni.l.ij.Tu vide quod in ſimili no.Io.An.in.c.ſi Eps.& de off.or.li.vj.& quod dixi in.c.cum contingat.de foro competen. De eo,qui præſcripſit iuriſdictionem Epiſcopalem in certa parte diœceſis.& dic,vt ibi.Et nota hoc dictum Hoſtien. Sed quatenus dicit iſtum præſcribere omnem iuriſdictionẽ in caſtro,maximè,ſi poſsidet nomine alterius:videt velle per iſtam dictionem maximè: quod nomine ſuo poſ-ſet præſcribere contra ſuperiorem.¶ Ego dicerem,ꝙ ſi iſte qui vult præſcribere,erat aliâs ſubditus domini pro uinciæ:tunc licet poſsit præſcribere iuriſdictionem in caſtro,non tamen poteſt præſcribere quo ad perſonam niſi paſsiuè:iuxta ea,quæ leguntur & notantur j̃.de præ-ſcript.c.cum non liceat.& facit quod dixi poſt Hoſti.in ca.per venerabilem.qui filij ſint legitimi .quia non põt eſſe acephalus:nec ſeipſum præſcribere.facit quod not. gloſſ.in.c.nulla.xciij.diſtin.ſecus autem ſi erat non ſub-ditus. Quam autem iuriſdictionem de communi ha-beat in ſe prouincia,ciuitas, vel caſtrum :vide pulchrè per Bartol.in.l.j.ff.de damno infecto . Vide de caſtro, quod dixi in.c.cum ad ſedem.de reſtitut . ſpoliatorum. vnde autem dicitur iuramentum fidelitatis,cum omne iuramentum contineat in ſe fidem : & quid contineat in ſe:vide per Io.de Ligna.in clem. Romani j̃.eod.tit .&
2 xxij.qõ.v.c.de forma.¶ †Sed circa prædicta quæro:po ne quòd aliquod caſtrum,vel ex preſcriptiõe,vel ex Im-peratoris conceſsione pertinet ad aliquem:poſtmodum Imperator conceſsit totam prouinciam alicui,intra quã ſitum eſt illud caſtrum:nunquid fit iſti præiudicium cir ca caſtrum.Hoſtien.dicit,ꝙ non:quia id facere intelligi-tur ſine alterius præiudicio.ff.ne quid in loco publico. l.ij.ſ.ſi quis à Principe.facit optimè.c.ſuper eo .de offic. deleg.quod maximè procedit ſecundum Hoſtien.quan-

do vterq; habet ab Imperatore.Nam tantùm valet ſpe-ciale quo ad quædam,quantùm generale quo ad multa. de officio legati.c.ſtuduiſti.&.ff.pro ſocio. ſ. renũtiare, l.actione.Imò generaliter ſpecies derogat.generi j̃.de re-gu.iur.c.generi.lib.vj.¶ Secundò quæro principaliter, nunquid clericis à clericis ſit hoc iuramentum præſtan-dum?glo.ij.dicit,ꝙ non.Tu de hoc dic,vt notatur in re-gu.fina.de regulis iuris.& in.c.nullus.ſ.eodem. &.c.tua. ¶ Gloſ.fin.eſt in ſe clara:& facit ad propoſitum hæc au-thoritas,iungẽdo,quod dicebatur in prima parte ipſius authoritatis:vbi dicitur:Tu quis es,qui alienum iudicas ſeruum?ſeruus ſuo domino ſtat.&c.quaſi dicat cum cle rici non ſubſint laicis,nõ debent præſtare hæc iuramen
3 ta fidelitatis.¶ †Nunc extra gloſſ.oppo. contra princi. in eo,quod dicitur iſtos laicos nimis detrahere de iure diuino. Nam nullum ius diuinum prohibet apertè hæc iuramenta præſtare laicis.Solut.metu,vt arbitror,con-trarijs.Hoſti.exponit ius diuinum pro eccleſiaſtico,vel canonico.per quod colligit hîc ius canonicum eſſe diui-num remittit ad not.in.c.j.de iuramen.calum. Sumptũ enim eſt ex diuinis ſcripturis j̃.de accuſatio.c.qualiter & quando.ij.in princ.Et ius quòd Papa vicarius.Dei pro-mulgat,ipſe deus promulgaſſe videtur.facit.c.ſecundũ. de translatio.Epiſcop .Nec obſtat etiam ſecundũ eum, ꝙ leges ſunt per ora Principum promulgatæ diuinitus. l.fi.C.de præſcrip.long.temp.&.xvj.q.iij.in fi.quia illud procedit largo modo:ſed ſtrictè de ſolo Papa eſt intelli-gendum:quia ſolus eſt Chriſti vicarius generalis ſecun-dum eum.¶ Sed contra hoc opp.de.c.non debet.de con ſangui.& affini.vbi conſtitutiones etiam totius concilij dicuntur leges humanæ,hoc eſt,quòd poſſunt pro tem pore reuocari:vt hîc:ſed ius diuinum eſt immutabile.v. diſt.in princip.Item modica ſunt in iure canonico, quæ ſunt extracta ex nouo & veteri teſtamento:maximè re-ſpectu huius compilationis,& Sexti,& Cle.ideò ego in-telligerem iſtum tex.propriè:vt loquatur de ipſo mero iure diuino.Nam clerici eximuntur à iuriſdictione lai-corum de iure diuino:vt in.c.ij.ſi Imperator.iunctaglo. xcvj.diſtin.notat Inn.in.c.ij.de maiorita.& obedien.fa-cit glo.in.c.quanquã.de cenſi.libro.vj.meritò iſti detra-hebant iuri diuino exquirẽtes hæc iuramenta à clericis, & à non ſubditis. Abbas.

SEB. SAPI A.
a ¶ Poſſeſſores. Vi de Barto. in.l.j.ſ. per hanc actionẽ. ff.de rei vendica. vbi declarat quo-modo Imperator dicatur dominus totius mundi.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum clerici præſtitum laico in dependentibus à poteſta te ſua,eſt obligatorium.*
2 *Conſpiratio quid ſit?*
3 *Iuramentum extortum,an obliget.*
4 *Generale iuramentum de non eſſendo contra aliquem,an exten datur ad cauſas ſuas conſanguineorum,eccleſiæ ſuæ,vel pa triæ ſuæ.*

CAP. XXX.

PEtitio veſtra. ¶ Qui iurat non eſ-ſe contra aliquem, poteſt in cauſis proprijs & eccleſiæ ſuæ eſſe contra eum.Ita communiter ſummatur. Et procedit hæc ſummatio ſecundum intellectum glo. ſed habito reſpectu ad gloſſ.Innocen.ſummo ſic.Qui timet conſpirationem iurans de non eſſendo contra eum,po teſt tali iuramento non obſtante in proprijs & eccleſiæ ſuæ cauſis ſtare contra eum.Sed limita hæc duo ſumma ria:vt j̃.dicam.Communis diuiſio.Secunda ibi: *interpre-tatione.* ¶ Caſus literalis .Antiochena eccleſia vacante, Princeps Antiochenus timens conſpirationes contra i-pſum iuramentum extorſit à canonicis Antiochenis,ꝙ non eſſent canonici decætero cõtra ipſum:canonici ha-

bebant

bebant postmodum causas cõtra ipsum pro ecclesia Anthiochena & etiam proprias. quæsiuerunt à domino Papa, qualiter super hoc sibi & ecclesiæ prouiderent propter iuramentum prædictum. Papa interpretatur iuramentum prædictum canonicos illos non teneri huiusmodi iuramento, quominus liberè stare possint contra ipsum Principem pro defendendis iuribus & honoribꝰ ecclesiæ suæ: & pro suis proprijs coërcendo se à machinatione solummodò, per quam Princeps deberet incurrere læsionem personæ, vel amissionem sui principatus.

1 Ber. ¶ † No. primò, ꝙ licet clericus non debeat præstare laico iuramentum fidelitatis. s̃. c. proximo. nec in manibus suis aliter iurare sine sui superioris licentia. xxij. q. v. nullius. de quo tamen dic, vt plenè dixi in capi. j. de iuramen. calum. tamen si illud præstat in dependentibus à potestate sua, tale iuramentum est obligatorium: quod tene menti. Ex quo not. quòd transgrediens mandatum iuris in iurando: tenetur nihilominus seruare iuramen-

a tum, [a] si illud seruare potest sine animæ dispendio. & facit contra Bartol. in. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. vt dixi

b in ca. cum contingat [b] s̃. eo. ¶ Not. secundò, quòd iuramentum de non essendo contra aliquem, est obligato-

2 rium. ¶ † Not. vltimò ex fine literæ secundũ Abb. quòd conspiratio est propriè confœderatio facta in præiudicium personæ alicuius: vel ipsius dignitatis. Sed tu dic hoc procedere in conspiratione illicita. nam cõspiratio quandoq; est licita: de quo vide per Iunocen. in. c. cum I. & A. j. de re iudica, & quod ibi dicam. ¶ Oppo. videtur enim quòd hoc iuramentum non sit obligatorium: cum fuerit metu extortum: vt innuit litera. & ad hoc. s̃.

3 eodem. c. cùm contingat. ¶ † Gloss. prima in effectu soluit dupliciter. Primò, ꝙ hîc allegabatur extorsio, sed de ea non constabat. Secundò, ꝙ iuramentum extortum non obligat quo ad negotia propria, vel ecclesiæ: vt in litera patet. Sed vt nullam conspiratiouem faciant contra statutũ Principis, sic. Vnde ad hoc de honestate, & ex de-

c bito tenebantur [c]: ideò non curandum de extorsione. & sic arguit iuramentum pro parte valere & pro parte nõ. Aduerte, quia glossa nihil boni dicit. vnde dico, ꝙ text. potest intelligi dupliciter. Primò, quòd loquatur de extorsione per importunas preces: & tunc talis extorsio nõ

d excusatur [d] s̃. eodem. c. ad nostram. iij. Et credo ꝙ de tali extorsione loquatur tex. iste: quia de metu nulla fit mẽtio in litera. Secundò potest intelligi, quòd fuit extortum per metum, qui cadit in constantem: & tunc respectu iurium propriorum esset obligatorium, licet posset peti absolutio: vt in capitu. si verò. s̃. eodem. Sed in text. nostro, non requiritur quo ad negotia propria, vel ecclesiæ aliqua absolutio ratione metus: sed quia iuramẽtum istud non extendebatur ad hunc casum: vt patet in interpretatione Papæ. & ex his, quæ infrà dicam. Sed quo ad machinationem non fiendam, vel respectu causarum extranearum, iuramentum ligat: vt in litera. & in dic. capi. si verò. Et puto quòd licet aliâs respectu machinationis non fiendæ isti teneantur ex debito iuris, tamen ex quo iurarunt per metum, possent petere absolutionem à iuramento: quia tale iuramentum aggrauat factum eorũ, ne ex contrauentione incidant in periurium, ad quod aliâs non essent adstricti. Et hoc videtur in simili sentire Ioannes Andrę. in. d. cap. ad nostram. & vide quod ibi di

4 xi: hic tamen non petebatur absolutio. ¶ † Sed contra prædicta & contra text. oppo. videtur enim, ꝙ ex quo iuramentum fuit generaliter præstitum, generaliter debuit intelligi: vt in ca. solitæ. de maio. & obe. & c. si Romanorum. xix. dist. Solu. colligitur ex gl. fi. In generali sermone persona loquẽs intelligitur excepta. Itẽ in qualibet alia persona, q̃ debet adiuuari & ꝓmoueri, sicut ꝑsona propria: vt est ecclesia ipsius loquentis, seu iurantis. Itẽ propria patria: vt in gloss. ex qua elicitur prima lectu, secundũ quã summaui: vt promittens seu iurans, ꝙ non erit contra aliquem, non potest esse contra illum etiam in iudicio, nisi pro negotijs proprijs: vel ecclesiæ suę, vel patriæ. Et in eo, ꝙ glo. dicit de patria, videtur extendere tex. sed satis potest dici propria, ex quo patriæ suæ. argu mẽ. xxxiij. q. viij. c. si nulla. & c. omni. & secundũ hunc intellectum exponit tex. ibi: pro specialibus vestris. scilicet iuribus. Pet. exponit magis largè, videlicet. i. personis cõiunctis: vt sit sensus, quòd etiam pro personis coniunctis potuerint esse contra istum Principem. alleg. c. iij. de postulando. C. de excusationi. tutorum. l. humanitatis. Abbas sequendo hunc intellectum exponit adhuc magis largè, scilicet pro amicis. Innocen. verò ponit alium intellectum intelligendo tex. magis strictè. Dicit enim ꝙ Papa interpretatur hîc strictè iuramentũ propter verba præcedentia. Nam timore conspirationis hoc iuramentum fuit interpositum: & ideò non debet extendi ad causas proprias, vel ecclesię. secus autem si generaliter ageretur vt in nullo negotio esset contra ipsum. Tunc enim in negotijs ecclesiæ non tenetur iuramentum seruare. s̃. ca. ij. Sed in proprijs debet obtinere absolutionem, si iustus metus interuenit: vel alia causa iusta, quare fuerit iuramentum extortum: vt no. s̃. quod met. cau. c. ad aures. secundum Inn. & sic vult Inn. vt persona loquens non intelligatur excepta, quando iuramentum fuit generaliter præstitum, ex quo non apparet extrinsecus de causa restringendi: quæ lectura est prorsus contraria præcedẽti. do. Anto. transit simpliciter eundem recitando. Ego autem sic distinguerem, ꝙ aut verba præcedentia & materia subiecta possunt dare intellectum ad generaliter prę stitum iuramentum, & fiat interpretatio larga & stricta secundum præcedentia. sic intellige hîc Inno. & in. c. veniens. s̃. eod. Præcedentia enim informant sequentia: & econtrà, per sequentia quandoq; declarantur præceden tia. vt in. l. si seruus plurium. §. fin. & l. qui filiabus. ff. de lega. j. & l. nummis. de lega. iij. & c. sedes. de rescriptis. & l. fi. §. cui dulcia. ff. de vino triti. & oleo legat. Et ideò si prę stiti iuramentum timenti conspirationem, ꝙ non ero cõ

e tra eum: non videtur actum: vt in iudicio, vel extra pro rebus meis, vel ecclesiæ, non sim contra eum. Iuramentum [e] enim generale non extenditur ad verisimiliter non cogitata. s̃. eo. c. veniens. & c. quintauallis. Si autem præstiti iuramentum de non essendo contra te: eò, quia in iudicio tecum agerem & inimicitiam contraxererimus: tunc procedit etiam lect. Inn. vt videatur actum, vt etiã in causis proprijs nõ sim contra te: quia hoc videtur actum propter præcedentia: vnde tunc necessaria est absolutio, si interuenit metus, vel alia rationabilis causa: vt dicit Innocẽ. Et limitarem ego hoc dictum respectu eorum, quæ inter nos erant agenda de præterito. Nam respectu eorum, quæ de nouo accidunt, non puto iuramẽtum generale obligare. argu. in eo, quòd ligitur & notat in. c. cũ inter. s̃. de renuntiatio. per Bar. in. l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verborum obligatio. & in. l. quęro §. inter locatorem. ff. de loca. facit. l. si vnus. §. illud. de pac. Nã in tali iuramento generali debet intelligi conditio, si res in eodem statu permanserit. s̃. eodem. c. quemadmodũ. & quod ibi no. Si enim sumus in dubio, quia non apparet de pręcedentibus: vel possunt ad vtranq; partem deduci: tunc profecto casus est dubius: sed credo faciendã interpretationem hîc contentam. Ratio duplex. Prima, quia in dubio non debet quis præsumi, ꝙ ius suum voluit negligere. Esset enim quædam donatio, quam iura in dubio non præsumunt. l. cum de indebito. ff. de probatio. c. super hoc. de renuntiatio. & quod no. gl. no. in. l. cũ quid. ff. si certum pet. facit optimè tex. cum gl. in authenti. si quando. C. de constitu. pecunia. & l. qui insulam. §. fi. ff. loca. Secunda ratio, quia in dubio debet fieri stipulatio contra stipulantem. l. quicquid adstringendæ. ff. de

a ¶ Seruare iuramẽtum. Tu põdera, quia istud iuramentum emanauit ad finem litiũ. & etiam tenebat iurare, vt non cõspiraret contra principem, vt in cap. si quis laicus. xxij. q. v. Andræ. Barba.

b ¶ Contingat. In vj. co. cũ seq. maximè in versi. ex quibus videtur cõcludendum. &c.

c ¶ Tenebantur. Facit quod dixit Barto. in. l. j. C. de sum. tri. ꝙ statuta laicorum honesta ligant clericos.

d ¶ Nõ excusatur. Pondera, quia cõsyderata qualitate extorquẽtis induc it iustũ metũ. c. cũ inter. R. seniorem. de elect. & l. j. C. si rector prouinciæ. And. Barba.

SEB. SAPIA.

e ¶ Iuramentũ. Vide do. Iaso. in. l. si cõuenerit. col. iiij. ff. de iurisdict. om. iu. Et quæ conditiones subintelligantur in iuramento: ponit Ang. Aret. in. §. æquè. instit. de excep. colũ. iij.

verborum obligationibus. & regula contra eum. de reg. iur. lib. vj. Sicut in ſimili dicimus in eo, qui promiſit emptorem defendere de iure & de facto cõtra omnem perſonam. Illud enim verbum de facto reſtringitur ſecundum naturam contractus. de quo not. in l. fi. C. de actio. empti. & per Bar. in l. ſtipulatio iſta. in prin. ff. de verbo. obliga. & ſic limita omnia prædicta. Non tamen placet in hoc caſu opi. Pet. & Abba. vt veniant cauſæ cõiuncto rum: quia eſſet nimis reſtringere iuramentum: ſed illæ cauſæ duntaxat, quæ veriſimiliter videntur includi in iuramẽto generali: vt quia ad eas habet affectiones iurans tanquam ad proprias. argu. C. quæ res pigno. obli. poſ. l. j. & c. veniens. & c. quintauallis. ſ. eod. ita vt poſsint dici ſpeciales, prout tex. exigit: ſed ſic poſſet perſona eſſe conjuncta cognatione, vel amicitia: vt etiam illorum cauſæ excludantur: ſicut in ſimili no. in c. nonnulli. & c. ex parte Decani. de reſcrip. & l. ſed & hæ. ff. de procurato. & l. exigendi. C. eodem. ¶ Vltimò glo. iſta in fine opponit de multis iuribus, in quibus perſona loquens includitur in generali prolatione verborum: ſed dico, quòd nõ poteſt dari certa & inuariata doctrina: ſed ſecundum varietatẽ caſuum vario modo deciſio ſequitur. Abbas.

a ¶ Quòd fama. De hoc vide plenè & eleganter per do. Iaſ. de May. in ſua no. repetitio. l. admonendi. ff. eo. in cliij. col.

b ¶ In ſpũalibus cauſis. Et hoc ſuccedit loco iuramẽti calũniæ. Ita no. Inn. in c. lr̃as. j. de iur. calũ. Itẽ præſtatur in cauſis criminalibus: no. docto. in c. cum dilecti. j. de accuſa. & Bal. in ſua marga. in ver. iuramentũ ver. iij. aduerte tñ quãdo tale iuramẽtum hoc caſu non debet iudex extorquere, quãdo ſcit reũ cõmiſiſſe delictum. Ita per Inn. & doct. in c. clericos. j. de cohabite. & mulie. Anto. Franciſ.

¶ An iuramentũ calũniæ ſit præſtãdum in criminalibus, dicas ꝙ de iure cõi eſt præſtandum: ſed de cõſuetudine iurat accuſator accuſatiõem verã, & illam non fore productã animo calumniandi: reus verò cõparẽs iurat de veritate dicenda tantũmodò: vt per gl. Cy. Bar. & doc. in l. j. C. de iura. cal. & vide de Spe. in titu. de iur. calũ. in §. ñ. & vide gl. in c. j. & in c. ij. de iureiu. & antale iuramentum præſtetur in cauſa ſpũali: vide glo. in c. literas. de iu. calum. & gl. in c. cũ dilectus. de elect. qui dicunt, ꝙ non præſtatur in cauſa ſpirituali: tamẽ Bar. tenet contrarium in l. ij. in. iij. q. C. de iur. calum. per. c. ij. de iura. calum. in. vj.

1 *Debitor agens ad relaxationem pignorum quaſi ſit ſatisfactũ ſorti ex fructibus pignorum, habet probare quantitatem ſortis & fructuum.*

2 *Fama in minus ſe habet, quàm notorium.*

3 *Fama etiam diuulgatiſsima non facit plenam probationem.*

4 *In cauſa vſurarum, & in cauſa, in qua imminet peccatum deficientibus aliis probationibus & eminentibus indicijs: poteſt iudex deferre iuramentum de veritate dicenda.*

In omni cauſa indirectè mediantibus poſitionibus hodiè poteſt exigi à parte iuramentum de veritate dicenda.

5 *Si probatur cõtrahentem eſſe vſurarium: & per famam probetur quoſdam ſuos contractus vſurarios: eſt locus delationi iuramenti in defectum.*

6 *Iuramentum in defectum defertur repetenti vſuras, qui probabit aduerſarium ſuum fuiſſe vſurarium ante & poſt, & tẽpore contractus.*

7 *Si per iuramentum de veritate non poteſt de vera ſorte liquere, iudex ex coniecturis iudicabit.*

8 *Debitor repetens vſuras ad probandum, quòd creditor ipſas receperit: an ſufficiat probare, quòd creditor ſit vſurarius, & quòd tanto tempore durauerit obligatio.*

9 *In iuramento de calumnia reſpondetur per verbum credo, & non credo: in iuramẽto veritatis per verbum ſcio, & neſcio.*

10 *Confeſsio de credulitate æquè præiudicat: ſicut confeſsio de veritate.*

11 *Reſpondens per verbum non credit: non incidit in periurium: licet probetur contrarium: ſecus ſi reſpondet de veritate.*

12

CAP. XXXI.

EX literis. ¶ Si iudex in principio cauſæ iuramentum de veritate à partibus non exigit, in proceſſu illud exigere poterit. h. d. & ſic cõmuniter ſummatur. Sed hoc ſummarium licet ſit verum in ſe, non tamẽ colligitur ex litera, in qua ponderatur quod à principio nõ fuerat exactum. Secundo modo ſecundum alium intellectum ſummatur ſic: Cum agitur de vſuris, & probationes deficiunt, ſi fama eſt pro petente in ſupplementũ probationis exigitur iuramentum. Hæc lectura eſt notabilis & poteſt eſſe vera in ſe: ſed non congruit huic literæ, quæ non loquitur de iuramento litis deciſiuo: ſed de veritate dicenda, quæ in ſe multum differunt: vt j. patebit. Ego inhærendo verbis literę, ſummo ſic. Cum agitur de vſuris, poteſt iudex in qualibet parte litis ex officio ſuo deficientibus probationibus exigere à partibus iuramẽtum de veritate dicenda: & idem puto eadem ratione in qualibet cauſa, in qua imminet peccatum: vt infrâ dicã. In prima parte ponitur conſultatio. In ſecunda reſponſio mandatum continens. ibi: *ne quis*. ¶ Caſus literalis. Quidam. G. nomine impetrauit literas ſuper reſtitutione vſurarum contra. E. ad Archidiaconum & magiſtrũ G canonicum Tullen. Iudices lite conteſtata receperunt teſtes productos ab ipſo. G. per quos non potuit conſtare de quantitate ſortis, ſed de obligatione pignoris bene conſtitit: & per famam quaſi notorium habebatur, quòd ex quadam terra ipſius. G. pignori obligata prædicto. E. ſortem ſuam & amplius idem deduxiſſet, vnde videbatur iudicibus, quòd iuramentum de veritate dicenda exigeretur à partibus: vt per iuramentum conſtaret de ſorte. ſignificauerunt hoc domino Papæ: ne ex defectu huius iuramẽti ſuccũbat iuſtitia, ſi veritas occultetur. Mandat Papa quatenus compellant partes per cenſuras eccleſiæ, ad præſtandum huiuſmodi iuramentum. B. ¶ † Nota primò tex. optimum, quòd debitor agẽs ad relaxationem pignorum, quaſi ſit ſatisfactum ſorti ex fructibus pignoris, habet probare quãtitatem ſortis, & fructuum perceptorum: & ſic non creditur ſibi aſſerenti pignoraſ ſe pro certa quantitate: quia debet probare id totum, ꝙ eſt cauſa ſuæ intentionis. Simile in l. ij. C. commo. & qđ ibi no. Ego in tali dubio, vbi debitor non poteſt veram ſortem probare: conſulerem: vt agat rei vẽdicatione. Et ſi creditor excipiet de pignore, habebit ipſe probare verem ſortem: cum ſit fundamentum ſuę exceptionis. l. prima. ff. de exceptio. & in l. in excep. ff. de proba. ¶ † Nota ibi: *quaſi notorium*. ꝙ fama in minus ſe habet, quàm notorium. & nil mirum: quia forma ſæpe fallit. Non ſic notorium quod ita ſe exhibet: vt nulla poſsit tergiuerſatione celari. & de vtroq; dic, vt notatur in cap. veſtra. de cohabite. cleri. & mulie. ¶ † No. tertiò & tene menti, quòd fama etiam diuulgatiſsima non facit plenam probationẽ, etiã cum agitur de vſuris, ſeu fructibus computandis in ſortem. Facit capi. cùm in diœceſi. & quod ibi nota. de vſu. Nam hîc fama inducebat quaſi notorium, quod erat ex fructibus ſatisfactum ſorti: & tamen non ſufficit ad probationem. & vide quod de fama plenè dixi, in c. veniens. ſ. de teſti. Et no. ꝙ dictio quaſi: diminuit ſignificatũ eius, cui adijcitur. vide quod no. plenè in c. prout. de dolo & contuma. vbi tetigi. ¶ No. vltimò ꝙ iuramentum de veritate dicenda poteſt exigi etiam in fin. cauſæ. licet ergo debeat ſecundum ordinem iuris præſtari in principio, tamen nõ eſt ille ordo ſubſtantificus, vt hîc. & clarius probatur tàm in iſto, quàm in iurameuto calumniæ: vt in c. j. de iura. calum. lib. vj. ¶ † Nunc intro materiam. c. hîc nõ ſatis iudicio meo declaratã, per doct. Et primò quæro, in quibus cauſis præſtatur iſtud iuramentum veritatis. Reſpõdet glo. j. quòd ſolùm in ſpiritualibus cauſis: ſ. de elec. dudum. ij. in talibus enim non iuratur de calũnia. ¶ Aduerte, quia per hoc videtur ſentire gloſſ. quòd cauſa vſurarum ſit ſpiritualis: ſed aliter dicit j. glo. fin. ſ. ꝙ eſt quaſi ſpiritualis: cum ſit eccleſiaſtica: & pondera rationem ipſius. Vult enim ꝙ omnis eccleſiaſtica cauſa, id eſt eccleſiaſtici fori poſsit, dici quaſi ſpiritualis. Gl. in c. ſi annum. de iudi. lib. vj. videtur dicere eam eſſe ſpiritualem. ſed Ioan. Andr. ibi in nouella ſentit, quod ſtatim dicam, ſcilicet quòd eſt ſpiritualis largè. i. eccleſiaſtici fori. de iud. clemen. ij. Et ſi diceres, quæ ergo fuit ratio dubitandi hîc, ex quo ex natura cauſæ præſtari debebat iuramentum de veritate dicenda? Collige reſponſionem ex glo. fin. in fin. quæ dicit, quòd dubitatur ex eo, quòd non fuit præſtitum in principio litis: ſicut debet & reſponde tur, quòd ſic: quia non eſt de ſubſtantia, vt præſtetur in prin. ¶ Ex his colligitur prima lectu. ad iſtum tex. quam tenent communiter doc. ſed mihi hæc lectu. viſa eſt impropri

proportionabilis ad tex. & fundari ex falsa ratione. Litera enim hîc non faciebat dubitationem: quia in principio non fuerat præstitum: sed qnia res aliter probari nõ poterat. Item fundatur super falsatione: quia sequitur ex ratione glo. quòd omnis causa ecclesiastici fori debet tractari, vt spiritualis: & sic debet iurari semper de veritate dicenda: quod est contra. c. literas. de iura. calum. iuncto toto titulo. Nam in toto ti. mandatur iurari de calũnia. & solûm excipiuntur causæ merè spirituales: vt patet in exemplis positis in. d. c. literas. quod cap. cum deuiet à regu. iuris, debet restringi, & solûm seruari in proprijs terminis: aliâs in foro ecclesiastico superfuisset titulus de iura. calum. Vnde dico, ꝙ in causa vsuraria, cum illa nõ sit merè spiritualis, nec annexa: sed solùm agitur indirectè de peccato: non debebat regulariter iurari de veritate dicenda. Et hæc fuit ratio dubitandi hîc. Sed Papa hîc mandat illud præstari illimitatiuè, scilicet deficientibus alijs probationibus: ne occultata veritate iustitia pereat, & peccatum vsurarum pullulet. & sic ponitur hæc decisio noua: vt colligitur ex verbo mandamus. Non enim dixit respõdemus. simile no. in verbo nolumus. in cle. vna. de offic. iudi. ordi. in glo. fin. Erit enim intellectus huius cap. quòd in causa vsurarum, vel alia in qua imminet periculum animarum: licet ex natura causæ non sit præstãdum iuramentum de veritate ex quo non est spiritualis, iuxta no. hîc in principio gl. & in. c. j. de iur. calum. lib. vj. Tamen deficientibus alijs probationibus & eminẽtibus aliquibus præsumptionibus, potest iudex ex officio exigere iuramentum de veritate dicenda. & est hæc notabilis & noua lectu. ¶ † Hodiè autem consuetudo introduxit modum faciẽdi positiones in qualibet causa, ad quas cogitur pars respondere de veritate: vt in. c. ij. de testi. li. vj. & no. in. c. dudum. ij. de elec. & in cle. sæpe. de ver. sig. & in. c. ij. de confes. lib. vj. & l. ij. C. de iura. calum. & sic in qualibet causa potest indirectè pars exigere à parte hoc iuramentum de veritate dicenda. Hoc tamen iuramentum de veritate potest exigi à principio. d. c. j. & postea possunt fieri positiones. d. c. dudum. ¶ Alia est lectu. ad istum tex. vt præmisi, quòd loquatur in iuramento deferendo in supplementum probationis. de quo j. eo. ca. fin. poterat hîc deferri: quia fama faciebat semiplenam probationem.[a] de quo vide quod plenè dixi in. d. c. veniens. de testi. Iste intellectus potest esse verus: vt dixi in. d. c. veniens. vbi tractaui plenè de effectu famæ. sed quo ad tex. nostrum non placet: quia hîc loquitur de iuramento, nõ litis decisiuo: sed de veritate dicenda. Ista enim differunt inter se. nam post iuramentum litis decisiuũ, nihil aliud quæritur. s. eodem. c. & si Christus: & l. j. C. eod. sed post iuramẽtum de veritate remanet saluum ius cuilibet parti: quia istud defertur non ad decisionem litis, sed vt clarius habeatur veritas: vt in. c. ij. de testi. lib. vj. & d. c. literas. Item secundum hunc intellectum hæc Decre. esset de indubio. nam de iure decisum est, an & quando sit deferendum iuramentum in supplementum probationis: vt j. eo. c. fin. Et si loqueretur de tali iuramento, Papa responderet sub conditione, seu limitatione scilicet consyderatis qualitatibus personarum & causæ. & dixisset, an actori, an reo fuisset deferendum prout facit j. c. fi. Tene ergo lect. quam præmisi: quælibet tamen istarum trium est vera in se, intelligendo vt suprà. ¶ † Et circa hanc lecturam applico hîc duas quæstiones quotidianas. ¶ Prima: Titius fecit contractum cum Sempronio. & quia pecunia non fuit soluta in primo termino renouauit contractum de pluri: & iterum de pluri: in fine secundi termini post mortem Titij reperiuntur instrumenta cancellata: & probatur per testes, ꝙ Titius erat vsurarius: & ꝙ fama erat illos contractus vsurarios esse: & quòd sic illi testes credebant: quærebatur nunquid esset locus delationi iuramenti? Ioan. And. in cap. ij. de vsu. libr. vj. refert Ioan. de Deo tenuisse quòd sic: consyderatis tamen his, quæ no. j. eo. in cap. fi. quod no. ¶ † Secunda quæstio est, an repetendo vsuras sufficiat probare illum esse vsurarium ante contractum, & tempore contractus: & post contractum. & quòd consueuit velle habere instrumentum de duplo: vt sic saltem sit locus delationi iuramenti. Archi. in. d. c. ij. determinat, quòd non: sed Ioan. And. ibi dicit hoc dictum non recipi in scholis & in iudicijs reprobari. quod no. ¶ † Et pro hoc facit. nam ex consuetudine hominis præsumitur qualitas facti. de pigno. c. illo vos. & l. qui semisses. ff. de vsur. &. c. & si quæstiones. de simo. Vnde saltem ex istis debet redundare semiplena ꝓbatio, vt sit locus delationi iuramenti: sed hoc intelligo seruata distinctione, de qua j. eodem. c. fin. Quid enim, si iste cui dicit nunc gratis mutuasse, est amicissimus, vel ꝓxima consanguinitatis vel affinitatis linea cõiunctus? certè non est verisimilis præsumptio, quòd contractus sit vsurarius. ex circunstantijs ergo iudex arbitrabitur, an sit ei iuramentum deferendum. ¶ † Circa præcedentem intellectum quæro quid si per iuramentum istud de veritate non potest de vera sorte liquere: vt quia creditor dicit de centum: debitor de decem. Solu. dicit Host. consyderandum verum precium rei & consuetudinem creditorum: vt si consueuit velle pignus ad valentiam dupli eius, quod mutuat: & sic sua subtilitate iudex veritatem inquirendo causam decidat. argumen. ff. de pigno. actio. l. si seruos. in fi. & l. qui semisses. præallega. Vel secũdum eum his consyderatis & fama vtriusq; isti vel illi vsq; ad certam quantitatem, de qua sibi videbitur deferat iuramentum j. cap. fi. omnibus his deficientibus oportet reũ absolui j. eo. c. fin. ¶ Item faciunt hæc ad aliam quæstionem quotidianam. quidam repetit vsuras, quas soluit Titio: probat de sorte & de tempore, quo durauit obligatio: item quòd ille est solitus fœnerari ad tot: pone, quatuor denarios pro libra: sed de solutione vsurarum probare non potest: quæritur, an ex præsumptione debeat cõdemnari pro tempore, quo durauit obligatio ad summam, quam ostendit ratio quatuor denariorum pro libra. Ioan. And. dicit ꝙ sic: & dicit hoc multoties seruatũ fuisse in foro Bononien. ecclesiæ. ad quod faciunt iura superius allegata. in quibus dicitur attendẽdam fore hominis consuetudinem: vt. ff. de proba. l. si chyrographũ. &. C. de apo. pu. l. quicunq; libro. x. Iaco. de are. vt recitat Cyn. in. l. j. C. de proba. tenet contrarium. dicit enim probandum solutionem pecuniæ factam ex tali causa: sicut probandum est ipsum creditorem tantum de fructibus percepisse. allegat istam decre. &. c. ad nostram. el. j. s. eo. Ioan. And. inhærens opinioni suæ dicit, quòd quantitas perceptionis fructuum non sic venit pręsumptiuè, sicut quantitas vsurarum etiam in supradictis terminis. & dicit quòd hodiè forsan per libros rationum decidentur prædicta, per cle. vnicam. eo. tit. & cum hoc dicto trãseunt hîc communiter doct. moderni. Ego dubito, quæ istarum opi. præualeat. nam contra Ioan. And. facit, quia causa vsurarum habet in se annexum crimen: ideò iudex ecclesiasticus cognoscit, vt no. xvj. q. vj. c. si episcopum. & infamiam: iuxta ea, quæ not. c. infames. in. §. porro. iij. quæstione. vij. &. l. improbum fœnus. C. ex qnibus cau. infa. Ideò videtur quòd ex solis præsumptionibus nõ sit in tanta causa iudicandum, maximè cum non sint violentę: vt enim dixi suprà, potuit alijs mutuare subvsuris: sed isti non: quia erat amicus, vel aliâs sibi seruierat: & sic nõ probat huic esse, quod ab hoc contingit abesse. cap. ij. de transla. Episcopi. &. l. neq; natales. C. de probatio. Quinimò posset dubitari: nunquid sit locus delationi iuramẽti: per ea, quæ no. in cap. tam literis. de testi. Facit ad prædicta quod no. Inn. in ca. quia verisimile. de præsum. posset tamen admitti per ea, quæ suprà dixi, & per. c. cum in diœcesi. de vsu. Et in hoc dubio recurratur ad iuramen

5 — lis & noua lectu.
a — bationem.[a]
6 — est vera in se, intelligendo vt suprà.

SEB. SAPIA.

a ¶ Semiplenã probationẽ. Quòd fama cum aliquibus adminiculis faciat plenam probationẽ, & probet quẽ esse vsurarium, tenet. d. Abb. in consi. lxxxj. incip. ex themate. in. iij. volu. Et nunquid qñ est fama posit deferri iuramẽtum: vide Ful. in consi. cxlv. inci. quoniã plurimæ. Et ꝙ fama adiuuet ad ꝓbandum aliquem vsuratiũ, vide eundem Ful. in consi. cxxxviij. inci. visis præcepto.

tum:ſeruatis tamen his,quæ no.& habentur in.d.capitu
10 lo fi.& ſic concordarem has opiniones.¶ †Quæro qua
liter reſponderetur per iuramentum iſtud de veritate?
Solu.dicit glo.j.quòd per verbum ſcio,vel neſcio,ſed in
iuramento calumniæ, reſpondetur per verbum credo,
11 vel non credo.¶ †Dicit tamen ſingulariter glo.fi.quòd
æquê præiudicat confeſsio de credulitate,ſicut de veri-
tate.Intellige tu de facto proprio non alieno: vt in capi.
12 licet.de proba.& cap.cum cauſam.de teſti.¶ †Item dic,
quòd ſi reſpondet per verbum non credit: nõ incidit in
periurium:licet poſteà probetur contrarium.ſecus in iu
ramento de veritate.argumẽ.in.c. cum in poſitionibus.
j.eod.ti.lib.vj.& vide latius per Fed.conſi.xxiij.in fin.&
idem quod glo.iſta tenet Spe.in titu.de poſitio.ver. hoc
tamen.& Cy.in.l.ij.§.quod obſeruari.C. de iura. calum.
Dicit enim Iuno.hic quo ad primam partem glo.ꝙ in iu
ramento de veritate reſpondet non ſolũ de eo quod ſcit
ſed etiam de eo quod non vidit ſi indubitatam habet de
eo notitiam. exemplum de Chriſto, Conſtantino & Iu-
ſtiniano Imperatoribus.Dicit tamen Ioan.and. Arch.di
xiſſe,ꝙ hæc non ſunt verba Innoc.Sed certê Innoc.hanc
ſententiam expreſsè etiam firmat & latius proſequitur
in.c.fi.de iura.calum.vbi etiam Ioan.an. & Hoſt.tangũt
& vide quod ibi dixi.& in.c.literas.eod.ti. Secus eſt in te
ſte ſecundum Inno.ibi & hic:quia teſtis habet deponere
de his non ſolùm quę nouit ſeu indubitatam habet noti
tiam:ſed etiam de his quę acta & geſta ſunt in præſentia
ipſius.l.teſtium.C.de teſti.& optimè probatur. iij. q.ix.
c.teſtes.Alia dicta gl.ſunt clara:ideo ſpecialiter non pro
ſequor.Et in eo quod vltima gloſ.dicit, non eſſe malum
vt in cauſis ſpiritualibus iuretur ſimul & de calumnia &
veritate dicenda:dic hodie vt habetur in.c.j.de iuramen
to calumnię.lib.vj.

a ¶ Intellecto. Pro hui⁹ decre. intelle ctu' vide omnino Old.in cõſ.xciiij. &.xcv.& Bald.in ſua marga. Inn.in ver.iuramentũ. in xxiiij.q. qui alle gat Inn.in. c.dile cto.de præben.

b ¶ Et Bar.in.l.pro hibere.§.fi. ff.qd' vi,aut clam.¶

SVMMARIVM.

1 *Reges non poſſunt facere alienationem de bonis & iuribus re gni.*
2 *Vt adminiſtrator eccleſiaſticus,ita & poſitus in dignitate ſecu laris poteſt reuocare alienationem à ſe factam de rebus digni tatis.*
3 *Rex tempore coronationis iurat non alienare bona regni.*
4 *Si rex non iurauit non alienare:ſed poſt alienationem iurauit nõ reuocare:iuramentum,non eſt obligatorium.*
5 *Reges fiunt per ſucceſsionem non per electionem.*
6 *An donatio facta per Conſtantinum,valeat.*
7 *Quod dicitur quòd Imperator & Rex prohibentur alienare,in telligitur de magna alienatione,non de modica.*
8 *Iuramentum contra iuramentum an valeat.*
9 *Prælatus iurans nõ alienare bona eccleſiæ incõſulto papa,ſi alie nat,tenet alienatio.*
10 *Iurans non alienare ſi locauit per centũ annos,an efficiatur per iurus.*

CAP. XXXIII.

a INtellecto. a¶ Si is qui præeſt, iu-
rauit non alienare, nõ valet alienatio,quam poſteà fecit,etiam ſi iu
rat non contrauenire:ſic communiter ſum-
matur.Sed hæc ſummatio nimis reſtringit literam, quæ
fundat ſe non ſolùm ſuper iuramẽto: ſed etiam ſuper iu
ris debito:vt j.latius dicetur. ideò ſummo ſic. Si poſitus
in dignitate alienat bona dignitatis,non valet alienatio:
& ipſemet reuocare debet non obſtante iuramento de
non reuocando:maximè ſi prius iurat non alienare.hoc
dicit ſecundum verum intellectum. Ponit primò factũ
corrigendum.Secundò corrigi mandat ibi: *nos.* ſubmit-
tens cauſam mãdati.ibi:*quia.*¶ Caſus literalis.Rex Vnga
riæ fecit quaſdam alienationes in præiudicium regni ſui
& contra honorẽ Regis:iuramento interpoſito de ipſis
non reuocãdis.Significatum hoc fuit domino Papę:vn-
de ſcribit Archiepiſcopo Collocen. & eius ſuffraganeis
& eidem Regi ſuper hoc,vt alienationes prædictas ſtu-
deant reuocare,non obſtante illo iuramento: quia in co
ronatione ſua iurauit iura regni ſui & honorem illibata
ſeruare:vnde illicitum fuit iuramentum ab eo præſtitũ
de non reuocandis huiuſmodi alienationibus:&ideò nõ
1 ſeruandum.Ber.¶ †Not.j.Regem non poſſe alienatio-
nem facere de bonis & iuribus regni. Bona enim ſunt di
gnitatis & non propria ipſius Regis:licet ipſe habeat iu-
riſdictionem & adminiſtrationem ipſius. Hinc eſt quòd
regnum,vel comitatus, ſeu alia dignitas non diuiditur
poſt mortem Regis inter filios defuncti:vt legi.& no.in
2 c.licet.de voto.& de hoc aliquid infrà.¶ †No.ij.quòd
ſicut adminiſtrator eccleſiaſticus poteſt reuocare aliena
tionem,quam ipſemet indebitè fecit de iuribus dignita
tis & adminiſtrationis ſuæ:vt in cap. ſi quis presbytero-
rum.de re.eccleſiæ non alie.ita &poſitus in dignitate ſe-
culari:quinimo nedum poteſt,ſed debet,vt hîc.&. xij.q.
ij.c.non liceat.xxxv,quæſtione. ix.c. quod quis commi-
3 ſit.¶ †No.iij.quòd Rex coronatur:& tempore corona
tionis iurat non alienare bona regni. Ex quo infertur,ꝙ
Rex nõ eſt merus dominus iurium regni,ſed potius præ
poſitus & adminiſtrator. Simile in Epiſcopo,cum conſe
cratur:vt hîc in prin.glo.Item tẽpore coronationis Rex
inungitur.de qua inunctione in capi.vnico.de ſacra vn-
4 ctio.¶ †Quæro,quid ſi iſte Rex non iuraſſet prius:ſed
facta alienatione iurauit non reuocare.Solu.iſte tex. pri
ma fronte videtur velle,ꝙ tunc non poſſet contraueni-
re:cùm non reperiatur hoc iuramentum alteri eſſe con
trarium:& ſic ceſſat ratio literæ. & hoc idẽ videtur vel-
le glo.in prin.dum arguit vltimum iuramentum de non
reuocando eſſe illicitum:quia eſt contrarium primo li-
cito:quia ſi vnum contrariorum eſt bonum & licitum,
reliquum malum eſt & illicitum.xxxij. diſtin. hoſpitio-
lum.Sed contrarium firmiter eſt tenendum:quia vt.s.di
xi,bona regni non ſunt propria ipſius Regis: ſed dignita
tis regalis.Hinc eſt, quòd gl.notabilis in.c.Moyſes.viij.
quæſtione.j.arguit per illum tex.Regem eligendum per
electionem,ſicut Imperatorem.xciij. di.c.legimus. licet
glo.arguat contrarium,vij.quæſtione.j.c.deniq;. &. xx-
5 iiij.q.j.c.fin.¶ †De conſuetudine ſeruatur hoc vltimũ:
& ita probatur in.d.c.licet.de voto.Dicit tamen notabi
liter Innocen.in.c.grandi.de ſupplen.neg.Præla. libr.vj.
in princ. ſpeciale eſſe in regno, quòd reges non poſſunt
priuare nedum filios:ſed neq; fratres, nec alios conſan-
guineos ex ſtirpe paterna deſcendentes â regno ſola vo-
luntate:licet Papa,vel alius ſuperior poſsit ipſum priua
6 re ex cauſa.dict.capi.licet.de voto. ¶ †Hinc,quod for-
tius eſt,diſputatur de viribus donationis factæ eccleſiæ
per Conſtantinum:quia ſecundũ omnes Imperator non
poteſt ad libitum alienare iura imperij:licet habeat inter
ſeculares Principes ſupremam poteſtatem. Et tenetur
communiter,quòd Imperator non poſsit alienare in gra
ue præiudicium imperij,licet valuerit donatio facta ec
cleſiæ:quia illa ſuperior,& non eſt propriè alienatio: cũ
Papa habeat ſaltem in habitu à Deo iuriſdictionem in
b temporalibus:de qua quæſtione plenè per Bar. b in pro-
œmio Digeſtorum,aliâs in rub.ff.per Ioan.de lig.in cle.
ne Romani j.eo.titu.Si ergo Imperator non poteſt,for-
tius nec Rex.vij.q.j.c.in apibus.&.xcvj.diſt.c.ſi Imper-
tor.Iuramentum ergo de non reuocando alienationem
indebitè factam eſt illicitum:quia contra ius commune:
& tendit in alterius dignitatis præiudicium: ergo non
ſeruandum.s.eo.c.cum contingat.in fin.& capi.ij.de pa-
ctis.libr.vj.&.c.ficut noſtris.s.eo.Nam iuramentum nõ
debet eſſe vinculum iniquitatis.s.eod.c.quanto. &.xxij.
q.ij.

a SEB. SAPIA. ¶ In præiudicium regni. an Rex possit alienare ciui tates sui regni, vide Cardi. in consi. cxxxiij. incipiente ad quẽdã. in. iiij. col. latè per Fel. in. c. ad audientiam. col. iij. versi. de alijs verò principibus. j. de presc ri. & per Ias. in. l. debitorum pactionibus. circa fi. C. de pac. & in præludi. feudo. charta. viij. col. iij.

b ¶ Modica. Idẽ decidit ipsemet Abbas Pano. in. c. vt super. circa mediũ j. de re. eccle. non alienan. q̃ res modica, seu modicæ vtilitatis, nõ includitur sub iuramẽto prælati iurantis nõ alienare immobilia Romano põtifice inconsulto. Et idem decidunt Io. de Imo. & Pe. de Anch. in. d. c. vt super. Tangitur p Io. An. in. d. regu. qui tacet. in mercuri. facit qd' vult Ange. in. §. hoc ẽt in fi. in auth. de alie. & emph. q̃ dispositio illius. §. vnde sumitur auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. ecc. x. q. ij. non procedit in prælato alienãte rem immobilẽ paruã ecclesiæ. p a tex. in. d. c. terrulas. xij. q. ij. & seqtur Pan. in. d. c. vt sup. & in. c. olim. ij. in. ij. no. de restitu. spol. Et hæc faciunt ad limitationẽ. c. j. qui feu. dar. pos. vbi est tex. in princ. à contrario sensu: q̃ prælatus ecclesiæ non põt res ecclesiæ infeudare de nouo, q̃ nõ est antiqua cõsuetudo infeudandi. Fallit, quando esset res ecclesiæ parua: puta vna vineola, vel prædiolũ. tunc licet non sit cõsuetudo, posset tamẽ Prælatus infeudare, vel concedere in emphyteosim. Et possunt prædicta confirmari per multa alia optima consilia: & in primis per tex. valde notabilem & sing. in. l. j. §. sed sciendum. ibi, prinde leuis febricula. & ibi vel vulnusculum modicũ. de ædil. edic. per quæ dicit ibi Alber. de Rosa. q̃ statutum loquens in vulnere nõ habet locũ in vulnusculo. & tex. ibi. h. d. expresse. & Bal. in. l. fi. C. de ædi. act. dixit per illum text. q̃ statutũ loquens de vulnere, non intelligitur de modica scissura, seu grafignatura, vel exscoriatura. & idem Bal. in. c. cũ adeò. s. de rescri. & Ang. in. l. si pignore. §. furẽ. ff. de fur. & in. l. extat. ff. quod met. cã, Lud. Ro. in. l. j. §. finali. ff. ad sillania. Sic constitutio pœnalis pro effusione sanguinis non intelligitur de modica, seu minima: secundũ Bal. in. d. c. cum adeò. Bald. & Imo. in. d. l. senatus. §. Marcellus. & Bal. in. d. l. fi. facit. c. cum illorũ. in fi. de senten. excommu. Et ita tenet Pan. in. c. proposuisti. de consecra. eccle. vel altaris. vbi infert ad statuta disponentia de effusione modici sanguinis. Confirmo etiã per illud, quod vult gl. in ver. substantiã. aliàs facultatem. in. §. hinc nobis. in auth. de hære. & fal. per quam gl. infert ibi Ang. in. j. col. q̃ si statutum disponat, q̃ nullus possidens apothecam, possit personaliter capi. si quis possideat vilissimam apothecam, poterit personaliter capi, non obstante statuto. Facit etiam secundum eundem Ang. in. d. §. hinc nobis. quod vult gl. notabi. in. l. sciendum. in prin. in gl. prima. circa medium. ff. qui satisda. cogan. approbatam per omnes ibi, q̃ possidens aliquem vilem cespitem terræ, non euitat satisdationem, quam euitant possidentes immobilia. & ibidem dicit Baldus, q̃ idem esset si possideret aliquam domunculam. & est fingu. gl. in. l. si fideiuss. §. fi. ff. qui satisda. cogan. Confirmo per illud, quod vult glo. in ver. & in. §. sed & si quis. in auth. vt hi, qui obli. se perhi. &c. & Ang. ibi in fi. j. col. & gl. no. in auth. minoris. in gl. j. in princ. C. q da. tut. pos. & ibi Bal. & Sal. q̃ debitor & creditor, q non p̃nt esse tutores remouẽtur à tutela, non remouebunt pro modico debito, vel credito: nec pro modica communione, vel vtili possessione. quod est no. dignissimũ Confirmo per id, quod dicit Bal. in auth. sed iam necesse. C. de dona. propter nuptias. q̃ licet debitor possit iudicari suspect' propter præparationẽ fugæ: istud fallit in debito paruo. facit etiam qd' vult Bald. in auth. præterea. in vlt. q. C. vñ vir & vxor. dũ quærit, an illa authen. disponens super cessione dotis non existentibus liberis habeat locum in dote parua. de quo per Sali. & alios moder. ibi Paul. & Ludo. in. l. duortio. in prin. ff. sol. matri. Facit etiam quod dicũt doc. reprobando Bart. in ru. ff. soluto matri. q̃ paucæ mẽbranæ seu chartæ non faciunt censeri volumen esse, aut magnus si adijciantur: aut minus si volumini detrahantur: arg. in. l. j. §. sed sciendum. ver. vitium. ff. de ædi. edi. & gl. in. d. auth. minoris. & ita do. Alex. in d. rub. sol. matri. in. iij. col. in prin. facit etiam tex. fin. in. l. senatus. §. Marcellus. ff. de lega. j. secundum intellectum Imo. quẽ ibi sequitur do. Alexã. de Imol. vbi prohibitio de qua in. l. cætera. §. j. ff. de leg. j. non habet locum in domuncula. facit etiã quod de cabana dicit Bal. in. c. si duo fratres. j. de duo. fra. de nouo benefi. inuesti. cum suis cõcor. ibi signatis. facit etiam quod voluit Bal. in. l. si pro ea. in prin. C. si man. vbi dicit non attendi dilapidationẽ, nisi ordinata ad suspicionem ideſt q̃ taliter dilapidet, quòd timere debeat de suo credito. ¶ Adde glo. sing. in. c. quicunq;. xvj. qõ. vij. quæ vult, quòd ille, qui dat modicam dotem ecclesiæ, vel altari, non efficitur patronus. & vide omnino do. Iaso. May. in. l. sciendum. ff. qui satisda. cogan. qui ponit forè omnes prædictos casus. & vide eundem in auth. præterea. C. vnde vir & vxor, tenet Ber. force.

Anto. Francis. ¶ Circa istam materiam, an si lex, vel statutũ loquatur de aliqua re, vel de vno facto: intelligatur de modico, & re parua: vide quæ habentur in. c. ad aures. de re. eccle. non alie. & ideò pro minima læsione non datur restitutio in integrũ. l. scio. ff. de in inte. resti. l. in rebus. in. §. possunt. ff. cõmo. Et hoc verum in his, quæ sunt contra ius commune: secus in his

quæstione. ij. c. animaduertendum. Et hoc videtur velle glossa nostra in medio. in versicu. huiusmodi iuramenta. &c. vsq; ad fi. Non obstat iste tex. à contrario in eo, quod ponderat primum iuramentum: quia si bene ponderetur, mouetur per duas rationes, quarum quælibet per se est sufficiens. Prima, quia in præiudicium regni & contra honorem Regis alienare non poterat: vnde ex hoc tenebatur reuocare. Vnde posito, quòd cesset vna ratio: non cessat per hoc iuris dispositio. institut. de nupt. §. affinitatis. Hanc partem succinctè sentit hîc do. Anto. per gloss. in versi. liberam. in. c. ij. de sup. negli. Præl. libro. vj. Sed ego firmiter teneo per istum text. ea, quæ superius dixi. & facit cap. si diligenti. de foro compe. vbi dicitur non valere iuramentum in præiudicium iuris publici. facit. c. secundum. s̃. eo. Et reducendo glo. nostram ad concordiam, dic quòd prima pars fundatur super ratione iuramenti: & de facto tollit excusationem de non reuocando. Secunda pars fundatur super alia ratione tex. scilicet quòd de iure in præiudicium dignitatis alienare non poterat. ¶ † Et quod dixi Regem, vel Imperatorem non posse alienare in præiudicium regni: [a] intelligit notabiliter hîc Inno. de alienatione, per quam læditur grauiter dignitas regalis. Non enim per hoc interdicitur omnis donatio, vel alienatio: quod bene notabitis. Nam proprium Regum & principium est donare, in ca. j. de donatio. & idem tenet Ioan. Andræ. in. d. c. grandi. & facit quod ibi no. gloss. Et idem dic in Prælato, qui iurat non alienare inconsulto Papa. nõ enim debet intelligi de modica [b] alienatione: quia iuramẽtum non extenditur ad verisimiliter non cogitata. s̃. eo. c. veniens. Et de istis modicis non videtur cogitatum: cùm sint exclusa à solennitate debita. xij. q. ij. c. terrulas. & ita determinat Fede. consi. ccx. & sic iunge cum hoc dicto Innoc. & not. ¶ † Vlterius aduerte: allegat communiter iste text. quòd alienatio facta contra iuramentum non tenet, etiam si fit iurata. vnde glo. notabilis in. c. licet j. eodẽ. libro. vj. per istum tex. dicit, quòd si mulier iurat non alienare bona dotalia sibi donata propter nuptias sine legali solennitate: si posteà alienat & iurat non contrauenire, non valet alienatio: quia vltimum iuramentum fuit primo licito contrarium. ¶ Sed contra hoc ego oppono de capit. sicut. de sponsa. vbi valet iuramentum contra iuramentum. & dicit Innocentius in capitul. dilecto. de præben. q̃ si iuraui non alienare librũ, & posteà alienaui, valet alienatio, licet sim periurus. Ad idem quod no. Ioan. in regula: quod semel placuit. de reg. iur. libr. vj. & xiij. c. vnaquæq;. vbi concluditur, q̃ licet quis iurauerit non mutare testamentum, tamen si mutat, tenet secundum: licet testator sit periurus: qa nullibi ibi reperitur, q̃ actus gestus cõtra iuramentum non valeat. Contrarium videtur difficile, & hîc per aliquem non tactũ. Ego dico sic, quòd quandoq; actus dispositio dependet à mera voluntate, seu facultate iurãtis: & tunc procedit contrarium: vt valeat alienatio etiam non iurata cõtra iuramentũ prius præstitum, licet iurans sit periurus. Quandoq; actus dispositio non dependet à mera facultate iurantis: vt quia interdicitur à lege fauore ipsius iurantis. Exemplum in muliere & minore in cap. cum contingat. s̃. eo. & in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. Et tunc actus etiam iuratus contra primum iuramentum non valet. sic intelligo glos. d. c. licet. Ratio, quia actus sine iuramento erat ipsò iure nullus, obstante prohibitione legis. Ratio autem iuramenti sustineri non potest: quia iam obligauerat se Deo, per prius in contrarium. & sic secũdum fuit illicitum. Idem & fortius, quando actus prohibetur ratione publicę vtilitatis: tunc enim secundum iuramentum non valet contra primum duplici ratione. Prima, quia est illicitum: cum sit contrarium primo licito. Secunda, quia tendit in præiudicium alterius: vt suprà dixi. & iste est proprius casus huius. c. † Et per hoc potes decidere, quęstionem notabilẽ, quã ponit Gas. de Cal. s̃. eo. c. cũ contingat. Prælatus iurauit nõ alienare bona ecclesiæ inconsulto Papa: vt communiter hodiè iuratur. demum alienat cõtra iuramentũ, an teneat alienatio. & cõcludit ipse cõsulendo in quæstione facti, q̃ sic: ita q̃ ratione iuramẽti solius nõ venit reuocanda: quia regulariter tenet actus cõtra iuramentũ, ex quo lex aliter

quæ ſunt ſecundū ius commune per.l.ſi proprietarius.ff. de damno infecto.&no.Bartol.in.d.l.ſcio. Et ideò etiã pro minimo grauamine pōt interponi appellatio.c. de appellationibus. & ibi per doc.de appella.&vide in.c. penul.in ver.minimū. de reſcrip. Et propterea dixit Spec.in tit.de reſcript. præſenta.in.§.ix. in ver. quæ dicantur. ꝙ modicum incrementū non valet mouere iudicem & idē in ti. de iura.calū.in. §. ij. in ver.quid ſi cauſa. vbi dicit, ꝙ modicitas cãæ facit omitti ſolennitatē iuris. Et dicit etiã in ti.de loca.in.§. vj.in ver.vt autē. b ꝙ gratia modici dãni non recedit à iure.& pro hoc facit, quia teſtes in modico varij, non poſſunt dici varij:vt per.d.Anto.poſt gl.in.c.ij. de reg.&p Alex. in.l. eos. de fal.& in.l.in inſulam.in §.fructus.ff.ſolu. mat.quiavariatio in modico nō facit teſtem eſſe varium.& qñ quid dicatur modicū, vel paruum:dicas hoc relinqui arbitrio iudicis: q cō ſyderata qualitate pſonarum, & vtens circunſtantijs,habet hoc arbitrari: vt p gl. in l.hactenus.de vſufru.& glo.ij. q.vj. in.c.anteriorū.& xij.q.ij.c.terrulas & vide gl.& Bar. in.l.ſed &ſi ſuſceperit.§.j. ff.de iudi.vbi habetur,ꝙ ſi Rex vel magn⁹ Princeps daret ēt duo mille:diceretur etiã modicū dare.& vide Spe. in ti.de iura.dela. in ver. nō igitur.

non reſiſtit:vt ſuprà declaraui. & tenet etiam Arch.in.c.ſi à ſede.de præben.lib.vj.& Specu. de emp.& vēdi.§.tertio loco. verſi.quid ergo. in fi. ¶ †Quid autem ſi iurans non alienare lo 10
cauit per centum annos[a]:nunquid erit periurus:pro & contrà facit,quod no .gl.in cle.j.de rebus eccle.non alie.Ibi tñ finaliter gl .iſta concludit, ꝙ ille qui non poteſt alienare ,non pōt locare ad centum annos. Recitat tñ Accur .teneuiſſe contrarium in.l.pe.ff.de leg.ij.§.inſtituto.Gaſ.in pal.loco dixit, ꝙ alienationis verbū propriè ſumptū, intelligit qñ directè transfertur dñium:& licet nō alleget text.eſt in. l.j.C. de fun.dota.Sed qa materia alienationis rei eccleſiaſticæ ſumit largiſsimè,prohibitus alienare,prohibetur locare per centū annos.Itē non pōt pignorare:vt no.xij.q.ij.in ſum.ſed ꝓpriè ſumpto vocabulo ,qui locat,nō alienat:vt dicit glo.in.l.j. §.quod aūt.ff.de ſuperfi.&.l.fi.ff. ſi ager vecti.peta.Iuramēta autem ſunt ſtricti iuris:ideò ſecundū eū nō extendunt ad alienationē impropriè ſumptā:vt eſt locatio ad centū annos:locans ergo ad tñ tempus,nō eſt periurus.alleg.qđ in ſimili no.in.c.vt ſuper.de rebus eccle.nō alie.nō tñ dicit, ꝙ locatio teneat. ¶ Ego de hac deciſiõe dubito,& potius tenerem oppoſitū:qa iuramentū præſtitum intelligitur ſcđm qualitates materiæ [b], in qua præſtatur.vnde aſſumit oēs tacitas conditiones& reſtrictiones & ampliationes ſecundū naturã materiæ,in qua præſtat:vt in.l.ſi.C.de condi. indebi.&.l.vlti.ff.qui ſatisda.cogã.no.Bart.in l.ſocietatem. §.arbitrorū.ff. pro ſocio .& Inn. in.c.per tuas.de arbi.probatur.ſ.eo.c .quēadmodum. Sed verbū alienatio,intelligitur largiſsimè in materia alienationis rei eccleſiaſticæ:vt ipſemet Gaſ.cōfitet,& probat in.c.nulli.§.j.de rebus eccle.non alie. & quod ibi not. in gl.ergo iuramentū de nō alienādo ſuper ea pſtitū,debet intelligi largiſsimè: & vt cōueniat materiæ ſubiectæ.& hoc credo verū. Abb.

☞ *SVMMARIVM.*

1 *Licet matrimonium ſit fauorabile,non tamē ſuper eius contractu ſtatur ſoli iuramento.*
2 *Periurium,nec excommunicatio,impedit contractū matrimonij.*
3 *Duæ præſumptiones paris potētiæ inuicē ſe collidūt.*
4 *Eccleſia non patitur,vt quis veniat cōtra proprium iuramentum.*
5 *Actore non probante reus abſoluitur: & confeſsio facta non prodeſt,ſed bene præiudicat cōfitenti.*
6 *Iuramentum in defectum ſemiplenæ probationis, an deferatur in cauſa matrimonij.*
7 *An ſtanti contra matrimonium deferatur iuramentum in defectum ſemiplenæ probationis.*
8 *Iuramentum in defectum ſemiplenæ probationis, an deferatur in cauſa monachatus?*
9 *Poteſt quis agere prætextu detentationis rei vendicatione: & prætextu poſſeſsionis ciuilis, interdicto vti poſsidetis.*
10 *An quis poſsit venire contra confeſsionem ſuam iuratam in cauſa matrimoniali.*
11 *Iudex quid debeat facere,ſi mulier petat poni bannavt in.c.ſi.do clandeſti.deſpon.*

CAP. XXXIIII.

c Mulieri. [c] ¶ Si mulier iurauit aliquem eſſe ſuū maritū & ſuccubuit:quia aliter nō ꝓbauit;nō datur, nec denegatur ei li

centia cū alio contrahendi. Diuiditur,quo ad intellectū:quia primò ponitur quæſtio. ſecundò ſolutio,&ibi ratio.ibi:*nec*.¶ Caſus literalis. Mulier quædam petebat quendam in virum, quæ in iure præſtito iuramento aſſeruit, ꝙ ille in eam matrimonialiter conſenſerat per verba de præſenti:vir hoc negabat:cū mulier non haberet alias probationes:vir fuit ab eius impetitione abſolutus.quæritur vtrum iudex debeat ei dare licentiam cum alio contrahendi? Reſpōdit Papa, ꝙ nō:ne author periurij videatur:nec debet ei prohibere, ne ſi fortè falſum iurauit, matrimoniū impediret.ſed eſt ſuæ conſciētiæ 1
relinquenda.B.¶ †No.j. ꝙ licet matrimoniū ſit res multum fauorabilis:vt in.c.ex literis.j.de pigno.&.c.ſi.de re iud.cum ſi.non tamen intãtum,vt ſuper eius contractu ſtetur ſoli iuramē 2
to alterius aſſerentis contractum. ¶ †Not.ſecundò, ꝙ periurium non impedit contrahi matrimonium,ſicut nec excōmunicatio:vt leg.& no.in.c.ſignificaſti.de eo,qui dux.in ma. & crimina impedientia matrimonium,vide per gl. 3
in.c.ij.j.de pœ.& re.& quod ibi no. ¶ †Tertiò no.iuncta gl.ſi. ꝙ vbi concurrunt duæ prēſumptiones,quarum vna alteri⁹ non præponderat: ſed ſunt paris potentiæ, inuicem ſe collidunt. 4
ſimile in.c.literas.de præſump. ¶ †No. ꝙ regulariter debet eccleſia prohibere,ne quis veniat contra proprium iuramentum.facit j.de ſpon. c.ex literis.ij. probatur enim hoc per locum à ſpeciali. ¶ No.vltimò,quòd vbi agitur de dubio peccato,quis relinquendus eſt,conſcientiæ ſuæ. 5
¶ †Gloſ.prima diuiditur in duas partes. In prima quæritur, an vir iſte fuerit legitimè abſolutus: & reſpondet, quòd ſic: quia actore non probante,reus debet abſolui:vt in iuribus allegatis in ea.Sed contra hoc ego oppono ſic: poſt iuramentum delatum parti,nihil amplius debet quæri: quia habet vim tranſactionis. l.j. &.ij.ff.eodem.&.l.prima, C. eodem,& text.in capitulo & ſi Chriſtus. ſuprà eodē dicit, quòd omnis controuerſiæ finis,eſt iuramentum.ſed iſta mulier in iudicio iurauit iſtum virum contraxiſſe ſecum matrimonium: ergo debet ſibi adiudicari:cùm actio ſibi competat ex iuramēto.l.actori.C.eodē. & .l.ſi duo.§. Marcellus.ff. eod.Solu.dic contrarium procedere,ſi iuramētum fuiſſet delatum huic mulieri in ſupplemētum probationis: ſed textus loquitur de alieno iuramento. fortè enim exegit iudex iuramentum de veritate dicenda.ſuprà capi.ex literis. & confeſsio facta vigore talis iuramenti, præiudicare poteſt confitenti: nō autem prodeſſe: quia regulariter non valet confeſsio ad proprium commodum confitentis.xiiij. quæſtione.ij.in princi. vel loquitur ſecundum Ioannes Andræ.de confeſsione mulieris facta in poſitionibus ſuis,quas ſuppoſuit ſacramento, iuxta capit.cum in poſitionibus.infrà eo.titu. 6
libro.vj. ¶ †Venio nunc competenti ordine ad ſecundam partem gl.Pone enim,quòd mulier habuiſſet vnum bonum teſtem: nunquid fuiſſet ſibi deferēdum iuramentum in ſupplementum probationis.& eſt iſta quæſtio notabilis [d] & difficilis, in effectu conſiſtens, nunquid in cauſa matrimoniali [e] ſit locus delationi iuramenti in ſupplementum probationis? Gloſſ.prima arguit,quòd ſic per iura generalia,ſed finaliter concludit oppoſitum:quia hęc cauſa

a ¶ Per centum annos.Quæ locatio dicatur alienatio, vide per Ange.in conſil. clxxxiiij. inci. ex forma & ſerie dictorū inſtrumentorū. in vltimo dubio. & Iaſ.in.l.manumiſſiones,col.ij. ver. ſecūdo principaliter.ff.de iuſt. & iure.

☞ SEB. SAPIA.

b ¶ Qualitates materiæ. Vide Old. in conſil. ccxxxviij.inci.cum mulier. & do. Fran. Cur.in conſi.j.colū.iij. & in cō.iij. inci.& ſi ſubtiliſſimè.col.ij.

c ¶ Mulieri.Pro intellectu hui⁹ tex. vide,quæ latiſsimè ſcribit Hoſti. in ſum.eo.titu.in rubricella de aſſer.iura.§.&ſuper quibus.ver. quid de cā monachationis. vbi declarat eius medullam.

☞ SEB. SAPIA.

d ¶ Quæſtio notabilis. Vide Bart. in.l.marit⁹.in ver ſi. vltimò quæro, ff.de.q.&.d. Iaſ. in repe.l.admonēdi.col.xcvij.verſ. ſecundò principaliter ex concluſione glo.noſtræ.ff. de iureiu.

e ¶ In cā matrimoniali. Et quòd nō poſsit hoc caſu deferri iuramētum in ſupplemētum tenet Do.in.c.j.in prin.per illū tex. de procu.li.vj. Et ꝙ nō tenet etiam Bal. in.l.in bonæ fidei.in.j.col.ver. itē in cauſis matrimonialibus. C. de re. cre. de quo vide.j.c.ſi.i.xiiij. col. Et adde, ꝙ in cā matrimoniali poteſt deferri iuramentū à parte parti, ſecundum d.Anto. in.d. ca. fin.in.iij.col. ver. aduerte tamen.j. eod.quod crede-

causa est ardua:cum agatur quasi de statu hominis:cū per hoc seruitus constituatur in ipso & no.bene hanc rationē,pro qua facit.c. non debet.de consan.& affi.&.c.omnes cautiones.xxxij.q.vj.Idem videè sentire gl.iuris ciuilis in.l.iij.§.quacunq;.ff.eo.tit.Hæc opi.videtur etiam placere Abba.hîc,qui respondet ad.c.attestatiões j.de de despon.impu.vbi fuit in causa matrimoniali delatū iuramentū: quod ibi non deferr̄ super principali actiõe:sed super articulo posteà orienti super quo magna erat præsumptio contra reum.s.q̄ consensisset post ætatem:vel secundū eum ibi actrix habebat præsumptionem pro se:hîc non.Et in hac vltima solutione videtur inclinare in contrariam opi.huius gl.Io.And.dicit,q̄ illa Decre.solū vult q̄ præsumptio est contra reum,qui venit absoluendus in causa matrimoniali,non absoluetur:nisi iuret ad excludendam illā p̄sumptionem:quāsi velit dicere,& bene,q̄ ibi non loquitur de iuramento in supplementum probationis:sed de iuramento purgationis,quod defertur reo antè,quā absoluatur:vt sic purget præsumptionem ortam contra eum.Vnde per illud iuramentū nullū fit p̄ iudicium matrimonio,nec actori:sed est fauorabile eis cum aliter veniret purè absoluendus actore non probante.Aliter tamen Io. And.non declarat in hac.q.mentem suam.Hosti.hîc,&j.eo.c.fi.& idē Philip.tenent contra opi.gl.dicentes,q̄ in omni causa matrimoniali potest deferri iuramentum,consyderatis tamen circunstātijs.Ponit ipse Hosti.exemplum in muliere honesta,potenti & diuite, quæ petit aliquem in virū sibi inferiorem,vel æqualem, qui sæpius de stupro illam solicitauerat: & probat per vnū testem omni exceptione maiorē quòd iste disponsauit eam per verba de p̄senti.adducit de sepultu.c.ex parte. de testi.super eo.ij.Fatetur tn ipse Host.& idem Phil.q̄ in causis matrimonialibus & similibus, in quibus vertitur periculum animæ*ficut*ibi,est speciale,vt non trāseat in rem iudi.Sic oportet ibi speciale fateri quòd si apparet decepta ecclesia,retractabitur,quod est factū ratione iuramēti delati.arg j.de fri.c.fraternitatis.&.eo.l.j.quod est speciale cōtra legē ff.eo.l.nō erit.§.dato.Sit ratio:quia in talibus,nec lex prævalet,nec cōsuetudó.s.de consue.c.fi.Per quæ patet etiā in matrimonio posse iuramentum deferri:ita tamen quòd legitimo matrimonio nullo modo præiudicari possit, nec salus animæ impediri, quoties de ipsius periculo cōstaret.& sic trāsit Io.an.cum hac opi.Et videtur hic sentire q̄ possit deferri cum limitatione prædicta.Bartol.post Butri.in.d.l.iiij.§.quacunq;.dicit,q̄ statim pro matrimonio potest deferri:vt iuret pro matrimonio.quia hic nullum periculum est: cum videatur de nouo contrahere sub cōditione,si ille iurauit:sed stanti contra matrimonium non est referendum:quia non dependet illius dissolutio à facultate partium.& sic videtur sentire Bar. per rōnē suā hoc procedere in iuramento iudiciali quod defertur à parte parti.In necessario em̄ qd̄ deferr̄ à iudice, non ꝓcederet primum dictum Bar.cū illud deferatur parte altera non cōsentiente: l.admonendi.ff.eo.Itē secūdū dictū Bar.non fundatur bona ratiõe quia licet iuramentū deferatur stanti contra matrimoniū: non tn per hoc dissolueretur coniugiū:imò q̄cunq; constaret de contrario,reintegraretur matrimoniū per.c.consanguinei.& .c.lator .de re iudica.&.s.dixi secundū Host.Contra opi.Bart.videtur text.in d.c.attestationes.& eo modo tollitur ratio glo.in.d.l.iij.quæ videtur velle,q̄ ideò iuramentum non est deferendum in hac causa qa amplius nō posset quæri de legitimitate matrimonij obstante iuramento:quod est falsum:quia si sententia non obstat,fortius nec iuramentum.Do.Ant j.eo.c.fi.dicit,q̄ iuramentum purgationis,vbi non est probatum,deferri pōt:vt in.c.attestationes.de despon. impub.Iuramētū verò necessarium potest reo deferri,qui venit aliàs absoluendus.d.c.attestationes.¶ *Sed certè non differt hoc à præce* denti articulo:quia istud non potest dici iuramentum purgatiōis: a ex quo defertur reo. Non em̄ defertur sibi in supplementum probationis:cum reus non habeat probare:sed vt purget præsumptionem contra eum ortam.Actori aūt semiplenè probanti,non est secundū eum deferendū iuramentum necessarium,sed volūtarium pōt deferri inquātū iurās stat p̄ matrimonio:qa partes possunt sibi p̄iudicare:sed necessariū nō est deferēdū, qa cā est ardua.Nō obstat quòd posset retractari quia fortè nō potuerūt haberi probationes ad retractandum.Hæc sunt,quæ in diuersis locis scripta repe-

rio,per quæ mihi non videtur ad plēnum huic articulo quotidiano satisfactum. ¶ Ego comprehendendo clarè oēs casus dico sic:q̄ aut nō constat de matrimonio:vt quia de ipsius cōtractu disputatur.aut cōstat,sed disputatur de aliquo impedimento ipsius:puta de consanguinitate.Primò,aut actor plenè probat:& non est curandum de iuramēto:vt in.c.sicut.de prob. Aut nihil probat:& idē,qa reus venit sine quo libet iuramento absoluēdus j.eo.c.fi. sentit Io. And.in.c.j.de cland.despon.videtur tamē tex. in.c.ij.eo.tit.Aut probat aliqd,sed minus quā semiplenè:& tunc nō actori,sed reo deferendū est iuramentum purgationis.& iste est propri⁹ casus .c.attestationes.præalle.Nā ibi ex nisi ad ad copulam,erat orta præsumptio,q̄ post ætatem legitimam puer consenserat in mulierem. facit quod no.in.c.fi.Actori aūt nō est deferēdū:quia non habet semiplenam pro se,vt not. in.d.c.fi.& loquor de iuramēto necessario,qd̄ s.defertur à iudice parti.¶ Quid autem in voluntario iudiciali:quod.s.defertur à parte p̄ti: dico,q̄ indubiè actor potest déferre reo :quia sine illo venit absoluendus ex quo plenè non ꝓbat.Reus potest deferre actori,si sibi tantūm p̄ iudicat.Nam sicut posset de nouo contrahere, ita posset deferre iuramētū actori,licet simiplenè:vel nihil probet,vt in opi.Bar.Aut semiplenè actor probat:& hîc est casus magis dubitabilis ,in quo sic distinguo: quòd aut quæritur de iuramento volūtario,aut necessario.¶ Primum pōt deferri reo cum veniat absoluendus ex quo plenè non constat de matrimonio . Est enim hoc fauorabile matrimoniū.d.ca.attestationes.Actori autem potest deferri,si reus sibi soli præiudicat ratione prædicta.Secus autē si præiudicaret alteri matrimonio,de quo constaret: quia non posset transigere tunc. & sic nec iuramentum deferre in præiudicium alterius matrimonij.iuxta notata.in dicto capitul. secundo.de clan.despon. ¶ *Secundum scilicet* iuramētum necessarium,indubiè potest deferri reo.d.c.attestationes.quia actor non potest conqueri,ex quo suam intentionem plenè probare non potest:nec per hoc iuramentum p̄iudicatur iuri suo:qa quandocūq; cōstiterit de contrario,retractabitur attentatum ratione iuramenti:vt.s.dixi.& facit.l.admonendi.ff.eod. An autem actori possit deferri, est satis dubiū propter arduitatem causæ. Ego indubiè crederem per tex.c.fi j.eo.iuncta.l.iij.§.quacunq;.prealleg.hoc fore relinquēdum discreti iudicis arbitrio:vt cōsyderatis oīb⁹ qualitatib⁹,& circūstātijs p̄sonarū & causæ,deferat vel nō deferat. Quid em̄ si actor est optimæ vitæ,& petit puellā se inferiorē vel æqualē:& habet de cōtractu vnū ꝓbatissimū testē:vel fortè habet duos testes,quorū vn⁹ nō est oīno integer:& sic habet pl⁹ quā semiplenā ꝓbationē?certè satis pōt ad iuramentū recurri.Nā nullus tex.dixit iuramētū nō deferēdū in cā ardua,sed iudex pōt inspe a ctis p̄sonarū & causæ circūstātijs deferre illud actori j.e.c.fi.§.j.Pōt ergo semp q̄n circūstātiæ & qualitates p̄sonarū suadēt. optimè facit qd̄ habetur in simili cā.de rap.& est gl.in hoc notabilis in.c.vidua.de re.¶ † *Venio ad secūdū mē* brū principale q̄n cōstat de matrimonio,sed disputaf de aliquo impediméto.& distingue ferè

rē esse verū,q̄n vitiū est per partes remissibile , aliàs non.Itē de.q. hîc posita,vide per archi.in.c.si qs p̄sbyter.circa prin.ij.q.v. De hoc ēt vide p Azo.in sum .C. re.cred.circa mediū.vbi tenet, q̄ possit deferri iuramentum in cā matrimoniali.Et hoc ponit in ver.in cā monachatiōis. nā Archi.in.d.c.si qs p̄sbyter.circa prī. arguit ꝓ & cōtra & remittit se ad.c. viduas aūt velare. xxvij.q.j. qd̄ est palea . vbi multū egregiè tāgit istū passum.& tādem cōcludit,q̄ melius & tutius est , q̄ ei deferat iuramentū q matrimoniū asserit esse contra ētū.& ita dicit tenere Host.in sum. §.sup quibus.ver. qd de cā monachatiōis.&.h.d.se credere esse verū,& se ita de facto iam fecisse cōsuli.vide de hoc latè Pau.de ca.in.l.iij. §. quacūq;. ff. de iureiu. & ibi do.Alexan. Imo.Bald.in.l.in l.in bonæ fidei.in j.col. Bart.in.d.l. admonendi . in. xvij.col.

¶ Iuramentū. Et ita etiam in specie dicūt Pau.de cast. & doct. in.d.l.iij. in principi. ff.eo. vterq; in vl. col.allegantes idē velle Io.An.in. c.fi.j.e. facit illud qd̄ no.

dicit Bald.in.l. in bonę fidei.in vlti. col.ver.iñ.inſpicię tãtitas rerum, ꝙ licet in cauſis feudalibus:quia magnę ſunt,nõ deferatur iſtud iuramẽtũ neceſſarium tñ bene deferẽ poſſeſſori: quia poſſeſsio aliqd adiungit ſemiplenæ ꝓbationi. & hoc diligenter no.quia faciũt ad limitationẽ eorũ q̃ notanẽ ꝑ ipmmet Ab.pa.& do.in.c. fi.in prin.in pe.& vl.co.j.e.ꝙ in cãis famoſis & criminalibꝰ ẽt ciuiliter motis,nõ deẽ iſtd 8
iurm.Et idẽ in cę a teris cãis magnis arduis eſt verũ:ni ſi eẽt pluſq̃ ſemiplenẽ ꝓbatũ vt qa vltra ſemiplenã ꝓbationẽ aliqd eẽt adductũ:vt qa ꝓduxiſſet qs duos teſtes,quorũ vnus nõ eẽt oĩno ĩteger vl̃ adeſſet aliqua alia p̃ſumptio:tũc ſi ſit pſona honeſta poſſet iudex deferre iuramẽtũ neceſſariũ in præ dictis cauſis . Et idẽ dicit Sali.in.l. admonẽdi. ff. eo. in.xvj.col. in fin. & Ludo.Rom.in xxvij. & clarius ĩ xxxiij. per rex.d. §.j.in.c.fi.j.eo.Et idem tenet ibi.d. Alex.Imo.in.xx 9
xij. col.& in.l.iij. eo.tit.in.viij.ix.& vlt.col.& in conſ. cclxiij. incip. viſo proceſſu vtriuſq̃ cauſę in.iij.col.

SEB. SAPIA.

a ¶ Similis qõ. Vide Lapũ all. xxx vj.col.vlt.verſi.de tertio aũt.Iaſo. in repe.l. admonendi.col.xcvij.verſi. ñ.principaliter.ff. de iureiur.vbi dicit gl.in.c . vidua. j.de regu . tenẽtẽ, ꝙ deferat iuramẽtum in cã monachationis cõiterre ꝓbari. vide etiã Abb.in.c. cũ cauſa.j. de rapto.

SEB. APIA.

b ¶ Habes caſum. Aliũ caſum ponit Bald.in aut. iubemus. circa mediũ. C. de iud.in.l.prima,colũ.xv.verſi. 10
dicitur. ¶ † Sed tunc fortiter oppo.ex quo hæ

per omnia:vt dixi in præcedẽti mẽbro eo ſaluo, ꝙ ſtãs pro matrimonio,nõ poſsit deferre iuramentũ ſtãti cõtra matrimoniũ.Ratio, qa ſicut nõ poſſet expreſsè trãſigere cõtra matrimoniũ,vt in.c.fi.de tranſa.&.c.ſuper eo.de eo q co. cõſangui.Ita nec tacitè defer ẽdo iuramẽtũ.& ĩ hoc caſu poſſet ſaluari illa opi.Bar.Non enĩ eſt recedẽdũ à matrimonio,niſi per veras probationes,ſeu plenas de impedimento.de teſti.c.licet ex quadã.i fi.an aũt iudex poſsit deferre in quo nõ cadit timor colluſionis.arg.c.niſi.de p̃ bẽ.Dico arbitrariũ prout.ſ.dixi in p̃cedẽti articulo.facit.d.c.licet.vbi ꝓbationes de cõſanguinitate nõ ſunt neceſſariò cõcludentes:& tñ diſſoluitur matrimoniũ,de quo cõſtabat.Credo tñ ꝙ niſi p̃ſumptiones ꝓ aſſerẽte impedimẽtũ ſint multũ vrgẽtes,nõ debet iudex ꝓcedere ad delationẽ iuramẽti per rationẽ.d.c.licet.in fin. & per hoc habes hunc articulũ clariſsimè diffinitũ. ¶ † Et ex his põt decidi ſimilis q̃ſtio:ª an in cã monachationis ſit locus huic delationi iu
ramenti? gl.d.l.iij.§.quacũq̃.tenet ꝙ nõ, ꝓpter arduitatẽ cauſæ.Alij vt refert Io.Anj.eo.ca.fi. dicunt poſſe deferri.Sed ſi eſſet iuramentũ voluntariũ,vel iudiciale, neceſſaria erit ſuperioris authoritas,ſicut in alienatiõibus rerũ.xij. q.ij. c.ſine exceptione.x.q.ij.c.hoc ius.ſecus in iuramẽto neceſſario.ad hoc.ff.de reb.eo.l.iij.§.itẽ q̃ 11
ri.Et hæc ſunt verba Cy.in.l.in bonæ fidei.C. eo.tit.Sed Cy.in additio.dixit moderniores tenere iuramẽtũ nõ deferẽdũ incã monachatiõis quia vinculũ authoritate Dei impreſſum,non põt p inferiorẽ tolli.& hæc ſibi placẽt.Sed cerè hæc ratio colligitur per ea,quæ dixi in præcedenti atticulo.Barto. in dicta.l.tertia.& do. Ant.dicunt,ſicut.ſ.dixi in cauſa matrimoniali.Ego dico latius per omnia: vt.ſ.dixi: quia in hac cauſa eſt eadem ratio, quæ in cauſa matrimoniali:& vide gloſſ.not. in dicto capitul. vidua.de regu.quæ vult poſſe deferri. Sed reduco illam ad diſtinctionem,quã.ſ. feci in præcedenti quæſtione.& vide quod leg.& not.in capitul.cum cauſa.de rap.¶ † Gl.ſecunda eſt clara vſq̃ ad verſicu. *Lau.* ibi, *tacitè op.* de.l. natura liter.§.nihil.ff.de acquir.poſſ.vbi ille, qui vendicare incœpit rem, poteſt redire ad interdictum vti poſſ. non ob. contrarietate, quæ ex hac viciſsitudine oriatur. Gloſſ.ſoluit ſed non multum clarè.dic, quòd ibi nulla eſt contrarietas. Poteſt enim quis agere rei vendicatione prætextu detentionis. iuxta ea, quæ habentur & notantur in.l.officium.de rei vendi.& capitul.examinata.ſ. de iudi. Interdicto autem vti poſsidetis poteſt non agere ratione poſſeſsionis ciuilis.Et dic plenius de intellectu illius legis:vt dixi in.c.paſtoralis.& capitul. cum dilectus.de cau.poſ.& proprie.Hęc autem mulier non poteſt excuſari à contrarietate:cum de facto proprio agens prius iurauit ſe cum illo viro contraxiſſe. Nunc autem petendo licentiã cum alio contrahendi,dicit prorſus oppoſitũ. Nam ſi verum iurauit, non poteſt contrahere cum alio:quia matrimonium primum legitimè contractum non diſſoluitur ex eo, quòd alius tranſiuit ad alia vota,ſed per mortem naturalem duntaxat.xxxij.quæſtione.vij. capitu. j.&.ij.& ideò,quia eccleſia dubitat,an verum, an falſum iurauerit,aſſumit viã mediã:vt hîc

mulier iurauit,non debet admitti volẽs venire cõtra cõfeſsionẽ propriã,maximè iuratã,quia quod quiſq̃ dilucida voce &c.de ꝓb. per tuas. &.l.generaliter.C.de nõ nume.pecu.Solu. põt dupliciter colligi ex dictis Inn.licet ipſe nõ formet hãc oppoſitionẽ.Primò,quia iſtud eſt ſpeciale in matrimonio propter periculũ,quod eſſet,ſi cõtinere cogereẽ. Vel aliter & plꝰ ſibi placet, ꝙ poſt ſententiam licet contra ſuã confeſſionem venire:de quo remittit ad no. j̃.de excec
ptio.cũ venerabilis.Intellige hanc ſolutionem qñ per ſentẽtiã fuit cõfeſsio reprobata: vt hîc. Et ita videtur de mente Inn.vt apertè ipſe ponit in.d.c.cũ venerabilis.Ante enĩ reprobationẽ,vel ſi eſſet ſecũdũ eã pronũtiatũ, nõ liceret contra eã venire:vt in cõtrario:niſi prout no. in.c.fi.de confeſ.& in.c.cũ venerabilis.Et hanc
b ſolutionẽ not.ſingulariter,quia habes caſum,ᵇ in quo licet venire contra cõfeſsionẽ etiã iuratã.Et eſt ratio:nã ex quo iudex illã nõ recepit,
c nec pars approbauit:ᶜ nõ põt ſuper illa ſe fundare & cogere partẽ ad obſeruantiã:vt in regula ex eo.de reg.iur.lib.vj.& in.c.cum olim.de cẽſi.vide ad materiã quod no.glo.xxx.q.v.c.ſi qs §.his ita.&.C.qui po.in pign.hab.auf.item poſſeſſor.& quod no.Spe.in tit.de excepti.§. viſo. ver.ſed quid ecõuerſo.col.v.& bo.tex.in ca iij.
11 de eo,qui mit.in poſſeſſ.iuncta gl.iij. ¶ † Vlti mò quæritur,quid faciet iudex,ſi mulier volẽs contrahere petit banna poni,quod de iure eſt: vt in.c. fina.de clan.deſponſa.Solu.dicit Hoſt. ꝙ Epiſcopus debet illam monere ad continentiam.ar.in ca.diſcretionem j̃.de eo,qui cogno. conſan.Si verò nõ põt illã inducere ,præcipiat bãna publicari cum proteſtatiõe huius Decre. ſcilicet, ꝙ per id non intendit dare licentiã, vel denegare:ſed illam conſciẽtiæ ſuæ relinquere. Denegare autem banna non debet:quia denegando præambula contractus,denegaret contractũ.Cõtra hanc literam dicit Ioã.And. dici poſſe ,quòd licet proteſtatio prædicta ſit vtilis in hoc caſu,non tamen eſt neceſſaria.allega. ff. de iudicijs.l.nõ videtur.Dic clarius,quòd miſſio bannorum non fit ad dãdã licẽtiam:ſed potius vt ex cã legitima,ſi qua ſubeſt interdicatur matrimonium &c. Abbas.

SVMMARIVM.

1 *Inramentum,an extendatur ad actus futuros.*
2 *Iuramentum eſt ſtricti iuris:& ſtrictè interpretatur propter periculum animæ.*
3 *Iuramentũ non extenditur ad alia ex conuentiõe partium,quã ad ea ſuper quæ fuit interpoſitum.*
4 *Iudex,vel notarius ex licentia eis data,quòd poſſint extendere inſtrumentum:non poſſunt addere iuramentum,vel ſtipulationem.*
5 *Reſpectu quantitatis reatus,magis peccat, qui venit contra iuramentum,quàm qui venit contra ſimplicem loquelam.*

CAP. XXXV.

Clericus. ¶ Qui iurauit ſeruare ſtatuta edita & poſteà per illud iuramentum aliter non iurando promiſit ſeruare edenda,ſeu poſteà edita : non tenetur ex iuramento ad nouiter edita.h.d.ſecundum verum intellectum.Primò ponitur qõ. Secundò ſolũtio ibi

ſed põe minor.C. de cõfeſ.Ro.i cõſ. ccxcj.inci.vt p̃po ſita.circa medium & ĩ.l.ſi verò.§. de viro.in.xxxj.fall. ff.ſo.ma.vbi dicũt ꝙ in criminalibus qs põt venire contra cõfeſsionẽ ſuã etiã iuratam.

¶ Approbauit. No. diligenter, ꝙ cõfeſsio facta ẽt in iudicio,& ẽt iurata,non obligatꝰ, ſi nõ ſit p̃ ptẽ approbata ſeu expreſsè accepta & p iudicem recepta. Et facit ad extẽſionẽ eius, qdꝰ per multa tenuit Sal.poſt Richar. patruũ ſuum.in.l.in ver.op. C.de cõfeſ.& in.l. generaliter.in.vj. q.C.de nõ nu.pe. & idẽ Sali.in.l.iubemꝰ.C.de lib.cã. vbi no.decidit, ꝙ cõfeſsio facta ad obligãdũ ẽt in iudicio,& in preſentia partis, requirit ꝙ expreſsè acceptetur p partem: aliâs talis cõfeſsio nihil p̃iudicat:ſecꝰ eſt in cõfeſsione liberatoria, in qua ſufficit ſola p̃ſentia partis.l. tale.in prin.ff.de pac. Et p̃dictã deciſionẽ Sali.ſeq̃t do. alex. Imo.in cõſi.cccc. lxxvj.inci.viſo ſuperiori themate.ĩ v.col.& ſeq.& in cõſi.ccccv.inci.in cã appellatiõis.in j.col.& no.in cõſ. ccccclxv.inci.in cã & lite vertente inter prouidũ mercatorẽ &c. Nam ex notatis hîc p iſtũ in hoc verſi.& eſt rõ &c. videt ꝙ p̃dicta deciſio Sali. ſit vera & procedat ẽt ſi talis cõfeſsio facta ĩ iudicio p̃ñte parte ,eẽt iurata.quæ ꝓpetuò not. qa vtilia ſunt ad practicam.

tio ibi: *licet*. ¶ Casus litera. Aliquis cleric⁹ iurauit se seruaturū statuta edita in ecclesia: iuramēto tali prestito promisit per idem iuramentum statutum, quod postmodū factum fuit in ecclesia, fideliter obseruare. quærebatur vtrum teneretur ad obseruationem illius statuti per iuramentum prius factum? Rn̄. Papa, ꝙ ex promissione sua teneretur seruare, q d promisit: sed non ex debito præstiti iuramenti. Ber. ¶ Not. j. clericū licitè iurare de seruandis statutis ecclesiæ suæ. Idē videt dicendū de Epō. ar. viij. q. iij. Artaldus. Quid aūt si in volumine statutorum reperiū tur aliqua illicita: dic, vt habetur in. c. j. eo. ti. li. vj. ¶ Not. ij. ꝙ iuramentum de seruandis statutis ecclesiæ, referr ad statuta subsistentia secundum tempus iuramenti, & non ad statuta posteà edita. Ita colligit hic dicit. Antoñ. quod non colligitur ex litera: nec est verum: quoniā hîc restrinxit se iurans ad statuta edita: vt patet in tex. ibi: edita. meritò iuramentū non extendebatur ad posteà edenda. ar. in c. ficut j. de spon. Quid aūt si indistinctè se obligasset ad obseruantiā statutorum? dicam latius j. ¶ No. ꝙ licet quis teneatur ad obseruantiā nudę promissionis. s̄. de pac. c. j. & iij. & xxij. q. v. c. iuramenti. adeò vt dicatur ibi Deum nō facere differentiam inter iuramentum & simplicem promissionem: tamen solidius est peccatū, seu promissio, vbi interuenit iuramentum: vt expressius ꝓbat. xxij. q. j. & ea. cā. q. ij. animaduertēdū. & c. super eo. de cōsangui. & affini. vbi bo. tex. cum gl. & ratio. j. subijcietur. ¶ † Op. & videtur ꝙ iuramētum debet extēdi ad edita & ad edenda, ꝓ l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. vbi dicit, ꝙ si quis obligat bona sua: videtur obligare nedum præsentia, sed etiam futura. Sol. gl. sentit hoc contrariū: & dicit ꝙ ideò non extēdit ad futura: [a] quia non debet extendi iuramētū ad ea, de quibus nō fuit verisimiliter cogitatū: & quæ posteà accidunt sicut dicimus in trasactione. l. cum Aliquiliana. ff. de transac. hîc em̄ nō fuit cogitatū, nisi de præsentib⁹, cū iurauerit solū obseruare statuta edita. vn̄ nō potuit postmodū ex nudo consensu extendere iuramentum ad edenda, vel nouiter edita: vt litera innuit. & est satis bona responsio sic ordinādo gl. vt dixi. Host. respōdet magis specificè ad cōtrariū. dicit em̄, ꝙ illud est fauorabile: sed istud scilicet vt iuramentū extēdatur, est odiosum & periculosum. & eodē modo rn̄det ad. c. quia circa. de priuileg. & ff. de ser. vrb. præd. l. si seruitus. ¶ † No. bene hoc dictū, ꝙ iuramētū est stricti iuris. vnde non debet de facili extendi propter periculū periurij. Idē no. Bal. s̄. eo. c. cū contingat. dixi in. c. intellecto. s̄. e. op. facit tex. in. c. cū cleri. de ver. sig. & s̄. c. veniēs. & c. quintauallis. Io. An. nō. placet hæc sol. Hosti. quo ad istū tex. quia verbū edita, positum in iuramento, soluit contrariū. facit secundū eum. ff. de verbo. obli. l. cum stipulamur. Ex hoc sentit Ioā. And. & clarius do. Car. ꝙ si non fuit oppositū verbū edita: sed simpliciter iurasset seruare statuta, obligaret etiā ad edenda. qd̄ mihi non placet: quia propter metū periurij iuramētum est grauioris præiudicij & strictæ interptationis: vt prędixi. ideò non est extendendum: imò potius restringēdū vt nō cōprehendat id, quod ex lata verborū significatione posset comprehendere. d. c. cum clerici. & s̄. eo. ad nostrā. iij. c. quintauallis. Voluit Archid. in cap. ne quis. xxij. q. ij. posset tamē sic distingui, ꝙ aut illa statuta, quæ postmodum fiunt, non sunt multū præiudicialia: & extendit iuramentum ad illa. argu. illius. l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. & quod ibi not. quanquam periurium sit in se grauissimi præiudicij, tamen debemus attendere nō ad id, quod venit accessoriè: sed ad id, ad quod iuramentū obligat principaliter, scilicet ad statuta fienda, quæ sunt modici præiudicij. sicut si obligo bona mea simpliciter veniunt etiā futura: quia in obligatione, agitur de modico, præiudicio. Ad præmissa facit. l. j. ff. de authorita. tuto. & hoc expressè voluit Bart. in. l. si stipulatus. §. cum stipulamur. ff. de verbo. oblig. Aut sunt grauis præiudicij & iuramentū ad illa nō extēditur. argu. in. d. §. cum stipulamur. & in. l. si mandauero. §. is cuius. ff. manda. & c. felicis. §. verū. de pœ. li. vj. vbi habetur, ꝙ publicatis bonis alicuius simpliciter non veniūt bona futura. & hoc propter grauitatē præiudicij. & sic reducitur ad cōcordiam cum. d. l. fi. C. quæ res pig. ob. pos. vt ibi no. & hæc notabis. ¶ Sed aliter contra hoc & contra tex. opp. videtur enim, quòd licet nō teneat vigore primi iuramenti, debet tamen obligare vigore secundi. Nam promittendo per primū iuramentum videt iurare saltem per creaturam. valet enim iuramentum interpositum per creaturā, seu creata & facta: vt. s̄. eo. & si Christus. Sol. Io. Cal. fuit in mirabili opinione fatendo cō trariū. Dicit em̄ ꝙ licet transgrediendo nouum statutum non facit contra primū iuramentū: tum, quia & secundū fuit iuramentū. tū quia rē creatā, vel factā adiecit scilicet iuramento iste clericus debet dici periurus. ad hoc ponderat istum tex. in fi. ibi ex debito præstiti iuramēti. do. Anto. dicit hîc hoc dictū procedere, si cōstaret, ꝙ egerit iurare: sed putat ipse, ꝙ iste iurare non intēderit: sed iuramētū antiquū præstitū ad hoc extēdere ex promissione, quę non sufficit. & hoc tenet Archidia. in. d. c. ne quis. vult idē Ioan. An. in addi. Spe. eo. tit. in fi. vbi dicit, ꝙ si subditus q primò iurauit domino, conuenit ꝙ † illud iuramentum posteà extendat ad alia, nō tamen fit extensio vt hîc: sicut per pactū possum obligare successorē non tn̄ per iuramētū: vt no. s̄. eo. c. veritatis. quasi iuramentū non extēdatur ex simplici consensu, sed exigit expressa iuratio, quasi forma iurandi sit de substantia: vt hîc melius, quā alibi no. ꝓbatur. ¶ † Per hoc etiā dicit Abbas hîc ꝙ si quis asserit aliquid domino per sacramētū quod prius fecit, non est periurus, licet sit illud falsum. quod intelligit Io. An. & bene qn̄ ad hoc primum iuramentū non extendebatur: aliās secus. Et per hoc etiam notanter dicit do. Anto. quòd si detur licentia notario, vel iudici extendat instrumentum, prout vult, quòd non possit ibi addere iuramentum, vel stipulationem, si formaliter non intercessit: quia non possunt hæc simplici consensu suppleri: cum habeant certam formam. quod not. Et generaliter quid possit addere sapiens, [b] quando instrumentum est ad consilium sapientis extendendum. remitto ad Barto. in. l. ex ea parte. ff. de verbo. obligatio. & latius in. l. illa institutio. ff. de hære instit. Ego quantum ad principalem oppositionem. s̄. factam, distinguo sic: quòd aut is qui primò iurauit, agit nunc extēdere illud iuramentum ad obseruātiam alterius actus nō autem de nouo iurare: vt quia dicit, volo teneri virtute primi iuramenti: vel, promitto per primum iuramentū. & non fit extensio ratione prædicta: nec etiam tenetur ex nouo iuramento: quia hoc non intendit. Et hoc iudicio meo voluit ista litera ibi, quod promisit &c. non autem dicit, ꝙ iurauit: quod facit apertè contra Calde. & ita sentit Archidia. in. d. c. ne quis. & glo. nostra hîc. Cum ergo iuramentum dirigatur in Deum. s̄. eo. c. debitores. c. & si Christus. oportet, ꝙ se Deo obliget directè: quod nō fit, quando agit solùm iuramentum extendere: nec cōfirmat promissum per religionem Deo debitam, sicut debet facere iuramētum. s̄. eo. c. Et si Christus. ¶ Aut intēdit nūc iurare adhibendo primum iuramentum: & potest hoc cō syderari dupliciter. Vno modo, ꝙ intendat iurare per primum iuramentum, sicut per rem spiritualem: vt quia dicit, iuro per primum iuramētum: sicut si diceret: iuro per Euangelia, vel per sanctum Petrum. Et hoc casu procederet dictum Cal. Secundo modo potest consyderari, ꝙ intendat per relationem ad primum iuramētum exprimere formam prioris iuramēti: vt si dicat: iuro per primum, id est secundum formam ibi expressam: & tunc etiā credo, ꝙ obligetur ex nouo iuramento, non quòd extendatur ad antiquū. Nam video etiā ꝙ vbi requiritur notabilis expresio, non refert, an exprimat nominatim, an per relationem ad aliud: vt patet in sententia, quando iudex

SEB. SAPIA.

a ¶ Ad futura. vide d. Ia. in. l. sub ꝓtextu. colū. iij. ver. cō tra pricipalē regulā. C. de trāſ. vbi dicit, ꝙ licet iuramē tū habeat mirabilem effectū, ꝙ vbi req̄ritur ſpecialis conſenſus, & non ſufficit gn̄alis, iuramētū habeat vi ſpālis cōſenſus: tn̄ non extendit, niſi ad ea, de q̄bus partes cogitarunt.

SEB. APIA.

b ¶ Sapiēs. vide cardi. in cōſi. lx. col. j. Feli. in. c. ex literis. col. v. ad fi. s̄. de fi. de inſtr. Alexā. in. l. n̄. §. in fideiuſſorem. ff. q̄ ſatiſdacogā.

¶ Quid poſit addere ſapiens q̄n̄ inſtrumentū eſt ad conſiliū ſapientis extendendum, Anto. Franci.

¶ Circa hoc, q̄n̄ teſtamentū eſt extēdendū ad cōſiliū ſapientis, vel inſtrumentū releuā dū ad eius conſil. q̄d poſit addere: & vtrum in teſtamēto poſit addere illā verba iure īſtitutiōis. vel clauſulā codicillarem, velderogatoriā: vltra Bar. hîc alleg. in left. do. Abb. in. l. illa inſtitutio. ff. de hære. inſtit. vide Bal. in. l. captatorias. in. v. oppo. C. de teſt. mil. & eundem Bald. l. j. C. de manu. vī. & vide Bart. in. l. j. in. §. ſi plures. in ix. col. ff. de exerci. & vide Archi. in. c. j. ne ſede vac. libr. vj.

dicit cõdemno,vel abſoluo,prout in actis continetur:vt no.in.c.pe.de iudi. Vel quando refert ſe ad certũ inſtrumẽtũ:vt no.Inno.in.c.ij.de libel.obla.facit tex.in.l.pe.C. de ſen.quæ ſine cer.quã.& quod legi.& no.in.c.cũ venerabilis.de excep.&,de relig.do.cũ venerabilis.& præcipuè,p ced ũt p̃dicta eo attẽto,q̃ p̃ iuramẽtũ principalis obligatio acq̃rit̃ Deo.d.c.debitores.&.c.& ſi chriſtus.q nõ reſpicit ad verborũ formã & corticẽ,ſed ad mentẽ ſe obligare volentis.xiiij.q.v.c.ſi quid inueniſti.ſicut in voto: not.in c.literaturã.j.de voto.& per Inno.in.c.ex parte.de cenſi. &.c.porrectũ.de regula.¶ Et per hoc cõcludo in hac materia,q̃ ſi põt conſtare quoquo modo in foro aĩæ vel iudiciali,q̃ iſte intendebat nouiter iurare obligabitur ex iuramento.arg.s̃.eo.c.& ſi Chriſtus.& in dubio ſatis videt voluiſſe iurare,ſi expreſsit verbũ iuro vel cõſimile. & ſic limita oĩa prædicta.¶ † Vltimò opp.videtur eĩ̃,q̃ hęc obligatio literæ & prædictorũ ſit cõſimilis & ſuperflua: quia cũ certũ ſit iſtũ clericũ obligari ex promiſsione,nõ refert:an etiã teneat ex iuramento:quia inter iuramentũ & ſimplicẽ loquelã,Deus non facit differentiam:vt in.c. iuramenti.xxij.q.v.Sol.gl.noſtra tacitè ſentit,& ſoluit q̃ reſpectu obſeruantiæ nõ eſt differentia:quia pariter obligãt:vt in contrario.Sed in cõtrauentione eſt differẽtia quia maior pœnitẽtia imponitur ei qui venit contra iura
a mentum ſol.no.Io.and. dicit hanc æquiparationẽ[a] procedere quo ad gen⁹ nõ quo ad determinatã quãtitatẽ reatus Dic clarius,quòd Deus non facit inter iſta differentiam: ſcilicet quo ad interitũ ſalutis:quia vterq̃ peccat mortaliter.iuxta illud:Os,quod mentitur,occidit aĩmã.Sapiẽ. j.& in.d.c.iuramenti.rõne cuius quiſq̃ meretur priuari, & priuatus eſt gratia Dei & vita ęterna.xxv.diſt.c.vnũ.§. aliãs ea demũ.ſed reſpectu quãtitatis reatus magis peccat qui venit contra iuramentum:& ideò maiori pœna afficitur.Rõ,quia iſte magis cõtẽnit Deũ,qui firmauit promiſſum ſuũ per iuramẽtum &'trãſgreſſus eſt.xxij.qõ.j.c. mouet.&.c.j.de iudi.cũ nõ ab homine.&.c.nouit.s̃.eo.c. querelam.ideò iuramentũ adijcit maius vinculum.de cõſan.& aff.ſuper eo.&.c.præterea.ij.de ſpon.& tanto maius,quãto id ſuper quo præſtatur eſt ſanctius.d.c.mouet. dixi.s̃.eo.c.& ſi Chriſtus.&.l.ſi quis maior.C.de tranct. quæ nota.

a ¶ Adde.d.Anto. hic in vltimis verbis:& quod no.in c.querelam.ſuper vlt.gl.s̃.eo.

SEB. SAPIA.

b ¶ Et adde aliud genus:quia quoddam eſt iuramentum implicitum, quoddam explicitum:& quę inter ea ſit differentia, vide per Imol. in c.cum contingat. in.lxxxviĩ. char. in.j.col.s̃.eo.

c ¶ Et quia iudex neceſsitatur deferre:vt not.per iſtũ in.§. ſanè. j.eo.in iiĩ.not.& ibi not. in ſecunda additione.

SVMMARIVM.

1 *Quid operetur iuramentum iudiciale,neceſſariũ:& iudiciale ſimplex & quid voluntarium?*
2 *Ex quolibet iuramento licito naſcitur actio de iure canonico:dũ modò materia ad hoc ſit apta.*
3 *Ex iuramento extraiudiciali,an competat actio,ſi eſt litis deciſiuum de iure ciuili?*
4 *Quando defertur iuramentum iudiciale,neceſſe habet pars vel iurare,vel referre:ſi iuſſa eſt à iudice,aut iurare,aut referre:ſecus ſi non eſt iuſſa.*
5 *Quæ ſit iuſta cauſa recuſandi iuramentum iudiciale,vel neceſſarium.*
6 *Reus poteſt recuſare iuramentum,ſi actor nil probauit.*
7 *An poſt iuramentum præſtitum poßit recedi per nouas probationes in contrarium repertas.*
8 *Vbi vertitur periculum animæ non remißibile per partes iuramẽtum iudiciale retractatur per nouas probationes.*
Quando petitur legatum,& non apparente teſtamento defertur iuramentum,poteſt à tali iuramento recedi:ſi poſteà reperiatur teſtamentum.
10 *An per nouos teſtes poſſet recedi à iuramento iuramento iudiciali.*
11 *An poßit appellari à ſententia lata vigore iuramenti iudicialis.*
12 *Ratio quare in actionibus famoſis non eſt licitum iuramentum referre.*
13 *Nunquid in actionibus famoſis & alijs criminibus licitum ſit deferre iuramentum indiſtinctè.*
14 *Dato ,quòd reus poßit in criminalibus iurare,an actor incurrat pœnam talionis,vel pœnam Turpilliani.*
15 *Fama publica excuſat accuſatorem à calumnia.*

CAP. XXXVI.

Iuramentum. ¶ Hoc capitulum habet principaliter duas partes.Secunda eſt in.§.ſanè.Et primò legã iſtud principiũ quod cõiter nõ ſummatur. Sed pro iuuenibus ſummo ſic. Iuramentum litis deciſorium à iudice delatum,ſine iuſta cauſa recuſari nõ põteſt delatũ verò à parte licitè recuſatur & refertur:in actiõe tamen famoſa non licet reo referre.Diuiditur hoc principium in tres partes.Prima tractat de iuramento neceſſario,quod,ſcilicet defertur à iudicẽ parti.Secunda de iudiciali,quod ſcilicet defertur à parte parti.Tertia tractat de relatione non fienda per reum in actione famoſa.Secũda ibi:*quamuis*.Tertia ibi:*nec liceat*.¶ Caſus literalis.Aliq litigabant corã iudice:iudex deferebat iuramentũ alteri parti loco probationis:quæritur,an iſtud iuramẽtum ſit de neceſsitate præſtandum.Rñdet Papa,quòd iuramentum hoc recuſari non poteſt,niſi iuſta de cauſa:qua allegata & oſtenſa,illud præſtare non cogitur:ſed ſi vna pars defert iuramentum alteri parti in iudicio:illud iuramentum licitè poteſt recuſari,vel referri.Si verò aliquis con ueniatur actione famoſa,tunc non eſt licitum referre hu
1 iuſmodi iuramentum Berñ.¶ † Notabilia hîc aliter nõ colligo:quia eſſet replicare iam dicta in ſummario, & ſtatim dicenda.Sed pro declaratione ipſius totius materiæ, oppo.videtur enim litera ſibijpſi contraria.Nam primò dicit iuramentum. non poſſe recuſari.Secundò dicit oppoſitum.Solu.dic,vt in principio glo.j.quam meliùs ordinando,& clarius & latius materiam expediendo,dic ſic quòd quo ad propoſitum noſtrum iuramentum eſt du-
b plex.[b] quoddam iudiciale,quoddã extraiudiciale. Primũ, duplex.quoddam,quod defertur à iudice parti,quod ap-
c pellatur neceſſarium,quia ſine iuſta cauſa recuſari non poteſt vt hîc in princ.iuncta ſupraſcriptione.& in.l.generaliter.C.de non nume.pecu. Appellatur iſtud etiam litis deciſorium,ſeu delatoriũ,quia præſtatur ad litis deciſionẽ:vt in.l.ij.&.l.admonẽdi.&.l.manifeſtæ.cũ ſimi.ff.eo. & in.c.& ſi Chriſtus.s̃.eo.Et hoc iuramentum producit actionem etiam de iure ciuili:vt in.l.actori.C. eodem titulo.&.l.ſi duo patroni.§. Marcellus.ff.eodem & dic, vt ibi. Aliud quod defertur à parte parti:& iſtud ſtatim nomine ſui generis & appellatur iudiciale: & iſtud recuſari poteſt & referri: vt in ſecũda parte huius principij.quod an ſit verum indiſtinctè,vt recuſari poſsit,dicam infrà latius.Et iſtud etiam iuramentum producit actionem: vt dictis legibus.¶ Secundum principale,ſcilicet extraiudiciale appellatur voluntarium:quia voluntate & ex conuentione partium ſuſcipitur:nec eſt neceſſe referre,vt ſtatim dicam in iudiciali.& de iſto non tractatur hic ſecundũ gl.ſed dic,q̃ nõ tractat̃ explicitè:ſed implicitè fit mentio à contrario ſenſu.ibi:quod in iudicio &c. quæſtione dicta.ſi eſt extraiudiciale,non poteſt referri , nec etiam deferri: niſi ex ipſarum partium conuentione. Et dic quòd iſtud extraiudiciale eſt multiplex:quoddam aſſertorium,de quo dixi ſuprà eodem.capitul.ſi verò quoddam obligationis introductorium : vt quando per iuramentum aliquid promitto.quoddam confirmatorium. Exemplum in capitul.cum cõtingat.ſuprà eodem.& in capitu. ſecundo de,pactis.lib. ſexto.in authen.ſacramẽta puberũ.
2 C.ſi aduer.vendi.¶ † An autem ex quolibet iſtorũ p̃ducatur

a catur actio[c], nõ est propriè materia nostra. De iure canonico puto ꝙ ex quolibet iuramẽto li cito producatur actio: dũmodò materia sit ad hoc apta: quia ius diuinũ & canonicũ mãdant iuramẽta seruari. ſ. eo. c. & ſi Chriſtus. &. c. cũ contingat. &. c. debitores. cũ ſimi. ergo cõpetit ius agẽdi. l. ſtatuas. ff. de acqui. rerum do. l. vna. ff. de cõdi. ex leg. No. glo. in. l. cum liberum. de ſepul. &. c. ſi canonici. de offic. ordin. libro. vj. & de hoc articulo plenè per docto. & in capitu. cum veniſſent. de inſti. vbi pleniſsimè dico.

3 ¶ † Sed de iure ciuili Bar. fuit in ſingulari opi. in. l. ij. ff. eo. Dicit enim, ꝙ ſi iuramentũ aſſerto rium eſt litis deciſoriũ, licet extra iudiciũ, præ

b ſtetur cõpetit actio, & habet executionẽ [b] para tam. Exemplũ, ſi extra iudiciũ aliquis detulit al teri iuramentũ ſuper aliquo cõtractu, ſeu con trouerſia: & ille iurauit, quod dictũ fuit viſum aliquibus Legiſtis durum: & mihi nunquã placuit: quia iura ciuilia dantia in hoc actionẽ, loquũtur de iuramento iudicialiter præſtito: vt innuit in. l. actori. C. eo. facit tex. in. l. ſi duo patroni. ff. eo. Et ratio, quã ponit Bar. in. l. iiij. §. ſi ex cõuentione. ff. de re iudi. De iuramẽto obligationis introductorio tenuit Bar. ꝙ nõ cõpetit ius agẽdi. p. l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. vbi ponit hoc dictũ. vide in hoc, quod dixi. ſ. eo. c. cũ contingat. de cõfirmatorio dic etiam, vt ibi

4 dixi. ¶ † Sed cõtra p̃dicta & cõtra text. fortius opp. Videtur enim, ꝙ iuramentũ iudiciale non poſsit recuſari, niſi ſaltẽ referatur deferẽti: aliter recuſans ſine cã debet condẽnari, vt cõfeſſus: vt in. l. manifeſtè. ff. eo. vbi dicit, ꝙ manifeſtæ turpitudinis & confeſsionis eſt non iurare: vel nolle referre iuſiurãdum. ad idem. l. delatã. C. eo. & l. iuſiurandũ & ad pecunias. §. ait prætor. ff. eo. vbi quaſi idẽ habetur. Sol. Ex ſecunda parte huius gl. põt colligi duplex ſol. Prima, ꝙ contrariũ loquit qñ pars ſuſcepit iuramentum ſibi delatũ à parte: tunc enim habet neceſſe iurare, aut referre. Hæc ſol. nimis illa iura reſtringit, quę loquunt indiſtinctè. Secunda eſt, quòd de iure antiquo procedit cõtrariũ: hodiè verò ſecus: vt hîc, &. l. gñaliter. C. eo. Et hanc ſol. ſentit etiã gl. in. d. §. ait prætor. q̃ dicit hoc iuramẽtum iudiciale hodiè poſſe recuſari, p. d. l. gñaliter. Hæc ſol. mihi nõ placet: tũ, quia euitãda eſt iuriũ correctio: vt in. c. cũ expediat. de elec. lib. vj. Tũ, quia nõ eſt veriſimile, ꝙ. l. delata. poſita in eo. ti. corrigat per. l. gñaliter. ibidẽ ſequentẽ. Ad quid em̃ fuiſſet ibi poſita. l. delata. Io. And. ponit tertiã ſolutionẽ: vt contraria iura intelligant, qñ ſine cã vult quis recuſare. l. gñaliter. & hoc. c. loquatur, qñ ex cauſa: & ſic illa iura contraria nõ corriguntur per iſta: ſed gloſſant & declarant. Et hanc ſolutionẽ tenet hîc. d. Ant. licet mentionẽ nõ faciat de Io. And. & Bar. in. l. generaliter. C. eo. rñdendo ibi ad cõtraria. Hęc ſol. olim mihi nõ placuit ad iſtũ tex. Nã ſi diligẽter põderetur, probat ꝙ etiã ſine cauſa poſsit iuramentũ delatũ à parte recuſari. Cùm em̃ loquẽs à principio de neceſſario, qđ defert à iudice, dicat ſine cã iuſta recuſari nõ poſſe: poſtmodũ aduerſatiuè veniat ver. quãuis. in quo videtur, ꝙ delatũ à parte parti, põt licitè recuſari debet intelligi, vt poſsit recuſari ſine cã: quia aliàs nõ veniret aduerſatiuè ad præcedẽtia. Nã dictio quãuis, eſt præcedentiũ aduerſatiua regulariter: vt not. in. c. quẽadmodũ. ſ. eo. in gl. in ver. teneret. & fortè ob hoc quidã modernio res Legiſtæ dant quartũ intellectũ ad iſtũ text. dicẽtes, ꝙ dictio quãuis. ponit hîc aduarſatiuè in hoc, quòd iuramentum neceſſariũ non põt ſine iuſta cauſa recuſari, etiam referendo: ſed iudiciale poteſt recuſari: dummodò referatur. & ſic tex. ibi: *ac referri*. debet intelligi ſecundũ eos, dummodo deferatur. Iſte intellectus videtur ſatis coloratus: ſed impropriat litęram, dũ exponit illam dictionem ac, conditionaliter. Nam iſta dictio ac, ponitur copulatiuè: vt ſit ſenſus, quòd iudiciale poteſt recuſari & referri. Mihi placet quintus intellectus, quẽ in duobus verbis hîc Hoſtienſis. & latius Bartol. licet non faciat mentionem de Hoſtienſi. in dicta. l. manifeſtæ. vt dicamus, quòd iuramentum iudiciale, quod à parte parti defertur, poſſit liberè ſine cauſa recuſari, etiam non referendo: vt probatur hîc. & in dicta. l. generaliter. §. finautem. Ratio, quia pars non poteſt neceſsitare partem ad iurandum, vel ad referendum. argumento eorum, quæ dixi in capitul. prout. de dolo & contumacia. Sed ſi iudex approbat iuramentum delatum â parte iubendo, vt iuret: tunc teneretur pars iurare, vel referre. & ſic propriè loquitur textus in dicta. l. generaliter §. finautem. Et hoc caſu procedunt contraria ſuperius allegata, & hunc intellectum etiam ſentit gloſſa. in dicta. l. delata. & in dicta. l. generaliter. & in. l. in bonæ fidei. C. eodem. in verſicu. per iudicem. etiam facit quod nota. inſtitu. de fideicommiſ. hæredi. §. finali. in

d gloſſa. in verſi. habere. Fateor tamen, ꝙ lectura Ioannis Andreæ & Bartoli in dicta. l. generaliter. eſt vera in ſe, vt ex cauſa poſsit iuramentum recuſari, etiam per iudicem approbatum, non ob. l. manifeſtæ. & Cynum. & dictam. l. generaliter. ſed non eſt ſimpliciter verũ in ſe, vt ceſſante approbatione iudicis, non poſ

5 ſit recuſari ſine cauſa, per ſupradicta. ¶ † Circa prædicta quæritur, quæ poſsit eſſe iuſta cauſa recuſandi iuramentum neceſſarium, vel iudiciale à iudice approbatum? Dic, quòd multiplex: vt puta ſi is cui defertur, non eſt bene informatus de materia. argumentũ. in. l. Marcellus. §. primo. ff. rerum amotarũ. vel eſt talis materia, ſuper qua non poteſt conueniri, vel actor plenè probauit. ſ. de probatio. c. ſicut. & multos conſimiles caſus vide per Bartol. in. d.

6 l. manifeſtæ. ¶ † An autem ex parte rei ſit cauſa legitima recuſandi: quia actor nihil proba-

c uit? dico, quòd ſic. Hoc ſentit Ioã. And. hîc in duplici loco. Primò in tex. ſup verſi. nihil præſtiterit. Secũdò ſup gl. ij. Sed iudicio meo hoc probat in. l. in bonæ fidei. C. eo. vbi dicit, ꝙ cã cognita decidi debet lis per iuſiurãdũ. ergo nõ ex ſimplici & volũtaria delatione. Ad idẽ iura vulgaria, quæ dicunt reũ abſoluendum actore nõ probante, etiã ſi nihil præſtitit: vt hîc, &. c. vnico. vt eccle. benefi. cũ ſi. Et hoc videt ſentire gl. & Bar. in. d. l. in bonæ fidei. & l. admonendi. & hoc intelligo indiſtinctè, ſiue deferat à iudice, ſiue à parte. Nã ſi ex hac cã poſſunt recuſare iuramentũ neceſſariũ fortius iudiciale: maximè tenẽdo, qđ dixi iudiciale nõ arctare, niſi approbetur à iudice. Et ſic limita dictas leg. l. manifeſtæ. l. delata. & l. iuſiurandũ & ad pecu-

d nias. §. ait prætor. [d] pręallegatas. Et hoc no. quia multi decipiuntur, credẽtes, quòd indifferẽter poſsit actor iuramentũ deferre reo. Nã text. in d. l. gñaliter. apertè dicit iuramentũ neceſſariũ

d ¶ Et idem ibi ad ſi. determinãt Oldra. Lud. & Abb. vbi quærũt, pone actor fecit citari reũ coram iudice & qñ eſt corã eo, petit centũ ex cã mutui: & dicit: ego nolo litigare volo ſtare. d. iudex, iuramento iſius rei: nunquid ſibi mutuauerim iſta centum: dicit reus, ſi vis aliquid offeras, quo obligatus tibi rñdebo. Dicit actor: nolo offerre libellũ, volo ꝙ ſine forma iudicij decidatur hæc quæſtio: ꝙ aut tu iures, aut referas: an teneatur reus aut iurare, aut referre: aut ſoluere? determinãt ſing. ꝙ actor prius debet offerre libellũ, & poſtea ſi deferat iuramẽtum: ꝙ tunc cogit, aut iurare aut referre, & ita dicũt debere intelligi & declarari. d. §. ait prętor. Mouẽtur per regulã. l. j. cũ glo. ff. de eden. p aut. offerat. C. de litis cõteſt. In quibus iuribus caueꝛ, ꝙ in omni cã requiritur, ꝙ offerat

SEB. SAPIA.

a ¶ Producat actio. Vide dñm Iaſ. in auth. ſacramẽta puberũ. col. iij. in. j. no. C. ſi aduer. vẽdi. Et adde caſum in quo etiã de iure ciuili iuramentum obligatorij producit actionẽ, videlicet qñ iuratũ fuit ab vtraq; parte: vt quia iurauit tibi dare. x. & tu iuraſti mihi dare. x. quẽ caſum ponit Frãciſ. Cremo. in ſing. cxix. incipien. ex iuramento.

b ¶ Hunc arti. an iuramẽtum habeat executionẽ paratam, plenè examinat Iaſo. de May. inſtit. de actio. in vlti. char. vbi concludit cum Bar. in d. l. ñ, ꝙ ſic. Et propterea laudat, & cõſulit, ꝙ in fi. cuiuſlibet inſtrumẽti ſemper apponatur iuramentũ, eo modo de quo ibi per eum.

SEBB. SAPIA.

c ¶ Nihil probauit. An reus cogat ſuſcipere iuramẽtũ qñ actor nõ probauit: vide Paul. de ca. in. l. manifeſtæ turpitudinis. ff. de iureiuran. & multa pro & contra per Iaſo. in repe. l. admonendi. col. xxx. eo. titu. vbi dicit, ꝙ magis communis eſt, ꝙ reus cogatur. *ꝙ probat. l. Hiſpan. 4. tit. de las iuras lib. 2. for. qꝛ. l. Sm. Suar. ibi. notab. 4. practicat.*

libellus. Adde huc quod dicit Pau. de caſ. in l. iudices. circa fi. C. de iud. vbi multũ exclamat, ꝙ licet iudex ex offo poſsit interrogare partẽ ſibi qñcũq; videbit. ff. de interro. act. tñ ſi pars faciat tibi vnũ interrogatoriũ circa merita cauſæ, nõ teneris reſpõdere: puta ſumus coram iudice: dico debes mihi centum: reſpõde vtrũ ſit vtrũ, necne. Dicit Paul. & multum cõmendat, ꝙ pars non tenet reſpõdere, niſi interrogatoriũ fieret circa præparatoria iudiciorum: ſed poteſt dicere: amice facias poſitiões, vel capitula: & tũc reſpõdebo tibi. Et dicit Paul. ꝙ in practicaiſtud faceret magnũ honorem: & quòd ipſe iã practicauit, & obtinuit. & vltra ibi alleg. per eum vide Bar. in l. j. in prĩc. ff. de interro. act. & in l. j. ff. de confeſ. & in l. ñ. §. qđ obſeruari. C. de iura. calũ. in. iiñ. col.

a ¶ Et cũ Bar. tenet etiam Imo. hîc in vlt. col. vbi etiam ipſe reprehendit d. Ant. Idẽ etiam tenet Ang. in l. admonendi. ff. de iureiur. in j. col. Ludo. Rom. plenius cæteris in. xlvñ. colũ. in verſi. vlterius inquantũ hîc dicit, in fi. &c. Et ibi reprehendit etiã do. Ant. hîc: & reſpondet duobus ſuis fundamentis: quibus mouet. d. Ant. & primò ad fundamẽtum, qđ facit per. c. veniẽs. reſpõdet ipſe Ludo. aliter, quã reſpondeat hîc iſte. Nã dicit ꝙ l. d. ca. veniẽs. loquit qñ primũ iudiciũ, in quo facta fuit probatio ſemiplena, erat ſummarium. vñ cũ regulariter probatiões factæ in ſummario iudicio, non proſint, nec̃ noceãt in ordinario caſu: cap. ſuper. vbi not. de re iudica. meritò ibi ſemiplena probatio facta in ſummario iudicio, nõ abſtulit ius plenè probandi in ordinario: ſed nos loquimur, quando ſemiplena probatio per teſtes fuit facta in ordinario iudicio. igitur &c. Ad aliud fundamentũ domi. Anto. quod refert hîc iſte ibi, quia prima &c. & non reſpondet ipſe Ludo. & vt clarius habeas reſponſionem: quia iſte hîc decisè multum adducit hoc fundamentũ. do. Anto. formo ipſum ſic: nam ex quo non fuit omnino integra probatio, retractari poteſt ſententia, ex quo contrarium reperitur clarè probari per nouos teſtes. Nam ſi non obſtat ſententia probationi fiendæ per teſtes: certè etiã non obſtabit publicatio. c. licet cauſam. de proba. cum ſi. Reſpondet ipſe Ludo. vbi. ſ. ꝙ ſententia nõ obſtabit productioni fiendæ per inſtrumẽta: ſed ipſa ſnia ſimul cũ publicatione teſtiũ & iudiciale poſſe ex cã recuſari. Hæc aũt cã ſatis eſt legitima, ex quo actor nihil ꝓbat: vt prę dixi. Facit quod ſentit Io. An. in c. j. de clan. deſpõ. & tex. in c. ij. eo. ti. & qđ ibi dixi. ſ. eo. c. mulieri. Et hãc opi. apertiſsimè tenet Spe. in tit. de iura. dela. §. j. ver. ſi aũt actor. niſi in caſibus, in qbus iura deferunt iuramẽtũ reo, etiã ſi actor nil probat: vt in l. fi. §. ſanè. C. de his, qui ad eccl. cõfug. & l. vlti. C. de fide inſtr. de iure deli. l. fi. §. licentia. cũ ſimi. 7 ¶ † Quæro vlterius, an poſt iuramentũ delatũ poſsit recedi per nouas probatiões in cõtrariũ repertas. Gloſ. iſta in tertia parte diſtinguit, ꝙ aut iuramentũ fuit delatũ â iudice: & põt poſteà ꝓbari cõtrariũ. Aut à parte: & non põt recedi: vt l. admonẽdi ff. eo. & l. j. & quod ibi no. C. eo. Quod intellige, etiam ſi pars aduerſa velit probare periuriũ. Dices tu: quæ eſt diuerſitatis ratio: cũ iuramentũ neceſſariũ deberet eſſe maioris roboris, quã iudicia le? dic, ꝙ rõ diuerſitatis eſt qa deciſio litis, facta ꝑ iuramẽtũ iudiciale, habet vim trãſactiõis. Vr̃ em̃ pars deferẽs trãſigere, ſi alia pars iurauerit. Trãſactio aũt nõ infringit prætextu probationũ nouiter repertarũ. l. ſub prætextu. C. de trãſactioñ. Iuramentũ verò neceſſariũ deferr̃ ſine cõſenſu partis: & ſic non põt habere vim trãſactionis: & quia fertur ſnĩa ex probatione nõ integra ſine partisconſenſu, permittũt iura, vt ex probatiõibus nouiter repertis poſsit retractari, quod actũ eſt ex vigore talis iuramẽti. d. l. admonẽdi. & vide aliqua pulchra dicta, quę circa hoc vltimũ dixi in c. propoſuiſti. de probatio.

8 ¶ † Limita primũ membrũ, vt nõ poſsit retractari geſtũ vigore iuramẽti iudicialis: niſi vertat aĩæ periculũ non remiſsibile conſenſu partiũ: vt in matrimonio carnali, & ſimilib9. & no tãter dicit hîc Hoſt. & in c. mulieri. ſ. eo. & ibi dixi.

9 ¶ † Itẽ fallit in caſu. l. fi. C. eo. vbi qñ petit legatum, & non apparente teſtamento, deferr̃ iuramentũ. Si enim poſteà reperiat in teſtamẽto nihil relictum: põt à tali iuramẽto recedi. & hoc ideo, quia iuramentũ, vt. ſ. dixi, habet vim cuiuſdã tranſactiõis. l. ij. ff. eo. Tranſactio verò fieri non põt, niſi cognitis verbis teſtamẽti: vt l. de his. ff. de tranſac. & de hoc per glo. in. d. l. fi.

¶ Et ex his inferr̃ ad limitationẽ illius primæ limitatiõis, quã. ſ. dedi ſcdm Hoſt. Nã vbi immi net peccatũ non remiſsibile per partes, nõ põt fieri irretractabilis tranſactio, per. c. fi. & qđ ibi no. de trãſac. & c. ſup eo. de eo, qui cog. cõſan. meritò ſi poſt iuramentũ conſtat de cõtrario, debet fieri oĩm retractatio. Et tene mẽti hanc rationẽ, & not. bene hãc gl. q̃ dicit à iuramẽto per iudicem delato, poſſe recedi ꝓpter nouas probationes. Nec facit vim inter ſpecies ꝓbatiõis. & hoc dico notãter: qa tex. in l. admonen
10 di. loquit̃ de inſtr̃is nouiter repertis. ¶ † Hinc Bar. ibi in fi. format qõnẽ, an per nouos teſtes poſsit pariter recedi. & poſt glo. ibi diſtinguit̃, ꝙ q̃dã ſunt cauſæ in qbus nõ admittit̃ reprobatio ꝑ teſtes: vt. l. gñaliter. C. de non nu. pe. & in iſtis nõ eſt dubiũ. Quædã ſunt cauſæ in quibus admittit̃ reprobatio ꝑteſtes: vt in. d. l. gñaliter. tũc ſiquidẽ fuerũt in prima cã examinati & publicati teſtes: & nõ poterũt produci impediẽte publicatiõe. Si aũt teſtes nõ fuerũt examinati, poſſunt de nouo produci eadẽ rõne, qua inſtr̃a. qa appellatione inſtrorũ veniunt teſtes: vt. l. j. ff. de fi. inſtr. & c. puenit. de teſt. co. do. Ant. dicit ſe putare ꝙ indiſtinctè admittant̃ teſtes, nõ obſtãte publicatione: qa prima nõ fuit oĩno in tegra probatio: vñ retractari põt ſnĩa, ex quo clarè põt ꝓbari cõtrariũ ꝑ teſtes. ¶ Mihi plus
a placet dictũ Bar. a Moueor tali rõne, ſi añ ſnĩam latã publicatis atteſtatiõibus voluiſſet actor, vel reus teſtes ꝓducere ſup eodẽ articulo vel directè cõtrario, nõ fuiſſet admiſſus ꝓpter timorem ſubornationis. de teſta. cle. ij. ergo fortius nõ debet admitti poſt ſnĩam: cum adijciat vinculum. Nec ob. c. veniens. de teſtibus. quia loquitur, qñ ad aliud nũc agit̃, quã primò. Nec ob. ſi dicat̃, ꝙ appellatiõe inſtrumẽtorũ veniũt teſtes: qa illud ex lata & nõ ex propria ſignificatiõe verborũ: vt dixi in. d. c. pueuit. Quę quidẽ lata interp̃tatio nõ debet fieri hoc caſu, in quo recederet̃ à reg. iu. ſed debẽt verba ſumi ꝓpriè. arg. c. ſtatutũ. de elect. li. vj. & in l. q̃ cõtra. ff. de legi. Sed in alio caſu, ſcilicet qñ non obſtat publicatio, non intantũ receditur à iure, meritò ex paritate rationis, poteſt ꝙ fieri illa larga interpretatio. argumen. in c. cùm dilecta. j. de cõfir. vtil. vel inuti. vbi bo. text. ſic limita gl. iſtam. &
11 hoc nota. ¶ † Suprà viſum eſt, an deciſio facta prætextu iuramenti, ſit retractabilis ex poſtfacto. Nunc quęro vtrum poſsit appellari à principio antè, quã ſententia lata vigore iuramenti tranſeat in rem iudicatam? Hęc quæſtio pro parte expeditur in. d. l. generaliter. C. eo. Et cõclude, ꝙ aut lis deciditur vigore iuramenti neceſſarij: & poteſt appellari ſicut ab illa ſententia. d. l. admonendi. Aut vigore iuramenti iudicialis: & tũc is, qui detulit, appellare non põt ſi alter iurauit: quia videtur ſuo cõſenſu tranſactũ. d. l. generaliter. Aut is, cui fuit delatũ retulit alteri deferẽti. & ille non vult iurare: & ferr̃ ſnĩa cõtra eũ: nec poteſt appellare: quia ex quo à principio deferẽdo elegit deciſionẽ per iuramentũ, nõ debet ſibi illud relatũ recuſare. d. l. generaliter.

beneficium. Et iſta opi. contra Bart. placet do. Iaſo. de May. in repetitio. d. l. admonendi. in penul. char. in ver v. & vlti. quærit Bartol. & c. in fin. Motus vltra prædicta: quia nihil poteſt imputari parti: cum tales teſtes ſint nouiter reperti. & ſic ceſſat timor ſubornationis: & conſequenter prædicta regula authẽticę, at qui ſemel. quæ ita limitari debet. & hoc confirmat ex eo: qđ not. tradit Barto. in dicta authentica. in tertia columna.

Antoni. Franciſ. ¶ An publicatis atteſtatiõibus in ſummario iudicio poſsint de nouo teſtes examinari in ordinario: dicas hoc dependere ab arbitrio iudicis, qui habebit cõſyderare, an ſubſit timor ſubornationis, vel ne: vt plenè per doct. in c. fraternitatis. & in c. ſeries. de teſti. & in l. fi. C. de teſtib. Et adde ꝙ probatio ſummaria ſufficit actori, ſi reus nihil opponit: vt per Bal. in l. j. C. vt in poſ. leg. in ver. ſed quæro. Et in quibus cauſis ſufficiat ſummaria probatio, vide Bal. in l. ij. C. ad Car. & per Barto. in l. j. circa prin. C. quorum bono. vbi dicunt: ꝙ valet etiam in cauſa filiationis, & poteſt fieri etiam per coniunctos. & vide Bar. in l. ij. C. de teſt. mili. & in l. ij. in vlt. col. C. qñ fiſ. vel priua. vbi dicit, ꝙ probatio ſummaria ſufficit in iudicio præparatorio alterius iudicij.

generaliter. Quod ego intelligo verum: nisi ex iusta causa recusaret. Pone exemplum: quia in arca paterna aliquis reperit instrumentũ debiti, quod faciebat semiplenã ꝓbationẽ: & nõ volẽs alr probare detulit iuramatum reo: ille refert sibi, certè licitè illud recusat, ne cogat anceps subire periuriũ: cum sit de facto alterius. l. Marcellus. §. j. ff. rerũ amotarũ. ¶ *Si* verò is, cui refert, iurat: est dubium nunquid referens possit appel. Pla. tenet, quòd sic. Sed Ioan. & Azo contrà. mouent: qa omnis relator est delator: sed delator nõ potest appellare. d. l. generaliter. ergo nec relator. Sed pro opi. Pla. facit, qa delator spõte detulit: sed relator nõ. Nã tenebatur ad alterum duorũ. s. aut iurare, aut referre. Cõstat aũt plus subuehiri necessariò agenti, q̃ voluntariò. de offi. deleg. c. ab arbitris. lib. vj. & quod ibi no. in gl. Et hoc cõmuni⁹ approbat secũdũ Ioan. An. & no. in. d. l. generaliter. & videtur hoc sequi. d. Ant. Ego limitarẽ hanc opi. per ea, quæ superius dixi. Aut enim iudex iuramentum non approbauerat: & tunc cum referens illud fecerit voluntariè, non poterit appellare. Aut iudex approbauit & mandauit, vt iuraret: & tunc secus per rationẽ prædictam. & hæc opi. est indubitanter vera, tenendo lectu. quam suprà tenui: quia motiua tunc militãt. Aut is, cui defertur iuramentũ, recusat iurare non obstãte approbatione, seu mandato iudicis: nec refert: & debet ferri sententia contra eum. Potest tamen appellare: sed nisi coram iudice appellationis probet iustam causam recusationis, iudex ad quem, cõ firmabit snĩam: vt probatur in. d. l. generaliter. Debet tñ iudex à quo ante condemnationem pronuntiare illum habendum pro confesso. argumen. in. l. manifestæ. præalleg. iuncta. l. eius, qui delatorem. ff. de iur. fisci. & hoc nota. in dicta. l. manifestæ. &. l. eius.

12 vbi de hoc videas. ¶ † Venio nunc ad versic. *nec liceat*. & quæro, de ratione quare in actionibus famosis non liceat referre iusiurandũ, sicut in alijs actionibus. Triplex ratio solet assignari: vt not. in d. l. marcellus. Prima ratio, quia lex defert iuramentũ: nam in multis casibus lex defert iuramentum in istis famosis: & multos enumerat gl. in. l. præsenti. §. fic vbi. C. de his, qui ad eccle. confu. vide in Spec. de offi. iud. §. vlti. versi. vj. Hæc solutio non est bona: quia vt colligitur hîc, hoc habet locũ etiam in iuramento delato ab homine. Loquitur enim iste tex. in iuramento delato ab homine: cũ versi. *nec liceat*. veniat continuatiuè ad p̃cedẽtia. Sic debet intelligi in eo casu cũ præcedẽtibus, iuxta ea quæ habent, & no. in. c. maiores. de bap. in. §. cæterũ. ¶ *Secunda* ratio redditur in odium criminis. hoc etiam mihi non satisfacit: quia ante, quã probetur delictum, potius est præsumẽdũ pro reo, quã pro actore: vt in. c. esto tẽj. de reg. iur. & in. c. fin. de præsumptio. & iura sunt promptiora ad absoluẽdum, quã ad cõdẽnãdum. de proba. ex literis. facit quod not. glo. in. c. clerici. lxxxj. distin. ¶ Tertia ratio, & cõmuniter cõmunior est: quia cõuentus melius præsumitur scire veritatẽ, quã actor, seu accusator. Nam si tu subtraxisti mihi rẽ meam clam, & defero tibi super hoc iuramentum: si tu referres mihi, nõ possem cum bona cõscientia iurare: sed tu qui es informat⁹ de facto tuo, debes subire iuramentũ. Et ideo dicit Bar. in. l. iusiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. ff. eo. & in. l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iur. ꝓ si actio famosa est talis, in qua accusator seu actor potest esse ita informatus sicut reus, potest iuramentum referre: vt si accuso te, quòd intuleris mihi iniuriã. & tenet hoc. d. Anto. licet non alleg. Barto. & satis placet mihi hoc. Nam ex ratione coniecturata legis possumus & debemus leges restingere & ampliare ad limites rationis: vt no. in. l. nõ dubium. C. de legibus. per Cyn. & per Bar. in. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. loca. ¶ Ex hac ratione infero ad limitationem notabilem omnium prædictorum: vt tũc liceat ei, cui primò iuramentum defertur, istud referre, quando deferẽs est, vel verisimiliter esse debet informatus: sicut is cui defertur. Aliter autem lex esset imposita verbis & non rebus, contra. c. cõmissa. de electio. lib. vj. Quilibet enim de facili referret illi, quem scit non esse informatum ad iurandum: vt sic releuet ab onere iu-

13 randi. ¶ † Nũc circa prædicta & circa tex. quæro, an in actionib⁹

a famosis[a] & alijs criminibus non famosis, possit deferri indistinctè iuramentum. Iste tex. facit ꝓ fic. Non em̃ posset referri: nisi prius fuisset delatũ: super quo variæ sunt opi. recitabo principaliores. Spec. in tit. de iura. dela. §. j. ver. vt autẽ. dicit tàm in criminalibus, quã in ciuilib⁹ famosis iuramẽtũ necessariũ nõ esse à iudice defe rẽdũ in supplemẽtũ probationis: qa in istis req rũt probatiões luce clariores. l. sciãt cũcti. C. de proba. ij. q. viij. c. sciant. Sed iuramentum à parte parti deferri potest, etiam si sit talis causa, in qua non possit transigi: quia in delatione iuramenti, non videtur cõfiteri: sicut in transactione, sed potius negare. ¶ Secunda est opin. Accur. in. l. in bonæ fidei. C. eo. qui vt refert Ioan. And. hîc, tenet ꝓ deferri põt. Mihi tamen non videtur, ꝓ hoc teneatur, nisi fortè tacitè dando responsum, ad. l. maritus. ff. de quæstio. Sed a ipsemet Accur. in. l. maritus. simpliciter tenet in criminalibus iuramentum non deferri: sed in. l. iij. §. quacũque. ff. eo. tenet distinctionem, quam. s. dixi tenere Spe. vt à parte possit deferri: sed à iudice non. ¶ Tertia opi. distinguit, an agatur criminaliter, an pecuniariter: vt primo casu non deferatur: secundo sic. Pro vltimo facit. ff. de iniu. l. lex Cornelia. §. hac lege. sed contra hoc vltimum apertissimè tenet gl. in. c. tam literis. s̃. de testi. vbi per illum text. dicit, ꝓ vbi agitur de crimine etiam ciuiliter, non defertur iuramentum in supplemẽtum probationis: sed si reus esset infamat⁹, deberet se purgare. Quasi b velit dicere, ꝓ iuramentum purgationis possit reo deferri ad purgandam pr̃sumptionem cõtra eum ortam ex probatione actoris non plena. quod quidam plenius tenuerunt hîc, per. c. ij. de iura. calum. & j̃. de purga. can. per totum. &. C. de pœna iudic. qui malè iudic. in authen. nouo iure. ¶ Quarta est opi. Hostien. hîc, &. s̃. eo. c. mulieri. dicentis in omni causa iuramentum deferri. in reali, personali, pœnali, vel ciuili: etiam si agatur de cõditione, vel iniuria personæ, vel an mulier sit prægnans: vel an debeat fieri missio in pos. vel non: vel alia quacũq; causa. d. c. l. iij. & l. iusiurandum & ad pecunias. ff. eodem. ¶ Quinta est opi. domi. Anto. hîc: qui primò prosequitur in criminalibus: secundò in famosis. In primo dicit voluntarium & iudiciale posse deferri, etiam si deferatur actori: quia reus deferens videtur confiteri, si ille iuret. Et p illam dictionẽ etiam, sentire videtur, quòd etiam reo potest per actorem deferri: necessarium autem, si agitur de crimine ciuiliter, deferri potest: vbi causa est leuis. Quando autem dicatur leuis, patebit ex his quæ dicam j̃. in. §. sanè. Item secundum eum, si agitur criminaliter, & pecuniariter. *Si* verò agatur criminaliter, & non pecuniariter, potest deferri, contra quem est semiplenè probatum. & appellatur sacramentum purgationis: vt hîc patet. & infrà de purga. cano. per totum. & in authen. nouo iure. C. de pœna indic. qui malè iudica. Et hoc verum, vbi actor semiplenè probat: si autem plenè, reus semiplenè defensionem: putat iuramentum non deferendum etiã reo: quia esset iuramentum non purgationis, sed probationis: actori autem non defertur necessarium in defectum semiplenæ probationis: tum, quia causa est ardua: tum, quia requiruntur probationes luce clariores. & hoc di-

b cit Butri. In secundis autem scilicet famosis[b], dicit sacramentum necessarium non deferri: quia causa est ardua, & probationes requiruntur luce clariores. & sic transit. ¶ Sed ego reperio Bartolum hanc ipsamquæstionem tetigisse in dicta lege. tertia. §. quacunque. &. l. eum qui. §. in popularibus. ff. eodem. &

SEB. SAPIA.

a ¶ In actionib⁹ famosis. Vide Alexan. in cõsi. lxvj. incip. viso ꝓcessu causæ vertẽtis. in. j. vol. & in. l. iij. in princip. ff. de iureiur. & latè per Iaſ. in repeti. l. admonendi. col. xcv. versi. ex ista conclusione. & consil. xcvñ. ver. iij. ex prædicta cõclusione.

b ¶ In causis famosis nõ defertur iuramentum necessarium. Adde ꝓ idẽ tenet hic Ioã. An. & Imo. in. iij. col. & Spec. in tit. de iura. dela. ī prĩ. ver. vt aũt. cũ versi. verſ. se. Salic. in l. in bonæ fidei. in xvij. col. C. eo. Sali. & Lud. Ro. in cõsi. xxxiij. in. l. admonẽdi. ff. eo. &. d. Alex. Imo. in. l. iij. in prin. ff. eo. in. viij. col. Limita tamẽ, vt no. in. c. mulieri. s̃. eo dẽ. in pe. colũ. in addi. quæ incipit: & ita.

a ¶ Idem tenet ipſemet Abb. Panor. in c. fi. in. j. not. ad fi. ſ. quod met. cauſ. Nã dicit ibi, & in l. ſi qñ. C. vñ vi. ꝙ violẽtia debet plenè probari, etiã ſi ciuiliter agat ad dãnum, vel intereſſe. Dicit ibi Panor. ꝙ vbi ageret de modico, aut leui præiudicio, ſi violentia eſſet ſemiplenè probata p vnũ teſtẽ, poſſet deferri iuramentũ in ſupplementũ probationis. Idẽ tenet. d. Anto. de But. hîc in. ix. colũ. Et ꝙ imò in cã criminali, etiã ciuiliter mota, nõ ſit locꝰ huic iuramẽto neceſſario, vltra gl. ſolennẽ, quã adducit huc etiam iſte, & do. Anto. ibi. ſ. de teſti. Idẽ tenet Pet. de Anch. in c. j. in iij. not. de teſti. in vj. Limita tñ ex mente iſtius in. c. mulieri. ſ. eod. in pen. col. ver. quid enim ſi actor. &c. & ibidẽ notaui. Antoni. Franciſ. ¶ Circa probationem violentiæ, dicas illã poſſe probari per inſtrumẽtum, ſecundũ Io. An. in c. cũ ad ſedem. de reſti. ſpo. Quod intelligeverum, ſi inſtrumẽtum ſit confectũ de volũtate vtriuſque partis, aſs nõ: vt per Io. An. in reg. ratũ. de regu. iur. lib. vj. in trac. & p Alex. in l. in ſenatus. in prin. ff. ad Turpil. Et an præſumat ex dignitate & potentia alicuius: vide Bart. in. l. ad inui. diã. & ibi etiã per Alexã. C. qđ met. cã. & in l. ſi donationis. eo. ti. Et ad de quòd violẽtia probata per duos teſtes: pualet violẽtiæ ꝓbatæ, etiã per multos teſtes vt p Inn. in c. ſup hoc. ſ. de renũ. & Bal. in l. nec quiſ c q̃. in. §. proficiſci, ff. de offi. procon. & lega. & p Bald. in tracta. ſchiſ. in viij. col.

b ¶ Et ideò aduertendũ eſt ex legi. quas alleg. Bar. in d. l. maritꝰ. ꝙ poſſet dici, ꝙ Bar. nõ loquit in iuramẽto neceſſario, prout intellexit iſte: ſed loquit in iuramento voluntario & iudiciali: prout etiam reſpõdet hîc iſte ad. l. iij. quã alleg. Bar. Nã dictũ doc. eſt intelligendũ ſecundũ leges, quas allegãt. vt dicit ipſemet Bar. in l. non ſolùm. §. ſi liberationis. ff. de libe. lega.

c SBB. SAPIA. ¶ Satis cõe. Et ita cõiter tenet, vt per Alex. in cõſi. xv. incip. viſo proceſſu inquiſitiõis formatæ. col. xiij. in. j. volu. vide Card. in. c. tuæ. de procu. & in. c. cognoſcentes. in. vj. oppoſi. ſ. de conſti.

d ¶ Item, quia probationes tanꝙ euidentes ſufficerent ad condemnandum plenius quã alibi: in. l. maritus. ff. de quæſtioni. vbi ponit vltra prædicta ſuã opinionem, quæ erit ſexta in ordine prædictarũ. Dicit enim, ꝙ aut agit de crimine ciuiliter, aut criminaliter. Primo caſu, ſi quidẽ eſt actio priuata, locus eſt delationi iuramenti. alleg. dictã. l. iij. &. l. ſi duo patroni. §. Iulianus. ff. eo. Si verò agatur actiõe popularí, remittit ad not. in. d. l. eũ qui. §. in popularibus. & ibi plenè per eũ. Secundo caſu cũ agitur criminaliter: aut loquimur de iuramento deferẽdo à parte: aut de iuramento deferendo à iudice. Primo caſu, ſi quidem accuſabitur de aliquo iudicio publico, nõ eſt locus delationi iuramenti ante lit. conteſt. quia negotiũ adhuc non eſt proprium ipſius accuſantis: vt. l. ſi cui. ff. de verb. ſigni. Item dicit poſt litem cõteſta. Ratio ſecundũ eũ eſt: quia ſi reus in lite conteſt. fuerat confeſſus, nõ poteſt ſibi deferri iuramẽtum ad abſolutionem: quia eſſet actor in manifeſta calũnia. d. l. eum, qui. §. in popularibus. Si autẽ negauerat: eſt veriſimile, ꝙ iterum negabit: vt. l. ſi cui. ff. de accuſa. ideò deferendo ſibi iuramentũ, videtur calumniari. Prætereà in iudicio publico quis videtur nomine publico accuſare, & crimen publicum agere. Sed ille qui agit cauſam alienã, non poteſt deferre iuſiurãdum: niſi ei ſpecialiter ſit mandatũ: vt in. l. iuſiurandum quod ex conuentione. §. fi. & . l. tutor. ff. eod. & c. qui ad agendũ. de procu. lib. vj. Prætereà ſecundũ eum, ſi quis poſſet reo deferre iuramentũ, tota materia Turpillani eſſet deſtructa: quia daretur licẽtia accuſatori deferendi iuramentum reo, & deſiſtẽdi impunè: quod tñ fieri non poteſt ſine abolitione. Et hoc vltimũ videtur etiã ſentire Cy. in. l. in bonæ fidei. C. eo. alleg. in argu. l. fin. C. de abolitio. Et idem quod. ſ. dixi: vt actor nõ poſſit deferre reo, ſentit Bar. in. d. l. eum, qui. §. in popularibus. ſi agitur de alio crimine ad vtilitatem fiſci eiſdem rationibus. ¶ An autem reus poſſit deferre actori ad condemnationem: vt quia dicit volo eſſe condemnatus, ſi actor iurabit. ſunt opinio neinter Gulielmũ de cugno. qui tenuit, quòd non: quia in criminalibus debent eſſe probationes luce clariores. d. l. ſciant cuncti. & Iaco. Bu. qui tenuit contrarium: quia qui defert iuramẽtum, videtur confiteri ſub conditione, ſi ille iurauerit. l. qui iuraſſe. circa finem. ff. eod. Sed confeſsio eſt probatio luce clarior. & hoc dictum placet Barto. Hoc etiam tenet Cyn. d. l. in bonæ fidei. Si verò ſumus in iudicijs priuatis: tunc ante, quàm perueniatur ad iudicium, poteſt quis iuramentum deferre: vt. d. l. iij. ff. eodem. ibi: ſiue pœnali. & c. & argumen. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. ff. de pactis. Sed poſtquã deuentum eſt ad iudicium, accuſator non poteſt deſiſtere: vt. l. & in priuatis. & l. ſi quis repetere. §. fin. ff. ad Turpil. Vnde dicit idem, quod in publicis. Si verò quæritur de iuramento, quod defertur à iudice in defectum probationis: tũc reo ad abſolutionem bene poteſt deferri: vt in. l. preſenti. C. de his, qui ad eccle. cõfugiunt. & dicitur iuramentũ purgationis. Actori verò ad cõdemnationẽ non poteſt deferri: quia requiruntur probationes luce clariores. d. l. ſciant cuncti. & in hoc membro intelligit gl. in. d. l. maritus. Hoc vltimum videtur etiam tenere Cy. in. d. l. in bonæfidei. ¶ Mihi placet opi. Bar. preter, qnã in aliquibus. Primò enim ſentit, ꝙ ſi agitur de crimine ciuiliter, indiſtinctè eſt locus iuramento iudiciali & neceſſario: quod mihi videtur durum. Quid enim ſi actio eſt famoſa: vt iniuriarum? dicemus ne, ꝙ iudex poſsit deferre iuramentum actori in ſupplemẽtum probationis cum tantò diſcrimine rei: vel quid ſi non eſt famoſa: ſed aliâs magna & multum præiudicialis? certè nõ eſt dicendum: nec credo, ꝙ aliter ſenſiſſet Bar. ſi diligenter aduertiſſet. Nã & in mera ciuili habetur hæc conſyderatio: vt j. §. proxi. Sed procedit eius opi. quando cauſa non eſt multum[a] preiudicialis: aliâs ſecus. Sic concordabimus gl. in. d. c. tàm literis. cum opi. ſua & aliorum. Hoc etiã videtur in. d. c. tàm literis. ſentire Hoſti. dum limitat illam gl. niſi ageretur ciuiliter ad pecuniæ condemnationem, quaſi ſecus ſi immineret aliud perſonale præiudicium: puta infamia. Dico etiã, quòd reſpectu condemnationis pecuniariæ, debet fieri diſtinctio præmiſſa. & not. illã opi. Hoſti. Nam hîc loquitur magis largè. Et ad. l. iij. ſuper qua ſe fundat Bart. poteſt dici, quòd loquitur in iuramento[b] deferendo à parte, nõ à iudice: vt ibi apertè ſentit gloſſ. ¶ Secundò non placet dictum Bart. quatenus indiſtinctè dicit, quòd ſi agatur de crimine criminaliter, non poteſt actor deferre iuſiurandum reo. Sed dicerem ſic: quòd in caſibus, in quibus licitũ eſt tranſigere, poteſt deferri reo iuramentum per actorem, ſaltem reo conſentiente: cum huiuſmodi delatio habeat vim cuiuſdam tranſactionis. l. ij. ff. eo. Et pro hoc facit iſte text. in verſi. nec licet. & d. l. lex Cornelia. §. hac lege. ¶ An autem actor ex hoc incidat in Turpillianum, vt condemnetur pecuniariter, dicerem ſicut dicitur in ipſa tranſactione: iuramentnm tamen poterit deferri, & impedietur proceſſus ad inſtãtiã ipſius actoris. De quo remitto ad not. per Bar. in. l. tranſigere. C. de tranſac. & c. fi. ſ. eo. titu. Et vtrobiq; plenè not. an & quando licitum ſit in criminalibus tranſigere. & ij. q. iij. c. ſi quem. §. præuaricator. verſi. in omnibus. in tex. & glo. ¶ Tertiò quatenus dicit Bar. & multi alij, quòd reus poteſt actori indiſtinctè deferre iuramentum: quia videtur confiteri, ſi ille iurauerit. Ego de hoc dubito: quia non eſt verum ꝙ reus ſimpliciter confiteatur: imò potius negat: vt dicit Spec. in loco ſuperius allega. & videtur deferre iuramentum ſub quadam confidentia, quòd ille confiteatur contrarium vigore iuramenti. Ad hoc enim defertur iuramentum. vnde ſubmittit ſe & corpus ſuum dicto vnius, etiam aduerſarij: quod quidem nõ videtur poſſe facere: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorũ. l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & c. contingit. de ſent. excom. Ad puniendum autem aliquem corporaliter: & maximè capitaliter, requiritur clara confeſsio. l. j. ff. de quæſtio. vel probationes apertiſsimæ vt ipſe reus vix negare audeat: vt in. l. qui ſentẽtiam. C. de pœnis. Neutrum autem contingit in caſu noſtro. Ad idem etiam facit. l. non tantùm. ff. de appella. vbi dicitur, quòd in cauſa corporali poteſt quilibet appellare etiam reo inuito: quaſi non poſsit conſentire iniuſtæ condemnationi. Ita in propoſito, ex quo iſte directè non confitetur crimen, videtur quòd nõ poſsit ſe ſubijcere dicto vnius: & maximè aduerſarij. Et ſic fortè opin. Guli. de cug. eſt verior, licet ipſe non moueatur bonis rationibus. ¶ Vltimum dictum Barto. quod eſt ſatis commune[c], placet: vt ibi agatur de crimine criminaliter, non ſi per iudicem deferendum iuramentum actori in ſupplementum probationis. Adduco rationem: quia in criminalibus[d] debent eſſe teſtes omnino ſine ſuſpicione: vt etiam aliquatenus domeſtici repellantur, qui aliâs admitterentur in ciuilibus: vt probatur. xiiij. qõne. ij. c. ſuper prudentia. & legib. & no. iij. qõ. v. c. j. Ergo fortius ipſe accuſator, non debet admitti ad faciendum aliquem gradum probationis: tum, quia præſumitur inimicus. de reſtit. ſpolia. c. item cum quis. ij. qõ. vij. c. ſi quis. Tum, quia de facili iuraret contra reum: vt euitaret pœnam calumniæ.

14 & hæc ſufficiant de hoc articulo. ¶ † Et per hoc determinatur

quæſtio

puta,quia sunt violentę,in criminalibus non sufficerent. Item signãter tenet idem Abb.Panor.in c.ñ.de prę sumt.& do.Anto.in.c.quanto. eo. tit.Host.& Inn.in.c.quia verisimile.eo.tit.Bal.in.l.fi.in vlti.col.C.de ꝓba.Lud.Ro.in,l.si quis in villa.ff.ad Sill.do.Alex,imo.in cõsi.xv.inci. viso processu inquisitionis formatæ per potestatem Parmæ.&c.in.v.co.

Item in criminalibus nõ credit testibus nõ assignãtibus sufficiẽtem cãm dicti sui: licet non interrogãti.Ita no.Salic. i.d.l.fi.&.d. Alexan.in præall.cõ si.in.viñ.col. Et quòd non deferatur istud iuramẽtum necessarium in criminalibus, est cõmunis & vera opi.quã tenẽt cõmuniter gl.& doct.in.l.iñ.ff.eo. in versi.agaꝯ.glo. & Bar.in.l.maritus.ff.de.q.& gl. hic in versi.famosa.& gl.fi.in c.cũ sint partũ.de re. iur.in.vj.& gl.iñ. in.c. tam literis. de testi.Hosti.in sum.huius titu.§. vtsuper.ver.quid si criminaꝯr. Archid.in ca.si quis presbyter.ñ.q.v. Spe.in ti.de iura. dela.in princi.in ver.vt autem plenius instruaris. Bar.in.l.fi.ff.de ꝛlit.iur.& in.l. eũ qui.§.in popularibus.in.j.col.ff. eo.Bal.in.l. iudices.in op.C.de iudicijs.licet cõtrarium & malè tenuerit glo.ñ.in.l. ñ.& in.l.in bonę fidei.C.eo.& idẽ Bald.sibi contrarius,in.l.qui accusare.C.de eden.

SEB. SAPIA.

a ¶ Debet absolui. An reꝰ debeat absolui ipso reo nõ petente,videBar. in.l.j.colũ.iñ.ver. quæro,quid si nõ dico.ff.de excep. Moder.in.l. qui accusare. C. de edendo.

b ¶ Et ibi vide gl. magistram ponẽtem aliquos casus in qbus fallit hęc regula.&ibidem per Panor. Inno. & alios no.Spec. in.§.probare. in ver.nunc ad ꝓpositũ.de probatio. Vide etiã per eũ dẽ Spe. proponẽtẽ.xj.casus,in quibus fallit ꝑdicta quæstio,quã ponit Cy.in.d.l.in bonæfidei. & do.Ant.hîc,videlicet præsuppositò, quòd actor possit reo in istis criminalibꝰ deferre iusiurandum,vtrum ex hoc incidat actor in talionem:de qua plenè legi.& nota.in . c .super hiſ.de accusa.& no.in.d.l.athletas.§.calumniator.ff.de his,qui notan.infa.Et intellige eo casu,quo reus iurauerit illud crimen non commisisse.& videt primò,ꝙ si per id,quod habetur.ij.q.iij.c.qui nõ probauerit.& in.l.fi.C.de accu.Contrarium tenent hîc Io.an.ar.ff.de iureiuran.l.eum qui.in prin.&.C.de plus peti.l. vna.& de præben.c.si beneficia.li.vj.do.Ant. limitat hoc in iuramento voluntario & iudiciali à parte delato.& in hoc casu propriè loqꝫ tur Io.and.In necessario aũt actor non releuabitur ab illa pœna secundum eũ:nisi dicatur semiplenam probationem dedisse iustam cãm litigandi,vel infamiam præcedentem.j.de calũ. c.ij.& quod ibi no.de elec.c.cum dilectus.Dico,ꝙ licet in priori casu euitet pœnam taliõis, non tamen euitat pœnã Turpillia.quæ est qn que librarum auri.Non enim potest negari, quin deferendo iuramentum reo,desistat ab accusatiõe:quo casu incidit in Turpillianum. l.ab accusatione.ff.ad Turpill.vbi dicitur, ꝙ desistere videtur,qui cõponit cũ aduersario. Pœna verò Turpilliani nõ est similitudo supplicij:sicut pœna talionis:sed pecuniaria cum infamia.De quo dic vt legitur & not.in.l. prę uaricationis.cũ.l.se.ff.de prævarica.Ad prædicta facit quod no.Bar.in.l.transigere.C.de trãsac.vbi vult,ꝙ trãsigens super crimine licet euitet pœnã calumniæ:non tamen pœnam Turpilliani.Ita dicendum in casu nostro: cum ex delatione & susceptione iuramenti,fiat quædam transactio:vt.l.ij.ff.e.Si verò iudex detulit iuramentum reo,quia actor fecit quicquid potuit,& non probauit,dic,ꝙ ex hoc non excusatur actor à pœna calumniæ:nisi alijs apertissimis documentis excusetur:vt dicit bo.tex. iu.c.j.de electio.lib. xj.in fine. ¶ † Et dicit,ꝙ fama publica,quæ erat tempore accusationis cõtra accusatum,est legitima causa credendi: & excusat accusatorem à falsitate & calumnia: vt not.dicit Bar.in.l.ij.C.si seruus,vel lib. ad decurionatum aspi.li.x.argu.l.j.C.de testamẽ. & facit.c.infamis.§.verũtamen.iij.q.vij.Est enĩ hoc euidentissimum documentũ:& idẽ de semiplena probatiõe & similibꝰ.& hęc no.Abb.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum non defertur reo,quando actor nil probauit.*
2 *Reus non tenetur aliquid probare ad absolutionem cõsequendam.*
3 *Iudex habet necesse deferre iuramentum necessariũ.*
4 *Verbum oportet,denotat necessitatem.*
5 *An purgationes sint arbitrariæ.*
6 *Quando dicatur actorem nil probasse?*
7 *Quando dicatur plenè probatum.*
8 *An semper recurrẽdum sit ad iuramentum,dato aliquo gradu probationis.*
9 *Cui deferendum sit iuramentum in defectum,scilicet an actori,an reo.*
10 *An iuramentum sit deferendum,quando actor plenè probauit,& reus semiplenè,& cui sit deferendum.*
11 *Vnus testis facit semiplenam probationem.*
11 *Casus,in quibus vnus testis non facit semiplenã probationem.*
13 *Domestica scriptura & fuga rei,faciunt semiplenam probationem.*
14 *Dicta testium & sententia inter alias personas, faciunt semiplenam probationem.*
15 *An pars debeat petere,vt hoc iuramentum sibi deferatur.*

Sanè. ¶ Quia suprà dixerat de iuramento deferẽdo à iudice & parte,ne aliquis crederet hoc iuramẽtũ indistinctè posse deferri,subijcit hunc.§.in quo ponit notabilem & solẽnem limitationem.Et hoc intendit.Actor enihil probãte reus est absq; omni onere absoluendus.Si verò præsumptio est pro eo,defertur reo iuramentũ,vel ipsi actori consyderatis personarum & causæ circũstãtijs.Et potest diuidi in duas partes.In prima ponit regulã.In secunda eiꝰ determinationẽ.ibi:*præsumptione.* ¶ Casus literalis.Dicitur, ꝙ si actor oĩno deficit in probatione,reus debet absolui,quãuis nil probet sed si præsumptio sit pro actore,reo põt deferri iuramentũ ad tollendã illam præsumptionẽ & suam innocentiam ostendendam.Et hoc est verum,nisi iudex cõsyderatis circũstãtijs personarũ & causæ videat iuramentũ illud deferẽ
1 dum actori.Ber.¶ †Not.ibi: *& si nihil.&c.*ꝙ actor nihil probãs,nõ põt reo inuito deferre iuramentum:sed debet purè reus absolui.hoc probat illud verbũ,& si nihil.&c.Nã,vt faciat ad titulũ,debet intelligi etiã de iuramento, de
2 quo plenius dixi.ñ.e.c.in prin.¶ †Secũdò not. ꝙ reus nõ tenetur aliquid ꝓbare ad absolutionẽ cõsequẽdã.sed actore nõ ꝓbãte,debet absol
a ui.[a]Cõcordat.c.vnũ.[b]vt eccle.benefi.&. l. qui
b accusare.C.de eden.&.l.fi.de rei vendi.&.vj.q. v.ca.fi.¶ No.iij.iuncta gl.fi.ꝙ vnus testis dicitur facere præsumptionẽ.& vide bo.tex.in .c. sup eo.§.j.ñ.de testis.vbi dicit,quòd facit prę sumptionẽ nõ modicã.& est ille bo. tex.maxi
3 mè ad infrà dicenda.¶ †Quartò no.ꝙ iuramẽtũ nõ est de necessitate deferẽdũ reo, vel actori,etiam ꝑsumptiõe faciente ꝓ actore,sed iudex habet hoc arbitrari consyderatis circũstãtijs causæ & ꝑsonarũ.Et ꝓ hoc facit verbũ potest,positũ in tex.Nã nõ quicquid iudicis potestati relĩquitur,iuris necessitati subijcitur .l. nõ quicquid.ff.de iudi.&.c.cõsuluit.de offi.de leg.Et hoc voluit Host hîc, qui videt voluisse hoc fore arbitrariũ,nedũ in cui deferendo, sed etiã,an deferat.Dicit Io.and.ꝙ qdã habentes in.l.in bonæfidei.C.e.literã:oportet .tenẽt cõtrariũ.sed ipse dicit habere verbũ põt.& sic cõcordat huic.& fic videt trãsire cũ opi. Host. Sed doc.iuris ciuilis ĩ.d.l.in bonæfidei.& Bar.
c ĩ.d.l.admonẽdi.[c]tenẽt cõtrariũ,qa tex.ibi dicit oportet,& ideò si iudex nõ defert:vbi ad hoc
d cõcurrũt necessaria,poterit appellari[d]secũdũ regula,in.d.ti.de probat.in prin.quasdã fallentias,etiã ponunt Ia.bu.Bal, & Salice.in.d.l.qui excusare.

c ¶ In vltima co.& dicit ibi Pau.de ca.in.vj.col.quòdista est cõmunis opi. Et ex hoc habes ,ꝙdicitur iuramentũ necessariũ,tam ex parte iudicis, ꝙ necesitatur deferre,quã partis,quę necesitatur subire.Nec posset referre vt.ñ.eo.c.in prin. Intelligetiñ verũ iudicẽ necesitari, si petat à parte:secundum eundem Bar,in.d.vlti.col. & hoc per istum tex.in fi.& ꝙuis multi in hoc contradicant,Bar. tñ vera & communis est cũ Bart.ꝙ requirat expressè,& ꝙ petatur à parte:nec iudex ex officio posset deferre.Et formã petitionis huius iuramenti,vide ꝑ Sali.ibi in.d.l.admonẽdi.& in .d. l.in bonæfidei.in pe.col.circa fin.in v.q. Et idẽ dicas in iuramento in litẽ.ꝙ iudex necessitetur illud deferre prout not. Rapha.ful.& domi. Alex.in.l.numis. ff.de in litem iurã.per illũ tex.in ver.non oportet. Intellige concurrentibus requisitis notatis ꝑ Bar. in.l.in actionibꝰ. in eo.tit.de in li. iurã.Sed ex causa bene posset iudex non deferre.l. videamus.§. deferre ine.tit. Sicut etiã in isto iuramento necessario, quod ex causa potest iudex non deferre.

SEB. SAPIA.

d ¶ Potest appellari. Vide ad hæc Feli.ĩ.c. exceptionem.col.iij.j.de exceptio.vbi tangit: quando possit appellari ex eo, quòd iudex non vult imparti officium suum in arbitrarijs.

a ¶ In.ñ.col.In.q.j.
b ¶ Et illã deciſionẽ ſnno.refert,& ſequit Spec.in.§. nundvidendũ.ver ſi.illud aũt.in ti. de ſnĩa.& cũ Bar. tenet Ange.& .d. Alex.Imo.in.d.l. admonendi.vbivi de.& per do.Mat the.de Matteſi .li mitantem dnplici ter in ſuis no.in no.xix.
c ¶ Et ita etiã declarat quo ad lit. cõte.Paul.de caſ. in.d.l.admonendi.xñ.col.ff. eod.
d ¶ Imò aliud operaẽ,ꝙ etiã habet vim termini peremptorij ad audiẽdã ſnĩam.& ideo iudex in vltĩa die termini poterit reũ diffinitiuè ab ſoluere actore aliter perẽptoriè nõ citato.Ita ſignanẽ & ſingulariter in quit Bal.in auẽ.ei q.in.j.col.verſ. q̃ro nunqd abſens vltima die.&c.C. de tẽpo.app.ppe tuò not.&vide ẽt Bal.in.l.qante .ff. de verb.oblig. & hoc dictũ Bal. refert, & ſequitur Pau.de ca.in .d.l. admonendi. xiñ. col.facit qd' not. gl.in cle.j.de ap.& p Bar.in l.itẽ illã. in prin.ff.de conſti.pecu.

SEB. SAPIA.

e ¶ Sed nunc quæro. De hoc acticu. hoc,vide Bald .in c.j.qui teſtes ſint neceſſa.ad probã dãnouã inueſtituram.in vſibꝰ feudo.& Ange.in diſputa .ſua incipi. Aſtenſis miles.co. xxjx.vbi dicunt, ꝙ,eſt arbitrarium iudici,cui velit iuramentũ deferre, an actori, an reo. ſedverior eſt opi. quã refert & ſeqt̃ Abb.hîc,ꝙ cõſyderari debeat conditio cauſæ & perſonæ:quã dicit eſſe cõem do.Iaſ.in d.l. admonendi. col.cxiñ.verſi.tertia & vltima principalis opinio.

f ¶ Cui deferendũ ſit iuramẽtum neceſſarium,an actori,an reo.Et vide per d.doct.poſt gl. in.l.in bonæfidei C.eo.& preſertim per Cy.ibi in.vñ. &.viñ.q.& latius Sali.in.xiiiñ.col. ad fi.&.iiij.ſeq.& gl.in.c. cum ſint partium iura. de regu.iur.in.vj.& in.c.j.in fine. de gra.ſuc.in feu. & gl.in ver.iureiurãdo.§.ſi verò pecuniæ.& ibi Ang. ĩ §.ſi verò vſusfru.ĩ auẽ.de nup.aliqd gl.in.l.maritus.ff. de qõ.Spec.in tit. de iurã.dela.ĩ ver. vt autem plenius inſtruaris.cũ ver. ſeq.Et de hoc vide latiſsimè p Ludo.Ro.in repe.l. admonendi.ff.eo. in.xxx.col.verſi. vltimò reſtat animaduertendũ. & plenè & egregiè per do.Iaſ. May. ibidẽ ſuper gl.magna in verbo exacto.in fi.in.xcix. col.& per Bal. in c.cum eccleſia ſutrinã.de cauſa poſſeſ.& proprie. & per do.Abb,in.c. in omni negotio. ŝ.de teſt.

eos,quod mihi ſatis placet.Nam ſicut poteſt appellari quando defert habenti iuſtã cauſam non iurandi.l.generaliter.C.eo.ita,quando nõ vult deferre ſuggerente legitima cauſa. Et vidi in aliquibus libris,ꝙ tex.in.d.l.in bonęfidei dicit,ꝙ propter probationum inopiam:litem cauſa cognita per iuſiurandum decidi oportet.& ſic inducit neceſsitatem.¶ † Et nota ex hoc dicto doctorum,ꝙ verbũ oportet :inducit neceſsitatẽ.facit.viij.q.j.c.oportet.Ad iſtũ tex.dico,ꝙ dat arbitriũ in deferendo reo, niſi cõſyderatis circũſtantijs.&c.& ſic inſpecto fine loquitur de arbitrio in cui deferendo. ¶ † Itẽ debet reduci iſte tex.ad terminos illius l.in bonæfidei.d.Anto.dicit ſibi placere opi. Legiſtarũ in iuramento neceſſario.opin.verò Canoniſtarũ procedit in ſacramento purgationis:quia in cauſa criminali purgatiões ſunt arbitrariæ.Hoc vltimũ nõ eſt verũ:quia licet purgationes ſint arbitrariæ reſpectu numeri compurgatorũ:non tamen reſpectu purgationis iudicendæ, vbi cã ſuggerit.ſic loquitur .c. omnibus.ij.q.v.facit.c.ij.de purg.ca.&. c .inter.&.ij.q.v.c.presbyter ſi à plebe.¶ Opp.ꝓcõtra text.videtur emꝫ ꝙ nunquã ſit locus delationi iuramenti.Aut enim actor plenè probat:& reus debet condemnari.ŝ.de probat .c. ſicut.Aut non probat:& reus debet abſolui. l. qui accuſare.C.de eden.gl.fi.tacitè ſentit cõtrarium,& non formaliter reſpondet.Tu dic ar. non procedere,quia fit à partibus nõ ſufficiẽter enumeratis.Dic enim:ꝙ aut actor plenè ꝓbat,& debet obtinere,aut nihil probat,& reꝰ abſoluitur etiam ſine iuramento.Aut aliquid probat,ſeu eſt aliqua pro eo præſumptio & recurritur ad iuramentum:vt hîc.& in.d.l.admonendi.& .l.in bonæfidei.& ita in eis nota.& ſic ſuppleas primam partem gloſſę.¶ † Circa quã primò quæro,qñ dicatur actor nihil probaſſe ad hoc.vt reus poſsit diffinitiuè abſolui.Reſpondeo,vt notanter dicit Bar.in.d.l.admonẽdi. [a]Quandoq̃ enim iuriſdictio iudicis,aut inſtantia cauſæ habet terminum præfixum à lege & tũc ad hoc,ꝙ dicatur actorem nihil probaſſe,ad effectum vt poſsit ſequi abſolutio diffinitiuę,eſt neceſſe quòd ei ſit ſtatutus terminus ad probandum.quia ſi ſtatutus non eſſet,puta quia ſemper fuit abſens:tũc nõ diceretur actorem nihil probaſſe,ſed diceretur nihil ſufficiẽter attentatũ eſſe:& ſequeretur abſolutio ab obſeruatione iudicij:non à cauſa:vt.C.de iudi.l.properandum.§.& ſi [a]quidem.& dixi in .c. prout.de dolo & contu.& nota.per Innoc.in ca.conſuluit.de offi.delega.Quandoq̃ iuriſdictioni,ſeu inſtãtiæ ſtatutus eſt terminus à partibus,vt in compromiſsis fit tota die:vel deputatur iudex cũ certo termino de cõſenſu partium.Ethoc caſu terminus appoſit[a],habet vim termini peremptorij dati ad probandũ,ita ꝙ ſi actor intra terminum nihꝫprobauerit, reus debet abſolui.& de.h.d.eſſe caſum in .l. ſi de meis.§.fi.ff.de arbi.iuncta gl.ſuper verbo,nondum liquere.Allegat etiam Inno.[b]in.d.c. ſuper eo.ij.de appel.hoc vltimum eſſe valde ſingulare:ſed nõ puto verũ,aut ſaltem magnam reſtrictionem expoſcit.Et primò reſpectu arbitrorũ põt procedere quandocunq̃ data abſentia partiũ nõ põt arbiter pronuntiare,niſi ꝫfuerit in cõpromiſſo dictum:vt.l.diem proferre.§. ſi quis litigatorũ.ff.de arbi.ſed committitur pœna cõpromiſſi:vt ibi.& in.l.ij.C.de arbi.& ibi p Bar.Itẽ oportet,ꝙ lis ſit conteſt. [d]aliâs non valeret ſnĩa diffinitiua:maximè in iudice delegato,vt per totũ titulũ,vt li.non cõteſt.Oportet ergo,ꝙ dictũ Bar.reſtringatur & intelligaẽ ꝙ ſeruatus fuit ordo iudiciarius & corã arbitro partesſunt preſentes tẽpore pronũtiatiõis. vñ terminus appoſitus ab hoîe operatur ſolùm[e],vt habeat vim termini peremptorij dati ad probandũ:nõ aũt ſupplet defectũ aliarũ ſolennitatũ.& ſic intellige oĩa allegata per Bar. & Inno.¶ † Secundò qũæritur,qñ dicitur plenè probatũ.Solu.Bar.multum inſtat in.d.l. admonendi.&vide quod dixi in.c.tertio loco.de proba.in fin.Et in ſumma ſic,ꝙ tũc eſt plenè probatum:qũ iudex ex his,q̃ ſibi oſtenſa ſunt, eſt adductus ad fidem & credulitatẽ eius, qd̃ intenditur.ff.de teſti.l.ad fidẽ.& de proba.l.qn quaginta.in fi.Et qualiter adducatur ad iſtam fidẽ & credulitatẽ,nõ põt dari certa doctrina. Et qñq̃ adducitur p teſtes,qñq̃ per p̃ſumptiones,qñq̃ p cõfeſsionẽ,& partim p p̃ſumptionem.de ſucceſ.ab inteſt.c.fi.ŝ.de ꝓbatio.c .cũ cauſam.& vide qd̃ dixi ibi.& in.l.iij.ff.de teſti. ¶ Ex his põt,elici qñ dicit ſemiplenè probatũ vel minus quã ſemiplenè:vel magis. Nã dicit ſemiplenè,minus,vel magis : habito reſpectu ad extremũ gradũ probationis,ſcilicet ipſam fidẽ & credulitatẽ.¶ † Tertiò q̃ro:nũqd ſemper ſit recurrẽdũ ad iuramẽtũ dato aliquo gradu probationis.dic,ꝙ ſic cauſa cognita,vt dicit tex.in.d.l.ĩ bonæfidei.Poſſet etiã eſſe ita leuiſsimum indicium ꝓ actore,vt nõ eſſet locus huic iuramento.Et fortè ob hoc dicit tex.hîc, põt ad.&c.nõ emꝫ hîc determinat qualis debet eſſe p̃ſumptio,ſed in gñe loquit̃,ꝙ p̃ſumptiõe faciẽte pro actore,põt deferri iuramẽtũ:p̃ſumptionis aũt infinitæ ſunt ſpecies,vt no.ŝ.de p̃ſump.c.quãto. Tñ eſt aduertendũ,ꝙ ſi p̃ſumptio pro actore nõ facit ſemiplenam,non põt deferri iuramẽtũ actori.Ratio eſt in prõptu: quia ipſe actor,maximè in cã propria non põt facere vltra ſemiplenã:& ſic nõ põt reſultare plena probatio.quod etiã ſentit Bar.in.l.in bonæfidei.Sed tunc,ſi videbitur iudici deferetur iuramentũ reo ad purgãdũ illam præſumptionẽ,vt hîc.& pro hoc.c.tâm literis. de teſti.in d.l.in bonæfidei.vbi generaliter dicitur ,quòd propter probationum inopiam recurritur ad iuſiurandum.¶ † Sed nunc quæro,[e]cui deferẽt[f] iuſiurandum actori,ſcilicet an reo præſuppoſito,quòd actor habeat ad minus ſemiplenã pro ſe.Sol.hęc gloſſ.fin.in ſecunda parte ſui attingit tacitè hoc dubiũ:& clarè nõ decidit,ſed dicit,ꝙ quandoq̃ reo,quandoq̃ actori,videtur tamen magis velle,quòd reo regulariter . ſed actori ſi viſum fuerit iudici:& habeat pro ſe vnam bonam præſumptionem,vel vnum bonum teſtem,& quãtitas non ſit magna. Et ſic ſentit,quod ſuprà dixi,videlicet non deferendum actori:niſi habeat pro ſe ad minus ſemiplenam probationem:ſed reo ſic:quia ſibi deferetur nõ ad complendam probationem,ſed ad purgandam illam præſumptionem.Et ſic non eſt neceſſe:quòd concurrat ſemiplena,ſed ſufficit qualiſcunque vrgens,ne remaneat ſuſpicio contra eum.Et in principali quæſtione cui ſcilicet ſit deferendum , quot capita , tot

tot reperiuntur ſententiæ. Hoſtien. clarè non eligit, ſed videtur velle, ꝙ reo, niſi eſſet vilis & conſueuiſſet deierare, vel neſciret veritatem, quia ex facto alieno litigat. Tũc enim eſſet deferendũ actori, ſi habet vnum bonum teſtem pro ſe: & eſt bonę famæ, & cauſa non eſt magna. Et dicit cauſam magnam, vel paruam: ex qualitate perſonarum & regionũ. & ſic intelligit tex. dũ dixit, iuramentum deferendũ reo, niſi conſyderatis circunſtantijs deferat actori. Et hanc opi. ſentiũt gl. cõmuniter iuris ciuilis: vt no. in. l. admonendi. & in. l. in bonæfidei. prę alle. Abbas refert hîc Odof. dixiſſe deferẽdum ei: pro quo facit ſemiplena præſumptio: cuius virtute defertur, vt aliquid ſibi proſit. argum. ff. de lega. j. l. ſi quando. Ad iſtum text. dicit, ꝙ procedit quando reus eſt honeſtior, & melius nouit veritatem. Dicit etiam, ꝙ ſi actor ſemiplenè probauit intentionem, & reus ſemiplenè defenſionem, adhuc deferretur reo dato, ꝙ in omnibus ſit paritas, quia reus eſt fauorabilior. & iura ſunt promptiora ad abſoluẽdum, quã ad condemnandũ. &c. de proba. c. ex literis. Et idem Gul. in *Spec.* de iura. dela. ad fi. ver. quid ſi actor. vbi etiam recitat ſuper hoc quatuor opi. Cy. in. d. l. in bonęfidei. dicit doc. tenere quatuor attendenda in præeligendo, ſcilicet cui deferatur. Primò attendenda eſt conditio perſonæ. Secundò natura cauſarum. Tertiò quantitas rerum. Quartò qualitas factorũ. ¶ Conditio perſonæ attenditur circa legalitatẽ: vt legaliori deferatur. Legalitas aũt iſta cõſyderatur ex origine, & rerũ accidentia. Ex origine perſonæ, quia ſi eſt natus ex bonis & legalibus parentibus, præſumitur bonus & legalis: vt. ff. de ędil. edi. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. melius facit. l. quiſquis. C. ad legẽ Iuli. maie. & vj. q. j. c. verũ. §. ſi quis cũ militibus. iuxta illud, Sæpe[a] ſolet filius ſimilis eſſe patri. ¶ Ex rerum accidentia: vt ex diuitijs, vel paupertatibus. nã pauperes facilius deierãt, quãm diuites. ff. de teſti. l. iij. &. iiij. q. iij. c. ſi teſtis. §. teſtium fides. qđ procedit in diuitijs iuſtè acquiſitis. Si autem quæſitæ ſint per vſurariã prauitatem, vel rapinam, non eſt ſic præſumẽdũ, quia ſicut damnauit euimam ſuam in acquirendo: ſic eſt nunc præſumendũ, quod deieraret, vt obtineret in cauſa. argumen. c. ſemel malus. de regu. iur. lib. vj. ¶ Secundò principaliter attenditur natura cauſarum, vtrũ ſint criminales, vel ciuiles exigentes perſpicuam probationem. de his dixi. s̃. eod. in prima parte. ¶ Tertiò attenditur quãtitas rerum: vt ſi magna ſit res, quæ petit opus eſt maioribus indicijs. Magnitudo autem: vel paruitas rerum attendenda eſt ſecundum eum ex conditione perſonarum litigantiũ & ex diuerſitate locorum. Nam in quibuſdam locis res vilis reputatur precioſa & cara. xciij. diſt. c. legimus. ¶ Quartò debet attendi qualitas factorũ: vt magis ſcienti factũ deferatur iuramẽtum, quàm ignoranti. ff. ad velleia. c. quanquã. &. l. Marcellus. §. j. ff. rerũ amotarum. Si verò omnia hæc ſunt hincinde æqualia, cui ſit deferendum? Refert ipſe quoſdam dicere, ꝙ aut vnus petit, quòd ſibi deferatur, & alter non, & tunc nõ patenti eſt deferendũ, quia iſte qui ingerit ſe, eſt ſuſpectus. ff. de procu. l. quæ oĩa §. j. Aut vterꝙ ſe ingerit, vel neuter, & tunc actori dicunt deferendum, qui laborauit in probã do ſemiplenè. Hæc ratio non placet Cy. quia non eſt hæc renumeratio facienda. Nam ſi actor nihil probaſſet quantuncunꝙ laboraſſet, nulli deferretur iuramentum. refert alios dicere reo eſſe deferendum: quia fauorabilior. Et quòd actori non ſit deferẽdum, videtur: quia nemo eſt teſtis idoneus in cauſa propria. iiij. q. iij. in. d. c. ſi teſtes. §. omnibus. vnde Azo habuit pro abſurdo ex hac ratione, vt ipſi actori deferatur. Refert etiam Cy. Canoniſtas dicere, quòd reo ſit deferẽdum. Refert vltimò Pe. quem ipſe ſequitur, tenere vt omnibus exiſtentibus partibus, actori ſit deferendum, & non reo. Probat hoc ratione: quia iuramentum eſt deferendum ei, de quo veriſimile eſt, ꝙ minus facilè perieret. argu. in. l. ij. C. de indic. vi. tol. facit. c. clericos. de coha. cle. & muli. Sed magis eſt veriſimile, quòd deieraret reus, quã actor: quia grauius eſt perdere, quã non acquirere. l. ſi ſponſus. §. ſi maritus. in. l. ij. ff. de dona. inter virum & vxo. Bar. in. d. l. admonendi. dicit, ꝙ aut actor habet pro ſe tantũ, quod facit ſuſpicionẽ, nõ præſumptionem, vel ſemiplenam ꝓbationem: & tunc nunquã ibi defertur iuramentũ: quia iuramentũ ſuum non perficeret probationẽ: vt. s̃. dixi. Sed iſto caſu deferť reo ad purgationem ſui. allegat iſtum text. & hoc prodeſt actori: quia admittitur, etiam poſt ſententiam ex nouis inſtrumentis. d. l. admonendi. & dixi. s̃. in prima parte. Idem dicit in reo, ſi actor plenè probaſſet intentionem ſuam: & reus probaſſet ſolutionẽ per aliquod indiciũ leue. Non enim defertur iuramẽtum ipſi reo: quia nõ perficeret probationem ſuam: ſed defertur actori eadem ratione, qua ſuprâ. Si verò actor haberet ſemiplenam probationẽ: tũc ſi quidem actor neſcit veritatẽ per verã ſcientiam, quæ habetur per ſenſum, poſito ꝙ ſciret per firmam credulitatem: nõ deferretur ei iuramentum. quod videtur tenere glo. in. d. l. in bonæ fidei. Ratio, quia hoc procederet etiam in extraneo teſte: cũ habeat deponere de his, quæ percepit ſuo ſenſu. l. teſtium. C. de teſti. & iij. q. ix. c. teſtes. multò fortius in facto ꝓprio: & hoc caſu defertur reo. Si verò actor haberet perfectam ſciẽtiam de eo, quod quæritur: vt quia agit de mutuo per ſe facto: & tũc ſiqdẽ ipſe eſt vilis[b] perſona, vel aliâs infamis: tũc non deferť ſibi iuramentum eadem ratione: quia etiã ſi eſſet extraneus teſtis huius cõditionis, nõ perficeret probationẽ. & ſic deferť reo iuramentum. Idem dicit econtrà, ſi reus probaſſet defenſionem ſuam ſemiplenè, & actor probaſſet intentionẽ ſuam plenè: non deferť iuramentum reo, eo caſu, quo ſuprà dixi non deferendum actori. Sed ſi omnia iſta ceſſant: quia cã nõ eſt magna & actor ſcit plenè veritatẽ, & eſt perſona honeſta: ſi habet ꝓ ſe vnũ bonũ teſtẽ, deferť ſibi iuramentũ, & ꝓficiet ꝓbationẽ. Et idẽ ecõtrà, ſi reus ſemiplenè ꝓbaſſet defenſionẽ ſuã: tunc ſibi deferť iuramentũ ſecũ dũ illã regulã: in ore duorũ, ſcilicet dicẽtis & teſtis adhibiti, ſtat oẽ verbũ. Per quã regulã reſpondet ad illud abſurdũ Azo. videlicet, ꝙ quis nõ debet eſſe teſtis in cauſa ꝓpria. Hoc enim non eſt abſurdum ſecundũ euim. Nã decre. s̃. de iudic. nouit. refert verba domini in Euangelio dicentis: Si peccauerit in te frater tuus. &c. in qua quidem authoritate innuitur, mni exceptione maiores, quiaquotieſcunꝙ admittitur probatio irregularis, requiritꝙ talis teſtis ſit omni exceptione maior. Et hoc no. multum, pro ſtatutis diſponentibus, ꝙ credi debeat iuramẽto damnum paſsi. Pone enim, ꝙ ille q iurauit ſe paſſum dãnũ, fuit interrogatus de cã: & illã non reddidit, certè non valebit tale iuramentum ad ſimilitudinem teſtis. ar. eorũ, quæ no. in. l. ſolam. C. de teſti. iuncta. l. fi. C. de fideic. Et ita dicit pręſtantiſsimus doctor do. Marti. laur. in l. ſi poſthumus. §. fi. ff. de liber. & poſthu. vbi dicit ſe audiuiſſe à prę ſtante doctore. d. Pe. de Beſu. Confirmo p illud, qđ in ſpecie ponit. d. Ant. de Alex. doctore Nea. in. d. l. qui accuſare. in, ij. colũ. C. de edẽ. ꝙ ſtãte prędicto ſtatuto, quòd de damno dato in fundo alicuius, ſtetur ſoli iuramento damnum paſsi, requritur ꝙ ille dãnũ paſſus ad hoc, vt poſsit iurare, ſit omni exceptione maior, cùm iſta ſit probatio irregularis. Vide etiã quod ex prædicta regula infert Ludo Ro. in. d. l. admonẽdi in. xl. colum.

a Iſtum verſum allegat gloſ. in. l. ꝙ ſi nolit. §. qui mãcipia. ff. de ædi. edi. & vult gl. Decreti. & glo vj. q. j. c. ſequitur. in gl. v. quæ etiam alle. iſtũ tex. Inſequitur leuiter filia matris iter. Et idẽ Panor. in. c. cum in cũctis. in fin. in prin. de elect.

b ¶ Ita tenet Bar. in. l. admonendi. ff. e. in prin. colũ. ad fi. & ibidẽ Ludo. Ro. in. xxviij. col. & do. Alexã. Imo. in vlti. co. ad fi. Idẽ tenet Bald. in ti. de cõtrouer. inueſti. ſuper ru. Ang. in. q. per eũ diſputata incipiẽ. Aſtenſis miles. in xxix. col. & in. l. poſtꝗ. ff. de pac. Imò generalius & notabilius, & eſt iſta no. regula, vbi cunꝙ quis repelli tur à teſtimonio ex cauſis enumeratis in. l. iij. §. lege Iul. ff. de teſt. multo fortius repellitur, ne ſibi deferatur iſtud iuramentum neceſſarium cũ efficiatur teſtis in cauſa propria. l. fi. C. de fideicõ. & conſequenter ſit teſtis irregularis, contra regulã l. omnib⁹. C. de teſti. & l. nullus. ff. eo. Ita no. Bart. in l. qui accuſare. ff. de edendo. & refert Lud. Ro. in. d. l. admonendi. in xxvij. co. in. iij. fallentia. facit quod ſingu. decidit Ange. in. l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quẽadmo. te. ape. ꝙ ſtante ſtatuto, ꝙ delictum probetur per ſolã famam, oportet ꝙ talis famã habuerit ortũ à perſonis fide dignis, quæ ſint o-

a cunꝙ quis repelli tur à teſtimonio ex cauſis enumeratis in. l. iij. §. lege Iul. ff. de teſt. multo fortius repellitur, ne ſibi defera tur iſtud iuramentum neceſſarium cũ efficiatur teſtis in cauſa propria. l. fi. C. de fideicõ. & conſequenter ſit teſtis irregularis, contra regulã l. omnib⁹. C. de teſti. & l. nullus. ff. eo. Ita no. Bart. in l. qui accuſare. ff. de edendo. & refert Lud. Ro. in. d. l. admonendi. in xxvij. co. in. iij. fallentia. facit quod ſingu. decidit Ange. in. l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quẽadmo. te. ape. ꝙ ſtante ſtatuto, ꝙ delictum probetur per ſolã famam, oportet ꝙ talis famã habuerit ortũ à perſonis fide dignis, quæ ſint o-

b b

9 ¶ Adde,q̃ tũ iſta doctrina ſimpliciter tranſeunt Ful.in.d.l.admonendi.in penul.col.Pau.de ca.in.xiiij.col.& Bal.in.c.ij.de proba.in vlti.col. dicens iſtud ibi no.in illo tex.ſi ſubtiliter intelligat.Ita etiã tenet Bal.in.l.in bonæ fidei.ad fi.in vlt.q.& ibi Sali.in.xij.q.& do.Ant.de but.hîc in.vij.colũ.vbi dicit,q̃ iſta eſt cõis opi.& do.Alex.imo.in conſi.cclxxxvj.incip.in cauſa & lite vertente in ter Albertinum de Mainam.adde tex.in,c.poſt electionem,& ibi,d. Anto.de bu.& in c.cũ ſuper.de cõceſ.præbẽ.& tex. in.c.vt noſtrũ. & quæ ibi no.d.Anto.de offi.Archi. Bar.in.l.j.in prin. per illum text.ff. de ven.inſpi. per d.Ant,in.c.fin. in vlti.no.de ſuc.ab inte.facit qd̃ not. Bal.in.l. vbi pactũ.C.de trãſact. in.q.de non ſoluẽte collectã.& qd̃ no.Bal.in.l.imperator.ff.de ſta.ho. allegãdo gl.in.l.j. C.qui & ad quos. facit etiam quod dicit Bal.in.c.j.§. ſacramentum. in iiij.colũ.de cõſuet. rect feu. Confirma per illudquod no.dicit Sali.in.l. ſi qui adulterij.p illũ tex.C.deadult te.q̃ ſi fundata in tentione actoris, exceptiões rei & replicationes inter ſe cõtradicunt nihilominus ferẽda eſt ſententia,p actore,quiaadhuc manet fundata intentio ſua,ſed aliter videtur tenere Bal.in.d.l.admonendi.in.ix.co.in princi.ver. quæro quid ſi actor probat per duos teſtes.vbi in hac.q. qñ actorper duos teſtes probauit& reus per vnũ.Reſpondet,q̃ ſi tales probationes ſint cõtradictoriæ ab origine,ſicut verum& falſum,tũc præfertur probatio actoris plena. Sed ſi ſunt ex poſtfacto,vt quia actor probauit p duos teſtes intentionem ſuam, reus aũt p vnũ teſtem probauit pactum de non petendo, tũc dicit,q̃ in hoc ſunt opi.doct. in d.l.in bonæfidei. ſed ipſe dicit indiſtinctè tenere validiorem probationem vincere,& minus validã nihil operari,etiam in eligendo,quod eſt cõtra doc.præallega.remittit ſe ad ea,quæ dixi in.d.l.in bonæfidei.

b ¶ Et ibi etiam Bal.in fi.& illã gl.in.d.l.fi.reputat multum ſingu.Ang.in.l. fi.circa fin.prin.vbi ad hoc adducit duo pulchra exempla.ff.quod metus cauſa.ibi vide per eum. Et in terminis noſtris adde Bald.in.c.j.§.ſacramentum.in.iiij.col.de cõſuetu.rec.feud. & in ſpecie idem dicit Pau.de ca.in l.admonendi. ff. eo.in vlti.colũ. Et vide Ang.in auth. de teſt.imperfec. iu prin.vbi põderat eſſe aliam gl. q̃ vnus teſtisnon probat indicium ad factũ,ſed duo. Et idem Ang. in l.fi.C.de cod. vbi ponderat de hoc eſſe aliam gl.Bal. in.l.ſi quis ex argentarijs.§.j.ver. quid enim.ff. de eden.& in.l.fi. in prin.in prima lectu.ff.quod metꝰ cauſa.& in.l.ij.in prin.ff.de excuſ. tut.& in.d.l. admonendi.in.x.colum.ff.eodem. Anto.Franci.

¶ Ad iſtam materiam,an indicium debeat probari p duos teſtes,vel ſufficiat ,pbare per vnum teſtem,dicas vltra hîc allegata per.d. Abb. videndũ eſſe Bar. in.l.maritus.ff.de qõ.& quod habetur per Alexã.in conſil.clxxix.in ij.parte,vbietiam dicit,quid ſi vnus teſtis probet vnũ indicium,& alter aliud,an coniugãtur:& vide etiam Alex.in cõſi.xj. inquarta parte cõſi.& eũdem in.l. fi.ff.de quæſtio. & Ioã.de Imo.in l.cum ,ponereꝰ. vbi dicunt,q̃ qñ ex cõiectura,vel indicijs ſurgit plena ,pbatio,requirũt tot teſtes ad illud,quot reqrũtur ad negotium principale.ſed qñ p indiciũ nõ iſurgit plena probatio,tũc vnusteſtis directo probans factũ facit indiciũ aliâs aũt requirũtur duo teſtes. ad quod vide Inn. i.c.ficut.de ſimo. & Bald.in conſil. ſuo incipi.an mãdatarius.&c.

vt vnus teſtis ſufficiat cum dicente. & clarius non habetur in.c.in omni.de teſti.quod Bart. non allegat.Et illud ius diuinum alternatiuè loquens,interpretatur ius ciuile ſecundum eũ q̃ in cauſis grauibus & magnis requirunt duo teſtes cum dicente.In cauſis non magnis, vbi non poſſunt haberi aliæ probationes , ſufficit vnus teſtis cũ dicente.in.d.l.in bonæfidei. cauſa tamen cognita,vt ibi,& in cauſę cognitione verſatur quicquid.ſ.dictũ eſt.Ioã. And. tenet potius pro reo:per hanc decretalem,quæ prę ſumptione etiam, faciente pro actore, defert potius reo.& quia ſuccumbere opprobrioſius eſt actori,qui prouocauit:ideò deperiurio plꝰ eſt ſuſpectus.Et per hoc tollit motiua Pet. & Cy.Idem vuld domi.Anto.alia ratione.dicit enim,quòd ſi actor ſemiplenè probauit, reus deberet ex iuris regula abſolui:quia,actore nõ probante &c.C.de eden.l.qui accuſare.&.c.vt noſtrum.vt ecc.benefi.Vnde actor releuatur, & reus grauatur:quia purè nõ abſoluitur:meritò debet reus in hoc releuari, vt ſibi & non actori deferatur iuramentum.Per hanc rationem idem infert:ſi actor pluſquam ſemiplenè probauit:vt hîc.argum.ad prædicta in.l. eum, qui.ff.eo.Si verò actor plenè probaſſet & reus ſemiplenè defenſionem,tunc ſecundum eum deferendum eſt ſibi actori prædicta ratione, quia deberet de iure reus cõdẽnari:ex quo plenè non probat defenſionem ſuam:& actor plenè probat intentionem ſuã.Et ſecundum hãc opi.dicit,quòd nunquàm quis reperitur teſtis in facto proprio.Non obſt.c.in omni.&.c.non uit.quia loquitur in materia peccati & denuntiationis.Quidam alij tenuerunt oppoſitũ cũ opi.Bart.vt actori ſit deferendũ.per.c.fi.de teſti.lib.vj.vbi ſolũ dicitur de actore. ¶ Ego cõſydero nõ poſſe negari,quin in cauſa propria attentis circunſtantijs perſonarum & cauſæ, quis quandoque teſtificetur,vt hîc in fin.& in d.c.ſit expreſsius.in.c.ex inſinuatione.de procu.vbi fuit iuramentum delatũ actori in cauſa reuocationis procuratoris,per quam quidem reuocationem omnia geſta veniebant annullãda,& ſic optimè procedit conſyderatio Bart. Dico tamen illud indiſtinctè non admittẽdũ: ſed placet prima fronte,q̃ iuramentum deferatur reo,niſi conſyderatis circunſtantijs perſonarũ & cauſæ iudex arbitretur deferendum actori,vt quia actor melius ſcit veritatẽ.& ſic procedit dictum ca.ex inſinuatione.vel eſt legalior &c.vt.ſ.dixi in opini.Hoſtien. Probaſ apertiſsimè hoc hîc, non cauillando literam. Nec obſt.c.fi.de teſti.lib.vj.quia loquitur negatiuè,dicens non deferendum indiſtinctè actori,ſed conſyderatis circunſtantijs.&c.& ſic in effectu prouidet vt hîc.& fecit mentionem de actore & nõ de reo,quia iudex ibi deferebat indiſtincte appellanti,eum fouendo:quia cauſam ad eum detulerat.vnde papa illum reprehendit in hoc:vt ibi no.Io.and.in nouel. quicquid tamen hîc & alibi ſcribitur,hoc tamẽ videtur arbitrarium:& rarò contingere poteſt, 10 quòd omnia vtriuſq̃ ſint paria. ¶ †Sed quia ſuprà incidenter tetigi;an iuramentum ſit deferendum eo caſu,quo actor plenè probauit intentionem,& reus ſemiplenè defenſionem, quæro an hoc ſit verum indiſtinctè.Sol. doc. iuris ciuilis in.d.l.in bonæfidei.&.l.admonendi.& doct.noſtri cõmuniter dicunt:quòd aut in his,quæ ſunt directè cõtraria,occurrit plena & ſemiplena.Exẽplum,per duos teſtes probaui,quòd mutuaui tibi tali loco & tẽpore:tu per vnum teſtem probas,quòd eras eo tempore abſens ab illo loco:& non eſt locus delatio ni iuramenti,ſed tunc plena prefertur ſemiplenæ:& illam elidit in totum.Et hoc caſu procedunt iura dicentia illum debere obtinere, qui habet iura potiora,vt probat in ca.in noſtra. de teſt.&.c.licet.de proba.&.l.ij.C.de dic.di. Adria.tol.no.gl.in.c.ſuggeſtũ.de iurepa.ſed ſi plena & ſemiplena ſunt compaſsibilia. Exemplum,probo per duos teſtes de mutuo:tu per vnum probas ſolutionem , vel pactum de
a non petendo:recurritur ad iuramẽtum[a], aliâs ſequeretur abſurdum,ſecundum Ioan. andrę. quia in nulla cauſa,in qua fundata eſſet de iure cõmuni intentio agentis ,poſſet deferri iuramentum per ſemiplenam probationem factã â reo ſuper defenſione ſua.Cui autem ſit hoc caſu iuramentum deferendum,Bart. in qõne præcedenti ſentit,quòd ipſi reo,ſi eſt idoneus. Idem ſentit hîc Io.an.dum dicit hoc caſu ad iuramentum recurrendum,ſi quantitas cauſę & aliæ circũſtantiæ,de quibus in præcedẽti quęſtione hoc ſuadent. Nam reſpectu actoris hæc non ſunt cõſyderanda:quia ſi non defertur ipe obtinet vigore ſuæ plenæ.do.Anton.ſentit,q̃ actori:quia grauatur in hoc, quòd reus purè non condemnatur.vnde debet releuari: vt iuramentum ſibi deferaſ:vt dixi.ſ.Mihi placet hoc dictum:quia in defenſione reus eſt actor, vt in.l.in exceptionibus.ff.de probat.Si ergo habet ſemiplenam deferatur prima fronte ipſi actori ad purgaudum præſumptionem ortam cõtra eũ:niſi cõſideratis circũſtantijs iudex de
11 ferat ipſi reo,ſicut.ſ.dixi in actore. ¶ †Nunc quæro,quia ſuprà pluries facta eſt mentio de ſemiplena probatione:nunquid vnus teſtis faciat ſemiplenam probationem?Gl.dicit hîc,q̃ ſic.Idem dicit glo.in.l.admonẽdi.& in.l.in bonæfidei.præalleg.Nam ſi duo faciunt plenam, ergo vnus ſemiplenam,ex quo deponit ſuper eodem facto.Nam fidem de aliquo habere,eſt diuiduũ. Non obſtat, quod dicitur, q̃ vox vnius,vox nullius,quia illud procedit quo ad plenam probationem ,non quo ad ſemiplenã. Hoc probatur in capitu. ex inſinuatione. de procũra.& in capi.fina.de ſucceſsio.ab inteſta. facit.l.iij §.duæ autem.ff.ad Carbo.& hoc cõ-
12 muniter tenent legiſtæ & Cano. ¶ †Sed aduerte ad aliquas limitationes.dic enim hoc dictũ procedere,quando vnus teſtis deponit ſuper facto,ſecus ſi ſuper indicio ad factum. Tunc enim facerent ad ſemiplenam probationem de indicio & non de facto,vt no.per gl.& Bar
b to.[b]in.l.fi.C.famil.erciſcundæ.& in.l.finali.ff. de quæſtio.quod nota.Item procedit ſecũdũ Bart.

a ¶ Quod est, quando nulla exceptio, nulla macula impingi potest. gloss. in verb. idoneos. in. §. itẽ verborum. insti. de inuti. stipul. & gl. in verb. maiores. in. c. j. vbi doc. de consangui. & affi.

b ¶ Idẽ tenet do. Ant. hîc, Bald. in. c. ij. in vlti. col. de proba. Salice. in. l. in bonæfidei. C. eo. in. x. col. & ibi Aug. in vlt. & idẽ Ange. in. l. admonendi. in penul. col. ff. eo. bene facit, quod inquit in fi. Bald. in. c. j. §. sacramentum. in. ij. colũ. de cõsue. rectifeu. Et hanc decisionem Bart. in. d. l. admonendi. & gl. & doct. hîc sequit̃ do. Alex. Imo. in cõsi. xiij. incipiẽ. ex his, quę in themate narrata sunt difficultas reducitur &c. & in cõsilio xvij. inci. viso ꝓcessu causæ vertẽtis inter Antoniũ & in cõsilio. xxij. incipien. viso punct̃o. & in dubijs in consil. cclxiij. incip. viso processu vtriusq; causę. in. ij. col. Adde solennem tex. in. c. accusatores. iij. q. v. glino. in. g. cogitandum. in verbo testes. circa fi. & in aut̃. de mona.

c ¶ Multum amicus. Vide Alexã. in cõsi. cij. ad fi. in v. vol. & in consi. cxlij. in. ij. vol. & in consi. cxxxiij. in. iij. col. in. j. vo. & in consi. xc. in ij. vol. Are. in consi. lxxj. in. v. colũ. circa fi. Et ad hæc etiam vide Alex. in consi. xxxij. in j. volu. vbi vult, ꝙ nõ deferatur iuramentũ pro pternum testem, qui vlenè tamen narrauit factum, & non assignauit rationem dicti sui. Et qñ pte stis est colonus producentis, vide etiam Deci. in consi. cv. col. iiij. &. vj.

d ¶ Et idem tenet do. Anto. hîc in. v. col. & Bal. in. ix. & Bal. in. l. in bonæfidei. C. eo. in. iij. colũ. & ibi Salic. in. xij. & Bar. in. d. l. admonendi. in. x. col. ff. eo. & cũ ipso tenent ibi Ang. Fulg. Pau. de ca. & do. Alexan. bene facit quod voluit Bal. in. l. de quibus. in. xxxij. col. ff. de leg. vbi tenet, ꝙ vnus testis non sufficiat, vt sit locus iuramento in supplementum probationis ad probandam consuetudinem, vel notorium, cumverisimiliter debeant esse multi, vltra istas quatuor fallentias, in quibus vnus testis non facit semiplenam probationem, aliam vide per Bal. in. c. j. §. sacramentum. de cõsue. feu. in. ij. col. in fi. quando testis deponit super eo, quod est remotum à natura contractus. bene facit quod notat idem Bal. in. c. j. §. fi. per illum tex. quid sit inuesti. vbi dicit, quòd cum pacta extranea nõ præsumantur vn⁹ testis de eis deponẽs, non probare semiplenè. Aliam etiam fallen. vide per eundem Bal. in. d. §. sacramentum. in. ij. colũ. Si testis etiam nõ interrogatus

Barto. in dicta. l. admonendi. & glo. & Domini. hîc. quando testis est omni exceptione maior. a Si verò testis esset alicuius conditionis, propter quam fides eius vacillaret in aliquo: vtputa consanguineus, b vel multùm amicus c parti, & similia: non faceret semiplenam probationem. ad hoc quod notat gl. in. l. etiam matris. de proba. Item hoc verum secundum Barto. nisi circa idem possent verisimiliter haberi plures testes: vtputa cum aliquid est probatum per famam. d Est enim præsumptio contra producentem & contra testem, si solùm ꝓducitur vnus testis super ea. Item procedit illud dictum, nisi testis e deficiat aliquatenus in dicto: vel quia requirantur vltra duos. Nam tunc & in similibus casibus vnus non faceret semiplenam ꝓbationem. Ex his potes instrui super multis limitationibus similib⁹, quas hîc breuitatis causa omitto. ¶ † Vlteri⁹ quæritur 13 ex quibus præter dispositionem testis resultat semiplena probatio. Solut. hoc esset valde longũ & magis laboriosum, quàm subtile. Et circa hoc vide multa, quæ ponit Barto. in dicta l. admonendi. & l. fina. ff. de quæstio. glossa in dicta. l. admonendi. & dicta. l. in bonæfidei. ponit exemplũ in domestica scriptura, & in fuga rei. De primo vide tu, quod dixi plenè in c. ij. de fide instru. De secundo in. c. veritatis. de dolo & cõtu. de vtroq; ꝓ Bar. in. d. l. admonendi. Io. An. hîc simpliciter approbat gl. Accur. 14 ¶ † Vnum notabile dictũ f ponit Bar. in. d. f l. admonendi. inter alia. Dicit enim, ꝙ dicta testiũ recepta & examinata inter alias personas, faciũt semiplenã probationẽ, sicut dicimus de sentẽtia. quod limita, si modo illi testes, de quo examinari non possunt; aliâs est parti imputandũ. g arg. in. l. fi. C. de testi. &. c. præsentata. eo. tit. & vide quod dixi in. c. veniẽs. ij. de testi. ¶ † Quæro vtrum pars posit c vel debeat 15 petere: vt hoc iuramentum sibi deferatur. Bar. h in. d. l. admonendi h. dicit, ꝙ sic per. l. iiij. §. hoc

non assignat rationem dicti sui, tunc non facit semiplenam probationem. refert & seq. Ludo. Ro. in. d. admonendi. in. xxv. col. in. vj. fallentia. & in sequenti co. in. x. fallentia. & in repeti. Rubricæ. ff. de arbi. in. xj. col. sequit̃ simpliciter do. Alex. Imo. in. d. l. admonendi. in. xxxj. col. facit bene vnũ dictũ Iac. bu. quod pro valde no. & refert & sequitur idẽ Bal. in. l. presbyteri. circa fi. §. deepisco. & cler. sequit̃ Ludo. Ro. in. d. c. repetitio. rubr. de arbi. in. x. co. & in l. j. in princi. ff. de ope. no. nũtia. Ad idem quod dicit idem Bal. in. l. de quibus. in repeti. in. xxiij. col. ff. de le. ꝙ testis, qui assignat rationem sui dicti, præferẽt dicto alterius nõ reddentis. vide omnino ibi per eũ. Septimam i fallentiam vide etiam per eundem Bal. in fi. & ibi clarius Ange. circa princ. ff. quod metus causa. Idem Bal. in. d. l. in bonæfidei. in j. col. in. iij. oppo. Bal. in. d. l. de quibus. glo. Barto. & Bal. in. l. j. C. qui & aduer. quos. Ludouicus Roma. in consilio. xj. incip. visis ac percunctatis actis. in. v. col. ahâs vide per Ludo. Roma. & moder. in. l. admonendi. ff. eo.
Anto. Franci.

¶ An vnus testis sufficiat ad probãdam cõsuetudinẽ esse cũ iuramẽto, dicas vt plenè traditur in. l. de quibus. hîc allegata. Addas tamẽ, ꝙ si vnus doctor sõlẽnis attestaret de cõsuetudine, eius

autem iudicium. ff. de dam. infec. vbi dicitur, quòd iudex non tenetur impendere officium ad commodum partis non petentis. Et dicit ꝙ hoc petere posset vsq; ad conclusionem in causa. Et sic dicit seruare consuetudinem. Ego puto, ꝙ sine qualibet petitione potest iudex, & debet hoc iuramentum deferre: per tex. in. d. l. in bonæfidei. in ver. oportet. & facit hîc text. in ver. potest. & in fine, in ver. videat. quinimò ex petitione videtur pars aliquantulum suspecta. Si enim extraneus testis se ingerẽdo reddetur suspectus: vt dixi in. c. ij. de restit. i fortius pars. pro hoc quod dixi in alijs quæstionibus. Itẽ oritur euidens præsumptio, quòd pro se iurabit, ex quo illud petit. & ideò sibi, vt suspecto non esset deferendum iuramentum: sed fortius alteri parti non petenti: vt quidam dixerunt: vt refert Cy. vbi. s. Sed nec obst. si dicatur iudicem non teneri impendere officiũ suũ nõ petẽti: quia satis est partem à princi. petijsse iustitiam. Iudex autem debet cuncta rimari & modis omnibus laborare ad veritatẽ haben dam. xxx. q. v. c. iudicantem. C. de testibus. nullum. &c.

Commentariorum Abbatis Panormitani in Secundum Librum Decretalium,
FINIS.

Regestum.

a a a a. b b b b. c c c c. d d d d. e e e e. f f f f. g g g g. h h h h. i i i i. k k k k. l l l l. m m m m. n n n n. o o o o. p p p p. q q q q. r r r r. s s s s. t t t t. v v v v. x x x x. y y y y. z z z z. A A A A. B B B B. C C C C. Omnes sunt quaterniones dempto. C C C C. quinternione.

d dictum probaret consuetudinem, vt per do. Abba. in. c. ex publico. de cõuer. coniu. quod est valde notandum.

e ⁓ SEB. SAPIA. ¶ Nisi testis, Vide. d. Bart. Veronen. in ca. ccxxx. & Alexan. in consi. xxxij. in. j. vol.

f ⁓ SEB. SAPIA. ¶ Notabile dictum. De veritate huius dicti, vide per Alexand. in. l. sæpe. in. vj. charta. ff. de re iudica. & in. l. si duo patron. in principio. ff. de iureiurando. & Franciscum de areti. in consili. clxiij. in tertia columna.

g ¶ Idem tenet. d. Anto. de but. hîc & Imo. in. ij. col. Idem do. Anton. in. c. quamuis. de re iudi. Ang. in. l. ij. ff. de eden. Alexan. Imo. in repe. l. sæpe. ff. de re iudi. in. xxxvj. col. vbi multum exclamat. tamen dicit, ꝙ nõ videtur absq; dubio: vt ibi latius per eundem. Adde etiam hîc Pañ. in. d. c. quãuis. vbi reputat hoc dictũ bene notandum, tamen dixit, relinquẽdum arbitrio iudicantis, vt ibi latius per eum.

h ¶ In vltima col. Pau. de cast. in. xiij. colum.

melchion de
villalobos

estan en onze dozenas.

consuetus fenerari. Queritur virum iste contractus debe at feneratitius iudicari z videtur q̄ non quia in dubio me lius est verbis contractus seruire vt. ff. de fideiussoribus l. si fideiussores magistratuum: quia instrumentum presu mitur verum z non falsum vt. C. de probationibus. l. cuz precibus. Itez decretal' videtur requirere q̄ probetur q̄ talis emptor consueuerit exercere vsuras vt extra ō emp tione z venditione capitulo ad nostram hoc videtur tene re Jaco. de are. z Li. C. de probat. l. i. In contrarium vi detur quia pacta posita in contractu iudicant eius pro prietatem z qualitatez vt. ff. de donat. causa mortis. l. vbi ita z. l. si. ff. de ꝓdi. ob causam: sed pacta hic apposita ha bent maiorem similitudinem cū contractu pignoratitio q̄z cum contractu vere venditionis ergo per locuz z signa iste contractus debet feneratitius cēseri. pactum enim de fru ctibus mensiū percipiendis anteq̄z teneatur reuendere nō est aliud q̄z quedam vsura saluo capitali. Item pactuz q̄ non possit lui res nisi post biennium non est aliud q̄z pa ctum. l. commissorie: in pignoribus. igitur ratione pacto rum que non cadunt verisimiliter in vera venditione de bemus iudicare contractum fraudulentum: vt legitur z notatur in. l. sexta. ff. de constitutionibus institutionum. Item paruitas precii est argumentum fraudis vt. C. man dati. l. per diuersas: z maxime si instrumētū dicit z si plus valeat dono eodem titulo l. ab anastasio z notatur per Guill'm. ff. de pact. l. si ubi in principio: q̄to enim plus cautele adiicitur in contractibus suspect tanto magis pre sumitur fraus z dolus. ¶ Preterea z hic considera ille con tractus presumitur feneraticius qui communiter apud bo nos z graues non est in vsu z quem communiter fenera tores facere consueuerunt: vnde idem operatur probare consuetudinem feneratorum in generali ad probandum contractum feneraticium sicut si specifice probaretur de il la persona cum qua contrahitur vt. ff. de actionibus z ob. l. si. hoc probatur per dictum capitulum ad nostram in verbo presertim: z Innocentius hoc tenet: ibi z in. c. il lo vos de pignoribus: z hec est ipsa veritas: quia dicta pa cta z dictum precium non consonant cum realitate vere venditionis nec cadere potest in intellectu iusti iudicis q̄ iste contractus ita bifurcatus sit mundus a lepra peccati vsurarum.

Ego Baldus.

¶ Statutum requirens consensum vel presentiam ali cuius in contractu intelligitur si haberi potest presentia illi us z aliter non: z quomodo quis dicatur absens z an mu lier credens virum mortuum pp eius longam absentiam possit aliū accipere virū sine crimine adulterii: z an preseri bat si accepit insolutū p dote sua de bonis mariti absen tis quē credidit mortuum: z an ista prescriptio dicatur in ter presentes: an inter absentes.

Consilium. cccxliij.

In christi nomine

¶ Sequit questio ē sta tuto ¶ Papie cauetur q̄ vxor non possit contra here sine presentia z consensu mariti Maritus absenta uit se z nescitur vbi sit. Queritur virum possit contrahere respondeo si diu maritus peregre abfuit z nescitur vbi sit contrahere potest: quia vir sic se absentando facit se a pre sentia alienum vt. ff. de fideiꝰ. liberta. l. si alieno. §. i. Itez hoc ideo vt euitetur absurditas statutum enim debet intel ligi de eo viro cuius potest haberi presentia: quia est in eo dem domicilio vel in loco in quo possit requiri ad presen tiam sui exhibendō. ¶ Preterea istud statuz est factum in fauorem mulierum ergo non debet in earum dānum re torqueri vt. l. ii. ff. de lege commissoria z. C. de legibus. l. Quod fauore: Absurdum enim esset q̄ si imminet vtili tas vel necessitas ista bona mulier non posset contrahere simile nos habemus in alia materia vt patet. ff. si certum petatur. l. cum filius. C. de annali exceptꝰ. l. vt perfectius C. de sen. pass. l. si. ff. de iure dotium. l. profecticia in prin cipio. ff. de iudi. l. si longius. C. de episcopali audien. l. tā dementis. si autem maritus esset in loco propinquo debe ret eius presentia expectari vt in. c. sciendum in fi. de con suetudine recti feuō. Tertio queritur iste maritus stetit ab sens longo tempore z reputabatur mortuus vxor repetit dotem vel habens causam ab ea z lata fuit sententia virū valeat Respondeo sic: quia satis erat dos in casu restitutō nis cum vir non substineret onera matrimonii vt. C. de iure dotium. l. vbi adhuc. Quarto queritur quia ista mu lier iusto errore ducta nupserit alteri z āteq̄z mulier assūp serit tutelam communis filij certum est q̄ matrimoniū nō valet: excusatur tamen a crimine vt. ff. de adulteriis. l. mi les. §. penultimo. Et idem dicendum est de tutela quia cum filius esset in potestate patris non potuit habere tuto rem nec hereditas viuentis adiri potuit vt. C. de captiuis z post liminiuz reuerꝰ. l. nec nos. ¶ Preponitur etiam q̄ ista accepit in solutum de bonis mariti vel alius habēs causam ab ea nunquid propter iustum errorem iste vsuce perit z videtur q̄ non vt. ff. de vsucapio. l. iusto. §. filius cō trarium est verum per. l. celsus cum sua materia co. ti. nā iustus error accedens titulo quali quali inducit prescriptio nem ex eo. sed dubitatur virum ista prescriptio debeat di ci inter presentes aut inter absentes nam si consideres fa tum est inter absentes vt. l. i. ff. qui ex cau. maio. si autem ꝓsideras q̄ sunt eiusdez domicilij ē inter presentes vt. C. de prescriptꝰ longi tempo. l. si. z hec vera quia ille absens debuit dimittere procuratorem z si non dimisit imputet sibi vt in autentica qua in prouincia z in. l. i. z ibi plen nō. ff. de diuerꝰ z tempo. prescriptꝰ. z in. l. quedam. §. i. ff. de legationibus.

Ego Baldus de Perusio.

¶ Libellus ineptus non procedit z quomodo sit formā dus libellus in remedio interdicti vnde vi: z in remedio re cuperande seu reintegrande. Item in pari causa melior ē ꝓdictio bone fidei possessoris. Item statuz quo cauetur q̄ si post querelam productam aliqua iura erunt questa reo q̄ ei non prosint quomodo interpretetur cōsi. cccxlv. in finalibus incipit proponitur q̄ quidam.

Consilium. cccxlv.

In christi nomine

¶ Proponit q̄ quidam bec tor rectarius tempore vite sue z vsqz ad mortē possedit vnam petiam vinee z prati z q̄ post mortē dicti hectoris possederunt dictam petiam vinee z prati antiui us z fratres filij dicti hectoris z ipsis tenentibus vt preser tur: destituti fuerunt a possessione dicti rei indebite z iniu ste: z post dictam amissionem z perditionem dicte posses sionis possessio ipsius petie vinee z prati deuenit ad Jo annem borgognonum z ad hectorem filium dicti Joan nis qui hector borgognonus dictam petiam vinee z prati tenet z possidet: quare petit dictus Antonius nomine suo z fratrum: se reintegrari z restitui ad possessionem di cte vinee z prati z aduersarium condemnari z ad eam re stituendam: in primis q̄z an dicta petitio procedat nec ne: z indubitanter dicendum est secundum ea q̄ ꝓponūtur q̄ dicta petitio non procedit quia nihil ꝓponitur pp q̄d re sultet aliquod iuris remedium in dicta reintegratione pe-

supradictus dominus Antoniolus z ei successit dictus dñs Aloisius qui quidem dominus Aloisius cõcernẽs q dictus dominus Bernardus primus emptor non obseruauit pacta conuenta venditionis egit rei vendicatione contra dictum sempronium fm emptorem: z probauit dictam proprietatem fuisse in bonis dicti domini brasiani. z per ipsum vel alium eius nomine tentam z possessam pluribus annis z ipsam similiter fuisse tentam z possessam q prefatum dominum Joannem patrez ipsius domini aloisij viuente dicto domino brasiano z successiue vsqz ad tẽpus mortis ipsius domini. Joannis mõ quertur qd iuris.

¶ Et ad euidentiam premittendum est q dicta assignatio viuente dicto domino Brasiano valuit iure peculij: vz quia fuit in testamento confirmata transiuit ad vim z naturam prelegati: vt plene legitur z nõ. C. fami. ber. l. filium quez habentem cum materia sua.

¶ Secundo premittendum est q id quod est in bonis patris siue sit dominium siue quasi continuatur in filium ei succedentez: z sufficit filio probare patrem fuisse dñuz vel quasi vt habeat rei vendicationem vel publicianam quẽadmodum pater vt. C. de probationibus. l. siue possidetꝫ de petitione enim hereditatis ꝺ non est tractandum quia non daretur contra prorsus extraneum possidentem rez singularem z titulo singulari vt plene legitur z nõ. in. l. cogi. C. de petitꝫ hereditatꝫ z in. l. hereditatez. C. quibus nõ obuicitur long. tẽporis prescriptio z. ff. de petitꝫ hereditа. l. nec vllam cum sua materia.

¶ Tertio premittendum est z inuestigandum an pactuz appositum in dicta venditione sit pactum legis commissorie: nec ne: z videtur q non sit pactum legis commissorie duabus rationibus: prima quia lex commissoria habet locum quando non soluitur precium sed hũ non fuit dictum si precium non soluatur venditori: sed cuidam alteri vt. ff. de verbo. obli. l. liber homo. ℌ. si. Item in. l. commissoria solet apponi certa dies ad soluendum vt. ff. de. l. commissoria. l. post diem quasi per totum: sed hic non fuit apposita dies certa vel incerta. ergo proprie non est pactum legis commissorie tunc arguo si non est proprie pactũ legis cõmissorie ergo non transit dominiũ ipso iure z sic non competit rei vendicatio vt subtiliter legitur z nõ. ff. de donatꝫ in. l. i. in magna glo. z. ff. de pactꝫ. l. ab emptione z. C. de condictione ob causam. l. ea. lege. ¶ In contrariuz videtur quia quodlibet pactum appositum pro venditore z in eius fauorẽ in ipso contractu venditionis dicitur esse pars precij vt. ff. de contraben. empti. l. fundi partez ergo si est appositꝫ pactum q res sit inempta pacto non seruato lex commissoria exercetur z ipso iure fit res inempta z sic rei vendicatio vel publiciana competit z licet nouus secũdus emptor habeat titulum tal' titulus non iuuat eum propt malam fidem venditionis vt. C. de prescriptꝫ longi temporis autentica malefides: nec obstat si dicatur q in lege commissoria requritur appositio diei: quia immo dico q sufficit dies tacita que idem operatur quod expressa: iuxta regulam notatam. ff. de pactis. l. Item quia. Quapropter cõcludo q dictum pactum fuit pactum legis commissorie z q eo non seruato põt fundus vendicari nec puto q emptor primus possit referre questionem dominii nisi probaret se emisse rem proprtam quia tunc contractus esset nullus: z questio dominii posset referri: sed si hoc non obuicitur probatio dominij non potest exigi ab agente iuxta notata. ff. cõmo. l. Ita vt si fur. ff. de condictꝫ. indebiti. l. indebiti. ℌ. fi. ff. de donatꝫ causa mortis. l. si alienã z. l. q alienã quia petenti potest refricari questio dominii: sed non repetenti vt. C. si certum petatur. l. non vnde originem: z secundus emptor non habet plus iuris qz primus cui successit cum sua causa suisqz vicijs vt. ff. de acquiren. possꝫ. l. pomponius. ℌ. cum quis z dicta autentica malefidei. ¶ Deterea z si esset probandum de dominio vel quasi qõ quasi dominium pertinet ad publicianam. Consideranꝺum esset vtrum testes deponentes de proprietate nullaz reddant rationem z tunc non probant eã: an reddant rationem z tunc oportet videre per quid reddant rationem vtrum per solam possessionem: an per consequentiam titulorum cum possessione adiuncta: primo casu nõ probãt dominum nec quasi: quia nihil habet commune possessio cum proprietate vel quasi. fallit vbicunqz lex ex possessione presumit dominiuz: vt plene legitur z nõ. C. de proba. l. cum res. ¶ Porro per legitimam consequentiam titulorum z possessionis continuate bene probatur dominium vel quasi vt nõ. in. l. penultima. C. communi diuidun. z in. l. penultima. ff. de cõdictꝫ. instit utꝫ in hoc igitur acta loquantur: vnum tamen singulare dicit. ꝺ. Bar. in ista materia q cum probatur de antiqua possessione z non appareret q alius ante possederit ille possessor presumitur fuisse dominus z per consequens qui ex eo descendunt: naz a possessione que prius in nullis bonis fuerat inceperunt rerum dominia de iure gentium vt. ff. de acquiren. possꝫ. l. i. in principio z. l. rez que nob z ibi per Bar. z per Nicolaum de materellis in dicta. l. cum res: que opinio multas dirimit ambiguitates z difficultates probationum dominii: ex his igitur que premissa sunt apparet ratione legis commissorie rem ipso iure reuersam ad dominiũ agẽtis in quem conssuxit integrum ius ambozum fratrum: sz hic aduertendum: an possessio fuerit de assignatꝫ dicto domino Joanni nec ne: nam si fuit de assignatis est clarum quod dixi: si aũt non fuit de assignatis probatio dominii nõ cludit nisi pro dimidia parte: quia dictus dominus Brasianus qui proponitur fuisse dominus duos habuit filios z heredes: ergo dominium non deuenisset ad dictum dominum Joannem nisi pro dimidia parte rei vendite vt. ff. de acquiren. hereditа. l. duo fratres: z ideo videndum est vtruz i actis appareat q dictus dominus Brasianus habuerit duos heredes nec ne: quia si agens formauit articulum de duobus heredibus inserret de necessitate contra se ipsum vendicantem z non posset vendicare nisi partem dimidiam nisi appareret de assignatione rei: z licet qs possit vendere rem alienam z apponere pactum legis cõmissorie nõ tñ posset rẽ vẽdicare si ꝓstaret q res eẽt aliena sz õberet forte agẽ ꝓdictõe triticaria vel indebiti ad ipaz possessionẽ: sz hoc vltimũ n õtermino qa nõ expedit sz dimitto speculãtibus z subtilitatibus iuris. Aliꝺ scieõ ẽ q si testes dicũt q possedit pz z filius nõ intelligi. i. qlibꝫ p dimidia: sz intelligimus q pz habuerit possionẽ q̃ iuris ẽ z filius quoddã ire z agẽ vt. ff. de libe. z posthu. l. in suis z ibi la. l. nõbili. ff. q. ex cau. maio. l. cũ miles z qõ nõ. i. l. ii. C. qui etate z. ff. de dolo. l. cum qs z. l. cũ scimus. C. de agricolis z censitis li. xi. z. ff. de acquiren. pos. l. qui iure familiaritatis. Ego Baldus.

¶ Contractus qbus modis z pactis z clausulis in cõsuetis presumatur ficticius simulatus z vsurarius z maxime ex modicitate precii.

Consiliuz. cccxliii.

¶ Apparet in christi nomine quoddam instrumentum quo cauetur q venditicio fundum pro decem qui tucius promisit mihi reuendere pro eadem quantitꝫ retento fundo per triennium hoc acto q ista promissio non duraret nisi per postea sequens Biennium z non vltra: z proponitur q res valebat duplum vel circa. Modo ego dico contractum fuisse pignoratitium: z in fraudem vsurarum: z probo pluris valentiam per testes factã per instrumentum: tamen non probo q tutus esset

stitutus gessit quãdam p̃posituram per septẽnium sine aliqua dispensatiõe nec fuit promotus ad ordines sacros nec tamen fuit monitus a diocesano: vel ab alio superiore q̃ ab ipsis deberz promoueri: queritur an sit ipso iure priuatus vel saltez priuandus: hec questio pendet ex intellectu capituli statutum de electi li. vi. z ex intellectu capituli cum ex eo eo. ti. z in. c. cum in cũctis de electi. §. inferiorei antiqua decretali. Et videtur dicendum q̃ ex eo non fuit monitus nõ venit priuãdus: q̃ requiritur monitio hominis. naz in ecclesia collegiata nõ incidit pena de qua in dicto. c. cum in cunctis nisi iterum fuerit monicto vt plene nõ. in dcõ. c. cum ex eo: z ita mihi videtur saluo meliori ꝓsilio.

¶ Ego Baldus de perusio.

¶ Interp̃etatur statutuz de quo in casu declarando qui p̃ferantur in ipotheca.

Consilium. cccxli.

In christi nomine

¶ Statuto ciuitatis cumarum cauetur in forma que sequitur. Item statuerũt q̃ qcqd reptũ fuerit z ꝓ eq z hẽri potest ex bõis alicuius fugitiui: vel que tenebat z possidebat tẽpore fugẽ: vel p sex mẽses ante ꝓpartiatur equaliter inter omnes creditores siue sint creditores vel eẽ appareat per chartaz publicam vel cõdẽnationem: quantum ad bona fugitiuorum inter tales creditores nõ sit ea vel temporis priuilegium: z hoc statutum locum habeat solũmõ iter mercatores publicos: z vsitatos exercentes mercãtias: z nõ alios mercatores qui nõ sunt publici z vsitati mercatores exercẽtes mercatantias. modo est in questione nũquid habentes ipotecas expressas posterioribus creditoribus simil'r ipothecas expresse habentibus p̃ferãtur tãquam tẽpore potiores: an vo omnes sint pares vigore dicti statuti: vbi ꝓsiderãdũ est: q̃ duplex est prelatio: vna ipsonalis z ista nõ ptingit nisi ex causa vel priuilegio: nam ex causa p̃fertur cã deposit: vt. l. si venti. §. in bonis. ff. de priule. credi. Itez causa dotis vt. C. qui po. in pi. ha. l. assiduis: ex priuilegio autem inducitur prelatio: quãdo persona facit locuz priuilegio qõ idem ẽ qõ iuris cõmunis priuatio: z contra ius cõmune inducta prelatio: vt plene legitur z nõ. in. l. i. C. de priui. dot. z in. l. i. ff. so. ma. z in. l. priuilegia. ff. de priule. credi. z i. c. priuilegium psonale de regu. iuz li. vi. ¶ Secũdo est cõsiderãdũ q̃ dictuz statutũ remoto priuilegio reducit oẽs creditores ad equalitatẽ: mõ ꝓsiderãdum est qd est hoc dictũ: lege enim cauetur q̃ remoto priuilegio reducũtur priuilegiati ad ius cõe vt. ff. de excu. tuto. l. sed z milites in prin. z alia lege cauetur q̃ facilius tollitur priuilegiũ q̃z ius cõe vt ff. de testõ mili. l. eius militis. §. militia. Itẽ alia lex dicit q̃ fortius ẽ ius nobis q̃sitj nostro fcõ q̃z aliena ꝓuidentia: vt ff. de fideicõ. liber. l. si filius. §. erit rubriano. Itẽ hoc ẽ qõ dz q̃ lex suũ nõ tuũ tibi denegat auxiliũ vt plene nõ. C. q po. in pi. ha. l. assiduis. §. exceptis. Sz nec vnũ ẽ õmittendũ q̃ illa vba quãtũ ad bona fugitiuorũ inter creditores fi sicut cause tẽporis priuilegiũ bñt restringẽ legis principiuz q̃ spẽs post genus absolute posita hz restringẽ genus p̃dicatõis iste ẽ tex. nõbilis. ff. de v. signi. si cũ fundũ: ex quo segitur q̃ statutũ de virtute sermonis nihil aliud tollit nisi priuilegiũ cause vel psone. Sed p̃ferri i expressa ipotheca nõ ẽ priuilegiũ cause vel psone: vt expresse appet. ff. õ pactj rescriptũ z in ea legi. z nõ. in. l. si. C. q bo. cedere possũt: quare istud statutũ nõ tollit ipothecam expressam nec eius prerogatiuã. ¶ Preterea z si dubia sit mens istius statuti in dubio debet interpretari fm ius cõmune: ne alteri fiat iniuria: quia in dubio statutj nõ intelligitur absorbẽ ius alterius: vt ex̃ de ꝓsue. cum dilectus z. C. de noxa. l. si serui vestri. quapropter sic dicenduz ẽ: q̃ in ꝓsonali omnes sũt pares. sed in ipothecaria quãdo bona expresse sunt obligata ille p̃fertur in iuz: qui est potior tẽpore: z q̃ hoc sit õ mẽte statuti z nõ cõtra mẽtem statuti sic probo: quia in ipothecaria proponitur actio realis. s. ipothecaria vt. ff. õ pignor. l. si fundus. §. in vẽditione: que nõ consistit in obligatione. Sed in iuz reali: vt. C. de luitõne pignor. l. intelligẽ z. ff. õ exceptj. rei iudi. l. extante. §. latinus: z nõ. ff. ad trebel. l. si hẽs pecuniam: lz glo. dicat q̃ ipothecaria habz aliquid p̃sonalitatis: vt nõ. ff. de pactj. l. si tibi. §. de pignore: z. ff. ad treb. debitor. tamen veritas est q̃ ẽ mere in rez sicut rei vẽdicatio z publiciana: cum proponitur contra quemlibz possessorem exneum qui nullo modo est obligatus vt de. §. in vẽdicatione: vt instituj. de actj. §. item seruiana: ea propt̃ agens ipothecaria non venit vt creditor eius qui possidet: vt. ff. ad exhibẽ. l. tigni. §. fi. z ideo in ipotheca expressa dictũ statutum non videtur loqui: quia creditor dicitur respectu debitoris. Sed conuentus reali non est propte debitor: vt instituj. de actj. §. omnium z nõ. per docto. in. l. i. ff. si certum petatur: ne igitur ius cõmune in dubio corrigamus z vt vim verborum teneamus: z vt absurditatem vitemus z vt statutuz ad ius ꝓmune trahamus: z vt species possit gerere aliquid operetur ẽ concludẽdum q̃ in expressa ipotheca prior tẽpore potior sit in iuz: vt in dicta regula iuz qui prior. sed contra hoc faciunt duo verba statuti: primo quia dicit tenebat z possidebat q̃ passiue videtur concẽnere ipothecariam. Item illud verbũ per chartam publicam: quia in chartis publicis semper appõitur ipotheca: sed iste due rationes nõ concludunt de necessitate: quia contrariuz potest esse verum. z non sequitur est debitor instrumentalis: ergo interuenit ipotheca: nam ipotheca est adiectio que nõ ꝓsumitur constituta nisi probetur: licet de personali debito sit factum instrumẽtum publicum: de iuris ergo subtilitate z etiam equitate standum est qõ dixi supernus vt. C. de iure delibe. l. fi. §. z si prefatam: valde enim absurdissimum esset q̃ per debitorem afferẽtur preiudicium creditori: qui sibi diligẽter prospexerat: z ideo nulla legũ in dispositio videtur tollere expressam ipothecam tex. est notabilis in dicta. l. rescripto.

¶ Ego Baldus de perusio.

¶ Assignatio alicuius rei facta p̃ patrẽ filio z ꝓfirmata in morte an trãseat ad filiũ iure prelegati an qõ: z i actiõe rei vẽ. vl' publiciane q̃ regrantur z sil'r in actõe. l. cõmissorie z qual'r pbẽtur dñia z possessio: z si testes dicũt patrẽ z filiũ possedisse an pbent p̃ dimidia: an qõ.

Consilium. cccxlij.

In christi nomine

¶ Quidaz dominus Brasianus habuit duos filios. s. Bartholomeũ z Johãnem quibz in vita sua assignauit certa bona quã assignatõe postea testõ ꝓfirmat ẽ functo dcõ dño Brasiano: ex predicto Johãne nati fuerũt dñs Aloisius z Antoniolus. deinde mortuo ipso dño Johãne diccus dñs Aloisius z Antoniolus vendiderũt quãdaz petiã terre cuidam Bernardo p certo pcõ: cũ pacto q̃ ipse Bernardus teneẽtur z deberet quibusdam creditoribus dcõrũ venditorũ solvere certa debita in quibus olim dictus dñs Johãnes erat cũ certis alijs obligatus cuidã sempronio cũ pacto z promissione q̃ ipse emptor faceret ipsis fratribus cedẽ iura dicti crediti p dictũ creditorẽ: z in casu quo predicta nõ attenderẽtur ꝙuentũ ẽ q̃ predicta venditio esset nulla z pro infecta cum al' facturi non fuissent dictaz venditionem: deinde dictus emptor non adimpleuit pacta predicta immo fecit sibi cedi iura pro se z suis heredibus. ¶ Postea decessit

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm